ISSN : 2822 0994 (ONLINE)

วารสารเสฏฐวิทย์ปริทัศน์

JOURNAL OF SETTHAWIT REVIEW

ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน, 2569)
VOL. 6 NO. 1 (JANUARY-APRIL, 2026)

วารสารเสฏฐวิทย์ปริทัศน์
57 หมู่ 1 บ้านเขวาชี ต.แสนชาติ
อ.จังหาร จ.ร้อยเอ็ด 45000
โทร. 092 746 7383
EMAIL : SETTHAWIT138@GMAIL.COM

วารสารเสฏฐวิทย์ปริทัศน์ ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2569)

ISSN : 2822 0994 (Online)

กองบรรณาธิการ

• **บรรณาธิการ (Editor)**

ดร.สนั่น ประเสริฐ

• **ผู้ช่วยบรรณาธิการ**

พระมหาพิสิฐ วิสิฏฺฐปญฺโญ (สืบนิสัย), ดร.

• **กองบรรณาธิการ (Editorial Board)**

ศาสตราจารย์ ดร.วัชระ งามจิตรเจริญ	: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
รองศาสตราจารย์ ดร.รัตนะ ปัญญาภา	: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
รองศาสตราจารย์.ดร.เกรียงศักดิ์ โชควรกุล	: มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ
รองศาสตราจารย์ ดร.ฉลอง พันธ์จันทร์	: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
รองศาสตราจารย์ ดร.สิน งามประโคน	: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดร.ธวัชชัย ดุลยสุจริตกุล	: มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สัญญา เคณาภูมิ	: มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศศิรดา แพงไทย	: วิทยาลัยพิชยบัณฑิต
ดร.สุธีกิติ์ ฝอดสูงเนิน	: มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
ดร.สุทธินันท์ ศรีอ่อน	: มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

• **ผู้จัดการวารสาร**

ดร.พลากร อนุพันธ์

เกี่ยวกับวารสารเสฏฐวิทย์ปริทัศน์

นโยบายและขอบเขตการตีพิมพ์ : วารสารเสฏฐวิทย์ปริทัศน์ มีนโยบายรับตีพิมพ์บทความด้านพระพุทธศาสนา ปรัชญา มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ ศิลปศาสตร์ รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ และสหวิทยาการด้านสังคมศาสตร์ กำหนดเผยแพร่ปีละ 3 ฉบับ

กระบวนการพิจารณาบทความ : บทความที่เผยแพร่จะต้องผ่านการพิจารณาโดยผู้ทรงคุณวุฒิอย่างน้อย 3 ท่าน โดยผู้ทรงคุณวุฒิจะไม่ทราบข้อมูลของผู้ส่งบทความ

ประเภทของบทความ :

1. บทความวิจัย
2. บทความวิชาการ
3. บทวิจารณ์หนังสือ

ภาษาที่รับตีพิมพ์ : ภาษาไทย และภาษาอังกฤษ

ค่าตีพิมพ์ 4,000 (สี่พันบาทถ้วน)

กำหนดออกเผยแพร่วารสาร :

วารสารกำหนดวงรอบการเผยแพร่ 3 ฉบับต่อปี ดังนี้

ฉบับที่ 1 มกราคม – เมษายน

ฉบับที่ 2 พฤษภาคม – สิงหาคม

ฉบับที่ 3 กันยายน – ธันวาคม

การติดต่อประสานงานและส่งบทความเผยแพร่ :

1. สอบถามรายละเอียดเบื้องต้น เช่น รอบการเผยแพร่ หนังสือตอบรับการตีพิมพ์ เป็นต้น โทร. 092 746 7383

2. Clik คำแนะนำสำหรับผู้เขียน และเทมเพลตบทความ

3. สแกนไลน์ กลุ่มวารสารฯ เพื่อการติดต่อประสานงานเผยแพร่บทความ

บทบรรณาธิการ

วารสารเสฏฐวิทย์ปริทัศน์ เป็นวารสารด้านสังคมศาสตร์ เปิดรับบทความวิชาการ บทความวิจัย รวมทั้งบทวิจารณ์หนังสือ เปิดรับตีพิมพ์เผยแพร่บทความด้านพระพุทธศาสนา ปรัชญา มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ ศิลปศาสตร์ รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ และสหวิทยาการด้านสังคมศาสตร์ กำหนดเผยแพร่ปีละ 3 ฉบับ โดยบทความที่ส่งมาตีพิมพ์เผยแพร่กับวารสารจะได้รับการประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องอย่างน้อย 3 ท่าน วารสารฉบับนี้เป็นวารสารปีที่ 6 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2569) เป็นฉบับปฐมฤกษ์ ของปี 2569

วารสารขออนุโมทนาและขอบคุณผู้เขียนทุกท่านที่ส่งบทความมาตีพิมพ์เผยแพร่กับทางวารสาร ตลอดถึงเครือข่ายด้านวิชาการ และผู้ทรงคุณวุฒิที่ได้อนุเคราะห์ให้คำแนะนำอันเป็นประโยชน์ต่อผู้เขียนบทความและวารสารด้วยดีเสมอมา วารสารรู้สึกเป็นเกียรติและมีความภาคภูมิใจที่ได้เป็นส่วนหนึ่งของการได้พัฒนาศักยภาพด้านวิชาการของผู้เผยแพร่บทความ และมีความมุ่งมั่นตั้งใจอย่างยิ่งที่จะปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพบทความให้ดียิ่งๆ ขึ้นไป ขออนุโมทนาและขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ดร.สนั่น ประเสริฐ
บรรณาธิการวารสาร

สารบัญ

เรื่อง **หน้า**

บทความวิชาการ

การเมืองของวิถีชีวิตชาวนาไทย: การต่อรองเชิงอำนาจในสังคมร่วมสมัย 2121

สุทธิพันธ์ อรัญญวาส

การบริหารรัฐกิจเชิงกลยุทธ์: การปรับตัวของระบบราชการไทยยุคความไม่แน่นอน 2133

พระครูไพโรจน์ญาณโสภณ, พระอธิการระพิน ฐิตธมฺโม (วงศ์พรมมา), สุทธิพันธ์ อรัญญวาส

กลไกการส่งเสริมจริยธรรม เชาวน์ปัญญา เพื่อพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ โดยการบูรณาการตามหลักโยนิโสมนสิการ 2149

วิราณี สุขทรัพย์, ชวนพิศ รักษาพวก, สิริรัตนา มุงคุณโคตร, วิญญู เถาถาวงษ์

จิตอาสาของมฆมาณพในอรรถกถาธรรมบท 2162

พระครูปริยัติวรคุณ, ไพฑูรย์ สวนมะไฟ, พระนัฐวุฒิ สิริจนฺโท

แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก เพื่อส่งเสริมการมีวิจารณญาณ และการคิดสร้างสรรค์ 2171

วิราณี สุขทรัพย์, สิริรัตนา มุงคุณโคตร, ชวนพิศ รักษาพวก, วิญญู เถาถาวงษ์

แนวทางการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมผ่านโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน เฉลิมพระเกียรติ “หลักสูตร 22 วัน แห่งการตื่นรู้” 2184

พระครูใบฎีกาเจตพล กิตฺติญาโณ, พระเอกชัย มหาปุญฺโญ, สนุก สิงห์มาตร

พรหมวิหาร 4 กับการพัฒนาจริยธรรมวิชาชีพและนวัตกรรมการศึกษาในศตวรรษที่ 21 2194

ฉัตรชัย พึ่งน้ำ, สัตยา ศรีจานเหนือ, สนุก สิงห์มาตร

บทความวิจัย

ผลกระทบของโปรแกรมการเรียนรู้จากความล้มเหลวทางธุรกิจต่อการปรับเปลี่ยนแนวทางการตอบสนองต่อความล้มเหลวและแนวปฏิบัติทางธุรกิจของผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดชัยภูมิ 2206

สำเริง ไกยวงค์, หทัยกาญจน์ ทองศรีสุข

อิทธิพลของภาพลักษณ์ในฐานะตัวแปรกำกับที่เชื่อมโยงคุณค่าที่รับรู้และความตั้งใจท่องเที่ยวเชิงอาหาร 2222

พรชนก บุญญานันทกุล

ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จกับการบริหารเชิงกลยุทธ์
โรงเรียนในสังกัดสำนักงานพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 3 2233
ธณัชชา ใจอารีย์, กษิฎิฏฏ์ มีพรหม
การส่งเสริมอุโบสถศีลในฐานะปัจจัยแห่งการสร้างสันติสุขของชุมชนตำบลหนองตาไก้
อำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด 2244
พระภูรินทร์ จิตฺตวชิโร (สร้อยวิเชียร), พระครูภาวนาพัฒนบัณฑิต, พระอธิการนัฐวุฒิ สิริจนฺโท
แนวทางการบริหารสถานศึกษาสู่การเป็นองค์กรแห่งนวัตกรรมการศึกษา
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 2257
นพวินทร์ ขจรพันธ์เวคิน, นิษฐ์ฐา พีระชัยภาวงศ์, ปรัชญา คณา
การมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นของสตรี อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด
มัธยมศึกษาพัทลุง 2267
ธนาดุล กาญวิจิตร, ไพรัช พื้นชมภู
ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าของผู้บริโภคผ่านการถ่ายทอดสด Douyin
ในเมืองหนานหนิง มณฑลกวางสี สาธารณรัฐประชาชนจีน
กรณีศึกษา บริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย
กลุ่มอุตสาหกรรมเกษตรและอุตสาหกรรมอาหาร 2277
หลิว ตี้, สำราญ วานนท์
การพัฒนาบุคลิกภาพตามหลักอริยมรรค 2291
พระพัฒนะ รติโก (อุดมคำ), พระอธิการนัฐวุฒิ สิริจนฺโท, พระครูภาวนาพัฒนบัณฑิต
กลยุทธ์การบริหารเพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เขต 9 *2302*
พระครูอุดมธรรมาจารย์ ชยธมฺโม (พระคุณเลิศ), พระเมธีวัชราภรณ์,
วิมลพร สุวรรณแสนทวี
การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักไตรสิกขาเพื่อศักยภาพการปฏิบัติงานของบุคลากร
สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดจันทบุรี 2314
พระครูโสภณสาสนานุรักษ์ (เกียรติศักดิ์ เตชธมฺโม)
แนวทางการบริหารบุคคลตามตามหลักอปริหานิยธรรม 7 ของผู้บริหารสถานศึกษา
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 2325
ชินกร หมื่นไธสง, วิมลพร สุวรรณแสนทวี

การพัฒนาศักยภาพสัทธิวิหาริกของพระอุปัชฌาย์ในจังหวัดพิจิตร 2341
พระครูพินิตสมาธิคุณ วิ. (สายัน ยุตฺติโก)
ศึกษาคำสอนและแนวการปฏิบัติกรรมฐานของพระราชวุฒาจารย์ (หลวงปู่ดูลย์ อตุโล) 2350
พระนพดล โชติปญฺโญ (ใจชื่น), พระราชพัชรธรรมเมธี, สราวุฒย์ วิจิตรปัญญา
ศึกษาบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ พระเทพรัตนกวี (สุรินทร์ ชุตินฺธโร) 2360
พระมหานิกรณ์ สุทฺธรตโน (วงษ์แก้ว), สราวุฒย์ วิจิตรปัญญา, กฤต ศรียะอาจ
รูปแบบการพัฒนาประสิทธิภาพการพัฒนาท้องถิ่นของผู้บริหารส่วนท้องถิ่นในจังหวัดร้อยเอ็ด 2372
ศุภิสราภรณ์ กลิ่นหอม, แดนวิชัย สายรักษา, วารีรัฐ สังวงศ์
รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเจ้าหน้าที่ตำรวจเพื่อเตรียมการเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ
ตามแนวพฤฒพลังแบบมีส่วนร่วมของตำรวจภูธรภาค 4 2384
อธิราช นาคศรี, แดนวิชัย สายรักษา, วารีรัฐ สังวงศ์
อิทธิพลของชุดความคิดแบบเติบโตต่อความพากเพียรของนักศึกษาระดับปริญญาตรี
สาขาวิชาบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ 2396
ว่าน หัว, สำเริง ไกยวงค์, อัญชลี ชัยศรี
การส่งเสริมพระพุทธศาสนาตามทัศนะของพระเทพวชิรวิมล (สายัณห์ ศรีสุระ)
ในจังหวัดร้อยเอ็ด 2410
วิทยา สุทธิจันทร์, บุญร่วม คำเมืองแสน, อุทัย กมลศิลป์
รูปแบบการส่งเสริมดนตรีพื้นบ้านตามหลักพุทธสุนทรียศาสตร์ในจังหวัดร้อยเอ็ด 2419
ปรเมศวร์ ธนูศร
พลังทางสังคมในการจัดการทรัพยากรลุ่มน้ำลำปะทาวตอนล่างจังหวัดชัยภูมิ แบบมีส่วนร่วม
บนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืน 2427
ศศิธร ถีสูงเนิน, เกศสุดา โภคานิตย์, กีฬา หนูยศ, เกรียงศักดิ์ โชควรกุล
แนวทางการพัฒนาขีดความสามารถห่วงโซ่อุปทานของผลิตภัณฑ์ชุมชนเชิงวัฒนธรรมนครกาหลง
จังหวัดชัยภูมิ 2443
ธนิกานต์ ศรีจันทร์
รูปแบบการบริหารงานบุคคลตามหลักพุทธธรรมาภิบาล เพื่อเสริมสร้างการปฏิบัติงานอย่างมีความสุข
ในยุคดิจิทัล ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย 2457
อมร เอื้อกิจ, พระเมธีวัชราภรณ์, สุเทพ เมยไธสง, บรรจง ลาวะลี, ฉัตรชัย ชมชารี

แนวทางการบริหารงานวิชาการตามหลักอิทธิบาท 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2 2470
ปวีณา ผลาผล, จิราภรณ์ ผันสว่าง
วิเคราะห์ญาณวิทยาที่ปรากฏในปัญญาประดิษฐ์ (AI)ในทัศนะพุทธปรัชญาเถรวาท 2485
พระอนันต์ อภินนฺโท (ผากา), เกรียงไกร พินยารัก, พระมหาสุพัตร์ วชิราวุโธ
ภาวะผู้นำที่เป็นแบบอย่างของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ที่ส่งผลต่อการเป็นองค์กร
สมรรถนะสูงของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 2500
ตรีทเศศ ไตรโยธี, *จักรกฤษณ์ โพดาพล*
องค์ประกอบองค์กรแห่งนวัตกรรมของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
ประถมศึกษาเลย เขต 1 2513
ทศพล ทองอรุณ, จักรกฤษณ์ โพดาพล
การพัฒนารูปแบบการพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู
โดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนโรงเรียนปรางค์กู่
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาศรีสะเกษ ยโสธร 2528
ศุภชัย จันครา
การประยุกต์ใช้ระบบการดูแลผู้สูงอายุแบบอัจฉริยะของครัวเรือนในเมืองหนานหนิง ประเทศจีน 2541
ต้วน เหว่ย, สำราญ วานนท์
แนวทางการบริหารแบบมีส่วนร่วมสู่การเป็นองค์กรแห่งความสุขในโลกแห่งความผันผวน
(VUCA World) ของสถานศึกษา อำเภอวังทรายพูนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่
การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 1 2553
ทิพย์วิมล พลาพล
การประเมินโครงการยกระดับคุณภาพผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ของกลุ่มโรงเรียนหนองคล้า
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต 1 2568
ณัฐมล โตนาค
การพัฒนาคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานตามแนวทางการบริหารจัดการเชิงระบบ
โดยใช้พุทธจริยศาสตร์พนักงานพิทักษ์ป่าในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 2582
บุญช่วย กิตติวิชญกุล, กนกอร บุญมี

การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหาร เพื่อส่งเสริมคุณภาพการบริหารสถานศึกษา
ในสหวิทยาเขตวังชัยแก้ว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาศรีสะเกษ
ยโสธร 2595
อัมพันธ์ บรรหนองทุ่ม, ทัศพร เกตุถนอม
การบริหารงานวิชาการโรงเรียนขนาดเล็กของผู้อำนวยการสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
ประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 3 *2606*
ธนัญญา แก้วสุทธิ์, สุเทพ เมยไธสง
ปัจจัยความสำเร็จที่ส่งผลต่อการบริหารโรงเรียน 1 อำเภอ 1 โรงเรียนคุณภาพ
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดพัทลุง 2618
สมหมาย ทองแป้น, ศิลป์ชัย สุวรรณมณี
การพัฒนารูปแบบการร่วมมือเชื่อมการเรียนรู้ (CSCSR) โดยใช้สื่อประสมชุดเศรษฐศาสตร์น่ารู้
กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม
สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 2633
ศิริพร ศรีขาวรส
แนวทางการบริหารกิจการนักเรียนของโรงเรียนราชประชานุเคราะห์
กลุ่มโรงเรียนศรีโสธรเจริญราชธานี สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ 2643
ประดิษฐ์ กมุทรัตน์, พระครูชัยรัตนากร
รูปแบบการพัฒนาระบบคุณภาพตามเกณฑ์รางวัลคุณภาพแห่งสำนักงานคณะกรรมการ
การศึกษาขั้นพื้นฐาน (OBECQA) โรงเรียนค้อวังวิทยาคม *2655*
มนตรี แจ่มศรี
แนวทางการนิเทศครูเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการเป็นผู้ประกอบการของผู้เรียน
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 2667
เสาวนีย์ ธีระกาญจน์, สิรินธร สินจินดาวงศ์
การพัฒนารูปแบบการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาภายในตามแนวคิด
การจัดการศึกษาที่เน้นผลลัพธ์ที่คาดหวัง (Outcome-Based Education)
ของโรงเรียนเทศบาล 1 (บ้านในเมือง) 2681
เสกสรรค์ บัวระภา

การนิเทศภายในสถานศึกษาตามหลักกัลยาณมิตรธรรมของ โรงเรียนพระปริยัติธรรม
สังกัดสำนักงานเขตการศึกษา พระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10 2695
พระครูสังฆรักษ์อาคม สุทฺธาโภ (แหวนหล่อ), กชภัทร์ สงวนเครือ, พระครูสุตวรธรรมกิจ
การสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลของครูและบุคลากร
ทางการศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10 2708
พระครูสุตพัฒนาภรณ์ (จักรพัฒน์), สมาน แก้วคำไสย์, พระวัชรคุณบัณฑิต
การบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา
ปราจีนบุรี เขต 1 2720
วัชราพร อ่อนแพง
กลยุทธ์การพัฒนาความสามารถในการแข่งขันของผู้ประกอบการข้าวไรซ์เบอร์รี่
ในจังหวัดสุพรรณบุรี 2734
สุวิมล มธุรส
รูปแบบความสำเร็จของผู้ประกอบการธุรกิจอุตสาหกรรมขึ้นรูปเหรียญที่ระลึกในประเทศไทย 2746
ปรีชา สุดใจ, สุชาติ ปรักทยานนท์, บุรพร กำบุญ, ฐนันวริน โฆษิตคณิน
วิเคราะห์การบำรุงมารดาบิดาที่ปรากฏในคัมภีร์ชาดก 2759
พระครูโอภาสปัญญาวิสิฐ (จนฺทปญฺโญ/โกกิลารัตน์), สงวน หล้าโพนทัน
การตัดสินใจในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของประชาชนเขตการเลือกตั้งที่ 1
จังหวัดร้อยเอ็ด 2767
พระสุริยนต์ ปญฺญาวชิโร (หล้ากำ่), พระมหาไทยน้อย ญาณเมธี
ความร่วมมือในการป้องกันอาชญากรรมของประชาชนในเขตพื้นที่รับผิดชอบของสถานีตำรวจภูธร
หนองฮี อำเภอหนองฮี จังหวัดร้อยเอ็ด 2779
ชัยณรงค์ พูนดี, พระมหาไทยน้อย ญาณเมธี
การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนภาษาไทยตามแนวคิดสืบเสาะเป็นฐาน
เพื่อส่งเสริมการคิดวิเคราะห์และการรู้เท่าทันสื่อ นักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 2 2792
ธีรกานต์ สุดสงบ
การพัฒนารูปแบบการบริหารงานวิชาการ ตามระบบให้คำปรึกษาชี้แนะ
เพื่อเสริมสร้างการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูที่ส่งเสริมทักษะด้านการคิดของผู้เรียน
โรงเรียนหนองห้างฉวีวิทย์ 2804
ศิริวรรณ เหล่าหว้าน

การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ RASAE Model เพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดวิเคราะห์
สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนทีโอเอวิทยา (เทศบาล 1 วัดคำสายทอง)
เทศบาลเมืองมุกดาหาร 2817
พรพิมล ยอดสิงห์
การบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานตามหลักอริยสัจ 4 ของครูและบุคลากรทางการศึกษา
สังกัดสำนักเขตการศึกษา พระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10 2828
ภคมน พวงศรีแก้ว, พระศรีวัชรสารบัณฑิต, สนุก สิงห์มาตร
แนวทางการบริหารการจัดการเรียนรู้โดยใช้สื่อเทคโนโลยีของอาจารย์มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตล้านนา 2840
มนตรี วิชัยวงษ์, ถลัษนันท์ พุทธิวชิรปัญญา, สุรัททนันท์ คิดดี
คุณภาพการให้บริการตามแนวพระพุทธศาสนาของบุคลากรวิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2853
นาวี แก้วดี, สุกานดา จันทวารีย์, สยามพร พันธไชย
พลวัตประเพณีทอดเทียนในอำเภอเมยวดี จังหวัดร้อยเอ็ด 2864
พระวสันต์ วราสโย (ตาลทรัพย์), พระครูวาปีจันทคุณ, พระครูภาวนาพัฒนบัณฑิต
การส่งเสริมวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ในประเพณีบุญผะเหวดบ้านกู่กาสิงห์
อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด 2877
พระอธิการศิริศักดิ์ ฐานุตฺตโร (เจริญภักดิ์), พระครูภาวนาพัฒนบัณฑิต, พระอธิการนัฐวุฒิ สิริจนฺโท
การเสริมสร้างเครือข่ายสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดร้อยเอ็ด 2888
พระครูภาวนาพัฒนบัณฑิต
ศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท 2900
พระครูประโชติฐิติคุณ, ไพฑูรย์ สวนมะไฟ, พระครูภาวนาพัฒนบัณฑิต
วิเคราะห์หลักสัมพันธ์ที่ปรากฏในคัมภีร์มังคลัตถทีปนี 2910
พระครูสิริประชานุกูล, ไพฑูรย์ สวนมะไฟ, พระครูภาวนาพัฒนบัณฑิต
กระบวนการระงับอธิกรณ์ในพระวินัยปิฎก 2920
พระครูอุดมจันทสาร, ไพฑูรย์ สวนมะไฟ, พระครูภาวนาพัฒนบัณฑิต
หลักการดำเนินชีวิตในกามโภคีสูตร 2931
พระสุทิน อภิวณฺโณ (คำแหงพล), ไพฑูรย์ สวนมะไฟ, พระครูภาวนาพัฒนบัณฑิต

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเลือกซื้อรถไฟฟ้าของผู้บริโภคในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น 2943
ร่มสน นิลพงษ์
ปัจจัยที่ส่งผลต่อการส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น 2953
ชยุตา โนนตาไทย
ประสิทธิผลการเปลี่ยนแปลงนวัตกรรมองค์กรที่ส่งผลต่อการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ
ทางการตลาดเพื่อการแข่งขันในประเทศลาว 2962
บุญเพ็ง สิทธิวงษา, กนกอร บุญมี
อิทธิพลปัจจัยการป้องกันการทุจริตที่ส่งผลต่อการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล
ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดเชียงใหม่ 2973
กุสุมามาลย์ ปัจฉิมสวัสดิ์

บทวิจารณ์หนังสือ

ยิ่งก้าวถึงสุข ยิ่งใกล้ถึงธรรม 2988
พระครปริยัติวรคุณ (ไพฑูรย์ อนงฺคโณ), ไพฑูรย์ สวนมะไฟ, พระนัฐวุฒิ สิริจนฺโท
ความสุขที่บ้าน 3000
พระครูปริยัติกิตติธาดา (กิตฺติวณฺโณ), พระครูภาวนาพัฒฑิต

การเมืองของวิถีชีวิตชาวนาไทย: การต่อรองเชิงอำนาจในสังคมร่วมสมัย

The Politics of Thai Farmers' Ways of Life: Power Negotiation in Contemporary Society

สุทธิพันธ์ อรัญญวาส
Sutthiphan Arunyawat
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Roi Et Buddhist College
E-mail: stp648@hotmail.com

Received: 21 January 2026; Revised: 11 March 2026; Accepted: 11 March 2026

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มุ่งศึกษาการเปลี่ยนแปลงของชาวนาไทยภายใต้บริบทสังคมร่วมสมัยที่ได้รับอิทธิพลจากโลกาภิวัตน์และระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ซึ่งแทรกซึมเข้าสู่วิถีชีวิตของชาวนาในทุกระดับ ตั้งแต่ปัจเจก ครอบครัว จนถึงชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อทำความเข้าใจกลไกการต่อรองเชิงอำนาจของชาวนา ผ่านพฤติกรรม วิถีปฏิบัติ และการดำเนินชีวิตประจำวันทั้งในเชิงรูปธรรมและนามธรรม กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิเคราะห์ประกอบด้วย แนวคิด "อาวุธของผู้อ่อนแอ" ของ James C. Scott ซึ่งอธิบายว่าผู้ที่อยู่ในสถานะด้อยอำนาจไม่ได้ยอมจำนนต่อโครงสร้างอำนาจโดยสิ้นเชิง แต่ใช้วิธีการต่อต้านแบบแฝงเร้นและอ้อมค้อม เช่น การบิดเบือน กฎระเบียบ ความเฉื่อยช้า การบ่นหรือนินทา รวมถึงการสร้างวาทกรรมที่สวนกระแส เพื่อรักษาพื้นที่และผลประโยชน์ของตนในสังคม นอกจากนี้ยังใช้แนวคิด "สังคมหลังชาวนา" ของสมชัย ภัทรธนานันท์ ซึ่งชี้ให้เห็นว่าความเป็นชาวนาในปัจจุบันไม่ได้มีลักษณะตายตัวเหมือนในอดีต แต่มีความหลากหลายมากขึ้น ทั้งด้านอาชีพ อัตลักษณ์ และบทบาททางสังคม โดยชาวนาสมัยใหม่จำนวนมากทำหน้าที่หลายบทบาท เช่น เป็นทั้งผู้ผลิตทางการเกษตร แรงงานในเมือง และผู้ประกอบการท้องถิ่น พร้อมทั้งสร้างเครือข่ายทางสังคมใหม่เพื่อใช้ต่อรองกับอำนาจรัฐและตลาด

บทความเสนอว่า ชาวนาไทยในปัจจุบันไม่ควรถูกมองเพียงในฐานะผู้ถูกกระทำจากระบบเศรษฐกิจและการเมืองเท่านั้น แต่เป็น "ผู้กระทำการทางสังคม" ที่มีความสามารถในการปรับตัวและมีบทบาทเชิงรุกในการตอบสนอง ต่อรอง และแปรเปลี่ยนโครงสร้างอำนาจในระดับต่าง ๆ ผ่านวิถีชีวิตทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของตนเอง ไม่ว่าจะเป็นการสร้างอัตลักษณ์ใหม่ การใช้ทุนวัฒนธรรมสร้างความชอบธรรม หรือการเคลื่อนไหวเชิงสัญลักษณ์ในสื่อสาธารณะ ดังนั้น วิถีชีวิตของชาวนาในสังคมร่วมสมัยจึงสามารถมองได้ว่าเป็น "การเมืองของวิถีชีวิต" ที่แฝงอยู่ในกิจวัตรประจำวัน ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับโลก

คำสำคัญ: การเมืองของวิถีชีวิต, ชาวนาไทย, การต่อรองเชิงอำนาจ, สังคมร่วมสมัย, สังคมหลังชาวนา

Abstract

This academic article aims to examine the transformation of Thai farmers within the context of contemporary society influenced by globalization and the capitalist economic system, which has permeated every dimension of farmers' lives—from the individual and family levels to the community level. The objective is to understand the mechanisms of power negotiation employed by farmers through their behaviors, practices, and everyday ways of life, both in concrete and abstract forms. The analytical framework applied in this study includes the concept of "Weapons of the Weak" proposed by James C. Scott. This concept explains that individuals in subordinate positions do not completely submit to power structures; instead, they employ subtle and indirect forms of resistance, such as bending rules, deliberate slowness, complaining or gossiping, and producing counter-discourses in order to preserve their space and interests in society. In addition, the study adopts the concept of the "Post-Peasant Society" proposed by Somchai Phatharathananun, which suggests that the identity of being a "peasant" is no longer fixed as it was in the past. Instead, it has become increasingly diverse in terms of occupation, identity, and social roles. Many contemporary farmers perform multiple roles, such as agricultural producers, urban laborers, and local entrepreneurs, while also building new social networks to negotiate with state and market power structures.

The article argues that Thai farmers in the present context should not be viewed merely as passive victims of economic and political systems. Rather, they should be recognized as "social actors" who possess agency, adaptability, and proactive roles in responding to, negotiating with, and even transforming power structures at various levels through their economic, social, and cultural ways of life. This includes the creation of new identities, the use of cultural capital to construct legitimacy, and symbolic movements within public media. Therefore, the way of life of farmers in contemporary society can be understood as a form of "lifestyle politics" embedded in everyday practices amid ongoing transformations in social, economic, and cultural structures at both local and global levels.

Keywords: Politics of Everyday Life, Thai Peasants, Power Negotiation, Contemporary Society, Post-Peasant Society

บทนำ

ในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา สังคมไทยได้ประสบกับกระแสการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ในหลากหลายมิติ ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรม ซึ่งได้ส่งผลโดยตรงและโดยอ้อมต่อวิถีชีวิตของผู้คนใน

ภาคชนบท โดยเฉพาะ "ชาวนา" ในฐานะกลุ่มประชากรสำคัญที่มีบทบาทเป็นฐานการผลิตอาหารหลักของประเทศมาอย่างยาวนาน จากเดิมที่ชาวนาไทยดำรงชีวิตอยู่ภายใต้ระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งพาตนเอง (subsistence economy) มีความสัมพันธ์กับที่ดิน วัฒนธรรมท้องถิ่น และเครือญาติอย่างแน่นแฟ้น ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในยุคโลกาภิวัตน์ได้รุกคืบเข้าสู่ทุกระดับของชุมชนเกษตรกรรม ทำให้ชาวนาต้องเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจทุนนิยมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ การเปลี่ยนผ่านจาก “ชาวนาแบบดั้งเดิม” ไปสู่ “ชาวนาในระบบทุนนิยม” ไม่เพียงแต่สะท้อนผ่านรูปแบบการผลิตที่เปลี่ยนไปเท่านั้น แต่ยังแสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างในบทบาททางเศรษฐกิจ สถานะทางสังคม อัตลักษณ์ และความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ชาวนามีต่อรัฐ ตลาด และกลไกสมัยใหม่อื่น ๆ ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวก่อให้เกิดทั้งโอกาสและข้อจำกัดที่ซับซ้อน เช่น การเข้าถึงทรัพยากร การจัดการหนี้สิน ความมั่นคงทางอาหาร และสิทธิในที่ดินทำกิน ชาวนาไม่ได้เป็นเพียงผู้ถูกกระทำในกระแสการพัฒนาเท่านั้น หากยังแสดงบทบาทเชิงรุกในการตอบสนอง ปรับตัว และต่อรองกับโครงสร้างอำนาจที่เข้ามาครอบงำวิถีชีวิตของตน

บทความนี้จึงมุ่งวิเคราะห์ปรากฏการณ์ “การต่อรองเชิงอำนาจของชาวนาไทยผ่านวิถีชีวิตประจำวัน” โดยมีสมมุติฐานว่า วิถีชีวิตของชาวนาเป็นพื้นที่ทางการเมืองรูปแบบหนึ่งที่แฝงเร้นกลยุทธ์ในการต่อต้าน อ้อมค้อม ปรับตัว และสร้างอัตลักษณ์ใหม่ ซึ่งไม่อาจเข้าใจได้หากปราศจากการพิจารณาในระดับจุลภาค (micro-politics) และในบริบทของชีวิตประจำวัน เพื่อให้เกิดความเข้าใจเชิงลึก บทความนี้ใช้กรอบแนวคิดหลักสองประการ ได้แก่ (1) แนวคิดเรื่อง “อาวุธของผู้อ่อนแอ” (*Weapons of the Weak*) ของ James C. Scott ซึ่งเน้นให้เห็นกลยุทธ์การต่อต้านแบบละเอียดอ่อนของผู้ด้อยอำนาจในสังคม เช่น การเฉื่อยชา การบ่น การบิดเบือนกฎเกณฑ์ และการสร้างวาทกรรมสวนกระแส ซึ่งเป็นการต่อรองเชิงอำนาจในระดับชีวิตประจำวัน และ (2) แนวคิด “สังคมหลังชาวนา” (*Post-Peasant Society*) ของสมชัย ภัทรธนานันท์ ที่เสนอว่าชาวนาไทยยุคใหม่มิใช่ชาวนาในความหมายดั้งเดิมอีกต่อไป หากแต่เป็นผู้ที่มีสถานะและอัตลักษณ์หลากหลาย พร้อมกับบทบาททางเศรษฐกิจและสังคมที่ซับซ้อนขึ้นในยุคโลกาภิวัตน์ ด้วยแนวทางการวิเคราะห์เชิงวิพากษ์และการสังเคราะห์ข้อมูลจากกรณีศึกษาในชุมชนต่าง ๆ บทความนี้จะชี้ให้เห็นถึงพลวัตของอำนาจ การปรับตัว และการสร้างพื้นที่ของชาวนาในสังคมร่วมสมัย ซึ่งมิได้เป็นเพียงเรื่องเศรษฐกิจหรือการพัฒนา แต่เป็นประเด็นทางการเมืองของชีวิตประจำวันที่สำคัญยิ่งในการทำความเข้าใจสังคมไทยยุคใหม่

อาวุธของผู้อ่อนแอ (Weapons of the Weak)

แนวคิด “อาวุธของผู้อ่อนแอ” (Weapons of the Weak) ที่ James C. Scott เสนอในงานวิจัยภาคสนามของเขาที่ประเทศมาเลเซียเมื่อปี ค.ศ. 1985 ได้กลายเป็นทฤษฎีสำคัญในสาขามานุษยวิทยาและรัฐศาสตร์ โดยเฉพาะในบริบทของการศึกษาการต่อต้านเชิงวัฒนธรรมของชนชั้นล่างหรือกลุ่มผู้ไร้อำนาจ แนวคิดนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่ออธิบายว่า แม้กลุ่มคนที่อยู่ในสถานะอ่อนแอในเชิงโครงสร้าง เช่น ชาวนา แรงงาน หรือประชาชนทั่วไป จะไม่มีอำนาจในการเผชิญหน้าอย่างเปิดเผยกับรัฐ นายทุน หรือชนชั้นนำ แต่ก็ยังสามารถ "ต่อรอง" หรือ "ต่อต้าน" ได้ผ่านวิธีการที่ไม่เปิดเผยและเป็นไปในชีวิตประจำวัน

(1) ลักษณะของ “อาวุธของผู้อ่อนแอ”

James C. Scott อธิบายว่าการต่อต้านในรูปแบบนี้ไม่ใช่การประท้วงที่เป็นทางการ ไม่ใช่การลุกฮือ ไม่ใช่การนัดหยุดงานอย่างเปิดเผย หากแต่เป็นการกระทำเล็กๆ น้อยๆ ที่ซ่อนเร้น ไม่ปรากฏในสายตาของผู้มี อำนาจ

อย่างชัดเจน เช่น การทำงานอย่างเฉื่อยชา, การแสร้งลืมหรือทำงานผิดพลาด, การขโมยของเล็กน้อยจากนายจ้าง, การนินทาผู้มีอำนาจ, การไม่ปฏิบัติตามคำสั่งโดยตรงอย่างเงียบ ๆ

การกระทำเหล่านี้แม้ดูไม่รุนแรงหรือไม่มีพลังในเชิงโครงสร้าง แต่สะท้อนให้เห็นถึงการต่อรองเชิงอำนาจอย่างละเอียดอ่อนที่ฝังตัวอยู่ในวิถีชีวิตประจำวัน

(2) การต่อต้านที่ฝังตัวในวัฒนธรรม

James C. Scott มองว่าอาวุธของผู้อ่อนแอเป็นส่วนหนึ่งของ "การเมืองในชีวิตประจำวัน" (everyday politics) ซึ่งไม่ได้อยู่ในเวทีรัฐสภา หรือขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม แต่เกิดขึ้นในบ้าน ในทุ่งนา โรงงาน หรือพื้นที่ของการทำงาน เช่น การที่ชาวนาปล่อยให้ผลผลิตเสียน้อย ๆ เพื่อไม่ให้เจ้าที่ดินเก็บเกี่ยวได้มาก หรือการที่แรงงานในโรงงานผลิตสินค้าไม่เต็มที่เพื่อตอบโต้ต่อความไม่เป็นธรรมของนายจ้าง สิ่งเหล่านี้เป็นการใช้พื้นที่และทรัพยากรเล็กน้อยที่ตนเองควบคุมได้เป็นเครื่องมือต่อรอง

(3) การต่อรองของชาวนาในชีวิตประจำวัน

ในบริบทของชาวนา โดยเฉพาะในประเทศกำลังพัฒนา การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเศรษฐกิจ เช่น การพัฒนาเชิงพาณิชย์ การจัดสรรที่ดินที่ไม่เป็นธรรม หรือระบบเจ้าที่ดิน-ผู้เช่า ล้วนส่งผลต่อความเป็นอยู่ของชาวนา การที่ชาวนาไม่สามารถประท้วงหรือรวมกลุ่มเรียกร้องได้โดยตรง ทำให้พวกเขาใช้ “อาวุธของผู้อ่อนแอ” เช่น การร่วมมือกันล่าช้าในการส่งผลผลิต, การพูดเสียดสีเจ้าหน้าที่รัฐหรือนายทุน, การหลีกเลี่ยงภาษีหรือข้อบังคับของรัฐ, การสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์เพื่อป้องกันตนเองจากอำนาจภายนอก

ทั้งหมดนี้แสดงให้เห็นถึงความสามารถในการใช้สติปัญญา สัมพันธภาพ และวัฒนธรรมในชุมชนเป็นเครื่องมือในการดำรงอยู่ภายใต้โครงสร้างที่ไม่เท่าเทียม

(4) ความสำคัญของแนวคิดในทางทฤษฎี

แนวคิด “อาวุธของผู้อ่อนแอ” ช่วยให้การศึกษาทางรัฐศาสตร์และมานุษยวิทยาไม่มองข้ามพฤติกรรมเล็ก ๆ ที่ดูไม่มีความสำคัญในเชิงการเมือง เพราะการต่อต้านแบบนี้อาจเป็นพื้นฐานสำคัญของความเปลี่ยนแปลงทางสังคมในระยะยาว อีกทั้งยังเปิดพื้นที่ในการมอง “อำนาจ” ว่าไม่ได้มีเฉพาะในรัฐหรือโครงสร้างใหญ่เท่านั้น แต่อำนาจและการต่อรองยังเกิดขึ้นในระดับจุลภาค เป็นการเมืองแบบฝังตัว (embedded politics) ที่ซับซ้อนและไม่อาจวัดได้ด้วยเครื่องมือทางปริมาณเพียงอย่างเดียว

(5) การประยุกต์ใช้แนวคิดนี้ในบริบทอื่น

แนวคิดนี้สามารถนำไปใช้ศึกษาปรากฏการณ์ในหลายบริบท เช่น แรงงานหญิงในโรงงานอุตสาหกรรมที่ถูกกดขี่, นักเรียนที่ใช้วิธีการเฉื่อยชาเพื่อแสดงความไม่พอใจต่อระบบการศึกษา, ชาวบ้านที่ต่อต้านโครงการพัฒนาของรัฐอย่างเงียบ ๆ, ผู้ใช้โซเชียลมีเดียที่แสดงความไม่พอใจทางการเมืองผ่านการล้อเลียนหรือมีม (meme)

(6) ข้อสังเกตและข้อจำกัด

แม้ว่าแนวคิดนี้จะให้แง่มุมใหม่ในการเข้าใจการต่อต้าน แต่บางครั้งก็อาจถูกวิพากษ์ว่าเป็นการมองการกระทำที่ไม่ตั้งใจให้เป็น "ต่อต้าน" เกินไป หรือไม่สามารถแยกแยะได้ชัดเจนระหว่างพฤติกรรมที่เกิดจากข้อจำกัดกับพฤติกรรมที่เป็นเจตนาในการต่อสู้

แนวคิด “อาวุธของผู้อ่อนแอ” ของ James C. Scott ขยายความเข้าใจเรื่องอำนาจและการต่อต้านโดยไม่จำเป็นต้องมองผ่านการเคลื่อนไหวใหญ่หรือการประท้วงอย่างเปิดเผย แต่กลับมองเห็นพลังทางการเมืองในกิจวัตร

ประจำวันเล็ก ๆ ของผู้คนธรรมดา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มชาวนาหรือประชาชนในระบบอำนาจที่ไม่เท่าเทียม ซึ่งแนวคิดนี้ยังมีศักยภาพในการนำไปใช้วิเคราะห์สังคมไทยและบริบทอื่น ๆ ได้อย่างลึกซึ้งและหลากหลาย

สังคมหลังชาวนา (Post-Peasant Society)

แนวคิดเรื่อง “สังคมหลังชาวนา” (Post-Peasant Society) ที่ สมชัย ภัทรธนานันท์ (2555) เสนอเป็นกรอบแนวคิดร่วมสมัยที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการทำความเข้าใจโครงสร้างทางสังคมและเศรษฐกิจชนบทไทยที่เปลี่ยนแปลงไปจากอดีต กล่าวคือ ไม่สามารถมอง "ชาวนา" ได้ในลักษณะดั้งเดิมที่เป็นเพียงผู้ผลิตข้าวหรือเกษตรกรที่ยึดถือที่ดินและการผลิตเพื่อยังชีพ (subsistence agriculture) อีกต่อไป แต่ชาวนาไทยได้กลายเป็นกลุ่มประชากรที่มีบทบาทและอัตลักษณ์ที่หลากหลายยิ่งขึ้น ภายใต้บริบทของโลกาภิวัตน์ ทุนนิยม และการเปลี่ยนแปลงของรัฐไทยสมัยใหม่ แนวคิดนี้ชี้ให้เห็นว่า การมอง "ชาวนา" แบบเหมารวม (homogeneous) ว่าเป็นผู้ยากจน ล้าหลัง และพึ่งพิงรัฐเพียงอย่างเดียว จึงไม่สามารถอธิบายชีวิตของคนในชนบทยุคใหม่ได้อีกต่อไป

แนวคิด “สังคมหลังชาวนา” ของสมชัย ภัทรธนานันท์ ช่วยเปิดพื้นที่ความเข้าใจใหม่ว่าชาวนาไทยในศตวรรษที่ 21 ไม่ได้เป็นเพียงแรงงานในภาคเกษตร แต่เป็นพลเมืองที่มีบทบาทหลากหลายทางเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม แนวคิดนี้ช่วยให้เรามองเห็นศักยภาพของชนบทในการสร้างความเปลี่ยนแปลงอย่างมีอำนาจและยั่งยืนมากยิ่งขึ้น

(1) ความหมายของ “สังคมหลังชาวนา”

“สังคมหลังชาวนา” (Post-Peasant Society) ไม่ได้หมายความว่า “ชาวนาได้หายไป” หากแต่หมายถึงว่า “ชาวนาในปัจจุบันไม่ได้เป็นแค่ชาวนาอีกต่อไป” คือพวกเขาอาจยังทำการเกษตร แต่ไม่ใช่เพียงอย่างเดียว อีกทั้งยังมีบทบาทหลากหลาย เช่น ผู้ประกอบการที่ใช้เทคโนโลยีและการตลาด, แรงงานรับจ้างในเมืองหรือต่างประเทศ, ข้าราชการหรือพนักงานรัฐ, เจ้าของกิจการท่องเที่ยวเชิงเกษตร, หรือ ผู้มีบทบาททางการเมืองระดับท้องถิ่น เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิก อบต.

(2) บริบทของการเปลี่ยนผ่าน

การเข้าสู่สังคมหลังชาวนาเกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขของการเปลี่ยนผ่านทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง เช่น การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ทำให้ชนบทเชื่อมโยงกับเมืองมากขึ้น นโยบายของรัฐ เช่น โครงการรับจำนำข้าว โอท็อปหรือบัตรสวัสดิการ การศึกษาและสื่อสารมวลชน ทำให้ชาวนารุ่นใหม่มีการศึกษาสูงขึ้น การอพยพแรงงานส่งผลให้ชาวนามีรายได้หลากหลายจากการส่งเงินกลับบ้าน ทั้งหมดนี้ทำให้ "ชนบท" ไม่ได้แยกขาดจาก "เมือง" แต่เป็นพื้นที่ที่เคลื่อนที่ เปลี่ยนแปลง และต่อรองอยู่ตลอดเวลา

(3) อัตลักษณ์ที่หลากหลายของชาวนาในสังคมหลังชาวนา

ชาวนาในสังคมหลังชาวนาไม่ได้อยู่ภายใต้ระบบอำนาจอย่างสิ้นเชิง หากแต่มีพื้นที่ในการคิด พูด และต่อรอง โดยเฉพาะในยุคสื่อดิจิทัลและประชาธิปไตยที่เปิดกว้างขึ้น ชาวนาในสังคมหลังชาวนาไม่ได้มีอัตลักษณ์เดียว แต่มีความซับซ้อน เช่น เป็นเกษตรกรบางฤดูและเป็นแรงงานรับจ้างในเมืองอีกฤดูหนึ่ง, เป็นเจ้าของกิจการเล็กๆ ที่ต่อยอดจากทรัพยากรในครอบครัว เช่น การทำเกษตรอินทรีย์ การขายของออนไลน์, เป็นคนรุ่นใหม่ที่กลับบ้านมาทำเกษตรอย่างสร้างสรรค์ เช่น Young Smart Farmer, เป็นนักต่อรองทางการเมือง ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ

(4) การต่อรองกับรัฐในรูปแบบใหม่

แนวคิดสังคมหลังชาวนาเปิดให้เห็นรูปแบบใหม่ของ “การเมืองภาคประชาชน” ที่ชาวนาไม่ใช่เพียงผู้เรียกร้องแบบตรงไปตรงมาเท่านั้น แต่ยังรู้เท่าทันเกมการเมืองและใช้อำนาจในการต่อรอง เช่น การรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายเกษตรกรเพื่อเจรจากับหน่วยงานรัฐ การใช้สื่อสาธารณะและโซเชียลมีเดียในการสร้างวาทกรรมของตนเอง การลงสมัครรับเลือกตั้งในระดับท้องถิ่นเพื่อบริหารทรัพยากรของชุมชน การขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชนในรูปแบบสหกรณ์ หรือธุรกิจเพื่อสังคม

ทั้งหมดนี้แสดงให้เห็นว่าชาวนาไม่ใช่ “ผู้ถูกกระทำ” อย่างเดียว แต่เป็น “ผู้กระทำ” และ “ผู้สร้าง” ในระบอบเศรษฐกิจและการเมือง

(5) ความสำคัญทางทฤษฎีและการวิจัย

แนวคิด “สังคมหลังชาวนา” เป็นกรอบวิเคราะห์ที่สำคัญในการศึกษาชนบทไทย เพราะช่วยให้มองเห็นความเปลี่ยนแปลงที่ไม่ใช่แค่เศรษฐกิจ แต่รวมถึงวัฒนธรรม อัตลักษณ์ และความสัมพันธ์ทางอำนาจ เข้าใจความซับซ้อนของการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม โดยไม่ตกอยู่ในกับดักของภาพชนบทแบบโรแมนติกหรือแบบล้าหลัง อีกทั้งยัง เชื่อมโยงกับแนวคิดอื่น ๆ เช่น “อาวุธของผู้อ่อนแอ” (Scott, 1985), “การเมืองในชีวิตประจำวัน”, “การต่อต้านเชิงวัฒนธรรม” ฯลฯ

วิถีชีวิตของชาวนาในสังคมร่วมสมัย

ชาวนาไทยในยุคปัจจุบันมีการปรับตัวเพื่อรับมือกับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ หลายคนหันมาทำเกษตรอินทรีย์หรือเกษตรผสมผสานเพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับผลผลิตของตน นอกจากนี้ ชาวนายังมีการรวมกลุ่มกันเพื่อสร้างอำนาจต่อรองกับตลาดและรัฐ เช่น การจัดตั้งสหกรณ์หรือกลุ่มเกษตรกร การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้สะท้อนถึงการต่อรองเชิงอำนาจของชาวนาในสังคมร่วมสมัย

แนวคิดเกี่ยวกับ “วิถีชีวิตของชาวนาในสังคมร่วมสมัย” เป็นประเด็นที่สะท้อนถึงความเปลี่ยนแปลงอย่างลึกซึ้งของโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมในชนบทไทย ซึ่งมีการปรับตัวอย่างหลากหลายเพื่อรับมือกับแรงกดดันจากภายนอก ไม่ว่าจะเป็นกระแสโลกาภิวัตน์ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ความผันผวนของราคาผลผลิต หรือระบบนโยบายรัฐที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว วิถีชีวิตของชาวนาไทยจึงไม่ใช่ภาพของผู้ผลิตแบบดั้งเดิมที่ยึดติดอยู่กับไร่นาเพียงอย่างเดียวอีกต่อไป หากแต่เป็นชีวิตที่ผสมผสานระหว่าง “เกษตรกรรมแบบใหม่” และ “การใช้กลยุทธ์ทางสังคม-เศรษฐกิจ” เพื่อเอาตัวรอดและสร้างศักยภาพใหม่ให้กับตนเองและชุมชน

1. การทำเกษตรกรรมแนวใหม่: ทางรอดและทางเลือก

ในสังคมร่วมสมัย ชาวนาไทยจำนวนมากได้หันมาปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตจาก “เกษตรเชิงเดี่ยวเพื่อขาย” สู่ “เกษตรผสมผสาน” และ “เกษตรอินทรีย์” ซึ่งเป็นแนวทางที่ลดการพึ่งพาสารเคมีและตลาดกลาง เช่น เกษตรอินทรีย์มุ่งเน้นการผลิตที่ปลอดภัยต่อผู้บริโภคและสิ่งแวดล้อม เกษตรผสมผสานเน้นการปลูกพืชหลายชนิด เลี้ยงสัตว์ และใช้ทรัพยากรในพื้นที่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด แนวทางเหล่านี้ไม่เพียงสร้างรายได้ที่มั่นคงขึ้น แต่ยังส่งเสริม “ความพอเพียง” และ “ความมั่นคงทางอาหาร”

การเปลี่ยนแปลงวิธีการผลิตนี้ยังส่งผลต่อ “โลกทัศน์” ของชาวนา ที่มองตนเองในฐานะ “ผู้ประกอบการทางเกษตร” มากกว่าจะเป็นแรงงานในระบบทุนนิยมเกษตรแบบเดิม

2. การรวมกลุ่มเพื่อสร้างอำนาจต่อรอง

หนึ่งในกลยุทธ์สำคัญของชาวนาในสังคมร่วมสมัย คือ การรวมกลุ่มทางสังคมและเศรษฐกิจ เพื่อเสริมพลังในการต่อรองกับตลาดและรัฐ เช่น การตั้งสหกรณ์การเกษตรเพื่อควบคุมราคาผลผลิต ลดต้นทุน และเพิ่มอำนาจในการซื้อขาย การรวมตัวในรูปแบบกลุ่มเกษตรกร หรือ เครือข่ายเกษตรทางเลือก การสร้างแบรนด์สินค้าเกษตรชุมชน และการขายตรงผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์

การรวมกลุ่มเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนบทบาทของชาวนา จากผู้ผลิตที่ถูกควบคุม มาเป็นผู้มีอำนาจต่อรองในระบบตลาด ซึ่งสะท้อนถึงการเข้าใจกลไกเศรษฐกิจอย่างลึกซึ้งและการใช้กลยุทธ์ทางสังคมเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของตนเอง

3. การสร้างเครือข่ายและการเข้าถึงเทคโนโลยี

ชาวนาในยุคดิจิทัลเริ่มมีการเข้าถึงเทคโนโลยีสารสนเทศ และเครื่องมือออนไลน์มากขึ้น เช่น การเรียนรู้ผ่าน YouTube, Facebook หรือ TikTok เกี่ยวกับการปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ หรือทำปุ๋ยอินทรีย์ การขายผลผลิตผ่าน e-commerce หรือแพลตฟอร์ม “เกษตรกรขายตรง” การใช้แอปพลิเคชันด้านการเกษตร เช่น Smart Farmer, ฟาร์มแม่นยำ (Precision Agriculture)

เทคโนโลยีเหล่านี้ทำให้ชาวนาสามารถลดต้นทุน เพิ่มผลผลิต และกระจายตลาดโดยไม่ต้องพึ่งพาคนกลาง ซึ่งถือเป็นการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันอย่างชัดเจน

4. วิถีชีวิตที่หลากหลายและซ้อนทับกัน

ชาวนาในสังคมร่วมสมัยมักมีบทบาททางเศรษฐกิจมากกว่าหนึ่งบทบาทในเวลาเดียวกัน เช่น เป็นชาวนาในฤดูเพาะปลูก เป็นแรงงานรับจ้างในเมืองช่วงฤดูแล้ง เป็นผู้ประกอบการธุรกิจเล็ก ๆ ภายในชุมชน เป็นผู้นำกิจกรรมของกลุ่มเกษตรกร หรือร่วมกิจกรรมทางการเมืองท้องถิ่น

ลักษณะ “ชีวิตแบบซ้อนทับ” นี้ ทำให้แนวคิดเกี่ยวกับชาวนาในแบบเดิมไม่เพียงพออีกต่อไป ชาวนาจึงเป็นทั้ง “ผู้ผลิต” “ผู้บริโภค” “ผู้ต่อรอง” และ “พลเมืองในประชาธิปไตย” ไปพร้อมกัน

5. การต่อรองเชิงอำนาจในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ

การเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตของชาวนาในปัจจุบันยังส่งผลให้เกิดรูปแบบการต่อรองเชิงอำนาจ ใหม่ ๆ เช่น การเข้าร่วมกับขบวนการเกษตรกร เพื่อเรียกร้องนโยบายหรือสวัสดิการจากรัฐ การเข้าไปมีส่วนร่วมในการเมืองท้องถิ่น เพื่อกำหนดทิศทางการพัฒนา เช่น งบประมาณด้านเกษตร น้ำหรือถนน การใช้โซเชียลมีเดียเป็นพื้นที่ในการแสดงความคิดเห็น สื่อสาร และเรียกร้องสิทธิ

สิ่งเหล่านี้ทำให้ชาวนาไม่ใช่เพียง “ผู้รอรับนโยบาย” แต่กลายเป็น “ผู้กำหนดทิศทาง” ทางเศรษฐกิจและสังคมของตนเองอย่างมีพลัง

สรุปได้ว่า “วิถีชีวิตของชาวนาในสังคมร่วมสมัย” เป็นชีวิตที่เต็มไปด้วยการปรับตัว การสร้างอัตลักษณ์ใหม่ และการต่อรองกับอำนาจในหลากหลายมิติ ชาวนาไม่ใช่เพียงภาพจำในอดีต หากแต่เป็น “ผู้กระทำ” และ “ผู้สร้างสรรค์” ที่ใช้กลยุทธ์ทั้งทางเศรษฐกิจ เทคโนโลยี และสังคมในการดำรงอยู่และพัฒนาอย่างยั่งยืน

การต่อรองเชิงอำนาจของชาวนา

การต่อรองของชาวนาไทยในยุคปัจจุบันมีหลายรูปแบบ เช่น การเข้าร่วมในโครงการของรัฐเพื่อรับสิทธิประโยชน์ การใช้สื่อสังคมออนไลน์เพื่อเผยแพร่ข้อมูลและสร้างเครือข่าย หรือการเข้าร่วมในการเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อเรียกร้องสิทธิของตน ตัวอย่างเช่น การที่ชาวนาในภาคอีสานรวมกลุ่มกันเพื่อเรียกร้องราคาข้าวที่เป็นธรรม หรือการที่ชาวนาในภาคเหนือหันมาทำเกษตรอินทรีย์เพื่อหลีกเลี่ยงการพึ่งพาตลาดกลาง

การต่อรองเชิงอำนาจของชาวนาไทยในยุคปัจจุบันมิได้จำกัดอยู่เพียงการใช้ “เสียง” เพื่อเรียกร้องสิทธิเท่านั้น หากแต่เป็นกระบวนการที่สลับซับซ้อนและมีพลวัตสูง ซึ่งสะท้อนถึงการเปลี่ยนสถานะของชาวนา จากผู้ถูกกำหนดนโยบาย กลายเป็น “ผู้กำหนดทิศทาง” ทางเศรษฐกิจ สังคม และแม้กระทั่งการเมืองในระดับฐานราก โดยการต่อรองเชิงอำนาจของชาวนาในสังคมร่วมสมัยสามารถแบ่งออกเป็นหลากหลายมิติ ดังนี้

1. การเข้าร่วมในโครงการของรัฐเพื่อผลักดันสิทธิประโยชน์

แม้ชาวนาหลายคนจะเป็นผู้รับนโยบาย แต่ในความเป็นจริงพวกเขาก็เลือก “เข้าร่วม” หรือ “ไม่เข้าร่วม” โครงการของรัฐด้วยเหตุผลและกลยุทธ์เฉพาะของตน เช่น การเลือกเข้าร่วมโครงการประกันรายได้เกษตรกร หรือโครงการประกันราคาข้าว ซึ่งมีผลต่อการวางแผนเพาะปลูก การเข้าร่วมโครงการ Smart Farmer เพื่อพัฒนาองค์ความรู้ด้านเทคโนโลยีและการตลาด บางพื้นที่ใช้ “การไม่เข้าร่วม” เป็นการแสดงออกถึงการไม่ยอมรับนโยบายที่ไม่ตอบโจทย์ชุมชน

นี่คือการต่อรองแบบ “soft resistance” ที่สอดคล้องกับแนวคิด Weapons of the Weak ของ James C. Scott (1985) ซึ่งชาวนาใช้กลวิธีในชีวิตประจำวันในการรักษาผลประโยชน์ของตนเองโดยไม่จำเป็นต้องเผชิญหน้าอย่างเปิดเผย

2. การใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการต่อรองอำนาจ

การเติบโตของสื่อดิจิทัลและโซเชียลมีเดียได้เปิดพื้นที่ใหม่ให้กับชาวนาในการแสดงออก สื่อสาร และต่อรอง เช่น การสร้างเพจ Facebook หรือ ช่อง YouTube เพื่อเผยแพร่เทคนิคการเกษตรอินทรีย์ สร้างความรู้และดึงดูดลูกค้า การใช้ TikTok หรือ Twitter เป็นเครื่องมือในการวิพากษ์นโยบายรัฐ หรือเรียกร้องความเป็นธรรม เช่น ราคาข้าวตกต่ำ ข้าวชาวนา

การรวมตัวกันเป็นเครือข่ายเกษตรกรออนไลน์ เช่น กลุ่มเกษตรอินทรีย์ กลุ่มวิถีเกษตรพอเพียง ฯลฯ เทคโนโลยีจึงกลายเป็น “เวทีใหม่” ในการต่อรอง ที่ชาวนาสามารถสร้างพื้นที่สาธารณะขึ้นเองได้ โดยไม่ต้องพึ่งพาสื่อกระแสหลัก

3. การรวมกลุ่มและการเคลื่อนไหวทางสังคม

ชาวนาในหลายภูมิภาคได้รวมตัวกันจัดตั้งกลุ่มหรือเครือข่ายเพื่อแสดงพลังทางสังคม เช่น

- กลุ่มชาวนาในภาคอีสานที่รวมตัวกันเรียกร้องราคาข้าวที่เป็นธรรม และคัดค้านนโยบายที่ไม่เอื้อประโยชน์ต่อเกษตรกร

- การเคลื่อนไหวของกลุ่มเกษตรอินทรีย์ในภาคเหนือ ที่ไม่เพียงผลิตอาหารปลอดภัย แต่ยังต่อรองกับรัฐในด้านนโยบายการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์

- เครือข่าย “เกษตรทางเลือก” ที่เน้นความยั่งยืนและความเป็นธรรมในระบบอาหาร ได้ใช้กิจกรรมรณรงค์จัดตลาดนัดสีเขียว และผลักดันการมีส่วนร่วมในนโยบายท้องถิ่น

การเคลื่อนไหวเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่า ชาวนาไม่ใช่เพียง “แรงงานเกษตร” แต่เป็น “พลเมืองที่มีส่วนร่วม” ในการกำหนดทิศทางนโยบายและอนาคตของชุมชนตนเอง

4. การต่อรองผ่านการสร้างอัตลักษณ์ใหม่

นอกจากการเคลื่อนไหวภายนอก ชาวนายังใช้กลยุทธ์การสร้าง “อัตลักษณ์ใหม่” เพื่อยกระดับคุณค่าของตนเอง เช่น

- การนิยามตนเองว่าเป็น Smart Farmer หรือ ผู้ประกอบการเกษตร แทนคำว่า “ชาวนา”
- การใช้คำว่า “เกษตรกรรุ่นใหม่” เพื่อสื่อถึงการทำงานอย่างมีวิสัยทัศน์ เทคโนโลยี และการเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจสร้างสรรค์
- การผลักดันแบรนด์ท้องถิ่น เช่น ข้าวหอมอินทรีย์จากชุมชน หรือผลไม้ปลอดสารที่เชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวชุมชน

กระบวนการนี้คือการ “ต่อรองทางวาทกรรม” เพื่อเปลี่ยนภาพลักษณ์ของชาวนาและเพิ่มมูลค่าทางสังคมและเศรษฐกิจของตน

สรุปได้ว่า การต่อรองเชิงอำนาจของชาวนาไทยในยุคปัจจุบันไม่ได้อยู่ในรูปของการประท้วงหรือการเผชิญหน้ากับรัฐเท่านั้น หากแต่กระจายอยู่ในทุกมิติของชีวิต ตั้งแต่การเลือกเข้าร่วมหรือปฏิเสธนโยบาย การใช้สื่อใหม่เป็นพื้นที่ต่อรอง การรวมกลุ่มสร้างอำนาจ และการรื้อสร้างอัตลักษณ์ของตนเอง กระบวนการเหล่านี้สะท้อนถึงพลวัตของ “สังคมหลังชาวนา” (สมชัย ภัทรธนานันท์, 2555) ที่ซึ่งชาวนาไทยไม่ใช่เพียงผู้ผลิต แต่เป็นผู้ต่อรอง ผู้กำหนด และผู้เปลี่ยนแปลงโลกของตนอย่างแยบยล

กรณีศึกษาการต่อรองของชาวนา

1. ชาวนาในภาคอีสาน: การเคลื่อนไหวเชิงโครงสร้างและการสร้างเครือข่ายระดับชาติ

ชาวนาในภาคอีสานมีประวัติศาสตร์ของการเคลื่อนไหวทางสังคมมาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในช่วงวิกฤตราคาพืชผลตกต่ำ รัฐใช้มาตรการที่ไม่เป็นธรรม หรือเมื่อโครงการพัฒนาใดๆ กระทบต่อสิทธิในที่ดินของชาวบ้าน กลุ่มชาวนาอีสานจึงได้รวมตัวกันเพื่อต่อรองกับรัฐผ่านกลไกต่างๆ เช่น สหพันธ์เกษตรกรภาคอีสาน (สกอ.) และต่อมา สหพันธ์ชาวนาชาวไร่แห่งประเทศไทย กลายเป็นกลุ่มเครือข่ายระดับชาติที่เชื่อมโยงระหว่างเกษตรกรรายย่อยทั่วประเทศ เพื่อผลักดันนโยบายที่เป็นธรรมในด้านราคาข้าว ปุ๋ย และการเข้าถึงทรัพยากร กลุ่มเหล่านี้ยังมีบทบาทในเวทีการเมืองภาคประชาชน เช่น การเข้าร่วมเครือข่ายปฏิรูปที่ดินเพื่อคนจน (คปท.), เครือข่ายสลัม 4 ภาค, หรือแม้แต่ในเวทีระดับนานาชาติ เช่น World Forum for Food Sovereignty

ตัวอย่างการเคลื่อนไหวเชิงสัญลักษณ์ที่เป็นที่จดจำ คือ การเดินขบวน “พันก้าวเพื่อสิทธิในที่ดิน” เพื่อทวงถามการจัดสรรที่ดินทำกิน และเรียกร้องให้รัฐยอมรับ “ธนาคารที่ดินชุมชน” เป็นเครื่องมือกระจายทรัพยากรอย่างเป็นธรรม ปรากฏการณ์เหล่านี้แสดงให้เห็นถึงศักยภาพของชาวนาอีสานในการสร้าง “โครงสร้างการต่อรอง” ที่พ้นไปจากระดับหมู่บ้าน และขยายเป็นเครือข่ายเชิงนโยบายระดับชาติ

2. ชาวนาในภาคเหนือ: การต่อรองผ่านอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและเศรษฐกิจสีเขียว

ภาคเหนือของไทย โดยเฉพาะในจังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน พะเยา และน่าน มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อน “เศรษฐกิจสีเขียว” (Green Economy) ผ่านการทำเกษตรอินทรีย์ เกษตรผสมผสาน และการเชื่อมโยงกับภาคการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม ชาวนาหลายกลุ่ม เช่น กลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านปางมะโอ, เครือข่าย

กลุ่มข้าวไร่ปลอดสารบ้านแม่ลาน้อย, หรือ กลุ่มวิถีพอเพียงแม่ทา ได้รวมตัวกันเพื่อผลิตอาหารปลอดภัยที่มีมูลค่าเพิ่ม และมีการขยายตลาดผ่านทั้งตลาดสีเขียว และช่องทางออนไลน์

การต่อรองของชาวนาเหล่านี้ไม่ใช่การเรียกร้องจากรัฐโดยตรงเสมอไป แต่เป็นการ “ลดการพึ่งพา” ตลาดกลางและกลไกทุนนิยม โดยการสร้าง “ระบบอาหารทางเลือก” ที่พวกเขาเป็นเจ้าของห่วงโซ่อุปทานเอง

นอกจากนี้ การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ร่วมกับการสร้างแบรนด์ เช่น “ข้าวลืมผัวอินทรีย์” หรือ “ข้าวก่ำล้านนา” เป็นกลยุทธ์ในการต่อรอง “วาทกรรม” ที่เปลี่ยนภาพลักษณ์ของชาวนา จากแรงงานเกษตรกรรมรายย่อยเป็นผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมและสุขภาพ ความร่วมมือกับองค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) เช่น มูลนิธิสายใยแผ่นดิน หรือสถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา (LDI) ยังทำให้กลุ่มชาวนาเข้าถึงทุน ความรู้ และนโยบายรัฐในเชิงลึกมากยิ่งขึ้น ชาวนาในภาคเหนือจึงแสดงให้เห็นถึงรูปแบบของ “การต่อรองโดยใช้ทุนวัฒนธรรมและทุนเครือข่าย” ซึ่งเป็นพลวัตใหม่ในสังคมหลังชาวนา

3. ข้อเปรียบเทียบระหว่างภาคอีสานและภาคเหนือ

มิติการต่อรอง	ภาคอีสาน	ภาคเหนือ
ลักษณะการเคลื่อนไหว	มวลชน เคลื่อนไหวเชิงโครงสร้าง	เครือข่ายกลุ่มเล็ก ยั่งยืน
ประเด็นหลัก	ราคาผลผลิต, สิทธิในที่ดิน	ความยั่งยืน, อัตลักษณ์อาหาร
กลไกการต่อรอง	เครือข่ายเกษตรกร, ม็อบ, สื่อรัฐ	ตลาดทางเลือก, แบรนด์, ความร่วมมือ NGO
อัตลักษณ์ชาวนา	นักต่อสู้ทางนโยบาย	ผู้ประกอบการวัฒนธรรม

สรุป

ชาวนาไทยในสังคมร่วมสมัยไม่ได้เป็นเพียงผู้ถูกกระทำในระบบเศรษฐกิจและการเมืองเท่านั้น แต่ยังมีบทบาทเชิงรุกในการต่อรองอำนาจผ่านวิถีชีวิต การปรับตัว และการสร้างอัตลักษณ์ใหม่ การใช้แนวคิด “อาวุธของผู้อ่อนแอ” และ “สังคมหลังชาวนา” ช่วยให้เข้าใจการต่อรองเชิงอำนาจของชาวนาในบริบทสังคมร่วมสมัยได้ดียิ่งขึ้น ในบริบทของสังคมร่วมสมัย ชาวนาไทยมิได้เป็นเพียงผู้ถูกกำหนดโดยโครงสร้างเศรษฐกิจแบบทุนนิยมหรืออำนาจรัฐแบบรวมศูนย์ หากแต่ยังสามารถ “ต่อรอง” และ “แทรกแซง” โครงสร้างเหล่านั้นในรูปแบบที่หลากหลายและซับซ้อน ชาวนากลายเป็นผู้กระทำการ (agent) ที่มีอำนาจในการนิยามตนเอง และเลือกสรรแนวทางในการดำรงชีวิตในสังคมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

แนวคิด “อาวุธของผู้อ่อนแอ” ของ James C. Scott (1985) ช่วยให้เราเข้าใจการต่อต้านเชิงวัฒนธรรมของชาวนา เช่น การเฉื่อยชา การไม่เชื่อฟัง การนินทา หรือการพึ่งพาเครือข่ายไม่เป็นทางการ ซึ่งแม้จะเป็นการต่อต้านที่ไม่เปิดเผย แต่ก็เป็นกลไกที่ชาวนาใช้ในการรักษาศักดิ์ศรีและอัตลักษณ์ของตนท่ามกลางอำนาจที่ไม่เท่าเทียม เป็นการแสดงออกถึง “อำนาจในชีวิตประจำวัน” (everyday resistance) ที่สอดแทรกอยู่ในมิติเล็ก ๆ ของความสัมพันธ์ทางสังคม ขณะเดียวกัน แนวคิด “สังคมหลังชาวนา” ของสมชัย ภัทรธนานันท์ (2555) ได้ขยายกรอบการมองชาวนาให้พ้นจากบทบาทดั้งเดิมที่ผูกติดกับพื้นที่ไร่นา โดยชี้ให้เห็นว่าชาวนาในปัจจุบันมีความหลากหลายทางอาชีพ อัตลักษณ์ และการดำรงชีวิต พวกเขาอาจเป็นผู้ประกอบการ นักเคลื่อนไหวแรงงาน พนักงานราชการ หรือสมาชิกเครือข่ายทางสังคมที่หลากหลาย การต่อรองจึงไม่จำกัดเฉพาะในตลาดการเกษตร หากแต่เกิดขึ้นในระบบนโยบาย การสื่อสารสาธารณะ และแม้แต่การผลิตวาทกรรมทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับ “ชาวนา” เอง

การเปลี่ยนผ่านดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า อัตลักษณ์ของชาวนาไทยไม่ได้ตายตัว แต่ถูกประกอบสร้างขึ้นใหม่ตลอดเวลา ตามเงื่อนไขของรัฐ ทุน และชุมชน ซึ่งในกระบวนการนี้ ชาวนาได้ใช้กลยุทธ์ต่าง ๆ เช่น การรวมกลุ่มสร้างเครือข่าย, การผลิตอาหารปลอดภัย, การเคลื่อนไหวเชิงนโยบาย, หรือแม้แต่การสร้างแบรนด์ท้องถิ่น เพื่อสร้างอำนาจต่อรองที่มากขึ้น กล่าวได้ว่า ชาวนาไทยในศตวรรษที่ 21 คือพลเมืองทางการเมือง (political citizen) ซึ่งมีศักยภาพในการมีส่วนร่วมกับการเมืองภาคประชาชน (subaltern politics) และสร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างในระดับชุมชนและสังคม แม้พวกเขาจะไม่ใช่ชนชั้นนำหรือกลุ่มอำนาจหลักของประเทศ แต่พลังของชาวนาในฐานะกลุ่มคนชายขอบ (marginalized actors) ได้ท้าทายระเบียบที่ครอบงำอยู่ และเสนอแนวทางใหม่ของการอยู่ร่วมกันในสังคมที่เท่าเทียมและยั่งยืนมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

จรัส สุวรรณมาลา. (2543). การเมืองภาคประชาชน: แนวคิดและกรณีศึกษา. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า.

ชลิตา บัณฑุวงศ์. (2562). การเคลื่อนไหวของเกษตรกรรายย่อยในภาคเหนือ: พลังหญิงและการต่อรองทางวัฒนธรรม. วารสารสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา. 37(1), 77–98.

ชัยวัฒน์ สถาอานันท์. (2548). ความรุนแรงที่มองไม่เห็น: อำนาจ วัฒนธรรม และการเมืองในชีวิตประจำวันในสันติวิธีในมุมมองของสังคมศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

ธนพร วิจันทร์. (2563). เกษตรกรกับการสื่อสารผ่านสื่อสังคมออนไลน์: กรณีศึกษาชาวนาอินทรีย์ในภาคอีสาน. วารสารนิเทศศาสตร์. 38(3), 45–68.

ธเนศวร์ เจริญเมือง. (2544). การเมืองของชาวบ้าน: การต่อต้านแบบซ่อนเร้นในสังคมไทย. เชียงใหม่: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ธงชัย วินิจจะกูล. (2560). ประวัติศาสตร์ที่เพิ่งสร้าง: รวมบทความว่าด้วยความทรงจำและการต่อสู้เชิงวาทกรรมของชาวบ้าน. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

เนตรดาว เถาถวิล. (2556). ปฏิบัติการต่อรองของชาวนาไทยภายใต้ระบบการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์เพื่อป้อนตลาดโลก. วารสารสังคมวิทยามานุษยวิทยา. 33(1), 14–35.

บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. (2549). การปฏิรูปภาคเกษตรไทย: ทางเลือกและทางรอด. วารสารเศรษฐกิจการเกษตร. 27(3), 1–25.

ปิ่นตบแต่ง ป. (2561). ขบวนการชาวนาชาวไร่ในสังคมไทย: จากอดีตสู่ปัจจุบัน. วารสารวิจัยสังคมและปริทัศน์. 41(1), 1–50.

สมชัย ภัทรธนานันท์. (2555). การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในสังคมหลังชาวนาอีสาน. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. 31(1), 1–25.

สมชัย ภัทรธนานันท์. (2555). สังคมหลังชาวนา. ใน สุริยันต์ ทองหนูเอียด และคณะ (บก.), สังคมชนบทไทย: พลวัตและความเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

สมชัย ภัทรธนานันท์. (2556). การเมืองภาคพลเมือง: แนวคิดและกรณีศึกษา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ฟ้าเดียวกัน.

สมัชชาคนจน. (2564). ข้อเสนอเชิงนโยบายจากกลุ่มเกษตรกรและผู้ไร้ที่ดิน. มหานคร: มูลนิธิพัฒนาที่ดินเพื่อชุมชน.

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. (2565). รายงานภาวะเศรษฐกิจการเกษตรไทยประจำปี 2565. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.

สุภัทรดิศว์ มงคลกุล. (2560). เกษตรกรยุคใหม่กับการตลาดออนไลน์: แนวโน้มและโอกาสในอนาคต. ศูนย์วิจัยเกษตรกรรมและนวัตกรรม, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ศิริพร วิทยอุดม. (2561). การปรับตัวของเกษตรกรไทยในยุคไทยแลนด์ 4.0. สถาบันคลังสมองของชาติ.

Scott, J. C. (1985). Weapons of the weak: Everyday forms of peasant resistance. Yale University Press.

Walker, A. (2012). Thailand's Political Peasants: Power in the Modern Rural Economy. University of Wisconsin Press.

การบริหารรัฐกิจเชิงกลยุทธ์: การปรับตัวของระบบราชการไทยยุคความไม่แน่นอน

Strategic Public Administration: Adaptive Transformation of the Thai Bureaucracy in an Era of Heightened Uncertainty.

พระครูไพโรจน์ญาณโสภณ
Phra Khru Phairot Yanasopon
พระอธิการระพิน ฐิตธมฺโม (วงศ์พรมมา)
Phraathikhan Rapin thitadhammo (wongpromma)
สุทธิพันธ์ อรัญญวาส
Sutthiphan Aranyawat
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Roi Et Buddhist College
E-mail: harit060621@gmail.com

Received: 30 June 2025; Revised: 25 April 2026; Accepted: 25 April 2026

บทคัดย่อ

ในบริบทโลกยุคใหม่ที่เต็มไปด้วยความไม่แน่นอนจากปัจจัยต่าง ๆ เช่น การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว การแพร่ระบาดของโรคอุบัติใหม่ และวิกฤตเศรษฐกิจระดับโลก ระบบราชการไทยในฐานะกลไกหลักในการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะของรัฐ จำเป็นต้องเปลี่ยนจากรูปแบบการบริหารแบบเดิมที่เน้นลำดับขั้นและระเบียบแบบแผน มาสู่การบริหารแบบเชิงกลยุทธ์ที่มีความยืดหยุ่น มีพลวัต และตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงได้อย่างรวดเร็ว บทความนี้วิเคราะห์แนวคิดของการบริหารรัฐกิจเชิงกลยุทธ์ ประเด็นความไม่แน่นอนในบริบทการบริหารราชการ และแนวทางการปรับตัวของระบบราชการไทย โดยเสนอแนะทางเลือกเชิงนโยบายเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการแข่งขันและความยั่งยืนของการบริหารภาครัฐไทยในอนาคต ผลการศึกษาพบว่า การปรับตัวของระบบราชการไทยมีแนวโน้มมุ่งสู่การบูรณาการการทำงานระหว่างหน่วยงาน การนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการบริหารจัดการภาครัฐ (digital government) และการพัฒนาขีดความสามารถของบุคลากรให้มีทักษะเชิงยุทธศาสตร์และการคิดเชิงวิเคราะห์มากขึ้น อย่างไรก็ตาม ยังพบข้อจำกัดสำคัญ ได้แก่ โครงสร้างองค์กรที่มีความแข็งตัว วัฒนธรรมการทำงานแบบยึดระเบียบ และข้อจำกัดด้านการกระจายอำนาจ นอกจากนี้ ผลการวิเคราะห์ยังชี้ให้เห็นว่า การเสริมสร้าง “ความคล่องตัวเชิงสถาบัน” (institutional agility) และการพัฒนาระบบการบริหารจัดการภายใต้แนวคิดธรรมาภิบาลแบบมีส่วนร่วม จะเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้ระบบราชการไทยสามารถรับมือกับความไม่แน่นอนได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืนในระยะยาว

คำสำคัญ: การบริหารรัฐกิจเชิงกลยุทธ์, การบริหารระบบราชการไทย, การเปลี่ยนผ่านสู่ดิจิทัล, การบริหารแบบคล่องตัว

Abstract

In the contemporary global context characterized by pervasive uncertainty—driven by rapid technological change, emerging infectious diseases, and global economic crises—the Thai bureaucratic system, as the principal mechanism for implementing public policy, must transition from traditional hierarchical and rule-based administration toward a strategic approach that is flexible, dynamic, and responsive to change. This article examines the concept of strategic public administration, the nature of uncertainty in public sector governance, and the adaptive pathways of the Thai bureaucratic system. It also proposes policy options aimed at enhancing the competitiveness and sustainability of Thailand's public administration in the future

The findings indicate that the Thai bureaucracy is increasingly oriented toward inter-agency integration, the adoption of digital technologies in public management (digital government), and the development of human capital with stronger strategic and analytical capabilities. However, significant constraints remain, including rigid organizational structures, rule-bound administrative culture, and limitations in decentralization. Furthermore, the analysis highlights that strengthening institutional agility and advancing governance systems grounded in participatory principles are critical factors for enabling the Thai bureaucratic system to effectively and sustainably cope with uncertainty in the long term.

Keywords: Strategic Public Administration; Thai Bureaucratic Administration; Digital Transformation; Agile Governance

บทนำ

ในยุคปัจจุบัน โลกกำลังเผชิญกับสภาพแวดล้อมที่เต็มไปด้วยความไม่แน่นอน (uncertainty) ซึ่งเกิดจากหลายปัจจัยที่ทับซ้อนและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ไม่ว่าจะเป็นความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี เช่น ปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence: AI), บล็อกเชน (Blockchain) และระบบอัตโนมัติ (Automation) ที่ส่งผลให้รูปแบบการทำงานและการให้บริการภาครัฐต้องปรับเปลี่ยนอย่างฉับพลัน (Mergel, Edelmann, & Haug, 2019) นอกจากนี้ ภัยพิบัติทางธรรมชาติอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และโรคระบาดระดับโลก เช่น COVID-19 ได้เร่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบต่อกระบวนการบริหารและการจัดการภาครัฐทั่วโลก (OECD, 2020) ความผันผวนทางเศรษฐกิจ เช่น วิกฤตเงินเฟ้อ ห่วงโซ่อุปทานที่หยุดชะงัก และการเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมผู้บริโภค ยังเพิ่มแรงกดดันให้กับระบบราชการไทยในการวางนโยบายและบริหารทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ (World Bank, 2023) ระบบราชการในฐานะกลไกหลักของการบริหารรัฐกิจจึงไม่อาจยึดติดกับโครงสร้างแบบเดิมที่เน้นความมั่นคงและความแน่นอนเป็นหลัก แต่จำเป็นต้องแสวงหาแนวทางที่ยืดหยุ่น คล่องตัว และสามารถคาดการณ์อนาคตได้มากขึ้น

การบริหารรัฐกิจเชิงกลยุทธ์ (Strategic Public Administration) จึงกลายเป็นกรอบแนวคิดที่สำคัญ โดยเน้นการกำหนดวิสัยทัศน์ระยะยาว การวิเคราะห์บริบทแวดล้อมอย่างเป็นระบบ และการใช้ข้อมูลเชิงลึกในการ

ตัดสินใจ ทั้งนี้ แนวคิดดังกล่าวช่วยให้ภาครัฐสามารถวางแผนเชิงยุทธศาสตร์ที่ตอบโจทย์อนาคต และพร้อมปรับเปลี่ยนกลยุทธ์ตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนไป (Bryson, 2018)

บทความนี้มุ่งศึกษาการประยุกต์ใช้แนวคิดการบริหารรัฐกิจเชิงกลยุทธ์ในบริบทของระบบราชการไทย โดยเฉพาะการปรับตัวให้สอดคล้องกับสถานการณ์ความไม่แน่นอนทั้งในระดับประเทศและระดับโลก ตลอดจนวิเคราะห์ปัจจัยภายในที่อาจเป็นข้อจำกัด และเสนอแนะแนวทางการปรับโครงสร้าง วัฒนธรรมองค์กร และสมรรถนะของบุคลากร เพื่อยกระดับความสามารถในการบริหารงานภาครัฐในศตวรรษที่ 21

ทั้งนี้ จากการศึกษาเบื้องต้นพบประเด็นสำคัญว่า ระบบราชการไทยเริ่มมีการปรับตัวเชิงกลยุทธ์ผ่านการบูรณาการความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน การขับเคลื่อนนโยบายรัฐบาลดิจิทัล และการนำข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data) มาใช้สนับสนุนการตัดสินใจเชิงนโยบาย อย่างไรก็ตาม การปรับตัวดังกล่าวยังเผชิญกับข้อจำกัดเชิงโครงสร้างและวัฒนธรรมองค์กร เช่น ความซ้ำซ้อนของอำนาจหน้าที่ ความล่าช้าในกระบวนการตัดสินใจ และการยึดติดกับระเบียบแบบแผนเดิม นอกจากนี้ ยังพบว่าการพัฒนาทักษะบุคลากรภาครัฐให้สอดคล้องกับบริบทใหม่ เช่น ทักษะดิจิทัล การคิดเชิงระบบ และการบริหารความเสี่ยง ยังเป็นประเด็นท้าทายที่ต้องได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

ข้อค้นพบดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า การเสริมสร้างความคล่องตัวขององค์กร (organizational agility) การกระจายอำนาจอย่างเหมาะสม และการส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กรที่เปิดกว้างต่อการเรียนรู้และนวัตกรรม จะเป็นกลไกสำคัญในการยกระดับศักยภาพของระบบราชการไทยให้สามารถรับมือกับความไม่แน่นอนและสร้างความยั่งยืนในการบริหารภาครัฐได้ในระยะยาว

แนวคิดการบริหารรัฐกิจเชิงกลยุทธ์

การบริหารรัฐกิจเชิงกลยุทธ์ (Strategic Public Administration) หมายถึง กระบวนการวางแผน กำหนดทิศทาง และจัดการทรัพยากรของรัฐอย่างเป็นระบบ เพื่อให้สามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพภายใต้บริบทที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา แนวทางนี้มุ่งเน้นการพัฒนาองค์กรภาครัฐให้มีความสามารถในการตอบสนองต่อปัจจัยภายนอก เช่น ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ความต้องการของประชาชน และความผันผวนทางเศรษฐกิจหรือสังคมอย่างทันท่วงที (Poister, Aristigueta, & Hall, 2015)

แนวคิดการบริหารรัฐกิจเชิงกลยุทธ์ได้รับอิทธิพลจาก การจัดการเชิงกลยุทธ์ในภาคเอกชน (Strategic Management) ซึ่งถือเป็นรากฐานสำคัญของการจัดการในยุคใหม่ โดยเน้นกระบวนการที่เป็นพลวัต ประเมินสิ่งแวดล้อมภายในและภายนอกอยู่เสมอ มีการกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน และวางกลยุทธ์ที่สามารถปรับเปลี่ยนได้ตามสถานการณ์จริง (Bryson, 2018)

การบริหารรัฐกิจเชิงกลยุทธ์จึงมิใช่เป็นเพียงแค่การจัดทำแผนราชการประจำปีหรือแผนพัฒนาเศรษฐกิจเท่านั้น แต่เป็นกระบวนการต่อเนื่องที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดพันธกิจ (mission) วิสัยทัศน์ (vision) การวิเคราะห์ SWOT การวางเป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ (strategic goals) และการกำกับติดตามผลด้วยระบบประเมินผลที่ชัดเจน (Poister, 2010)

จุดแข็งของการบริหารรัฐกิจเชิงกลยุทธ์ คือ ความสามารถในการทำให้หน่วยงานภาครัฐตระหนักถึงภาพรวมในระยะยาว พร้อมทั้งสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อการเปลี่ยนแปลง และลดการบริหารแบบยึดติดกับขั้นตอนหรือระบบราชการแบบดั้งเดิม (New Public Management) ด้วยแนวทางดังกล่าว ระบบราชการจะ

สามารถเปลี่ยนบทบาทจาก “ผู้ควบคุม” ไปสู่ “ผู้อำนวยความสะดวก” (facilitator) และจาก “การทำงานตามหน้าที่” ไปสู่ “การสร้างผลลัพธ์เพื่อประชาชน” (Bryson, Crosby, & Bloomberg, 2014)
องค์ประกอบสำคัญ ได้แก่:

องค์ประกอบที่ 1 การประเมินปัจจัยภายในและภายนอก (SWOT/PESTEL)

ขั้นตอนสำคัญของการบริหารรัฐกิจเชิงกลยุทธ์ คือ การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมขององค์กรอย่างเป็นระบบและรอบด้าน เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลในการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย และกลยุทธ์ที่เหมาะสมกับบริบทปัจจุบันและอนาคต การวิเคราะห์นี้สามารถดำเนินการได้โดยใช้เครื่องมือทางกลยุทธ์ที่เป็นที่นิยมและได้รับการยอมรับในระดับสากล ได้แก่ การวิเคราะห์ SWOT และ การวิเคราะห์ PESTEL

1. การวิเคราะห์ SWOT

การวิเคราะห์ SWOT คือ การประเมิน จุดแข็ง (Strengths), จุดอ่อน (Weaknesses), โอกาส (Opportunities) และ อุปสรรค (Threats) ซึ่งช่วยให้องค์กรสามารถเข้าใจสภาวะภายในและภายนอกอย่างเป็นระบบ จุดแข็งและจุดอ่อนสะท้อนสภาพภายใน เช่น สมรรถนะของบุคลากร โครงสร้างองค์กร ทรัพยากรและเทคโนโลยี ขณะที่โอกาสและอุปสรรคมาจากปัจจัยภายนอก เช่น นโยบายภาครัฐ การเปลี่ยนแปลงของสังคมและเศรษฐกิจ หรือภัยคุกคามจากเทคโนโลยี (Gruel & Tat, 2017)

SWOT ช่วยให้องค์กรวิเคราะห์ว่าอะไรคือ “ทรัพย์สินเชิงยุทธศาสตร์” ที่สามารถนำไปใช้ต่อยอด และอะไรคือ “จุดอ่อนเชิงระบบ” ที่ต้องเร่งปรับปรุงหรือลดผลกระทบ กลไกนี้จึงมีบทบาทสำคัญต่อการวางกลยุทธ์เชิงรุก (proactive strategy) และการจัดลำดับความสำคัญของนโยบายสาธารณะ

2. การวิเคราะห์ PESTEL

PESTEL เป็นกรอบการวิเคราะห์ที่มุ่งศึกษาปัจจัยภายนอกที่มีอิทธิพลต่อองค์กรในระยะกลางและยาว โดยประกอบด้วย

-Political (การเมือง): เช่น เสถียรภาพทางการเมือง กฎหมาย นโยบายของรัฐบาล

-Economic (เศรษฐกิจ): เช่น อัตราเงินเฟ้อ รายได้ประชาชน อัตราการเติบโต GDP

-Social (สังคม): เช่น ค่านิยม พฤติกรรมประชาชน การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร

-Technological (เทคโนโลยี): เช่น ความก้าวหน้าของ AI, big data, และ digital government

-Environmental (สิ่งแวดล้อม): เช่น การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ทรัพยากรธรรมชาติ

-Legal (กฎหมาย): เช่น กฎหมายใหม่ กฎระเบียบ การบังคับใช้

PESTEL จึงช่วยให้องค์กรของรัฐเข้าใจพลวัตของสิ่งแวดล้อมมหภาค และสามารถเตรียมตัวรับมือกับแนวโน้มและแรงกดดันจากภายนอกได้อย่างรอบคอบ (Yeskel, 2012) การใช้เครื่องมือทั้งสองร่วมกันจะทำให้องค์กรภาครัฐสามารถประเมินสถานการณ์อย่างเป็นองค์รวม สร้าง “ข้อมูลเชิงกลยุทธ์” ที่สนับสนุนการวางแผนและเพิ่มโอกาสในการตัดสินใจเชิงนโยบายที่สอดคล้องกับความเป็นจริงและความท้าทายที่กำลังเผชิญ

องค์ประกอบที่ 2 การกำหนดวิสัยทัศน์และพันธกิจที่สะท้อนอนาคตที่พึงประสงค์

ในกระบวนการบริหารรัฐกิจเชิงกลยุทธ์ การกำหนด วิสัยทัศน์ (Vision) และพันธกิจ (Mission) ถือเป็นรากฐานสำคัญในการสร้างทิศทางและเป้าหมายขององค์กรภาครัฐ โดยเฉพาะในบริบทของโลกที่เปลี่ยนแปลงและไม่แน่นอน วิสัยทัศน์และพันธกิจไม่เพียงเป็นข้อความแถลงจุดยืนขององค์กรเท่านั้น แต่ยังเป็น “เข็มทิศ” ที่ชี้นำการตัดสินใจเชิงนโยบาย การจัดสรรทรัพยากร และการประเมินผลสัมฤทธิ์ในระยะยาว (Bryson, 2018)

การกำหนดวิสัยทัศน์และพันธกิจที่ดีในภาครัฐจึงไม่ใช่เพียงกระบวนการด้านเอกสารหรือพิธีกรรมทางปกครอง แต่เป็นหัวใจสำคัญของการบริหารเชิงกลยุทธ์ ที่ช่วยให้ระบบราชการสามารถปรับตัวและสร้างคุณค่าให้แก่ประชาชนท่ามกลางบริบทของความไม่แน่นอน

1. วิสัยทัศน์ภาพอนาคตที่ต้องก :

วิสัยทัศน์ หมายถึง ภาพอนาคตในระยะกลางหรือระยะยาวที่องค์กรภาครัฐต้องการบรรลุ โดยต้องมีลักษณะ เพื่อ "สื่อสารได้ชัดเจน" และ "บรรลุได้" แต่สามารถ "ท้าทาย"สร้างแรงจูงใจแก่บุคลากรและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Nanus, 1992) วิสัยทัศน์ที่ดีควรสะท้อนคุณค่าขององค์กร และความต้องการของสังคม เช่น ความเป็นธรรม ความยั่งยืน หรือคุณภาพชีวิตของประชาชน ในภาครัฐ วิสัยทัศน์ควรถูกออกแบบโดยมีส่วนร่วมของหลายภาคส่วน ได้แก่ ข้าราชการ ผู้เชี่ยวชาญ ภาคประชาชน และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อให้เกิดความครอบคลุม และยึดโยงกับความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง

2. พันธกิจภารกิจหลักขององค์กรภาครัฐ :

พันธกิจ คือ คำอธิบายว่าหน่วยงานมี คืออะไร โดยมุ่งแสดงให้เห็นว่า ”เป้าหมายหลัก“ และ ”หน้าที่“ องค์กรมีบทบาทอย่างไรในสังคม รับผิดชอบต่อกลุ่มเป้าหมายใด และดำเนินการในลักษณะใด การกำหนดพันธกิจจึงช่วยให้เกิดการจัดลำดับความสำคัญของภารกิจ และใช้ทรัพยากรของรัฐให้เกิดประโยชน์สูงสุด (Roister, Aristigueta, & Hall, 2015) พันธกิจที่ชัดเจนยังทำหน้าที่เชื่อมโยงระหว่างเป้าหมายระดับยุทธศาสตร์ของรัฐกับการปฏิบัติจริงในระดับภาคสนาม เช่น จากนโยบาย กระจาย“ สู่พันธกิจในการ ”ลดความเหลื่อมล้ำ“ ”โอกาสทางการศึกษาในพื้นที่ห่างไกล

3. การสะท้อนอนาคตที่พึงประสงค์ (Preferred Future)

การกำหนดวิสัยทัศน์และพันธกิจในบริบทของโลกที่ไม่แน่นอน ต้องตั้งอยู่บนฐานคิดแบบ “อนาคตที่พึงประสงค์” (Preferred Future) ซึ่งแตกต่างจากแนวโน้มอนาคต (probable future) กล่าวคือ เป็นการตั้งเป้าหมายในลักษณะ โดยอาศัยกระบวนการคิดเชิงระบบ การมีส่วนร่วม "น่าจะเป็น" มากกว่า "อยากให้เป็น" และการวิเคราะห์ภาพอนาคต (futures thinking) เพื่อกำหนดทิศทางที่นำพาสังคมไปสู่ความยั่งยืน ความเสมอภาค และความมั่นคงในระยะยาว (Inayatullah, S., 2008)

องค์ประกอบที่ 3 การกำหนดกลยุทธ์ที่เชื่อมโยงระหว่างทรัพยากรกับผลสัมฤทธิ์ขององค์กร

การกำหนดกลยุทธ์ที่ดีในการบริหารรัฐกิจเชิงกลยุทธ์ จึงต้องมีความสามารถในการ “แปลงทรัพยากรให้กลายเป็นผลลัพธ์” ได้อย่างมีประสิทธิภาพ พร้อมทั้งสามารถตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม และสร้างความเชื่อมั่นแก่ประชาชนในการดำเนินงานของรัฐ

ในการบริหารรัฐกิจเชิงกลยุทธ์ หนึ่งในกระบวนการสำคัญ คือ การกำหนดกลยุทธ์ (Strategy Formulation) ที่สามารถเชื่อมโยงอย่างชัดเจนระหว่าง ทรัพยากร (Resources) ที่องค์กรมีอยู่กับผลสัมฤทธิ์ (Performance Outcomes) ที่องค์กรต้องการบรรลุ กลยุทธ์ที่มีประสิทธิภาพไม่ใช่เพียงการตั้งเป้าหมายทั่วไป แต่ต้องแสดงให้เห็นถึง วิธีการที่จะใช้ทรัพยากรอย่างเหมาะสม เพื่อขับเคลื่อนองค์กรไปสู่ความสำเร็จในบริบทของความท้าทายภายนอกที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

1. การจัดสรรและใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ

ทรัพยากรในภาครัฐ อาจอยู่ในรูปของบุคลากร งบประมาณ เทคโนโลยี ข้อมูล หรือความร่วมมือกับภาคส่วนอื่นๆ (public-private partnerships) การกำหนดกลยุทธ์จึงต้องพิจารณาว่าแต่ละทรัพยากรจะถูกนำไปใช้

เมื่อใด, อย่างไร, และเพื่ออะไร เช่น การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการให้บริการสาธารณะ หรือการฝึกอบรมบุคลากรให้สามารถปรับตัวกับระบบราชการดิจิทัล

แนวคิดนี้สอดคล้องกับหลักการของ Resource-Based View (RBV) ซึ่งมองว่าทรัพยากรเป็นปัจจัยหลักของความได้เปรียบเชิงกลยุทธ์ หากสามารถใช้ทรัพยากรอย่างมีเอกลักษณ์ หายาก และยากลอกเลียนแบบย่อมนำไปสู่ความสำเร็จขององค์กร (Barney, 1991)

2. การจัดความเชื่อมโยงระหว่างกลยุทธ์กับผลสัมฤทธิ์

ผลสัมฤทธิ์ขององค์กรภาครัฐสามารถวัดได้ในหลายระดับ เช่น การเพิ่มคุณภาพชีวิตของประชาชน ความพึงพอใจในการให้บริการ หรือประสิทธิภาพการใช้จ่ายงบประมาณ ดังนั้นกลยุทธ์จึงต้องมี และ ”ตัวชี้วัด“ ที่ชัดเจน ”เป้าหมายวัดผล“ ซึ่งจะทำให้เกิดความโปร่งใสในการบริหาร และสามารถประเมินผลได้จริง (Poister, 2010)

ในทางปฏิบัติ หลายหน่วยงานภาครัฐจึงนำแนวทาง Balanced Scorecard (BSC) มาใช้เพื่อเชื่อมโยงกลยุทธ์กับผลลัพธ์ที่ต้องการ โดยวางแผนในมุมมอง 4 ด้าน คือ 1) ด้านการเงิน 2) ด้านลูกค้า 3) ด้านกระบวนการภายใน และ 4) ด้านการเรียนรู้และพัฒนา ซึ่งสามารถช่วยให้องค์กรวัดความก้าวหน้าของกลยุทธ์ได้อย่างเป็นระบบ (Kaplan & Norton, 1996)

3. การออกแบบกลยุทธ์ให้ตอบสนองต่อพลวัตและความไม่แน่นอน

ในยุคที่โลกเผชิญกับความไม่แน่นอน องค์กรภาครัฐไม่สามารถใช้กลยุทธ์แบบคงที่ได้อีกต่อไป การกำหนดกลยุทธ์ต้องมีลักษณะของ “ความยืดหยุ่นเชิงกลยุทธ์” (Strategic Agility) ที่สามารถปรับเปลี่ยนทิศทางและจัดสรรทรัพยากรใหม่ได้อย่างรวดเร็ว เช่น การปรับงบประมาณเพื่อรับมือกับภัยพิบัติ การสร้างหน่วยงานเฉพาะกิจ หรือการดึงพันธมิตรภายนอกเข้ามาร่วมดำเนินงาน

องค์ประกอบที่ 4 การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสียทุกภาคส่วน

การบริหารรัฐกิจเชิงกลยุทธ์ในยุคความไม่แน่นอนไม่สามารถพึ่งพาเพียงการตัดสินใจจากบนลงล่างหรือจากหน่วยงานรัฐแต่ฝ่ายเดียวได้อีกต่อไป การออกแบบนโยบายและการดำเนินการที่ยั่งยืนจำเป็นต้องอาศัย การมีส่วนร่วม (participation) ของผู้มีส่วนได้เสีย (stakeholders) ทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม องค์กรท้องถิ่น และประชาชนทั่วไป เพื่อให้กระบวนการตัดสินใจมีความโปร่งใส ครอบคลุม และสะท้อนความต้องการของสังคมอย่างแท้จริง (Bryson, 2018)

การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสียจึงเป็นกลไกสำคัญของการบริหารรัฐกิจเชิงกลยุทธ์ โดยเฉพาะในยุคความไม่แน่นอนที่การปรับตัวอย่างมีประสิทธิภาพต้องอาศัยข้อมูลที่หลากหลาย ความร่วมมือที่เข้มแข็ง และความไว้วางใจจากสังคม กระบวนการนี้ไม่เพียงแต่ช่วยให้การบริหารมีความครอบคลุมเท่านั้น แต่ยังเป็นหลักประกันของความยั่งยืนและความชอบธรรมในระยะยาว

1. ความสำคัญของการมีส่วนร่วมในภาครัฐ

การมีส่วนร่วมช่วยเพิ่ม ความชอบธรรม (legitimacy) ให้กับนโยบายภาครัฐ ลดความขัดแย้ง และเสริมสร้างความร่วมมือในระยะยาว ทั้งยังเป็นการเปิดโอกาสให้หน่วยงานของรัฐได้รับข้อมูลที่หลากหลายและลึกซึ้งจากผู้ปฏิบัติจริงหรือผู้ได้รับผลกระทบโดยตรง อันเป็นฐานข้อมูลเชิงคุณภาพที่สามารถใช้ในการปรับนโยบายให้ตรงจุดมากยิ่งขึ้น (OECD, 2020)

นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมยังช่วยให้เกิด ความเป็นเจ้าของร่วม (sense of ownership) ต่อผลลัพธ์และนโยบาย ทำให้เกิดความต่อเนื่องของการดำเนินงาน และลดอุปสรรคในการนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ (Freeman, 2010)

2. รูปแบบของการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมสามารถเกิดขึ้นได้ในหลายระดับ ตั้งแต่ระดับให้ข้อมูล (informing), การปรึกษาหารือ (consultation), การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (collaboration), จนถึงการมีอำนาจในการร่วมกำหนดนโยบาย (empowerment) ซึ่งภาครัฐสามารถเลือกใช้รูปแบบที่เหมาะสมตามบริบทของแต่ละเรื่อง (Arnstein, 1969)

ตัวอย่างเช่น

- การเปิดรับฟังความคิดเห็นผ่านเวทีสาธารณะ
- การใช้แบบสำรวจออนไลน์เพื่อเก็บข้อมูลจากประชาชน
- การจัดตั้งคณะกรรมการร่วมภาครัฐประชาชน-เอกชน-
- การมีประชาชนเป็นผู้กำหนดวาระท้องถิ่น เช่น ประชาคมหมู่บ้าน

3. การมีส่วนร่วมในบริบทของความไม่แน่นอน

ในบริบทที่โลกเผชิญความไม่แน่นอน เช่น โรคระบาด ภัยพิบัติ หรือวิกฤตเศรษฐกิจ การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนช่วยให้รัฐสามารถวางกลยุทธ์แบบปรับตัวได้อย่างรวดเร็ว เช่น ในช่วงการระบาดของโควิด-19 การจัดการที่ประสบความสำเร็จในหลายประเทศล้วนเกิดจากความร่วมมือระหว่างภาครัฐ องค์กรเอกชน และประชาชน (World Bank, 2021)

การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลยังช่วยขยายช่องทางการมีส่วนร่วม เช่น การจัดประชุมออนไลน์แบบเปิด การใช้แพลตฟอร์มแสดงความคิดเห็นสาธารณะ และการทำ crowdsourcing ด้านนโยบายสาธารณะ

องค์ประกอบที่ 5 การติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่องเพื่อนำไปสู่การปรับปรุง

ในการบริหารรัฐกิจเชิงกลยุทธ์ การติดตามและประเมินผล (Monitoring and Evaluation – M&E) เป็นกลไกสำคัญที่ช่วยให้องค์กรภาครัฐสามารถตรวจสอบความก้าวหน้า ปรับปรุงแนวทางการดำเนินงาน และตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงได้อย่างทันท่วงที โดยไม่จำกัดเพียงการประเมินผลเมื่อสิ้นสุดแผนหรือโครงการ แต่เป็นกระบวนการที่ต้องทำอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ เพื่อให้ข้อมูลย้อนกลับ (feedback) ที่มีคุณค่าแก่การบริหารจัดการ (Kusek & Rist, 2004)

การติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่องจึงเป็นกลไกสำคัญในการปรับตัวเชิงกลยุทธ์ (strategic adaptation) ของระบบราชการไทย โดยเฉพาะในยุคที่การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและซับซ้อน การมีระบบ M&E ที่ดีจะทำให้ภาครัฐสามารถปรับกลยุทธ์ได้ทันท่วงที เกิดการเรียนรู้ และพัฒนาอย่างต่อเนื่องตามหลักธรรมาภิบาล

1. ความสำคัญของ M&E ต่อการบริหารภาครัฐ

ระบบราชการที่มีประสิทธิภาพในปัจจุบันต้องเปลี่ยนจากการเน้นเพียง ผลผลิต (outputs) เช่น จำนวนเอกสารที่ผลิต หรือจำนวนโครงการที่ดำเนินการ ไปสู่การให้ความสำคัญกับผลลัพธ์ (outcomes) และผลกระทบ (impacts) เช่น ความพึงพอใจของประชาชน การยกระดับคุณภาพชีวิต หรือการลดช่องว่างความเหลื่อมล้ำ ซึ่งทั้งหมดนี้ต้องอาศัยข้อมูลจากระบบ M&E ที่มีคุณภาพ (Poister, 2010)

การติดตามและประเมินผลยังเป็นเครื่องมือในการตัดสินใจเชิงนโยบาย (evidence-based policy-making) และช่วยลดความเสี่ยงจากการบริหารผิดพลาด โดยเฉพาะในยุคที่โลกเผชิญกับความไม่แน่นอน เช่น โรคระบาด การเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ หรือภาวะเศรษฐกิจถดถอย

2. องค์ประกอบสำคัญของการติดตามและประเมินผล

2.1 ตัวชี้วัดผลสัมฤทธิ์ (Key Performance Indicators – KPIs) จำเป็นต้องการ และสอดคล้องกับพันธกิจและเป้าหมายกลยุทธ์ เช่น ตัวชี้วัดด้านคุณภาพ ความคุ้มค่า ความรวดเร็ว หรือความเท่าเทียมในการเข้าถึงบริการ

2.2 ระบบข้อมูล ต้องสามารถรวบรวม วิเคราะห์ และรายงานผลได้อย่างมีประสิทธิภาพโดยเฉพาะในยุคดิจิทัลที่สามารถใช้ Big Data หรือ Dashboard เพื่อการติดตามแบบเรียลไทม์ (World Bank, 2021)

2.3 กระบวนการเรียนรู้ การประเมินผลไม่ควรเป็นเพียงการตรวจสอบความผิดพลาด แต่ควรเป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของทุกภาคส่วน เพื่อปรับกลยุทธ์ พัฒนาแนวทางใหม่ และส่งเสริมนวัตกรรมในภาครัฐ (Patton, 2011)

3. การใช้ผลการประเมินเพื่อการปรับปรุง

การใช้ผลการติดตามและประเมินผลควรมีลักษณะ “ใช้ประโยชน์จริง” (Utilization-Focused Evaluation) คือ ข้อมูลที่ได้จะต้องถูกนำไปใช้ในการตัดสินใจ การแก้ปัญหา การจัดสรรทรัพยากรใหม่ หรือการออกแบบนโยบายที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น ไม่ใช่เพียงการจัดทำรายงานเพื่อตอบสนองข้อบังคับเท่านั้น เช่น กรณีที่พบว่าการบริการด้านสาธารณสุขมีความล่าช้า องค์กรอาจนำผลประเมินมาใช้วางแผนปรับปรุงกระบวนการใหม่ เพิ่มบุคลากร หรือพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อรองรับปริมาณงานที่เพิ่มขึ้น

โดยสรุป แนวคิดการบริหารรัฐกิจเชิงกลยุทธ์เป็นกรอบการบริหารที่มุ่งเน้นการกำหนดทิศทางระยะยาว ควบคู่กับความสามารถในการปรับตัวต่อบริบทที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว อาศัยการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกอย่างเป็นระบบ การใช้ข้อมูลและหลักฐานเชิงประจักษ์ในการตัดสินใจ ตลอดจนการบูรณาการทรัพยากรและความร่วมมือจากทุกภาคส่วน สาระสำคัญของแนวคิดนี้ไม่เพียงอยู่ที่การวางแผนเชิงยุทธศาสตร์เท่านั้น แต่ยังรวมถึงการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพ การติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง และการปรับกลยุทธ์ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ

ดังนั้น การบริหารรัฐกิจเชิงกลยุทธ์จึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการยกระดับประสิทธิภาพ ความโปร่งใส และความสามารถในการตอบสนองของภาครัฐ ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างคุณค่าให้กับสาธารณะและความยั่งยืนของการพัฒนาประเทศในระยะยาว

ความไม่แน่นอนในบริบทของการบริหารรัฐกิจ

ในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา โลกได้เผชิญกับพลวัตแห่งการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและรุนแรงในหลายมิติ ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม หรือการเมือง ปรากฏการณ์เหล่านี้ได้ก่อให้เกิดบริบทใหม่ที่เต็มไปด้วย “ความไม่แน่นอน” (uncertainty) ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อการบริหารรัฐกิจของทุกประเทศ ความไม่แน่นอนไม่เพียงเป็นผลมาจากภัยพิบัติที่ไม่สามารถคาดการณ์ล่วงหน้า เช่น โรคระบาดโควิด-19 หรือวิกฤตภูมิอากาศเท่านั้น แต่ยังเกิดจากความซับซ้อนของปัญหาสาธารณะ การเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างในระบบ

เศรษฐกิจโลก และการปฏิวัติดิจิทัลที่เปลี่ยนแปลงรูปแบบการสื่อสาร การบริการ และการตัดสินใจของภาครัฐอย่างสิ้นเชิง (Taleb, 2007; Kettl, 2020)

ความไม่แน่นอนไม่ใช่ภาวะที่สามารถหลีกเลี่ยงได้ในโลกยุคปัจจุบัน แต่เป็นบริบทใหม่ที่ภาครัฐต้องยอมรับและวางกลยุทธ์เพื่อรับมืออย่างเหมาะสม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงระดับโลกมีความซับซ้อน และไม่สามารถพึ่งพาการวางแผนแบบเส้นตรงได้อีกต่อไป บริบทแห่งความไม่แน่นอนเหล่านี้ได้ท้าทายแนวคิดการบริหารรัฐกิจแบบดั้งเดิมที่เน้นความมีเสถียรภาพและโครงสร้างที่ตายตัว แนวโน้มใหม่ของการบริหารภาครัฐจึงต้องหันมาให้ความสำคัญกับความสามารถในการปรับตัว (adaptability), ความยืดหยุ่น (resilience), และการคิดเชิงกลยุทธ์เพื่อเตรียมพร้อมรับมือกับเหตุการณ์ที่ไม่สามารถคาดการณ์ได้อย่างทันท่วงที (Bryson, 2018)

ในบริบทของประเทศไทย ความไม่แน่นอนได้ส่งผลกระทบอย่างลึกซึ้งต่อระบบราชการและการกำหนดนโยบายสาธารณะ หน่วยงานรัฐจำเป็นต้องพัฒนาแนวทางบริหารจัดการที่สามารถตอบสนองต่อสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา รวมถึงสร้างความร่วมมือกับภาคส่วนต่าง ๆ เพื่อสร้างความเข้มแข็งในระดับระบบ (system-level robustness) การบริหารรัฐกิจในยุคนี้จึงไม่อาจดำเนินไปอย่างเชิงเส้นอีกต่อไป หากแต่ต้องดำเนินการภายใต้แนวทางที่ มีความยืดหยุ่น คิดล่วงหน้า และมีการประเมินผลต่อเนื่อง เพื่อให้ทันกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ดังนั้น การทำความเข้าใจ "ความไม่แน่นอน" ไม่ใช่เพียงการตระหนักถึงความเสี่ยงหรือเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิดเท่านั้น แต่เป็นการมองเห็นภาพรวมของการเปลี่ยนแปลงที่หลากหลายและซับซ้อน ที่ภาครัฐจำเป็นต้องตอบสนองด้วยวิธีการบริหารเชิงกลยุทธ์ที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

1. ความหมายและลักษณะของความไม่แน่นอน

“ความไม่แน่นอน” (Uncertainty) เป็นแนวคิดที่มีความสำคัญต่อศาสตร์ด้านการบริหาร โดยเฉพาะในยุคที่สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและซับซ้อน โดยทั่วไป ความไม่แน่นอน หมายถึง ภาวะที่ไม่สามารถคาดการณ์ผลลัพธ์ในอนาคตได้อย่างแม่นยำ เนื่องจากมีข้อจำกัดด้านข้อมูล การเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็ว หรือความซับซ้อนของปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

นักเศรษฐศาสตร์ชื่อดัง Frank H. Knight (1921) เป็นผู้เสนอการจำแนกระหว่างความเสี่ยง (risk) กับความไม่แน่นอน (uncertainty) โดยเขาระบุว่า ความเสี่ยงคือสถานการณ์ที่แม้จะไม่รู้ผลลัพธ์แน่ชัด แต่สามารถระบุความน่าจะเป็นของผลลัพธ์ได้ ในขณะที่ความไม่แน่นอนเป็นสถานการณ์ที่ไม่สามารถระบุความน่าจะเป็นได้อย่างชัดเจน เพราะข้อมูลไม่เพียงพอหรือระบบมีความซับซ้อนเกินกว่าที่จะคาดการณ์ได้อย่างมีเหตุผล (Knight, 1921)

ในบริบทของการบริหารรัฐกิจ ความไม่แน่นอนมีลักษณะเด่น คือ

(1) ข้อมูลไม่สมบูรณ์หรือคลุมเครือ (Incomplete or Ambiguous Information) หน่วยงานรัฐมักต้องตัดสินใจภายใต้สถานการณ์ที่มีข้อมูลจำกัด เช่น ในภาวะวิกฤตหรือเหตุการณ์เฉพาะหน้า

(2) การเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็ว (Rapid Change) ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ภัยธรรมชาติ หรือความขัดแย้งระหว่างประเทศ ล้วนส่งผลต่อเสถียรภาพในการวางแผนของภาครัฐ

(3) ความซับซ้อนของปัญหา (Complexity) ปัญหาสาธารณะในปัจจุบันมักเกี่ยวพันกับหลายภาคส่วนและหลายมิติ เช่น การแก้ปัญหาความยากจนที่เชื่อมโยงกับการศึกษา สาธารณสุข และนโยบายแรงงาน

จากเหตุผลดังกล่าว ความไม่แน่นอนจึงกลายเป็นปัจจัยสำคัญที่ระบบราชการไทยต้องให้ความสำคัญและพัฒนา “ความสามารถในการปรับตัว” (adaptive capacity) เพื่อให้การบริหารสามารถตอบสนองต่อสถานการณ์ที่ไม่คาดคิดได้อย่างมีประสิทธิภาพและทันการณ์ (Van der Wal, 2017)

2. ตัวอย่างความไม่แน่นอนที่มีผลต่อภาครัฐ

ความไม่แน่นอนไม่เพียงแต่เป็นข้อจำกัดเชิงนโยบาย แต่ยังเป็นแรงผลักดันให้ภาครัฐพัฒนาศักยภาพในการวางแผนเชิงกลยุทธ์อย่างมีประสิทธิภาพ พร้อมทั้งส่งเสริมการทำงานแบบบูรณาการและใช้เทคโนโลยีสารสนเทศอย่างเหมาะสม เพื่อตอบสนองต่อสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ความไม่แน่นอนในบริบทของการบริหารรัฐกิจปรากฏในหลายมิติ ทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง เทคโนโลยี สาธารณสุข และสิ่งแวดล้อม ซึ่งแต่ละปัจจัยก่อให้เกิดความท้าทายต่อการดำเนินงานของภาครัฐ ดังนี้

(1) ด้านเศรษฐกิจ

ความผันผวนทางเศรษฐกิจ เช่น ภาวะเงินเฟ้อสูง ค่าแรงที่ไม่สมดุล หรืออัตราการว่างงานที่เพิ่มขึ้น เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการวางแผนงบประมาณ การจัดสรรทรัพยากร และความมั่นคงของนโยบายสวัสดิการสังคม ภาครัฐจำเป็นต้องมีมาตรการทางเศรษฐกิจที่ยืดหยุ่นและตอบสนองต่อสถานการณ์ เช่น การอัดฉีดงบประมาณในภาวะถดถอย หรือการปรับโครงสร้างภาษีเพื่อจัดการความเหลื่อมล้ำ (OECD, 2022)

(2) ด้านการเมือง

ความไม่มั่นคงทางการเมือง เช่น การเปลี่ยนรัฐบาลบ่อยครั้ง ความขัดแย้งระหว่างพรรครัฐบาลกับฝ่ายค้านหรือแรงต้านจากภาคประชาชน ล้วนกระทบต่อเสถียรภาพของนโยบายสาธารณะและความเชื่อมั่นของประชาชนต่อภาครัฐ ความล่าช้าในการตัดสินใจและการบังคับใช้นโยบาย ส่งผลให้ประสิทธิภาพในการบริหารลดลง (Boin et al., 2017)

(3) ด้านเทคโนโลยี

เทคโนโลยีใหม่ เช่น ปัญญาประดิษฐ์ (AI), บิ๊กดาต้า (Big Data) และบล็อกเชน (Blockchain) ได้เปลี่ยนแปลงโฉมหน้าการบริหารภาครัฐ ตั้งแต่การวิเคราะห์ข้อมูลขนาดใหญ่เพื่อกำหนดนโยบาย ไปจนถึงการให้บริการประชาชนอย่างรวดเร็วและแม่นยำ อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนผ่านทางเทคโนโลยียังมาพร้อมกับความเสี่ยงด้านความปลอดภัยไซเบอร์ และความเหลื่อมล้ำด้านดิจิทัลที่รัฐต้องเผชิญและแก้ไข (Mergel, Edelmann & Haug, 2019)

(4) ด้านสาธารณสุข

สถานการณ์โรคระบาด เช่น COVID-19 แสดงให้เห็นถึงความเปราะบางของระบบสาธารณสุข ภาครัฐต้องเผชิญกับแรงกดดันจากการจัดสรรวัคซีน การจัดการเตียงผู้ป่วย และการสื่อสารกับสาธารณชนอย่างโปร่งใสและทันท่วงที ส่งผลให้เกิดความจำเป็นในการพัฒนาระบบเฝ้าระวังและโครงสร้างพื้นฐานด้านสาธารณสุขที่ยืดหยุ่นและทั่วถึง (WHO, 2021)

(5) ด้านสิ่งแวดล้อม

การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ภัยพิบัติทางธรรมชาติ เช่น น้ำท่วม ภัยแล้ง ไฟป่า หรือพายุที่เกิดบ่อยและรุนแรงขึ้น ทำให้ภาครัฐต้องเพิ่มขีดความสามารถในการจัดการภัยพิบัติ พัฒนาระบบเตือนภัยล่วงหน้า รวมถึงการปรับนโยบายด้านพลังงานและสิ่งแวดล้อมให้สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (UNDRR, 2022)

โดยสรุป ความไม่แน่นอนในบริบทของการบริหารรัฐกิจเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ท้าทายรูปแบบการบริหารแบบดั้งเดิม เนื่องจากสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี และการเมืองมีความผันผวนและคาดการณ์ได้ยาก ส่งผลให้การกำหนดนโยบายและการตัดสินใจของภาครัฐต้องเผชิญกับความเสี่ยงและข้อจำกัดมากขึ้น

สาระสำคัญของประเด็นนี้อยู่ที่การที่ภาครัฐจำเป็นต้องปรับบทบาทจาก “ผู้ควบคุม” ไปสู่ “ผู้ปรับตัวและบริหารความไม่แน่นอน” โดยให้ความสำคัญกับการบริหารความเสี่ยง การใช้ข้อมูลเชิงคาดการณ์ (foresight) และการพัฒนากลไกการตัดสินใจที่ยืดหยุ่นและทันต่อสถานการณ์

ดังนั้น การยอมรับและเข้าใจความไม่แน่นอนอย่างเป็นระบบ จะช่วยให้การบริหารรัฐกิจสามารถออกแบบนโยบายที่มีความยืดหยุ่น ลดผลกระทบจากวิกฤต และเพิ่มความสามารถในการตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืนในระยะยาว

การปรับตัวของระบบราชการไทย

ในยุคของการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วและความไม่แน่นอนจากทั้งปัจจัยทางเศรษฐกิจ เทคโนโลยี สังคม และสิ่งแวดล้อม ระบบราชการไทยจำเป็นต้องปรับตัวจากระบบราชการแบบดั้งเดิมที่เน้นลำดับขั้นและความมั่นคง ไปสู่รูปแบบที่มีความยืดหยุ่น คล่องตัว และตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ การปรับตัวของระบบราชการไทยในยุคปัจจุบันสามารถจำแนกได้เป็น 4 มิติหลัก ดังนี้

1. การปรับกระบวนการทำงาน

ระบบราชการต้องเปลี่ยนกระบวนการทำงานให้ทันสมัยและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยเน้นความคล่องตัว ลดความซ้ำซ้อน และใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามาช่วยให้บริการประชาชนได้อย่างรวดเร็วและโปร่งใส

(1) ปรับใช้ระบบราชการแบบ Agile และ Lean

ระบบ Agile ช่วยให้หน่วยงานสามารถดำเนินงานในลักษณะยืดหยุ่น ปรับเปลี่ยนได้ตามสถานการณ์ โดยมีการสื่อสารอย่างต่อเนื่องและประเมินผลระยะสั้น ส่วน Lean มุ่งเน้นการลดของเสีย ลดขั้นตอนที่ไม่จำเป็น เพื่อให้กระบวนการมีประสิทธิภาพสูงสุด

(2) ใช้ระบบอิเล็กทรอนิกส์ เช่น e-Service, e-Government, Digital ID

รัฐบาลผลักดันการให้บริการผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์เพื่อลดภาระของประชาชน เช่น การยื่นคำขอออนไลน์ การจ่ายภาษีผ่านอินเทอร์เน็ต และการใช้ Digital ID เพื่อลงทะเบียนหรือยืนยันตัวตน ช่วยลดเวลาและเพิ่มความสะดวก

(3) ลดขั้นตอน ลดเวลา เพิ่มความโปร่งใสและความรับผิด

การจัดทำคู่มือบริการประชาชน การกำหนด SLA (Service Level Agreement) และการเปิดเผยข้อมูลแบบ Proactive Disclosure ช่วยให้ประชาชนสามารถติดตามการทำงานของหน่วยงานรัฐได้ และสร้างความไว้วางใจ

2. การพัฒนาโครงสร้างองค์กร

ระบบราชการจำเป็นต้องปรับโครงสร้างองค์กรให้เหมาะสมกับบริบทปัจจุบัน โดยลดขนาด ลดความซ้ำซ้อน และส่งเสริมกลไกการบริหารที่มีความยืดหยุ่นและตอบสนองได้รวดเร็ว

(1) ลดขนาดหน่วยงานที่ซ้ำซ้อน มีการควบรวมหน่วยงานที่มีภารกิจคล้ายกัน เช่น การรวมศูนย์ข้อมูล การลดระดับขององค์กรที่ซ้อนทับกันระหว่างกรมและสำนัก ช่วยให้เกิดการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

(2) เพิ่มความเป็นอิสระขององค์กรแบบกึ่งอิสระ (Public Autonomous Organization) ให้หน่วยงานกึ่งอิสระ เช่น องค์การมหาชน หรือสถาบันอิสระด้านนโยบาย มีความยืดหยุ่นในการบริหารงาน สามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงได้ดีกว่าหน่วยงานราชการปกติ โดยเฉพาะในภารกิจที่ต้องใช้ความเชี่ยวชาญเฉพาะทาง

(3) เสริมสร้างกลไกภาครัฐแนวราบ (horizontal integration) เปลี่ยนจากการบริหารแบบแนวดิ่ง (vertical bureaucracy) ไปสู่การเชื่อมโยงหน่วยงานต่าง ๆ ในแนวราบ เพื่อแก้ปัญหาที่ซับซ้อนแบบบูรณาการ เช่น การพัฒนาพื้นที่ การแก้ปัญหาความยากจน หรือการบริการแบบ One Stop Service

3. การเสริมสร้างวัฒนธรรมองค์กร

การเปลี่ยนแปลงจะไม่สำเร็จหากไม่มีการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมภายในองค์กร เพื่อให้บุคลากรมีค่านิยมร่วมที่สอดคล้องกับการบริหารยุคใหม่

(1) ปลูกฝังค่านิยมเชิงกลยุทธ์ เช่น ความคล่องตัว ความโปร่งใส และนวัตกรรม ส่งเสริมการทำงานที่เปิดรับความเปลี่ยนแปลง กล้าคิด กล้าทำ และเน้นผลสัมฤทธิ์มากกว่าขั้นตอน กระตุ้นให้เจ้าหน้าที่รัฐไม่ยึดติดกับระเบียบโดยไม่จำเป็น แต่พิจารณาหลักการและเป้าหมายของการให้บริการประชาชนเป็นหลัก

(2) ใช้ Leadership Model ที่เน้น Empowerment และ Change Management. ผู้นำในระบบราชการควรมีบทบาทในการส่งเสริมศักยภาพของทีม ไม่ใช่ควบคุมอย่างเดียว ต้องสามารถบริหารการเปลี่ยนแปลง (change management) ได้ และสามารถนำพาองค์กรสู่เป้าหมายร่วมกันได้อย่างมีพลัง

4. การพัฒนาทักษะของบุคลากร

บุคลากรราชการถือเป็นฟันเฟืองหลักในการขับเคลื่อนรัฐ การพัฒนาองค์ความรู้และทักษะของบุคลากรให้ทันสมัย จึงเป็นสิ่งจำเป็นในการสร้างความสามารถในการแข่งขันของภาครัฐ

(1) ทักษะดิจิทัล, การวิเคราะห์ข้อมูล, การคิดเชิงออกแบบ (design thinking) ข้าราชการยุคใหม่ต้องไม่ใช่เพียงแค่ทำตามคำสั่งหรือระเบียบเท่านั้น แต่ต้องสามารถใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการตัดสินใจและออกแบบกระบวนการหรือบริการที่ตอบสนองผู้ใช้งานได้

(2) หลักสูตร Reskilling และ Upskilling ตามแนวทางของ ก.พ. โดย สำนักงาน ก.พ. และหน่วยงานฝึกอบรมของรัฐได้จัดทำหลักสูตรใหม่ที่เน้นทักษะที่จำเป็นในยุคดิจิทัล เช่น การใช้ AI, การวางแผนนโยบายอย่างมีข้อมูลรองรับ และการสื่อสารอย่างสร้างสรรค์

(3) ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ระบบราชการต้องสร้างสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมให้ข้าราชการสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง เช่น การจัดสรรเวลาเรียนออนไลน์ การสร้างชุมชนการเรียนรู้ภายในองค์กร และการให้รางวัลกับผู้ที่พัฒนาตนเอง

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย (Policy Recommendations)

ข้อเสนอเชิงนโยบายข้างต้นล้วนมุ่งเน้นให้ระบบราชการไทย มีโครงสร้างที่ทันสมัย มีข้อมูลเป็นฐาน และบริหารด้วยความยืดหยุ่น พร้อมรับมือกับวิกฤตหรือความเปลี่ยนแปลงในระยะยาว โดยเฉพาะในยุคที่ความไม่แน่นอนกลายเป็นเรื่องปกติ การวางรากฐานด้านนโยบายอย่างเป็นระบบ จะเป็นหัวใจสำคัญในการผลักดันการเปลี่ยนแปลงที่แท้จริง

ทั้งนี้ จะต้องมีการปรับปรุงกฎหมายและระเบียบราชการ ให้เอื้อต่อการนำเทคโนโลยีมาใช้ได้จริง รวมถึงพัฒนาความสามารถของบุคลากรในการใช้เทคโนโลยีอย่างมีประสิทธิภาพ การเปลี่ยนผ่านระบบราชการไทยจาก

ระบบแบบเดิมไปสู่ระบบที่สามารถรับมือกับความท้าทายในยุคใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ จำเป็นต้องมีแนวทางเชิงนโยบายที่ชัดเจน มุ่งเน้นการเสริมสร้างความคล่องตัว ความยืดหยุ่น และความสามารถในการตอบสนองต่อปัญหาที่ซับซ้อน ข้อเสนอเชิงนโยบายที่สำคัญประกอบด้วย

1. พัฒนากรอบนโยบายการบริหารเชิงกลยุทธ์แห่งชาติ (National Strategic Public Administration Policy)

ควรกำหนดกรอบนโยบายระดับชาติที่ชัดเจนและครอบคลุมในด้านการบริหารรัฐกิจเชิงกลยุทธ์ เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิรูปภาครัฐทั้งระบบ โดยเน้นประเด็นสำคัญดังนี้

(1) การกำหนดทิศทางร่วม (strategic alignment) ระหว่างรัฐบาลกลาง หน่วยงานระดับกระทรวง และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

(2) การเชื่อมโยงนโยบายการบริหารภาครัฐกับแผนยุทธศาสตร์ชาติและแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

(3) การพัฒนาแนวทางการประเมินผลตามหลัก “ผลสัมฤทธิ์เชิงกลยุทธ์” (Strategic Outcome-based Performance) มากกว่าการประเมินตามกระบวนการหรืองบประมาณ

2. จัดตั้งหน่วยงานกลางที่มีอิสระในการประเมินผลการดำเนินกลยุทธ์ของภาครัฐ

เพื่อให้การบริหารภาครัฐมีความโปร่งใสและประเมินผลได้อย่างเป็นระบบ ควรจัดตั้งองค์กรกลางที่มีสถานะกึ่งอิสระ เช่น สำนักงานประเมินผลยุทธศาสตร์ภาครัฐ ที่ทำหน้าที่

(1) ประเมินผลการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐตามเป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ โดยไม่ขึ้นกับหน่วยงานที่ถูกประเมิน

(2) รวบรวมข้อมูลกลางที่เกี่ยวข้องกับผลลัพธ์ของนโยบาย (policy outcomes) เพื่อสนับสนุนการวางแผนและงบประมาณในรอบถัดไป

(3) จัดทำรายงาน “สมรรถนะภาครัฐแห่งชาติ” (National Public Sector Performance Report) เพื่อเสนอต่อรัฐบาลและสาธารณชนอย่างต่อเนื่อง

3. เร่งยกระดับรัฐบาลดิจิทัล (Digital Government) แบบบูรณาการ

รัฐบาลดิจิทัลไม่ควรเป็นเพียงแค่การให้บริการออนไลน์เท่านั้น แต่ต้องครอบคลุมถึงการบริหารจัดการภายในรัฐด้วยแนวทางที่ “ไร้รอยต่อ” (Seamless Integration) ดังนี้

(1) การรวมระบบข้อมูลภาครัฐ (data interoperability) ให้สามารถเชื่อมโยงกันระหว่างหน่วยงานเพื่อให้บริการแบบ One Stop Service แก่ประชาชน

(2) การใช้เทคโนโลยี Blockchain เพื่อเพิ่มความโปร่งใสในการตรวจสอบกระบวนการราชการ

(3) การส่งเสริม Open Government Data ให้ข้อมูลภาครัฐเปิดเผยและสามารถนำไปใช้ต่อได้โดยประชาชนหรือภาคเอกชน

4. ใช้ข้อมูลและ AI ในการคาดการณ์และออกแบบนโยบายล่วงหน้า (Foresight-based Policy)

ภาครัฐควรเปลี่ยนบทบาทจาก “ผู้ตอบสนองปัญหาเมื่อเกิดขึ้น” มาเป็น “ผู้คาดการณ์และเตรียมความพร้อมล่วงหน้า” โดยใช้เครื่องมือวิเคราะห์ข้อมูลและ AI ดังนี้

(1) พัฒนา Government Foresight Unit ที่มีหน้าที่จัดทำแบบจำลองนโยบาย (Policy Modeling) และการวิเคราะห์แนวโน้ม (Trend Analysis)

(2) ใช้ Big Data และ Machine Learning เพื่อวิเคราะห์พฤติกรรมประชาชนหรือสถานการณ์ทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เพื่อประกอบการตัดสินใจเชิงยุทธศาสตร์

(3) สร้างระบบ “Digital Twin” ของระบบราชการหรือพื้นที่บางแห่ง เพื่อทดลองนโยบายก่อนนำไปใช้จริง ช่วยลดความเสี่ยงในการกำหนดนโยบายที่ผิดพลาด

โดยสรุป การปรับตัวของระบบราชการไทยเป็นกระบวนการเปลี่ยนผ่านจากโครงสร้างและวิธีการบริหารแบบดั้งเดิมที่เน้นลำดับขั้นและกฎระเบียบ ไปสู่รูปแบบที่มีความยืดหยุ่น คล่องตัว และมุ่งผลสัมฤทธิ์มากขึ้น ภายใต้บริบทของความไม่แน่นอนและการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในระดับโลก

สาระสำคัญของการปรับตัวนี้ครอบคลุมทั้งการปรับโครงสร้างองค์กรให้เอื้อต่อการบูรณาการ การนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการบริหารและการให้บริการสาธารณะ การพัฒนาสมรรถนะของบุคลากรให้มีทักษะเชิงยุทธศาสตร์และดิจิทัล ตลอดจนการส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กรที่เปิดกว้างต่อการเปลี่ยนแปลงและนวัตกรรม

อย่างไรก็ตาม การปรับตัวยังคงเผชิญข้อจำกัดจากความแข็งตัวของระบบราชการ การรวมศูนย์อำนาจ และค่านิยมการทำงานแบบเดิม ดังนั้น การขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นระบบ ทั้งในด้านนโยบาย โครงสร้าง และวัฒนธรรมองค์กร จะเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้ระบบราชการไทยสามารถเพิ่มประสิทธิภาพ ความโปร่งใส และความสามารถในการตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างยั่งยืนในระยะยาว

สรุป

ระบบราชการไทยกำลังเผชิญกับความท้าทายเชิงโครงสร้างและเชิงบริบทจากความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของโลกยุคใหม่ ซึ่งเต็มไปด้วยความไม่แน่นอนทั้งด้านเทคโนโลยี เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ภายใต้เงื่อนไขดังกล่าว รูปแบบการบริหารแบบดั้งเดิมที่เน้นลำดับชั้น (bureaucratic hierarchy) และการยึดถือกฎระเบียบอย่างเคร่งครัด ไม่สามารถตอบสนองต่อความซับซ้อนและพลวัตของปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพอีกต่อไป แม้ว่าโครงสร้างดังกล่าวจะเคยเป็นรากฐานสำคัญของความเป็นระเบียบและเสถียรภาพในการบริหารราชการ แต่ในปัจจุบันกลับกลายเป็นข้อจำกัดต่อความคล่องตัวและความสามารถในการปรับตัวของภาครัฐ

ด้วยเหตุนี้ การบริหารรัฐกิจเชิงกลยุทธ์จึงถูกเสนอให้เป็นกรอบแนวคิดสำคัญในการยกระดับการบริหารภาครัฐ โดยมุ่งเน้นการกำหนดทิศทางระยะยาว การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกอย่างเป็นระบบ และการตัดสินใจบนฐานข้อมูลและหลักฐานเชิงประจักษ์ แนวทางดังกล่าวให้ความสำคัญกับความคล่องตัวขององค์กร (agility) การคิดเชิงอนาคต (futures thinking) และการบริหารจัดการแบบบูรณาการ (integrated management) ซึ่งล้วนเป็นองค์ประกอบสำคัญในการเสริมสร้างความสามารถของภาครัฐในการรับมือกับความไม่แน่นอน

ในมิติของการปฏิบัติ การขับเคลื่อนการบริหารรัฐกิจเชิงกลยุทธ์จำเป็นต้องอาศัยการปรับเปลี่ยนในหลายด้านควบคู่กัน กล่าวคือ ในเชิงโครงสร้าง องค์กรภาครัฐควรถูกออกแบบให้มีความยืดหยุ่น ลดความซ้ำซ้อนของภารกิจ และเอื้อต่อการทำงานแบบบูรณาการระหว่างหน่วยงาน ในเชิงเทคโนโลยี การลงทุนในระบบดิจิทัลและโครงสร้างพื้นฐานด้านข้อมูลมีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพื่อสนับสนุนการตัดสินใจที่รวดเร็วและแม่นยำ ขณะที่ในเชิงบุคลากร จำเป็นต้องพัฒนาศักยภาพของข้าราชการให้สอดคล้องกับบริบทใหม่ โดยเฉพาะทักษะด้านการคิดเชิงระบบ การทำงานข้ามสายงาน และการสื่อสารกับภาคีเครือข่าย

นอกจากนี้ การบริหารรัฐกิจเชิงกลยุทธ์ยังมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยช่วยให้ภาครัฐสามารถกำหนดนโยบายที่คำนึงถึงความสมดุลระหว่างมิติเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และธรรมาภิบาล อันจะนำไปสู่ผลลัพธ์เชิงนโยบายที่มีประสิทธิผลและยั่งยืนในระยะยาว ขณะเดียวกัน การส่งเสริมหลักธรรมาภิบาล โดยเฉพาะความโปร่งใสและการมีส่วนร่วมของประชาชน ยังเป็นกลไกสำคัญในการฟื้นฟูความเชื่อมั่นต่อระบบราชการ

โดยสรุป การเปลี่ยนผ่านสู่การบริหารรัฐกิจเชิงกลยุทธ์มิใช่เพียงการปรับปรุงวิธีการบริหาร หากแต่เป็นการปฏิรูประบบราชการในเชิงโครงสร้าง วัฒนธรรม และกระบวนทัศน์อย่างรอบด้าน หากสามารถดำเนินการได้อย่างเป็นรูปธรรมและต่อเนื่อง ระบบราชการไทยย่อมมีศักยภาพที่จะพัฒนาไปสู่การเป็นระบบการบริหารภาครัฐที่มีความยืดหยุ่น ทันสมัย และตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ พร้อมทั้งสร้างความยั่งยืนให้แก่การพัฒนาประเทศในระยะยาว

เอกสารอ้างอิง

Barney, J. (1991). Firm resources and sustained competitive advantage. Journal of Management. 17(1), 99–120.

Bryson, J. M., Crosby, B. C., & Bloomberg, L. (2014). Public value governance: Moving beyond traditional public administration and the New Public Management. Public Administration Review. 74(4), 445–456.

Cellary, W., & Picard, W. (2011). Agile and pro-active public administration as a collaborative networked organization.

Inayatullah, S. (2008). Six pillars: Futures thinking for transforming. Foresight. 10(1), 4–21.

Kettl, D. F. (2020). The divided states of America: Why governance is failing and what we can do about it. Princeton University Press.

Kusek, J. Z., & Rist, R. C. (2004). Ten steps to a results-based monitoring and evaluation system: A handbook for development practitioners. World Bank.

Mergel, I., Edelmann, N., & Haug, N. (2019). Defining digital transformation: Results from expert interviews. Government Information Quarterly. 36(4), 101385.

Nanus, B. (1992). Visionary leadership: Creating a compelling sense of direction for your organization. Jossey-Bass.

OECD. (2020). The COVID-19 crisis: A catalyst for government transformation? https://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/the-covid-19-crisis-a-catalyst-for-government-transformation-3f5d5a80/

Patton, M. Q. (2011). Developmental evaluation: Applying complexity concepts to enhance innovation and use. Guilford Press.

Poister, T. H. (2010). The future of strategic planning in the public sector: Linking strategic management and performance. Public Administration Review. 70(s1), s246–s254.

Taleb, N. N. (2007). The Black Swan: The impact of the highly improbable. Random House.

The101.world. (2022). ตั้งโจทย์รัฐ ปฏิรูประบบใหม่ ทำอย่างไรให้ “ราชการไทย” ทันสมัยและตอบโจทย์ประชาชน. https://www.the101.world/public-administration-reform/

United Nations Office for Disaster Risk Reduction (UNDRR). (2022). Global assessment report on disaster risk reduction 2022.

World Bank. (2023). Thailand economic monitor: Innovation for productivity. https://www.worldbank.org/en/country/thailand/publication/thailand-economic-monitor-june-2023

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. (2550). แนวคิดพื้นฐานเพื่อจัดทำคำรับรองการปฏิบัติราชการ. สถาบันดำรงราชานุภาพ.

กลไกการส่งเสริมจริยธรรม เชาวน์ปัญญา เพื่อพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ โดยการบูรณาการตามหลักโยนิโสมนสิการ

Mechanisms for Promoting Ethical and Cognitive Cultivation through the Integration of Yonisomanasikāra-Based Learning Activities

วิราณี สุขทรัพย์
Wiranee Suksaph
ชวนพิศ รักษาพวก
Chuanpit Raksapuk
สิริรัตนา มุงคุณโคตร
Sirirattana Mungkunkot
วิญญู เถาถาวงษ์
Winyoo Thaothawong
มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
Northeastern University
นักวิจัยและนักวิชาการอิสระ
Independent researchers and academics, Thailand
E-mail: vic32@windowslive.com

Received: 9 June 2025; Revised: 11 July 2025; Accepted: 12 July 2025

บทคัดย่อ

บทความนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากลไกการพัฒนาจริยธรรม เชาวน์ปัญญา ตามหลักโยนิโสมนสิการ ข้อค้นพบจากการศึกษาในครั้งนี้ พบว่า การสร้างระบบที่มีการขับเคลื่อนอย่างเป็นขั้นตอน โดยจัดสรรทรัพยากร ครบวงจรการพัฒนาตามหลักโยนิโสมนสิการ มีกลุ่มบุคคลเป็นผู้ดำเนินงาน เพื่อให้เป็นแนวปฏิบัติของขั้นตอนการพัฒนา การส่งเสริมจริยธรรม ส่งเสริมเชาวน์ปัญญาตามหลักโยนิโสมนสิการ ในรูปแบบของการจัดโครงการ ได้แก่ 1) การจัดสรรบุคลากร 2) การจัดทรัพยากรหรือวัสดุ 3) การจัดงบประมาณ 4) การบริหารจัดการโครงการ ได้แก่ การประชุมกรรมการ การอบรม การเผยแพร่หรือประชาสัมพันธ์ การจัดกิจกรรมตามแผนงานหรือโครงการ การประเมินผล และ5) การดำเนินงานตามโครงการ การสรุปโครงการ และการติดตามผล ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวสามารถส่งเสริมความสามารถของบุคคลในการเรียนรู้ สามารถคิดอย่างมีเหตุผลในการแก้ปัญหา เพื่อการการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมได้ดี การปรับตัวต่อปัญหาต่างๆ บนพื้นฐานของจริยธรรมตามหลักโยนิโสมนสิการ ได้แก่ การคิดอย่างมีระเบียบหรือคิดตามแนวทางของปัญญาคือ รู้จักพิจารณาสิ่งทั้งหลายอย่างมีเหตุผล ตามสภาวะความเป็นจริง รู้จักวิธีคิดหาเหตุปัจจัย สืบค้นถึงต้นเค้า แยกแยะสิ่งนั้นๆ ได้ให้เห็นตามสภาวะ และตามความสัมพันธ์สืบทอดแห่งเหตุปัจจัยทำให้เกิดความดีงาม และแก้ปัญหาได้ ดังนั้น การพัฒนานักศึกษาครู นำไปสู่การพัฒนาสังคม ควรเริ่มจากการสร้างคนดี การส่งเสริมคนดีให้มี

คุณธรรมเป็นพื้นฐานก่อน รู้จักให้อภัย ให้เกียรติกัน แสวงจุดร่วม สงวนจุดต่าง จะทำให้สังคมที่แตกต่างกันสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข

คำสำคัญ: กลไกการส่งเสริมจริยธรรม, เชาวน์ปัญญา, กิจกรรมการเรียนรู้, โยนิโสมนสิการ

Abstract

This article explores mechanisms for fostering ethical consciousness and cognitive cultivation by applying Yonisomanasikāra (wise reflection). The study found that establishing a systematic operational framework with appropriate allocation of human resources, materials, and budgeting comprehensively supports the implementation of Yonisomanasikāra principles. This mechanism involves the coordination of responsible personnel, project planning, training, communication, activity execution, and outcome evaluation. The implementation process comprised five essential components: (1) personnel allocation, (2) material and resource organization, (3) budget allocation, (4) project management (including committee meetings, training sessions, public communication, and activity planning and evaluation), and (5) project execution, conclusion, and follow-up. These activities supported the cultivation of individual learning capacity by promoting rational thinking in problem-solving and adaptation to surrounding environments. Adaptation grounded in Yonisomanasikāra emphasizes systematic reflection, contemplative observation, and analytical interpretation of reality. It involves identifying causal relationships, investigating root causes, and distinguishing phenomena according to the interdependence of causes and conditions. This approach contributes to cultivating moral awareness and enhancing problem-solving abilities. The study suggests that the development of future teachers must begin with a strong moral foundation, nurturing ethical individuals who know how to forgive, show mutual respect, seek common ground, and embrace differences—thereby enabling diverse societies to coexist peacefully.

Keywords: Mechanism for promoting ethics, Cognition, Learning Activities, Yonisomanasikāra

บทนำ

ในสังคมไทยภายใต้ความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ตลอดจน กระแสความคิด แรงกดดันเพื่อความอยู่รอดของประชาชน รวมทั้งปัญหาสังคม เศรษฐกิจ และ การเมืองที่รุมเร้า การเติบโตของเทคโนโลยีที่ขาดระบบการควบคุม ระบบครอบครัวอ่อนแอ ส่งให้ เยาวชนขาดความเป็นพลเมือง และคาดว่าปัญหาดังกล่าวจะทวีความรุนแรงมากขึ้นในอนาคต เพราะฉะนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่รัฐจะต้องส่งเสริมการพัฒนาความเป็นพลเมืองของเยาวชน ทั้งใน ระบบการศึกษา นอกระบบการศึกษา และการศึกษาอัธยาศัย นวัตกรรมหรือแนวทางต่าง ๆ ที่เหมาะสม และสามารถพัฒนาความเป็นพลเมืองให้เกิดขึ้นกับเยาวชนได้อย่างยั่งยืน การเรียนรู้ ของเยาวชนเป็นกลไกสำคัญที่จะสามารถพัฒนาความคิดและจิตสำนึกของ มนุษย์ได้อย่างยั่งยืน เพราะฉะนั้นการเรียนรู้ของผู้เรียนด้านความเป็นพลเมืองจะต้องมีมาตรฐานเดียวกัน เพราะความเป็นพลเมืองที่ดีย่อมมีมาตรฐานเดียวกันทั้งประเทศ เครื่องมือที่จะนำมาใช้ ในการเรียนรู้ของเยาวชน ซึ่งอาจจะได้แก่สื่อการสอนจะต้องสามารถพัฒนาการเรียนรู้ อย่างเป็นระบบและมีมาตรฐานการเรียนรู้ ที่เท่าเทียมกัน

รวมทั้งสามารถพัฒนาองค์ความรู้ สร้างทักษะ และปลูกฝังเจตคติได้อย่างเหมาะสม เพราะฉะนั้นการสร้างนวัตกรรม (Innovation) สื่อการสอน ในรูปแบบใหม่ ๆ ที่สามารถให้ความรู้ เสริมสร้างทักษะ และปลูกฝังเจตคติได้ด้วย จะสามารถ พัฒนาเยาวชนสู่ความเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศได้ (ยิ่งศักดิ์ เพชรนิล, 2560)

การส่งเสริมเชาวน์ปัญญาของผู้เรียน ควรเริ่มจากระดับปฐมวัย กิจกรรมฝึกเชาวน์ปัญญาของเด็กมีหลากหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นการเล่นเกมนับจำนวน เล่นเกมจับคู่ ต่อโดมิโน เกมเรียงลำดับ ผู้ปกครองสามารถคัดเลือกกิจกรรมที่ตรงกับความสนใจและความถนัดของเด็ก โดยผู้ปกครองทดลองเล่นกับเด็ก หากเด็กชื่นชอบและสามารถทำได้ ให้ผู้ปกครองเพิ่มระดับความยากมากขึ้นไปอีก เพื่อท้าทายความสามารถของเด็ก แต่หากเด็กทำไม่ได้หรือรู้สึกเครียด ผู้ปกครองสามารถสลับสับเปลี่ยนบรรยากาศให้เด็กไม่เบื่อ โดยหาเกมอื่นที่ผ่อนคลายสมองและไม่ยากจนเกินไป แต่ถ้าเป็นแบบออนไลน์ผู้ปกครองไม่ควรปล่อยให้เด็ก ๆ เลือกเล่นเกมตามลำพัง เนื่องจากเกมบางประเภทนั้นอาจสอดแทรกเนื้อหา และพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม เด็กอาจจดจำและทำเลียนแบบ นอกจากต้องอยู่ใกล้ชิดแล้วผู้ปกครองควรมีส่วนร่วมกับเด็กคอยให้คำแนะนำกับเด็กในการเล่นเกมบนสื่อออนไลน์ และควรกำหนดเวลาให้กับเด็ก ๆ ในการเล่นแต่ละครั้งด้วย เพื่อเด็กจะได้ไม่จดจ่ออยู่กับหน้าจอมากเกินไปเพราะอาจทำให้เสียสายตา และยังจะช่วยฝึกให้เด็กได้รู้จักควบคุมตนเองได้อีกด้วย (ขนิษฐา บุนนาค, 2562)

กลไกการพัฒนากิจกรรมการส่งเสริมจริยธรรม โดยการบูรณาการตามหลักโยนิโสมนสิการ เป็นการดำเนินกิจกรรมในการอบรม มีการบรรยาย อภิปราย การนำเสนอปัญหาสังคม การแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบในแต่ละช่วงวัย เป็นการบริหารจิตและการเจริญปัญญา การพิจารณาเพื่อพัฒนาจิตใจให้แข็งแรง เมื่อจิตที่ได้รับการฝึกอย่างถูกต้อง เที่ยงธรรม สมาธิจะบริสุทธิ์สะอาด มีคุณธรรม มีความเข้มแข็ง มีความสงบ พร้อมแก่การพัฒนาทางด้านปัญญา ที่ผ่านเข้ามาทางอายตนะภายใน การคิดไตร่ตรองอย่างถี่ถ้วนจนเกิดความรู้ การบริหารจิตเจริญปัญญาในทางพระพุทธศาสนาตามหลัก “โยนิโสมนสิการ” ซึ่งกิจกรรมการอบรม มีการแบ่งกลุ่มผู้เข้าร่วมกิจกรรม กลุ่มละ 4-5 คน การนำเสนอปัญหา การแก้ปัญหาตามหลักโยนิโสมนสิการ และมีผู้ทรงคุณวุฒิ ได้สรุปประเด็นสำคัญในการนำเสนอ ถอดบทเรียนของกิจกรรม ถอดบทเรียนปัญหา แนะแนวทางการแก้ปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ ในการพัฒนาจริยธรรมดังกล่าว ทุกคนต้องเริ่มจาก เป็นคนดีมีคุณธรรมเป็นพื้นฐานก่อน ใช้ความดีนำทางในการดำเนินชีวิตอย่างเหมาะสม มีความสามัคคีในการอยู่ร่วมกัน รู้จักให้อภัย ไม่พูดให้ร้ายกัน ให้เกียรติกัน แสวงจุดร่วม สงวนจุดต่าง จึงทำให้สังคมที่แตกต่างกัน สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข (วิญญู เถาถาวงษ์, 2568)

ปัญหาของสังคมเกี่ยวกับจริยธรรมของเยาวชน เป็นปัญหาเกี่ยวกับเยาวชนขาดจริยธรรม เนื่องด้วยสภาพของสังคมไทยในปัจจุบัน สถาบันครอบครัว และสถาบันการศึกษา ซึ่งทำหน้าที่หล่อหลอมทางสังคมให้กับเด็กและเยาวชนนั้นขาดประสิทธิภาพในการดำเนินการและขาดการบูรณาการร่วมกัน พ่อแม่ผู้ปกครองอบรมเลี้ยงดูเด็กแบบปล่อยปละละเลย เพราะด้วยสภาวะทางเศรษฐกิจบีบบังคับทำให้ต้องแก่งแย่งแข่งขันกันทำมาหากินเพื่อความอยู่รอดจนมองข้ามความสำคัญของการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับบุตรหลานของตน ในส่วนสถาบันการศึกษาพบว่าหลักสูตรการเรียนการสอนขั้นพื้นฐานทุกระดับชั้นยังขาดการสอดแทรกเรื่องคุณธรรมจริยธรรม จิตสำนึกสาธารณะ และคุณลักษณะของพลเมืองที่ดีให้กับนักเรียนนักศึกษาอย่างต่อเนื่องและเป็นแบบแผน ในการเรียนการสอนวิชาจริยธรรมมุ่งศึกษาเพียงภาคทฤษฎีแต่มิได้มุ่งเน้นการฝึกปฏิบัติอย่างจริงจัง ขาดกระบวนการในการประเมินและฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรมของผู้สอนส่งผลให้บุคลากรบางส่วนมีพฤติกรรมไม่เหมาะสม เช่น ลงโทษนักเรียนรุนแรงเกินกว่าเหตุ กระทำอนาจารลูกศิษย์ กลายเป็นแบบอย่างที่ไม่ดีให้กับเด็กและเยาวชน บรรทัดฐานของสังคม เน้นให้คุณค่าทางวัตถุมากกว่าจิตใจ ให้คุณค่ากับคนเก่งมากกว่าคนดี จึงทำให้เด็กและเยาวชนจำนวนมากมองข้ามความสำคัญของคุณธรรมและจริยธรรมประจำใจ

ละเลยคำสอนทางศาสนาและวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของประเทศชาติ (กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, 2552) ดังนั้นกลไกการส่งเสริมจริยธรรมจึงเป็นส่วนสำคัญในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว

กลไกการส่งเสริมจริยธรรม เชาวน์ปัญญา เพื่อพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ โดยการบูรณาการตามหลักโยนิโสมนสิการ ของนักศึกษาสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย ในรูปแบบของการจัดโครงการ และกิจกรรมแนวตามคิดแบบโยนิโสมนสิการ อย่างต่อเนื่อง มีขั้นตอนสำคัญ ได้แก่ ทั้ง 4 ขั้นตอน สามารถ พัฒนา การบริหารจัดการโครงการ ให้มีสิทธิภาพ และดำเนินการแก้ปัญหาชุมชน สังคมที่ยั่งยืนได้ และมีลำดับขั้นตอนสำคัญ ดังนี้

แนวคิดเกี่ยวกับกลไกการพัฒนาจริยธรรม เชาวน์ปัญญา โยนิโสมนสิการ

1. ความหมาย

กลไก หมายถึง สิ่งที่ทำให้เกิดการขับเคลื่อนองค์กร หน่วยงาน หรือบุคคล ในระดับต่าง ๆ ไปสู่การพัฒนาที่ดีขึ้นอย่างมีระบบ โดยมีการจัดสรรทรัพยากร มีการจัดองค์การ หน่วยงาน หรือกลุ่มบุคคลเป็นผู้ดำเนินงาน ประกอบด้วย การจัดบุคลากร (Man) การจัดทรัพยากรหรือวัสดุ (Materials) การจัดงบประมาณ (Money) และ การบริหารจัดการ (Management) (ขวัญใจ แก้วแสง และคณะ, 2567)

การพัฒนาในทางพุทธศาสนาการพัฒนา มาจากคำภาษาบาลีว่าวัฒนะ แปลว่า เจริญ แบ่งออกได้เป็น 2 ส่วน คือ การพัฒนาคน เรียกว่า ภาวนา กับการพัฒนาสิ่งอื่นๆ ที่ไม่ใช่คน เช่น วัตถุสิ่งแวดล้อมต่างๆ เรียกว่า พัฒนาหรือ วัฒนา เช่น การสร้างถนน การสร้างบ้าน เป็นต้น ซึ่งการพัฒนา เป็นการเปลี่ยนแปลงสิ่งต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของบุคคลภายในสังคมให้ดีขึ้นตามวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้แล้ว การทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามวัตถุประสงค์หรือตามความต้องการของบุคล สังคม เป็นการทำให้มีความเจริญงอกงาม ไม่ว่าจะเป็นความสัมพันธ์ ในแง่ ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ การเมือง หรือผลประโยชน์ส่วนตน ส่วนรวม การ พัฒนาประเทศ การพัฒนาก็มุ่งที่การพัฒนา ด้านการศึกษา และด้านอื่นๆ และดียิ่งขึ้นจนเป็นที่พึงพอใจ (วิญญู เถาถาวงษ์, 2568)

จริยธรรม หมายถึง หลักความประพฤติที่ดี สิ่งที่ควรประพฤติปฏิบัติในทางที่ดีงามให้เป็นไปตามกฎเกณฑ์ที่สังคมยอมรับ ทั้งทางกาย วาจา และใจ เพื่อให้เข้าถึงคุณภาพชีวิตอันมีคุณค่า และเป็นแนวทางในการประพฤติและปฏิบัติให้เป็นที่ยอมรับของสังคม เพื่อให้คนในสังคมนั้นมีความสุข และความพอใจในสิ่งที่ดีงาม (วิญญู เถาถาวงษ์, 2568)

เชาวน์ปัญญา หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการเรียนรู้ สามารถคิดอย่างมีเหตุผลในการแก้ปัญหา เพื่อการการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมได้ดี การปรับตัวต่อปัญหาอย่างเหมาะสม และความสามารถในอันที่จะทำกิจกรรมต่างๆ ได้อย่างมีจุดมุ่งหมาย และมีคุณค่าทางสังคมอย่างมีประสิทธิภาพ (วิญญู เถาถาวงษ์, 2568)

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบโยนิโสมนสิการ เป็นการจัดการเรียนรูเป็นกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่สำคัญในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพและ สมรรถนะตามที่หลักสูตรกำหนด และเพื่อให้การจัดการเรียนรูเกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการพัฒนาผู้เรียน หลักโยนิโสมนสิการซึ่งเป็นหลักการคิดที่ทรงคุณค่าในทางพระพุทธศาสนานำมาประยุกต์กับการจัดการเรียนรูเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ให้แกเรียน โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนไดรู สิ่งต่าง ๆ ตามกระบวนการเรียนรูที่เขาถนัด ร่วมกับกิจกรรมในชั้นเรียน ดังนั้นครูผู้สอนสามารถการจัดการ เรียนรูโดยยึดหลักโยนิโสมนสิการ 10 วิธี ปลุกเร้าคุณธรรม ให้ผู้เรียนไดลงมือปฏิบัติบ่อย ๆ อย่างต่อเนื่อง จนเป็นนิสัย พร้อม ๆ กับจุดเน้นของกลุ่มสาระการเรียนรูคือ (1) ขั้นนำ (2) ขั้นสอน (3) ขั้นสรุป ผลที่ผู้เรียนจะไดรับจากการการจัดการเรียนรูตามหลักโยนิโสมนสิการ คือ ผู้เรียนจะพัฒนา

ทักษะทางการคิด การตัดสินใจ และการแก้ปัญหาอย่างเหมาะสม ตลอดจนนำความรู้และความเข้าใจไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต ได้อย่างมีความสุข (พรภิรมย์ ยอดบุญ, 2565)

กลไกการพัฒนาเชาวน์ปัญญาตามหลักโยนิโสมนสิการ หมายถึง การพัฒนาให้ระบบมีการขับเคลื่อนหรือดำเนินการอย่างเป็นระบบ เป็นขั้นตอน ขององค์กรที่ได้กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ เกี่ยวกับการพัฒนาโดยการจัดโครงการ หรือการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องตามหลักโยนิโสมนสิการ เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างแท้จริง มีการติดตามผลการพัฒนาเป็นระยะ เพื่อให้มีความสามารถของบุคคลในการเรียนรู้ การคิดอย่างมีเหตุผลในการแก้ปัญหาของตนเอง และสังคม และมีคุณค่าทางสังคมอย่างมีคุณภาพ (วิญญู เถาถาวงษ์ และคณะ, 2568)

สรุปได้ว่า **กลไก** หมายถึง สิ่งที่ทำให้ระบบมีการขับเคลื่อนหรือดำเนินอยู่ได้อย่างเป็นขั้นตอนที่ชัดเจน โดยมีรายงานการประชุมคณะทำงาน รายงาน ผลการดำเนินงาน การประเมินระบบ และสรุปผลการดำเนินงานตามระบบที่กำหนดไว้ **การพัฒนา** หมายถึง การทำให้ดีขึ้นเจริญขึ้นก้าวหน้าขึ้นโดยไม่หยุดนิ่ง มีการเปลี่ยนแปลงจากสภาพที่ไม่น่าพอใจไปสู่สภาพที่น่าพอใจอย่างมีประสิทธิภาพ **จริยธรรม** หมายถึง หลักความประพฤติที่ดีงามในสังคม เป็นไปตามกฎเกณฑ์ที่สังคมยอมรับ ทั้งทางกาย วาจา และใจ **เชาวน์ปัญญา** หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการเรียนรู้ สามารถคิดอย่างมีเหตุผลในการแก้ปัญหาที่มีต่อตนเอง และสังคม สามารถปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมได้ดี และความสามารถในอันที่จะทำกิจกรรมต่างๆ ได้อย่างมีจุดมุ่งหมาย และมีคุณค่าทางสังคม และ**โยนิโสมนสิการ** หมายถึง การทำในใจโดยแยบคายหรือคิดถูกวิธี คือ คิดเป็น หมายถึง การคิดอย่างมีระเบียบหรือคิดตามแนวทางของปัญญา คือ รู้จักพิจารณาสิ่งทั้งหลาย ตามสภาวะความเป็นจริงโดยมีใจเป็นกลางไม่ลำเอียง เช่น วิธีคิดหาเหตุปัจจัย สืบค้นถึงต้นเค้า สืบสาวให้ตลอดสายแยกแยะสิ่งนั้นๆ เรื่องนั้นๆ ออกให้เห็นตามสภาวะ และตามความสัมพันธ์สืบทอดแห่งเหตุปัจจัยของความจริง

สรุปโดยรวม กลไกการพัฒนาจริยธรรม เชาวน์ปัญญา ตามหลักโยนิโสมนสิการ หมายถึง การสร้างระบบที่มีการขับเคลื่อนในการพัฒนาเยาวชนอย่างเป็นขั้นตอนตามที่ได้กำหนดไว้แล้ว ตามหลักการพัฒนาแบบโยนิโสมนสิการ มีกลุ่มบุคคลเป็นผู้ดำเนินงาน เพื่อให้เป็นแนวปฏิบัติของขั้นตอนการพัฒนา การส่งเสริมจริยธรรม ส่งเสริมเชาวน์ปัญญาตามหลักโยนิโสมนสิการ ในรูปแบบของการจัดโครงการ ได้แก่ 1) การจัดสรรบุคลากร จัดให้มีคณะกรรมการดำเนินงาน และผู้รับผิดชอบโครงการ 2) การจัดทรัพยากรหรือวัสดุ ได้แก่ การจัดเตรียมสถานที่ สภาพแวดล้อม วัสดุ อุปกรณ์ในการดำเนินงาน 3) การจัดงบประมาณ ได้แก่ การกำหนดแผน โครงการหรือกิจกรรม โดยสนับสนุนงบประมาณเพื่อดำเนินงานระบบ 4) การบริหารจัดการ ได้แก่ การประชุมกรรมการ การอบรม การเผยแพร่หรือประชาสัมพันธ์ การจัดกิจกรรมตามแผนงานหรือโครงการ การประเมินผล 5) การดำเนินงานตามโครงการ ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวสามารถส่งเสริมความสามารถของบุคคลในการเรียนรู้ สามารถคิดอย่างมีเหตุผลในการแก้ปัญหา เพื่อการการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมได้ดี การปรับตัวต่อปัญหาต่างๆ บนพื้นฐานของจริยธรรม ตามหลักโยนิโสมนสิการ ได้แก่ การคิดอย่างมีระเบียบหรือคิดตามแนวทางของปัญญาคือ รู้จักพิจารณาสิ่งทั้งหลายอย่างมีเหตุผล ตามสภาวะความเป็นจริง รู้จักวิธีคิดหาเหตุปัจจัย สืบค้นถึงต้นเค้า แยกแยะสิ่งนั้นๆ ได้ ให้เห็นตามสภาวะ และตามความสัมพันธ์สืบทอดแห่งเหตุปัจจัยทำให้เกิดความดีงาม และแก้ปัญหาได้

2. กระบวนการส่งเสริมเชาว์ปัญญา

การส่งเสริมเชาวน์ปัญญาของผู้เรียน ควรเริ่มจากระดับปฐมวัย ซึ่งเชาวน์ปัญญาในเด็กปฐมวัย หมายถึง ความสามารถทางสติปัญญา ความสามารถในการเข้าใจ มีไหวพริบ มีความสามารถในการแก้ปัญหา และมีความสามารถในการใช้ความจำ รวมไปถึงความสามารถในการปรับตัวและอยู่รวมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข ดังนั้น จึงจำเป็นอย่างมากที่จะต้องเสริมสร้างทักษะทางเชาวน์ปัญญาให้กับเด็ก โดยเฉพาะ

อย่างยิ่งในช่วงแรกเกิด ถึง 6 ปี เป็นช่วงวัยที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ รวมถึงมีพัฒนาการทางสติปัญญาที่ซึมซับได้อย่างดีเยี่ยมและเป็นวัยแห่งการวางรากฐานของพัฒนาการทั้ง 4 ด้าน คือ ร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา (ขนิษฐา บุนนาค, 2562)

เด็กแต่ละคนย่อมมีการเรียนรู้และพัฒนาการที่แตกต่างกัน แต่สิ่งสำคัญที่สุดคือ ผู้ปกครองต้องเข้าใจศักยภาพที่แท้จริงของเด็ก แล้วค่อยจัดหากิจกรรมและสื่อการเรียนรู้ที่ตรงกับความสนใจหรือความถนัดของเด็ก ต้องไม่ยากหรือเน้นวิชาการมากจนเกินความสามารถของเด็ก เพื่อส่งเสริมพัฒนาการของเด็กให้ค่อย ๆ พัฒนาไปทีละเล็กละน้อย โดยที่ไม่ทำให้เด็กรู้สึกกดดันหรือเครียดจนเกินไป

ผู้ปกครองสามารถฝึกเชาวน์ปัญญาให้กับเด็กจากกิจวัตรประจำวันได้ เช่น ฝึกให้เด็กจำแนกสิ่งของในครัว เก็บให้เป็นหมวดหมู่ เช่น การแยกเก็บช้อน ส้อม จาน ชาม ฯลฯ จัดเก็บเสื้อผ้าใส่ตู้ โดยจำแนกกางเกงขาสั้น-ยาว เสื้อแขนสั้น-ยาว วางใส่ตู้ในแถวเดียวกัน ซึ่งนอกจากเด็กจะได้ฝึกพัฒนาการทางการคิดแล้ว ยังเป็นการฝึกให้เด็กมีระเบียบวินัย รู้จักจัดเก็บสิ่งของเครื่องใช้ส่วนตัวได้ด้วยตัวเอง เป็นการฝึกช่วยทำงานบ้านเล็ก ๆ น้อย ๆ อีกด้วย

กิจกรรมฝึกเชาวน์ปัญญาของเด็กมีหลากหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นการเล่นเกมนับจำนวน เล่นเกมจับคู่ ต่อโดมิโน เกมเรียงลำดับ ผู้ปกครองสามารถคัดเลือกกิจกรรมที่ตรงกับความสนใจและความถนัดของเด็ก โดยผู้ปกครองทดลองเล่นกับเด็ก หากเด็กชื่นชอบและสามารถทำได้ ให้ผู้ปกครองเพิ่มระดับความยากมากขึ้นไปอีก เพื่อท้าทายความสามารถของเด็ก แต่หากเด็กทำไม่ได้หรือรู้สึกเครียด ผู้ปกครองสามารถสลับสับเปลี่ยนบรรยากาศให้เด็กไม่เบื่อ โดยหาเกมอื่นที่ผ่อนคลายสมองและไม่ยากจนเกินไป แต่ถ้าเป็นแบบออนไลน์ ผู้ปกครองไม่ควรปล่อยให้เด็ก ๆ เลือกเล่นเกมตามลำพัง เนื่องจากเกมบางประเภทนั้นอาจสอดแทรกเนื้อหาและพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม เด็กอาจจดจำและทำเลียนแบบ นอกจากต้องอยู่ใกล้ชิดแล้วผู้ปกครองควรมีส่วนร่วมกับเด็กคอยให้คำแนะนำกับเด็กในการเล่นเกมบนสื่อออนไลน์ และควรกำหนดเวลาให้กับเด็ก ๆ ในการเล่นแต่ละครั้งด้วย เพื่อเด็กจะได้ไม่จดจ่ออยู่กับหน้าจอมากเกินไปเพราะอาจทำให้เสียสายตา และยังจะช่วยฝึกให้เด็กได้รู้จักควบคุมตนเองได้อีกด้วย

เชาวน์ปัญญา อาจแบ่งประเภทระดับพื้นฐานของชีวิต ออกเป็น 4 ประเภท ดังนี้ (วิญญู เถาถาวงษ์, 2568)

1. เชาวน์ปัญญาทางด้านสติปัญญาในการเรียนรู้ หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการเรียนรู้ สิ่งต่าง ๆ รอบตัว เข้าใจเร็ว และสามารถนำมาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตได้ดี

2. เชาวน์ปัญญาในด้านของการเคลื่อนไหวของร่างกาย หมายถึง ความสามารถในการแสดงออกเกี่ยวกับ ทักษะที่ใช้ส่วนต่าง ๆ ของร่างกายในการแสดง หรือแก้ไขปัญหา เช่น นักกรีฑา นักแสดง นักเต้นรำ เป็นต้น

3. เชาวน์ปัญญาในด้านตรรกะ และการคิดวิเคราะห์ หมายถึง ความสามารถในการใช้ใช้เหตุผลในการดำเนินชีวิต การแก้ปัญหาของตนเอง และสังคมได้เป็นอย่างดี รวมทั้งความสามารถในการคิดคำนวณ และความคิดเชิงวิทยาศาสตร์ในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้

4. เชาวน์ปัญญาทางด้านการใช้ภาษา และการปรับตัวเข้ากับสังคม หมายถึง ความสามารถในการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารอย่างชาญฉลาด การติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่น เช่นมีความไวในการรับหรือส่งอารมณ์ความรู้สึก แรงจูงใจ หรือมีความเข้าใจในผู้อื่นได้อย่างเหมาะสม

บทบาทของครูกับการส่งเสริมเชาวน์ปัญญาให้แก่ผู้เรียนควรมีแนวทางในการปฏิบัติดังนี้

1. การจัดการในชั้นเรียนโดยใช้กระบวนการคัดกรองผู้เรียน ควรสนใจว่าจะพัฒนานักเรียนด้วยวิธีการอย่างไร ควรเริ่มจากการสร้างเครื่องมือเพื่อการสำรวจพฤติกรรม ทัศนคติ จริยธรรม ด้วยแบบสำรวจ แบบ

สังเกตพฤติกรรม แบบคัดกรองนักเรียนเป็นรายบุคคล แบบบันทึกการเยี่ยมบ้าน แล้วนำมารวบรวมข้อมูล เพื่อเป็นแนวทางการแก้ปัญหา และการพัฒนาให้ตรงจุด อย่างมีประสิทธิภาพ

2. ให้ความรัก ความเมตตา และความเป็นกันเองแก่ผู้เรียน เข้าใจผู้เรียนเป็นรายบุคคลเป็นอย่างดี สามารถแนะนำผู้เรียนโดยการสร้างแรงบันดาลใจเพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้ผู้เรียนมีความสุขในการเรียนรู้ ซึ่งจะเป็นพื้นฐานในการพัฒนาทางเชาวน์ปัญญาของผู้เรียน

3. จัดบรรยากาศ และสิ่งแวดล้อมในชั้นเรียน ห้องเรียนน่าอยู่ สะอาด ปลอดโปร่งอุณหภูมิเหมาะสม แสงสว่างเพียงพอ ปราศจากเสียงรบกวน มีข้อตกลง กติกา และธรรมเนียมปฏิบัติร่วมกันในชั้นเรียนร่วมกัน และเวรทำความสะอาดห้องเรียน เพื่อทำให้แลดูสะอาด สวยงาม

4. การจัดกิจกรรมในชั้นเรียน เริ่มจากกระบวนการสร้างแรงบันดาลใจ ขั้นนำเข้าสู่บทเรียนโดยนำเนื้อหาเดิมมาเชื่อมโยงกับเนื้อหาที่สอนได้อย่างเหมาะสม เพื่อให้เกิดความเข้าใจง่ายขึ้นบรรยาย อภิปราย ตั้งคำถาม กิจกรรมกลุ่ม ครูถอดบทเรียนในเนื้อหาของกิจกรรมกลุ่ม และสรุปให้เป็นแนวทางในการนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตอย่างมีประสิทธิภาพ

5. จัดกิจกรรมการเรียนรู้นอกห้องเรียน หมายถึง การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครู ถ้าอยู่ในสถานที่ห่างไกล ควรทำหนังสือขออนุญาต ผู้บริหารสถานศึกษา และผู้ปกครองนักเรียนก่อน ประสบการณ์ทางการศึกษาที่เกิดขึ้นนอกขอบเขตเดิมของอาคารเรียน มักมีลักษณะเฉพาะจากการลงมือปฏิบัติจริง และเปิดโอกาสให้นักเรียนได้เรียนรู้ในสภาพแวดล้อมจริง ในสถานที่ต่าง ๆ เช่น 1. แหล่งเรียนรู้ตามธรรมชาติ 2. แหล่งเรียนรู้ที่สร้างขึ้นในสถานศึกษา และนอกสถานศึกษา 3. แหล่งเรียนรู้ในชุมชน 4. แหล่งเรียนรู้ที่เป็นทรัพยากรบุคคล

6. ครูบันทึกหลังการสอน ปัญหา และอุปสรรค บันทึกประเด็นปัญหาที่สำคัญของนักเรียนโดยรวม และเป็นรายบุคคลที่เป็นปัญหาสำคัญ เพื่อนำประเด็นปัญหาสำคัญมาคัดกรองเป็นชื่อเรื่องวิจัยในชั้นเรียน มาเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาในชั้นเรียน ให้เกิดประโยชน์ อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งการส่งเสริมเชาวน์ปัญญาให้แก่ผู้เรียน ดังแสดงใน แผนภาพที่ 1

แผนภาพที่ 1 บทบาทของครูกับการส่งเสริมเชาวน์ปัญญาให้แก่ผู้เรียน (วิญญู เถาถาวงษ์. 2568)

3. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดโยนิโสมนสิการ

(คมสินธุ์ ต้นสีนนท์, 2561) ได้สรุปแนวทางการจัดการเรียนรู้แบบโยนิโสมนสิการสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 2 ว่า วิธีการคิดตามหลักโยนิโสมนสิการซึ่งประกอบด้วยวิธีคิด 10 วิธี ตามที่ได้กล่าว มานี้ถือว่าเป็นกระบวนการพัฒนาทางปัญญาที่สูงสุดสำหรับผู้นับถือพระพุทธศาสนา ด้วยวิธีคิดแบบนี้ ทำให้บุคคลเข้าใจสภาพของชีวิต สภาพของสังคม และสภาพของโลก สามารถจัดระเบียบชีวิต ของตนเองจัดระบบของสังคมและสภาพแวดล้อมทั้งหลายได้อย่างถูกต้อง สอดคล้องกับกฎธรรมชาติ แม้การใช้อาจจะไม่ครบทุกวิธี ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับลักษณะของปัญหาจึงควรพิจารณาเลือกวิธีคิดแต่ละแบบ ใช้ให้เหมาะสม ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงได้เลือกวิธีการคิดแบบอุบายปลุกเร้าคุณธรรมมาทดลอง จัดการเรียนรู้สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 2 เพราะเป็นช่วงวัยที่เกิดความเปลี่ยนแปลง ด้านร่างกาย สติปัญญา และด้านอื่น ๆ อย่างรวดเร็ว ตลอดจนการรับรู้ข้อมูลที่หลากหลาย การแก้ไข ปัญหาในสถานการณ์ต่าง ๆ จึงจำเป็นต้องมีทักษะการคิดที่เป็นระบบ คิดถูกต้อง ถูกวิธี และคิด ใน แนวทางที่เป็นกุศล เป็นประโยชน์ต่อตนเองและส่วนรวม เพื่อให้นักเรียนตัดสินใจหรือแก้ไขปัญหา ในชีวิตประจำวันได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข

(พรภิรมย์ ยอดบุญ, 2565) ได้กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้ตามหลักโยนิโสมนสิการเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับกิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ ไดทั้งในและนอกสถานศึกษา ด้วยการจัดการเรียนรู้ตาม หลักโยนิโสมนสิการ คือ จัดการเรียนรู้โดยเน้นวิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย วิธีคิดแบบอริยสัจ วิธีคิดแบบอรรถ ธรรมสัมพันธ์ วิธีคิดแบบคุณค่าแท้-คุณค่าเทียม วิธีคิดแบบคุณ-โทษและทางออก และวิธีคิดแบบอุบาย ปลุก เร้าคุณธรรม ให้ผู้เรียนไดลงมือปฏิบัติบ่อย ๆ อย่างต่อเนื่องจนเป็นนิสัย พร้อม ๆ กับจุดเน้นของสถานศึกษา และกลุ่มสาระการเรียนรู้สามารถสร้างเสริมคุณลักษณะอันพึงประสงค์ให้แก่ผู้เรียนทั้ง 8 ประการ ไดแก ความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ความซื่อสัตย์สุจริต มีวินัยใฝ่เรียนรู้ อยู่อย่างพอเพียง มีความมุ่งมั่น ในการทำงาน รักความเป็นไทย และมีจิตสาธารณะ นอกจากนี้ยังส่งผลต่อการพัฒนาจิตและการคิด อย่างถูกต้องและยังส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตไปในทางที่ดีงาม

(ทิศนา แขมมณี, 2567) ได้นำวิธีการจัดการเรียนรู้โดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ ของศาสตราจารย์สุมน อมรวิวัฒน์มาเขียนไว้ในหนังสือศาสตร์การสอนว่า วิธีการจัดการเรียนรู้ที่ดี ต้องเกิดจากการวางรูปแบบการเรียนการสอนโดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ โดยได้นำแนวคิด จากหนังสือพุทธธรรมของพระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) มาสร้างเป็นหลักการและวิธีการสอน ตามแนวพุทธวิธีขึ้น รูปแบบการเรียนการสอนนี้พัฒนาขึ้นจากหลักการที่ว่า ครูเป็นบุคคลสำคัญ ที่สามารถจัดสภาพแวดล้อม แรงจูงใจ และวิธีการสอนให้ศิษย์เกิดศรัทธาที่จะเรียนรู้การได้ฝึกฝน วิธีการคิดแยบคายและนำไปสู่การปฏิบัติจนประจักษ์จริงโดยครูทำหน้าที่กัลยาณมิตรช่วยให้ศิษย์มีโอกาสคิด และแสดงออกอย่างถูกวิธี จะสามารถช่วยพัฒนาให้ศิษย์เกิดปัญญาและแก้ปัญหา ได้อย่างเหมาะสม โดยมีวัตถุประสงค์ของรูปแบบ เพื่อมุ่งพัฒนาความสามารถในการคิด (โยนิโสมนสิการ) การตัดสินใจ และการแก้ปัญหาเกี่ยวกับเนื้อหาสาระต่าง ๆ ที่เรียน

กระบวนการเรียนการสอน

1. ขั้นนำ การสร้างเจตคติที่ดีต่อครู วิธีการเรียนและบทเรียน

1.1 การจัดบรรยากาศในชั้นเรียนให้เหมาะสม ได้แก่ เหมาะสมกับระดับชั้น เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน วิธีการเรียนการสอนและเนื้อหาของบทเรียน

1.2 การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับศิษย์ ครูเป็นกัลยาณมิตร หมายถึง ครูทำตนให้เป็นที่เคารพรักของศิษย์ โดยมีบุคลิกภาพดี สะอาด แจ่มใส และสำรวม มีสุขภาพจิตดี มีความมั่นใจในตนเอง

1.3 การเสนอสิ่งเร้าและแรงจูงใจ

ก. ใช้สื่อการเรียนการสอน หรือ อุปกรณ์และวิธีการต่าง ๆ เพื่อเร้าความสนใจ เช่น การจัดป้ายนิเทศ นิทรรศการ เสนอเอกสาร ภาพ กรณีปัญหา กรณีตัวอย่างสถานการณ์จำลอง เป็นต้น

ข. จัดกิจกรรมที่สนุก น่าสนใจ

ค. ให้ศิษย์ได้ตรวจสอบความรู้ ความสามารถของตน และได้รับทราบผลทันที

2. ขั้นสอน

2.1 ครูเสนอปัญหาที่เป็นสาระสำคัญของบทเรียน หรือเสนอหัวข้อเรื่อง ประเด็น สำคัญของบทเรียนด้วยวิธีการต่าง ๆ

2.2 ครูแนะนำแหล่งวิทยาการและแหล่งข้อมูล

2.3 ครูฝึกการรวบรวมข้อมูล ข้อเท็จจริง ความรู้ หลักการ โดยใช้ทักษะที่เป็น เครื่องมือของการเรียนรู้ เช่น ทักษะทางวิทยาศาสตร์ และทักษะทางสังคม

2.4 ครูจัดกิจกรรมที่กระตุ้นให้ผู้เรียนได้คิด ลงมือค้นคว้า คิดวิเคราะห์ และสรุป ความคิด

2.5 ครูฝึกการสรุปประเด็นของข้อมูลความรู้ และเปรียบเทียบประเมินค่าโดยวิธีการ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ทดลอง ทดสอบ จัดเป็นทางเลือกและทางออกของการแก้ปัญหา

2.6 ศิษย์ดำเนินการเลือกและตัดสินใจ

2.7 ศิษย์ทำกิจกรรมฝึกปฏิบัติเพื่อพิสูจน์ผลการเลือก และการตัดสินใจ

3. ขั้นสรุป

3.1 ครูและศิษย์รวบรวมข้อมูลจากการสังเกตการปฏิบัติทุกขั้นตอน

3.2 ครูและศิษย์อภิปรายร่วมกันเกี่ยวกับข้อมูลที่ได้

3.3 ครูและศิษย์สรุปผลการปฏิบัติ

3.4 ครูและศิษย์สรุปบทเรียน

3.5 ครูวัดและประเมินผลการเรียนการสอน

ผลที่ผู้เรียนจะได้รับจากการการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบการเรียนการสอน โดยสร้าง ศรัทธาและโยนิโสมนสิการ คือ ผู้เรียนจะพัฒนาทักษะทางการคิด การตัดสินใจ และการแก้ปัญหา อย่างเหมาะสม ตลอดจนนำความรู้และความเข้าใจไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข

สรุปได้ว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบโยนิโสมนสิการ ควรมีดังนี้

หลักการสำคัญ การจัดการเรียนรู้แบบโยนิโสมนสิการ ผู้สอนเป็นบุคคลที่จะต้องจัดสภาพแวดล้อมในการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับเนื้อหาในรายวิชาที่เรียน ควรเริ่มจากการสร้างแรงจูงใจให้ผู้เรียนเกิดศรัทธาที่จะเรียนรู้อย่างเหมาะสม และฝึกให้นักเรียนรู้วิธีการของวิธีคิดโดยแยบคายตามหลักโยนิโสมนสิการ โดยครูอาจารย์และผู้เรียนมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงออกร่วมกัน นำไปสู่การปฏิบัติอย่างถูกวิธีจนสามารถแก้ปัญหาได้อย่างประสิทธิภาพ ซึ่งมีลำดับขั้นตอนที่สำคัญ ดังนี้

ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้

1. ขั้นนำ-ขั้นเสริมการสร้างศรัทธาของวิธีคิดโดยแยบคายตามหลักโยนิโสมนสิการ

1.1 จัดบรรยากาศในชั้นเรียนเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ ได้แก่ – จัดบริเวณห้องเรียนและโรงเรียนให้สะอาดมีระเบียบและเรียบง่ายอยู่เสมอ - จัดสภาพแวดล้อมในชั้นเรียนให้มีความแปลกใหม่ไม่จำเจเช่นจัดการเรียนเป็นกลุ่มบ้าง มีการเปลี่ยนกลุ่ม ตามความเหมาะสม - การสร้างบรรยากาศที่ดีและการสร้างความสนใจไม่มีการข่มขู่บังคับ ห้ามนักเรียนพูดคุยกันเสียงดังขณะในเวลาเรียน เน้นการฝึกนักเรียนให้เห็นความสำคัญนำไปสู่การสำรวมกาย วาจา ใจ ฝึกการมีเมตตา ฝึกสมาธิในการเรียนให้มีสติอยู่เสมอ ทำ พูด คิด อย่างมีเหตุผล

1.2 สร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้เรียนผู้สอนต้องปฏิบัติตัวเป็นกัลยาณมิตรกับผู้เรียน คือ ต้องมีบุคลิกภาพสำรวมน่าเชื่อถือศรัทธา มีความเชื่อมั่นในตัวเอง มีความรู้ มีคุณธรรม มีเมตตาต่อศิษย์ เพื่อให้มีความรู้สึกสบายใจที่จะเข้ามาหาและปรึกษาได้

1.3 ผู้สอนนำเสนอสิ่งเร้า และการสร้างแรงจูงใจ เช่น การสำรวจความคิดเห็นของผู้เรียน และความสามารถของผู้เรียนก่อนสอน แล้วข้อบกพร่องของผู้เรียน มาเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนตามหลักโยนิโสมนสิการ มีการเสริมแรงให้เกิดความมานะ ความพากเพียร นำไปสู่การฝึกตนอย่างเต็มใจ ใช้สื่อการสอน และกิจกรรมที่น่าสนใจ

2. ขั้นสอน ได้แก่

2.1 ผู้สอนเสนอปัญหาที่เป็นสาระสำคัญของบทเรียน

2.2 ขั้นสอน แนะนำแหล่งเรียนรู้

2.3 ให้ผู้เรียนฝึกฝนวิธีการรวบรวมข้อมูล

2.4 ผู้สอนจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อเร้าให้ผู้เรียนเกิดความคิดวิธีต่าง ๆ ตามหลักโยนิโสมนสิการ เช่น 1. การคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย 2. การคิดแบบแยกแยะ 3. การคิดแบบอริยสัจ 4. การคิดแบบคุณโทษและทางออก 5. การคิดแบบคุณค้าแท้ คุณค่าเทียม 6. การคิดแบบอุบายปลุกเร้า 7. การคิดแบบเป็นอยู่ในปัจจุบัน โดยครู อาจารย์ แนะแนวทางของกระบวนการคิดตามหลักโยนิโสมนสิการ ในแต่ละวิธีคิดที่สอดคล้องกับเนื้อหาในรายวิชาที่เรียน โดยครู อาจนำวิธีคิด มาใช้เพียง 1 วิธีก็ได้ เช่น การคิดแบบคุณโทษและทางออก นำมาเป็นแนวทางการแก้ไขปัญหาทางจริยธรรมของปัญหายาเสพติด ได้ตามความเหมาะสม

2.5 ครูให้ผู้เรียนฝึกสรุปประโยชน์ของข้อมูลเพื่อหาทางเลือกวิธีแก้ปัญหา ให้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน ช่วยกันเปรียบเทียบ ประเมินทางเลือก และให้เรียนเลือก และตัดสินใจ การลงมติร่วมกันเลือกตัวแทนภายในกลุ่ม ฝึกนักเรียนให้มีความเป็นประชาธิปไตยบนพื้นฐานของการคิดแบบโยนิโสมนสิการ โดยปราศจากอคติ

2.6 ให้ผู้เรียนฝึกปฏิบัติการนำเสนอหน้าชั้นเรียน ฝึกปฏิบัติงานตามแผนที่ได้รับมอบหมาย และการบันทึกผลข้อมูล โดยผู้สอนคอยสังเกตและในคำแนะนำ

3. ขั้นสรุป ครู อาจารย์ และผู้เรียนร่วมกันสังเกตพฤติกรรมที่เหมาะสม ปรับปรุงแก้ไขการปฏิบัติของการอภิปราย ระดมสมอง และการให้ผลย้อนกลับจากผู้สอน ผู้สอนและนักเรียนร่วมกันอภิปรายและสอบถามข้อสงสัย ร่วมกันสรุปบทเรียน ร่วมกันประเมินผลการเรียนรู้

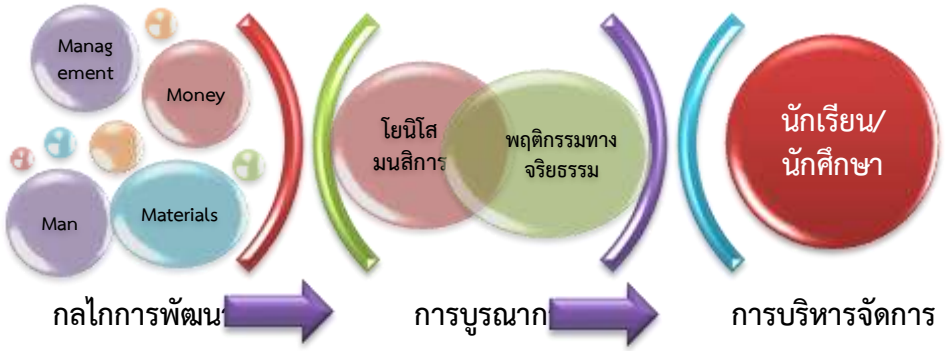
แนวคิดเกี่ยวกับกลไกการพัฒนากิจกรรมการส่งเสริมจริยธรรม

(วิญญู เถาถาวงษ์, 2568) ได้นำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาพฤติกรรมทางจริยธรรม และได้รวบรวมแนวคิดจากนักวิชาการหลายท่าน แล้วนำมาเป็นบทสรุป มีรายละเอียด ดังนี้

กลไกการพัฒนากิจกรรมการส่งเสริมจริยธรรม โดยการบูรณาการตามหลักโยนิโสมนสิการ เป็นการดำเนินกิจกรรมในการอบรม มีการบรรยาย อภิปราย การนำเสนอปัญหาสังคม การแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบในแต่ละช่วงวัย เป็นการบริหารจิตและการเจริญปัญญา การพิจารณาเพื่อพัฒนาจิตใจให้แข็งแรง เมื่อจิตที่ได้รับการฝึกอย่างถูกต้อง เที่ยงธรรม สมาธิจะบริสุทธิ์สะอาด มีคุณธรรม มีความเข้มแข็ง มีความสงบ พร้อมแก่การพัฒนาทางด้านปัญญา ที่ผ่านเข้ามาทางอายตนะภายใน การคิดไตร่ตรองอย่างถี่ถ้วนจนเกิดความรู้ การบริหารจิตเจริญปัญญาในทางพระพุทธศาสนาตามหลัก “โยนิโสมนสิการ” ซึ่งกิจกรรมการอบรม มีการแบ่งกลุ่มผู้เข้าร่วมกิจกรรม กลุ่มละ 4-5 คน การนำเสนอปัญหา การแก้ปัญหาตามหลักโยนิโสมนสิการ และมีผู้ทรงคุณวุฒิ ได้สรุปประเด็นสำคัญในการนำเสนอ ถอดบทเรียนของกิจกรรม ถอดบทเรียนปัญหา แนะ

แนวทางการแก้ปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ ในการพัฒนาจริยธรรมดังกล่าว ทุกคนต้องเริ่มจาก เป็นคนดีมีคุณธรรมเป็นพื้นฐานก่อน ใช้ความดีนำทางในการดำเนินชีวิตอย่างเหมาะสม มีความสามัคคีในการอยู่ร่วมกัน รู้จักให้อภัย ไม่พูดให้ร้ายกัน ให้เกียรติกัน แสวงจุดร่วม สงวนจุดต่าง จึงทำให้สังคมที่แตกต่างกัน สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข

กลไกการพัฒนากิจกรรมการส่งเสริมจริยธรรม โดยการบูรณาการตามหลักโยนิโสมนสิการ ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน และแสดงในแผนภาพที่ 2 ดังนี้

แผนภาพที่ 2 กลไกการพัฒนากิจกรรมการส่งเสริมจริยธรรม โดยการบูรณาการตามหลักโยนิโสมนสิการ

ขั้นที่ 1 Man = การบริหารบุคลากร จัดตั้งคณะกรรมการผู้รับผิดชอบโครงการ มีทีมงานที่มีการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ครอบคลุมทุกด้าน ได้แก่ผู้เชี่ยวชาญทางจิตวิทยา ผู้เชี่ยวชาญด้านหลักธรรมตามแนวคิดแบบโยนิโสมนสิการ ผู้เชี่ยวชาญการจัดกิจกรรมการพัฒนา ผู้เชี่ยวชาญด้านการวัดผล และการประเมินผลพฤติกรรมทางจริยธรรม

ขั้นที่ 2 Materials = การบริหารทรัพยากร หรือวัสดุ มีความพร้อมด้านสถานที่ในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกับผู้เข้าร่วมกิจกรรม การเตรียมทรัพยากร วัสดุ อุปกรณ์ในการดำเนินงาน การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทั้งภายนอก และภายใน การพิจารณา ว่าควรใช้เครื่องมือที่เหมาะสมกับโครงการ ที่มีจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรมที่เหมาะสม

ขั้นที่ 3 Money = การจัดสรรงบประมาณ การกำหนดแผนงาน โครงการหรือกิจกรรมในการใช้จ่ายอย่างเหมาะสม ได้แก่ ค่าที่พัก ค่าเดินทาง ค่าสถานที่จัดโครงการจัดกิจกรรม วัสดุ อุปกรณ์ในการดำเนินงาน เป็นต้น โดย การคิดคำนวณค่าใช้จ่าย และควรมีการสนับสนุนงบประมาณเพื่อดำเนินงานอย่างเป็นระบบ

ขั้นที่ 4 Management = การบริหารจัดการโครงการ มีแนวทางอย่างเป็นระบบ มีการประชุมกรรมการเพื่อเตรียมความพร้อมในการจัดโครงการ การมอบหมายงานในแต่ละฝ่าย การลงสำรวจพื้นที่ สำรวจความคิดเห็นของคนในพื้นที่ สำรวจกลุ่มเป้าหมาย สำรวจเลือกคุณลักษณะที่มีคุณสมบัติเข้าร่วมโครงการ โดยการสร้างเครื่องมือสำรวจความคิดเห็นในการจัดโครงการ แบบประเมินโครงการ ประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิ แบบประเมินความพึงพอใจในการจัดกิจกรรม มีขั้นตอนในการประชาสัมพันธ์ให้ผู้ที่เข้าร่วมโครงการได้ทราบรายละเอียดทุกขั้นตอนของการจัดกิจกรรมตามแผนงานของโครงการ จัดหาวิทยากรผู้ที่มีความเชี่ยวชาญ ในการอบรม การแก้ปัญหา การพัฒนาพฤติกรรมทางจริยธรรม การประเมินผลของกิจกรรมจากผู้เข้าร่วมกิจกรรม และผู้สังเกตการณ์ สำรวจข้อบกพร่องของกิจกรรมโดยผู้ทรงคุณวุฒิที่มีประสบการณ์ พร้อมนำไปแก้ไขปรับปรุงแก้ไขให้ดียิ่งขึ้นต่อไป (วิญญู เถาถาวงษ์, 2568)

องค์ความรู้ใหม่

กลไกการพัฒนาจริยธรรม เชาวน์ปัญญา ตามหลักโยนิโสมนสิการ เป็นกระบวนการสร้างระบบที่มีการขับเคลื่อนอย่างเป็นขั้นตอน โดยจัดสรรทรัพยากร ครบวงจรการพัฒนาตามหลักโยนิโสมนสิการ มีกลุ่มบุคคลเป็นผู้ดำเนินงาน เพื่อให้เป็นแนวปฏิบัติของขั้นตอนการพัฒนา การส่งเสริมจริยธรรม ส่งเสริมเชาวน์ปัญญาตามหลักโยนิโสมนสิการ ในรูปแบบของการจัดโครงการ ได้แก่

1) การจัดสรรบุคลากร จัดให้มีคณะกรรมการดำเนินงาน และผู้รับผิดชอบโครงการ

2) การจัดทรัพยากรหรือวัสดุ ได้แก่ การจัดเตรียมสถานที่ สภาพแวดล้อม วัสดุ อุปกรณ์ในการดำเนินงาน

3) การจัดงบประมาณ ได้แก่ การกำหนดแผน โครงการหรือกิจกรรม โดยสนับสนุนงบประมาณเพื่อดำเนินงานระบบ

4) การบริหารจัดการ ได้แก่ การประชุมกรรมการ การอบรม การเผยแพร่หรือประชาสัมพันธ์ การจัดกิจกรรมตามแผนงานหรือโครงการ การประเมินผล

5) การดำเนินงานตามโครงการ การสรุปโครงการ และกระบวนการ การติดตามผลซึ่งกิจกรรมดังกล่าวสามารถส่งเสริมความสามารถของบุคคลในการเรียนรู้ สามารถคิดอย่างมีเหตุผลในการแก้ปัญหา เพื่อการการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมได้ดี การปรับตัวต่อปัญหาต่างๆ บนพื้นฐานของจริยธรรม ตามหลักโยนิโสมนสิการ ได้แก่ การฝึกให้รู้จักคิดอย่างมีระเบียบหรือคิดตามแนวทางของปัญญาคือ รู้จักพิจารณาสิ่งทั้งหลายอย่างมีเหตุผล ตามสภาวะความเป็นจริง รู้จักวิธีคิดหาเหตุปัจจัย สืบค้นถึงต้นเค้า แยกแยะสิ่งนั้นๆ ได้ ให้เห็นตามสภาวะ และตามความสัมพันธ์สืบทอดแห่งเหตุปัจจัยทำให้เกิดความดีงาม และแก้ปัญหาได้ ดังแสดงในแผนภาพที่ 3

แผนภาพที่ 3 กลไกการส่งเสริมจริยธรรม เชาวน์ปัญญา เพื่อพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ โดยการบูรณาการตามหลักโยนิโสมนสิการ

สรุป

กลไกการส่งเสริมจริยธรรม เชาวน์ปัญญา เพื่อพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ โดยการบูรณาการตามหลักโยนิโสมนสิการ มีความสำคัญต่อการแก้ไขปัญหาผู้เรียน นำไปสู่การพัฒนาผู้เรียน โดยครูผู้สอนจัดกิจกรรมการส่งเสริมเชาวน์ปัญญาของผู้เรียนและการพัฒนาจริยธรรม โดยการบูรณาการตามหลักโยนิโสมนสิการ จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง ในการพัฒนาผู้เรียน นำไปสู่การพัฒนาสังคมที่ยั่งยืนได้ เพราะว่าอนาคตของประเทศอยู่ในมือของเยาวชน และมีความความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศชาติ การพัฒนาชาติบ้านเมือง ต้องพัฒนาคนหรือนักเรียน การจัดกิจกรรม โดยการบูรณาการตามหลักโยนิโสมนสิการ เป็นวิธีการที่ทำให้เด็ก และเยาวชนเป็นบุคคลที่สมบูรณ์ได้ ทั้งทางด้าน ร่างกาย จิตใจ สติปัญญา และจริยธรรมทางสังคม ซึ่งในบทความได้เรียงลำดับความสำคัญ ของความหมาย ประเภท และการส่งเสริมเชาว์ปัญญา และ กลไกการพัฒนากิจกรรมการส่งเสริมเชาวน์ปัญญาของผู้เรียนและการพัฒนาจริยธรรม โดยการบูรณาการตามหลักโยนิโสมนสิการ

เอกสารอ้างอิง

กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม. (2552). คู่มือการดำเนินงานเสริมสร้างศีลธรรมสำหรับเด็ก และเยาวชน. กรุงเทพมหานคร: สำนักพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม.

ขนิษฐา บุนนาค. (2562). 6 วิธีพัฒนาเชาวน์ปัญญา และส่งเสริมพัฒนาการทางสติปัญญาในเด็กปฐมวัย. เรียกใช้เมื่อ 4 มิถุนายน 2568 จาก https://www.youngciety.com/article/learning/intelligence-kids.html

ขวัญใจ แก้วแสง, พระครูธรรมาภิสมัย, วาริณี โสภาจร และอรวรรณ แก้วมาตย์. (2567). กลไกการพัฒนาการบูรณาการบุญญสิกขากับพหุวัฒนธรรมสังคมสร้างสุขสำหรับผู้สูงอายุจังหวัดกาฬสินธุ์. รายงานการวิจัย. กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (ววน.) และ สถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

คมสินธุ์ ต้นสีนนท์. (2561). การจัดการเรียนรู้ตามหลักโยนิโสมนสิการในรายวิชาพระพุทธศาสนา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนหอวัง ปทุมธานี ตำบลสวนพริกไทย อำเภอเมืองปทุมธานี จังหวัดปทุมธานี. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ทิศนา แขมมณี. (2567). ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พรภิรมย์ ยอดบุญ. (2565). การจัดการเรียนรูตามหลักโยนิโสมนสิการเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน. วารสาร มจร พุทธโสธรปริทรรศน์. 2(1), 13-25.

ยิ่งศักดิ์ เพชรนิล. (2560). แนวทางการพัฒนานวัตกรรมสื่อการสอนเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมือง. วารสารนิติรัฐกิจ และสังคมศาสตร์. 1(2), 19-33.

วิญญู เถาถาวงษ์. (2568). จิตวิทยาสำหรับครู (Psychology for Teachers). ขอนแก่น: หจก.ขอนแก่นการพิมพ์.

วิญญู เถาถาวงษ์, จักรี ศรีจารุเมธีญาณ, พระณัฐวุฒิ พันทะลี, แก่นเพชร แฝงสีพล และวิจิตร สมวงศ์. (2568). กลไกการพัฒนากิจกรรมการส่งเสริมเชาวน์ปัญญาของผู้เรียนและการพัฒนาจริยธรรม โดยการบูรณาการตามหลักโยนิโสมนสิการ. วารสารเมธีวิจัย. 2(1), 102-113.

จิตอาสาของมฆมาณพในอรรถกถาธรรมบท

The volunteer spirit of Maghamanava in the Dhammapada Commentary

พระครูปริยัติวรคุณ
Phrakhrupriyativarakun
ไพฑูรย์ สวนมะไฟ
Paitoon Suanmaphai
พระนัฐวุฒิ สิริจนฺโท
Phra Natthawut Sirichantho
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด
Mahachulalongkornrajavidyalaya, Roi Et Buddhist College
E-Mail: teddy.bo.ntk@gmail.com

Received: 2 September 2025; Revised: 3 February 2026; Accepted: 4 April 2026

บทคัดย่อ

เรื่องมฆมานพนั้นปรากฏอยู่ในอรรถกถา ขุททกนิกาย ธรรมบท อัปปมาทวรรคที่ 2 เป็นเรื่องราวของมาณพหนุ่มที่ได้ทำงานด้านจิตอาสา ด้วยการสร้างที่พักอาศัย สร้างศาลา สร้างถนน โดยท่านกระทำโดยไม่ได้หวังผลประโยชน์ส่วนตน แต่เป็นการกระทำเพื่อช่วยเหลือสังคม และมองเห็นความลำบากของผู้อื่นจึงทำการเตรียมพร้อมและเข้ากระทำเพื่อให้ผู้อื่นไม่ได้รับความเดือนร้อนจากภัยอันตรายทั้งปวง ถึงแม้ท่านจะเป็นผู้ที่มีจิตใจเมตตา และทำงานด้านจิตอาสาอยู่เป็นประจำ แต่ก็ยังถูกใส่ร้ายว่าเป็นโจร จึงทำให้มฆมาณพได้ต้องโทษประหาร แต่ด้วยอานุภาพแห่งบุญที่ท่านได้ทำตลอดทั้งท่านได้เจริญเมตตา ทำให้ภัยจากการถูกประหารไม่สามารถทำอะไรท่านได้และทำให้ท่านได้รับพระราชทานอภัยโทษตลอดทั้งได้รับการสรรเสริญและพระราชาได้มอบทรัพย์สินให้ ทั้งนี้การที่มฆมานพได้ทำงานด้านจิตอาสา ส่งผลให้ดึงดูดผู้คนได้มากระทำความดีและทำงานด้านจิตอาสาได้อีกด้วย ไม่ว่าจะเป็นสหายทั้ง 33 คน และภรรยาทั้ง 4 คน ของท่านได้เข้ามามีส่วนร่วมด้วย โดยท่านมฆมานพไม่ได้ชักชวนแต่อย่างใด และการกระทำของมฆมาณพที่ได้กระทำคุณงามความในชาติปัจจุบันทำให้เมื่อท่านตายไปแล้วได้เกิดเป็นเท้าวสักกะบนสวรรค์อีกด้วย

คำสำคัญ, จิตอาสา, มฆมาณพ, อรรถกถา

Abstract

The story of Maghamanava appears in the commentary to the Khuddaka Nikaya, the second chapter of the Dhammapada, Appamada Vagga. It tells the story of a young man who

volunteers by building houses, pavilions, and roads. He does this out of a desire for personal gain, but rather as a way of helping society and recognizes the hardships of others, he prepares and acts to protect others from harm. Despite his compassionate nature and regular volunteer work, he is accused of being a thief, leading to his death penalty. However, due to the power of his merit and his compassion, the danger of execution was unaffected. He is granted a royal pardon, praised, and bestowed with wealth by the king. Maghamanava's volunteer work also attracts others to join him in doing good deeds and volunteering, whether they are his 33 friends and 4 wives also participate, without Maghamanava persuading him. Furthermore, his meritorious deeds in this life led to his being reborn as Sakka in heaven after death.

Keywords: Volunteer, Maghamanava, Dhammapada

บทนำ

พระพุทธศาสนามีหลักคำสอนที่สำคัญในด้านความเสียสละประโยน์ส่วนตนเพื่อส่วนรวม ซึ่งเป็นหลักคำสอนที่สำคัญในการอยู่ร่วมกันในสังคม ความเสียสละนั้นย่อมเป็นเครื่องนำพาไปสู่การแสดงออกซึ่งน้ำใจในการช่วยเหลือสังคมในยามที่ประสบปัญญา เช่น น้ำท่วม ไฟไหม้ แผ่นดินไหว เป็นต้น การเสียสละประโยชน์สุขของตนเพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวม และเพื่อความสงบเรียบร้อยของสังคมเป็นหลักจาคะธรรม (ความเสียสละ)สามารถที่จะเป็นเสมือนผู้นำที่นำประโยชน์สุขให้เกิดแก่สังคมได้อย่างมากมาย ทางพุทธศาสนาสอนเรื่องความเสียสละในมิติของ คุณธรรมไว้อย่างชัดเจน และมองถึงคุณค่าของการเสียสละว่าควรเสียสละเพื่อสิ่งใดและอย่างไรจึงจะเป็นการสมควร สมดังพุทธพจน์ว่า "นรชนพึงสละทรัพย์เพราะเหตุแห่งอวัยวะที่สำคัญ เมื่อจะรักษาชีวิต ก็พึงสละอวัยวะ เมื่อระลึกถึงธรรม พึงสละทั้งอวัยวะ ทรัพย์ และแม้แต่ชีวิตทั้งหมด (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) นอกจากนี้ความเสียสละนั้นเป็นการแสดงออกในด้านของการมีจิตอาสา ซึ่งปัจจุบันนั้นเป็นสิ่งจำเป็นอย่างมากในสังคมที่เกิดความวุ่นวายจากภัยสงคราม ภัยธรรมชาติ เช่น น้ำท่วม ไฟไหม้ หรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นล่าสุดคือ แผ่นดินไหว ที่ส่งผลกระทบต่อคนในสังคมให้เกิดความเดือดร้อนทั้งในด้าน อาหาร ที่อยู่อาศัย เป็นต้น แต่ยังมีกลุ่มคนที่มีกำลังทรัพย์บริจาคช่วยเหลือ ตลอดทั้งมีจิตอาสา เข้ามาช่วยเหลือผู้ประสบภัยเหล่านั้นในเบื้องต้น ซึ่งเป็นการแสดงออกที่ดีงานในด้านการอยู่ร่วมกันในสังคม คำว่าจิตอาสาหรือ จิตสาธารณะ หมายถึง การรู้จักเอกใจใส่เป็นธุระในเรื่องของส่วนรวมที่ใช้ประโยชน์ร่วมกัน การคิดในสิ่งที่ดี ประพฤติดี ยึดประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้งไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว การรู้จักสิทธิของตนเองและผู้อื่นการไม่ทำลายเบียดเบียนบุคคลสังคมวัฒนธรรม ประเทศชาติและสิ่งแวดล้อม (กรรยา พรรณนา, 2559) ซึ่งการมีจิตอาสานั้นเป็นการแสดงออกถึงความเสียสละอย่างชัดเจน ปัจจุบันมีการทำงานด้านจิตอาสาอยู่เป็นจำนวนมากเมื่อประชาชนในพื้นที่ได้รับความเดือดร้อน นอกจากนี้ยังมีเรื่องราวในครั้งพุทธกาลในธรรมบทที่แสดงออกถึงความเป็นจิตอาสา คือ เรื่องของมาฆมาณพ ที่เป็นผู้เสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อผู้อื่น เช่น การสร้างศาลา สร้างถนน ทำความสะอาดที่สาธารณะ โดยไม่หวังผลตอบแทน และมีจุดประสงค์เพื่อทำให้ผู้อื่นนั้นเกิดความสะดวกสบาย และเกิดความสุข ตลอดทั้งยังส่งผลให้เกิดคุณธรรมแก่ผู้อื่นได้มีความจิตอาสาเข้ามาช่วยเหลือมฆมาณพในการทำงานด้วย จากเรื่องการทำงานด้านจิตอาสาดังกล่าวทำให้ผู้ศึกษาสนใจที่จะนำเสนอบทความเรื่อง จิตอาสาของมฆมาณพในอรรถกถาธรรมบท ว่ามี

ความหมาย องค์ประกอบและประโยชน์อย่างไร ตลอดทั้งเป็นเรื่องที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงความเป็นจิตอาสาในสังคมปัจจุบันได้

ความหมายและความสำคัญของจิตอาสา

การอยู่ร่วมกันในสังคมปัจจุบันนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่มนุษย์นั้นจะต้องมีศีลธรรมในการดำรงชีพ ภายใต้กฎหมายของบ้านเมืองจึงจะทำให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุขได้ ตลอดทั้งจะต้องเคารพกฎกติกาในการอยู่ร่วมกัน เพราะหากขาดการเคารพกติกาแล้วทุกคนต่างก็ทำตามความต้องการของตนเองก็จะทำให้สังคมนั้นขาดระเบียบในการอยู่ร่วมกัน ซึ่งปัจจุบันนั้นจะเห็นได้ว่าปัญหาทางสังคมที่เกิดจากการไม่เคารพกติกาของประชาชนผู้อาศัยอยู่มีให้เห็นเป็นอย่างมาก จนส่งผลให้เกิดความขัดแย้งภายในสังคม และทุกคนต่างทำเพื่อผลประโยชน์ของตนเอง จนไม่คำนึงถึงผลกระทบที่ส่งต่อผู้อื่นทั้งนี้เกิดจากการขาดศีลธรรมของคนในสังคม และสิ่งที่ขาดหายไปอีกสิ่งหนึ่งคือ ความเสียสละในการทำงานร่วมกัน ซึ่งปัจจุบันจะเห็นได้อย่างชัดเจนเพราะการทำงานหรือกิจกรรมต่างๆ ภายในชุมชนจะเป็นการจ้างทำเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งในอดีตนั้นยังมีการเสียสละช่วยเหลือซึ่งกันและกันของคนในสังคม ในการทำกิจกรรมส่วนรวมภายในชุมชน หรือเรียกว่า “จิตอาสา”

จิตอาสา ได้แก่ จิตที่พร้อมจะสละเวลา แรงกายและสติปัญญาเพื่อสาธารณะประโยชน์ เป็นจิตที่ไม่นิ่งดูดาย เมื่อพบเห็นปัญหาหรือความทุกข์ยากที่เกิดขึ้นกับผู้อื่น เป็นจิตที่มีความสุข เมื่อได้ทำความดีและเห็นน้ำตาเปลี่ยนเป็นรอยยิ้ม เป็นจิตที่เปี่ยมด้วย "บุญ" คือ ความสงบเย็นและพลังแห่งความดี การรักษาความเป็นมนุษย์เอาไว้ ต้องหมั่นขัดเกลาเปลือกเคลือบใจให้เบาลงนั่น คือลดการหมกมุ่นกับตนเองให้น้อยลงใส่ใจผู้อื่นให้มากขึ้นและหมั่นเอาใจเขามาใส่ใจเราเนื่องๆ น้ำใจถึงจะหลั่งไหลออกมาชุบชีวิตเพื่อนมนุษย์ให้เป็นสุข และใจของเราจะเปิดรับความสุขได้ง่ายขึ้น คนที่เอาแต่รับเข้าอย่างเดียวย่อมแสดงถึงความว่างเปล่าภายใน จำเพาะคนที่มี "สาระ" อยู่ภายในเท่านั้น จึงสามารถที่จะให้แก่ผู้อื่นได้ ยิ่งจิตใจมีความเต็มอิ่มมากเท่าไร ก็สามารถแบ่งปันให้ผู้คนได้มากเท่านั้น สาระที่ว่านั้นคือ ความสุข ความถึงความชาบซึ้งในคุณค่าและความหมายของชีวิต เกิดจากประสบการณ์ที่ได้นำมาใคร่ครวญจนตกผลึกอีกทั้งยังเกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์อย่างสร้างสรรค์กับผู้อื่นและที่ขาดไม่ได้ คือการฝึกฝนตนเองทั้งในระดับพฤติกรรมและจิตใจ ทั้งหมดนี้สามารถเริ่มต้นจากการฝึกตนเองให้รู้จัก "ให้" การช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่นมิใช่เป็นเรื่องของการเสียสละอย่างเดียว หากเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเติมเต็มความเป็นมนุษย์ของตนเองให้สมบูรณ์ (พระไพศาล วิสาโล, 2557) และความหมายนี้จะมีองค์ประกอบที่สำคัญของคำว่า “จิตอาสา” อยู่ 4 ประการด้วยกัน คือ

1. การเลือก (Choose) เน้นที่เจตจำนงอิสระกระทำหรือไม่กระทำสิ่งใด ๆ

2. ความรับผิดชอบต่อสังคม (Social Responsibility) การกระทำมุ่งมั่นที่ทำเพื่อประโยชน์ต่อผู้อื่น ซึ่งอาจเป็นทั้ง บุคคล กลุ่มคน หรือสังคมส่วนรวม

3. โดยไม่หวังผลตอบแทนเป็นเงินทอง (Without Monetary Profit) ไม่ได้หวังผลรายได้ทางเศรษฐกิจ แต่อาจรับเป็นรางวัลหรือค่าใช้จ่ายทดแทนที่ตนเองได้ใช้จ่ายไป แต่อย่างไรไรก็ตามก็ ไม่อาจเทียบได้กับค่าของสิ่งที่ได้กระทำลงไป

4. มิใช่ภาระงานที่ต้องทำตามหน้าที่ (Beyond Basic Obligations) สิ่งที่ทำนั้นอยู่นอกเหนือความจำเป็นหรือสิ่งที่ถูกคาดหวังว่า จะต้องกระทำตามภาระหน้า (ศุภรัตน์ รัตนมุขย์ อ้างใน, อรัญญา ตุ้ยคัมภีร์ และจิระสุข สุขสวัสดิ์, 2559)

การที่ทุกคนนั้นมีคุณธรรมด้านจิตอาสานั้นย่อมส่งผลประโยชน์ต่อตนเองในเบื้องต้นและเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นซึ่งประโยชน์ของการมีจิตสาธารณะ มีดังนี้

1. ประโยชน์ทางด้านจิตใจ การมีพฤติกรรมจิตสำนึกสาธารณะ ส่งผลมีสุขภาพจิตมีภาวะเครียดภาวะซึมเศร้าน้อยลง และมีความพึงพอใจในชีวิตเพิ่มสูงขึ้นมีการรับรู้ถึงความสามารถของตนเอง และรู้สึกว่าตนเองมีคุณค่า และมีความสุขเพิ่มขึ้นด้วย

2. ประโยชน์ทางด้านร่างกาย การมีพฤติกรรมจิตสำนึกสาธารณะส่งผลให้มีสุขภาพกายที่แข็งแรง ลดอัตราการเสียชีวิต จากผลทางบวกของด้านจิตใจ

3. ประโยชน์ทางด้านสังคมการมีพฤติกรรมจิตสำนึกสาธารณะส่งผลให้เกิดทักษะการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมในทางบวกและเกิดเครือข่ายทางสังคมเพิ่มมากขึ้น เช่น เกิดการเรียนรู้ความแตก ต่างระหว่างบุคคล ทั้งทางด้านอารมณ์ ความรู้สึก ความคิดเห็น ทัศนคติ และค่านิยม เกิดการกระต้นพัฒนาการด้าน การเข้าใจสังคมและพฤติกรรมทางสังคม

4. ประโยชน์ทางด้านกระบวนการคิดการมีพฤติกรรมจิตสำนึกสาธารณะ ทำให้เกิดกระบวนการพัฒนาสติปัญญา วิธีการคิดและการตัดสินใจ ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ โดยการใช้วิธีการจากประสบการณ์ใหม่ๆ ให้เกิดศักยภาพในการพัฒนาสติปัญญา วิธีการคิดและการตัดสินใจมากยิ่งขึ้น

5. ประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจ การมีพฤติกรรมจิตสำนึกสาธารณะ ส่งผลต่อการลดภาระงบประมาณค่าใช้จ่ายในบางอย่าง เนื่องจาก อาสาสมัครมีจิตใจเป็นจิตสาธารณะ เข้ามาช่วยงาน ด้วยความเต็มใจและทุ่มเททั้งกำลังกายและกำลังใจอย่างเต็มที่ (อรัญญา ตุ้ยคัมภีร์ และจิระสุข สุขสวัสดิ์, 2559)

สรุปได้ว่าจิตอาสา หรือจิตสาธารณะ หมายถึง การแสดงออกซึ่งการเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อที่จะช่วยเหลือผู้อื่นหรือช่วยเหลือสังคม ด้วยความเต็มใจและไม่หวังผลตอบแทนใด ๆ มีองค์ประกอบ ๔ อย่าง คือ การเลือก เป็นความรับผิดชอบต่อสังคม ไม่หวังผตอบแทนและไม่ได้เป็นหน้าที่ต้องรับผิดชอบ มีประโยชน์ทั้งต่อตนเองและผู้อื่นทั้งในด้านกายและจิตใจ

ความเป็นมาของมฆมาณพในอรรถกถาธรรมบท

เรื่องของมฆมาณพนั้นเป็นเรื่องราวที่พระพุทธเจ้าตรัสกับเจ้าลิลิจฉวีเกี่ยวกับบุพกรรมของเท้าสักกะ ในคราวเป็นมาฆมาณพ ความว่า

ในอดีตกาลนานนักแล้ว มีมาณพหนุ่มน้อยคนหนึ่ง ชื่อว่า มฆมาณพ เป็นชาวหมู่บ้านมจลดาม ที่หมู่บ้านนั้น คนไปทำงานกันที่บริเวณกลางหมู่บ้าน และมฆมาณพนี้ก็ไปทำงานที่นั่นด้วยทีนี้ ในที่ที่ตัวทำงานนั้น หนุ่มมฆะอยากให้เป็นสถานที่ที่ดี ที่เหมาะที่จะทำงานได้ทั้งคล่องสะดวกกายและใจก็สดชื่น พูดสั้นๆ ว่ามีฉันทะ คืออยากทำที่ทำงานนั้นให้เป็นที่สะอาดเรียบร้อย ไม่มีขยะ ไม่มีของรกรุงรัง แล้วก็เรียบรื่น มีบรรยากาศดีที่ตรงไหนขรุขระก็ทำให้ราบเรียบ และปัดกวาดชำระจัดแต่งบริเวณนั้น ให้เป็นรมณีย์ ที่น่าสดชื่นรื่นรมย์ แล้วก็ทำงานของตัวไป เมื่อถึงเวลาพัก ก็พักได้อย่างสบายกายและสดชื่นใจ ทีนี้ก็มีคนอื่นเห็นที่นั้นแล้วชอบใจ เข้ามาแย่งที่ของเขาไปมฆมาณพก็ไม่โกรธ แต่ไปชำระจัดแต่งจุดอื่น ทำที่ใหม่ให้เป็นรมณีย์ แล้วก็ย้ายไปทำงานในที่ใหม่ แต่แล้วก็มีคนอื่นอีกชอบใจที่นั่น มาเอาแขนกันเขาออกจากที่นั้น แล้วเข้าไปใช้ที่แทน มฆมาณพก็ไม่โกรธ แต่ย้ายไปจัดทำที่อื่นให้เป็นรมณีย์อย่างนั้นอีกมฆะถูกคนอื่นแย่งเอาที่ไปอย่างนั้น เขาไม่โกรธ ก็ย้ายไปทำที่รมณีย์ขยายไปเรื่อย ๆ พร้อมกับคิดว่า คนเหล่านี้ได้รับความสุขก็ดีแล้ว เขามีความสุขด้วยการกระทำของเรา การกระทำของเรานั้นก็ต้องเป็นกรรมที่เป็น

"บุญ" ซึ่งจะให้ความสุขแก่เราด้วยมฆะไม่หยุดแค่นั้น แต่เขาขยายงานทำถิ่นรมณีย์ให้กว้างขวางออกไปอีก วันรุ่งขึ้นเขาถือจอบไปขดแต่งบริเวณลานหมู่บ้านให้เป็นรมณีย์ ที่ชาวบ้านทั้งผู้เด็กผู้ใหญ่จะได้ไปนั่งพักที่ไหนคนมาชุมนุมกันอย่างกลางหมู่บ้าน มฆะก็กวาดชำระทำสถานที่นั้นให้สะอาดเป็นรมณีย์ จัดที่ทางบริเวณให้สะดวกสบายแก่บรรดาผู้คน ถือว่าเป็นการให้ความสุขแก่มหาชนเมื่อถึงฤดูหนาว เขาก็จัดที่ให้ผิงไฟ ในฤดูร้อน ก็จัดน้ำให้ต่อมา หนุ่มมฆะซึ่งมีฉันทะอยู่กับตัว ก็คิดว่า ที่รมณีย์ ย่อมเป็นที่รักที่ชอบใจของทุกคน ในขั้นต่อไปนี้ เราควรทำถนนหนทางให้ราบเรียบ แล้วก็แบกถือมีดขวานจอบเสี่ยม ออกจากบ้านแต่เช้าตรู่ เที่ยวไปจัดแต่งถนนหนทาง ตัดรานกิ่งไม้ที่เกะกะกีดขวางเมื่องานที่ต้องทำมากขึ้น ก็ต้องทำทั้งวันๆ เป็นเหตุให้กลับบ้านค่ำมืด วันหนึ่ง หนุ่มบ้านใกล้เจอเขาถามว่าไปทำอะไรมาเขาก็ตอบว่า ไปทำบุญ ชำระทางสวรรค์ หนุ่มคนนั้นบอกว่าขอเป็นเพื่อนร่วมทำบุญด้วย ตั้งแต่นั้นก็กลายเป็นคณะบุญกร คือคณะนักทำบุญ จะเรียกตามคำนิยมสมัยนี้ว่าเป็นนักริเริ่มกลางวัน ทำงานกันแข็งขันเย็นลง เลิกงาน แทนที่จะตั้งวงเหล้า เล่นพนัน หรือมั่วสุมกัน ก็มานั่งล้อมวงกินข้าวกินปละปรึกษางานกัน วัดผลงานวันนี้ แล้วพิจารณาหารือกันว่าในหมู่บ้าน ในถิ่นของเรานี้ มีอะไรควรแก้ไข อะไรควรจัดควรทำและวางแผนงานที่จะทำในวันต่อไปเมื่อทำงานบุญสร้างประโยชน์มากขึ้น หนุ่มมฆะก็ได้เป็นที่รักนับถือ คนเชื่อฟังกันทั่วไป เขาก็แนะนำชักชวนชาวบ้านให้เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แบ่งปันกัน ให้ถือศีล 5 ละเลิกสิ่งชั่วร้าย เช่นสุรายาเสพติด การพนัน จนชาวบ้านอวยทานรักษาศีลกันทั้งหมู่บ้านรวมแล้ว บุญกร คือนักทำบุญ ก็ทำงานจัดสสรรพัฒนาทำบ้านทำถิ่นที่อยู่หมู่บ้านให้สะอาดเรียบร้อย ให้เป็นที่อยู่ที่ทำงานทำการพบปะสังสรรค์กันได้ด้วยดี ไปจัดทำถนนหนทางให้คนบ้านทำถิ่นที่อยู่หมู่บ้านให้สะอาดเรียบร้อย ให้เป็นที่อยู่ที่ทำงานทำการพบปะสังสรรค์กันได้ด้วยดี ไปจัดทำถนนหนทางให้คนสัญจรกันได้คล่องสบายปลอดภัย ขุดบ่อน้ำสระน้ำ สร้างสร้างสะพานปลูกสวน ปลูกป่า ให้เป็นรมณีย์ ทำหมู่บ้านชุมชุมชนให้อยู่กันดี ให้ชาวบ้านเอาใจใส่ดูแลกัน ไม่ทอดทิ้งกัน ร่วมช่วยงานการ ร่วมสุขร่วมทุกข์กัน มีความพร้อมเพรียงสามัคคี นี้คือบุญชั้นพื้นฐานกลุ่มหนุ่มบุญกร มีจอบเสียมมีดพร้าบรรดาอุปกรณ์คู่มือได้ขุดสระน้ำสร้างศาลา ทำถนนหนหนทางสัญจรให้เรียบคล่องสะดวกดี ขยายถิ่นรมณีย์กว้างไกลออกไปๆแต่บางที่งานของพวกเขาก็ไปขัดหรือทำให้เสียผลประโยชน์ของผู้มีอำนาจมีอิทธิพล จึงถูกขัดขวางกลันแกล้งอย่างรุนแรง แต่คณะบุญกรก็ไม่ย่อท้อ ทำบุญบำเพ็ญประโยชน์อย่างเข้มแข็งต่อไป จนในที่สุด พระราชาทรงทราบ ทรงมองเห็นคุณความดีของพวกเขา ก็ทรงชื่นชมสนับสนุนต่อมา ก็มีสตรีเข้ามาร่วมทำงานบุญด้วย โดยทำงานอันถนัดที่เหมาะกับสตรี ตั้งแต่เป็นเจ้างานสร้างศาลา งานขุดสระโบกธรณีและทำสวนดอกไม้ (บุปผาราม) ซึ่งล้วนเป็นที่รมณีย์ทั้งนั้นตามที่เล่ามาได้เห็นกันชัดเจนว่า ในงานบุญทั้งหมดนี้พวกนักทำบุญบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ มาเข้าร่วมด้วยใจสมัครของตนเริ่มตั้งแต่หนุ่มมฆะที่มีฉันทะเริ่มงานขึ้นมาเองแล้วคนอื่นมองเห็นคุณค่าก็มีฉันทะเข้ามาร่วม เกิดเป็นการรวมกำลังสามัคคีในการทำความดีงามบำเพ็ญประโยชน์ ถิ่นก็รมก็รมณีย์เป็นที่อยู่อย่างดี เป็นที่ผาสุก คนก็อยู่ในถิ่นกันด้วยดีมีสุขสามัคคีงานทำบุญพื้นฐานนั้น เริ่มด้วยการสร้างสรรค์ชุมชน โดยเหล่าบุญกรช่วยกันจัดสรรถิ่นอาศัยที่อยู่ที่ทำการที่ทำกินให้เป็นให้เป็นถิ่นรมณีย์ ที่มีน้ำจุดมร่มไม้เขียวขจี ที่เหล่าชนผู้มีชีวิตดีงามมาร่วมกันทำงาน ร่วมกันแก้ปัญหา พัฒนาชุมชมชนให้เป็นที่สะดวกสบายมั่นคงปลอดภัย อยู่ร่วมกันได้ผาสุกสวัสดี

โดยเรื่องมฆมาณพนั้นปรากฏอยู่ในอรรถกถา ขุททกนิกาย ธรรมบท อัปปมาทวรรคที่ 2 ซึ่งเป็นที่น่าศึกษาเพราะเป็นเรื่องราวที่เกี่ยวกับการทำงานด้วยจิตอาสาของมฆมาณพ ซึ่งสามารถนำมาเป็นแบบอย่างที่ดีในการนำมาปรับใช้ในสังคมปัจจุบันได้ ซึ่งการทำงานด้วยจิตอาสานั้นก็มีอานิสงส์ทำให้ มฆมาณพได้เกิดเป็นท้าวสักกะหลังจากได้เสียชีวิตแล้ว จึงน่าสนใจที่จะนำเรื่องของมฆมาณพมาศึกษา ถึงการทำงานด้านจิตอาสาของในลำดับต่อไป

จิตอาสาของมฆมาณพในอรรถกถาธรรมบท

เรื่องราวของมฆมาณพในอรรถกถาธรรมบทที่แสดงออกถึงความมีจิตอาสา และเป็นเรื่องที่น่าศึกษาเป็นอย่างมากเพราะสามารถที่จะตอบโจทย์สังคมได้เรื่องของความเป็นจิตอาสาได้โดยผู้ศึกษามีประเด็นที่จะนำเสนอดังต่อไปนี้

ความหมายของจิตอาสาที่ปรากฏในมาฆมาณพ

มฆมาณพเป็นมานพหนุ่มที่ทำงานด้านจิตอาสา โดยการสร้างศาลาให้ผู้คนได้มาพักอาศัย ตลอดทั้งร่วมกับสหายอีก 33 คนที่มีจิตอาสามาช่วยเหลือ ในการทำถนนให้ผู้คนได้เดินทางสะดวก และช่วยกันสร้างที่พักศาลาแก่คนทั้ง 4 ทิศได้พักอาศัย ซึ่งเป็นการแสดงออกถึงความเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อผู้อื่น โดยไม่ได้หวังผลตอบแทนใดๆ ทั้งสิ้น โดยมาฆมาณพได้พิจารณาเห็นความลำบากของผู้อื่นจึงได้ลงมือทำด้วยตัวตนเอง ซึ่งเป็นการกระทำในเรื่องของการมีจิตอาสาอย่างชัดเจน การกระทำของมฆมาณพดังกล่าวมานี้ได้สอดคล้องกับ อรัญญา ตุ้ยคัมภีร์ และจิระสุข สุขสวัสดิ์ กล่าวว่า จิตสาธารณะ หมายถึง ความรู้สึกในการตระหนักรู้ ความรู้สึกนึกคิดภายในจิตใจของบุคคลในการแสดงออกพฤติกรรมจิตอาสาที่เป็นประโยชน์เพื่อส่วนรวมด้วยความสมัครใจรวมทั้งการมีคุณธรรม จริยธรรม และการมีความรับผิดชอบในจิตสำนึกที่ดีทั้งต่อตนเองและส่วนรวม เช่น การให้ความช่วยเหลือ การเสียสละ การอุทิศตนเองแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นภายในสังคมด้วยความเต็มใจ เสียสละ และไม่หวังผลตอบแทนเพื่อให้เกิดคุณค่าสูงสุดและเป็นประโยชน์แก่บุคคลส่วนรวมในสังคม (ศุภรัตน์ รัตนมุขย์ อ้างใน อรัญญา ตุ้ยคัมภีร์ และจิระสุข สุขสวัสดิ์, 2559) ซึ่งเรื่องราวของมฆมาณพในธรรมบทนี้สามารถสะท้อนให้เห็นเรื่องที่เกิดในสังคมปัจจุบันที่เห็นได้ชัด คือ การทางคนในสังคมออกมาช่วยเหลือกลุ่มคนที่ได้รับความเดือดร้อนจากเหตุการณ์น้ำท่วมด้วยการบริจาคทรัพย์สินและการลงพื้นที่ช่วยเหลือผู้ประสบภัยโดยไม่หวังผลตอบแทน

จะเห็นได้ว่า จิตอาสาของมฆมาณพนั้นเป็นการแสดงออกถึงความบริสุทธิ์ท่านได้ตั้งใจกระทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม โดยไม่ได้หวังผลประโยชน์ส่วนตัว เป็นการเสียสละแรงกายและทรัพย์สินในการสร้างศาลาที่พักอาศัยให้คนที่สัญจรไปมาได้พัก และสร้างถนนให้คนเดินทางได้สะดวกและปลอดภัยเป็นการแสดงออกถึงความเสียสละและการมีจิตอาสาอย่างแท้จริง

องค์ประกอบของจิตอาสาที่ปรากฏในมฆมานพ

การทำงานของมาฆมณพนั้นเป็นสิ่งที่เห็นได้ชัดในเรื่องของการมีจิตอาสา ซึ่งท่านกระทำโดยไม่ได้หวังให้เกิดความสรรเสริญ หรือต้องการทรัพย์สินถึงแม้ท่านจะถูกกล่าวหาว่าเป็นโจร หรือถูกผู้คนขับไล่ก็ตามเขาก็ยังทำจัดที่ทางบริเวณให้สะดวกสบายแก่บรรดาผู้คน ถือว่าเป็นการให้ความสุขแก่มหาชนเมื่อถึงฤดูหนาว เขาก็จัดที่ให้ผิงไฟ ในฤดูร้อน ก็จัดน้ำดื่มให้กิน และไม่มีการบ่นเป็นการกระทำด้วยความเต็มใจเพื่อผู้อื่น ซึ่งสอดคล้องกับ ลักษณะบุคคลที่มีจิตสำนึกสาธารณะ คือ

1. การเป็นผู้ที่ดูแลรักษาไม่ทำลายทรัพย์สิน ใช้สาธารณสมบัติส่วนรวมของสังคมด้วยความทะนุถนอม ประหยัด ระมัดระวังเพื่อให้ของส่วนรวมมีความคงทนใช้ได้นาน

2. การเป็นผู้ที่มีจิตอาสาปฏิบัติในหน้าที่อื่นที่ไม่ใช่หน้าที่ประจำอยู่ในวิสัยที่ตนจะสามารถทำได้ เช่น อาสาสมัครจราจร อาสาสมัครป้องกันการทุจริตอาสาสมัครเฝ้าระวังยาเสพติด

3. การเป็นผู้ที่มีความเคารพสิทธิในการใช้ของส่วนรวม อันเป็นประโยชน์ร่วมกันของกลุ่มโดยไม่ยึดครองของส่วนรวมนั้นเป็นของตนตลอดจนไม่ปิดโอกาสของบุคคลอื่นที่จะได้ใช้ของส่วนรวม เช่น การไม่ยึดครองของ

ส่วนรวมมาเป็นสมบัติของตนเอง การแบ่งปันสิ่งของกับบุคคลอื่นและการไม่แสดงอาการหวงแหนสมบัติของส่วนรวมมาเป็นของตน

4. การเป็นผู้ที่มีความทุ่มเทอุทิศตนและมีความรับผิดชอบต่อสังคม โดยปฏิบัติตามสิทธิและช่วยเหลือบุคคลอื่น เพื่อร่วมกันพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะสร้างสรรค์สังคมต่อส่วนรวม

5. การเป็นผู้ที่ความเคารพและยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล ที่หลากหลายและสามารถปรับตัวอยู่รวมกับความขัดแย้ง โดยการแสวงหาทางออกร่วมกันในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นเช่น การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การตัดสินใจ การร่วมลงมือแก้ไข เพื่อหาข้อยุติและเกิดการยอมรับจากบุคคลในสังคม

6. การเป็นผู้มีความสำนึกแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากว่าประโยชน์ส่วนส่วนตน ที่คำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวมของคนในสังคมเป็นสำคัญ มากกว่ากลุ่มคนสนิทหรือครอบครัว (ศุภรัตน์ รัตนมุขย์ อ้างใน อรัญญา ตุ้ยคัมภีร์ และจิระสุข สุขสวัสดิ์, 2559)

มฆมาณพนั้นได้มีองค์ประกอบคบทั้ง 6 ด้าน คือ ทำเพื่อประโยชน์ส่วนร่วม ไม่กระทบทรัพย์สินผู้อื่น ไม่ใช่หน้าที่ของตน เคารพความต่างของบุคคล เคารพสิทธิของผู้อื่นและอุทิศตนเพื่อสังคม จัดว่าเป็นบุคคลที่หาได้ยากที่สามารถกระทำแบบนี้ได้จัดว่าท่านมีจิตอาสาเป็นอย่างมาก

ประโยชน์ของการทำงานด้านจิตอาสาที่ปรากฏในมาฆมานพ

ด้านการทำงานของมฆมาณพนั้นเป็นการกระทำที่ไม่มุ่งหวังผลประโยชน์เพื่อตนเอง เพราะท่านทำเพื่อส่วนรวม ทั้งการสร้างศาลาที่พักให้แก่คนทั่วไปได้พักอาศัย การทำถนนให้คนสัญจร ซึ่งสิ่งที่มฆมาณพได้กระทำนั้นส่งผลต่อผู้อื่นในเรื่องของศีลธรรม เพราะสามารถที่จะชักชวนผู้อื่นได้มาทำความดีด้วย โดยไม่ต้องเอ่ยปากชวนให้มาทำ คือ ได้สหายทั้ง 33 คน ตลอดทั้งภรรยาทั้ง 4 เข้ามาเป็นส่วนร่วมในการสร้างถนน สร้างศาลา ให้แก่ผู้อื่นได้พักอาศัยและเดินทาง ตลอดทั้งมฆมาณพได้เจริญเมตตาธรรมอันเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้ท่านมีคุณธรรมเพราะท่านหวังให้คนอื่นได้อยู่กันอย่างสุขสบาย ไม่ลำบาก ซึ่งอานิสงส์ผลบุญนี้ทำให้มฆมาณพได้รอดพ้นจากภัยอันตรายที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นโจร โดยพระราชาสิ่งให้ช้างเหยียบ แต่ด้วยอานุภาพแห่งเมตตาธรรมทำให้ช้างไม่ทำอันตรายท่าน และพระราชาก็ได้ให้อภัยโทษและมอบสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ แก่มฆมาณพเพื่อใช้เป็นประโยชน์ต่อไป นอกจากนี้การกระทำของมฆมาณพที่ได้สร้างที่อยู่อาศัย คือ ศาลารมมณีย์ สร้างถนน ตลอดทั้งได้เจริญคุณธรรม 7 ประการ คือ

1. เราพึงเลี้ยงมารดาและบิดาตลอดชีวิต
2. เราพึงประพฤติอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ในตระกูลตลอดชีวิต
3. เราพึงพูดจาแต่คำอ่อนหวานตลอดชีวิต
4. เราไม่พึงพูดคำส่อเสียดตลอดชีวิต
5. เราพึงมีใจปราศจากความตระหนี่ที่เป็นมลทิน อยู่ครองเรือน มีการบริจาคเป็นประจำมีมือชุ่มเป็นนิตย์ยินดีในการเสียสละ ควรที่ผู้อื่นจะขอ ยินดีในการแจกจ่ายทานตลอดชีวิต
6. เราพึงพูดแต่คำสัตย์ตลอดชีวิต
7. เราไม่พึงโกรธตลอดชีวิต ถ้าแม้ความโกรธพึงเกิดขึ้นแก่เรา เราก็จะกำจัดโดยฉับพลันทันที (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

ทำให้ท่านได้เกิดเป็นเท้าสักกะในสวรรค์ และสอดคล้องกับอรัญญา ตุ้ยคัมภีร์ และจิระสุข สุขสวัสดิ์ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการมีจิตอาสาไว้ดังนี้

1. ประโยชน์ทางด้านจิตใจ การมีพฤติกรรมจิตสำนึกสาธารณะ ส่งผลมีสุขภาพจิตมีภาวะเครียดภาวะซึมเศร้าน้อยลง และมีความพึงพอใจในชีวิตเพิ่มสูงขึ้นมีการรับรู้ถึงความสามารถของตนเอง และรู้สึกว่าตนเองมีคุณค่า และมีความสุขเพิ่มขึ้นด้วย

2. ประโยชน์ทางด้านร่างกาย การมีพฤติกรรมจิตสำนึกสาธารณะส่งผลให้มีสุขภาพกายที่แข็งแรง ลดอัตราการเสียชีวิต จากผลทางบวกของด้านจิตใจ

3. ประโยชน์ทางด้านสังคมการมีพฤติกรรมจิตสำนึกสาธารณะส่งผลให้เกิดทักษะการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมในทางบวกและเกิดเครือข่ายทางสังคมเพิ่มมากขึ้น เช่น เกิดการเรียนรู้ความแตกต่างระหว่างบุคคล ทั้งทางด้านอารมณ์ ความรู้สึก ความคิดเห็น ทัศนคติ และค่านิยม เกิดการกระต้นพัฒนาการด้าน การเข้าใจสังคมและพฤติกรรมทางสังคม

4. ประโยชน์ทางด้านกระบวนการคิดการมีพฤติกรรมจิตสำนึกสาธารณะ ทำให้เกิดกระบวนการพัฒนาสติปัญญา วิธีการคิดและการตัดสินใจ ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ โดยการใช้วิธีการจากประสบการณ์ใหม่ๆ ให้เกิดศักยภาพในการพัฒนาสติปัญญา วิธีการคิดและการตัดสินใจมากยิ่งขึ้น

5. ประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจ การมีพฤติกรรมจิตสำนึกสาธารณะ ส่งผลต่อการลดภาระงบประมาณค่าใช้จ่ายในบางอย่าง เนื่องจาก อาสาสมัครมีจิตใจเป็นจิตสาธารณะ เข้ามาช่วยงาน ด้วยความเต็มใจและทุ่มเททั้งกำลังกายและกำลังใจอย่างเต็มที่ (ศุภรัตน์ รัตนมุขย์ อ้างใน อรัญญา ตุ้ยคัมภีร์ และจิระสุข สุขสวัสดิ์, 2559)

จะเห็นได้ว่าการที่มาฆมาณพได้ทำงานด้านจิตอาสา หรือ จิตสาธารณะนั้นส่งผลให้ท่านเป็นที่รักของบุคคลอื่น และทำให้ผู้อื่นได้เข้ามาช่วยเหลือการงานนั้นนั้น ตลอดทั้งรอดพ้นจากภัยอันตรายที่เกิดขึ้นกับตนเมื่อถูกกล่าวหาและเมื่อทานได้ตายจากภพภูมิปัจจุบันแล้วทำให้ท่านได้เกิดเป็นท้าวสักกะบนสรรค์

องค์ความรู้ใหม่

บทความเรื่อง “จิตอาสาของมฆมาณพในธรรมบท” มีองค์ความรู้ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 1 จิตอาสาของมฆมาณพในธรรมบท

สรุป

เรื่องมฆมาณพนั้นปรากฏอยู่ในอรรถกถา ขุททกนิกาย ธรรมบท อัปปมาทวรรคที่ 2 เป็นเรื่องราวของมาณพหนุ่มที่ได้ทำงานด้านจิตอาสา ด้วยการสร้างที่พักอาศัย สร้างศาลา สร้างถนน โดยท่านกระทำโดยไม่ได้หวังผลประโยชน์ส่วนตน แต่เป็นกระทำเพื่อช่วยเหลือสังคม และมอบเห็นความลำบากของผู้อื่นจึงทำการเตรียมพร้อมและเข้ากระทำเพื่อให้ผู้อื่นไม่ได้รับความเดือนร้อนจากภัยอันตรายทั้งปวง ถึงแม้ท่านจะเป็นผู้ที่มีจิตใจเมตตา และทำงานด้านจิตอาสาอยู่เป็นประจำ แต่ก็ยังถูกใส่ร้ายว่าเป็นโจร จึงทำให้มฆมาณพได้ต้องโทษประหาร แต่ด้วยอานุภาพแห่งบุญที่ท่านได้ทำตลอดทั้งท่านได้เจริญเมตตา ทำให้ภัยจากการถูกประหารไม่สามารถทำอะไรท่านได้ และทำให้ท่านได้รับพระราชทานอภัยโทษตลอดทั้งได้รับการสรรเสริญและพระราชาได้มอบทรัพย์สินให้ ทั้งนี้การที่มฆมาณพได้ทำงานด้านจิตอาสา ส่งผลให้ดึงดูดผู้คนได้มากระทำความดีและทำงานด้านจิตอาสาได้อีกด้วย ไม่ว่าจะเป็นสหายทั้ง 33 คน และภรรยาทั้ง 4 คน ของท่านได้เข้ามามีส่วนร่วมด้วย โดยท่านมฆมาณพไม่ได้ชักชวนแต่อย่างใด และการกระทำของมฆมาณพที่ได้กระทำคุณงามความในชาติปัจจุบันทำให้เมื่อท่านตายไปแล้วได้เกิดเป็นเท้าวสักกะบนสวรรค์อีกด้วย

เอกสารอ้างอิง

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

_____. (2561). อรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรรยา พรรณนา. (2559). จิตสาธารณะสร้างได้ง่ายนิดเดียว. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พระไพศาล วิสาโล. (2557). เติมชีวิตด้วยจิตอาสา. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร: เครือข่ายพุทธิกา.

อรัญญา ตุ้ยคัมภีร์ และจิระสุข สุขสวัสดิ์. (2559). จิตวิทยาเพื่อการพัฒนาตนและการสร้างสรรค์สังคม หน่วยที่ 15. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

_____. (2559). จิตวิทยาเพื่อการพัฒนาตนและการสร้างสรรค์สังคม จิตวิทยาเพื่อการดำรงชีวิต หน่วยที่ 155. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก เพื่อส่งเสริมการมีวิจารณญาณและการคิดสร้างสรรค์

Guidelines for Organizing Active Learning Activities to Promote Critical Thinking and Creativity

วิราณี สุขทรัพย์
Wiranee Suksaph
สิริรัตนา มุงคุณโคตร
Sirirattana Mungkunkot
ชวนพิศ รักษาพวก
Chuanpit Raksapuk
วิญญู เถาถาวงษ์
Winyoo Thaothawong
มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
Northeastern University
นักวิจัย และนักวิชาการอิสระ
Independent researchers and academics, Thailand
E-mail: vic32@windowslive.com

Received: 14 September 2025; Revised: 23 September 2025; Accepted: 1 October 2025

บทคัดย่อ

บทความนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) เพื่อส่งเสริมการมีวิจารณญาณ และการคิดสร้างสรรค์ ของนักศึกษาสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย ข้อค้นพบจากการศึกษาในครั้งนี้ พบว่า เป็นกิจกรรมในการดำเนินงานของครู และอาจารย์ในสถานศึกษา โดยมีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในชั้นเรียน และนอกสถานที่ เป็นการเรียนที่เน้นให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กับการเรียนการสอน กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการคิดขั้นสูง (Higher-Order Thinking) ด้วยการวิเคราะห์ สังเคราะห์และประเมินค่า มีการใช้วิธีการสร้างแรงบันดาลใจ จนทำให้ผู้เรียนเกิดความสนใจในการเรียนมากขึ้น มีการสร้างบรรยากาศในการเรียนการสอน ส่งเสริมการมีอิสระทางด้านความคิดและการกระทำของผู้เรียน การมีวิจารณญาณ และการคิดสร้างสรรค์ ผู้เรียนมีโอกาสมีส่วนร่วมในการปฏิบัติจริงมุ่งเน้นให้เกิดการเรียนรู้ ทั้งด้านความรู้ ความเข้าใจ จนเกิดทักษะที่ดีในการนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน และเจตคติที่ดีในการเรียน ครู และอาจารย์ทำหน้าที่ช่วยเหลือให้คำชี้แนะแนวทางในขบวนการเรียนของผู้เรียนโดยการจัดมวลประสบการณ์ เอื้อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: การเรียนรู้เชิงรุก, วิจารณญาณ, การคิดสร้างสรรค์

Abstract

This article aimed to study guidelines for organizing active learning activities to promote critical thinking and creativity among students in early childhood education program. The study findings revealed that teachers and instructors in schools and educational institutions organized both in-class and out-of-class learning activities emphasizing students' interaction with learning process, stimulating higher-order thinking through analysis, synthesis, and evaluation. Various methods were used in activities such as motivation to increase students' interest in learning, creating learning environment to promote students' freedom of thought and action, critical thinking, and creativity. Students had the opportunity to participate in hands-on practice, with emphasis on learning in terms of knowledge and understanding, leading to the development of good skills that can be applied in daily life and positive attitudes toward learning. Teachers and instructors played the role of providing support and guidance to students' learning process by organizing learning experiences that enable learners to achieve effective learning.

Keywords: Active Learning, Critical Thinking, Creative Thinking

บทนำ

การศึกษาไทยในปัจจุบันมีการจัดการศึกษาตามบริบทของการจัดการศึกษาอันเป็นไปตามแผนการศึกษาของชาติคือ พัฒนาคน พัฒนาครูอาจารย์ พัฒนาสังคม ในหลากหลายรูปแบบที่เน้นการมีส่วน ร่วมขององค์กรภาครัฐและเอกชน เป็นการจัดการศึกษาที่เน้นด้านอาชีวศึกษามากขึ้น การมุ่งเน้นให้มีการ จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานและระดับปริญญาตรีเพื่อเน้นการมีงานทำโดนอาศัยปัจจัยหลักในองค์กรหลักจากภายนอกหลายปัจจัยเช่น ปัจจัยด้านเทคโนโลยีด้านเศรษฐกิจด้านระบบราชการด้านการเมืองการปกครอง ด้านคุณธรรมจริยธรรมซึ่งส่งผลให้จัดระบบบริหารจัดการกระทรวงศึกษาธิการรูปแบบใหม่ โดยบูรณาการ องค์กรหลักของกระทรวงทั้ง 5 องค์กรหลัก โดยให้ปลัดกระทรวงศึกษาธิการเป็นผู้มีอำนาจสูงสุด กระจาย อำนานไปสู่ส่วนภูมิภาคไปยังศึกษาธิการภาค 1-18 โดยแต่ระภาคจะประกอบไปด้วยกลุ่มจังหวัด ในแต่ละ จังหวัดมีศึกษาธิการจังหวัดเป็นฝ่ายกำกับดูแลหน่วยงานทางการศึกษาในจังหวัด เขตพื้นที่และสถานศึกษา ซึ่งเป็นการกระจายอำนาจโดยให้มีการกำกับควบคุมดูแลกันอย่างเป็นระบบมากขึ้น (ประหยัด พิมพา, 2561)

การเรียนรู้ของเยาวชนเป็นกลไกสำคัญที่จะสามารถพัฒนาความคิดและจิตสำนึกของ มนุษย์ได้อย่างยั่งยืน เพราะฉะนั้นการเรียนรู้ของผู้เรียนด้านความเป็นพลเมืองจะต้องมีมาตรฐานเดียวกัน เพราะความเป็นพลเมืองที่ดีย่อมมีมาตรฐานเดียวกันทั้งประเทศ เครื่องมือที่จะนำมาใช้ ในการเรียนรู้ของเยาวชน เช่น สื่อการสอน ที่สามารถพัฒนาการเรียนรู้ อย่างเป็นระบบ และมีมาตรฐานการเรียนรู้ ที่เท่าเทียมกัน สามารถพัฒนาองค์ความรู้ ทักษะ และปลูกฝังเจตคติได้อย่างเหมาะสม ดังนั้นการสร้างนวัตกรรม (Innovation) สื่อการสอนในรูปแบบใหม่ ๆ ที่สามารถเสริมสร้างองค์ความรู้ ทักษะ และปลูกฝังเจตคติที่ดี จะสามารถ พัฒนาเยาวชนสู่ความเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศได้ (ยิ่งศักดิ์ เพชรนิล, 2560) การปฏิรูปการเรียนการสอนในยุคประเทศไทย 4.0 ที่มุ่งเน้นการส่งเสริมให้ ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างมีความหมาย ให้ผู้เรียนมีบทบาทในการเรียนรู้มากขึ้น ครูลดบทบาทการสอนด้วย การบอกเล่า การให้ข้อความรู้แก่ผู้เรียนโดยตรง ไปเป็นการจัดกระบวนการเรียนรู้และกิจกรรมที่จะทำ ให้ผู้เรียนเกิดความกระตือรือร้นในการเรียนรู้และปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้อย่างหลากหลาย

ผู้สอน ต้องเป็นครูแบบ Actively Teach คือ สอนแบบมีส่วนร่วม จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนอยากเรียนรู้ตลอดเวลา เป็นการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) โดยผู้สอนสามารถนำการจัดการเรียนรู้เชิงรุกไปจัด กิจกรรมการเรียนการสอนตามมาตรฐานและตัวชี้วัดในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ ทุกรายวิชา รวมถึง นำไปใช้ในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้อื่น เพื่อเป็นการส่งเสริม สนับสนุนการนิเทศ ติดตามครูผู้สอนในการนำหลักการ รูปแบบ และลักษณะกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุกไปใช้จัดการจัดการเรียนการสอนและกิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ ตามนโยบายลดเวลา เรียน เพิ่มเวลารู้ตามสภาพ บริบทของเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2562)

แนวคิดเกี่ยวกับจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียน (วิญญู เถาถาวงษ์, 2568) ได้สรุปแนวทางการดำเนินงานจากกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ตามมาตราที่ 24 ว่าด้วยการจัดกระบวนการเรียนรู้ ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการ และได้นำมาเป็นบทสรุป คือ การจัดกระบวนการเรียนรู้ ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการ ดังต่อไปนี้ 1) จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียนโดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล 2) ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา 3) จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็นทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง 4) จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกันรวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา 5) ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียนและอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอน และแหล่งวิทยาการประเภทต่าง ๆ 6) การจัดการเรียนรู้ให้เกิดได้ทุกเวลาทุกสถานที่ มีการประสานการร่วมมือกับ บิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ โดยส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์การกีฬาและนันทนาการ แหล่งข้อมูลและแหล่งการเรียนรู้อื่นอย่างพอเพียงและมีประสิทธิภาพ

จากความสำคัญดังกล่าวผู้ศึกษาจึงสนใจที่จะพัฒนานักศึกษา สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย ในการจัดการเรียนการสอนที่มุ่งให้เกิดการเรียนรู้ทั้งด้านความเข้าใจ ทักษะ และเจตคติไปพร้อม ๆ กัน โดยให้ความสำคัญกับความรู้สึกนึกคิด ค่านิยมอันดีงาม และการสร้างบรรยากาศในการเรียนเป็นแบบร่วมมือ เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ที่มีคุณภาพ ซึ่งมีลำดับขั้นตอนที่สำคัญ ดังนี้

ความหมายเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้

ทิศนา แขมมณี (2559) ได้กล่าวไว้ว่า “การเรียนการสอน”(Instruction) หมายถึง การสอนโดยคำนึงถึงการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยความหมายของการสอนเปลี่ยนแปลงไปจากการถ่ายทอดความรู้มาเป็นการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ซึ่งต้องอาศัยวิธีการหลากหลาย จากความหมายของ “การเรียนการสอน” ดังกล่าว อาจกล่าวได้ว่า การเรียนการสอน คือ การจัดประสบการณ์ให้แก่ผู้เรียน การเรียนการสอน คือ การช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ การเรียนการสอน คือ การจัดกิจกรรมที่ให้ผู้เรียนมีบทบาทและมีส่วนร่วมในการเรียน

วิญญู เถาถาวงษ์ (2568) ได้กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้ หมายถึง การดำเนินการของครู และอาจารย์ในสถานศึกษา โดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในรูปแบบการสอนในวิธีต่าง ๆ เช่น การจัดการเรียนรู้แบบโยนิโสมนสิการ การจัดการเรียนรู้แบบ BBL การจัดการเรียนรู้แบบ STAD ฯลฯ ซึ่งเป็นรูปแบบการสอนหรือรูปแบบ

ของการจัดการเรียนรู้ ที่ครู และอาจารย์ในสถานศึกษา ควรนำมาใช้ในการสอนที่สอดคล้องกับการพัฒนาผู้เรียนในแต่ละด้าน ให้ครอบคลุมทุกด้าน ทั้งด้านความรู้ ความสามารถ ทักษะ การนำไปใช้ เจตคติ และจริยธรรม เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ (กระบวนการที่บุคคลเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างค่อนข้างถาวร อันเนื่องมาจากประสบการณ์หรือการฝึกหัด) และบรรลุตามวัตถุประสงค์ของการจัดการเรียนรู้ในรายวิชานั้น ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2562) ได้กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) หมายถึง การเรียนที่เน้นให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กับการ เรียนการสอน กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการคิดขั้นสูง (Higher-Order Thinking) ด้วยการวิเคราะห์ สังเคราะห์และประเมินค่า ไม่เพียงแต่เป็นผู้ฟัง ผู้เรียนต้องอ่าน เขียน ตั้งคำถาม และถาม อภิปรายร่วมกัน ผู้เรียนลงมือปฏิบัติจริง โดยต้องคำนึงถึงความรู้เดิมและความต้องการของผู้เรียนเป็นสำคัญ ทั้งนี้ ผู้เรียนจะถูก เปลี่ยนบทบาทจากผู้รับความรู้ไปสู่การมีส่วนร่วมในการสร้างความรู้

สรุปได้ว่า การจัดการเรียนรู้หรือการเรียนการสอน หมายถึง การดำเนินงานของครู และอาจารย์ในสถานศึกษา โดยมีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในชั้นเรียน และนอกชั้นเรียน มีการสร้างบรรยากาศในการเรียนการสอน มีรูปแบบการสอนที่ปรากฏในแผนการสอน โดยรูปแบบการสอนมีความสอดคล้องกับการพัฒนาผู้เรียนที่ยั่งยืน มีกระบวนการสอน เป็นขั้นตอน เช่น ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน ขั้นกิจกรรมการสอน ขั้นสรุป เป็นต้น เพื่อให้เกิดความรู้ ความสามารถ ทักษะ การนำไปใช้ เจตคติ และจริยธรรม สามารถนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างมีคุณภาพต่อไป

ลักษณะและความสำคัญของการจัดการเรียนรู้เชิงรุก

การจัดการเรียนรู้เชิงรุกมีความสำคัญเพราะช่วยส่งเสริม อิสระทางความคิดและการลงมือปฏิบัติของผู้เรียน ส่งเสริม ทักษะการทำงานร่วมกัน และ การสื่อสาร ทำให้ผู้เรียน มีส่วนร่วมและกระตือรือร้น ในการเรียนรู้ เกิด การพัฒนาทักษะการคิดขั้นสูง เช่น การวิเคราะห์ สังเคราะห์ และการแก้ปัญหา การเรียนรู้จึง คงทนและเกิดความเข้าใจลึกซึ้ง พร้อมทั้งเป็นการเตรียมความพร้อมสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิตในยุคศตวรรษที่ 21 กรวยประสบการณ์ เป็นส่วนสำคัญของการเรียนรู้เชิงรุก มีดังนี้

แผนภาพที่ 1 กรวยประสบการณ์ Cone of Experience ตามทฤษฎีของ Edgar Dale (บุญฤทธิ์ ตุ้มพงค์, 2566)

กรวยประสบการณ์ (Cone of Experience) ของ Edgar Dale เป็นแบบจำลองที่จัดเรียงสื่อการสอนและประสบการณ์การเรียนรู้ตามลำดับจากรูปธรรมที่สุด (ฐานกรวย) ไปสู่นามธรรมที่สุด (ยอดกรวย) โดยผู้เรียนจะจดจำได้ดีที่สุดจากประสบการณ์ที่อยู่ในฐานกรวย เช่น ประสบการณ์ตรงและประสบการณ์จำลอง และลดหลั่นลงมาตามลำดับ เช่น การสาธิต การแสดง สื่อภาพยนตร์ โทรทัศน์ และสุดท้ายคือสัญลักษณ์ทางนามธรรมอย่างตัวหนังสือและคำพูด ซึ่งเป็นส่วนที่ผู้เรียนมีส่วนร่วมน้อยที่สุด

บุญฤทธิ์ ตุ้มพงค์ (2566) ได้กล่าวว่า กรวยประสบการณ์ Cone of Experience ตามทฤษฎีของ Edgar Dale ซึ่ง Edgar Dale ได้จัดแบ่งสื่อการสอนเพื่อเป็นแนวทางในการอธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างสื่อโสตทัศนูปกรณ์ต่าง ๆเป็นการแสดงขั้นตอนของประสบการณ์การเรียนรู้ และการใช้สื่อหรือเทคนิคการสอนแต่ละประเภทในกระบวนการจัดการเรียนรู้ ซึ่ง Edgar Dale (1946) จำแนกการสอนเป็นสองประเภท Passive กับ Active หากคุณครู ต้องการตรวจสอบว่าการสอนว่าเป็นการสอนแบบใด สามารถนำการสอนของคุณครูมาเปรียบเทียบกับกรวยประสบการณ์ (Cone of Experience)

Passvie Learning ตามกรวยประสบการณ์ (Cone of Experience) คือ การใช้ทักษะ Read, Hear and See ซึ่งคุณครูสามารถตรวจสอบได้ว่า “ผู้เรียนของเราได้เรียนรู้จากการ Read, Hear and See เป็นกระบวนการหลักหรือไม่” ถ้ากระบวนการสอนหรือการใช้สื่อของคุณครู ยังเป็น Read, Hear and See นั้นก็หมายความว่าเรายังสอนแบบ Passive Learning อยู่ Active Learning ตามกรวยประสบการณ์ (Cone of Experience) คือ การใช้ทักษะ Say and Do ซึ่งคุณครูสามารถตรวจสอบได้ว่า “ผู้เรียนของเราได้เรียนรู้จากการ Say and Do เป็นกระบวนการหลักหรือไม่” ถ้ากระบวนการสอนหรือการใช้สื่อของคุณครู เป็นรูปแบบ Say and Do นั้นก็หมายความว่าการสอนของเราเป็นแบบ Active Learning หลักการง่าย ๆ ในการแบ่ง Active Learning กับ Passive Learning ซึ่งแบ่งตามกรวยประสบการณ์ของ Edgar Dale.

กรวยประสบการณ์ สามารถจำแนกและแบ่งเป็นขั้นตอนดังนี้

1) ประสบการณ์ตรง โดยการให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรงจากของจริง เช่น การจับต้อง และการเห็น เป็นต้น

2) ประสบการณ์รอง เป็นการเรียนโดยให้ผู้เรียนเรียนจากสิ่งที่ใกล้เคียงความเป็นจริงที่สุด ซึ่งอาจเป็นการจำลองก็ได้ หุ่นจำลอง, โมเดล, การสาธิต, ภาพยนตร์ หรือ การแสดงละคร เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาได้อย่างใกล้เคียงความเป็นจริง แม้จะไม่สามารถสัมผัสของจริงได้ก็ตาม

3) ประสบการณ์นาฏกรรมหรือการแสดง เป็นการแสดงบทบาทสมมติหรือการแสดงละคร เนื่องจากข้อจำกัดด้วยยุคสมัยเวลา และสถานที่ เช่น เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์ หรือเรื่องราวที่เป็นนามธรรม เป็นต้น

4) การสาธิต เป็นการแสดงหรือการทำเพื่อประกอบคำอธิบายเพื่อให้เห็นลำดับขั้นตอนของการกระทำนั้น การสาธิตการทำอาหาร การสาธิตการทดลองทางวิทยาศาสตร์ หรือการสาธิตการใช้เครื่องมือ

5) การศึกษานอกสถานที่ เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ต่าง ๆ ภายนอกสถานที่เรียน อาจเป็นการเยี่ยมชมสถานที่ การสัมภาษณ์บุคคลต่าง ๆ เป็นต้น

6) นิทรรศการ เป็นการจัดแสดงสิ่งของต่าง ๆ เพื่อให้สารประโยชน์แก่ผู้ชม โดยการนำประสบการณ์หลายอย่างผสมผสานกันมากที่สุด

7) โทรทัศน์ โดยใช้ทั้งโทรทัศน์การศึกษาและโทรทัศน์การสอนเพื่อให้ข้อมูลความรู้แก่ผู้เรียนหรือผู้ชมที่อยู่ในห้องเรียนหรืออยู่ทางบ้าน

8) ภาพยนตร์ เป็นภาพที่บันทึกเรื่องราวลงบนฟิล์มเพื่อให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ทั้งภาพและเสียงโดยใช้ประสาทตาและหู

9) การบันทึกเสียง วิทยุ ภาพนิ่ง อาจเป็นทั้งในรูปของแผ่นเสียง เทปบันทึกเสียง วิทยุ รูปภาพ สไลด์ ข้อมูลที่อยู่ในขั้นนี้จะให้ประสบการณ์แก่ผู้เรียนที่ถึงแม้จะอ่านหนังสือไม่ออกแต่ก็จะสามารถเข้าใจเนื้อหาได้

10) ทัศนสัญลักษณ์ เช่น แผนที่ แผนภูมิ หรือเครื่องหมายต่าง ๆ ที่เป็นสัญลักษณ์แทนสิ่งของต่าง ๆ

11) วจนสัญลักษณ์ ได้แก่ตัวหนังสือในภาษาเขียน และเสียงพูดของคนในภาษาพูด

การใช้กรวยประสบการณ์ของเดลจะเริ่มต้นด้วยการให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมอยู่ในเหตุ การณ์หรือการกระทำจริงเพื่อให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ตรงเกิดขึ้นก่อน แล้วจึงเรียนรู้โดยการเฝ้าสังเกตุในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ซึ่งเป็นขั้นต่อไปของการได้รับประสบ-การณ์รอง ต่อจากนั้นจึงเป็นการเรียนรู้ด้วยการรับประสบการณ์โดยผ่านสื่อต่างๆ และท้ายที่สุดเป็นการให้ผู้เรียนเรียนจากสัญลักษณ์ซึ่งเป็นเสมือนตัวแทนของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

แนวทางการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)

สาวิตรี จุ้ยทอง (2568) ได้กล่าวถึง การจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) เป็นแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้อย่างมีชีวิตชีวา ตื่นตัว และมีความหมาย ด้วยการลงมือปฏิบัติ คิด วิเคราะห์ สื่อสาร และสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง ซึ่งแตกต่างจากการเรียนรู้แบบรับถ่ายโอนข้อมูลเพียงอย่างเดียว

จุดเริ่มต้นของการจัดการเรียนรู้เชิงรุก

1. กำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ (Learning Goals)
   1.1 ยึดมาตรฐานการเรียนรู้/ตัวชี้วัดเป็นหลัก
   1.2 กำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ ผลลัพธ์ที่คาดหวังของผู้เรียนอย่างชัดเจน
2. ออกแบบกระบวนการจัดการเรียนรู้ (Learning Design)
   2.1 เลือกรูปแบบ/กระบวนการ/เทคนิคที่เหมาะสมกับเนื้อหาและผู้เรียน เช่น
      Problem-Based Learning (PBL)
      Project-Based Learning (PjBL)
      STEM Education
      Research-Based Learning
      Inquiry-Based Learning
      Montessori / High Scope / Project Approach (ระดับปฐมวัย)
      Activity-Based / Game-Based / Brain-Based Learning ฯลฯ
3. สร้างบทบาทครูเป็น Coach & Facilitator

3.1 กระตุ้นให้ผู้เรียนคิดผ่านคำถามทรงพลัง (Power Questions) หมายถึง การใช้คำถามแบบปลายเปิด (Open Questions) เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการคิดวิเคราะห์อย่างลึกซึ้ง เปิดมุมมองใหม่ๆ หาแนวทางแก้ไขปัญหา และตัดสินใจได้ดีขึ้น เช่น

"นักเรียนรู้ได้อย่างไรว่า...?"
"ถ้าเปลี่ยนเงื่อนไขนี้แล้วจะเกิดอะไรขึ้น?"
"นักเรียนเห็นความเชื่อมโยงกับชีวิตจริงอย่างไร?"

3.2 ให้คำแนะนำอย่างมีจังหวะ ส่งเสริมความกล้าแสดงออกและการสะท้อนคิดของผู้เรียน

4. ใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้หลากหลาย
   4.1 ใช้นวัตกรรมหรือเทคโนโลยีเสริมการเรียนรู้
   4.2 บูรณาการแหล่งเรียนรู้ใน/นอกห้องเรียน เชื่อมโยงบริบทท้องถิ่น

5. ประเมินเพื่อพัฒนา (Assessment for Learning - AfL)

5.1 ออกแบบการวัดและประเมินผลที่หลากหลายและสอดคล้องกับกิจกรรม

5.2 นำผลการประเมินมาใช้ปรับแผน พัฒนาผู้เรียนรายบุคคล/กลุ่ม

เทคนิคการสอน เสริมสร้างการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ให้เกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพ

Mind Mapping / Concept Mapping เชื่อมโยงความรู้ด้วยภาพ

Think-Pair-Share คิดเป็นรายบุคคล จับคู่แลกเปลี่ยน แล้วนำเสนอ

Analysis of Case Studies / Videos วิเคราะห์สถานการณ์จริง/จำลอง

Student-led Review ให้ผู้เรียนออกแบบการทบทวนบทเรียน

Keeping Journals / Reflection Logs ส่งเสริมการสะท้อนคิดรายวัน/รายกิจกรรม

SMART TEACHING ผลลัพธ์ที่สะท้อนครูมืออาชีพ การจัดการเรียนรู้เชิงรุกที่มีคุณภาพจะสะท้อนผ่านตัวชี้วัด 8 ประการ ดังนี้

1. ผู้เรียนเข้าถึงและเข้าใจบทเรียน
2. เชื่อมโยงความรู้เดิมกับสิ่งใหม่
3. สร้างองค์ความรู้และประสบการณ์ใหม่
4. มีแรงจูงใจและความสนใจใฝ่รู้
5. พัฒนาทักษะความเชี่ยวชาญเฉพาะตน
6. ได้รับข้อมูลสะท้อนกลับเพื่อปรับปรุงการเรียนรู้
7. เรียนรู้ในบรรยากาศที่เหมาะสม
8. สามารถกำกับการเรียนรู้และเรียนรู้อย่างนำตนเอง

คุณครูที่สามารถจัดการเรียนรู้เชิงรุกได้อย่างมีประสิทธิภาพจะส่งผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างแท้จริง เป็นการสร้างครู SMART ที่ตอบโจทย์การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 อย่างยั่งยืน มีลำดับขั้นตอนที่สำคัญ ดังแสดงในแผนภาพที่ 2 ดังนี้

แผนภาพที่ 2 หลักการสำคัญของการออกแบบการจัดการเรียนรู้ (สาวิตรี จุ้ยทอง, 2568)

1. การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน

นรรัชต์ ฝันเชียร (2562) ได้กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน ถูกพัฒนาขึ้นครั้งแรกในช่วงปลาย ค.ศ. 1969 โดยคณะวิทยาศาสตร์สุขภาพ (Faculty of Health Science) ของ McMaster University ประเทศแคนนาดา ซึ่งได้ใช้กับการฝึกทักษะของนักศึกษาแพทย์ฝึกหัดโดยให้วิเคราะห์ถึงปัญหา

ทางการรักษาต่าง ๆ ก่อนที่ในปี ค.ศ. 1980 จะขยายไปสู่มหาวิทยาลัย และสาขาวิชาอื่น ๆ อีกหลายแห่ง ทำให้แนวการจัดการเรียนรู้รูปแบบนี้เป็นหนึ่งในแนวการจัดการเรียนรู้ที่ได้รับความนิยมอย่างมาก ซึ่งในที่นี้จะนำตัวอย่างของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงรุก 2 รูปแบบ ได้แก่ 1. การจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน และ 2. การจัดการเรียนรู้แบบใช้โครงงานเป็นฐาน มีรายละเอียด ดังนี้

แผนภาพที่ 3 การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (สาวิตรี จุ้ยทอง, 2568)

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem-Based Learning: PBL) เป็นวิธีการเรียนรู้ที่เริ่มต้นด้วยการนำเสนอสถานการณ์ปัญหาที่ซับซ้อนและเกี่ยวข้องกับชีวิตจริง เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนอยากรู้อยากเห็น และแสวงหาความรู้ด้วยตนเองผ่านกระบวนการกลุ่ม ผู้สอนมีบทบาทเป็นผู้อำนวยความสะดวกและให้คำแนะนำ แทนที่จะเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้โดยตรง เพื่อพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา การสื่อสาร และการทำงานร่วมกับผู้อื่น รวมถึงส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดย นรรัชต์ ฝันเชียร (2562) ได้กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐานนั้น จำเป็นต้องใช้ปัญหาในการดำเนินกิจกรรม ดังนั้นการกำหนดปัญหาอย่างเหมาะสม จึงถือเป็นหัวใจสำคัญของการจัดการเรียนรู้ในรูปแบบนี้ ซึ่งแนวทางในการเลือกปัญหาอย่างเหมาะสมกับการเรียนรู้รูปแบบนี้นั้น มีหลักการดังนี้

- ต้องเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตจริงและเกิดจากประสบการณ์ของผู้เรียนหรือมีโอกาสที่ผู้เรียนจะต้องเผชิญ
- ต้องเป็นปัญหาที่พบบ่อย มีความสำคัญ และมีข้อมูลเพียงพอสำหรับการค้นคว้า
- ต้องเป็นปัญหาที่ยังไม่มีคำตอบที่ชัดเจนตายตัว มีความซับซ้อน คลุมเครือ เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนมีความสงสัยใคร่รู้
- ต้องเป็นปัญหาที่มีประเด็นขัดแย้ง กันถกเถียงกัน เพื่อให้เกิดการอภิปราย
- ต้องเป็นปัญหาที่อยู่ในความสนใจของผู้เรียน
- ต้องเป็นปัญหาที่จำเป็นต้องระดมความคิดเห็นจากหลาย ๆ คนก่อนตัดสินใจ
- ต้องเป็นปัญหาที่ส่งเสริมให้เกิดการพิสูจน์ข้อเท็จจริง
- ต้องเป็นปัญหาที่สามารถมีคำตอบได้หลากหลายแนวทาง
- ต้องเป็นปัญหาที่เหมาะสมกับวุฒิภาวะและพื้นฐานความรู้ของผู้เรียน
- ต้องเป็นปัญหาที่จำเป็นต้องสำรวจ ค้นคว้า รวบรวมข้อมูล รวมถึงทดลอง ก่อนที่จะได้คำตอบ

- ต้องเป็นปัญหาที่สอดคล้องกับเนื้อหาที่ต้องการให้ผู้เรียนเรียนรู้

สำหรับขั้นตอนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานนั้น ประกอบด้วย 6 ขั้นตอน อันได้แก่

ขั้นที่ 1 กำหนดปัญหา

ผู้สอนทดสอบความรู้พื้นฐานของผู้เรียน เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการกำหนดปัญหา และสร้างสถานการณ์ต่าง ๆ ในการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียน โดยการกระตุ้นผู้เรียน การแนะนำแนวทาง ยกตัวอย่างสถานการณ์ต่างๆที่เหมาะสม หรือตั้งคำถามเพื่อให้คิดต่อ และพิจารณามองเห็นปัญหาอย่างมีเหตุผล มีโอกาสให้ผู้เรียนเสนอปัญหาที่หลากหลาย และสามารถแบ่งกลุ่มตามความสนใจ

ขั้นที่ 2 ทำความเข้าใจกับปัญหา

ผู้สอนจะกระตุ้นผู้เรียนด้วยคำถามหรือการเสริมแรง เพื่อให้ผู้เรียนทำความเข้าใจกับปัญหาที่อยากรู้ โดยเน้นให้เกิดการระดมสมอง เพื่อหาแนวทางและวิธีการในการหาคำตอบ โดยมีครูผู้สอนคอยดูแลตรวจสอบเพื่อให้เกิดความถูกต้อง

ขั้นที่ 3 ดำเนินการศึกษาค้นคว้า

ผู้เรียนจะต้องดำเนินการศึกษาค้นคว้าอย่างเป็นระบบร่วมกัน มีการวางเป้าหมาย กำหนดกติกา และการดำเนินกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ตามระยะเวลาที่ครูผู้สอนได้กำหนด และคอยให้คำชี้แนะ พร้อมทั้งการอำนวยความสะดวก

ขั้นที่ 4 สังเคราะห์ความรู้

ผู้เรียนแต่ละคนสังเคราะห์ความรู้ที่ได้จากการค้นคว้า โดยมีการนำเสนอกันภายในกลุ่ม เพื่อหาข้อสรุป ทบทวนและตรวจสอบความถูกต้อง โดยครูผู้สอนถามคำถา ให้ผู้เรียนมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และเพื่อสรุปให้เกิดความคิดรวบยอด

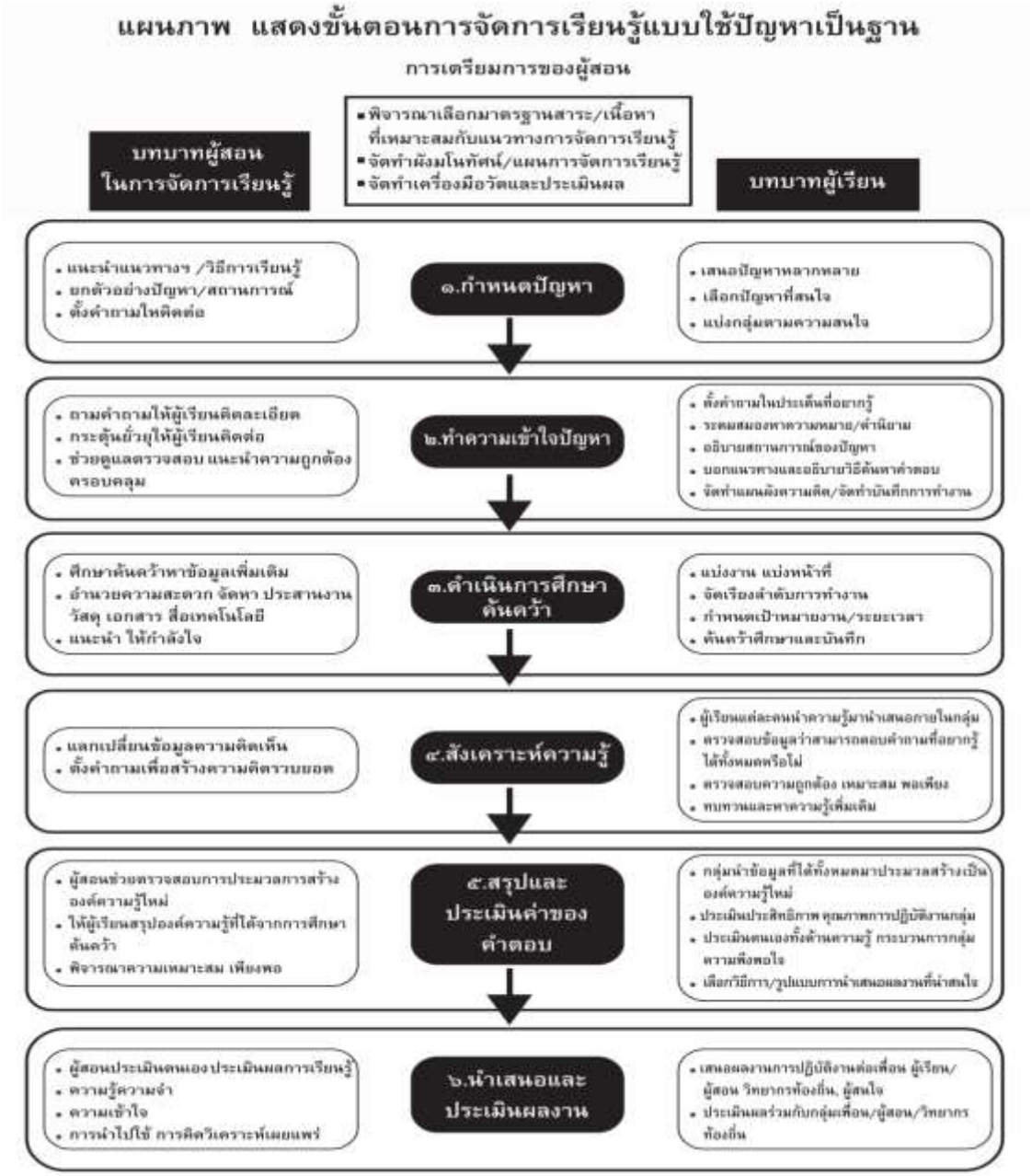
ขั้นที่ 5 สรุปและประเมินค่าของคำตอบ

ผู้สอนกำหนดให้ผู้เรียนแต่ละกลุ่มนำข้อสรุป มาเป็นองค์ความรู้ใหม่ และเลือกวิธีที่จะนำเสนอหน้าชั้นเรียนหรือนอกสถานที่ ที่เหมาะสม โดยผ่านความเห็นชอบจากครูผู้สอนในการตรวจสอบความถูกต้อง และความเหมาะสมในการนำเสนอ

ขั้นที่ 6 นำเสนอและประเมินผลงาน

ผู้เรียนแต่ละกลุ่มนำองค์ความรู้ที่ได้กำหนดไว้ร่วมกัน ไปนำเสนอตามวิธีการตามขั้นตอนที่เหมาะสม เพื่อเผยแพร่ออกสู่สาธารณะ ครูผู้สอนประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริง

สำหรับข้อจำกัดของการจัดการเรียนรู้รูปแบบนี้ คือ จะต้องมีพื้นที่เพียงพอให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติการแบบกลุ่มย่อย มีแหล่งศึกษาค้นคว้าที่เหมาะสมและเข้าถึงง่าย และสำคัญที่สุด คือครูและบุคลากรที่เกี่ยวข้องจะต้องมีความเข้าใจและมีทัศนคติที่ดีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน จึงจะสามารถดำเนินการตามแนวการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานได้อย่างเหมาะสม ที่ปรากฏในแผนภาพที่ 4 ดังนี้

แผนภาพที่ 4 ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน
(สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2562)

2. การจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน

การจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน (Project-Based Learning: PBL) คือ วิธีการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ให้ผู้เรียนเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติจริงผ่านการทำโครงงานตามความสนใจ โดยครูผู้สอนทำหน้าที่เป็นผู้กระตุ้นแนะนำ และจัดสภาพแวดล้อม เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนได้พัฒนาทักษะสำคัญในศตวรรษที่ 21 เช่น การแก้ปัญหา การคิดวิเคราะห์ การทำงานร่วมกับผู้อื่น การสื่อสาร และความรับผิดชอบ ดังแสดงในแผนภาพที่ 5

แผนภาพที่ 5 การจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน (สาวิตรี จุ้ยทอง, 2568)

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2562) การจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) โดยใช้รูปแบบการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน (Project-Based Learning) การเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน (Project-Based Learning) หมายถึง การจัดประสบการณ์ในการเรียนรู้ในการปฏิบัติงานให้แก่ผู้เรียน เหมือนกับการทำงานในชีวิตจริงอย่างมีระบบ เพื่อเปิดโอกาสให้ ผู้เรียนได้มีประสบการณ์ตรง ได้เรียนรู้ วิธีการแก้ปัญหา การหาความรู้อย่างมีเหตุผล ได้ทดลอง ได้พิสูจน์สิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง ได้พัฒนากระบวนการคิด โดยเฉพาะการคิดขั้นสูง และการประเมินตนเอง โดยมีครูเป็นผู้กระตุ้นเพื่อนำความ ซึ่งสอดคล้องกับการพัฒนาการตามลำดับขั้นความรู้ ตามแนวคิดของบลูมทั้ง 6 ขั้น คือ ความรู้ความจำ ความเข้าใจ การประยุกต์ใช้ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ การ ประเมินค่าและการคิดสร้างสรรค์ การจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน ถือได้ว่าเป็น การจัดการเรียนรู้ที่ เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เนื่องจากผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติเพื่อฝึกทักษะต่าง ๆ ด้วยตนเองทุกขั้นตอน โดยมีครูเป็น ผู้ให้การส่งเสริม สนับสนุน

ลักษณะสำคัญของการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน คือ 1. ยึดหลักการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ทำงานตาม ระดับทักษะที่ตนเองมีอยู่ 2. เป็นรูปแบบหนึ่งของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นบทบาทและการมีส่วนร่วมของผู้เรียน (Active Learning) 3. เป็นเรื่องที่ผู้เรียนสนใจและรู้สึกสบายใจที่จะทำ 4. ผู้เรียนได้รับสิทธิในการเลือกว่าจะตั้งคำถามอะไร และต้องการผลผลิตอะไรจากการทำโครงงาน 5. ครูทำหน้าที่เป็นผู้สนับสนุนอุปกรณ์และจัดประสบการณ์ให้แก่ผู้เรียน สนับสนุนการแก้ไขปัญหาและสร้างแรงจูงใจให้แก่ผู้เรียน 6. ผู้เรียนกำหนดการเรียนรู้ของตนเอง 7. เชื่อมโยงกับชีวิตจริง สิ่งแวดล้อมจริง 8. มีฐานจากการวิจัย ศึกษา ค้นคว้า หรือองค์ความรู้ที่เคยมี 9. ใช้แหล่งข้อมูล หลายแหล่ง 10. ฝังตรึงด้วยความรู้และทักษะต่าง ๆ11. สามารถใช้เวลามากพอเพียงในการสร้างผลงาน 12. มีผลผลิต คือ ผลงานของผู้เรียน

สรุปได้ว่า ลักษณะสำคัญของการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน (Project-Based Learning: PBL) เป็นวิธีการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เชื่อมโยงกับชีวิตจริง สิ่งแวดล้อมจริง โดยนักเรียนจะลงมือปฏิบัติ

จริงเพื่อค้นคว้าหาความรู้ พัฒนาทักษะการแก้ปัญหา การคิดวิเคราะห์ และการทำงานร่วมกับผู้อื่น ใช้แหล่งข้อมูล หลายแหล่งในการศึกษาค้นคว้า ผ่านการทำโครงงานที่น่าสนใจและท้าทาย ซึ่งผลงานที่ได้จะนำไปสู่การสังเคราะห์องค์ความรู้และสามารถนำไปปรับใช้ในชีวิตจริงได้อย่างเหมาะสม

องค์ความรู้ใหม่

การศึกษา แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) เพื่อส่งเสริมการมีวิจารณญาณ และการคิดสร้างสรรค์ ของนักศึกษาสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย ข้อค้นพบจากการศึกษาในครั้งนี้ พบว่า เป็นกิจกรรมในการดำเนินงานของครู และอาจารย์ในสถานศึกษา โดยมีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในชั้นเรียน และนอกสถานที่ โดยมีขั้นตอนสำคัญ Active Learning มีดังนี้

1) การส่งเสริมความมีอิสระทางด้านความคิด และการกระทำของผู้เรียนอย่างถูกต้อง เหมาะสม ส่งเสริมการการมีวิจารณญาณ และส่งเสริมการมีความคิดสร้างสรรค์

2) การสนับสนุนผู้เรียน ในส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือในการเรียนรู้ร่วมกันกันอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งการปฏิบัติงานกลุ่มจะนำไปสู่ความสำเร็จในภาพรวม

3) การทำให้ผู้เรียนทุ่มเทในการเรียน โดยการสร้างแรงจูงใจในการเรียนอย่างเป็นระบบ

4) การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาเชิงบวกทั้งตัวผู้เรียนและตัวครู

โดยการส่งเสริมการมีอิสระทางด้านความคิดและการกระทำของผู้เรียน การมีวิจารณญาณ และการคิดสร้างสรรค์ ผู้เรียนมีโอกาสมีส่วนร่วมในการปฏิบัติจริงมุ่งเน้นให้เกิดการเรียนรู้ ทั้งด้านความความรู้ความเข้าใจ จนเกิดทักษะที่ดีในการนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน และเจตคติที่ดีในการเรียน มีการสร้างบรรยากาศในการเรียนเป็นแบบร่วมมือ ครู และอาจารย์ทำหน้าที่ช่วยเหลือให้กำลังใจและอำนวยความสะดวกในขบวนการเรียนของผู้เรียนโดยการจัดมวลประสบการณ์ เอื้อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังแสดงในแผนภาพที่ 6

แผนภาพที่ 6 การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุกของนักศึกษา

สรุป

กิจกรรมในการดำเนินงานของครู และอาจารย์ในสถานศึกษา โดยมีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในชั้นเรียน และนอกสถานที่ เป็นการเรียนที่เน้นให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กับการเรียนการสอน กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการคิดขั้นสูง (Higher-Order Thinking) ด้วยการวิเคราะห์ สังเคราะห์และประเมินค่า มีการใช้วิธีการสร้างแรงบันดาลใจ จนทำให้ผู้เรียนเกิดความสนใจในการเรียนมากขึ้น มีการสร้างบรรยากาศในการเรียนการสอน ส่งเสริมการมีอิสระทางด้านความคิดและการกระทำของผู้เรียน การมีวิจารณญาณ และการคิดสร้างสรรค์ ผู้เรียนมีโอกาสมีส่วนร่วมในการปฏิบัติจริงมุ่งเน้นให้เกิดการเรียนรู้ ทั้งด้านความรู้ ความเข้าใจ จนเกิดทักษะที่ดีในการนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน และเจตคติที่ดีในการเรียน ครู และอาจารย์ทำหน้าที่ช่วยเหลือให้คำชี้แนะแนวทางในขบวนการเรียนของผู้เรียนโดยการจัดมวลประสบการณ์ เอื้อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ

เอกสารอ้างอิง

ทิศนา แขมมณี. (2559). ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นรรัชต์ ฝันเชียร. (2562). อะไรคือการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem–based Learning : PBL). เรียกใช้เมื่อ 5 กันยายน 2568 จาก https://www.trueplookpanya.com/education/content/77414.

บุญฤทธิ์ ตุ้มพงค์. (2566). กรวยประสบการณ์ Cone of Experience ตามทฤษฎีของ Edgar Dale. เรียกใช้เมื่อ 5 กันยายน 2568 จาก https://utdone.net/nited/?p=3663.

ประหยัด พิมพา. (2561). การศึกษาไทยในปัจจุบัน. วารสารมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด. 7(1), 242-249.

ยิ่งศักดิ์ เพชรนิล. (2560). แนวทางการพัฒนานวัตกรรมสื่อการสอนเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมือง. บทความรายงานการวิจัย. วารสารนิติ รัฐกิจ และสังคมศาสตร์. 1(2), 19-33.

วิญญู เถาถาวงษ์. (2568). จิตวิทยาสำหรับครู (Psychology for Teachers). ขอนแก่น : หจก.ขอนแก่นการพิมพ์.

สาวิตรี จุ้ยทอง. (2568). แนวทางการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning). เรียกใช้เมื่อ 5 กันยายน 2568 จาก https://www.facebook.com/CareKrubyDrJeab/posts-active-/1263310775593711/

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2562). แนวทางการนิเทศ เพื่อพัฒนาและส่งเสริม การจัดการเรียนรู้เชิงรุก. กรุงเทพมหานคร : หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.

แนวทางการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมผ่านโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน เฉลิมพระเกียรติ “หลักสูตร 22 วัน แห่งการตื่นรู้”

Educational Management Approach for Pali Buddhist Education through the Royal Summer Novice Ordination Project: "22 Days of Awakening Curriculum

พระครูใบฎีกาเจตพล กิตฺติญาโณ
Phrakhrubidikachettaphol Kitiyano
พระเอกชัย มหาปุญฺโญ
Phraakkachai Mahapunyo
สนุก สิงห์มาตร
Sanook Singmat
วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Roi-Et Buddhist College
Email natwatee@gmail.com

Received: 31 January 2026; Revised: 14 February 2026; Accepted: 7 April 2026

บทคัดย่อ

การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมผ่านโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน เฉลิมพระเกียรติ “หลักสูตร 22 วัน แห่งการตื่นรู้” เป็นการศึกษา ค้นคว้า วิเคราะห์ สังเคราะห์ ข้อมูล วิชาการ ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อแนวทางการพัฒนาธรรมทายาทอย่างยั่งยืน ซึ่งมีการบูรณาการแผนงาน แผนเงิน แผนคนแก้ไขอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง โดยมีแนวทางการจัดการศึกษา ใน 4 แนวทาง ดังนี้ 1) การปรับ มุมมอง (mindset) ให้เปิดกว้างต่อการทำงานแบบบูรณาการ เป็นการเรียนรู้ตนเอง การเรียนรู้ผู้อื่น การเรียนรู้ชุมชน การทำงานเป็นทีม และพลังกลุ่ม เพื่อเรียนรู้การวิเคราะห์ตนเอง ทำงานเป็นทีม เสริมสร้างปฏิสัมพันธ์ 2) การใช้พลังบวรช (บ้าน วัด โรงเรียน ชุมชน) เพื่อขับเคลื่อนชุมชน ทุนชุมชน และ ชุมชนเข้มแข็ง เพื่อค้นหาข้อมูลทุนชุมชนที่ผ่านการวิเคราะห์ร่วมกัน พร้อมทั้งเปิดกว้างการมองภาพชุมชนในอนาคต เป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ร่วมกันคิด ร่วมกันทำแบบกัลยาณมิตรระหว่างตำบลต่าง ๆ โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางเชื่อมโยงทุกภาคส่วนนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชน เป็นสังคมเอื้ออาทร ทำให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข 3) การคิดเชิงยุทธศาสตร์ การเรียนรู้ยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนเบื้องต้น การวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง ข้อจำกัด โอกาส (SWOT Analysis) ระดมความคิดเห็นในการออกแบบชุมชนและกิจกรรมพัฒนาชุมชนที่สอดคล้องกับสถานการณ์จริง ทำได้ จับต้องได้ (Project Implementation) และใช้หลักการมีส่วนร่วมโดยใช้เทคนิคต่าง ๆ 4) Km for Mk หรือการถอดบทเรียนแห่งการเรียนรู้ เป็นการประเมินผลรับทราบจุดดี จุดด้อย ของการดำเนินงาน เพื่อเป็นก้าวต่อไปของการทำงาน การบริหารจัดการเพื่อความสำเร็จ พันธะสัญญาเพื่อการนำไปปฏิบัติ ทั้งนี้ การร่วมมือกับเครือข่ายในพื้นที่มีความสำคัญยิ่ง โครงการนี้เป็นจุดเริ่มต้นที่ส่งเสริมให้คนในชุมชนได้มีเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ร่วมกันคิด ร่วมกันทำแบบกัลยาณมิตรระหว่างตำบลต่าง ๆ โดยมีวัด

เป็นศูนย์กลางเชื่อมโยงทุกภาคส่วน การเกิดขึ้นของเครือข่ายบ้าน วัด โรงเรียน ชุมชน ควรจะได้ถูกนำไปใช้ต่อยอดขายผลในการพัฒนาชุมชนในมิติ หรือโครงการอื่น ๆ เพื่อเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็งมากยิ่งขึ้น

คำสำคัญ : การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม, การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนเฉลิมพระเกียรติ, หลักสูตร 22 วัน แห่งการตื่นรู้

Abstrac

Educational Management for Pali Buddhist Education through the Royal Summer Novice Ordination Project: "22 Days of Awakening Curriculum involves studying, researching, analyzing, and synthesizing relevant academic theories, research, and data to develop sustainable Dhamma heirs. This is achieved through a systematic and continuous integration of plans, finances, and human resources, based on four educational approaches: 1) Adjusting the mindset to be open to integrated work, fostering self-learning, learning about others, learning about the community, teamwork, and group power to learn self-analysis, teamwork, and strengthening relationships; 2) Utilizing the power of the community (home, temple, school, community) to drive community development, community resources, and community strengthening, identifying and jointly analyzing community resources, and broadening perspectives on the future of the community. 3) Strategic thinking, learning basic community development strategies. The project involved strengths, weaknesses, threats, opportunities, and brainstorming to design community development activities. 4) Knowledge for Management (KM for M), involved extracting lessons learned, evaluating strengths and weaknesses of the implementation, and identifying areas for future improvement.
This included effective management practices for success and a commitment to implementation. Collaboration with local networks was crucial by the temple serving as a central hub connecting all sectors to expand community development in other dimensions or projects, further strengthening the community.

Keywords: Educational Management for Pali Buddhist Education, The Royal Summer Novice Ordination, 22 Days of Awakening Curriculum

บทนำ

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติไทย คนไทยนับถือและยกย่องเทิดทูนพระพุทธศาสนาเป็นสรณะแห่งชีวิต วัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้และจัดกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งทางด้านสังคม ศิลปวัฒนธรรม และประเพณี มีพระสงฆ์เป็นศูนย์รวมจิตใจ ชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ส่งผลให้คนไทยสามารถนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องดีงาม เช่น ความเมตตากรุณา ความกตัญญูกตเวที ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เป็นต้น เป็นสังคมเอื้ออาทร ทำให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข อย่างไรก็ตาม เมื่อโลกเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ (Globalization) เป็นยุคไร้พรมแดน วัฒนธรรมทางตะวันตก

หลั่งไหลเข้ามามีบทบาทในสังคมไทย ส่งผลให้คนไทยส่วนหนึ่งหลงระเริง เป็นสังคมวัตถุนิยมหรือบริโภคนิยมมากขึ้น เด็กเยาวชนซึ่งเป็นทรัพยากรบุคคลที่สำคัญต่อการพัฒนาชาติ ที่ยังขาดวุฒิภาวะ ไม่มีวิจารณญาณเพียงพอในการดำรงชีวิต เป็นผู้ที่รับผลกระทบโดยตรง เด็กเยาวชนเหล่านั้นมีพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์อันเกิดจากปัญหานานาประการ เช่น ปัญหายาเสพติด ปัญหาทางเพศ ปัญหาความรุนแรงในครอบครัว ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาเด็กติดเกมส์ เป็นต้น มากขึ้นเป็นลำดับ ทั้งนี้ เพราะขาดการกล่อมเกลา ขัดเกลาความประพฤติด้วยหลักคุณธรรมจริยธรรม สถาบันพระพุทธศาสนามีบทบาทหน้าที่โดยตรงในการอบรมบ่มเพาะความดีงามทั้งทางกายกรรม วจีกรรม และมโนกรรมของเด็กเยาวชนเหล่านี้ให้เป็นคนดี โดยการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาเป็นหลักในการพัฒนา ให้สมกับคำว่า “ความรู้คู่คุณธรรม”

หนึ่งในแนวทางของการอบรมบ่มเพาะความดีงามทั้งทางกายกรรม วจีกรรม และมโนกรรมของเด็กเยาวชน คือ การเรียนการสอนในโรงเรียนพระปริยัติธรรม ซึ่งเป็นการศึกษาของคณะสงฆ์ โดยประกอบด้วยการศึกษาสามขั้นตอน คือ ขั้นปริยัติ ขั้นปฏิบัติ และ ขั้นปฏิเวธ การศึกษาขั้นปริยัติเป็นการศึกษาทางทฤษฎี เพื่อศึกษาพระธรรมวินัยให้มีความรู้พื้นฐาน เกี่ยวกับพระพุทธวจนะและพระธรรมคำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมมาพุทธเจ้า ซึ่งการศึกษาของสงฆ์ในปัจจุบัน เป็นไปตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535 พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.2540 พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย พ.ศ. 2540 และกฎระเบียบคำสั่งและข้อบังคับของกรรมการมหาเถรสมาคม โดยมีกรรมการมหาเถรสมาคมเป็นองค์กรสูงสุดของ คณะสงฆ์สภาการศึกษาของคณะสงฆ์ คณะกรรมการการศึกษาของคณะสงฆ์ แม่กองบาลีสนามหลวง แม่กองธรรมสนามหลวง เจ้าคณะใหญ่ เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล และเจ้าอาวาส/เจ้าสำนักศาสนศึกษาเป็นผู้รับผิดชอบในการบริหารตามลำดับ ในปัจจุบันการศึกษาปริยัติที่คณะสงฆ์จัดให้ พระภิกษุสามเณรได้ศึกษามีอยู่ 4 ประเภท คือ 1) การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม 2) การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี 3) การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา และ 4) การศึกษาระดับอุดมศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ 2 แห่ง คือ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

จากการศึกษาผู้เขียนมีความสนใจเหตุผลหลักในแนวทางการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมผ่านโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนเฉลิมพระเกียรติ “หลักสูตร 22 วัน แห่งการตื่นรู้”การร่วมมือกับเครือข่ายในพื้นที่มีความสำคัญยิ่ง โครงการนี้เป็นจุดเริ่มต้นที่ส่งเสริมให้คนในชุมชนได้มีเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันคิด ร่วมกันทำแบบกัลยาณมิตรระหว่างตำบลต่าง ๆ โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางเชื่อมโยงทุกภาคส่วน การเกิดขึ้นของเครือข่ายบ้าน วัด โรงเรียน ชุมชน ควรจะได้ถูกนำไปใช้ต่อยอดขายผลในการพัฒนาชุมชนในมิติหรือโครงการอื่น ๆ เพื่อเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็งมากยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นบริบทที่นำไปสู่ความท้าทายและการทำงานเชิงรุกในพื้นที่ ผลจากการวิเคราะห์เชิงลึกจึงเป็นรากฐานในการแสวงหาแนวทางการเสริมสร้างความเข้าใจและร่วมมือนำไปใช้ต่อยอดขยายผลในการพัฒนาชุมชนในมิติ หรือโครงการอื่น ๆ เพื่อเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็งมากยิ่งขึ้น

การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม

การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมนั้นทำให้เกิดผลดีในด้านการศึกษาพระพุทธศาสนาหลายประการ เช่น ทำให้พระสงฆ์สามเณรมีความอุตสาหะในการศึกษาเล่าเรียนมากขึ้น เพื่อมิให้มีความรู้ด้อยกว่า ประชาชนที่เข้ามาศึกษาธรรมวินัย และทำให้ประชาชนได้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธ ศาสนาดียิ่งขึ้น

ซึ่งจะเป็นจุดมุ่งหมายที่สำคัญของการเผยแผ่ศาสนา (ประมูล สารพันธ์และอินถา ศิริวรรณ, 2540) การเล่าเรียนศึกษาพระปริยัติธรรมนั้นเป็นสิ่งสำคัญที่รัฐให้ความสำคัญมาตลอดดังที่ สมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ตรัสไว้ใน อธิบายเรื่องการสอบพระปริยัติธรรม ว่า “การสอบพระปริยัติธรรม ของพระภิกษุสามเณร นับเป็นราชการแผ่นดินอย่างหนึ่ง ด้วยอยู่ในพระราชกิจของพระเจ้าแผ่นดินผู้เป็นพุทธศาสนูปถัมภก” (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, 2559) โดยที่จุดมุ่งหมายของการศึกษา พระปริยัติธรรมแผนกธรรมเพื่อปลูกฝังให้พระภิกษุสามเณรเป็นศาสนทายาทที่มีความรอบรู้ในหลักธรรมคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและสามารถนำความรู้นั้นไปอบรมสั่งสอนประชาชนให้ประพฤติปฏิบัติตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา ซึ่งจะยังผลให้เกิดความสงบเรียบร้อยภายในสังคมเกิด ความมั่นคงแห่งพระศาสนาและประเทศชาติโดยส่วนรวมต่อไป อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาพบว่า จุดอ่อนสำคัญของโรงเรียนพระปริยัติธรรมในช่วงปี 2565-2568 ที่พบในงานวิจัยและข้อมูลทั่วไปคือ การขาดธรรมทายาท จากปัญหาด้านบุคลากร ได้แก่ ขาดแคลนพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติเป็นครูและผู้นำ ขาดบุคลากรสายสนับสนุนที่มีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพ ปัญหาการจัดการเรียนการสอน ได้แก่ คุณภาพการศึกษา การวัดผล หลักสูตรที่ไม่สอดคล้อง และการขาดการสนับสนุนจากภายนอกและปัญหาเชิงโครงสร้าง ได้แก่ การบริหารจัดการที่ยังต้องปรับปรุงให้สอดคล้องกับยุคสมัย ปัญหาการจูงใจและการดำรงอยู่ ได้แก่ พระนักเรียนอาจขาดแรงจูงใจในการศึกษาต่อ หรือเลือกที่จะลาสิกขาไปประกอบอาชีพอื่นหลังจบการศึกษา ทำให้ขาดผู้สืบทอดในสายงานพระธรรมวินัยอย่างแท้จริง นอกจากนั้น การจัดการศึกษาที่ไม่ตอบโจทย์โดยการเรียนการสอนยังเน้นการท่องจำมากกว่าการประยุกต์ใช้ และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนยังไม่สูงนัก (เช่น คะแนน O-NET หรือ NT) เมื่อเทียบกับโรงเรียนทั่วไป ส่งผลต่อการขาดความเชื่อมั่นในการพัฒนาคุณภาพนักเรียนสู่การเป็นผู้นำทางธรรมในอนาคต การขาดการบูรณาการ คือ การจัดการเรียนการสอนระหว่างแผนกสามัญศึกษาและแผนกธรรม/บาลี ยังขาดความเชื่อมโยง ทำให้ผู้เรียนไม่เห็นภาพรวมของการเป็นผู้นำทางศาสนา ทำให้การพัฒนาธรรมทายาทอย่างยั่งยืนเป็นเรื่องท้าทายและเป็นปัญหาสะสมที่ซับซ้อน ซึ่งต้องมีการบูรณาการแก้ไขอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

ภายใต้ประเด็นท้าทายของการพัฒนาธรรมทายาท ได้เกิดปรากฏการณ์สังคมที่ส่งผลต่อแนวทางการสร้างศาสนทายาทในปีพุทธศักราช 2567 ซึ่งเป็นปีมหามงคลสมัยที่พระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเจริญพระชนมายุ 6 รอบนักษัตร 72 พรรษา และในวันที่ 2 เมษายน เป็นวันคล้ายวันพระราชสมภพ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี คณะสงฆ์ภาค 10 ซึ่งประกอบด้วย 6 จังหวัด คือ อุบลราชธานี ศรีสะเกษ นครพนม ยโสธร มุกดาหาร และอำนาจเจริญ นำโดยพระธรรมราชานุวัตร เจ้าคณะภาค 10 สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและพระบรมวงศานุวงศ์ทุกพระองค์ และเล็งเห็นความสำคัญของการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในเด็กและเยาวชนในช่วงปิดภาคการศึกษา จึงได้ร่วมกับองค์กรภาคีเครือข่าย จัด “โครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนเฉลิมพระเกียรติ” ขึ้น ซึ่งกำหนดบรรพชา ระหว่างวันที่ 2-23 เมษายน พ.ศ.2567 มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาเด็ก เยาวชน และประชาชนให้เป็นคนดี ดำรงมั่นในศีลธรรม จริยธรรม สามารถนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้การดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้อง มีความจงรักภักดีต่อสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และเป็นแนวทางสร้างศาสนทายาท ผู้สืบทอดอายุพระพุทธศาสนาให้มั่นคงสืบไป โดยมีเป้าหมาย ประกอบด้วย เป้าหมายเชิงคุณภาพ เด็ก เยาวชน และประชาชน มีความรู้ความเข้าใจหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตได้ อันก่อให้เกิดการพัฒนาด้านจิตใจ สังคม อารมณ์ และสติปัญญา ดังคำกล่าวที่ว่า “เป็นพลเมืองที่ดีของชาติ เป็นศาสนทายาทที่ดีของพระศาสนา” เป้าหมายเชิงปริมาณ สถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา สถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา

สถานศึกษาสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) สถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน (สช.) สถานศึกษาสังกัดกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 10 จำนวน 6 จังหวัด คือ อุบลราชธานี ศรีสะเกษ นครพนม ยโสธร มุกดาหาร อำนาจเจริญ และจังหวัดใกล้เคียง จำนวนประมาณ 5,000 คน อาทิ นักเรียนชายระดับประถมศึกษา ช่วงชั้นที่ 2 อายุ 11-12 ปี (จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในปีการศึกษา 2566) นักเรียนชายระดับมัธยมศึกษาช่วงชั้นที่ 3 (ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3) นักเรียนชายระดับมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 หรือเทียบเท่าขึ้นไป และมีขั้นตอนการดำเนินงานอย่างชัดเจน ได้แก่ 1) นำเสนอโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนเฉลิมพระเกียรติแก่คณะสงฆ์ทุกจังหวัด และสถานศึกษาทั้งภาครัฐและเอกชน และแก่หน่วยงานองค์กรภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง 2) แต่งตั้งคณะทำงานและจัดประชุมคณะทำงานเพื่อวางแผนและเตรียมการ 3) จัดประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาศักยภาพพระวิทยากร พี่เลี้ยง ในโครงการ จำนวน 4 รุ่น 4) ประชาสัมพันธ์โครงการฯ ในสถานศึกษาทุกแห่งในจังหวัดอุบลราชธานี ศรีสะเกษ นครพนม ยโสธร มุกดาหาร อำนาจเจริญ โดยขอความร่วมมือจากเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาและมัธยมศึกษา สถานศึกษาเอกชน สถานศึกษาสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถานศึกษาสังกัดกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน และรับสมัครเด็กเยาวชน เข้าร่วมโครงการ 5 ดำเนินการอบรมโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนเฉลิมพระเกียรติทั้ง 150 หน่วยอบรม 6) วิเคราะห์ผล ประเมินผล และสรุปผลการดำเนินงาน (ศูนย์ประสานงานโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนเฉลิมพระเกียรติ คณะสงฆ์ภาค 10 (ส่วนกลาง 6 จังหวัด) สรุปบทเรียนรายงานโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนเฉลิมพระเกียรติ หลักสูตร 22 วัน แห่งการตื่นรู้, 2567)

กระบวนการดำเนินงานของโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนเฉลิมพระเกียรติฯ

ในด้านกระบวนการดำเนินงานของโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนเฉลิมพระเกียรติ พบว่ามีการดำเนินงานครอบคลุมทั้งการบริหารจัดการแผนงาน แผนงเงิน และแผนคน และการจัดทำหลักสูตร ดังนี้ 1) จัดสัมมนาเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาศักยภาพพระวิทยากรสู่การเป็นพระธรรมวิทยากรมืออาชีพ รองรับโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนและขยายเครือข่ายพระธรรมวิทยากรในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 10 อย่างเป็นรูปธรรม ณ วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ และวัดพระธาตุพนมฯ พร้อมทั้งประชุมคณะทำงานขับเคลื่อนอย่างต่อเนื่อง ติดตามผลการดำเนินงานทาง online รายงานผลต่อเจ้าคณะสงฆ์ภาค 10 เป็นระยะ ๆ จัดทำหนังสือถึงปลัดกระทรวงมหาดไทยและเลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2) จัดทำหลักสูตรบรรพชาสามเณรฯ 22 วันแห่งการตื่นรู้ มีการประชุมหารือกับมูลนิธิมหาสติปัฏฐาน รู้ชูจิตรักษาใจ (ม.ส.ป.) ภายใต้อุปถัมภ์ของพระราชสิทธาจารย์ วิ. (หลวงปู่ทองใบ ปภัสสโร) ประธานสงฆ์วัดนาหลวง จังหวัดอุดรธานี เกี่ยวกับการยกร่างหลักสูตร โดยประชุมหารือทีมงาน ม.ส.ป. ผ่าน online เพื่อให้ความเห็นต่อร่างหลักสูตร ระดมความคิดเห็นของเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบลและ พระวิทยากร ณ วัดสิงห์ท่า ยโสธร และวิพากษ์ ซึ่งโครงสร้างหลักสูตร “22 วัน แห่งการตื่นรู้” ประกอบด้วยหัวข้อ 9 ข้อ คือ (1) ความเป็นมาและความสำคัญ (2)หลักการหลักสูตร (3) วัตถุประสงค์ของหลักสูตร (4) กลุ่มเป้าหมาย (5) เนื้อหาสาระ (6) แนวการจัดกิจกรรมทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ (7) ระยะเวลาที่ใช้ในการฝึกอบรม (8) สื่อ แหล่งเรียนรู้ (9)การวัดและประเมินผล (มูลนิธิมหาสติปัฏฐาน รู้ชูจิตรักษาใจ (ม.ส.ป.) ภายใต้อุปถัมภ์ของพระราชสิทธาจารย์ วิ. (หลวงปู่ทองใบ ปภัสสโร) ประธานสงฆ์วัดนาหลวง จังหวัดอุดรธานี, หลักสูตรบรรพชาสามเณร 22 วันแห่งการตื่นรู้, 2567) 3) จัดบรรพชาสามเณร โดยใช้หลักการขับเคลื่อนชุมชนด้วยพลังบวร (บ้าน วัด โรงเรียน) ซึ่งหลักการเรื่อง “บวร” มีที่มาจากแนวทางพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร

มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (รัชกาลที่ 3) ได้พระราชทานแนวทางการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนโดยอาศัย 3 สถาบันหลักของสังคมไทยซึ่งเป็นศูนย์กลางของชุมชน ประกอบด้วย 1) บ คือ สถาบันครอบครัวหรือบ้าน 2) ว คือ สถาบันศาสนา หรือ วัด (ศูนย์กลางทางจิตใจในชุมชน หมายรวมถึง ศาสนสถานของศาสนาต่าง ๆ ที่อยู่ในพื้นที่) และ 3) ร คือ สถานที่ที่ให้ความรู้อย่างมีแบบแผน หรือ โรงเรียน ซึ่งเรียกโดยย่อ ว่า “บวร” เพื่อเป็นหลักการที่นำมาปรับใช้ในการพัฒนาและแก้ปัญหาในระดับชุมชนและเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้สังคมไทย เป็นการเน้นการสร้างคนดีและคนเก่ง เพื่อส่งเสริมความร่วมมือและสร้างความรู้คู่คุณธรรมของชุมชน เป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาคน สังคม และเศรษฐกิจของประเทศอย่างยั่งยืนตามยุทธศาสตร์ชาติการพัฒนาประเทศ ซึ่งในยุคศตวรรษที่ 21 ถือได้ว่าเป็นยุคที่โลกเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ภาคเศรษฐกิจบริการที่ขับเคลื่อนด้วยข้อมูล ความรู้และนวัตกรรม จึงต้องเตรียมความพร้อมให้คนในการรู้จักคิด เรียนรู้ ทำงาน แก้ปัญหา สื่อสาร และร่วมมือทำงานได้อย่างมีประสิทธิผล รู้เท่าทัน เพื่อรับมือกับการเปลี่ยนแปลงและสามารถปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ต่าง ๆ โดยต้องทำความเข้าใจสภาพแวดล้อมทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชนที่ปัญหาต่าง ๆ เปลี่ยนแปลงไปและนำเข้ามาสู่ชุมชน และสามารถนำต้นทุนของชุมชนซึ่งเป็นทรัพยากรที่มีอยู่มาร่วมกันขับเคลื่อนไปสู่เป้าหมายของความเป็นชุมชนสามัคคีธรรมจำนวน 150 ศูนย์ ทั้ง 6 จังหวัด (อุบลราชธานี ศรีษะเกษ นครพนม ยโสธร มุกดาหาร อำนาเจริญ)

ผลการดำเนินงาน พบว่า เด็กและเยาวชนเข้าร่วมบรรพชาเป็นสามเณร จำนวน 12,000 คน เมื่อสิ้นสุดโครงการ มีสามเณรบวชต่อเป็นศาสนทายาท จำนวน 500 รูป มีพระวิทยากรที่ได้รับการพัฒนาศักยภาพพระวิทยากรสู่การเป็นพระธรรมวิทยากรมืออาชีพเพิ่มขึ้นจำนวนมากและมีการขยายเครือข่ายพระธรรมวิทยากรในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 10 รวมทั้งเกิดพลังชุมชน (Power Community) ที่เป็นจุดเริ่มต้นส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนในตำบล อำเภอ และจังหวัดต่าง ๆ ได้มีเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ร่วมกันคิดร่วมกันทำแบบกัลยาณมิตรระหว่างตำบลต่าง ๆ โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางเชื่อมโยงทุกภาคส่วน ทั้งผู้ปกครอง ครู เด็กและเยาวชน ผู้นำชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน กลุ่มอาชีพ พ่อค้าแม่ขาย จิตอาสา ส่วนราชการ รวมทั้งพระภิกษุ ได้เรียนรู้หลัก “บ้าน วัด โรงเรียน ชุมชน (บวรช)” เข้าใจในบทบาทของแต่ละองค์ประกอบ และนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชน เป็นสังคมเอื้ออาทร ทำให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ดังแผนภาพ ดังนี้

ภาพที่ 1 พลังชุมชน (Power Community)

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น เมื่อนำมาวิเคราะห์ถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำเนินโครงการบรรพชาสามเณรฯ ให้บรรลุเป้าหมาย พบว่า 1) มีนโยบายและการรับทราบนโยบายเจ้าคณะสงฆ์ภาค 10 พระธรรมราชานุวัตร อย่างชัดเจน โดยมีการมอบนโยบายให้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งพระภิกษุและฆราวาสที่เกี่ยวข้อง พร้อมทั้ง กล่าวถึงวัตถุประสงค์และเป้าหมายในโครงการอบรม พระวิทยากรในโครงการบรรพชาภาคฤดูร้อน ความมีเมตตากรุณาในพุทธศาสนิกชน ส่งเสริมการเติบโตของสติปัญญาด้วยการศึกษา การเผยแผ่พระพุทธศาสนาแบบมีความหลากหลายในวิธีการและแบบปฏิบัติต่าง ๆ ในเชิงรุก สอนคุณค่าและจริยธรรมช่วยในการประสานความสงบให้กับจิตใจ ส่งเสริมให้มีศาสนทายาทในพุทธศาสนาที่มีคุณภาพ เป็นหัวใจของโครงการ ทำให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้รับรู้และมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อน 2) มีการพัฒนาบุคลากร โดยเพิ่มศักยภาพคณะสงฆ์ภาค 10 เพื่อเป็นพระสงฆ์ศูนย์รวมจิตใจ ชุมชน สามารถทำงานด้วยกันเป็นทีม แบ่งหน้าที่และช่วยเหลือกันในการทำงาน เสริมสร้างความมั่นใจ ได้เปิดมุมมองใหม่ ๆ ในการเป็นพระวิทยากร 3) จัดทำแผนยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้านเชิงรุก ทำความเข้าใจในองค์กร การขับเคลื่อนงาน กระบวนการบริหารจัดการ ประชุมคณะสงฆ์ สำรวจทรัพยากร บุคลากร สถานที่ อุปสรรคในการบริหารจัดการ ความโปร่งใส จัดทำโครงการ ประสานเอกสาร ประชาสัมพันธ์ ระดมทรัพยากรทุกด้าน เก็บข้อมูลตัวชี้วัด ความสำเร็จ ปัญหาอุปสรรค สร้างบุคลากรขึ้นมาใหม่ ถ่ายทอดความรู้ พัฒนา ปรับปรุงคุณภาพทีมงาน เริ่มต้นปลูกฝังแนวความคิดให้ทัศนะคุณประโยชน์แก่คณะสงฆ์ไทย แก่สังคมไทย 4) ถ่ายทอดความรู้ในการเขียนแผนงาน การเตรียมงานให้เป็นระบบ การพัฒนาองค์กรไปเป็นองค์กรเรียนรู้ ความรู้ในระดับที่อธิบายเหตุผล จัดทำแผนยุทธศาสตร์หน่วยอบรมโดยประสานหาทุนในการจัดงาน ประชาสัมพันธ์ผ่านผู้นำหมู่บ้าน กำนัน อบต. ผู้ใหญ่บ้าน สำรวจอุปกรณ์ สถานที่ ปัจจัยทรัพยากรที่มีอยู่ เพื่อจะจัดหามาเติมเต็มโครงการ

เมื่อนำข้อมูลมาอภิปรายผล เห็นได้ว่า โครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนเฉลิมพระเกียรติ “หลักสูตร 22 วัน แห่งการตื่นรู้” เป็นการดำเนินเป็นกระบวนการทำงานที่มีแบบแผน การรับทราบ รับรู้ และการเห็นถึงถึงความตั้งใจ ความเสียสละ และความเพียรอันยิ่งใหญ่ของผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งหลาย และความดีงามที่ธำรงรักษาสังคมไทย ใน 1 ข้อ ดังนี้ 1) ความตั้งมั่นของคณะสงฆ์ภาค 10 ทุกระดับ ทั้งส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค ระดับบริหาร ระดับปฏิบัติ ตามชั้นการปกครอง ที่จะให้สถาบันพระพุทธศาสนาเข้ามามีบทบาทหน้าที่โดยตรงในการอบรมบ่มเพาะความดีงามทั้งทางกายกรรม วจีกรรม และมโนกรรม ให้เด็ก เยาวชน ประชาชน เปลี่ยนแปลงสังคมไทยให้เป็นสังคมคุณธรรม อันมีบ้าน วัด โรงเรียน ชุมชน เป็นองค์ประกอบท่ามกลางโลกยุคโลกาภิวัตน์ (Globalization)ที่เป็นยุคไร้พรมแดน วัฒนธรรมทางตะวันตกหลั่งไหลเข้ามามีบทบาทในสังคมไทย เป็นสังคมวัตถุนิยมหรือบริโภคนิยม ส่งผลต่อพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ เช่น ปัญหายาเสพติด ปัญหาความรุนแรงในครอบครัว มากขึ้นเป็นลำดับ 2) การมีแผนยุทธศาสตร์การทำงานที่ชัดเจน โดยมีการจัดทำแผนยุทธศาสตร์และมีกระบวนการสร้างความเข้าใจเรื่องเป้าหมายเดียวกัน การถ่ายทอดนโยบายไปสู่การปฏิบัติ เน้นให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่เกิดจากการปฏิบัติการจริง ปรับความรู้ให้ใกล้เคียงกัน รู้จักตนเอง รู้เขารู้เรา รู้เรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่จะทำ เพื่อร่วมกันทำงานให้ได้ผลผลิต/ผลลัพธ์ ที่ดีงามสอดคล้องกับบริบททั้งสภาพแวดล้อมภายนอกและภายในของศูนย์อบรมนั้น ๆ ผ่านการจัดสัมมนาเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาศักยภาพพระวิทยากรสู่การเป็นพระธรรมวิทยากรมืออาชีพ รองรับโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน และขยายเครือข่ายพระธรรมวิทยากรในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๐ อย่างเป็นรูปธรรม 3) การอบรมสามเณรอย่างมีแบบแผน โดยจัดทำหลักสูตร 22 วันแห่งการตื่นรู้ ประกอบด้วยหัวข้อ 9 ข้อ คือ 1. ความเป็นมาและความสำคัญ 2. หลักการหลักสูตร 3.วัตถุประสงค์ของหลักสูตร 4. กลุ่มเป้าหมาย 5. เนื้อหาสาระ 6. แนวการจัดกิจกรรมทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ 7. ระยะเวลาที่ใช้ในการฝึกอบรม 8. แหล่งเรียนรู้ 9. การวัดและประเมินผล แบ่งการอบรม แบ่งเป็น 3 สัปดาห์ สัปดาห์ที่ 1 ปลุกการตื่นรู้ ปลูกฝัง

ศรัทธา ตรวจตราตน : ขั้นรู้ทำตามแบบ สัปดาห์ที่ 2 ปลุกการตื่นรู้ ปลูกฝังศรัทธา ตรวจตราตน : ขั้นปฏิบัติตามแบบถูกต้อง และสัปดาห์ที่ 3 ปลุกการตื่นรู้ ปลูกฝังศรัทธา ตรวจตราตน : ขั้นครองตน ครองคน ครองงาน โดยการจัดทำหลักสูตร“22 วัน แห่งการตื่นรู้” นี้ เป็นความร่วมมือของคณะทำงานขับเคลื่อนโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนเพื่อเฉลิมพระเกียรติ นำโดย พระธรรมราชานุวัตร เจ้าคณะภาค 10 พร้อมคณะสงฆ์ภาค 10 และมูลนิธิมหาสติปัฏฐาน รู้ ชูจิต รักษาใจ (ม.ส.ป.) ภายใต้อุปถัมภ์ของพระราชสิทธาจารย์ วิ. (หลวงปู่ทองใบ ปภัสสโร) ประธานสงฆ์วัดนาหลวง จังหวัดอุดรธานี ๔)การมีทีมงานที่เข้มแข็ง เสียสละ ได้แก่ คณะทำงานขับเคลื่อนส่วนกลาง โครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนเฉลิมพระเกียรติ คณะสงฆ์ภาค 10 ที่ได้รับการแต่งตั้งจากเจ้าคณะภาค 10 เป็นทีมงานขับเคลื่อนส่วนกลาง ทำหน้าที่ประสานแผนงาน/โครงการ/กิจกรรมของส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนโครงการฯ พร้อมทั้งส่งเสริม สนับสนุน และกระตุ้นให้การขับเคลื่อนของหน่วยอบรมในคณะสงฆ์ภาค 10 เป็นไปในทิศทางเดียวกัน รวบรวมข้อมูล สนับสนุนวิชาการ ประเมินผล โดยมีแกนนำหลักและมีการประชุมหารือกันอยู่เป็นเนืองนิจเพื่อให้ลุล่วงไปอย่างมีประสิทธิภาพตลอดจนการตื่นตัวและการลงมือปฏิบัติตามแผนอย่างต่อเนื่องอย่างเข้มแข็งของคณะสงฆ์ภาค 10 ในแต่ละวัด ศูนย์อบรม ตำบล อำเภอ ในพื้นที่ 6 จังหวัด 5) การมีส่วนร่วมของพุทธศาสนิกชนทุกภาคส่วนที่ตั้งใจรักษาและเผยแผ่พระพุทธศาสนา อันเป็นศาสนาประจำชาติไทยที่คนไทยนับถือและยกย่องเทิดทูนพระพุทธศาสนาเป็นสรณะแห่งชีวิต นำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องดีงาม เป็นสังคมเอื้ออาทร ทำให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ซึ่งหลายท่าน หลายหน่วยงาน หลายองค์กรได้เข้ามาช่วยเหลือ อุปถัมภ์ อนุเคราะห์เสียสละกำลังกาย กำลังทรัพย์ กำลังความคิด ทำให้โครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนเฉลิมพระเกียรติคณะสงฆ์ภาค 10 บรรลุผลไปอย่างลุล่วงด้วยดี

องค์ความรู้ใหม่

แนวทางการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมผ่านโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน เฉลิมพระเกียรติ “หลักสูตร 22 วัน แห่งการตื่นรู้” ผ่านวงล้อขับเคลื่อน 4 ทิศ ดังนี้

ภาพที่ 2 องค์ความรู้ใหม่

หัวใจของการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนโดยเน้นกระบวนการระเบิดจากข้างในผ่านกลไกทางสังคมและเครื่องมือการบริหารจัดการที่เป็นระบบ ผมขอสรุปและเรียบเรียงประเด็นสำคัญเพื่อความชัดเจน ดังนี้

1. การปรับ Mindset และการเรียนรู้ (Self & Team Mastery) การเริ่มต้นที่ "คน" คือจุดที่สำคัญที่สุด การเปิดใจทำงานแบบบูรณาการไม่ใช่แค่การทำงานร่วมกัน แต่คือการเข้าใจความต่าง

- เรียนรู้ 3 ระดับ: เริ่มจากเข้าใจตนเอง (Self-analysis) ⟶ เข้าใจผู้อื่น/ทีม (Empathy & Teamwork) ⟶ เข้าใจบริบทชุมชน (Community Context)

- เป้าหมาย: เพื่อสร้าง "ปฏิสัมพันธ์" ที่แน่นแฟ้น และเปลี่ยนจากการทำงานแบบตัวใครตัวมัน มาเป็นพลังกลุ่มที่มีทิศทางเดียวกัน

2. พลัง "บวรช." เป็นกลไกขับเคลื่อนทางสังคมการใช้ทุนทางวัฒนธรรมและสถาบันหลักเป็นตัวเชื่อมโยง (Platform)

- บ้าน วัด โรงเรียน ชุมชน (บวรช.): ใช้ "วัด" เป็นศูนย์กลาง (Hub) ในการประสานประโยชน์และเชื่อมใจคนทุกกลุ่ม ตั้งแต่เด็ก เยาวชน ไปจนถึงข้าราชการและกลุ่มอาชีพ

- การทำงานแบบกัลยาณมิตร: เน้นความเอื้ออาทรและสันติสุข มากกว่าการสั่งการตามสายบังคับบัญชา เพื่อค้นหา "ทุนชุมชน" ที่แท้จริง

3. การวางแผนเชิงยุทธศาสตร์ (Strategic Thinking) เพื่อให้การพัฒนา "จับต้องได้" และ "ทำจริงได้" จึงต้องมีเครื่องมือที่แม่นยำ SWOT Analysis: วิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และข้อจำกัด เพื่อไม่ให้วางแผนแบบเพ้อฝัน Project Implementation: เน้นการออกแบบกิจกรรมที่สอดคล้องกับสถานการณ์จริง (Practicality) และใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน

4. KM for MK : การจัดการความรู้สู่ความสำเร็จ การถอดบทเรียน (AAR - After Action Review) เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ต่อเนื่อง

- ถอดบทเรียน: ค้นหาจุดดีเพื่อรักษาไว้ และจุดด้อยเพื่อแก้ไข (ไม่ให้ผิดซ้ำ)

- พันธะสัญญา (Commitment): การสร้างข้อตกลงร่วมกันที่จะนำความรู้ไปปฏิบัติจริง ไม่ใช่เพียงแค่เข้าอบรมแล้วจบไป การต่อยอดและขยายผลของโครงการนี้เป็นการสร้างเครือข่ายชุมชนก็จะสามารถจัดการตัวเองได้ทันที

สรุป

จากการศึกษาวิจัย ค้นคว้าข้อมูล ดังกล่าว ข้างต้น นำมาสู่ข้อเสนอแนะแนวทางการจัดการศึกษา พระปริยัติธรรมผ่านโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน เฉลิมพระเกียรติ “หลักสูตร 22 วัน แห่งการตื่นรู้” ใน 4 แนวทาง ดังนี้ 1) การปรับ mindset ให้เปิดกว้างต่อการทำงานแบบบูรณาการ เป็นการเรียนรู้ตนเอง การเรียนรู้ผู้อื่น การเรียนรู้ชุมชน การทำงานเป็นทีม และพลังกลุ่ม เพื่อเรียนรู้การวิเคราะห์ตนเอง ทำงานเป็นทีม เสริมสร้างปฏิสัมพันธ์ 2) การใช้พลังบวรช (บ้าน วัด โรงเรียน ชุมชน) เพื่อขับเคลื่อนชุมชน ทุนชุมชน และชุมชนเข้มแข็ง เพื่อค้นหาข้อมูลทุนชุมชนที่ผ่านการวิเคราะห์ร่วมกัน พร้อมทั้งเปิดกว้างการมองภาพชุมชนในอนาคต เป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ร่วมกันคิด ร่วมกันทำแบบกัลยาณมิตรระหว่างตำบลต่าง ๆ โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางเชื่อมโยงทุกภาคส่วน ทั้งผู้ปกครอง ครู เด็กและเยาวชน ผู้นำชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน กลุ่มอาชีพ พ่อค้าแม่ขาย จิตอาสาส่วนราชการ รวมทั้งพระภิกษุ ได้เรียนรู้หลัก “บ้าน วัด โรงเรียน ชุมชน (บวรช)” เข้าใจในบทบาทของแต่ละองค์ประกอบ และนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชนเป็นสังคมเอื้ออาทร ทำให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข 3) การคิดเชิงยุทธศาสตร์ การเรียนรู้ยุทธศาสตร์การพัฒนา

ชุมชนเบื้องต้น การวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง ข้อจำกัด โอกาส (SWOT Analysis) ระดมความคิดเห็นในการออกแบบชุมชนและกิจกรรมพัฒนาชุมชนที่สอดคล้องกับสถานการณ์จริง ทำได้ จับต้องได้ (Project Implementation) และใช้หลักการมีส่วนร่วมโดยใช้เทคนิคต่าง ๆ 4) Km for Mk ถอดบทเรียนแห่งการเรียนรู้เป็นการประเมินผลรับทราบจุดดี จุดด้อย ของการดำเนินงาน เพื่อเป็นก้าวต่อไปของการทำงาน การบริหารจัดการเพื่อความสำเร็จ พันธะสัญญาเพื่อการนำไปปฏิบัติ ทั้งนี้ การร่วมมือกับเครือข่ายในพื้นที่มีความสำคัญยิ่ง โครงการนี้เป็นจุดเริ่มต้นที่ส่งเสริมให้คนในชุมชนได้มีเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ร่วมกันคิด ร่วมกันทำแบบกัลยาณมิตรระหว่างตำบลต่าง ๆ โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางเชื่อมโยงทุกภาคส่วน การเกิดขึ้นของเครือข่ายบ้าน วัด โรงเรียน ชุมชน ควรจะได้ถูกนำไปใช้ต่อยอดขายผลในการพัฒนาชุมชนในมิติ หรือโครงการอื่น ๆ เพื่อเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็งมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

นริสา พิชัยวรตมะ. (2561). ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนกองทุนสวัสดิการชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดอุดรธานี. วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต สาขายุทธศาสตร์การพัฒนา. คณะบัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี.

มูลนิธิมหาสติปัฏฐาน รู้ชูจิตรักษาใจ (ม.ส.ป.) ภายใต้อุปถัมภ์ของพระราชสิทธาจารย์ วิ. (หลวงปู่ทองใบ ปภัสสโร) ประธานสงฆ์วัดนาหลวง จังหวัดอุดรธานี. (2567). หลักสูตรบรรพชาสามเณร 22 วันแห่งการตื่นรู้.

ศูนย์ประสานงานโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนเฉลิมพระเกียรติ คณะสงฆ์ภาค 10 (ส่วนกลาง 6 จังหวัด). (2567). สรุปบทเรียนรายงานโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนเฉลิมพระเกียรติ หลักสูตร 22 วัน แห่งการตื่นรู้.

สนธยา พลศรี. (2553). ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.

สำนักงานจังหวัดยโสธร กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด. (2567). แผนพัฒนาจังหวัดยโสธร (พ.ศ. 2566 - 2570) ฉบับทบทวน. ยโสธร: สำนักงานจังหวัดยโสธร.

สำนักปลัดกระทรวงวัฒนธรรม. (2559). ชุมชนคุณธรรมน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงขับเคลื่อนด้วยพลังบวร. กรุงเทพมหานคร: สำนักปลัดกระทรวงวัฒนธรรม.

เอกชัย บุญยาภิษฐาน. (2553). คู่มือวิเคราะห์ SWOT อย่างมืออาชีพ. กรุงเทพมหานคร: ปัญญาชน.

พรหมวิหาร 4 กับการพัฒนาจริยธรรมวิชาชีพและนวัตกรรมการศึกษาในศตวรรษที่ 21

The Four Sublime States of Mind and the Development of Professional Ethics and Educational Innovation in the 21st Century

ฉัตรชัย พึ่งน้ำ
Chatchai puengnam
สัตยา ศรีจานเหนือ
Sataya Srijannue
สนุก สิงห์มาตร
Sanook Singmart
โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 16 อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม
Rajprachanusorn 16 School, Wapi Pathum, Maha Sarakham Province
Email. chatchaipuengnam@gmail.com

Received: 5 February 2026; Revised: 23 March 2026; Accepted: 24 April 2026

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์สาระสำคัญของหลักพรหมวิหาร 4 ในฐานะพื้นฐานการพัฒนาคุณธรรมศึกษาแนวทางการประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาจริยธรรมวิชาชีพของครูและผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 และนำเสนอกรอบแนวคิดในการเชื่อมโยงหลักธรรมดังกล่าวกับการส่งเสริมเชิงนวัตกรรมการศึกษา โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงเอกสารผ่านการสังเคราะห์ข้อมูลจากพระไตรปิฎกเอกสารทางวิชาการและทฤษฎีด้านการบริหารจัดการสมัยใหม่ จากการวิเคราะห์แล้วพบว่าปัญหาจริยธรรมวิชาชีพและความท้าทายในการสร้างนวัตกรรมมีรากเหง้ามาจากปัญหาเชิงวัฒนธรรมและความสัมพันธ์ในองค์กร การนำหลักพรหมวิหาร 4 มาใช้ช่วยกรอบมโนทัศน์เชิงจริยธรรมโดยประกอบด้วย เมตตา และ กรุณา ซึ่งเป็นฐานในการสร้างความไว้วางใจและความปลอดภัยเชิงจิตวิทยาที่เอื้อต่อการสร้างนวัตกรรม มุทิตาช่วยส่งเสริมวัฒนธรรมแห่งการแบ่งปันและต่อยอดความรู้ และอุเบกขาเป็นหลักในการสร้างความยุติธรรมและการเรียนรู้จากความล้มเหลวอย่างเป็นกลาง บทความสรุปว่าผู้บริหารสถานศึกษาในฐานะผู้นำเชิงคุณธรรมต้องเป็นแบบอย่างในการใช้หลักธรรมนี้เพื่อสร้างบรรยากาศองค์กรที่เกื้อกูลซึ่งจะนำไปสู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมการศึกษาอย่างยั่งยืนในยุคดิจิทัล

คำสำคัญ: พรหมวิหาร 4, จริยธรรมวิชาชีพ, นวัตกรรมการศึกษา

Abstract

This academic article aims to analyze the essence of the Four Sublime States (Brahma Vihara 4) as a foundation for developing moral education, outlining approaches to enhancing

the professional ethics of teachers and school administrators in the 21st century, and presenting a conceptual framework linking these principles to promoting educational innovation. The research employs a documentary method, synthesizing information from the Buddhist scriptures, academic documents, and modern management theories. The analysis reveals that professional ethical problems and challenges in creating innovation stem from cultural and relational issues within organizations. The application of the Four Sublime States (Brahma Vihara 4), comprising Metta (loving-kindness) and Karuna (compassion), fosters a framework for ethical thinking. Metta (sympathetic joy), Mudita (sympathetic sympathetic joy), promotes a culture of sharing and knowledge growth, and Upekkha (equanimity), emphasizes fairness and impartial learning from failure. The article concludes that school administrators, as moral leaders, must exemplify the application of these principles to create a supportive organizational atmosphere, leading to sustainable educational innovation in the digital age.

Keywords: The Four Sublime States of Mind, Professional Ethics, Educational Innovation

บทนำ

โลกในศตวรรษที่ 21 กำลังเผชิญกับความท้าทายที่ซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วอันเป็นผลมาจากกระแสโลกาภิวัตน์ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีดิจิทัลและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจอย่างพลิกผันวงการการศึกษาก็เช่นเดียวกันไม่เพียงแต่ต้องรับมือกับการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ แต่ยังต้องทำหน้าที่เป็นแกนหลักในการสร้างทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพเพื่อนำพาสังคมไปสู่อนาคตที่ยั่งยืน(สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579)

จากสถานการณ์ปัจจุบันได้สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาเชิงโครงสร้างที่สำคัญสองประการ คือ วิกฤตด้านจริยธรรมวิชาชีพและความท้าทายในการสร้างนวัตกรรมการศึกษาที่ตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนและสังคมได้อย่างแท้จริง ในมิติของจริยธรรมวิชาชีพการแข่งขันที่สูงขึ้นและความกดดันในระบบการทำงานได้นำไปสู่การลดทอนความสำคัญของคุณค่าทางจริยธรรมในหลายวิชาชีพรวมถึงวิชาชีพครูและผู้บริหารการศึกษา ปัญหาการขาดความรับผิดชอบการยึดผลประโยชน์ส่วนตนมากกว่าประโยชน์ส่วนรวมและความสัมพันธ์เชิงลบในองค์กรล้วนเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา วิกฤตการณ์เหล่านี้ไม่เพียงส่งผลกระทบต่อความน่าเชื่อถือของสถาบันการศึกษาแต่ยังบั่นทอนขวัญและกำลังใจของบุคลากรและที่สำคัญที่สุดคือส่งผลโดยตรงต่อคุณภาพและอนาคตของผู้เรียน(พระธรรมโกศาจารย์, 2550)

ในมิติของนวัตกรรมการศึกษาแม้จะมีการนำเทคโนโลยีมาใช้ แต่บ่อยครั้งกลับเป็นเพียงการเปลี่ยนแปลงทางเทคนิคที่ผิวเผินขาดการหยั่งรากลึกในปรัชญาและวัฒนธรรมองค์กร ปัจจุบันการพัฒนาบุคลากรมักมุ่งเน้นสมรรถนะด้านเทคนิคและผลสัมฤทธิ์เชิงปริมาณเป็นสำคัญ ขณะที่มิติด้านจริยธรรมและจิตวิญญาณความเป็นครูถูกลดความสำคัญลงก่อให้เกิดช่องว่างระหว่างความก้าวหน้าทางนวัตกรรมกับความรับผิดชอบทางจริยธรรม หากการพัฒนานวัตกรรมในยุคดิจิทัลขาดกรอบคุณธรรมกำกับอาจนำไปสู่การใช้เทคโนโลยีอย่างไม่สมดุลและไม่คำนึงถึงผู้เรียนเป็นศูนย์กลางอย่างแท้จริง(วิโรจน์ สารรัตนะ, 2556)

ด้วยเหตุนี้แนวคิดพรหมวิหาร 4 จึงถูกหยิบยกมาเป็นฐานคุณค่าทางจริยธรรมหรือกรอบมโนทัศน์เชิงจริยธรรม เพื่อหล่อหลอมภาวะผู้นำและจริยธรรมวิชาชีพครูให้สามารถผสานความเมตตา กรุณา มุทิตา และ

อุเบกขา เข้ากับการสร้างและใช้นวัตกรรมทางการศึกษาได้อย่างมีมนุษยธรรมสมดุล และยั่งยืนอันเป็นโจทย์สำคัญของการศึกษาในศตวรรษที่ 21 (ชาญชัย อาจินสมาจาร, 2554)

จากปัญหาดังกล่าว บทความนี้จึงเสนอว่าการหวนกลับมาพิจารณาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะอย่างยิ่งพรหมวิหาร 4 ซึ่งเป็นหลักธรรมว่าด้วยคุณธรรมอันประเสริฐของผู้เป็นใหญ่หรือธรรมะประจำใจของผู้บริหาร สามารถเป็นเครื่องมืออันทรงพลังในการแก้ไขปัญหาทั้งสองมิติได้อย่างบูรณาการ พรหมวิหาร 4 ประกอบด้วย เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา เป็นหลักปฏิบัติที่มุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพจิตใจและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลซึ่งเป็นรากฐานที่สำคัญของการสร้างจริยธรรมที่มั่นคงและวัฒนธรรมองค์กรที่ส่งเสริมนวัตกรรมการนำหลักพรหมวิหาร 4 มาประยุกต์ใช้ในการบริหารการศึกษาจึงไม่ใช่เป็นเพียงการแก้ปัญหาที่ปลายเหตุแต่เป็นการสร้างรากฐานการพัฒนาที่ยั่งยืนจากภายในสู่ภายนอกทั้งในระดับบุคคลองค์กรและระบบการศึกษาโดยรวม

วัตถุประสงค์ของบทความ

เพื่อวิเคราะห์สาระสำคัญและองค์ประกอบของหลักพรหมวิหาร 4 ในฐานะที่เป็นหลักการพื้นฐานสำหรับการพัฒนาคุณธรรม

ขอบเขตการศึกษา

บทความนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสารที่มุ่งเน้นการศึกษาและสังเคราะห์เนื้อหาจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิโดยมีขอบเขตดังนี้

ขอบเขตด้านเนื้อหา ศึกษาแนวคิดหลักการและองค์ประกอบของพรหมวิหาร 4 ตามหลักพระพุทธศาสนาเชื่อมโยงกับแนวคิดด้านจริยธรรมวิชาชีพภาวะผู้นำและนวัตกรรมการศึกษา โดยเน้นการประยุกต์ใช้ในบริบทของบุคลากรทางการศึกษา ได้แก่ ครูและผู้บริหารสถานศึกษา

ขอบเขตด้านแหล่งข้อมูล รวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ พระไตรปิฎก ตำราทางพระพุทธศาสนา บทความวิจัยจากฐานข้อมูลทางวิชาการที่น่าเชื่อถือ หนังสือและเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมวิชาชีพและการบริหารนวัตกรรมการศึกษา

แนวคิดและกรอบทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

บทความนี้มีกรอบแนวคิดหลักในการศึกษาโดยอาศัยการบูรณาการแนวคิดและทฤษฎีที่สำคัญ 3 ส่วนเข้าด้วยกัน คือ

1.หลักพรหมวิหาร 4 เป็นกรอบทฤษฎีหลักที่ใช้เป็นแกนกลางในการวิเคราะห์ซึ่งประกอบด้วยคุณธรรม 4 ประการ ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตาและอุเบกขาหลักธรรมนี้ถูกมองว่าเป็นคุณสมบัติพื้นฐานของผู้นำและผู้บริหารที่สามารถสร้างความสัมพันธ์เชิงบวกและนำพาองค์กรไปสู่ความสำเร็จอย่างยั่งยืน

2.ทฤษฎีจริยธรรมวิชาชีพ แนวคิดที่ว่าด้วยมาตรฐานความประพฤติและคุณธรรมที่บุคคลในแต่ละวิชาชีพพึงยึดถือปฏิบัติเพื่อรักษาไว้ซึ่งเกียรติภูมิแห่งวิชาชีพและความไว้วางใจจากสังคมโดยพิจารณาถึงความรับผิดชอบต่อผู้รับบริการเพื่อนร่วมวิชาชีพ องค์กรและสังคมโดยรวม

3.แนวคิดนวัตกรรมการศึกษาและวัฒนธรรมองค์กร แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการสร้างสรรค์และนำสิ่งใหม่ๆมาใช้ในการจัดการศึกษาเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลทางการเรียนรู้ซึ่งการจะเกิดนวัตกรรมได้นั้นจำเป็นต้องอาศัยวัฒนธรรมองค์กรที่เปิดกว้างส่งเสริมการเรียนรู้และมีความปลอดภัยเชิงจิตวิทยา ที่เอื้อให้บุคลากรกล้าแสดงความคิดเห็นและทดลองสิ่งใหม่ๆโดยไม่กลัวความล้มเหลว

กรอบแนวคิดของบทความนี้ตั้งอยู่บนสมมติฐานที่ว่า การนำหลักพรหมวิหาร 4 มาเป็นฐานในการปฏิบัติงานของผู้บริหารและบุคลากรทางการศึกษาจะส่งผลโดยตรงต่อการยกระดับจริยธรรมวิชาชีพและในขณะเดียวกันก็จะสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เปี่ยมด้วยความเมตตา ความเกื้อกูลและความไว้วางใจซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญอย่างยิ่งต่อการขับเคลื่อนนวัตกรรมการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

ความหมายและองค์ประกอบของพรหมวิหาร 4

พรหมวิหาร 4 หรือที่รู้จักในอีกชื่อหนึ่งว่า อัปปมัญญา 4 คือหลักธรรมสำคัญในพระพุทธศาสนาที่หมายถึงธรรมะอันเป็นเครื่องอยู่ของพรหมหรือคุณธรรมอันประเสริฐของผู้เป็นใหญ่ คำว่า พรหม ในที่นี้มิได้หมายถึงเทพเจ้าในศาสนาฮินดูเท่านั้นแต่มีความหมายเชิงคุณลักษณะ คือ ผู้ประเสริฐหรือผู้มีคุณธรรมอันยิ่งใหญ่ ดังนั้นพรหมวิหาร 4 จึงเป็นหลักปฏิบัติสำหรับทุกคนที่ปรารถนาจะพัฒนาจิตใจให้สูงส่งโดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับผู้ที่มีบทบาทเป็นผู้นำหรือผู้บริหารซึ่งต้องดูแลรับผิดชอบต่อชีวิตและความเป็นอยู่ของผู้อื่น หลักธรรมชุดนี้ประกอบด้วยคุณธรรม 4 ประการที่เกื้อกูลซึ่งกันและกัน ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตาและอุเบกขา ซึ่งการปฏิบัติและพัฒนาคุณธรรมเหล่านี้อย่างสม่ำเสมอจะนำไปสู่การสร้างสภาวะทางจิตใจที่มั่นคง เปี่ยมด้วยความปรารถนาดีและมีปัญญาในการปฏิสัมพันธ์กับผู้คนและโลกรอบตัว

1. เมตตา ความรักและปรารถนาดี

เมตตา คือ สภาพจิตที่ประกอบด้วยความรักความปรารถนาดีและความมีไมตรีจิตต่อสรรพสัตว์ทั้งปวงโดยปราศจากเงื่อนไขและไม่มีขอบเขตเป็นความต้องการให้ผู้อื่นมีความสุขและความเจริญก้าวหน้าอย่างแท้จริง ในทางปฏิบัติเมตตาคือการแผ่ความรู้สึกที่เป็นมิตรไปยังผู้อื่นทำหน้าที่เป็นยาถอนพิษของความโกรธความเกลียดชังและความคิดมุ่งร้าย การเจริญเมตตาภาวนาได้รับการพิสูจน์ในงานวิจัยทางจิตวิทยาสมัยใหม่ด้านการบริหารและภาวะผู้นำว่าสามารถสร้างเสริมอารมณ์เชิงบวกเพิ่มพูนทรัพยากรส่วนบุคคล เช่น ความสัมพันธ์ทางสังคมที่ดีและความพึงพอใจในชีวิตในบริบทขององค์กรเมตตาคือรากฐานของการสร้างบรรยากาศการทำงานที่อบอุ่นและเกื้อกูล ผู้นำที่มีเมตตาจะแสดงออกถึงความห่วงใยในสวัสดิภาพและความสุขของทีมงานซึ่งนำไปสู่ความไว้วางใจและความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งขององค์กร (Fredrickson, 2013)

2. กรุณา การช่วยเหลือและปลดเปลื้องทุกข์

กรุณา คือ คุณธรรมที่เกิดขึ้นเมื่อรับรู้ถึงความทุกข์ยากหรือความเจ็บปวดของผู้อื่นแล้วเกิดความรู้สึกสงสารอย่างสุดซึ้งพร้อมกับความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะช่วยเหลือให้เขาเหล่านั้นพ้นจากความทุกข์นั้น ในทางจิตวิทยาภาวะผู้นำกรุณาถูกมองว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญของผู้นำที่มีประสิทธิภาพ โดยผู้นำที่มีกรุณาจะไม่เพิกเฉยต่อปัญหาหรือความเดือดร้อนของพนักงานแต่จะเข้าไปรับฟัง สอบถามและให้ความช่วยเหลืออย่างจริงจังเพื่อขจัดอุปสรรคในการทำงานหรือปัญหาในชีวิตส่วนตัวเท่าที่สามารถทำได้ (Worline & Dutton, 2017)

3. มุทิตา การยินดีในความสำเร็จของผู้อื่น

มุทิตา คือ ความชื่นชมยินดีอย่างจริงใจเมื่อเห็นผู้อื่นประสบความสำเร็จ มีความสุขหรือได้ดีโดยปราศจากความรู้สึกอิจฉาริษยา มุทิตาเป็นคุณธรรมที่ส่งเสริมให้เกิดความรู้สึกเชื่อมโยงและยินดีในความสุขของส่วนรวม ในองค์กรการศึกษาผู้บริหารหรือครูที่มีมุทิตาจะรู้สึกยินดีเมื่อเพื่อนร่วมงานได้รับการยอมรับ หรือเมื่อนักเรียนประสบความสำเร็จในการเรียนหรือกิจกรรมต่างๆ (พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), 2561)

4. อุเบกขา การวางใจเป็นกลางด้วยปัญญา

อุเบกขา คือ ความสามารถในการวางใจเป็นกลาง สงบและมั่นคงโดยมีปัญญาเป็นเครื่องกำกับ สามารถมองเห็นสิ่งต่างๆ ตามความเป็นจริงโดยไม่เอนเอียงไปด้วยความรัก ความชัง ความหลงหรือความกลัว อุเบกขาทำหน้าที่เป็นธรรมะที่ควบคุมและสร้างสมดุลให้กับเมตตา กรุณาและมุทิตาไม่ให้มีมากเกินไปจนเกิดความลำเอียงหรือความทุกข์ใจเพราะแบกรับปัญหาของผู้อื่นไว้ทั้งหมด(พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), 2561)

โดยสรุป พรหมวิหาร 4 เป็นโครงสร้างทางคุณธรรมที่สมบูรณ์ในตัวเองโดยมีเมตตาเป็นจุดเริ่มต้นในการสร้างความสัมพันธ์เชิงบวกกรุณาเป็นแรงผลักดันให้เกิดการช่วยเหลือมุทิตาเป็นเครื่องส่งเสริมความสุขและความสำเร็จร่วมกันและมีอุเบกขาเป็นแกนกลางที่สร้างความสมดุลและความยุติธรรมให้เกิดขึ้นในองค์กร (พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), 2561)

การพัฒนาจริยธรรมวิชาชีพด้วยหลักพรหมวิหาร 4

การเปลี่ยนผ่านสู่ศตวรรษที่ 21 ได้นำมาซึ่งความท้าทายเชิงจริยธรรมที่ซับซ้อนยิ่งขึ้นในทุกวิชาชีพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวิชาชีพทางการศึกษาซึ่งมีหน้าที่โดยตรงในการบ่มเพาะและสร้างพลเมืองสำหรับอนาคต การยึดมั่นในจรรยาบรรณวิชาชีพจึงไม่ใช่เป็นเพียงการปฏิบัติตามกฎระเบียบแต่คือการแสดงออกถึงความรับผิดชอบอย่างสูงสุดต่อผู้เรียน สังคมและอนาคตของชาติ หลักพรหมวิหาร 4 ได้นำเสนอกรอบคิดเชิงคุณธรรมจากภายในที่สามารถใช้เป็นรากฐานอันมั่นคงในการพัฒนาจริยธรรมวิชาชีพให้ก้าวข้ามเพียงการปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ไปสู่การเป็นผู้ประกอบวิชาชีพที่มีหัวใจของความเป็นครูและผู้บริหารอย่างแท้จริง

1. ความสำคัญของจริยธรรมวิชาชีพในศตวรรษที่ 21

ในยุคสมัยที่ข้อมูลข่าวสารหลั่งไหลอย่างรวดเร็วและความโปร่งใสเป็นสิ่งที่สังคมเรียกร้องจริยธรรมวิชาชีพของบุคลากรทางการศึกษาได้กลายเป็นปัจจัยชี้ขาดความน่าเชื่อถือและความไว้วางใจของสาธารณชนต่อสถาบันการศึกษา ความท้าทายทางจริยธรรมในปัจจุบันมีหลากหลายมิติ ตั้งแต่การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างมีความรับผิดชอบการปกป้องข้อมูลส่วนบุคคลของผู้เรียน การตัดสินใจที่เที่ยงธรรมภายใต้แรงกดดันจากตัวชี้วัดและผลการประเมินไปจนถึงการธำรงไว้ซึ่งความสัมพันธ์ที่ดีงามและเกื้อกูลกันในหมู่เพื่อนร่วมงาน การขาดจริยธรรมในวิชาชีพไม่เพียงส่งผลให้เกิดความขัดแย้งภายในองค์กรและทำให้บรรยากาศการทำงานเป็นพิษแต่ยังส่งผลกระทบโดยตรงต่อคุณภาพการเรียนรู้และสุขภาวะทางจิตใจของผู้เรียนซึ่งอาจสร้างบาดแผลระยะยาวที่บั่นทอนศักยภาพของพวกเขาในอนาคต

ดังนั้น จริยธรรมวิชาชีพในศตวรรษที่ 21 จึงต้องมีความหมายที่ลึกซึ้งกว่าการหลีกเลี่ยงการกระทำผิดแต่ต้องหมายรวมถึงการมุ่งมั่นกระทำในสิ่งที่ถูกต้องและดีงามอย่างสม่ำเสมอ เป็นการสร้างเข็มทิศทางศีลธรรมภายในจิตใจของแต่ละบุคคลเพื่อให้สามารถนำทางตนเองผ่านสถานการณ์ที่สลับซับซ้อนได้อย่างสง่างามและเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมซึ่งหลักพรหมวิหาร 4 สามารถเข้ามาตอบโจทย์นี้ได้อย่างเป็นรูปธรรม

2. การประยุกต์ใช้พรหมวิหาร 4 ในการพัฒนาจริยธรรม

การนำหลักพรหมวิหาร 4 มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาจริยธรรมวิชาชีพเป็นการเปลี่ยนกระบวนทัศน์จากการควบคุมด้วยกฎระเบียบภายนอกมาสู่การขับเคลื่อนด้วยคุณธรรมจากภายในจิตใจซึ่งจะสร้างจริยธรรมที่ยั่งยืนและแท้จริงโดยสามารถประยุกต์ใช้ในแต่ละองค์ประกอบได้ดังนี้

เมตตา รากฐานของจรรยาบรรณต่อผู้เรียนและเพื่อนร่วมงาน เมตตา คือ ความปรารถนาดีที่บริสุทธิ์เป็นจุดเริ่มต้นของจริยธรรมทั้งปวงในวิชาชีพครูสำหรับผู้เรียนครูที่มีเมตตาจะมองนักเรียนทุกคนด้วยสายตาแห่งความเอ็นดูและปรารถนาให้พวกเขาเจริญงอกงามในทุกด้านจริยธรรมที่เกิดจากเมตตาจะทำให้ครูทุ่มเทในการจัดการเรียนรู้ดูแลเอาใจใส่ในปัญหาของนักเรียนและปฏิบัติต่อพวกเขาด้วยความเคารพในศักดิ์ศรีความเป็น

มนุษย์ สำหรับเพื่อนร่วมงานเมตตาจะช่วยลดทอนความขัดแย้งสร้างบรรยากาศของการให้อภัยและสนับสนุนซึ่งกันและกัน ผู้นำที่มีเมตตาจะสร้างความสัมพันธ์บนฐานของความห่วงใยมากกว่าการสั่งการ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมที่เน้นการแสดงออกถึงความใส่ใจต่อผู้ตามเป็นสำคัญ

กรุณา จริยธรรมแห่งการลงมือช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาหากเมตตาคือความปรารถนาดี กรุณาคือการลงมือทำให้ความปรารถนานั้นเป็นจริง ในทางจริยธรรมกรุณาคือความไม่นิ่งดูดายต่อปัญหาและความทุกข์ยากของผู้อื่น ครูหรือผู้บริหารที่มีกรุณาเมื่อเห็นนักเรียนมีปัญหาการเรียนรู้หรือปัญหาครอบครัวจะไม่เพิกเฉย แต่จะพยายามสืบเสาะหาสาเหตุและให้ความช่วยเหลืออย่างสุดความสามารถหรือเมื่อเห็นเพื่อนร่วมงานกำลังเผชิญกับความยากลำบากในการทำงานก็พร้อมที่จะยื่นมือเข้าไปช่วยเหลือและให้กำลังใจการแสดงออกซึ่งกรุณาในที่ทำงานได้รับการยืนยันว่าสามารถสร้างองค์กรที่เข้มแข็งและมีมนุษยธรรมซึ่งบุคลากรจะรู้สึกผูกพันและทุ่มเทให้กับองค์กรมากขึ้นกรุณาจึงเป็นจริยธรรมเชิงรุกที่เปลี่ยนปัญหาให้กลายเป็นโอกาสในการสร้างคุณค่าและความดีงาม

มุทิตา จริยธรรมแห่งการส่งเสริมความสำเร็จและทำลายความอิจฉาริษยาความอิจฉาริษยาเป็นหนึ่งในปัญหาทางจริยธรรมที่ทำลายองค์กรอย่างเงียบนำไปสู่การไม่ร่วมมือ การกลั่นแกล้งและการบั่นทอนกำลังใจซึ่งกันและกัน มุทิตาเข้ามาทำหน้าที่เป็นยาถอนพิษของความอิจฉาโดยตรงผู้ประกอบวิชาชีพที่มีมุทิตาจะรู้สึกยินดีอย่างจริงใจเมื่อเห็นเพื่อนร่วมงานหรือนักเรียนประสบความสำเร็จ จริยธรรมข้อนี้แสดงออกผ่านการกล่าวชื่นชมการยกย่องให้เกียรติและการร่วมเฉลิมฉลองในความสำเร็จของผู้อื่น การสร้างวัฒนธรรมแห่งมุทิตาในสถานศึกษาจะทำให้บุคลากรกล้าที่จะแสดงศักยภาพอย่างเต็มที่โดยไม่ต้องกลัวว่าจะถูกสกัดกั้นจากเพื่อนร่วมงานเป็นการสร้างบรรยากาศของการทำงานเป็นทีมที่ทุกคนพร้อมจะแบ่งปันความรู้และส่งเสริมซึ่งกันและกันให้ก้าวหน้าไปพร้อมกันซึ่งเป็นหัวใจสำคัญขององค์กรที่มีจริยธรรมสูง

อุเบกขา จริยธรรมแห่งความยุติธรรมและความเที่ยงธรรม อุเบกขาเป็นคุณธรรมที่คอยกำกับและสร้างสมดุลให้กับเมตตา กรุณาและมุทิตา ทำให้การแสดงออกซึ่งคุณธรรมเหล่านั้นไม่เอนเอียงไปเพราะความรักหรือความชอบส่วนตัวในเชิงจริยธรรมวิชาชีพอุเบกขาคือหลักการของความยุติธรรมและความไม่ลำเอียงผู้บริหารที่มีอุเบกขาจะสามารถประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากรได้อย่างเที่ยงธรรมโดยยึดตามผลงานและหลักฐานเชิงประจักษ์ไม่ใช่จากความสัมพันธ์ส่วนตัวครูที่มีอุเบกขาจะให้คะแนนและปฏิบัติต่อนักเรียนทุกคนอย่างเท่าเทียมกันไม่เลือกที่รักมักที่ชังการตัดสินใจที่ตั้งอยู่บนฐานของอุเบกขาซึ่งเป็นการมองสิ่งต่างๆตามความเป็นจริงโดยปราศจากอคติจะสร้างความไว้วางใจและทำให้ทุกคนในองค์กรยอมรับในผลการตัดสินใจนั้นซึ่งจะช่วยลดข้อขัดแย้งและสร้างความเป็นธรรมให้เกิดขึ้นอย่างยั่งยืนในสถานศึกษา

โดยสรุป การบูรณาการหลักพรหมวิหาร 4 เข้ากับการปฏิบัติงานในวิชาชีพทางการศึกษาเป็นการสร้างเกราะป้องกันทางจริยธรรมจากภายในที่แข็งแกร่งทำให้บุคลากรไม่เพียงแต่ปฏิบัติตามจรรยาบรรณ แต่ยังปฏิบัติหน้าที่ด้วยหัวใจที่เปี่ยมด้วยความรักความช่วยเหลือ ความยินดีและความยุติธรรมซึ่งเป็นรากฐานสำคัญที่จะนำไปสู่การสร้างสรรค์นวัตกรรมทางการศึกษาต่อไป (พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต). 2561)

การพัฒนาจริยธรรมวิชาชีพและนวัตกรรมการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ด้วยพรหมวิหาร 4

หลังจากที่ได้วางรากฐานด้านจริยธรรมวิชาชีพผ่านหลักพรหมวิหาร 4 แล้วขั้นต่อไปคือการสำรวจว่ารากฐานทางคุณธรรมที่มั่นคงนี้จะสามารถปลดปล่อยศักยภาพในการสร้างสรรค์และขับเคลื่อนนวัตกรรมการศึกษาได้อย่างไรการสร้างนวัตกรรมในบริบททางการศึกษาไม่ได้เป็นเพียงเรื่องของเทคโนโลยีหรือเครื่องมือใหม่ๆแต่เป็นกระบวนการทางสังคมและวัฒนธรรมที่ต้องการสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวย ซึ่งสภาพแวดล้อม

ดังกล่าวมีจุดกำเนิดมาจากคุณภาพจิตใจและปฏิสัมพันธ์ของผู้คนในองค์กรซึ่งหลักพรหมวิหาร 4 สามารถเข้ามามีบทบาทได้อย่างมีนัยสำคัญ ได้ดังต่อไปนี้

1. ความหมายและความสำคัญของนวัตกรรมการศึกษา

นวัตกรรมการศึกษา หมายถึง การนำแนวคิดการปฏิบัติหรือสิ่งใหม่ๆซึ่งอาจเป็นได้ทั้งเทคนิค วิธีการ กระบวนการหรือสื่อการเรียนรู้ที่ได้รับการพัฒนาหรือปรับปรุงขึ้นมาใช้ในระบบการศึกษาอย่างเป็นระบบเพื่อมุ่งหวังที่จะแก้ปัญหาทางการศึกษาและเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลของกระบวนการเรียนรู้ให้ดียิ่งขึ้นในศตวรรษที่ 21 ซึ่งเป็นยุคที่ความรู้เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตมีความซับซ้อนขึ้นนวัตกรรมการศึกษาจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งสถานศึกษาไม่สามารถจัดการเรียนการสอนในรูปแบบเดิมที่เน้นการถ่ายทอดความรู้จากครูสู่ผู้เรียนเพียงอย่างเดียวได้อีกต่อไปแต่จำเป็นต้องสร้างนวัตกรรมที่ส่งเสริมทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 เช่น การคิดวิเคราะห์การแก้ปัญหาที่ซับซ้อนความคิดสร้างสรรค์และการทำงานร่วมกับผู้อื่น

อย่างไรก็ตามอุปสรรคสำคัญของการสร้างนวัตกรรมในองค์กรจำนวนมากไม่ได้อยู่ที่การขาดแคลนความคิดหรือเทคโนโลยีแต่อยู่ที่วัฒนธรรมองค์กรที่ไม่เอื้ออำนวยเช่นวัฒนธรรมที่เต็มไปด้วยความกลัวการลงโทษเมื่อเกิดความผิดพลาดการแข่งขันชิงดีชิงเด่นและการขาดความไว้วางใจซึ่งกันและกันสภาพแวดล้อมเช่นนี้จะบั่นทอนความคิดริเริ่มและทำให้บุคลากรเลือกที่จะอยู่ในพื้นที่ปลอดภัยมากกว่าที่จะเสี่ยงทำสิ่งใหม่ๆนี่คือจุดที่หลักพรหมวิหาร 4 จะเข้ามาเป็นกลไกสำคัญในการทลายกำแพงเหล่านี้

2. การเชื่อมโยงพรหมวิหาร 4 กับการสร้างนวัตกรรมการศึกษา

การสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ส่งเสริมนวัตกรรมจำเป็นต้องอาศัยสภาวะที่เรียกว่า ความปลอดภัยเชิงจิตวิทยาซึ่งหมายถึงความเชื่อร่วมกันของสมาชิกในทีมว่าพวกเขาสามารถแสดงความคิดเห็นตั้งคำถามหรือยอมรับความผิดพลาดได้โดยไม่ต้องกลัวว่าจะถูกลงโทษหรือทำให้อับอายหลักพรหมวิหาร 4 เป็นเครื่องมืออันทรงพลังในการสร้างสภาวะดังกล่าวดังนี้

เมตตา สร้างความไว้วางใจและความปลอดภัยผู้นำที่บริหารด้วยเมตตาจะสร้างบรรยากาศของความไว้วางใจและความรู้สึกปลอดภัยให้กับทีมงาน เมื่อบุคลากรรับรู้ได้ถึงความปรารถนาดีและความห่วงใยจากผู้บังคับบัญชาและเพื่อนร่วมงานพวกเขาจะกล้าที่จะนำเสนอแนวคิดที่แตกต่าง กล้าที่จะทดลองวิธีการใหม่ๆเพราะเชื่อมั่นว่าจะไม่ถูกตำหนิหรือตัดสินหากผลลัพธ์ไม่เป็นไปตามที่คาดหวังเมตตาจึงเป็นดั่งตาข่ายนิรภัยที่รองรับความเสี่ยงจากการสร้างสรรค์สิ่งใหม่

กรุณา ขับเคลื่อนนวัตกรรมที่ตอบโจทย์นวัตกรรมที่ดีที่สุดคือสิ่งที่สามารถแก้ปัญหาหรือตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของผู้ใช้งานได้ กรุณาคือความต้องการช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นทุกข์เป็นแรงผลักดันให้ครูและผู้บริหารพยายามทำความเข้าใจ ความทุกข์ของผู้เรียนอย่างลึกซึ้ง เช่น ความเบื่อหน่ายในการเรียน ความไม่เข้าใจในเนื้อหาหรืออุปสรรคในการเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ความเข้าใจอย่างเห็นอกเห็นใจนี้จะนำไปสู่การออกแบบนวัตกรรมการสอนหรือนวัตกรรมทางการบริหารที่แก้ปัญหาได้ตรงจุดและมีความหมายอย่างแท้จริง

มุทิตา ส่งเสริมวัฒนธรรมแห่งการแบ่งปันและต่อยอดในองค์กรที่ขาดมุทิตาความสำเร็จของคนหนึ่งอาจกลายเป็นความทุกข์ของอีกคนหนึ่งทำให้ทุกคนต่างเก็บความรู้และแนวคิดของตนไว้ แต่ในองค์กรที่เปี่ยมด้วยมุทิตาจิตเมื่อมีใครคนหนึ่งคิดค้นนวัตกรรมที่ประสบความสำเร็จทุกคนจะร่วมยินดีและพร้อมที่จะเรียนรู้จากความสำเร็จนั้น มุทิตาจึงทำลายวัฒนธรรมการทำงานแบบตัวใครตัวมันและสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงปฏิบัติที่มีการแบ่งปันแลกเปลี่ยนและต่อยอดแนวคิดซึ่งกันและกันซึ่งเป็นหัวใจของการเร่งกระบวนการสร้างนวัตกรรมให้เร็วขึ้น

อุเบกขา สร้างความยุติธรรมในการประเมินและเรียนรู้จากความล้มเหลวกระบวนการสร้างนวัตกรรมย่อมมีความล้มเหลวเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ อุเบกขาคือคุณธรรมที่ช่วยให้ผู้นำและทีมงานสามารถประเมินผลของโครงการนวัตกรรมได้อย่างเป็นกลางตามข้อมูลและหลักฐานเชิงประจักษ์โดยไม่ใช้อคติหรือความรู้สึกส่วนตัวเข้ามาเกี่ยวข้องนอกจากนี้ อุเบกขายังช่วยให้ทุกคนสามารถยอมรับความล้มเหลวที่เกิดขึ้นได้อย่างสงบและมองมันเป็นบทเรียนอันล้ำค่าเพื่อการพัฒนาต่อไปแทนที่จะมองหาคนผิดเพื่อลงโทษซึ่งทัศนคติเช่นนี้จะสร้างองค์กรที่ยืดหยุ่นและพร้อมที่จะเรียนรู้และเติบโตอยู่เสมอ

3. ตัวอย่างการประยุกต์ใช้พรหมวิหาร 4 ในการบริหารการศึกษาเพื่อสร้างนวัตกรรม

สมมติว่าผู้บริหารสถานศึกษาต้องการส่งเสริมให้ครูพัฒนานวัตกรรมการจัดการเรียนรู้แบบ Active Learning ขึ้นในโรงเรียนสามารถนำหลักพรหมวิหาร 4 มาใช้ได้ดังนี้

1. เริ่มต้นด้วยเมตตา ผู้บริหารสื่อสารวิสัยทัศน์ด้วยความปรารถนาดีต่อทั้งครูและนักเรียน ชี้ให้เห็นว่าเป้าหมายคือการทำให้นักเรียนมีความสุขกับการเรียนรู้และครูได้พัฒนาศักยภาพของตนเอง พร้อมแสดงความเชื่อมั่นและไว้วางใจว่าครูทุกคนทำได้

2. ให้ความช่วยเหลือด้วยกรุณา ผู้บริหารสำรวจปัญหาและความกังวลของครู เช่น กลัวสอนไม่ทัน ไม่มีเวลาเตรียมสื่อหรือไม่มั่นใจในวิธีสอน จากนั้นจึงจัดหาทรัพยากรที่จำเป็น เช่น การอบรมเชิงปฏิบัติการจัดหาผู้เชี่ยวชาญมาเป็นพี่เลี้ยงหรือปรับลดภาระงานอื่นที่ไม่จำเป็นเพื่อขจัดอุปสรรคและความทุกข์ใจของครู

3. ส่งเสริมด้วยมุทิตา เมื่อมีครูบางคนเริ่มทดลองใช้และเห็นผลดีผู้บริหารจะประกาศชื่นชมยกย่องในที่ประชุมและจัดเวทีให้ครูคนนั้นได้แบ่งปันประสบการณ์และความสำเร็จให้เพื่อนครูคนอื่นๆ ฟังเพื่อสร้างแรงบันดาลใจและแสดงให้เห็นว่าความสำเร็จของคนหนึ่งคือความภาคภูมิใจของส่วนรวม

4. ประเมินผลด้วยอุเบกขา เมื่อสิ้นสุดภาคเรียนผู้บริหารจะนำทีมครูประเมินผลของนวัตกรรมที่ได้ทดลองใช้อย่างเป็นระบบโดยดูจากข้อมูลผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนและผลสำรวจความพึงพอใจ ทั้งส่วนที่สำเร็จและส่วนที่ต้องปรับปรุงจะถูกนำมาวิเคราะห์ร่วมกันอย่างเป็นกลางและปราศจากการตำหนิ เพื่อวางแผนพัฒนาในปีการศึกษาถัดไป

กระบวนการเช่นนี้แสดงให้เห็นว่า พรหมวิหาร 4 ไม่ใช่หลักธรรมที่หยุดนิ่งแต่เป็นกรอบการปฏิบัติเชิงรุกที่สามารถสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เปี่ยมด้วยจริยธรรมและในขณะเดียวกันก็เป็นดินที่อุดมสมบูรณ์ที่สุดสำหรับการเพาะเมล็ดพันธุ์แห่งนวัตกรรมการศึกษาให้เติบโตงอกงามในศตวรรษที่ 21 (ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์, 2561)

บทบาทของผู้บริหารการศึกษาในยุคปัจจุบัน

ในภูมิทัศน์การศึกษาที่เปลี่ยนแปลงอย่างไม่หยุดนิ่งของศตวรรษที่ 21 บทบาทของผู้บริหารการศึกษาได้แปรเปลี่ยนไปอย่างสิ้นเชิงจากเดิมที่เป็นเพียงผู้ควบคุมกฎระเบียบและจัดการทรัพยากรสู่การเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Bass & Riggio, 2006) และผู้สร้างแรงบันดาลใจที่ต้องนำพาองค์กรให้ก้าวข้ามความท้าทายทั้งในมิติของจริยธรรมและนวัตกรรมไปพร้อมกันผู้บริหารจึงเปรียบเสมือนสถาปนิกทางวัฒนธรรมของสถานศึกษาที่มีหน้าที่ออกแบบและสร้างสรรค์สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเติบโตทั้งทางปัญญาและจิตใจของบุคลากรและผู้เรียนในบริบทนี้หลักพรหมวิหาร 4 ไม่ใช่เป็นเพียงคุณธรรมส่วนบุคคลแต่ได้กลายเป็นเครื่องมือเชิงกลยุทธ์ที่สำคัญยิ่งสำหรับผู้บริหารในการสร้างองค์กรการศึกษาที่มีทั้งคุณธรรมและสมรรถนะสูง

1. การนำพรหมวิหาร 4 มาใช้ในการบริหารบุคลากร

บุคลากรคือหัวใจของสถานศึกษาการบริหารบุคลากรที่มีประสิทธิภาพจึงเป็นกุญแจสำคัญสู่ความสำเร็จขององค์กรผู้บริหารสามารถนำหลักพรหมวิหาร 4 มาประยุกต์ใช้เพื่อสร้างความผูกพันและดึงศักยภาพสูงสุดของทีมงานออกมาได้ดังนี้

การบริหารด้วยเมตตาและกรุณา ผู้บริหารยุคใหม่ต้องเปลี่ยนจากการบริหารแบบสั่งการมาสู่การบริหารแบบเอาใจใส่และสนับสนุนการใช้เมตตาในการบริหารหมายถึงการมองเห็นคุณค่าและความเป็นมนุษย์ของบุคลากรทุกคนรับฟังปัญหาของพวกเขาด้วยความเข้าใจและแสดงความห่วงใยอย่างจริงใจเมื่อผนวกกับกรุณาผู้บริหารจะไม่เพียงรับฟังแต่จะลงมือช่วยเหลืออย่างเป็นรูปธรรม เช่น การจัดหาสวัสดิการที่เหมาะสม การสร้างสมดุลระหว่างชีวิตการทำงานและชีวิตส่วนตัวและการปกป้องบุคลากรจากแรงกดดันที่ไม่สมเหตุสมผลภาวะผู้นำที่มีความกรุณาได้รับการพิสูจน์แล้วว่าสามารถลดอัตราการลาออกของพนักงานและลดภาวะหมดไฟในการทำงานได้อย่างมีนัยสำคัญซึ่งเป็นการรักษาบุคลากรที่มีคุณภาพไว้กับองค์กรในระยะยาว

การบริหารด้วยมุทิตาและอุเบกขาการสร้างระบบการให้รางวัลและการประเมินผลที่เป็นธรรมถือเป็นความท้าทายอย่างยิ่งของผู้บริหารการใช้มุทิตาหมายถึงการสร้างวัฒนธรรมแห่งการยอมรับและชื่นชมความสำเร็จของผู้อื่นอย่างเปิดเผยผู้บริหารต้องเป็นผู้นำในการกล่าวชมเชยยกย่องบุคลากรที่สร้างผลงานดีเด่นเพื่อให้การทำความดีและความสำเร็จเป็นสิ่งที่น่าปรารถนาสำหรับทุกคนในขณะเดียวกันต้องใช้อุเบกขาเป็นหลักในการประเมินผลการปฏิบัติงานและการพิจารณาความดีความชอบ โดยยึดมั่นในหลักการ ความโปร่งใสและข้อมูลเชิงประจักษ์เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมสูงสุดการผสมผสานระหว่างมุทิตาที่สร้างแรงจูงใจเชิงบวกและอุเบกขาที่สร้างความยุติธรรมจะทำให้ระบบการบริหารบุคลากรมีความสมดุลและได้รับการยอมรับจากทุกคนในองค์กร

2. การสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่มีจริยธรรมและนวัตกรรม

วัฒนธรรมองค์กรคือบุคลิกภาพของสถานศึกษาซึ่งส่งผลโดยตรงต่อพฤติกรรมของบุคลากรและผลลัพธ์ทางการศึกษาผู้บริหารที่ใช้หลักพรหมวิหาร 4 เป็นเข็มทิศในการบริหารจะสามารถสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เกื้อหนุนทั้งจริยธรรมและนวัตกรรมไปพร้อมกันได้

จากวัฒนธรรมแห่งความกลัวสู่วัฒนธรรมแห่งความปลอดภัยผู้บริหารที่ขาดเมตตาและกรุณา มักจะบริหารด้วยการสร้างความกลัวการตำหนิและการลงโทษซึ่งนำไปสู่วัฒนธรรมที่บุคลากรไม่กล้าแสดงความคิดเห็น ไม่กล้าลองผิดลองถูกและเลือกที่จะทำตามคำสั่งเพื่อความอยู่รอดเท่านั้นในทางตรงกันข้าม ผู้บริหารที่เปี่ยมด้วยเมตตาและกรุณาจะสร้างความปลอดภัยเชิงจิตวิทยาซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการส่งเสริมนวัตกรรมเมื่อครูและบุคลากรรู้สึกปลอดภัยพวกเขาจะกล้าที่จะแบ่งปันปัญหากล้าที่จะเสนอแนวคิดใหม่ๆ และกล้าที่จะยอมรับความผิดพลาดเพื่อการเรียนรู้ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของวงจรการพัฒนาและสร้างสรรค์นวัตกรรมที่ไม่สิ้นสุด

จากวัฒนธรรมการแข่งขันสู่วัฒนธรรมการทำงานร่วมกันในองค์กรที่ขับเคลื่อนด้วยความอิจฉาริษยาตรงข้ามกับมุทิตาและความลำเอียงตรงข้ามกับอุเบกขาจะเกิดการแข่งขันแบบตัวใครตัวมันและการเมืองภายในองค์กรที่บั่นทอนพลังของส่วนรวมแต่ผู้บริหารที่ส่งเสริมมุทิตาจิตจะสร้างบรรยากาศที่ทุกคนพร้อมจะแบ่งปันความรู้และร่วมมือกันเพื่อเป้าหมายร่วมกันการทำงานร่วมกันคือหัวใจของการสร้างนวัตกรรมที่ซับซ้อนในศตวรรษที่ 21 นอกจากนี้การยึดมั่นในอุเบกขาของผู้บริหารจะทำให้ทุกคนเชื่อมั่นว่าผลประโยชน์จะถูกจัดสรรอย่างเป็นธรรมและทุกคนจะได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกันซึ่งเป็นรากฐานที่มั่นคงของความร่วมมือในระยะยาว (สมศักดิ์ ดลประสิทธิ์, 2561)

ดังนั้นบทบาทของผู้บริหารการศึกษาในยุคปัจจุบันจึงไม่ใช่เป็นเพียงผู้บริหารจัดการแต่เป็นผู้นำเชิงคุณธรรมที่ต้องทำหน้าที่เป็นแบบอย่างในการปฏิบัติตนตามหลักพรหมวิหาร 4 และใช้หลักธรรมเหล่านี้เป็นเครื่องมือในการออกแบบและสร้างสรรค์วัฒนธรรมองค์กรที่เปี่ยมด้วยความไว้วางใจความเกื้อกูลความร่วมมือและความเป็นธรรม เมื่อวัฒนธรรมองค์กรแข็งแกร่งจากภายในด้วยรากฐานทางจริยธรรมที่มั่นคงแล้วการขับเคลื่อนนวัตกรรมการศึกษาให้เกิดขึ้นจากภายนอกก็จะกลายเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้เองอย่างเป็นธรรมชาติและยั่งยืนเป็นการบูรณาการศาสตร์แห่งการบริหารจัดการสมัยใหม่เข้ากับศิลป์แห่งการครองตนครองคนด้วยคุณธรรมอันประเสริฐได้อย่างลงตัว

แนวทางการประยุกต์ใช้พรหมวิหาร 4 ในอนาคต

คุณค่าของหลักพรหมวิหาร 4 ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงในบริบทของการศึกษาเท่านั้นแต่ยังสามารถขยายผลและทำการศึกษาวิจัยเพิ่มเติมในมิติอื่นๆ ได้อีกในอนาคตอาทิ 1.การวิจัยเชิงประจักษ์ควรมีการทำวิจัยเชิงปริมาณเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างระดับการใช้พรหมวิหาร 4 ของผู้บริหารกับตัวแปรต่างๆ เช่น ขวัญกำลังใจของครูและผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนรวมถึงการทำวิจัยเชิงคุณภาพในรูปแบบกรณีศึกษาของสถานศึกษาที่ประสบความสำเร็จในการนำหลักธรรมนี้ไปใช้เพื่อถอดบทเรียนที่เป็นรูปธรรม 2. การประยุกต์ใช้ในสาขาวิชาชีพอื่นหลักพรหมวิหาร 4 สามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาจริยธรรมและนวัตกรรมในวิชาชีพอื่นๆที่ต้องปฏิสัมพันธ์กับผู้คนและเผชิญความท้าทายที่ซับซ้อนได้เช่นกัน เช่น วงการแพทย์และสาธารณสุขการดูแลผู้ป่วยด้วยเมตตากรุณาวงการธุรกิจการสร้างองค์กรที่มีมนุษยธรรมและยั่งยืน และวงการการเมืองการปกครองการบริหารบ้านเมืองด้วยความยุติธรรม 3. การบูรณาการกับเทคโนโลยีดิจิทัล ในยุคที่ปัญญาประดิษฐ์และเทคโนโลยีการศึกษามีบทบาทมากขึ้นการวิจัยในอนาคตอาจศึกษาว่าเราจะสามารถฝังคุณค่าของพรหมวิหาร 4 ลงไปในการออกแบบและใช้งานเทคโนโลยีเหล่านี้ได้อย่างไร เพื่อให้มั่นใจว่านวัตกรรมทางเทคโนโลยีจะถูกนำมาใช้เพื่อส่งเสริมสุขภาวะและความเจริญงอกงามของมนุษย์อย่างแท้จริง โดยสรุปพรหมวิหาร 4 คือภูมิปัญญาอันไร้กาลเวลาที่สามารถเป็นแสงสว่างนำทางให้วงการศึกษาฝ่าฟันความท้าทายในศตวรรษที่ 21 ไปได้การหวนกลับมาสู่รากฐานทางคุณธรรมที่เรียบง่ายแต่ลึกซึ้งนี้ อาจเป็นกุญแจสำคัญที่สุดในการสร้างอนาคตทางการศึกษาที่เปี่ยมด้วยทั้งความเป็นเลิศทางปัญญาและคุณธรรมความดีงามอย่างยั่งยืน(Russell, S. 2019)

องค์ความรู้ใหม่

จากการวิเคราะห์ พรหมวิหาร 4 กับการพัฒนาจริยธรรมวิชาชีพและนวัตกรรมการศึกษาใน ศตวรรษที่ 21 สามารถสรุปองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการบูรณาการหลักพุทธธรรมเข้ากับศาสตร์การบริหารจัดการสมัยใหม่ได้ดังนี้ 1. การสร้างเข็มทิศทางศีลธรรมจากภายใน องค์ความรู้ใหม่ชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาจริยธรรมวิชาชีพในยุคดิจิทัลไม่สามารถพึ่งพาเพียงกฎระเบียบภายนอกได้อีกต่อไปแต่ต้องสร้างจากหลักพรหมวิหาร 4 เพื่อเป็นแนวทางกำกับตนเอง เช่น เมตตาและกรุณาเปลี่ยนบทบาทจากผู้ควบคุมมาเป็นผู้สนับสนุนที่มองเห็นคุณค่าความเป็นมนุษย์ ส่วนมุทิตาเป็นยาถอนพิษความอิจฉาริษยาในองค์กรและส่งเสริมการทำงานเป็นทีมเชิงสร้างสรรค์ สำหรับอุเบกขาเป็นการสร้างความยุติธรรมและความเที่ยงธรรมในการตัดสินใจโดยปราศจากอคติ 2. พรหมวิหาร 4 ในฐานะฐานรากของความปลอดภัยเชิงจิตวิทยาบทความค้นพบความเชื่อมโยงที่สำคัญว่าหลักธรรมนี้เป็นปัจจัยต้นน้ำที่เอื้อต่อการเกิดนวัตกรรม เช่น เมตตา ทำหน้าที่เป็นตาข่ายนิรภัยที่ทำให้บุคลากรกล้าเสี่ยงและทดลองสิ่งใหม่โดยไม่กลัวการถูกตำหนิ มุทิตา ช่วยสลายวัฒนธรรมการทำงานแบบตัวใครตัวมันสู่การเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่พร้อมแบ่งปันความสำเร็จร่วมกัน อุเบกขาช่วยให้องค์กรเรียนรู้จากความล้มเหลวได้อย่างเป็นกลางมองความผิดพลาดเป็นบทเรียนแทนการหาคนผิด 3. นวัตกรรมที่ขับเคลื่อนด้วย

ความเห็นอกเห็นใจด้วยการใช้กรุณาเป็นแรงผลักดันให้นักศึกษาและผู้บริหารพยายามทำความเข้าใจปัญหาหรือ Pain Point ของผู้เรียนอย่างลึกซึ้งส่งผลให้เกิดนวัตกรรมทางการศึกษาที่ตอบโจทย์ความต้องการที่แท้จริง ไม่ใช่เพียงการเปลี่ยนแปลงทางเทคนิคที่ผิวเผิน 4. บทบาทใหม่ของผู้บริหารสถาปนิกทางวัฒนธรรมผู้บริหารในศตวรรษที่ 21 ต้องเป็นผู้นำเชิงคุณธรรมที่ใช้พรหมวิหาร 4 เป็นเครื่องมือเชิงกลยุทธ์เปลี่ยนจากวัฒนธรรมแห่งความกลัว ไปสู่วัฒนธรรมแห่งความปลอดภัยผสมผสานศาสตร์การบริหารสมัยใหม่เข้ากับศิลป์แห่งการครองใจคนด้วยคุณธรรมเพื่อสร้างองค์กรที่ยั่งยืนในยุคดิจิทัล

สรุป

บทความนี้ได้นำเสนอการบูรณาการหลักพุทธธรรมพรหมวิหาร 4 เข้ากับบริบทของการศึกษาในศตวรรษที่ 21 โดยชี้ให้เห็นว่าหลักธรรมอันเก่าแก่นี้มิได้เป็นเพียงคุณธรรมส่วนบุคคลที่ล้าสมัยแต่เป็นกรอบแนวคิดเชิงปฏิบัติการที่ทรงพลังและมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการแก้ไขวิกฤตการณ์ร่วมสมัยทั้งในมิติของจริยธรรมวิชาชีพและมิติของการสร้างสรรค์นวัตกรรมการศึกษา จากผลการศึกษาและสังเคราะห์เอกสารเชิงวิชาการสามารถสรุปได้ว่าปัญหาความเสื่อมถอยทางจริยธรรมและความท้าทายในการสร้างนวัตกรรมในวงการศึกษามีรากเหง้ามาจากปัญหาเชิงวัฒนธรรมและความสัมพันธ์ในองค์กร (Schein & Schein, 2016)การแก้ปัญหาด้วยกฎระเบียบหรือการนำเข้าเทคโนโลยีจากภายนอกเพียงอย่างเดียวจึงไม่สามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืนได้ บทความนี้จึงได้เสนอว่าหลักพรหมวิหาร 4 ซึ่งประกอบด้วย เมตตา กรุณา มุทิตาและอุเบกขา เป็นคำตอบที่สามารถแก้ไขปัญหาได้จากรากฐานภายใน การนำหลักพรหมวิหาร 4 มาประยุกต์ใช้จะเป็นการสร้าง เข็มทิศทางศีลธรรมภายในจิตใจของบุคลากรทางการศึกษาทำให้การปฏิบัติตามจรรยาบรรณวิชาชีพไม่ได้เกิดจากการบังคับแต่เกิดจากความปรารถนาดี เมตตา ความไม่นิ่งดูดายต่อปัญหา กรุณา ความชื่นชมยินดีในความสำเร็จของผู้อื่น มุทิตา และความยึดมั่นในความยุติธรรม อุเบกขา ซึ่งเป็นการยกระดับจริยธรรมวิชาชีพให้มีความลึกซึ้งและมั่นคงด้วยเหตุที่รากฐานทางจริยธรรมที่แข็งแกร่งนี้ยังส่งผลโดยตรงต่อการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อการเกิดนวัตกรรม โดยเมตตาและกรุณาเป็นบ่อเกิดของความปลอดภัยเชิงจิตวิทยาที่ทำให้บุคลากรกล้าคิดกล้าทำและกล้าเสี่ยง มุทิตาส่งเสริมวัฒนธรรมแห่งการแบ่งปันและต่อยอดความรู้ในขณะที่อุเบกขาช่วยให้องค์กรสามารถเรียนรู้จากความล้มเหลวได้อย่างสร้างสรรค์และเป็นกลาง ท้ายที่สุดบทบาทของผู้บริหารการศึกษาในฐานะ ผู้นำเชิงคุณธรรมคือผู้ที่มีหน้าที่สำคัญในการเป็นแบบอย่าง (Bass & Riggio, 2006) และใช้หลักพรหมวิหาร 4 เป็นเครื่องมือในการสร้างสรรค์วัฒนธรรมองค์กรที่เกื้อหนุนทั้งคุณธรรมและนวัตกรรมให้เติบโตไปพร้อมกันได้อย่างสมดุล

เอกสารอ้างอิง

ชาญชัย อาจินสมาจาร. (2554). จริยธรรมสำหรับครูและผู้บริหารสถานศึกษา. กรุงเทพมหานคร: ปัญญาชน.

ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์. (2561). 80 นวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ. พิมพ์ครั้งที่ 8. นนทบุรี: พีบาลานซ์กรุ๊ป.

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2550). พุทธบริหารธรรม: ศิลปะแห่งการบริหารจัดการ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต). (2561). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 34. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิการศึกษาเพื่อสันติภาพ พระธรรมปิฎก.

วิโรจน์ สารรัตนะ. (2556). ภาวะผู้นำทางการศึกษา: แนวคิด ทฤษฎี และกรณีศึกษา. กรุงเทพมหานคร: ทิพยวิสุทธิ์.

สมศักดิ์ ดลประสิทธิ์. (2561). ภาวะผู้นำทางการศึกษาในยุคดิจิทัล. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ดี.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579. กรุงเทพมหานคร: พริกหวานกราฟฟิค.

Bass, B. M., & Riggio, R. E. (2006). Transformational Leadership (2nd ed.). Psychology Press.

Fredrickson, B. L. (2013). Love 2.0: Creating Happiness and Health in Moments of Connection. Penguin.

Russell, S. (2019). Human Compatible: Artificial Intelligence and the Problem of Control. Viking.

Schein, E. H., & Schein, P. A. (2016). Organizational Culture and Leadership (5th ed.). Wiley.

Worline, M. C., & Dutton, J. E. (2017). Awakening Compassion at Work: The Quiet Power That Elevates People and Organizations. Berrett-Koehler Publishers.

ผลกระทบของโปรแกรมการเรียนรู้จากความล้มเหลวทางธุรกิจต่อการปรับเปลี่ยนแนวทางการตอบสนองต่อความล้มเหลวและแนวปฏิบัติทางธุรกิจของผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดชัยภูมิ

The Effect of Business Failure Learning Program on the Transformation of Failure Response Approaches and Business Practices of Community Enterprise Entrepreneurs in Chaiyaphum Province

สำเริง ไกยวงค์
Samroeng Kaiyawong
หทัยกาญจน์ ทองศรีสุข
Hathaikarn Tongsrisuk
มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ
Chaiyaphum Rajabhat University
E-mail: Wearetheworldsong@gmail.com

Received: 21 May 2025; Revised: 8 June 2025; Accepted: 12 November 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยมีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาวิธีการตอบสนองต่อความล้มเหลวของผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนที่ได้รับการแทรกแซงด้วยโปรแกรมการเรียนรู้จากความล้มเหลวทางธุรกิจ และ 2) เพื่อวิเคราะห์บทเรียนและหลักการสำคัญที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน กลุ่มตัวอย่างคือผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนที่ได้รับการแทรกแซงด้วยโปรแกรมการเรียนรู้จากความล้มเหลวทางธุรกิจซึ่งถูกเลือกโดยวิธีการเจาะจง จำนวน 15 คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์ และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิค Thematic analysis ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า 1) ผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนมีการตอบสนองต่อความล้มเหลวในเชิงบวกมากขึ้นทั้งในการความคิด อารมณ์ และความตั้งใจเชิงพฤติกรรม เช่น มองความล้มเหลวเป็นส่วนหนึ่งของความสำเร็จ และมีความมุ่งมั่นที่จะก้าวไปข้างหน้าโดยไม่กลัวความล้มเหลว และ 2) หลักการสำคัญและบทเรียนที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในวิสาหกิจชุมชนคือ ความล้มเหลวไม่ใช่การสิ้นสุดของธุรกิจ แต่เป็นโอกาสในการเรียนรู้และพัฒนาให้ดีขึ้น ผู้ประกอบการที่ประสบความสำเร็จมักมีความมุ่งมั่น ไม่ยอมแพ้ ปรับตัวตามสถานการณ์ เรียนรู้จากข้อผิดพลาดและความล้มเหลว เปิดใจรับฟังคำวิจารณ์ของลูกค้า และพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้ตรงตามความต้องการของตลาด

คำสำคัญ: การเรียนรู้จากความล้มเหลว, การตอบสนองต่อความล้มเหลว, วิสาหกิจชุมชน, การแทรกแซง

Abstract

This research article is a qualitative study with two objectives: 1) to investigate how community enterprise entrepreneurs respond to failure after being intervened with a business failure learning program, and 2) to analyze key lessons and principles applicable to community enterprise development. The sample group consisted of 15 community enterprise entrepreneurs who underwent an intervention of a business failure learning program, selected through purposive sampling. Data was collected using interview transcripts and analyzed using Thematic analysis. The data analysis revealed that 1) community enterprise entrepreneurs developed more constructive responses to failure across their thoughts, emotions, and behavioral intentions, such as viewing failure as part of success and possessing determination to move forward without fear of failure; 2) key principles and lessons applicable to community enterprises include that failure is not the end of a business but an opportunity to learn and improve. Successful entrepreneurs are often determined, persistent, adaptable, learn from mistakes and failures, are open to customer feedback, and develop products that meet market needs.

Keywords: Learning from failure, Failure response, Community enterprise, Intervention

บทนำ

การเป็นผู้ประกอบการ (Entrepreneurship) เป็นกระบวนการเรียนรู้ (Minniti & Bygrave, 2001) ที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องเกี่ยวกับสะท้อนย้อนคิด (reflection) และการกระทำที่มีการตั้งคำถาม การแสวงหาข้อมูลย้อนกลับ การทดลอง การสะท้อนผลลัพธ์ และการอภิปรายเกี่ยวกับข้อผิดพลาดหรือผลลัพธ์ที่ไม่ได้คาดคิดจากการกระทำ (Edmondson, 1999) ทฤษฎีการเรียนรู้ของผู้ประกอบการ (Entrepreneurial learning theory) อธิบายว่าประสบการณ์ที่ไม่ต่อเนื่อง เช่น ความล้มเหลว ที่เกิดขึ้นในระหว่างกระบวนการทางธุรกิจของผู้ประกอบการจะกระตุ้นให้เกิดรูปแบบการเรียนรู้ที่สูงขึ้นซึ่งมีความสำคัญต่อผู้ประกอบการทั้งในด้านส่วนตัวและด้านอาชีพ (Cope, 2011) การเป็นผู้ประกอบการเป็นกระบวนการเรียนรู้อย่างหนึ่งซึ่งผู้ประกอบการสามารถแสวงหากำไรได้จากการเรียนรู้ที่ชาญฉลาดโดยเฉพาะอย่างยิ่งการเรียนรู้ภายหลังการเกิดขึ้นของเหตุการณ์วิกฤต หนึ่งในเหตุการณ์ที่เป็นวิกฤตมากที่สุดที่ผู้ประกอบการมักจะเผชิญก็คือความล้มเหลว (Lattacher & Wdowiak, 2020) การเรียนรู้ขององค์กรเกิดขึ้นเมื่อองค์กรได้รับประสบการณ์ ซึ่งอาจแตกต่างกันไปตามความแปลกใหม่ และประสบการณ์ที่เรียนรู้นั้นอาจเป็นความสำเร็จหรือเป็นความล้มเหลวก็ได้ (Argote, 2011) ดังนั้น การเป็นผู้ประกอบการจึงไม่ได้เกี่ยวข้องกับความสำเร็จเท่านั้น แต่ยังเกี่ยวข้องกับความล้มเหลวด้วย ปัจจุบันนักวิชาการได้ก้าวข้ามมุมมองที่ว่าความล้มเหลวเป็นสิ่งเลวร้าย โดยมีมุมมองใหม่ว่าผู้ประกอบการสามารถจะเรียนรู้และได้รับประโยชน์จากความล้มเหลว

มีนักวิชาชีพและนักวิชาการหลายท่านที่ตระหนักถึงความสำคัญของการเรียนรู้จากความล้มเหลวและได้เสนอแนะไว้ว่า มีความจำเป็นที่จะต้องมีการเตรียมความพร้อมให้กับบุคคลที่เป็นผู้ประกอบการรายใหม่ (Nascent entrepreneurs) และนักศึกษาที่กำลังศึกษาเกี่ยวกับการเป็นผู้ประกอบการ (Entrepreneurship students) เพื่อให้บุคคลเหล่านี้มีเทคนิควิธีในการยอมรับความล้มเหลว เห็นคุณค่าของความล้มเหลว และ

สามารถรับมือกับความล้มเหลวด้วยการตอบสนองทางปัญญา (Cognitive) และทางอารมณ์ (Affective) อย่างเหมาะสม ทั้งนี้ เพื่อลดอคติในการต่อต้านความล้มเหลวและเพื่อลดความเครียดที่จะเกิดขึ้นจากการประสบกับความล้มเหลว (Shepherd, 2004) การเรียนรู้จากความล้มเหลวมีความแตกต่างกันกับการเรียนรู้จากความสำเร็จในด้านการคิด (Cognition) และพฤติกรรม (Behavior) เนื่องจากความล้มเหลวสามารถกระตุ้นให้เกิดปฏิกิริยาทางปัญญา (Cognitive reactions) และปฏิกิริยาทางอารมณ์ (Emotional reactions) จึงเป็นเรื่องสำคัญและจำเป็นที่จะต้องมีการศึกษามากขึ้นเกี่ยวกับการตอบสนองด้านการรู้คิด ด้านอารมณ์ และด้านพฤติกรรม ของบุคคลเมื่อเผชิญกับความล้มเหลวทางธุรกิจ (Walsh & Cunningham, 2016) งานวิจัยของ Cope (2011) ได้สำรวจว่าความล้มเหลวสามารถเป็นแหล่งข้อมูลที่มีค่าสำหรับการเรียนรู้และนวัตกรรม โดยชี้ให้เห็นว่าผู้ประกอบการที่สามารถสะท้อนและวิเคราะห์ความล้มเหลวจะมีความสามารถในการปรับตัวและสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ ได้ดียิ่งขึ้น การเรียนรู้จากความล้มเหลวสามารถช่วยสร้างความยืดหยุ่นและความสามารถในการฟื้นตัว (resilience) ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่สำคัญสำหรับผู้ประกอบการในการเผชิญกับความไม่แน่นอนและความท้าทายในตลาด ความล้มเหลวไม่ได้เป็นเพียงประสบการณ์ด้านลบ แต่เป็นแหล่งข้อมูลอันล้ำค่าและเป็นรากฐานสำคัญสำหรับการเติบโตของผู้ประกอบการ (Maxwell, 2007) เมื่อเผชิญกับความล้มเหลว ผู้ประกอบการมีโอกาสที่จะระบุข้อผิดพลาด วิเคราะห์สาเหตุ และได้รับข้อมูลเชิงลึกที่ไม่สามารถหาได้จากความสำเร็จ (Politis, 2005) นอกจากนี้ ยังกระตุ้นให้เกิดการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงกลยุทธ์ และพัฒนานวัตกรรมเพื่อเอาชนะอุปสรรค (Sitkin, 1992) จากที่กล่าวมาแสดงให้เห็นว่า ผู้ประกอบการมีความจำเป็นต้องเรียนรู้จากความผิดพลาดและความล้มเหลว เพราะว่าเป็นกิจกรรมที่ส่งผลกระทบเชิงบวกต่อความคิด อารมณ์ และพฤติกรรมรวมทั้งผลการดำเนินงานทางธุรกิจ และจะเห็นได้ว่าแนวคิดเกี่ยวกับความสามารถในการฟื้นตัวขององค์กรได้กลายมาเป็นความปกติใหม่ (New normal) ขององค์กรธุรกิจภายใต้สภาพแวดล้อมที่มีความซับซ้อนและผันผวนในยุคปัจจุบัน (Evenseth, et al., 2022) จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่ายังมีความขาดแคลนงานวิจัยเชิงทดลองเกี่ยวกับการเรียนรู้จากความล้มเหลวทั้งในบริบทของประเทศไทยและต่างประเทศ นอกจากนี้ งานวิจัยเกี่ยวกับความล้มเหลวที่ได้ดำเนินการในช่วงเวลาที่ผ่านมาส่วนใหญ่เป็นการวิจัยในระดับองค์กรมากกว่าเป็นการวิจัยในระดับบุคคล (Khelil, 2016)

ตามยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561 - 2580) ยุทธศาสตร์ที่ 2 มุ่งเน้นการสร้างความสามารถในการแข่งขัน ประเด็นยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวกับ SME และวิสาหกิจชุมชน คือ พัฒนาเศรษฐกิจบนพื้นฐานผู้ประกอบการยุคใหม่ สร้างและพัฒนาผู้ประกอบการยุคใหม่ให้มีทักษะและจิตวิญญาณของการเป็นผู้ประกอบการที่มีความสามารถในการแข่งขัน (Twenty-Year National Strategy, 2018) ในประเทศไทยมีผู้ประกอบการ SME รายใหม่กว่า 6 หมื่นรายที่สนใจเข้าสู่อาชีพธุรกิจในแต่ละปี แต่เนื่องจากมีปัญหาและข้อจำกัดต่างๆ จึงส่งผลให้ผู้ประกอบการ SME ประมาณ 2 หมื่นกว่ารายต้องปิดหรือเลิกกิจการ ซึ่งถือว่าเป็นประเด็นที่ต้องมีการติดตาม เพราะมีผลกระทบต่อการจ้างงานและระบบเศรษฐกิจ (Kasikorn Research Center, 2019) ในปี 2563 จำนวน SME ในประเทศไทยมี 3,134,442 รายจำแนกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ 1) วิสาหกิจที่เป็นนิติบุคคล ร้อยละ 24.13 2) วิสาหกิจส่วนบุคคลและอื่นๆ ร้อยละ 72.94 และ 3) วิสาหกิจชุมชนร้อยละ 2.93% สำหรับวิสาหกิจที่จัดตั้งใหม่มีจำนวน 62,321 ราย ในขณะที่วิสาหกิจที่เลิกกิจการมีจำนวน 20,853 ราย (Office of Small and Medium Enterprises Promotion, 2021) วิสาหกิจชุมชนถือว่าเป็นผู้ประกอบการที่ยังต้องได้รับการส่งเสริมและพัฒนาอีกมาก เพื่อให้สามารถเป็นผู้ประกอบการที่เข้มแข็งและพึ่งพาตนเองได้ (Prinyasuthinan, 2017) ผลจากการวิจัยพบว่า ปัญหาสำคัญที่ต้องการการแก้ไขคือวิสาหกิจชุมชนยังไม่สามารถทำรายได้ที่เพียงพอและไม่มีกำไรจากการดำเนินการ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่มีรายได้จากการดำเนินการไม่เพียงพอ หลายแห่งไม่มีกำไร นอกจากนี้ ผู้นำของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนยังขาด

ภาวะผู้นำ ขาดบารมีในการรวมสมาชิกให้มีความสามัคคี ไม่มีประสิทธิภาพในการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอก และขาดวิสัยทัศน์ในการสร้างความเติบโตให้แก่กลุ่มวิสาหกิจชุมชน สินค้าที่ผลิตมาไม่ตอบโจทย์ความต้องการของผู้บริโภค ทำให้ไม่สามารถขายสินค้าได้ในที่สุด ดังนั้น ปัญหาสำคัญที่ต้องการการแก้ไขอีกข้อหนึ่งคือการพัฒนาศักยภาพผู้บริหาร (และสมาชิกวิสาหกิจชุมชน) ให้มีความเป็นผู้ประกอบการ (Jintana & Puripanik, 2019) ปัญหาดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า ผู้นำวิสาหกิจชุมชนและสมาชิกวิสาหกิจชุมชนต้องให้ความสำคัญกับกระบวนการเรียนรู้โดยเน้นการใช้องค์ความรู้บนพื้นฐานเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาสู่การพึ่งตนเอง (Kaewkhwankhrai, 2017)

การเป็นผู้ประกอบการเป็นกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งเกิดจากการสะท้อนคิด การทดลองและการปรับปรุงตนเองอย่างสม่ำเสมอ โดยเฉพาะเมื่อผู้ประกอบการต้องเผชิญกับสถานการณ์ไม่คาดคิดหรือเหตุการณ์วิกฤต เช่น ความล้มเหลวทางธุรกิจ ความล้มเหลวเหล่านี้สามารถกลายเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ทรงคุณค่าช่วยพัฒนาวิธีคิด ปรับเปลี่ยนอารมณ์ และหล่อหลอมพฤติกรรมของผู้ประกอบการให้มีความเหมาะสมและเข้มแข็งยิ่งขึ้น โดยเฉพาะในบริบทของวิสาหกิจชุมชน ซึ่งมักจะเผชิญกับข้อจำกัดด้านเงินทุน ความรู้ และทักษะในการบริหารจัดการ การวิจัยเกี่ยวกับผลของโปรแกรมการเรียนรู้จากความล้มเหลวที่มีต่อการปรับเปลี่ยนแนวทางการตอบสนองและแนวปฏิบัติทางธุรกิจของผู้ประกอบการในระดับชุมชน จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับวิสาหกิจชุมชนที่ยังคงประสบปัญหาด้านรายได้ กำไร ภาวะผู้นำ และการขาดวิสัยทัศน์ร่วมกันของสมาชิก โดยมีข้อมูลจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ชี้ให้เห็นว่าวิสาหกิจชุมชนจำนวนไม่น้อยต้องยุติกิจการลงในแต่ละปี ซึ่งสะท้อนถึงความเปราะบางของระบบธุรกิจในระดับรากหญ้าและสะท้อนถึงความจำเป็นในการเรียนรู้จากความผิดพลาดและความล้มเหลว ดังนั้น การออกแบบโปรแกรมอบรมที่มุ่งเน้นการเรียนรู้จากความล้มเหลว จึงถือว่าเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยพัฒนาวิธีการตอบสนองของผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนในสามมิติหลัก ได้แก่ การตอบสนองด้านความคิด การตอบสนองด้านอารมณ์ และการตอบสนองด้านพฤติกรรม รวมทั้งช่วยให้ผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนสามารถถอดบทเรียนและแนวคิดสำคัญจากความล้มเหลวเพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนากระบวนการทำงานของวิสาหกิจชุมชน ผลการศึกษานี้จะมีส่วนสำคัญในการเติมเต็มองค์ความรู้เกี่ยวกับการเรียนรู้จากความล้มเหลวในบริบทของวิสาหกิจชุมชนในประเทศไทย ซึ่งยังมีการศึกษาน้อยอย่างมาก นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังสามารถนำไปประยุกต์และต่อยอดในการพัฒนานโยบายหรือหลักสูตรฝึกอบรมสำหรับผู้ประกอบการกลุ่มอื่นๆ ในพื้นที่ต่างๆ ทั้งในระดับเดียวกันกับวิสาหกิจชุมชน ระดับที่ต่ำกว่าและระดับที่สูงขึ้น เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการเรียนรู้จากความล้มเหลว และเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินธุรกิจ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวทางการตอบสนองต่อความล้มเหลวของผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนหลังจากได้รับการแทรกแซงด้วยโปรแกรมการเรียนรู้จากความล้มเหลวทางธุรกิจ
2. เพื่อวิเคราะห์บทเรียนและแนวคิดสำคัญที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน

วิธีดำเนินการวิจัย

1) รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เพื่อทำความเข้าใจเชิงลึกเกี่ยวกับการเรียนรู้จากความล้มเหลวใน 2 ประเด็นหลักคือ 1) วิธีการตอบสนองต่อความล้มเหลวในด้านความคิด ด้านอารมณ์ และด้านความตั้งใจเชิงพฤติกรรม และ 2) บทเรียนและแนวคิดสำคัญที่ได้จาก

ประสบการณ์ความล้มเหลวของผู้ประกอบการซึ่งเป็นแนวปฏิบัติทางธุรกิจที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน

2) ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดชัยภูมิที่ได้รับการแทรกแซงด้วยโปรแกรมการเรียนรู้จากความล้มเหลวจำนวน 136 คน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยคือผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนที่ได้รับแทรกแซงด้วยโปรแกรมการเรียนรู้จากความล้มเหลวทางธุรกิจ จำนวน 15 คน ซึ่งถูกเลือกโดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling)

3) เครื่องมือในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมี 2 ประเภทคือ (1) เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง ได้แก่ โปรแกรมการเรียนรู้จากความล้มเหลว และ (2) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสัมภาษณ์ชนิดกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) ซึ่งเป็นแบบสัมภาษณ์ที่มีการกำหนดคำถามไว้ล่วงหน้าแต่สามารถปรับเปลี่ยนหรือซักถามเพิ่มเติมได้ตามสถานการณ์

4) **การเก็บรวบรวมข้อมูล**

1. หลังจากนำโปรแกรมการเรียนรู้จากความล้มเหลวมาใช้ในการอบรมผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนจำนวน 136 คนแล้ว คณะผู้วิจัยได้คัดเลือกผู้ประกอบการมาเพื่อรับการสัมภาษณ์จำนวน 15 คน

2. เตรียมความพร้อมเกี่ยวกับการสัมภาษณ์โดยการทำความเข้าใจประเด็นคำถามหลักและวางแผนเกี่ยวกับการตั้งประเด็นคำถามรองที่จะใช้ในการสัมภาษณ์

3. อธิบายวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์ให้ผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนแต่ละคนที่รับการสัมภาษณ์ฟังโดยละเอียด จากนั้นได้สัมภาษณ์โดยถามคำถามตามแนวทางที่เตรียมไว้ โดยที่ผู้ถูกสัมภาษณ์แต่ละคนได้ถูกถามด้วยคำถามเดียวกัน

4. การเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ มีการสัมภาษณ์ 2 ครั้งในช่วงเวลาที่แตกต่างกัน การสัมภาษณ์ครั้งแรกเป็นการสัมภาษณ์แบบเห็นหน้า (Face-to-face interview) ส่วนการสัมภาษณ์ครั้งที่สองเป็นการสัมภาษณ์แบบออนไลน์ผ่านช่องทางออนไลน์ การเก็บรวบรวมข้อมูลในลักษณะดังกล่าวนี้เป็นการตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีการ (Methodological triangulation) เพื่อตรวจสอบความเหมือนกันและความแตกต่างกันของข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ในรูปแบบที่แตกต่างกัน

5) การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการสัมภาษณ์ได้นำมาวิเคราะห์โดยใช้เทคนิคThematic analysis (Clarke, V. & Braun, V., 2013) และนำเสนอผลการวิเคราะห์ในเชิงบรรยายซึ่งประกอบด้วยเนื้อหา 2 ส่วน คือ ส่วนที่เป็นการบรรยายถ่ายทอดเป็นหลักการทั่วไป (General description) และส่วนที่เป็นการบรรยายเพื่อสนับสนุนหลักการทั่วไปโดยการแสดงหลักฐานซึ่งเป็นข้อมูลจำเพาะที่ได้มาจากผู้ให้สัมภาษณ์เฉพาะราย (Specific description) เป็นการนำเอาข้อมูลจำเพาะที่ได้มาจากคำพูดโดยตรง (Verbatim) ของผู้ให้สัมภาษณ์มาเขียนรายงานโดยไม่มีการปรับแต่งคำพูดของผู้ให้สัมภาษณ์และไม่มีการตีความ

ผลการวิจัย

การตอบสนองต่อความล้มเหลวทางธุรกิจของผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน

ในการศึกษาวิธีการตอบสนองต่อความล้มเหลวของผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดชัยภูมิ โดยใช้แบบสัมภาษณ์ชนิดกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured interview) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผลการวิเคราะห์ข้อมูลสามารถจำแนกแนวทางการตอบสนองต่อความล้มเหลวของผู้ประกอบการออกเป็น 3 ด้าน

สำคัญ ได้แก่ ด้านความคิด (Cognitive response) ด้านอารมณ์และความรู้สึก (Affective response) และด้านความตั้งใจเชิงพฤติกรรม (Conative response) โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) การตอบสนองด้านความคิด ผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนมีความเห็นว่าความล้มเหลวไม่ใช่สิ่งที่จะต้องหลีกเลี่ยงเสมอไป เพราะว่าความล้มเหลวเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้และความสำเร็จ การล้มเหลวแต่ละครั้งสามารถให้บทเรียนที่มีคุณค่า และช่วยให้มองเห็นแนวทางที่ควรปรับปรุงเพื่อให้ประสบความสำเร็จในอนาคต การปรับตัวเป็นสิ่งสำคัญสำหรับผู้ประกอบการ การยึดติดกับแนวทางเดิมๆ โดยไม่เปลี่ยนแปลงให้ทันต่อสถานการณ์อาจนำไปสู่ความล้มเหลวแบบเดิมซ้ำอีก การประสบกับความล้มเหลวเป็นโอกาสให้ได้คิดทบทวนตนเองซึ่งช่วยให้สามารถประเมินได้ว่าอะไรใช้ได้ผลและอะไรใช้ไม่ได้ผล

ข้อความต่อไปนี้เป็นส่วนหนึ่งของบทสัมภาษณ์ผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนซึ่งมีความสอดคล้องและสนับสนุนข้อสรุปดังกล่าว

“เมื่อเราทำดีที่สุดแล้วก็ไม่ได้หมายความว่าจะสำเร็จเสมอ ต้องเอาความล้มเหลวมาเป็นประสบการณ์และแก้ไขให้ดีขึ้นในอนาคต ทุกอย่างย่อมมีเหตุมีผล ผู้ประกอบการหลายคนหรือส่วนใหญ่ก็ว่าได้ล้วนล้มเหลวมาแล้วทั้งนั้นก่อนที่จะประสบความสำเร็จในเวลาต่อมา” [สัมภาษณ์, A6]

“ฉันได้เรียนรู้ว่าความสำเร็จไม่ใช่เรื่องง่ายและมักมาพร้อมกับความล้มเหลว แต่การเรียนรู้จากความล้มเหลวและการนำมาปรับปรุงแก้ไข เป็นกุญแจสำคัญสู่ความสำเร็จ” [สัมภาษณ์, A8]

“ความล้มเหลวเป็นสิ่งที่ไม่ควรกลัว แต่ควรนำมาใช้เป็นบทเรียน เพื่อปรับปรุงและพัฒนาในอนาคต ความล้มเหลวเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้เมื่อทำธุรกิจ ถ้าไม่ประสบความล้มเหลวก็ไม่ประสบความสำเร็จ ” [สัมภาษณ์, A13]

2) การตอบสนองด้านความอารมณ์และความรู้สึก ผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนมีความเห็นว่า เมื่อเกิดความล้มเหลว การจัดการอารมณ์เป็นเรื่องสำคัญ ผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนต้องรู้จักการควบคุมอารมณ์ของตนเองให้เป็นไปในเชิงบวก ไม่คิดลบ และไม่ปล่อยให้ความล้มเหลวมาทำให้เกิดความรู้สึกท้อแท้สิ้นหวัง หรือหมดกำลังใจ ความอดทนและความมุ่งมั่นเป็นสิ่งสำคัญต่อการดำเนินธุรกิจให้ประสบความสำเร็จ

ข้อความต่อไปนี้เป็นส่วนหนึ่งของบทสัมภาษณ์ผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนซึ่งมีความสอดคล้องและสนับสนุนข้อสรุปดังกล่าว

“การได้เรียนรู้เกี่ยวกับความล้มเหลวในโครงการนี้ ทำให้มีมุมมองและความคิดที่เปิดกว้างกว่าเมื่อก่อน ทำให้รู้สึกว่าความผิดพลาดและความล้มเหลวไม่ได้เป็นเรื่องน่าละอาย” [สัมภาษณ์, A3]

“การที่เราทำดีที่สุดไม่ได้แปลว่าเราจะประสบความสำเร็จ การที่เราล้มเหลวก็ไม่ได้แปลว่าเราจะล้มเหลวตลอดไป เราต้องมุ่งมั่นตั้งใจที่จะแก้ปัญหาต่างๆ นำความล้มเหลวมาเป็นโอกาสที่จะพัฒนาธุรกิจต่อไป” [สัมภาษณ์, A12]

“จากที่ดิฉันได้ดูวีดิโอต่างๆ ทุกคนล้วนมาจากศูนย์กันทั้งนั้น แต่พวกเขาไม่หยุดพัฒนาตนเอง ล้มเหลวแต่ก็ลุกขึ้นใหม่โดยไม่ลังเล เพราะพวกเขาคิดว่าถ้ายังมีลมหายใจก็จะไม่ยอมแพ้” [สัมภาษณ์, A13]

3) การตอบสนองด้านความตั้งใจเชิงพฤติกรรม ผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนมีการตอบสนองต่อความล้มเหลวโดยพิจารณาเห็นว่าความล้มเหลวเป็นเหตุการณ์ที่ทำให้เกิดแรงกระตุ้นในการปรับปรุงตนเองและธุรกิจ ผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนต้องมีความตั้งใจที่จะก้าวไปข้างหน้าโดยไม่ยอมแพ้แม้ว่าจะต้องเผชิญกับอุปสรรคและความผิดหวัง โดยตระหนักว่าความสำเร็จไม่ได้มาโดยง่าย แต่ต้องอาศัยเวลาและความพยายาม รวมทั้งปรับกลยุทธ์ธุรกิจให้สอดคล้องกับสถานการณ์ นอกจากนี้ ผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนต้องมีความตั้งใจที่จะพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการทำให้ธุรกิจประสบความสำเร็จ

ข้อความต่อไปนี้เป็นส่วนหนึ่งของบทสัมภาษณ์ผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนซึ่งมีความสอดคล้องและสนับสนุนข้อสรุปดังกล่าว

“หากธุรกิจของวิสาหกิจชุมชนต้องพบกับคำว่าล้มเหลว อย่ามัวแต่เสียใจ โทษตัวเอง หรือจมอยู่กับที่ ควรคิดในแง่ดีและนำความผิดพลาดมาวิเคราะห์และเรียนรู้เพื่อพัฒนาต่อไป” [สัมภาษณ์, A2]

"ความล้มเหลวเป็นบทเรียนที่ทำให้เราเกิดการเรียนรู้ ถ้าเราไม่ล้มเหลวเลยสักครั้งในชีวิตเราก็ไม่มีทางเรียนรู้จากความผิดพลาดได้ อย่าให้ความล้มเหลวที่เกิดขึ้นทำให้เรากลัวการลงมือทำอีกครั้ง คนอื่นทำได้เราก็ต้องทำได้” [สัมภาษณ์, A4]

“วิสาหกิจชุมชนต้องเรียนรู้และปรับปรุงธุรกิจอย่างต่อเนื่อง ในการดำเนินธุรกิจจำเป็นอย่างมากที่จะต้องเรียนรู้และปรับปรุงอยู่เสมอ เพื่อให้สินค้ามีคุณภาพตรงกับที่ลูกค้าอยากจะได้ เพราะหากไม่ทำก็เท่ากับว่าเตรียมตัวที่จะต้องเจอกับการขาดทุน หรือล้มละลาย” [สัมภาษณ์, A13]

บทเรียนที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับวิสาหกิจชุมชน

ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับบทเรียนที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับวิสาหกิจชุมชน สามารถสรุปเป็น 6 ประเด็นหลักได้ดังนี้

1) ความมุ่งมั่นและการไม่ยอมแพ้ ผู้ประกอบการที่เคยล้มเหลวและสามารถกลับมาประสบความสำเร็จได้มีลักษณะที่เหมือนกันอย่างหนึ่งคือ "เป็นคนที่มีความมุ่งมั่นและไม่ยอมแพ้" การเห็นตัวอย่างของผู้ประกอบการที่สามารถก้าวข้ามปัญหาและอุปสรรคไปได้ ทำให้ผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนมีความเชื่อมั่นว่าวิสาหกิจชุมชนสามารถเดินหน้าต่อไปได้แม้จะพบกับปัญหาและอุปสรรคที่ยากลำบาก โดยยอมรับว่าความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนไม่ได้เกิดจากโชคชะตา แต่เกิดจากการเรียนรู้และพยายามปรับตัวอย่างต่อเนื่อง

2) การมองความล้มเหลวในเชิงบวก การเรียนรู้จากประสบการณ์ของผู้ประกอบการที่เคยเผชิญความล้มเหลวมาก่อน ช่วยให้ผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ จากเดิมที่มองว่าความล้มเหลวเป็นประสบการณ์ที่น่ากลัว น่าละอาย และควรหลีกเลี่ยง กลับมามองว่าความล้มเหลวไม่ใช่เรื่องที่น่ากลัว ไม่ใช่เรื่องที่น่าละอาย และไม่ใช่เหตุการณ์ที่จะต้องหลีกเลี่ยงเสมอไป เพราะความล้มเหลวเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการที่จะนำไปสู่ความสำเร็จ ยิ่งเผชิญความล้มเหลวมากเท่าใด ก็ยิ่งมีโอกาสในการเรียนรู้ พัฒนาและเติบโตมากขึ้น ซึ่งทำให้สามารถเข้าใกล้ความสำเร็จได้มากยิ่งขึ้น

3) การฟื้นตัวจากความล้มเหลว ผู้ประกอบการที่สามารถประสบความสำเร็จได้หลังจากประสบกับความล้มเหลว มักมีคุณลักษณะสำคัญคือสามารถฟื้นตัวจากความล้มเหลวได้อย่างรวดเร็ว ไม่จมอยู่กับอดีต แต่มีการเรียนรู้จากความผิดพลาดและความล้มเหลว แล้วลงมือทำใหม่ในแนวทางที่แตกต่างจากเดิม การนำแนวคิดนี้มาใช้กับวิสาหกิจชุมชนจะช่วยให้สามารถปรับตัวและฟื้นตัวได้ดีขึ้น ช่วยลดโอกาสที่จะเกิดความล้มเหลว และเพิ่มโอกาสในการประสบความสำเร็จ

4) การปรับปรุงสินค้าและบริการให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด ความล้มเหลวของวิสาหกิจชุมชนหลายแห่งเกิดจากการไม่สามารถตอบสนองความต้องการของตลาด ดังนั้น หนึ่งในบทเรียนสำคัญที่ได้รับจากการเรียนรู้ครั้งนี้ คือความมุ่งมั่นในการพัฒนาสินค้าและบริการของวิสาหกิจชุมชนให้มีคุณภาพ ทันสมัย และตรงกับความต้องการของลูกค้า โดยอาศัยข้อมูลที่ได้จากการติชม คำแนะนำ และคำวิจารณ์ของลูกค้า

5) ความมั่นใจและความกล้าที่จะลงมือทำ การได้รับฟังประสบการณ์จากผู้ที่เคยผ่านความล้มเหลวมาก่อน ทำให้ผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนเกิดความมั่นใจมากขึ้นในการดำเนินธุรกิจ แม้ว่าผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนจะเคยประสบกับความล้มเหลวในอดีต แต่ก็ยังสามารถลุกขึ้นยืนและเดินหน้าต่อไปได้ หากไม่

ย่อท้อต่ออุปสรรค รวมทั้งมีความมุ่งมั่นและตั้งใจอย่างแน่วแน่ ความสำเร็จก็ย่อมเป็นสิ่งที่สามารถจะไขว่คว้ามาได้

6) การเรียนรู้จากข้อผิดพลาดและการพัฒนาตนเอง ผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนมิได้มองความล้มเหลวในแง่ลบเพียงอย่างเดียว หากแต่มองว่าเป็นประสบการณ์เชิงบวกที่เปิดโอกาสให้เกิดการทบทวนตนเอง ค้นหาจุดอ่อน และแสวงหาแนวทางในการปรับปรุงธุรกิจให้ดียิ่งขึ้น การรับเอาแนวคิดดังกล่าวมาใช้ในการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนจะช่วยเพิ่มโอกาสในการประสบความสำเร็จในอนาคต โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อผู้ประกอบการเปิดใจรับฟังคำติชมจากลูกค้า และเรียนรู้จากข้อผิดพลาดที่เกิดขึ้น ย่อมสามารถนำข้อมูลเหล่านั้นไปใช้พัฒนาและยกระดับธุรกิจให้มีความเข้มแข็งและเติบโต

หลักการและแนวคิดที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับวิสาหกิจชุมชน

ผลจากการวิเคราะห์หลักการหรือแนวคิดเชิงนามธรรมที่ผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนได้ถอดออกมาเป็นบทเรียนสำหรับนำไปใช้ในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน สามารถสรุปเป็น 5 ประเด็นหลักได้ดังนี้

1) ความล้มเหลวคือโอกาสในการเรียนรู้และพัฒนา ความล้มเหลวไม่ใช่การสิ้นสุดของธุรกิจ แต่เป็นโอกาสให้ผู้ประกอบการได้เรียนรู้จากความผิดพลาด ค้นหาจุดอ่อนของธุรกิจ และนำไปปรับปรุงพัฒนาทั้งตัวเองและธุรกิจให้ดีขึ้น ทุกครั้งที่ประสบกับล้มเหลว ผู้ประกอบการจะได้เรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ซึ่งเป็นประสบการณ์ที่มีค่าสำหรับการเดินหน้าไปสู่ความสำเร็จ

2) ความสำเร็จเกิดจากความพยายาม ความสำเร็จของผู้ประกอบการไม่ได้เกิดขึ้นเพียงเพราะว่ามีโชคหรือโชคช่วย แต่เกิดจากความมุ่งมั่น ความอดทน และการฝ่าฟันปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้น ความพยายามและการไม่ยอมแพ้เป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้ผู้ประกอบการสามารถก้าวไปสู่ความสำเร็จได้ ความสำเร็จของผู้ประกอบการหลายๆ คนเกิดจากการลงมือทำอย่างต่อเนื่อง เรียนรู้จากข้อผิดพลาด พยายามปรับปรุงและปรับเปลี่ยนแนวทางไปเรื่อยๆ ทางจนกว่าจะค้นพบแนวทางที่เหมาะสม

3) การยอมรับความล้มเหลวและใช้เป็นบทเรียน การยอมรับความล้มเหลวโดยไม่ปล่อยให้ความล้มเหลวมาทำลายกำลังใจและความตั้งใจ ถือว่าเป็นกุญแจสำคัญของความก้าวหน้าและความสำเร็จในการทำธุรกิจ ความล้มเหลวไม่ควรถูกมองว่าเป็นสิ่งที่ตรงกันข้ามกับความสำเร็จ แต่ควรถูกมองว่าเป็นส่วนหนึ่งของความสำเร็จ ยิ่งเรายอมรับและเรียนรู้จากความล้มเหลวได้มากและเร็วเท่าไร เราก็ยิ่งเข้าใกล้ความสำเร็จมากขึ้น หากเราสามารถเปลี่ยนมุมมองจากการกลัวความล้มเหลวมาเป็นการยอมรับ เรียนรู้ และใช้เป็นแรงผลักดันในการปรับปรุงและเปลี่ยนแปลง ก็จะช่วยให้เรากล้าเผชิญหน้ากับปัญหา อุปสรรค และความล้มเหลวได้อย่างมั่นใจ รวมทั้งสามารถใช้ความล้มเหลวเป็นบันไดในการก้าวไปสู่ความสำเร็จ

4) การเปิดใจรับฟังความคิดเห็นและคำติชมจากลูกค้า การรับฟังคำวิจารณ์และคำติชมของลูกค้าเป็นสิ่งสำคัญสำหรับผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน เพราะทำให้รู้ว่าอะไรที่ยังต้องปรับปรุง ทำให้สามารถพัฒนาสินค้าและบริการให้ตอบโจทย์ลูกค้าได้มากขึ้น การเพิกเฉยต่อคำวิจารณ์และคำแนะนำของลูกค้าย่อมทำให้ธุรกิจเสียโอกาสในการพัฒนาและอาจนำไปสู่ความล้มเหลวได้ ดังนั้น การปรับปรุงสินค้าและบริการให้ตรงกับความต้องการของลูกค้าจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยให้วิสาหกิจชุมชนสามารถหลีกเลี่ยงความล้มเหลวและช่วยให้ประสบความสำเร็จได้

5) ความมุ่งมั่นและความอดทนคือกุญแจสู่ความสำเร็จ ในการทำธุรกิจนั้น ไม่ว่าปัญหาจะหนักเพียงใด ถ้าผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนมีความมุ่งมั่น อดทน และไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค ก็สามารถหาทางออกและก้าวไปสู่ความสำเร็จได้ ความสำเร็จมิได้เกิดจากการหลีกเลี่ยงปัญหาหรือความล้มเหลว หากแต่เกิดจากการไม่ยอมแพ้ต่ออุปสรรคเหล่านั้น และมีความสามารถในการเปลี่ยนความล้มเหลวให้เป็นแรงผลักดันในการพัฒนาตนเองและธุรกิจให้ก้าวหน้า ผู้ประกอบการที่ประสบความสำเร็จมักเป็นผู้ที่มีความมุ่งมั่นและเพียร

พยายามอย่างต่อเนื่อง มีจิตใจที่เข้มแข็ง พร้อมที่จะเรียนรู้จากทุกสถานการณ์ และสามารถปรับตัวเพื่อก้าวข้ามปัญหาและความท้าทายต่างๆ

อภิปรายผล

ผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนมีการตอบสนองต่อความล้มเหลวใน 3 ด้านหลัก ได้แก่ ด้านความคิด อารมณ์และความรู้สึก และความตั้งใจเชิงพฤติกรรม ในด้านความคิด พบว่าผู้ประกอบการมองความล้มเหลวในเชิงบวกมากขึ้น โดยถือเป็นโอกาสในการเรียนรู้ เห็นคุณค่าของความล้มเหลวในฐานะแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญ และตระหนักถึงความจำเป็นในการปรับตัว ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Cope (2011) ที่ชี้ให้เห็นว่าผู้ประกอบการที่ประสบความสำเร็จมักเรียนรู้จากความล้มเหลวเพื่อปรับปรุงกระบวนการตัดสินใจ และเพิ่มความสามารถในการรับมือกับสถานการณ์ที่ซับซ้อนในอนาคต นอกจากนี้ แนวคิดทฤษฎีความสามารถเชิงพลวัตร (Dynamic Capabilities) ของ Teece, Pisano, & Shuen (1997) ยังสนับสนุนความสำคัญของการปรับตัวและการบูรณาการทรัพยากรเพื่อรับมือกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ในด้านอารมณ์และความรู้สึก ผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนมองความล้มเหลวเป็นโอกาสในการทบทวนและเรียนรู้ ตระหนักถึงความสำคัญของการควบคุมอารมณ์ไม่ให้เกิดความท้อแท้หรือสิ้นหวัง ความอดทนและความมุ่งมั่นเป็นแรงผลักดันสำคัญที่ช่วยให้ผู้ประกอบการสามารถฟื้นตัวและพัฒนาธุรกิจจนบรรลุเป้าหมาย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Sutcliffe & Vogus (2003) ที่พบว่าองค์กรที่มีความสามารถในการฟื้นตัวสามารถจะเรียนรู้และปรับตัวจากเหตุการณ์ที่ไม่พึงประสงค์ได้อย่างรวดเร็ว

การขับเคลื่อนวิสาหกิจชุมชนให้เติบโตอย่างยั่งยืนจำเป็นต้องอาศัยแนวปฏิบัติทางธุรกิจที่รอบด้านและปรับให้เข้ากับบริบทของวิสาหกิจชุมชน ผลจากการวิเคราะห์สังเคราะห์บทเรียนและแนวคิดสำคัญจากการเรียนรู้ข้อผิดพลาดและความล้มเหลวของผู้ประกอบการ สามารถนำมากำหนดเป็นแนวปฏิบัติทางธุรกิจเพื่อพัฒนาวิสาหกิจชุมชนได้ดังนี้ ประการแรก ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าการมีความมั่นใจและกล้าลงมือทำสิ่งใหม่ๆ ที่เป็นความท้าทายและเป็นโอกาสทางธุรกิจถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญในการทำธุรกิจ บทเรียนนี้อาจเกิดจากการได้รับฟังเรื่องราวของผู้ประกอบการที่เคยล้มเหลวแต่มีการเรียนรู้จากความล้มเหลวและสามารถกลับมาประสบความสำเร็จได้ ซึ่งช่วยลดความกลัวต่อความล้มเหลว และกระตุ้นให้ผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนมีความกล้าที่จะลงมือทำสิ่งใหม่ๆ ที่มีความท้าทาย ซึ่งแนวคิดนี้ได้รับการสนับสนุนจาก Baumol (1990) ที่ระบุว่าการเห็นแบบอย่างของผู้ที่สามารถฟื้นตัวได้ (Resilient role models) ช่วยเสริมสร้างแรงบันดาลใจและความมั่นใจให้กับผู้ประกอบการ แนวคิดเรื่องทุนทางจิตของ Luthans, Youssef-Morgan, & Avolio (2015) ซึ่งประกอบด้วยความเชื่อมั่นในตนเอง (Self-efficacy) การมองโลกในแง่ดี การมีความหวัง และความยืดหยุ่นทางจิตใจ เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้ผู้ประกอบการตัดสินใจเริ่มต้นธุรกิจหรือดำเนินธุรกิจที่มีความเสี่ยงและไม่แน่นอน ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Ngo & Vu (2025) ที่พบว่าทุนทางจิตที่มีความมั่นใจในความสามารถของตนเองเป็นองค์ประกอบส่งผลกระทบอย่างมีนัยสำคัญต่อความเต็มใจที่จะเสี่ยง (Risk-taking propensity) การมีความเชื่อมั่นว่าตนเองเป็นบุคคลที่มีความสามารถเป็นเชื้อเพลิงโดยตรงที่ทำให้บุคคลกล้าที่จะก้าวออกจากพื้นที่ปลอดภัย (Comfort Zone) เพื่อทดลองทำในสิ่งที่ไม่เคยทำมาก่อน แต่ความมั่นใจในความสามารถและความกล้าเสี่ยงช่วยให้บุคคลมุ่งเน้นไปที่โอกาสของความสำเร็จมากกว่าโอกาสของความล้มเหลว นอกจากนี้ งานวิจัยของ Tekin & Asar, (2021) ยังพบว่าความเชื่อมั่นในตนเอง (self-efficacy) และการยอมรับความเสี่ยง (risk-taking tendency) ส่งผลกระทบอย่างมีนัยสำคัญต่อความตั้งใจที่จะเป็น

ผู้ประกอบการ (entrepreneurial intention) โดยที่ผู้ประกอบการคือบุคคลที่ริเริ่มและดำเนินธุรกิจของตนเองโดยยอมรับความเสี่ยงต่างๆ เพื่อแสวงหาผลกำไรจากโอกาสทางธุรกิจที่มองเห็น ประการที่ 2 ความมุ่งมั่นและความอดทนคือกุญแจสู่ความสำเร็จ เป็นคุณสมบัติที่ได้รับการเน้นย้ำในวรรณกรรมเกี่ยวกับการเป็นผู้ประกอบการอย่างกว้างขวาง ความสามารถในการเผชิญหน้ากับความท้าทายและอุปสรรคโดยไม่ย่อท้อ และการเรียนรู้เพื่อปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ผู้ประกอบการสามารถก้าวข้ามความยากลำบากและบรรลุความสำเร็จได้ การเห็นแบบอย่างของผู้ที่สามารถฟื้นตัวได้ช่วยเสริมสร้างแรงบันดาลใจและความมั่นใจให้กับผู้ประกอบการ (Baumol, 1990) ผลการวิจัยนี้สอดคล้องและสนับสนุนแนวคิดที่ว่าความสำเร็จส่วนใหญ่มาจากการทำงานหนัก ความมุ่งมั่น และการไม่ยอมแพ้ต่ออุปสรรค (Duckworth, 2016) ประการที่ 3 การเปิดใจรับฟังความคิดเห็นและคำติชมจากลูกค้า เป็นแนวคิดที่สอดคล้องกับหลักการตลาดที่เน้นลูกค้าเป็นศูนย์กลาง (Customer-centricity) การรับฟังเสียงของลูกค้าเป็นแหล่งข้อมูลสำคัญในการปรับปรุงสินค้าและบริการให้ตรงกับความต้องการของตลาด (Kotler & Armstrong, 2018) การเปิดรับและนำข้อเสนอแนะจากลูกค้ามาปรับปรุงผลิตภัณฑ์และบริการเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาธุรกิจ (Sachdev, 2023) การเพิกเฉยต่อความคิดเห็นของลูกค้าอาจนำไปสู่ความไม่พึงพอใจของลูกค้าและการสูญเสียโอกาสในการพัฒนาซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งของความล้มเหลว ประการที่ 4 การเปลี่ยนทัศนคติต่อความล้มเหลวจากการมองความล้มเหลวว่าเป็นประสบการณ์ที่น่ากลัวเป็นการมองในแนวใหม่ว่าความล้มเหลวเป็นโอกาสในการเรียนรู้และพัฒนา เป็นหลักการที่สนับสนุนแนวคิดการล้มไปข้างหน้า (Failing Forward) ของ Maxwell (2007) ที่ระบุว่าความล้มเหลวไม่ใช่จุดสิ้นสุด แต่เป็นบันไดสู่ความสำเร็จ ซึ่งหมายถึงการใช้ความผิดพลาดเป็นบันไดสู่ความสำเร็จ ประการที่ 5 การฟื้นตัวจากความล้มเหลว (Resilience) เป็นอีกหนึ่งคุณสมบัติที่สำคัญของผู้ประกอบการที่ประสบความสำเร็จ ความสามารถในการฟื้นตัวจากความล้มเหลวได้อย่างรวดเร็วเป็นหัวใจสำคัญของการเป็นผู้ประกอบการในยุคที่ต้องเผชิญกับความผันผวนทางธุรกิจ (Corner, Singh, & Pavlovich, 2017) กระบวนการฟื้นฟูอารมณ์จากความเศร้าโศก (grief recovery) สามารถช่วยให้ผู้ประกอบการเรียนรู้จากความล้มเหลวและเตรียมพร้อมสำหรับโอกาสในอนาคตได้ดีขึ้น (Shepherd, 2003) ความสามารถในการปรับตัวและฟื้นตัวอย่างรวดเร็วเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับวิสาหกิจชุมชนเมื่อต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงของตลาดและสภาพแวดล้อมทางธุรกิจหรือเมื่อประสบกับความล้มเหลว

องค์ความรู้ใหม่

จากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพใน 2 ประเด็นหลักคือ (1) แนวทางในการตอบสนองต่อความล้มเหลวทางธุรกิจ และ (2) บทเรียนและหลักการสำคัญจากความล้มเหลวทางธุรกิจ ทำให้ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับแนวปฏิบัติทางธุรกิจที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ดังนี้

ภาพที่ 1 แนวทางในการตอบสนองต่อความล้มเหลวทางธุรกิจ

จากภาพที่ 1 เมื่อประสบกับความล้มเหลวทางธุรกิจ ผู้ประกอบการโดยทั่วไปจะมีการตอบสนองด้านความคิด ด้านอารมณ์ และด้านพฤติกรรม แนวทางการตอบสนองที่เหมาะสมและสร้างสรรค์ในแต่ละด้านมีดังนี้ ในมิติของการตอบสนองด้านความคิด ผู้ประกอบการควรเปลี่ยนจากการมองความล้มเหลวในเชิงลบมาเป็นการมองความล้มเหลวว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่าและเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ เพราะช่วยให้เราตระหนักถึงความจำเป็นในการปรับปรุงและกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น ส่วนในมิติของอารมณ์ สิ่งสำคัญคือการที่เราไม่จมปลักอยู่กับความกลัวหรือความอับอายที่มาพร้อมกับความล้มเหลว แต่ควรถือเป็นโอกาสในการทบทวนตนเองและธุรกิจ การควบคุมอารมณ์ด้านลบ การสร้างความเข้มแข็งภายใน และการรักษาความมุ่งมั่นพากเพียรไว้เสมอเป็นหลักการสำคัญที่จะนำไปสู่ความสำเร็จ สุดท้ายคือการตอบสนองด้านพฤติกรรม ซึ่งหมายถึงการนำความล้มเหลวมาเป็นแรงผลักดันในการปรับปรุงและพัฒนาธุรกิจ การไม่ยอมแพ้หรือหยุดนิ่ง แต่มีความตั้งใจที่จะเดินหน้าต่อไปโดยการปรับเปลี่ยนกลยุทธ์ให้เข้ากับสถานการณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาผลิตภัณฑ์หรือบริการให้ตรงกับความต้องการของตลาด เพื่อให้สามารถก้าวผ่านความล้มเหลวและประสบความสำเร็จได้ในที่สุด

ภาพที่ 2 กรอบแนวคิดว่าด้วยแนวปฏิบัติทางธุรกิจเพื่อใช้ในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน

ภาพที่ 2 แสดงแนวปฏิบัติทางธุรกิจซึ่งเป็นองค์ความรู้ที่ได้จากการสังเคราะห์บทเรียนและแนวคิดสำคัญที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ผลการสังเคราะห์สามารถจำแนกเป็น 3 ขั้นตอน คือ การสร้างสรรค์ (Creating) การวัดผล (Measuring) และการเรียนรู้ (Learning) แต่ละขั้นตอนมีแนวปฏิบัติดังนี้

ขั้นตอนที่ 1: การสร้างสรรค์ (Creating) โดยมีแนวปฏิบัติ 2 ประการ คือ

1. ความมั่นใจและความกล้าที่จะลงมือทำ (Confidence and willingness to take action) หมายถึง การมีความเชื่อมั่นในแนวคิดหรือวิสัยทัศน์ของตนเอง และกล้าตัดสินใจเริ่มต้นพัฒนาแนวคิดให้เป็นรูปธรรม แม้จะอยู่ภายใต้เงื่อนไขของความไม่แน่นอน ความเสี่ยง และข้อจำกัด โดยเฉพาะในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ต้นแบบขั้นต่ำ (Minimum Viable Product: MVP) เพื่อทดสอบสมมติฐานทางธุรกิจในสถานการณ์จริง และเพื่อประเมินความเป็นไปได้ของแนวคิดทางธุรกิจ

2. ความมุ่งมั่น ความอดทน และการไม่ยอมแพ้ (Determination, perseverance, and resilience) หมายถึง การมีจิตใจที่แน่วแน่ในการดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ แม้ว่าจะต้องเผชิญกับปัญหา อุปสรรค ความล้มเหลว หรือการตอบรับของตลาดที่ไม่เป็นไปตามความคาดหมายในระยะเริ่มต้น ผู้ประกอบการจำเป็นต้องมีความอดทนในการดำเนินงานภายใต้สถานการณ์ที่มีความกดดันจากไม่ประสบความสำเร็จในการทดสอบผลิตภัณฑ์ ไม่รู้สึกท้อแท้ และสามารถฟื้นคืนพลังใจเพื่อเดินหน้าต่อโดยไม่ยอมแพ้ต่อปัญหา อุปสรรค และความล้มเหลว

ขั้นตอนที่ 2: การวัดผล (Measuring) โดยมีแนวปฏิบัติ 2 ประการ คือ

1. การเปิดใจรับฟังความคิดเห็นและคำติชมจากลูกค้า (Openness to customer feedback and suggestions) หมายถึง การมีทัศนคติที่เปิดกว้างและพร้อมรับฟังความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ คำวิจารณ์ หรือคำติชมจากลูกค้าโดยปราศจากความลำเอียง เพื่อนำข้อมูลที่ได้รับมาใช้ในการประเมินและปรับปรุงคุณภาพของผลิตภัณฑ์หรือบริการให้สามารถตอบสนองความต้องการของลูกค้าได้ดียิ่งขึ้น เครื่องมือที่สามารถนำมาใช้

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากลูกค้า ได้แก่ แบบสอบถาม การสัมภาษณ์เชิงลึก หรือการสังเกตพฤติกรรมของผู้ใช้

2. การมองความล้มเหลวเป็นโอกาสในการเรียนรู้และพัฒนา (Viewing failure as an opportunity for learning and development) หมายถึง การปรับเปลี่ยนมุมมองต่อความล้มเหลวจากการทดลองผลิตภัณฑ์หรือจากการดำเนินงานโดยไม่มองว่าเป็นอุปสรรค แต่ให้มองว่าเป็นแหล่งข้อมูลเชิงประจักษ์ที่มีคุณค่าซึ่งสามารถนำไปวิเคราะห์หาสาเหตุ และสังเคราะห์เป็นบทเรียนเพื่อใช้ในการพัฒนาธุรกิจ

ขั้นตอนที่ 3: การเรียนรู้ (Learning) โดยมีแนวปฏิบัติ 3 ประการ คือ

1. การฟื้นตัวและเรียนรู้จากความล้มเหลว (Recovery and learning from failure) หมายถึง ความสามารถในการฟื้นคืนจากสถานการณ์ที่ไม่ประสบผลสำเร็จทั้งในด้านความคิด อารมณ์ และพฤติกรรม โดยไม่ปล่อยให้ความล้มเหลวส่งผลกระทบต่อขวัญและกำลังใจในระยะยาว ผู้ประกอบการต้องสามารถแยกแยะข้อมูลและสกัดบทเรียนที่เป็นประโยชน์จากความล้มเหลวนั้นเพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาแนวทางใหม่ในการดำเนินธุรกิจ

2. การพัฒนาตนเองและธุรกิจอย่างต่อเนื่อง (Continuous self-development and business improvement) หมายถึง การไม่หยุดนิ่งอยู่กับความสำเร็จหรือความล้มเหลวในอดีต แต่มีความพยายามในการพัฒนาความรู้ ความสามารถ และทักษะทั้งในระดับบุคคลและองค์กร เพื่อให้สามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของตลาดและสภาพแวดล้อมทางธุรกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. การปรับปรุงสินค้าและบริการให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด (Improving products and services to meet market needs) หมายถึง การนำข้อมูลที่ได้จากการวัดผลและข้อเสนอแนะของลูกค้ามาใช้ในการปรับเปลี่ยนหรือพัฒนาสินค้าและบริการให้มีความเหมาะสมกับความต้องการของลูกค้ากลุ่มเป้าหมายมากยิ่งขึ้น ทั้งในด้านคุณภาพ ปริมาณ คุณลักษณะ ราคา ช่องทางการจัดจำหน่าย หรือประสบการณ์ของผู้ใช้ โดยมีเป้าหมายเพื่อให้เกิดความสอดคล้องระหว่างผลิตภัณฑ์กับตลาด (Product-Market Fit) ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความยั่งยืนทางธุรกิจ

สรุป

เมื่อประสบกับความล้มเหลวทางธุรกิจ ผู้ประกอบการควรตอบสนองโดยเปลี่ยนมุมมองด้านความคิดให้เห็นความล้มเหลวเป็นบทเรียนและโอกาสในการพัฒนา ด้านอารมณ์ควรควบคุมความกลัวและอับอาย มุ่งเน้นการทบทวนตนเองและเสริมสร้างความเข้มแข็งภายใน ขณะที่ด้านพฤติกรรมควรนำความล้มเหลวมาปรับกลยุทธ์และพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อความสำเร็จในอนาคต การตอบสนองในสามมิตินี้ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้และการเติบโตอย่างสร้างสรรค์จากความล้มเหลว การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืนควรยึดหลัก 3 ขั้นตอนสำคัญ ได้แก่ (1) การสร้างสรรค์ โดยเน้นการมีความเชื่อมั่นในแนวคิดและกล้าลงมือทำ แม้เผชิญกับความไม่แน่นอน และมีความมุ่งมั่นไม่ยอมแพ้ต่ออุปสรรค (2) การวัดผล โดยเปิดใจรับฟังความคิดเห็นจากลูกค้าอย่างไม่มีอคติ และใช้ความล้มเหลวเป็นโอกาสในการเรียนรู้และปรับปรุง (3) การเรียนรู้ โดยเน้นการฟื้นตัวจากความล้มเหลว การพัฒนาตนเองและธุรกิจอย่างต่อเนื่อง และการปรับปรุงสินค้าและบริการให้ตอบสนองความต้องการของตลาด เพื่อให้เกิดความสอดคล้องระหว่างผลิตภัณฑ์กับตลาดอย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1) หน่วยงานภาครัฐควรมีนโยบายและโครงการที่สนับสนุนให้วิสาหกิจชุมชนตระหนักถึงความสำคัญของการเรียนรู้จากประสบการณ์ทั้งด้านความสำเร็จและด้านความล้มเหลว

2) วิสาหกิจชุมชนควรมีกระบวนการในการบันทึกและทบทวนประสบการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น ทั้งความสำเร็จและความล้มเหลว เพื่อถอดบทเรียนและนำไปปรับปรุงการดำเนินงานในอนาคตอย่างเป็นระบบ

3) ควรสนับสนุนให้เกิดการรวมกลุ่มหรือเครือข่ายของวิสาหกิจชุมชนในระดับต่างๆ เพื่อเป็นเวทีในการแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ และแนวทางการแก้ไขปัญหา รวมถึงการแบ่งปันบทเรียนจากความล้มเหลว เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันและลดโอกาสในการเกิดปัญหาซ้ำ

4) วิสาหกิจชุมชนควรมีการพัฒนากระบวนการที่เป็นรูปธรรมในการนำข้อเสนอแนะและคำวิจารณ์ของลูกค้ามาวิเคราะห์และใช้ในการปรับปรุงสินค้า บริการ และกระบวนการดำเนินงาน

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต

1) ควรมีการวิจัยเพื่อระบุปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้วิสาหกิจชุมชนสามารถฟื้นตัวจากความล้มเหลว

2) ควรมีการวิจัยเพื่อศึกษาว่าการให้ความสำคัญกับการเรียนรู้จากความล้มเหลวมีผลกระทบอย่างไรต่อการเติบโตในระยะสั้นและระยะยาว และความสามารถในการสร้างสรรค์นวัตกรรม

เอกสารอ้างอิง

Anderson, J. C., et al. (2006). Customer value propositions in business markets. Harvard Business Review. 84(3), 90–99.

Argote, L. (2011). Organizational learning research: Past, present and future. Management Learning, 42(4), 439–446.

Argyris, C. (1991). Teaching smart people how to learn. Harvard Business Review. 69(3), 99–109.

Baumol, W. J. (1990). Entrepreneurship: Productive, unproductive, and destructive. Journal of Political Economy. 98 (5, Part 1), 893–921.

Beck, J. S. (2011). Cognitive behavior therapy: Basics and beyond. 2nd ed.. New York: Guilford Press.

Clarke, V. & Braun, V. (2013) การสอนการวิเคราะห์เชิงหัวข้อ: การเอาชนะความท้าทายและการพัฒนากลยุทธ์เพื่อการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ. The Psychologist , 26(2), 120-123

Cope, J. (2011). Entrepreneurial learning from failure: An interpretative phenomenological analysis. Journal of Business Venturing. 26(6), 604–623.

Corner, P., et al. (2017). Entrepreneurial resilience and venture failure. International Small Business Journal. 35(6), 687–708.

Dias, A. & Teixeira, A.A.C (2017). The anatomy of business failure: A qualitative account of its implications for future business success. European Journal of Management and Business Economics. 26(1), 2-20.

Duckworth, A. (2016). Grit: The power of passion and perseverance. New York: Scribner.

Edmondson, A. C. (1999). Psychological safety and learning behavior in work teams. Administration Science Quarterly. 44(2), 350-383.

Evenseth, L.L., Sydnes, M. and Gausdal, A.H. (2022). Building organizational resilience through organizational learning: A systematic review. Frontiers in Communication. 7, 1-15.

Higgins, E. T. (1997). Beyond pleasure and pain. American Psychologist. 52(12), 1280–1300.

Jintana, S. & Puripanik, T. (2019). A problem, limitations and approaches for strengthening of community-based enterprises in Thailand. Journal of Politics, Administration and Law. 12(3), 179-194.

Kaewkhwankhrai, T. (2017). Survival of the economic crisis through community enterprise approaches. Journal of Academic Affairs, Buriram Rajabhat University. 9(2), 33-50.

Kasikorn Research Center. (2019). Challenges from SME business closures. Retrieved on August 6, 2022, from https://www.kasikornbank.com/th/business/sme/KSMEKnowledge/ article/KSMEAnalysis/Documents/Challenges-SME-Businesses.pdf.

Khelil, N. (2016). The many faces of entrepreneurial failure: Insights from an empirical taxonomy. Journal of Business Venturing. 31(1), 72–94.

Kolb, D. A. (1984). Experiential learning: Experience as the source of learning and development. NJ: Prentice Hall.

Kotler, P., & Armstrong, G. (2018). Principles of marketing. 17th ed.. New Jersey: Pearson Education.

Lafuente, E., et al. (2019). Bouncing back from failure: Entrepreneurial resilience and the internationalisation of subsequent ventures created by serial entrepreneurs. Applied Psychology. 68(4), 658-694.

Lattacher, W., & Wdowiak, M. A. (2020). Entrepreneurial learning from failure: A systematic review. International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research. 26(5), 1093–1131.

Lazarus, R. S. (1991). Emotion and adaptation. New York, NY: Oxford University Press.

Lim, T., et al. (2023). A transactional model of stress and coping applied to cyclist subjective experiences. Psychology and Behaviour. 96, 155–170.

Luthans, F., et al. (2015). Psychological capital and beyond. New York: Oxford University Press.

Maxwell, J. C. (2007). Failing forward: Turning mistakes into stepping stones for success. TN: Nelson.

Minniti, M., & Bygrave, W. D. (2001). A dynamic model of entrepreneurial learning. Entrepreneurship Theory and Practice. 25(3), 5-16.

Ngo, T. T., & Vu, T. H. (2025). The impacts of psychological capital, risk-taking propensity, and entrepreneurial competence on the sustainability performance of SMEs. Cogent Business & Management. 12(1), 2466810.

Office of Small and Medium Enterprises Promotion. (2021). Executive summary: Report on small and medium-sized enterprises in 2021. Retrieved on August 6, 2022, from https://www.sme.go.th/th/download.php?modulekey=215.

Politis, D. (2005). The process of entrepreneurial learning: A conceptual framework. Entrepreneurship Theory and Practice. 29(4), 399–424.

Prinyasuthinan, U. (2017). Community enterprises: Reinterpreting business competition. Journal of Silpakorn University. 37(2), 131-150.

Sachdev, R. (2023). Entrepreneurial resilience: What makes entrepreneur start another business after failure. Asian Journal of Economics, Business and Accounting. 23(18), 46-58.

Shepherd, D. A. (2003). Learning from business failure: Propositions of grief recovery for the self-employed. Academy of Management Review. 28(2), 318–328.

Shepherd, D. A. (2004). Educating entrepreneurship students about emotion and learning from failure. Academy of Management Learning & Education. 3(3), 274–287.

Shepherd, D. A., & Cardon, M. S. (2009). Negative emotional reactions to project failure and the self-compassion to learn from the experience. Journal of Management Studies. 46(6), 923-949.

Sitkin, S. B. (1992). Learning through failure: The strategy of small losses. Research in Organizational Behavior, 14, 231-266.

Sutcliffe, K. M., & Vogus, T. J. (2003). Organizing for resilience. In K. S. Cameron, J. E. Dutton, & R. E. Quinn (Eds.), Positive organizational scholarship: Foundations of a new discipline. San Francisco, CA: Berrett-Koehler.

Teece, D. J., Pisano, G., et al. (1997). Dynamic capabilities and strategic management. Strategic Management Journal. 18(7), 509–533.

Tekin, B., & Asar, M. (2021). Role of entrepreneurial self-efficacy and risk-taking tendencies in the relationship between financial literacy and entrepreneurial iIntention. Social Entrepreneurship Review. 1, 7-33.

Twenty-Year National Strategy (2018–2037). (2018, October 13). Royal Thai Government Gazette. 135(82A), 1–64.

Walsh, G.S. & Cunningham, J.A. (2016). Business failure and entrepreneurship: Emergence, evolution and future research. Foundations and Trends R in Entrepreneurship. 12(3), 163–285.

อิทธิพลของภาพลักษณ์ในฐานะตัวแปรกำกับที่เชื่อมโยงคุณค่าที่รับรู้และความตั้งใจท่องเที่ยวเชิงอาหาร

The Influence of Image as a Moderator Variable Linking Perceived Value and Food Tourism Intention

พรชนก บุญญานันทกุล
Pornchanok Boonyanantakul
สาขาวิชาการตลาดยุคดิจิทัล คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์
Lecturer, marketing Age Department, Faculty of business administration, Southeast Asis University
E-mail: pornchanokb@sau.ac.th

Received: 20 September 2025; Revised: 21 January 2026; Accepted: 16 March 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาระดับคุณค่าที่รับรู้ ภาพลักษณ์ และความตั้งใจท่องเที่ยวเชิงอาหาร และ (2) ศึกษาภาพลักษณ์ในฐานะตัวแปรกำกับที่เชื่อมโยงคุณค่าที่รับรู้และความตั้งใจท่องเที่ยวเชิงอาหาร โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยวในจังหวัดภาคกลางตอนล่าง จำนวน 385 คน ซึ่งได้มาจากการสุ่มตัวอย่างแบบไม่อาศัยความน่าจะเป็นด้วยวิธีการสุ่มแบบบังเอิญ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลประกอบด้วย ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสัมประสิทธิ์การกระจาย และการวิเคราะห์สมการเชิงโครงสร้าง (Structural Equation Modeling: SEM) ด้วยโปรแกรม ADANCO 2.7 วิธี PLS

ผลการวิจัยพบว่า (1) นักท่องเที่ยวมีการรับรู้คุณค่าที่รับรู้ ภาพลักษณ์ และความตั้งใจท่องเที่ยวเชิงอาหารอยู่ในระดับมากที่สุด โดยคุณค่าที่รับรู้มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.27 (S.D. = 0.428) ภาพลักษณ์มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.26 (S.D. = 0.445) และความตั้งใจท่องเที่ยวเชิงอาหารมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.26 (S.D. = 0.426) (2) ภาพลักษณ์มีบทบาทเป็นตัวแปรกำกับที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างคุณค่าที่รับรู้และความตั้งใจท่องเที่ยวเชิงอาหาร โดยผลการวิเคราะห์อิทธิพลรวมพบว่า คุณค่าที่รับรู้ (TE = 0.940) และภาพลักษณ์ (TE = 0.825) มีอิทธิพลรวมต่อความตั้งใจท่องเที่ยวเชิงอาหาร (TE = 0.877) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สะท้อนให้เห็นว่าทั้งคุณค่าที่รับรู้และภาพลักษณ์เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความตั้งใจท่องเที่ยวเชิงอาหารของนักท่องเที่ยว

คำสำคัญ: คุณค่าที่รับรู้, ภาพลักษณ์, ความตั้งใจท่องเที่ยว, การท่องเที่ยวเชิงอาหาร

Abstract

This research article aimed to (1) examine the levels of perceived value, image, and culinary tourism intention, and (2) investigate image as a moderating variable linking perceived value and culinary tourism intention. A questionnaire was used as the research instrument to collect data from a sample of 385 tourists in the lower central region provinces, obtained through non-probability sampling using convenience sampling method. Statistical methods employed for data analysis included frequency, percentage, mean, standard deviation, coefficient of variation, and Structural Equation Modeling (SEM) using Partial Least Squares (PLS) with the ADANCO 2.7 software.

The research findings revealed that (1) tourists perceived value, image, and culinary tourism intention at the highest level, with perceived value having a mean of 4.27 (S.D. = 0.428), image having a mean of 4.26 (S.D. = 0.445), and culinary tourism intention having a mean of 4.26 (S.D. = 0.426); and (2) image played a moderating role in linking the relationship between perceived value and culinary tourism intention. The analysis of total effects showed that perceived value (TE = 0.940) and image (TE = 0.825) had statistically significant total effects on culinary tourism intention (TE = 0.877), reflecting that both perceived value and image are important factors influencing tourists' culinary tourism intention.

Keywords: Perceived Value, Image, Tourism Intention, Food Tourism Intention

บทนำ

ในบริบทของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวระดับโลก การท่องเที่ยวเชิงอาหาร (Food Tourism Intention) ได้กลายเป็นหนึ่งในกลไกสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างความสามารถในการแข่งขันของจุดหมายปลายทางท่องเที่ยว เนื่องจากอาหารท้องถิ่นมิได้ทำหน้าที่เพียงในฐานะกิจกรรมประกอบการท่องเที่ยว หากแต่เป็นทรัพยากรเชิงกลยุทธ์ที่สะท้อนอัตลักษณ์ วิถีชีวิต และภูมิปัญญาของชุมชน การนำเสนออาหารท้องถิ่นอย่างเป็นระบบและมีความหมายจึงมีบทบาทสำคัญในการกำหนดการรับรู้ การประเมินคุณค่า และการตัดสินใจของนักท่องเที่ยว ซึ่งส่งผลต่อความพึงพอใจ ความประทับใจ และความตั้งใจในการกลับมาเยือนซ้ำของนักท่องเที่ยวในระยะยาว (Souza et al., 2024; Savelli et al., 2022)

งานวิจัยเชิงประจักษ์จำนวนมากชี้ให้เห็นว่า คุณค่าที่รับรู้ (Perceived Value) จากประสบการณ์ด้านอาหารท้องถิ่น ทั้งในมิติของคุณค่าทางอารมณ์ คุณค่าทางวัฒนธรรม และคุณค่าด้านประโยชน์ใช้สอย มีอิทธิพลเชิงบวกต่อทัศนคติและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะความตั้งใจในการสนับสนุน การบอกต่อ และการกลับมาเยือนซ้ำ (Khoshkam et al., 2022; Sujood et al., 2023; Hidayat et al., 2024) อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์ดังกล่าวมิได้เกิดขึ้นอย่างเป็นเส้นตรง หากแต่ขึ้นอยู่กับกระบวนการรับรู้และประสบการณ์ของนักท่องเที่ยวต่อจุดหมายปลายทาง ซึ่งสะท้อนถึงความซับซ้อนของพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงอาหารในบริบทจริง

ในประเด็นนี้ ภาพลักษณ์ มีบทบาทสำคัญต่อทัศนคติที่นักท่องเที่ยวใช้ในการประเมินคุณค่าที่ได้รับจากประสบการณ์ด้านอาหาร ภาพลักษณ์เชิงบวกสามารถผลักดันการรับรู้คุณค่าสู่ความตั้งใจเชิงพฤติกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ งานวิจัยก่อนหน้าได้ยืนยันบทบาทของภาพลักษณ์ที่มีต่อความพึงพอใจ ความเชื่อมั่น และ

การตัดสินใจเลือกแหล่งท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง (Ullah et al., 2022; Badoni et al., 2024; Zulvianti et al., 2022)

แม้ว่างานวิจัยที่ผ่านมาได้ให้ความสนใจกับความสัมพันธ์ระหว่างคุณค่าที่รับรู้ ประสบการณ์อาหาร และความตั้งใจท่องเที่ยวเชิงอาหารอย่างกว้างขวาง แต่ยังคงปรากฏช่องว่างเชิงองค์ความรู้ที่สำคัญ กล่าวคือ งานวิจัยส่วนใหญ่ยังอธิบายบทบาทของภาพลักษณ์ในฐานะตัวแปรอิสระหรือตัวแปรส่งผ่าน (Mediator) มากกว่าการพิจารณาบทบาทของภาพลักษณ์ในฐานะตัวแปรกำกับ (Moderator) ที่สามารถปรับระดับความสัมพันธ์ระหว่างคุณค่าที่รับรู้และความตั้งใจท่องเที่ยวเชิงอาหารได้ อาจทำให้การอธิบายพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงอาหารยังไม่ครอบคลุม โดยเฉพาะในบริบทของสถานที่ท่องเที่ยวที่มีความแตกต่างด้านอัตลักษณ์วัฒนธรรม และระดับการรับรู้ในสายตานักท่องเที่ยว

ดังนั้น งานวิจัยนี้จึงมีความสำคัญในการศึกษาระดับคุณค่าที่รับรู้ ภาพลักษณ์ และความตั้งใจท่องเที่ยวเชิงอาหารของนักท่องเที่ยว พร้อมทั้งวิเคราะห์บทบาทของภาพลักษณ์ในฐานะตัวแปรกำกับที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างคุณค่าที่รับรู้และความตั้งใจท่องเที่ยวเชิงอาหาร การศึกษานี้คาดว่าจะช่วยเติมเต็มช่องว่างเชิงทฤษฎีด้านการท่องเที่ยวเชิงอาหาร และให้ข้อค้นพบเชิงประจักษ์ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาภาพลักษณ์ การออกแบบประสบการณ์ด้านอาหาร และการกำหนดกลยุทธ์การท่องเที่ยว เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการแข่งขันและความยั่งยืนของจุดหมายปลายทางในระยะยาว

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับคุณค่าที่รับรู้ ภาพลักษณ์ และความตั้งใจท่องเที่ยวเชิงอาหาร
2. เพื่อศึกษาภาพลักษณ์ในฐานะตัวแปรกำกับที่เชื่อมโยงคุณค่าที่รับรู้และความตั้งใจท่องเที่ยวเชิงอาหาร

สมมติฐานการวิจัย

สมมติฐานข้อที่ 1 คุณค่าที่รับรู้มีอิทธิพลทางตรงต่อภาพลักษณ์ของอาหารท้องถิ่น

สมมติฐานข้อที่ 2 ภาพลักษณ์มีอิทธิพลทางตรงต่อความตั้งใจท่องเที่ยวเชิงอาหาร

สมมติฐานข้อที่ 3 ภาพลักษณ์ในฐานะตัวแปรกำกับที่เชื่อมโยงคุณค่าที่รับรู้และความตั้งใจท่องเที่ยวเชิงอาหาร

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยได้ศึกษา คุณค่าที่รับรู้ ภาพลักษณ์และความตั้งใจท่องเที่ยวเชิงอาหารของนักท่องเที่ยวในจังหวัดภาคกลางตอนล่าง โดยประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ นักท่องเที่ยวที่เดินทางในจังหวัดภาคกลางตอนล่าง ซึ่งไม่สามารถระบุจำนวนประชากรได้ โดยกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักท่องเที่ยวในจังหวัดภาคกลางตอนล่าง จำนวน 385 คน โดยผู้วิจัยได้กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างตามสูตรของ Comrey and Lee (1992) และได้ดำเนินการสุ่มตัวอย่างแบบไม่อาศัยความน่าจะเป็น (Non-Probability Sampling) ใช้วิธีการสุ่มแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) ในการเลือกกลุ่มตัวอย่าง โดยเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามที่สร้างขึ้นผ่าน google form และทำการแจกแบบสอบถามแบบตัวต่อตัวด้วยการขออนุญาตเก็บข้อมูลจากนักท่องเที่ยวเชิงอาหาร คือ นักท่องเที่ยวที่มี

แรงจูงใจหลักในการเดินทางเพื่อสัมผัสและลิ้มลองอาหารท้องถิ่น วัฒนธรรมการกิน หรือประสบการณ์ด้านอาหารที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละพื้นที่

1. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้แบบสอบถามที่ผู้วิจัยได้สร้างและพัฒนาขึ้นจากการทบทวนแนวคิดทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง และดำเนินการภายใต้กรอบแนวคิดในการวิจัยโดยเครื่องมือในการเก็บข้อมูลแบ่งออกเป็น 5 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1-2 ข้อมูลทั่วไปและพฤติกรรมการบริโภคอาหารท้องถิ่นของผู้ตอบแบบสอบถามที่เป็นนักท่องเที่ยวในจังหวัดภาคกลางตอนล่าง ซึ่งเป็นคำถามแบบตรวจสอบรายการ จำนวน 14 ข้อ

ส่วนที่ 3-5 แบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยคุณค่าที่รับรู้ จำนวน 5 ข้อ ภาพลักษณ์ จำนวน 5 ข้อ และความตั้งใจท่องเที่ยวเชิงอาหาร จำนวน 10 ข้อ

แบบสอบถามส่วนที่ 3–5 เป็นข้อคำถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Likert Scale) ใช้สำหรับวัดปัจจัยคุณค่าที่รับรู้ จำนวน 5 ข้อ ภาพลักษณ์ จำนวน 5 ข้อ และความตั้งใจท่องเที่ยวเชิงอาหาร จำนวน 10 ข้อ โดยกำหนดเกณฑ์การให้คะแนนตั้งแต่ระดับ 1 ถึงระดับ 5 ซึ่งระดับคะแนน 1 หมายถึง เห็นด้วยน้อยที่สุด และระดับคะแนน 5 หมายถึง เห็นด้วยมากที่สุด ข้อคำถามดังกล่าวจัดอยู่ในระดับการวัดข้อมูลแบบอันตรภาค (Interval Scale) และใช้เพื่อสะท้อนระดับความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามต่อแต่ละตัวแปรอย่างเป็นระบบและชัดเจน

2. การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

1) ศึกษาเอกสาร แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับภาพลักษณ์ คุณค่าที่รับรู้และความตั้งใจท่องเที่ยวเชิงอาหาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาสร้างเป็นนิยามตัวแปรและดัชนีชี้วัด

2) สร้างแบบสอบถามและข้อคำถามให้ครอบคลุมตัวแปรที่กำหนดตามดัชนีชี้วัด

3) นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นส่งขอความอนุเคราะห์กับผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบคุณภาพด้านความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) รายข้อเพื่อพิจารณาความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับตัวแปรที่ต้องการวัด โดยเกณฑ์ในการเลือกข้อคำถามจะพิจารณาเฉพาะข้อคำถามที่มีค่า IOC ไม่น้อยกว่า 0.5 โดยในการวิจัยครั้งนี้ได้ข้อคำถามอยู่ที่ 0.67-1.00 ทุกข้อคำถาม (Hambleton & Cook, 1977)

4) นำแบบสอบถามที่ผ่านคุณภาพด้านความตรงเชิงเนื้อหามาทำการทดสอบค่า Tryout กับนักท่องเที่ยวในจังหวัดภาคกลางตอนล่าง ที่นอกเหนือจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน เพื่อนำคำตอบมาวิเคราะห์คุณภาพของแบบสอบถามทั้งฉบับ โดยการหาสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ของครอนบัค (Cronbach) ซึ่งผลการวิเคราะห์สัมประสิทธิ์แอลฟาของ Cronbach (Cronbach's Alpha Coefficient) ของแต่ละตัวแปรควรมีค่าตั้งแต่ 0.70 ขึ้นไป (Hair et al., 2006; Nunnally, 1978) ซึ่งค่าสัมประสิทธิ์ Cronbach's Alpha ในการวิจัยครั้งนี้อยู่ที่ 0.958-0.960 ซึ่งสูงกว่า 0.7 แสดงว่าเครื่องมือสามารถนำไปใช้ได้ (Hair et al., 2014)

ตารางที่ 1 แสดงผลการตรวจสอบความเชื่อมั่นของเครื่องมือวิจัย (Cronbach's Alpha)

ตัวแปร	รหัสข้อคำถาม	จำนวนข้อ	ค่า Cronbach's Alpha	การแปลผล
คุณค่าที่รับรู้ (Perceived Value)	PV1–PV5	5	0.958–0.960	สามารถนำไปใช้ได้
ภาพลักษณ์ (Brand/Destination Image)	BI1–BI5	5	0.959–0.960	สามารถนำ

ความตั้งใจท่องเที่ยวเชิงอาหาร (Food Tourism Intention)	IT1–IT10	10	0.958–0.960	ไปใช้ได้ สามารถนำไปใช้ได้
รวมทั้งฉบับ	PV1–IT10	**20**	**0.960**	สามารถนำไปใช้ได้

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยโดยมีขั้นตอนดังนี้

1) การเก็บรวบรวมข้อมูลกระทำในตุลาคม 2567 ผู้วิจัยทำการแจกแบบสอบถามแบบตัวต่อตัวกับนักท่องเที่ยวในจังหวัดภาคกลางตอนล่าง ผ่าน link google form จำนวน 400 ฉบับ ได้กลับมาอยู่ที่ 385 ฉบับ อัตราการตอบกลับอยู่ที่ร้อยละ 96.25

2) ตรวจสอบความสมบูรณ์ของการตอบแบบสอบถามลงรหัส และวิเคราะห์ข้อมูลตามวิธีทางสถิติต่อไป

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามมาประมวลผลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ โดยใช้สถิติวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

1) การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปและพฤติกรรมการบริโภคอาหารท้องถิ่นของผู้ตอบแบบสอบถามที่ด้วยการแจกแจงค่าความถี่ (Frequency) และร้อยละ (Percentage) ใช้อธิบายข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะส่วนบุคคลและพฤติกรรมการบริโภค

2) การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อศึกษาระดับคุณค่าที่รับรู้อาหาร ภาพลักษณ์อาหารท้องถิ่นและความตั้งใจท่องเที่ยวเชิงอาหาร ด้วยค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และค่าสัมประสิทธิ์การกระจาย (Coefficient of Variation) ใช้ในการแปลความหมายของข้อมูลต่าง ๆ เพื่อสรุปและอธิบายลักษณะของตัวแปร

3) สถิติอนุมานหรือสถิติอ้างอิง (Inferential Statistics) เป็นการนำวิธีทางสถิติมาใช้สำหรับทดสอบสมมติฐาน (Hypothesis Testing) เพื่อหาความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงสาเหตุและหาระดับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อตัวแปรทั้งทางตรงและทางอ้อม ด้วยตัวแบบสมการโครงสร้าง (Structural Equation Modeling-SEM) ผ่านโปรแกรม ADANCO 2.7 ซึ่งเป็นการวิเคราะห์สมการเชิงโครงสร้างด้วยรูปแบบกำลังสองน้อยที่สุดบางส่วน (Partial Least Squares: PLS)

ผลการวิจัย

1. จากการวิจัยปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามที่เป็นนักท่องเที่ยวในจังหวัดภาคกลางตอนล่าง (นครปฐม สมุทรสาคร สมุทรสงคราม ราชบุรี เพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์ และ กาญจนบุรี) ส่วนใหญ่ คือ เพศหญิง จำนวน 202 คน (ร้อยละ 52.5) อายุ 25-39 ปี จำนวน 100 คน (ร้อยละ 25.9) สถานภาพ โสด จำนวน 223 คน (ร้อยละ 57.9) กำลังศึกษาปริญญาตรี/ปริญญาตรี จำนวน 178 คน (ร้อยละ 46.2) อาชีพพนักงานบริษัทเอกชน จำนวน 125 คน (ร้อยละ 32.5) รายได้เฉลี่ยต่อเดือน 15,000-30,000 บาท จำนวน 197 คน (ร้อยละ 51.2) และขนาดครอบครัว 4 คน จำนวน 101 คน (ร้อยละ 62.2) ส่วนพฤติกรรมการบริโภคอาหารท้องถิ่น ในจังหวัดภาคกลางตอนล่าง พบว่า จังหวัด

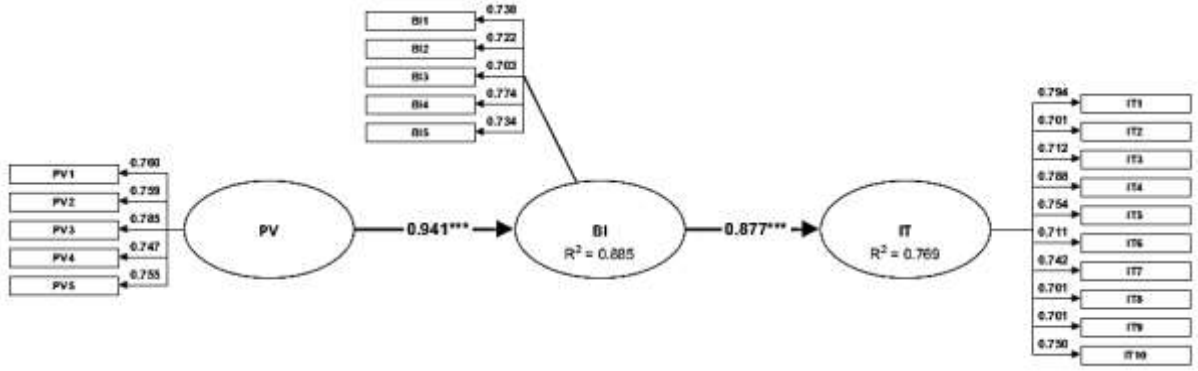
เพชรบุรี ส่วนใหญ่เคยบริโภค ขนมหม้อแกง ขนมหวานที่ทำจากไข่ น้ำตาล มะพร้าวและกะทิ เป็นของฝากที่มีชื่อเสียงมากของเพชรบุรี จำนวน 323 คน (ร้อยละ 83.9) จังหวัดราชบุรี ส่วนใหญ่ เคยบริโภค ข้าวผัดราชบุรี เป็นข้าวผัดที่มีส่วนผสมพิเศษและรสชาติเฉพาะตัว นิยมใช้กุ้งหรือหมูในสูตร จำนวน 184 คน (ร้อยละ 47.9) จังหวัดสมุทรสงคราม ส่วนใหญ่เคยบริโภค น้ำตาลมะพร้าว ที่มีคุณภาพสูงและเป็นที่รู้จักทั่วประเทศ จำนวน 244 คน (ร้อยละ 63.3) จังหวัดสมุทรสาคร ส่วนใหญ่เคยบริโภค ปูทะเลและกุ้งแม่น้ำที่มีชื่อเสียงในความสดและเนื้อแน่น จำนวน 254 คน (ร้อยละ 66.0) จังหวัดนครปฐม ส่วนใหญ่เคยบริโภค ข้าวหลามที่มีรสชาติหวานหอมและใช้วัตถุดิบท้องถิ่น จำนวน 234 คน (ร้อยละ 60.8) จังหวัดกาญจนบุรี เคยบริโภค แกงป่ารสเผ็ดที่ใช้ไก่บ้านและสมุนไพรท้องถิ่น มีรสชาติร้อนแรงและเป็นอาหารท้องถิ่นยอดนิยม จำนวน 196 คน (ร้อยละ 50.9) จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ส่วนใหญ่ เคยบริโภค ปลาอินทรีย์ย่างหรือทอดที่มักจะมีขายตามร้านอาหารทะเล มีรสชาติหวานและเนื้อแน่น นิยมทานคู่กับน้ำจิ้มซีฟู้ดรสแซ่บ จำนวน 210 คน (ร้อยละ 54.5) ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาระดับคุณค่าที่รับรู้ ภาพลักษณ์ และความตั้งใจท่องเที่ยวเชิงอาหาร

ตารางที่ 2 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสัมประสิทธิ์การกระจาย และการแปลผลของตัวแปรในภาพรวม

ตัวแปร	$\bar{X}$	S.D.	C.V.	แปลผล
คุณค่าที่รับรู้ (PV)	4.27	0.428	0.100	มากที่สุด
ภาพลักษณ์ (BI)	4.26	0.445	0.104	มากที่สุด
ความตั้งใจท่องเที่ยว (IT)	4.26	0.426	0.100	มากที่สุด

จากตารางที่ 2 เมื่อพิจารณาภาพรวม พบว่า นักท่องเที่ยวในจังหวัดภาคกลางตอนล่าง ให้ความสำคัญต่อปัจจัยคุณค่าที่รับรู้ (PV) อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$=4.27, S.D.=.428, C.V.=0.10) รองลงมา คือ ภาพลักษณ์ (BI) อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$=4.26, S.D.=.445, C.V.=0.10) และความตั้งใจท่องเที่ยวเชิงอาหาร (IT) อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$=4.26, S.D.=.426, C.V.=0.10) ตามลำดับ

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาภาพลักษณ์ในฐานะตัวแปรกำกับที่เชื่อมโยงคุณค่าที่รับรู้และความตั้งใจท่องเที่ยวเชิงอาหาร ด้วยการทดสอบสมการเชิงโครงสร้างด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติด้วยโปรแกรม ADANCO 2.7 วิธีกำลังสองน้อยที่สุดบางส่วน (Partial Least Squares: PLS) แสดงข้อมูลเชิงประจักษ์ได้ดังนี้

ภาพที่ 2 สัมประสิทธิ์เส้นทางระหว่างตัวแปรด้วยวิธีวิเคราะห์กำลังสองน้อยที่สุดบางส่วน (Partial Least Squares: PLS)

ตารางที่ 3 ความสัมพันธ์ระหว่างอิทธิพลของตัวแปรที่มีต่อความตั้งใจท่องเที่ยว

ตัวแปร (LV)	ค่าความผันแปร	อิทธิพล(EFFECT)	PV	BI
ความตั้งใจท่องเที่ยว (IT)	0.769	DE	N/A	0.877***
		IE	0.825***	N/A
		TE	0.825***	0.877***
ภาพลักษณ์ (BI)	0.885	DE	0.941***	0.000
		IE	N/A	0.000
		TE	0.941***	0.000

หมายเหตุ: DE; Direct Effect, IE; Indirect Effect, TE; Total Effect, N/A; Not Applicable

* หมายถึง p-value ≤ 0.10 หรือ ค่า t ≥ 1.65

** หมายถึง p-value ≤ 0.05 หรือ ค่า t ≥ 1.96

*** หมายถึง p-value ≤ 0.01 หรือ ค่า t ≥ 2.58

1. ปัจจัยที่มีผลโดยรวมต่อความตั้งใจท่องเที่ยวเชิงอาหาร (IT) พบว่า ภาพลักษณ์ (BI) มีอิทธิพลทางตรงต่อความตั้งใจท่องเที่ยว (IT) มีค่าเท่ากับ 0.877*** และคุณค่าที่รับรู้ (PV) มีอิทธิพลทางอ้อมต่อความตั้งใจท่องเที่ยว (IT) มีค่าเท่ากับ 0.825***

2. ปัจจัยที่มีผลโดยรวมต่อภาพลักษณ์ (BI) พบว่า คุณค่าที่รับรู้ (PV) มีอิทธิพลทางตรงต่อความตั้งใจท่องเที่ยว (IT) มีค่าเท่ากับ 0.877***

ผลการทดสอบอิทธิพลส่งผลที่เป็นตัวแปรคั่นกลางเข้ามาเปลี่ยนความสัมพันธ์ของตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม โดยใช้ตัวแปรคั่นกลางนำมาอธิบายอิทธิพลทางอ้อม ซึ่งผลการทดสอบสามารถอธิบายได้ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ผลการทดสอบอิทธิพลคั่นกลาง (Mediation Effect)

สมมติฐานการวิจัย (Hypothesis)	Effect	Boot SE	Boot LLCI	Boot ULCI
ภาพลักษณ์เป็นตัวแปรกำกับที่เชื่อมโยงคุณค่าที่รับรู้และความตั้งใจท่องเที่ยวเชิงอาหาร	.3830	.0519	.2791	.4815

จากตารางที่ 4 ผลการทดสอบอิทธิพลคั่นกลาง พบว่า ภาพลักษณ์เป็นตัวแปรกำกับที่เชื่อมโยงคุณค่าที่รับรู้เกี่ยวกับอาหารท้องถิ่นและความตั้งใจท่องเที่ยวเชิงอาหาร โดยช่วงของความเชื่อมั่นไม่คลุม 0 มีสัมประสิทธิ์ขอบล่าง (Boot LLCI) อยู่ที่ .2791 และขอบเขตบน (Boot ULCI) อยู่ที่ .4815 แสดงว่าภาพลักษณ์ เป็นตัวแปรกำกับที่เชื่อมโยงคุณค่าที่รับรู้และความตั้งใจท่องเที่ยวเชิงอาหาร

อภิปรายผล

จากวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่า นักท่องเที่ยวเชิงอาหารในจังหวัดภาคกลางตอนล่างให้ความสำคัญต่อคุณค่าที่รับรู้ ภาพลักษณ์ และความตั้งใจท่องเที่ยวเชิงอาหารในระดับมากที่สุด ซึ่งแสดงให้เห็นว่าปัจจัยทั้งสามมีความเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบและมีอิทธิพลร่วมกันต่อพฤติกรรมการเดินทางของนักท่องเที่ยวเชิงอาหาร การรับรู้คุณค่าและภาพลักษณ์ของอาหารท้องถิ่นมิได้เป็นเพียงองค์ประกอบเชิงการรับรู้เท่านั้น แต่ทำหน้าที่เป็นกลไกสำคัญในการกำหนดประสบการณ์และการตัดสินใจ

เดินทางของนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ภาพลักษณ์ของอาหารท้องถิ่นมีบทบาทในการถ่ายทอดคุณค่าเชิงประสบการณ์ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ ซึ่งช่วยเสริมสร้างการรับรู้คุณค่าเชิงตราและเพิ่มความเต็มใจใน การเดินทางท่องเที่ยวเชิงอาหาร สอดคล้องกับแนวคิดที่ว่า ภาพลักษณ์ที่เข้มแข็งสามารถยกระดับการรับรู้คุณค่าและความตั้งใจของนักท่องเที่ยวได้อย่างมีนัยสำคัญ (Nguyen, T. P. C., 2024; Ling & Cho, 2022)

นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังชี้ให้เห็นว่า ความพึงพอใจที่เกิดจากการรับรู้คุณภาพและคุณค่าของอาหารท้องถิ่นมีความสัมพันธ์โดยตรงกับความตั้งใจในการกลับมาเยือนซ้ำ ซึ่งตอกย้ำว่า ประสบการณ์ด้านอาหารที่มีคุณค่าและมีความหมายเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างพฤติกรรมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน อย่างไรก็ตาม แม้ว่าคุณค่าที่รับรู้และภาพลักษณ์จะเป็นปัจจัยภายในที่มีบทบาทสำคัญ แต่การตัดสินใจท่องเที่ยวเชิงอาหารยังอาจได้รับอิทธิพลจากปัจจัยภายนอก เช่น สภาพเศรษฐกิจและแนวโน้มการเดินทางในระดับโลก ซึ่งสามารถปรับเปลี่ยนการรับรู้และพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวได้ในบริบทที่แตกต่างกัน

จากวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า ภาพลักษณ์ทำหน้าที่เป็นตัวแปรกำกับที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างคุณค่าที่รับรู้และความตั้งใจท่องเที่ยวเชิงอาหาร โดยภาพลักษณ์มีอิทธิพลทางตรงต่อความตั้งใจท่องเที่ยว ในขณะที่คุณค่าที่รับรู้มีอิทธิพลทางอ้อมผ่านภาพลักษณ์ ผลดังกล่าวสะท้อนว่าคุณค่าของอาหารท้องถิ่นจะสามารถแปรเปลี่ยนเป็นความตั้งใจเชิงพฤติกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ก็ต่อเมื่อคุณค่านั้นถูกถ่ายทอดและตีความผ่านภาพลักษณ์ที่ชัดเจน น่าเชื่อถือ และสอดคล้องกับอัตลักษณ์ของพื้นที่ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยที่ชี้ว่า ภาพลักษณ์ของอาหารท้องถิ่นเป็นปัจจัยสำคัญในการเพิ่มมูลค่าที่รับรู้และขับเคลื่อนการตัดสินใจของนักท่องเที่ยว (Nguyen, 2023; Anita, 2024)

ภาพลักษณ์ของอาหารท้องถิ่นไม่เพียงทำหน้าที่เป็นองค์ประกอบทางการตลาด แต่ยังเป็นสื่อกลางทางวัฒนธรรมที่ช่วยเชื่อมโยงประสบการณ์ คุณค่า และอัตลักษณ์ของพื้นที่เข้ากับการตัดสินใจของนักท่องเที่ยว ผลการวิจัยสนับสนุนแนวคิดที่ว่า อาหารท้องถิ่นสามารถยกระดับการสร้างแบรนด์ของแหล่งท่องเที่ยวและเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังเช่นกรณีการใช้ภาพลักษณ์อาหารท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการสร้างแบรนด์เมือง (Niu, 2024) และยังชี้ให้เห็นว่า แม้คุณค่าที่รับรู้จะมีบทบาทต่อความตั้งใจท่องเที่ยว แต่บทบาทดังกล่าวจะเด่นชัดมากยิ่งขึ้นเมื่อได้รับการเสริมแรงจากภาพลักษณ์ที่แข็งแกร่งและการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับข้อค้นพบที่ระบุว่า คุณลักษณะเชิงคุณภาพของอาหาร ความปลอดภัย รสชาติ และคุณภาพการบริการ เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความพึงพอใจและพฤติกรรมการแบ่งปันประสบการณ์เชิงบวกของนักท่องเที่ยว (Artha et al., 2024; Nguyen, 2023)

องค์ความรู้ใหม่

งานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่า ภาพลักษณ์ของอาหารท้องถิ่นเป็นกลไกสำคัญที่เชื่อมโยงคุณค่าที่รับรู้กับความตั้งใจท่องเที่ยวเชิงอาหาร ทั้งนี้ภาพลักษณ์ไม่เพียงส่งผลโดยตรงต่อความตั้งใจท่องเที่ยวเท่านั้น แต่ยังทำหน้าที่เสริมแรงผลของคุณค่าที่รับรู้ให้เกิดผลเชิงพฤติกรรม อีกทั้งสะท้อนว่า “คุณค่า” จะนำไปสู่ “การตัดสินใจเดินทางท่องเที่ยว” ได้อย่างมีประสิทธิภาพก็ต่อเมื่อถูกถ่ายทอดผ่านภาพลักษณ์ที่ชัดเจนในเชิงบวก

สรุป

งานวิจัยนี้ค้นพบว่า ภาพลักษณ์ของอาหารท้องถิ่นทำหน้าที่เป็นกลไกเชิงพลวัตที่แปรเปลี่ยนคุณค่าที่นักท่องเที่ยวรับรู้ให้กลายเป็นความตั้งใจท่องเที่ยวเชิงอาหารอย่างมีประสิทธิภาพ กล่าวคือ คุณค่าที่รับรู้จากอาหารท้องถิ่นมิได้ส่งผลต่อการตัดสินใจเดินทางโดยตรงเสมอไป หากแต่ต้องอาศัยภาพลักษณ์ที่ชัดเจนและเป็นบวกเป็นตัวกำกับทิศทางและความเข้มข้นของอิทธิพลเชิงพฤติกรรม ข้อค้นพบนี้ช่วยขยายความเข้าใจด้านการ

ท่องเที่ยวเชิงอาหารจากกรอบความสัมพันธ์เชิงเส้นตรงไปสู่มุมมองเชิงปฏิสัมพันธ์ โดยชี้ให้เห็นว่า ภาพลักษณ์ไม่ได้เป็นเพียงผลลัพธ์ของการรับรู้หรือเครื่องมือทางการตลาด แต่เป็นโครงสร้างเชิงความหมายที่เชื่อมโยงคุณค่า ประสบการณ์ และอัตลักษณ์ของพื้นที่เข้ากับการตัดสินใจของนักท่องเที่ยว อันเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่ช่วยเสริมการออกแบบกลยุทธ์การท่องเที่ยวเชิงอาหารอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ (Practical Implications)

1) จากผลการวิจัยที่พบว่า ภาพลักษณ์มีอิทธิพลโดยตรงและมีบทบาทสำคัญในการเชื่อมโยงคุณค่าที่รับรู้กับความตั้งใจท่องเที่ยวเชิงอาหาร ภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้ความสำคัญกับการยกระดับภาพลักษณ์อาหารท้องถิ่นอย่างเป็นระบบ โดยการส่งเสริมการรับรองมาตรฐานด้านอาหารและความปลอดภัย เช่น GMP หรือ Organic Certification เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้แก่นักท่องเที่ยว ควบคู่กับการสนับสนุนกิจกรรมที่ช่วยตอกย้ำภาพลักษณ์อาหารท้องถิ่น เช่น เทศกาลอาหาร งานแสดงสินค้า และโปรแกรมทัวร์เชิงอาหารที่เชื่อมโยงอาหารกับวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ของพื้นที่

2) ผู้ประกอบการและหน่วยงานด้านการท่องเที่ยวควรให้ความสำคัญกับการสื่อสารคุณค่าที่รับรู้ของอาหารท้องถิ่นอย่างชัดเจนในมิติของคุณภาพ วัตถุดิบ รสชาติ และประสบการณ์ที่เป็นเอกลักษณ์ โดยการพัฒนากลยุทธ์การตลาดที่ช่วยสร้างความรู้สึกคุ้มค่าแก่ผู้บริโภค เช่น การเล่าเรื่องราวของอาหารท้องถิ่น (Storytelling) การจัดกิจกรรมชิมอาหารแบบมีปฏิสัมพันธ์กับชุมชน รวมถึงการใช้สื่อดิจิทัล รีวิวจากนักท่องเที่ยว และแพลตฟอร์มออนไลน์ในการเสริมสร้างการรับรู้และภาพลักษณ์ของอาหารท้องถิ่นให้ชัดเจนและน่าเชื่อถือยิ่งขึ้น

2. ข้อเสนอแนะเชิงวิจัย (Research Implications)

1) การศึกษาครั้งนี้มุ่งเน้นกลุ่มนักท่องเที่ยวในจังหวัดภาคกลางตอนล่าง การวิจัยในอนาคตควรขยายกลุ่มตัวอย่างไปยังภูมิภาคอื่น รวมถึงศึกษาพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวในช่วงฤดูกาลท่องเที่ยวที่แตกต่างกัน เพื่อวิเคราะห์ความแตกต่างของแรงจูงใจ การรับรู้คุณค่า และความตั้งใจท่องเที่ยวเชิงอาหารในบริบทที่หลากหลายมากขึ้น

2) การศึกษาครั้งนี้เน้นตัวแปรคุณค่าที่รับรู้ ภาพลักษณ์ และความตั้งใจท่องเที่ยวเชิงอาหาร งานวิจัยในอนาคตอาจขยายกรอบแนวคิดโดยเพิ่มตัวแปรอื่นที่เกี่ยวข้อง เช่น ความภักดีต่ออาหารท้องถิ่น (Food Loyalty) ความพึงพอใจจากประสบการณ์ท่องเที่ยวด้านอาหาร (Food Tourism Satisfaction) หรือบทบาทของการตลาดดิจิทัลและอิทธิพลของสื่อสังคมออนไลน์ เพื่ออธิบายพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงอาหารได้อย่างครอบคลุมและลึกซึ้งยิ่งขึ้น

3) การศึกษาครั้งนี้ มุ่งให้เข้าใจเจตนา แรงจูงใจ และประสบการณ์เชิงลึกของนักท่องเที่ยวเชิงอาหารมากยิ่งขึ้นงานวิจัยในอนาคตควรนำวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เช่น การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) หรือการสนทนากลุ่ม (Focus Group) มาประยุกต์ใช้ควบคู่กับการวิจัยเชิงปริมาณ เพื่อช่วยอธิบายผลการวิเคราะห์เชิงสถิติและเสริมสร้างความสมบูรณ์ของข้อค้นพบทางวิชาการ

เอกสารอ้างอิง

Anita, A. (2024). The role of local food attitudes in mediating the influence of experience value and social media on the purchase desire of millennial generation domestic

tourists in Palembang City. Jurnal Akademi Pariwisata Medan. 12(1). https://doi.org/10.36983/japm.v12i1.603.

Artha, B., et al. (2024). Determinants of intention buying local foods: A conceptual framework. Entrepreneurship Bisnis Manajemen Akuntansi. 176–187. https://doi.org/10.37631/ebisma.v5i1.1437.

Badoni, M., et al. (2024). Socio-demographic analysis of destination selection factors for Himalayan hill destinations. F1000Research, 13, 262. https://doi.org/10.12688/f1000research.146873.1.

Hair, E., et al. (2006). Children's school readiness in the ECLS-K: Predictions to academic, health, and social outcomes in first grade. Early Childhood Research Quarterly. 21(4), 431–454.

Hambleton, R. K., & Cook, L. L. (1977). Latent trait models and their use in the analysis of educational test data. Journal of Educational Measurement, 14(2), 75–96.

Hidayat, I. I. N., et al. (2024). Memorable tourism experience of heritage-local food on tourist behavior: Mediating role of destination image and satisfaction. Asian Management and Business Review, 153–172.

Islami, F. S., et al. (2024). Perceived value and intention to revisit Nglanggeran tourism village, Special Region of Yogyakarta. Journal La Bisecoman, 5(5), 832–845.

Khoshkam, M., et al. (2022). The impact of food culture on patronage intention of visitors: The mediating role of satisfaction. British Food Journal, 125(2), 469–499.

Ling, S., & Cho, D.-M. (2022). The influence of city brand image on consumers' travel intention: Convergence research based on perceived value theory. Han-Gug Gwahag Yesul Poreom, 40(4), 119–135.

Mwangi, G., & Mwalongo, J. (2023). Exploring the role of communication in enhancing the gastronomic tourism experience. Journal of Digital Marketing and Communication, 3(1), 28–35.

Nguyen, T. P. C. (2024). Unlocking the relationship between destination brand value and tourists' intentions to visit: A case study in Quang Binh province. Journal of Tourism Management Research. https://doi.org/10.18488/31.v11i2.3883.

Nguyen, T. T. N. (2023). The influence of food image on tourist satisfaction and word-of-mouth intention: The case of Dalat, Lam Dong province, Vietnam. https://doi.org/10.37569/dalatuniversity.13.4s.1165.

Niu, Z. (2024). Use food as city image: Take Luosifen as an example of city branding. Communications in Humanities Research. 63(1), 130–135.

Nunnally, J. C. (1978). *An overview of psychological measurement*. In B. B. Wolman (Ed.), Clinical diagnosis of mental disorders Springer.

Savelli, E., et al. (2022). How to communicate typical–local foods to improve food tourism attractiveness. Psychology & Marketing, 39(7), 1350–1369.

Soroka, A., et al. (2023). Polish-Lithuanian border cuisine as an idea for the promotion and expansion of the region's tourist attractiveness. Foods, 12(13), 2606.

Souza, M. d. A., et al. (2024). Food culture: Identification of typical food and dishes of a municipality in the Northeast region of Brazil. Revista de Gestão Social e Ambiental, 18(4), e07089. https://doi.org/10.24857/rgsa.v18n4-147.

Sujood, S., et al. (2023). Emerging themes in food tourism: A systematic literature review and research agenda. British Food Journal, 126(1), 372–408.

Ullah, N., et al. (2022). Gastronomic tourism and tourist motivation: Exploring northern areas of Pakistan. International Journal of Environmental Research and Public Health, 19(13), 7734.

Zain, W. M. A. W. M., et al. (2023). Capitalising local food for gastro-tourism development. Planning Malaysia, 21. https://doi.org/10.21837/pm.v21i25.1231.

Zulvianti, N., et al. (2022). The influence of environmental and non-environmental factors on tourist satisfaction in halal tourism destinations in West Sumatra, Indonesia. Sustainability, 14(15), 9185.

ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จกับการบริหารเชิงกลยุทธ์โรงเรียนในสังกัดสำนักงานพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 3

Relationship between factors that lead to success and strategic management in educational institutions of the Chiang Rai Primary Educational Service Area office 3

ธณัชชา ใจอารีย์
Thanatcha Chaiarri
กษิฎิฏฏ์ มีพรหม
Kasidit Meeprom
มหวิทยาลัยพะเยา
University of Phayou
E-mail: Thanatchareyaa@gmail.com
โทร. 0864291972

Received: 2 July 2025; Revised: 12 July 2025; Accepted: 13 July 2025

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของสถานศึกษา 2) ศึกษาระดับการบริหารเชิงกลยุทธ์ของสถานศึกษาและ 3) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของสถานศึกษากับการบริหารสถานศึกษาเชิงกลยุทธ์ ซึ่งกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 3 จำนวน 320 คน ใช้วิธีการคำนวณตามสูตรตารางสำเร็จรูปของเครจซีและมอร์แกน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบของผู้เชี่ยวชาญซึ่งสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับนิยามศัพท์มีค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ 0.67 ขึ้นไปและนำแบบสอบถามดังกล่าวไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่าง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 1 จำนวน 30 คน ซึ่งไม่ใช่กลุ่มประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า

1. ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 3 ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ปัจจัยด้านความสามารถขององค์การในการบริหารจัดการอยู่ มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมาได้แก่ ปัจจัยด้านผู้บริหาร ส่วนปัจจัยด้านครูผู้สอนและปัจจัยด้านการมีส่วนร่วม มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด

2. สภาพการบริหารสถานศึกษาเชิงกลยุทธ์ สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 3 ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการประเมินองค์กรและสภาพแวดล้อม มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมาได้แก่ ด้านการกำหนดกลยุทธ์และด้านการนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ ส่วนด้านการควบคุมและประเมินผล มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุ

3. ผลการวิเคราะห์เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จกับการบริหารเชิงกลยุทธ์ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 3 โดยภาพรวมมีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับปานกลาง (r = .386**) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานการวิจัย

คำสำคัญ: ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จ, การบริหารเชิงกลยุทธ์, โรงเรียน

Abstract

This study aims to 1) examine the level of factors affecting the success of educational institutions, 2) study the level of strategic management of educational institutions, and 3) investigate the relationship between the factors influencing the success of educational institutions and the strategic management of educational institutions. The sample group consists of 320 educational administrators and teachers under the Chiang Rai Primary Educational Service Area Office 3, calculated using the Krejcie and Morgan table formula. The research instrument used was a questionnaire that was validated by experts, ensuring that the questions aligned with the definitions, with a consistency index of 0.67 or higher. The questionnaire was then tested with a sample group of 30 educational administrators and teachers under the Chiang Rai Primary Educational Service Area Office 1, who were not part of the population used in this research. The researcher collected the data personally and analyzed it using statistical percentages, means, and standard deviations. The research findings revealed that :

1. Factors influencing the success of school management under the Chiang Rai Primary Educational Service Area Office Zone 3 are generally at a high level. When considered by aspect, it is found that the factor of organizational capability in management has the highest average, followed by the factor of leadership. The factors of teaching staff and participation have the lowest averages.

2. The management condition of strategic educational institutions under the Chiang Rai Primary Education Area Office 3 is overall at a high level. When considering each aspect, it is found that the evaluation of organizations and environments has the highest average, followed by the formulation of strategies and the implementation of strategies. The control and evaluation aspect has the lowest average.

3. The analysis results to find the relationship between factors affecting success and strategic management of schools under the Chiang Rai Primary Education Service Area Office 3 show an overall moderate positive correlation (r = .386**) that is statistically significant at the .01 level, which is consistent with the research hypothesis.

Keywords: Factors affecting success, strategic management, school

บทนำ

การศึกษาในยุคปัจจุบันมีความหมายทั่วไปอย่างกว้างขวาง เป็นวิธีการส่งผ่านจุดมุ่งหมายและธรรมเนียมประเพณีให้ดำรงอยู่จากรุ่นสู่รุ่น โดยทั่วไปการศึกษาเกิดขึ้นผ่านประสบการณ์ใด ๆ ซึ่งมีผลกระทบเชิงพัฒนาต่อวิธีที่คนคนหนึ่งจะคิดรู้สึกหรือกระทำแต่ในความหมายเทคนิคอย่างแคบ การศึกษาเป็นกระบวนการอย่างเป็นทางการซึ่งสังคมส่งผ่านความรู้ ทักษะ จารีตประเพณีและค่านิยมที่สั่งสมมาจากรุ่นสู่รุ่น นั่นคือ การสอนในสถานศึกษา สำหรับปัจจุบันนี้มีการแบ่งระดับชั้นทางการศึกษาออกเป็นขั้น ๆ เช่น การศึกษาปฐมวัย ประถมศึกษา มัธยมศึกษา อาชีวศึกษา อุดมศึกษา และสำหรับประเทศไทยมีกฎหมายบังคับให้ประชาชนทุกคนต้องจบการศึกษาภาคบังคับและสามารถเรียนได้จนจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย นอกจากนี้ในปัจจุบันยังเปิดโอกาสให้มีการเรียนการสอนโดยผู้ปกครองที่บ้าน หรือที่เรียกว่าโฮมสคูล (กระทรวงศึกษาธิการ. 2562)

การพัฒนาสถานศึกษาเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงอย่างมีประสิทธิผลอย่างยั่งยืนและเป็นที่ต้องการของผู้ปกครอง นักเรียน ตลอดทั้งบุคลากรทุกฝ่าย ทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียนนั้น นักวิชาการทางการบริหารการศึกษาหลายท่านต่างแสดงทัศนะตรงกันว่า ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นปัจจัยหลักที่สำคัญและผู้บริหารสถานศึกษาในยุคของการเปลี่ยนแปลงจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาวิชาชีพอยู่เสมอ ด้วยเหตุนี้ การจัดการศึกษาของประเทศไทยจึงต้องเน้นการพัฒนาในเชิงคุณภาพให้สามารถสนองตอบความต้องการของกลุ่มเป้าหมายต่างๆ ได้อย่างรวดเร็ว รวมถึงการพัฒนาคุณภาพคนให้สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ (area based) และความต้องการของตลาดแรงงานที่มีความซับซ้อนหลากหลายมากขึ้น ในช่วงปี พ.ศ. 2560-2561 ประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงด้านการศึกษาทั้งด้านกฎหมาย กลไก และนวัตกรรมการศึกษาหลายประการ อาทิ การยก (ร่าง) พ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ... การจัดตั้งกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษาการประกาศใช้ แผนการศึกษาแห่งชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560 – 2579) และมาตรฐานการศึกษาของชาติ พ.ศ. 2561 เป็นต้น (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. พ.ศ. 2561)

การบริหารและจัดการ เป็นกลไกในการขับเคลื่อนให้เกิดการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมาย แต่จะบริหารและจัดการ อย่างไรให้เกิดประสิทธิภาพนั้น ผู้บริหารเป็นผู้ที่สำคัญที่สุดเพราะผู้บริหารเป็นผู้กำหนดทิศทาง การทำงานและใช้หลักการ ด้วยมิติการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาอย่างรวดเร็ว นับตั้งแต่ช่วงทศวรรษ 1980 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบันได้ส่งผลกระทบอย่างยิ่งต่อองค์การ ผู้นำระดับสูงจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนทิศทาง วิธีการคิดและการบริหารแบบใหม่ที่สอดคล้องทันต่อการเปลี่ยนแปลง ได้มีความพยายามในการวางแผนกลยุทธ์อย่างสมบูรณ์ที่ครอบคลุมกิจการทั้งหมดขององค์การ ทำให้มีการนำเอาเรื่องของกระบวนการบริหารงานโดยเฉพาะการนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ เช่น การจัดโครงสร้างองค์การ วัฒนธรรมองค์การ เทคโนโลยีสารสนเทศ ทรัพยากรบุคคล ตลอดจนการควบคุมและประเมินผลกลยุทธ์เข้ามาบูรณาการร่วมกัน เป็นรูปแบบการบริหารเชิงกลยุทธ์โดยผู้นำระดับสูงขององค์การ ซึ่งเป็นระดับกลยุทธ์เป็นบุคคลที่ต้องมีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงต่อการบริหารเชิงกลยุทธ์ขององค์การในทุกขั้นตอน ซึ่งการบริหารเชิงกลยุทธ์ประกอบด้วยกิจกรรมที่เป็นองค์ประกอบขั้นพื้นฐาน 4 กิจกรรมคือ 1) การวิเคราะห์เชิงกลยุทธ์ (StrategicAnalysis) 2) การวางแผนกลยุทธ์ (Strategic Planning) 3) การนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ (Strategic Implementation) 4) การควบคุมและประเมินผลกลยุทธ์ (Strategic Control and Evaluation) กิจกรรมทั้ง 4 กิจกรรมนี้มีความสัมพันธ์และเป็นกระบวนการต่อเนื่องกัน (ปัทมา ทองคำ. 2563)

ปัจจัยการบริหารโรงเรียนเป็นสิ่งที่สำคัญที่เป็นตัวชี้วัดองค์ประกอบในการบริหารจัดการโรงเรียน โรงเรียนที่ประสบความสำเร็จย่อมมีปัจจัยการบริหารที่แตกต่างไปตาม บริบทแต่ละโรงเรียน อีกทั้งยังเป็นไป

ตามกระแสของโลกาภิวัตน์ที่มีปรากฏในช่วงขณะ นั้น ๆ ผู้บริหารที่ ชาญฉลาดย่อมมีการปรับเปลี่ยนปัจจัยการบริหารโดยคำนึงถึงเหตุผล ประมาณการ บุคคล และชุมชน ปัจจัยที่สัมพันธ์กับความสำเร็จในการบริหารสถานศึกษาใน ปัจจุบันผู้บริหารสถานศึกษาต่างต้องการบริหารงานโรงเรียนให้ไปสู่การบรรลุเป้าหมายตามมาตรฐาน ของการจัดการศึกษาที่กำหนดไว้ในวิสัยทัศน์ของโรงเรียน ตลอดจนพยายามที่จะ พัฒนาปัจจัยหลาย ๆ ด้านที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารสถานศึกษา (นัฐกร ปั้นพุ่มโพธิ์, สมศรี ทองนุช & สุเมธ งามกนก. 2561)

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 3 ซึ่งเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบการบริหารจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานในพื้นที่ของจังหวัดเชียงราย จำนวน 5 อำเภอ ได้แก่ อำเภอแม่จัน อำเภอแม่สาย อำเภอเชียงแสน อำเภอแม่ฟ้าหลวง และอำเภอดอยหลวง เนื่องจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 3 มีโรงเรียน ทั้งหมด 139 แห่ง โรงเรียนในพื้นที่รับผิดชอบส่วนมาก จะเป็นโรงเรียนที่อยู่ในเขตพื้นที่สูง ชายแดนระหว่างประเทศ และกลุ่มชาติพันธ์ จำเป็นต้องได้รับการบริการด้านการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีคุณภาพ และเหมาะสมตรงความต้องการ อีกทั้งจำเป็นต้องพัฒนาผู้บริหาร ครูและบุคลากรทางการศึกษา ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญแห่งความสำเร็จที่ยั่งยืนต่อการปฏิบัติงานท่ามกลางความเปลี่ยนแปลง เพื่อให้มีประสิทธิภาพ โดยสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 3 ได้กำหนดกลยุทธ์ในการพัฒนา และยกระดับคุณภาพการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566 – 2570 จำนวน 4 กลยุทธ์ ดังนี้ กลยุทธ์ที่ 1 ส่งเสริม สนับสนุนการจัดการศึกษาให้ผู้เรียนมีความปลอดภัยจากภัย ทุกรูปแบบ เป้าหมาย กลยุทธ์ที่ 2 ส่งเสริม สนับสนุนการเพิ่มโอกาสและความเสมอภาคทางการศึกษาให้กับประชากรวัยเรียนทุกคน กลยุทธ์ที่ 3 ส่งเสริม สนับสนุนการยกระดับคุณภาพการศึกษาให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 กลยุทธ์ที่ 4 ส่งเสริม สนับสนุนการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการศึกษาให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันและเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 3 ดำเนินการแปลงยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติด้วยความมุ่งมั่นในการพัฒนากระบวนการบริหารจัดการที่ดี สร้างความเข้มแข็งด้วยการพัฒนาให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ มีการกระจายอำนาจ รวมถึงการเปิดโอกาสให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานไปสู่เป้าหมายอย่างเป็นรูปธรรมและให้สามารถเป็นแบบอย่างที่ดี ในการบริหารและการจัดการศึกษา (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 3, 2567)

ผลจากการดำเนินงานที่ผ่านมาแสดงให้เห็นว่า สถานศึกษายังปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาท และอำนาจหน้าที่ยังไม่ได้ตามเกณฑ์มาตรฐานและคุณภาพการศึกษาที่กำหนดเท่าที่ควร โดยต้องการอาศัยปัจจัยด้านต่าง ๆ ในการบริหารงานที่ส่งผลถึงความสำเร็จอย่างมีประสิทธิผล และคุณภาพของสถานศึกษาเป็นสำคัญ ผู้วิจัยเห็นถึงความสำคัญของปัจจัยการบริหารที่จะ นำมาวัดผลสำเร็จของการบริหารสถานศึกษานั้น ต้องอาศัยปัจจัยหลายอย่าง ประกอบเข้าด้วยกัน ศักยภาและคุณภาพเป็นสิ่งที่สำคัญต่อการพัฒนาประเทศ ปัญหาเรื่องคุณภาพการให้บริการที่มีมาตรฐานแตกต่างกันระหว่างพื้นที่ ซึ่งเป็นหนึ่งในสาเหตุหลัก ทำให้ในพื้นที่เขตรับผิดชอบของสำสักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 3 ยังคงมีปัญหาความเหลื่อมล้ำในหลายมิติ ขณะที่ปัญหาด้านความยากจน การเข้าถึงการศึกษา การยกระดับการพัฒนาประเทศให้ประชาชนมีรายได้สูงขึ้นและแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำสอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561 – 2580) ปัญหาดังกล่าวข้างต้นมีสาเหตุส่วนหนึ่งมาจากประสิทธิภาพการบริหารจัดการพัฒนาประเทศขาดความต่อเนื่องและความยืดหยุ่นในการตอบสนองต่อความต้องการและปัญหาของประชาชน ขณะที่ความมั่นคงภายในประเทศยังมีหลายประเด็นที่ต้องเสริมสร้างให้เกิดความขัดแย้งทางความคิดและอุดมการณ์ที่มีรากฐานมาจากความ

เหลื่อมล้ำ ความไม่เสมอภาค การขาดความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรม และปัญหาการขาดเสถียรภาพทางการเมือง ตลอดจนส่งเสริมคนในชาติให้ยึดมั่นสถาบันหลักเป็นศูนย์รวมจิตใจให้เกิดความรักและความสามัคคี การศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จกับการบริหารสถานศึกษาของ โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 3 ทั้งนี้เพื่อเป็น แนวทางในการกำหนดนโยบาย วางแผนพัฒนา การบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานให้ได้ตาม เกณฑ์ มาตรฐานการศึกษาของชาติ และเป็นข้อมูลสำหรับผู้บริหารในการพัฒนาตนเองให้เป็น ผู้บริหารที่มีคุณภาพได้มาตรฐานและพัฒนาคุณภาพด้านการสอนของครูผู้สอนให้มี ประสิทธิภาพ เพื่อสร้างนักเรียนที่มีคุณภาพ ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของ ชาติอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืนต่อไป (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 3, 2567)

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าว จะเห็นได้ว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ ผู้วิจัยได้เห็นถึงความสำคัญในการบริหารเชิงกลยุทธ์ จึงมีความสนใจที่จะศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จกับการบริหารเชิงกลยุทธ์ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 3 เพื่อที่จะนำข้อมูลที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้มาเป็นแนวทางปรับปรุงและพัฒนาการบริหารสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

1) เพื่อศึกษาระดับปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 3

2) เพื่อศึกษาระดับการบริหารเชิงกลยุทธ์ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 3

3) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของสถานศึกษากับการบริหารสถานศึกษาเชิงกลยุทธ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 3

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ใช้ประชากร ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 142 คน และครู จำนวน 1,791 คน รวมทั้งสิ้น 1933 คน ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 3 (ข้อมูล ณ วันที่ 11 มกราคม 2567)

1.2 กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ โดยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างที่ระดับความเชื่อมั่น 95% โดยใช้วิธีการคำนวณตามสูตรตารางสำเร็จรูปของเครจซี และมอร์แกน (Kreicie and Margan, 1970) โดยใช้วิธีการสุ่ม (Random Sampling) ได้กลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วยผู้บริหารสถานศึกษาและครู รวมทั้งสิ้นจำนวน 320 คน

2. เครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้เป็นแบบสอบถามความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จกับการบริหารเชิงกลยุทธ์ โรงเรียนในสังกัดสำนักงานพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 3 โดยแบ่งเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 สอบถามข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับ เพศ ระดับการศึกษา ตำแหน่งและประสบการณ์ทำงาน มีลักษณะเป็นแบบสอบถามแบบเลือกตอบ (Check List)

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับระดับความสำเร็จในการบริหารสถานศึกษา ตอนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับระดับการบริหารเชิงกลยุทธ์ ครอบคลุมเนื้อหา 4 ด้าน ประกอบด้วย 1) ด้านการวางแผนกำหนด กลยุทธ์ 2) ด้านการวิเคราะห์สิ่งแวดล้อม 3) ด้านประเมินผลการดำเนินงาน และ 4) ด้านการปฏิบัติตามกลยุทธ์ที่ตั้งไว้ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบของผู้เชี่ยวชาญซึ่งสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับนิยามศัพท์มีค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ 0.67 ขึ้นไปและนำแบบสอบถามดังกล่าวไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างคือ ผู้บริหารและครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 1 จำนวน 30 คน ที่ไม่ใช่กลุ่มประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ และได้ค่าความเชื่อมั่นที่ 0.93

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ทางสถิติโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปทางการวิจัยสังคมศาสตร์ SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) โดยวิเคราะห์ข้อมูลตามขั้นตอน

3.1 แบบสอบถามตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปวิเคราะห์โดยการหาค่าความถี่ (f) ค่าร้อยละ (%) และนำผลการวิเคราะห์เสนอในรูปตารางประกอบคำบรรยาย

3.2 แบบสอบถามตอนที่ 2 ระดับความสำเร็จในการบริหารสถานศึกษา โดยหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และนำเสนอในรูแบบตารางประกอบคำบรรยาย

3.3 แบบสอบถามตอนที่ 3 ระดับการบริหารเชิงกลยุทธ์ โดยหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และนำเสนอในรูแบบตารางประกอบคำบรรยาย

ผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์ระดับปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 3

จากการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 3 วิเคราะห์โดยใช้ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิเคราะห์ข้อมูล ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ระดับปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารสถานศึกษา

ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จ		n = 322		ระดับ
		$\bar{X}$	S.D.	
1.	ปัจจัยด้านผู้บริหาร	4.30	0.34	มาก
2.	ปัจจัยด้านครูผู้สอน	4.27	0.31	มาก
3.	ปัจจัยด้านความสามารถขององค์การในการบริหารจัดการ	4.31	0.33	มาก
4.	ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วม	4.27	0.33	มาก
รวมเฉลี่ย		**4.29**	**0.19**	**มาก**

ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 3 ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ปัจจัยด้านความสามารถ

ขององค์การในการบริหารจัดการ มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมาได้แก่ ปัจจัยด้านผู้บริหาร และ ปัจจัยด้านครูผู้สอน และปัจจัยด้านการมีส่วนร่วม มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด

2. ผลการวิเคราะห์ระดับสภาพการบริหารสถานศึกษาเชิงกลยุทธ์ สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 3

จากการศึกษาสภาพการบริหารสถานศึกษาเชิงกลยุทธ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 3 วิเคราะห์โดยใช้ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิเคราะห์ข้อมูล ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 2 แสดงผลสภาพการบริหารสถานศึกษาเชิงกลยุทธ์ สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 3 ในภาพรวม

สภาพการบริหารสถานศึกษาเชิงกลยุทธ์	n = 322		การแปลผล
	$\overline{X}$	S.D.	
1. ด้านการกำหนดกลยุทธ์	4.30	0.34	มาก
2. ด้านการประเมินองค์กรและสภาพแวดล้อม	4.33	0.31	มาก
3. ด้านการควบคุมและประเมินผล	4.24	0.35	มาก
4. ด้านการนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ	4.28	0.34	มาก
รวมเฉลี่ย	**4.29**	**0.20**	**มาก**

สภาพการบริหารสถานศึกษาเชิงกลยุทธ์ สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 3 ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการประเมินองค์กรและสภาพแวดล้อม ค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมาได้แก่ ด้านการกำหนดกลยุทธ์อยู่ในระดับมาก ด้านการนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ และด้านการควบคุมและประเมินผล มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด

3. ผลการวิเคราะห์เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จกับการบริหารเชิงกลยุทธ์ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 3

ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จกับการบริหารเชิงกลยุทธ์ ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 3 ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson's Product Moment Correlation)

ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จ (*X*)	การบริหารเชิงกลยุทธ์ (Y)				ภาพรวม (Y)
	Y1	Y2	Y3	Y4	
X1	.139*	.083	.230**	.153**	.261**
X2	.193**	.109	.157**	.118*	.246**
X3	.077	.105	.133*	.105	.179**
X4	.095	.139*	.089	.162**	.205**
ภาพรวม (*X*)	.217**	.189**	.265**	.234**	.386**

จากตารางพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จกับการบริหารเชิงกลยุทธ์ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 3 โดยภาพรวมมีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับปานกลาง (r = .386**) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานการวิจัย

เมื่อพิจารณาเป็นรายคู่ พบว่า คู่ที่มีความสัมพันธ์มากที่สุด คือ ปัจจัยด้านผู้บริหารกับการบริหารเชิงกลยุทธ์ (r = .261**) รองลงมาคือ ปัจจัยด้านครูผู้สอนกับการบริหารเชิงกลยุทธ์ (r = .246**) และปัจจัยด้านทรัพยากรและการสนับสนุนกับการบริหารเชิงกลยุทธ์ (r = .205**) ซึ่งทั้งหมดมีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับปานกลางและมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ทั้งนี้ ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมีความสัมพันธ์ในระดับต่ำกับการบริหารเชิงกลยุทธ์ (r = .179**) แต่ยังคงมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

อภิปรายผล

1. ผลการศึกษาระดับปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 3

จากผลการวิจัยพบว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารสถานศึกษาในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะปัจจัยด้านความสามารถขององค์การในการบริหารจัดการที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะสถานศึกษามีการวางแผน กำหนดเป้าหมาย และดำเนินงานให้สอดคล้องกับกลยุทธ์ที่ตั้งไว้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของธนายุทธ ช่อมะลิ (2563) ศึกษาการบริหารที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารงานโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ยังสอดคล้องกับนัฐกร ปั้นพุ่มโพธิ์ และคณะ (2561) ศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 7 พบว่าปัจจัยด้านภาวะผู้นำ วิสัยทัศน์ และความสามารถของผู้บริหาร ผลการวิจัยพบว่า ภาพรวมอยู่ในระดับมาก

2. ผลการศึกษาระดับการบริหารเชิงกลยุทธ์ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 3

การบริหารเชิงกลยุทธ์ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 3 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเพราะสถานศึกษาดำเนินการประเมินองค์กรและสภาพแวดล้อมและกำหนดกลยุทธ์ของสถานศึกษาได้ชัดเจยซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของณัฐพร ละม้ายแข และทัศนะ ศรีปัตตา (2565) ได้ศึกษากระบวนการบริหารเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพิจิตร ผลการวิจัยพบว่า การศึกษากระบวนการบริหารเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพิจิตร โดยภาพรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก

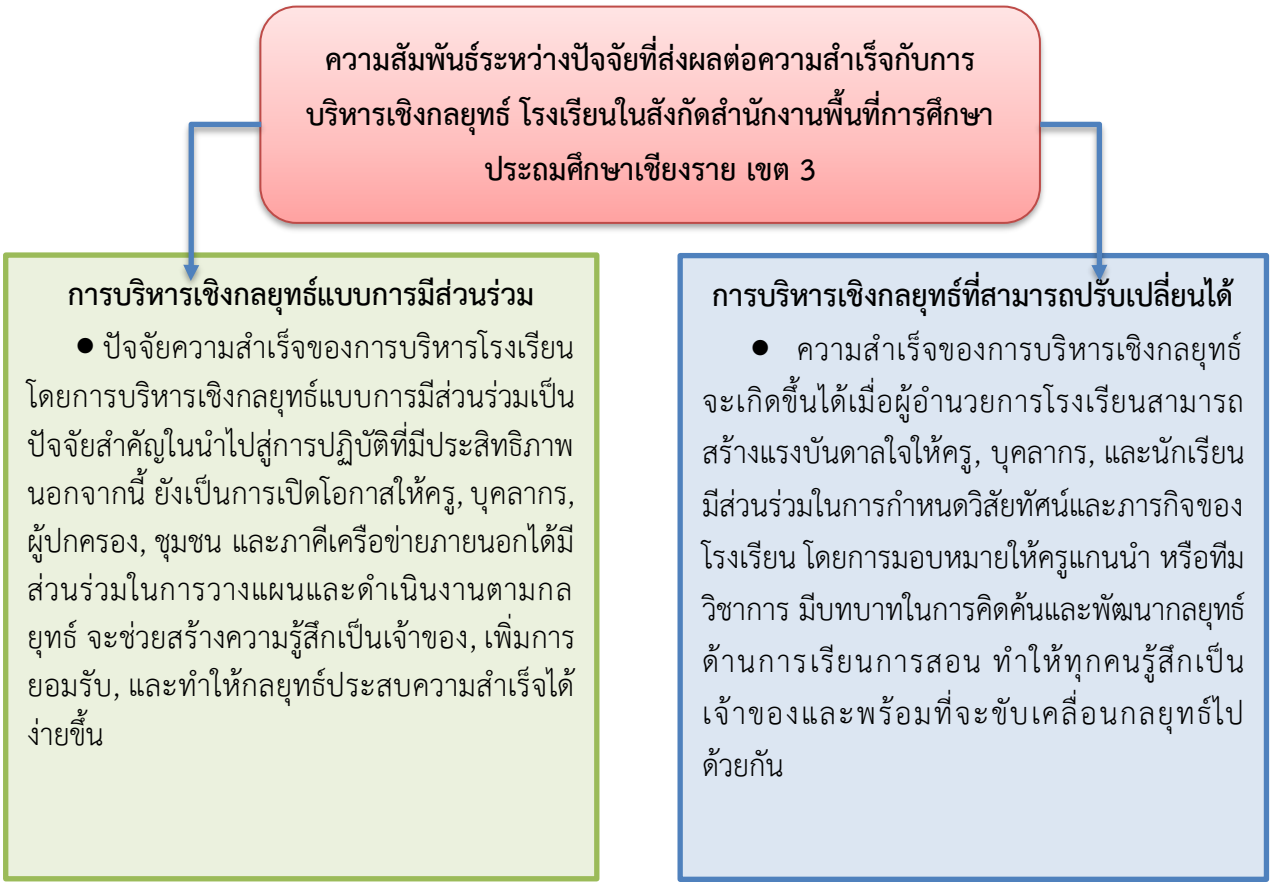
3. ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จกับการบริหารเชิงกลยุทธ์ของโรงเรียน ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 3

จากผลการวิเคราะห์พบว่ามีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับปานกลางระหว่างปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จกับการบริหารเชิงกลยุทธ์ ซึ่งมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 สอดคล้องกับสมมติฐานของการวิจัยและแนวคิดของ Reid, David, and Peter (1988) ที่กล่าวว่าองค์ประกอบภายในองค์กร เช่น ผู้บริหาร ครู และโครงสร้างการมีส่วนร่วม ล้วนมีบทบาทส่งเสริมการบริหารงานเชิงกลยุทธ์ให้เกิดผลสำเร็จ โดยเฉพาะปัจจัยด้านครูผู้สอนที่มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์สูงที่สุด ทั้งนี้อาจเพราะว่าครูคือกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนกลยุทธ์ทางการศึกษา และครูในฐานะผู้ลงมือปฏิบัติการสอนตามเป้าหมายเชิงกลยุทธ์ของสถานศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของจีรวิทย์ มั่นคงวัฒนะ (2562) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์กับการบริหารสถานศึกษาสู่โรงเรียนมาตรฐานสากล ตามความคิดเห็นของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 12 ผลการวิจัยพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหาร กับการบริหารสถานศึกษา

สู่โรงเรียนมาตรฐานสากล ตามความคิดเห็นของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 12 โดยภาพรวม มีความสัมพันธ์ทางบวก ในระดับปานกลาง

องค์ความรู้ใหม่

ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จกับการบริหารเชิงกลยุทธ์ โรงเรียนในสังกัดสำนักงานพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 3 ประกอบด้วย 2 ด้าน คือ การบริหารเชิงกลยุทธ์แบบการมีส่วนร่วมและการบริหารเชิงกลยุทธ์ที่สามารถปรับเปลี่ยนได้ ซึ่งการบริหารเชิงกลยุทธ์เป็นกระบวนการ ที่ต้องอาศัย **การบริหารเชิงกลยุทธ์แบบการมีส่วนร่วม** ควบคู่ไปกับ **การบริหารเชิงกลยุทธ์ที่สามารถปรับเปลี่ยนได้** เพื่อให้มีความพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงและการมีระบบการประเมินผลที่ชัดเจนและยืดหยุ่น เพื่อให้สามารถปรับตัวและพัฒนาไปสู่ความสำเร็จที่ยั่งยืนได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของโรงเรียนในสังกัด สพป. เชียงราย เขต 3 ซึ่งอาจมีโรงเรียนขนาดเล็กและมีความหลากหลายทางบริบท การนำแนวคิดเหล่านี้ไปประยุกต์ใช้จะช่วยส่งเสริมความสำเร็จของการบริหารเชิงกลยุทธ์ได้อย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยดังกล่าวมีข้อเสนอแนะ 2 ประการ คือ 1) ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ และ 2) ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

1.1 ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารสถานศึกษา ด้านครูผู้สอน เนื่องจากครูผู้สอนเป็นส่วนหนึ่งที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารสถานศึกษา จึงควรส่งเสริมและสนับสนุนให้ครูผู้สอนมีโอกาสพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ทั้งในด้านองค์ความรู้ เทคนิคการสอน เพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาให้สอดคล้องกับเป้าหมายเชิงกลยุทธ์ของสถานศึกษาต่อไป

1.2 สภาพการบริหารสถานศึกษาเชิงกลยุทธ์ ด้านการควบคุมและประเมินผล สถานศึกษาต้องส่งเสริมการสร้างระบบควบคุมและประเมินผลที่มีคุณภาพ อบรมและสนับสนุนให้บุคลากรในสถานศึกษามีทักษะกำหนดกลยุทธ์ ประเมินองค์กรและสภาพแวดล้อม ควบคุมและประเมินผล และนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพประสิทธิผลต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 เพิ่มกลุ่มตัวอย่างให้ครอบคลุมมากขึ้น ควรขยายกลุ่มตัวอย่างให้ครอบคลุมหลายเขตพื้นที่การศึกษา เพื่อให้สามารถเปรียบเทียบผลการบริหารระหว่างเขตพื้นที่ และเพิ่มความน่าเชื่อถือของผลการวิจัย

2.2 ใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods) นอกจากการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณควรเพิ่มเติมการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ เช่น การสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้บริหารหรือครู เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับแนวทางปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพในการบริหารสถานศึกษา

2.3 ศึกษาปัจจัยเพิ่มเติมที่อาจมีผลต่อการบริหารเชิงกลยุทธ์ เช่น ปัจจัยด้านเทคโนโลยี ความพร้อมของงบประมาณ หรือบทบาทของผู้ปกครอง เพื่อให้เข้าใจองค์ประกอบที่หลากหลายมากขึ้น

2.4 ศึกษาความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ (Causal Relationship) ควรมีการออกแบบงานวิจัย ในลักษณะที่สามารถชี้ให้เห็นความสัมพันธ์เชิงสาเหตุได้ เพื่อให้สามารถระบุได้ว่าปัจจัยใด “ส่งผล” อย่างชัดเจนต่อความสำเร็จในการบริหารเชิงกลยุทธ์

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2562). แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560–2579. พิมพ์ครั้งที่ 2. สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.

จีรวิทย์ มั่นคงวัฒนะ. (2562). ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์กับการบริหารสถานศึกษาสู่โรงเรียนมาตรฐานสากล ตามความคิดเห็นของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 12. การประชุมวิชาการระดับชาติ “วลัยลักษณ์วิจัย” ครั้งที่ 11 ระหว่างวันที่ 27 – 28 มีนาคม 2562.

ณัฐพร ละม้ายแข. (2565). การศึกษากระบวนการบริหารเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพิจิตร. Journal of Roi Kaensarn Academi. 7(6), 66–76.

ธนายุทธ ช่อมะลิ. (2563). ปัจจัยทางการบริหารที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารงานโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 2. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

นัฐกร ปั้นพุ่มโพธิ์, สมศรี ทองนุช, สุเมธ งามกนก. (2561). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารสถานศึกษาของโรงเรียนในสังกัดเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต7. วารสารวิจัยทางการศึกษา. 13(1), 1–27.

ปัทมา ทองคำ. (2563). การบริหารเชิงกลยุทธ์ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในยุคปฏิรูปการศึกษาไทย. วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์. 15(48), 95–106.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 3. (2567). แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2566 – 2570. เชียงราย: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 3.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (แผนการศึกษาแห่งชาติ 20 ปี) และมาตรฐานการศึกษาของชาติ พ.ศ. 2561. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.

Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities**.** Educational and Psychological Measurement. 30(3), 607–610.

Middlewood, D., & Lumby, J. (1998). Strategic management in schools and colleges. London: Paul Chapman Publishing.

Reid, D. J., Hopkins, D., & Holly, P. (1988). Towards the effective school*:* The problems and possibilities. Oxford: Basil Blackwell.

การส่งเสริมอุโบสถศีลในฐานะปัจจัยแห่งการสร้างสันติสุขของชุมชนตำบลหนองตาไก้ อำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด

Promoting the Uposatha Precepts as a Factor for Building Peace in the Community of Nong Takai Subdistrict, Pho Chai District, Roi Et Province

พระภูรินทร์ จิตฺตวชิโร (สร้อยวิเชียร)
Phra Phurin Cittavachiro (Soywichain)
พระครูภาวนาพัฒนบัณฑิต
Phrakhru Bhavanaphatthanabandit
พระอธิการนัฐวุฒิ สิริจนฺโท
Phradhikarn Nattawut Siricantho
วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University Roi Et Buddhist College
Email: sosommai@gmail.com

Received: 13 June 2025; Revised: 26 April 2026; Accepted: 26 April 2026

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ข้อ คือ 1) เพื่อศึกษาอุโบสถศีลในคัมภีร์พระพุทธศาสนา 2) เพื่อศึกษาแนวทางการสืบทอดและส่งเสริมรักษาอุโบสถศีลของชาวชุมชนตำบลหนองตาไก้ อำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด 3) เพื่อศึกษาการส่งเสริมอุโบสถศีลในฐานะปัจจัยแห่งการสร้างสันติสุขของชุมชนตำบลหนองตาไก้ อำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารชั้นปฐมภูมิ ทุติยภูมิ ลงพื้นที่สัมภาษณ์ มาวิเคราะห์ สังเคราะห์ สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า

การรักษาอุโบสถศีล ตรงกับวัน 14 ค่ำ 15 ค่ำและวัน 8 ค่ำ มีความเป็นมาก่อนสมัยพุทธกาล ได้ปฏิบัติสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน โดยแบ่งเป็น 3 ประเภท ได้แก่ (1) โคปาลอุโบสถ (2) นิคัณฐอุโบสถ (3) อริยอุโบสถศีล ทรงยกย่องอริยอุโบสถศีล ว่าเป็นการรักษาอุโบสถศีลที่จะทำให้มนุษย์นั้นเข้าสู่ความเจริญสูงสุด, อุโบสถศีลของชุมชนตำบลหนองตาไก้ อำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด แบ่งออกเป็น 2 คือ 1) รูปแบบการรักษาอุโบสถศีล 2) ประโยชน์ของอุโบสถศีล แบ่งออกเป็น 4 ด้าน คือ (1) ด้านการอยู่ร่วมกันในชุมชน (2) ด้านความปลอดภัยทรัพย์สิน (3) ด้านครอบครัว (4) ด้านสุขภาพ การส่งเสริมอุโบสถศีลในฐานะปัจจัยแห่งการสร้างสันติสุข แบ่งเป็น 2 คือ 1) แนวทางการสืบทอดและส่งเสริมการรักษาอุโบสถศีล พระสงฆ์เชิญชวนพุทธศาสนิกชนรักษาอุโบสถศีล และนำพาปฏิบัติ ตลอดทั้งให้ความรู้ถึงอานิสงส์ของอุโบสถศีล และสร้างแรงจูงใจที่สามารถชักชวนพุทธศาสนิกชนมารักษาศีล 2) บทบาทพระสงฆ์ในการสืบทอดและส่งเสริมรักษาอุโบสถศีล นำพาปฏิบัติธรรม จัดปฏิบัติธรรมประจำปี ปฏิบัติธรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และการแสดงธรรม

คำสำคัญ: การส่งเสริม, อุโบสถศีล, ปัจจัยการสร้างสันติสุข

Abstract

This research has 3 objectives: 1) to study the Uposatha precepts in Buddhist scriptures, 2) to study the inheritance and promotion of Uposatha precepts of the people of Nong Takai Subdistrict, Pho Chai District, Roi Et Province, and 3) to study the promotion of Uposatha precepts as a factor in creating peace in Nong Takai Subdistrict, Pho Chai District, Roi Et Province. This is a qualitative research in which the researcher studied primary and secondary documents, conducted field interviews, analyzed, synthesized, and summarized the research results.

The research results found that:

Uposatha precepts in Buddhist scriptures is the observance of Uposatha precepts on the 14th, 15th, and 8th days of the lunar month predates the Buddha's time and have been practiced until the present. They are divided into 3 types: (1) Kopal Uposatha, (2) Nikanta Uposatha, and (3) Ariya Uposatha precepts. His Majesty praised Ariya Uposatha precepts as observing Uposatha precepts that will lead humans to the highest prosperity. Uposatha precepts of Nong Takai Subdistrict Community Pho Chai District, Roi Et Province is divided into 2: 1) form of observing the Uposatha precepts, 2) benefits of the Sabbath precepts, divided into 4 aspects: (1) coexistence in the community, (2) property safety, (3) family, (4) health. Promotion of the Uposatha precepts as a factor in creating peace, divided into 2: 1) guidelines for passing on and promoting the observance of the Uposatha precepts, monks invite Buddhists to keep the Uposatha precepts and lead the practice, as well as providing knowledge of the benefits of the Uposatha precepts and creating motivation that can invite Buddhists to keep the precepts, 2) the role of monks in passing on and promoting the observance of the Uposatha precepts, leading the practice of Dhamma, organizing annual Dhamma practices, practicing Dhamma on important Buddhist days, and preaching Dhamma.

Keywords: Promotion, Uposatha Precepts, Factor for Building Peace

บทนำ

การอยู่ร่วมกันของคนในสังคมปัจจุบันนั้นจะสงบร่มเย็นได้ก็ต่อเมื่อทุกคนนั้นรู้หน้าที่และปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับของสังคมนั้น ๆ ซึ่งในทางพระพุทธศาสนานั้นได้มีข้อกำหนดหรือสิ่งที่ชาวพุทธนั้นได้ยึดปฏิบัติเพื่อการอยู่ร่วมกัน คือ ศีล ซึ่งเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความสงบสุขเมื่อทุกคนนั้นปฏิบัติตาม โลกนี้จะสงบร่มเย็นได้ก็ต่อเมื่อมนุษย์เคารพในสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น ไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกันทั้งทางกาย วาจาและใจ จะเห็นได้ว่าทุกคนนั้นรักความสุขสุขเกลียดความทุกข์ต้องการได้ยินแต่คำพูดที่ไพเราะอ่อนหวานกันทั้งนั้น เมื่อมนุษย์ต้องการให้ผู้อื่นประพฤติปฏิบัติที่อ่อนน้อมแก่เรา เราก็ควรประพฤติปฏิบัติเช่นนั้นแก่เขาก่อนการประพฤติ

ปฏิบัติเพื่อมิให้ผิดอยู่ในกรอบของศีลธรรม ก็จะทำให้การอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข “ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าภิกษุจะพึงหวังว่าขอเราพึงเป็นที่รักเป็นที่ชอบใจ เป็นที่เคารพและเป็นผู้ควรยกย่องของเพื่อนพรหมจรรย์ ทั้งหลายดังนี้ภิกษุนั้นพึงกระทำให้บริบูรณ์ในศีล” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พระไตรปิฎกภาษาไทย, 2539) จากพุทธพจน์ดังกล่าวนั้นจะเห็นได้ว่าศีลนั้นสามารถนำมาซึ่งความสงบมาให้แก่ผู้ปฏิบัติและต่อเพื่อนมนุษย์และทำให้สังคมสงบสุข

ศีล หมายถึง ความประพฤติดีทางกาย และวาจา การรักษากายและวาจาให้เรียบร้อย ข้อปฏิบัติสำหรับควบคุมกายและวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงาม การรักษาปกติตามระเบียบวินัย ปกติมารยาทที่ปราศจากโทษ ข้อปฏิบัติในการฝึกหัดกายวาจาให้ดียิ่งขึ้น ความสุจริตทางกายวาจาและอาชีพ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2546) โดยศีลนั้นแบ่งตามคัมภีร์เนตติปกรณ์ที่ได้แบ่งศีลออกเป็น 5 ประเภท คือ 1) ปกติศีล ศีลโดยปกติ ได้แก่ศีลที่ประพฤติเป็นประจำโดยมิได้สมาทาน 2)สมาทาน ศีลโดยการสมาทาน คือ ศีลที่รับสมาทานจากพระภิกษุหรือสมาทานต่อ หน้าพระพุทธรูป 3)จิตตปสาทะ ศีลที่เกิดจากความเลื่อมใส 4.สมถะ ศีลที่เกิดจากสมถะ 5.วิปัสสนา ศีลที่เกิดจากวิปัสสนา (พระเทพโสภณมหาเถระ (มหาสียาดอ), 2548) จากที่กลาวถึงประเภทของศีล 5 ข้างต้น ทำให้มองเห็นภาพรวมของศีลในวงกว้างได้มากขึ้น แต่เพื่อให้เห็นในส่วนที่เป็นระบบความประพฤติที่แยกออกไปเป็นศีลสำหรับคฤหัสถ์และศีลสำหรับนักบวช เป็นต้น ศีลสำหรับประชาชนโดยทั่วไปกำหนดเอาข้อปฏิบัติอย่างต่ำมาเป็นพื้นฐานช่วยให้สังคมสงบสุข โดยปกติถือว่า ศีลเป็นหลักความประพฤติขั้นพื้นฐานสำหรับมนุษย์ไม่ว่าจะครองชีวิตอยู่ในระดับใด ๆ คือเป็นหลักความประพฤติพื้นฐานของบุคคลแต่ละคนในฐานะที่เป็นมนุษย์คนหนึ่ง จึงเรียกว่า มนุษยธรรม การดำเนินชีวิตของแต่ละคนจึงมีวินัยจำเพาะสำหรับการฝึกตน วางไว้เป็นข้อเรียกว่า “สิกขาบท” (ข้อฝึกความประพฤติ) เมื่อบุคคลต้องการรักษาศีลให้ดียิ่งขึ้นไปในวันอุโบสถ ก็สามารถรักษาศีล 8 หรืออุโบสถศีลได้ (พระราชวรมุนี (ประยูร ปยุตฺโต), 2530)

ศีล 8 หรืออัฏฐศีล หมายถึง การรักษาระเบียบทางกายวาจา ข้อปฏิบัติในการฝึกหัดกายวาจาให้ยิ่งขึ้นไป (พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ. ปยุตฺโต), 2548) ความประพฤติที่ดีงามขั้นอุโบสถศีลหรือศีล 8 เน้นการปฏิบัติที่เกี่ยวกับการแสดงออกทางกาย ทางวาจา เป็นการกระทำที่ปรากฏรูปร่างมองเห็นได้ชัด มีจุดมุ่งหมายเพื่อขัดเกลาจิตใจให้ประณีตยิ่งขึ้น เพื่อกำจัดกิเลสอย่างหยาบ อุโบสถศีลนั้นมีพื้นฐานมาจากนิจศีล แต่อุโบสถศีลเน้นความประพฤติมากขึ้น มีข้อกำหนดที่เป็นสิกขาบท ที่ละเอียดอ่อน เรียบง่าย เมื่อพิจารณาก็จะทราบได้ถึงความเป็นอยู่ของพระอริยบุคคล รวมทั้งวิถีชีวิต ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงชี้ให้เห็นว่าบุคคลถ้าประพฤติตามรอยพระอริยบุคคลพึงเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขความเจริญย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก ซึ่งได้ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาความว่า “เทพธิดาผู้มีอานุภาพมาก อาตมาขอถามว่าเมื่อเธอเกิดเป็นมนุษย์ได้ทำบุญอะไรไว้เพราะบุญอะไรเธอจึงมีอานุภาพรุ่งเรืองและมีรัศมีกายสว่างไสวไปทั่วทุกทิศอย่างนี้ เทพธิดานั้นดีใจที่พระมหาโมคคัลลานเถระถามจึงตอบปัญหาผลกรรมตามที่พระเถระถามว่า เมื่อดิฉันยังครองเรือนอยู่มิได้มีความริษยา ความตระหนี่ ความตีเสมอดิฉันมีนิสัยไม่มักโกรธ ประพฤติตามคำสั่งสามีและไม่ประมาทในการรักษาศีลอุโบสถเป็นนิตย์ดิฉันเข้าจำอุโบสถศีลซึ่งประกอบด้วยองค์ 8 ทุกวัน 14 ค่ำ 15 ค่ำ และ 8 ค่ำ แห่งปักษ์และตลอดปาฏิหาริยปักษ์ ดิฉันสำรวมระวังในศีลตลอดเวลาและแจกจ่ายทานด้วยความเคารพ จึงได้ครอบครองวิมานนี้” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พระไตรปิฎกภาษาไทย, 2539) จะเห็นได้ว่าอานิสงส์ของการรักษาอุโบสถศีลนั้นสามารถทำให้ผู้ที่รักษานั้นเกิดในภพภูมิที่ดีมีสวรรค์สมบัติ เป็นต้น เมื่อพิจารณาศีลอุโบสถแล้ว จะเห็นว่า ความเป็นอยู่โดยปกติของมนุษย์ซึ่งเรียกว่ามนุษยธรรมหรือนิจศีล จะเน้นที่การไม่

เบียดเบียน ส่วนอุโบสถศีลจะเน้นถึง 2 ทาง คือ นอกจากไม่เบียดเบียนแล้วยังเน้นถึงระบบการดำเนินชีวิตและการปฏิบัติเพื่อลดตัณหา สิ่งใดเป็นไปในเรื่องของกาม ศีลอุโบสถก็มุ่งเพื่อละกามที่จะเป็นประโยชน์ต่อการประพฤติพรหมจรรย์ อันเป็นจุดมุ่งหมายของการเข้าถึงพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง

การรักษาอุโบสถศีลเป็นวัฒนธรรมประเพณีที่ชาวบ้านหนองตาไก้ได้ทำสืบทอดกันมาทุกปี ตลอดทั้งยังเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาเพิ่มขึ้น เช่น ส่งเสริมให้ลูกหลานของชาวบ้านที่มารักษาอุโบสถศีลได้รู้จักให้ทาน เพราะเมื่อผู้ปกครองของตนมาสมาทานอุโบสถศีลที่วัดแล้วลูกต้องทำหน้าที่มาถวายภัตตาหารทั้งต่อพระสงฆ์และอุบาสก อุบาสิกา ตลอดทั้งยังสืบทอดในเรื่องของการส่งเสริมให้คนรุ่นหลังได้ปฏิบัติตามเมื่อทำให้ชาวตำบลหนองตาไก้นั้นมาถืออุโบสถศีลในช่วงเข้าพรรษาอยู่เป็นประจำไม่ขาด ซึ่งการรักษาอุโบสถศีลนี้เป็นวิถีแห่งสสันติสุข เพราะทำให้คนมีสติ สำรวม ไม่เบียดเบียนตนและผู้อื่น

ดังนั้นจึงทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาเรื่อง “การส่งเสริมอุโบสถศีลในฐานะปัจจัยแห่งการสร้างสันติสุขของชุมชนตำบลหนองตาไก้ อำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด” เพื่อที่จะศึกษาถึงการรักษาอุโบสถศีลในพระพุทธศาสนาตลอดทั้งแนวทางที่ถูกต้องที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา และศึกษาสภาพของการรักษาศีลอุโบสถของอุบาสกอุบาสิกาที่ได้มารักษาศีลกันในช่วงเข้าพรรษา และเสนอแนวในการสืบทอดและส่งเสริมอุโบสถศีลให้อุบาสกอุบาสิกาในตำบลหนองตาไก้ได้เข้าใจและปฏิบัติตามได้อย่างถูกต้อง

วัตถุประสงค์การวิจัย

1) เพื่อศึกษาอุโบสถศีลในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

2) เพื่อศึกษาอุโบสถศีลของชุมชนตำบลหนองตาไก้ อำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด

3) เพื่อศึกษาการส่งเสริมอุโบสถศีลในฐานะปัจจัยแห่งการสร้างสันติสุขของชุมชนตำบลหนองตาไก้ อำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมอุโบสถศีลในฐานะปัจจัยแห่งการสร้างสันติสุขของชุมชนตำบลหนองตาไก้ อำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด” ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary Study) ภาคสนาม โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสังเกตการเพื่อให้ได้มาซึ่งการส่งเสริมอุโบสถศีลในฐานะปัจจัยแห่งการสร้างสันติสุขของชุมชนตำบลหนองตาไก้ อำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด ผู้วิจัยจึงได้กำหนดวิธีวิจัยไว้ดังนี้

1) การศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary Study) ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลในเชิงเอกสาร โดยศึกษาจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Source) ได้แก่ คัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2539 และศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source) จากหนังสือ ตำรา รายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง และเอกสารแสดงความสัมพันธ์ที่แสดงให้เห็นการส่งเสริมอุโบสถศีลในฐานะปัจจัยแห่งการสร้างสันติสุขของชุมชนตำบลหนองตาไก้ อำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด

2) ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กลุ่มเป้าหมาย ในพื้นที่โดยมุ่งเป้าไปที่เจ้าสำนัก และประชาชนที่มารักษาอุโบสถศีล

3) นำข้อมูลมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ พร้อมทั้งนำเสนอผลการวิจัยเชิงพรรณนา

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัย ซึ่งเป็นผู้รู้ข้อมูลเกี่ยวกับการส่งเสริมอุโบสถศีลในฐานะปัจจัยแห่งการสร้างสันติสุขของชุมชนตำบลหนองตาไก้ อำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ดกล่าวคือ ต้องมีส่วนร่วมการรักษาอุโบสถศีลของชาวชุมชนตำบลหนองตาไก้ โดยตรงและเต็มใจให้ข้อมูล โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกและวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ซึ่งผู้ให้ข้อมูลในการตอบแบบสัมภาษณ์ ได้แก่

1. พระสงฆ์	จำนวน	5	รูป
2. ทายก-ทายิกา	จำนวน	5	คน
3. อุบาสก-อุบาสิกา	จำนวน	10	คน
4. ผู้นำชุมชน	จำนวน	5	คน
5. เยาวชน	จำนวน	5	คน
	รวม	30	รูป/คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การสร้างแบบสัมภาษณ์ มีขั้นตอนดังนี้

1) ศึกษาค้นคว้าข้อมูลเอกสารชั้นปฐมภูมิและทุติยภูมิที่เกี่ยวข้องกับเรื่อง “การส่งเสริมอุโบสถศีลในฐานะปัจจัยแห่งการสร้างสันติสุขของชุมชนตำบลหนองตาไก้ อำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด” ที่วิจัย และประชากรกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา แล้วยกร่างแบบสัมภาษณ์

2) สร้างแบบสัมภาษณ์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

3) นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างแล้วเสนออาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อตรวจความถูกต้องของเนื้อหา

4) นำแบบสัมภาษณ์มาแก้ไขความถูกต้องของเนื้อหาตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษา

5) นำแบบสัมภาษณ์ที่แก้ไขตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษา เสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตรวจสอบความสมบูรณ์ของเนื้อหา จำนวน 3 ท่าน

6) นำแบบสัมภาษณ์มาแก้ไขตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ

7) นำแบบสัมภาษณ์ลงสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล จากการรวบรวมที่มีอยู่อย่างเป็นระบบ สะดวกและง่ายต่อการค้นหาข้อมูล ในการจัดทำแฟ้มเพื่อประโยชน์ต่อการค้นหาข้อมูล ประกอบด้วยแฟ้มข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ เจาะลึกและการสนทนากลุ่มย่อยหรือสัมมนากลุ่มย่อยประกอบด้วยข้อมูล 4 ส่วน คือ

1) ศึกษาค้นคว้าจากเอกสารชั้นปฐมภูมิและทุติยภูมิ ตลอดทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาวิเคราะห์สังเคราะห์แล้วสรุปผลตามเนื้อหา

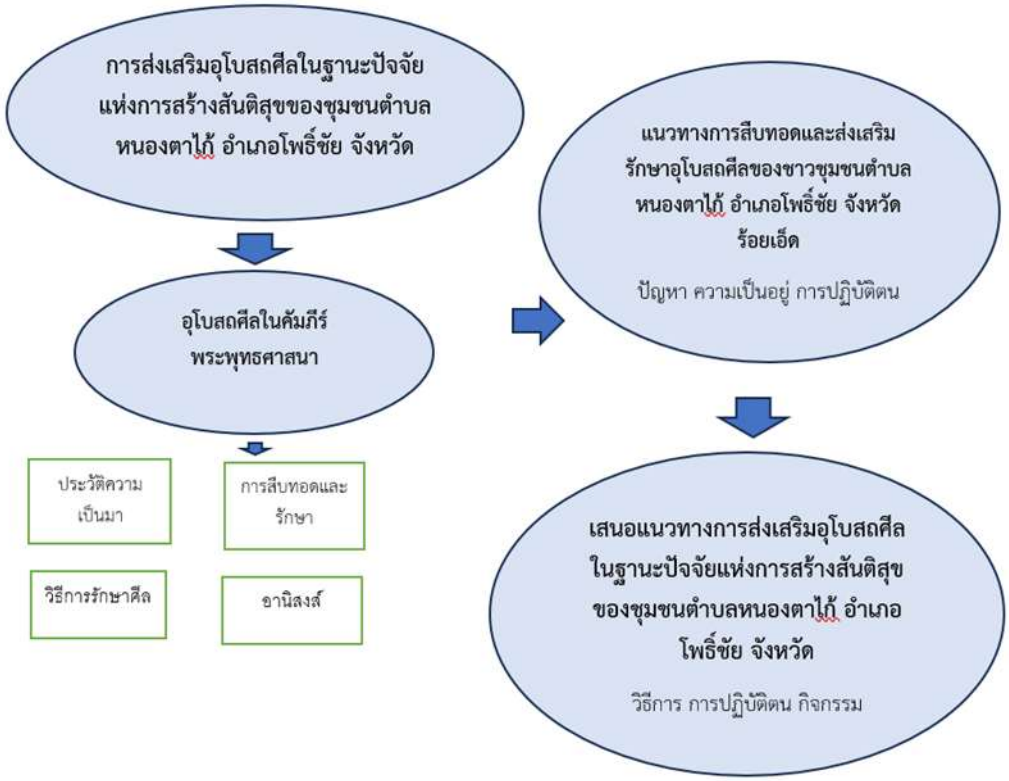
2) ศึกษาข้อมูลที่เป็นแบบบันทึกการสัมภาษณ์ และแบบบันทึกการสนทนากลุ่มประกอบด้วย ชื่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญ วันที่ ช่วงเวลา สถานที่สัมภาษณ์ สัมภาษณ์ครั้งที่ ชื่อผู้สัมภาษณ์ บทสัมภาษณ์

3) ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกซึ่งประกอบด้วยชื่อผู้ให้ข้อมูล ชื่อผู้สัมภาษณ์ เนื้อหาการสัมมนาเหตุการณ์/สถานการณ์ และการตีความเบื้องต้นแล้วจึงทำการวิเคราะห์เชิงพรรณนา ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการการศึกษาค้นคว้าตำรา จากเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องและข้อมูลภาคสนาม โดยใช้การ

วิเคราะห์และการสังเกตการณ์จากการสัมภาษณ์ ในพื้นที่สัมภาษณ์นำมาวิเคราะห์แล้วนำเสนอข้อมูลโดยการพรรณนา(interpretations) เพื่อเสนอการส่งเสริมอุโบสถศีลในฐานะปัจจัยแห่งการสร้างสันติสุขของชุมชนตำบลหนองตาไก้ อำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ดจึงสรุปผลการวิจัย

4) ผู้วิจัยได้นำเสนอข้อมูลในลักษณะพรรณนาความ (Descriptive Presentation) ประกอบภาพถ่ายและการพรรณนาประกอบการบรรยายเหตุการณ์ ที่เกี่ยวข้องกับแนวคิด ทฤษฎี หลักการ ความเป็นมา เพื่อให้เข้าใจเรื่องการส่งเสริมอุโบสถศีลในฐานะปัจจัยแห่งการสร้างสันติสุขของชุมชนตำบลหนองตาไก้ อำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ดแล้วจะเป็นการนำเสนองานวิชาการที่มี
ประโยชน์ต่อสาธารณชนต่อไป

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

1) อุโบสถศีลในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

การรักษาอุโบสถศีลนั้นได้มีมาก่อนสมัยพุทธกาล ครั้นตั้งแต่พระพุทธเจ้าได้บำเพ็ญพระโพธิสัตว์ ได้รักษาอุโบสถศีล เมื่อครั้งเสวยพระชาติเป็นพระราชาทรงพระนามว่า พระเจ้าเนมิราช เป็นพระราชาผู้ทรงธรรม ทรงประพฤติธรรมและทรงรักษาอุโบสถทุกวัน 14 ค่ำ 15 ค่ำและวัน 8 ค่ำ แห่งปักษ์ ผลจากการทรงประพฤติธรรมและรักษาอุโบสถศีลของพระองค์ ทำให้ทรงเสวยทิพย์สมบัติอยู่ในเทวโลกด้วยอัตตภาพจะเห็นได้ว่าการ

รักษาอุโบสถศีลนั้นมีอานิสงส์มากไม่ว่าจะเป็นมนุษย์สมบัติ สวรรค์สมบัติ ตลอดทั้งนำไปสู่กระ แสแห่งพระนิพพาน ครั้งเมื่อมาถึงสมัยพุทธกาลก็ยังมีการรักษาอุโบสถศีลสืบต่อกันมา และมีเรื่องของการรักษาอุโบสถศีลในสมัยต้นพุทธกาล ที่พระเจ้าพิมพิสารได้ปรารภเหตุของเดียรถีย์ได้ประชุมกันกล่าวธรรมในวัน 14 ค่ำ 15 ค่ำ และ 8 ค่ำ ประชาชนทั้งหลายพากันเข้าไปหาเพื่อฟังธรรม และได้รับความรักความเลื่อมใส พระเจ้าพิมพิสารได้ทรงเสด็จไปเฝ้าพระพุทธเจ้า และพระองค์ได้ทรงอนุญาตให้พระสงฆ์ประชุมกันแสดงธรรมใน วัน 14 ค่ำ 15 ค่ำ และ 8 ค่ำ ให้ประชาชนฟัง และประชาชนต่างก็พอใจแล้วหันมานับถือพระพุทธศาสนา และกลายเป็นธรรมเนียมถือปฏิบัติกันมา ซึ่งปัจจุบันนั้นการรักษาอุโบสถศีลประชาชนจะนิยมไปรักษาที่วัดและปฏิบัติธรรมตามโอกาส และทางภาคอีสานนั้นจะนิยมมารักษาอุโบสถศีลในวันธรรมะสวณะ ช่วงเทศกาลเข้าพรรษา จะเห็นได้ว่าการรักษาอุโบสถศีลได้ปฏิบัติสืบทอดกันมาก่อนสมัยพุทธกาลและยึดถือปฏิบัติมาจนถึงปัจจุบัน อุโบสถศีลแบ่งเป็น 3 ประเภท ได้แก่ (1) โคปาลอุโบสถ เป็นการรักษาอุโบสถศีลของบุคคลผู้รักษาเหมือนคนรับจ้างเลี้ยงโค คือ เมื่อสมาทานอุโบสถศีลแล้ว ก็ปล่อยใจให้คิดแต่เรื่องของความโลภ (2) นิคัณฐอุโบสถ เป็นการรักษาอุโบสถศีลของนักบวชนอกศาสนา ชื่อนิครนถ์ (3) อริยอุโบสถศีล เป็นการรักษาอุโบสถด้วยการทำจิตที่เศร้าหมองให้ผ่องแผ้ว การทำจิตที่เศร้าหมองให้ผ่องแผ้วมีได้ด้วยความเพียร และได้ทรงยกย่องอริยอุโบสถศีล ว่าเป็นการรักษาอุโบสถศีลที่จะทำให้มนุษย์นั้นเข้าสู่ความเจริญสูงสุด ตลอดทั้งการรักษาอุโบสถศีลนั้นมีอานิสงส์มากหากผู้ใดได้รักษาแล้วย่อมนำความสุขมาให้ตนทั้งในโลกนี้ และเมื่อละจากโลกนี้ไปแล้วก็จะนำไปสู่ภพภูมิที่ดีมีสวรรค์เป็นเบื้องต้น และเจริญไปด้วยทรัพย์อันเป็นทิพย์และเมื่อเกิดในโลกมนุษย์จะได้เกิดในตระกูลที่ดีมีความเป็นอยู่ที่สมบูรณ์ การรักษาอุโบสถศีลนั้นจะส่งผลให้แก่ตัวผู้ที่ประพฤติปฏิบัติให้มีความสุขในภพปัจจุบันทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ และครอบครัว และเป็นเกราะป้องกันตนเองให้พ้นจากอันตรายต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี ตลอดทั้งมีอานิสงส์ส่งผลให้เมื่อตายจากโลกมนุษย์ไปแล้วทำให้ไปเกิดในโลกสวรรค์มีสมบัติเป็นทิพย์ และเมื่อกลับมาเกิดในโลกมนุษย์อีกครั้งจะทำให้เกิดในวรรณะที่ดีและเพียบพร้อมได้ด้วยสมบัติ

2) การรักษาอุโบสถศีลของชุมชนตำบลหนองตาไก้ อำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด

การรักษาอุโบสถศีลของชุมชนตำบลหนองตาไก้ อำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด แบ่งออกเป็น 2 ประเด็น คือ รูปแบบการรักษาอุโบสถศีล ของชาวชุมชนตำบลหนองตาไก้และประโยชน์ของการรักษาอุโบสถศีลของชุมชนตำบลหนองตาไก้ อำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด โดยมีดังต่อไปนี้

1) การรักษาอุโบสถศีล ของชาวชุมชนตำบลหนองตาไก้ การรักษาอุโบสถศีล ของชาวชุมชนตำบลหนองตาไก้ ประชาชนจะนิยมรักษาอุโบสถศีลในช่วงเข้าพรรษา ในวันธรรมสวณะ ซึ่งมีการสมาทานศีลและรับศีลจากพระสงฆ์ในตอนเช้า และมีการปฏิบัติธรรม ทำวัตร-สวดมนต์ เช้า เย็น และลาสิกขากับบ้านในตอนเช้าของวันถัด โดยประชาชนจะปฏิบัติตามวัดของแต่ละหมู่บ้านที่ตนอาศัยอยู่เป็นหลัก ซึ่งการรักษาอุโบสถศีลนี้นอกจากจะรักษาในช่วงเข้าพรรษาแล้วยังมีในช่วงของงานปฏิบัติธรรมที่ทางพระสงฆ์ได้จัดขึ้น ประชาชนถึงจะมีดอกาสได้ไปร่วมรักษาอุโบสถศีลตามเวลาที่กำหนด

2) ประโยชน์ของการรักษาอุโบสถศีลของชุมชนตำบลหนองตาไก้ อำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด ได้แบ่งออกเป็น 4 ด้าน คือ ด้านการอยู่ร่วมกันในชุมชน ด้านทรัพย์สิน ด้านครอบครัว และด้านสุขภาพ ดังนี้

1. ด้านการอยู่ร่วมกันในชุมชน การส่งเสริมอุโบสถศีลในฐานะปัจจัยแห่งการสร้างสันติสุขของชุมชนตำบลหนองตาไก้ ด้านการอยู่ร่วมกันในชุมชน พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมให้ประชาชนในตำบลหนองตาไก้มาร่วมกันรักษาอุโบสถศีล ซึ่งถือว่าการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาไม่ว่าจะเป็นการจัดปฏิบัติ

ธรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาและปฏิบัติธรรมประจำปี ทำให้ประชาชนนั้นได้มีส่วนร่วมกับกิจกรรม เป็นการส่งเสริมด้านความสามัคคีภายในชุมชน ความเสียสละ และอุโบสถศีลยังส่งเสริมให้คนที่ปฏิบัตินั้นมีความเมตตาต่อกัน ซึ่งเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการส่งเสริมให้ชุมชนตำบลหนองตาไก้ อำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด นั้นอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

2. ด้านความปลอดภัยของทรัพย์สิน การส่งเสริมอุโบสถศีลในฐานะปัจจัยแห่งการสร้างสันติสุขของชุมชนตำบลหนองตาไก้ ด้านทรัพย์สิน นั้นทำให้ประชาชนในตำบลหนองตาไก้ประกอบอาชีพสุจริตและมีความเมตตาต่อกัน รู้จักอดออม ช่วยเหลือผู้อื่น และไม่นำทรัพย์สินของตนเองไปใช้ในทางที่ผิด เช่น เล่นการพนัน ยาเสพติด เป็นต้น ตลอดทั้งยังปลูกฝังให้ประชาชนนั้นมีความเกรงกลัวและละอายใจต่อบาป ตระหนักรู้ถึงโทษของการลักขโมยและช่วยลดปัญหาการลักขโมยภายในชุมชน เพราะศีลของสองนั้นว่าด้วยการลักทรัพย์ซึ่งเป็นสิ่งที่ผิดต่อกฎหมายแล้วยังผิดศีลธรรมอีกด้วย

3. ด้านครอบครัว การส่งเสริมอุโบสถศีลในฐานะปัจจัยแห่งการสร้างสันติสุขของชุมชนตำบลหนองตาไก้ ด้านครอบครัว นั้นเป็นการส่งเสริมประชาชนเกิดความเมตตาและมีหิริโอตัปปะ ซึ่งส่งผลให้ทุกคนนั้นรู้หน้าที่ของตนเอง ไม่ว่าจะเป็น สามีภรรยา ก็จะไม่คิดนอกใจกัน ตลอดทั้งปัญหาการดื่มสุราที่เป็นตนเหตุสู่การทะเลาะวิวาทก็จะลดน้อยลง และมีความอ่อนน้อมต่อกันในด้านของการพูด และมีความซื่อสัตย์ต่อกัน ส่วนบุตร-ธิดานั้นก็จะรู้จักผิดชอบชั่วดี และรู้จักหน้าที่ของตนเอง ไม่คิดหรือทำอะไรที่ผิดต่อศีลธรรมและทำให้บิดามารดาและญาติพี่น้องไม่สบายใจ ตลอดทั้งอุโบสถศีลยังช่วยส่งเสริมในเรื่องของมารยาทในการพูดซึ่งทำให้เกิดความรักเมตตาจากคนในครอบครัวอีกด้วย

4. ด้านสุขภาพ การส่งเสริมอุโบสถศีลในฐานะปัจจัยแห่งการสร้างสันติสุขของชุมชนตำบลหนองตาไก้ ด้านสุขภาพ การส่งเสริมอุโบสถศีลนั้นเป็นสิ่งที่พระสงฆ์ให้ความสำคัญเพราะจัดว่าเป็นพื้นฐานสำคัญของการดำรงชีวิต ของประชาชนในตำบลหนองตาไก้ โดยอุโบสถศีลจัดว่าเป็นสิ่งที่ส่งเสริมในด้านสุขภาพทั้งสุขภาพกายและสุขภาพจิต เช่น การเว้นจากดื่มสุรานั้นส่งผลต่อสุขภาพกายโดยตรง เพราะหากชาวตำบลหนองตาไก้นั้นลด ละ เลิก การดื่มสุราได้แล้วจะทำให้มีสุขภาพดี และว่าด้วยเรื่องของการรับประทานอาหารในยามวิกาลนั้นมีผลต่อสุขภาพเช่นกัน ไม่ว่าจะเป็นโรคเกี่ยวกับระบบอาหารและลดปัญหาเรื่องความอ้วนด้วย นอกจากนี้อุโบสถศีลยังส่งเสริมในด้านของสุขภาพจิต เพราะผู้ที่รักษาอุโบสถศีลนั้นย่อมทำให้มีจิตใจเมตตาต่อผู้อื่น ซึ่งหากมีสุขภาพจิตดีแล้วย่อมนำไปสู่สุขภาพกายที่ดีเช่นกัน

3. การส่งเสริมอุโบสถศีลในฐานะปัจจัยแห่งการสร้างสันติสุขของชุมชนตำบลหนองตาไก้ อำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด

การส่งเสริมอุโบสถศีลในฐานะปัจจัยแห่งการสร้างสันติสุขของชุมชนตำบลหนองตาไก้ อำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด แบ่งเป็น 2 ประเด็น คือ

1) แนวทางการสืบทอดและส่งเสริมการรักษาอุโบสถศีล ของชาวชุมชนตำบลหนองตาไก้ อำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด

แนวทางการสืบทอดและส่งเสริมการรักษาอุโบสถศีล ของชาวชุมชนตำบลหนองตาไก้ อำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด พระสงฆ์จะต้องมีบทบาทในการเชิญชวนคณะศรัทธาญาติโยมมาร่วมกันรักษาอุโบสถศีล ตลอดทั้งเป็นผู้นำพาในการนำทำวัตรสวดมนต์ และปฏิบัติธรรม และจัดงานปฏิบัติธรรมประจำปีเพื่อให้ชาวบ้านได้มีโอกาสได้มาร่วมกันปฏิบัติธรรมและรักษาอุโบสถศีล ตลอดทั้งกลุ่มผู้สูงอายุในชุมชนได้ชักชวนกันมารักษาอุโบสถศีลและประชาชน ทั่วไปนั้นให้การสนับสนุนในเรื่องของอาหารและน้ำปานะ จะทำให้การรักษาอุโบสถ

ศีลนั้นเกิดความสนใจจากคนภายในชุมชนมากยิ่งขึ้นและทำให้มีคนมาร่วมกันรักษาอุโบสถศีลเพิ่มมากขึ้นอีกด้วย

2) บทบาทพระสงฆ์ในการสืบทอดและส่งเสริมรักษาอุโบสถศีลของชาวชุมชนตำบลหนองตาไก้ อำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด

บทบาทพระสงฆ์ในการสืบทอดและส่งเสริมรักษาอุโบสถศีลของชาวชุมชนตำบลหนองตาไก้ พระสงฆ์นั้นมีบทบาทที่สำคัญทั้งในด้านการเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ประชาชนในพื้นที่ และเป็นผู้นำทางพระพุทธศาสนาในการนำพาปฏิบัติธรรมและจัดกิจกรรมที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น การจัดปฏิบัติธรรมประจำปี การจัดปฏิบัติธรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้ชาวตำบลหนองตาไก้ได้เข้าร่วมมารักษาอุโบสถศีลนอกจากที่เคยได้ปฏิบัติกันมาในช่วงเข้าพรรษา ตลอดทั้งส่งเสริมให้เยาวชนและประชาชนทั่วไปได้มีส่วนร่วมเพื่อเป็นการสร้างความสามัคคีภายในชุมชนในการส่งเสริมและสนับสนุนผู้ที่มารักษาอุโบสถศีลที่วัด

อภิปรายผล

1. อุโบสถศีลในคัมภีร์พระพุทธศาสนา การรักษาอุโบสถศีลได้ปฏิบัติสืบทอดกันมาก่อนสมัยพุทธกาลและยึดถือปฏิบัติมาจนถึงปัจจุบัน อุโบสถศีลแบ่งเป็น 3 ประเภท ได้แก่ (1) โคปาลอุโบสถ เป็นการรักษาอุโบสถศีลของบุคคลผู้รักษาเหมือนคนรับจ้างเลี้ยงโค คือ เมื่อสมาทานอุโบสถศีลแล้ว ก็ปล่อยใจให้คิดแต่เรื่องของความโลภ (2) นิคัณฐอุโบสถ เป็นการรักษาอุโบสถศีลของนักบวชนอกศาสนา ชื่อนิครนถ์ (3) อริยอุโบสถศีล เป็นการรักษาอุโบสถด้วยการทำจิตที่เศร้าหมองให้ผ่องแผ้ว การทำจิตที่เศร้าหมองให้ผ่องแผ้วมีได้ด้วยความเพียร และได้ทรงยกย่องอริยอุโบสถศีล ว่าเป็นการรักษาอุโบสถศีลที่จะทำให้มนุษย์นั้นเข้าสู่ความเจริญสูงสุด ตลอดทั้งการรักษาอุโบสถศีลนั้นมีอานิสงส์มากหากผู้ใดได้รักษาแล้วย่อมนำความสุขมาให้ตนทั้งในโลกนี้และเมื่อละจากโลกนี้ไปแล้วก็จะนำไปสู่ภพภูมิที่ดีมีสวรรค์เป็นเบื้องต้น และเจริญไปด้วยทรัพย์อันเป็นทิพย์และเมื่อเกิดในโลกมนุษย์จะได้เกิดในตระกูลที่ดีมีความเป็นอยู่ที่สมบูรณ์ การรักษาอุโบสถศีลนั้นจะส่งผลให้แก่ตัวผู้ที่ประพฤติปฏิบัติให้มีความสุขในภพปัจจุบัน ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ และครอบครัว และเป็นเกราะป้องกันตนเองให้พ้นจากอันตรายต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี ตลอดทั้งมีอานิสงส์ส่งผลให้เมื่อตายจากโลกมนุษย์ไปแล้วทำให้ไปเกิดในโลกสวรรค์มีสมบัติเป็นทิพย์ และเมื่อกลับมาเกิดในโลกมนุษย์อีกครั้งจะทำให้เกิดในวรรณะที่ดีและเพียบพร้อมได้ด้วยสมบัติ สอดคล้องกับ**พระมหาธีระศักดิ์ อธิปุญฺโญ (2561)** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์ผลการรักษาอุโบสถศีลของพุทธศาสนิกชนวัดตลาดใต้จังหวัดปทุมธานีที่มีต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต” ผลการวิจัยพบว่า จากการศึกษาอุโบสถศีลในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่า อุโบสถศีลมีและเกิดขึ้นมาก่อนพุทธกาล คือเกิดขึ้นกับพระโพธิสัตว์ ผู้บำเพ็ญบารมีกระทำความดีต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุสัมโพธิญาณเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต และฆราวาสผู้ครองเรือนปฏิบัติรักษาให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไปอีกการรักษาอุโบสถศีลยังสามารถแบ่งตามระยะเวลาที่เข้าจำได้เป็น 3 ประเภท คือ (1) ปกติอุโบสถ คืออุโบสถที่รักษาในวันที่กำหนดไว้ตามปกติตลอดวันหนึ่งคืนหนึ่ง ในวันขึ้นหรือแรม 8 ค่ำ 14 ค่ำ หรือ 15 ค่ำ (2) ปฏิชาครอุโบสถ หมายถึงวันที่รักษาอุโบสถศีลที่พิเศษขึ้นไปอีกกว่าปกติคือรักษา 3 วัน เรียกว่าวันรับ วันรักษาและวันส่ง (3) ปาฏิหาริยปักษ์อุโบสถ คืออุโบสถที่พึงนำไป คือ ให้เป็นไปตรงตามกำหนดเป็นประจำในแต่ละปี หมายความว่าในแต่ละปีมีช่วงเวลาที่กำหนดไว้เฉพาะที่จะรักษา เช่น รักษาตลอด 3 เดือน ในกาลเข้าพรรษา ถ้าไม่อาจรักษาได้ตลอด 3 เดือน ก็ให้รักษา 1 เดือน หรือครึ่งเดือนในเขตการแสวงหากฐินของพระภิกษุ อุโบสถยังแบ่งประเภทของ

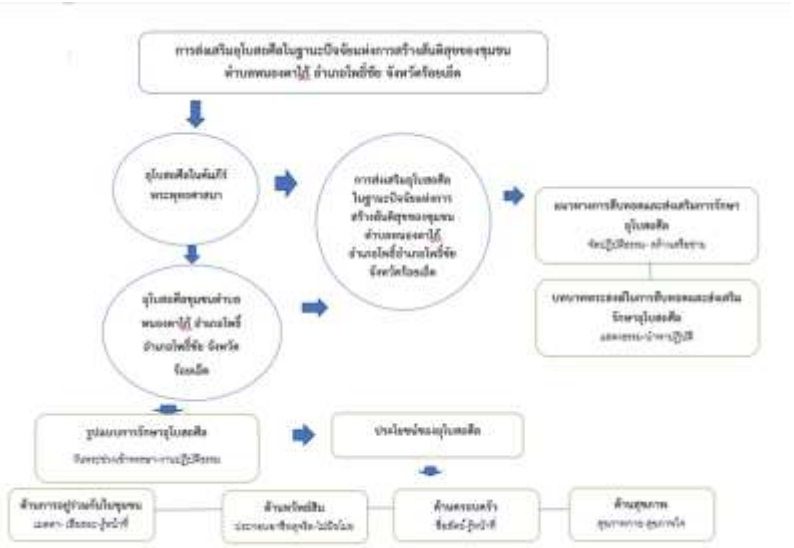
ผู้รักษาอุโบสถได้ 3 ประเภท คือ (1) โคปาลกอุโบสถ คืออุโบสถศีลของบุคคลผู้รักษาเหมือนคนรับจ้างเลี้ยงโค สักแต่ว่าสมาทานศีลแล้วทนคอยรักษาไม่ให้ขาดเพียงให้พ้นวันหนึ่งคืนหนึ่งเท่านั้น ไม่ใส่ใจฝึกฝนอบรมตนในการบาเพ็ญกุศลให้ยิ่ง ๆ ขึ้น (2) นิคัณฐอุโบสถ เป็นการรักษาอุโบสถของพวกนอกศาสนาคือพวกนิครนถ์ ที่ถืออุโบสถแบบตั้งเจตนางดเว้นมีเขตจำกัด เลือกกระทำไม่งดเว้นทั้งหมด (3) อริยอุโบสถศีลได้แก่อุโบสถที่อุบาสกอุบาสิการักษาอย่างประเสริฐ เมื่อสมาทานแล้วตั้งใจชำระจิตของตนให้สะอาดปราศจากกิเลสเครื่องเศร้าหมอง มีการเจริญสมถและวิปัสสนากัมมัฏฐาน ระลึกถึงอนุสติ 6 คือ พุทธานุสติธัมมานุสติ สังฆานุสติ สีลานุสติจาคานุสติ และเทวตานุสติ อยู่เสมอ

2. การรักษาอุโบสถศีลของชุมชนตำบลหนองตาไก้ อำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด ประชาชนจะนิยมรักษาอุโบสถศีลในช่วงเข้าพรรษา ในวันธรรมสวณะ ซึ่งมีการสมาทานศีลและรับศีลจากพระสงฆ์ในตอนเช้า และมีการปฏิบัติธรรม ทำวัตร-สวดมนต์ เช้า เย็น และลาสิกขากับบ้านในตอนเช้าของวันถัด โดยประชาชนจะปฏิบัติตามวัดของแต่ละหมู่บ้านที่ตนอาศัยอยู่เป็นหลัก ซึ่งการรักษาอุโบสถศีลนี้นอกจากจะรักษาในช่วงเข้าพรรษาแล้วยังมีในช่วงของงานปฏิบัติธรรมที่ทางพระสงฆ์ได้จัดขึ้น ประชาชนถึงจะมีดอกาสได้ไปร่วมรักษาอุโบสถศีลตามเวลาที่กำหนด สอดคล้องกับ **พระครูสมุห์กฤตภาส สุกิจฺโจ (2560)** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาการรักษาอุโบสถศีลของสตรีที่ปรากฏในคัมภีรอรรถกถาธรรมบท” ผลจากการวิจัยพบว่า สตรีในปัจจุบันส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการรักษาอุโบสถศีลที่ยังไม่ชัดเจน ยังไม่ทราบถึงการรักษาอุโบสถศีลให้พิเศษยิ่ง ๆ ขึ้น นั้นว่ามีการรักษา 3 อย่าง คือ ปกติอุโบสถ คือ อุโบสถที่รักษากันเฉพาะวันที่กำหนดปฏิชาครอุโบสถ คืออุโบสถที่รักษากันครั้งละ 3 วัน ปาฏิหาริยปักขอุโบสถ คือ อุโบสถที่รักษากันเป็นประจำ ปัจจุบันนี้สตรีนิยมรักษาอุโบสถศีล ในวันพระช่วงเข้าพรรษาเพียงเดือนละ 4 ครั้งในวันพระ พอออกพรรษาแล้วผู้มารักษาอุโบสถศีลก็ลดน้อยลงพบกว่าสตรีที่จะรักษาอุโบสถศีลตลอดชีวิตนั้นมีจำนวนน้อยมาก วิธีการรักษาอุโบสถศีล สตรีส่วนใหญ่ในปัจจุบันไปสมาทานขอศีลกับพระที่วัด เพราะที่วัดสะดวกกว่าการรักษาอุโบสถปฏิบัติตามกฎระเบียบที่ทางวัดกำหนดไว้ โดยเริ่มจากในตอนเช้าชำระร่างกายให้สะอาด แต่งกายด้วยชุดขาวหรือชุดสุภาพ นภัตตาหารมาร่วมทำบุญที่วัด ทำวัตรสวดมนต์ประกาศวันอุโบสถ สมาทานอุโบสถศีล รับศีล 8 มารักษา เมื่อถึงเวลาที่ทางวัดกำหนดก็จะร่วมกันปฏิบัติธรรม นั่งสมาธิ เดินจงกรม ฟังเทศน์ฟังธรรม และสวดมนต์ทำวัตรเช้า - เย็น ซึ่งวิธีดังกล่าวนี้นิยมปฏิบัติกันอย่างแพร่หลายในสังคมปัจจุบัน การรักษาอุโบสถศีลนั้นไม่เคร่งครัดในการสำรวมระวังกาย วาจา ใจ ไม่ได้อธิษฐานจิตตั้งความปรารถนาในการรักษาเพื่อวัตถุประสงค์อันยิ่งใหญ่

3. การส่งเสริมอุโบสถศีลในฐานะปัจจัยแห่งการสร้างสันติสุขของชุมชนตำบลหนองตาไก้ อำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด พระสงฆ์จะต้องมีบทบาทในการเชิญชวนคณะศรัทธาญาติโยมมาร่วมกันรักษาอุโบสถศีลตลอดทั้งเป็นผู้นำพาในการนำทำวัตรสวดมนต์ และปฏิบัติธรรรม และจัดงานปฏิบัติธรรมประจำปีเพื่อให้ชาวบ้านได้มีโอกาสได้มาร่วมกันปฏิบัติธรรมและรักษาอุโบสถศีล ตลอดทั้งกลุ่มผู้สูงอายุในชุมชนได้ชักชวนกันมารักษาอุโบสถศีลและประชาชน ทั่วไปนั้นให้การสนับสนุนในเรื่องของอาหารและน้ำปานะ จะทำให้การรักษาอุโบสถศีลนั้นเกิดความสนใจจากคนภายในชุมชนมากยิ่งขึ้นและทำให้มีคนมาร่วมกันรักษาอุโบสถศีลเพิ่มมากขึ้นอีกด้วย 2. บทบาทพระสงฆ์ในการสืบทอดและส่งเสริมรักษาอุโบสถศีลของชาวชุมชนตำบลหนองตาไก้ พระสงฆ์นั้นมีบทบาทที่สำคัญทั้งในด้านการเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ประชาชนในพื้นที่ และเป็นผู้นำทางพระพุทธศาสนาในการนำพาปฏิบัติธรรมและจัดกิจกรรมที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น การจัดปฏิบัติธรรมประจำปี การจัดปฏิบัติธรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้ชาวตำบลหนองตาไก้ได้เข้าร่วมมารักษา

อุโบสถศีล นอกจากที่เคยได้ปฏิบัติกันมาในช่วงเข้าพรรษา ตลอดทั้งส่งเสริมให้เยาวชนและประชาชนทั่วไปได้มีส่วนร่วม เพื่อเป็นการสร้างความสามัคคีภายในชุมชนในการส่งเสริมและสนับสนุนผู้ที่มารักษาอุโบสถศีลที่วัด สอดคล้องกับ **พระมหาธีระศักดิ์ อธิปุญฺโญ ((2561)** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์ผลการรักษาอุโบสถศีลของพุทธศาสนิกชนวัดตลาดใต้จังหวัดปทุมธานีที่มีต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต” ผลการวิจัยพบว่า จากการศึกษาอุโบสถศีลในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่า อุโบสถศีลมีและเกิดขึ้นมาก่อนพุทธกาล คือ เกิดขึ้นกับพระโพธิสัตว์ ผู้บำเพ็ญบารมีกระทำความดีต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุสัมโพธิญาณเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต และฆราวาสผู้ครองเรือนปฏิบัติรักษาให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไปอีกการรักษาอุโบสถศีลยังสามารถแบ่งตามระยะเวลาที่เข้าจำได้เป็น 3 ประเภท คือ (1) ปกติอุโบสถ คืออุโบสถที่รักษาในวันที่กำหนดไว้ตามปกติตลอดวันหนึ่งคืนหนึ่ง ในวันขึ้นหรือแรม 8 ค่ำ 14 ค่ำ หรือ 15 ค่ำ (2) ปฏิชาครอุโบสถ หมายถึงวันที่รักษาอุโบสถศีลที่พิเศษขึ้นไปอีกกว่าปกติคือรักษา 3 วัน เรียกว่าวันรับ วันรักษาและวันส่ง (3) ปาฏิหาริยปักษ์อุโบสถ คืออุโบสถที่พึงนำไป คือ ให้เป็นไปตรงตามกำหนดเป็นประจำในแต่ละปี หมายความว่าในแต่ละปีมีช่วงเวลาที่กำหนดไว้เฉพาะที่จะรักษา เช่น รักษาตลอด 3 เดือน ในกาลเข้าพรรษา ถ้าไม่อาจรักษาได้ตลอด 3 เดือน ก็ให้รักษา 1 เดือน หรือครึ่งเดือนในเขตการแสวงหากฐินของพระภิกษุ อุโบสถยังแบ่งประเภทของผู้รักษาอุโบสถได้ 3 ประเภท คือ (1) โคปาลกอุโบสถ คืออุโบสถศีลของบุคคลผู้รักษาเหมือนคนรับจ้างเลี้ยงโค สักแต่ว่าสมาทานศีลแล้วทนคอยรักษาไม่ให้ขาดเพียงให้พ้นวันหนึ่งคืนหนึ่งเท่านั้น ไม่ใส่ใจฝึกฝนอบรมตนในการบาเพ็ญกุศลให้ยิ่ง ๆ ขึ้น (2) นิคัณฐอุโบสถ เป็นการรักษาอุโบสถของพวกนอกศาสนาคือพวกนิครนถ์ ที่ถืออุโบสถแบบตั้งเจตนางดเว้นมีเขตจำกัด เลือกกระทำไม่งดเว้นทั้งหมด (3) อริยอุโบสถศีลได้แก่อุโบสถที่อุบาสก อุบาสิการักษาอย่างประเสริฐ เมื่อสมาทานแล้วตั้งใจชำระจิตของตนให้สะอาดปราศจากกิเลสเครื่องเศร้าหมอง มีการเจริญสมถและวิปัสสนากัมมัฏฐาน ระลึกถึงอนุสติ 6 คือ พุทธานุสติธัมมานุสติ สังฆานุสติ สีลานุสติจาคานุสติ และเทวตานุสติ อยู่เสมอ

องค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

สรุป

การรักษาอุโบสถศีลมีมาตั้งแต่ก่อนสมัยพุทธกาล โดยพระพุทธเจ้าเมื่อครั้งเป็นพระโพธิสัตว์ก็ได้ทรงปฏิบัติ เช่น ในชาติที่เป็นพระเจ้าเนมิราช ซึ่งทรงรักษาอุโบสถศีลเป็นประจำ ส่งผลให้ได้รับอานิสงส์ทั้งในโลกมนุษย์และสวรรค์ ต่อมาในสมัยพุทธกาล พระเจ้าพิมพิสารได้กราบทูลให้พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้พระสงฆ์แสดงธรรมในวัน 8 ค่ำ 14 ค่ำ และ 15 ค่ำ จนกลายเป็นธรรมเนียมปฏิบัติสืบมา อุโบสถศีลแบ่งเป็น 3 ประเภท ได้แก่ โคปาลอุโบสถ นิคัณฐอุโบสถ และอริยอุโบสถ โดยอริยอุโบสถเป็นการปฏิบัติที่เน้นการชำระจิตใจให้บริสุทธิ์และนำไปสู่ความเจริญสูงสุด การรักษาอุโบสถศีลมีอานิสงส์มาก ช่วยให้เกิดความสุขทั้งในปัจจุบันและอนาคต รวมถึงนำไปสู่สุคติ

ในชุมชนตำบลหนองตาไก้ อำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด ประชาชนมักรักษาอุโบสถศีลในช่วงเข้าพรรษาและวันธรรมสวนะ โดยมีการสมาทานศีล ปฏิบัติธรรม และสวดมนต์ตามวัดในหมู่บ้าน อีกทั้งยังเข้าร่วมกิจกรรมตามโอกาสที่พระสงฆ์จัดขึ้น การรักษาอุโบสถศีลก่อให้เกิดประโยชน์ 4 ด้าน ได้แก่ ด้านชุมชน ทำให้เกิดความสามัคคี เมตตา และอยู่ร่วมกันอย่างสงบ ด้านทรัพย์สิน ส่งเสริมความซื่อสัตย์ ลดการลักขโมย และการใช้จ่ายในทางที่ผิด ด้านครอบครัว ช่วยลดปัญหาความขัดแย้ง ส่งเสริมความรัก ความซื่อสัตย์ และความรับผิดชอบ และด้านสุขภาพ ช่วยให้มีสุขภาพกายและใจที่ดีจากการงดอบายมุขและฝึกจิตใจ

การส่งเสริมอุโบสถศีลในชุมชนมีแนวทางสำคัญคือ พระสงฆ์เป็นผู้นำในการจัดกิจกรรม ชักชวนประชาชนให้เข้าร่วมปฏิบัติธรรม และเป็นแบบอย่างที่ดี ขณะเดียวกันประชาชน โดยเฉพาะผู้สูงอายุ มีส่วนช่วยชักชวนกันเข้าร่วม และสนับสนุนด้านปัจจัยต่าง ๆ เช่น อาหารและเครื่องดื่ม ส่งผลให้เกิดการสืบทอดประเพณีและเพิ่มจำนวนผู้ปฏิบัติ นอกจากนี้ พระสงฆ์ยังมีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังเยาวชนและประชาชนให้เห็นคุณค่าของการรักษาอุโบสถศีล อันนำไปสู่ความสงบสุขและความเข้มแข็งของชุมชนอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

ประเด็นนี้ผู้วิจัยจะได้นำเสนอข้อเสนอแนะในงานวิจัยมีดังต่อไปนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) ควรมีการส่งเสริมพระสังฆาธิการได้มีบทบาทในการเป็นผู้นำพาประชาชนในพื้นที่ปฏิบัติธรรมเป็นรูปธรรม

2) พระสงฆ์ต้องมีส่วนร่วมกับกิจกรรมและสามารถเป็นผู้นำพาปฏิบัติได้

3) ภาครัฐควรให้ความร่วมมือและให้ความสำคัญกับการรักษาอุโบสถศีล

2. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1) มีการจัดปฏิบัติธรรมประจำปีเพื่อส่งเสริมให้ประชาชนในพื้นที่ได้ร่วมปฏิบัติธรรมและทำกิจกรรมร่วมกัน

2) จัดปฏิบัติธรรมตามโอกาสต่าง ๆ เช่น วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา หรือว่าเฉลิมพระชนม์พรรษา

3) นำพาเยาวชนเข้าร่วมรักษาอุโบสถศีล

3. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. การส่งเสริมอุโบสถศีลในฐานะปัจจัยแห่งการสร้างสันติสุขในพื้นที่อื่น
2. แนวทางการปฏิบัติธรรมที่จะนำพาสู่ความสมานฉันท์ของจังหวัด
3. รูปแบบการส่งเสริมศีลธรรมของเยาวชนในจังหวัดร้อยเอ็ด

เอกสารอ้างอิง

พระครูสมุห์กฤตภาส สุกิจฺโจ (โชติการ). (2560) “ศึกษาการรักษาอุโบสถศีลของสตรีที่ปรากฏในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบท”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต). (2546). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2548). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 13. กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอส.อาร์.พริ้นติ้ง แมสโปรดักส์ จำกัด.

พระราชวรมุนี (ประยูร ปยุตฺโต). (2530). ปรัชญาการศึกษาไทย. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาธีระศักดิ์ อธิปุญฺโญ (เที่ยงธรรม). (2546). “การศึกษาวิเคราะห์ผลการรักษาอุโบสถศีลของพุทธศาสนิกชนวัดตลาดใต้จังหวัดปทุมธานีที่มีต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระโสภณมหาเถระ (มหาสีสยาดอ). (2548). วิปัสสนานัย เล่ม 2. พระพรหมโมลี (สมศักดิ์ อุปสโม) ตรวจ ชำระ. พระคันธสาราภิวงศ แปลและเรียบเรียง.นนทบุรี: ไทยร่มเกล้า.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

แนวทางการบริหารสถานศึกษาสู่การเป็นองค์กรแห่งนวัตกรรมการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2

School Administration Guidelines for Becoming Educational Innovation Organizations under the Secondary Educational Service Area Office Bangkok 2

นพวินทร์ ขจรพันธ์เวคิน
Noppawin Khajornphanwekin
นิษฐ์ฐา พีระชัยภาวงศ์
Nittha Peerachaipawong
ปรัชญา คณา
Prachya Kana
ศึกษานิเทศก์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2
Supervisor, The Secondary Educational Service Area Office Bangkok 2
e-mail: noppawin.khajorn@gmail.com

Received: 16 June 2025; Revised: 15 July 2025; Accepted: 16 July 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันในการบริหารสถานศึกษาสู่การเป็นองค์กรแห่งนวัตกรรมการศึกษา และ 2) เพื่อเสนอแนวทางการบริหารสถานศึกษาสู่การเป็นองค์กรแห่งนวัตกรรมการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 การวิจัยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 52 คน โดยใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลประกอบด้วย แบบสอบถามปลายเปิด (open-ended questionnaire) และแบบสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัจจุบันในการบริหารสถานศึกษาสู่การเป็นองค์กรแห่งนวัตกรรมการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ในภาพรวมมุ่งเน้นไปที่การนำเทคโนโลยี และ รูปแบบการบริหารสถานศึกษาที่หลากหลายมาใช้เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา และสถานศึกษาส่วนใหญ่นำวงจรบริหารงานคุณภาพ PDCA ควบคู่ไปกับรูปแบบการบริหารสถานศึกษา เฉพาะของแต่ละสถานศึกษาเพื่อขับเคลื่อนกระบวนการบริหารสถานศึกษา 5 ด้าน ได้แก่ (1) การบริหารจัดการสถานศึกษา (2) การใช้เทคโนโลยีมาใช้ในการบริหารจัดการและการจัดการเรียนรู้ (3) การพัฒนาหลักสูตรที่หลากหลายและตอบสนองความต้องการของผู้เรียน (4) ส่งเสริมทักษะชีวิตและการแนะแนวเพื่อการประกอบอาชีพ และ (5) คุณภาพของผู้เรียนและบุคลากร และ 2) แนวทางการบริหารสถานศึกษาสู่การเป็นองค์กรแห่งนวัตกรรมการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ประกอบด้วย 5 แนวทาง ได้แก่ (1) บริหารสถานศึกษาเชิงกลยุทธ์ควบคู่วงจรคุณภาพ (PDCA), (2) นำนวัตกรรมและเทคโนโลยีมาใช้ใน

การบริหารจัดการและการจัดการเรียนรู้, (3) สร้างการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นและทันสมัยเพื่อทักษะแห่งอนาคตที่เชื่อมโยงกับโลกอาชีพ, (4) พัฒนาศักยภาพบุคลากรให้เป็นผู้สร้างสรรค์และขับเคลื่อนนวัตกรรม และ (5) ปลูกฝังวัฒนธรรมองค์กรที่สนับสนุนความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม

คำสำคัญ: การบริหารสถานศึกษา**,** องค์กรแห่งนวัตกรรม**,** นวัตกรรมการศึกษา

Abstract

The objectives of this research paper are 1) to study the current situation in the management of educational institutions to become an educational innovation organization, and 2) to propose guidelines for the management of educational institutions to become an educational innovation organization. The research used qualitative research methods, including 52 school administrators, using the method of selecting specific samples (purposive sampling). Open-ended questionnaire and focus group discussion analyzed qualitative data by content analysis. The findings revealed the following: 1) The current situation of school administration under the Secondary Educational Service Area Office Bangkok 2 emphasizes the integration of technology and various school management models to enhance educational quality. Most schools implement the PDCA quality management cycle alongside their unique school models. School management is driven by five key aspects: (1) overall school management, (2) integration of technology in school and learning management, (3) curriculum development to meet learners' needs, (4) promotion of life skills and career guidance, and (5) development of student and staff quality., 2) The proposed guidelines for school administration to become educational innovation organizations consist of five approaches: (1) implementing strategy-based administration using the PDCA quality management cycle, (2) integrating innovation and technology into school and learning management, (3) designing flexible and modern learning experiences to foster future skills and align with global careers, (4) developing personnel to become innovators and creators, and (5) fostering an organizational culture that supports creativity and innovation.

Keywords: School Administration, Educational Innovation Organization, Educational Innovation

บทนำ

นวัตกรรม ถือว่าเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งต่อการพัฒนาองค์กร เพราะจะสร้างความได้เปรียบในการพัฒนาองค์กรให้มีความสำเร็จตามพันธกิจและเป้าประสงค์ได้ง่ายยิ่งขึ้น โดยเฉพาะนวัตกรรมการศึกษานั้นถือว่ามีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะการศึกษาถือเป็นหัวใจหลักในการพัฒนาคน พัฒนาสังคม พัฒนาชาติให้มีความเจริญซึ่งนวัตกรรมนั้นอาจจะหมายถึงสิ่งที่สร้างขึ้นมาใหม่ หรือสิ่งที่อาจจะมีขึ้นแล้วแต่ยังไม่ได้รับการยอมรับหรือเผยแพร่เพื่อให้เป็นที่ยอมรับของคนทั่วไป หรืออาจจะเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นแล้ว เคยใช้กับบริบทหนึ่งจนได้ผล

เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป แต่เมื่อนำไปใช้ในอีกบริบทหนึ่งก็ถือว่าเป็นนวัตกรรมได้เช่นกัน ดังนั้นจุดมุ่งหมายของการพัฒนานวัตกรรมคือการสร้างสิ่งใดสิ่งหนึ่งขึ้นมาใหม่ หรือใช้สิ่งใดสิ่งหนึ่งที่อาจจะเคยใช้ได้ผลกับบริบทอื่นๆ มาใช้กับบริบทใหม่เพื่อให้เกิดประโยชน์มากที่สุดกว่าสิ่งที่มีอยู่เดิม หรือปรับปรุงพัฒนาสิ่งที่มีอยู่ให้ดีขึ้นกว่าเดิม การพัฒนานวัตกรรมการศึกษาจึงมีความสำคัญเพื่อให้กระบวนการจัดการศึกษานั้นมีผลสัมฤทธิ์เป็นไปตามวิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าประสงค์ขององค์กร (พระมหาวีรวิชญ์ สัตตารัมย์ และคณะ, 2566) นวัตกรรมการบริหารการศึกษา เป็นกระบวนการสร้างสรรค์ทางแนวคิด กระบวนการทำงาน หรือรูปแบบใหม่ๆ ในการบริหารจัดการโรงเรียนอันมาจากการสร้าง พัฒนา ต่อยอด หรือประยุกต์องค์ความรู้ที่อาจจะมาจากสาขาแขนงวิชาอื่นๆ ซึ่งจะส่งผลให้เกิดการพัฒนาประสิทธิภาพ ประสิทธิผลและคุณภาพในการบริหาร (พระครูสมุห์ทองฐิตปญฺโญ (บุตรดี), 2568)

สถานศึกษาเป็นแหล่งให้การศึกษา อบรมสั่งสอน ถ่ายทอดความรู้แก่ประชาชนในทุกพื้นที่ชุมชนตั้งแต่วัยเด็กจนกระทั่งวัยผู้สูงอายุ สามารถสร้างความเปลี่ยนแปลงของสังคมให้ทันยุคสมัยหรืออนุรักษ์วัฒนธรรมที่มีคุณค่าไว้ให้คงอยู่ต่อไป ทั้งนี้สถานศึกษาหรือโรงเรียนจึงมีความสำคัญต่อการสร้างสังคมในศตวรรษที่ 21 ซึ่งมีความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การสื่อสาร และนวัตกรรมการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาและบุคลากรในสถานศึกษาจึงต้องปรับเปลี่ยนพฤติกรรมทางการบริหารและการจัดการเรียนรู้ให้เป็นองค์กรแห่งนวัตกรรมทางการศึกษา (Educational Innovation Organization) เพื่อให้บรรลุเป้าหมายนี้จึงให้ความสำคัญกับการนำหรือการประยุกต์ใช้กลยุทธ์ในการสร้างนวัตกรรมทั้งที่เป็นสิ่งประดิษฐ์หรือวิธีการใหม่ๆ โดยการพัฒนารูปแบบการบริหารหรือการจัดการเรียนรู้ให้ดีขึ้นกว่าสิ่งที่เป็นมาแบบเดิมโดยไม่มีการเปลี่ยนแปลง รวมถึงการสร้างนิสัยการทำงานของบุคลากร สร้างสรรค์รูปแบบการปฏิบัติงาน สร้างสรรค์สื่อการเรียนรู้และการนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ เน้นวิธีการใหม่ๆเพื่อพัฒนาองค์กรการศึกษาให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เพราะความคิดริเริ่มสร้างสรรค์เหล่านี้มาจากผู้บริหารสถานศึกษา ครูและบุคลากรทางการศึกษาที่มีการสั่งสมความรู้พัฒนามาอย่างต่อเนื่องจนเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ (Master learning person) ส่งผลต่อการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ และพัฒนาเป็นองค์กรแห่งนวัตกรรม (นเรศวร์ เศรษฐสิงห์ และคณะ, 2566) การเป็นสถานศึกษานวัตกรรม คือการปรับปรุงกระบวนการทำงานอย่างต่อเนื่องซึ่งสอดคล้องกับหลักการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติคือการปรับกระบวนการจัดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องเป็นองค์กรที่มุ่งเน้นให้บุคลากรคิดสิ่งใหม่ๆอยู่เสมอทั้งสิ่งที่เป็นวิธีการทำงานและผลการดำเนินงานเน้นการเปลี่ยนแปลงด้วยกระบวนการวิธีการและเครื่องมือใหม่ๆที่มีประสิทธิภาพ (อินท์ชลิตา ปิติพันธุ์เลิศ และ ธนาธร สระบัว, 2567) การจัดการสู่องค์การแห่งนวัตกรรมการศึกษา เป็นกิจกรรมที่ต่อเนื่องจากกิจกรรมการวางแผนการจัดองค์การเป็นการจัดกลุ่มคนที่มีหน้าที่ต้องปฏิบัติงานร่วมกัน เพื่อทำกิจกรรมที่องค์การได้กำหนดขึ้นโดยต้องมีแนวทางที่จัดวางงานและการแบ่งงานภายในองค์การให้แต่ละคนในองค์การได้ปฏิบัติ เพื่อให้สามารถดำเนินงานให้บรรลุตามเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ (สุธรรม ธรรมทัศนานนท์, 2566) ทั้งนี้แนวทางการพัฒนาสถานศึกษาเพื่อการเป็นองค์การนวัตกรรมการศึกษา เป็นการเพิ่มความพร้อมในการบริหารองค์การนวัตกรรมการศึกษา โดยเน้นการบริหารงานวิชาการและการบริหารงานบุคคล (อรพินิต ลิ่มสุวรรณโรจน์ และคณะ, 2565)

จากสภาพปัจจุบันและปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาสภาพปัจจุบันในการบริหารสถานศึกษาสู่การเป็นองค์กรแห่งนวัตกรรมการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ซึ่งจะสะท้อนสภาพปัจจุบันของการดำเนินการซึ่งจะเป็นประโยชน์กับผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย เพื่อนำไปใช้ในการปรับปรุง พัฒนา และนำเสนอแนวทางการบริหารสถานศึกษาสู่การเป็น

องค์กรแห่งนวัตกรรมการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 เพื่อสร้างกลไกหลักในการพัฒนาสถานศึกษาให้เป็นองค์กรแห่งนวัตกรรมการศึกษา

วัตถุประสงค์การวิจัย

1) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันในการบริหารสถานศึกษาสู่การเป็นองค์กรแห่งนวัตกรรมการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2

2) เพื่อเสนอแนวทางการบริหารสถานศึกษาสู่การเป็นองค์กรแห่งนวัตกรรมการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยนำเสนอวิธีการดำเนินการวิจัยเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาสภาพปัจจุบันในการบริหารสถานศึกษาสู่การเป็นองค์กรแห่งนวัตกรรมการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 52 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลเป็นแบบสอบถามปลายเปิด (open-ended questionnaire) จากการตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์การวิจัย (Index of Objective Congruence: IOC) และความเหมาะสมของข้อคำถาม โดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน ได้ค่าดัชนีความสอดคล้องทั้งฉบับเท่ากับ 0.90 โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยนำเสนอข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสอบถามมาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ขั้นตอนที่ 2 เสนอแนวทางการบริหารสถานศึกษาสู่การเป็นองค์กรแห่งนวัตกรรมการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ประชากรที่ศึกษาได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 7 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลเป็นแบบสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) จากการตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์การวิจัย (Index of Objective Congruence: IOC) และความเหมาะสมของข้อคำถาม โดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน ได้ค่าดัชนีความสอดคล้องทั้งฉบับเท่ากับ 0.90 โดยนำเสนอข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) มาวิเคราะห์เนื้อหาและพัฒนาแนวทางการบริหารสถานศึกษาสู่การเป็นองค์กรแห่งนวัตกรรมการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2

ผลการวิจัย

1) สภาพปัจจุบันในการบริหารสถานศึกษาสู่การเป็นองค์กรแห่งนวัตกรรมการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ในภาพรวมมุ่งเน้นไปที่การนำเทคโนโลยี และ รูปแบบการบริหารสถานศึกษาที่หลากหลายมาใช้เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา และสถานศึกษาส่วนใหม่นำวงจรบริหารงานคุณภาพ PDCA ควบคู่ไปกับรูปแบบการบริหารสถานศึกษา เฉพาะของแต่ละสถานศึกษา เพื่อขับเคลื่อนกระบวนการบริหารสถานศึกษา การทำงาน การพัฒนาหลักสูตร การดูแลนักเรียน และการสร้างความร่วมมือกับชุมชน และมีการตั้งเป้าหมายที่ชัดเจนตามนโยบาย "เรียนดี มีความสุข” และ ปลอด o, ร, มส, และ มผ. เพื่อยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน และมุ่งเน้นการพัฒนาผู้เรียนให้มีสมรรถนะ และสามารถดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพทั้งในปัจจุบันและอนาคต ปัจจุบัน

สถานศึกษาในสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ได้ดำเนินการบริหารสถานศึกษา ดังนี้

1.1 การบริหารจัดการสถานศึกษา

ผู้อำนวยการสถานศึกษานำกระบวนการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์และวงจร PDCA (Plan-Do-Check-Act) มาใช้ในทุกระดับเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน เริ่มตั้งแต่การศึกษาความต้องการ (P), การปฏิบัติตามแผน (D), การตรวจสอบและประเมินผล (C), ไปจนถึงการปรับปรุงแก้ไขอย่างต่อเนื่อง (A) รวมถึงการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม (SWOT Analysis) เพื่อวางแผนกลยุทธ์ และเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นครู นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา พร้อมทั้งสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับผู้ปกครอง ชุมชน และหน่วยงานภายนอก เพื่อสนับสนุนการศึกษาและเป็นแหล่งเรียนรู้

1.2 การใช้เทคโนโลยีมาใช้ในการบริหารจัดการและการจัดการเรียนรู้

สถานศึกษานำเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้พัฒนาทั้งองค์กรและผู้เรียน เช่น ระบบวัดแววความสามารถพิเศษ, แอปพลิเคชันสำหรับการเรียนการสอน, ระบบวัดผล, ระบบดูแลช่วยเหลือผู้เรียน, ระบบประเมินครู และระบบสารสนเทศโรงเรียน รวมถึงใช้ระบบออนไลน์และแอปพลิเคชันเพื่ออำนวยความสะดวกในการบริหารจัดการและสนับสนุนให้นักเรียนมี ทักษะดิจิทัล และสามารถเรียนรู้ได้ทุกที่ทุกเวลา (Anywhere Anytime) และสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่มุ่งสู่การเป็นโรงเรียนแห่งนวัตกรรม ส่งเสริมการทำงานแบบร่วมมือ และการเรียนรู้ตลอดชีวิตของบุคลากร โดยใช้ Professional Learning Community (PLC) เป็นเครื่องมือสำคัญในการแลกเปลี่ยนความรู้และร่วมกันพัฒนาการจัดการเรียนรู้

1.2 การพัฒนาหลักสูตรที่หลากหลายและตอบสนองความต้องการของผู้เรียน

สถานศึกษามีการจัดทำหลักสูตรที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยคำนึงถึงความสนใจและศักยภาพที่แตกต่างกันของผู้เรียน โดยนำข้อมูลจากการสำรวจความสนใจ ผลการประเมินหลักสูตร รวมถึงผลการศึกษาต่อและการประกอบอาชีพมาใช้ในการพัฒนา นอกจากนี้ยังมุ่งเน้นการศึกษาที่เชื่อมโยงกับการมีงานทำ ผ่านรายวิชาเลือกเสรีบูรณาการสู่อาชีพ, หลักสูตรสมรรถนะอาชีพระยะสั้น และรูปแบบทวิภาคี โดยร่วมมือกับสถานประกอบการและสถาบันการศึกษาต่างๆ

1.3 ส่งเสริมทักษะชีวิตและการแนะแนวเพื่อการประกอบอาชีพ

สถานศึกษาให้ความสำคัญกับการพัฒนา ทักษะชีวิต เช่น การรู้คุณค่าในตนเอง, การคิดวิเคราะห์, การจัดการอารมณ์, และการสร้างสัมพันธภาพที่ดี พร้อมใช้กระบวนการแนะแนวที่บูรณาการกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อเตรียมความพร้อมผู้เรียนสู่โลกของการทำงาน นอกจากนี้ยังจัดกิจกรรมหลากหลาย เช่น ศิลปะ ดนตรี กีฬา และชุมนุม เพื่อส่งเสริมศักยภาพและความสนใจพิเศษของผู้เรียน

1.4 คุณภาพของผู้เรียนและบุคลากร

สถานศึกษามีเป้าหมายชัดเจนตามนโยบาย "เรียนดี มีความสุข" และปลอด "o, ร, มส, มผ." โดยมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีสมรรถนะและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีคุณภาพ ทั้งยังพัฒนาครูให้มีความสามารถในการใช้เทคโนโลยีและออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ เพื่อให้บุคลากรมีขวัญและกำลังใจในการทำงาน

2) แนวทางการบริหารสถานศึกษาสู่การเป็นองค์กรแห่งนวัตกรรมการศึกษาสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ประกอบด้วย 5 แนวทาง ดังนี้

2.1 บริหารสถานศึกษาเชิงกลยุทธ์ควบคู่วงจรคุณภาพ (PDCA)

สถานศึกษาใช้กระบวนการบริหารสถานศึกษาเชิงกลยุทธ์ วิเคราะห์สภาพแวดล้อม เช่น SWOT Analysis ในการศึกษาความต้องการ ปัญหา ความต้องการในการพัฒนาสถานศึกษา และใช้ในกระบวนการวางแผนกลยุทธ์การบริหารสถานศึกษา และนำกระบวนการ PDCA มาใช้ในทุกระดับ ตั้งแต่ผู้บริหาร ครู และการดำเนินงานในภาพรวมของโรงเรียน เป็นหลักควบคู่ไปกับการดำเนินงานตามรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเฉพาะของแต่ละสถานศึกษา เพื่อสร้างการพัฒนาที่ยั่งยืนและยกระดับคุณภาพทางการศึกษา

2.2 นำนวัตกรรมและเทคโนโลยีมาใช้ในการบริหารจัดการและการจัดการเรียนรู้

นำนวัตกรรมและเทคโนโลยีมาใช้ในการบริหารจัดการและ การจัดการเรียนรู้ของสถานศึกษาอย่างยั่งยืนนั้น จำเป็นต้องดำเนินงานในหลายมิติควบคู่กันไป โดยมีการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ เป็นหัวใจสำคัญ ผู้บริหารควรมีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนในการขับเคลื่อนสถานศึกษาให้เป็นองค์กรแห่งนวัตกรรม โดยบูรณาการนวัตกรรมและเทคโนโลยีเข้ากับแผนยุทธศาสตร์ระยะยาว เช่น การตั้งเป้าหมายในการพัฒนาแพลตฟอร์มการเรียนรู้ดิจิทัลให้ครบวงจรภายใน 3 ปี นอกจากนี้ การจัดตั้งหน่วยงานหรือคณะทำงานที่รับผิดชอบด้านนวัตกรรมโดยตรง เช่น "ศูนย์นวัตกรรมและการเรียนรู้ดิจิทัล" พร้อมจัดสรรงบประมาณและทรัพยากรที่จำเป็นจะช่วยสนับสนุนการทำงานได้อย่างเป็นรูปธรรม ควรส่งเสริมให้บุคลากรทุกระดับมีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์นวัตกรรม และสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก ภาคเอกชน และผู้เชี่ยวชาญ เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และต่อยอดนวัตกรรม ที่สำคัญคือการสร้างบรรยากาศที่เปิดกว้างต่อการทดลองและยอมรับ ความผิดพลาด มองว่าความล้มเหลวเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งจะช่วยส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

2.3 สร้างการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นและทันสมัย เพื่อทักษะแห่งอนาคตที่เชื่อมโยงกับโลกอาชีพ

สร้างการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นและทันสมัย เพื่อทักษะแห่งอนาคต และเชื่อมโยงกับความต้องการของตลาดแรงงาน นวัตกรรมการศึกษา คือ การปรับเปลี่ยนหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ให้ทันสมัยและตอบโจทย์ผู้เรียน การออกแบบหลักสูตรที่เน้นทักษะแห่งอนาคต จึงเป็นสิ่งจำเป็น โดยควรบูรณาการทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 เข้ากับการจัดการเรียนรู้แบบ Problem-Based Learning (PBL) หรือ Project-Based Learning (PBL) พร้อมกันนี้ การนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนรู้ อย่างจริงจังเป็นสิ่งสำคัญ เช่น การใช้ AI สำหรับ Personalized Learning, VR/AR เพื่อสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่สมจริง และระบบบริหารจัดการการเรียนรู้ (LMS) เพื่ออำนวยความสะดวก นอกจากนี้ การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายและยืดหยุ่น ก็เป็นสิ่งจำเป็น โดยจัดให้มีห้องสมุดดิจิทัล ห้องปฏิบัติการนวัตกรรม และพื้นที่การเรียนรู้ร่วมกันที่เข้าถึงได้ง่ายและหลากหลาย การประเมินผลการเรียนรู้ที่เน้นสมรรถนะ ควรได้รับการปรับเปลี่ยนจากการเน้นความรู้ความจำไปสู่การประเมินทักษะที่จำเป็นต่อการใช้ชีวิตจริง โดยใช้เครื่องมือที่หลากหลาย เช่น Portfolio, Rubrics และการประเมินทักษะการปฏิบัติ นอกจากนี้ การประสานความร่วมมือกับภาคเอกชนและสถานประกอบการ เพื่อจัดหาแหล่งเรียนรู้และประสบการณ์จริง เช่น การฝึกงาน หรือการเรียนแบบทวิภาคี จะเป็นกุญแจสำคัญในการเตรียมความพร้อมผู้เรียนสู่โลกแห่งการทำงานอย่างแท้จริง

2.4 พัฒนาศักยภาพบุคลากรให้เป็นผู้สร้างสรรค์และขับเคลื่อนนวัตกรรม

การพัฒนาศักยภาพบุคลากรให้เป็นผู้สร้างสรรค์และขับเคลื่อนนวัตกรรม การพัฒนาศักยภาพบุคลากรจึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง สถานศึกษาต้องพัฒนาสมรรถนะด้านเทคโนโลยีดิจิทัลและนวัตกรรม ของครูและบุคลากรทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง ผ่านการจัดอบรมและพัฒนาให้ครู มีความรู้ ความเข้าใจ ในการใช้เทคโนโลยีและเครื่องมือนวัตกรรมใหม่ๆ ควบคู่ไปกับการส่งเสริมวัฒนธรรมการเรียนรู้และพัฒนาตนเองโดยการสร้างแรงจูงใจและโอกาสให้บุคลากรได้เรียนรู้และพัฒนาทักษะใหม่ๆ อยู่เสมอ เช่น การจัดตั้ง "ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทาง

วิชาชีพ (PLC)" เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ นอกจากนี้ การสร้างช่องทางให้บุคลากรได้แสดงความคิดสร้างสรรค์ก็เป็นสิ่งสำคัญ โดยเปิดโอกาสให้ครูและบุคลากรเสนอแนวคิดนวัตกรรมใหม่ๆ และจัดกิจกรรมหรือโครงการประกวดนวัตกรรมการศึกษา เพื่อกระตุ้นให้เกิดการสร้างสรรค์

2.5 ปลูกฝังวัฒนธรรมองค์กรที่สนับสนุนความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม

ปลูกฝังวัฒนธรรมองค์กรที่สนับสนุนความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม วัฒนธรรมองค์กรที่สนับสนุนนวัตกรรมจะช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างยั่งยืน สถานศึกษาควรสร้างบรรยากาศที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม โดยปลูกฝังค่านิยมที่สนับสนุนการทดลอง การเรียนรู้จากความผิดพลาด และการคิดนอกกรอบ พร้อมกันนี้การส่งเสริมการสื่อสารและการแบ่งปันความรู้ ก็เป็นสิ่งสำคัญ โดยจัดให้มีช่องทางการสื่อสารที่เปิดกว้างและมีประสิทธิภาพ เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนแนวคิดและองค์ความรู้ระหว่างบุคลากร นอกจากนี้ การให้รางวัลและยกย่องผู้สร้างสรรค์นวัตกรรม เป็นการสร้างแรงจูงใจและกำลังใจให้บุคลากรที่มีผลงานโดดเด่นด้านนวัตกรรม และท้ายที่สุด การมุ่งเน้นการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยบูรณาการหลักการพัฒนาที่ยั่งยืนเข้ากับทุกกระบวนการของสถานศึกษา จะช่วยให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและยั่งยืนในระยะยาว

อภิปรายผล

การอภิปรายผลครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งศึกษาแนวทางการบริหารสถานศึกษาสู่การเป็นองค์กรแห่งนวัตกรรมการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ตามวัตถุประสงค์ ซึ่งผลการวิจัยสามารถนำมาอภิปรายผล ได้ดังนี้

1) สภาพปัจจุบันในการบริหารสถานศึกษาสู่การเป็นองค์กรแห่งนวัตกรรมการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ในภาพรวมมุ่งเน้นไปที่การนำเทคโนโลยี และ รูปแบบการบริหารสถานศึกษาที่หลากหลายมาใช้เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา และสถานศึกษาส่วนใหม่นำวงจรบริหารงานคุณภาพ PDCA ควบคู่ไปกับรูปแบบการบริหารสถานศึกษา เฉพาะของแต่ละสถานศึกษา เพื่อขับเคลื่อนกระบวนการบริหารสถานศึกษา 5 ด้าน ได้แก่ (1) การบริหารจัดการสถานศึกษา (2) การใช้เทคโนโลยีมาใช้ในการบริหารจัดการและการจัดการเรียนรู้ (3) การพัฒนาหลักสูตรที่หลากหลายและตอบสนองความต้องการของผู้เรียน (4) ส่งเสริมทักษะชีวิตและการแนะแนวเพื่อการประกอบอาชีพ และ (5) คุณภาพของผู้เรียนและบุคลากร สะท้อนให้เห็นถึงมุ่งมั่นของสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ในการพัฒนาระบบการบริหารจัดการให้ทันสมัยและมีประสิทธิภาพ โดยมีการนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีมาใช้เป็นเครื่องมือหลัก มีการปรับปรุงหลักสูตรให้มีความหลากหลายและตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนและตลาดแรงงาน ให้ความสำคัญ กับการพัฒนาทักษะชีวิตและการแนะแนวอาชีพ สร้างเครือข่ายความร่วมมือกับทุกภาคส่วน ใช้กระบวนการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์และวงจรคุณภาพ PDCA เป็นกรอบในการดำเนินงาน ควบคู่ไปกับรูปแบบการบริหารสถานศึกษา มุ่งเน้นผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน บุคลากร และสถานศึกษา รวมถึงสร้างวัฒนธรรมองค์กรแห่งการเรียนรู้และนวัตกรรม การขับเคลื่อนโดยการนำนวัตกรรมไปใช้ในการบริหารจัดการสถานศึกษา ของสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 แสดงให้เห็นถึงความตั้งใจของสถานศึกษาที่จะยกระดับคุณภาพการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับ พระมหาวีรวิชญ์ สัตตารัมย์ และคณะ (2566) กล่าวว่า นวัตกรรม ถือว่าเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งต่อการพัฒนาองค์กร เพราะจะสร้างความได้เปรียบในการพัฒนาองค์กรให้มีความสำเร็จตามพันธกิจและเป้าประสงค์ได้ง่ายยิ่งขึ้น โดยเฉพาะนวัตกรรมการศึกษานั้นถือว่ามีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะการศึกษาถือเป็นหัวใจหลักในการพัฒนาคน พัฒนาสังคม พัฒนาชาติให้มีความ

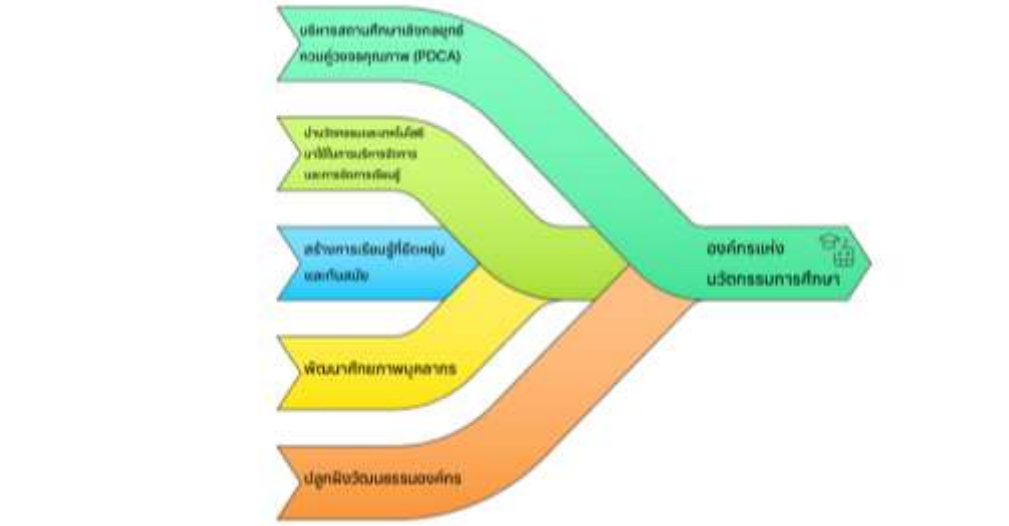
เจริญซึ่งนวัตกรรมนั้นอาจจะหมายถึงสิ่งที่สร้างขึ้นมาใหม่ หรือสิ่งที่อาจจะมีขึ้นแล้วแต่ยังไม่ได้รับการยอมรับหรือเผยแพร่เพื่อให้เป็นที่ยอมรับของคนทั่วไป หรืออาจจะเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นแล้ว เคยใช้กับบริบทหนึ่งจนได้ผลเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป แต่เมื่อนำไปใช้ในอีกบริบทหนึ่งก็ถือว่าเป็นนวัตกรรมได้เช่นกัน ดังนั้นจุดมุ่งหมายของการพัฒนานวัตกรรมคือการสร้างสิ่งใดสิ่งหนึ่งขึ้นมาใหม่ หรือใช้สิ่งใดสิ่งหนึ่งที่อาจจะเคยใช้ได้ผลกับบริบทอื่นๆ มาใช้กับบริบทใหม่เพื่อให้เกิดประโยชน์มากที่สุดกว่าสิ่งที่มีอยู่เดิม หรือปรับปรุงพัฒนาสิ่งที่มีอยู่ให้ดีขึ้นกว่าเดิม การพัฒนานวัตกรรมการศึกษาจึงมีความสำคัญเพื่อให้กระบวนการจัดการศึกษานั้นมีผลสัมฤทธิ์เป็นไปตามวิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าประสงค์ขององค์กร และสอดคล้องกับ วิไลลักษณ์ รัตนเพียรธัมมะ และ ปิยะนันท์ พรึ่งน้อย (2559) กล่าวว่า การใช้นวัตกรรมการศึกษาจึงเป็นสิ่งจำเป็นทั้งด้านหลักสูตรที่หลากหลาย หลักสูตรบูรณาการที่สอดคล้องกับความแตกต่างของผู้เรียน ด้านการจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ด้านสื่อการสอนที่ทันสมัยใช้เทคโนโลยี คอมพิวเตอร์ เครือข่ายสังคมออนไลน์ ด้านการประเมินผล เพื่อพัฒนาการเรียนรู้และด้านการบริหารจัดการที่อิสระและสอดคล้องกับศักยภาพและความพร้อมของโรงเรียนและชุมชน เพื่อสร้างพลังของการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย โดยร่วมกันขับเคลื่อนให้เกิดผลสำเร็จใน การพัฒนาการศึกษาได้อย่างสมดุลและยั่งยืนตอบสนองพลวัตรการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21เพื่อเสริมสร้างสังคมไทยให้ก้าวสู่สังคมแห่งปัญญาการเรียนรู้ และสอดคล้องกับ อรพนิต ลิ่มสุวรรณโรจน์ และคณะ (2565) ได้ศึกษา เรื่อง ปัจจัยลักษณะองค์การและความต้องการจำเป็นของการบริหารองค์การนวัตกรรมการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาของประเทศไทย พบว่า แนวทางการพัฒนาสถานศึกษาเพื่อการเป็นองค์การนวัตกรรมการศึกษา ได้แก่ การเพิ่มความพร้อมในการบริหารองค์การนวัตกรรมการศึกษาโดยเน้นการบริหารงานวิชาการและการบริหารงานบุคคล

2) แนวทางการบริหารสถานศึกษาสู่การเป็นองค์กรแห่งนวัตกรรมการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ประกอบด้วย 5 แนวทาง ได้แก่ (1) บริหารสถานศึกษาเชิงกลยุทธ์ควบคู่วงจรคุณภาพ (PDCA), (2) นำนวัตกรรมและเทคโนโลยีมาใช้ในการบริหารจัดการและการจัดการเรียนรู้, (3) สร้างการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นและทันสมัย เพื่อทักษะแห่งอนาคตที่เชื่อมโยงกับโลกอาชีพ, (4) พัฒนาศักยภาพบุคลากรให้เป็นผู้สร้างสรรค์และขับเคลื่อนนวัตกรรม และ (5) ปลูกฝังวัฒนธรรมองค์กรที่สนับสนุนความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม ทั้งนี้การก้าวสู่การเป็นองค์การแห่งนวัตกรรมการศึกษา ที่แท้จริงนั้น จำเป็นต้องอาศัยการบูรณาการนวัตกรรมและเทคโนโลยีเข้ากับทุกมิติของการบริหารจัดการ การพัฒนาหลักสูตร การส่งเสริมบุคลากร และการสร้างวัฒนธรรมองค์กร แนวทางที่นำเสนอนี้เป็นเพียงกรอบการดำเนินงานเบื้องต้นที่ต้องมีการปรับประยุกต์ให้เหมาะสมกับบริบทของแต่ละสถานศึกษา ด้วยความมุ่งมั่นและความร่วมมือจากทุกภาคส่วน สถานศึกษาจะสามารถสร้างสรรค์นวัตกรรมการศึกษาที่ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก ซึ่งสอดคล้องกับ สันติชัย ใจชุ่มชื่น (2561) ได้ศึกษารูปแบบการบริหารนวัตกรรมสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนเอกชนประเภทสามัญ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน พบว่า รูปแบบการบริหารนวตักรรมสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนเอกชนประเภทสามัญ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชนมีองค์ประกอบ 7 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการพัฒนาผู้เรียนโดยมุ่งเน้นผลลัพธ์ 2) ด้านการพัฒนาภาวะผู้นำและธรรมาภิบาลของผู้บริหาร 3) ด้านการพัฒนาคุณภาพครูและบุคลากร 4) ด้านการพัฒนาหลักสูตรและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 5) ด้านการพัฒนาระบบการบริหารจัดการของโรงเรียน 6) ด้านการพัฒนาสภาพแวดล้อมที่เกื้อหนุนต่อการเรียนรู้และนวัตกรรม และ 7) ด้านการพัฒนาความร่วมมือกับเครือข่ายในการจดัการศึกษา โดยในองค์ประกอบแต่ละด้านมีกระบวนการบริหารจัดการตามหลักวงจรคุณภาพ และสอดคล้องกับ สุริยะ วชิรวงศ์ไพศาล และคณะ (2565) ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาระบบไอซีทีเพื่อการจัดการ

นวัตกรรมทางการศึกษาสำหรับสถาบันการอาชีวศึกษาในประเทศไทย พบว่า แนวทางการพัฒนาประกอบด้วย 1) การออกแบบและใช้งานให้ตอบสนองต่อการทำงานทุกฟังก์ชัน 2) การใช้วิธีการมาตรฐานเพื่อให้มีประสิทธิภาพและตรงตามวัตถุประสงค์ 3) การสร้างสิ่งสนับสนุนการเรียนรู้ควบคู่ไปกับเทคโนโลยีทั้งในส่วนของผู้บริหาร ครูผู้สอน บุคลากร และผู้เรียน และ 4) การวางแผนและกำหนดเป้าหมายของผู้ใช้งานที่ชัดเจนและตอบสนองต่อการใช้งานเป็นสำคัญ และสอดคล้องกับ ศุภราภรณ์ ปางนิติคณากร และคณะ (2563) ได้ศึกษาเรื่อง รูปแบบนวัตกรรมการจัดการศึกษาแบบบูรณาการสำหรับโรงเรียนเทศบาล สังกัดกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น พบว่า องค์ประกอบนวัตกรรมการจัดการศึกษาแบบบูรณาการสำหรับโรงเรียนเทศบาล สังกัดกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ภาวะผู้นำ 2) การวางแผนยุทธศาสตร์ 3) ระบบสารสนเทศเพื่อการจัดการ 4) การวัดและประเมินผล 5) การบริหารจัดการวิชาการ และ 6) การบริหารจัดการผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เรียกว่า นวัตกรรมการบูรณาการโดยทุกองค์ประกอบจะต้องเชื่อมโยงกัน ผ่านวิสัยทัศน์ พันธกิจวัฒนธรรมองค์กร และโครงสร้างการบริหารของสถานศึกษาโดยผู้นำหรือผู้บริหารมีบทบาทหลักในการขับเคลื่อนสถานศึกษาสู่ความสำเร็จ และสอดคล้องกับ สุธรรม ธรรมทัศนานนท์ (2566) ได้ศึกษาเรื่อง การจัดการสู่องค์การแห่งนวัตกรรมการศึกษา พบว่า การจัดการสู่องค์การแห่งนวัตกรรมการศึกษา ประกอบด้วย 1) การจัดโครงสร้างองค์การแห่งนวัตกรรมการศึกษา ได้แก่ 1.1) การกำหนดโครงสร้างขององค์การ 1.2) การจัดตั้งคณะทำงานร่วมกันทำงานตามโครงการต่างๆ 1.3) การสร้างเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน และ 1.4) การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพในองค์การ 2) การมุ่งเน้นการดำเนินงานเชิงกลยุทธ์สู่ความเป็นองค์การแห่งนวัตกรรม ได้แก่ 2.1) มีการมุ่งพัฒนาบุคลากรสู่ความเป็นนักนวัตกรรม 2.2) การพัฒนาประสิทธิภาพการทำงานเป็นทีม 2.3) การจัดบรรยากาศการทำงานที่ส่งเสริมการคิดสร้างสรรค์ และ 2.4) การเสริมสร้างวัฒนธรรมที่ส่งเสริมนวัตกรรม และสอดคล้องกับ พระครูสมุห์ทอง ฐิตปญฺโญ (บุตรดี) (2568) ได้ศึกษาเรื่อง นวัตกรรมการบริหารการศึกษา พบว่า นวัตกรรมการบริหารการศึกษา เป็นกระบวนการสร้างสรรค์ทางแนวคิด กระบวนการทำงาน หรือรูปแบบใหม่ๆ ในการบริหารจัดการโรงเรียนอันมาจากการสร้าง พัฒนา ต่อยอด หรือประยุกต์องค์ความรู้ที่อาจจะมาจากสาขาแขนงวิชาอื่นๆ ซึ่งจะส่งผลให้เกิดการพัฒนาประสิทธิภาพ ประสิทธิผลและคุณภาพในการบริหาร ประกอบด้วย 1) นวัตกรรมเชิงนโยบายและยุทธศาสตร์ ที่มุ่งเน้นการปรับปรุงนโยบายและยุทธศาสตร์ผ่านแนวคิดและการวางแผนที่สร้างสรรค์ 2) นวัตกรรมด้านสินค้าและบริการ ในที่นี้มุ่งพัฒนาสินค้า (ผู้รับบริการคือนักเรียน) และบริการเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการส่งมอบภาครัฐ 3) นวัตกรรมการให้บริการ/การส่งมอบงาน มุ่งปรับปรุงวิธีการและเส้นทางการให้บริการ 4) นวัตกรรมด้านกระบวนการและการบริหารองค์การ มุ่งพัฒนาประสิทธิภาพและโครงสร้างองค์กรภายใน 5) นวัตกรรมด้านการปฏิสัมพันธ์เชิงกระบวนการ มุ่งปรับปรุงการมีส่วนร่วมและการสื่อสารภายในกระบวนการภาครัฐ ซึ่งสอดคล้องกับกับหลักการบริหารจัดการโรงเรียนตาม วPA เป็นเทคนิคการใช้นวัตกรรมในการบริหารจัดการโรงเรียน มีองค์ประกอบ 9 ด้าน ดังนี้ 1) การขับเคลื่อนด้านการบริหารโรงเรียน คือ ผู้อำนวยการ มีปัจจัยหลักจำนวน 5 องค์ประกอบ ได้แก่ ผู้นำ ชุมชน บรรยากาศการเรียนรู้ เทคโนโลยี เป้าหมาย 2) การขับเคลื่อนด้านการสอน คือ ผู้อำนวยการ มีปัจจัยหลัก จำนวน 3 องค์ประกอบ ได้แก่ หลักสูตรและการประเมิน รูปแบบและการปฏิบัติการสอน การพัฒนาวิชาชีพ 3) การขับเคลื่อนด้านการเรียนรู้ คือ นักเรียน มีปัจจัยหลักได้แก่นักเรียนได้มีส่วนร่วมและสามารถลงมือทำสิ่งต่างๆ ด้วยตนเอง

องค์ความรู้ใหม่

จากการวิจัยจะเห็นได้ว่าแนวทางการบริหารสถานศึกษาสู่การเป็นองค์กรแห่งนวัตกรรมการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ประกอบด้วย 5 แนวทาง ได้แก่ 1) บริหารสถานศึกษาเชิงกลยุทธ์ควบคู่วงจรคุณภาพ (PDCA) 2) นำนวัตกรรมและเทคโนโลยีมาใช้ในการบริหารจัดการและการจัดการเรียนรู้ 3) สร้างการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นและทันสมัย เพื่อทักษะแห่งอนาคตที่เชื่อมโยงกับโลกอาชีพ 4) พัฒนาศักยภาพบุคลากรให้เป็นผู้สร้างสรรค์และขับเคลื่อนนวัตกรรม และ 5) ปลูกฝังวัฒนธรรมองค์กรที่สนับสนุนความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

แนวทางการบริหารสถานศึกษาสู่การเป็นองค์กรแห่งนวัตกรรมการศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 จะช่วยให้และการบริหารสถานศึกษาสู่การเป็นองค์กรแห่งนวัตกรรมการศึกษา และส่งผลให้สถานศึกษามีพัฒนาคุณภาพการศึกษาและการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ ประเด็นหลักที่ปรากฏ คือ การบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพและการใช้นวัตกรรม สถานศึกษาและผู้บริหารมีการนำนวัตกรรม เทคโนโลยี และข้อมูลมาใช้ในการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ ครูมีศักยภาพในการจัดการเรียนรู้ที่ทันสมัย การใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีช่วยให้ครูสามารถ ออกแบบและพัฒนาสื่อการสอนที่หลากหลาย รวมถึงมีเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในการดูแลนักเรียน ซึ่งสะท้อนถึง คุณภาพและความเป็นครูมืออาชีพ และผู้เรียนมี ความรู้ความสามารถ ตามหลักสูตรและพัฒนาตนเองได้เต็มศักยภาพ นอกจากนี้ยังส่งเสริมให้ผู้เรียนมี สมรรถนะและทักษะที่จำเป็น สุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี และสามารถใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 หน่วยงานระดับนโยบายสามารถนำผลของการวิจัยแนวทางการบริหารสถานศึกษาสู่การเป็นองค์กรแห่งนวัตกรรมการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ไปใช้

กำหนดนโยบายซึ่งมีความสอดคล้องกับนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ อย่างเป็นรูปธรรมเพื่อเป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนหรือเพิ่มประสิทธิภาพ การเป็นองค์แห่งนวัตกรรมการศึกษาทั้งระบบ

1.2 แนวทางการบริหารสถานศึกษาสู่การเป็นองค์กรแห่งนวัตกรรมการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ทั้ง 5 แนวทางผู้บริหารสถานศึกษาและครู ควรนำแนวทางนี้ไปปรับใช้ในการบริหารสถานศึกษาสู่การเป็นองค์แห่งนวัตกรรมการศึกษา

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรนำไปศึกษาค้นคว้าโรงเรียนที่มีบริบทและขนาดแตกต่างกัน โดยใช้การศึกษาพหุกรณีของแต่ละสถานศึกษา ในการบริหารสถานศึกษาสู่การเป็นองค์แห่งนวัตกรรม ว่าผลการวิจัย มีประโยชน์เหมือนและแตกต่างกันอย่างไร

2.2 ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาสู่การเป็นองค์แห่งนวัตกรรมการศึกษาแนวใหม่กับการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษา

2.3 ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยของการบริหารสถานศึกษาสู่การเป็นองค์แห่งนวัตกรรมการศึกษาที่ส่งผลต่อสมรรถนะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหาร ครูและนักเรียน

เอกสารอ้างอิง

นเรศวร์ เศรษฐสิงห์ และ ชุมศักดิ์ อินทร์รักษ์. (2566). การพัฒนานวัตกรรมการบริหารการศึกษาในสถานศึกษา. ศึกษาศาสตร์ มมร. 11(2), 275–285.

พระครูสมุห์ทอง ฐิตปญฺโญ (บุตรดี), สมศักดิ์ บุญปู่ และ มนัสนันท์ บุญปู่. (2658). นวัตกรรมการบริหารการศึกษา. วารสารการบริหารการศึกษาและมนุษยสังคมศาสตร์. 3(1), 32–48.

พระมหาวีรวิชญ์ สัตตารัมย์, พระมหาญาณวัฒน์ ฐิตวฑฺโน และ สมศักดิ์ บุญปู่. (2566). การพัฒนานวัตกรรมการศึกษาเพื่อการจัดการเรียนรู้. วารสารบวรสหการศึกษาและมนุษยสังคมศาสตร์. 4(1), 54–65.

วิไลลักษณ์ รัตนเพียรธัมมะ และ ปิยะนันท์ พรึ่งน้อย. (2559). นวัตกรรมการศึกษาในการพัฒนาทักษะเพื่อการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ร่มพฤกษ์. 34(3), 55-78.

ศุภราภรณ์ ปางนิติคณากร, วสันต์ อติศัพท์, ชิดชนก เชิงเชาว์ และโอภาส เกาไศยาภรณ์. (2563). รูปแบบนวัตกรรมการจัดการศึกษาแบบบูรณาการสำหรับโรงเรียนเทศบาล สังกัดกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. Journal of Information and Learning. 31(2), 28–36.

สันติชัย ใจชุ่มชื่น. (2561). รูปแบบการบริหารนวัตกรรมสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนเอกชนประเภทสามัญ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน. ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยบูรพา.

สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ. (2553). การจัดการนวัตกรรมสำหรับผู้บริหาร. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ.

สุธรรม ธรรมทัศนานนท์. (2566). การจัดการสู่องค์การแห่งนวัตกรรมการศึกษา. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร. 11(4), 1658–1667.

สุริยะ วชิรวงศ์ไพศาล, ดรุณี ปัญจรัตนากร, ประพัฒน์พงศ์ เสนาฤทธิ์, สมศักดิ์ ดลประสิทธิ์, พงษ์ศักดิ์ ผกามาศ และ ชัยยงค์ พรหมวงศ์. (2565). แนวทางการพัฒนาระบบไอซีทีเพื่อการจัดการนวัตกรรมทางการศึกษาสำหรับสถาบันการอาชีวศึกษาในประเทศไทย. วารสารบริหารวิชาการสนับสนุนสถาบันอุดมศึกษาไทยรับใช้สังคม. 3(2), 44-67.

อรพนิต ลิ่มสุวรรณโรจน์, ชัยวุฒิ จันมา และ พิศมัย จารุจิตติพันธ์. (2565). ปัจจัยลักษณะองค์การและความต้องการจำเป็นของการบริหารองค์การนวัตกรรมการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาของประเทศไทย. วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ. 11(2), 142–154.

อินท์ชลิตา ปิติพันธุ์เลิศ และ ธนาธร สระบัว. (2567). ปัจจัยการเป็นสถานศึกษานวัตกรรมโลกยุคใหม่. วารสารบริหารธุรกิจราชมงคลสุวรรณภูมิ. 1(3), 24–33.

การมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นของสตรี อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

the local political Participation of women,selaphum district, Roi Et Province

ธนาดุล กาญวิจิตร
Tanadul Kanvijit
ไพรัช พื้นชมภู
Phairat Phuenchomphoo
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
Mahamakut Buddhist University Roi Et Campus
Email : tanadulkanvijit2@gmail.com
โทร.0641807393

Received: 25 June 2025; Revised: 12 August 2025; Accepted: 19 August 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นของสตรี อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด 2) เพื่อเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่น อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ของสตรี ที่มีอายุ ระดับการศึกษา และอาชีพ ต่างกัน และ 3) เพื่อรวบรวมข้อเสนอแนะแนวทางพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นของสตรี อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ สตรีที่มีสิทธิเลือกตั้งที่ในเขตพื้นที่อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 396 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของ ทาโร่ ยามาเน่ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ โดยมีค่าความเชื่อมั่น ทั้งฉบับเท่ากับ 0.89 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติอนุมานหรืออ้างอิง ได้แก่ การทดสอบค่าที การทดสอบความแปรปรวนทางเดียว

ผลการวิจัยพบว่า 1) การมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นของสตรี อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากสองด้าน และอยู่ในระดับปานกลางสองด้าน เรียงจากด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านการเลือกตั้ง ด้านการร่วมกิจกรรมทางการเมือง ด้านการร่วมพัฒนาการเมือง และด้านติดตามตรวจสอบทางการเมือง ตามลำดับ 2) ผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า สตรี อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ที่มีอายุ ระดับการศึกษา และอาชีพ ต่างกัน มีส่วนร่วมทางการเมืองระดับท้องถิ่น โดยรวม และรายด้าน ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานของการวิจัยที่ตั้งไว้ 3) ข้อเสนอแนะแนวทางพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นของสตรี ลำดับความถี่สูงไปหาต่ำสามอันดับแรก คือ ควรร่วมติดตามตรวจสอบการทุจริตคอรัปชั่นของนักการเมืองท้องถิ่นให้มากกว่าที่เป็นอยู่ ควรร่วมติดตามตรวจสอบการซื้อสิทธิขายเสียงของนักการเมืองท้องถิ่นให้มากกว่าที่เป็นอยู่ และควรรณรงค์ต่อต้านการทุจริตคอรัปชั่น ให้มากกว่าที่เป็นอยู่

คำสำคัญ : การมีส่วนร่วม, การเมืองท้องถิ่น, สตรี

Abstract

The purposes of this thematic paper were aimed to : 1) study the local political participation of women,Selaphumi district, Roi et province, 2) compare the local political participation of women,Selaphumi district, Roi et province that have the different age, education and career, 3) collect suggestions on ways to develop the local political participation of women,Selaphumi district, Roi et province. The sample consisted of women voters in Selaphumi district, Roi et province by 396 subjects. The instrument for conducting the research was the five-rating-scale questionnaire endowed with the reliability for the entire issue amounting to 0.89. The statistics exploited for computing data encompassed frequency, percentage, mean and standard deviation, and referential statistics of t-test and F-test (One-way ANOVA). by making use computer software package.

The research's results were found as follows

1) The local political participation of women,Selaphumi district, Roi et province in the overall aspect was Medium level. When talking a single aspect into consideration found that Medium level in all four aspects. Those ranked in descending order of its frequency were: Election, political activity, Politics of development, and Monitoring the political respectively.

2) Results of the hypothesis testing showed women in Selaphumi district Roi et province at genders, age, educational and careers different Local political involvement the overall and each aspect not difference that inconsistent with the hypothesis of the research.

3) Suggestions on ways to develop the local political participation of women Selaphumi district Roi et province in descending order of first three frequencies. Firstly, local politicians should be more involved in monitoring and investigating corruption than is currently the case. Secondly, they should join in monitoring and monitoring the purchasing of voting rights by local politicians more than they currently are. Finally, they should campaign against corruption more than they currently are.

Keywords: Participation, Local Political, Women

บทนำ

ระบบการปกครองในอดีตนั้น มักเต็มไปด้วยสงคราม การแย่งชิงอำนาจ การรวมศูนย์อำนาจ การต่อสู้ การถูกกดขี่ และการล่วงละเมิดทางเพศ (ทินพันธุ์ นาคะตะ, 2541) สตรีมักถูกมองว่าเป็นเพศที่อ่อนแอในด้านพละกำลังและการต่อสู้ โดยพวกเขาจะต้องอยู่ในบ้านดูแลบุตร ขณะที่บุรุษจะเป็นผู้เข้าร่วมสงคราม อย่างไรก็ตาม สตรีก็ไม่ด้อยไปกว่าบุรุษในด้านปัญญา เมื่ออำนาจการปกครองในช่วงเวลาก่อนหน้านี้ไม่สามารถทำให้ชีวิตมนุษย์ดีขึ้นได้ และการถูกกดขี่ในเรื่องเพศ ชาติพันธุ์ และศาสนาทำให้หลายทฤษฎีในด้านการเมืองเกิดความกังวล จึงเสนอแนวคิดทางการเมืองใหม่ที่มีแนวทางเดียวกันเกี่ยวกับสิทธิ เสรีภาพ และความเท่าเทียมของมนุษย์ทุกคนในทุกด้าน เช่น อำนาจการแสดงออก การศึกษา เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง สังคม ประเพณี วัฒนธรรม และศาสนา เป็นต้น (จรูญ สุภาพ, 2522) หลายประเทศมีสตรีที่ต่อสู้เพื่อสิทธิและความเสมอภาค สตรีไทยเองก็ได้จัดกลุ่มเพื่อเรียกร้องสิทธิและเสรีภาพทางการเมืองอย่างต่อเนื่อง ก่อนปี พ. ศ. 2475 และรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันของไทยที่มีการต่อสู้

มาอย่างยาวนานเพื่อนำไปสู่ระบบประชาธิปไตย ซึ่งในรัฐธรรมนูญสูงสุดได้ระบุว่าทุกคนมีสิทธิเสรีภาพและความเท่าเทียมกัน แต่อยู่ภายใต้กฎหมาย ผู้อื่น และประเทศ ในเชิงการเมืองทั้งบุรุษและสตรีมีโอกาสเข้าสู่การเมืองในทุกระดับ ขณะนี้สตรีมีบทบาทในทางการเมืองมากขึ้น โดยมีสตรีจำนวนมากสมัครเข้ารับตำแหน่งทางการเมืองในระดับต่าง ๆ รวมถึงระดับประเทศ ภูมิภาค ชุมชน และท้องถิ่น (ถวิลวดี บุรีกุล, 2544)

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 ได้เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองตามระบอบประชาธิปไตย ได้มากขึ้นและง่ายขึ้นโดยได้มีการปรับปรุงโครงสร้างทางการเมือง เริ่มตั้งแต่กระบวนการการเลือกตั้ง ที่มาและคุณสมบัติของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และสมาชิกวุฒิสภา หลักเกณฑ์ในการเข้าชื่อเสนอกฎหมาย และการถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและข้าราชการระดับสูง นอกจากนี้ รัฐธรรมนูญ 2550 ยังได้กำหนดให้รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน 1) ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย และวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น 2) ส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจทางการเมือง การวางแผนพัฒนาทางเศรษฐกิจ และสังคม รวมทั้งการจัดทำบริการสาธารณะ 3) ส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐทุกระดับ 4) ส่งเสริมให้ประชาชนมีความเข้มแข็งในทางการเมือง จัดให้มีกฎหมายจัดตั้งกองทุนพัฒนาการเมืองภาคพลเมือง เพื่อช่วยเหลือการดำเนินกิจกรรมสาธารณสุขของชุมชน สนับสนุนการดำเนินการของกลุ่มประชาชนที่รวมตัวกันในลักษณะเครือข่ายทุกรูปแบบให้สามารถแสดงความคิดเห็น และเสนอความต้องการของชุมชนในพื้นที่ 5) ส่งเสริม และให้การศึกษาแก่ประชาชนเกี่ยวกับการพัฒนาการเมือง และการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข พร้อมทั้งส่งเสริมให้ประชาชนได้ใช้สิทธิเลือกตั้งโดยสุจริตและเที่ยงธรรม ทั้งนี้รัฐธรรมนูญต้องการให้ประชาชนได้มีสิทธิ เสรีภาพทางการเมืองโดยร่วมกันพัฒนาทางการเมือง โดยไม่จำกันว่าเพศใด (นันทวัฒน์ บรมานันท์, 2549)

อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด มีพื้นที่ครอบคลุม ทั้ง 18 ตำบล 235 หมู่บ้าน รวมประชากรทั้งสิ้นจำนวน 89,417 คน ในเขตพื้นที่อำเภอเสลภูมิ การมีส่วนร่วมทางการเมืองที่ผ่านมาบุรุษจะเป็นผู้มีบทบาทมากกว่าสตรี ทั้งนี้เพราะการเมืองที่ผ่านมาสตรีอาจคิดว่าตนเป็นเพศที่อ่อนแอไม่เหมาะที่จะเล่นการเมือง แต่ปัจจุบันสตรีในแต่ละพื้นที่ได้เล็งเห็นความสำคัญในทางการเมืองมากขึ้น จากสถิติของสตรีผู้มีสิทธิเลือกตั้ง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 37,551 คน (อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด, 2566) สตรีได้ออกไปเลือกตั้งทางการเมืองจำนวนมาก นอกจากนั้นสตรีในเขตพื้นที่ยังมีบทบาทสำคัญในการแสดงออกทางการเมือง การเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง ร่วมการพัฒนาทางการเมืองในท้องถิ่นของตน ซึ่งมีการสมัครเป็นตัวแทนทางการเมืองท้องถิ่น แต่เมื่อมองโดยภาพรวมก็ไม่อาจทราบได้ว่าสตรีมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่น มากน้อยเพียงใด เพราะยังไม่มีการศึกษาที่แน่นอน

จากเหตุผลดังที่กล่าวมาแล้วนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะทำการวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นของสตรี อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด เพื่อนำผลการวิจัยที่ได้ไปใช้เป็นข้อมูลสารสนเทศ และพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นของสตรี อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1) เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นของสตรี อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

2) เพื่อเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นของสตรี อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ดที่มี อายุ ระดับการศึกษา และอาชีพ ต่างกัน

3) เพื่อรวบรวมข้อเสนอแนะแนวทางพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นของสตรี อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นของสตรี อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ โดยมีวิธีในการดำเนินการวิจัยตามองค์ประกอบดังนี้

1. ด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ สตรีในเขตพื้นที่อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด โดยเทียบสถิติตามบัญชีรายชื่อสตรีผู้มีสิทธิ์เลือกตั้ง 18 ตำบล จำนวน 40,212 คน กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ โดยเทียบสถิติตามบัญชีรายชื่อสตรีผู้มีสิทธิ์เลือกตั้ง 18 ตำบล จำนวน 40,212 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของทาโร่ ยามาเน่ (Taro Yamane) ได้กลุ่มตัว จำนวน 396 คน (กัลยา วานิชย์บัญชา, 2548)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย แบ่งเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ เป็นแบบสอบถามแบบเลือกตอบ เกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย อายุ ระดับการศึกษา และอาชีพ

ตอนที่ 2 แบบมาตราส่วนประมาณค่าโดยให้ผู้ตอบเลือกระดับ การมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นของสตรี อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด

ตอนที่ 3) แบบสอบถามข้อเสนอแนะข้อเสนอแนะแนวทางพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นของสตรี อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

3. สถิติในการวิจัย โดยการหาคุณภาพเครื่องมือจากผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจสอบความเหมาะสมและความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) และความถูกต้องในการใช้ภาษาและด้านอื่น ๆ โดยใช้เทคนิค IOC ได้ค่า IOC ระหว่าง 0.67-1.00 และมีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.89 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที t-test และการทดสอบความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA)

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นของสตรี อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นของสตรี อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ดโดยรวมและรายด้าน มีผลดังตารางต่อไปนี้

การมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่น	ระดับการมีส่วนร่วม			
	$\overline{X}$	S.D.	อันดับ	แปลผล
1. ด้านการเลือกตั้ง	3.58	0.66	1	มาก
2. ด้านการร่วมกิจกรรมทางการเมือง	3.53	0.54	3	มาก
3. ด้านการร่วมพัฒนาการเมืองท้องถิ่น	3.39	0.49	3	ปานกลาง
4. ด้านติดตามตรวจสอบทางการเมือง	3.34	0.35	4	ปานกลาง
รวม	3.46	0.51	-	ปานกลาง

จากตารางพบว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นของสตรี อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$=3.46,S.D=0.51) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน อยู่ในระดับมาก 2 ด้าน และอยู่ในระดับปานกลาง 2 ด้าน โดยเรียงจากด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดไปค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการเลือกตั้ง และกิจกรรมทางการเมือง ($\overline{X}$=3.58,S.D=0.66) ด้านการเลือกตั้ง ($\overline{X}$=3.53,S.D=0.54) ด้านการร่วมกิจกรรมทางการเมือง ($\overline{X}$=3.39,S.D=0.49) และด้านการร่วมพัฒนาการเมืองท้องถิ่นและด้านติดตามตรวจสอบทางการเมือง ($\overline{X}$=3.34,S.D=0.35) ตามลำดับ

2. ผลการเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นของสตรี อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ของสตรี จำแนกตามอายุ ระดับการศึกษา และอาชีพ โดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน

3. ข้อเสนอแนะแนวทางพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นของสตรี อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า สตรี อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด มีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่น ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่น ลำดับตามความถี่สูงไปหาต่ำ สามอันดับแรก ได้แก่ ควรร่วมติดตามตรวจสอบการทุจริตคอรัปชั่นของนักการเมืองท้องถิ่นให้มากกว่าที่เป็นอยู่ ควรร่วมติดตามตรวจสอบการซื้อสิทธิขายเสียงของนักการเมืองท้องถิ่นให้มากกว่าที่เป็นอยู่ และควรรณรงค์ต่อต้านการทุจริตคอรัปชั่น ให้มากกว่าที่เป็นอยู่ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยงานวิจัยของณัฐรินทร์ เฉลิมฤทธิวัฒน์ (2559)

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยครั้งนี้มีประเด็นที่น่าสนใจเพื่อนำมาอภิปรายผลการวิจัย ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นของสตรี อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด โดยรวม อยู่ในระดับปานกลาง ที่เป็นเช่นนี้อภิปรายได้ว่า สตรี อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด มีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่น อยู่พอสมควร เพราะพบว่าสตรีมีส่วนร่วมออกไปใช้สิทธิทุกครั้งเมื่อมีการเลือกตั้งท้องถิ่น ติดตามข่าวสารเมื่อมีการเลือกตั้งการเมืองท้องถิ่น และชักชวนเพื่อนออกไปใช้สิทธิเลือกตั้ง แต่ในด้านการติดตามตรวจสอบทางการเมือง สตรีมีส่วนร่วมโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งเป็นด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยกว่าด้านอื่นๆ อาจด้วยเหตุนี้จึงทำให้การมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นของสตรี อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด โดยรวม อยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของว่าที่ร.ต.สัมพันธ์ ภุ่มมาลา (2549) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นของสตรีในอำเภอไชยปราการ จังหวัดเชียงใหม่ โดยรวม อยู่ในระดับปานกลาง สอดคล้องกับงานวิจัยของกัลยาสุดา บัวแก้ว (2550) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในการปกครองท้องถิ่น ศึกษาเฉพาะกรณีองค์การบริหารส่วนตำบลหนองบัว อำเภออาจสามารถ จังหวัดร้อยเอ็ด” ผลการวิจัยพบว่า “การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในการปกครองท้องถิ่น ศึกษาเฉพาะกรณีองค์การบริหารส่วนตำบลหนองบัว อำเภออาจสามารถ จังหวัดร้อยเอ็ด โดยรวม อยู่ในระดับปานกลาง และสอดคล้องกับงานวิจัยของณัฐรินทร์ เฉลิมฤทธิวัฒน์ (2559) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมทางการเมืองระดับท้องถิ่นของสตรี ในเขตเทศบาลตำบลชุมแสง อำเภอวังจันทร์ จังหวัดระยอง ผลการวิจัยพบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง

ด้านด้านการเลือกตั้ง พบว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นของสตรี อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ด้านการเลือกตั้ง โดยรวม อยู่ในระดับมาก ที่เป็นเช่นนี้อภิปรายได้ว่า สตรี อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด มีส่วนร่วมในการเลือกตั้งท้องถิ่น อยู่พอสมควร เพราะติดตามข่าวสารเมื่อมีการเลือกตั้งการเมืองท้องถิ่น การออกไปใช้สิทธิทุกครั้งเมื่อมีการเลือกตั้งท้องถิ่น พร้อมกับมีการชักชวนเพื่อนออกไปใช้สิทธิเลือกตั้ง และศึกษาข้อมูลผู้สมัครก่อนตัดสินใจไปลงคะแนน เลือกผู้สมัครที่มีความรู้ความสามารถเข้าไปเป็นตัวแทนตรวจดูบัญชีผู้มีสิทธิลงคะแนนก่อนไปใช้สิทธิเลือกตั้ง และติดตามผลการนับคะแนนการเลือกตั้งท้องถิ่นทุกครั้ง อาจด้วยเหตุนี้จึงทำให้สตรี อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด มีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่น ด้านการเลือกตั้ง อยู่ในระดับมาก และเป็นด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากกว่าทุกด้าน ซึ่ง สอดคล้องกับงานวิจัยของจุฑาทิพชูมณี วรรณดีกุลภัทร (2563) ได้ทำ

การวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรีในจังหวัดนครปฐม” ผลการวิจัยพบว่าโดยรวมอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับงานวิจัยของอนงค์รัตน์ โรจน์สุรัญกิจ (2558) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่น ของสตรีในเขตเทศบาลเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน ผลการวิจัยพบว่า โดยภาพร่วมอยู่ในระดับมาก

ด้านร่วมกิจกรรมทางการเมือง การมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นของสตรี อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ด้านเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง โดยรวม อยู่ในระดับมาก ที่เป็นเช่นนี้อภิปรายได้ว่า สตรี อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด มีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นด้านร่วมกิจกรรมทางการเมืองท้องถิ่นอยู่พอสมควร อาจเพราะสตรีร่วมฟังคำปากศรัยของนักการเมืองท้องถิ่นอยู่เสมอ ช่วยสนับสนุนผู้สมัครรับเลือกตั้งที่ตนเองชื่นชอบ ออกไปร่วมหาเสียงให้กับนักการเมืองท้องถิ่น ช่วยโฆษณาประชาสัมพันธ์ให้ผู้สมัครรับเลือกตั้ง ร่วมเป็นหัวคะแนนให้กับผู้สมัครรับเลือกตั้ง ออกไปหาเสียงช่วยเหลือผู้สมัครรับเลือกตั้ง และชักชวนเพื่อนเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง อาจด้วยเหตุนี้จึงทำให้สตรี อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ด้านร่วมกิจกรรมทางการเมืองท้องถิ่น โดยรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งผลการวิจัยในประเด็นนี้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของจุฑาทิพชุมณีวรรณดีกุลภัทร (2563) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรีในจังหวัดนครปฐม” ผลการวิจัยพบว่าโดยรวมอยู่ในระดับมาก มีอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับงานวิจัยของอนงค์รัตน์ โรจน์สุรัญกิจ (2558) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่น ของสตรีในเขตเทศบาลเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน ผลการวิจัยพบว่า โดยภาพร่วมอยู่ในระดับมาก

ด้านการร่วมพัฒนาการเมืองท้องถิ่น พบว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นของสตรี อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ด้านการร่วมพัฒนาการเมืองท้องถิ่น โดยรวม อยู่ในระดับปานกลางที่เป็นเช่นนี้อภิปรายได้ว่า สตรี อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด มีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นด้านการร่วมพัฒนาการเมืองท้องถิ่นอยู่พอสมควร แต่อาจเป็นเพราะยังมีการทุจริต และการซื้อสิทธิขายเสียงเป็นจำนวนมาก จึงอาจทำให้ประชาชนไม่อยากมีส่วนร่วมมากนัก อาจด้วยเหตุนี้จึงทำให้สตรี อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด มีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นในด้านการร่วมพัฒนาการเมืองท้องถิ่น โดยรวม อยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งผลการวิจัยในประเด็นนี้สอดคล้องกับการวิจัยของ พัฒนพงษ์ เลขโฆษ (2544) ได้ทำวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนในองค์การบริหารส่วนตำบล ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดจันทบุรี” ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนส่วนใหญ่มีส่วนร่วมทางการเมืองและการบริหารในองค์การบริหารส่วนตำบล ด้านการมีส่วนร่วมคิดทางการเมือง อยู่ในระดับปานกลาง

ด้านการติดตามตรวจสอบทางการเมือง พบว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นของสตรี อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ด้านการติดตามตรวจสอบทางการเมือง โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ดังนั้น ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง จึงควรปรับปรุงแก้ไข และยกระดับการพัฒนาโดยรณรงค์ ส่งเสริม และประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการติดตามตรวจสอบทางการเมืองท้องถิ่นให้มากกว่าที่เป็นอยู่ เพื่อให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาทางการเมืองท้องถิ่นให้อยู่ในระดับมาก และมากที่สุดในโอกาสต่อไป

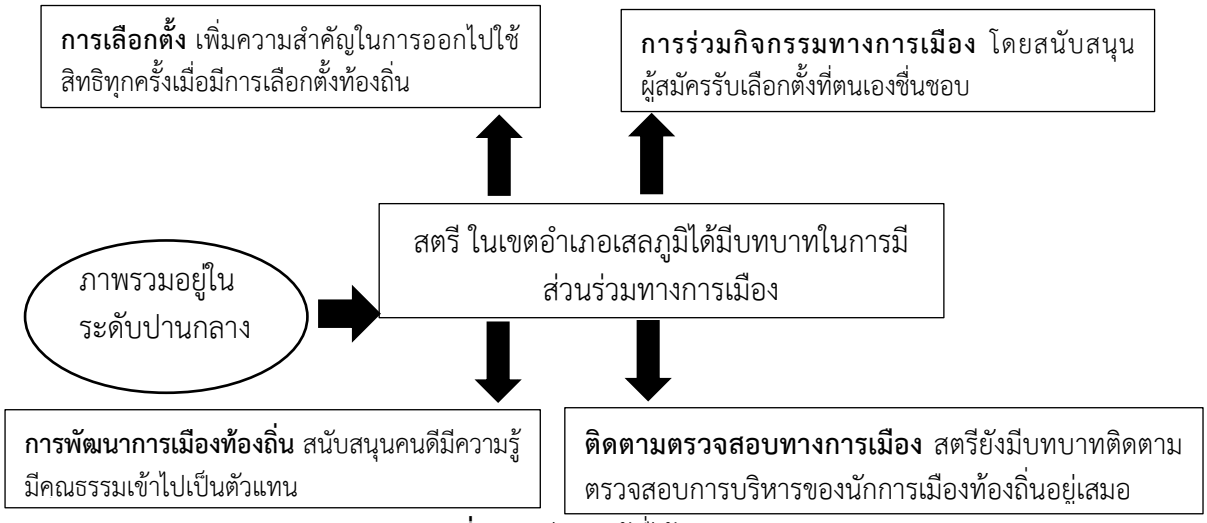
2. ผลการเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นของสตรี อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ของสตรี ที่มีอายุต่างกัน ส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่น ไม่แตกต่างกัน ที่เป็นเช่นนี้อภิปรายได้ว่า อายุเป็นเพียงสัญลักษณ์ที่บ่งบอกให้ทราบว่าใครเกิดก่อน หรือใครเกิดหลังเท่านั้น แต่สตรีไม่ว่าจะช่วงอายุใดก็ตามมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่น ไม่ขึ้นอยู่ว่าจะช่วงอายุไหน แต่ขึ้นอยู่กับการร่วมตัดสินใจในการเข้ากิจกรรมทางการเมืองท้องถิ่นที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วม ดังนั้น สตรี อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ไม่ว่าจะช่วงอายุใดก็ตามต่าง มีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่น ไม่แตกต่าง ซึ่งไม่สอดคล้องกับงารนวิจัยของณัฐรินทร์ เฉลิมฤทธิวัฒน์ (2559) ได้ศึกษา การมีส่วนร่วมทางการเมืองระดับท้องถิ่นของสตรี ในเขตเทศบาลตำบลชุมแสง อำเภอวังจันทร์ จังหวัดระยอง ระดับการศึกษาเป็นเพียงสัญลักษณ์เครื่องบ่งบอกให้ทราบถึงวิทยาฐานะที่มีระดับการศึกษาที่สูงหรือต่ำเท่านั้น แต่สตรีไม่ว่าจะระดับการศึกษาใดก็ตาม มีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่น ไม่ขึ้นอยู่ว่าจะอยู่ในระดับการศึกษาระดับใด แต่ขึ้นอยู่กับการร่วมตัดสินใจในการเข้ากิจกรรมทางการเมืองท้องถิ่นที่ทำ

ให้เกิดการมีส่วนร่วม ดังนั้น สตรี อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ไม่ว่าจะช่วงระดับการศึกษาใดก็ตามต่าง มีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่น ไม่แตกต่าง ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของพรทิพย์ รัตนวารินทร์ชัย (2546) ได้วิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตเทศบาล ศึกษาเฉพาะกรณีเทศบาลตำบลหนองแค จังหวัดสระบุรี พบว่า ประชาชนที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีส่วนร่วมทางการเมือง ไม่แตกต่าง และอาชีพต่างกัน ส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่น ไม่แตกต่างกัน ที่เป็นเช่นนี้อภิปรายได้ว่า อาชีพเป็นเพียงสัญลักษณ์เครื่องบ่งบอกให้ทราบถึงการประกอบอาชีพที่แตกต่างกัน แต่สตรีไม่ว่าจะประกอบอาชีพใดก็ตาม มีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่น ไม่ขึ้นอยู่ว่าจะประกอบอาชีพไหน แต่ขึ้นอยู่กับการร่วมตัดสินใจในการเข้ากิจกรรมทางการเมืองท้องถิ่นที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วม ดังนั้น สตรี อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ไม่ว่าจะประกอบอาชีพใดก็ตามต่าง มีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่น ไม่แตกต่าง ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของเลิศอนันต์ ยาวิชัยแก้ว (2547) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลเวียงเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ผลการเปรียบเทียบสมมติฐานของการวิจัย พบว่า ประชาชนในเขตเทศบาลตำบลเวียงเชียงแสน จังหวัดเชียงรายที่มีอาชีพต่างกัน มีส่วนร่วมทางการเมือง โดยรวม และรายด้านไม่แตกต่างกัน และสอดคล้องกับการวิจัยของกัลยาสุดา บัวแก้ว ได้ทำการศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในการปกครองท้องถิ่น ศึกษาเฉพาะกรณีองค์การบริหารส่วนตำบลหนองบัว อำเภออาจสามารถ จังหวัดร้อยเอ็ด” ผลการวิจัยพบว่า ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัยพบว่า ประชาชนที่มี อาชีพ ต่างกัน มีส่วนร่วมทางการเมืองในการปกครองท้องถิ่นองค์การบริหารส่วนตำบลหนองบัว อำเภออาจสามารถ จังหวัดร้อยเอ็ด โดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน

3. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับสตรี อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด มีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่น ลำดับตามความถี่สูงไปหาต่ำ สามอันดับแรก ได้แก่ ควรร่วมติดตามตรวจสอบการทุจริตคอรัปชั่นของนักการเมืองท้องถิ่นให้มากกว่าที่เป็นอยู่ ควรร่วมติดตามตรวจสอบการซื้อสิทธิขายเสียงของนักการเมืองท้องถิ่นให้มากกว่าที่เป็นอยู่ และควรรณรงค์ต่อต้านการทุจริตคอรัปชั่น ให้มากกว่าที่เป็นอยู่

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นของสตรี อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ได้สรุปองค์ความรู้ใหม่เป็นแผนภาพ ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

สรุป

การมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นของสตรี อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับปานกลาง ทั้ง 4 ด้าน

ผลการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นของสตรี อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด โดยรวม และรายด้าน ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานของการวิจัยที่ตั้งไว้

สตรีได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นของสตรี อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ลำดับตามความถี่สูงไปหาด้านการเลือกตั้ง ได้แก่ ควรศึกษาข้อมูลผู้สมัครก่อนตัดสินใจไปลงคะแนน และควรเลือกผู้สมัครที่มีความรู้ความสามารถเข้าไปเป็นตัวแทน ด้านเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง ได้แก่ ควรมีการรณรงค์ให้สตรีได้เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองให้กว่าที่เป็นอยู่ และควรจัดประชาสัมพันธ์ให้สตรีทราบถึงข้อดีในการเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง ด้านการร่วมพัฒนาการเมืองท้องถิ่น ได้แก่ ควรรณรงค์ต่อต้านการทุจริตคอรัปชั่น ให้มากกว่าที่เป็นอยู่ ความส่งเสริมให้สตรีมีความสนใจยากเป็นผู้สมัครรับเลือกตั้งท้องถิ่น มากกว่าที่เป็นอยู่ และควรรณรงค์ต่อต้านการซื้อสิทธิขายเสียง ให้มากกว่าที่เป็นอยู่ ด้านติดตามตรวจสอบทางการเมือง ได้แก่ ควรร่วมติดตามตรวจสอบการทุจริตคอรัปชั่นของนักการเมืองท้องถิ่นให้มากกว่าที่เป็นอยู่ และควรร่วมติดตามตรวจสอบการซื้อสิทธิขายเสียงของนักการเมืองท้องถิ่นให้มากกว่าที่เป็นอยู่

ข้อเสนอแนะ

1.ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ผลการวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นของสตรีในอำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่ามีระดับอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง ดังนั้น ผู้ที่เกี่ยวข้องจึงควรดำเนินการปรับปรุงและพัฒนาส่วนที่ยังมีข้อบกพร่อง เพื่อส่งเสริมให้สตรีในอำเภอเสลภูมิสามารถมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นได้อย่างเต็มที่ในอนาคต

1.1 ด้านการเลือกตั้ง อยู่ในระดับมาก ดังนั้น ผู้ที่เกี่ยวข้องควรคงมาตรฐานนี้ไว้และพัฒนาต่อไป โดยการส่งเสริมให้สตรีผู้มีสิทธิเลือกตั้งเข้าร่วมการเลือกตั้งทางการเมืองท้องถิ่นให้มากขึ้น เพื่อให้ระดับการมีส่วนร่วมสูงสุดต่อไป

1.2 ด้านร่วมกิจกรรมทางการเมือง อยู่ในระดับที่สูงมากในด้านการเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองท้องถิ่น ดังนั้น ผู้ที่เกี่ยวข้องควรคงมาตรฐานนี้ไว้และพัฒนาต่อไป โดยการส่งเสริมให้สตรีมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น เพื่อให้ระดับการมีส่วนร่วมนี้สูงขึ้นไปอีกในอนาคต

1.3 ด้านการร่วมพัฒนาการเมืองท้องถิ่น พบว่า อยู่ในระดับปานกลางในด้านการพัฒนาการเมืองท้องถิ่น ดังนั้น ผู้ที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการปรับปรุงและยกระดับบทบาทของสตรี เพื่อให้สามารถมีส่วนร่วมในการพัฒนาการเมืองท้องถิ่นได้มากขึ้นและสูงสุดในโอกาสต่อไป

1.4 ด้านการติดตามตรวจสอบทางการเมือง พบว่า ในด้านการติดตามตรวจสอบทางการเมืองอยู่ในระดับปานกลาง ดังนั้น ผู้ที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการปรับปรุงและยกระดับการพัฒนา โดยการรณรงค์ ส่งเสริมและประชาสัมพันธ์ เพื่อกระตุ้นให้สตรีมีส่วนร่วมในการติดตามตรวจสอบทางการเมืองท้องถิ่นให้เพิ่มขึ้นไปสู่ระดับที่สูงขึ้นต่อไป

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

จากผลการวิจัย การมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นของสตรี อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด มีประเด็นที่ผู้วิจัยจะเสนอแนะให้ผู้ที่สนใจจะวิจัยต่อยอด ดังต่อไปนี้จึงมีข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย ดังนี้

2.1 ควรวิจัย แนวทางการส่งเสริมบทบาททางการเมืองของสตรี

2.2 ควรวิจัย แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรี

2.3 ควรวิจัย ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นของสตรี

เอกสารอ้างอิง

กัลยา วานิชย์บัญชา. (2548). สถิติสำหรับงานวิจัย. กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาสถิติ คณะพาณิชยศาสตร์และบัญชี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

กัลยาสุดา บัวแก้ว. (2550). การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในการปกครองท้องถิ่น : ศึกษาเฉพาะกรณีองค์การบริหารส่วนตำบลหนองบัว อำเภออาจสามารถ จังหวัดร้อยเอ็ด. สารนิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาการเมืองการปกครอง. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

จรูญ สุภาพ. (2522). การเมืองการปกครองยุโรป. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.

จุฑาทิพชูมณี วรรณดีกุลภัทร. (2563). การมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรีในจังหวัดนครปฐม. การค้นคว้าอิสระ หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการเมืองการปกครอง สำหรับนักบริหารคณะรัฐศาสตร์. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ณัฐรินทร์ เฉลิมฤทธิ์วัฒน์. (2559). การมีส่วนร่วมทางการเมืองระดับท้องถิ่นของสตรีในเขต เทศบาลตำบลชุมแสง อำเภอวังจันทร์ จังหวัดระยอง. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาการเมืองการปกครอง. คณะรัฐศาสตร์: มหาวิทยาลัยบูรพา.

ถวิลวดี บุรีกุล. (2544). สตรีไทยกับการเมืองหลังการมีรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร ไทย พ.ศ. 2540. นนทบุรี: สำนักวิจัยและพัฒนา สถาบันพระปกเกล้า.

ทินพันธุ์ นาคะตะ. (2541). นักคิดผู้ยิ่งใหญ่ของโลกปรัชญาและทฤษฎีการเมือง. กรุงเทพมหานคร: โครงการเอกสารและตำราสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์ นิด้า.

นันทวัฒน์ บรมานันท์. (2549). การปกครองท้องถิ่นตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. (2540). พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน.

พรทิพย์ รัตนวารินทร์ชัย. (2546). การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตเทศบาล : ศึกษาเฉพาะกรณีเทศบาลตำบลหนองแค จังหวัดสระบุรี. ภาคนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย. สาขาวิชาการเมืองการปกครอง. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

พัฒนพงษ์ เลขโฆษ. (2544). การมีส่วนร่วมของประชาชนในองค์การบริหารส่วนตำบล : ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดจันทบุรี. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. สาขาวิชาการเมืองการปกครอง. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

เลิศอนันต์ ยาวิชัยแก้ว. (2547). การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลเวียงเชียงแสน จังหวัดเชียงราย. ภาคนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาการเมืองการปกครอง. บัณฑิตวิทยาลัย. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

สัมพันธ์ ภุ่มมาลา. (2549). การมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นของสตรีในอำเภอไชยปราการ จังหวัดเชียงใหม่. สารนิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการเมืองการปกครอง. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

สำนักงานสถิติจังหวัดร้อยเอ็ด. ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ประจำปี 2553. เรียกใช้เมื่อ 1 มิถุนายน 2568 จาก http://www. Roi Et. go.th/struc_economic/economic1.htm>

อนงค์รัตน์ โรจน์สุรัญกิจ. (2558). การมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่น ของสตรีในเขตเทศบาลเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าของผู้บริโภคผ่านการถ่ายทอดสด Douyin ในเมืองหนานหนิง มณฑลกวางสี สาธารณรัฐประชาชนจีน

Factors Influencing Consumer Purchase Decisions via Douyin Live Streaming in Nanning, Guangxi Province, People's Republic of China

หลิว ตี้
Liu Di
สำราญ วานนท์
Samran Wanon
คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ
Faculty of Arts and Science, Rajabhat Chaiyaphum University
email: samran@cpru.ac.th

Received: 25 June 2025; Revised: 23 July 2025; Accepted: 28 July 2025

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาพฤติกรรมการซื้อของผู้บริโภคผ่านการถ่ายทอดสดของ Douyin ในเมืองหนานหนิง มณฑลกวางสี สาธารณรัฐประชาชนจีน และเพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อของผู้บริโภคผ่านการถ่ายทอดสด Douyin ในเมืองหนานหนิง มณฑลกวางสี สาธารณรัฐประชาชนจีน เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้บริโภคที่เคยซื้อสินค้าผ่านการถ่ายทอดสดของ Douyin ในเมืองหนานหนิง จำนวน 400 คน เครื่องมือวิจัย คือ แบบสอบถามออนไลน์ เก็บข้อมูลผ่านเว็บไซต์ วีแซต แอปพลิเคชัน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพรรณนาเพื่อหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สถิติอนุมานวิเคราะห์ด้วยการถดถอยพหุคูณ ด้วยเทคนิคการนำเข้าทั้งหมด

ผู้บริโภคส่วนใหญ่ซื้อสินค้าทั่วไปในชีวิตประจำวันมากที่สุด ความถี่ในการซื้อสินค้าขึ้นอยู่กับสถานการณ์มากที่สุด พฤติกรรมซื้อสินค้าสินค้าแต่ละครั้งต่ำกว่า 500 หยวนมากที่สุด ช่วงเวลาในการซื้อสินค้าผ่านการถ่ายทอดสดส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ รองลงมา คือ เวลา 20.00-22.00 น. ผู้บริโภคเลือกที่จะจ่ายเงินโดยชำระเงินปลายทางมากที่สุด รองลงมา คือ E-Money/E-Wallet ส่วนความสำคัญของทุกปัจจัยอยู่ในระดับมาก โดยเรียงจากมากไปหาน้อย คือ ด้านการปฏิสัมพันธ์ ด้านการปรับแต่งผลิตภัณฑ์ ด้านความบันเทิง ด้านภาพลักษณ์ของไลฟ์สตรีมเมอร์ ด้านราคา ด้านการตัดสินใจซื้อและด้านความภักดีต่อแพลตฟอร์ม สำหรับปัจจัยภาพลักษณ์ของไลฟ์สตรีมเมอร์ ความบันเทิง การปรับแต่งผลิตภัณฑ์ ราคา การปฏิสัมพันธ์และความภักดีต่อแพลตฟอร์มมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อของผู้บริโภคผ่านการถ่ายทอดสด Douyin อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

คำสำคัญ: ปัจจัย, การถ่ายทอดสด, การตัดสินใจซื้อ

Abstract

This study examines consumer purchasing behavior through Douyin live streaming in Nanning, Guangxi Province, People's Republic of China, and identifies factors influencing consumer purchase decisions. A survey was conducted with 400 consumers who had previously purchased products through Douyin live streaming in Nanning. Data were collected using an online questionnaire via WeChat applications. Data analysis employed descriptive statistics to calculate means and standard deviations, and multiple regression analysis using the Enter Selection technique.

Results show that consumers primarily purchase everyday goods, with purchase frequency largely dependent on circumstances. Most consumers spend less than 500 yuan per transaction. Purchase timing through live streaming mostly depends on situations, followed by the 20:00-22:00 time period. Cash on delivery was the preferred payment method, followed by electronic money/e-wallets. All factors demonstrated high importance levels, ranked from highest to lowest: interaction, product customization, entertainment, live streamer image, price, purchase decision, and platform loyalty. The study found that live streamer image, entertainment, product customization, price, interaction, and platform loyalty significantly influence consumer purchase decisions via Douyin live streaming at the 0.05 statistical significance level.

Keywords: Factors, Live Streaming, Purchase Decision

บทนำ

การเติบโตของไลฟ์สตรีมมิ่งในอุตสาหกรรมสื่อสังคมออนไลน์เป็นปรากฏการณ์ที่ค่อนข้างใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งอีคอมเมิร์ซแบบไลฟ์สตรีมมิ่ง ซึ่งเป็นการผสมผสานระหว่างช่องทางการขายออนไลน์กับการถ่ายทอดสด ช่วยให้ผู้ขายสามารถสร้างประสบการณ์ที่น่าสนใจและมีปฏิสัมพันธ์กับผู้ชมและลูกค้า แนวคิดนี้เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการช็อปปิ้งของผู้บริโภคที่ต้องการประสบการณ์ที่รวดเร็วและสะดวกสบายมากขึ้นในยุคดิจิทัล กลายเป็นเครื่องมือที่ทรงพลังสำหรับธุรกิจต่างๆ โดยเฉพาะในภูมิภาคอย่างสาธารณรัฐประชาชนจีน และกำลังได้รับความนิยมไปทั่วโลก อีคอมเมิร์ซแบบไลฟ์สตรีมมิ่งช่วยให้เกิดปฏิสัมพันธ์แบบเรียลไทม์ระหว่างลูกค้าและผู้ขาย (Xiaoyu Xu et al., 2020) ผ่านการแชท คำถาม และข้อเสนอแนะ ส่งเสริมความรู้สึกเชื่อมโยงและความไว้วางใจระหว่างผู้ซื้อและผู้ขาย แพลตฟอร์มไลฟ์สตรีมมิ่งหลายแห่งมีอินฟลูเอนเซอร์หรือแบรนด์แอมบาสเดอร์ที่มีชื่อเสียงซึ่งช่วยสร้างความน่าเชื่อถือ และคำแนะนำของพวกเขาสามารถช่วยเพิ่มยอดขายได้อย่างมีนัยสำคัญ นอกจากนี้ โปรโมชั่นในช่วงเวลาจำกัด ส่วนลด หรือผลิตภัณฑ์พิเศษที่นำเสนอระหว่างการไลฟ์สตรีมยังสร้างความรู้สึกเร่งด่วนและอาจกระตุ้นการซื้อแบบหุนหันพลันแล่นได้ การไลฟ์สตรีมช่วยให้ผู้ขายสามารถนำเสนอสินค้าได้อย่างน่าดึงดูด สนุกสนาน และให้ข้อมูลได้มากกว่าหน้าสินค้าแบบภาพนิ่ง

Douyin หรือที่รู้จักในระดับสากลว่า TikTok เป็นแพลตฟอร์มสื่อสังคมออนไลน์และวิดีโอสั้นที่พัฒนาโดย ByteDance ในประเทศจีน Douyin ได้พัฒนาฟีเจอร์อีคอมเมิร์ซแบบไลฟ์สตรีมมิ่งอย่างรวดเร็วและกลายเป็นแพลตฟอร์มสำคัญในด้านนี้ภายในสาธารณรัฐประชาชนจีน ณ เดือนพฤษภาคม 2567 มีรายงานว่า 90.10 เปอร์เซ็นต์ของผู้ใช้ Douyin ในจีนทำการสตรีมเนื้อหาแบบสด ผู้ใช้งานประจำวันของแพลตฟอร์มในประเทศจีนมีมากกว่า 600 ล้านคน โดยมีผู้ใช้งานประจำเดือนมากกว่า 500 ล้านคน ธุรกรรมอีคอมเมิร์ซทั้งหมดของ TikTok มีมูลค่า 208 พันล้านดอลลาร์ในปีที่แล้ว เพิ่มขึ้น 76% จากปี 2562 (Jian, 2024) Douyin ได้กลายเป็นช่องทางสำคัญในการขายสินค้าอุปโภคบริโภคและสินค้าทั่วไปในประเทศจีน เมื่อเทียบกับช่องทางการช้อปปิ้งออนไลน์อื่นๆ Douyin มีข้อได้เปรียบในการดึงดูดผู้บริโภคให้ตัดสินใจซื้อได้ง่ายขึ้น เนื้อหาบนแอปพลิเคชัน Douyin มีความน่าสนใจและสามารถกระตุ้นความต้องการซื้อสินค้าของผู้บริโภคได้

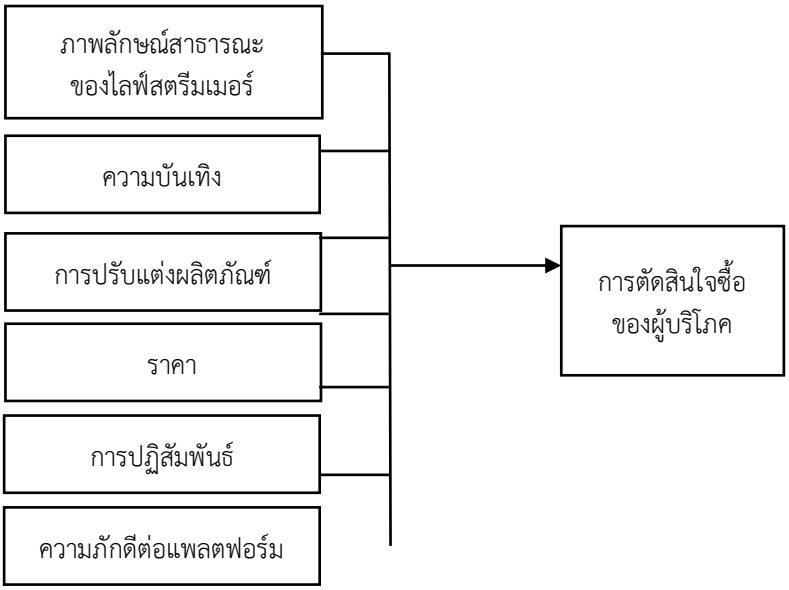
อย่างไรก็ตามการทำไลฟ์สตรีมมิ่งผ่าน Douyin ในเมืองหนานหนิง สาธารณรัฐประชาชนจีน ต้องเผชิญกับความท้าทายหลายประการ ทั้งปัญหาด้านเทคนิค เช่น ความเร็วและความเสถียรของอินเทอร์เน็ตที่ไม่เพียงพอ และอุปกรณ์การถ่ายทอดสดคุณภาพต่ำซึ่งอาจส่งผลต่อประสบการณ์ของผู้ชม (Wongsunopparat & Deng, 2021) นอกจากนี้ยังมีข้อบังคับของรัฐบาลและการควบคุมเนื้อหาที่เข้มงวด ซึ่งอาจทำให้เนื้อหาบางอย่างถูกบล็อกหรือตรวจสอบอย่างเข้มงวด ในมุมมองของอีคอมเมิร์ซ การไลฟ์สตรีมมิ่งมีบทบาทสำคัญในการเพิ่มยอดขาย โดยความน่าเชื่อถือของผู้ดำเนินรายการ (สตรีมเมอร์) ส่งผลต่อความตั้งใจซื้อของผู้บริโภค ผู้ดำเนินรายการที่น่าเชื่อถือมากขึ้นจะเพิ่มโอกาสในการขาย อย่างไรก็ตาม การแข่งขันในตลาด Douyin อยู่ในระดับสูงมาก โดยเฉพาะในการดึงดูดผู้ชม การสร้างฐานลูกค้าใหม่ และการตลาดเพื่อเพิ่มการมองเห็นของการไลฟ์สตรีม ซึ่งโดยส่วนใหญ่ต้องการการลงทุนเพิ่มเติม การศึกษานี้มุ่งที่จะแก้ไขความท้าทายเหล่านี้เพื่อเพิ่มโอกาสในการประสบความสำเร็จในธุรกิจออนไลน์ผ่านการไลฟ์สตรีมในยุคดิจิทัล เพื่อนำผลการวิจัยสู่การกำหนดนโยบายและแนวทางในการสนับสนุนธุรกิจดิจิทัล วางแผนกลยุทธ์สำหรับการพัฒนาเศรษฐกิจดิจิทัล สร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจและขยายโอกาสทางธุรกิจ ในตลาดที่มีศักยภาพสูงอย่างหนานหนิง กวางสี ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1) เพื่อศึกษาพฤติกรรมการซื้อของผู้บริโภคผ่านการถ่ายทอดสดของ Douyin ในเมืองหนานหนิง มณฑลกวางสี สาธารณรัฐประชาชนจีน

2) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อของผู้บริโภคผ่านการถ่ายทอดสด Douyin ในเมืองหนานหนิง มณฑลกวางสี สาธารณรัฐประชาชนจีน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรที่ใช้ศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ผู้หญิงชาวจีนอายุระหว่าง 40-60 ปี ซึ่งเป็นบุคคลที่เคยใช้บริการหรือซื้อสินค้าในช่องทางพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ผ่านการถ่ายทอดสด Douyin ในเมืองหนานหนิง มณฑลกวางสี สาธารณรัฐประชาชนจีน คำนวณหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรการหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างแบบตามข้อเสนอจาก Cochran (1977) ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 ความคลาดเคลื่อนร้อยละ ± 5 ได้ขนาดตัวอย่างจำนวน 384 ตัวอย่าง เลือกกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยเครื่องมือวิจัยนี้ผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาจากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน ได้ค่า IOC ระหว่าง .66 –1.00 และมีการทดสอบความเชื่อมั่นด้วยค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) ได้ค่าความเชื่อมั่นรวมเท่ากับ .95 ทั้งนี้แบบสอบถามประกอบไปด้วย 3 ส่วน ได้แก่ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามโดยข้อคำถามที่มีตัวเลือกที่ถูกที่สุดเพียงข้อเดียว ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับระดับความสำคัญของปัจจัยทางด้านพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ผ่านการถ่ายทอดสด Douyin ประกอบด้วย 6 ด้าน ได้แก่ ด้านที่ 1 ภาพลักษณ์ของไลฟ์สตรีมเมอร์ ด้านที่ 2 ความบันเทิง ด้านที่ 3 การปรับแต่งผลิตภัณฑ์ ด้านที่ 4 ราคา ด้านที่ 5 การปฏิสัมพันธ์ ด้านที่ 6 ความภักดีต่อแพลตฟอร์ม และส่วนที่ 3 ข้อมูลการตัดสินใจซื้อสินค้าของผู้บริโภคผ่านการถ่ายทอดสด Douyin โดยส่วนที่ 2 และ 3 เป็นมาตราอันตรภาคชั้นโดยใช้ข้อคำถามแบบ Likert Scale จำนวน 5 ระดับ โดยระดับที่ 1 อยู่ในระดับที่เห็นด้วยน้อยที่สุดและระดับที่ 5 อยู่ในระดับที่เห็นด้วยมากที่สุด สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลประกอบด้วย ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน วิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) เพื่อทดสอบอิทธิพลของภาพลักษณ์ของไลฟ์สตรีมเมอร์ ความบันเทิง การปรับแต่งผลิตภัณฑ์ ราคา การปฏิสัมพันธ์ และความภักดีต่อแพลตฟอร์มที่มีต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าของผู้บริโภค การ

วิเคราะห์นี้ช่วยให้สามารถประเมินผลกระทบของตัวแปรอิสระทั้งหกตัวที่มีต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าของผู้บริโภคผ่านการถ่ายทอดสดโดยกำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผลของการวิจัย

ปัจจัยทางด้านลักษณะส่วนบุคคล

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 40-49 ปี จำนวน 216 คน (ร้อยละ 54.00) สถานภาพสมรส จำนวน 285 คน (ร้อยละ 71.25) ระดับการศึกษา ปริญญาตรี จำนวน 241 คน (ร้อยละ 60.25) อาชีพพนักงานบริษัท จำนวน 153 คน (ร้อยละ 38.25) รายได้เฉลี่ยต่อเดือน 5,001 – 7,000 หยวน จำนวน 159 คน (ร้อยละ 39.75) และประเภทสินค้าที่ซื้อมากที่สุดเป็นสินค้าที่ซื้อใช้ในชีวิตประจำวัน จำนวน 324 คน (ร้อยละ 81.00)

ระดับความคิดเห็นต่อปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้า

ตารางที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงมาตรฐานของด้านภาพลักษณ์ของไลฟ์สตรีมเมอร์

ด้านภาพลักษณ์ของไลฟ์สตรีมเมอร์	ระดับความสำคัญ		
	$\overline{X}$	SD	แปลผล
1. สร้างการรับรู้และจดจำแบรนด์ได้ง่ายขึ้น	3.76	.847	มาก
2. สามารถตอกย้ำและทำให้นึกถึงสินค้าหรือบริการได้ชัดเจนขึ้น	3.79	.766	มาก
3. สามารถกระตุ้นยอดขายและสร้างความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นกับผู้ชม	3.61	.857	มาก
4. ชื่อเสียงของสตรีมเมอร์ส่งผลโดยตรงต่อการตัดสินใจซื้อของผู้ชม	4.07	.923	มาก
5. สตรีมเมอร์ที่มีภาพลักษณ์ต่อสาธารณะที่ดีทำให้ผู้ชมมีแนวโน้มที่จะดำเนินการตามคำแนะนำ	4.45	.965	มากที่สุด
รวม	**3.94**	**.870**	**มาก**

ตารางที่ 2 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงมาตรฐานของด้านความบันเทิง

ด้านความบันเทิง	ระดับความสำคัญ		
	$\overline{X}$	SD	แปลผล
1. การสร้างความบันเทิงของสตรีมเมอร์มีผลต่อการดึงดูดและรักษาผู้ชม	3.85	.756	มาก
2. การถ่ายทอดสดมีความสนุกสนานในทางที่สร้างสรรค์สร้างความสนใจกับผู้ชม	4.05	.821	มาก
3. ความบันเทิงส่งเสริมการเชื่อมโยงทางอารมณ์ระหว่างสตรีมเมอร์และผู้ชม	4.12	.846	มาก
4. เนื้อหากิจกรรมที่ผู้ขายสินค้าผ่านการถ่ายทอดสดนำเสนอมีความน่าสนใจให้ติดตามและเข้าร่วม	4.01	.810	มาก
5. การขายสินค้าเกิดการกระตุ้นการมีส่วนร่วมของกิจกรรมทางการตลาด	3.84	.713	มาก
รวม	**3.97**	**.789**	**มาก**

ตารางที่ 3 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงมาตรฐานของด้านการปรับแต่งผลิตภัณฑ์

ด้านการปรับแต่งผลิตภัณฑ์	ระดับความสำคัญ		
	$\overline{X}$	SD	แปลผล
1. การโต้ตอบของการสตรีมสดสร้างประสบการณ์ที่เป็นส่วนตัวและมีส่วนร่วมกับผู้ชมมากขึ้น	4.05	.908	มาก
2. ผู้สตรีมสดจะสร้างประสบการณ์ที่ใกล้ชิดและเกี่ยวข้องกับผู้ชมมากขึ้น	4.23	.936	มากที่สุด
3. สตรีมเมอร์สามารถปรับข้อเสนอผลิตภัณฑ์และส่งเสริมการขายตามผลตอบรับทันทีของผู้ชม	3.79	.737	มาก
4. ความสามารถในการปรับแต่งผลิตภัณฑ์ช่วยเพิ่มโอกาสในการขายและดึงดูดการซื้อตามอารมณ์เพิ่มขึ้น	4.18	.848	มาก
5. สตรีมเมอร์ต้องมีการปรับปรุงประสบการณ์การถ่ายทอดสดเพื่อให้ผู้ชมมีความพึงพอใจ	3.77	.721	มาก
รวม	**4.01**	**.830**	**มาก**

ตารางที่ 4 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงมาตรฐานของด้านราคา

ด้านราคา	ระดับความสำคัญ		
	$\overline{X}$	SD	แปลผล
1. การกำหนดราคาที่น่าสนใจหรือแข่งขันได้สามารถดึงดูดผู้ชมที่กำลังมองหาดีลที่ดี	4.18	.836	มาก
2. สินค้ามีการระบุราคาไว้ชัดเจนผ่านการถ่ายทอดสด	3.81	.727	มาก
3. เมื่อซื้อสินค้าผ่านการถ่ายทอดสดจะมีราคาค่าจัดส่งสินค้าที่เหมาะสม	3.80	.677	มาก
4. สินค้าที่ซื้อผ่านการถ่ายทอดสดมีราคาถูกกว่าการซื้อด้วยวิธีอื่น	3.78	.687	มาก
5. การกำหนดราคาที่เหมาะสมเป็นกุญแจสำคัญในการเพิ่มจำนวนสมาชิกสูงสุดในการชม	4.07	.816	มาก
รวม	**3.93**	**.749**	**มาก**

ตารางที่ 5 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงมาตรฐานของด้านการปฏิสัมพันธ์

ด้านการปฏิสัมพันธ์	ระดับความสำคัญ		
	$\overline{X}$	SD	แปลผล
1. การโต้ตอบกับผู้ชมเป็นหัวใจสำคัญของการมีส่วนร่วมในการไลฟ์สตรีม	4.16	.867	มาก
2. การโต้ตอบช่วยให้ผู้ชมมีส่วนร่วมกับสตรีมเมอร์และผู้ชมคนอื่น ๆ ได้แบบทันที	4.03	.895	มาก
3. การตอบสนองอย่างทันท่วงทีนี้ทำให้ผู้ชมรู้สึกมีส่วนร่วมมากขึ้น	4.25	.903	มากที่สุด

4. การโต้ตอบแบบเรียลไทม์ยังช่วยให้สตรีมเมอร์สามารถปรับเปลี่ยนเนื้อหาได้ตามการตอบรับของผู้ชม	3.86	.768	มาก
5. ประสบการณ์ของสตรีมเมอร์สามารถสร้างการมีส่วนร่วมของผู้ชมและยอดขายที่เพิ่มขึ้น	3.95	.783	มาก
รวม	**4.05**	**.843**	**มาก**

ตารางที่ 6 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงมาตรฐานของด้านความภักดีต่อแพลตฟอร์ม

ด้านความภักดีต่อแพลตฟอร์ม	**ระดับความสำคัญ**		
	$\overline{X}$	SD	**แปลผล**
1. ท่านจะใช้บริการซื้อสินค้าผ่านการถ่ายทอดสด เป็นหลัก	3.84	.698	มาก
2. ท่านจะยังใช้บริการซื้อสินค้าผ่านการถ่ายทอดสด ในอนาคต	3.80	.723	มาก
3. หากมีการเก็บค่าธรรมเนียมต่างๆ ในการซื้อสินค้าผ่านการถ่ายทอดสด เพิ่ม ท่านจะยังใช้บริการต่อไป	4.02	.876	มาก
4. ท่านยินดีที่จะแนะนำหรือบอกต่อให้คนรอบข้างให้ซื้อสินค้าผ่านการถ่ายทอดสด	3.78	.722	มาก
5. หากมีบุคคลพูดถึงการซื้อสินค้าผ่านการถ่ายทอดสดในแง่ลบ ท่านยินดีจะแก้ต่างให้	3.92	.783	มาก
รวม	**3.87**	**.760**	**มาก**

ตารางที่ 7 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงมาตรฐานของด้านการตัดสินใจซื้อสินค้า

ด้านการตัดสินใจซื้อสินค้า	**ระดับความสำคัญ**		
	$\overline{X}$	SD	**แปลผล**
1. ท่านมีการรับรู้ถึงความต้องการซื้อสินค้าผ่านการถ่ายทอดสด	3.71	.596	มาก
2. ท่านค้นหาข้อมูลและเปรียบเทียบราคาสินค้าก่อนการตัดสินใจซื้อสินค้า	3.79	.717	มาก
3. ท่านได้อ่านความคิดเห็นหรือประเมินก่อนการตัดสินใจซื้อของผู้อื่นที่	4.11	.769	มาก
4. ท่านมีการวิเคราะห์ข้อมูล คุณสมบัติ ข้อดี ข้อเสียของสินค้า ก่อนการตัดสินใจซื้อสินค้า	3.82	.664	มาก
5. ท่านมีการประเมินหลังการใช้สินค้าที่ซื้อจากการถ่ายทอดสด	3.96	.781	มาก
รวม	**3.88**	**.705**	**มาก**

จากตารางที่ 1-7 พบว่าระดับความคิดเห็นต่อปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้า ดังต่อไปนี้

1. ด้านภาพลักษณ์ของไลฟ์สตรีมเมอร์ ผลการวิจัยพบว่า ความสำคัญของภาพลักษณ์ของไลฟ์สตรีมเมอร์ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 3.94 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .870 เมื่อพิจารณาในแต่ละประเด็น พบว่า ผู้บริโภคให้ความสำคัญกับสตรีมเมอร์ที่มีภาพลักษณ์ต่อสาธารณะที่ดีทำให้ผู้ชมมีแนวโน้มที่จะดำเนินการตามคำแนะนำมากที่สุดเป็นอันดับแรก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.45 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .965 รองลงมา

คือ ชื่อเสียงของสตรีมเมอร์ที่มีการถ่ายทอดสดส่งผลโดยตรงต่อการตัดสินใจซื้อของผู้ชมมีความสำคัญระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.07 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .923 และอันดับสาม คือ ภาพลักษณ์ของไลฟ์สตรีมเมอร์สามารถตอกย้ำและทำให้นึกถึงสินค้าหรือบริการได้ชัดเจนขึ้นมีความสำคัญระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.79 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .766 ตามลำดับ

2. ด้านความบันเทิง ผลการวิจัยพบว่า ความสำคัญของด้านความบันเทิงในภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 3.97 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .789 เมื่อพิจารณาในแต่ละประเด็น พบว่า ผู้บริโภคให้ความสำคัญกับความบันเทิงส่งเสริมการเชื่อมโยงทางอารมณ์ระหว่างสตรีมเมอร์และผู้ชม ระดับมากเป็นอันดับแรก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.12 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .846 รองลงมา คือ การถ่ายทอดสดของสตรีมเมอร์ที่มีความสนุกสนานในทางที่สร้างสรรค์สร้างความสนใจกับผู้ชมมีความสำคัญระดับมากมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.05 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .821 และอันดับสาม คือ เนื้อหากิจกรรมการตลาดที่ผู้ขายสินค้าผ่านการถ่ายทอดสดนำเสนอมีความน่าสนใจให้ติดตามและเข้าร่วมมีความสำคัญระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.01 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .810 ตามลำดับ

3. การปรับแต่งผลิตภัณฑ์ ผลการวิจัยพบว่า ความสำคัญของด้านการปรับแต่งผลิตภัณฑ์ในภาพรวมอยู่ในระดับมากมีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 4.01 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .830 เมื่อพิจารณาในแต่ละประเด็น พบว่า ผู้บริโภคให้ความสำคัญกับผู้สตรีมสดจะสร้างประสบการณ์ที่ใกล้ชิดและเกี่ยวข้องกับผู้ชมมากขึ้นมีความสำคัญระดับมากเป็นอันดับแรก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.23 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .936 รองลงมา คือ ความสามารถในการปรับแต่งผลิตภัณฑ์ช่วยเพิ่มโอกาสในการขายและดึงดูดการซื้อตามอารมณ์เพิ่มขึ้น มีความสำคัญระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.18 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .848 และอันดับสาม คือ การโต้ตอบของการสตรีมสดสร้างประสบการณ์ที่เป็นส่วนตัวและมีส่วนร่วมกับผู้ชมมากขึ้นมีความสำคัญระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.05 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .908 ตามลำดับ

4. ราคา ผลการวิจัยพบว่า ความสำคัญของด้านราคาในภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 3.93 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .749 เมื่อพิจารณาในแต่ละประเด็น พบว่า การกำหนดราคาที่น่าสนใจหรือแข่งขันได้สามารถดึงดูดผู้ชมที่กำลังมองหาดีลที่ดี มีความสำคัญระดับมากเป็นอันดับแรก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.18 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .836 รองลงมา คือ การกำหนดราคาที่เหมาะสมเป็นกุญแจสำคัญในการเพิ่มจำนวนสมาชิกสูงสุดในการชม มีความสำคัญระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.07 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .816 และอันดับสาม คือ สินค้ามีการระบุราคาไว้ชัดเจนผ่านการถ่ายทอดสดมีความสำคัญระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.81 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .727 ตามลำดับ

5. การปฏิสัมพันธ์ ผลการวิจัยพบว่า ความสำคัญด้านความภักดีต่อแพลตฟอร์มในภาพรวมอยู่ในระดับมากมีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 4.05 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .843 เมื่อพิจารณาในแต่ละประเด็น พบว่าการตอบสนองอย่างทันท่วงทีนี้ทำให้ผู้ชมรู้สึกมีส่วนร่วมมากขึ้น เช่น การแชทสด การโหวต และช่วงถาม-ตอบ มีความสำคัญระดับมากที่สุดเป็นอันดับแรก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.25 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .903 รองลงมา คือ การโต้ตอบกับผู้ชมเป็นหัวใจสำคัญของการมีส่วนร่วมในการไลฟ์สตรีมมีความสำคัญระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.16 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .867 และอันดับสาม คือ การโต้ตอบช่วยให้ผู้ชมมีส่วนร่วมกับสตรีมเมอร์และผู้ชมคนอื่น ๆ ได้แบบทันที มีความสำคัญระดับมากมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.03 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .895 ตามลำดับ

6. ความภักดีต่อแพลตฟอร์ม ผลการวิจัยพบว่า ความสำคัญด้านความภักดีต่อแพลตฟอร์มในภาพรวมอยู่ในระดับมากมีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 3.87 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .760 เมื่อพิจารณาในแต่ละประเด็น พบว่าหากมีการเก็บค่าธรรมเนียมต่างๆ ในการซื้อสินค้าผ่านการถ่ายทอดสด Douyin เพิ่ม ซึ่งท่านจะยังใช้บริการต่อไป มีความสำคัญระดับมากเป็นอันดับแรก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.02 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .876 รองลงมา คือ หากมีบุคคลพูดถึงการซื้อสินค้าผ่านการถ่ายทอดสด Douyin ในแง่ลบ ท่านยินดีจะแก้ต่างให้มีความสำคัญระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.92 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .783 และอันดับสาม คือ ท่านจะใช้บริการซื้อสินค้าผ่านการถ่ายทอดสด Douyin เป็นหลัก มีความสำคัญระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.84 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .698 ตามลำดับ

7. การตัดสินใจซื้อของผู้บริโภค ผลการวิจัยพบว่า ความสำคัญด้านการตัดสินใจซื้อสินค้าในภาพรวมอยู่ในระดับมากมีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 3.88 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .705 เมื่อพิจารณาในแต่ละประเด็น พบว่าการที่ท่านได้อ่านความคิดเห็นหรือประเมินก่อนการตัดสินใจซื้อของ ผู้อื่นที่ซื้อสินค้าผ่านการถ่ายทอดสด ให้ความสำคัญต่อการตัดสินใจระดับมากเป็นอันดับแรก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.11 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .769 รองลงมา คือ ท่านมีการประเมินหลังการใช้สินค้าที่ซื้อจากการถ่ายทอดสดมีความสำคัญระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.96 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .781 และอันดับสาม คือ ท่านมีการวิเคราะห์ข้อมูล คุณสมบัติ ข้อดี ข้อเสียของสินค้าก่อนการตัดสินใจซื้อสินค้าผ่านการถ่ายทอดสด มีความสำคัญระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.82 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .664 ตามลำดับ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อทดสอบสมมติฐาน

ตารางที่ 8 การวิเคราะห์สัมประสิทธิ์ถดถอยพหุคูณ

ปัจจัยที่ส่งผล	การตัดสินใจซื้อสินค้าของผู้บริโภค				
	B	SE	Beta	t	Sig
ค่าคงที่	1.186	0.157		7.538	0.000
1) ภาพลักษณ์ของไลฟ์สตรีมเมอร์ (X1)	0.204	0.043	0.263	4.774	0.000*
2) ความบันเทิง (X2)	-0.115	0.047	-0.133	-2.432	0.015*
3) การปรับแต่งผลิตภัณฑ์ (X3)	0.218	0.059	0.241	3.700	0.000*
4) ราคา (X4)	0.179	0.056	0.199	3.176	0.002*
5) การปฏิสัมพันธ์ (X5)	-0.073	0.031	-0.087	-2.348	0.019*
6) ความภักดีต่อแพลตฟอร์ม (X6)	0.271	0.040	0.308	6.850	0.000*
R^2=0.534, Adjusted R^2=0.527, F=75.059					

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 8 พบว่า ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยของตัวพยากรณ์ ความภักดีต่อแพลตฟอร์มมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อของผู้บริโภคผ่านการถ่ายทอดสด Douyin มากที่สุด มีค่าสัมประสิทธิ์การถดถอย เท่ากับ 0.308 รองลงมา คือ ภาพลักษณ์ของไลฟ์สตรีมเมอร์มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อ มีค่าสัมประสิทธิ์การถดถอย เท่ากับ 0.263 การปรับแต่งผลิตภัณฑ์มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อ มีค่าสัมประสิทธิ์การถดถอย เท่ากับ 0.241 ราคามีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อ มีค่าสัมประสิทธิ์การถดถอย เท่ากับ 0.199 การปฏิสัมพันธ์มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อ

มีค่าสัมประสิทธิ์การถดถอย เท่ากับ -0.087 และลำดับสุดท้ายความบันเทิงมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อ มีค่าสัมประสิทธิ์การถดถอย เท่ากับ -0.133 โดยมีระดับนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05 ในมิติของด้านความภักดีต่อแพลตฟอร์ม ด้านภาพลักษณ์ของไลฟ์สตรีมเมอร์ ด้านการปรับแต่งผลิตภัณฑ์ และด้านราคา มีอิทธิพลเชิงบวกต่อการตัดสินใจซื้อ ในขณะที่ด้านการปฏิสัมพันธ์และด้านความบันเทิงส่งผลไปในทิศทางตรงกันข้ามหรือเชิงลบต่อการตัดสินใจซื้อ ค่า R^2 เท่ากับ 0.534 แสดงว่าโมเดลสามารถอธิบายความแปรปรวนของสมรรถนะได้ถึงร้อยละ 53.40 และสามารถเขียนอยู่ในรูปแบบสมการได้ดังนี้

Zy=.263X1 - .133X2 + .241X3 + .199X4 - .087X5 + .308X6

อภิปรายผล

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าของผู้บริโภคผ่านการถ่ายทอดสด Douyin ในเมืองหนาน หนิง มณฑลกวางสี ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน ดังนั้น เพื่อให้ผู้ประกอบกิจการสามารถนำข้อมูลไปใช้ในการดำเนินธุรกิจ รองรับกับความต้องการของธุรกิจ และส่งผลในการพัฒนาธุรกิจในระยะยาว ผลการวิจัยพบว่า ด้านความภักดีต่อแพลตฟอร์ม ด้านภาพลักษณ์ของไลฟ์สตรีมเมอร์ ด้านการปรับแต่งผลิตภัณฑ์ และด้านราคา มีผลเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าของผู้บริโภค โดยด้านความภักดีต่อแพลตฟอร์มมีอิทธิพลมากที่สุด ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากผู้บริโภคที่มีความภักดีต่อแพลตฟอร์มมักมีความเชื่อมั่นในความปลอดภัยของข้อมูลและความน่าเชื่อถือของบริการ ซึ่งส่งผลให้พวกเขามีแนวโน้มตัดสินใจซื้อสินค้าได้ง่ายขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ Wongsunopparat & Deng (2021) ที่ชี้ให้เห็นว่าการสร้างประสบการณ์ใช้งานที่ดี การให้บริการลูกค้าอย่างมีประสิทธิภาพ และการจัดกิจกรรมส่งเสริมการขายที่ตรงกับความต้องการของผู้บริโภค สามารถเสริมสร้างความภักดีต่อแพลตฟอร์มได้อย่างมีนัยสำคัญ ดังนั้น ผู้ประกอบการควรเน้นการสร้างและรักษาความสัมพันธ์กับลูกค้า รวมถึงปรับปรุงระบบแพลตฟอร์มให้ตอบสนองต่อความต้องการของผู้ใช้เพื่อส่งเสริมการตัดสินใจซื้อในระยะยาว อีกทั้งความภักดีไม่ได้เกิดจากปัจจัยด้านฟังก์ชันเพียงอย่างเดียว แต่ยังรวมถึงความรู้สึกผูกพันทางอารมณ์ที่ผู้ใช้มีต่อแพลตฟอร์ม ซึ่งช่วยเสริมสร้างพฤติกรรมการซื้ออย่างต่อเนื่อง

รองลงมาคือ ภาพลักษณ์ของไลฟ์สตรีมเมอร์มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อของผู้บริโภค ด้วยเหตุผลเพราะภาพลักษณ์ของไลฟ์สตรีมเมอร์ไม่เพียงแต่เป็นตัวกำหนดความน่าเชื่อถือและความน่าสนใจในการนำเสนอสินค้าเท่านั้น แต่ยังมีบทบาทสำคัญในการสร้างความผูกพันทางอารมณ์และความไว้วางใจ ซึ่งล้วนเป็นปัจจัยที่มีผลโดยตรงต่อการตัดสินใจซื้อของผู้บริโภคในแพลตฟอร์ม Douyin สอดคล้องกับงานวิจัยของ Chen (2023) นำเสนอว่าความเชี่ยวชาญและความน่าเชื่อถือเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ โดยเฉพาะไลฟ์สตรีมเมอร์ที่มีความเชี่ยวชาญในผลิตภัณฑ์สามารถสร้างความมั่นใจให้กับผู้บริโภคได้อย่างมีประสิทธิภาพ ความน่าเชื่อถือเป็นกุญแจสำคัญในการสร้างความไว้วางใจ ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อความตั้งใจในการซื้อสินค้า

การปรับแต่งผลิตภัณฑ์มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อของผู้บริโภค เพราะการปรับแต่งผลิตภัณฑ์มีบทบาทสำคัญในการกระตุ้นการตัดสินใจซื้อของผู้บริโภคในแพลตฟอร์มถ่ายทอดสด เนื่องจากสามารถสร้างความรู้สึกเฉพาะเจาะจงให้กับผู้บริโภค โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสภาพแวดล้อมแบบเรียลไทม์ ผู้บริโภคสามารถโต้ตอบกับผู้ขายและเห็นการปรับแต่งผลิตภัณฑ์ตามความต้องการของตนเองได้ทันที ซึ่งช่วยเสริมสร้างความเชื่อมั่นและความรู้สึกเป็นเจ้าของ นอกจากนี้การถ่ายทอดสดยังช่วยในการแสดงคุณสมบัติของผลิตภัณฑ์อย่างละเอียด พร้อมทั้งตอบคำถามแบบเรียลไทม์ ซึ่งลดความไม่แน่นอนในการตัดสินใจซื้อได้อย่างมาก ความรู้สึกว่าผลิตภัณฑ์ถูกออกแบบมา

เพื่อผู้บริโภคแต่ละคนโดยเฉพาะ อีกทั้งยังช่วยกระตุ้นความต้องการทางอารมณ์ที่มักจะเป็นตัวเร่งสำคัญในการตัดสินใจซื้อในทันที สอดคล้องกับแนวคิดของ Wang et al., (2022) ซึ่งระบุว่าคุณภาพของการโต้ตอบในแพลตฟอร์มของอีคอมเมิร์ซผ่านการสตรีมสดมีผลต่อพฤติกรรมการสร้างคุณค่าของผู้บริโภคได้เช่นกัน การปรับแต่งผลิตภัณฑ์ในการสตรีมสดไม่เพียงแค่เพิ่มประสบการณ์ส่วนตัวของ แต่ยังเสริมสร้างความสัมพันธ์ทางอารมณ์ระหว่างผู้ขายและผู้บริโภค ซึ่งเป็นกุญแจสำคัญในการกระตุ้นการตัดสินใจซื้อให้เร็วขึ้น และราคามีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อของผู้บริโภคผ่านการถ่ายทอดสด Douyin เพราะการถ่ายทอดสดใน Douyin ช่วยให้ผู้บริโภคสามารถเปรียบเทียบราคาของสินค้าได้อย่างรวดเร็วและง่ายดาย ซึ่งกระตุ้นให้เกิดการตัดสินใจซื้ออย่างฉับไว สอดคล้องกับ Jiang (2023) ที่บอกว่าจิตวิทยาของการรับรู้คุณค่า เนื่องจากผู้บริโภคมักจะเชื่อว่าสินค้าที่มีราคาถูกกว่าหรือมีส่วนลดมากกว่ามีความคุ้มค่ามากกว่า ทำให้เกิดการตัดสินใจซื้อที่รวดเร็วโดยไม่จำเป็นต้องพิจารณาปัจจัยอื่น ๆ อย่างละเอียด

การปฏิสัมพันธ์มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อของผู้บริโภคผ่านการถ่ายทอดสด Douyin หากระดับของการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ขายและผู้บริโภคในไลฟ์สด Douyin มีการโต้ตอบหรือมีปฏิสัมพันธ์มากจนเกินไป ย่อมจะทำให้ผู้บริโภคเกิดความรำคาญ และกลับมีแนวโน้มที่จะตัดสินใจซื้อน้อยลง อาจสะท้อนว่าต้องมีความใกล้ชิด แต่ต้องไม่รบกวนผู้ฟัง หรือการปฏิสัมพันธ์ที่มากเกินไป เช่น การตอบแชตบ่อยหรือมีการรบกวนเพื่อให้ซื้อสินค้าบ่อยๆ รวมถึง ไลฟ์สตรีมเมอร์พูดคุยนอกเรื่อง หรือการปฏิสัมพันธ์ที่ไม่เกี่ยวข้องกับสินค้า อาจเป็นการรบกวนประสบการณ์ของผู้ชม ทำให้ขาดสมาธิหรือรู้สึกว่าไลฟ์สดไม่มีจุดขายที่ชัดเจน ทำให้เกิดความเบื่อหน่าย หรืออีกมุมหนึ่งอาจเป็นไปได้ว่า ผู้บริโภคมองว่าการโต้ตอบหรือการปฏิสัมพันธ์มากเกินไปทำให้กระบวนการขายดูไม่น่าเชื่อถือหรือไม่เป็นมืออาชีพท้ายที่สุดทำให้ผู้บริโภคกลับมีแนวโน้มที่จะตัดสินใจซื้อน้อยลง สอดคล้องกับงานวิจัยของ Chen (2022) สรุปว่าการปฏิสัมพันธ์ในไลฟ์สดมีผลเชิงบวกต่อความมีส่วนร่วม แต่หากมากเกินไปอาจลดความเชื่อมั่นในการตัดสินใจซื้อของผู้บริโภค รวมถึงงานวิจัยของ Zhao & Tong (2022) นำเสนอว่า การปฏิสัมพันธ์ที่ไม่เหมาะสมหรือเน้นความบันเทิงมากกว่าข้อมูลสินค้า อาจทำให้ผู้บริโภคเกิดความลังเลในการตัดสินใจซื้อของผู้บริโภคได้เช่นกัน ถึงแม้การปฏิสัมพันธ์ในไลฟ์สด Douyin จะเป็นสิ่งที่ดีในระดับหนึ่ง แต่หากมากเกินไปอาจส่งผลลดทอนการตัดสินใจซื้อของผู้บริโภคอย่างมีนัยสำคัญ

ความบันเทิงมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อของผู้บริโภคผ่านการถ่ายทอดสด Douyin กล่าวคือ ยิ่งรายการไลฟ์สดให้ความบันเทิงในระดับที่มากเกินไป ย่อมทำให้ผู้บริโภคกลับมีแนวโน้มที่จะตัดสินใจซื้อน้อยลง โดยเฉพาะในโลกของการตลาดออนไลน์ โดยเฉพาะในยุค TikTok และ Live Streaming ผลการวิจัยแบบเช่นนี้ไม่ได้แปลกแต่อย่างใด แต่เป็นการเปิดเผยความจริงของจิตใจมนุษย์ที่ซับซ้อนกว่าที่เข้าใจ โดยเฉพาะในเชิงพฤติกรรมเมื่อมีการไลฟ์สดเน้นความบันเทิงมากเกินไป ผู้ชมอาจมองว่าเนื้อหาขาดความจริงจังหรือขาดน่าเชื่อถือในแง่ของการขายสินค้า หรือผู้บริโภคอาจจะไม่ชอบ ความบันเทิงซึ่งเป็นสิ่งที่มากเกินไป และต้องการเสรีภาพในการเลือกสินค้า โดยเฉพาะการขายควรเป็นการแนะนำสินค้า ไม่ใช่แกมการบังคับให้ซื้อ ดังนั้น จึงทำให้การตัดสินใจซื้อสินค้าลดลง

ผลการวิจัยสอดคล้องกับงานวิจัยของ Wongsunopparat, & Deng (2021) นำเสนอว่าความบันเทิงที่มากเกินไปในวิดีโอไลฟ์อาจเบี่ยงเบนความสนใจของผู้บริโภคจากสาระของผลิตภัณฑ์ ต้องมีความสนุกแต่ต้องไม่มากเกินไป ทำให้การตัดสินใจซื้อสินค้าลดลงได้เช่นกัน ความบันเทิงและการโต้ตอบมากเกินไปไม่ได้ทำให้เกิดการเพิ่มยอดขาย และอาจมีผลในทางลบต่อการตัดสินใจซื้อ งานวิจัยนี้มีคุณค่าเพราะช่วยสนับสนุนแนวคิดที่ว่าหากผู้บริโภคให้ความสำคัญกับคุณค่าที่แท้จริงของสินค้าและแพลตฟอร์มมากกว่าความบันเทิงหรือการโต้ตอบเชิงสังคม

ในไลฟ์สดและสอดคล้องกับ งานศึกษาของ Sun et al., (2023) สรุปว่าการนำเสนอแบบเน้นความบันเทิงในระดับสูงมากเกินไป อาจทำให้ผู้บริโภคมองว่าไม่มีความเป็นมืออาชีพหรือน่าเชื่อถือในด้านผลิตภัณฑ์ ดังนั้น สรุปได้ว่าความบันเทิงที่เพิ่มขึ้นในไลฟ์สด Douyin อาจทำให้การตัดสินใจซื้อของผู้บริโภคลดลงอย่างมีนัยสำคัญ เพราะอาจเบี่ยงเบนความสนใจจากผลิตภัณฑ์และลดความเชื่อมั่นในเนื้อหาการขาย

สรุป

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพฤติกรรมการซื้อและปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าของผู้บริโภคผ่านการถ่ายทอดสด Douyin ในเมืองหนานหนิง มณฑลกวางสี สาธารณรัฐประชาชนจีน จากการศึกษาผู้บริโภค 400 คน สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

ด้านพฤติกรรมการซื้อของผู้บริโภค ผู้บริโภคส่วนใหญ่ซื้อสินค้าทั่วไปในชีวิตประจำวัน (ร้อยละ 81.00) มีมูลค่าการซื้อต่อครั้งต่ำกว่า 500 หยวน ความถี่ในการซื้อขึ้นอยู่กับสถานการณ์ ช่วงเวลาที่นิยมซื้อคือ20.00-22.00 น. และนิยมชำระเงินปลายทาง

ด้านปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อ จากการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ พบว่าปัจจัยทั้ง 6 ด้านมีอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยเรียงลำดับตามค่าสัมประสิทธิ์ถดถอย (Beta) ดังนี้:

1. ความภักดีต่อแพลตฟอร์ม (β = 0.308) - มีอิทธิพลเชิงบวกสูงสุด
2. ภาพลักษณ์ของไลฟ์สตรีมเมอร์ (β = 0.263) - มีอิทธิพลเชิงบวก
3. การปรับแต่งผลิตภัณฑ์ (β = 0.241) - มีอิทธิพลเชิงบวก
4. ราคา (β = 0.199) - มีอิทธิพลเชิงบวก
5. ความบันเทิง (β = -0.133) - มีอิทธิพลเชิงลบ
6. การปฏิสัมพันธ์ (β = -0.087) - มีอิทธิพลเชิงลบ

ข้อค้นพบที่สำคัญ การวิจัยพบว่าความบันเทิงและการปฏิสัมพันธ์ที่มากเกินไปมีผลเชิงลบต่อการตัดสินใจซื้อ ซึ่งแตกต่างจากความเชื่อทั่วไปที่ว่าปัจจัยเหล่านี้จะส่งเสริมการขาย โมเดลการวิจัยสามารถอธิบายความแปรปรวนของการตัดสินใจซื้อได้ร้อยละ 53.40 ผลการวิจัยนี้มีประโยชน์สำหรับผู้ประกอบการที่ต้องการพัฒนาธุรกิจผ่านการถ่ายทอดสด โดยควรเน้นการสร้างความภักดีต่อแพลตฟอร์ม การพัฒนาภาพลักษณ์ของไลฟ์สตรีมเมอร์ และการกำหนดราคาที่เหมาะสม พร้อมทั้งควรระมัดระวังไม่ให้มีความบันเทิงและการปฏิสัมพันธ์มากเกินไป

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1) รัฐบาลควรสนับสนุนการพัฒนาแพลตฟอร์มอีคอมเมิร์ซและการถ่ายทอดสด เช่น Douyin ผ่านการให้สิทธิประโยชน์ทางภาษีแก่ธุรกิจขนาดเล็กและผู้ประกอบการรายใหม่ รวมถึงการพัฒนาทักษะด้านดิจิทัลให้กับประชาชน เพื่อเสริมสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันในตลาดออนไลน์ ตลอดจนส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจดิจิทัลอย่างยั่งยืน

2) ธุรกิจขนาดเล็กและผู้ประกอบการที่มีการดำเนินธุรกิจผ่านแพลตฟอร์มอีคอมเมิร์ซและการถ่ายทอดสด ควรจะพิจารณาปัจจัยด้านความบันเทิงและการปฏิสัมพันธ์ เพราะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อของผู้บริโภค ที่ส่งผลทางตรงกันข้ามหรือลบ ด้วย

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรสำรวจปัจจัยเชิงจิตวิทยาและพฤติกรรม เช่น ประสบการณ์ของผู้ใช้ความน่าเชื่อถือของแพลตฟอร์ม และคุณภาพของเนื้อหาการถ่ายทอดสด เพื่อระบุว่าองค์ประกอบใด มีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างความภักดีของผู้บริโภค หรือทำการวิจัยเรื่องบทบาทของความสัมพันธ์ระหว่างอินฟลูเอนเซอร์กับผู้บริโภค

2) ควรวิเคราะห์เชิงลึกด้านคุณภาพของความบันเทิงและการปฏิสัมพันธ์ว่าความบันเทิงรูปแบบไหนที่อาจ "รบกวน" หรือทำให้เสียสมาธิในการรับข้อมูลการสื่อสารในการขายสินค้า รวมถึงการปฏิสัมพันธ์แบบใดที่ทำให้ผู้บริโภครู้สึกรำคาญ หรือมองว่าไม่เป็นมืออาชีพ

เอกสารอ้างอิง

Chen, Y. (2022). Research on Douyin as an e-commerce platform impacts the buying decisions of users. Highlights in Business, Economics and Management. 2(EMFT2022) 395-400.

Chen, Y. (2023). Relationships between live-streaming e-commerce and consumers' purchase intentions and corporate brand marketing: A survey based on China. International Journal of Trade, Economics and Finance. 14(3), 67-84.

Cochran, W. G. (1977). Sampling techniques. (3rd ed.). New York: John Wiley & Sons.

Jian, Y. (2024). A Deep Analysis of Live-Stream Marketing in Douyin from China. Proceedings of the 3rd International Conference on Business and Policy Studies. Online Available: DOI: 10.54254/2754-1169/78/20241847.

Jiang,S. (2023). Analysis of the Rise of Douyin. Lecture Notes in Education Psychology and Public Media. 4, 230-236.

Sun, X., Pelet, J., Dai, S., & Ma, Y. (2023). The Effects of Trust, Perceived Risk, Innovativeness, and Deal Proneness on Consumers' Purchasing Behavior in the Livestreaming Social Commerce Context. Sustainability. 15(23), 16320. Online Available: https://doi.org/10.3390/su152316320

Xiaoyu Xu, Jen-Her Wu., & Qi Li. (2020). What Drives Consumer Shopping Behavior in Live Streaming Commerce? Journal of Electronic Commerce Research. 21(3), 150-153.

Wang, Y., Lu, Z., Cao, P., Chu, J., Wang, H., & Wattenhofer, R. (2022). How live streaming changes shopping decisions in E-commerce: A study of live streaming commerce. Computer Supported Cooperative Work (CSCW). 31(4), 701-729.

Wongsunopparat, S., & Deng, B. (2021). Factors influencing purchase decision of Chinese consumer under live streaming E-commerce model. Journal of Small Business and Entrepreneurship, 9(2), 1-15.

Zhou, R., & Tong, L. (2022). A Study on the Influencing Factors of Consumers' Purchase Intention During Livestreaming e-Commerce: The Mediating Effect of Emotion. Frontiers in Psychology. 13, 1-14. Online Available: https://www.frontiersin.org/journals/psychology/articles/10.3389/fpsyg.2022.903023/full

การพัฒนาบุคลิกภาพตามหลักอริยมรรค

Personality Development According to Noble Eightfold Path

พระพัฒนะ รติโก (อุดมคำ)
Phra Pattana Ratigo (Audomkom)
พระอธิการนัฐวุฒิ สิริจนฺโท
Phra Adhikan Nattawut Siricando
พระครูภาวนาพัฒนบัณฑิต
Phrakru Bhavanaphatthanabandit
วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
E-mail: teddy.bo.ntk@gmail.com

Received: 23 July 2025; Revised: 25 April 2026; Accepted: 25 April 2026

บทคัดย่อ

งานวิทยานิพนธ์มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาการพัฒนาบุคลิกภาพ 2) เพื่อศึกษาการพัฒนาบุคลิกภาพตามหลักพระพุทธศาสนา 3) เพื่อศึกษาการพัฒนาบุคลิกภาพตามหลักอริยมรรค งานวิทยานิพนธ์นี้เป็นงานวิจัยวิเคราะห์เอกสาร โดยการศึกษาข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวข้อง ผลการวิจัยพบว่า : 1) บุคลิกภาพหมายถึง ลักษณะเฉพาะตัวของบุคคลที่แสดงออกผ่านพฤติกรรม ทัศนคติ และกระบวนการทางจิตใจ บุคลิกภาพแบ่งออกเป็นสองประเภทหลัก ได้แก่ บุคลิกภาพภายนอก ซึ่งสามารถมองเห็นได้ เช่น การแต่งตัว การพูดจา และบุคลิกภาพภายใน ซึ่งเกี่ยวข้องกับความคิด ทัศนคติ และอารมณ์ 2) การพัฒนาบุคลิกภาพตามหลักพระพุทธศาสนาสามารถแบ่งออกเป็นสองระดับ ได้แก่ การพัฒนาทางปัญญา ซึ่งเกี่ยวข้องกับศักยภาพในการบรรลุธรรม และการพัฒนาทางพฤติกรรม ซึ่งเกี่ยวข้องกับการแสดงออกทางกาย วาจา และจิตใจ นอกจากนี้ พระพุทธศาสนายังเน้นการพัฒนาบุคลิกภาพผ่านไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญา ซึ่งช่วยให้บุคคลสามารถควบคุมตนเอง พัฒนาจิตใจ และใช้ปัญญาแก้ปัญหาได้อย่างถูกต้อง 3) อริยมรรคเป็นแนวทางที่ครอบคลุมทุกด้านของชีวิต ทั้งความคิด การกระทำ และการดำเนินชีวิต ซึ่งช่วยให้ผู้ปฏิบัติสามารถพัฒนาตนเองในทุกมิติของชีวิต โดยเน้นที่การพัฒนา ศีล สมาธิ และปัญญา ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการบรรลุธรรม ได้แก่ สัมมาทิฏฐิ (ความเห็นชอบ) สัมมาสังกัปปะ (ความดำริชอบ) สัมมาวาจา (วาจาชอบ) สัมมากัมมันตะ (การกระทำชอบ) สัมมาอาชีวะ (อาชีพชอบ) สัมมาวายามะ (ความเพียรชอบ) สัมมาสติ (สติชอบ) และสัมมาสมาธิ (สมาธิชอบ)

คำสำคัญ : การพัฒนา, บุคลิกภาพ, อริยมรรค

Abstract

The thesis consisted of the following objectives: 1) to investigate personality development; 2) to explore personality development according to the principles of Buddhism; and 3) to examine personality development based on the Noble Eightfold Path. This thesis is a documentary research study conducted through the analysis of relevant literature and documents. The research findings reveal that: 1) Personality refers to an individual's unique characteristics that are expressed through behavior, attitudes, and mental processes. Personality can be categorized into two main types: external personality, which is observable—such as clothing and speech,—and internal personality, which involves thoughts, attitudes, and emotions. 2) Personality development according to Buddhist principles can be divided into two levels: cognitive development, which relates to one's potential for attaining enlightenment, and behavioral development, which pertains to expressions through body, speech, and mind. Furthermore, Buddhism emphasizes personality development through the Threefold Training—morality (sīla), concentration (samādhi), and wisdom (paññā). These principles help individuals develop self-control, cultivate the mind, and apply wisdom to solve problems appropriately. 3) The Noble Eightfold Path or Ariyamagga is a comprehensive guide that encompasses all aspects of life—thought, action, and daily conduct. It provides practitioners with a framework for holistic self-development, focusing on the cultivation of morality (sīla), concentration (samādhi), and wisdom (paññā), which are the essential foundations for attaining enlightenment. The path consists of sammā diṭṭhi (right view), sammā saṅkappa (right intention), sammā vācā (right speech), sammā kammanta (right action), sammā ājīva (right livelihood), sammā vāyāma (right effort), sammā sati (right mindfulness), and sammā samādhi (right concentration).

Keywords: Development; Personality; Ariyamagga

บทนำ

คำสอนในพระพุทธศาสนามุ่งเน้นที่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเอง โดยให้สำรวจตนเองจากสภาวะภายใน ซึ่งผิดกับจิตวิทยาทางตะวันตกที่พิจารณาพฤติกรรมการแสดงออกเป็นหลัก อย่างไรก็ตามหลักการทางจิตวิทยาคำนึงถึงผลของการปรับพฤติกรรม การพัฒนาบุคลิกภาพของบุคคล รวมทั้งการแก้ปัญหาทุกระดับในตัวบุคคลจะได้ผลสัมฤทธิ์ที่มีประสิทธิภาพสูงจะต้องมาจากตัวบุคคลนั่นเอง (Bandura, 1986) ซึ่งสอดรับกับหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา เมื่อเข้าใจตนเองถึงที่สุดก็สามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเองได้เป็นอย่างดี การประพฤติปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้า เป็นการปรับเปลี่ยนบุคลิกภาพของบุคคลให้เป็นไปในทางบวก เช่น เปลี่ยนจากผู้ที่มีลักษณะการแสดงออกที่ก้าวร้าว โมโหร้าย กลับมาเป็นผู้ที่มีสติปัญญาสามารถควบคุมตนเองได้ ดังนั้นการพัฒนาบุคลิกภาพในพระพุทธศาสนาจึงเป็นการปรับปรุงปรับเปลี่ยนบุคลิกภาพในส่วนรวมทั้งหมดของบุคคลหนึ่ง ที่นำธรรมะมาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของตนให้เป็นไปในทางที่ดีขึ้น เมื่อบุคคลเข้าใจตนเองอย่างลึกซึ้งก็สามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนได้ การ

ปฏิบัติตามหลักธรรม เช่น การมีสติและปัญญา จึงเป็นกระบวนการพัฒนาบุคลิกภาพจากภายในสู่ภายนอก (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2559)

บุคลิกภาพประกอบด้วยลักษณะของบุคคลในส่วนรวมทั้งหมด คือทั้งรูปลักษณะทางร่างกาย การแสดงออกทางพฤติกรรมที่ให้เห็นในรูปแบบของอารมณ์ ซึ่งผลรวมที่ประกอบเป็นบุคลิกภาพนี้ย่อมทำให้บุคคลมีความแตกต่างกัน (Allport, 1961) การพัฒนาบุคลิกภาพเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับมนุษย์ทุกคนอย่างมาก เพราะการพัฒนานั้นจะเป็นตัวที่ทำให้สิ่งต่างๆ มีความเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี เป็นที่ยอมรับของสังคม ดังนั้นเมื่อมนุษย์มีการพัฒนาบุคลิกภาพ ย่อมหมายความว่าบุคลิกภาพของมนุษย์นั้นย่อมได้รับการพัฒนาหรือปรับเปลี่ยนให้ดียิ่งขึ้นตามไปด้วย

บุคลิกภาพเป็นส่วนสำคัญของมนุษย์ในการที่จะช่วยส่งเสริมความสำเร็จในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านการเรียน การทำงาน การเข้าสังคม การได้รับการยอมรับจากสังคม รวมถึงการบรรลุเป้าหมายสูงสุดของชีวิต ซึ่งต้องอาศัยส่วนประกอบที่สำคัญนั่นคือบุคลิกภาพ ตามทัศนะจิตวิทยาแล้วบุคลิกภาพหมายถึงรูปแบบพฤติกรรมการแสดงออกที่เป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคล (McCrae & Costa, 1997) อันเป็นภาพสะท้อนความเป็นปัจเจกบุคคล รวมทั้งรูปแบบทางความคิดและอารมณ์ในการปรับตัวต่อสังคมสิ่งแวดล้อมที่มีความคงตัวชัดเจน เป็นรูปแบบเฉพาะตัวทางด้านจิตวิทยา และเป็นกระบวนการทำงานของร่างกายที่ควบคุมพฤติกรรมและความคิด ทำให้บุคคลมีความแตกต่างจากคนอื่น ส่วนบุคลิกภาพตามทัศนะพุทธปรัชญานั้นอธิบายถึงพฤติกรรมว่าเป็นการกระทำของบุคคล ทั้งที่ปรากฏและไม่ปรากฏออกมาภายนอก ซึ่งเป็นไปตามเจตจำนงหรือเจตนา พฤติกรรมของบุคคลถูกอธิบายว่าเป็น “กรรม” ซึ่งมีรากฐานมาจากเจตนา (เจตนาหัง ภิกขเว กมฺมํ วทามิ) (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) แสดงให้เห็นว่าบุคลิกภาพตามแนวพุทธมีรากฐานจากกระบวนการภายในจิตใจเช่นเดียวกัน

บุคลิกภาพมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตมนุษย์ในสังคมปัจจุบันเป็นอย่างมากทั้งในด้านบวกและด้านลบ บุคลิกภาพที่ดีทำให้ได้รับความเชื่อถือจากบุคคลที่แวดล้อม เป็นที่ชื่นชอบของคนโดยทั่วไปทำให้ผู้อื่นต้องการเข้าใกล้ พบปะสนทนาหรือติดต่อสื่อสาร คนที่มีบุคลิกภาพดีจึงมักประสบความสำเร็จในหน้าที่การงานมากกว่าคนที่บุคลิกภาพด้อยในสังคมทุกแห่ง (Robbins & Judge, 2017) การมีบุคลิกภาพที่ดีถือว่าเป็นเรื่องสำคัญ เป็นสิ่งที่สร้างความเชื่อมั่น เคารพศรัทธาตั้งแต่ครั้งแรกที่เห็น ตัวอย่างการมีบุคลิกภาพที่ดี เช่น พระพุทธเจ้าพระองค์นั้นทรงเป็นผู้ที่มีบุคลิกภาพที่ดี ทรงมีวิชาและจรณะที่สมบูรณ์แม้พระเจ้าพิมพิสารทรงเห็นพระพุทธเจ้าครั้งแรกในสมัยที่เสด็จออกผนวชก็เกิดความเลื่อมใสในเรื่องบุคลิกภาพของพระองค์ โดยที่ยังไม่เคยรู้ถึงอัธยาศัยมาก่อน ดังที่ปรากฏในพระไตรปิฎกว่า “พระองค์ทรงพอพระทัยบุคลิกลักษณะของพระมหาบุรุษมาก จึงทูลเชิญให้ครองราชย์สมบัติครึ่งหนึ่งแคว้นมคธ” หรืออุปติสสปริพาชกก่อนที่จะได้เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาก็อาศัยความเลื่อมใสในบุคลิกภาพของพระอัสสชิ คือได้เห็น “ท่านพระอัสสชิกำลังเที่ยวบิณฑบาตอยู่ในกรุงราชคฤห์ มีกิริยาก้าวไป ถอยกลับ แลดู เหลียวดู คู้เข้า เหยียดออก น่าเลื่อมใส มีจักษุทอดลง ถึงพร้อมด้วยอิริยาบถ แล้วคิดว่า ภิกษุรูปนี้คงเป็นองค์ใดองค์หนึ่ง ในบรรดาพระอรหันต์ จึงเข้าไปสนทนาด้วย” (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) จะเห็นได้ว่าบุคลิกภาพมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิต ทั้งในด้านส่วนตัว คือการดำรงชีวิตทั่วไปและด้านหน้าที่การงาน ผู้ที่มีบุคลิกภาพที่ดีย่อมเป็นที่ชื่นชอบของคนทั่วไป ส่งผลให้ประสบความสำเร็จในชีวิตด้านต่าง ๆ ทั้งยังได้รับความร่วมมือจากบุคคลอื่น ๆ ได้มากขึ้น

การศึกษาทางด้านบุคลิกภาพได้แยกการให้คำนิยามของบุคลิกภาพออกเป็น 2 ประเภท คือ บุคลิกภาพที่ปรากฏภายนอกและบุคลิกภาพภายใน (Ryckman, 2013) ในงานวิจัยนี้จะเน้นประเด็นการศึกษาในด้านการพัฒนาบคลิกภาพภายใน ซึ่งเป็นหลักการสำคัญของคำสอนทางพระพุทธศาสนา ที่ให้ละเว้นการทำ

ความชั่ว การทำความดี และทำจิตใจให้บริสุทธิ์ (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ที่สำคัญในงานวิจัยได้นำหลักธรรมมาปรับประยุกต์ใช้กับการดำรงชีวิตในปัจจุบัน เพื่อให้เกิดการพัฒนาบุคลิกภาพของบุคคลทั้งภายนอกและภายในที่แท้จริง

ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเรื่องการพัฒนาบุคลิกภาพของบุคคลตามหลักอริยมรรค เพื่อความสำเร็จในชีวิตและการบรรลุเป้าหมาย การเข้าถึงภาวะที่สมบูรณ์ของความเป็นมนุษย์ มีบุคลิกภาพที่งดงามทั้งภายนอกและภายใน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1) เพื่อศึกษาการพัฒนาบุคลิกภาพ

2) เพื่อศึกษาการพัฒนาบุคลิกภาพตามหลักพระพุทธศาสนา

3) เพื่อศึกษาการพัฒนาบุคลิกภาพตามหลักอริยมรรค

วิธีดำเนินการวิจัย

1) รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงวิเคราะห์โดยศึกษาคนควาทางเอกสาร มีขั้นตอนดังนี้

1) ศึกษาคนควารวบรวมขอมูลที่เกี่ยวของกับการพัฒนาบุคลิกภาพ แบงเปน 2 แหลงขอมูล คือ

1.1) ข้อมูลปฐมภูมิ: คัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา

1.2) ข้อมูลทุติยภูมิ: หนังสือ เอกสาร บทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2) ศึกษา วิเคราะหตีความขอมูลที่รวบรวมได

3) เรียบเรียงและนำเสนอผลงาน

ผลการวิจัย

1) การพัฒนาบุคลิกภาพ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาบุคลิกภาพที่นักวิชาการด้านจิตวิทยา มนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ ได้กล่าวถึง ดังนี้

1. แนวคิดบุคลิกภาพ

บุคลิกภาพ คือ ลักษณะเฉพาะทั้งภายนอกและภายในของบุคคล ที่ส่งผลต่อวิธีคิด รู้สึก และพฤติกรรม ทำให้ผู้อื่นสามารถจดจำและแยกแยะความแตกต่างระหว่างบุคคลได้ การประชุมมุมมองของนักวิชาการ พบว่า บุคลิกภาพประกอบด้วยองค์ประกอบที่มองเห็นได้ เช่น รูปร่าง หน้าตา และกิริยาท่าทาง รวมถึงสิ่งที่มองไม่เห็น เช่น ทัศนคติ ค่านิยม และสติปัญญา การพัฒนาบุคลิกภาพจึงครอบคลุมทั้งการฝึกฝนพฤติกรรมภายนอกและการอบรมทักษะทางจิตใจภายในเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคม (กันยา สุวรรณแสง, 2550)

ลักษณะทั่วไปของบุคลิกภาพ บุคลิกภาพของแต่ละบุคคลเกิดจากปัจจัยสำคัญหลายประการที่รวมเป็นหนึ่งเดียวกัน เริ่มตั้งแต่องค์ประกอบทางพันธุกรรมซึ่งกำหนดรูปร่าง หน้าตา และสมรรถภาพทางกายพื้นฐาน (สถิต วงศ์สวรรค์, 2550) ตลอดจนอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมและการเลี้ยงดูในครอบครัว โรงเรียน และชุมชน ซึ่งปลูกฝังค่านิยม ทัศนคติ และทักษะการปรับตัว (กันยา สุวรรณแสง, 2550) การปฏิสัมพันธ์ทางสังคมยังช่วยให้บุคคลเรียนรู้วิธีการสื่อสาร การสร้างภาพลักษณ์ และการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์กับผู้อื่น (นิภา นิธยายน, 2550) ส่วนการเรียนรู้จากประสบการณ์ชีวิต ทั้งความสำเร็จและความผิดพลาด จะช่วยปรับเปลี่ยน

องค์ประกอบทางจิตใจ เช่น ความมั่นใจ อารมณ์ และค่านิยม ให้สอดคล้องกับบริบทต่าง ๆ ที่ผ่านเข้ามาในชีวิต (นันท์นภัส ตั้งภรณ์พรรณ, 2553)

ความสำคัญของบุคลิกภาพ บุคลิกภาพมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำรงชีวิตและความสำเร็จของบุคคล เนื่องจากเป็นองค์ประกอบหลักที่ช่วยให้ผู้คนสามารถปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ต่าง ๆ ได้รวดเร็วและมีความยืดหยุ่นทางอารมณ์ อีกทั้งยังส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ภายในครอบครัว ที่ทำงาน และสังคมให้มั่นคงยิ่งขึ้น ช่วยให้ผู้มีบุคลิกภาพที่ดีมีความเชื่อมั่นในตนเองในการสื่อสารและการนำเสนอสารอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นปัจจัยกำหนดโอกาสทางอาชีพและการได้รับการยอมรับจากผู้ร่วมงานและนายจ้าง ตลอดจนส่งผลให้บุคคลนั้นก้าวหน้าในสายอาชีพและมีชีวิตที่สมดุล (นิภา นิธยายน, 2550)

บุคลิกภาพที่ดีสะท้อนถึงการมีสุขภาพกายและจิตที่สมบูรณ์ เริ่มต้นด้วยร่างกายที่แข็งแรงและสมส่วน ควบคู่กับอารมณ์ที่มั่นคง สามารถควบคุมความรู้สึกและแสดงอารมณ์ได้อย่างเหมาะสม โดยเครียดเกินเหตุ นอกจากนี้ บุคคลที่มีบุคลิกภาพดีจะสามารถปรับตัวให้สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมและผู้คนรอบข้างได้อย่างรวดเร็ว สร้างความสัมพันธ์อันดี ด้วยการแสดงออกที่สุภาพเรียบร้อย ทั้งในการพูดจาและกิริยาท่าทาง ความอดทนและความซื่อสัตย์ยังเป็นคุณลักษณะที่ทำให้เกิดความไว้วางใจ ในขณะที่การมีเหตุผลและความกระตือรือร้นจะช่วยส่งเสริมการทำงานร่วมกันและการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (สถิต วงศ์สวรรค์, 2550)

2. การพัฒนาบุคลิกภาพ

การพัฒนาบุคลิกภาพเป็นกระบวนการที่ผสมผสานทฤษฎีหลักหลายสำนัก ตั้งแต่การวิเคราะห์จิตใต้สำนึกของฟรอยด์ ที่ชี้ว่าพัฒนาการในวัยเด็กเป็นรากฐานสำคัญ (โสภา ชปีลมันน์, 2536) ไปจนถึงทฤษฎีบุคลิกภาพแบบคุณลักษณะ (Trait Theory) ของออลพอร์ต, แคทเทล และอีเซงค์ ที่เน้นคุณสมบัติทางจิตใจ เช่น ความเปิดเผยและความมั่นคงทางอารมณ์ รวมถึงทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของบันดูรา ซึ่งเห็นว่าการสังเกตและเลียนแบบพฤติกรรมผู้อื่นเป็นเครื่องมือหลักในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม (นพมาศ ธีรเวคิน, 2540) นอกจากนี้ ทฤษฎีตามรูปร่างของเชลล์ดอนยังสะท้อนว่าโครงสร้างร่างกายมีส่วนสัมพันธ์กับลักษณะบุคลิก และทฤษฎีของแอดเลอร์ชี้ให้เห็นว่าแรงจูงใจในการพัฒนาตนเองมาจากความพยายามชดเชยปมด้อย (โสภา ชปีลมันน์, 2536) ด้วยการนำแนวคิดเหล่านี้มาปรับใช้ในชีวิต จึงช่วยให้บุคคลสามารถฝึกฝนทั้งพฤติกรรมภายนอกและทัศนคติภายใน เพื่อบรรลุบุคลิกภาพที่สอดคล้องกับเป้าหมายและบริบทของตนเอง

2) การพัฒนาบุคลิกภาพตามหลักพระพุทธศาสนา

การพัฒนาบุคลิกภาพตามหลักพระพุทธศาสนาอาศัยอริยมรรคมีองค์แปดเป็นแนวทางในการฝึกฝนให้เกิดความสมดุลทั้งกาย วาจา และใจ โดยเริ่มจากการรักษาพฤติกรรมกาย (กายสุจริต) ด้วยการสำรวมกาย หลีกเลี่ยงการเบียดเบียน และยึดมั่นในศีลเพื่อสร้างวินัยและความสงบในร่างกาย ต่อมาควบคุมการใช้วาจา (วจีสุจริต) ด้วยการเจรจาอย่างสุภาพ ไพเราะ และเป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น ตามสัมมาวาจามรรค เพื่อคงไว้ซึ่งสัมพันธภาพอันดีในสังคม จากนั้นพัฒนาจิตใจ (มโนสุจริต) ด้วยการฝึกสมาธิและเจริญสติ ฝึกละลดความโลภ โกรธ หลง ตามสัมมาสติและสัมมาสมาธิสำเร็จเป็นพื้นฐานในการทรงตัวทางอารมณ์ ขั้นต่อมาใช้ปัญญา (ปัญญาภาวนา) พิจารณาไตรลักษณ์และอริยสัจสี่ วิเคราะห์เหตุปัจจัยของทุกข์และมรรค เพื่อให้เกิดปัญญาอันรุ่งโรจน์ตามสัมมาทิฐิ สนับสนุนการดำเนินชีวิตอย่างมีสติและเมตตา การปฏิบัติตามองค์มรรคทั้งแปดจะนำไปสู่การบรรลุวิปัสสนาญาณและการพ้นทุกข์ สะท้อนให้เห็นการพัฒนาบุคลิกภาพที่ยั่งยืนบนฐานคุณธรรมและปัญญาแห่งพระพุทธศาสนา (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546)

3) การพัฒนาบุคลิกภาพตามหลักอริยมรรค

อริยมรรค หรือที่เรียกเต็มว่า อริยมรรคมีองค์ 8 เป็นหลักธรรมสำคัญที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้เป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อการดับทุกข์ และบรรลุถึงนิพพาน ซึ่งถือเป็นเป้าหมายสูงสุดของชีวิตในพระพุทธศาสนา อริยมรรคนี้ปรากฏใน ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร โดยเป็นมัชฌิมาปฏิปทาที่เว้นจากสุดโต่งทั้งสอง คือ กามสุขัลลิกานุโยค และอัตตกิลมถานุโยค (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย อริยมรรคมีองค์ 8 นี้แล เป็นเครื่องออกไปจากทุกข์” (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ซึ่งหมายถึงว่าอริยมรรคนี้เป็นทางเดียวที่นำไปสู่ความดับแห่งทุกข์ และนำไปสู่การตรัสรู้โดยสมบูรณ์ อริยมรรคจึงไม่ใช่เพียงแนวทางในการปฏิบัติธรรมเพื่อบรรลุธรรมเท่านั้น แต่ยังเป็นกระบวนการที่สามารถนำมาใช้ในการพัฒนาบุคลิกภาพ ทั้งในด้านพฤติกรรม จิตใจ และปัญญาอย่างสมดุลและเป็นระบบ

หลักอริยมรรคนี้ เป็นแนวทางที่ครอบคลุมทุกด้านของชีวิต ได้แก่ ความคิด คำพูด การกระทำ การดำเนินชีวิต การงาน และการฝึกฝนจิตใจให้มีสติและสมาธิ (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ซึ่งหากบุคคลนำไปปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ จะทำให้เกิดการพัฒนาบุคลิกภาพทั้งในระดับพฤติกรรมภายนอกและภาวะภายในอย่างแท้จริง อริยมรรคมีองค์ มีทั้งหมด 8 ข้อ ได้แก่

1. สัมมาทิฏฐิ (ความเห็นชอบ)
2. สัมมาสังกัปปะ (ความดำริชอบ)
3. สัมมาวาจา (การพูดชอบ)
4. สัมมากัมมันตะ (การกระทำชอบ)
5. สัมมาอาชีวะ (การเลี้ยงชีพชอบ)
6. สัมมาวายามะ (ความเพียรชอบ)
7. สัมมาสติ (การระลึกชอบ)
8. สัมมาสมาธิ (สมาธิชอบ) (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

การพัฒนาบุคลิกภาพตามหลักพระพุทธศาสนา มุ่งเน้นที่การขัดเกลาความคิด การกระทำ และจิตใจให้สอดคล้องกับหลักธรรม โดยเฉพาะ “อริยมรรคมีองค์ 8” ซึ่งถือเป็นหนทางสายกลางที่นำไปสู่ความสงบ ความหลุดพ้น และสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาบุคลิกภาพได้อย่างรอบด้าน

1. การพัฒนาบุคลิกภาพตามหลักสัมมาทิฏฐิ

การพัฒนาบุคลิกภาพตามสัมมาทิฏฐิ เป็นการพัฒนา “ความเข้าใจถูกต้อง” เกี่ยวกับชีวิตและธรรมชาติ โดยเฉพาะในอริยสัจ 4 และไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกข์ และอนัตตา ผู้ที่มีความเห็นชอบจะสามารถปล่อยวางความยึดมั่นได้ มีทัศนคติเชิงบวก มองโลกตามความเป็นจริง และเผชิญกับปัญหาได้อย่างมั่นคงทางจิตใจ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณธรรม และบุคลิกภาพที่สงบ สง่า มีเหตุผล

2. การพัฒนาบุคลิกภาพตามหลักสัมมาสังกัปปะ

สัมมาสังกัปปะคือความคิดที่ถูกต้อง พัฒนาความคิดด้านบวก เช่น ดำริในการออกจากกาม การไม่พยาบาท และไม่เบียดเบียน ช่วยขจัดเจตนาไม่ดี และส่งเสริมความเมตตา กรุณา ความเข้าใจตนเองและผู้อื่น ผู้ที่ฝึกสัมมาสังกัปปะจะมีบุคลิกภาพที่นุ่มนวล ใจเย็น มีจิตใจสะอาด และมีแรงบันดาลใจในการทำสิ่งดีงาม

3. การพัฒนาบุคลิกภาพตามหลักสัมมาวาจา

การพูดชอบ หมายถึง การละเว้นวจีทุจริต 4 ได้แก่ พูดเท็จ ส่อเสียด คำหยาบ และเพ้อเจ้อ ผู้ที่พูดถูกต้องจะมีบุคลิกภาพที่น่าเชื่อถือ สุภาพ และสร้างสัมพันธ์อันดีกับผู้อื่นได้ดี นำมาซึ่งความไว้ใจในหมู่คณะและสังคม การเจรจาชอบยังเป็นการฝึกควบคุมตนเอง และส่งเสริมการใช้วาจาเป็นเครื่องมือเพื่อความเข้าใจ

4. การพัฒนาบุคลิกภาพตามหลักสัมมากัมมันตะ

สัมมากัมมันตะคือ การกระทำชอบ ได้แก่ การเว้นจากฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ และประพฤติผิดในกาม เป็นการส่งเสริมพฤติกรรมที่ดี มีวินัย เคารพในชีวิตและทรัพย์สินของผู้อื่น การฝึกข้อนี้ทำให้บุคลิกภาพของผู้ปฏิบัติดูมีความน่าไว้วางใจ มีศีลธรรม และดำเนินชีวิตด้วยจิตใจอันสงบสุข ปราศจากความเบียดเบียน

5. การพัฒนาบุคลิกภาพตามหลักสัมมาอาชีวะ

การเลี้ยงชีพโดยชอบ หมายถึง การประกอบอาชีพที่สุจริต ไม่ผิดศีลธรรม เช่น ไม่ค้าสัตว์ ค้ามนุษย์ ค้ายาเสพติด หรือหลอกลวง การฝึกข้อนี้ช่วยสร้างความมั่นคงทางจิตใจ มีศักดิ์ศรีในอาชีพ บุคลิกภาพจึงสะท้อนความซื่อสัตย์ สุจริต และน่าเคารพ ส่งผลต่อภาพลักษณ์ทั้งส่วนตัวและในหน้าที่การงาน

6. การพัฒนาบุคลิกภาพตามหลักสัมมาวายามะ

ความเพียรชอบคือ ความพยายามในการละความชั่ว สร้างความดี และรักษาความดีไว้ ผู้ที่มีสัมมาวายามะจะไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค มีความพากเพียร มั่นคง และดำเนินชีวิตอย่างมีเป้าหมาย การพัฒนาบุคลิกภาพในข้อนี้ ทำให้เป็นผู้มีระเบียบ วินัย และเป็นแบบอย่างด้านความอดทน

7. การพัฒนาบุคลิกภาพตามหลักสัมมาสติ

สัมมาสติคือ การระลึกอยู่กับกาย เวทนา จิต และธรรม ผู้มีสติย่อมควบคุมอารมณ์ได้ดี ไม่เผลอไผลในสิ่งยั่วยุ การฝึกสัมมาสติช่วยพัฒนาบุคลิกภาพให้มีความรอบคอบ สุขุม ใจเย็น และมีสมาธิ ผู้มีสติสามารถดำเนินชีวิตอย่างมีสติสัมปชัญญะ และรับมือกับเหตุการณ์ต่าง ๆ อย่างสงบ

8. การพัฒนาบุคลิกภาพตามหลักสัมมาสมาธิ

สัมมาสมาธิคือ การตั้งจิตให้มั่น ไม่ฟุ้งซ่าน และมีสติจดจ่อในสิ่งที่ทำ ผู้ที่ฝึกสมาธิจะมีจิตใจที่มั่นคง ควบคุมอารมณ์ได้ดี และมีความสุขจากภายใน การมีสมาธิส่งเสริมบุคลิกภาพให้สงบ แน่วแน่ และมีพลังในการทำงานหรือเผชิญปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ

สรุป การพัฒนาบุคลิกภาพตามหลักอริยมรรคเป็นการพัฒนาเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมและบุคลิกภาพที่สมบูรณ์ เป็นรากฐานของการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง การพัฒนาบุคลิกภาพเริ่มต้นด้วยสัมมาทิฏฐิที่ช่วยให้เกิดความเข้าใจในความเป็นจริงและมุมมองที่ถูกต้อง สัมมาสังกัปปะเป็นแรงผลักดันให้มีความตั้งใจที่ดีในการปฏิบัติตนในทุกสถานการณ์ สัมมาวาจาช่วยส่งเสริมการสื่อสารที่สุภาพและมีความรับผิดชอบต่อผู้อื่น สัมมากัมมันตะและสัมมาอาชีวะมีบทบาทในการสร้างกรรมดีและเสริมสร้างความมั่นคงในชีวิต การฝึกฝนสัมมาวายามะร่วมกับสัมมาสติและสัมมาสมาธิช่วยให้จิตใจมีความสงบและสมดุล แนวทางอริยมรรคเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาบุคลิกภาพที่นำไปสู่ความสุขและความเจริญในชีวิต

อภิปรายผล

งานวิจัย เรื่อง การพัฒนาบุคลิกภาพตามหลักอริยมรรค มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการพัฒนาบุคลิกภาพตามหลักอริยมรรค ซึ่งเป็นหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา โดยการศึกษาเอกสารในทางพระพุทธศาสนา แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง รวบรวมข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ สังเคราะห์ แล้วอภิปรายผลได้ดังนี้

1) การพัฒนาบุคลิกภาพ พบว่าการพัฒนาบุคลิกภาพประกอบด้วยปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาของบุคคลทั้งภายในและภายนอก โดยเฉพาะการพัฒนาในมิติของสุขภาพกาย อารมณ์ ทัศนคติ ความคิด และพฤติกรรมซึ่งได้รับอิทธิพลจากทฤษฎีทางจิตวิทยาต่าง ๆ เช่น ทฤษฎีของฟรอยด์ จุง และบันดูรา รวมถึงหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่มุ่งเน้นการพัฒนาความสมดุลของชีวิต มีมุมมองที่ครอบคลุมทั้งด้านภายในและภายนอก แต่ให้ความสำคัญกับความสมดุลของคุณธรรมและจิตใจเป็นรากฐาน สอดคล้องกับงานของ Albert Bandura (1977) ที่พบว่า พฤติกรรมของบุคคลเป็นผลมาจากกระบวนการภายใน ได้แก่ ความคิด ความเชื่อ และการควบคุมตนเอง ซึ่งส่งผลต่อการแสดงออกภายนอกอย่างมีนัยสำคัญ

นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับการศึกษาของ Ernest H. O'Boyle Jr. และคณะ (2011) ที่พบว่า ความสามารถในการจัดการอารมณ์และทัศนคติของบุคคลมีผลต่อพฤติกรรมและบุคลิกภาพในการดำรงชีวิตและการทำงาน

2) การพัฒนาบุคลิกภาพตามหลักพระพุทธศาสนา พบว่าการพัฒนาบุคลิกภาพตามแนวทางพระพุทธศาสนา เป็นการฝึกฝนบุคลิกภาพในมิติที่ลึกซึ้ง โดยเน้นการขัดเกลาทางกาย วาจา และใจ อันมีหลัก “อริยมรรคมีองค์แปด” เป็นแนวทางสำคัญในการอบรมตนเองอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะในส่วนของศีล สมาธิ และปัญญา ที่ช่วยส่งเสริมให้บุคคลมีพฤติกรรมที่สงบเรียบร้อย ควบคุมอารมณ์ได้ดี มีจิตใจที่เมตตา และดำรงชีวิตอย่างมีสติสัมปชัญญะ ซึ่งจะส่งผลต่อบุคลิกภาพภายนอกอย่างเป็นธรรมชาติ ซึ่งสอดคล้องกับ ปาลญา นามเข็ม (2560) ที่ได้ทำการวิจัยเรื่อง ศึกษาวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาบุคลิกภาพตามหลักพระพุทธศาสนาของบุคลากรธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ในบางประเด็นที่สำคัญ คือ การใช้หลักพระพุทธศาสนาในการพัฒนาบุคลิกภาพ แต่งานของปาลญาเน้นการประยุกต์ใช้หลักธรรมให้เหมาะสมกับ บริบทการทำงานและชีวิตประจำวันของบุคลากรธนาคาร โดยพิจารณาว่า บุคลิกภาพที่ดีไม่เพียงส่งผลต่อความสุขภายใน แต่ยังเชื่อมโยงกับประสิทธิภาพในการทำงาน เช่น ความมีวินัย ความรับผิดชอบ และการสื่อสารในองค์กร ของผู้วิจัยมุ่งเน้นการพัฒนาบุคลิกภาพในเชิง อุดมคติ ทางพระพุทธศาสนา คือการฝึกฝนเพื่อไปสู่ความพ้นทุกข์ และการบรรลุจุดหมายสูงสุดของชีวิต โดยเน้นการบ่มเพาะจิตใจอย่างลึกซึ้งผ่านสมาธิและปัญญา ซึ่งอาจเป็นการพัฒนาบุคลิกภาพในมิติ ทางธรรม แตกต่างจากงานของปาลญา ที่เชื่อมโยงพระธรรมเข้ากับชีวิตการทำงานในมิติ ทางโลก

3) การพัฒนาบุคลิกภาพตามหลักอริยมรรค จากการศึกษาการพัฒนาบุคลิกภาพตามหลักอริยมรรค พบว่า องค์ประกอบของอริยมรรคทั้ง 8 ประการ ได้แก่ สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิ ล้วนส่งผลโดยตรงต่อการขัดเกลาความคิด การกระทำ และจิตใจของบุคคล อันเป็นพื้นฐานของการมีบุคลิกภาพที่ดีงามทั้งด้านพฤติกรรม จริยธรรม และภาวะทางจิตใจ สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระพิรุณ วุฑฺฒิธมฺโม (2558) ที่ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาบุคลิกภาพตามหลักพุทธธรรมในพระไตรปิฎก” ซึ่งพบว่า บุคลิกภาพของบุคคลสามารถขัดเกลาได้โดยการยึดหลักธรรมเป็นแนวทางชีวิต โดยเฉพาะอริยมรรคมีองค์ 8 ที่เปรียบเสมือน แนวทางการฝึกอบรมจิตและพฤติกรรมอย่างเป็นระบบ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากผู้มีอารมณ์รุนแรงหรือขาดวินัย ไปสู่ผู้ที่มีความสงบสุขและมีคุณธรรม

องค์ความรู้ใหม่

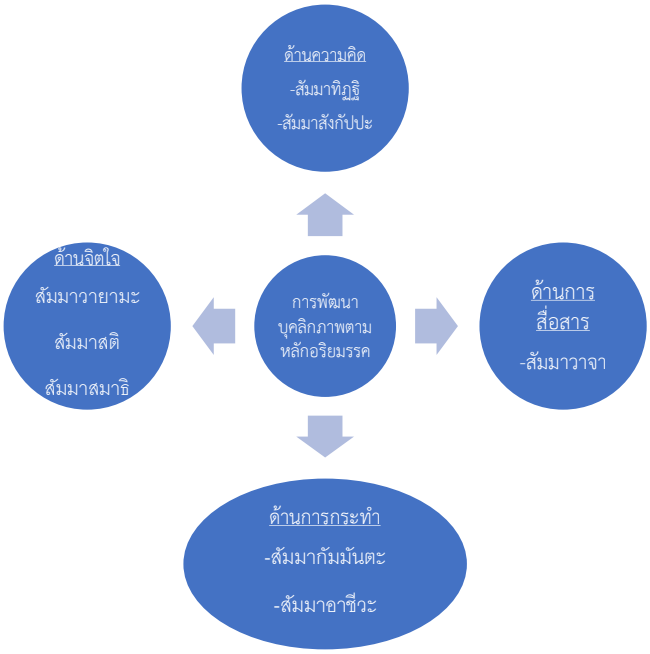
การนำอริยมรรคมาใช้ในการพัฒนาบุคลิกภาพเป็นแนวทางที่ช่วยให้บุคคลสามารถพัฒนาตนเองได้อย่างสมดุล โดยมีหลักสำคัญคือ

1) พัฒนาด้านความคิด ผ่านสัมมาทิฏฐิและสัมมาสังกัปปะ ทำให้มีมุมมองที่ถูกต้องต่อชีวิต

2) พัฒนาด้านการสื่อสาร ผ่านสัมมาวาจา ทำให้เป็นผู้มีวาจาสุภาพและสร้างสรรค์

3) พัฒนาด้านการกระทำ ผ่านสัมมากัมมันตะและสัมมาอาชีวะ ทำให้ดำเนินชีวิตอย่างมีศีลธรรม

4) พัฒนาด้านจิตใจ ผ่านสัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิ ทำให้จิตใจสงบและมีสมาธิ

ภาพที่ 2 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) ควรส่งเสริมให้สถาบันการศึกษาทั้งในระดับโรงเรียนและมหาวิทยาลัยบรรจุหลักอริยมรรคเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตร เพื่อปลูกฝังแนวคิดเรื่องศีล สมาธิ และปัญญาให้เป็นพื้นฐานของการพัฒนาบุคลิกภาพของเยาวชน

2) ควรมีนโยบายสนับสนุนให้หน่วยงานรัฐและเอกชนใช้หลักอริยมรรคเป็นแนวทางในการพัฒนาบุคลากร เพื่อสร้างจริยธรรมในการทำงานและพฤติกรรมที่ส่งเสริมความสมดุลทางอารมณ์

3) ควรมีโครงการอบรมสำหรับพระสงฆ์และผู้นำชุมชนให้เข้าใจแนวทางการพัฒนาบุคลิกภาพตามหลักอริยมรรค เพื่อสามารถนำไปเผยแผ่และปรับใช้กับการทำงานด้านศาสนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

1) ควรนำหลักการพัฒนาบุคลิกภาพตามหลักอริยมรรคไปใช้ในงานแนะแนวและการให้คำปรึกษาทั้งในด้านการศึกษาและการพัฒนาตนเอง

2) ควรพัฒนาโครงการฝึกอบรมที่นำอริยมรรคมาใช้เป็นแนวทางในการฝึกสมาธิและเกิดปัญญา เพื่อช่วยให้บุคคลพัฒนาตนเองทั้งในด้านความคิดและพฤติกรรม

3) ควรมีการผลิตสื่อ เช่น หนังสือ คู่มือ และสื่อออนไลน์ เพื่อให้ประชาชนทั่วไปสามารถเข้าถึงความรู้เกี่ยวกับอริยมรรคและสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1) ศึกษาผลกระทบของการฝึกอริยมรรคต่อพฤติกรรมทางสังคม ควรมีการศึกษาผลของการนำอริยมรรคไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างในบริบทต่าง ๆ เช่น นักศึกษา พนักงาน หรือผู้สูงอายุ เพื่อวัดผลด้านพฤติกรรมและจิตใจ

2) ศึกษาเปรียบเทียบหลักอริยมรรคกับทฤษฎีทางจิตวิทยาหรือการพัฒนาตนเองแนวใหม่ เพื่อให้เกิดการบูรณาการความรู้

3) ศึกษาว่าอริยมรรคสามารถนำไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตในยุคปัจจุบันได้อย่างไร โดยเฉพาะในสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

เอกสารอ้างอิง

กันยา สุวรรณแสง. (2550). การพัฒนาบุคลิกภาพ. กรุงเทพมหานคร: บำรุงสาส์น.

นิภา นิธยายน. (2550). การปรับตัวและบุคลิกภาพจิตวิทยาการศึกษาและชีวิต. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.

นันท์นภัส ตั้งภรณ์พรรณ. (2553). แบบความสัมพันธ์ระหว่างบุคลิกภาพกับการเผชิญปัญหาและฝ่าฟันอุปสรรคของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.

นพมาศ ธีรเวคิน. (2540). ทฤษฎีบุคลิกภาพและการปรับตัว. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ปาลญา นามเข็ม. (2560). ศึกษาวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาบุคลิกภาพตามหลักพระพุทธศาสนาของบุคลากรธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร. ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพิรุณ วุฑฺฒิธมฺโม (ตะเนาว์). (2545). การพัฒนาบุคลิกภาพในพระพุทธศาสนา. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานพ.ศ. ๒๕๔๒. กรุงเทพมหานคร : บริษัทนานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.

สถิต วงษ์สวรรค์. (2550). การพัฒนาบุคลิกภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: รวมสาส์น.

โสภา ชปีลมันน์. (2536). บุคลิกภาพและพัฒนาการ : แนวโน้มสู่พฤติกรรมปกติและการมีพฤติกรรมเบี่ยงเบนของเด็กและเยาวชน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ โอ เอส พริ้นติ้ง เฮ้าส์.

Bandura, A. (1977). Self-efficacy: Toward a unifying theory of behavioral change. Psychological Review. 84(2), 191–215.

O'Boyle, E. H., Humphrey, R. H., Pollack, J. M., Hawver, T. H., & Story, P. A. (2011). The relation between emotional intelligence and job performance: A meta-analysis. Journal of Organizational Behavior. 32(5), 788–818.

กลยุทธ์การบริหารเพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เขต 9

Educational Administration Strategies for Enhancing Efficiency in Ecclesiastical General Education Section of Phrapariyattidhamma School in the Northeastern Region Group 9

พระครูอุดมธรรมาจารย์ ชยธมฺโม (พระคุณเลิศ)
Phrakruudomhammajarn Chayadhammo (Phrakunlert)
พระเมธีวัชราภรณ์
Phrametheewatcharaphor
วิมลพร สุวรรณแสนทวี
Vimonporn Suwanseantavee
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Mahamakut Buddhist University
E–mail: Phrakunlert@gmail.com
E–mail: vimonporn084@gmail.com

Received: 26 July 2025; Revised: 25 April 2026; Accepted: 26 April 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาองค์ประกอบการบริหารเพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา (2) ศึกษาสภาพปัจจุบันสภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นของการบริหาร (3) สร้างและยืนยันกลยุทธ์การบริหาร กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ 1) ผู้จัดการ 17 รูป 2) ผู้อำนวยการ 17 รูป 3) รองผู้อำนวยการ 33 รูป/คน และ 4) ครูผู้สอน 187 รูป/คน รวมทั้งสิ้น 254 รูป/คน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 4 รูป และผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 7 รูป/คน เครื่องมือที่ใช้มี 3 ชนิด ได้แก่ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ และแบบประเมินกลยุทธ์ สำหรับแบบสอบถามมีลักษณะตอบสนองคู่แบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ความเที่ยงตรงของสภาพปัจจุบันระหว่าง 0.85-1.00 ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.97 สภาพที่พึงประสงค์ระหว่าง 0.85-1.00 ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.91 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการจัดลำดับความต้องการจำเป็น $PNI_{modified}$

ผลการวิจัย 1. องค์ประกอบการบริหารเพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพ องค์ประกอบ 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการบริหารงานวิชาการ 8 ตัวบ่งชี้ 2) ด้านการบริหารงบประมาณ 8 ตัวบ่งชี้ 3) ด้านการบริหารงานบุคคล 8 ตัวบ่งชี้ 4) ด้านการบริหารงานทั่วไป 8 ตัวบ่งชี้ รวม 32 ตัวบ่งชี้ 2. สภาพปัจจุบันโดยรวม อยู่ในระดับปานกลาง สภาพที่พึงประสงค์ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ความต้องการจำเป็น 1) การบริหารงานวิชาการ 2) การบริหารงานงบประมาณ 3) การบริหารงานบุคคล 4) การบริหารงานทั่วไป 3. กลยุทธ์การบริหารเพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพ มี 4 กลยุทธ์ 4 เป้าประสงค์ 25 มาตรการ 15 ตัวชี้วัด ผลการประเมินกลยุทธ์การบริหาร ทุกกลยุทธ์และทุกมาตรการมีความเหมาะสม ความเป็นไปได้อยู่ในระดับมาก-มากที่สุด

คำสำคัญ: กลยุทธ์การบริหาร, การเสริมสร้างประสิทธิภาพ, โรงเรียนพระปริยัติธรรม

Abstract

The objectives of this dissertation were (1) to study the administrative components enhancing efficiency in ecclesiastical general education section of Phrapariyattidhamma School in the Northeastern Region Group 9. (2) to study the current conditions, desired conditions and needs of enhancing efficiency in ecclesiastical general education section of Phrapariyattidhamma School in the Northeastern Region Group 9. (3) to create and confirm enhancing efficiency in ecclesiastical general education section of Phrapariyattidhamma School in the Northeastern Region Group 9. The sample consisted of 17 school managers, 17 school directors, 33 deputy directors, and 187 teachers, totaling 254 participants, 4 key informants in the interview and 7 qualified strategic evaluators/persons. The 3 types of instruments used: questionnaires, interviews and assessments. The research employed three types of instruments: a questionnaire, an interview form, and a strategy evaluation form. The questionnaire utilized a 5-point Likert scale to measure responses. For the current conditions, the content validity ranged from 0.85 to 1.00, and the reliability coefficient was 0.97. For the desired conditions, the content validity also ranged from 0.85 to 1.00, with a reliability coefficient of 0.91. The statistic used in data analysis included of frequency, percentage, mean, standard deviation, and techniques for prioritizing needs $PNI_{modified}$

The results showed that 1. The administrative components to enhance efficiency in Buddhist schools consist of 4 components, namely 4 areas: 1) Academic administration 8 indicators, 2) Budget administration 8 indicators, 3) Personnel administration 8 indicators, 4) General administration 8 indicators, 32 indicators. 2. The overall current condition was at a moderate level, while the desired condition was at a high level. The prioritized needs were: 1) Academic Administration 2) Budget Administration 3) Personnel Administration 4) General Administration. 3. Management strategies to enhance efficiency in Buddhist schools have 4 strategies, 4 objectives, 25 measures, and 15 success indicators. The results of the evaluation of management strategies to enhance efficiency found that all strategies and measures are appropriate, with a high to maximum level of feasibility, and can be effectively used for development.

Keywords: Management Strategies, Enhancing Efficiency, Phrapariyattidhamma Schools

บทนำ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 กำหนดให้บุคคลมีสิทธิเสมอภาคในการได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12 ปี โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย และต้องมีคุณภาพอย่างทั่วถึง (ราชกิจจานุเบกษา, 2560) ขณะเดียวกัน พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2545 ได้เน้นให้การศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อพัฒนาคนให้สมบูรณ์ทั้งกาย ใจ สติปัญญา และคุณธรรม (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ, 2545) สถานการณ์โลกที่เปลี่ยนแปลงรวดเร็วส่งผลให้ทุกองค์กรต้องให้ความสำคัญกับการบริหารและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (พระปลัดชัยรัตน์ชยาภาโส, 2559) การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เป็นระบบการศึกษาที่จัดโดยพระสงฆ์ให้แก่พระภิกษุสามเณรในระดับมัธยมศึกษา (กรมการศาสนา, 2542) การจัดการศึกษาดังกล่าวผสานการเรียนพระธรรมวินัยกับหลักสูตรสามัญของกระทรวงศึกษาธิการ โดยมีสถานะเป็นสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน (กรมการศาสนา, 2562) การบริหารการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรมอยู่ภายใต้การกำกับของคณะสงฆ์ โดยมหาเถรสมาคมและการสนับสนุนจากสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (กรมการศาสนา, 2542) ทั้งนี้ การมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นถือเป็นหัวใจของการจัดการศึกษาอย่างยั่งยืน (ราชกิจจานุเบกษา, 2560) โรงเรียนพระปริยัติธรรมจึงมีบทบาทสำคัญในการผลิตศาสนทายาทที่มีคุณภาพทางวิชาการและจริยธรรม (พระปลัดชัยรัตน์ชยาภาโส, 2559) แนวทางการพัฒนาจึงต้องส่งเสริมการเรียนรู้ทั้งในด้านโลกียะและโลกุตระให้สอดคล้องกับบริบททางสังคม (กรมการศาสนา, 2562) และเป็นกลไกในการธำรงพระพุทธศาสนาอย่างมั่นคงในสังคมไทย.

การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบันเปิดโอกาสให้พระภิกษุสามเณรที่พลาดโอกาสทางโลกได้ศึกษาต่อ โดยถือเป็นการศึกษานอกระบบที่ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานการศึกษาแห่งชาติ (พระราชวรมุนี, 2542) อย่างไรก็ตาม ยังคงประสบปัญหาด้านคุณภาพ เช่น การบริหารจัดการที่ไม่มีทิศทางชัดเจน ขาดการประเมินผล และการสนับสนุนจากผู้บริหารระดับต่าง ๆ (คะนึงนิตย์ จันทบุตร, 2545) อีกทั้งโรงเรียนในชนบทยังขาดแคลนสื่อการสอนและอุปกรณ์การเรียนที่ทันสมัย (สุทธนู ศรีไสย์, 2549) แม้ระบบการศึกษาพระปริยัติธรรมจะพัฒนาโดยใช้โครงสร้างแบบรวมศูนย์และระบบโรงเรียน แต่ผลสัมฤทธิ์ยังไม่น่าพอใจ (พระไพศาล วิสาโล, 2546) การพัฒนาโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญยังขึ้นอยู่กับผู้อำนวยการโรงเรียนหรือเจ้าอาวาส และยังขาดยุทธศาสตร์ร่วมในการบริหารจัดการที่เป็นรูปธรรมในแต่ละพื้นที่ (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2552)

บรรทัดฐานทางสังคมและวัฒนธรรมมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของมนุษย์ โดยเฉพาะทัศนคติที่หล่อหลอมผ่านศาสนาและปรัชญาส่วนบุคคล (Tsai, 2011) ด้านการจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาประสบปัญหาเนื่องจากผู้บริหารขาดความรู้ด้านการบริหาร ขาดการวางแผน การประเมินผล และไม่ได้รับการพัฒนาด้านภาวะผู้นำอย่างเพียงพอ อีกทั้งครูผู้สอนยังขาดทักษะและวิธีการสอนที่ทันสมัย ส่งผลต่อคุณภาพการจัดการศึกษาโดยรวม ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการพัฒนาผู้บริหารให้มีความสามารถด้านการบริหารจัดการเชิงระบบ ตามแนวนโยบายของรัฐในการปฏิรูปการศึกษา (ราชกิจจานุเบกษา, 2553, เล่ม 127 (ตอนที่ 45 ก), หน้า 1-3; สุรชัย ขยัน, 2539)

โรงเรียนพระปริยัติธรรมกำลังประสบปัญหา คือ เรื่องของงบประมาณที่รัฐบาลจ่ายเป็นรายหัว ซึ่งเงินรายหัวของโรงเรียนดังกล่าวต่างจากโรงเรียนทั่วไป ตรงที่เงินรายหัวจะรวมเป็นเงินค่าอุปกรณ์การเรียนการสอนไปด้วย ส่งผลให้งบประมาณไม่เพียงพอต่อการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม ดังนั้นการบริหารงานจึงไม่

มีคุณภาพจึงต้องมีความจำเป็นต้องพัฒนายุทธศาสตร์ใหม่ให้สอดคล้องกับนโยบายเพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพด้านการจัดการศึกษาแผนกสามัญศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนที่จบออกไปมีองค์ความรู้ที่จำเป็นและเพื่อเข้าการเตรียมความพร้อมเข้าสู่ประชาคมอาเซียนในปีพ.ศ. 2558 การเรียนการสอนที่ไม่สอดคล้องกับมาตรฐานแล้วผลการประเมินของสำนักงานทดสอบแห่งชาติ (O-net) ยังส่งผลต่อระบบประกันภายนอกของสถานศึกษา มาตรฐานที่ 5 ว่าด้วยเรื่องผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน ที่ต้องอ้างอิงผลสอบ O-net เป็นหลัก และมาตรฐานที่ 4 เรื่องการคิดวิเคราะห์และสื่อความของนักเรียนหลายโรงเรียนประสบปัญหาในมาตรฐานนี้ที่ไม่ผ่านการประเมินและมาตรฐานที่ 9 ว่าด้วยเรื่องของครูที่ไม่ผ่านการประเมินเนื่องจากครูไม่มีหลักฐานด้านผลงานทำให้การประเมินคุณภาพครูออกมาค่อนข้างต่ำ ดังนั้นโรงเรียนพระปริยัติธรรมต้องมีการปรับกลยุทธ์การบริหารในสถานศึกษาเพื่อแก้ไขปัญหา ทั้งนี้ในการปรับกลยุทธ์ขึ้นอยู่กับปัจจัยด้านงบประมาณที่ทางต้นสังกัดจะต้องปรับให้สอดคล้องกับเหตุการณ์

ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษากลยุทธ์การบริหารเพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เขต 9 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาส่วนประกอบการบริหาร สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็น ตลอดจนการสร้างและยืนยันกลยุทธ์การบริหารที่เหมาะสม เพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพในการบริหารจัดการโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เขต 9 และนำไปสู่การพัฒนาการบริหารให้มีประสิทธิผลยิ่งขึ้นต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1) เพื่อศึกษาองค์ประกอบการบริหารเพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เขต 9

2) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันสภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นของการบริหารเพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เขต 9

3) เพื่อสร้างและยืนยันกลยุทธ์การบริหารเพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เขต 9

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัย การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ

1. ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ บุคลากรในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 9 ประกอบด้วย 1) ผู้จัดการโรงเรียน 43 รูป 2) ผู้อำนวยการโรงเรียน 43 รูป 3) รองผู้อำนวยการ รวมจำนวน 86 รูป/คน จำแนกเป็นพระภิกษุ จำนวน 56 รูป ฆราวาส จำนวน 30 คน และ 4) ครูผู้สอน 567 รูป/คน จำแนกเป็นพระภิกษุ จำนวน 356 รูป ฆราวาส จำนวน 211 คน รวมประชากรทั้งสิ้น 739 รูป/ คน

2. กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ 1) ผู้จัดการโรงเรียน 17 รูป 2) ผู้อำนวยการโรงเรียน 17 รูป 3) รองผู้อำนวยการ 33 รูป/คน จำแนกเป็นพระภิกษุ จำนวน 20 รูป ฆราวาส จำนวน 13 คน และ 4) ครูผู้สอน 187 รูป/คน

จำแนกเป็นพระภิกษุ จำนวน 110 รูป สามเณราวาส จำนวน 77 คน รวมประชากรทั้งสิ้น 254 รูป/ คน กำหนดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีการหากลุ่มตัวอย่างของเครซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan, 1970) จากนั้นผู้วิจัยทำการกำหนดกลุ่มตัวอย่างโดยการเทียบสัดส่วนและใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้คือแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ แบ่งเป็น 2 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบ (ตำแหน่ง ระดับการศึกษา ประสบการณ์) เป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List) ตอนที่ 2 สภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารเพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพใช้ระดับการวัดของ Likert โดยการแบ่งระดับในการวัดออกเป็น 5 ระดับ โดยกำหนดค่าระดับ ดังนี้

5หมายถึง	มีสภาพปัจจุบัน/สภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับ	มากที่สุด
4หมายถึง	มีสภาพปัจจุบัน/สภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับ	มาก
3หมายถึง	มีสภาพปัจจุบัน/สภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับ	ปานกลาง
2หมายถึง	มีสภาพปัจจุบัน/สภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับ	น้อย
1หมายถึง	มีสภาพปัจจุบัน/สภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับ	น้อยที่สุด

4. การสร้างและหาคุณภาพแบบสอบถาม

การสร้างและหาคุณภาพแบบสอบถาม โดยการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สร้างแบบสอบถามด้วยตัวผู้วิจัยเอง นำแบบสอบถามเสนออาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและพิจารณาให้ข้อเสนอแนะ ปรับปรุงแบบสอบถามตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษาดุษฎีนิพนธ์แล้วนำเสนอผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน เพื่อตรวจพิจารณาตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงพินิจ (Face Validity) ของข้อคำถาม โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับนิยามศัพท์เฉพาะ (IOC : Index of Consistency) ได้ค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.85-1.00 และนำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try-out) กับผู้บริหารและครูผู้สอนในโรงเรียนปริยัติธรรมที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 40 คน เพื่อหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามทั้งฉบับ โดยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา (Cronbach's Alpha Coefficient) ตามวิธีของครอนบาค (Cronbach) ได้ค่าความเชื่อมั่นแบบสอบถามทั้งฉบับเท่ากับ 0.97

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล 1) ผู้วิจัยขอหนังสือจากมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ถึงผู้บริหารของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เขต 9 ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างเพื่อขอเก็บรวบรวมข้อมูล 2) ผู้วิจัยส่งแบบสอบถามจำนวน 254 ชุด ไปยังโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เขต 9 ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างเพื่อขอเก็บรวบรวมข้อมูล 3) ผู้วิจัยตรวจสอบความถูกต้องและความสมบูรณ์ของการตอบแบบสอบถาม จำนวน 254 ชุด เพื่อทำการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป 4) วิเคราะห์ความต้องการจำเป็น (Modified Priority Needs Index : $PNI_{modified}$) โดยการเรียงลำดับความต้องการจำเป็นจากมากไปหาน้อย และไม่ต่ำกว่าค่าเฉลี่ยรวมของค่า PNI

6. การวิเคราะห์ข้อมูล

6.1) การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยใช้การหาค่าร้อยละ (Percentage) แล้วนำเสนอในรูปตารางประกอบความเรียง

6.2) การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันสภาพที่พึงประสงค์การบริหารเพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เขต 9 ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

6.3) วิเคราะห์ความต้องการจำเป็นด้วยวิธีเมทริกซ์ (Matrix Analysis) ระหว่างสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัยตามจุดมุ่งหมายเฉพาะของการวิจัย ดังนี้

1. องค์ประกอบการบริหารเพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เขต 9 จำนวน 4 องค์ประกอบ 32 ตัวบ่งชี้ ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 ด้านการบริหารงานวิชาการ 8 ตัวบ่งชี้ องค์ประกอบที่ 2 ด้านการบริหารงานงบประมาณ 8 ตัวบ่งชี้ องค์ประกอบที่ 3 ด้านการบริหารงานบุคคล 8 ตัวบ่งชี้ องค์ประกอบที่ 4 ด้านการบริหารงานทั่วไป 8 ตัวบ่งชี้

2. สภาพปัจจุบันของการบริหารเพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เขต 9 โดยรวม อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายด้านเรียงจากด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดไปต่ำสุด ได้แก่ ด้านการบริหารงานงบประมาณ ด้านการบริหารงานวิชาการ ด้านการบริหารงานบุคคล และ ด้านการบริหารงานทั่วไป ตามลำดับ

สภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารเพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เขต 9 โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านเรียงจากด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงไปต่ำ ได้แก่ ด้านการบริหารงานบุคคล ด้านการบริหารงานทั่วไป และ ด้านการบริหารงานวิชาการ ตามลำดับ

ความต้องการจำเป็นของการบริหารเพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เขต 9 มีความต้องการจำเป็นโดยมีค่า $PNI_{modified}$ อยู่ระหว่าง 0.29-0.42 รายการความต้องการจำเป็นที่พบว่ามีค่า $PNI_{modified}$ มากกว่า .30 พิจารณาเป็นรายกลยุทธ์ พบว่า (3) ด้านการบริหารงานบุคคล มีค่าดัชนีความต้องการจำเป็นสูงสุด ($PNI_{modified}$ =0.42) รองลงมา คือ (4) ด้านการบริหารงานทั่วไป ($PNI_{modified}$ =0.41) (2) ด้านการบริหารงานงบประมาณ ($PNI_{modified}$ =0.31) และ (1) ด้านการบริหารงานวิชาการ ($PNI_{modified}$ =0.29) ตามลำดับ

3. การสร้างและยืนยันกลยุทธ์การบริหารเพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เขต 9

3.1 การสร้างกลยุทธ์การบริหารเพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เขต 9

สรุปกลยุทธ์การบริหารเพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เขต 9 มี 4 กลยุทธ์ 4 เป้าประสงค์ 25 มาตรการ 15 ตัวชี้วัดความสำเร็จ

วิสัยทัศน์ “จัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญให้ได้มาตรฐาน มุ่งสร้างผู้เรียนที่ยึดมั่นในพระสัทธรรม ดำรงตนตามพระธรรมวินัย เป็นศาสนทายาทที่ดี และเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ”

พันธกิจ 1. พัฒนาระบบการบริหารจัดการโรงเรียนอย่างมืออาชีพ

2. ส่งเสริมสถานศึกษาให้มีการพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพ

3. พัฒนาระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา และสร้างองค์กรให้มีความรู้เรื่องงานประกันคุณภาพการศึกษา

4. พัฒนามาตรฐานหลักสูตร และเกณฑ์มาตรฐานด้านผู้เรียนตามหลักสูตรการศึกษา ขั้นพื้นฐาน

5. จัดทำระบบข้อมูลเชื่อมโยงกับระบบข้อมูลของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

กลยุทธ์ที่ 1 การบริหารงานวิชาการ

เป้าประสงค์ : พัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอนให้มีคุณภาพ

มาตรการ

มาตรการที่ 1) มีการวิเคราะห์จุดแข็งและจุดอ่อนด้านวิชาการขององค์กร

มาตรการที่ 2) มีการกำหนดภารกิจการส่งเสริมวิชาการ

มาตรการที่ 3) จัดให้มีสื่อที่ทันสมัย สอดคล้องกับเนื้อหาของการเรียนการสอน

มาตรการที่ 4) กิจกรรมเสริมหลักสูตรให้ผู้เรียนได้เรียนรู้นอกพื้นที่ตามสภาพจริง

มาตรการที่ 5) ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรู้และทักษะที่จำเป็นตามหลักสูตร

กลยุทธ์ที่ 2 การบริหารงานงบประมาณ

เป้าประสงค์ : พัฒนาระบบความสุจริตธรรมและดูแล สวัสดิการอย่างทั่วถึง

มาตรการ

มาตรการที่ 1) มีการจัดท่าแผนงบประมาณอย่างชัดเจน

มาตรการที่ 2) ส่งเสริมสนับสนุนให้มีสวัสดิการแก่ครูและบุคลากรทางการศึกษา

มาตรการที่ 3) จัดหาผู้สนับสนุนด้านงบประมาณทั้งจากภาครัฐและเอกชน

มาตรการที่ 4) จัดให้มีงบประมาณสนับสนุนด้านวิชาการ ด้านพัฒนาบุคลากร และการบริการอาคารสถานที่ สภาพแวดล้อม และวัสดุอุปกรณ์

มาตรการที่ 5) จัดสรรงบประมาณด้วยความสุจริต โปร่งใส ตรวจสอบได้

มาตรการที่ 6) กำหนดภารกิจการใช้จ่ายงบประมาณอย่างชัดเจน

กลยุทธ์ที่ 3 การบริหารงานบุคคล

เป้าประสงค์ : พัฒนาบุคลากรทางการศึกษาให้มีคุณภาพและมีความสุข

มาตรการ

มาตรการที่ 1) เร่งรัดปรับปรุงสถานภาพของครูและบุคลากรทางการศึกษามีสถานภาพเป็นพนักงานของรัฐ

มาตรการที่ 2) ส่งเสริมครูและบุคลการมีความสามารถในการจัดการเรียนการสอนที่มีคุณภาพ

มาตรการที่ 3) ส่งเสริมครูและบุคลากรทางการศึกษามีความเข้มแข็งทางด้านวิชาการ

มาตรการที่ 4) ส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพครูและบุคลากรทางการศึกษา

มาตรการที่ 5) เสริมสร้างขวัญกำลังใจความก้าวหน้าและมั่นคงในอาชีพของบุคลากรทางการศึกษาอย่างยั่งยืน

มาตรการที่ 6) จัดทำดัชนีชี้วัดการปฏิบัติงานของบุคลากรให้ สอดคล้องกับแผนการพัฒนาบุคลากร

กลยุทธ์ที่ 4 การบริหารงานทั่วไป

เป้าประสงค์ : พัฒนาระบบการบริหารงานทั่วไปให้ได้มาตรฐานสากล

มาตรการ

มาตรการที่ 1) ส่งเสริมโรงเรียนให้มีการจัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาที่มีประสิทธิภาพทั้ง ระดับโรงเรียนและระดับกลุ่มโรงเรียน

มาตรการที่ 2) การวิเคราะห์โอกาสและความท้าทายของการบริหารงานทั่วไป

มาตรการที่ 3) การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมการบริหารงานทั่วไป ทั้งภายในและภายนอกองค์กร

มาตรการที่ 4) การวิเคราะห์จุดแข็งและจุดอ่อนของการ บริหารงานทั่วไป

3.2 สรุปจากผลการประเมินกลยุทธ์การบริหารเพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เขต 9 พบว่า ทุกกลยุทธ์และทุกมาตรการมีความเหมาะสม ความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เขต 9 ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

อภิปรายผล

1. องค์ประกอบการบริหารเพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เขต 9 จำนวน 4 องค์ประกอบ 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการบริหารงานวิชาการ 2) ด้านการบริหารงานงบประมาณ 3) ด้านการบริหารงานบุคคล 4) ด้านการบริหารงานทั่วไป 32 ตัวบ่งชี้ สะท้อนให้เห็นถึงประเด็นสำคัญ คือ ด้านการบริหารงานวิชาการ เน้นการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนตามหลักสูตรพระปริยัติธรรมควบคู่กับสามัญศึกษา มีการวางแผนพัฒนาครูให้มีความเชี่ยวชาญทั้งด้านศาสนาและวิชาสามัญ ใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมทางการศึกษาเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ ด้านการบริหารงานงบประมาณ มุ่งเน้นการบริหารงบประมาณอย่างมีประสิทธิภาพและโปร่งใส มีแผนการจัดสรรงบประมาณให้เหมาะสมกับความต้องการของโรงเรียน สร้างระบบรายรับ-รายจ่ายที่ตรวจสอบได้และคุ้มค่า ด้านการบริหารงานบุคคล คัดสรรและพัฒนาบุคลากรให้เหมาะสมกับภารกิจของโรงเรียน มีแผนพัฒนาศักยภาพครูและบุคลากรทางการศึกษา สร้างขวัญกำลังใจให้ครูและบุคลากร เพื่อให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ด้านการบริหารงานทั่วไป สะท้อนถึงการจัดการภายในโรงเรียนอย่างเป็นระบบ มุ่งเน้นการพัฒนาสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ มีระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนและสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับชุมชน องค์ประกอบการบริหารทั้ง 4 ด้าน และตัวบ่งชี้ 32 ตัว ชี้ให้เห็นถึงการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรมที่ต้องมีความสมดุลระหว่างพระพุทธศาสนาและวิชาสามัญ รวมถึงการพัฒนาโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพในทุกมิติ ตั้งแต่การเรียนการสอน งบประมาณ บุคลากร และการจัดการทั่วไป เพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการผลิตนักเรียนที่มีคุณธรรม ความรู้ และสามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีคุณภาพ สอดคล้องกับแนวทางของ ลิฟแอม และ ฮีท (Lipham, J. M. and Hoeh, 1992) แบ่งการบริหารสถานศึกษาออกเป็น 5 ด้าน คือ 1. การเรียนการสอน 2. การบริหารงานบุคคล 3. บริหารนักเรียน 4. งานการเงิน วัสดุ ครุภัณฑ์ อาคารสถานที่ 5. งานสัมพันธ์ชุมชน และสอดรับกับงานวิจัยของ พระครูสุนทรวินัยรส, ถวิล ลดาวัลย์ (2561) ได้ศึกษาเรื่องกลยุทธ์การบริหารเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ กลุ่ม 10 ผลการวิจัยพบว่า กลยุทธ์การบริหารเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ กลุ่ม 10 ประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านกลุ่ม

งานการเงินและบัญชี 2) ด้านกลุ่มงาน การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน 3) ด้านกลุ่มงานการบริหารงานวิชาการ 4) ด้านกลุ่มงานกิจการนักเรียน

2. สภาพปัจจุบันของการบริหารเพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เขต 9 โดยรวม อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายด้านเรียงจากด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดไปต่ำสุด ได้แก่ 2) ด้านการบริหารงานงบประมาณ 1) ด้านการบริหารงานวิชาการ 3) ด้านการบริหารงานบุคคล และ 4) ด้านการบริหารงานทั่วไป สะท้อนถึงประเด็นสำคัญคือ สถานศึกษามีวัตถุประสงค์ขององค์กรสอดคล้องกับแผนการใช้จ่ายงบประมาณ การใช้จ่ายงบประมาณนำไปสู่การพัฒนาองค์กร มีการวิเคราะห์จุดแข็งและจุดอ่อนของการใช้จ่าย งบประมาณ ส่วนการบริหารงานวิชาการ สถานศึกษามีการวิเคราะห์จุดแข็งและจุดอ่อนด้านวิชาการ ขององค์กร จัดทำแผนยุทธศาสตร์การบริหารวิชาการ และนำกลับมาปรับปรุงพัฒนา กำหนดภารกิจการส่งเสริมวิชาการ ด้านงานบุคคลสถานศึกษากำหนดอัตราของบุคลากรสอดคล้องกับการพัฒนาองค์กร จัดทำดัชนีชี้วัดการปฏิบัติงานของบุคลากรให้ สอดคล้องกับแผนการพัฒนาบุคลากร มีการจัดทำแผนพัฒนาบุคลากรอย่างชัดเจน และงานทั่วไปสถานศึกษามีวัตถุประสงค์การบริหารงานทั่วไปสอดคล้องกับการพัฒนาองค์กร การวิเคราะห์โอกาสและภัยคุกคามของการ บริหารงานทั่วไป และมีดัชนีชี้วัดผลงานของการองค์กรในการบริหารงานทั่วไปด้านต่างๆ สอดคล้องกับแนวคิดการบริหารเชิงกลยุทธ์ (Strategic Management) ของ Michael E. Porter (1998) ที่กล่าวว่า การวิเคราะห์จุดแข็ง (Strengths) จุดอ่อน (Weaknesses) โอกาส (Opportunities) และภัยคุกคาม (Threats) หรือ SWOT Analysis เป็นแนวทางสำคัญในการบริหารองค์กรและพัฒนาแผนยุทธศาสตร์ แนวทางการบริหารงบประมาณให้สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ขององค์กร สอดรับกับงานวิจัยของ พระครูสังฆรักษ์จักรพล สายอิ่นแก้ว (2565) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาสภาพและแนวทางการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดน่าน ผลการวิจัยพบว่า สภาพการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดน่าน โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก

สภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารเพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เขต 9 โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านเรียงจากด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงไปต่ำ ได้แก่ 3) ด้านการบริหารงานบุคคล 4) ด้านการบริหารงานทั่วไป และ 1) ด้านการบริหารงานวิชาการ ทั้งนี้เป็นเพราะ โรงเรียนพระปริยัติธรรมส่วนใหญ่อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของคณะสงฆ์ ซึ่งมีระบบการคัดเลือกและบริหารบุคลากรที่เป็นระเบียบชัดเจน มีการแต่งตั้งบุคลากรโดยพิจารณาจากคุณธรรมและความเหมาะสมกับงาน การบริหารบุคลากรให้เหมาะสมกับภารกิจของโรงเรียนเป็นเรื่องสำคัญ เพราะบุคลากรเหล่านี้มีบทบาททั้งในฐานะครูและพระสงฆ์ที่ต้องทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา โรงเรียนมีระบบการบริหารจัดการภายในที่เป็นไปตามระเบียบของคณะสงฆ์และกระทรวงศึกษาธิการ โครงสร้างการบริหารงานทั่วไปในโรงเรียนพระปริยัติธรรมมักได้รับการสนับสนุนจากวัดและชุมชน ทำให้มีความมั่นคงในด้านสถานที่และทรัพยากรการดำเนินงานในด้านนี้เกี่ยวข้องกับกิจกรรมและพิธีกรรมทางศาสนา ซึ่งได้รับการสนับสนุนเป็นอย่างดีจากภาคประชาชนและองค์กรศาสนา ดังนั้น การเสริมสร้างประสิทธิภาพของโรงเรียนพระปริยัติธรรมในอนาคต ควรมุ่งเน้นไปที่ การพัฒนาด้านวิชาการ ให้มีความสมดุลกับภารกิจด้านพระพุทธศาสนาและการศึกษาสามัญ เพื่อให้โรงเรียนสามารถตอบสนองความต้องการของนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น มีความสอดคล้องกับแนวคิดการบริหารการศึกษา (Educational Administration) ของ Hoy & Miskel

(2013) ที่กล่าวว่า การบริหารโรงเรียนต้องคำนึงถึง โครงสร้างองค์กร วัฒนธรรม และบุคลากร ซึ่งในโรงเรียนพระปริยัติธรรม คณะสงฆ์และผู้บริหารมีบทบาทสำคัญในการบริหารบุคลากรและงานทั่วไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ การบริหารงานทั่วไปมักมีประสิทธิภาพสูง เพราะมีวัฒนธรรมองค์กรที่เข้มแข็ง และมีการสนับสนุนจากวัดและชุมชน สอดรับกับงานวิจัยของ สนใจ โกษาแสง (2566) ได้ศึกษาเรื่อง ความต้องการจำเป็นและแนวทางการพัฒนาประสิทธิผลการบริหาร งานวิชาการของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ในจังหวัดนครพนม ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของประสิทธิผลการบริหารงาน วิชาการ ตามความความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียน ครูพระ และครูฆราวาส โดยรวม อยู่ในระดับมาก

3. การบริหารเพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เขต 9 ประกอบด้วย กลยุทธ์ที่ 1 การบริหารงานวิชาการ กลยุทธ์ที่ 2 การบริหารงบประมาณ กลยุทธ์ที่ 3 การบริหารบุคคล กลยุทธ์ที่ 4 การบริหารทั่วไป จากการสังเคราะห์แนวคิดและการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็น พบว่า กลยุทธ์และมาตรการทั้งหมดสามารถนำไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ได้รับการยืนยันจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องว่ามีความเหมาะสมและเป็นไปได้สูง ทั้งนี้เพราะมาตรการและตัวชี้วัดความสำเร็จมีความสอดคล้องกัน ส่งผลให้การบริหารจัดการสถานศึกษาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของ สนใจ โกษาแสง (2566) ศึกษาความต้องการจำเป็นและแนวทางการพัฒนาประสิทธิผลการบริหาร งานวิชาการของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ในจังหวัดนครพนม ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการพัฒนาประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการของโรงเรียน พระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในจังหวัดนครพนม ได้แก่ ด้านการวิจัยเพื่อพัฒนา คุณภาพการศึกษาในสถานศึกษามีแนวทางการพัฒนาโดยการกำหนดนโยบายให้ครูทำ วิจัยในชั้นเรียน จัดทำฐานข้อมูลงานวิจัยระดับโรงเรียน จัดกิจกรรมที่เป็นการเสริมสร้างความรู้และทักษะด้านการวิจัยของครู และจัดทำฐานข้อมูลผู้เรียนที่มีปัญหาการเรียนรู้ ด้านการนิเทศการศึกษา มีแนวทางการพัฒนาโดยการกำหนดนโยบายด้านการนิเทศ การศึกษา จัดทำแผนการนิเทศและปฏิทินการนิเทศ และจัดให้มีชุมชนการเรียนรู้ ทางวิชาชีพ (PLC) ขึ้นในโรงเรียน และด้านการส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครัว หน่วยงานสถานประกอบการและสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา มีแนวทางการ พัฒนาโดยการกำหนดนโยบายให้มีการส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการ จัดทำฐานข้อมูล ด้านงานวิชาการ จัดให้มีผู้รับผิดชอบด้านข้อมูลงานวิชาการที่ชัดเจน และมีการกำกับ ตรวจสอบ ข้อมูลด้านงานวิชาการอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

องค์ความรู้ใหม่

จากการดำเนินการวิจัย ได้องค์ความรู้ที่สำคัญดังนี้

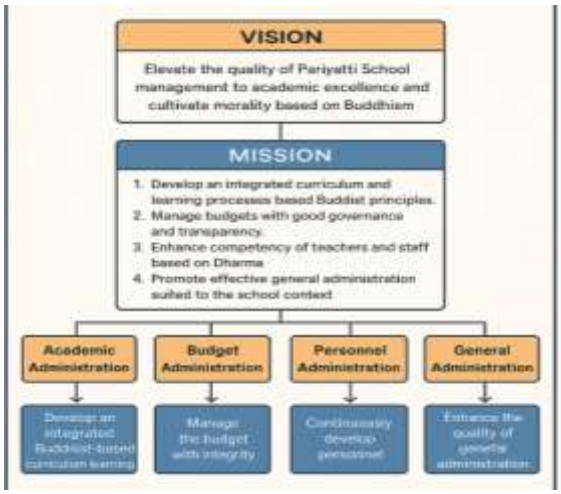
1. องค์ประกอบการบริหาร 4 ด้านหลัก ได้แก่ 1) การบริหารงานวิชาการ 2) การบริหารงบประมาณ 3) การบริหารบุคลากร 4) การบริหารงานทั่วไป รวมมี 32 ตัวบ่งชี้ ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้จริง

2. สภาพปัจจุบัน ของการบริหารอยู่ในระดับปานกลาง ขณะที่ สภาพที่พึงประสงค์ อยู่ในระดับมาก ด้านที่มีความต้องการจำเป็นสูงที่สุดคือ การบริหารบุคลากร ($PNI_{modified}$ = 0.42)

3. กลยุทธ์การบริหารที่สร้างขึ้น ประกอบด้วย 4 กลยุทธ์, 4 เป้าประสงค์, 25 มาตรการ, 15 ตัวชี้วัดความสำเร็จ โดยทั้งหมดผ่านการตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในระดับสูง

4. วิสัยทัศน์และพันธกิจ ของการบริหาร ได้วางแนวทางชัดเจนในการยกระดับคุณภาพการศึกษาให้สอดคล้องกับอัตลักษณ์ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม

5. การจัดทำโมเดลการบริหาร ช่วยให้สถานศึกษาสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพการบริหารอย่างเป็นระบบ โดยเน้นการเชื่อมโยงระหว่างเป้าประสงค์ มาตรการ และตัวชี้วัด

ภาพที่ 1 โมเดลการบริหารเพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพในโรงเรียนพระปริยัติธรรม (PARIYAT Management Model)

สรุป

จากการวิเคราะห์ทั้งสามประเด็น พบว่า กาการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมในเขต 9 มีศักยภาพสูงในด้านการบริหารงานวิชาการ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความเข้มแข็งในการวางแผนการสอน การจัดหลักสูตร และการพัฒนาศักยภาพของพระภิกษุสามเณรให้สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษา อย่างไรก็ตาม ในด้านการบริหารงานทั่วไป ยังมีพื้นที่ที่ควรพัฒนาเพิ่มเติม เช่น การบริหารทรัพยากร การจัดการด้านงบประมาณ และการประสานงานกับหน่วยงานภายนอก เพื่อให้การดำเนินงานของโรงเรียนเป็นไปอย่างราบรื่นและมีประสิทธิภาพสูงสุด การเสริมสร้างความเข้มแข็งในด้านการบริหารงานทั่วไปจะช่วยสนับสนุนการบริหารงานวิชาการให้บรรลุเป้าหมายอย่างสมบูรณ์ และสร้างความมั่นคงในการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียน อีกทั้งยังช่วยให้โรงเรียนสามารถปรับตัวและตอบสนองต่อความต้องการของสังคมและชุมชนได้อย่างเหมาะสม การพัฒนาทั้งสองด้านอย่างสมดุลจึงเป็นหัวใจสำคัญในการยกระดับประสิทธิภาพการบริหารของโรงเรียนพระปริยัติธรรมในเขต 9

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะนำไปใช้

1) ด้านการบริหารงานงบประมาณ มีค่าเฉลี่ยสภาพปัจจุบันสูงสุด ดังนั้น สถานศึกษาควรกำหนดนโยบายให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ขององค์กรและวางแผนการใช้จ่ายงบประมาณอย่างเหมาะสมเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้

2) ด้านการบริหารงานวิชาการ มีความต้องการจำเป็นต่ำสุด แสดงว่ามีการให้ความสำคัญน้อยกว่าด้านอื่น หรือมีจุดอ่อนที่ต้องได้รับการพัฒนา ดังนั้น สถานศึกษาควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาหลักสูตร การฝึกอบรมครู การใช้เทคโนโลยี การประเมินคุณภาพ และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ เพื่อยกระดับด้านการบริหารงานวิชาการให้มีประสิทธิภาพและตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนได้ดียิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรดำเนินการวิจัยเพิ่มเติมในประเด็นกลยุทธ์การบริหารเพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เขต 9 โดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์เชิงลึกและการประเมินผลที่ครอบคลุม เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการพัฒนาและปรับปรุงกลยุทธ์การบริหารในอนาคต

2) ควรศึกษาและประเมินผลลัพธ์ของกลยุทธ์การบริหารจากมุมมองของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่หลากหลาย เช่น ผู้ปกครองของผู้เรียน ผู้บังคับบัญชาของผู้สอน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมและสะท้อนถึงประสิทธิผลของกลยุทธ์อย่างแท้จริง

3) ควรขยายขอบเขตของกลุ่มตัวอย่างในการศึกษา เพื่อให้ได้ข้อมูลที่หลากหลายและครอบคลุมมากขึ้น ซึ่งจะช่วยให้การสรุปผลมีความแม่นยำและสามารถใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เขต 9 ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เอกสารอ้างอิง

กรมการศาสนา. (2542). คู่มือการบริหารและการจัดการวัดฉบับย่อ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา.

กรมการศาสนา. (2562). การส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติประจำปี 2562. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

คะนึงนิตย์ จันทบุตร. (2545). ปัญหาและแนวทางการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

พระไพศาล วิสาโล. (2546). การปฏิรูปการศึกษาพระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์.

พระราชวรมุนี. (2542). แนวนโยบายการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูสังฆรักษ์จักรพล สายอิ่นแก้ว. (2565). การศึกษาสภาพและแนวทางการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดน่าน. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยพะเยา.

พระครูสุนทรวินัยรส, ดร.ถวิล ลดาวัลย์. (2561). กลยุทธ์การบริหารเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติกลุ่ม 10. วารสารวิทยาลัยบัณฑิตเอเชีย. 8(1), 34-42.

พระปลัดชัยรัตน์ชยาภาโส (ฉายกระจ่าง). (2559). รูปแบบการบริหารงานวิชาการสมรรถนะสูงสำหรับโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา. วารสารสถาบันวิจัยญาณสังวร. 8(2), 125-134.

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2553. (2553, 22 กรกฎาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 127 (ตอนที่ 45 ก), หน้า 1-3.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. (2560). ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 134 ตอนที่ 40 ก.

สนใจ โกษาแสง. (2566). ความต้องการจำเป็นและแนวทางการพัฒนาประสิทธิผลการบริหาร งานวิชาการของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ในจังหวัดนครพนม. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

สุทธนู ศรีไสย์. (2549). การศึกษาพระปริยัติธรรมในบริบทสังคมไทยร่วมสมัย. นครราชสีมา: คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.

สุรชัย ขยัน. (2539). ปัญหาการบริหารงานของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2545). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545. กรุงเทพมหานคร: พี.เอ.ลีฟวิ่ง.

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2552). รายงานผลการประเมินคุณภาพการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

Hoy, W. K. & Miskel, C. G. (2013). Educational Administration: Theory, Research, and. Practice.6th ed. New York: McGraw-Hill.

Krejcie, R. V. & Morgan, D. W. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. Educational and Psychological Measurement. 30(3), 607-610.

Lipham, J.M & Hoeh, J.A. (1992). The Principalship: Foundations and Functions. Michigan : Harper & Row.

Michael E. Porter. (1998). Competitive Strategy. New York: The Free Press.

Tsai, J. L. (2011). Culture and human behavior. Cambridge: Stanford University Press.

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักไตรสิกขาเพื่อศักยภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดจันทบุรี

HUMAN RESOURCE DEVELOPMENT IN ACCORDANCE WITH THE THREEFOLD TRAINING (TISIKKHA) FOR THE PERFORMANCE POTENTIAL OF PERSONNEL OF THE OFFICE OF THE PROVINCIAL EDUCATION PROMOTION, CHANTHABURI

พระครูโสภณสาสนานุรักษ์ (เกียรติศักดิ์ เตชธมฺโม)
Phrakhru SobhonSatsananurak (Kiettisak Techathammo)
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Suphakit.phak@mcu.ac.th

Received: 10 August 2025; Revised: 25 April 2026; Accepted: 25 April 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาศักยภาพการปฏิบัติงาน 2) ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อศักยภาพ และ 3) นำเสนอการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักไตรสิกขาของบุคลากรสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัดจันทบุรี ใช้รูปแบบการวิจัยแบบผสานวิธี โดยการวิจัยเชิงปริมาณเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง 175 คน วิเคราะห์ด้วยสถิติค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 18 รูป/คน และสนทนากลุ่ม 11 รูป/คน

ผลการวิจัยพบว่า

1. ศักยภาพการปฏิบัติงาน ประกอบด้วย 3 ด้าน คือ ด้านความรู้ มีความเข้าใจวิชาการและใช้หลัก PDCA ด้านทักษะ มีความสามารถในการวางแผน คิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ และสื่อสาร และ ด้านทัศนคติ มีศรัทธา อุทิศตน มีสติ และเป็นแบบอย่างที่ดี

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อศักยภาพ ปัจจัยด้านการฝึกอบรม การพัฒนา และการศึกษา สามารถร่วมกันทำนายศักยภาพการปฏิบัติงานได้ร้อยละ 61.1 ขณะที่ปัจจัยด้านหลักไตรสิกขา โดยเฉพาะด้าน ปัญญา (ความเข้าใจถูกต้อง) และ สมาธิ (จิตใจตั้งมั่น) สามารถร่วมกันทำนายศักยภาพได้สูงถึงร้อยละ 77.2 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

3. แนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักไตรสิกขา ศีล เน้นการประพฤติดี ปฏิบัติชอบในการครองตน และเตรียมพร้อมทางร่างกายและจิตใจ สมาธิ เสริมสร้างจิตใจที่มั่นคง แน่วแน่ มีสมาธิจดจ่อกับงาน เพื่อช่วยในการวางแผนและแก้ปัญหา ปัญญา พัฒนาความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องตามเหตุผล รู้เท่าทันความจริง และวางแผนงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ : การพัฒนา, ทรัพยากรมนุษย์, ไตรสิกขา, ศักยภาพการปฏิบัติงาน

Abstract

This research aims to 1) study the performance potential, 2) study the factors affecting that potential, and 3) propose human resource development based on the Threefold Training (Trisikkha) for personnel at the Chanthaburi Provincial Learning Promotion Office. A mixed-methods research design was used. Quantitative research collected data from a sample of 175 people, analyzed using mean, standard deviation, and multiple regression analysis. Qualitative research involved in-depth interviews with 18 key informants and focus group discussions with 11 informants.

The research findings showed that:

1 . Performance potential comprises three aspects: Knowledge, including an understanding of academic subjects and the application of the PDCA cycle; Skills, including the ability to plan, think analytically, synthesize, and communicate; and Attitude, which includes faith, dedication, mindfulness, and serving as a good role model.

2. Factors affecting potential: Training, development, and education factors together can predict 61.1% of performance potential, while factors related to the Threefold Training (Trisikha), especially wisdom (understanding) and concentration (mental focus), can predict as much as 77.2% of performance potential, with statistical significance at the 0.01 level.

3 . Guidelines for human resource development based on the Threefold Training (Trisikha): Morality (Sila) emphasizes good conduct and righteous behavior in personal life, and preparing oneself physically and mentally; Concentration (Samadhi) fosters a stable and focused mind, enabling concentration for planning and problem-solving; and Wisdom (Prajna) develops accurate and rational understanding, awareness of reality, and the ability to plan effectively.

Keywords: Development, Human Resource, Development, The Threefold Training (Tisikkha), Performance Potential.

บทนำ

ในยุคปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และอุตสาหกรรม เพื่อให้ก้าวทันโลกในปัจจุบันจำเป็นต้องมีการพัฒนาคนให้มีความรู้ความสามารถ และทักษะที่เพียงพอในการดำรงชีวิตให้สามารถดำรงอยู่ในสังคมได้ด้วยการให้การศึกษา เพราะ การศึกษาเป็นเครื่องมือในการสร้างพลเมืองของประเทศชาติให้มีคุณภาพ เป็นกระบวนการที่ทำให้ มนุษย์ได้รับประสบการณ์ มีการเรียนรู้และพัฒนาตนเอง หากประเทศใดมีประชากรที่มีคุณภาพแล้ว การพัฒนาประเทศย่อมดำเนินไปสู่จุดหมายที่พึงประสงค์ เพราะบุคคลที่ได้ผ่านระบบการศึกษาอย่างมีคุณภาพ ย่อมส่งผลที่ดีต่อการพัฒนาประเทศโดยตรง ดังนั้น รัฐจึงควรจะต้องจัดการศึกษาให้แก่ประชาชน

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ส่วนที่ 8 เรื่องสิทธิและเสรีภาพ ในการศึกษา มาตรา 49 ได้กำหนดให้บุคคลมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาไม่น้อยกว่าสิบสองปี ที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย ผู้ยากไร้ ผู้พิการหรือทุพพลภาพ หรือผู้อยู่ในสภาวะยากลำบาก ต้อง

ได้รับสิทธิตามวรรคหนึ่งและการสนับสนุนจากรัฐเพื่อให้ได้รับ การศึกษาโดยทัดเทียมกับบุคคลอื่น การจัดการศึกษาด้วยการอบรมขององค์กรวิชาชีพหรือเอกชน การศึกษาทางเลือกของประชาชน การเรียนรู้ด้วยตนเองและการเรียนรู้ตลอดชีวิต ย่อมได้รับความ คุ้มครองและส่งเสริมที่เหมาะสมจากรัฐ ประกอบกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพุทธศักราช 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 4 ได้กำหนดให้การศึกษาเป็น “กระบวนการ เรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคมโดยการถ่ายทอดความรู้การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์ความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้อันเกิดจาก การจัดสภาพแวดล้อมสังคมแห่งการเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต” มาตรา 6 กล่าวว่า “การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข” โดยมีสถานศึกษาที่มีอำนาจหน้าที่หรือมีวัตถุประสงค์ ในการจัดการศึกษา เป็นผู้ดำเนินการ และมีอำนาจในการบริหารสถานศึกษา ตามมาตรา 39 ที่สำคัญใน 4 ด้าน ประกอบด้วย การบริหารวิชาการ การบริหารงบประมาณ การบริหารบุคคล และการบริหารทั่วไป เพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการบริหารสถานศึกษา สามารถตอบสนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญให้เป็นผู้มีความรู้เป็นคนดีของสังคม และสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข (สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยกรุงเทพมหานคร, 2561)

ผู้บริหารควรหาแนวทางในการบริหารงานบุคลากรให้มีประสิทธิภาพเป็นที่พึงพอใจ ของบุคลากรแล้วร่วมกันพัฒนาคุณภาพผู้เรียน อย่างไรก็ตามการบริหารงานของทุกองค์กรย่อมมีจุดมุ่งหมายสำคัญอยู่ที่ต้องการให้งานสำเร็จบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมี ประสิทธิภาพและประสิทธิผลปรับปรุงพัฒนาและดำเนินไปอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ หน่วยงาน จำเป็นจะต้องมีบุคลากรที่มีคุณภาพในปริมาณที่เหมาะสมกับภาระงาน บุคลากรจึงเป็นปัจจัย สำคัญอย่างยิ่งในการบริหารจัดการงานทุกประเภทและในบรรดาการบริหารทรัพยากร “4 M’s” ซึ่งได้แก่ บุคลากร (Man) เงิน (Money) วัสดุอุปกรณ์ (Materials) และการจัดการ (Management) นั้น บุคลากรได้รับการพิจารณาให้เป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการบริหาร ปัจจุบันการจัดการศึกษา ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด โดยได้กำหนดให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาต้องมีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพทางการศึกษาครูจึงต้องพัฒนาตนเองและพัฒนาการจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพ และมีคุณภาพตาม มาตรฐานการศึกษาที่กำหนด (พระราชบัญญัติสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา, 2551)

จังหวัดจันทบุรี มีทิศทาง การดำเนินงานที่ชัดเจน สอดคล้องเชื่อมโยงกับยุทธศาสตร์ชาติ แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ แผนการปฏิรูปประเทศ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ นโยบายรัฐบาล แผนรายสาขาต่างๆ ข้อสั่งการของนายกรัฐมนตรี แผนพัฒนาภาค และบริบทที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งใช้เป็นแนวทางในการขับเคลื่อนการดาเนินงานและการติดตามประเมินผลได้อย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุผลสัมฤทธิ์ ซึ่งเป็นไปตามพระราชกฤษฎีกาว่าด้วย หลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2562 และการพัฒนาที่มุ่งตอบสนอง ความต้องการและแก้ไขปัญหาที่สำคัญของจังหวัด ในการจัดทำแผนพัฒนาจังหวัดจันทบุรี (พ.ศ. 2566 – 2570) ได้มีการสรุปข้อมูลพื้นฐานของจังหวัดจันทบุรี การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมโดยใช้เครื่องมือ SWOT Analysis ทั้งสภาพแวดล้อมภายนอกและสภาพแวดล้อมภายใน นำไปสู่การกาหนดเป้าหมายการพัฒนา พันธกิจ ประเด็นการพัฒนา เป้าประสงค์ ตัวชี้วัดความสำเร็จตามเป้าหมายการพัฒนาและแนวทางการพัฒนา ทั้งนี้ ได้มีการกำหนดแผนงาน/โครงการซึ่งแสดงให้เห็นถึงห่วงโซ่มูลค่า (Value Chain) แผนการดาเนินงาน งบประมาณประเภทของงบประมาณ ตัวชี้วัด ค่าเป้าหมาย และความสอดคล้อง

เชื่อมโยงกับยุทธศาสตร์ชาติ แผนระดับชาตินโยบายรัฐบาล และแผนพัฒนาภาค โดยได้ระบุแผนงาน/โครงการครอบคลุมตั้งแต่ปี พ.ศ. 2566 – 2570 แผนพัฒนาจังหวัดจันทบุรี (พ.ศ. 2566 – 2570) จึงมีความสำคัญในฐานะเป็นกลไกสำคัญของจังหวัดจันทบุรีในการขับเคลื่อนการดาเนินงานตามนโยบายของรัฐบาล (Agenda) งานตามภารกิจของ ส่วนราชการ (Function) และงานในระดับพื้นที่ (Area) เพื่อให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนา “จันทบุรีเมืองเศรษฐกิจการเกษตร อัญมณี การค้าชายแดน และการท่องเที่ยวมูลค่าสูง ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม มีความคิดสร้างสรรค์ และสังคมที่ดี” อย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืนต่อไป (พระราชบัญญัติสภาครูและบุคลากรทางการศึกษาแผนพัฒนาจังหวัดจันทบุรี, 2566-2570) สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ ได้พบปัญหาในหลายๆ ด้าน เช่น 1) บุคลากรในหน่วยงานมีจำนวนจำกัด 2) ไม่มีเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบโดยตรง 3) เจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องยังขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องการประชาสัมพันธ์ รวมทั้งต้องรับผิดชอบงานหลายหน้าที่ 4) การให้ข้อมูลข่าวสารไม่เป็นระบบไม่ครอบคลุมและล่าช้า จึงทำให้การดำเนินงานประชาสัมพันธ์ไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร (นพดล วิวิธจินดา และคณะ, 2564)

จึงเป็นปัญหาการบริหารงานบุคลากรของสถานศึกษาสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดจันทบุรี จึงจำเป็นต้องมีบุคลากรที่มีคุณภาพและมีคุณสมบัติตรงตามหลักเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนด นโยบายด้านการพัฒนาคุณภาพ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย มีการพัฒนาบุคลากร ส่งเสริมให้บุคลากรทุกระดับได้พัฒนาความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงาน โดยเฉพาะครู สกร. ซึ่งจะมีบทบาทหน้าที่หลักในการจัดการเรียนการสอน โดยมุ่งพัฒนาให้เป็นสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้มืออาชีพ โดยสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัดจันทบุรี มีหน้าที่พัฒนาครูการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ในเนื้อหาสาระที่มีความเฉพาะกับบริบทของพื้นที่ ฉะนั้น การบริหารงานบุคลากรของสถานศึกษาในสังกัดมีสภาพการบริหารงานบุคลากรอย่างไร เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาคุณภาพมาตรฐานของบุคลากร ให้มีคุณภาพและศักยภาพยิ่งขึ้นเพื่อจะได้ส่งผลต่อการจัดการเรียนการสอนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาชาติอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งผลการวิจัยจะเป็นประโยชน์ต่อการบริหารบุคลากร และเป็นประโยชน์โดยตรงกับสถานศึกษา เพราะทำให้ทราบถึงระดับการบริหารงานบุคลากร รวมทั้งทราบถึงปัจจัย และปัญหาอุปสรรค แนวทางในการพัฒนางานบุคลากรสังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดจันทบุรี

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษามีความสนใจที่จะศึกษาวิเคราะห์การนำหลักไตรสิกขามาประยุกต์ใช้เพื่อศักยภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดจันทบุรีด้วยการนำทางโดยยึดหลักของไตรสิกขามาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาบุคลากร ซึ่งจะส่งผลให้การบริหารงานบุคลากรประสบผลสำเร็จตามยุทธศาสตร์ขององค์กรเพื่อการศึกษาและพัฒนาสืบต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1) เพื่อศึกษาศักยภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดจันทบุรี

2) เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อศักยภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดจันทบุรี

3) เพื่อนำเสนอการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักไตรสิกขาเพื่อศักยภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดจันทบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักไตรสิกขาเพื่อศักยภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดจันทบุรี ซึ่งผู้วิจัยดำเนินการวิจัยตามลำดับหัวข้อ ดังนี้

1. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้านการสัมภาษณ์เชิงลึก รวมจำนวนทั้งสิ้น จำนวน 18 รูปหรือคน และผู้ร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ จำนวน 11 รูปหรือคน

ประชากรที่ใช้การวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ บุคลากรของสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดจันทบุรี จำนวน 311 คน ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 175 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) Discussion) เป็นผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านที่มีความเกี่ยวข้องกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักไตรสิกขาเพื่อเพิ่มศักยภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดจันทบุรี ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน ๑๘ รูปหรือคน

2.2 แบบสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นผู้เชี่ยวชาญที่มีความเกี่ยวข้องกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักไตรสิกขาเพื่อเพิ่มศักยภาพการปฏิบัติงาน จำนวน 11 รูปหรือคน

2.3 แบบสอบถาม (Questionnaire) โดยการสร้างเครื่องมือ ได้ศึกษาเอกสารแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยพัฒนาขึ้นตามกรอบแนวคิดการวิจัย

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนาความ แบบอรรถาธิบาย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกที่มีโครงสร้างและการสนทนากลุ่มเฉพาะ ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพรรณนา คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ได้แก่ แบบสอบถาม และการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักไตรสิกขาเพื่อศักยภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดจันทบุรี ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัย ดังนี้

1. ศักยภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดจันทบุรี ประกอบด้วย 1) ความรู้ มีองค์ความรู้ในวิชาการที่เกี่ยวข้อง ปฏิบัติหน้าที่ที่รับผิดชอบได้เต็มที่ การทบทวนปรับปรุง แก้ไข และพิจารณาต่อยอดต่อไป ตามหลัก PDCA ส่งเสริมให้ทรัพยากรหรือบุคลากร มีความรู้ 2) ทักษะ มีทักษะในการวางแผนในการปฏิบัติงานของตนเอง การส่งเสริมให้ผู้เรียนมีทักษะการเรียนรู้และพัฒนาเป็นรากฐานของการดำเนินชีวิต ทักษะการสื่อสาร การคิดวิเคราะห์ และการสังเคราะห์ 3) ทัศนคติ มีศรัทธาและภาคภูมิใจในการปฏิบัติหน้าที่อุทิศตนเพื่อการทำงานประชาชน มีสติไม่ด่วนสรุป ไม่ด่วนตัดสินการเป็นแบบอย่างที่ดี ความเห็น ความเข้าใจ ความเห็นที่ถูกต้อง

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อศักยภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดจันทบุรี พบว่า 1) ปัจจัยที่ส่งผลต่อศักยภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรของบุคลากรสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดจันทบุรี ผลการศึกษาพบว่า ศักยภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดจันทบุรี มีนัยสำคัญทางสถิติระดับ 0.01 มีทั้งหมด 3 ด้าน โดยเรียงลำดับตามสมการดังนี้ คือ การฝึกอบรม การพัฒนา และการศึกษาตามลำดับ แสดงว่าปัจจัยที่สามารถร่วมกันทำนายศักยภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดจันทบุรี ได้ร้อยละ 61.1 และ 2) หลักไตรสิกขา ส่งผลต่อศักยภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดจันทบุรี มีนัยสำคัญทางสถิติระดับ 0.01 มีทั้งหมด 2 ด้าน โดยเรียงลำดับตามสมการ ดังนี้ คือ ปัญญา ความเข้าใจที่

ถูกต้อง และสมาธิ จิตใจตั้งมั่นแน่วแน่ แสดงว่าหลักไตรสิกขา สามารถร่วมกันทำนายศักยภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดจันทบุรี ได้ร้อยละ 77.2

ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างศักยภาพการปฏิบัติงานของบุคลากร กับหลักไตรสิกขา มีค่าอยู่ระหว่าง (0.632 - 0.712) ถือว่าบางคู่มีความสัมพันธ์กันค่อนข้างสูงซึ่งอาจทำให้เกิดปัญหา Multicollinearity จึงต้องมีการทดสอบ Collinearity Statistics โดยพิจารณาจากค่า (Tolerance) และค่าปัจจัยการขยายตัวของความแปรปรวน (Variance Inflation Factor : VIF) ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 ค่า Tolerance และค่า Variance Inflation Factor (VIF) ของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และหลักไตรสิกขา

ตัวแปร	Collinearity Statistics	
	Tolerance	VIF
การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์		
การฝึกอบรม	.422	2.369
การศึกษา	.588	1.700
การพัฒนา	.517	1.933
หลักไตรสิกขา		
ศีล การประพฤติดี	.340	2.940
สมาธิ จิตใจตั้งมั่นแน่วแน่	.307	3.260
ปัญญา ความเข้าใจที่ถูกต้อง	.307	3.260

3. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักไตรสิกขาเพื่อศักยภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดจันทบุรี ประกอบด้วย 1) ศีล การประพฤติดี มีการเตรียมความพร้อมในด้านร่างกายและจิตใจเพื่อเป็นแนวทางในการดำรงชีวิตเสมอ บุคคลทั่วไปเมื่อมีศีล ย่อมมีการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบในการครองตน 2) สมาธิ จิตใจตั้งมั่นแน่วแน่ ช่วยเหลือผู้อื่นหรือเพื่อนๆ ที่ได้รับความเดือดร้อนตามความสามารถ สมาธิช่วยให้บุคลากรมีจิตใจมั่นคง มีความสามารถในการจดจ่อกับงาน แก้ปัญหาและวางแผน 3) ปัญญา ความเข้าใจที่ถูกต้อง มีความรู้เข้าใจเข้าถึงเท่าทันความจริงของตนเองในการทำงานโดยใช้หลักของเหตุผลความเข้าใจในทุกด้าน ทั้งในส่วนที่ดี และในส่วนที่ไม่ดี การคิดวางแผนการทำงานอย่างถูกต้อง

อภิปรายผล

ผลการวิจัยมีประเด็นที่น่าสนใจและนำมาอภิปรายผล ดังนี้

1. ศักยภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดจันทบุรี พบว่า ทั้ง 3 ด้านโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก คือ 1) ความรู้ มีความสามารถอธิบายขยายความองค์ความรู้ได้ การเรียนรู้จากประสบการณ์ และการแบ่งปันความรู้ภายในองค์กร ควรมีการฝึกอบรมอย่างต่อเนื่อง มีการให้โอกาสบุคลากรให้แสดงความสามารถการให้การสนับสนุนและคอยให้คำแนะนำในการทำงาน 2) ทักษะ มีทักษะในการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ การใช้เทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีในการปฏิบัติงานเพื่อให้เกิดทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 แสดงความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างอิสระ และ 3) ทัศนคติ มีความพยายามในการปฏิบัติงานให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายให้มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ข้อมูล

ทัศนคติที่ดีต่อการเรียนรู้หรือการพัฒนาในเรื่องนั้นๆ ซึ่งจะต้องมีการสร้างภาพวิสัยทัศน์ในการปฏิบัติงาน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาสุพัฒน์ นนฺทปญฺโญ (ศรียอด) (2563) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในคณะสงฆ์ภาค 1” ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อศักยภาพของพระสอนศีลธรรมใน คณะสงฆ์ภาค 1 ประกอบด้วยการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และไตรสิกขามีอิทธิพลทางตรงอิทธิพลทางอ้อม และอิทธิพลรวมต่อการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมของคณะสงฆ์ภาค 1 ค่าความ เที่ยงของตัวแปรสังเกตได้ มีค่าความเที่ยงอยู่ระหว่าง 0.55-0.89 ตัวแปรที่มีค่าความเที่ยงสูงสุด ได้แก่ ด้านความรู้ มีค่าความเที่ยงเท่ากับ 0.89 รองลงมาคือ ด้านการพัฒนา มีค่าความเที่ยงเท่ากับ 0.83 ส่วนตัวแปรที่มีค่าความเที่ยงต่ำสุด คือ ด้านปัญญา มีค่าความเที่ยงเท่ากับ 0.55 สำหรับค่า สัมประสิทธิ์การพยากรณ์ (R2) ของสมการโครงสร้างตัวแปรภายในแฝง พบว่า มีค่าเท่ากับ 0.73 แสดงว่าตัวแปรในโมเดลสามารถอธิบายความแปรปรวนของไตรสิกขาได้ร้อยละ 73 เมื่อพิจารณา อิทธิพลทางตรงและอิทธิพลทางอ้อมที่ส่งผลต่อตัวแปรการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในคณะสงฆ์ภาค 1 พบว่า ตัวแปรดังกล่าวได้รับอิทธิพลทางตรงจากการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยมีค่า อิทธิพลเท่ากับ 0.30 และเรียงตามลำดับตัวแปรที่มีอิทธิพลคือ การพัฒนา (91%) และการฝึกอบรม (77%)การศึกษา (71%) ตามลำดับ นอกจากนั้นตัวแปรไตรสิกขา ยังได้รับอิทธิพลทางตรงจากการ พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้วยเช่นกัน

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อศักยภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดจันทบุรี พบว่า 1) ปัจจัยที่ส่งผลต่อศักยภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดจันทบุรี มี 3 ด้าน มีนัยสำคัญทางสถิติระดับ 0.01 โดยเรียงลำดับตามสมการ ดังนี้ คือ การฝึกอบรม การพัฒนา และการศึกษาตามลำดับ แสดงว่าปัจจัยที่สามารถร่วมกันทำนายศักยภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดจันทบุรี ได้ร้อยละ 61.1 และ 2) หลักไตรสิกขา ส่งผลต่อศักยภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดจันทบุรี มีนัยสำคัญทางสถิติระดับ 0.01 มีทั้งหมด 2 ด้าน โดยเรียงลำดับตามสมการ ดังนี้ คือ ปัญญา ความเข้าใจที่ถูกต้อง และสมาธิ จิตใจตั้งมั่นแน่วแน่ แสดงว่าหลักไตรสิกขา สามารถร่วมกันทำนายศักยภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดจันทบุรี ได้ร้อยละ 77.2 ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สิวารี ศรีวิโรจน์ และคณะ (2560) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาศักยภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรประจำเรือขนส่งน้ำมัน: กรณีศึกษา บริษัท A” พบว่า แรงจูงใจมีผลต่อศักยภาพในการปฏิบัติงานมาก เพราะสภาพการทางานในเรือต้องทางานอย่างเหน็ดเหนื่อยลักษณะงานทาให้ต้องมีความพร้อมต่อการทางานอยู่ตลอดเวลาที่ได้รับคาสั่ง หรือเมื่อมีเหตุฉุกเฉิน ซึ่งคนประจาเรือโดยเฉพาะผู้ที่ไม่ได้ทางานในตำแหน่งที่สูงและค่าตอบแทนไม่สูง ดังนั้นแรงจูงใจจึงสำคัญเช่น การได้รับการชื่นชมจากหัวหน้า หรือการได้รับโอกาสก้าวหน้าในงาน ซึ่งเป็นสิ่งที่ทาให้บุคลากรประจำเรือรู้สึกว่าตนเองมีคุณค่า ปัจจัยด้านแรงจูงใจสำคัญต่อการพัฒนาศักยภาพ ในการปฏิบัติงานเนื่องจากการทางานในเรือเป็นเวลานานๆ ต้องมีความตั้งใจและมีความอดทนสูงทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ เพราะลักษณะงานคือการปฏิบัติงานไกลฝั่ง และต้องมีความพร้อมในการปฏิบัติงานและพร้อมรับมือกับเหตุการณ์ฉุกเฉินตลอดเวลา ดังนั้นแรงจูงใจ จึงเป็นสิ่งที่สำคัญจะเป็นปัจจัยที่ทำให้บุคลากรประจาเรือมีความเห็นคุณค่าในตนเอง รู้สึกว่าตนเองมีคุณค่าและความสำคัญต่อองค์กร ถึงแม้จะไม่ได้มีโอกาสทางการศึกษา ในระดับที่สูง แต่แรงจูงใจจะเป็นสิ่งที่ผลักดันให้บุคลากรมีความอดทนพากเพียรพยายามคิดหาวิธีการที่จะนาความรู้ความสามารถ และประสบการณ์ของตนมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการทางานบนเรือให้มากที่สุด

3. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักไตรสิกขาเพื่อศักยภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดจันทบุรี พบว่า 1) ศีล การประพฤติดี มีการปฏิบัติตนตามกฎระเบียบของศูนย์

การเรียนชุมชนอย่างเคร่งครัดด้วยดีเสมอมา มีวินัย จริยธรรม จรรยาบรรณ จะช่วยพัฒนาให้เป็นบุคลากรที่มีคุณธรรม ซื่อสัตย์ มีวินัย ระเบียบวินัย มีความรับผิดชอบ ความสามัคคีทำให้การปฏิบัติงานสำเร็จได้ตามเป้าหมาย 2) สมาธิ จิตใจตั้งมั่นแน่วแน่ มีวิธีแก้โดยการทำจิตใจให้สงบก่อนลงมือปฏิบัติงาน สมาธิช่วยให้บุคลากรมีจิตใจมั่นคง มีความสามารถในการจดจ่อกับงาน แก้ปัญหาและวางแผน การปฏิบัติงานได้อย่างเป็นระบบ ทำให้บุคคลสามารถจัดลำดับความสำคัญของงานช่วยให้เพิ่มความสามารถในการตัดสินใจ จิตใจตั้งมั่นแน่วแน่ 3) ปัญญา ความเข้าใจที่ถูกต้อง มีการใช้วิจารญาณใคร่ครวญเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจและเข้าถึงเนื้อหาความหมายที่เรียนได้ถูกต้องชัดเจนเสมอ แก้ไขปัญหาต่างๆ ได้อย่างแยบยล ความรู้เหตุผล รู้จักวินิจฉัยไตร่ตรอง ตรวจสอบ คิดสิ่งต่างๆ อย่างสร้างสรรค์ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วิชญาภา เมธีวรฉัตร (2558) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธของมหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือตอนล่าง 2” ผลการวิจัยพบว่า 1. สภาพทั่วไปของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์สายวิชาการของมหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือตอนล่าง 2 ในด้านการฝึกอบรมมีนโยบายการจัดการอบรมบุคลากร เชิญวิทยากรทั้งภายในและภายนอกมาอบรม ในด้านการศึกษา สนับสนุนการศึกษาต่อของบุคลากรในระดับที่สูงขึ้นเพื่อเพิ่มศักยภาพในการทำงาน และในด้านการพัฒนา มีการส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคลากรพัฒนางานของตนเอง พัฒนาให้บุคลากรมีความรู้ ความสามารถ ส่วนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามลักษณะ 5 ด้าน คือ ด้านบุคลิกภาพ ด้านวิชาการ ด้านทักษะ ด้านเจตคติ ด้านความคิดสร้างสรรค์ นั้นบุคลากรควรมีบุคลิกภายนอกที่ดี และเป็นแบบอย่างที่ดี มีความเป็นผู้นำทางวิชาการ บุคลิกภายใน ต้องเป็นคนที่มีจิตใจที่ดีงาม มีเจตคติที่ดี เป็นคนใจเย็น อารมณ์ดี มีทัศนะคติที่ดี มองโลกในแง่ดี 2. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธของมหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือตอนล่าง 2 ด้านศีล ได้ส่งเสริมให้บุคลากรมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่การงานอย่างเต็มที่มีการจัดอบรมถือศีลและปฏิบัติธรรมประจำปี การฝึกอบรมขั้นศีล คือ ฝึกกาย วาจา ขั้นสมาธิ คือ ฝึกจิตใจ ขั้นปัญญา คือ ฝึกองค์ความรู้ ในการพัฒนา ด้านสมาธิ มีการส่งเสริมให้บุคลากรทำสมาธิให้จิตใจมีความสงบสุขก่อนปฏิบัติงานอยู่เสมอ ด้านปัญญา สนับสนุนให้บุคลากรปฏิบัติงาน โดยใช้หลักความเห็นชอบ และคิดชอบในการทำงาน

องค์ความรู้ใหม่

1. ศักยภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดจันทบุรี ได้แก่ 1) ความรู้ มีความสามารถอธิบายขยายความองค์ความรู้ได้ การเรียนรู้จากประสบการณ์ และการแบ่งปันความรู้ภายในองค์กร ควรมีการฝึกอบรมอย่างต่อเนื่อง มีการให้โอกาสบุคลากรให้แสดงความสามารถการให้การสนับสนุนและคอยให้คำแนะนำในการทำงาน ควรเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องทุกที่ ทุกเวลา และไม่มีข้อจำกัด 2) ทักษะ มีทักษะในการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ การใช้เทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีในการปฏิบัติงานเพื่อให้เกิดทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 แสดงความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างอิสระ มีการปฏิบัติและทำความเข้าใจกับงานเพื่อให้เกิดความจำและความแม่นยำ 3) ทัศนคติ มีความพยายามในการปฏิบัติงานให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายให้มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ข้อมูล ทัศนคติที่ดีต่อการเรียนรู้หรือการพัฒนาในเรื่องนั้นๆ ซึ่งจะต้องมีการสร้างภาพวิสัยทัศน์ในการปฏิบัติงาน มีการเสริมแรงจูงใจทางบวก การยกย่องชมเชย การให้เกียรติบัตรในการปฏิบัติงาน การเป็นแบบอย่างที่ดี

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อศักยภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรของบุคลากรสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดจันทบุรี คือ การฝึกอบรม การพัฒนา และการศึกษาตามลำดับ และหลักไตรสิกขา ส่งผลต่อศักยภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดจันทบุรี คือ ปัญญา ความ

เข้าใจที่ถูกต้อง และสมาธิ จิตใจตั้งมั่นแน่วแน่ แสดงว่าหลักไตรสิกขา สามารถร่วมกันทำนายศักยภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดจันทบุรี

3. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักไตรสิกขาเพื่อศักยภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดจันทบุรี ได้แก่ 1) ศีล การประพฤติดี มีการปฏิบัติตนตามกฎระเบียบของศูนย์การเรียนชุมชนอย่างเคร่งครัดด้วยดีเสมอมา มีวินัย จริยธรรม จรรยาบรรณ จะช่วยพัฒนาให้เป็นบุคลากรที่มีคุณธรรม ซื่อสัตย์ มีวินัย ระเบียบวินัย มีความรับผิดชอบ ความสามัคคีทำให้การปฏิบัติงานสำเร็จได้ตามเป้าหมาย เกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันภายในองค์กร 2) สมาธิ จิตใจตั้งมั่นแน่วแน่ มีวิธีแก้โดยการทำจิตใจให้สงบก่อนลงมือปฏิบัติงาน สมาธิช่วยให้บุคลากรมีจิตใจมั่นคง มีความสามารถในการจดจ่อกับงาน แก้ปัญหาและวางแผน การปฏิบัติงานได้อย่างเป็นระบบ ทำให้บุคคลสามารถจัดลำดับความสำคัญของงานช่วยให้เพิ่มความสามารถในการตัดสินใจ จิตใจตั้งมั่นแน่วแน่ ส่งผลให้มีการพัฒนาการทำงานให้มีประสิทธิภาพ 3) ปัญญา ความเข้าใจที่ถูกต้อง มีการใช้วิจารญาณใคร่ครวญเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจและเข้าถึงเนื้อหาความหมายที่เรียนได้ถูกต้องชัดเจนเสมอ แก้ไขปัญหาต่างๆ ได้อย่างแยบยล ความรู้เหตุผล รู้จักวินิจฉัย ไตร่ตรอง ตรวจสอบคิดสิ่งต่างๆ อย่างสร้างสรรค์ การคิดวางแผนการทำงานอย่างถูกต้อง เพื่อให้เกิดความสำเร็จตามวัตถุประสงค์

ผู้วิจัยสรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการสังเคราะห์ การวิจัยได้ดังนี้

1) ศักยภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดจันทบุรี

1.1 ความรู้มีความสามารถอธิบายขยายความองค์ความรู้ได้

1.2 ทักษะมีทักษะในการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21

1.3 ทัศนคติ มีความพยายามในการปฏิบัติงานให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมาย

2) ปัจจัยที่ส่งผลต่อศักยภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรของบุคลากรสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดจันทบุรี ส่วนปัจจัยที่ส่งผลต่อศักยภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดจันทบุรี คือ การฝึกอบรม การพัฒนา และการศึกษาตามลำดับ และหลักไตรสิกขา ส่งผลต่อศักยภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดจันทบุรี คือ ปัญญา ความเข้าใจที่ถูกต้อง และสมาธิ จิตใจตั้งมั่นแน่วแน่

3) การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักไตรสิกขาเพื่อเพิ่มศักยภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดจันทบุรี

3.1 ศีล การประพฤติดี มีวินัย จะช่วยพัฒนาให้เป็นบุคลากรที่มีคุณธรรม

3.2 สมาธิ จิตใจตั้งมั่นแน่วแน่ มีวิธีแก้โดยการทำจิตใจให้สงบก่อนลงมือปฏิบัติงาน

3.3 ปัญญา ความเข้าใจที่ถูกต้อง มีการใช้วิจารญาณใคร่ครวญ ในการแก้ไขปัญหา

สรุป ศักยภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดจันทบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ส่วนปัจจัยที่ส่งผลต่อศักยภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดจันทบุรี คือ การฝึกอบรม การพัฒนา และการศึกษาตามลำดับ และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักไตรสิกขาเพื่อเพิ่มศักยภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดจันทบุรี ภาพรวมอยู่ในระดับมาก

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 หน่วยงานภาครัฐควรส่งเสริมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และความสามารถในการถ่ายทอดองค์ความรู้ในการบริหารจัดการงานแก่ผู้อื่นได้

1.2 ผู้ที่นำนโยบายไปสู่การปฏิบัติควรมีทักษะในการคิดวิเคราะห์แยกแยะ แผนงาน โครงการ และมีกิจกรรม ที่ชัดเจนและรวดเร็ว

1.3 ผู้บริหาร ครู และบุคลากร ควรมีความมุ่งมั่นศึกษาหาความรู้ในงานของตนเองตลอดเวลา

1.4 สำนักงาน (สกร.) ควรมีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่ชัดเจนที่ต้องบริการสถานศึกษาทั้งหมดในพื้นที่ด้วยการดูแล สนับสนุน ให้การอบรมบุคลากรสม่ำเสมอ

1.5 สำนักงาน (สกร.) ควรส่งเสริมให้มีการเรียนรู้ การสื่อสาร และการใช้ภาษาอังกฤษ

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

2.1 บุคลากรในสำนักงาน (สกร.) ของท่านควรได้รับการอบรมขับเคลื่อนองค์กรตามกลยุทธ์ตามแผนงานนโยบายที่ได้ถูกกำหนดไว้ ที่ทำให้องค์กรเหล่านั้นประสบความสำเร็จ

2.2 ประชาชนในท้องถิ่นควรได้รับการส่งเสริมจากสำนักงาน (สกร.) ให้มีการเรียนรู้ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมท้องถิ่นของจังหวัด

2.3 ควรส่งเสริมการรับรู้เทคโนโลยีข่าวสารข้อมูลอย่างต่อเนื่องเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานในองค์กร

2.4 มีการเตรียมความพร้อมในด้านร่างกายและจิตใจเพื่อเป็นแนวทางในการดำรงชีวิตเสมอ

2.5 บุคลากรในสำนักงาน (สกร.) ควรให้ความช่วยเหลือผู้อื่นหรือเพื่อนๆ ที่ได้รับความเดือดร้อนตามความสามารถ

3. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ควรศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักไตรสิกขาเพื่อศักยภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดจันทบุรี

3.2 ควรศึกษาสภาพทั่วไปและปัญหาอุปสรรคเกี่ยวกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักไตรสิกขาเพื่อศักยภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดจันทบุรี เพื่อวัดค่าสัมฤทธิ์ผล

3.3 ควรทำการวิจัยเกี่ยวกับการนำหลักพุทธธรรมในการเพิ่มศักยภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดจันทบุรีในหน่วยงานอื่นๆ ที่สนใจ

3.4 ควรทำการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักไตรสิกขาเพื่อศักยภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดอื่นๆ ให้ครอบคลุมทั่วประเทศ

3.5 ควรศึกษาปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อศักยภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อนำผลมาเปรียบเทียบ

เอกสารอ้างอิง

นพดล วิวิธจินดา และคณะ. (2564). ปัญหาและแนวทางการพัฒนาระบบการบริหารงานประชาสัมพันธ์ของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอนายายอาม”. รายงานการวิจัย. สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัดจันทบุรี.

พระราชบัญญัติสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา. (2551). พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (ฉบับที่ 2) (เอกสารประกอบ).

พระมหาสุพัฒน์ นนฺทปญฺโญ (ศรียอด). (2563). การพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในคณะสงฆ์ภาค 1. ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย.

วิชญาภา เมธีวรฉัตร. (2558). รูปแบบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธของมหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือตอนล่าง. ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สิวารี ศรีวิโรจน์ และคณะ. (2560). ปัจจัยที่มีความสาคัญต่อการพัฒนาศักยภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรประจำเรือขนส่งน้ามัน : กรณีศึกษา บริษัท A. วารสารบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสวนดุสิต. 13(3), 143-163.

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยกรุงเทพมหานคร. (2561). หลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน (เอกสารประกอบ).

สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดจันทบุรี. (2566-2570). แผนพัฒนาจังหวัดจันทบุรี พ.ศ. 2566 – 2570 (เอกสารประกอบ).

แนวทางการบริหารบุคคลตามตามหลักอปริหานิยธรรม 7 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2

Guidelines for Personnel Administration Based on the Seven Principles of Aparihaniyadhamma by School Administrators Under Mahasarakham Primary Educational Service Area Office 2

ชินกร หมื่นไธสง
Chinnakorn Muenthaisong
วิมลพร สุวรรณแสนทวี
Vimonporn Suwanseantavee
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยเขตร้อยเอ็ด
Mahamakut Buddhist University Roi Et Campus Thailand
Email: chinnakorn.mue@student.mbu.ac.th

Received: 10 August 2025; Revised: 25 April 2026; Accepted: 26 April 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาระดับการบริหารงานบุคคลตามหลักอปริหานิยธรรม 7 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคามเขต 2 2) เพื่อเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของบุคคลที่มีต่อการบริหารงานบุคคลตามหลักอปริหานิยธรรม 7 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 โดยจำแนกตามตำแหน่ง ระดับการศึกษา และประสบการณ์การทำงาน 3) เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารบุคคลตามหลักอปริหานิยธรรม 7 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 กลุ่มตัวอย่าง ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน จำนวน 335 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ มีค่าความตรงระหว่าง 0.67 – 1.00 และความเชื่อมั่นของสภาพปัจจุบันทั้งฉบับเท่ากับ .96

ผลการวิจัย 1. ระดับการบริหารบุคคลตามหลักอปริหานิยธรรม 7 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 โดยรวมอยู่

ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน โดยเรียงค่าเฉลี่ยสูงสุดไปต่ำสุดได้แก่ ด้านเงินเดือนและเลื่อนเงินเดือน ด้านการประเมินผลการปฏิบัติงาน ด้านการวางแผนอัตรากำลัง ด้านการอบรมพัฒนาบุคลากร และด้านการสรรหาและการบรรจุแต่งตั้ง 2. การเปรียบเทียบความคิดเห็นที่มีต่อการบริหารงานบุคคลตามหลักอปริหานิยธรรม 7 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 จำแนกตามตำแหน่ง ระดับการศึกษา และประสบการณ์การทำงาน ไม่แตกต่างกัน 3. แนวทางการบริหารบุคคลตามหลักอปริหานิยธรรม 7 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 ดังนี้ การวางแผนอัตรากำลัง มี 5 แนวทาง การสรรหาและการบรรจุแต่งตั้ง มี 5 แนวทาง เงินเดือนและเลื่อนเงินเดือน มี 4 แนวทาง การประเมินผลการปฏิบัติงาน มี 5 แนวทาง การอบรมพัฒนาบุคลากร มี 4 แนวทาง รวม 23 แนวทาง

คำสำคัญ แนวทางการบริหารบุคคล, หลักอปริหานิยธรรม 7, ผู้บริหารสถานศึกษา

Abstract

The objectives of this research are 1) to study the level of personnel administration based on the Seven Principles of Aparihaniyadhamma of school administrators under the Office of Maha Sarakham Primary Educational Service Area 2. 2) to compare the opinions of individuals toward personnel administration based on the Seven Principles of Aparihaniyadhamma of school administrators under the Office of Maha Sarakham Primary Educational Service Area 2, classified by position, educational level, and work experience. 3) to study the guidelines for personnel administration based on the Seven Principles of Aparihaniyadhamma of school administrators under the Office of Maha Sarakham Primary Educational Service Area 2. The sample group consisted of 335 school administrators and teachers. The data collection instruments included a five-point Likert scale questionnaire, which had a content validity index ranging from 0.67 to 1.00 and an overall reliability coefficient of 0.96.

The results showed that 1. The overall level of personnel administration based on the Seven Principles of Aparihaniyadhamma by school administrators under the Office of Maha Sarakham Primary Educational Service Area 2 was at a moderate level. When considering each aspect

individually, from highest to lowest mean score, the ranking was as follows: salary and promotion, performance evaluation, manpower planning, personnel training and development, and recruitment and appointment. 2. The comparison of opinions regarding personnel administration based on the Seven Principles of Aparihaniyadhamma among school administrators under the Office of Maha Sarakham Primary Educational Service Area 2—classified by position, educational level, and work experience—showed no significant differences. 3. The guidelines for personnel administration based on the Seven Principles of Aparihaniyadhamma by school administrators under the Office of Maha Sarakham Primary Educational Service Area 2 are as follows: Manpower planning: 5 guidelines, Recruitment and appointment: 5 guidelines, Salary and promotion: 4 guidelines, Performance evaluation: 5 guidelines, Personnel training and development: 4 guidelines In total, there are 23 guidelines.

Keywords: Guidelines for Personnel Administration, the Seven Principles of Aparihaniyadhamma, School Administrators

บทนำ

การพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนต้องอาศัยการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา คุณธรรม และวัฒนธรรม โดยการศึกษาถือเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาคนให้มีศักยภาพ รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงในทุกมิติ และสามารถเผชิญความท้าทายของโลกได้อย่างมีประสิทธิภาพ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560)

การกระจายอำนาจบริหารงานบุคคลไปยังสถานศึกษาตาม พ.ร.บ. ระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2546 ส่งผลให้ผู้บริหาร ครู และชุมชนมีบทบาทร่วมในการบริหารมากขึ้น อย่างไรก็ตาม การบริหารบุคคลเป็นงานที่ซับซ้อน ต้องอาศัยภาวะผู้นำ ความยุติธรรม และการบริหารแบบช่วยเหลือและสนับสนุนมากกว่าการสั่งการ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2561)

การบริหารสถานศึกษาผู้บริหารสถานศึกษาควรให้ความสำคัญต่อการบริหารงานบุคลากรในสถานศึกษาเป็นพิเศษเพราะว่าคนเป็นบุคลากรที่สำคัญมากที่สุด จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องดูแลเอาใจใส่ช่วยเหลือ และกระตุ้นให้บุคลากรที่มีอยู่ในสถานศึกษาได้ปฏิบัติงานอย่างเต็มที่เต็มความสามารถตามศักยภาพ เพื่อเสริมประสิทธิภาพก่อเกิดประสิทธิผลสูงสุดตลอดจนสนับสนุนให้บุคลากรในสถานศึกษาเกิดมีพลัง

มีขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน เพื่อผลสำเร็จบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ การบริหารงานบุคคลเป็นงานที่ยากที่สุดของหน้าที่การบริหารเพราะคนมีชีวิตจิตใจคนในองค์การมาจากร้อยพ่อพันแม่เมื่อมาอยู่รวมกันทุกคนจึงต้องการผู้บริหารที่มีความเป็นผู้นำและมีความเท่าเทียมกันก่อให้เกิดความยุติธรรม ผู้บริหารจึงเป็นบุคคลที่มีหน้าที่รับผิดชอบอย่างเป็นทางการต่อการสนับสนุนความพยายามในการทำงานของคนอื่น จากแนวคิดนี้ชี้ให้เห็นว่าผู้บริหารเป็นบุคคลที่คอยช่วยเหลือบุคคลอื่นให้ทำในสิ่งที่สำเร็จในเวลาที่กำหนดอย่างมีคุณภาพมากขึ้น และบุคคลมีความพึงพอใจผลสำเร็จนี้เกิดจากการที่ผู้บริหารใช้แนวคิดการบริหารแบบใหม่คือการช่วยเหลือ(Helping) และการสนับสนุน (Supporting) มากกว่าที่จะใช้แนวคิดการบริหารแบบดั้งเดิมที่เน้นการสั่งการ (Directing) และการควบคุม (Controlling) ยิ่งไปกว่านั้นในองค์การสมัยใหม่ผู้บริหารจะถูกกำหนดบทบาทให้เป็นผู้ประสาน (Coordinator) ผู้สอน (Coach) หรือผู้นำทีม (Team leader) ผู้บริหารจึงเป็นผู้ที่ทำงานเกี่ยวกับคนโดยเฉพาะคนในองค์การเองและการบริหารด้วยหลักคุณธรรมเป็นสิ่งที่พึงมีในตัวผู้บริหารทุก ๆ คนโดยเฉพาะหลักอปริหานิยธรรมเพื่อให้เป็นที่รักและศรัทธา (จักรกฤษณ์ โพดาพล, 2564) อปริหานิยธรรม แปลว่า หลักที่ป้องกันความเสื่อมในการทำงานในองค์กรและนำไปสู่ความเจริญในการบริหารในองค์กร เกิดความสามัคคี และทำให้การทำงานในองค์กรมีประสิทธิภาพ และเกิดความสุข ความเจริญ อปริหานิยธรรม เป็นหลักธรรมที่สามารถประยุกต์ใช้ในการบริหารงานบุคคลได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะช่วยสร้างระบบการทำงานที่มีระเบียบ ความเป็นธรรม ความเคารพซึ่งกันและกัน และความร่วมมืออย่างยั่งยืน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาองค์กรในระยะยาว

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 ให้ความสำคัญกับการพัฒนาบุคลากรในสังกัด แต่ยังเผชิญปัญหาด้านการบริหารงานบุคคลที่หลากหลาย ผู้วิจัยในฐานะบุคลากรของสถานศึกษา จึงสนใจศึกษาการบริหารงานบุคคลตามหลักอปริหานิยธรรม 7 เพื่อนำผลไปใช้วางแผนนโยบายที่สอดคล้อง และส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข นำไปสู่การพัฒนาการศึกษาอย่างยั่งยืน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2, 2567)

จากเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยในฐานะบุคลากรของสถานศึกษา จึงสนใจที่จะศึกษาการบริหารงานบุคคลตามหลักอปริหานิยธรรม 7 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 เพื่อนำผลการวิจัยไปใช้เป็นแนวทางในการบริหารงานตามหลักอปริหานิยธรรม 7 สำหรับผู้บริหารสถานศึกษาและผู้เกี่ยวข้องนำไปวางแผนกำหนดนโยบายการบริหารงานภายในสถานศึกษาให้มีความสอดคล้องกับหลักอปริหานิยธรรม 7 และสามารถเป็นหลักในการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ก่อเกิดความสามัคคีอันจะนำไปสู่การพัฒนาการศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1) เพื่อศึกษาระดับการบริหารงานบุคคลตามหลักอปริหานิยธรรม 7 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคามเขต 2

2) เพื่อเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของบุคคลที่มีต่อการบริหารงานบุคคลตามหลักอปริหานิยธรรม 7 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 โดยจำแนกตามตำแหน่ง ระดับการศึกษาและประสบการณ์การทำงาน

3) เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารบุคคลตามหลักอปริหานิยธรรม 7 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง แนวทางการบริหารบุคคลตามหลักอปริหานิยธรรม 7 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 ดังนี้

1. ประชากร ได้แก่ ผู้บริหาร จำนวน 209 คน และครูจำนวน 2,287 คน รวม 2,496 คน

2. กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารและครูผู้สอน กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางสำเร็จรูปของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan, 1970) ได้กลุ่มตัวอย่าง 335 คน และใช้วิธีสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย (Simple random sampling) โดยใช้วิธีจับสลาก

3. ด้านเนื้อหา การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารบุคคลตามหลักอปริหานิยธรรม 7 ของผู้บริหารสถานศึกษา ประกอบด้วย 1) ด้านการวางแผนอัตรากำลัง 2) ด้านการสรรหาและการบรรจุแต่งตั้ง 3) ด้านเงินเดือนและเลื่อนเงินเดือน 4) ด้านการประเมินผลการปฏิบัติงาน และ 5) ด้านการอบรมพัฒนาบุคลากร

4. เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลสำหรับการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์

1. แบบสอบถาม

ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นจากการศึกษา หลักการ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เครื่องมือเพื่อการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามมีลักษณะ มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List)

ตอนที่ 2 สอบถามเกี่ยวกับแนวทางการบริหารบุคคลตามหลักอปริหานิยธรรม 7 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม แบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ (บุญชม ศรีสะอาด, 2560)

2. แบบสัมภาษณ์

เพื่อสัมภาษณ์แนวทางการบริหารบุคคลตามหลักอปริหานิยธรรม 7 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

3.1 ผู้วิจัยขอหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูล จากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เพื่อขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลกับผู้บริหาร และครูผู้สอน ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 2

3.2 ผู้วิจัยขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย จากผู้บริหารและครูผู้สอน ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคม เขต 2

3.3 ผู้วิจัยจะนำแบบสอบถามไปดำเนินการเก็บข้อมูลแบบออนไลน์ผ่าน QR Code ในโปรแกรม Google Form โดยจะทำการชี้แจงรายละเอียดของแบบสอบถาม ให้ทราบวัตถุประสงค์และขอความร่วมมือเพื่อให้ได้ผลตามความเป็นจริง

3.4 ผู้วิจัยเก็บรวบรวมแบบสอบถามที่ได้จากการตอบ แล้วนำมาตรวจสอบความสมบูรณ์ เพื่อจะดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามมาดำเนินการตามขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทำการวิเคราะห์ข้อมูล ตามลำดับขั้นดังนี้

4.1 วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามโดยหาค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

4.2 วิเคราะห์ระดับการบริหารบุคคลตามหลักอปริหานิยธรรม 7 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 ทั้งโดยภาพรวม รายด้านและรายข้อ โดยหาค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) โดยใช้เกณฑ์การแปลความหมายของค่าเฉลี่ย (บุญชม ศรีสะอาด, 2560)

4.3 วิเคราะห์เปรียบเทียบความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อการบริหารบุคคลตามหลักอปริหานิยธรรม 7 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 โดยจำแนกตาม ตำแหน่ง ระดับการศึกษา โดยการทดสอบที (t - test แบบ Independent Samples)

4.4 วิเคราะห์เปรียบเทียบความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อแนวทางการบริหารบุคคลตามหลักอปริหานิยธรรม 7 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 จำแนกตามประสบการณ์การทำงาน โดยใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One - way ANOVA) เมื่อพบว่ามีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และทำการทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่โดยวิธีของเชฟเฟ่ (Scheffe')

4.5 วิเคราะห์แนวทางการบริหารบุคคลตามหลักอปริหานิยธรรม 7 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 โดยวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) ข้อมูลในการวิเคราะห์ เพื่อสรุปเป็นภาพรวมแล้วนำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนา

ผลการวิจัย

วิเคราะห์ระดับการบริหารบุคคลตามหลักอปริหา นิยธรรม 7 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ระดับการบริหารบุคคลตามหลักอปริหานิยธรรม 7 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 โดยรวมและรายด้าน

การบริหารบุคคลตามหลักอปริหานิยธรรม 7	ระดับการปฏิบัติ			
	$\bar{X}$	S.D.	อันดับ	แปลผล
1. ด้านการวางแผนอัตรากำลัง	3.50	0.71	3	ปานกลาง
2. ด้านการสรรหาและการบรรจุแต่งตั้ง	3.42	0.95	5	ปานกลาง
3. ด้านเงินเดือนและเลื่อนเงินเดือน	3.56	0.85	1	มาก
4. ด้านการประเมินผลการปฏิบัติงาน	3.51	0.75	2	มาก
5. ด้านการอบรมพัฒนาบุคลากร	3.46	0.76	4	ปานกลาง
รวมเฉลี่ย	**3.49**	**0.80**	**-**	**ปานกลาง**

จากตารางที่ 1 พบว่า ระดับการบริหารบุคคลตามหลักอปริหานิยธรรม 7 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ =3.49, S.D.=0.80) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน โดยเรียงค่าเฉลี่ยสูงสุดไปต่ำสุด ได้แก่ ด้านเงินเดือนและเลื่อนเงินเดือน ($\bar{X}$ =3.56, S.D.=0.85) ด้านการประเมินผลการปฏิบัติงาน ($\bar{X}$ =3.51, S.D.=0.75) ด้านการวางแผนอัตรากำลัง ($\bar{X}$ =3.50, S.D.=0.71) ด้านการอบรมพัฒนาบุคลากร ($\bar{X}$ =3.46, S.D.=0.76) และด้านการสรรหาและการบรรจุแต่งตั้ง ($\bar{X}$ =3.42, S.D.=0.95)

วิเคราะห์เปรียบเทียบการบริหารงานบุคคลตามหลักอปริหานิยธรรม 7 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 ที่มีตำแหน่ง และระดับการศึกษาต่างกัน โดยการทดสอบที (t – test แบบ Independent Samples)

ตารางที่ 2 การเปรียบเทียบความคิดเห็นที่มีต่อการบริหารงานบุคคลตามหลักอปริหานิยธรรม 7 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 จำแนกตามตำแหน่ง

การบริหารงานบุคคลตามหลักอปริหานิยธรรม 7	ตำแหน่ง				t	Sig
	ผู้บริหาร		ครูผู้สอน			
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
1. ด้านการวางแผนอัตรากำลัง	3.49	0.50	3.50	0.50	.875	.769
2. ด้านการสรรหาและการบรรจุแต่งตั้ง	3.38	0.82	3.43	0.80	.655	.713
3. ด้านเงินเดือนและเลื่อนเงินเดือน	3.58	0.71	3.56	0.53	.835	.004*
4. ด้านการประเมินผลการปฏิบัติงาน	3.54	0.38	3.50	0.46	.587	.249
5. ด้านการอบรมพัฒนาบุคลากร	3.45	0.57	3.47	0.54	.863	.908
รวมเฉลี่ย	3.49	0.51	3.49	0.47	.930	.515

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 3 การเปรียบเทียบความคิดเห็นที่มีต่อการบริหารงานบุคคลตามหลักอปริหานิยธรรม 7 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 จำแนกตามระดับการศึกษา

การบริหารงานบุคคลตามหลักอปริหานิยธรรม 7	ระดับการศึกษา				t	Sig
	ปริญญาตรี		สูงกว่าปริญญาตรี			
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
1. ด้านการวางแผนอัตรากำลัง	3.50	0.50	3.50	0.50	.976	.858
2. ด้านการสรรหาและการบรรจุแต่งตั้ง	3.41	0.81	3.44	0.79	.737	.610
3. ด้านเงินเดือนและเลื่อนเงินเดือน	3.56	0.63	3.56	0.42	.966	.000*
4. ด้านการประเมินผลการปฏิบัติงาน	3.52	0.44	3.49	0.47	.642	.507

5. ด้านการอบรมพัฒนาบุคลากร	3.46	0.55	3.47	0.52	.946	.897
รวมเฉลี่ย	**3.49**	**0.49**	**3.49**	**0.44**	**.970**	**.565**

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

วิเคราะห์เปรียบเทียบการบริหารงานบุคคลตามหลักอปริหานิยธรรม 7 ของผู้บริหารสถานศึกษา ที่มีประสบการณ์การทำงานต่างกัน โดยใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One way ANOVA)

ตารางที่ 4 การเปรียบเทียบการบริหารงานบุคคลตามหลักอปริหานิยธรรม 7 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 จำแนกตามประสบการณ์การทำงาน

การบริหารงานบุคคลตามหลักอปริหานิยธรรม 7	**ความแปรปรวน**	**SS**	**df**	**MS**	**F**	**Sig**
1. ด้านการวางแผนอัตรากำลัง	ระหว่างกลุ่ม	.066	2	.033	.133	.875
	ภายในกลุ่ม	82.137	332	.247		
	รวม	82.203	334			
2. ด้านการสรรหาและการบรรจุแต่งตั้ง	ระหว่างกลุ่ม	.370	2	.185	.286	.752
	ภายในกลุ่ม	215.315	332	.649		
	รวม	**215.685**	**334**			
3. ด้านเงินเดือนและเลื่อนเงินเดือน	ระหว่างกลุ่ม	.061	2	.031	.096	.909
	ภายในกลุ่ม	106.716	332	.321		
	รวม	**106.777**	**334**			
4. ด้านการประเมินผลการปฏิบัติงาน	ระหว่างกลุ่ม	.123	2	.061	.302	.739
	ภายในกลุ่ม	67.511	332	.203		
	รวม	**67.634**	**334**			
5. ด้านการอบรมพัฒนาบุคลากร	ระหว่างกลุ่ม	.105	2	.052	.177	.838
	ภายในกลุ่ม	97.952	332	.295		
	รวม	**98.057**	**334**			

จากตารางที่ 4 พบว่า การเปรียบเทียบการบริหารงานบุคคลตามหลักอปริหานิยธรรม 7 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 จำแนกตามประสบการณ์การทำงาน ทุกด้านไม่แตกต่างกัน

การวิเคราะห์แนวทางการบริหารบุคคลตามตามหลักอปริหานิยธรรม 7 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2

แนวทางทางการบริหารบุคคลตามตามหลักอปริหานิยธรรม 7 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 การวางแผนอัตรากำลัง มี 5 แนวทาง การสรรหาและการบรรจุแต่งตั้ง มี 5 แนวทาง เงินเดือนและเลื่อนเงินเดือน มี 4 แนวทาง การประเมินผลการปฏิบัติงาน มี 5 แนวทาง การอบรมพัฒนาบุคลากร มี 4 แนวทาง รวม 23 แนวทาง

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยครั้งนี้มีประเด็นที่น่าสนใจเพื่อนำมาอภิปรายผล ดังนี้

ของหน่วยงาน องค์กร และสถานศึกษา เพื่อนำไปปฏิบัติให้เกิดผลสำเร็จในการดำเนินงานใน 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการวางแผนอัตรากำลัง 2) ด้านการสรรหาและบรรจุแต่งตั้ง 3) ด้านเงินเดือนและเลื่อนเงินเดือน 4) ด้านการประเมินผลการปฏิบัติงาน และ 5) ด้านการอบรมพัฒนาบุคลากร สอดคล้องกับแนวคิดของ พนัส หันนาคินทร์ (2542) ได้กล่าวว่า การบริหารงานบุคคล หมายถึง การที่องค์กรจัดวาง กระบวนการต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ในการได้มาซึ่งบุคคลที่มีคุณภาพตามความต้องการ และความจำเป็น เมื่อได้มาแล้วก็ต้องกำหนดแนวทางที่ชัดเจนในการบำรุงรักษาตอบแทนพัฒนาประเมินผลการทำงาน ตลอดจนกำหนดวิธีการที่ทำให้ความมั่นคงแก่ชีวิตการทำงานและการพิจารณาให้ออกจากงานตามวาระ หรือด้วยสาเหตุ และสอดรับกับงานวิจัยของ เอกวิทย์ ทับทวี (2566) แนวทางการบริหารความขัดแย้งของผู้บริหารในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาจังหวัดชัยนาทตามหลักอปริหานิยธรรม 7 ผลการวิจัยพบว่า สภาพการบริหารความขัดแย้งของผู้บริหารในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาจังหวัดชัยนาท ในภาพรวมมีระดับสภาพปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ด้านการหลีกเลี่ยง มีระดับสภาพปัญหาอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ด้านการยอมให้ ระดับสภาพปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง

2) การเปรียบเทียบความคิดเห็นที่มีต่อการบริหารงานบุคคลตามหลักอปริหานิยธรรม 7 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 จำแนกตามตำแหน่ง ระดับการศึกษา และประสบการณ์การทำงาน ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐาน อาจเป็นเพราะว่า ความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาต่อการบริหารงานบุคคลตามหลักอปริหานิยธรรม 7 ไม่แตกต่างกันตามตำแหน่งระดับการศึกษา และประสบการณ์ทำงาน ซึ่งอาจเป็นเพราะผู้บริหารมีความเข้าใจในหลักธรรมดังกล่าวในระดับใกล้เคียงกัน เนื่องจากได้รับการอบรมตามนโยบายของ

กระทรวงศึกษาธิการที่เน้นคุณธรรมและธรรมาภิบาล อีกทั้งการประเมินผลตามตัวชี้วัดทำให้เกิดการปฏิบัติในทิศทางเดียวกัน ผู้บริหารจึงมีแนวโน้มยึดหลักอปริหานิยธรรมในการบริหารงานอย่างสอดคล้องกัน แม้จะมีความแตกต่างในคุณลักษณะส่วนบุคคล แต่มีจรรยาบรรณและมาตรฐานวิชาชีพเป็นแนวทางร่วม ส่งผลให้ไม่พบความแตกต่างของความคิดเห็นดังกล่าวในกลุ่มตัวอย่าง สอดคล้องกับงานวิจัยของพัฒนกูล สุขสานติ์, จันทรัตน์ ภคมาศ, สมหญิง จันทรุไทย (2564) ได้ศึกษา การศึกษาการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษา เครือข่ายการจัดการศึกษา ศรีณรงค์ 2 ผลการวิจัยพบว่า เปรียบเทียบการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษา เครือข่ายการจัดการศึกษา ศรีณรงค์ 2 จำแนกตามตำแหน่ง เพศ และระดับการศึกษา พบว่าโดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน

3) แนวทางการบริหารบุคคลตามหลักอปริหานิยธรรม 7 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 ดังนี้ การวางแผนอัตรากำลัง มี 5 แนวทาง การสรรหาและการบรรจุแต่งตั้ง มี 5 แนวทาง เงินเดือนและเลื่อนเงินเดือน มี 4 แนวทาง การประเมินผลการปฏิบัติงาน มี 5 แนวทาง การอบรมพัฒนาบุคลากร มี 4 แนวทาง รวม 23 แนวทาง อาจเป็นเพราะสถานศึกษามีการวางแผนอัตรากำลังเน้นการมีส่วนร่วมของครูและผู้บริหาร โดยใช้ข้อมูลจริง ยึดตามระเบียบของ สพฐ. และเปิดโอกาสให้ครูอาวุโสมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์อย่างโปร่งใส ไม่ลำเอียง เพื่อสร้างความศรัทธาในองค์กร ด้านการสรรหาและบรรจุแต่งตั้ง ใช้ระบบประชุมหารือ เคารพความคิดเห็นของครูอาวุโส และหลีกเลี่ยงอคติหรือการใช้เส้นสาย โดยเน้นการสื่อสารผลอย่างชัดเจน ในส่วนของการเลื่อนเงินเดือน ดำเนินการตามเกณฑ์ของ สพฐ. มีการประชุมร่วมพิจารณา โปร่งใส และประเมินอย่างเป็นธรรม ส่วนการประเมินผลการปฏิบัติงาน ยึดเกณฑ์กลาง ดำเนินการโดยคณะกรรมการร่วม ฟังความเห็นจากผู้เกี่ยวข้อง และเปิดโอกาสให้อุทธรณ์เพื่อความเป็นธรรม และการอบรมพัฒนาบุคลากรมีการวางแผนร่วมกัน เลือกหลักสูตรที่สอดคล้องกับภาระงาน สนับสนุนให้ทุกคนมีโอกาสเท่าเทียม และติดตามผลการนำไปใช้จริงเพื่อพัฒนาองค์กรอย่างยั่งยืน สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาตั๋ณฐวัฒน์ ธมฺมธีโร (ถำวาป) (2564) ได้ศึกษา แนวทางการบริหารงานบุคคลตามหลักอปริหานิยธรรม 7 ของผู้บริหาร โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดหนองคาย ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการบริหารงานบุคคลตามหลักอปริหานิยธรรม 7 ของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดหนองคาย มี 8 ด้าน คือ 1) การกำหนดตารางการประชุมใน แต่ละปีงบประมาณ 2) กฎเกณฑ์หรือหลักปฏิบัติในการเข้าประชุม ความพร้อมเพรียงกันในการประชุม 3) การออกกฎ ระเบียบ ข้อบังคับต่าง ๆ ภายในโรงเรียน ยึดความถูกต้องและเป็นธรรม 4) การปฏิบัติหน้าที่ตามคำสั่งผู้บังคับบัญชาที่ชอบด้วยกฎหมาย 5) การเปิดโอกาสให้สตรีมีส่วนร่วม ในการบริหาร โดยมีสัดส่วนเท่าเทียมชาย 6) โครงการหรือแนวทางในการส่งเสริมและรักษา วัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของท้องถิ่น 7) การดูแล

เอาใจใส่ต่อท่านผู้มาเยือนโรงเรียนเป็นอย่างดี 8) การพัฒนาการบริหารงานตามหลักอปริหานิยธรรม 7 โดยการฝึกอบรม ศึกษาดูงาน การประชุมสัมมนา การประเมินผลงานที่ยุติธรรม มีสวัสดิการและการสงเคราะห์แก่บุคลากร

องค์ความรู้ใหม่

แนวทางการบริหารบุคคลตามตามหลักอปริหานิยธรรม 7 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต2 ประกอบด้วย 5 ด้าน หลัก ดังนี้ 1. ด้านการวางแผนอัตรากำลัง 2. ด้านการสรรหาและการบรรจุแต่งตั้ง 3. ด้านเงินเดือนและเลื่อนเงินเดือน 4. ด้านการประเมินผลการปฏิบัติงาน และ5. ด้านการอบรมพัฒนาบุคลากร

ภาพที่ 1 แนวทางการบริหารบุคคลตามตามหลักอปริหานิยธรรม 7 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) จากผลการวิจัย พบว่า การบริหารบุคคลตามหลักอปริหานิยธรรม 7 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ดังนั้น สถานศึกษาควรจัดทำแนวปฏิบัติการบริหารงานบุคคลตามหลักอปริหานิยธรรม 7 ที่ชัดเจนให้สำนักงานเขตพื้นที่ฯ ร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิด้านการบริหารการศึกษาและด้านศาสนาจัดทำคู่มือหรือแนวปฏิบัติในการบริหารบุคคลที่อิงหลักอปริหานิยธรรม 7 อย่างเป็นรูปธรรม เพื่อให้สถานศึกษานำไปใช้เป็นแนวทางเดียวกัน

2) จากผลการวิจัย พบว่า ด้านเงินเดือนและเลื่อนเงินเดือน มีค่าเฉลี่ยมาก ดังนั้น สถานศึกษาควรส่งเสริมการประเมินผลการปฏิบัติงานอย่างรอบด้านใช้หลักฐานเชิงประจักษ์ เช่น ผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน ผลงานทางวิชาการ และความร่วมมือในงานส่วนรวม เพื่อความเป็นธรรมและครอบคลุม

2. ข้อเสนอแนะนำไปใช้

ผู้วิจัยได้เสนอแนะจากผลการวิจัยได้ดังนี้

1) จากผลการวิจัย พบว่า ด้านการวางแผนอัตรากำลัง โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาควรกำหนดกฎระเบียบตามที่กระทรวงวางไว้ในการบริหารงานบุคลากรเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดอย่างแท้จริง

2) จากผลการวิจัย พบว่า ด้านการสรรหาและการบรรจุแต่งตั้ง โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ดังนั้น สถานศึกษาควรมีกระบวนการสรรหาและคัดเลือกบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถเพื่อปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ

3) จากผลการวิจัย พบว่า ด้านการอบรมพัฒนาบุคลากร โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ดังนั้น ผู้บริหารควรมีกระบวนการมีการวางแผนที่จะให้บุคลากรได้รับการพัฒนา การปฏิบัติงานที่ตนรับผิดชอบ

3. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

1) ควรศึกษา รูปแบบการพัฒนาการบริหารบุคคลตามหลักอปริหานิยธรรม 7 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 เพื่อหาปัจจัยที่นำไปสู่ความสำเร็จของการปฏิบัติงาน

2) ควรศึกษาเปรียบเทียบการพัฒนาการบริหารบุคคลตามหลักอปริหานิยธรรม 7 ของผู้บริหารสถานศึกษา ระหว่างสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาว่ามีความแตกต่างกันอย่างไร เพื่อนำผลการวิจัยไปพัฒนาการปฏิบัติงานต่อไป

3) ควรศึกษาแนวทางการบริหารงานบุคคลตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาข้ออื่น ๆ เช่น หลักสัปปุริสธรรม 7 เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2561). แนวทางการบริหารงานบุคคลในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน. กระทรวงศึกษาธิการ.

จักรกฤษณ์ โพดาพล. (2564). ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ : ผู้นำในยุค Disruptive. วารสารวิจัยศรีล้านช้าง. 1(3), 33-44.

พัฒนกูล สุขสานติ์, จันทรัตน์ ภคมาศ, สมหญิง จันทรุไทย. (2564). การศึกษาการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษาเครือข่ายการจัดการศึกษาศรีณรงค์ 2. วารสารครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์. 4(2), 63-76.

พนัส หันนาคินทร์. (2542). หลักการบริหารโรงเรียน. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช.

พระมหาตั๋ณฐวัฒน์ ธมฺมธีโร (ถำวาป). (2564). แนวทางการบริหารงานบุคคลตามหลักอปริหานิยธรรม 7 ของผู้บริหาร โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดหนองคาย. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

บุญชม ศรีสะอาด. (2560). การวิจัยเบื้องต้น ฉบับปรับปรุงใหม่. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพมหานคร: บริษัทสุวีริยาสาส์น จำกัด.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2. (2567). งานบริหารบุคลากร. มหาสารคาม: สพป.มหาสารคาม เขต 2.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 – 2579. กรุงเทพมหานคร: พริกหวานกราฟฟิค จำกัด.

เอกวิทย์ ทับทวี. (2566). แนวทางการบริหารความขัดแย้งของผู้บริหารในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาจังหวัดชัยนาทตามหลักอปริหานิยธรรม 7. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

Krejcie, R.V., & D.W. Morgan. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. Educational and Psychological Measurement. 30(3), 607 – 610.

การพัฒนาศักยภาพสัทธิวิหาริกของพระอุปัชฌาย์ในจังหวัดพิจิตร

DEVELOPMENT OF THE SATTHIVIHARIKA POTENTIAL OF PRECEPTORS IN PHICHIT PROVINCE

พระครูพินิตสมาธิคุณ วิ. (สายัน ยุตฺติโก)
Phrakhru Pinit Samathikhun Wi.
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Suphakit.phak@mcu.ac.th

Received: 21 January 2026; Revised: 11 March 2026; Accepted: 11 March 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาศักยภาพของสัทธิวิหาริกของพระอุปัชฌาย์ในจังหวัดพิจิตร 2) เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อศักยภาพสัทธิวิหาริกของพระอุปัชฌาย์ในจังหวัดพิจิตร และ 3) เพื่อนำเสนอการพัฒนาศักยภาพสัทธิวิหาริกของพระอุปัชฌาย์ในจังหวัดพิจิตร ใช้รูปแบบการวิจัยแบบผสานวิธี (Mixed Methods) โดยการวิจัยเชิงปริมาณเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างพระสงฆ์ 354 รูป วิเคราะห์ด้วยค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 22 รูป/คน และสนทนากลุ่ม 10 รูป/คน เพื่อยืนยันองค์ความรู้

ผลการวิจัยพบว่า

1. ศักยภาพของสัทธิวิหาริกของพระอุปัชฌาย์ในจังหวัดพิจิตร ประกอบด้วย 1) ด้านการศึกษาเน้นการปลูกฝังทัศนคติและปัญญา 2) ด้านการฝึกอบรม การฝึกอบรมสัทธิวิหาริกถือได้ว่าเป็นการเพิ่มพูนความรู้และ ทักษะในการปฏิบัติงานได้เป็นอย่างดีการนำเอาหลักศีล สมาธิ และปัญญา คือการสอนให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น 3) ด้านการพัฒนาบุคคล การฝึกฝนที่สัทธิวิหาริกจนเกิดความสงบแห่งสติ และสภาพทั่วไปของการพัฒนาศักยภาพสัทธิวิหาริกของพระอุปัชฌาย์ในจังหวัดพิจิตร

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อศักยภาพสัทธิวิหาริกของพระอุปัชฌาย์ในจังหวัดพิจิตร ประกอบด้วย 1) ด้านกายภาวนา การดูแลสุขภาพร่างกายและการปรับตัวเข้ากับสังคม 2) ด้านศีลภาวนา ศีการพัฒนาข้อวัตรปฏิบัติ กายวาจา ให้เรียบร้อย 3) ด้านจิตตภาวนา การพัฒนาจิตใจซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของพฤติกรรม 4) ด้านปัญญาภาวนา การดูแลเอาใจใส่จากพระอุปัชฌาย์ประดุจบิดา เพื่อให้เกิดความอบอุ่นและพัฒนาปัญญาควบคู่กับร่างกายที่แข็งแรง

3. การพัฒนาศักยภาพสัทธิวิหาริกของพระอุปัชฌาย์ในจังหวัดพิจิตร ประกอบด้วย 1) ด้านความรู้ทางวิชาการ 2) ด้านทักษะ 3) ด้านเจตคติ

คำสำคัญ : การพัฒนาศักยภาพ, สัทธิวิหาริก, พระอุปัชฌาย์ในจังหวัดพิจิตร

Abstract

This research aims to: 1) study the potential of the disciples of abbots in Phichit province; 2) study the factors affecting the potential of the disciples of abbots in Phichit province; and 3) propose ways to develop the potential of the disciples of abbots in Phichit province. A mixed-methods research design was used. Quantitative research collected data from a sample of 354 monks, analyzed using frequency, percentage, mean, and standard deviation. Qualitative research involved in-depth interviews with 22 key informants and focus group discussions with 10 monks to confirm the knowledge.

The research findings showed that:

1. The potential of the disciples of the abbots in Phichit Province comprises: 1) Education: Emphasizing the cultivation of attitudes and wisdom; 2) Training: Training disciples is considered a great way to enhance their knowledge and skills in their work, applying the principles of morality, concentration, and wisdom—teaching by example, demonstrating by example, and living by example; 3) Personal development: Training disciples to achieve mental tranquility. This is the overall picture of the potential development of the disciples of the abbots in Phichit Province.

2. Factors influencing the potential of the disciples of the abbot in Phichit Province include: 1) Physical cultivation: taking care of physical health and adapting to society; 2) Moral cultivation: developing virtuous conduct in body and speech; 3) Mental cultivation: developing the mind, which is a fundamental basis of behavior; and 4) Wisdom cultivation: receiving care and attention from the abbot as if he were a father, to create warmth and develop intellect alongside physical health.

3. Developing the potential of the disciples of the abbots in Phichit Province, comprising: 1) Academic knowledge, 2) Skills, and 3) Attitudes.

Keywords: Capacity Building, Sathiviharika, Preceptors in Phichit Province

บทนำ

พุทธศาสนามีหลักคำสอนอันเป็นเอกลักษณ์อันเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของผู้คน ในอดีตจนปัจจุบันได้กลายมาเป็นรากฐานทางวัฒนธรรม อันเป็นขนบธรรมเนียมประเพณีที่นำมาใช้ เป็นวัฒนธรรมและที่ได้นำมาปฏิบัติสืบๆ กันมาตั้งแต่สมัยพุทธกาลจนถึงปัจจุบัน ที่เรียกกันว่า “การอุปสมบท” การอุปสมบทเป็นการนำเอาบุตรและหลานของตนเข้ามารับการศึกษาตามหลักธรรม คำสอนในทางพระพุทศาสนาและเมื่อบุตรและหลานของตนได้ลาสิกขาออกไปก็จะถือได้ว่าบุตรและ หลานของตนเองนั้น เป็นผู้ใหญ่ที่มีความสมบูรณ์นั่นเอง ในอีกมุมมองด้านหนึ่งนั้นการประกอบ พิธีกรรมในการอุปสมบทนั้นถือได้ว่าเป็นการสืบสานอายุพระพุทธศาสนา ซึ่งพระสงฆ์นั่นเป็นผู้นำ ด้านจิตวิญาณของชุมชนในสังคมเป็นศูนย์กลางที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของชุมชน พระสงฆ์เป็นผู้ที่มี ข้อวัตรปฏิบัติที่ดีเป็นแบบอย่างในการประพฤติที่ดีสิ่งเหล่านี้ล้วนแล้วอันเป็นเพราะว่า

พระสงฆ์นั้น ได้รับการฝึกอบรมที่ดีจากพ่อแม่และครูบาอาจารย์ที่ดี ที่เราเรียกกันว่า “พระอุปัชฌาย์” การได้รับ การถ่ายทอดความรู้ที่ดีจากผู้ทรงความรู้อันเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ชีวิตของพระอุปัชฌาย์ และการที่สัทธิวิหาริกได้รับการฝึกอบรมในองค์ความรู้ต่างๆ สิ่งเหล่านี้แล้วนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตได้จริง (พระธรรมปิฎก, 2542)

ในการดำเนินชีวิตในโลกจริงนั้นพระอุปัชฌาย์ควรมุ่งฝึกฝนทั้งทางร่างกายและทางจิตใจ ไปพร้อมๆ กันเพื่อให้เกิดมีสุขภาวะที่มีความสมบูรณ์ทั้งทางด้านกายภาวนา ศีลภาวนา จิตตภาวนา และปัญญาภาวนา โดยทางกายนั้นมุ่งเสริมสุขภาพทางกายและให้มีสุขภาพที่แข็งแรงไม่มีการป่วยไข้ ในการทำความดีและการเข้าสังคมในส่วนรวม ส่วนทางด้านสุขภาพทางจิตใจและทางด้านปัญญาให้ ความรู้และความเข้าใจรู้แจ้งเห็นจริงตามความเป็นจริง ทั้งหมดนี้เป็นเพียงแค่องค์ประกอบพื้นฐานที่มี ความสำคัญที่จะนำไปสู่การดำเนินชีวิตที่ดีในสังคม สังคมยุคปัจจุบันพระอุปัชฌาย์มี อายุมากขึ้นการทำงานในภาระหน้าที่ก็เพิ่งมีมากขึ้นจนไม่มีเวลาและไม่สามารถคัดกรอง ตรวจสอบคุณสมบัติสัทธิวิหาริกก่อนบวชได้อย่างละเอียดผลเสียที่ส่งผลตามมาก็คือ สัทธิวิหาริกที่อุปสมบทเข้ามาไม่สามารถประพฤติและปฏิบัติตามพระธรรมวินัยอันดีงามที่ กำหนดไว้ได้ มีความประพฤติที่ผิดศีลผิดธรรมและไม่มีคุณธรรมไม่มีความเรียบร้อย ประพฤติออกนอนลู่นอกทางไม่มีความสำรวมสังวรในอาจารวัติปฏิบัติอันดีงามของพระสงฆ์ มีการเสพสุราเมายาเสพติดเล่นการพนัน จึงส่งผลเสียหายต่อคณะสงฆ์เป็น ส่วนรวม ทำให้พระอุปัชฌาย์ผู้ให้อุปสมบทสัทธิวิหาริกจึงต้องมีส่วนร่วมรับผิดชอบ (สำนักงานเลขาธิการมหาเถรสมาคม, 2542)

พระอุปัชฌาย์จึงจำต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจ ในจังหวัดพิจิตร มีการแบ่งเขตการปกครองคณะสงฆ์เป็น 12 อำเภอ มีวัดทั้งหมด 485 วัด มีพระภิกษุสามเณรจำนวน 3,068 รูป (สำนักงานเจ้าคณะจังหวัดพิจิตร, 2567) ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นในการพัฒนา สัทธิวิหาริกของพระอุปัชฌาย์ในจังหวัดพิจิตร เกิดขึ้นด้วยตัวของพระอุปัชฌาย์เองที่ยังคงยึดหลัก ธรรมเนียมเก่าเป็นลักษณะระบบอุปถัมภ์คือ พระสังฆาธิการบางรูปต้องการที่จะให้แก่สัทธิวิหาริกและการแต่งกายของพระอุปัชฌาย์ในบางรูปยังแต่งกายคือการห่มผ้า ไม่เป็นปริมณฑลที่จะต้องทำตัวหรือแต่ง กายให้เป็นแบบอย่างหรือตัวอย่างที่ดีเจ้าคณะผู้ปกครอง และเกิดขึ้นด้วยสาเหตุอันมาจากสัทธิวิหาริกไม่มีความอดทนต่อคำสั่งคำสอนติดลาภสักการะ ติดในรส ของอาหาร ติดในความงามสตรี และในปัจจุบันติดในเครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ เช่น โทรศัพท์ เกมในมือถือ คอมพิวเตอร์ เพราะมีการเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตซึ่งในปัจจุบันมีการเชื่อมต่อกันภายนอกจึงเป็นสาเหตุหลักในการทำให้ขาดสติเผลอเลอจนถึงขั้น

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษา “การพัฒนาศักยภาพสัทธิวิหาริกของพระอุปัชฌาย์ ในจังหวัดพิจิตร” เพื่อนำผลวิจัยมาเป็นข้อมูลประกอบการศึกษา ปรับปรุงแก้ไข ในการอบรมสัทธิวิหาริกของพระอุปัชฌาย์ในจังหวัดพิจิตร และนำข้อมูลนำเสนอต่อเจ้าคณะปกครอง ให้ทราบ เพื่อจะได้หาแนวทางในการแก้ไขปัญหาในการปฏิบัติหน้าที่ของพระอุปัชฌาย์ให้มีความ สมบูรณ์ในประสิทธิภาพและประสิทธิผลแก่คณะสงฆ์อีกทั้งยังเป็นกรณีศึกษาเพื่อนำข้อมูลต่างๆ ที่ได้ จากการวิจัยไปวางแผนพัฒนากิจการคณะสงฆ์อำเภออื่นๆ ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1) เพื่อศึกษาศักยภาพของสัทธิวิหาริกของพระอุปัชฌาย์ในจังหวัดพิจิตร
2) เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อศักยภาพสัทธิวิหาริกของพระอุปัชฌาย์ในจังหวัดพิจิตร
3) เพื่อนำเสนอการพัฒนาศักยภาพสัทธิวิหาริกของพระอุปัชฌาย์ในจังหวัดพิจิตร

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาศักยภาพสัทธิวิหาริกของพระอุปัชฌาย์ในจังหวัดพิจิตร ซึ่งผู้วิจัยดำเนินการวิจัยตามลำดับหัวข้อ ดังนี้

1. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยเชิงคุณภาพ แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

(1) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญเชิงลึก เกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อ “การพัฒนาศักยภาพสัทธิวิหาริกของพระอุปัชฌาย์ในจังหวัดพิจิตร” ผู้วิจัยได้กำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบ่งไว้ดังนี้ 1) กลุ่มผู้ปฏิบัติ เช่น สัทธิวิหาริก จำนวน 8 รูป พระสังฆาธิการ จำนวน 7 รูป พระอุปัชฌาย์ จำนวน 6 รูป โดยผู้วิจัยทำการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) รวมจำนวน 21 รูป และ 2) กลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้องทั่วไป (General Informant หรือ GI) กลุ่มเจ้าหน้าที่ภาครัฐ ได้แก่ ผู้อำนวยการ นักวิชาการ และเจ้าหน้าที่ ผู้นำท้องถิ่น ไวยาวัจกร และกรรมการวัด โดยผู้วิจัย ทำการคัดเลือกแบบเจาะจงจำนวน 10 คน

(2) การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เพื่อศึกษาแนวคิด “การพัฒนาศักยภาพสัทธิวิหาริกของพระอุปัชฌาย์ในจังหวัดพิจิตร” โดยมีประเด็นปัญหาที่เจาะจงกับกลุ่มตัวอย่างประชากร คือ พระสังฆาธิการ เจ้าหน้าที่ภาครัฐ และประชาชนจำนวนทั้งสิ้น 10 รูปหรือท่าน

การวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มประชากรที่สามารถตอบแบบสอบถามได้คือพระสงฆ์ในพื้นที่จังหวัดพิจิตรโดยมีกลุ่มเป้าหมายหรือกลุ่มตัวอย่างคือพระสงฆ์ทั้งสิ้นจำนวน 12 อำเภอ ซึ่งมีจำนวนพระสงฆ์ทั้งสิ้นจำนวน 3,068 รูป10 ได้จำนวนกลุ่มประชากรตัวอย่างจำนวน 354 รูป

ด้วยเหตุที่นำมาเป็นตัวแปรในการศึกษาเพราะเกิดจากเป็นแนวคิดพื้นฐานและเครื่องมือสำคัญที่ใช้ในการปรึกษาการพัฒนาศักยภาพพระอุปัชฌาย์ของคณะสงฆ์ในจังหวัดพิจิตรจากความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่เชี่ยวชาญตามหลักการพัฒนาศักยภาพ ซึ่งส่งผลต่ออศักยภาพสัทธิวิหาริกของพระอุปัชฌาย์ในจังหวัดพิจิตรได้โดยตรง

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

2.2 แบบสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

2.3 แบบสอบถาม (Questionnaire) โดยการสร้างเครื่องมือ ได้ศึกษาเอกสารแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยพัฒนาขึ้นตามกรอบแนวคิดการวิจัย

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนาความ แบบอรรถาธิบาย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกที่มีโครงสร้าง และการสนทนากลุ่มเฉพาะ ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์โดยวิธีการดังนี้

1) นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาถอดเสียงและบันทึกเป็นข้อความ

2) นำข้อความจากการสัมภาษณ์และการจดบันทึกมาจำแนกเป็นประเด็นและเรียบเรียงเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย

3) วิเคราะห์คำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลหลักตามวัตถุประสงค์การวิจัย โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis Technique) ประกอบบริบท (Context)

4) สังเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์การวิจัยและนำเสนอต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพรรณนา คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ได้แก่ แบบสอบถาม ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัย ทางสังคมศาสตร์ โดยใช้สถิติ ดังนี้

สถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) สำหรับอธิบายลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างและพรรณนา “การพัฒนาศักยภาพสัทธิวิหาริกของพระอุปัชฌาย์ในจังหวัดพิจิตร” สถิติที่ใช้ คือ ค่าความถี่ (Frequency), ค่าร้อยละ (Percentage), ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามปลายเปิด (Open ended Question) วิเคราะห์โดยการจัดระบบเนื้อหาตามประเด็นที่ได้กำหนดไว้ จากนั้นจึงทำการวิเคราะห์โดยใช้การแจกแจงความถี่เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย แล้วทำการแปลผลเป็นความเรียง

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาศักยภาพสัทธิวิหาริกของพระอุปัชฌาย์ในจังหวัดพิจิตร ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัยดังนี้

1. ศักยภาพของสัทธิวิหาริกของพระอุปัชฌาย์ในจังหวัดพิจิตรในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ประกอบด้วย 1) ด้านการให้การศึกษา การสนับสนุนในด้านการให้การศึกษาของสัทธิวิหาริก เกี่ยวข้องกับการปลูกฝังคุณค่าและทัศนคติ การเติมความรู้ การใช้วิจารณญาณ ความเข้าใจ และปัญญา 2) ด้านการฝึกอบรม การฝึกอบรมสัทธิวิหาริกถือได้ว่าเป็นการเพิ่มพูนความรู้และ ทักษะในการปฏิบัติงานได้เป็นอย่างดีการนำเอาหลักศีล สมาธิ และปัญญา คือการสอนให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น 3) ด้านการพัฒนาบุคคล การฝึกฝนที่สัทธิวิหาริกจนเกิดความสงบแห่งสติ และสภาพทั่วไปของการพัฒนาศักยภาพสัทธิวิหาริกของพระอุปัชฌาย์ในจังหวัดพิจิตร คือ (1) จุดแข็ง การพัฒนาศักยภาพสัทธิวิหาริกของพระอุปัชฌาย์ในจังหวัดพิจิตรที่ส่งผลในการพัฒนาบุคลากรได้ดีเป็นเพราะพระอุปัชฌาย์ในจังหวัดพิจิตรมีการคัดกรอง หรือคัดเลือกสัทธิวิหาริก (2) จุดอ่อน การคัดเลือกคัดกรองสัทธิวิหาริกเข้ามาในพระพุทธศาสนา ขาดการตรวจสอบที่มาของสัทธิวิหาริกจึงทำให้เกิดปัญหาตามมาทีหลัง (3) โอกาส วิธีการพัฒนาสัทธิวิหาริกที่ต้องมีการวางแผน (4) อุปสรรค ปัจจุบันการพัฒนาและการฝึกอบรมสัทธิวิหาริกที่อุปสมบท เข้ามาในพระพุทธศาสนานั้นมีเวลาน้อยไม่เท่ากัน

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อศักยภาพสัทธิวิหาริกของพระอุปัชฌาย์ในจังหวัดพิจิตรโดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ประกอบด้วย 1) ด้านกายภาวนา พระอุปัชฌาย์ให้คำแนะนำแก่สัทธิวิหาริกให้หมั่นออกกำลังกายอยู่เสมอๆ และให้คำแนะนำในการปรับตัวในการอยู่ร่วมกับทางสังคมด้วยการพัฒนาร่างกายให้แข็งแรง 2) ด้านศีลภาวนา ศีลภาวนาเป็นการพัฒนาให้สัทธิวิหาริกด้านของข้อวัตรปฏิบัติ ในการประพฤติของตนเองเพื่อให้ก้าวไปสู่สุขภาวะทางด้านสังคมการประพฤติทางกาย ทางวาจา ให้มีความเรียบร้อย 3) ด้านจิตตภาวนา การพัฒนาทางด้านจิตใจในทางพระพุทธศาสนาถือได้ว่าเป็นสิ่ง สำคัญที่สุด จิตใจถือได้ว่าเป็นพื้นฐานและเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดในพฤติกรรมของสัทธิวิหาริก เพราะว่าความคิดการพูด และการกระทำล้วนแต่มาจากจิตใจทั้งสิ้น 4) ด้านปัญญาภาวนา พระอุปัชฌาย์จะต้องคอยดูแล เอาใจใส่ รักษา เพื่อให้ สัทธิวิหาริกนั้นเกิดความอบอุ่นเหมือนหนึ่งว่าบิดาของตนดูแลคอยห่วงใยอยู่เสมอในการพัฒนาทาง ร่างกายที่ดีเมื่อร่างกายดีจิตใจก็ดีตาม

3. การพัฒนาศักยภาพสัทธิวิหาริกของพระอุปัชฌาย์ในจังหวัดพิจิตร ประกอบด้วย 1) ด้านความรู้ทางวิชาการ พระอุปัชฌาย์มีหน้าที่ในการคัดเลือกกุลบุตรเพื่อให้การ อุปสมบทแก่กุลบุตร การฝึกฝนอบรมเริ่มตั้งแต่ก่อนอุปสมบทในฝึกหัดการนุ่งห่มผ้าจีวร การกราบ การไหว้ การให้ความเคารพแก่พระสงฆ์ 2) ด้านทักษะ พระอุปัชฌาย์อบรมสั่งสอนสัทธิวิหาริกในการปฏิบัติด้านไตรสิกขาเพื่อให้สัทธิวิหาริกได้รับการเรียนรู้ในด้านข้อวัตรปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัยโดยให้มีการประชุม สัทธิวิหาริกเพื่ออบรมสั่งสอนทุกกึ่งเดือน 3) ด้านเจตคติ ในการดูแลสัทธิวิหาริกที่การสนับสนุนทางด้านการศึกษาแก่สัทธิวิหาริก โดยยึดเป้าหมายหลักไว้ คือ

เพื่อให้สัทธิวิหาริกบรรลุคุณธรรมสูงสุดในพระพุทธศาสนาเพื่อให้ สัทธิวิหาริกได้ช่วยกันรักษาและสืบสานอายุพระศาสนาให้มั่นคงถาวรมีอายุยืนยาวจนหมดอายุของพระศาสนา

อภิปรายผล

ผลการวิจัยมีประเด็นที่น่าสนใจและนำมาอภิปรายผล ดังนี้

1. ศักยภาพของสัทธิวิหาริกของพระอุปัชฌาย์ในจังหวัดพิจิตร พบว่า 1) ด้านการให้การศึกษา การสนับสนุนในด้านการให้การศึกษาของสัทธิวิหาริก เกี่ยวข้องกับการปลูกฝังคุณค่าและทัศนคติ การเติมความรู้ การใช้วิจารณญาณ ความเข้าใจ และปัญญา 2) ด้านการฝึกอบรม การฝึกอบรมสัทธิวิหาริกถือได้ว่าเป็นการเพิ่มพูนความรู้และ ทักษะในการปฏิบัติงานได้เป็นอย่างดีการนำเอาหลักศีล สมาธิ และปัญญา คือการสอนให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น 3) ด้านการพัฒนาบุคคล การฝึกฝนที่สัทธิวิหาริกจนเกิดความสงบแห่งสติ และสภาพทั่วไปของการพัฒนาศักยภาพสัทธิวิหาริกของพระอุปัชฌาย์ในจังหวัดพิจิตร คือ (1) จุดแข็ง การพัฒนาศักยภาพสัทธิวิหาริกของพระอุปัชฌาย์ในจังหวัดพิจิตรที่ส่งผลในการพัฒนาบุคลากรได้ดีเป็นเพราะพระอุปัชฌาย์ในจังหวัดพิจิตรมีการคัดกรอง หรือคัดเลือกสัทธิวิหาริก (2) จุดอ่อน การคัดเลือกคัดกรองสัทธิวิหาริกเข้ามาในพระพุทธศาสนา ขาดการตรวจสอบที่มาของสัทธิวิหาริกจึงทำให้เกิดปัญหาตามมาทีหลัง (3) โอกาส วิธีการพัฒนาสัทธิวิหาริกที่ต้องมีการวางแผน (4) อุปสรรค ปัจจุบันการพัฒนาและการฝึกอบรมสัทธิวิหาริกที่อุปสมบท เข้ามาในพระพุทธศาสนานั้นมีเวลาน้อยไม่เท่ากัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูวิจิตรธรรมวิภัช (บุญเลิศ ปญฺญาวุโธ) (2558) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการส่งเสริมการปฏิบัติ ธรรมของสำนักปฏิบัติธรรม ประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์” ผลการวิจัยพบว่า ควรจัดให้มีพื้นที่ สำหรับให้ประชาชนสามารถเข้าปฏิบัติธรรมได้ตลอดทั้งปี ไม่จำเพาะว่าต้องเป็นสำนักปฏิบัติธรรม ประจำจังหวัดที่ได้รับการแต่งตั้งจากมหาเถรสมาคมเท่านั้น หากวัดใดมีสภาพวัด สถานที่ที่เหมาะสม ตามหลักของอาวาสสัปปายะ ก็สามารถเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมได้เช่นกัน ลักษณะของสถานที่ที่มี ความสัปปายะ ได้แก่ มีความสงบ ร่มรื่น มีพื้นที่ปฏิบัติแยกจากที่พัก การเดินทางสะดวก มีความ ปลอดภัย มีเครื่องอานวยความสะดวกพอเหมาะแก่การเข้าปฏิบัติธรรม เป็นต้น ต้องส่งเสริมให้วัดทุก วัดเป็นสถานที่ที่สอนปฏิบัติธรรม วัดเป็นศูนย์กลางของการปฏิบัติธรรม ด้านสถานที่จึงมีความสำคัญ ต้องมีความสัปปายะ เพื่อรองรับผู้ปฏิบัติธรรมได้ทั้งในด้านคุณภาพและปริมาณ อาคารสถานที่ เพียงพอ แบ่งออกเป็นสัดส่วนระหว่างที่พักกับที่ปฏิบัติธรรม มีความเงียบสงบ ร่มรื่น ปลอดภัย และ สะดวกสบาย สถานที่สาหรับการปฏิบัติธรรมบางแห่งบางที่สามารถจัดการเรื่องภูมิทัศน์ให้มีความสวยงาม ร่มเย็นและเป็นธรรมชาติ

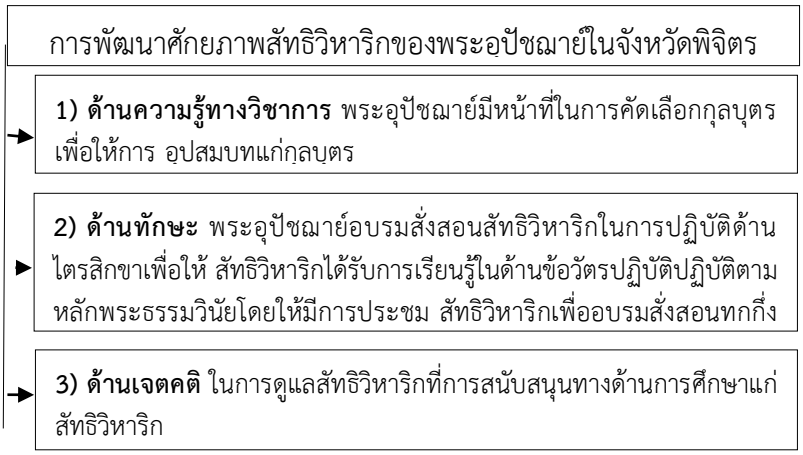
2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อศักยภาพสัทธิวิหาริกของพระอุปัชฌาย์ในจังหวัดพิจิตร พบว่า 1) ด้านกายภาวนา พระอุปัชฌาย์ให้คำแนะนำแก่สัทธิวิหาริกให้หมั่นออกกำลังกายอยู่ เสมอๆ และให้คำแนะนำในการปรับตัวในการอยู่ร่วมกับทางสังคมด้วยการพัฒนาร่างกายให้แข็งแรง 2) ด้านศีลภาวนา ศีลภาวนาเป็นการพัฒนาให้สัทธิวิหาริกด้านของข้อวัตรปฏิบัติ ในการประพฤติของตนเองเพื่อให้ก้าวไปสู่สุขภาวะทางด้านสังคมการประพฤติทางกาย ทางวาจา ให้มีความเรียบร้อย 3) ด้านจิตตภาวนา การพัฒนาทางด้านจิตใจในทางพระพุทธศาสนาถือได้ว่าเป็นสิ่ง สำคัญที่สุด จิตใจถือได้ว่าเป็นพื้นฐานและเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดในพฤติกรรมของสัทธิวิหาริก เพราะว่าความคิดการพูด และการกระทำล้วนแต่มาจากจิตใจทั้งสิ้น 4) ด้านปัญญาภาวนา พระอุปัชฌาย์จะต้องคอยดูแล เอาใจใส่ รักษา เพื่อให้ สัทธิวิหาริกนั้นเกิดความอบอุ่นเหมือนหนึ่งว่าบิดาของตนดูแลคอยห่วงใยอยู่เสมอในการพัฒนาทาง ร่างกายที่ดีเมื่อร่างกายดี จิตใจก็ดีตาม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระสุทิน อธิปญฺโญ (2564) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาศักยภาพพระอุปัชฌาย์ของคณะสงฆ์ในจังหวัดชลบุรี” ผลการวิจัย พบว่า พระอุปัชฌาย์เป็นผู้ประกอบด้วยกองศีล สมาธิ ปัญญา เพื่อ

นำเอาความรู้เหล่านี้มา อบรมสั่งสอนสัทธิวิหาริกของตนให้มีความเข้าใจในหลักพระธรรมวินัยปฏิบัติได้ถูกต้อง และการฝึกอบรมทบทวนให้ความรู้แก่พระอุปัชฌาย์ในเรื่องของการประกอบพิธีกรรมขั้นตอนต่างๆ ให้มีการประกอบพิธีกรรมให้สอดคล้องเหมือนกันทุกๆ วัดในการบรรพชาอุปสมบทแก่กุลบุตร

3. การพัฒนาศักยภาพสัทธิวิหาริกของพระอุปัชฌาย์ในจังหวัดพิจิตร พบว่า 1) ด้านความรู้ทางวิชาการ พระอุปัชฌาย์มีหน้าที่ในการคัดเลือกกุลบุตรเพื่อให้การ อุปสมบทแก่กุลบุตร การฝึกฝนอบรมเริ่มตั้งแต่ก่อนอุปสมบทในฝึกหัดการนุ่งห่มผ้าจีวร การกราบ การไหว้ การให้ความเคารพแก่พระสงฆ 2) ด้านทักษะ พระอุปัชฌาย์อบรมสั่งสอนสัทธิวิหาริกในการปฏิบัติด้านไตรสิกขาเพื่อให้สัทธิวิหาริกได้รับการเรียนรู้ในด้านข้อวัตรปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัยโดยให้มีการประชุม สัทธิวิหาริกเพื่ออบรมสั่งสอนทุกกึ่งเดือน 3) ด้านเจตคติ ในการดูแลสัทธิวิหาริกที่การสนับสนุนทางด้านการศึกษาแก่สัทธิวิหาริก โดยยึดเป้าหมายหลักไว้ คือ เพื่อให้สัทธิวิหาริกบรรลุคุณธรรมสูงสุดในพระพุทธศาสนาเพื่อให้ สัทธิวิหาริกได้ช่วยกันรักษาและสืบสานอายุพระศาสนาให้มั่นคงถาวรมีอายุยืนยาวจนหมดอายุของพระศาสนา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูสมุทรประภากร (เฉลิม ปภงฺกโร) (2558) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศักยภาพของพระอุปัชฌาย์ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 15” ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาคุณสมบัติของพระอุปัชฌาย์แบ่ง ได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่ (1) การพัฒนาศักยภาพพระอุปัชฌาย์ในคุณสมบัติตามพระวินัย คือมีศีล สมาธิ ปัญญา วิมุตติญาณทัศนะ มีศรัทธา มีหิริโอตัปปะ มีความเพียร มีสติ มีมารยาทงดงาม เป็น สัมมาทิฐิขวนขวายช่วยเหลือสัทธิวิหาริก ยามเจ็บป่วย และสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูวิโรจน์อินทคุณ (เอกชัย อินฺทโชโต) (2562) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาสมรรถนะเจ้าอาวาสตามหลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารจัดการงานกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดจันทบุรี” ผลการวิจัยพบว่า การส่งเสริมให้พัฒนาภาวะผู้นำ มีความรับผิดชอบต่อตนเอง การเป็นแบบอย่างที่ดี ช่วยเหลือผู้อื่น และการติดต่อสื่อสารที่ดีกับชุมชน ด้านการเผยแผ่ ควรส่งเสริม ให้มีภาวะผู้นำทางวิญญาณ การติดต่อสื่อสารที่ดี มีทักษะในการใช้นวัตกรรมทางเทคโนโลยี มีความ เชี่ยวชาญในศาสตร์ และทักษะการถ่ายทอดความรู้

องค์ความรู้ใหม่

จากการวิจัยเรื่อง การพัฒนาศักยภาพสัทธิวิหาริกของพระอุปัชฌาย์ในจังหวัดพิจิตร ผู้วิจัย สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการสังเคราะห์การวิจัยได้ ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

สรุป

จากการวิจัยเรื่อง การพัฒนาศักยภาพสัทธิวิหาริกของพระอุปัชฌาย์ในจังหวัดพิจิตรผู้วิจัยสรุปการวิจัยได้ ดังนี้

1. ศักยภาพของสัทธิวิหาริกของพระอุปัชฌาย์ในจังหวัดพิจิตร ได้แก่ 1) ด้านการให้การศึกษา การสนับสนุนในด้านการให้การศึกษาของสัทธิวิหาริก เกี่ยวข้องกับการปลูกฝังคุณค่าและทัศนคติ 2) ด้านการฝึกอบรม การฝึกอบรมสัทธิวิหาริกถือได้ว่าเป็นการเพิ่มพูนความรู้และ ทักษะในการปฏิบัติงานได้เป็นอย่างดี 3) ด้านการพัฒนาบุคคล การฝึกฝนที่สัทธิวิหาริกจนเกิดความสงบแห่งสติ และสภาพทั่วไปของการพัฒนาศักยภาพสัทธิวิหาริกของพระอุปัชฌาย์ในจังหวัดพิจิตร (1) จุดแข็ง มีการคัดกรอง หรือคัดเลือกสัทธิวิหาริก (2) จุดอ่อน ขาดการตรวจสอบที่มาของสัทธิวิหาริกจึงทำให้เกิดปัญหาตามมาทีหลัง (3) โอกาส วิธีการพัฒนาสัทธิวิหาริกที่ต้องมีการวางแผน (4) อุปสรรค ปัจจุบันการพัฒนาและการฝึกอบรมสัทธิวิหาริกที่อุปสมบท เข้ามาในพระพุทธศาสนานั้นมีเวลาน้อยไม่เท่ากัน

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อศักยภาพสัทธิวิหาริกของพระอุปัชฌาย์ในจังหวัดพิจิตร ได้แก่ 1) ด้านกายภาวนา พระอุปัชฌาย์ให้คำแนะนำแก่สัทธิวิหาริกให้หมั่นออกกำลังกายอยู่ เสมอๆ 2) ด้านศีลภาวนา ศีลภาวนาเป็นการพัฒนาให้สัทธิวิหาริกด้านของข้อวัตรปฏิบัติ ในการประพฤติของตนเองเพื่อให้ก้าวไปสู่สุขภาวะทางด้านสังคม 3) ด้านจิตตภาวนา การพัฒนาทางด้านจิตใจในทางพระพุทธศาสนาถือได้ว่าเป็นสิ่ง สำคัญที่สุด 4) ด้านปัญญาภาวนา พระอุปัชฌาย์จะต้องคอยดูแล เอาใจใส่ รักษา เพื่อให้ สัทธิวิหาริกนั้นเกิดความอบอุ่นเหมือนหนึ่งว่าบิดาของตนดูแลคอยห่วงใยอยู่เสมอ

3. การพัฒนาศักยภาพสัทธิวิหาริกของพระอุปัชฌาย์ในจังหวัดพิจิตร ได้แก่ 1) ด้านความรู้ทางวิชาการ พระอุปัชฌาย์มีหน้าที่ในการคัดเลือกกุลบุตรเพื่อให้การ อุปสมบทแก่กุลบุตร 2) ด้านทักษะ พระอุปัชฌาย์อบรมสั่งสอนสัทธิวิหาริกในการปฏิบัติด้านไตรสิกขาเพื่อให้สัทธิวิหาริกได้รับการเรียนรู้ในด้านข้อวัตรปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัยโดยให้มีการประชุม 3) ด้านเจตคติ ในการดูแลสัทธิวิหาริกที่การสนับสนุนทางด้านการศึกษาแก่สัทธิวิหาริก โดยยึดเป้าหมายหลักไว้

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 การพัฒนาศักยภาพสัทธิวิหาริกของพระอุปัชฌาย์ในจังหวัดพิจิตรควรส่งเสริมด้านการพัฒนาบุคคลให้ครอบคลุมในทุกๆ พื้นที่

1.2 พระอุปัชฌาย์ควรสนับสนุนให้มีการผลิตตำรา บทเรียน และ เอกสารในการเรียนรู้ของสัทธิวิหาริกทั้งในหลักสูตรระยะสั้น และหลักสูตรระยะยาว

1.3 พระอุปัชฌาย์ควรส่งเสริมให้สัทธิวิหาริกได้ศึกษา พระปริยัติธรรมแผนกธรรม - บาลีและแผนกสามัญและ ในระดับอุดมศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

2.1 พระอุปัชฌาย์มีการนำทักษะ คือประสบการชีวิตมาใช้ เพื่อปรับปรุงในการทำหน้าที่เป็นพระอุปัชฌาย์ ให้ดีขึ้น

2.2 สัทธิวิหาริกมีการวางแผนในการส่งเสริมพัฒนาบุคลากรในด้านทักษะ ด้านการใช้ ICT เพื่อการปฏิบัติงานสามารถทำงานได้รวดเร็วและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นและทันต่อ การเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจสังคมเทคโนโลยีการทำงานในองค์กรต่างๆ อย่างต่อเนื่อง

2.3 การฝึกอบรมสัทธิวิหาริกได้รับการพัฒนาการเพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงทาง เศรษฐกิจสังคมและเทคโนโลยีที่เปลี่ยนไปอย่างรวดเร็วควรมีการวางแผนในการส่งเสริมพัฒนา บุคลากรในด้านต่างๆ

3. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ควรศึกษาเกี่ยวกับศักยภาพสัทธิวิหาริกของในจังหวัดอื่นๆ และเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในเรื่องนี้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาศักยภาพสัทธิวิหาริกของพระอุปัชฌาย์

3.2 ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับพระอุปัชฌาย์ช่วยพัฒนาส่งเสริมสุขภาวะของสัทธิวิหาริก เพื่อให้มีสุขภาพที่แข็งแรงและไม่ให้ผิดกับพระธรรมวินัย

3.3 ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการฝึกอบรมให้สัทธิวิหาริกให้ใช้ปัญญาพิจารณาให้ทันตามสภาวะธรรมที่เกิดขึ้นแก้ไขปัญหาเมื่อเกิดนิวรณ์ธรรม 5 ประการที่เกิดขึ้นในพื้นที่ของตนเอง

3.4 ควรศึกษาวิจัยเรื่องรูปแบบการพัฒนาศักยภาพสัทธิวิหาริกของพระอุปัชฌาย์ในจังหวัดพิจิตรเพื่อนำเสนอองค์ความรู้ใหม่ต่อไป

เอกสารอ้างอิง

พระครูสมุทรประภากร (เฉลิม ปภงฺกโร). (2558). การพัฒนาศักยภาพของพระอุปัชฌาย์ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 15. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต). (2542). สอนนาค-สอนฑิต ชีวิตพระชีวิตชาวพุทธ. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสาร.

พระครูวิจิตรธรรมวิภัช (บุญเลศิ ปณฺญาวุโธ). (2558). การพัฒนาการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมของสำนัก ปฏิบัติธรรม ประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัญฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระสุทิน อธิปณฺโญ (2564). รูปแบบการพัฒนาศักยภาพพระอุปัชฌาย์ของคณะสงฆ์ในจังหวัด. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูวิโรจน์อินทคุณ (เอกชัย อินฺทโชโต) (2562). การพัฒนาสมรรถนะเจ้าอาวาสตามหลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารจัดการ งานกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดจันทบุรี. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัญฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สำนักงานเจ้าคณะจังหวัดพิจิตร. (2567). ทำเนียบพระสังฆาธิการ-ทะเบียนวัดจังหวัดพิจิตร ปี 2567. พิจิตร : สำนักงานเลขานุการเจ้าคณะจังหวัดพิจิตร.

สำนักงานเลขาธิการมหาเถรสมาคม. (2542). คู่มือพระสังฆาธิการและพระวินยาธิการ. กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา.

ศึกษาคำสอนและแนวการปฏิบัติกรรมฐานของพระราชวุฒาจารย์ (หลวงปู่ดูลย์ อตุโล)

Study of Teaching and Practice of Insight Meditation of Phra Rajvudhacaya's (Luangpoodule Atulo)

พระนพดล โชติปญฺโญ (ใจชื่น)
Phra Noppadol Jotipañño (Jaichuen)
พระราชพัชรธรรมเมธี
Phra Rajabhattradhammapethi
สราวุฒย์ วิจิตรปัญญา
Sarawut Vijitpanya
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
E-Mail: teddy.bo.ntk@gmail.com

Received: 23 August 2025; Revised: 26 April 2026; Accepted: 26 April 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาประวัติและความเป็นมาของพระราชวุฒาจารย์ (หลวงปู่ดูลย์ อตุโล) 2) เพื่อศึกษาคำสอนและแนวการปฏิบัติกรรมฐานของพระราชวุฒาจารย์ (หลวงปู่ดูลย์ อตุโล) 3) เพื่อวิเคราะห์สารัตถธรรมของพระราชวุฒาจารย์ (หลวงปู่ดูลย์ อตุโล) เป็นงานวิจัยคุณภาพแบบลงพื้นที่สัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูล และนำมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีการเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า: 1) หลวงปู่ดูลย์ อตุโล ท่านเป็นศิษย์อาวุโสรุ่นแรกของหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต ที่ได้รับการฝึกฝนอบรมธรรมปฏิบัติมาอย่างใกล้ชิด ถือธุดงควัตรและให้ความสำคัญการอยู่ป่าเป็นวัตร มีปฏิปทาที่เคร่งครัดในการปฏิบัติธรรม ที่โดดเด่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพิจารณาจิต ท่านเป็นผู้มีปัญญารอบรู้ทางวิปัสสนา การเทศนาตอบปัญหาธรรมของท่านจึงสั้น กระชับ กินใจ แต่ขยายได้กว้างขวางลึกซึ้ง แม้ท่านมาอยู่วัดบูรพารามแล้วนานถึง 50 ปี แต่ก็ถือธุดงควัตรปฏิบัติธรรมได้อย่างสมบูรณ์ที่สุด และเป็นเสาหลักวงกรรมฐาน ที่เผยแผ่พระศาสนาเป็นเลิศทั้งปริยัติและปฏิบัติ ทั้งการปกครองคณะสงฆ์ 2) คำสอนและแนวการปฏิบัติกรรมฐานของท่าน ศิษยานุศิษย์เป็นผู้บันทึกไว้ และการบันทึกพระธรรมเทศนานำมารวบรวมพิมพ์ไว้ ปฏิบัติกรรมฐานแบบพุทโธตามแนวสติปัฏฐาน คำสอนและแนวการปฏิบัติกรรมฐานจำแนกเป็น 2 ด้านใหญ่ๆ คือ (1) หลักสอนตามหลักบุญกิริยาวัตถุ (2) หลักสอนตามหลักกรรมฐาน 3) สารัตถธรรมของหลวงปู่ดูลย์ จำแนกเป็น 2 ด้าน คือ (1) ตามหลักบุญกิริยาวัตถุ ท่านเน้นการปฏิบัติที่สอดคล้องกับชีวิตประจำวันและสามารถนำไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างเป็นประโยชน์ (2) ตามหลักกรรมฐาน ท่านเน้นให้ผู้ปฏิบัติจะต้องมีความเพียรพยายามในการเจริญสติ และรู้เท่าทันจิตใจตนเองอยู่เสมอ เพื่อให้เกิดความสงบและปัญญาที่แท้จริง

คำสำคัญ: ศึกษาคำสอน, แนวการปฏิบัติกรรมฐาน, สารัตถะ

Abstract

This research article aims to: 1) study the biography and background of Phra Rajavuddhajarn (Luang Pu Dul Atulo); 2) examine the teachings and meditation practices of Phra Rajavuddhajarn (Luang Pu Dul Atulo); and 3) analyze the essential doctrinal principles of Phra Rajavuddhajarn (Luang Pu Dul Atulo). This study employs qualitative research methodology, using field interviews for data collection, and analyzes the data through descriptive analysis.

The research findings revealed that: 1) Luang Pu Dul Atulo was one of the first senior disciples of Luang Pu Mun Bhuridatto, having been closely trained in Dhamma practice. He strictly observed the dhutanga practices and emphasized forest dwelling as a regular discipline. He was renowned for his rigorous approach to meditation practice, particularly in the contemplation of the mind. Possessing profound insight in Vipassanā, his responses to Dhamma questions were concise, impactful, and deeply expansive in meaning. Although he resided at Wat Burapharam for over 50 years, he maintained the dhutanga practices in their fullest form and became a principal pillar of the meditation tradition, excelling in the propagation of Buddhism through scriptural study, practice, and monastic administration. 2) His teachings and meditation methods were recorded by his disciples and compiled from his Dhamma sermons into published collections. His meditation practice followed the "Buddho" method in accordance with the principles of Satipaṭṭhāna. His teachings and meditation guidance can be classified into two major categories: (1) teachings based on the principles of bases of meritorious action (Puññakiriyāvatthu), and (2) teachings based on meditation practice principles. 3) The essential doctrinal principles of Luang Pu Dul can also be classified into two aspects: (1) Regarding the bases of meritorious action, he emphasized practice integrated with daily life and applicable for beneficial living; (2) Regarding meditation practice, he stressed that practitioners must diligently cultivate mindfulness and continuously remain aware of their own minds in order to attain true peace and wisdom.

Keywords: A Study of the Teachings, Meditation Practice Guidelines, Essential Principles

บทนำ

ชีวิตในสังคมปัจจุบันมีสิ่งอำนวยความสะดวกจำนวนมาก โลกของเราอยู่ในยุคโลกาภิวัฒน์ เป็นยุคของการแข่งขันและเป็นยุคที่มีค่านิยมฟุ้งเฟ้อ หาความสุขจากการเสพและบริโภค (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2548) เป็นความทุกข์จากความต้องการที่เกินพอดี มนุษย์หลงอยู่ในกับดักของวัตถุ การใช้ชีวิตร่วมกันของมนุษย์ในปัจจุบันจึงเกิดปัญหาต่างๆ จำนวนมาก อาทิ การติดเกมหรือสื่อออนไลน์ ปัญหาการใช้ชีวิตทั่วไป ปัญหาอาชญากรรม ตลอดไปจนถึงปัญหาคนในสังคมขาดคุณธรรม จริยธรรม เมื่อไม่มีคุณธรรมพื้นฐานที่มั่นคงอยู่ภายในจิตใจ ชีวิตจึงขาดสมดุล เป็นปัญหาเชื่อมโยงไปสู่สังคมสิ่งแวดล้อมและประเทศชาติ เทคโนโลยีที่

คิดค้นขึ้นมาอำนวยความสุขให้แก่มนุษย์ แต่กลับกลายเป็นสิ่งที่สร้างความทุกข์ให้แก่มนุษย์ คนจำนวนมากมีสภาพจิตใจที่ย่ำแย่ขาดความสุข มีความเครียด ขาดที่พึ่งทางใจส่งผลให้ตัวเองและครอบครัวมีความทุกข์ เมื่อเกิดความทุกข์ขึ้นคนในยุคปัจจุบันจึงเรียนรู้และศึกษาธรรมผ่านการปฏิบัติกรรมฐาน ตามแนวทางของการเจริญสติปัฏฐานในพระพุทธศาสนา ศาสนาพุทธเชื่อในศักยภาพของมนุษย์ว่าทุกคนสามารถพัฒนาจิตใจไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ได้ด้วยความเพียรของตน กล่าวคือสอนให้มนุษย์บันดาลชีวิตของตนเองด้วยผลแห่งการกระทำของตนเองตามกฎแห่งกรรม ให้พึ่งตนเองเพื่อพาตัวเองออกจากทุกข์ มีจุดมุ่งหมายคือการสอนให้มนุษย์หลุดพ้นจากกองทุกข์ทั้งปวงในโลก ด้วยวิธีการสร้างปัญญาในการอยู่กับความทุกข์อย่างรู้เท่าทันตามความเป็นจริง พุทธศาสนาจึงเป็นศาสนาที่อาศัยสติปัญญา หรืออาศัยวิชาความรู้ที่ถูกต้องเพื่อทำลายความทุกข์และต้นเหตุของความทุกข์เหล่านั้น (พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ), 2552)

พระสูตร ซึ่งเป็นคำสอนของพระพุทธองค์ ที่ทรงเทศนาไว้ 2,500 กว่าปีมาแล้ว พระพุทธองค์ได้ ทรงตรัสไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย ทางนี้เป็นทางสายเดียวเพื่อความบริสุทธิ์ของเหล่าสัตว์ เพื่อล่วงโสกะและปริเทวะ เพื่อดับทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุญาณธรรม เพื่อทำให้แจ้งนิพพานทางนี้คือ สติปัฏฐาน 4 ประการ” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พระไตรปิฎกภาษาไทย, 2539. : ที.ม.อ. 2/373/359) ฐานที่ตั้งทั้ง 4 ในการเจริญสติได้แก่ (1) การเจริญสติที่อาศัยร่างกายเป็นอารมณ์ (2) การเจริญสติที่อาศัยความรู้สึกเป็นอารมณ์ (3) การเจริญสติที่อาศัยจิตเป็นอารมณ์ (4) การเจริญสติที่อาศัยสภาพธรรมต่าง ๆ เป็นอารมณ์ ในมหาสติปัฏฐานสูตรนั้น พระพุทธองค์ทรงตรัสไว้ว่า “จงหมั่นระลึกรู้ กาย เวทนา จิต และธรรมเป็นอารมณ์” แต่หากปราศจากคำแนะนำจากอาจารย์ผู้ที่มีประสบการณ์ คงจะไม่ง่ายนักสำหรับบุคคลธรรมดาที่จะปฏิบัติตามแนวทางเหล่านี้ได้อย่างถูกต้องเป็นระบบ จนก่อให้เกิดความก้าวหน้าของสมาธิและปัญญาญาณได้ การเจริญสติปัฏฐาน 4 จึงเป็นสิ่งที่สำคัญมากสำหรับทุกคน

หลวงปู่ดูลย์ อตุโล เป็นพระมหาเถระที่ดำรงชีวิตเป็นพระภิกษุในช่วง พ.ศ.2452-2526 นับเป็นศิษย์อาวุโสรุ่นแรกสุดของหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต อาจารย์ใหญ่ฝ่ายอรัญวาสีในยุคปัจจุบัน หลวงปู่ดูลย์ อตุโล ท่านเป็นพระมหาเถระที่ทรงคุณค่าอันประเสริฐและมีเมตตาธรรมสูง ท่านเน้นการปฏิบัติภาวนามากกว่า คำสอนของท่านจึงมีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นคือ มักจะเป็นเทศนาที่ใช้ถ้อยคำสั้น ๆ แต่ลัดตรง เฉียบคม และครอบคลุมใจความของการปฏิบัติธรรมที่ลึกซึ้ง คำสอนของท่าน จะเน้นย้ำแนวทางการเจริญสติด้วยการให้รู้ทัน สิ่งที่เกิดขึ้นกับ “จิต” อันเป็นใจความหลักทั้งปวงของการเจริญภาวนาอยู่เสมอ คำสอนทั้งหลายของหลวงปู่ล้วนแต่ลึกซึ้งและเป็นประโยชน์ แต่ที่จัดได้ว่าเป็นแก่นธรรมคำสอนอันเป็นหลักธรรมคำสอนชั้นสูงในขั้นปรมัตถธรรมและครอบคลุมคำสอนของท่านทั้งหมด ได้แก่เรื่อง อริยสัจแห่งจิต ซึ่งมีถ้อยคำดังนี้ “จิตที่ส่งออกนอก เป็นสมุทัย ผลอันเกิดจากจิตส่งออกนอก เป็นทุกข์ จิตเห็นจิตอย่างแจ่มแจ้ง เป็นมรรค ผลอันเกิดจากจิต เห็นจิตอย่างแจ่มแจ้ง เป็นนิโรธ อนึ่ง ตามสภาพที่แท้จริงของจิต ย่อมส่งออกนอกเพื่อรับอารมณ์นั้นๆ โดยธรรมชาติของมันเอง ก็แต่ว่าถ้าจิตส่งออกนอกได้รับอารมณ์แล้ว จิตเกิดหวั่นไหวหรือกระเพื่อมไปตามอารมณ์นั้น เป็นสมุทัย ผลอันเกิดจากหรือกระเพื่อมไปตามอารมณ์นั้น เป็นทุกข์ ถ้าจิตที่ส่งออกนอกได้รับอารมณ์แล้ว แต่ไม่หวั่นไหวหรือกระเพื่อมไปตามอารมณ์นั้น ๆ มีสติอยู่อย่างสมบูรณ์ เป็นมรรค ผลอันเกิดจากจิตไม่หวั่นไหวหรือไม่กระเพื่อม เพราะมีสติอยู่อย่างสมบูรณ์ เป็นนิโรธ พระอริยเจ้าทั้งหลายมีจิตไม่ส่งออกนอก จิตไม่หวั่นไหว จิตไม่กระเพื่อม เป็นวิหารธรรม จบอริยสัจ 4” (พระปราโมทย์ ปราโมชโช, 2562)

ปัจจุบันมีผู้นำคำสอนเรื่องการดูจิตของหลวงปู่ดูลย์มาเผยแพร่เป็นจำนวนมาก ธรรมะที่สำคัญที่สุดเรื่องหนึ่งซึ่งหลวงพ่อพุธ ฐานิโย ออกปากว่าเป็นสุดยอดกรรมฐาน คือเรื่อง “การทำลายผู้รู้” อันเป็นจุดสูงสุด

ของการปฏิบัติ ทำให้เห็นภาพรวมคำสอนของท่าน หลวงปู่สอนว่า “พบผู้รู้ให้ทำลายผู้รู้ พบจิตให้ทำลายจิต จึงจะถึงความบริสุทธิ์อย่างแท้จริง” หลวงพ่อพุธท่านขยายความให้ว่า คำว่า “ทำลายจิต” ก็คือ“ความไม่ยึดถือจิตนั่นเอง จิตไม่ยึดถือจิต จิตปล่อยวางจิต นั่นแหละเรียกว่าทำลายผู้รู้” (พระปราโมทย์ ปราโมชโช, 2562) สำหรับคำสอนของหลวงปู่ดูลย์นั้น ทุกอย่างลงกันได้พอดีกับคำสอนของพระพุทธเจ้า จัดเป็นความงดงามที่หมดจดและหาได้ยากยิ่ง หลวงปู่ดูลย์ นับว่าเป็นพระมหาเถระที่ได้เป็นผู้บำเพ็ญประโยชน์ตนและผู้บำเพ็ญประโยชน์ผู้อื่นอย่างมหาศาล เสียสละแรงกายแรงใจในการเผยแพร่พระธรรมคำสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทั้งทางปริยัติและปฏิบัติตลอดระยะเวลา 74 พรรษาแห่งการดำรงชีวิตอยู่ใต้ร่มกาสาวพัสตร์ของท่าน ท่านได้อุทิศชีวิตเพื่อพระศาสนา ปฏิบัติธรรมวินัยได้อย่างถูกต้อง และครบถ้วนบริบูรณ์

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจจะศึกษาคำสอนและแนวการปฏิบัติกรรมฐานของพระราชวุฒาจารย์ (หลวงปู่ดูลย์ อตุโล) เพื่อจะได้ทราบถึงคำสอนและแนวการปฏิบัติกรรมฐานของท่าน สารัตถธรรมที่ได้จากคำสอนและแนวการปฏิบัติกรรมฐานของท่านที่มีต่อสังคมและวัฒนธรรมไทย ซึ่งจะเป็นองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนา และเป็นประโยชน์ต่อประชาชนทั่วไปอย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1) เพื่อศึกษาประวัติและความเป็นมาของพระราชวุฒาจารย์ (หลวงปู่ดูลย์ อตุโล)

2) เพื่อศึกษาคำสอนและแนวการปฏิบัติกรรมฐานของพระราชวุฒาจารย์ (หลวงปู่ดูลย์ อตุโล)

3) เพื่อวิเคราะห์สารัตถธรรมของพระราชวุฒาจารย์ (หลวงปู่ดูลย์ อตุโล)

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) อันประกอบไปด้วย 1) การวิจัยเชิงเอกสาร (documentary research) 2) การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในสัมภาษณ์ คือแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

1) การศึกษาวิจัยข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการและผลงานวิจัยที่เกี่ยวกับหลักคำสอนและแนวการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานของหลวงปู่ดูลย์ อตุโล

2) ร่างแบบสัมภาษณ์เชิงลึก แล้วนำไปปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อขอคำเสนอแนะ

3) ปรับแบบสัมภาษณ์ตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษาแล้วนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ตรวจสอบ ความถูกต้องและความเที่ยงตรงของเนื้อภาษา

4) นำแบบสัมภาษณ์ที่ผู้เชี่ยวชาญเสนอแนะไปปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อแก้ไขแบบสัมภาษณ์ ให้เกิดความสมบูรณ์

5) พิมพ์แบบสัมภาษณ์ฉบับสมบูรณ์ แล้วนำไปเก็บรวบรวมข้อมูล

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

1) ขอรับหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อขออนุญาตหน่วยงานในการเก็บข้อมูล

2) ผู้วิจัยนำแบบสัมภาษณ์ไปพบกลุ่มเป้าหมายผู้ให้ข้อมูลและสัมภาษณ์ในเชิงลึก เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องและสมบูรณ์

3) นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ฉบับสมบูรณ์ แล้วนำไปเก็บรวบรวมข้อมูล

ผลการวิจัย

1. ศึกษาประวัติและความเป็นมาของพระราชวุฒาจารย์ (หลวงปู่ดูลย์ อตุโล) หลวงปู่ดูลย์ อตุโล หรือ พระราชวุฒาจารย์ เกิดวันที่ 4 ตุลาคม พ.ศ. 2530 ที่บ้านประสาท ตำบล เฉนียง อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ ชีวิตวัยเด็กท่านต้องแบกภารกิจช่วยพ่อแม่ทำไร่ทำนา เมื่อเข้าวัยหนุ่ม ท่านก็เข้าไปใช้ชีวิตในการแสดงละครจากคำบัญชาของเจ้าเมืองสุรินทร์ โดยได้เล่นเป็นบทนางเอก หลวงปู่อยู่กับคณะละครถึง 4 ปีเศษ ต่อมาจึงได้บรรพชาอุปสมบท เมื่ออายุได้ 23 ปี ณ วัดจุมพลสุทธาวาส โดยมีท่านพระครูวิมลศีลพรต (ทอง) เป็นพระอุปัชฌาย์ หลังจากนั้นท่านก็ใช้ชีวิตเป็นพระภิกษุ อยู่ในกรอบแห่งพระธรรมวินัยมาโดยตลอด หลวงปู่ได้พากเพียรศึกษาการปฏิบัติกรรมฐานอย่างเคร่งครัด มีความวิริยะอุตสาหะอย่างแรงกล้า จนล่วงเข้าพรรษาที่ 6 หลวงปู่จึงหันมาศึกษาพระปริยัติธรรมที่วัดสุทัศนาราม จังหวัดอุบลราชธานี และได้ศึกษาบาลีไวยากรณ์ (มูลกัจจายน์) เป็นวัดที่อยู่ในสังกัดธรรมยุตนิกาย หลวงปู่จึงได้ขอญัตติเป็นธรรมยุตนิกาย ใน พ.ศ. 2461 ณ วัดสุทัศนาราม โดยมีพระมหารัฐ เป็นพระอุปัชฌาย์และในพรรษาต่อมาหลวงปู่ได้มีโอกาสพบพระอาจารย์มั่น ภูริทตฺโต เมื่อได้ฟังธรรมจากพระอาจารย์มั่นเพียงครั้งเดียว ก็เกิดความอัศจรรย์ใจและศรัทธาเป็นอย่างยิ่ง จึงตัดสินใจเลิกศึกษาพระปริยัติแล้วออกธุดงค์ตามพระอาจารย์มั่น ไปยังที่ต่าง ๆ หลายแห่ง จึงนับได้ว่าหลวงปู่เป็นศิษย์พระอาจารย์มั่นในสมัยแรก เมื่อได้กราบลาพระอาจารย์มั่น ท่านออกธุดงค์แสวงความวิเวกต่อไป ในช่วงนี้มีพระภิกษุหลายรูปที่มาอยู่ศึกษาธรรมปฏิบัติกับหลวงปู่ดูลย์ในระยะสั้น ๆ และต่อมาได้เป็นกำลังสำคัญในการออกเผยแพร่ธรรมปฏิบัติธุดงคกรรมฐาน เช่น หลวงปู่อ่อน ญาณสิริ หลวงปู่ฝั้น อาจาโร หลวงปู่โชติ คุณสมฺปนฺโน หลวงปู่สาม อกิญฺจโน หลังจากนั้นต่อมา พระสมเด็จพระมหาวีรวงศ์ (อ้วน ติสฺโส) ขณะดำรงสมณศักดิ์ที่พระธรรมปาโมกข์ เจ้าคณะมณฑลนครราชสีมา ขอให้หลวงปู่กลับจังหวัดสุรินทร์ เพื่อบูรณะวัดบูรพาราม พ.ศ. 2476 ให้เป็นวัดธรรมยุตแห่งแรกของจังหวัดสุรินทร์ หลวงปู่จึงจำต้องระงับกิจธุดงค์และเริ่มงานบูรณะตามที่ได้รับมอบหมาย เมื่อมาอยู่วัด วัตรบริหารของท่านนั้น ในปฏิบัติส่วนตัวท่านไม่เคยละทิ้งกิจธุดงค์ บำเพ็ญเพียรทางใจอย่างสม่ำเสมอ หลวงปู่ได้อุทิศชีวิต เพื่อพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง จนได้รับการยอมรับจากสาธุชนทั้งหลาย ว่าเป็นอริยสงฆ์ที่หาได้ยากยิ่งองค์หนึ่ง มรณภาพ หลวงปู่ดูลย์ อตุโล ได้ละเสียซึ่งสังขาร เมื่อวันที่ 30 ตุลาคม พ.ศ. 2526 พระอรหัตธาตุของท่านได้เก็บรักษาไว้ให้สาธุชนได้สักการะที่พิพิธภัณฑ์กัมมัฏฐาน ในบริเวณวัดบูรพาราม จังหวัดสุรินทร์

2. ศึกษาหลักคำสอนและแนวการปฏิบัติกรรมฐานของหลวงปู่ดูลย์ อตุโล คำสอนของหลวงปู่ดูลย์ อตุโล มี 2 ลักษณะ คือ คำสอนลักษณะที่ 1 เป็นคำสอนที่ศิษยานุศิษย์บันทึกไว้ พบว่ามี 2 เรื่อง คือ 1. ประวัติและปฏิปทาของหลวงปู่ดูลย์ อตุโล 2. หลวงปู่ฝากไว้ บันทึกคติธรรมของหลวงปู่ดูลย์ อตุโล คำสอนลักษณะที่ 2 คือเป็นการบันทึกพระธรรมเทศนาที่มีการบันทึกจากเทปเทศนากัณฑ์นำมารวบรวมพิมพ์ไว้ พบว่ามีอยู่ 1 เรื่อง คือ จิต คือ พุทธะ พระธรรมเทศนาโดยหลวงปู่ดูลย์ อตุโล หลักคำสอนของหลวงปู่ดูลย์ อตุโล สามารถจำแนกออกเป็น 2 ประเภท คือ 1. หลักสอนตามหลักบุญกิริยาวัตถุ ประกอบด้วย เรื่องการให้ทาน การรักษาศีล และการเจริญภาวนา และ 2. หลักสอนตามหลักกรรมฐาน ประกอบด้วย การฝึกสมาธิ และการเจริญปัญญา ส่วนแนวทางการปฏิบัติของหลวงปู่ดูลย์ อตุโล นั้น จัดอยู่ในสำนักปฏิบัติธรรมแบบพุทโธ ตามแนว

วิธีการปฏิบัติสติปัฏฐาน ซึ่งได้รับการสืบทอดจากศิษยานุศิษย์เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน วิธีการสอนธรรมท่านมีแนวการสอนตามการปฏิบัติธรรมทั้งในส่วนของพระภิกษุสงฆ์สามเณรและฆราวาส ซึ่งคำสอนหรือโอวาทของหลวงปู่ดูลย์ในโอกาสต่างๆ นั้น เป็นคำสอนที่มุ่งให้ศิษยานุศิษย์เข้าใจธรรมภาคปฏิบัติและขั้นตอนของการปฏิบัติ รวมทั้งให้กำลังใจหรือเข้าใจผู้ปฏิบัติให้เกิดความอุตสาหะในการปฏิบัติ โดยยึดหลัก ศีล สมาธิ และปัญญา เป็นแนวทางปฏิบัติที่สำคัญ ซึ่งคำสอนปฏิปทาของหลวงปู่ดูลย์ เน้นการปฏิบัติให้ซื่อตรงต่อพระธรรมวินัย ด้วยการปฏิบัติตนให้เคร่งครัดต่อศีลหรือพระวินัยที่ตนสมาทาน การเจริญสมาธิและวิปัสสนาต้องทำอย่างต่อเนื่องไม่ย่อท้อ ในด้านการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ดำเนินการตามแนวทางของกรรมฐาน 40 ประการ

3. วิเคราะห์สารัตถธรรมของหลวงปู่ดูลย์ อตุโล จากการวิเคราะห์สารัตถธรรมของหลวงปู่ดูลย์ อตุโล พบว่าจำแนกได้ 2 สารัตถธรรม คือ 1) สารัตถธรรมตามหลักบุญกิริยาวัตถุ ได้แก่ บุญ ศีล ศรัทธา ความเพียร พรหมวิหาร ความเคารพ สติ สมาธิ และปัญญา 2) สารัตถธรรมตามหลักกรรมฐาน ได้แก่ ธุดงควัตร สัปปายะ จริต จิต ธรรม ญาณ และความปล่อยวาง สำหรับสารัตถธรรมของหลวงปู่ดูลย์ อตุโลที่มีต่อสังคมไทยมี 2 ด้านใหญ่ ๆ คือ

1) สารัตถธรรมในด้านที่เกิดจากข้อวัตรปฏิบัติของหลวงปู่ดูลย์ที่มีต่อพุทธศาสนิกชน ในแง่ความเคร่งครัดต่อพระธรรมวินัย ปฏิปทาในการปฏิบัติกรรมฐาน การสั่งสอนศิษย์ได้ตรงจริตอัธยาศัย มีความแตกฉานฉลาดในธรรมทั้งปริยัติและปฏิบัติ และมีความสำรวมระวังเปี่ยมด้วยเมตตาธรรม หลวงปู่ดูลย์ท่านเป็นพระเถระที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ท่านเป็นอาจารย์สอนธรรมทางวิปัสสนากรรมฐานที่มีชื่อเสียงมีผู้เคารพนับถือมากมาย ท่านเป็นฐานที่พึ่งที่มั่นคงและยึดเหนี่ยวทางใจของบรรดาศิษยานุศิษย์ทั้งหลาย ท่านปฏิบัติตนตามแนวทางคำสอนของพระพุทธองค์อย่างเคร่งครัดและโดยส่วนตัวได้ยึดถือธุดงควัตร อันเป็นปฏิปทาที่ อดอยาก อดทน มักน้อย สันโดษ ด้วยจริยวัตรอย่างงดงาม ด้วยเหตุผลดังกล่าว ทำให้พุทธศาสนิกชนน้อมกายใจเข้าถือปฏิบัติตาม ยังให้เกิดประโยชน์และเข้าถึงความเป็นผู้มีความฉลาดปราดเปรื่องมีความรู้ความสามารถในอุบายวิธีในการขจัดกิเลส

2) สารัตถธรรมของหลวงปู่ดูลย์ อตุโลที่มีต่อประชาชนทั่วไป การอบรมสั่งสอนฆราวาส ท่านจะแสดงทาน ศีล ภาวนาอันเป็นธรรมที่เป็นรากแก้วของมนุษย์ และเป็นรากเหง้าของพระพุทธศาสนา หากฆราวาสนำมาปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัดย่อมเกิดมรรคผลในชีวิต สร้างความสุขให้เกิดขึ้นได้ตามฐานานุรูปของแต่ละบุคคล ท่านมีความรู้ลึกซึ้งในเรื่องของจิต ด้วยเหตุนี้การสอนของหลวงปู่ จึงไม่เน้น การพูด การคิด หรือการเทศนาสั่งสอนมากนัก แต่ท่านจะเน้นที่การภาวนาและให้ดูลงที่จิตใจตนเอง ท่านวางแนวทางในการปฏิบัติสมถกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐานตามหลักคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าให้แก่สมณะและประชาชนอย่างกว้างขวาง โดยแนวทางเพื่อการหลุดพ้นจากความทุกข์ ควรพิจารณาจิตเป็นของสำคัญ เป็นวิธีที่ลัดสั้นและปลอดภัย เข้าถึงได้ง่าย สามารถนำมาปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้ โดยการฝึกฝนให้มีสติและรู้ตัวในทุกกิจกรรมอยู่เสมอนำไปสู่ความสงบในใจและเข้าใจโลกตามความเป็นจริง การรู้เท่าทันเรื่องราวหรือสภาวะต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น เพื่อเตรียมตัวรับกับสถานการณ์เช่นนั้นด้วยการตื่นดูรับรู้ความเคลื่อนไหวไว้ให้มั่นอย่างมีสติ จิตที่สงบ นำไปสู่ปัญญาคือความรู้แจ้งเห็นจริงตามสภาวะของสิ่งทั้งหลาย เมื่อมีศีลและสมาธิที่ตั้งมั่นแล้ว ผลที่ได้ จิตจะมีความรอบรู้ในการพิจารณาใคร่ครวญปัญหาต่างๆ ได้ดียิ่งขึ้น เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นจะเปลี่ยนแปลงจากร้ายกลายเป็นดีได้ในที่สุด การใช้ชีวิตให้สูญไปกับการจมลึกในห้วงแห่งกามคุณทั้ง 5 ย่อมกั้นเส้นทางในการพัฒนาชีวิตให้เกิดความเจริญ ควรมีกัลยาณมิตรหรือครูบาอาจารย์ คอยชี้แนะแนวทางไว้เตือนสติไม่ให้หลงออกนอกทางแห่งความดี การนำข้อวัตรปฏิบัติที่งดงาม คำสอนและโอวาทในโอกาสต่าง ๆ ของหลวงปู่มาเผยแผ่

เมื่อได้ยินได้ฟังธรรมนี้ ย่อมถือว่าเป็นการฟังธรรมอันยอดเยี่ยม เมื่อได้รับรู้ก็จะระลึกถึงคำสอนของท่านและเอามาใช้ในการดำเนินชีวิตจะช่วยส่งเสริมให้มีความเจริญก้าวหน้าทางโลกและทางธรรม ท่านยังสอนให้ทำหน้าที่ทำกิจการให้ถูกต้องเหมาะสม ไม่สร้างความเดือดร้อนต่อตนเองและผู้อื่น รักษาคุณงามความดีไว้เสมอๆ เพื่อประโยชน์สุขและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคม นักปฏิบัติได้หลวงปู่เป็นหลักสำคัญในการให้การอบรมสั่งสอน และแก้ไขชี้แนะแนวทางปฏิบัติ จนเป็นที่รู้จักกันดีในหมู่ผู้เสาะแสวงหาธรรมปฏิบัติจากทั่วประเทศ ต่อเมื่อหลวงปู่ดูลย์ถึงมรณภาพแล้ว บรรดาศิษยานุศิษย์ได้ช่วยกันนำคำสอนและปฏิปทาด้านการประพฤติวัตรปฏิบัติธรรมของท่านออกแนะนำสั่งสอนพุทธบริษัททั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ ทั้งโดยการเทศน์ การสอน และการเรียบเรียงเป็นหนังสือ จึงทำให้คำสอนและปฏิปทาของหลวงปู่ดูลย์เป็นที่รู้จักและนิยมแพร่หลายไปในหมู่พุทธบริษัท

สรุปได้ว่า หลวงปู่ดูลย์ อตุโล ท่านเป็นพระเถระผู้ใหญ่อีกรูปหนึ่งที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ หลวงปู่ดูลย์เป็นอาจารย์สอนธรรมทางวิปัสสนากรรมฐานที่มีชื่อเสียงมีผู้เคารพนับถือมากมาย ท่านเป็นฐานที่พึ่งอันมั่นคงตลอดจนเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางใจของเหล่าศิษยานุศิษย์ทั้งหลายตลอดเวลาในเพศบรรพชิต หลวงปู่ปฏิบัติตนจนกระทั่งเป็นแบบอย่างที่ดีอันจะหาผู้ใดเสมอเหมือนได้ยากยิ่งนัก หลังจากอุปสมบทแล้วท่านได้ปฏิบัติตามแนวทางคำสอนของพระศาสดาอย่างเคร่งครัดและได้ยึดถือธุดงควัตร อันเป็นปฏิปทา อดอยาก อดทน มักน้อย สันโดษ ด้วยจริยวัตรอย่างงดงาม ท่านได้วางแนวทางการปฏิบัติสมถกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐานตามหลักธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าให้แก่สมณะ และประชาชนอย่างกว้างขวาง โดยแนวทางการปฏิบัติเพื่อการหลุดพ้นจากความทุกข์นั้นควรพิจารณาจิตเป็นสำคัญ ผู้จะพ้นทั้งหมดล้วนแต่ต้องพิจารณาจิตนี้ทั้งสิ้น จิตจะรวบรวมกำลังใหญ่ได้ต้องรวบรวมด้วยสมาธิเป็นสำคัญ เมื่อปฏิบัติตามหลักสติปัฏฐานจนชำนาญแล้ว ก็พิจารณาความเป็นจริงตามสภาพแห่งธาตุทั้งหลายด้วยอุบายแห่งวิปัสสนา แนวคำสอนของท่านเป็นที่รู้จักกันดีว่า “การดูจิต” หลังจากที่ท่านมรณภาพลงในปี พ.ศ. 2526 ยังคงมีพระสงฆ์ที่เป็นลูกศิษย์ของท่านสืบต่อแนวทางการปฏิบัติของท่านสืบต่อมา ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ท่านได้รับการยกย่องจากผู้มีศรัทธาให้เป็น บิดาแห่งการภาวนาจิต สืบมาจนถึงทุกวันนี้

อภิปรายผล

รายงานการวิจัยเรื่องศึกษาหลักคำสอนและแนวการปฏิบัติกรรมฐานของหลวงปู่ดูลย์ อตุโล อภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

คำสอนของหลวงปู่ดูลย์ อตุโล มี 2 ลักษณะ คือ คำสอนลักษณะที่ 1 เป็นคำสอนที่ศิษยานุศิษย์บันทึกไว้ พบว่ามี 2 เรื่อง คือ 1. ประวัติและปฏิปทาของหลวงปู่ดูลย์ อตุโล 2. หลวงปู่ฝากไว้ บันทึกคติธรรมของหลวงปู่ดูลย์ อตุโล คำสอนลักษณะที่ 2 คือเป็นการบันทึกพระธรรมเทศนาที่มีการบันทึกจากเทปเทศนากัณฑ์นำมารวบรวมพิมพ์ไว้ พบว่ามีอยู่ 1 เรื่อง คือ จิต คือ พุทธะ พระธรรมเทศนาโดยหลวงปู่ดูลย์ อตุโล ส่วนแนวทางการปฏิบัติของหลวงปู่ดูลย์ อตุโล นั้น จัดอยู่ในสำนักปฏิบัติธรรมแบบพุทโธ ตามแนววิธีการปฏิบัติสติปัฏฐาน ซึ่งได้รับการสืบทอดจากศิษยานุศิษย์เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน วิธีการสอนธรรมท่านมีแนวการสอนตามการปฏิบัติธรรมทั้งในส่วนของพระภิกษุสงฆ์สามเณรและฆราวาส ซึ่งคำสอนหรือโอวาทของหลวงปู่ดูลย์ในโอกาสต่างๆ นั้น เป็นคำสอนที่มุ่งให้ศิษยานุศิษย์เข้าใจธรรมภาคปฏิบัติและขั้นตอนของการปฏิบัติ รวมทั้งให้กำลังใจหรือเข้าใจผู้ปฏิบัติให้เกิดความอุตสาหะในการปฏิบัติ โดยยึดหลัก ศีล สมาธิ และปัญญา เป็นแนวทางปฏิบัติที่สำคัญ ซึ่งคำสอนปฏิปทาของหลวงปู่ดูลย์ เน้นการปฏิบัติให้ซื่อตรงต่อพระธรรมวินัย ด้วยการปฏิบัติ

ตนให้เคร่งครัดต่อศีลหรือพระวินัยที่ตนสมาทาน การเจริญสมาธิและวิปัสสนาต้องทำอย่างต่อเนื่องไม่ย่อท้อ ในด้านการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ดำเนินการตามแนวทางของกรรมฐาน 40 ประการ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ภัฏชวัชร์ สุขเสน และคณะ (2560) ได้ศึกษาเรื่อง “วิเคราะห์หลักคำสอนและแนวการปฏิบัติกรรมฐานของหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต” ผลการวิจัยพบว่า หลักคำสอนและแนวการปฏิบัติกรรมฐานของหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต มี 2 ลักษณะ ได้แก่ (1) คำสอนที่ท่านประพันธ์หรือเรียบเรียงด้วยตนเอง จำนวน 2 เรื่อง คือ ขันธะวิมุติสะมังคีธรรม และ บทธรรมบรรยาย และ (2) คำสอนที่ศิษยานุศิษย์จดบันทึกไว้ ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ (ก) บันทึกเรื่องราวสั้น ๆ จำนวน 2 ชุด ได้แก่ มุตโตทัย และ ธรรมเทศนาของพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต และ (ข) บันทึกโอวาทหรือคำสอนสั้น ๆ ที่ศิษย์แต่ละท่านได้ฟังแล้วจดบันทึกไว้ จำนวน 3 ชุด ได้แก่ ปกิณณกธรรม ธรรโมวาท และ ภูริทัตตธัมโมวาท สำหรับแนวทางการปฏิบัติกรรมฐานของหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต จัดอยู่ในสำนักปฏิบัติธรรมแบบ พุทโธ ตามแนววิธีการปฏิบัติ สติปัฏฐาน 4 ซึ่งได้รับการสืบทอดจากศิษยานุศิษย์เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

สารัตถธรรมที่เกิดจากข้อวัตรปฏิบัติของหลวงปู่ดูลย์ ในแง่ความเคร่งครัดต่อพระธรรมวินัย ปฏิปทาในการปฏิบัติกรรมฐาน การสั่งสอนศิษย์ได้ตรงจริตอัธยาศัย มีความแตกฉานฉลาดในธรรมทั้งปริยัติและปฏิบัติ และมีความสำรวมระวังกอปรด้วยเมตตาธรรม ในส่วนสารัตถธรรมที่เกิดขึ้นต่อประชาชนทั่วไปที่ปฏิบัติตามหลักคำสอนของท่านนั้น ท่านจะแสดงทาน ศีล ภาวนาอันเป็นธรรมที่เป็นรากแก้วของมนุษย์ และเป็นรากเหง้าของพระพุทธศาสนา หากฆราวาสนำมาปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัดย่อมเกิดมรรคผลในชีวิต สร้างความสุขให้เกิดขึ้นได้ตามฐานานุรูปของแต่ละบุคคล หลวงปู่ดูลย์ท่านเป็นพระเถระที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ เป็นอาจารย์สอนธรรมทางวิปัสสนากรรมฐานที่มีชื่อเสียงมีผู้เคารพนับถือมากมาย ท่านเป็นฐานที่พึ่งอันมั่งคงและยึดเหนี่ยวทางใจของบรรดาศิษยานุศิษย์ทั้งหลาย หลังจากอุปสมบทแล้ว ท่านได้ปฏิบัติตนตามแนวทางคำสอนของพระพุทธองค์อย่างเคร่งครัดและโดยส่วนตัวได้ยึดถือธุดงควัตร อันเป็นปฏิปทาที่ อดอยาก อดทน มักน้อย สันโดษ ด้วยจริยวัตรอย่างงดงาม จนได้รับยกย่องจากผู้มีศรัทธาทั้งหลายว่าเป็นพระผู้เลิศทางธุดงควัตรรูปหนึ่ง ท่านได้วางแนวทางในการปฏิบัติสมถกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐานตามหลักธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าให้แก่สมณะและประชาชนอย่างกว้างขวาง โดยแนวทางการปฏิบัติเพื่อการหลุดพ้นจากความทุกข์นั้นควรพิจารณาจิตเป็นสำคัญ ผู้ที่จะพ้นจากความทุกข์ทั้งหมดได้นั้น ควรพิจารณาจิตเป็นสำคัญ หลังจากที่ท่านมรณภาพลงในปี พ.ศ. 2526 ยังคงมีพระสงฆ์ที่เป็นลูกศิษย์ของท่านสืบต่อแนวทางการปฏิบัติของท่านสืบต่อแนวทางปฏิบัติของท่านสืบต่อมา ด้วยเหตุนี้จึงทำให้หลักคำสอนและแนวการปฏิบัติกรรมฐานของท่านมีคุณค่าแก่การได้รับการยกย่องจากผู้มีศรัทธาให้เป็นบิดาแห่งการภาวนาจิตสืบมาจนถึงทุกวันนี้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระลิขสิทธิ์ วิสุทฺธสีโล (ช่างงาน), พระมหาประทีป อภิวฑฺฒโน และพระมหาไพฑูรย์ สิริธมฺโม (2568) ได้ศึกษาเรื่อง “วิเคราะห์การปฏิบัติกรรมฐานทางพระพุทธศาสนาในคัมภีร์การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานฉบับอักษรล้านนา” ผลการวิจัยพบว่า การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวเถรวาทมีหัวใจสำคัญอยู่ที่ สติปัฏฐาน 4 เพื่อพัฒนา “ปัญญาเห็นแจ้ง” ในสภาวะของรูปธรรมและนามธรรมตามหลักไตรลักษณ์ ได้แก่ อนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา อันเป็นแนวทางสู่ความดับทุกข์ โดยมีลำดับขั้นและวิธีการที่ชัดเจนตั้งแต่การฝึกสติ การพิจารณากาย เวทนา จิต และธรรม ซึ่งสามารถประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันเพื่อพัฒนาจิตใจและนำไปสู่การพ้นทุกข์ได้อย่างแท้จริง นอกจากนี้ แนวทางกรรมฐานในคัมภีร์ฉบับอักษรล้านนายังมีลักษณะเฉพาะ โดยเริ่มต้นด้วยพิธีกรรมทางศาสนา เน้นการเจริญสมถกรรมฐานผ่าน กายคตาสติ (อาการ 32) และ พุทธานุสสติ โดยใช้การสวดมนต์และการบริกรรมควบคู่กับการพิจารณาความหมาย ก่อนเข้าสู่การเจริญวิปัสสนา ด้วยการ

วิเคราะห์นาม–รูปตามหลักอภิธรรม และพิจารณาไตรลักษณ์เปรียบเทียบกับนิพพาน จุดเด่นสำคัญคือการใช้ลูกประคำ เทคนิคเฉพาะ และการบูรณาการศรัทธา สมาธิ และปัญญาเข้าด้วยกัน อีกทั้งผลการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบยังพบว่า แนวทางล้านนามีความสอดคล้องกับหลักเถรวาทในด้านเป้าหมาย โครงสร้าง และเนื้อหาธรรมะ เช่น หลักสติปัฏฐาน 4 แต่มีความแตกต่างกันในด้านพิธีกรรม เทคนิคการปฏิบัติ และการผสานวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาและคุณค่าที่มีทั้งความเป็นสากลและลักษณะเฉพาะถิ่น

องค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

สรุป

1) หลวงปู่ดูลย์ อตุโล ท่านเป็นศิษย์อาวุโสรุ่นแรกของหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต ที่ได้รับการฝึกฝนอบรมธรรมปฏิบัติมาอย่างใกล้ชิด ถือธุดงควัตรและให้ความสำคัญการอยู่ป่าเป็นวัตร มีปฏิปทาที่เคร่งครัดในการปฏิบัติธรรม ที่โดดเด่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพิจารณาจิต ท่านเป็นผู้มีปัญญารอบรู้ทางวิปัสสนา การเทศนาตอบปัญหาธรรมของท่านจึงสั้น กระชับ กินใจ แต่ขยายได้กว้างขวางลึกซึ้ง แม้ท่านมาอยู่วัดบูรพารามแล้วนานถึง 50 ปี แต่ก็ถือธุดงควัตรปฏิบัติธรรมได้อย่างสมบูรณ์ที่สุด และเป็นเสาหลักวงกรรมฐาน ที่เผยแผ่พระศาสนาเป็นเลิศทั้งปริยัติและปฏิบัติ ทั้งการปกครองคณะสงฆ

2) คำสอนและแนวการปฏิบัติกรรมฐานของท่าน ศิษยานุศิษย์เป็นผู้บันทึกไว้ และการบันทึกพระธรรมเทศนานำมารวบรวมพิมพ์ไว้ ปฏิบัติกรรมฐานแบบพุทโธตามแนวสติปัฏฐาน คำสอนและแนวการปฏิบัติกรรมฐานจำแนกเป็น 2 ด้านใหญ่ๆ คือ (1) หลักสอนตามหลักบุญกิริยาวัตถุ (2) หลักสอนตามหลักกรรมฐาน 3) สารัตถธรรมของหลวงปู่ดูลย์ จำแนกเป็น 2 ด้าน คือ (1) ตามหลักบุญกิริยาวัตถุ ท่านเน้นการปฏิบัติที่สอดคล้องกับชีวิตประจำวันและสามารถนำไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างเป็นประโยชน์ (2) ตามหลักกรรมฐาน ท่านเน้นให้ผู้ปฏิบัติจะต้องมีความเพียรพยายามในการเจริญสติ และรู้เท่าทันจิตใจตนเองอยู่เสมอ เพื่อให้เกิดความสงบและปัญญาที่แท้จริง

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) องค์การบริหารส่วนจังหวัด และองค์การบริหารส่วนตำบล ควรกำหนดเป็นนโยบายและแผนพัฒนาด้านการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานสายหลวงปู่ดูลย์ อตุโล แก่ประชาชนผู้สนใจทั่วไป

2) รัฐบาลควรมีนโยบายให้ผู้นำชุมชน และพระสงฆ์ จัดกิจกรรมร่วมกันทุกเดือนในการรักษาศีล การอบรมจิตภาวนา การอบรมปัญญา และให้หน่วยงานของรัฐมีแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนโดยยึดหลักการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน

2 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1) ศึกษาเปรียบเทียบแนวทางการปฏิบัติกรรมฐานของหลวงปู่ดูลย์ อตุโล กับแนวทางการปฏิบัติกรรมฐานสายญี่ปุ่นในนิกายเซนของพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน

2) ศึกษาแนวทางการเผยแพร่การปฏิบัติกรรมฐานของลูกศิษย์สายหลวงปู่ดูลย์ อตุโล

เอกสารอ้างอิง

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2548). โลกขึ้นสหัสวรรษใหม่คนต้องเปลี่ยนแนวคิดใหม่. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิธรรม.

พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ). (2552). คู่มือมนุษย์. กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม.

พระปราโมทย์ ปราโมชโช. (2562). แก่นธรรมคำสอนของหลวงปู่ดูลย์ อตุโล. พิมพ์ครั้งที่ 17. สมุทรสาคร: โรงพิมพ์ดี.

พระลิขสิทธิ์ วิสุทฺธสีโล (ช่างงาน), พระมหาประทีป อภิวฑฺฒโน, และพระมหาไพฑูรย์ สิริธมฺโม. (2568). วิเคราะห์การปฏิบัติกรรมฐานทางพระพุทธศาสนาในคัมภีร์การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานฉบับอักษรล้านนา. วารสารสหศาสตร์การพัฒนาสังคม. 3(4), 142-158.

ภัฏชวัชร์ สุขเสน และคณะ. (2560). วิเคราะห์หลักคำสอนและแนวการปฏิบัติกรรมฐานของหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต. Journal of Modern Learning Development. 7(1), 187-199.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ศึกษาบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ พระเทพรัตนกวี (สุรินทร์ ชุตินฺธโร)

A Study of the Role in Propagating Buddhism of Phra Theprattanakawi (Surin Chutintharo)

พระมหานิกรณ์ สุทฺธรตโน (วงษ์แก้ว)
Phramaha Nikorn Suttharattano (Wongkaew)
สราวุฒย์ วิจิตรปัญญา
Sarawut Vijitpanya
กฤต ศรียะอาจ
Kit Sriya-ad
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
E-Mail: teddy.bo.ntk@gmail.com

Received: 30 August 2025; Revised: 26 April 2026; Accepted: 26 April 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาการเผยแผ่ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท 2) เพื่อศึกษาการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของพระเทพรัตนกวี (สุรินทร์ ชุตินฺธโร) 3) เพื่อศึกษาบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระเทพรัตนกวี (สุรินทร์ ชุตินฺธโร) ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร และการสัมภาษณ์ กลุ่มเป้าหมายจ านวน 25 รูป/คน น าเสนอผลการวิจัยด้วยพรรณนาวิธี

ผลการวิจัยพบว่า: 1) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในคัมภีร์เถรวาทสะท้อนถึงรากฐานที่พระพุทธเจ้าทรงวางไว้เป็นต้นแบบแก่พระสงฆ์ ทั้งด้านการแสดงธรรมให้เหมาะสมแก่บุคคลและกาลเทศะ ด้านการประพฤติปฏิบัติที่เป็นแบบอย่าง ด้านการสืบสานและรักษาพระธรรมวินัยไม่ให้เสื่อมสูญ ตลอดจนการเป็นผู้นำจิตวิญญาณของชุมชน ดังนั้น การเผยแผ่จึงมิใช่เพียงการถ่ายทอดคำสอน แต่ยังครอบคลุมถึงบทบาทพระสงฆ์ในฐานะผู้สืบต่อพุทธปณิธานและหลักประกันความมั่นคงของพระพุทธศาสนา 2) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระเทพรัตนกวี (สุรินทร์ ชุตินฺธโร) ครอบคลุมภารกิจสำคัญ 6 ด้าน ได้แก่ การปกครอง การศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และการสาธารณะสงเคราะห์ โดยท่านได้วางรากฐานการบริหารคณะสงฆ์ ส่งเสริมการเรียนพระปริยัติธรรม–สามัญ สนับสนุนการศึกษาแก่เยาวชน และเผยแผ่ผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ วิทยุ และการบรรยายธรรม อีกทั้งยังสร้างศาสนวัตถุ จัดกิจกรรมช่วยเหลือประชาชน และส่งเสริมการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน เพื่อปลูกฝังคุณธรรมแก่เยาวชน 3) บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระเทพรัตนกวี (สุรินทร์ ชุตินฺธโร) เป็นกระบวนการบูรณาการที่ครอบคลุมทั้งศาสนาและสังคม โดยท่านใช้ปัญญาและการสื่อสารอย่างเป็นระบบ ปรับวิธีการเผยแผ่ให้เหมาะกับยุคสมัย สร้างเครือข่ายพระธรรมทูตและการอบรมพระสงฆ์สามเณร พร้อมผสานธรรมะกับการพัฒนาการศึกษาและสังคม อีกทั้งยังดำรงตนเป็น

ต้นแบบแห่งคุณธรรมและภาวะผู้นำ ก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ด้าน “การเผยแผ่เชิงบูรณาการ” ที่ครอบคลุมมิติธรรมะ มิติสังคม และมิติเชิงระบบ

คำสำคัญ: บทบาท, การเผยแผ่, พระพุทธศาสนา, พระเทพรัตนกวี (สุรินทร์ ชุตินฺธโร)

Abstract

The objectives of this research article are as follows : 1) to study the propagation of Buddhism in Theravada Buddhist scriptures; 2) to study the propagation of Buddhism of Phra Theprattanakawi (Surin Chutintharo); and 3) to study the role in the propagating Buddhism of Phra Theprattanakawi (Surin Chutintharo). The qualitative research methods were used, analyzing document data and interviewing 25 persons (monks and laymen). The research results were presented descriptively.

The results revealed that: 1) The propagation of Buddhism in Theravada Buddhist scriptures reflects the foundation laid by the Buddha as a model for monks, including teaching Dhamma appropriately to each individual and occasion; exemplary conduct; preserving and protecting the Dhamma-Vinaya; and serving as spiritual leaders of the community. Therefore, propagation of Buddhism encompasses more than just the transmission of teachings; it also encompasses the role of monks as the continuators of the Buddha's aspirations and the guarantor of the stability of Buddhism. 2) Phra Theprattanakawi (Surin Chutintharo)'s propagation of Buddhism encompasses six key missions: governance, education, educational assistance, propagation, public utilities, and public welfare. He laid the foundation for Sangha administration, promoting the study of Buddhist scriptures and general Dhamma, supporting youth education, and disseminating knowledge through print media, radio, and Dhamma lectures. He also created religious objects, organized public assistance activities, and promoted summer novice ordination to instill morality in youth. 3) The role of Phra Theprattanakawi (Surin Chutintharo) in propagating Buddhism was an integrated process encompassing both religion and society. He used wisdom and systematic communication, adapting his propagation methods to suit the times, establishing a network of Dhamma missionaries, and training monks and novices. He also integrated Dhamma with educational and social development. He also served as a model of morality and leadership, creating new knowledge in "integrated propagation" en

Keywords: Role, Propagation, Buddhism, Phra Thep Rattanakavi (Surin Chutintharo)

บทนำ

การเผยแผ่หลักธรรมคำสอนเป็นหัวใจสำคัญของศาสนาทุกศาสนา ซึ่งการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนนั้นต้องคำนึงถึงสถานภาพของตัวบุคคลผู้รับทั้งในด้านพื้นฐานความรู้และความคิด สภาพแวดล้อม หรือโอกาสที่เหมาะสมจึงจะประสบความสำเร็จ ดังเช่นเมื่อแรกตรัสรู้นั้น สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงใคร่ครวญอย่างรอบคอบว่า จะทรงเทศนาโปรดผู้ใด ณ ที่ไหนและเมื่อใด ทรงตรวจดูโลกด้วยพุทธจักษุแล้ว ได้เห็นสัตว์ทั้งหลายมีคุณสมบัติต่าง ๆ กัน เช่น ผู้มีธุลีในตาน้อยและ มีอินทรีย์แก่กล้าและอ่อน มีอาการดีและทราม สอนให้รู้ได้ง่ายและสอนยาก บางคนไม่รู้คุณดีหรือชั่ว เป็นต้น (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย, 2539) ทรงพิจารณาธรรมที่ตรัสรู้หาผู้ที่จะรู้ตามได้ยาก ทำให้พระองค์ทรงท้อพระทัย แต่เมื่อพิจารณาเห็นความจำเป็นที่จะต้องแสดงธรรมแก่มหาชน โดยเปรียบเทียบบุคคลกับบัว 4 เหล่า คือ อุคฆฏิตัญญู ผู้สามารถรู้ได้อย่างฉับพลัน เพียงแต่ยกหัวข้อขึ้นแสดงก็อาจ รู้ได้ทันที วิปจิตัญญู ผู้สามารถรู้ได้เมื่ออธิบายความอย่างละเอียดแล้วซักถาม ทบทวน เนยยะ ผู้สามารถเข้าใจได้ เมื่ออธิบายความอย่างละเอียดแล้วซักถามทบทวน ปทปรมะ ผู้ไม่สามารถเข้าใจอะไรที่ลึกซึ้งและมีความเห็นผิดอย่างรุนแรง (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย, 2539)

จากพระดำรินี้เอง ทำให้พระองค์นาหลักธรรมที่ทรงตรัสรู้มาแสดง ต่อมาได้พระสาวกคือ ปัญจวัคคีย์ พระยสและสหาย 4 องค์ และสหายที่บวชตามอีก 50 คน รวมได้พระสาวกที่เป็นพระอรหันต์ทั้งหมด 60 (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย, 2539) พระอรหันต์ทั้งหมดจำนวน 60 รูป ที่แยกย้ายกันไปสถานที่ต่าง ๆ รูปเดียว ไม่ไปเกินกว่านั้น เพื่อประกาศหลักธรรมที่ได้ศึกษาและปฏิบัติมาให้ประชาชนได้รับรสพระธรรม ถือว่าเป็นพระธรรมทูตชุดแรกของพระพุทธศาสนาตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา สำหรับพระพุทธเจ้าได้เข้าไปประกาศศาสนาให้บุคคลที่มีแนวคิดชี้นาสังคมในแคว้นมคธ คือ อุรุเวลกัสสปะ และพระราชาแคว้นมคธคือพระเจ้าพิมพิสาร และเผยแผ่หลักคาสอน ได้ประสบความสำเร็จตลอด 45 พรรษา ด้วยการสั่งสอนเวไนยสัตว์บรรลุธรรม หรือตั้งอยู่ในฐานะอุบาสก อุบาสิกา หรือผู้ถือพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่ง มีจำนวนมากมายมหาศาลแสดงให้เห็นว่า พระพุทธเจ้าทรงมีวิธีในการสอนที่ประสบผลสำเร็จ จนได้พระนามยกย่องว่าเป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย, 2539)

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยมีพระสงฆ์เป็นกำลังสำคัญนั้น ในอดีตพระสงฆ์เป็นผู้มีบทบาทสำคัญต่อวิถีชีวิตของประชาชนในสังคมเป็นอย่างมาก พระสงฆ์เป็นสถาบันหลักของชาติ จัดการศึกษาสั่งสอนกุลบุตรกุลธิดา นำพาพุทธศาสนิกชนปฏิบัติธรรม พัฒนาสังคมให้ร่มเย็น แต่ในปัจจุบันภารกิจที่พระสงฆ์เคยทำมาถูกลดบทบาทลง องค์กรและสถาบันทางสังคมต่าง ๆ ได้เข้ามาทำหน้าที่แทนพระสงฆ์ เช่นการจัดการศึกษา เป็นต้น เมื่อบทบาทในการเผยแผ่พุทธธรรมลดลง พระสงฆ์ส่วนใหญ่ทำหน้าที่เพียงเป็นผู้นำทางพิธีกรรมทำวัตรสวดมนต์ รับกิจนิมนต์ในงานต่าง ๆ เป็นต้น การเผยแผ่พุทธธรรมอันเป็นหน้าที่ของพระสงฆ์ เช่น การแสดงธรรมจะต้องได้รับการอาราธนาเสียก่อนถึงจะแสดงธรรมและการแสดงธรรมของพระสงฆ์ในปัจจุบันบางส่วนเป็นไปเพราะเห็นแก่อามิส ซึ่งผิดหลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่พระพุทธองค์ทรงตรัสแก่พระอานนท์ว่า “อานนท์ การแสดงธรรมให้คนอื่นฟัง มิใช่สิ่งที่ทำได้ง่าย ผู้แสดงธรรมแก่คนอื่นพึงตั้งธรรม 5 อย่างไว้ในใจคือ 1. เราจักกล่าวชี้แจงไปตามลำดับ 2. เราจักกล่าวชี้แจงยกเหตุผลมาแสดงให้เข้าใจ 3. เราจักแสดงด้วยอาศัยเมตตา 4. เราจักแสดงโดยไม่เห็นแก่อามิส 5. เราจักแสดงไปโดยไม่กระทบตนและผู้อื่น” ซึ่งมีพระสงฆ์จำนวนน้อยมากที่ทรงความรู้ยึดมั่นในหลักการเดิมของพระพุทธศาสนาเผยแผ่พุทธธรรมของพระพุทธองค์ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย, 2539)

พระเทพรัตนกวี (สุรินทร์ ชุตินฺธโร) เป็นพระเถระที่ได้รับยกย่องว่า เป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการภาวนาของการเจริญสติ มีวัตรปฏิบัติดีปฏิบัติชอบมีเมตตาธรรมสูง เป็นพระสงฆ์ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบตามหลักพระธรรมวินัยและกฎมหาเถรสมาคม และการปกครองคณะสงฆ์ เป็นผู้มีจริยวัตรงดงาม มีความเป็นผู้นำทางศาสนาที่เข้มแข็งและมีชีวิตประวัติและผลงานที่ปรากฏแก่สังคมในเชิงของการปกครอง การศึกษาตลอดจนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เช่น ผลงานด้านการปกครอง ผลงานด้านส่งเสริมด้านศาสนาและการศึกษา ผลงานด้านการปฏิสังขรณ์และพัฒนาวัด ผลงานพระนักพัฒนาและเกียรติคุณ ผลงานส่งเสริมวัฒนธรรมและประเพณี เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อสื่อให้ประชาชนเข้าถึงหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาให้มากที่สุด

ดังนั้นผู้วิจัย ได้เล็งเห็นประโยชน์ของการศึกษาบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของพระเทพรัตนกวี (สุรินทร์ ชุตินฺธโร) ซึ่งมีผลงานทั้งด้านปกครองและการเผยแผ่พระพุทธศาสนา นับได้ว่าท่านเป็นพระสงฆ์ต้นแบบอีกรูปหนึ่งที่เสียสละความสุขส่วนตัว เพื่อประโยชน์สุขของพุทธศาสนิกชน ยังประโยชน์ตนและผู้อื่น ให้ถึงพร้อมตามแนวทางพระพุทธเจ้า ยังได้อุทิศตน เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างจริงจังจะพอให้เกิดประโยชน์แก่พุทธศาสนิกชนได้ ในด้านใดบางมากน้อยเพียงใด จึงสนใจศึกษาปัญหาดังกล่าว

วัตถุประสงค์การวิจัย

1) เพื่อศึกษาการเผยแผ่ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท
2) เพื่อศึกษาการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของพระเทพรัตนกวี (สุรินทร์ ชุตินฺธโร)
3) เพื่อศึกษาบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระเทพรัตนกวี (สุรินทร์ ชุตินฺธโร)

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) อันประกอบไปด้วย 1) การวิจัยเชิงเอกสาร (documentary research) 2) การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในสัมภาษณ์ คือแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

1) การศึกษาวิจัยข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการและผลงานวิจัยที่เกี่ยวกับ บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระเทพรัตนกวี (สุรินทร์ ชุตินฺธโร)

2) ร่างแบบสัมภาษณ์เชิงลึก แล้วนำไปปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อขอคำเสนอแนะ

3) ปรับแบบสัมภาษณ์ตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษาแล้วนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ตรวจสอบ ความถูกต้องและความเที่ยงตรงของเนื้อภาษา

4) นำแบบสัมภาษณ์ที่ผู้เชี่ยวชาญเสนอแนะไปปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อแก้ไขแบบสัมภาษณ์ ให้เกิดความสมบูรณ์

5) พิมพ์แบบสัมภาษณ์ฉบับสมบูรณ์ แล้วนำไปเก็บรวบรวมข้อมูล จากประชากรกลุ่มเป้าหมาย (Target group) จำนวน 25 รูป/คน โดยการสัมภาษณ์ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ได้แก่

1. เจ้าอาวาสวัดมหาธาตุ	จำนวน 1 รูป
2. พระสงฆ์วัดมหาธาตุ	จำนวน 4 รูป

3. หัวหน้าและรองหัวหน้าสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเพชรบูรณ์ จำนวน 2 คน
4. ข้าราชการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเพชรบูรณ์ จำนวน 2 คน
5. นายอำเภอและปลัดอำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จำนวน 2 คน
6. คณะกรรมการวัดมหาธาตุ จำนวน 3 คน
7. ชาวชุมชนตำบลในเมือง จำนวน 11 คน

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

1) ขอรับหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อขออนุญาตหน่วยงานในการเก็บข้อมูล

2) ผู้วิจัยนำแบบสัมภาษณ์ไปพบกลุ่มเป้าหมายผู้ให้ข้อมูลและสัมภาษณ์ในเชิงลึก เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องและสมบูรณ์

3) นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ฉบับสมบูรณ์ แล้วนำไปเก็บรวบรวมข้อมูล

ผลการวิจัย

1. การเผยแผ่ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในคัมภีร์เถรวาท แสดงให้เห็นถึงวิธีการและแนวทางที่พระพุทธเจ้าทรงวางรากฐานไว้ อันเป็นต้นแบบของพระสงฆ์ในการสืบต่อภารกิจทางพระศาสนา กล่าวคือ การเผยแผ่ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการบอกกล่าวถ่ายทอดคำสอน แต่ยังครอบคลุมถึงการแสดงออกทางพฤติกรรม การดำเนินชีวิต และการสร้างแบบอย่างที่ดีให้แก่สังคม

1) ด้านการแสดงธรรม คัมภีร์ชี้ให้เห็นว่าการเผยแผ่ต้องอาศัยหลักธรรมที่ชัดเจน เหมาะสมแก่กาลเทศะและบุคคล พระสงฆ์ในฐานะสืบต่อพุทธปณิธาน จึงมีบทบาทสำคัญในการแสดงธรรมให้เข้าใจง่าย ตรงตามภูมิรู้และจริตของผู้ฟัง เพื่อให้ธรรมะเข้าถึงจิตใจได้อย่างแท้จริง

2) ด้านการประพฤติปฏิบัติ การเผยแผ่ไม่ใช่เพียงถ้อยคำ แต่ยังรวมถึงการปฏิบัติให้เห็นจริง พระสงฆ์ต้องดำเนินชีวิตโดยยึดมั่นในพระธรรมวินัย มีเมตตา กรุณา และความเสียสละเป็นพื้นฐาน การประพฤติดีปฏิบัติชอบเช่นนี้เป็นการเผยแผ่ด้วยกายวาจาใจที่ทรงพลัง และเป็นแรงบันดาลใจให้พุทธศาสนิกชนปฏิบัติตาม

3) ด้านการสืบสานพระศาสนา คัมภีร์เถรวาทแสดงถึงภาระของพระสงฆ์ในการธำรงรักษาพระธรรมคำสอนและวินัย เพื่อเป็นหลักให้แก่สังคม พระสงฆ์จึงมิใช่เพียงผู้เผยแผ่ แต่ยังเป็นผู้พิทักษ์รักษาไม่ให้พระศาสนาเสื่อมสลาย การศึกษาพระไตรปิฎก การบวชสืบต่ออายุพระศาสนา และการสร้างศรัทธาแก่สาธารณชนจึงถือเป็นหน้าที่สำคัญ

4) ด้านการเป็นผู้นำจิตวิญญาณ บทบาทพระสงฆ์ตามแนวคิดเถรวาท คือการเป็นผู้นำทางจิตใจของชุมชน พระสงฆ์ต้องมีเมตตาในการชี้นำ ให้คำปรึกษา และช่วยแก้ไขปัญหาชีวิตแก่พุทธบริษัท การเผยแผ่จึงเป็นทั้งการสั่งสอน การปลอบประโลม และการสร้างสังคมที่ตั้งอยู่บนหลักธรรม

ดังนั้น การเผยแผ่ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทจึงมิใช่เพียงกระบวนการสื่อสารคำสอน แต่ยังสะท้อนถึงบทบาทที่สำคัญของพระสงฆ์ในฐานะผู้สืบทอดพระพุทธเจตนารมณ์ ผู้เป็นแบบอย่างแห่งการปฏิบัติ และผู้ทำหน้าที่เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณของสังคม อันเป็นแกนกลางของการดำรงอยู่และความมั่นคงของพระพุทธศาสนา

2. การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของพระเทพรัตนกวี (สุรินทร์ ชุตินฺธโร)

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระเทพรัตนกวี (สุรินทร์ ชุตินฺธโร) มีความครอบคลุมและหลากหลาย โดยสามารถแบ่งออกได้เป็น 6 ด้านหลัก ซึ่งแต่ละด้านล้วนมีความสำคัญต่อการธำรงรักษาและพัฒนาพระพุทธศาสนาในสังคมไทย

ในด้านการปกครอง ท่านได้ทำหน้าที่มอบนโยบายแก่เจ้าคณะอำเภอทั้ง 11 อำเภอในจังหวัดเพชรบูรณ์ และปฏิบัติภารกิจตามกฎมหาเถรสมาคมอย่างเคร่งครัด อันเป็นการสร้างระบบการปกครองคณะสงฆ์ที่มีระเบียบแบบแผนมั่นคง ส่วนในด้านการศึกษา พระเทพรัตนกวีได้ส่งเสริมการเรียนพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรม–บาลี ควบคู่กับการศึกษาสามัญสำหรับพระภิกษุสามเณร เพื่อให้เยาวชนในผ้าเหลืองมีความรู้รอบด้านทั้งทางธรรมและทางโลก

ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ท่านได้สนับสนุนโรงเรียนการกุศลวัดมหาธาตุ เพื่อเปิดโอกาสทางการศึกษาแก่เด็กและเยาวชนทั่วไป ขณะที่ด้านการเผยแผ่ ท่านใช้ทั้งสื่อวิทยุและสิ่งพิมพ์ โดยการจัดพิมพ์หนังสือพุทธภาษิต เล่ม 1–3 ซึ่งเป็นการนำหลักธรรมมาถ่ายทอดอย่างเป็นระบบให้เข้าถึงผู้คนอย่างกว้างขวาง

ในด้านการสาธารณูปการ พระเทพรัตนกวีได้ก่อสร้างศาสนวัตถุหลายประเภท เช่น พระวิหารและกุฏีสงฆ์ ซึ่งไม่เพียงเป็นที่พำนักของพระภิกษุ แต่ยังเป็นศูนย์รวมจิตใจของพุทธศาสนิกชน และในด้านการสาธารณะสงเคราะห์ ท่านได้จัดกิจกรรมช่วยเหลือประชาชน ไม่ว่าจะเป็นการบริจาคถุงยังชีพหรือการสร้างถนนเพื่อประโยชน์ร่วมของชุมชน

นอกเหนือจาก 6 ด้านหลักแล้ว พระเทพรัตนกวี ยังได้เผยแผ่ธรรมะผ่านวิธีการอื่น ๆ เช่น การแต่งตำรา พุทธภาษิตสะกิดใจ เล่ม 1–3 ที่มุ่งสอนการบริหารตน คน งาน และเงิน การอบรมพระธรรมทูตประจำปี เพื่อเตรียมพระภิกษุให้เป็นผู้แทนในการประกาศพระศาสนา การแสดงธรรมผ่านสถานีวิทยุซึ่งเข้าถึงประชาชนทั่วไป การส่งเสริมครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเพื่อพัฒนาบุคลากรทางศาสนา ตลอดจนการให้โอวาทและอนุศาสน์แก่พระภิกษุ สามเณร เด็ก และเยาวชน เพื่อปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรม ที่สำคัญ ท่านยังได้ริเริ่มโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนเป็นประจำทุกปี เพื่อให้เยาวชนได้ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ เข้าวัดปฏิบัติธรรม เจริญวิปัสสนา และหลีกเลี่ยงอบายมุข ตลอดจนปลูกฝังทัศนคติที่ดีต่อการดำรงชีวิต

กล่าวโดยสรุป พระเทพรัตนกวี (สุรินทร์ ชุตินฺธโร) เป็นพระนักพัฒนาและนักเผยแผ่ที่ทำงานรอบด้าน ทั้งด้านการปกครอง การศึกษา การสงเคราะห์ การเผยแผ่ธรรม การสร้างสาธารณูปโภค และการช่วยเหลือสังคม กิจกรรมต่าง ๆ ที่ท่านดำเนินการล้วนมีเป้าหมายเพื่อธำรงรักษาพระพุทธศาสนา ปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมแก่ประชาชนและเยาวชน และทำให้พระพุทธศาสนายังคงความมั่นคงในสังคมไทยสืบไป

3. บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระเทพรัตนกวี (สุรินทร์ ชุตินฺธโร)

บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระเทพรัตนกวี มิได้เป็นเพียงการสืบทอดหลักธรรมคำสอนเท่านั้น แต่ได้กลายเป็น “กระบวนการพัฒนาศาสนาและสังคมแบบบูรณาการ” ซึ่งสามารถสรุปเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่สำคัญ ดังนี้

1) การเผยแผ่ด้วยปัญญาและการสื่อสารอย่างเป็นระบบ พระเทพรัตนกวีใช้หลักธรรมเป็นฐานและปรับวิธีการสื่อสารให้เข้ากับผู้ฟังในแต่ละยุคสมัย ทั้งการเทศน์ การบรรยายธรรม การใช้ภาษาเรียบง่ายเข้าใจง่าย รวมถึงการใช้สื่อสมัยใหม่ ทำให้พระพุทธศาสนาเข้าถึงผู้คนหลากหลายกลุ่ม เกิดความเข้าใจและศรัทธาอย่างยั่งยืน

2) การสร้างเครือข่ายการเผยแผ่ ท่านมีบทบาทในการสร้างและพัฒนาพระธรรมทูต ตลอดจนการจัดอบรมพระภิกษุสามเณร ให้มีความรู้ ความสามารถในการสื่อธรรมแก่สังคม นับเป็นการขยายผลการเผยแผ่ในเชิงเครือข่ายและมีความยั่งยืน ไม่จำกัดเพียงตัวบุคคล แต่สร้างระบบที่ดำรงอยู่ได้ในระยะยาว

3) การผสานธรรมะกับการพัฒนาสังคม ท่านนำหลักธรรมไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชน เช่น การส่งเสริมการศึกษา การบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ และการสร้างศูนย์กลางทางศาสนาและวัฒนธรรม อันทำให้พระพุทธศาสนาเชื่อมโยงกับชีวิตประจำวันและสังคมร่วมสมัย

4) การเป็นต้นแบบแห่งคุณธรรมและภาวะผู้นำ พระเทพรัตนกวีดำรงตนเป็นแบบอย่างที่สะท้อนคุณธรรม ความสมถะ เมตตา และความเป็นผู้นำที่มั่นคง เป็นแรงบันดาลใจให้แก่ทั้งพระสงฆ์และฆราวาส ทำให้การเผยแผ่ของท่านมิได้หยุดอยู่ที่คำสอน แต่ยังถ่ายทอดผ่าน “ชีวิตที่เป็นธรรมะ”

5) การสร้างองค์ความรู้ใหม่ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จากบทบาทของพระเทพรัตนกวีทำให้เกิดแนวคิดใหม่ว่า “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงบูรณาการ” ต้องครอบคลุม 3 มิติ ได้แก่ 1) มิติธรรมะ (การสืบทอดคำสอนที่ถูกต้อง) 2) มิติสังคม (การนำธรรมะประยุกต์ใช้แก้ปัญหาและพัฒนาคน) 3) มิติเชิงระบบ (การสร้างเครือข่ายและกลไกถาวรเพื่อการเผยแผ่)

อภิปรายผล

1. การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในคัมภีร์เถรวาทเป็นสิ่งที่แสดงถึงความเป็นระบบและลุ่มลึกในทางพระพุทธธรรม โดยตั้งแต่สมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมครั้งแรกแก่ปัญจวัคคีย์ทั้งห้าใน *ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร* ซึ่งนับเป็นจุดเริ่มต้นของการเผยแผ่อย่างเป็นทางการ จากนั้นได้ทรงส่งพระสาวกออกไปประกาศธรรมทั่วทุกสารทิศโดยยึดหลักว่า “เพื่อประโยชน์สุขแก่ชนหมู่มาก เพื่อเกื้อกูลแก่ชาวโลก” อันเป็นการแสดงให้เห็นว่า การเผยแผ่ในเถรวาทมุ่งเน้นการแสวงหาประโยชน์แก่ผู้อื่นเป็นสำคัญ มิใช่เพื่อการยกย่องเชิดชูตนเอง การเผยแผ่ในคัมภีร์เถรวาทมีรากฐานอยู่บนพระธรรมคำสอนและพระวินัยอย่างเคร่งครัด เนื้อหาที่ถูกเผยแผ่มักมุ่งเน้นการนำพาผู้ฟังให้เห็นความจริงของชีวิต อันได้แก่ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค การกล่าวธรรมจึงต้องเป็นไปด้วยความจริง ความสุภาพ และประกอบด้วยเมตตา เพื่อให้ผู้ฟังเกิดศรัทธาและใช้ปัญญาพิจารณาด้วยตนเอง ลักษณะเช่นนี้ทำให้การเผยแผ่ในคัมภีร์เถรวาทแตกต่างจากการโฆษณาชวนเชื่อในศาสนาหรืออุดมการณ์อื่น เพราะไม่บังคับหรือใช้อำนาจ แต่เน้นความสมัครใจและการตัดสินใจบนฐานแห่งปัญญา

ในด้านผู้เผยแผ่ คัมภีร์เถรวาทให้ความสำคัญกับความบริสุทธิ์แห่งศีล ความรู้ความเข้าใจในพระธรรมวินัย และความสามารถในการสื่อสารที่สอดคล้องกับบุคคลและกาลเทศะ พระสงฆ์หรือผู้เผยแผ่จึงต้องเป็นผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ และทำตนเป็นแบบอย่างแก่สังคม จึงจะสามารถทำให้คำสอนมีน้ำหนักและน่าเชื่อถือได้ เป้าหมายของการเผยแผ่จึงมิใช่เพียงเพื่อขยายจำนวนผู้ศรัทธา แต่เพื่อให้บุคคลเข้าถึงการดับทุกข์อย่างแท้จริง อีกทั้งยังส่งเสริมความสงบสุขและความสามัคคีในชุมชน เมื่อพิจารณาในบริบทปัจจุบัน แนวทางการเผยแผ่ตามคัมภีร์เถรวาทยังคงมีคุณค่าและความสำคัญ เพราะสามารถประยุกต์ใช้เป็นแนวทางการสื่อสารเชิงคุณธรรมที่ช่วยลดความขัดแย้งและสร้างบรรยากาศแห่งสันติในสังคมโลกยุคใหม่ ซึ่งเต็มไปด้วยปัญหาความแตกแยกและการแข่งขัน การเผยแผ่ที่ตั้งอยู่บนเมตตาและปัญญาตามแนวเถรวาทจึงไม่เพียงตอบโจทย์ทางศาสนา แต่ยังมีบทบาทเชิงสังคมและจริยธรรมในระดับสากล

ดังนั้น การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในคัมภีร์เถรวาทจึงเป็นมรดกทางศาสนาที่ทรงคุณค่า ทั้งในด้านการพัฒนาจิตวิญญาณของปัจเจกบุคคล และในด้านการสร้างความสงบสุขแก่ส่วนรวม โดยมีความสอดคล้อง

กับความต้องการของสังคมร่วมสมัยที่แสวงหาความจริง ความดี และความงามในชีวิต สอดคล้องกับ พระราชธรรมนิเทศ (2540) ได้กล่าวถึงวิธีการเผยแผ่ครั้งพุทธกาลไว้ในหนังสือ “พุทธวิธีเผยแผ่พระพุทธศาสนา” สรุปความได้ว่า วิธีการเผยแผ่พุทธธรรมในครั้งพุทธกาล พระพุทธเจ้าทรงใช้วิธีการเผยแผ่แบบประยุกต์เข้ากับสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ทางสังคม จารีต ประเพณีในแต่ละท้องถิ่นที่มีความแตกต่างกันมากมาย ไม่ว่าจะทรงใช้วิธีไหนก็ตาม เช่น ทรงใช้อุบายในการเลือกบุคคล รอจังหวะหรือโอกาส เป็นต้น ก็มักจะประสบผลสำเร็จเสมอ นั้นเพราะความสำเร็จเช่นว่านี้ ไม่ใช่เป็นเหตุผลเฉพาะยุคสมัยเท่านั้น แต่ยังอาศัยบารมีธรรมที่ทรงสร้างมาเพื่อทำหน้าที่ของพระศาสดา โดยเฉพาะตามที่ท่านแสดงไว้ในที่ต่างๆ ความว่า พระผู้เป็นที่พึ่งของโลก ทรงบำเพ็ญบารมีให้บริบูรณ์เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่สิ่งมีชีวิตทั้งหลาย พระองค์ได้ตรัสรู้พระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณแล้ว เอกบุคคล เมื่อบังเกิดขึ้นในโลก ย่อมบังเกิดขึ้นเพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่คนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์ต่อชาวโลก เอกบุคคลนั้นคือพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า

2. การศึกษาบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระเทพรัตนกวี (สุรินทร์ ชุตินฺธโร) ทำให้เห็นภาพที่ชัดเจนถึงความเป็นพระนักวิชาการและนักเผยแผ่ที่มีความรอบรู้และมีความสามารถในการถ่ายทอดธรรมะแก่พุทธศาสนิกชนอย่างกว้างขวาง พระเทพรัตนกวีได้อุทิศตนทั้งด้านการปกครองคณะสงฆ์ การสอน การแสดงธรรม การเขียนหนังสือ รวมทั้งการบรรยายในสื่อสาธารณะต่าง ๆ สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงความมุ่งมั่นตั้งใจในการธำรงรักษาพระศาสนาให้มั่นคง จากการวิเคราะห์พบว่า แนวทางการเผยแผ่ของท่านมีความสอดคล้องกับหลักการเผยแผ่ที่ปรากฏในคัมภีร์เถรวาท กล่าวคือ มุ่งสื่อสารธรรมะอย่างถูกต้องตามพระไตรปิฎก ใช้ภาษาที่เรียบง่ายแต่ลึกซึ้ง เหมาะแก่ระดับความรู้และความเข้าใจของผู้ฟัง อีกทั้งยังผสมผสานการอธิบายด้วยเหตุผลตามหลักวิชาการ ทำให้ผู้ฟังหรือผู้อ่านเกิดศรัทธาและความเข้าใจได้โดยง่าย ลักษณะนี้เป็นจุดเด่นที่ทำให้การเผยแผ่ของท่านมีพลังและเป็นที่ยอมรับในวงกว้าง นอกจากนี้ พระเทพรัตนกวียังให้ความสำคัญต่อการเผยแผ่ในมิติทางสังคม โดยการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้เป็นเครื่องมือสร้างคุณธรรมและศีลธรรมแก่เยาวชน พระภิกษุสามเณร ตลอดจนประชาชนทั่วไป ทั้งในการอบรม การบรรยายธรรม และการจัดกิจกรรมพุทธศาสนาที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน สิ่งนี้แสดงให้เห็นว่าการเผยแผ่ของท่านมิได้จำกัดอยู่เพียงการเทศน์สอน แต่เป็นการพัฒนามนุษย์และสังคมไปพร้อมกัน เมื่อพิจารณาในมิติของผลกระทบ พบว่า การเผยแผ่ของพระเทพรัตนกวีมีส่วนสำคัญต่อการสร้างศรัทธา ความเข้าใจ และการปฏิบัติธรรมของพุทธศาสนิกชน อีกทั้งยังช่วยสร้างบรรยากาศแห่งศีลธรรมในสังคม ส่งเสริมความสงบสุข และความสามัคคีในชุมชนอย่างต่อเนื่อง ถือเป็นแบบอย่างของพระสงฆ์นักเผยแผ่ที่ประยุกต์ใช้ธรรมะให้สอดคล้องกับยุคสมัย ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระเทพรัตนกวีเป็นการเผยแผ่เชิงองค์รวมที่มีทั้งความลึกซึ้งทางวิชาการ ความจริงแท้ของธรรมะ ความเข้าใจในสังคม และความสามารถในการถ่ายทอด ซึ่งทั้งหมดนี้สะท้อนถึงคุณูปการสำคัญที่ท่านได้สร้างไว้แก่พระพุทธศาสนาและสังคมไทยอย่างยั่งยืน สอดคล้องกับ พระมหาสุริยา วรเมธี และคณะ (2551) ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษาแนวคิดและหลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระธรรมทูตไทยในสหรัฐอเมริกา” ผลการวิจัยพบว่าแนวคิด วิธีการและเป้าหมายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตเป็นไปตามหลักพุทธโอวาท แสดงธรรมให้เหมาะสมกาละเทศะ มีเหตุผลแสดงธรรมด้วยจิตเมตตาโดยมุ่งประโยชน์แก่ผู้ฟังไม่แสดงธรรมเพราะเห็นแก่ลาภสักการะ ไม่แสดงธรรมโดยยกตนข่มท่านและไม่เสียดสีผู้อื่น เป้าหมายของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตสายต่างประเทศเพื่อประโยชน์เกื้อกูลความสุขแก่บุคคลที่เป็นชาวพุทธและมิใช่ชาวพุทธที่จะพัฒนาศักยภาพ

ของบุคคลในการดำเนินชีวิตได้ด้วยตนเอง โดยใช้หลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเป็นแนวทางในการชี้นำบุคคลให้ตั้งอยู่ในความไม่ประมาท เป็นศูนย์รวมจิตใจและกิจกรรมของชาวพุทธในต่างประเทศโดยมีวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้แก่การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในที่ตั้ง หรือการจัดกิจกรรมภายในวัด เช่น การจัดกิจกรรมปฏิบัติธรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาและวันสำคัญของชาติ การเทศน์ การปาฐกถา การเขียนบทความ การจัดสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาเป็นต้น การเผยแผ่พระพุทธศาสนานอกที่ตั้ง เช่น การสอนบรรยายธรรมในสถานศึกษาหรือหน่วยงานของภาครัฐและเอกชนที่อยู่นอกวัดการใช้เทคโนโลยีสื่อสารมวลชนวิทยุหรือการจัดกิจกรรมทางวิชาการการแลกเปลี่ยนแนวคิดวิธีปฏิบัติที่เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการส่งเสริมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ร่วมกันของวัดหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องการสร้างเครือข่าย ทั้งฝ่ายฆราวาสและพระสงฆ์

3. บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระเทพรัตนกวี (สุรินทร์ ชุตินฺธโร) แสดงให้เห็นถึงความเป็นพระนักปฏิบัติ พระนักวิชาการ และพระนักพัฒนา ที่สามารถบูรณาการภารกิจด้านการปกครอง การศึกษาและการสอนธรรมะให้เชื่อมโยงกันอย่างกลมกลืน การเผยแผ่ของท่านมิได้จำกัดอยู่เพียงการแสดงธรรมตามวัดวาอาราม แต่ขยายสู่การศึกษาในสถาบันต่าง ๆ การจัดกิจกรรมอบรม และการใช้สื่อสิ่งพิมพ์และสื่อสมัยใหม่ ซึ่งสะท้อนถึงความเข้าใจในบริบทสังคมที่เปลี่ยนแปลงและความสามารถในการปรับวิธีการเผยแผ่ให้เหมาะสมกับยุคสมัย เมื่อพิจารณาเชิงเนื้อหา การเผยแผ่ของพระเทพรัตนกวีตั้งอยู่บนหลักพระธรรมวินัยอันมั่นคง ถ่ายทอดคำสอนโดยใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย ลุ่มลึก และสอดคล้องกับเหตุผลทางวิชาการ ทำให้ผู้ฟังทั้งพระภิกษุสามเณร เยาวชน และฆราวาสทั่วไปสามารถเข้าถึงธรรมะได้โดยไม่รู้สึกว่าห่างไกลหรือยากเกินไป ลักษณะการนำเสนอเช่นนี้สอดคล้องกับหลักการเผยแผ่ในคัมภีร์เถรวาทที่มุ่งสื่อสารธรรมะด้วยความจริง ประกอบด้วยประโยชน์ และแสดงออกด้วยเมตตา ในเชิงบทบาทต่อสังคม พระเทพรัตนกวีได้ใช้การเผยแผ่เป็นกลไกสร้างศีลธรรมและคุณธรรมในชุมชน โดยเฉพาะการให้โอวาทแก่พระภิกษุสามเณร การอบรมเยาวชน และการสั่งสอนประชาชน สิ่งเหล่านี้ช่วยหล่อหลอมจิตใจของคนรุ่นใหม่ให้มีศรัทธาในพระพุทธศาสนาและดำเนินชีวิตตามหลักธรรมคำสอน ขณะเดียวกันก็ช่วยลดปัญหาสังคมและสร้างความสงบสุขในระดับชุมชน ผลการวิเคราะห์โดยรวมแสดงให้เห็นว่า บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระเทพรัตนกวีมิใช่เพียงการถ่ายทอดคำสอน แต่ยังเป็นการทำงานเพื่อสังคมในเชิงพัฒนาคนและสร้างชุมชนคุณธรรมอย่างยั่งยืน ท่านจึงเป็นแบบอย่างของพระนักเผยแผ่ที่สอดคล้องกับหลักการในพระพุทธศาสนาเถรวาท และสามารถตอบสนองต่อความต้องการของสังคมไทยร่วมสมัยได้อย่างแท้จริง สอดคล้องกับ ไอศูรย์ อินทร์เพชร (2553) ได้กล่าวถึงการสาธารณสงฆ์เคราะห์ ไว้ในวิทยานิพนธ์เรื่อง“บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม : ศึกษาเฉพาะกรณีพระเทพสาครมุนี (แก้ว สุวณฺณโชโต)” โดยสรุปไว้ว่า การสาธารณสงเคราะห์ เป็นการดำเนินกิจการเพื่อให้เป็นสาธารณประโยชน์หรือสถานที่ซึ่งเป็นสาธารณสมบัติของประชาชนทั่วไป แต่ถ้าหากชาวบ้านยังไม่พร้อมที่จะช่วยตนเองถ้าพระเป็นผู้นำท้องถิ่น ก็ควรมีบทบาทด้วยการเสนอแนะให้ความคิดริเริ่มว่าในชุมชนมีอะไรที่จะทำให้เกิดแก่ประโยชน์ส่วนรวม ทางวัตถุจะทำได้ก็โดยทางอ้อม ด้วยการแนะนำชักจูงผู้อื่นให้กระทำ หรือนำสิ่งของหรือบริการที่ได้รับจากผู้อื่น มาเฉลี่ยแบ่งปันให้เป็นประโยชน์กว้างขวางออกไป โดยการสงเคราะห์นั้นต้องคำนึงถึงความเหมาะสมและกาลเทศะ ด้วยการทำหน้าที่ให้เหมาะสมกับบทบาท เมื่อสังคมเปลี่ยนแปลงไปตามกาลสมัย วัตถุนิยมได้เข้ามามีบทบาทในสังคมหากพระสงฆ์แสดงบทบาททันตามปรากฏการณ์ของสังคมปัจจุบันก็จะสามารถแก้สภาพปัญหา จะส่งผลให้สภาพสังคมและประเทศชาติมีความเจริญก้าวหน้า

องค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

พระเทพรัตนกวี (สุรินทร์ ชุตินฺธโร) มีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยบูรณาการหลักพระธรรมคำสอนเข้ากับบริบทสังคมร่วมสมัย ผ่านการเทศนา การอบรมศีลธรรม การพัฒนาสถาบันการศึกษาพระพุทธศาสนา และการประยุกต์ใช้สื่อร่วมสมัยในการสื่อสารธรรมะ ทำให้เกิดรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ผสมผสานระหว่างแนวทางดั้งเดิมกับแนวทางสมัยใหม่อย่างมีประสิทธิภาพ อันเป็นต้นแบบของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคปัจจุบันที่สามารถเข้าถึงประชาชนได้หลากหลายกลุ่มและสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย

สรุป

1) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในคัมภีร์เถรวาทสะท้อนถึงรากฐานที่พระพุทธเจ้าทรงวางไว้เป็นต้นแบบแก่พระสงฆ์ ทั้งด้านการแสดงธรรมให้เหมาะสมแก่บุคคลและกาลเทศะ ด้านการประพฤติปฏิบัติที่เป็นแบบอย่าง ด้านการสืบสานและรักษาพระธรรมวินัยไม่ให้เสื่อมสูญ ตลอดจนการเป็นผู้นำจิตวิญญาณของชุมชน ดังนั้น การเผยแผ่จึงมิใช่เพียงการถ่ายทอดคำสอน แต่ยังครอบคลุมถึงบทบาทพระสงฆ์ในฐานะผู้สืบต่อพุทธปณิธานและหลักประกันความมั่นคงของพระพุทธศาสนา 2) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระเทพรัตนกวี (สุรินทร์ ชุตินฺธโร) ครอบคลุมภารกิจสำคัญ 6 ด้าน ได้แก่ การปกครอง การศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และการสาธารณะสงเคราะห์ โดยท่านได้วางรากฐานการบริหารคณะสงฆ์ ส่งเสริมการเรียนพระปริยัติธรรม–สามัญ สนับสนุนการศึกษาแก่เยาวชน และเผยแผ่ผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ วิทยุ และการบรรยายธรรม อีกทั้งยังสร้างศาสนวัตถุ จัดกิจกรรมช่วยเหลือประชาชน และส่งเสริมการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน เพื่อปลูกฝังคุณธรรมแก่เยาวชน 3) บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระเทพรัตนกวี (สุรินทร์ ชุ

ตินฺธโร) เป็นกระบวนการบูรณาการที่ครอบคลุมทั้งศาสนาและสังคม โดยท่านใช้ปัญญาและการสื่อสารอย่างเป็นระบบ ปรับวิธีการเผยแผ่ให้เหมาะกับยุคสมัย สร้างเครือข่ายพระธรรมทูตและการอบรมพระสงฆ์สามเณร พร้อมผสานธรรมะกับการพัฒนาการศึกษาและสังคม อีกทั้งยังดำรงตนเป็นต้นแบบแห่งคุณธรรมและภาวะผู้นำ ก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ด้าน “การเผยแผ่เชิงบูรณาการ” ที่ครอบคลุมมิติธรรมะ มิติสังคม และมิติเชิงระบบ

ข้อเสนอแนะ

1. ด้านพระสงฆ์และการเผยแผ่ธรรมะ

พระสงฆ์ควรน้อมนำแนวทางการเผยแผ่ของพระเทพรัตนกวีมาเป็นแบบอย่าง โดยเน้นการใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย สอดคล้องกับเหตุผล และมีความเมตตา เพื่อสร้างความใกล้ชิดกับผู้ฟังและเกิดผลทางจิตใจอย่างแท้จริง

2. ด้านการศึกษาและเยาวชน

สถานศึกษาและวัดควรประสานความร่วมมือในการจัดกิจกรรมเผยแผ่ธรรมะแก่เยาวชน เช่น การบรรยายธรรม การค่ายคุณธรรม และการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ โดยยึดแนวทางการสอนของพระเทพรัตนกวีที่บูรณาการธรรมะเข้ากับชีวิตประจำวัน

3. ด้านสังคมและชุมชน

ควรส่งเสริมให้ชุมชนมีบทบาทร่วมกับพระสงฆ์ในการจัดกิจกรรมเผยแผ่ เช่น วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา หรือโครงการอบรมคุณธรรม เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมและสร้างบรรยากาศแห่งศีลธรรมในสังคม

4. ด้านการใช้สื่อสมัยใหม่

พระสงฆ์และหน่วยงานทางพระพุทธศาสนาควรพัฒนาสื่อดิจิทัลในการเผยแผ่ธรรมะตามแบบอย่างของพระเทพรัตนกวีที่ใช้ทั้งสื่อสิ่งพิมพ์และสื่อสาธารณะ เพื่อเข้าถึงคนรุ่นใหม่ได้กว้างขวางและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาบทบาทการเผยแผ่ของพระเถระรูปอื่น ๆ ในภูมิภาคต่าง ๆ เพื่อเปรียบเทียบแนวทาง วิธีการ และผลกระทบที่เกิดขึ้น อันจะช่วยให้เห็นภาพรวมของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมไทยร่วมสมัยได้อย่างสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

2. ควรศึกษาเชิงลึกถึง ผลลัพธ์ของการเผยแผ่ ต่อพุทธศาสนิกชน เช่น การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม คุณธรรม หรือวิถีชีวิตหลังจากได้รับการอบรมสั่งสอน เพื่อวัดประสิทธิผลอย่างเป็นรูปธรรม

3. ควรทำวิจัยในเชิง การประยุกต์ใช้สื่อดิจิทัลและเทคโนโลยีสื่อสาร ในการเผยแผ่ธรรมะ โดยเปรียบเทียบกับแนวทางดั้งเดิม เพื่อหาความเหมาะสมในการสืบต่อพระศาสนาในสังคมยุคดิจิทัล

4. อาจขยายการวิจัยในลักษณะ เชิงเปรียบเทียบระหว่างนิกายเถรวาทกับนิกายอื่น ๆ เพื่อวิเคราะห์ความแตกต่างและจุดร่วมในด้านการเผยแผ่ ซึ่งจะช่วยเพิ่มมิติทางวิชาการและขยายองค์ความรู้ในระดับสากล

เอกสารอ้างอิง

พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ ฐิตญาโณ). (2540). พุทธวิธีเผยแผ่พระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

พระมหาสุริยา วรเมธี และคณะ. (2551). ศึกษาแนวคิดและหลักการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในสหรัฐอเมริกา. รายงานการวิจัย. คณะครุศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ไอศูรย์ อินทร์เพชร. (2553). บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม : ศึกษาเฉพาะกรณีพระเทพสาครมุนี (แก้ว สุวณฺณโชโต). วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

รูปแบบการพัฒนาประสิทธิภาพการพัฒนาท้องถิ่นของผู้บริหารส่วนท้องถิ่นในจังหวัดร้อยเอ็ด

Model for developing the efficiency of local development of local government administrators in Roi Et Province

ศุภิสราภรณ์ กลิ่นหอม
Supicharaporn Klinhorm
แดนวิชัย สายรักษา
Danwichai Sairaksa
วารีรัฐ สังวงศ์
Wareerat Sangwong
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Mahasarakham Rajabhat University
E-mail: mongkhonkhaha@gmail.com
โทร. 0971974966

Received: 2 September 2025; Revised: 22 September 2025; Accepted: 23 September 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการพัฒนาท้องถิ่นของผู้บริหารท้องถิ่นในจังหวัดร้อยเอ็ด 2) สร้างรูปแบบการพัฒนาประสิทธิภาพผู้บริหารส่วนท้องถิ่น และ 3) ทดลองใช้และประเมินผลรูปแบบการพัฒนาอย่างเป็นระบบ การวิจัยแบ่งเป็น 3 ระยะ ระยะที่ 1 ศึกษาปัจจัยโดยเก็บข้อมูลจากประชากรในจังหวัดร้อยเอ็ด 1,298,639 คน กำหนดกลุ่มตัวอย่าง 400 คน สุ่มแบบแบ่งชั้น ใช้แบบสอบถามวิเคราะห์ด้วยการถดถอยพหุคูณและสมการเชิงโครงสร้าง (SEM) ระยะที่ 2 สร้างรูปแบบการพัฒนาด้วยการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) กลุ่มผู้เชี่ยวชาญและนักวิชาการ 20 คน เพื่อกำหนดกิจกรรมการพัฒนา 8 ด้าน เช่น การบริหารองค์กร การพัฒนาภาวะผู้นำ การบริหารงานบุคคล การบริการสมาชิกสภา การบริหารจัดการทางการเงินและการคลัง การบริหารความเสี่ยง และความสัมพันธ์ทั้งระดับมหภาคและจุลภาค ระยะที่ 3 ทดลองใช้และประเมินผลกับกลุ่มทดลอง 39 คน โดยวัดผลก่อน–หลังการทดลองวิเคราะห์ด้วย MANOVA

ผลการวิจัยระบุว่า ประสิทธิภาพการพัฒนาท้องถิ่นโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งด้านการบริการสาธารณะ งานบุคคลและกิจการสภา การบริหารจัดการ และด้านการเงินและการคลัง ผลการทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาพบว่าค่าเฉลี่ยหลังการทดลองสูงกว่าก่อนในทุกด้านอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 การวิจัยนี้เสนอแนวทางและรูปแบบการพัฒนาผู้บริหารท้องถิ่นที่สามารถนำไปปรับใช้เพื่อยกระดับประสิทธิภาพการบริหารงานท้องถิ่นในจังหวัดร้อยเอ็ดและพื้นที่อื่นได้

คำสำคัญ: การพัฒนาประสิทธิภาพ, ผู้บริหารท้องถิ่น, รูปแบบการพัฒนา, การประเมินผล

Abstract

This study aimed to (1) examine the factors influencing the effectiveness of local development administration among local executives in Roi Et Province, (2) develop a model to enhance the performance of local executives, and (3) pilot-test and systematically evaluate the developed model.

The research was conducted in three phases. Phase 1 investigated influencing factors by collecting data from the population of Roi Et Province (1,298,639 people). A stratified random sample of 400 respondents was selected, and data were analyzed using multiple regression and structural equation modeling (SEM). Phase 2 developed the performance enhancement model through a workshop with a panel of 20 experts and scholars to determine eight areas of development activities, including organizational management, leadership development, personnel administration, council member services, financial and fiscal management, risk management, and macro- and micro-level relationships. Phase 3 implemented and evaluated the model with an experimental group of 39 participants, measuring outcomes before and after implementation and analyzing the results using MANOVA.

The findings indicated that the overall effectiveness of local development administration was at the highest level across all aspects: public service, personnel and council affairs, management, and financial and fiscal administration. Results from the model implementation revealed that the posttest mean scores were significantly higher than the pretest scores in all areas at the .05 level of significance.

This study proposes a framework and model for enhancing the performance of local executives that can be adapted to improve the efficiency of local administration in Roi Et Province and other regions.

Keywords: Efficiency development, Local administrators, Development model, Evaluation

บทนำ

การพัฒนาองค์กรถือเป็นกระบวนการสำคัญที่เป็นการบริหารจัดการ ผู้บริหารจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องนำแนวคิดการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ที่เป็นเรื่องสำคัญในการดำเนินการเพราะกลยุทธ์เป็นรูปแบบหรือแผนงานที่รวบรวมเป้าหมายหลัก ที่นำหลักนโยบายและลำดับขั้นตอนในการปฏิบัติงานไปเป็นแนวทางในการดำเนินการ ซึ่งแนวคิดของกระบวนการบริหารเชิงกลยุทธ์ มีขั้นตอนประกอบด้วย 1) การวิเคราะห์ภาพแวดล้อม 2) การกำหนดทิศทางขององค์กร 3) การสร้างกลยุทธ์ 4) การปฏิบัติการและ 5) การควบคุมและติดตาม โดยแนวคิดดังกล่าวนี้เป็นการออกแบบมาเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารกิจการขององค์กรให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ซึ่งการพัฒนาองค์กรเป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นเพื่อการปรับเปลี่ยนองค์กรให้เป็นไปตามที่องค์กรต้องการ หรือเป็นการตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงและเป็นยุทธศาสตร์ที่ซับซ้อนที่มุ่งใช้การเปลี่ยนแปลงความเชื่อ ทัศนคติ และค่านิยม ตลอดจนโครงสร้างขององค์กรเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น เพื่อช่วยให้องค์กรสามารถปรับตัวให้สอดคล้องกับวิทยาการสมัยใหม่และสิ่งที่ท้าทายในยุคโลกาภิวัตน์

การพัฒนาองค์กรเป็นความต้องการที่จะให้องค์กรมีการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ก้าวหน้าขึ้นในอนาคต โดยใช้ความรู้และแนวทางพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์เป็นหลักและทิศทางที่ก้าวหน้าขององค์กรนั้นจะเป็นระบบที่องค์กรได้จัดรูปแบบให้เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาบุคคลในองค์กรและสร้างกลุ่มทำงานให้มีประสิทธิภาพ ให้ทำงานอย่างมีประสิทธิผลให้กับองค์กรได้เป็นอย่างดี การพัฒนาเชิงกลยุทธ์เพื่อการพัฒนาองค์กรนั้นควรมีการบริหารจัดการที่ดีและมีเป้าหมายในการปรับเปลี่ยนวิธีการบริหารองค์กรใช้รับมือกับความเปลี่ยนแปลงในสถานการปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคต ด้วยการใช้หลายกระบวนการในการนำกลยุทธ์มาใช้ เช่น การสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ประกอบด้วย การสื่อสาร การมีส่วนร่วมการวางแผน และการจัดการกับความขัดแย้ง การพัฒนาองค์กรจะมุ่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมขององค์กร ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ให้ความสำคัญกับการพัฒนาบุคลากรขององค์กรให้เป็นเลิศได้ โดยเชื่อว่ามนุษย์ทุกคนมีความสามารถและต้องการจะมีสภาพชีวิตที่ดี ดังนั้นจึงมีการจัดโครงสร้างองค์กร ระบบการบริหารงาน ระบบสารสนเทศที่ต้องนำมาใช้ในองค์กร ให้เกิดการบริหารจัดการที่ดี (วรรธนศม เมฆสุวรรณ, 2564)

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นหน่วยงานสำคัญของการพัฒนาประเทศ อีกทั้งยังเป็นรากฐานในการพัฒนาประชาธิปไตย เพราะการปกครองท้องถิ่นเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีอิสระและเสรีภาพ และบริหารบริการการสาธารณะที่เกี่ยวข้อง ในกิจวัตรประจำวันด้วยตัวประชาชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นกลไก ทั้งในด้านการถ่ายโอนภารกิจ งบประมาณ และบุคลากร หน่วยงานส่วนกลางได้มีการกระจายภารกิจหลากหลายด้าน ทั้งด้านโครงสร้างพื้นฐาน ด้านส่งเสริมคุณภาพชีวิต ด้านการวางแผนและส่งเสริมการลงทุน ด้านการรักษาความสงบเรียบร้อยในชุมชนและสังคม ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อีกทั้งด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จึงต้องมีศักยภาพ และความพร้อมในการบริหารจัดการบริการสาธารณะที่ได้รับการถ่ายโอน และจะมีจำนวนมากขึ้นในอนาคต การเตรียมการเพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความพร้อม จึงเป็นความสำคัญที่จะต้องดำเนินการ การบริหารจัดการในองค์กรที่มุ่งประสิทธิภาพและประสิทธิผลเปลี่ยนการบริหารจากเดิมที่เป็นแบบสั่งการเป็นการบริหารแบบมีส่วนร่วม เปลี่ยนบทบาทของผู้บริหารเป็นผู้ประสานประโยชน์เป็นผู้แทนของทุกฝ่าย เป็นผู้นำ ให้คำปรึกษา สนับสนุนและอำนวยความสะดวกให้บุคลากรในการปฏิบัติงาน ตัดสินใจได้รวดเร็ว ถูกต้อง เป็นผู้ริเริ่มสร้างสรรค์ มีความคิดทันสมัย มีวุฒิภาวะทางอารมณ์ สามารถบริหารความขัดแย้ง เป็นผู้มีภาวะผู้นำ นำพาองค์กรไปสู่ความสำเร็จ ตลอดจนรู้จักใช้ข้อมูลสารสนเทศให้เกิดประโยชน์สามารถชักนำหรือสร้างแรงจูงใจให้ผู้ร่วมงานเกิดการเปลี่ยนแปลงในตนเองเชิงบวก เป็นผู้ขับเคลื่อนนโยบายให้บรรลุเป้าหมาย มีวิสัยทัศน์ มีทักษะการวางแผนการทำงาน บริหารงานโดยมุ่งเน้นประโยชน์สูงสุดต่อการพัฒนาให้ประชาชาชนอยู่ดีและมีสุข ผู้บริหารต้องทัน ต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม มีความรับผิดชอบสูง มีใจเปิดกว้าง พร้อมที่จะรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น มีความซื่อสัตย์ สุจริต และยุติธรรม มีความตื่นตัวอยู่เสมอ เป็นนักพัฒนา และนักบริการสังคม นับตั้งแต่การปฏิรูประบบการปกครองท้องถิ่นครั้งใหญ่ ในช่วงทศวรรษ 2540 เป็นต้นมา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้มีการพัฒนาองค์กรและมีบทบาทสำคัญในทางการเมือง การพัฒนาพื้นที่และชุมชน แก้ปัญหาของประชาชนได้ตรงจุด รวดเร็ว สร้างความพึงพอใจแก่ประชาชนโดยรวม แต่อย่างไรก็ตาม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ยังมีข้อจำกัดในการดำเนินงานหลายประการ อาทิ ข้อจำกัดด้านการเงินการคลัง เป็นต้น (สถาบันพระปกเกล้า, 2557) และถึงแม้ว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะมีประวัติมายาวนานและมีพัฒนาการมาอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบันแต่ทว่าการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังประสบปัญหาในด้านประสิทธิภาพและประสิทธิผลตลอดจนในการจัดทำบริการสาธารณะยังขาดศักยภาพ ขาดประสิทธิภาพ และขาดการพัฒนาส่งผลกระทบต่อการจัดทำบริการสาธารณะ ภารกิจระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความซับซ้อน ประชาชนไม่ให้ความสำคัญในการเข้ามามีส่วนร่วม

ในการจัดการท้องถิ่น (คณะกรรมการขับเคลื่อนปฏิรูปประเทศ, 2559) การประสบปัญหาด้านบุคลากรและการบริหารงาน อาทิเช่น ปัญหาขาดบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญ ไม่เพียงพอต่อหน่วยงาน และปัญหาที่มีข้อจำกัด จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องพัฒนาหน่วยงานให้มีประสิทธิภาพกว่าเดิม (สุมนา ยิ้มช้อย, และคณะ, 2559) กฎหมายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความแตกต่างกันบางฉบับมีความไม่ชัดเจนทำให้เกิดความสับสนในการปฏิบัติ และมีการตีความบทบัญญัติของกฎหมายแตกต่างกันไป เป็นผลให้มาตรฐานในการจัดบริการสาธารณะให้กับประชาชนในแต่ละพื้นที่ของตนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความแตกต่างกัน จนเกิดความเหลื่อมล้ำในด้านการรับบริการสาธารณะของประชาชนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในแต่ละรูปแบบ (กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น และสำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย, 2560)

จากการศึกษาปัญหาและความสำคัญการบริหารจัดการของผู้บริหารท้องถิ่นในเบื้องต้น พบว่าประสบปัญหาในด้านประสิทธิภาพและประสิทธิผลตลอดจนในการให้บริการสาธารณะยังขาดศักยภาพ ขาดประสิทธิภาพ และขาดการพัฒนาส่งผลกระทบต่อการจัดทำบริการสาธารณะ ร่วมถึงการประสบปัญหาด้านบุคลากรและการบริหารงาน ตลอดจนกฎหมายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความแตกต่างกันบางฉบับมีความไม่ชัดเจน ส่งผลให้ประสิทธิภาพการพัฒนาท้องถิ่นของผู้บริหารท้องถิ่นมีข้อจำกัด ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาการพัฒนาประสิทธิภาพการพัฒนาท้องถิ่นของผู้บริหารท้องถิ่นในจังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญในการสร้างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้เข้มแข็ง โปร่งใส และสามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิผลและยั่งยืน ภายใต้บริบทของการพัฒนาประเทศและสังคมท้องถิ่นที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ซึ่งผลการวิจัยคาดว่าจะทำให้ผู้บริหารท้องถิ่นจะได้ทราบถึงแนวทางและปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น สามารถนำไปพัฒนาและทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ต่าง ๆ เพื่อมาพัฒนาองค์กรให้มีประสิทธิภาพต่อไป นำไปสู่ความสำเร็จในการบรรลุเป้าหมายและยกระดับคุณภาพชีวิตประชาชนในพื้นที่

วัตถุประสงค์การวิจัย

1) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการพัฒนาท้องถิ่นของผู้บริหารท้องถิ่นในจังหวัดร้อยเอ็ด

2) เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาประสิทธิภาพการพัฒนาท้องถิ่นของผู้บริหารท้องถิ่นในจังหวัดร้อยเอ็ด

3) เพื่อทดลองใช้และประเมินผลรูปแบบการพัฒนาประสิทธิภาพการพัฒนาท้องถิ่นของผู้บริหารท้องถิ่นในจังหวัดร้อยเอ็ด

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาประสิทธิภาพการพัฒนาท้องถิ่นของผู้บริหารท้องถิ่นในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสานวิธี ระหว่างวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีดำเนินการวิจัยเป็น 3 ระยะดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการพัฒนาท้องถิ่นของผู้บริหารท้องถิ่นในจังหวัดร้อยเอ็ด

ระยะที่ 2 สร้างรูปแบบการพัฒนาประสิทธิภาพการพัฒนาท้องถิ่นของผู้บริหารท้องถิ่นในจังหวัดร้อยเอ็ด

ระยะที่ 3 ทดลองใช้และประเมินผลรูปแบบการพัฒนาประสิทธิภาพการพัฒนาท้องถิ่นของผู้บริหารท้องถิ่นในจังหวัดร้อยเอ็ด

การวิจัยระยะที่ 1

1. ประชากร: พนักงานส่วนท้องถิ่น และประชาชนในพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 1,298,639 คน

2. ขนาดกลุ่มตัวอย่าง: กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คำนวณจากประชากรทั้งหมด 1,298,639 คน ได้กลุ่มตัวอย่าง 400 คน โดยใช้สูตรของ Taro Yamane ซึ่งใช้ในการประมาณค่าสัดส่วนของประชากร และกำหนดให้สัดส่วนของลักษณะที่สนใจในประชากร เท่ากับ 0.5 ระดับความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ 5% และระดับความเชื่อมั่น 95%

การวิจัยระยะที่ 2

กลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้บริหาร ผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาการ และผู้เกี่ยวข้องที่เป็นบุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดร้อยเอ็ด กลุ่มละ 5 คน รวมทั้งสิ้น จำนวน 20 คน ทำการเลือกกลุ่มเป้าหมายแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

การวิจัยระยะที่ 3

กลุ่มทดลองในการวิจัยระยะที่ 3 คือ เจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 39 คน

ตัวแปรในการวิจัย

การวิจัยระยะที่ 1

1. ตัวแปรอิสระ คือ ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการพัฒนาท้องถิ่นของผู้บริหารท้องถิ่นในจังหวัดร้อยเอ็ด ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยปรับใช้รูปแบบการประเมินประสิทธิภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (Local Performance Assessment : LPA) ของกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น (2560) ใน 4 ด้าน คือ 1) ด้านการบริหารจัดการ 2)ด้านการบริหารงานบุคคลและกิจการสภา 3)ด้านการบริหารงานการเงินและการคลัง 4) ด้านการบริการสาธารณะ

2. ตัวแปรตาม (Dependent Variables) คือ ผลลัพธ์ประสิทธิภาพการพัฒนาท้องถิ่นของผู้บริหารท้องถิ่นในจังหวัดร้อยเอ็ด

การวิจัยระยะที่ 3

1. ตัวแปรอิสระ (Independent Variables) ได้แก่ กิจกรรมในโครงการอบรมการพัฒนาประสิทธิภาพการพัฒนาท้องถิ่นของผู้บริหารท้องถิ่นในจังหวัดร้อยเอ็ด

2. ตัวแปรตาม (Dependent Variable) ได้แก่ ผลการพัฒนาประสิทธิภาพการพัฒนาท้องถิ่นของผู้บริหารท้องถิ่นในจังหวัดร้อยเอ็ด

สถิติที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยระยะที่ 1

สถิติวิเคราะห์ เพื่อทดสอบสมมติฐานในการวิจัย ใช้การวิเคราะห์สมการเชิงโครงสร้าง (Structural Equation Model : SEM) โดยใช้โปรแกรมลิสเรล (LISREL for Windows) เพื่ออธิบายอิทธิพลเส้นทาง (Path Analysis) หรือปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อตัวแปรตาม โดยกำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 (Level of Significent .05)

การวิจัยระยะที่ 3

สถิติวิเคราะห์ เพื่อทดสอบสมมุติฐานในการวิจัยระยะที่ 3 ใช้การวิเคราะห์เปรียบเทียบข้อมูลก่อนและหลังทดลอง โดยมีจำนวนข้อมูลจากกลุ่มทดลอง เป็นตัวแปรร่วม (Covariate) แล้วทำการทดสอบสมมุติฐานด้วยการวิเคราะห์ความแปรปรวน (ร่วม)หลายตัวแปรตาม (Multivariate Analysis of Covariance : MANOVA) โดยกำหนดค่า ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 05

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการพัฒนาท้องถิ่นของผู้บริหารท้องถิ่นในจังหวัดร้อยเอ็ด ผลการศึกษาข้อมูลทั่วไป พบว่า ผู้แทนเจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและผู้บริหารท้องถิ่นในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยใช้วิธีกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง สูตรทาโรยามาเน่ (1973) ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 400 คน สุ่มแบบแบ่งชั้นและสุ่มอย่างง่าย การเก็บข้อมูลใช้แบบสอบถาม แบบประมาณค่า 5 ระดับ ตามตัวแปรด้านการบริหารจัดการ ด้านการบริหารงานบุคคลและกิจการสภา ด้านการบริหารงานการเงินและการคลัง และด้านการบริการสาธารณะ สถิติที่ใช้ทดสอบสมมติฐานได้แก่ การวิเคราะห์สมการเชิงโครงสร้าง (SEM) โดยใช้โปรแกรมลิสเรล (LISREL) ผลการศึกษาข้อมูลทั่วไป พบว่า เป็นเพศหญิง จำนวน 274 คน ร้อยละ 68.5 มากกว่าเพศชาย ส่วนเพศชาย จำนวน 126 คน ร้อยละ 31.5 มีอายุ 26-35 ปี จำนวน 150 คน ร้อยละ 37.5 อายุ 36-45 ปี จำนวน 56 คน ร้อยละ 14.0 และน้อยที่สุด อายุ 46-55 ปี จำนวน 19 คน ร้อยละ 4.8 จบการศึกษาระดับ ปริญญาตรี จำนวน 227 คน ร้อยละ 56.8 ปริญญาโท จำนวน 86 คน ร้อยละ 21.5 รองลงมา มัธยมศึกษา ตอนปลาย จำนวน 45 คน ร้อยละ 11.3 มัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 21 คน ร้อยละ 5.3 รองลงมา ปริญญาเอก จำนวน 14 คน ร้อยละ 3.5 และน้อยที่สุดระดับประถมศึกษา จำนวน 7 คน ร้อยละ 1.8 จำนวนสมาชิกในครอบครัว มีจำนวนมากที่สุดระหว่าง จำนวน 1-5 คน จำนวน 188 คน ร้อยละ 47.0 รองลงมา สมาชิกจำนวน 6-10 คน จำนวน 116 คน ร้อยละ 29.00 และน้อยที่สุด 10 คน ขึ้นไป จำนวน 96 คน ร้อยละ 24.0 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลประสิทธิภาพการพัฒนาท้องถิ่นของผู้บริหารท้องถิ่นในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยรวมและรายด้าน เมื่อเทียบกับเกณฑ์ในบทที่ 3 แล้ว โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.329, S.D.= .079) ส่วนรายด้าน เรียงค่าเฉลี่ย $(\overline{X})$ จากมากไปน้อย คือ ด้านการบริการสาธารณะมากที่สุด อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.365, S.D.= .022) รองลงมา ด้านงานบุคคลและกิจการสภา อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.326, S.D.= .024) รองลงมา ด้านการบริหารจัดการ อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.317, S.D.= .024) และน้อยที่สุด ด้านการเงินและการคลัง อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.307, S.D.= .025) สามารถเรียงค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อยได้ดังนี้ ลำดับ 1 ด้านการบริการสาธารณะมากที่สุด ลำดับ 2 ด้านงานบุคคลและกิจการสภา ลำดับ 3 ด้านการบริหารจัดการ และลำดับ 4 ด้านการเงินและการคลัง ตามลำดับ และการวิเคราะห์ข้อมูล ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของตัวแปรทั้ง 4 ตัวแปร โดยนำข้อมูลดังกล่าวมาทดสอบคุณลักษณะของข้อมูลว่ามีการกระจายเป็นโค้งปกติหรือไม่ โดยทดสอบค่าสถิติความเบ้ (Skewness) และค่าความโด่ง (Kurtosis) ของตัวแปร ที่ใช้ในการวิจัย พบว่า ค่าความเบ้และความโด่ง ของตัวแปรทั้งหมดมีค่าความเบ้ไม่เกิน 2 (ค่าสูงสุดที่ได้เท่ากับ -.880) และมีค่าความโด่งไม่เกิน 2 (ค่าสูงสุดที่ได้เท่ากับ 1.360) ซึ่งถือว่าเป็นค่าที่อยู่ในเกณฑ์ที่ยอมรับได้ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงถือว่าข้อมูลดังกล่าวมีความเหมาะสมที่จะทำการวิเคราะห์สภาพปัจจุบันตามสมการเชิงโครงสร้างต่อไป ส่วนค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐาน (Std. Error) ของความเบ้ และความโด่งของตัวแปรทุกตัวมีการแจกแจงเบ้น้อย โดยมีค่าเฉลี่ยน้อยกว่า 1.0 และค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานมีขนาดเล็ก จึงอนุมานได้ว่าค่าความเบ้น่าจะไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ สำหรับความโด่ง นั้นพบว่า ค่าความโด่งของตัวแปร 2 ตัว มีค่าสถิติน้อยกว่า 1.0 ค่าความคาดเคลื่อนมาตรฐานมีน้อย จึงอนุมานได้ว่าค่าความโด่งน่าจะไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ เมื่อพิจารณาค่าความเบ้ ความโด่ง ร่วมกันแล้ว อนุมานได้ว่าตัวแปรมีแนวโน้มของการแจกแจงเป็นโค้งปกติ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าข้อมูลทั้งหมดมีการกระจายของข้อมูลเป็นโค้งปกติ สามารถนำข้อมูลไปวิเคราะห์ในขั้นตอนต่อไปได้

2. สร้างรูปแบบการพัฒนาประสิทธิภาพการพัฒนาท้องถิ่นของผู้บริหารท้องถิ่นในจังหวัดร้อยเอ็ด นำผลการวิเคราะห์ในระยะที่ 1 ผู้วิจัยได้นำรูปแบบไปพัฒนา ดังนี้ **ขั้นตอนที่ 1** การจัดการสนทนากลุ่ม ต่อจากระยะที่ 1 โดยการวิพากษ์โครงร่างรูปแบบ และโครงร่างหลักสูตรอบรม การพิจารณาความเหมาะสมและ

ความเป็นไปได้ของรูปแบบ (Project Appraisal and Identification) หลังจากการวิเคราะห์ ตามตัวแปรการบริหาร 4 ตัวแปร ได้แก่ 1) การบริหารจัดการ 2) งานบุคคลและกิจการสภา 3) การเงินและการคลัง 4) การบริการสาธารณะ ในการร่างรูปแบบการพัฒนาประสิทธิภาพการพัฒนาท้องถิ่นของผู้บริหารท้องถิ่นในจังหวัดร้อยเอ็ด **ขั้นตอนที่ 2** การวิพากษ์เพื่อร่างรูปแบบการพัฒนาประสิทธิภาพการพัฒนาท้องถิ่นของผู้บริหารท้องถิ่นในจังหวัดร้อยเอ็ด จากการศึกษาและถอดบทเรียนในระยะที่ 1 นำมาร่างรูปแบบโดยผู้เชี่ยวชาญ รวมทั้งสิ้นจำนวน 20 คนโดยใช้เครื่องมือเป็นแบบบันทึกผ่านการตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญที่ปรึกษา จากนั้นได้รวบรวมประเด็น วิเคราะห์ ตีความและสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย เพื่อค้นหาคำตอบในการศึกษาวิจัย โดยได้แนวทางในลักษณะกิจกรรม 8 กิจกรรม ประกอบด้วย 1) ผู้นำกับการบริหารจัดการองค์กร 2) การพัฒนาภาวะผู้นำของสมาชิก 3) การพัฒนาบุคลากร 4) การบริการสมาชิกสภาสู่ความเป็นเลิศ 5) การรักษาเสถียรภาพทางการเงินและการคลัง 6) การบริหารความเสี่ยงทางการเงินและการคลัง 7) ความสัมพันธ์ระดับมหภาค 8) ความสัมพันธ์ระดับจุลภาค ซึ่งเป็นผลการวิจัยระยะที่ 2

3. ผลการทดลองใช้และประเมินผลรูปแบบการพัฒนาประสิทธิภาพการพัฒนาท้องถิ่นของผู้บริหารท้องถิ่นในจังหวัดร้อยเอ็ด ผ่านกิจกรรมการพัฒนา ผู้วิจัยและผู้บริหารเข้าร่วมโครงการได้นำกิจกรรม 8 กิจกรรม ไปดำเนินการทดลองใช้กับกลุ่มทดลอง 39 คน ก่อนการดำเนินการทดลองผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลทั่วไป ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มทดลอง พบว่า **เพศ** มีเพศหญิงมากกว่าเพศชาย โดยเพศหญิงจำนวน 26 คน ร้อยละ 66.7 เพศชาย จำนวน 13 ร้อยละ 33.3 **อายุ** กลุ่มทดลองมีอายุจำนวนมากที่สุด ระหว่างอายุ 41-50 ปี จำนวน 17 คน ร้อยละ 43.6 รองลงมา ระหว่างอายุ 51-60 ปี จำนวน 11 คน ร้อยละ 28.2 รองลงมาระหว่างอายุ 25-40 ปี จำนวน 7 คน ร้อยละ17.9 และอายุจำนวนน้อยที่สุด 60 ปีขึ้นไป จำนวน 4 คน ร้อยละ 10.3 **การศึกษา** จำนวนมากที่สุดปริญญาคตรี จำนวน 15 คน ร้อยละ 38.5 รองลงมามัธยมศึกษาตอนปลาบ จำนวน 10 คน ร้อยละ 25.6 รองลงมา อนุปริญญา และปริญญาโทเท่ากัน จำนวน 7 คน ร้อยละ 17.9 และน้อยที่สุด ปริญญาเอกไม่มี **ระยะเวลาที่ปฏิบัติหน้าที่ จำนวนมากที่สุด 11-20 ปี** จำนวน 17 คน ร้อยละ 43.6 รองลงมา **1-10 ปี** จำนวน 13 คน ร้อยละ 33.3 และจำนวนน้อยที่สุด 21 ปีขึ้นไป จำนวน 9 คน ร้อยละ 23.1 ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยการพัฒนาประสิทธิภาพการพัฒนาท้องถิ่นของผู้บริหารท้องถิ่นในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยรวมและรายด้าน เมื่อเทียบกับเกณฑ์ในบทที่ 3 แล้ว โดยรวมหลังการทดลองอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.897, S.D.= .3779) มากกว่าก่อนการทดลอง ($\overline{X}$ = 3.606, S.D.= .1873) ส่วนรายด้าน อยู่ในระดับมากทั้ง 4 ด้าน เรียงค่าเฉลี่ย $(\overline{X})$ จากมากไปน้อย คือ หลังการทดลองมากกว่าก่อนการทดลอง ดังนี้ ด้านการบริการสาธารณะมากที่สุด หลังการทดลอง ($\overline{X}$ = 4.013, S.D.= .3114) ก่อนการทดลอง ($\overline{X}$ = 3.729, S.D.= .0736) รองลงมา ด้านงานบุคคลและกิจการสภา หลังการทดลอง ($\overline{X}$ = 3.897, S.D.= .4422) ก่อนการทดลอง ($\overline{X}$ = 3.541, S.D.= .0601) รองลงมา ด้านการเงินและการคลัง หลังการทดลอง ($\overline{X}$ = 3.841, S.D.= .3803) ก่อนการทดลอง ($\overline{X}$ = 3.582, S.D.= .0736) และน้อยที่สุด ด้านการบริหารจัดการ หลังการทดลอง ($\overline{X}$ = 3.836, S.D.= .3815) สามารถเรียงค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อยได้ดังนี้ ลำดับ 1 ด้านการบริการสาธารณะมากที่สุด ลำดับ 2 ด้านงานบุคคลและกิจการสภา ลำดับ 3 ด้านการบริหารจัดการ และลำดับ 4 ด้านการเงินและการคลัง ตามลำดับ และ ผลการตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้นของสถิติทดสอบความแปรปรวนแบบวัดซ้ำสำหรับตัวแปรหลายตัว (Repeated Measures MANOVA) โดยทดสอบการแจกแจงปกติหลายตัวแปร (Multivariate Normality) พบว่า ข้อมูลที่จะนำมาวิเคราะห์ มีการแจกแจงเป็นโค้งปกติ เมื่อได้พิจารณาจากค่าความเบ้ (Skewness) และจากค่าความโด่ง (Kurtosis) มีค่าอยู่ในช่วงไม่เกินหรือใกล้เคียงอยู่ในช่วง +1 และ −1 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าลักษณะข้อมูลมีการกระจายเป็นโค้งปกติ สามารถนำไปวิเคราะห์ทดสอบทางสถิติได้

อภิปรายผล

สมมติฐานที่ 1 ทราบถึงสาเหตุของประสิทธิภาพการพัฒนาท้องถิ่นของผู้บริหารท้องถิ่นในจังหวัดร้อยเอ็ด ที่ได้รับผลจาก ด้านการบริหารจัดการ ด้านการบริหารงานบุคคลและกิจการสภา ด้านการบริหารงานการเงินและการคลัง และ ด้านการบริการสาธารณะ

สมมติฐานที่ 2 ได้รูปแบบการพัฒนาประสิทธิภาพการพัฒนาท้องถิ่นของผู้บริหารท้องถิ่นในจังหวัดร้อยเอ็ด

สมมติฐานที่ 3 ได้ผลการทดลองใช้และประเมินผลรูปแบบกการพัฒนาประสิทธิภาพการพัฒนาท้องถิ่นของผู้บริหารท้องถิ่นในจังหวัดร้อยเอ็ด

สมมติฐานที่ 1 ผลการพัฒนาประสิทธิภาพการพัฒนาท้องถิ่นของผู้บริหารท้องถิ่นในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยใช้วิธีกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง สูตรทาโรยามาเน่ (1973) ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 400 คน สุ่มแบบแบ่งชั้นและสุ่มอย่างง่าย การเก็บข้อมูลใช้แบบสอบถาม แบบประมาณค่า 5 ระดับ ตามตัวแปรด้านการบริหารจัดการ ด้านการบริหารงานบุคคลและกิจการสภา ด้านการบริหารงานการเงินและการคลัง และด้านการบริการสาธารณะ สถิติที่ใช้ทดสอบสมมติฐานได้แก่ การวิเคราะห์สมการเชิงโครงสร้าง (SEM) ผลการศึกษาข้อมูลทั่วไป พบว่า **เพศ** เพศหญิง มากกว่าเพศชาย **อายุ** มากที่สุดระหว่าง 15-25 ปี **ระดับการศึกษา** ปริญญาตรีมากที่สุด และน้อยที่สุดระดับประถมศึกษา **จำนวนสมาชิกในครอบครัว** มีจำนวนมากที่สุดระหว่าง จำนวน 1-5 คน และผลการวิเคราะห์ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ส่วนรายด้าน เรียงค่าเฉลี่ย จากมากไปน้อย คือ ด้านการบริการสาธารณะมากที่สุด ด้านงานบุคคลและกิจการสภา ด้านการบริหารจัดการ และด้านการเงินและการคลัง อยู่ในระดับมากทุกด้าน และผลการวิเคราะห์ข้อมูลประสิทธิภาพการพัฒนาท้องถิ่นของผู้บริหารท้องถิ่นในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยรวมและรายด้าน เมื่อเทียบกับเกณฑ์ในบทที่ 3 แล้ว โดยรวมอยู่ในระดับมาก ส่วนรายด้าน เรียงค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย คือ ด้านการบริการสาธารณะมากที่สุด อยู่ในระดับมาก รองลงมา ด้านงานบุคคลและกิจการสภา อยู่ในระดับมาก รองลงมา ด้านการบริหารจัดการ อยู่ในระดับมาก และน้อยที่สุด ด้านการเงินและการคลัง อยู่ในระดับมาก สามารถเรียงค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อยได้ดังนี้ ลำดับ 1 ด้านการบริการสาธารณะมากที่สุด ลำดับ 2 ด้านงานบุคคลและกิจการสภา ลำดับ 3 ด้านการบริหารจัดการ และลำดับ 4 ด้านการเงินและการคลัง ตามลำดับ สอดคล้องกับงานวิจัยของ **วรารัตน์ กางขุนทด** (2563) ได้วิจัยเรื่อง โปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหาร สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัจจุบันของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น โดยรวมอยู่ในระดับมาก และไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ **กนกอร บุญมี** และ **กรรณิการ์ เจนถูกใจ** (2667) แนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของข้าราชการสำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัดหนองบัวลำภู วิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน 2) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน และ 3) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของข้าราชการสำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัดหนองบัวลำภู เป็นการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ข้าราชการ หรือพนักงานของรัฐในท้องถิ่นจังหวัดหนองบัวลำภู จำนวน 400 คน และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ จำนวน 10 คน เครื่องมือที่ใช้ได้แก่ แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ และการพรรณนาวิเคราะห์ ประกอบการอภิปรายผล ผลการวิจัยพบว่า 1) ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ ด้านผลการปฏิบัติงาน ด้านความสำเร็จ และด้านความสามารถ ตามลำดับ 2) ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน อย่างมีนัยสำคัญ ได้แก่ ด้านการได้รับการยอมรับ (X2) ด้านความสำเร็จในการทำงาน (X1) และ ด้านความก้าวหน้าในหน้าที่การทำงาน

(X3) ตัวแปรอิสระทั้ง 3 ตัวมีค่าสัมประสิทธิ์ของตัวพยากรณ์ในคะแนนดิบ (b) เท่ากับ .346 .254 และ .112 ตามลำดับ และ 3) จำเป็นต้องมีการตรวจสอบผลการปฏิบัติงานของข้าราชการในหน่วยงานจัดสรรทรัพยากร หน้าที่สอดคล้องตามแผนอัตรากำลังและตรวจสอบผลการปฏิบัติงาน สร้างความเข้าใจในการนำผลการปฏิบัติงานมาศึกษาและพัฒนาในส่วนงานที่รับผิดชอบโดยคำนึงถึงบทบาทหน้าที่การปฏิบัติงานและควบคุมติดตามผลการปฏิบัติงานประเมินผลการปฏิบัติงานเพื่อใช้ในการวางการปฏิบัติเพื่อความก้าวหน้าในการปฏิบัติหน้าที่อย่างมีขั้นตอนในผลการปฏิบัติงานและสร้างความสามารถอย่างต่อเนื่อง

สมมติฐานที่ 2 ผลการสร้างรูปแบบการพัฒนาประสิทธิภาพการพัฒนาท้องถิ่นของผู้บริหารท้องถิ่นในจังหวัดร้อยเอ็ด การจัดการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) การวิพากษ์โครงการพัฒนา เพื่อวิเคราะห์ความเป็นไปได้ความเหมาะสมของกิจกรรม โดยได้ไม่จำกัดจำนวนข้อ แล้วนำมาวิเคราะห์ความเป็นไปได้ร่วมกัน พบว่า ผลการวิเคราะห์ ตามตัวแปรการบริหาร 4 ตัวแปร ได้แก่ 1) การบริหารจัดการ 2) งานบุคคลและกิจการสภา 3) การเงินและการคลัง 4) การบริการสาธารณะ โดยผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาการ และผู้เกี่ยวข้องรวมทั้งสิ้นจำนวน 20 คนโดยใช้เครื่องมือเป็นแบบบันทึกผ่านการตรวจสอบ โดยรวบรวมประเด็นวิเคราะห์ ตีความและสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย เพื่อค้นหาคำตอบในการศึกษาวิจัย โดยได้แนวทางในลักษณะกิจกรรม จำนวน 8 กิจกรรม ประกอบด้วย 1) ผู้นำกับการบริหารจัดการองค์กร 2) การพัฒนาภาวะผู้นำของสมาชิก 3) การพัฒนาบุคลากร 4) การบริการสมาชิกสภาสู่ความเป็นเลิศ 5) การรักษาเสถียรภาพทางการเงินและการคลัง 6) การบริหารความเสี่ยงทางการเงินและการคลัง 7) ความสัมพันธ์ระดับมหภาค 8) ความสัมพันธ์ระดับจุลภาค เพื่อนำไปพัฒนาการวิจัยระยะที่ 3 สอดคล้องกับงานวิจัยของ **จรรยาพร ผลยังส่ง** (2568) ผลการวิจัยพบว่า ผลการสร้างรูปแบบการพัฒนาประสิทธิภาพการให้บริการชำระหนี้ของสมาชิกสหกรณ์ออมทรัพย์สาธารณสุขภาคตะวันเฉียงเหนือ โดยการนำผลการวิจัยในระยะที่ 1 มายกร่างรูปแบบเบื้องต้น และจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ ในการวิจัยระยะที่ 2 ได้หลักสูตรการฝึกอบรม เป็นลักษณะกิจกรรมในการพัฒนาเป็นไปตามสมมติฐาน ได้รูปแบบจากปัจจัยเชิงสาเหตุมาพัฒนาทั้ง 5 ปัจจัย ได้หลักสูตรการอบรมจำนวน 10 หลักสูตร และได้กิจกรรมการพัฒนาโดยการทดลอง จำนวน 10 กิจกรรม นำผลที่ได้มาปรับปรุงรูปแบบให้สมบูรณ์ แล้วนำไปทดลองใช้ในระยะที่ 3

สมมติฐานที่ 3 ผลการทดลองใช้และประเมินผลรูปแบบการพัฒนาประสิทธิภาพการพัฒนาท้องถิ่นของผู้บริหารท้องถิ่นในจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยพบว่าเป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย กลุ่มทดลองมีอายุ ระหว่างอายุ 41-50 ปี คิดเป็นร้อยละ 43.6 ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 38.5 ระยะเวลาที่ปฏิบัติหน้าที่ 11-20 ปี จำนวน 17 คน คิดเป็นร้อยละ 43.6 ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยการพัฒนาประสิทธิภาพการพัฒนาท้องถิ่นของผู้บริหารท้องถิ่นในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยรวมหลังการทดลองอยู่ในระดับมาก มากกว่าก่อนการทดลอง ส่วนรายด้าน อยู่ในระดับมากทั้ง 4 ด้าน เรียงค่าเฉลี่ย จากมากไปน้อย คือ หลังการทดลองมากกว่าก่อนการทดลอง ดังนี้ ด้านการบริการสาธารณะมากที่สุด หลังการทดลอง 4.013 มากก่อนการทดลอง 3.729 ด้านงานบุคคลและกิจการสภา หลังการทดลอง 3.897 มากกว่าก่อนการทดลอง 3.541 รองลงมา ด้านการเงินและการคลัง หลังการทดลอง 3.841 ก่อนการทดลอง 3.582 และน้อยที่สุด ด้านการบริหารจัดการ หลังการทดลอง 3.836 สามารถเรียงค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อยได้ดังนี้ ลำดับ 1 ด้านการบริการสาธารณะมากที่สุด ลำดับ 2 ด้านงานบุคคลและกิจการสภา ลำดับ 3 ด้านการบริหารจัดการ และลำดับ 4 ด้านการเงินและการคลัง ตามลำดับ สอดคล้องกับงานวิจัยของ **จรรยาพร ผลยังส่ง.** (2567). รูปแบบการพัฒนาประสิทธิภาพการให้บริการชำระหนี้ของสหกรณ์ออมทรัพย์สาธารณสุขภาคตะวันออกเฉียงเหนือ การวิจัยระยะที่ 3 ผลจากการใช้รูปแบบ พบว่า ค่าเฉลี่ยของ

ประสิทธิภาพการให้บริการ ก่อนและหลังการใช้รูปแบบการพัฒนา ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยค่าเฉลี่ยของประสิทธิภาพการปฏิบัติงานในกลุ่มทดลองหลังการทดลองดีกว่าก่อนการทดลอง

องค์ความรู้ใหม่

1. ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการพัฒนาท้องถิ่น (สมมติฐานที่ 1)

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณจากกลุ่มตัวอย่าง 400 คน พบว่า ปัจจัยหลักที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการพัฒนาท้องถิ่นของผู้บริหารท้องถิ่น ได้แก่

ด้านการบริการสาธารณะ: เป็นปัจจัยที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด สะท้อนความสำคัญของการตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน

ด้านงานบุคคลและกิจการสภา: ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารงานภายในองค์กร

ด้านการบริหารจัดการ: รวมถึงการวางแผนและการดำเนินงานเชิงกลยุทธ์

ด้านการเงินและการคลัง: แม้อยู่ในระดับสูง แต่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดเมื่อเทียบกับด้านอื่น ข้อมูลประชากรชี้ว่าเพศหญิงมีสัดส่วนสูงกว่าเพศชาย อายุส่วนใหญ่ 25 ปีขึ้นไป ระดับการศึกษาสูงสุดคือปริญญาตรี ผลการศึกษาเป็นไปในทิศทางเดียวกับงานวิจัยก่อนหน้าเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์และการบริหารจัดการงบประมาณในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

2. การสร้างรูปแบบการพัฒนาประสิทธิภาพ (สมมติฐานที่ 2)

การสร้างรูปแบบการพัฒนาผู้บริหารท้องถิ่นใช้ การประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) กับผู้เชี่ยวชาญและนักวิชาการ 20 คน วิเคราะห์และสังเคราะห์กิจกรรมพัฒนาจำนวน 8 กิจกรรมหลัก ได้แก่

1. ผู้นำกับการบริหารจัดการองค์กร
2. การพัฒนาภาวะผู้นำของสมาชิก
3. การพัฒนาบุคลากร
4. การบริการสมาชิกสภาสู่ความเป็นเลิศ
5. การรักษาเสถียรภาพทางการเงินและการคลัง
6. การบริหารความเสี่ยงทางการเงินและการคลัง
7. ความสัมพันธ์ระดับมหภาค

.8. ความสัมพันธ์ระดับจุลภาค

3. การทดลองใช้และประเมินผลรูปแบบ (สมมติฐานที่ 3)

การทดลองใช้กับกลุ่มผู้บริหารท้องถิ่น 39 คน พบว่า หลังการใช้รูปแบบพัฒนาประสิทธิภาพ การประเมินทุกด้านสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (MANOVA, $p < .05$)

ด้านการบริการสาธารณะ: สูงสุด

ด้านงานบุคคลและกิจการสภา: รองลงมา

ด้านการบริหารจัดการ: ลำดับถัดมา

ด้านการเงินและการคลัง: ต่ำสุดแต่เพิ่มขึ้นจากก่อนทดลอง ผลนี้ยืนยันว่ารูปแบบการพัฒนาที่สร้างขึ้นสามารถเพิ่มประสิทธิภาพการปฏิบัติงานและการบริหารจัดการของผู้บริหารท้องถิ่นได้อย่างเป็นระบบ การพัฒนาประสิทธิภาพของผู้บริหารท้องถิ่นต้องอาศัยทั้งการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพล การสร้างกิจกรรมและหลักสูตรพัฒนาอย่างเหมาะสม และการทดลองใช้เพื่อปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง ผลวิจัยนี้สามารถใช้เป็นแนวทางเชิงปฏิบัติในการยกระดับการบริหารท้องถิ่นในจังหวัดร้อยเอ็ดและขยายไปยังพื้นที่อื่นได้

สรุป

ระยะที่ 1 วิเคราะห์ข้อมูลผู้เข้าร่วมโครงการพบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (26 คน ร้อยละ 66.7) อายุ 41–50 ปี (17 คน ร้อยละ 43.6) การศึกษาส่วนใหญ่ระดับปริญญาตรี (15 คน ร้อยละ 38.5) และมีประสบการณ์ปฏิบัติงาน 11–20 ปี (17 คน ร้อยละ 43.6) ค่าเฉลี่ยการพัฒนาประสิทธิภาพผู้บริหารท้องถิ่นหลังการทดลองสูงกว่าก่อนทุกด้าน โดยสูงสุดคือด้านการบริการสาธารณะ รองลงมาคืองานบุคคลและกิจการสภา การบริหารจัดการ และการเงินและการคลัง

ระยะที่ 2 การสร้างรูปแบบพัฒนาประสิทธิภาพผู้บริหารท้องถิ่นใช้ผลระยะที่ 1 เป็นฐาน โดยมี 2 ขั้นตอนหลัก

1. การสนทนากลุ่มเพื่อวิพากษ์โครงร่างรูปแบบและหลักสูตรอบรมตาม 4 ตัวแปรการบริหาร

2. การร่างรูปแบบโดยผู้เชี่ยวชาญ 20 คน ผ่านการรวบรวม วิเคราะห์ และสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย ออกแบบกิจกรรม 8 กิจกรรม เช่น ผู้นำกับการบริหารจัดการองค์กร การพัฒนาภาวะผู้นำ การพัฒนาบุคลากร และการบริการสมาชิกสภา

ระยะที่ 3 การทดสอบสมมติฐานด้วย MANOVA แบบวัดซ้ำ (Repeated Measures) แสดงว่าข้อมูลมีการแจกแจงปกติ (Skewness และ Kurtosis อยู่ในช่วง ±1) ผลวิเคราะห์ Multivariate (Pillai's Trace, Wilks' Lambda, Hotelling's Trace, Roy's Largest Root) พบค่ามีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 คะแนนหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง ทำให้สรุปได้ว่ารูปแบบที่สร้างขึ้นช่วยพัฒนาประสิทธิภาพผู้บริหารท้องถิ่นในจังหวัดร้อยเอ็ดโดยรวมดีขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัยในเชิงพื้นที่

1.1 ควรหาแนวทางลดความเสี่ยง การจัดการความขัดแย้ง และเพิ่มประสิทธิภาพการการบริหารจัดการ

1.2 ควรตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาบุคลากรภายในองค์กรทุกระดับ เพื่อให้บุคลากรเกิดการปรับตัวให้ทันต่อผลกระทบจากสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอก

1.3 ควรมีการอบรมสัมมนา ให้มีความรู้ความเข้าใจ เรื่องการรักษาเสถียรภาพทางการเงินและการคลังขององค์กรอย่างถูกต้อง และสามารถนำไปพัฒนาองค์ความรู้ไปใช้ได้อย่างเข้าใจมากยิ่งขึ้น

2.ข้อเสนอแนะในการวิจัยในเชิงวิชาการ

2.1 ควรมีการนำผลการวิจัยรูปแบบการพัฒนาการพัฒนาประสิทธิภาพการพัฒนาท้องถิ่นของผู้บริหารท้องถิ่นในจังหวัดร้อยเอ็ด เผยแพร่ให้กับองค์กรอื่นได้รับข้อมูลเพื่อเป็นข้อมูลสารสนเทศต่อไป

2.2 เพื่อให้เกิดความชัดเจนในผลการวิจัย จึงควรมีการศึกษาในลักษณะที่ตัวแปร แต่ละตัวสามารถส่งผลซึ่งกันและกันได้ หรือมีอิทธิพลย้อนกลับได้ จะเป็นการศึกษาที่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงมากที่สุด

เอกสารอ้างอิง

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น และสำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย. (2560). สรุปข้อมูล อปท. ทั่วประเทศ. เรียกใช้เมื่อ 15 เมษายน 2560 จาก http://www.dla.go.th/work/abt/.

กนกอร บุญมี, กรณิการ์ เจนถูกใจ. (2567). แนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของข้าราชการสำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัดหนองบัวลำภู. วารสารการจัดการองค์กร และพัฒนาสังคม. 4(1), 53-64.

คณะกรรมการขับเคลื่อนปฏิรูปประเทศด้านการปกครองท้องถิ่น. (2559). รายงาน เรื่อง โครงสร้างและอำนาจหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบทั่วไป ร่าง พระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และ ร่างประมวลกฎหมายองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภา ผู้แทนราษฎร ปฏิบัติหน้าที่สำนักงานเลขาธิการสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ.

จรรยาพร ผลยังส่ง (2568). ผลการสร้างรูปแบบการพัฒนาประสิทธิภาพการให้บริการชำระหนี้ของสมาชิกสหกรณ์ออมทรัพย์สาธารณสุขภาคตะวันออกเฉียงเหนือ." วารสารวิชาการสหกรณ์ออมทรัพย์สาธารณสุขภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. 14(1), 1–15.

วรารัตน์ กางขุนทด, สาคร อัฒจักร. (2563). โปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหาร สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์. 39(2), 32-43.

วรรธนศม เมฆสุวรรณ เอกสิทธิ์ สนามทอง. (2564) รูปแบบการพัฒนาองค์กรเชิงกลยุทธ์เพื่อการเปลี่ยนแปลงสำหรับองค์กรธุรกิจเอกชนในประเทศไทย. วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ. 6(4), 164.

สถาบันพระปกเกล้า. (2557). ขบวนการเคลื่อนไหวภาคพลเมืองด้านสิ่งแวดล้อม: บ้านกรูด. กรุงเทพมหานคร: ส. เจริญการพิมพ์.

สุมนา ยิ้มช้อย, ไพศาล สรรสรวิสุทธิ์ และพิสิษฐ์ จอมบุญเรือง. (2559). การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลวังแขม อำเภอคลองขลุง จังหวัดกำแพงเพชร ตามการรับรู้ของประชาชน. การประชุมวิชาการ ราชภัฏนครสวรรค์วิจัย ครั้งที่ 1. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์.

รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเจ้าหน้าที่ตำรวจเพื่อเตรียมการเข้าสู่วัยผู้สูงอายุตามแนวพฤฒพลังแบบมีส่วนร่วมของตำรวจภูธรภาค 4

A Participatory Active Aging-Based Model for Enhancing the Quality of Life of Police Officers in Preparation for Old Age: A Case Study of Provincial Police Region 4

อธิราช นาคศรี
Pimpan Chatchinrat
แดนวิชัย สายรักษา
Danwichai Sairaksa
วารีรัฐ สังวงศ์
Wareerat Sangwong
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Mahasarakham Rajabhat University
E-mail: mongkhonkhaha@gmail.com

Received: 2 September 2025; Revised: 21 September 2025; Accepted: 23 September 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ ได้แก่ (1) ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของเจ้าหน้าที่ตำรวจที่เตรียมเข้าสู่วัยผู้สูงอายุตามแนวพฤฒพลังแบบมีส่วนร่วมของตำรวจภูธรภาค 4 (2) สร้างรูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต และ (3) ทดลองใช้และประเมินผลรูปแบบดังกล่าว การวิจัยแบ่งเป็น 3 ระยะ โดยระยะที่ 1 ศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิต กลุ่มประชากรคือเจ้าหน้าที่ตำรวจอายุ 50–59 ปี จำนวน 5,040 นาย ใช้สูตร Taro Yamane กำหนดกลุ่มตัวอย่าง 371 นาย สุ่มอย่างเป็นสัดส่วน เก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถาม วิเคราะห์ด้วยการถดถอยพหุคูณและสมการเชิงโครงสร้าง ระยะที่ 2 พัฒนารูปแบบการเสริมสร้างคุณภาพชีวิต โดยอาศัยข้อมูลจากระยะที่ 1 จัดประชุมเชิงปฏิบัติการและการสนทนากลุ่มกับผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาการ และผู้เกี่ยวข้อง จำนวน 20 คน เพื่อนำมาสังเคราะห์และปรับปรุงจนได้รูปแบบที่ครอบคลุมปัจจัยทั้ง 6 ด้าน คือ ร่างกาย การมีส่วนร่วม หลักประกันความมั่นคง สิ่งแวดล้อม จิตใจ และคุณภาพชีวิต พร้อมกิจกรรมพัฒนา 6 รายการที่เหมาะสม ระยะที่ 3 ทดลองใช้รูปแบบกับกลุ่มตัวอย่าง 40 นาย และเปรียบเทียบผลก่อน–หลังการทดลอง ด้วยสถิติ MANOVA ที่ระดับนัยสำคัญ .05

ผลการวิจัยพบว่า (1) คุณภาพชีวิตของเจ้าหน้าที่ตำรวจอยู่ในระดับมาก (= 3.893) โดยด้านที่มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุดคือคุณภาพชีวิต (= 4.012) และต่ำสุดคือสิ่งแวดล้อม (= 3.714) ข้อมูลมีการกระจายเป็นปกติ (2) รูปแบบที่สร้างขึ้นผ่านการเห็นชอบของผู้เชี่ยวชาญ ครอบคลุมปัจจัยสำคัญครบถ้วน และ (3) ผลการทดลองใช้แสดงว่าค่าเฉลี่ยคุณภาพชีวิตโดยรวมและทุกด้านหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมี

นัยสำคัญ จึงสรุปได้ว่ารูปแบบที่พัฒนาขึ้นสามารถเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของเจ้าหน้าที่ตำรวจในช่วงวัยเตรียมสูงอายุได้อย่างมีประสิทธิผล

คำสำคัญ: การพัฒนาคุณภาพชีวิต, ผู้สูงอายุ, พฤฒพลังแบบมีส่วนร่วม, ตำรวจภูธรภาค 4

Abstract

This research had three objectives: (1) to examine the factors influencing the quality of life of police officers preparing for old age based on the participatory active aging approach of Provincial Police Region 4, (2) to develop a model for enhancing the quality of life of police officers, and (3) to implement and evaluate the developed model. The study was conducted in three phases. Phase 1 explored factors associated with quality of life. The population consisted of 5,040 police officers aged 50–59 years, with a sample of 371 determined using Taro Yamane's formula and selected through proportional stratified random sampling. Data were collected using questionnaires and analyzed with multiple regression and structural equation modeling. Phase 2 involved developing a quality-of-life enhancement model using data from Phase 1. Workshops and focus group discussions were organized with 20 experts, academics, and stakeholders to refine and validate the model. The final model covered six factors—physical health, participation, security assurance, environment, mental health, and overall quality of life—and included six appropriate activities. Phase 3 tested the model with 40 participants, comparing pre- and post-test results using MANOVA at the .05 significance level.

The findings revealed that (1) the overall quality of life of police officers was at a high level (= 3.893), with the highest mean score for overall quality of life (= 4.012) and the lowest for environment (= 3.714); the data distribution was normal, (2) the developed model, approved by experts, comprehensively addressed all six key factors, and (3) the implementation of the model significantly improved overall and dimensional quality-of-life scores, with post-test means higher than pre-test across all variables. These results confirm that the participatory active aging-based model effectively enhanced the quality of life of police officers preparing for old age.

Keywords: Quality of Life Development, Aging, Participatory Active Aging, Provincial Police Region 4

บทนำ

ปัจจุบันประเทศไทยกำลังก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ (Complete Aged Society) ซึ่งตามนิยามขององค์การสหประชาชาติ หมายถึง ประเทศที่มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปมากกว่าร้อยละ 20 ของประชากรทั้งประเทศ หรือมีประชากรอายุ 65 ปีขึ้นไปมากกว่าร้อยละ 14 ส่งผลให้ภาครัฐและสังคมต้อง

เตรียมพร้อมรับมือกับการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างประชากรอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มข้าราชการหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีภารกิจหนักและมีข้อจำกัดด้านสุขภาพจากการทำงานเป็นเวลานาน เช่น เจ้าหน้าที่ตำรวจ ซึ่งกำลังเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ (Aged Society) ซึ่งเป็นผลมาจากอัตราการเกิดที่ลดลงและอายุขัยเฉลี่ยที่เพิ่มขึ้น ประเทศไทยมีประชากรสูงอายุคิดเป็นร้อยละ 20.2 ของประชากรทั้งประเทศ และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง การเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุจึงกลายเป็นประเด็นสำคัญในระดับนโยบายและระดับบุคคล โดยเฉพาะในกลุ่มข้าราชการซึ่งจะเกษียณในช่วงอายุประมาณ 60 ปี ซึ่งรวมถึงเจ้าหน้าที่ตำรวจที่มีบทบาทในการรักษาความสงบเรียบร้อยและรับภาระงานที่เสี่ยงและกดดันสูง ประเทศไทยกำลังก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างเต็มรูปแบบ ส่งผลให้หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนต้องให้ความสำคัญต่อการเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงด้านโครงสร้างประชากร หนึ่งในกลุ่มประชากรที่มีความสำคัญแต่ยังไม่ได้รับการศึกษาหรือพัฒนาแนวทางอย่างเพียงพอ คือ กลุ่มข้าราชการตำรวจที่เข้าสู่วัยผู้สูงอายุ โดยเฉพาะในพื้นที่ของ ตำรวจภูธรภาค 4 ซึ่งครอบคลุมจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน และมีจำนวนเจ้าหน้าที่ที่เกษียณอายุเพิ่มขึ้นทุกปีการเข้าสู่วัยสูงอายุของข้าราชการตำรวจนั้น แตกต่างจากประชาชนทั่วไป เนื่องจากบุคคลเหล่านี้เคยปฏิบัติหน้าที่ภายใต้ระเบียบวินัยอย่างเข้มงวด มีบทบาทหน้าที่ที่ชัดเจน และมีความภาคภูมิใจในอาชีพอย่างสูง เมื่อต้องเปลี่ยนผ่านจากบทบาทของ “ผู้ปฏิบัติหน้าที่ดูแลความสงบเรียบร้อย” ไปสู่สถานะของ “ผู้สูงอายุในสังคม” โดยไม่มีการเตรียมความพร้อมอย่างเหมาะสม อาจทำให้เกิดภาวะสูญเสียตัวตน ความเครียด หรือปัญหาสุขภาพทั้งทางกายและจิตใจ แนวคิด “พฤฒพลัง” (Active Aging) ซึ่งองค์การอนามัยโลกเสนอไว้ เป็นแนวทางที่เน้นการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพดี มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ และสามารถมีส่วนร่วมในสังคมอย่างมีคุณค่า เป็นแนวคิดที่เหมาะสมอย่างยิ่งในการประยุกต์ใช้กับข้าราชการตำรวจที่เข้าสู่วัยสูงอายุ เพื่อส่งเสริมให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีศักดิ์ศรี มีความสุข และยังคงมีพลังในการมีส่วนร่วมกับชุมชนหรือกิจกรรมทางสังคม การส่งเสริมและพัฒนาข้าราชการตำรวจภูธรภาค 4 ที่เข้าสู่วัยผู้สูงอายุตามแนวทางพฤฒพลัง จึงเป็นประเด็นที่ควรให้ความสำคัญอย่างเร่งด่วน ทั้งในมิติของการสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีแก่ผู้สูงอายุ การลดภาระของรัฐในการดูแลระยะยาว และการรักษาศักยภาพของบุคลากรที่เคยมีบทบาทสำคัญต่อประเทศ ให้สามารถยังคงมีคุณค่าต่อสังคมต่อไปได้อย่างยั่งยืน (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2566)

เจ้าหน้าที่ตำรวจภูธรภาค 4 เป็นกลุ่มอาชีพที่ต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเสี่ยง อดทน และรับผิดชอบต่อสังคมมาโดยตลอด ส่งผลให้เมื่อเข้าสู่วัยใกล้เกษียณหรือเกษียณแล้ว เจ้าหน้าที่จำนวนมากอาจ เผชิญกับความรู้สึกหมดคุณค่า ขาดบทบาทในสังคม และอาจประสบปัญหาทั้งด้านร่างกาย จิตใจ เศรษฐกิจ และความสัมพันธ์ทางสังคม การพัฒนาคุณภาพชีวิตในระยะเปลี่ยนผ่านนี้จึงเป็นสิ่งสำคัญที่ไม่ควรมองข้าม เพื่อให้บุคลากรเหล่านี้สามารถเข้าสู่วัยสูงอายุอย่างมั่นคงและมีศักยภาพ นอกจากประเด็นเรื่องการเปลี่ยนผ่านเข้าสู่วัยสูงอายุแล้ว ยังพบว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจจำนวนมากขาดการเตรียมความพร้อมในด้านสุขภาพจิต การเงิน และความสัมพันธ์ทางสังคม ซึ่งอาจนำไปสู่ภาวะซึมเศร้า ความรู้สึกไร้คุณค่า หรือการใช้ชีวิตอย่างโดดเดี่ยวหลังเกษียณ การมีแผนเตรียมการที่ครอบคลุม โดยอาศัยแนวทางแบบมีส่วนร่วมจึงเป็นกลไกสำคัญในการเสริมสร้างความมั่นคงทางชีวิต และความต่อเนื่องของบทบาททางสังคมของตำรวจหลังเกษียณ การพัฒนาคุณภาพชีวิตในรูปแบบพฤฒพลัง จะช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถดึงศักยภาพเดิมมาใช้ในการพัฒนาชุมชนหรือองค์กร อันเป็นประโยชน์ทั้งต่อตนเองและสังคมในวงกว้างสังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ (Aged Society) โดยมีประชากรที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปมากกว่า 20% ของประชากรทั้งหมด ซึ่งคาดว่าจะเพิ่มขึ้นเป็นกว่า 30% ภายในปี พ.ศ. 2576 (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2564) ส่งผลให้ทุกภาคส่วนของสังคม

รวมถึงหน่วยงานภาครัฐต่าง ๆ ต้องปรับตัวและวางแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุอย่างรอบด้าน โดยเฉพาะในกลุ่มข้าราชการที่กำลังเข้าสู่วัยเกษียณ ซึ่งถือเป็นกลุ่มที่มีศักยภาพแต่ยังขาดระบบการรองรับที่เหมาะสม เพื่อรองรับการเปลี่ยนผ่านนี้ แนวคิด “พฤฒพลัง”(Active Aging) ขององค์การอนามัยโลก (World Health Organization, 2002) ได้เสนอให้ผู้สูงอายุมีการใช้ชีวิตอย่างกระฉับกระเฉง มีสุขภาพดี มีความมั่นคง และมีส่วนร่วมในสังคม โดยไม่เป็นภาระแก่ครอบครัวหรือสังคม แนวคิดนี้จึงสามารถประยุกต์ใช้กับข้าราชการตำรวจที่เกษียณอายุเพื่อส่งเสริมให้พวกเขามีคุณภาพชีวิตที่ดี มีบทบาทที่ชัดเจนในสังคม และสามารถพัฒนาตนเองได้อย่างต่อเนื่อง ตำรวจภูธรภาค 4 มีพื้นที่รับผิดชอบในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ซึ่งเป็นภูมิภาคที่มีลักษณะทางสังคมและเศรษฐกิจเฉพาะ มีความผูกพันทางวัฒนธรรมสูง และการดูแลผู้สูงอายุส่วนใหญ่มักอยู่ในรูปแบบของครอบครัวขยาย การเสริมสร้างพลังและศักยภาพของข้าราชการตำรวจหลังเกษียณจึงไม่ใช่เพียงแค่การดูแล แต่ยังเป็นการส่งเสริมให้พวกเขาเป็น “พลังทางสังคม” ที่สามารถส่งต่อประสบการณ์ ความรู้ และบทบาทผู้นำต่อชุมชนต่อไปได้ (สุพัตรา สุภาพ, 2562) การศึกษาถึงแนวทางการส่งเสริมผู้สูงอายุตามแนวพฤฒพลังในกลุ่มข้าราชการตำรวจภูธรภาค 4 จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง ทั้งในด้านการยกระดับคุณภาพชีวิต การเสริมสร้างสุขภาวะ และการใช้ทรัพยากรบุคคลที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, 2562) แนวคิด “พฤฒพลัง” เป็นแนวคิดที่เน้นการใช้ศักยภาพของผู้สูงอายุให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยมองว่าผู้สูงอายุไม่ใช่ภาระของสังคม แต่เป็นทรัพยากรที่มีคุณค่า หากมีการพัฒนาและเสริมพลังให้เหมาะสม การเตรียมความพร้อมตามแนวพฤฒพลังจึงควรเริ่มตั้งแต่ก่อนวัยเกษียณ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผ่านกระบวนการแบบมีส่วนร่วม ที่เปิดโอกาสให้เจ้าหน้าที่ตำรวจได้ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และร่วมดำเนินกิจกรรมหรือแผนการเตรียมความพร้อมด้วยตนเอง ซึ่งจะช่วยส่งเสริมให้เกิดความยั่งยืนในการพัฒนา ตำรวจภูธรภาค 4 ซึ่งรับผิดชอบพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ซึ่งเป็นภูมิภาคที่มีอัตราส่วนประชากรสูงอายุเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว

ดังนั้น ผู้วิจัยได้สนใจศึกษาความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะไม่เพียงแต่จะช่วยเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของเจ้าหน้าที่ตำรวจเพื่อเตรียมการเข้าสู่วัยผู้สูงอายุตามแนวพฤฒพลังแบบมีส่วนร่วมของตำรวจภูธรภาค 4ที่กำลังเข้าสู่วัยสูงอายุเท่านั้น แต่ยังสามารถเป็นต้นแบบให้กับหน่วยงานอื่น ๆ ในการเตรียมความพร้อมบุคลากรของตนสู่สังคมสูงวัยในอนาคตได้อย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพชีวิตของเจ้าหน้าที่ตำรวจเพื่อเตรียมการเข้าสู่วัยผู้สูงอายุตามแนวพฤฒพลังแบบมีส่วนร่วมของตำรวจภูธรภาค 4

2) เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเจ้าหน้าที่ตำรวจเพื่อเตรียมการเข้าสู่วัยผู้สูงอายุตามแนวพฤฒพลังแบบมีส่วนร่วมของตำรวจภูธรภาค 4

3) เพื่อทดลองใช้และประเมินผลยืนยันรูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเจ้าหน้าที่ตำรวจเพื่อเตรียมการเข้าสู่วัยผู้สูงอายุตามแนวพฤฒพลังแบบมีส่วนร่วมของตำรวจภูธรภาค 4

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องในครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Method Research) ซึ่งประกอบด้วย การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Methodology) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Method) โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนการวิจัย แบ่งเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพชีวิตของเจ้าหน้าที่ตำรวจเพื่อเตรียมการเข้าสู่วัยผู้สูงอายุตามแนวพฤฒพลังแบบมีส่วนร่วมของตำรวจภูธรภาค 4

ระยะที่ 2 เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเจ้าหน้าที่ตำรวจเพื่อเตรียมการเข้าสู่วัยผู้สูงอายุตามแนวพฤฒพลังแบบมีส่วนร่วมของตำรวจภูธรภาค 4

ระยะที่ 3 เพื่อทดลองใช้และประเมินผลรูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเจ้าหน้าที่ตำรวจเพื่อเตรียมการเข้าสู่วัยผู้สูงอายุตามแนวพฤฒพลังแบบมีส่วนร่วมของตำรวจภูธรภาค 4

การวิจัยระยะที่ 1

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ เจ้าหน้าที่ตำรวจสังกัดตำรวจภูธรภาค 4 ที่มีอายุระหว่าง 50–59 ปี ซึ่งอยู่ในช่วงเตรียมเข้าสู่วัยเกษียณ จำนวน 5,040 นาย

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ สุ่มตัวอย่างจากเจ้าหน้าที่ตำรวจสังกัดตำรวจภูธรภาค 4 มีอายุระหว่าง 50–59 ปี โดยใช้วิธีกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามสูตรของ Taro Yamane. (1973) ที่ความคาดเคลื่อน .05 จำนวน 371 คน

การวิจัยระยะที่ 2

กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 15 คน ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญด้านผู้สูงอายุ เจ้าหน้าที่ตำรวจอาวุโส และนักพัฒนาชุมชน เพื่อร่วมกันพัฒนาและตรวจสอบรูปแบบ

การวิจัยระยะที่ 3

กลุ่มทดลองในการวิจัยระยะที่ 3 คือ เจ้าหน้าที่ตำรวจภูธร มีอายุระหว่าง 50–59 ปี สภ.สว่างแดนดิน และ สภ.ส่องดาว จังหวัดสกลนคร ที่เข้าร่วมการทดลองใช้รูปแบบ จำนวนประมาณ 40 คน เพื่อศึกษาผลการยืนยันรูปแบบ

ตัวแปรที่ใช้ศึกษาในการวิจัย

การวิจัยระยะที่ 1

1. ตัวแปรอิสระ ได้มาจากการสังเคราะห์ตัวแปรจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ 1) ด้านร่างกาย 2) ด้านการมีส่วนร่วม 3) ด้านหลักประกันความมั่นคง 4) ด้านจิตใจ 5) ด้านสิ่งแวดล้อม 6) ด้านคุณภาพชีวิตที่ดี

2. ตัวแปรตาม ซึ่งเป็นผลลัพธ์ ได้แก่ คุณภาพชีวิตของเจ้าหน้าที่ตำรวจเพื่อเตรียมการเข้าสู่วัยผู้สูงอายุตามแนวพฤฒพลังแบบมีส่วนร่วมของตำรวจภูธรภาค 4

การวิจัยระยะที่ 3

1. ตัวแปรอิสระ ได้แก่ การพัฒนาคุณภาพชีวิตของเจ้าหน้าที่ตำรวจเพื่อเตรียมการเข้าสู่วัยผู้สูงอายุตามแนวพฤฒพลังแบบมีส่วนร่วมของตำรวจภูธรภาค 4 ได้มาจากตัวแปรอิสระในระยะที่ 1 ที่พบว่ามีอิทธิพลต่อคุณภาพชีวิตของเจ้าหน้าที่ตำรวจเพื่อเตรียมการเข้าสู่วัยผู้สูงอายุตามแนวพฤฒพลังแบบมีส่วนร่วมของตำรวจภูธรภาค 4 ที่มีค่าระดับนัยสำคัญที่ .05 และจากการวิจัยระยะที่ 2 เป็นลักษณะการจัดกิจกรรมในโครงการอบรม

2. ตัวแปรตาม ได้แก่ ผลลัพธ์ของรูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเจ้าหน้าที่ตำรวจเพื่อเตรียมการเข้าสู่วัยผู้สูงอายุตามแนวพฤฒพลังแบบมีส่วนร่วมของตำรวจภูธรภาค 4

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบสอบถามเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตของเจ้าหน้าที่ตำรวจสังกัดตำรวจภูธรภาค 4

2. แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างสำหรับผู้ทรงคุณวุฒิ

3. แบบประเมินความเหมาะสมของรูปแบบ

4. แบบวัดคุณภาพชีวิตก่อนและหลังการใช้รูปแบบ

เครื่องมือทั้งหมดจะผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้เชี่ยวชาญ และตรวจสอบค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ด้วยค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha)

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ระยะที่ 1: ใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) เช่น ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติวิเคราะห์ เพื่อทดสอบสมมติฐานในการวิจัย ใช้การวิเคราะห์สมการเชิงโครงสร้าง (Structural Equation Model : SEM) โดยใช้โปรแกรมลิสเรล (LISREL for Windows) เพื่ออธิบายอิทธิพลเส้นทาง (Path Analysis) หรือปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลทั้งโดยตรงและโดยอ้อมต่อตัวแปรตาม โดยกำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 (Level of Significent .05)

ระยะที่ 2: ใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) จากการสัมภาษณ์ และใช้สถิติเชิงพรรณนาในการสรุปความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ

ระยะที่ 3: ใช้สถิติทดสอบค่าทีแบบจับคู่ (Paired Sample t-test) เพื่อเปรียบเทียบผลก่อนและหลังการใช้รูปแบบ และใช้ MANOVA หากต้องการวิเคราะห์ตัวแปรหลายตัวพร้อมกัน โดยกำหนดค่า ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผลการวิจัย

1.ผลการวิเคราะห์คุณภาพชีวิตของเจ้าหน้าที่ตำรวจเพื่อเตรียมการเข้าสู่วัยผู้สูงอายุตามแนวพฤฒพลังแบบมีส่วนร่วมของตำรวจภูธรภาค 4 ลักษณะประชากรของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า **เพศ** กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 96.20 **อายุ** กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ มีอายุอยู่ในช่วงระหว่าง 50 - 53 ปี คิดเป็นร้อยละ 56.90 สถานภาพ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่สมรส คิดเป็นร้อยละ 88.10 ระดับการศึกษา พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาสูงสุด คือ ปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 52.30 ประเภทที่มาของรายได้ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มากที่สุด รายได้จาก เงินเดือน หรือ บำเหน็จ / บำนาญ คิดเป็นร้อยละ 100.00 จำนวนรายได้ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มากที่สุด รายได้ 30,001 - 50,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 78.20 รายได้เพียงพอต่อรายจ่ายหรือไม่ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มากที่สุด ไม่เพียงพอ / เป็นหนี้เงินกู้ คิดเป็นร้อยละ 32.30 ภูมิลำเนา/สถานที่พัก กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มากที่สุด บ้านของตนเอง คิดเป็นร้อยละ 72.50 สถานะด้านสุขภาพ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มากที่สุด สุขภาพร่างกายแข็งแรง ตามวัย คิดเป็นร้อยละ 94.90 **ภาระในการ**เลี้ยงดูลูกหลาน กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มากที่สุด เลี้ยงดู 2 คน คิดเป็นร้อยละ 39.10 การวิเคราะห์มูล ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยรวมและรายด้าน เมื่อเทียบกับเกณฑ์ในบทที่ 3 แล้ว โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.893) ส่วนรายด้าน เรียงค่าเฉลี่ย $(\overline{X})$ จากมากไปน้อย คือ คุณภาพชีวิตมากที่สุด อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.012) รองลงมา การมีส่วนร่วม อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.983) รองลงมา จิตใจ อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.958) รองลงมา ร่างกาย อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.946) รองลงมา หลักประกันความมั่นคง อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.742) และน้อยที่สุด ด้านสิ่งแวดล้อม อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.714) ส่วนค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐาน (Std. Error) ของความเบ้ และความโด่งของตัวแปรทุกตัวมีการแจกแจงเบ้เล็กน้อย โดยมีค่าเฉลี่ยน้อยกว่า 1.0 และค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานมีขนาดเล็ก จึงอนุมานได้ว่าค่าความเบ้น่าจะไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ สำหรับความโด่ง นั้นพบว่า ค่าความโด่งของตัวแปร จำนวน 6 ตัว มีค่าสถิติน้อยกว่า 1.0 ทุกตัวแปร ค่าความคาดเคลื่อนอยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน เมื่อพิจารณาค่าความเบ้ ความโด่ง ร่วมกันแล้ว อนุมานได้ว่าตัว

แปรมีแนวโน้มของการแจกแจงเป็นโค้งปกติ รวมทั้งการทดสอบคุณลักษณะของข้อมูลในการกระจายของข้อมูลพบว่าเป็นโค้งปกติ ด้วยการทดสอบค่าสถิติความเบ้ (Skewness) และทดสอบค่าสถิติความโด่ง (Kurtosis) ของตัวแปรทั้ง 6 ตัวแปร จะเห็นได้ว่ามีค่าไม่เกิน ±1 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าข้อมูลทั้งหมดมีการกระจายของข้อมูลเป็นโค้งปกติ สามารถนำข้อมูลไปวิเคราะห์ในขั้นตอนต่อไปได้ และผลการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์ที่ไม่ได้มาตรฐาน Unstandardized Coefficients เทียบกับ ค่าสัมประสิทธิ์มาตรฐาน Standardized Coefficients พบว่า ตัวแปรอิสระที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตของเจ้าหน้าที่ตำรวจเพื่อเตรียมการเข้าสู่วัยผู้สูงอายุตามแนวพฤฒพลังแบบมีส่วนร่วมของตำรวจภูธรภาค 4 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 อยู่ 3 ตัวแปร คือ การมีส่วนร่วม หลักประกันความมั่นคง และคุณภาพชีวิต มี 2 ตัวแปรที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่มากกว่าระดับ .05 คือ ตัวแปรด้านจิตใจและสิ่งแวดล้อม โดยมีค่าสัมประสิทธิ์การตัดสินใจ (Coefficient of Determination) R^2 = 0.674 ซึ่งแสดงว่า ตัวแปรอิสระทุกตัวมีผลต่อตัวแปรตาม คือ การบริหารจัดการร้อยละ 67.40

2. ผลการสร้างรูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเจ้าหน้าที่ตำรวจเพื่อเตรียมการเข้าสู่วัยผู้สูงอายุตามแนวพฤฒพลังแบบมีส่วนร่วมของตำรวจภูธรภาค 4 พบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเจ้าหน้าที่ตำรวจเพื่อเตรียมการเข้าสู่วัยผู้สูงอายุตามแนวพฤฒพลังแบบมีส่วนร่วมของตำรวจภูธรภาค 4 ได้แก่ ด้านร่างกาย การมีส่วนร่วม หลักประกันความมั่นคง สิ่งแวดล้อม จิตใจ และคุณภาพชีวิต มาดำเนินการในระยะที่ 2 มีขั้นตอนโดยนำผลการวิเคราะห์ข้อมูล และข้อเสนอแนะที่ได้จากการถอดข้อความในการศึกษาวิจัยในระยะที่ 1 นำมาจัดกลุ่ม (Grouping) สร้างเป็นร่างรูปแบบ ใช้เป็นร่างรูปแบบการพัฒนาในการพิจารณา จากนั้นดำเนินการจัดการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshops) โดยการนำรูปแบบการพัฒนา ที่ผู้วิจัยจัดทำขึ้น มานำเสนอที่ประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshops) โดยเน้นกับกลุ่มที่มีส่วนเกี่ยวข้อง (Stakeholders) ที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย ประกอบด้วย นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญเจ้าหน้าที่สาธารณสุข รวมทั้งสิ้น 20 คน เข้าร่วมกิจกรรมและไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างในระยะที่ 1 ใช้เวลาในการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ 1 วัน ในการประชุมเชิงปฏิบัติการ ร่วมกันวิพากษ์ รูปแบบที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้น และนำเสนอข้อวิพากษ์และข้อเสนอแนะในการประชุมกลุ่มย่อย (Focus Groups) ของตัวเองมาสรุปและอภิปรายผลทั้งหมดในที่ประชุมใหญ่เพื่อร่วมกันวิพากษ์ (Brain Storming) และนำผลการเสนอแนะมาปรับปรุงให้สมบูรณ์ขึ้น โดยผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ได้พิจารณาว่ากิจกรรมใดเหมาะสมที่นำไปทดลองใช้ในลำดับต่อไป พบว่า รูปแบบที่ผ่านการประเมินความเห็นชอบจากผู้เชี่ยวชาญ ครอบคลุมปัจจัยทั้ง 6 ด้าน โดยมีกิจกรรมที่ผ่านการคัดเลือกจากผู้เชี่ยวชาญ มีค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 3.67 - 5.00 จำนวน 6 กิจกรรม เพื่อนำไปใช้ในการวิจัยระยะที่ 3 ต่อไป

3. ผลการทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเจ้าหน้าที่ตำรวจเพื่อเตรียมการเข้าสู่วัยผู้สูงอายุตามแนวพฤฒพลังแบบมีส่วนร่วมของตำรวจภูธรภาค 4 ผลการเปรียบเทียบคะแนนตัวแปรหลังการดำเนินการ ในกลุ่มทดลอง ในทุกตัวแปร ตามแบบ Multivariate Test พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก หลังการทดลองที่ ($\overline{X}$ = 4.379) มากกว่าก่อนการทดลองที่ ($\overline{X}$ = 3.837) ส่วนรายด้านโดยเรียงจากค่าเฉลี่ยหลังทดลองมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด พบว่า ด้านคุณภาพชีวิต หลังการทดลองได้ค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$ = 4.531) มากกว่าก่อนการทดลองที่ ($\overline{X}$ = 3.566) รองลงมา ด้านหลักประกันความมั่นคง หลังการทดลองได้ค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$ = 4.409) มากกว่าก่อนการทดลองที่ ($\overline{X}$ = 3.934) รองลงมา ด้านจิตใจ หลังการทดลองได้ค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$ = 4.394) มากกว่าก่อนการทดลองที่ ($\overline{X}$ = 3.344) รองลงมา ด้านการมีส่วนร่วม หลังการทดลองได้ค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$ = 4.369) มากกว่าก่อนการทดลองที่ ($\overline{X}$ = 4.041) รองลงมา ด้านสิ่งแวดล้อม หลังการทดลองได้ค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$ = 4.316) มากกว่าก่อนการทดลอง ($\overline{X}$ = 4.019) และน้อยที่สุด ด้านร่างกาย หลังการทดลองได้ค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$

= 4.256) มากกว่าก่อนการทดลอง ($\overline{X}$ = 4.116) ส่วนค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของตัวแปรหลังการทดลองและก่อนการทดลองใช้รูปแบบการพัฒนา ทุกตัวไม่เกิน 1.00 จึงสรุปได้ว่า หลังการทดลองค่าเฉลี่ยดีขึ้นกว่าก่อนการทดลอง ของกลุ่มทดลอง ในทุกตัวแปรตาม แบบ Multivariate Test

อภิปรายผล

ผลการวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของเจ้าหน้าที่ตำรวจที่เตรียมเข้าสู่วัยผู้สูงอายุในตำรวจภูธรภาค 4 การสร้างรูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพฤฒพลังแบบมีส่วนร่วม และการทดลองใช้และประเมินผลรูปแบบดังกล่าว การอภิปรายผลสามารถสรุปได้เป็น 3 ประเด็นหลัก ดังนี้

1. ปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิต

ผลการวิจัยพบว่า คุณภาพชีวิตของเจ้าหน้าที่ตำรวจในภาพรวมอยู่ในระดับสูง (= 3.893) โดยมีค่าเฉลี่ยสูงสุดในด้านคุณภาพชีวิต (= 4.012) และต่ำสุดในด้านสิ่งแวดล้อม (= 3.714) การวิเคราะห์เชิงโครงสร้างแสดงให้เห็นว่าปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตอย่างมีนัยสำคัญ ได้แก่ การมีส่วนร่วม หลักประกันความมั่นคง และคุณภาพชีวิตโดยรวม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดขององค์การอนามัยโลก (WHO, 2015) ที่ระบุว่าคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุขึ้นอยู่กับสุขภาพกาย ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ความสัมพันธ์ทางสังคม และสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการดำรงชีวิต

การมีส่วนร่วมของตำรวจในครอบครัว ชุมชน และองค์กรมีผลโดยตรงต่อความรู้สึกคุณค่าในตนเองและความสุขในการใช้ชีวิต งานวิจัยของ **สมสมัย พิลาแดง (2557)** ก็ชี้ว่า ผู้สูงอายุที่มีกิจกรรมทางสังคมและการมีส่วนร่วมในชุมชนมีคุณภาพชีวิตสูงกว่าผู้ที่แยกตัวออกจากสังคม ขณะที่หลักประกันความมั่นคงด้านเศรษฐกิจและสวัสดิการที่เพียงพอช่วยลดความกังวลในอนาคตและส่งเสริมสุขภาพจิต ซึ่งสอดคล้องกับ **ฉวีวรรณ บุญมานะ (2561)** ที่พบว่าผู้สูงอายุที่มีรายได้เสริมและการออมที่มั่นคงมีแนวโน้มมีความพึงพอใจในชีวิตมากกว่า

อย่างไรก็ตาม ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมแม้จะมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด แต่ก็ยังถือว่าอยู่ในระดับมาก แสดงว่าปัญหาที่เกี่ยวกับสภาพแวดล้อม เช่น ถนน แสงสว่าง และบ้านพักราชการ ยังเป็นข้อจำกัดที่ควรได้รับการแก้ไขเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตอย่างยั่งยืน

2. การสร้างรูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต

การพัฒนารูปแบบในระยะที่ 2 ได้อาศัยผลการวิจัยเชิงปริมาณจากระยะที่ 1 และการประชุมเชิงปฏิบัติการกับผู้เชี่ยวชาญและผู้เกี่ยวข้องจำนวน 20 คน ทำให้ได้รูปแบบที่ครอบคลุมปัจจัยสำคัญทั้ง 6 ด้าน ได้แก่ ร่างกาย จิตใจ การมีส่วนร่วม หลักประกันความมั่นคง สิ่งแวดล้อม และคุณภาพชีวิต โดยมีกิจกรรมที่เหมาะสมจำนวน 6 รายการ

รูปแบบดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิด พฤฒพลัง (Active Aging) ที่มุ่งส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพดี มีส่วนร่วมในสังคม และมีความมั่นคงด้านเศรษฐกิจและสวัสดิการ ซึ่งเป็นแนวทางที่องค์การสหประชาชาติและองค์การอนามัยโลกให้การสนับสนุน การบูรณาการกิจกรรมที่หลากหลาย เช่น การส่งเสริมสุขภาพกาย การสนับสนุนทางจิตใจ การอบรมอาชีพ และการสร้างสิ่งแวดล้อมที่เอื้อ ล้วนช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพ

เมื่อเปรียบเทียบกับงานวิจัยของ ฐาณญา สมภู่ (2560) ซึ่งศึกษาการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในชุมชน พบว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนและครอบครัวมีบทบาทสำคัญต่อความยั่งยืนของรูปแบบการพัฒนา

สอดคล้องกับผลวิจัยครั้งนี้ที่เน้นการมีส่วนร่วมของตำรวจ ครอบครัว และผู้เกี่ยวข้องในทุกขั้นตอนของการพัฒนา

3. ผลการทดลองใช้และประเมินผลรูปแบบ

การทดลองใช้รูปแบบกับกลุ่มตัวอย่าง 40 คน พบว่าค่าเฉลี่ยคุณภาพชีวิตโดยรวมและทุกด้านหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ คุณภาพชีวิต หลักประกันความมั่นคง จิตใจ การมีส่วนร่วม สิ่งแวดล้อม และร่างกาย แสดงให้เห็นว่ารูปแบบนี้สามารถเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของตำรวจที่ใกล้เกษียณได้อย่างมีประสิทธิผล ผลลัพธ์ดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ อรพิน ปิยะสกุลเกียรติ (2561) ที่พบว่าการจัดกิจกรรมเสริมสร้างสุขภาพกายและจิตใจช่วยให้ผู้สูงอายุมีความสุขและความพึงพอใจเพิ่มขึ้น

โดยสรุป งานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่า การส่งเสริมคุณภาพชีวิตของเจ้าหน้าที่ตำรวจที่เตรียมเข้าสู่วัยผู้สูงอายุควรดำเนินการอย่างรอบด้าน โดยเฉพาะการสนับสนุนด้านเศรษฐกิจและหลักประกันความมั่นคง การสร้างการมีส่วนร่วมในครอบครัวและสังคม และการดูแลด้านสุขภาพกายและจิตใจอย่างต่อเนื่อง การประยุกต์ใช้รูปแบบพฤฒพลังแบบมีส่วนร่วมพิสูจน์แล้วว่าสามารถเพิ่มคุณภาพชีวิตได้จริง และเป็นแนวทางที่ควรได้รับการขยายผลในระดับนโยบายและการปฏิบัติ ทั้งในองค์กรตำรวจและหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง

องค์ความรู้ใหม่

จากบทคัดย่อและผลการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเจ้าหน้าที่ตำรวจเพื่อเตรียมการเข้าสู่วัยผู้สูงอายุตามแนวพฤฒพลังแบบมีส่วนร่วม” ผมได้สังเคราะห์เป็น องค์ความรู้ใหม่ ดังนี้

1. มิติคุณภาพชีวิตของตำรวจวัยใกล้เกษียณ

งานวิจัยนี้ยืนยันว่าคุณภาพชีวิตของเจ้าหน้าที่ตำรวจไม่ใช่เพียงปัจจัยทางกายภาพหรือเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ยังประกอบด้วยมิติสำคัญ 6 ด้าน ได้แก่ ร่างกาย จิตใจ การมีส่วนร่วม หลักประกันความมั่นคง สิ่งแวดล้อม และคุณภาพชีวิตโดยรวม ซึ่งมิติทั้งหกเชื่อมโยงกันและสะท้อน “พฤฒพลัง” ที่มุ่งให้ผู้สูงอายุยังคงมีพลังและคุณค่าในสังคม

2. การจัดการแบบมีส่วนร่วมเป็นหัวใจสำคัญ

ผลการสร้างรูปแบบชี้ให้เห็นว่า การพัฒนาคุณภาพชีวิตตำรวจวัยใกล้เกษียณต้องอาศัยการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ทั้งจากเจ้าหน้าที่เอง ผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาการ และผู้บริหารองค์กร กระบวนการประชุมเชิงปฏิบัติการและการระดมสมอง ทำให้เกิดรูปแบบที่ตอบโจทย์จริงและได้รับการยอมรับจากทุกฝ่าย

3. การบูรณาการข้อมูลเชิงประจักษ์กับภูมิปัญญาท้องถิ่นวิชาชีพ

รูปแบบที่สร้างขึ้นไม่เพียงได้จากการวิเคราะห์เชิงสถิติ (Multiple Regression, SEM) แต่ยังบูรณาการข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญและผู้เกี่ยวข้องโดยตรงในองค์กรตำรวจ ทำให้เป็นโมเดลที่ทั้งมีความน่าเชื่อถือเชิงวิชาการและความเหมาะสมในเชิงปฏิบัติ

4. กิจกรรม 6 ด้านเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างยั่งยืน

การจัดทำกิจกรรมพัฒนาในแต่ละด้าน เช่น กิจกรรมเสริมสุขภาพร่างกาย การสร้างระบบหลักประกันความมั่นคง การพัฒนาสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการใช้ชีวิต ฯลฯ เป็นองค์ความรู้ใหม่ที่ทำให้การพัฒนาเป็นรูปธรรม สามารถนำไปทดลองใช้และปรับให้เข้ากับหน่วยงานอื่น ๆ ได้

5. โมเดลพฤฒพลังสำหรับองค์กรราชการกึ่งกองทัพ

ผลการวิจัยนำไปสู่การสร้าง “พุทธพฤฒพลังโมเดลแบบมีส่วนร่วมสำหรับตำรวจ” ซึ่งสามารถใช้เป็นต้นแบบการดูแลและเตรียมความพร้อมบุคลากรในองค์กรที่มีโครงสร้างวินัยสูง เช่น ทหาร เรือนจำ หรือหน่วยงานด้านความมั่นคง อันเป็นการขยายองค์ความรู้จากระดับตำรวจไปสู่ระบบราชการอื่น ๆ

6. การยืนยันผลด้วยการทดลองเชิงประจักษ์

การทดสอบก่อน–หลังด้วย MANOVA ทำให้เกิดข้อสรุปใหม่ว่า โมเดลที่ออกแบบขึ้นไม่เพียงมีคุณค่าทางทฤษฎี แต่ยังมี “ประสิทธิผลจริง” ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งถือเป็นการสร้างหลักฐานเชิงประจักษ์ที่แข็งแรงให้แก่วงวิชาการและการปฏิบัติ

สรุป งานวิจัยนี้ได้สร้างองค์ความรู้ใหม่คือ “โมเดลพฤฒพลังแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเจ้าหน้าที่ตำรวจ” ที่ประกอบด้วย 6 ปัจจัยหลักและ 6 กิจกรรมพัฒนา โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมเป็นแกนกลาง พร้อมทั้งได้รับการพิสูจน์เชิงประจักษ์ว่ามีประสิทธิผลจริงในการยกระดับคุณภาพชีวิตของตำรวจวัยใกล้เกษียณ ซึ่งองค์ความรู้นี้สามารถต่อยอดเป็นกรอบแนวคิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตบุคลากรภาครัฐในองค์กรที่มีลักษณะกึ่งทหารได้อย่างกว้างขวาง

สรุป

1. ผลการวิเคราะห์คุณภาพชีวิตของเจ้าหน้าที่ตำรวจเพื่อเตรียมการเข้าสู่วัยผู้สูงอายุตามแนวพฤฒพลังแบบมีส่วนร่วมของตำรวจภูธรภาค 4 การวิเคราะห์มูล ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยรวมและรายด้าน เมื่อเทียบกับเกณฑ์ในบทที่ 3 แล้ว โดยรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 3.893 ส่วนค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐาน ของความเบ้ และความโด่งของตัวแปรทุกตัวมีการแจกแจงเบ้เล็กน้อย โดยมีค่าเฉลี่ยน้อยกว่า 1.0 และค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานมีขนาดเล็ก จึงอนุมานได้ว่าค่าความเบ้น่าจะไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ของตัวแปรทั้ง 6 ตัวแปร จะเห็นได้ว่ามีค่าไม่เกิน ±1 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าข้อมูลทั้งหมดมีการกระจายของข้อมูลเป็นโค้งปกติ สามารถนำข้อมูลไปวิเคราะห์ในขั้นตอนต่อไปได้ และผลการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์ที่ไม่ได้มาตรฐาน Unstandardized Coefficients เทียบกับ ค่าสัมประสิทธิ์มาตรฐาน Standardized Coefficients พบว่า ตัวแปรอิสระที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตของเจ้าหน้าที่ตำรวจเพื่อเตรียมการเข้าสู่วัยผู้สูงอายุตามแนวพฤฒพลังแบบมีส่วนร่วมของกองบังคับการตำรวจภูธรภาค 4 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 อยู่ 3 ตัวแปร คือ การมีส่วนร่วม หลักประกันความมั่นคง และคุณภาพชีวิต มี 2 ตัวแปรที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่มากกว่าระดับ .05 คือ ตัวแปรด้านจิตใจและสิ่งแวดล้อม โดยมีค่าสัมประสิทธิ์การตัดสินใจ (Coefficient of Determination) $R^2 =$ 0.674 ซึ่งแสดงว่า ตัวแปรอิสระทุกตัวมีผลต่อตัวแปรตาม คือ การบริหารจัดการร้อยละ 67.40

2. ผลการสร้างรูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเจ้าหน้าที่ตำรวจเพื่อเตรียมการเข้าสู่วัยผู้สูงอายุตามแนวพฤฒพลังแบบมีส่วนร่วมของตำรวจภูธรภาค 4 พบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ได้แก่ ด้านร่างกาย การมีส่วนร่วม หลักประกันความมั่นคง สิ่งแวดล้อม จิตใจ และคุณภาพชีวิต มาดำเนินการในระยะที่ 2 มีขั้นตอนโดยนำผลการวิเคราะห์ข้อมูล และข้อเสนอแนะที่ได้จากการถอดข้อความในการศึกษาวิจัยในระยะที่ 1 นำมาจัดกลุ่ม (Grouping) สร้างเป็นร่างรูปแบบ ใช้เป็นร่างรูปแบบการพัฒนาในการพิจารณา จากนั้นดำเนินการจัดการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshops) โดยการนำรูปแบบการพัฒนา ที่ผู้วิจัยจัดทำขึ้น มานำเสนอที่ประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshops) โดยเน้นกับกลุ่มที่มีส่วนเกี่ยวข้อง (Stakeholders) ที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย ประกอบด้วย นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญเจ้าหน้าที่สาธารณสุข รวมทั้งสิ้น 20 คน เข้าร่วมกิจกรรมและไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างในระยะที่ 1 ใช้เวลาในการจัดประชุม

เชิงปฏิบัติการ 1 วัน ในการประชุมเชิงปฏิบัติการ ร่วมกันวิพากษ์ รูปแบบที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้น และนำเสนอข้อวิพากษ์และข้อเสนอแนะในการประชุมกลุ่มย่อย (Focus Groups) ของตัวเองมาสรุปและอภิปรายผลทั้งหมดในที่ประชุมใหญ่เพื่อร่วมกันวิพากษ์ (Brain Storming) และนำผลการเสนอแนะมาปรับปรุงให้สมบูรณ์ขึ้น โดยผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ได้พิจารณาว่ากิจกรรมใดเหมาะสมที่นำไปทดลองใช้ในลำดับต่อไป พบว่า รูปแบบที่ผ่านการประเมินความเห็นชอบจากผู้เชี่ยวชาญ ครอบคลุมปัจจัยทั้ง 6 ด้าน โดยมีกิจกรรมที่ผ่านการคัดเลือกจากผู้เชี่ยวชาญ มีค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 3.67 - 5.00 จำนวน 6 กิจกรรม เพื่อนำไปใช้ในการวิจัยระยะที่ 3 ต่อไป

3. ผลการทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเจ้าหน้าที่ตำรวจเพื่อเตรียมการเข้าสู่วัยผู้สูงอายุตามแนวพฤฒพลังแบบมีส่วนร่วมของตำรวจภูธรภาค 4 ผลการเปรียบเทียบคะแนนตัวแปรหลังการดำเนินการ ในกลุ่มทดลอง ในทุกตัวแปร ตามแบบ Multivariate Test พบว่า โดยรวมหลังการทดลองอยู่ในระดับมากมากกว่าก่อนการทดลอง ส่วนรายด้านโดยเรียงจากค่าเฉลี่ยหลังทดลองมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด พบว่า ด้านคุณภาพชีวิต ด้านหลักประกันความมั่นคง ด้านจิตใจ ด้านการมีส่วนร่วม ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านร่างกาย หลังการทดลองมากกว่าก่อนการทดลองทุกด้าน ส่วนค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของตัวแปรหลังการทดลองและก่อนการทดลองใช้รูปแบบการพัฒนา ทุกตัวไม่เกิน 1.00 จึงสรุปได้ว่า หลังการทดลองค่าเฉลี่ยดีขึ้นกว่าก่อนการทดลอง

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ภาครัฐและสำนักงานตำรวจแห่งชาติควรให้ความสำคัญกับการเตรียมความพร้อมของข้าราชการตำรวจที่กำลังก้าวเข้าสู่วัยผู้สูงอายุอย่างเป็นระบบ โดยกำหนดนโยบายด้านการส่งเสริมคุณภาพชีวิตตามแนวพฤฒพลังแบบมีส่วนร่วม อาทิ การจัดสรรงบประมาณสำหรับกิจกรรมด้านสุขภาพกายและสุขภาพจิต การจัดตั้งกองทุนออมเพื่อความมั่นคงหลังเกษียณ รวมทั้งการพัฒนาสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนตำรวจ เช่น บ้านพักราชการ ระบบสาธารณูปโภค และพื้นที่นันทนาการ เพื่อสร้างความปลอดภัยและคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืน

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

ควรมีการพัฒนากิจกรรมและโครงการที่ตอบสนองต่อความต้องการของตำรวจที่กำลังเข้าสู่วัยเกษียณอย่างรอบด้าน ได้แก่

1) การจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ เช่น โปรแกรมออกกำลังกายเฉพาะวัย การตรวจสุขภาพเชิงป้องกันและการดูแลโรคเรื้อรัง

2) การพัฒนากิจกรรมเสริมสร้างสุขภาพจิตและความสัมพันธ์ในครอบครัว เช่น กลุ่มเพื่อนช่วยเพื่อนการบำบัดด้วยกิจกรรม และการให้คำปรึกษาโดยผู้เชี่ยวชาญ

3) การสนับสนุนการมีส่วนร่วมในครอบครัวและชุมชน ผ่านกิจกรรมสันทนาการ การทำงานอาสาสมัคร และการอบรมอาชีพ

4) การจัดอบรมด้านการเงินและการลงทุน เพื่อสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ และการเตรียมความพร้อมในการปรับตัวหลังเกษียณ

5) การพัฒนาหลักสูตรอบรมอาชีพและการประกอบธุรกิจขนาดเล็ก เพื่อเพิ่มโอกาสในการสร้างรายได้เสริมและการใช้ชีวิตอย่างมีคุณค่า

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

งานวิจัยในอนาคตควรมีการขยายกลุ่มตัวอย่างไปยังตำรวจภูธรในภูมิภาคอื่น ๆ เพื่อเปรียบเทียบและสังเคราะห์รูปแบบที่สามารถประยุกต์ใช้ได้ในระดับประเทศ นอกจากนี้ ควรมีการศึกษาปัจจัยเชิงลึกด้านสุขภาพจิตและคุณภาพชีวิตในระยะยาว รวมถึงการทดลองใช้รูปแบบในกลุ่มตัวอย่างที่ใหญ่ขึ้นและการติดตามผลแบบ Longitudinal Study เพื่อประเมินประสิทธิภาพและความยั่งยืนของรูปแบบการพัฒนา อีกทั้งควรศึกษาความเป็นไปได้ในการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและนวัตกรรมด้านสุขภาพ เพื่อสนับสนุนการดูแลคุณภาพชีวิตของตำรวจใกล้เกษียณอย่างครอบคลุมและทันสมัย

เอกสารอ้างอิง

ฉวีวรรณ อุปมานะ. (2561). การพัฒนารูปแบบการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุ โรงเรียนผู้สูงอายุ เทศบาลตำบลหนองบัว อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี (ภาคบรรยาย). การประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ ราชธานีวิชาการ ครั้งที่ 3 “นวัตกรรมที่พลิกโฉมสังคมโลก”. มหาวิทยาลัยราชธานี.

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. (2562). แผนหลัก สสส. 2561-2563. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.). เรียกใช้เมื่อ 2 มิถุนายน 2562, จาก http://resource.thaihealth.or.th/library/hot/16191.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2564). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 พ.ศ. 2560-2564 และ 2565. เรียกใช้เมื่อ 2 มิถุนายน 2562, จาก https://www.nesdc.go.th/the-national-economic-and-social-development-plan/.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2566). รายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุไทย ปี 2566. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม.

สุภาพรรณ บริบูรณ์. (2560). แนวคิดพฤฒพลังกับการพัฒนาผู้สูงอายุไทย. วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์. 43(2), 55–72.

สุพัตรา สุภาพ. (2562). การบริหารทรัพยากรมนุษย์. กรุงเทพมหานคร: ธรรมนิติ.

สมสมัย พิลาแดง และคณะ.ความต้องการสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลดงพยุง อำเภอดอนจาน จังหวัดกาฬสินธุ์. วารสารรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์. 3(1), 133–148.

ฐาณญา สมภู่. (2560). การพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมภาวะพฤฒิพลังของชมรมผู้สูงอายุไทย วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร.

อรพิน ปิยะสกุลเกียรติ. (2561). การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในตำบลท่าแค จังหวัดลพบุรี. วารสารร่มพฤกษ์ มหาวิทยาลัยเกริก. 36(3), 46–65.

Taro Yamane. (1973). Statistics: An Introductory Analysis. (3rd Ed). NewYork: Harper and Row Publications.

World Health Organization. (2002). Innovative care for chronic conditions: Building blocks for action: Global report. Geneva: WHO.

อิทธิพลของชุดความคิดแบบเติบโตต่อความพากเพียรของนักศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาวิชาบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

The Influence of Growth Mindset on Grit among Undergraduate Business Management Students at Chaiyaphum Rajabhat University

ว่าน หัว
Wan Hua
สำเริง ไกยวงค์
Samroeng Kaiyawong
อัญชลี ชัยศรี
Anchalee Chaisri
มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ
Chaiyaphum Rajabhat University
E-mail: wearetheworldsong@gmail.com

Received: 15 September 2025; Revised: 1 October 2025; Accepted: 1 October 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับความคิดแบบเติบโตและระดับความพากเพียรของนักศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาวิชาบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ และเพื่อศึกษาอิทธิพลของชุดความคิดแบบเติบโตต่อความพากเพียรของนักศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาวิชาบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษามีจำนวน 291 คน สุ่มเลือกตัวอย่างโดยใช้เทคนิคการสุ่มเลือกแบบแบ่งชั้นภูมิตามชั้นปีที่ศึกษา สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และสมการถดถอยพหุคูณ ผลการวิจัยพบว่านักศึกษามีความคิดแบบเติบโตอยู่ในระดับน้อยทุกด้าน โดยเฉพาะด้านการมองเห็นความผิดพลาดเป็นโอกาสและความเชื่อในศักยภาพแห่งการพัฒนา ผลการวิเคราะห์ด้วยสมการถดถอยพหุคูณยืนยันว่าความคิดแบบเติบโตมีอิทธิพลเชิงบวกต่อความพากเพียรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .05$) โดยสามารถอธิบายความแปรปรวนของความพากเพียรได้ร้อยละ 57.5 องค์ประกอบของความคิดแบบเติบโตที่มีอิทธิพลมากที่สุดคือความเชื่อในความพยายาม (Beta = 0.267) รองลงมาคือการยอมรับความท้าทาย (Beta = 0.243) ความเชื่อในศักยภาพแห่งการพัฒนา (Beta = 0.227) และการไม่ยอมแพ้เมื่อเผชิญกับอุปสรรค (Beta = 0.166) ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าการมีความคิดแบบเติบโตที่สูงขึ้นจะส่งผลให้มีความพากเพียรสูงขึ้นตามไปด้วย ซึ่งผลการวิจัยนี้เป็นองค์ความรู้สำคัญที่ช่วยเติมเต็มช่องว่างการวิจัยในบริบทของนักศึกษาไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการพิจารณาอิทธิพลของแต่ละองค์ประกอบของชุดความคิดแบบเติบโต นอกจากนี้ ยังเป็นข้อมูลเชิง

ประจักษ์ที่เป็นประโยชน์ต่อสถาบันการศึกษาในการพัฒนาแนวทางส่งเสริมคุณลักษณะดังกล่าว เพื่อเตรียมความพร้อมให้นักศึกษาก้าวสู่โลกการทำงานและการเป็นผู้ประกอบการในอนาคต

คำสำคัญ: ชุดความคิดแบบเติบโต, ความพากเพียร, นักศึกษาระดับปริญญาตรี, บริหารธุรกิจ

Abstract

This research article aimed to examine the levels of growth mindset and grit among undergraduate students majoring in Business Administration at Chaiyaphum Rajabhat University, and to investigate the influence of growth mindset on grit among these students. A sample of 291 students was selected using a stratified random sampling technique based on their year of study. Data were analyzed using descriptive statistics (mean) and multiple regression analysis. The findings revealed that the students' growth mindset across all dimensions was at a low level, with mean scores ranging from 1.67 to 2.32. The lowest-scoring dimensions were "seeing mistakes as opportunities" and "belief in the potential for growth." The highest-scoring dimensions were "embracing challenges" and "belief in effort." Similarly, the students' overall grit level was low, with a combined mean of 1.89. Multiple regression analysis confirmed that growth mindset has a statistically significant positive influence on grit ($p < .05$), explaining 57.5% of the variance in grit (Adjusted R-Square = 0.575). The strongest predictor was "belief in effort" (Beta = 0.267), followed by "embracing challenges" (Beta = 0.243), "belief in the potential for growth" (Beta = 0.227), and "persistence in the face of setbacks" (Beta = 0.166). This study clearly indicates that a higher level of growth mindset leads to a higher level of grit. The findings contribute significantly to the body of knowledge by filling a research gap on the relationship between growth mindset and grit within the specific context of Thai students, particularly by examining the influence of individual components of growth mindset. Furthermore, the empirical evidence from this study provides a valuable basis for educational institutions to develop interventions and policies aimed at fostering these crucial attributes, which are essential for preparing students for the future workforce and entrepreneurship.

Keywords: Growth mindset, Grit, Undergraduate students, Business administration

บทนำ

ความคิดแบบเติบโต (Growth Mindset) คือความเชื่อพื้นฐานที่ว่าความสามารถและสติปัญญาของมนุษย์สามารถพัฒนาได้ตลอดเวลาผ่านความพยายามและการเรียนรู้ ซึ่งแตกต่างจากชุดความคิดแบบตายตัว (Fixed mindset) ที่เชื่อว่าความสามารถเป็นลักษณะที่ตายตัวและไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ (Dweck, 2006) การมี Growth mindset ช่วยให้ผู้เรียนมีทัศนคติที่เป็นบวกต่อการเรียนรู้และการเผชิญปัญหา ทำให้เห็นความล้มเหลวเป็นโอกาสในการพัฒนาตนเองแทนการมองว่าเป็นสัญญาณของการไร้ความสามารถ ผู้เรียนที่มี

Growth mindset มีแนวโน้มเลือกทำงานที่ท้าทาย มีความมุ่งมั่นที่จะเอาชนะอุปสรรค และสามารถฟื้นตัวจากความล้มเหลวได้เร็วกว่าผู้เรียนที่มี Fixed mindset รวมทั้งมีพฤติกรรมในการปรับปรุงผลการเรียนอย่างต่อเนื่อง แม้ในช่วงเวลาเปลี่ยนผ่านที่ยากลำบาก (Blackwell et al., 2007) ผลการวิจัยพบว่าร้อยละ 69 ของผู้เรียนที่ออกจากโรงเรียนก่อนจบการศึกษาให้เหตุผลว่าโรงเรียนไม่สามารถสร้างแรงบันดาลใจให้พวกเขาทำงานหนักได้ (Dweck et al., 2014) ข้อมูลนี้สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการส่งเสริมผู้เรียนให้มี Growth mindset เพื่อเพิ่มแรงจูงใจในการเรียนรู้ของผู้เรียน ผลการวิจัยเมื่อไม่นานมานี้พบว่า Growth mindset มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับสุขภาพจิตและความสามารถในการรับมือกับความเครียด (Tao et al., 2022) นอกจากนี้ยังส่งผลโดยตรงต่อแรงจูงใจในการบรรลุเป้าหมายซึ่งเป็นตัวแปรที่ส่งผ่านไปยังความเพียรพยายามของผู้เรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย (Zhao et al., 2024) ซึ่งผลการวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่าความคิดแบบเติบโตไม่ได้ส่งผลกระทบทางอ้อมต่อความพากเพียรโดยมีแรงจูงใจในการบรรลุเป้าหมายเป็นตัวแปรสื่อกลาง

ผลการศึกษาที่ผ่านมาได้ชี้ให้เห็นว่าความคิดแบบเติบโต (Growth mindset) มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความพากเพียร (Grit) โดยเฉพาะในบริบทการศึกษา ผู้เรียนที่มีความคิดแบบเติบโตสูงมีแนวโน้มที่จะมีความพากเพียรมากขึ้น ความคิดแบบเติบโตและความพากเพียรสามารถเสริมสร้างซึ่งกันและกัน ซึ่งส่งผลให้ตัวแปรทั้งสองพัฒนาไปในทิศทางบวก และสนับสนุนความสำเร็จทางวิชาการของผู้เรียนวัยรุ่น (Park et al., 2020) นอกจากนี้ ผลการศึกษาได้ชี้ให้เห็นว่าการแทรกแซงให้ผู้เรียนมีความคิดแบบเติบโตส่งผลกระทบเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญต่อแรงจูงใจ ความสามารถในการฟื้นตัว และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน (Madey Mohamoud, 2024) ความคิดแบบเติบโตมีอิทธิพลเชิงบวกต่อความพากเพียรและแรงจูงใจในการบรรลุเป้าหมาย (Achievement motivation) ผู้เรียนที่มีความคิดแบบเติบโตมักเชื่อว่าความสามารถเป็นสิ่งที่พัฒนาได้ และมีแนวโน้มตั้งเป้าหมายที่ท้าทาย ส่งผลให้เกิดแรงจูงใจในการบรรลุเป้าหมายสูง และเสริมสร้างความมุ่งมั่นอดทนในการเผชิญกับความท้าทายด้านการเรียน การมีความพากเพียรสูงช่วยให้ผู้เรียนพยายามต่อเนื่องแม้เจออุปสรรค และสามารถฟันฝ่าอุปสรรคเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย อย่างไรก็ตาม งานวิจัยที่มีอยู่ยังอธิบายความสัมพันธ์ระหว่าง Growth mindset และ Grit ได้ไม่ชัดเจน แม้จะพบว่ามีความสัมพันธ์ระหว่างสองแนวคิดนี้ แต่ยังไม่สามารถอธิบายได้อย่างชัดเจนถึงระดับความสัมพันธ์ เงื่อนไข หรือกลไกที่ทำให้เกิดความสัมพันธ์ดังกล่าว ซึ่งแสดงให้เห็นว่ายังขาดงานวิจัยที่มีความครอบคลุมและเป็นระบบ เพื่อยืนยันและอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างสองแนวคิดนี้ (Lam & Zhou, 2025) ความคิดแบบเติบโตของผู้เรียนมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับสุขภาวะทางจิตใจ (Psychological well-being) และการมีส่วนร่วมในโรงเรียน (School engagement) โดยที่ความสามารถในการฟื้นตัวจากความยากลำบากและความล้มเหลว (Resilience) ทำหน้าที่เป็นตัวแปรส่งผ่าน (Mediator) กล่าวคือ ผู้เรียนที่มีความคิดแบบเติบโตในระดับสูง มีแนวโน้มพัฒนาความสามารถในการปรับตัวและฟื้นตัวได้มากขึ้น ซึ่งส่งผลให้มีสุขภาวะทางจิตใจดีขึ้น และมีส่วนร่วมในการเรียนรู้มากขึ้น งานวิจัยของ Tang et al. (2019) ได้นำเสนอผลลัพธ์ที่ท้าทายความเข้าใจเดิมเกี่ยวกับทักษะความสำเร็จ โดยเฉพาะในกลุ่มผู้เรียนชั้นปีที่ 6 ซึ่งพบว่า Growth mindset ไม่ได้ส่งผลโดยตรงต่อ Grit ของผู้เรียนอย่างที่งานวิจัยหลายเรื่องได้กล่าวอ้าง ในขณะที่ความมุ่งมั่นต่อเป้าหมาย (Goal commitment) เป็นตัวแปรที่สามารถพยากรณ์ความพากเพียรได้โดยตรง การสนับสนุนให้ผู้เรียนมีความมุ่งมั่นต่อเป้าหมายอย่างชัดเจนอาจมีความสำคัญต่อการพัฒนา Grit มากกว่าการสนับสนุนให้มี Growth mindset เนื่องจากผลลัพธ์ที่มีความไม่สอดคล้องกันของงานวิจัยที่ผ่านมา จึงเกิดเป็นคำถามสำคัญสำหรับการวิจัยต่อไปว่า Growth mindset ส่งผลกระทบต่อ Grit โดยตรงหรือส่งผลกระทบโดยอ้อม

ความคิดแบบเติบโตและความพากเพียรเป็นสองแนวคิดที่สำคัญในโลกธุรกิจและการเป็นผู้ประกอบการ อย่างไรก็ตาม จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่าการศึกษาความสัมพันธ์ของสองแนวคิดนี้ในบริบทของนักศึกษาบริหารธุรกิจในมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ ยังมีช่องว่างที่สำคัญอยู่หลายประการ กล่าวคือ แม้ว่าแนวคิดทั้งสองจะได้รับการศึกษาอย่างแพร่หลายในระดับสากล แต่ยังขาดการศึกษาเชิงประจักษ์ที่เน้นบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่เฉพาะเจาะจงของนักศึกษากลุ่มนี้ นอกจากนี้ องค์ความรู้เกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงซ้อนระหว่างตัวแปรดังกล่าวก็ยังไม่ชัดเจนเพียงพอ ดังนั้น จึงยังมีความจำเป็นในการศึกษาอิทธิพลของ Growth mindset ที่มีต่อ Grit เพื่อเติมเต็มช่องว่างขององค์ความรู้ที่มีอยู่ และเพื่อเสนอแนะเชิงนโยบายแก่มหาวิทยาลัยฯ ในการปรับปรุงสภาพแวดล้อมการเรียนรู้และแนวทางการแทรกแซงเพื่อส่งเสริมให้นักศึกษามีความคิดแบบเติบโตและมีความพากเพียร

สรุปได้ว่า งานวิจัยส่วนใหญ่ได้ชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงบวกระหว่าง Growth mindset และ Grit แต่ยังมีความไม่ชัดเจนในเงื่อนไขและกลไกที่ทำให้เกิดความสัมพันธ์ดังกล่าว โดยมีงานวิจัยบางเรื่องพบว่า Growth mindset ส่งผลกระทบโดยตรงต่อ Grit ขณะที่งานวิจัยบางเรื่องกลับพบว่าไม่มีผลกระทบโดยตรง อนึ่ง การวิจัยที่ผ่านมาส่วนใหญ่ได้รวมทุกองค์ประกอบของ Growth mindset ให้เป็นมิติเดียวแล้วใช้ทดสอบทางสถิติ ซึ่งเป็นการมองข้ามความสำคัญและผลกระทบที่แตกต่างกันของแต่ละมิติ นอกจากนี้ งานวิจัยที่มีอยู่ได้ดำเนินการในต่างประเทศและในบริบทของผู้เรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน แต่ยังขาดการศึกษาเชิงประจักษ์ที่สะท้อนลักษณะเฉพาะทางสังคมและวัฒนธรรมของนักศึกษาระดับปริญญาตรีในจังหวัดชัยภูมิ ดังนั้น การศึกษาครั้งนี้จึงมีจุดมุ่งหมายเพื่อตรวจสอบผลกระทบของแต่ละองค์ประกอบของความคิดแบบเติบโต ทั้งนี้เพื่อเติมเต็มองค์ความรู้ที่ยังขาดความชัดเจนและถูกมองข้าม ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัยนี้มีหลายมิติ ดังนี้ ผลการวิจัยจะช่วยขยายองค์ความรู้เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างแต่ละมิติของ Growth mindset กับ Grit และเติมเต็มช่องว่างความรู้ที่ยังขาดแคลนในบริบทของสถาบันอุดมศึกษาของไทย ผลการวิจัยจะเป็นข้อมูลเชิงประจักษ์ที่สนับสนุนการกำหนดนโยบายการศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความคิดแบบเติบโตและมีความพากเพียร นอกจากนี้ ผลการวิจัยจะนำไปสู่การพัฒนากลยุทธ์และแนวทางการส่งเสริม Growth mindset โดยมุ่งเน้นการพัฒนาผู้เรียนให้มีความคิดแบบเติบโตโดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาเฉพาะด้านที่ส่งผลกระทบเชิงบวกต่อความพากเพียรอย่างมีนัยสำคัญ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1) เพื่อศึกษาระดับความคิดแบบเติบโต (Growth mindset) และระดับความพากเพียร (Grit) ของนักศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาวิชาบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

2) เพื่อศึกษาอิทธิพลของความคิดแบบเติบโต (Growth mindset) ต่อความพากเพียร (Grit) ของนักศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาวิชาบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

วิธีดำเนินการวิจัย

1) รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) โดยการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณเพื่ออธิบายอิทธิพลของความคิดแบบเติบโต (Growth mindset) ต่อความพากเพียร (Grit) ของนักศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาวิชาบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ ซึ่งข้อมูลเชิงปริมาณที่ใช้ในการวิจัยเป็นข้อมูลที่สามารถวัดและวิเคราะห์ได้โดยใช้สถิติพรรณนาและสถิติอนุมาน

2) ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ นักศึกษาที่ศึกษาการบริหารธุรกิจในมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ ประกอบด้วย นักศึกษาสาขาวิชาการเป็นผู้ประกอบการสตาร์ทอัพด้านการท่องเที่ยวและโรงแรม จำนวน 50 คน และนักศึกษาสาขาวิชาบริหารธุรกิจ จำนวน 346 คน รวม 396 คน (สำนักส่งเสริมวิชาการและการเรียนรู้ตลอดชีวิต มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ, 2567) ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของ Yamane (1967) โดยที่ N = 396 และระดับความคลาดเคลื่อน (e) มีค่าเท่ากับ .03 คำนวณกลุ่มตัวอย่างได้เท่ากับ 291 คน ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 57.82 ของประชากร เลือกตัวอย่างด้วยเทคนิคการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิโดยกำหนดสัดส่วนไม่เท่ากัน (Disproportionate stratified random sampling) กลุ่มตัวอย่างจำแนกเป็น 4 ชั้นภูมิตามชั้นปีที่ศึกษา ได้แก่ ชั้นปีที่ 1 จำนวน 110 คน (ร้อยละ 37.80) ชั้นปีที่ 2 จำนวน 132 คน (ร้อยละ 45.36) ชั้นปีที่ 3 จำนวน 24 คน (ร้อยละ 8.24) และชั้นปีที่ 4 จำนวน 25 คน (ร้อยละ 8.60) ตามลำดับ โดยนักศึกษาชั้นปีที่ 1-2 เป็นกลุ่มหลัก คิดเป็นร้อยละ 83.16 ของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด หลังจากกำหนดจำนวนกลุ่มตัวอย่างในแต่ละชั้นภูมิแล้ว ผู้วิจัยได้สุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple random sampling) โดยใช้วิธีการจับฉลากจากรายชื่อทั้งหมดภายในแต่ละชั้นภูมิ เพื่อให้สมาชิกในแต่ละชั้นภูมิมีโอกาสถูกเลือกอย่างเท่าเทียมกัน วิธีการดังกล่าวช่วยลดอคติในการเลือกกลุ่มตัวอย่าง เพิ่มความน่าเชื่อถือของผลการวิจัย และทำให้มั่นใจได้ว่าทุกชั้นปีมีตัวแทนในการศึกษาอย่างเหมาะสม รวมทั้งสะท้อนความหลากหลายของประชากรได้อย่างครบถ้วน

3) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม โครงสร้างของแบบสอบถามสามารถจำแนกได้เป็น 4 ตอน แต่ละตอนใช้เก็บข้อมูลดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับเพศ อายุ สาขาวิชา และชั้นปีที่ศึกษา

ตอนที่ 2 ชุดความคิดแบบเติบโต จำนวน 7 ด้าน

ตอนที่ 3 ความพากเพียร (Grit) จำนวน 2 ด้าน

การสร้างข้อคำถามเพื่อวัดตัวแปรอิสระในตอนที่ 2 และตัวแปรตามในตอนที่ 3 ได้กำหนดให้เป็นคำถามปลายปิด (Closed-ended questions) โดยมีคำตอบจำนวน 5 ตัวเลือก ได้แก่ 1 หมายถึง น้อยที่สุด 2 หมายถึง น้อย 3 หมายถึง ปานกลาง 4 หมายถึง มาก และ 5 หมายถึง มากที่สุด ผู้วิจัยได้ตรวจสอบคุณภาพของแบบสอบถามด้วยดัชนี IOC (Index of Item-Objective Congruence) โดยมีผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คน เป็นผู้ตรวจสอบว่าข้อคำถามที่พัฒนาขึ้นมีความชัดเจน เหมาะสม และสามารถวัดตัวแปรที่ต้องการจะวัดหรือไม่ เกณฑ์ในการประเมินคำถามแต่ละข้อมี 3 ระดับคือ -1 หมายถึง ข้อคำถามไม่ได้วัดตัวแปรที่ต้องการจะวัด 0 หมายถึง ไม่แน่ใจ +1 หมายถึง ข้อคำถามสามารถวัดตัวแปรที่ต้องการจะวัด (Lawshe, 1975) การตีความคะแนน IOC เพื่อประเมินระดับความเที่ยวตรง (Validity) ของข้อคำถามแต่ละข้อใช้เกณฑ์ที่ Rovinelli & Hambleton (1977) ได้กำหนดไว้ซึ่งระบุว่าค่า IOC ที่มากกว่า 0.50 หมายความว่า คำถามมีความสอดคล้องกับตัวแปรที่ต้องการจะวัดอย่างชัดเจน ผลการทดสอบพบว่าข้อคำถามทุกข้อมีความเที่ยงตรงตามเกณฑ์ที่กำหนดโดยมีค่า IOC อยู่ในช่วง 0.67 ถึง 1.00 ขั้นตอนที่ 4 ทดลองใช้แบบสอบถาม (Try out) จำนวน 30 ฉบับ โดยทดลองกับกลุ่มนักศึกษาสาขาวิชาบริหารธุรกิจที่ไม่ได้ถูกเลือกให้เป็นกลุ่มตัวอย่าง และประเมินความสอดคล้องหรือความคงเส้นคงวา (Reliability) ของชุดคำถามที่ใช้วัดตัวแปรโดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Cronbach’s alpha) ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟามีค่าตั้งแต่ 0 ถึง 1 ถ้าค่า Alpha ≥ 0.70 แสดงว่า ชุดคำถามมี

ความคงเส้นคงวาในระดับที่ยอมรับได้ ถ้าค่า Alpha ≥ 0.80 แสดงว่า ชุดคำถามมีความเชื่อถือได้ในระดับดี และถ้าค่า Alpha ≥ 0.90 แสดงว่า ชุดคำถามมีความเชื่อถือได้ในระดับดีเยี่ยม (Nunnally & Bernstein, 1994) ผลการวิเคราะห์พบว่าค่าสัมประสิทธิ์แอลฟามีค่าอยู่ในช่วง .812 – .909 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าตัวแปรที่ศึกษาทุกตัวแปรมีความคงเส้นคงวาในระดับดีถึงดีเยี่ยม

4) การเก็บรวบรวมข้อมูล

ข้อคำถามที่มีความเที่ยงตรงและมีความคงเส้นคงวาตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ได้นำไปสร้างเป็นแบบสอบถามเพื่อใช้เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง ก่อนเก็บข้อมูลจากนักศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยให้กลุ่มตัวอย่างอ่านเอกสารคำชี้แจงเกี่ยวกับความเป็นมาและวัตถุประสงค์ของการวิจัยรวมทั้งสิทธิต่างๆ ของนักศึกษาเพื่อประกอบการตัดสินใจตอบแบบสอบถาม

5) การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การพรรณนาเพื่อสรุปข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคล เช่น เพศ อายุ และชั้นปีที่ศึกษาของนักศึกษาสาขาวิชาบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ จะวิเคราะห์โดยใช้ค่าร้อยละ (Percentage)

การพรรณนาเพื่อหาข้อสรุปเกี่ยวกับระดับความคิดแบบเติบโต และระดับความพากเพียร ของนักศึกษาสาขาวิชาบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ วิเคราะห์โดยใช้ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) โดยกำหนดเกณฑ์ในการแปลผล ดังนี้

ค่าเฉลี่ยในช่วง 4.51 – 5.00 แปลผลว่า มากที่สุด
ค่าเฉลี่ยในช่วง 3.51 – 4.50 แปลผลว่า มาก
ค่าเฉลี่ยในช่วง 2.51 – 3.50 แปลผลว่า ปานกลาง
ค่าเฉลี่ยในช่วง 1.51 – 2.50 แปลผลว่า น้อย
ค่าเฉลี่ยในช่วง 1.00 – 1.50 แปลผลว่า น้อยที่สุด

การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อทดสอบผลกระทบของความคิดแบบเติบโต (Growth mindset) ต่อความพากเพียร (Grit) วิเคราะห์โดยใช้สมการถดถอยพหุคูณโดยการนำตัวแปรอิสระเข้าสมการครั้งละ 1 ตัวแปร (Stepwise multiple regression analysis)

ผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 291 คน พบว่า ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านเพศ พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง 157 คน (ร้อยละ 54.00) ส่วนเพศชายมี 134 คน (ร้อยละ 46.00) โดยเพศหญิงมีจำนวนมากกว่าเพศชายเล็กน้อย สำหรับอายุ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีอายุ 19 ปี จำนวน 94 คน (ร้อยละ 32.30) และ 20 ปีจำนวน 90 คน (ร้อยละ 30.90) รวมกันคิดเป็นร้อยละ 63.20 ของทั้งหมด กลุ่มอายุมากกว่า 22 ปีขึ้นไปมีเพียง 21 คน (ร้อยละ 7.30) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่อยู่ในชั้นปีที่ 2 จำนวน 132 คน คิดเป็นร้อยละ 45.36 รองลงมาคือ ชั้นปีที่ 1 จำนวน 110 คน คิดเป็นร้อยละ 37.80 ส่วนกลุ่มนักศึกษาชั้นปีที่ 3 และ 4 มีสัดส่วนที่ลดลง โดยชั้นปีที่ 3 มีจำนวน 24 คน คิดเป็นร้อยละ 8.24 และ ชั้นปีที่ 4 มีจำนวน 25 คน คิดเป็นร้อยละ 8.60

ระดับความคิดแบบเติบโตและระดับความพากเพียร

ผลการวิจัยในส่วนนี้จะนำเสนอผลการวิเคราะห์ระดับความคิดแบบเติบโตและระดับความพากเพียรของนักศึกษาสาขาบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลมีดังนี้

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ระดับความคิดแบบเติบโตโดยใช้ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (n = 291)

ข้อคำถาม	$\overline{X}$	S.D.	แปลผล
1. ความเชื่อในความพยายาม (Belief in effort)	2.25	.583	น้อย
2. การยอมรับความท้าทาย (Embracing challenges)	2.32	.630	น้อย
3. ความเพียรพยายามเมื่อเผชิญกับอุปสรรค (Persistence in face of setbacks)	2.12	.644	น้อย
4. การเรียนรู้จากคำวิจารณ์ (Learning from criticism)	2.17	.696	น้อย
5. การให้ความสำคัญกับกระบวนการมากกว่าผลลัพธ์ (Focus on process over results)	1.91	.761	น้อย
6. การมองเห็นความผิดพลาดเป็นโอกาส (Seeing mistakes as opportunities)	1.67	.788	น้อย
7. ความเชื่อในศักยภาพแห่งการพัฒนา (Belief in the potential for growth)	1.69	.821	น้อย
เฉลี่ยรวม	**2.01**	**0.703**	**น้อย**

จากตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ในภาพรวมพบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความคิดแบบเติบโตอยู่ในระดับน้อย โดยมีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 2.01 เมื่อพิจารณาแต่ละองค์ประกอบของความคิดแบบเติบโต พบว่า มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับน้อยทุกด้านโดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 1.67 – 2.32 แต่ละด้านมีค่าเฉลี่ยดังนี้ การมองเห็นความผิดพลาดเป็นโอกาสมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ $\overline{X}$ = 1.67 ความเชื่อในศักยภาพแห่งการพัฒนามีค่าเฉลี่ยเท่ากับ $\overline{X}$ = 1.69 การให้ความสำคัญกับกระบวนการมากกว่าผลลัพธ์ $\overline{X}$ = 1.91 การไม่ยอมแพ้เมื่อเผชิญกับอุปสรรคมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ $\overline{X}$ = 2.12 การเรียนรู้จากคำวิจารณ์มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ $\overline{X}$ = 2.17 ความเชื่อในความพยายามมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ $\overline{X}$ = 2.25 และการยอมรับความท้าทายมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ $\overline{X}$ = 2.32 ผลการวิจัยนี้สะท้อนให้เห็นว่ากลุ่มตัวอย่างยังมีความจำเป็นต้องได้รับการส่งเสริมและพัฒนามีความคิดแบบเติบโตเพื่อเสริมสร้างทัศนคติเชิงบวกต่อการเรียนรู้และการพัฒนาตนเอง ซึ่งจะส่งผลต่อความพากเพียรและความสำเร็จทั้งในด้านทางการเรียนและการทำงานในระยะยาว

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ระดับความพากเพียร (Grit) โดยใช้ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (n = 291)

ข้อคำถามที่ใช้วัดความพากเพียร	$\overline{X}$	S.D.	แปลผล
1. ด้านความเพียรพยายามในการทำงานให้สำเร็จ (Perseverance of Effort)	1.86	.758	น้อย
2. ด้านความสม่ำเสมอของความสนใจในเป้าหมาย (Consistency of Interest)	1.92	.802	น้อย
เฉลี่ยรวม	1.89	0.733	น้อย

จากตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ในภาพรวมพบว่าความพากเพียร (Grit) ของกลุ่มตัวอย่างอยู่ในระดับน้อย โดยมีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 1.89 เมื่อพิจารณาแต่ละองค์ประกอบพบว่าทั้ง 2 องค์ประกอบ ได้แก่ ความเพียรพยายามในการทำงานให้สำเร็จ (Perseverance of Effort) และ ความสม่ำเสมอของความสนใจในเป้าหมาย (Consistency of Interest) มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.86 และ 1.92 ตามลำดับ ซึ่งอยู่ในระดับน้อยทั้ง

สองด้าน ผลการวิจัยนี้สะท้อนให้เห็นว่ากลุ่มตัวอย่างยังมีความจำเป็นต้องได้รับการส่งเสริมและพัฒนาให้มีความพากเพียรมากขึ้น เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการทำงานให้บรรลุเป้าหมายและการมีพากเพียรในการทำงานโดยไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคและความยากลำบาก ซึ่งจะนำไปสู่ความสำเร็จทางการศึกษาและการเตรียมความพร้อมสู่โลกการทำงานในอนาคต

อิทธิพลของชุดความคิดแบบเติบโตต่อความพากเพียร

ผลการวิจัยในส่วนนี้จะนำเสนอผลการวิเคราะห์องค์ประกอบของความคิดแบบเติบโต (Growth mindset) ที่ส่งผลกระทบต่อความพากเพียร (Grit) ของนักศึกษาบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลคือการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณโดยการนำตัวแปรอิสระเข้าสมการครั้งละ 1 ตัวแปร ผลการวิเคราะห์มีดังนี้

ตารางที่ 3 ระดับความแปรปรวนของความพากเพียรที่เกิดจากอิทธิพลของชุดความคิดแบบเติบโต

R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
.762	.581	.575	.47792

จากตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่าแบบจำลองมีความสามารถในการอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างความคิดแบบเติบโตและความพากเพียรในระดับที่ค่อนข้างสูง โดยมีค่าสหสัมพันธ์สหสัมพันธ์พหุคูณ (R) เท่ากับ 0.762 ค่า R-Square เท่ากับ 0.581 โดยที่ Adjusted R-Square ซึ่งปรับลดด้วยจำนวนตัวแปรอิสระแล้วมีค่าเท่ากับ 0.575 หมายความว่าแบบจำลองซึ่งประกอบด้วยตัวแปรอิสระจำนวน 4 ตัว ได้แก่ ความเชื่อในความพยายาม การยอมรับความท้าทาย ความเชื่อในการเติบโตของศักยภาพ และความพยายามเมื่อเผชิญกับความยากลำบาก สามารถอธิบายความแปรปรวนของความพากเพียรร้อยละ 57.5

ตารางที่ 4 ความเหมาะสมโดยรวมของแบบจำลองที่ใช้ในการอธิบายความแปรปรวนของความพากเพียร

Model	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Regression	90.694	4	22.673	99.269	.000
Residual	65.324	286	.228		
Total	156.018	290			

จากตารางที่ 4 ผลการทดสอบความเหมาะสมของแบบจำลองผ่านการวิเคราะห์ความแปรปรวน (ANOVA) พบว่าค่าสถิติ F เท่ากับ 99.269 และมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทำให้สามารถสรุปได้ว่าแบบจำลองโดยรวมมีความเหมาะสมทางสถิติ และมีตัวแปรอิสระอย่างน้อย 1 ตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อความพากเพียรของนักศึกษาสาขาบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

ตารางที่ 5 องค์ประกอบของความคิดแบบเติบโตที่มีอิทธิพลต่อความพากเพียรอย่างมีนัยสำคัญ

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	p-value
	B	Std. Error	Beta		
(Constant)	-.260	.126		-2.068**	.040

Belief in effort	.336	.073	.267	4.635**	.000
Embracing challenge	.283	.064	.243	4.404**	.000
Belief in the potential for growth	.203	.048	.227	4.223**	.000
Persistence in face of setbacks	.188	.066	.166	2.853**	.005

หมายเหตุ: * หมายถึง มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ ** หมายถึง มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตารางที่ 5 โดยการพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์ของสมการถดถอยที่อยู่ในรูปคะแนนมาตรฐานพบว่า ความเชื่อในความพยายาม (Belief in effort) มีอิทธิพลเชิงบวกต่อความพากเพียร (Grit) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์มาตรฐานเท่ากับ Beta = 0.267 ซึ่งมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 หมายความว่า การเพิ่มขึ้น 1 หน่วยของความเชื่อในความพยายามจะทำให้ความพากเพียรเพิ่มขึ้น 0.267 หน่วย ภายใต้เงื่อนไขว่าตัวแปรอิสระอื่นๆ มีค่าคงที่

การยอมรับความท้าทาย (Embracing challenge) มีอิทธิพลเชิงบวกต่อความพากเพียร (Grit) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์มาตรฐานเท่ากับ Beta = 0.243 ซึ่งมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 หมายความว่า การเพิ่มขึ้นหนึ่งหน่วยของการยอมรับความท้าทายจะทำให้ความพากเพียรเพิ่มขึ้น 0.243 หน่วย ภายใต้เงื่อนไขว่าตัวแปรอิสระอื่นๆ มีค่าคงที่

ความเชื่อในการเติบโตของศักยภาพ (Belief in the potential for growth) มีอิทธิพลเชิงบวกต่อความพากเพียร (Grit) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์มาตรฐานเท่ากับ Beta = 0.227 ซึ่งมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 หมายความว่า การเพิ่มขึ้น 1 หน่วยของความเชื่อในการเติบโตของศักยภาพจะทำให้ความพากเพียรเพิ่มขึ้น 0.227 หน่วย ภายใต้เงื่อนไขว่าตัวแปรอิสระอื่นๆ มีค่าคงที่

การไม่ยอมแพ้เมื่อเผชิญกับอุปสรรค (Persistence in face of setbacks) มีอิทธิพลเชิงบวกต่อความพากเพียร (Grit) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์มาตรฐานเท่ากับ Beta = 0.166 ซึ่งมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 หมายความว่า การเพิ่มขึ้น 1 หน่วยของความเพียรพยายามเมื่อเผชิญกับอุปสรรคจะทำให้ความพากเพียรเพิ่มขึ้น 0.166 หน่วย ภายใต้เงื่อนไขว่าตัวแปรอิสระอื่นๆ มีค่าคงที่

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลสามารถเขียนเป็นสมการถดถอยโดยที่ค่าสัมประสิทธิ์อยู่ในรูปของคะแนนดิบ (Unstandardized Coefficients) ดังนี้

$$\hat{Y} = -0.260 + 0.336X_1 + 0.283X_2 + 0.203X_3 + 0.188X_4$$

ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลสามารถเขียนเป็นสมการถดถอยโดยที่ค่าสัมประสิทธิ์ในรูปของคะแนนมาตรฐาน (Standardized Coefficients) ดังนี้

$$Z_Y = 0.267X_1 + 0.243X_2 + 0.227X_3 + 0.166X_4$$

โดยที่

$\hat{Y}$ = ค่าพยากรณ์ความพากเพียร (Grit) ในรูปคะแนนดิบ

Z_Y = ค่าพยากรณ์ความพากเพียร (Grit) ในรูปคะแนนมาตรฐาน

X_1 = ความเชื่อในความพยายาม (Belief in effort)

X_2 = การยอมรับความท้าทาย (Embracing challenge)

X_3 = ความเชื่อในศักยภาพแห่งการพัฒนา (Belief in the potential for growth)

X_4= การไม่ยอมแพ้เมื่อเผชิญกับอุปสรรค (Persistence in face of setbacks)

อภิปรายผล

ผลการวิเคราะห์กรอบความคิดแบบเติบโตของนักศึกษาระดับปริญญาตรีสาขาบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีกรอบความคิดแบบเติบโตอยู่ในระดับน้อย โดยมีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 2.01 จากคะแนนเต็ม 5 ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่านักศึกษายังขาดความเชื่อมั่นในความสามารถที่พัฒนาได้อย่างต่อเนื่อง จึงมีแนวโน้มที่จะประสบปัญหาและอุปสรรคในการเรียนและการทำงาน จนทำให้ไม่สามารถบรรลุเป้าหมายด้านการเรียนและการทำงาน ค่าเฉลี่ยดังกล่าวนั้นอยู่ในระดับต่ำกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับผลการวิจัยเกี่ยวกับเจตนาที่จะเรียนรายวิชาออนไลน์เพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของนิสิตโดย Champhathin & Pornprasit (2024) ซึ่งพบว่าความคิดแบบเติบโตของนักศึกษาอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.46 จากคะแนนเต็ม 6 งานวิจัยของ Thanadee (2025) ในบริบทของนักศึกษาคณะครุศาสตร์ในประเทศไทย พบว่าความคิดแบบเติบโตอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 3.82 จากคะแนนเต็ม 5 งานวิจัยในบริบทอื่นๆ เช่น Park et al. (2020) พบว่าวัยรุ่นในสหรัฐอเมริกามีค่าเฉลี่ย Growth Mindset อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ในช่วง 4.04–4.11 จากคะแนนเต็ม 6 และมีความคงที่ตลอดสองปีการศึกษา ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้นักศึกษาได้ทดลอง เรียนรู้ และสะท้อนตนเอง สามารถช่วยยกระดับ Growth Mindset ได้ จากข้อมูลดังกล่าว สรุปได้ว่า การพัฒนากรอบความคิดแบบเติบโตในนักศึกษาบริหารธุรกิจเป็นเรื่องที่มีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพื่อส่งเสริมความพากเพียรในการเรียนการทำงาน การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นการสะท้อนตนเอง การให้ข้อเสนอแนะเชิงสร้างสรรค์ และการสร้างสภาพแวดล้อมที่สนับสนุนการเรียนรู้จากความล้มเหลว อาจเป็นแนวทางที่ช่วยยกระดับระดับความคิดแบบเติบโตให้สูงขึ้น

ผลจากการทดสอบสมมติฐานพบว่าองค์ประกอบ 4 ด้านของความคิดแบบเติบโตส่งผลกระทบเชิงบวกต่อความพากเพียรอย่างมีนัยสำคัญ ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับการศึกษาของ Pyo et al. (2024) ซึ่งพบว่า Growth mindset สามารถทำนาย Grit ได้อย่างมีนัยสำคัญ การศึกษานี้สำรวจความสัมพันธ์ระหว่างความมองโลกในแง่ดี (optimism) ความคิดแบบเติบโต (Growth mindset) และ ความพากเพียร (Grit) ในวัยรุ่นเกาหลีอายุ 12–16 ปี ผลการศึกษาพบว่า Growth mindset และการมองโลกในแง่ดีสามารถพยากรณ์ความพากเพียรได้อย่างมีนัยสำคัญ นอกจากนี้ยอดยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Barbouta et al. (2020) ซึ่งพบว่าความคิดแบบเติบโตมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความพากเพียรของนักศึกษาอย่างชัดเจน เช่นเดียวกับงานวิจัยในนักศึกษามหาวิทยาลัยชาวเปรูของ Correa-Rojas et al. (2024) ซึ่งระบุว่า Growth mindset มีผลกระทบเชิงบวกโดยตรงต่อ Grit ผลลัพธ์เหล่านี้ชี้ให้เห็นว่าการที่บุคคลเชื่อว่าความสามารถและสติปัญญาของตนเองสามารถพัฒนาได้ (Growth mindset) จะส่งผลให้พวกเขามีความมุมานะและไม่ยอมแพ้ต่ออุปสรรค (Grit) ผลจากการวิจัยของ Wijaya, Li, & Cao, (2025) พบว่าผู้เรียนที่มี Growth-oriented mindset เชื่อว่าความสามารถเป็นสิ่งที่พัฒนาได้ด้วยความพยายาม ทำให้มีความพากเพียรและความสม่ำเสมอในการเรียนสูงขึ้นเมื่อเผชิญกับความท้าทาย ผู้เรียนกลุ่มนี้ยังมีส่วนร่วมทางการเรียนมากกว่ากลุ่มที่มี Fixed-oriented mindset ซึ่งแสดงให้เห็นว่า Growth mindset ช่วยส่งเสริมความพากเพียรและการมีส่วนร่วมของผู้เรียนได้ชัดเจน ผลการวิจัยของ He et al. (2023) มีความเหมือนกันกับการวิจัยครั้งนี้โดยพบว่า Growth mindset ของครูมีอิทธิพลเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญต่อทั้ง Grit และ ความเป็นอยู่ที่ดี ซึ่งชี้ให้เห็นว่าครูที่เชื่อในศักยภาพการพัฒนาของตนเองจะมีความมุมานะและไม่ย่อท้อสูงขึ้น นอกจากนี้ ผลลัพธ์ยังสะท้อนบทบาทสำคัญของ Grit ในฐานะตัวแปรสื่อกลางที่เชื่อมโยง Growth mindset เข้ากับความเป็นอยู่ที่ดี จากการวิจัยของ Yeh, Ting, & Chiang (2023) พบว่า Growth Mindset มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริม Grit และตัวแปร

อื่นๆ อย่างชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง Growth Mindset ส่วนที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมภายใน (Growth-internal control) เป็นตัวทำนายที่ทรงพลังต่อการกำกับตนเอง (Self-determination) และความมั่นใจในตนเอง (Self-efficacy) ของผู้เรียน ผลการวิจัยเหล่านี้ยืนยันว่าการพัฒนาทัศนคติแบบเติบโตมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเสริมสร้างความพากเพียรของผู้เรียน

สรุป

การวิจัยเรื่อง "อิทธิพลของชุดความคิดแบบเติบโต (Growth Mindset) ต่อความพากเพียร (Grit) ของนักศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาวิชาบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ" เป็นการวิจัยเชิงปริมาณโดยมีวัตถุประสงค์การวิจัย 2 ประการคือ (1) เพื่อศึกษาระดับความคิดแบบเติบโตและระดับความพากเพียรของนักศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาวิชาบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ 2) เพื่อศึกษาอิทธิพลของความคิดแบบเติบโต (Growth Mindset) ต่อความพากเพียร (Grit) ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษามีความคิดแบบเติบโตอยู่ในระดับน้อยทุกด้าน โดยมีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 2.01 ซึ่งอยู่ในระดับน้อย ความพากเพียร (Grit) ก็อยู่ในระดับน้อยทุกด้านโดยมีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 1.89 ซึ่งอยู่ในระดับน้อย จากการทดสอบสมมติฐานด้วยสมการถดถอยพหุคูณพบว่าองค์ประกอบ 4 ด้านของความคิดแบบเติบโตมีอิทธิพลเชิงบวกต่อความพากเพียรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยสามารถอธิบายความแปรปรวนของความพากเพียรได้ร้อยละ 57.5 (Adjusted R-Square = 0.575) องค์ประกอบที่มีอิทธิพลมากที่สุดคือ ความเชื่อในความพยายาม (Beta = 0.267) รองลงมาคือ การยอมรับความท้าทาย (Beta = 0.243) ความเชื่อในศักยภาพแห่งการพัฒนา (Beta = 0.227) และการไม่ยอมแพ้เมื่อเผชิญกับอุปสรรค (Beta = 0.166) ตามลำดับ ผลการวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่า หากนักศึกษามี Growth Mindset สูงขึ้น จะส่งผลให้มี Grit สูงขึ้นตามไปด้วย

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) ผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษาควรพิจารณาบรรจุเนื้อหาเกี่ยวกับการพัฒนา Growth Mindset และ Grit เป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรแกนกลางหรือวิชาเลือกสำหรับนักศึกษาทุกชั้นปี โดยอาจมีการร่วมมือกับนักจิตวิทยาการศึกษาเพื่อออกแบบหลักสูตรที่เหมาะสม

2) ผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษาควรสนับสนุนให้ Growth Mindset และ Grit กลายเป็นค่านิยมหลักของมหาวิทยาลัย รวมทั้งสร้างสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการเรียนรู้จากความผิดพลาด และมีการให้รางวัลกับความพยายามมากกว่าแค่ผลลัพธ์ที่สำเร็จ

3) ควรมีการจัดสรรงบประมาณที่ชัดเจนเพื่อสนับสนุนกิจกรรม โครงการ หรือการอบรมเชิงปฏิบัติการที่มุ่งเน้นการพัฒนาทักษะ Growth Mindset และ Grit ให้กับนักศึกษาอย่างต่อเนื่อง

4) ฝ่ายกิจการนักศึกษาและอาจารย์ที่ปรึกษาควรนำหลักการของ Growth Mindset มาใช้ในการให้คำปรึกษา เพื่อช่วยให้นักศึกษาเรียนรู้ที่จะมองความล้มเหลวเป็นโอกาสในการเติบโต แทนที่จะมองว่าเป็นข้อจำกัดของตนเองหรือเป็นสัญญาณของการไร้ความสามารถ

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1) อาจารย์ผู้สอนควรออกแบบกิจกรรมในชั้นเรียนที่ส่งเสริมให้เกิดความท้าทายและการแก้ปัญหา เช่น โครงงานกลุ่ม การวิเคราะห์และเรียนรู้กรณีศึกษาที่เป็นแบบอย่าง หรือการแข่งขันเชิงวิชาการ เพื่อเปิดโอกาสให้นักศึกษาได้ฝึกฝนความเพียรพยายาม

2) ควรจัดเวิร์กช็อปและกิจกรรมนอกหลักสูตรเพื่อสอนเทคนิคการพัฒนา Growth Mindset และ Grit เช่น การตั้งเป้าหมายระยะยาว การแบ่งเป้าหมายออกเป็นขั้นตอนย่อย และการจัดการกับอุปสรรค

3) ควรจัดให้มีพี่เลี้ยง (Mentorship) ที่เป็นต้นแบบโดยการสร้างเครือข่ายพี่เลี้ยงจากรุ่นพี่หรือผู้ที่ประสบความสำเร็จในสาขาวิชาชีพ เพื่อให้นักศึกษาได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงและเห็นตัวอย่างของความมุ่งมั่นที่ไม่ย่อท้อ

4) ควรจัดโครงการ "Challenge Week" เป็นประจำทุกเทอม โดยให้นักศึกษาเลือกความท้าทายใหม่ๆ เพื่อฝึกการยอมรับความท้าทายและการเรียนรู้จากความผิดพลาด

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรมีการออกแบบโปรแกรมหรือกิจกรรมการแทรกแซงเพื่อพัฒนา Growth Mindset และ Grit อย่างเป็นระบบ จากนั้นทำการวิจัยเพื่อวัดผลลัพธ์และความคุ้มค่าของโปรแกรมว่ามีประสิทธิภาพจริงหรือไม่

2) ควรมีการวิจัยเชิงคุณภาพ เช่น การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) หรือการจัดกลุ่มสนทนา (Focus group) เพื่อทำความเข้าใจปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนา Growth Mindset และ Grit ของนักศึกษาในแต่ละสาขาวิชาอย่างละเอียด

3) ควรศึกษาความสัมพันธ์ระหว่าง Growth Mindset และ Grit ในระยะยาว เพื่อดูว่าทัศนคติและทักษะเหล่านี้มีความคงทนและส่งผลต่อความสำเร็จในหน้าที่การงานของบัณฑิตหลังจากสำเร็จการศึกษาแล้วหรือไม่

4) ควรศึกษาเปรียบเทียบระดับ Growth Mindset และ Grit ระหว่างนักศึกษาสาขาต่างๆ ที่เรียนบริหารธุรกิจหรือการเป็นผู้ประกอบการ เพื่อหาแนวทางการพัฒนาที่เหมาะสมกับแต่ละสาขาวิชา

5) ควรทำการวิจัยเปรียบเทียบระหว่างนักศึกษาในสาขาที่หลากหลาย เช่น สายวิทยาศาสตร์สุขภาพ, มนุษยศาสตร์ หรือสายอาชีพ เพื่อดูว่าอิทธิพลของ Growth Mindset ที่มีต่อ Grit นั้นแตกต่างกันไปในแต่ละบริบทหรือไม่

เอกสารอ้างอิง

สำนักส่งเสริมวิชาการและการเรียนรู้ตลอดชีวิต มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ (2567). รายชื่อนักศึกษาและสถิตินักศึกษา. เรียกใช้เมื่อ 1 กันยายน 2569 จาก https://regis.cpru.ac.th/2017/listName2017.php

Barbouta, A., Barbouta, C., & Kotrotsiou, S. (2020). Growth mindset and grit: How do university students' mindsets and grit affect their academic achievement? International Journal of Caring Sciences. 13(1), 654–663.

Blackwell, L. S., Trzesniewski, K. H., & Dweck, C. S. (2007). Implicit theories of intelligence predict achievement across an adolescent transition: A longitudinal study and an intervention. Child Development. 78(1), 246-263.

Champhathin, R., & Pornprasit, N. (2024). Predicting undergraduate students' intention to enroll in online courses for lifelong learning using the theory of planned behavior, growth mindset, and intrinsic motivation. Chiang Mai University Journal of Humanities. 25(18), 8–26.

Correa-Rojas, J., Grimaldo, M., Marcelo-Torres, E., Manzanares-Medina, E., & Ravelo-Contreras, E. L. (2024). Growth mindset, grit, and academic self-efficacy as determinants of academic performance in Peruvian University students. International Journal Educational Psychology. 13(2), 104-142.

Dweck, C. S. (2006). Mindset: The new psychology of success. Random House.

Dweck, C. S., Walton, G. M., & Cohen, G. L. (2014). Academic Tenacity: Mindsets and Skills that Promote Long-Term Learning. Bill & Melinda Gates Foundation. Available from: https://eric.ed.gov/?id=ED576649

He, J., Iskhar, S., Yang, Y., & Aisuluu, M. (2023). Exploring the relationship between teacher growth mindset, grit, mindfulness, and EFL teachers' well-being. Frontiers in Psychology. 14, 1241335.

Lam, K. K. L., & Zhou, M. (2025). A meta-analysis of the relationship between growth mindset and grit. Acta Psychologica. 255, 104872.

Lawshe, C. H. (1975). A quantitative approach to content validity. Personnel Psychology. 28(4), 563-575.

Madey Mohamoud, A. (2024). The impact of growth mindset interventions on students' motivation, resilience, and academic achievement. Multidisciplinary Journal of Horseed International University. 2(1), 1023125.

Nunnally, J. C., & Bernstein, I. H. (1994). Psychometric theory. McGraw-Hill.

Park, D., Tsukayama, E., Yu, A., & Duckworth, A. L. (2020). The development of grit and growth mindset during adolescence. Journal of Experimental Child Psychology. *198,* 104889.

Pyo, D., Kwak, K., & Kim, Y. (2024). The mediating effect of growth mindset in the relationship between adolescents' optimism and grit. Current Psychology. 43, 19153-19161.

Rovinelli, R.J. and Hambleton, R.K. (1977) On the use of content specialists in the assessment of criterion-referenced test item validity. Tijdschrift Voor Onderwijs Research. 2, 49-60.

Somchai, P. (2024). Innovation capability of community enterprises in Northeastern Thailand. Sisaket Rajabhat University Journal. 18(1), 194–208.

Tang, X., Wang, M.-T., Guo, J., & Salmela-Aro, K. (2019). Building grit: The longitudinal pathways between mindset, commitment, grit, and academic outcomes. Journal of Youth and Adolescence. 48(12), 2365–2378.

Tao, W., Zhao, D., Yue, H., Horton, I., Tian, X., Xu, Z., & Sun, H.-J. (2022). The influence of growth mindset on the mental health and life events of college students. Frontiers in Psychology. 13, 821206.

Thanadee, S. J. (2025). An analysis of the components of valuing and growth mindset of students. Journal of Graduate Studies in Northern Rajabhat Universities. 12(2),

29–42.

Wijaya, T. T., Li, X., & Cao, Y. (2025). Profiles of growth mindset and grit among rural Chinese students and their associations with math anxiety, motivation, and self-efficacy. Scientific Reports. 15, 21513.

Yamane, T. (1967). Statistics: An introductory analysis (2nd ed.). Harper and Row.

Yeh, Y., Ting, Y.-S., & Chiang, J.-L. (2023). Influences of growth mindset, fixed mindset, grit, and self-determination on self-efficacy in game-based creativity learning. Educational Technology & Society. 26(1), 62-78.

Zhao, W., Shi, X., Jin, M., Li, Y., Liang, C., Ji, Y., Cao, J., Oubibi, M., Li, X., & Tian, Y. (2024). The impact of a growth mindset on high school students' learning subjective well-being: the serial mediation role of achievement motivation and grit. Frontiers in Psychology. 15, 1399343.

การส่งเสริมพระพุทธศาสนาตามทัศนะของพระเทพวชิรวิมล (สายัณห์ ศรีสุระ) ในจังหวัดร้อยเอ็ด

The Promotion of Buddhism According to The View of Phrathepwachirawimon (Sayan Srisura) in Roi Et Province

สงวน ศรีขัดเค้า
Sanguan Srikhadkhao
พระมหาสากล สุภรเมธี
Phramaha Sakon Subharamethi
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
Mahamakut Buddhist University Roi-Et Campus
E–mail: pochai002@gmail.com

Received: 22 September 2025; Revised: 5 March 2026; Accepted: 4 April 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการส่งเสริมพระพุทธศาสนา 2) เพื่อศึกษาการส่งเสริมพระพุทธศาสนาตามทัศนะของพระเทพวชิรวิมล (สายัณห์ ศรีสุระ) ในจังหวัดร้อยเอ็ด และ 3) เพื่อวิเคราะห์การส่งเสริมพระพุทธศาสนาตามทัศนะของพระเทพวชิรวิมล (สายัณห์ ศรีสุระ) ในจังหวัดร้อยเอ็ด เป็นงานวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเป็นหลัก (Review Literature) และมีการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 10 รูป/คน แล้วนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์สังเคราะห์แล้วนำเสนอในเชิงพรรณนาโวหาร

ผลจากการวิจัยพบว่า:

1) แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการส่งเสริมพระพุทธศาสนาเน้นไปที่การประยุกต์ใช้หลักธรรมคำสอนให้เข้ากับบริบทสังคมสมัยใหม่ และการบริหารจัดการองค์กรทางศาสนาอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมุ่งเน้นการเผยแผ่และการปฏิบัติธรรมเพื่อพัฒนาคุณธรรมและสันติสุขในชีวิต 2) การส่งเสริมพระพุทธศาสนาในจังหวัดร้อยเอ็ดตามทัศนะของพระเทพวชิรวิมล (สายัณห์ ศรีสุระ) เน้นการขับเคลื่อน ภารกิจคณะสงฆ์ 6 ด้าน ได้แก่ ด้านการปกครอง ด้านศาสนศึกษา ด้านการเผยแผ่ ด้านสาธารณูปการ ด้านสาธารณสงเคราะห์ และการศึกษาสงเคราะห์ มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาพระสงฆ์ ศาสนสถาน และประชาชนให้มีคุณธรรมและความเข้มแข็งทางปัญญา พร้อมเป็นแกนหลักในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนในพื้นที่ และ 3) แนวคิดการส่งเสริมพระพุทธศาสนาในจังหวัดร้อยเอ็ด ตามทัศนะของพระเทพ วชิรวิมล (สายัณห์ ศรีสุระ) เน้นการประยุกต์หลักธรรมให้เข้ากับการใช้เทคโนโลยีและสื่อสมัยใหม่ในการเผยแผ่ มุ่งเน้นการพัฒนา "ประชาชน" ให้มีคมรู้คู่คุณธรรม และสร้าง "องค์กรสงฆ์" ให้เข้มแข็ง พร้อมกับมีธรรมาภิบาล เพื่อเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณและสังคมอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ : การส่งเสริมพระพุทธศาสนา, ทัศนะ, พระเทพวชิรวิมล (สายัณห์ ศรีสุระ)

Abstract

This research aims to 1) study theoretical concepts regarding the promotion of Buddhism, 2) examine the promotion of Buddhism according to the perspective of Phra Thep Wachirawimon (Sayanh Srisura) in Roi Et province, and 3) analyze the promotion of Buddhism according to the perspective of Phra Thep Wachirawimon (Sayanh Srisura) in Roi Et province. This is a documentary research study, primarily analyzing data from relevant documents and research (Review Literature), along with interviews with 10 qualified individuals (monks/individuals). The collected data was then analyzed, synthesized, and presented in a descriptive manner.

The research findings revealed:

1) The theoretical concepts regarding the promotion of Buddhism emphasize the application of Buddhist teachings to the modern social context and the effective management of religious organizations. The focus is on disseminating and practicing Dharma to develop virtue and peace in life. 2) The promotion of Buddhism in Roi Et Province, according to the perspective of Phra Thep Wachirawimon (Sayanh Srisura), emphasizes driving the monastic community's mission in six areas: governance, religious education, dissemination of teachings, public services, social welfare, and educational assistance. The goal is to develop monks, religious institutions, and the public to possess virtue and intellectual strength, serving as the core for sustainable social development in the area. and 3) The concept of promoting Buddhism in Roi Et Province, according to the perspective of Phra Thep Wachirawimon (Sayanh Srisura), emphasizes adapting Buddhist principles to the modern era through the use of technology and modern media for dissemination. It focuses on developing "the people" to possess knowledge and virtue, and building strong "monastic organizations" with good governance to become sustainable spiritual and social leaders.

Keywords: Promotion of Buddhism, Perspectives, Phra Thep Wachirawit (Saiyaan Srisura)

บทนำ

พระเทพวชิรวิมล (สายัณห์ ศรีสุระ) พระสงฆ์ผู้เป็นศาสนทายาทของพระพุทธศาสนา ที่มีการส่งเสริมพระพุทธศาสนาที่มีผลงานโดดเด่นมากอีกรูปหนึ่ง ท่านเป็นพระนักการศึกษาและนักปฏิบัติที่มีการศึกษาและศีลาจารวัตรอันงดงาม มีปฏิปทาในการศึกษาและการเผยแผ่พระสัทธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ท่านเป็นพระป่าสายกรรมฐานของพระภิกษุฝ่ายอรัญวาสีได้รับการสั่งสมความรู้โดยอาศัยพระบารมีธรรมแห่งองค์พระบูรพาจารย์ องค์หลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต หลวงตามหาบัว ญาณสมฺปนฺโน หลวงปู่ศรี มหาวีโร หลวงปู่เลื่อน ผาสุโก บูรพาจารย์ผู้ซึ่งละสังขารไปแล้ว และหลวงปู่ศรีจันทร์ ปุณฺณรโต หลวงปู่อินทร์ กตปุญฺโญ และหลวงปู่ประเวศ ปญฺญาธโร ผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ ท่านได้ดำเนินรอยตามหลักปฏิปทาในการศึกษาและเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่มีรูปแบบวิธีการและกุศโลบายในการสั่งสอนอบรมพุทธศาสนิกชนด้วยภาษาที่เรียบง่าย นอกจากนี้พระเทพวชิรวิมล (สายัณห์ ศรีสุระ) ท่านยังมีลักษณะที่โดดเด่นเป็นประจักษ์ในการแสดงพระธรรมเทศนา เป็นรูปแบบการบรรยายธรรมและเทศนาธรรมที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง สังเกตได้จากพุทธศาสนิกชนที่หลั่งไหลเข้ามาศึกษาและ

ประพฤติปฏิบัติสมาธิภาวนาอย่างไม่ขาดสาย ดังคำกล่าวที่พระเทพวชิรวิมล (สายัณห์ ศรีสุระ) ได้สั่งสอนอบรมพุทธศาสนิกชนเสมอว่า “สุขอื่นยิ่งกว่าความสงบไม่มี” ในด้านการเป็นพระนักพัฒนาท่านก็รับอุปการะการสร้างและปฏิสังขรณ์เสนาสนะของวัดต่าง ๆ ด้านสังคมสงเคราะห์ท่านบำเพ็ญคุณูปการแก่คณะสงฆ์และเมตตาเกื้อกูลแก่สังคมและประเทศชาติได้แก่การมอบทุนการศึกษา การสร้างโรงเรียนพระปริยัติธรรม และมีอุปการะการสร้างปฏิสังขรณ์เสนาสนะอุโบสถวัดต่าง ๆ ศาลาการเปรียญ กุฏิสงฆ์ สร้างอาคารเรียนมอบให้มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด และทำนุบำรุงโรงพยาบาลอำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด นอกจากนี้ยังได้มอบอุปกรณ์การแพทย์และบริจาคสมทบทุนให้แกโรงพยาบาลต่าง ๆ อีกด้วย เช่น โรงพยาบาลทุ่งเขาหลวง และโรงพยาบาลร้อยเอ็ด เป็นต้น

ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมุ่งเน้นศึกษาแนวทางการส่งเสริมพระพุทธศาสนาตามทัศนะของพระเทพวชิรวิมล (สายัณห์ ศรีสุระ) ในบริบทพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อรวบรวมประวัติและผลงานเชิงประจักษ์ในฐานะพระเถระผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ การวิจัยนี้ไม่เพียงแต่เป็นการน้อมเชิดชูเกียรติคุณของบูรพาจารย์ให้เป็นที่ประจักษ์ แต่ยังเป็นการถอดบทเรียนหลักธรรมและวัตรปฏิบัติเพื่อสร้างต้นแบบ (Model) ในการดำเนินชีวิตให้แก่พุทธบริษัท ผลการศึกษาจะช่วยสะท้อนให้เห็นถึงกลยุทธ์การเผยแผ่ศาสนธรรมที่สอดคล้องกับสังคมสมัยใหม่ ซึ่งพุทธศาสนิกชนสามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตและสร้างสรรค์สันติสุขให้เกิดแก่ตนเองและสังคมในวงกว้างอย่างยั่งยืนสืบไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1) เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการส่งเสริมพระพุทธศาสนา

2) เพื่อศึกษาการส่งเสริมพระพุทธศาสนาตามทัศนะของพระเทพวชิรวิมล (สายัณห์ ศรีสุระ) ในจังหวัดร้อยเอ็ด

3) เพื่อวิเคราะห์การส่งเสริมพระพุทธศาสนาตามทัศนะของพระเทพวชิรวิมล (สายัณห์ ศรีสุระ) ในจังหวัดร้อยเอ็ด

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมพระพุทธศาสนาตามทัศนะของพระเทพวชิรวิมล (สายัณห์ ศรีสุระ) ในจังหวัดร้อยเอ็ด” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) โดยทำการเก็บข้อมูลจากแหล่งข้อมูล จากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พ.ศ. 2539 ตำรา เอกสารวิชาการ บทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในการวิจัยภาคสนามได้กำหนดประชากรกลุ่มเป้าหมาย เพื่อจะเก็บข้อมูลในพื้นที่วิจัย ซึ่งใช้วิธีการคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายแบบเจาะจง ในการวิจัยภาคสนามได้กำหนดประชากรกลุ่มเป้าหมาย เพื่อจะเก็บข้อมูลในพื้นที่วิจัย ในการวิจัยภาคสนามได้กำหนดประชากรกลุ่มเป้าหมายเพื่อจะเก็บข้อมูลในพื้นที่วิจัยจำนวน 10 รูป/คน ดังนี้

1) พระสังฆาธิการ จำนวน 5 รูป

2) นักวิชาการทางพุทธศาสนา จำนวน 5 รูป/คน

ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ และการสังเกต แล้วนำมาดำเนินการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ตามประเด็นที่ด้กำหนดไว้ โดยใช้วิเคราะห์การส่งเสริมพระพุทธศาสนาตามทัศนะของพระเทพวชิรวิมล (สายัณห์ ศรีสุระ) ในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยการนำงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูล และนำเสนอข้อมูลที่ได้มาสรุปอภิปรายผลโดยการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive analysis)

ผลการวิจัย

1) แนวคิดเกี่ยวกับการส่งเสริมพระพุทธศาสนา การส่งเสริมพระพุทธศาสนา เป็นการการสนับสนุนหรือการอุปถัมภ์ดูแลพระพุทธศาสนารวมทั้งการถ่ายทอดความรู้ทั้งทางทฤษฎีและการปฏิบัติแก่คนทั่วไป เพื่อให้ผู้รับการส่งเสริมสามารถพัฒนาตนเอง จากการเรียนรู้หลักธรรมตามคำสอนในพระพุทธศาสนา จนนำไปสู่การปฏิบัติธรรมตามแนวทางพุทธวิธี เพื่อความสงบสุขและสามารถเผยแผ่ไปยังบุคคลอื่นต่อไปได้ อีกทั้งมีบทบาทในการเผยแพร่ไปยังผู้อื่นต่อไปได้ อีกทั้งยังมีบทบาทการอุปถัมภ์ศาสนบุคคล บำรุงศาสนสถาน สนับสนุนเข้าร่วมศาสนพิธี และปกป้องและคุ้มครองพระพุทธศาสนาทั้งจากภายนอกและภายใน โดยมีพุทธสาวกซึ่งเป็นพุทธศาสนิกชนคือพุทธบริษัท4เป็นผู้สืบทอดและส่งเสริม มีทฤษฎีแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมพระพุทธศาสนา ได้แก่ ทฤษฎีการเรียนรู้ ทฤษฎีแรงจูงใจ ทฤษฎีการสื่อสาร หลักไตรสิกขา และอุบาสกธรรม การดำรงอยู่ของพระพุทธศาสนาอย่างมั่นคงและมีความเจริญรุ่งเรือง เป็นธุระและหน้าที่ของพุทธบริษัท 4 (ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา) ตามพุทธบัญญัติ เน้นการสร้าง "ธรรมานุภาพ" ผ่านกลไก "สามัคคีธรรม" เพื่อความยั่งยืนของพรหมจรรย์ โดยส่งเสริมให้ปฏิบัติหน้าที่ตามสถานภาพ และบทบาทในลักษณะประสานเกื้อกูล พระพุทธเจ้าทรงวางรากฐานการมีส่วนร่วมไว้ คือสิ่งที่ส่งเสริมให้ทำการสืบทอดและเผยแผ่พระธรรมวินัย และการตรวจสอบถ่วงดุลทางจริยธรรม เพื่อรักษาความบริสุทธิ์ของสังฆมณฑล ทำในระดับ "อปริหานิยธรรม" คือทำอย่างสม่ำเสมอจนเป็นวิถีชีวิตเน้นการประชุมปรึกษาหารือโดยพร้อมเพรียงกัน และเลิกประชุมโดยพร้อมเพรียงกัน ทำโดยใช้หลัก "ธรรมาธิปไตย" เป็นตัวตั้ง โดยพุทธบริษัทฝ่ายบรรพชิตทำหน้าที่วิจัยและถ่ายทอดความรู้ ส่วนฝ่ายคฤหัสถ์ทำหน้าที่อุปถัมภ์ปัจจัยสี่และสะท้อนเสียงของสังคม พุทธสาวกทั้งในด้านการศึกษาธรรม คือฝ่ายคันถธุระ และการปฏิบัติเจริญภาวนา คือฝ่ายวิปัสสนาธุระ ตามที่พระพุทธองค์ได้ทรงแสดงไว้ให้พุทธสาวกได้ประพฤติปฏิบัติตามสิกขาบทเพื่อเป็นผู้มีความเห็นถูก คือสัมมาทิฏฐิ จะได้เผยแผ่คำสอนเพื่อเป็นการสงเคราะห์แก่ชาวโลกได้อย่างถูกต้อง ธุระที่พึงกระทำในฐานะที่เป็นพุทธศาสนิกชน คือทั้งคันถธุระและวิปัสสนาธุระเป็นหลักการปฏิบัติอันเป็นแก่นแท้ของพระพุทธศาสนา คือสัทธรรม 3 อันหมายถึงธรรมอันดี ธรรมที่แท้ธรรมของสัตตบุรุษ มี 3 ประการ คือ 1) ปริยัติสัทธรรม คือ คำสั่งสอนอันจะต้องเล่าเรียน ได้แก่พุทธพจน์ 2) ปฏิบัติสัทธรรม คือปฏิปทาอันจะต้องปฏิบัติ ได้แก่ อัฏฐังคิกมรรค หรือไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา และ 3) ปฏิเวธสัทธรรม คือผลอันจะพึงเข้าถึงหรือบรรลุด้วยการปฏิบัติ ได้แก่ มรรค ผล และนิพพาน เรียกง่ายๆ ว่า ปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ นั่นเอง

การส่งเสริมพระพุทธศาสนามีความสำคัญในการสืบทอดพระพุทธศาสนาให้มีความเจริญรุ่งเรืองและธำรงไว้ซึ่งพระพุทธศาสนาสืบทอดอยู่คู่สังคมไทยตลอดไปเนื่องจากพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ชาวไทยส่วนใหญ่นับถือและยกย่องเทิดทูนเป็นสรณะแห่งชีวิตสืบทอดต่อเนื่องกันเป็นเวลาช้านาน แม้กระทั่งขนบธรรมเนียมประเพณีและศิลปวัฒนธรรมของชาติก็มีรากฐานมาจากพระพุทธศาสนา แม้องค์พระมหากษัตริย์ซึ่งทรงเป็นพระประมุขของชาติทุกๆพระองค์ก็ทรงเป็นพุทธมามกะ และทรงดำรงอยู่ในฐานะองค์เอกอัครศาสนูปถัมภกยกย่องพระพุทธศาสนาให้สถิตสถาพรมาทุกยุคทุกสมัย พระพุทธศาสนาจึงถือได้ว่าเป็นศาสนาประจำชาติและอยู่เคียงคู่กับชาติไทยมาโดยตลอด (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2551)

2. การส่งเสริมพระพุทธศาสนาตามทัศนะของพระเทพวชิรวิมล (สายัณห์ ศรีสุระ) ในจังหวัดร้อยเอ็ด พระเทพวชิรวิมล (สายัณห์ ศรีสุระ) ใช้หลักการส่งเสริมพระพุทธศาสนาเป็นวิธีการสอนแบบหลักพุทธวิธีของพระพุทธเจ้าโดยใช้หลักการสอนทั่วไป 4 ประการ คือ แจ่มแจ้ง จูงใจ กล้าหาญ ร่าเริง รวมถึงวิธีการสอนในรูปแบบแบบบรรยายแบบสนทนาแบบตอบปัญหาแบบตัดประเด็นหรือไม่ตอบการเลือกหัวข้อธรรมเหมาะสมกับสถานการณ์บุคคลตลอดจนการเข้าถึงจิตใจของผู้รับเพื่อให้ได้ประโยชน์สูงสุด การส่งเสริมพระพุทธศาสนาตามทัศนะของพระเทพวชิรวิมล (สายัณห์ ศรีสุระ) ในจังหวัดร้อยเอ็ด ท่านมีวัตรปฏิบัติโดยทำวัตรเช้า-เย็นไหว้

พระสวดมนต์พร้อมกับพระภิกษุสามเณรในอุโบสถทุกวันตลอดปี มีการทำอุโบสถกรรม (สวดพระปาฏิโมกข์) ทุกกึ่งเดือน ท่านได้อบรมสั่งสอนพระภิกษุสามเณรด้วยการนั่งสมาธิทำวิปัสสนากัมมัฏฐาน และท่านยังมีทัศนะในการส่งเสริมพระพุทธศาสนา 6 ด้าน คือ 1) ด้านการปกครอง มีทัศนะการปกครองในฐานะเจ้าอาวาส ท่านปกครองคณะสงฆ์ใช้หลักธรรมวินัยและกฎหมายของคณะสงฆ์กฎระเบียบของวัด คำสั่งของมหาเถรสมาคม และแนวปฏิบัติของพระภิกษุสามเณร จัดให้มีการปกครองเป็นคณะเดียวกัน และมอบให้พระภิกษุผู้มีพรรษามากและมีความรู้เป็นผู้ควบคุมดูแลภายในวัด เพื่อให้อยู่ด้วยความเรียบร้อยและเป็นหมู่คณะ 2) ด้านการศาสนศึกษา ท่านเป็นครูสอนพระปริยัติธรรมประจำสำนักศาสนศึกษาวัดมิ่งเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนวิโรจน์ผดุงศาสน์ ท่านได้ส่งเสริมการศึกษาตามหลักไตรสิกขา ใช้หลักธรรมะในการพัฒนาการศึกษาโดยใช้ความรู้ความสามารถของท่านในการสร้างความเชื่อมั่นและศรัทธา เป็นผู้หลอมรวมคนในชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นและเป็นการส่งเสริมความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น 3) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ท่านได้สนับสนุนส่งเสริมสวัสดิการแด่นักเรียนที่เรียนหนังสือในวัดและนอกวัด ส่งพระภิกษุสามเณรไปศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีที่ต่างจังหวัด และระดับอุดมศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ส่งเสริมเยาวชนชายที่ยากจนให้เข้ารับการบรรพชาเพื่อศึกษาเล่าเรียนในระดับมัธยมศึกษาและระดับอุดมศึกษา 4) ด้านการเผยแผ่ธรรม ท่านเป็นผู้แสดงธรรมทุกวันธรรมสวนะ และงานฌาปนกิจศพทั่วไปในวัดและต่างจังหวัด ได้รับแต่งตั้งเป็นพระธรรมทูต เป็นหัวหน้าหน่วย อ.ป.ต. จังหวัด เป็นผู้จัดการโรงเรียนวิโรจน์ผดุงศาสน์ เป็นผู้อำนวยการดำเนินการจัดโครงการบรรพชาอุปสมบทภาคฤดูร้อน จัดโครงการอบรมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนและประชาชน โดยได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานราชการ สถานศึกษา และพ่อค้า ประชาชน ท่านเป็นผู้ดำเนินการเปิดสอนธรรมศึกษาตรี โท เอก สำหรับเยาวชนในพรรษา 5) ด้านการสาธารณูปการ งานก่อสร้างถาวรวัตถุภายในวัดท่านได้ดำเนินจัดเสนาสนะให้เป็นระเบียบตามแบบแปลนที่วัดกำหนด สร้างถนนคอนกรีตเสริมเหล็กภายในวัด จัดตั้งอบรมประชาชนประจำจังหวัด อปจ. พร้อมจัดซื้อเครื่องปรับอากาศให้ มอบตู้เอกสารให้แก่โรงเรียนวิโรจน์ผดุงศาสน์ มอบโต๊ะโซฟาไม้ จัดหาเครื่องคอมพิวเตอร์สำนักงานเพื่อใช้ในสำนักงานเจ้าคณะจังหวัดและให้พระภิกษุสามเณรที่กำลังศึกษาได้ใช้รวมกันภายในวัด และ 6) ด้านสาธารณสงเคราะห์ ท่านเป็นผู้ดำเนินการซื้อดินสร้างถนนลูกรัง เป็นถนนทางลัดสำหรับนักเรียนในการสัญจรไปมาได้สะดวกสบายขึ้น ร่วมสร้างศาลาหมู่บ้าน ได้บริจาคเงินส่วนตัวสร้างศาลาอนุสรณ์ ได้บริจาคเงินส่วนตัวสร้างกุฏิ และได้บริจาคเงินส่วนตัวสร้างศาลาห้องสมุดให้แก่วัดในจังหวัดร้อยเอ็ด (สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ, 2554)

3. วิเคราะห์การส่งเสริมพระพุทธศาสนาตามทัศนะของพระเทพวชิรวิมล (สายัณห์ ศรีสุระ) ในจังหวัดร้อยเอ็ดการวิเคราะห์บทบาทของ พระเทพวชิรวิมล (สายัณห์ ศรีสุระ) เจ้าคณะจังหวัดร้อยเอ็ด (ธรรมยุต) และเจ้าอาวาสวัดมิ่งเมือง สามารถจำแนกตามหลักพุทธบริหารและข้อกฎหมายคณะสงฆ์ได้ดังนี้ 1) การส่งเสริมตามหลักการแบบพุทธ พระเทพวชิรวิมลปฏิบัติหน้าที่สอดคล้องกับหลัก "วุฒิธรรม 4" และ "สัปปุรุษธรรม" โดยเน้นการสร้างปัญญา (ธรรมสวนะ) และการประยุกต์หลักธรรมสู่การปฏิบัติจริง ท่านมุ่งเน้นการสร้าง "วัด" ให้เป็น "ศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้" มากกว่าสถานประกอบพิธีกรรม โดยใช้หลัก สัปปายะ 4 จัดสภาพแวดล้อมวัดมิ่งเมืองให้เอื้อต่อการศึกษาพระธรรมวินัย ซึ่งถือเป็นการส่งเสริมพระพุทธศาสนาในระดับ "แก่น" ตามพุทธประสงค์ 2).ภารกิจ 6 ด้าน (ปกครอง, ศาสนศึกษา, ศึกษาสงเคราะห์, เผยแผ่, สาธารณูปการ, สาธารณสงเคราะห์) มีที่มาและสาระสำคัญ ที่มาทางกฎหมาย มีรากฐานมาจาก พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ซึ่งมอบอำนาจให้มหาเถรสมาคมออกกฎนิพัทธ์ เพื่อจัดระเบียบการบริหารราชการคณะสงฆ์ให้สอดคล้องกับการปกครองส่วนท้องถิ่นต้องทำ 6 ข้อ: เพราะเป็นหน้าที่ตามกฎหมายของพระสังฆาธิการ (ตามกฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 24 พ.ศ. 2541) เพื่อให้การบริหารจัดการวัดทั่วประเทศมีมาตรฐานเดียวกัน

(Standardization) ทั้ง 6 ด้านนี้คือ ตัวชี้วัดประสิทธิภาพ (KPI) ของพระสังฆาธิการทุกระดับ หากละเลยถือเป็นการละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ตามจริยาพระสังฆาธิการ การวิเคราะห์เชิงวิชาการได้แสดงทัศนะว่าการบริหารงานคณะสงฆ์ร้อยเอ็ดต้องเน้นความโปร่งใสและสร้างศรัทธาด้วยการทำงานเชิงรุก โดยเฉพาะด้านการสาธารณสงเคราะห์เพื่อดึงชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกับวัดมากขึ้น ความสำคัญของบทบาท 6 ด้าน คือการที่พระสังฆาธิการต้องปฏิบัติหน้าที่ตามภารกิจทั้ง 6 ด้าน ไม่เพียงแต่เป็นข้อบังคับทางกฎหมาย แต่ยังเป็นกลไกในการรักษาความมั่นคงของสถาบันศาสนาท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของสังคมสมัยใหม่ (พระธรรมกิตติวงศ์, 2550)

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง การส่งเสริมพระพุทธศาสนาตามทัศนะของพระเทพวชิรวิมล (สายัณห์ ศรีสุระ) ในจังหวัดร้อยเอ็ด มีข้อค้นพบที่ทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่และมีคุณค่าทางวิชาการ สามารถนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป จึงนำมาอภิปรายผล เพื่อให้ตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังต่อไปนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการส่งเสริมพระพุทธศาสนา แนวคิดการส่งเสริมพระพุทธศาสนาในสังคมไทยมีรากฐานมาจากหลัก "ธรรมานุภาพ" และการรักษา "พรหมจรรย์" ให้ยั่งยืน โดยมีกลไกสำคัญคือการบูรณาการระหว่างพุทธบริษัท 4 ในลักษณะประสานความร่วมมือตามหลัก "สัปปุรุษธรรม" และ "อปริหานิยธรรม" เพื่อป้องกันความเสื่อมและสร้างความเจริญแก่สังฆมณฑล ในเชิงโครงสร้าง การส่งเสริมแบ่งออกเป็น 2 มิติหลัก คือ มิติทางจิตวิญญาณที่เน้นการสืบทอดพระธรรมวินัยผ่านการเรียนรู้ การปฏิบัติและมิติทางรูปแบบที่เน้นการทำนุบำรุงศาสนสถานและศาสนวัตถุ โดยมีสถาบันพระมหากษัตริย์ทรงเป็นเอกอัครศาสนูปถัมภกตามรัฐธรรมนูญ ซึ่งส่งผลให้การส่งเสริมศาสนาในประเทศไทยมีลักษณะเป็นระบบราชการคณะสงฆ์ที่ชัดเจน ปัจจุบันแนวคิดนี้ได้วิวัฒนาการสู่การเป็น "บวร" เพื่อให้วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน การส่งเสริมจึงไม่ใช่เพียงการรักษาพิธีกรรม แต่คือการประยุกต์ใช้พุทธธรรมเพื่อแก้ปัญหาสังคม พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และสร้างสันติสุขอย่างยั่งยืน โดยมีภารกิจ 6 ด้านของคณะสงฆ์เป็นกรอบการดำเนินงานมาตรฐานเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการบริหารจัดการเชิงพุทธยุคใหม่ สอดคล้องกับงานวิจัยของพระอุดมสิทธินายก (กำพล คุณงฺกโร) (2563) ได้ศึกษาเรื่อง การบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักพุทธธรรม ผลการศึกษาพบว่า การบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักพุทธธรรม คือการบริหารจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยบูรณาการหลักการที่สำคัญ 2 ประการ คือ ทฤษฎีการบริหาร POCCC กับหลัก 4 ส. เพื่อให้เกิดการเผยแผ่ที่มีคุณภาพ อันได้แก่ การการวางแผน โดยชี้แจงวัตถุประสงค์และเป้าหมายให้ชัดเจน ให้เกิดความร่วมมือ เกิดความกล้าหาญยินดีและเบิกบานในการเผยแผ่จากนั้นจัดองค์การ ให้เป็นไปตามบริบททางสังคมของหน่วยงานเอื้อต่อการเผยแผ่ โดยกำหนดตัวบุคคลตำแหน่งและภารงานให้จัดเจน สร้างแรงบันดาลใจ เชิญชวน ชักชวนให้ร่วมอุดมการณ์ในการเผยแผ่ ประการต่อมาสั่งการ ด้วยความชัดเจน ชวนให้ปฏิบัติตาม และเป็นคำสั่งชอบด้วยหลักการ ประการต่อมา ประสานงาน อย่างถูกต้องชัดเจน ทั้งกับบุคลากรในองค์กรหรือหน่วยงานภายนอก ให้บุคคลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องยินดีให้ความร่วมมือในการเผยแผ่อย่างเต็มที่จากนั้นการควบคุม กิจกรรมและกระบวนการเผยแผ่อย่างจริงจัง โดยมีการกำหนดระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ ที่สำคัญสำหรับการเผยแผ่

2. การส่งเสริมพระพุทธศาสนาตามทัศนะของพระเทพวชิรวิมล (สายัณห์ ศรีสุระ) ในจังหวัดร้อยเอ็ด ทัศนะของพระเทพวชิรวิมล (สายัณห์ ศรีสุระ) เจ้าคณะจังหวัดร้อยเอ็ด (ธรรมยุต) มุ่งเน้นไปที่การสร้าง "ศรัทธาปัญญา" มากกว่าศรัทธาที่ปราศจากเหตุผล ท่านมีมุมมองว่าการส่งเสริมพระพุทธศาสนาในจังหวัดร้อยเอ็ดต้องเริ่มจากการพัฒนา "บุคลากรสงฆ์" ให้มีคุณภาพตามหลักธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด เพื่อเป็นแบบอย่างให้แก่อุบาสกอุบาสิกา ท่านเน้นย้ำการบริหารงานวัดมิ่งเมืองและวัดในเครือข่ายให้เป็น "สัปปายะ" คือมีความพร้อมทั้งด้านที่อยู่อาศัย อาหาร ธรรมะ และบุคคล เพื่อดึงดูดให้ประชาชนเข้าหาธรรมะได้ง่ายขึ้น ในด้านการบริหาร

ท่านมองว่าพระสังฆาธิการยุคใหม่ต้องมีความรู้เท่าทันเทคโนโลยีและสถานการณ์โลก แต่ยังคงอัตลักษณ์ความเป็นพระป่าสายกัมมัฏฐานที่สงบเรียบง่าย ทัศนะของท่านให้ความสำคัญกับ "งานศาสนศึกษา" เป็นอันดับต้นๆ เพราะเชื่อว่ารากฐานของศาสนาคือความรู้ที่ถูกต้อง (สัมมาทิฏฐิ) นอกจากนี้ท่านยังส่งเสริมการนำทุนทางวัฒนธรรมของชาวร้อยเอ็ด เช่น ประเพณีฮีตสิบสอง มาเป็นเครื่องมือในการเผยแผ่ธรรมะเชิงรุก เพื่อให้พระพุทธศาสนาเข้าไปอยู่ในวิถีชีวิตจริงของชาวบ้าน ไม่ใช่เพียงแค่อยู่ในวัดเพียงอย่างเดียว ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสนิท ยืนศักดิ์ และคณะ (2562) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความเชื่อและโลกทัศน์ในชุมชนแม่ใสผ่านวรรณกรรมมุขปาฐะ ผลการศึกษาพบว่า วรรณกรรมมุขปาฐะจัดอยู่ในวรรณกรรมมุขปาฐะประเภทภาษิต ซึ่งเป็นคำกล่าวที่มีการสืบทอด ต่อกันมาในหลายรูปแบบ เช่น สำนวนสุภาษิต คำพังเพย และสำนวนโวหารทั่ว ๆ ไป และประเภทความเชื่อและโชคลางเป็นความเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์ที่แฝงอยู่ในขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิต โดยแบ่งเป็นบทร้อง ในพิธีกรรม จำนวน 7 เรื่อง และภาษิต จำนวน 9 บท ซึ่งวรรณกรรมมุขปาฐะที่ได้ทำการศึกษานั้น สามารถสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อและโลกทัศน์ของคนในชุมชน บ้านแม่ใส ดังนี้ ด้านความเชื่อแบ่งเป็น 2 ด้านย่อย คือ 1) ความเชื่อในด้านการให้กำลังใจ และ 2) ความเชื่อในการดำเนินชีวิตและการประกอบสัมมาอาชีพ ซึ่งด้านความเชื่อ ในการให้กำลังใจจะปรากฏในพิธีสืบชะตาหมู่บ้านและการส่งเคราะห์หมู่บ้าน การเลี้ยง ผีเจ้าบ้าน พิธีส่งเคราะห์ผู้ป่วย หรือผู้หายป่วย การฮ้องขวัญหรือการเรียกขวัญ และความเชื่อในการดำเนินชีวิตและการประกอบสัมมาอาชีพจะปรากฏในการทำนา จับปลาและตีมีดสำหรับโลกทัศน์ที่ได้สะท้อนออกมาจากวรรณกรรมมุขปาฐะนั้น แบ่งเป็นด้านการทำงานและลักษณะของคนที่ไม่ควรคบ

3. วิเคราะห์การส่งเสริมพระพุทธศาสนาตามทัศนะของพระเทพวชิรวิมล (สายัณห์ ศรีสุระ) ในจังหวัดร้อยเอ็ด จากการวิเคราะห์พบว่า การดำเนินงานของพระเทพวชิรวิมลเป็นการใช้กลยุทธ์ "เชิงบูรณาการ" ที่สอดคล้องกับภารกิจ 6 ด้านตาม พรบ.คณะสงฆ์อย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะในด้าน "สาธารณสงเคราะห์" และ "การเผยแผ่" ที่ท่านเปลี่ยนจากตั้งรับมาเป็นการเข้าถึงชุมชนผ่านโครงการพัฒนาต่างๆ ในเขตจังหวัดร้อยเอ็ด การวิเคราะห์ตามหลักพบว่าท่านใช้ "จุดแข็ง" ของคณะสงฆ์ธรรมยุตที่มีความเคร่งครัดในสิกขาบท มาสร้างความเชื่อมั่นให้กับพุทธบริษัทในพื้นที่ ทัศนะของท่านไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการรักษาจารีต แต่มีการปรับใช้ "พุทธบริหารจัดการสมัยใหม่" โดยใช้หลัก ธรรมาธิปไตย ในการตัดสินใจและแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในหมู่สงฆ์ การที่ท่านให้ความสำคัญกับบทบาท 6 ด้าน มิใช่เพียงเพราะเป็นข้อบังคับทางกฎหมาย แต่ท่านวิเคราะห์ว่าเป็นเครื่องมือเชิงระบบที่ครอบคลุมการพัฒนาวัดในทุกมิติ ผลจากการวิเคราะห์ยังชี้ให้เห็นว่า ท่านสามารถประสานพลังจากภาคส่วนต่างๆ ในจังหวัดร้อยเอ็ด ทั้งราชการและเอกชน ให้เข้ามาร่วมอุปถัมภ์ศาสนกิจได้อย่างกลมกลืน ส่งผลให้พระพุทธศาสนาในจังหวัดร้อยเอ็ดมีเสถียรภาพและสามารถตอบโจทย์ความต้องการทางจิตวิญญาณของคนทุกวัยได้อย่างมีประสิทธิภาพสอดคล้องกับงานวจิจัยของ มาลี ไพรสน และ พระครูพิพิธสุตาทร (2563) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้าในบริบทพหุวัฒนธรรมอินเดีย ผลการศึกษาพบว่า ในสังคมอินเดียยุคพุทธกาลมีกลุ่มแนวคิดทางลัทธิศาสนาและความเชื่อเกิดขึ้นถึง 62 กลุ่ม ซึ่งล้วนเป็นมิจฉาทิฏฐิและครอบงำผู้คนทุกระดับชั้นวรรณะอยู่ในเวลานั้น กลุ่มแนวคิดเหล่านี้มีผลอย่างสำคัญต่อขบวนการขับเคลื่อนงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้า ส่วนแนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้านั้นมีเป้าหมายเพื่อการเผยแผ่ธรรมให้ ปวงชนได้รับประโยชน์และความสุข และเพื่อให้พระพุทธศาสนามีความบริบูรณ์ ตั้งมั่นและ แผ่ไพศาล จึงมีหลักการเคลื่อนไหวทั้งเชิงรุกและเชิงบูรณาการในการขับเคลื่อน จนสามารถบรรลุเป้าหมายได้ภายในพุทธุปบาทกาลของพระองค์กล่าวได้ว่าแนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้านั้น แท้จริงแล้วเป็นกระบวนการปลดปล่อยมนุษยชาติ จากข่ายของความหลงผิดไปสู่อิสรภาพที่แท้และยังเป็นการทำลายมิจฉาทิฏฐิของกลุ่มอัญเดียรถีย์ที่เคยรุ่งเรืองให้อับแสงลงอีกด้วย ดังพระพุทธอุทานใน อุปปัชชันติสูตร อันเป็นการยืนยันชัดเจนว่า พระพุทธศาสนานั้นมีบทบาทผูกพันกับสังคมมา

โดยตลอดตั้งแต่พุทธประสงค์แรกเริ่มของพระพุทธเจ้าผู้ให้กำเนิดพระพุทธศาสนาแล้ว ดังนี้ 1) ควรมีการศึกษายุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในบริบทวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมอื่น ๆ ในโลกยุคปัจจุบัน ทั้งกลุ่มประเทศในโลกตะวันตก และอาเซียนเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน 2) องค์กรทางพุทธศาสนาควรทบทวนองค์ ความรู้ว่าด้วยแนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้าเพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในโครงการเผยแผ่พระพุทธศาสนา การฟื้นฟูกระบวนการเข้าสู่โลกุตรธรรม การนำหลักคำสอน ระดับจริยธรรมไปประยุกต์ใช้ในกระบวนการสร้างสันติภาพและสันติสุข ฯลฯ รวมทั้ง การพัฒนาเครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาในพื้นที่ภูมิภาคอาเซียนและสากลเพื่อนำไปสู่ ความเข้มแข็งของพระพุทธศาสนา

สรุป

1) แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการส่งเสริมพระพุทธศาสนาเน้นไปที่การประยุกต์ใช้หลักธรรมคำสอนให้เข้ากับบริบทสังคมสมัยใหม่ และการบริหารจัดการองค์กรทางศาสนาอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมุ่งเน้นการเผยแผ่และการปฏิบัติธรรมเพื่อพัฒนาคุณธรรมและสันติสุขในชีวิต

2) การส่งเสริมพระพุทธศาสนาในจังหวัดร้อยเอ็ด ตามทัศนะของพระเทพวชิรวิมล (สายัณห์ ศรีสุระ) เน้นการขับเคลื่อน ภารกิจคณะสงฆ์ 6 ด้าน ได้แก่ ด้านการปกครอง ด้านศาสนศึกษา ด้านการเผยแผ่ ด้านสาธารณูปการ ด้านสาธารณสงเคราะห์ และการศึกษาสงเคราะห์ มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาพระสงฆ์ ศาสนสถาน และประชาชนให้มีคุณธรรมและความเข้มแข็งทางปัญญา พร้อมเป็นแกนหลักในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนในพื้นที่

3) แนวคิดการส่งเสริมพระพุทธศาสนาในจังหวัดร้อยเอ็ด ตามทัศนะของพระเทพ วชิรวิมล (สายัณห์ ศรีสุระ) เน้นการประยุกต์หลักธรรมให้เข้ากัการใช้เทคโนโลยีและสื่อสมัยใหม่ในการเผยแผ่ มุ่งเน้นการพัฒนา "ประชาชน" ให้มีคมรู้คู่คุณธรรม และสร้าง "องค์กรสงฆ์" ให้เข้มแข็ง พร้อมกับมีธรรมาภิบาล เพื่อเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณและสังคมอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาพบว่าการส่งเสริมพระพุทธศาสนาตามทัศนะของพระเทพวชิรวิมล (สายัณห์ ศรีสุระ) ในจังหวัดร้อยเอ็ด ทางด้านการปกครองคณะสงฆ์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ไม่มีความแตกต่างกันมากนัก เพราะคณะสงฆ์ได้ยึดหลักพระธรรมวินัยเดียวกันเป็นฐานในการกำหนดระบบการปกครองบริหารงานคณะสงฆ์ที่พบแตกต่างกันบ้าง ก็ในส่วนรายละเอียดปลีกย่อยเพื่อความเหมาะสมตามยุคตามสมัย อาจจะมีบ้างในส่วนการแยกนิกาย ซึ่งนั่นก็ถือเป็นธรรมดาของทุกศาสนา แต่เนื่องจากพุทธศาสนามีพระธรรมวินัยเป็นฐานรองรับเป็นบรรทัดฐาน แม้จะต่างนิกายกัน โครงสร้างการบริหาร การจัดการคณะสงฆ์ก็มีลักษณะที่สอดคล้องกัน และโดยเฉพาะอย่างยิ่งการปกครองคณะสงฆ์ไทย แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคตามสมัย ก็ยังยึดหลักพระธรรมวินัยเป็นขอบเขตในการพิจารณาปรับปรุงเปลี่ยนแปลง แนวคิดและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ของพระเทพโสภณ ตลอดถึงการดำเนิน กิจการคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์จังหวัดร้อยเอ็ด ธ. ก็มีกรอบการดำเนินการในลักษณะเดียวกันกับกฎมหาเถรสมาคมวิวัฒนาการการปกครองคณะสงฆ์ไทยโดยรวมและอยู่ในขอบเขตพระธรรมวินัย พร้อมกันนั้นก็ยังเอื้อเฟื้อต่อกฎหมายบ้านเมือง การบริหารจัดการคณะสงฆ์ต้องมีความพร้อมทั้งด้านวิทยาการสมัยใหม่เพื่อปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้การบริหารจัดการก้าวหน้าทันโลกทันเหตุการณ์สอดคล้องกับการบริหารราชการบ้านเมือง ต้องพยายามให้มีความคล่องตัว การปกครองบริหารคณะ สงฆ์จึงจะมีศักยภาพสูง จะนำให้องค์กรสงฆ์มีโอกาสพัฒนา มีการปกครองที่เข้มแข้ง ยืนหยัดมั่นคงดำรงไว้ซึ่งพระธรรมวินัยตลอดไป

สิ่งที่ควรศึกษาเพิ่มเติมนอกเหนือจากงานวิจัยนี้ คือ

1. การยกระดับการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมสู่มาตรฐานวิชาชีพ ค0วรมีการบูรณาการหลักสูตรนักธรรมและบาลีให้เข้ากับทักษะที่จำเป็นในยุคดิจิทัล โดยพระเทพวชิรวิมลเน้นว่า "ศาสนทายาทต้องมีความรู้ที่เท่าทันโลก" ข้อเสนอแนะคือควรส่งเสริมให้วัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ไม่ใช่แค่สอนหลักธรรมพื้นฐาน แต่รวมถึงการจัดการศึกษาเชิงวิพากษ์และการใช้เทคโนโลยีเพื่อการเผยแผ่ธรรมะอย่างสร้างสรรค์

2. การสร้างเครือข่ายบูรณาการ "บวร" เชิงรุกในงานสาธารณสงเคราะห์ ข้อเสนอแนะคือการเปลี่ยนบทบาทจาก "วัดตั้งรับ" เป็น "วัดเชิงรุก" โดยใช้โมเดลความร่วมมือระหว่าง บ้าน วัด และโรงเรียน/ราชการ (บวร) ให้เข้มแข็งขึ้น โดยเฉพาะในจังหวัดร้อยเอ็ดที่มีชุมชนเกษตรกรรมเป็นหลัก วัดควรเข้ามามีบทบาทในการเป็นที่ปรึกษาด้านสุขภาพจิตและการพัฒนาสัมมาอาชีพตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้พระพุทธศาสนาเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างพื้นฐานในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในท้องถิ่น

3. การธำรงอัตลักษณ์พระป่าวิปัสสนากัมมัฏฐานควบคู่กับการจัดการวัดอย่างเป็นระบบ ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ ข้อเสนอแนะสำคัญคือการรักษาจุดแข็งของคณะสงฆ์ธรรมยุตในเรื่อง "ความเคร่งครัดในพระธรรมวินัย" และการปฏิบัติวิปัสสนา แต่ต้องปรับปรุงการบริหารจัดการวัดให้มีความโปร่งใส ตรวจสอบได้ และเป็นระบบตามภารกิจ 6 ด้านของพระสังฆาธิการ เพื่อสร้างศรัทธาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของปัญญาและความเชื่อมั่นจากสาธุชน

เอกสารอ้างอิง

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). (2550). คำวัด: พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: เลี่ยงเชียง.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2551). พระพุทธศาสนาในอาเซีย. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.

พระอุดมสิทธินายก (กำพล คุณงฺกโร). (2563). การบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักพุทธธรรม. วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์. 2(3), 65.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2534). พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถาแปล ชุด 91 เล่ม. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

มาลี ไพรสน และ พระครูพิพิธสุตาทร. (2563). การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้าในบริบทพหุวัฒนธรรมอินเดีย. วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ. 5(5), 93-94.

วัดมิ่งเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด. (2567). ประวัติ พระเทพวชิรวิมล (สายัณห์ ปญฺญาวชิโร). ร้อยเอ็ด: สำนักงานวัดมิ่งเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด.

สนิท ยืนศักดิ์, เยาวรัตน์ เม็งขาว, และ สุกัญญา เกาะวิวัฒนากุล. (2562). ความเชื่อและโลกทัศน์ในชุมชนแม่ใสผ่านวรรณกรรมมุขปาฐะ. วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา. 27(53), 188-189.

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. (2554). การศึกษาพุทธศาสนากับการพัฒนา. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา.

รูปแบบการส่งเสริมดนตรีพื้นบ้านตามหลักพุทธสุนทรียศาสตร์ในจังหวัดร้อยเอ็ด
The Promotion Model of Folk Music Based on Buddhist Aesthetics in Roi Et Province

วิทยา สุทธิจันทร์
Wittaya Suttijantr
บุญร่วม คำเมืองแสน
Boonruam Khammuangsaen
อุทัย กมลศิลป์
Uthai Kamonsil
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Mahamakut Buddhist University
E-mail: pochai002@gmail.com

Received: 23 September 2025; Revised: 5 March 2026; Accepted: 4 April 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อ1) เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีการส่งเสริมดนตรีพื้นบ้านในจังหวัดร้อยเอ็ด 2) เพื่อศึกษาหลักพุทธสุนทรียศาสตร์ และ 3) เพื่อวิเคราะห์รูปแบบการส่งเสริมดนตรีพื้นบ้านตามหลักพุทธสุนทรียศาสตร์ในจังหวัดร้อยเอ็ด เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก กลุ่มเป้าหมาย จำนวน 20 รูป/คน การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา

ผลจากการวิจัยพบว่า :

1. แนวคิดทฤษฎีการส่งเสริมดนตรีพื้นบ้านในจังหวัดร้อยเอ็ด สามารถบูรณาการร่วมกันในการใช้ทฤษฎีทุนทางวัฒนธรรม และควรส่งเสริมด้วยแนวคิด สืบสานจิตวิญญาณ ผสานร่วมสมัย และสร้างมูลค่าอย่างยั่งยืน โดยเน้นการรักษาเอกลักษณ์ทางปัญญาที่เชื่อมโยงกับพุทธสุนทรียศาสตร์และวิถีชุมชน ควบคู่ไปกับการปรับประยุกต์รูปแบบการนำเสนอให้เข้ากับยุคสมัยเพื่อดึงดูดคนรุ่นใหม่ และผลักดันให้ดนตรีพื้นบ้านเป็นต้นทุนทางวัฒนธรรมที่สร้างอาชีพและศักดิ์ศรีให้กับท้องถิ่นอย่างเป็นรูปธรรม

2 หลักพุทธสุนทรียศาสตร์ คือการรักษาความสมดุลระหว่างความบันเทิงที่จับต้องได้กับความสงบทางจิตวิญญาณครับ โดยแบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือด้านความงามทางโลกิยะ คือความงามที่สัมผัสได้ด้วยตาและหู เป็นประตูแรกที่ดึงดูดคนให้เข้าหาดนตรีพื้นบ้าน รูปแบบการส่งเสริม เน้นความประณีตของรูปและเสียง และด้านความงามทางโลกุตตระ คือความงามที่ข้ามพ้นแค่ความสนุกไปสู่ความสงบ สติ และปัญญา รูปแบบการส่งเสริมเน้นการใช้ดนตรีเป็นเครื่องมือ "ขัดเกลาจิตใจ

3. วิเคราะห์รูปแบบการส่งเสริมดนตรีพื้นบ้านตามหลักพุทธสุนทรียศาสตร์ในจังหวัดร้อยเอ็ด คือ พุทธสุนทรียศาสตร์ในดนตรีพื้นบ้านที่ควรส่งเสริมมี 3 รูปแบบหลัก คือ ความงามในศีล ส่งเสริมจริยธรรมและฮีตครองท้องถิ่น ความงามในสมาธิ กระบวนการฝึกฝนและบรรเลงที่สร้างความจดจ่อสงบนิ่งทั้งผู้เล่นและผู้ฟัง และ ความงามในปัญญา การใช้เสียงดนตรีสะท้อนสัจธรรมของชีวิตและการปล่อยวาง) ซึ่งทั้งสามส่วนนี้จะเปลี่ยนดนตรีจากความบันเทิงประโลมโลกให้กลายเป็นเครื่องมือขัดเกลาจิตใจอย่างสมบูรณ์

คำสำคัญ : รูปแบบการส่งเสริม, โหวด, หลักพุทธสุนทรียศาสตร์

Abstract

This research aims to 1) study the theoretical concepts of promoting folk music in Roi Et province, 2) study the principles of Buddhist aesthetics, and 3) analyze the models of promoting folk music according to Buddhist aesthetics in Roi Et province. This is qualitative research using in-depth interviews with a target group of 20 individuals. Data analysis was conducted descriptively.

The research findings revealed:

1. The theoretical concepts of promoting folk music in Roi Et province can be integrated with the theory of cultural capital and should be promoted with the concepts of preserving the spirit, blending with the modern era, and creating sustainable value. This emphasizes maintaining the intellectual identity linked to Buddhist aesthetics and community lifestyles, while adapting presentation styles to modern times to attract younger generations and push folk music to become a tangible cultural asset that creates jobs and dignity for the local community.

2. The principles of Buddhist aesthetics involve maintaining a balance between tangible entertainment and spiritual tranquility. This is divided into two levels: worldly beauty, which is beauty perceived through sight and sound and serves as the first gateway to folk music; the promotion model emphasizes the refinement of form and sound; and transcendental beauty, which transcends mere enjoyment and leads to peace, mindfulness, and wisdom. The promotion model emphasizes using music as a tool for this. "Refining the Mind

3. Analyzing the models of promoting folk music according to Buddhist aesthetics in Roi Et Province: There are three main forms of Buddhist aesthetics in folk music that should be promoted: beauty in morality (promoting ethics and local traditions), beauty in meditation (the process of training and performance that creates focus and stillness in both players and listeners), and beauty in wisdom (using music to reflect the truths of life and letting go). These three aspects will transform music from mere entertainment into a complete tool for refining the mind."

Keywords: Promotion Model, Vod, Buddhist Aesthetics

บทนำ

การเรียบเรียงประเด็นการส่งเสริมดนตรีพื้นบ้านตามหลักพุทธสุนทรียศาสตร์ในบริบทของจังหวัดร้อยเอ็ด เพื่อนำไปสู่การอนุรักษ์และพัฒนาอย่างยั่งยืน มีเนื้อหาครอบคลุมประเด็นสำคัญ มุมมองพุทธศาสนาต่อดนตรี (พุทธสุนทรียศาสตร์) พุทธศาสนามิได้ปฏิเสธดนตรี แต่ให้ความสำคัญกับ "เจตนา" และ "ผลลัพธ์" ของการเสพศิลปะ พุทธสุนทรียศาสตร์ (Buddhist Aesthetics) มองว่าดนตรีควรเป็นไปเพื่อการขัดเกลาจิตใจ มิใช่เพื่อความมัวเมาในกามคุณ (Sensual Pleasures) โดยเน้นความสงบ (Peace) ความประสานสอดคล้อง (Harmony) และการใช้เสียงเพื่อดึงจิตให้เข้าสู่สภาวะแห่งสติและปัญญา (วิชัย โชควิวัฒน, 2566) ดนตรีในมิตินี้จึงเป็น "กัลยาณศิลป์" ที่เชื่อมโยงความงามทางสุนทรียภาพเข้ากับความดีงามทางจริยธรรม สถานภาพดนตรีพื้นบ้านในจังหวัดร้อยเอ็ดเป็นศูนย์กลางของดนตรีพื้นบ้านอีสาน โดยเฉพาะ "โหวด" ซึ่งเป็นเครื่องดนตรีประจำจังหวัด และ "หมอลำกลอน" ที่แฝงไว้ด้วยคติธรรมในฮีตสิบสองครองสิบสี่ (สมศักดิ์ คณานุรักษ์, 2567) ดนตรีพื้นบ้านร้อยเอ็ดมีเอกลักษณ์ของการเป็นสื่อกลางทางสังคมที่เชื่อมโยงผู้คนเข้ากับสถาบันสงฆ์ผ่านงานบุญประเพณี เช่น งานบุญข้าวจี่หรืองานบุญผะเหวด สภาพปัญหาที่พบในปัจจุบันแม้จะมีความพยายามในการรักษา แต่ดนตรีพื้นบ้านร้อยเอ็ดยังประสบปัญหาสำคัญ คือการถูกทำให้เป็นสินค้า (Commodification) เพื่อความบันเทิงเชิงพาณิชย์เพียงอย่างเดียว จนขาดจิตวิญญาณเดิมที่เคยรับใช้ชุมชนและศาสนา (สุรพล เนรัญชร, 2565) นอกจากนี้ เยาวชนรุ่นใหม่ยังขาดความเชื่อมโยงระหว่าง "ทักษะการเล่น" กับ "ความเข้าใจในคุณค่าเชิงนามธรรม" ทำให้ดนตรีพื้นบ้านลดสถานะลงเหลือเพียงการแสดงที่ขาดรากฐานทางจิตปัญญา

เหตุผลและความสำคัญในการศึกษา การศึกษาการส่งเสริมดนตรีตามหลักพุทธสุนทรียศาสตร์ จึงมีความสำคัญในการสร้าง "โมเดลการพัฒนา" ที่สมดุล เพื่อเปลี่ยนจากดนตรีที่เร่งเร้ากิเลสมาเป็นการส่งเสริมสุขภาวะทางปัญญา (Spiritual Well-being) การนำหลักพุทธธรรมมาบูรณาการจะช่วยให้ดนตรีพื้นบ้านร้อยเอ็ดมีอัตลักษณ์ที่เข้มแข็ง เป็นเครื่องมือสร้างสมาธิและขัดเกลาจริยธรรมในสังคมร่วมสมัย (จตุรนต์ ธีรพงศ์สถิต, 2568)

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้นผู้วิจัยเกิดความสนใจที่จะศึกษารูปแบบการส่งเสริมดนตรีพื้นบ้านตามหลักพุทธสุนทรียศาสตร์ในจังหวัดร้อยเอ็ดต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1) เพื่อศึกษาแนวคิดการส่งเสริมดนตรีพื้นบ้านในจังหวัดร้อยเอ็ด
2) เพื่อศึกษาหลักพุทธสุนทรียศาสตร์
3) เพื่อวิเคราะห์รูปแบบการส่งเสริมดนตรีพื้นบ้านตามหลักพุทธสุนทรียศาสตร์ในจังหวัดร้อยเอ็ด

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการส่งเสริมดนตรีพื้นบ้านตามหลักพุทธสุนทรียศาสตร์ในจังหวัดร้อยเอ็ด ใช้รูปแบบงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในการวิเคราะห์ข้อมูลจึง ต้องใช้เทคนิคในการตรวจสอบด้านวิธีการรวบรวมข้อมูลจากแหล่งที่มาของข้อมูล เพื่อรวบรวมข้อมูลเป็นเรื่องเดียวกัน โดยใช้วิธีการค้นคว้าแบบวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ประกอบด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth interview) และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านดนตรีพื้นบ้านอีสาน จำนวน 6 คน กลุ่มนักวิชาการด้านคุณวิทยาและสุนทรียศาสตร์ จำนวน 9 รูป/คน กลุ่มศิลปิน จำนวน 5 คน รวมจำนวนทั้งสิ้น

20 รูป/คน ซึ่งเป็นผู้มีความรู้ความสามารถในการวิเคราะห์ ส่งเสริมดนตรีพื้นบ้านตามหลักพุทธสุนทรยศาสตร์ในจังหวัดร้อยเอ็ด เพื่อทำการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยทำการเลือกแบบเจาะจง (Purpose Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) การวิเคราะห์ข้อมูลวิธีการเชิงคุณภาพเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลแบบบรรยายและพรรณนา (Descriptive Research) ในการนำเสนอ ข้อมูลการวิจัยจะอยู่ในลักษณะการพรรณนาความ (Descriptive presentation)

ผลการวิจัย

1) แนวคิดการส่งเสริมดนตรีพื้นบ้านในจังหวัดร้อยเอ็ด อัตลักษณ์ของดนตรีพื้นบ้านร้อยเอ็ดมีความโดดเด่นที่โหวดเครื่องดนตรีประเภทเป่าที่มีกำเนิดจากภูมิปัญญาการละเล่น "โบกธนูโหวด" ในงานบุญบั้งไฟ ผสานกับวงกลองยาวและหมอลำที่มีท่วงทำนองกระชับ เร้าใจ สะท้อนถึงวิถีชีวิตเกษตรกรรมที่เรียบง่ายแต่เปี่ยมด้วยศรัทธาในพุทธศาสนา ปัจจุบันพบ ปัญหาการลดทอนคุณค่า เหลือเพียงความบันเทิงเชิงพาณิชย์ที่เน้นความสนุกสนานจนขาดการเชื่อมโยงกับมิติจิตวิญญาณและจริยธรรมแบบดั้งเดิม จึงจำเป็นต้องมี แนวคิดการส่งเสริมตามหลักพุทธสุนทรียศาสตร์ เพื่อยกระดับดนตรีให้เป็นเครื่องมือขัดเกลาจิตใจ โดยมุ่งเน้นการสร้างสุนทรียภาพที่สงบและมีสติแทนการมัวเมาในกามคุณ การส่งเสริมนี้ไม่เพียงแต่รักษาทักษะการเล่น แต่ยังเป็นการรักษาฐานรากทางปัญญาให้คงอยู่ในจิตสำนึกของคนรุ่นใหม่ท่ามกลางกระแสสังคมโลก

2) หลักพุทธสุนทรียศาสตร์มองความงามในฐานะที่เป็นอุปกรณ์ หรือเครื่องมือทางปัญญา มิใช่จุดหมายปลายทางในตัวเอง โดยเน้นความงามที่เกิดจากความบริสุทธิ์ สะอาด และสงบ อันนำไปสู่การขัดเกลาจิตใจให้หลุดพ้นจากกิเลส ในส่วนของดนตรีนั้นพุทธศาสนามองว่า เสียง มีอิทธิพลต่อสภาวะจิตใจอย่างยิ่ง หากเป็นดนตรีที่เร้ากามคุณมัวเมาจะถือเป็นปฏิปักษ์ต่อการฝึกจิต แต่หากเป็นดนตรีที่จัดวางอยู่บนความพอดี จะกลายเป็นกัลยาณศิลป์ที่ช่วยประคองจิตให้เกิดสมาธิและวิเวก ดนตรีตามแนวทางพุทธจึงมิใช่เพียงความไพเราะที่หูได้รับสัมผัส แต่เป็นความงามที่ประสานสอดคล้องระหว่างเสียงและธรรมะ เพื่อโน้มน้าวใจผู้ฟังให้เข้าถึงสภาวะแห่งสติและปัญญาอันเป็นสุนทรียภาพชั้นสูงที่ยั่งยืน

3) วิเคราะห์รูปแบบการส่งเสริมดนตรีพื้นบ้านตามหลักพุทธสุนทรียศาสตร์ในจังหวัดร้อยเอ็ด เป็นการสังเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาอัตลักษณ์ดนตรีร้อยเอ็ด และหลักพุทธสุนทรียศาสตร์ เพื่อแก้ปัญหาการลดทอนคุณค่าศิลปะให้เหลือเพียงความบันเทิงเชิงพาณิชย์ โดยสามารถจำแนกรูปแบบการส่งเสริมที่เหมาะสมได้ดังนี้

1) รูปแบบเชิงสถาบันสงฆ์และชุมชน จุดแข็งสร้างความเลื่อมใสได้ง่าย ดนตรีทำหน้าที่เป็น "สื่อนำธรรม" เชื่อมโยงจิตใจผู้ฟังเข้ากับความสงบ จุดอ่อนขาดความทันสมัย อาจทำให้วัยรุ่นเข้าถึงยากหากเน้นแต่พิธีกรรมทางศาสนา เหตุผลเชิงวิเคราะห์เพราะเน้นความสงบตามหลักพุทธสุนทรีย์ จึงช่วยขัดเกลาจิตใจได้ดีที่สุด

2) รูปแบบเชิงบูรณาการในสถานศึกษา จุดแข็งสร้างฐานรากปัญญาและทักษะที่ถูกต้องตั้งแต่เยาวชน มีระบบการสืบทอดที่ชัดเจน จุดอ่อนหากเน้นเพียงทักษะการเล่น จะขาดมิติจิตวิญญาณและความซาบซึ้งทางธรรม เหตุผลเชิงวิเคราะห์เพื่อแก้ปัญหาการขาดช่วงของคนรุ่นใหม่ โดยใช้หลักสติและปัญญาในการฝึกฝน

3) รูปแบบเชิงสื่อสร้างสรรค์ดิจิทัล จุดแข็งเข้าถึงคนหมู่มากได้รวดเร็ว ปรับภาพลักษณ์ดนตรีพื้นบ้านให้ร่วมสมัยและน่าสนใจ จุดอ่อนเสี่ยงต่อการถูกบิดเบือนคุณค่าเพื่อยอดเข้าชม จนเสียหลักสุนทรียภาพที่แท้จริง เหตุผลเชิงวิเคราะห์เพราะโลกปัจจุบันเคลื่อนด้วยสื่อ จึงต้องใช้สื่อเป็น "กัลยาณมิตร" ในการเผยแผ่ความงาม

อภิปรายผล

1) แนวคิดการส่งเสริมดนตรีพื้นบ้านในจังหวัดร้อยเอ็ด อัตลักษณ์และการเปลี่ยนผ่าน จากศรัทธาสู่พาณิชย์ ดนตรีพื้นบ้านร้อยเอ็ด โดยเฉพาะ "โหวด" และวงกลองยาว มีรากฐานจากพิธีกรรมทางความเชื่อ แต่ปัจจุบันถูกแปรรูปเป็น "สินค้าทางวัฒนธรรม" เพื่อตอบสนองอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและสื่อบันเทิง ส่งผลให้มิติทางจิตวิญญาณถูกลดทอนลง สอดคล้องกับข้อสังเกตของ สมศักดิ์ คณานุรักษ์ (2567) ที่ระบุว่าดนตรีพื้นบ้านในปัจจุบันเน้น "ความเร็วและแรง" cs) เพื่อดึงดูดความสนใจมากกว่าการถ่ายทอดความสงบทางปัญญา ซึ่งเป็นปัญหาหลักที่ทำให้รากฐานทางจริยธรรมของศิลปะพื้นถิ่นสั่นคลอน

2) หลักพุทธสุนทรียศาสตร์ การนำเสนอประเด็น หลักพุทธสุนทรียศาสตร์ต่อการส่งเสริมดนตรีพื้นบ้าน โดยเชื่อมโยงกับวัตถุประสงค์การวิจัยและการวิพากษ์เชิงวิชาการ สามารถสรุปและเรียบเรียงได้ 1) สุนทรียภาพในฐานะเครื่องมือขัดเกลา จากวัตถุประสงค์ที่มุ่งเน้นการใช้ดนตรีเพื่อพัฒนาจิตใจ พุทธสุนทรียศาสตร์ไม่ได้มองความงามที่ความอลังการ แต่เน้นความงามที่นำไปสู่ "วิสุทธิ" หรือความบริสุทธิ์ (วิชัย โชควิวัฒน, 2566) ประเด็นนี้ได้รับการสนับสนุนจากแนวคิดของ จตุรนต์ ธีรพงศ์สถิต (2568) ที่ระบุว่าดนตรีพื้นบ้านเช่น "เสียงโหวด" มีคุณลักษณะของเสียงที่ทอดยาวและก้องกังวาน ซึ่งหากจัดวางองค์ประกอบให้เหมาะสมจะสามารถเหนี่ยวนำจิตผู้ฟังให้เข้าสู่ภาวะสมาธิได้ง่ายกว่าดนตรีที่ปรุงแต่งด้วยจังหวะกระแทกกระทั้นแบบดนตรีพาณิชย์สมัยใหม่ 2) ดนตรีในฐานะกัลยาณศิลป์กับปฏิปักษ์ทางจิต พุทธศาสนามองว่า "เสียง" เป็นดาบสองคม การวิพากษ์ในมิตินี้แสดงให้เห็นว่าดนตรีพื้นบ้านร้อยเอ็ดในปัจจุบันกำลังก้าวข้ามเส้นแบ่งระหว่าง "กัลยาณศิลป์" ไปสู่ "กามสุนทรีย์" มากขึ้น อภิสิทธิ์ กายแก้ว (2566) ได้โต้แย้งในงานวิจัยว่า การจะกู้คืนคุณค่าของดนตรีพื้นบ้านไม่ได้อยู่ที่การห้ามความสนุกสนาน แต่เป็นการ "กำกับความสนุกด้วยสติ" หรือที่เรียกว่าสุนทรียภาพแห่งความพอดี เพื่อไม่ให้ดนตรีกลายเป็นเครื่องมอมเมาจิตใจจนขาดปัญญา 3) การประสานสอดคล้องระหว่างเสียงและธรรมะ เป้าหมายสูงสุดของการส่งเสริมคือการทำให้ดนตรีพื้นบ้านเป็นสื่อนำสติ สมศักดิ์ คณานุรักษ์ (2567) ได้นำเสนอผลการวิจัยที่ชี้ให้เห็นว่า เมื่อนำดนตรีพื้นบ้านมาใช้ในบริบทของการปฏิบัติธรรมหรือการทำสมาธิ จะช่วยให้ผู้ฟังเข้าถึงสภาวะ "วิเวก" ได้เร็วกว่าการนั่งสมาธิในความเงียบเพียงอย่างเดียวสำหรับผู้เริ่มต้น การศึกษานี้จึงมีน้ำหนักสำคัญในการสนับสนุนว่า การส่งเสริมดนตรีตามหลักพุทธสุนทรียศาสตร์ในร้อยเอ็ด คือการคืน "จิตวิญญาณ" ให้กับเครื่องดนตรี เพื่อให้เกิดสุนทรียภาพชั้นสูงที่ยั่งยืนท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคม (อำนาจ บัวศิริ, 2567) และ 4) พุทธสุนทรียศาสตร์ในฐานะเครื่องมือยกระดับจิตใจ แนวคิดการส่งเสริมต้องอาศัยหลักพุทธสุนทรียศาสตร์เพื่อเปลี่ยนสถานะดนตรีจาก "กามสุข" ให้เป็น "กัลยาณศิลป์" โดย วิชัย โชควิวัฒน (2566) สนับสนุนว่าดนตรีที่สอดคล้องกับพุทธธรรมต้องนำไปสู่ความปล่อยวางและสติ มิใช่การเร้ากิเลส อย่างไรก็ตาม อภิสิทธิ์ กายแก้ว (2566) มีมุมมองที่อาจคัดค้านในเชิงปฏิบัติว่า การนำหลักธรรมมาใช้ในดนตรีพื้นบ้านอาจถูกมองว่า "น่าเบื่อ" สำหรับเยาวชนรุ่นใหม่ หากไม่มีการปรับประยุกต์รูปแบบการนำเสนอให้มีความร่วมสมัย การส่งเสริมจึงต้องสร้างสมดุลระหว่างความบันเทิงที่เป็นกุศลและความงามที่สงบ

3) วิเคราะห์รูปแบบการส่งเสริมดนตรีพื้นบ้านตามหลักพุทธสุนทรียศาสตร์ในจังหวัดร้อยเอ็ด การวิเคราะห์เพื่อกำหนด "รูปแบบการส่งเสริมดนตรีพื้นบ้านตามหลักพุทธสุนทรียศาสตร์" เป็นการตกผลึกข้อมูลจากอัตลักษณ์เฉพาะของร้อยเอ็ดเข้ากับแก่นธรรม เพื่อแก้ปัญหาศิลปะที่ถูกทำให้เป็นเพียงสินค้า โดยสามารถจำแนกและวิพากษ์รูปแบบการส่งเสริมที่เหมาะสมได้ คือ 1) รูปแบบการสืบทอดเชิงพุทธบูรณาการในสถานศึกษา รูปแบบนี้มุ่งเน้นการนำหลักสติมาใช้ในการฝึกทักษะดนตรีพื้นบ้าน (โหวด-แคน) เพื่อแก้ปัญหาเยาวชนขาดช่วงสืบ

ทอดตามวัตถุประสงค์การวิจัย จตุรนต์ ธีรพงศ์สถิต (2568) สนับสนุนว่าดนตรีควรถูกสอนในฐานะการฝึกสมาธิ มิใช่เพียงการจำโน้ต ซึ่งช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนรู้ อย่างไรก็ตาม อภิสิทธิ์ กายแก้ว (2566) โต้แย้งว่าหากโครงสร้างหลักสูตรยังยึดติดกับรูปแบบ "พุทธพิธี" ที่เคร่งครัดเกินไป อาจส่งผลให้ผู้เรียนเกิดแรงต้านและมองว่าดนตรีพื้นบ้านเป็นเรื่องล้าสมัย การส่งเสริมจึงต้องปรับเป็น "สุนทรียสนทนา" ผ่านเสียงดนตรีเพื่อสร้างความร่วมสมัย 2) รูปแบบพื้นที่สุนทรียะเชิงพุทธในงานประเพณีชุมชน เป็นการกู้คืนอัตลักษณ์ดนตรีร้อยเอ็ดจากมิติพาณิชย์กลับสู่มิติ "กัลยาณศิลป์" ในงานบุญประเพณี (เช่น บุญผะเหวด) สมศักดิ์ คณานุรักษ์ (2567) วิเคราะห์ว่ารูปแบบที่แข็งแกร่งที่สุดคือการจัดวางดนตรีพื้นบ้านให้เป็น "เสียงแห่งสติ" ในพื้นที่วัด เพื่อเปลี่ยนพฤติกรรมการเสพดนตรีจากความรื่นเริงที่ขาดสติ มาเป็นการดึงจิตเข้าสู่ความสงบตามหลักพุทธสุนทรียศาสตร์ ทฤษฎีนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ วิชัย โชควิวัฒน (2566) ที่มองว่าศิลปะต้องทำหน้าที่ขัดเกลากิเลส มิใช่กระตุ้นเร้ากิเลสตามกระแสบริโภคนิยม 3) รูปแบบสื่อดิจิทัลสร้างสรรค์ตามแนวทางกัลยาณมิตร เพื่อตอบโจทย์กระแสโลกปัจจุบัน การส่งเสริมผ่านสื่อดิจิทัลเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่ต้องตั้งอยู่บนหลักพุทธสุนทรีย์ที่เน้นความบริสุทธิ์และสาระ อำนาจ บัวศิริ (2567) พบว่าการนำเสนอท่วงทำนองโหวดร้อยเอ็ดผ่านสื่อออนไลน์ในลักษณะ "ดนตรีบำบัดเชิงพุทธ" มีพลังในการโน้มน้าวใจคนรุ่นใหม่และคนเมืองได้มากกว่าการแสดงแบบมหรสพทั่วไป ซึ่งเป็นการใช้สื่อเป็นกัลยาณมิตรในการเผยแพร่ธรรมะและรักษาอัตลักษณ์ท้องถิ่นให้ยั่งยืน และ 4) การสังเคราะห์รูปแบบการส่งเสริมที่ทรงพลังที่สุดคือ "รูปแบบบูรณาการเชิงนิเวศวัฒนธรรม" ที่ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงในวัดหรือโรงเรียน แต่ต้องสร้าง "พื้นที่ที่สาม" เช่น ลานดนตรีธรรมะในชุมชนร้อยเอ็ด ซึ่ง จตุรนต์ ธีรพงศ์สถิต (2568) ยืนยันว่าการฝึกทักษะการเป่าโหวดหรือเล่นพิณโดยแทรกหลักสมาธิ จะช่วยให้คนรุ่นใหม่สืบทอดทั้ง "ศาสตร์" (ทักษะ) และ "ศิลป์" (ปัญญา) ได้อย่างยั่งยืน มากกว่าการส่งเสริมแบบแยกส่วนที่เน้นเพียงความสนุกสนานชั่วคราว

องค์ความรู้ใหม่

สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย การส่งเสริมดนตรีพื้นบ้านตามหลักพุทธสุนทรียศาสตร์ในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยแบ่งตามหลัก 3 ด้าน ดังนี้

1. ด้านความงาม (Aesthetic Aspect) ดนตรีพื้นบ้านอีสาน (Isan Folk Music): ความไพเราะของบทเพลงที่ถ่ายทอดจากธรรมชาติและวิถีชีวิต แสดงออกถึงความเรียบง่ายแต่ลึกซึ้ง

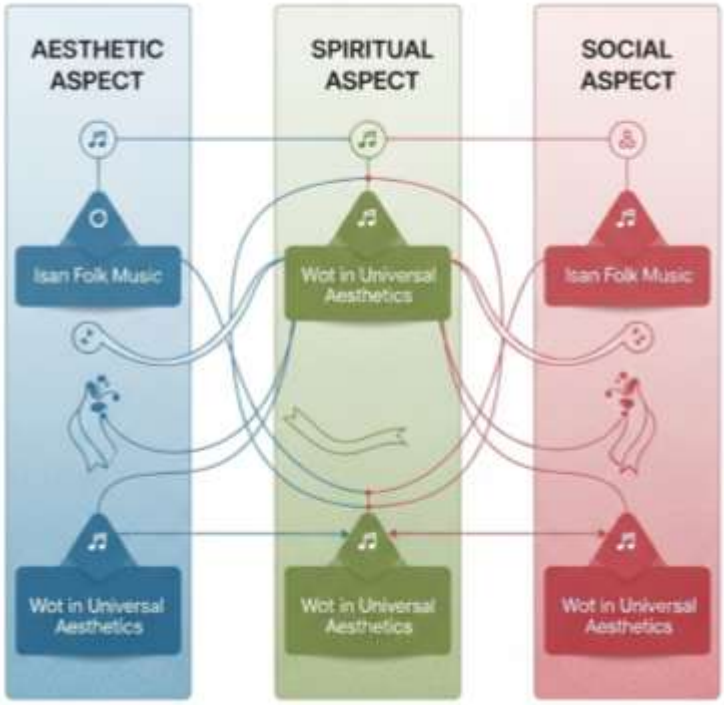
โหวดในสุนทรียสากล (Wot in Universal Aesthetics): การสร้างสรรค์ผลงานร่วมสมัยที่ใช้โหวดเป็นเครื่องดนตรีหลัก ผสมผสานกับดนตรีสากลประเภทต่างๆ เพื่อให้เกิดความงามทางเสียงที่เข้าถึงได้ง่ายในระดับสากล โดยยังคงเอกลักษณ์ทางเสียงของโหวดไว้

2. ด้านจิตวิญญาณ (Spiritual Aspect) ดนตรีพื้นบ้านอีสาน (Isan Folk Music): บทเพลงทำหน้าที่เป็นสื่อในการสะท้อนความเชื่อ พิธีกรรม และคุณธรรมที่ฝังรากลึกในวัฒนธรรมอีสาน แสดงถึงจิตวิญญาณที่สงบและเคารพต่อธรรมชาติ

โหวดในสุนทรียสากล (Wot in Universal Aesthetics): การใช้เสียงโหวดที่สื่อถึงความสงบ ความว่างเปล่า หรือสภาวะทางจิตวิญญาณตามหลักพุทธศาสนา เพื่อสร้างสมาธิและยกระดับจิตใจของผู้ฟังในทุกเชื้อชาติ

3. ด้านสังคม (Social Aspect) ดนตรีพื้นบ้านอีสาน (Isan Folk Music): เป็นเครื่องมือในการรวมกลุ่ม สร้างความสามัคคี และแสดงอัตลักษณ์ของชุมชน ผ่านการเล่นดนตรีในงานเทศกาลหรือพิธีกรรมต่าง ๆ

โหวดในสุนทรียสากล (Wot in Universal Aesthetics): การใช้โหวดเป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมความเข้าใจระหว่างวัฒนธรรม (Intercultural Understanding) และเป็นตัวแทนในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือทางดนตรีกับศิลปินจากทั่วโลก ตามโมเดลดังนี้

ภาพที่ 1 โหวดในสุนทรียสากล (Wot in Universal Aesthetics)

สรุป

สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) แนวคิดทฤษฎีการส่งเสริมดนตรีพื้นบ้านในจังหวัดร้อยเอ็ด มีพื้นฐานจากหลักพุทธสุนทรียศาสตร์ และหลักคุณวิทยา (Axiology) ซึ่งมองว่าความงามของดนตรีไม่ได้มาจากความไพเราะเพียงอย่างเดียว แต่ยังรวมถึงคุณค่าที่ลึกซึ้งกว่านั้น ความงามที่เรียบง่ายและเป็นธรรมชาติ ดนตรีพื้นบ้านร้อยเอ็ด 2) หลักพุทธสุนทรียศาสตร์ใช้หลักพุทธธรรมกับการตรวจสอบพุทธศิลป์ 3) วิเคราะห์รูปแบบการส่งเสริมดนตรีพื้นบ้านตามหลักพุทธสุนทรียศาสตร์ในจังหวัดร้อยเอ็ด คือ การเปลี่ยนผ่านจากการเป็นเพียงเครื่องดนตรีท้องถิ่นมาสู่การเป็นศิลปะที่มีคุณค่าระดับโลกนั้นต้องอาศัยกลยุทธ์ที่รอบด้านและบูรณาการ การวิเคราะห์นี้ชี้ให้เห็นว่าการส่งเสริมที่ประสบความสำเร็จจะต้องไม่ละทิ้งรากเหง้า แต่ต้องนำคุณค่าดั้งเดิมมานำเสนอในบริบทที่สอดคล้องกับยุคสมัย และ 4) องค์ความรู้ใหม่ คือ “ASS MODEL” หมายถึง ด้านความงาม (Aesthetic Aspect) ด้านจิตวิญญาณ (Spiritual Aspect) และด้านสังคม (Social Aspect)

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง การส่งเสริมดนตรีพื้นบ้านตามหลักพุทธสุนทรียศาสตร์ในจังหวัดร้อยเอ็ด ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะการไปใช้ประโยชน์

1) ด้านการศึกษาและพัฒนาหลักสูตร บูรณาการในหลักสูตรสถานศึกษา: ควรนำรูปแบบการส่งเสริมนี้ไปบูรณาการในหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยสอดแทรกวิชาดนตรีพื้นบ้าน (เช่น โหวดและแคน) เข้ากับการเรียนรู้หลักธรรมทางพุทธศาสนา เพื่อให้เยาวชนเข้าใจคุณค่าที่ลึกซึ้งของดนตรี

2) ด้านการสร้างสรรค์และการเผยแพร่ สนับสนุนการสร้างสรรค์ผลงาน: ส่งเสริมให้ศิลปินในท้องถิ่นสร้างสรรค์ผลงานดนตรีพื้นบ้านที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับธรรมะและวิถีชีวิตที่เรียบง่าย โดยอาจมีการจัดประกวดผลงานหรือให้ทุนสนับสนุน

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1) การศึกษาความต้องการและความคิดเห็นของกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย เช่น เยาวชนในโรงเรียน นักท่องเที่ยว หรือผู้สูงอายุ เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาปรับปรุงและพัฒนารูปแบบการส่งเสริมให้เหมาะสมกับแต่ละกลุ่มมากยิ่งขึ้น

2) การเปรียบเทียบผลกระทบของดนตรีพื้นบ้านตามหลักพุทธสุนทรียศาสตร์กับดนตรีสากลที่เน้นการบำบัดทางจิตใจ (Therapeutic Music) เพื่อชี้ให้เห็นถึงความพิเศษและศักยภาพของดนตรีพื้นบ้านในการบำบัดและพัฒนาจิตใจของผู้คน

เอกสารอ้างอิง

จตุรนต์ ธีรพงศ์สถิต. (2568). พุทธศิลป์และดนตรีบำบัด: แนวทางการขัดเกลาจิตใจในสังคมไทยสมัยใหม่. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พุทธศาสตร์ศึกษา.

วิชัย โชควิวัฒน. (2566). สุนทรียภาพแห่งชีวิตตามวิถีพุทธ: จากความว่างสู่เสียงแห่งปัญญา. พระนครศรีอยุธยา: สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์.

สมศักดิ์ คณานุรักษ์. (2567). วัฒนธรรมดนตรีพื้นบ้านร้อยเอ็ด: การสืบทอดและการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21. ร้อยเอ็ด: มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด.

สุรพล เนรัญชร. (2565). วิถีหมอลำและการปรับตัวทางวัฒนธรรมในลุ่มน้ำชี. ขอนแก่น: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

อภิสิทธิ์ กายแก้ว. (2566). หลักพุทธธรรมในการจัดการศิลปวัฒนธรรมชุมชน. พระนครศรีอยุธยา: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

อำนาจ บัวศิริ. (2567). ดนตรีอีสานกับงานพุทธบูชา: การศึกษาความเชื่อมโยงทางศรัทธา. มหาสารคาม: สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน.

พลังทางสังคมในการจัดการทรัพยากรลุ่มน้ำลำปะทาวตอนล่างจังหวัดชัยภูมิ แบบมีส่วนร่วม บนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืน

Social Power in Participatory Management of the Lower Lam Pa Thao Watershed, Chaiyaphum Province, Based on Local Wisdom for Sustainable Community Economic Development

ศศิธร ถีสูงเนิน
Sasithorn Theesoongnern
เกศสุดา โภคานิตย์
Katesuda Phokanit
กีฬา หนูยศ
Keela Nooyot
เกรียงศักดิ์ โชควรกุล
Kriangsak Chokvorakul
อาจารย์ประจำ คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ
Lecturer, Faculty of Arts and Science, Chaiyaphum Rajabhat University
E-mail: sasitorn@cpru.ac.th
โทร. 0969149693

Received: 26 September 2025; Revised: 25 April 2026; Accepted: 25 April 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบท สถานการณ์ และปัญหาการใช้ประโยชน์ลุ่มน้ำลำปะทาวตอนล่าง ศึกษากระบวนการสร้างพลังทางสังคมในการจัดการทรัพยากรน้ำบนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น และหาแนวทางพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืน โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน ผลการวิจัยพบว่า ลุ่มน้ำลำปะทาวมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจและวิถีชีวิตชุมชน แต่ประสบปัญหาปริมาณน้ำลดลง มลพิษ และการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน การจัดการน้ำในอดีตที่ยึดภูมิปัญญาท้องถิ่นถูกแทนที่ด้วยโครงการรัฐที่ขาดการมีส่วนร่วม ทำให้เกิดข้อจำกัดและความขัดแย้ง

กระบวนการสร้างพลังทางสังคมในการจัดการทรัพยากรน้ำลุ่มน้ำลำปะทาวแบบมีส่วนร่วมบนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบหลัก 1) ปัจจัยพื้นฐาน ได้แก่ ทุนทางสังคมและภูมิปัญญาท้องถิ่นและองค์ความรู้ชุมชน “ระหัดวิดน้ำ” 2) กลไกการมีส่วนร่วม ซึ่งครอบคลุมตั้งแต่ร่วมคิด วางแผน ปฏิบัติ จนถึงการจัดทำธรรมนูญชุมชน และ 3) กระบวนการสนับสนุน ผ่านการจัดการความรู้ การบูรณาการองค์ความรู้สมัยใหม่ การจัดตั้งองค์กรชุมชน (กลุ่มนาระหัด) การสื่อสารและสร้างความเข้าใจ และการสร้างข้อตกลงร่วมกันผ่านเวทีประชาคม กลไกเหล่านี้เสริมสร้างศักยภาพชุมชนและความยั่งยืนในการจัดการทรัพยากรน้ำ

แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืนที่ได้จากการวิจัย คือการผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ากับองค์ความรู้สมัยใหม่ ภายใต้การนำที่เข้มแข็งและการมีส่วนร่วม การสืบทอดองค์ความรู้ เพื่อเสริมสร้างความ

มั่นคงทางทรัพยากรน้ำ ความมั่นคงทางอาหาร รายได้ และความสามารถของชุมชนในการพึ่งพาตนเองและปรับตัวต่อความเปลี่ยนแปลงได้อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: พลังทางสังคม, การจัดการทรัพยากรน้ำ, ภูมิปัญญาท้องถิ่น, เศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืน

Abstract

This study aims to examine the context, situation, and challenges of the utilization of the lower Lam Phatow river basin, explore the process of building social capital in water resource management based on local wisdom, and identify strategies for sustainable community economic development. Using a mixed-methods research approach, the findings reveal that the Lam Phatow river basin plays a crucial role in the community's economy and way of life, yet faces challenges such as declining water levels, pollution, and land use changes. Traditional water management practices based on local wisdom have been displaced by state-led projects that lack community participation, leading to limitations and conflicts.

The process of building social capital for participatory water resource management in the Lam Phatow river basin based on local wisdom consists of three key components: (1) foundational factors, including social capital, local wisdom, and the community knowledge of " Rahat Widh Nam" (traditional water-lifting techniques); (2) mechanisms for participation, ranging from collaborative planning, implementation, to the creation of a community constitution; and (3) supportive processes, involving knowledge management, integration of modern knowledge, establishment of community organizations (such as the "Rahat" rice farming group), communication, and consensus-building through community forums. These mechanisms enhance the community's capacity and sustainability in water resource management.

The proposed approach for sustainable community economic development, as derived from the research, is the integration of local wisdom with modern knowledge under strong leadership and active participation. The preservation and transmission of knowledge strengthen water security, food security, income generation, and the community's ability to be self-reliant and adapt to changing conditions sustainably.

Keywords: Social Power, Water Resource Management, local wisdom, Sustainable Community Economy

บทนำ

น้ำเป็นทรัพยากรสำคัญต่อการดำรงชีวิตและการพัฒนาเศรษฐกิจสังคม แต่ในช่วงห้าทศวรรษที่ผ่านมา การขยายตัวของประชากรและเศรษฐกิจส่งผลให้ความต้องการใช้น้ำเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ก่อให้เกิดปัญหาการจัดสรรน้ำไม่เพียงพอและคุณภาพน้ำเสื่อมโทรม ในอดีตสังคมไทยมีทัศนคติว่าน้ำเป็นทรัพยากรที่มีอยู่มากมาย

และใช้ได้โดยเสรี ส่งผลให้เกิดการใช้น้ำอย่างสิ้นเปลืองและไร้ประสิทธิภาพ (สุนทร ปัญญะพงษ์, 2554)

ประเทศไทยมีการใช้น้ำในภาคการเกษตรสูงกว่าร้อยละ 70 ของการใช้น้ำทั้งหมด ประกอบกับการเสื่อมโทรมของแหล่งน้ำตามธรรมชาติและการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ เพิ่มความเสี่ยงต่อภัยแล้งและอุทกภัยทำให้การขาดแคลนน้ำเป็นปัญหาต่อเนื่อง นโยบายบริหารจัดการน้ำของภาครัฐที่ผ่านมามุ่งเน้นแนวทางวิศวกรรม เช่น การสร้างเขื่อนและฝาย ซึ่งเป็นการแก้ปัญหาเฉพาะพื้นที่และขาดการวิเคราะห์ในภาพรวม ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งทางสังคม เช่น กรณีเขื่อนปากมูล เขื่อนราศีไศล และเขื่อนลำปะทาว สะท้อนปัญหาความไม่เป็นธรรมในการจัดสรรทรัพยากรน้ำ

ลุ่มน้ำลำปะทาวเป็นแหล่งน้ำสายหลักที่สำคัญต่อการดำรงชีวิตของประชาชนในจังหวัดชัยภูมิ ประกอบด้วยเขื่อน 2 แห่ง คือ เขื่อนบน ขนาดความจุน้ำ 44 ล้านลูกบาศก์เมตร และเขื่อนล่าง ขนาดความจุน้ำ 14 ล้านลูกบาศก์เมตร ใช้ในการผลิตไฟฟ้าและจัดสรรน้ำเพื่อการเกษตรและการประปาในจังหวัดชัยภูมิ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.), 2568) แต่ปริมาณน้ำลดลงอย่างต่อเนื่องจากการผันน้ำไปแหล่งอื่นและการรุกล้ำทางน้ำ โครงการขุดลอกลำปะทาวปี 2561 สร้างผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและชุมชน รวมถึงการทำลายภูมิปัญญาระหัดวิดน้ำของชาวบ้าน (Thai PBS ออนไลน์, 2566) การบริหารจัดการน้ำที่ยั่งยืนจำเป็นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ได้แก่ ชุมชนท้องถิ่น กลุ่มเกษตรกร องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคธุรกิจ และหน่วยงานรัฐ การมีส่วนร่วมดังกล่าวช่วยลดความขัดแย้งและเสริมสร้างทุนทางสังคม โดยการรวมพลังจากภูมิปัญญาท้องถิ่น ศักยภาพชุมชน และวัฒนธรรมท้องถิ่น (ประมุข ศรีชัยวงษ์, 2566) การจัดการน้ำที่ยั่งยืนควรดำเนินการบนหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อสร้างความสมดุลระหว่างเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยเน้นความร่วมมือของเครือข่ายภาคประชาชนและภาครัฐผ่านกลไกการเชื่อมประสานงานที่มีประสิทธิภาพ การจัดทำกฎระเบียบที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วม และการสร้างความเชื่อมั่นระหว่างภาคีเครือข่าย การศึกษาพลังทางสังคมในการจัดการทรัพยากรลุ่มน้ำลำปะทาวตอนล่าง จังหวัดชัยภูมิ ภายใต้กระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนบนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น จึงมีความจำเป็นเพื่อสร้างแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนที่ยั่งยืน ลดความขัดแย้งทางสังคม และเสริมสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจของประเทศ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1) เพื่อศึกษาบริบท สถานการณ์ สภาพปัญหาการใช้ประโยชน์ลุ่มน้ำลำปะทาวตอนล่าง

2) เพื่อศึกษากระบวนการสร้างพลังทางสังคมในการจัดการทรัพยากรน้ำบริเวณลุ่มน้ำลำปะทาวตอนล่างแบบมีส่วนร่วมบนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น

3) เพื่อศึกษาแนวทางที่เหมาะสมในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืนโดยใช้พลังทางสังคมในการจัดการลุ่มน้ำลำปะทาวตอนล่าง

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงผสานวิธีโดยการวิจัยเชิงปริมาณ การวิจัยเชิงคุณภาพ มีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงผสานวิธี โดยการวิจัยเชิงปริมาณ การวิจัยเชิงคุณภาพ มีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

ประชากร ได้แก่ ประชาชนที่เป็นหัวหน้าของครัวเรือนหรือผู้แทนของครัวเรือนในหมู่บ้านนาไก่เซา

หมู่ที่ 6 ตำบลนาเสียว อำเภอเมือง บ้านเสี้ยวน้อย หมู่ที่ 11 ตำบลบ้านเล่า อำเภอเมือง บ้านนาฝาย หมู่ที่ 3 บ้านนาฝาย หมู่ที่ 6 และบ้านหนองแวง หมู่ที่ 4 ตำบลนาฝาย อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ จำนวน 1,069 ครัวเรือน โดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Stratified Random Sampling) ใช้สูตรคำนวณขนาดของกลุ่มตัวอย่างของ R.V. krejcie และ R.W. Morgan (1970) ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 283 คน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) จำนวน 50 คน ประกอบด้วย นักวิชาการ เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเล่า เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลนาเสียว เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลนาฝาย เจ้าหน้าที่สำนักงานปกครองส่วนท้องถิ่น เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน เจ้าหน้าที่สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมต้นน้ำลำปะทาว กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน ตัวแทนชาวบ้าน เกษตรกร ครู พระสงฆ์ ปราชญ์ชาวบ้าน และตัวแทนจากกลุ่มผู้ประกอบการร้านอาหาร การท่องเที่ยว รีสอร์ท และกลุ่มอาชีพต่าง ๆ

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย

1) เครื่องมือการวิจัยเชิงปริมาณ ได้แก่ แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับสถานการณ์ และสภาพปัญหาการใช้ประโยชน์ลุ่มน้ำลำปะทาวตอนล่าง จำนวน 3 ตอน

โดยนำร่างแบบสอบถามไปให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความครอบคลุมตามเนื้อหาและความถูกต้อง แล้วนำแบบสอบถามที่แก้ไขปรับปรุงแล้วไปทดลองใช้ (Ty Out) กับกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 ราย ซึ่งผลการทดสอบแบบสอบถามที่นำไปทดสอบมีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาเท่ากับ .80

2) เครื่องมือการวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ในประเด็น/หัวข้อที่มีความสำคัญในกระบวนการสร้างพลังทางสังคมในการจัดการทรัพยากรน้ำบริเวณลุ่มน้ำลำปะทาวตอนล่าง แบบมีส่วนร่วมบนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น

โดยจัดทำร่างแบบสัมภาษณ์ในประเด็น/หัวข้อที่มีความสำคัญในกระบวนการสร้างพลังทางสังคมในการจัดการทรัพยากรน้ำบริเวณลุ่มน้ำลำปะทาวตอนล่าง แบบมีส่วนร่วมบนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น นำไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ ปรับปรุงแก้ไขแบบสัมภาษณ์ตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญแล้วนำเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเหมาะสม ความสอดคล้องเนื้อหา แล้วนำไปใช้สัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ดำเนินการดังนี้

1) การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงเอกสาร โดยผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย แล้วนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์และนำเสนอข้อมูลในลักษณะความเรียงโดยให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

2) การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม โดยผู้วิจัยได้นำหนังสือจากวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ ถึงกลุ่มเป้าหมาย เพื่อขออนุญาตในการแจกแบบสอบถาม สัมภาษณ์เชิงลึก ตลอดจนถึงการจัดกิจกรรมกระบวนการสร้างพลังทางสังคมในการจัดการทรัพยากรน้ำที่ผู้วิจัยได้ร่วมกันจัดขึ้นในพื้นที่วิจัย

4. การวิเคราะห์ข้อมูล จำแนกวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 2 ส่วน คือ

1) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ โดยการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ใช้สถิติร้อยละ ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) พร้อมทั้งแปลผลตามเกณฑ์ที่กำหนด นำเสนอผลการวิเคราะห์ในรูปของความเรียงประกอบตาราง

2) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่มประกอบกับผลการวิจัยเชิงปริมาณ ตรวจสอบความถูกต้องนำมาจัดหมวดหมู่แล้วตีความ แปรความ และการใช้พรรณนาวิเคราะห์ แล้วสรุปตามวัตถุประสงค์การวิจัย

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาบริบท สถานการณ์ สภาพปัญหาการใช้ประโยชน์ลุ่มน้ำลำปะทาวตอนล่าง

1.1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

ประชาชนส่วนใหญ่มีอายุอยู่ระหว่าง 51-60 ปี ส่วนใหญ่เป็นหัวหน้าครัวเรือน และมีสถานะเป็นลูกบ้าน ระดับการศึกษาสูงสุดอยู่ในระดับประถมศึกษา ร้อยละ 63.60 ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ร้อยละ 43.10 มีรายได้ต่อเดือนอยู่ระหว่าง 5,000-10,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 63.60 มีค่าใช้จ่ายในครัวเรือนเฉลี่ยต่อเดือนอยู่ระหว่าง 5,000-10,000 บาท มีที่ดินเป็นของตัวเอง ร้อยละ 65.00 มีการจัดจัดตั้งกลุ่มองค์กรหรือเครือข่ายเกี่ยวกับการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในชุมชน ร้อยละ 9.50

1.2 สถานการณ์ และสภาพปัญหาการใช้ประโยชน์ลุ่มน้ำลำปะทาวตอนล่าง

การพึ่งพาแหล่งน้ำ ชุมชนพึ่งพาแหล่งน้ำจากลุ่มน้ำลำปะทาวเพื่อการอุปโภคและเกษตรกรรมสูงถึง ร้อยละ 87.30 ปัญหาปริมาณและคุณภาพน้ำ ปริมาณน้ำในปัจจุบันไม่เพียงพอต่อความต้องการซึ่งการใช้น้ำส่วนใหญ่เพื่อการอุปโภค ร้อยละ 60.80 ปริมาณการใช้น้ำเฉลี่ยต่อเดือนอยู่ที่ 50–100 ลูกบาศก์เมตร ร้อยละ 48.10 และปัญหาหลักเกิดจากการบริหารจัดการน้ำที่ไม่มีประสิทธิภาพ ร้อยละ 44.90 สาเหตุของปัญหามาจากการขยายพื้นที่เกษตร ร้อยละ 38.20 และสิ่งก่อสร้างปิดกั้นทางน้ำ ร้อยละ 43.80 ผลกระทบและความขัดแย้ง ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการทำเกษตร ร้อยละ 59.40 และทำให้ผลผลิตทางการเกษตรลดลง ร้อยละ 47.30 ด้านความขัดแย้ง แม้ที่ผ่านมายังไม่เกิดความขัดแย้งรุนแรง ร้อยละ 90.50 แต่มีความเสี่ยงจากการใช้น้ำเกินความจำเป็น ร้อยละ 77.70 ความตระหนักและการมีส่วนร่วม ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญของการจัดการทรัพยากรน้ำอย่างมาก ร้อยละ 96.10 การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการยังอยู่ในระดับต่ำมาก ตั้งแต่การเข้าร่วมประชุม การเสนอปัญหา การอภิปราย การวิเคราะห์และการตัดสินใจ ซึ่งมีผู้ไม่เคยมีส่วนร่วมสูงกว่า ร้อยละ 92.60 ส่วนแนวทางที่ประชาชนเห็นพ้อง คือการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำ ร้อยละ 53.40

1.3 มุมมองเชิงคุณภาพ

สภาพแวดล้อมและการเปลี่ยนแปลง พบว่า ลุ่มน้ำลำปะทาวเป็นแหล่งน้ำสำคัญต่อระบบนิเวศและวิถีชีวิตชุมชน โดยในอดีตใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น (เช่น ระหัดวิดน้ำ) เพื่อสร้างสมดุลการใช้น้ำ อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันระบบนิเวศเผชิญข้อจำกัดสำคัญคือปริมาณน้ำลดลงในฤดูแล้ง และวัชพืชแพร่ขยายทำให้ลำน้ำตื้นเขิน ปัจจัยหลักคือการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินและการลดลงของพื้นที่ป่า (ลดศักยภาพกักเก็บน้ำ) รวมถึงการปนเปื้อนจากเกษตรเชิงเดี่ยว สารเคมี และมลพิษจากการขยายตัวของชุมชน การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้กระทบต่อปริมาณ คุณภาพน้ำ นำไปสู่ความเสี่ยงด้านความมั่นคงทางทรัพยากรน้ำ ซึ่งเป็นความท้าทายที่ต้องอาศัยการวางแผนจัดการอย่างยั่งยืน

ระบบการจัดการทรัพยากรน้ำและบทบาทของภาคส่วนต่าง ๆ พบว่า การจัดการน้ำในอดีตพึ่งพาภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นหลัก แต่การดำเนินโครงการของภาครัฐในปัจจุบัน (เช่น การขุดลอก ลำห้วย) ก่อความขัดแย้งและโครงการหยุดชะงัก เนื่องจากความกังวลด้านสิ่งแวดล้อมและการมี ส่วนร่วมที่ไม่ครอบคลุม แม้มีกลไกประชาคมแต่ข้อเสนอแนะชุมชนไม่ได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม นอกจากนี้ยังขาดแคลนคนรุ่นใหม่ในการสืบทอดองค์ความรู้ ซึ่งความสำเร็จของการจัดการน้ำที่ยั่งยืนจึงต้องอาศัยปัจจัยเกื้อหนุน ได้แก่ การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ภาวะผู้นำที่เข้มแข็ง ข้อมูลที่ถูกต้อง และการสนับสนุนจากภาครัฐ แนวทางในอนาคตจึงควรเน้นเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ผ่านการรวมกลุ่มผู้ใช้น้ำเพื่อสร้างทุนทางสังคม อำนาจต่อรอง

บูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นกับวิทยาศาสตร์ และพัฒนาศักยภาพการจัดการตนเอง หัวใจสำคัญคือการสร้างระบบที่โปร่งใสและยืดหยุ่น โดยให้ชุมชนร่วมวางแผนและติดตามประเมินผล เพื่อสร้างความมั่นคงทางทรัพยากรน้ำในระยะยาว

ภูมิปัญญาท้องถิ่นและข้อจำกัดในการจัดการน้ำ พบว่า ระหัดวิดน้ำ ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านชลประทานซึ่งสำคัญต่อวิถีเกษตรกรรมในลุ่มน้ำลำปะทาว ปัจจุบันบทบาทลดลงอย่างมีนัยสำคัญและถูกทิ้งร้าง สาเหตุหลักคือการแทนที่ด้วยเครื่องสูบน้ำสมัยใหม่ ข้อจำกัดคือต้นทุนบำรุงรักษาสูงจากวัสดุไม้ที่หายาก ราคาสูง และการขาดการสืบทอดองค์ความรู้ อย่างไรก็ตามชุมชนตระหนักถึงคุณค่าทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ จึงพยายามอนุรักษ์ผ่านการขอรับงบประมาณซ่อมแซมจากภาครัฐ โดยชุมชนต้องการบริหารจัดการงบประมาณและจัดซื้อวัสดุเอง ซึ่งสะท้อนความเข้าใจว่าวัสดุดั้งเดิมเหมาะสมกว่าวัสดุทดแทน (เช่น เหล็กที่เสี่ยงกัดกร่อน) ความต้องการนี้แสดงถึงความมุ่งมั่นในการธำรงรักษามรดกทางภูมิปัญญาให้คงประสิทธิภาพสูงสุดตามองค์ความรู้ดั้งเดิม

2. กระบวนการสร้างพลังทางสังคมในการจัดการทรัพยากรน้ำบริเวณลุ่มน้ำลำปะทาวตอนล่างแบบมีส่วนร่วมบนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น

จากการศึกษากระบวนการสร้างพลังทางสังคมในการจัดการทรัพยากรน้ำแบบมีส่วนร่วมบนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น พบว่า กระบวนการดังกล่าวประกอบด้วย 3 องค์ประกอบหลัก ได้แก่

2.1 ปัจจัยพื้นฐาน

ทุนทางสังคม เป็นรากฐานสำคัญของการสร้างพลังทางสังคมเพื่อการจัดการทรัพยากรน้ำอย่างยั่งยืน โดยมีพื้นฐานจากความไว้วางใจและความเชื่อมั่นในภูมิปัญญา สะท้อนผ่านการร่วมซ่อมบำรุงระหัดวิดน้ำโดยไม่หวังผลตอบแทน และการแก้ไขปัญหาอย่างรวดเร็วโดยไม่อาศัยการสนับสนุนจากภายนอก โครงสร้างทางสังคมนี้เสริมความแข็งแกร่งด้วยความสัมพันธ์เชิงเครือญาติ ซึ่งสร้างความร่วมมือและการแบ่งปันน้ำ แม้เทคโนโลยีสมัยใหม่จะทำให้การใช้น้ำเป็นปัจเจก แต่ค่านิยมดั้งเดิมเรื่องการแบ่งปันและความไว้เนื้อเชื่อใจยังคงมีอิทธิพลสูง โดยยึดหลักการใช้น้ำที่ไม่สร้างผลกระทบต่อผู้อื่น ความยั่งยืนของระบบเกิดจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสืบทอดภูมิปัญญา "ระหัดวิดน้ำ" อย่างต่อเนื่อง ซึ่งมีการบูรณาการความรู้สมัยใหม่ (เช่น ท่อ PVC/ยางรถยนต์) เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ ควบคู่กับการถ่ายทอดทักษะการบำรุงรักษา

ภูมิปัญญาท้องถิ่นและองค์ความรู้ชุมชน ในลุ่มน้ำลำปะทาวตอนล่างเป็นกลไกสำคัญในการเสริมสร้างพลังทางสังคมเพื่อการจัดการทรัพยากรน้ำแบบมีส่วนร่วม องค์ความรู้เหล่านี้มีลักษณะ พลวัต โดยปรับประยุกต์ให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและสิ่งแวดล้อม ในอดีต ชุมชนใช้เทคนิคพื้นบ้าน เช่น การสร้างฝายชะลอน้ำ และการขุด “คลองไส้ไก่” เพื่อกักเก็บ/กระจายความชุ่มชื้น ปัจจุบัน ภูมิปัญญาได้ถูกผสานเข้ากับเทคโนโลยี โดยสร้างคลองไส้ไก่เชื่อมต่อจากระหัดวิดน้ำเพื่อส่งน้ำไปยังพื้นที่ห่างไกล ซึ่งปรากฏการณ์น้ำเอ่อล้นจากคลองจนแผ่ขยายในวงกว้าง ถือเป็น ดัชนีชี้วัดประสิทธิภาพ ของระบบชลประทาน

2.2 กลไกการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมของประชาชน (ร่วมคิด วางแผน ปฏิบัติ ประเมิน) ในพื้นที่ลุ่มน้ำลำปะทาวเป็นปัจจัยสำคัญในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำอย่างมีประสิทธิภาพ โดยครอบคลุมกระบวนการ ร่วมคิด วางแผน ปฏิบัติ และประเมินผล ในขั้นการคิด/ตัดสินใจ ประชาชนมีบทบาทเชิงรุกในการสะท้อนปัญหา เช่น ภัยแล้ง การเสื่อมโทรมของแหล่งน้ำ และร่วมวางแผนแก้ไขอย่างยั่งยืน ตัวอย่างคือการร่วมตัดสินใจซ่อมบำรุง ติดตั้งระหัดวิดน้ำ ตั้งแต่การกำหนดตำแหน่ง การเลือกวัสดุ จนถึงการจัดหาทุนสนับสนุนจากภายนอก การมีส่วนร่วมขยายผลสู่การปฏิบัติ ซึ่งสะท้อนความเข้มแข็งของเครือข่ายสังคมผ่านความร่วมแรงร่วมใจตามธรรมชาติ โดย

สมาชิกปฏิบัติหน้าที่ตามความถนัดโดยไม่มีการกำหนดบทบาทที่เป็นทางการ เช่น ในกิจกรรมซ่อมบำรุงระหัดวิดน้ำ เจ้าของพื้นที่จะจัดเตรียมการต้อนรับ และสมาชิกอื่นจะช่วยเหลือตามกำลังความสมัครใจ

การมีส่วนร่วมทุกภาคส่วนในการจัดทำธรรมนูญ เป็นกระบวนการสำคัญในการร่วมตัดสินใจเรื่องกฎระเบียบ กติกา ซึ่งเสริมสร้างความเข้มแข็ง ความสัมพันธ์ที่ดี นำไปสู่ความยั่งยืน กระบวนการประกอบด้วยการร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมพิจารณา ร่วมดำเนินการ และร่วมรับผลประโยชน์ ซึ่งส่งเสริมความเข้าใจและความรู้สึกเป็นเจ้าของ ดังนั้นความสำเร็จของการจัดทำธรรมนูญต้องอาศัยขั้นตอนสำคัญ คือ การสื่อสารอย่างชัดเจน (ผ่านการประชุม สื่อต่าง ๆ) เพื่อเผยแพร่ข้อมูลความสำคัญของการมีส่วนร่วม และการสร้างพื้นที่สำหรับการอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ซึ่งเป็นกระบวนการที่เปิดเผย โปร่งใส ที่เปิดโอกาสให้ทุกคนมีส่วนร่วม

2.3 กระบวนการสนับสนุน

การจัดการความรู้และการเรียนรู้ การจัดการทรัพยากรน้ำแบบมีส่วนร่วมในลุ่มน้ำลำปะทาวตอนล่างอาศัย “ทุนทางสังคม” โดยเน้นการจัดการความรู้และการเรียนรู้ร่วมกัน ชุมชนมีการรวบรวมและถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านการจัดการน้ำ (เช่น การซ่อมระหัดวิดน้ำ) ควบคู่กับการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมอย่างสม่ำเสมอ และมีการ บูรณาการองค์ความรู้จากภายนอก (เทคโนโลยีและแนวทางการจัดการน้ำสมัยใหม่) เข้ากับภูมิปัญญาชุมชน โดยได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานรัฐและสถาบันการศึกษาในด้านองค์ความรู้ เครื่องมือ และงบประมาณ กิจกรรมที่ใช้ เช่น การประชุม การประชุมเชิงปฏิบัติการ การศึกษาดูงาน และวงสนทนาภูมิปัญญา ช่วยสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมและกติกาชุมชน ทั้งนี้ บทบาทของผู้นำและแกนนำชุมชนในฐานะ “ตัวกลางเชื่อมโยง” มีความสำคัญต่อการประสานความเข้าใจและคัดกรองข้อมูล พร้อมทั้งมีการติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่องเพื่อปรับกลยุทธ์ให้สอดคล้องกับสถานการณ์

การจัดตั้งหรือพัฒนาองค์กรชุมชน ชุมชนมีการจัดตั้งกลุ่มหรือคณะกรรมการจัดการน้ำชุมชน (กลุ่มนาระหัด) โดยมีตัวแทนจากหลากหลายกลุ่ม (เช่น เกษตรกร ผู้นำท้องถิ่น ผู้รู้ภูมิปัญญา กลุ่มวิสาหกิจชุมชน) ร่วมกันวางกติกา ดูแล และบริหารทรัพยากรน้ำอย่างมีส่วนร่วม ผ่านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การฝึกอบรม และการปฏิบัติจริง เพื่อให้การจัดการน้ำเป็นระบบและยั่งยืน องค์กรชุมชนนี้ยัง เชื่อมโยงกับภาคีเครือข่ายภายนอก (เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานรัฐ และสถาบันการศึกษา) เพื่อรับการสนับสนุนด้านวิชาการ งบประมาณ และการขยายผล กลไกนี้จึงขับเคลื่อนการจัดการทรัพยากรน้ำแบบมีส่วนร่วม โดยเน้นการพัฒนาศักยภาพชุมชนและการเสริมพลังผ่านความร่วมมือ ซึ่งตั้งอยู่บนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นและความเข้มแข็งของชุมชน

การสื่อสารและสร้างความเข้าใจ ในการบริหารจัดการทรัพยากรลุ่มน้ำลำปะทาวตอนล่างเป็นกระบวนการสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างพลังทางสังคมและการจัดการน้ำอย่างมีส่วนร่วมและยั่งยืน โดยใช้ช่องทางการสื่อสารที่เข้าถึงง่าย เช่น การประชุมหมู่บ้าน หอกระจายข่าว และสื่อออนไลน์ เพื่อกระจายข้อมูลให้ครอบคลุมและสอดคล้องกับวิถีชุมชน การจัด วงสนทนาแบบไม่เป็นทางการ เปิดโอกาสให้คนทุกกลุ่มร่วมเสนอความคิดเห็น เข้าใจปัญหา และวางแผนร่วมกันอย่างเท่าเทียม โดยใช้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นสื่อกลาง ในการสร้างความตระหนักและเห็นคุณค่าของการจัดการน้ำร่วมกัน (เช่น การยกตัวอย่างภัยแล้งในอดีต) รวมถึงการสื่อสารถึงผลประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับจากการจัดการทรัพยากรน้ำที่มีประสิทธิภาพ เช่น การเพิ่มรายได้ทางการเกษตรและความภาคภูมิใจในตนเอง

กระบวนการสร้างข้อตกลงร่วมกันควบคู่กับการสื่อสารและสร้างความเข้าใจในลุ่มน้ำลำปะทาวตอนล่าง เป็นหัวใจของการสร้างพลังทางสังคม โดยอาศัย เวทีประชาคม การสื่อสารแบบเปิดกว้าง และภูมิ

ปัญญาท้องถิ่น เพื่อเชื่อมโยงผู้คนให้มีเป้าหมายร่วมกัน และเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของทรัพยากรน้ำ นำไปสู่การปฏิบัติตาม ข้อตกลงที่ชุมชนกำหนดขึ้นเองอย่างสมัครใจ การสร้างข้อตกลงร่วมกันนี้ถือเป็นองค์ประกอบสำคัญของ “ทุนทางสังคม” เพื่อสร้างความไว้วางใจ ความสามัคคี และความรับผิดชอบต่อส่วนรวม โดยเริ่มจากการจัดเวทีประชาคมเพื่อแลกเปลี่ยนปัญหา เสนอวิธีจัดการน้ำ และร่วมกันกำหนด “ข้อตกลงชุมชน”เพื่อปกป้องลำปะทาวและลดความกังวลเรื่องการทำลายทรัพยากร

3. แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืน

3.1 การใช้พลังทางสังคมเป็นกลไกขับเคลื่อน

บทบาทผู้นำและเครือข่าย ผู้นำที่เข้มแข็งเป็นแกนหลักในการขับเคลื่อนการพัฒนา โดยทำหน้าที่กำหนดทิศทาง สร้างเอกภาพ และเป็นผู้ประสานให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางของประชาชนในทุกระดับ กระบวนการนี้ส่งผลให้เกิดการตระหนักรู้คุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น (เช่น การจัดการน้ำ/ป่าไม้) ที่สอดคล้องกับบริบทพื้นที่ นอกจากนี้ ผู้นำยังมีบทบาทสำคัญในการสร้างและพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือกับชุมชนใกล้เคียง องค์กรท้องถิ่น ภาคประชาสังคม และภาครัฐ เพื่อเสริมสร้างศักยภาพและทรัพยากร เครือข่ายนี้ไม่เพียงเพิ่มพลังขับเคลื่อน แต่ยังเป็นกลไกเกื้อกูลและแลกเปลี่ยนองค์ความรู้เพื่อนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนที่ยั่งยืน

การสร้างจิตสำนึกและความเป็นเจ้าของ การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืนโดยใช้พลังทางสังคมในการจัดการลุ่มน้ำลำปะทาวตอนล่าง จำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการ เสริมสร้างจิตสำนึกและการเรียนรู้ร่วมกัน ของคนในชุมชน ซึ่งเป็นกลไกสำคัญที่เชื่อมโยง การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต การจัดกระบวนการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์เปิดโอกาสให้กลุ่มต่าง ๆ (เช่น ผู้นำท้องถิ่น เกษตรกร กลุ่มสตรี ผู้สูงอายุ) เข้ามามีส่วนร่วมในการ สะท้อนปัญหา เสนอแนวทางแก้ไข และสร้างองค์ความรู้ร่วมที่สอดคล้องกับบริบทท้องถิ่น

3.2 การจัดการทรัพยากรน้ำแบบมีส่วนร่วม

บูรณาการภูมิปัญญาและเทคโนโลยี หัวใจของการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืนในพื้นที่ลุ่มน้ำลำปะทาวตอนล่าง คือการใช้ "พลังทางสังคม" เป็นกลไกขับเคลื่อนการจัดการทรัพยากรน้ำอย่างมีส่วนร่วม โดยเริ่มจากการสร้างความเข้าใจและสำนึกการเป็นเจ้าของร่วมกัน จากนั้นจึงทำการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ากับองค์ความรู้และเทคโนโลยีสมัยใหม่ เพื่อสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากร ซึ่งเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญที่สุดของชุมชน

ระบบกติกาชุมชน ดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำโดยชุมชน เพื่อส่งเสริมให้เกิดการยอมรับร่วมกัน และนำไปสู่การสร้างระบบกติกาชุมชนที่มีลักษณะพึ่งพาอาศัยและแบ่งปันบนพื้นฐานของความสัมพันธ์ฉันท์เครือญาติ เพื่อกำกับดูแล การจัดสรรและการอนุรักษ์น้ำลำประทาวอย่างมีประสิทธิภาพ

การฟื้นฟูและสืบทอดภูมิปัญญา มุ่งเน้นการฟื้นฟูและสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการน้ำจากปราชญ์ชาวบ้านสู่คนรุ่นใหม่ เพื่อสร้างความต่อเนื่องทางวัฒนธรรมและองค์ความรู้ที่เข้ากับระบบนิเวศ โดยในทางปฏิบัติคือการ บูรณาการเทคโนโลยีดั้งเดิม (เช่น การดูแลระหัดวิดน้ำ) เข้ากับวัสดุและเครื่องมือสมัยใหม่เพื่อการสร้างและบำรุงรักษา เช่น การใช้เชือก/เชือกฟางแทนเถาวัลย์, เหล็กกลึงแทนเหล็กเสี่ยน, จาระบีแทนไขวัว, หรือท่อ PVC แทนไม้ที่เป็นโพรง

3.3 การพัฒนาเศรษฐกิจบนฐานทรัพยากรน้ำ

เวทีเรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ จัดเวทีเรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างคนใน

ชุมชนซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญในการ เสริมสร้างจิตสำนึกและการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกันถึงปัญหาและศักยภาพของลุ่มน้ำ และนำไปสู่การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรน้ำอย่างสมดุล

การถ่ายทอดองค์ความรู้สู่คนรุ่นใหม่ โดยการจัดให้มีการเรียนรู้และการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการเสริมสร้างจิตสำนึกและการเรียนรู้ร่วมกันที่จะนำไปสู่ความเข้าใจร่วมกันในประเด็นปัญหาและศักยภาพของลุ่มน้ำ นอกจากนี้ยังเป็นพื้นที่ส่งเสริมให้เกิดการสะท้อนความคิดเห็น การสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่สอดคล้องกับบริบททางสังคม และการพัฒนารูปแบบความร่วมมือในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำอย่างเป็นระบบ อนึ่งการถ่ายทอดองค์ความรู้ดังกล่าวไปยังคนรุ่นใหม่เป็นแกนหลักในการสร้างรากฐานสำหรับการอนุรักษ์และการพัฒนาที่ยั่งยืนในระยะยาว

กิจกรรมเชิงปฏิบัติการ การจัดกิจกรรมเชิงปฏิบัติการที่เน้นการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการใช้น้ำและการปลูกป่า มีเป้าหมายในการปลูกฝังทัศนคติที่ถูกต้อง เสริมสร้าง ความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ท้องถิ่นและกระตุ้นให้เกิด พลังทางสังคม ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการสืบทอดการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยเรื่องพลังทางสังคมในการจัดการทรัพยากรลุ่มน้ำลำปะทาวตอนล่างจังหวัดชัยภูมิแบบมีส่วนร่วมบนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืนข้างต้น คณะผู้วิจัยมีประเด็นเพื่อทำการอภิปรายผล ดังนี้

1. บริบท สถานการณ์ สภาพปัญหาการใช้ประโยชน์ลุ่มน้ำลำปะทาวตอนล่าง

บริบท สถานการณ์ สภาพปัญหาการใช้ประโยชน์ลุ่มน้ำลำปะทาวตอนล่างจากผลการศึกษาวิจัยสามารถสรุปได้ ดังนี้

1.1 ข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์ และสภาพปัญหาการใช้ประโยชน์ลุ่มน้ำลำปะทาวตอนล่าง พบว่า ชุมชนพึ่งพาน้ำจากลุ่มน้ำลำปะทาวเพื่อการอุปโภคและเกษตรกรรมสูงถึงร้อยละ 87.30 แต่ประสบปัญหาน้ำไม่เพียงพอจากการขยายพื้นที่เกษตรและสิ่งก่อสร้างปิดกั้นทางน้ำ รวมร้อยละกว่า 80 ของสาเหตุทั้งหมด การบริหารจัดการน้ำที่ไม่มีประสิทธิภาพ (ร้อยละ 44.90) ส่งผลให้ผลผลิตทางการเกษตรลดลง (ร้อยละ 47.30) แม้ยังไม่เกิดความขัดแย้งรุนแรง แต่มีความเสี่ยงจากการใช้น้ำเกินจำเป็นสูง (ร้อยละ 77.70) แนวทางที่ชุมชนเห็นว่าควรดำเนินการคือการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำ (ร้อยละ 53.40) โดยผลกระทบสำคัญปรากฏด้านเศรษฐกิจและการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการทำเกษตร (ร้อยละ 59.40) ทั้งนี้ แม้ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญของการจัดการน้ำ (ร้อยละ 96.10) แต่การมีส่วนร่วมยังอยู่ในระดับต่ำมาก (ร้อยละ 92.60 ไม่เคยเข้าร่วม) ผู้วิจัยมีความเห็นว่าปัจจัยที่สามารถจูงใจให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดีนั้น คือ ภาวะผู้นำ สอดคล้องกับ ธีระพล บุญตาระวะ, สมาน งามสนิท, สุรินทร์ นิยมางกูร (2564) ปัจจัยที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมคือภาวะผู้นำ โครงสร้างองค์กร และทักษะบุคลากร ซึ่งมีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการน้ำร้อยละ 71.40 โดยการพัฒนาผ่านการมีส่วนร่วมและเทคโนโลยีเพื่ออนุรักษ์แหล่งน้ำมีความสำคัญในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย = 3.40)

1.2 ผลการศึกษาเชิงคุณภาพ

(1) สภาพแวดล้อมและการเปลี่ยนแปลง พบว่า ลุ่มน้ำลำปะทาวเป็นแหล่งน้ำสำคัญต่อการเกษตร การอุปโภคบริโภค และเศรษฐกิจท้องถิ่น รวมทั้งเป็นฐานความหลากหลายทางชีวภาพของชุมชนในอดีตที่ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นจัดการน้ำอย่างสมดุล ปัจจุบันทรัพยากรน้ำประสบปัญหาปริมาณลดลงในฤดูแล้ง การตื้นเขินจากวัชพืชและผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินและพื้นที่ป่าที่ลดลง ส่งผลให้ความสามารถในการกักเก็บน้ำลดลง การเกษตรเชิงเดี่ยวและการใช้สารเคมีทำให้เกิดการปนเปื้อน ขณะที่การขยายตัวของเมืองเพิ่มปัญหาน้ำไหลบ่าและมลพิษ แม้ชุมชนจะพยายามปรับตัวด้วยการสร้างฝายหรือขุดลอกแหล่งน้ำ แต่ผลกระทบต่อเศรษฐกิจ สังคม

และสิ่งแวดล้อมยังคงปรากฏ ศิริรัตน์ สังขรักษ์ และคณะ (2563) ระบุว่าการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและความแปรปรวนของอากาศเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ภัยพิบัติด้านน้ำรุนแรงขึ้นและเชื่อมโยงกับการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยเฉพาะความสามารถของชุมชนในการปรับตัวต่อสถานการณ์น้ำท่วมและความเสี่ยงด้านสุขภาพจากแหล่งน้ำปนเปื้อน

(2) ระบบการจัดการทรัพยากรน้ำและบทบาทของภาคส่วนต่าง ๆ พบว่า การจัดการน้ำของชุมชนในอดีตอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นหลัก แต่โครงการของรัฐกลับก่อให้เกิดความขัดแย้งจากการขาดการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง แม้มีเวทีประชาคม แต่ข้อเสนอของชาวบ้านมักไม่ถูกนำไปปฏิบัติ อีกทั้งการขาดคนรุ่นใหม่ในการสืบทอดองค์ความรู้เป็นข้อจำกัดสำคัญ ความยั่งยืนในการจัดการน้ำจำเป็นต้องอาศัยภาวะผู้นำที่เข้มแข็ง การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน และการสนับสนุนจากรัฐอย่างเป็นรูปธรรม นัสชนะ ส่างช้าง (2567) ระบุว่าชุมชนสามารถพัฒนาได้อย่างยั่งยืนผ่านการผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นกับวิทยาศาสตร์ แม้ยังมีข้อจำกัดด้านการสนับสนุนและการบูรณาการเชิงนโยบาย แนวทางอนาคตควรมุ่งเสริมศักยภาพชุมชน สร้างระบบบริหารจัดการที่โปร่งใส และส่งเสริมการมีส่วนร่วมเพื่อความมั่นคงทางทรัพยากรน้ำระยะยาว

(3) ภูมิปัญญาท้องถิ่นและข้อจำกัดในการจัดการน้ำ พบว่า ระหัดวิดน้ำเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านชลประทานที่มีความสำคัญต่อวิถีเกษตรกรรมลุ่มน้ำลำปะทาวในอดีต แต่ถูกลดบทบาทลงจากการใช้เครื่องสูบน้ำสมัยใหม่ที่มีประสิทธิภาพสูงกว่า ข้อจำกัดด้านวัสดุไม้ที่หายากและต้นทุนบำรุงรักษาสูง รวมถึงการขาดการสืบทอดองค์ความรู้ในคนรุ่นใหม่ ส่งผลให้การใช้งานลดลง แม้เช่นนั้น ชุมชนยังเห็นคุณค่าทางวัฒนธรรมและพยายามอนุรักษ์โดยการขอรับงบประมาณเพื่อซ่อมแซมด้วยวัสดุดั้งเดิม ทั้งนี้ งานของอัมพิกา อำลอย (2568) เสนอแนวทางบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ เพื่อเสริมความมั่นคงของโครงสร้างฝายและเพิ่มศักยภาพการกักเก็บน้ำอย่างยั่งยืน

2. กระบวนการสร้างพลังทางสังคมในการจัดการทรัพยากรน้ำบริเวณลุ่มน้ำลำปะทาวตอนล่างแบบมีส่วนร่วมบนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น

กระบวนการสร้างพลังทางสังคมในการจัดการทรัพยากรน้ำแบบมีส่วนร่วมบนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น พบว่า กระบวนการดังกล่าวประกอบด้วย 3 องค์ประกอบหลัก ได้แก่

2.1 ปัจจัยพื้นฐาน

ทุนทางสังคม เป็นรากฐานสำคัญของการสร้างพลังชุมชนในการจัดการทรัพยากรน้ำอย่างยั่งยืนโดยตั้งอยู่บนความไว้วางใจ ความเชื่อมั่น และการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันในชุมชนสะท้อนผ่านการซ่อมบำรุงและแก้ไขปัญหาได้ทันท่วงทีโดยไม่ต้องพึ่งพาภายนอกงานของหทัยชนก คะตะสมบูรณ์ และพระสุธี รัตนบัณฑิต (2563) ชี้ถึงบทบาทผู้นำและเครือข่ายสังคมซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการประสานงานและขับเคลื่อนพลังชุมชนกระบวนการดังกล่าวช่วยเสริมสร้างการเรียนรู้ การแบ่งปัน และการถ่ายทอดองค์ความรู้แม้เทคโนโลยีใหม่ทำให้การใช้น้ำมีลักษณะปัจเจกมากขึ้น แต่ค่านิยมดั้งเดิมยังคงมีอิทธิพลการจัดการน้ำอย่างยั่งยืนจึงเกิดจากการผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ากับนวัตกรรมสมัยใหม่

ภูมิปัญญาท้องถิ่นและองค์ความรู้ชุมชน เป็นกลไกสำคัญในการเสริมสร้างพลังทางสังคมผ่านการจัดการน้ำอย่างมีส่วนร่วมองค์ความรู้เหล่านี้มีลักษณะพลวัต สืบทอดและปรับประยุกต์ให้สอดคล้องกับบริบทที่เปลี่ยนแปลงอดีตใช้เทคนิคพื้นบ้าน เช่น ฝายชะลอน้ำจากวัสดุธรรมชาติ และคลองไส้ไก่เพื่อกักเก็บความชุ่มชื้น ปัจจุบันภูมิปัญญาดังกล่าวถูกผสานกับเทคโนโลยี เช่น การสร้างคลองไส้ไก่เชื่อมระหัดวิดน้ำเพื่อส่งน้ำไปพื้นที่ห่างไกลน้ำเอ่อล้นจากคลองจนแผ่ขยายถือเป็นดัชนีชี้วัดประสิทธิภาพการจัดการน้ำเป็นสื่อกลางก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และปฏิสัมพันธ์ที่ดีภายในชุมชน และสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน อย่างไรก็ตามความสำเร็จในการจัดการทรัพยากรน้ำขึ้นอยู่กับหลายปัจจัย เช่น ผู้นำ ภูมิปัญญาและนวัตกรรม สภาพพื้นที่ เครือข่ายเข้มแข็ง

ปรัชญาการบริหาร และความร่วมมือจากรัฐดังที่มนูญ มนูจร และคณะ (2563)

2.2 กลไกการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมของประชาชน (ร่วมคิด วางแผน ปฏิบัติ ประเมิน) ในลุ่มน้ำลำปะทาวเป็นปัจจัยสำคัญต่อการจัดการทรัพยากรน้ำอย่างมีประสิทธิภาพ ครอบคลุมตั้งแต่การคิด ตัดสินใจ ปฏิบัติ จนถึงการประเมินผล โดยชุมชนมีบทบาทเชิงรุกในการสะท้อนปัญหา วางแผน และดำเนินกิจกรรมร่วมกัน เช่น การซ่อมบำรุงระหัดวิดน้ำ และจัดหาทุนจากหน่วยงานภายนอก เขมิกา วริทธิ์วุฒิกุล และคณะ (2568) ระบุถึงบทบาทผู้บริหาร 5 ประการ ที่เน้นการบริหารแบบมีส่วนร่วม การจัดตั้งองค์กรผู้ใช้น้ำ และการบริหารที่โปร่งใสยืดหยุ่น กระบวนการมีส่วนร่วมดังกล่าวสะท้อนความร่วมแรงร่วมใจของคนในชุมชนและสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วม ซึ่งส่งผลให้การจัดการน้ำมีความยั่งยืน

2.3 กระบวนการสนับสนุน

การจัดการความรู้และการเรียนรู้ ในการจัดการทรัพยากรน้ำโดยอาศัยทุนทางสังคมในการจัดการความรู้และเรียนรู้ร่วมกัน ชุมชนรวบรวมและถ่ายทอดภูมิปัญญาการจัดการน้ำ เช่น การซ่อมบำรุงระหัดวิดน้ำ พร้อมจัดเวทีเรียนรู้ร่วมอย่างสม่ำเสมอเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น ปิยะมาศ เมิดไธสง (2562) พบว่ารูปแบบการจัดการความรู้ทรัพยากรน้ำอย่างยั่งยืนผ่านกระบวนการสร้างความรู้ของชุมชนคือโมเดล CCEI ประกอบด้วย Crisis (วิกฤติ) Constructionism (การสร้างองค์ความรู้) Epiphany (การตระหนักรู้) และ Innovation (นวัตกรรม) ชุมชนจะประสบความสำเร็จได้ต้องผ่านวิกฤติ สร้างองค์ความรู้และประสบการณ์ แล้วพัฒนานวัตกรรมแก้ปัญหาอย่างยั่งยืน มีการบูรณาการความรู้จากภายนอก ทั้งเทคโนโลยีและแนวทางการจัดการน้ำสมัยใหม่เข้ากับภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานรัฐและสถาบันการศึกษาในด้านความรู้ เครื่องมือ และงบประมาณ กิจกรรมที่ใช้

การจัดตั้งองค์กรชุมชน เป็นกลไกสำคัญในการจัดการทรัพยากรน้ำแบบมีส่วนร่วมชุมชนจัดตั้งกลุ่มหรือคณะกรรมการจัดการน้ำชุมชน (กลุ่มนาระหัด) ที่ประกอบด้วยตัวแทนหลากหลายกลุ่ม เพื่อร่วมกันวางกติกา ดูแล และบริหารทรัพยากรน้ำผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การฝึกอบรม และการปฏิบัติจริง องค์กรชุมชนสร้างการเชื่อมโยงกับภาคีเครือข่ายภายนอก สอดคล้องกับ รัชภูมิ ศรีเพ็ญ (2564) กล่าวว่าแนวทางการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำประกอบด้วย 2 แนวทาง คือ การมีส่วนร่วมภายในชุมชนและระหว่างชุมชน มุ่งสร้างความตระหนักและจัดทำแผนบูรณาการ และการมีส่วนร่วมระหว่างองค์กรชุมชน ภาครัฐ และภาคเอกชน เน้นการกำหนดเป้าหมายร่วม จัดระบบติดตาม และตั้งคณะกรรมการที่มีตัวแทนทุกภาคส่วน กระบวนการนี้ตั้งอยู่บนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นและความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อลดความขัดแย้งและส่งเสริมการจัดการทรัพยากรน้ำอย่างยั่งยืน

การสื่อสารและสร้างความเข้าใจ เป็นกลไกสำคัญในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำอย่างมี ส่วนร่วม โดยอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่นและช่องทางการสื่อสารที่หลากหลายในชุมชนเป็นเครื่องมือสร้างความเข้าใจร่วมกัน เพื่อลดความขัดแย้งและเสริมสร้างความร่วมมือในการใช้และอนุรักษ์ทรัพยากรอย่างยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ภวิษย์กันฐพร มงคลชาติ และคณะ (2564) ที่ชี้ว่าความสำเร็จของการสื่อสารเพื่อการมีส่วนร่วมนั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยสนับสนุนทั้งภายในองค์กรและปัจจัยภายนอก เพื่อเป็นแรงผลักดันสำคัญต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

กระบวนการสร้างข้อตกลงร่วมกัน ในลุ่มน้ำลำปะทาวตอนล่างถือเป็นหัวใจสำคัญของการสร้างพลังทางสังคม โดยอาศัยเวทีประชาคมและการสื่อสารอย่างเปิดกว้างเพื่อหลอมรวมผู้คนให้เกิดเป้าหมายร่วมและความรู้สึกเป็นเจ้าของทรัพยากร นำไปสู่การปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่ชุมชนกำหนดขึ้นเองโดยสมัครใจ กระบวนการนี้เป็นองค์ประกอบสำคัญของทุนทางสังคม ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางของ สมศักดิ์ สงวนดี (2564) ชี้ให้เห็นว่าทุนทางสังคมต้องบูรณาการกับทุนประเภทอื่นเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพ อันเป็นรากฐานของการสร้าง

ความไว้วางใจและความรับผิดชอบร่วมกันในการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน

3. แนวทางที่เหมาะสมในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืนโดยใช้พลังทางสังคมในการจัดการลุ่มน้ำลำปะทาวตอนล่าง

3.1 การใช้พลังทางสังคมเป็นกลไกขับเคลื่อน

พลังทางสังคมสะท้อนศักยภาพของชุมชนในการพึ่งพาตนเองและตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากร เนื่องจากเป็นแกล่งอาหารและการเกษตร การจัดการน้ำของชุมชนดำเนินไปอย่างมีส่วนร่วม ภายใต้ภาวะผู้นำที่เข้มแข็งซึ่งทำหน้าที่กำหนดทิศทางและสร้างเอกภาพ ชุมชนใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านน้ำ ป่าไม้ และเกษตรกรรมควบคู่กับการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างชุมชน องค์กรท้องถิ่น ภาคประชาสังคม และรัฐ เพื่อแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และเสริมศักยภาพทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน นิตยา โพธิ์นอก และรัชวดี แสงมหะหมัด (2560) ระบุว่า ความตระหนักและความร่วมแรงร่วมใจคือปัจจัยสำคัญของการจัดการน้ำที่ยั่งยืน ขณะที่ข้อจำกัดหลักคือด้านงบประมาณและการพัฒนาศักยภาพผู้นำ รวมถึงการสื่อสารและสร้างจิตสำนึกความเป็นเจ้าของในชุมชน

การพัฒนาเศรษฐกิจบนฐานทรัพยากรน้ำต้องอาศัยการเสริมสร้างจิตสำนึก การเรียนรู้ร่วมกัน และการใช้ประโยชน์อย่างสมดุล โดยเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในชุมชนช่วยสร้างความเข้าใจต่อปัญหาและศักยภาพของลุ่มน้ำ นำไปสู่องค์ความรู้ใหม่ที่สอดคล้องกับบริบทท้องถิ่นและการจัดการทรัพยากรอย่างเป็นระบบ สอดคล้องกับ อภิญญา ดวงจันทร์ (2559) พบว่า ภูมิปัญญาการจัดการน้ำของชุมชน เช่น การทำฝายชะลอน้ำ การรักษาป่าต้นน้ำ และความเชื่อด้านการอนุรักษ์ เป็นรากฐานสำคัญของการจัดการทรัพยากรที่ยั่งยืนและจำเป็นต้องถ่ายทอดสู่คนรุ่นใหม่ ทรัพยากรน้ำที่มีคุณภาพเอื้อต่อการทำเกษตรและปศุสัตว์ รวมทั้งพืชเศรษฐกิจ เช่น ถั่วลิสง ข้าวโพด พริก และแตงกวา ซึ่งสร้างรายได้ให้ครัวเรือนและเชื่อมโยงกับตลาด นอกจากนี้ยังสนับสนุนกิจกรรมสมัยใหม่ เช่น ร้านอาหารและร้านกาแฟที่ใช้ผลผลิตท้องถิ่น ซึ่งช่วยสร้างมูลค่าเพิ่มและเสริมเศรษฐกิจหมุนเวียนภายในชุมชน การบูรณาการพลังทางสังคมกับการจัดการน้ำจึงนำไปสู่ความมั่นคงทางอาหารและรายได้ที่ยั่งยืน โดยมีจิตสำนึก ความรู้ และความร่วมมือเป็นพลังขับเคลื่อนให้ชุมชนเข้มแข็งในฐานะเจ้าของทรัพยากร

3.2 การจัดการทรัพยากรน้ำแบบมีส่วนร่วม

การจัดการทรัพยากรน้ำแบบมีส่วนร่วมในลุ่มน้ำลำปะทาวอาศัยพลังทางสังคมเป็นกลไกหลักในการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ เพื่อสร้างความมั่นคงด้านทรัพยากรที่เป็นรากฐานของเศรษฐกิจชุมชน สอดคล้องกับ ณรงค์ชัย วิวัฒนาช่าง และคณะ (2560) ซึ่งพบว่าระหัดวิดน้ำมีบทบาทสำคัญต่อวิถีชีวิตเกษตรกรในอดีต แต่ปัจจุบันถูกแทนที่ด้วยเครื่องสูบน้ำสมัยใหม่ กระบวนการดังกล่าวเริ่มจากการสร้างความเข้าใจและสำนึกความเป็นเจ้าของร่วม นำไปสู่การจัดทำกติกาชุมชนและการสืบทอดภูมิปัญญาจากปราชญ์ท้องถิ่นสู่คนรุ่นใหม่ ชุมชนประยุกต์ใช้เครื่องมือดั้งเดิมอย่างระหัดวิดน้ำร่วมกับเทคโนโลยีใหม่ผ่านกลไกกลุ่มระหัดน้ำและกิจกรรมลงแขกเพื่อการดูแลร่วมกัน ซึ่งเสริมสร้างทุนทางสังคมและความสามัคคี ผลลัพธ์ที่ได้คือระบบการจัดการน้ำที่ยั่งยืนซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจที่มีความสามารถในการพึ่งพาตนเองและปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลง

3.3 การพัฒนาเศรษฐกิจบนฐานทรัพยากรน้ำ

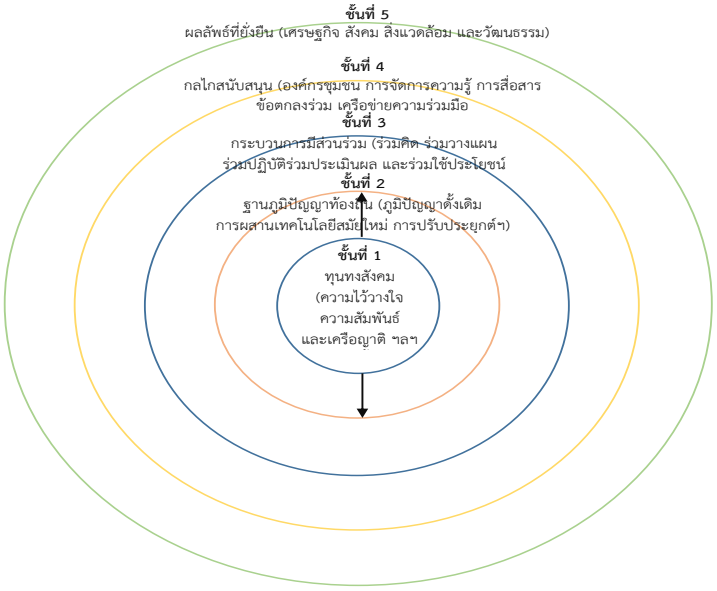
การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนลุ่มน้ำลำปะทาวตอนล่างอย่างยั่งยืน ต้องอาศัยพลังทางสังคมที่ขับเคลื่อนด้วยการเสริมสร้างจิตสำนึก และกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของทุกภาคส่วนในชุมชนกระบวนการนี้เปิดให้กลุ่มต่าง ๆ ร่วมสะท้อนปัญหาและสร้างองค์ความรู้ เพื่อการจัดการทรัพยากรน้ำอย่างสมดุลและสอดคล้องกับ

บริบทท้องถิ่น สอดคล้องกับ มนูญ มนูขจร และคณะ (2563) พบว่า สมาชิกในชุมชนมีความเข้าใจถึงปัญหาความแห้งแล้งและตระหนักว่าการรวมกลุ่มกันจะช่วยแก้ปัญหาได้ดียิ่งขึ้น ในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อสิ่งแวดล้อมในชุมชน ปัจจัยสำคัญอีกประการคือการถ่ายทอดองค์ความรู้และปลูกฝังจิตสำนึก สู่คนรุ่นหลังผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งจะสร้างความตระหนักรู้ในคุณค่าของทรัพยากรและอัตลักษณ์ชุมชนรากฐานเหล่านี้จะนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจที่ยั่งยืนบนฐานความรับผิดชอบและการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างแท้จริง

องค์ความรู้ใหม่

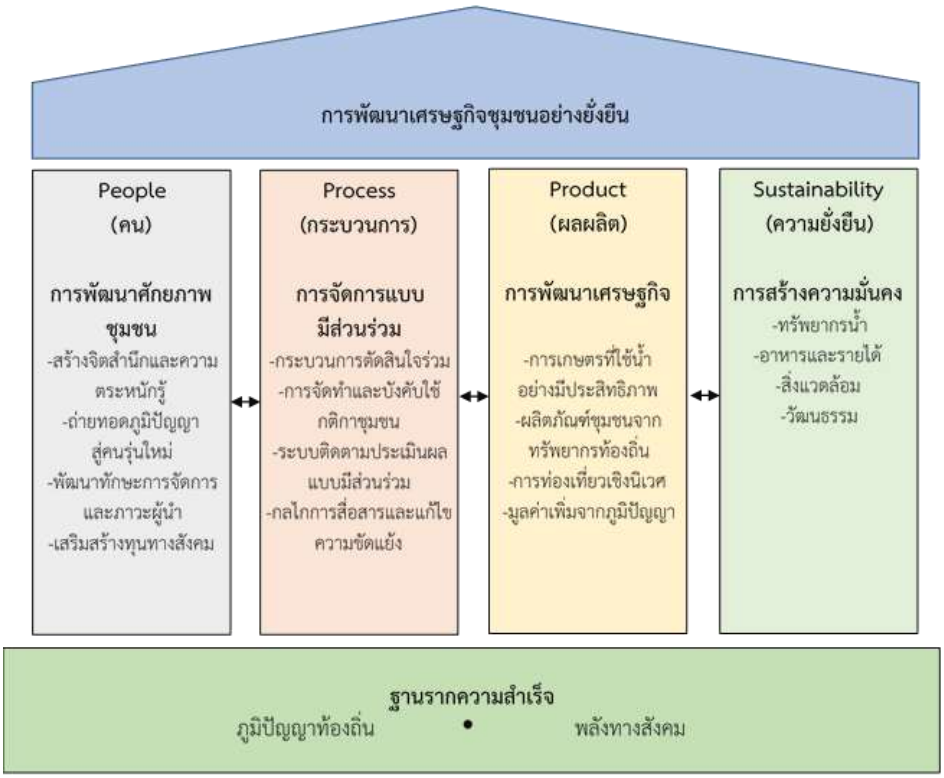
จากผลการวิจัย คณะผู้วิจัยได้พัฒนาองค์ความรู้ใหม่ในรูปแบบของโมเดล SCWM (Social- Capital based Water Management Model) ซึ่งเป็นโมเดลการสร้างพลังทางสังคมเพื่อการจัดการทรัพยากรน้ำอย่างยั่งยืน (ดังแสดงในภาพที่ 1) โมเดลนี้ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบหลักที่เชื่อมโยงกัน โดยมีทุนทางสังคมเป็นแกนกลางในการขับเคลื่อน ล้อมรอบด้วยฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น กระบวนการมีส่วนร่วม กลไกสนับสนุน และนำไปสู่ผลลัพธ์ที่ยั่งยืนทั้ง 4 มิติ คือ เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมควบคู่ไปกับโมเดลดังกล่าว คณะผู้วิจัยได้พัฒนากรอบแนวคิด 3P+1S Framework เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนบนฐานการจัดการทรัพยากรน้ำ (ดังแสดงในภาพที่ 2) ซึ่งประกอบด้วย 4 เสาหลัก คือ People (การพัฒนาศักยภาพชุมชน) Process (การจัดการแบบมีส่วนร่วม) Product (การพัฒนาเศรษฐกิจ) และ Sustainability (การสร้างความมั่นคง) องค์ความรู้ใหม่ทั้งสองนี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่อื่นที่มีบริบทคล้ายคลึงกัน โดยต้องปรับให้เหมาะสมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นและโครงสร้างทางสังคมของแต่ละพื้นที่

โมเดล SCWM การบริหารจัดการน้ำด้วยพลังทางสังคม

ภาพที่ 1 : โมเดลการสร้างพลังทางสังคมเพื่อการจัดการทรัพยากรน้ำอย่างยั่งยืน
ชื่อโมเดล : "โมเดล SCWM" (Social Capital-based Water Management Model)

กรอบแนวคิด3P+1S Framework การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนบนฐานการจัดการทรัพยากรน้ำ

ภาพที่ 2 : 4 เสาหลัก ที่ประคองหลังคา “การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืน” มีพื้นฐาน “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” และ “พลังทางสังคม”

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) ควรจัดตั้งกลไกการมีส่วนร่วมที่บูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นกับความรู้สมัยใหม่

2) มุ่งพัฒนาเครือข่ายผู้ใช้น้ำแลกเปลี่ยนการจัดการน้ำบนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น

3) การประยุกต์ผลวิจัยเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนที่ยั่งยืนควรคำนึงถึงสมดุลทางนิเวศ

2. ข้อเสนอแนะด้านการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรศึกษาต้นทุนทางสังคม (Social Cost): ศึกษาต้นทุนทางสังคมและสิ่งแวดล้อมของการทำเกษตรเชิงเดี่ยว/การใช้สารเคมี (สาเหตุหลักของปัญหามลพิษ) เพื่อสนับสนุนการเปลี่ยนผ่านไปสู่เศรษฐกิจบนฐานทรัพยากรน้ำที่ยั่งยืน

2) ควรศึกษาวงจรชีวิตของภูมิปัญญา: กลไกการถ่ายโอนความรู้และแรงจูงใจ ในการสืบทอดภูมิปัญญา (ระหัดวิดน้ำ/คลองไส้ไก่) จากคนรุ่นเก่า (51-60 ปี) ไปสู่คนรุ่นใหม่

เอกสารอ้างอิง

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.). เขื่อนลำปะทาว. เรียกใช้เมื่อ 11 ตุลาคม 2568 จาก https://thai.tourismthailand.org/Attraction/เขื่อนลำปะทาว?utm_source=chatgpt.com

กอบกุล รายะนคร. (2543). กฎหมายกับการจัดการทรัพยากรน้ำและชายฝั่งทะเล. ในอานันท์ กาญจนพันธุ์ (บก.), พลวัตของชุมชนในการจัดการทรัพยากร กระบวนทัศน์และนโยบาย. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

เขมิกา วริทธิ์วุฒิกุล และคณะ. (2568). การบริหารจัดการน้ำแบบมีส่วนร่วมตามธรรมนูญจัดการน้ำ : บทบาทของผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลหัวเมือง . Local Administration Journal. 18(2), 219-239.

ณรงค์ชัย วิวัฒนาช่าง และคณะ. (2560). นวัตกรรมระหัดวิดน้ำจากภูมิปัญญาท้องถิ่น. วารสาร ว.มทรส. 5(2), 169-178.

ธีระพล บุญตาระวะ, สมาน งามสนิท และสุรินทร์ นิยมมางกูร. (2564). การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในจังหวัดปทุมธานี. วารสาร มจร สังคมปริทรรศน์. 11(4), 69–80.

นัสชนะ ส่างช้าง. (2567). บทบาทของชุมชนท้องถิ่นในกระบวนการพัฒนาที่ยั่งยืน. วารสารรวัตกรรมสังคมศาสตร์. 1(2), 45-55.

นิตยา โพธิ์นอก และรัชวดี แสงมหะหมัด. (2560). การเสริมสร้างศักยภาพชุมชนเพื่อใช้สิทธิในการจัดการทรัพยากรน้ำอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาชุมชนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา. วารสารสถาบันพระปกเกล้า. 15(2), 70-93.

ประมุข ศรีชัยวงษ์ และคณะ. (2566). นวัตกรรมชุมชนเพื่อเสถียรภาพความมั่นคงด้านน้ำสำหรับการยังชีพของประชาชนในลุ่มน้ำลำปะทาว อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ. วารสารการบริหารการปกครองและนวัตกรรมท้องถิ่น. 7(1), 243-260.

ปิยะมาศ เมิดไธสง. (2562). รูปแบบการจัดการความรู้ด้านการจัดการทรัพยากรน้ำอย่างยั่งยืนผ่านกระบวนการสร้างความรู้ด้วยตัวเองของชุมชนในพื้นที่จังหวัดบุรีรัมย์. วารสารนาคบุตรปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช. 14(1), 1-13.

ภวิษย์กันฐพร มงคลชาติ และคณะ. (2564). การสื่อสารเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่สีเขียวคุ้งบางกะเจ้าสู่ความยั่งยืน จังหวัดสมุทรปราการ. วารสารนิเทศศาสตร์ มสธ. 11(1), 63-76.

มนูญ มนูขจร และคณะ. (2563). ปัจจัยสำคัญในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืนในจังหวัดบุรีรัมย์. วารสารวิจัยและพัฒนาระบบสุขภาพ. 13(2), 581–589.

รัชภูมิ ศรีเพ็ญ. (2564). การบริหารจัดการน้ำเพื่อการอุปโภคและบริโภคแบบมีส่วนร่วมในเขตพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลหนองโพ อำเภอตาคลี จังหวัดนครสวรรค์. Journal of Roi Kaensarn Academi. 7(2), 42-55.

ศิริรัตน์ สังขรักษ และคณะ. (2563). บทความ: ผลกระทบของสภาพภูมิอากาศที่เปลี่ยนแปลงต่อทรัพยากรน้ำและการจัดการ. วารสารสิ่งแวดล้อม. 24 (1), 1-9.

สมศักดิ์ สงวนดี. (2564). ทุนทางสังคมกับการพัฒนาชุมชน. วารสารวิชาการแห่งอนาคต. 1(1), 1-8. สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

สุนทร ปัญญะพงษ์. (2554). ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับสังคมวิทยา. ชัยภูมิ : คณะศิลปะศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ.

หทัยชนก คะตะสมบูรณ และ พระสุธี รัตนบัณฑิต. (2563). การขับเคลื่อนพลังชุมชนในการจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติในเขตลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา. วารสารมหาจุฬาวิชาการ. 7(2), 301-317.

อภิญญา ดวงจันทร์. (2559). การจัดการทรัพยากรน้ำด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนบ้านนาป่าหนาด อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย. วารสารวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยราชภัฏเลย. 11(37), 57-65.

อัมพิกา อำลอย. (2568). ระบบเหมืองฝายเมืองคอง : ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการจัดการน้ำอย่างยั่งยืนของชุมชนเกษตรกรรมในแอ่งที่ราบ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์. 20(1), 17-30.

ไทยพีบีเอส. (2566, 16 มิถุนายน). ชาวบ้าน 2 ฝ่ายยอมรับแนวทางปรับเปลี่ยนจุดขุดลอกลำปะทาว. เรียกใช้เมื่อ 11 ตุลาคม 2568จาก https://www.thaipbs.or.th/news/content/271163?fbclid=IwAR2wxSfYzliuVAGML3d90kPTHjrJvDYQFfgPHajla_BamCi_Pxf71I5stMo

Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determingsample size for research activities. Educational And Psychological Measurement, 30(3), 607-610. https://doi.org/10.1177/001316447003000308

แนวทางการพัฒนาขีดความสามารถห่วงโซ่อุปทานของผลิตภัณฑ์ชุมชนเชิงวัฒนธรรมนครกาหลงจังหวัดชัยภูมิ

Guidelines for developing the capacity of supply chain of cultural community products in Nakhon Kalong , Chaiyaphum Province.

ธนิกานต์ ศรีจันทร์
Thanikarn Srichan
คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ
Faculty of Liberal Arts and Sciences, ChaiyaphumRajabhat University.
E-mail:Srichan.porpia@gmail.com
โทร.0868716493

Received: 26 September 2025; Revised: 25 April 2026; Accepted: 25 April 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาห่วงโซ่อุปทานของผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์ชุมชนเชิงวัฒนธรรมนครกาหลง 2) ศึกษาขีดความสามารถห่วงโซ่อุปทานของผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์ชุมชน เชิงวัฒนธรรมนครกาหลง และ 3) ศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาขีดความสามารถห่วงโซ่อุปทานของผลิตภัณฑ์ชุมชนเชิงวัฒนธรรมนครกาหลง ใช้วิธีวิจัยแบบผสมผสาน โดยเก็บข้อมูลเชิง ปริมาณจากกลุ่มตัวอย่าง 335 คน ในเขตตำบลคอนสวรรค์ อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ และข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ประกอบการและผู้นำชุมชน 5 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า 1) ระดับการศึกษาห่วงโซ่อุปทานของผลิตภัณฑ์ชุมชนเชิงวัฒนธรรมนครกาหลงโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.01) โดยด้านการนำเข้าวัตถุดิบในการผลิตมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\overline{X}$ = 4.16) รองลงมาคือด้านการจัดจำหน่ายและการบริการ ($\overline{X}$ = 4.15) 2) ขีดความสามารถห่วงโซ่อุปทานของผลิตภัณฑ์ชุมชนเชิงวัฒนธรรมนคร กาหลงโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.96) โดยด้านผลิตภัณฑ์และบริการมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\overline{X}$= 4.12) และ 3) ปัญหาหลักที่พบคือ การขายสินค้าของชมุชนมีปริมาณลดลงจากผลกระทบของโรคระบาด โควิด-19 และการแข่งขันจากสินค้าทดแทนที่มีราคาถูกกว่า ข้อเสนอแนะจากการวิจัย ภาครัฐและองค์กรท้องถิ่นควรมีนโยบาย หรือโครงการสนับสนุนการตลาดที่ส่งเสริมผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นและ ผลิตภัณฑ์ชุมชนที่มีอัตลักษณ์เฉพาะ เพื่อสร้างรายได้และความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนในการรับมือกับสถานการณ์เศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลง

คำสำคัญ : การพัฒนาขีดความสามารถ, ห่วงโซ่อุปทาน, ผลิตภัณฑ์ชุมชนเชิงวัฒนธรรม

Abstract

This research aims to 1) Study the supply chain of cultural community product entrepreneurs in Nakhon Kalong. 2) Study the supply chain capabilities of community product entrepreneurs in Nakhon Kalong and cultural areas. 3) Study problems and suggestions for developing the capacity of the supply chain of Nakhon Kalong cultural community products. A mixed-method research method was used, collecting quantitative data from a sample of 335 people in Khon Sawan Subdistrict, Khon Sawan District, Chaiyaphum Province and qualitative data from in-depth interviews with 5 entrepreneurs and community leaders, analyzed using descriptive statistics, including: Mean and standard deviation. The research results found that 1) The overall level of study on the supply chain of Nakhon Kalong cultural community products was at a high level ($\overline{X}$ = 4.01). The highest average value was the import of raw materials for production ($\overline{X}$= 4.16), followed by the distribution and service aspect ($\overline{X}$ = 4.15). 2) The overall capacity of the supply chain of the cultural community products of Nakhon Kalong is at a high level ($\overline{X}$= 3.96). The product and service aspect had the highest average value ($\overline{X}$ = 4.12) and 3) The main problem found is that community product sales have decreased due to the impact of the COVID-19 pandemic and competition from cheaper substitute products. Research recommendations: Government and local organizations should have policies or marketing programs that promote local products and community products with unique identities to generate income and strengthen the community in coping with changing economic situations.

Keywords : Capacity Development, Supply Chain, Community Cultural Products.

บทนำ

ประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรม โดยภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีพื้นที่ทางการเกษตรมากที่สุด ร้อยละ 43 ของประเทศ พื้นที่ทำการเกษตรกรรมส่วนใหญ่อยู่นอกเขตชลประทาน และเป็นเกษตรกรรายย่อย ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศมีการประกอบอาชีพโดยการเป็นเกษตรกรที่เป็นอาชีพหลักในการขาย ผลิตภัณฑ์จากผลผลิตทางการเกษตร และมีอาชีพเสริมหรือรายได้เสริมจากการผลิตภัณฑ์หัตถกรรมตามความรู้ความสามารถที่สืบทอดต่อกันมาจากบรรพบุรุษและตามภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ส่งต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น ก่อให้เกิดผลิตภัณฑ์ชุมชนที่เป็นอัตลักษณ์และเป็นองค์ความรู้ที่โดดเด่นของแต่ละชุมชน และสร้างรายได้เพิ่มขึ้นจากการประกอบอาชีพหลักจากการทำเกษตรกรรม เช่น เครื่องจักสาน ผลิตภัณฑ์ผ้าทอ เป็นต้น ซึ่งผลิตภัณฑ์เหล่านี้เป็นการสร้างกลุ่มให้เกิดความเข้มแข็งขึ้นในชุมชนหรือที่เรียกว่าวิสาหกิจชุมชน เป็นการสร้างรากฐานที่มั่นคงในการพัฒนาประเทศ ประการหนึ่งคือการสร้างความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชนด้วยการบูรณาการกระบวนการผลิตบนฐานศักยภาพ และความเข้มแข็งของชุมชนอย่างสมดุล เน้นการผลิตเพื่อการบริโภคอย่างพอเพียงภายในชุมชน สนับสนุนให้ชุมชนมีการรวมกลุ่มในรูปสหกรณ์ กลุ่มอาชีพ สนับสนุนการนำภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นมาใช้ในการสร้างสรรค์คุณค่าสินค้าบริการ และสร้างความร่วมมือกับภาคเอกชน ในการลงทุนสร้างอาชีพและรายได้ที่มีการจัดสรรประโยชน์ที่เป็นธรรมแก่ชุมชน รวมทั้งสร้างระบบบ่มเพาะวิสาหกิจ

ชุมชนควบคู่กับการพัฒนาความรู้ด้านการจัดการตลาด และทักษะในการประกอบอาชีพ (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2562)

อัตลักษณ์ของภาคอีสานนั้นการมีภูมิปัญญาของชาวบ้านแทบจะทุกท้องถิ่นในภาคอีสานที่สามารถสร้างอาชีพและรายได้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเหล่านั้น (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม,2561) ก่อให้เกิดผลิตภัณฑ์ชุมชนที่เป็นอัตลักษณ์และเป็นองค์ความรู้ที่โดดเด่นของแต่ละชุมชน และสร้างรายได้เพิ่มขึ้นจาการประกอบอาชีพหลักจากการทำเกษตรกรรม

โดยปัญหาและความต้องการด้านสังคม เป็นปัญหาที่สำคัญปัญหาหนึ่งในพื้นที่ที่เกิดขึ้นจากภาวะการเปลี่ยนแปลงของสังคม การรับอารยะธรรมใหม่ ๆ มาจากต่างประเทศ ทำให้เกิดการซึมซับการเปลี่ยนแปลง ในเรื่องการศึกษา ศาสนา และจริยธรรม การเปลี่ยนแปลงของเด็กและเยาวชนปัญหายาเพติด การจัดสวัสดิการสังคม การขาดโอกาทางการศึกษา คุณภาพและมาตรฐานทางการศึกษา ปัญหาขาดแคลนแรงงาน ปัญหาด้านศาสนาที่ขาดพระประจำวัด ปัญหาเด็กและเยาวชนมั่วสุมและทะเลาะวิวาท ปัญหาความเสื่อมของวัฒนรรมประเพณี รวมถึงปัญหาและความต้องการด้านเศรษฐกิจ เป็นปัญหาเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของประชาชน โดยเฉพาะในเรื่องของรายได้และการส่งเสริมอาชีพ การขาดแคลนฝีมือแรงงาน การพัฒนาด้านหัตถกรรม การตลาด ความยากจน ตลาดนัดเอกชน และเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งปัญหาเหล่านี้ เป็นปัญหาความต้องการของประชาชน ที่ต้องการให้จังหวัดให้การสนับสนุน เพื่อให้เศรษฐกิจของจังหวัดชัยภูมิได้รับการพัฒนาให้ดีขึ้น (กลุ่มยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด, 2566).

ซึ่งในพื้นที่อำเภอคอนสวรรค์ จ.ชัยภูมิ ก็เป็นพื้นที่หนึ่งที่ประชาชนในชุมชนได้มีการผลิตภัณฑ์ชุมชนอย่างช้านานและมีลายเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชุมชน ได้แก่ สบู่ พวงกุญแจ หมวกผ้าไหม ขนมเบอร์เกอร์รี่ ขนมไทย เสื่อกก ผ้าขิต ผ้าไหมมัดหมี่ จักสานมวยนึ่งข้าว เป็นต้น (สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดชัยภูมิ, 2567) โดยมีการสร้างลายอัตลักษณ์ เช่น ผ้ามัดหมี่ผ้าไทคอนสวรรค์ ลายแก้วกาหลง อำเภอคอนสวรรค์ โดยผู้หญิงสวมผ้าถุงลายนครกาหลงสีเม็ดมะขาม เสื้อสีครีมแต่งลายนกเป็ด ชายเสื้อครีมแต่งลายนกเป็ด (สำนักงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอคอนสวรรค์, 2566)

จากความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาแนวทางการพัฒนาขีดความสามารถห่วงโซ่อุปทานของผลิตภัณฑ์ชุมชนเชิงวัฒนธรรมนครกาหลงจังหวัดชัยภูมิ เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษานำมาเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน โดยเน้นการพัฒนาอย่างยั่งยืนสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มตามแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของชุมชน จนชาวบ้านสามารถสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ และสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์ สร้างงานสร้างอาชีพภายในชุมชนต่อไป

วัตถุประสงค์การศึกษา

1) เพื่อศึกษาห่วงโซ่อุปทานของผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์ชุมชนเชิงวัฒนธรรมนครกาหลง

2) เพื่อศึกษาขีดความสามารถห่วงโซ่อุปทานของผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์ชุมชนเชิงวัฒนธรรมนครกาหลง

3) เพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาขีดความสามารถห่วงโซ่อุปทานของผลิตภัณฑ์ชุมชนเชิงวัฒนธรรมนครกาหลง

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1) ตัวแปรอิสระ ได้แก่ การจัดการห่วงโซ่อุปทานของผลิตภัณฑ์ชุมชนเชิงวัฒนธรรมนครกาหลง ได้แก่ การจัดหาแหล่งวัตถุดิบ กระบวนการผลิต การจัดการสินค้าคงคลัง การเคลื่อนย้ายสินค้า การจัดจำหน่าย และการบริการ ได้แก่ ด้านผลิตภัณฑ์และบริการ(Product) ด้านราคา(Price) ด้านการจัดจำหน่าย (Place) ด้านการส่งเสริมการตลาด (Promotion)

2) ตัวแปรตาม ได้แก่ ขีดความสามารถห่วงโซ่อุปทานของผลิตภัณฑ์ชุมชนเชิงวัฒนธรรมนครกาหลง

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยเชิงปริมาณ ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้

ประชากร (Population) คือ ประชาชนที่สามารถให้ข้อมูลหรือเป็นผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์ชุมชน ในเขตตำบลคอนสวรรค์ อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ ผู้วิจัยได้กำหนดขนาดของประชากรกลุ่ม ตัวอย่างที่จะทำการสำรวจ ซึ่งเป็นจำนวนรวมทั้งสิ้น 2,619 คน (สำนักงานกลางทะเบียนราษฎร์ กระทรวงมหาดไทย, 2567) ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

กลุ่มตัวอย่าง (Sample) ที่ใช้ในการศึกษาวิจัย ได้แก่ ประชาชนที่สามารถให้ข้อมูลหรือเป็นผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์ชุมชน ในเขตตำบลคอนสวรรค์ อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัด ชัยภูมิ จำนวนทั้งสิ้น 2,619 คน จากสูตรคำนวณ หาขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตาราง Krejcie & Morgan (Robert V. Krejcie and Early W. Morgan. Educational and Psychological Measuremwnt, 1970 : 608-609) ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 335 ตัวอย่าง โดยการใช้ทฤษฎีการสุ่มตัวอย่างโดยอาศัยความน่าจะเป็นแบบการสุ่มแบบชั้นภูมิ โดยใช้จำนวนหมู่บ้านในตำบลคอนสวรรค์ อำเภอคอนสวรรค์จังหวัดชัยภูมิ จำนวน 4 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่8, หมู่9, หมู่11, หมู่15 มาเป็นเกณฑ์ที่ใช้ในการคำนวณวิธีในการเลือกตัวอย่างในการวิจัย

การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นการนำผลจากการศึกษาเชิงปริมาณมาสร้างเป็นประเด็นในการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) เพื่อหาการพัฒนาขีดความสามารถห่วงโซ่อุปทานของผลิตภัณฑ์ชุมชนเชิงวัฒนธรรมนครกาหลง กลุ่มตัวอย่าง จากผู้ประกอบการและผู้นำชุมชน โดยมีกลุ่มตัวอย่าง 5 คน เป็นการนำผลจากการศึกษาเชิงปริมาณมาสร้างเป็นประเด็นในการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) เพื่อหาการพัฒนาขีดความสามารถห่วงโซ่อุปทานของผลิตภัณฑ์ชุมชนเชิงวัฒนธรรมนครกาหลง โดยใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างเป้าหมายแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) การคัดเลือกผู้เชี่ยวชาญ ผู้วิจัยได้กำหนดผู้เชี่ยวชาญ (Expertise Verify) ซึ่งเป็นบุคคลที่มีความรู้ประสบการณ์และเชี่ยวชาญเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ชุมชนเชิงวัฒนธรรมนครกาหลง กลุ่มตัวอย่างจากผู้ประกอบการและผู้นำชุมชน เป็นกลุ่มตัวอย่าง 5 คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้จัดทำแบบสอบถาม (Questionnaires) ได้แก่

ส่วนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้เฉลี่ยต่อเดือน และอาชีพ เป็นลักษณะคำถามแบบเลือกตอบและเติมคำสั้น ๆ

ส่วนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับห่วงโซ่อุปทานของผลิตภัณฑ์ชุมชนเชิงวัฒนธรรมนครกาหลง

ส่วนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับขีดความสามารถห่วงโซ่อุปทานของผลิตภัณฑ์ชุมชนเชิงวัฒนธรรมนครกาหลง

ส่วนที่ 4 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อเสนอแนะการพัฒนาขีดความสามารถห่วงโซ่อุปทานของผลิตภัณฑ์ชุมชนเชิงวัฒนธรรมนครกาหลง ข้อเสนอแนะและข้อคิดเห็นเพิ่มเติมเป็นคำถามปลายเปิด

แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง ได้แก่

ส่วนที่ 1 บันทึกชื่อและสถานภาพผู้ให้สัมภาษณ์

ส่วนที่ 2 ประเด็นคำถามสัมภาษณ์ และบันทึกสาระจากการสัมภาษณ์ตามตัวแปรที่ศึกษา

ส่วนที่ 3 สรุปประเด็นสาระสำคัญที่ได้จากการสัมภาษณ์

4. การทดสอบเครื่องมือ

ความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) นำแบบสอบถามให้ผู้เชี่ยวชาญ เพื่อตรวจสอบคุณภาพของข้อคำถาม โดยให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาความสอดคล้องและความเหมาะสมของข้อคำถามรายข้อกับนิยามเชิงปฏิบัติการ (Index of Consistency : IOC) (ชูศรี วงศ์รัตนะ, 2560: 9) ที่ใช้ในกรณีที่เครื่องมือเป็นแบบวัดที่เป็นสเกลระดับว่ามีความเหมาะสมหรือไม่ รวมทั้งข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงแก้ไขข้อคำถาม ซึ่งผู้วิจัยจะนำแบบสอบถามที่มีค่า IOC ตั้งแต่ .50 ขึ้นไป (นิรัช สุดสังข์, 2559: 69) ซึ่งสามารถตัดสินได้ว่าข้อคำถามมีความสอดคล้องเหมาะสมกับนิยามเชิงปฏิบัติการ หลังจากนั้นได้ปรับปรุงข้อคำถามตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญก่อนนำไปทดลองใช้ต่อไป โดยผลการวิเคราะห์ความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ของแบบสอบถามทั้งฉบับ มีตั้งแต่60% ขึ้นไป หรือมีค่าความสอดคล้องระหว่าง 0.60 - 1.00 ซึ่งตามเกณฑ์ที่ใช้ในการตัดสินความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาค่าที่คำนวณได้จะต้องมากกว่า 0.50 (IOC > 0.50)

ความเที่ยงของเครื่องมือ นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นไปทดลองใช้ (Try - Out) กับกลุ่มประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน แล้วนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้ไปหาคุณภาพของเครื่องมือ ดังนี้ วิเคราะห์ความเชื่อถือได้(Reliability) ของแบบสอบถามโดยการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) โดยใช้วิธีครอนบาค (Cronbach) ได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) ผลการตรวจสอบความเชื่อมั่นของประเด็นคำถาม พบว่า ข้อคำถามมีค่าความเชื่อมั่น สามารถนำไปใช้ในการศึกษาได้และเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด โดยมีค่าความเชื่อมั่น ที่คำนวณได้มีค่ามากกว่า 0.70 ขึ้นไป

แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง

1) ศึกษาและทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้อง วัตถุประสงค์และตัวแปรที่วิจัย

2) สร้างแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง ให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ตามส่วนประกอบ ที่กำหนดไว้อย่างกว้างๆ ในแต่ละประเด็นคำถามสัมภาษณ์ ตามแบบโครงสร้างที่กำหนดไว้

3) การพิจารณาคุณภาพของเครื่องมือ พิจารณาและแก้ไขโดยกำหนดประเด็นใหญ่ๆ ไว้อย่างกว้าง ๆ ที่สามารถปรับและหรือยืดหยุ่นได้

4) นำแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง ไปให้ผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้านการพัฒนาขีดความสามารถห่วงโซ่อุปทานของผลิตภัณฑ์ชุมชนเชิงวัฒนธรรมนครกาหลง จำนวน 5 คน พิจารณาเชิงประจักษ์ และปรับปรุงตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล

1) ข้อมูลปฐมภูมิ ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการสุ่มตัวอย่างประชากรของ อำเภอคอนสวรรค์ ในจังหวัดชัยภูมิ จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 335 ตัวอย่าง โดยในการสอบถามประชากรกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยทำการวิจัยโดยใช้เทคนิคในการสุ่มตัวอย่าง โดยการใช้ทฤษฎีการสุ่มตัวอย่างโดยอาศัยความน่าจะเป็นแบบหลายขั้นตอน โดยการใช้ทฤษฎีการสุ่มตัวอย่างโดยอาศัยความน่าจะเป็นแบบการสุ่มแบบชั้นภูมิ จากกลุ่มตัวอย่าง 335 ตัวอย่าง ได้กำหนดให้มีการกระจายของข้อมูล โดยกำหนดพื้นที่การสำรวจในเขตตำบลคอนสวรรค์ อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ

โดยใช้การออกแบบสอบถามเกี่ยวกับห่วงโซ่อุปทานของผลิตภัณฑ์ชุมชนเชิงวัฒนธรรมนครกาหลงและขีดความสามารถห่วงโซ่อุปทานของผลิตภัณฑ์ชุมชนเชิงวัฒนธรรมนครกาหลง การเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง ใช้เก็บข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมายตามแผนที่กำหนดไว้ผู้วิจัยเก็บข้อมูลด้วยตนเองโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้างและบันทึกไว้ และสรุปประเด็นสาระสำคัญไว้เพื่อนำไปใช้ใน

การวิเคราะห์ข้อมูล กลุ่มตัวอย่าง จากผู้ประกอบการและผู้นำชุมชนที่มีความเชี่ยวชาญและประสบการณ์เกี่ยวกับห่วงโซ่อุปทานของผลิตภัณฑ์ชุมชนเชิงวัฒนธรรมนครกาหลง โดยมีกลุ่มตัวอย่าง 5 คน โดยใช้การออกแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับการพัฒนาขีดความสามารถห่วงโซ่อุปทานของผลิตภัณฑ์ชุมชนเชิงวัฒนธรรมนครกาหลง

2) ข้อมูลทุติยภูมิ ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากหนังสือ วิทยานิพนธ์ รายงานวิจัย บทความ วารสารสิ่งพิมพ์และแหล่งข้อมูลทางอินเตอร์เน็ตที่เกี่ยวข้อง

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม จำนวน 335 ตัวอย่าง และแบบสัมภาษณ์จากผู้ประกอบการและผู้นำชุมชน โดยมีกลุ่มตัวอย่าง 5 คน

สถานที่ทำการเก็บข้อมูล ได้แก่ ประชากรในเขตตำบลคอนสวรรค์ อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ

6. การวิเคราะห์ข้อมูล

โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ด้วยการแจกแจงความถี่ แสดงผล การ วิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติซึ่งจะวิเคราะห์ผลเป็น ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale)) ดังนี้

ส่วนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้เฉลี่ยต่อเดือน และอาชีพ เป็นลักษณะคำถามแบบเลือกตอบและเติมคำสั้น ๆ

ส่วนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับห่วงโซ่อุปทานของผลิตภัณฑ์ชุมชนเชิงวัฒนธรรมนครกาหลง

ส่วนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับขีดความสามารถห่วงโซ่อุปทานของผลิตภัณฑ์ชุมชนเชิงวัฒนธรรมนครกาหลง

ส่วนที่ 4 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อเสนอแนะของปัญหาและอุปสรรค การพัฒนาขีดความสามารถห่วงโซ่อุปทานของผลิตภัณฑ์ชุมชนเชิงวัฒนธรรมนครกาหลง ข้อเสนอแนะและข้อคิดเห็นเพิ่มเติมเป็นลักษณะคำถามปลายเปิด(Open end)

วิเคราะห์โดยการหาค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) การแปลผลคะแนนรายข้อและโดยรวมใช้ค่าเฉลี่ยที่มีค่าตั้งแต่ 1.00 – 5.00 ดังนี้

คะแนนเฉลี่ย 4.51 – 5.00 หมายถึง ระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด

คะแนนเฉลี่ย 3.51 – 4.50 หมายถึง ระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก

คะแนนเฉลี่ย 2.51 – 3.50 หมายถึง ระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง

คะแนนเฉลี่ย 1.51 – 2.50 หมายถึง ระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อย

คะแนนเฉลี่ย 1.00 – 1.50 หมายถึง ระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อยที่สุด

แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง การสรุปโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics)

ผลการวิจัย

การนำเสนอผลการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ระยะ คือ ระยะที่ 1 การวิจัยเชิงปริมาณ และระยะที่ 2 การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีรายละเอียดดังนี้

ส่วนที่ 1 ผลการวิจัยเชิงปริมาณ

การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 335 ตัวอย่าง ประกอบด้วย 3 ส่วนหลัก ได้แก่ ระดับการศึกษาห่วงโซ่อุปทาน ขีดความสามารถห่วงโซ่อุปทาน และปัญหาและข้อเสนอแนะ

1.1 ระดับการศึกษาห่วงโซ่อุปทานของผลิตภัณฑ์ชุมชนเชิงวัฒนธรรมนครกาหลง

ผลการวิเคราะห์พบว่า ระดับการศึกษาห่วงโซ่อุปทานโดยรวมอยู่ในระดับมาก($\bar{X}$= 4.01, S.D. = 0.60) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านสามารถสรุปได้ดังตารางที่ 1

ระดับการศึกษาห่วงโซ่อุปทานของผลิตภัณฑ์ชุมชนเชิงวัฒนธรรมนครกาหลง จำแนกตาม ด้าน

ด้าน	$\bar{X}$	ระดับ	ลำดับ
1. การนำเข้าวัตถุดิบในการผลิต (Procurement)	4.16	มาก	1
2. การจัดจำหน่ายและการบริการ (Distribution)	4.15	มาก	2
3. กระบวนการผลิตสินค้า (Manufacturing)	3.95	มาก	3
4. การเคลื่อนย้ายสินค้ าออกจำหน่าย (Transportation)	3.93	มาก	4
5. การจัดเก็บ (Storage) 3.92 มาก ภาพรวม	4.01	มาก	–

1.1.1 ด้านการนำเข้าวัตถุดบิในการผลิต (Procurement)

ระดับการศึกษาด้านการนำเข้าวัตถุดิบในการผลิตโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.16) โดยมีรายละเอียดดังนี้

วัตถุดิบมีคุณภาพ ($\bar{X}$ = 4.31, ระดับมากที่สดุ)

ปริมาณเพียงพอต่อการผลิต ($\bar{X}$ = 4.18, ระดับมาก)

ความสามารถควบคุมต้นทุนวัตถุดิบได้อย่างเหมาะสม ($\bar{X}$ = 4.10, ระดับมาก)

ผู้จัดหาวัตถุดิบที่มีความเชี่ยวชาญ ($\bar{X}$ = 4.08, ระดับมาก)

1.1.2 ด้านกระบวนการผลิตสินค้า (Manufacturing)

ระดับการศึกษาด้านกระบวนการผลิตสินค้าโดยรวมอยู่ในระดับมาก (x = 3.95) โดยมีรายละเอียดดังนี้

การเลือกวัตถุดิบให้มีรูปร่างและขนาดที่ต้องการ (x = 4.21, ระดับมาก)

การจัดเก็บวัตถุดิบอย่างเหมาะสม (x = 4.10, ระดับมาก)

การผลิตสินค้าที่มีคุณภาพและตรงตามมาตรฐาน (x = 3.95, ระดับมาก)

การคงคุณภาพวัตถุดิบก่อนการใช้งาน (x = 3.89, ระดับมาก)

การแปรรูปวัตถุดิบเพื่อผลิตสินค้า (x = 3.64, ระดับมาก)

1.1.3 ด้านการจัดเก็บ (Storage)

ระดับการศึกษาด้านการจัดเก็บโดยรวมอยู่ในระดับมาก (x = 3.92) โดยมีรายละเอียดดังนี้

รักษาคณุภาพและความปลอดภยัต่อผูซ้ื้อ (x = 4.04, ระดับมาก)

การวางแผนการจัดเก็บสินค้าที่ดีและมีประสิทธิภาพ (x = 3.96, ระดับมาก)

พื้นที่เพียงพอต่อการจัดเก็บ (x = 3.77, ระดับมาก)

1.1.4 ด้านการเคลื่อนย้ายสินค้าออกจำหน่าย (Transportation)

ระดับการศึกษาด้านการเคลื่อนย้ายสินค้าโดยรวมอยู่ในระดับมาก (x = 3.93) โดยมีรายละเอียดดังนี้

การผลิตสะดวกต่อการขนส่ง (x = 4.10, ระดับมาก)

การส่งสินค้าคำนึงถึงระยะเวลาและค่าใช้จ่ายอย่างเหมาะสม (x = 4.01, ระดับมาก)

บรรจุภัณฑ์ที่แข็งแรงในการจดัส่ง (x = 3.95, ระดับมาก)

สินค้าไม่เกิดความเสียหาย (x = 3.89, ระดับมาก)

การวางแผนกระจายสินค้าให้เหมาะสม (x= 3.70, ระดับมาก)

1.1.5 ด้านการจัดจำหน่ายและการบริการ (Distribution)

ระดับการศึกษาด้านการจัดจำหน่ายและการบริการโดยรวมอยู่ในระดับมาก (x= 4.15) โดยมีรายละเอียดดังนี้

มีช่องทางการจำหน่ายทางออนไลน์และออฟไลน์ (x = 4.20, ระดับมาก)

ป้องกันไม่ให้เกิดความเสียหาย (x = 4.20, ระดับมาก)

มีการขนส่งที่รวดเร็วและตรงเวลา (x = 4.05, ระดับมาก)

1.2 ขีดความสามารถห่วงโซ่อุปทานของผลิตภัณฑ์ชุมชนเชิงวัฒนธรรมนครกาหลง

ผลการวิเคราะห์พบว่า ขีดความสามารถห่วงโซ่อุปทานโดยรวมอยู่ในระดับมาก (x= 3.96) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านสามารถสรุปได้ดังตารางที่ 2

ขีดความสามารถห่วงโซ่อุปทานของผลิตภัณฑ์ชุมชนเชิงวัฒนธรรมนครกาหลง จำแนกตาม ด้าน (4Ps)

ด้าน	x	ระดับ	ลำดับ
1. ผลิตภัณฑ์และบริการ (Product)	4.12	มาก	1
2. ราคา (Price)	3.95	มาก	2
3. การจัดจำหน่าย (Place)	3.87	มาก	3
4. การส่งเสริมการตลาด (Promotion)	3.87	มาก	3
ภาพรวม	3.96	มาก	–

1.2.1 ด้านผลิตภัณฑ์และบริการ (Product)

ขีดความสามารถด้านผลิตภัณฑ์และบริการโดยรวมอยู่ในระดับมาก (x = 4.12) โดยมรีายละเอียดดังนี้

มีบรรจุภัณฑ์สวยงามและแข็งแรง (x = 4.29, ระดับมาก)

ผลิตภัณฑ์มีความคงทนและมีคุณภาพได้มาตรฐาน (x = 4.27, ระดับมาก)

ผลิตภัณฑ์มีลวดลายสวยงามด้านเอกลักษณ์ชุมชน (x = 4.20, ระดับมาก)

ผลิตภัณฑ์มีความแตกต่างและหลากหลาย (x= 4.04, ระดับมาก)

มีการออกแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ ที่ทันสมัย (x = 3.83, ระดับมาก)

1.2.2 ด้านราคา (Price)

ขีดความสามารถด้านราคาโดยรวมอยู่ในระดับมาก (x = 3.95) โดยมีรายละเอียดดังนี้

จัดทำฉลากราคาสินค้าที่ชัดเจน (x = 4.10, ระดับมาก)

การกำหนดราคาสินค้าเป็นมาตรฐาน (x = 4.05, ระดับมาก)

ผลิตภัณฑ์มีราคาที่เหมาะสม (x = 4.02, ระดับมาก)

ราคามีผลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้า (x = 3.88, ระดับมาก)

คุณภาพผลิตภัณฑ์เหมาะสมกับราคา (x = 3.72, ระดับมาก)

1.2.3 ด้านการจัดจำหน่าย (Place)

ขีดความสามารถด้านการจัดจำหน่ายโดยรวมอยู่ในระดับมาก (x = 3.87) โดยมีรายละเอียดดังนี้

บุคลากรมีความพร้อมในการติดต่อสื่อสารกับลูกค้า (x = 4.02, ระดับมาก)

มีช่องทางการจัดจำหน่ายทางออนไลน์ เช่น Facebook, TikTok (x = 3.90, ระดับมาก)

การออกร้านจำหน่ายผลิตภัณฑ์นอกสถานที่ (x= 3.88, ระดับมาก)

ร้านค้าจัดจำหน่ายสินค้าที่สะดวกต่อลูกค้า (x = 3.80, ระดับมาก)

มีความพร้อมด้านอุปกรณ์ในการติดต่อสื่อสารกับลูกค้า (x= 3.75, ระดับมาก)

1.2.4 ด้านการส่งเสริมการตลาด (Promotion)

ขีดความสามารถด้านการส่งเสริมการตลาดโดยรวมอยู่ในระดับมาก (x = 3.87) โดยมีรายละเอียดดังนี้

บริการหลังการขาย (x = 4.13, ระดับมาก)
มีโปรโมชั่น เช่น ลด แลก แจก แถม (x = 4.08, ระดับมาก)
มีเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับการขายให้ตรงกับกลุ่มลูกค้ากลุ่มใหม่ๆ (x = 3.82,ระดับมาก)
การส่งเสริมด้านเทคนิคการขายที่จูงใจลูกค้า (x = 3.74, ระดับมาก)
การประชาสัมพันธ์ที่กว้างขวาง (x = 3.60, ระดับมาก)

1.3 ปัญหาและข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาขีดความสามารถห่วงโซ่อุปทาน

จากการวิเคราะห์แบบสอบถามปลายเปิด พบปัญหาและข้อเสนอแนะที่สำคัญ ดังนี้

ปัญหาที่พบ

1. การขายสินค้าของชุมชนมีปริมาณลดลงอย่างต่อเนื่อง
2. สินค้าชุมชนต้องการการสนับสนุนจากนโยบายรัฐในการกระตุ้นการขาย
3. ปัญหาการตลาดจากผลกระทบของโรคระบาดโควิด-19 ส่งผลต่อระบบเศรษฐกิจ
4. การแข่งขันจากสินค้าทดแทนที่มีราคาถูกกว่า

ข้อเสนอแนะ

1. ภาครัฐและองค์กรท้องถิ่นควรมีนโยบายหรือโครงการสนับสนุนการตลาด
2. ส่งเสริมผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นและผลิตภัณฑ์ชุมชนที่มีอัตลักษณ์เฉพาะ
3. สร้างรายได้และความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนในการรับมือกับสถานการณ์เศรษฐกิจ

ส่วนที่ 2 ผลการวิจัยเชิงคุณภาพ

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) กับผู้ประกอบการและผู้นำชุมชน จำนวน 5 คน เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาขีดความสามารถห่วงโซ่ อุปทานของผลิตภัณฑ์ชุมชนเชิงวัฒนธรรมนครกาหลง สามารถสรุปผลได้ดังนี้

2.1 แนวทางการพัฒนาขีดความสามารถห่วงโซ่อุปทาน

2.1.1 ด้านการนำเข้าวัตถุดิบในการผลิต (Procurement)

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกพบแนวทางการพัฒนา ดังนี้

1) ผู้จัดหาวัตถุดิบที่มีความเชี่ยวชาญ

ผู้ประกอบการรับวัตถุดิบโดยตรงจากชุมชนที่ผลิตได้เอง ทั้งผู้ประกอบการและชุมชนผู้ผลิตมีความเชี่ยวชาญในการจัดหาวัตถุดิบจากความรู้และประสบการณ์ที่สั่งสมมา

2) วัตถุดิบที่มีคุณภาพ ผลิตภัณฑ์ชุมชนได้รับการคัดสรรคุณภาพและผ่านการตรวจสอบมาตรฐานจากอุตสาหกรรมจังหวัดทุก 2 ปี ในระดับ 4 ดาว

3) ปริมาณวัตถุดิบเพียงพอต่อการผลิต ชุมชนมีกระบวนการผลิตครบวงจรตั้งแต่การเลี้ยงไหม การได้เส้นไหม จนถึงการผลิตเป็นผลิตภัณฑ์ผ้าทอต่างๆ ทำให้มีวัตถุดิบเพียงพอต่อความต้องการ

4) การควบคุมต้นทุนวัตถุดิบ การมีผลผลิตจากชุมชนเองทำให้สามารถควบคุมต้นทุนวัตถุดิบตั้งแต่ต้นทางถึงปลายทางได้อย่าง เหมาะสม

2.1.2 ด้านกระบวนการผลิตสินค้า (Manufacturing)

1) การเลือกวัตถุดิบ มีวัตถุดิบที่เพียงพอในชุมชนจึงสามารถเลือกขนาดและรูปร่างที่เหมาะสมตามต้องการได้

2) การจัดเก็บวัตถุดิบ จัดเก็บวัตถุดิบในคลังร้านค้าและสั่งซื้อโดยตรงจากผู้ผลิตชุมชน โดยไม่จัดเก็บในปริมาณมาก

3) การคงคุณภาพวัตถุดิบ วัตถุดิบมีคุณภาพดีทั้งก่อนและหลังการผลิตออกมาเป็นผลิตภัณฑ์

4) การแปรรูปวัตถุดิบ ผลิตภัณฑ์จากผ้าไหมส่วนใหญ่แปรรูปเป็นเสื้อผ้า กระเป๋า และชุดสำเร็จรูป

5) การผลิตตามมาตรฐาน มีการตรวจสอบคุณภาพจากส่วนงานภาครัฐอย่างสม่ำเสมอ

2.1.3 ด้านการจัดเก็บ (Storage)

1) การรักษาคุณภาพและความปลอดภัย ผลิตภัณฑ์มีคณุภาพตามมาตรฐาน คงทนต่อการใช้งาน และปลอดภัยต่อผู้ใช้เนื่องจากเป็นผลิตภัณฑ์ จากธรรมชาติ

2) การวางแผนการจัดเกบ็ รับซื้อปริมาณที่พอดีกับความต้องการ ไม่จัดเก็บมากนัก จึงไม่ต้องใช้พื้นที่มาก

3) พื้นที่จัดเก็บ ผลิตภัณฑ์มีวัตถุดิบเพียงพอต่อการผลิต ไม่จำเป็นต้องจัดเก็บจำนวนมาก

2.1.4 ด้านการเคลื่อนย้ายสินค้าออกจำหน่าย (Transportation)

1) บรรจุภัณฑ์ ใช้บรรจุภัณฑ์ที่แข็งแรงทนทาน เช่น ถุงกระดาษสำหรับขนส่งระยะใกล้ และพลาสติกสำหรับขนส่ง ระยะไกล

2) ความสะดวกในการขนสง่ ผู้ซื้อส่วนใหญม่าซื้อเอง สำหรับการสั่งซื้อออนไลน์มีระบบขนส่งที่สะดวกและปลอดภัย

3) การป้องกนัความเสียหาย ผลิตภัณฑ์มีลักษณะที่เสียหายได้ยาก และมอีายุการใช้งานยาวนาน

4) การวางแผนกระจายสินค้า ขายผ่านหน้าร้านเป็นหลัก โดยลูกค้าเก่ามาซื้อใช้เองและนำไปขายต่อลูกค้ารายใหม่

5) การจัดส่งสนิค้า สามารถส่งได้ตามกำหนดเวลาและค่าใช้จ่ายที่เหมาะสม

2.1.5 ด้านการจัดจำหน่ายและการบริการ (Distribution)

1) ช่องทางการจำหนฎย ช่องทางออฟไลน์มากกว่าออนไลน์ โดยเป็นลูกค้าประจำและลูกค้าใหม่จากการบอกต่อ

2) การขนส่ง มีระบบขนส่งทรี่วดเร็ว เรียบร้อย และทันเวลา

3) การป้องกนัความเสียหาย ป้องกันความเสียหายตั้งแต่กระบวนการผลิตจากวัตถุดิบธรรมชาติที่มีคณุภาพ จนถึงการขนส่งที่เน้น ความคงทนของสินค้า

2.2 ปัญหาและข้อเสนอแนะ

ปัญหาที่พบ ปัญหาการตลาด เริ่มตั้งแต่โรคระบาดโควิด-19 ส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ ทำให้ปรมิาณการขายลดลง รวมถึงการ แข่งขันจากสินค้าทดแทนทมี่ราคาถูกกว่า

ข้อเสนอแนะ

ภาครัฐและองค์กรท้องถิ่นควรมีนโยบายหรือโครงการสนับสนุนการตลาดที่ส่งเสริมผลติภัณฑ์ท้องถิ่นและผลิตภัณฑช์ุมชนที่มีอัตลักษณ์ เพื่อสร้างรายได้และความเข้มแข็งให้ชมุชนพร้อมรับมือกับทุก สถานการณ์ทางเศรษฐกิจ

สรุปผลการวิจัย

จากการวิจัยทั้ง 2 ระยะ สามารถสรุปได้ว่า ผลิตภัณฑ์ชุมชนเชิงวัฒนธรรมนครกาหลงมรีะดับ การศึกษาห่วงโซ่อุปทานและขีดความสามารถห่วงโซ่อุปทานอยู่ในระดับมาก โดยมีจุดแข็งในด้าน คุณภาพผลิตภัณฑ์ การจัดหาวัตถุดิบ และกระบวนการผลิตที่มีมาตรฐาน อย่างไรก็ตาม ยังมีปัญหา ด้านการตลาดที่จำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ โดยเฉพาะในด้านการประชาสัมพันธ์ การ สร้างช่องทางการจำหน่าย และการพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการให้สามารถแข่งขันได้ในตลาดที่มี การเปลี่ยนแปลง

อภิปรายผล

วัตถุประสงค์ที่ 1ระดับห่วงโซ่อุปทานของผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์ชมุชนเชิงวัฒนธรรมนครกาหลง ผลการศึกษาพบว่า ระดับห่วงโซ่อุปทานของผลิตภัณฑ์ชุมชนเชิงวัฒนธรรมนครกาหลงโดยรวมอยู่ใน ระดับมาก โดยด้านการนำเข้าวัตถุดิบในการผลิตมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าชุมชนมีความ เข้มแข็งในการจัดหาวัตถุดิบที่มีคุณภาพ มีผู้จัดหาที่มีความเชี่ยวชาญ และสามารถควบคุมต้นทุนได้ อย่างเหมาะสม ทั้งนี้อาจเป็นผลมาจากชุมชนคอนสวรรค์มีการเลี้ยงไหมและผลิตเส้นไหมเองภายใน ชุมชน ทำให้มีความมั่นคงในห่วงโซ่อุปทานตั้งแต่ต้นน้ำ ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับการศึกษาของอนันตนิจ ชุมศรี (2565) ที่พบว่า การมีห่วงโซ่คณุค่าที่ครบ วงจรตั้งแต่การผลิตวัตถุดิบในพื้นที่จนถึงการจำหน่าย ส่งผลให้ผู้ประกอบการสามารถควบคุมต้นทุน และคุณภาพได้ดีขึ้น อย่างไรก็ตาม งานวิจัยของอนันตนิจ ชุมศรีศึกษาในบริบทของพริกไทยซึ่งเป็น สินค้าเกษตร มีอายุการเก็บรักษาจำกัด และต้องการการจัดการห่วงโซ่ความเย็น ในขณะที่ผลิตภัณฑ์ ผ้าไหมนครกาหลงเป็นสินค้าหัตถกรรมที่มีอายุการใช้งานยาวนาน ไม่ต้องการระบบคลังสินค้าที่ ซับซ้อน จึงมีความได้เปรียบในด้านการจัดเก็บและการขนส่ง

วัตถุประสงค์ที่ 2 ขีดความสามารถห่วงโซ่อุปทานของผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์ชุมชนเชิงวัฒนธรรมนครกาหลง ผลการศึกษาพบว่า ขีดความสามารถห่วงโซ่อุปทานของผลิตภัณฑ์ชุมชนเชิงวัฒนธรรมนครกาหลงโดย รวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านผลิตภัณฑ์และบริการ (Product) มีค่าเฉลี่ยสูงสุด แสดงให้เห็นว่าผลิตภัณฑ์มีคุณภาพ มีบรรจุภัณฑ์ที่สวยงามและแข็งแรง และมีลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน อย่างชัดเจน ขณะที่ด้านการส่งเสริมการตลาด (Promotion) มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด โดยเฉพาะในด้านการ ประชาสัมพันธ์ที่กว้างขวาง ซึ่งเป็นจุดอ่อนที่ต้องได้รับการพัฒนา ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับการศึกษาของชลิดา ธนินกุลภรณ์(2564) ที่ศึกษาการพัฒนาขีดความสามารถของเกษตรกรและผู้ประกอบการกาแฟอะราบิกาในชุมชนจังหวัดเชียงรายพบว่า กลุ่มผู้ประกอบการชุมชนที่เข้าร่วมโครงการ ได้มีพัฒนาการเพิ่มขึ้นโดยสามารถยกระดับคุณภาพของเมล็ดกาแฟเพิ่มขึ้นจากเดิม โดยใช้วิธีการประเมินจาก Cupping Score ซึ่งแต่เดิมค่าต่ำสุดจากร้อยละ 64 เพิ่มเป็นร้อยละ 75 และสูงสุดร้อยละ 78 เพิ่มเป็นร้อยละ 84 ซึ่งส่งผลให้มูลค่าของเมล็ดกาแฟเพิ่มขึ้นจากเดิมร้อยละ 21-23 โดยมีรายได้เพิ่มขึ้นประมาณร้อยละ 33.17 นอกเหนือจากนั้นยังเกิดการลงทุนในธุรกิจเพิ่มประมาณ 990,000 บาท และก่อให้เกิดรายได้สู่ชุมชนในด้านการจ้างแรงงานในการจ้างเก็บกาแฟเชอรี่ การจ้างสีเมล็ดกาแฟและคัดกาแฟสาร จำนวนประมาณ 1,450,246 บาท นอกจากนี้ ทั้งสองงานวิจัยต่างชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการสนับสนุนจากภาครัฐ แต่งานวิจัยนี้เน้น ไปที่การสนับสนุนด้านการตลาดและการประชาสัมพันธ์ ในขณะที่งานของชลิดาเน้นการพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์ให้เพิ่มมูลค่า ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าผู้ประกอบการแต่ละกลุ่มมีความต้องการการ สนับสนุนที่แตกต่างกันตามบริบทและลักษณะของผลิตภัณฑ์

วัตถุประสงค์ที่ 3 ปัญหาและข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาขีดความสามารถห่วงโซ่อุปทาน จากการวิจัยพบว่า ปัญหาหลักของผู้ประกอบการคือ ปริมาณการขายที่ลดลงอย่างต่อเนื่องตั้งแต่เกิด โรคระบาดโควิด-19 และการแข่งขันจากสินค้าทดแทนที่มีราคาถูกกว่า ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงจุดอ่อน สำคัญ 2 ประการของผลิตภัณฑ์ชุมชน ได้แก่

ประการแรก ผลิตภัณฑ์ชุมชนมีราคาสูงกว่าสินค้าอุตสาหกรรมเนื่องจากเป็นงานฝีมือ ใช้วัตถุดิบคุณภาพดี และผลิตในปริมาณจำกัด ทำให้กลุ่มลูกค้าเป็นตลาดเฉพาะ (Niche Market) ซึ่งได้รับ ผลกระทบอย่างหนักจากภาวะเศรษฐกิจชะลอตัว ผู้บริโภคมีกำลังซื้อลดลงและเลือกซื้อสินค้าทดแทน ที่ราคาถูกกว่า

ประการที่สอง ผลิตภัณฑ์ชุมชนพึ่งพาช่องทางการจำหน่ายแบบออฟไลน์เป็นหลัก (ร้านค้าหน้าร้าน การออกงานแสดงสินค้า และการท่องเที่ยว) ซึ่งได้รับผลกระทบโดยตรงจากมาตรการจำกัดการ เดินทางและการชุมนุมในช่วงโควิด-19 แม้ว่าจะมีช่องทางออนไลน์บ้าง แต่ยังเป็นสัดส่วนน้อยและขาด ทักษะในการทำ

การตลาดดิจิทัลอย่างมีประสิทธิภาพ ข้อเสนอแนะจากการวิจัยที่ว่าภาครัฐควรมีนโยบายสนับสนุนการตลาดนั้นมีความสอดคล้องกับบริบท ของผลิตภัณฑ์ชุมชน ซึ่งไม่สามารถแข่งขันด้านราคาได้ แต่ต้องสร้างมูลค่าเพิ่ม (Value Creation) ผ่านการเล่าเรื่อง (Storytelling) ของอัตลักษณ์วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และกระบวนการผลิตที่ เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ซึ่งต้องอาศัยการประชาสัมพันธ์และการสร้างแบรนด์ (Branding) อย่างเป็น ระบบ โดยหน่วยงานภาครัฐสามารถเป็นตัวกลางในการเชื่อมโยงผู้ประกอบการกับช่องทางการตลาดใหม่ๆ เช่น แพลตฟอร์มอีคอมเมิร์ซ ตลาดสีเขียว และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อย่างไรก็ตาม จากการสัมภาษณ์เชิงลึกพบว่า ผู้ประกอบการส่วนใหญ่ยังคงพอใจกับการขายผ่าน ช่องทางเดิมและลูกค้าประจำ ซึ่งอาจสะท้อนถึงความต้านทานต่อการเปลี่ยนแปลง (Resistance to Change) หรือการขาดทักษะและความมั่นใจในการใช้เทคโนโลยีใหม่ ดังนั้น การสนับสนุนจากภาครัฐ จึงไม่ควรเป็นเพียงการจัดหาช่องทางการตลาด แต่ต้องมีการพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการ (Capacity Building) ไปพร้อมกัน ผ่านการอบรมเชิงปฏิบัติการ การให้คำปรึกษาแบบพี่เลี้ยง และ การสร้างเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้ประกอบการด้วยกัน

ข้อจำกัดของการวิจัย

การวิจัยนี้มีข้อจำกัดที่ควรพิจารณาในการนำผลไปใช้ ดังนี้

1. ขอบเขตพื้นที่ การวิจัยทำเฉพาะในเขตตำบลคอนสวรรค์ อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ ซึ่งมีบริบทและลักษณะเฉพาะของชุมชน ผลการวิจัยจึงอาจไม่สามารถนำไปใช้ได้กับ ผลิตภัณฑ์ชุมชนในพื้นที่อื่นที่มีบริบทแตกต่าง

2. ระยะเวลาในการเก็บข้อมูล การวิจัยเก็บข้อมูลเพียงครั้งเดียว (Cross-sectional Study) จึง ไม่สามารถวิเคราะห์แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงหรือผลกระทบระยะยาวของปัญหาต่างๆ เช่น ผลกระทบของโควิด-19 ที่ยังคงส่งผลต่อเนื่อง

3. ขนาดกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยเชิงคุณภาพ การสัมภาษณ์เชิงลึกมีผู้ให้ข้อมูลเพียง 5 คน ซึ่ง อาจไม่ครอบคลุมมุมมองที่หลากหลายของผู้ประกอบการทั้งหมดในพื้นที่ โดยเฉพาะ ผู้ประกอบการรายย่อยหรือกลุ่มที่ยังไม่ได้รับการรับรองมาตรฐาน

4. ขาดการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบ การวิจัยไม่ได้เปรียบเทียบกับผลิตภัณฑ์ชุมชนประเภทอื่น หรือพื้นที่อื่น ทำให้ไม่ทราบว่าปัญหาที่พบเป็นปัญหาเฉพาะของผลิตภัณฑ์นครกาหลงหรือ เป็นปัญหาทั่วไปของผลิตภัณฑ์ชุมชน

5. การวัดผลเชิงปริมาณ การใช้แบบสอบถามแบบ Rating Scale อาจมีอคติจากการตอบ คำถามแบบมีแนวโน้มไปทางบวก (Positive Response Bias) เนื่องจากผู้ตอบอาจต้องการ แสดงภาพลักษณ์ที่ดีของชุมชนและผลิตภัณฑ์

6. ตัวแปรที่ไม่ได้ศึกษา การวิจัยไม่ได้วิเคราะห์ปัจจัยอื่นๆ ที่อาจส่งผลต่อขีดความสามารถห่วง โซ่อุปทาน เช่น ทักษะดิจิทัล การเข้าถึงแหล่งเงินทุน ความรู้ด้านการบัญชีและการจัดการ และเครือข่ายทางสังคม (Social Capital) ของผู้ประกอบการ

สรุป

การวิจัยแนวทางการพัฒนาขีดความสามารถห่วงโซ่อุปทานของผลิตภัณฑ์ชุมชนเชิงวัฒนธรรมนครกาหลง ดำเนินการวิจัยแบบผสมผสาน แบ่งเป็น **2** ระยะ สามารถสรุปผลได้ดังนี้

การวิจัยระยะที่ 1: **การวิจัยเชิงปริมาณ**

1. ระดับห่วงโซ่อุปทาน โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ **= 4.01)** เรียงตามลำดับความสำคัญ ได้แก่ การนำเข้าวัตถุดิบในการผลิต (($\bar{X}$**= 4.16)** การจัดจำหน่ายและการบริการ (($\bar{X}$**= 4.15)** กระบวนการผลิต สินค้า (($\bar{X}$ **= 3.95)** การเคลื่อนย้ายสินค้าออกจำหน่าย (($\bar{X}$**= 3.93)** และการจัดเก็บ (($\bar{X}$ **= 3.92)**

2. ขีดความสามารถห่วงโซ่อุปทาน โดยรวมอยู่ในระดับมาก (($\bar{X}$**= 3.96)** เรียงตามลำดับความสำคัญ ได้แก่ ด้านผลิตภัณฑ์และบริการ (($\bar{X}$**= 4.12)** ด้านราคา (($\bar{X}$**= 3.95)** ด้านการจัดจำหน่าย (($\bar{X}$**= 3.87)** และด้านการส่งเสริมการตลาด ($\bar{X}$**= 3.87)** จุดแข็ง: บรรจุภัณฑ์สวยงามและแข็งแรง (($\bar{X}$**= 4.29)** วัตถุดิบมีคุณภาพ (($\bar{X}$**= 4.31)** และผลิตภัณฑ์มี คุณภาพได้มาตรฐาน (($\bar{X}$**= 4.27)** จุดที่ต้องพัฒนา: การประชาสัมพันธ์ที่กว้างขวาง (($\bar{X}$**= 3.60)** การออกแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ ที่ทันสมัย (($\bar{X}$**= 3.83)** และคุณภาพผลิตภัณฑ์เหมาะสมกับราคา (($\bar{X}$**= 3.72)**

การวิจัยระยะที่ *2*: **การวิจัยเชิงคุณภาพ**

แนวทางการพัฒนาขีดความสามารถห่วงโซ่อุปทาน ประกอบด้วย

1. ด้านวัตถุดิบ มีผู้จัดหาที่เชี่ยวชาญและผลิตเองในชุมชน มีการตรวจสอบคุณภาพตาม มาตรฐานอุตสาหกรรมจังหวัด (ระดับ **4** ดาว) สามารถควบคุมต้นทุนตั้งแต่ต้นทางถึงปลายทาง

2. ด้านกระบวนการผลิต มีกระบวนการครบวงจรจากการเลี้ยงไหมถึงผลิตภัณฑ์สำเร็จรูป มี การตรวจสอบคุณภาพจากภาครัฐอย่างสม่ำเสมอ

3. ด้านการจัดเก็บและการขนส่ง ใช้ระบบ **Just-in-Time** ซื้อตามความต้องการ ไม่จัดเก็บ จำนวนมาก ผลิตภัณฑ์มีความทนทาน เสียหายได้ยาก

4. ด้านการจัดจำหน่าย เน้นช่องทางออฟไลน์ผ่านหน้าร้านและลูกค้าประจำ มีช่องทางออนไลน์ บ้างแต่ยังเป็นสัดส่วนน้อย

ปัญหาและข้อเสนอแนะ ปัญหาหลัก

1. ปริมาณการขายลดลงจากผลกระทบโควิด-**19**

2. การแข่งขันจากสินค้าทดแทนที่ราคาถูกกว่า

3. ขาดการสนับสนุนด้านการตลาดจากภาครัฐ

ข้อเสนอแนะ ภาครัฐและองค์กรท้องถิ่นควรมีนโยบายหรือโครงการสนับสนุนการตลาดที่ส่งเสริมผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นและผลิตภัณฑ์ชุมชนที่มีอัตลักษณ์เฉพาะ เพื่อสร้างรายได้และความเข้มแข็งให้ชุมชน สามารถรับมือกับสถานการณ์เศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลง

ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

ผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์ชุมชนควรพัฒนาขีดความสามารถใน **5** ด้านของห่วงโซ่อุปทาน (การจัดหา วัตถุดิบ กระบวนการผลิต การจัดเก็บ การขนส่ง และการจัดจำหน่าย) ควบคู่กับการพัฒนากลยุทธ์ การตลาด **4Ps (**ผลิตภัณฑ์ ราคา ช่องทางจำหน่าย และการส่งเสริมการขาย) โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้าน การประชาสัมพันธ์และการสร้างช่องทางการตลาดออนไลน์ ทั้งนี้ต้องอาศัยความร่วมมือจากภาครัฐใน การสนับสนุนนโยบายส่งเสริมผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนสามารถแข่งขันได้ อย่างยั่งยืนทั้งในระดับชุมชน ประเทศและนานาชาติ

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต

1. ควรทำการศึกษาเชิงเปรียบเทียบระหว่างพื้นที่หรือผลิตภัณฑ์ชุมชนประเภทต่างๆ เพื่อหารูปแบบที่เหมาะสมสำหรับแต่ละบริบท

2. ควรทำการวิจัยแบบติดตามผล (Longitudinal Study) เพื่อดูแนวโน้มและการเปลี่ยนแปลงของขีดความสามารถห่วงโซ่อุปทานในระยะยาว

3. ควรศึกษาปัจจัยอื่นๆ ที่ส่งผลต่อความสำเร็จของผลิตภัณฑ์ชุมชน โดยเฉพาะทักษะดิจิทัลและการเข้าถึงช่องทางการตลาดออนไลน์

4. ควรศึกษาพฤติกรรมและความต้องการของผู้บริโภคที่เป็นตลาดเป้าหมายของผลิตภัณฑ์ชุมชน เพื่อนำมาพัฒนากลยุทธ์การตลาดที่ตรงกลุ่ม

5. ควรพัฒนาเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) เพื่อร่วมกับชุมชนในการแก้ไขปัญหาและประเมินผลการพัฒนาอย่างเป็นระบบ

เอกสารอ้างอิง

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. (2561). มรดกภูมิปัญญาอีสาน. กระทรวงวัฒนธรรม.

กลุ่มยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด. (2566). แผนพัฒนาจังหวัดชัยภูมิ พ.ศ. 2566-2570. สำนักงานจังหวัดชัยภูมิ.

ชลิดา ธนินกุลภรณ์. (2564). การพัฒนาขีดความสามารถของเกษตรกรและผู้ประกอบการกาแฟอาราบิก้าในชุมชนจังหวัดเชียงรายตลอดห่วงโซ่อุปทาน.มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง.

ชูศรี วงศ์รัตนะ. (2560). เทคนิคการใช้สถิติเพื่อการวิจัย. กรุงเทพมหานคร: อมรการพิมพ์.

นิรัช สุดสังข์. (2559). ระเบียบวิธีวิจัยทางการออกแบบ. กรุงเทพมหานคร: โอเอสพริ้นติ้งเฮาส์.

สำนักงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย. (2566). สรรค์สร้างชุดอัตลักษณ์อำเภอ คอนสวรรค์. กศน.อำเภอคอนสวรรค์.

สำนักงานกลางทะเบียนราษฎร์. (2567). จำนวนราษฎรทั่วราชอาณาจักร. กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย.

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. (2562). ข้อมูลเศรษฐกิจการเกษตร. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.

สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดชัยภูมิ. (2567). หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์. กรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย.

อนันตนิจ ชุมศรี. (2565). การประเมินห่วงโซ่คุณค่าผลลัพธ์และผลกระทบของชุดโครงการยกระดับ พริกไทยพันธุ์ปะเหลียนด้วยห่วงโซ่คุณค่าใหม่เพื่อเพิ่มขีดความสามารถของผู้ประกอบการในพื้นที่สู่ ตลาดการแข่งขัน. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย.

Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. Educational and Psychological Measurement. 30(3), 607-610.

รูปแบบการบริหารงานบุคคลตามหลักพุทธธรรมาภิบาล เพื่อเสริมสร้างการปฏิบัติงานอย่างมีความสุขในยุคดิจิทัล ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

A Buddhist Good Governance-Based Model of Human Resource Management for Enhancing Work Happiness in the Digital Era of Mahamakut Buddhist University

อมร เอื้อกิจ
Amorn Ueakit
พระเมธีวัชราภรณ์
Phrametheewatcharaphorn
สุเทพ เมยไธสง
Suthep Maythaisong
บรรจง ลาวะลี
Banjong Lawalee
ฉัตรชัย ชมชารี
Chatchai Chomcharee
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
Mahamakut Buddhist University Roi Et Campus
Email : banjong.law@mbu.ac.th

Received: 13 October 2025; Revised: 3 November 2025; Accepted: 4 April 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาองค์ประกอบและตัวบ่งชี้การบริหารงานบุคคลตามหลักพุทธธรรมาภิบาลเพื่อเสริมสร้างการปฏิบัติงานอย่างมีความสุขในยุคดิจิทัล 2) เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างและความเชื่อมั่นเชิงโครงสร้างขององค์ประกอบและตัวบ่งชี้การบริหารงานบุคคลตามหลักพุทธธรรมาภิบาลเพื่อเสริมสร้างการปฏิบัติงานอย่างมีความสุขในยุคดิจิทัล 3) เพื่อยืนยันองค์ประกอบการบริหารงานบุคคลตามหลักพุทธธรรมาภิบาลเพื่อเสริมสร้างการปฏิบัติงานอย่างมีความสุขในยุคดิจิทัลของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ บุคลากรของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย จำนวน 350 รูป/คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ สถิติที่ใช้ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน

ผลการวิจัยพบว่า 1) องค์ประกอบและตัวบ่งชี้การบริหารงานบุคคลตามหลักพุทธธรรมาภิบาลเพื่อเสริมสร้างการปฏิบัติงานอย่างมีความสุขในยุคดิจิทัลของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยประกอบด้วย 8 องค์ประกอบ ได้แก่ (1) ความยุติธรรมและความโปร่งใส (2) การพัฒนาทักษะและการฝึกอบรม (3) ความร่วมมือและการทำงานเป็นทีม (4) การสนับสนุนและการสร้างแรงจูงใจ (5) การประเมินผลและการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง (6) การสนับสนุนด้านสุขภาพและความสุขในการทำงาน (7) การสื่อสารภายในองค์กร และ (8)

การใช้เทคโนโลยีดิจิทัล 2) ผลการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างและความเชื่อมั่นเชิงโครงสร้างขององค์ประกอบและตัวบ่งชี้การบริหารงานบุคคลตามหลักพุทธธรรมาภิบาลเพื่อเสริมสร้างการปฏิบัติงานอย่างมีความสุขในยุคดิจิทัลของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ทั้ง 8 องค์ประกอบและ 40 ตัวบ่งชี้ มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โมเดลมีความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้าง (Construct Validity) ซึ่งพิจารณาจากค่า χ^2 = 740.319, df = 728, p-value = 0.054, CFI = 0.976, TLI = 0.917, SRMR = 0.007, RMSEA = 0.036, χ^2/df = 1.017 และความเชื่อมั่นเชิงโครงสร้าง เท่ากับ 0.996 ซึ่งมีค่ามากกว่า 0.60 แสดงว่าโมเดลมีความสอดคล้องและเหมาะสมกับข้อมูลเชิงประจักษ์

คำสำคัญ : รูปแบบ, การบริหารงานบุคคล, หลักพุทธธรรมาภิบาล, การปฏิบัติงานอย่างมีความสุขในยุคดิจิทัล

Abstract

The objectives of this research were: 1) to study the components and indicators of human resource management based on Buddhist ideals of good governance to enhance happiness in the digital era, 2) to examine the construct validity and construct reliability of the components and indicators of human resource management based on Buddhist ideals of good governance to enhance happiness in the digital era, and 3) to validate the model of human resource management based on Buddhist ideals of good governance to enhance happiness in the digital era of Mahamakut Buddhist University. The sample consisted of 350 personnel of Mahamakut Buddhist University. The research instrument was a five-point Likert scale questionnaire. The statistical methods employed included mean, standard deviation, and confirmatory factor analysis.

The findings revealed that: 1) the components and indicators of human resource management based on Buddhist ideals of good governance to enhance happiness in the digital era of Mahamakut Buddhist University comprised eight components: (1) fairness and transparency, (2) skill development and training, (3) cooperation and teamwork, (4) support and motivation, (5) evaluation and continuous improvement, (6) health support and workplace well-being, (7) internal communication, and (8) utilization of digital technology. 2) The results of the construct validity and construct reliability analysis indicated that all eight components with 40 indicators were statistically significant at the .01 level. The model demonstrated construct validity, as shown by χ^2 = 740.319, df = 728, p-value = 0.054, CFI = 0.976, TLI = 0.917, SRMR = 0.007, RMSEA = 0.036, χ^2/df = 1.017. The construct reliability (CR) was 0.996, exceeding the threshold of 0.60, indicating that the model was consistent and fit with the empirical data.

Keywords : Model, Human resource management, Buddhist ideals of good governance, Happiness in the digital era

บทนำ

การบริหารทรัพยากรบุคคลในยุคดิจิทัล ซึ่งปัจจุบันโลกได้เข้าสู่ยุคดิจิทัล 4.0 ซึ่งก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมหาศาลทั้งในมิติทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง องค์กรต่าง ๆ จึงต้องเร่งแสวงหาความก้าวหน้าเพื่อความอยู่รอด โดยเฉพาะในประเทศไทย หน่วยงานภาครัฐและเอกชนต่างพัฒนาอย่างรวดเร็วควบคู่ไปกับการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ ดังนั้น การบริหารงานที่ถูกต้องจึงเป็นเรื่องสำคัญลำดับแรกในการพัฒนาองค์กร โดยทั่วไปความสำคัญในการบริหารจัดการองค์กรจะจำแนกเป็น 4 ประการ ได้แก่ คน (Man) เงิน (Money) วัตถุดิบ (Material) และการจัดการ (Management) แม้ว่าทรัพยากรเหล่านี้จะมีอยู่ในแต่ละองค์กรแตกต่างกัน แต่ก็เป็นที่ยอมรับว่า “ทรัพยากรบุคคล” เป็นสิ่งที่มีความสำคัญที่สุดในบรรดาทรัพยากรทั้งสี่ ทั้งนี้เป็นเพราะทรัพยากรบุคคลทำหน้าที่ บริหารจัดการ ทรัพยากรอื่น ๆ ที่มีอยู่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งส่งผลให้องค์กรมีความได้เปรียบคู่แข่งในการดำเนินกิจการอย่างสูงสุด (ภัคภพ์ไผทท์ ภคสกุลวงศ์, อานนท์ เมธีวรฉัตร, 2564) ในการบริหารองค์กร ผู้บริหารจึงควรตระหนักอยู่เสมอว่าการบริหารงานเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ โดยต้องมีหลักการทำงานที่ยึดกฎหมาย คำสั่ง และธรรมเนียมปฏิบัติ พร้อมกับการมีศิลปะในการครองตน ครองคน และครองงาน เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่องค์กร ทั้งนี้ ในยุคไร้พรมแดนผู้บริการมีบทบาทสำคัญต่อองค์กร จึงต้องมีคุณลักษณะโดดเด่น เหมาะสม มีความรู้เชิงทฤษฎี ทักษะ บทบาทหน้าที่คุณธรรม และประสบการณ์ทางการบริหารการศึกษาเพื่อนำพาองค์กรให้ประสบผลสำเร็จ สามารถสนองตอบต่อการแข่งขันและทันสมัยเหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงของโลก (บรรจง ลาวะลี, 2560) สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของประเทศ พระราชบัญญัติการอุดมศึกษา พ.ศ. 2562 หมวด 1 มาตรา 5 (สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, 2562) ได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการจัดการอุดมศึกษาไว้ เพื่อ 1) พัฒนาทรัพยากรบุคคล ให้เชี่ยวชาญ ตอบสนองความต้องการของประเทศ และสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันระดับโลก 2) พัฒนาบุคคลให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีความรู้ ทักษะ วินัย และความรับผิดชอบต่อสังคม และ 3) ตอบสนองยุทธศาสตร์ชาติและแผนต่าง ๆ พร้อมทั้งส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต ด้วยเหตุนี้ การบริหารทรัพยากรมนุษย์จึงเปรียบเสมือน หัวใจและรากแก้ว ของการบริหารงาน เพราะคนเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญและความสำเร็จของงานต้องอาศัยคนเป็นผู้ปฏิบัติ เนื่องจากยังไม่มีเครื่องมือหรือเทคโนโลยีใดมาทดแทนคนได้อย่างแท้จริง นอกจากนี้ คนยังเป็นทรัพยากรเดียวที่มีมูลค่าเพิ่มขึ้นในองค์กร ต่างจากเครื่องมือและเทคโนโลยีที่มูลค่าจะลดลงตามเวลา (เมธี ปิลันธนานนท์, 2529) ดังนั้น แม้ว่าองค์กรจะมีงบประมาณ มีการจัดการที่ดี และมีวัสดุอุปกรณ์ที่สมบูรณ์เพียงใด ก็จะไร้ความหมายหากขาดผู้ปฏิบัติงานที่มีความรู้ ความสามารถ ซื่อสัตย์สุจริต และมีระเบียบวินัย

ด้วยความสำคัญดังกล่าว มนุษย์จึงเป็นทรัพยากรที่มีค่าสูงสุดขององค์กร องค์กรจะประสบความสำเร็จได้มากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับบุคคลซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการดำเนินการ ดังนั้น การบริหารงานบุคคลหรือการจัดการทรัพยากรมนุษย์จึงเป็นภารกิจสำคัญที่ผู้บริหารต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบ (บรรยงค์ โตจินดา, 2546) โดยเริ่มตั้งแต่ 1) การวางแผนทรัพยากรมนุษย์ เพื่อคาดการณ์และกำหนดปริมาณบุคลากรที่เหมาะสม 2) กระบวนการสรรหาและคัดเลือก บุคลากรที่มีคุณสมบัติตรงตามความต้องการ 3) การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ให้มีศักยภาพพร้อมปฏิบัติงาน 4) การจ่ายค่าตอบแทนและสวัสดิการ ที่เหมาะสมเพื่อสร้างขวัญกำลังใจ และ 5) การประเมินผลการปฏิบัติงาน เพื่อทราบผลการทำงานของบุคลากร ในฐานะสถาบันอุดมศึกษาในกำกับกระทรวงการอุดมศึกษาฯ ที่มีปรัชญาและอัตลักษณ์ด้านพระพุทธศาสนา ได้บริหารจัดการมหาวิทยาลัยและงานบุคคลภายใต้ระเบียบและข้อบังคับ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ข้อบังคับมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยว่าด้วยการบริหารงานบุคคล พ.ศ. 2541 (งานเลขานุการสภามหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัย

มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2551) และข้อบังคับมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยว่าด้วยการบริหารงานบุคคล (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2564 (มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2564) เพื่อให้การบริหารจัดการงานบุคคลเป็นไปตามระบบคุณธรรม มีความคล่องตัว และมีประสิทธิภาพ ปัจจุบันมหาวิทยาลัยได้พัฒนาบุคลากรและพัฒนาระบบการบริหารทรัพยากรบุคคลอย่างต่อเนื่อง โดยมีการแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารงานบุคคล (กบม.) และดำเนินการปฏิรูประบบบริหารงานบุคคลให้เป็นรูปธรรม (มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2564) ซึ่งรวมถึงการออกแบบระบบสรรหาบุคลากรตามมาตรฐาน การวางแผนระบบการจ้างที่ปรึกษาและค่าตอบแทนที่เหมาะสม และการกระจายอำนาจในการบริหารงานบุคคลเพื่อเพิ่มความสะดวก รวดเร็ว และความรัดกุมในการดำเนินงาน จากข้อเสนอแนะในรายงานประจำปี (พ.ศ. 2559-2562) พบว่า มหาวิทยาลัยควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพบุคลากรให้สามารถปฏิบัติงานได้ในระดับสากล โดยมีการจัดสรรงบประมาณเพื่อการพัฒนาบุคลากรอย่างเพียงพอ เช่น ทุนศึกษาต่อระดับปริญญาโทและเอก ทั้งในและต่างประเทศ รวมถึงทุนอบรมระยะสั้นต่าง ๆ ด้วยข้อปัจจัยข้างต้นและจากศึกษาองค์ประกอบและตัวบ่งชี้การพัฒนาสมรรถนะเพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย พบว่ามี 5 องค์ประกอบ ได้แก่ ด้านความรับผิดชอบต่อสังคม ด้านการทำงานอย่างชาญฉลาดด้านความเป็นหนึ่งเดียวกัน ด้านความคิดสร้างสรรค์ และด้านความยึดมั่นในคุณธรรมจริยธรรม (อมร เอื้อกิจ และคณะ, 2567) พร้อมทั้งผู้วิจัยในฐานะผู้ปฏิบัติหน้าที่ด้านงานบริหารงานบุคคล จึงเล็งเห็นปัญหาและความสำคัญในการศึกษาการบริหารทรัพยากรบุคคลของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยในสภาพปัจจุบัน เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสภาพแวดล้อมและการแข่งขันด้านคุณภาพการศึกษา ทำให้มหาวิทยาลัยต้องปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์การปฏิบัติงานของบุคลากรและการทบทวนกระบวนการบริหารทรัพยากรมนุษย์ให้ชัดเจนและเหมาะสมกับภารกิจปัจจุบัน ดังนั้น บุคลากรในองค์กรทั้งสายวิชาการและสายปฏิบัติการจึงถือเป็นกุญแจสำคัญ และเป็นต้นทุนสูงสุดในการพัฒนางานทุกด้าน (มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2564) หากมหาวิทยาลัยสามารถจัดการทรัพยากรมนุษย์ได้อย่างมีประสิทธิภาพสอดคล้องกับบริบทและวัตถุประสงค์ขององค์กรแล้ว จะส่งผลให้บุคลากรมีคุณภาพชีวิตการทำงานที่ดีขึ้น เกิดความผูกพันและจงรักภักดีต่อองค์กร มีประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานเพิ่มขึ้น จนสามารถบรรลุตามวัตถุประสงค์ขององค์กร สร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันและนำไปสู่ความสำเร็จและความยั่งยืนในการบริหารทรัพยากรบุคคลของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1) เพื่อศึกษาองค์ประกอบและตัวบ่งชี้การบริหารงานบุคคลตามหลักพุทธธรรมาภิบาลเพื่อเสริมสร้างการปฏิบัติงานอย่างมีความสุขในยุคดิจิทัลของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

2) เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างและความเชื่อมั่นเชิงโครงสร้างขององค์ประกอบและตัวบ่งชี้การบริหารงานบุคคลตามหลักพุทธธรรมาภิบาลเพื่อเสริมสร้างการปฏิบัติงานอย่างมีความสุขในยุคดิจิทัลของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

3) เพื่อยืนยันองค์ประกอบการบริหารงานบุคคลตามหลักพุทธธรรมาภิบาลเพื่อเสริมสร้างการปฏิบัติงานอย่างมีความสุขในยุคดิจิทัลของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “รูปแบบการบริหารงานบุคคลตามหลักพุทธธรรมาภิบาลเพื่อเสริมสร้างการปฏิบัติงานอย่างมีความสุขในยุคดิจิทัลของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย” เป็นการวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณผู้วิจัยได้ดำเนินการโดยกำหนดเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาองค์ประกอบและตัวบ่งชี้การบริหารงานบุคคลตามหลักพุทธธรรมาภิบาลเพื่อเสริมสร้างการปฏิบัติงานอย่างมีความสุขในยุคดิจิทัลของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย โดยการศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ระยะที่ 2 ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างและความเชื่อมั่นเชิงโครงสร้างขององค์ประกอบและตัวบ่งชี้การบริหารงานบุคคลตามหลักพุทธธรรมาภิบาลเพื่อเสริมสร้างการปฏิบัติงานอย่างมีความสุขในยุคดิจิทัลของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ บุคลากรของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย รวมทั้งสิ้น 851 รูป/คน (มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2566) กลุ่มตัวอย่าง คือ บุคลากรของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย โดยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามตารางของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie and Morgan) ได้ 265 รูป/คน อย่างไรก็ตามเนื่องจากงานวิจัยนี้มีการใช้สถิติวิเคราะห์องค์ประกอบและตัวบ่งชี้ (Factor and Indicator Analysis) ซึ่งเป็นสถิติพหุตัวแปร (Multivariate) และต้องการขนาดกลุ่มตัวอย่างขนาดใหญ่ ผู้วิจัยจึงได้ปรับเพิ่มขนาดกลุ่มตัวอย่างเป็น 350 รูป/คน ตามเกณฑ์ของ Comrey, A. L., & Lee, H. B. (1992) ที่แนะนำให้ใช้ขนาดตัวอย่างที่มากกว่า 300 เพื่อให้ได้ผลการวิเคราะห์ที่ดี (Good) ทั้งนี้ การเลือกกลุ่มตัวอย่างใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามองค์ประกอบและตัวบ่งชี้การบริหารงานบุคคลตามหลักพุทธธรรมาภิบาลเพื่อเสริมสร้างการปฏิบัติงานอย่างมีความสุขในยุคดิจิทัลของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ที่ผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content validity) จากผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ท่าน มีค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.66 –1.00 สามารถนำไปใช้ได้จริงทุกข้อ

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการขอความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยจากกลุ่มตัวอย่างวิจัยในการเก็บรวบรวมข้อมูลในรูปแบบออนไลน์ ตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามที่ได้รับคืนในรูปแบบออนไลน์ก่อนนำเข้าสู่กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป

สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์องค์ประกอบ เชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis : CFA)

ระยะที่ 3 สร้างรูปแบบสร้างการบริหารงานบุคคลตามหลักพุทธธรรมาภิบาลเพื่อเสริมสร้างการปฏิบัติงานอย่างมีความสุขในยุคดิจิทัลของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาองค์ประกอบและตัวบ่งชี้การบริหารงานบุคคลตามหลักพุทธธรรมาภิบาลเพื่อเสริมสร้างการปฏิบัติงานอย่างมีความสุขในยุคดิจิทัลของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

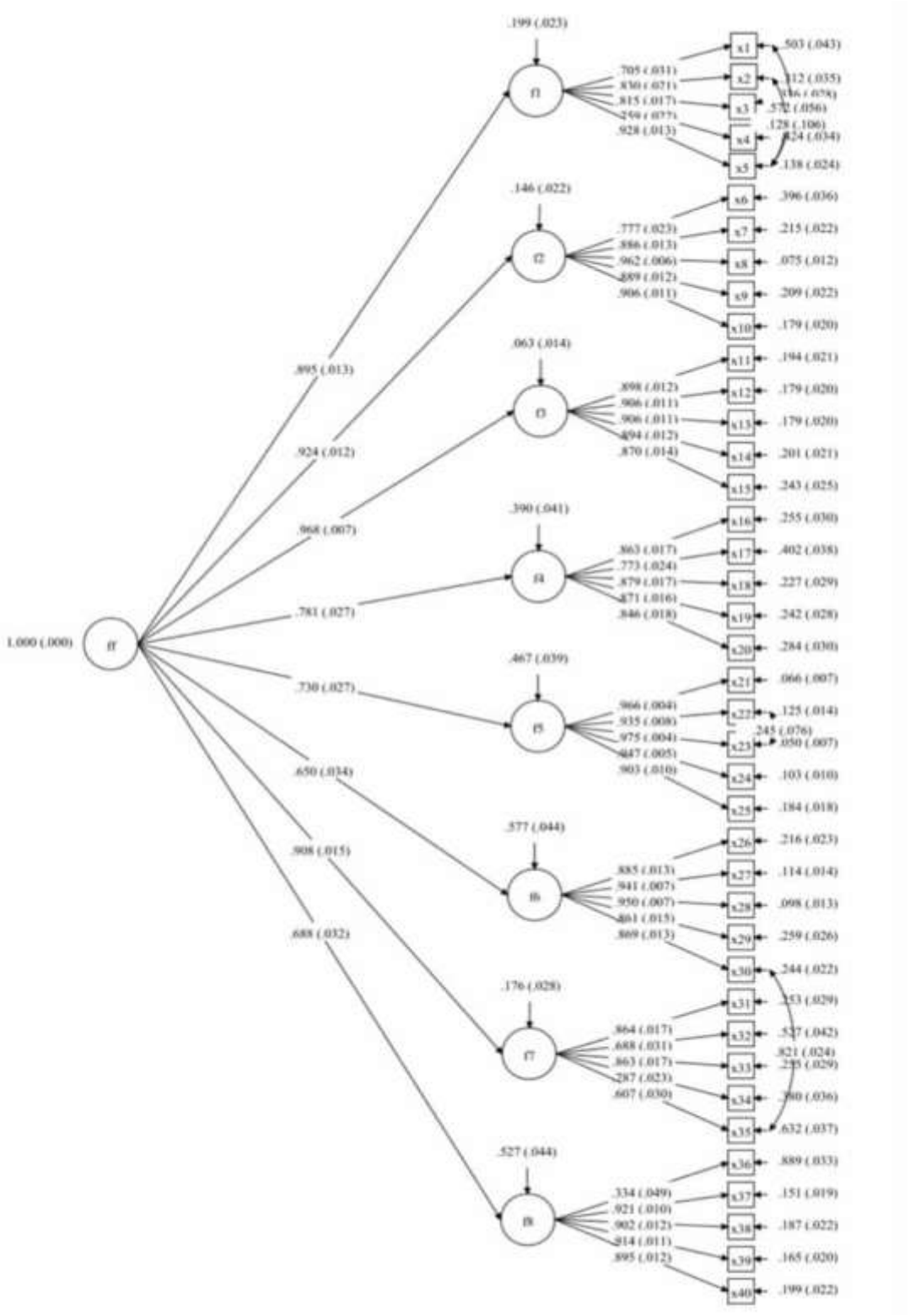
1.1 องค์ประกอบและตัวบ่งชี้การบริหารงานบุคคลตามหลักพุทธธรรมาภิบาลเพื่อเสริมสร้างการปฏิบัติงานอย่างมีความสุขในยุคดิจิทัลของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ประกอบด้วย 8 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ความยุติธรรมและความโปร่งใส 2) การพัฒนาทักษะและการฝึกอบรม 3) ความร่วมมือและการทำงานเป็นทีม 4) การสนับสนุนและการสร้างแรงจูงใจ 5) การประเมินผลและการปรับปรุงอย่าง

ต่อเนื่อง 6) การสนับสนุนด้านสุขภาพและความสุขในการทำงาน 7) การสื่อสารภายในองค์กร และ 8) การใช้เทคโนโลยีดิจิทัล

1.2 การบริหารงานบุคคลตามหลักพุทธธรรมาภิบาลเพื่อเสริมสร้างการปฏิบัติงานอย่างมีความสุขในยุคดิจิทัลของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย พบว่า โดยรวมทั้ง 8 องค์ประกอบอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านสามารถเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ องค์ประกอบที่ 2 การพัฒนาทักษะและการฝึกอบรม รองลงมา องค์ประกอบที่ 3 ความร่วมมือและการทำงานเป็นทีม และน้อยสุด องค์ประกอบที่ 6 การสนับสนุนด้านสุขภาพจิตและความสุขในการทำงาน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า องค์ประกอบที่ 1 ความยุติธรรมและความโปร่งใส องค์ประกอบที่ 2 การพัฒนาทักษะและการฝึกอบรม องค์ประกอบที่ 3 ความร่วมมือและการทำงานเป็นทีม องค์ประกอบที่ 4 การสนับสนุนและการสร้างแรงจูงใจ องค์ประกอบที่ 5 การประเมินผลและการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง องค์ประกอบที่ 6 การสื่อสารภายในองค์กร และองค์ประกอบที่ 8 การใช้เทคโนโลยีดิจิทัล อยู่ในระดับมาก ส่วนองค์ประกอบที่ 6 การสนับสนุนด้านสุขภาพและความสุขในการทำงาน อยู่ในระดับปานกลาง

2. ผลการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างและความเชื่อมั่นเชิงโครงสร้างขององค์ประกอบเชิงยืนยันขององค์ประกอบการบริหารงานบุคคลตามหลักพุทธธรรมาภิบาลเพื่อเสริมสร้างการปฏิบัติงานอย่างมีความสุขในยุคดิจิทัลของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ทั้ง 8 องค์ประกอบและ 40 ตัวบ่งชี้ มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 จัดเรียงอันดับตามค่าน้ำหนักองค์ประกอบ(λ) จากมากไปหาน้อย ดังนี้ 1) ความร่วมมือและการทำงานเป็นทีม (λ = 0.968) 2) การพัฒนาทักษะและการฝึกอบรม (λ = 0.924) 3) การสื่อสารภายในองค์กร (λ = 0.908) 4) ความยุติธรรมและความโปร่งใส (λ = 0.895) 5) การสนับสนุนและการสร้างแรงจูงใจ (λ = 0.781 6)การประเมินผลและการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง (λ = 0.730) 7) การใช้เทคโนโลยีดิจิทัล (λ = 0.688) และ 8) การสนับสนุนด้านสุขภาพจิตและความสุขในการทำงาน (λ = 0.650) ตามลำดับ

3. ผลการยืนยันองค์ประกอบการบริหารงานบุคคลตามหลักพุทธธรรมาภิบาลเพื่อเสริมสร้างการปฏิบัติงานอย่างมีความสุขในยุคดิจิทัลของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยโมเดลมีความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้าง (Construct Validity) ซึ่งพิจารณาจากค่า χ^2 = 740.319, df = 728, p-value = 0.054, CFI = 0.976, TLI = 0.917, SRMR = 0.007, RMSEA = 0.036, χ^2/df = 1.017 และความเชื่อมั่นเชิงโครงสร้าง (Construct Reliability : CR) เท่ากับ 0.996 ซึ่งมีค่ามากกว่า 0.60 แสดงว่าโมเดลมีความสอดคล้องและเหมาะสมกับข้อมูลเชิงประจักษ์

χ^2 = 740.319, df = 728, p-value = 0.054, CFI = 0.976, TLI = 0.917, SRMR = 0.007, RMSEA = 0.036, χ^2/df = 1.017

ภาพที่ 1 โมเดลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันขององค์ประกอบการบริหารงานบุคคลตามหลักพุทธธรรมาภิบาลเพื่อเสริมสร้างการปฏิบัติงานอย่างมีความสุขในยุคดิจิทัลของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

4. รูปแบบการบริหารงานบุคคลตามหลักพุทธธรรมาภิบาลเพื่อเสริมสร้างการปฏิบัติงานอย่างมีความสุขในยุคดิจิทัลของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ภาพที่ 2 รูปแบบการบริหารงานบุคคลตามหลักพุทธธรรมาภิบาลเพื่อเสริมสร้างการปฏิบัติงานอย่างมีความสุขในยุคดิจิทัลของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

จากภาพที่ 2 รูปแบบการบริหารงานบุคคลตามหลักพุทธธรรมาภิบาลเพื่อเสริมสร้างการปฏิบัติงานอย่างมีความสุขในยุคดิจิทัลของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยนี้ได้ถูกพัฒนาขึ้นตามหลักพุทธธรรมาภิบาล เพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมให้บุคลากรของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีความสุขและมีประสิทธิภาพในยุคดิจิทัล โดยใช้แนวคิดทฤษฎีระบบมาเป็นโครงสร้างหลัก ประกอบด้วย 1) ปัจจัยนำเข้า (Input) คือ บุคลากรของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย 2) กระบวนการ (Process) คือ การบริหารงานบุคคลตามหลักพุทธธรรมาภิบาลเพื่อเสริมสร้างการปฏิบัติงานอย่างมีความสุขในยุคดิจิทัล ประกอบด้วย (1) ความร่วมมือและการทำงานเป็นทีม (2) การพัฒนาทักษะและการฝึกอบรม (3) การสื่อสารภายในองค์กร (4) ความยุติธรรมและความโปร่งใส (5) การสนับสนุนและการสร้างแรงจูงใจ (6) การประเมินผลและการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง (7) การใช้เทคโนโลยีดิจิทัล (8) การสนับสนุนด้านสุขภาพจิตและความสุขในการทำงาน ได้แก่ การจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมสุขภาพจิตที่ดีของบุคลากร การสร้างสมดุลระหว่างชีวิตการทำงานและชีวิตส่วนตัว และการให้ความสำคัญกับบรรยากาศการทำงานที่เป็นมิตรและอบอุ่น 3) ผลผลิต (Output) รูปแบบการบริหารงานบุคคลตามหลักพุทธธรรมาภิบาลเพื่อเสริมสร้างการปฏิบัติงานอย่างมีความสุขในยุคดิจิทัลของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เป็นต้น

อภิปรายผล

จากข้อค้นพบที่ได้จากการวิจัยเรื่องนี้แล้ว ผู้วิจัยได้นำมาอภิปรายผลการวิจัย ดังนี้

1. การบริหารงานบุคคลตามหลักพุทธธรรมาภิบาลเพื่อเสริมสร้างการปฏิบัติงานอย่างมีความสุขในยุคดิจิทัลของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ประกอบด้วย 8 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ 1) ความยุติธรรมและความโปร่งใส 2) การพัฒนาทักษะและการฝึกอบรม 3) ความร่วมมือและการทำงานเป็นทีม 4) การสนับสนุนและการสร้างแรงจูงใจ 5) การประเมินผลและการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง 6) การสนับสนุนด้านสุขภาพและความสุขในการทำงาน 7) การสื่อสารภายในองค์กร และ 8) การใช้เทคโนโลยีดิจิทัล องค์ประกอบการบริหารงานบุคคลที่กำหนดขึ้นนี้ สอดคล้องกับแนวคิดพื้นฐานของการบริหารทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource Management: HRM) อย่างชัดเจน โดย ณัฐธยาน์ รัตนินปฐมภัค (2563) ได้ระบุว่า การบริหารงานบุคคลครอบคลุมงานตั้งแต่การจัดหา การพัฒนาทักษะ ความรู้ ความสามารถ การบำรุงรักษาบุคคล (ด้านขวัญและกำลังใจ) ตลอดจนการให้ออกจากงาน ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงานขององค์กรอย่างมีประสิทธิภาพ ในทำนองเดียวกัน Dessler (2013) ได้เน้นย้ำว่า HRM คือ นโยบายและการปฏิบัติที่เกี่ยวกับบุคคลในองค์กร โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่อง การสรรหา การฝึกอบรม การประเมินผล การให้รางวัล ความปลอดภัย จริยธรรม และความยุติธรรม นอกจากนี้ การบริหารงานบุคคลตามหลักพุทธธรรมาภิบาลนี้ยังให้ความสำคัญกับการสร้างความสุขในการทำงาน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ วัลลภ บุตรเกตุ และสำเริง อ่อนสัมพันธุ์ (2563) ที่ได้สรุปองค์ประกอบของความสุขในการปฏิบัติงานของบุคลากรเป็น 8 ประการ ดังนี้ 1) สุขภาพดี (Happy body) 2) น้ำใจงาม (Happy heart) 3) สังคมดี (Happy society) 4) การผ่อนคลาย (Happy relax) 5) หาความรู้ (Happy brain) 6) บุคลากรทางสงบ (Happy soul) 7) ใช้เงินเป็น (Happy money) และ 8) ครอบครัวดี (Happy family) จะเห็นได้ว่ องค์ประกอบของการวิจัย เช่น องค์ประกอบที่ 6 การสนับสนุนด้านสุขภาพและความสุข และองค์ประกอบที่ 3 ความร่วมมือและการทำงานเป็นทีม มีความเชื่อมโยงโดยตรงกับหลัก Happy Workplace (Happy body, Happy heart, Happy society)

2. การบริหารงานบุคคลตามหลักพุทธธรรมาภิบาลเพื่อเสริมสร้างการปฏิบัติงานอย่างมีความสุขในยุคดิจิทัลของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย โดยรวมทั้ง 8 องค์ประกอบ อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ องค์ประกอบที่ 2 การพัฒนาทักษะและการฝึกอบรม รองลงมา คือ องค์ประกอบที่ 3 ความร่วมมือและการทำงานเป็นทีม และน้อยสุด องค์ประกอบที่ 6 การสนับสนุนด้านสุขภาพจิตและความสุขในการทำงาน ผลการวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับแนวคิดความสุขในการปฏิบัติงาน (Happy Workplace) และหลักการบริหารงานบุคคลตามหลักธรรมาภิบาล ดังนี้ 1) ความสุขและการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ ความสุขในการปฏิบัติงานที่ได้จากการบริหารงานบุคคลนี้ สอดคล้องกับแนวคิดของ กฤตัชญ์ สุริยนต์ และคณะ (2562) ที่ระบุว่า ความสุขในการทำงานเป็นผลตอบสนองเชิงบวกที่นำไปสู่การปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ บุคลากรเกิดความรู้สึกอยากทำงาน มีความผูกพัน พึงพอใจในการทำงานร่วมกัน และแสดงออกเป็นพฤติกรรมการช่วยเหลือ มีความคิดสร้างสรรค์ และมีความยึดมั่นในองค์กรสูง ดังนั้น การที่องค์ประกอบด้านการพัฒนาทักษะและการฝึกอบรม มีค่าเฉลี่ยสูงสุด จึงสะท้อนถึงความมุ่งมั่นของบุคลากรในการหาความรู้ (Happy Brain) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างความสุขในการทำงาน 2) หลักการบริหารงานบุคคลตามระบบคุณธรรม การบริหารงานบุคคลในมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ซึ่งเป็นสถาบันอุดมศึกษาในกำกับของรัฐภายใต้กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (อว.) สอดคล้องกับพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและ นวัตกรรม พ.ศ. 2562 กำหนดให้สถาบันอุดมศึกษาของรัฐในประเทศไทยถูก โอนย้ายมาอยู่ภายใต้สังกัดกระทรวงการ

อุดมศึกษาวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ซึ่งนับเป็น หน่วยงานราชการหนึ่งของประเทศไทย ด้วยเหตุนี้ หลักการบริหารงานบุคคลในสถาบันอุดมศึกษาจึงยังคงมีแนวคิดและได้รับอิทธิพลจากหลักการบริหารงานตามระบบคุณธรรม ซึ่งประกอบด้วยหลัก 4 ประการ ดังนี้ 1) หลักความสามารถ (Competence) 2) หลักความเสมอภาค (Equality) 3) หลักความมั่นคงในอาชีพการงาน (Security on Tenure) และ 4) หลักความเป็นกลางทางการเมือง (Political Neutrality) โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาทักษะและการฝึกอบรม ที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด แสดงถึงการให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างหลักความสามารถให้บุคลากรพร้อมรับมือกับยุคดิจิทัล (สำนักงานนคณะกรรมการกฤษฎีกา, 2562) สอดคล้องกับงานวิจัยของ มนัสนันท์ บุญปู่ม, พระมหาญาณวัฒน์ ฐิตวฑฺฒโน, พระครูโอภาสนนทกิตติ์ (2566) ได้ศึกษาการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารตามหลักพุทธธรรม จากการศึกษาพบว่า การบริหารงานบุคคลตามหลักพุทธธรรมมีการบูรณาการกับการบริหารงานบุคคล 5 ประการเข้ากับหลักสาราณียธรรม ซึ่งเป็นหลักธรรมแห่งความระลึกถึงและเสริมสร้างความรู้สึกที่ดีต่อกัน โดยเฉพาะการแสดงความมีน้ำใจ สงเคราะห์อนุเคราะห์ ซึ่งนำไปสู่ความรัก ความเคารพ และความสามัคคีในองค์กร หลักการนี้สอดคล้องโดยตรงกับองค์ประกอบ ความร่วมมือและการทำงานเป็นทีม ที่มีค่าเฉลี่ยสูงเป็นลำดับรอง และสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุวิทย์ ฝ่ายสงค์, ลำพอง กลมกูล (2565) ได้ศึกษาหลักธรรมสำหรับสร้างองค์กรแห่งความสุขในการทำงาน การสร้างความสุขในองค์กรเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องอาศัยหลักธรรม 4 ด้านในการขับเคลื่อน ได้แก่ การบริหารตน (สัปปุริสธรรม 7) การบริหารบุคคล (พรหมวิหาร 4) การบริหารงาน (อิทธิบาท 4) และ การบริหารความสัมพันธ์ (สังคหวัตถุ 4) หลักธรรมเหล่านี้ช่วยสร้างความเข้าใจและร่วมมือกัน ก่อให้เกิดวัฒนธรรมองค์กรที่ดี สร้างคุณภาพชีวิต และความผูกพันต่อองค์กร เพื่อการทำงานอย่างมีความสุขและยั่งยืน ดังนั้น การที่องค์ประกอบการสนับสนุนด้านสุขภาพและความสุขในการทำงาน มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด สะท้อนว่า แม้ภาพรวมของการบริหารจะอยู่ในระดับมาก แต่ด้านสุขภาพจิตและความสุขของบุคลากรยังเป็นประเด็นที่มหาวิทยาลัยควรเร่งให้การสนับสนุนเพิ่มเติม เพื่อให้การสร้างองค์กรแห่งความสุขตามหลักพุทธธรรมาภิบาลเป็นไปอย่างสมบูรณ์ต่อไป

3. รูปแบบการบริหารงานบุคคลตามหลักพุทธธรรมาภิบาลที่พัฒนาขึ้นนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้บุคลากรมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีความสุขและมีประสิทธิภาพในยุคดิจิทัล กระบวนการหลักคือ การบริหารงานบุคคลตามหลักพุทธธรรมาภิบาลเพื่อเสริมสร้างการปฏิบัติงานอย่างมีความสุขในยุคดิจิทัล ประกอบด้วย 8 องค์ประกอบสำคัญ ดังนี้ (1) ความร่วมมือและการทำงานเป็นทีม (2) การพัฒนาทักษะและการฝึกอบรม (3) การสื่อสารภายในองค์กร (4) ความยุติธรรมและความโปร่งใส (5) การสนับสนุนและการสร้างแรงจูงใจ (6) การประเมินผลและการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง (7) การใช้เทคโนโลยีดิจิทัล (8) การสนับสนุนด้านสุขภาพจิตและความสุขในการทำงาน สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุวิทย์ ฝ่ายสงค์, ลำพอง กลมกูล (2565) ได้ศึกษาหลักธรรมสำหรับสร้างองค์กรแห่งความสุขในการทำงาน จากการศึกษาพบว่าการสร้างความสุขในองค์กรจึงเป็นส่วนสำคัญในการจัดการสุขภาวะของการทำงานอย่างมีความสุข เพราะบุคคลมีความรู้สึกนึกคิดที่แตกต่างกันจำเป็นต้องมีหลักในการติดต่อประสานงานกันภายในองค์กร เพื่อสร้างความเข้าใจและร่วมมือกันทั้งระหว่างบุคคลกับบุคคล บุคคลกับองค์กร โดยอาศัยหลักธรรมที่ต้องร่วมกันขับเคลื่อนทั้ง 4 ด้านคือ 1) การบริหารตน ตามหลักสัปปุริสธรรม 7 2) การบริหารบุคคล ตามหลักพรหมวิหาร 4 3) การบริหารงาน ตามหลักอิทธิบาท 4 4) การบริหารความสัมพันธ์ ตามหลักสังคหวัตถุ 4 หลักธรรมทั้ง 4 ด้านเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวและแนวทางปฏิบัติก่อให้เกิดวัฒนธรรมองค์กร สร้างความสามัคคี สร้างคุณภาพชีวิตทั้งตนเอง ครอบครัว สังคมคนรอบข้าง และมีความรักความรับผิดต่อองค์กร เพื่อการทำงานอย่างมีความสุขและเป็นการสร้างความสุขในองค์กรที่ยั่งยืน

องค์ความรู้ใหม่

จากการวิจัยสรุปองค์ความรู้จากการวิจัยเรื่องรูปแบบการบริหารงานบุคคลตามหลักพุทธธรรมาภิบาลเพื่อเสริมสร้างการปฏิบัติงานอย่างมีความสุขในยุคดิจิทัลของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ประกอบด้วย 8 องค์ประกอบหลัก และกิจกรรมย่อยที่เน้นการบูรณาการหลักธรรมกับการจัดการทรัพยากรมนุษย์ในบริบทดิจิทัล ได้ดังนี้

ภาพที่ 3 องค์ความรู้ใหม่

สรุป

จากผลการวิจัยสรุปได้ว่า 1) องค์ประกอบและตัวบ่งชี้องค์ประกอบและตัวบ่งชี้การบริหารงานบุคคลตามหลักพุทธธรรมาภิบาลเพื่อเสริมสร้างการปฏิบัติงานอย่างมีความสุขในยุคดิจิทัลของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ประกอบด้วย 8 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ความยุติธรรมและความโปร่งใส 2) การพัฒนาทักษะและการฝึกอบรม 3) ความร่วมมือและการทำงานเป็นทีม 4) การสนับสนุนและการสร้างแรงจูงใจ 5) การประเมินผลและการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง 6) การสนับสนุนด้านสุขภาพและความสุขในการทำงาน 7) การสื่อสารภายในองค์กร 8) การใช้เทคโนโลยีดิจิทัล 2) ผลการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างและความเชื่อมั่นเชิงโครงสร้างขององค์ประกอบและตัวบ่งชี้การบริหารงานบุคคลตามหลักพุทธธรรมาภิบาลเพื่อเสริมสร้างการปฏิบัติงานอย่างมีความสุขในยุคดิจิทัลของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ทั้ง 8 องค์ประกอบและ 40 ตัวบ่งชี้ มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 3) โมเดลมีความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้าง (Construct Validity) ซึ่งพิจารณาจากค่า χ^2 = 740.319, df = 728, p-value = 0.054, CFI = 0.976, TLI = 0.917, SRMR = 0.007, RMSEA = 0.036, χ^2/df = 1.017 และความเชื่อมั่นเชิงโครงสร้าง (Construct Reliability : CR) เท่ากับ 0.996 ซึ่งมีค่ามากกว่า 0.60 แสดงว่าโมเดลมีความสอดคล้องและเหมาะสมกับข้อมูลเชิงประจักษ์

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 ควรมีนโยบายส่งเสริมให้บุคลากรได้รับการพัฒนาทักษะและความรู้ใหม่ สนับสนุนด้านสุขภาพและความสุขในการทำงานของบุคลากรอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ

1.2 ปรับปรุงและพัฒนาระบบเทคโนโลยีที่ใช้ในการบริหารงานบุคคลให้ใช้งานง่ายและมีความเสถียร เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน

1.3 มหาวิทยาลัยควรจัดทำนโยบายและแนวปฏิบัติที่ส่งเสริมความสมดุลระหว่างชีวิตการทำงานและชีวิตส่วนตัวของบุคลากร อันจะช่วยลดความเครียดและเพิ่มแรงจูงใจในการทำงาน

2. ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ปฏิบัติ

2.1 ผู้บริหารควรให้ความสำคัญกับการประเมินผลการทำงานของบุคลากรควรให้ข้อเสนอแนะเชิงสร้างสรรค์เพื่อช่วยในการพัฒนาตนเองและจัดกิจกรรมที่ช่วยลดความเครียดและส่งเสริมความสุขในการทำงาน

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมในประเด็นด้านการสนับสนุนสุขภาพและความสุขในการทำงานเนื่องจากเป็นองค์ประกอบที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดในงานวิจัยนี้

3.2 ควรมีการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อทำความเข้าใจในเชิงลึกถึงปัญหาและอุปสรรคในการเข้าถึงข้อมูลนโยบายและกระบวนการบริหารงานบุคคล และแนวทางการสื่อสารภายในองค์กรให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

3.3 ควรมีการศึกษาถึงปัจจัยอื่นๆ ที่ส่งผลต่อความสุขในการทำงานของบุคลากรในยุคดิจิทัลนอกเหนือจากที่ศึกษาในงานวิจัยนี้

เอกสารอ้างอิง

กฤตัชญ์ สุริยนต์ และคณะ (2562). ความสัมพันธ์ระหว่างความสุขในการทำงานของครูกับประสิทธิผลของโรงเรียนในเครือสวนกุหลาบวิทยาลัย สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. วารสารสังคมศาสตร์วิจัย. 10(2), 1-17.

งานเลขานุการสภามหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. (2551). ข้อบังคับมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ว่าด้วยการบริหารงานบุคคล พ.ศ. 2541. นครปฐม : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

ณัฐธยาน์ รัตนินปฐมภัค. (2563). กลยุทธ์การบริหารงานบุคคลของโรงเรียนเอกชนประเภทสามัญสังกัดสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดนครนายก. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ.

บรรจง ลาวะลี. (2560). บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคไร้พรมแดน. วารสารมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด. 6(2), 206-215.

บรรยงค์ โตจินดา. (2545). องค์การและการจัดการ. กรุงเทพมหานคร : อมรการพิมพ์.

ภัคภพ์ไผทท์ ภคสกุลวงศ์ และ อานนท์ เมธีวรฉัตร. (2564). การบริหารงานบุคคลตามหลักพุทธธรรมาภิบาลในยุคดิจิทัล. วารสารมหาจุฬาวิชาการ. 8(2), 357-369.

มนัสนันท์ บุญปู่ม, พระมหาญาณวัฒน์ ฐิตวฑฺฒโน, พระครูโอภาสนนทกิตติ์. (2566). การบริหารงานบุคคลของผู้บริหารตามหลักพุทธธรรม. วารสารบวรสหการศึกษาและมนุษยสังคมศาสตร์. 4(1), 96-107.

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. (2564). แผนพัฒนามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย พ.ศ. 2564-2568. นครปฐม : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. (2566). ข้อมูลพื้นฐาน กองบริหารทรัพยากรบุคคล. นครปฐม : กองบริหารทรัพยากรบุคคล มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

เมธี ปิลันธนานนท์. (2529). การบริหารงานบุคคลในวงการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์.

วัลลภ บุตรเกตุ และสำเริง อ่อนสัมพันธุ์ (2563). วัฒนธรรมองค์การกับความสุขในการทำงานของครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 9. วารสารศิลปะการจัดการ. 4(3), 754-756.

สำนักงานนคณะกรรมการกฤษฎีกา. (2562). พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและ นวัตกรรม พ.ศ. 2562. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานนคณะกรรมการกฤษฎีกา.

สุวิทย์ ฝ่ายสงค์, ลำพอง กลมกูล. (2565). หลักธรรมสำหรับสร้างองค์กรแห่งความสุขในการทำงาน. วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์. 9(6), 131-143.

อมร เอื้อกิจ และคณะ. (2567). กลยุทธ์การพัฒนาสมรรถนะเพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. วารสารวิชาการรัตนบุศย์. 6(2), 379-391.

Comrey, A. L., & Lee, H. B. (1992). A First Course in Factor Analysis (2nd ed.). Hillsdale, NJ : Lawrence Erlbaum.

Dessler. (2013). Human Resource Management. New Jersey : Pearson.

แนวทางการบริหารงานวิชาการตามหลักอิทธิบาท 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2

Guidelines for Academic Administration based on the Four Principles of Iddhipada by School Administrators under Roi Et Primary Educational service Area office 2

ปวีณา ผลาผล
Paweena Phalaphon
จิราภรณ์ ผันสว่าง
Jiraporn Phansawang
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยเขตร้อยเอ็ด
Mahamakut Buddhist University Roi Et Campus
Email: paweenanongnoi@gmail.com

Received: 17 October 2025; Revised: 25 October 2025; Accepted: 4 April 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารงานวิชาการตามหลักอิทธิบาท 4 2) ศึกษาแนวทางการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 กับการบริหารงานวิชาการ กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน จำนวน 351 คน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ในการสัมภาษณ์ จำนวน 6 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ มีค่าความเที่ยงตรงระหว่าง 0.67 – 1.00 และความเชื่อมั่นของสภาพปัจจุบันทั้งฉบับเท่ากับ 0.89 และสภาพที่พึงประสงค์ทั้งฉบับเท่ากับ 0.98

ผลการวิจัย 1) สภาพปัจจุบัน โดยรวมอยู่ในระดับมาก เรียงจากสูงไปต่ำ 3 ลำดับแรก ได้แก่ การนิเทศ การวัดผล ประเมินผล และดำเนินการเทียบโอนผลการเรียน การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การพัฒนาหลักสูตร สภาพที่พึงประสงค์ โดยรวมอยู่ในระดับมาก เรียงจากด้านสูงไปต่ำ 3 ลำดับแรก ได้แก่ การนิเทศ การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษา การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา

2. ความต้องการจำเป็น ได้แก่ 1) การพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยี 2) การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษา 3) การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา

3. แนวทาง 7 ด้าน 36 แนวทาง ดังนี้ (1) ด้านหลักสูตร (4 แนวทาง) (2) ด้านการสอน (5 แนวทาง) (3) ด้านสื่อเทคโนโลยี (5 แนวทาง) (4) ด้านแหล่งเรียนรู้ (6 แนวทาง) (5) ด้านการประเมินผล (6 แนวทาง) (6) ด้านการนิเทศ (6 แนวทาง) (7) ด้านการประกันคุณภาพ (4 แนวทาง)

คำสำคัญ แนวทาง, การบริหารงานวิชาการ, หลักอิทธิบาท 4, สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2

Abstract

The objectives of this research article are 1) to study the current and desirable conditions of academic administration based on the principles of *Iddhipada 4*; and 2) to explore the guidelines for applying the principles of *Iddhipada 4* to academic administration. The sample group consisted of 351 participants including school administrators and teachers, and the key informants for the interviews consisted of six individuals The research instruments were a five-point Likert scale questionnaire, with content validity values ranging from 0.67 to 1.00. The reliability coefficient for the current condition section was 0.89, and for the desired condition section was 0.98.

The results showed that 1. The current condition of academic administration, overall, was at a high level. Ranked from highest to lowest average, the aspects were as follows: educational supervision, measurement and evaluation including the recognition of learning equivalency, learning process development. The aspect with the lowest average was the development and use of educational media and technology. The desired condition, overall, was also at a high level. Ranked from highest to lowest average, the aspects were: educational supervision, development of internal quality assurance systems and educational standards, research for educational quality development in schools, measurement and evaluation including the recognition of learning equivalency.

2. The priority needs for academic administration based on the Four Paths of Accomplishment (Iddhipada 4) were as follows: 1)Development and use of educational media and technology, 2) Development of internal quality assurance systems and educational standards, 3) Research for educational quality development in schools.

3. There were 36 proposed guidelines for academic administration based on the Four Paths of Accomplishment (Iddhipada 4), categorized as follows: (1) Curriculum Variable (4 guidelines) (2) Teaching Variable (5 guidelines) (3) Media and Technology Variable (5 guidelines) (4) Learning Resources Variable (6 guidelines) (5) Assessment Variable (6 guidelines) (6) Supervision Variable (6 guidelines) (7) Quality Assurance Variable (4 guidelines)

Keywords: Guidelines, Academic Administration, The Four Principles of Iddhipada, Roi Et Primary Educational service Area office 2

บทนำ

การศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาคนและสังคม ประเทศไทยจึงต้องยกระดับคุณภาพการศึกษาเพื่อสร้างคนที่มีคุณธรรม ปัญญา ความสุข และศักยภาพแข่งขันในเวทีโลก ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2545 การจัดการศึกษาควรเชื่อมโยงกับชีวิตจริง พัฒนาคุณภาพชีวิต เศรษฐกิจ และสังคมของท้องถิ่น โดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนพัฒนาตนเอง ขณะที่ผู้สอนต้องวางแผนการจัดกิจกรรม การเก็บข้อมูล และการประเมินอย่างต่อเนื่อง ครอบคลุมทั้งด้านความรู้ ความสามารถ และคุณธรรม จริยธรรม (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551) งานวิชาการถือเป็นหัวใจหลักของการบริหารสถานศึกษา ผู้บริหารจึงต้องใช้กระบวนการบริหารอย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากการเรียนการสอนเป็นภารกิจสำคัญ ส่วนงานอื่นเป็นเพียงการสนับสนุน (สันติ บุญภิรมย์, 2557) โดยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (2542 และ 2545) เน้นการกระจายอำนาจสู่สถานศึกษา เพื่อเพิ่มความอิสระ คล่องตัว และตอบสนองความต้องการของผู้เรียน โรงเรียน และชุมชนได้อย่างมีคุณภาพ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2561)

นอกจากนี้ ผู้บริหารควรยึดหลักอิทธิบาท 4 ได้แก่ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา ซึ่งเป็นแนวทางแห่งความสำเร็จตามหลักพระพุทธศาสนา ช่วยให้การทำงานเกิดความรักในงาน ความเพียร ความตั้งใจ และการคิดวิเคราะห์สร้างสรรค์ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2542) รายงานผลการนิเทศของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2 (2566) พบประเด็นที่ควรพัฒนา ได้แก่ โรงเรียนส่วนใหญ่เป็นโรงเรียนขนาดเล็ก ขาดครูครบ

ชั้นและไม่ตรงสาขา ขาดนวัตกรรมและทักษะการสอน ขาดครูในกลุ่มสาระหลัก เช่น ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และภาษาอังกฤษ อีกทั้งผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนประถมศึกษาปีที่ 6 และมัธยมศึกษาปีที่ 3 ยังไม่บรรลุเป้าหมาย และโรงเรียนบางส่วนยังขาดอาคารและอุปกรณ์การเรียน จึงควรมีนโยบายด้านการวิจัยและนวัตกรรมเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษา โดยผู้บริหารต้องดำเนินงานตามยุทธศาสตร์อย่างมีประสิทธิภาพ และครูต้องปรับสู่ความเป็นมืออาชีพ ใช้เทคโนโลยีจัดการเรียนรู้และปลูกฝังคุณธรรมให้แก่ผู้เรียน

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา ด้วยความเป็นผู้วิจัยซึ่งเป็นบุคลากรทางการศึกษา จึงเกิดความสนใจที่จะศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพพึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นต่องานวิชาการที่บริหารโดยมีหลักอิทธิบาท 4 เพื่อใช้เป็นข้อมูลสนับสนุนการพัฒนางานให้มีประสิทธิภาพสูงสุด และส่งผลต่อการพัฒนาผู้เรียนอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารงานวิชาการตามหลักอิทธิบาท 4

2) เพื่อศึกษาแนวทางการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 กับการบริหารงานวิชาการ

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากร ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 229 คน และครูผู้สอน จำนวน 3,477 คน รวมทั้งสิ้น 3,706 คน

2. กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 22 คน และครูผู้สอน จำนวน 329 คน รวม 351 คน โดยใช้ตารางการประมาณขนาดของกลุ่มตัวอย่างของเครจซี และมอร์แกน (Krejcie and Morgan, 1990, pp. 607-610) และสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) ตามขนาดถานศึกษา ด้วยการเทียบสัดส่วน แล้วสุ่มอย่างง่ายด้วยวิธีจับฉลาก

3. ด้านเนื้อหา การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีจากนักวิชาการ ได้ตัวแปรดังต่อไปนี้ 1) ด้านหลักสูตร 2) ด้านการสอน 3) ด้านการวัดผล 4) ด้านแหล่งเรียนรู้ 5) ด้านการนิเทศ 6) ด้านประกันคุณภาพ 7) ด้านสื่อเทคโนโลยี โดยนำหลักอิทธิบาท 4 มาประยุกต์ใช้ในการบริหารงาน คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา

4. เครื่องมือมี 2 ชนิด ได้แก่ แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์

1. แบบสอบถาม

ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นจากการศึกษา หลักการ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เครื่องมือเพื่อการวิจัย

2. แบบสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลหลัก หมายถึง กลุ่มคนที่ผู้วิจัยเลือกมาเพื่อให้ข้อมูลเชิงลึก ซึ่งก็คือบุคลากรทางการศึกษาที่มีความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์สูง ได้แก่

ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน รวมทั้งหมด 6 คน โดยเลือกมาจากโรงเรียนที่มีผลงานโดดเด่นหรือมีแนวทางการดำเนินงานที่ถือว่าเป็นแบบอย่างที่ดี (Best Practice) จำนวน 3 โรงเรียน โรงเรียนละ 2 คน (ผู้บริหารสถานศึกษา 1 คน และครู 1 คน) กระบวนการคัดเลือกใช้วิธีการ “เลือกแบบเจาะจง” (Purposive Sampling) ซึ่งเป็นการเลือกผู้ที่ตรงกับคุณสมบัติเฉพาะที่ต้องการ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ลึกและเหมาะสมต่อวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยทั้งหมดอยู่ภายใต้สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

3.1 ผู้วิจัยดำเนินการขอหนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูล จากสำนักงานบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด นำเสนอผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ดเขต 2 เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อวิจัย

3.2 ผู้วิจัยนำหนังสือขอความอนุเคราะห์พร้อมแบบสอบถามเสนอผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง เพื่อขอความอนุเคราะห์ตอบแบบสอบถามโดยส่ง Google form ผ่านทาง Application LINE

4. การเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสัมภาษณ์

1) ผู้วิจัยดำเนินการขอหนังสือขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์ จากสำนักงานบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ถึงผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน เป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญเพื่อขอความอนุเคราะห์ในการสัมภาษณ์

2) ผู้วิจัยนำหนังสือขอความอนุเคราะห์พร้อมแบบสัมภาษณ์เสนอผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ดเขต 2 ที่เป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัย เพื่อขอความอนุเคราะห์จากผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนความอนุเคราะห์ในการสัมภาษณ์

3) ผู้วิจัยประสานกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัย ทางโทรศัพท์เพื่อขอนัดหมายวันและเวลาสัมภาษณ์

4) ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์ตามวันและเวลาที่นัดหมาย

5. การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

การสร้างและหาคุณภาพของเครื่องมือ ผู้วิจัยได้ดำเนินตามขั้นตอนดังนี้

5.1 การสร้างเครื่องมือที่เป็นแบบสอบถามที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างตามขั้นตอนดังนี้

1) ศึกษาหลักการ แนวคิด และวิธีการสร้างแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่าจากเอกสารและตำราเกี่ยวกับการสร้างเครื่องมือการวิจัย

2) ศึกษาวิธีสร้างเครื่องมือแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ตามวิธีของลิเคอร์ท (Likert) และการสร้างแบบสอบถามแบบปลายเปิด (Open ended) จากตำราของ (บุญชม ศรีสะอาด, 2545)

3) สร้างแบบสอบถามสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ที่สอดคล้องและครอบคลุมนิยามศัพท์เฉพาะแต่ละด้าน

4) นำแบบสอบถามเสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบความถูกต้องและพิจารณาให้ข้อเสนอแนะ

5) ปรับปรุงแบบสอบถามตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษาแล้วนำเสนอผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน เพื่อตรวจพิจารณาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) ของคำถามแต่ละข้อโดยหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับนิยามศัพท์เฉพาะ (IOC : Index of item objective congruence) โดยให้เกณฑ์ในการตรวจพิจารณาข้อคำถามดังนี้

ให้คะแนน +1 ถ้าแน่ใจว่าข้อคำถามวัดได้ตรงตามวัตถุประสงค์

ให้คะแนน 0 ถ้าไม่แน่ใจว่าข้อคำถามวัดได้ตรงตามวัตถุประสงค์

ให้คะแนน -1 ถ้าแน่ใจว่าข้อคำถามวัดได้ไม่ตรงตามวัตถุประสงค์

แบบสอบถามมีค่า IOC ระหว่าง 0.67-1.00

6) นำแบบสอบถามที่ผ่านการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญมาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ แล้วนำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาพิจารณาเสนอแนะ

7) นำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try Out) กับผู้บริหารและครูผู้สอนในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2 จำนวน 30 คน ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง

8) นำแบบสอบถามที่ทดลองมาวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับโดยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha coefficient) ตามวิธีของครอนบาค (Cronbach) ความเชื่อมั่นของสภาพปัจจุบันทั้งฉบับเท่ากับ 0.89 และสภาพที่พึงประสงค์ทั้งฉบับเท่ากับ 0.98

9) จัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ เพื่อนำไปเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง

5.2 การสร้างเครื่องมือที่เป็นแบบสัมภาษณ์ มีลักษณะเป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง มีขั้นตอนการสร้างดังนี้

1) ศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิชาการตามหลักอิทธิบาท 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา ตลอดจนทฤษฎีและแนวทางในการบริหารวิชาการ เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ทางทฤษฎีที่จะนำมาเป็นข้อมูลในการวิเคราะห์ สังเคราะห์ กำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการสร้างเครื่องมือ เพื่อการศึกษาและการเก็บรวบรวมข้อมูล

2) สร้างแบบสัมภาษณ์เพื่อใช้ในการศึกษา และเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการสัมภาษณ์ข้อมูลเกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการ เพื่อตรวจสอบเนื้อหาและภาษาที่ใช้นำมาปรับปรุงแก้ไข

3) นำแบบสัมภาษณ์ ไปเสนออาจารย์ที่ปรึกษา และเสนอผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน

4) ปรับปรุงแก้ไขแบบสัมภาษณ์ ตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษา และผู้เชี่ยวชาญ เมื่อได้รับความเห็นชอบจากอาจารย์ที่ปรึกษาแล้วจึงจัดทำแบบวิเคราะห์เอกสารและแบบสัมภาษณ์ฉบับสมบูรณ์เพื่อนำไปทดลองใช้ ตรวจสอบคุณภาพและใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

5) นำแบบสัมภาษณ์ไปใช้กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัย คือ ผู้ให้ข้อมูลหลัก หมายถึง กลุ่มคนที่ผู้วิจัยเลือกมาเพื่อให้ข้อมูลเชิงลึก ซึ่งก็คือบุคลากรทางการศึกษาที่มีความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์สูง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน รวมทั้งหมด 6 คน โดยเลือกมาจากโรงเรียนที่มีผลงานโดดเด่นหรือมีแนวทางการดำเนินงานที่ถือว่าเป็นแบบอย่างที่ดี (Best Practice) จำนวน 3 โรงเรียน โรงเรียนละ 2 คน (ผู้บริหารสถานศึกษา 1 คน และครู 1 คน) กระบวนการคัดเลือกใช้วิธีการ “เลือกแบบเจาะจง” (Purposive Sampling) ซึ่งเป็นการเลือกผู้ที่ตรงกับคุณสมบัติเฉพาะที่ต้องการ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ลึกและเหมาะสมต่อวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยทั้งหมดอยู่ภายใต้สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2

6. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามมาดำเนินการตามขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทำการวิเคราะห์ข้อมูล ตามลำดับขั้นดังนี้

6.1 วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามโดยหาค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

6.2 วิเคราะห์ระดับการบริหารงานวิชาการตามหลักอิทธิบาท 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา ทั้งโดยภาพรวม รายด้านและรายข้อ โดยหาค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) โดยใช้เกณฑ์การแปลความหมายของค่าเฉลี่ย (บุญชม ศรีสะอาด, 2560)

6.3 การวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นในแนวทางการบริหารงานวิชาการตามหลักอิทธิบาท 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา โดยใช้ดัชนีการจัดเรียงลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นหรือ Modified Priority Needs Index (PNI modified) ซึ่งเป็นวิธีการที่หาค่าผลต่างระหว่างค่าเฉลี่ยของสภาพที่พึงประสงค์ (I) กับค่าเฉลี่ยของสภาพปัจจุบัน (D) แล้วหารด้วยค่าเฉลี่ยของสภาพปัจจุบัน (D) ทั้งนี้เพื่อควบคุมขนาดของความต้องการจำเป็นให้อยู่ในช่วงพิสัยที่ไม่มากเกินไป (สุวิมล ว่องวาณิช, 2558) ซึ่งผลการวิเคราะห์ข้อมูลแสดงค่าที่ระบุระดับความต้องการจำเป็นด้วยค่า $PNI_{modified}$

6.4 วิเคราะห์ข้อเสนอแนะแนวทางการบริหารงานวิชาการตามหลักอิทธิบาท 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา โดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) แล้วนำเสนอในเชิงพรรณนาความด้วยการแจกแจงความถี่

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ ทางการบริหารงานวิชาการตามหลักอิทธิบาท 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) สภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ทางการบริหารงานวิชาการตามหลักอิทธิบาท 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา โดยรวมและรายด้าน

การบริหารงานวิชาการตามหลักอิทธิบาท 4	สภาพปัจจุบัน				สภาพที่พึงประสงค์			
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	อันดับ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	อันดับ
1) ด้านหลักสูตร	3.59	0.91	มาก	4	4.17	0.81	มาก	7
2) ด้านการสอน	3.60	0.84	มาก	3	4.32	0.82	มาก	5
3) ด้านการวัดผล	3.72	0.73	มาก	2	4.33	0.84	มาก	4
4) ด้านแหล่งเรียนรู้	3.58	0.77	มาก	5	4.40	0.79	มาก	3
5) ด้านการนิเทศการศึกษา	3.77	0.75	มาก	1	4.50	0.84	มาก	1
6) ด้านการประกันคุณภาพ	3.47	0.83	มาก	6	4.43	0.90	มาก	2
7) ด้านสื่อเทคโนโลยี	3.18	0.88	ปานกลาง	7	4.20	0.89	มาก	6
รวมเฉลี่ย	**3.56**	**0.82**	**มาก**	**-**	**4.34**	**0.84**	**มาก**	**-**

จากตารางที่ 1 สภาพปัจจุบัน โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.56 S.D. = 0.82) ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ด้านการนิเทศการศึกษา ($\bar{X}$ = 3.77, S.D. = 0.75) ด้านการวัดผลประเมินผล และดำเนินการเทียบโอนผลการเรียน ($\bar{X}$ = 3.72 S.D. = 0.73) ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ($\bar{X}$ = 3.60, S.D. = 0.84) ด้านการพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา ($\bar{X}$ = 3.59, S.D. = 0.91) ด้านการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษา ($\bar{X}$ = 3.58, S.D. = 0.77) ด้านการพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษา ($\bar{X}$ = 3.47, S.D. = 0.83) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ($\bar{X}$ = 3.18, S.D. = 0.88)

สภาพที่พึงประสงค์ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.34 S.D. = 0.84) ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ด้านการนิเทศการศึกษา ($\bar{X}$ = 4.50, S.D. = 0.84) ด้านการพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษา ($\bar{X}$ = 4.43 S.D. = 0.90) ด้านการวิจัยเพื่อ

พัฒนาคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษา ($\bar{X}$ = 4.40, S.D. = 0.79) ด้านการวัดผลประเมินผล และดำเนินการเทียบโอนผลการเรียน ($\bar{X}$ = 4.33, S.D. = 0.84) ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ($\bar{X}$ = 4.32, S.D. = 0.82) ด้านการพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ($\bar{X}$ = 4.20, S.D. = 0.89) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา ($\bar{X}$ = 4.17, S.D. = 0.81)

การวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นการบริหารงานวิชาการตามหลักอิทธิบาท 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา

ตารางที่ 2 ความต้องการจำเป็นการบริหารงานวิชาการตามหลักอิทธิบาท 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา

การบริหารงานวิชาการตามหลักอิทธิบาท 4	สภาพปัจจุบัน (D)	สภาพที่พึงประสงค์ (I)	PNI	ลำดับ
1) ด้านหลักสูตร	3.59	4.17	0.16	6
2) ด้านการสอน	3.60	4.32	0.20	4
3) ด้านการวัดผล	3.72	4.33	0.16	6
4) ด้านแหล่งเรียนรู้	3.58	4.40	0.23	3
5) ด้านการนิเทศการศึกษา	3.77	4.50	0.19	5
6) ด้านการประกันคุณภาพ	3.47	4.43	0.28	2
7) ด้านสื่อเทคโนโลยี	3.18	4.20	0.32	1
รวมเฉลี่ย	**3.56**	**4.34**	-	-

จากตารางที่ 2 ความต้องการจำเป็น เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านมีค่าดัชนีลำดับความสำคัญความต้องการจำเป็นเรียงตามลำดับจากมากไปน้อย คือ ด้านการพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา มีค่าดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นสูงที่สุดเป็นลำดับแรก ($PNI_{modified}$ =0.32) ด้านการพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษา ($PNI_{modified}$ =0.28) ด้านการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษา ($PNI_{modified}$ =0.23) ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ($PNI_{modified}$ =0.20) ด้านการนิเทศการศึกษา ($PNI_{modified}$ =0.19) ด้านการพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา, ด้านการวัดผลประเมินผล และดำเนินการเทียบโอนผลการเรียน ($PNI_{modified}$ =0.16) ตามลำดับ

2. สรุปแนวทาง มีทั้งหมด 36 แนวทาง ดังนี้ (1) การพัฒนาหลักสูตร 4 แนวทาง (2) การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ 5 แนวทาง (3) การพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา 5 แนวทาง (4) การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา 6 แนวทาง (5) การวัดผล

ประเมินผล และเทียบโอนผลการเรียน 6 แนวทาง (6) การนิเทศการศึกษา 6 แนวทาง และ (7) การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษา 4 แนวทาง

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยครั้งนี้มีประเด็นที่น่าสนใจเพื่อนำมาอภิปรายผล ดังนี้

1) จากการศึกษาพบว่า สภาพปัจจุบัน โดยรวมอยู่ในระดับมาก เนื่องจากงานวิชาการถือเป็นหัวใจของการบริหารโรงเรียน ครอบคลุมการวางแผนหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน การประเมินผล การพัฒนาครู และการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ มาตรฐานและคุณภาพของสถานศึกษาจึงมักพิจารณาจากผลงานด้านวิชาการเป็นหลัก ทั้งนี้ งานวิชาการยังมีบทบาทสำคัญต่อการปฏิรูปการศึกษา โดยต้องขับเคลื่อนสู่สถานศึกษา พร้อมทั้งมีการนิเทศ ติดตาม และส่งเสริมระบบประกันคุณภาพ การปฏิรูปหลักสูตรและการเรียนรู้ ตลอดจนการพัฒนาแหล่งเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับ จีรวิทย์ มั่นคงวัฒนะ (2565) ที่ชี้ว่า งานวิชาการเป็นหัวใจของโรงเรียน ผู้บริหารควรเป็นผู้นำด้านวิชาการ ทำงานร่วมกับครูเพื่อยกระดับคุณภาพการสอน และมาตรฐานสถานศึกษาส่วนใหญ่จะถูกวัดจากผลงานด้านวิชาการเป็นสำคัญ ทั้งนี้ยังสอดรับกับงานวิจัยของ พัชญ์พิชา จันทา (2563) ที่ศึกษาพบว่า สภาพปัจจุบันของการบริหารงานวิชาการ โดยรวมก็อยู่ในระดับมาก

2) สภาพที่พึงประสงค์ พบว่าโดยรวมอยู่ในระดับมาก สะท้อนถึงความตระหนักและการประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะอิทธิบาท 4 ได้แก่ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา ที่ช่วยยกระดับคุณภาพทางวิชาการอย่างเป็นรูปธรรม ผู้บริหารมี ฉันทะ หรือความตั้งใจจริงในการพัฒนาการเรียนรู้และบุคลากร มี วิริยะ หรือความพยายามต่อเนื่องในการผลักดันนโยบายและสนับสนุนการสอนอย่างมีนวัตกรรม มี จิตตะ หรือความใส่ใจในการทำงานร่วมกับครู สร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และมี วิมังสา หรือการตรวจสอบวิเคราะห์ โดยใช้ข้อมูลจาก SAR และการประเมินภายในมาเป็นฐานในการตัดสินใจ ปัจจัยสนับสนุนอื่น ๆ ได้แก่ การทำงานเป็นทีม การอบรมต่อเนื่อง และนโยบายจากเขตพื้นที่ แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) (2538) ที่กล่าวว่า อิทธิบาท 4 เป็นหลักแห่งความสำเร็จ หากวางรากฐานการพัฒนาคนอย่างถูกต้อง ย่อมส่งผลให้งานดำเนินไปด้วยดี รวมทั้งตรงกับงานวิจัยของ ยุทธนา บัวบาล, สุนทร สายคำ และพระครูปลัดบุญช่วยโชติวโส (2564) ที่ศึกษาการบริหารงานวิชาการตามหลักอิทธิบาท 4 พบว่า ภาพรวมการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก

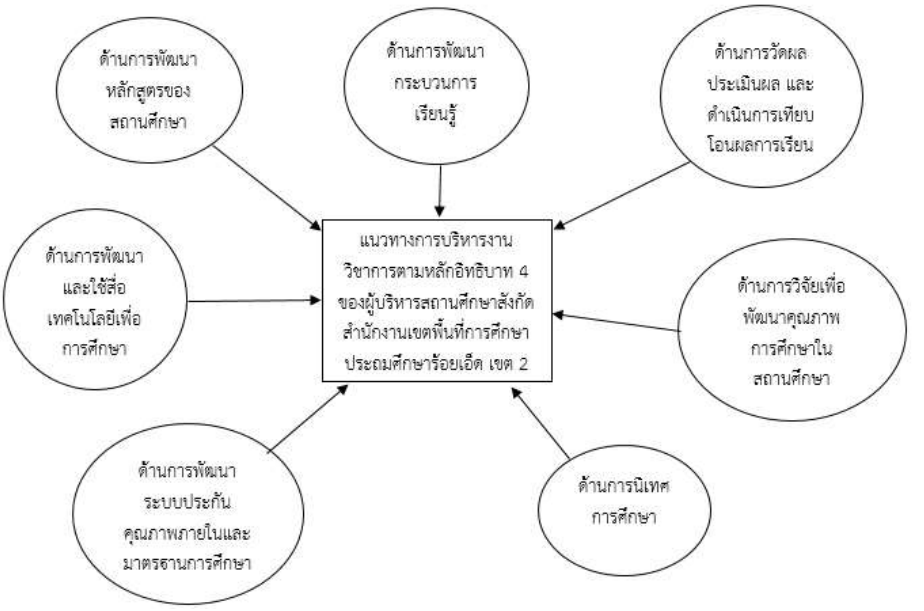
3) ความต้องการจำเป็น พบว่า ค่าดัชนีลำดับความสำคัญจากมากไปน้อย ได้แก่ การพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา รองลงมาคือ การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษา การวิจัยเพื่อพัฒนา การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การนิเทศ

การพัฒนาหลักสูตร และการวัดผล ประเมินผล และเทียบโอนผลการเรียน ทั้งนี้สะท้อนถึงความเปลี่ยนแปลงของบริบททางการศึกษาในยุคดิจิทัล โดยผู้บริหารต้องการส่งเสริมการใช้สื่อและเทคโนโลยีเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนรู้ ซึ่งเชื่อมโยงกับหลัก “ฉันทะ” และ “จิตตะ” ส่วนการประกันคุณภาพสอดคล้องกับหลัก “วิมังสา” ในการใช้ข้อมูลวิเคราะห์พัฒนา ขณะที่การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาเน้นการวิจัยเชิงปฏิบัติการที่สอดคล้องกับหลัก “วิริยะ” ด้านกระบวนการเรียนรู้และการนิเทศแม้มีความสำคัญ แต่ความต้องการน้อยกว่า อาจเพราะผู้บริหารบางส่วนมีความพร้อมอยู่แล้ว ส่วนการพัฒนาหลักสูตรและการวัดผลอยู่ในลำดับต่ำสุด เนื่องจากใช้หลักสูตรแกนกลางเป็นหลักและยังไม่ถูกผลักดันอย่างจริงจัง สรุปได้ว่าแนวโน้มการบริหารงานวิชาการมุ่งพัฒนาเทคโนโลยีและคุณภาพเชิงระบบ หากดำเนินการตามหลักอิทธิบาท 4 อย่างแท้จริงจะช่วยขับเคลื่อนการศึกษาให้สอดคล้องยุคสมัยและพัฒนาผู้เรียนอย่างยั่งยืน สอดคล้องกับแนวคิดของ ยุทธนา เกื้อกูล (2560) ที่ชี้ว่าการบริหารสถานศึกษาต้องอาศัยความเป็นมืออาชีพเพื่อผลิตผู้เรียนที่มีคุณภาพและนำสู่ความเจริญของประเทศชาติ และตรงกับงานวิจัยของ นุชเรศ คำดีบุญ (2564) ที่พบว่า ความต้องการจำเป็นด้านวิชาการของเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 4 เรียงลำดับจากมากไปน้อยคือ การวัดผลและประเมินผล การจัดการเรียนการสอน การวางแผนงานวิชาการ และการพัฒนาหลักสูตร

4) แนวทางการบริหารงานวิชาการตามหลักอิทธิบาท 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา มีทั้งหมด 36 แนวทาง ได้แก่ (1) การพัฒนาหลักสูตร 4 แนวทาง (2) การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ 5 แนวทาง (3) การพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา 5 แนวทาง (4) การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา 6 แนวทาง (5) การวัดผล ประเมินผล และเทียบโอนผลการเรียน 6 แนวทาง (6) การนิเทศการศึกษา 6 แนวทาง และ (7) การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษา 4 แนวทาง สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุดารัตน์ วรสาร และจิราภรณ์ ผันสว่าง (2567) ที่เสนอแนวทางการบริหารงานวิชาการเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาในศูนย์เครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาอำเภอหนองกุงศรี 2 จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยมีข้อเสนอ ได้แก่ (1) การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ควรเน้นให้ผู้เรียนแสวงหาและพัฒนาความรู้ตามศักยภาพ (2) การวัดและประเมินผล ควรจัดระบบอย่างชัดเจน (3) การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา ควรจัดอบรมวิจัยในชั้นเรียนอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง (4) การพัฒนาสื่อนวัตกรรมและเทคโนโลยี ควรยกระดับห้องสมุดเป็นศูนย์การเรียนรู้และศูนย์สื่อ (5) การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ควรใช้ทั้งในและนอกสถานศึกษา (6) การนิเทศการศึกษา ควรให้ครูนำข้อเสนอไปใช้ในการพัฒนาการสอน (7) การพัฒนาระบบประกันคุณภาพ ควรจัดประชุมสัมมนาเพื่อสร้างความตระหนักเรื่องคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาโดยมีเป้าหมายหลักที่การพัฒนาคุณภาพผู้เรียน

องค์ความรู้ใหม่

แนวทาง 7 ด้าน 36 แนวทาง ดังนี้ (1) ด้านหลักสูตร (4 แนวทาง) (2) ด้านการสอน (5 แนวทาง) (3) ด้านสื่อเทคโนโลยี (5 แนวทาง) (4) ด้านแหล่งเรียนรู้ (6 แนวทาง) (5) ด้านการประเมินผล (6 แนวทาง) (6) ด้านการนิเทศ (6 แนวทาง) (7) ด้านการประกันคุณภาพ (4 แนวทาง)

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

สรุป

โดยรวมทั้งสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารงานวิชาการตามหลักอิทธิบาท 4 อยู่ในระดับมาก แต่ยังมีความต้องการพัฒนาในทุกด้าน โดยเฉพาะ ด้านการพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ซึ่งมีค่าความต้องการจำเป็นสูงที่สุด จากผลการวิจัย พบว่าแนวทางการบริหารงานวิชาการตามหลักอิทธิบาท 4 มีทั้งหมด 36 แนวทาง ประกอบด้วย การพัฒนาหลักสูตร 4 แนวทาง การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ 5 แนวทาง การพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา 5 แนวทาง การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา 6 แนวทาง การวัดผล ประเมินผล และเทียบโอนผลการเรียน 6 แนวทาง การนิเทศการศึกษา 6 แนวทาง และ การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษา 4 แนวทาง

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) สภาพปัจจุบันด้านการนิเทศการศึกษา เป็นด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดอยู่ในระดับมาก ดังนั้น ผู้บริหารควรรับฟังเปิดโอกาสให้ครูสะท้อนความคิดเห็น ให้คำแนะนำด้วยความเคารพ และสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อให้ครูมีแรงจูงใจในการพัฒนาตนเองและเกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกอย่างยั่งยืน ทั้งนี้การนิเทศแบบกัลยาณมิตรจะช่วยส่งเสริมให้ครูเห็นคุณค่าในตนเอง กล้าคิด กล้าทำ และพร้อมพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

2) สภาพที่พึงประสงค์ด้านการพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา เป็นด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดอยู่ในระดับมาก ดังนั้น สถานศึกษาควรส่งเสริมการพัฒนาทักษะดิจิทัลของครูอย่างต่อเนื่องโดยจัดอบรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการใช้สื่อและเทคโนโลยีทางการศึกษา เช่น โปรแกรมสร้างสื่อการสอน แอปพลิเคชันเพื่อการเรียนรู้ และเครื่องมือออนไลน์ เพื่อให้ครูสามารถนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพและทันสมัย ตอบโจทย์ผู้เรียนในยุคดิจิทัล

2. ข้อเสนอแนะนำไปใช้

1) สภาพปัจจุบันด้านการนิเทศการศึกษาอยู่ในระดับมากที่สุด ดังนั้น ผู้บริหารและครูผู้สอนควรร่วมมือกันพัฒนาระบบนิเทศที่เน้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการให้ข้อเสนอแนะอย่างสร้างสรรค์อย่างต่อเนื่องเพื่อส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาวิชาชีพครูอย่างยั่งยืน

2) สภาพที่พึงประสงค์ด้านการพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษาอยู่ในระดับมาก ดังนั้น ผู้บริหารควรส่งเสริมให้ครูมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรอย่างต่อเนื่อง โดยยึดบริบทของผู้เรียน ชุมชน และท้องถิ่นเป็นสำคัญเพื่อให้หลักสูตรมีความทันสมัย สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและเป้าหมายการจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21

3. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

1) ควรมีการวิจัยเชิงคุณภาพเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกมากยิ่งขึ้น

2) ควรมีการศึกษาในสถานศึกษาเอกชนเพื่อนำมาใช้เปรียบเทียบเป็นแนวทางในการบริหารสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

3) ควรมีการศึกษาปัจจัยอื่น ๆ เช่น การศึกษาพฤติกรรมของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการตามหลักพุทธธรรม

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้น พื้นฐานพุทธศักราช 2551. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย

_____. (2561). หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุงพุทธศักราช 2560). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

จีรวิทย์ มั่นคงวัฒนะ. (2565). การบริหารงานวิชาการ. เรียกใช้เมื่อ 3 พฤศจิกายน 2567 จาก www.gotoknow.org.

นุชเรศ คำดีบุญ. (2564). การพัฒนาแนวทางการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานีเขต 4. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารและพัฒนาการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

บุญชม ศรีสะอาด. (2560). การวิจัยเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 10 ฉบับปรับปรุงใหม่. กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์.

พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต). (2538). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

_____. (2543). ธรรมะกับการทำงาน. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มูลนิธิพุทธธรรม.

พัชญ์พิชา จันทา. (2563). แนวทางการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.

ยุทธนา บัวบาล, สุนทร สายคำ และ พระครูปลัดบุญช่วยโชติวโส. (2564). แนวทางการบริหารงานวิชาการตามหลักอิทธิบาท 4 ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์เขต 2. Journal of Modern Learning Development. 6(1), 223-233.

ยุทธนา เกื้อกูล. (2560). การพัฒนารูปแบบการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามจังหวัดชายแดนภาคใต้เพื่อสร้างผู้เรียนสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.

สุดารัตน์ วรสาร และจิราภรณ์ ผันสว่าง. (2567). การบริหารงานวิชาการเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาในศูนย์เครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาอำเภอหนองกุงศรี 2 จังหวัดกาฬสินธุ์. วารสารการบริหารการศึกษา มมร.วิทยาเขตร้อยเอ็ด. 4(2), 33-45.

สุวิมล ว่องวาณิช. (2558). การวิจัยประเมินความต้องการจำเป็น. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สันติ บุญภิรมย์. (2557). การบริหารจัดการห้องเรียน Classroom Management. กรุงเทพมหานคร. ทริปเพิ้ลกรุ๊ป จำกัด.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2. (2566). ข้อมูลแผนการปฏิบัติการ. เรียกใช้เมื่อ 30 ตุลาคม 2567 จาก http://www.ret2.go.th/ict/.

Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. Educational and Psychological Measurement. 30(3), 607-610.

วิเคราะห์ญาณวิทยาที่ปรากฏในปัญญาประดิษฐ์ (AI)ในทัศนะพุทธปรัชญาเถรวาท

ALYZING THE EPISTEMOLOGY THAT APPEARS IN ARTIFICIAL INTELLIGENCE (AI) IN THE PERSPECTIVE OFTHERAVADA BUDDHIST PHILOSOPHY

พระอนันต์ อภินนฺโท (ผากา)
Phra Anan Adnandho (Phaka)
เกรียงไกร พินยารัก
Kriangkrai Pinyarak
พระมหาสุพัตร์ วชิราวุโธ
Phramaha Supat Wachirawuttho
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยเขตนครราชสีมา
Mahachulalongkornrajavityalaya University Nakhonratchasima Campus
anan.pha@mcu.ac.th

Received: 19 October 2025; Revised: 7 November 2025; Accepted: 4 April 2026

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของปัญญาประดิษฐ์ (AI) ๒) เพื่อศึกษาญาณวิทยาในทัศนะพุทธปรัชญาเถรวาท ๓) เพื่อวิเคราะห์ญาณวิทยาที่ปรากฏในปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในทัศนะพุทธปรัชญาเถรวาท เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ผลการศึกษาพบว่า ในปัจจุบัน AI มีบทบาทที่กลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตมนุษย์ในระดับความจำเป็น ตั้งแต่ระดับบุคคล สถาบันครอบครัว สังคม การเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ ศาสนาและวัฒนธรรม AI ได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและมีบทบาทสำคัญในหลายด้านของชีวิตมนุษย์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการแก้ปัญหาต่าง ๆ พุทธปรัชญาเถรวาทมีความสำคัญต่อการปฏิบัติธรรมเพื่อการรู้แจ้งและการหลุดพ้นจากทุกข์ การพัฒนาปัญญาผ่านการปฏิบัติศีล สมาธิ และปัญญาช่วยให้ผู้ปฏิบัติเข้าใจธรรมชาติของสรรพสิ่งและสามารถปล่อยวางจากการยึดติดได้ ญาณวิทยาที่ปรากฏใน AI ตามพุทธปรัชญาเถรวาท ในทัศนะพุทธปรัชญาเถรวาท พบว่า AI เป็นสิ่งไม่มีชีวิตและไม่มีสถานะเป็นบุคคล แต่มีความก้าวหน้าในการทำงานและคิดคล้ายมนุษย์จากการประมวลผลตามคำสั่งที่ได้รับ อย่างไรก็ตาม AI ขาดความหลากหลายและซับซ้อนของมนุษย์ มีความสำคัญในการเชื่อมโยงระหว่าง AI และพุทธปรัชญาเถรวาท โดยเสนอแนวทางในการพัฒนาความเข้าใจเกี่ยวกับปัญญาและการตัดสินใจในบริบทที่มีการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว ซึ่งเป็นสิ่งที่พุทธปรัชญามองว่าเป็นปัญญาที่แท้จริง พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเห็นว่า เงื่อนไขในการทำ

กรรมต้องมีอำนาจในการคิดด้วยตนเอง หากมนุษย์ถูกตั้งโปรแกรมให้ทำ จะไม่ถือว่ามีกรรม เพราะไม่ได้เลือกเอง การวางหลักการเพื่อเป็นมาตรฐานความประพฤติของมนุษย์ในระดับต่าง ๆ ช่วยให้มนุษย์ดำเนินชีวิตตามอุดมคติที่สมบูรณ์และมีความสุขสูงสุด

คำสำคัญ: ญาณวิทยา , ปัญญาประดิษฐ์ (AI) , พุทธปรัชญาเถรวาท

Abstract

This research have three objectives: 1) to study the history of artificial intelligence (AI); 2) to study epistemology from the perspective of Theravada Buddhist philosophy; and 3) to analyze the epistemology that appears in artificial intelligence (AI) in the perspective of Theravada Buddhist philosophy.This is a documentary research.

The results of the study found that:

The history of artificial intelligence (AI). Today, AI plays a vital role inhuman life, from the individual level, to the family institution, society, politics, governance, economics, religion, and culture. AI is continuously developed and plays an important role in various aspects of human life, enhancing efficiency in problem-solving.

The epistemology in the perspective of Theravada Buddhist philosophy.Theravada Buddhist philosophy emphasizes the importance of Dhamma practice for enlightenment and liberation from suffering. Developing wisdom through the practice of morality, meditation, and wisdom enables practitioners to understand the nature of all things and allow them to let go of attachment.

The epistemology that appears in AI in the perspective of Theravada Buddhist philosophy. This analysis revealed that AI is inanimate and lacks the status of a person. However, it has advanced in functioning and thinking similar to humans through processing instructions. However, AI lacks the diversity and complexity of humans. It is important to connect AI with Theravada Buddhist philosophy by offering a way to develop an understanding of wisdom and decision-making in a context of rapid technological change, which Buddhist philosophy views as true wisdom. The Buddha believed that the condition for performing actions must be the power to think for oneself. If humans were programmed to do so, it would not be considered karma because they did not choose it. Establishing principles to serve as standards of human behavior at various levels helps humans live their ideal lives to the fullest and most blissful.

Keywords: epistemology**,** artificial intelligence (AI)**,** Theravada Buddhist philosophy

บทนำ

ปัจจุบัน AI มีบทบาทที่กลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตมนุษย์ในระดับความจำเป็น ต้องใช้งานและขยายตัวขึ้นเรื่อยๆ ตั้งแต่ระดับบุคคล สถาบันครอบครัว สังคม การเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ ศาสนาและวัฒนธรรม โดยที่ปัญญาประดิษฐ์ หรือ AI นั้น สร้างความเป็นไปได้ให้แก่เครื่องจักรในการเรียนรู้จากประสบการณ์ในอดีต ปรับแต่งเข้ากับข้อมูลที่ป้อนเข้าไปใหม่และทำหน้าที่เปรียบเสมือนมนุษย์ ตัวอย่างของ AI ส่วนใหญ่ที่มักจะได้ยินในทุกวันนี้ เริ่มตั้งแต่คอมพิวเตอร์ที่เล่นหมากรุกได้ จนถึงรถยนต์ที่ขับเคลื่อนด้วยตัวเอง เหล่านี้ล้วนแต่ต้องพึ่งพาการเรียนรู้เชิงลึก ซึ่งการพัฒนาปัญญาประดิษฐ์ไม่ได้มีไว้เพื่อแทนที่มนุษย์เรา หากแต่ช่วยเพิ่มความสามารถและทำให้พวกเราทำสิ่งที่ทำอยู่ได้ดียิ่งขึ้นมีประสิทธิภาพ (SAS Insights, ม.ป.ป.) งานด้านนี้เน้นงานวิจัยเพื่อศึกษาว่าสมองของมนุษย์ทำงานอย่างไร และมนุษย์คิดและเรียนรู้อย่างไร (สุพล พรหมมาพันธุ์, 2561) จึงมีพื้นฐานที่การประมวลผลสารสนเทศในรูปแบบของมนุษย์ประกอบด้วยระบบต่างๆ เช่น ระบบผู้เชี่ยวชาญ (Expert Systems), ระบบเครือข่ายนิวรอน (Neural Network), ระบบแป๊บเน็ต (Papnet) ซึ่งเป็นระบบที่ใช้ในการแยกความแตกต่าง เช่น แยกความแตกต่างของเซลล์มนุษย์ (วิศิษฐ์ศักดิ์ บุญจิตต์, 2567) ฟัสซี่โลจิก (Fuzzy Logic) เป็นระบบที่เกี่ยวข้องกับการใช้กฎพื้นฐาน และสามารถทำงานกับข้อมูลที่ไม่สมบูรณ์หรือกำกวม หรือค่าไม่เที่ยงตรง หรือไม่แน่นอนได้ ซึ่งระบบจะพยายามหาคำตอบให้กับปัญหาที่ไม่มีโครงสร้างด้วยการพิจารณาหาข้อมูลเท่าที่มีเท่านั้น ระบบนี้ใช้วิธีการหาคำตอบได้แบบมนุษย์มากกว่าระบบงานทั่วไปซึ่งใช้เพียงประโยคเงื่อนไขธรรมดา (วิศิษฐ์ศักดิ์ บุญจิตต์, 2567) เจนเนติกอัลกอริทึม (อดุลย์ พุกอินทร์, 2557) (Genetic Algorithm) หรือ อัลกอริทึมพันธุกรรม ที่มีรากฐานมาจากทฤษฎีการวิวัฒนาการของ ชาร์ล ดาร์วิน (Charles Darwin) โดยอิงจากแนวคิดเรื่องการอยู่รอดของผู้ที่แข็งแรงที่สุด (Survival of the fittest) การทำงานของขั้นตอนวิธีเชิงพันธุกรรมจะเป็นไปในลักษณะของการหาคำตอบแบบคู่ขนาน (Parallel search) เพื่อที่จะนำไปสู่การค้นหาคำตอบที่ดีที่สุดในรุ่นถัดไป เป็นซอฟต์แวร์ของระบบปัญญาประดิษฐ์ที่เลียนแบบกระบวนการวิวัฒนาการของสิ่งมีชีวิตที่ปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม เพื่อช่วยในการให้คำแนะนำที่ดีกว่า Genetic Algorithm จะเหมาะสมในการใช้กับการตัดสินใจซึ่งมีคำตอบได้หลายพันล้านคำตอบ และแต่ละคำตอบจำเป็นจะต้องมีการพิจารณาอย่างรอบคอบ, ระบบที่ทำหน้าที่แทนคน (Intelligent Agents), ระบบการเรียนรู้ (Learning Systems) เป็นต้น ปัญญาประดิษฐ์ เป็นศาสตร์ทางด้านวิทยาศาสตร์และวิศวกรรมศาสตร์ในการสร้างความฉลาดให้กับเครื่องจักร กล่าวคือ เทคโนโลยีแขนงนี้เป็นศาสตร์การสร้างระบบการประมวลให้กับเครื่องจักร โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับระบบคอมพิวเตอร์ เพื่อให้สามารถคำนวณ ประมวลหาเหตุผลจากข้อมูลที่มี เพื่อช่วยในการตัดสินใจ หรือ ใช้ในการแก้ไขปัญหาสำคัญต่างๆ มีพัฒนาการที่สามารถเรียนรู้ได้เสมือนกับสมองของมนุษย์ และ ตอบสนองต่อสถานการณ์ต่างๆ ทั้งนี้เพื่อช่วยให้สามารถทำงานแทนมนุษย์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (John McCarthy, 2007)

ดังนั้น คำถามเหล่านี้มิใช่เพียงข้อถกเถียงเชิงเทคโนโลยีหรือข้อพิจารณาเชิงวิศวกรรมศาสตร์เท่านั้น แต่เป็นการตั้งคำถามพื้นฐานที่สุดในเชิงปรัชญาว่า "ชีวิต" คืออะไร และ "จิต" หรือ "ความรู้สึกตัว" คือสิ่งที่เกิดขึ้นจากโครงสร้างทางกายภาพหรือเป็นผลลัพธ์ของกระบวนการภายในที่ลึกซึ้งกว่านั้น ความสงสัยนี้เชื่อมโยงกับปัญหาเรื่องจิต (mind-body problem) ที่นักปรัชญาตะวันตก เช่น Descartes, Nagel และ Searle เคยอภิปรายไว้อย่างลึกซึ้ง และยังไม่มีข้อยุติอย่างแน่ชัดว่าเครื่องจักรสามารถมี จิต ได้เช่นเดียวกับมนุษย์หรือไม่ (John Searle, 1980)

ดังนั้น ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยสนใจการศึกษา วิเคราะห์ญาณวิทยาที่ปรากฏในปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในทัศนพุทธปรัชญาเถรวาท ในบริบทของพุทธปรัชญา คำถามเหล่านี้ยิ่งทวีความสำคัญ เพราะแนวคิดเรื่องขันธ์ ๕ เน้นการวิเคราะห์ชีวิตและจิตออกเป็นองค์ประกอบย่อยอย่างมีระบบ โดยไม่มีการตั้งอยู่ของตัวตนถาวร การ

จะกล่าวว่า ปัญญาประดิษฐ์ (AI) มีรูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ จึงไม่ใช่เพียงการเปรียบเทียบเชิงโครงสร้าง แต่ต้องพิจารณาด้วยว่า ปัญญาประดิษฐ์ (AI) มีการปรุงแต่งจิต (สังขาร) และมีจิตรู้ (วิญญาณ) ด้วยความรู้สึกตัวอย่างแท้จริงหรือไม่ ซึ่งพุทธปรัชญาเน้นว่า "ปัญญา" ต้องมีฐานจากสติและเจตนา ซึ่งยังไม่พบว่ามีใน ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในปัจจุบันและอนาคตอันใกล้ปัญญาประดิษฐ์จะมีบทบาทเพิ่มมากขึ้นในสังคมมนุษย์ เนื่องจากปัญญาประดิษฐ์จะเข้ามาอำนวยความสะดวกให้แก่มนุษย์ในหลาย ๆ ด้าน การนำเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์มาใช้งานจึงมีประโยชน์และความสำคัญ แต่การใช้งานกันย่อมก่อให้เกิดผลกระทบตามมา เช่น การทำร้ายร่างกาย การขโมยข้อมูล เป็นต้น จึงตระหนักว่าปัญญาประดิษฐ์อาจทำงานผิดพลาด หรือ อาจถูกนำไปใช้เป็นเครื่องมือ เป็นปัจจัยในการก่อเหตุก่ออันตรายได้ เพราะจริงแล้วปัญญาประดิษฐ์จะสามารถปฏิบัติการหรือทำภารกิจอะไรบางอย่างได้นั้น นักพัฒนา (Developers) จำเป็นต้องกำหนดหน้าที่หรือเป้าหมายบางอย่างเฉพาะเจาะจงให้ ตราบใดที่มนุษย์ยังคงใช้งานปัญญาประดิษฐ์ในฐานะที่เป็นเครื่องมือ ผู้ที่เกี่ยวข้องกับปัญญาประดิษฐ์ด้วย เช่น ผู้ผลิต ผู้จำหน่าย โปรแกรมเมอร์หรือผู้ใช้งานเองอาจมีส่วนในการก่ออันตรายได้ ด้วยเหตุนี้ จึงควรกำหนดแนวทางที่เกณฑ์ตัดสินปัญหาจากการใช้ปัญญาประดิษฐ์ ให้กับผู้ที่ใช้งานปัญญาประดิษฐ์ เพื่อเป็นการวางรากฐานมาตรการการป้องกันไม่ให้ปัญญาประดิษฐ์ก่ออันตรายแก่มนุษย์ ในแง่ปัญญาประดิษฐ์ที่จะช่วยส่งเสริม ช่วยเหลือและเพิ่มโอกาสในชีวิตได้ ซึ่งการวิจัยใช้จากองค์ความรู้ทางพุทธปรัชญาเถรวาทโดยเน้นญาณวิทยาในพุทธจริยศาสตร์มาเป็นเกณฑ์ตัดสินจากการใช้ปัญญาประดิษฐ์ตั้งแต่ระดับบุคคล สังคม ครอบคลุมไปจนถึงระดับสัจธรรมอันเป็นอุดมคติสูงสุดของพุทธปรัชญาเถรวาท

วัตถุประสงค์การวิจัย

1) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของปัญญาประดิษฐ์ (AI)
2) เพื่อศึกษาญาณวิทยาในทัศนะพุทธปรัชญาเถรวาท
3) เพื่อวิเคราะห์ญาณวิทยาที่ปรากฏในปัญญาประดิษฐ์ (AI)ในทัศนะพุทธปรัชญาเถรวาท

วิธีดำเนินการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยเน้นการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารเป็นหลัก แล้วทำการรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูล และ ฐานข้อมูลวิจัยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.2539 และสื่ออินเตอร์เน็ต เพื่อให้ได้ข้อมูลมากที่สุดเท่าที่จะค้นหาได้ โดยการเก็บข้อมูลจากบทความ หนังสือ ตำรา สื่อออนไลน์ในการเก็บข้อมูล ที่มีความเกี่ยวข้องกับพุทธปรัชญา ญาณวิทยาและปัญญาประดิษฐ์ ในประเด็นต่อไปนี้ (1)ประวัติความเป็นมาของ ปัญญาประดิษฐ์ (2) พัฒนาการของปัญญาประดิษฐ์ (3) หลักปฏิบัติเกี่ยวกับปัญญาประดิษฐ์ (4) ผลกระทบของการใช้ปัญญาประดิษฐ์ (5) มุมมองพุทธปรัชญาเถรวาทการใช้ปัญญาประดิษฐ์

2. นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์และสังเคราะห์ เพื่อให้บรรลุตรงตามกรอบของวัตถุประสงค์แล้วนำมาประมวลผลให้ได้เนื้อหาที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

3. สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอผลการวิจัยในเชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) พร้อมข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัย

จากการศึกษา วิเคราะห์ญาณวิทยาที่ปรากฏในปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในทัศนะพุทธปรัชญาเถรวาท พบว่า

1.ประวัติความเป็นมาของปัญญาประดิษฐ์ (AI)

ปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence: AI) มีรากฐานมาจากความพยายามของมนุษย์ในการสร้างเครื่องจักรที่สามารถทำงานได้เหมือนหรือดีกว่ามนุษย์ โดยมีแนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการเลียนแบบกระบวนการคิดและการตัดสินใจของมนุษย์ การก่อเกิดของ AI เริ่มต้นขึ้นในช่วงกลางศตวรรษที่ 20 เมื่อมีการพัฒนาคอมพิวเตอร์และทฤษฎีทางคณิตศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการประมวลผลข้อมูล การมีบทบาทที่เพิ่มขึ้นของปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในสังคมมนุษย์ นำมาซึ่งการถกเถียงในวงกว้างถึงผลกระทบสองด้าน ด้านหนึ่ง AI ถูกมองว่าเป็นเครื่องมือที่ช่วยยกระดับคุณภาพชีวิต ทำให้กิจวัตรประจำวันและภารกิจที่ซับซ้อนสำเร็จลุล่วงไปได้ง่ายขึ้น ปลอดภัยขึ้น และมีประสิทธิภาพมากขึ้น แต่อีกด้านหนึ่ง AI ก็ก่อให้เกิดความกังวลเกี่ยวกับความเสี่ยงต่อความเป็นส่วนตัว การสร้างอคติทางเชื้อชาติ และปัญหาการว่างงานที่อาจเพิ่มสูงขึ้นจากการที่ AI เข้ามาทำงานแทนมนุษย์

1.ยุคเริ่มต้น (1950-1960) ในปี 1950 อลัน ทัวริง (Alan Turing) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับ "เครื่องทัวริง" ซึ่งเป็นโมเดลทางคณิตศาสตร์ที่สามารถใช้ในการประมวลผลข้อมูลและการคิดอย่างมีเหตุผล ในปี 1956 การประชุมที่ Dartmouth College ถือเป็นจุดเริ่มต้นของการศึกษา AI อย่างเป็นทางการ โดยนักวิจัยเช่น จอห์น แมคคาร์ธี (John McCarthy) และมาร์วิน มินสกี (Marvin Minsky) ได้ร่วมกันพัฒนาแนวคิดและเทคนิคต่าง ๆ ที่เป็นพื้นฐานของ AI (Turing, A. M. (1950: 433).

2.ยุคทองของ AI (1960-1970) ในช่วงนี้ AI ได้รับการพัฒนาอย่างรวดเร็ว โดยมีการสร้างโปรแกรมที่สามารถเล่นเกมต่าง ๆ เช่น หมากรุก และการพัฒนาระบบการเรียนรู้ที่สามารถปรับตัวเข้ากับข้อมูลใหม่ได้ (Russell & Norvig, 2010).

3.ยุควิกฤติ (1970-1980) แม้ว่า AI จะมีความก้าวหน้า แต่ก็ประสบปัญหาด้านการขาดแคลนข้อมูลและทรัพยากรในการพัฒนา ทำให้เกิดความผิดหวังในวงการวิจัย AI (Nilsson, 1998).

4.ยุคฟื้นฟู (1980-1990) การพัฒนา AI เริ่มกลับมามีชีวิตชีวาอีกครั้งด้วยการใช้เทคนิคใหม่ ๆ เช่น ระบบเครือข่ายนิวรอน (Neural Networks) และการเรียนรู้เชิงลึก (Deep Learning) ซึ่งช่วยให้ AI สามารถประมวลผลข้อมูลได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น (Goodfellow et al., 2016).

5.ยุคปัจจุบัน (2000-ปัจจุบัน): ด้วยการพัฒนาของเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์และการเข้าถึงข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data) AI ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวัน เช่น การใช้ในระบบแนะนำสินค้า การวิเคราะห์ข้อมูลทางการแพทย์ และการพัฒนารถยนต์ไร้คนขับ (Bostrom, 2014).

ในทัศนะของพุทธปรัชญาเถรวาท ซึ่งตั้งอยู่บนรากฐานของประสบการณ์ทั้งในเชิงรูปธรรมและนามธรรม มองว่าสรรพสิ่งในธรรมชาติ รวมถึงปัญญาประดิษฐ์และญาณของมนุษย์ ล้วนตกอยู่ภายใต้กฎธรรมชาติที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ คือ กฎไตรลักษณ์ (อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา) และ หลักปฏิจจสมุปบาท (การที่สิ่งทั้งหลายอาศัยกันและกันเกิดขึ้น) ดังนั้น การกระทำทุกอย่างของมนุษย์จึงมีเหตุปัจจัยชักนำมาก่อนเสมอ โดยมี เจตนา หรือความตั้งใจเป็นตัวกำหนดที่สำคัญ ด้วยเหตุนี้ แม้ AI จะเป็นเพียงเครื่องมือที่ทำงานตามคำสั่งของนักพัฒนา แต่ก็สามารถถูกนำไปใช้เป็นปัจจัยในการก่อให้เกิดอันตรายได้หากเจตนาของผู้ใช้งานเป็นไปในทางอกุศล

1.1 วิเคราะห์การกระทำของ AI ตามหลักพุทธจริยศาสตร์

พบว่าการกระทำของ AI ผ่านมุมมองของพุทธจริยศาสตร์ (Penrose:1989) ซึ่งให้ความสำคัญกับกรรม คือ การกระทำที่ประกอบด้วย เจตนา เป็นหลัก โดยเจตนาที่ดี (กุศลเจตนา) เกิดจาก อโลภะ อโทสะ อโมหะ และเจตนาที่ชั่ว (อกุศลเจตนา) เกิดจาก โลภะ โทสะ โมหะ แม้ AI จะไม่มีเจตนาในตัวเอง แต่การกระทำของมันเป็นผลมาจากเจตนาของผู้สร้าง และผู้ใช้งาน ดังตัวอย่างผลการวิเคราะห์ประเด็นต่อไปนี้

รถยนต์อัตโนมัติ หาก AI ตัดสินใจหักหลบเพื่อเลี่ยงอุบัติเหตุแต่กลับผิดกฎจราจร ผู้พิพากษา AI จะตัดสินตามตัวบทกฎหมาย แต่ในทางพุทธจริยศาสตร์จะพิจารณาที่เจตนาเป็นสำคัญ

AI ทางการแพทย์ ในสถานการณ์วิกฤต เช่น การระบาดของโควิด-19 AI อาจถูกใช้คัดเลือกผู้ป่วยที่จะได้รับการรักษาก่อน โดยใช้เกณฑ์ต่างๆ เช่น โอกาสรอดชีวิต แม้การกระทำนี้อาจดูเหมือนสร้างความไม่เท่าเทียม แต่หากเจตนาของผู้ใช้งานคือการพยายามรักษาชีวิตคนให้ได้มากที่สุดภายใต้ข้อจำกัด ก็ถือเป็นเจตนาที่ดี โดรนสังหาร (Lethal Autonomous Weapons) กรณีที่ผู้นำประเทศสั่งใช้ AI โจมตีผู้นำประเทศอื่นเพื่อป้องกันภัยคุกคาม ในมุมมองพุทธจริยศาสตร์ถือเป็นการกระทำที่ครบองค์แห่ง ปาณาติบาต (การฆ่าสัตว์) จัดเป็นความชั่วอย่างสมบูรณ์ เพราะมีเจตนาฆ่าอย่างชัดเจน อย่างไรก็ตาม เอกสารได้อ้างอิงถึงคัมภีร์ที่ตีความว่า หากเป็นการทำสงครามเพื่อปกป้องชาติและศาสนา ระดับความรุนแรงของกรรมอาจเบาบางลงได้ แต่ก็ยังถือเป็นกรรมหนัก ดังนั้นข้อจำกัดของ AI และผลการศึกษาสรุปได้ว่า

แม้ว่า AI จะสามารถเลียนแบบความฉลาดของมนุษย์ ประมวลผลข้อมูลมหาศาล และทำงานซ้ำๆ ได้อย่างยอดเยี่ยม แต่ AI ยังมีข้อจำกัดที่สำคัญ คือ การขาดความรู้สึก อารมณ์ และความสามารถในการมีปฏิสัมพันธ์ที่ลึกซึ้งซับซ้อน เฉกเช่นมนุษย์ จิตของมนุษย์ตามหลักพุทธศาสนา มีลักษณะดิ้นรน กวัดแกว่ง แต่สามารถฝึกฝนให้เกิดสมาธิ ฌาน และญาณได้ ซึ่งเป็นกระบวนการพัฒนาภายในที่ AI ไม่สามารถเข้าถึงได้ ดังนั้น AI จึงเป็นได้เพียงเครื่องมืออันทรงพลัง แต่ไม่สามารถแทนที่การทำงานร่วมกันของมนุษย์ที่มีมิติทางอารมณ์และความรู้สึกได้ การใช้ AI จึงต้องดำเนินไปพร้อมกับการตระหนักรู้ทางศีลธรรม และการพัฒนา ญาณหรือปัญญาภายในของมนุษย์เอง เพื่อให้สามารถควบคุมและใช้เทคโนโลยีไปในทางที่สร้างสรรค์และเป็นประโยชน์ต่อมวลมนุษยชาติอย่างแท้จริงตามหลักพุทธธรรม

2. วิเคราะห์ญาณวิทยาที่ปรากฏในปัญญาประดิษฐ์ (AI)

ในยุคที่ปัญญาประดิษฐ์ (AI) เข้ามามีบทบาทสำคัญในทุกมิติของสังคม ตั้งแต่การอำนวยความสะดวกในชีวิตประจำวัน การปรับเปลี่ยนโครงสร้างเศรษฐกิจ ไปจนถึงการตัดสินใจที่ซับซ้อนในระดับองค์กรและภาครัฐ (Thomas Nagel, 1974) การปรากฏตัวของ AI ได้ก่อให้เกิดคำถามเชิงจริยธรรมที่สำคัญยิ่งเกี่ยวกับความรับผิดชอบ ความเป็นอิสระ และแก่นแท้ของความเป็นมนุษย์ เพื่อสร้างความตระหนักรู้และเสนอแนวทางในการอยู่ร่วมกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ได้อย่างเหมาะสมและมีคุณธรรม แก่นแนวคิดมนุษย์ในพุทธปรัชญาเถรวาท

1. มนุษย์เป็นศูนย์กลาง (Man-Centered): พุทธปรัชญาเถรวาทมีเป้าหมายสูงสุดเพื่อการ "ดับทุกข์" ของมนุษย์ คำสอนทั้งปวงจึงเกิดขึ้นเพื่อประโยชน์แก่มนุษย์โดยมีมนุษย์เป็นศูนย์กลางแห่งการศึกษา

2. การกำเนิดและองค์ประกอบของชีวิต: ความเป็นมนุษย์เริ่มต้นเมื่อองค์ประกอบ 3 ประการเกิดขึ้นพร้อมกัน คือ (1) บิดามารดาอยู่ร่วมกัน (2) มารดามีระดู (อยู่ในช่วงพร้อมตั้งครรภ์) และ (3) มี คันธัพพะ (สัตว์ที่จะมาเกิด) เข้าสู่ครรภ์ ชีวิตที่เกิดขึ้นนี้ประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญที่เรียกว่า เบญจขันธ์ หรือขันธ์ 5 ได้แก่

รูป (Corporeality) ส่วนที่เป็นกายภาพ ร่างกาย และสสารทั้งหมดที่จับต้องได้

เวทนา (Feeling) การเสวยอารมณ์หรือความรู้สึก (สุข, ทุกข์, เฉยๆ)

สัญญา (Perception) ความจำได้หมายรู้ การกำหนดลักษณะของสิ่งต่างๆ

สังขาร (Mental Formation) การปรุงแต่งของจิตที่ทำให้เกิดความคิดดี ชั่ว หรือเป็นกลาง โดยมีเจตนา เป็นตัวนำ

วิญญาณ (Consciousness): ความรู้แจ้งทางอารมณ์ผ่านอายตนะ (ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ)

ขันธ์ทั้ง 5 นี้สามารถย่อลงเหลือเพียง 2 ส่วนคือ รูป (ร่างกาย) และ นา" (จิตใจ) ซึ่ง

ประกอบด้วย เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ

3.จิต และเจตนา คือ บ่อเกิดแห่งกรรม ประเด็นสำคัญที่สุดคือ พุทธปรัชญาเถรวาทมองว่า "จิต" คือบ่อเกิดของการกระทำและเป็นผู้รองรับผลของการกระทำนั้นๆ โดยมี เจตนา (Intention) เป็นหัวใจสำคัญในการตัดสินคุณค่าทางจริยธรรมของการกระทำ หรือที่เรียกว่า "กรรม" มนุษย์ไม่ได้เป็นเพียงหุ่นยนต์ที่ถูกตั้งโปรแกรมไว้ แต่มีความสามารถในการเลือกและตัดสินใจด้วยตนเอง จึงต้องรับผิดชอบต่อการกระทำที่เกิดจากเจตนานั้น

1) การวิเคราะห์เปรียบเทียบทางจริยศาสตร์ เมื่อ AI ต้องตัดสินใจ

การเปรียบเทียบมุมมองทางจริยศาสตร์ของพุทธปรัชญากับแนวคิดตะวันตก เพื่อชี้ให้เห็นความแตกต่างในการประเมินคุณค่าการกระทำ โดยเฉพาะในสถานการณ์ที่ AI อาจถูกนำมาใช้ตัดสินใจแทนมนุษย์

(1) ประโยชน์นิยม (Utilitarianism) แนวคิดนี้เน้นที่ ผลลัพธ์ ของการกระทำ โดยถือว่าการกระทำที่ถูกต้องคือการกระทำที่ก่อให้เกิด "ประโยชน์สุขแก่คนจำนวนมากที่สุด"

(2) กรณีศึกษา การสร้างเขื่อนที่ทำให้คนหลายแสนคนได้ใช้ไฟฟ้า แต่ต้องให้ชาวบ้านหลักพันคนย้ายออกไป ตามหลักประโยชน์นิยมถือว่าถูกต้อง แต่กลับสร้างปัญหา เผด็จการเสียงส่วนใหญ่ ที่คนกลุ่มใหญ่สามารถละเมิดสิทธิ์ของคนกลุ่มน้อยได้อย่างชอบธรรม

(3) AI กับประโยชน์นิยม หาก AI ถูกตั้งโปรแกรมให้คัดเลือกผู้ป่วยโควิด-19 เพื่อรับการรักษาโดยใช้หลักประโยชน์นิยม AI อาจเลือกช่วยชีวิตคนหนุ่มสาวที่เป็นหัวหน้าครอบครัว (เพราะสร้างประโยชน์ต่อส่วนรวมได้มากกว่า) และปฏิเสธการรักษาผู้สูงอายุที่ไม่มีภาระ ซึ่งขัดต่อหลักความยุติธรรมและความเท่าเทียมกันของทุกชีวิต

2) พุทธจริยศาสตร์ เจตนา คือเครื่องชี้วัดคุณธรรม

เมื่อนำมาเทียบกับพุทธปรัชญา จะเห็นว่าพุทธจริยศาสตร์ให้ความสำคัญกับ เจตนา ที่อยู่เบื้องหลังการกระทำเป็นอันดับแรก การกระทำของ AI ซึ่งทำงานตามอัลกอริทึมที่ถูกป้อนข้อมูลโดยมนุษย์ จึงยังขาดมิติทางจริยธรรมที่แท้จริง เพราะ AI ไม่มี "เจตนา" หรือ "จิต" ในความหมายของพุทธปรัชญา

3) ความท้าทายและทิศทางในอนาคต

ข้อค้นพบที่สำคัญว่า AI ในปัจจุบันยังคงเป็นเพียงเครื่องมือที่ชาญฉลาด แต่ขาดคุณสมบัติที่สำคัญที่สุดของมนุษย์ นั่นคือ ปัญญาในการแยกแยะดีชั่วและอารมณ์ความรู้สึกทางศีลธรรม ซึ่งเป็นสิ่งที่เกิดจากการฝึกฝนภายในจิตใจ ปัญญาประดิษฐ์ อาจแยกแยะผิด ถูก ชั่ว ดี ได้ทั้งนี้ อยู่บนเงื่อนไขของการป้อนข้อมูลหรือคำถามที่ดี แต่สิ่งที่เป็นจุดอ่อนของปัญญาประดิษฐ์คือยังอยู่ภายใต้การบงการของมนุษย์ในบางส่วน แต่ส่วนปัญญาประดิษฐ์ยังท าหน้าที่เสมือนมีเจตจำนงเสรีได้อีกด้วย

ดังนั้น การพัฒนาและการนำ AI มาใช้งานจำเป็นต้องดำเนินไปอย่างรอบคอบ โดยต้องคำนึงถึงหลักจริยธรรมที่ลึกซึ้ง พุทธปรัชญาเถรวาทได้เสนอหลักเกณฑ์ทางจริยธรรมที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางได้ เช่น การพิจารณาจากเจตนา, สภาวะจิต, การเคารพตนเองและผู้อื่น (ใจเขาใจเรา), และการมุ่งสู่เป้าหมาย

อันดีงามสูงสุดทิศทางในอนาคต คือ การพัฒนา AI ต้องไม่มุ่งเน้นเพียงแค่ความสามารถในการคำนวณ แต่ต้องออกแบบและควบคุมโดยคำนึงถึงการเคารพความเป็นมนุษย์ในมิติที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น เพื่อให้แน่ใจว่าเทคโนโลยีจะยังคงเป็นเครื่องมือที่รับใช้มนุษยชาติ โดยไม่ทำลายแก่นแท้ของคุณค่าและความหมายของการเป็นมนุษย์ลงไป

3. วิเคราะห์ปัญญาประดิษฐ์ที่ส่งผลต่อสังคม

พบว่า ปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence: AI) ในมิติที่ลึกซึ้ง โดยไม่ได้มอง AI เป็นเพียงเครื่องมือทางเทคโนโลยี แต่พิจารณาถึงผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นต่อสังคมอย่างรอบด้าน ผ่านกรอบแนวคิดทางจริยศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พุทธจริยศาสตร์เถรวาท เพื่อใช้เป็นเกณฑ์ในการกำกับดูแลและสร้างแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนและเป็นธรรมต่อมนุษยชาติ

3.1 ความแตกต่างระหว่างปรัชญา พระพุทธศาสนา และความสำคัญของ “ญาณ”

ผลการศึกษาพบว่าความแตกต่างระหว่างปรัชญาทั่วไปกับพระพุทธศาสนา ดังนี้ ปรัชญาเน้นการใช้ความคิดหาเหตุผลเพื่อตอบคำถามเชิงทฤษฎี เช่น การกำเนิดของจักรวาล โดยไม่จำเป็นต้องเชื่อมโยงกับการดำเนินชีวิตจริง ในขณะที่พระพุทธศาสนาเป็นเรื่องของการดำเนินชีวิตและการปฏิบัติจริง มีหลักการที่แน่นอนซึ่งพระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ โดยมีเป้าหมายคือการดับทุกข์ พระพุทธศาสนามีทั้งความเป็นปรัชญา (ที่เน้นการใช้ปัญญาและเหตุผล) และความเป็นศาสนา (ที่มีศรัทธาเป็นองค์ประกอบ)

หัวใจสำคัญ คือ “ญาณ” (Matthias Steup: 2005) ซึ่งในทางพุทธศาสนา หมายถึง ความรู้แจ้ง ความเห็นจริง หรือปัญญาที่รู้แจ้งแทงตลอดในสรรพสิ่ง ญาณ ไม่ใช่เพียงความรู้ที่เกิดจากการคิดวิเคราะห์ แต่เป็นความรู้ที่เกิดจากการฝึกฝนอบรมจิตใจ (สมถภาวนาและวิปัสสนาภาวนา) จนเกิดสมาธิและปัญญาแก่กล้า ทำให้เกิดดวงตาเห็นธรรม คุณประโยชน์ของญาณต่อการดำเนินชีวิตมีดังนี้

ทำให้รู้จักดีชั่ว ผู้มีญาณจะรู้ว่าสิ่งใดเป็นกุศลหรืออกุศล ทำให้ไม่กล้าประพฤติชั่วทั้งทางกาย วาจา และใจ

นำไปสู่การดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง ดำเนินชีวิตตามหลักอริยมรรคมีองค์ ๘ ซึ่งเป็นทางสายกลาง

ช่วยให้หลุดพ้นจากกิเลส กำจัดความโลภ ความโกรธ ความหลง และหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิด (สังสารวัฏ) เข้าสู่พระนิพพาน

ยกระดับจิตใจ สามารถเปลี่ยนสามัญชนให้กลายเป็นพระอริยบุคคลหรือพระอรหันต์ ผู้มีจิตใจบริสุทธิ์ผ่องใส ไม่หวั่นไหวต่อโลกธรรม

3.2 ความหมายและนัยสำคัญของปัญญาประดิษฐ์

ปัญญาประดิษฐ์ คือ ศาสตร์แขนงหนึ่งของวิทยาการคอมพิวเตอร์ที่มุ่งพัฒนาให้เครื่องจักรมีความสามารถในการเรียนรู้ วิเคราะห์ และตัดสินใจได้เสมือนมนุษย์ โดยมีเป้าหมายเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ ลดข้อผิดพลาด และแก้ไขปัญหาที่ซับซ้อนได้อย่างรวดเร็ว อย่างไรก็ตาม ความก้าวหน้าอย่างรวดเร็วของ AI ได้ก่อให้เกิดคำถามเชิงจริยธรรมที่สำคัญ ซึ่งจำเป็นต้องมีการพิจารณาอย่างจริงจัง เพื่อให้แน่ใจว่าเทคโนโลยีนี้จะถูกนำไปใช้ในทางที่สร้างสรรค์และไม่ก่อให้เกิดโทษ

3.3 ความแตกต่างพื้นฐานระหว่างปัญญามนุษย์และปัญญาประดิษฐ์

จากการศึกษาพบว่า ความแตกต่างเชิงคุณภาพระหว่าง ปัญญามนุษย์ และ ปัญญาประดิษฐ์ ซึ่งสามารถสรุปได้ใน 3 มิติหลัก ดังนี้

1. เจตนา (Intention) มนุษย์มีการกระทำที่ขับเคลื่อนด้วย เจตนา ซึ่งในทางพุทธศาสนาถือเป็นหัวใจของกรรม ดังพุทธพจน์ที่ว่า “เจตนาหำ ภิกฺขเว กมฺมำ วทามิ” (ภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวว่า เจตนาเป็นกรรม) เจตนาจึงเป็นบ่อเกิดของความรับผิดชอบทางศีลธรรม ในทางตรงกันข้าม AI ทำงานตามชุดคำสั่งหรือ

อัลกอริทึมที่ถูกโปรแกรมไว้ มันจึงปราศจากเจตนาที่แท้จริงและไม่มีสำนึกทางศีลธรรมในตัวเอง

2. ระบบการทำงาน (Operating System): มนุษย์สามารถตัดสินใจได้อย่างอิสระบนพื้นฐานของประสบการณ์ ค่านิยม และกรรมที่สั่งสมมา ในขณะที่ AI ถูกจำกัดอยู่ในกรอบของโปรแกรมและข้อมูลที่ได้รับมาเท่านั้น มันไม่สามารถตัดสินใจนอกเหนือจากสิ่งที่ถูกออกแบบไว้ได้

3.ภาวะรู้ตัว (Consciousness) มนุษย์มีจิตวิญญาณ ความรู้สึก และสำนึกรู้ตัว (Self-awareness) ซึ่งเป็นรากฐานของประสบการณ์ภายในที่ซับซ้อน ในขณะที่ AI เป็นเพียงระบบประมวลผลที่ปราศจากความรู้สึกตัวและความเข้าใจในเชิงอัตวิสัย (Subjective Experience)

ด้วยความแตกต่างพื้นฐานนี้ เราไม่สามารถโยนความรับผิดชอบทางศีลธรรมให้แก่ AI ได้ แต่ความรับผิดชอบนั้นต้องย้อนกลับมาที่มนุษย์ผู้สร้าง ผู้ออกแบบ และผู้ใช้งานเสมอ

3.4 หลักจริยธรรม 7 ประการในการพัฒนาและใช้งานปัญญาประดิษฐ์

เพื่อเป็นแนวทางในการกำกับดูแล AI อย่างมีคุณธรรม ผลการศึกษาได้สรุปหลักการสำคัญ 7 ประการ โดยผสมผสานมุมมองทางพุทธปรัชญาและมาตรฐานสากลเข้าด้วยกัน ดังนี้

1. ความสามารถในการแข่งขันและการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Competitiveness and Sustainability) AI ควรถูกสร้างขึ้นเพื่อประโยชน์สุขของมนุษย์ สังคม และสิ่งแวดล้อมโดยรวม ต้องมุ่งเน้นการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันอย่างเป็นธรรม และส่งเสริมการสร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่ๆ ที่นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ไม่ใช่เพื่อผลประโยชน์ของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง

2. ความสอดคล้องกับกฎหมาย จริยธรรม และมาตรฐานสากล (Laws, Ethics, and International Standards) การพัฒนา AI ต้องเคารพกฎหมาย สิทธิมนุษยชน และเกียรติของความเป็นมนุษย์ โดยยึดหลักมนุษย์เป็นศูนย์กลาง (Human-centric) และเป็นผู้ตัดสินใจในท้ายที่สุด AI ไม่ควรถูกใช้เพื่อกำหนดชะตาชีวิตของมนุษย์ โดยเฉพาะในบริบทที่ละเอียดอ่อน เช่น ระบบยุติธรรม ซึ่งมีตัวอย่างที่ชี้ว่า AI อาจขยายอคติ (Bias) ที่มีอยู่ในข้อมูล เช่น อคติทางเชื้อชาติ ทำให้การตัดสินใจไม่เป็นธรรม ดังนั้น ความรับผิดชอบจึงต้องอยู่ที่มนุษย์ผู้ควบคุมเสมอ แนวคิดนี้สอดคล้องกับหลักปรัชญาตะวันตกของอิมมานูเอล คานต์ ที่เน้นว่าศีลธรรมต้องตั้งอยู่บน "เจตนาจริยะ" (Good Will) ไม่ใช่ผลลัพธ์

3. ความโปร่งใสและภาระความรับผิดชอบ (Transparency and Accountability) ระบบ AI ควรถูกออกแบบให้มีความโปร่งใส สามารถอธิบายกระบวนการตัดสินใจได้ (Explainability) และตรวจสอบย้อนหลังได้ (Traceability) ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ตั้งแต่ผู้วิจัยไปจนถึงผู้ใช้งาน ต้องมีภาระความรับผิดชอบ (Accountability) ต่อผลกระทบที่เกิดขึ้นตามบทบาทของตน

4.การไม่เบียดเบียน (Non-maleficence / Ahimsa) หลักการนี้ได้รับแรงบันดาลใจโดยตรงจากหลักอหิงสา ในพุทธศาสนา ซึ่งหมายถึงการไม่เบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่น ในบริบทของ AI หมายถึงการออกแบบระบบที่ไม่สร้างผลกระทบเชิงลบต่อบุคคลและสังคม เช่น การไม่สร้างอคติทางข้อมูล การเคารพความเป็นส่วนตัว และการไม่ผลักภาระความเสี่ยงให้แก่กลุ่มเปราะบาง ซึ่งสอดคล้องกับการเจริญเมตตาภาวนาที่มุ่งแผ่ความปรารถนาดีไปยังสรรพสัตว์โดยไม่แบ่งแยก

5.ความปลอดภัยและความเป็นส่วนตัว (Security and Privacy) AI ต้องถูกออกแบบโดยคำนึงถึงความปลอดภัยของข้อมูลและระบบเป็นสำคัญ ต้องมีกลไกป้องกันการโจมตีทางไซเบอร์ ไม่ถูกใช้เพื่อหลอกลวงหรือคุกคามมนุษย์ และที่สำคัญต้องมีกลไกให้มนุษย์สามารถเข้าแทรกแซงเพื่อควบคุมความเสี่ยงได้ตลอดเวลา นอกจากนี้ รัฐบาลควรมีความร่วมมือระหว่างประเทศเพื่อหลีกเลี่ยงการแข่งขันพัฒนาอาวุธอัตโนมัติที่ร้ายแรง

6. ความเท่าเทียม หลากหลาย ครอบคลุม และเป็นธรรม (Fairness, Diversity, and Inclusion)

การออกแบบ AI ต้องคำนึงถึงความหลากหลายของผู้คนในสังคม หลีกเลี่ยงการผูกขาด และลดอคติที่อาจนำไปสู่การแบ่งแยก เพื่อให้ประโยชน์ของ AI กระจายไปสู่คนทุกกลุ่มอย่างเท่าเทียม โดยเฉพาะกลุ่มผู้ด้อยโอกาส ในเชิงอภิปรัชญาพุทธ การตระหนักว่าสรรพสิ่งไม่มี ตัวตน ที่แท้จริง (อนัตตา) และเป็นเพียงกระบวนการที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา (ไตรลักษณ์) ช่วยให้เราเข้าใจว่า AI เป็นเพียงโครงสร้างเชิงกลไกที่ตายตัว ไม่สามารถเทียบเคียงกับพลวัตของจิตมนุษย์ได้ การยึดติดกับมุมมองเชิงเทคนิคเพียงอย่างเดียวอาจทำให้เราละเลยมิติทางสังคมและความเป็นธรรม

7. ความน่าเชื่อถือ (Reliability) AI จะต้องทำงานได้อย่างแม่นยำ ถูกต้อง และให้ผลลัพธ์ที่เชื่อถือได้ (Reliability and Reproducibility) เพื่อสร้างความมั่นใจให้แก่สาธารณะ ระบบควรมีการควบคุมคุณภาพของข้อมูลอย่างเข้มงวด และมีช่องทางให้ผู้ใช้งานสามารถให้ผลสะท้อนกลับ (Feedback) เพื่อนำไปสู่การปรับปรุงแก้ไขได้อย่างต่อเนื่อง

แม้ AI จะมีข้อได้เปรียบมนุษย์ในหลายด้าน เช่น การประมวลผลข้อมูลปริมาณมหาศาล การทำงานซ้ำๆ ที่มีความผิดพลาดน้อย และการจัดเก็บข้อมูลที่ถาวร แต่ก็ยังมีข้อจำกัดที่สำคัญคือ AI มักถูกสร้างขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะทาง ขาดความคิดสร้างสรรค์ ไม่สามารถรับมือกับสถานการณ์ที่คาดไม่ถึง และไม่สามารถทำงานได้หากปราศจากองค์ความรู้ที่มนุษย์ป้อนให้แต่ก็เป็นเพียง เครื่องมือ ที่ปราศจากเจตนา จิตสำนึก และความรับผิดชอบทางศีลธรรมโดยสิ้นเชิง การพัฒนาและใช้งาน AI จึงต้องดำเนินไปภายใต้กรอบจริยธรรมที่เข้มแข็ง โดยมีมนุษย์เป็นผู้กำกับดูแลและรับผิดชอบในท้ายที่สุด การนำหลักพุทธจริยศาสตร์ เช่น เรื่องเจตนา อหิงสา และเมตตา มาเป็นเข็มทิศ จะช่วยสร้างหลักประกันว่าเทคโนโลยีแห่งอนาคตนี้จะถูกนำทางไปสู่การสร้างประโยชน์สุขให้แก่มนุษยชาติอย่างแท้จริง โดยไม่หลงลืมรากฐานแห่งคุณค่าและความเป็นมนุษย์

4.วิเคราะห์ปัญญาประดิษฐ์กับญาณวิทยาในทัศนพุทธปรัชญาเถรวาท

บทบาทและอิทธิพลของปัญญาประดิษฐ์ (AI) ที่มีต่อชีวิตมนุษย์ในมิติต่างๆ ตั้งแต่ระดับบุคคล สังคม เศรษฐกิจ ไปจนถึงระดับสัจธรรม โดยใช้กรอบแนวคิดทางญาณวิทยา (ทฤษฎีความรู้) ในพุทธปรัชญาเถรวาทเป็นเครื่องมือหลักในการวิเคราะห์และประเมินผลกระทบที่เกิดขึ้น

การวิเคราะห์บนหลักญาณวิทยาของพุทธศาสนาเถรวาท ซึ่งแบ่งปัญญาออกเป็น 3 ระดับ คือ

1. สุตมยปัญญา ปัญญาที่เกิดจากการเรียนรู้ การฟัง การอ่าน

2. จินตามยปัญญา ปัญญาที่เกิดจากการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ด้วยเหตุผล

3.ภาวนามยปัญญา ปัญญาที่เกิดจากการลงมือปฏิบัติและประสบการณ์ตรง

จากมุมมองนี้ ชี้ชัดว่า AI เป็นเพียง สิ่งประดิษฐ์ที่ไม่มีชีวิต ไม่มีวิญญาณ แม้จะมีความสามารถสูงส่งเพียงใดก็ตาม AI ก็ยังคงสถานะเป็นเครื่องมือของมนุษย์ ดังนั้น ความรับผิดชอบทางจริยธรรมและกฎหมาย ต่อการกระทำที่เกิดจาก AI จึงต้องตกเป็นของมนุษย์ผู้สร้างและผู้ใช้งาน ไม่ใช่ตัว AI เอง

1.ผลกระทบระดับส่วนบุคคลและสังคม

ผลกระทบของ AI ออกเป็นสองด้าน คือ ผลเชิงบวก (เพิ่มประสิทธิภาพการทำงาน, สนับสนุนคุณภาพชีวิต) และผลเชิงลบ ซึ่งเป็นประเด็นที่น่ากังวลและต้องได้รับการจัดการอย่างเร่งด่วน ดังนี้

1.1ความเป็นส่วนตัว (Privacy) AI ทำงานโดยอาศัยข้อมูลมหาศาล ซึ่งส่วนมากเป็นข้อมูลส่วนบุคคล ทำให้เกิดความเสี่ยงต่อการถูกล่วงละเมิดสิทธิความเป็นส่วนตัว นำไปสู่การออกกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล เช่น GDPR ของสหภาพยุโรป และ พ.ร.บ. คุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 ของไทย

1.2 อาชญากรรมรูปแบบใหม่ การเข้าถึงข้อมูลส่วนบุคคลโดยมิชอบสามารถนำไปสู่การก่ออาชญากรรมที่ซับซ้อนขึ้น เช่น การวางแผนโจรกรรมจากข้อมูลการเดินทาง หรือการฉ้อโกงจากข้อมูลส่วนตัว

ของเด็ก ซึ่งเน้นย้ำถึงความสำคัญของ ความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ (Cyber Security)

1.3 ความเหลื่อมล้ำ (Inequality) การเข้าถึงเทคโนโลยี AI ที่มีราคาแพง (เช่น หุ่นยนต์ทางการแพทย์, อุปกรณ์ช่วยเหลือผู้พิการ) อาจจำกัดอยู่แค่ในกลุ่มคนที่มีฐานะ ทำให้ช่องว่างทางสังคมระหว่างคนรวยและคนจนถ่างกว้างขึ้น

1.4 การเลือกปฏิบัติ (Discrimination) อัลกอริทึมของ AI อาจมี "อคติ" ที่ฝังอยู่โดยผู้พัฒนา ไม่ว่าจะเป็นอคติทางเชื้อชาติ ศาสนา หรือเพศ ซึ่งอาจนำไปสู่การตัดสินใจที่ไม่เป็นธรรม เช่น การคัดเลือกคนเข้าทำงาน หรือแม้กระทั่งการตัดสินใจในสถานการณ์คับขันของรถยนต์ไร้คนขับ

1.5 กระบวนการยุติธรรมAI สร้างความท้าทายใหม่ให้กับระบบกฎหมาย ทั้งในเรื่องการกำหนดสถานภาพทางกฎหมายของหุ่นยนต์ การละเมิดสิทธิ์ และความรับผิดทางกฎหมาย

2. ผลกระทบในระดับเศรษฐกิจและระดับสัจธรรม

2.1ระดับเศรษฐกิจ ประเด็นหลักที่น่ากังวลคือ ปัญหาการว่างงาน เนื่องจากการนำ AI และระบบอัตโนมัติมาใช้ทดแทนแรงงานมนุษย์ ซึ่งเป็นความท้าทายใหญ่ที่ทุกประเทศต้องเตรียมรับมือ

2.2 ระดับสัจธรรม ในมุมมองพุทธปรัชญา AI ยังห่างไกลจากความสามารถในการเข้าถึง "สัจธรรม" เนื่องจาก AI ขาดองค์ประกอบสำคัญของสิ่งมีชีวิต คือ "จิต" (ธาตุรู้) และ "อารมณ์" (สิ่งที่ถูกรู้) AI ไม่สามารถมีเจตนา (ความตั้งใจ) หรือความรู้สึกนึกคิดที่แท้จริงได้ จึงไม่สามารถสร้างกรรมและไม่อยู่ในกฎแห่งกรรม การพัฒนาปัญญาเพื่อการหลุดพ้นจากทุกข์ ซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดในพุทธศาสนา จึงเป็นสิ่งที่ AI ไม่สามารถเข้าถึงได้

ดังนั้น ถึงแม้ AI จะมีศักยภาพมหาศาล แต่ก็เป็นเพียงเครื่องมือที่ทรงพลังซึ่งสะท้อนเจตนาของผู้สร้างและผู้ใช้ ความรับผิดชอบทางจริยธรรมจึงอยู่ที่มนุษย์อย่างสมบูรณ์ การพัฒนา AI จำเป็นต้องดำเนินควบคู่ไปกับการสร้าง กรอบจริยธรรมและกฎหมายที่รัดกุม โดยคำนึงถึงผลกระทบต่อสังคมในทุกมิติ เพื่อป้องกันไม่ให้เทคโนโลยีก้าวล้ำไปจนเกินกว่าการควบคุมของมนุษย์ และเพื่อให้แน่ใจว่าการพัฒนา AI จะเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขของมวลมนุษยชาติอย่างแท้จริง

อภิปรายผล

วิเคราะห์ปัญญาประดิษฐ์ที่ใช้เป็นเครื่องมือที่ส่องความประพฤติของมนุษย์และเป็นเกณฑ์ตัดสินความถูกผิด ควรไม่ควร คือ รากฐานของความสุข ความสงบในสังคม ที่แสดงออกมาจากพฤติกรรมของตน เพราะมนุษย์เป็นผู้ขับเคลื่อนทางสังคม จนเป็นวัฒนธรรมของสังคมและเป็นพฤติกรรมของสังคม ถ้ามนุษย์ในสังคมใดมีความประพฤติชอบในจริยธรรมอยู่ในครรลองของจริยศาสตร์ สังคมย่อมมีแต่ความสงบสุข ทั้ง 4 ด้านได้แก่ กายภาพ สติปัญญา อรมรมณ์และสิ่งแวดล้อม (มลทินี ตรีสอน, 2568) ในทางตรงกันข้ามคนไร้จริยศาสตร์ขาดจริยธรรมสังคมนั้นก็ไม่มีความสงบสุข ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าพุทธจริยศาสตร์จึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งที่เป็นกรอบในการดูแลมนุษย์ ดูแลสังคมและสร้างความสุขให้แก่สังคม แต่ในขณะเดียวกันมนุษย์เองก็ตระหนักได้ว่าปัญญาประดิษฐ์สามารถก่ออันตรายแก่มนุษย์ได้ทั้งทางตรงและทางอ้อมเช่นกัน ปัญญาประดิษฐ์แทบไม่มีความอันตรายในตัวมันเอง (มงคล เทียนประเทืองชัย,2022) เพราะในทางปฏิบัติปัญญาประดิษฐ์จะสามารถปฏิบัติการหรือทำภารกิจอะไรบางอย่างได้นั้น จะต้องมีการกำหนดหน้าที่ หรือเป้าหมายบางอย่างที่เฉพาะเจาะจงให้ เกณฑ์ตัดสินการใช้ปัญญาประดิษฐ์ในระดับบุคคลและสังคม หากมองจากเกณฑ์ของพุทธปรัชญาโดยเน้นทางพุทธจริยศาสตร์ ปัญญาประดิษฐ์ คือเป็นสิ่งประดิษฐ์ที่ไม่มีชีวิต ไม่มีวิญญาณ ถึงแม้บางประเทศในโลกจะอนุมัติให้ปัญญาประดิษฐ์มีสถานะภาพเป็นพลเมืองดิจิทัลอย่างถูกต้องตามกฎหมายก็ตาม ก็

ไม่ต่างไปจากเครื่องมือ หรือ อุปกรณ์ อำนวยความสะดวก ซึ่งแม้จะสร้างให้มีรูปร่างหน้าตาเหมือนมนุษย์ สามารถสนทนาโต้ตอบ และ มีสติปัญญาคล้ายคลึง หรือ เหนือกว่ามนุษย์ก็ตาม พุทธจริยศาสตร์จึงเจาะจงไปที่ตัวมนุษย์ที่เกี่ยวข้องจากการใช้ประโยชน์ต่างหากที่ควรจะต้องเป็นผู้รับผล ทั้งในทางศีลธรรม และกฎหมาย การรับผิดต่อการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีโดยมิชอบ ซึ่งสอดคล้องกับทั้งในระดับต้นหรือพุทธจริยศาสตร์ขั้นพื้นฐาน:เบญจศีล-เบญจธรรม (พระครูปลัดสุวัฒนพุทธคุณ (ประมวล พานิช) และคณะ, 2562) แม้จะยังไม่มีใครให้คำตอบได้ชัดเจนเรื่องความกังวลถึงอนาคตว่าปัญญาประดิษฐ์จะเป็นภัยคุกคามมนุษย์หรือไม่ ความก้าวล้ำของปัญญาประดิษฐ์จะเป็นภัยต่อมนุษย์ในลักษณะใด มีการคาดการณ์ว่าในอนาคตการพัฒนาปัญญาประดิษฐ์ อาจก้าวไปถึงขั้นที่ทำงานได้สมบูรณ์แบบเหมือนสมองมนุษย์ จึงไม่จำเป็นต้องพึ่งพามนุษย์และอาจปิดกั้นระบบไม่ให้มนุษย์ควบคุมมันได้อีกต่อไป

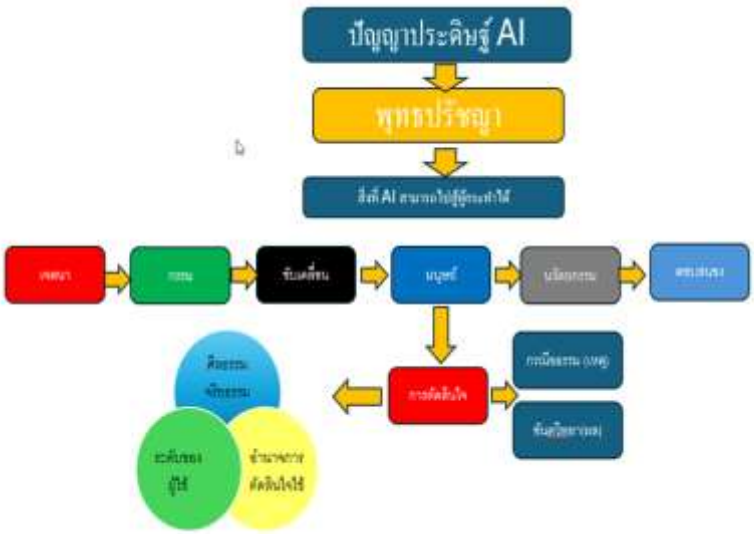
ปัญญาประดิษฐ์เป็นส่วนหนึ่งในชีวิตของมนุษย์ ซอฟต์แวร์ที่มีลักษณะคล้ายมนุษย์ สามารถเรียนรู้ วิเคราะห์ และสื่อสารได้ (ฉัตรพงศ์ ชูแสงนิล, (2562) โดยอยู่ในฐานะเครื่องมือ ไม่แตกต่างจากเครื่องมืออื่น ๆ เช่น รถยนต์ โทรศัพท์ นาฬิกา มีดหรือปืนแต่อย่างใด แต่อย่างไรก็ตามสิ่งที่แตกต่าง คือ เครื่องมือที่ว่านี้สามารถประมวลผลหรือคิดเองได้อย่างซับซ้อนและมีประสิทธิภาพกว่าเครื่องมืออื่นใดในโลกที่มนุษย์สร้างขึ้นมา การเกิดขึ้นของปัญญาประดิษฐ์จึงมีทั้งข้อดี ในผลประโยชน์ที่ได้รับจากการใช้งาน และข้อเสียของที่เป็นประเด็นสำคัญประการหนึ่ง คือ ปัญญาประดิษฐ์มีอันตรายต่อมนุษย์หรือไม่ ยกตัวอย่างกรณีของคนงานในโรงงานผลิตรถจักรยานยนต์แห่งหนึ่งในประเทศญี่ปุ่นถูกฆ่าโดยปัญญาประดิษฐ์ เนื่องจากวิเคราะห์ผิดพลาดว่าคนงานคนนั้นเป็นภัยคุกคามต่อภารกิจของมัน จึงประมวลผลวิธีที่มีประสิทธิภาพมากที่สุดในการกำ จัดภัยคุกคามต่อภารกิจโดยการใช้แขนไฮดรอลิกที่ทรงพลังผลักกระแทกจนทำให้คนงานตายในทันที (Gabriel 2016)และ ปฏิบัติหน้าที่สอดคล้องกับงานวิจัยของ วรพงษ์ มนัสเกียรติ เรื่อง การประยุกต์ใช้ปัญญาประดิษฐ์ทางการแพทย์ ให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่มนุษย์ผู้ใช้งานระบุเป้าหมายให้ (วรพงษ์ มนัสเกียรติ, 2565) ปัญญาประดิษฐ์ สามารถแบ่งออกเป็น ๒ คุณลักษณะ (๑) นิยามที่เน้นระบบที่เลียนแบบมนุษย์ กับ นิยามที่เน้นระบบที่มีเหตุผล แต่ไม่จำเป็นต้องเหมือนมนุษย์ (๒) นิยามที่เน้นความคิดเป็นหลัก (ศรัณย์ศิริ คัมภิรานนท์ (2562).

ปัจจุบัน และ ในอนาคตอันใกล้ จะไม่ได้มีแค่ปัญญาประดิษฐ์ ที่เป็นหุ่นยนต์รูปร่างคล้ายกับมนุษย์เท่านั้น แต่มาในรูปแบบของโปรแกรมสำเร็จรูปในอุปกรณ์ ข้าวของเครื่องใช้ ที่ประมวลผลข้อมูลต่างๆ ให้แก่ผู้คน ทั้งระดับปัจเจก และ ระดับสังคม ในปัจจุบันที่ใกล้ตัวเราที่สุด คือ โทรศัพท์มือถือ หรือ สมาร์ทโฟน โดยทุกข้อมูลการใช้งานจะถูกประมวลผลโดยโครงข่ายประสาทเทียมของบริษัทผู้ผลิตหรือองค์กรที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลและพฤติกรรมของผู้ใช้ก็จะถูกส่งกลับไปที่ฐานข้อมูล เมื่อเป็นเช่นนี้ เราจึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับปัญญาประดิษฐ์ ในฐานะส่วนหนึ่งกับสังคม ถึงแม้สิ่งประดิษฐ์ที่มนุษย์สร้างขึ้นอย่างปัญญาประดิษฐ์จะเข้ามามีบทบาทกับวิถีชีวิตของ มนุษย์ในโลกสมัยใหม่ ซึ่งปฏิเสธไม่ได้เลยว่า สิ่งนี้ช่วยส่งเสริม ช่วยเหลือและเพิ่มโอกาสที่ดีในชีวิตได้

องค์ความรู้ใหม่

แม้ว่าปัญญาประดิษฐ์ (AI) จะมีศักยภาพใกล้เคียงกับมนุษย์ แต่ยังคงต้องพึ่งพาคำสั่งจากมนุษย์ในการทำงาน การพัฒนาของ AI และพุทธปรัชญาเถรวาทมีจุดมุ่งหมายที่แตกต่างกัน โดย AI มุ่งเน้นการประมวลผล ขณะที่พุทธปรัชญามุ่งพัฒนาจิตใจและการรู้แจ้ง ปัญญาประดิษฐ์อาจก่อให้เกิดภัยทางเศรษฐกิจและสังคม เช่น การโจรกรรมข้อมูล ดังนั้น การใช้ AI ควรอยู่ในมือของผู้มีศีลธรรมและจริยธรรม โดยมีการจำแนกผู้ใช้งานตามระดับและอำนาจการตัดสินใจ เพื่อให้เกิดการใช้ที่สร้างสรรค์และไม่ทำลายล้าง โดยพุทธจริยศาสตร์จะช่วยใน

การตัดสินใจในสถานการณ์ที่มีความขัดแย้งทางจริยธรรม

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

สรุป

การเกิดขึ้นของปัญญาประดิษฐ์ (AI) มีทั้งข้อดีและข้อเสีย โดยเฉพาะในแง่ของจริยศาสตร์ที่สัมพันธ์กับพุทธปรัชญาเถรวาท หลักการสำคัญคือ "เจตนา" ซึ่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้สอนว่า การกระทำใด ๆ จะถือเป็นกรรมได้ก็ต่อเมื่อมีเจตนาและการตัดสินใจที่มาจากความคิดของมนุษย์เอง หากมนุษย์ทำตามโปรแกรมหรือคำสั่งโดยไม่มีการเลือกหรือเจตนา ก็ไม่ถือว่าเป็นการกระทำที่มีคุณค่าในทางจริยธรรม พุทธจริยศาสตร์ได้กำหนดมาตรฐานความประพฤติของมนุษย์ไว้ในสามระดับ ได้แก่ ระดับพื้นฐาน ระดับกลาง และระดับสูง เพื่อให้มนุษย์สามารถดำเนินชีวิตตามอุดมคติที่ดีงามและมีความสุขอย่างสมบูรณ์ การใช้ AI จึงควรอยู่ภายใต้การควบคุมของผู้มีจริยธรรม เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดผลเสียต่อสังคมและมนุษย์เอง ดังนั้น ศักยภาพของ AI จึงเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น และแนวคิดที่ AI จะคิดได้เองยังคงเป็นเรื่องในนิยายวิทยาศาสตร์ ในทางพุทธจริยศาสตร์ จึงสรุปว่า AI เป็นเพียงเครื่องมือ ความรับผิดชอบทางศีลธรรมและกฎหมายต่อผลกระทบที่เกิดขึ้นจึงต้องตกอยู่ที่ผู้ใช้งานที่เป็นมนุษย์เท่านั้น แม้จะมีความกังวลว่าในอนาคต AI อาจพัฒนาจนควบคุมไม่ได้และกลายเป็นภัยคุกคามต่อมนุษยชาติก็ตาม

ข้อเสนอแนะ

1. การศึกษากระบวนการปรับญาณวิทยาที่ปรากฏในปัญญาประดิษฐ์ (AI) เพื่อนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน

2.การศึกษาเปรียบเทียบญาณกับญาณวิทยาที่ปรากฏในปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในด้านเชิงการประพฤติปฏิบัติ

3.การศึกษาญาณวิทยาที่ปรากฏในปัญญาประดิษฐ์ (AI) ว่ามีอิทธิพลต่อการพัฒนาบุคคลและสังคมอย่างไร

4.การประเมินผลกระทบทางจริยธรรมและโครงสร้างอำนาจอย่างรอบด้าน โดยอิงหลักการเช่นความ

รับผิดชอบ ความโปร่งใส และการมีส่วนร่วมของสาธารณะ

เอกสารอ้างอิง

ฉัตรพงศ์ ชูแสงนิล. (2562). ปัญญาประดิษฐ์เพื่อการเรียนรู้. เรียกใช้เมื่อ 27 กันยายน 2568 จาก https://www.scimath.org/ article-technology/item/10110-ai-10110.

พระครูปลัดสุวัฒนพุทธคุณ (ประมวล พานิช) และคณะ. (2562). พุทธจริยศาสตร์เพื่อความสุขในสังคม. วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาขอนแก่น. 6(2), 1-13.

มลทินี ตรีสอน. (2568). ปัจจัยการยอมรับเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ที่มีอิทธิพลต่อความพร้อมในการนำไปใช้ในการจัดการคลังสินค้าของพนักงานในจังหวัดปทุมธานี. journal of Social Science for Local Development Rajabhat Mahasarakham University. 9(2).64-76.

มงคล เทียนประเทืองชัย.(2565). วิเคราะห์การคิดของปัญญาประดิษฐ์และของมนุษย์ด้วยแนวคิดพุทธปรัชญาเถรวาท. วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์. 9(9), 135-146.

สุพล พรหมมาพันธุ์. (2016). ปัญญาประดิษฐ์ : ก้าวสู่ยุคทองของสมองกลอัจฉริยะ. วารสารแพทยสารทหารอากาศ. 64(3) 171-199.

ศรัณย์ศิริ คัมภิรานนท์. (2562). AI เทคโนโลยีอนาคตของประเทศไทย. วารสาร Focus ประเด็นเด่น. 9(5), 2-7.

วรพงษ์ มนัสเกียรติ. การประยุกต์ใช้ปัญญาประดิษฐ์ทางการแพทย์. วารสารรัฏฐาภิรักษ์. 64(1), 65-73.

วิศิษฐ์ศักดิ์ บุญจิตต์. (ม.ป.ป.). ปัญญาประดิษฐ์ ระบบผู้เชี่ยวชาญ: ลักษณะงานของปัญญาประดิษฐ์. เรียกใช้เมื่อ 27 กันยายน 2568 จาก http://informationcomedu.blogspot.com/p/blog-page_8.html.

อดุลย์ พุกอินทร์. (2557). วิธีการแก้ปัญหาของการจัดตารางงานโดยใช้วิธีการผสมผสาน เจเนติกอัลกอริทึม กับ โลคอลเสิร์ช. วารสารวิชาการ คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง. 7(2), 111-126.

Bostrom. N. (2014). Superintelligence: Paths. Dangers. strategies. Oxford University Press.

Goodfellow, I., Bengio, Y., & Courville, A. (2016). Deep learning. MIT Press.

Gabriel Hallevy, (2016). The Criminal Liability of Artificial Intelligence Entities. Akron Intellectual Property Journal. 4(2), 171-199.

John McCarthy. (1980). What is Artificial Intelligence. Stanford University Journal Daedalus. 3(3), 417-457.

John Searle. (1980). Minds, Brains, and Programs. Behavioral and Brain Sciences, 3(3), 417–457.

Matthias Steup, Epistemology. (2005). Stanford Encyclopedia of Philosophy. Retrieved on December 20, 2023 formhttps://plato.stanford.edu/entries/epistemology/.

McCarthy, J., Minsky, M. L., Rochester, N., & Shannon, C. E. (1956). A proposal for the Dartmouth summer research project on artificial intelligence. Dartmouth College.Retrievedfromhttp://www.cs.cornell.edu/home/kleinber/dartmouth/dartmouth.pdf

Nilsson, N. J. (1998). Artificial intelligence: A new synthesis. Morgan Kaufmann.

Russell, S., & Norvig, P. (2010). Artificial intelligence: A modern approach (3rd ed.). Prentice Hall.

Penrose, Roger. (1989). The Emperor's New Mind: Concerning Computers, Minds, and the Laws of Physics, Oxford UP.

SAS Insights. (ม.ป.ป.). เหตุใดปัญญาประดิษฐ์จึงมีความสำคัญยิ่งนัก. เรียกใช้เมื่อ 27 กันยายน 2567 จาก https://www.sas.com/th_th/insights/analytics/what-is-artificial-intelligence.html.

Thomas Nagel. (1974). What Is It Like to Be a Bat? , Duke University Press. 4(83), 435-450.

ภาวะผู้นำที่เป็นแบบอย่างของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ที่ส่งผลต่อการเป็นองค์กรสมรรถนะสูงของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1

EXEMPLARY LEADERSHIP OF 21ST CENTURY SCHOOL ADMINISTRATORS INFLUENCING HIGH PERFORMANCE ORGANIZATION OF SCHOOLS UNDER PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE LOEI 1

ตรีทเศศ ไตรโยธี
Treetased Traiyotee
จักรกฤษณ์ โพดาพล
Chakgrit Podapol
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง
Mahamakut Buddhist University
Email: program.din@gmail.com

Received: 8 July 2025; Revised: 28 April 2026; Accepted: 28 April 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ระดับภาวะผู้นำที่เป็นแบบอย่างของผู้บริหารสถานศึกษา 2) ระดับการเป็นองค์กรสมรรถนะสูงของโรงเรียน และ 3) ภาวะผู้นำที่เป็นแบบอย่างที่ส่งผลต่อการเป็นองค์กรสมรรถนะสูง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วยข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 จำนวน 294 คน ซึ่งได้มาโดยใช้ตารางสำเร็จรูปของ เครจซี่ และมอร์แกน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามประมาณค่า 5 ระดับ มีค่าความเชื่อมั่น 0.979 การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติเชิงอนุมาน ได้แก่ การวิเคราะห์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน และการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ

ผลการวิจัยพบว่า 1) ระดับภาวะผู้นำที่เป็นแบบอย่างของผู้บริหารสถานศึกษาในภาพรวมอยู่ในระดับมาก 2) ระดับการเป็นองค์กรสมรรถนะสูงของโรงเรียนก็อยู่ในระดับมาก และ 3) การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณแบบ Enter ระบุว่าองค์ประกอบทั้ง 5 ด้านของภาวะผู้นำที่เป็นแบบอย่างสามารถร่วมกันพยากรณ์ความเป็นองค์กรสมรรถนะสูงของโรงเรียนได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณเท่ากับ 0.529 (R=0.529) และค่าความแปรปรวนร่วมเท่ากับ 0.279 (R Square=.279) หมายความว่าองค์ประกอบของ

ภาวะผู้นำที่เป็นแบบอย่างสามารถอธิบายความแปรปรวนของความเป็นองค์กรสมรรถนะสูงได้ร้อยละ 27.9 ซึ่งถือว่าอยู่ในระดับปานกลางและสมการพยากรณ์ในรูปแบบคะแนนมาตรฐาน เป็นดังนี้

สมการพยาการณ์ในรูปแบบคะแนนดิบ

$\hat{Y}$ = 2.392 + 0.128(X_1) + 0.086(X_5) + 0.075(X_3) + 0.072(X_2) + 0.060(X_4)

สมการพยากรณ์ในรูปแบบคะแนนมาตรฐาน

$\hat{Z}$ = 0.291(X_1) + 0.239(X_5) + 0.182(X_3) + 0.147(X_2) + 0.137(X_4)$$

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำ, ภาวะผู้นำที่เป็นแบบอย่าง, องค์กรสมรรถนะสูง

Abstract

The objectives of this research were to study: 1) the level of exemplary leadership of school administrators, 2) the level of high-performance organization within schools, and 3) the influence of exemplary leadership on the development of high-performance organizations. The sample consisted of 294 teachers and educational personnel from schools under the Loei Primary Educational Service Area Office 1. The sample size was determined using Krejcie and Morgan's table. The research instrument was a five-point scale questionnaire, with a reliability coefficient of 0.979 Data were analyzed using both descriptive statistics—mean and standard deviation—and inferential statistics, including Pearson's correlation coefficient and multiple regression analysis.

The findings revealed that: 1) The overall level of exemplary leadership among school administrators was high. 2) The overall level of school high-performance organization was also high. 3) The Enter method of multiple regression analysis indicated that the five components of exemplary leadership could significantly predict the level of high-performance organization at the .01 level of significance. The multiple correlation coefficient (R) was 0.529, and the coefficient of determination (R^2) was 0.279, indicating that exemplary leadership components could explain 27.9% of the variance in high-performance organization, which is considered a moderate level.

The predictive equation in raw score form is:

$\hat{Y}$ = 2.392 + 0.128(X_1) + 0.086(X_5) + 0.075(X_3) + 0.072(X_2) + 0.060(X_4)

The predictive equation in standardized score form is:

$\hat{Z}$ = 0.291(X_1) + 0.239(X_5) + 0.182(X_3) + 0.147(X_2) + 0.137(X_4)$$

Keywords: Leadership, Exemplary Leadership, High-Performance Organization

บทนำ

ปัจจุบันโลกของเรามีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว องค์กรในยุคปัจจุบันจึงพยายามนำความรู้และนวัตกรรมใหม่ ๆ เพื่อสร้างหรือพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันให้กับองค์กรของตน การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วจากการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ โลกได้เข้าสู่ยุคระบบเศรษฐกิจและสังคมดิจิทัลที่ผู้คนนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาเป็นเครื่องมือ สนับสนุนการทำงาน และได้ให้ความสำคัญในการขับเคลื่อนองค์กรด้วยการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อนพัฒนาองค์กร และเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน กระแสการเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยีดิจิทัลได้เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว (ณัฐวุฒิ พงศ์สิริ, 2563)

ด้วยเหตุความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม ปรับปรุงการศึกษาให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม สร้างเสริมความรู้และปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขสนับสนุนการค้นคว้าวิจัยในศิลปะวิทยาการต่าง ๆ เร่งรัดการศึกษาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาประเทศ พัฒนาวิชาชีพครู และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นศิลปะและวัฒนธรรมของชาติรวมทั้งในการจัดการศึกษาของรัฐให้คำนึงถึงการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและเอกชน นอกจากนี้ความเป็นผู้นำตามพระราชบัญญัติการศึกษายังจำเป็นที่จะต้องมีทักษะในด้านต่าง ๆ ที่หลากหลายซึ่งได้แก่ ทักษะการคิดวิเคราะห์ ทักษะการแก้ปัญหา ทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น ทักษะการสื่อสาร ทักษะการนำ (สำนักงานเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, 2562) ความเป็นผู้นำ คือหัวใจสำคัญในการขับเคลื่อนองค์กรให้บรรลุเป้าหมาย ผู้บริหารที่มีความเป็นผู้นำที่แข็งแกร่ง จะสามารถสร้างแรงบันดาลใจให้กับพนักงาน นำพาทีมไปสู่ความสำเร็จ และสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ดีได้

ภาวะผู้นำที่เป็นแบบอย่างเป็นภาวะผู้นำที่ Kouzes and Posner (2017) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับประสบการณ์การเป็นผู้นำที่ดีที่สุดของแต่ละบุคคล และพบว่ามีตัวอย่างมากมายที่แสดงให้เห็นว่าผู้นำทำในสิ่งพิเศษให้สำเร็จในแทบทุกกิจกรรมที่เกิดขึ้น ทั้งในองค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไร อุตสาหกรรมการผลิตการบริการภาครัฐ การดูแลสุขภาพ การศึกษา ความบันเทิง ตลอดจนการบริการชุมชน ผู้นำอาศัยอยู่ในทุกเมืองและทุกประเทศ ในทุกตำแหน่งและทุกสถานที่ พวกเขาเป็นพนักงานและอาสาสมัคร ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ ผู้หญิงและผู้ชาย ความเป็นผู้นำไม่มีขอบเขตทางเชื้อชาติหรือศาสนา ไม่มีขอบเขตทางชาติพันธุ์หรือวัฒนธรรม โดย Kouzes และ Posner ได้พบผู้นำที่เป็นแบบอย่างในทุก ๆ ที่ จากการวิเคราะห์ประสบการณ์ความเป็นผู้นำส่วนบุคคลที่ดีที่สุดหลายพันรายการของทั้งสองคน ได้ค้นพบว่าคนธรรมดาที่ชี้แนะผู้อื่นตลอดเส้นทางแห่งการบุกเบิกมีเส้นทางที่ค่อนข้างคล้ายคลึงกัน

สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาระบบราชการของประเทศไทย ในฐานะหน่วยงานหลักที่ต้องขับเคลื่อนภารกิจในการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการ จึงได้มีการเพิ่มภารกิจในการพัฒนาองค์กรขึ้นมา ซึ่งประกอบด้วยการ 1) การพัฒนาส่วนราชการ จังหวัด และองค์การมหาชน ให้มีขีดสมรรถนะสูง 2) การประเมินผลสัมฤทธิ์ของการปฏิบัติ 3) มอบอำนาจการประเมินผลสัมฤทธิ์ของการปฏิบัติ 4) สร้างความเข้มแข็งของจังหวัดให้เป็นจังหวัดที่มีผลสัมฤทธิ์สูง ให้มีความคล่องตัว 5) ส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการเปิดเผยข้อมูล (สำนักงานเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, 2562) การพัฒนาองค์กร

ไปสู่องค์กรแห่งความเป็นเลิศหรือองค์กรสมรรถนะสูง (High Performance Organization : HPO) เป็นเป้าหมายหรือวิสัยทัศน์ที่องค์กรชั้นนำทั่วโลกต้องการที่จะบรรลุ ตัวอย่างเช่น บริษัท ปตท.จำกัด (มหาชน) บริษัทพลังงานชั้นนำของประเทศไทยได้ตั้งวิสัยทัศน์ที่มุ่งสู่องค์กรแห่งความเป็นเลิศ โดยใช้องค์ประกอบการขับเคลื่อนที่สำคัญ 2 ประการคือการพัฒนาเรื่องของคนและเทคโนโลยี

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 มีโรงเรียนในสังกัดทั้งหมด 139 โรงเรียน แต่มีผู้อำนวยการโรงเรียนเพียง 101 โรงเรียน ทำให้ผู้อำนวยการบางโรงเรียนต้องดูแลหลายโรงเรียนไปพร้อมกันซึ่งสามารถทำหน้าที่ได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ หรืออาจเกิดการสูญเปล่าของทรัพยากรต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการใช้เวลาในการเดินทางเพื่อไปปฏิบัติหน้าแต่ละโรงเรียน การวางระบบงานที่ซ้ำซ้อน การตัดสินใจและระบบราชการที่ล่าช้าประสิทธิภาพในการทำงานของแต่ละโรงเรียนในสังกัดจึงเป็นไปได้ไม่ดีเท่าที่ควร ซึ่งประสิทธิภาพการปฏิบัติงานมีความสำคัญอย่างมากในการไปสู่ความสำเร็จในการปฏิบัติงานหากองค์กรใดมีบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการบริหารงาน ทั้งด้านการวางแผน การวางระบบงานและการให้ความสำคัญกับตัวบุคลากรที่ส่งเสริมและพัฒนาด้านทักษะ ความรู้ความสามารถในการปฏิบัติของบุคลากรให้เกิดความรู้ความเชี่ยวชาญในการปฏิบัติงาน ที่ตนเองเกี่ยวข้องกับหน้าที่ที่รับผิดชอบทำให้บุคลากรสามารถปฏิบัติงานได้อย่างถูกต้อง คุณภาพของการปฏิบัติกิจกรรมหรือการดำเนินงานที่ใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า เกิดการสูญเปล่าน้อยที่สุด โดยใช้เวลาการปฏิบัติงานระยะเวลากำหนดการในการปฏิบัติงานให้บรรลุผลตามเวลาและวัตถุประสงค์ที่กำหนดมีการดำเนินงานที่เป็นไปตามข้อกำหนดที่ต้องการ โดยใช้สินค้าหรือบริการนั้น ให้ได้คุณภาพตามมาตรฐานสร้างความพอใจให้กับลูกค้าหรือผู้รับบริการ บุคลากรมีความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลาให้ปฏิบัติงานให้สำเร็จเต็มศักยภาพตามที่ได้รับมอบหมายโดยใช้ทรัพยากรด้านคน เงิน วัสดุอุปกรณ์ และเทคโนโลยีอย่างประหยัดเหมาะสม คุ้มค่า ลดความเสี่ยงจากความเสียหายหรือความฟุ่มเฟือยและข้อผิดพลาดจากการทำงานอีกทั้งมีความมุ่งมั่นต่อการทำงานอย่างเต็มที่โดยมุ่งหวังให้งานที่ปฏิบัตินั้นประสบความสำเร็จอย่างมีคุณภาพภายในระยะเวลาที่กำหนด ทั้งนี้ประสิทธิภาพของงานวัดได้จากการประเมิน หรือวัดผลในการปฏิบัติงานทั้งในเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ เช่น คุณภาพของงานที่ได้รับมอบหมาย การทำงานได้สำเร็จอย่างถูกต้องและตามเวลาที่กำหนด มีความคุ้มค่าของงานเมื่อเปรียบเทียบในการใช้ทรัพยากรที่ประหยัดที่สุด จนไปสู่ความสำเร็จของงานหรือการบรรลุวัตถุประสงค์ของงานที่กำหนดไว้ โดยประสิทธิภาพของงานของบุคลากรจะส่งผลให้องค์กรมีศักยภาพที่เหนือกว่าและส่งผลต่อความสำเร็จขององค์กรในที่สุด (ชัยวัฒน์ เพ็งกรูด, 2564)

จากที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเรื่องภาวะผู้นำที่เป็นแบบอย่างของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการเป็นองค์กรสมรรถนะสูงสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา เลย เขต 1 เพื่อศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับภาวะผู้นำที่เป็นแบบอย่างให้มากยิ่งขึ้น และสามารถนำไปข้อมูลดังกล่าวในวางแผนการดำเนินการและพัฒนาองค์กรในโอกาสต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

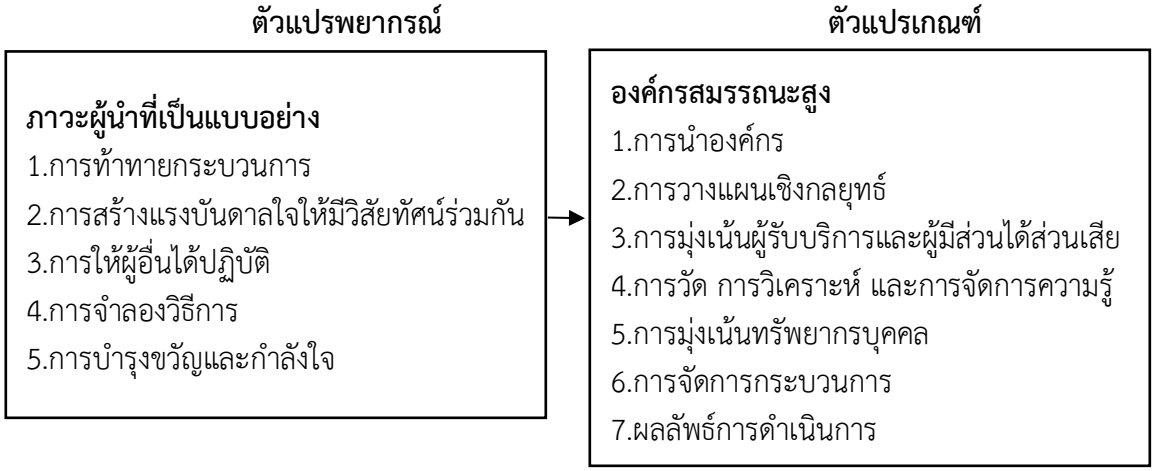
1) เพื่อศึกษาระดับภาวะผู้นำที่เป็นแบบอย่างของผู้บริหารสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลยเขต 1

2) เพื่อศึกษาระดับการเป็นองค์กรสมรรถนะสูงของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1

3) เพื่อศึกษาภาวะผู้นำที่เป็นแบบอย่างของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการเป็นองค์กรสมรรถนะสูงของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาวิจัยในเรื่อง ภาวะผู้นำที่เป็นแบบอย่างของผู้บริหารสถานศึกษากับการเป็นองค์กรสมรรถนะสูงของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 ผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมข้อมูลจากงานวิจัย วารสารวิชาการ หนังสือ ผู้นำเหนือผู้นำ (The Leadership Challenge) และหนังสือ The Five Practices of Exemplary Leadership โดยแบ่งตัวแปรต่าง ๆ ดังต่อไปนี้นี้

ภาพที่ 1 แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำที่เป็นแบบอย่างของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ที่ส่งผลต่อการเป็นองค์กรสมรรถนะสูงของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนและวิธีดำเนินการวิจัยไว้ดังนี้

1. รูปแบบการวิจัยการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์และอิทธิพลของตัวแปรตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัยนี้เป็นข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยนี้คือข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา จำนวน 294 คน ซึ่งได้มาโดยการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามตารางสำเร็จรูปของ เครจซี่ และมอร์แกน (Krejcie & Morgan)

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Likert Scale) โดยมีค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของเครื่องมือทั้งฉบับเท่ากับ 0.979 แบ่งออกเป็นส่วนต่าง ๆ ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ส่วนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับภาวะผู้นำที่เป็นแบบอย่างของผู้บริหารสถานศึกษา 5 ด้าน

ส่วนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับระดับการเป็นองค์กรสมรรถนะสูงของโรงเรียน 7 ด้าน

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 เพื่อนำข้อมูลที่ได้รับมาตรวจสอบความสมบูรณ์และดำเนินการวิเคราะห์ในขั้นตอนต่อไป

5. การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ ดังนี้

สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เพื่ออธิบายระดับของภาวะผู้นำที่เป็นแบบอย่างและการเป็นองค์กรสมรรถนะสูง

สถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistics) การวิเคราะห์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson’s Product Moment Correlation Coefficient) เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร และการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) แบบ Enter และ Stepwise เพื่อศึกษาอิทธิพลและสร้างสมการพยากรณ์ภาวะผู้นำที่ส่งผลต่อการเป็นองค์กรสมรรถนะสูง

ผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยภาวะผู้นำที่เป็นแบบอย่างของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการเป็นองค์กรสมรรถนะสูงของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 มีผลการวิเคราะห์ข้อมูลซึ่งสามารถสรุปเป็นประเด็นสำคัญได้ ดังนี้

1.ระดับภาวะผู้นำที่เป็นแบบอย่างของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1

ตารางที่ 1 ผลวิเคราะห์ข้อมูลค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานภาวะผู้นำที่เป็นแบบอย่างของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 โดยรวม

ลำดับ	ภาวะผู้นำที่เป็นแบบอย่างของผู้บริหารสถานศึกษา	ระดับความคิดเห็น		
		$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
1	ด้านการท้าทายกระบวนการ	4.053	0.345	มาก
2	ด้านสร้างแรงบันดาลใจให้มีวิสัยทัศน์ร่วมกัน	4.034	0.309	มาก
3	ด้านปล่อยให้ผู้อื่นปฏิบัติ	4.065	0.370	มาก
4	ด้านจำลองวิธีการ	3.852	0.346	มาก
5	ด้านบำรุงขวัญและกำลังใจ	3.839	0.422	มาก
	ภาพรวม	**3.969**	**0.113**	**มาก**

จากตารางที่ 1 พบว่า ระดับภาวะผู้นำที่เป็นแบบอย่างของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลยเขต 1 โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน สามารถเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อยได้ ดังนี้ ด้านปล่อยให้ผู้อื่นปฏิบัติ ด้านการท้าทายกระบวนการ ด้านสร้างแรงบันดาลใจให้มีวิสัยทัศน์ร่วมกัน ด้านจำลองวิธีการ และด้านบำรุงขวัญและกำลังใจ ตามลำดับ

2. ระดับการเป็นองค์กรสมรรถนะสูงของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1

ตารางที่ 2 ผลวิเคราะห์ข้อมูลค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานการเป็นองค์กรสมรรถนะสูงของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลยเขต 1 โดยรวม

ลำดับ	การเป็นองค์กรสมรรถนะสูง	ระดับความคิดเห็น		
		$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
1	ด้านการนำองค์กร	4.049	0.258	มาก
2	ด้านการวางแผนกลยุทธ์	4.043	0.341	มาก
3	ด้านการมุ่งเน้นผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	4.068	0.371	มาก
4	ด้านการวัด วิเคราะห์ และการจัดการความรู้	4.065	0.312	มาก
5	ด้านการมุ่งเน้นทรัพยากรบุคคล	4.087	0.313	มาก
6	ด้านการจัดการกระบวนการ	4.075	0.324	มาก
7	ด้านผลลัพธ์การดำเนินการ	3.979	0.382	มาก
	ภาพรวม	3.979	0.748	**มาก**

จากตารางที่ 2 พบว่า ระดับการเป็นองค์กรสมรรถนะสูงของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าการเป็นองค์กรสมรรถนะสูงทุกด้านอยู่ในระดับมาก สามารถเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อยได้ ดังนี้ ด้านการมุ่งเน้นทรัพยากรบุคคล ด้านการจัดการ

กระบวนการ ด้านการมุ่งเน้นผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ด้านการวัด วิเคราะห์ และการจัดการความรู้ด้านการนำองค์กร ด้านการวางแผนกลยุทธ์ และด้านผลลัพธ์การดำเนินการ ตามลำดับ

3.การวิเคราะห์ภาวะผู้นำที่เป็นแบบอย่างของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการเป็นองค์กรสมรรถนะสูงของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1

ตารางที่ 3 แสดงค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยพหุคูณในรูปของคะแนนดิบ (B) และสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐานและการทดสอบนัยสำคัญของสัมประสิทธิ์การถดถอยโดยวิธี Stepwise

Model	B	Std. Error	β	t	Sig.
(Constant)	2.392	.161		14.871	.000
ด้านการท้าทายกระบวนการ (χ_1)	.128	.024	.291	5.377	.000
ด้านบำรุงขวัญและกำลังใจ (χ_5)	.086	.019	.239	4.559	.000
ด้านปล่อยให้ผู้อื่นปฏิบัติ (χ_3)	.075	.022	.182	3.475	.001
ด้านสร้างแรงบันดาลใจให้มีวิสัยทัศน์ร่วมกัน (χ_2)	.072	.027	.147	2.661	.008
ด้านจำลองวิธีการ (χ_4)	.060	.023	.137	2.642	.009
R=.529[e] , R Square=.279 , Adjusted R Square=.267 F=22.328					

** p < .01

จากตารางที่ 3 ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยพหุคูณในรูปของคะแนนดิบ และสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐานและการทดสอบนัยสำคัญของสัมประสิทธิ์การถดถอยโดยวิธี Stepwise พบว่า ตัวแปรที่ได้รับการคัดเลือกเข้าสมการเรียงลำดับความสำคัญ ได้แก่ ด้านการท้าทายกระบวนการ ด้านบำรุงขวัญและกำลังใจ ด้านปล่อยให้ผู้อื่นปฏิบัติ ด้านสร้างแรงบันดาลใจให้มีวิสัยทัศน์ร่วมกัน และด้านการจำลองวิธีการ ตามลำดับ ซึ่งสามารถนำมาใช้อธิบายความแปรปรวนของระดับปัจจัยที่ส่งผลต่อการเป็นองค์กรสมรรถนะสูงของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 ได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณเท่ากับ .267 ซึ่งตัวแปรทั้ง 5 องคประกอบ สามารเรียงลำดับตามความสำคัญ ได้แก่ ด้านการท้าทายกระบวนการ ด้านบำรุงขวัญและกำลังใจ ด้านปล่อยให้ผู้อื่นปฏิบัติ ด้านสร้างแรงบันดาลใจให้มีวิสัยทัศน์ร่วมกัน และจำลองวิธีการ ร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของแบบภาวะผู้นำที่เป็นแบบอย่างของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 ได้ร้อยละ 27.9

อภิปราย

1. ระดับภาวะผู้นำที่เป็นแบบอย่างของผู้บริหารในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลยเขต 1 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน สามารถเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อยได้ ดังนี้ ด้านปล่อยให้ผู้อื่นปฏิบัติ ด้านสร้างบันดาลใจให้มีวิสัยทัศน์ร่วมกัน ด้านการท้าทาย ด้านบำรุงขวัญและกำลังใจ และด้านจำลองวิธีการ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากผู้บริหารในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 มีส่วนร่วมในการ

ทำงานร่วมกับผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างใกล้ชิด โดยให้คำแนะนำและสนับสนุนเพื่อให้การทำงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ผู้บริหารยังมอบหมายงานและอำนาจให้กับผู้ใต้บังคับบัญชาในแต่ละระดับ ทำให้เกิดความรับผิดชอบและส่งเสริมการพัฒนาบุคลากร สอดคล้องกับงานวิจัยของ รัฐวิชญ์ อัครพิมพ์วรา (2562) ที่พบว่า การให้ผู้อื่นได้ปฏิบัติ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยที่ผู้บังคับบัญชาสามารถประสานให้ทุกคน ร่วมมือร่วมใจในการปฏิบัติงาน และมอบหมายงานสำคัญต่าง ๆ โดยคำนึงถึงความรู้ความสามารถ และงานวิจัยของ บัณฑิตา สิทธิพงศากุล (2565) ที่พบว่า ภาวะผู้นำของผู้บริหาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา สมุทรสงคราม ด้านการมอบอำนาจให้ผู้อื่นสามารถปฏิบัติงาน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ผู้บริหารส่งเสริม สนับสนุน พัฒนาสมรรถนะของบุคลากรเต็มตามศักยภาพของแต่ละบุคคล ผู้บริหารมีการส่งเสริม สนับสนุนช่วยเหลือให้คำปรึกษาแนะนำในการปฏิบัติงาน ผู้บริหารส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมาย และแนวทางแก้ปัญหาร่วมกัน และผู้บริหารมีการสร้างความสัมพันธ์ ที่ดี และให้ความไว้วางใจซึ่งกันและกัน รองลงมาคือผู้บริหารมีการมอบ อำนาจให้ผู้อื่นสามารถปฏิบัติงานได้ ผู้บริหารมีการสนับสนุนความร่วมมือและความไว้วางใจซึ่งกันและกัน และผู้บริหารมีการกระจายอำนาจข้อมูลให้ ผู้ตามมีภาวะผู้นำในการปฏิบัติงาน

2. ระดับการเป็นองค์กรสมรรถนะสูงของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน การเป็นองค์กรสมรรถนะสูงทุกด้านอยู่ในระดับมาก สามารถเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อยได้ ดังนี้ ด้านการจัดการกระบวนการ คือ ด้านที่มีระดับที่ดีที่สุด และตามด้วยด้านการวางแผนกลยุทธ์ ด้านการนำองค์กร ด้านผลลัพธ์การดำเนินการ ด้านการมุ่งเน้นทรัพยากรบุคคล ด้านการวัด วิเคราะห์ และการจัดการความรู้ และด้านการมุ่งเน้นผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย อาจเนื่องมาจากองค์กรมีกระบวนการทำงานที่ชัดเจน เริ่มตั้งแต่การกำหนดเป้าประสงค์ การชี้แนะ จูงใจ และสั่งการให้งานสำเร็จ การประเมินผลตามแผนหรือตัวชี้วัด ไปจนถึงการสร้างความพึงพอใจแก่ผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย สอดคล้องกับงานวิจัยของ จำนงค แก้วนุช (2565) ที่ระบุว่า ด้านการบริหารกระบวนการ อยู่ในระดับมาก ผู้บริหารมีการบริหาร จัดการกระบวนการต่าง ๆ มีการจัดการทรัพยากรมนุษย์ ควบคุม และตรวจสอบหนาที่ต่าง ๆ ของสถานศึกษา มีกระบวนการทำงาน เทคโนโลยีและ บุคลากรที่สอดคล้องกันเป็นอย่างดี และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศริญญา ผันอากาศ และ สมใจ ภูมิพันธุ์ (2565) ที่พบว่า ด้านการจัดกระบวนการ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก สถานศึกษาพัฒนาระบบการบริหารที่เชื่อมโยงกระบวนการ และตัวบ่งชี้ความสำเร็จ เพื่อมุ่งสู่ผลลัพธ์ที่ต้องการ สถานศึกษามีการประเมินผลความคุ้มค่าคุ้มทุนของการดำเนินงาน เพื่อนำไปสู่การลดค่าใช้จ่าย และการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ

3. การวิเคราะห์ภาวะผู้นำที่เป็นแบบอย่างที่ส่งผลต่อการเป็นองค์กรสมรรถนะสูงของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 พบว่า องค์ประกอบทุกด้านของภาวะผู้นำที่เป็นแบบอย่างซึ่งได้แก่ การท้าทายกระบวนการ ($\mathbf{X}_1$) และการจำลองวิธีการ ($\mathbf{X}_4$) สามารถส่งผลต่อการเป็นองค์กรสมรรถนะสูงของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 ได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณเท่ากับ .529 ซึ่งตัวแปรทุกตัวองค์ประกอบอธิบายความแปรปรวนของระดับปัจจัยที่ส่งผลต่อการเป็นองค์กรสมรรถนะสูงของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 ได้ร้อย

ละ 27.9 ซึ่งผลการวิเคราะห์นี้สามารถอธิบายได้อย่างมีหลักการในเชิงทฤษฎีและสอดคล้องกับงานวิชาการระดับสากลที่เกี่ยวข้อง ตามแนวคิดของ Cohen (1988) ซึ่งได้นำเสนอในหนังสือ Statistical Power Analysis for the Behavioral Sciences ได้แสดงให้เห็นว่า ในการวิเคราะห์เชิงพฤติกรรมศาสตร์ การวัดขนาดของผลกระทบ (effect size) สามารถใช้ค่า f^2 ซึ่งได้จากการคำนวณโดยสูตร $f^2 = R^2 / (1 – R^2)$ เมื่อคำนวณจากผลการวิจัยนี้จะได้ค่า f^2 ประมาณ 0.387 ซึ่งอยู่ในระดับที่ Cohen จัดว่าเป็นขนาดใหญ่ แสดงให้เห็นว่าแม้ความแปรปรวนจะเกิดจากหลายปัจจัย แต่ภาวะผู้นำที่เป็นแบบอย่างก็มีอิทธิพลที่ชัดเจนและสำคัญต่อการพัฒนาองค์กรไปสู่ความเป็นองค์กรสมรรถนะสูง (Cohen, 1988) นอกจากนี้ หนังสือ Multivariate Data Analysis โดย Hair, et al. (2010) ยังได้กล่าวไว้ว่า ในการวิจัยด้านสังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์ การที่โมเดลสามารถอธิบายความแปรปรวนได้ในระดับประมาณร้อยละ 20–30 ถือว่าเป็นสิ่งที่สามารถพบได้ทั่วไป และขึ้นอยู่กับลักษณะของตัวแปร รวมถึงบริบทขององค์กรและปัจจัยเชิงพฤติกรรม ซึ่งมักซับซ้อนและมีตัวแปรแทรกซ้อนจำนวนมาก โดยเฉพาะเมื่องานวิจัยมุ่งเน้นการศึกษาปัจจัยที่เป็นนามธรรม เช่น ภาวะผู้นำหรือคุณลักษณะขององค์กร ด้วยเหตุนี้ ผลการวิจัยที่ได้จึงสะท้อนถึงความสอดคล้องกับแนวคิดและเกณฑ์การวิเคราะห์เชิงสถิติที่ยอมรับในระดับสากล และสามารถนำผลการวิเคราะห์ไปใช้ประกอบการตัดสินใจและพัฒนาภาวะผู้นำที่ส่งผลต่อความเป็นองค์กรสมรรถนะสูงได้อย่างเหมาะสม

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาเรื่อง ภาวะผู้นำที่เป็นแบบอย่างของผู้บริหารสถานศึกษาต่อการเป็นองค์กรสมรรถนะสูงของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 ได้สร้างองค์ความรู้ใหม่ในเชิงทฤษฎีและปฏิบัติในประเด็นสำคัญ ดังต่อไปนี้:

การประยุกต์ใช้แนวคิดภาวะผู้นำที่เป็นแบบอย่าง (Exemplary Leadership) กับบริบทของโรงเรียนไทยระดับประถมศึกษา งานวิจัยนี้ได้พิสูจน์ว่าทฤษฎีภาวะผู้นำของ Kouzes and Posner สามารถประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสมในบริบทของการศึกษาขั้นพื้นฐานของประเทศไทย โดยเฉพาะในเขตพื้นที่การศึกษา สพป.เลย เขต 1 ซึ่งมีลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรมและสภาพบริหารจัดการที่แตกต่างจากประเทศต้นแบบของทฤษฎี

การเชื่อมโยงระหว่างภาวะผู้นำกับแนวคิด “องค์กรสมรรถนะสูง” (High-Performance Organization) ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า ภาวะผู้นำที่เป็นแบบอย่างใน 5 องค์ประกอบ ได้แก่ การท้าทายกระบวนการ การบำรุงขวัญและกำลังใจ การปล่อยให้ผู้อื่นปฏิบัติ การสร้างแรงบันดาลใจให้มีวิสัยทัศน์ร่วมกัน และการจำลองวิธีการ มีอิทธิพลต่อการพัฒนาโรงเรียนให้เป็นองค์กรสมรรถนะสูงอย่างมีนัยสำคัญ สะท้อนให้เห็นว่า การบริหารจัดการเชิงภาวะผู้นำเป็นกลไกสำคัญต่อการยกระดับคุณภาพของโรงเรียนในยุคปัจจุบัน

การพัฒนาเครื่องมือวัดภาวะผู้นำที่เป็นแบบอย่างในบริบทของการศึกษาไทย เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัยนี้มีค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นสูง (0.979) แสดงให้เห็นถึงความเป็นไปได้ในการนำไปพัฒนาเป็นเครื่องมือประเมินตนเองของผู้บริหารโรงเรียนไทย หรือใช้ประกอบการประเมินสมรรถนะในระบบราชการ

สมการพยากรณ์ความเป็นองค์กรสมรรถนะสูงจากภาวะผู้นำที่เป็นแบบอย่าง การได้มาซึ่งสมการพยากรณ์เชิงปริมาณถือเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อการวางแผนพัฒนาองค์กร โดยเฉพาะในด้านการอบรมพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อมุ่งสู่ความเป็นองค์กรสมรรถนะสูง

สรุป

1. ผลการศึกษาพบว่า ระดับภาวะผู้นำที่เป็นแบบอย่างของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับมากเช่นกัน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านปล่อยให้ผู้อื่นปฏิบัติ รองลงมาคือ ด้านการท้าทายกระบวนการ และด้านสร้างแรงบันดาลใจให้มีวิสัยทัศน์ร่วมกัน ตามลำดับ

2. ระดับการเป็นองค์กรสมรรถนะสูงของโรงเรียนในสังกัดฯ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านการมุ่งเน้นทรัพยากรบุคคล รองลงมาคือ ด้านการจัดการกระบวนการ และด้านการมุ่งเน้นผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

3. จากการวิเคราะห์ความสัมพันธ์และอิทธิพลของตัวแปร พบว่า องค์ประกอบของภาวะผู้นำที่เป็นแบบอย่างทั้ง 5 ด้าน สามารถร่วมกันพยากรณ์การเป็นองค์กรสมรรถนะสูงของโรงเรียนได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณเท่ากับ 0.529 (R = 0.529) สามารถอธิบายความแปรปรวนของการเป็นองค์กรสมรรถนะสูงได้ร้อยละ 27.9 (R^2 = .279) ซึ่งอยู่ในระดับปานกลาง ตัวแปรที่มีอิทธิพลส่งผลต่อการเป็นองค์กรสมรรถนะสูง เรียงลำดับตามความสำคัญ (พิจารณาจากค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐาน) ได้แก่ ด้านการท้าทายกระบวนการ ($\boldsymbol{X}_1$) มากที่สุด รองลงมาคือ ด้านบำรุงขวัญและกำลังใจ ($\boldsymbol{X}_5$), ด้านปล่อยให้ผู้อื่นปฏิบัติ ($\boldsymbol{X}_3$), ด้านสร้างแรงบันดาลใจให้มีวิสัยทัศน์ร่วมกัน ($\boldsymbol{X}_2$) และด้านการจำลองวิธีการ ($\boldsymbol{X}_4$) ตามลำดับ

4. ผู้วิจัยได้พัฒนาสมการพยากรณ์การเป็นองค์กรสมรรถนะสูง (Y) จากตัวแปรภาวะผู้นำที่เป็นแบบอย่าง ดังนี้:

สมการพยากรณ์ในรูปแบบคะแนนดิบ:

$$\hat{Y} = 2.392 + 0.128(\boldsymbol{X}_1) + 0.086(\boldsymbol{X}_5) + 0.075(\boldsymbol{X}_3) + 0.072(\boldsymbol{X}_2) + 0.060(\boldsymbol{X}_4)$$

สมการพยากรณ์ในรูปแบบคะแนนมาตรฐาน:

$$\hat{Z} = 0.291(\boldsymbol{X}_1) + 0.239(\boldsymbol{X}_5) + 0.182(\boldsymbol{X}_3) + 0.147(\boldsymbol{X}_2) + 0.137(\boldsymbol{X}_4)$$

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเพื่อนำไปปฏิบัติ

1. ด้านการนำองค์กร พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ องค์กรกระจายอำนาจให้กับฝ่ายหรือบุคลากรต่าง ๆ รวมไปถึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการตัดสินใจในการดำเนินงาน ดังนั้น ผู้บริหารควรจะมีการกระจายอำนาจให้กับฝ่ายหรือบุคลากรต่าง ๆ รวมไปถึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการตัดสินใจในการดำเนินงานให้มากยิ่งขึ้น

2. ด้านการวางแผนกลยุทธ์ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ องค์กรคาดการณ์ผลการดำเนินงานในอนาคต เพื่อให้สอดคล้องหรือรองรับการเปลี่ยนแปลงที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต ดังนั้น ผู้บริหารควรมีคาดการณ์และการวางแผนเพื่อรับมือกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในอนาคตในด้านต่าง ๆ อย่างรอบครอบและสมบูรณ์

3. ด้านการมุ่งเน้นผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ องค์กรรับฟังความต้องการ ความคาดหวัง ของผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ดังนั้น ผู้บริหารควรมีการเปิดรับฟังความต้องการ ความคาดหวัง ของผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอย่างเป็นรูปธรรมและความชัดเจนให้มากยิ่งขึ้น

4. ด้านการวัด วิเคราะห์ และการจัดการความรู้ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ องค์กรนำผลการปรับปรุงมาใช้ในการจัดการสารสนเทศ จัดการความรู้ และสร้างนวัตกรรม ดังนั้น ผู้บริหารควรมีการนำผลการดำเนินงานมาปรับปรุง และใช้ในการจัดการสารสนเทศ จัดการความรู้ และสร้างนวัตกรรมให้มากยิ่งขึ้น

5. ด้านการมุ่งเน้นทรัพยากรบุคคล พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ องค์กรจัดระบบการบริหารงานที่ชัดเจน ดังนั้น ผู้บริหารควรมีการจัดระบบการบริหารงานองค์กร มีการแบ่งหน้าที่ แบ่งฝ่าย ให้มีรูปแบบที่ชัดเจนให้มากยิ่งขึ้น

6. ด้านการจัดการกระบวนการ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ องค์กรมีวิธีการกำหนดและจัดการกระบวนการ เพื่อบรรลุเป้าประสงค์ และเพื่อผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ดังนั้น ผู้บริหารควรมีวิธีการกำหนด การจัดการกระบวนการ เพื่อบรรลุเป้าประสงค์ และเพื่อผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

7. ด้านผลลัพธ์การดำเนินการ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ องค์กรสรุปผลด้านการพัฒนาองค์กรจากตัวชี้วัดที่กำหนดไว้ ดังนั้น ผู้บริหารควรให้มีการสรุปผลด้านการพัฒนาองค์กรจากตัวชี้วัดที่กำหนดไว้ เพื่อใช้เป็นองค์ประกอบในการบริหารจัดการและปรับปรุงองค์กรในอนาคตให้มากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. จากผลการวิจัย พบว่า ภาวะผู้นำที่เป็นแบบอย่างด้านการปล่อยให้ผู้อื่นปฏิบัติมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ดังนั้น ควรมีการศึกษารูปแบบการกระจายอำนาจของผู้บริหารโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1

2. จากผลการวิจัย การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ภาวะผู้นำที่เป็นแบบอย่างของผู้บริหารสถานศึกษากับการเป็นองค์กรสมรรถนะสูงของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลยเขต 1 พบว่า ด้านการท้าทายกระบวนการส่งผลสูงสุด ดังนั้น ควรมีการศึกษาการพัฒนาสมรรถนะการท้าทายกระบวนการของผู้บริหารโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1

เอกสารอ้างอิง

จำนงค์ แก้วนุช. (2565). การบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารกับความเป็นองค์กรสมรรถนะสูงของสถานศึกษาขนาดใหญ่ในอำเภอบ้านด่านลานหอย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 1. วารสารการบริหารนิติบุคคลและนวัตกรรมท้องถิ่น. 8(1), 55-56

ชัยวัฒน์ เพ็งกรูด. (2564). คุณลักษณะองค์กรสมรรถนะสูง ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน ของบุคลากรสายสนับสนุน มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์. วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์. 16(2), 123-133.

บัณฑิตา สิทธิพงศากุล. (2565). ภาวะผู้นำของผู้บริหารกับองค์กรสมรรถนะสูงของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

สำนักงานเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. (2562). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2562 (เล่มที่ 136). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา.

รัฐวิชญ์ อัครพิมพ์วรา และ ดวงพร พุทธวงค์. (2563). ภาวะผู้นำที่เป็นแบบอย่างของผู้บริหาร และการรับรู้บรรยากาศขององค์กรที่มีผลต่อการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของกรมการสื่อสารและเทคโนโลยีสารสนเทศทหารเรือ. วารสารวิชาการศิลปะศาสตร์ประยุกต์. 3(2), 3-13.

ศริญญา ผันอากาศ และ สมใจ ภูมิพันธุ์. (2565). ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อความเป็นองค์การขีดสมรรถนะสูงโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายโสธร เขต 2. วารสารวิชาการและวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด. 13(1), 52-63.

ณัฐวุฒิ พงศ์สิริ. (2563). HR การบริหารทรัพยากรมนุษย์ในยุคดิจิทัล. วารสารการบริหารคน. https://www.khonatwork.com/post/digital-economy-digital-hr,

Cohen, J. (1988). Statistical Power Analysis for the Behavioral Sciences (2nd ed.). Hillsdale, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.

Hair, J. F. Jr., Black, W. C., Babin, B. J. and Anderson, R. E. (2010). Multivariate Data Analysis. Upper Saddle River, New Jersey: Pearson Education, Inc.

Kouzes, J. M., & Posner, B. Z. (2017). The leadership challenge. San Francisco, CA: Jossey-Bass

องค์ประกอบองค์กรแห่งนวัตกรรมของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1

FACTOR ANALYSIS OF INNOVATIVE ORGANIZATION IN SCHOOLS UNDER LOEI PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE 1

ทศพล ทองอรุณ
Tossapon Thongarun
จักรกฤษณ์ โพดาพล
Chakgrit Podapol
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง
Mahamakut Buddhist University, Srilanchang Campus
Email: winnernews@gmail.com
โทร. 0959394854

Received: 2 July 2025; Revised: 12 July 2025; Accepted: 13 July 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาองค์ประกอบองค์กรแห่งนวัตกรรมของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 และเพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลองค์ประกอบองค์กรแห่งนวัตกรรมของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 กับข้อมูลเชิงประจักษ์ กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้บริหารสถานศึกษาและครู จำนวน 400 คน ใช้วิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ เครื่องมือที่ใช้คือแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ สถิติที่ใช้ คือ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน ผลการวิจัยพบว่า 1. ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบองค์กรแห่งนวัตกรรมของโรงเรียน พบว่าองค์ประกอบ 5 องค์ประกอบมีค่าเฉลี่ยระดับสูง และมีการแจกแจงข้อมูลปกติหรือค่อนข้างสมมาตร ได้แก่ 1) การมีวิสัยทัศน์ กลยุทธ์ และค่านิยมร่วมกันของโรงเรียน ($\overline{X}$ = 4.24 – 4.32, Skewness = -0.27 and -0.18, Kurtosis = -0.78 and -0.54) 2) ด้านการบริหารจัดการกำหนดโครงสร้างของโรงเรียนที่เหมาะสม ($\overline{X}$ = 4.15 – 4.16, Skewness = -0.11 and -0.07, Kurtosis = -0.31 and -0.21) 3) ด้านการพัฒนาบุคลากรสู่การเป็นทีมงานคุณภาพ ($\overline{X}$ = 4.20 - 4.32, Skewness = -0.45 and -0.15, Kurtosis = -0.27 and -0.20) 4) ด้านการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ ($\overline{X}$ = 4.15 – 4.29, Skewness = -1.00 and -0.74) และ 5) ด้านการจัดการความรู้และข้อมูลข่าวสาร ($\overline{X}$ = 4.16 – 4.21, Skewness = -0.18 and -0.01, Kurtosis = -0.96 and -0.90) 2. การตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดล พบว่า Chi-Square (χ^2) น้อยกว่า 0.01 ($p < 0.01$) ค่าไค-สแควร์สัมพัทธ์ (χ^2/df) เท่ากับ 1.13 (ระดับดี) RMSEA เท่ากับ 0.02 (ระดับดี) GFI เท่ากับ 0.94 (ระดับพอใช้) CFI เท่ากับ 1.00 (ระดับดี) และ AGFI เท่ากับ 0.92 (ระดับดี) แสดงว่าโมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ในระดับที่ยอมรับได้

คำสำคัญ: องค์กรแห่งนวัตกรรม, การวิเคราะห์องค์ประกอบ, การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน

Abstract

This research article was aimed at investigating the components of innovative organizations within schools under the Loei Primary Educational Service Area Office 1, and at verifying the goodness-of-fit between the developed model and empirical data. A sample of 400 school administrators and teachers was selected through stratified random sampling. The research instrument was utilized in the form of a 5-point Likert scale questionnaire. Data were analyzed using frequency, percentage, mean, standard deviation, and Confirmatory Factor Analysis (CFA). The research findings were as follows: 1. From the analysis of innovative organization components, it was found that five components were rated at a high level with normal or relatively symmetrical distribution: Shared Vision, Strategy, and Values ($\bar{X}$ = 4.24 – 4.32, Skewness = -0.27 and -0.18, Kurtosis = -0.78 and -0.54), Management of Appropriate School Structure ($\bar{X}$ = 4.15 – 4.16, Skewness = -0.11 and -0.07, Kurtosis = -0.31 and -0.21), Personnel Development towards a Quality Teamwork ($\bar{X}$ = 4.20 - 4.32, Skewness = -0.45 and -0.15, Kurtosis = -0.27 and -0.20), Effective Communication ($\bar{X}$ = 4.15 – 4.29, Skewness = -1.00 and -0.74), and Knowledge and Information Management ($\bar{X}$ = 4.16 – 4.21, Skewness = -0.18 and -0.01, Kurtosis = -0.96 and -0.90). 2. Regarding the model's goodness-of-fit verification, it was indicated that the Chi-Square (χ^2) signicicance was less than 0.01 ($p < 0.01$). The relative Chi-Square (χ^2/df) was measured at 1.13 (Good), RMSEA was 0.02 (Good), GFI was 0.94 (Fair), CFI was 1.00 (Good), and AGFI was 0.92 (Good). Consequently, the model was demonstrated to be consistent with the empirical data at an acceptable level.

Keywords: Innovative organization, Factor analysis, Confirmatory factor analysis,

บทนำ

องค์กรแห่งนวัตกรรมเป็นแนวคิดการบริหารจัดการองค์กรแนวใหม่ในการปรับเปลี่ยน คุณลักษณะขององค์กร หรือปรับเปลี่ยนพฤติกรรมองค์กร ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่เคยเปลี่ยนมาก่อนเพื่อตอบสนองต่อสิ่งเร้าของบริบทโลกาภิวัฒน์ที่มีความรู้และนวัตกรรมเป็นปัจจัยหลักในการเพิ่มคุณค่า พัฒนาผลิตภัณฑ์สินค้า และบริการที่ดีมีคุณภาพเพื่อตอบสนองความต้องการ และความพึงพอใจของลูกค้า และความสามารถเชิงการแข่งขันขององค์กรในตลาดค้าโลกเสรี (กีรติ ยศยิ่งยศ, 2552) ทั้งนี้องค์กรแห่งนวัตกรรมเป็นองค์กรที่มีการสนับสนุนบุคลากรในทุกระดับให้ใช้พลังความคิดในการสร้างสรรค์ คิดค้น และสร้างนวัตกรรมในองค์กร ซึ่งไม่จำกัดเพียงนวัตกรรมของการผลิตและบริการเท่านั้น จึงทำให้มีการนำแนวคิดการพัฒนาองค์กรแห่งนวัตกรรมมาใช้ในระบบการศึกษา องค์กรแบบดั้งเดิมต้องเปลี่ยนลักษณะองค์กรไปสู่การเป็นองค์กรแห่งนวัตกรรม

2515 องค์ประกอบองค์กรแห่งนวัตกรรมของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1

การศึกษาที่ต้องมีการพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาการบริหารงานใหม่ ๆ รวมไปถึงการสร้างนิสัยนวัตกรรมให้เกิดขึ้นกับคนในองค์กร ได้แก่ ครู บุคลากรทางการศึกษาในสถานศึกษาที่จะต้องมีความคิดริเริ่มสรรค์สร้างรูปแบบการทำงานสร้างสื่อการสอน และวิธีจัดการเรียนการสอนใหม่ ๆ อยู่เสมอเพื่อพัฒนาสถาบันการศึกษา (กุศล ทองวัง, 2553) นวัตกรรมทางการศึกษาขั้นพื้นฐานในภาครัฐ คือ ผู้ที่ริเริ่ม ประดิษฐ์ คิดค้น สร้างสรรค์และสนับสนุนให้เกิดเทคนิควิธีการ รูปแบบ เครื่องมือ กระบวนการ หรือผลงาน ที่เป็นนวัตกรรมสำหรับใช้ในการปฏิบัติงานของตนเอง องค์กร และส่งมอบไปยังระบบการจัดการศึกษา ซึ่งมีประโยชน์มีคุณค่า และเหมาะสมต่อการพัฒนาและแก้ปัญหาทางการศึกษาขั้นพื้นฐานในภาครัฐ ดังนั้นบุคลากรทางการศึกษาที่มีศักยภาพหรือเป็นนวัตกรรมทางการศึกษา จะนำไปสู่การพัฒนาการศึกษาที่มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น (วสันต์ สุทธาวาศ และ พิทักษ์ ศิริวงศ์, 2558)

ด้วยภาวะจำยอมจึงทำให้ปัจจุบันองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้มีแผนและนโยบายต่าง ๆ ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้คุณภาพของผู้เรียน มีความทัดเทียมและสามารถแข่งขันกับโรงเรียนในสังกัดอื่น ๆ ได้ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อุตรดิตถ์จึงได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านการศึกษาให้มีการจัดสภาพแวดล้อม แหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และนวัตกรรมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ตลอดจนมีการแข่งขันโครงการส่งเสริม ความสามารถของนักเรียนและพนักงานครู เพื่อเพิ่มศักยภาพให้กับนักเรียนและพนักงานครูให้มีการพัฒนาศักยภาพมากยิ่งขึ้น มีการดำเนินงานของสถานศึกษาให้สามารถจัดการศึกษาอย่างมีคุณภาพในรูปแบบเกณฑ์รางวัล คุณภาพต่าง ๆ โดยบูรณาการองค์ประกอบทางการศึกษาด้วยรูปแบบนวัตกรรมการศึกษาใหม่ ๆ เพื่อพัฒนาการบริหารจัดการศึกษาอย่างมีคุณภาพ ดังนั้นนวัตกรรมในสถานศึกษาจึงมีความสำคัญ มากซึ่งในปัจจุบันผู้บริหารสถานศึกษาพยายามที่จะปรับองค์กรของตนให้เป็นสถานศึกษา แห่งนวัตกรรม โดยใช้กลยุทธ์ต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อการเป็นสถานศึกษาแห่งนวัตกรรม แต่อย่างไรก็ตาม การสร้างสถานศึกษาให้เป็นองค์กรแห่งนวัตกรรมการศึกษาได้นั้น สถานศึกษาจะต้องมีผู้บริหารซึ่งเป็นหางเสือกำหนดทิศทางขององค์กร เป็นผู้ที่มีภาวะผู้นำในลักษณะต่าง ๆ เช่น ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม ที่มีวิสัยทัศน์ พร้อมเผชิญความเสี่ยง รับฟังความคิดเห็นของผู้ปฏิบัติงานและสามารถสร้างบรรยากาศ นวัตกรรมโดยให้การสนับสนุนในด้านต่าง ๆ อย่างพอเพียง มีโครงสร้างองค์กรที่ยืดหยุ่น สามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันได้อย่างอิสระ ที่สำคัญจะต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาครู และบุคลากรทางการศึกษาอื่น ๆ ให้เป็นผู้มีความรู้ความสามารถในการสร้างนวัตกรรม มีการสร้าง แรงจูงใจให้มีความมุ่งมั่นปรารถนาในการสร้างนวัตกรรม จนสามารถสร้างนวัตกรรมการศึกษาได้สำเร็จ

โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเลย เขต 1 จำเป็นต้องมีการปรับปรุงกระบวนการทางด้านความคิดเพื่อก่อให้เกิดสิ่งใหม่ที่แตกต่างและเกิดประโยชน์กับโรงเรียน ผู้บริหารจะต้องมีภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม มีความสามารถในการสื่อสารเพื่อถ่ายทอดวิสัยทัศน์ด้านนวัตกรรมแก่บุคลากร เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้และเป็นต้นแบบให้กับบุคลากรในด้านนวัตกรรม สถานศึกษาต้องมีวัฒนธรรมสถานศึกษาแห่งนวัตกรรมที่มุ่งสร้างค่านิยมใหม่ ๆ ของสถานศึกษาที่เอื้อต่อการเพิ่มขีดความสามารถ ส่งเสริมให้บุคลากรมีความกล้าคิดกล้าลงมือปฏิบัติ มีการสนับสนุนความรู้เพื่อสร้างนวัตกรรม เพื่อสร้างพื้นฐานการเป็นสถานศึกษาแห่งนวัตกรรมให้กับบุคลากรจากการจัดการความรู้ ส่งเสริม สนับสนุนบุคลากรให้มีความรู้ ความสามารถสู่การเป็นนวัตกรที่ดี และสถานศึกษาจะต้องมีการจัดบรรยากาศสร้างสรรค์ และสร้างแรงเสริมในการทำงาน ที่เอื้อต่อการทำงานมีการเสริมสร้างกำลังใจให้รางวัลตอบแทนความสำเร็จในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อเป็นแรงกระตุ้น

ความสนใจในการคิดสร้างสรรค์นวัตกรรมของผู้ปฏิบัติงานที่ส่งผลต่อการเป็นสถานศึกษาแห่งนวัตกรรม เพื่อนำมาสู่การพัฒนาเป็นสถานศึกษาแห่งนวัตกรรมสำหรับการศึกษาในยุค Thailand 4.0 โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 จำเป็นที่จะต้องมีการจัดการศึกษาที่มุ่งส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้เพื่อสร้างนวัตกรรม เพื่อพัฒนาให้เป็นสถานศึกษาแห่งนวัตกรรมต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1) เพื่อศึกษาองค์ประกอบองค์กรแห่งนวัตกรรมของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1

2) เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลองค์ประกอบองค์กรแห่งนวัตกรรมของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey research) มุ่งศึกษาองค์ประกอบองค์กรแห่งนวัตกรรมของโรงเรียน

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหาร ครูและบุคลากรทางการศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 จำนวน 139 โรงเรียน (ข้อมูลแผนอัตรากำลังข้าราชการสพป. เลย เขต 1 ณ วันที่ 5 ตุลาคม 2567) แบ่งเป็น ผู้บริหาร จำนวน 114 คน ครู จำนวน 1,146 คน รวมทั้งสิ้น 1,260 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 400 คน ด้วยวิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิตามสัดส่วน โดยใช้อำเภอและตำแหน่งเป็นชั้นในการแบ่ง เพื่อให้สอดคล้องโมเดล ลิสเรล ซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างที่มีความเหมาะสม (นงลักษณ์ วิรัชชัย, 2542)

3. การสร้างเครื่องมือ

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล มีขั้นตอน ดังนี้

3.1 การศึกษาแนวคิดและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบองค์กรแห่งนวัตกรรมของโรงเรียน

3.2 นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษามาประมวล กำหนดขอบเขตเนื้อหาเพื่อดำเนินการสร้างเครื่องมือให้ครอบคลุมเนื้อหา และกรอบแนวคิดของการวิจัย

3.3 วิเคราะห์ข้อคำถาม เพื่อสร้างแบบตรวจสอบรายการ (Check list) และแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale)

3.4 นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นมาไปขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ตรวจสอบความถูกต้องและเหมาะสมของเนื้อหา เพื่อปรับปรุงและแก้ไขให้ถูกต้องสมบูรณ์ และนำไปตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือต่อไป

4. ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

4.1. นำเครื่องมือที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นมาขอคำแนะนำ และตรวจสอบความเที่ยงตรงของข้อคำถามจากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างข้อคำถาม กับวัตถุประสงค์การวิจัย และนิยามศัพท์เฉพาะตามหลักเกณฑ์การประเมิน ประกอบไปด้วยเกณฑ์ ดังนี้

+1 หมายถึง แน่ใจว่าข้อคำถามนั้นวัดได้ตามวัตถุประสงค์และนิยามศัพท์เฉพาะการวิจัย

0 หมายถึง ไม่แน่ใจว่าข้อคำถามนั้นวัดได้ตามวัตถุประสงค์และนิยามศัพท์เฉพาะการวิจัย

-1 หมายถึง แน่ใจว่าข้อคำถามนั้นวัดไม่ได้ตามวัตถุประสงค์และนิยามศัพท์เฉพาะการวิจัย

4.2 นำแบบสอบถามที่ผ่านการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญ มาวิเคราะห์หาค่าดัชนี (Index of Item - Objective Congruence: IOC) ของความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยใช้สูตร (สมนึก ภัททิยธนี, 2553) $\mathbf{IOC} = \frac{\sum \mathbf{R}}{\mathbf{N}}$ เมื่อ IOC แทน ความสอดคล้องความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์และนิยามศัพท์เฉพาะการวิจัย $\mathbf{\Sigma R}$ แทน ผลรวมของคะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์และนิยามศัพท์เฉพาะการวิจัย N แทน จำนวนผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด

ผลการประเมิน ค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence: IOC) โดยเลือกข้อคำถามที่มีค่าดัชนีตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไป จากข้อคำถามทั้งหมด 90 ข้อ ได้ค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์และนิยามศัพท์เฉพาะการวิจัยอยู่ระหว่าง 0.60–1.00 ซึ่งใช้ได้ทั้งหมด และหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับ (Reliability) เป็นลำดับต่อไป

4.3 นำแบบสอบถามที่ผ่านการวิเคราะห์ ดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามจากผู้เชี่ยวชาญของแบบสอบถาม เพื่อไปทดลองใช้ (Try-out) กับกลุ่มผู้บริหาร ครูผู้สอนที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จากของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลยเขต 1 จำนวน 30 คน และนำแบบสอบถามมาหาคุณภาพของเครื่องมือ คือ 1) การหาค่าอำนาจจำแนก และ2) การหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามใช้สูตรการหาค่าสัมประสิทธิแอลฟ่า (α-Coefficient) ตามวิธีของครอนบาค (Cronbach) (บุญชม ศรีสะอาด, 2553) ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามเท่ากับ .789 นำแบบสอบถามที่ผ่านการทดสอบความเชื่อมั่นแล้วมาจัดพิมพ์เป็นแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ และนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง

4.4 นำแบบสอบถามที่ผ่านการทดสอบความเชื่อมั่นแล้วมาจัดพิมพ์เป็นแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ และนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง

5.การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังต่อไปนี้

5.1 ผู้วิจัยขอความอนุเคราะห์หนังสือจากสำนักงานบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง นำเรียนผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 เพื่อขอความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้บริหาร และครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 เพื่อขอความอนุเคราะห์ แจกแบบสอบถามและเก็บรวบรวมข้อมูล ในพื้นที่หน่วยงานตามวัน เวลาที่กำหนดไว้ จนครบตามจำนวนกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 400 คน คิดเป็นร้อยละ 100

5.2 ผู้วิจัยนำแบบสอบถามพร้อมหนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูลไปยังโรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างและประสานขอความร่วมมือจากผู้บริหารและครูผู้สอนในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 และให้กลุ่มตัวอย่างตอบแบบสอบถาม

5.3 นำแบบสอบถามที่เก็บรวบรวมข้อมูลแล้ว มาตรวจสอบความสมบูรณ์ของการตอบแล้วตรวจให้คะแนนตามเกณฑ์ที่ได้กำหนดไว้มาวิเคราะห์หาค่าทางสถิติต่อไป

5.4 ตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามที ได้รับคืนมาเพื่อนำไปวิเคราะห์ข้อมูล

6. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

6.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List) ซึ่งเป็นผู้บริหารสถานศึกษาและครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 จำนวน 400 คน วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพ ได้แก่ เพศ ตำแหน่งหน้าที่ ระดับ การศึกษา และประสบการณ์ในการทำงาน สถานที่ตั้งของโรงเรียน โดยการหาค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

6.2 วิเคราะห์องค์ประกอบของการวิเคราะห์องค์ประกอบองค์กรแห่งนวัตกรรมของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลยเขต 1 ในภาพรวม รายด้านและรายข้อ วิเคราะห์โดยใช้ค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) โดยนำค่าเฉลี่ยไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์ในการแปลความหมายเป็นช่วงคะแนนดังนี้

4.51-5.00 หมายถึง องค์ประกอบองค์กรแห่งนวัตกรรมของโรงเรียน อยู่ในระดับมากที่สุด
3.51-4.50 หมายถึง องค์ประกอบองค์กรแห่งนวัตกรรมของโรงเรียน อยู่ในระดับมาก
2.51-3.50 หมายถึง องค์ประกอบองค์กรแห่งนวัตกรรมของโรงเรียน อยู่ในระดับปานกลาง
1.51-2.50 หมายถึง องค์ประกอบองค์กรแห่งนวัตกรรมของโรงเรียน อยู่ในระดับน้อย
1.00-1.50 หมายถึง องค์ประกอบองค์กรแห่งนวัตกรรมของโรงเรียน อยู่ในระดับน้อยที่สุด

6.3 การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis: CFA) มีขั้นตอนดังนี้

1. การกำหนดโมเดลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน โดยอาศัยข้อมูล จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งประกอบด้วย 5 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ 1. ด้านการมีวิสัยทัศน์ กลยุทธ์และค่านิยมร่วมกันของโรงเรียน 2. ด้านการบริหารจัดการกำหนด โครงสร้างของโรงเรียนที่เหมาะสม 3. ด้านการพัฒนาบุคลากรสู่การเป็นทีมงานคุณภาพ 4. ด้านการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ และ 5. ด้านการจัดการความรู้และข้อมูลข่าวสาร

2. การตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดย พิจารณาจากค่าสถิติวัดความสอดคล้อง (Goodness of Fit Statistics) ดังนี้

2.1 ค่าไค-สแควร์สัมพัทธ์ (χ^2/df) เป็นค่าสถิติที่ใช้ตรวจสอบความกลมกลืนของโมเดลโดยรวม โดยค่าที่น้อยกว่า 3.00 แสดงว่าโมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ (นงลักษณ์ วิรัชชัย, 2542)

2.2 ดัชนีวัดระดับความกลมกลืนเปรียบเทียบ (Comparative Fit Index: CFI) เป็นดัชนีที่เปรียบเทียบโมเดลตามสมมติฐานกับโมเดลฐานที่ตัวแปรไม่มีความสัมพันธ์กัน ค่า CFI ที่มากกว่า 0.90 แสดงว่าโมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ (กัลยา วานิชย์บัญชา, 2552)

2.3 ดัชนีวัดระดับความกลมกลืน (Goodness of Fit Index: GFI) เป็นดัชนีที่วัดระดับความกลมกลืนโดยรวมของโมเดล โดยเปรียบเทียบขนาดของผลต่าง ระหว่างฟังก์ชันความกลมกลืนจากโมเดลก่อนและหลังปรับโมเดล ค่า GFI ที่ มากกว่า 0.90 แสดงว่าโมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ (นงลักษณ์ วิรัชชัย, 2542)

2.4 ดัชนีวัดระดับความกลมกลืนที่ปรับแก้แล้ว (Adjusted Goodness of Fit Index: AGFI) เป็นดัชนีที่ปรับแก้จาก GFI โดยคำนึงถึงขนาดขององศาอิสระ รวมถึงจำนวนตัวแปรและขนาดของกลุ่มตัวอย่าง AGFI ที่มากกว่า 0.90 แสดงว่าโมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ (นงลักษณ์ วิรัชชัย, 2542)

2.5 ค่ารากของค่าเฉลี่ยกำลังสองของความคลาดเคลื่อนโดยประมาณ (Root Mean Square Error of Approximation: RMSEA) เป็นดัชนีที่บ่งบอกถึงความไม่ สอดคล้องของโมเดลกับเมทริกซ์ความแปรปรวนร่วมของประชากร ค่า RMSEA ที่น้อยกว่า 0.08 แสดงว่าโมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ (ชุติกาญจน์ กลิ่นพับ, 2566)

2.6 ค่ารากของค่าเฉลี่ยกำลังสองของเศษเหลือมาตรฐาน (Standardized Root Mean Square Residual: SRMR) เป็นดัชนีที่วัดค่าเฉลี่ยของเศษเหลือจากการ เปรียบเทียบค่าความแปรปรวนและความแปรปรวนร่วมที ได้จากกลุ่มตัวอย่าง กับค่าที่ประมาณจากโมเดล ค่า SRMR ที่น้อยกว่า 0.08 แสดงว่าโมเดลมีความ สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ (ชุติกาญจน์ กลิ่นพับ, 2566)

3. การตรวจสอบความตรงเชิงโครงสร้าง (Construct Validity) ของโมเดลการวัด ประกอบด้วย

3.1 ความตรงเชิงเหมือน (Convergent Validity) พิจารณาจาก 1) ค่าน้ำหนักองค์ประกอบ (Factor Loading) ของตัวบ่งชี้ทุกตัวมีค่ามากกว่า 0.50 และมีนัยสำคัญทางสถิติ 2) ค่าความเชื่อมั่นเชิงโครงสร้าง (Construct Reliability: CR) มีค่ามากกว่า 0.70 และ 3) ค่าเฉลี่ยความแปรปรวนที่สกัดได้ (Average Variance Extracted: AVE) มีค่ามากกว่า 0.50

3.2 ความตรงเชิงจำแนก (Discriminant Validity) พิจารณาจากค่ารากที่สองของ AVE มีค่ามากกว่าค่าสหสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบนั้นกับองค์ประกอบอื่น ๆ

4. การปรับโมเดล (Model Modification) ในกรณีที่โมเดลไม่สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยพิจารณาจากค่าดัชนีการปรับแก้ (Modification Indices) และความเป็นไปได้ในเชิงทฤษฎี

6.4 การวิเคราะห์ค่าน้ำหนักองค์ประกอบและความเชื่อมั่นของตัวบ่งชี้ เมื่อโมเดล มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์แล้ว ผู้วิจัยจะวิเคราะห์ค่าน้ำหนักองค์ประกอบ มาตรฐาน (Standardized Factor Loading) ของตัวบ่งชี้ในแต่ละองค์ประกอบ ซึ่ง แสดงถึงความสำคัญของตัวบ่งชี้ที่มีต่อองค์ประกอบนั้นๆ โดยตัวบ่งชี้ที่มีค่าน้ำหนัก องค์ประกอบสูง แสดงว่ามีความสำคัญต่อองค์ประกอบมาก ทั้งนี้ ค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานควรมีค่ามากกว่า 0.50 และมีนัยสำคัญทางสถิติ (คมกฤษ พรมหาฉิน, 2560) นอกจากนี้ผู้วิจัยจะคำนวณค่าความเชื่อมั่นของตัวบ่งชี้ (Indicator Reliability) ซึ่ง พิจารณาจากค่ากำลังสองของน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน โดยควรมีค่ามากกว่า 0.25 (ชุติกาญจน์ กลิ่นพับ, 2566) รวมถึงคำนวณค่าความเชื่อมั่นเชิงโครงสร้าง (Construct Reliability: CR) ซึ่งควรมีค่ามากกว่า 0.70 และค่าเฉลี่ยความ แปรปรวนที่สกัดได้ (Average Variance Extracted: AVE) ซึ่งควรมีค่ามากกว่า 0.50 (กัลยา วานิชย์บัญชา, 2551) ของแต่ละองค์ประกอบเพื่อยืนยันความน่าเชื่อถือของโมเดลการวัด

6.5 การนำเสนอผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน ผู้วิจัยจะนำเสนอผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันในรูปแบบตารางและแผนภาพประกอบคำอธิบาย โดยแบ่งการนำเสนอเป็นส่วนๆ ดังนี้

1. การนำเสนอผลการตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลกับข้อมูลเชิง ประจักษ์ โดยแสดงค่าสถิติวัดความสอดคล้องต่างๆ ได้แก่ χ^2/df, CFI, GFI, AGFI, RMSEA และ SRMR

2. การนำเสนอแผนภาพโมเดลองค์ประกอบเชิงยืนยันที่แสดงค่าน้ำหนัก องค์ประกอบมาตรฐานของตัวบ่งชี้ในแต่ละองค์ประกอบ

3. การนำเสนอผลการวิเคราะห์ค่าน้ำหนักองค์ประกอบ ค่าความเชื่อมั่น ของตัวบ่งชี้ค่าความเชื่อมั่นเชิงโครงสร้าง และค่าเฉลี่ยความแปรปรวนที่สกัดได้ของแต่ละองค์ประกอบ

4. การนำเสนอผลการวิเคราะห์ความตรงเชิงจำแนกระหว่างองค์ประกอบ

5. การสรุปโมเดลองค์ประกอบภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาที่ ได้จากการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน พร้อมทั้งอธิบายความหมายของแต่ละองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ที่อยู่ในองค์ประกอบนั้น

6.6 การกำหนดโมเดลสมมติฐานในการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน ผู้วิจัยได้กำหนดโมเดลสมมติฐานในการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันองค์กรแห่งนวัตกรรมของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 จากการสังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งประกอบด้วย 5 องค์ประกอบหลัก และ 29 ตัวบ่งชี้ ดังนี้

1. ด้านการมีวิสัยทัศน์ กลยุทธ์ และค่านิยมร่วมกันของโรงเรียน มี 8 ตัวบ่งชี้ ได้แก่ 1) มีกลยุทธ์ชัดเจน 2) มีการกำหนดวัตถุประสงค์ 3) การสร้างนวัตกรรม 4) การสร้างความคิดใหม่ ๆ ที่เกิดประโยชน์ 5) การกำหนดวิสัยทัศน์ 6) การส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ 7) การถ่ายทอดเป้าหมายของโรงเรียน และ 8) การพัฒนาวิสัยทัศน์

2. ด้านการบริหารจัดการกำหนด โครงสร้างของโรงเรียนที่เหมาะสมมี 4 ตัวบ่งชี้ ได้แก่ 1) จัดตั้งหน่วยงานที่เป็นศูนย์กลางการวิจัยและคิดค้นนวัตกรรมใหม่ 2) สร้างสรรค์นวัตกรรม 3) มีความยืดหยุ่น และ 4) มีโครงสร้างแบบการกระจายอำนาจ

3. ด้านการพัฒนาบุคลากรสู่การเป็นทีมงานคุณภาพมี 5 ตัวบ่งชี้ ได้แก่ 1) พัฒนาและสร้างสรรค์นวัตกรรม 2) จัดสรรทรัพยากร 3) พัฒนาบุคลากรสู่การเป็นทีมงานคุณภาพ 4) พัฒนาศักยภาพของบุคลากร และ 5) ฝึกอบรมเพื่อพัฒนาศักยภาพ

4. ด้านการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพมี 5 ตัวบ่งชี้ ได้แก่ 1) สร้างช่องทางติดต่อสื่อสารตลอดทั่วทั้งโรงเรียน 2) การร่วมมือและสนับสนุนซึ่งกันและกัน 3) ใช้วิธีการสื่อสารแบบเป็นทางการ และไม่เป็นทางการ 4) ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการสร้างช่องทางการสื่อสาร และ 5) สร้างความรวดเร็ว กระชับ และลดความผิดพลาดการสื่อสาร

5. ด้านการจัดการความรู้และข้อมูลข่าวสาร มี 7 ตัวบ่งชี้ ได้แก่ 1) ให้ความสำคัญกับการจัดการความรู้ 2) แบ่งปันข้อมูลข่าวสาร 3) การจัดการความรู้และข้อมูล 4) การระบุความรู้ 5) ทุกคนสามารถเข้าถึงความรู้และข้อมูลข่าวสาร 6) เกิดการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนและแบ่งปันความรู้ และ 7) แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันโดยใช้ช่องทางต่าง ๆ

ผลการวิจัย

1. องค์ประกอบองค์กรแห่งนวัตกรรมของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1

1.1 ผลการศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้ข้อสรุปว่า องค์ประกอบองค์กรแห่งนวัตกรรมของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 มีทั้งหมด 5 องค์ประกอบ 29 ตัวแปรสังเกตได้ ดังนี้ 1) ด้านการมีวิสัยทัศน์ กลยุทธ์ และค่านิยมร่วมกันของโรงเรียน ประกอบด้วยตัวแปรสังเกตได้ 8 ตัวแปร 2) ด้านการบริหารจัดการกำหนดโครงสร้างของโรงเรียนที่เหมาะสม ประกอบด้วยตัวแปร สังเกตได้ 4 ตัวแปร 3) ด้านการพัฒนาบุคลากรสู่การเป็นทีมงานคุณภาพ ประกอบด้วยตัวแปรสังเกตได้ 5 ตัวแปร 4) ด้านการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ ประกอบด้วยตัวแปรสังเกตได้ 5 ตัวแปร 5) ด้านการจัดการความรู้และข้อมูลข่าวสาร ประกอบด้วยตัวแปรสังเกตได้ 7 ตัวแปร

1.2. ความเหมาะสมขององค์ประกอบองค์กรแห่งนวัตกรรมของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 โดยการทำสอบความเป็นเอกมิติ (Unidimensional test) ของตัวแปรทั้งหมดว่ากำลังวัดในสิ่งเดียวกัน ด้วยวิธีการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (EFA) โดยเริ่มพิจารณาความเหมาะสมของเมทริกซ์สหสัมพันธ์ในภาพรวมของตัวแปรทั้งหมด (KMO) ซึ่งพบว่า KMO มีค่ามากกว่า 0.5 (องค์ประกอบที่ 1 = 0.89 องค์ประกอบที่ 2 = 0.74 องค์ประกอบที่ 3 = 0.70 องค์ประกอบที่ 4 = 0.62 และองค์ประกอบที่ 5 = 0.87) แสดงว่าข้อมูลจากตัวแปร มีความเหมาะสมที่จะทำการวิเคราะห์องค์ประกอบ และผลทดสอบ Bartlett's test of sphericity (BTS) ของทุกองค์ประกอบมีนัยสำคัญทางสถิติ แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่เพียงพอต่อการวิเคราะห์องค์ประกอบ

เมื่อพิจารณาค่าไอเกน พบว่าตัวแปรส่วนใหญ่มีค่ามากกว่า 1 และค่าไอเกนมากที่สุดคือ (องค์ประกอบที่ 1 = 78.17 องค์ประกอบที่ 2 = 74.04 องค์ประกอบที่ 3 = 65.49 องค์ประกอบที่ 4 = 59.13 องค์ประกอบที่ 5 = 72.47) ค่าน้ำหนักองค์ประกอบ (Loading) ในการวิเคราะห์ EFA ของทุกตัวแปรมีค่าอยู่ระหว่าง 0.30 – 1.00 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ 0.30 ในทุกตัวแปร โดยความแปรปรวนที่อธิบายได้ (S^2) มีค่าอยู่ระหว่างร้อยละ 42.66 – 74.86

การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (CFA) พบว่า น้ำหนักองค์ประกอบ (λ) ของทุกตัวแปรมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยตัวแปรที่มีน้ำหนักองค์ประกอบสูงที่สุดในแต่ละองค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงที่สุดในข้อที่ 1 การมีกลยุทธ์ชัดเจน (λ = 0.89, R^2 = 0.79) องค์ประกอบที่ 2 มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงที่สุดในข้อที่ 1 การจัดตั้งหน่วยงานที่เป็นศูนย์กลางการวิจัยและคิดค้นนวัตกรรมใหม่ และข้อที่ 4 การมีโครงสร้างแบบการกระจาย (λ = 0.78, R^2 = 0.61) องค์ประกอบที่ 3 มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงที่สุด 3 ข้อที่ 1 การพัฒนาและสร้างสรรค์นวัตกรรม (λ = 0.96, R^2 =0.93) องค์ประกอบที่ 4 มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงที่สุดในข้อที่ 3 การใช้วิธีการสื่อสารแบบเป็นทางการ และไม่เป็นทางการ (λ = 0.96, R^2 = 0.91) และองค์ประกอบที่ 5 มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงที่สุดในข้อที่ 1 การให้ความสำคัญกับการจัดการความรู้ (λ = 0.95, R^2 = 0.89)

ค่าความเที่ยงตรงเชิงเหมือน (ρ_v) ของทั้ง 5 องค์ประกอบอยู่ระหว่าง 0.51-0.76 และค่าความเชื่อมั่นเชิงโครงสร้าง (ρ_c) อยู่ระหว่าง 0.81-0.96 แสดงให้เห็นว่าองค์ประกอบทั้ง 5 มีความเหมาะสมในการวัดองค์กรแห่งนวัตกรรมของโรงเรียน โดยมีความเป็นเอกมิติและความเชื่อมั่นเชิงโครงสร้างในระดับที่ยอมรับได้

2. ความสอดคล้องของโมเดลองค์ประกอบองค์กรแห่งนวัตกรรมของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1

2.1 ค่าสถิติของ Bartlett เพื่อพิจารณาความสัมพันธ์ขององค์ประกอบ จากผลการวิเคราะห์ค่าสถิติของ Bartlett พบว่า เมทริกซ์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรแตกต่างจากเมทริกซ์เอกลักษณ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยค่า Bartlett test of sphericity มีค่าเท่ากับ 1211.51 2552.68 2733.72 3216.12 และ 3870.41 ตามลำดับ ซึ่งมีค่าความน่าจะเป็น น้อยกว่า 0.01 ($p < 0.01$) ค่าการทดสอบความเพียงพอของตัวอย่างไกซอร์-ไมเยอร์-ออลคิน หรือ ค่า KMO (Kaiser-Mayer-Olkin (KMO) Test for Sampling Adequacy) เพื่อวัดความเพียงพอของตัวอย่างจากผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากโมเดลการวัด 5 องค์ประกอบหลัก คือ 1) ด้านการมีวิสัยทัศน์กลยุทธ์ และค่านิยมร่วมกันของสถานศึกษา 2) ด้านการบริหารจัดการกำหนดโครงสร้างของสถานศึกษาที่เหมาะสม 3) ด้านการพัฒนาบุคลากรสู่การเป็นทีมงานคุณภาพ 4) ด้านการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ และ5) ด้านการจัดการความรู้และข้อมูลข่าวสาร มีค่าอยู่ระหว่าง 0.62-0.89 โดยทุกค่ามีค่ามากกว่า 0.50 แสดงว่าจำนวนตัวอย่างที่ใช้มีความเพียงพอต่อการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน

2.2 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับสอง ของโมเดลองค์กรแห่งนวัตกรรมของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 พบว่า โมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ในระดับที่ยอมรับได้ เมื่อพิจารณาจากดัชนีความกลมกลืนต่าง ๆ ประกอบกัน ซึ่งมีค่า p-value = 0.05 เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดอยู่ในระดับพอใช้ และค่าไค-สแควร์สัมพัทธ์ (χ^2/df) มีค่าเท่ากับ 1.13 ซึ่งต่ำกว่า 3 อยู่ในเกณฑ์ระดับดี เมื่อพิจารณาค่าดัชนีอื่น ๆ พบว่า ค่าRMSEA เท่ากับ 0.02 ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ระดับดี ค่าดัชนีGFI เท่ากับ 0.94 อยู่ในเกณฑ์ระดับพอใช้ ค่าดัชนีCFI เท่ากับ 1.00 อยู่ในเกณฑ์ระดับดี และค่าดัชนีความกลมกลืนที่ปรับแก้แล้ว AGFI มีค่าเท่ากับ 0.92 อยู่ในเกณฑ์ระดับดี แสดงว่าโมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ในระดับที่ยอมรับได้

ตารางที่ 1 การประเมินคุณภาพของดัชนีความสอดคล้องในโมเดลการวัดองค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับสองหลังปรับ (Schermelleh-Engel, Moosbrugger & Müller, 2003)

ดัชนีวัดความสอดคล้อง	เกณฑ์ความสอดคล้องระดับดี	เกณฑ์ความสอดคล้องระดับพอใช้	ค่าดัชนีในโมเดล	ระดับความสอดคล้อง
p-value (ของ χ^2)	$0.05< p \leq 1.00$	$0.01 < p \leq 0.05$	0.05	ระดับพอใช้
Chi-Square/df	$0 < \chi^2/df \leq 2$	$0 < \chi^2/df \leq 3.00$	1.13	ระดับดี
SRMR	$0 \leq SRMR \leq 0.05$	$0.05 < SRMR \leq 1.00$	0.07	ระดับพอใช้
RMSEA	$0 \leq RMSEA \leq 0.05$	$0.05 \leq RMSEA \leq 0.08$	0.02	ระดับดี
NFI	$0.95 \leq NFI \leq 1.00$	$0.90 \leq NFI \leq 0.95$	0.97	ระดับดี

ดัชนีวัดความสอดคล้อง	เกณฑ์ความสอดคล้องระดับดี	เกณฑ์ความสอดคล้องระดับพอใช้	ค่าดัชนีในโมเดล	ระดับความสอดคล้อง
NNFI	$0.97 \leq NNFI \leq 1.00$	$0.95 \leq NNFI \leq 0.97$	1.00	ระดับดี
CFI	$0.97 \leq CFI \leq 1.00$	$0.95 \leq CFI \leq 0.97$	1.00	ระดับดี
GFI	$0.95 \leq GFI \leq 1.00$	$0.90 \leq GFI < 0.95$	0.94	ระดับพอใช้
AGFI	$0.90 \leq AGFI \leq 1.00$	$0.85 \leq AGFI \leq 0.90$	0.92	ระดับดี

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่ององค์ประกอบองค์กรแห่งนวัตกรรมของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 สามารถสรุปผลตามวัตถุประสงค์การวิจัยได้ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์ พบว่า องค์ประกอบองค์กรแห่งนวัตกรรมของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบหลัก ซึ่งทุกองค์ประกอบมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับสูงและมีการแจกแจงข้อมูลที่เป็นปกติ โดยเรียงลำดับตามความสำคัญและค่าสถิติ ได้แก่ ด้านการมีวิสัยทัศน์ กลยุทธ์ และค่านิยมร่วมกันของโรงเรียน ด้านการพัฒนาบุคลากรสู่การเป็นทีมงานคุณภาพ ด้านการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ ด้านการจัดการความรู้และข้อมูลข่าวสาร และด้านการบริหารจัดการกำหนดโครงสร้างของโรงเรียนที่เหมาะสม

2. ผลการตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลองค์ประกอบองค์กรแห่งนวัตกรรมที่พัฒนาขึ้น พบว่าโมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ในระดับที่ยอมรับได้ โดยพิจารณาจากค่าดัชนีวัดความสอดคล้องต่าง ๆ ที่ผ่านเกณฑ์มาตรฐาน ได้แก่ ค่าไค-สแควร์สัมพัทธ์ (χ^2/df) เท่ากับ 1.13 RMSEA เท่ากับ 0.02 CFI เท่ากับ 1.00 และ AGFI เท่ากับ 0.92 แสดงให้เห็นว่าโมเดลที่สร้างขึ้นสามารถนำไปใช้เป็นกรอบในการพัฒนาโรงเรียนให้เป็นองค์กรแห่งนวัตกรรมในพื้นที่เป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

อภิปรายผล

ผลการวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์องค์ประกอบองค์กรแห่งนวัตกรรมของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 มีประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปรายดังนี้

1. องค์ประกอบองค์กรแห่งนวัตกรรมของโรงเรียน

ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบองค์กรแห่งนวัตกรรมของโรงเรียน ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ 1) ด้านการมีวิสัยทัศน์ กลยุทธ์ และค่านิยมร่วมกันของสถานศึกษา 2) ด้านการบริหารจัดการกำหนดโครงสร้างของสถานศึกษาที่เหมาะสม 3) ด้านการพัฒนาบุคลากรสู่การเป็นทีมงานคุณภาพ 4) ด้านการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ และ5) ด้านการจัดการความรู้และข้อมูลข่าวสาร ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของสุกัญญา แช่มช้อย (2565) ที่กล่าวไว้ว่า นวัตกรรม หมายถึง การสร้างหรือทำสิ่งใหม่ การเปลี่ยนแปลงวิธีการหรือแนวคิดใหม่ และแนวคิดของ ชมัยพร ชูสุภาวดี (2566) ที่ให้ความหมายว่า องค์กรแห่งนวัตกรรม หมายถึง

องค์กรที่มีการเปลี่ยนแปลง ปรับปรุงแนวคิดใหม่ ๆ ทางด้านการบริหารจัดการลักษณะขององค์กร รวมไปถึงกระบวนการคิดที่ก่อให้เกิดประโยชน์เพื่อนำไปสู่ผลสำเร็จและความสามารถในการแข่งขันขององค์กรในการนำไปสู่การพัฒนาสถานศึกษา และสอดคล้องกับผลการสังเคราะห์องค์ประกอบของผู้วิจัยหลาย ๆ ท่าน เช่น Higgins (2006) กล่าวถึง ความเป็น องค์การแห่งนวัตกรรมการศึกษา ประกอบด้วย 1) ด้านกลยุทธ์ (Strategy) 2) ด้านโครงสร้าง (Structure) 3) ระบบ (Systems) 4) รูปแบบการบริหารจัดการ (Style) 5) ครูและบุคลากร (Staff) 6) ค่านิยมร่วม (Shared Values) และ 7) ทักษะ (Skill)

องค์ประกอบที่ 1 ด้านการมีวิสัยทัศน์ กลยุทธ์ และค่านิยมร่วมกันของสถานศึกษา ซึ่งหมายถึง องค์กรแห่งนวัตกรรมต้องมีจุดมุ่งหมาย นโยบาย และกลยุทธ์ด้านนวัตกรรมที่ชัดเจนแน่นอน และมีการถ่ายทอดไปสู่ฝ่ายงานต่าง ๆ ด้วย ซึ่งเป็นแนวทางที่สำคัญต่อความสำเร็จ และสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันที่เป็นการใช้นวัตกรรมเป็นกลยุทธ์ของหน่วยงานหรือฝ่ายงาน ซึ่งองค์กรนวัตกรรมจะต้องมีองค์ประกอบด้านกลยุทธ์ ซึ่งสอดคล้องกับ พิษณุ ศรีกระกูล และคณะ (2562) ที่กล่าวว่า องค์การจะต้องมีผู้บริหารซึ่งเป็นหางเสือกำหนดทิศทางขององค์การ โดยการเปลี่ยนสภาพหรือเปลี่ยนแปลงความพยายามของผู้ร่วมงานให้สูงขึ้นกว่าความพยายามที่คาดหวัง พัฒนาความสามารถของผู้ร่วมงานไปสู่ระดับที่สูงขึ้นและมีศักยภาพมากขึ้น ทำให้เกิดการตระหนักรู้ในภารกิจและวิสัยทัศน์ของกลุ่ม จูงใจให้ผู้ร่วมงานมองไกลเกินกว่าความสนใจของพวกเขาไปสู่ประโยชน์ของกลุ่มหรือสังคม มุ่งเน้นการเปิดใจยอมรับแนวคิดวิธีการทำงานใหม่ ๆ และพร้อมที่จะเรียนรู้ในมุมมองที่หลากหลาย สามารถวิเคราะห์ได้ว่าสถานศึกษามีจุดเด่นและจุดที่ต้องพัฒนาอะไร โอกาสและอุปสรรคใดบ้าง เพื่อนำผลการวิเคราะห์ไปกำหนดเป็นแผนงาน/กลยุทธ์การพัฒนาสถานศึกษาต่อไป การนำสู่การเปลี่ยนแปลง มีการขับเคลื่อนสถานศึกษาด้วยแผนงานหรือกลยุทธ์ใหม่ ๆ ซึ่งจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง และการสร้างสรรค์นวัตกรรม หากองค์การทางการศึกษามีผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำอย่างเหมาะสมดังกล่าว

องค์ประกอบที่ 2 ด้านการบริหารจัดการกำหนดโครงสร้างของโรงเรียนที่เหมาะสม โดยการพัฒนาหรือปรับปรุงโครงสร้างองค์กรให้ส่งเสริมต่อการเป็นองค์กรแห่งนวัตกรรมที่สนับสนุนการเป็นองค์กรแห่งนวัตกรรมการศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ขวัญชนก แสงท่านั่ง (2563) และจักภัทสรัณย์ ไตรรัตน์ (2563) ให้ความหมายไว้ว่า คือระบบการติดต่อสื่อสารและอำนาจบังคับบัญชาในการบริหารจัดการโรงเรียนที่สอดคล้องกับความต้องการของโรงเรียน มีความยืดหยุ่น สอดคล้องกับเป้าหมายด้านนวัตกรรม มีการจัดฝ่ายงานที่เป็นศูนย์กลางการวิจัยและพัฒนานวัตกรรม สามารถปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมและโอกาสที่จะเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา มีโครงสร้างแบบการกระจายอำนาจ ซึ่งมีการกระจายอำนาจการตัดสินใจโดยใช้การมีส่วนร่วมของหลายบุคคลในการตัดสินใจ สามารถนำพาโรงเรียนไปสู่องค์กรแห่งนวัตกรรมได้

องค์ประกอบที่ 3 ด้านการพัฒนาบุคลากรสู่การเป็นทีมงานคุณภาพ ซึ่งหมายถึง การพัฒนาสมรรถนะการทำงานเป็นทีม ได้แก่ การกำหนดเป้าหมายร่วมกัน การสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ การมีส่วนร่วม การไว้วางใจกัน และการเคารพซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของทีมงานคุณภาพ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ พงษ์

เพชร ผาตะเนตร (2565) ที่กล่าวว่า การพัฒนาศักยภาพของบุคลากรควรมุ่งเน้นไปที่การเสริมสร้างความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตนเองและผู้อื่นในทีม รวมถึงการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อให้สามารถทำงานอย่างมีบูรณาการและสร้างผลลัพธ์ร่วมกัน

องค์ประกอบที่ 4 ด้านการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งหมายถึง การสื่อสารช่วยก่อให้เกิดสายใยการติดต่อสื่อสารตลอดทั่วทั้งโรงเรียน และช่วยยกระดับของการไว้วางใจ การยอมรับระหว่างสมาชิกในกลุ่มของโรงเรียน สามารถสร้างบรรยากาศการทำงานที่มีความร่วมมือและสนับสนุนซึ่งกันและกันทั่วทุกส่วนของโรงเรียนได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ อนุพงษ์ ชุมแวงวาปี (2560) ที่กล่าวว่า รูปแบบและช่องทางการสื่อสารที่หลากหลายเพียงพอและเหมาะสมคือการมุ่งเน้นการสื่อสารระหว่างผู้บริหารและบุคลากร และมีการบริหารจัดการข้อมูลข่าวสารภายในโรงเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

องค์ประกอบที่ 5 ด้านการจัดการความรู้และข้อมูลข่าวสาร ซึ่งหมายถึง องค์กรที่มุ่งสร้างนวัตกรรมและมุ่งเน้นให้ความสำคัญเกี่ยวกับประสิทธิภาพของการจัดการเรียนรู้ ซึ่งคุณลักษณะการจัดการความรู้และข้อมูลข่าวสาร คือ การให้ความสำคัญกับการจัดการความรู้ การระบุความรู้ การแบ่งปันข้อมูลข่าวสารและการดึงความรู้จากครูและบุคลากรเพื่อช่วยส่งเสริมความสำเร็จขององค์การนวัตกรรม ซึ่งสอดคล้องกับ ขวัญชนก แสงท่านั่ง (2563) ที่ได้ให้ความหมายไว้ว่า การจัดการความรู้และข้อมูลข่าวสารคือการรวบรวมความรู้และข้อมูลข่าวสารที่อยู่ทั้งในตัวบุคคล เอกสาร หรือแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ที่สอดคล้องและส่งเสริมในการพัฒนานวัตกรรมอย่างเป็นระบบ ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนและแบ่งปันความรู้ของบุคลากรทุกคนในโรงเรียน เพื่อให้ทุกคนสามารถเข้าถึงความรู้ และข้อมูลข่าวสารและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนานวัตกรรมได้

2. ความสอดคล้องของโมเดลองค์ประกอบองค์กรแห่งนวัตกรรมกับข้อมูลเชิงประจักษ์

ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับสองหลังการปรับโมเดลพบว่า โมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ในระดับที่ดี โดยมีดัชนีความกลมกลืนระดับดี 6 ตัว ได้แก่ ค่าไค-สแควร์สัมพัทธ์ (χ^2/df = 1.13) RMSEA (0.02) NNFI (1.00) NFI (0.97) CFI (1.00) และ AGFI (0.92) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าองค์ประกอบทั้ง 5 ด้านมีความสำคัญต่อองค์กรแห่งนวัตกรรมของโรงเรียนอย่างมีนัยสำคัญ เมื่อพิจารณาค่าน้ำหนักองค์ประกอบหลังการปรับโมเดล พบว่าตัวแปรในองค์ประกอบด้านที่ 3 ด้านการพัฒนาบุคลากรสู่การเป็นทีมงานคุณภาพ ตัวแปรที่ 1 การพัฒนาและสร้างสรรค์นวัตกรรม และองค์ประกอบที่ 4 ด้านการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ ตัวแปรที่ 3 การใช้วิธีการสื่อสารแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงที่สุด (λ = 0.96) ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าการพัฒนาและสร้างสรรค์นวัตกรรม และการใช้วิธีการสื่อสารแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการมีความสำคัญในองค์กรแห่งนวัตกรรมของโรงเรียน ซึ่งบุคลากรในองค์กรควรมีการพัฒนาและสร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่ ๆ อยู่เสมอ และการใช้วิธีการสื่อสารแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการในการสื่อสารตลอดทั่วทั้งองค์กร เพื่อความหลากหลายในการสื่อสาร สามารถเข้าใจง่าย ลดความผิดพลาดในการสื่อสารและการมีประสิทธิภาพในการสื่อสารของบุคลากรในองค์กร ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างองค์กร แห่งนวัตกรรมของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 ได้อย่างเหมาะสม

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเพื่อการนำผลการวิจัยไปใช้

สำหรับผู้บริหารสถานศึกษา: ควรนำองค์ประกอบด้านการมีวิสัยทัศน์และค่านิยมร่วมมาเป็นแกนหลักในการขับเคลื่อน โดยจัดประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อกำหนดเป้าหมายการเป็นองค์กรแห่งนวัตกรรมร่วมกัน และควรปรับโครงสร้างการบริหารให้มีความยืดหยุ่น ลดขั้นตอนที่ซับซ้อน เอื้อต่อการสร้างสรรค์นวัตกรรมของครู

สำหรับครูและบุคลากร: ควรส่งเสริมการทำงานเป็นทีมผ่านกระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และพัฒนาเทคนิคการสอนใหม่ ๆ รวมถึงการใช้ระบบสารสนเทศดิจิทัลมาช่วยในการสื่อสารและจัดการความรู้ภายในโรงเรียนให้รวดเร็วและทั่วถึง

สำหรับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา: ควรสนับสนุนงบประมาณและทรัพยากรด้านเทคโนโลยี รวมถึงจัดตั้งคลังนวัตกรรมดิจิทัลเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้และเผยแพร่ผลงานแนวปฏิบัติที่ดี (Best Practices) ให้แก่โรงเรียนในสังกัดอย่างเป็นระบบ

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เช่น การสัมภาษณ์เชิงลึกหรือการศึกษาพหุกรณีกับโรงเรียนต้นแบบที่มีการปฏิบัติเป็นเลิศ เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับปัจจัยความสำเร็จและกระบวนการบริหารจัดการองค์กรแห่งนวัตกรรมที่ชัดเจนขึ้น

ควรศึกษาความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างองค์ประกอบองค์กรแห่งนวัตกรรมกับตัวแปรผลลัพธ์อื่น ๆ เช่น สมรรถนะดิจิทัลของครู หรือผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 เพื่อยืนยันประสิทธิภาพของโมเดลในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างเป็นรูปธรรม

ควรขยายขอบเขตการวิจัยไปยังพื้นที่อื่นหรือโรงเรียนในสังกัดที่ต่างออกไป เช่น โรงเรียนมัธยมศึกษา เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างและสร้างตัวแบบองค์กรแห่งนวัตกรรมที่ครอบคลุมหลากหลายบริบท

เอกสารอ้างอิง

กีรติ ยศยิ่งยง. (2552). องค์กรแห่งนวัตกรรม แนวคิด และกระบวนการ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กัลยา วานิชย์บัญชา. (2551). การวิเคราะห์สถิติ: สถิติสำหรับการวิจัย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมสาร.

กุศล ทองวัง. (2553). การบริหารงานนวัตกรรมทางการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: บริษัท เจริญดี บุ๊ค.

ขวัญชนก แสงท่านั่ง. (2563). รูปแบบการพัฒนาสถานศึกษาสู่องค์กรแห่งนวัตกรรมสำหรับสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน. ดุษฎีนิพนธ์ ปร.ด. (การบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย. กำแพงเพชร: มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

คมกฤษ พรมหาฉิน. (2560). การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจและเชิงยืนยัน: แนวทางการประยุกต์ใช้ในงานวิจัยทางการศึกษา. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา. 11(2), 50-63.

จักภัทสรัณย์ ไตรรัตน์ และสิริธร สินจินดาวงศ์. (2563, 13 สิงหาคม). การพัฒนาสถานศึกษาสู่องค์กรนวัตกรรม: กรณีศึกษา โรงเรียนในสหวิทยาเขตวิภาวดี. การประชุมนำเสนอผลงานวิจัยบัณฑิตศึกษาระดับชาติ ครั้งที่ 15 ปีการศึกษา 2563. 1903–1914. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรังสิต.

ชมัยพร ชูสุภาวดี. (2566). สภาพการเป็นองค์กรนวัตกรรมของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 1. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (การบริหารการศึกษา). พะเยา: มหาวิทยาลัยพะเยา

ชุติกาญจน์ กลิ่นทับ. (2566). การวิเคราะห์องค์ประกอบคุณภาพชีวิตในการทำงานของครูโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดพิษณุโลก. การค้นคว้าอิสระ กศ.ม. (การบริหารการศึกษา). พิษณุโลก: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร

นงลักษณ์ วิรัชชัย. (2542). โมเดลลิสเรล: สถิติวิเคราะห์สำหรับการวิจัย. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

บุญชม ศรีสะอาด. (2553). การวิจัยเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น.

พงษ์เพชร ผาตะเนตร. (2563). แนวทางการพัฒนาศักยภาพบุคลากรสายสนับสนุนของโรงพยาบาลชุมชนในจังหวัดหนองคาย. วารสารวิจัยสุขภาพโรงพยาบาลและชุมชน. 2(2), 122–137.

พิษณุ ศรีกระกูล สุชาดา นันทะไชย และวิสุทธิ์ วิจิตรพัชราภรณ์. (2562). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเป็นองค์การนวัตกรรมของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 6 จังหวัดฉะเชิงเทรา. วารสารการบริหารการศึกษาและภาวะผู้นำ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร. 8(31). 131-141

วสันต์ สุทธาวาศ และพิทักษ์ ศิริวงศ์. (2558). ความเป็นนวัตกรทางการศึกษาขั้นพื้นฐานในภาครัฐ : การศึกษาทฤษฎีฐานราก. วารสารวิชาการ Veridian E-journal, Silpakorn University, ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ. 8(2), 281-300.

สุกัญญา แช่มช้อย. (2565). การบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างนวัตกรรุ่นเยาว์. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อนุพงษ์ ชุมแวงวาปี. (2560). การพัฒนารูปแบบองค์การแห่งนวัตกรรมของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. ดุษฎีนิพนธ์ ปร.ด. (การบริหารการศึกษา) คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

Higgins, J. M. (2006). 101 Creative Problem Solving Techniques: The Handbook of New Ideas for Business. Chicago: New Management Publishing Company.

การพัฒนารูปแบบการพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู โดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนโรงเรียนปรางค์กู่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาศรีสะเกษ ยโสธร

Development of a Competency-Based Model for Active Learning Management of Teachers through the Use of Digital Technology to Enhance Student Quality at Prangku School under the Office of Secondary Educational Service Area Sisaket - Yasothon

ศุภชัย จันครา
Supachai Junkra
โรงเรียนปรางค์กู่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาศรีสะเกษ ยโสธร
Prangku School under the Office of Secondary Educational Service Area Sisaket - Yasothon
E-mail: r-nou6729@hotmail.com

Received: 29 July 2025; Revised: 28 April 2025; Accepted: 28 April 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาข้อมูลพื้นฐานการพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู 2) พัฒนารูปแบบการพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู 3) ทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู และ 4) ประเมินรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู กลุ่มตัวอย่าง 1,178 คน ผู้เชี่ยวชาญ 5 คน ผู้ทรงคุณวุฒิ 9 คน และนักเรียน 1,088 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ แบบทดสอบ แบบประเมิน แบบวิเคราะห์เอกสาร และ แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม และใช้ค่าสถิติ ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที ค่าคะแนนพัฒนาการ สัมพัทธ์ และค่าดัชนีลำดับความต้องการจำเป็น

ผลการวิจัยพบว่า 1) องค์ประกอบของสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ประกอบด้วย การพัฒนาหลักสูตร การออกแบบการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การพัฒนาสื่อนวัตกรรมเทคโนโลยีเพื่อการจัดการเรียนรู้ การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ และการวิจัยเพื่อพัฒนาผู้เรียน สภาพปัจจุบันมีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง สภาพที่คาดหวัง อยู่ในระดับมากที่สุด 2) องค์ประกอบของรูปแบบ ประกอบด้วย หลักการ วัตถุประสงค์ เนื้อหา การดำเนินการ การประเมินผล และ เงื่อนไขความสำเร็จ รูปแบบและคู่มือการใช้รูปแบบมีความถูกต้องความเหมาะสม อยู่ในระดับมากที่สุด 3) ผลการทดลองใช้รูปแบบ พบว่า มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุก อยู่ในระดับสูงมาก และผลการประเมินประสิทธิผลรูปแบบ มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด 4) ผลการประเมินรูปแบบ พบว่า (1) ผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน ชั้น

มัธยมศึกษาปีที่ 3,6 ปีการศึกษา 2567 คะแนนเฉลี่ยสูงกว่าระดับประเทศ และเพิ่มขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับปีการศึกษา 2566 (2) ผลการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ระดับดีขึ้นไปคิดเป็นร้อยละ 96.82 (3) ผลการประเมินสมรรถนะของนักเรียน สูงกว่าค่าเป้าหมาย คิดเป็นร้อยละ 4.94 (4) รูปแบบมีความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ อยู่ในระดับมากที่สุด (5) ความพึงพอใจต่อรูปแบบอยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ: สมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุก; เทคโนโลยีดิจิทัล; คุณภาพของผู้เรียน.

Abstract

This study aimed to (1) investigate foundational data regarding the development of teachers' active learning management competencies; (2) design a competency enhancement model; (3) implement the developed model; and (4) evaluate its effectiveness. The sample included 1,178 parents, five experts, nine specialists, and 1,088 students. Research instruments included questionnaires, interview forms, achievement tests, evaluation forms, document analysis tools, and focus group discussion records, and statistical methods including percentage, mean, standard deviation, t-test, relative gain scores, and priority needs index.

The results revealed the following: 1) Key components of active learning management competencies included curriculum development, instructional design, learner-centered pedagogy, digital media and technological innovations for learning management, assessment and evaluation, and research for student development. The current competency level was moderate, while the desired level was high. 2) The model consisted of principles, objectives, content, procedures, evaluation, and success conditions. Both the model and the user manual were found to be highly accurate and appropriate. 3) After implementation, deputy directors and teachers demonstrated a very high understanding of active learning management competencies, and overall model performance was rated at the highest level. 4) The evaluation showed that: (a) the national test scores for Grade 9 and Grade 12 students in the academic year 2024 exceeded national averages and improved compared to 2023; (b) 96.82% of students met the desired characteristics at a good level or higher; (c) student competency exceeded the target by 4.94%; (d) the model's feasibility and usefulness were rated at the highest level; and (e) satisfaction with the model was also at the highest level.

Keywords: Active Learning Management Competency; Digital Technology; Student Quality

บทนำ

การพัฒนาครูให้มีสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ในประเทศฟินแลนด์ผู้นำในด้านการศึกษาโลก ได้มีการคัดเลือกนักเรียนที่มีผลการเรียนสูงมาฝึกหัดครู มีการจับโรงเรียนคู่

พัฒนา อีกทั้งมีการย้ายโอนครูจากเมืองสู่ชนบท ชนบทสู่เมือง เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้การยกระดับคุณภาพครูและยังมีการกำหนดนโยบายที่ให้ครูสอนน้อยลง หาวิธีการให้นักเรียนได้เรียนรู้มากขึ้น นำครูไปฝึกอบรม เพื่อให้รู้ถึงวิธีการ หรือแนวทางการสอนให้นักเรียนคิดเป็น (Sophia Faridi, 2016) ดังนั้นครูจึงต้องออกแบบการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้เรียนในสภาพที่ใกล้เคียงชีวิตจริงที่สุด ครูผู้สอนต้องเปลี่ยนเป้าหมายการเรียนรู้ของผู้เรียน จากเน้นเรียนวิชาเพื่อได้ความรู้ ให้เลยไปสู่การพัฒนาทักษะที่สำคัญต่อชีวิตในยุคใหม่ ให้เกิดทักษะเพื่อการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 ครูมีหน้าที่เปลี่ยนจากเน้นสั่งสอนไปเป็นการจุดประกายความสนใจใฝ่รู้ (inspire) แก่ผู้เรียน ให้ผู้เรียนได้เรียนจากการลงมือปฏิบัติ (learning by doing) ทำให้มีทักษะเพื่อการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 จากการลงมือปฏิบัติของตนเป็นทีมร่วมกับเพื่อนนักเรียน ซึ่งการจัดการเรียนรู้ในลักษณะนี้เรียกว่า การจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Leaning) (นนทลี พรธาดาวิทย์, 2559)

โรงเรียนปรางค์กู่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาศรีสะเกษ ยโสธร ได้ตระหนักถึงความสำคัญในการพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู จากรายงานการประเมินตนเองของสถานศึกษา (Self - Assessment Report : SAR) ปีการศึกษา ๒๕๖๖ ของโรงเรียนปรางค์กู่ พบว่า การจัดการเรียนรู้ผ่านกระบวนการคิด และการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติจริงยังไม่เป็นรูปธรรมที่น่าพอใจ ครูยังขาดการใช้สื่อเทคโนโลยีดิจิทัล นวัตกรรมการเรียนการสอนที่หลากหลายในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนสำคัญ และยังขาดการส่งเสริมให้ครูใช้กระบวนการวิจัยเพื่อพัฒนาการจัดการเรียนการสอน นอกจากนี้ยังพบว่า ผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ปีการศึกษา 2566 ลดลงจากปีการศึกษา 2565 คิดเป็นร้อยละ 0.87 (ภาษาไทย -0.33, ภาษาอังกฤษ -0.61, วิทยาศาสตร์ -3.50, คณิตศาสตร์ 0.96) ส่วนผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2566 ถึงแม้ทุกรายวิชาจะสูงกว่าค่าเฉลี่ยระดับประเทศ แต่ก็ยังไม่มีรายวิชาใดสูงกว่าร้อยละ 50 จากผลการทดสอบดังกล่าวข้างต้น โรงเรียนปรางค์กู่ ควรมีการปรับปรุง แก้ไขและพัฒนาการจัดการเรียนรู้ ให้ครูมีความรู้ความเข้าใจในการจัดการเรียนการสอนเชิงรุก (Active Learning) เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนให้ได้เรียนรู้อย่างเต็มศักยภาพที่แท้จริง ซึ่งสอดคล้องกับชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ (2561) ที่สรุปไว้ว่า ครูต้องมีทั้งศาสตร์และศิลป์ในการจัดการเรียนรู้ตลอดเวลา แต่ถ้าครูคนใดมีแต่องค์ความรู้ด้านศาสตร์การสอน แต่กลับไม่มีศิลปะการสอนก็จะทำให้การเรียนน่าเบื่อหน่าย ผู้เรียนไม่อยากเรียน เรียนแล้วก็ไม่รู้เรื่อง และมีความทุกข์ตลอดการเรียน ทำให้การจัดการเรียนรู้จะประสบความล้มเหลวมากยิ่งขึ้น ดังนั้น การพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนการสอนเชิงรุก (Active Learning) จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยได้ตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้มีทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 จึงได้ทำวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูโดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนโรงเรียนปรางค์กู่ ขึ้น เป็นวิธีในการพัฒนาสมรรถนะของครูในการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) โดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ส่งเสริมกระบวนการคิด ให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติและมีโอกาสเรียนรู้อย่างกระตือรือร้นโดยผ่านกิจกรรมที่หลากหลาย ผู้เรียนได้มีโอกาสฝึกทักษะการพูด ฟัง อ่าน คิด เขียน และแสดงความคิดเห็นขณะลงมือปฏิบัติกิจกรรม ตลอดจนเน้นการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียนและผู้เรียนด้วยกันเอง เมื่อผู้เรียนมีการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ แล้วจะสามารถพัฒนาองค์ความรู้ ทักษะ สมรรถนะด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะทักษะการคิดใน

รูปแบบที่หลากหลาย ซึ่งจะก่อให้เกิดผลดีต่อตัวครูผู้สอน ผู้เรียน และคุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนปรางค์กู่ ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานการพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูโดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนโรงเรียนปรางค์กู่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาศรีสะเกษ ยโสธร
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูโดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนโรงเรียนปรางค์กู่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาศรีสะเกษ ยโสธร
3. เพื่อทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูโดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนโรงเรียนปรางค์กู่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาศรีสะเกษ ยโสธร
4. เพื่อประเมินรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูโดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนโรงเรียนปรางค์กู่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาศรีสะเกษ ยโสธร

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (R&D) ร่วมกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (PAOR)

1. ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ 1) รองผู้อำนวยการ จำนวน 4 คน 2) ครู จำนวน 92 คน 3) คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 13 คน 4) ผู้ปกครองนักเรียน จำนวน 1,874 คน และ 5) นักเรียนที่กำลังศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 และ ปวช. ปีการศึกษา 2567 จำนวน 1,874 คน

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ 1) รองผู้อำนวยการ จำนวน 4 คน 2) ครู จำนวน 74 คน 3) คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 12 คน 4) ผู้ปกครองนักเรียน จำนวน 1,088 คน และ 5) นักเรียนที่กำลังศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 และ ปวช. ปีการศึกษา 2567 จำนวน 1,088 คน ได้มาจากการเปิดตาราง Krejcie & Morgan (สุจิตรา เทียนสวัสดิ์, 2567) จากการสุ่มกลุ่มประชากรแต่ละกลุ่ม โดยการเลือกแบบเจาะจง (กลุ่มตัวอย่างที่ 1-3) และสุ่มอย่างง่ายโดยวิธีใช้ตารางเลขสุ่ม (กลุ่มตัวอย่างที่ 4-5)

2. ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยมี 4 ระยะ ดังนี้ ระยะที่ 1 ศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ รองผู้อำนวยการ ครู ผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 1,178 คน และผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน ระยะที่ 2 การพัฒนารูปแบบ ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน ระยะที่ 3 การศึกษาผลการทดลองใช้รูปแบบ กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ รองผู้อำนวยการ และคณะครู จำนวน 78 คน ระยะที่ 4 การประเมินรูปแบบ ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ รองผู้อำนวยการ ครู ผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 1,178 คน และนักเรียน จำนวน 1,088 คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1) แบบวิเคราะห์เอกสาร 2) แบบสอบถาม 3) แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง 4) แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม 5) แบบทดสอบ และ 6) แบบประเมิน

4. การสร้างและการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

1) ศึกษาแนวคิด หลักการสร้างเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างเครื่องมือการวิจัย

2) สร้างเครื่องมือการวิจัย

3) นำเครื่องมือเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน ตรวจสอบคุณภาพและพิจารณาความเหมาะสมในด้านต่าง ๆ และตรวจสอบคุณภาพของข้อคำถามด้านความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดย ผู้วิจัยคัดเลือกข้อคำถามที่มีค่าความสอดคล้องเท่ากับ 0.80 - 1.00

4) รวบรวมข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญทั้ง 5 คน มาปรับปรุงแก้ไข แล้วนำเครื่องมือที่สร้างขึ้นไปทดลองใช้ (Try Out) กับกลุ่มที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 30 คน แล้วนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมไปหาคุณภาพของเครื่องมือ โดยการวิเคราะห์ค่าอำนาจจำแนก (Discrimination) และวิเคราะห์ความเชื่อมั่น (Reliability) โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) โดยใช้วิธีของ Cronbach ได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .97

5) ปรับปรุง แก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ จากนั้นจัดพิมพ์เครื่องมือเป็นฉบับสมบูรณ์สำหรับนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล

1) ส่งเครื่องมือการวิจัยให้กลุ่มเป้าหมาย พร้อมทั้งขอความอนุเคราะห์ให้ตอบกลับ

2) ตรวจสอบและคัดแยกเครื่องมือการวิจัยที่สมบูรณ์ แล้วนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ประเด็นต่าง ๆ และนำประเด็นเหล่านั้นมาใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนารูปแบบ ต่อไป

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐานการพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูโดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนโรงเรียนปรางค์กู่ สามารถสรุปผลการวิจัยดังนี้

1.1 ผลการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า องค์ประกอบของสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ประกอบด้วย 1) การพัฒนาหลักสูตร 2) การออกแบบการเรียนรู้ 3) การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ 4) การพัฒนาสื่อนวัตกรรมเทคโนโลยีเพื่อการจัดการเรียนรู้ 5) การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ และ 6) การวิจัยเพื่อพัฒนาผู้เรียน

1.2 ผลการศึกษาสภาพปัจจุบันในการพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูโดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนโรงเรียนปรางค์กู่ โดยรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ ด้านการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ สภาพที่คาดหวัง โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ ด้านการพัฒนาสื่อนวัตกรรมเทคโนโลยีเพื่อการจัดการเรียนรู้ และด้านการวิจัยเพื่อพัฒนาผู้เรียน เมื่อจัดลำดับความต้องการจำเป็นจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านการวิจัยเพื่อพัฒนาผู้เรียน ด้านการพัฒนาสื่อนวัตกรรมเทคโนโลยีเพื่อการจัดการเรียนรู้ และ ด้านการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ ตามลำดับ

2. ผลการพัฒนารูปแบบการพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูโดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนโรงเรียนปรางค์กู่ ที่พัฒนาขึ้นมี 6 องค์ประกอบ คือ 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ 3)

เนื้อหา 4) การดำเนินการ 5) การประเมินผล และ 6) เงื่อนไขความสำเร็จ ซึ่งรูปแบบและคู่มือการใช้รูปแบบมีความถูกต้องและความเหมาะสม โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

3. ผลการทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูโดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนโรงเรียนปรางค์กู่ สามารถสรุปผลการวิจัยดังนี้

3.1 ผลการประเมินความรู้ความเข้าใจของรองผู้อำนวยการ และคณะครูเกี่ยวกับสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุก โดยรวมมีระดับพัฒนาการอยู่ในระดับสูงมาก และเมื่อเปรียบเทียบระหว่างคะแนนก่อนและหลังการพัฒนา พบว่า หลังการพัฒนาสูงกว่าก่อนการพัฒนา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

3.2 ผลการประเมินประสิทธิผลรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูโดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนโรงเรียนปรางค์กู่ (วงรอบที่ 2) โดยรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด ด้านที่มีการปฏิบัติมากที่สุด คือ ด้านการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ และเมื่อเปรียบเทียบระหว่างวงรอบที่ 1 และวงรอบที่ 2 พบว่า วงรอบที่ 2 มีประสิทธิผลสูงกว่าวงรอบที่ 1 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ. 01

4. ผลการประเมินรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูโดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนโรงเรียนปรางค์กู่ สามารถสรุปผลการวิจัยดังนี้

4.1 ผลการประเมินคุณภาพผู้เรียน

1) ผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ปีการศึกษา 2567 คะแนนเฉลี่ยสูงกว่าระดับประเทศ คิดเป็นร้อยละ 3.71 และเมื่อเปรียบเทียบกับปีการศึกษา 2566 เพิ่มขึ้น คิดเป็นร้อยละ 3.78

2) ผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2567 คะแนนเฉลี่ยสูงกว่าระดับประเทศ คิดเป็นร้อยละ 2.85 และเมื่อเปรียบเทียบกับปีการศึกษา 2566 เพิ่มขึ้น คิดเป็นร้อยละ 2.73

3) ผลการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 - ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ภาคเรียนที่ 2 ระดับดีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 96.82

4) ผลการประเมินสมรรถนะของนักเรียน ปีการศึกษา ๒๕๖๗ เฉลี่ยรวมทุกด้าน คิดเป็นร้อยละ ๙๔.๙๔ สูงกว่าค่าเป้าหมาย คิดเป็นร้อยละ ๔.๙๔

4.2 ผลการประเมินความเป็นไปได้ของรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูโดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนโรงเรียนปรางค์กู่ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ วัตถุประสงค์ของรูปแบบ รองลงมา คือ การดำเนินการของรูปแบบ และ เนื้อหาของรูปแบบ ตามลำดับ ส่วนความเป็นประโยชน์ของรูปแบบ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ วัตถุประสงค์ของรูปแบบ รองลงมา คือ การประเมินผลของรูปแบบ การดำเนินการของรูปแบบ และ เงื่อนไขความสำเร็จของรูปแบบ ตามลำดับ

4.3 ผลการประเมินความพึงพอใจของรองผู้อำนวยการ ครู ผู้ปกครอง และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานต่อรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูโดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนโรงเรียนปรางค์กู่ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ วัตถุประสงค์ของรูปแบบ รองลงมา คือ หลักการของรูปแบบ การประเมินผลของรูปแบบ และเงื่อนไขความสำเร็จของรูปแบบ

4.4 ผลการประเมินความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูโดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนโรงเรียนปรางค์กู่ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลศึกษาความต้องการหรือความสนใจของผู้เรียน โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียมีส่วนร่วมในการเรียนมากที่สุด/การนำผลการประเมินผลการเรียนรู้มาใช้ในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ และ การวิจัยเพื่อสร้างและพัฒนางาน พัฒนาคนและพัฒนานวัตกรรม เทคโนโลยีเพื่อพัฒนาการเรียนรู้

อภิปรายผล

1. ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐานการพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูโดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนโรงเรียนปรางค์กู่ พบว่า 1) องค์ประกอบของสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกประกอบด้วย การพัฒนาหลักสูตร การออกแบบการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การพัฒนาสื่อนวัตกรรมเทคโนโลยีเพื่อการจัดการเรียนรู้ การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ และ การวิจัยเพื่อพัฒนาผู้เรียน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของพิมพันธ์ เดชะคุปต์ และคณะ (2565) กล่าวว่า สมรรถนะครูมืออาชีพในการจัดการเรียนรู้เชิงรุก มีดังนี้ 1) ทักษะการพัฒนาและสร้างหลักสูตร 2) การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ 3) การใช้นวัตกรรมการสอน 4) การประเมินผลการเรียนรู้ 5) การวิจัย 6) การจัดการชั้นเรียน และ 7) การพัฒนาคุณลักษณะและค่านิยมของครูและเด็ก สอดคล้องกับงานวิจัยของวนิดา ภูชำนิ (2564) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาสมรรถนะของครูเพื่อการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21: กรณีโรงเรียนบ้านนาตาลคำข่า ผลการวิจัยพบว่า 1. องค์ประกอบสมรรถนะของครูเพื่อการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 กรณีโรงเรียนบ้านนาตาลคำข่ามี 10 องค์ประกอบ 44 ตัวชี้วัด ประกอบด้วย 1) ทักษะการสื่อสาร มี 3 ตัวชี้วัด 2) การจัดการเรียนการสอนโดยผู้เรียนเป็นสำคัญ มี 5 ตัวชี้วัด 3) การวิจัยเพื่อพัฒนาผู้เรียน มี 3 ตัวชี้วัด 4) ภาวะผู้นำครู มี 5 ตัวชี้วัด 5) คุณธรรมและจริยธรรมในวิชาชีพ มี 5 ตัวชี้วัด 6) การนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้เพื่อการจัดการเรียนรู้ มี 5 ตัวชี้วัด 7) การพัฒนาหลักสูตรแบบบูรณาการ มี 2 ตัวชี้วัด องค์ประกอบที่ 8 ทักษะการคิด มี 5 ตัวชี้วัด 9) การทำงานเป็นทีมและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน มี 7 ตัวชี้วัด และ 10) การวัดและการประเมินผลเพื่อพัฒนาผู้เรียน มี 3 ตัวชี้วัด และ 2) ผลการศึกษาสภาพปัจจุบันในการพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูโดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนโรงเรียนปรางค์กู่ โดยรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ ด้านการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ สภาพที่คาดหวัง โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ ด้านการพัฒนาสื่อนวัตกรรมเทคโนโลยีเพื่อการจัดการเรียนรู้ และด้านการวิจัยเพื่อพัฒนาผู้เรียน เมื่อจัดลำดับความต้องการจำเป็นจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านการวิจัยเพื่อพัฒนาผู้เรียน ด้านการพัฒนาสื่อนวัตกรรมเทคโนโลยีเพื่อการจัดการเรียนรู้ และ ด้านการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ ตามลำดับ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากผู้ปกครองและผู้เกี่ยวข้องทุกคนเมื่อส่งบุตรหลานมาเรียนก็ต้องการที่จะให้โรงเรียนจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด ทำให้นักเรียนได้รับความรู้ ประสบการณ์ และประพฤติปฏิบัติตนเป็นคนดี มีการใช้สื่อเทคโนโลยีประกอบการจัดการเรียนการสอน โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ และมีการนำผลการวิจัยในชั้นเรียนมาใช้ในการพัฒนาการเรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ (2561) ได้กล่าวว่า นักเรียนจะเรียนได้ดีที่สุดเมื่อพวกเขามีส่วนร่วม ครูเปลี่ยนวิธีสอนจากการบอกให้ทำหรือการบรรยายไปสู่การสอนแบบใหม่ที่ปล่อยให้ผู้เรียนสอนตัวเองโดยมีครูคอยแนะนำ ดังนั้นการสอนที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้นั้นต้องมี

กระบวนการที่ให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมโดยการศึกษา ค้นคว้า พิสูจน์ ทดลอง ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องและสร้างผลงานของตนเองออกมาอย่างมีคุณภาพ การสอนในศตวรรษที่ 21 จะเห็นภาพผู้เรียนที่มุ่งมั่นในการทำงานด้วยตนเอง จากการเขียนบันทึกออนไลน์ การค้นคว้าบนอินเทอร์เน็ต การนำเสนอผลงาน ผ่านสื่อดิจิตอล หรือกำลังร่วมประเมินทักษะการทำงานร่วมกันและการนำเสนอผลงานของเพื่อนๆ สอดคล้องกับงานวิจัยของทักษิณ เกษต้น (2561) ได้ศึกษาการพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างสมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้ของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 20 ผลการวิจัยพบว่า 1. องค์ประกอบและตัวชี้วัดสมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้ของครูมี 5 องค์ประกอบ 59 ตัวชี้วัด ได้แก่ 1) การสร้างหลักสูตร จำนวน 10 ตัวชี้วัด 2) ความสามารถในการออกแบบการเรียนรู้ จำนวน 14 ตัวชี้วัด 3) การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ จำนวน 10 ตัวชี้วัด 4) การใช้และพัฒนาสื่อนวัตกรรม จำนวน 12 ตัวชี้วัด และ 5) การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ จำนวน 13 ตัวชี้วัด 2. สภาพปัจจุบันของสมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้ของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 20 โดยรวมทั้ง 5 องค์ประกอบ อยู่ในระดับมาก และสภาพที่พึงประสงค์สมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้ของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 20 โดยรวมทั้ง 5 องค์ประกอบ อยู่ในระดับมากที่สุด

2. ผลการพัฒนารูปแบบการพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูโดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนโรงเรียนปรางค์กู่ ที่พัฒนาขึ้นมี 6 องค์ประกอบ คือ 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ 3) เนื้อหา 4) การดำเนินการ 5) การประเมินผล และ 6) เงื่อนไขความสำเร็จ ซึ่งรูปแบบมีความถูกต้องและความเหมาะสมโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และคู่มือการใช้รูปแบบมีความถูกต้องและความเหมาะสมโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากรูปแบบ ได้ผ่านกระบวนการสร้างและหาคุณภาพของรูปแบบ เกิดจากการวิเคราะห์เพื่อระบุปัญหาและความต้องการในการพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู โดยการสังเคราะห์แนวคิดทั้งจากนักการศึกษาต่างประเทศและในประเทศ เป็นการผสมผสานหลักการแนวคิดที่ลงตัว จึงเป็นการพัฒนาตามขั้นตอนที่ถูกต้อง สอดคล้องกับงานวิจัยของประคอง รัศมีแก้ว (2563) ได้วิจัยเรื่องการพัฒนารูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผลการวิจัยพบว่า 1) ผลการสร้างและตรวจสอบคุณภาพของรูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน 1.1) องค์ประกอบของรูปแบบประกอบด้วย หลักการ วัตถุประสงค์ เนื้อหากระบวนการ และการวัดและประเมินผล 1.1) ผลการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่า ภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก 1.3) ผลการประเมินความเหมาะสมของคู่มือการใช้รูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่า ภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก

3. ผลการทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูโดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนโรงเรียนปรางค์กู่ พบว่า 1) ผลการประเมินความรู้ความเข้าใจของรองผู้อำนวยการและคณะครูเกี่ยวกับสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุก โดยรวมมีระดับพัฒนาการอยู่ในระดับสูงมาก และเมื่อเปรียบเทียบระหว่างคะแนนก่อนและหลังการพัฒนา พบว่า หลังการพัฒนาสูงกว่าก่อนการพัฒนา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 2) ผลการประเมินประสิทธิผลรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูโดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนโรงเรียนปรางค์กู่ (วงรอบที่ 2) โดยรวมมีการปฏิบัติอยู่ใน

ระดับมากที่สุด ด้านที่มีการปฏิบัติมากที่สุด คือ ด้านการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ และเมื่อเปรียบเทียบระหว่างวงรอบที่ 1 และวงรอบที่ 2 พบว่า วงรอบที่ 2 มีประสิทธิผลสูงกว่าวงรอบที่ 1 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.01 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการดำเนินงานตามรูปแบบและคู่มือการใช้รูปแบบ เป็นการดำเนินการร่วมกันของบุคลากรทุกคนในโรงเรียน ร่วมปฏิบัติงาน ส่งเสริม สนับสนุน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีการนิเทศ ติดตามประเมินผลในระหว่างการดำเนินการ และหลังดำเนินการตามรูปแบบ โดยร่วมมือกับนักเรียน ผู้ปกครอง และอาศัยการเรียนรู้จากการปฏิบัติงานจริง เพื่อให้ประสบความสำเร็จในการพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูโดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนโรงเรียนปรางค์กู่ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ

กิ่งแก้ว ภูทองเงิน (2561) กล่าวว่า การพัฒนาครูอย่างต่อเนื่องและจริงจังมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะศักยภาพครูจะส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ซึ่งการพัฒนาครูจะช่วยให้ครูมีสมรรถภาพในการสอน ทำให้ครูเรียนรู้งานในหน้าที่เร็วขึ้น ช่วยแบ่งเบาภาระของผู้บังคับบัญชา และกระตุ้นให้ครูปฏิบัติงาน เพื่อความเจริญก้าวหน้าและเป็นบุคคลที่ทันสมัยอยู่เสมอทั้งด้านความรู้และเทคโนโลยีต่าง ๆ การพัฒนาบุคลากรจะต้องใช้การนิเทศทั้งแบบกลุ่มและเป็นรายบุคคลโดยการสอนและ การศึกษาดูงาน การฝึกอบรม และจะต้องได้รับการประเมินผลเป็นระยะ ๆ เพื่อปรับปรุงการพัฒนาบุคลากรให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Linda, Darling-Hammond (2006) ศึกษาเรื่อง การจัดการศึกษาของครูในศตวรรษที่ 21 ผลการศึกษาพบว่า ครูต้องมีความรู้และทักษะ ดังนี้ 1) การรู้จักนักเรียนแต่ละคนและการพัฒนานักเรียนในบริบททางสังคมที่แตกต่างกัน (Knowledge of Learners & their Development in Social Contexts) ซึ่งครูต้องเข้าใจการเรียนรู้ของนักเรียนแต่ละคน พัฒนาความเป็นมนุษย์ พัฒนาด้านการใช้ภาษาแก่นักเรียน 2) ครูต้องมีความรู้ในเนื้อหาวิชาที่ตนเองสอน และเข้าใจเป้าหมายของหลักสูตร (Knowledge of Subject Matter & Curriculum Goals) ซึ่งครูต้องเข้าใจเป้าหมายของการศึกษา วัตถุประสงค์รายวิชา ทักษะ และเนื้อหาของวิชานั้นๆ 3) ความรู้ด้านการสอน (Knowledge of Teaching) ซึ่งครูต้องรู้วิธีการสอนเนื้อหา (Content pedagogy) การสอนนักเรียนที่มีความแตกต่างกัน การประเมินผล และการจัดการชั้นเรียน

4. ผลการประเมินรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูโดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนโรงเรียนปรางค์กู่ พบว่า 1) ผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ปีการศึกษา 2567 คะแนนเฉลี่ยสูงกว่าระดับประเทศ คิดเป็นร้อยละ 3.71 และเมื่อเปรียบเทียบกับปีการศึกษา 2566 เพิ่มขึ้น คิดเป็นร้อยละ 3.78 2) ผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2567 คะแนนเฉลี่ยสูงกว่าระดับประเทศ คิดเป็นร้อยละ 2.85 และเมื่อเปรียบเทียบกับปีการศึกษา 2566 เพิ่มขึ้น คิดเป็นร้อยละ 2.73 3) ผลการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 - ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ภาคเรียนที่ 2 ระดับดีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 96.82 4) ผลการประเมินสมรรถนะของนักเรียน ปีการศึกษา ๒๕๖๗ เฉลี่ยรวมทุกด้าน คิดเป็นร้อยละ ๙๔.๙๔ สูงกว่าค่าเป้าหมาย คิดเป็นร้อยละ ๔.๙๔ 5) ผลการประเมินความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด 6) ผลการประเมินความพึงพอใจของรองผู้อำนวยการ ครู ผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และนักเรียนที่มีต่อรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูโดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนโรงเรียนปรางค์กู่ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้มีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินงานร่วมกัน โดยอาศัยกระบวนการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม ได้เข้าร่วมการอบรมเชิงปฏิบัติการ และจากการศึกษาดูงานโรงเรียนที่มีผลงานเชิงประจักษ์เกี่ยวกับการพัฒนาสมรรถนะการ

จัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู แล้วนำความรู้มาใช้ในการพัฒนาและจัดกิจกรรมการเรียนการสอนจริง ทำให้ครูได้รับทราบถึงแนวทางในการพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูชัดเจนขึ้น ตลอดจนนักเรียนได้มีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ และกิจกรรมอื่นๆ มากขึ้น และมีการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลมากขึ้น ทำให้นักเรียนมีความสุขและตั้งใจเรียนมากขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของลักษณ์พร เข้มข้น (2563) ได้วิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะของครูภาษาอังกฤษในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะของครูภาษาอังกฤษในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ คือ 1) สมรรถนะของครูภาษาอังกฤษ มี 6 สมรรถนะ 2) วิธีการพัฒนาสมรรถนะครูภาษาอังกฤษ มี 7 วิธี 3) กระบวนการพัฒนาสมรรถนะของครูภาษาอังกฤษ พบว่า มีความเป็นไปได้ในการนำไปใช้และมีความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมาก

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษารูปแบบการพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูโดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนโรงเรียนปรางค์กู่ ได้องค์ความรู้ใหม่ แสดงเป็นแผนภาพได้ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษารูปแบบการพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูโดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนโรงเรียนปรางค์กู่ พบว่า องค์ประกอบของสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกประกอบด้วย การพัฒนาหลักสูตร การออกแบบการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การพัฒนาสื่อนวัตกรรมเทคโนโลยีเพื่อการจัดการเรียนรู้ การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ การวิจัยเพื่อพัฒนาผู้เรียน

สรุป

1. ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน พบว่า 1) องค์ประกอบของสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ประกอบด้วย การพัฒนาหลักสูตร การออกแบบการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การพัฒนาสื่อนวัตกรรมเทคโนโลยีเพื่อการจัดการเรียนรู้ การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ และ การวิจัยเพื่อพัฒนาผู้เรียน 2) ผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน โดยรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง สภาพที่คาดหวัง โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อจัดลำดับความต้องการจำเป็นจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านการวิจัยเพื่อพัฒนาผู้เรียน ด้านการพัฒนาสื่อนวัตกรรมเทคโนโลยีเพื่อการจัดการเรียนรู้ และ ด้านการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ ตามลำดับ

2. ผลการพัฒนารูปแบบ ที่พัฒนาขึ้นมี 6 องค์ประกอบ คือ 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ 3) เนื้อหา 4) การดำเนินการ 5) การประเมินผล และ 6) เงื่อนไขความสำเร็จ ซึ่งรูปแบบและคู่มือการใช้รูปแบบมีความถูกต้องและความเหมาะสม โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

3. ผลการทดลองใช้รูปแบบ พบว่า 1) ผลการประเมินความรู้ความเข้าใจของรองผู้อำนวยการ และคณะครูเกี่ยวกับสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุก โดยรวมมีระดับพัฒนาการอยู่ในระดับสูงมาก 2) ผลการประเมินประสิทธิผลรูปแบบ (วงรอบที่ 2) โดยรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด

4. ผลการประเมินรูปแบบ พบว่า 1) ผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน ผลการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ และผลการประเมินสมรรถนะของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3, 6 ปีการศึกษา 2567 เพิ่มขึ้น 2) ผลการประเมินความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด 3) ผลการประเมินความพึงพอใจของผู้ที่เกี่ยวข้องต่อรูปแบบ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู โดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนโรงเรียนปรางค์กู่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาศรีสะเกษ ยโสธร” มีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1) ควรศึกษารายละเอียด และวิเคราะห์รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูโดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนโรงเรียนปรางค์กู่ ก่อนนำไปใช้

2) สถานศึกษาสามารถนำรูปแบบที่สร้างขึ้นไปประยุกต์ใช้ตามความเหมาะสม โดยสถานศึกษาสามารถปรับปรุง เพิ่มเติมรูปแบบ แผนงาน และโครงการต่าง ๆ ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงสภาพหรือบริบทของสถานศึกษาแต่ละแห่งด้วย

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1) จากการศึกษาความต้องการจำเป็น พบว่า ครูมีความต้องการพัฒนาสมรรถนะมากที่สุดคือสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกด้านการวิจัยเพื่อพัฒนาผู้เรียน ดังนั้นควรศึกษารูปแบบการพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูด้านการวิจัยเพื่อพัฒนาผู้เรียน

2) ควรมีการศึกษาผลการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูที่เข้าร่วมการอบรมพัฒนาตามรูปแบบว่าส่งผลต่อประสิทธิภาพการเรียนการสอน และประสิทธิผลการเรียนรู้ของนักเรียนอย่างไร

3) ควรศึกษาปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จในการส่งเสริมความสามารถการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูโดยใช้การศึกษาชั้นเรียนผ่านชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ

เอกสารอ้างอิง

กิ่งแก้ว ภูทองเงิน. (2561). รูปแบบการพัฒนาครูตามแนวคิดชุมชนการเรียนรู้ เพื่อเสริมสร้างจิตสาธารณะของนักเรียนระดับประถมศึกษา. ปริญญานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาหลักสูตรและการสอน. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

เชาวฤทธิ์ จงเกษกรณ์. (2561). คู่มือการจัดกิจกรรมลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.

ทักษิณ เกษต้น. (2561). การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างสมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้ของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 20. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ประคอง รัศมีแก้ว. (2563). การพัฒนารูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน. สุพรรณบุรี: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 3.

พิมพันธ์ เดชะคุปต์. (2565). ทักษะ 5C เพื่อการพัฒนาหน่วยการเรียนรู้และการจัดการเรียน. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

มยุรี เจริญศิริ. (2563). การพัฒนารูปแบบโรงเรียนชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะของครูในการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิด Active Learning ที่ส่งเสริมความสามารถในการสร้างสรรค์นวัตกรรมของนักเรียนระดับประถมศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.

โรงเรียนปรางค์กู่. (2566). รายงานการประเมินตนเองของสถานศึกษา (Self-Assessment Report: SAR) ปีการศึกษา 2566. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาศรีสะเกษ ยโสธร.

ลักษณ์พร เข้มขัน. (2563). รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะของครูภาษาอังกฤษในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต. พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร.

วนิดา ภูชำนิ. (2564). การพัฒนาสมรรถนะของครูเพื่อการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 : กรณีโรงเรียนบ้านนาตาลคำข่า. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. คณะครุศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

สัมฤทธิ์ ห้าวหาญ. (2558). รูปแบบการจัดการศึกษาปฐมวัยในโรงเรียนขนาดเล็กสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 3. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษามหาวิทยาลัยมหาสารคาม. คณะศึกษาศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. Educational and Psychological Measurement. 30(3), 607–610.

Linda, D.H. (2006). Constructing 21st century teacher education. Journal of Teacher Education. 57(10), 1-15.

Sophia Faridi. (2016). 13 เหตุผลที่ว่าทำไมประเทศฟินแลนด์จึงมีระบบการศึกษาที่ดีและประสบความสำเร็จ. เรียกใช้เมื่อ 28 กรกฎาคม 2567 จาก https://www.scholarship.in.th/13-finland-education-systems/.

การประยุกต์ใช้ระบบการดูแลผู้สูงอายุแบบอัจฉริยะของครัวเรือน ในเมืองหนานหนิง ประเทศจีน

Adoption of the smart senior care system of households in Nanning city, China

ต้วน เหว่ย
Duan Wei
สำราญ วานนท์
Samran Wanon
คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ
Faculty of Arts and Science, Rajabhat Chaiyaphum University
E-mail: samran@cpru.ac.th

Received: 20 October 2025; Revised: 18 November 2025; Accepted: 7 April 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาสถานะและปัญหาปัจจุบันเกี่ยวกับระบบการดูแลผู้สูงอายุอัจฉริยะของครัวเรือนในเมืองหนานหนิง ประเทศจีน และเพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการนำระบบการดูแลผู้สูงอายุอัจฉริยะมาใช้ในครัวเรือน เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ กลุ่มตัวอย่างคือผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปซึ่งอาศัยอยู่ในหนานหนิง กวางซี จำนวน 385 คน เครื่องมือวิจัยคือแบบสอบถามเก็บข้อมูลผ่านเว็บไซต์ วีแซต แอปพลิเคชัน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพรรณนาเพื่อหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สถิติอนุมานวิเคราะห์ด้วยการถดถอยพหุคูณ ด้วยเทคนิคการนำเข้าทั้งหมด

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่เคยใช้งานระบบ ร้อยละ 52.70 อุปกรณ์ที่ใช้งานเป็นสมาตร์แวทช์/นาฬิกาอัจฉริยะ ร้อยละ 53.90 ความถี่การใช้งานโดยจะใช้หลายครั้งต่อวัน ร้อยละ 53.90 ส่วนความสำคัญปัจจัยโดยเรียงจากมากไปหาน้อย คือ ด้านการรับรู้ประโยชน์ ด้านการรับรู้ความง่ายในการใช้งาน ด้านความคาดหวังประสิทธิภาพ ด้านปัจจัยส่งเสริม ด้านทัศนคติในการใช้งาน ด้านอิทธิพลสังคมและด้านอุปสรรคในการใช้งาน สำหรับปัจจัยด้านการรับรู้ประโยชน์ ด้านการรับรู้ความง่ายในการใช้งาน ด้านความคาดหวังประสิทธิภาพ ด้านปัจจัยส่งเสริม ด้านทัศนคติในการใช้งาน และด้านอิทธิพลสังคมมีอิทธิพลเชิงบวก ส่วนด้านอุปสรรคในการใช้งานมีอิทธิพลเชิงลบต่อการประยุกต์ใช้ระบบ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

คำสำคัญ: การประยุกต์ใช้, ระบบการดูแลผู้สูงอายุแบบอัจฉริยะ, ครัวเรือน

Abstract

This research article aims to study the current status and problems of the intelligent elderly care system of household in Nanning, China and to study the factors affecting the adoption of household intelligent elderly care system. This research is a survey research. The sample consisted of 385 elderly people aged 60 years and above living in Nanning, Guangxi. The research instrument was a questionnaire collected through the website V-Sat application. Data were analyzed using descriptive statistics to find the mean and standard deviation. Inferential statistics were analyzed using multiple regression with all-import techniques.

The majority of the sample (52.70%) had never used the system. 53.90% used a smartwatch/smart clock as their device. 53.90% used it several times a day. The importance of the factors, ranked from most to least, was perceived usefulness, perceived ease of use, expected efficiency, promoting factors, attitude towards use, social influence, and barriers to use. The factors of perceived usefulness, perceived ease of use, expected efficiency, promoting factors, attitude towards use, and social influence had a positive influence, while barriers to use had a negative influence on system application, with statistical significance at the .05 level..

Keywords: Application, the Intelligent Elderly Care System, Household

บทนำ

ด้วยจำนวนผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้น ในประเทศจีน ทำให้จำนวนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้เกิดปัญหาทางสังคมและเศรษฐกิจมากมาย การสูงวัยไม่เพียงแต่ก่อให้เกิดความท้าทายต่อโครงสร้างครอบครัวแบบดั้งเดิมและระบบประกันสังคมเท่านั้น แต่ยังส่งเสริมการเติบโตของความต้องการบริการผู้สูงอายุอีกด้วย ในเดือนเมษายน ค.ศ. 2021 Wang Haidong ผู้อำนวยการกรมผู้สูงอายุและสุขภาพของคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ กล่าวในงานแถลงข่าวว่าผู้สูงอายุส่วนใหญ่ในประเทศของเราดูแลตัวเองที่บ้านและในชุมชน โดยจัดตั้ง " 9073 " แบบแผน คือ ประมาณ 90 % ของผู้สูงอายุอาศัยอยู่ที่บ้าน ในส่วนของการดูแลผู้สูงอายุ ประมาณ 7% ของผู้สูงอายุพึ่งพาการสนับสนุนจากชุมชนในการดูแลผู้สูงอายุ และ 3% ของผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในสถาบันดูแลผู้สูงอายุ (Ping An Business, 2022) แน่นอนว่าเพื่อให้ ผู้สูงอายุ 90% ใช้ชีวิตอย่างมีความสุข การดูแลที่บ้านถือเป็นแบบอย่างที่สำคัญมาก และ กลายเป็นตัวเลือกแรกสำหรับผู้สูงอายุส่วนใหญ่ เนื่องจากช่วยให้ผู้สูงอายุได้ใช้ชีวิตช่วงบั้นปลายในสภาพแวดล้อมของครอบครัวที่คุ้นเคย จึงช่วยรักษาความเป็นอิสระและศักดิ์ศรีของผู้สูงอายุ ในขณะเดียวกันก็ช่วยลดแรงกดดันต่อหน่วยงานสวัสดิการสังคม อย่างไรก็ตาม ด้วยจำนวนผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้น โดยเฉพาะจำนวนผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ตามลำพังที่เพิ่มขึ้น ทำให้รูปแบบบริการดูแลบ้านแบบดั้งเดิมไม่สามารถตอบสนองความต้องการบริการที่เติบโตอย่างรวดเร็วได้อีกต่อไป เนื่องจากความสามารถทางกายภาพและการรับรู้ลดลง ผู้สูงอายุจำนวนมากประสบปัญหาในการใช้งานอุปกรณ์ภายในบ้านที่ซับซ้อนและการได้รับบริการที่จำเป็น ทำให้พวกเขาไม่สามารถใช้ทรัพยากรการดูแลผู้สูงอายุที่มีอยู่ได้อย่างเต็มที่ ประการที่สอง รูปแบบการดูแลผู้สูงอายุที่บ้านแบบดั้งเดิมมีข้อบกพร่องในการให้บริการส่วนบุคคล และไม่สามารถตอบสนองความต้องการที่หลากหลายและหลายระดับของ

ผู้สูงอายุได้ นอกจากนี้เด็กอาจไม่สามารถติดตามผู้สูงอายุได้ตลอดเวลาเนื่องจากการทำงานและเหตุผลอื่น ๆ ส่งผลให้ผู้สูงอายุขาดการสื่อสารทางอารมณ์

เมื่อเทียบกับพื้นหลังนี้ การประยุกต์ใช้ระบบอัจฉริยะเพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ในการดูแลที่บ้านได้กลายเป็นทิศทางการวิจัยในปัจจุบัน ในระบบการดูแลที่บ้านอัตราการเข้าถึงของระบบอัจฉริยะยังคงไม่เพียงพอ มีเหตุผลและปัญหาที่ฝังลึกหลายประการที่ต้องแก้ไขเบื้องหลังสถานะที่เป็นอยู่ ตัวอย่างเช่น ผู้สูงอายุบางคนยอมรับเทคโนโลยีใหม่ ๆ ค่อนข้างน้อย พวกเขาอาจสับสนหรือหวาดกลัวกับอินเทอร์เฟซการทำงานที่ซับซ้อนและฟังก์ชันต่าง ๆ มากมาย จึงเลือกที่จะหลีกเลี่ยงอุปกรณ์อัจฉริยะ เมื่อเด็ก ๆ พิจารณาซื้อผลิตภัณฑ์ดูแลผู้สูงอายุอันชาญฉลาดให้กับพ่อแม่ พวกเขามักจะลังเลเพราะพวกเขากังวลว่าพ่อแม่จะไม่สามารถใช้งานได้อย่างชำนาญหรือจะต้องพึ่งพาพวกเขา ถือเป็นอุปสรรคต่อการใช้งาน (T Alzahrani, M Hunt, D Whiddett, 2021)

นอกจากนี้ แม้ว่าผลิตภัณฑ์ดูแลผู้สูงอายุอัจฉริยะจะไม่มีปัญหาการขาดแคลนในตลาด แต่ก็มีไม่มากนักที่สามารถตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของผู้สูงอายุได้อย่างแม่นยำ ผลิตภัณฑ์จำนวนมากไม่ได้คำนึงถึงพฤติกรรมการใช้งานและลักษณะทางกายภาพของผู้สูงอายุอย่างเต็มที่เมื่อออกแบบ ส่งผลให้ผู้ใช้ได้รับประสบการณ์ที่ไม่ดี การขาดความสามารถในการปรับตัวยังสะท้อนให้เห็นในความเกี่ยวข้องของฟังก์ชันผลิตภัณฑ์ด้วย ผู้สูงอายุมีความต้องการที่แตกต่างกันในแง่ของการจัดการด้านสุขภาพ ความช่วยเหลือฉุกเฉิน และการดูแลประจำวัน มักจะเป็นเรื่องยากที่ผลิตภัณฑ์ในตลาดจะครอบคลุมความต้องการเหล่านี้ได้อย่างเต็มที่ (Tian, Y. J., & et al , 2024)

นอกจากนี้ การสร้างเครือข่ายบริการดูแลผู้สูงอายุอัจฉริยะยังอยู่ในช่วงเริ่มต้น และหลายภูมิภาคยังไม่ได้สร้างระบบบริการที่สมบูรณ์ ส่งผลให้ผู้สูงอายุบางรายไม่สามารถรับความช่วยเหลือทางเทคนิคและบริการหลังการขายได้ทันท่วงทีและมีประสิทธิภาพเมื่อประสบปัญหาในการใช้งานอุปกรณ์อัจฉริยะ บ่อยครั้งเป็นเรื่องยากสำหรับผลิตภัณฑ์จากผู้ผลิตและแพลตฟอร์มต่าง ๆ ที่จะบรรลุการบูรณาการและการเชื่อมต่อระหว่างภูมิภาคและข้ามแพลตฟอร์มอย่างราบรื่น นอกจากนี้ ยังจำกัดการใช้ระบบอัจฉริยะในการดูแลผู้สูงอายุที่บ้านอีกด้วย

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสถานะและปัญหาปัจจุบันเกี่ยวกับระบบการดูแลผู้สูงอายุอัจฉริยะของครัวเรือนในเมืองหนานหนิง ประเทศจีน
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการนำระบบการดูแลผู้สูงอายุอัจฉริยะมาใช้ในครัวเรือน

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรที่ใช้ศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ผู้สูงอายุที่มี อายุ 60 ปีขึ้นไปซึ่งอาศัยอยู่ในหนาน หนิง กว่างซี ครอบคลุมพื้นที่ทั้งในเมืองและชนบท คำนวณหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรการหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างแบบตามข้อเสนอจาก Cochran (1977) ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 ความคลาดเคลื่อนร้อยละ ± 5 ได้ขนาดตัวอย่างจำนวน 385 ตัวอย่าง เลือกกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยเครื่องมือวิจัยนี้ผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาจากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน ได้ค่า IOC ระหว่าง .66 –1.00 และมีการทดสอบความเชื่อมั่นด้วยค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาครอนบาค (Cronbach’s Alpha Coefficient) ได้ค่าความเชื่อมั่นรวมเท่ากับ .95 ทั้งนี้แบบสอบถามประกอบไปด้วย 4 ส่วน ได้แก่ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบ

แบบสอบถามโดยข้อคำถามที่มีตัวเลือกที่ถูกที่สุดเพียงข้อเดียว ส่วนที่ 2 สถานการณ์การใช้งานระบบดูแลผู้สูงอายุอัจฉริยะ ส่วนที่ 3 ปัจจัยที่ส่งผลต่อระบบดูแลผู้สูงอายุอัจฉริยะ และส่วนที่ 4 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมโดยส่วนที่ 3 เป็นมาตราอันตรภาคชั้นโดยใช้ข้อคำถามแบบ Likert Scale จำนวน 5 ระดับ โดยระดับที่ 1 อยู่ในระดับที่เห็นด้วยน้อยที่สุดและระดับที่ 5 อยู่ในระดับที่เห็นด้วยมากที่สุด สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลประกอบด้วย ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน วิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) เพื่อทดสอบปัจจัยที่มีผลต่อการนำระบบการดูแลผู้สูงอายุแบบอัจฉริยะของครัวเรือนไปใช้ โดยกำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผลการวิจัย

1. ปัจจัยทางด้านลักษณะส่วนบุคคล

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์กับผู้สูงอายุเป็นลูก/หลาน (ผู้ดูแลหลัก) จำนวน 250 คน คิดเป็นร้อยละ 65.00 เพศหญิง จำนวน 212 ร้อยละ 55.00 มีอายุระหว่าง 60-69 ปี จำนวน 212 คน ร้อยละ 55.10 สภาพสุขภาพ สามารถดูแลตัวเองได้เต็มที่ จำนวน 231 คน ร้อยละ 60.00 ระดับการศึกษามัธยมศึกษา จำนวน 116 คน ร้อยละ 30.10 รายได้ต่อเดือนอยู่ที่น้อยกว่าหรือเท่ากับ 3,000 หยวน จำนวน 135 คน ร้อยละ 35.00 อาศัยอยู่กับลูกหลาน จำนวน 212 คน ร้อยละ 55.00 และอาศัพอยู่ในเขตุเมือง จำนวน 269 คน ร้อยละ 70.00

2. สถานการณ์การใช้งานระบบดูแลผู้สูงอายุอัจฉริยะ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลอัตราการใช้งานและประเภทอุปกรณ์ที่ใช้งานผู้ตอบแบบสอบถามพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ พบว่าพฤติกรรมการใช้งานระบบดูแลผู้สูงอายุอัจฉริยะของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 385 คน เรียงลำดับตามสถานะการใช้งานจากมากไปน้อย คือ ไม่เคยใช้งาน 203 คน ร้อยละ 52.70 รองลงมาเป็นใช้งานอยู่ 154 คน ร้อยละ 40.00 และเคยใช้แต่ละเลิก 28 คน ร้อยละ 7.30 ประเภทอุปกรณ์ที่ใช้งานเรียงลำดับจากมากไปน้อย คือ สมาตร์แวทช์/นาฬิกาอัจฉริยะ 83 คน ร้อยละ 53.90 รองลงมาเป็นเครื่องวัดความดันโลหิตแบบอัจฉริยะ 65 คน ร้อยละ 42.20 ตามด้วยเครื่องเรียกฉุกเฉิน/SOS 53 คน ร้อยละ 34.40 และกล้องวงจรปิดอัจฉริยะ 40 คน ร้อยละ 26.00 ส่วนความถี่การใช้งานเรียงลำดับจากมากไปน้อย คือ ใช้หลายครั้งต่อวัน 83 คน ร้อยละ 53.90 รองลงมาเป็นใช้1ครั้งต่อวัน 40 คน ร้อยละ 26.00 ตามด้วยใช้ 3-5 ครั้งต่อสัปดาห์ 21 คน ร้อยละ 13.60 และใช้ 1-2 ครั้งต่อสัปดาห์ 10 คน ร้อยละ 6.50 โดยรวมแล้วสถานะการใช้งานส่วนใหญ่ยังไม่เคยใช้งาน แต่สำหรับผู้ที่ใช้งานแล้วส่วนใหญ่เลือกใช้อุปกรณ์ประเภทสมาตร์แวทช์/นาฬิกาอัจฉริยะและมีความถี่การใช้งานที่สูง โดยใช้หลายครั้งต่อวันเป็นส่วนมาก

3. ระดับความคิดเห็นต่อปัจจัยที่ส่งผลต่อการประยุกต์ใช้ระบบการดูแลผู้สูงอายุแบบอัจฉริยะของครัวเรือนในเมืองหนานหนิง ประเทศจีน

ตารางที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงมาตรฐานของด้านการรับรู้ประโยชน์

ด้านการรับรู้ประโยชน์	ระดับความสำคัญ		
	$\overline{X}$	SD	แปลผล

1. อุปกรณ์สามารถตรวจสอบสุขภาพผู้สูงอายุได้อย่างมีประสิทธิภาพ	3.82	.82	มาก
2. การใช้งานช่วยเพิ่มความปลอดภัยในการอยู่บ้านของผู้สูงอายุ	3.78	.79	มาก
3. ลดภาระการดูแลครอบครัว	3.85	.75	มาก
รวม	**3.82**	**.79**	**มาก**

จากตารางที่ 1 พบว่าระดับความคิดเห็นต่อปัจจัยที่ส่งผลต่อด้านการรับรู้ประโยชน์ ดังต่อไปนี้

ด้านการรับรู้ประโยชน์ ผลการวิจัยพบว่า การรับรู้ประโยชน์ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 3.82 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .79 เมื่อพิจารณาในแต่ละประเด็น พบว่า ผู้บริโภคให้ความสำคัญกับลดภาระการดูแลครอบครัวอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.85 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .75 รองลงมา คือ อุปกรณ์สามารถตรวจสอบสุขภาพผู้สูงอายุได้อย่างมีประสิทธิภาพมีความสำคัญระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.82 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .82 และการใช้งานช่วยเพิ่มความปลอดภัยในการอยู่บ้านของผู้สูงอายุมีความสำคัญระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.78 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .79 ตามลำดับ

ตารางที่ 2 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงมาตรฐานของด้านการรับรู้ความง่ายในการใช้งาน

ด้านการรับรู้ความง่ายในการใช้งาน	**ระดับความสำคัญ**		
	$\overline{X}$	SD	**แปลผล**
1. อินเทอร์เฟซการใช้งานง่ายต่อการเข้าใจ	3.15	1.02	ปานกลาง
2. ผู้สูงอายุสามารถใช้อุปกรณ์ได้อย่างอิสระ	3.25	.98	ปานกลาง
3. สามารถรับการสนับสนุนทางเทคนิคได้ง่าย	3.18	.94	ปานกลาง
รวม	**3.21**	**.94**	**ปานกลาง**

จากตารางที่ 2 พบว่าระดับความคิดเห็นต่อปัจจัยที่ส่งผลต่อด้านการรับรู้ความง่ายในการใช้งาน ดังต่อไปนี้

ด้านการรับรู้ความง่ายในการใช้งาน ผลการวิจัยพบว่า การรับรู้ความง่ายในการใช้งานในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 3.21 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .94 เมื่อพิจารณาในแต่ละประเด็น พบว่า ผู้บริโภคให้ความสำคัญกับผู้สูงอายุสามารถใช้อุปกรณ์ได้อย่างอิสระอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.25 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .95 รองลงมา คือ สามารถรับการสนับสนุนทางเทคนิคได้ง่ายมีความสำคัญระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.18 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .94 และอินเทอร์เฟซการใช้งานง่ายต่อการเข้าใจมีความสำคัญระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.15 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 1.02 ตามลำดับ

ตารางที่ 3 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงมาตรฐานของด้านความคาดหวังประสิทธิภาพ

ด้านความคาดหวังประสิทธิภาพ	**ระดับความสำคัญ**		
	$\overline{X}$	SD	**แปลผล**
1. ข้อมูลตรวจสอบของอุปกรณ์ถูกต้องและเชื่อถือได้	3.72	.78	มาก
2. การตอบสนองในกรณีฉุกเฉินทันท่วงที	3.58	.85	มาก
3. ความสามารถในการใช้งานต่อเนื่องตรงตามความต้องการ	3.68	.79	มาก

รวม	**3.65**	**.78**	**มาก**

จากตารางที่ 3 พบว่าระดับความคิดเห็นต่อปัจจัยที่ส่งผลต่อด้านความคาดหวังประสิทธิภาพ ดังต่อไปนี้

ด้านความคาดหวังประสิทธิภาพ ผลการวิจัยพบว่า ความคาดหวังประสิทธิภาพในภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 3.65 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .78 เมื่อพิจารณาในแต่ละประเด็น พบว่า ผู้บริโภคให้ความสำคัญกับข้อมูลตรวจสอบของอุปกรณ์ถูกต้องและเชื่อถือได้อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.72 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .78 รองลงมา คือ ความสามารถในการใช้งานต่อเนื่องตรงตามความต้องการมีความสำคัญระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.68 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .79 และการตอบสนองในกรณีฉุกเฉินทันท่วงทีมีความสำคัญระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.58 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .85 ตามลำดับ

ตารางที่ 4 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงมาตรฐานของด้านทัศนคติในการใช้งาน

ด้านทัศนคติในการใช้งาน	**ระดับความสำคัญ**		
	$\overline{X}$	SD	**แปลผล**
1. มีทัศนคติเชิงบวกต่อการใช้งานระบบ	3.55	.81	มาก
2. เต็มใจเรียนรู้ใช้งานฟังก์ชันใหม่	3.38	.89	ปานกลาง
3. สภาพรวมมีความพอใจในการใช้งาน	3.48	.83	ปานกลาง
รวม	**3.47**	**.84**	**ปานกลาง**

จากตารางที่ 4 พบว่าระดับความคิดเห็นต่อปัจจัยที่ส่งผลต่อด้านทัศนคติในการใช้งาน ดังต่อไปนี้

ด้านทัศนคติในการใช้งาน ผลการวิจัยพบว่า ทัศนคติในการใช้งานในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 3.47 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .84 เมื่อพิจารณาในแต่ละประเด็น พบว่า ผู้บริโภคให้ความสำคัญกับมีทัศนคติเชิงบวกต่อการใช้งานระบบอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.55 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .81 รองลงมา คือ สภาพรวมมีความพอใจในการใช้งานมีความสำคัญระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.48 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .83 และเต็มใจเรียนรู้ใช้งานฟังก์ชันใหม่มีความสำคัญระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.38 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .89 ตามลำดับ

ตารางที่ 5 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงมาตรฐานของด้านอิทธิพลสังคม

ด้านอิทธิพลสังคม	**ระดับความสำคัญ**		
	$\overline{X}$	SD	**แปลผล**
1. ครอบครัวสนับสนุนการใช้งาน	3.25	.84	ปานกลาง
2. แพทย์/เจ้าหน้าที่ชุมชนแนะนำใช้งาน	3.08	.81	ปานกลาง
3. มีผู้สูงอายุที่รู้จักใช้งานระบบในหมู่คนรู้จัก	3.10	.79	ปานกลาง
รวม	**3.14**	**.81**	ปานกลาง

จากตารางที่ 5 พบว่าระดับความคิดเห็นต่อปัจจัยที่ส่งผลต่อด้านอิทธิพลสังคม ดังต่อไปนี้

ด้านอิทธิพลสังคม ผลการวิจัยพบว่า อิทธิพลสังคมในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 3.14 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .81 เมื่อพิจารณาในแต่ละประเด็น พบว่า ผู้บริโภคให้ความสำคัญกับครอบครัวสนับสนุนการใช้งานมีความสำคัญระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.25 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .84 รองลงมา คือ มีผู้สูงอายุที่รู้จักใช้งานระบบในหมู่คนรู้จักมีความสำคัญระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.10 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .79 และแพทย์/เจ้าหน้าที่ชุมชนแนะนำใช้งานมีความสำคัญระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.08 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .81 ตามลำดับ

ตารางที่ 6 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงมาตรฐานของด้านอุปสรรคในการใช้งาน

ด้านอุปสรรคในการใช้งาน	ระดับความสำคัญ		
	$\overline{X}$	SD	แปลผล
1. ราคาอุปกรณ์เกินค่ามูลค่าที่ได้รับ	2.72	1.01	ปานกลาง
2. กระบวนการดำเนินการซับซ้อนเกินไป	2.95	.97	ปานกลาง
3. กังวลเกี่ยวกับการรั่วไหลของข้อมูลส่วนบุคคล	2.88	.94	ปานกลาง
รวม	**2.85**	**.97**	**ปานกลาง**

จากตารางที่ 6 พบว่าระดับความคิดเห็นต่อปัจจัยที่ส่งผลต่อด้านอุปสรรคในการใช้งาน ดังต่อไปนี้

ด้านอุปสรรคในการใช้งาน ผลการวิจัยพบว่า อุปสรรคในการใช้งานในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 2.85 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .97 เมื่อพิจารณาในแต่ละประเด็น พบว่า ผู้บริโภคให้ความสำคัญกับกระบวนการดำเนินการซับซ้อนเกินไปมีความสำคัญระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.95 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .97 รองลงมา คือ กังวลเกี่ยวกับการรั่วไหลของข้อมูลส่วนบุคคลมีความสำคัญระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.88 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .94 และราคาอุปกรณ์เกินค่ามูลค่าที่ได้รับ ความสำคัญระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.72 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 1.01 ตามลำดับ

ตารางที่ 7 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงมาตรฐานของด้านปัจจัยส่งเสริม

ด้านปัจจัยส่งเสริม	ระดับความสำคัญ		
	$\overline{X}$	SD	แปลผล
1. มีคู่มือการใช้งานที่ชัดเจน	4.05	.68	มาก
2. บริการหลังจากเหตุการณ์สนับสนุนได้เร็ว	3.98	.62	มาก
3. มีโปรแกรมส่วนลดราคาหรือให้เช่าโดยรัฐ/ชุมชน	3.92	.69	มาก
รวม	**3.98**	**.66**	**มาก**

จากตารางที่ 7 พบว่าระดับความคิดเห็นต่อปัจจัยที่ส่งผลต่อด้านปัจจัยส่งเสริม ดังต่อไปนี้

ด้านปัจจัยส่งเสริม ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยส่งเสริมในภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 3.98 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .66 เมื่อพิจารณาในแต่ละประเด็น พบว่า ผู้บริโภคให้ความสำคัญกับการมีคู่มือการใช้งาน

ที่ชัดเจนมีความสำคัญระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.05 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .68 รองลงมา คือ บริการหลังจากเหตุการณ์สนับสนุนได้เร็วมีความสำคัญระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.98 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .62 และมีโปรแกรมส่วนลดราคาหรือให้เช่าโดยรัฐ/ชุมชน ความสำคัญระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.92 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .69 ตามลำดับ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อทดสอบสมมติฐาน

ตารางที่ 8 การวิเคราะห์สัมประสิทธิ์ถดถอยพหุคูณ

ปัจจัยที่ส่งผล	การประยุกต์ใช้ระบบการดูแลผู้สูงอายุแบบอัจฉริยะ				
	B	SE	Beta	t	Sig
ค่าคงที่	.872	.124		7.032	.000
1) การรับรู้ประโยชน์ (X1)	0.382	0.057	0.382	6.743	0.001**
2) การรับรู้ความง่ายในการใช้งาน (X2)	0.241	0.057	0.241	4.218	0.001**
3) ความคาดหวังประสิทธิภาพ (X3)	0.215	0.056	0.215	3.826	0.001**
4) ทัศนคติในการใช้งาน (X4)	0.187	0.057	0.187	3.294	0.001**
5) อิทธิพลสังคม (X5)	0.152	0.057	0.152	2.683	0.008**
6) อุปสรรคในการใช้งาน (X6)	-0.138	0.057	-0.138	-2.419	0.017**
7) ปัจจัยส่งเสริม (X7)	0.193	0.057	0.193	3.375	0.001**
R^2=0.576, Adjusted R^2=0.542, F=16.923					

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 8 พบว่า ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยของตัวพยากรณ์มีอิทธิพลต่อการประยุกต์ใช้ระบบการดูแลผู้สูงอายุแบบอัจฉริยะ การรับรู้ประโยชน์มากที่สุด มีค่าสัมประสิทธิ์การถดถอย เท่ากับ 0.382 รองลงมา คือ การรับรู้ความง่ายในการใช้งาน มีค่าสัมประสิทธิ์การถดถอย เท่ากับ 0.241 ความคาดหวังประสิทธิภาพ มีค่าสัมประสิทธิ์การถดถอย เท่ากับ 0.215 ปัจจัยส่งเสริม มีค่าสัมประสิทธิ์การถดถอย เท่ากับ 0.193 ทัศนคติในการใช้งาน มีค่าสัมประสิทธิ์การถดถอย เท่ากับ 0.187 อิทธิพลสังคม มีค่าสัมประสิทธิ์การถดถอย เท่ากับ 0.152 และลำดับสุดท้ายอุปสรรคในการใช้งาน มีค่าสัมประสิทธิ์การถดถอย เท่ากับ -0.138 โดยมีระดับนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05 ในมิติของด้านการรับรู้ประโยชน์ ด้านการรับรู้ความง่ายในการใช้งาน ด้านความคาดหวังประสิทธิภาพ ด้านปัจจัยส่งเสริม ด้านทัศนคติในการใช้งาน และด้านอิทธิพลสังคม มีอิทธิพลเชิงบวกต่อการประยุกต์ใช้ระบบการดูแลผู้สูงอายุแบบอัจฉริยะ ในขณะที่ด้านอุปสรรคในการใช้งานส่งผลไปในทิศทางตรงกันข้ามหรือเชิงลบต่อการประยุกต์ใช้ระบบการดูแลผู้สูงอายุแบบอัจฉริยะ ค่า R^2 เท่ากับ 0.576 แสดงว่าโมเดลสามารถอธิบายความแปรปรวนของสมรรถนะได้ถึงร้อยละ 57.60 และสามารถเขียนอยู่ในรูปแบบสมการได้ดังนี้

$$Zy=0.382X1 + 0.241X2 + 0.215X3 + 0.187X4 + 0.152X5 - 0.138X6 + 0.193X7$$

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่องการประยุกต์ใช้ระบบการดูแลผู้สูงอายุแบบอัจฉริยะของครัวเรือนในเมืองหนานหนิง ประเทศจีน ซึ่งจากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ศึกษาสถานะและปัญหาปัจจุบันเกี่ยวกับระบบการดูแลผู้สูงอายุอัจฉริยะของครัวเรือนในเมืองหนานหนิง ประเทศจีน ผลการศึกษาพบว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อการประยุกต์ใช้ระบบการดูแลผู้สูงอายุแบบอัจฉริยะ ในเมืองหนานหนิง มณฑลกวางสี ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน ดังนั้น เพื่อให้ผู้ประกอบกิจการสามารถนำข้อมูลไปใช้ในการดำเนินธุรกิจ รองรับกับความต้องการของธุรกิจ และส่งผลในการพัฒนาธุรกิจในระยะยาว ผลการวิจัยพบว่า โดยการรับรู้ประโยชน์มีอิทธิพลมากที่สุดทั้งนี้อาจจะมาจากสมาชิกในครัวเรือนหรือผู้ดูแลผู้สูงอายุมีการรับรู้ว่าระบบอัจฉริยะสามารถช่วยให้การดูแลเป็นไปอย่างสะดวก ปลอดภัย และช่วยเพิ่มคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุได้อย่างแท้จริง ก็จะเกิดความเต็มใจและความตั้งใจที่จะนำระบบดังกล่าวมาใช้งานในชีวิตประจำวันมากยิ่งขึ้น สอดคล้องกับแนวคิดของ Davis (1989) ซึ่งเป็นผู้พัฒนาแบบจำลองการยอมรับเทคโนโลยี (Technology Acceptance Model: TAM) สอดคล้องกับงานศึกษาที่เกี่ยวข้องในบริบทของความตั้งใจรับบริการผู้สูงอายุอัจฉริยะในมณฑลอานฮุย ของ Xing'an Yao และ Mengjun Zhu (2024) ซึ่งศึกษาถึงความเต็มใจในการนำบริการดูแลผู้สูงอายุอัจฉริยะ มาใช้โดยเน้นที่หลักฐานจากมณฑลอานฮุย ประเทศจีน เพื่อทำความเข้าใจปัจจัยที่มีอิทธิพลต่ออัตราการนำไปใช้จริง พบว่า "การรับรู้ประโยชน์" เป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจในการใช้เทคโนโลยีมาใช้

รองลงมาคือ การรับรู้ความง่ายในการใช้งานมีอิทธิพลต่อการประยุกต์ใช้ระบบการดูแลผู้สูงอายุแบบอัจฉริยะ ด้วยเหตุผลเพราะการรับรู้ความง่ายในการใช้งานนั้นทำให้ง่ายต่อการเรียนรู้และใช้งาน สำหรับผู้สูงอายุและสมาชิกในครัวเรือน ความง่ายในการใช้งานของระบบช่วยลดความกังวลและความซับซ้อนที่อาจเกิดขึ้นจากการใช้อุปกรณ์หรือแอปพลิเคชัน ทำให้สามารถปรับตัวและนำระบบไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับการศึกษาของ Wang X, et al. (2023) ที่ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการนำผลิตภัณฑ์ดูแลผู้สูงอายุอัจฉริยะมาใช้โดยผู้สูงอายุในประเทศจีน โดยใช้แบบจำลอง UTAUT เป็นพื้นฐานและขยายขอบเขตด้วยทฤษฎีความเสี่ยงที่รับรู้และต้นทุนที่รับรู้ ผลการวิเคราะห์เชิงประจักษ์จากแบบสอบถามที่เก็บรวบรวมได้แสดงให้เห็นว่า ปัจจัยด้านความคาดหวังในประสิทธิภาพ ความคาดหวังในความพยายาม และอิทธิพลทางสังคม ล้วนส่งผลเชิงบวกต่อความตั้งใจเชิงพฤติกรรมในการใช้ผลิตภัณฑ์ดังกล่าว ในขณะที่ต้นทุนที่รับรู้และความเสี่ยงที่รับรู้ส่งผลเชิงลบอย่างมีนัยสำคัญต่อความตั้งใจดังกล่าว

ความคาดหวังประสิทธิภาพมีอิทธิพลต่อการประยุกต์ใช้ระบบการดูแลผู้สูงอายุแบบอัจฉริยะ ด้วยเหตุผลในการดูแลผู้สูงอายุจะต้องสร้างความเชื่อมั่นว่าระบบจะช่วยให้การดูแลผู้สูงอายุมีประสิทธิภาพมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการติดตามสุขภาพ การแจ้งเตือนการทานยา หรือการลดภาระงานของผู้ดูแล สอดคล้องกับการศึกษาของ Kang, H. J., et al. (2022) ที่ได้ศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการยอมรับบริการสุขภาพอัจฉริยะในบ้าน (SHHSs) ในเกาหลีใต้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงการแพร่ระบาดของ COVID-19 ซึ่งทำให้ความสำคัญของการดูแลสุขภาพที่บ้านเพิ่มขึ้นอย่างมาก งานวิจัยนี้ใช้วิธีการแบบบูรณาการของแบบจำลองทฤษฎีการยอมรับและการใช้เทคโนโลยีแบบรวม (UTAUT) และแบบจำลองความเหมาะสมระหว่างภารกิจกับเทคโนโลยี (TTF) เพื่อทำความเข้าใจการยอมรับบริการด้านสุขภาพที่ต้องใช้เทคโนโลยีเข้มข้น ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าปัจจัยด้านการรับรู้ของผู้ใช้ด้านความคาดหวังด้านประสิทธิภาพ (PE) มีอิทธิพลเชิงบวกต่อความตั้งใจเชิงพฤติกรรม

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการนำระบบการดูแลผู้สูงอายุอัจฉริยะมาใช้ในครัวเรือน ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยส่งเสริมมีอิทธิพลต่อการประยุกต์ใช้ระบบการดูแลผู้สูงอายุแบบอัจฉริยะ ความพร้อมด้านทรัพยากรความช่วยเหลือที่เอื้อต่อการใช้งานเทคโนโลยี ความพร้อมของอุปกรณ์ เทคโนโลยีเครือข่ายอินเทอร์เน็ต คู่มือการใช้งาน และความช่วยเหลือจากผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งช่วยลดอุปสรรคในการนำระบบไปใช้จริง ของผู้ใช้ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Venkatesh et al. (2003) ที่ระบุว่าปัจจัยส่งเสริมช่วยให้ผู้ใช้สามารถใช้งานเทคโนโลยีได้อย่างมีประสิทธิภาพ และลดความกังวลหรือปัญหาที่อาจเกิดขึ้น

ทัศนคติในการใช้งานมีอิทธิพลต่อการประยุกต์ใช้ระบบการดูแลผู้สูงอายุแบบอัจฉริยะ กล่าวคือ ทัศนคติในการใช้งานจะเป็นตัวสะท้อนถึงความรู้สึกและมุมมองของผู้ใช้ต่อการใช้ระบบ ความพึงพอใจ ความมั่นใจ และความเชื่อว่าการใช้ระบบจะเป็นประโยชน์ต่อชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุจริง ทัศนคติที่เกิดจากการรับรู้ด้านต่าง ๆ ทัศนคติจะมีทั้งทางบวกและลบก็ได้ต่อการใช้งานระบบ ผู้สูงอายุและสมาชิกในครัวเรือนที่มีทัศนคติเชิงบวกต่อระบบอัจฉริยะ มีแนวโน้มที่จะนำระบบไปใช้มากขึ้น เนื่องจากมองเห็นคุณค่าและประโยชน์ของเทคโนโลยีในการช่วยดูแลสุขภาพและชีวิตประจำวัน สอดคล้องกับการศึกษาของ Pal, D., et al. (2018) ที่ได้ศึกษาเรื่องการยอมรับบริการสมาร์ทโฮมของผู้สูงอายุ พบว่าทัศนคติของผู้สูงอายุถูกกำหนดโดยการรับรู้ข้างต้น และส่งผลต่อการใช้งานโดยตรง ทัศนคติเชิงบวกจะเกิดจากการรับรู้ประโยชน์สูงและการรับรู้ความง่ายในการใช้งานสูงจะส่งเสริมทัศนคติเชิงบวก และเพิ่มความตั้งใจในการใช้ผลิตภัณฑ์ ส่วนทัศนคติเชิงอนุรักษ์นิยมการรับรู้ถึงความยากลำบากในการใช้ผลิตภัณฑ์จะนำไปสู่การลดความเต็มใจในการนำเทคโนโลยีมาใช้

อิทธิพลสังคมมีผลต่อการประยุกต์ใช้ระบบการดูแลผู้สูงอายุแบบอัจฉริยะ อิทธิผลจากสังคมบุคคลรอบข้างอาจจะมีผลต่อการตัดสินใจใช้งานระบบ จะเป็นแรงกดดันทางสังคมที่บุคคลรับรู้เมื่อตัดสินใจ สอดคล้องกับการศึกษาของ Sun, S., et al. (2025) พบว่าความพร้อมทางเทคโนโลยี มีอิทธิพลต่อความตั้งใจในการใช้อุปกรณ์ดูแลสุขภาพอัจฉริยะ ในกลุ่มผู้สูงอายุชาวจีนสำรวจในเมืองอู่ซี ประเทศจีน ผู้สูงอายุที่มีความพร้อมสูงจะตั้งใจใช้มากขึ้นเมื่อพวกเขามีประสบการณ์การโต้ตอบที่ดี นอกจากนี้การสนับสนุนทางสังคมจากคนรอบข้าง ยังเป็นตัวแปรที่สำคัญต่อการเพิ่มทักษะทางเทคนิค การส่งเสริมประสบการณ์ผู้ใช้เชิงโต้ตอบ และการใช้ประโยชน์จากการสนับสนุนทางสังคมเพื่อส่งเสริมการยอมรับเทคโนโลยีในกลุ่มผู้สูงอายุ

อุปสรรคในการใช้งานมีผลต่อการประยุกต์ใช้ระบบการดูแลผู้สูงอายุแบบอัจฉริยะ อุปสรรคในการใช้งานอาจจะส่งผลต่อการตัดสินใจใช้งานระบบในทางตรงข้าม เมื่อผู้ใช้รับรู้ถึงความยุ่งยาก ความซับซ้อน หรือความไม่มั่นคงในการใช้งานระบบ ก็จะลดความตั้งใจในการนำเทคโนโลยีดังกล่าวมาใช้จริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มผู้สูงอายุที่อาจมีข้อจำกัดด้านความเข้าใจทางเทคโนโลยี หรือขาดความมั่นใจในการใช้งานอุปกรณ์อัจฉริยะเนื่องมาจากอุปสรรคทางร่างกายหรืออุปสรรคทางด้านเทคโนโลยี สอดคล้องกับการศึกษาของ พนม คลี่ฉายา (2564) พบว่าอุปสรรคในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลของผู้สูงอายุมีหลายด้าน หนึ่งในนั้นคือปัญหาด้านร่างกายเป็นปัจจัยหลัก เช่น ปัญหาสายตา ความจำและการหลงลืมง่าย และความเสื่อมโทรมของร่างกายโดยรวม และอุปสรรคจากเทคโนโลยีไม่ว่าจะเป็นความซับซ้อนยุ่งยาก ปัญหาภาษาอังกฤษ ตัวอักษรขนาดเล็ก และปัญหาจากสัญญาณที่ไม่เสถียร ผู้สูงอายุบางคนยังเผชิญปัญหาต่อการใช้งานคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีอื่น ๆ อีก นอกจากนี้ผู้สูงอายุยังมีความกังวลด้านความเสี่ยงและความปลอดภัย โดยเฉพาะการถูกนำข้อมูลส่วนตัวไปใช้โดยมิจฉาชีพ ความกังวลต่อการทำธุรกรรมทางการเงิน และการพบเจอโฆษณาอวดอ้างสรรพคุณเกินจริง ข่าวปลอม

สรุป

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานะและปัญหาปัจจุบันเกี่ยวกับระบบการดูแลผู้สูงอายุอัจฉริยะ และศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการนำระบบการดูแลผู้สูงอายุอัจฉริยะมาใช้ในครัวเรือน ในเมืองหนานหนิง สาธารณรัฐประชาชนจีน จากการศึกษากลุ่มตัวอย่าง 385 คน สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

พฤติกรรมการใช้งานระบบดูแลผู้สูงอายุอัจฉริยะ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่เคยใช้งานระบบ ร้อยละ 52.70 อุปกรณ์ที่ใช้งานเป็นสมาตร์แวทช์/นาฬิกาอัจฉริยะ ร้อยละ 53.90 ความถี่การใช้งานโดยจะใช้หลายครั้งต่อวัน ร้อยละ 53.90

ด้านปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการประยุกต์ใช้ระบบการดูแลผู้สูงอายุแบบอัจฉริยะ จากการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ พบว่าปัจจัยทั้ง 7 ด้านมีอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยเรียงลำดับตามค่าสัมประสิทธิ์ถดถอย (Beta) ดังนี้:

1. การรับรู้ประโยชน์ (β = 0.382) - มีอิทธิพลเชิงบวก
2. การรับรู้ความง่ายในการใช้งาน (β = 0.241) - มีอิทธิพลเชิงบวก
3. ความคาดหวังประสิทธิภาพ (β = 0.215) - มีอิทธิพลเชิงบวก
4. ปัจจัยส่งเสริม (β = 0.193) – มีอิทธิพลเชิงบวก
5. ทัศนคติในการใช้งาน (β = 0.187) - มีอิทธิพลเชิงบวก
6. อิทธิพลสังคม (β = 0.152) - มีอิทธิพลเชิงบวก
7. อุปสรรคในการใช้งาน (β = -0.138) – มีอิทธิพลเชิงลบ

ข้อค้นพบที่สำคัญ ปัจจัยที่ส่งผลเชิงบวกมากที่สุดต่อการประยุกต์ใช้ระบบคือ การรับรู้ประโยชน์ รองลงมาคือ การรับรู้ความง่ายในการใช้งาน และความคาดหวังประสิทธิภาพ ในทางกลับกันอุปสรรคในการใช้งานเป็นเพียงปัจจัยเดียวที่มีอิทธิพลเชิงลบซึ่งหมายความว่า หากผู้ใช้งานรู้สึกว่าระบบซับซ้อนหรือมีความยุ่งยากในการใช้งาน จะลดระดับการประยุกต์ใช้ระบบดังกล่าวลงอย่างมีนัยสำคัญ แสดงให้เห็นว่าการออกแบบระบบที่ง่ายต่อการใช้งาน มีประโยชน์ต่อผู้สูงอายุ และได้รับการสนับสนุนจากสังคมรอบข้าง จะยิ่งส่งเสริมให้ผู้สูงอายุและครัวเรือนนำเทคโนโลยีไปใช้จริงมากขึ้น

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 สำหรับผู้ประกอบการธุรกิจระบบดูแลผู้สูงอายุอัจฉริยะควรให้ความสำคัญกับอุปสรรคในการใช้งาน ของผู้สูงอายุ เช่น ความซับซ้อนของเทคโนโลยี การเข้าถึงคู่มือหรือบริการหลังการขาย เพื่อ ปรับปรุงผลิตภัณฑ์ให้เหมาะสมและลดแรงต้านการใช้งาน

1.2 สำหรับหน่วยงานรัฐบาลและองค์กรภาครัฐ -จัดสรรงบประมาณสนับสนุนการซื้ออุปกรณ์สำหรับผู้สูงอายุรายได้น้อย (รายได้ < 3,000 หยวน/เดือน) สูงสุด 50% ของราคาอุปกรณ์ -สร้าง ศูนย์บริการสาธารณะสำหรับทดลองใช้งานอุปกรณ์อัจฉริยะในแต่ละอำเภออย่างน้อย 1 แห่ง เพื่อให้ผู ้สูงอายุและครอบครัวสามารถเรียนรู้และทดลองใช้งานก่อนตัดสินใจซื้อ

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ขยายกลุ่มตัวอย่างและพื้นที่ศึกษาให้ครอบคลุมผู้สูงอายุใน พื้นที่ชนบทและเมืองขนาดเล็ก เพื่อเปรียบเทียบความต้องการและพฤติกรรมการใช้งานระบบอัจฉริยะระหว่างพื้นที่ต่าง ๆ

2.2 พัฒนาโมเดลการยอมรับเทคโนโลยีในบริบทท้องถิ่นโดยรวมปัจจัย วัฒนธรรมและค่านิยมท้องถิ่น เช่น การให้ความเคารพผู้สูงอายุ และการพึ่งพาครอบครัว เพื่อสร้างโมเดลการยอมรับเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุในประเทศจีน และสามารถประยุกต์ใช้ในบริบทอื่นได้

เอกสารอ้างอิง

พนม คลี่ฉายา. (2564). การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลของผู้สูงอายุและข้อเสนอเพื่อการเสริมสร้างภาวะพฤฒิพลังและผลิตภาพของผู้สูงอายุไทย. วารสารนิเทศศาสตร์. 39(2), 56-78.

Alzahrani, T., et al. (2021). Barriers and facilitators to using smart home technologies to support older adults: perspectives of three stakeholder groups. International Journal of Healthcare Information Systems and Informatics (IJHISI). 16(4), 1-14.

Davis, F. D. (1989). Perceived usefulness, perceived ease of use, and user acceptance of information technology. MIS Quarterly. 13(3), 319–340.

Kang, H. J., et al. (2022). The acceptance behavior of smart home health care services in South Korea: an integrated model of UTAUT and TTF. International Journal of Environmental Research and Public Health. 19(20), 13279.

Pal, D., et al. (2018). Analyzing the elderly users' adoption of smart-home services. IEEE access. 6, 51238-51252.

Ping An Business. (2022). China's aging population — a challenge and an opportunity. [Online]. Retrieved from https://group.pingan.com/media/perspectives/chinas-aging-population.html?utm_source=chatgpt.com.

Sun, S., et al. (2025). Technology readiness and smart healthcare device usage intentions among Chinese elderly: A moderated mediation model of technology interactivity and subjective norms. Health Informatics Journal. 31(2), 14604582251344828.

Tian, Y. J., et al. (2024). Benefits and barriers associated with the use of smart home health technologies in the care of older persons: a systematic review. BMC geriatrics. 24(1), 152.

Venkatesh, V., et al. (2003). User acceptance of information technology: Toward a unified view. MIS quarterly. 425-478.

Wang, X., et al. (2023). Research on the factors affecting the adoption of smart aged-care products by the aged in China: extension based on UTAUT model. Behavioral Sciences. 13(3), 277.

YAO, X. A., & Zhu, M. (2024). A Study of Willingness to Adopt Smart Aging Services: Evidence from Anhui Province, China. Information Society/Információs Társadalom (InfTars). 24(2).

แนวทางการบริหารแบบมีส่วนร่วมสู่การเป็นองค์กรแห่งความสุข ในโลกแห่งความผันผวน (VUCA World) ของสถานศึกษา อำเภอวังทรายพูน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 1

The Participatory Management Approach for Building a Happy Organization in the VUCA World: A Case Study of Schools in Wang Sai Phun District under the Phichit Primary Educational Service Area Office 1

ทิพย์วิมล พลาพล
Thipvimol palaphon
มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร
Kamphaeng Phet Rajabhat University
E-mail: thipvimolpalaphon.math@gmail.com

Received: 21 October 2025; Revised: 30 October 2025; Accepted: 19 November 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารแบบมีส่วนร่วมสู่การเป็นองค์กรแห่งความสุขในโลกแห่งความผันผวนของสถานศึกษา (2) เปรียบเทียบการบริหารแบบมีส่วนร่วมสู่การเป็นองค์กรแห่งความสุขในโลกแห่งความผันผวนของสถานศึกษา จำแนกตามประสบการณ์การทำงาน และขนาดของสถานศึกษา (3) หาแนวการบริหารแบบมีส่วนร่วมสู่การเป็นองค์กรแห่งความสุขในโลกแห่งความผันผวนของสถานศึกษา อำเภอวังทรายพูน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 1

ผลการวิจัยพบว่า (1) การบริหารแบบมีส่วนร่วมสู่การเป็นองค์กรแห่งความสุขในโลกแห่งความผันผวนของสถานศึกษาในภาพรวม ส่วนใหญ่อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน ด้านที่มากที่สุด ได้แก่ ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (2) เปรียบเทียบการบริหารแบบมีส่วนร่วมสู่การเป็นองค์กรแห่งความสุขในโลกแห่งความผันผวนของสถานศึกษา จำแนกตามประสบการณ์การทำงาน และขนาดของสถานศึกษา พบว่าแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ได้แก่ ด้านการตัดสินใจ ด้านการดำเนินงาน ด้านการประเมินผล (3) แนวการบริหารแบบมีส่วนร่วมสู่การเป็นองค์กรแห่งความสุขในโลกแห่งความผันผวนของสถานศึกษา อำเภอวังทรายพูน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 1 พบว่า มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมในทุกมิติ ตั้งแต่การตั้งเป้าหมาย การตัดสินใจ การดำเนินงาน การประเมินผล ไปจนถึงการรับผลประโยชน์ร่วมกัน ส่งเสริมการประชุมแลกเปลี่ยนวิสัยทัศน์ การใช้ข้อมูลประกอบการตัดสินใจ และการมอบหมายงานตามความถนัด เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายร่วมประเมินผลและนำผลไปใช้พัฒนาอย่างเป็นรูปธรรมเน้นสร้างแรงจูงใจและระบบแบ่งปันความสำเร็จ เพื่อขับเคลื่อนองค์กรสู่ความสุขอย่างยั่งยืนในยุคแห่งความผันผวน

คำสำคัญ: การบริหารแบบมีส่วนร่วม, องค์กรแห่งความสุข, โลกแห่งความผันผวน, สถานศึกษา, แนวทางการบริหาร

Abstract

The purposes of this research were to (1) examine the current conditions and problems of participatory management toward becoming a happy organization in the VUCA world of schools, (2) compare participatory management practices based on work experience and school size, and (3) propose participatory management guidelines for fostering happy organizations in schools under the Phichit Primary Educational Service Area Office 1,

The findings revealed that (1) participatory management toward becoming a happy organization in the VUCA world was generally rated at a high level. The highest-rated aspect was participation in benefit sharing. (2) There were statistically significant differences ($p < .05$) in participatory management across work experience and school size in the areas of decision-making, implementation, and evaluation. (3) The proposed participatory management guidelines emphasized inclusive involvement across all dimensions—from goal setting and decision-making to implementation, evaluation, and benefit sharing. The guidelines promoted collaborative vision building, data-driven decision making, task delegation based on strengths, and inclusive evaluation. They aimed to enhance motivation and implement a success-sharing system that fostered sustainable organizational happiness in a volatile world.

Keywords: Participatory Management, Happy Organization, VUCA World, Educational Institution, Management Guidelines

บทนำ

โลกปัจจุบันเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง เกิดภาวะที่เรียกว่า “โลกแห่งความผันผวน” หรือ VUCA World ซึ่งประกอบด้วยความผันผวน (Volatility) ความไม่แน่นอน (Uncertainty) ความซับซ้อน (Complexity) และความคลุมเครือ (Ambiguity) ที่ส่งผลกระทบต่อทุกมิติของสังคม เช่น เศรษฐกิจ การเมือง สังคม สิ่งแวดล้อม และการศึกษา (กอปรลาภ อภัยภักดิ์, 2563) การพัฒนาเทคโนโลยีและการสื่อสารที่รวดเร็วทำให้โลกเชื่อมโยงกันมากขึ้น องค์กรภาครัฐและเอกชนจึงจำเป็นต้องปรับตัวเพื่อให้สามารถดำรงอยู่ได้ในบริบทที่ไม่แน่นอน โดยเฉพาะด้านการศึกษา ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาคุณภาพมนุษย์ให้มีสมรรถนะอยู่รอดและมีความสุขในโลกยุคใหม่ ภายใต้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2562 ที่มุ่งเน้นให้การบริหารจัดการศึกษามีประสิทธิภาพ โปร่งใส และมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560)

ในมิติของการทำงาน ความสุขถือเป็นพลังบวกที่ช่วยสร้างแรงจูงใจและประสิทธิภาพในการทำงาน (ศราวุฒิ อินดา, 2565) แนวคิด “องค์กรแห่งความสุข” (Happy Workplace) จึงเกิดขึ้นเพื่อส่งเสริมให้บุคลากรมีความสุขจากการทำงาน มีความสัมพันธ์ที่ดีในองค์กร ได้รับสวัสดิการที่เหมาะสม และมีโอกาสพัฒนาตนเอง ซึ่งจะนำไปสู่ผลลัพธ์เชิงบวกทั้งในระดับบุคคลและองค์กร (กอปรลาภ อภัยภักดิ์, 2563) อย่างไรก็ตาม การสร้างองค์กรแห่งความสุขจำเป็นต้องอาศัย “การบริหารแบบมีส่วนร่วม” ที่เปิดโอกาสให้ผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ วางแผน และประเมินผล ซึ่งเป็นแนวทางสำคัญที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์การกระจายอำนาจทางการศึกษาในมาตรา 39 ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ และ

ยุทธศาสตร์ที่ 6 ของแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560–2579 ที่เน้นการเสริมสร้างระบบบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพและมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2560)

สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 1 ถือเป็นหน่วยงานสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของพื้นที่ โดยมุ่งเน้นการแก้ไขจุดอ่อนและเพิ่มประสิทธิภาพของระบบบริหารจัดการผ่านการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ผ่านกระบวนการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม (SWOT Analysis) เพื่อกำหนดทิศทางการพัฒนาอย่างเป็นระบบและยั่งยืน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 1, 2566) ผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในพบว่า มีจุดอ่อนสำคัญคือ บุคลากรบางส่วนยังไม่เข้าใจในทิศทางของแผนงานและบทบาทหน้าที่ของตนอย่างชัดเจน ขาดความตระหนักรู้ในการทำงานเป็นทีม และมีภาระงานประจำจำนวนมากซ้ำซ้อน ส่งผลให้ไม่มีเวลาพัฒนาสมรรถนะหรือสร้างนวัตกรรมใหม่ ๆ ซึ่งอาจกระทบต่อความสุขในการทำงานและประสิทธิภาพขององค์กรโดยรวม (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 1, 2566) สอดคล้องกับแนวคิดของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (อาภาพร ประนิสอน และคณะ, 2560) ที่ระบุว่าความสุขของบุคลากรในองค์กรเป็นปัจจัยสำคัญที่เชื่อมโยงกับประสิทธิภาพการทำงานในมิติต่าง ๆ ทั้งสุขภาพกาย จิตใจ การเงิน และความสัมพันธ์ทางสังคม จากการสำรวจสถานศึกษาในอำเภอวังทรายพูน (2567) พบว่า บุคลากรทางการศึกษาร้อยละ 62.5 เห็นว่าภาระงานเอกสารซ้ำซ้อนส่งผลต่อความสุขในการทำงาน ร้อยละ 57.8 เห็นว่าการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของครูยังไม่เพียงพอ และร้อยละ 64.3 เห็นว่าการสื่อสารระหว่างผู้บริหารกับครูยังไม่ทั่วถึง ส่งผลให้เกิดความเครียดและขาดแรงจูงใจในการพัฒนา ปัญหาดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการแสวงหาแนวทางการบริหารแบบมีส่วนร่วมที่สามารถสร้างสมดุลระหว่างประสิทธิภาพการบริหารและความสุขของบุคลากรเพื่อให้สถานศึกษาก้าวสู่การเป็นองค์กรแห่งความสุขในโลกแห่งความผันผวนได้อย่างยั่งยืน ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาเรื่อง แนวทางการบริหารแบบมีส่วนร่วมสู่การเป็นองค์กรแห่งความสุขในโลกแห่งความผันผวนของสถานศึกษา อำเภอวังทรายพูน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 1 เพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมให้บุคลากรมีความสุขและเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการศึกษาในอนาคต

วัตถุประสงค์การวิจัย

1) เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารแบบมีส่วนร่วมสู่การเป็นองค์กรแห่งความสุขในโลกแห่งความผันผวนของสถานศึกษา อำเภอวังทรายพูน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 1

2) เพื่อเปรียบเทียบการบริหารแบบมีส่วนร่วมสู่การเป็นองค์กรแห่งความสุขในโลกแห่งความผันผวนของสถานศึกษา อำเภอวังทรายพูน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 1 จำแนกตามขนาดของสถานศึกษา และจำแนกตามประสบการณ์การทำงาน

3) เพื่อหาแนวทางการบริหารแบบมีส่วนร่วมสู่การเป็นองค์กรแห่งความสุขในโลกแห่งความผันผวนของสถานศึกษา อำเภอวังทรายพูน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 1

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้แบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอนหลัก ได้แก่

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาสภาพ ปัญหา และเปรียบเทียบการบริหารแบบมีส่วนร่วมสู่การเป็นองค์กรแห่งความสุขในโลกแห่งความผันผวนของสถานศึกษา อำเภอวังทรายพูน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 1 โดยประชากร ได้แก่ ผู้บริหาร 11 คน และครู 132 คน รวม 143 คน จาก 11

โรงเรียน ส่วนกลุ่มตัวอย่างกำหนดด้วยสูตรของ Yamane ที่ค่าคลาดเคลื่อน 5% และสุ่มแบบหลายขั้นตอน ได้ผู้บริหาร 11 คน และครู 92 คน รวม 103 คน

เครื่องมือที่ใช้คือแบบสอบถาม 3 ตอน ได้แก่ ข้อมูลทั่วไป การบริหารแบบมีส่วนร่วม และปัญหาการบริหาร โดยผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (IOC = 0.60–1.00) และมีความเชื่อมั่นสูง (Cronbach's Alpha = 0.803) การเก็บข้อมูลใช้แบบสอบถามออนไลน์ (Google Forms) ได้รับคืนครบ 103 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติทดสอบสมมติฐาน ได้แก่ t-test และ One-Way ANOVA พร้อมการทดสอบ Levene's Test และเปรียบเทียบรายคู่ด้วยวิธี Scheffé ที่ระดับนัยสำคัญ .05 ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เนื้อหา

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนาแนวทางการบริหารแบบมีส่วนร่วมสู่การเป็นองค์กรแห่งความสุข โดยนำผลจากขั้นตอนที่ 1 โดยเฉพาะประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยต่ำ มาสังเคราะห์เป็นกรอบแนวทาง และสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 17 คน โดยคัดเลือกแบบเจาะจง ได้แก่ ผู้บริหารระดับเขต ผู้อำนวยการกลุ่ม ศึกษานิเทศก์ ผู้บริหารโรงเรียน และจิตแพทย์

เครื่องมือเป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างที่พัฒนาจากผลการวิจัยขั้นตอนที่ 1 ผ่านการตรวจสอบและปรับปรุงโดยผู้เชี่ยวชาญ การเก็บข้อมูลดำเนินการโดยขออนุญาต ประสานงาน และสัมภาษณ์ตามนัดหมาย พร้อมบันทึกข้อมูลอย่างละเอียด

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา การจัดหมวดหมู่แนวคิด และการแจกแจงความถี่ เพื่อสังเคราะห์และจัดลำดับแนวทางการบริหารแบบมีส่วนร่วมที่เหมาะสม สามารถนำไปใช้เชิงนโยบายและปฏิบัติได้จริงในสถานศึกษา

ผลการวิจัย

ตอนที่ 1 สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนและร้อยละของสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

แปรผล	**จำนวน (n)**	**ร้อยละ (%)**
1. เพศ		
หญิง	27	26.21
ชาย	76	73.79
รวม	103	100.00
2. ตำแหน่ง		
ผู้บริหารสถานศึกษา	11	16.13
ครู	92	83.87
รวม	103	100.00
3. ขนาดสถานศึกษา		

สถานศึกษาขนาดเล็ก	56	54.37
สถานศึกษาขนาดกลาง	47	45.63
รวม	103	100.00
4. ประสบการณ์การปฏิบัติงาน		
ต่ำกว่า 5 ปี	24	23.30
5-10 ปี	31	30.10
ตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไป	48	46.60
รวม	103	100.00

จากตารางที่ 1 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 73.79 เป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 26.21 ปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษา คิดเป็นร้อยละ 16.13 ตำแหน่งครูคิดเป็นร้อยละ 83.87 ส่วนใหญ่ปฏิบัติหน้าที่อยู่ในสถานศึกษาขนาดเล็ก คิดเป็นร้อยละ 54.37 และสถานศึกษาขนาดกลาง คิดเป็นร้อยละ 45.63 ส่วนใหญ่มีประสบการณ์การปฏิบัติงานตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 46.60 รองลงมา ได้แก่ 5-10 ปี คิดเป็นร้อยละ 30.10 และต่ำกว่า 5 ปี คิดเป็นร้อยละ 23.30

ตอนที่ 2 ผลการศึกษาสภาพ ปัญหา และเปรียบเทียบการบริหารแบบมีส่วนร่วมสู่การเป็นองค์กรแห่งความสุขในโลกแห่งความผันผวนของสถานศึกษาอำเภอวังทรายพูนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 1

2.1 ผลการศึกษาสภาพ และปัญหาการบริหารแบบมีส่วนร่วมสู่การเป็นองค์กรแห่งความสุขในโลกแห่งความผันผวนของสถานศึกษาอำเภอวังทรายพูนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 1 แสดงดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการบริหารแบบมีส่วนร่วมสู่การเป็นองค์กรแห่งความสุขในโลกแห่งความผันผวนของสถานศึกษาอำเภอวังทรายพูนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 1 ในภาพรวม

ข้อที่	รายการ	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
1	ด้านการมีส่วนร่วมในการตั้งเป้าหมายร่วมกัน	4.21	0.56	มาก
2	ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ	4.05	0.63	มาก
3	ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน	4.31	0.52	มาก
4	ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล	3.87	0.68	มาก
5	ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์	3.45	0.74	ปานกลาง
รวม		3.98	0.63	มาก

จากตารางที่ 2 พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นเกี่ยวกับ การบริหารแบบมีส่วนร่วมสู่การเป็นองค์กรแห่งความสุขในโลกแห่งความผันผวนของสถานศึกษาอำเภอวังทรายพูนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 1 โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$=3.98, S.D.=0.63) เมื่อจำแนกเป็นรายด้านพบว่า ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ($\bar{x}$=4.31, S.D.=0.52) รองลงมาคือ ด้านการมีส่วนร่วมในการ

ตั้งเป้าหมายร่วมกัน ($\bar{x}$=4.2, S.D.=0.56) ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ($\bar{x}$=4.05, S.D.=0.63) ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ($\bar{x}$=3.87, S.D.=0.68) และด้านการบริหารแบบมีส่วนร่วมสู่การเป็นองค์กรแห่งความสุขในโลกแห่งความผันผวนที่ต่ำที่สุด อยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ($\bar{x}$=3.45, S.D.=0.74)

2.2 ผลการสังเคราะห์ปัญหาการบริหารแบบมีส่วนร่วมสู่การเป็นองค์กรแห่งความสุขในโลกแห่งความผันผวนของสถานศึกษาอำเภอวังทรายพูนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 1 จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษาจำนวน 11 คน

จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษาจำนวน 11 คน ในอำเภอวังทรายพูน พบว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วมสู่การเป็นองค์กรแห่งความสุขในโลกแห่งความผันผวน (VUCA World) ของสถานศึกษายังคงมีข้อจำกัดในหลายมิติ ซึ่งสามารถจำแนกได้เป็น 5 ด้านหลักของการมีส่วนร่วม ได้แก่ (1) การตั้งเป้าหมายและวัตถุประสงค์ร่วมกัน (2) การตัดสินใจร่วม (3) การดำเนินงานร่วม (4) การประเมินผลร่วม และ (5) การรับผลประโยชน์ร่วม ทั้งนี้ ปัญหาที่สะท้อนจากการสัมภาษณ์ยังสัมพันธ์กับแนวคิด “องค์กรแห่งความสุข” ใน 8 มิติ ได้แก่ Happy Body, Happy Heart, Happy Relax, Happy Brain, Happy Soul, Happy Money, Happy Family และ Happy Society ซึ่งสะท้อนถึงการพัฒนาองค์กรที่ยังไม่สมบูรณ์ในเชิงองค์รวม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ด้านการมีส่วนร่วมในการตั้งเป้าหมายและวัตถุประสงค์ร่วมกัน ผู้บริหารส่วนใหญ่สะท้อนว่าการวางแผนในระดับสถานศึกษายังเป็นกระบวนการ “บนลงล่าง” (Top–down) โดยครูและบุคลากรมักเข้ามามีส่วนร่วมในช่วงหลังของการดำเนินการ มากกว่าการร่วมกำหนดเป้าหมายตั้งแต่ต้น เช่น การวางแผนด้านสุขภาพบุคลากร หรือโครงการส่งเสริมสุขภาวะ เช่น “โครงการโรงเรียนปลอดโรค ปลอดภัย กายใจเป็นสุข” มักถูกกำหนดโดยฝ่ายบริหาร โดยที่ครูส่วนใหญ่มีบทบาทเพียงผู้ปฏิบัติ การขาดการมีส่วนร่วมในขั้นวางแผนทำให้บุคลากรบางส่วนรู้สึกว่าเป้าหมายไม่สอดคล้องกับสภาพงานและความต้องการจริงของตน (สอดคล้องกับมิติ Happy Body และ Happy Brain)

2. ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในหลายโรงเรียน การประชุมเพื่อร่วมตัดสินใจยังมีลักษณะเป็นทางการมากเกินไป และเน้นเพียงการรายงานผลมากกว่าการระดมความคิดเห็น ครูส่วนใหญ่ไม่มีโอกาสเสนอทางเลือกหรือแนวคิดสร้างสรรค์ต่อฝ่ายบริหาร โดยเฉพาะเรื่องกิจกรรมสร้างสุข เช่น “กิจกรรมวันครอบครัวสัมพันธ์” หรือ “กิจกรรมพัฒนาครูผ่อนคลายใจใส่สุข” มักเป็นโครงการที่ฝ่ายบริหารกำหนดแนวทางไว้ล่วงหน้าแล้ว การขาดพื้นที่ปลอดภัยในการแสดงความคิดเห็นทำให้ความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมของบุคลากรลดลง และขาดความผูกพันต่อองค์กร (เกี่ยวข้องกับมิติ Happy Heart และ Happy Family)

3. ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานจากการสัมภาษณ์พบว่า การมอบหมายงานในหลายโรงเรียนยังขาดความยืดหยุ่น โดยเฉพาะในช่วงที่มีกิจกรรมหรือโครงการเร่งด่วน ครูบางคนต้องรับผิดชอบงานจำนวนมาก เช่น งานประเมินคุณภาพภายในและกิจกรรมเสริมหลักสูตร ส่งผลให้ไม่มีเวลาเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมสุขภาวะ เช่น “กิจกรรมออกกำลังกายยามเช้า” หรือ “ชมรมครูรักษ์สุขภาพ” อย่างต่อเนื่อง ปัญหานี้สะท้อนถึง

ความไม่สมดุลระหว่างชีวิตและงาน (Work–Life Balance) ซึ่งสัมพันธ์กับมิติ Happy Relax และ Happy Body

4. ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผลระบบการประเมินผลของโรงเรียนส่วนใหญ่ยังคงมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนเป็นหลัก โดยละเลยการประเมินความสุขและสุขภาวะของบุคลากร เช่น ไม่มีแบบประเมินภายในเกี่ยวกับความพึงพอใจในการทำงาน หรือแรงจูงใจของครู การขาดกระบวนการติดตามในเชิงคุณภาพดังกล่าวทำให้การพัฒนาเชิงจิตใจและแรงจูงใจภายใน (Intrinsic Motivation) ของบุคลากรยังไม่เป็นระบบ (เกี่ยวข้องกับมิติ Happy Brain และ Happy Soul)

5. ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ แม้หลายโรงเรียนจะมีการให้รางวัลและการยกย่องครูผู้ปฏิบัติดี เช่น “ครูต้นแบบแห่งปี” หรือ “ครูดีศรีโรงเรียน” แต่ยังเป็นการดำเนินการเฉพาะกลุ่ม ขาดระบบที่เปิดโอกาสให้บุคลากรทุกระดับได้รับการชื่นชมอย่างต่อเนื่อง การขาดโอกาสในการเติบโตทางวิชาชีพและการยอมรับทางใจ ทำให้บุคลากรบางส่วนรู้สึกไม่มั่นคงทางอารมณ์และลดแรงจูงใจในการทำงาน (เชื่อมโยงกับมิติ Happy Money, Happy Society และ Happy Heart)

โดยสรุป ผลการสัมภาษณ์ผู้บริหารทั้ง 11 โรงเรียนชี้ให้เห็นว่าปัญหาหลักของการบริหารแบบมีส่วนร่วมในสถานศึกษาอำเภอวังทรายพูนอยู่ที่ การขาดกลไกการสื่อสารสองทางอย่างต่อเนื่อง, การขาดระบบรับฟังความคิดเห็นเชิงสร้างสรรค์, และ การบูรณาการแนวคิดความสุขของบุคลากรเข้ากับกระบวนการบริหาร ได้ไม่ครบถ้วน การบริหารแบบมีส่วนร่วมจึงยังไม่สามารถขับเคลื่อนสุขภาวะองค์รวมของครูและบุคลากรได้อย่างมีประสิทธิภาพ จากผลการสัมภาษณ์ดังกล่าว ผู้วิจัยได้นำข้อมูลเชิงลึกที่สะท้อนสภาพปัญหาและข้อจำกัดของการบริหารแบบมีส่วนร่วมในแต่ละด้าน มาสังเคราะห์ร่วมกับข้อมูลเชิงปริมาณ เพื่อกำหนดแนวทางการบริหารแบบมีส่วนร่วมสู่การเป็นองค์กรแห่งความสุขในตอนที่ 3 โดยมุ่งเสนอแนวทางเชิงนโยบายที่สามารถนำไปใช้ได้จริง ทั้งในระดับเขตพื้นที่การศึกษา ระดับสถานศึกษา และระดับบุคลากรครู (บุญชม ศรีสะอาด, 2560; ประจบ ขวัญมั่น, 2566; สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, 2565)

2.3 เปรียบเทียบการบริหารแบบมีส่วนร่วมสู่การเป็นองค์กรแห่งความสุขในโลกแห่งความผันผวนของสถานศึกษาอำเภอวังทรายพูนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 1 จำแนกตามขนาดของสถานศึกษา ดังแสดงตารางที่ 3

ตารางที่ 3 แสดงการเปรียบเทียบการบริหารแบบมีส่วนร่วมสู่การเป็นองค์กรแห่งความสุขในโลกแห่งความผันผวนของสถานศึกษา อำเภอวังทรายพูนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 1 จำแนกตามขนาดของสถานศึกษา

รายการ	ขนาดของสถานศึกษา						t-test	Sig.
	ขนาดเล็ก			ขนาดกลาง				
	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล		
1. ด้านการมีส่วนร่วมในการตั้งเป้าหมายและวัตถุประสงค์ร่วมกัน	4.05	0.52	มาก	3.82	0.58	มาก	2.137	0.036*

2. ด้านการมีส่วนร่วมในกาซ	3.79	ว.47	มาก	3.85	ว.50	มาก	-0.685	ว.496
ตัดสินใจ								
3. ด้านการมีส่วนร่วมในกาซ	3.63	ว.45	มาก	3.59	ว.48	มาก	ว.438	ว.662
ดำเนินงาน								
4. ด้านการมีส่วนร่วมในกาซ	3.71	ว.43	มาก	3.65	ว.44	มาก	ว.713	ว.477
ประเมินผล								
5. ด้านการมีส่วนร่วมในการรับ	3.56	ว.46	มาก	3.38	ว.50	ป า	น2.004	ว.048*
ผลประโยชน์						าลาง		
รวม	3.75	ว.45	มาก	3.66	ว.49	มาก	1.215	ว.228

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 3 พบว่า ผลการเปรียบเทียบการบริหารแบบมีส่วนร่วมสู่การเป็นองค์กรแห่งความสุขในโลกแห่งความผันผวนของสถานศึกษาอำเภอวังทรายพูนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 1 พบว่า โดยรวมความคิดเห็นของทั้งสองกลุ่มมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ได้แก่ สถานศึกษาขนาดเล็ก ($\bar{x}$=3.75, S.D.=0.45) และขนาดกลาง ($\bar{x}$=3.66, S.D. = 0.49) ซึ่งไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (t = 1.215, Sig. = 0.228) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า พบว่ามี 2 ด้านที่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ได้แก่ ด้านการมีส่วนร่วมในการตั้งเป้าหมายและวัตถุประสงค์ร่วมกัน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (t = 2.137, Sig. = 0.036) และด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (t = 2.004, Sig. = 0.048)

2.4 เปรียบเทียบการบริหารแบบมีส่วนร่วมสู่การเป็นองค์กรแห่งความสุขในโลกแห่งความผันผวนของสถานศึกษา อำเภอวังทรายพูนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 1 จำแนกตามประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน

ผลการเปรียบเทียบการบริหารแบบมีส่วนร่วมสู่การเป็นองค์กรแห่งความสุขในโลกแห่งความผันผวนของสถานศึกษา อำเภอวังทรายพูนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 1 จำแนกตามประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน ดังแสดงตารางที่ 4

ตารางที่ 4 เปรียบเทียบการบริหารแบบมีส่วนร่วมสู่การเป็นองค์กรแห่งความสุขในโลกแห่งความผันผวนของสถานศึกษา อำเภอวังทรายพูนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 1 จำแนกตามประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน

รายการ	**แหล่งความแปรปรวน**	**df**	**SS**	**MS**	**F**	**Sig.**
1. ด้านตั้งเป้าหมายและวัตถุประสงค์ร่วมกัน	ระหว่างกลุ่ม	2	0.92	0.46	1.45	0.24
	ภายในกลุ่ม	100	31.85	0.32		
	รวม	102	32.77			
2. ด้านการตัดสินใจร่วมกัน	ระหว่างกลุ่ม	2	0.68	0.34	1.07	0.35

	ภายในกลุ่ม	100	31.73	0.32		
	รวม	102	3241			
3. ด้านการดำเนินงานร่วมกัน	ระหว่างกลุ่ม	2	0.14	0.07	0.25	0.78
	ภายในกลุ่ม	100	28.53	0.29		
	รวม	102	30.40			
	ระหว่างกลุ่ม	2	0.38	0.19		
4. ด้านการประเมินผลร่วมกัน	ภายในกลุ่ม	100	30.02	0.30	0.63	0.36
	รวม	102	30.40			
5. ด้านการรับผลประโยชน์ร่วมกัน	ระหว่างกลุ่ม	2	0.21	0.10	0.34	0.71
	ภายในกลุ่ม	100	29.68	0.30		
	รวม	102	29.89			
รวม	**ระหว่างกลุ่ม**	**2**	**2.33**	**1.17**	**0.90**	**0.41**
	ภายในกลุ่ม	**100**	**151.81**	**1.52**		
	รวม	**102**	**154.14**			

จากตารางที่ 4 พบว่า ผลการเปรียบเทียบการบริหารแบบมีส่วนร่วมสู่การเป็นองค์กรแห่งความสุขในโลกแห่งความผันผวนของสถานศึกษา อำเภอวังทรายพูนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 1 จำแนกตามประสบการณ์ในการปฏิบัติงานพบว่า ไม่แตกต่างกัน

ตอนที่ 3 ผลการหาแนวทางการบริหารแบบมีส่วนร่วมสู่การเป็นองค์กรแห่งความสุขในโลกแห่งความผันผวนของสถานศึกษา อำเภอวังทรายพูนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 1

จากการสังเคราะห์ข้อมูลเชิงลึกและการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 17 คน พบว่า แนวทางการบริหารแบบมีส่วนร่วมสู่การเป็นองค์กรแห่งความสุขสามารถจำแนกได้ 5 ด้าน ดังนี้

1. ด้านการมีส่วนร่วมในการตั้งเป้าหมายร่วมกัน สถานศึกษาควรจัดประชุมร่วมระหว่างฝ่ายบริหาร ครู และบุคลากรอย่างสม่ำเสมอ เพื่อกำหนดเป้าหมายและวางแผนการใช้งบประมาณร่วมกัน รวมถึงพัฒนาเป้าหมายที่ส่งเสริมสมดุลชีวิตและงาน (Work-Life Balance) และระบบสื่อสารภายในที่เปิดกว้างและตอบสนองรวดเร็ว เพื่อให้บุคลากรทุกระดับมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในยุค VUCA

2. ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ควรพัฒนากระบวนการตัดสินใจแบบมีส่วนร่วม โดยใช้เวิร์กช็อป การเสนอความคิดเห็นออนไลน์ และระบบรับข้อเสนอจากบุคลากร เพื่อสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เปิดกว้าง โปร่งใส และตอบสนองเร็วต่อการเปลี่ยนแปลง พร้อมทั้งส่งเสริมการพัฒนาตนเองของครูและบุคลากรอย่างต่อเนื่องผ่านการอบรมที่ยืดหยุ่นและสอดคล้องกับบริบทโลกปัจจุบัน

3. ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน สถานศึกษาควรเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในกระบวนการดำเนินงาน เช่น การจัดเวทีระดมความคิดเห็นจากครู นักเรียน และผู้ปกครองทุกภาคเรียน

ตลอดจนจัดกิจกรรม “ครูพี่เลี้ยง” หรือ “เพื่อนร่วมใจ” เพื่อเสริมพลังใจ ลดแรงกดดัน และสร้างวัฒนธรรมการดูแลซึ่งกันและกันในช่วงการเปลี่ยนผ่านของโรงเรียน

4. ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ควรใช้กิจกรรม PLC เป็นเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้และประเมินผลร่วมกัน โดยให้ความสำคัญกับการประเมินทั้งด้านสมรรถนะการทำงานและระดับความสุขในการทำงาน รวมถึงให้ครูพี่เลี้ยงมีส่วนร่วมสะท้อนผลการปฏิบัติงาน เพื่อเสริมแรงจูงใจและความผูกพันของบุคลากรในองค์กร

5. ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ควรส่งเสริมระบบผลตอบแทนทางใจ เช่น การยกย่องชมเชย การมอบบทบาทผู้นำกิจกรรม และกิจกรรมสร้างขวัญกำลังใจ เพื่อให้บุคลากรรู้สึกได้รับการยอมรับและมีคุณค่าในองค์กร พร้อมทั้งจัดกิจกรรมจิตอาสาและการดูแลสุขภาวะจิตใจอย่างต่อเนื่อง

โดยสรุป แนวทางทั้ง 5 ด้านดังกล่าวสะท้อนการพัฒนาการบริหารแบบมีส่วนร่วมที่เชื่อมโยงทั้งมิติการบริหารจัดการและสุขภาวะบุคลากรให้เป็นองค์รวม (Happy Body, Heart, Relax, Brain, Soul, Money, Family, Society) ซึ่งสามารถนำไปปรับใช้ในระดับนโยบายและระดับสถานศึกษา เพื่อขับเคลื่อนองค์กรให้เป็นองค์กรแห่งความสุขในโลกแห่งความผันผวน (VUCA World) ได้อย่างยั่งยืน

อภิปรายผล

จากการศึกษาแนวทางการบริหารแบบมีส่วนร่วมสู่การเป็นองค์กรแห่งความสุขในโลกแห่งความผันผวนของสถานศึกษา อำเภอวังทรายพูน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 1 ผู้วิจัยอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

1. สภาพการบริหารแบบมีส่วนร่วมสู่การเป็นองค์กรแห่งความสุขในโลก VUCA ผลการศึกษาพบว่าโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก สะท้อนให้เห็นว่าสถานศึกษาในยุคปัจจุบันต้องเผชิญกับความผันผวนจากปัจจัยด้านนโยบาย เทคโนโลยี และความคาดหวังของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง การบริหารแบบมีส่วนร่วมจึงเป็นกลไกสำคัญในการสร้างการสื่อสารสองทาง ลดช่องว่างระหว่างผู้บริหารกับครู และเสริมความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วม แนวคิด “องค์กรแห่งความสุข” ตามกรอบ Happy 8 จึงช่วยให้สถานศึกษาให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์สุขภาพและคุณค่าในตนเอง ทำให้เกิดบรรยากาศที่ยืดหยุ่นและร่วมมืออย่างแท้จริง ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับพงษ์ศักดิ์ ผ่องสุวรรณ (2565) ที่ชี้ว่าการบริหารแบบมีส่วนร่วมช่วยเสริมพลังการสื่อสารและความร่วมมือในองค์กร สอดคล้องกับ กมลวรรณ จันทร (2564) และ กนกพร มาอ้วน (2564) ที่เน้นการสร้าง “วัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้และการมีส่วนร่วม” รวมทั้ง ศิริพร เกษร (2563) และ กมลทิพย์ ใจเที่ยง (2563) ที่อธิบายว่าความสุขของบุคลากรเกิดจากการบริหารที่เปิดกว้างและส่งเสริมความสัมพันธ์ในทีม ซึ่งช่วยให้องค์กรพร้อมรับมือการเปลี่ยนแปลงในโลก VUCA

2. ปัญหาการบริหารแบบมีส่วนร่วม จากการสัมภาษณ์ผู้บริหาร 11 คน พบข้อจำกัดหลัก 5 ด้าน ได้แก่ การตั้งเป้าหมาย การตัดสินใจ การดำเนินงาน การประเมินผล และการรับผลประโยชน์ ซึ่งสัมพันธ์กับกรอบ Happy 8 ของ สสส. (2562) โดยเฉพาะปัญหาการสื่อสารแบบ Top-down และการขาดพื้นที่แสดงความคิดเห็น สอดคล้องกับ กมลวรรณ จันทร (2564) ที่ชี้ว่าขาดวัฒนธรรมการสื่อสารสองทาง รวมทั้ง ประภัสสร กิตติพงศ์ (2566) ที่ยืนยันว่าความสุขของครูสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมและบรรยากาศองค์กรแบบเปิด นอกจากนี้ ผลยังสนับสนุน กมลทิพย์ ใจเที่ยง (2563) และ WHO (2020) ซึ่งระบุว่าภาระงานเกินสมดุล

ส่งผลต่อ Work–Life Balance และสุขภาวะในองค์กร รวมถึงการละเลยแรงจูงใจภายใน (Luthans & Youssef-Morgan, 2017) และการขาดระบบรางวัลที่เป็นธรรม (Cameron & Spreitzer, 2012; ศศิธร ภูวเศรษฐ, 2565) ส่งผลให้บุคลากรขาดความผูกพัน ซึ่งตรงกับแนวคิด VUCA Prime ของ Bennett และ Lemoine (2014) ที่เสนอว่าองค์กรต้องมี Vision, Understanding, Clarity และ Agility เพื่อสร้างความยืดหยุ่นเชิงระบบ

3. การเปรียบเทียบตามขนาดและประสบการณ์ ผลการเปรียบเทียบพบว่าสถานศึกษาขนาดเล็กและขนาดกลางมีระดับความคิดเห็นโดยรวมไม่แตกต่าง แต่ต่างอย่างมีนัยสำคัญในด้านการตั้งเป้าหมายและการรับผลประโยชน์ โดยโรงเรียนขนาดเล็กมีความคล่องตัวและความใกล้ชิดมากกว่า สอดคล้องกับ บุษกร ว่องไว (2560) ที่พบว่าสถานศึกษาขนาดเล็กเอื้อต่อการสื่อสารและความผูกพันภายใน และตรงกับ Robbins & Judge (2019) ที่ชี้ว่าโครงสร้างขนาดเล็กช่วยเพิ่มการมีส่วนร่วม ส่วนผลจำแนกตามประสบการณ์ไม่พบความแตกต่าง ซึ่งอธิบายได้ว่าในโลก VUCA “ประสบการณ์” ไม่ใช่ปัจจัยชี้ขาด แต่ “วัฒนธรรมการเรียนรู้ร่วมและการเปิดโอกาสให้ทุกคนมีบทบาท” ต่างหากที่เป็นกุญแจสำคัญ สอดคล้องกับ Fullan (2007) และ Patton (2011) ที่เน้นการปรับตัวและการเรียนรู้ร่วมในองค์กรที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

4. แนวทางการบริหารแบบมีส่วนร่วมสู่การเป็นองค์กรแห่งความสุข สถานศึกษาควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมในทุกมิติ ตั้งแต่การตั้งเป้าหมาย ตัดสินใจ ดำเนินงาน ประเมินผล จนถึงการรับผลประโยชน์ร่วมกัน โดยใช้ระบบการสื่อสารสองทาง สร้างพื้นที่แลกเปลี่ยน และเสริมผลประโยชน์ทางใจ แนวทางนี้สอดคล้องกับ สุกัญญา พรมสวัสดิ์ (2564) ที่พบว่าการมีส่วนร่วมของผู้บริหารมีผลต่อความสุขในการทำงานของครู รวมถึง วรรณวิไล อุ่นจิตต์ (2565) ชุติมา รัตนเสถียร (2564) และ ปรียาภรณ์ ศิริเดช (2563) ที่สนับสนุนว่าการเปิดช่องทางสื่อสาร การใช้เทคโนโลยี และการอบรมร่วมออกแบบ ช่วยเสริมความเป็นเจ้าของและความสุขในการทำงาน

สรุป

แนวทางการบริหารแบบมีส่วนร่วมสู่การเป็นองค์กรแห่งความสุขในโลกแห่งความผันผวนของสถานศึกษา อำเภอวังทรายพูน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 1 ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัยดังต่อไปนี้

การบริหารแบบมีส่วนร่วมของสถานศึกษาในอำเภอวังทรายพูนโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีจุดเด่นด้านการดำเนินงานร่วม รองลงมาคือการตั้งเป้าหมาย การตัดสินใจ และการรับผลประโยชน์ร่วม ขณะที่ด้านการประเมินผลยังอยู่ในระดับปานกลาง สะท้อนข้อจำกัดด้านการติดตามผลและการมีส่วนร่วมของบุคลากร นอกจากนี้ยังพบปัญหาเรื่องการสื่อสารภายในที่ไม่ต่อเนื่อง การมีส่วนร่วมเชิงนโยบายยังไม่ทั่วถึง และกิจกรรมสร้างความสุขยังไม่สอดคล้องกับความต้องการของบุคลากร

ผลการเปรียบเทียบพบว่า โรงเรียนขนาดเล็กและขนาดกลางมีการบริหารโดยรวมไม่แตกต่างกัน ยกเว้นด้านการตั้งเป้าหมายและการรับผลประโยชน์ร่วมที่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ ส่วนประสบการณ์ทำงานของบุคลากรไม่มีผลต่อการบริหารแบบมีส่วนร่วม แสดงให้เห็นว่าปัจจัยสำคัญอยู่ที่โครงสร้างและวัฒนธรรมองค์กร

สำหรับแนวทางพัฒนา พบว่าควรดำเนินการ 5 ด้าน ได้แก่

(1) การตั้งเป้าหมายร่วม โดยเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม กำหนดเป้าหมายยืดหยุ่น และคำนึงถึงสมดุลชีวิตกับงาน

(2) การตัดสินใจร่วม ส่งเสริมการแสดงความคิดเห็นผ่านเวทีและช่องทางออนไลน์ พร้อมสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ร่วมกัน

(3) การดำเนินงานร่วม ใช้ระบบพี่เลี้ยงและเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อเสริมแรงจูงใจและความผูกพัน

(4) การประเมินผลร่วม พัฒนาระบบประเมินที่ครอบคลุมทั้งผลงานและความสุขในการทำงาน

(5) การรับผลประโยชน์ร่วม เน้นการยกย่องเชิงจิตใจ การสร้างโอกาสเติบโต และการช่วยเหลือกันในองค์กร

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาแนวทางการบริหารแบบมีส่วนร่วมสู่การเป็นองค์กรแห่งความสุขในโลกแห่งความผันผวน (VUCA World) ของสถานศึกษา อำเภอวังทรายพูน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 1 ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ข้อเสนอแนะระดับนโยบาย

1) สถานศึกษาในอำเภอวังทรายพูน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 1 ควรนำแนวทางการบริหารแบบมีส่วนร่วมที่เน้นการมีส่วนร่วมในด้านต่าง ๆ เช่น การตั้งเป้าหมาย การตัดสินใจ การดำเนินงาน การประเมินผล และการรับผลประโยชน์ มาบรรจุในแผนพัฒนาสถานศึกษาและนโยบายเขตพื้นที่อย่างเป็นระบบ เพื่อส่งเสริมการสร้างองค์กรแห่งความสุขในโลก VUCA ที่เน้นความผูกพัน ยืดหยุ่น และมีแรงจูงใจภายใน

2) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาควรส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีเพื่อการมีส่วนร่วม เช่น ระบบเสนอความคิดเห็นออนไลน์ การประชุมแบบเปิดผ่านระบบดิจิทัล เพื่อให้ทุกภาคส่วนสามารถเข้าถึงการบริหารและการตัดสินใจได้อย่างทั่วถึงและยืดหยุ่น

3) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาควรส่งเสริมและสนับสนุนการสร้าง “พื้นที่ปลอดภัยทางจิตใจ” ในสถานศึกษา โดยกำหนดเป็นแนวทางหรือเกณฑ์กลาง เช่น การมีเวทีสะท้อนใจ การส่งเสริมสุขภาวะทางอารมณ์ เพื่อสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อความสุขและความร่วมมือ

1.2 ข้อเสนอแนะระดับองค์กร

1) สถานศึกษาควรพัฒนา "พื้นที่ปลอดภัยทางจิตใจ" เช่น ห้องเสวนาแบบเปิดใจ เวที PLC หรือ "ชั่วโมงคิดปลอดภัย" เพื่อให้บุคลากรสะท้อนประสบการณ์ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และร่วมออกแบบการเปลี่ยนแปลงองค์กรอย่างมีส่วนร่วม

2) สถานศึกษาควรส่งเสริมระบบ “ครูพี่เลี้ยง” และ “บัดดี้ทางใจ” อย่างต่อเนื่อง โดยจัดระบบดูแลและสร้างสายสัมพันธ์ข้ามช่วงวัยหรือช่วงประสบการณ์ เพื่อส่งเสริมความมั่นคงทางใจในช่วงเปลี่ยนผ่าน

3) สถานศึกษาควรพัฒนาแบบประเมินภายในที่ครอบคลุมทั้งสมรรถนะ และระดับความสุข เช่น การประเมินผ่านกิจกรรมสะท้อนใจ หรือการสำรวจคุณภาพชีวิตครูแบบไม่ระบุตัวตน เพื่อนำไปปรับปรุงอย่างยืดหยุ่น

1.3 ข้อเสนอแนะระดับบุคคล

1) ผู้บริหารสถานศึกษาควรพัฒนา Soft Skills ด้านการฟังอย่างลึกซึ้ง (Deep Listening) และภาวะผู้นำแบบเอื้ออาทร เพื่อสร้างความไว้วางใจและแรงจูงใจภายในทีม

2) ผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งเสริมให้ครูมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมายและกิจกรรมพัฒนาตนเองที่สอดคล้องกับบริบทของตน เพื่อเสริมแรงใจและความเป็นเจ้าของ

3) ผู้บริหารสถานศึกษาควรใช้เทคโนโลยีเชิงรุก เช่น แพลตฟอร์มแลกเปลี่ยนความเห็น ระบบฟอร์มเสนอแนวทาง หรือกิจกรรมออนไลน์ที่เปิดกว้าง เพื่อลดแรงต้านต่อการเปลี่ยนแปลง

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาแรงจูงใจภายในที่มีผลต่อความสุขและการมีส่วนร่วมของครูในสถานศึกษา

2) ควรทำวิจัยเกี่ยวกับการสร้างวัฒนธรรมองค์กรแบบมีส่วนร่วม โดยใช้กรณีศึกษาหลายโรงเรียน เพื่อเปรียบเทียบกลยุทธ์ความสำเร็จ

3) ควรทำวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อ "ความผูกพันในองค์กร" ของครู เช่น ความไว้วางใจ ความยุติธรรม หรือการยอมรับ

4) ควรทำวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการสื่อสารสองทางในสถานศึกษา เพื่อรองรับความซับซ้อนของยุค VUCA

5) หน่วยงานต้นสังกัดควรสนับสนุนการดำเนินงานของสถานศึกษาในการขับเคลื่อนแนวทางการบริหารแบบมีส่วนร่วม โดยจัดอบรมหรือโครงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้แก่ผู้บริหารและครูเกี่ยวกับการสร้างองค์กรแห่งความสุขในยุคโลกแห่งความผันผวน ควรจัดสรรงบประมาณสนับสนุนโครงการส่งเสริมสุขภาวะของครูและบุคลากร เช่น กิจกรรมพัฒนาศักยภาพ การดูแลสุขภาพจิต และกิจกรรมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงาน เพื่อให้การบริหารแบบมีส่วนร่วมเกิดขึ้นจริงในทุกระดับ

6) ผู้บริหารสถานศึกษาควรนำผลการวิจัยในประเด็นแนวทางการบริหารแบบมีส่วนร่วมทั้ง 5 ด้านไปใช้ในการพัฒนาและกำหนดนโยบายของสถานศึกษาอย่างเป็นรูปธรรมส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมในเชิงนโยบายร่วมกับหน่วยงานภายนอก เช่น โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล วัด และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อร่วมกันวางแผนและดำเนินโครงการที่ส่งเสริมสุขภาวะของครูและบุคลากรทั้งด้านร่างกายและจิตใจ เช่น โครงการพัฒนาสุขภาพจิตครู การตรวจสุขภาพประจำปี หรือกิจกรรมส่งเสริมความสุขในสถานศึกษา

7) ครูและบุคลากรทางการศึกษาควรเข้าร่วมกิจกรรมและโครงการต่าง ๆ ที่สถานศึกษาจัดขึ้นอย่างเต็มใจ เพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีภายในองค์กร และร่วมมือกันขับเคลื่อนกิจกรรมส่งเสริมสุขภาวะ เช่น โครงการออกกำลังกายประจำสัปดาห์ กิจกรรมจิตอาสา หรือกิจกรรมสร้างแรงบันดาลใจในการทำงาน

เอกสารอ้างอิง

กมลทิพย์ ใจเที่ยง. (2563). การบริหารองค์กรแห่งความสุขในโรงเรียนประถมศึกษา. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร. 18(2), 74–81.

กมลทิพย์ ใจเที่ยง และ วรกาญจน์ สุขสดเขียว. (2561). การมีส่วนร่วมของบุคลากรในการกำหนดเป้าหมายและพัฒนาสภาพแวดล้อมโรงเรียนส่งผลให้เกิดความสุขในองค์กรอย่างยั่งยืน. วารสารวิจัยวิชาการ, 5(3), 5–9.

กมลวรรณ จันทร. (2564). การบริหารสถานศึกษายุคโลกพลิกผัน ฉลาดรู้เท่าทันดิจิทัล. ใน การประชุมวิชาการระดับชาติและนานาชาติ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา (น. 1002–1010).

กนกพร มาอ้วน. (2564). การบริหารการศึกษาระดับขั้นพื้นฐานอย่างมืออาชีพในศตวรรษที่ 21. ในการประชุมวิชาการนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติและนานาชาติ ครั้งที่ 14 (น. 1257-1261).

ชนิตรา จันทร์เจริญ. (2560). ภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารสถานศึกษากับการพัฒนาคุณภาพการจัด

การศึกษาในศตวรรษที่ 21. วารสารศึกษาศาสตร์, 18(2), 95–100.

นัฐพล พันโน. (2566). การบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารโรงเรียนที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครพนม เขต 1. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยนครพนม.

บุญชม ศรีสะอาด. (2560). การวิจัยเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.

ประภัสสร กิตติพงศ์, และคณะ. (2566). ความสัมพันธ์ระหว่างความสุขในการทำงานกับการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของครู. วารสารครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์. 10(1), 45–59.

ประจบ ขวัญมั่น. (2566). การบริหารแบบมีส่วนร่วมเพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพการทำงานของบุคลากร. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์.

พงษ์ศักดิ์ ผ่องสุวรรณ. (2565). การบริหารแบบมีส่วนร่วมเพื่อเสริมสร้างบรรยากาศแห่งความสุขในโรงเรียนประถมศึกษา. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร. 24(2), 45-58.

ศิริพร เกษร. (2563). การสร้างองค์กรแห่งความสุขในสถานศึกษา. วารสารวิชาการครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร. 5(2), 84-95.

ศศิธร ภูวเศรษฐ. (2565). ปัจจัยเชิงบวกที่ส่งผลต่อความสุขในการทำงานของครูในศตวรรษที่ 21. วารสารวิชาการครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร. 6(2), 91–106.

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.). (2562). แนวคิด Happy 8 สู่การสร้างองค์กรแห่งความสุข. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.).

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.). (2565). รายงานสถานการณ์สุขภาวะองค์กรแห่งความสุขประเทศไทย. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 1. (2567). ข้อมูลพื้นฐานสถานศึกษาอำเภอวังทรายพูน. . พิจิตร: สพป.พิจิตร เขต 1.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). การศึกษาในศตวรรษที่ 21 กับโลกแห่งความผันผวน (VUCA World). กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ.

อมรภัค ปิ่นกำลัง. (2564). การบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนเรียนรวม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี.

Bennett, N., & Lemoine, G. J. (2014). What a difference a word makes: Understanding threats to performance in a VUCA world. Business Horizons. 57(3), 311–317.

Cameron, K. S., & Spreitzer, G. M. (2012). The Oxford handbook of positive organizational scholarship. Oxford University Press.

Fullan, M. (2007). The New Meaning of Educational Change (4th ed.). New York: Teachers College Press.

Helliwell, J. F., Layard, R., & Sachs, J. (2020). World Happiness Report 2020. Sustainable Development Solutions Network.

Kahn, W. A. (2017). Meaningful connections: Positive relationships and attachments at work. In The Oxford Handbook of Positive Organizational Scholarship.

Luthans, F., & Youssef-Morgan, C. M. (2017). Psychological capital and beyond. Oxford University Press.

Patton, M. Q. (2011). Developmental Evaluation. New York: Guilford Press.

World Health Organization. (2020). Healthy workplaces: A model for action – For employers, workers, policymakers and practitioners. Geneva: WHO Press.

การประเมินโครงการยกระดับคุณภาพผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ของกลุ่มโรงเรียนหนองคล้า สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต 1

Evaluation of the project to improve the quality of academic achievement of Nong Kla School Group, under the Office of Kamphaeng Phet Primary Educational Service Area 1

ณัฐมล โตนาค
Nuttamon Tonak
มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร, ประเทศไทย
Kamphaeng Phet Rajabhat University, Thailand
E-mail: momie8888@gmail.com

Received: 21 October 2025; Revised: 2 November 2025; Accepted: 19 November 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ประเมินโครงการยกระดับคุณภาพผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ของกลุ่มโรงเรียนหนองคล้า สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต 1 2) หาแนวทางพัฒนาโครงการยกระดับคุณภาพผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ของกลุ่มโรงเรียนหนองคล้า สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต 1 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ครูผู้สอนและนักเรียน กลุ่มโรงเรียนหนองคล้า สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต 1 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 214 คน ได้มาด้วยการสุ่มแบบแบ่งชั้นเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ โดยที่แบบสอบถามฉบับที่ 1 มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.987 แบบสอบถามฉบับที่ 2 มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.924 เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ หาค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ความถี่ (f) วิเคราะห์เนื้อหาและจัดอันดับ

ผลการวิจัยพบว่า (1) ผลการประเมินโครงการยกระดับคุณภาพผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านการประเมินสภาพแวดล้อม ของกลุ่มโรงเรียนหนองคล้า สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชรเขต 1 พบว่า มีค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุดคือด้านความต้องการจำเป็นของโครงการ อันดับที่ 2 คือ ด้านหลักการและเหตุผล และอันดับที่ 3 คือด้านนโยบายของโครงการ (2) แนวทางการพัฒนาคุณภาพผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนประกอบด้วยหลายด้านสำคัญ ได้แก่ การพัฒนาสภาพแวดล้อมโดยปรับปรุงห้องเรียน อุปกรณ์ และส่งเสริมความร่วมมือจากครู นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน การจัดสรรทรัพยากรอย่างเหมาะสม สนับสนุนงบประมาณและเวลาสำหรับพัฒนาบุคลากร ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีในการเรียนรู้และการบริหารจัดการ การออกแบบกิจกรรมที่ส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหา การประเมินผลที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ และเปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ ทั้งในด้านนโยบาย การดำเนินงาน และการติดตามผลอย่างต่อเนื่อง

คำสำคัญ: การประเมินโครงการ, คุณภาพผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน, กลุ่มโรงเรียนหนองคล้า

Abstract

This research article aimed to 1) evaluate the project to enhance the quality of academic achievement of Nong Kla School Group under the Office of the Primary Educational Service Area 1, Kamphaeng Phet, and 2) find a guideline to develop the project to enhance the quality of academic achievement of Nong Kla School Group under the Office of the Primary Educational Service Area 1, Kamphaeng Phet. The sample group used in the research was teachers and students of Nong Kla School Group under the Office of the Primary Educational Service Area 1, Kamphaeng Phet, in the academic year 2023, totaling 380 people, obtained by stratified random sampling. The research instrument was a 5-level rating scale questionnaire, with a reliability of 0.987. Data were analyzed using a statistical package program to determine the mean ($\bar{x}$) standard deviation (S.D.), frequency (f), content analysis and ranking.

The research results found that (1) The results of the evaluation of the project to enhance the quality of academic achievement in terms of environmental assessment of Nong Kla School Group under the Office of the Primary Educational Service Area 1, found that the overall average was at the highest level. When considering each aspect, it was found that The aspect with the highest average value was the project needs aspect, followed by the principles and reasons aspect, and the project policies aspect. (2) The guidelines for developing the quality of academic achievement consisted of several important aspects, including developing the environment by improving classrooms, equipment, and promoting cooperation from teachers, students, parents, and the community, allocating appropriate resources, supporting budgets and time for personnel development, promoting the use of technology in learning and management, designing activities that promote analytical thinking and problem-solving skills, evaluating results that are consistent with the objectives, and providing opportunities for all relevant parties to participate in the learning process, both in terms of policy, operations, and continuous monitoring.

Keywords: Project Evaluation, Quality Of Academic Achievement, Nong Kla School Group

บทนำ

ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ได้กำหนดกระบวนการจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นมาตรฐานและคุณภาพกระทรวงศึกษาธิการมีอำนาจในการกำหนดนโยบาย แผน และมาตรฐานการศึกษาทุกระดับหน่วยงานต้นสังกัดและสถานศึกษาต้องจัดให้มีระบบประกันคุณภาพภายในอย่างต่อเนื่องเพื่อยกระดับคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาให้ดียิ่งขึ้นการประกันคุณภาพภายในเป็นรากฐานสำคัญของการประกันคุณภาพภายนอกการดำเนินงานดังกล่าวครอบคลุมถึงการพัฒนา ส่งเสริม สนับสนุน และกำกับดูแลรวมทั้งการติดตามตรวจสอบคุณภาพการศึกษาอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง (ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ, 2561, หน้า 4) ประเทศไทยมีความจำเป็นต้องพัฒนาคุณภาพของประชากรอย่างรวดเร็ว และต้องเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันกับประเทศอื่น เพราะระบบเศรษฐกิจโลก เป็นระบบเศรษฐกิจ บนฐานความรู้ ราคาสินค้าและบริการต้องลดลงแต่คุณภาพดีขึ้น ดังนั้นการบริหารบ้านเมืองในยุคใหม่ซึ่งรวมถึงการบริการจัดการศึกษาด้วยจึงเน้นให้ภาครัฐปรับเปลี่ยนบทบาทจากการดำเนินการเองมาเป็นฝ่ายส่งเสริม การปฏิรูปการศึกษาโดยยึดหลักการศึกษา สร้าง

ชาติ สร้างคนและสร้างงาน เน้นคุณภาพประสิทธิภาพ และความเที่ยงธรรมในการบริหารจัดการทุกประเภทและทุกระดับ ตั้งแต่ระดับปฐมวัยจนถึงระดับอุดมศึกษา

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเป็นผลลัพธ์ที่สะท้อนถึงประสิทธิภาพในการบริหารงานวิชาการ ศักยภาพของผู้บริหารด้านความเป็นเลิศทางวิชาการ และการสร้างความเชื่อมั่นให้กับชุมชนในการส่งบุตรหลานเข้าเรียน ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเป็นคุณลักษณะรวมทั้งความรู้และความสามารถด้านต่าง ๆ ของผู้เรียนที่เกิดขึ้นจากการจัดการเรียนการสอน โดยมีการวัดและประเมินผลครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ ส่วนหนึ่งอาจพิจารณาได้จากผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน RT, NT, O-NET ที่เป็นการทดสอบความรู้และความคิดรวบยอดของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 และชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สามารถสะท้อนผลการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนนั้น ๆ เพื่อปรับปรุงคุณภาพการเรียนการสอน ให้มีคุณภาพเพิ่มขึ้น (ชรินทร์ทิพย์ พิสุทธ์ธนาสาร และคณะ, 2566, หน้า 55)

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต 1 มีนโยบายและจุดเน้น เพื่อการขับเคลื่อนการจัดการศึกษาสู่การปฏิบัติในโรงเรียน ให้สอดกับนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการและนโยบายของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานและบริบท สภาพปัญหา ความต้องการ เอกลักษณ์ และภูมิปัญญาท้องถิ่นจังหวัดกำแพงเพชรโดยได้รับความร่วมมือร่วมใจจากคณะผู้บริหารการศึกษา ศึกษานิเทศก์ ผู้บริหารโรงเรียน และบุคลากรทางการศึกษา กำหนดเป้าหมายและแนวทางสำคัญในการจัดการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต 1 และโรงเรียนในสังกัด โดยได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผลและนิเทศการศึกษา (ก.ต.ป.น.) ให้ประกาศใช้ “นโยบายและจุดเน้น” เพื่อการขับเคลื่อนการจัดการศึกษาสู่การปฏิบัติในโรงเรียนอันเป็นเป้าหมายสำคัญในการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพตามมาตรฐาน ซึ่งนโยบายที่ 3 ยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาและเสริมสร้างนักเรียนให้เป็นคนดี ของครอบครัวและสังคม ในจุดเน้นที่ 5 พัฒนาคุณภาพและทักษะวิชาการของนักเรียน มีความเกี่ยวข้องกับการยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนข้องนักเรียน ให้โรงเรียนดำเนินการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาการอ่าน การเขียนและคิดคำนวณของนักเรียนทุกระดับชั้น ส่งเสริมให้นักเรียนเข้ารับการทดสอบระดับชาติ RT/NT/O-NET และจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) เพื่อพัฒนาคุณภาพและสมรรถนะสำคัญของผู้เรียน โดยยึดกรอบสาระ การเรียนรู้ท้องถิ่นหลักสูตรบูรณาการ “การศึกษาปลอดภัยและมีคุณภาพ” ทั้งนี้โรงเรียนในสังกัดสำนักกานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต 1 ร้อยละ 80 ของโรงเรียน ต้องมีแผนการยกระดับคุณภาพผู้เรียนและส่งเสริมสนับสนุนการทดสอบระดับชาติ RT/NT/O-NET

กลุ่มโรงเรียนหนองคล้ามีการจัดทำโครงการยกระดับคุณภาพผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ของกลุ่มโรงเรียนหนองคล้า ทุกโรงเรียนเพื่อให้สอดคล้องกับนโนยายและจุดเน้นของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต 1 และจากการวิเคราะห์ผลการทดสอบระดับชาติ RT/NT/O-NET ของกลุ่มโรงเรียนหนองคล้าพบว่าในบางรายวิชามีผลคะแนนสูงกว่าระดับเขตพื้นที่การศึกษาและในบางวิชาต่ำกว่าระดับเขตพื้นที่การศึกษา โรงเรียนมีปัญหาด้านการยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เนื่องจากครูไม่ครบชั้น สื่อและเทคโนโลยีไม่ครบ ทำให้ครูไม่สามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้หลากหลายได้ ผู้เรียนจึงมีความจำกัดในการพัฒนาการเรียนรู้ ที่ไม่สามารถเรียนรู้ได้ทุกเรื่อง ทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ และผลคะแนนการสอบระดับชาติ (RT/NT/O-NET) ควรได้รับการพัฒนาให้สูงขึ้น ซึ่งในแต่ละปีได้มีการจัดทำโครงการยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน เพื่อพัฒนาและหาแนวทางในการยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนให้เกิดคุณภาพและประสิทธิภาพแก่ตัวผู้เรียน

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำการประเมินโครงการยกระดับคุณภาพผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของกลุ่มโรงเรียนหนองคล้า สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต 1ขึ้น เพื่อให้

ทราบผลการดำเนินโครงการ ปัญหา และอุปสรรคในการดำเนินงานโครงการ ซึ่งการประเมินครั้งนี้มุ่งเน้นการประเมินตามวัตถุประสงค์ด้วยวิธีการประเมินแบบ CIPP Model ของสตัฟเฟิลบีม (Daniel L. Stufflebeam) เพื่อให้ได้ข้อมูลสารสนเทศที่สามารถเป็นตัวชี้วัดประสิทธิภาพ และประสิทธิผลของการดำเนินโครงการ สำหรับเป็นแนวทางให้แก่ ผู้รับผิดชอบโครงการ ผู้บริหาร และผู้เกี่ยวข้อง เพื่อให้สามารถนำข้อมูลไปใช้ในการวางแผน กำหนดแนวทางในการปรับปรุง หรือพัฒนาการดำเนินโครงการ ให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ เกิดประสิทธิภาพ และมี

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อประเมินโครงการยกระดับคุณภาพผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ของกลุ่มโรงเรียนหนองคล้า สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต 1
2. เพื่อหาแนวทางพัฒนาโครงการยกระดับคุณภาพผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ของกลุ่มโรงเรียนหนองคล้า สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต 1

วิธีดำเนินการวิจัย

การโครงการยกระดับคุณภาพผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ของกลุ่มโรงเรียนหนองคล้า สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต 1 ผู้ประเมินได้ประยุกต์ใช้รูปแบบการประเมินแบบ CIPP Model มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินโครงการยกระดับคุณภาพผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของกลุ่มโรงเรียนหนองคล้า สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต **1** และหาแนวทางพัฒนาโครงการยกระดับคุณภาพผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของกลุ่มโรงเรียนหนองคล้า สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต **1**

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน จำนวน 9 คน ครูผู้สอน จำนวน 72 คนนักเรียน ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 และชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 157 คน ผู้ปกครองนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 และชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 157 คน คณะกรรมการสถานศึกษา ทั้งหมด 9 โรงเรียน จำนวน 90 คน ในกลุ่มโรงเรียนหนองคล้า สังกัด สพป.กำแพงเพชร เขต 1 รวมประชากรกรทั้งหมด จำนวน 485 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 และชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผู้ปกครองนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 และชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และคณะกรรมการสถานศึกษา กลุ่มโรงเรียนหนองคล้า สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต 1 ปีการศึกษา 2567 กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยการเปิดตารางกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie and Morgan, 1970 อ้างใน บุญชม ศรีสะอาด, 2560, หน้า 121) โดยกำหนดสัดส่วนและสุ่มแบบง่าย ได้กลุ่มตัวอย่างเป็นครูผู้สอน จำนวน 21 คน นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 และชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 47 คน และผู้ปกครองนักเรียนนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 และชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 47 คน ทั้งนี้ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากผู้บริหารสถานศึกษาและคณะกรรมการสถานศึกษาทั้งหมด รวมจำนวนทั้งสิ้น 214 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้ง ในขั้นตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถาม แบ่งออกเป็น 2 ฉบับ คือ

ฉบับที่ 1 แบบสอบถามสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา และครู ด้านสภาพแวดล้อม ด้านปัจจัยเบื้องต้น ด้านกระบวนการ ด้านผลผลิตของการประเมินโครงการยกระดับคุณภาพผลสัมฤทธิ์ทางการตอนที่ 1 สอบถามสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check list) ตอนที่ 2 สอบถามเกี่ยวกับการประเมินโครงการยกระดับคุณภาพผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ของกลุ่มโรงเรียนหนองคล้า สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต 1 เป็นแบบสอบถามชนิดมาตรส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) ทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ 1. การประเมินสภาพแวดล้อม (Context Evaluation) 2. การประเมินปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation) 3. การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) และ 4. การประเมินผลผลิต (Product Evaluation)

ฉบับที่ 2 แบบสอบการประเมินโครงการยกระดับคุณภาพผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ของกลุ่มโรงเรียนหนองคล้า สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต 1 สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 และชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผู้ปกครองนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 และชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 คณะกรรมการสถานศึกษา ของกลุ่มโรงเรียนหนองคล้า สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต 1 ด้านผลผลิตของโครงการพัฒนายกระดับคุณภาพผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน แบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Checklist) ตอนที่ 2 แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการประเมินโครงการยกระดับคุณภาพผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ของกลุ่มโรงเรียนหนองคล้า สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต 1 ด้านผลผลิตของโครงการลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale)

ในขั้นตอนที่ 2 ของการประเมินโครงการยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของกลุ่มโรงเรียนหนองคล้า สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต 1 เครื่องมือที่ใช้คือแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ซึ่งมีขั้นตอนในการสร้างและพัฒนาคุณภาพอย่างเป็นระบบ เริ่มจากการศึกษาข้อคำถามจากแบบสอบถามขั้นตอนที่ 1 โดยคัดเลือกข้อที่มีความเหมาะสมน้อย น้อยที่สุด หรือไม่ผ่านเกณฑ์ นำมาสร้างร่างแบบสัมภาษณ์ จากนั้นนำร่างดังกล่าวเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิจัยเพื่อรับข้อเสนอแนะและปรับปรุงแก้ไข เมื่อปรับปรุงเรียบร้อยแล้วนำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิจัยอีกครั้งเพื่อตรวจสอบความถูกต้อง สุดท้ายแบบสัมภาษณ์ที่สมบูรณ์จะถูกจัดพิมพ์และนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป ทำให้การเก็บข้อมูลมีความน่าเชื่อถือ ครอบคลุม และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการประเมินโครงการ

3. การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างเครื่องมือ โดยการประเมินโครงการยกระดับคุณภาพผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของกลุ่มโรงเรียนหนองคล้า สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต 1 เป็นแบบสอบถามชนิดมาตรส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) จำนวน 2 ฉบับ มีขั้นตอนในการสร้างและการหาคุณภาพของเครื่องมือ ดังนี้

ในการดำเนินการประเมินโครงการยกระดับคุณภาพผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของกลุ่มโรงเรียนหนองคล้า สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต 1 เริ่มจากศึกษาความรู้ทฤษฎี หลักการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสร้างแบบสอบถาม เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการออกแบบแบบสอบถาม จากนั้นสร้างแบบสอบถามให้ครอบคลุมหัวข้อ ขอบเขตเนื้อหา และนิยามศัพท์ที่กำหนดไว้ ก่อนนำไปขอคำเสนอแนะจากอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบและปรับปรุงให้สมบูรณ์ และดำเนินการสร้างแบบสอบถามที่พร้อมใช้งานในการเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป จำนวน 2 ฉบับ ดังนี้

3.1 ฉบับที่ 1 แบบสอบถามการประเมินโครงการยกระดับคุณภาพผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของกลุ่มโรงเรียนหนองคล้า สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต 1สำหรับผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน แบ่งเป็น 2 ตอน ตอนที่ 1 สอบถามสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check list) ตอนที่ 2 สอบถามเกี่ยวกับการประเมินโครงการยกระดับคุณภาพผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ของกลุ่มโรงเรียนหนองคล้า สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต 1เป็นแบบสอบถามชนิดมาตรส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) ทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ การประเมินสภาพแวดล้อม (Context Evaluation) การประเมินปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation) การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) และการประเมินผลผลิต (Product Evaluation) ซึ่งเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale)

3.2 ฉบับที่ 2 สำหรับการประเมินโครงการยกระดับคุณภาพผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของกลุ่มโรงเรียนหนองคล้า ครอบคลุมนักเรียนชั้น ป.3 และ ป.6 ผู้ปกครอง และคณะกรรมการสถานศึกษา แบ่งเป็น 2 ตอน ตอนที่ 1 เป็นแบบตรวจสอบรายการ (Checklist) เก็บข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบ ส่วนตอนที่ 2 เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) เก็บความคิดเห็นเกี่ยวกับผลผลิตของโครงการ หลังจากร่างแบบสอบถามเสร็จ นำไปขอคำเสนอแนะจากอาจารย์ที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน เพื่อตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาและความเหมาะสมของภาษา วิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) โดยเลือกข้อที่มีค่า ≥ 0.50 ใช้เป็นข้อสอบจริง เครื่องมือมีค่า IOC ระหว่าง 0.60–1.00 ต่อมา นำข้อเสนอแนะมาปรับปรุงแบบสอบถามเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาอีกครั้ง ก่อนทดลองใช้ (Try Out) กับสถานศึกษาอื่น จำนวน 2 ฉบับ ฉบับละ 30 ชุด เพื่อวัดความเชื่อมั่นด้วย Cronbach's Alpha พบว่าฉบับสำหรับผู้บริหารและครูมีค่า 0.987 ส่วนฉบับสำหรับนักเรียน ผู้ปกครอง และคณะกรรมการสถานศึกษามีค่า 0.924 หลังทดลองใช้และปรับปรุงแล้ว นำแบบสอบถามไปขอความเห็นชอบจากอาจารย์ที่ปรึกษา ก่อนจัดพิมพ์เป็นฉบับสมบูรณ์สำหรับเก็บรวบรวมข้อมูลจริง

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างเป็นระบบ เริ่มจากการประสานกับมหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร เพื่อขอรับหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล จากนั้นจึงส่งแบบสอบถามพร้อมหนังสือดังกล่าวไปยังโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต 1 เพื่อให้โรงเรียนให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม หลังจากนั้นผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง พร้อมตรวจสอบความถูกต้องและความสมบูรณ์ของคำตอบในแต่ละข้อจนได้แบบสอบถามที่ครบถ้วนสมบูรณ์ สุดท้ายจึงนำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์ทางสถิติ เพื่อใช้ในการประเมินผลและสรุปผลการวิจัยต่อไป

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ในขั้นตอนที่ 1 ผู้วิจัยตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามที่เก็บรวบรวมมาเพื่อวิเคราะห์ข้อมูลจากนั้นดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยคอมพิวเตอร์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. แบบสอบถามตอนที่ 1 วิเคราะห์สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์โดยใช้การแจกแจงความถี่ และหาค่าร้อยละ แล้วนำเสนอในรูปตารางประกอบความเรียง

2. แบบสอบถามตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นเกี่ยวกับการประเมินระดับผลสัมฤทธิ์ทางการของนักเรียน มาวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปรูปทางสถิติ หาค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน แล้วนำค่าเฉลี่ยของคะแนนการประเมินโครงการไปแปลความหมายพร้อมสรุปนำเสนอในรูปแบบ

ตารางประกอบคำบรรยาย ข้อมูลด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการการดำเนินงานโครงการ ทำการวิเคราะห์โดยการคำนวณหาค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานแปลผลของความหมายของค่าเฉลี่ย โดยแปลผลตามเกณฑ์เฉลี่ย (บุญชม ศรีสะอาด, 2560, หน้า 121)

3. ข้อมูลด้านผลผลิตของโครงการ ทำการวิเคราะห์โดยการคำนวณหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน แล้วนำไปเทียบกับเกณฑ์เฉลี่ย (บุญชม ศรีสะอาด, 2560, หน้า 121)

ในขั้นตอนที่ 2 ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ผู้วิจัยนำมาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) แจกแจงความถี่และจัดลำดับความสำคัญ เพื่อรวบรวมเป็นแนวทางการประเมินโครงการ การยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ของกลุ่มโรงเรียนหนองคล้า สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต 1

6. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดสถิติที่ใช้ คือ โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS (Statistics Package for Social Sciences) หาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยสรุปผลการประเมินตามวัตถุประสงค์ดังนี้

1. การประเมินโครงการยกระดับคุณภาพผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ของกลุ่มโรงเรียนหนองคล้า สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต 1 พบว่าผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบประเมิน ของแบบสอบถามฉบับที่ 1 ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลของผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน ปรากฏดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการประเมินโครงการยกระดับคุณภาพผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ของกลุ่มโรงเรียนหนองคล้า สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชรเขต 1 โดยภาพรวม

รายด้าน	$\overline{X}$	S.D.	แปลผล	ผลการประเมิน
1. การประเมินสภาพแวดล้อม (Context Evaluation)	4.58	0.53	มากที่สุด	ผ่านเกณฑ์
2. การประเมินปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation)	4.49	0.52	มาก	ผ่านเกณฑ์
3. การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation)	4.33	0.74	มาก	ผ่านเกณฑ์
4. การประเมินผลผลิต (Product Evaluation)	4.49	0.60	มาก	ผ่านเกณฑ์
รวมเฉลี่ย	**4.47**	**0.60**	**มาก**	**ผ่านเกณฑ์**

จากตารางที่ 1 พบว่า โครงการยกระดับคุณภาพผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ของกลุ่มโรงเรียนหนองคล้า สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชรเขต 1 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.47, S.D. = 0.60) โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการประเมินสภาพแวดล้อม (Context Evaluation) ($\overline{X}$ = 4.58, S.D. = 0.53) รองลงมาด้านการประเมินปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation) ($\overline{X}$ = 4.49, S.D. = 0.52) ด้านการประเมินผลผลิต (Product Evaluation) ($\overline{X}$ = 4.49, S.D. = 0.60) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) ($\overline{X}$ = 4.33, S.D. = 0.74) ตามลำดับ

1.1 การประเมินโครงการยกระดับคุณภาพผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านการประเมินสภาพแวดล้อม (Context Evaluation) ของกลุ่มโรงเรียนหนองคล้า สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชรเขต 1 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$= 4.58, S.D. = 0.53) โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านหลักการและเหตุผล ($\overline{X}$= 4.63, S.D. = 0.50) รองลงมา ด้านวัตถุประสงค์ของโครงการ ($\overline{X}$= 4.57, S.D. = 0.58 รองลงมา ด้านความต้องการจำเป็นของโครงการ ($\overline{X}$= 4.57, S.D. = 0.50) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านนโยบายของโครงการ ($\overline{X}$= 4.55, S.D. = 0.52) ตามลำดับ

1.2 การประเมินโครงการยกระดับคุณภาพผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ด้านการประเมินปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation) ของกลุ่มโรงเรียนหนองคล้า สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต 1 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$= 4.49, S.D. = 0.52) โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านบุคลากร ($\overline{X}$= 4.55, S.D. = 0.51) รองลงมา ด้านวัสดุอุปกรณ์ ($\overline{X}$= 4.52, S.D. = 0.50) รองลงมา ด้านงบประมาณ ($\overline{X}$= 4.47, S.D. = 0.49) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านสถานที่ ($\overline{X}$= 4.42, S.D. = 0.59) ตามลำดับ

1.3 การประเมินโครงการยกระดับคุณภาพผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ด้านการประเมินกระบวนการ (Process Evaluation)ของกลุ่มโรงเรียนหนองคล้า สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชรเขต 1 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$= 4.33, S.D. = 0.74) โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการมีส่วนร่วม ($\overline{X}$= 4.73, S.D. = 0.25) รองลงมา ด้านการดำเนินการ ($\overline{X}$= 4.41, S.D. = 0.74) รองลงมา ด้านการนิเทศ/ประเมินผล ($\overline{X}$= 4.24, S.D. = 0.81) รองลงมา ด้านการปรับปรุง ($\overline{X}$ = 4.18, S.D. = 0.89) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการวางแผน ($\overline{X}$= 4.12, S.D. = 0.77) ตามลำดับ

1.4 การประเมินโครงการยกระดับคุณภาพผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ด้านการประเมินผลผลิต (Product Evaluation) ของกลุ่มโรงเรียนหนองคล้า สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชรเขต 1 โดยภาพรวมด้านการประเมินผลผลิต (Product Evaluation) อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.49, S.D. = 0.60) โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด เพื่อสงเสริมใหโรงเรียนนำผลการประเมินมาวางแผนพัฒนายกระดับคุณภาพผู้เรียน ($\overline{X}$ = 4.53, S.D. = 0.57) รองลงมา เพื่อประเมินคุณภาพผู้เรียนด้วยเครื่องมือที่หลากหลาย ($\overline{X}$ = 4.51, S.D. = 0.58) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด เพื่อพัฒนาครูผู้สอนชั้นประถมศึกษาปที่ 1– 6 ด้านการยกระดับผลการประเมิน RT/NT/O-NET ($\overline{X}$ = 4.43, S.D. = 0.66) ตามลำดับ

2. การประเมินโครงการยกระดับคุณภาพผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ของกลุ่มโรงเรียนหนองคล้า สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต 1 พบว่า ผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบประเมิน ของแบบสอบถามฉบับที่ 2 เก็บรวบรวมข้อมูลของนักเรียนชั้นป.3 และชั้นป. 6 ผู้ปกครองนักเรียนชั้นป.3 และชั้นป.6 และคณะกรรมการสถานศึกษา ปรากฏดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการประเมินโครงการยกระดับคุณภาพผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ของกลุ่มโรงเรียนหนองคล้า สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชรเขต 1 ด้านการประเมินผลผลิต (Product Evaluation) โดยภาพรวม

รายด้าน	$\overline{X}$	**S.D.**	**แปลผล**	**ผลการประเมิน**
การประเมินผลผลิต (Product Evaluation)	4.52	0.56	มากที่สุด	ผ่านเกณฑ์
รวมเฉลี่ย	4.52	0.56	มากที่สุด	ผ่านเกณฑ์

จากตารางที่ 2 พบว่า การประเมินโครงการยกระดับคุณภาพผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ของกลุ่มโรงเรียนหนองคล้า สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชรเขต 1 ด้านการประเมินผลผลิต (Product Evaluation) โดยภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$= 4.52, S.D. = 0.56) ซึ่งมีผลการประเมินผ่านเกณฑ์การประเมิน

2.1 การประเมินโครงการยกระดับคุณภาพผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ด้านการประเมินผลผลิต (Product Evaluation)ของกลุ่มโรงเรียนหนองคล้า สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชรเขต 1 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.52, S.D. = 0.56) โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด เพื่อประเมินคุณภาพผู้เรียนด้วยเครื่องมือที่หลากหลาย ($\overline{X}$ = 4.56, S.D. = 0.57) รองลงมา เพื่อพัฒนาครูผู้สอนชั้นประถมศึกษาปที่ 1– 6 ด้านการยกระดับผลการประเมิน RT/NT/O-NET ($\overline{X}$ = 4.50, S.D. = 0.55) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด เพื่อสงเสริมใหโรงเรียนนำผลการประเมินมาวางแผนพัฒนายกระดับคุณภาพผู้เรียน ($\overline{X}$ = 4.49, S.D. = 0.57) ตามลำดับ

3. แนวทางพัฒนาโครงการยกระดับคุณภาพผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ของกลุ่มโรงเรียนหนองคล้า สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต 1 จากการประเมินโครงการยกระดับคุณภาพผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ของกลุ่มโรงเรียนหนองคล้า สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต 1 พบว่า ผ่านเกณฑ์การประเมินทั้ง 4 ด้าน จึงเสนอแนวทางพัฒนาเพิ่มเติมดังนี้

3.1 ด้านสภาพแวดล้อม (Context Evaluation) ควรพัฒนาสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ให้เอื้อต่อผลสัมฤทธิ์ของนักเรียน เช่น ปรับปรุงห้องเรียนและอุปกรณ์ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของครู นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน รวมทั้งสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก พัฒนาโครงการให้เหมาะสมกับบริบทโรงเรียนและสอดคล้องกับนโยบายเขตพื้นที่ โดยบูรณาการแนวคิดการเรียนรู้แห่งศตวรรษที่ 21 และจัดระบบติดตามผลอย่างต่อเนื่อง พร้อมส่งเสริมการประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อสร้างความร่วมมือระหว่างทุกฝ่าย

3.2 ด้านปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation) ควรจัดอบรมเชิงปฏิบัติการให้ครูตามความต้องการจริง สนับสนุนการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมการสอน จัดสรรงบประมาณอย่างเหมาะสมตามกิจกรรม ดูแลความสะอาดและความปลอดภัยในพื้นที่เรียน พัฒนาเครื่องมือวัดผลให้ตรงตามตัวชี้วัด และสนับสนุนงบประมาณด้านการพัฒนาบุคลากร ผู้บริหารควรเปิดโอกาสให้บุคลากรเสนอความคิดเห็นเพื่อปรับปรุงโครงการอย่างต่อเนื่อง

3.3 ด้านกระบวนการดำเนินงาน (Process Evaluation) ควรวางแผนจัดสรรทรัพยากรอย่างเหมาะสมกับกิจกรรม พัฒนาเครื่องมือประเมินที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของโครงการ และเปิดโอกาสให้นักเรียนและผู้ปกครองมีส่วนร่วมในกิจกรรม พัฒนาและใช้เทคโนโลยีการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง บูรณาการกิจกรรมเข้ากับการเรียนการสอนในรายวิชาอื่น จัดระบบติดตามผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องและกำหนดผู้รับผิดชอบในแต่ละกิจกรรมอย่างชัดเจน

3.4 ด้านผลผลิต (Product Evaluation) ควรจัดกิจกรรมส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์และคิดสร้างสรรค์ของนักเรียน เช่น การทดลองหรือกรณีศึกษา ส่งเสริมให้ครูใช้เทคนิคการสอนที่สร้างสรรค์และใช้สื่อดิจิทัล กระตุ้นการเรียนรู้ที่สนุกสนาน ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนการเรียนรู้ของตนเอง และพัฒนาเครื่องมือช่วยให้นักเรียนติดตามพัฒนาการของตนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยการประเมินโครงการยกระดับคุณภาพผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ของกลุ่มโรงเรียนหนองคล้า สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต 1 สามารถนำอภิปรายผลได้ดังนี้

1. จากผลการประเมินโครงการยกระดับคุณภาพผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านการประเมินของกลุ่มโรงเรียนหนองคล้า สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต 1 พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับ มาก แสดงให้เห็นว่าโครงการดังกล่าวสามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรม โดยเฉพาะด้าน การประเมินสภาพแวดล้อม ซึ่งมีค่าเฉลี่ยสูงสุด สะท้อนถึงความพร้อมและการสนับสนุนจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ทั้งด้านบุคลากร วัสดุอุปกรณ์ และบรรยากาศในการเรียนรู้ ซึ่งด้านการประเมินผลผลิต มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด อาจเกิดจากกระบวนการติดตามผลและการวัดผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนที่ยังต้องได้รับการพัฒนาเพิ่มเติม เพื่อให้สามารถสะท้อนผลลัพธ์ที่แท้จริงของการดำเนินโครงการได้อย่างครบถ้วน ทั้งนี้ ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้โครงการได้รับความสนใจและประสบผลสำเร็จในระดับมาก ได้แก่ การมี หลักการและเหตุผลที่ชัดเจน การวางแผนที่เป็นระบบ และการตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียน ครู และผู้ปกครองอย่างเหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ประวัติ สุทธิประภา (2562) และ เกษมศักดิ์ ฆ้องลา (2561) ที่ชี้ให้เห็นว่า โครงการพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่มีการวางแผนอย่างเป็นระบบและมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจะมีผลการประเมินอยู่ในระดับมากถึงมากที่สุดในทุกด้าน

1.1 ผลการประเมินโครงการยกระดับคุณภาพผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านการประเมินสภาพแวดล้อม (Context Evaluation) ของกลุ่มโรงเรียนหนองคล้า สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชรเขต โดยภาพรวมอยู่ในระดับ มากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ หลักการและเหตุผลของโครงการ รองลงมาคือ วัตถุประสงค์ของโครงการ และ ความต้องการจำเป็นของโครงการ ส่วน ด้านนโยบายของโครงการ ได้คะแนนเฉลี่ยต่ำสุด แสดงให้เห็นว่าโครงการมีความเหมาะสม สอดคล้องกับสภาพบริบทและความต้องการของนักเรียน รวมถึงสนองตอบต่อนโยบายการพัฒนาการศึกษาของเขตพื้นที่และประเทศโดยรวม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พิจาริน เมืองตาแก้ว และประจบ ขวัญมั่น (2562) ที่พบว่าการประเมินสภาพแวดล้อมของโครงการยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอยู่ในระดับมากเช่นกัน

1.2 ผลการประเมินโครงการยกระดับคุณภาพผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านปัจจัยนำเข้า ของกลุ่มโรงเรียนหนองคล้า สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชรเขต 1 มีค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านบุคลากร ได้คะแนนเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือ ด้านวัสดุอุปกรณ์ และ ด้านงบประมาณ ขณะที่ ด้านสถานที่ มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ผลดังกล่าวสะท้อนถึงความพร้อมของบุคลากรและการจัดสรรทรัพยากรที่มีประสิทธิภาพ ทำให้โครงการสามารถดำเนินไปได้ตามแผนและบรรลุเป้าหมายอย่างมีคุณภาพ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พิจาริน เมืองตาแก้ว และประจบ ขวัญมั่น (2562) และประวัติ สุทธิประภา (2562) ที่พบว่าปัจจัยนำเข้าทั้งด้านบุคลากรและการจัดการอยู่ในระดับมากที่สุด

1.3 ผลการประเมินโครงการยกระดับคุณภาพผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ด้านการประเมินกระบวนการ ของกลุ่มโรงเรียนหนองคล้า สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชรเขต 1 มีค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านการมีส่วนร่วม ของผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง และคณะกรรมการสถานศึกษา มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด รองลงมาคือ ด้านการดำเนินการ และ การนิเทศ/ประเมินผล ส่วนที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ด้านการวางแผน ผลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า โครงการได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายและมีการติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง นำผลการประเมินไปใช้ปรับปรุงพัฒนาอย่างเป็นระบบ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ประวัติ สุทธิประภา (2562) และ มนต์เมืองใต้ รอดอยู่ (2563) ที่กล่าวว่า

กระบวนการดำเนินโครงการที่มีการมีส่วนร่วมและนิเทศอย่างสม่ำเสมอ จะส่งผลต่อความสำเร็จของโครงการในระดับสูง

1.4 ผลการประเมินโครงการยกระดับคุณภาพผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านการประเมินผลผลิต ของกลุ่มโรงเรียนหนองคล้า สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชรเขต 1 ตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครู โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งผ่านเกณฑ์การประเมินด้านการประเมินคุณภาพผู้เรียนด้วยเครื่องมือที่หลากหลาย มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด รองลงมาคือ การพัฒนาครูผู้สอนระดับประถมศึกษาปีที่ 1–6 เพื่อยกระดับผลการประเมิน RT/NT/O-NET และ ด้านการนำผลการประเมินไปใช้วางแผนพัฒนาผู้เรียน มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ผลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าโครงการมีการวางแผนและดำเนินงานอย่างเป็นระบบ มีการใช้ผลการประเมินไปพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรม ทั้งในด้านการเรียนรู้ของผู้เรียนและการพัฒนาศักยภาพของครูผู้สอน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ประวัติ สุทธิประภา (2562) และ มนต์เมืองใต้ รอดอยู่ (2563) ที่พบว่าผลผลิตของโครงการพัฒนาคุณภาพการศึกษามีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด และส่งผลเชิงบวกต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน

2. แนวทางการพัฒนาโครงการยกระดับคุณภาพผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ของกลุ่มโรงเรียนหนองคล้า สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต 1 พบว่า มีแนวทางพัฒนาที่สำคัญ ดังนี้

2.1 แนวทางในการพัฒนาคุณภาพผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านสภาพแวดล้อม คือควรพัฒนาและปรับปรุงห้องเรียน อุปกรณ์ และบรรยากาศการเรียนรู้ให้เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) โดยให้ครู นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง รวมถึงสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอกเพื่อสนับสนุนทรัพยากรและองค์ความรู้ นอกจากนี้ ควรกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายของโครงการให้ชัดเจน สอดคล้องกับนโยบายการศึกษา และกำหนดระยะเวลาการดำเนินงานที่ยืดหยุ่น พร้อมนำเทคโนโลยีมาใช้สนับสนุนการสื่อสารและบริหารจัดการโครงการอย่างเป็นระบบ แนวทางนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ เชาวน์วัศ ปิตุรงคพิทักษ์ (2565) ที่เน้นว่าสภาพแวดล้อมการเรียนรู้เป็นปัจจัยสำคัญต่อคุณภาพผู้เรียน และแนวคิดของ Stufflebeam et al. (2002) ที่ชี้ว่าการประเมินบริบทช่วยกำหนดวัตถุประสงค์และความเหมาะสมของโครงการให้สอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริง

2.2 แนวทางในการพัฒนาคุณภาพผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านปัจจัยนำเข้า คือควรจัดอบรมเชิงปฏิบัติการให้ตรงกับความต้องการของครูและบุคลากรทุกปี เพื่อเพิ่มศักยภาพในการจัดการเรียนรู้ รวมถึงส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมการสอน เช่น สื่อดิจิทัลหรือแพลตฟอร์มออนไลน์ เพื่อเพิ่มความหลากหลายในการเรียนการสอน ควรวางแผนงบประมาณให้เหมาะสมกับกิจกรรมและขนาดของโครงการ ตลอดจนดูแลรักษาสถานที่และอุปกรณ์ให้อยู่ในสภาพพร้อมใช้งานเสมอ และจัดทำเครื่องมือประเมินผลที่สอดคล้องกับตัวชี้วัดการเรียนรู้ของนักเรียน แนวทางนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ เชาวน์วัศ ปิตุรงคพิทักษ์ (2565) ที่เห็นว่าปัจจัยนำเข้าคือทรัพยากรพื้นฐานที่ส่งผลโดยตรงต่อความสำเร็จของโครงการ และแนวคิดของ Stufflebeam et al. (2002) ที่ระบุว่าการประเมิน Input ควรมุ่งวิเคราะห์ความพร้อมของบุคลากร งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ และเทคโนโลยี เพื่อใช้วางแผนดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ

2.3 แนวทางในการพัฒนาคุณภาพผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านกระบวนการ คือ ควรจัดสรรทรัพยากร เช่น งบประมาณ เวลา และบุคลากรให้เหมาะสมกับขนาดของโครงการ พร้อมเพิ่มการมีส่วนร่วมของผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน โดยจัดให้มีการประชุมติดตามและนิเทศภายในอย่างสม่ำเสมอ เพื่อปรับปรุงกระบวนการดำเนินงานตามสถานการณ์ ควรใช้เทคโนโลยีสนับสนุนกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหา รวมถึงพัฒนาเครื่องมือประเมินผลที่ชัดเจนและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของโครงการ นอกจากนี้ควรส่งเสริมให้ผู้ปกครองและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของ

โรงเรียนเพื่อสร้างความร่วมมืออย่างยั่งยืน แนวทางนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ เชาวน์วัศ ปิตุรงคพิทักษ์ (2565) ที่เน้นการพัฒนาศักยภาพครูในการจัดการเรียนรู้เชิงรุก และแนวคิดของ Stufflebeam et al. (2002) ที่ชี้ว่าการประเมิน Process มีบทบาทในการตรวจสอบความก้าวหน้า ค้นหาจุดแข็ง–จุดอ่อน และให้ข้อมูลย้อนกลับเพื่อปรับปรุงโครงการอย่างต่อเนื่อง

2.4 แนวทางในการพัฒนาคุณภาพผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านผลผลิต คือ ควรจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และการเรียนรู้ด้วยตนเองของนักเรียน เช่น การทดลอง การเรียนรู้จากกรณีศึกษา หรือการประเมินตนเอง (Self-Assessment) รวมถึงสนับสนุนให้ครูใช้เทคนิคการสอนที่สร้างสรรค์ เช่น การเรียนรู้แบบร่วมมือ การใช้สื่อดิจิทัล และกิจกรรมที่เน้นความสนุกและการมีส่วนร่วมของผู้เรียน ควรเปิดโอกาสให้นักเรียนวางแผนการเรียนรู้ของตนเอง และใช้ข้อมูลผลการประเมินมาพัฒนากระบวนการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง แนวทางนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ เชาวน์วัศ ปิตุรงคพิทักษ์(2565) ที่กล่าวถึงการประเมินผลผลิตควรเน้นพัฒนาคุณลักษณะและทักษะของผู้เรียน และกับแนวคิดของ สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2561) ที่ชี้ว่า การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ต้องมุ่ง “ให้ผู้เรียนเรียนรู้เป็น” มากกว่า “ท่องจำได้” ผ่านกิจกรรมที่ส่งเสริมการคิด การวิเคราะห์ และการประเมินตนเอง

สรุป

1. การประเมินโครงการยกระดับคุณภาพผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ของกลุ่มโรงเรียนหนองคล้า สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชรเขต 1 พบว่า การดำเนินโครงการโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากทุกด้าน พบว่า มีค่าเฉลี่ยโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การประเมินสภาพแวดล้อม รองลงมาการประเมินปัจจัยนำเข้า และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ การประเมินผลผลิต อาจเนื่องมาจากปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้โครงการนี้ได้รับความสนใจจากทั้งครู นักเรียน และผู้ปกครอง เพราะสามารถตอบสนองความต้องการจริงของผู้เรียนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้ดี มีการวางแผนและมีเหตุผลที่ชัดเจนในการพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ที่ชัดเจน อีกทั้งนโยบายของโครงการที่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทำให้โครงการนี้เป็นที่ยอมรับและมีความเป็นไปได้ในการดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพ การประเมินในระดับสูงในทุกด้านจึงสะท้อนให้เห็นถึงความสำเร็จและความเหมาะสมของโครงการ

2. แนวทางการพัฒนาโครงการยกระดับคุณภาพผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ของกลุ่มโรงเรียนหนองคล้า สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต 1 พบว่า มีแนวทางพัฒนาที่สำคัญ ดังนี้แนวทางในการพัฒนาคุณภาพผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสามารถสรุปตามด้านต่าง ๆ ดังนี้ ด้านสภาพแวดล้อม ควรพัฒนาห้องเรียน อุปกรณ์การเรียน และส่งเสริมบริบทที่เอื้อต่อการเรียนรู้ รวมถึงสร้างความร่วมมือระหว่างครู นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน ด้านปัจจัยนำเข้า ควรจัดอบรมพัฒนาศักยภาพครู สนับสนุนเทคโนโลยีและนวัตกรรมการสอน วางแผนงบประมาณ และจัดสรรทรัพยากรอย่างเพียงพอ ด้านกระบวนการ ควรเพิ่มการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้อง ติดตามและปรับปรุงโครงการอย่างต่อเนื่อง ส่งเสริมกิจกรรมที่พัฒนาทักษะคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหาและการเรียนรู้เชิงรุก และด้านผลผลิต ควรจัดกิจกรรมส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ การเรียนรู้ด้วยตนเอง และการใช้เทคโนโลยีเพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21

ข้อเสนอแนะ

จากผลการประเมินโครงการยกระดับคุณภาพผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ของกลุ่มโรงเรียนหนองคล้า สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต 1 มีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

1. ข้อแสนะแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

1.1 ข้อเสนอแนะระดับนโยบาย

1) สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดควรนำผลการวิจัยเกี่ยวกับโครงการยกระดับคุณภาพผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนมาเป็นแนวทางเชิงนโยบาย เพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนของสถานศึกษาในจังหวัดให้มีมาตรฐานสูงขึ้น

2) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต 1 ควรใช้ผลการวิจัยเป็นแนวทางในการกำหนดแผนพัฒนาการเรียนการสอนของโรงเรียนในสังกัด เพื่อให้เกิดความสอดคล้องกับเป้าหมายทางการศึกษาระดับพื้นที่

1.2. ข้อเสนอแนะระดับองค์กร

1) สถานศึกษาควรจัดทำแผนพัฒนาการเรียนการสอนโดยอ้างอิงผลการวิจัย เพื่อยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน

2) สถานศึกษาควรใช้ผลการวิจัยในการปรับปรุงวิธีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับศักยภาพและความต้องการของนักเรียน

3) สถานศึกษาควรมีระบบติดตามและประเมินผลการเรียนของนักเรียนอย่างต่อเนื่อง เพื่อปรับปรุงคุณภาพการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพสูงสุด

4) สถานศึกษาควรสร้างกลไกการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างครูและบุคลากรทางการศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

5) สถานศึกษาควรจัดสรรทรัพยากร อุปกรณ์การเรียน และเทคโนโลยีสนับสนุนการเรียนรู้ให้นักเรียนมีโอกาสพัฒนาความรู้และทักษะอย่างเต็มที่

1.3 ข้อเสนอแนะระดับบุคคล

1) ผู้บริหารสถานศึกษา ควรส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาการเรียนการสอนของครู และสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน

2) ครูผู้รับผิดชอบโครงการ ควรนำผลการวิจัยมาปรับปรุงวิธีการสอน ใช้เครื่องมือและเทคนิคที่เหมาะสม เพื่อช่วยให้นักเรียนเรียนรู้ได้เต็มศักยภาพ

3) นักเรียน ควรตั้งใจเรียน เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างสม่ำเสมอ และใช้สื่อหรือเทคโนโลยีการเรียนรู้อย่างเต็มประสิทธิภาพ

4) ผู้ปกครอง ควรให้ความร่วมมือ สนับสนุน และติดตามผลการเรียนของบุตรหลานอย่างสม่ำเสมอ เพื่อเสริมสร้างพัฒนาการด้านการเรียนรู้

5) คณะกรรมการสถานศึกษา ควรสนับสนุนการดำเนินโครงการทั้งด้านนโยบายงบประมาณ และทรัพยากร เพื่อให้โรงเรียนสามารถยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนได้ตามเป้าหมาย

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1) ความศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาโครงการยกระดับคุณภาพผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เพื่อส่งเสริมการพัฒนาการประเมิณโครงการต่อไป

2) ควรศึกษาสาเหตุของปัญหา และอุปสรรคต่างๆ ที่มีผลต่อการประเมินโครงการยกระดับคุณภาพผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เพื่อนำมาปรับปรุงและเตรียมพร้อมเพื่อให้เกิดความสำเร็จในการประเมินโครงการมากยิ่งขึ้น

3) ควรให้มีการประเมินโครงการยกระดับคุณภาพผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ในรูปแบบการประเมินอื่นๆ

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2561). ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง นโยบายและจุดเน้นของกระทรวงศึกษาธิการ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2561. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ.

เชาวน์วัศ ปิตุรงคพิทักษ์. (2565). การประเมินโครงการยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนโดยใช้รูปแบบการจัดการเรียนการสอนแบบเชิงรุก โรงเรียนบ้านโพนงาม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2 โดยใช้รูปแบบ CIPPIEST Model. วารสารสหวิทยาการวิจัยและวิชาการ. 2(2), 59–76.

ประวัติ สุทธิประภา. (2562). การประเมินโครงการพัฒนาคุณภาพการศึกษาทั้งระบบตามแนวทางโรงเรียนมาตรฐานสากลของโรงเรียนสารวิทยา. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

พิจาริน เมืองตาแก้ว และประจบ ขวัญมั่น. (2562). การประเมินโครงการการยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางเรียนโอเน็ตของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ของโรงเรียนในอำเภอโกสัมพีนคร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต 1. รายงานสืบเนื่องการประชุมวิชาการระดับชาติ ครุศาสตร์ศึกษาครั้งที่ 2 (Proceedings), 53–68.

บุญชม ศรีสะอาด. (2560). การวิจัยเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น.

มนต์เมืองใต้ รอดอยู่. (2563). การประเมินโครงการยกระดับคุณภาพการจัดการเรียนรู้สู่ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอิงฐานนวัตกรรมผ่านแนวคิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ. วารสารศาสตร์การศึกษาและการพัฒนามนุษย์. 4(1), 1–19.

Stufflebeam, D. L. (2002). CIPP Evaluation Model Checklist. In Alkin, M. C. (Ed.), Evaluation roots: Tracing theorists' views and influences. London, England: SAGE Publisher.

การพัฒนาคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานตามแนวทางการบริหารจัดการเชิงระบบ โดยใช้พุทธจริยศาสตร์พนักงานพิทักษ์ป่าในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

The Development of Quality of Life in Work Performance according to the Guidelines for Systematic Management Using Buddhist Ethics of Forest Rangers in the Northeast Region

บุญช่วย กิตติวิชญกุล
Boonchuay Kitthiwichayakul
กนกอร บุญมี
Kanokon Boonmee
มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
Norteastern University
Email : Boonchuay.kit@neu.ac.th

Received: 31 October 2025; Revised: 22 November 2025; Accepted: 17 November 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อศึกษาระดับคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานตามแนวทางการบริหารจัดการเชิงระบบ (2) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานตามแนวทางการบริหารจัดการเชิงระบบ และ (3) เพื่อสร้างและยืนยันรูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานตามแนวทางการบริหารจัดการเชิงระบบโดยใช้พุทธจริยศาสตร์ที่เป็นศาสตร์ในการดำเนินชีวิตตามหลักพุทธศาสนามาพัฒนาคุณภาพชีวิตของพนักงานพิทักษ์ป่า เป็นวิธีการวิจัยแบบผสมผสาน ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ พนักงานพิทักษ์ป่าในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 370 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ สถิติที่ใช้และการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ และการพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย พบว่า: (1) ระดับคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานตามแนวทางการบริหารจัดการเชิงระบบโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อแยกเป็นรายด้าน พบว่า ด้านร่างกายและสติปัญญา ด้านจิตใจและอารมณ์ ด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม และด้านปัจจัยในการดำเนินชีวิต มีค่ามากไปน้อยเรียงตามลำดับ (2) ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานตามแนวทางการบริหารจัดการเชิงระบบโดยใช้พุทธจริยศาสตร์ พบว่า มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ได้แก่ การวางแผนในการพัฒนาคุณภาพชีวิต การนำนโยบายการพัฒนาคุณภาพชีวิตไปปฏิบัติ การปรับปรุงการพัฒนาคุณภาพชีวิต และการตรวจสอบประเมินผลในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ตามลำดับ และ (3) รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานตามแนวทางการบริหารจัดการเชิงระบบ ได้นำปัจจัยนำเข้า (Inputs) และปัจจัยกระบวนการ (Process) มาสร้างรูปแบบเพื่อพัฒนาความรู้ สร้างเจตคติและพัฒนาภาวะผู้นำ และการประยุกต์ใช้วงจรคุณภาพ (PDCA) มาขับเคลื่อนในการพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยรูปแบบดังกล่าวได้ผ่านการประเมินยืนยัน มีค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 4.25 – 4.48 อยู่ในระดับมาก มีความสอดคล้อง สามารถนำไปใช้ได้อย่างเหมาะสม

คำสำคัญ: การบริหารจัดการเชิงระบบ, คุณภาพชีวิต, พุทธจริยศาสตร์, พนักงานพิทักษ์ป่า

ABATRACT

This research aims (1) to study the quality of life in working according to the systematic management approach, (2) to study the factors influencing the development of quality of life in working according to the systematic management approach, and (3) to create and confirm the model for developing quality of life in working according to the systematic management approach using Buddhist ethics of forest rangers in the Northeastern region. It is a mixed-method research. The population and sample used in the research are 370 forest rangers in the Northeastern region and the target group of 10 interviewers. The research tools are questionnaires and interview forms. The statistics used and data analysis are frequency, percentage, mean, standard deviation, multiple regression analysis, and descriptive analysis.

The research results found that: (1) the overall quality of life in working according to the systematic management approach was at a high level. When considering each aspect as follows: physical and intellectual quality of life, mental and emotional quality of life, social and environmental quality of life, and lifestyle factors quality of life, respectively. (2) Factors influencing the development of quality of life in working according to the systematic management approach using Buddhist ethics of forest rangers in the Northeastern region, with a statistical significance at the .05 level, included planning for quality of life development (X3), implementing quality of life development policies (X4), improving quality of life development (X6), and monitoring and evaluating quality of life development (X5), respectively. (3) The model for developing quality of life in working according to the systematic management approach used inputs and processes to create a model for developing knowledge, building attitudes, and developing leadership, and applying the quality cycle (PDCA) to drive quality of life development. This model was evaluated and confirmed with an average value between 4.25 and 4.48, which is at a high level, consistent, and can be appropriately applied.

Keywords: Systematic Management, Quality of Life, Buddhist Ethics, Forest Rangers

บทนำ

บริบทการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในปัจจุบันทำให้คุณภาพชีวิตในการทำงานเปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะคุณภาพชีวิตในการทำงานของพนักงานพิทักษ์ป่า เป็นการเปลี่ยนปลงเชิงโครงและวิถีในการดำเนินชีวิต ซึ่งอยากทราบว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตเป็นอย่างไร และเราจะนำหลักพุทธจริยศาสตร์มาพัฒนาคุณภาพชีวิตได้หรือไม่ การที่คนเราจะดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพนั้น จะต้องมีการพัฒนาคุณภาพชีวิตควบคู่ไปกับการทำงานที่มีประสิทธิภาพ (วีระศักดิ์ เครือเทพ, 2560)

สถานการณ์ปัจจุบันบริบททางสังคมด้านการอนุรักษ์มีความขัดแย้งกันระหว่างผู้ที่มีหน้าที่รักษาป่ากับผู้ที่มีความมุ่งมั่นแสวงหาผลประโยชน์จากป่า จึงเป็นภารกิจและเป็นหน้าที่อันสำคัญที่กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช ที่จะต้องตระหนักและให้ความสำคัญในบทบาทและภารกิจในการอนุรักษ์ ส่งเสริม และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ สัตว์ป่าและพันธุ์พืชในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ได้แก่ อุทยานแห่งชาติ วนอุทยาน เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เขตห้ามล่าสัตว์ป่าและพื้นที่ต้นน้ำ โดยมุ่งเน้นการควบคุมป้องกันพื้นที่ป่าอนุรักษ์ที่มีอยู่ให้มีความสมบูรณ์ และฟื้นฟูป่าที่เสื่อมโทรมให้กลับมาสมบูรณ์ ด้วยกลยุทธ์ด้านการส่งเสริม กระตุ้น และปลูกจิตสำนึกให้ชุมชนมีความรู้สึกหวงแหนและมีส่วนร่วมในการดูแลทรัพยากรของท้องถิ่น เพื่อนำไปสู่การรักษาสมดุลของระบบนิเวศ สิ่งแวดล้อม ตลอดจนความหลากหลายทางชีวภาพ สำหรับใช้ประโยชน์เป็นแหล่งต้นน้ำ แหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า แหล่งอาหาร แหล่งนันทนาการและการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เพื่อประโยชน์ในการศึกษาเรียนรู้ของประชาชนเป็นสำคัญ (อรัญญา ศิริผล, 2556)

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานตามแนวทางการบริหารจัดการเชิงระบบ โดยใช้พุทธจริยศาสตร์พนักงานพิทักษ์ป่าในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ของการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยคาดหวังว่า องค์ความรู้ที่เกิดขึ้นจะสามารถนำมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของพนักงานพิทักษ์ป่า ซึ่งเป็นบุคคลผู้เสียสละที่มีหน้าที่ในการปกป้องรักษาป่าและสัตว์ป่าทั้งประเทศ เพื่อการแก้ปัญหาความขัดแย้ง การสร้างความเข้าใจในสังคมให้คำนึงถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ดินและน้ำเพื่อให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี และเกิดความผาสุกในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเป็นเรื่องที่มีความสำคัญและจำเป็นต้องดำเนินการเชิงรุกและแสวงหาความร่วมมือกับทุกฝ่ายในสถานการณ์ปัจจุบัน นอกจากนี้ก็ต้องมีการส่งเสริมเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ข่าวสาร ผลงาน การสื่อสารการปฏิบัติงานด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติขององค์กรด้านการอนุรักษ์ด้วย (Hirsch, Philip., 2009) ซึ่งต้องทำทั้งในระดับส่วนกลาง ส่วนภูมิภาคและระดับท้องถิ่น โดยในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับประชาชนนั้น โดยให้ประชาชน ชุมชนและองค์กรภาคเอกชนได้ทราบและตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ หรือการปฏิบัติงานของพนักงานเจ้าหน้าที่ของรัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพนักงานพิทักษ์ป่านั้น ต้องมีการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดี มีทัศนคติที่ดี และมีความพร้อมในการที่จะปฏิบัติงานร่วมกับประชาชน และต้องรู้จักใช้วิธีการการสื่อสารเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์แก่การปฏิบัติงานของพนักงานพิทักษ์ป่า ในการปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ให้ประสบความสำเร็จและเกิดประสิทธิภาพสูงสุดตามบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย (บุญเพ็ง สิทธิวงษา, 2567)

ดังนั้น ผู้วิจัยในฐานะที่เป็นนักวิชาการในพื้นที่อนุรักษ์ มีความสนใจในเรื่องการพัฒนาคุณภาพชีวิตและมีความต้องการที่จะศึกษาการพัฒนาคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานตามแนวทางการบริหารจัดการเชิงระบบโดยใช้พุทธจริยศาสตร์ พนักงานพิทักษ์ป่าในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อให้ทราบว่าพนักงานพิทักษ์ป่าในพื้นที่เหล่านั้น มีคุณภาพชีวิตเป็นอย่างไร มีปัจจัยใดที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงาน มีปัญหาและอุปสรรคอย่างไร ตลอดจนผลกระทบที่เกิดขึ้นในการดำเนินชีวิต เพื่อที่จะนำผลการศึกษาที่ได้มาเป็นข้อมูลในการกำหนดนโยบายในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของพนักงานพิทักษ์ป่าในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือและทุกพื้นที่ทั่วทั้งประเทศให้ดียิ่งขึ้น มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น และเพื่อส่งผลให้เกิดประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานพิทักษ์ป่าทั้งประเทศ ตามบทบาทหน้าที่ของพนักงานพิทักษ์ป่าที่กำหนดไว้ว่า “ผู้ทำหน้าที่ปกป้องมนุษย์ให้พ้นจากภัยธรรมชาติ และการปกป้องธรรมชาติ ให้พ้นจากการทำลายของมนุษย์” นั่นเอง

วัตถุประสงค์การวิจัย

1) เพื่อศึกษาระดับคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานตามแนวทางการบริหารจัดการเชิงระบบโดยใช้พุทธจริยศาสตร์พนักงานพิทักษ์ป่าในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

2) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานตามแนวทางการบริหารจัดการเชิงระบบโดยใช้พุทธจริยศาสตร์พนักงานพิทักษ์ป่าในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

3) เพื่อสร้างและยืนยันรูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานตามแนวทางการบริหารจัดการเชิงระบบโดยใช้พุทธจริยศาสตร์พนักงานพิทักษ์ป่าในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงผสมผสาน โดยใช้วิจัยเชิงปริมาณ ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงสำรวจและวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัย โดยดำเนินการเป็น 2 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การศึกษาการพัฒนาคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานตามแนวทางการบริหารจัดการเชิงระบบพนักงานพิทักษ์ป่าในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1. เพื่อศึกษาระดับคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานตามแนวทางการบริหารจัดการเชิงระบบ พนักงานพิทักษ์ป่าในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานตามแนวทางการบริหารจัดการเชิงระบบ พนักงานพิทักษ์ป่าในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยมีขั้นตอนและวิธีการดำเนินการ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี จากตำรา เอกสารทางวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนที่ 2 การคัดสรรปัจจัยเชิงระบบที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานของพนักงานพิทักษ์ป่าในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยมีวิธีดำเนินการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยมีหน่วยในการวิเคราะห์ (Unit of Analysis) เป็นบุคคล ได้แก่ พนักงานพิทักษ์ป่าในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 5,031 คน (กัลยา วานิชย์บัญชา, 2560) โดยกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ พนักงานพิทักษ์ป่าในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 370 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางสำเร็จรูป ทาโร ยามาเน โดยใช้วิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi-Stage Random Sampling) (Yamane, Taro, 1973)

ระยะที่ 2 การสร้างและยืนยันรูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานตามแนวทางการบริหารจัดการเชิงระบบโดยใช้พุทธจริยศาสตร์พนักงานพิทักษ์ป่าในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญดำเนินการวิพากษ์ให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงรูปแบบ และยืนยันรูปแบบ โดยมีขั้นตอนและวิธีการดำเนินการ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ร่างรูปแบบ (Model) การพัฒนาคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานตามแนวทางการบริหารจัดการเชิงระบบโดยใช้พุทธจริยศาสตร์พนักงานพิทักษ์ป่าในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยนำผลการวิเคราะห์จากระยะที่ 1 มาบูรณาการกับแนวความคิด ทฤษฎี และงานวิจัยมาร่างรูปแบบ (Model)

ขั้นตอนที่ 2 พัฒนารูปแบบ (Model) การพัฒนาคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานตามแนวทางการบริหารจัดการเชิงระบบโดยใช้พุทธจริยศาสตร์พนักงานพิทักษ์ป่าในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยนำผลจากขั้นตอนที่ 1 มาพัฒนารูปแบบ โดยใช้เทคนิคการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion : FGD) เพื่อ

วิพากษ์และอธิบายเพื่อให้ได้รูปแบบที่สมบูรณ์ โดยการตรวจสอบความตรงเชิงโครงสร้างของรูปแบบ (Construct Model)

ขั้นตอนที่ 3 ยืนยันรูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานตามแนวทางการบริหารจัดการเชิงระบบโดยใช้พุทธจริยศาสตร์ พนักงานพิทักษ์ป่าในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยนำผลจากขั้นตอนที่ 2 มาประเมินยืนยันรูปแบบโดยผู้เชี่ยวชาญ (Expertise Verification) โดยใช้แบบสอบถาม เพื่อสอบถามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ เพื่อยืนยันเกี่ยวกับความเหมาะสมของรูปแบบอีกครั้งหนึ่ง

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ระยะที่ 1 เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ซึ่งผู้วิจัยได้ปรับใช้และพัฒนาเครื่องมือมาจากแบบสอบถามที่มีนักวิชาการได้ทำการศึกษาไว้แล้ว และนำเครื่องมือวัดตัวนั้นมาปรับข้อคำถามบางส่วน เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทที่ใช้ในการศึกษาในครั้งนี้

ตอนที่ 1 เป็นข้อคำถามเกี่ยวกับระดับคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานตามแนวทางการบริหารจัดการเชิงระบบโดยใช้พุทธจริยศาสตร์พนักงานพิทักษ์ป่าในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ตอนที่ 2 เป็นข้อคำถามเกี่ยวกับปัจจัยกระบวนการ (Process) ที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของพนักงานพิทักษ์ป่า ได้แก่ ด้านปัจจัยป้อน (Inputs) ประกอบด้วย 5 ปัจจัยย่อย คือ 1) การกำหนดนโยบายการพัฒนาคุณภาพชีวิต 2) ความสนใจและความคิดเห็นในการพัฒนาคุณภาพชีวิต 3) ความคิดเห็นในการพึ่งตนเองในการพัฒนาคุณภาพชีวิต 4) การส่งเสริมจากภาคราชการในการพัฒนาคุณภาพชีวิต และ 5) การส่งเสริมจากภาคประชาสังคมในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ด้านกระบวนการ (Process) ประกอบด้วย 4 ปัจจัยย่อย คือ 1) การวางแผนในการพัฒนาคุณภาพชีวิต 2) การนำนโยบายการพัฒนาคุณภาพชีวิตไปปฏิบัติ 3) การตรวจสอบประเมินผลการพัฒนาคุณภาพชีวิต และ 4) การนำผลการประเมินไปปรับปรุงการพัฒนาคุณภาพชีวิต

ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามปลายเปิดเกี่ยวกับวิธีการหรือรูปแบบในการพัฒนาคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานตามแนวทางการบริหารจัดการเชิงระบบโดยใช้พุทธจริยศาสตร์พนักงานพิทักษ์ป่าในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประกอบด้วย 1) เป็นข้อคำถามเกี่ยวกับปัจจัยนำเข้า (Inputs) 2) เป็นข้อคำถามเกี่ยวกับปัจจัยกระบวนการ (Process) และ 3) เป็นข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับปัจจัยอื่นๆ ที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานของพนักงานพิทักษ์ป่าในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อนำความคิดเห็นและข้อเสนอแนะไปประยุกต์ในการสร้างรูปแบบในการพัฒนาคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงาน ต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล

นำหนังสือถึงหน่วยงานต้นสังกัดของกลุ่มตัวอย่าง เพื่อขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง แล้วทำการออกสุ่มสัมภาษณ์ สอบถามกลุ่มตัวอย่างตามรายชื่อแล้วทำการตรวจสอบ แบบสอบถามที่ได้รับว่ามีความสมบูรณ์หรือไม่ จำนวน 370 ฉบับ

การวิเคราะห์ข้อมูล

ทำการตรวจสอบความสมบูรณ์ และความถูกต้องของการตอบแบบสอบถาม แล้วบันทึกข้อมูลจากแบบสอบถามลงโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป เพื่อการจัดกระทำข้อมูลในการวิเคราะห์ โดยมีวิธีการดำเนินการ ดังนี้

1 แบบสอบถามข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นแบบสอบถามประเภทตรวจสอบรายการ (Check List) ทำการลงรหัสข้อมูลตามคุณลักษณะของข้อมูล

2 แบบสอบถาม ประเภทการพัฒนาคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานตามแนวทางการบริหารจัดการเชิงระบบ เป็นแบบสอบถามประเภทมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) ซึ่งมีหลักเกณฑ์

การให้คะแนนในการวัดระดับความคิดเห็น พฤติกรรมตามมาตราวัดแบบลิเคอร์ท (Likert Scale) โดยวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไป ใช้สถิติเชิงพรรณนา และวิเคราะห์ปัจจัยและคุณภาพชีวิตของพนักงานพิทักษ์ป่า โดยใช้ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) แล้วแปรผลตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้

3. วิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานตามแนวทางการบริหารจัดการเชิงระบบ ใช้การวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียรสัน (Pearson Correlation) เพื่ออธิบายความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานของพนักงานพิทักษ์ป่า โดยกำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis)

4. การวิเคราะห์ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานตามแนวทางการบริหารจัดการเชิงระบบโดยใช้พุทธจริยศาสตร์ พนักงานพิทักษ์ป่าในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นแบบสอบถามปลายเปิด (Opened end) เป็นข้อความที่ผู้ตอบแบบสอบถามได้แสดงความคิดเห็นโดยการเขียนเป็นข้อความ ซึ่งข้อมูลนี้ถือว่าเป็นข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้นำไปวิเคราะห์ด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ซึ่งเป็นวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการจัดกลุ่มประเด็นสำคัญ Coding ด้วยคำสำคัญ จากนั้นสรุปเรียบเรียงถ้อยคำใหม่ โดยการอธิบายขยายความเพื่อให้เกิดความชัดเจน ในรายละเอียดโดยได้เรียงลำดับจากความสำคัญมากไปหาน้อย

ผลการวิจัย

1) ระดับคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานตามแนวทางการบริหารจัดการเชิงระบบโดยใช้พุทธจริยศาสตร์ พนักงานพิทักษ์ป่าในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ผลการวิเคราะห์ระดับคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานตามแนวทางการบริหารจัดการเชิงระบบโดยใช้พุทธจริยศาสตร์ พนักงานพิทักษ์ป่าในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สามารถสรุปดังตาราง ดังนี้

ตารางที่ 1 ระดับคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานตามแนวทางการบริหารจัดการเชิงระบบโดยใช้พุทธจริยศาสตร์ พนักงานพิทักษ์ป่าในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ระดับคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานตามแนวทางการบริหารจัดการเชิงระบบโดยใช้พุทธจริยศาสตร์	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
คุณภาพชีวิตด้านร่างกายและสติปัญญา	4.01	0.66	มาก
คุณภาพชีวิตด้านจิตใจและอารมณ์	3.05	0.76	ปานกลาง
คุณภาพชีวิตด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม	3.03	0.58	ปานกลาง
คุณภาพชีวิตด้านปัจจัยในการดำเนินชีวิต	3.01	0.76	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ยรวม	**3.27**	**0.69**	**ปานกลาง**

จากตารางที่ 1 ระดับคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานตามแนวทางการบริหารจัดการเชิงระบบ พบว่าโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ =3.27 S.D.=0.69) เมื่อแยกเป็นรายด้าน พบว่า ด้านร่างกายและสติปัญญา ($\bar{X}$ =4.01 S.D.=0.66) อยู่ในระดับมาก ด้านจิตใจและอารมณ์ ($\bar{X}$ =3.05 S.D.=0.76) ด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม ($\bar{X}$ =3.03 S.D.=0.58) และ ด้านปัจจัยในการดำเนินชีวิต ($\bar{X}$ =3.01 S.D.=0.76) อยู่ในระดับปานกลาง ตามลำดับ

2) ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานตามแนวทางการบริหารจัดการเชิงระบบโดยใช้พุทธจริยศาสตร์พนักงานพิทักษ์ป่าในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานตามแนวทางการบริหารจัดการเชิงระบบโดยใช้พุทธจริยศาสตร์พนักงานพิทักษ์ป่าในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สามารถสรุปดังตาราง ดังนี้

ตารางที่ 2 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานตามแนวทางการบริหารจัดการเชิงระบบโดยใช้พุทธจริยศาสตร์พนักงานพิทักษ์ป่าในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (Multiple Regression analysis)

ลำดับตัวแปรที่ได้รับการคัดเลือก	B	S.E.	Beta	t	P-value	Collinearity Statistics	
						Tolerance	VIF
ค่าคงที่	.573	.158		3.638	.000		
การกำหนดนโยบายในการพัฒนาคุณภาพชีวิต (X1)	.069	.086	.070	.800	.000*	.037	26.864
การพึ่งตนเองในการพัฒนาคุณภาพชีวิต (X2)	.007	.086	.003	.077	.939	.176	5.688
การวางแผนในการพัฒนาคุณภาพชีวิต (X3)	.696	.044	.569	15.921	.000*	.223	4.487
การนำนโยบายการพัฒนาคุณภาพชีวิตไปปฏิบัติ (X4)	.357	.041	.367	8.690	.000*	.159	6.271
การตรวจสอบประเมินผลในการพัฒนาคุณภาพชีวิต (X5)	.160	.079	.161	2.015	.046*	.045	22.453
การนำผลการประเมินไปปรับปรุงการพัฒนาคุณภาพชีวิต (X6)	.353	.044	.368	8.691	.000*	.156	6.274
SE_{est} = ±0.268867 R = 526; R^2=. 526 ; Adj. R^2 = .526 ; F = 1.733 ; p-value =0.001							

* statistically significant at the .05 level.

จากตารางที่ 2 พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานตามแนวทางการบริหารจัดการเชิงระบบโดยใช้พุทธจริยศาสตร์พนักงานพิทักษ์ป่าในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ได้แก่ การวางแผนในการพัฒนาคุณภาพชีวิต (X3) การนำผลการประเมินไปปรับปรุงการพัฒนาคุณภาพชีวิต (X6) การนำนโยบายการพัฒนาคุณภาพชีวิตไปปฏิบัติ (X4) การตรวจสอบประเมินผลในการพัฒนาคุณภาพชีวิต (X5) และการกำหนดนโยบายในการพัฒนาคุณภาพชีวิต (X1) มีค่าสัมประสิทธิ์ของตัวพยากรณ์ในคะแนนดิบ (Beta) เท่ากับ .569 .368 .367.161 และ .070 ตามลำดับ และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานตามแนวทางการบริหารจัดการเชิงระบบโดยใช้พุทธจริยศาสตร์พนักงานพิทักษ์ป่าในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ การพึ่งตนเองในการพัฒนาคุณภาพชีวิต (X2) ตามลำดับ ตัวแปร 1 ตัว ร่วมพยากรณ์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานตามแนวทางการบริหารจัดการเชิงระบบโดยใช้พุทธจริยศาสตร์พนักงานพิทักษ์ป่าในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้ร้อยละ 52.6

3) สร้างและยืนยันรูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานตามแนวทางการบริหารจัดการเชิงระบบโดยใช้พุทธจริยศาสตร์พนักงานพิทักษ์ป่าในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ผลการวิเคราะห์การสร้างและยืนยันรูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานตามแนวทางการบริหารจัดการเชิงระบบโดยใช้พุทธจริยศาสตร์พนักงานพิทักษ์ป่าในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดย รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานตามแนวทางการบริหารจัดการเชิงระบบโดยใช้พุทธจริยศาสตร์พนักงานพิทักษ์ป่าในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้นำปัจจัยนำเข้า (Inputs) และปัจจัยกระบวนการ (Process) ที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานตามแนวทางการบริหารจัดการเชิงระบบ มาสร้างรูปแบบเพื่อพัฒนาความรู้ สร้างเจตคติและพัฒนาภาวะผู้นำของพนักงานพิทักษ์ป่าโดยใช้พุทธจริยศาสตร์และการประยุกต์ใช้วงจรคุณภาพ (PDCA) มาขับเคลื่อนในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ซึ่งรูปแบบดังกล่าวได้ผ่านการประเมินยืนยันจากผู้ทรงคุณวุฒิ มีค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 4.25 – 4.48 อยู่ในระดับมากที่สุดทุกรายการ เมื่อพิจารณาการเชื่อมโยงแล้ว พบว่า ผลการยืนยันรูปแบบสอดคล้องกับผลการวิเคราะห์เชิงสถิติ โดยเฉพาะปัจจัยด้านการวางแผนและการนำผลการประเมินไปปรับปรุงการพัฒนาคุณภาพชีวิต ซึ่งมีค่าเบต้าสูงสุดสะท้อนว่าการจัดการเชิงระบบตามแนวพุทธจริยศาสตร์ช่วยเสริมสร้างคุณภาพชีวิตในการทำงานได้จริง

อภิปรายผล

1) ระดับคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานตามแนวทางการบริหารจัดการเชิงระบบ พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อแยกเป็นรายด้าน พบว่า ด้านร่างกายและสติปัญญามีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมาคือ ด้านจิตใจและอารมณ์ ด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม และค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ด้านปัจจัยในการดำเนินชีวิต ตามลำดับ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสำราญ จูช่วย (2554) ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า องค์ประกอบทางด้านการจูงใจจะต้องมีค่าเป็นบวก จึงจะทำให้บุคคลมีความพึงพอใจในงานขึ้นมาได้ แต่ถ้าค่าเป็นลบก็จะทำให้บุคคลไม่พึงพอใจในงานแต่อย่างใด โดยเห็นได้ว่าการวางแผนมีความสอดคล้องกับสัมมาทิฏฐิซึ่งเป็นความเห็นชอบที่ถูกต้องโดยมองว่าการพัฒนาคุณภาพชีวิตจะต้องมีรูปแบบมีการวางแผนที่ดีจึงจะประสบความสำเร็จได้ ขณะเดียวกันการตรวจสอบมีความสอดคล้องกับสัมมาวายามะอันเป็นความเพียรชอบโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันและละเลิกในสิ่งที่ไม่ดี มีความมุ่งมั่นในการสร้างความเจริญให้กับชีวิตพร้อมกับรักษาสิ่งดีงามที่เกิดขึ้นกับตนเองให้คงอยู่กับตนเองตลอดไป นอกจากนี้การปรับปรุงยังมีความสอดคล้องสัมพันธ์กับสัมมาสติเป็นความละลึกชอบว่าเรากำลังทำอะไรอยู่ระลึกถึงการมีสติในการพัฒนาปรับปรุงคุณภาพชีวิตของตนเองให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีอยู่เสมอ โดยมีจิตสำนึกในการพัฒนาอยู่ตลอดเวลา นั่นเอง

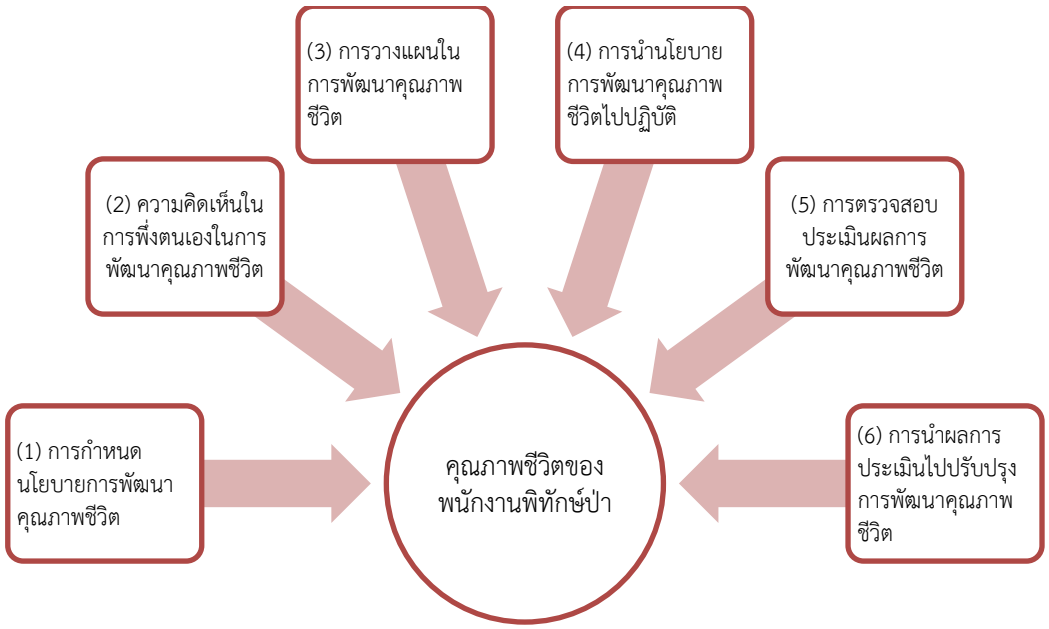
2) ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานตามแนวทางการบริหารจัดการเชิงระบบโดยใช้พุทธจริยศาสตร์พนักงานพิทักษ์ป่าในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ได้แก่ การวางแผนในการพัฒนาคุณภาพชีวิต (X3) การนำผลการประเมินไปปรับปรุงการพัฒนาคุณภาพชีวิต (X6) การนำนโยบายการพัฒนาคุณภาพชีวิตไปปฏิบัติ (X4) การตรวจสอบประเมินผลในการพัฒนาคุณภาพชีวิต (X5) และการกำหนดนโยบายในการพัฒนาคุณภาพชีวิต (X1) มีค่าสัมประสิทธิ์ของตัวพยากรณ์ (Beta) เท่ากับ .569 .368 .367.161 และ .070 ตามลำดับ และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานตามแนวทางการบริหารจัดการเชิงระบบโดยใช้พุทธจริยศาสตร์พนักงานพิทักษ์ป่าในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ การพึ่งตนเองในการพัฒนาคุณภาพชีวิต (X2) ตามลำดับซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพิทยา โภคา (2552) ได้ศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความผูกพันต่อองค์กรของพนักงานโรงงานอุตสาหกรรมผลิตภัณฑ์พลาสติก จังหวัดสมุทรปราการ พบว่า ปัจจัยคุณภาพชีวิตในการทำงานกับความผูกพันต่อองค์กร ด้านการมีค่าตอบแทนที่เพียงพอและยุติธรรม มีความสัมพันธ์ไปในทิศทาง

เดียวกันอยู่ในระดับสูง และแนวคิดของ อรุณี สุมโนมหาอุดม (2552) กล่าวว่า คุณภาพชีวิตในการทำงาน คือ ความรู้สึกของบุคคลซึ่งเกี่ยวกับสภาพความเป็นอยู่หรือคุณภาพชีวิตโดยรวมเกี่ยวกับการทำงานที่มีความมั่นคงปลอดภัยในการทำงาน พอใจในงานที่ทำและมีความเจริญก้าวหน้าในงาน การทำงานที่พนักงานมีส่วนร่วมในการทำงานเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างคุณภาพชีวิตในการทำงานซึ่งส่งผลให้การทำงานมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เนื่องจากมีการพึ่งตนเองในการพัฒนาคุณภาพชีวิต มีการตระหนักถึงความรุนแรง การขยายตัวกระทบกับสภาพแวดล้อม มีความเชื่อว่าการพัฒนาคุณภาพชีวิตเป็นเรื่องที่ทุกคนจะต้องให้ความสนใจ มีความพยายามพึ่งพาอาศัยตนเองให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้รัฐบาลและส่วนราชการต้องส่งเสริมให้ผู้นำชุมชนได้เรียนรู้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและหน่วยงานต้องมีจุดหมายที่ชัดเจนในการพัฒนาคุณภาพชีวิต มีการกำหนดโครงการเพื่อตอบสนองกลยุทธ์ที่วางไว้ มีการนำผลการประเมินไปวางแผนพัฒนาและปรับปรุงการดำเนินงานในครั้งต่อไป มีการวิเคราะห์และสังเคราะห์ผลการประเมินการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้เป็นระบบซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยที่จำเป็นในการพัฒนาคุณภาพชีวิตทั้งสิ้น

3) รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานตามแนวทางการบริหารจัดการเชิงระบบโดยใช้พุทธจริยศาสตร์ พนักงานพิทักษ์ป่าในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้นำปัจจัยนำเข้า (Inputs) และปัจจัยกระบวนการ (Process) ที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานตามแนวทางการบริหารจัดการเชิงระบบ มาสร้างรูปแบบเพื่อพัฒนาความรู้ สร้างเจตคติและพัฒนาภาวะผู้นำของพนักงานพิทักษ์ป่าโดยใช้พุทธจริยศาสตร์ และการประยุกต์ใช้วงจรคุณภาพ (PDCA) มาขับเคลื่อนในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ซึ่งรูปแบบดังกล่าวได้ผ่านการประเมินยืนยันจากผู้ทรงคุณวุฒิ มีค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 4.25 – 4.48 อยู่ในระดับมากทุกรายการ มีความสอดคล้องกันสูง สามารถนำไปใช้ได้อย่างเหมาะสมในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระธนาธร ธีรปัญโญ (2559) ได้ศึกษาเรื่องบทวิเคราะห์ศักยภาพทางการบริหารและแนวทางการพัฒนาเชิระบบของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา เป็นการแก้ไขปัญหาดยใช้จุดอ่อนและจุดแข็งในการประสานงานกันทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านบุคลากร และด้านงานทั่วไป ทั้งนี้เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิผล

องค์ความรู้ใหม่

การวิจัย เรื่อง “การพัฒนาคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานตามแนวทางการบริหารจัดการเชิงระบบโดยใช้พุทธจริยศาสตร์พนักงานพิทักษ์ป่าในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ” สามารถสรุปเป็นองค์ความรู้ใหม่ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

กล่าวโดยสรุป รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต ได้นำปัจจัยนำเข้า (Inputs) และปัจจัยกระบวนการ (Process) ที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานตามแนวทางการบริหารจัดการเชิงระบบ มาสร้างรูปแบบเพื่อพัฒนาความรู้ สร้างเจตคติและพัฒนาภาวะผู้นำของพนักงานพิทักษ์ป่าโดยใช้พุทธจริยศาสตร์และการประยุกต์ใช้วงจรคุณภาพ (PDCA) มาขับเคลื่อนในการพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยพบว่า การพัฒนาคุณภาพชีวิตของพนักงานพิทักษ์ป่าสามารถดำเนินการได้อย่างมีระบบ ประกอบด้วย 3 มิติ คือ 1) ปัจจัยนำเข้า (Inputs) ได้แก่ นโยบาย การพึ่งตนเองและการสนับสนุนเชิงจริยธรรม 2) กระบวนการ (Process) คือ การวางแผน การปฏิบัติ การประเมิน และการปรับปรุงตามแนวทางการบริหารการจัดการเชิงระบบ และ 3) ผลลัพธ์ (Outputs) คือ การเกิดคุณภาพชีวิตที่มีความสมดุลย์ทั้งทางกาย ทางใจ ทางสังคม และทางปัจจัย 4 โดยปัจจัยที่กล่าวมาทั้งหมดตั้งอยู่บนฐานพุทธจริยศาสตร์เชิงปฏิบัติ (Applied Buddhist Ethics) ซึ่งเป็นการแปลงหลักธรรมเป็นระบบการจัดการคุณภาพชีวิตเชิงองค์กร

สรุป

1) ระดับคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานตามแนวทางการบริหารจัดการเชิงระบบ พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อแยกเป็นรายด้าน พบว่า ด้านร่างกายและสติปัญญามีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมาคือ ด้านจิตใจและอารมณ์ ด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม และค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ด้านปัจจัยในการดำเนินชีวิตตามลำดับ

2) ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานตามแนวทางการบริหารจัดการเชิงระบบโดยใช้พุทธจริยศาสตร์พนักงานพิทักษ์ป่าในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ได้แก่ การวางแผนในการพัฒนาคุณภาพชีวิต (X3) การนำผลการประเมินไปปรับปรุงการพัฒนาคุณภาพชีวิต (X6) การนำนโยบายการพัฒนาคุณภาพชีวิตไปปฏิบัติ (X4) การตรวจสอบประเมินผลในการพัฒนาคุณภาพชีวิต (X5) และการกำหนดนโยบายในการพัฒนาคุณภาพชีวิต (X1) มีค่าสัมประสิทธิ์ของตัวพยากรณ์ (Beta) เท่ากับ .569 .368 .367.161 และ .070 ตามลำดับ และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตใน

การปฏิบัติงานตามแนวทางการบริหารจัดการเชิงระบบโดยใช้พุทธจริยศาสตร์พนักงานพิทักษ์ป่าในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ การพึ่งตนเองในการพัฒนาคุณภาพชีวิต (X2) ตามลำดับ

3) รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานตามแนวทางการบริหารจัดการเชิงระบบโดยใช้พุทธจริยศาสตร์ พนักงานพิทักษ์ป่าในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้นำปัจจัยนำเข้า (Inputs) และปัจจัยกระบวนการ (Process) ที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานตามแนวทางการบริหารจัดการเชิงระบบ มาสร้างรูปแบบเพื่อพัฒนาความรู้ สร้างเจตคติและพัฒนาภาวะผู้นำของพนักงานพิทักษ์ป่าโดยใช้พุทธจริยศาสตร์ และการประยุกต์ใช้วงจรคุณภาพ (PDCA) มาขับเคลื่อนในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ซึ่งรูปแบบดังกล่าวได้ผ่านการประเมินยืนยันจากผู้ทรงคุณวุฒิ มีค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 4.25 – 4.48 อยู่ในระดับมากทุกรายการ มีความสอดคล้องกันสูง สามารถนำไปใช้ได้อย่างเหมาะสมในระดับมาก

ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานตามแนวทางการบริหารจัดการเชิงระบบโดยใช้พุทธจริยศาสตร์พนักงานพิทักษ์ป่าในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ” สามารถสรุปเป็นข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัย ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) ระดับคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานตามแนวทางการบริหารจัดการเชิงระบบ พนักงานพิทักษ์ป่าในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า คุณภาพชีวิตโดยรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งจะเห็นได้ว่า พนักงานส่วนใหญ่สามารถทำงานที่รับผิดชอบเสร็จทันกำหนด โดยไม่ต้องทำงานล่วงเวลา อีกทั้งยังสามารถแบ่งเวลางานออกจากเรื่องส่วนตัวได้เป็นอย่างดี และเพื่อให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ผู้บังคับบัญชาควรมีการเปิดรับฟังความคิดเห็นของพนักงานให้มากขึ้น เพื่อให้การทำงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพลดความคับข้องใจในการปฏิบัติงานในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย และแสวงหาความร่วมมือในการปฏิบัติหน้าที่ทุกครั้งไป

2) ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานตามแนวทางการบริหารจัดการเชิงระบบ พนักงานพิทักษ์ป่าในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยรวมอยู่ในระดับมาก จะเห็นได้ว่าถึงแม้พนักงานจะรู้สึกว่าบรรยากาศในการทำงานมีความเป็นมิตร แต่ก็ยังไม่ได้รับความช่วยเหลือและความร่วมมือจากผู้ร่วมงานเท่าที่ควร ดังนั้นแล้วทางหน่วยงานต้นสังกัดควรมีการสนับสนุนให้พนักงานร่วมกันทำงานกันเป็นทีม เมื่อเกิดปัญหาจะได้ปรึกษาและช่วยกันแก้ไข อีกทั้งยังจะส่งผลให้พนักงานที่มีความสามารถได้ทำการถ่ายทอดทักษะประสบการณ์ และความรู้ให้แก่ผู้ร่วมงานที่มีความต้องการพัฒนาตนเองอีกด้วย

3) องค์กรต้นสังกัดทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคทุกระดับควรให้ความสำคัญในเรื่องการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการทำงานให้เป็นไปตามมาตรฐานวิชาชีพของพนักงาน โดยปรับปรุงกฎ ระเบียบให้มีความยืดหยุ่น คล่องตัว เช่น หลักเกณฑ์การจัดสอบพนักงาน การต่อสัญญาจ้าง การปรับค่าจ้างให้เหมาะสมกับค่าครองชีพ และการปรับปรุงสวัสดิการ ให้มีความเหมาะสมกับพนักงานทุกประเภท เนื่องจากงานที่รับผิดชอบทำให้มีโอกาสเพิ่มพูนความรู้และทักษะใหม่ๆ และพนักงานส่วนใหญ่มีความเชื่อมั่นในตนเองที่จะนำความรู้ความสามารถมาใช้ในการทำงานอย่างเต็มที่ แต่ยังขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เพียงพอ

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1) การมีส่วนร่วมและการมีความรู้สึกการเป็นส่วนหนึ่งขององค์กรที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม อยู่ในระดับมาก ดังนั้น องค์กรทุกระดับควรมีการสนับสนุนการทำงานที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม ควรมีการประชาสัมพันธ์และสื่อสารกับองค์กร บุคคลภายนอกให้มากกว่านี้ และควรให้พนักงานพิทักษ์ป่าทุกคนมีส่วน

ร่วมในการดำเนินงานที่มีส่วนรับผิดชอบต่อสังคมอย่างเท่าเทียมกัน และได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติจากองค์กรหรือสังคม เมื่อพนักงานพิทักษ์ป่าได้เสียสละ ทำความดีเพื่อองค์กรและสังคม

2) พนักงานพิทักษ์ป่า มีความสนใจอยากที่จะมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของพวกเขา โดยอาจจะมีตัวแทนเข้าร่วมในการกำหนดนโยบาย การพัฒนาคุณภาพชีวิต ตลอดจนการแสวงหาความร่วมมือจากภาครัฐและเอกชน การส่งเสริมสนับสนุนกิจกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้มีความมั่นคง เช่น การมีกองทุนเพื่อการพัฒนา การแสวงหาเครื่องมือ อุปกรณ์ การประกันชีวิตหรือผลประโยชน์อื่นใดในส่วนที่หน่วยงานต้นสังกัดไม่สามารถสนับสนุนได้อย่างเพียงพอ เป็นต้น

3) ควรมีการศึกษาการพัฒนาคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานของพนักงานพิทักษ์ป่าในด้านอื่น เช่น การนำหลักการบริหารจัดการด้านอื่น ความผูกพันต่อองค์กร การสื่อสารในองค์กรส่งผลต่อการเป็นสมาชิกที่ดีต่อองค์กรของพนักงานภาครัฐ ในเขตพื้นที่อื่นเพื่อทำการเปรียบเทียบ เป็นต้น

3. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

สำหรับการวิจัยในครั้งนี้ มีข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

1) ควรมีการศึกษาวิจัยเพิ่มเติมด้านตัวแปรอื่น ที่เกี่ยวข้องกับการเป็นสมาชิกที่ดีต่อองค์กร เช่น การรับรู้บรรยากาศองค์กรของพนักงาน รูปแบบและวิธีการทำงานที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตในการทำงาน เป็นต้น

2) ควรมีการศึกษาปัญหา อุปสรรค ตลอดจนตัวบ่งชี้วัดความสำเร็จในการปฏิบัติงานของพนักงานในองค์กรในอดีต ปัจจุบัน และแนวทางในการปฏิบัติงานในอนาคต เป็นต้น

3) ควรมีการศึกษาวิธีการหรือนวัตกรรมใหม่ๆ มาใช้ในการปฏิบัติงานในหน้าที่ และเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของพนักงานพิทักษ์ป่าให้เกิดประสิทธิภาพในสถานการณ์ความขัดแย้งในสังคมปัจจุบัน

4) ควรมีการนำหลักธรรมอื่นทางพุทธศาสนา ตลอดจนความเชื่อ ค่านิยม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และอิทธิพลทางวัฒนธรรม (Soft Power) ของไทยที่มีอยู่ในสังคมมาทำการศึกษาวิจัยในครั้งต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กัลยา วานิชย์บัญชา. (2560). การวิเคราะห์สถิติชั้นสูงด้วย SPSS for Window. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด สามลดา.

บุญเพ็ง สิทธิวงษา. (2567). การบริหารจัดการเมืองอัจฉริยะศูนย์กลางการค้าการลงทุนการท่องเที่ยวและไมซ์ในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงตอนบน 4 จังหวัด ประเทศไทย.วารสารราชภัฏสุรินทร์วิชาการ. 2(1), 1–18.

พระธนาธร ธีรปัญโญ. (2559). บทวิเคราะห์ศักยภาพทางการบริหารและแนวทางการพัฒนาเชิงระบบของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา. วารสารธรรมทรรศน์. 16(3), (น.118-228.)

พิทยา โภคา. (2552). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความผูกพันต่อองค์กรของพนักงานโรงงานอุตสาหกรรมผลิตภัณฑ์พลาสติก จังหวัดสมุทรปราการ. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยศรีปทุมวิทยาเขตชลบุรี.

วีระศักดิ์เครือเทพ. (2560). ผลึกความคิดการบริหารจัดการที่ดีขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำราญ จูช่วย. (2554). การพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม Life and Social Skills. วิทยาลัยราชพฤกษ์.

อรุณี สุมโนมหาอุดม. (2542). คุณภาพชีวิต : ศึกษาเฉพาะกรณีสำนักงานข้าราชการพลเรือน. วิทยานิพนธ์

ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

อรัญญา ศิริผล. (2556). “สวนยาง” กับการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่นภาคเหนือตอนบน” วารสารสังคมศาสตร์. 25(1), 139-172.

Hirsch, Philip.. (2009). “Revisiting frontiers as transitional spaces in Thailand,” The Geographical Journal, 175(2), 124-132.

Yamane, Taro. (1973). Statistics an introductory analysis. New York Harper & Row.

การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหาร เพื่อส่งเสริมคุณภาพการบริหารสถานศึกษา ในสหวิทยาเขตวังชัยแก้ว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาศรีสะเกษ ยโสธร

Governance Practices of School Directors to Enhance School Administration Quality in Wangchaikaew Educational Cluster, Sisaket–Yasothon

อัมพันธ์ บรรหนองทุ่ม
Ampan Bannongthum
ทัศพร เกตุถนอม
Thasporn Kettanom
วิทยาลัยเทคโนโลยีสยาม
Siam Technology College
Email: ampanbannongthum01022524@gmail.com

Received: 9 November 2025; Revised: 24 November 2025; Accepted: 17 April 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับการพัฒนาการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารเพื่อส่งเสริมคุณภาพการบริหารสถานศึกษา ในสหวิทยาเขตวังชัยแก้ว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาศรีสะเกษ ยโสธร 2) แนวทางการพัฒนาการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารเพื่อส่งเสริมคุณภาพการบริหารสถานศึกษา ในสหวิทยาเขตวังชัยแก้ว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาศรีสะเกษ ยโสธร กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครูในสหวิทยาเขตวังชัยแก้ว จำนวน 169 คน และผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1) การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารเพื่อส่งเสริมคุณภาพการบริหารสถานศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีด้านหลักนิติธรรมสูงสุด และด้านหลักความคุ้มค่าต่ำสุด 2) แนวทางการพัฒนา ได้แก่ 2.1) ใช้กฎหมายและระเบียบอย่างโปร่งใส เป็นธรรม และทันสมัย 2.2) ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม จัดอบรมและกำหนดค่านิยมร่วม 2.3) จัดทำคู่มือและเผยแพร่ข้อมูลอย่างเปิดเผย 2.4) เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ 2.5) กำหนดบทบาทหน้าที่และติดตามผลการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง และ 2.6) จัดสรรทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและปลูกฝังจิตสำนึกในการใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า

คำสำคัญ การบริหารงาน, หลักธรรมาภิบาล, คุณภาพการบริหารสถานศึกษา, สหวิทยาเขตวังชัยแก้ว

Abstract

The objectives of this research were; 1) to examine the level of development in administrative management based on the principles of good governance among school administrators in order to

enhance the quality of educational administration within the Wang Chai Kaew Educational Network under the Secondary Educational Service Area Office Sisaket–Yasothon; and 2) to propose guidelines for developing administrative management based on the principles of good governance among school administrators to promote the quality of educational administration within the Wang Chai Kaew Educational Network under the Secondary Educational Service Area Office Sisaket–Yasothon. The sample group consisted of 169 teachers within the WangChaikaew Educational Network and 5 experts. The research instruments included a questionnaire with an index of item-objective congruence (IOC) ranging from 0.67 to 1.00 and an overall reliability coefficient of 0.91, as well as a structured interview form. The data were analyzed using percentage, mean, standard deviation, and content analysis.

The research findings revealed that: 1) The overall level of administrative management based on the principles of good governance among school administrators, aimed at enhancing the quality of educational administration, was at a high level. The highest-rated dimension was the rule of law, while the lowest-rated dimension was cost-effectiveness. 2) The development guidelines include: 2.1) Applying laws and regulations in a transparent, fair, and up-to-date manner; 2.2) Promoting morality and ethics by providing training and establishing shared values; 2.3) Preparing manuals and disseminating information openly; 2.4) Providing opportunities for all stakeholders to participate in decision-making; 2.5) Defining roles and responsibilities clearly and continuously monitoring performance; and 2.6) Allocating resources efficiently and fostering awareness regarding the value and responsible use of resources.

Keywords: School Administration, Good Governance, Quality of School Administration, Wangchaikaew Educational Cluster

บทนำ

การนำหลักการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี (Good Governance) หรือหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการพัฒนาระบบการบริหารภาครัฐเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับประเทศไทย รัฐบาลได้กำหนดแนวทางผ่าน ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2542 เพื่อเป็นกรอบสำคัญในการจัดระเบียบสังคม ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน (พระอุทิศ สมฺมาภาณี (แท่งทอง), 2564) การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยเสริมประสิทธิภาพการบริหารจัดการ (พระเรืองเดช โชติธมฺโม และคณะ, 2562) อีกทั้งยังช่วยสร้างบรรยากาศการทำงานที่เป็นมิตรและสนับสนุนความร่วมมือในองค์กร (นุชรี นุชนิล, 2567) อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันหลายสถานศึกษายังคงประสบปัญหาความผิดพลาดในการบริหาร นำไปสู่ความเสียหายและความขัดแย้งภายใน ตลอดจนทำให้ไม่สามารถบรรลุเป้าหมายตามที่กำหนดได้ (วารุณี โพธิ์คำ, 2563)

นอกจากนี้ การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาศรีสะเกษ ยโสธร เพื่อจัดทำแผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2566–2570 พบว่า แม้จะมีระเบียบ กฎหมาย และข้อกำหนดที่ชัดเจนซึ่งเป็นโอกาสสำคัญในการพัฒนาการบริหารสำหรับสถานศึกษา แต่สถานศึกษาในสังกัดยังมีความคลาดเคลื่อนและขาดความชัดเจนในการปฏิบัติตามระเบียบดังกล่าว (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาศรี

สะเกษ ยโสธร, 2566) ส่งผลให้เกิดข้อบกพร่องด้านนิติธรรม คุณธรรม ความโปร่งใส รวมถึงการประสานงานภายในที่ยังไม่เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลต่อคุณภาพการศึกษาที่ไม่เป็นไปตามมาตรฐานตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษา

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงให้ความสำคัญในการศึกษาการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารเพื่อส่งเสริมคุณภาพการบริหารสถานศึกษาในสหวิทยาเขตวังชัยแก้ว เนื่องจากการบริหารงานบนพื้นฐานของธรรมาภิบาลส่งผลโดยตรงต่อประสิทธิภาพและคุณภาพการพัฒนาสถานศึกษา ผู้บริหารจำเป็นต้องเสริมสร้างให้บุคลากรปฏิบัติงานด้วยความโปร่งใส มีคุณธรรม และยึดหลักความรับผิดชอบ เพื่อยกระดับคุณภาพของสถานศึกษาให้สูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ด้วยเหตุนี้ การศึกษาครั้งนี้จึงมีเป้าหมายในการวิเคราะห์และพัฒนาการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารในสหวิทยาเขตวังชัยแก้ว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาศรีสะเกษ ยโสธร เพื่อให้เกิดแนวทางการยกระดับคุณภาพการบริหารสถานศึกษาอย่างเป็นรูปธรรมและนำไปใช้ได้จริง

วัตถุประสงค์การวิจัย

1) เพื่อศึกษาระดับการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารเพื่อส่งเสริมคุณภาพการบริหารสถานศึกษา ในสหวิทยาเขตวังชัยแก้ว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาศรีสะเกษ ยโสธร

2) เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารเพื่อส่งเสริมคุณภาพการบริหารสถานศึกษา ในสหวิทยาเขตวังชัยแก้ว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาศรีสะเกษ ยโสธร

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เพื่อศึกษาระดับและแนวทางการพัฒนาการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารเพื่อส่งเสริมคุณภาพการบริหารสถานศึกษา ในสหวิทยาเขตวังชัยแก้ว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาศรีสะเกษ ยโสธร

1) ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประชากร ได้แก่ ครูในสหวิทยาเขตวังชัยแก้ว จำนวน 297 คน ในปีการศึกษา 2567

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครูในสหวิทยาเขตวังชัยแก้ว ในปีการศึกษา 2567 จำนวน 169 คน การกำหนดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางสำเร็จรูปของเครจซี และมอร์แกน (Krejcie and Morgan, 1990) และเลือกกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ตามสัดส่วนของแต่ละสถานศึกษาด้วยวิธีจับฉลาก

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีประสบการณ์ในการบริหารสถานศึกษา 5 ปีขึ้นไป มีคุณธรรมจริยธรรม และเข้าใจบริบทของสหวิทยาเขตวังชัยแก้ว จำนวน 5 คน โดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

2) ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารเพื่อส่งเสริมคุณภาพการบริหารสถานศึกษา ในสหวิทยาเขตวังชัยแก้ว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาศรีสะเกษ ยโสธร ผู้วิจัยได้กำหนดขอบข่ายที่ใช้ในการวิจัยจาก ชนะวิน แสงทามาตย์ (2564), จตุพร ไกรกิจราษฎร์ และคณะ (2565), ภูดิศ นอขุนทด (2565), ธีรเสฏฐ์ ศิรธนานนท์ (2566), เกรียงศักดิ์ โชควรกุล (2566), Keping, Yu. (2018), Rahim, A. (2019), Dewi, R. C., & Suparno, S. (2022) โดยเลือกด้านที่มีความถี่ตั้งแต่ 5 ขึ้นไป ได้ขอบข่ายที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ทั้งหมด 6 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านหลักนิติธรรม 2) ด้านหลักคุณธรรม 3) ด้านหลักความโปร่งใส 4) ด้านหลักการมีส่วนร่วม 5) ด้านหลักความรับผิดชอบ 6) ด้านหลักความคุ้มค่า

3) เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

สำหรับการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง

3.1) แบบสอบถาม ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นจากการศึกษา หลักการ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เครื่องมือเพื่อการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถามมีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List)

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารเพื่อส่งเสริมคุณภาพการบริหารสถานศึกษา ในสหวิทยาเขตวังชัยแก้ว ลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ตามวิธีลิเคิร์ท (Likert) เกณฑ์ค่าระดับคะแนน ดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด, 2560)

5 หมายถึง มีการปฏิบัติ อยู่ในระดับ มากที่สุด
4 หมายถึง มีการปฏิบัติ อยู่ในระดับ มาก
3 หมายถึง มีการปฏิบัติ อยู่ในระดับ ปานกลาง
2 หมายถึง มีการปฏิบัติ อยู่ในระดับ น้อย
1 หมายถึง มีการปฏิบัติ อยู่ในระดับ น้อยที่สุด

3.2) แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ใช้สำหรับสัมภาษณ์แนวทางการพัฒนาการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารเพื่อส่งเสริมคุณภาพการบริหารสถานศึกษา ในสหวิทยาเขตวังชัยแก้ว

4) การเก็บรวบรวมข้อมูล

4.1) ขอหนังสือจากคณะศึกษาศาสตร์ วิทยาลัยเทคโนโลยีสยาม ถึงผู้อำนวยการสถานศึกษา ในสหวิทยาเขตวังชัยแก้ว เพื่อขออนุญาตเก็บข้อมูลจากตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

4.2) ผู้วิจัยนำหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยเสนอต่อผู้อำนวยการสถานศึกษาในสหวิทยาเขตวังชัยแก้ว พร้อมด้วยแบบสอบถามเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย โดยใช้แบบฟอร์ม Google Form และสร้างคิวอาร์โค้ด (QR Code)

4.3) แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ผู้วิจัยได้เดินทางไปติดต่อขอเข้าสัมภาษณ์ด้วยตัวเองใช้เวลาในห้วงเวลาของการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ

5) การวิเคราะห์ข้อมูล

5.1) วิเคราะห์สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยใช้การแจกแจงความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

5.2) วิเคราะห์ข้อมูลการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารเพื่อส่งเสริมคุณภาพการบริหารสถานศึกษา ในสหวิทยาเขตวังชัยแก้ว ทั้งภาพรวม และรายด้าน โดยหาค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) โดยใช้เกณฑ์การแปลความหมายของค่าเฉลี่ย (บุญชม ศรีสะอาด, 2560) ดังต่อไปนี้

ค่าเฉลี่ย 4.51 - 5.00 หมายถึง มีการปฏิบัติ อยู่ในระดับมากที่สุด
ค่าเฉลี่ย 3.51 - 4.50 หมายถึง มีการปฏิบัติ อยู่ในระดับมาก
ค่าเฉลี่ย 2.51 - 3.50 หมายถึง มีการปฏิบัติ อยู่ในระดับปานกลาง
ค่าเฉลี่ย 1.51 - 2.50 หมายถึง มีการปฏิบัติ อยู่ในระดับน้อย
ค่าเฉลี่ย 1.00 - 1.50 หมายถึง มีการปฏิบัติ อยู่ในระดับน้อยที่สุด

5.5) วิเคราะห์แนวทางการพัฒนาการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารเพื่อส่งเสริมคุณภาพการบริหารสถานศึกษา ในสหวิทยาเขตวังชัยแก้ว โดยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis) และนำเสนอด้วยเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย

1) ผลการวิเคราะห์การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารเพื่อส่งเสริมคุณภาพการบริหารสถานศึกษา ในสหวิทยาเขตวังชัยแก้ว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาศรีสะเกษ ยโสธร

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ระดับการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารเพื่อส่งเสริมคุณภาพการบริหารสถานศึกษา ในสหวิทยาเขตวังชัยแก้ว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาศรีสะเกษ ยโสธร ภาพรวมและรายด้าน

การบริหารงานตาม หลักธรรมาภิบาลของผู้บริหาร	ระดับการปฏิบัติงาน			
	$\bar{X}$	S.D.	ความหมาย	อันดับ
1. หลักนิติธรรม	4.45	0.42	มาก	1
2. หลักคุณธรรม	4.39	0.44	มาก	2
3. หลักความโปร่งใส	4.29	0.51	มาก	5
4. หลักการมีส่วนร่วม	4.34	0.51	มาก	4
5. หลักความรับผิดชอบ	4.37	0.53	มาก	3
6. หลักความคุ้มค่า	4.10	0.55	มาก	6
รวม	**4.32**	**0.40**	**มาก**	

จากตารางที่ 1 พบว่า ระดับการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารเพื่อส่งเสริมคุณภาพการบริหารสถานศึกษา ในสหวิทยาเขตวังชัยแก้ว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาศรีสะเกษ ยโสธร โดยภาพรวมมีการปฏิบัติงานอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ =4.32, S.D. =0.40) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีการปฏิบัติงานอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ได้แก่ ด้านหลักนิติธรรม ($\bar{X}$ =4.45, S.D. =0.42) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ด้านหลักความคุ้มค่า ($\bar{X}$ =4.10, S.D. =0.55)

2) แนวทางการพัฒนาการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารเพื่อส่งเสริมคุณภาพการบริหารสถานศึกษา ในสหวิทยาเขตวังชัยแก้ว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาศรีสะเกษ ยโสธร พบว่า 1) ด้านหลักนิติธรรม ควรใช้กฎหมาย ระเบียบ และหนังสือสั่งการอย่างถูกต้อง โปร่งใส เป็นธรรม ไม่เลือกปฏิบัติ พร้อมทบทวนให้เป็นปัจจุบัน และสื่อสารอย่างชัดเจน 2) ด้านหลักคุณธรรม ควรส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของบุคลากร จัดอบรมทบทวนจรรยาบรรณวิชาชีพและคุณธรรมจริยธรรม กำหนดค่านิยมร่วม และมีระบบติดตามประเมินผลด้านคุณธรรม 3) ด้านหลักความโปร่งใส ควรจัดทำคู่มือปฏิบัติงานจัดระบบสื่อสารข้อมูลและเผยแพร่ผลการดำเนินงานผ่านช่องทางต่าง ๆ อย่างเปิดเผย 4) ด้านหลักการมีส่วนร่วม ควรมีการตั้งคณะกรรมการในการดำเนินงานที่มีตัวแทนจากทุกฝ่าย เปิดเปิดโอกาสให้ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และนำผลประเมินความพึงพอใจมาพัฒนาการบริหารงาน 5) ด้านหลักความรับผิดชอบ ควรกำหนดบทบาทหน้าที่ชัดเจน ติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง เพื่อเสริมสร้างความตระหนักในบทบาทหน้าที่ในทีม และพัฒนาประสิทธิภาพการทำงาน 6) ด้านหลักความคุ้มค่า ควรวางแผนและจัดสรรทรัพยากรบุคคล ตามความสามารถ ความถนัด และภาระงาน คำนึงถึงความคุ้มค่าในการใช้ทรัพยากรและงบประมาณ และปลูกฝังจิตสำนึกในการใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำมาอภิปรายผล ดังนี้

1) การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารเพื่อส่งเสริมคุณภาพการบริหารสถานศึกษา ในสหวิทยาเขตวังชัยแก้ว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ศรีสะเกษ ยโสธร โดยภาพรวมมีการปฏิบัติงานอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ ผู้บริหารสถานศึกษาในสหวิทยาเขตวังชัยแก้ว มีความตระหนักถึงบทบาท หน้าที่ และภารกิจสำคัญในการยกระดับคุณภาพการบริหารจัดการภายในสถานศึกษา โดยยึดถือและนำหลักธรรมาภิบาล มาใช้ในการบริหารงาน และยังเปิดโอกาสให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการบริหารงาน ควบคู่กับการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารอย่างโปร่งใส และการจัดสรรทรัพยากรบุคคลให้เกิดความคุ้มค่าสูงสุด สอดคล้องกับแนวทางขององค์การเพื่อความร่วมมือและการพัฒนาทางเศรษฐกิจ (OECD, 2019) ยังเสนอว่า การนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการบริหารสถานศึกษา ไม่เพียงช่วยเพิ่มประสิทธิภาพของระบบการศึกษา แต่ยังช่วยส่งเสริมความไว้วางใจของสังคมต่อสถาบันการศึกษา โดยเฉพาะในยุคที่ความคาดหวังของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีความซับซ้อนและหลากหลายมากขึ้น สอดรับกับงานวิจัยของ จิรวรรณ มีภูมิ และเชาวนี แก้วมโน (2565) ได้ศึกษาเรื่องการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า ระดับการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 2 โดยรวมอยู่ในระดับมาก เนื่องจากผู้บริหารสถานศึกษาได้นำหลักธรรมาภิบาล มาประยุกต์ใช้ในการบริหารสถานศึกษา และสอดคล้องกับงานวิจัยของ รุ่งทิวา กมล (2563) ผลการวิจัยพบว่า การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาเครือข่ายที่ 8 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 2 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เนื่องจากผู้บริหารสถานศึกษาได้นำหลักธรรมาภิบาลมาประยุกต์ใช้ในการบริหารงาน ส่งผลให้บุคลากรเกิดความเชื่อมั่น ศรัทธา มีจิตสำนึกในสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบ อีกทั้งผู้บริหารยังสามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและโปร่งใส สอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาล

2) แนวทางการพัฒนาการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารเพื่อส่งเสริมคุณภาพการบริหารสถานศึกษา ในสหวิทยาเขตวังชัยแก้ว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาศรีสะเกษ ยโสธร

ด้านหลักนิติธรรม ผลการศึกษาพบว่า ควรใช้กฎหมาย ระเบียบ และหนังสือสั่งการอย่างถูกต้อง โปร่งใส เป็นธรรม ไม่เลือกปฏิบัติ พร้อมทบทวนให้เป็นปัจจุบัน และสื่อสารอย่างชัดเจน ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการบริหารงานในสถานศึกษาอยู่ภายใต้การกำกับของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ซึ่งต้องปฏิบัติตามกฎหมายและระเบียบอย่างเคร่งครัด แต่ด้วยความซับซ้อนและการเปลี่ยนแปลงของกฎหมาย รวมถึงการโยกย้ายของบุคลากรที่ปฏิบัติหน้าที่ ส่งผลให้การดำเนินงานอาจเกิดข้อผิดพลาดได้ จึงจำเป็นต้องมีทบทวนและปรับปรุงการใช้กฎหมายและระเบียบให้เป็นปัจจุบัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ อัจจิมา ศรีรัตน์ และสุมิตรา ยาประดิษฐ์ (2566) ได้ศึกษาเรื่องการบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารตามความคิดเห็นของครูโรงเรียนเอกชน สังกัดสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดสมุทรปราการ ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องนำกฎหมาย ระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ มาใช้ในสถานศึกษาของตนเอง อย่างเคร่งครัด อยู่ในขอบข่าย และบริบทที่เหมาะสมของสถานศึกษาแต่ละแห่ง และสอดคล้องกับงานวิจัยของ พงษ์ธร สิงห์พันธ์ (2564) โดยมีผลการวิจัยว่า ควรส่งเสริมให้บุคลากรปฏิบัติตามกฎระเบียบของสถานศึกษาอย่างเคร่งครัด

ด้านหลักคุณธรรม ผลการศึกษาพบว่า ควรส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของบุคลากร จัดอบรมทบทวนจรรยาบรรณวิชาชีพและคุณธรรมจริยธรรม กำหนดค่านิยมร่วม และมีระบบติดตามประเมินผลด้านคุณธรรม ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากผู้บริหารยึดหลักคุณธรรมในการบริหารงานและส่งเสริมให้บุคลากรยึดหลักคุณธรรมในการ

ปฏิบัติงาน สอดคล้องกับงานวิจัยของ วรวิทย์ บุญประคม (2565) พบว่า ควรผู้บริหารเป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติงานและยึดมั่นในความยุติธรรมต่อบุคลากร และสอดคล้องกับงานวิจัยของ วรจรรยา สารทประเสริฐ และฐิดาภรณ์ เพ็งหนู (2567) ได้ศึกษาเรื่องการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครอ้อมน้อย จังหวัดสมุทรสาคร ผลการวิจัยพบว่า ควรจัดอบรมเพิ่มพูนความรู้และจัดทำคู่มือด้านคุณธรรมจริยธรรมให้แก่ครูและบุคลากรทางการศึกษา

ด้านหลักความโปร่งใส ผลการศึกษาพบว่า ควรจัดทำคู่มือปฏิบัติงานจัดระบบสื่อสารข้อมูลและเผยแพร่ผลการดำเนินงานผ่านช่องทางต่าง ๆ อย่างเปิดเผย ทั้งนี้เนื่องมาจากเนื่องจากบุคลากรในสถานศึกษามีความแตกต่างด้านการศึกษา และประสบการณ์การทำงาน การบริหารจึงควรมีคู่มือและขั้นตอนปฏิบัติงานที่เป็นมาตรฐาน เพื่อความถูกต้องและมีประสิทธิภาพ อีกทั้งความโปร่งใสในการบริหารยังเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความเชื่อมั่น ความไว้วางใจ และส่งเสริมบรรยากาศในการทำงานร่วมกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ วุฒิชัย ภาโอภาส และจรัญญา เทพพรบัญชากิจ (2568) ได้ศึกษาเรื่องการบริหารงานบุคคลตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี 1 (ดอนสักผดุงวิทย์) ผลการวิจัยพบว่า ควรเปิดเผยข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานบุคคลอย่างทั่วถึง รวมถึงการกำหนดขั้นตอนการปฏิบัติงานที่ชัดเจนและเปิดโอกาสให้บุคลากรสามารถแสดงความคิดเห็นและสอบถามข้อมูลได้อย่างเสรี เพื่อเสริมสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ยึดมั่นในความโปร่งใส และสอดคล้องกับงานวิจัยของ กษาปณ์ โพธิ์สวัสดิ์ และคณะ (2567) ได้ผลการวิจัยว่า ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องเปิดเผยข้อมูลอย่างครบถ้วนและคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล

ด้านหลักการมีส่วนร่วม ผลการศึกษาพบว่า ควรมีการตั้งคณะกรรมการในการดำเนินงานที่มีตัวแทนจากทุกฝ่าย เปิดเปิดโอกาสให้ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และนำผลประเมินความพึงพอใจมาพัฒนาการบริหารงาน ทั้งนี้อาจเนื่องมากจากข้อจำกัดด้านเวลาและภาระงานทำให้บุคลากรไม่สามารถเข้าร่วมกระบวนการมีส่วนร่วมได้เต็มที่ อีกทั้งบางส่วนยังขาดความเข้าใจในความสำคัญของการมีส่วนร่วม อย่างไรก็ตามผู้บริหารสถานศึกษาในสหวิทยาเขตวังชัยแก้ว มีความมุ่งมั่นในการขับเคลื่อนการบริหารงาน โดยให้ความสำคัญของการมีส่วนร่วมในทุกระดับส่งผลให้การตัดสินใจโปร่งใส เปิดกว้าง และสะท้อนความต้องการที่แท้จริงของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ซึ่งช่วยเสริมสร้างความไว้วางใจ ความร่วมมือ และยกระดับคุณภาพการบริหารอย่างยั่งยืน สอดคล้องกับงานวิจัยของ วรวิทย์ บุญประคม (2565) พบว่า ผู้บริหารควรมีการแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารงานด้านต่าง ๆ มีกระบวนการมอบอำนาจการทำงานและยกย่องการปฏิบัติงาน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ กษาปณ์ โพธิ์สวัสดิ์ และคณะ (2567) ผลการวิจัยพบว่า จะต้องเปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

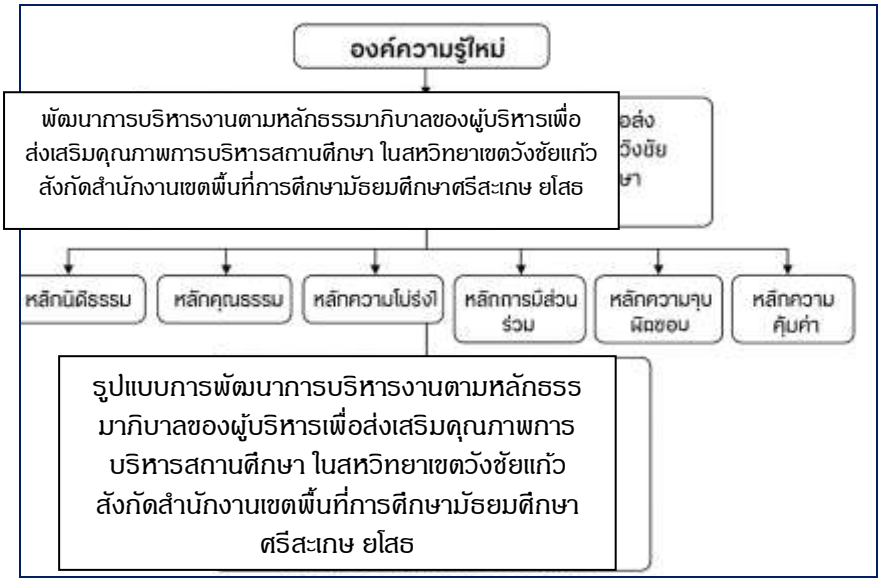
ด้านหลักความรับผิดชอบ ผลการศึกษาพบว่า ควรกำหนดบทบาทหน้าที่ชัดเจน ติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง เพื่อเสริมสร้างความตระหนักในบทบาทหน้าที่ในทีม และพัฒนาประสิทธิภาพการทำงาน ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากผู้บริหารมอบหมายงานโดยยึดหลักความเป็นธรรม แต่บุคลากรบางส่วนปฏิบัติหน้าที่ไม่ครบถ้วนและไม่นำผลการประเมินไปใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาตนเอง การกำหนดบทบาทให้ชัดเจนและมอบหมายงานตามความถนัดจะช่วยให้บุคลากรมีแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน สอดคล้องกับงานวิจัยของ วรวิทย์ บุญประคม (2565) ผลการวิจัย พบว่า ผู้บริหารควรกำหนดขอบเขตและเป้าหมายของงานอย่างชัดเจน พร้อมประเมินการปฏิบัติงานตามสภาพความเป็นจริง และสอดคล้องกับงานวิจัยของ พงษ์ธร สิงห์พันธ์ (2564) โดยได้ผลการวิจัยว่า ผู้บริหารควรกำหนดหน้าที่รับผิดชอบให้สอดคล้องกับความถนัดของบุคลากร

ด้านหลักความคุ้มค่า ผลการศึกษาพบว่า ควรวางแผนและจัดสรรทรัพยากรบุคคล ตามความสามารถความถนัด และภาระงาน คำนึงถึงความคุ้มค่าในการใช้ทรัพยากรและงบประมาณ และปลูกฝังจิตสำนึกในการใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากผู้บริหารสถานศึกษาในสหวิทยาเขตวังชัยแก้ว มีการมอบหมายภาระ

งานทั้งด้านการสอนและภาระงานพิเศษให้แก่บุคลากร เพื่อขับเคลื่อนภารกิจและนโยบายต่าง ๆ การบริหารสถานศึกษาจำเป็นต้องอาศัยหลักความคุ้มค่า เพื่อให้ภาระงานสอดคล้องกับศักยภาพของบุคลากร ลดการสูญเปล่าของทรัพยากร นำไปสู่การยกระดับคุณภาพของการบริหารสถานศึกษา สอดคล้องกับงานวิจัยของ วุฒิชัย ภาโอภาส และจรัญญา เทพพรบัญชากิจ (2568) ได้ศึกษาเรื่องแนวทางการบริหารงานบุคคลตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี 1 (ดอนสักผดุงวิทย์) ผลการวิจัยพบว่า ในการวางแผนใช้ทรัพยากรบุคคลควรอิงข้อมูลความรู้ ความสามารถ และความถนัดของบุคลากรแต่ละคนเป็นหลัก รวมถึงส่งเสริมการทำงานแบบบูรณาการ เพื่อลดความซ้ำซ้อนและใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด และสอดคล้องกับงานวิจัยของ มุทิกา การงานดี และศิริรัตน์ ทองมีศรี (2567) ได้ทำการศึกษาเรื่องการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัดชลบุรี ผลการวิจัยพบว่า ควรส่งเสริมให้บุคลากรมีความตระหนักในการใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดและคุ้มค่า

องค์ความรู้ใหม่

การวิจัยเรื่องการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารเพื่อส่งเสริมคุณภาพการบริหารสถานศึกษาในสหวิทยาเขตวังชัยแก้ว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาศรีสะเกษ ยโสธร ชี้ให้เห็นว่า การบริหารสถานศึกษาควรผสานหลักธรรมาภิบาลทั้ง 6 ด้าน ได้แก่ หลักนิติธรรม คุณธรรม ความโปร่งใส การมีส่วนร่วม ความรับผิดชอบ และความคุ้มค่า เข้ากับกระบวนการบริหารอย่างเป็นระบบ เพื่อให้การดำเนินงานโปร่งใส ตรวจสอบได้ และเอื้อต่อความร่วมมือของบุคลากร การมอบหมายงานควรเหมาะสมกับความรู้และความสามารถของผู้ปฏิบัติ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและยกระดับคุณภาพการบริหาร พร้อมกันนี้ การสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ยึดมั่นในคุณธรรมและความโปร่งใสจะช่วยเสริมสร้างความไว้วางใจ ความสามัคคี และความรับผิดชอบร่วมกัน ก่อให้เกิดการทำงานเป็นทีมอย่างมีประสิทธิผล และนำไปสู่การพัฒนาสถานศึกษาอย่างยั่งยืน ปรากฏดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 รูปแบบการพัฒนาการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารเพื่อส่งเสริมคุณภาพการบริหาร

สถานศึกษา ในสหวิทยาเขตวังชัยแก้ว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาศรีสะเกษ ยโสธร

สรุป

ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ ระดับการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาในสหวิทยาเขตวังชัยแก้ว โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.32) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าทุกด้านอยู่ในระดับมากเช่นกัน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือหลักนิติธรรม และต่ำสุดคือหลักความคุ้มค่า สำหรับแนวทางการพัฒนา พบว่า ควรดำเนินงานตามหลักธรรมาภิบาลทั้ง 6 ด้าน ได้แก่ การยึดหลักนิติธรรมโดยใช้กฎหมายอย่างถูกต้อง โปร่งใส และเป็นธรรม การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของบุคลากรอย่างต่อเนื่อง การเปิดเผยข้อมูลเพื่อสร้างความโปร่งใส การเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การกำหนดความรับผิดชอบที่ชัดเจนและมีการติดตามประเมินผล และการบริหารทรัพยากรอย่างคุ้มค่าเหมาะสมกับศักยภาพของบุคลากร

ข้อเสนอแนะ

1) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1) ด้านความคุ้มค่า ซึ่งเป็นด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ผู้บริหารควรให้ความสำคัญกับการบริหารการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น การใช้ทรัพยากรร่วมกันระหว่างสถานศึกษาในสหวิทยาเขต

1.2) สำหรับผู้บริหารควรนำแนวทางการพัฒนาที่ได้จากผลการวิจัยไปปรับใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารงานในสถานศึกษา และส่งเสริมการกำหนดภาระงานให้สอดคล้องกับความสามารถ และสร้างระบบประเมินที่โปร่งใส

2) ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1) ควรมีการวิจัยเชิงสหสัมพันธ์ที่เน้นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลกับตัวแปรสำคัญอื่น ๆ เช่น ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของครู เพื่อยืนยันคุณค่าและผลกระทบของการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในสถานศึกษา

2.2) ควรวิจัยเปรียบเทียบระหว่างเขตพื้นที่การศึกษาหรือระดับของสถานศึกษา จะช่วยให้เห็นถึงความแตกต่างด้านบริบทที่มีผลต่อการปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาล อาจนำไปสู่การพัฒนาแนวทางเฉพาะบริบทได้อย่างเหมาะสมยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

กษาปณ์ โพธิ์สวัสดิ์, สุทธิพร บุญส่ง และพิมลพรรณ เพชรสมบัติ. (2567). การบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ปทุมธานี เขต 2. วารสารนวัตกรรมสังคมศาสตร์. 1(1), 19-36.

เกรียงศักดิ์ โชควรกุล, (2566). การพัฒนากฎหมายว่าด้วยมาตรฐานขั้นต่ำของโครงสร้างหน้าที่และอำนาจของสภามหาวิทยาลัยราชภัฏตามหลักธรรมาภิบาล. วารสารสหวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์. 7(1), 85–98.

จตุพร ไกรกิจราษฎร์, ภัทราวดี อ่ำคูณ, ธนวรรณ พงษ์แตง, บุษกร รังษีภโนดร และโชติ บดีรัฐ. (2565). หลักธรรมาภิบาล : การปฏิบัติงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. Journal of Roi Kaensarn Academi. 7(3), 345–358.

จิรวรรณ มีภูมิ และเชาวนี แก้วมโน. (2565). การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 2. รายงานสืบเนื่องจากการประชุมหาดใหญ่วิชาการระดับชาติและนานาชาติครั้งที่ 13, หน้า 1865-1879.

ชนะวิน แสงทามาตย์. (2564). หลักธรรมาภิบาลกับการบริหารงานบุคคลในโรงเรียน. วารสารสังคมศาสตร์ปฐมรณาการ. 1(3), 1-88.

ธีรเสฏฐ์ ศิรธนานนท์. (2566). การวัดผลการมีธรรมาภิบาลในสถาบันอุดมศึกษาไทย. วารสารวิชาการวิจัยและนวัตกรรม มสธ. (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์). 3(2), 20-36.

นุชรี นุชนิล. (2567). การบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาล. วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์. 11(12), 12-22.

บุญชม ศรีสะอาด. (2560). การวิจัยเบื้องต้น ฉบับปรับปรุงใหม่. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพมหานคร: บริษัทสุวีริยาสาส์น จำกัด.

พงษ์ธร สิงห์พันธ์. (2564). การบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอำนาจเจริญ. วารสารบริหารการศึกษาบัวบัณฑิต. 21(2), 12-21.

พระเรืองเดช โชติธมฺโม และคณะ. (2562). ธรรมาภิบาลเพื่อการบริหาร. วารสารมหาจุฬาคชสาร. 10(1), 11-21.

พระอุทิศ สมฺมาภาณี (แท่งทอง). (2564). หลักธรรมาภิบาลกับการบริหารการศึกษา. บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์. 9(3), 81-90.

ภูดิศ นอขุนทด. (2565). หลักธรรมาภิบาลกับการบริหารงานภาครัฐ. วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์. 7(1), 1029-1044.

มุทิกา การงานดี และ ศิริรัตน์ ทองมีศรี. (2567). การบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถาน ศึกษาสังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัดชลบุรี. Journal of Modern Learning Development. 9(7), 353-370.

รุ่งทิวา กมล. (2563). ได้ทำการศึกษาการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาเครือข่ายที่ 8 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 2. วารสารนวัตกรรมการศึกษาและการวิจัย. 4(3), 96-108.

วรวิทย์ บุญประคม. (2565). การบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1. วิทยานิพนธ์ครุศาสตร มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรราชวิทยาลัย.

วรจรรยา สารทประเสริฐ และฐิดาภรณ์ เพ็งหนู. (2567). การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครอ้อมน้อย จังหวัดสมุทรสาคร. วารสารชมรมบัณฑิตศิลป์. 2(3), 97-110.

วารุณี โพธิ์คำ. (2563). การบริหารสถานศึกษาโดยใช้หลักธรรมาภิบาลของผู้บริหาร โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาน้อมเกล้า. วารสารบัณฑิตศึกษา มรภ. บ้านสมเด็จเจ้าพระยา. 5(1), 53-62.

วุฒิชัย ภาโอภาส และจรัญญา เทพพรบัญชากิจ. (2568). แนวทางการบริหารงานบุคคลตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัด สุราษฎร์ธานี 1 (ดอนสักผดุงวิทย์). วารสารปัญญาลิขิต. 4(2), 19-32.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาศรีสะเกษ ยโสธร. (2566). แผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน (พ.ศ. 2566-2570). ศรีสะเกษ: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาศรีสะเกษ ยโสธร.

อัจจิมา ศรีรัตน์ และสุมิตรา ยาประดิษฐ์. (2566). การบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารตามความคิดเห็นของครูโรงเรียนเอกชน สังกัดสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดสมุทรปราการ. วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์. 10(9), 213-224.

Dewi, R. C., & Suparno, S. (2022). MEWUJUDKAN GOOD GOVERNANCE MELALUI PELAYANAN PUBLIK. Jurnal Media Administrasi. 7(1), 78–90.

Krejcie, R.V., & Morgan, D.W. (1970). Determining sample size for research activities. Education and Psychological Measurement. 30(3), 607 – 610.

Keping, Yu. (2018). Governance and Good Governance : A New Framework for Political Analysis. Fudan Journal of the Humanities and Social Sciences. 11(1),1-8.

Organization for Economic Co-operation and Development (OECD). (2019). Governance in education: Transparency, accountability and performance. Paris: OECD Publishing.

Rahim, A. (2019). Governance and Good Governance-A Conceptual Perspective. Journal of Public Administration and Governance. 9(3), 133-142.

การบริหารงานวิชาการโรงเรียนขนาดเล็กของผู้อำนวยการสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 3

Academic Administration of Small Schools under Roi Et Primary Educational Service Area office 3

ธนัญญา แก้วสุทธิ์
Tananya Gaesut
สุเทพ เมยไธสง
Suthep Moeythaisong
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
Mahamakut Buddhist University Roi Et Campus Thailand
Email: vimonporn084@gmail.com

Received: 9 November 2025; Revised: 24 November 2025; Accepted: 29 April 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพการบริหารงานวิชาการโรงเรียนในโรงเรียนขนาดเล็กของผู้อำนวยการ 2) เปรียบเทียบการบริหารงานวิชาการโรงเรียนขนาดเล็กของผู้อำนวยการ จำแนกตามตำแหน่ง ระดับการศึกษา และประสบการณ์การทำงาน 3) รวบรวมข้อเสนอแนะการบริหารงานวิชาการโรงเรียนขนาดเล็กของผู้อำนวยการ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้อำนวยการสถานศึกษาและครูผู้สอน จำนวน 254 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ มีค่าความตรงระหว่าง 0.67 – 1.00 และความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .89

ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพการบริหารงานวิชาการโรงเรียนขนาดเล็กของผู้อำนวยการสถานศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อิจารณาเป็นรายด้านเรียงจากค่าเฉลี่ยมากไปน้อย ได้แก่ ด้านการสอนและการเรียนรู้ ด้านการส่งเสริมและพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายใน ด้านการนิเทศและติดตามผลการจัดการเรียนการสอน ด้านการพัฒนาแผนการเรียนรู้ของสถานศึกษา ด้านการวัดผลและประเมินผล ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและนวัตกรรมเพื่อการศึกษา และด้านการจัดการวิจัยเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษา 2) เปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของบุคลากรที่มีต่อการบริหารงานวิชาการโรงเรียนขนาดเล็กของผู้อำนวยการสถานศึกษา จำแนกตามตำแหน่ง และระดับการศึกษา ไม่แตกต่างกัน ส่วนจำแนกตามประสบการณ์การทำงาน โดยรวมไม่แตกต่างกัน ส่วนด้านการพัฒนาแผนการเรียนรู้ของสถานศึกษา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3) ข้อเสนอแนะการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนขนาดเล็ก พบว่า ควรมุ่งเน้นระบบการจัดการที่ยืดหยุ่น สอดคล้องกับบริบทและทรัพยากรของโรงเรียน ผู้อำนวยการควรเป็นผู้นำทางวิชาการที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของครูในการพัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียน และการใช้เทคโนโลยีอย่างสร้างสรรค์ เพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาให้ก้าวทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ การบริหารงานวิชาการ, โรงเรียนขนาดเล็ก, สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 3

Abstract

The objectives of this research article were to: (1) examine the current state of academic administration in small schools as carried out by school principals; (2) compare the academic administration of small schools by principals classified by position, educational level, and work experience; and (3) compile recommendations for academic administration in small schools. The sample group consisted of 254 school principals and teachers. The research instrument was a five-point Likert scale questionnaire with item validity values ranging from 0.67 to 1.00 and an overall reliability coefficient of .89.

The research findings revealed that: 1) The overall condition of academic administration in small schools conducted by school principals was at the highest level. When considering each aspect in descending order of mean scores, the results were as follows: teaching and learning; promotion and development of internal quality assurance systems; supervision and monitoring of teaching and learning management; development of the school learning plan; measurement and evaluation; information technology and educational innovation; and research management for enhancing educational quality. 2) A comparison of personnel's opinions regarding academic administration in small schools by school principals, classified by position and educational level, showed no significant differences. When classified by work experience, the overall opinions also showed no differences, except for the aspect of school learning plan development, which showed a statistically significant difference at the .05 level. 3) Recommendations for academic administration in small schools indicated that management systems should be flexible and aligned with the school's context and resources. School principals should act as academic leaders who promote teacher participation in curriculum development, foster learner-centered instruction, and encourage the creative use of technology to sustainably enhance educational quality and keep pace with societal changes.

Keywords: Academic Administration, Small Schools, Roi Et Primary Educational Service Area office 3

บทนำ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 54 กำหนดให้รัฐมีหน้าที่จัดการศึกษาให้แก่เด็กทุกคนเป็นเวลา 12 ปี ตั้งแต่ระดับก่อนวัยเรียนถึงระดับการศึกษาภาคบังคับ โดยต้องมีคุณภาพและไม่เรียกเก็บค่าใช้จ่าย ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความมุ่งมั่นของรัฐในการสร้างโอกาสทางการศึกษาที่เท่าเทียมสำหรับประชาชนทุกกลุ่ม (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560) การกำหนดสิทธิขั้นพื้นฐานดังกล่าวทำให้สถานศึกษาระดับประถมศึกษา โดยเฉพาะโรงเรียนในชนบท มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานที่สังคมคาดหวัง

นอกจากนี้ กระทรวงศึกษาธิการได้เน้นย้ำถึงความจำเป็นในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก พร้อมทั้งสนับสนุนให้เกิดความร่วมมือระหว่างรัฐ องค์กรปกครองส่วน

ท้องถิ่น และภาคเอกชน เพื่อยกระดับการบริหารจัดการศึกษาในภาพรวม (กระทรวงศึกษาธิการ, 2567) ความร่วมมือแบบบูรณาการนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อโรงเรียนขนาดเล็กที่มักประสบปัญหาทรัพยากรจำกัด

จากรายงานของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่าโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กที่มีนักเรียนน้อยกว่า 120 คนมีจำนวนมากกว่า 10,000 แห่งทั่วประเทศ ส่งผลให้การจัดการศึกษามักเผชิญปัญหาด้านคุณภาพ เช่น การขาดแคลนครู งบประมาณจำกัด และสื่อการเรียนรู้ที่ไม่เพียงพอ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2550) ปัญหาเหล่านี้ชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นที่รัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องเร่งพัฒนารูปแบบการบริหารงานวิชาการที่ตอบสนองต่อข้อจำกัดของโรงเรียนขนาดเล็กและสนับสนุนให้สามารถจัดการศึกษาที่มีคุณภาพได้อย่างแท้จริง

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 3 ได้กำหนดหลักการบริหารงานวิชาการให้ผู้อำนวยการจัดทำแผนที่สอดคล้องกับนโยบายหลัก มุ่งทำงานเป็นทีม กระจายอำนาจ ส่งเสริมการพัฒนาตนเองของบุคลากร และมีระบบติดตามประเมินผล เพื่อให้การบริหารงานวิชาการมีประสิทธิภาพ โดยงานวิชาการถือเป็นหัวใจสำคัญของสถานศึกษา เป็นตัวชี้วัดมาตรฐานและคุณภาพ ผ่านการจัดทำหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน และการบริหารการศึกษา (พระครูสิริปัญญาวัฒน์ (พยอม อุชุธรรมโม), 2564) ทั้งนี้ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้ส่งเสริมการพัฒนาหลักสูตร การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา การประกันคุณภาพ และการประสานความร่วมมือกับองค์กรภายนอก การบริหารวิชาการจึงควรสอดคล้องกับบริบทของโรงเรียน เพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียนและสนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิต (ธันยาภรณ์ สังข์ม่วง, 2566)

พื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 3 มีโรงเรียนทั้งหมด 213 โรงเรียน โดยเป็นโรงเรียนขนาดเล็ก 139 โรงเรียน ซึ่งส่วนใหญ่ประสบปัญหาคล้ายคลึงกันใน 7 ด้าน ได้แก่ การพัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพ การนิเทศ การประกันคุณภาพ การวัดและประเมินผล และการพัฒนาสื่อเทคโนโลยี (แผนบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน ปีงบประมาณ 2567 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 3) ปัญหาสำคัญคือคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียนต่ำ เนื่องจากโรงเรียนขาดความพร้อม เช่น ครูไม่ครบชั้น ขาดสื่อการสอน และงบประมาณจำกัด ซึ่งทำให้ไม่สามารถจัดการเรียนรู้ได้อย่างทั่วถึง นอกจากนี้ ยังพบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (O-net) ของนักเรียนโรงเรียนขนาดเล็กมีแนวโน้มลดลง สาเหตุหนึ่งคือครูขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตร การวัดผล การวิจัย และการนิเทศภายในสถานศึกษา ส่งผลต่อคุณภาพการเรียนรู้โดยรวม ดังนั้น ผู้อำนวยการและครูจึงต้องร่วมกันบริหารจัดการด้านวิชาการอย่างมีประสิทธิภาพ ครอบคลุมการพัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน การใช้สื่อ การนิเทศ การวัดผล การประกันคุณภาพ และการพัฒนาครู เพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาให้บรรลุตามเป้าหมาย

ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนขนาดเล็ก โดยมุ่งเน้นการศึกษาบทบาทของผู้อำนวยการสถานศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพการบริหารงานวิชาการ โดยเก็บข้อมูลจากผู้ปฏิบัติโดยตรง ได้แก่ ผู้อำนวยการสถานศึกษาและครูผู้สอน ผลการศึกษานี้จะเป็นแนวทางสำหรับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด รวมทั้งผู้อำนวยการโรงเรียนขนาดเล็กและผู้เกี่ยวข้อง ในการนำไปใช้เป็นข้อมูลประกอบการพัฒนาการบริหารงานวิชาการให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

1) เพื่อศึกษาสภาพการบริหารงานวิชาการโรงเรียนในโรงเรียนขนาดเล็กของผู้อำนวยการสถานศึกษา

2) เพื่อเปรียบเทียบการบริหารงานวิชาการโรงเรียนขนาดเล็กของผู้อำนวยการสถานศึกษา โดยจำแนกตามตำแหน่ง ระดับการศึกษา และประสบการณ์การทำงาน

3) เพื่อรวบรวมข้อเสนอแนะการบริหารงานวิชาการโรงเรียนขนาดเล็กของผู้อำนวยการสถานศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เพื่อศึกษาการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนขนาดเล็ก

1) ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

1.1) ประชากร ได้แก่ ประชากร ได้แก่ ผู้อำนวยการ ครูผู้สอนในโรงเรียนขนาดเล็ก สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด ปีการศึกษา 2566 รวมทั้งสิ้น 713 คน จำแนกเป็นผู้อำนวยการ จำนวน 102 คน ครูผู้สอน จำนวน 611 คน

1.2) กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้อำนวยการ ครูผู้สอนในโรงเรียนขนาดเล็ก สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด ปีการศึกษา 2566 รวมทั้งสิ้น 254 คน จำแนกเป็นผู้อำนวยการ จำนวน 36 คน ครูผู้สอน จำนวน 218 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางของ เครซี่ และมอร์แกน (Krejcie and Morgan, 1970, pp. 607 - 610) และใช้วิธีสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบแบ่งกลุ่ม (Cluster Sampling)

2) เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลสำหรับการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์

3) การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอนดังนี้

3.1) ขอหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยต่อผู้อำนวยการของโรงเรียนขนาดเล็กในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 3

3.2) ผู้วิจัยนำหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยเสนอต่อผู้อำนวยการของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 3 พร้อมด้วยแบบสอบถามเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย

3.3) ผู้วิจัยติดตามเก็บรวบรวมแบบสอบถามด้วยตัวเอง

4) การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามมาดำเนินการตามขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทำการวิเคราะห์ข้อมูล ตามลำดับขั้นดังนี้

4.1) วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของกลุ่มตัวอย่างโดยหาค่าความถี่ และค่าร้อยละ

4.2) วิเคราะห์ระดับการบริหารจัดการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนขนาดเล็ก ทั้งโดยภาพรวมรายด้านและรายข้อ

4.3) ทดสอบสมมติฐานการวิจัยโดยการวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าระดับการบริหารงานวิชาการโรงเรียนขนาดเล็ก จำแนกตามตำแหน่ง โดยใช้ t-test (Independent Samples)

4.4) วิเคราะห์เปรียบเทียบความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามตำแหน่ง และประสบการณ์การทำงาน

4.5) วิเคราะห์ข้อเสนอแนะการบริหารงานวิชาการโรงเรียนขนาดเล็ก โดยวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัย

1) ผลการวิเคราะห์สภาพการบริหารงานวิชาการโรงเรียนขนาดเล็กของผู้อำนวยการสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ด เขต 3

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การบริหารงานวิชาการโรงเรียนขนาดเล็กของผู้อำนวยการสถานศึกษา

การบริหารงานวิชาการ	ระดับการปฏิบัติ		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. ด้านการพัฒนาแผนการเรียนรู้ของสถานศึกษา	4.82	0.18	มากที่สุด
2. ด้านการสอนและการเรียนรู้	4.94	0.12	มากที่สุด
3. ด้านการจัดการวิจัยเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษา	4.40	0.64	มาก
4. ด้านการนิเทศและติดตามผลการจัดการเรียนการสอน	4.84	0.19	มากที่สุด
5. ด้านการส่งเสริมและพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายใน	4.88	0.38	มากที่สุด
6. ด้านการวัดผลและประเมินผล	4.80	0.23	มากที่สุด
7. ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและนวัตกรรมเพื่อการศึกษา	4.45	0.23	มาก
เฉลี่ยรวม	**4.73**	**0.28**	**มาก**

จากตารางที่ 1 พบว่า การบริหารงานวิชาการโรงเรียนขนาดเล็กของผู้อำนวยการสถานศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ =4.73, S.D.=0.28) เมื่อวิเคราะห์เป็นรายด้าน โดยเรียงค่าเฉลี่ยสูงสุดไปต่ำสุด ได้แก่ ด้านการสอนและการเรียนรู้ ($\bar{X}$ =4.94, S.D.=0.12) ด้านการส่งเสริมและพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายใน ($\bar{X}$ =4.88, S.D.=0.38) ด้านการนิเทศและติดตามผลการจัดการเรียนการสอน ($\bar{X}$ =4.84, S.D.=0.19) ด้านการพัฒนาแผนการเรียนรู้ของสถานศึกษา ($\bar{X}$ =4.82, S.D.=0.18) ด้านการวัดผลและประเมินผล ($\bar{X}$ =4.80, S.D.=0.23) ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและนวัตกรรมเพื่อการศึกษา ($\bar{X}$ =4.45, S.D.=0.28) และด้านการจัดการวิจัยเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษา ($\bar{X}$ =4.40, S.D.=0.64) ตามลำดับ

2) ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของบุคคล ที่มีตำแหน่ง และระดับการศึกษาต่างกัน โดยการทดสอบที (t – test แบบ Independent Samples)

ตางรางที่ 2 ผลการเปรียบเทียบ จำแนกตามตำแหน่ง

การบริหารงานวิชาการ	ผู้อำนวยการสถานศึกษา		ครูผู้สอน		t	Sig.
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
1. ด้านการพัฒนาแผนการเรียนรู้ของสถานศึกษา	4.83	0.17	4.82	0.18	0.12	0.93
2. ด้านการสอนและการเรียนรู้	4.93	0.11	4.95	0.12	-0.73	0.35
3. ด้านการจัดการวิจัยเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษา	4.65	0.19	4.65	0.22	-0.06	0.47
4. ด้านการนิเทศและติดตามผลการจัดการเรียนการสอน	4.82	0.21	4.84	0.19	-0.04	0.89

5. ด้านการส่งเสริมและพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายใน	4.80	0.11	4.78	0.16	0.81	0.19
6. ด้านการวัดผลและประเมินผล	4.78	0.23	4.81	0.23	-0.73	0.54
7. ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและนวัตกรรมเพื่อการศึกษา	4.45	0.19	4.45	0.24	0.17	0.13
รวมเฉลี่ย	**4.75**	**0.17**	**4.76**	**0.19**	**-0.46**	**0.88**

จากตารางที่ 2 ระดับความคิดเห็นของบุคคล จำแนกตามตำแหน่ง โดยใช้สถิติทดสอบ ค่าเฉลี่ย t-test for Equality of Means โดยรวม พบว่า ค่า t-test = -0.46 และค่า Sig. = 0.88 มากกว่า 0.05 หมายความว่า ผู้อำนวยการสถานศึกษา และครูผู้สอนในโรงเรียนขนาดเล็กสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 3 มีความคิดเห็นต่อการบริหารงานบุคคลไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้

ตารางที่ 3 ผลการเปรียบเทียบ จำแนกตามระดับการศึกษา

การบริหารงานวิชาการ	**ปริญญาตรี**		**สูงกว่าปริญญาตรี**		**t**	**Sig.**
	$\bar{X}$	**S.D.**	$\bar{X}$	**S.D.**		
1. ด้านการพัฒนาแผนการเรียนรู้ของสถานศึกษา	4.83	0.17	4.80	0.20	1.16	0.52
2. ด้านการสอนและการเรียนรู้	4.95	0.12	4.94	0.12	0.45	0.39
3. ด้านการจัดการวิจัยเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษา	4.65	0.22	4.64	0.21	0.58	0.82
4. ด้านการนิเทศและติดตามผลการจัดการเรียนการสอน	4.82	0.21	4.84	0.19	-0.04	0.89
5. ด้านการส่งเสริมและพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายใน	4.84	0.19	4.83	0.19	0.13	1.00
6. ด้านการวัดผลและประเมินผล	4.77	0.16	4.80	0.13	-1.33	0.57
7. ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและนวัตกรรมเพื่อการศึกษา	4.81	0.22	4.79	0.23	0.79	0.72
รวมเฉลี่ย	**4.12**	**0.15**	**4.11**	**0.15**	**0.33**	**0.57**

จากตารางที่ 3 ผลการเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของบุคลากร จำแนกตามระดับการศึกษา โดยใช้สถิติทดสอบ ค่าเฉลี่ย t-test for Equality of Means โดยรวม พบว่า ค่า t-test = 0.33 และค่า Sig. =0.57 มากกว่า 0.05 หมายความว่า ผู้อำนวยการสถานศึกษาและครูผู้สอนในโรงเรียนขนาดเล็ก ที่มีระดับการศึกษาต่างกันมีความคิดเห็นต่อการบริหารงานบุคคลไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้

3) ผลวิเคราะห์เปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของบุคลากร ที่มีประสบการณ์การทำงานต่างกัน โดยใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One way ANOVA)

ตารางที่ ผลการเปรียบเทียบ จำแนกตามประสบการณ์การทำงาน

การบริหารงานวิชาการ	ความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig
1. ด้านการพัฒนาแผนการเรียนรู้ของสถานศึกษา	ระหว่างกลุ่ม	0.233	2	0.117	3.673*	.027
	ภายในกลุ่ม	7.975	251	0.032		
	รวม	**8.203**	**253**			
2. ด้านการสอนและการเรียนรู้	ระหว่างกลุ่ม	0.024	2	0.012	0.863	.423
	ภายในกลุ่ม	3.489	251	0.014		
	รวม	**3.513**	**253**			
3. ด้านการจัดการวิจัยเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษา	ระหว่างกลุ่ม	0.035	2	0.018	0.381	.684
	ภายในกลุ่ม	11.535	249	0.046		
	รวม	**11.570**	**251**			
4.ด้านการนิเทศและติดตามผลการจัดการเรียนการสอน	ระหว่างกลุ่ม	0.040	2	0.020	0.553	.576
	ภายในกลุ่ม	9.069	251	0.036		
	รวม	**9.109**	**253**			
5.ด้านการส่งเสริมและพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายใน	ระหว่างกลุ่ม	0.016	2	0.008	0.336	.715
	ภายในกลุ่ม	5.778	250	0.023		
	รวม	**5.794**	**252**			
6.ด้านการวัดผลและประเมินผล	ระหว่างกลุ่ม	0.064	2	0.032	0.621	.538
	ภายในกลุ่ม	12.932	251	0.053		
	รวม	**12.996**	**253**			
7.ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและนวัตกรรมเพื่อการศึกษา	ระหว่างกลุ่ม	0.036	2	0.018	0.323	.724
	ภายในกลุ่ม	13.802	251	0.055		
	รวม	**13.837**	**253**			

จากตารางที่ 4 พบว่า จำแนกตามประสบการณ์การทำงาน ด้านการพัฒนาแผนการเรียนรู้ของสถานศึกษา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นอกนั้นไม่พบความแตกต่าง เมื่อพบว่ามีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติจะทำการทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่โดยวิธีของเชฟเฟ่ (Scheffe')

4) ผลการวิเคราะห์ข้อเสนอแนะ โดยวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis)

ผลข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนขนาดเล็ก สามารถสรุปภาพรวมได้ว่า การพัฒนาคุณภาพการศึกษาควรมุ่งเน้นการบริหารจัดการที่มีความเป็นระบบและยืดหยุ่น เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียนขนาดเล็กที่มีทรัพยากรจำกัด ผู้อำนวยการควรเป็นผู้นำทางวิชาการที่ส่งเสริมให้ครูและบุคลากรมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและชุมชน ในด้านการสอนและการเรียนรู้ควรส่งเสริมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ใช้กระบวนการเรียนรู้เชิงรุกและเทคโนโลยีอย่างเหมาะสม เพื่อให้ผู้เรียนเกิดทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 ในส่วนของการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา ควรสร้างวัฒนธรรมการวิจัยในโรงเรียน โดยนำผลการวิจัยมาใช้ในการปรับปรุงการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง ด้านการนิเทศและติดตามผลการจัดการเรียนการสอนควรมุ่งเน้นการนิเทศแบบร่วม

พัฒนา เพื่อสร้างความร่วมมือและแรงจูงใจให้ครูพัฒนาตนเองอยู่เสมอ ด้านการประกันคุณภาพภายใน ควรพัฒนาระบบติดตาม ตรวจสอบ และรายงานผลอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงมาตรฐานการศึกษา ในด้านการดำเนินงานวัดและประเมินผลการเรียนรู้ ควรเน้นการประเมินตามสภาพจริงที่สะท้อนสมรรถนะและคุณลักษณะของผู้เรียนอย่างรอบด้าน และสุดท้าย ด้านการพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ควรส่งเสริมให้ครูใช้เทคโนโลยีอย่างสร้างสรรค์ในการจัดการเรียนรู้ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนการสอนและตอบโจทย์การเรียนรู้ในยุคดิจิทัล โดยภาพรวม การบริหารงานวิชาการที่มีคุณภาพควรเกิดจากความร่วมมือของทุกฝ่ายภายในโรงเรียน มุ่งสู่เป้าหมายเดียวกันคือการยกระดับคุณภาพการศึกษาให้ก้าวทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมและโลกยุคใหม่อย่างยั่งยืน

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำมาอภิปรายผล ดังนี้

1) สภาพการบริหารงานวิชาการโรงเรียนขนาดเล็ก โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ผู้อำนวยการสถานศึกษาที่มีความตระหนักและให้ความสำคัญต่อการบริหารงานด้านวิชาการ แสดงถึงภาวะผู้นำทางวิชาการที่มุ่งเน้นการยกระดับคุณภาพผู้เรียนอย่างรอบด้าน โดยเฉพาะการจัดการเรียนการสอนซึ่งเป็นภารกิจหลักของโรงเรียน ผู้อำนวยการจะให้การสนับสนุนทั้งด้านนโยบาย ทรัพยากร และการพัฒนาศักยภาพครู เพื่อให้ครูสามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ส่งเสริมให้ผู้เรียนคิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาได้อย่างสร้างสรรค์ อีกทั้งยังให้ความสำคัญกับการสร้างบรรยากาศในห้องเรียนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็นและลงมือปฏิบัติจริง นำไปสู่การเรียนรู้อย่างมีความหมาย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของทิศนา แขมมณี (2561) ที่เน้นให้การเรียนรู้เป็นกระบวนการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้านทั้งด้านความรู้ ทักษะ และคุณธรรม ผลการวิจัยในครั้งนี้ยังสอดคล้องกับงานของ กัญญารัตน์ นวลใย (2565) ที่ศึกษาการบริหารงานวิชาการของผู้อำนวยการโรงเรียนขนาดเล็กในจังหวัดมหาสารคาม พบว่าโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุดเช่นกัน โดยเฉพาะด้านการสอนและการเรียนรู้และการพัฒนาหลักสูตร เนื่องจากผู้อำนวยการมีความเป็นผู้นำทางวิชาการและมีวิสัยทัศน์ในการพัฒนาครูอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น จะเห็นได้ว่าผลการวิจัยนี้สอดคล้องทั้งในแนวคิดทางทฤษฎีและผลการวิจัยที่ผ่านมา โดยผู้อำนวยการสถานศึกษามีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนการบริหารงานวิชาการในทุกมิติ เพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียนและตอบสนองต่อนโยบายการศึกษาของชาติอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

2) การเปรียบเทียบความคิดเห็นของบุคลากรที่มีต่อการบริหารงานวิชาการโรงเรียนขนาดเล็ก จำแนกตามตำแหน่งและระดับการศึกษาไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ แต่เมื่อจำแนกตามประสบการณ์การทำงาน พบความมีความแตกต่างกันอย่างชัดเจนในเชิงสถิติที่ระดับนัยสำคัญ .05 เฉพาะด้านการพัฒนาแผนการเรียนรู้ของสถานศึกษา โดยกลุ่มที่มีประสบการณ์ต่ำกว่า 5 ปี และ 5–10 ปี แตกต่างจากกลุ่มที่มีประสบการณ์ 10 ปีขึ้นไป สาเหตุอาจเนื่องจากผู้มีประสบการณ์มากกว่ามีความรู้ ความเข้าใจ และทักษะด้านการพัฒนาหลักสูตรที่ลึกซึ้งกว่า สามารถปรับใช้หลักสูตรให้เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนและผู้เรียนได้ดีกว่า ขณะที่ผู้มีประสบการณ์น้อยยังขาดประสบการณ์ตรง ส่งผลให้มีมุมมองแตกต่างกัน ผลนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ กาญจนา รัตนพันธ์ (2563) และ สุนิสา เพ็ญจันทร์ (2562) ที่พบว่าประสบการณ์มีผลต่อการพัฒนาหลักสูตรและการรับรู้แนวทางบริหารวิชาการ แต่ไม่สอดคล้องกับงานของ ศิริเดช วงศ์วานิช และ นพมาส วิรัชชัย (2563) ที่ระบุว่า ความแตกต่างด้านประสบการณ์ไม่ส่งผลต่อความคิดเห็น เนื่องจากทุกกลุ่มได้รับการพัฒนาในทิศทางเดียวกัน โดยสรุป ความแตกต่างของความคิดเห็นด้านการบริหารงานวิชาการ

ของบุคลากรในโรงเรียนขนาดเล็กอาจเกิดจากประสบการณ์ตรงในการปฏิบัติงานด้านการพัฒนาหลักสูตร ซึ่งมีผลต่อทัศนคติและความเข้าใจในบทบาทการบริหารเชิงวิชาการในบริบทของโรงเรียนขนาดเล็ก

3) ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนขนาดเล็ก สามารถสรุปภาพรวมได้ว่า การพัฒนาคุณภาพการศึกษาควรมุ่งเน้นการบริหารจัดการที่มีความเป็นระบบและยืดหยุ่น เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียนขนาดเล็กที่มีทรัพยากรจำกัด ผู้อำนวยการควรเป็นผู้นำทางวิชาการที่ส่งเสริมให้ครูและบุคลากรมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและชุมชน ในด้านการสอนและการเรียนรู้ควรส่งเสริมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ใช้กระบวนการเรียนรู้เชิงรุกและเทคโนโลยีอย่างเหมาะสม เพื่อให้ผู้เรียนเกิดทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 ในส่วนของการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา ควรสร้างวัฒนธรรมการวิจัยในโรงเรียน โดยนำผลการวิจัยมาใช้ในการปรับปรุงการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง ด้านการนิเทศและติดตามผลการจัดการเรียนการสอนควรมุ่งเน้นการนิเทศแบบร่วมพัฒนา เพื่อสร้างความร่วมมือและแรงจูงใจให้ครูพัฒนาตนเองอยู่เสมอ ด้านการประกันคุณภาพภายใน ควรพัฒนาระบบติดตาม ตรวจสอบ และรายงานผลอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงมาตรฐานการศึกษา ในด้านการดำเนินงานวัดและประเมินผลการเรียนรู้ ควรเน้นการประเมินตามสภาพจริงที่สะท้อนสมรรถนะและคุณลักษณะของผู้เรียนอย่างรอบด้าน และสุดท้าย ด้านการพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ควรส่งเสริมให้ครูใช้เทคโนโลยีอย่างสร้างสรรค์ในการจัดการเรียนรู้ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนการสอนและตอบโจทย์การเรียนรู้ในยุคดิจิทัล โดยภาพรวม การบริหารงานวิชาการที่มีคุณภาพควรเกิดจากความร่วมมือของทุกฝ่ายภายในโรงเรียน มุ่งสู่เป้าหมายเดียวกันคือการยกระดับคุณภาพการศึกษาให้ก้าวทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมและโลกยุคใหม่อย่างยั่งยืน สอดคล้องกับงานวิจัยของ สมคิด นาคขวัญ, ชูศักดิ์ เอกเพชร, ศิวพร ละหารเพชร (2562) ได้ศึกษา ประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการสถานศึกษาขนาดเล็กตามความคิดเห็นของครู ผลการวิจัยพบว่า ผลการศึกษาแนวทางในการปรับปรุงการบริหารงานวิชาการสถานศึกษาขนาดเล็กได้แก่ การพัฒนาหลักสูตรอย่างต่อเนื่อง ส่งเสริมให้ครูมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ จัดทำเครื่องมือในการวัดและประเมินผลที่หลากหลาย นำผลการประกันคุณภาพภายในมาพัฒนาสถานศึกษา และส่งเสริมให้ครูพัฒนาสื่อและนวัตกรรมการเรียนรู้ให้เหมาะสม จากผลการวิจัยสถานศึกษาควรจัดทำและพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ เป้าหมายและพันธกิจของสถานศึกษา นำภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือเครือข่ายผู้ปกครองชุมชนท้องถิ่นมามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน อย่างเหมาะสมปรับปรุงระบบสารสนเทศในการวัดผลและประเมินผลการเรียนการสอนส่งเสริมให้ครู มีการเลือกใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้อย่างหลากหลายที่มีอยู่ในท้องถิ่นเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนการสอน

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ที่ได้รับ แสดงดังภาพที่ 1 ดังนี้

ภาพที่ 1 การบริหารงานวิชาการในโรงเรียนขนาดเล็ก

สรุป

ผลการวิจัยพบว่าการบริหารงานวิชาการของผู้อำนวยการโรงเรียนขนาดเล็กอยู่ในระดับมากที่สุด โดยเฉพาะด้านการสอนและการเรียนรู้ซึ่งได้รับคะแนนสูงสุด รองลงมาคือการพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายใน และการนิเทศติดตามการจัดการเรียนการสอน แสดงให้เห็นถึงความมุ่งมั่นในการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาอย่างจริงจัง การเปรียบเทียบความคิดเห็นของบุคลากรพบว่า ไม่แตกต่างกันตามตำแหน่งและระดับการศึกษา ส่วนประสบการณ์การทำงานโดยรวมไม่ส่งผลต่อความคิดเห็น ยกเว้นด้านการพัฒนาแผนการเรียนรู้ที่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ผลลัพธ์ดังกล่าวชี้ให้เห็นความจำเป็นที่โรงเรียนขนาดเล็กควรมุ่งพัฒนาระบบบริหารที่ยืดหยุ่น คำนึงถึงบริบทและทรัพยากรที่จำกัด พร้อมทั้งส่งเสริมการมีส่วนร่วมของครู การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียน และการใช้เทคโนโลยีอย่างสร้างสรรค์ เพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

1) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ควรกำหนดนโยบายสนับสนุนให้โรงเรียนขนาดเล็กมีระบบพัฒนาครูอย่างต่อเนื่อง โดยเน้นการจัดการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล นวัตกรรมการสอน และสื่อ ICT ที่เหมาะสมกับบริบทท้องถิ่น เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนรู้และลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา

1.2) สถานศึกษาควรกำหนดแนวทางการพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในให้เป็นกระบวนการเชิงพัฒนา (Developmental Approach) มากกว่าการตรวจสอบ เพื่อให้โรงเรียนสามารถใช้ข้อมูลจากการประเมินไปพัฒนาการจัดการศึกษาได้อย่างเป็นรูปธรรม รวมทั้งสร้างเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างโรงเรียนขนาดเล็ก เพื่อร่วมกันยกระดับมาตรฐานคุณภาพสถานศึกษา

1.3) ผู้อำนวยการสถานศึกษาควรส่งเสริมการนิเทศภายในโรงเรียนโดยใช้รูปแบบการนิเทศแบบมีส่วนร่วม (Participatory Supervision) ที่เปิดโอกาสให้ครู ชุมชน และหน่วยงานทางการศึกษาเข้ามามีบทบาทร่วมในการพัฒนาและติดตามผลการจัดการเรียนการสอน เพื่อสร้างความร่วมมือและการเรียนรู้ร่วมกันอย่างยั่งยืน

2) ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1) ควรศึกษาปัจจัยที่เป็นอุปสรรคและแนวทางส่งเสริมการทำวิจัยในชั้นเรียนของครูในโรงเรียนขนาดเล็กเพื่อให้ได้แนวทางการพัฒนาและสนับสนุนการทำวิจัยที่เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนที่มีข้อจำกัดทั้งด้านทรัพยากรและบุคลากร

2.2) ควรขยายขอบเขตการวิจัยไปยังโรงเรียนขนาดเล็กในเขตพื้นที่การศึกษาอื่น ๆ เพื่อเปรียบเทียบรูปแบบการบริหารงานวิชาการและหาความแตกต่างของบริบทในแต่ละพื้นที่ ซึ่งจะช่วยให้ได้ข้อมูลเชิงลึกและข้อเสนอเชิงนโยบายที่ครอบคลุมมากยิ่งขึ้น

2.3) ควรดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เพื่อพัฒนาแนวทางการบริหารงานวิชาการอย่างเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะการบูรณาการเทคโนโลยีและนวัตกรรมทางการศึกษาในการจัดการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาและยกระดับผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนในโรงเรียนขนาดเล็กอย่างต่อเนื่อง

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2567). แนวทางการบริหารจัดการศึกษาเชิงคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2567. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ.

กาญจนา รัตนพันธ์. (2563). ประสบการณ์การทำงานกับการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาในโรงเรียนขนาดเล็ก. วารสารวิจัยและพัฒนาการศึกษา. 15(2), 45–58.

กัญญารัตน์ นวลใย. (2565). การบริหารงานวิชาการของผู้อำนวยการโรงเรียนขนาดเล็กในจังหวัดมหาสารคาม. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

ทิศนา แขมมณี. (2561). ศิลปะการสอน: กลยุทธ์การจัดการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่ 21. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ธันยาภรณ์ สังข์ม่วง. (2566). ความต้องการจำเป็นและแนวทางการบริหารงานวิชาการเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษา. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิตวิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยนเรศวร.

บุญชม ศรีสะอาด. (2553). การวิจัยเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น.

ปริยาภรณ์ ตั้งคุณานันต์. (2562). การบริหารงานวิชาการในสถานศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร: หจก.มีน ซัพพลาย.

เบญจภรณ์ รัญระนา. (2560). องค์ประกอบการบริหารงานวิชาการที่มีประสิทธิภาพของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดนครปฐม. วารสารวไลยอลงกรณ์ปริทัศน์. 7(2), 97-107.

ญาดา วิวัฒนาทร. (2562). การพัฒนารูปแบบการบริหารงานวิชาการเพื่อเพิ่มสมรรถนะของ ผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ของสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย. วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์ฯ. 2(5), 234-244.

เพ็ญประภา ศรีมะโรง. (2560). การพัฒนาตัวบ่งชี้สมรรถนะการบริหารงานวิชาการของผู้อำนวยการ โรงเรียนขนาดเล็ก. วารสารบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น. 13(1), 141–150.

พระครูสิริปัญญาวัฒน์ (พยอม อุชุธรรมโม). (2564). หลักการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา. วารสารการจัดการศึกษา สังคมและชุมชน. 2(5), 67-80.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. (2560). ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 134 ตอนที่ 40 ก, หน้า 1–127.

แววตา ชุ่มอิ่ม. (2562). แนวทางการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลพบุรี เขต 2. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์.

ศุภวรรณ สุธัมมา และคณะ. (2564). แนวทางการบริหารงานวิชาการ ในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต 2.วารสาร วิจัยวิชาการ. 4(2), 153 – 154.

ศิริเดช วงศ์วานิช และ นพมาส วิรัชชัย. (2563). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนขนาดเล็กภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย. วารสารวิจัยการบริหารการศึกษา, 38(3), 201–215.

สมคิด นาคขวัญ, ชูศักดิ์ เอกเพชร, ศิวพร ละหารเพชร. (2562). ประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการสถานศึกษาขนาดเล็กตามความคิดเห็นของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.

สุนิสา เพ็ญจันทร์. (2562). ความคิดเห็นของครูต่อการบริหารงานวิชาการของผู้อำนวยการโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 2. วารสารวิชาการครุศาสตร์. 11(1), 90–102.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2550). แนวทางการกระจายอำนาจกรบริหารและ. การจัดการการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

อนุวัฒน์ ธัมมะปาละ (2561). แนวทางการบริหารงานวิชาการในกลุ่มโรงเรียน วังชลสินธุ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1. วารสารสิรินธรปริทรรศน์. 19(1), 67-81.

Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. Educational and Psychological Measurement. 30(3): 607–610.

ปัจจัยความสำเร็จที่ส่งผลต่อการบริหารโรงเรียน 1 อำเภอ 1 โรงเรียนคุณภาพ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดพัทลุง

Independent Study Title: Success Factors Affecting the Administration of One District One Quality School under the Phatthalung Primary Educational Service Area Office

สมหมาย ทองแป้น
Sommai Thongpan
ศิลป์ชัย สุวรรณมณี
Sinchai Suwanmanee
สาขาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ
Educational Administration Program, Faculty of Education, Thaksin University
E-mail: 6719970052@tsu.ac.th
E-mail: sinchai@tsu.ac.th

Received: 18 November 2025; Revised: 29 November 2025; Accepted: 2 December 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาปัจจัยความสำเร็จที่ส่งผลต่อการบริหารโรงเรียน 1 อำเภอ 1 โรงเรียนคุณภาพ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดพัทลุง 2) ศึกษาการบริหารโรงเรียน 1 อำเภอ 1 โรงเรียนคุณภาพ และ 3) สร้างสมการพยากรณ์ปัจจัยความสำเร็จที่ส่งผลต่อการบริหารโรงเรียน กลุ่มตัวอย่างคือครูและผู้บริหารโรงเรียน 1 อำเภอ 1 โรงเรียนคุณภาพ จำนวน 127 คน เครื่องมือที่ใช้คือแบบสอบถามที่มีค่า ioc ตั้งแต่ 0.67 – 1.00 จำนวน 92 ข้อ ตามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .967 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสหสัมพันธ์ของเพียร์สัน และการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ

ผลการวิจัยพบว่า 1) ปัจจัยความสำเร็จที่ส่งผลต่อการบริหารโรงเรียนโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ครู รองลงมาคือ นักเรียน และด้านที่ต่ำสุดคือ โรงเรียน 2) คุณภาพของโรงเรียนโดยรวมอยู่ในระดับมากเช่นกัน โดยด้านการบริหารจัดการมีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือด้านผู้บริหาร ครู บุคลากรทางการศึกษา และต่ำสุดคือด้านโครงสร้างพื้นฐานและระบบสนับสนุนนักเรียน และ 3) การวิเคราะห์อำนาจพยากรณ์พบว่าปัจจัย 4 ด้าน ได้แก่ ครู ผู้บริหาร โรงเรียน และนักเรียน สามารถร่วมกันพยากรณ์คุณภาพโรงเรียนได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 โดยตัวแปรที่มีอำนาจพยากรณ์สูงสุดคือ ครู รองลงมาคือ ผู้บริหาร โรงเรียน และนักเรียน ตามลำดับ โดยมีค่าสัมประสิทธิ์พยากรณ์ เท่ากับ .448, .279, .241 และ .226 ทั้ง 4 ตัวแปรสามารถร่วมกันพยากรณ์ได้ร้อยละ 80.40

คำสำคัญ: ปัจจัย, ความสำเร็จ, การบริหารโรงเรียน, 1 อำเภอ 1 โรงเรียนคุณภาพ

Abstract

The objectives of this study were: 1) to examine the success factors affecting the administration of "1 District, 1 Quality School" under the Phatthalung Primary Educational Service Area Office, 2) to investigate the administration of "1 District, 1 Quality School," and 3) to develop a predictive model of the success factors influencing school administration. The sample consisted of 127 teachers and school administrators from "1 District, 1 Quality School." Data were collected using a questionnaire comprising 92 items with an Item-Objective Congruence (IOC) index ranging from 0.67 to 1.00, measured on a five-point Likert scale. The overall reliability of the questionnaire was 0.967. Data were analyzed using percentage, mean, standard deviation, Pearson correlation, and multiple regression analysis.

The results revealed that: 1) the overall success factors influencing school administration were at a high level. Among the factors, teachers had the highest mean score, followed by students, while schools had the lowest; 2) The overall quality of the schools was also at a high level. Within this, the highest mean score was for administrative management, followed by administrators, teachers, and educational personnel, while infrastructure and student support systems had the lowest scores; and 3) The predictive analysis indicated that four factors—teachers, administrators, schools, and students—collectively and significantly predicted school quality at the 0.001 level. The factor with the highest predictive power was teachers, followed by administrators, schools, and students, respectively, with predictive coefficients of .448, .279, .241, and .226. Collectively, these four variables could explain 80.40% of the variance in school quality.

Keywords: Independent, Success, Administration, One District One Quality School

บทนำ

นโยบาย "1 อำเภอ 1 โรงเรียนคุณภาพ" เป็นนโยบายเชิงยุทธศาสตร์ที่กระทรวงศึกษาธิการได้ผลักดันอย่างจริงจังตั้งแต่ปี พ.ศ. 2560 เป็นต้นมา โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาและ ลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในระดับพื้นที่ ผ่านการพัฒนาโรงเรียนต้นแบบที่มีคุณภาพในแต่ละอำเภอ ให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้และเป็นแกนนำในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของพื้นที่ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560) นโยบายนี้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) ในด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566-2570) ที่เน้นการพัฒนาคนตลอดช่วงชีวิตอย่างมีคุณภาพ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565) แนวคิดของนโยบาย "1 อำเภอ 1 โรงเรียนคุณภาพ" มีรากฐานมาจากการตระหนักถึงปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาที่ยังคงมีอยู่อย่างมีนัยสำคัญในสังคมไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งช่องว่างระหว่างคุณภาพการศึกษาในเขตเมืองและชนบท ตลอดจนระหว่างโรงเรียนขนาดใหญ่และโรงเรียนขนาดเล็ก สอดคล้องกับสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (2562)

ที่รายงานว่าความเหลื่อมล้ำทางการศึกษายังคงเป็นปัญหาสำคัญที่ส่งผลต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และความสามารถในการแข่งขันของประเทศ วัตถุประสงค์หลักของนโยบาย "1 อำเภอ 1 โรงเรียนคุณภาพ" สามารถสรุปได้ดังนี้ ประการแรก เพื่อสร้างความเป็นธรรมและเท่าเทียมทางการศึกษา โดยให้ทุกอำเภอมีโรงเรียนที่มีมาตรฐานและคุณภาพอย่างน้อยหนึ่งแห่งที่สามารถให้บริการการศึกษาที่มีคุณภาพแก่เด็กและเยาวชนในพื้นที่ได้อย่างเท่าเทียม ประการที่สอง เพื่อพัฒนาโรงเรียนให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชนและเป็นแหล่งอ้างอิงในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนอื่นๆ ในพื้นที่ ประการที่สาม เพื่อส่งเสริมการใช้ทรัพยากรการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ โดยการรวมศูนย์ทรัพยากรและความเชี่ยวชาญไว้ที่โรงเรียนคุณภาพ และประการสุดท้ายเพื่อยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนและพัฒนาคุณภาพการศึกษาในภาพรวมของพื้นที่ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2565)

กลไกการดำเนินงานของนโยบาย "1 อำเภอ 1 โรงเรียนคุณภาพ" มีองค์ประกอบหลายประการประกอบด้วย การคัดเลือกโรงเรียนเป้าหมายในแต่ละอำเภอโดยพิจารณาจากศักยภาพด้านต่างๆ เช่น จำนวนนักเรียน ทำเลที่ตั้ง บุคลากร โครงสร้างพื้นฐาน และผลการดำเนินงานที่ผ่านมา การจัดสรรงบประมาณเพิ่มเติมเพื่อพัฒนาโรงเรียนคุณภาพให้มีมาตรฐานที่สูงขึ้น การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาในโรงเรียนคุณภาพให้มีความเชี่ยวชาญและทันสมัย การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกทางการเรียนรู้ และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างโรงเรียนคุณภาพกับโรงเรียนอื่นๆ ในพื้นที่เพื่อแบ่งปันความรู้และทรัพยากร (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2566)

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2564) ได้กำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จของนโยบาย "1 อำเภอ 1 โรงเรียนคุณภาพ" ไว้หลายประการ ได้แก่ ร้อยละของโรงเรียนคุณภาพที่ได้รับการพัฒนาจนมีมาตรฐานตามเกณฑ์ที่กำหนด คะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเฉลี่ยของนักเรียนในโรงเรียนคุณภาพที่เพิ่มขึ้น ร้อยละของนักเรียนในพื้นที่ที่เข้าศึกษาในโรงเรียนคุณภาพ และความพึงพอใจของผู้ปกครองและชุมชนต่อคุณภาพการศึกษาในพื้นที่ ตัวชี้วัดเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงมิติที่หลากหลายของความสำเร็จที่ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเท่านั้น แต่รวมถึงการเข้าถึงและความพึงพอใจของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียด้วย อย่างไรก็ตาม การดำเนินนโยบาย "1 อำเภอ 1 โรงเรียนคุณภาพ" ยังคงเผชิญกับความท้าทายหลายประการที่จำเป็นต้องมีการศึกษาและวิจัยเพื่อหาแนวทางแก้ไขอย่างเป็นระบบ

การจัดการศึกษาของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดพัทลุงมีสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาที่รับผิดชอบจำนวน 2 เขต จากข้อมูล ณ วันที่ 10 มิถุนายน 2568 พบว่า สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพัทลุง เขต 1 มีพื้นที่รับผิดชอบครอบคลุม 5 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองพัทลุง อำเภอควนขนุน อำเภอศรีนครินทร์ อำเภอศรีบรรพต และอำเภอป่าพะยอม มีสถานศึกษาในสังกัดจำนวน 117 โรงเรียน เป็นโรงเรียนคุณภาพตามนโยบาย 1 อำเภอ 1 โรงเรียนคุณภาพ จำนวน 5 โรงเรียน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพัทลุง เขต 1, 2568) ส่วนสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพัทลุง เขต 2 รับผิดชอบพื้นที่ 6 อำเภอ ประกอบด้วย อำเภอกงหรา อำเภอเขาชัยสน อำเภอตะโหมด อำเภอบางแก้ว อำเภอป่าบอน และอำเภอปากพะยูน มีสถานศึกษาในสังกัดจำนวน 114 โรงเรียน เป็นโรงเรียนคุณภาพตามนโยบาย 1 อำเภอ 1 โรงเรียนคุณภาพ จำนวน 6 โรงเรียน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพัทลุง เขต 2, 2568)

ผลการประเมินคุณภาพการศึกษาในปีการศึกษา 2567 แสดงให้เห็นว่า โรงเรียนที่ได้รับคัดเลือกเป็นโรงเรียนคุณภาพในแต่ละอำเภอมีความก้าวหน้าในหลายด้าน โดยเฉพาะด้านการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญและการพัฒนานวัตกรรมทางการศึกษา อย่างไรก็ตาม ยังมีประเด็นที่ต้องพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เช่น ความพร้อมด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ การพัฒนาครูให้มีสมรรถนะตามมาตรฐานวิชาชีพ และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับชุมชน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพัทลุง เขต 2, 2567) ความสำเร็จของนโยบายดังกล่าวขึ้นอยู่กับหลายปัจจัย ทั้งในด้านการบริหารจัดการ ทรัพยากร การสนับสนุนจากชุมชน และความพร้อมของครูผู้สอน การวิเคราะห์และทำความเข้าใจปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของนโยบายนี้จึงมีความสำคัญเพื่อให้สามารถปรับปรุงและพัฒนาแนวทางการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

จากเหตุผลดังที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษา "ปัจจัยความสำเร็จที่ส่งผลต่อการบริหารโรงเรียน 1 อำเภอ 1 โรงเรียนคุณภาพ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดพัทลุง" ที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดพัทลุง เพื่อนำผลการวิจัยไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพและศักยภาพของผู้บริหารสถานศึกษา และเป็นแนวทางในการพัฒนาประสิทธิภาพในการจัดการเรียนรู้ของครูให้เพิ่มสูงขึ้น อันจะส่งผลต่อการยกระดับคุณภาพการศึกษาในพื้นที่อย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยความสำเร็จที่ส่งผลต่อการบริหารโรงเรียน 1 อำเภอ 1 โรงเรียนคุณภาพ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดพัทลุง
2. เพื่อศึกษาการบริหารโรงเรียน 1 อำเภอ 1 โรงเรียนคุณภาพ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดพัทลุง
3. เพื่อสร้างสมการพยากรณ์ความสำเร็จที่ส่งผลต่อการบริหารโรงเรียน 1 อำเภอ 1 โรงเรียนคุณภาพ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดพัทลุง

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องปัจจัยความสำเร็จที่ส่งผลต่อการบริหารสถานศึกษาของโรงเรียน 1 อำเภอ 1 โรงเรียนคุณภาพ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดพัทลุง เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัยตามขั้นตอน ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ ครูและผู้บริหารในโรงเรียนโครงการ 1 อำเภอ 1 โรงเรียนคุณภาพ จำนวน 11 โรงเรียน รวมทั้งสิ้น 188 คน ส่วนกลุ่มตัวอย่างกำหนดจำนวน 127 คน โดยอ้างอิงตารางกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างของ Krejci and Morgan (1970) และใช้วิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) ตามเขตพื้นที่การศึกษา จากนั้นใช้การสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ด้วยวิธีจับสลาก เพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างที่เป็นตัวแทนของประชากรอย่างเหมาะสม

2. เครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสอบถาม แบ่งออกเป็น 3 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นแบบตรวจสอบรายการ จำนวน 5 ข้อ ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยความสำเร็จ มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ตามแนวคิดของลิเคิร์ท ครอบคลุม 4 ด้าน คือ ผู้บริหาร ครู นักเรียน และโรงเรียน และตอนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับการบริหารโรงเรียน 1 อำเภอ 1 โรงเรียนคุณภาพ เป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ครอบคลุม 5 ด้าน ได้แก่ โครงสร้างพื้นฐานและระบบสนับสนุน ผู้บริหารและบุคลากรการบริหารจัดการ การจัดการเรียนรู้ และคุณภาพผู้เรียน

3. วิธีการสร้างเครื่องมือและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมากำหนดกรอบแนวคิดในการสร้างแบบสอบถาม โดยอ้างอิงแนวคิดของนักวิชาการหลายท่าน และพัฒนาแบบสอบถามให้สอดคล้องกับมาตรฐานโรงเรียนคุณภาพของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จากนั้นนำแบบสอบถามเสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบความครอบคลุมและความเหมาะสมของเนื้อหา รวมทั้งความถูกต้องของภาษา ก่อนนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คน ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยใช้ดัชนี IOC ซึ่งมีค่าอยู่ระหว่าง 0.67–1.00

หลังจากนั้น ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามไปทดลองใช้กับกลุ่มที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน เพื่อหาค่าความเชื่อมั่น โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach’s Alpha) พบว่ามีค่าความเชื่อมั่นอยู่ในระดับสูง (0.930 และ 0.959) แสดงว่าเครื่องมือมีความน่าเชื่อถือ จากนั้นจึงปรับปรุงแบบสอบถามและนำไปใช้เก็บข้อมูลจริง

4. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการขอหนังสือแนะนำตัวจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยทักษิณ เพื่อขอความร่วมมือจากโรงเรียนในกลุ่มเป้าหมาย จากนั้นจัดส่งแบบสอบถามทั้งในรูปแบบไปรษณีย์และออนไลน์ (Google Forms) รวมทั้งลงพื้นที่เก็บข้อมูลด้วยตนเอง ได้รับแบบสอบถามคืนจำนวน 121 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 95.27 แล้วตรวจสอบความสมบูรณ์ก่อนนำไปวิเคราะห์ข้อมูล

5. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปในการวิเคราะห์ โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่ออธิบายลักษณะข้อมูลและระดับของตัวแปร นอกจากนี้ยังใช้การแปลผลค่าเฉลี่ยตามเกณฑ์ของบุญชม ศรีสะอาด สำหรับการวิเคราะห์เชิงอนุมาน ใช้การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) แบบขั้นตอน (Stepwise) เพื่อหาปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารสถานศึกษา และสร้างสมการพยากรณ์

ก่อนการวิเคราะห์ถดถอย ผู้วิจัยได้ตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้นของข้อมูล ได้แก่ การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างให้เหมาะสม (N > 50 + 8m) การตรวจสอบปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระ (Multicollinearity) โดยพิจารณาค่าสหสัมพันธ์ไม่เกิน .85 ค่า Tolerance มากกว่า 0.1 และค่า VIF น้อยกว่า 10 การตรวจสอบการแจกแจงปกติของข้อมูล (Normality) และความเป็นเส้นตรง (Linearity) ด้วยกราฟ Normal Probability Plot รวมทั้งการตรวจสอบความเป็นอิสระของค่าคลาดเคลื่อน (Autocorrelation) ด้วยสถิติ Durbin-Watson

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาปัจจัยความสำเร็จที่ส่งผลต่อการบริหารโรงเรียน 1 อำเภอ 1 โรงเรียนคุณภาพ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดพัทลุง สามารถสรุปผลการวิจัยได้ ดังนี้

1. ปัจจัยความสำเร็จที่ส่งผลต่อการบริหารโรงเรียน 1 อำเภอ 1 โรงเรียนคุณภาพ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดพัทลุง ในภาพรวมพบว่าอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากที่สุด 3 ด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ด้านครู รองลงมาคือ ด้านนักเรียน และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ด้านโรงเรียน

2. คุณภาพโรงเรียน 1 อำเภอ 1 โรงเรียนคุณภาพ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดพัทลุง ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากทั้ง 5 ด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ด้านการบริหารจัดการ รองลงมาคือ ด้านผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษา โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ด้านโครงสร้างพื้นฐานและระบบสนับสนุนนักเรียน

3. ผลการวิเคราะห์อำนาจพยากรณ์ปัจจัยความสำเร็จที่ส่งผลต่อการบริหารโรงเรียน 1 อำเภอ 1 โรงเรียนคุณภาพ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดพัทลุง พบว่า จากตัวแปรพยากรณ์ของปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารโรงเรียน 1 อำเภอ 1 โรงเรียนคุณภาพ ทั้ง 4 ด้าน สามารถพยากรณ์คุณภาพโรงเรียน 1 อำเภอ 1 โรงเรียนคุณภาพ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดพัทลุง ได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 คือ ครู ผู้บริหาร โรงเรียน และนักเรียน

ตัวแปรที่มีอำนาจพยากรณ์ที่ดีที่สุด คือ ครู โดยมีค่าสัมประสิทธิ์พยากรณ์ เท่ากับ .448 รองลงมา คือ ผู้บริหาร โดยมีค่าสัมประสิทธิ์พยากรณ์ เท่ากับ .279 ต่อด้วยโรงเรียน โดยมีค่าสัมประสิทธิ์พยากรณ์ เท่ากับ .241 และนักเรียน โดยมีค่าสัมประสิทธิ์พยากรณ์ เท่ากับ .226 ตามลำดับ ซึ่งตัวแปรทั้ง 4 ด้านนี้ สามารถร่วมกันพยากรณ์สัมประสิทธิ์ปัจจัยความสำเร็จที่ส่งผลต่อการบริหารโรงเรียน 1 อำเภอ 1 โรงเรียนคุณภาพ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดพัทลุง ได้ร้อยละ 80.40 และมีความคลาดเคลื่อนมาตรฐานของการพยากรณ์ ± 0.1699

สามารถเขียนสมการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณในรูปคะแนนดิบ ได้ดังนี้

$$\hat{Y} = -.904 + .497\ (X_2) + .227\ (X_1) + .227\ (X_4) + .220\ (X_3)$$

และสามารถเขียนสมการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณในรูปคะแนนมาตรฐาน ได้ดังนี้

$$\hat{Z} = .448\ (X_2) + .279\ (X_1) + .241\ (X_4) + .226\ (X_3)$$

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์ตัวแปรพยากรณ์ปัจจัยความสำเร็จที่ส่งผลต่อการบริหารโรงเรียน 1 อำเภอ 1 โรงเรียนคุณภาพ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดพัทลุง

ปัจจัยความสำเร็จที่ส่งผลต่อการบริหาร	Unstandardizwd Coefficients		Standardizwd Coefficients	t	Sig	Collinearity Statistics	
	b	S.E.				Tolernce	VIF

โรงเรียน 1 อำเภอ 1 โรงเรียนคุณภาพ			β				
ค่าคงที่ (Constant)	-.904	.247					
1. ครู (X_2)	.497	.059	.448	8.432***	.000	.596	1.677
2. ผู้บริหาร (X_1)	.227	.037	.279	6.114***	.000	.807	1.239
3. โรงเรียน (X_4)	.227	.052	.241	4.332***	.000	.545	1.834
4. นักเรียน (X_3)	.220	.055	.226	4.004***	.000	.529	1.890
R = .897, R^2 =.804, Adjust R^2 =.798 , S.E. =.1699							

*** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001

อภิปรายผล

จากการศึกษาปัจจัยความสำเร็จที่ส่งผลต่อการบริหารโรงเรียน 1 อำเภอ 1 โรงเรียนคุณภาพ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดพัทลุง ผู้วิจัยนำเสนอประเด็นในการอภิปรายผล ดังนี้

1. จากการวิเคราะห์ระดับปัจจัยความสำเร็จที่ส่งผลต่อการบริหารโรงเรียน 1 อำเภอ 1 โรงเรียนคุณภาพ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดพัทลุง โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ส่วนใหญ่อยู่ในระดับมากที่สุด โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ด้านครู รองลงมา คือ ด้านนักเรียน ด้านผู้บริหาร และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ด้านโรงเรียน

ผลการวิจัยชี้ว่า ด้านครู เป็นปัจจัยสำคัญที่สุดต่อความสำเร็จในการบริหารโรงเรียน เพราะมีบทบาทโดยตรงในการจัดการเรียนรู้ พัฒนาผู้เรียน และถ่ายทอดนโยบายสู่การปฏิบัติ อีกทั้งได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องจากนโยบายภาครัฐ จึงได้รับการประเมินสูงสุด ส่วน ด้านนักเรียน และ ด้านผู้บริหาร อยู่ในระดับมาก โดยนักเรียนได้รับประโยชน์จากการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ ขณะที่ผู้บริหารมีบทบาทในการวางแผนและประสานความร่วมมืออย่างมีประสิทธิภาพ ส่วน ด้านโรงเรียน ที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด อาจเกิดจากข้อจำกัดด้านทรัพยากร อาคารสถานที่ และงบประมาณ โดยเฉพาะในโรงเรียนขนาดเล็กหรือพื้นที่ห่างไกล ซึ่งส่งผลต่อประสิทธิภาพในการบริหารและการพัฒนาโรงเรียนให้บรรลุเป้าหมายของโครงการได้อย่างเต็มที่

สอดคล้องกับ ภาคภูมิ เจริญศรี และจรัส อติวิทยาภรณ์ (2567) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานราธิวาส เขต 2 พบว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และสอดคล้องกับ กัลชิญา ทองหัตถา และจรัส อติวิทยาภรณ์ (2565) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนคุณภาพประจำตำบล โดยภาพรวมพบว่าอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับ ปรมพร ทิพย์พรม (2563) ได้ศึกษาเรื่องปัจจัยความสำเร็จในการบริหารสถานศึกษาของโรงเรียนคุรภาพประจำตำบล พบว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารสถานศึกษาของโรงเรียนคุรภาพประจำตำบล ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก

ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาผลการวิจัยปัจจัยความสำเร็จที่ส่งผลต่อการบริหารโรงเรียน 1 อำเภอ 1 โรงเรียนคุณภาพ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดพัทลุง เป็นรายด้าน สามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ตามประเด็น ดังต่อไปนี้

1.1 ด้านผู้บริหาร พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ผู้บริหารมีทักษะการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมา คือ ผู้บริหารยอมรับการเปลี่ยนแปลงและพร้อมที่จะพัฒนา และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ผู้บริหารมีความสามารถด้านภาษาและการสื่อสาร

ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้บริหารจะมีศักยภาพที่โดดเด่นในด้านภาวะผู้นำ การบริหารแบบมีส่วนร่วม และความพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลง แต่ยังมีความจำเป็นที่จะต้องได้รับการพัฒนาในด้านทักษะภาษาและการสื่อสารเพิ่มเติม เพื่อให้สามารถบริหารจัดการได้อย่างครอบคลุม และมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นในทุกมิติของการบริหารโรงเรียนซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วัชรพงศ์ สุริยศ (2565) ที่ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการบริหารโรงเรียนขนาดเล็ก พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารโรงเรียนขนาดเล็กที่ถูกควบรวมสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ รายด้านผู้บริหารภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด แต่ไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ กัลชิญา ทองหัสถา และจรัส อติวิทยาภรณ์ (2565) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนคุณภาพประจำตำบล พบว่ารายด้านผู้บริหารโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และไม่สอดคล้องกับ ปรมพร ทิพย์พรม (2563) ได้ศึกษาเรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จการบริหารสถานศึกษาของโรงเรียนคุณภาพประจำตำบล พบว่า ปัจจัยรายด้านผู้บริหาร ภาพรวมอยู่ในระดับมาก และไม่สอดคล้องกับ นันทนา เริงพานิช และจันทรัศม์ ภูติอริยวัฒน์ (2568) ศึกษาปัจจัยการบริหารที่ส่งผลต่อการเป็นโรงเรียนคุณภาพตามนโยบาย 1 อำเภอ 1 โรงเรียนคุณภาพ พบว่า ปัจจัยภาวะผู้นำของผู้บริหาร อยู่ในระดับมาก อาจเป็นเพราะบริบทของสถานศึกษา กลุ่มตัวอย่าง และตัวแปรที่ศึกษา รวมถึง เกณฑ์การประเมินและช่วงเวลาการเก็บข้อมูลที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ ปัจจัยด้านผู้บริหารอาจมีระดับความสำคัญและการรับรู้ที่ไม่เหมือนกันในแต่ละพื้นที่และสภาพแวดล้อมการบริหาร ส่งผลให้ผลการศึกษาของแต่ละงานวิจัยไม่สอดคล้องกัน

1.2 ด้านครู พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ครูมีความรับผิดชอบในการจัดการเรียนการสอน มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมาคือ ครูตรงต่อเวลาและเอาใจใส่ผู้เรียนเป็นรายบุคคล และมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ครูมีความสามารถในการแก้ไขคุณภาพผู้เรียนด้วยกระบวนการ PLC

ทั้งนี้อาจเป็นเพราะครูในโรงเรียน 1 อำเภอ 1 โรงเรียนคุณภาพ มีความเข้มแข็งและแสดงออกถึงความรับผิดชอบในหน้าที่วิชาชีพอย่างชัดเจน โดยเฉพาะในด้านการจัดการเรียนรู้และการดูแลเอาใจใส่ผู้เรียน อย่างไรก็ตาม ยังมีความจำเป็นในการส่งเสริมให้ครูมีความรู้ความเข้าใจ และสามารถใช้กระบวนการ PLC ในการวิเคราะห์และแก้ไขปัญหาคุณภาพผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ การพัฒนาในมิติดังกล่าวจะช่วยยกระดับศักยภาพของครู และส่งผลต่อการยกระดับคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนในระยะยาว ซึ่งสอดคล้องกับ หนึ่งฤทัย พาณิชย์ศิริไพบูรณ์ และเพียงแข ภูผายาง (2568) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารงานโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 มีความคิดเห็นเกี่ยวกับระดับปัจจัยการบริหารงานโรงเรียนคุณธรรม รายด้านผู้บริหาร ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และไม่สอดคล้องกับ ปรมพร ทิพย์พรม (2563) ได้ศึกษาเรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จการบริหารสถานศึกษาของโรงเรียนคุณภาพประจำตำบล พบว่า ปัจจัยรายด้านครู ภาพรวมอยู่ในระดับมาก และไม่สอดคล้องกับ นันทนา เริงพานิช และจันทรัศม์ ภูติอริยวัฒน์ (2568) ศึกษาปัจจัยการบริหารที่ส่งผลต่อการเป็นโรงเรียนคุณภาพ ตามนโยบาย 1 อำเภอ 1 โรงเรียนคุณภาพ พบว่า ปัจจัยการพัฒนาวิชาชีพครู อยู่ในระดับมาก

1.3 ด้านนักเรียน พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า มีการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เต็มตามศักยภาพของตนเอง มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมาคือ ผู้เรียนได้เรียนรู้จากกิจกรรมที่หลากหลาย และน้อยที่สุด คือ ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการวัดและประเมินผล

ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากผู้เรียนยังมีบทบาทจำกัดในการมีส่วนร่วมในกระบวนการวัดและประเมินผล อาจเกิดจากปัจจัยหลายประการ เช่น ความเข้าใจของครูต่อแนวทางการประเมินเชิงพัฒนา การขาดแคลนเครื่องมือที่เหมาะสม หรือแม้แต่ข้อจำกัดด้านเวลาและการฝึกทักษะของผู้เรียนในด้านนี้ ดังนั้น การส่งเสริมให้ผู้เรียนมีบทบาทมากขึ้นในกระบวนการประเมินผล จึงควรได้รับความสำคัญในกระบวนการจัดการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีความหมายและสามารถพัฒนาตนเองได้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งไม่สอดคล้องกับ ปรมพร ทิพย์พรม (2563) ได้ศึกษาเรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จการบริหารสถานศึกษาของโรงเรียนคุณภาพประจำตำบล พบว่า ปัจจัยรายด้านนักเรียน ภาพรวมอยู่ในระดับมาก

1.4 ด้านโรงเรียน พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ โรงเรียนมีการปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา รองลงมาคือ โรงเรียนมีอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้ และด้านที่น้อยที่สุดคือ โรงเรียนมีสื่อ วัสดุ อุปกรณ์การสอนเพียงพอต่อจำนวนนักเรียน

ทั้งนี้เนื่องจากโรงเรียนจะมีความก้าวหน้าในด้านการพัฒนาหลักสูตรและสภาพแวดล้อมทางกายภาพ แต่ยังคงมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการได้รับการสนับสนุนด้านทรัพยากรทางการศึกษาที่จำเป็นต่อการจัดการเรียนรู้ให้มีคุณภาพอย่างแท้จริง ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้ความสำคัญกับการจัดสรรงบประมาณและการกระจายสื่อ วัสดุ อุปกรณ์การเรียนการสอนให้เพียงพอและทั่วถึง โดยเฉพาะในโรงเรียนขนาดเล็ก เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมทางการศึกษา และยกระดับคุณภาพการจัดการเรียนรู้ในทุกมิติ ซึ่งสอดคล้องกับ ปรมพร ทิพย์ร่วม (2563) ที่ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารสถานศึกษาของโรงเรียนคุณภาพประจำตำบล พบว่า ปัจจัยด้านโรงเรียน อยู่ในระดับมาก

2. ผลการวิเคราะห์คุณภาพโรงเรียน 1 อำเภอ 1 โรงเรียนคุณภาพ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดพัทลุง ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ ด้านการบริหารจัดการ รองลงมา คือ ด้านผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษา และด้านโครงสร้างพื้นฐานและระบบสนับสนุนนักเรียน มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด

ทั้งนี้อาจเป็นเพราะโรงเรียนในโครงการ 1 อำเภอ 1 โรงเรียนคุณภาพ จะมีความเข้มแข็งด้านการบริหารจัดการ และบุคลากรทางการศึกษา แต่การพัฒนาคุณภาพโดยรวมยังต้องให้ความสำคัญกับการยกระดับด้านโครงสร้างพื้นฐานและระบบสนับสนุนอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง เพื่อให้สามารถรองรับการเรียนรู้ของนักเรียนได้อย่างรอบด้าน และตอบสนองเป้าหมายของการพัฒนาโรงเรียนคุณภาพได้อย่างแท้จริง

ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาผลการวิจัยคุณภาพโรงเรียน 1 อำเภอ 1 โรงเรียนคุณภาพ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดพัทลุง เป็นรายด้าน สามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ตามประเด็น ดังต่อไปนี้

2.1 โครงสร้างพื้นฐานและระบบสนับสนุนนักเรียน จากผลการวิจัยพบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ มีระบบอินเทอร์เน็ตความเร็วสูง และระบบสื่อสารที่ครอบคลุมทุกพื้นที่ภายในโรงเรียน รองลงมาคือ พื้นที่และห้องจัดกิจกรรมการเรียนรู้ครบถ้วน เพียงพอต่อความต้องการและพร้อมในการใช้

งาน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ มีห้องสมุดอัจฉริยะ (Smart Library) และห้องบริการอื่น ๆ ครบถ้วน และเพียงพอต่อความจำเป็น มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด

ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากโรงเรียนในโครงการ 1 อำเภอ 1 โรงเรียนคุณภาพ จะมีความก้าวหน้าในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยีและพื้นที่การเรียนรู้ที่จำเป็นต่อการจัดการศึกษาในภาพรวม แต่ยังมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาแหล่งเรียนรู้เสริม เช่น ห้องสมุดอัจฉริยะ และห้องบริการนักเรียนอื่น ๆ ให้มีความครบถ้วน ทันสมัย และสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนในบริบทปัจจุบัน เพื่อส่งเสริมคุณภาพการศึกษาอย่างรอบด้าน และลดความเหลื่อมล้ำทางการเข้าถึงทรัพยากรการเรียนรู้อย่างยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับ วลัยลักษณ์ คงดี, ศรีเพ็ญ พลเดช และพัชนี กุลฑานันท์ (2568) ได้ศึกษาปัจจัยด้านคุณลักษณะผู้บริหารที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารสถานศึกษา ตามนโยบาย 1 อำเภอ 1 โรงเรียนคุณภาพ พบว่า ผู้บริหารและครู มีความคิดเห็นเกี่ยวกับความสำเร็จในกากรบริหารสถานศึกษา อยู่ในระดับมาก

2.2 ผู้บริหาร ครูและบุคลากรทางการศึกษา พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ ครูผู้สอนทุกคนในสถานศึกษาที่เข้ารับการประเมิน ปฏิบัติงานตามข้อตกลงการพัฒนางาน (PA) ได้ผลการประเมินผ่านเกณฑ์ตามที่สถานศึกษากำหนด ในทุกมาตรฐาน รองลงมาคือ ครูร้อยละ 81-100 ใช้วิธีการวัดและประเมินผลที่ หลากหลายและสอดคล้องกับสภาพจริงอย่างเต็มที่ ครอบคลุมทุกด้านของการเรียนรู้ มีการประเมิน อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง พร้อมกับการบันทึก ผลอย่างเป็นระเบียบและชัดเจน ใช้เครื่องมือการ วัดผลที่ทันสมัยและเหมาะสมกับทุกกิจกรรมการเรียนรู้ และครูมีทักษะการสื่อสารด้านภาษาอังกฤษยอดเยี่ยม ครูมีทักษะการสื่อสาร ฟัง พูด อ่าน เขียน ในภาษาอังกฤษที่ยอดเยี่ยม สามารถสื่อสารได้ในทุกบริบทและสถานการณ์ที่ซับซ้อน มีการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด

ทั้งนี้เพราะครูและบุคลากรทางการศึกษามีศักยภาพและผลการปฏิบัติงานในระดับที่น่าพึงพอใจ แต่ในประเด็นของทักษะภาษาอังกฤษยังถือเป็นจุดที่ควรได้รับการส่งเสริมอย่างเร่งด่วนและต่อเนื่อง เพื่อให้สามารถตอบสนองต่อแนวโน้มการศึกษาสมัยใหม่และการเตรียมผู้เรียนให้สามารถแข่งขันในระดับสากลได้อย่างมีประสิทธิภาพในอนาคต ซึ่งสอดคล้องกับ วลัยลักษณ์ คงดี, ศรีเพ็ญ พลเดช และพัชนี กุลฑานันท์ (2568) ได้ศึกษาปัจจัยด้านคุณลักษณะผู้บริหารที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารสถานศึกษา ตามนโยบาย 1 อำเภอ 1 โรงเรียนคุณภาพ พบว่า ผู้บริหารและครู มีความคิดเห็นเกี่ยวกับความสำเร็จในกากรบริหารสถานศึกษา ด้านผู้บริหาร ครูและบุคลากรทางการศึกษา อยู่ในระดับมากที่สุด

2.3 บริหารจัดการ พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่มีกลยุทธ์สอดคล้องกับนโยบายและความต้องการของนักเรียนและชุมชน ครอบคลุมการพัฒนาสมรรถนะและทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 รองลงมาคือ การบริหารบุคลากรตามมาตรฐานวิชาชีพ มีการวิเคราะห์ความต้องการพัฒนาอย่างครบถ้วน และใช้ดิจิทัลแพลตฟอร์มเพื่อการเรียนรู้ที่หลากหลายและมีประสิทธิภาพ ขณะที่ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ความพร้อมของห้องสมุดอัจฉริยะและห้องบริการอื่น ๆ ที่ยังไม่เพียงพอต่อความจำเป็น

2.4 คุณภาพผู้เรียน ผลการวิจัย โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ โรงเรียนส่งเสริมให้นักเรียนมีความสามารถพิเศษด้านวิชาการ ศิลปะ ดนตรี กีฬา ฯลฯ รองลงมาคือ นักเรียนสำเร็จการศึกษาร้อย

ละ 80 ขึ้นไป และได้รับการติดตามสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ความสามารถในการสื่อสารภาษาอังกฤษของผู้เรียน ซึ่งยังต้องได้รับการพัฒนาเพิ่มเติม

ทั้งนี้อาจเป็นเพราะสถานศึกษาควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาการเรียนการสอนภาษาอังกฤษให้สอดคล้องกับการใช้จริง โดยส่งเสริมกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ฝึกสื่อสารในหลากหลายสถานการณ์ จัดหาแหล่งเรียนรู้ที่เหมาะสม และพัฒนาครูผู้สอนอย่างต่อเนื่อง เพื่อยกระดับสมรรถนะทางภาษาสู่มาตรฐานสากล ซึ่งสอดคล้องกับ กัญญนันทน์ สิรคุปต์ธรานนท์ (2566) ที่ชี้ว่าการบริหารแบบมีส่วนร่วมระหว่างบ้าน วัด และโรงเรียนส่งผลต่อประสิทธิภาพของสถานศึกษา และสอดคล้องกับ ปุณยนุช เมืองแดง (2565) ที่พบว่าคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน เช่น การอยู่ร่วมกันอย่างหลากหลาย สุขภาวะที่ดี และความภูมิใจในท้องถิ่น เป็นปัจจัยสำคัญต่อคุณภาพผู้เรียน รวมถึงสอดคล้องกับ ปัณฑ์นพ ผจญทรพรรค (2564) ที่ระบุว่าปัญหาหลักของการเรียนภาษาอังกฤษคือทักษะการพูด รองลงมาคือการเขียน และ นราวุฒิ วิวิธธนากร (2563) ที่เสนอแนวทางการยกระดับการเรียนรู้ภาษาอังกฤษผ่านการเตรียมความพร้อม การใช้สื่อและกิจกรรมที่น่าสนใจ และการประเมินปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง

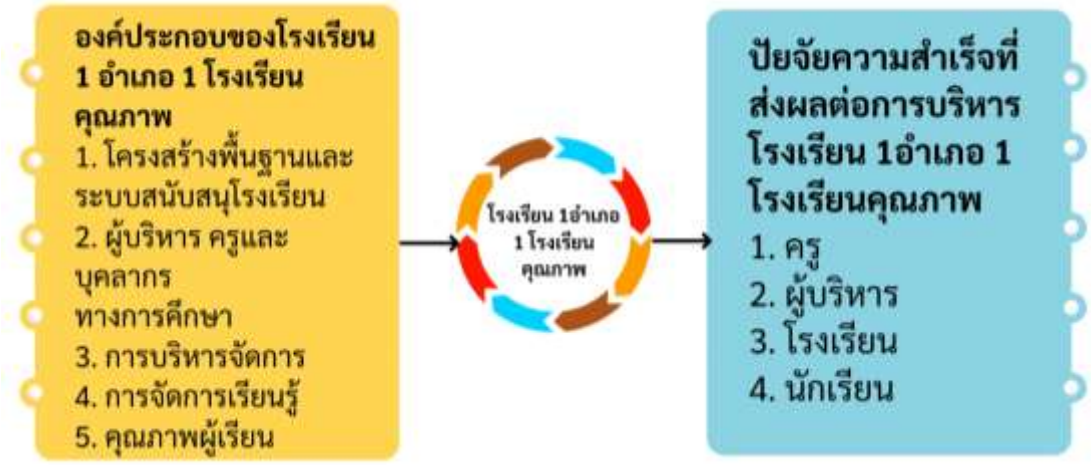
3. จากการวิเคราะห์อำนาจพยากรณ์ปัจจัยความสำเร็จที่ส่งผลต่อการบริหารโรงเรียน 1 อำเภอ 1 โรงเรียนคุณภาพ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดพัทลุง พบว่า ตัวแปรพยากรณ์ของปัจจัยความสำเร็จที่ส่งผลต่อการบริหารโรงเรียน 1 อำเภอ 1 โรงเรียนคุณภาพ พบว่า ทั้ง 4 ด้าน สามารถพยากรณ์คุณภาพโรงเรียน 1 อำเภอ 1 โรงเรียนคุณภาพ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดพัทลุง ในภาพรวม ได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 คือ ครู (X_2) ผู้บริหาร (X_1) โรงเรียน (X_4) และนักเรียน (X_3)

ตัวแปรที่มีอำนาจพยากรณ์ดีที่สุด คือ ครู (X_2) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์พยากรณ์ เท่ากับ .448 รองลงมา คือ ผู้บริหาร (X_1) โรงเรียน (X_4) และนักเรียน (X_3) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์พยากรณ์ เท่ากับ .279, .241 และ .226 ตามลำดับ ซึ่งตัวแปรทั้ง 4 ด้านนี้ สามารถร่วมกันพยากรณ์สัมประสิทธิ์ปัจจัยความสำเร็จที่ส่งผลต่อการบริหารโรงเรียน 1 อำเภอ 1 โรงเรียนคุณภาพ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดพัทลุง ได้ร้อยละ 80.40 และมีความคลาดเคลื่อนมาตรฐานของการพยากรณ์ $\pm$ .1699 ซึ่งสอดคล้องกับสมมุติฐานที่ตั้งไว้

ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ ปัจจัยทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ครู ผู้บริหาร โรงเรียน และนักเรียน มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ ส่งผลต่อความสำเร็จของการบริหารโรงเรียนในโครงการ “1 อำเภอ 1 โรงเรียนคุณภาพ” อย่างมีนัยสำคัญ โดยครูเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้และพัฒนาผู้เรียน ผู้บริหารเป็นผู้นำทิศทางและจัดการทรัพยากร โรงเรียนต้องสร้างสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ส่วนผู้เรียนต้องมีความพร้อมทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และทัศนคติ เพื่อแสดงศักยภาพได้เต็มที่ สอดคล้องกับ วลัยลักษณ์ คงศรี, ศรีเพ็ญ พลเดช และพัชนี กุลฑานันท์ (2568) ที่พบว่าคุณลักษณะของผู้บริหารมีความสัมพันธ์กับความสำเร็จในการบริหารสถานศึกษา ตามนโยบาย “1 อำเภอ 1 โรงเรียนคุณภาพ” เช่นเดียวกับ ปรมพร ทิพย์พรม (2563) ที่ระบุว่าปัจจัยผู้บริหาร ครู และการมีส่วนร่วม ส่งผลต่อความสำเร็จของโรงเรียนคุณภาพประจำตำบล รวมทั้ง พิมพ์อร สดเอี่ยม (2567) ที่พบว่าภาวะผู้นำของผู้บริหาร การส่งเสริมภาษาอังกฤษ เทคโนโลยี และการพัฒนาครูเป็นปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จ และสอดคล้องกับ วัชรพงศ์ สุริยศ (2565) ที่ชี้ว่าปัจจัยผู้บริหาร บริบทท้องถิ่น ทรัพยากร และบุคลากร มีผลต่อการบริหารโรงเรียนขนาดเล็ก โดยเฉพาะผู้บริหารที่มีวิสัยทัศน์ ทันสมัย และเข้าใจบริบทชุมชนจะช่วยยกระดับคุณภาพการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

องค์ความรู้ใหม่

องค์ประกอบของโรงเรียน 1 อำเภอ 1 โรงเรียนคุณภาพ ประกอบด้วย 5 ตัวแปรหลัก ได้แก่ 1) โครงสร้างพื้นฐานและระบบสนับสนุนนักเรียน 2) ผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษา 3) การบริหารจัดการ 4) การจัดการเรียนรู้ และ5) คุณภาพผู้เรียน ซึ่งแต่ละตัวแปรมีบทบาทสำคัญต่อการสร้างสภาพแวดล้อมและการดำเนินงานของโรงเรียนให้มีคุณภาพสูง สำหรับปัจจัยความสำเร็จที่ส่งผลต่อการบริหารโรงเรียน 1 อำเภอ 1 โรงเรียนคุณภาพ มี 4 ปัจจัยหลัก ได้แก่ 1) ครู ซึ่งเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้และพัฒนาผู้เรียน 2) ผู้บริหาร ที่มีบทบาทในการกำหนดทิศทางและจัดการทรัพยากร 3) โรงเรียน ซึ่งต้องสร้างสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และ 4) นักเรียน ที่ต้องมีความพร้อมทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และทัศนคติ จากองค์ประกอบและปัจจัยความสำเร็จเหล่านี้ ผู้วิจัยสามารถนำข้อมูลที่ได้จากการวิจัยมาสร้างเป็นองค์ความรู้ได้ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ประกอบของโรงเรียน 1 อำเภอ 1 โรงเรียนคุณภาพและปัจจัยความสำเร็จที่ส่งผลต่อการบริหารโรงเรียน 1 อำเภอ 1 โรงเรียนคุณภาพ

สรุป

ผลการวิจัยเรื่องปัจจัยความสำเร็จที่ส่งผลต่อการบริหารโรงเรียน 1 อำเภอ 1 โรงเรียนคุณภาพ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดพัทลุง สามารถสรุปได้ดังนี้ 1) ปัจจัยความสำเร็จโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า 3 ด้านอยู่ในระดับมากที่สุด โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือด้านครู รองลงมาคือด้านนักเรียน และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือด้านโรงเรียน 2) คุณภาพการบริหารโรงเรียนโดยรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากทั้ง 5 ด้าน โดยด้านการบริหารจัดการมีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือด้านผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษา ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือโครงสร้างพื้นฐานและระบบสนับสนุนนักเรียน 3) ผลการวิเคราะห์อำนาจพยากรณ์ พบว่า ปัจจัยทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ครู ผู้บริหาร โรงเรียน และนักเรียน สามารถร่วมกันพยากรณ์คุณภาพโรงเรียนได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 4) ตัวแปรที่มีอิทธิพลมากที่สุดคือด้านครู รองลงมาคือผู้บริหาร โรงเรียน และนักเรียน ตามลำดับ 5) ปัจจัยทั้ง 4 ด้านสามารถ

ร่วมกันพยากรณ์คุณภาพโรงเรียนได้ร้อยละ 80.40 และมีค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานของการพยากรณ์ ±0.1699 6) สมการถดถอยพหุคูณในรูปคะแนนดิบแสดงให้เห็นความสัมพันธ์เชิงบวกของทุกตัวแปรที่มีต่อคุณภาพโรงเรียน 7) สมการในรูปคะแนนมาตรฐานยืนยันว่าปัจจัยด้านครูมีน้ำหนักสูงสุดในการพยากรณ์

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ปัจจัยความสำเร็จที่ส่งผลต่อการบริหารโรงเรียน 1 อำเภอ 1 โรงเรียนคุณภาพ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดพัทลุง ด้านครูเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จมากที่สุด ผู้บริหารควรพัฒนา ภาวะผู้นำทางวิชาการ ส่งเสริมการมีส่วนร่วม สร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ และพัฒนาวัฒนธรรมองค์กรที่สนับสนุนการเติบโตของครูและผู้เรียน โดยให้ความสำคัญกับการสนับสนุนครูเป็นลำดับแรก

2. ปัจจัยความสำเร็จที่ส่งผลต่อการบริหารโรงเรียน 1 อำเภอ 1 โรงเรียนคุณภาพ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดพัทลุง ด้านนักเรียนมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด จึงควรเน้นส่งเสริมทัศนคติ ความรับผิดชอบ และการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ โดยออกแบบกิจกรรมที่เหมาะสมกับศักยภาพของผู้เรียนแต่ละระดับ

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาปัจจัยอื่นที่ส่งผลต่อการบริหารโรงเรียน เช่น งบประมาณ ทรัพยากรบุคคล โครงสร้างองค์กร และนโยบาย เพื่อให้เข้าใจปัญหาเชิงลึกและแก้ไขได้ตรงจุด

2. ควรศึกษากลยุทธ์การพัฒนาคุณภาพการศึกษาในโรงเรียน 1 อำเภอ 1 โรงเรียนคุณภาพ เพื่อเป็นแนวทางยกระดับประสิทธิภาพการบริหารในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

กัญญนันทน์ สิรคุปต์ธรานนท์. (2566). ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสาคร. วารสารวิจัยธรรมศึกษา. 6(1), 289–303.

กัลชิญา ทองหัตถา และจรัส อติวิทยาภรณ์. (2565). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนคุณภาพประจำตำบล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 1. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.

นราวุฒิ วิวิธธนากร. (2563). การศึกษากระบวนการจัดการเรียนรู้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารของโรงเรียนที่มีแนวปฏิบัติที่ดี. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยรังสิต.

นันทนา เริงพานิช และ จันทรัศม์ ภูติอริยวัฒน์. (2568). ปัจจัยการบริหารที่ส่งผลต่อการเป็นโรงเรียนคุณภาพตามนโยบาย 1 อำเภอ 1 โรงเรียนคุณภาพ ของสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสิงห์บุรี–อ่างทอง. วารสารมณีเชษฐาราม วัดจอมมณี. 8(4), 507–524.

บุญส่ง องอาจ, เกรียงศักดิ์ ศรีสมบัติ และคันธทรัพย์ ชมพูพาทย์. (2565). Composition of quality schools and factors affecting quality schools for small public educational establishments. Rajapark Journal. 16(46), 544–559.

ปรมพร ทิพย์พรม. (2563). ปัจจัยความสำเร็จในการบริหารสถานศึกษาของโรงเรียนคุณภาพประจำตำบล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 1 วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์มหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์.

ปุณยนุช เมืองแดง. (2565). แนวทางการยกระดับคุณภาพผู้เรียนของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3. การค้นคว้าอิสระศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยนเรศวร.

พิมพ์ชนก เถื่อนโทสาร และพิมพ์อร สดเอี่ยม. (2567). ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ที่ส่งผลต่อความสุขในการทำงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5. JMCR. 7(5), 885–896.

ภาคภูมิ เจริญศรี และจรัส อติวิทยาภรณ์. (2567). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานราธิวาส เขต 2. วารสารเสฏฐวิทย์ ปริทัศน์. 4(3), 152-161.

วลัยลักษณ์ คงดี, ศรีเพ็ญ พลเดช และ พัชนี กุลฑานันท์. (2568). ปัจจัยด้านคุณลักษณะผู้บริหารที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารสถานศึกษาตามนโยบาย 1 อำเภอ 1 โรงเรียนคุณภาพ. วารสารรัตนบุศย์. 9(2), 25–38.

วัชรพงศ์ สุริยศ. (2566). การศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการบริหารโรงเรียนขนาดเล็กที่ถูกควบรวม ในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 1. Journal of Modern Learning Development. 8(2), 382-406.

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. (2562). รายงานการศึกษาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2564). แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนคุณภาพประจำตำบล. กรุงเทพฯมหานคร: สำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2565). มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา พ.ศ. 2565. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2566). คู่มือการดำเนินงานโครงการ 1 อำเภอ 1 โรงเรียนคุณภาพ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2565). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566-2570). กรุงเทพมหานคร: สำนักนายกรัฐมนตรี.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพัทลุง เขต 1. (2568). ข้อมูลสารสนเทศทางการศึกษา ปีการศึกษา 2568. พัทลุง: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพัทลุง เขต 1.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพัทลุง เขต 2. (2567). รายงานผลการประเมินคุณภาพการศึกษาประจำปีการศึกษา 2567. พัทลุง: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพัทลุง เขต 2.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพัทลุง เขต 2. (2568). ข้อมูลพื้นฐานสถานศึกษา ปีการศึกษา 2568. พัทลุง: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพัทลุง เขต 2.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2565). รายงานการติดตามและประเมินผลแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.

หนึ่งฤทัย พาณิชย์ศิริไพบูรณ์ และเพียงแข ภูผายาง. (2568). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นการศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5. วารสารชัยภูมิปริทรรศน์. 2568(1), 239-253.

Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. Educational and Psychological Measurement. 30(3), 607–610.

Sujaree, K., & Boonchan, B. (2025). Factors affecting the quality of schools based on the policy of 1 District 1 Quality Schools under the Nakhon Ratchasima Primary Educational Service Area Office 5. Interdisciplinary Academic and Research Journal. 5(4), 629–646.

การพัฒนารูปแบบการร่วมมือเชื่อมการเรียนรู้ (CSCSR) โดยใช้สื่อประสมชุดเศรษฐศาสตร์น่ารู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4

Development of collaborative learning model (CSCSR) using multimedia Economics Knowledge Set, Social Studies, Religion and Culture Learning Group, for Grade 4 students

ศิริพร ศรีขาวรส
Siriporn Srikhaoros
โรงเรียนบ้านห้วยทราย อำเภอเมยวดี จังหวัดร้อยเอ็ด
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 3
Ban Huai Sai School, Mae Wadi District, Roi Et Province
Roi Et Primary Educational Service Area Office 3
Email: Srikhaorot@gmail.com

Received: 26 November 2025; Revised: 7 December 2025; Accepted: 4 April 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อพัฒนาและหาประสิทธิภาพของรูปแบบการเรียนรู้ (CSCSR) กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 2) เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังเรียนด้วยรูปแบบดังกล่าว และ 3) เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนต่อรูปแบบการเรียนรู้ดังกล่าว การวิจัยเป็นแบบวิจัยและพัฒนา (R&D) กลุ่มเป้าหมายคือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบ้านห้วยทราย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 3 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 18 คน และครูผู้สอนสังคมศึกษาในจังหวัดร้อยเอ็ด 10 คน คัดเลือกแบบเจาะจง ใช้เวลาในการทดลอง 16 ชั่วโมง เครื่องมือวิจัย ได้แก่ 1) รูปแบบการร่วมมือเชื่อมการเรียนรู้ (CSCSR) 2) แผนการจัดการเรียนรู้ 3) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน 40 ข้อ และ 4) แบบสอบถามความพึงพอใจ 20 ข้อ มีค่าความตรงระหว่าง 0.67-1.00 และค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.90 การดำเนินการวิจัยแบ่งเป็น 4 ขั้นตอน ได้แก่ การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน การออกแบบและพัฒนา การนำไปใช้ และการประเมินผล สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ ได้แก่ ค่า E1/E2 ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่าทีแบบกลุ่มสัมพันธ์

ผลการวิจัยพบว่า

1) รูปแบบการเรียนรู้ (CSCSR) ที่พัฒนาขึ้นมีองค์ประกอบสำคัญคือ หลักการ วัตถุประสงค์ กระบวนการสอน และการประเมินผล โดยกระบวนการสอนประกอบด้วย 5 ขั้น ได้แก่ (1) สร้างจินตนาการ (Create your imagination) (2) แสวงหาความรู้ (Seek knowledge) (3) เชื่อมความสัมพันธ์ (Connect relationships) (4) สรุปผลงาน (Summary of work) และ (5) สะท้อนผลลัพธ์ (Reflect on results) รูปแบบที่พัฒนามีประสิทธิภาพ 85.85/87.50 สูงกว่าเกณฑ์ 80/80 2) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูง

กว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3) นักเรียนรวมทั้งครูมีความพึงพอใจต่อรูปแบบดังกล่าวในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ: การพัฒนารูปแบบการร่วมมือเชื่อมการเรียนรู้ (CSCSR), สื่อประสมชุดเศรษฐศาสตร์น่ารู้, กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม, นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4

Abstract

The objectives of this research are (1) develop and find out the effectiveness of learning models (CSCSR) in the Social Studies, Religion and Culture subject group for Grade 4 students.; (2) compare students' learning achievement before and after learning through the CSCSR model; and (3) study students' satisfaction with the model. The study employed a Research and Development (R&D) design. The target group consisted of 18 Grade 4 students from Ban Huai Sai School under the Office of Roi Et Primary Educational Service Area 3, and 10 elementary social studies teachers in Roi Et Province, all selected by purposive sampling. The experimental period lasted 16 hours. The research instruments included: (1) the CSCSR learning model, (2) lesson plans based on the CSCSR model, (3) a 40-item learning achievement test, and (4) a 20-item satisfaction questionnaire. The validity value is between 0.67-1.00 and the reliability value of the whole version is equal to 0.90. The research procedure consisted of four phases: analysis of basic information, design and development, implementation, and evaluation. Data were analyzed using E1/E2 efficiency values, percentage, mean, standard deviation, and the dependent samples t-test.

The results showed that:

1) The CSCSR learning model comprised four main components: principles, objectives, instructional process, and evaluation. The instructional process included five steps: (1) Create your imagination, (2) Seek knowledge, (3) Connect relationships, (4) Summary of work, and (5) Reflect on results. The developed model had an efficiency of 85.85/87.50, which was higher than the established criterion of 80/80. 2) Students' post-test learning achievement scores were significantly higher than their pre-test scores at the .05 level. 3) Both students and teachers expressed the highest level of satisfaction with the CSCSR model using the *"Interesting Economics"* multimedia learning set.

Keywords: Development of collaborative learning model (CSCSR), multimedia Economics Knowledge Set, Social Studies Religion and Culture Learning Group, Grade 4 students

บทนำ

การศึกษาในยุคปัจจุบันเป็นกระบวนการสำคัญในการพัฒนามนุษย์ให้มีคุณภาพทั้งด้านสติปัญญา จิตใจ ร่างกาย และสังคม โดยมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางตามแนวคิดของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ซึ่งกำหนดสมรรถนะสำคัญของผู้เรียน 5 ประการ ได้แก่ การสื่อสาร การคิด การแก้ปัญหา

การใช้ทักษะชีวิต และการใช้เทคโนโลยี เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตในสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว พร้อมสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2562 ที่มุ่งสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้และการเรียนรู้ตลอดชีวิต นอกจากนี้ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ยังมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกด้านวัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย สิ่งแวดล้อม และจิตสาธารณะ รวมทั้งเสริมความรู้ด้านเศรษฐศาสตร์เพื่อวางรากฐานทางการเงินและเศรษฐกิจให้แก่ผู้เรียนให้พร้อมรับความท้าทายในโลกยุคแข่งขัน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2561)

อย่างไรก็ตาม จากการวิเคราะห์ของผู้วิจัย ซึ่งเป็นครูผู้สอนโรงเรียนบ้านห้วยทราย อำเภอเมยวดี จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่าการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ยังประสบปัญหา เช่น นักเรียนขาดความเข้าใจ ขาดการเชื่อมโยงความรู้ และขาดความกระตือรือร้นในการเรียนรู้ เนื่องจากการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการบรรยายเพียงรูปแบบเดียว ส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเฉลี่ยอยู่ที่ร้อยละ 60.82 ต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้ร้อยละ 75 (สุวิทย์ มูลคำ และ อรทัย มูลคำ, 2561) นอกจากนี้ ยังพบปัญหาความแตกต่างระหว่างบุคคล การมีส่วนร่วมของผู้เรียนที่ไม่เพียงพอ รวมทั้งการขาดทักษะการทำงานร่วมกัน ซึ่งเป็นทักษะสำคัญในศตวรรษที่ 21 ดังนั้นการประยุกต์ใช้แนวคิด “CSCSR” ที่มุ่งเสริมสร้างสมรรถนะ (Competency) ทักษะ (Skill) คุณลักษณะ (Character) และความรับผิดชอบต่อสังคม (Social Responsibility) จึงเป็นแนวทางที่สามารถช่วยพัฒนาผู้เรียนให้มีความสามารถในการเรียนรู้และการทำงานได้อย่างมีคุณภาพ ตอบโจทย์การเรียนรู้ยุคใหม่ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2564)

ตามแนวคิดของจอยซ์และเวลล์ (Joyce and Weil, 2020) รูปแบบการเรียนการสอนควรพัฒนาให้เหมาะสมกับผู้เรียน หลักสูตร และสังคม เพื่อให้การเรียนการสอนเกิดประสิทธิภาพสูงสุด ผู้วิจัยจึงเห็นความสำคัญในการพัฒนารูปแบบการร่วมมือเชื่อมการเรียนรู้ (CSCSR) โดยใช้สื่อประสมชุด เศรษฐศาสตร์น่ารู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เพื่อเป็นแนวทางยกระดับคุณภาพผู้เรียนและประสิทธิภาพการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 และพัฒนาผู้เรียนให้ดำรงชีวิตอย่างมีความสุขในอนาคต

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. พัฒนาและหาประสิทธิภาพของรูปแบบการร่วมมือเชื่อมการเรียนรู้ (CSCSR) โดยใช้สื่อ ประสมชุด เศรษฐศาสตร์น่ารู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ของนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4
2. เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ก่อนเรียนและหลังเรียนด้วยรูปแบบการร่วมมือเชื่อมการเรียนรู้ (CSCSR) โดยใช้สื่อประสม ชุด เศรษฐศาสตร์น่ารู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
3. ศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่มีต่อรูปแบบการร่วมมือเชื่อมการเรียนรู้ (CSCSR) โดยใช้สื่อประสม ชุดเศรษฐศาสตร์น่ารู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการร่วมมือเชื่อมการเรียนรู้ (CSCSR) โดยใช้สื่อประสม ชุดเศรษฐศาสตร์น่ารู้ เพื่อ พัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ของนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 แบ่งขั้นตอนการวิจัยเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การวิจัย (Research: R1) การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน (Analysis) เป็น การวิเคราะห์หลักสูตรสถานศึกษา พ.ศ. 2567 ศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหา เป็นการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน สำหรับใช้ในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอน

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนา (Development: D1) การออกแบบและพัฒนา (Design and Development) เป็นการพัฒนารูปแบบการร่วมมือเชื่อมการเรียนรู้ (CSCSR) โดยใช้สื่อประสม ชุดเศรษฐศาสตร์น่ารู้ ผู้วิจัยได้ออกแบบและพัฒนารูปแบบการร่วมมือเชื่อมการเรียนรู้ (CSCSR) โดยใช้สื่อประสมชุดเศรษฐศาสตร์น่ารู้ โดยยึดหลักการออกแบบการเรียนรู้เชิงรุก การใช้สื่อหลายรูปแบบ (multimedia) และการจัดกิจกรรมแบบร่วมมือ (collaborative learning) ซึ่งครอบคลุมองค์ประกอบของรูปแบบ เช่น แนวคิดหลักการ ขั้นตอน การจัดกิจกรรม เครื่องมือ และตัวชี้วัดผลลัพธ์

ขั้นตอนที่ 3 การวิจัยครั้งที่ 2 (Research: R2) – กำรานำรูปแบบไปใช้จริง ดำเนินการทดลองใช้รูปแบบ CSCSR ที่พัฒนาขึ้นกับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบ้านห้วยทราย เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบไปใช้จริงในชั้นเรียน

ขั้นตอนที่ 4 การพัฒนา (Development: D2) – การประเมินและปรับปรุงรูปแบบประเมินประสิทธิผลของรูปแบบ CSCSR โดยใช้ข้อมูลจากแบบทดสอบ ผลการสังเกต และความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญและครูผู้สอน นำผลประเมินมาปรับปรุงรูปแบบให้สมบูรณ์ก่อนเผยแพร่

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

2.1 ประชากร

นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบ้านห้วยทราย ปีการศึกษา 2567

2.2 กลุ่มตัวอย่าง

1) นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 18 คน ที่ได้มาโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เนื่องจากเป็นห้องเรียนที่เปิดสอนรายวิชาสังคมศึกษาในระดับชั้นที่ตรงกับการวิจัย

2) ครูผู้สอนสังคมศึกษาในระดับประถมศึกษา จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 10 คน ที่คัดเลือกแบบเจาะจง เพื่อใช้ในการประเมินรูปแบบและสื่อประสม

3. ด้านเนื้อหา ในการวิจัยครั้งนี้ได้พัฒนารูปแบบการร่วมมือเชื่อมการเรียนรู้ (CSCSR) โดยใช้สื่อประสมชุด เศรษฐศาสตร์น่ารู้ โดยใช้เนื้อหาจากรายวิชาพื้นฐาน สาระที่ 3: เศรษฐศาสตร์ โดยจัดทำขึ้น 6 เรื่อง ได้แก่ เล่มที่ 1 เรื่อง กิจกรรมทางเศรษฐกิจ, เล่มที่ 2 เรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกซื้อสินค้าและบริการ, เล่มที่ 3 เรื่อง สิทธิพื้นฐานของผู้บริโภค, เล่มที่ 4 เรื่อง อยู่อย่างพอเพียง, เล่มที่ 5 เรื่อง พึ่งกันบ้าง แข่งกันบ้างทางเศรษฐกิจ, และเล่มที่ 6 เรื่อง หน้าที่ของเงิน

4. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) สถิติทดสอบ t-test แบบ Dependent

ผลการวิจัย

ผลการพัฒนารูปแบบการร่วมมือเชื่อมการเรียนรู้ (CSCSR) โดยใช้สื่อประสม ชุด เศรษฐศาสตร์น่ารู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สำหรับนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4

1. รูปแบบการร่วมมือเชื่อมการเรียนรู้ (CSCSR) โดยใช้สื่อประสมชุด *เศรษฐศาสตร์น่ารู้* มีองค์ประกอบดังนี้: หลักการ วัตถุประสงค์ กระบวนการสอน และการประเมินผล รูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้นมีกระบวนการสอน 5 ขั้น ได้แก่ ขั้นที่ 1 สร้างจินตนาการ (C: Create your imagination) ขั้นที่ 2 แสวงหาความรู้ (S: Seek knowledge) ขั้นที่ 3 เชื่อมความสัมพันธ์ (C: Connect relationships) ขั้นที่ 4 สรุปผลงาน (S: Summary of work) ขั้นที่ 5 สะท้อนผลลัพธ์ (R: Reflect on results) โดยรูปแบบการ

ร่วมมือเชื่อมการเรียนรู้ (CSCSR) ที่พัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพเท่ากับ 85.85/87.50 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ 80/80

2. ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังทดลองใช้รูปแบบการร่วมมือเชื่อม การเรียนรู้ (CSCSR) พบว่าผลการเรียนรู้หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 1 ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ก่อนเรียน และหลังเรียนด้วยรูปแบบการร่วมมือเชื่อมการเรียนรู้ (CSCSR) โดยใช้สื่อประสม ชุดเศรษฐศาสตร์น่ารู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

การทดสอบ	N	คะแนนเต็ม	$\bar{X}$	S.D.	ร้อยละ	t
ก่อนเรียน	18	40	12.23	2.33	40.76	19.09
หลังเรียน	18	40	22.00	4.09	87.50	

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 1 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ก่อนเรียน และหลังเรียนด้วยรูปแบบการร่วมมือเชื่อมการเรียนรู้ (CSCSR) โดยใช้สื่อประสม ชุดเศรษฐศาสตร์น่ารู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม พบว่า การทดสอบก่อนเรียน มีคะแนนเท่ากับ 12.23 คะแนน และคะแนนทดสอบหลังเรียนมีคะแนนเฉลี่ย 22.00 และเมื่อเปรียบเทียบระหว่างคะแนนก่อนเรียนและหลังเรียน คะแนนหลังเรียนของนักเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. ความพึงพอใจของนักเรียนและครูที่มีต่อรูปแบบการร่วมมือเชื่อมการเรียนรู้ (CSCSR) โดย ใช้สื่อประสม ชุด เศรษฐศาสตร์น่ารู้ มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียนด้วยรูปแบบการร่วมมือเชื่อมการเรียนรู้ (CSCSR) โดยใช้สื่อประสม ชุดเศรษฐศาสตร์น่ารู้กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม จำนวน 18 คน

รายการ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความพึงพอใจ
1. ด้านบรรยากาศการเรียนรู้	4.51	0.59	มากที่สุด
2. ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้	4.70	0.51	มากที่สุด
3. ด้านครูผู้สอน	4.69	0.45	มากที่สุด
4. ด้านประโยชน์ที่ได้รับจากการเรียน	4.60	0.51	มากที่สุด
5. ด้านการวัดผลและการประเมินผลการเรียนรู้	4.41	0.63	มาก
รวมเฉลี่ย	**4.58**	**0.54**	**มากที่สุด**

ตารางที่ 2 โดยรวมความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อรูปแบบการร่วมมือเชื่อมการเรียนรู้ (CSCSR) โดยใช้สื่อประสม ชุดเศรษฐศาสตร์น่ารู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.58, S.D. = 0.54) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการเรียนในระดับมากที่สุด จำนวน 4 ด้าน คือ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ($\bar{X}$ = 4.70, S.D. = 0.51) ด้านครูผู้สอน ($\bar{X}$ = 4.69, S.D. = 0.45) ด้านประโยชน์ที่ได้รับจากการเรียน ($\bar{X}$ = 4.51, S.D. = 0.59) ($\bar{X}$ 4.60, S.D. =

0.51) และด้านบรรยากาศการเรียนรู้ และต่ำสุดอยู่ในระดับมาก จำนวน 1 ด้าน คือ ด้านการวัดผลประเมินผลการเรียนรู้ ($\overline{X}$ = 4.41, S.D. = 0.63)

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยครั้งนี้มีประเด็นที่น่าสนใจเพื่อนำมาอภิปรายผล ดังนี้

1) จากผลการพัฒนารูปแบบการเรียนรู้แบบร่วมมือเชื่อมการเรียนรู้ (CSCSR) โดยใช้สื่อประสมชุด *เศรษฐศาสตร์น่ารู้* สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 พบว่ารูปแบบที่พัฒนาขึ้นมีความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาและความเหมาะสมตามการตรวจสอบของผู้เชี่ยวชาญ อีกทั้งสามารถนำไปใช้จริงในการจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่ามีการออกแบบและพัฒนาตามกระบวนการวิจัยและพัฒนา (R&D) 4 ขั้นตอน ได้แก่ การศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน (R1) การออกแบบและพัฒนานวัตกรรม (D1) การทดลองใช้กับกลุ่มเป้าหมาย (R2) และการประเมินผลนวัตกรรม (D2) โดยใช้การวิจัยแบบผสมผสาน ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เพื่อนำข้อมูลจากนักเรียน ครูผู้สอน และผู้เชี่ยวชาญมาสังเคราะห์เป็นรูปแบบ CSCSR ที่มีองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ หลักการ วัตถุประสงค์ กระบวนการสอน และการประเมินผล ซึ่งกระบวนการเรียนรู้ 5 ขั้น คือ การสร้างจินตนาการ (C) การแสวงหาความรู้ (S) การลงมือทำกิจกรรม (A) การสรุปผลงาน (S) และการสะท้อนผลลัพธ์ (R) ช่วยพัฒนาทักษะการคิด การสื่อสาร การทำงานร่วมกัน และความรับผิดชอบของผู้เรียน ผลการประเมินประสิทธิภาพรูปแบบเท่ากับ 85.85/87.50 สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด แสดงถึงประสิทธิผลในการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน สอดคล้องกับงานของอุเทน วางหา (2560) ที่พบว่ารูปแบบการเรียนรู้ที่พัฒนามีประสิทธิภาพสูงกว่าเกณฑ์ 80/80 และนักเรียนมีผลสัมฤทธิ์หลังเรียนสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ รวมถึงสอดคล้องกับมัทนา สถิตย์ (2564) ที่พัฒนารูปแบบการเรียนการสอนตามทฤษฎีการสร้างความรู้เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านหนังสืออ่านเพิ่มเติม นครพนมเมืองมหัศจรรย์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม พบว่ามีประสิทธิภาพ 82.76/89.82 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ 80/80

2) ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่เรียนด้วยรูปแบบการร่วมมือเชื่อมการเรียนรู้ (CSCSR) โดยใช้สื่อประสมชุด *เศรษฐศาสตร์น่ารู้* สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าประสิทธิภาพของรูปแบบดังกล่าวในการส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยเฉพาะเมื่อผสานกับสื่อประสมที่ช่วยกระตุ้นความสนใจและเสริมสร้างปฏิสัมพันธ์เชิงบวกในชั้นเรียน ความสำเร็จของผลสัมฤทธิ์สามารถอธิบายได้จากองค์ประกอบของรูปแบบ CSCSR ที่ประกอบด้วยขั้นตอนการเรียนรู้ 5 ขั้น คือ สร้างจินตนาการ แสวงหาความรู้ เชื่อมความสัมพันธ์ สรุปผลงาน และสะท้อนผลลัพธ์ ซึ่งสนับสนุนการคิดวิเคราะห์ การทำงานร่วมกัน และการสื่อสารระหว่างผู้เรียน รูปแบบนี้สอดคล้องกับแนวคิด Zone of Proximal Development (ZPD) ของ Vygotsky (1978) ที่ชี้ว่าการเรียนรู้ร่วมกับเพื่อนที่มีความสามารถมากกว่าเล็กน้อยช่วยพัฒนาศักยภาพผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ การใช้สื่อประสมยังตอบสนองแนวคิดการเรียนรู้ตามทฤษฎี Multimedia Learning ของ Mayer (2001) ที่ระบุว่าการนำเสนอข้อมูลด้วยภาพ เสียง และกิจกรรมเชิงโต้ตอบช่วยเพิ่มการเข้าใจและการจดจำในระยะยาว อีกทั้งยังเสริมแรงจูงใจภายในของผู้เรียน ตามแนวคิดของ Deci และ Ryan (1985) ทำให้ผู้เรียนมีความกระตือรือร้นและมีส่วนร่วมมากขึ้น สื่อประสมที่เชื่อมโยงบริบททางเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และชีวิตประจำวันของผู้เรียน ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่มีความหมายและสามารถประยุกต์ใช้ได้จริง ผลการวิจัยจึงสอดคล้องกับงานของวิมลรัตน์ รูปแก้ว (2565) ชยาภรณ์ เค้านา (2561) และญดาภัค กิจทวี (2560) ที่พบว่านวัตกรรมการเรียนรู้ร่วมกับสื่อประสมช่วยเพิ่มผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ดังนั้น สรุปได้ว่าการนำรูปแบบ CSCSR โดยใช้สื่อประสมชุด เศรษฐศาสตร์น่ารู้ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ส่งผลให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดีขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้วยสื่อประสม และเหมาะสมกับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ซึ่งอยู่ในช่วงวัยที่ต้องการทั้งการสนับสนุนจากครูและแรงเสริมจากเพื่อนร่วมชั้น

3) นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีความพึงพอใจต่อการเรียนด้วยรูปแบบการร่วมมือเชื่อมการเรียนรู้ (CSCSR) โดยใช้สื่อประสมชุด เศรษฐศาสตร์น่ารู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.58 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.54 ผลการวิจัยพบว่านักเรียนมีความพึงพอใจต่อการเรียนด้วยรูปแบบ CSCSR ดังกล่าวอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาในภาพรวมสะท้อนให้เห็นว่ารูปแบบ CSCSR โดยใช้สื่อประสมชุดเศรษฐศาสตร์น่ารู้ สามารถตอบสนองความต้องการทางการเรียนรู้ของนักเรียนได้เป็นอย่างดี ทั้งในด้านการสร้างจินตนาการ การแสวงหาความรู้ การเชื่อมความสัมพันธ์กับเพื่อน ความสนุกสนาน การมีส่วนร่วมในกิจกรรม และความภาคภูมิใจในตนเอง ผลการวิจัยข้างต้นสอดคล้องกับผลการศึกษาของ นรินธร วงสีสา (2561) การพัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรมเรื่องเพศศึกษาโดยใช้รูปแบบ CIPPA สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 พบว่านักเรียนมีความพึงพอใจต่อการเรียนรู้เรื่องเพศศึกษาในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 4.54 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.64 และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ ญดาภัค กิจทวี (2560) การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างทักษะวิชาชีพของนักศึกษาครูสังคมศึกษา พบว่าความพึงพอใจของนักศึกษาครูต่อรูปแบบการจัดการเรียนการสอนอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.57 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.42

องค์ความรู้ใหม่

การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนแบบร่วมมือเชื่อมการเรียนรู้ (CSCSR) ร่วมกับสื่อประสมเศรษฐศาสตร์น่ารู้ สำหรับนักเรียน ป.4 พบว่ามีคุณภาพ เหมาะสม และช่วยยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนได้อย่างชัดเจน กระบวนการพัฒนาครอบคลุมการวิเคราะห์ข้อมูล ออกแบบนวัตกรรม ทดลองใช้ และประเมินผลด้วยวิธีผสม โครงสร้างการสอน 5 ขั้น ได้แก่ สร้างจินตนาการ แสวงหาความรู้ เชื่อมความสัมพันธ์ สรุปผลงาน สะท้อนผลลัพธ์ ช่วยให้นักเรียนเรียนรู้ด้วยตนเอง ทำงานร่วมกัน และคิดวิเคราะห์ได้ดีขึ้น การใช้สื่อประสมหลากหลายช่วยเพิ่มความสนใจ แรงจูงใจ และการมีส่วนร่วมของผู้เรียน ส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์และความพึงพอใจสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ รูปแบบ CSCSR จึงเหมาะสมสำหรับการจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษาระดับประถมศึกษาอย่างมีระสิทธิ

ภาพที่ 1 การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนแบบร่วมมือเชื่อมการเรียนรู้ (CSCSR) ร่วมกับสื่อประสมเศรษฐศาสตร์น่ารู้ สำหรับนักเรียน ป.4

สรุป

ผลการพัฒนารูปแบบการร่วมมือเชื่อมการเรียนรู้ (CSCSR) โดยใช้สื่อประสม ชุดเศรษฐศาสตร์น่ารู้ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 พบว่า รูปแบบที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ หลักการ วัตถุประสงค์ กระบวนการสอน และการประเมินผล โดยมีกระบวนการจัดการเรียนรู้ 5 ขั้น คือ การสร้างจินตนาการ การแสวงหาความรู้ การเชื่อมความสัมพันธ์ การสรุปผลงาน และการสะท้อนผลลัพธ์ ซึ่งช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างเป็นระบบและมีส่วนร่วม รูปแบบดังกล่าวมีประสิทธิภาพเท่ากับ 85.85/87.50 สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ แสดงให้เห็นถึงคุณภาพของนวัตกรรมการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้น นอกจากนี้ ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนก่อนและหลังการใช้รูปแบบ พบว่าคะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยคะแนนเฉลี่ยก่อนเรียนอยู่ที่ 12.23 คะแนน และหลังเรียนเพิ่มเป็น 22.00 คะแนน สะท้อนให้เห็นว่ารูปแบบ CSCSR สามารถพัฒนาความรู้และทักษะของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิผล ในด้านความพึงพอใจ พบว่านักเรียนและครูมีความพึงพอใจต่อรูปแบบการเรียนรู้ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยรวม 4.58 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และครูผู้สอนมีความพึงพอใจสูงสุด รองลงมาคือด้านประโยชน์ที่ได้รับและบรรยากาศการเรียนรู้ ส่วนด้านการวัดและประเมินผลมีความพึงพอใจต่ำที่สุดแต่ยังอยู่ในระดับมาก

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะนำไปใช้

1.1 รูปแบบการร่วมมือเชื่อมการเรียนรู้ (CSCSR) ที่พัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพ 85.85/87.50 และผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ จึงเหมาะสมที่จะนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา โดยเฉพาะหน่วยการเรียนรู้ด้านเศรษฐศาสตร์ในระดับประถมศึกษา

1.2 การขยายผลไปสู่กลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น ควรพิจารณานำแนวคิดของกระบวน การสอนตามรูปแบบการร่วมมือเชื่อมการเรียนรู้ (CSCSR) ซึ่งเน้นการเร้าความสนใจ การเสนอ ความคิด การมุ่งกิจกรรม การแสดงผลงานและการสรุปสร้างสรรค์ผลงาน ไปประยุกต์ใช้ในกลุ่มสาระ การเรียนรู้อื่น เช่น วิทยาศาสตร์ ภาษาไทย หรือศิลปะ เพื่อเสริมสร้างทักษะการคิดวิเคราะห์และ ความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนอย่างรอบด้าน

1.3 การใช้สื่อประสมในการส่งเสริมการเรียนรู้เนื่องจากสื่อประสมมีบทบาทสำคัญใน การเสริมสร้างความเข้าใจและความสนใจของนักเรียน ควรส่งเสริมให้ครูออกแบบและใช้สื่อประสม อย่างหลากหลาย เช่น ภาพนิ่ง วิดีโอ เสียงเพลง หรือเกมการศึกษา เพื่อกระตุ้นการเรียนรู้และเพิ่ม ประสิทธิภาพของการจัดการเรียนการสอน

1.4 กิจกรรมการจัดการเรียนรู้ครูควรให้นักเรียนศึกษาความรู้จากใบความรู้และเอกสาร ประกอบให้เข้าใจ และควรให้นักเรียนทำแบบฝึกทุกกิจกรรมเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ

1.5 การให้รางวัลการเสริมแรง เช่น ให้คำชมเชย รางวัลและสิ่งอื่นๆ ควรจัดเพื่อกระตุ้น ให้กับนักเรียนเพราะการเสริมแรงบางอย่างอาจจะไม่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของ นักเรียนมากเท่าที่ควร

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

2.1 ควรมีการศึกษาประสิทธิผลของรูปแบบ CSCSR ร่วมกับสื่อการสอนที่หลากหลาย โดยเฉพาะสื่อออนไลน์ เช่น เว็บไซต์หรือ YouTube ซึ่งอาจช่วยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีความยืดหยุ่นในการเรียนรู้และสามารถเรียนรู้แบบเปิดกว้างได้มากยิ่งขึ้น

2.2 ควรศึกษาการประยุกต์ใช้เทคนิคการเรียนรู้แบบร่วมมือรูปแบบอื่น เช่น Team Assisted Individualization (TAI) หรือ Think–Pair Share เปรียบเทียบกับ CSCSR เพื่อหาวิธีการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพสูงสุดสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษาในกลุ่มสาระสังคมศึกษา

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2561). หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

ชยาภรณ์ เค้านา. (2561). ผลการจัดการเรียนรู้โดยใช้โมเดล ซิปปา ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและเจตคติต่อการเรียนวิชาสุขศึกษา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์.

นรินธร วงสีสา. (2561). การพัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรมเรื่อง เพศศึกษา โดยใช้รูปแบบการสอน แบบ ซิปปา (CIPPA) ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์.

ญดาภัค กิจทวี. (2560). การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างทักษะวิชาชีพของนักศึกษาครูสังคมศึกษา. วิทยานิพนธ์ มหาบัณฑิต. วิทยาลัยครุศาสตร์: มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

มัทนา สถิต. (2564). การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนตามทฤษฎีการสร้างความรู้เพื่อส่งเสริมความสามารถในการเรียนโดยใช้หนังสืออ่านเพิ่มเติมเสริมทักษะการเรียนรู้ เรื่อง นครพนมเมืองมหัศจรรย์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม. วารสารครุศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร. 1(3), 109-130.

วิมลรัตน์ รูปแก้ว. (2565). การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้านร่วมกับสื่อประสมออนไลน์เพื่อส่งเสริมผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง ระบบประสาทและอวัยวะรับความรู้สึก ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6. การค้นคว้าอิสระ. มหาวิทยาลัยนเรศวร.

สุวิทย์ มูลคำ และสุนันทา สุนทรประเสริฐ. (2561). ผลงานทางวิชาการสู่...การเลื่อนวิทยฐานะ. กรุงเทพมหานคร: อี.เค.บุ๊คส์.

สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ. (2561). การพัฒนาการเรียนรู้เชิงรุกเพื่อยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน. ขอนแก่น: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2564). รายงานการพัฒนาสมรรถนะผู้เรียนตามแนวคิดศตวรรษที่ 21. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ.

อุเทน วางหา. (2560). การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนสังคมศึกษาโดยประยุกต์แนวคิดชุมชนเป็นฐานการเรียนรู้และทฤษฎีการสร้างความรู้เพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดวิเคราะห์และความสามารถในการสื่อสารของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในโรงเรียนสังกัดองค์กรปกครองท้องถิ่น. วิทยานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน. คณะศึกษาศาสตร์: มหาวิทยาลัยบูรพา.

Deci, E. L., & Ryan, R. M. (1985). Intrinsic motivation and self-determination in human behavior. Springer Science & Business Media.

Joyce, B. & Weil, M. (2020). Models of Teaching. (8th ed). New York: Courtesy of Reece Galleries Inc.

Mayer, R. E. (2001). Multimedia learning. Cambridge University Press.

Vygotsky, L. S. (1978). Mind in society: The development of higher psychological processes. Harvard University Press.

แนวทางการบริหารกิจการนักเรียนของโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ กลุ่มโรงเรียนศรีโสธรเจริญราชธานี สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ

Guidelines for Student Affaris Manegement of Rajaprajanugroh School Srisothon Charoen Ratchathani School Group, under the Special Education Administrators Office

ประดิษฐ์ กมุทรัตน์
Pradit Kamutrat
พระครูชัยรัตนากร
Phrakruchairattanakorn
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
Mahamakut Buddhist University Roi Et Campus Thailand
Email: pradit.gam@student.mbu.ac.th

Received: 26 November 2025; Revised: 30 November 2025; Accepted: 7 April 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นของการบริหารกิจการนักเรียน ของโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ กลุ่มโรงเรียนศรีโสธรเจริญราชธานี สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ 2) รวบรวมข้อเสนอแนะแนวทางการบริหารกิจการนักเรียน ของโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ กลุ่มโรงเรียนศรีโสธรเจริญราชธานี สังกัด สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 186 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ มีค่าความเที่ยงตรงของสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ระหว่าง 0.67 – 1.00 และความเชื่อมั่นของสภาพปัจจุบันทั้งฉบับเท่ากับ .98 และสภาพที่พึงประสงค์ทั้งฉบับเท่ากับ .92

ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัจจุบัน โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง สภาพที่พึงประสงค์ โดยรวมอยู่ในระดับมาก และความต้องการจำเป็น เรียงจากมากไปน้อย ได้แก่ ด้านงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ด้านงานบริหารนักเรียนประจำ ด้านงานพัฒนาทักษะการดำรงชีวิต ด้านงานส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม ด้านงานระเบียบวินัย ด้านงานปัจจัยพื้นฐาน ด้านงานส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตย ด้านงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด 2) ข้อเสนอแนะแนวทางการบริหารกิจการนักเรียน สถานศึกษาควรมุ่งพัฒนารอบด้าน ทั้งการดูแลหอพักปลอดภัย ส่งเสริมสุขภาพกายใจ ควบคู่ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน การพัฒนาทักษะชีวิตและอาชีพ ปลูกฝังวินัย คุณธรรม จริยธรรม และประชาธิปไตย ป้องกันปัญหายาเสพติด จัดปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็น และบูรณาการความร่วมมือจากครู ผู้ปกครอง ชุมชน และหน่วยงาน เพื่อสร้างนักเรียนที่มีคุณภาพทั้งวิชาการและคุณลักษณะชีวิตที่ดี

คำสำคัญ การบริหารกิจการนักเรียน, โรงเรียนราชประชานุเคราะห์, กลุ่มโรงเรียนศรีโสธรเจริญราชธานี

Abstract

The objectives of this research were 1) examine the current conditions, desirable conditions, and needs for student affairs administration in Rajaprajanugroh Schools under the Srisothon Charoen Ratchathani School Group, Office of Special Education Administration; and 2) gather recommendations for guidelines in student affairs administration in Rajaprajanugroh Schools under the Srisothon Charoen Ratchathani School Group, Office of Special Education Administration. The samples consisted of 186 participants. The research instrument was a five-point Likert scale questionnaire. The content validity indices for the current and desirable conditions ranged from 0.67 to 1.00, with reliability coefficients of .98 for the current conditions and .92.

The results showed that: 1) The overall current condition of student affairs administration was at a moderate level, while the overall desirable condition was at a high level. The priority needs, ranked from highest to lowest, were as follows: the student support system, boarding student management, life skills development, moral and ethical promotion, student discipline, basic welfare provision, promotion of democratic governance, and prevention and solution of drug problems. 2) The recommendations Recommendations for Student Affairs Administration: The school should pursue comprehensive development, including ensuring safe dormitory management and promoting students' physical and mental well-being, together with an effective student support system. It should also emphasize the development of life skills and vocational skills, the cultivation of discipline, moral and ethical values, and democratic citizenship. In addition, the school should implement measures to prevent drug-related problems, provide essential basic necessities, and integrate collaboration among teachers, parents, the community, and relevant agencies to enhance students' academic quality and overall life competencies.

Keywords: Guidelines for Student Affaris Manegement, Rajaprajanugroh School, Srisothon Charoen Ratchathani School Group

บทนำ

การศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ ทั้งด้านความรู้ ทักษะ และคุณธรรม ซึ่งเป็นรากฐานของการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2545 มาตรา 6 กำหนดให้การจัดการศึกษามีเป้าหมายเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ส่วนมาตรา 7 เน้นการปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับประชาธิปไตย สิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาค ศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ และการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย รวมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งยังส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักพึ่งตนเอง มีความคิดสร้างสรรค์ และใฝ่รู้ ส่วนมาตรา 22 ระบุว่า ผู้เรียนทุกคนมี

ความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ โดยถือว่าผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการจัดการศึกษา (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ, 2542)

การบริหารกิจการนักเรียนในโรงเรียนสำหรับเด็กด้อยโอกาสจำเป็นต้องพัฒนาให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม เทคโนโลยี และแนวโน้มทางการศึกษา โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ในกลุ่มศรีโสธรเจริญราชธานี ได้แก่ โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 32 จังหวัดอุบลราชธานี โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 28 จังหวัดยโสธร โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 29 จังหวัดศรีสะเกษ และโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 54 จังหวัดอำนาจเจริญ ล้วนมีบทบาทสำคัญในการให้โอกาสทางการศึกษาแก่เด็กด้อยโอกาส 10 ประเภท และเป็นเวทีแลกเปลี่ยนข้อมูลเพื่อพัฒนาการบริหารกิจการนักเรียนให้มีประสิทธิภาพ

อย่างไรก็ตาม สภาพสังคมและเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงรวดเร็ว ส่งผลให้การบริหารกิจการนักเรียนต้องปรับตัวให้ทันสมัยและตอบสนองต่อความต้องการของนักเรียนที่หลากหลายมากขึ้น เนื่องจากนักเรียนในปัจจุบันอยู่ในช่วงวัยหัวเลี้ยวหัวต่อ มีความอ่อนไหวและมีแนวโน้มแสดงพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ เช่น หนีเรียน ดื่มสุรา ทะเลาะวิวาท ติดยาเสพติด หรือมีพฤติกรรมก้าวร้าว (ศตวรรษ กฤษณา, 2564) ดังนั้น การบริหารกิจการนักเรียนจึงมีความสำคัญต่อการดูแล ช่วยเหลือ และพัฒนานักเรียนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีระเบียบวินัย คุณธรรม และจริยธรรม เพื่อเติบโตเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศ

นอกจากนี้ งานกิจการนักเรียนยังเกี่ยวข้องกับงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน การพัฒนาทักษะชีวิต การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม การป้องกันยาเสพติด และการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนที่เหมาะสมต่อพัฒนากาเซึ่งมีส่วนช่วยส่งเสริมความรู้ ความสามารถทางวิชาการ และปลูกฝังพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ทำให้นักเรียนสามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข (ศตวรรษ กฤษณา, 2564)การวิจัยนี้มุ่งเน้นการศึกษาแนวทางการบริหารกิจการนักเรียนของกลุ่มโรงเรียนศรีโสธรเจริญราชธานีให้มีความทันสมัยและสอดคล้องกับยุคปัจจุบัน โดยจะพิจารณาถึงการนำเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารมาประยุกต์ใช้ในการบริหารกิจการนักเรียนในด้านต่างๆ เช่น การจัดการข้อมูลนักเรียน การติดต่อสื่อสารกับนักเรียนและผู้ปกครอง การจัดกิจกรรมนักเรียน และการติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน ผลการศึกษาสามารถนำแนวทางการวิจัยไปปรับปรุงและพัฒนาการบริหารกิจการนักเรียนในโรงเรียนให้มีความทันสมัยและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการบริหารกิจการนักเรียนในโรงเรียนอื่นๆ ที่มีความคล้ายคลึงกันได้อีกด้วย

วัตถุประสงค์การวิจัย

1) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นของการบริหารกิจการนักเรียน ของโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ กลุ่มโรงเรียนศรีโสธรเจริญราชธานี สังกั สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ

2) เพื่อรวบรวมข้อเสนอแนะแนวทางการบริหารกิจการนักเรียนของโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ กลุ่มโรงเรียนศรีโสธรเจริญราชธานี สังกัด สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารกิจการนักเรียนของโรงรียนราชประชานุเคราะห์ กลุ่มโรงเรียนศรีโสธรเจริญราชธานี สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ

1) ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

1.1) ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ครูและบุคลากรทางการศึกษา โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ กลุ่มโรงเรียนศรีโสธรเจริญราชธานี สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ ปี 2567 จำนวน 365 คน (ข้อมูลอ้างอิง รายงานผลการประเมินตนเองของสถานศึกษา (Self-Assessment Report : SAR) ประจำปีการศึกษา 2566)

1.2) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ แบ่งเป็นผู้บริหารสถานศึกษา 17 คน ครูและบุคลากรทางการศึกษา ได้จำนวน 169 คน รวมจำนวนทั้งสิ้น 186 คน กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยการเปิดตารางเครซี่ มอร์แกน (Krejcie, R.V. & Morgan,D.W., 1970) ใช้วิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) แล้วจึงทำการสุ่มแบบง่ายด้วยวิธีการจับฉลาก (Simple Random Sampling)

2) เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลสำหรับการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถามแบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามมีลักษณะ มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List)

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารกิจการนักเรียน โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ กลุ่มโรงเรียนศรีโสธรเจริญราชธานี สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ แบบสอบถามมีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) ตามวิธีของลิเคิร์ท (Likert)

ตอนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อเสนอแนะการบริหารกิจการนักเรียน ของโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ กลุ่มโรงเรียนศรีโสธรเจริญราชธานี สังกัด สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ แบบสอบถามมีลักษณะเป็นแบบปลายเปิด

3) การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอนดังนี้

4.1) ขอหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมกุฎราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด เสนอขออนุญาตจาก โรงเรียนราชประชานุเคราะห์กลุ่มโรงเรียนศรีโสธรเจริญราชธานี สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ

4.2) ผู้วิจัยนำหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย เสนอต่อมหาวิทยาลัยมกุฎราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด เสนอขออนุญาตจากผู้บริหารโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ กลุ่มโรงเรียนศรีโสธรเจริญราชธานี สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กับแบบสอบถามเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยผ่าน Google Form

4.3) ผู้วิจัยติดตามเก็บรวบรวมแบบสอบถามผ่าน Google Form

5) การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามมาดำเนินการตามขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทำการวิเคราะห์ข้อมูล ตามลำดับขั้นดังนี้

5.1) วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามโดยหาค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

5.2) วิเคราะห์สภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์การบริหารกิจการนักเรียน โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ กลุ่มโรงเรียนศรีโสธรเจริญราชธานี สังกัดสำนักบริหารการศึกษาพิเศษ ทั้งโดยภาพรวม รายด้านและรายข้อ โดยหาค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เพื่อสะท้อนระดับความคิดเห็นและความสม่ำเสมอของการรับรู้ของผู้ให้ข้อมูล จากนั้นนำผลการวิเคราะห์มาคำนวณค่าดัชนีความต้องการจำเป็น (Priority Needs Index: PNI) เพื่อระบุช่องว่างเชิงพัฒนาอย่างเป็นระบบ การประยุกต์ใช้แนวคิดการวิเคราะห์ความ

ต้องการจำเป็นในงานวิจัยนี้มิได้จำกัดอยู่เพียงการจัดลำดับค่าความแตกต่างเชิงปริมาณเท่านั้น แต่ได้ขยายการวิเคราะห์ไปสู่การตีความเชิงคุณภาพและเชิงระบบ โดยพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่าง ระดับสภาพปัจจุบัน ความคาดหวังเชิงนโยบาย บริบทเฉพาะของโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ และภารกิจด้านการดูแลนักเรียนกลุ่มเปราะบาง ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของสถานศึกษาในสังกัดสำนักบริหารการศึกษาพิเศษ การใช้ค่า PNI ในงานวิจัยนี้จึงมีเป้าหมายเพื่อ ชี้ให้เห็นประเด็นที่มีช่องว่างระหว่างการปฏิบัติจริงกับสภาพที่พึงประสงค์อย่างมีนัยสำคัญ สะท้อนระดับความเร่งด่วนในการพัฒนาในแต่ละด้านของการบริหารกิจการนักเรียน ใช้เป็นฐานข้อมูลเชิงประจักษ์สำหรับการกำหนดแนวทาง กลยุทธ์ และลำดับขั้นของการพัฒนาในอนาคต สำหรับการวิเคราะห์รายข้อยังช่วยให้สามารถระบุปัญหาเชิงลึกในระดับการดำเนินงาน เช่น ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน การบริหารนักเรียนประจำ หรือการพัฒนาทักษะชีวิต ซึ่งไม่เพียงสะท้อนระดับปัญหาแต่ยังชี้ถึงสาเหตุเชิงโครงสร้างและโอกาสในการปรับปรุงเชิงนโยบายและเชิงปฏิบัติได้อย่างชัดเจน ส่งผลให้ผลการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นสามารถนำไปใช้เป็นกรอบในการออกแบบรูปแบบหรือแนวทางการบริหารกิจการนักเรียนที่สอดคล้องกับบริบทจริงของสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน แล้วนำไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์ค่าเฉลี่ย 5 ระดับ และแปลความหมายดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด, 2560)

3.5.3) วิเคราะห์ข้อเสนอแนะแนวทางการบริหารกิจการนักเรียนของโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ กลุ่มโรงเรียนศรีโสธรเจริญราชธานี สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ การวิเคราะห์ เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis)

ผลการวิจัย

1) ผลการการวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารกิจการนักเรียนของโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ กลุ่มโรงเรียนศรีโสธรเจริญราชธานี สังกัด สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ

ตารางที่ 1 **ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.) สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารกิจการนักเรียนของโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ กลุ่มโรงเรียนศรีโสธรเจริญราชธานี สังกัด สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ โดยรวมและรายด้าน**

การบริหารกิจการนักเรียน	สภาพปัจจุบัน				สภาพที่พึงประสงค์			
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	อันดับ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	อันดับ
1. ด้านงานบริหารนักเรียนประจำ	3.20	0.44	ปานกลาง	7	4.34	0.51	มาก	4
2. ด้านงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน	3.18	0.38	ปานกลาง	8	4.43	0.34	มาก	2
3. ด้านงานพัฒนาทักษะการดำรงชีวิต	3.41	0.58	ปานกลาง	5	4.62	0.22	มากที่สุด	1
4. ด้านงานระเบียบวินัย	3.52	0.67	มาก	4	4.33	0.46	มาก	5
5. ด้านงานส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม	3.40	0.71	ปานกลาง	6	4.28	0.40	มาก	8
6. ด้านงานส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตย	3.54	0.54	มาก	3	4.30	0.38	มาก	6

7. ด้านงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด	3.60	0.60	มาก	1	4.29	0.47	มาก	7
8. ด้านงานปัจจัยพื้นฐาน	3.56	0.59	มาก	2	4.37	0.47	มาก	3
รวมเฉลี่ย	3.43	0.45	**ปานกลาง**	-	**4.37**	**0.18**	**มาก**	-

จากตารางที่ 1 พบว่า สภาพปัจจุบันของการบริหารกิจการนักเรียนของโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ กลุ่มโรงเรียนศรีโสธรเจริญราชธานี สังกัด สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ = 3.43 S.D. = 0.45) ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ด้านงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด ($\overline{X}$ = 3.60, S.D. = 0.60) รองลงมา คือ ด้านงานปัจจัยพื้นฐาน ($\overline{X}$ = 3.56 S.D. = 0.59) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ($\overline{X}$ = 3.18, S.D. = 0.38)

สภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารกิจการนักเรียนของโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ กลุ่มโรงเรียนศรีโสธรเจริญราชธานี สังกัด สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.37, S.D. = 0.18) ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านงานพัฒนาทักษะการดำรงชีวิต ($\overline{X}$ = 4.62, S.D. = 0.22) รองลงมา คือ ด้านงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ($\overline{X}$ = 4.43, S.D. = 0.34) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านงานส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม ($\overline{X}$ = 4.28, S.D.= 0.40)

ตารางที่ 2 ความต้องการจำเป็นของแนวทางการบริหารกิจการนักเรียนของโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ กลุ่มโรงเรียนศรีโสธรเจริญราชธานี สังกัด สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ

แนวทางการบริหารกิจการนักเรียน	สภาพปัจจุบัน (D)	สภาพที่พึงประสงค์ (I)	PNI	ลำดับ
1. ด้านงานบริหารนักเรียนประจำ	3.20	4.34	0.36	2
2. ด้านงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน	3.18	4.43	0.39	1
3. ด้านงานพัฒนาทักษะการดำรงชีวิต	3.41	4.62	0.35	3
4. ด้านงานระเบียบวินัย	3.52	4.33	0.23	5
5. ด้านงานส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม	3.40	4.28	0.26	4
6. ด้านงานส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตย	3.54	4.30	0.21	7
7. ด้านงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด	3.60	4.29	0.19	8
8. ด้านงานปัจจัยพื้นฐาน	3.56	4.37	0.23	5
รวมเฉลี่ย	**3.43**	**4.37**	-	-

จากตารางที่ 2 ความต้องการจำเป็นของการบริหารกิจการนักเรียนของโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ กลุ่มโรงเรียนศรีโสธรเจริญราชธานี สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ เรียงลำดับค่าดัชนีความต้องการจำเป็นจากมากไปน้อย ได้แก่ ด้านงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน มีค่าดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นสูงที่สุดเป็นลำดับแรก ($PNI_{modified}$ =0.39) ด้านงานบริหารนักเรียนประจำ ($PNI_{modified}$ =0.36) ด้านงานพัฒนาทักษะการดำรงชีวิต ($PNI_{modified}$ =0.35) ด้านงานส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม ($PNI_{modified}$ =0.26) ด้านงานระเบียบวินัย, ด้านงานปัจจัยพื้นฐาน ($PNI_{modified}$ =0.23) ด้านงานส่งเสริมการปกครอง

ระบอบประชาธิปไตย ($PNI_{modified}$ =0.21) ด้านงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด ($PNI_{modified}$ =0.19) ตามลำดับ

2. ข้อเสนอแนะแนวทางการบริหารกิจการนักเรียน พบว่า สถานศึกษาควรมุ่งพัฒนารอบด้าน ทั้งการดูแลหอพักปลอดภัย ส่งเสริมสุขภาพกายใจ ควบคู่ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน การพัฒนาทักษะชีวิตและอาชีพ ปลูกฝังวินัย คุณธรรม จริยธรรม และประชาธิปไตย ป้องกันปัญหายาเสพติด จัดปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นและบูรณาการความร่วมมือจากครู ผู้ปกครอง ชุมชน และหน่วยงาน เพื่อสร้างนักเรียนที่มีคุณภาพทั้งวิชาการและคุณลักษณะชีวิตที่ดี

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำมาอภิปรายผล ดังนี้

1. สภาพปัจจุบัน โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง สภาพที่พึงประสงค์ โดยรวมอยู่ในระดับมาก และความต้องการจำเป็น เรียงจากมากไปน้อย ได้แก่ ด้านงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ด้านงานบริหารนักเรียนประจำ ด้านงานพัฒนาทักษะการดำรงชีวิต ด้านงานส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม ด้านงานระเบียบวินัย ด้านงานปัจจัยพื้นฐาน ด้านงานส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตย ด้านงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด

1.1 สภาพปัจจุบันของการบริหารกิจการนักเรียนของโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ กลุ่มโรงเรียนศรีโสธรเจริญราชธานี สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้เป็นเพราะว่าการดำเนินงานในหลายด้านยังขาดความเป็นระบบและต่อเนื่อง ส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ของการบริหารยังไม่สูงเท่าที่ควร แม้ว่าบางด้านจะมีการปฏิบัติที่ดีอยู่แล้วก็ตาม แต่ยังพบข้อจำกัด เช่น ผู้บริหารยังขาดแผนการบริหารจัดการชีวิตประจำวันของนักเรียนประจำอย่างชัดเจน การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชนที่ไม่สม่ำเสมอ การติดตามดูแลนักเรียนยังไม่เข้มข้นทุกกลุ่ม ครูและบุคลากรทางการศึกษาขาดการจัดกิจกรรมเสริมสร้างระเบียบวินัย รวมทั้งทรัพยากรบุคคลและงบประมาณที่จำกัด ทำให้การพัฒนากิจการนักเรียนยังไม่สามารถดำเนินไปได้เต็มประสิทธิภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของ วริยา สายสว่าง (2566) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาแนวทางการบริหารกิจการนักเรียนตามวงจรคุณภาพ เดมมิ่ง (PDCA) สู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษากาฬสินธุ์ ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัจจุบันการบริหารกิจการนักเรียนตามวงจรคุณภาพ เดมมิ่ง (PDCA) ของ โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากาฬสินธุ์โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง

1.2 สภาพที่พึงประสงค์การบริหารกิจการนักเรียนของโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ กลุ่มโรงเรียนศรีโสธรเจริญราชธานี สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ พบว่าภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เป็นเพราะว่า บุคลากรในสถานศึกษามีความตระหนักถึงความจำเป็นในการเสริมสร้างทักษะชีวิตและการดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้สามารถใช้ชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งสภาพแวดล้อมและบริบทของนักเรียนในโรงเรียนลักษณะพิเศษจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนด้านการดำรงชีวิตและการดูแลอย่างรอบด้าน และสถานศึกษาได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาทักษะชีวิตและการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง เพื่อให้ผู้เรียนสามารถดำรงชีวิตได้อย่างเหมาะสมตามบริบทของโรงเรียนลักษณะพิเศษ สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุปัญญา ปักสังคะเณย์ และ สุกัญญา แช่มช้อย (2566) ได้ศึกษาเรื่อง ความต้องการจำเป็นในการบริหารกิจการนักเรียนของโรงเรียนประจำ ตามแนวคิดทักษะทางพฤติกรรม ผลการวิจัยพบว่า สภาพที่พึงประสงค์ในการบริหารกิจการนักเรียนของ โรงเรียนประจำตามแนวคิดทักษะทางพฤติกรรม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก

1.3 ความต้องการจำเป็นของการบริหารกิจการนักเรียนของโรงเรียนราชประชา นุเคราะห์ กลุ่มโรงเรียนศรีโสธรเจริญราชธานี สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ พบว่า ค่าดัชนีลำดับความต้องการจำเป็นเรียงจากมากไปน้อย ได้แก่ 1) ด้านงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ($PNI_{modified}$ = 0.39) 2) ด้านงานบริหารนักเรียนประจำ ($PNI_{modified}$ = 0.36) 3) ด้านงานพัฒนาทักษะการดำรงชีวิต ($PNI_{modified}$ = 0.35) 4) ด้านงานส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม ($PNI_{modified}$ = 0.26) 5) ด้านงานระเบียบวินัย และด้านงานปัจจัยพื้นฐาน ($PNI_{modified}$ = 0.23) 6) ด้านงานส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตย ($PNI_{modified}$ = 0.21) และ 7) ด้านงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด ($PNI_{modified}$ = 0.19) ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า โรงเรียนราชประชานุเคราะห์เป็นสถานศึกษาที่มีลักษณะเฉพาะในการจัดการศึกษาสำหรับนักเรียนที่ต้องการการดูแลเป็นพิเศษ การให้ความสำคัญสูงสุดกับ ด้านงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน สะท้อนให้เห็นถึงความตระหนักของผู้บริหารและบุคลากรว่า การสร้างรากฐานที่มั่นคงทางด้านจิตใจ สังคม และพฤติกรรมเป็นสิ่งจำเป็นอันดับแรก โดยเฉพาะอย่างยิ่งความต้องการให้ผู้บริหารส่งเสริมการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะชีวิตเพื่อป้องกันปัญหาเชิงพฤติกรรม ($PNI_{modified}$ = 0.48) และการส่งเสริมให้มีการคัดกรองเฝ้าระวังนักเรียนกลุ่มเสี่ยงอย่างเป็นระบบ ($PNI_{modified}$ = 0.42) แสดงให้เห็นถึงแนวคิดการทำงานเชิงรุกที่มุ่งป้องกันมากกว่าการรอแก้ไขปัญหา ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการดูแลนักเรียนในโรงเรียนลักษณะนี้ ลำดับถัดมาคือ ด้านงานบริหารนักเรียนประจำ และด้านงานพัฒนาทักษะการดำรงชีวิต ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งยวดต่อบริบทของโรงเรียนประจำที่นักเรียนต้องใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันตลอด 24 ชั่วโมง การที่ผู้บริหารจำเป็นต้องส่งเสริมการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตที่จำเป็นต่อการอยู่ร่วมในสังคม ($PNI_{modified}$ = 0.52) ซึ่งมีค่าดัชนีสูงสุดเมื่อพิจารณาในรายข้อ บ่งชี้ว่าการสร้างทักษะทางสังคมและการปรับตัวเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ เพื่อให้นักเรียนสามารถดำรงชีวิตในโรงเรียนได้อย่างมีความสุขและเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพ ขณะที่ด้านที่มีความต้องการจำเป็นน้อยที่สุด เช่น ด้านการป้องกันยาเสพติด หรือการส่งเสริมประชาธิปไตย อาจถูกมองว่าเป็นประเด็นที่สามารถบูรณาการเข้ากับกิจกรรมในด้านที่มีความสำคัญสูงกว่าได้ หรือเป็นผลลัพธ์ที่เกิดจากการมีระบบดูแลช่วยเหลือและทักษะชีวิตที่เข้มแข็งแล้ว ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับแนวคิดการบริหารจัดการศึกษาแบบองค์รวม (Holistic Education Management) ซึ่งมุ่งเน้นการพัฒนานักเรียนในทุกมิติ ทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม ไม่ใช่เพียงด้านวิชาการเพียงอย่างเดียว ดังที่ กระทรวงศึกษาธิการ (2562) ได้กำหนดยุทธศาสตร์ในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์และทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 ซึ่งรวมถึงทักษะชีวิต ความสามารถในการแก้ปัญหา และการมีคุณธรรมจริยธรรม การที่ผลวิจัยชี้ว่าระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนและทักษะการดำรงชีวิตเป็นความต้องการอันดับต้นๆ ถือเป็นการตอบสนองต่อนโยบายและแนวคิดดังกล่าว ที่มองว่าการสร้างพื้นฐานที่แข็งแกร่งให้กับผู้เรียนเป็นปัจจัยสำคัญที่จะนำไปสู่ความสำเร็จในด้านอื่นๆ โดยระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่เข้มแข็งเปรียบเสมือนเครือข่ายความปลอดภัย (Safety Net) ที่ช่วยคัดกรอง ป้องกัน และแก้ไขปัญหาต่างๆ ของนักเรียนได้อย่างทันท่วงที ทำให้พวกเขาสามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองได้อย่างเต็มที่ นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปิยะพงษ์ วรรณคำ และคณะ (2564) ที่ได้ศึกษาการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนประจำในเขตพื้นที่สูง พบว่า ปัจจัยด้านการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน และการส่งเสริมทักษะชีวิตและทักษะอาชีพ เป็นปัจจัยสำคัญ ที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ การวิจัยดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า ในบริบทของโรงเรียนที่นักเรียนต้องห่างไกลจากครอบครัว บทบาทของโรงเรียนและครูต้องเป็นมากกว่าผู้ให้ความรู้ทางวิชาการ แต่ต้องทำหน้าที่เสมือน "บ้านหลังที่สอง" ที่ให้ความอบอุ่น ดูแลความปลอดภัย และเสริมสร้างทักษะที่จำเป็นต่อการใช้ชีวิต ดังนั้น การที่ผู้บริหารและบุคลากรของโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ให้ความสำคัญกับด้านดังกล่าวจึงเป็นทิศทางที่ถูกต้อง

และสอดคล้องกับแนวปฏิบัติที่ดีที่สุด (Best Practices) สำหรับการจัดการศึกษาในโรงเรียนที่มีลักษณะพิเศษ เพื่อสร้างรากฐานที่มั่นคงและยั่งยืนให้แก่นักเรียนต่อไป

2. ข้อเสนอแนะแนวทางการบริหารกิจการนักเรียน พบว่า สถานศึกษาควรมุ่งพัฒนารอบด้าน ทั้งการดูแลหอพักปลอดภัย ส่งเสริมสุขภาพกายใจ ควบคู่ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน การพัฒนาทักษะชีวิตและอาชีพ ปลูกฝังวินัย คุณธรรม จริยธรรม และประชาธิปไตย ป้องกันปัญหายาเสพติด จัดปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็น และบูรณาการความร่วมมือจากครู ผู้ปกครอง ชุมชน และหน่วยงาน เพื่อสร้างนักเรียนที่มีคุณภาพทั้งวิชาการและคุณลักษณะชีวิตที่ดี ทั้งนี้เป็นเพราะว่า การบริหารกิจการนักเรียนควรมุ่งพัฒนาอย่างรอบด้าน โดยจัดระบบหอพักที่ปลอดภัยและเอื้อต่อสุขภาพกายใจของผู้เรียน ควบคู่กับการดำเนินระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่มีการเก็บข้อมูล คัดกรอง และให้คำปรึกษาอย่างเป็นขั้นตอน พร้อมทั้งส่งเสริมทักษะชีวิตและทักษะอาชีพเพื่อให้นักเรียนสามารถดูแลตนเองและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ควรปลูกฝังวินัย คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมประชาธิปไตยผ่านกิจกรรมสร้างสรรค์และประสบการณ์จริง รวมถึงบูรณาการความร่วมมือจากครู ผู้ปกครอง ชุมชน และหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตและพัฒนานักเรียนให้เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพทั้งด้านวิชาการและทักษะชีวิต สอดคล้องกับงานวิจัยของ ณัฐพล แสงงาม (2564) ได้ศึกษาสภาพปัญหาและประสิทธิผลการบริหารกิจการนักเรียนในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการพัฒนาการบริหารกิจการนักเรียนในโรงเรียนสังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1 มี 4 งาน ประกอบด้วย 1) งานส่งเสริมสุขภาพอนามัยสถานศึกษาควรวางแผนที่เอื้อต่อการสร้างเสริมสุขภาพ และการป้องกันโรค 2) งานส่งเสริมกิจกรรมประชาธิปไตย และวินัยนักเรียน สถานศึกษาควรจัดกิจกรรม ส่งเสริมการเรียนรู้และเข้าใจวิถีประชาธิปไตยในโรงเรียน และกิจกรรมสร้างเสริมวินัยนักเรียน 3) งานส่งเสริมกิจกรรมแนะแนว สถานศึกษาควรมีการส่งเสริมความสามารถ ตามความแตกต่างระหว่างบุคคล และ 4) งานสภานักเรียน สถานศึกษาควรส่งเสริม พัฒนา และสร้างความเข้มแข็ง องค์กรสภานักเรียน เด็ก เยาวชนในสถานศึกษา และควรมีการแต่งตั้งคณะกรรมการสภานักเรียน และกำหนดหน้าที่และความรับผิดชอบให้ชัดเจน

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ที่ได้รับแนวทางการบริหารกิจการนักเรียนของโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ กลุ่มโรงเรียนศรีโสธรเจริญราชธานี โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ด้านที่โดดเด่นคือ งานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด ส่วนด้านที่ควรพัฒนาเร่งด่วนคือ งานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ซึ่งมีค่าความต้องการจำเป็นสูงสุด แสดงให้เห็นว่าการดูแลช่วยเหลือนักเรียนยังไม่ครอบคลุมและต้องพัฒนาเชิงระบบ ทั้งในด้านข้อมูล การติดตาม และการประสานเครือข่าย โรงเรียนควรเน้นการสร้างระบบดูแลเชิงรุกและกิจกรรมพัฒนาทักษะชีวิตให้นักเรียนมีภูมิคุ้มกันที่ดี ควบคู่กับการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมและวินัยเชิงบวก องค์ความรู้ที่ได้ชี้ว่า การบริหารกิจการนักเรียนควรดำเนินการแบบบูรณาการ โดยใช้ความร่วมมือของครู ผู้ปกครอง และชุมชน เพื่อพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้านและยั่งยืน ดังภาพที่ 1 ดังนี้

ภาพที่ 2 การบริหารกิจการนักเรียน ของโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ กลุ่มโรงเรียนศรีโสธรเจริญราชธานี สังกัด สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ

สรุป

สภาพปัจจุบันของการบริหารกิจการนักเรียนโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ขณะที่สภาพที่พึงประสงค์โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยความต้องการจำเป็นในการพัฒนาเรียงลำดับจากมากไปน้อย ได้แก่ งานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน งานบริหารนักเรียนประจำ งานพัฒนาทักษะการดำรงชีวิต งานส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม งานระเบียบวินัย งานปัจจัยพื้นฐาน งานส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตย และงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด ทั้งนี้ แนวทางการบริหารกิจการนักเรียนควรมุ่งพัฒนานักเรียนอย่างรอบด้าน โดยให้ความสำคัญกับการจัดสภาพแวดล้อมหอพักที่ปลอดภัย การส่งเสริมสุขภาพกายและสุขภาพจิต ควบคู่กับการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ ส่งเสริมทักษะชีวิตและทักษะอาชีพ ปลูกฝังระเบียบวินัย คุณธรรม จริยธรรม และวิถีประชาธิปไตย รวมถึงการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดอย่างเป็นระบบ พร้อมทั้งจัดปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต และบูรณาการความร่วมมือระหว่างครู ผู้ปกครอง ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อพัฒนานักเรียนให้มีคุณภาพทั้งด้านวิชาการและคุณลักษณะชีวิตที่พึงประสงค์

ข้อเสนอแนะ

1) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1) จากผลการวิจัย พบว่า ด้านงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด เป็นด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดอยู่ในระดับมาก ดังนั้น ควรเน้นการบูรณาการมาตรการเชิงป้องกันและฟื้นฟู ได้แก่ การจัดกิจกรรมสร้างภูมิคุ้มกันทางจิตใจและทักษะชีวิตให้กับนักเรียน การนิเทศและติดตามนักเรียนกลุ่มเสี่ยงอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการร่วมมือกับชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างเครือข่ายป้องกันและลดปัจจัยเสี่ยงด้านยาเสพติดอย่างเป็นระบบ

1.2) จากผลการวิจัย พบว่า ด้านงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน เป็นด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดอยู่ในระดับปานกลาง ดังนั้น ควรเน้นการสร้างระบบดูแลแบบองค์รวม (Holistic Care) โดยการจัดตั้งศูนย์แนะแนวและให้คำปรึกษาที่เข้าถึงนักเรียนทุกคน มีการติดตามและคัดกรองนักเรียนกลุ่มเสี่ยงอย่างต่อเนื่อง รวมถึง

ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างครู ผู้ปกครอง และบุคลากรทางการศึกษาเพื่อสนับสนุนการพัฒนาทักษะชีวิตและแก้ไขปัญหานักเรียนอย่างเป็นระบบและทันเวลา

2. ข้อเสนอแนะนำในการไปใช้

2.1) จากผลการวิจัย พบว่า ด้านงานส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม มีสภาพที่พึงประสงค์ต่ำสุดอยู่ในระดับมาก ดังนั้น ควรเน้นการปลูกฝังคุณธรรมอย่างเป็นรูปธรรมและต่อเนื่อง เช่น จัดกิจกรรมที่ส่งเสริมค่านิยม จริยธรรม และความรับผิดชอบต่อสังคมในชีวิตประจำวันของนักเรียน สนับสนุนให้ครูและบุคลากรเป็นแบบอย่างที่ดี และประเมินผลกิจกรรมอย่างต่อเนื่องเพื่อนำผลไปปรับปรุงการส่งเสริมคุณธรรมให้เหมาะสมกับบริบทของนักเรียนและชุมชน

2.2) จากผลการวิจัย พบว่า ด้านงานพัฒนาทักษะการดำรงชีวิต มีสภาพที่พึงประสงค์สูงสุดอยู่ในระดับมากที่สุด ดังนั้น ควรเน้นการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมทักษะชีวิตที่จำเป็นต่อการอยู่ร่วมในสังคม เช่น การแก้ปัญหา การตัดสินใจ การบริหารเวลา และการปรับตัวต่อสถานการณ์ต่าง ๆ สนับสนุนการประเมินและติดตามผลการพัฒนาทักษะอย่างสม่ำเสมอ พร้อมสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างครู ผู้ปกครอง และชุมชนเพื่อให้นักเรียนสามารถนำทักษะไปใช้ในชีวิตจริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

3.1) ควรมีการศึกษาแนวทางการบริหารกิจการนักเรียนของโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ กลุ่มโรงเรียนศรีโสธรเจริญราชธานี สังกัด สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ เช่น การสัมภาษณ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกมากยิ่งขึ้น

3.2) ควรมีการศึกษาแนวทางการบริหารกิจการนักเรียนของโรงเรียน ที่เป็นสถานศึกษาเอกชนเพื่อนำมาใช้เปรียบเทียบเป็นแนวทางในการบริหารสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2562). แผนปฏิบัติราชการ ระยะ 3 ปี (พ.ศ. 2563-2565) ของกระทรวงศึกษาธิการ. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ.

_____. (2562). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ 2542 แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 2 (2545) ฉบับที่ 3 (2553) และฉบับที่ 4 (2562). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ครุสภาลาดพร้าว.

ณัฐพล แสงงาม. (2564). สภาพปัญหาและประสิทธิผลการบริหารกิจการนักเรียนในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

นพพงษ์ บุญจิตราดุล. (2557). การบริหารสถานศึกษา: แนวคิดและแนวทางปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

บุญชม ศรีสะอาด. (2560). หลักการวิจัยเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2563). รายงานการสังเคราะห์รูปแบบการพัฒนาเด็กปฐมวัยแบบองค์รวม. กรุงเทพมหานคร: พริกหวานกราฟฟิค.

ปิยะพงษ์ วรรณคำ, ประสิทธิ์ กองสาสนะ, และสุริยะ แจ่มแจ้ง. (2564). การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการของโรงเรียนในถิ่นทุรกันดาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 4. วารสารวิชาการและวิจัย มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. 11(3), 177-191.

วริยา สายสว่าง. (2566). การพัฒนาแนวทางการบริหารกิจการนักเรียนตามวงจรคุณภาพ เดมมิ่ง (PDCA) สู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากาฬสินธุ์. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาการบริหารและพัฒนาการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ศตวรรษ กฤษณา และคณะ. (2564). การบริหารงานกิจการนักเรียนตามหลักสังคหวัตถุ 4 ในโรงเรียนมัธยมศึกษาอำเภอมหาชนะชัยจังหวัดยโสธร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 28. วารสารการบริหารการศึกษา มมร. วิทยาเขตร้อยเอ็ด. 1(1), 29-33.

อภิชา แดงจำรูญ, ชูชาติ พ่วงสมจิตร์, และ สุวิมล ว่องวาณิช. (2561). รูปแบบการบริหารจัดการศึกษาที่มีประสิทธิผลสำหรับโรงเรียนขนาดเล็กในพื้นที่ห่างไกล. วารสารวิธีวิทยาการวิจัย. 31(2), 229-250.

รูปแบบการพัฒนาระบบคุณภาพตามเกณฑ์รางวัลคุณภาพแห่งสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (OBECQA) โรงเรียนค้อวังวิทยาคม

A Development Model of Office of The Basic Education Commission Quality Award : OBECQA in Khowangwittayakom

มนตรี แจ่มศรี
Montree Jamsri
โรงเรียนค้อวังวิทยาคม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาศรีสะเกษ ยโสธร
Khowanngwitthayakhom School, Office of Secondary Education Service Area, Sisaket and Yasothon Provinces
E-mail: montreej3@gmail.com

Received: 1 December 2025; Revised: 10 December 2025; Accepted: 7 April 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นในการพัฒนาระบบคุณภาพ 2) เพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนาระบบคุณภาพ 3)เพื่อดำเนินการ ทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาระบบคุณภาพ และ 4) เพื่อศึกษา ผลการใช้รูปแบบการพัฒนาระบบคุณภาพในด้าน ความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความพึงพอใจของรูปแบบ โดยมี 4 ระยะ ดังนี้ ระยะที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็น มีกลุ่มผู้ให้ข้อมูล จำนวน 15 คน มีกลุ่มตัวอย่าง 37 คน ระยะที่ 2 การพัฒนาและตรวจสอบร่างต้นแบบ มีกลุ่มผู้ให้ข้อมูล จำนวน 5 คน ระยะที่ 3 การทดลองใช้รูปแบบ มีกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 31 คน และระยะที่ 4 การประเมินผลและสรุปผลการใช้รูปแบบ มีครูกลุ่มตัวอย่างครู จำนวน 31 คน กลุ่มตัวอย่างผู้ปกครองนักเรียน จำนวน 250 คน โดยมีเครื่องมือในการวิจัยประกอบด้วย 1) แบบสอบถาม 2) แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง 3) แบบประเมิน สรุปผล โดยมีผลการประเมินความตรงเชิงเนื้อหา (IOC) ระหว่าง 0.80-1.00 และมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .90 การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการแจกแจงความถี่ หาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า

1) สภาพปัจจุบันของระบบคุณภาพอยู่ในระดับมาก มีสภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่า PNI รวมเท่ากับ 0.21 หมวด 4 การวัด การวิเคราะห์ และการจัดการความรู้ มีค่า PNI สูงที่สุด (0.24) หมวด 1 การนำองค์กร มีค่า PNI ต่ำสุด (0.17) 2) การพัฒนาและตรวจสอบร่างต้นแบบรูปแบบการพัฒนาระบบคุณภาพมีความถูกต้อง เหมาะสม และเป็นไปได้ อยู่ในระดับมาก 3) การนำร่างต้นแบบไปทดลองใช้ในการพัฒนาระบบคุณภาพ ความพึงพอใจของผู้บริหาร ครู และผู้ปกครองอยู่ในระดับมาก 4) ผลการประเมินรูปแบบการพัฒนาระบบคุณภาพตามเกณฑ์ OBECQA มีคุณภาพในระดับมาก

คำสำคัญ: รูปแบบการพัฒนา, ระบบคุณภาพ, เกณฑ์รางวัลคุณภาพ

Abstract

The purposes of this research: (1) analyze the essential needs for developing a quality management system; (2) develop a model for quality system improvement; (3) implement and test the developed model; and (4) examine the outcomes of the model in terms of accuracy, appropriateness, feasibility, and satisfaction among stakeholders. The study consisted of four phases. Phase 1 involved examining the current conditions, desired conditions, and essential needs, with 15 informants and 37 participants. Phase 2 focused on developing and validating the prototype model with 5 informants. Phase 3 involved implementing the model with 31 participants. Phase 4 consisted of evaluating and summarizing the outcomes with 31 teachers and 250 parents. The research instruments included questionnaires, semi-structured interviews, and evaluation forms. The evaluation instrument summary indicated that the content validity index (IOC) ranged between 0.80–1.00, and the reliability coefficient was 0.90. Data were analyzed using frequency distribution, percentage, mean, standard deviation, and content analysis.

The results indicated that:

1) The current condition of the quality system was at a high level, while the desirable condition was at the highest level. The overall PNI value was 0.21. Category 4: Measurement, Analysis, and Knowledge Management had the highest PNI (0.24), while Category 1: Leadership had the lowest PNI (0.17). 2) The development and validation of the draft prototype of the quality system development model were found to be accurate, appropriate, and feasible at a high level. 3) The implementation of the draft prototype in developing the quality system resulted in a high level of satisfaction among administrators, teachers, and parents. 4) The evaluation results of the quality system development model based on the OBECQA criteria indicated that the model was of high quality.

Keywords: A Development Model, Quality Award, OBECQA

บทนำ

การจัดระบบการศึกษาในประเทศไทยมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องในหลากหลายมิติ ทั้งในด้านการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน การส่งเสริมและสนับสนุนให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาได้รับการพัฒนาองค์ความรู้ ความสามารถ และทักษะที่จำเป็นต่อการจัดการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงการปรับปรุงระบบการบริหารจัดการให้เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพโรงเรียนอย่างรอบด้าน ทั้งในด้านการจัดหลักสูตร การเรียนรู้ การบริหารทรัพยากร และการมีส่วนร่วมของชุมชนในสถานศึกษา เพื่อให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนและบริบทของท้องถิ่นได้อย่างแท้จริง ทั้งนี้ การพัฒนาการศึกษาไทยยังคงยึดหลักการที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ที่กำหนดให้การจัดการศึกษาต้องมุ่งพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา

ความรู้ และคุณธรรม สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และมีคุณภาพชีวิตที่ดีในสังคมแห่งการเรียนรู้ (อภิรักษ์ ขนอม, 2564)

การดำเนินการของโรงเรียนมาตรฐานสากลนั้นต้องครอบคลุมการพัฒนาในทุกมิติ ทั้งในด้านหลักสูตร การเรียนการสอน การบริหารจัดการ และการจัดสิ่งแวดล้อมทางการเรียนรู้ โดยต้องมีทิศทางและเป้าหมายที่ชัดเจน และสอดคล้องกับนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการที่มุ่งยกระดับโรงเรียนชั้นนำสู่มาตรฐานสากล ผ่านระบบบริหารจัดการคุณภาพตามเกณฑ์ OBECQA และต่อยอดสู่มาตรฐานคุณภาพแห่งชาติ (TQA) ในระยะยาว ซึ่งจะส่งผลโดยตรงต่อการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน อันเป็นเป้าหมายสำคัญของการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2561)

โรงเรียนค้อวังวิทยาคม เป็นโรงเรียนขนาดใหญ่ประจำอำเภอค้อวัง จังหวัดยโสธร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาศรีสะเกษ ยโสธร โดยเปิดทำการเรียนการสอนทั้งในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลาย และมีการจัดหลักสูตรเพิ่มเติมที่เทียบเคียงกับมาตรฐานสากล ได้แก่ รายวิชาการศึกษาค้นคว้าอิสระ (Independent Study: IS1–IS3) ตลอดจนมีการจัดการเรียนการสอนในวิชาภาษาต่างประเทศที่สอง ซึ่งเป็นแห่งเดียวในระดับอำเภอ ทั้งนี้ แม้โรงเรียนจะมีความพร้อมและศักยภาพในการพัฒนาเข้าสู่มาตรฐานสากล แต่ยังมิได้รับการประเมินตามเกณฑ์รางวัลคุณภาพแห่งสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (OBECQA)

ด้วยเหตุนี้ เพื่อให้การพัฒนาสถานศึกษามีทิศทางสอดคล้องกับนโยบายการยกระดับโรงเรียนสู่ความเป็นเลิศในระดับสากล (World-Class Standard School) ภายใต้กรอบแนวคิดของ OBECQA ผู้วิจัยในฐานะผู้บริหารสถานศึกษา จึงเล็งเห็นความสำคัญของการนำกระบวนการวิจัยมาใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาระบบบริหารจัดการคุณภาพของโรงเรียน โดยมุ่งหวังที่จะคิดค้นและพัฒนารูปแบบ แนวทาง หรือกลไกที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริง เพื่อขับเคลื่อนองค์กรสู่การเป็นโรงเรียนคุณภาพที่สามารถผ่านเกณฑ์การประเมิน OBECQA ได้ในอนาคตอย่างเป็นรูปธรรม

วัตถุประสงค์การวิจัย

1) เพื่อวิเคราะห์ความต้องการจำเป็น (Needs Assessment) ในการพัฒนาระบบคุณภาพของโรงเรียนค้อวังวิทยาคม ตามเกณฑ์รางวัลคุณภาพแห่งสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (OBECQA)

2) เพื่อพัฒนา รูปแบบการพัฒนาระบบคุณภาพ ตามเกณฑ์ OBECQA ที่เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนค้อวังวิทยาคม

3) เพื่อดำเนินการ ทดลองใช้รูปแบบ ที่พัฒนาขึ้นในการพัฒนาระบบคุณภาพตามเกณฑ์ OBECQA

4) เพื่อศึกษา ผลการใช้รูปแบบการพัฒนาระบบคุณภาพ ตามเกณฑ์ OBECQA ในด้าน ความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความพึงพอใจ ของรูปแบบ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาระบบคุณภาพตามเกณฑ์รางวัลคุณภาพแห่งสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (OBECQA) โรงเรียนค้อวังวิทยาคม ผู้วิจัยได้ดำเนินการ ดังนี้

1) การดำเนินการวิจัยแบ่งเป็น 4 ระยะ

ระยะที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็น (Needs Assessment Phase) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันของระบบคุณภาพสถานศึกษา วิเคราะห์สภาพที่พึงประสงค์ และจัดลำดับความต้องการจำเป็นในการพัฒนา โดยใช้ดัชนีความต้องการจำเป็น (Priority Need Index: PNI Modified) เพื่อระบุลำดับความสำคัญของประเด็นที่ควรได้รับการพัฒนา มีกลุ่มผู้ให้ข้อมูล จำนวน 15 คน มีกลุ่มตัวอย่าง 37 คน

ระยะที่ 2 การพัฒนาและตรวจสอบร่างรูปแบบ (Model Development and Validation Phase) เพื่อออกแบบ พัฒนา และตรวจสอบคุณภาพของรูปแบบการพัฒนาระบบคุณภาพตามเกณฑ์ OBECQA โดยอาศัยข้อมูลจากระยะที่ 1 เป็นฐานในการสร้างต้นแบบ และตรวจสอบคุณภาพของรูปแบบในด้านความถูกต้อง ความเหมาะสม และความเป็นไปได้โดยผู้เชี่ยวชาญ มีกลุ่มผู้ให้ข้อมูล จำนวน 5 คน

ระยะที่ 3 การทดลองใช้รูปแบบ (Model Implementation or Try-out Phase) เพื่อนำรูปแบบที่ผ่านการพัฒนาไปทดลองใช้จริงในโรงเรียนค้อวังวิทยาคม เพื่อทดสอบความเป็นไปได้และประสิทธิผลของรูปแบบในสภาพแวดล้อมจริง โดยให้ผู้บริหาร ครู และบุคลากรเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินผลการดำเนินงาน มีกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 31 คน

ระยะที่ 4 การประเมินผลและสรุปผลการใช้รูปแบบ (Evaluation and Finalization Phase) เพื่อประเมินคุณภาพของรูปแบบในด้านความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความพึงพอใจของผู้เกี่ยวข้อง รวมทั้งปรับปรุงรูปแบบให้สมบูรณ์ก่อนนำเสนอเป็นแนวทางสำหรับการพัฒนาระบบคุณภาพของสถานศึกษาในอนาคต มีครูกลุ่มตัวอย่างครู จำนวน 31 คน กลุ่มตัวอย่างผู้ปกครองนักเรียน จำนวน 250 คน

2) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย เครื่องมือเชิงปริมาณ ได้แก่ 1) แบบสอบถามความคิดเห็นของผู้บริหารและครูเกี่ยวกับระดับสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของระบบคุณภาพตามเกณฑ์ OBECQA 2) แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) สำหรับเก็บข้อมูลเชิงลึกจากผู้บริหาร ครู และผู้เกี่ยวข้อง เพื่อสนับสนุนและอธิบายผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณ 3) แบบประเมินความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับร่างรูปแบบการพัฒนาระบบคุณภาพตามเกณฑ์ OBECQA 4) แบบบันทึกผลการดำเนินงาน แบบติดตาม และแบบประเมินผล 5) แบบประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบ 6) แบบประเมินความพึงพอใจของผู้บริหาร ครู และบุคลากร 7) แบบสังเกตพฤติกรรมการดำเนินงานตามรูปแบบ 8) แบบสัมภาษณ์ความคิดเห็นต่อการใช้รูปแบบ เพื่อประเมินผลหลังการทดลองใช้รูปแบบ โดยใช้การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ได้แก่ 1) ค่าความสอดคล้องของเนื้อหา (IOC) วิเคราะห์โดยผู้เชี่ยวชาญ 5 คน ต้องมีค่า IOC ตั้งแต่ 0.80-1.00 ขึ้นไป 2) ค่าความเชื่อมั่น (Reliability) คำนวณโดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach’s Alpha) ซึ่งได้ค่าความเชื่อมั่นอยู่ที่ 0.90

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ไว้ดังนี้ 1) ศึกษาข้อมูลเบื้องต้น จากเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 2) เก็บข้อมูลเชิงปริมาณโดยแจกแบบสอบถามให้กับกลุ่มตัวอย่าง (รองผู้อำนวยการ, ครู, ผู้ปกครองนักเรียน) 3) เก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์ผู้บริหาร ครู ผู้เชี่ยวชาญ 4) ทดลองใช้รูปแบบในโรงเรียนค้อวังวิทยาคม 5) ติดตามและประเมินผล ได้แก่ ประเมินประสิทธิภาพของรูปแบบที่พัฒนาขึ้น และเก็บข้อมูลความพึงพอใจของผู้เกี่ยวข้อง

6. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับขั้นตอนต่อไปนี้ 1) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ได้แก่ คำนวณร้อยละ (Percentage) และค่าเฉลี่ย (Mean) เพื่อตรวจสอบแนวโน้มข้อมูล วิเคราะห์ Priority Needs Index (PNI) เพื่อจัดลำดับความสำคัญของความต้องการ 2) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้แก่ ใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยแยกข้อมูลเป็นหมวดหมู่ สรุปและ

เชื่อมโยงข้อมูลเชิงคุณภาพกับผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณ และนำเสนอข้อค้นพบและข้อเสนอแนะในการพัฒนารูปแบบ

7. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การแจกแจงความถี่ หาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัย

1. ระยะที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของระบบคุณภาพโรงเรียนค้อวังวิทยาคม

ตารางที่ 1 แสดงผลการวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน (D) สภาพที่พึงประสงค์ (I) และดัชนีความต้องการจำเป็นสัมพัทธ์ (PNI) ของระบบคุณภาพโรงเรียนค้อวังวิทยาคมในแต่ละหมวดตามเกณฑ์ OBECQA

หมวด	ประเด็นหลัก (Criteria)	D	I	PNI
หมวด 1 การนำองค์กร	ภาวะผู้นำ วิสัยทัศน์ ค่านิยม และธรรมาภิบาล	4.03	4.83	0.17
หมวด 2 การวางแผนเชิงยุทธศาสตร์	การวิเคราะห์บริบท การกำหนดยุทธศาสตร์ และการถ่ายทอดแผน	3.73	4.73	0.21
หมวด 3 การมุ่งเน้นผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	ความเข้าใจ ความพึงพอใจ และการตอบสนองต่อผู้รับบริการ	3.77	4.80	0.22
หมวด 4 การวัด การวิเคราะห์ และการจัดการความรู้	ระบบข้อมูล การวิเคราะห์ และการใช้ความรู้เพื่อพัฒนาองค์กร	3.55	4.69	0.24
หมวด 5 การมุ่งเน้นบุคลากร	การพัฒนา ศักยภาพ และแรงจูงใจของบุคลากร	3.79	4.78	0.21
หมวด 6 การจัดการกระบวนการ	การออกแบบและพัฒนากระบวนการหลัก	3.65	4.78	0.24
หมวด 7 ผลลัพธ์การดำเนินงาน	ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาและผลลัพธ์ขององค์กร	3.80	4.75	0.20
ค่าเฉลี่ยรวมทั้งระบบคุณภาพโรงเรียน		3.76	4.76	0.21

จากตารางที่ 1 พบว่า โดยภาพรวมระบบคุณภาพของโรงเรียนค้อวังวิทยาคมมีค่าเฉลี่ยสภาพปัจจุบันอยู่ในระดับมาก (D = 3.76) และสภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับ มากที่สุด (I = 4.76) ทำให้ได้ค่าดัชนีความต้องการจำเป็นสัมพัทธ์ (PNI) เท่ากับ 0.21 ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าระบบคุณภาพของโรงเรียนยังมีช่องว่างสำหรับการพัฒนาในระดับปานกลางค่อนไปทางสูง เมื่อพิจารณาเป็นรายหมวด พบว่า หมวด 4 การวัด การวิเคราะห์ และการจัดการความรู้ มีค่า PNI สูงที่สุด (0.24) แสดงถึงความจำเป็นในการเสริมสร้างระบบสารสนเทศและการจัดการองค์ความรู้ให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น รองลงมาคือ หมวด 6 การจัดการกระบวนการ (PNI = 0.24) ซึ่งสะท้อนถึงความต้องการพัฒนาการใช้วงจร PDCA และการบูรณาการนวัตกรรมในระดับห้องเรียน ส่วนหมวด 1 การนำองค์กร มีค่า PNI ต่ำสุด (0.17) แสดงถึงความมั่นคงของภาวะผู้นำ วิสัยทัศน์ และค่านิยมของผู้บริหารโรงเรียน โดยสรุป ผลการวิเคราะห์นี้ชี้ให้เห็นถึง จุดเน้นการพัฒนา (Development Priorities) ที่ควรมุ่งไปที่

ระบบข้อมูล การจัดการความรู้ และกระบวนการเรียนรู้เป็นสำคัญ ซึ่งผลลัพธ์นี้ถูกนำไปใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับการออกแบบ ร่างต้นแบบรูปแบบการพัฒนาระบบคุณภาพ ในระยะที่ 2 ต่อไป

2. ระยะที่ 2 ของการดำเนินการวิจัยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อ พัฒนาและตรวจสอบร่างต้นแบบของรูปแบบการพัฒนาระบบคุณภาพตามเกณฑ์รางวัลคุณภาพแห่งสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (OBECQA) ที่เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนค้อวังวิทยาคม

ร่างต้นแบบรูปแบบที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วย 6 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ 1) หลักการ (Principles) 2) วัตถุประสงค์ (Objectives) 3) กระบวนการดำเนินงาน (Process) ซึ่งใช้วงจร PDCA เป็นกลไกหลัก 4) ปัจจัยเกื้อหนุน (Supporting Factors) 5) เงื่อนไขความสำเร็จ (Key Success Conditions) และ 6) การวัดและประเมินผล (Evaluation and Feedback)

ตารางที่ 2 ผลการประเมินความถูกต้อง ความเหมาะสม และความเป็นไปได้ของร่างต้นแบบรูปแบบการพัฒนาระบบคุณภาพตามเกณฑ์ OBECQA

ด้านที่ประเมิน	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความคิดเห็น
1. ความถูกต้อง (Validity)	4.72	0.38	มากที่สุด
2. ความเหมาะสม (Appropriateness)	4.68	0.41	มากที่สุด
3. ความเป็นไปได้ (Feasibility)	4.59	0.43	มากที่สุด
ค่าเฉลี่ยรวมทั้งสิ้น	**4.66**	**0.41**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 2 พบว่า ผลการประเมินร่างต้นแบบรูปแบบการพัฒนาระบบคุณภาพตามเกณฑ์ OBECQA โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน มีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับ มากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.66, S.D. = 0.41) แสดงให้เห็นว่าผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีความเห็นสอดคล้องกันว่าร่างต้นแบบรูปแบบที่พัฒนาขึ้นมีความถูกต้อง ความเหมาะสม และความเป็นไปได้สูง สามารถนำไปใช้พัฒนาระบบคุณภาพของโรงเรียนค้อวังวิทยาคมได้จริงอย่างมีประสิทธิผล

3. ระยะที่ 3 การทดลองใช้รูปแบบในสถานการณ์จริง (Implementation and Try-out Phase)

ตารางที่ 3 ผลการประเมินความพึงพอใจของผู้ปกครอง (มิติผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่อรูปแบบ) (จากการประเมินของผู้ปกครอง, n=250)

หัวข้อหลัก (มิติผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย)	องค์ประกอบ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับคุณภาพ
1. การพัฒนาคุณภาพผู้เรียน (Learner Quality)	1.1 โรงเรียนสามารถพัฒนา ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ของนักเรียนให้ดีขึ้นอย่างเห็นได้ชัด	4.49	0.47	มาก
	1.2 นักเรียนมี คุณลักษณะที่พึงประสงค์/ทักษะชีวิต ดีขึ้น	4.49	0.47	มาก
	1.3 นักเรียนมีการเรียนรู้ที่หลากหลาย และ กระตือรือร้นมากขึ้น (Active	4.49	0.47	มาก

	Learning)			
2. ความร่วมมือระหว่างบ้านและโรงเรียน (Home-School Collaboration)	2.1 โรงเรียนสร้างความสัมพันธ์ที่ดีและความร่วมมือในการดูแลผู้เรียนระหว่างบ้านและโรงเรียน	4.43	0.46	มาก
	2.2 มีกลไก รับฟังความคิดเห็น และข้อเสนอแนะของผู้ปกครองอย่างสม่ำเสมอ	4.43	0.46	มาก
3. ความเชื่อมั่นในศักยภาพของรูปแบบ (Confidence in Model Potential)	3.1 ผู้ปกครองเชื่อมั่นว่ารูปแบบ OBECQA จะนำไปสู่ การยกระดับคุณภาพการศึกษาอย่างยั่งยืน	4.38	0.51	มาก
	3.2 ผู้ปกครองรับรู้ว่าการบริหารจัดการของโรงเรียนมีความ โปร่งใสและตรวจสอบได้	4.38	0.51	มาก

ตารางที่ 3 ผลการประเมินความพึงพอใจของผู้ปกครอง (มิติผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่อรูปแบบ) (จากการประเมินของผู้ปกครอง, n=250) (ต่อ)

หัวข้อหลัก (มิติผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย)	**องค์ประกอบ**	$\bar{X}$	**S.D.**	**ระดับคุณภาพ**
4. ความเข้าใจในการสื่อสาร (Clarity of Communication)	4.1 โรงเรียนมีการสื่อสารวัตถุประสงค์และผลลัพธ์ของรูปแบบให้ผู้ปกครองเข้าใจชัดเจน	4.40	0.48	มาก
	4.2 ภาษาและช่องทางที่ใช้ในการสื่อสารมีความเหมาะสมและเข้าถึงได้ง่าย	4.40	0.48	มาก
5. ความเป็นไปได้ในการมีส่วนร่วม (Feasibility of Participation)	5.1 การจัดกิจกรรมของโรงเรียนสอดคล้องกับ ข้อจำกัดด้านเวลา/ภาระงาน ของผู้ปกครอง	4.36	0.50	มาก
	5.2 ผู้ปกครองรู้สึกว่าการมีส่วนร่วมกับโรงเรียนเป็นไปอย่าง สะดวกและง่ายดาย	4.36	0.50	มาก
ค่าเฉลี่ยรวม	**รูปแบบได้รับการยอมรับและเห็นประโยชน์ของการใช้รูปแบบ**	**4.41**	**0.49**	**มาก**

จากการวิเคราะห์ ตารางที่ 3 ซึ่งแสดงความพึงพอใจของ ผู้ปกครองนักเรียน (n=250) ในฐานะผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่อรูปแบบการพัฒนาระบบคุณภาพ พบว่าความพึงพอใจโดยรวมอยู่ในระดับ มาก (ค่าเฉลี่ยรวม= 4.41)กล่าวโดยสรุปคือ ความพึงพอใจในระดับ มาก นี้มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความยั่งยืนของรูปแบบ (Sustainability) เนื่องจากเป็นการยืนยัน ความเหมาะสม (Appropriateness) และ ความเชื่อมั่น ของสาธารณะต่อศักยภาพของรูปแบบในการยกระดับคุณภาพสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง

4. ระยะที่ 4 การประเมินคุณภาพขั้นสุดท้ายของรูปแบบ

ตารางที่ 4 ผลการประเมินคุณภาพของรูปแบบการพัฒนาระบบคุณภาพตามเกณฑ์ OBECQA โดยผู้เชี่ยวชาญชุดที่ 2 (n = 5)

ประเด็นการประเมิน	$\overline{X}$	S.D.	ระดับการประเมิน
1. ความถูกต้องของรูปแบบ (Validity / Accuracy)	4.48	0.38	มาก
2. ความเหมาะสมของรูปแบบ (Appropriateness)	4.47	0.43	มาก
3. ความเป็นไปได้ในการนำไปใช้จริง (Feasibility)	4.44	0.42	มาก
ค่าเฉลี่ยรวมทั้งรูปแบบ	**4.46**	**0.41**	**มาก**

จากตารางที่ 4 ผลการประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญชุดที่ 2 พบว่า รูปแบบการพัฒนาระบบคุณภาพตามเกณฑ์ OBECQA มีคุณภาพในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.46, S.D. = 0.41) ครอบคลุมทั้งด้านความถูกต้อง ความเหมาะสม และความเป็นไปได้ในการนำไปใช้จริง ซึ่งสะท้อนว่ารูปแบบมีโครงสร้างที่สอดคล้องกับกรอบมาตรฐานคุณภาพโรงเรียน มีความเหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนค้อวังวิทยาคม และสามารถดำเนินการได้อย่างเป็นระบบในทางปฏิบัติ อย่างไรก็ตาม ผู้เชี่ยวชาญได้เสนอให้เพิ่มเติมตัวอย่างแนวปฏิบัติในคู่มือ เพื่อสนับสนุนการนำรูปแบบไปใช้จริงและการขยายผลในสถานศึกษาอื่น

อภิปรายผล

จากข้อค้นพบที่ได้จากการวิจัยเรื่องนี้แล้ว ผู้วิจัยได้นำมาอภิปรายผลการวิจัย ดังนี้

1. ผลการวิจัยในระยะที่ 1 พบว่า สภาพปัจจุบันของระบบคุณภาพโรงเรียนค้อวังวิทยาคมอยู่ในระดับมาก ขณะที่สภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมากที่สุด ส่งผลให้ค่า PNI รวมเท่ากับ 0.21 ซึ่งสะท้อนว่าโรงเรียนมีพื้นฐานการบริหารจัดการที่ดี แต่ยังมีช่องว่างของการพัฒนาในหมวดสำคัญ ได้แก่ หมวด 4 (การวัด การวิเคราะห์ และการจัดการความรู้), หมวด 6 (การจัดการกระบวนการ) และหมวด 2 (การวางแผนเชิงยุทธศาสตร์) ซึ่งเป็นหมวดที่เกี่ยวข้องกับการบริหารเชิงระบบและการใช้ข้อมูลเพื่อการตัดสินใจ (Data-driven Decision Making) ผลดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิด Needs Assessment ของ Worku, H. (2024) ที่ระบุว่าการพัฒนาที่มีประสิทธิภาพต้องเริ่มจากการระบุช่องว่างที่สำคัญ (Significant Gaps) ระหว่าง “สภาพปัจจุบัน” และ “สภาพที่พึงประสงค์” เพื่อจัดลำดับความสำคัญและใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด แทนการพัฒนาแบบครอบคลุมทุกด้านพร้อมกัน ซึ่งมักทำให้เกิดภาระเกินความสามารถขององค์กร ดังนั้น สามารถสรุปได้ว่า การวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นในครั้งนี้ ทำหน้าที่เป็นทิศทางเชิงกลยุทธ์” (Strategic Direction Setting) ซึ่งมีผลโดยตรงต่อการออกแบบรูปแบบในระยะที่ 2 ให้มีความจำเพาะต่อบริบทโรงเรียนค้อวังวิทยาคม และไม่เป็นเพียงรูปแบบเชิงทฤษฎี ที่นำไปใช้ไม่ได้จริง
ห้องเรียน ส่วนหมวด 1 การนำองค์กร มีค่า PNI ต่ำสุด (0.17)

2. ผลการพัฒนาร่างต้นแบบรูปแบบในระยะที่ 2 สะท้อนว่า การออกแบบรูปแบบโดยอิงผลการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็น (Needs Assessment) ทำให้รูปแบบที่พัฒนาขึ้นมีความจำเพาะต่อบริบทสถานศึกษา (Context-based Model) และตอบสนองต่อประเด็นที่โรงเรียนค้อวังวิทยาคมต้องการพัฒนาอย่างแท้จริง ซึ่งสอดคล้องกับหลักการของ Worku, H. (2024) ที่ระบุว่า การพัฒนารูปแบบต้องตั้งอยู่บนการระบุ “ช่องว่างเชิงระบบ” อย่างเป็นเหตุผล ไม่ใช่การเลือกประเด็นพัฒนาโดยอาศัยความรู้สึกหรือกระแส

นโยบาย การกำหนดองค์ประกอบของรูปแบบทั้ง 6 ด้าน ได้แก่ หลักการ วัตถุประสงค์ ปัจจัยสนับสนุน กระบวนการดำเนินงาน เงื่อนไขแห่งความสำเร็จ และการวัดและประเมินผล จัดว่าเป็นการออกแบบในลักษณะ Systemic Design ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาตามแนวคิด Total Quality Management (TQM) และกรอบรางวัลคุณภาพ Baldrige Performance Excellence Framework ที่เป็นต้นแบบของ OBECQA โดยเน้นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบคุณภาพทั้งระบบ (Holistic Alignment) ผลการตรวจสอบคุณภาพรูปแบบโดยผู้เชี่ยวชาญชุดที่ 1 พบว่า รูปแบบมีความถูกต้อง ความเหมาะสม และความเป็นไปได้ในระดับ มาก ซึ่งยืนยันว่าโครงสร้างของรูปแบบมีความสอดคล้องกับหลักการของ การบริหารคุณภาพเชิงระบบ (System-based Quality Management) และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในสถานศึกษาที่มีลักษณะใกล้เคียงได้จริง สอดคล้อง สุวิมล สพฤกษ์ศรี (2561) รายงานว่าการจัดทำคู่มือการใช้รูปแบบและการกำหนดขั้นตอนปฏิบัติที่ชัดเจน ช่วยให้รูปแบบสามารถนำไปใช้ได้อย่างเป็นเอกภาพและลดความคลาดเคลื่อนระหว่างการปฏิบัติงานของบุคลากร ซึ่งตรงกับการกำหนดคู่มือกำกับรูปแบบในระยะพัฒนารูปแบบของงานวิจัยนี้ นอกจากนี้ จำรัส อินทลาภาพร (2562) พบว่าการตรวจสอบรูปแบบโดยผู้เชี่ยวชาญก่อนการนำไปทดลองใช้จริง ช่วยยืนยันความถูกต้องเชิงทฤษฎีและลดปัญหาการตีความในการปฏิบัติ ซึ่งสอดคล้องกับการใช้ผู้เชี่ยวชาญชุดที่ 1 ในการตรวจสอบคุณภาพรูปแบบในงานวิจัยนี้ และแนวคิดของ Richey and Klein (2007) ชี้ว่าการพัฒนารูปแบบที่มีคุณภาพจำเป็นต้องผ่านกระบวนการ Model Validation เพื่อสร้างความเชื่อมั่นทั้งในด้านความถูกต้องและความเป็นไปได้ในการใช้งานจริง ก่อนนำไปทดลองใช้ในสภาพแวดล้อมจริง ซึ่งตรงกับระยะที่ 2 ของการวิจัยครั้งนี้อย่างชัดเจน

วิทยาคมได้จริงอย่างมีประสิทธิผล

3. ผลการทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาระบบคุณภาพในโรงเรียนค้อวังวิทยาคม ในระยะที่ 3 พบว่า รูปแบบที่พัฒนาขึ้นสามารถนำไปใช้ในบริบทจริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยการประเมินตามกรอบ ADLI สะท้อนว่าโรงเรียนมีการพัฒนาทั้งในด้านแนวทางการดำเนินงาน (Approach) การนำไปปฏิบัติ (Deployment) การเรียนรู้เพื่อปรับปรุง (Learning) และการบูรณาการเข้ากับระบบงานประจำของโรงเรียน (Integration) ซึ่งเป็นลักษณะของการพัฒนาเชิงระบบ (Systemic Quality Improvement) ไม่ใช่การดำเนินงานแบบกิจกรรมเฉพาะช่วงเวลา ผลด้านประสิทธิผลเชิงผลลัพธ์ตามกรอบ LeTCI พบว่ามีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องทั้งในด้านระดับผลลัพธ์ (Level) และแนวโน้มผลลัพธ์ (Trend) โดยเฉพาะด้านการจัดการเรียนรู้ของครูและพฤติกรรมผู้เรียน ซึ่งสอดคล้องกับงานของ Bryk, et al. (2010) ที่ระบุว่า “คุณภาพกระบวนการภายในโรงเรียน” มีอิทธิพลโดยตรงต่อการยกระดับผลสัมฤทธิ์ผู้เรียน และงานของ Marsh & Farrell (2015) ที่ยืนยันว่า การใช้ข้อมูลร่วมกันและการสะท้อนผลเป็นทีม มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการสอนในระดับห้องเรียน ในส่วนของ ความพึงพอใจของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ซึ่งอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับแนวคิดการบริหารการเปลี่ยนแปลงของ Fullan (2007) ที่กล่าวว่า การปรับเปลี่ยนระบบคุณภาพจะประสบผลสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อผู้ปฏิบัติ รับรู้ว่ารูปแบบมีคุณค่าและตอบโจทย์จริง ไม่ใช่เพียงเกิดจากแรงขับภายนอกหรือคำสั่ง ดังนั้นสามารถสรุปได้ว่า รูปแบบที่นำไปทดลองใช้ไม่เพียงมีความถูกต้องในเชิงหลักการ แต่ยังมี “พลังในการเปลี่ยนแปลง” (Change Power) ในระดับปฏิบัติจริง ผ่านการบูรณาการเข้ากับงานประจำของโรงเรียน และได้รับการยอมรับจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างแท้จริง

4. ผลการประเมินรูปแบบในระยะที่ 4 โดยผู้เชี่ยวชาญชุดที่ 2 จำนวน 5 ท่าน ซึ่งเป็นคณะกรรมการประเมิน OBECQA ที่ได้รับการแต่งตั้งจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า รูปแบบที่พัฒนาขึ้นมีคุณภาพโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.46, S.D. = 0.41) ครอบคลุมทั้งสามมิติที่ประเมิน ได้แก่ ความถูกต้อง (Validity) ความเหมาะสม (Appropriateness) และ ความเป็นไปได้ (Feasibility) ซึ่งชี้ให้เห็น

ว่ารูปแบบมีความสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎี และสามารถนำไปใช้ได้จริงในบริบทของสถานศึกษาในด้าน 1) ความถูกต้อง (Validity) ผู้เชี่ยวชาญเห็นว่ารูปแบบมีความสอดคล้องกับโครงสร้างของเกณฑ์ OBECQA และมีองค์ประกอบที่เชื่อมโยงอย่างมีเหตุผลระหว่างหลักการ วัตถุประสงค์ กระบวนการ และผลลัพธ์ของการดำเนินงาน ซึ่งเป็นลักษณะสำคัญของ การบริหารคุณภาพเชิงระบบ (Systems Thinking) ตามแนวคิดของ Senge, P. M. (2020) และหลัก Baldrige Performance Excellence Framework ที่มุ่งเน้นความสัมพันธ์เชิงองค์รวมของระบบการบริหารโรงเรียน 2) ในด้าน ความเหมาะสม (Appropriateness) ผู้เชี่ยวชาญประเมินว่ารูปแบบตอบสนองต่อบริบทของโรงเรียนค้อวังวิทยาคมอย่างเหมาะสม โดยเฉพาะการกำหนดขั้นตอนการดำเนินงานและคู่มือช่วยปฏิบัติ ซึ่งทำให้บุคลากรสามารถนำรูปแบบไปใช้ได้อย่างเข้าใจง่าย และลดความคลาดเคลื่อนของการตีความ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุวิมล สพฤกษ์ศรี (2561) และ จรุญ จารุสาร (2563) ที่ยืนยันว่ารูปแบบที่ดีต้องเสริมด้วยคู่มือเชิงปฏิบัติที่ชัดเจน 3) ในด้าน ความเป็นไปได้ในการนำไปใช้จริง (Feasibility) ผู้เชี่ยวชาญเห็นว่ารูปแบบสามารถบูรณาการเข้ากับงานประจำของโรงเรียนได้โดยไม่เพิ่มภาระเกินความจำเป็น และมีความยืดหยุ่นในการปรับใช้กับสถานศึกษาอื่นที่มีโครงสร้างและบริบทคล้ายคลึงกัน ผลนี้สอดคล้องกับงานของ Fullan (2007) ที่ระบุว่า การพัฒนาคุณภาพที่ยั่งยืนต้องสามารถ “ฝังเข้าไปในวัฒนธรรมการทำงาน” ของสถานศึกษา มากกว่าการเป็นโครงการระยะสั้น

ดังนั้น สามารถสรุปได้ว่า ความต้องการจำเป็นสัมพัทธ์ (PNI) เท่ากับ 0.21 ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าระบบคุณภาพของโรงเรียนยังมีช่องว่างสำหรับการพัฒนาในระดับปานกลางค่อนไปทางสูง เมื่อพิจารณาเป็นรายหมวด พบว่า หมวด 4 การวัด การวิเคราะห์ และการจัดการความรู้ มีค่า PNI สูงที่สุด (0.24) แสดงถึงความจำเป็นในการเสริมสร้างระบบสารสนเทศและการจัดการองค์ความรู้ให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น รองลงมาคือ หมวด 6 การจัดการกระบวนการ (PNI = 0.24) ซึ่งสะท้อนถึงความต้องการพัฒนาการใช้วงจร PDCA และการบูรณาการนวัตกรรมในระดับห้องเรียน ส่วนหมวด 1 การนำองค์กร มีค่า PNI ต่ำสุด (0.17) การพัฒนาระบบคุณภาพตามเกณฑ์ OBECQA โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน มีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับ มากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.66, S.D. = 0.41) แสดงให้เห็นว่าผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีความเห็นสอดคล้องกันว่าร่างต้นแบบรูปแบบที่พัฒนาขึ้นมีความถูกต้อง ความเหมาะสม และความเป็นไปได้สูง สามารถนำไปใช้พัฒนาระบบคุณภาพของโรงเรียนค้อวังวิทยาคมได้จริงอย่างมีประสิทธิผล ความพึงพอใจโดยรวมอยู่ในระดับ มาก (ค่าเฉลี่ยรวม= 4.41)กล่าวโดยสรุป คือ ความพึงพอใจในระดับ มาก และ ผลการประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญชุดที่ 2 พบว่า รูปแบบการพัฒนาระบบคุณภาพตามเกณฑ์ OBECQA มีคุณภาพในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.46, S.D. = 0.41)

สรุป

ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ 1) สภาพปัจจุบันของระบบคุณภาพอยู่ในระดับมาก มีสภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่า PNI รวมเท่ากับ 0.21 หมวด 4 การวัด การวิเคราะห์ และการจัดการความรู้ มีค่า PNI สูงที่สุด (0.24) หมวด 1 การนำองค์กร มีค่า PNI ต่ำสุด (0.17) 2) การพัฒนาและตรวจสอบร่างต้นแบบรูปแบบการพัฒนาระบบคุณภาพมีความถูกต้อง เหมาะสม และเป็นไปได้ อยู่ในระดับมาก 3) การนำร่างต้นแบบไปทดลองใช้ในการพัฒนาระบบคุณภาพ ความพึงพอใจของผู้บริหาร ครู และผู้ปกครองอยู่ในระดับมาก 4) ผลการประเมินรูปแบบการพัฒนาระบบคุณภาพตามเกณฑ์ OBECQA มีคุณภาพในระดับมาก

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเพื่อการนำผลการวิจัยไปใช้

จากผลการวิจัย พบว่า สภาพปัจจุบันของระบบคุณภาพอยู่ในระดับมาก มีสภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่า PNI รวมเท่ากับ 0.21 หมวด 4 การวัด การวิเคราะห์ และการจัดการความรู้ มีค่า PNI สูงที่สุด (0.24) หมวด 1 การนำองค์กร มีค่า PNI ต่ำสุด (0.17) มีข้อเสนอแนะดังนี้

1) สถานศึกษาควรนำผลค่า PNI มาใช้เป็นข้อมูลเชิงกลยุทธ์ ในการจัดลำดับความสำคัญของการพัฒนาระบบคุณภาพ โดยเริ่มจาก หมวด 4 การวัด การวิเคราะห์ และการจัดการความรู้ ซึ่งมีความต้องการจำเป็นสูงสุด

2) ผู้บริหารสถานศึกษา ควรใช้จุดแข็งของ หมวด 1 การนำองค์กร ซึ่งมีค่า PNI ต่ำสุด มาเป็นฐานในการขับเคลื่อนการพัฒนาหมวดอื่น ๆ

3) ครูผู้สอนควรใช้ข้อมูลผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนมาวิเคราะห์เพื่อปรับปรุงการจัดการเรียนการสอน

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรทดลองใช้รูปแบบนี้ในสถานศึกษาอื่นที่มีบริบทแตกต่างกัน

2) ควรศึกษาผลระยะยาว (Longitudinal Study) โดยติดตามผลลัพธ์ด้านคุณภาพผู้เรียน คุณภาพการสอน และพัฒนาการองค์กรในช่วง 1–3 ปี เพื่อยืนยันความยั่งยืนของผลการดำเนินงาน

3) ควรศึกษาเชิงลึกเกี่ยวกับพฤติกรรมการเปลี่ยนแปลงของครูและระบบวัฒนธรรมองค์กร

เอกสารอ้างอิง

จรุญ จารุสาร. (2563). รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู โรงเรียนวัดเขมาภิรตาราม. นนทบุรี: โรงเรียนวัดเขมาภิรตาราม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรี.

จำรัส อินทลาภาพร. (2562). การพัฒนารูปแบบการพัฒนาครูตามแนวคิดชุมชนการเรียนรู้เชิงวิชาชีพเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวสะเต็มศึกษา. วารสารครุศาสตร์. 41(2), 45-60.

สุวิมล สพฤกษ์ศรี. (2561). การพัฒนารูปแบบชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพโดยผสมผสานเทคโนโลยีเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะในการจัดการเรียนรู้โดยใช้ศิลปะเป็นฐาน. วารสารศึกษาศาสตร์. 28(4), 320-335.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2561). แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนความผาสุกของนักเรียนในยุคการเปลี่ยนแปลง. ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

Bryk, A. S., Sebring, P. B., Allensworth, E., Luppescu, S., & Easton, J. Q. (2010). Organizing schools for improvement: Lessons from Chicago. Chicago, IL: University of Chicago Press.

Fullan, M. (2007). The New Meaning of Educational Change (4th ed.). Teachers College Press.

Marsh, S., & Farrell, T. S. C. (2015). Classroom management training in pre-service teacher education: A critical review of the literature. The Teacher Educator. 50(4), 221-235.

Richey, R. C., & Klein, J. D. (2007). Design and development research: Methods. Strategies. and issues. Mahwah. NJ: L. Erlbaum Associates.

Senge, P. M. (2020). The Fifth Discipline: The art and practice of the learning organization (Updated Edition). Doubleday.

Worku, H. (2024). Assessing training needs of teachers for competency development. Education and Development Review. 15(1), 45–60.

แนวทางการนิเทศครูเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการเป็นผู้ประกอบการของผู้เรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2

Teachers' supervision approaches to enhance entrepreneur competencies of students under the Secondary Educational Service Area Office Bangkok 2

เสาวนีย์ ธีระกาญจน์
Saowanee Theerakarn
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2
The Secondary Educational Service Area Office Bangkok 2
สิรินธร สินจินดาวงศ์
Sirinthorn Sinjindawong
วิทยาลัยบัณฑิตศึกษาด้านการจัดการ มหาวิทยาลัยศรีปทุม
Graduate College of Management, Sripatum University
E-mail: kaeclassic@gmail.com

Received: 14 December 2025; Revised: 5 January 2025; Accepted: 4 April 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความต้องการจำเป็นและ 2)แนวทางในการนิเทศครูเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการเป็นผู้ประกอบการของผู้เรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพ มหานคร เขต 2 การวิจัยแบ่งเป็น 2 ระยะ ระยะที่ 1 ได้แก่ การศึกษาความต้องการจำเป็น กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ศึกษานิเทศก์ และครูผู้สอน จำนวน 420 คน ได้มาจากการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิ เครื่องมือที่ใช้คือแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าดัชนีลำดับความต้องการจำเป็นแบบปรับปรุง ($PNI_{modified}$) ระยะที่ 2 การศึกษาแนวทางในการนิเทศครูฯ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 7 คน ได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ คือแบบสัมภาษณ์ การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัย พบว่า

1. ความต้องการจำเป็นของการนิเทศครูเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการเป็นผู้ประกอบการของผู้เรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 เรียงตามลำดับดัชนีความต้องการจำเป็นจากมากไปหาน้อยได้แก่ (1) ด้านหลักสูตร (2) ด้านการวัดและประเมินผล (3) ด้านสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ และ (4) ด้านการจัดการเรียนรู้ ตามลำดับ

2. แนวทางในการนิเทศครูเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการเป็นผู้ประกอบการของผู้เรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 มี 4 แนวทางหลัก 12 แนวทางรอง และ 45 แนวปฏิบัติ ได้แก่ 1) ด้านหลักสูตร 3 แนวทางรอง 13 แนวปฏิบัติ 2) ด้านการวัดและประเมินผล 3 แนวทางรอง 12 แนวปฏิบัติ 3) ด้านสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ 3 แนวทางรอง 11 แนวปฏิบัติ และ 4) ด้านการจัดการเรียนรู้ 3 แนวทางรอง 9 แนวปฏิบัติ

คำสำคัญ: แนวทางการนิเทศครู, สมรรถนะการเป็นผู้ประกอบการของผู้เรียน, ความต้องการจำเป็น

Abstract

The purposes of this research were 1) assess the priority needs and 2) study the teachers' supervision approaches to enhance entrepreneur competencies of students under the Secondary Educational Service Area Office Bangkok 2. The research was conducted in two phases. Phase 1 involved studying the priority needs. The sample group consisted of 420 participants, comprising school administrators, educational supervisors, and teachers, selected via stratified random sampling. The research instrument was a questionnaire. Data were analyzed using mean, standard deviation, and the Modified Priority Needs Index ($PNI_{modified}$). Phase 2 involved studying the supervision approaches through in-depth interviews with seven experts, selected by purposive sampling. Data were analyzed using content analysis. The results revealed that:

1) The priority needs for the teachers' supervision to enhance entrepreneur competencies of students under the Secondary Educational Service Area Office Bangkok 2, ranked from highest to lowest, were: (1) Curriculum Development, (2) Measurement and Evaluation, (3) Media, Innovation and Technology for Learning, and (4) Instructional Management, respectively.

2) Approaches for the Teachers' supervision to enhance entrepreneur competencies of students under the Secondary Educational Service Area Office Bangkok 2 consisted of 4 main approaches, 12 sub-approaches, and 45 operational guidelines. These comprised: 1) Curriculum Development 3 sub-approaches, 13 operational guidelines; 2) Measurement and Evaluation 3 sub-approaches, 12 operational guidelines; 3) Media, Innovation, and Technology for Learning 3 sub-approaches, 11 operational guidelines; and 4) Instructional Management 3 sub-approaches, 9 operational guidelines.

Keywords: Teachers' supervision approaches, Entrepreneur competencies of students, Priority Needs

บทนำ

การศึกษาในศตวรรษที่ 21 มุ่งเน้นการพัฒนาผู้เรียนให้มีความพร้อมในการประกอบอาชีพและการเป็นผู้ประกอบการเพื่อตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม ประเทศไทยได้กำหนดนโยบายและแผนระดับชาติที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาทักษะการเป็นผู้ประกอบการของเยาวชนไว้อย่างชัดเจน โดยพระบรมราโชบายด้านการศึกษาของพระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัวที่มุ่งสร้างพื้นฐาน “มีงานทำ มีอาชีพ” ให้แก่ผู้เรียน สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) ด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน ที่มุ่งเน้นการพัฒนาคนรุ่นใหม่เพื่อสร้างคุณค่าใหม่ในอนาคตด้วยการเพิ่มศักยภาพของผู้ประกอบการ และการพัฒนาคนไทยให้มีทักษะสูง เป็นนวัตกร นักคิด และผู้ประกอบการยุคใหม่ที่ก้าวทันและใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีและนวัตกรรม (สำนักงานเลขานุการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ, 2561;

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2566) นอกจากนี้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 พ.ศ. 2566-2570 ยังกำหนดเป้าหมายพัฒนาทักษะอาชีพและการเป็นผู้ประกอบการให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565) ทั้งนี้สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2564) ได้กำหนดสมรรถนะหลักด้านทักษะอาชีพและการเป็นผู้ประกอบการ (Career Skills and Entrepreneurship) เป็น 1 ใน 7 สมรรถนะหลักของผู้เรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่มุ่งสร้างความพร้อมสำหรับการทำงาน การประกอบอาชีพ และการเป็นผู้ประกอบการที่เกื้อกูลสังคม ประกอบด้วยความรู้ด้านการจัดการองค์กรและพื้นฐานธุรกิจ ทักษะการเรียนรู้และพัฒนาตนเอง การทำงานร่วมกับผู้อื่น การประยุกต์องค์ความรู้ และคุณลักษณะด้านบุคลิกภาพและการจัดการตนเอง (ถวิกา เมฆอัคกรณ์ และนารท ศรีละโพธิ์, 2564)

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 เป็นหน่วยงานในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลาย มีภารกิจหลักในด้านการส่งเสริม สนับสนุน และบริหารจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึงให้มีคุณภาพตามมาตรฐาน มีจุดเน้นและนโยบายหลักในการขับเคลื่อนเพื่อพัฒนาสถานศึกษาในสังกัด ได้แก่ การปรับกระบวนการจัดการเรียนรู้ให้ทันสมัยและหลากหลายต่อยอดการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) พัฒนาศักยภาพและคุณลักษณะของผู้เรียนตามความถนัด ความสนใจให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีความสุขและมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การส่งเสริมการจัดการศึกษาเพื่อความเป็นเลิศ พัฒนาศักยภาพผู้เรียนตามพหุปัญญา ส่งเสริมความเป็นเลิศของผู้มีความสามารถพิเศษและ Soft Power อย่างเต็มศักยภาพ เพื่อการแข่งขันระดับประเทศ และนานาชาติ และการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา ให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ มีความเชี่ยวชาญ มีสมรรถนะด้านวิชาการก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกในศตวรรษที่ 21 และมีจรรยาบรรณและมาตรฐานวิชาชีพ เป็นต้น (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2, 2568) แต่การนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติในระดับห้องเรียนยังพบข้อจำกัดหลายประการ การจัดการเรียนการสอนส่วนใหญ่ยังเน้นการถ่ายทอดความรู้ทางวิชาการมากกว่าการพัฒนาทักษะเชิงปฏิบัติและคุณลักษณะของผู้ประกอบการ การบูรณาการความรู้ทางธุรกิจและการประกอบการในหลักสูตร ยังไม่เป็นระบบ และขาดการเชื่อมโยงกับสถานการณ์จริงในโลกธุรกิจ ทำให้ผู้เรียนไม่ได้รับการพัฒนาสมรรถนะการเป็นผู้ประกอบการอย่างเป็นรูปธรรมและต่อเนื่อง

ปัญหาสำคัญที่พบจากสภาพดังกล่าวมีหลายประการ ประการแรกและสำคัญที่สุดคือ ครูขาดความรู้ทักษะ และประสบการณ์ในการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมสมรรถนะการเป็นผู้ประกอบการ เนื่องจากครูส่วนใหญ่ไม่ได้รับการเตรียมความพร้อมด้านนี้ในหลักสูตรครุศึกษาและขาดประสบการณ์ทางธุรกิจ ประการที่สอง ขาดระบบการนิเทศที่มีประสิทธิภาพเพื่อพัฒนาความสามารถของครูในการจัดการเรียนรู้ด้านนี้อย่างต่อเนื่อง ประการที่สาม หลักสูตรสถานศึกษายังไม่ได้บูรณาการเนื้อหาและกิจกรรมที่พัฒนาสมรรถนะผู้ประกอบการอย่างเป็นระบบในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ ประการที่สี่ ขาดสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีที่เหมาะสมในการสนับสนุนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นผู้ประกอบการ และประการสุดท้าย การวัดและประเมินผลยังไม่สะท้อนสมรรถนะการเป็นผู้ประกอบการที่แท้จริงของผู้เรียน โดยยังคงเน้นการวัดความรู้ความจำมากกว่าการประเมินทักษะและคุณลักษณะที่จำเป็น และที่สำคัญที่สุดคือ การขาดระบบการนิเทศที่มีประสิทธิภาพเพื่อทำหน้าที่หนุนเสริมและพัฒนาความสามารถของครูในการจัดการเรียนรู้ด้านนี้อย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้ครูขาดความมั่นใจในการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียน (Mphahlele & Ramphoka, 2025)

งานวิจัยในประเทศส่วนใหญ่มุ่งเน้นการพัฒนากลยุทธ์และนโยบายระดับองค์กร เช่น การพัฒนากลยุทธ์การบริหารเพื่อส่งเสริมทักษะการเป็นผู้ประกอบการ (พงษ์ธร แก้วยองผาง, 2565) การศึกษา

ความต้องการจำเป็นของการพัฒนาการบริหารวิชาการโรงเรียนมัธยมศึกษาตามแนวคิดทักษะการเป็นผู้ประกอบการนวัตกรรม (ศศิกิติยา เทพเสนา, 2566) และการพัฒนากลยุทธ์การบริหารงานวิชาการเพื่อส่งเสริมทักษะผู้ประกอบการของโรงเรียน (เรวัฒน์ พรหมสะโร, 2568) และงานวิจัยที่เน้นการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ระดับห้องเรียน เช่น การพัฒนากิจกรรมความเป็นผู้ประกอบการในรายวิชางานอาชีพ โดยใช้วิธีการเรียนรู้แบบโครงงาน (สุทิศา เสาวกุล, 2562) การพัฒนากิจกรรมสตาร์ทอัพด้วยการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานเพื่อเสริมสร้างความเป็นผู้ประกอบการ (นัศรีน อารยสมัย, 2562) การพัฒนากิจกรรมการเรียนด้วยโครงงานเป็นฐานร่วมกับเครื่องมือการเรียนรู้ดิจิทัล เพื่อส่งเสริมทักษะความเป็นผู้ประกอบการ (ศิรประภา สุระมาตย์, 2568) งานวิจัยต่างประเทศชี้ให้เห็นว่าครูถึง 96% รู้สึกว่าการขาดการฝึกอบรมเป็นความท้าทายหลักในการจัดการศึกษาผู้ประกอบการ (Mphahlele & Ramphoka, 2025) และต้องการการนิเทศที่มีประสิทธิภาพเพื่อเสริมสร้างความมั่นใจและทักษะ (Virtanen & Tynjälä, 2022) อย่างไรก็ตามงานวิจัยเหล่านี้ส่วนใหญ่มุ่งเน้นการพัฒนาในระดับนโยบายหรือระดับห้องเรียนแต่ยังขาดการศึกษาที่บูรณาการการนิเทศครูอย่างเป็นระบบเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการเป็นผู้ประกอบการของผู้เรียน

จากความสำคัญและปัญหาที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาความต้องการจำเป็นและแนวทางในการนิเทศครูเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการเป็นผู้ประกอบการของผู้เรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 เพื่อมีแนวทางในการพัฒนาการนิเทศที่จะส่งผลต่อคุณภาพของผู้เรียน ด้านการเป็นผู้ประกอบการ ให้ผู้เรียนมีความรู้ ความสามารถ และทักษะในการดำเนินชีวิตให้อยู่ในสังคมไทยได้อย่างมีความสุขและปลอดภัย เพื่อเป็นประโยชน์ต่อโรงเรียนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปใช้เพื่อปรับปรุง พัฒนา และส่งเสริมให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

1) เพื่อศึกษาความต้องการจำเป็นของการนิเทศครูเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการเป็นผู้ประกอบการของผู้เรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2

2) เพื่อศึกษาแนวทางในการนิเทศครูเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการเป็นผู้ประกอบการของผู้เรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2

วิธีดำเนินการวิจัย

ระยะที่ 1 การศึกษาความต้องการจำเป็นของการเสริมสร้างสมรรถนะการเป็นผู้ประกอบการของผู้เรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานครเขต 2

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ศึกษานิเทศก์ และครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ปีการศึกษา 2568 รวมจำนวน 5,895 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย จำนวน 420 คน ได้แก่ 1) ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 52 คน และ 2) ศึกษานิเทศก์ จำนวน 11 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) และ 3) ครู จำนวน 357 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้ตารางของ Krejie and Morgan (บุญชม ศรีสะอาด, 2560) โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิ (stratified random sampling) โดยใช้สหวิทยาเขตเป็นชั้นภูมิ

2. เครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ

เรื่อง แนวทางการนิเทศครูเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการเป็นผู้ประกอบการของผู้เรียน มีขั้นตอนการสร้างและตรวจสอบคุณภาพ ดังนี้ 1) ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน ได้ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ระหว่าง 0.67–1.00 และ 2) นำไปทดลองใช้ (Tryout) กับผู้บริหารและครูที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 40 คน และวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่น (Reliability) โดยหาสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) พบว่า แบบสอบถามสภาพปัจจุบัน มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.967 และแบบสอบถามสภาพที่พึงประสงค์ มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.974

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยจัดส่งแบบสอบถามวิจัยทุกโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ไปยังผู้บริหารโรงเรียน ศึกษานิเทศก์และครูผู้สอนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง เพื่อขอความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม และดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองและทางไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ข้อมูลและการนำเสนอข้อมูลที่รวบรวมได้จากแบบสอบถามโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปโดยแบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

4.1 ตอนที่ 1 สถานภาพและข้อมูลทั่วไป ได้แก่ สถานภาพการดำรงตำแหน่ง สหวิทยาเขต/กลุ่มและประสบการณ์ของตำแหน่งปัจจุบัน มาแจกแจงความถี่ (Frequency) และหาร้อยละ (Percentage)

4.2 ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามที่เป็นข้อคำถามเกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน และสภาพที่พึงประสงค์ แนวทางการนิเทศครูเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการเป็นผู้ประกอบการของผู้เรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ใช้การหาค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และการวิเคราะห์ค่าดัชนีจัดเรียงลำดับความต้องการจำเป็นแบบปรับปรุง (Modified Priority Needs Index; $PNI_{modified}$) ของสุวิมล ว่องวาณิช (2558)

ระยะที่ 2 การศึกษาแนวทางในการนิเทศครูเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการเป็นผู้ประกอบการของผู้เรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2

ผู้วิจัยดำเนินการโดยนำผลการวิเคราะห์ $PNI_{modified}$ ของแนวทางการนิเทศครูเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการเป็นผู้ประกอบการของผู้เรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ที่มีค่าสูงสุด 3 อันดับแรกของแต่ละด้านจากระยะที่ 1 มาสร้างเป็นข้อคำถามสัมภาษณ์ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน 7 คน ได้แก่ อาจารย์ระดับอุดมศึกษา 1 คน ผู้บริหารการศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา 1 คน ผู้อำนวยการกลุ่มนิเทศฯ 1 คน และผู้บริหารสถานศึกษา 4 คน ซึ่งได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้คือแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง และวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง แนวทางการนิเทศครูเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการเป็นผู้ประกอบการของผู้เรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2

1. ผลการวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และจัดลำดับความต้องการจำเป็นของการนิเทศครูเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการเป็นผู้ประกอบการของผู้เรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย (M) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) และค่าดัชนีความต้องการจำเป็นแบบปรับปรุง ($PNI_{modified}$) ของการนิเทศครูเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการเป็นผู้ประกอบการของผู้เรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ในภาพรวม

ที่	ด้าน	สภาพปัจจุบัน			สภาพที่พึงประสงค์			$PNI_{modified}$	ลำดับ
		M	*SD*	ระดับ	*M*	*SD*	ระดับ		
1	ด้านหลักสูตร (Curriculum Development) ที่เสริมสร้างสมรรถนะการเป็นผู้ประกอบการของผู้เรียน	4.00	0.19	มาก	4.54	0.08	มากที่สุด	0.133	1
2	ด้านการจัดการเรียนรู้ (Instructional Management) ที่เสริมสร้างสมรรถนะการเป็นผู้ประกอบการของผู้เรียน	4.19	0.21	มาก	4.66	0.10	มากที่สุด	0.093	4
3	ด้านสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ (Media, Innovation, and Technology for Learning) ที่เสริมสร้างสมรรถนะการเป็นผู้ประกอบการของผู้เรียน	4.08	0.14	มาก	4.60	0.09	มากที่สุด	0.127	3
4	ด้านการวัดและประเมินผล (Measurement and Evaluation) ที่เสริมสร้างสมรรถนะการเป็นผู้ประกอบการของผู้เรียน	4.04	0.15	มาก	4.57	0.07	มากที่สุด	0.132	2
เฉลี่ย		4.08	0.08	มาก	4.59	0.05	มากที่สุด	0.126	*

จากตารางที่ 1 พบว่า สภาพปัจจุบันของการนิเทศครูเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการเป็นผู้ประกอบการของผู้เรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก (M = 4.08, SD = 0.08) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน เรียงตามลำดับตามค่าเฉลี่ยสูงสุด พบว่า 1) ด้านการจัดการเรียนรู้ (Instructional Management) อยู่ในระดับมาก (M = 4.19, SD = 0.21) 2) ด้านสื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ (Media, Innovation and Technology for Learning) อยู่ในระดับมาก (M = 4.08, SD = 0.14) 3) ด้านการวัดและประเมินผล (Measurement and Evaluation) อยู่ในระดับมาก (M = 4.04, SD = 0.15) และ 4) ด้านหลักสูตร (Curriculum Development) อยู่ในระดับมาก (M = 4.00, SD = 0.19) ตามลำดับ

ส่วนสภาพที่พึงประสงค์ โดยภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด (M = 4.59, SD = 0.05) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านเรียงตามลำดับตามค่าเฉลี่ยสูงสุด พบว่า 1) ด้านการจัดการเรียนรู้ (Instructional Management) อยู่ในระดับมากที่สุด (M = 4.66, SD = 0.10) 2) ด้านสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ (Media, Innovation and Technology for Learning) อยู่ในระดับมากที่สุด

(*M* = 4.60, *SD* = 0.09) 3) ด้านการวัดและประเมินผล (Measurement and Evaluation) อยู่ในระดับมากที่สุด (*M* = 4.57, *SD* = 0.07) และ 4) ด้านหลักสูตร (Curriculum Development) อยู่ในระดับมากที่สุด (*M* = 4.54, *SD* = 0.08) ตามลำดับ

สำหรับผลการจัดลำดับค่าความต้องการจำเป็น ($PNI_{modified}$) โดยภาพรวม มีค่าเท่ากับ 0.126 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน เรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ 1) ด้านหลักสูตร (Curriculum Development) ($PNI_{modified}$ = 0.133) 2) ด้านการวัดและประเมินผล (Measurement and Evaluation) ($PNI_{modified}$ = 0.132) 3) ด้านสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ (Media, Innovation and Technology for Learning) ($PNI_{modified}$ = 0.127) และ 4) ด้านการจัดการเรียนรู้ (Instructional Management) ($PNI_{modified}$ = 0.093) ตามลำดับ

2. ผลการศึกษาแนวทางการนิเทศครูเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการเป็นผู้ประกอบการของผู้เรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ได้ 4 แนวทางหลัก 12 แนวทางรอง และ 45 แนวปฏิบัติ รายละเอียดนำเสนอดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แนวทางการนิเทศครูเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการเป็นผู้ประกอบการของผู้เรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2

ที่	แนวทางหลัก	แนวทางรอง
1	ด้านหลักสูตร (Curriculum Development) ที่เสริมสร้างสมรรถนะการเป็นผู้ประกอบการของผู้เรียน	1.1 ส่งเสริมให้ครูมีการถ่ายโอนความรู้เกี่ยวกับหลักสูตรและแนวคิดทางธุรกิจกับผู้เรียน 1.2 สนับสนุนให้ครูมีความสามารถในการบูรณาการความรู้ทางธุรกิจเข้ากับหลักสูตรในกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้อง 1.3 พัฒนาครูให้มีทักษะการจัดการตนเองด้านธุรกิจในการดำเนินงานหลักสูตรส่งเสริม ความเป็นผู้ประกอบการ เช่น การวางแผนงาน, การจัดสรรทรัพยากร, การตัดสินใจอย่างรับผิดชอบ เป็นต้น
2	ด้านการวัดและประเมินผล (Measurement and Evaluation) ที่เสริมสร้างสมรรถนะการเป็นผู้ประกอบการของผู้เรียน	2.1 ส่งเสริมให้ครูแสดงออกถึงทักษะการวัดและประเมินความเป็นผู้ประกอบการ 2.2 พัฒนาครูให้มีความสามารถในการสร้าง และใช้เครื่องมือประเมินตามสภาพจริง เช่น แบบประเมินรูบริก (Rubric) ที่สอดคล้องกับโครงงานผู้ประกอบการ เป็นต้น 2.3 สนับสนุนให้ครูมีความสามารถการจัดการตนเองทางธุรกิจด้วยกระบวนการประเมิน เช่น การใช้ผลประเมินมาปรับแผนงาน/ปรับปรุงตนเอง, การยอมรับข้อผิดพลาด เป็นต้น
3	ด้านสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ (Media, Innovation and Technology for Learning) ที่	3.1 สนับสนุนให้ครูแสดงออกถึงบุคลิกภาพความเป็นผู้ประกอบการผ่านสื่อเทคโนโลยี เช่น การสื่อสารอย่างสร้างสรรค์, การสร้างภาพลักษณ์ที่ดี, ความกล้าในการนำเสนอนวัตกรรม เป็นต้น 3.2 เปิดโอกาสให้ครูมีการประยุกต์ใช้ความรู้เกี่ยวกับสื่อและมีเดียที่เสริมสร้างความเป็นผู้ประกอบการ

ที่	แนวทางหลัก	แนวทางรอง
	เสริมสร้างสมรรถนะการเป็นผู้ประกอบการของผู้เรียน	3.3 จัดเวทีให้ครูแสดงออกถึงทักษะการประยุกต์การเรียนรู้ที่เสริมสร้างความเป็นผู้ประกอบการ
4	ด้านการจัดการเรียนรู้ (Instructional Management) ที่เสริมสร้างสมรรถนะการเป็นผู้ประกอบการของผู้เรียน	4.1 ส่งเสริมให้ครูมีการประยุกต์ใช้ความรู้พื้นฐานการจัดการเรียนรู้ทางธุรกิจ 4.2 สนับสนุนให้ครูสามารถประยุกต์ใช้ความรู้เพื่อจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการพัฒนาผู้ประกอบการ 4.3 เปิดโอกาสให้ครูแสดงออกถึงทักษะการทำงานในการจัดการเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่น เช่น การแลก เปลี่ยนเทคนิคการสอน, การเป็นโค้ช (Coaching) ให้เพื่อนร่วมงาน เป็นต้น

อภิปรายผล

ผลการศึกษาความต้องการจำเป็นในการนิเทศครูเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการเป็นผู้ประกอบการของผู้เรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 จากสภาพปัจจุบันสภาพที่พึงประสงค์ และการหาแนวทางการนิเทศครูเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการเป็นผู้ประกอบการของผู้เรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 โดยการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ

1. ความต้องการจำเป็นของการนิเทศครูเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการเป็นผู้ประกอบการของผู้เรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 พบว่า การนิเทศครูเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการเป็นผู้ประกอบการของผู้เรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ด้านหลักสูตร (Curriculum Development) มีค่าดัชนีความต้องการจำเป็นสูงที่สุด ($PNI_{modified}$ = 0.133) รองลงมาคือ ด้านการวัดและประเมินผล ($PNI_{modified}$ = 0.132) ในขณะที่ด้านการจัดการเรียนรู้มีความต้องการจำเป็นต่ำที่สุด ($PNI_{modified}$ = 0.093) ผลการวิจัยนี้สะท้อนให้เห็นว่าครูมีความพร้อมด้านการสอน แต่ยังขาดความชัดเจนในตัวหลักสูตรและการวัดผล กล่าวคือ ครูอาจมีความสามารถในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้ดีในระดับหนึ่งแล้ว (สังเกตจากค่าเฉลี่ยสภาพปัจจุบันด้านการจัดการเรียนรู้สูงที่สุด) แต่ยังประสบปัญหาในการนำเรื่องผู้ประกอบการไป บรรจุลงในโครงสร้างหลักสูตรและการวัดผลให้เป็นรูปธรรมเหตุผลที่ด้านหลักสูตรมีความจำเป็นสูงสุด อาจเนื่องมาจากหลักสูตรสถานศึกษาเดิมมักเน้นเนื้อหาวิชาการ (Content-based) การจะปรับเปลี่ยนสู่หลักสูตรฐานสมรรถนะ (Competency-based) โดยเฉพาะสมรรถนะผู้ประกอบการ เป็นเรื่องใหม่และซับซ้อน ครูจึงจำเป็นต้องได้รับการนิเทศเพื่อช่วยให้สามารถปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรให้มีความทันสมัย สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน และเป้าหมายของการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการ บูรณาการสมรรถนะการเป็นผู้ประกอบการเข้ากับหลักสูตรได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับศศิกิติยา เทพเสนา (2566) ที่ได้ศึกษาความต้องการจำเป็นของการพัฒนาการบริหารวิชาการโรงเรียนมัธยมศึกษา ตามแนวคิดทักษะการเป็นผู้ประกอบการนวัตกรรม และพบว่าด้านที่มีค่าดัชนีความต้องการจำเป็นสูงที่สุด คือ การพัฒนาหลักสูตร รองลงมาคือ การจัดการเรียนการสอน และยังสอดคล้องกับ Mphahlele and Ramphoka (2025) ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับทัศนคติและความท้าทายของครูต่อการดำเนินการด้านการศึกษาผู้ประกอบการและได้เสนอแนะว่าควรมีการนำการศึกษาผู้ประกอบการมาใช้เป็นวิชาเดี่ยวในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของตัวหลักสูตรที่เป็นโครงสร้างพื้นฐานในการจัดการเรียนรู้

2. การศึกษาแนวทางการนิเทศครูเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการเป็นผู้ประกอบการของผู้เรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 โดยการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ได้ 4 แนวทางหลัก ได้แก่ (1) ด้านหลักสูตร (2) ด้านการวัดและประเมินผล (3) ด้านสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ และ (4) ด้านการจัดการเรียนรู้ 12 แนวทางรอง และ 45 แนวปฏิบัติ โดยนำมาอภิปรายผล ดังนี้

2.1 แนวทางการนิเทศครูเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการเป็นผู้ประกอบการของผู้เรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ด้านหลักสูตร คือ ส่งเสริมให้ครูมีการถ่ายโอนความรู้เกี่ยวกับหลักสูตรและแนวคิดทางธุรกิจกับผู้เรียน สนับสนุนให้ครูมีความสามารถในการบูรณาการความรู้ทางธุรกิจ เข้ากับหลักสูตรในกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้อง พัฒนาครูให้มีทักษะการจัดการตนเองด้านธุรกิจในการดำเนินงานหลักสูตรส่งเสริมความเป็นผู้ประกอบการ เช่น การวางแผนงาน การจัดสรรทรัพยากรการตัดสินใจอย่างรับผิดชอบ เป็นต้น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าหลักสูตรถือเป็นพิมพ์เขียวสำคัญของการจัดการศึกษา การที่ครูมีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในตัวหลักสูตรผสานกับความรู้ทางธุรกิจจะช่วยให้ครูสามารถออกแบบหน่วยการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงโลกของการทำงานจริงเข้ากับรายวิชาต่าง ๆ ได้อย่างกลมกลืน อีกทั้งการมีทักษะการจัดการตนเองด้านธุรกิจ เช่น การวางแผนและการบริหารทรัพยากร ช่วยให้ครูสามารถนำหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติ (Curriculum Implementation) ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เสมือนครูเป็นต้นแบบของผู้ประกอบการที่มีความรับผิดชอบและตัดสินใจอย่างชาญฉลาดในการจัดการเรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับ ศศิกิติยา เทพเสนา (2566) ที่ได้ศึกษาความต้องการจำเป็นของการพัฒนาการบริหารวิชาการโรงเรียนมัธยมศึกษา ตามแนวคิดทักษะการเป็นผู้ประกอบการนวัตกรรม และพบว่าด้านที่มีค่าดัชนีความต้องการจำเป็น (PNI) สูงที่สุด คือ การพัฒนาหลักสูตร รองลงมาคือ การจัดการเรียนการสอน ซึ่งยืนยันว่าการพัฒนาหลักสูตรเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญที่สุดและมีความจำเป็นเร่งด่วนในการส่งเสริมทักษะผู้ประกอบการให้แก่ผู้เรียนและยังสอดคล้องกับ Mphahlele and Ramphoka (2025) ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับทัศนคติและความท้าทายของครูต่อการดำเนินการด้านการศึกษาผู้ประกอบการ และได้เสนอแนะว่าควรมีการนำการศึกษาผู้ประกอบการมาใช้เป็นวิชาเดี่ยวในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางที่ครูต้องมีความสามารถในการถ่ายโอนความรู้เกี่ยวกับหลักสูตรและแนวคิดทางธุรกิจให้แก่ผู้เรียนได้อย่างชัดเจน และสอดคล้องกับ Li, He and Wei (2020) ที่ได้ สำรวจปัจจัยที่เชื่อมโยงกับสมรรถนะของครูในการศึกษาผู้ประกอบการ และพบว่าปัจจัยสำคัญที่เชื่อมโยงกับสมรรถนะครู ได้แก่ การปฏิบัติผู้ประกอบการ (Entrepreneurship Practice) และวิธีการสอนแบบใหม่ ซึ่งสนับสนุนผลการวิจัยในประเด็นที่ครูจำเป็นต้องมีทักษะการจัดการตนเองด้านธุรกิจในการดำเนินงานหลักสูตร เพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในการสร้างสมรรถนะผู้เรียน

2.2 แนวทางการนิเทศครูเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการเป็นผู้ประกอบการของผู้เรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ด้านการวัดและประเมินผล คือ ส่งเสริมให้ครูแสดงออกถึงทักษะการวัดและประเมินความเป็นผู้ประกอบการ พัฒนาครูให้มีความสามารถในการสร้างและใช้เครื่องมือประเมินตามสภาพจริง เช่น แบบประเมินรูบริก (Rubric) ที่สอดคล้องกับโครงงานผู้ประกอบการ เป็นต้น และสนับสนุนให้ครูมีความสามารถการจัดการตนเองทางธุรกิจด้วยกระบวนการประเมิน เช่น การใช้ผลประเมินมาปรับแผนงาน/ปรับปรุงตนเอง การยอมรับข้อผิดพลาด เป็นต้น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า สมรรถนะการเป็นผู้ประกอบการไม่ได้ประกอบด้วยความรู้เพียงอย่างเดียว แต่รวมถึงทักษะและคุณลักษณะที่ซับซ้อน ครูจึงจำเป็นต้องใช้วิธีการวัดและประเมินผลที่เน้นสภาพจริง (Authentic Assessment) และเน้นกระบวนการเรียนรู้ เพื่อสะท้อนความสามารถที่แท้จริงของผู้เรียน อีกทั้ง

การที่ครูสามารถใช้ผลการประเมินมาปรับปรุงตนเองและยอมรับข้อผิดพลาดได้นั้น ถือเป็นการแสดงออกถึงสมรรถนะการจัดการตนเอง ซึ่งเป็นคุณลักษณะสำคัญของผู้ประกอบการ ทำให้ครูเป็นต้นแบบที่ดีแก่ผู้เรียนในการใช้วิธีคิดแบบผู้ประกอบการเพื่อพัฒนาการทำงานของตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับปรีชา ศรีสุพัฒน์ (2565) ที่ได้ศึกษาการพัฒนาสมรรถนะผู้เรียนด้านทักษะอาชีพและการเป็นผู้ประกอบการ และพบว่าความรู้และทักษะที่นักเรียนเรียนรู้อาจยังไม่ใช่สมรรถนะจนกว่าจะสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริง ดังนั้นการวัดผลจึงต้องเน้นการปฏิบัติ (Performance) ด้วยเครื่องมือวัดที่เข้าถึงความเชี่ยวชาญของผู้เรียน และเป็นการประเมินความก้าวหน้าตามอัตราของตนเอง และสอดคล้องกับศศิกิติยา เทพเสนา (2566) ที่ได้วิเคราะห์ความต้องการจำเป็นของการพัฒนาการบริหารวิชาการตามแนวคิดทักษะการเป็นผู้ประกอบการนวัตกรรม และพบว่าด้านการวัดและประเมินผล เป็นหนึ่งในด้านที่มีความต้องการจำเป็นสูงในการพัฒนา เพื่อให้สอดคล้องกับแนวทางการสร้างผู้เรียนให้เป็นนวัตกร และยังสอดคล้องกับ สุทิศา เสาวกุล (2562) ที่ได้พัฒนากิจกรรมความเป็นผู้ประกอบการโดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบโครงงาน (Project-based Learning) และพบว่ากระบวนการสะท้อนกลับ (Reflection) หรือการประเมินผลระหว่างทาง ช่วยให้สามารถนำข้อมูลสารสนเทศมาปรับปรุงแก้ไขทั้งด้านความรู้ ทักษะ และการทำงานให้ดียิ่งขึ้น ซึ่งตรงกับแนวทางการใช้ผลประเมินเพื่อปรับปรุงตนเอง

2.3 แนวทางการนิเทศครูเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการเป็นผู้ประกอบการของผู้เรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ด้านสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ คือ สนับสนุนให้ครูแสดงออกถึงบุคลิกภาพความเป็นผู้ประกอบการผ่านสื่อเทคโนโลยี เช่น การสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ การสร้างภาพลักษณ์ที่ดี ความกล้าในการนำเสนอนวัตกรรม เป็นต้น เปิดโอกาสให้ครูมีการประยุกต์ใช้ความรู้เกี่ยวกับสื่อและมีเดียที่เสริมสร้างความเป็นผู้ประกอบการ และจัดเวทีให้ครูแสดงออกถึงทักษะการประยุกต์การเรียนรู้ที่เสริมสร้างความเป็นผู้ประกอบการ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าในโลกยุคปัจจุบัน เทคโนโลยีและนวัตกรรมถือเป็นเครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อนธุรกิจ การที่ครูสามารถแสดงออกถึงบุคลิกภาพความเป็นผู้ประกอบการผ่านการใช้สื่อเทคโนโลยีได้อย่างสร้างสรรค์และมั่นใจจะทำหน้าที่เป็นต้นแบบ (Role Model) ที่สำคัญให้กับผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนเห็นภาพการนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ในการสร้างมูลค่าและการนำเสนอผลงาน อีกทั้งการนิเทศในด้านนี้ ช่วยส่งเสริมให้ครูมีความรู้ความเข้าใจในการเลือกใช้แพลตฟอร์มดิจิทัลและสร้างสรรค์นวัตกรรมการสอนที่ทันสมัย ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการดึงดูดความสนใจและพัฒนาทักษะผู้ประกอบการของผู้เรียนในยุคดิจิทัลให้มีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับศิรประภา สุระมาตย์ (2568) ที่ได้พัฒนากิจกรรมการเรียนด้วยโครงงานเป็นฐานร่วมกับเครื่องมือการเรียนรู้ดิจิทัล เพื่อส่งเสริมทักษะความเป็นผู้ประกอบการ และพบว่าการใช้เครื่องมือดิจิทัลในกระบวนการเรียนรู้ช่วยให้ผู้เรียนมีทักษะความเป็นผู้ประกอบการสูงขึ้น ซึ่งยืนยันได้ว่าครูจำเป็นต้องมีความสามารถในการประยุกต์ใช้สื่อและเครื่องมือดิจิทัลเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ของผู้เรียน และสอดคล้องกับนัศรีน อารยสมัย (2562) ที่ได้พัฒนากิจกรรมสตาร์ทอัพด้วยการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสาน และพบว่าการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารร่วมกับกิจกรรมสตาร์ทอัพ (Startup) โดยเฉพาะในด้านเทคโนโลยีการออกแบบผลงานนวัตกรรมทางธุรกิจเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างความเป็นผู้ประกอบการให้กับนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิผล และยังสอดคล้องกับ Virtanen and Tynjälä (2022) ที่ได้ศึกษาความพร้อมของครูเกี่ยวกับการเป็นผู้ประกอบการ และพบว่าครูมักมีความเชื่อมั่นในตนเองต่ำในการสอนด้าน ICT และสมรรถนะผู้ประกอบการ จึงจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนผ่านการฝึกอบรมหรือการนิเทศ เพื่อให้ครูมีความพร้อมในการใช้แอปพลิเคชันดิจิทัลและเทคโนโลยีในการสอนทักษะชีวิตการทำงานและทักษะผู้ประกอบการ

2.4 แนวทางการนิเทศครูเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการเป็นผู้ประกอบการของผู้เรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ด้านการจัดการเรียนรู้ คือ ส่งเสริมให้ครูมีการประยุกต์ใช้ความรู้พื้นฐานการจัดการเรียนรู้ทางธุรกิจ สนับสนุนให้ครูสามารถประยุกต์ใช้ความรู้เพื่อจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการพัฒนาผู้ประกอบการ และเปิดโอกาสให้ครูแสดงออกถึงทักษะการทำงานในการจัดการเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่น เช่น การแลกเปลี่ยนเทคนิคการสอน การเป็นโค้ช (Coaching) ให้เพื่อนร่วมงาน เป็นต้น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า การจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างผู้ประกอบการไม่ได้เน้นเพียงการถ่ายทอดเนื้อหา แต่เน้นกระบวนการลงมือปฏิบัติจริง และการคิดวิเคราะห์ ซึ่งครูจำเป็นต้องปรับบทบาทจากผู้สอน (Instructor) มาเป็นผู้ชี้แนะ (Coach) หรือที่ปรึกษา เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ อีกทั้งการที่ครูทำงานร่วมกันและแลกเปลี่ยนเทคนิคการสอน จะช่วยให้เกิดการแบ่งปันวิธีการสอนใหม่ ๆ (New teaching methods) ที่มีประสิทธิภาพ ช่วยแก้ปัญหาในการจัดการเรียนรู้ และสร้างวัฒนธรรมการทำงานแบบร่วมมือ ซึ่งเป็นแบบอย่างที่ดีของพฤติกรรมผู้ประกอบการให้แก่ผู้เรียน ซึ่งสอดคล้องกับสุทิศา เสาวกุล (2562) ที่ได้พัฒนากิจกรรมความเป็นผู้ประกอบการโดยใช้วิธีการจัดการเรียนรู้แบบโครงงาน และพบว่าสิ่งสำคัญคือการออกแบบการจัดการเรียนการสอนที่ให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง โดยผู้สอนต้องทำหน้าที่เป็นผู้แนะนำ ผู้ชี้แนะ คอยให้คำปรึกษา (Coaching) และกระตุ้น (Engagement) ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และสอดคล้องกับ Popovici (2025) ที่ได้ศึกษาแนวทางปฏิบัติของครูในการพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการ และระบุว่าการขาดความร่วมมือระหว่างครูเป็นอุปสรรคในการส่งเสริมสมรรถนะผู้ประกอบการอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสนับสนุนผลการวิจัยที่ว่า ครูควรมีทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน และยังสอดคล้องกับสถาพร สมอุทัย (2565) ที่ได้กล่าวถึงกระบวนการนิเทศการศึกษาในขั้นการปฏิบัติการนิเทศ (Doing) ว่าควรนำเทคนิคการนิเทศแบบการสอนงานและเป็นที่ปรึกษา (Coaching and Mentoring) มาประยุกต์ใช้จริง เพื่อให้คำแนะนำในเชิงบวกและสร้างขวัญกำลังใจในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวข้อง และสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ แล้วนำข้อมูลที่ได้มาสรุปแนวทางการนิเทศครูเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการเป็นผู้ประกอบการของผู้เรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ดังแสดงในภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 1 แนวทางนิเทศครูเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการเป็นผู้ประกอบการของผู้เรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2

สรุป

1. สภาพปัจจุบันของการนิเทศครูเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการเป็นผู้ประกอบการของผู้เรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก สภาพที่พึงประสงค์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อเรียงลำดับความต้องการจำเป็น ($PNI_{modified}$) พบว่า ด้านหลักสูตรมีความต้องการจำเป็นสูงสุด รองลงมาคือ ด้านการวัดและประเมินผล ด้านสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ และด้านการจัดการเรียนรู้ ตามลำดับ

2. แนวทางในการนิเทศครูเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการเป็นผู้ประกอบการของผู้เรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ประกอบด้วย 4 แนวทางหลัก 12 แนวทางรอง และ 45 แนวปฏิบัติ ได้แก่ (1) ด้านหลักสูตร (2) ด้านการวัดและประเมินผล (3) ด้านสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ และ (4) ด้านการจัดการเรียนรู้

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1) ระดับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ควรนำผลการวิจัยในประเด็นที่พบว่า ด้านหลักสูตรมีค่าความต้องการจำเป็นสูงสุด ไปใช้ในการกำหนดนโยบายหรือจัดทำโครงการพัฒนาครู โดยเน้นการอบรมเชิงปฏิบัติการเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาฐานสมรรถนะผู้ประกอบการ เป็นลำดับแรก เพื่อให้ครูมีความเข้าใจในการวิเคราะห์และเชื่อมโยงเนื้อหาทางธุรกิจเข้ากับรายวิชาต่างๆ ได้อย่างเป็นระบบ

2) ระดับผู้บริหารสถานศึกษา ควรส่งเสริมและสนับสนุนทรัพยากรที่เอื้อต่อการเรียนรู้ โดยเฉพาะด้านสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยี ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างผู้ประกอบการยุคใหม่ รวมถึงควรสร้างระบบการนิเทศภายในที่เข้มแข็ง (Internal Supervision) เพื่อติดตามและให้คำแนะนำแก่ครูในการออกแบบเครื่องมือการวัดและประเมินผลตามสภาพจริง เพื่อให้มั่นใจว่าผู้เรียนเกิดสมรรถนะที่แท้จริง

3) ระดับครูผู้สอน ควรนำแนวทางการนิเทศทั้ง 45 แนวปฏิบัติ ไปปรับใช้ในการจัดการเรียนรู้ โดยเฉพาะการปรับเปลี่ยนบทบาทจากผู้สอนมาเป็น โค้ช (Coach) และควรให้ความสำคัญกับการออกแบบหน่วยการเรียนรู้ที่บูรณาการความรู้ทางธุรกิจ และการใช้เทคโนโลยีในการสร้างสรรค์ผลงาน เพื่อให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรงและเกิดทักษะการเป็นผู้ประกอบการอย่างเป็นรูปธรรม

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับ กลไกการนำนโยบายสู่การปฏิบัติในระดับหลักสูตรรายวิชา เพื่อค้นหาปัจจัยความสำเร็จที่ทำให้ครูสามารถพัฒนาหลักสูตรฐานสมรรถนะผู้ประกอบการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นการต่อยอดองค์ความรู้จากผลการวิจัยครั้งนี้ที่พบว่าด้านหลักสูตรมีความต้องการจำเป็นเร่งด่วนที่สุด

2) ควรนำแนวทางการนิเทศที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ ไป ทดลองใช้จริง (Experimental Research) กับโรงเรียนกลุ่มเป้าหมาย เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ของรูปแบบการนิเทศที่มีต่อสมรรถนะการเป็นผู้ประกอบการของผู้เรียนในเชิงประจักษ์

3) ควรวิจัยและพัฒนา (R&D) เครื่องมือวัดสมรรถนะความเป็นผู้ประกอบการที่เป็นมาตรฐานกลาง เพื่อให้ครูสามารถนำไปปรับใช้ (Customize) ได้อย่างสะดวก เนื่องจากผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าครูยังขาดเครื่องมือวัดผลตามสภาพจริงที่มีคุณภาพ

4) ควรศึกษาเปรียบเทียบแนวทางการนิเทศในบริบทโรงเรียนที่แตกต่างกัน (เช่น ขนาดโรงเรียน หรือบริบทพื้นที่) เพื่อให้ได้รูปแบบการนิเทศที่มีความยืดหยุ่นและเหมาะสมกับบริบทเฉพาะของสถานศึกษาแต่ละแห่ง

เอกสารอ้างอิง

ถวิกา เมฆอัคกรณ์ และนารท ศรีละโพธิ์. (2564). การพัฒนาตัวชี้วัดสมรรถนะการเป็นผู้ประกอบการสำหรับผู้เรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานและระดับอุดมศึกษา. รายงานการวิจัย: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

นัศรีน อารยสมัย. (2562). การพัฒนากิจกรรมสตาร์ทอัพด้วยการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานเพื่อเสริมสร้างความเป็นผู้ประกอบการ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนตรังรังสฤษฎ์ จังหวัดตรัง. วารสารศึกษาศาสตร์ปริทัศน์. 34(3), 142–153.

บุญชม ศรีสะอาด. (2560). การวิจัยเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 10 ฉบับปรับปรุงใหม่. กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น.

ปรีชา ศรีสุพัฒน์. (2565). การพัฒนาสมรรถนะผู้เรียน ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน: ทักษะอาชีพและการเป็นผู้ประกอบการ. วารสาร มจร เลย ปริทัศน์. 3(1), 114-122.

พงษ์ธร แก้วยองผาง. (2565). กลยุทธ์การบริหารเพื่อส่งเสริมทักษะการเป็นผู้ประกอบการของนักเรียนโรงเรียนในเครือมูลนิธิเซนต์คาเบรียลแห่งประเทศไทย. วารสารครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม. 19(1), 141–152.

พิบูล ทีปะปาล และธนวัฒน์ ทีปะปาล. (2552). การเป็นผู้ประกอบการ (Entrepreneurship). อมรการพิมพ์.

ภัทรวรรธน์ จีรพัฒน์ธนธร. (2564). การศึกษาเพื่อพัฒนาความเป็นผู้ประกอบการ (Entrepreneurship Education). คณะศึกษาศาสตร์: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

เรวัฒน์ พรหมสะโร. (2568). การพัฒนากลยุทธ์การบริหารงานวิชาการตามหลักอิทธิบาท 4 เพื่อส่งเสริมนักเรียนให้มีทักษะการเป็นผู้ประกอบการของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา. วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์. 10(2), 549–561.

ศศิกิติยา เทพเสนา. (2566). ความต้องการจำเป็นของการพัฒนาการบริหารวิชาการโรงเรียนมัธยมศึกษาตามแนวคิดทักษะการเป็นผู้ประกอบการนวัตกรรม. วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์ฯ. 10(1), 147-159.

ศิรประภา สุระมาตย์. (2568). การพัฒนากิจกรรมการเรียนด้วยโครงงานเป็นฐานร่วมกับเครื่องมือการเรียนรู้ดิจิทัล เพื่อส่งเสริมทักษะความเป็นผู้ประกอบการ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6. วารสารการศึกษาและนวัตกรรม. 27(1), 260-275.

สถาพร สมอุทัย. (2565). “การนิเทศการศึกษา” หนึ่งตัวช่วยในการพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21. The Journal of Research and Academics. 5(3), 275-288.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2. (2568). แผนปฏิบัติการ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2568.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2561). การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาความเป็นผู้ประกอบการ (Entrepreneurship Education). พริกหวานกราฟฟิค.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2564). กรอบสมรรถนะหลักของผู้เรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน. พริกหวานกราฟฟิค.

สำนักงานเลขานุการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ. (2561). ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561 - 2580 (ฉบับประกาศราชกิจจานุเบกษา). สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

สุทิศา เสาวกุล. (2562). การพัฒนากิจกรรมความเป็นผู้ประกอบการในรายวิชางานอาชีพ โดยใช้วิธีการจัดการเรียนรู้แบบโครงงาน สำหรับนักเรียนขั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนวัดสุทธิวราราม กรุงเทพมหานคร. วารสารศึกษาศาสตร์ปริทัศน์. 34(3), 71-78.

สุวิมล ว่องวาณิช. (2558). การวิจัยประเมินความต้องการจำเป็น. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Li, J., He, Y., & Wei, J. (2020). Exploring factors link to teachers' competencies in entrepreneurship education. Frontiers in Psychology. 11, 563381.

McClelland, D. C. (1999). Identifying competencies with behavioral-event interviews. Psychological Science. 9(5).

Mphahlele, P., & Ramphoka, A. (2025). Teachers’ attitudes and challenges towards the implementation of entrepreneurship education in Limpopo primary and high schools. South African Journal of Education. 45(1), 2029.

Popovici, A. M. (2025). Teachers’ practices in developing entrepreneurial competence for innovative quality education. European Journal of Investigation in Health, Psychology and Education. 15(6), 104.

Virtanen, S. S., & Tynjälä, P. (2022). Entrepreneurship as a neglected pitfall in future Finnish teachers' readiness to teach 21st century competencies and financial literacy: Expectancies, values, and capability. Education Sciences. 12(7), 463.

การพัฒนารูปแบบการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาภายในตามแนวคิดการจัดการศึกษาที่เน้นผลลัพธ์ที่คาดหวัง (Outcome-Based Education) ของโรงเรียนเทศบาล 1 (บ้านในเมือง)

The Development of the Internal Educational Quality Assurance Operational Model based on the Outcome-Based Education concept of Thesaban 1 School (Ban Nai Mueang)

เสกสรรค์ บัวระภา
Seksan Buarapa
โรงเรียนเทศบาล 1 (บ้านในเมือง)
Thesaban 1 School (Ban Nai Mueang)
E-mail: cseksan@gmail.com

Received: 15 December 2025; Revised: 27 December 2025; Accepted: 4 April 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาภายในตามแนวคิดการจัดการศึกษาที่เน้นผลลัพธ์ที่คาดหวัง (Outcome-Based Education) 2) เพื่อพัฒนารูปแบบการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาภายในตามแนวคิดการจัดการศึกษาที่เน้นผลลัพธ์ที่คาดหวัง (Outcome-Based Education) 3) เพื่อศึกษาผลการดำเนินงานตามรูปแบบการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาภายในตามแนวคิดการจัดการศึกษาที่เน้นผลลัพธ์ที่คาดหวัง (Outcome-Based Education) ของโรงเรียนเทศบาล 1 (บ้านในเมือง) และ 4) เพื่อประเมินคุณภาพการศึกษาหลังการดำเนินงานตามรูปแบบการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาภายในตามแนวคิดการจัดการศึกษาที่เน้นผลลัพธ์ที่คาดหวัง (Outcome-Based Education) ของโรงเรียนเทศบาล 1 (บ้านในเมือง) ประชากร ได้แก่ ครูผู้สอน 53 คน และนักเรียน 918 คน เครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ แบบบันทึกการประชุม คู่มือรูปแบบการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาภายใน แบบประเมินประสิทธิภาพการดำเนินงาน และแบบประเมินผลลัพธ์การเรียนรู้ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ร้อยละและสถิติ t-test ผลการวิจัยพบว่า 1) ข้อมูลพื้นฐานมีสภาพการดำเนินงาน โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง มีปัญหาการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก และมีความต้องการพัฒนาอยู่ในระดับมากที่สุด 2) ผลการพัฒนารูปแบบ ประกอบด้วย 6 ส่วน ได้แก่ วัตถุประสงค์ หลักการ ระบบและกลไก วิธีดำเนินการ วิธีการประเมินผล และเงื่อนไขการนำไปใช้ 3) ผลการประเมินประสิทธิภาพการดำเนินงานอยู่ในระดับมากที่สุด และนักเรียนมีผลลัพธ์การเรียนรู้หลังดำเนินงานสูงขึ้น 4) ผลการประเมินคุณภาพการศึกษาหลังการดำเนินงานตามรูปแบบ พบว่า ผลการประเมินบรรลุค่าเป้าหมายตามมาตรฐานทุกตัวชี้วัด

คำสำคัญ การพัฒนารูปแบบ, งานประกันคุณภาพการศึกษาภายใน, การจัดการศึกษาที่เน้นผลลัพธ์ที่คาดหวัง

Abstract

This research article aims to: 1) study basic data for developing an internal educational quality assurance operation based on the Outcome-Based Education concept at Thesaban 1 School (Ban Nai Mueang); 2) develop an internal educational quality assurance operation model; 3) study the results of an internal educational quality assurance operation model; and 4) study the results of the educational quality assessment after implementing an internal educational quality assurance operation model. The population consisted of 53 teachers and 918 students at Thesaban 1 School (Ban Nai Mueang). The research instruments included questionnaires, interview forms, meeting minutes, an internal educational quality assurance operation model manual, an operational efficiency assessment form, and a student learning outcome assessment form. Data analysis involved means, standard deviations, percentages, and a t-test. The research findings showed that 1) The study of basic data revealed that overall operational conditions were moderate, with overall operational problems at a high level. and the need for overall operational model development is at the highest level. 2) The results of the development of the internal educational quality assurance operational model based on the Outcome-Based Education concept of Thesaban 1 School (Ban Nai Mueang) consisted of 6 parts: Objectives, Model principles, Systems and mechanisms, Operational methods, Evaluation methods, and Model conditions. 3) A study of the performance found that the overall effectiveness was at the highest level. Students who underwent development under the implementation showed significantly higher learning outcomes after implementation than before implementation 4) The results of the educational quality assessment after implementation found that the evaluation results met the target values according to the standards for all indicators.

Keywords: Model Development, Internal Educational Quality Assurance, Outcome-Based Education

บทนำ

การจัดการศึกษาในยุคศตวรรษที่ 21 เผชิญกับความท้าทายและการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี นวัตกรรม ความหลากหลายของสังคมโลกและแนวโน้มการพัฒนาทักษะแห่งอนาคตที่ซับซ้อนมากขึ้น สถานศึกษาจึงมีบทบาทในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะและสมรรถนะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตและการทำงานในโลกยุคใหม่ทั้งความคิดเชิงวิพากษ์ ความสามารถในการสื่อสาร การทำงานร่วมกัน ความคิดสร้างสรรค์ ตลอดจนความสามารถด้านดิจิทัล ซึ่งเป็นเป้าหมายของการศึกษาที่ต้องอาศัยระบบบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ โปร่งใสและตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นระบบ หนึ่งในกลไกสำคัญที่ช่วยยกระดับคุณภาพของสถานศึกษาคือ ระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายใน (Internal Quality Assurance : IQA) ที่กำหนดโดยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 หมวด 6 มาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษา ได้กำหนดให้หน่วยงานต้นสังกัด

และสถานศึกษาจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารการศึกษาที่จะต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา องค์การมหาชน, 2564) อย่างไรก็ตาม การศึกษาในช่วงที่ผ่านมายังต้องปรับปรุงและยกระดับคุณภาพผู้เรียน ครู และบุคลากรทางการศึกษา และสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ โดยส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคมในการบริหารจัดการศึกษา การประกันคุณภาพการศึกษา จึงเป็นระบบสำคัญในการพัฒนาคุณภาพที่สร้างความเชื่อมั่นว่าผู้สำเร็จการศึกษามีความรู้ความสามารถมีลักษณะอันพึงประสงค์ตามที่หลักสูตรกำหนดและสังคมต้องการ กระทรวงศึกษาธิการจึงได้กระจายบทบาทให้สถานศึกษาเป็นหน่วยรับผิดชอบพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้เป็นที่เชื่อมั่นและพอใจของผู้เรียนผู้ปกครอง ชุมชน สังคมและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยเน้นการใช้ข้อมูลจริง (Evidence-based Management) เพื่อสะท้อนคุณภาพการจัดการศึกษาอย่างแท้จริง รวมถึงต้องรายงานผลให้สาธารณชนและหน่วยงานต้นสังกัดรับทราบอย่างโปร่งใส การประกันคุณภาพภายในจึงทำหน้าที่เสมือนกลไกการควบคุมคุณภาพ (Quality Control) ควบคู่กับการพัฒนาคุณภาพ (Quality Development) เพื่อให้สถานศึกษาสามารถยกระดับคุณภาพของผู้เรียนและองค์กรได้อย่างเป็นระบบ ทั้งนี้ระบบประกันคุณภาพภายในยังเป็นรากฐานสำคัญของการรับประเมินคุณภาพภายนอกจากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) หรือ สมศ. (สำนักทดสอบทางการศึกษา, 2559 ; กระทรวงศึกษาธิการ, 2544)

จากรายงานผลการประเมินคุณภาพภายนอกรอบที่ 3 และรอบที่ 4 ของ สมศ. พบว่า สถานศึกษาจำนวนมากยังมีปัญหาทั้งเชิงระบบและเชิงปฏิบัติในการดำเนินงานประกันคุณภาพภายใน เช่น การจัดทำเอกสารเชิงประจักษ์ที่ไม่สอดคล้องกับสภาพจริง การวิเคราะห์ข้อมูลที่ไม่ครอบคลุม การขาดความเข้าใจในมาตรฐานการศึกษา การดำเนินงานไม่เป็นวงจร PDCA ที่สมบูรณ์ ตลอดจนการมองงานประกันคุณภาพเป็น “งานเอกสาร” มากกว่าเครื่องมือในการพัฒนา ส่งผลให้ผลประเมินคุณภาพไม่สะท้อนคุณภาพจริงของสถานศึกษาและไม่สามารถนำข้อมูลจากการประเมินไปสู่การพัฒนาผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกประเด็นที่ส่งผลต่อการดำเนินงานคือความพร้อมของบุคลากรในสถานศึกษา โดยเฉพาะผู้บริหารและครูที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับระบบประกันคุณภาพแตกต่างกัน ขาดทักษะด้านการวิเคราะห์ข้อมูล การจัดทำรายงานคุณภาพการพัฒนาระบบติดตามงานและการดำเนินงานเชิงระบบอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ยังมีข้อจำกัดด้านเวลาภาระงานที่มาก ระบบสารสนเทศที่ยังไม่ทั่วถึงและขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานต้นสังกัด ทำให้การดำเนินงานประกันคุณภาพเป็นไปอย่างไม่ยั่งยืน ขาดการมีส่วนร่วมของครูและไม่สามารถขับเคลื่อนสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้ได้อย่างแท้จริง การปฏิรูปการศึกษาไทยในระยะหลัง โดยเฉพาะการประกาศใช้มาตรฐานการศึกษาของชาติ พ.ศ. 2561 ได้เน้นการประกันคุณภาพที่มุ่งผลลัพธ์ผู้เรียน (Outcome-based Education) การวัดสมรรถนะผู้เรียนในหลายมิติ การประเมินที่พัฒนาครูและการสอน ตลอดจนการใช้ข้อมูลคุณภาพเพื่อพัฒนาทรัพยากรทางการศึกษา ซึ่งต้องอาศัยการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในอย่างเข้มแข็งและมีประสิทธิผล สถานศึกษาที่สามารถพัฒนา IQA ให้เป็นวัฒนธรรมองค์กร จะพบว่ามีความก้าวหน้าทั้งด้านคุณภาพผู้เรียน คุณภาพกระบวนการจัดการเรียนรู้และคุณภาพการบริหารจัดการอย่างชัดเจน มีระบบติดตามงานที่เป็นรูปธรรม ลดงานซ้ำซ้อนและทำให้ครูสามารถใช้ผลการประเมินในการออกแบบการเรียนรู้ได้อย่างสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนมากขึ้น

การประกันคุณภาพภายในช่วยส่งเสริมประสิทธิภาพองค์กร เพิ่มความรับผิดชอบต่อสาธารณะ ลดข้อบกพร่องในการบริหารจัดการและช่วยให้สถานศึกษาสามารถพัฒนานวัตกรรมทางการเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่อง (สุพัตรา ศรีวิโรจน์, 2560; อรอุมา ชัยกิจ, 2562) อย่างไรก็ดี ปัญหาเชิงโครงสร้างของสถานศึกษาไทย

เช่น การขาดผู้นำเชิงวิชาการ การมีระบบฐานข้อมูลที่ไม่เป็นเอกภาพ การขาดการประกันคุณภาพภายในอย่างมีประสิทธิภาพและความไม่ต่อเนื่องของนโยบาย ไม่สามารถเป็นเครื่องมือพัฒนาคุณภาพได้อย่างแท้จริง และกระบวนการประกันคุณภาพการศึกษาภายในมีความสำคัญต่อการยกระดับคุณภาพสถานศึกษา ไม่ว่าจะเป็นผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน การพัฒนาครู การบริหารจัดการ การสร้างระบบข้อมูลที่น่าเชื่อถือ ตลอดจนการเพิ่มความโปร่งใสและความเชื่อมั่นของสังคม ในขณะเดียวกันปัญหาและข้อจำกัดที่เกิดขึ้นก็สะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นเร่งด่วนในการศึกษาแนวทางส่งเสริมและพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในให้มีประสิทธิผล สอดคล้องกับนโยบายและบริบทจริงของสถานศึกษา ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาประเด็นความสำคัญของการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา เพื่อทำความเข้าใจบทบาท หน้าที่ กระบวนการกลไกปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จ ตลอดจนปัญหาและข้อจำกัดของการดำเนินงาน IQA โดยคาดหวังว่าผลการวิจัย จะเป็นข้อมูลที่มีประโยชน์ต่อการกำหนดนโยบาย การพัฒนาผู้บริหารและครู การยกระดับคุณภาพการจัดการเรียนรู้และการพัฒนาสถานศึกษาให้เป็นองค์กรแห่งคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาของชาติอย่างยั่งยืน

ในช่วงทศวรรษที่ 21 การศึกษาทั่วโลกมีการปรับเปลี่ยนจากการวัดคุณภาพที่เน้นปัจจัยนำเข้า (Input)และกระบวนการ (Process) โดยมีแนวโน้มที่ให้ความสำคัญกับการเน้นผลลัพธ์ที่คาดหวัง (Outcomes) ที่นักเรียนควรทำได้และมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์เมื่อสำเร็จการศึกษา หลักการของการจัดการศึกษาที่เน้นผลลัพธ์ที่คาดหวัง (Outcome-Based Education) เน้นการกำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้ที่ชัดเจน (Expected Learning Outcomes) และการออกแบบหลักสูตร การสอนและการประเมินย้อนกลับ (Backward Design) เพื่อให้ผู้เรียนบรรลุผลลัพธ์เหล่านั้น (Spady, 1994; ฐิติมา ญาณะวงษาและคณะ, 2564) องค์ประกอบสำคัญคือ ความชัดเจนของเป้าหมายและ ความโปร่งใสในการประเมินผล (Yusof et al., 2017) การนำมาใช้ในไทยและสากล: สถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทยมีการปรับปรุงหลักสูตรตามแนวคิด การจัดการศึกษาที่เน้นผลลัพธ์ที่คาดหวัง (Outcome-Based Education) มากขึ้นเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของตลาดแรงงานและเกณฑ์การประกันคุณภาพในระดับสากล เช่น AUN-QA (ASEAN University Network - Quality Assurance) ซึ่งเป็นมาตรฐานที่เน้นการประเมินความสามารถในการบรรลุผลลัพธ์การเรียนรู้ มีความจำเป็นต้องมีรูปแบบการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในที่สามารถเชื่อมโยงและผนวกกับกลไกการวัดผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียน เช่น การวัดผลลัพธ์การเรียนรู้ที่คาดหวังและการประเมินสมรรถนะ โดยบูรณาการกระบวนการประกันคุณภาพภายใน (IQA) ให้กลมกลืนกับการวัดและประเมินผลลัพธ์การเรียนรู้ที่คาดหวังอย่างเป็นระบบ เพื่อให้การประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษามุ่งเน้นไปที่การพิสูจน์ผลลัพธ์ อย่างแท้จริง

จากเหตุผลและความสำคัญข้างต้นที่โรงเรียนเทศบาล 1 (บ้านในเมือง) ยังมีปัญหาทั้งเชิงระบบและเชิงปฏิบัติในการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในและยังไม่สามารถสร้างแรงผลักดันไปยังผลลัพธ์การเรียนรู้ของนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้วิจัยจึงเห็นความจำเป็นและมีความสำคัญอย่างยิ่งในการ พัฒนารูปแบบการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาที่มีประสิทธิภาพและทันสมัย โดยยึดหลักการของการจัดการศึกษาโดยใช้ผลลัพธ์การเรียนรู้เป็นฐาน เพื่อให้มั่นใจว่าการจัดการศึกษาของโรงเรียนมุ่งเน้นการผลิตผู้เรียนที่มีคุณภาพและเป็นไปตามที่สังคมคาดหวังอย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาภายในตามแนวคิดการจัดการศึกษาที่เน้นผลลัพธ์ที่คาดหวัง (Outcome-Based Education)

2. เพื่อพัฒนารูปแบบการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาภายในตามแนวคิดการจัดการศึกษาที่

เน้นผลลัพธ์ที่คาดหวัง (Outcome-Based Education)

3. เพื่อศึกษาผลการดำเนินงานตามรูปแบบการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาภายในตามแนวคิดการจัดการศึกษาที่เน้นผลลัพธ์ที่คาดหวัง (Outcome-Based Education) ของโรงเรียนเทศบาล 1 (บ้านในเมือง)

4. เพื่อประเมินคุณภาพการศึกษาหลังการดำเนินงานตามรูปแบบการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาภายในตามแนวคิดการจัดการศึกษาที่เน้นผลลัพธ์ที่คาดหวัง (Outcome-Based Education) ของโรงเรียนเทศบาล 1 (บ้านในเมือง)

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องการพัฒนารูปแบบการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาภายในตามแนวคิดการจัดการศึกษาที่เน้นผลลัพธ์ที่คาดหวัง (Outcome-Based Education: OBE) ของโรงเรียนเทศบาล 1 (บ้านในเมือง) กำหนดขอบเขตการวิจัยออกเป็น 4 ระยะอย่างเป็นระบบ เพื่อให้การพัฒนารูปแบบมีความครอบคลุมและมีประสิทธิภาพ

ระยะที่ 1 เป็นการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน โดยเก็บข้อมูลจากครูผู้สอนจำนวน 53 คน และผู้เชี่ยวชาญ 5 คน เพื่อสำรวจสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการในการพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายใน รวมถึงรวบรวมแนวทางพัฒนาตามแนวคิด OBE ซึ่งครอบคลุมทั้งด้านการดำเนินงาน ปัญหา และแนวทางแก้ไขตามมุมมองของครูและผู้เชี่ยวชาญ

ระยะที่ 2 เป็นการพัฒนารูปแบบ โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของผู้บริหารและครูจำนวน 56 คน ในการประชุมเชิงปฏิบัติการ เพื่อร่วมกันออกแบบรูปแบบการดำเนินงาน และให้ผู้ทรงคุณวุฒิ 5 คนประเมินความเหมาะสมของรูปแบบ องค์ประกอบของรูปแบบประกอบด้วย หลักการ วัตถุประสงค์ ระบบและกลไก แผนการดำเนินงาน แนวทางการประเมินผล และเงื่อนไขการนำไปใช้ โดยมีขั้นตอนดำเนินงาน 6 ขั้น ได้แก่ การกำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้ การเชื่อมโยงกับมาตรฐาน การออกแบบการเรียนรู้ การพัฒนาการสอนผ่าน PLC การจัดเก็บข้อมูล และการประเมินผล

ระยะที่ 3 เป็นการทดลองใช้และศึกษาผลการดำเนินงานของรูปแบบ โดยประเมินประสิทธิภาพจากครูตัวอย่าง 30 คน และเปรียบเทียบผลลัพธ์การเรียนรู้ของนักเรียนระดับประถมศึกษาจำนวน 271 คน ก่อนและหลังการใช้รูปแบบ ซึ่งได้มาจากการสุ่มอย่างเป็นระบบ เนื้อหาที่ศึกษาเน้นทั้งกระบวนการดำเนินงานและผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียน โดยใช้รูปแบบที่พัฒนาขึ้นเป็นนวัตกรรมหลักในการวิจัย

ระยะที่ 4 เป็นการประเมินคุณภาพการศึกษาหลังการดำเนินงาน โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน ทำการประเมินผลลัพธ์ตามตัวชี้วัดมาตรฐาน เพื่อพิจารณาคุณภาพของการดำเนินงานตามรูปแบบ OBE ที่พัฒนาขึ้น

ผลการวิจัย

1. การศึกษาข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาภายใน ตามแนวคิดการจัดการศึกษาที่เน้นผลลัพธ์ที่คาดหวัง (Outcome-Based Education) ของโรงเรียนเทศบาล 1 (บ้านในเมือง) พบว่า มีสภาพการดำเนินงาน โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง มีปัญหาการดำเนินงาน โดยรวมอยู่ในระดับมากและมีความต้องการพัฒนารูปแบบการดำเนินงานโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ดังตาราง 1

ตารางที่ 1 ผลการศึกษาสภาพการดำเนินงาน ปัญหาการดำเนินงาน และความต้องการพัฒนาการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาภายในตามแนวคิดการจัดการศึกษาที่เน้นผลลัพธ์ที่คาดหวัง (Outcome-Based Education) ของโรงเรียนเทศบาล 1 (บ้านในเมือง)

ประเด็นการศึกษา	สภาพการดำเนินงาน			ปัญหาการดำเนินงาน			ความต้องการพัฒนา		
	μ	σ	แปลผล	μ	σ	แปลผล	μ	σ	แปลผล
1. ด้านการวางแผนการประกันคุณภาพการศึกษาภายในตามแนวคิดการจัดการศึกษาที่เน้นผลลัพธ์ที่คาดหวัง	4.18	0.80	มาก	4.35	1.11	มาก	4.66	1.09	มากที่สุด
2. ด้านกาประสานงานในการประกันคุณภาพการศึกษาภายในตามแนวคิดการจัดการศึกษาที่เน้นผลลัพธ์ที่คาดหวัง	3.86	0.91	มาก	3.99	0.98	มาก	4.61	0.99	มาก
3. ด้านการมีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพการศึกษาภายในตามแนวคิดการจัดการศึกษาที่เน้นผลลัพธ์ที่คาดหวัง	3.16	1.06	ปานกลาง	4.37	1.07	มาก	4.46	1.09	มาก
5. ด้านการเก็บรวบรวมข้อมูลและการประเมินผลลัพธ์เรียนรู้ของนักเรียน	3.26	1.10	ปานกลาง	4.29	1.08	มาก	4.49	1.11	มาก
โดยรวมทุกด้าน	3.56	0.97	มาก	4.30	1.07	มาก	4.57	1.07	มากที่สุด

2. ผลการพัฒนารูปแบบการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาภายในตามแนวคิดการจัดการศึกษาที่เน้นผลลัพธ์ที่คาดหวัง (Outcome-Based Education) ของโรงเรียนเทศบาล 1 (บ้านในเมือง) ประกอบด้วย 6 ส่วน และได้รับการประเมินคุณภาพของรูปแบบโดยผู้เชี่ยวชาญ พบว่า มีความเหมาะสม มีความเป็นไปได้ และมีความเป็นประโยชน์โดยเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ตามลำดับ ดังรายละเอียดของรูปแบบต่อไปนี้

รูปแบบการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาภายในตามแนวคิดการจัดการศึกษาที่เน้นผลลัพธ์ที่คาดหวัง (Outcome-Based Education: OBE) ของโรงเรียนเทศบาล 1 (บ้านในเมือง) มีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาภายใน เสริมสร้างความสามารถของครูในการวัดและประเมินผลตามผลลัพธ์การเรียนรู้ที่คาดหวัง และยกระดับผลลัพธ์การเรียนรู้ของนักเรียนให้มีคุณภาพสูงขึ้น

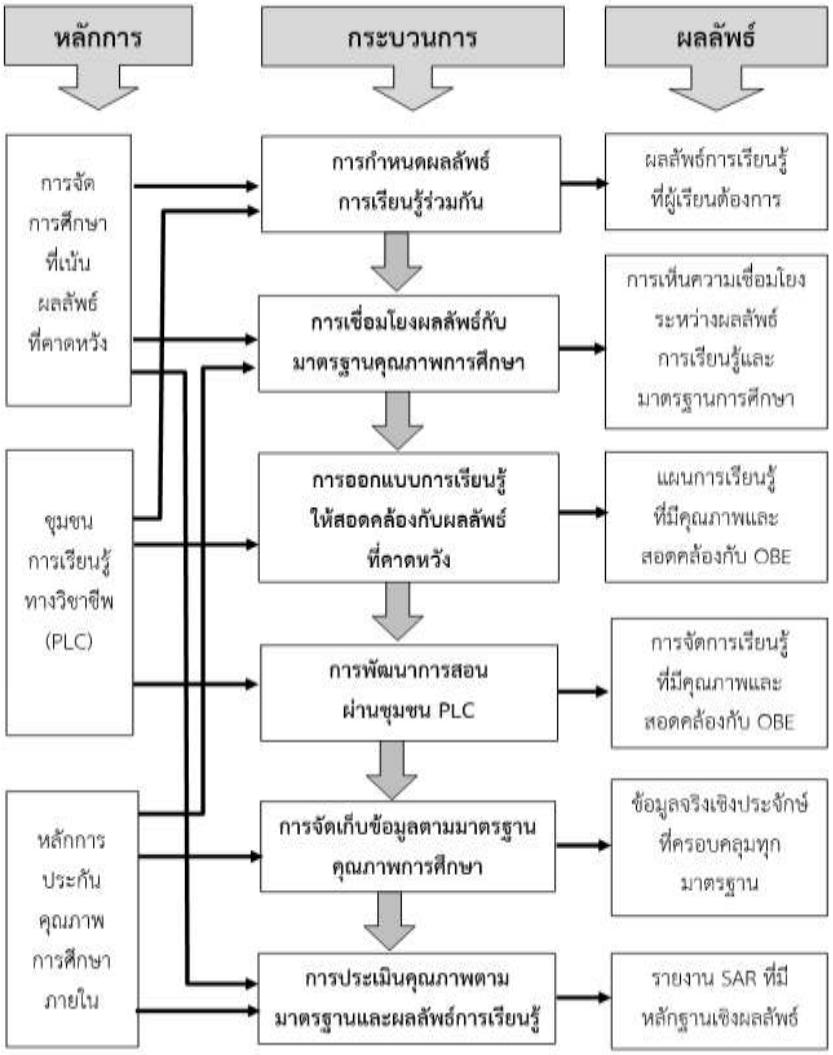
หลักการของรูปแบบประกอบด้วย 3 ประการ ได้แก่ หลักการประกันคุณภาพการศึกษาภายใน หลักการจัดการศึกษาที่เน้นผลลัพธ์ที่คาดหวัง (OBE) และหลักการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) ซึ่ง

ทำหน้าที่เป็นแนวคิดพื้นฐานในการขับเคลื่อนการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับเป้าหมายทางการศึกษา

ระบบและกลไกการดำเนินงาน ประกอบด้วยกระบวนการสำคัญ ได้แก่ การประชุมชี้แจงวัตถุประสงค์ การกำหนดเป้าหมายการบริหารงานวิชาการ การแต่งตั้งคณะกรรมการรับผิดชอบ การดำเนินงานตามคู่มือรูปแบบ การสรุปและรายงานผลการประเมิน รวมถึงการประชุมสะท้อนผลการดำเนินงานร่วมกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

วิธีดำเนินการตามรูปแบบ ใช้แผนปฏิบัติการ 6 ขั้นตอน ได้แก่ การกำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้ร่วมกัน การเชื่อมโยงผลลัพธ์กับมาตรฐานคุณภาพการศึกษา การออกแบบการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับผลลัพธ์ การพัฒนาการสอนผ่าน PLC การจัดเก็บข้อมูลตามมาตรฐาน และการประเมินคุณภาพตามมาตรฐานและผลลัพธ์การเรียนรู้

จากวิธีดำเนินการตามรูปแบบการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาภายในตามแนวคิดการจัดการศึกษาที่เน้นผลลัพธ์ที่คาดหวัง (Outcome-Based Education) ของโรงเรียนเทศบาล 1 (บ้านในเมือง) สรุปเป็นแผนภาพจำลองได้ดังภาพประกอบ ต่อไปนี้

ภาพประกอบ 1 กระบวนการดำเนินการตามรูปแบบการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาภายในตามแนวคิดการจัดการศึกษาที่เน้นผลลัพธ์ที่คาดหวัง (Outcome-Based Education) ของโรงเรียนเทศบาล 1 (บ้านในเมือง)

แนวทางการประเมินผลของรูปแบบการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาภายในตามแนวคิดการจัดการศึกษาที่เน้นผลลัพธ์ที่คาดหวัง (Outcome-Based Education: OBE) ประกอบด้วยเครื่องมือสำคัญ 2 ส่วน ได้แก่ แบบประเมินประสิทธิภาพการดำเนินงานตามรูปแบบ และแบบประเมินผลลัพธ์การเรียนรู้ของนักเรียน ซึ่งทั้งสองส่วนเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ โดยแบบประเมินประสิทธิภาพมุ่งวัดความสำเร็จของกระบวนการดำเนินงานตามรูปแบบ ขณะที่แบบประเมินผลลัพธ์ผู้เรียนเน้นวัดความสามารถในการเรียนรู้แบบนำตนเองของนักเรียน

เงื่อนไขความสำเร็จของรูปแบบ มีองค์ประกอบสำคัญ 5 ประการ ได้แก่ การสนับสนุนจากนโยบายและหน่วยงานต้นสังกัดที่เอื้อต่อการดำเนินงานประกันคุณภาพและการจัดการศึกษาแบบ OBE ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาที่ต้องมีวิสัยทัศน์ ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ความมุ่งมั่น และความสามารถในการบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพ

นอกจากนี้ ยังต้องอาศัยความร่วมมือจากภาคีเครือข่ายในการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน การสนับสนุนด้านทรัพยากรและปัจจัยพื้นฐานที่เหมาะสมต่อการจัดการเรียนรู้ รวมถึงการสร้างแรงจูงใจและขวัญกำลังใจให้กับครู เพื่อส่งเสริมให้การดำเนินงานตามรูปแบบเกิดประสิทธิผลสูงสุด

3. การศึกษาผลการดำเนินงานตามรูปแบบการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาภายในตามแนวคิดการจัดการศึกษาที่เน้นผลลัพธ์ที่คาดหวัง (Outcome-Based Education) ของโรงเรียนเทศบาล 1 (บ้านในเมือง) พบว่า ผลการประเมินประสิทธิภาพการดำเนินงานตามรูปแบบการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาภายในตามแนวคิดการจัดการศึกษาที่เน้นผลลัพธ์ที่คาดหวัง (Outcome-Based Education) โดยรวมมีประสิทธิภาพอยู่ในระดับมากที่สุดและนักเรียนที่ได้รับการพัฒนาภายใต้การดำเนินงานตามรูปแบบการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาภายในตามแนวคิดการจัดการศึกษาที่เน้นผลลัพธ์ที่คาดหวัง (Outcome-Based Education) ของโรงเรียนเทศบาล 1 (บ้านในเมือง) พบว่า มีผลลัพธ์การเรียนรู้หลังดำเนินงานสูงกว่าก่อนดำเนินงาน

4. ผลการประเมินคุณภาพการศึกษาหลังการดำเนินงานตามรูปแบบการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาภายในตามแนวคิดการจัดการศึกษาที่เน้นผลลัพธ์ที่คาดหวัง (Outcome-Based Education) ของโรงเรียนเทศบาล 1 (บ้านในเมือง) พบว่า มาตรฐานที่ 1 ผลลัพธ์ของการเรียนรู้ มีผลการประเมินเป็นไปตามมาตรฐานทุกตัวชี้วัด มาตรฐานที่ 2 การพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการสถานศึกษา มีผลการประเมินเป็นไปตามมาตรฐานทุกตัวชี้วัด และมาตรฐานที่ 3 การพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนรู้ มีผลการประเมินเป็นไปตามมาตรฐานทุกตัวชี้วัด ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการประเมินคุณภาพการศึกษาหลังการดำเนินงานตามรูปแบบการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาภายในตามแนวคิดการจัดการศึกษาที่เน้นผลลัพธ์ที่คาดหวัง (Outcome-Based Education) ของโรงเรียนเทศบาล 1 (บ้านในเมือง) โดยใช้เกณฑ์ของ สมศ.

มาตรฐาน	ตัวชี้วัด	สรุปผลการประเมิน	
		ผ่าน	ไม่ผ่าน
1. ผลลัพธ์ของการเรียนรู้	1.1 ผู้เรียนมีสมรรถนะตามหลักสูตรสถานศึกษา	✓	
	1.2 ผู้เรียนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามหลักสูตรสถานศึกษา	✓	

มาตรฐาน	ตัวชี้วัด	สรุปผลการประเมิน	
		ผ่าน	ไม่ผ่าน
	1.3 ผู้เรียนสามารถนำตนเองในการเรียนรู้	✓	
2. การพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการสถานศึกษา	2.1 วิสัยทัศน์ พันธกิจ และค่านิยมของสถานศึกษา	✓	
	2.2 นโยบาย ทิศทาง กลยุทธ์และแผนงานสอดคล้องกับวิสัยทัศน์และพันธกิจ	✓	
	2.3 ผู้บริหารสถานศึกษามีภาวะผู้นำทางวิชาการและบริหารจัดการด้วยหลักธรรมาภิบาล	✓	
	2.4 แผนงานและการดำเนินงานด้านการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา	✓	
	2.5 กระบวนการนิเทศการปฏิบัติงานของครูและบุคลากรทางการศึกษาอย่างเป็นระบบ	✓	
	2.6 การใช้สื่อ อุปกรณ์ ระบบเทคโนโลยีเพื่อสนับสนุนการจัดการศึกษา	✓	
	2.7 การจัดสภาพแวดล้อม อาคารสถานที่ ปลอดภัยและถูกสุขลักษณะ	✓	
	2.8 สวัสดิการ สวัสดิภาพ แนวทางการป้องกันโรค อุบัติภัย ภัยพิบัติ	✓	
	2.9 ระบบและกระบวนการช่วยเหลือผู้เรียน	✓	
	2.10 การเสริมสร้างเครือข่ายผู้ปกครอง องค์กร และชุมชน เพื่อความร่วมมือในการสนับสนุนการจัดการเรียนรู้และพัฒนาผู้เรียน	✓	
3. การพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนรู้	3.1 การออกแบบหลักสูตรและแผนการจัดการเรียนรู้ที่เสริมสร้างสมรรถนะและคุณลักษณะที่พึงประสงค์	✓	
	3.2 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เสริมสร้างสมรรถนะและคุณลักษณะที่พึงประสงค์	✓	
	3.3 ครูวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง	✓	

อภิปรายผล

1. จากผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนารูปแบบการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาภายใน ตามแนวคิดการจัดการศึกษาที่เน้นผลลัพธ์ที่คาดหวัง (Outcome-Based Education: OBE) ของโรงเรียนเทศบาล 1 (บ้านในเมือง) มีสภาพการดำเนินงานโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง มีปัญหาการดำเนินงานโดยรวมอยู่ในระดับมาก และมีความต้องการพัฒนารูปแบบการดำเนินงานโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ผลการวิจัยดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงช่องว่างระหว่างนโยบายด้านการประกันคุณภาพการศึกษาภายในกับการนำไปสู่การปฏิบัติจริงในบริบทของสถานศึกษา ทั้งนี้ สภาพการดำเนินงานที่อยู่ในระดับปานกลาง แสดงให้เห็นว่าโรงเรียนมีการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาภายในตามกรอบมาตรฐานที่กำหนดไว้แล้วในระดับหนึ่ง

แต่ยังขาดความเป็นระบบและความสอดคล้องกับแนวคิด Outcome-Based Education อย่างชัดเจน โดยเฉพาะการกำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้ที่คาดหวัง (Learning Outcomes) การเชื่อมโยงผลลัพธ์ดังกล่าวกับการจัดการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล และการนำผลการประเมินไปใช้เพื่อการปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Spady (1994) ที่ระบุว่า OBE จะเกิดประสิทธิผลได้ต่อเมื่อทุกกระบวนการทางการศึกษาถูกออกแบบและขับเคลื่อนโดยยึดผลลัพธ์การเรียนรู้เป็นศูนย์กลาง ในขณะเดียวกันการที่ปัญหาการดำเนินงานโดยรวมอยู่ในระดับมาก สะท้อนถึงข้อจำกัดสำคัญของการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาภายใน ได้แก่ ความรู้ความเข้าใจของครูและบุคลากรทางการศึกษาเกี่ยวกับแนวคิด OBE ที่ยังไม่ลึกซึ้ง การขาดแนวทางหรือรูปแบบการดำเนินงานที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรม รวมถึงภาระงานด้านเอกสารและการรายงานผลที่ส่งผลให้การประกันคุณภาพถูกมองเป็นภาระมากกว่ากระบวนการพัฒนาคุณภาพอย่างแท้จริง ประเด็นดังกล่าวสอดคล้องกับงานศึกษาของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (2564) ที่ชี้ให้เห็นว่าปัญหาสำคัญของการประกันคุณภาพภายในคือการขาดการบูรณาการระหว่างการประเมินกับการพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนรู้ นอกจากนั้น ความตระหนักของผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษาต่อความจำเป็นในการยกระดับระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในให้มีความสอดคล้องกับแนวคิด OBE มากยิ่งขึ้น ผลการวิจัยในประเด็นนี้สอดคล้องกับแนวคิดของการจัดการศึกษาที่เน้นผลลัพธ์ ซึ่งมุ่งเน้นการใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์จากการประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นฐานในการปรับปรุงการบริหารจัดการและการจัดการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง

2. ผลการพัฒนารูปแบบการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาภายในตามแนวคิดการจัดการศึกษาที่เน้นผลลัพธ์ที่คาดหวัง (Outcome-Based Education) ของโรงเรียนเทศบาล 1 (บ้านในเมือง) ประกอบด้วย 6 ส่วน ได้แก่ วัตถุประสงค์ หลักการ ระบบและกลไก วิธีดำเนินการ วิธีการประเมินผล และเงื่อนไขการนำไปใช้ ผลการวิจัยดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่ารูปแบบที่พัฒนาขึ้นมีโครงสร้างที่ครบถ้วน ครอบคลุมทั้งมิติด้านแนวคิดเชิงทฤษฎีและมิติด้านการนำไปสู่การปฏิบัติจริง ซึ่งเป็นคุณลักษณะสำคัญของการพัฒนารูปแบบทางการศึกษาให้สามารถใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพในบริบทของสถานศึกษา การกำหนดวัตถุประสงค์ ของรูปแบบอย่างชัดเจน ช่วยกำหนดทิศทางและเป้าหมายของการดำเนินงานให้สอดคล้องกับผลลัพธ์ที่คาดหวัง ทั้งในระดับผู้เรียน ระดับครู และระดับสถานศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของการจัดการศึกษาที่เน้นผลลัพธ์ (Outcome-Based Education: OBE) ที่ให้ความสำคัญกับการกำหนดผลลัพธ์ปลายทางเป็นจุดตั้งต้นของการออกแบบระบบและกระบวนการทางการศึกษา (Spady, 1994) ในส่วนของหลักการของรูปแบบ เป็นกรอบแนวคิดที่สะท้อนปรัชญาและแนวคิดพื้นฐานที่ใช้ในการพัฒนารูปแบบ โดยการกำหนดหลักการที่ชัดเจนช่วยให้การดำเนินงานมีความสอดคล้องกันในทุกขั้นตอน และช่วยสร้างความเข้าใจร่วมกันของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Joyce, Weil และ Calhoun (2015) ที่ระบุว่ารูปแบบการจัดการเรียนรู้หรือรูปแบบการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพจำเป็นต้องมีหลักการรองรับอย่างเป็นระบบ ระบบและกลไก ของรูปแบบที่พัฒนาขึ้น แสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ ของการดำเนินงาน เช่น บทบาทของผู้บริหาร ครู และคณะกรรมการที่เกี่ยวข้อง รวมถึงกระบวนการสนับสนุนและกำกับติดตาม ซึ่งช่วยให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ ประเด็นดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดการบริหารจัดการคุณภาพที่เน้นการทำงานเป็นระบบและการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน สำหรับวิธีดำเนินการ ที่กำหนดไว้อย่างเป็นขั้นตอน ช่วยให้รูปแบบสามารถนำไปใช้ได้จริงในสถานศึกษา ลดความคลุมเครือในการปฏิบัติ และเอื้อต่อการนำไปปรับใช้ตามบริบทของแต่ละโรงเรียน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนารูปแบบเชิงระบบ (System Approach) ที่เน้นความชัดเจนของกระบวนการและลำดับขั้นตอน ในส่วน

ของ วิธีการประเมินผล เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยสะท้อนผลสัมฤทธิ์ของการดำเนินงานและเป็นฐานข้อมูลสำหรับการปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง การบูรณาการการประเมินผลไว้ในรูปแบบสอดคล้องกับหลักการของวงจรคุณภาพ PDCA และแนวคิดการประกันคุณภาพการศึกษาที่มุ่งใช้ผลการประเมินเพื่อการพัฒนา มากกว่าการประเมินเพื่อการตัดสินเพียงอย่างเดียว สุดท้าย เงื่อนไขการนำไปใช้ เป็นองค์ประกอบที่ช่วยให้การใช้รูปแบบเกิดความเหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา ทั้งในด้านทรัพยากร บุคลากร และการสนับสนุนจากผู้บริหาร ผลการวิจัยในส่วนนี้สะท้อนให้เห็นว่ารูปแบบที่พัฒนาขึ้นไม่ได้เป็นรูปแบบตายตัว แต่เปิดโอกาสให้มีความยืดหยุ่นและสามารถปรับใช้ได้จริง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนานวัตกรรมทางการศึกษาที่เน้นบริบทเป็นฐาน

3. ผลการศึกษาประสิทธิภาพการดำเนินงานตามรูปแบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในตามแนวคิดการจัดการศึกษาที่เน้นผลลัพธ์ที่คาดหวัง (Outcome-Based Education: OBE) ของสถานศึกษาอยู่ในระดับมากที่สุด สะท้อนให้เห็นว่าสถานศึกษาได้ให้ความสำคัญกับการขับเคลื่อนการจัดการเรียนรู้โดยยึดผลลัพธ์ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและมีการพัฒนากระบวนการบริหารจัดการด้านคุณภาพอย่างเป็นระบบ การที่ประสิทธิภาพโดยรวมอยู่ในระดับสูงมากสามารถอธิบายได้จากปัจจัยหลายประการ ประการแรก สถานศึกษามีการกำหนด ผลลัพธ์การเรียนรู้ (Learning Outcomes) ที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรม ซึ่งเป็นแกนกลางของการจัดการศึกษาที่เน้นผลลัพธ์ที่คาดหวัง (Outcome-Based Education) ตามแนวคิดของ Spady (1994) ที่เสนอว่าความสำเร็จของการจัดการศึกษาที่เน้นผลลัพธ์ที่คาดหวัง (Outcome-Based Education) ต้องเริ่มจากการกำหนดผลลัพธ์ที่ผู้เรียนต้องบรรลุอย่างเฉพาะเจาะจง เมื่อบุคลากรมีความเข้าใจเป้าหมายร่วมกัน การออกแบบหลักสูตรและกิจกรรมการเรียนรู้จึงสามารถสอดคล้องกันอย่างเป็นระบบ ส่งผลให้ประสิทธิภาพรวมสูงขึ้น นอกจากนี้กระบวนการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับผลลัพธ์การเรียนรู้ยังสะท้อนให้เห็นว่าครูสามารถออกแบบกิจกรรมให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วม ลงมือปฏิบัติจริงและสะท้อนคิดเกี่ยวกับความรู้ที่ได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด “ความสอดคล้องเชิงสร้างสรรค์” (Constructive Alignment) ของ Biggsและ Tang (2011) ที่ระบุว่าการจัดการเรียนรู้มีประสิทธิภาพสูงสุดเมื่อกิจกรรมการเรียนรู้และการประเมินผลสอดคล้องกับผลลัพธ์ที่คาดหวังอย่างแท้จริง

4. ผลการประเมินคุณภาพการศึกษาหลังการดำเนินงานตามรูปแบบ พบว่า ผลการประเมินบรรลุค่าเป้าหมายตามมาตรฐานทุกตัวชี้วัด เนื่องจากการเก็บข้อมูลมีระบบที่ชัดเจนโดยครูมีการใช้เครื่องมือหลากหลาย เช่น การประเมินตามสภาพจริง (Authentic Assessment) แฟ้มสะสมงานและการประเมินการปฏิบัติ ซึ่งเป็นแนวปฏิบัติที่สอดคล้องกับหลักการของ Tosterud (2017) ที่ชี้ว่าการประเมินเชิงสมรรถนะมีบทบาทสำคัญในการยกระดับคุณภาพของการจัดการเรียนรู้ภายใต้ระบบการบริหารที่มุ่งเน้นผลลัพธ์เป็นฐานในการจัดการเรียนรู้และการประกันคุณภาพให้มีความหลากหลายของการประเมินทำให้ข้อมูลผลลัพธ์ผู้เรียนมีความสมบูรณ์และสามารถนำไปใช้ปรับปรุงการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ อีกปัจจัยสำคัญคือระบบประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษามีความเข้มแข็ง มีการติดตาม ตรวจสอบ และนำผลไปใช้ในการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง การดำเนินงานลักษณะนี้สอดคล้องกับงานของ สุพจน์ เกิดสุวรรณ์และอภิสรรค์ ภาชนะวรรณ (2566) ที่ระบุว่าการประกันคุณภาพภายในเป็นกลไกที่สนับสนุนการนำแนวคิดการมุ่งเน้นผลลัพธ์ไปสู่การปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากข้อมูลคุณภาพช่วยให้สถานศึกษามีทิศทางการพัฒนาที่ชัดเจน นอกจากนี้ การสนับสนุนจากผู้บริหารสถานศึกษาเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมการขับเคลื่อนรูปแบบได้อย่างเด่นชัด ทั้งด้านนโยบาย ทรัพยากร และการพัฒนาครู ซึ่งตรงกับข้อเสนอของ Pattanayak (2019) ที่พบว่าบทบาทผู้นำทางการศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จในการประยุกต์ใช้แนวคิดการมุ่งเน้นผลลัพธ์เป็นฐานในการจัดการเรียนรู้และการประกันคุณภาพ

ในสถานศึกษา

โดยสรุป ผลการวิจัยที่พบว่าประสิทธิภาพโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด แสดงให้เห็นว่าสถานศึกษาสามารถประยุกต์ใช้แนวคิดการจัดการศึกษาที่เน้นผลลัพธ์ที่คาดหวัง (Outcome-Based Education) ในการจัดการเรียนรู้และการประกันคุณภาพได้อย่างเป็นรูปธรรม ทั้งในด้านการออกแบบระบบการเรียนรู้ การประเมินผลและการบริหารจัดการคุณภาพ ส่งผลให้เกิดการพัฒนาผู้เรียนสอดคล้องตามมาตรฐานและผลลัพธ์ที่คาดหวังอย่างมีประสิทธิภาพ

สรุป

ผลการวิจัยสรุปได้ว่า การดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาภายในของโรงเรียนเทศบาล 1 (บ้านในเมือง) โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง แต่พบปัญหาในระดับมาก และมีความต้องการพัฒนาในระดับมากที่สุด สะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการปรับปรุงรูปแบบการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นการพัฒนารูปแบบดังกล่าวยึดแนวคิดการจัดการศึกษาที่เน้นผลลัพธ์ที่คาดหวัง (Outcome-Based Education: OBE) เป็นแกนหลัก โดยรูปแบบที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วย 6 ส่วนสำคัญ ได้แก่ วัตถุประสงค์ หลักการ ระบบและกลไก วิธีดำเนินการ วิธีประเมินผล และเงื่อนไขของรูปแบบ ในส่วนของวิธีดำเนินการ มี 6 ขั้นตอน คือ การกำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้ร่วมกัน การเชื่อมโยงผลลัพธ์กับมาตรฐานคุณภาพ การออกแบบการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับผลลัพธ์ การพัฒนาการสอนผ่านชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) การจัดเก็บข้อมูล และการประเมินคุณภาพตามมาตรฐานและผลลัพธ์การเรียนรู้ ผลการตรวจสอบคุณภาพของรูปแบบพบว่ามีความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน เมื่อได้นำรูปแบบไปใช้จริง พบว่าการดำเนินงานมีประสิทธิภาพในระดับมากที่สุด และผู้เรียนมีผลลัพธ์การเรียนรู้หลังดำเนินงานสูงกว่าก่อนดำเนินงานอย่างชัดเจน นอกจากนี้ ผลการประเมินคุณภาพการศึกษาหลังดำเนินงานพบว่าสามารถบรรลุค่าเป้าหมายตามมาตรฐานทุกด้าน ทั้งด้านผลลัพธ์ผู้เรียน การบริหารจัดการ และการจัดการเรียนรู้ องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย คือ การพัฒนาระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในโดยใช้ OBE เป็นแกนหลัก สามารถยกระดับคุณภาพการศึกษาได้อย่างเป็นรูปธรรม หากมีการออกแบบกระบวนการอย่างเป็นระบบ ชัดเจน และเชื่อมโยงทุกขั้นตอนเข้าด้วยกันอย่างมีทิศทางเดียวกัน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัยแบ่งเป็น 2 ส่วนสำคัญ ได้แก่ การนำผลไปใช้และการวิจัยครั้งต่อไป

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ผู้บริหารสถานศึกษาควรวางแผนเชิงกลยุทธ์โดยยึดผลลัพธ์เป็นฐานอย่างต่อเนื่อง พร้อมกำหนดเป้าหมายและตัวชี้วัดของผู้เรียนอย่างเป็นระบบ และพัฒนาเกณฑ์ประเมินคุณภาพภายในให้สอดคล้องกับแนวคิด Outcome-Based Education (OBE) มากยิ่งขึ้น

1.2 ควรมีการทบทวนระบบบริหารจัดการอย่างสม่ำเสมอ เพื่อรักษามาตรฐานที่มีประสิทธิภาพโดยคงกลไกสำคัญ เช่น ระบบติดตามผลสัมฤทธิ์ผู้เรียน และการสื่อสารภายในองค์กร พร้อมทั้งส่งเสริมการพัฒนาครูผ่านการอบรมและชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC)

1.3 การพัฒนาครูควรมุ่งเน้นการออกแบบการสอนที่สอดคล้องกัน (Constructive Alignment) และการประเมินตามสภาพจริง รวมถึงการเปิดโอกาสให้ชุมชนและผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการติดตามผลการเรียนรู้ของผู้เรียน

1.4 ควรส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาทักษะในศตวรรษที่ 21 เช่น การคิดวิเคราะห์ การทำงานร่วมกัน และความคิดสร้างสรรค์ พร้อมใช้วิธีประเมินที่หลากหลาย เช่น แฟ้มสะสมงาน โครงงาน และการแก้ปัญหาเชิงสถานการณ์

1.5 ควรพัฒนาระบบฐานข้อมูลผลลัพธ์การเรียนรู้ เพื่อช่วยให้ครูวิเคราะห์และปรับปรุงการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงการนิเทศภายในแบบกัลยาณมิตร และการสะท้อนผลหลังการสอนเพื่อนำไปพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาประสิทธิภาพการดำเนินงานตามการจัดการศึกษาที่เน้นผลลัพธ์ที่คาดหวัง (Outcome-Based Education) แบบเชิงลึกเป็นรายวิชา เพื่อดูความสอดคล้องของผลลัพธ์ในบริบทที่แตกต่าง

2.2 ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการนำการจัดการศึกษาที่เน้นผลลัพธ์ที่คาดหวัง (Outcome-Based Education) ไปใช้ เช่น ภาวะผู้นำ การนิเทศภายใน หรือแรงจูงใจครู เปรียบเทียบประสิทธิภาพของสถานศึกษาต่างขนาดหรือสังกัดเพื่อพัฒนารูปแบบประกันคุณภาพเฉพาะบริบท

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2544). การประกันคุณภาพของสถานศึกษา. คุรุสภาลาดพร้าว.

ฐิติมา ญาณะวงษา และคณะ. (2564). หลักสูตรที่เน้นผลลัพธ์: แนวทางใหม่สำหรับหลักสูตรอุดมศึกษา. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม. 15(2), 279-291.

สุพจน์ เกิดสุวรรณ์ และ อภิสรรค์ ภาชนะวรรณ. (2566). รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผล การประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา ของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี. วารสารวไลยอลงกรณ์ปริทัศน์. 13(2), 31-46.

สุพัตรา ศรีวิโรจน์. (2560). การนำระบบประกันคุณภาพภายในไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. 40(3), 45–60.

สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน). (2564). รายงานผลการประเมินคุณภาพภายนอกรอบที่ 4. กรุงเทพฯ: สมศ.

สำนักทดสอบทางการศึกษา. (2559). คู่มือการประเมินคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา. โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

อรอุมา ชัยกิจ. (2562). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา. วารสารการบริหารการศึกษา. 17(2), 89–103.

Biggs, J., & Tang, C. (2011). Teaching for quality learning at university (4th ed.). McGraw-Hill.

Joyce, B., Weil, M., & Calhoun, E. (2015). Models of Teaching (9th ed.). Boston: Pearson Education.

Krejcie, R. V. & Morgan, D. W. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. Educational and Psychological Measurement. 30(3), pp. 607-610.

Pattanayak, L. (2019). Implementing outcome-based education: A leadership perspective. International Journal of Education and Management Studies. 9(2), 45–50.

Spady, W. (1994). Outcome-Based Education: Critical issues and answers. American Association of School Administrators.

Tosterud, R. (2017). Learning outcomes and authentic assessment in competency-based education. Journal of Learning Design. 10(1), 35–48.

การนิเทศภายในสถานศึกษาตามหลักกัลยาณมิตรธรรมของ โรงเรียนพระปริยัติธรรม สังกัดสำนักงานเขตการศึกษา พระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10

Internal Supervision In Educational Institutions According To Kalyanamitta Principles Of Phrapariyatti Schools Affiliation, General Education, Area 10

พระครูสังฆรักษ์อาคม สุทฺธาโภ (แหวนหล่อ)
Phrakhru Sangkarak Akhom Suttapho (Wanlow)
กชภัทร์ สงวนเครือ
Kotchaphat Sanguankhruea
พระครูสุตวรธรรมกิจ
Phrakhrusutaworathammakit
สาขาพุทธบริหารการศึกษา วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด
Department of Buddhist Educational Administration, Roi Et Buddhist College
E-mail: Xakhm5881@gmail.com

Received: 18 December 2025; Revised: 20 March 2025; Accepted: 25 April 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพการนิเทศภายในสถานศึกษาของครู โรงเรียนพระปริยัติธรรม สังกัดสำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10 2) ศึกษาวิธีการนิเทศภายในสถานศึกษาตามหลักกัลยาณมิตรธรรมของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม สังกัดสำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10 และ 3) เพื่อเสนอแนวทางการนิเทศภายในสถานศึกษาตามหลักกัลยาณมิตรธรรมของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม สังกัดสำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10 การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 158 คน ได้มาจากการกำหนดกลุ่มตัวอย่างตามสัดส่วนครูและบุคลากรทางการศึกษาในแต่ละโรงเรียน เครื่องมือที่ใช้ในเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลด้วย ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 9 รูป/คน ด้วยการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ ใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า 1) การนิเทศภายในสถานศึกษาของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10 อยู่ในระดับมากทุกด้าน 2) วิธีการนิเทศตามหลักกัลยาณมิตรธรรม ผู้บริหารควรสร้างความไว้วางใจ ส่งเสริมการทำงานเป็นทีม พัฒนาความร่วมมือ สนับสนุนทรัพยากร งบประมาณ และสวัสดิการ พร้อมให้คำปรึกษาและเป็นแบบอย่าง ส่งเสริมงานวิจัยในชั้นเรียน เปิดโอกาสให้ครูมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร และจัดระบบพี่เลี้ยงเพื่อสร้างชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ 3) ผลการประเมินแนวทางการนิเทศภายในสถานศึกษาตามหลักกัลยาณมิตรธรรมของครู ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านความเหมาะสมมีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือด้านความเป็นไปได้และ ด้านความเป็นประโยชน์

คำสำคัญ: การนิเทศภายในสถานศึกษา, หลักกัลยาณมิตรธรรม, โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10

Abstract

This research article aims to: 1) Study the condition of internal supervision of teachers in the Buddhist Studies School under the Office of the Buddhist Studies Education Area, General Education Department, Area 10. 2) Study the method of supervision within the educational institution according to the Kalyanamitra Dharma principles of teachers of Buddhist pariyatti schools under the Office of the Buddhist pariyatti Dharma Education Area, General Education Department, Area 10 and 3) To propose guidelines for internal supervision in educational institutions according to the Kalyanamitra Dharma principles of teachers in Buddhist pariyatti schools under the Office of the Buddhist Pariyatti Dharma Education Area, General Education Department, Area 10. This research is a mixed-method research. The sample group consists of teachers and educational personnel under the Buddhist Studies School, under the Buddhist Studies Education Area Office, General Education Department, Area 10, academic year 2025, totaling 158 people, obtained from the determination of the sample group according to the proportion. The tools used for data collection were a questionnaire. Data were analyzed using percentages, means, and standard deviations. The key informants consisted of 9 experts. The data were collected using a specific method. The tools used for data collection were interviews and descriptive content analysis techniques.

The research results found that : 1) The internal supervision of teachers in the Buddhist Studies School, General Education Department, Area 10, is at a high level in all aspects. 2) In the supervision method according to the Kalyanamitra Dharma principle, administrators should build trust, promote teamwork, develop cooperation, support resources, budgets, and welfare, provide advice and be role models, promote classroom research, provide opportunities for teachers to participate in curriculum development, and organize a mentoring system to create a professional learning community. 3) The results of the evaluation of the internal supervision guidelines in educational institutions according to the principles of Kalyanamitra Dharma for teachers were at a high level overall. When considering each aspect, it was found that the appropriate aspect had the highest average value, followed by the feasibility aspect and the usefulness aspect.

Keywords: Supervision within educational institutions, Kalyanamitta Principles, Buddhist Studies School, General Education Department, Area 10

บทนำ

ภายใต้การปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2545 การกระจายอำนาจทางการศึกษามุ่งเน้นยกระดับคุณภาพผู้เรียน ขยายโอกาสทางการศึกษาอย่างทั่วถึง และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน กลไกสำคัญในการพัฒนาคุณภาพประกอบด้วยการบริหาร การจัดการเรียนการสอน และการนิเทศการศึกษา ซึ่งนิเทศการศึกษามีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนและพัฒนาศักยภาพครูและผู้บริหาร เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพและส่งผลดีต่อผู้เรียน (สำนักงาน

คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2560) แนวทางการพัฒนานิเทศเสนอให้สร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างบุคลากรและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ใช้นวัตกรรมและบริบทพื้นที่เป็นฐาน เชื่อมั่นในศักยภาพของบุคลากรและพื้นที่ในการขับเคลื่อนการศึกษาให้บรรลุเป้าหมายคุณภาพ (อัมพร พินะสา, 2568)

การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เป็นรูปแบบการศึกษาของคณะสงฆ์ที่ได้รับการรับรองจากภาครัฐ มีจุดเริ่มต้นจากการก่อตั้งมหาวิทยาลัยสงฆ์สำคัญ ได้แก่ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในปีพุทธศักราช 2432 และมหามกุฏราชวิทยาลัย ในปีพุทธศักราช 2489 ต่อมา มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้จัดตั้งโรงเรียนบาลีมัธยมศึกษา เพื่อสอนภาษาบาลี นักธรรม และความรู้ระดับมัธยม เปิดรับผู้สำเร็จประถมศึกษาปีที่ 4 เข้าศึกษาต่อ (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2552) เมื่อโรงเรียนขยายเครือข่ายไปยังจังหวัดต่าง ๆ และมีพระภิกษุสามเณรเข้าศึกษาจำนวนมาก องค์การศึกษาของคณะสงฆ์จึงกำหนดชื่อใหม่เป็นโรงเรียนบาลีวิสามัญศึกษา สำนักเรียนวัด และได้รับการอนุมัติจากคณะสังฆมนตรีและกระทรวงศึกษาธิการให้จัดการสอบสมทบในระดับประถมศึกษาปีที่ 6 และมัธยมศึกษาปีที่ 3 ตั้งแต่พุทธศักราช 2500 เป็นต้นไป โดยผู้สอบผ่านจะได้รับประกาศนียบัตรจากกระทรวงศึกษาธิการด้วย (พระราชวรมุนี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2521)

ศึกษานิเทศก์เป็นบุคลากรทางการศึกษาที่มีหน้าที่หลักในการนิเทศ ติดตาม และประเมินการจัดการศึกษาของโรงเรียน รวมถึงการสนับสนุนการปฏิบัติงานของครูและส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างครูและผู้บริหาร เพื่อให้การจัดการศึกษาเป็นไปตามหลักสูตรและบรรลุวัตถุประสงค์ อย่างไรก็ตาม หลังการปฏิรูปการศึกษา การนิเทศมีช่องว่างมากขึ้น โรงเรียนบางแห่งขาดที่ปรึกษาและระบบนิเทศอย่างต่อเนื่อง ทำให้การลงพื้นที่ติดตามและส่งเสริมประสิทธิภาพการสอนของศึกษานิเทศก์มีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนอย่างยิ่ง (ไพฑูรย์ ทิพยสุข, 2568) เพื่อให้การนิเทศภายในโรงเรียนพระปริยัติธรรม สังกัดสำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10 ประสบความสำเร็จ ศึกษานิเทศก์จึงควรฝึกฝนและพัฒนาตนเองตามหลักกัลยาณมิตรธรรม ยึดถือคุณธรรมและคำสอนในพระพุทธศาสนาในการปฏิบัติหน้าที่ เพื่อให้สามารถเป็นแบบอย่างและสนับสนุนครูผู้สอนอย่างมีประสิทธิภาพ การดำรงตนด้วยคุณธรรมแห่งมิตรภาพจะช่วยสร้างกำลังใจ ส่งเสริมคุณงามความดี และทำให้ศึกษานิเทศก์เป็นทั้งเพื่อน ผู้ชี้แนะแนวทาง และครูผู้สอนที่น่าเชื่อถือสำหรับครูและนักเรียนทุกระดับ การนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในการนิเทศจะช่วยให้บุคลากรและนักเรียนสามารถตั้งตนอยู่บนหนทางแห่งความดี มีศีลธรรม และสร้างสังคมคุณธรรมที่มีธรรมะเป็นเครื่องนำทางชีวิต (พระครูปริยัติกิจวรวัฒน์, 2555)

ผลการศึกษาสภาพปัญหาการนิเทศการสอนของโรงเรียนพระปริยัติธรรม เขต 10 พบว่า ผู้บริหารและบุคลากรส่วนใหญ่ในสถานศึกษายังขาดความตระหนักถึงบทบาทและความสำคัญของตนเองในการร่วมกันขับเคลื่อนการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาบางส่วนมองว่าการนิเทศการสอนเป็นเพียงภาระงานตามหน้าที่ จึงมอบหมายให้ผู้ช่วยฝ่ายวิชาการ ครูวิชาการ หรือคณะกรรมการนิเทศภายในโรงเรียนเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการแต่เพียงผู้เดียว โดยมิได้นำศักยภาพของตนเองมาใช้ในการส่งเสริมและสนับสนุนอย่างเต็มที่ นอกจากนี้ บุคลากรส่วนใหญ่ยังไม่เห็นคุณค่าและประโยชน์ของการนิเทศการสอน โดยเข้าใจผิดว่าเป็นการเข้าไปสังเกตการณ์สอนของครูในชั้นเรียนเท่านั้น และไม่เข้าใจถึงเป้าหมายที่แท้จริงของการนิเทศการสอนว่ามุ่งเน้นไปที่ความร่วมมือร่วมใจในการพัฒนาบุคลากรทุกคน อันเนื่องมาจากความเข้าใจผิดว่าการนิเทศคือการตรวจสอบ จับผิด ประเมิน และวิพากษ์วิจารณ์ จึงส่งผลให้ขาดความร่วมมือในการร่วมคิด ร่วมทำ (กองพุทธศาสนศึกษา, 2568)

จากสถานการณ์ที่กล่าวมาข้างต้น สะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการนิเทศภายในสถานศึกษาสอดคล้องกับหลักสูตรการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา อย่างแท้จริง ผู้วิจัยซึ่งเป็นครูผู้สอนในโรงเรียนพระปริยัติธรรม สังกัดสำนักงานเขตการศึกษา พระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10 จึงมี

ความสนใจที่จะศึกษาสภาพและแนวทางในการพัฒนาและปรับปรุงการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาในโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1) เพื่อศึกษาสภาพการนิเทศภายในสถานศึกษาของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม สังกัดสำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา เขต 10

2) เพื่อศึกษาวิธีการนิเทศภายในสถานศึกษาตามหลักกัลยาณมิตรธรรมของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม สังกัดสำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10

3) เพื่อเสนอแนวทางการนิเทศภายในสถานศึกษาตามหลักกัลยาณมิตรธรรมของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม สังกัดสำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10

วิธีดำเนินการวิจัย

ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพการนิเทศภายในสถานศึกษาของครู โรงเรียนพระปริยัติธรรม สังกัดสำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ครูและบุคลากรโรงเรียนพระปริยัติธรรม สังกัดสำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10 จำนวน 261 คน จำนวน 42 โรงเรียน

1.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ครูและบุคลากรทางการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม สังกัดสำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10 ทั้ง 42 โรงเรียน จำนวน 158 คน โดยใช้สูตรของ Taro Yamane ซึ่งใช้ระดับความคลาดเคลื่อนที่ 0.05

2. เครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามสภาพการนิเทศภายในสถานศึกษาตามหลักกัลยาณมิตรธรรมของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม สังกัดสำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10 โดยมีค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม เท่ากับ 0.893

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยนำแบบสอบถามวิจัยไปขอความอนุเคราะห์จากสำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10 ให้ส่งต่อแบบสอบถามไปให้โรงเรียนในสำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10 จำนวน 42 โรงเรียน ในรูปแบบของ Google From โดยกำหนดให้ส่งแบบสอบถามภายใน 2 สัปดาห์

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ข้อมูลและการนำเสนอข้อมูลที่รวบรวมได้จากแบบสอบถามโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปโดยแบ่งออกเป็น2 ตอนดังนี้ (Statistical Package for the Social Sciences: SPSS) ตามรายละเอียด ดังนี้

4.1 ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่ง และประสบการณ์ในตำแหน่ง มาแจกแจงความถี่ (Frequency) และหาร้อยละ (Percentage)

4.2 ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพการนิเทศภายในสถานศึกษาตามหลัก

กัลยาณมิตรธรรมของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม สังกัดสำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10 เป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ของประกอบ กรรณสูตร (2542)

ระยะที่ 2 ศึกษาวิธีการนิเทศภายในสถานศึกษาตามหลักกัลยาณมิตรธรรมของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม สังกัดสำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10

ผู้วิจัยนำผลการศึกษาจากระยะที่ 1 สภาพการนิเทศภายในสถานศึกษาตามหลักกัลยาณมิตรธรรมของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม สังกัดสำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10 มากำหนดเป็นแนวคำถาม และเป็นข้อมูลประกอบการสัมภาษณ์ มีกลุ่มเป้าหมายจำนวน 9 รูป/คน ประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการบริหาร 3 คน ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการสอน จำนวน 3 คน และผู้ทรงคุณวุฒิด้านศาสนา จำนวน 3 รูป พบว่า กลุ่มเป้าหมายได้เสนอวิธีการนิเทศภายในสถานศึกษาตามหลักกัลยาณมิตรธรรมของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม สังกัดสำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10 ทั้ง 5 ด้าน ประกอบด้วย 1.การให้ความช่วยเหลือครูโดยตรง 2.การพัฒนาทักษะการทำงานกลุ่ม 3.การเสริมสร้างประสบการณ์ทางวิชาชีพ 4.การพัฒนาหลักสูตร และ 5.การวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียน

ระยะที่ 3 เสนอแนวทางการนิเทศภายในสถานศึกษาตามหลักกัลยาณมิตรธรรมของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม สังกัดสำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10

ตอนที่ 1 การประเมินความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ของแนวทางการนิเทศภายในสถานศึกษาตามหลักกัลยาณมิตรธรรมของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม สังกัดสำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10 กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ในการประเมิน คือผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 10 คน

ตอนที่ 2 ผลการประเมินด้านความเหมาะสมด้านความเป็นไปได้และด้านความเป็นประโยชน์ของแนวทางการนิเทศภายในสถานศึกษาตามหลักกัลยาณมิตรธรรมของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม สังกัดสำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10 ตามเกณฑ์คะแนนค่าเฉลี่ย 5 ระดับของบุญชม ศรีสะอาด (2560) จากผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 10 คน

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การนิเทศภายในสถานศึกษาตามหลักกัลยาณมิตรธรรมของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม สังกัดสำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10

1. ผลที่ได้จากการศึกษาสภาพการนิเทศภายในสถานศึกษาของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม สังกัดสำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา เขต 10

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับความคิดเห็นของการนิเทศภายในสถานศึกษาตามหลักกัลยาณมิตรธรรมของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม สังกัดสำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาเขต 10 โดยภาพรวม

ข้อ	การนิเทศภายในสถานศึกษาตามหลักกัลยาณมิตรธรรมของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม สังกัดสำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาเขต 10	n = 158 คน ระดับสร้างแรงจูงใจ			
		$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	อันดับ
1	ด้านการให้ความช่วยเหลือครูโดยตรง	4.16	0.91	มาก	2
2	ด้านการพัฒนาทักษะการทำงานกลุ่ม	4.05	0.99	มาก	5
3	ด้านการเสริมสร้างประสบการณ์ทางวิชาชีพ	4.17	0.93	มาก	1

4	ด้านการพัฒนาหลักสูตร	4.13	0.98	มาก	3
5	ด้านการวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียน	4.10	0.98	มาก	4
	โดยภาพรวม	4.13	0.95	มาก	

จากตารางที่ 1 พบว่า สภาพการนิเทศภายในสถานศึกษาตามหลักกัลยาณมิตรธรรมของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม สังกัดสำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาเขต 10 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.13 **S.D.** = 0.98) จำแนกตามรายข้อ พบว่า ข้อที่มีระดับความคิดเห็นในระดับสูงสุดเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ข้อที่ 3. ด้านการเสริมสร้างประสบการณ์ทางวิชาชีพ ($\bar{X}$= 4.17 **S.D.** = 0.93) ข้อที่ 1. ด้านการให้ความช่วยเหลือครูโดยตรง ($\bar{X}$ = 4.16 **S.D.** = 0.91) ข้อที่ 4. ด้านการพัฒนาหลักสูตร ($\bar{X}$ = 4.13 **S.D.** = 0.98) ข้อที่ 5. ด้านการวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียน ($\bar{X}$ = 4.10 **S.D.** = 0.98) และข้อที่ 2. ด้านการพัฒนาทักษะการทำงานกลุ่ม ($\bar{X}$ = 4.05 **S.D.** = 0.99)

2. ผลที่ได้จากการศึกษาวิธีการนิเทศภายในสถานศึกษาตามหลักกัลยาณมิตรธรรมของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม สังกัดสำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10

2.1 การพัฒนาทักษะการทำงานกลุ่ม คือ ผู้บริหารควรสร้างความไว้วางใจ รับฟังครูด้วยความอดทน (วจนกฺขโม) และสื่อสารอย่างมีเหตุผล (วตฺตา) ส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันผ่าน PLC และ Action Research เพื่อพัฒนาความร่วมมือ การแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ และความรับผิดชอบร่วมกัน (ครุ และ ภาวนิโย) ในการพัฒนางานของสถานศึกษา

2.2 การให้ความช่วยเหลือครูโดยตรง คือ ผู้บริหารควรสนับสนุนทรัพยากร งบประมาณ และสวัสดิการอย่างเป็นธรรม (ทาน) รับฟังด้วยความเข้าใจ (วจนกฺขโม) สื่อสารเชิงบวก (วตฺตา) และโค้ชชิ่งเพื่อแก้ปัญหาการสอนอย่างเหมาะสม พร้อมเป็นแบบอย่าง (ครุ) และชี้แนะแนวทางที่ถูกต้อง (อตฺถกุสโล) เพื่อพัฒนาครูอย่างรอบด้าน

2.3 การวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียน คือ ผู้บริหารควรอธิบายขั้นตอนวิจัยให้เข้าใจง่าย (คมฺภีรญฺจ กถากตฺตา) สนับสนุนทรัพยากรและเวลา (ทาน) แนะนำประเด็นวิจัยที่เป็นประโยชน์ (อตฺถกุสโล) รับฟังปัญหาด้วยความอดทน (วจนกฺขโม) สื่อสารเชิงบวก (วตฺตา) และยกย่องผลงานของครู (ครุ และ ภาวนิโย) เพื่อสร้างแรงจูงใจในการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

2.4 การพัฒนาหลักสูตร คือ ผู้บริหารควรส่งเสริมความร่วมมือทางวิชาการ เปิดโอกาสให้ครูมีส่วนร่วมในการออกแบบและปรับปรุงหลักสูตร (ปิโย และ ครุ) ใช้การสื่อสารที่ชัดเจน (วตฺตา) รับฟังความคิดเห็นอย่างอดทน (วจนกฺขโม) สนับสนุนทรัพยากรและเวลา (ทาน) พร้อมชี้แนะแนวทางให้หลักสูตรถูกต้องและสอดคล้องกับวิถีพุทธ (โน จฏฺฐาเน นิโยชเย)

2.5 การเสริมสร้างประสบการณ์ทางวิชาชีพ ผู้บริหารควรจัดระบบพี่เลี้ยง (ทาน) สร้างชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) และนิเทศแบบกัลยาณมิตร (ครุ, ปิโย) แสดงความเมตตา (ปิโย) รับฟังอย่างตั้งใจ (วจนกฺขโม) และให้คำแนะนำด้วยความจริงใจ (อตฺถกุสโล) เพื่อกระตุ้นแรงบันดาลใจและพัฒนาครูอย่างต่อเนื่อง (ภาวนิโย)

3. ผลที่ได้จากการศึกษาแนวทางการนิเทศภายในสถานศึกษาตามหลักกัลยาณมิตรธรรมของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม สังกัดสำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10

ตารางที่ 2 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับผลการประเมินด้านความเหมาะสม ของแนวทางการนิเทศภายในสถานศึกษาตามหลักกัลยาณมิตรธรรมของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม สังกัดสำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาเขต 10

รายการ	ความเหมาะสม	แปลผล

	$\overline{X}$	S.D.	
1. ด้านการให้ความช่วยเหลือครูโดยตรง	4.60	0.69	มากที่สุด
2. ด้านการพัฒนาทักษะการทำงานกลุ่ม	4.30	0.82	มาก
3. ด้านการเสริมสร้างประสบการณ์ทางวิชาชีพ	4.50	0.70	มาก
4. ด้านการพัฒนาหลักสูตร	4.70	0.67	มากที่สุด
5. ด้านการวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียน	4.50	0.85	มาก
โดยรวม	4.52	0.75	มากที่สุด

จากตารางที่ 2 พบว่า ผลการประเมินด้านความเหมาะสม ของแนวทางการนิเทศภายในสถานศึกษาตามหลักกัลยาณมิตรธรรมของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม สังกัดสำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาเขต 10 โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.52 **S.D.** = 0.75) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านทั้ง 5 ด้าน คือ ด้านการพัฒนาหลักสูตร อยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.70 **S.D.** = 0.67) ด้านการให้ความช่วยเหลือครูโดยตรง อยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.60 **S.D.** = 0.69) รองลงมาด้านการวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียน อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.50 **S.D.** = 0.85) ด้านการเสริมสร้างประสบการณ์ทางวิชาชีพ อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.50 **S.D.** = 0.70) และด้านการพัฒนาทักษะการทำงานกลุ่ม อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.30 **S.D.** = 0.82)

ตารางที่ 3 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับผลการประเมินด้านความเป็นไปได้ ของแนวทางการนิเทศภายในสถานศึกษาตามหลักกัลยาณมิตรธรรมของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม สังกัดสำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาเขต 10

รายการ	**ความเหมาะสม**		**แปลผล**
	$\overline{X}$	S.D.	
1. ด้านการให้ความช่วยเหลือครูโดยตรง	4.80	0.63	มากที่สุด
2. ด้านการพัฒนาทักษะการทำงานกลุ่ม	4.40	0.96	มาก
3. ด้านการเสริมสร้างประสบการณ์ทางวิชาชีพ	4.30	0.82	มาก
4. ด้านการพัฒนาหลักสูตร	4.50	0.85	มาก
5. ด้านการวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียน	4.40	0.96	มาก
โดยรวม	4.48	0.84	มาก

จากตารางที่ 3 พบว่า ผลการประเมินด้านความเป็นไปได้ ของแนวทางการนิเทศภายในสถานศึกษาตามหลักกัลยาณมิตรธรรมของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม สังกัดสำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาเขต 10 โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.48 **S.D.** = 0.84) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านทั้ง 5 ด้าน คือ ด้านการให้ความช่วยเหลือครูโดยตรง อยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.80 **S.D.** = 0.63) รองลงมาด้านการพัฒนาหลักสูตร อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.50 **S.D.** = 0.85) ด้านการพัฒนาทักษะการทำงานกลุ่มและด้านการวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียน อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.40 **S.D.** = 0.96) และด้านการเสริมสร้างประสบการณ์ทางวิชาชีพ อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.30 **S.D.** = 0.82)

ตารางที่ 4 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับผลการประเมินด้านความเป็นประโยชน์ของแนวทางการนิเทศภายในสถานศึกษาตามหลักกัลยาณมิตรธรรมของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม สังกัดสำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาเขต 10

รายการ	**ความเหมาะสม**	**แปลผล**

	$\overline{X}$	S.D.	
1. ด้านการให้ความช่วยเหลือครูโดยตรง	4.60	0.69	มากที่สุด
2. ด้านการพัฒนาทักษะการทำงานกลุ่ม	4.20	0.91	มาก
3. ด้านการเสริมสร้างประสบการณ์ทางวิชาชีพ	4.10	1.10	มาก
4. ด้านการพัฒนาหลักสูตร	4.60	0.84	มากที่สุด
5. ด้านการวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียน	4.20	0.91	มาก
โดยรวม	4.38	0.89	มาก

จากตารางที่ 4 พบว่า ผลการประเมินด้านความเป็นประโยชน์ ของแนวทางการนิเทศภายในสถานศึกษาตามหลักกัลยาณมิตรธรรมของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม สังกัดสำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาเขต 10 โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.38 **S.D.** = 0.89) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านทั้ง 5 ด้าน คือ ด้านการพัฒนาหลักสูตร อยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.60 **S.D.** = 0.84) ด้านการให้ความช่วยเหลือครูโดยตรง อยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.60 **S.D.** = 0.69) รองลงมาด้านการวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียนและด้านการพัฒนาทักษะการทำงานกลุ่ม อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.20 **S.D.** = 0.91) และด้านการเสริมสร้างประสบการณ์ทางวิชาชีพ อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.10 **S.D.** = 1.10)

อภิปรายผล

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลสภาพการนิเทศภายในสถานศึกษาตามหลักกัลยาณมิตรธรรมของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม สังกัดสำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาเขต 10 และการหาแนวทางการนิเทศภายในสถานศึกษาตามหลักกัลยาณมิตรธรรมของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม สังกัดสำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาเขต 10 โดยการสัมภาษณ์

1. สภาพการนิเทศภายในสถานศึกษาตามหลักกัลยาณมิตรธรรมของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม สังกัดสำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาเขต 10 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ ผู้บริหารที่สนับสนุนการเติบโตทางวิชาชีพของครูช่วยสร้างความภาคภูมิใจในงาน ส่งเสริมขวัญและกำลังใจให้ครูทำงานอย่างเต็มศักยภาพ ซึ่งสอดคล้องกับกับงานวิจัยของ สุรศักดิ์ เที่ยงตรง และ อรุณรัตน์ ศรีสวัสดิ์ (2567) ซึ่งได้วิจัยเรื่อง “การนิเทศการจัดการเรียนการสอนโดยผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์” พบว่า การนิเทศภายในของผู้บริหารเป็นกระบวนการสำคัญที่ช่วยส่งเสริมให้ครูพัฒนาทักษะและปรับปรุงการจัดการเรียนการสอน ซึ่งตรงกับแนวคิดของการเสริมสร้างประสบการณ์วิชาชีพ ที่มุ่งเน้นให้ครูเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงภายใต้คำแนะนำและการสนับสนุนของผู้บริหาร

2. ผลการศึกษาวิธีการนิเทศภายในสถานศึกษาตามหลักกัลยาณมิตรธรรมของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม สังกัดสำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10 โดยการสัมภาษณ์ เพื่อนำมาวิเคราะห์วิธีการนิเทศภายในสถานศึกษาตามหลักกัลยาณมิตรธรรม ดังนี้ 1) ด้านการให้ความช่วยเหลือครูโดยตรง 2) ด้านการพัฒนาทักษะการทำงานกลุ่ม 3) ด้านการเสริมสร้างประสบการณ์ทางวิชาชีพ 4) ด้านการพัฒนาหลักสูตร 5) ด้านการวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียน ซึ่งสอดคล้องกับกับงานวิจัยของ นารีรัตน์ บุญรอด (2563) ซึ่งได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการนิเทศการสอนตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของครูโรงเรียนบ้านวังปลา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชุมพร เขต 2”

2.1 วิธีการนิเทศภายในสถานศึกษาตามหลักกัลยาณมิตรธรรมของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม สังกัดสำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10 ด้านการให้ความช่วยเหลือครูโดยตรง

คือ ผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทสำคัญในการนิเทศภายในเพื่อให้ความช่วยเหลือครูโดยตรง โดยเริ่มจากการการวางแผนการนิเทศการสอนอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ครูได้รับคำแนะนำที่สอดคล้องกับความต้องการและบริบทการสอนจริง ผู้บริหารให้การสนับสนุนด้านการจัดการเรียนรู้ ส่งเสริมให้ครูนำหลักสูตรสถานศึกษาไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ พัฒนาครูให้สามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ รวมทั้งส่งเสริมให้ใช้สื่อการสอนที่หลากหลายและเหมาะสมกับเนื้อหา ตลอดจนสนับสนุนการวัดและประเมินผลเพื่อใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาการสอนให้มีคุณภาพ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อรุณรัชช์ ศาสตร์สกุล (2566) ซึ่งได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนากระบวนการนิเทศการศึกษาตามหลักกัลยาณมิตรธรรม สำหรับศึกษานิเทศก์ เขตตรวจราชการที่ 2” พบว่า การนิเทศการทำงานของครูควรเน้นความสัมพันธ์ที่อบอุ่น เอื้ออาทร และให้คำแนะนำด้วยเมตตา โดยผู้บริหารต้องทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาและผู้ร่วมพัฒนา ไม่ใช่ผู้ควบคุม สนับสนุนการจัดการเรียนการสอนและส่งเสริมศักยภาพของครูให้เติบโตทางวิชาชีพด้วยความเข้าใจและความปรารถนาดี

2.2 วิธีการนิเทศภายในสถานศึกษาตามหลักกัลยาณมิตรธรรมของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม สังกัดสำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10 ด้านการพัฒนาทักษะการทำงานกลุ่ม คือ ผู้บริหารสถานศึกษาควรพัฒนาทักษะการทำงานกลุ่มของครูผ่านกระบวนการนิเทศภายในอย่างต่อเนื่อง โดยส่งเสริมให้ครูเป็นทั้งผู้นำและผู้ตามที่ดี สร้างบรรยากาศการทำงานที่เกื้อกูลและร่วมมือกันอย่างมีเป้าหมายเดียวกัน ผู้บริหารควรจัดประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและแก้ไขปัญหาร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ รวมทั้งแก้ไขความขัดแย้งของครูด้วยความยุติธรรมและเป็นกลาง นอกจากนี้ยังต้องนำกระบวนการทำงานร่วมกันมาใช้ในการพัฒนาและติดตามประเมินผลการปฏิบัติงานของครู เพื่อส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันและยกระดับคุณภาพการทำงานเป็นทีมในสถานศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ นารีรัตน์ บุญรอด (2563) ซึ่งได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการนิเทศการสอนตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของครูโรงเรียนบ้านวังปลา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชุมพร เขต 2” พบว่า การนิเทศที่เน้นความร่วมมือและการมีส่วนร่วมของครูช่วยให้เกิดการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การเรียนรู้ร่วมกัน และการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นแนวทางสำคัญที่ผู้บริหารสามารถนำมาใช้เพื่อส่งเสริมให้ครูทำงานเป็นทีมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.3 วิธีการนิเทศภายในสถานศึกษาตามหลักกัลยาณมิตรธรรมของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม สังกัดสำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10 ด้านการเสริมสร้างประสบการณ์ทางวิชาชีพ คือ ผู้บริหารสถานศึกษาควรเสริมสร้างประสบการณ์ทางวิชาชีพของครูผ่านการนิเทศภายในอย่างเป็นระบบ โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาครูอย่างต่อเนื่อง ส่งเสริมและยกย่องให้ครูก้าวสู่ความเป็นครูมืออาชีพ จัดหาวิทยากรให้ความรู้ด้านการจัดการเรียนการสอนที่ทันสมัย และกำหนดแผนพัฒนาครูไว้ในแผนปฏิบัติการของสถานศึกษา นอกจากนี้ ผู้บริหารยังควรส่งเสริมการพัฒนาครูให้เหมาะสมกับศักยภาพและความต้องการ รวมทั้งเปิดโอกาสให้ครูได้ถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนความรู้ร่วมกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อดุลย์ แสนสิบ (2565) ซึ่งได้วิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาการนิเทศการศึกษาของโรงเรียนในศูนย์เครือข่ายคุณภาพการศึกษา บางสะพานน้อย 3 (ไชยราช) สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ประจวบคีรีขันธ์ เขต 1” พบว่า การนิเทศที่มีประสิทธิภาพควรมุ่งเน้นการพัฒนาครูให้มีความรู้ ความเข้าใจในกระบวนการจัดการเรียนการสอน การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และการเรียนรู้ร่วมกันภายในองค์กร ผู้บริหารจึงควรดำเนินการนิเทศในลักษณะส่งเสริม สนับสนุน และให้คำปรึกษาแก่ครูอย่างใกล้ชิด เพื่อให้ครูเกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

2.4 วิธีการนิเทศภายในสถานศึกษาตามหลักกัลยาณมิตรธรรมของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม สังกัดสำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10 ด้านการพัฒนาหลักสูตร คือ ผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งเสริมให้ครูเข้าใจหลักสูตรอย่างลึกซึ้งผ่านกระบวนการนิเทศภายใน โดยจัดหาเอกสารหลักสูตรที่จำเป็นและเปิดโอกาสให้ครูมีส่วนร่วมในการพัฒนาและปรับปรุงหลักสูตรให้เหมาะสมกับบริบทของ

สถานศึกษา ผู้บริหารควรแต่งตั้งคณะทำงานให้ครูร่วมวิเคราะห์หลักสูตรท้องถิ่น ส่งเสริมการติดตามและประเมินผลการใช้หลักสูตรอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งประชาสัมพันธ์การจัดทำหลักสูตรให้ชุมชนได้รับรู้และมีส่วนร่วม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พชรวรรณ จันทร์วิเมลือง และคณะ (2567) ซึ่งได้วิจัยเรื่อง “บทบาทผู้บริหารสถานศึกษาที่มีผลต่อการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2” พบว่า ผู้บริหารต้องจัดเตรียมเอกสารและทรัพยากรเกี่ยวกับหลักสูตร เปิดโอกาสให้ครูมีส่วนร่วมในการพัฒนาและวิเคราะห์หลักสูตร ตลอดจนส่งเสริมการติดตามและประเมินผลการใช้หลักสูตรอย่างต่อเนื่อง การดำเนินงานดังกล่าวช่วยให้ครูมีความเข้าใจหลักสูตรชัดเจน สามารถนำไปปรับใช้ในการจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.5 วิธีการนิเทศภายในสถานศึกษาตามหลักกัลยาณมิตรธรรมของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม สังกัดสำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10 ด้านการวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียน คือ ผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งเสริมให้ครูมีการวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียนผ่านกระบวนการนิเทศภายในโดยจัดเก็บข้อมูลการสอนของครูอย่างเป็นระบบ สำรวจความต้องการพัฒนาครู และให้ความสำคัญกับการใช้การวิจัยเพื่อแก้ปัญหาการทำงานจริง สนับสนุนให้ครูดำเนินการวิจัยในชั้นเรียนตามสภาพปัญหาและความต้องการ พร้อมทั้งส่งเสริมให้ครูแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านงานวิจัยร่วมกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ กิติญาดา มัสแหละ และคณะ (2561) ซึ่งได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของผู้บริหารในการส่งเสริมการทาวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของครูผู้สอนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 2” พบว่า ผู้บริหารมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมให้ครูทำวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียนผ่านกระบวนการนิเทศภายใน โดยผู้บริหารต้องจัดเก็บข้อมูลการสอนอย่างเป็นระบบ สำรวจความต้องการพัฒนาครู สนับสนุนและให้คำปรึกษาในการทำวิจัย ตลอดจนส่งเสริมให้ครูแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผลการวิจัยร่วมกัน

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาการนิเทศภายในสถานศึกษาตามหลักกัลยาณมิตรธรรมของครู จากเอกสาร แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการนิเทศภายในสถานศึกษาและการสัมภาณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ แล้วนำข้อมูลที่ได้มาสังเคราะห์สร้างรูปแบบเป็นองค์ประกอบของการนิเทศภายในสถานศึกษาตามหลักกัลยาณมิตรธรรมของครู ดังแสดงในภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย AKHOM MODEL
ที่มา พระครูสังฆรักษ์อาคม สุทฺธาโภ (แหวนหล่อ)

สรุป

1. สภาพการนิเทศภายในสถานศึกษาตามหลักกัลยาณมิตรธรรมของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม สังกัดสำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาเขต 10 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก 2. วิธีการนิเทศภายในสถานศึกษาตามหลักกัลยาณมิตรธรรมของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม สังกัดสำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาเขต 10 พบว่า 1) ด้านการให้ความช่วยเหลือครูโดยตรง 2) ด้านการพัฒนาทักษะการทำงานกลุ่ม 3) ด้านการเสริมสร้างประสบการณ์ทางวิชาชีพ 4) ด้านการพัฒนาหลักสูตร 5) ด้านการวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียน โดยผู้ทรงคุณวุฒิพบว่าใช้ได้ทุกวิธี และ 3. ผลการประเมินแนวทางการนิเทศภายในสถานศึกษาตามหลักกัลยาณมิตรธรรมของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม สังกัดสำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาเขต 10 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า 1) ด้านความเหมาะสม อยู่ในระดับมากที่สุด 2) ด้านความเป็นไปได้ อยู่ในระดับมาก และ 3) ด้านความเป็นประโยชน์ อยู่ในระดับมาก

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1) ผู้บริหารควรจัดสรร เวลา และ งบประมาณ อย่างเป็นทางการสำหรับกิจกรรมนิเทศและพัฒนาวิชาชีพ โดยลดภาระงานเอกสารที่ไม่จำเป็นแก่ครูและบุคลากรทางการศึกษา

2) ผู้บริหารควรจัดตั้งและส่งเสริม ชุมชนแห่งการเรียนรู้ (PLC) อย่างเป็นระบบ ให้มี เวลา และทรัพยากร ในการทำวิจัยและการสร้างสรรค์นวัตกรรมการสอนร่วมกันแก่ครูและบุคลากรทางการศึกษา

3) ผู้บริหารควรสร้างวัฒนธรรมการ ยกย่องชมเชย ความสำเร็จของทีม และดูแล สวัสดิภาพ รวมถึงการจัดการภาระงานที่ไม่เกี่ยวกับการสอนให้เหมาะสมแก่ครูและบุคลากรทางการศึกษา

4) ผู้บริหารควรเปิดโอกาสให้ครู ร่วมวางแผนและตัดสินใจ ในกิจกรรมการนิเทศ เพื่อให้พวกเขารู้สึกเป็นเจ้าของงานและมีความรับผิดชอบต่อผลลัพธ์แก่ครูและบุคลากรทางการศึกษา

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1) ผู้วิจัยควรวิจัยเกี่ยวกับ การพัฒนารูปแบบการนิเทศภายในตามหลักกัลยาณมิตรธรรม เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมร่วมและวัฒนธรรมความร่วมมือของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10

2) ผู้วิจัยควรวิจัยเกี่ยวกับ ผลของการใช้กระบวนการนิเทศภายในแบบเพื่อนช่วยเพื่อน ตามหลักกัลยาณมิตรธรรม ต่อการจัดการความรู้ และความสามารถในการบูรณาการหลักธรรมในการสอนของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10

3) ผู้วิจัยควรวิจัยเกี่ยวกับ การพัฒนากระบวนการนิเทศภายในเพื่อเสริมสร้างความเป็นเจ้าของงานวิชาการของครู ที่ส่งผลต่อทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของสามเณร/นักเรียน โรงเรียนพระปริยัติธรรม

เอกสารอ้างอิง

กองพุทธศาสนศึกษา. (2568). ข้อมูลโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา. เรียกใช้เมื่อ 6 พฤศจิกายน 2568 จาก https://deb.onab.go.th/th/content/page/index/id/6681.

กิติญาดา มัสแหละ และคณะ. (2561). บทบาทของผู้บริหารในการส่งเสริมการทาวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของครูผู้สอนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 2. วารสารมมร. วิทยาเขตนครศรีธรรมราช. 5(1), 45-46.

นารีรัตน์ บุญรอด. (2563). รูปแบบการนิเทศการสอนตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของครูโรงเรียนบ้านวังปลา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชุมพร เขต 2. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

บุญชม ศรีสะอาด. (2560) การวิจัยเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น.

ประกอบ กรรณสูตร. (2542). สถิติเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: ด่านสุทธาการพิมพ์.

พชรวรรณ จันทร์วิเมลือง และคณะ. (2567). บทบาทผู้บริหารสถานศึกษาที่มีผลต่อการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2. วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น. 11(1), 1-18.

พระครูปริยัติกิจวรวัฒน์. (2555). การบริหารงานของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีในจังหวัดเลย. นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

พระราชวรมุนี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2521) การศึกษาของคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ไพฑูรย์ ทิพยสุข. ปัญหาการนิเทศ. (2568). เรียกใช้เมื่อ 6 พฤศจิกายน 2568 จาก https://ww.gotoknow.org/posts/204579.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2560). คู่มือการปฏิบัติงานสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา. กรุงเทพมหานคร: องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ).

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2552). คู่มือการดำเนินงานโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา พุทธศักราช 2552. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

สุรศักดิ์ เที่ยงตรง และ อรุณรัตน์ ศรีสวัสดิ์. (2567). การนิเทศการจัดการเรียนการสอนโดยผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม, 18(1), 1-17.

อดุลย์ แสนสิบ. (2565). แนวทางการพัฒนาการนิเทศการศึกษาของโรงเรียนในศูนย์เครือข่ายคุณภาพการศึกษา บางสะพานน้อย 3 (ไชยราช) สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต 1. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

อรุณรัชช์ ศาสตร์สกุล. (2566). การพัฒนากระบวนการนิเทศการศึกษาตามหลักกัลยาณมิตรธรรม สำหรับศึกษานิเทศก์ เขตตรวจราชการที่ 2. ดุษฎีนิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

อัมพร พินะสา. (2568). วิสัยทัศน์ แนวทางและจุดเน้นจะใช้พื้นที่เป็นฐานขับเคลื่อนคุณภาพจะใช้นวัตกรรมขับเคลื่อนความสำเร็จ. เรียกใช้เมื่อ 6 พฤศจิกายน 2568 จาก https://www.kruachieve.com/

Taro Yamane. (1973). Statistics: An Introductory Analysis. 3rd ed. New York: Harper and Row Publications.

การสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลของครูและบุคลากรทางการศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10

Creating Motivation for Work Performance According Good Governance Principles Of Teachers And Educational Personnel Of Phrapariyatti Schools, General Education, Area 10

พระครูสุตพัฒนาภรณ์ (จักรพัฒน์)
Phrakhrusutaphatthanaporn (Jakkapat)
สมาน แก้วคำไสย์
Saman Keawkhamsai
พระวัชรคุณบัณฑิต
Phra Wacharakhun Bandhit
สาขาพุทธบริหารการศึกษา วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด
Department of Buddhist Educational Administration, Roi Et Buddhist College
E-mail: vivo25062568@gmail.com

Received: 18 December 2025; Revised: 22 March 2025; Accepted: 25 April 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูและบุคลากรทางการศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10 2) ศึกษาวิธีการการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลของครูและบุคลากรทางการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10 และ 3) เสนอแนวทางการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลของครูและบุคลากรทางการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10 การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 156 คน ได้มาจากการกำหนดกลุ่มตัวอย่างตามสัดส่วนครูและบุคลากรทางการศึกษาในแต่ละโรงเรียน เครื่องมือที่ใช้ในเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 9 รูป/คน ด้วยการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ ใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า 1) การสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูและบุคลากรทางการศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10 อยู่ในระดับมากทุกด้าน 2) วิธีการการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาล ผู้บริหารควรบริหารงานอย่างโปร่งใส เปิดโอกาสให้ครูมีส่วนร่วม ยอมรับความสำคัญของครู ให้ครูมีอิสระใช้ความคิดสร้างสรรค์สนับสนุนให้บรรลุเป้าหมายการทำงาน และยอมรับชื่นชมผลงานครูอย่างเท่าเทียม 3) ผลการประเมินแนวทางการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลของครู ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านความเป็นประโยชน์มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือด้านความเหมาะสมและ ด้านความเป็นไปได้

คำสำคัญ: การสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน, ครูและบุคลากรทางการศึกษา, หลักธรรมาภิบาล

Abstract

This research article aims to: 1) Study the motivational conditions for teachers and educational personnel in the Buddhist Studies School, General Education Department, Area 10. 2) Study the methods of creating motivation for teachers and educational personnel to work according to the principles of good governance in the Buddhist Studies School, General Education Department, Area 10 and 3) Propose guidelines for creating motivation for teachers and educational personnel in the Buddhist Studies School, General Education Department, Area 10, to work according to the principles of good governance. This research is a mixed-method research. The sample group totaling 156 people. The tools used for data collection were a questionnaire. Data were analyzed using percentages, means, and standard deviations. The key informants consisted of 9 experts. The data were collected using a specific method. The tools used for data collection were interviews and descriptive content analysis techniques.

The research results found that : 1) Motivation for teachers and educational personnel in the Buddhist Studies School, General Education Department, Area 10, is at a high level in all aspects. 2) Methods for creating motivation for work according to the principles of good governance: Administrators should manage work transparently, give teachers opportunities to participate, acknowledge the importance of teachers, give teachers freedom to use their creativity, support them in achieving work goals, and equally acknowledge and appreciate teachers' work. 3) The results of the evaluation of the guidelines for creating motivation for teachers to work according to the principles of good governance were at the highest level overall. When considering each aspect, it was found that the benefit aspect had the highest average value, followed by the appropriateness aspect and the possibility aspect.

Keywords: Motivating Work Performance, Buddhist Studies School, Teachers and educational personnel, Good Governance

บทนำ

ภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560–2579) ที่มุ่งให้ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การศึกษาถือเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศ โดยเน้นการพัฒนาและยกระดับศักยภาพทรัพยากรบุคคลอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่ปฐมวัยจนถึงทุกช่วงวัย ให้มีความพร้อมทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ทักษะการเรียนรู้ และทักษะชีวิต ควบคู่กับการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม วินัย และจิตสำนึกต่อสังคม เพื่อให้คนไทยเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพและปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม ทั้งนี้ การพัฒนาทรัพยากรบุคคลต้องอาศัยความร่วมมือของสถาบันทางสังคมทุกภาคส่วน อันเป็นทุนทางสังคมสำคัญในการเสริมสร้างความเข้มแข็งและความยั่งยืนของประเทศ (สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2563)

ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2545 สถานศึกษามุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามหลักสูตร (ราชกิจจานุเบกษา 119, 2545) ครูจึงเป็นกลไกสำคัญในการยกระดับ

การจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับนโยบายและแผนการศึกษาแห่งชาติ โดยครูจำเป็นต้องมีแรงจูงใจ ขวัญกำลังใจ และความมุ่งมั่นในการทำงาน เพราะคุณภาพการจัดการศึกษาเริ่มต้นจากบุคลากรที่มีเจตคติที่ดีต่อวิชาชีพและการปฏิบัติงานอย่างมีคุณภาพ

แรงจูงใจเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้ครูปฏิบัติงานด้วยความทุ่มเทและมุ่งมั่นอย่างเต็มศักยภาพ ผู้บริหารจึงควรตระหนักถึงบทบาทของแรงจูงใจต่อพฤติกรรมการทำงานของครู แม้แรงจูงใจจะไม่สามารถวัดได้โดยตรง แต่สามารถสะท้อนผ่านความผูกพันต่อองค์กรและผลการปฏิบัติงานได้อย่างชัดเจน การสร้างแรงจูงใจที่เหมาะสมช่วยส่งเสริมความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งขององค์กร ความรับผิดชอบต่อภารกิจ ความภาคภูมิใจจากผลงาน ความมุ่งมั่นในการทำงาน ความมั่นคงในการทำงาน ความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน และความสัมพันธ์อันดีในหน่วยงาน อันเป็นปัจจัยสำคัญต่อการบรรลุเป้าหมายขององค์กรอย่างมีประสิทธิภาพ (วิจิตร อาวะกุล, 2538)

หลักธรรมาภิบาลประกอบด้วย 6 หลัก ได้แก่ นิติธรรม คุณธรรม ความโปร่งใส การมีส่วนร่วม ความรับผิดชอบ และความคุ้มค่า โดยกำหนดไว้ในพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546 เพื่อให้หน่วยงานภาครัฐใช้เป็นกรอบดำเนินงานที่ตรวจสอบได้และประเมินผลได้อย่างเป็นรูปธรรม การนำหลักธรรมาภิบาลไปใช้มีเป้าหมายเพื่อยกระดับประสิทธิภาพการให้บริการสาธารณะ มุ่งตอบสนองความต้องการของประชาชน ลดขั้นตอนที่ไม่จำเป็น และปรับปรุงภารกิจให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม โดยเน้นการทบทวนกระบวนงานอย่างต่อเนื่องเพื่อเพิ่มความรวดเร็ว โปร่งใส และเกิดประโยชน์สูงสุด ดังนั้น การบริหารจัดการที่ดีจึงไม่ใช่เพียงแนวคิดทางทฤษฎี แต่เป็นแนวปฏิบัติที่ช่วยให้การดำเนินงานของรัฐมีความน่าเชื่อถือ โปร่งใส และสร้างผลลัพธ์ที่มีคุณภาพแก่ประชาชน (ชัยอนันต์ สมุทรวานิช, 2553)

การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานสำหรับพระภิกษุและสามเณรตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มุ่งให้ได้รับความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรมควบคู่กัน เพื่อพัฒนาให้เป็นศาสนทายาทที่มีคุณภาพ มีความรู้ตามมาตรฐานการศึกษา และเข้าใจหลักธรรมอย่างลึกซึ้ง สามารถนำพระธรรมวินัยไปประพฤติปฏิบัติในการดำเนินชีวิตและอยู่ร่วมกับสังคมอย่างมีความสุข อีกทั้งเป็นกำลังสำคัญในการเผยแผ่และธำรงพระพุทธศาสนา ตลอดจนส่งเสริมสันติภาพของสังคม ด้วยเหตุนี้ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติจึงสนับสนุนให้วัดที่มีความพร้อมจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา และขยายโอกาสทางการศึกษาในระดับที่สูงขึ้น เพื่อสร้างประโยชน์แก่สังคม ศาสนา และประเทศชาติ (กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2557)

โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10 อยู่ในความดูแลของกองพุทธศาสนศึกษา ครอบคลุมพื้นที่ 4 จังหวัด ได้แก่ ร้อยเอ็ด มหาสารคาม กาฬสินธุ์ และนครพนม รวม 42 แห่ง (กองพุทธศาสนศึกษา, 2568) ปัจจุบันประสบปัญหาด้านบุคลากร โดยเฉพาะข้อจำกัดด้านงบประมาณในการพัฒนาครู ส่งผลให้ครูขาดความเชี่ยวชาญที่จำเป็น เช่น การผลิตและใช้สื่อการเรียนรู้ การประเมินผล และทักษะภาษาอังกฤษ อีกทั้งการขาดแคลนบุคลากรสนับสนุนทำให้ครูต้องรับภาระงานอื่นนอกเหนือการสอน ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้ ปัญหาเหล่านี้เป็นอุปสรรคต่อการบริหารสถานศึกษา ผู้บริหารจึงควรพัฒนาศักยภาพครูอย่างเป็นระบบ โดยใช้แนวคิดทฤษฎีแรงจูงใจของเฮอร์ซเบิร์ก ทั้งปัจจัยจูงใจและปัจจัยค้ำจุน เพื่อเสริมสร้างแรงขับเคลื่อนและเจตคติที่ดีต่อการปฏิบัติงาน (Herzberg, F et al, 1959)

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาข้างต้นจะเห็นได้ว่า การสร้างแรงจูงใจมีความสำคัญเป็นอย่างมากในการบริหารสถานศึกษา และการปฏิบัติงานของครูและบุคลากรทางการศึกษา ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาแนวทางการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานตามหลักพุทธธรรมของครูและบุคลากรทางการศึกษา

โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10 เพื่อที่จะได้นำผลการวิจัยมาใช้เป็นแนวทางการปรับปรุงพัฒนาและเสริมสร้างแรงจูงใจของครูให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

1) เพื่อศึกษาสภาพการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูและบุคลากรทางการศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10

2) เพื่อศึกษาวิธีการการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลของครูและบุคลากรทางการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10

3) เพื่อเสนอแนวทางการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลของครูและบุคลากรทางการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10

วิธีดำเนินการวิจัย

ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูและบุคลากรทางการศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ครูและบุคลากรทางการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10 จำนวน 255 คน จำนวน 42 โรงเรียน

1.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครูและบุคลากรทางการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10 โดยใช้สูตรของ Taro Yamane ซึ่งใช้ระดับความเชื่อมั่นที่ร้อยละ 95 ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 156 คน

2. เครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามสภาพการนิเทศภายในสถานศึกษาตามหลักกัลยาณมิตรธรรมของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม สังกัดสำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10 โดยมีค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม เท่ากับ 0.893

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยนำแบบสอบถามวิจัยไปขอความอนุเคราะห์จากสำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10 ให้ส่งต่อแบบสอบถามไปให้โรงเรียนในสำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10 จำนวน 42 โรงเรียน ในรูปแบบของ Google From โดยกำหนดให้ส่งแบบสอบถามภายใน 2 สัปดาห์

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ข้อมูลและการนำเสนอข้อมูลที่รวบรวมได้จากแบบสอบถามโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปโดยแบ่งออกเป็น2 ตอนดังนี้ (Statistical Packagefor the Social Sciences: SPSS) ตามรายละเอียด ดังนี้

4.1 ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งประกอบด้วย เพศ อายุ วุฒิการศึกษา มาแจกแจงความถี่ (Frequency) และหาร้อยละ (Percentage)

4.2 ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลของครูและบุคลากรทางการศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10 เป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ของประกอบ กรรณสูตร (2542)

ระยะที่ 2 ศึกษาวิธีการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลของครูและบุคลากรทางการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10

ผู้วิจัยนำผลการศึกษาจากระยะที่ 1 สภาพการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลของครูและบุคลากรทางการศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10 มากำหนดเป็นแนวคำถาม และเป็นข้อมูลประกอบการสัมภาษณ์ มีกลุ่มเป้าหมายจำนวน 9 รูป/คน ประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการบริหาร 3 คน ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการสอน จำนวน 3 คน และผู้ทรงคุณวุฒิด้านศาสนา จำนวน 3 รูป พบว่า กลุ่มเป้าหมายได้เสนอวิธีการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลของครูและบุคลากรทางการศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10 ทั้ง 5 ด้าน ประกอบด้วย 1.ความต้องการทางกายภาพ 2.ความต้องการความปลอดภัย 3.ความต้องการทางสังคม 4.ความต้องการการยกย่อง และ 5. ความต้องการความสำเร็จ

ระยะที่ 3 เสนอแนวทางการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลของครูและบุคลากรทางการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10

ตอนที่ 1 การประเมินความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ของแนวทางการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลของครูและบุคลากรทางการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10 กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ในการประเมิน คือผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 30 คน

ตอนที่ 2 ผลการประเมินด้านความเหมาะสมด้านความเป็นไปได้และด้านความเป็นประโยชน์ของแนวทางการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลของครูและบุคลากรทางการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10 ตามเกณฑ์คะแนนค่าเฉลี่ย 5 ระดับของบุญชม ศรีสะอาด (2560) จากผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 30 คน

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลของครูและบุคลากรทางการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10

1. ผลที่ได้จากการศึกษาสภาพการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลของครูและบุคลากรทางการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับความคิดเห็นของการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลของครูและบุคลากรทางการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10 โดยภาพรวม

ข้อ	การสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลของครูและบุคลากรทางการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10	n = 156 คน ระดับสร้างแรงจูงใจ			
		$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	อันดับ
1	ความต้องการทางกายภาพ	4.01	1.05	มาก	5
2	ความต้องการความปลอดภัยและมั่นคง	4.10	1.01	มาก	2
3	ความต้องการทางสังคม	4.07	1.02	มาก	3
4	ความต้องการการเคารพ	4.06	1.05	มาก	4
5	ความต้องการความสำเร็จ	4.12	0.99	มาก	1
	โดยภาพรวม	4.07	1.02	มาก	

จากตารางที่ 1 พบว่า สภาพการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลของครูและบุคลากรทางการศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาเขต 10 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.07 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.02 จำแนกตามรายข้อ พบว่า ข้อที่มีระดับความคิดเห็นในระดับสูงสุดเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ข้อที่ 5. ความต้องการความสำเร็จ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.12 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.99 ข้อที่ 2. ความต้องการความปลอดภัยและมั่นคง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.10 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.01 ข้อที่ 3. ความต้องการทางสังคม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.07 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.02 ข้อที่ 4. ความต้องการการเคารพ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.06 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.05 และข้อที่ 1. ความต้องการทางกายภาพ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.01 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.05

2. ผลที่ได้จากการศึกษาวิธีการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาล ของครูและบุคลากรทางการศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10

2.1 ความต้องการความปลอดภัยและมั่นคง คือ การสร้างแรงจูงใจที่ตอบสนองความต้องการด้านความปลอดภัยและมั่นคงนั้น ไม่ใช่แค่การให้เงิน แต่คือการสร้างความไว้วางใจ ผ่านระบบการบริหารที่ใช้หลักธรรมาภิบาลเป็นแกนหลัก ทำให้บุคลากรรู้สึกปลอดภัยทั้งทางกายภาพ ทางจิตใจ และทางอาชีพการงาน

2.2 ความต้องการทางสังคม คือ การสร้างแรงจูงใจด้านสังคมด้วยหลักธรรมาภิบาล คือการทำให้ครูและบุคลากรรู้สึกว่าพวกเขาเป็นส่วนสำคัญ ที่ได้รับการยอมรับอย่าง ยุติธรรมและเสมอภาค ผ่านการบริหารที่ โปร่งใสและมีส่วนร่วม ซึ่งนำไปสู่ความผูกพันในองค์กรอย่างแท้จริง

2.3 ความต้องการทางกายภาพ คือ การตอบสนองความต้องการการเคารพด้วยหลัก ธรรมาภิบาลคือการทำให้บุคลากรรู้สึกว่าพวกเขาเป็นผู้เชี่ยวชาญที่ทรงคุณค่า และได้รับการยอมรับอย่างยุติธรรม ผ่านระบบบริหารที่โปร่งใสและให้เกียรติในความสามารถ

2.4 ความต้องการความสำเร็จ คือ การสร้างแรงจูงใจด้านความต้องการความสำเร็จด้วยหลักธรรมาภิบาล คือการสร้างสภาพแวดล้อมที่ ยุติธรรม โปร่งใส และให้อิสระ เพื่อให้ครูและบุคลากรกล้าที่จะ ใช้ศักยภาพอย่างเต็มที่ และบรรลุเป้าหมายสูงสุดในชีวิตการทำงานของตนเอง

2.5 ความต้องการการเคารพ คือ ผู้บริหารควรสร้างแรงจูงใจให้ครูและบุคลากรโดยส่งเสริมความรู้สึกได้รับการเคารพและยกย่อง ทั้งจากผู้บริหารและเพื่อนร่วมงาน โดยการยอมรับความสามารถและผลงานของแต่ละบุคคล เปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็น และสร้างบรรยากาศที่ทุกคนได้รับการยกย่องอย่างเท่าเทียม

3. ผลที่ได้จากการศึกษาแนวทางการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลของครูและบุคลากรทางการศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10

ตารางที่ 2 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับผลการประเมินด้านความเหมาะสม ของแนวทางการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาล ของครูและบุคลากรทางการศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10

รายการ	ความเหมาะสม		แปลผล
	$\overline{X}$	S.D.	
1. ความต้องการความปลอดภัยและมั่นคง	4.50	0.70	มาก
2. ความต้องการทางสังคม	4.60	0.69	มากที่สุด

3. ความต้องการทางกายภาพ	4.50	0.70	มาก
4. ความต้องการความสำเร็จ	4.60	0.51	มากที่สุด
5. ความต้องการการเคารพ	4.40	0.69	มาก
โดยรวม	4.52	0.66	มากที่สุด

จากตารางที่ 2 พบว่า ผลการประเมินด้านความเหมาะสม ของแนวทางการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาล ของครูและบุคลากรทางการศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10 โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.52 **S.D.** = 0.66) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านทั้ง 5 ด้าน คือ ด้านความต้องการทางสังคม อยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.60 **S.D.** = 0.69) ด้านความต้องการความสำเร็จ อยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.60 **S.D.** = 0.51) รองลงมาด้านความต้องการความปลอดภัยและมั่นคงและด้านความต้องการทางกายภาพ อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.50 **S.D.** = 0.70) และด้านความต้องการการเคารพ อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.40 **S.D.** = 0.69)

ตารางที่ 3 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับผลการประเมินด้านความเป็นไปได้ ของแนวทางการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาล ของครูและบุคลากรทางการศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10

รายการ	**ความเหมาะสม**		**แปลผล**
	$\overline{X}$	S.D.	
1. ความต้องการความปลอดภัยและมั่นคง	4.40	0.69	มาก
2. ความต้องการทางสังคม	4.60	0.69	มากที่สุด
3. ความต้องการทางกายภาพ	4.30	0.67	มาก
4. ความต้องการความสำเร็จ	4.40	0.84	มาก
5. ความต้องการการเคารพ	4.60	0.69	มากที่สุด
โดยรวม	4.46	0.72	มาก

จากตารางที่ 3 พบว่า ผลการประเมินด้านความเป็นไปได้ ของแนวทางการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาล ของครูและบุคลากรทางการศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10 โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.46 **S.D.** = 0.72) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านทั้ง 5 ด้าน คือ ด้านความต้องการทางสังคมและด้านความต้องการการเคารพ อยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.60 **S.D.** = 0.69) รองลงมาด้านความต้องการความสำเร็จ อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.40 **S.D.** = 0.84) ด้านความต้องการความปลอดภัยและมั่นคง อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.40 **S.D.** = 0.69) และด้านความต้องการทางกายภาพ อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.30 **S.D.** = 0.67)

ตารางที่ 4 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับผลการประเมินด้านความเป็นประโยชน์ของแนวทางการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาล ของครูและบุคลากรทางการศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10

รายการ	**ความเหมาะสม**		**แปลผล**
	$\overline{X}$	S.D.	

1. ความต้องการความปลอดภัยและมั่นคง	4.70	0.67	มากที่สุด
2. ความต้องการทางสังคม	4.50	0.52	มาก
3. ความต้องการทางกายภาพ	4.40	1.07	มาก
4. ความต้องการความสำเร็จ	4.80	0.42	มากที่สุด
5. ความต้องการการเคารพ	4.70	0.67	มากที่สุด
โดยรวม	4.62	0.67	มากที่สุด

จากตารางที่ 4 พบว่า ผลการประเมินด้านความเป็นประโยชน์ ของแนวทางการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาล ของครูและบุคลากรทางการศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10 โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.62 **S.D.** = 0.67) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านทั้ง 5 ด้าน คือ ด้านความต้องการความสำเร็จ อยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.80 **S.D.** = 0.42) ด้านความต้องการความปลอดภัยและมั่นคงและด้านความต้องการการเคารพ อยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.70 **S.D.** = 0.67) รองลงมาด้านความต้องการทางสังคม อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.50 **S.D.** = 0.52) และด้านความต้องการทางกายภาพ อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.40 **S.D.** = 1.07)

อภิปรายผล

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลสภาพการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลของครูและบุคลากรทางการศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรม สังกัดสำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10 และการหาแนวทางการนิเทศภายในสถานศึกษาตามหลักกัลยาณมิตรธรรมของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม สังกัดสำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาเขต 10 โดยการสัมภาษณ์

1. สภาพการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลของครูและบุคลากรทางการศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10 ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านความต้องการความสำเร็จ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ ความสำเร็จในการทำงานเป็นแรงขับภายในที่สำคัญของครู ซึ่งสะท้อนถึงความภาคภูมิใจในวิชาชีพและการได้รับการยอมรับจากผู้บริหารและเพื่อนร่วมงาน ซึ่งสอดคล้องกับกับงานวิจัยของ กนกวรรณ ทองเปลว และพรศักดิ์ สุจริตรักษ์ (2567) ซึ่งได้วิจัยเรื่อง “แนวทางการสร้างแรงจูงใจครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต 1” พบว่า การสร้างแรงจูงใจของครูควรมุ่งเน้นให้ครูเกิดความภาคภูมิใจในความสำเร็จของตนเอง ผ่านการได้รับมอบหมายงานที่เหมาะสมกับความสามารถ การได้รับการยอมรับและชื่นชมในผลงาน รวมทั้งการมีโอกาสพัฒนาและก้าวหน้าในสายงาน

2. ผลการศึกษาวิธีการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลของครูและบุคลากรทางการศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10 โดยการสัมภาษณ์ เพื่อนำมาวิเคราะห์วิธีการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาล ดังนี้ 1) ความต้องการความปลอดภัยและมั่นคง 2) ความต้องการทางสังคม 3) ความต้องการทางกายภาพ 4) ความต้องการความสำเร็จ 5) ความต้องการการเคารพ

2.1 วิธีการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลของครูและบุคลากรทางการศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10 ด้านความต้องการความปลอดภัยและมั่นคง คือ ผู้บริหารควรสร้างแรงจูงใจโดยยึดหลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานอย่างโปร่งใส ยุติธรรม และตรวจสอบได้

เพื่อให้ครูและบุคลากรเกิดความเชื่อมั่นและความไว้วางใจในระบบการทำงาน จัดให้มีระบบประเมินผลตอบแทน และการพัฒนาที่ชัดเจน รวมถึงดูแลสวัสดิการและสภาพแวดล้อมการทำงานให้ปลอดภัย เพื่อให้บุคลากรรู้สึกมั่นคงทั้งทางกาย จิตใจ และอาชีพ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ กนกวรรณ ไตรภพ (2563) ซึ่งได้วิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลเพื่อสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1” พบว่า ผู้บริหารควรเปิดเผยข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการทำงานของบุคลากร เพราะการที่บุคลากรรู้ว่าทุกอย่างอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ที่ยุติธรรม จะช่วยสร้างความรู้สึกปลอดภัยและความมั่นคงในอาชีพ

2.2 วิธีการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลของครูและบุคลากรทางการศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10 ด้านความต้องการทางสังคม คือ ผู้บริหารควรสร้างแรงจูงใจด้วยการส่งเสริมให้ครูและบุคลากรมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางวิชาการและสังคม เปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นและร่วมตัดสินใจในประเด็นสำคัญของโรงเรียน ยึดหลักเสมอภาค โปร่งใส และเคารพในศักดิ์ศรีของแต่ละบุคคล เพื่อสร้างความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งขององค์กรและความผูกพันร่วมกันอย่างแท้จริง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ณรงค์ศักดิ์ ทองสี (2565) ซึ่งได้วิจัยเรื่อง “แนวทางการเสริมสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรตามหลักสังคหวัตถุ 4 ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต 2” พบว่า ผู้บริหารควรส่งเสริมให้ครูมีโอกาสแสดงศักยภาพและพัฒนาตนเอง เช่น การนำเสนอนวัตกรรมการสอน และการสนับสนุนงบประมาณสำหรับการฝึกอบรมและศึกษาต่อ ช่วยเพิ่มความรู้สึกเป็นเจ้าของงานและความรับผิดชอบต่อความสำเร็จของตนเอง ซึ่งส่งผลให้ครูมีแรงจูงใจในการทำงานมากขึ้น

2.3 วิธีการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลของครูและบุคลากรทางการศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10 ด้านความต้องการทางกายภาพ คือ ผู้บริหารควรตอบสนองความต้องการด้านกายภาพด้วยการจัดสภาพแวดล้อมการทำงานที่เหมาะสม สะดวก และปลอดภัย จัดหาอุปกรณ์และทรัพยากรที่เพียงพอต่อการปฏิบัติงาน รวมถึงให้การสนับสนุนด้านสวัสดิการและค่าตอบแทนอย่างเป็นธรรม เพื่อให้ครูและบุคลากรมีความสุขทางกาย พร้อมต่อการพัฒนาและปฏิบัติหน้าที่อย่างเต็มศักยภาพ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ กมลฉัตร กลัดแก้ว (2564) ซึ่งได้วิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาปัจจัยที่ส่งผลต่อการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอ่างทอง” พบว่า ผู้บริหารควรการส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับผู้บังคับบัญชา การสร้างบรรยากาศที่เปิดกว้างและเป็นกันเองรวมถึงการส่งเสริมให้ครูมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสถานศึกษา

2.4 วิธีการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลของครูและบุคลากรทางการศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10 ด้านความต้องการความสำเร็จ คือ ผู้บริหารควรสร้างแรงจูงใจโดยกำหนดเป้าหมายการทำงานที่ชัดเจน โปร่งใส และวัดผลได้ พร้อมเปิดโอกาสให้ครูได้แสดงศักยภาพ ความคิดสร้างสรรค์ และความรับผิดชอบในงานที่ได้รับมอบหมาย เพื่อสร้างความภาคภูมิใจในความสำเร็จของตนเอง รวมถึงจัดระบบรางวัลและการยกย่องอย่างยุติธรรม เพื่อเสริมแรงจูงใจในการมุ่งมั่นพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ กนกวรรณ ทองเปลว และพรศักดิ์ สุจริตรักษ์ (2567) ซึ่งได้วิจัยเรื่อง “แนวทางการสร้างแรงจูงใจครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต 1” พบว่าการบริหารที่โปร่งใสและเป็นธรรม เช่น การกำหนดเกณฑ์การประเมินผลงานที่ชัดเจน การเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับการเลื่อนขั้นเงินเดือน และการสร้างกลไกการร้องเรียนที่เป็นธรรม สามารถเสริมสร้างความมั่นใจและความเชื่อมั่นในระบบการบริหารของครูได้

2.5 วิธีการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลของครูและบุคลากรทางการศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10 ด้านความต้องการการเคารพ คือ ผู้บริหารควร

สร้างแรงจูงใจด้วยการปฏิบัติต่อครูและบุคลากรด้วยความเป็นธรรม เคารพในศักยภาพและผลงานของแต่ละคน เปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในการเสนอแนวคิดและตัดสินใจทางวิชาชีพ พร้อมทั้งจัดกิจกรรมยกย่องเชิดชูเกียรติแก่ผู้มีผลงานดีเด่นอย่างโปร่งใส เพื่อสร้างบรรยากาศแห่งความเคารพ การยอมรับ และแรงจูงใจในการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ธนพรรธ อนุเวช (2564) ซึ่งได้วิจัยเรื่อง “แนวทางการสร้างเสริมแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด” พบว่า ผู้บริหารควรส่งเสริมการทำงานของครูให้เคารพกันและกัน เพราะเป็นการสร้างบรรยากาศการทำงานที่ดี มีความไว้วางใจ และเห็นคุณค่าของกันและกัน ซึ่งช่วยให้ครูเกิดแรงจูงใจภายใน รู้สึกภาคภูมิใจในบทบาทหน้าที่ของตนเอง นอกจากนี้การที่ผู้บริหารให้เกียรติ ยอมรับความคิดเห็น และเปิดโอกาสให้ครูมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของโรงเรียน ยังช่วยส่งเสริมความร่วมมือ ความสามัคคี และความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันในองค์กร

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลของครู จากเอกสาร แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการนิเทศภายในสถานศึกษาและการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ แล้วนำข้อมูลที่ได้มาสังเคราะห์สร้างรูปแบบเป็นองค์ประกอบของการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลของครูดังแสดงในภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย TONGHUN
ที่มา พระครูสุตพัฒนาภรณ์ (จักรพัฒน์)

สรุป

1. สภาพการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาล ของครูและบุคลากรทางการศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก 2. วิธีการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาล ของครูและบุคลากรทางการศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

เขต 10 พบว่า 1) ด้านความต้องการความปลอดภัยและมั่นคง 2) ด้านความต้องการทางสังคม 3) ด้านความต้องการทางกายภาพ 4) ด้านความต้องการความสำเร็จ 5) ด้านความต้องการการเคารพ โดยผู้ทรงคุณวุฒิพบว่าใช้ได้ทุกวิธี และ 3. ผลการประเมินแนวทางการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาล ของครูและบุคลากรทางการศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า 1) ด้านความเหมาะสม อยู่ในระดับมากที่สุด 2) ด้านความเป็นไปได้ อยู่ในระดับมาก และ 3) ด้านความเป็นประโยชน์ อยู่ในระดับมากที่สุด

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1) ผู้บริหารควรสร้างสภาพแวดล้อมการทำงานที่มั่นคงและปลอดภัยทั้งทางกายและใจ เช่น การจัดระบบสวัสดิการที่ครอบคลุม การบริหารงานบุคคลอย่างยุติธรรม

2) ผู้บริหารควรส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างครูและบุคลากรทางการศึกษา โดยสร้างบรรยากาศการทำงานแบบร่วมมือ เกื้อกูล และเคารพซึ่งกันและกัน

3) ผู้บริหารควรจัดสภาพแวดล้อมในการทำงานที่เอื้อต่อประสิทธิภาพ เช่น การจัดหาวัสดุอุปกรณ์การสอนให้เพียงพอ มีสถานที่ทำงานที่สะอาด ปลอดภัยและมีความพร้อมด้านเทคโนโลยี

4) ผู้บริหารควรกำหนดเป้าหมายการทำงานอย่างชัดเจน สนับสนุนให้ครูพัฒนาตนเองทางวิชาชีพ และสร้างระบบติดตามผลที่โปร่งใส

5) ผู้บริหารควรยึดหลักธรรมาภิบาลในการบริหาร เช่น ความเสมอภาค โปร่งใส และความรับผิดชอบ โดยแสดงออกถึงการให้เกียรติและยอมรับศักยภาพของครูทุกคน

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1) ผู้วิจัยควรวิจัยเกี่ยวกับ การเปรียบเทียบผลกระทบของการรับรู้ธรรมาภิบาลของผู้บริหารต่อแรงจูงใจในการทำงาน: กรณีศึกษาบุคลากรที่เป็นพระภิกษุและสามเณร ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม

2) ผู้วิจัยควรวิจัยเกี่ยวกับ การพัฒนาและทดลองใช้ดัชนีชี้วัดธรรมาภิบาลเชิงปฏิบัติ เพื่อยกระดับความโปร่งใสและความรับผิดชอบในโรงเรียนพระปริยัติธรรม

3) ผู้วิจัยควรวิจัยเกี่ยวกับ การศึกษาเชิงคุณภาพแบบระยะยาว ของผลกระทบจากมาตรการธรรมาภิบาลต่อความผูกพันในองค์กร และความยั่งยืนในอาชีพครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม

เอกสารอ้างอิง

กนกวรรณ ไตรภพ. (2563). แนวทางการพัฒนาการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลเพื่อสรhางแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1. วิทยานิพนธ์ครุ ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กนกวรรณ ทองเปลว และพรศักดิ์ สุจริตรักษ์. (2567). แนวทางการสร้างแรงจูงใจครูสังกัดสeนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต 1. วารสารสิรินธรปริทรรศน์. 25(2), 1597.

กมลฉัตร กลัดแก้ว. (2564). แนวทางการพัฒนาปัจจัยที่ส่งผลต่อการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอ่างทอง. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2557). คู่มือการปฏิบัติงานการอนุญาตจัดตั้งและขยายชั้นเรียนโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กองพุทธศาสนศึกษาสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

กองพุทธศาสนศึกษา. ข้อมูลโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา. (2568). เรียกใช้เมื่อ 18 ตุลาคม 2568 จาก https://deb.onab.go.th/th/content/page/index/id/6681.

ชัยอนันต์ สมุทรวานิช. (2553). ธรรมาภิบาลการมีส่วนร่วมของประชาชนและกระบวนการทางด้านสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพมหานคร: เดือนตุลาการพิมพ์.

ณรงค์ศักดิ์ ทองสี. (2565). แนวทางการเสริมสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรตามหลักสังคหวัตถุ 4 ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต 2. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ธนพรรธ อนุเวช. (2564). แนวทางการสร้างเสริมแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารและพัฒนาการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

บุญชม ศรีสะอาด. (2560). การวิจัยเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น.

ประกอบ กรรณสูตร. (2542). สถิติเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: ด่านสุทธาการพิมพ์.

วิจิตร อาวะกุล. (2538). บุคลิกภาพ เทคนิคและหลักการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. (2563). แผนปฏิบัติราชการประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2561. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ.

Herzberg, F et al,. (1959). The Motivation to work. New York: John Wiley and Sons.

Taro Yamane. (1973). Statistics: An Introductory Analysis. 3rd ed. New York: Harper and Row Publications.

การบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี เขต 1

The Academic Administration of School Administrators under Prachin Buri Primary Educational Service Area Office 1

วัชราพร อ่อนแพง
Watcharaporn Onphaeng
วิทยาลัยนครราชสีมา
Nakhonratchasima College
E-mail: aewza_55555@hotmail.com

Received: 23 December 2025; Revised: 12 January 2026; Accepted: 22 April 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี เขต 1 2) เปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาและครูที่มีต่อการบริหารงานวิชาการ ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี เขต 1 จำแนกตาม ตำแหน่ง ประสบการณ์ในการทำงาน และขนาดของสถานศึกษา 3) ศึกษาแนวทางการพัฒนาการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี เขต 1

ผลการวิจัยพบว่า 1) การบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี เขต 1 โดยภาพรวมอยู่ในระดับ มาก เมื่อพิจารณารายด้าน ทุกด้านอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการพัฒนาสื่อและใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา รองลงมาคือ ด้านการพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา และ ด้านการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา ตามลำดับ และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการนิเทศการศึกษา 2) ผลการเปรียบเทียบการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา จำแนกตาม ประสบการณ์ในการทำงาน และขนาดของสถานศึกษา โดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จำแนกตามตำแหน่ง โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน 3) แนวทางการพัฒนาการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี เขต 1 ครอบคลุม 5 ด้านสำคัญ ได้แก่ ด้านการพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา ด้านการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา ด้านการวัดผล ประเมินผล และดำเนินการเทียบโอนผลการเรียน ด้านการพัฒนาสื่อและใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา และด้านการนิเทศการศึกษา การพัฒนาการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาแต่ละด้านต้องสอดคล้องและเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ

คำสำคัญ: การบริหาร, งานวิชาการ, ผู้บริหารสถานศึกษา

Abstract

The objectives of this research article were to: 1) examine the academic administration of school administrators under the Prachinburi Primary Educational Service Area Office 1; 2) compare the opinions of school administrators and teachers regarding the academic administration of school administrators under the Prachinburi Primary Educational Service Area Office 1, classified by position, work experience, and school size; and 3) study guidelines for developing the academic administration of school administrators under the Prachinburi Primary Educational Service Area Office 1.

The research findings revealed that: 1) The academic administration of school administrators under the Prachinburi Primary Educational Service Area Office 1 was found to be at a high level overall. When considered individually, all aspects were rated at a high level. The aspect with the highest mean score was the development of media and use of technology for education, followed by school curriculum development and instructional management, respectively. The aspect with the lowest mean score was educational supervision. 2) The comparison results of the academic administration of school administrators, classified by work experience and school size, revealed a statistically significant difference overall at the .05 level. However, when classified by position, there was no significant difference overall. 3) The guidelines for developing the academic administration of school administrators under the Prachinburi Primary Educational Service Area Office 1 encompass five key aspects: school curriculum development; instructional management; measurement, evaluation, and credit transfer; development of media and use of technology for education; and educational supervision. The development of academic administration in each aspect must be systematically aligned and interconnected.

Keywords: Academic, Administration, School Administrators

บทนำ

การศึกษาเป็นกลไกลหลักในการพัฒนา ส่งเสริม ปลูกฝังแนวความคิดและความรู้ให้กับเยาวชนพลเมืองโดยรวมที่เป็นตัวแปรหลักของความสามารถในการแข่งขันระยะยาว ซึ่งการออกแบบการศึกษาจึงเป็นข้อต่อสำคัญของการพัฒนาในทุกด้าน อันเป็นเป้าหมายในการสร้างความมั่นคงและขีดความสามารถ การพัฒนาและเสริมสร้างทรัพยากรมนุษย์ การสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม การปรับสมดุลพัฒนาระบบการบริหารจัดการเพื่อการสร้างสังคมแห่งคุณธรรมและสังคมแห่งการเรียนรู้ การสร้างนวัตกรรมและการนำเทคโนโลยีมาใช้พัฒนาคุณภาพการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ต่อการขับเคลื่อนที่สามารถผลักดันแนวทางไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมของการศึกษาขั้นพื้นฐานไทย กระบวนการบริหารจัดการศึกษา 4.0 ภายใต้พลวัตแห่งศตวรรษที่ 21 สู่การเป็นประชาคม สังคมและวัฒนธรรมอาเซียนอย่างยั่งยืนของการศึกษาขั้นพื้นฐานไทย (พรชัย เจดามาน และคณะ, 2564)

สถานศึกษาจะจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพได้นั้น สถานศึกษาทั้งของรัฐและเอกชน ต้องให้ความสำคัญกับการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาไปยังสถานศึกษาโดยตรง เพื่อให้

สถานศึกษาดำเนินการได้โดยอิสระ มีการบริหารจัดการสถานศึกษาได้อย่างคล่องตัวและรวดเร็ว สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน สถานศึกษา ชุมชน และท้องถิ่น ได้แก่ ด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านการบริหารงานบุคคล และ ด้านการบริหารทั่วไป ซึ่งการบริหารงานวิชาการเป็นการบริหารกิจกรรมทุกประเภทในสถานศึกษาที่สำคัญสำหรับผู้บริหารและทุกฝ่ายต้องให้ความสำคัญ เป็นงานที่เกี่ยวกับการปรับปรุงคุณภาพการเรียนการสอนให้ได้ผลดี มีประสิทธิภาพ และเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียนซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายหลักของสถานศึกษา เป็นเครื่องชี้วัดความสำเร็จความสามารถของผู้บริหาร และคุณภาพในการจัดการศึกษาของสถานศึกษา (นุชรี เนียมรัตน, 2562) งานวิชาการเป็นเครื่องชี้วัดความสำเร็จและความสามารถของผู้บริหารในการบริหารงานวิชาการ ซึ่งงานหลักของสถานศึกษาคือการจัดมวลประสบการณ์ การจัดองค์ความรู้ความสามารถเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ความเข้าใจเพื่อนำทักษะที่ได้ไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันและเพื่อใช้ศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นได้ ผู้บริหารในฐานะเป็นกลไกหลักของการขับเคลื่อนสถานศึกษาจึงเป็นองค์ประกอบที่ขาดไม่ได้ ผู้บริหารที่ดีต้องมีการสร้างแรงจูงใจให้กับผู้ใต้บังคับบัญชา รู้จักวางแผน มีทักษะในการสื่อสาร การประสานงาน การควบคุม บังคับบัญชา การสั่งการ เพื่อนำไปสู่การปรับปรุงพัฒนาระบบงานวิชาการให้มีประสิทธิภาพสูงสุด งานวิชาการเป็นหลักสำคัญที่จะทำให้สถานศึกษาก้าวหน้าเป็นตัวบ่งชี้ถึงคุณภาพสถานศึกษา ดังนั้นผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีความรู้ความเข้าใจในทักษะการบริหารจัดการงานวิชาการเพื่อให้การปฏิบัติงานวิชาการบรรลุจุดมุ่งหมายที่สถานศึกษากำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ

การบริหารการศึกษาของสถานศึกษาไม่ว่าจะเป็นสถานศึกษาประเภทใด มาตรฐานและคุณภาพของสถานศึกษาจะพิจารณาได้จากผลงานด้านวิชาการ ดังนั้น การบริหารวิชาการจึงถือเป็นงานหลักของสถานศึกษา การจัดการศึกษาให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ มาตรฐานคุณภาพการศึกษาที่ใช้ในการพัฒนาประเทศให้ก้าวหน้าจำเป็นต้องมีระบบที่มีประสิทธิภาพ คุณภาพจะดีหรือไม่เพียงใดขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลายประการ เช่น หลักสูตร การจัดการเรียนการสอน การวัดผลและประเมินผล คุณภาพขอครูผู้สอนและวิธีบริหารวิชาการ ดังนั้น ด้านบริหารวิชาการจึงมีความสำคัญและเป็นภารกิจหลักของทุกฝ่ายที่ต้องร่วมมือกันปฏิบัติงานอย่างเต็มความสามารถ ตลอดจนต้องมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารวิชาการเพื่อให้สามารถจัดการเรียนการสอนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องสนับสนุนด้านวิชาการสนับสนุนให้ครูผู้สอนจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้บรรลุจุดมุ่งหมายตามหลักสูตร การที่จะตรวจสอบว่าสถานศึกษาใด ผู้บริหารสถานศึกษาให้ความสำคัญต่องานวิชการสามารถดูได้จากสถานศึกษามีขอบเขตของงานวิชาการอย่างชัดเจน ผู้บริหารสถานศึกษามีวิสัยทัศน์และแนวคิดใหม่ๆ ในการพัฒนางาน ครูผู้สอนมีความตระหนักและร่วมมือกันพัฒนาวิชาการอย่างจริงจัง สามารถนำปรัชญาของสถานศึกษาไปสู่การปฏิบัติตามโครงการต่างๆ ได้อย่างดียิ่งและสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้อย่างมีประสิทธิภาพ (ธัญดา ยงยศยิ่ง, 2560)

จากการศึกษาข้อมูลผลการจัดการศึกษาของสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรีเขต 1 ปรากฏว่า ในปีการศึกษา 2563 ด้านคุณภาพการศึกษามีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยเปรียบเทียบจากผลคะแนนสอบ ONET : ซึ่งคะแนนรวมเฉลี่ยร้อยละ ONET ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีค่าเท่ากับ 41.00 แต่คะแนนรวมเฉลี่ย ONET ระดับประเทศ เท่ากับ 42.13 และคะแนนรวมเฉลี่ย ONET ระดับสพฐ. เท่ากับ 40.77 จึงเห็นได้ว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีคะแนนรวมเฉลี่ยต่ำกว่าระดับประเทศและระดับสพฐ. และส่วนคะแนนรวมเฉลี่ย ONET ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีค่าเท่ากับ 33.24 แต่คะแนนรวมเฉลี่ย ONET ระดับประเทศ เท่ากับ 36.01 และคะแนนรวมเฉลี่ย ONET ระดับสพฐ. เท่ากับ 36.33 จึงเห็นได้ว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีคะแนนรวมเฉลี่ยต่ำกว่าระดับประเทศและระดับสพฐ. (แผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน (พ.ศ.2566 – 2570) ของสพป.ปราจีนบุรี เขต 1, 2566)

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าวข้างต้น การบริหารงานด้านวิชาการควรได้รับการพัฒนา ปรับปรุง แก้ไขอย่างเร่งด่วน ผู้บริหารสถานศึกษาจึงมีความสำคัญต่อการบริหารงานในสถานศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการบริหารงานวิชาการซึ่งถือว่าเป็นงานหลักและเป็นหัวใจสำคัญของการจัดการศึกษา ผู้วิจัยซึ่งเป็นผู้จัดการเรียนการสอน และมีส่วนร่วมในการวางแผนการพัฒนาและนำแผนการพัฒนาสู่การปฏิบัติให้เป็นไปตามนโยบายการพัฒนางานวิชาการ ผู้วิจัยจึงสนใจจะวิจัย เรื่องการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี เขต 1 เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการวิจัยไปเป็นแนวทางในการบริหาร จัดการศึกษาให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดต่อการพัฒนาต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี เขต 1
2. เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาและครูที่มีต่อการบริหารงานวิชาการ ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี เขต 1 จำแนกตาม ตำแหน่ง ประสบการณ์ในการทำงาน และขนาดของสถานศึกษา
3. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี เขต 1

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีลำดับขั้นตอนการดำเนินการวิจัยดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี เขต 1 ปีการศึกษา 2568 มีจำนวน 114 โรงเรียน แบ่งเป็นโรงเรียนขนาดเล็ก จำนวน 64 โรงเรียน โรงเรียนขนาดกลาง จำนวน 43 โรงเรียน โรงเรียนขนาดใหญ่และขนาดใหญ่พิเศษ จำนวน 7 โรงเรียน รวมทั้งสิ้น 1,173 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการตอบแบบสอบถาม ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี เขต 1 ปีการศึกษา 2568 จำนวน 291 คน กำหนดขนาดของ กลุ่มตัวอย่าง จากตารางสำเร็จรูปของ เครจซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan, 1970 : 607 - 610) และได้โดยการสุ่มแบบแบ่งชั้น (stratified random sampling) ซึ่งจำแนกตาม ตำแหน่ง ประสบการณ์ในการทำงาน และขนาดของสถานศึกษา

1.3 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลในการศึกษาแนวทางในการพัฒนาการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา คือ ผู้บริหารสถานศึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิ ที่มีประสบการณ์หรือผลงานดีเด่นด้านการบริหารไม่น้อยกว่า 5 ปี จำนวน 5 คน

2. เครื่องมือการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้เครื่องมือ ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นแบบสอบถาม แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ แบบสอบถามการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา โดยการนำเสนอผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน เพื่อตรวจพิจารณาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาของข้อคำถาม โดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ อยู่ระหว่าง 0.80 – 1.00 และมีค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับ

เท่ากับ 0.817 และแบบสัมภาษณ์ แบบมีโครงสร้าง ศึกษาแนวทางในการพัฒนาการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี เขต 1

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยส่งหนังสือจากวิทยาลัยนครราชสีมา ไปยังสถานศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง เพื่อขอความอนุเคราะห์พร้อมกับ แบบสอบถาม โดยแนบคิวอาร์โค้ดลิงก์ แบบสอบถามในรูปแบบ Google Form ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย โดยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง และผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์ ที่มีการกำหนดคำถามไว้ล่วงหน้า กำหนดเวลาในการสัมภาษณ์ 15 – 20 นาที และนัดหมายกลุ่มผู้ให้ข้อมูล

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัย ได้วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปโดยทำการวิเคราะห์ข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

4.1 วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับตำแหน่ง ประสบการณ์ในการทำงาน และขนาดของสถานศึกษา ของกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามโดยหาความถี่ (Frequency) และร้อยละ (Percentage)

4.2 วิเคราะห์การบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี เขต 1 ทั้งโดยภาพรวม รายด้านและรายข้อโดยหาค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) แล้วนำไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์ (บุญชม ศรีสะอาด, 2553)

4.3 วิเคราะห์เปรียบเทียบการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี เขต 1 จำแนกตาม ตำแหน่ง และประสบการณ์ในการทำงาน โดยใช้ค่า t – test (Independent samples)

4.4 วิเคราะห์เปรียบเทียบการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี เขต 1 จำแนกตาม ขนาดของสถานศึกษา โดยใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว โดยใช้ F-test (One way ANOVA) เมื่อพบว่ามีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติจะทำการทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่โดยวิธีการของเชฟเฟ่ (Scheffe’)

4.5 วิเคราะห์แนวทางในการพัฒนาการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี เขต 1 จากข้อมูลการสัมภาษณ์ โดยวิเคราะห์ความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) และการวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive analysis)

ผลการวิจัย

1. การบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี เขต 1 โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับ มาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือด้านการพัฒนาสื่อและใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการนิเทศการศึกษา โดยมีผลสรุป แต่ละด้าน ดังต่อไปนี้

1.1 ด้านการพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับ มาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีการปฏิบัติสูงสุด คือ สถานศึกษาจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นให้แก่ ข้อที่มีการปฏิบัติต่ำสุด คือ สถานศึกษาจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา พัฒนาหลักสูตรให้มีวิชาการครบถ้วนเพิ่มเติม เนื้อหาวิชาที่สอดคล้องกับ สภาพปัญหาความต้องการ

1.2 ด้านการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับ มาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีการปฏิบัติสูงสุด คือ ครูผู้สอนมีการปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะ

อันพึงประสงค์ให้แก่ผู้เรียน ข้อที่มีการปฏิบัติต่ำสุด คือ ครูผู้สอนจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรม สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียนโดย

1.3 ด้านการวัดผล ประเมินผล และดำเนินการเทียบโอน ผลการเรียน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีการปฏิบัติสูงสุด คือ สถานศึกษามีการกำหนดระเบียบวัดและประเมินผลจัดทำเอกสารหลักฐานการศึกษา ข้อที่มีการปฏิบัติต่ำสุด คือ การพัฒนาเครื่องมือในการวัดประเมินผล

1.4 ด้านการพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับ มาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีการปฏิบัติสูงสุด คือ การวิจัยเพื่อคิดค้นการใช้สื่อประกอบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ข้อที่มีการปฏิบัติต่ำสุด คือ ผู้บริหารมีการนิเทศ ติดตาม และประเมินผลการปฏิบัติ งานของบุคลากรในการจัดหาผลิต ใช้และพัฒนาสื่อและเทคโนโลยีทางการศึกษา

1.5 ด้านการนิเทศการศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับ มาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีการปฏิบัติสูงสุด คือ โรงเรียนพัฒนาระบบนิเทศให้มีความหลากหลายสนองต่อความต้องการของครูและโรงเรียนรวมทั้งจัดระบบสารสนเทศและจัดทำรายงานการนิเทศ ข้อที่มีการปฏิบัติต่ำสุด คือ สถานศึกษาสร้างความตระหนักให้แก่ครูและผู้เกี่ยวข้องให้เข้าใจกระบวนการนิเทศภายในว่าเป็นกระบวนการทำงานร่วมกันที่ใช้เหตุผลเป็นการพัฒนาปรับปรุงวิธีการทำงานของแต่ละบุคคลให้มีคุณภาพ

2. ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี เขต 1

2.1 ผลการเปรียบเทียบการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา จำแนกตาม บุคลากรที่มีตำแหน่งต่างกัน มีความคิดเห็นต่อ การบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน ยกเว้นด้านการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา และ ด้านการพัฒนาสื่อและใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2.2 ผลการเปรียบเทียบการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา จำแนกตาม บุคลากรที่มีประสบการณ์ในการทำงานต่างกัน มีความคิดเห็นต่อ การบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา โดยภาพรวมและรายด้านแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ยกเว้นด้านการนิเทศการศึกษา ไม่แตกต่างกัน

2.3 ผลเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา จำแนกตาม บุคลากรที่ปฏิบัติงานอยู่ในขนาดของสถานศึกษาที่ต่างกัน โดยภาพรวมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ยกเว้นด้านการพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา และด้านการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา ไม่แตกต่างกัน

3. แนวทางในการพัฒนาการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี เขต 1 ประกอบด้วย 5 ด้าน 1) ด้านการพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา 2) ด้านการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา 3) ด้านการวัดผล ประเมินผล และดำเนินการเทียบโอนผลการเรียน 4) ด้านการพัฒนาสื่อและใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา 5) ด้านการนิเทศการศึกษา

ด้านที่	รายการ	ระดับปฏิบัติ		แปลผล	อันดับที่
		$\bar{X}$	S.D.		
1	ด้านการพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา	4.43	0.59	มาก	2
2	ด้านการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา	4.42	0.52	มาก	3
3	ด้านการวัดผล ประเมินผล และดำเนินการเทียบโอนผลการเรียน	4.38	0.64	มาก	4

4	ด้านการพัฒนาสื่อและใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา	4.44	0.63	มาก	1
5	ด้านการนิเทศการศึกษา	4.37	0.59	มาก	5
	ภาพรวม	4.41	0.57	มาก	

ตารางแสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของ การบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี เขต 1 โดยภาพรวมและรายด้าน

อภิปรายผล

จากการสรุปผลการวิจัย เรื่อง การบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี เขต 1 ผู้วิจัยได้นำประเด็นสำคัญมาอภิปรายผลดังนี้

1. การบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี เขต 1 โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับ มาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือด้านการพัฒนาสื่อและใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการนิเทศการศึกษา ทั้งนี้อาจเนื่องจาก ในช่วงที่ผ่านมาผู้บริหารสถานศึกษาจำเป็นต้องจัดลำดับความสำคัญให้กับการปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานและการจัดหาเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อให้ครูและบุคลากรสามารถจัดการเรียนการสอนในรูปแบบใหม่ได้ทันท่วงที ทำให้การลงพื้นที่เพื่อสังเกตการสอนและกระบวนการนิเทศติดตามผลอย่างใกล้ชิดอาจถูกลดทอนลงด้วยข้อจำกัดทางเวลาและภาระงานบริหารที่เพิ่มขึ้น สอดคล้องกับแนวคิดของ พิมพ์ใจ พุฒจัตุรัส (2562) ศึกษางานวิจัยเรื่อง การบริหารงานวิชาการของโรงเรียน สังกัดสำนักงานศึกษาธิการภาค 1 พบว่า การบริหารงานวิชาการของโรงเรียน โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับงานวิจัยของ อมรรัตน์ ต้นเส้า (2566) ศึกษางานวิจัยเรื่อง แนวทางการบริหารงานวิชาการของศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้อำเภอกลุ่มโซนลุ่มน้ำอิง สังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัดเชียงราย พบว่า สภาพการบริหารงานวิชาการในภาพรวมอยู่ในระดับมาก

1.1 ด้านการพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับ มาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีการปฏิบัติสูงสุด คือ สถานศึกษาจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นให้แก่ผู้เรียน ข้อที่มีการปฏิบัติต่ำสุด คือ สถานศึกษาจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา พัฒนาหลักสูตรให้มีวิชาการครบถ้วน เพิ่มเติม เนื้อหาวิชาที่สอดคล้องกับ สภาพปัญหาความต้องการ ทั้งนี้อาจเนื่องจาก หลักสูตรควรสอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาแห่งชาติ และตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนและชุมชนในท้องถิ่นเพื่อให้หลักสูตรสามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนและชุมชนได้อย่างแท้จริง การพัฒนาในระยะต่อไปจึงต้องให้ความสำคัญกับการออกแบบหลักสูตรที่เน้นทักษะจำเป็นในศตวรรษที่ 21 และสอดคล้องกับงานวิจัยของ กันต์กนิษฐ์ วงศ์ครุฑ (2565) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาสภาพและแนวทางการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนสาธิต มหาวิทยาลัยราชภัฏที่จัดการศึกษาแบบเรียนรวม พบว่า ด้านการพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา อยู่ในระดับมาก และยังสอดคล้องกับ ปรียดา สันโดษ (2567) ทำการวิจัยเรื่อง การบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 6 พบว่า ด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา อยู่ในระดับมาก

1.2 ด้านการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับ มาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีการปฏิบัติสูงสุด คือ ครูผู้สอนมีการปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ให้แก่ผู้เรียน ข้อที่มีการปฏิบัติต่ำสุด คือ ครูผู้สอนจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรม สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียนโดยทั้งนี้อาจเนื่องจาก ในโลกยุคปัจจุบันที่การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว

และซับซ้อน การจัดการศึกษาจึงไม่อาจหยุดนิ่งอยู่เพียงการส่งต่อความรู้จากตำราสู่ผู้เรียนแบบทางเดียวได้อีกต่อไป แต่ต้องมุ่งเน้น “การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ” เป็นแกนหลัก เพื่อสร้างพื้นฐานให้เยาวชนมีความสามารถในการปรับตัวและใฝ่เรียนรู้ตลอดชีวิต มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์และทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ที่พร้อมจะเติบโตเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพของสังคมโลกสืบไป และสอดคล้องกับงานวิจัยของ กัญฐณา คำเหมือง (2565) ศึกษางานวิจัยเรื่อง การศึกษาสภาพการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มโรงเรียนเครือข่ายที่ 27 สำนักงานเขตสายไหม สังกัดสำนักการศึกษากรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ด้านการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษาอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับงานวิจัยของ จุฑาพร สันจิตร (2566) ได้ทำงานวิจัยเรื่อง การบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาอำเภอละงู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสตูล พบว่า ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอยู่ในระดับมาก

1.3 ด้านการวัดผล ประเมินผล และดำเนินการเทียบโอน ผลการเรียน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีการปฏิบัติสูงสุด คือ สถานศึกษามีการกำหนดระเบียบวัดและประเมินผลจัดทำเอกสารหลักฐานการศึกษา ข้อที่มีการปฏิบัติต่ำสุด คือ การพัฒนาเครื่องมือในการวัดประเมินผล ทั้งนี้อาจเนื่องจาก กระบวนการสร้างและพัฒนาเครื่องมือที่มีคุณภาพจำเป็นต้องอาศัยทั้งทักษะทางสถิติและความเข้าใจเชิงลึกในพฤติกรรมการเรียนรู้ ผู้บริหารควรสร้างฐานข้อมูลที่ครูสามารถเข้าถึงเพื่อนำไปพัฒนาต่อยอดได้ง่ายขึ้น อย่างไรก็ตาม การพัฒนาอย่างต่อเนื่องจะเกิดขึ้นได้อย่างยั่งยืนย่อมต้องอาศัยการสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องและการฝึกอบรมบุคลากรที่เกี่ยวข้องอย่างเข้มข้น ซึ่งจะส่งผลให้การบริหารงานวิชาการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด และสามารถขับเคลื่อนคุณภาพผู้เรียนให้เป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนดไว้อย่างแท้จริง และสอดคล้องกับงานวิจัยของ อนุธิดา โตมอญ (2565) ได้จัดทำงานวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต 1 ปรากฏว่า ด้านการวัดและประเมินผล อยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับงานวิจัยของ จิรัชยา สิทธิ์รัตน์ (2567) ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง การบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 พบว่า ด้านการวัดและประเมินผล อยู่ในระดับมาก

1.4 ด้านการพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับ มาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีการปฏิบัติสูงสุด คือ การวิจัยเพื่อคิดค้นการใช้สื่อประกอบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ข้อที่มีการปฏิบัติต่ำสุด คือ ผู้บริหารมีการนิเทศ ติดตาม และประเมินผลการปฏิบัติ งานของบุคลากรในการจัดหาผลิต ใช้และพัฒนาสื่อและเทคโนโลยีทางการศึกษา ทั้งนี้อาจเนื่องจาก ผู้บริหารอาจมองว่าการผลิตสื่อเป็นอิสระทางวิชาการของครูแต่ละบุคคล จึงเน้นการส่งเสริมในเชิงทรัพยากรและการให้กำลังใจเป็นหลัก ผู้บริหารสถานศึกษาควรมุ่งเน้นการ สร้างระบบนิเวศดิจิทัลทางการศึกษาที่ครบวงจร หากผู้บริหารสามารถผสานบทบาทการเป็นผู้นำเทคโนโลยีเข้ากับการนิเทศติดตามที่เข้มแข็ง ย่อมส่งผลให้การบริหารงานวิชาการมีประสิทธิภาพ ทันสมัย และนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพผู้เรียนได้อย่างยั่งยืน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ กันต์กนิษฐ์ วงศ์ครุฑ (2565) ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง การศึกษาสภาพและแนวทางการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนสาธิต มหาวิทยาลัยราชภัฏที่จัดการศึกษาแบบเรียนรวม ผลการวิจัยพบว่า ผลการศึกษาสภาพการบริหารงานด้านวิชาการ ด้านการพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา มีสภาพการบริหารงานวิชาการอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับกัญฐณา คำเหมือง (2565) ศึกษางานวิจัยเรื่อง การศึกษาสภาพการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มโรงเรียนเครือข่ายที่ 27 สำนักงานเขตสายไหม สังกัดสำนักการศึกษากรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ด้านการพัฒนาสื่อนวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษาอยู่ในระดับมาก

1.5 ด้านการนิเทศการศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับ มาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีการปฏิบัติสูงสุด คือ โรงเรียนพัฒนาระบบนิเทศให้มีความหลากหลายสนองต่อความต้องการของครูและโรงเรียนรวมทั้งจัดระบบสารสนเทศและจัดทำรายงานการนิเทศ ข้อที่มีการปฏิบัติต่ำสุด คือ สถานศึกษาสร้างความตระหนักให้แก่ครูและผู้เกี่ยวข้องให้เข้าใจกระบวนการนิเทศภายในว่าเป็นกระบวนการทำงานร่วมกันที่ใช้เหตุผลเป็นการพัฒนาปรับปรุงวิธีการทำงานของแต่ละบุคคลให้มีคุณภาพ ทั้งนี้อาจเนื่องจาก ในช่วงที่ผ่านมาผู้บริหารมักให้ความสำคัญกับการสนับสนุนในเชิงปริมาณและการจัดหาทรัพยากรเพื่อให้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัล จนอาจทำให้กระบวนการนิเทศติดตามเชิงลึกถูกละเลยไป ความสำเร็จของการบริหารงานวิชาการไม่ได้ขึ้นอยู่กับเทคโนโลยีที่ทันสมัยเพียงอย่างเดียว แต่ขึ้นอยู่กับการสร้างความเข้าใจและความร่วมมือระหว่างครู ผู้บริหาร และชุมชน หากผู้บริหารสถานศึกษาสามารถแปรเปลี่ยนการนิเทศให้เป็นวัฒนธรรมการเรียนรู้ร่วมกัน และพัฒนาเครื่องมือวัดผลให้สะท้อนศักยภาพที่แท้จริงของมนุษย์ได้ สถานศึกษาย่อมสามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ พร้อมที่จะเติบโตอย่างมีคุณภาพท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของโลกในอนาคตได้อย่างยั่งยืน สอดคล้องกับงานวิจัยของ วารุณี ภาวงค์ (2566) ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง การพัฒนาแนวทางการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 2 พบว่า ด้านการนิเทศการศึกษา อยู่ในระดับมาก และยังสอดคล้องกับ ชวลิต สุขทวี (2565) ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาการบริหารการศึกษาในระบบทวิภาคี โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครราชสีมา พบว่า ด้านการนิเทศการศึกษา อยู่ในระดับมาก

2. ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี เขต 1

2.1 ผลการเปรียบเทียบการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา จำแนกตาม บุคลากรที่มีตำแหน่งต่างกัน มีความคิดเห็นต่อ การบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี เขต 1 โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน ยกเว้นด้านการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา และ ด้านการพัฒนาสื่อและใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้อาจเนื่องจาก ภาระงานและขอบเขตความรับผิดชอบที่ถูกจำแนกตามโครงสร้างองค์กร ทำให้บุคลากรแต่ละระดับสัมผัสกับมิติของ "การปฏิบัติ" และ "การรับรู้ความสำเร็จ" ในแง่มุมที่ต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ หากผู้บริหารสามารถผสานวิสัยทัศน์เชิงกลยุทธ์เข้ากับความต้องการเชิงปฏิบัติของครูผู้สอนได้ สถานศึกษาย่อมสามารถขับเคลื่อนงานวิชาการไปสู่เป้าหมายเดียวกันได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด นำไปสู่การพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาอย่างยั่งยืน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ วรายุทธ โพธิ์ลา (2566) ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง การบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษากลุ่มโรงเรียนสตึก 3 ในสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4 พบว่า ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อการบริหารงานวิชาการจำแนกตามตำแหน่ง ไม่แตกต่างกัน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ กิ่งนภา ไชยพรม (2567) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาศูนย์การศึกษาพิเศษ ในกลุ่มเครือข่ายส่งเสริมประสิทธิภาพศูนย์การศึกษาพิเศษ กลุ่มเครือข่ายที่ 9 พบว่า ผลการเปรียบเทียบการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา จำแนกตาม ตำแหน่ง โดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน

2.2 ผลการเปรียบเทียบการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา จำแนกตาม บุคลากรที่มีประสบการณ์ในการทำงานต่างกัน มีความคิดเห็นต่อ การบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี เขต 1 โดยภาพรวมและรายด้านแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ยกเว้นด้านการนิเทศการศึกษา ไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้เป็นผลมาจากขอบเขตความ

รับผิดชอบที่จำแนกตามโครงสร้างองค์กร การขับเคลื่อนงานวิชาการให้มีประสิทธิภาพสูงสุดภายใต้ความแตกต่างของมุมมองและวุฒิภาวะทางวิชาชีพ ผู้บริหารสถานศึกษาจึงจำเป็นต้องบริหารจัดการด้วยความยืดหยุ่นและมีส่วนร่วม โดยการแปรเปลี่ยนความแตกต่างของประสบการณ์ให้กลายเป็นพลังเสริมซึ่งกันและกัน เช่น การจัดระบบพี่เลี้ยงเพื่อเชื่อมโยงความสดใหม่ของครูรุ่นใหม่เข้ากับความเชี่ยวชาญของครูรุ่นพี่ และการสร้างช่องทางการสื่อสารสองทางเพื่อลดช่องว่างทางการรับรู้ระหว่างผู้กำหนดนโยบายและผู้ปฏิบัติงาน เมื่อสถานศึกษาสามารถบูรณาการความหลากหลายของตำแหน่งหน้าที่และประสบการณ์ให้หลอมรวมเป็นวิสัยทัศน์เดียวกันได้ ย่อมส่งผลให้การบริหารงานวิชาการกลายเป็นกลไกที่ทรงพลังในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์และก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมในอนาคตได้อย่างแท้จริง สอดคล้องกับงานวิจัยของ จิรพงศ์ ไมตรีจิตร (2564) ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง การบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาภูเก็ต ผลการวิจัยพบว่า ครูที่มีประสบการณ์การทำงานต่างกันมีความคิดเห็นต่อการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา โดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .001 และสอดคล้องกับงานวิจัยของ มุมีนะฮ์ ดีนหมัน (2567) ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง การบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นจังหวัดพัทลุง พบว่า ผลการเปรียบเทียบการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา จำแนกตามประสบการณ์ในการบริหาร โดยภาพรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001

2.3 ผลเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี เขต 1 จำแนกตาม บุคลากรที่ปฏิบัติงานอยู่ในขนาดของสถานศึกษาที่ต่างกัน โดยภาพรวมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ยกเว้นด้านการพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา และด้านการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา ไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้อาจเนื่องจากความท้าทายเชิงบริหารที่จำแนกตามขนาดสถานศึกษาแสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์และข้อจำกัดที่ต่างกันอย่างชัดเจน โดยโรงเรียนขนาดใหญ่มักเผชิญกับความซับซ้อนของโครงสร้างองค์กร มีสายบังคับบัญชาที่หลายขั้นตอน และมีความยากลำบากในการประสานงานระหว่างกลุ่มสาระหรือฝ่ายงานต่าง ๆ ซึ่งอาจส่งผลให้กระบวนการสื่อสารและการตัดสินใจเชิงวิชาการมีความล่าช้าหรือไม่ทั่วถึงเท่าที่ควร ในทางกลับกัน โรงเรียนขนาดเล็กมักประสบปัญหาภาวะวิกฤตด้านบุคลากรไม่เพียงพอและข้อจำกัดด้านทรัพยากรทางการศึกษา ทำให้การบริหารงานวิชาการต้องอาศัยกลยุทธ์การทำงานแบบบูรณาการและการร่วมแรงร่วมใจกันอย่างใกล้ชิดเพื่อชดเชยส่วนขาดทางกายภาพ ความแตกต่างเชิงบริบทเหล่านี้เองที่ทำให้บุคลากรมีการรับรู้และให้ค่าความสำคัญต่อวิธีการบริหารจัดการในมิติต่าง ๆ ที่แตกต่างกันออกไปตามสภาวะที่ตนเองประสบอยู่ อย่างไรก็ตาม บทบาทของฝ่ายบริหารคือการทำความเข้าใจข้อจำกัดเฉพาะของขนาดโรงเรียนตนเอง แล้วนำมาออกแบบระบบสนับสนุนทางวิชาการที่ยืดหยุ่น เพื่อเปลี่ยนความท้าทายเชิงทรัพยากรให้กลายเป็นโอกาสในการพัฒนาศักยภาพผู้เรียนอย่างยั่งยืน และสอดคล้องกับงานวิจัยของศศินามณี สารักษ์ (2565) ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง ปัญหาและแนวทางการพัฒนาการบริหารงานวิชาการของกลุ่ม โรงเรียนปลวกแดง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยองเขต 1 พบว่า การเปรียบเทียบปัญหาการบริหารงานวิชาการจำแนกตามขนาดโรงเรียน โดยรวมและรายด้านทุกด้านแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ และยังสอดคล้องกับ นารี ปราณานาม (2566) ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง การบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2 พบว่า ผู้บริหารที่ปฏิบัติงานในขนาดสถานศึกษาต่างกันมีการบริหารงานวิชาการแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

3. การบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี เขต 1 ครอบคลุม 5 ด้านสำคัญ ได้แก่ การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา การจัดการเรียนการสอน

การวัดและประเมินผล การพัฒนาสื่อและเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา และการนิเทศการศึกษา ซึ่งกระบวนการเหล่านี้หาใช่การดำเนินงานแบบแยกส่วน แต่เป็นการถักทอความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ โดยมุ่งเน้นการสร้างนิเวศการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและเป็นองค์รวม การเชื่อมโยงระบบงานวิชาการทั้ง 5 ด้านเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบเช่นนี้ ไม่เพียงแต่จะช่วยลดความซ้ำซ้อนและเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการ แต่ยังเป็นการสร้างความมั่นใจว่าผู้เรียนจะได้รับการพัฒนาอย่างรอบด้าน ทั้งในด้านพุทธิพิสัย ทักษะพิสัย และจิตพิสัย อันจะนำไปสู่การเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพ มีทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 และพร้อมที่จะขับเคลื่อนสังคมไทยให้ก้าวหน้าไปได้อย่างยั่งยืนในอนาคต สอดคล้องกับงานวิจัยของ วนิดา ชัยอาษา (2567) ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง แนวทางการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคฐานวิถีชีวิตใหม่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชลบุรี ระยอง พบว่า แนวทางการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคฐานวิถีชีวิตใหม่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชลบุรี ระยอง จำนวน 5 แนวทาง ได้แก่ ด้านการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษาฐานยุควิถีชีวิตใหม่ คือ ผู้บริหารแสดงออกถึงการส่งเสริมให้ความสำคัญกับการจัดการเรียนรู้ที่มีความหลากหลายและยืดหยุ่น ด้านการพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษายุคฐานวิถีชีวิตใหม่ คือ ผู้บริหารแสดงออกถึงการส่งเสริม การวิเคราะห์หลักสูตรแกนกลางให้สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา ด้านการประเมินผลการศึกษายุคฐานวิถีชีวิตใหม่ คือ ผู้บริหารแสดงออกถึงการส่งเสริมการวัดผลประเมินผล การประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนตามสภาพจริงด้านวิธีการประเมินผู้เรียนที่หลากหลายด้วยเทคโนโลยี ด้านการพัฒนาสื่อและใช้เทคโนโลยียุคฐานวิถีชีวิตใหม่ คือ ผู้บริหารศึกษาข้อมูลความต้องการใช้สื่อเทคโนโลยีในการจัดการศึกษา ส่งเสริม สนับสนุนให้ใช้และพัฒนาสื่อเทคโนโลยีทางการศึกษา ด้านการนิเทศการศึกษายุคฐานวิถีชีวิตใหม่ คือ ผู้บริหารสถานศึกษาส่งเสริม สนับสนุน สังเกตการปฏิบัติงานของครู ให้คำแนะนำช่วยเหลือบุคลากรทางการศึกษาและการชี้แนะแนวทางในลักษณะที่เป็นกันเองแก่ครูผู้สอนให้มีการพัฒนาตัวครูและผู้เรียนและยังสอดคล้องกับ วารุณี ภาวงค์ (2566) ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง การพัฒนาแนวทางการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 2 พบว่า แนวทางการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 2 มีองค์ประกอบ 6 ด้าน และมีแนวทาง 32 แนวทาง

สรุป

ผลการวิยสรุปได้ดังนี้ 1) การบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี เขต 1 โดยภาพรวมอยู่ในระดับ มาก เมื่อพิจารณารายด้าน ทุกด้านอยู่ในระดับมาก 2) ผลการเปรียบเทียบการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา จำแนกตาม ประสบการณ์ในการทำงาน และขนาดของสถานศึกษา โดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จำแนกตามตำแหน่ง โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน 3) แนวทางการพัฒนาการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี เขต 1 ครอบคลุม 5 ด้านสำคัญ ได้แก่ ด้านการพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา ด้านการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา ด้านการวัดผลประเมินผล และดำเนินการเทียบโอนผลการเรียน ด้านการพัฒนาสื่อและใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา และด้านการนิเทศการศึกษา การพัฒนาการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาแต่ละด้านต้องสอดคล้องและเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

การบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี เขต 1 เพื่อนำไปพัฒนาและปรับปรุง มี 3 ด้าน ได้แก่

1) ด้านการพัฒนาสื่อและใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาควรมุ่งเน้นการสร้างระบบนิเวศดิจิทัลทางการศึกษาที่ครบวงจร เพื่อให้สื่อและเทคโนโลยีที่ใช้นั้นตอบโจทย์การเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างแท้จริง และที่สำคัญที่สุดคือการสร้างนโยบายที่ส่งเสริมการบูรณาการเทคโนโลยีเข้ากับหลักสูตรการเรียนการสอนอย่างเป็นธรรมชาติ เพื่อให้การบริหารงานวิชาการมีประสิทธิภาพและทันสมัย

2) ด้านการพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาควรวางแผนการจัดทำหลักสูตรให้สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาแห่งชาติ และตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนและชุมชนในท้องถิ่น การออกแบบหลักสูตรต้องคำนึงถึงทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 และควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย รวมถึงการประเมินและปรับปรุงหลักสูตรอย่างต่อเนื่องเพื่อให้ทันสมัยและตอบโจทย์ การพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน

3) ด้านการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาควรสนับสนุนให้ครูพัฒนาศักยภาพด้านนวัตกรรมการสอนและออกแบบกิจกรรมที่สร้างแรงจูงใจให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีความหมาย ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการยกระดับคุณภาพการศึกษาและพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ครบถ้วน

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีบุรี เขต 1

2) ควรศึกษาการพัฒนาการบริหารงานวิชาการของผู้ริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปราจีนบุรี นครนายก

เอกสารอ้างอิง

กัญฐณา คำเมือง. (2565). การศึกษาสภาพการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มโรงเรียนเครือข่ายที่ 27 สำนักงานเขตสายไหม สังกัดสำนักการศึกษากรุงเทพมหานคร. กรุงเทพมหานคร: บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ.

กิ่งนภา ไชยพรม. (2567). การบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาศูนย์การศึกษาพิเศษ ในกลุ่มเครือข่ายส่งเสริมประสิทธิภาพศูนย์การศึกษาพิเศษ กลุ่มเครือข่ายที่ 9. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

จิรพงศ์ ไมตรีจิตร. (2564). การบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาภูเก็ต. การบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.

จิรัชยา ประสิทธิ์รัตน์. (2567). การบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่นเขต 5. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

จุฑาพร สันจิตร. (2566). การบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนขยายโอกาสทาง การศึกษาอำเภอละงู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสตูล. วิทยานิพนธ์การบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.

ธนกร นามวิชัย. (2566). แนวทางพัฒนาการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 1. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหาร

การศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.

ธนากร ศรีอุทธา. (2566). การบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนในอำเภอสัตหีบ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรีเขต 3. สารนิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ.

นารี ปรารถนาม. (2566) . การบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

บุญชม ศรีสะอาด. (2556). การวิจัยเบื้องต้น. กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น

ปิยะนาถ ไชยวุฒิ. (2562). การศึกษาสภาพและแนวทางการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดในภาคเหนือ. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม.

พิมพ์ใจ พุฒจัตุรัส. (2562). การบริหารงานวิชาการของโรงเรียน สังกัดสำนักงาน ศึกษาธิการภาค 1. สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี เขต 1. (2566). แผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน (พ.ศ. 2566 – 2570) ของ สพป. ปราจีนบุรี เขต 1. ปราจีนบุรี: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี เขต 1.

วนิดา ชัยอาษา. (2567). แนวทางการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคฐานวิถีชีวิตใหม่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชลบุรี ระยอง. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์.

วรายุทธิ์ โพธิ์ลา. (2566). การบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มโรงเรียนสตึก 3 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

วริทธิ์สิน ไชยอัษฎาพร. (2565). การจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมทักษะในศตวรรษที่ 21. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม.

วารุณี ภาวงค์. (2566). การพัฒนาแนวทางการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สังกัดสำนกงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 2. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารและพัฒนาการศึกษา. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ศศินามณี สารักษ์. (2565). ปัญหาและแนวทางการพัฒนาการบริหารงานวิชาการของกลุ่มโรงเรียนปลวกแดง สังกัดสำนกังานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยองเขต 1. วิทยานิพนธ์การบริหารการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. คณะศึกษาศาสตร์: มหาวิทยาลัยบูรพา.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). แผนการศึกษาแห่งชาติ. (2560-2579). กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.

อมรรัตน์ ต้นเส้า. (2566). แนวทางการบริหารงานวิชาการของศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ อำเภอกลุ่มโซนลุ่มน้ำอิง สังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัดเชียงราย. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.

Gorton, R. D. (1983). School administration and supervision: Leadership challenges and Opportunities. 2nd ed.. Dubuque: Win C. Brown.

Hoy, Wayne K. and Cecil G, Miskel. (2001). Educational Administration : Theory, Research and Practice. 6th ed. Mc Graw – Hill International Edition 2001.

Heather Fry Steve Ketteridge and Stephanie Marshall, (2009). A Handbook for Teaching and Learning in Higher Education : Enhancing Academic Practice. 3rd ed. New York :Taylor & Francis.

Lunenburg, F. C. and Ornstein, C. A. (2012). Educational Administration: Concepts & Practices. CA: Wadsworth Cengage Learning

กลยุทธ์การพัฒนาความสามารถในการแข่งขันของผู้ประกอบการข้าวไรซ์เบอร์รี่ในจังหวัดสุพรรณบุรี

Strategic Development for Enhancing the Competitiveness of Riceberry Entrepreneurs in Suphanburi Province

สุวิมล มธุรส
Suwimon Mathuros
คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี
Faculty of Management Science, Thepsatri Rajabhat University, Thailand
E-mail: suwimon.m@lawasri.tru.ac.th

Received: 29 December 2025; Revised: 25 January 2026; Accepted: 22 April 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์ระดับความสามารถในการแข่งขันและปัจจัยเชิงกลยุทธ์ 2) ทดสอบอิทธิพลของปัจจัยเชิงกลยุทธ์ต่อความสามารถในการแข่งขัน และ 3) เสนอแนะยุทธศาสตร์การพัฒนาผู้ประกอบการข้าวไรซ์เบอร์รี่ในจังหวัดสุพรรณบุรี ดำเนินการวิจัยแบบผสมวิธี กลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณคือผู้ประกอบการ 150 ราย เก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามที่มีความเที่ยงตรง (IOC 0.67-1.00) และความเชื่อมั่นสูง (α=0.89) วิเคราะห์ด้วยสถิติพรรณนา สหสัมพันธ์ และการถดถอยพหุคูณ ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 15 ราย และวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ผลการวิจัยเชิงปริมาณพบว่าระดับความสามารถในการแข่งขันอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย=3.45) ปัจจัยคุณภาพสินค้ามีค่าเฉลี่ยสูงสุด (4.02) รองลงมาคือการสร้างแบรนด์ (3.68) และการตลาดออนไลน์ (3.51) ปัจจัยทั้งสามร่วมกันทำนายความสามารถในการแข่งขันได้ 68.1% โดยการสร้างแบรนด์มีอิทธิพลสูงสุด (Beta=.412) ผลการวิจัยเชิงคุณภาพสกัดประเด็นได้ 6 มิติหลัก นำไปสู่การพัฒนากรอบยุทธศาสตร์บูรณาการ "S-SUPHAN Model" ประกอบด้วย การสร้างแบรนด์ที่แข็งแกร่ง มาตรฐานคุณภาพที่ยั่งยืน การใช้แพลตฟอร์มออนไลน์ การส่งเสริมเครือข่าย การยอมรับนวัตกรรม และการเชื่อมโยงห่วงโซ่มูลค่าระดับชาติ

คำสำคัญ: ความสามารถในการแข่งขัน, ข้าวไรซ์เบอร์รี่, กลยุทธ์, ผู้ประกอบการ

Abstract

This research aimed to 1) analyze the level of competitiveness and strategic factors, 2) test the influence of strategic factors on competitiveness, and 3) propose development strategies for Riceberry entrepreneurs in Suphanburi Province. A mixed-methods approach was employed. The quantitative sample consisted of 150 entrepreneurs, with data collected via a questionnaire with high validity (IOC 0.67-1.00) and reliability (α=0.89), analyzed using descriptive statistics, correlation, and multiple regression. Qualitative data were gathered

through in-depth interviews with 15 key informants and analyzed using content analysis. Quantitative results revealed a moderate level of competitiveness (Mean=3.45). The product quality factor had the highest mean score (4.02), followed by branding (3.68) and online marketing (3.51). These three factors collectively predicted 68.1% of the variance in competitiveness, with branding having the strongest influence (Beta=.412). Qualitative findings identified six key strategic dimensions, leading to the development of the integrated "S-SUPHAN Model" framework, comprising Strong Branding, Sustainable Quality, Utilization of Online Platforms, Promotion of Networks, Adoption of Innovation, and National Value Chain Linkage.

Keywords: Competitiveness, Riceberry Rice, Strategy, Entrepreneurs

บทนำ

ข้าวไรซ์เบอร์รี่เป็นสินค้าเกษตรที่มีมูลค่าเพิ่มสูงจากคุณสมบัติทางโภชนาการที่โดดเด่น โดยเฉพาะสารต้านอนุมูลอิสระและสารอาหารที่เป็นประโยชน์ต่อสุขภาพ จังหวัดสุพรรณบุรีซึ่งมีชื่อเสียงในฐานะแหล่งผลิตข้าวคุณภาพ ได้กลายเป็นพื้นที่ปลูกข้าวไรซ์เบอร์รี่ที่สำคัญแห่งหนึ่งของประเทศ โดยมีผู้ประกอบการทั้งรายย่อยและวิสาหกิจชุมชนให้ความสนใจในการผลิตและจำหน่ายอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม การดำเนินธุรกิจข้าวไรซ์เบอร์รี่ในปัจจุบันยังเผชิญกับอุปสรรคและความท้าทายที่สำคัญหลายประการ ทั้งในด้านการผลิตที่ต้องการมาตรฐานและเทคโนโลยีที่เหมาะสม ด้านการตลาดที่มีการแข่งขันสูงและต้องสร้างความแตกต่าง และด้านการสร้างมูลค่าเพิ่มที่ต้องอาศัยความรู้และทักษะเฉพาะทาง สิ่งเหล่านี้ส่งผลโดยตรงต่อขีดความสามารถในการแข่งขันของผู้ประกอบการในจังหวัด (Suwanmaneepong et al., 2024)

จากแนวคิดทางทฤษฎี การศึกษานี้ยึดกรอบแนวคิดสำคัญสองประการ ได้แก่ มุมมองตามฐานทรัพยากร (Resource-Based View) ของ Barney (1991) ที่เน้นย้ำว่าความได้เปรียบในการแข่งขันที่ยั่งยืนเกิดจากการบริหารจัดการทรัพยากรและขีดความสามารถภายในองค์กรอย่างมีประสิทธิภาพ และทฤษฎีคุณค่าตราสินค้า (Brand Equity Theory) ของ Keller (1993) ที่ชี้ให้เห็นความสำคัญของการสร้างการรับรู้ คุณค่าและความภักดีต่อแบรนด์ในใจผู้บริโภค นอกจากนี้ งานวิจัยในช่วงปี 2023-2025 หลายชิ้นได้ให้หลักฐานเชิงประจักษ์ที่สนับสนุนแนวคิดเหล่านี้ โดยย้ำถึงความสำคัญของนวัตกรรมในห่วงโซ่คุณค่า (Weerapong & Singhdong, 2024) การตลาดดิจิทัลและแพลตฟอร์มออนไลน์ (Jansuwan & Zander, 2021) และการสร้างแบรนด์เฉพาะที่สะท้อนอัตลักษณ์ท้องถิ่น (Cavite et al., 2021) ต่อความสำเร็จของผู้ประกอบการเกษตรในยุคปัจจุบัน

ถึงแม้จะมีงานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาผู้ประกอบการเกษตรและสินค้าเกษตรมูลค่าเพิ่มหลายชิ้น แต่ยังพบว่าขาดการวิจัยที่ผนวกการวิเคราะห์เชิงปริมาณอย่างเป็นระบบเกี่ยวกับน้ำหนักอิทธิพลของปัจจัยกลยุทธ์ต่าง ๆ เข้ากับการศึกษาบริบทเชิงลึกจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรง เพื่อนำไปสู่การออกแบบยุทธศาสตร์ที่สามารถปฏิบัติได้จริงและเหมาะสมกับพื้นที่เฉพาะ โดยเฉพาะในบริบทของจังหวัดสุพรรณบุรีซึ่งมีศักยภาพและความพร้อมในการเป็นแหล่งผลิตข้าวไรซ์เบอร์รี่คุณภาพ การศึกษาครั้งนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อเติมเต็มช่องว่างดังกล่าว โดยนำเสนอกรอบยุทธศาสตร์การพัฒนาที่มีพื้นฐานจากหลักฐานเชิงประจักษ์และความเข้าใจเชิงลึกในบริบทพื้นที่

วัตถุประสงค์การวิจัย

1) เพื่อวิเคราะห์ระดับความสามารถในการแข่งขันและปัจจัยเชิงกลยุทธ์ (คุณภาพสินค้า การตลาดออนไลน์ การสร้างแบรนด์) ของผู้ประกอบการข้าวไรซ์เบอร์รี่ในจังหวัดสุพรรณบุรี

2. เพื่อทดสอบอิทธิพลของปัจจัยเชิงกลยุทธ์ (คุณภาพสินค้า การตลาดออนไลน์ การสร้างแบรนด์) ต่อความสามารถในการแข่งขัน

3. เพื่อเสนอแนะยุทธศาสตร์การพัฒนาความสามารถในการแข่งขันของผู้ประกอบการข้าวไรซ์เบอร์รี่ในจังหวัดสุพรรณบุรี

สมมติฐานการวิจัย

H1 ปัจจัยเชิงกลยุทธ์ด้านคุณภาพสินค้า การตลาดออนไลน์ และการสร้างแบรนด์ มีอิทธิพลทางบวกต่อความสามารถในการแข่งขันของผู้ประกอบการข้าวไรซ์เบอร์รี่ในจังหวัดสุพรรณบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสม โดยมีลำดับการดำเนินงานเป็นการวิจัยเชิงปริมาณก่อน แล้วตามด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อขยายความเข้าใจและให้บริบทที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น รวมทั้งเพื่อพัฒนายุทธศาสตร์ที่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้ประกอบการข้าวไรซ์เบอร์รี่ในจังหวัดสุพรรณบุรี จำนวนทั้งสิ้น 280 ราย ผู้วิจัยคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของ Krejcie & Morgan (1970) ได้จำนวน 162 ราย จากนั้นปรับลดเป็น 150 ราย เพื่อความเหมาะสมในการดำเนินการวิจัย ขนาดกลุ่มตัวอย่าง 150 รายนี้ถือว่าเพียงพอและเหมาะสมสำหรับการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ

ในการสุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) โดยแบ่งชั้นตามตัวแปรหลักได้แก่ ขนาดของกิจการและพื้นที่ทำการเกษตร เพื่อให้กลุ่มตัวอย่างมีความเป็นตัวแทนที่ดีของประชากรทั้งหมด

สำหรับกลุ่มตัวอย่างเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง เพื่อให้ได้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 15 ราย แบ่งเป็น ผู้ประกอบการข้าวไรซ์เบอร์รี่ที่มีประสบการณ์และความสำเร็จในระดับต่าง ๆ 8 ราย เจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง 3 ราย ผู้เชี่ยวชาญและนักวิชาการด้านการเกษตรและการจัดการธุรกิจ 2 ราย และตัวแทนจากเครือข่ายหรือองค์กรสนับสนุน 2 ราย

2. เครื่องมือการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้เครื่องมือหลัก 2 ชนิด ได้แก่

1) แบบสอบถาม เป็นแบบสอบถามแบบมาตรส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (5-Point Likert Scale) (Likert, 1932) ครอบคลุมประเด็นเกี่ยวกับปัจจัยเชิงกลยุทธ์ทั้ง 3 ด้าน คือ คุณภาพสินค้า การตลาดออนไลน์ และการสร้างแบรนด์ รวมถึงความสามารถในการแข่งขัน ซึ่งผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้ทรงคุณวุฒิ 5 ท่าน ได้ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC - Index of Item-Objective Congruence) อยู่ระหว่าง 0.67-1.00 และแบบสอบถามผ่านการทดสอบความเชื่อมั่น (Reliability Test) ด้วยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's alpha coefficient) พบว่ามีค่าเท่ากับ 0.89 ซึ่งแสดงว่าแบบสอบถามฉบับนี้มีความเชื่อมั่นในระดับสูง (George & Mallery, 2016)

2) แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview Guide) ประกอบด้วยคำถามหลักและคำถามเสริมที่ออกแบบให้สามารถสำรวจมุมมอง ประสบการณ์ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญในเชิงลึก โดยมีความยืดหยุ่นในการขยายประเด็นตามบริบทการสนทนา

3. การเก็บรวบรวมและการวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลเชิงปริมาณเก็บรวบรวมในช่วงเดือนมกราคม-มีนาคม พ.ศ. 2568 และวิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงพรรณนา การวิเคราะห์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน และการถดถอยพหุคูณ โดยมีการตรวจสอบสมมติฐานทางสถิติก่อนการวิเคราะห์

ข้อมูลเชิงคุณภาพเก็บในเดือนเมษายน พ.ศ. 2568 วิเคราะห์ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาและการสร้างประเด็น (Theme Synthesis) เพื่อนำไปสู่การพัฒนากรอบยุทธศาสตร์แบบบูรณาการ

การวิจัยนี้ดำเนินการภายใต้หลักจริยธรรมการวิจัย โดยผู้ให้ข้อมูลทุกคนได้รับการชี้แจ้งวัตถุประสงค์การวิจัยและให้ความยินยอมก่อนการเก็บข้อมูล

ผลการวิจัย

ส่วนที่ 1 ผลการวิจัยเชิงปริมาณ

ผลการวิจัยเชิงปริมาณประกอบด้วยการวิเคราะห์ในสองส่วนหลัก คือ การวิเคราะห์ระดับของปัจจัยเชิงกลยุทธ์และความสามารถในการแข่งขัน และการวิเคราะห์ความสัมพันธ์และอิทธิพลของปัจจัยต่าง ๆ

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของปัจจัยเชิงกลยุทธ์และความสามารถในการแข่งขัน (n=150)

ตัวแปร	จำนวนข้อ	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ระดับการแปลผล
1. คุณภาพสินค้า	4	4.02	0.56	สูง
1.1 การใช้มาตรฐานการผลิต		4.15	0.62	สูง
1.2 การควบคุมคุณภาพ		3.98	0.71	ปานกลาง
2. การตลาดออนไลน์	4	3.51	0.78	ปานกลาง
2.1 การใช้โซเชียลมีเดีย		4.20	0.65	สูง
2.2 การใช้อีคอมเมิร์ซ		2.95	0.89	ปานกลาง
3. การสร้างแบรนด์	4	3.68	0.70	ปานกลาง
3.1 เอกลักษณ์ของแบรนด์		3.80	0.75	ปานกลาง
3.2 การสื่อสารคุณค่า		3.75	0.72	ปานกลาง
4. ความสามารถในการแข่งขัน	5	3.45	0.61	ปานกลาง

จากตารางที่ 1 พบว่า ระดับความสามารถในการแข่งขันโดยรวมของผู้ประกอบการข้าวไรซ์เบอร์รี่ในจังหวัดสุพรรณบุรีอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย = 3.45, S.D. = 0.61) สะท้อนให้เห็นว่ายังมีพื้นที่และโอกาสในการพัฒนาเพิ่มเติมอย่างมาก เมื่อพิจารณาปัจจัยเชิงกลยุทธ์แต่ละด้าน พบว่า ปัจจัยด้านคุณภาพสินค้ามีค่าเฉลี่ยสูงสุด (4.02) อยู่ในระดับสูง แสดงให้เห็นว่าผู้ประกอบการส่วนใหญ่ให้ความสำคัญและมีการปฏิบัติที่ดีในการควบคุมคุณภาพและการใช้มาตรฐานการผลิต โดยเฉพาะการใช้มาตรฐานการผลิตมีค่าเฉลี่ยถึง 4.15 รองลงมา คือ ปัจจัยด้านการสร้างแบรนด์ (ค่าเฉลี่ย = 3.68) และการตลาดออนไลน์ (ค่าเฉลี่ย = 3.51) ซึ่งทั้ง

สองปัจจัยอยู่ในระดับปานกลาง อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณารายละเอียด พบว่ามีความแตกต่างภายในแต่ละปัจจัย โดยในด้านการตลาดออนไลน์นั้น ผู้ประกอบการมีการใช้โซเชียลมีเดียในระดับสูง (ค่าเฉลี่ย = 4.20) แต่การใช้แพลตฟอร์มอีคอมเมิร์ซยังอยู่ในระดับต่ำ (ค่าเฉลี่ย = 2.95) ซึ่งเป็นจุดที่ต้องพัฒนาอย่างเร่งด่วน สำหรับด้านการสร้างแบรนด์ พบว่าทั้งการสร้างเอกลักษณ์ของแบรนด์และการสื่อสารคุณค่าอยู่ในระดับใกล้เคียงกันที่ปานกลาง (3.80 และ 3.75 ตามลำดับ)

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์และอิทธิพลของปัจจัยเชิงกลยุทธ์

ลำดับ	การวิเคราะห์	ตัวแปร/ผลลัพธ์	ค่า	นัยสำคัญ
1	ความสัมพันธ์ (r)	คุณภาพสินค้า ↔ ความสามารถแข่งขัน	.701	$p < .01$
		การตลาดออนไลน์ ↔ ความสามารถแข่งขัน	.654	$p < .01$
		การสร้างแบรนด์ ↔ ความสามารถแข่งขัน	.782	$p < .01$
2	อิทธิพล (Regression)	ค่าสัมประสิทธิ์การกำหนด (R^2)	.681	-
		ค่า F	103.456	$p < .001$
		อิทธิพลของตัวแปรทำนาย (Beta):		
		3.1 การสร้างแบรนด์	.412	$p < .001$
		3.2 คุณภาพสินค้า	.331	$p < .001$
		3.3 การตลาดออนไลน์	.285	$p < .001$

จากตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์แสดงให้เห็นว่า ปัจจัยเชิงกลยุทธ์ทั้งสามด้านมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความสามารถในการแข่งขันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทั้งหมด โดยปัจจัยด้านการสร้างแบรนด์มีความสัมพันธ์สูงสุด ($r = .782$) รองลงมาคือคุณภาพสินค้า ($r = .701$) และการตลาดออนไลน์ ($r = .654$) ตามลำดับ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการพัฒนาปัจจัยเหล่านี้จะส่งผลโดยตรงต่อการเพิ่มความสามารถในการแข่งขัน

ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณพบว่า ปัจจัยเชิงกลยุทธ์ทั้งสามด้านร่วมกันสามารถทำนายหรืออธิบายความแปรปรวนของความสามารถในการแข่งขันได้ร้อยละ 68.1 ($R^2 = .681$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 ($F = 103.456$, $p < .001$) เมื่อพิจารณาอิทธิพลของแต่ละปัจจัย พบว่า การสร้างแบรนด์มีอิทธิพลเชิงบวกต่อความสามารถในการแข่งขันสูงสุด (Beta = .412, $p < .001$) รองลงมาคือคุณภาพสินค้า (Beta = .331, $p < .001$) และการตลาดออนไลน์ (Beta = .285, $p < .001$) ตามลำดับ ผลการวิเคราะห์นี้สนับสนุนสมมติฐานการวิจัย และชี้ให้เห็นว่าการสร้างแบรนด์เป็นปัจจัยที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในการสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน

ส่วนที่ 2 ผลการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อการพัฒนายุทธศาสตร์

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 15 ราย และการวิเคราะห์เนื้อหา ผู้วิจัยสามารถสกัดประเด็นสำคัญและสังเคราะห์เป็นมิติยุทธศาสตร์หลัก 6 มิติ ซึ่งครอบคลุมทั้งปัญหาและอุปสรรคที่ผู้ประกอบการเผชิญอยู่ แนวทางการแก้ไขที่เป็นไปได้ และยุทธศาสตร์ที่เสนอ ดังแสดงในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 สรุปผลการวิเคราะห์เชิงคุณภาพและประเด็นยุทธศาสตร์ที่ได้

มิติยุทธศาสตร์	ปัญหา/อุปสรรคหลัก (จากผู้ให้ข้อมูล)	แนวทางการแก้ไข/โอกาส (จากผู้เชี่ยวชาญและข้อมูลสัมภาษณ์)	ยุทธศาสตร์ที่เสนอ (S-SUPHAN Model)
1. การสร้างแบรนด์	- มีแต่ชื่อสินค้า ไม่มีเรื่องราวแบรนด์ - ไม่ได้เชื่อมโยงกับอัตลักษณ์จังหวัด - สื่อสารไม่ต่อเนื่อง	- สร้างเรื่องเล่า (Brand Story) ร่วม - ใช้อัตลักษณ์ "เมืองสุพรรณ อู่ข้าวอู่น้ำ" - พัฒนาคู่มือการใช้แบรนด์สำหรับเครือข่าย	Strong Branding: สร้างแบรนด์รวม "ข้าวไรซ์เบอร์รี่เมืองสุพรรณ"
2. มาตรฐานคุณภาพ	- มาตรฐานรับรองดูยุ่งยากและแพง - มองไม่เห็นประโยชน์ที่ชัดเจน	- ส่งเสริมมาตรฐานแบบกลุ่มลดต้นทุน - เชื่อมโยงการรับมาตรฐานกับสิทธิประโยชน์ทางการตลาด	Sustainable Quality: ผลักดันมาตรฐานกลุ่มและเชื่อมโยงกับสิทธิประโยชน์
3. การตลาดออนไลน์	- ใช้แต่โซเชียลมีเดียพื้นฐาน - ขาดทักษะและระบบจัดการอีคอมเมิร์ซ - กังวลการแข่งขันด้านราคา	- จัดตั้งศูนย์สนับสนุนธุรกิจดิจิทัล - ฝึกอบรมการจัดการร้านค้าออนไลน์ครบวงจร - ส่งเสริมการขายแบบเน้นคุณค่า	Utilization of Online Platforms: ยกระดับสู่การจัดการธุรกิจดิจิทัลเต็มรูปแบบ
4. เครือข่ายความร่วมมือ	- ดำเนินงานแบบเอกเทศ - อำนาจต่อรองต่ำ - แบ่งปันความรู้จำกัด	- จัดตั้งสหกรณ์หรือคลัสเตอร์ธุรกิจ - จัดซื้อรวม/จัดจำหน่ายรวม - สร้างเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้	Promotion of Networks: สนับสนุนการรวมกลุ่มเป็นสหกรณ์หรือคลัสเตอร์ธุรกิจ
5. นวัตกรรม	- มองว่านวัตกรรมคือเทคโนโลยีราคาแพง - ขาดความรู้และแหล่งสนับสนุน	- ส่งเสริมนวัตกรรมแบบง่ายและใช้ได้จริง - นวัตกรรมบริการและกระบวนการ - ประยุกต์ใช้เทคโนโลยีพื้นฐาน เช่น QR Code	Adoption of Innovation: ส่งเสริมนวัตกรรมแบบก้าวกระโดดทีละน้อย (Incremental)
6. การเชื่อมโยงตลาด	- เข้าถึงตลาดขนาดใหญ่และส่งออกยาก - ขาดข้อมูลและช่องทาง	- ภาครัฐจัด Business Matching เฉพาะทาง - เตรียมความพร้อมผู้ประกอบการก่อนเชื่อมโยงตลาด	National Value Chain Linkage: ภาครัฐเป็นผู้จัดระบบและเชื่อมโยงธุรกิจ

จากตารางที่ 3 แสดงให้เห็นความสอดคล้องระหว่างปัญหาที่พบในพื้นที่จริงกับแนวทางการแก้ไขที่เหมาะสม โดยแต่ละมิติมีปัญหาเฉพาะที่ข้อมูลเชิงปริมาณเพียงอย่างเดียวอาจไม่สามารถเปิดเผยได้ทั้งหมด เช่น ในมิติการสร้างแบรนด์ แม้ผลเชิงปริมาณจะบอกว่าอยู่ในระดับปานกลาง แต่ข้อมูลเชิงคุณภาพเผยให้เห็นว่าปัญหาลึกซึ้งกว่านั้น คือ ผู้ประกอบการส่วนใหญ่มีเพียงชื่อสินค้าแต่ไม่มีเรื่องราวหรือกลยุทธ์แบรนด์ที่แท้จริง การสังเคราะห์ประเด็นจากการสัมภาษณ์และทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องนำไปสู่การออกแบบกรอบยุทธศาสตร์บูรณาการที่มีชื่อว่า "S-SUPHAN Model" ซึ่งประกอบด้วย 6 องค์ประกอบหลักที่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริงในบริบทจังหวัดสุพรรณบุรี

อภิปรายผล

ระดับความสามารถในการแข่งขันและปัจจัยเชิงกลยุทธ์

ผลการวิจัยพบว่า ระดับความสามารถในการแข่งขันโดยรวมของผู้ประกอบการข้าวไรซ์เบอร์รี่ในจังหวัดสุพรรณบุรีอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย = 3.45) ซึ่งสะท้อนถึงช่องว่างเชิงโครงสร้างที่ยังสามารถ

ยกระดับความสามารถในการแข่งขันได้อีกมาก การที่ความสามารถในการแข่งขันยังไม่อยู่ในระดับสูงนั้น อาจเป็นผลมาจากหลายปัจจัย ทั้งข้อจำกัดด้านทรัพยากร การขาดการรวมกลุ่มที่เข้มแข็ง และการดำเนินงานแบบเอกเทศของผู้ประกอบการรายย่อย ซึ่งสอดคล้องกับงานของ Suwanmaneepong, et al. (2024) และ Phiphoppornphong et al. (2025) ที่ชี้ให้เห็นถึงอุปสรรคในการพัฒนาธุรกิจของวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ชานเมือง

เมื่อพิจารณาปัจจัยเชิงกลยุทธ์แต่ละด้าน พบว่า ปัจจัยด้านคุณภาพสินค้ามีค่าเฉลี่ยสูงสุด (4.02) อยู่ในระดับสูง แสดงให้เห็นว่าผู้ประกอบการส่วนใหญ่ให้ความสำคัญและมีการปฏิบัติที่ดีในการควบคุมคุณภาพและการใช้มาตรฐานการผลิต โดยเฉพาะการใช้มาตรฐานการผลิตมีค่าเฉลี่ยสูงถึง 4.15 ซึ่งเป็นจุดแข็งสำคัญที่ควรนำมาใช้เป็นฐานในการสร้างความแตกต่างและความได้เปรียบทางการแข่งขัน ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับมุมมองตามฐานทรัพยากร (Resource-Based View) ของ Barney (1991) ที่เน้นว่าทรัพยากรและความสามารถภายในที่มีคุณภาพเป็นพื้นฐานสำคัญของความได้เปรียบทางการแข่งขันที่ยั่งยืน

อย่างไรก็ตาม ปัจจัยด้านการสร้างแบรนด์ (ค่าเฉลี่ย = 3.68) และ การตลาดออนไลน์ (ค่าเฉลี่ย = 3.51) ยังอยู่ในระดับปานกลาง โดยเฉพาะการใช้แพลตฟอร์มอีคอมเมิร์ซที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด (2.95) แม้ว่าผู้ประกอบการจะมีการใช้โซเชียลมีเดียในระดับสูง (ค่าเฉลี่ย = 4.20) แต่จากข้อมูลเชิงคุณภาพพบว่า การใช้งานดังกล่าวยังอยู่ในระดับพื้นฐาน ขาดการจัดการอย่างเป็นระบบและการบูรณาการกับกลยุทธ์ธุรกิจโดยรวม ช่องว่างระหว่างการรับรู้กับการปฏิบัติในการตลาดออนไลน์ สะท้อนให้เห็นข้อจำกัดเชิงศักยภาพ ทั้งด้านทักษะความรู้ และความเชื่อมั่นในการใช้เครื่องมือดิทิทัลขั้นสูงการพัฒนาทักษะดิจิทัลเชิงลึกและการจัดตั้งศูนย์สนับสนุนธุรกิจดิจิทัลจึงเป็นสิ่งจำเป็นเร่งด่วน ซึ่งสอดคล้องกับแนวโน้มที่ Jansuwan & Zander (2021) และ Khobkhet et al. (2024). กล่าวถึงว่าความสามารถด้านดิจิทัลเป็นปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จของเกษตรกรรุ่นใหม่ในยุคดิจิทัล

สำหรับการสร้างแบรนด์นั้น ข้อมูลเชิงคุณภาพเผยให้เห็นว่า สิ่งที่ผู้ประกอบการขาดไปไม่ใช่แค่การมีโลโก้หรือชื่อสินค้า แต่คือ "การจัดการแบรนด์เชิงกลยุทธ์" ที่ครบวงจร ซึ่งรวมถึงการสร้างเรื่องราว (Brand Story) การเชื่อมโยงกับอัตลักษณ์ท้องถิ่น และการสื่อสารอย่างต่อเนื่อง ปัญหานี้ชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการพัฒนาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการสร้างและบริหารแบรนด์อย่างเป็นระบบ

อิทธิพลของปัจจัยเชิงกลยุทธ์ต่อความสามารถในการแข่งขัน

ผลการวิจัยสนับสนุนสมมติฐานการวิจัยว่า ปัจจัยเชิงกลยุทธ์ทั้งสามด้าน ได้แก่ คุณภาพสินค้า การตลาดออนไลน์ และการสร้างแบรนด์ มีอิทธิพลทางบวกต่อความสามารถในการแข่งขันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยปัจจัยทั้งสามร่วมกันสามารถอธิบายความแปรปรวนของความสามารถในการแข่งขันได้ถึงร้อยละ 68.1 (R^2 = .681, $p < .001$) ซึ่งถือเป็นสัดส่วนที่สูงมาก แสดงให้เห็นว่าปัจจัยเหล่านี้เป็นตัวกำหนดสำคัญของความสำเร็จในการแข่งขัน

ประเด็นสำคัญที่สุด คือ การสร้างแบรนด์เป็นปัจจัยชี้ขาดต่อความสำเร็จ ผลการวิจัยเชิงปริมาณชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่า การสร้างแบรนด์มีอิทธิพลสูงสุดต่อความสามารถในการแข่งขัน (Beta = .412, $p < .001$) และมีความสัมพันธ์แน่นแฟ้นที่สุด (r = .782) รองลงมาคือคุณภาพสินค้า (Beta = .331, $p < .001$, r = .701) และการตลาดออนไลน์ (Beta = .285, $p < .001$, r = .654) ตามลำดับ

การที่การสร้างแบรนด์มีอิทธิพลสูงสุดนั้น สอดคล้องกับทฤษฎีคุณค่าตราสินค้าของ Keller (1993) ที่เน้นว่าแบรนด์ที่แข็งแกร่งสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันที่ยั่งยืน เนื่องจากแบรนด์สามารถสร้างคุณค่าเพิ่มในใจผู้บริโภค สร้างความแตกต่างจากคู่แข่ง และสร้างความภักดี ซึ่งเป็นสิ่งที่ยากต่อการลอกเลียนแบบ ผลการวิจัยนี้ยังสอดคล้องกับงานของเปรมกมล ปุยะทัต (2565) และ Cavite, et al. (2021) ที่พบว่าการ

พัฒนาแบรนด์ที่สะท้อนเอกลักษณ์ชุมชนช่วยเพิ่มความสามารถในการแข่งขันของวิสาหกิจชุมชนอย่างมีนัยสำคัญ

คุณภาพสินค้ามีอิทธิพลรองลงมา ซึ่งเป็นเรื่องที่สมเหตุสมผล เนื่องจากคุณภาพเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญ ที่สร้างความพึงพอใจและความเชื่อมั่นให้กับผู้บริโภค แต่ในตลาดที่มีการแข่งขันสูงและผู้ผลิตหลายรายสามารถรักษาระดับคุณภาพที่ดีได้ คุณภาพเพียงอย่างเดียวอาจไม่เพียงพอที่จะสร้างความแตกต่างที่ชัดเจน จึงต้องอาศัยการสร้างแบรนด์ที่แข็งแกร่งเพื่อเสริมและสื่อสารคุณค่าของคุณภาพนั้นไปสู่ผู้บริโภค

การตลาดออนไลน์มีอิทธิพลน้อยที่สุดในบรรดาปัจจัยทั้งสาม แต่ก็ยังมีนัยสำคัญทางสถิติสูง ซึ่งอาจเป็นเพราะว่า แม้ผู้ประกอบการจะใช้โซเชียลมีเดียกันอย่างแพร่หลาย แต่ยังขาดการใช้เครื่องมือที่ซับซ้อนขึ้นอย่างอีคอมเมิร์ซอย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้ผลกระทบต่อความสามารถในการแข่งขันยังไม่เต็มศักยภาพ อย่างไรก็ตาม การที่ปัจจัยนี้ยังคงมีอิทธิพลเชิงบวกที่มีนัยสำคัญ ชี้ให้เห็นถึงโอกาสในการพัฒนาที่สำคัญ โดยเฉพาะการยกระดับจากการใช้โซเชียลมีเดียพื้นฐานไปสู่การจัดการธุรกิจดิจิทัลอย่างเป็นระบบ

ความหมายเชิงปฏิบัติของผลการวิจัย คือ ผู้ประกอบการที่ต้องการเพิ่มความสามารถในการแข่งขันควรให้ความสำคัญสูงสุดกับการสร้างและพัฒนาแบรนด์ที่แข็งแกร่ง โดยต้องไม่มองว่าการสร้างแบรนด์เป็นเพียงการออกแบบโลโก้หรือบรรจุภัณฑ์ แต่ต้องเป็นการจัดการเชิงกลยุทธ์ที่ครบวงจรซึ่งสร้างเรื่องราว สื่อสารคุณค่า และเชื่อมโยงกับอัตลักษณ์ของพื้นที่ ขณะเดียวกันก็ต้องรักษาคุณภาพสินค้าให้อยู่ในระดับสูงอย่างสม่ำเสมอ และพัฒนาทักษะการตลาดออนไลน์ให้มีความเป็นมืออาชีพมากขึ้น

เสนอแนะยุทธศาสตร์การพัฒนาความสามารถในการแข่งขัน

จากการสังเคราะห์ผลการวิจัยทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ ผู้วิจัยได้พัฒนา กรอบยุทธศาสตร์บูรณาการ "S-SUPHAN Model" โดยมีสาระสำคัญจากการอภิปรายดังนี้

1. ยุทธศาสตร์หลัก การสร้างแบรนด์รวมเชิงรุก ผลวิจัยเชิงปริมาณชี้ว่าการสร้างแบรนด์มีอิทธิพลสูงสุด (Beta=.412) ผลเชิงคุณภาพเผยให้เห็นว่าปัญหาไม่ใช่การไม่มีแบรนด์ แต่คือการขาด “การจัดการเชิงกลยุทธ์” ที่มีเรื่องราวและความต่อเนื่อง จึงเสนอให้สร้าง แบรนด์รวม “ข้าวไรซ์เบอร์รี่เมืองสุพรรณ” โดยผูกโยงคุณค่าด้านสุขภาพกับอัตลักษณ์ “อู่ข้าวอู่น้ำ” ของจังหวัด ยุทธศาสตร์นี้สอดคล้องกับทฤษฎีคุณค่าตราสินค้า (Keller, 1993) และงานของเปรมกมล ปุยะทัต (2565) และ Cavite et al. (2021) ที่พบว่าการสร้างแบรนด์เฉพาะถิ่นเพิ่มศักยภาพการแข่งขันของวิสาหกิจชุมชน

2. กลไกสนับสนุน เครือข่ายและนวัตกรรมเชิงปฏิบัติ แม้ปัจจัยเครือข่ายและนวัตกรรมไม่ถูกวัดในโมเดลเชิงปริมาณโดยตรง แต่ผลเชิงคุณภาพแสดงว่าเป็น “ตัวเร่งและโครงสร้างพื้นฐานเชิงระบบ” ที่จำเป็นต่อการดำเนินยุทธศาสตร์หลักให้สำเร็จ เช่น เครือข่ายช่วยลดต้นทุนการรับรองมาตรฐานแบบกลุ่ม นวัตกรรมง่าย ๆ อย่าง QR Code ช่วยสื่อสารเรื่องราวแบรนด์และสร้างความน่าเชื่อถือ กลไกเหล่านี้สนับสนุนให้ปัจจัยหลัก (แบรนด์ คุณภาพ การตลาดออนไลน์) บรรลุผลได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. บทบาทภาครัฐใหม่ จากผู้สนับสนุนสู่ผู้ออกแบบระบบ ข้อมูลเชิงคุณภาพชี้ว่าภาครัฐควรเปลี่ยนบทบาทจากผู้ให้ความช่วยเหลือทั่วไปมาเป็น “ผู้ออกแบบระบบและผู้เชื่อมโยงโอกาส” ผ่านการจัดระบบมาตรฐานกลุ่ม การสร้างแพลตฟอร์มสนับสนุนดิจิทัล และการจัดกิจกรรมจับคู่ธุรกิจ (Business Matching) เพื่อเชื่อมโยงผู้ประกอบการกับตลาดขนาดใหญ่ ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอแนะจากงานศึกษาเกี่ยวกับการจัดการห่วงโซ่อุปทานที่ยั่งยืนของ Weerapong & Singhdong (2024)

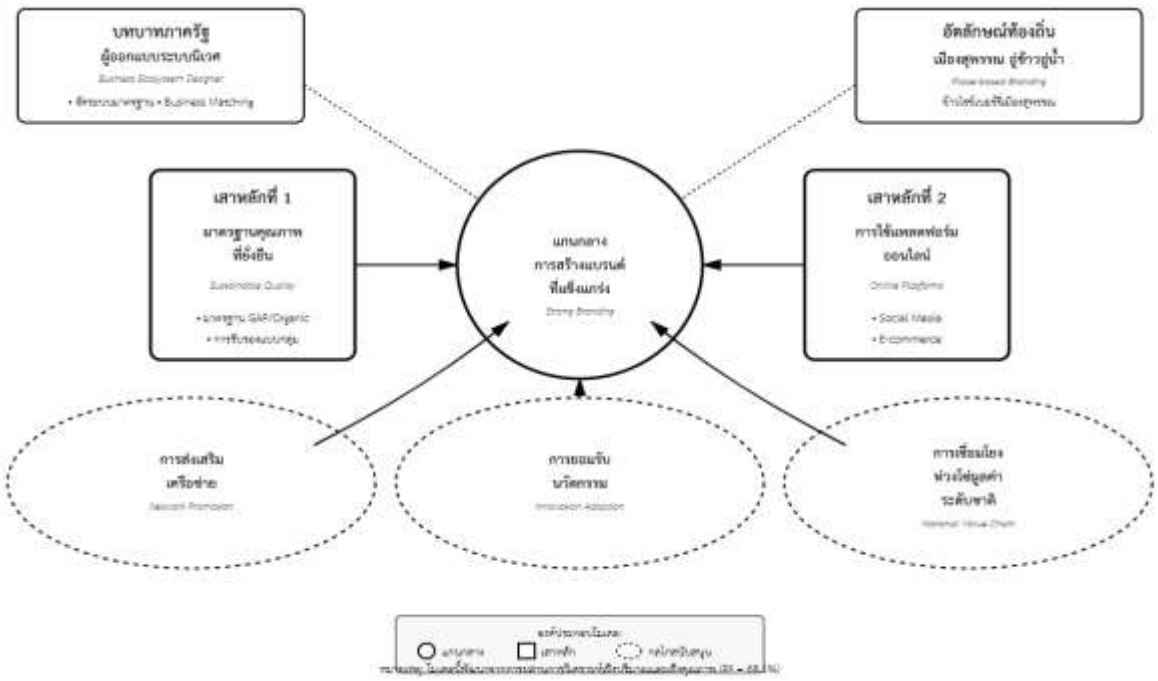
4. การบูรณาการเป็นระบบที่มีพลวัต S-SUPHAN Model มิได้เป็นเพียงการรวบรวมปัจจัยเชิงกลยุทธ์ แต่เป็นการออกแบบระบบเชิงบูรณการที่องค์ประกอบทั้ง 6 มิติทำงานสัมพันธ์กันอย่างมีพลวัต โดยมีแบรนด์เป็นแกนกลางสร้างคุณค่า มาตรฐานคุณภาพและการตลาดออนไลน์เป็นเสาหลักสนับสนุน และ

เครือข่าย นวัตกรรม การเชื่อมโยงห่วงโซ่เป็นกลไกขับเคลื่อน การผสานทรัพยากรแบบนี้สอดคล้องกับมุมมองตามฐานทรัพยากร (Barney, 1991) ว่าความได้เปรียบที่ยั่งยืนเกิดจากการจัดวางทรัพยากรหลายมิติอย่างเป็นระบบ ซึ่งลอกเลียนแบบได้ยาก

สรุปได้ว่า กรอบยุทธศาสตร์ที่เสนอเป็นผลจากการผสาน ข้อค้นพบเชิงประจักษ์ เกี่ยวกับน้ำหนักอิทธิพลของปัจจัยกับ ความเข้าใจเชิงลึก เกี่ยวกับบริบทและแนวทางแก้ไขในพื้นที่ จึงเป็นยุทธศาสตร์ที่มีรากฐานทางวิชาการและมีความเป็นไปได้ในการปฏิบัติจริงเพื่อพัฒนาความสามารถในการแข่งขันอย่างยั่งยืน

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่ที่สำคัญจากการวิจัยครั้งนี้คือ "กรอบยุทธศาสตร์บูรณาการ S-SUPHAN Model สำหรับการพัฒนาความสามารถในการแข่งขันของผู้ประกอบการข้าวไรซ์เบอร์รี่ในพื้นที่เฉพาะ" ซึ่งพัฒนาขึ้นจากการผสานการวิเคราะห์เชิงประจักษ์ เกี่ยวกับน้ำหนักอิทธิพลของปัจจัยแข่งขันต่าง ๆ ด้วยวิธีการทางสถิติที่เข้มงวด เข้ากับการทำความเข้าใจบริบทเชิงลึก จากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลายกลุ่มผ่านการวิจัยเชิงคุณภาพ

ภาพที่ 1 กรอบยุทธศาสตร์บูรณาการ S-SUPHAN Model

โมเดลนี้มีความโดดเด่นในหลายประการ ประการแรก ไม่เพียงแต่ระบุ "อะไร" (What) คือปัจจัยที่สำคัญ แต่ยังเสนอ "อย่างไร" (How) ในการดำเนินการสำหรับแต่ละมิติอย่างเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะการเน้นการสร้างแบรนด์ระดับพื้นที่ (Place-based Branding) ที่เชื่อมโยงกับอัตลักษณ์ "เมืองสุพรรณ อู่ข้าวอู่น้ำ" ซึ่งเป็นจุดแข็งทางวัฒนธรรมที่สามารถสร้างความแตกต่างและมูลค่าเพิ่มได้

ประการที่สอง โมเดลให้ความสำคัญกับการยกระดับทักษะดิจิทัลจากระดับพื้นฐานสู่ระดับระบบ โดยตระหนักถึงช่องว่างระหว่างการใช้งานโซเชียลมีเดียทั่วไปกับการจัดการธุรกิจอีคอมเมิร์ซอย่างมืออาชีพ และเสนอแนวทางแก้ไขที่เป็นขั้นตอน

ประการที่สาม โมเดลออกแบบบทบาทของภาครัฐที่เปลี่ยนไป จากผู้ให้การสนับสนุนแบบกระจัดกระจาย ไปสู่ผู้ออกแบบระบบนิเวศทางธุรกิจ (Business Ecosystem Designer) ที่ช่วยลดอุปสรรคเชิงโครงสร้างและเชื่อมโยงโอกาสทางการตลาด

สุดท้าย โมเดลนี้มีความยืดหยุ่นในการประยุกต์ใช้ แม้จะถูกพัฒนาขึ้นเฉพาะสำหรับข้าวไรซ์เบอร์รี่ในจังหวัดสุพรรณบุรี แต่กรอบแนวคิดและหลักการหลักสามารถปรับใช้เป็นแนวทางสำหรับการพัฒนาผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์เกษตรเฉพาะถิ่นอื่น ๆ ในพื้นที่ต่าง ๆ ได้ โดยการปรับเปลี่ยนรายละเอียดให้สอดคล้องกับบริบทเฉพาะของแต่ละพื้นที่

สรุป

การวิจัยนี้สรุปได้ว่า ความสามารถในการแข่งขันของผู้ประกอบการข้าวไรซ์เบอร์รี่ในจังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งปัจจุบันอยู่ในระดับปานกลาง สามารถพัฒนาและยกระดับได้อย่างมีนัยสำคัญผ่านการมุ่งเน้นเชิงกลยุทธ์ในสามปัจจัยหลัก โดยให้ความสำคัญสูงสุดกับการสร้างแบรนด์ ซึ่งผลการวิจัยพบว่ามีอิทธิพลต่อความสามารถในการแข่งขันมากที่สุด ร่วมกับการยกระดับคุณภาพสินค้าให้มีมาตรฐานที่ยั่งยืน และการพัฒนาการตลาดออนไลน์ให้มีระบบและครบวงจรมากขึ้น

ยุทธศาสตร์การพัฒนาที่เสนอในรูปแบบ "S-SUPHAN Model" เน้นการทำงานแบบบูรณาการครอบคลุมทั้ง 6 มิติหลัก ได้แก่ การสร้างแบรนด์ที่แข็งแกร่ง (Strong Branding) การรักษามาตรฐานคุณภาพที่ยั่งยืน (Sustainable Quality) การใช้ประโยชน์จากแพลตฟอร์มออนไลน์ (Utilization of Online Platforms) การส่งเสริมเครือข่ายความร่วมมือ (Promotion of Networks) การยอมรับและประยุกต์ใช้นวัตกรรม (Adoption of Innovation) และการเชื่อมโยงห่วงโซ่มูลค่าระดับชาติ (National Value Chain Linkage) โดยมีเครือข่ายความร่วมมือและนวัตกรรมเป็นกลไกสนับสนุน และภาครัฐมีบทบาทสำคัญในฐานะผู้ออกแบบระบบและเชื่อมโยงโอกาสทางธุรกิจ

กรอบยุทธศาสตร์นี้มีจุดแข็งที่เป็นผลมาจากการใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสม ทำให้ได้มาจากหลักฐานเชิงประจักษ์ทั้งเชิงปริมาณที่แสดงน้ำหนักความสำคัญของปัจจัยต่าง ๆ และเชิงคุณภาพที่ให้ความเข้าใจเชิงลึกเกี่ยวกับบริบท ปัญหาจริง และแนวทางที่เป็นไปได้ จึงมีความเหมาะสมและมีความเป็นไปได้สูงสำหรับการนำไปปฏิบัติจริงในพื้นที่จังหวัดสุพรรณบุรี

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปปฏิบัติ

1) สำหรับหน่วยงานภาครัฐในระดับจังหวัด ควรจัดตั้ง "คณะทำงานขับเคลื่อนข้าวไรซ์เบอร์รี่สุพรรณบุรี" ที่มีตัวแทนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องครบถ้วน ทั้งสำนักงานเกษตรจังหวัด สำนักงานพาณิชย์จังหวัด สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัด องค์การบริหารส่วนจังหวัด และสถาบันการศึกษา โดยมีแผนงานที่ชัดเจนตาม 6 มิติของ S-SUPHAN Model ควรเริ่มต้นด้วยโครงการนำร่องที่สามารถเห็นผลในระยะสั้น เช่น การออกแบบและสื่อสารแบรนด์รวม "ข้าวไรซ์เบอร์รี่เมืองสุพรรณ" พร้อมคู่มือการใช้แบรนด์ การจัดฝึกอบรมการจัดการธุรกิจดิจิทัลขั้นสูงและการใช้แพลตฟอร์มอีคอมเมิร์ซอย่างเป็นระบบ และการสนับสนุนการจัดซื้อมาตรฐานรับรองแบบกลุ่มเพื่อลดต้นทุนและความยุ่งยาก นอกจากนี้ ควรจัดสรรงบประมาณและทรัพยากรที่เหมาะสมเพื่อให้การดำเนินงานต่อเนื่องและเกิดผลจริง

2) สำหรับผู้ประกอบการและเครือข่ายในพื้นที่ ควรร่วมมือกันผลักดันการจัดตั้ง "สหกรณ์หรือกลุ่มธุรกิจข้าวไรซ์เบอร์รี่สุพรรณบุรี" ที่มีฐานะทางกฎหมายชัดเจนและมีโครงสร้างการบริหารจัดการที่เข้มแข็ง เพื่อ

ดำเนินกิจกรรมตามมิติต่าง ๆ ในโมเดลร่วมกัน โดยเฉพาะการจัดซื้อปัจจัยการผลิตรวม การรวบรวมผลผลิตและจำหน่ายรวม การพัฒนาและใช้แบรนด์ร่วมกัน การจัดการความรู้และนวัตกรรมเพื่อแบ่งปันในกลุ่ม และการเจรจาต่อรองกับตลาดขนาดใหญ่ร่วมกัน ซึ่งจะช่วยเพิ่มอำนาจต่อรอง ลดต้นทุน และสร้างความเข้มแข็งให้กับผู้ประกอบการรายย่อย

3) สำหรับสถาบันการศึกษาและหน่วยงานวิจัยในพื้นที่ ควรปรับบทบาทให้เป็น "ศูนย์นวัตกรรมและที่ปรึกษาธุรกิจสำหรับผู้ประกอบการข้าวไรซ์เบอร์รี่" ที่ให้บริการแบบครบวงจรตามความต้องการในมิติต่างๆ ของโมเดล ตัวอย่างเช่น ให้คำปรึกษาและบริการออกแบบแบรนด์ บรรจุภัณฑ์ และสื่อการตลาด จัดฝึกอบรมทักษะดิจิทัลและการจัดการธุรกิจออนไลน์อย่างต่อเนื่อง ร่วมพัฒนานวัตกรรมที่เหมาะสมและใช้งานได้จริง เช่น ระบบติดตามย้อนกลับแบบง่ายด้วย QR Code และทำหน้าที่เป็นศูนย์ข้อมูลและองค์ความรู้ที่ผู้ประกอบการสามารถเข้าถึงได้ง่าย

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ควรดำเนิน "การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม" (Participatory Action Research) เพื่อทดลองนำร่องการปฏิบัติตาม S-SUPHAN Model กับกลุ่มผู้ประกอบการเป้าหมายหนึ่งกลุ่มอย่างครบวงจรในช่วงระยะเวลาอย่างน้อย 1-2 ปี โดยมีการติดตามประเมินผลอย่างเป็นระบบ ทั้งในด้านผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น (เช่น การเพิ่มขึ้นของยอดขาย รายได้ ส่วนแบ่งตลาด) กระบวนการดำเนินงาน และปัญหาอุปสรรคที่พบในทางปฏิบัติ เพื่อปรับปรุงและพัฒนาโมเดลให้มีประสิทธิผลยิ่งขึ้น

2) การศึกษาพฤติกรรมและความเต็มใจจ่ายของผู้บริโภค ควรศึกษา "พฤติกรรมผู้บริโภคและความเต็มใจจ่าย" (Consumer Behavior and Willingness to Pay) ต่อผลิตภัณฑ์ข้าวไรซ์เบอร์รี่ภายใต้แบรนด์รวม "ข้าวไรซ์เบอร์รี่เมืองสุพรรณ" เปรียบเทียบกับแบรนด์รายย่อยและแบรนด์อื่นในตลาด เพื่อวัดประสิทธิผลของยุทธศาสตร์การสร้างแบรนด์ที่เสนอ รวมถึงศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อ การรับรู้คุณค่า และความภักดีต่อแบรนด์ ซึ่งจะเป็นข้อมูลสำคัญในการปรับกลยุทธ์การตลาดและการสื่อสาร

3) การศึกษาด้านความยั่งยืนของห่วงโซ่คุณค่า ควรขยายการศึกษาไปยัง "ความยั่งยืนของห่วงโซ่คุณค่า" (Environmental and Social Sustainability of Value Chain) ของข้าวไรซ์เบอร์รี่ในพื้นที่ ทั้งในมิติสิ่งแวดล้อม เช่น การใช้ทรัพยากร การจัดการของเสีย ผลกระทบต่อระบบนิเวศ และในมิติสังคม เช่น สภาพความเป็นอยู่ของเกษตรกร ความเป็นธรรมในห่วงโซ่ การมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อบูรณาการมิติความยั่งยืนเข้าเป็นส่วนหนึ่งของโมเดลการพัฒนา และสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันในระยะยาวผ่านการเป็นผลิตภัณฑ์ที่ยั่งยืนและมีความรับผิดชอบต่อสังคม

เอกสารอ้างอิง

เปรมกมล ปิยะทัต. (2565). แนวทางการพัฒนากลยุทธ์กลุ่มวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี, วารสารวิทยาการจัดการ. 9(2), 215-238.

Barney, J. (1991). Firm resources and sustained competitive advantage. Journal of Management, 17(1), 99-120.

Cavite, H. J. M., et al. (2021). Strategic guidelines for community enterprise development: a case in rural Thailand. Journal of Enterprising Communities: People and Places in the Global Economy. Advance online publication.

George, D., & Mallery, P. (2016). IBM SPSS statistics 23 step by step: A simple guide and Reference. 14th ed.. Routledge.

Jansuwan, P., & Zander, K. K. (2021). Getting young people to farm: How effective is Thailand's young smart farmer programme? Sustainability. 13(21), 11611.

Keller, K. L. (1993). Conceptualizing, measuring, managing customer-based brand equity. Journal of Marketing. 57(1), 1-22.

Khobkhet, A., et al. (2024). Adoption Behavior of Solar Technology among Young Smart Farmers in Thailand. The Journal of Behavioral Science. 19(2), 59–74.

Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. Educational and Psychological Measurement. 30(3), 607–610.

Likert, R. (1932). A technique for the measurement of attitudes. Archives of Psychology. 22(140), 1–55.

Phiphoppornphong, P., et al. (2025). Success in Sustainable Community Enterprise Operations in Pathum Thani Province, Thailand. Asia Social Issues. 18(6), e277462.

Suwanmaneepong, S., et al. (2024). Participatory value chain development: Insights from community-based enterprise in rural Thailand. International Journal of Agricultural Sustainability, 22(1), 2371703.

Weerapong, P., & Singhdong, P. (2024). Assessment of sustainability in supply management: Literature study. SOC SCI INNOV APPL MA, 1(1), 639.

รูปแบบความสำเร็จของผู้ประกอบการธุรกิจอุตสาหกรรมขึ้นรูปเหรียญที่ระลึกในประเทศไทย

Success Business Model of Industrial Entrepreneurs Commemorative Coin in Thailand

ปรีชา สุดใจ
Precha Sudjai
สุชาติ ปรักทยานนท์
Suchart Prakthayanon
บุรพร กำบุญ
Buraporn Kumboon
ฐนันวริน โฆษิตคณิน
Thananwarin Kositkanin
คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี
Faculty of Business Administration, Bangkokthonburi University
E-mail: 6641100002@bkkthon.ac.th

Received: 31 December 2025; Revised: 23 January 2026; Accepted: 23 January 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการบริหารธุรกิจของผู้ประกอบการธุรกิจอุตสาหกรรมขึ้นรูปเหรียญที่ระลึกในประเทศไทย (2) วิเคราะห์อิทธิพลระหว่างตัวแปรในรูปแบบความสัมพันธ์ของปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จ และ (3) พัฒนารูปแบบปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของผู้ประกอบการ การวิจัยเป็นแบบผสมผสาน ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น จากประชากร 925 ราย กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างจำนวน 300 ราย ประกอบด้วยผู้ประกอบการ ผู้บริหาร และพนักงาน การวิจัยเชิงคุณภาพใช้การสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง จำนวน 15 ราย เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหามีค่าเท่ากับ 0.87 และค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.94 สถิติที่ใช้ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง ผลการวิจัยพบว่า (1) ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จ ได้แก่ การบริหารจัดการ องค์กรแห่งการเรียนรู้ ความสามารถทางนวัตกรรม และความได้เปรียบทางการแข่งขัน (2) ปัจจัยทั้งหมดมีอิทธิพลทางตรง อิทธิพลทางอ้อม และอิทธิพลรวมต่อความสำเร็จของผู้ประกอบการ โดยผลการวิเคราะห์มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ (Chi-square = 138.50, χ^2/df = 1.80, p-value = 0.00002, RMSEA = 0.052, CFI = 0.98, RMR = 0.045, GFI = 0.91, AGFI = 0.89) (3) รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุแสดงให้เห็นว่าปัจจัยทั้งสี่มีความสัมพันธ์และส่งผลต่อความสำเร็จของผู้ประกอบการธุรกิจอุตสาหกรรมขึ้นรูปเหรียญที่ระลึกในประเทศไทย

คำสำคัญ: ความสำเร็จ, ผู้ประกอบการ, อุตสาหกรรมขึ้นรูปเหรียญที่ระลึก

Abstract

This research article aimed to (1) study the factors affecting the business management success of entrepreneurs in the commemorative coin manufacturing industry in Thailand, (2) analyze the influence between variables in the relationship pattern of factors affecting entrepreneurial success, and (3) develop a model of factors affecting entrepreneurial success. This study employed a mixed methods research approach. The quantitative research used stratified sampling from a population of 925 people, with a sample size of 300 respondents consisting of entrepreneurs, executives, and employees. The qualitative research used purposive sampling with 15 participants. The research instrument was a questionnaire with content validity of 0.87 and reliability of 0.94. Statistical analyses included percentage, mean, standard deviation, and structural equation modeling. The findings revealed that (1) factors affecting success included management, learning organization, innovation capability, and competitive advantage; (2) all factors had direct effects, indirect effects, and total effects on entrepreneurial success, with model fit statistics showing consistency with empirical data (Chi-square = 138.50, χ^2/df = 1.80, p-value = 0.00002, RMSEA = 0.052, CFI = 0.98, RMR = 0.045, GFI = 0.91, AGFI = 0.89); and (3) the causal relationship model demonstrated that all four factors were interrelated and significantly influenced the success of entrepreneurs in the commemorative coin manufacturing industry in Thailand.

Keywords: Success, Entrepreneurs, Commemorative Coin Manufacturing Industry

บทนำ

ในบริบทที่เศรษฐกิจโลกมีความผันผวนและไม่แน่นอน ธุรกิจต้องเผชิญกับการแข่งขันที่รุนแรง ต้นทุนการผลิตที่เพิ่มสูงขึ้น และความผันผวนของราคาวัตถุดิบอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะธุรกิจเฉพาะทาง เช่น ธุรกิจขึ้นรูปเหรียญที่ระลึก ซึ่งต้องอาศัยวัสดุโลหะและกระบวนการผลิตที่มีต้นทุนสูง การบริหารต้นทุนเชิงกลยุทธ์จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยลดความเสี่ยงและเสริมสร้างความสามารถในการแข่งขันขององค์กร (Roffia et al., 2024) ขณะเดียวกัน การประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีในการพัฒนาผลิตภัณฑ์และกระบวนการผลิตยังช่วยให้ธุรกิจสามารถตอบสนองต่อความต้องการของตลาดที่เปลี่ยนแปลงและสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันในระยะยาวได้อย่างยั่งยืน (Mathuros et al., 2025)

สภาพการณ์เช่นนี้ก่อให้เกิดความจำเป็นที่แต่ละองค์กรต้องมองหาวิธีการหรือแนวทางใหม่ ๆ เพื่อเสริมสร้างศักยภาพในการบริหารจัดการภายใน และต่อยอดไปสู่การพัฒนาเป็นธุรกิจนวัตกรรมหรือธุรกิจรูปแบบใหม่ ซึ่งจะช่วยกระตุ้นให้เกิดการลงทุนและเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศในระยะยาว ดังที่ Porter (1990) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับความได้เปรียบทางการแข่งขันของประเทศว่า ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ประเทศหนึ่งมีความสามารถในการแข่งขันสูงนั้น ไม่ได้ขึ้นอยู่กับทรัพยากรธรรมชาติหรือแรงงานราคาถูกเพียงอย่างเดียว แต่ขึ้นอยู่กับความสามารถในการนำนวัตกรรม เทคโนโลยี และความรู้มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาธุรกิจ

อุตสาหกรรมขึ้นรูปเหรียญที่ระลึกในประเทศไทยเป็นธุรกิจที่มีความเชื่อมโยงกับศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และความเชื่อของสังคมไทย จึงมีทั้งคุณค่าทางจิตใจและมูลค่าทางเศรษฐกิจผสมผสานกัน (สำนักงาน

สภานโยบายการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ, 2566) ผู้ประกอบการจำเป็นต้องปรับตัวโดยการนำเทคโนโลยี นวัตกรรม และการบริหารจัดการสมัยใหม่มาประยุกต์ใช้ เพื่อเพิ่มศักยภาพการแข่งขันให้สอดคล้องกับบริบทเศรษฐกิจโลกที่ผันผวนและไม่แน่นอน

การบริหารจัดการเป็นหัวใจสำคัญของความสำเร็จขององค์กร ดังที่ Drucker (1979) กล่าวว่า การบริหารจัดการที่ดีคือการทำให้สิ่งต่าง ๆ เกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยอาศัยการวางแผน การจัดองค์กร การอำนวยการ และการควบคุม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Koontz (1984) ที่เสนอว่าการบริหารจัดการในยุคโลกาภิวัตน์ต้องมีความยืดหยุ่นและสามารถปรับตัวได้รวดเร็วตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง

องค์กรแห่งการเรียนรู้เป็นอีกหนึ่งปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จของธุรกิจ Senge (1990) ได้เสนอแนวคิด The Fifth Discipline ที่เน้นการสร้างองค์กรที่มีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง โดยมีองค์ประกอบ 5 ประการ ได้แก่ การเชี่ยวชาญเฉพาะตัว การสร้างแบบจำลองทางความคิด การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน การเรียนรู้เป็นทีม และการคิดเชิงระบบ ซึ่งช่วยให้องค์กรสามารถปรับตัวและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

ความสามารถทางนวัตกรรมเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จของธุรกิจในยุคดิจิทัล Rogers (2003) ได้กล่าวถึงการแพร่กระจายของนวัตกรรมว่า ธุรกิจที่ประสบความสำเร็จต้องมีความสามารถในการสร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่ และนำนวัตกรรมมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดย Tidd and Bessant (2009) ได้เสนอว่าการจัดการนวัตกรรมต้องบูรณาการทั้งมิติทางเทคโนโลยี ตลาด และองค์กร

ความได้เปรียบทางการแข่งขันเป็นเป้าหมายสำคัญของธุรกิจทุกประเภท Barney (1991) ได้เสนอทฤษฎีฐานทรัพยากร (Resource-Based View: RBV) ที่อธิบายว่าความได้เปรียบทางการแข่งขันที่ยั่งยืนเกิดจากทรัพยากรและความสามารถที่มีลักษณะ VRIN คือ มีคุณค่า (Valuable) หายาก (Rare) ยากต่อการเลียนแบบ (Inimitable) และไม่สามารถทดแทนได้ง่าย (Non-substitutable) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Barney and Hesterly (2015) ที่เน้นการบริหารเชิงกลยุทธ์เพื่อสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน

จากสภาพปัญหาและความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษา “รูปแบบความสำเร็จของผู้ประกอบการธุรกิจอุตสาหกรรมขึ้นรูปเหรียญที่ระลึกในประเทศไทย” โดยมุ่งวิเคราะห์ปัจจัยเชิงโครงสร้างและเชิงกระบวนการที่ส่งผลต่อความสำเร็จของผู้ประกอบการ ได้แก่ การบริหารจัดการ องค์กรแห่งการเรียนรู้ ความสามารถทางนวัตกรรม และความได้เปรียบทางการแข่งขัน เพื่อพัฒนาเป็น รูปแบบความสำเร็จเชิงบูรณาการ ที่อธิบายความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลของปัจจัยดังกล่าวอย่างเป็นระบบ ผลการวิจัยที่ได้สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางเชิงปฏิบัติสำหรับผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมขึ้นรูปเหรียญที่ระลึกในการพัฒนาการบริหารจัดการและการสร้างนวัตกรรมอย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งยังเป็นข้อมูลเชิงนโยบายสำหรับหน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการกำหนดแนวทางส่งเสริมและพัฒนาอุตสาหกรรมวัฒนธรรมของไทยให้มีความเข้มแข็ง ยั่งยืน และสามารถแข่งขันได้ในระดับสากล

วัตถุประสงค์การวิจัย

1) เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการบริหารธุรกิจของผู้ประกอบการธุรกิจอุตสาหกรรมขึ้นรูปเหรียญที่ระลึกในประเทศไทย

2) เพื่อวิเคราะห์อิทธิพลระหว่างตัวแปรในรูปแบบความสัมพันธ์ของปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของผู้ประกอบการธุรกิจอุตสาหกรรมขึ้นรูปเหรียญที่ระลึกในประเทศไทย

3) เพื่อพัฒนารูปแบบปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของผู้ประกอบการธุรกิจอุตสาหกรรมขึ้นรูปเหรียญที่ระลึกในประเทศไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน ประกอบด้วยการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมทั้งเชิงสถิติและเชิงเนื้อหา

การออกแบบการวิจัยอ้างอิงแนวทางของ Creswell and Plano Clark (2017)

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้ประกอบการ ผู้บริหาร และพนักงานของธุรกิจอุตสาหกรรมขึ้นรูปเหรียญที่ระลึกในประเทศไทย จำนวนทั้งสิ้น 925 ราย จากข้อมูลของกรมพัฒนาธุรกิจการค้า กระทรวงพาณิชย์ ปี พ.ศ. 2567

การวิจัยเชิงปริมาณ ขนาดกลุ่มตัวอย่างกำหนดตามหลักเกณฑ์ของ Hair et al. (2010) ที่เสนอว่าการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้างควรมีจำนวนตัวอย่างอย่างน้อย 15-20 ตัวอย่างต่อหนึ่งพารามิเตอร์ เมื่อกำหนดตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา 15 ตัวแปร จึงคำนวณได้ว่าจำนวนตัวอย่างที่เหมาะสมอยู่ที่ 300 หน่วยวิเคราะห์ ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอของ Comrey (1973) ที่ชี้ว่าการวิจัยในลักษณะนี้ควรมีจำนวนกลุ่มตัวอย่างไม่ต่ำกว่า 200 หน่วยเพื่อให้ผลการวิเคราะห์มีความน่าเชื่อถือและมีความเที่ยงตรงทางสถิติ

โดยการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (Stratified Sampling) ผู้วิจัยได้แบ่งประชากรออกเป็นชั้น (Strata) ตาม บทบาทในองค์กร ซึ่งสะท้อนโครงสร้างการดำเนินงานของธุรกิจอุตสาหกรรมขึ้นรูปเหรียญที่ระลึกในประเทศไทย ได้แก่ (1) ผู้ประกอบการหรือเจ้าของกิจการ (2) ผู้บริหาร และ (3) พนักงาน จากนั้นกำหนดสัดส่วนของกลุ่มตัวอย่างในแต่ละชั้นตามสัดส่วนของประชากรจริง (Proportionate Stratified Sampling) เพื่อให้กลุ่มตัวอย่างมีความเป็นตัวแทนของประชากรอย่างเหมาะสม เมื่อได้จำนวนตัวอย่างในแต่ละชั้นแล้ว ผู้วิจัยใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ภายในแต่ละชั้นในการคัดเลือกหน่วยวิเคราะห์จนครบตามจำนวนที่กำหนด รวมทั้งสิ้น 300 หน่วยวิเคราะห์

การวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้การสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง จำนวน 15 ราย ประกอบด้วยผู้ประกอบการ ผู้บริหาร และผู้เชี่ยวชาญที่มีประสบการณ์ในธุรกิจอุตสาหกรรมขึ้นรูปเหรียญที่ระลึกมากกว่า 10 ปี

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วย 2 ส่วน คือ (1) แบบสอบถาม สำหรับการวิจัยเชิงปริมาณ ซึ่งพัฒนาขึ้นจากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยที่ศึกษา และข้อมูลเกี่ยวกับความสำเร็จของธุรกิจ โดยใช้มาตรวัดแบบ Likert Scale 5 ระดับ และ (2) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อสอบถามความคิดเห็นและประสบการณ์ของผู้ประกอบการและผู้เชี่ยวชาญ

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลโดยส่งแบบสอบถามทางไปรษณีย์ ไปยังกลุ่มตัวอย่างจำนวน 300 หน่วย และได้รับแบบสอบถามกลับคืนมาจำนวน 300 ชุด คิดเป็นร้อยละ 100 และทำการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ประกอบการและผู้เชี่ยวชาญจำนวน 15 ราย โดยใช้เวลาในการเก็บข้อมูลระหว่างเดือนมกราคม ถึง มีนาคม พ.ศ. 2568

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติเชิงอนุมาน โดยใช้การวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง (Structural Equation Modeling: SEM)

ตามแนวทางของ Anderson and Gerbing (1988) และ Hair et al. (2010) โดยประเมินความสอดคล้องของโมเดลกับข้อมูลเชิงประจักษ์ด้วยดัชนีความกลมกลืน (Goodness-of-Fit Indices) ต่าง ๆ ได้แก่ Chi-square, χ^2/df, RMSEA, CFI, RMR, GFI และ AGFI ตามเกณฑ์ของ Hu and Bentler (1999)

สำหรับข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยวิเคราะห์ด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยจัดหมวดหมู่และตีความข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อสนับสนุนและอธิบายผลการวิจัยเชิงปริมาณ

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการบริหารธุรกิจ

การศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของผู้ประกอบการธุรกิจอุตสาหกรรมขึ้นรูปเหรียญที่ระลึกได้ระบุปัจจัยหลัก 4 ประการ ดังนี้

1. การบริหารจัดการ (BO) คือ การจัดองค์กร วางแผน อำนวยการ และควบคุมการดำเนินงาน
2. องค์กรแห่งการเรียนรู้ (LO) คือ การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การแลกเปลี่ยนความรู้และปัญญา
3. ความสามารถทางนวัตกรรม (IN) คือ การสร้างสรรค์สินค้า บริการ และกระบวนการใหม่
4. ความได้เปรียบทางการแข่งขัน (CA) คือ ความสามารถเฉพาะที่ยากต่อการลอกเลียนของคู่แข่ง

ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

จากการศึกษากลุ่มตัวอย่าง 300 แห่ง พบลักษณะเฉพาะของธุรกิจและผู้ประกอบการดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

ลักษณะทั่วไป	รายละเอียด (ร้อยละ)
รูปแบบการดำเนินธุรกิจ	บุคคลธรรมดา/คณะบุคคล (ร้อยละ 55.67)
ระยะเวลาประกอบการ	5–10 ปี (ร้อยละ 55.33)
ทุนจดทะเบียน	ต่ำกว่า 1 ล้านบาท (ร้อยละ 58)
วุฒิการศึกษา	ปริญญาตรี (ร้อยละ 63)

จากตารางที่ 1 พบว่าธุรกิจขึ้นรูปเหรียญที่ระลึกในประเทศไทยเป็นอุตสาหกรรมที่ประกอบด้วย SMEs เชิงหัตถกรรมวัฒนธรรม ที่มีทุนจำกัด ระยะเวลาประกอบการสม่ำเสมอ และผู้ประกอบการส่วนใหญ่มีการศึกษาในระดับปริญญาตรี

วัตถุประสงค์ที่ 2 วิเคราะห์อิทธิพลระหว่างตัวแปรในรูปแบบความสัมพันธ์

ผลการตรวจสอบความเชื่อมั่นของปัจจัย (CFA)

ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน แสดงว่าตัวชี้วัดของแต่ละปัจจัยมีคุณภาพสูง ดังนี้

ค่า Factor Loading > 0.70 สำหรับตัวชี้วัดทั้งหมด

ค่า Composite Reliability (CR) > 0.80 สำหรับปัจจัยทั้งหมด

ตัวชี้วัดที่ใช้วัดปัจจัยมีความถูกต้องและความเชื่อมั่นสูง สามารถสะท้อนลักษณะของปัจจัยได้อย่างแม่นยำ (Fornell & Larcker, 1981)

การวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง ได้เปิดเผยความสัมพันธ์เชิงสาเหตุและอิทธิพลระหว่างปัจจัยต่าง ๆ โมเดลที่พัฒนาขึ้นมีความสอดคล้องกับข้อมูลจริง โดยดัชนีความกลมกลืนมีคุณภาพตามเกณฑ์ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ความสอดคล้องของโมเดลกับข้อมูลเชิงประจักษ์

ดัชนีความกลมกลืน	ค่าที่ได้ / เกณฑ์
Chi-square (χ^2)	138.50 (p = 0.00002) ✓
χ^2/df	1.80 (< 5.00) ✓
RMSEA	0.052 (< 0.08) ✓
CFI	0.98 (> 0.95) ✓
GFI	0.91 (> 0.90) ✓
AGFI	0.89 (> 0.80) ✓

อิทธิพลของปัจจัยต่อความสำเร็จของผู้ประกอบการ

ผลการวิเคราะห์อิทธิพลโดยรวม (Total Effect) ของแต่ละปัจจัยต่อความสำเร็จของผู้ประกอบการ สามารถแสดงได้ ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 อิทธิพลของปัจจัยต่อความสำเร็จของผู้ประกอบการ

ปัจจัย	ชื่อย่อ	อิทธิพลรวม	ลำดับที่
ความได้เปรียบทางการแข่งขัน	CA	0.71	1
ความสามารถทางนวัตกรรม	IN	0.65	2
การบริหารจัดการ	BO	0.61	3
องค์กรแห่งการเรียนรู้	LO	0.58	4

จากตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์อิทธิพลแสดงว่าปัจจัยทั้งสี่อิทธิพลเชิงบวกต่อความสำเร็จของผู้ประกอบการ โดยสามารถเรียงลำดับตามความสำคัญได้ดังนี้

1. ความได้เปรียบทางการแข่งขัน (CA = 0.71) เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลมากที่สุด สะท้อนว่าการสร้างความแตกต่างและความเป็นเอกลักษณ์ของผลิตภัณฑ์เป็นกุญแจสำคัญสู่ความสำเร็จ

2. ความสามารถทางนวัตกรรม (IN = 0.65) ส่งผลโดยตรงต่อการสร้างความได้เปรียบโดยการพัฒนาสินค้าใหม่และเทคโนโลยีใหม่

3. การบริหารจัดการ (BO = 0.61) เป็นรากฐานที่ขับเคลื่อนองค์กรให้มีระบบและประสิทธิภาพ

4. องค์กรแห่งการเรียนรู้ (LO = 0.58) เป็นปัจจัยอ้อม ที่สนับสนุนการเพิ่มขีดความสามารถและการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลง

ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างปัจจัย

จากการวิเคราะห์ SEM พบความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลระหว่างปัจจัยดังนี้

1. การบริหารจัดการ (BO) ⟶ องค์กรแห่งการเรียนรู้ (LO) การจัดการองค์กรที่ดีส่งเสริมให้เกิดวัฒนธรรมการเรียนรู้

2. องค์กรแห่งการเรียนรู้ (LO) ⟶ ความสามารถทางนวัตกรรม (IN) การแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ส่งเสริมการสร้างสรรค์นวัตกรรม

3. ความสามารถทางนวัตกรรม (IN) ⟶ ความได้เปรียบทางการแข่งขัน (CA) สินค้านวัตกรรมใหม่สร้างความเป็นเอกลักษณ์และตำแหน่งตลาดที่แข็งแกร่ง

วัตถุประสงค์ที่ 3 พัฒนารูปแบบปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จ

เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ที่ 3 ในการพัฒนารูปแบบความสำเร็จของผู้ประกอบการ ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลหลักที่มีประสบการณ์ในอุตสาหกรรมขึ้นรูปเหรียญที่ระลึก ตารางที่ 4 แสดงลักษณะของผู้ให้ข้อมูลซึ่งจำแนกตามบทบาทและประสบการณ์ เพื่อนำมาใช้ในการวิเคราะห์และสังเคราะห์รูปแบบความสำเร็จที่สอดคล้องกับบริบทจริงของอุตสาหกรรม

ตารางที่ 4 ลักษณะของผู้ให้ข้อมูล (n = 15)

กลุ่ม	จำนวน	บทบาท	ประสบการณ์
ผู้ประกอบการ	5 ราย	เจ้าของกิจการ / ผู้บริหารสูง	> 10 ปี
ผู้บริหาร	5 ราย	ผู้บริหารกลาง / ผู้บริหารฝ่าย	> 10 ปี
ผู้เชี่ยวชาญ	5 ราย	นักวิชาการ / ที่ปรึกษา	> 10 ปี
รวมทั้งสิ้น	**15 ราย**	**100%**	**> 10 ปี**

ผู้ให้ข้อมูลทั้ง 15 ราย มีประสบการณ์ในธุรกิจอุตสาหกรรมขึ้นรูปเหรียญที่ระลึกเฉลี่ย 15 ปีขึ้นไป ซึ่งแสดงถึงความลึกของความรู้และประสบการณ์จริง การแบ่งกลุ่มแบบสมดุลระหว่าง 3 บทบาท (ผู้ประกอบการ ผู้บริหาร และผู้เชี่ยวชาญ) ช่วยให้ได้มุมมองหลากหลายในการศึกษา

ผลการวิเคราะห์การสัมภาษณ์เชิงลึก

ผลการวิเคราะห์การสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลหลักทั้ง 15 ราย พบว่าการบริหารจัดการและการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้มีบทบาทสำคัญและมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อความสำเร็จของธุรกิจอุตสาหกรรมขึ้นรูปเหรียญที่ระลึกอย่างชัดเจน การบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพช่วยวางรากฐานของการดำเนินงานผ่านการวางแผนเชิงกลยุทธ์ การควบคุมคุณภาพ และการจัดสรรทรัพยากรอย่างเหมาะสม ขณะเดียวกัน การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ช่วยเสริมสร้างการพัฒนาทักษะ การแลกเปลี่ยนความรู้ และการถ่ายทอดประสบการณ์ภายในองค์กร ซึ่งนำไปสู่การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน

นอกจากนี้ ผู้ให้ข้อมูลมีความเห็นสอดคล้องกันว่าการบริหารจัดการส่งผลต่อความสามารถทางนวัตกรรมและความได้เปรียบทางการแข่งขันผ่านกลไกสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ การกระตุ้นการสร้างนวัตกรรม การพัฒนาศักยภาพบุคลากร และการรักษาความได้เปรียบขององค์กรในระยะยาว โดยระบบการบริหารจัดการที่ดีสามารถบูรณาการกระบวนการผลิต การควบคุมต้นทุน และการตลาดเข้าด้วยกันอย่างมีประสิทธิภาพ

ในภาพรวม ผู้ให้ข้อมูลเห็นว่าโมเดลการจัดการความสำเร็จทำหน้าที่เป็นกรอบเชิงกลยุทธ์ที่เชื่อมโยงปัจจัยเชิงโครงสร้าง กระบวนการ และผลลัพธ์เข้าด้วยกันอย่างสมดุล ส่งผลให้เกิดนวัตกรรมและความได้เปรียบทางการแข่งขันอย่างยั่งยืน ผลการวิจัยเชิงคุณภาพดังกล่าวสอดคล้องและช่วยยืนยันผลการวิจัยเชิงปริมาณจากการวิเคราะห์โมเดลสมการเชิงโครงสร้าง (SEM) ที่ชี้ว่าการบริหารจัดการและองค์กรแห่งการเรียนรู้มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของผู้ประกอบการทั้งทางตรงและทางอ้อมผ่านความสามารถทางนวัตกรรมและความได้เปรียบทางการแข่งขัน

อภิปรายผล

ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของผู้ประกอบการธุรกิจอุตสาหกรรมขึ้นรูปเหรียญที่ระลึกในประเทศไทย

ผลการวิจัยพบว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของผู้ประกอบการประกอบด้วย 4 ปัจจัยหลัก ได้แก่ การบริหารจัดการ องค์กรแห่งการเรียนรู้ ความสามารถทางนวัตกรรม และความได้เปรียบทางการแข่งขัน โดยการบริหารจัดการทำหน้าที่เป็นรากฐานสำคัญของความสำเร็จ เนื่องจากธุรกิจขึ้นรูปเหรียญที่ระลึกส่วนใหญ่เป็นกิจการขนาดเล็กที่ต้องอาศัยระบบการวางแผน การควบคุมคุณภาพ และการจัดสรรทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ ผลการวิเคราะห์เชิงยืนยันสอดคล้องกับแนวคิดของ Drucker (1979) ที่ชี้ว่าการบริหารจัดการเป็นหัวใจของประสิทธิผลองค์กร ขณะเดียวกัน องค์กรแห่งการเรียนรู้มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาศักยภาพบุคลากรและการสร้างความได้เปรียบในการแข่งขัน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Senge (1990) และงานวิจัยของกัลยารัตน์ ธีระธนชัยกุล (2568) ที่พบว่า organizational learning ส่งผลต่อ competitive advantage โดยตรง ส่วนความสามารถทางนวัตกรรมและความได้เปรียบทางการแข่งขันเป็นปัจจัยเชิงผลลัพธ์ที่สะท้อนความสามารถของผู้ประกอบการในการผสานศิลปะ วัฒนธรรม และเทคโนโลยี ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการแพร่กระจายนวัตกรรมของ Rogers (2003) และทฤษฎีฐานทรัพยากรของ Barney (1991) นอกจากนี้ Kraus et al. (2023) ยังยืนยันว่าการมีวัฒนธรรมการเรียนรู้และการจัดการความรู้ภายในองค์กรเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างความสามารถทางนวัตกรรมและความสำเร็จของผู้ประกอบการ โดยเฉพาะในธุรกิจที่อยู่ในบริบทการแข่งขันสูงและต้องอาศัยความคิดสร้างสรรค์

วิเคราะห์อิทธิพลระหว่างปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของผู้ประกอบการ

ผลการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้างแสดงให้เห็นความสัมพันธ์เชิงสาเหตุที่เป็นลำดับขั้นอย่างชัดเจน โดยการบริหารจัดการส่งผลต่อการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ ซึ่งนำไปสู่การเสริมสร้างความสามารถทางนวัตกรรม และต่อยอดไปสู่ความได้เปรียบทางการแข่งขันและความสำเร็จของธุรกิจ โมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ในระดับดีมาก สะท้อนให้เห็นว่าความสำเร็จของผู้ประกอบการไม่ได้เกิดจากปัจจัยใดปัจจัยหนึ่งโดยลำพัง แต่เกิดจากการทำงานร่วมกันของปัจจัยเชิงโครงสร้างและเชิงกระบวนการ ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับ Kraus et al. (2023) ที่ศึกษาผู้ประกอบการในบริบทธุรกิจสร้างสรรค์และพบว่า innovation capability และ learning culture เป็นกลไกสำคัญที่เชื่อมโยงการบริหารจัดการกับผลลัพธ์ทางธุรกิจ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดเชิงกลยุทธ์ที่มองความได้เปรียบทางการแข่งขันเป็นผลลัพธ์ของระบบองค์กรที่บูรณาการอย่างเป็นองค์รวม

พัฒนารูปแบบปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของผู้ประกอบการธุรกิจอุตสาหกรรมขึ้นรูปเหรียญที่ระลึกในประเทศไทย

ผลการวิจัยนำไปสู่การพัฒนา รูปแบบความสำเร็จของผู้ประกอบการอุตสาหกรรมขึ้นรูปเหรียญที่ระลึกไทย (Thai Commemorative Coin Entrepreneurial Success Model: TCCESM) ซึ่งอธิบายความสำเร็จของธุรกิจผ่านลำดับเชิงเหตุและผลจากการบริหารจัดการ องค์กรแห่งการเรียนรู้ ความสามารถทางนวัตกรรม และความได้เปรียบทางการแข่งขัน ผลการวิจัยสะท้อนว่าความสำเร็จของผู้ประกอบการมิได้เกิดจากปัจจัยใดปัจจัยหนึ่งโดยลำพัง แต่เกิดจากการบูรณาการปัจจัยเชิงโครงสร้างและเชิงกระบวนการอย่างเป็นระบบ รูปแบบ TCCESM มีความสอดคล้องกับแนวคิดทรัพยากรที่มีคุณค่า หายาก และยากต่อการเลียนแบบ (VRIN) ของ Barney (1991) โดยเฉพาะในบริบทของอุตสาหกรรมวัฒนธรรมที่ความได้เปรียบทางการแข่งขันเกิดจากการผสานศิลปะ วัฒนธรรม ความเชื่อท้องถิ่น และเทคโนโลยีสมัยใหม่ งานวิจัยต่างประเทศในช่วงปี 2022–2024 สนับสนุนข้อค้นพบนี้ โดย Taleb et al. (2023) พบว่าการบริหารจัดการเชิงผู้ประกอบการและ

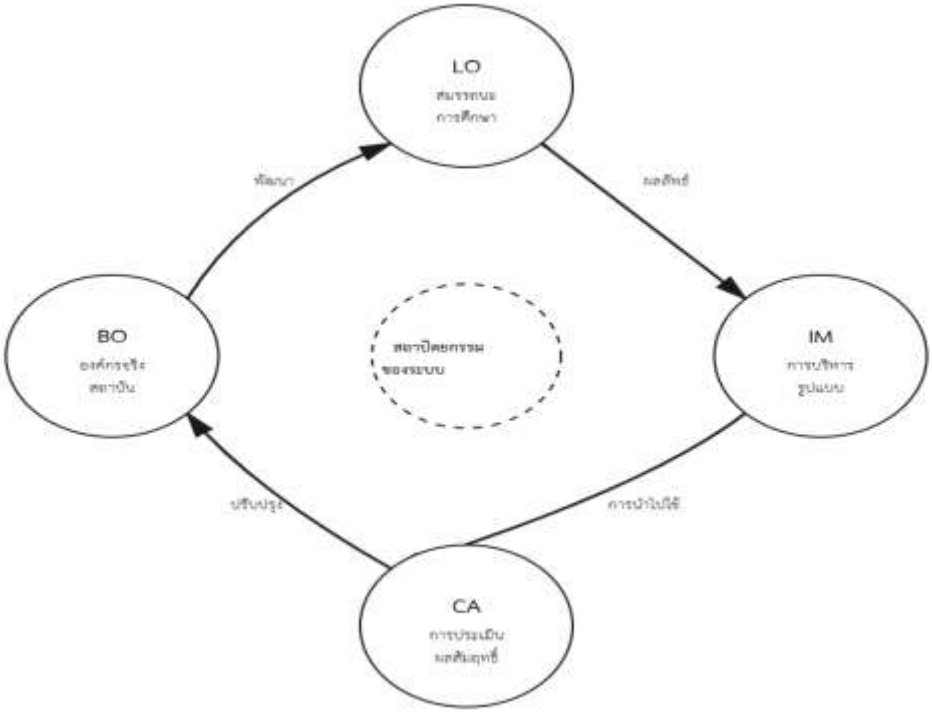
ความสามารถทางนวัตกรรมมีอิทธิพลต่อความสำเร็จของธุรกิจอย่างมีนัยสำคัญ ขณะที่ Agazu and Kero (2024) ชี้ว่าการบูรณาการกลยุทธ์นวัตกรรมและการเรียนรู้ขององค์กรช่วยเสริมสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันในระยะยาว นอกจากนี้ ผลการสัมภาษณ์เชิงลึกยังยืนยันว่าโมเดล TCCESM สามารถนำไปใช้เป็นกรอบเชิงกลยุทธ์ในการพัฒนาธุรกิจได้จริง และเมื่อพิจารณาร่วมกับผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณจากโมเดลสมการโครงสร้าง (SEM) ช่วยเพิ่มความน่าเชื่อถือของข้อค้นพบผ่านการตรวจสอบแบบสามเส้า ส่งผลให้โมเดลดังกล่าวมีความเหมาะสมทั้งในเชิงทฤษฎีและเชิงปฏิบัติสำหรับการพัฒนาอุตสาหกรรมขึ้นรูปเหรียญที่ระลึกไทยอย่างยั่งยืน

องค์ความรู้ใหม่

การวิจัยครั้งนี้ก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่จากการบูรณาการผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ จนนำไปสู่การพัฒนา โมเดลความสำเร็จของผู้ประกอบการอุตสาหกรรมขึ้นรูปเหรียญที่ระลึกไทย (Thai Commemorative Coin Entrepreneurial Success Model: TCCESM) ซึ่งอธิบายความสำเร็จในลักษณะของกระบวนการเชิงวงจรที่มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยความสำเร็จในแต่ละช่วงทำหน้าที่เป็นฐานสำหรับการต่อยอดในระยะถัดไป

องค์ความรู้ใหม่ที่สำคัญคือการอธิบายความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยหลัก 4 ประการ ได้แก่ การบริหารจัดการ องค์กรแห่งการเรียนรู้ ความสามารถทางนวัตกรรม และความได้เปรียบทางการแข่งขัน โดยการบริหารจัดการทำหน้าที่เป็นรากฐานที่เอื้อต่อการเรียนรู้ขององค์กร องค์กรแห่งการเรียนรู้เป็นกลไกขับเคลื่อนการพัฒนาความรู้และการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นไปสู่การสร้างนวัตกรรม ขณะที่ความสามารถทางนวัตกรรมทำหน้าที่เป็นตัวแปรแปลงที่เชื่อมโครงสร้างองค์กรไปสู่ผลลัพธ์ด้านความได้เปรียบทางการแข่งขันและความสำเร็จของธุรกิจ

นอกจากนี้ งานวิจัยยังสร้างองค์ความรู้ใหม่ในเชิงบริบท โดยชี้ให้เห็นว่าความได้เปรียบทางการแข่งขันของผู้ประกอบการอุตสาหกรรมขึ้นรูปเหรียญที่ระลึกไทยเกิดจากการบูรณาการศิลปะ วัฒนธรรม ความเชื่อท้องถิ่น และเทคโนโลยีสมัยใหม่อย่างเป็นระบบ ซึ่งก่อให้เกิดคุณค่าที่มีลักษณะยากต่อการเลียนแบบและไม่สามารถทดแทนได้ องค์ความรู้ใหม่นี้ช่วยขยายกรอบแนวคิดทางการบริหารเชิงกลยุทธ์ไปสู่การอธิบายความสำเร็จของธุรกิจวัฒนธรรมไทยได้อย่างเป็นรูปธรรมและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริง

ภาพที่ 2 โมเดล TCCESM

สรุป

การวิจัยนี้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมขึ้นรูปเหรียญที่ระลึกไทยโดยใช้วิธีการแบบผสมผสาน ประกอบด้วยการวิเคราะห์เชิงปริมาณจากกลุ่มตัวอย่าง 300 แห่งและการสัมภาษณ์เชิงลึก 15 คน ผลการวิจัยพบปัจจัยหลัก 4 ประการ ได้แก่ การบริหารจัดการ (BO: 0.61) องค์กรแห่งการเรียนรู้ (LO: 0.58) ความสามารถทางนวัตกรรม (IN: 0.65) และความได้เปรียบทางการแข่งขัน (CA: 0.71) ซึ่งมีความสัมพันธ์เชิงวงจร (BO ⟶ LO ⟶ IN ⟶ CA ⟶ ความสำเร็จ) โดยโมเดล TCCESM ที่พัฒนาขึ้นมีความสอดคล้องกับข้อมูลอย่างยอดเยี่ยม (χ^2/df=1.80, RMSEA=0.052, CFI=0.98) นอกจากนี้ผู้เชี่ยวชาญยืนยันว่าความสำเร็จเกิดจากการบูรณาการศิลปะ-เทคโนโลยี-ความเชื่อท้องถิ่น การใช้ Soft Power และนวัตกรรมดิจิทัล (Blockchain, NFT) รวมถึงการจัดการความรู้อย่างมีระบบ องค์ความรู้ใหม่นี้สะท้อนว่าความสำเร็จไม่ได้เกิดจากปัจจัยเดียว แต่จากการบูรณาการที่สมดุลของปัจจัยหลากหลาย ซึ่งสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาอุตสาหกรรมวัฒนธรรมไทยให้มีความสามารถในการแข่งขันได้อย่างยั่งยืนในตลาดระหว่างประเทศ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปปฏิบัติ

1.1 สำหรับผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมขึ้นรูปเหรียญที่ระลึก ควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาระบบการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ โดยมีการวางแผน จัดองค์กร อำนวยการ และควบคุมอย่างเหมาะสม ซึ่งเป็นรากฐานในการสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้ นอกจากนี้ ควรสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ส่งเสริมให้บุคลากรพัฒนาตนเองและแลกเปลี่ยนประสบการณ์อย่างต่อเนื่อง เนื่องจากการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องเป็นแหล่งกำเนิด

ของนวัตกรรม ผู้ประกอบการไม่ควรจำกัดเพียงด้านเทคโนโลยี แต่ควรขยายให้ครอบคลุมการออกแบบ การใช้วัสดุใหม่ และการสื่อสารดิจิทัล ตามโมเดล TCCESM ที่พัฒนาขึ้น ผู้ประกอบการที่ประสบความสำเร็จยังใช้ประโยชน์จาก Soft Power ด้านเรื่องราว วัฒนธรรม ศิลปะ และประวัติศาสตร์เป็นเครื่องมือสร้างความเชื่อมโยงอารมณ์กับผู้บริโภค และจัดการความรู้ภายในองค์กรอย่างมีระบบ เพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เป็นสินทรัพย์ที่ยั่งยืน

1.2 สำหรับภาครัฐ ควรสร้างนโยบายสนับสนุนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เนื่องจากเป็นปัจจัยพื้นฐานในการเรียนรู้และพัฒนาบุคลากร นอกจากนี้ ภาครัฐควรให้ความช่วยเหลือทางการเงินและเทคนิคแก่ผู้ประกอบการในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล เช่น Blockchain และ NFT ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างมูลค่าเพิ่มและเข้าถึงตลาดใหม่ นอกจากนี้ ภาครัฐควรส่งเสริมการใช้ Soft Power ของไทย ด้านศิลปะและวัฒนธรรม ในการค้าขายและสร้างภาพลักษณ์ประเทศในระดับสากล

1.3 สำหรับสถาบันการศึกษา ควรพัฒนาหลักสูตรการศึกษาที่สะท้อนโมเดล TCCESM เพื่อให้ผู้เรียนได้รับความรู้ที่ตรงกับความต้องการจริงของตลาดและอุตสาหกรรม นอกจากนี้ ควรผนวกการศึกษาด้านวัฒนธรรม ศิลปะ และเทคโนโลยีเข้าด้วยกัน เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจความสำคัญของการบูรณาการและสามารถทำงานได้อย่างสร้างสรรค์ในอุตสาหกรรมวัฒนธรรม

2. ข้อจำกัดของการวิจัย

2.1 การวิจัยศึกษาเฉพาะอุตสาหกรรมขึ้นรูปเหรียญที่ระลึก ซึ่งอาจไม่สามารถสรุปเป็นทั่วไปไปยังอุตสาหกรรมวัฒนธรรมอื่น ๆ ได้

2.2 ข้อมูลเชิงคุณภาพได้จากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 15 คน ซึ่งอาจมีความหลากหลายน้อยเมื่อเทียบกับการสัมภาษณ์จำนวนมากขึ้น

2.3 โมเดล TCCESM อาจเป็นตัวแทนของบริบทเฉพาะของประเทศไทย ซึ่งอาจแตกต่างในประเทศอื่น ดังนั้น การนำไปใช้ในบริบทต่างประเทศจึงอาจต้องการการปรับปรุง

2.4 การศึกษาครั้งนี้เป็นการตัดขวาง ซึ่งไม่สามารถบอกถึงการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยและความสำเร็จเมื่อเวลาผ่านไป

3. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 การวิจัยในอนาคตควรขยายขอบเขตการศึกษาไปยังอุตสาหกรรมวัฒนธรรมอื่น เช่น ผ้าไทย เซรามิก ของที่ระลึกเชิงศิลป์ เพื่อดูว่าโมเดล TCCESM สามารถประยุกต์ใช้ได้หรือต้องมีการปรับเปลี่ยนอย่างไร

3.2 ควรศึกษาในลักษณะตามยาว เพื่อติดตามการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยและความสำเร็จเมื่อเวลาผ่านไป ซึ่งจะให้ความเข้าใจที่ลึกขึ้น

3.3 ควรเพิ่มจำนวนผู้เข้าร่วมสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อให้ได้ความมั่นใจในการสรุปผลเชิงคุณภาพมากขึ้น และเพื่อให้เข้าใจมุมมองที่หลากหลายจากบุคคลต่างกลุ่ม

3.4 ควรศึกษาวิธีการนำโมเดล TCCESM ไปใช้ในการพัฒนาธุรกิจจริง เพื่อตรวจสอบประสิทธิภาพของแนวทางและสร้างกรณีศึกษา ที่เป็นประโยชน์ ประการที่ห้า ควรเปรียบเทียบโมเดล TCCESM กับอุตสาหกรรมวัฒนธรรมในประเทศเพื่อนบ้าน เพื่อเข้าใจว่าบริบทแตกต่างกันเพียงใด และสิ่งใดเป็นปัจจัยสากลที่สามารถประยุกต์ใช้ได้กว้าง

เอกสารอ้างอิง

กรมพัฒนาธุรกิจการค้า. (2567). รายงานสถิติการจดทะเบียนธุรกิจ พ.ศ. 2567. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงพาณิชย์.

กัลยารัตน์ ธีระธนชัยกุล. (2568). ปัจจัยเหตุและผลที่มีอิทธิพลต่อความได้เปรียบในการแข่งขันและผลการดำเนินงานทางธุรกิจของธุรกิจวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมภาคการค้า ประเภทการขายส่ง–การขายปลีก ของประเทศไทย. วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์. 19(3, ฉบับพิเศษ), 12-34.

ชินภัทร นำไพศาล, เตือนใจ แสงทอง และเทอดศักดิ์ โรจน์สุรกิตติ. (2568). โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่ส่งผลต่อความได้เปรียบทางการแข่งขันของโรงพยาบาลเอกชนขนาดกลาง. วารสารนวัตกรรมการจัดการศึกษาและการวิจัย. 7(3), 531–546.

สำนักงานสภานโยบายการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ. (2566). รายงานประจำปี 2566. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสภานโยบายการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ.

Agazu, H., & Kero, A. (2024). Innovation strategy and competitive advantage: The role of organizational learning. Journal of Innovation and Entrepreneurship. 13(1), 1–18.

Anderson, J. C., & Gerbing, D. W. (1988). Structural equation modeling in practice: A review and recommended two-step approach. Psychological Bulletin. 103(3), 411–423.

Barney, J. B. (1991). Firm resources and sustained competitive advantage. Journal of Management. 17(1), 99–120.

Barney, J. B., & Hesterly, W. S. (2015). Strategic management and competitive advantage: Concepts and cases. 5th ed.. Pearson Education.

Comrey, A. L. (1973). A first course in factor analysis. Academic Press.

Creswell, J. W., & Plano Clark, V. L. (2017). Designing and conducting mixed methods research . 3rd ed.. Sage Publications.

Drucker, P. F. (1979). Management: Tasks, responsibilities, practices. Harper & Row.

Fornell, C., & Larcker, D. F. (1981). Evaluating structural equation models with unobservable variables and measurement error. Journal of Marketing Research. 18(1), 39–50.

Hair, J. F., et al. (2010). Multivariate data analysis. 7th ed.. Pearson Education.

Hu, L. T., & Bentler, P. M. (1999). Cutoff criteria for fit indexes in covariance structure analysis: Conventional criteria versus new alternatives. Structural Equation Modeling. 6(1), 1–55.

Koontz, H. (1984). Management: A systems and contingency analysis of managerial functions. 6th ed.. McGraw-Hill.

Kraus, S., Li, H.,et al. (2023). Entrepreneurial innovation and business performance: A meta-analysis. Journal of Business Research. 158, 113624.

Mathuros, S., et al. (2025). Innovation strategies for the sustainable development of Thai small and medium enterprises based on ESG principles. Journal of Multidisciplinary in Humanities and Social Sciences. 8(6), 2626–2650.

Porter, M. E. (1990). The competitive advantage of nations. Free Press.

Roffia, P., et al. (2024). Cost accounting practices in SMEs: Liability of age and other factors that hinder or boost its implementation in turbulent years. International Entrepreneurship and Management Journal. 20, 115–139.

Rogers, E. M. (2003). Diffusion of innovations. 5th ed.. Free Press.

Senge, P. M. (1990). The fifth discipline: The art and practice of the learning organization. Doubleday Currency.

Taleb, S. T., et al. . (2023). Entrepreneurial leadership and entrepreneurial success: The mediating role of entrepreneurial opportunity recognition and innovation capability. Sustainability. 15(7), 5776.

Tidd, J., & Bessant, J. (2009). Managing innovation: Integrating technological, market and organizational change. 4th ed.. John Wiley & Sons.

วิเคราะห์การบำรุงมารดาบิดาที่ปรากฏในคัมภีร์ชาดก

An analysis of the Support of Mother and Father that Appears in the Jataka Scripture

พระครูโอภาสปัญญาวิสิฐ (จนฺทปญฺโญ/โกกิลารัตน์)
Phrakhru Opaspanyawisit (Candapanyo/Kokilarat)
สงวน หล้าโพนทัน
Sanguan Laphonthan
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
Mahamakut Buddhist University, Roi Et Campus
E-mail: Sanguan.laphonthan@gmail.com

Received: 29 January 2026; Revised: 30 March 2026; Accepted: 7 April 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการบำรุงมารดาบิดา 2) เพื่อศึกษาการบำรุงมารดาบิดาในคัมภีร์ชาดก และ 3) เพื่อวิเคราะห์การบำรุงมารดาบิดาที่ปรากฏในคัมภีร์ชาดก เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาจากพระไตรปิฎก อรรถกถา หนังสือ เอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ด้วยการวิเคราะห์เชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า

1. แนวคิดเกี่ยวกับการบำรุงมารดาบิดา มีอยู่ 2 ประการ คือ 1) การบำรุงมารดาบิดาทางกาย คือ สามารถกระทำได้โดยท่านเลี้ยงเรามาแล้วเลี้ยงท่านตอบ ช่วยทำกิจของท่าน ดำรงวงศ์ตระกูลของท่าน ทำตัวให้สมควรรับมรดกของท่าน เป็นต้น 2) การบำรุงมารดาบิดาทางใจ คือ ในทางพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นการบำรุงมารดาบิดาอย่างสูงสุด ด้วยถ้าท่านไม่มีศรัทธาชักนำให้ท่านมีศรัทธา ถ้าท่านไม่มีศีลชักนำให้ท่านตั้งมั่นในศีล เป็นต้น

2. การบำรุงมารดาบิดาในคัมภีร์ชาดก แสดงถึงคุณธรรมพื้นฐานของชาวพุทธ โดยเฉพาะความกตัญญูกตเวที ซึ่งถือเป็นคุณธรรมอันสูงส่งที่พระพุทธศาสนายกย่องอย่างยิ่ง ในคัมภีร์ชาดกมีตัวอย่างมากมายที่กล่าวถึงการเลี้ยงมารดาบิดา เช่น สุวรรณสามชาดก มาตุโปสกชาดก โสณนันทชาดก มหาโคตมชาดก เวสสันดรชาดก ตักกลชาดก สาลิเกทารชาดก เป็นต้น

3. วิเคราะห์การบำรุงมารดาบิดาที่ปรากฏในคัมภีร์ชาดก 1) คุณค่าของบุตรธิดา คือได้เป็นสัตบุรุษ เป็นคนดีมีศีลธรรม เมื่อมารดาบิดาเลี้ยงบุตรมาจนเติบใหญ่ ควรบูชามารดาบิดา 2) ด้านคุณค่าต่อครอบครัว คุณค่าต่อครอบครัวย่อมเกิดขึ้นด้วยพ่อ แม่ พี่น้องของตนเองและแสดงออกถึงความปรารถนาดี 3) ด้านคุณค่าต่อชุมชน ไม่ใช่แค่เรื่องส่วนตัวระหว่างผู้ทำกับผู้ล่วงลับเท่านั้น แต่ยังมีความสำคัญและสร้างคุณค่าให้แก่ชุมชนที่ได้ประกอบพิธีกรรมขึ้น 4) ด้านคุณค่าต่อสังคมไทย คือกุลบุตรได้ตอบแทนบิดามารดา ในส่วนของการทดแทนบุญคุณ ที่บิดามารดาได้เลี้ยงมาโดยการการบวช

คำสำคัญ : การบำรุง, มารดาบิดา, คัมภีร์ชาดก

Abstract

The objectives of this research article were: 1) to study the concept of the support of mother and father 2) to study the support of mother and father that appears in the Jataka Scripture, and 3) to analyze the support of mother and father that appears in the Jataka Scripture. It was a qualitative research by studying the Tripitaka, commentaries, books, documents, related researches with analytical description.

The results of the research found that:

1. There are two concepts regarding the support of parents: 1) Physical support for parents, which can be achieved by raising us and supporting them in return, helping with their duties, continuing their family line, and making ourselves worthy of their inheritance etc.. 2) Spiritual support for parents, which in Buddhism is considered the highest form of support for parents. If they lack faith, encourage them to have faith; if they lack morality, encourage them to uphold morality etc..

2. The support of mother and father in the Jataka scripture is demonstrating the fundamental virtues of Buddhists, particularly gratitude, which is a highly revered virtue highly regarded by Buddhism. The Jataka scripture contain numerous examples of the care and support of mother and father, such as the Suvarnasam Jataka, Matuposaka Jataka, Sonananda Jataka, Mahakotama Jataka, Vessantara Jataka, Takol Jataka, and Saliketara Jataka.

3. Analysis of the support of mother and father that appears in the Jataka Scripture: 1) The value of children is to become good, moral persons. When parents raise their children until they grow up, they should honor them. 2) Family value: Family value stems from one's parents, siblings, and the expression of good wishes toward them. 3) Community value: This is not merely a personal matter between the person performing the ceremony and the deceased. 4) In terms of value to Thai society, young men repay their parents by practicing to repay the kindness of their parents by providing them, by becoming ordained as monks.

Keywords : the Supporting, Mother and Father, the Jataka Scripture

บทนำ

การบำรุงมารดาบิดาที่ปรากฏในคัมภีร์ชาดก กล่าวคือ การดูแล เลี้ยงดู อุปัฏฐาก รับใช้ ปรนนิบัติ และนอบน้อมต่อมารดาบิดานั้น ในพระพุทธศาสนาเถรวาทถือว่าเป็นมงคลประการหนึ่งที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพราะทำให้บุตรธิดาสามารถทำตอบแทน (ปฏิการะ)ต่อมารดาบิดาได้ ซึ่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสอุปมาว่า ถ้าบุตรธิดาจะพึงวางมารดาบิดาไว้บนบ่าทั้งสองของตน ประคับประคองท่านอยู่บนบ่านั้น ป้อนข้าวป้อนน้ำ และให้ท่านถ่ายอุจาระปัสสาวะบนบ่านั้นเสร็จ แม้บุตรธิดาจะมีอายุถึง 100 ปี และปรนนิบัติท่านไปจนตลอดชีวิต ก็ยังนับว่า เป็นการตอบแทนพระคุณของท่านไม่หมด ยังมีนักปราชญ์ได้อุปมาไว้ว่า หากเอาท้องฟ้าแทนกระดาษ ยอดเขาพระสุเมรุแทนปากกา น้ำในมหาสมุทรแทนหมึก เขียนบรรยายพระคุณของมารดาบิดาจนท้องฟ้าเต็มไปด้วยอักษร ภูเขาสึกกร่อนจนหมด น้ำในมหาสมุทรเหือดแห้ง ก็ยังบรรยายคุณของมารดาบิดาไม่หมด (พระมหาสมชาย ฐานวุฑโฒ, 2550)

จากพระพุทธพจน์ดังกล่าวเป็นเครื่องยืนยันถึงอุปการคุณของมารดาบิดาว่า เป็นผู้มีพระคุณอันยิ่งใหญ่ต่อบุตรธิดาหาสิ่งอื่นใดเปรียบฐานะของมารดาบิดาจึงได้รับการยกย่องว่า เป็นฐานะที่สูงส่งเสมือนเป็นพระพรหม เป็นบุรพเทพ เป็นบุรพาจารย์ และเป็นอาหุไนยบุคคลของบุตร (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2525) มารดาบิดาเป็นทั้งผู้สร้าง ผู้อุปถัมภ์ ผู้ให้กำเนิดแก่บุตรธิดาต้องรับภาระเป็นผู้อนุเคราะห์เลี้ยงดูบุตรธิดาโดยไม่ทอดทิ้ง พยายามที่จะอบรมพร่ำสอนให้บุตรธิดาของตนให้เป็นคนดี เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงทรงตรัสหน้าที่ของบุตรอันพึงมีต่อมารดาบิดาตามหลักธรรมทิศ 6 อันปรากฏในสิงคาลกสูตร (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2525) ว่า มารดาบิดาผู้เป็นทิศเบื้องหน้า บุตรพึงบำรุงมารดาบิดาผู้เป็นทิศเบื้องหน้าโดยหน้าที่ 5 ประการ คือ ท่านเลี้ยงเรามาเราจักเลี้ยงท่านตอบ จักทำกิจของท่าน จักดำรงวงศ์ตระกูล จักประพฤติตนให้เหมาะสมที่จะเป็นทายาท เมื่อท่านล่วงลับไปแล้วทำบุญอุทิศให้ท่าน (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2525) วิธีการสนองคุณ 5 ประการนี้เป็นอย่างต่ำ ส่วนวิธีการสนองคุณอย่างสูงนั้น เราต้องปฏิบัติชอบในท่านด้วยสัมปทา 4 ประการ คือ ชักนำท่านไม่มีศรัทธาให้ตั้งมั่นอยู่ในศรัทธา ชักนำท่านเมื่อไม่มีศีลให้ตั้งมั่นอยู่ ในศีลชักนำท่าน เมื่อไม่มีจาคะให้ยินดีในการบริจาค และชักนำท่านเมื่อไม่มีปัญญาให้อบรมปัญญาสมเด็จพระมหาวีรวงศ์ (พิมพ์ ธมฺมธโร), 2528) มารดาบิดาผู้เป็นทิศเบื้องหน้า บุตรได้บำรุงโดยหน้าที่ 5 ประการแล้ว ย่อมอนุเคราะห์บุตร โดยหน้าที่ 5 ประการ คือ ป้องกันบุตรธิดามิให้ทำความชั่ว ส่งเสริมให้ตั้งอยู่ในความดี ให้ศึกษาศิลปวิทยา หาคู่ครองที่สมควรให้ มอบทรัพย์ให้ในสมัย (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2525) บุตรธิดาได้บำรุงมารดาด้วยดีดังกล่าวแล้ว ย่อมเป็นที่รักใคร่ ของผู้คนทั้งหลาย เป็นผู้มีความเจริญก้าวหน้าในชีวิตได้มาก และเป็นอุดมมงคลสูงสุดในชีวิต บัณฑิตทั้งหลายกล่าวยกย่องสรรเสริญบุคคลนั้นว่า เป็นผู้เจริญแล้วทั้งในโลกนี้และโลกหน้า สมดังที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ ในมงคลสูตรว่า มาตาปิตุอุปฏฺฐานำ เอตมฺมงฺคลมุตฺตมำ. การบำรุงมารดาบิดาเป็นมงคลอันสูงสุด (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2525) แต่ในสังคมไทยปัจจุบันจะพบว่า ปัญหาครอบครัวส่วนหนึ่งมาจากการที่มารดาบิดาขาดการทำอุปการะไม่ทำหน้าที่อันดีงามและถูกต้องตามหลักธรรม เมื่อมารดาบิดาให้กำเนิดบุตรธิดาแล้วก็ไม่ใส่ใจที่จะเลี้ยงดูอบรมให้เจริญด้วยจิตที่อาทร ขาดการสร้างอุปการคุณแก่บุตรธิดา เช่น ไม่เลี้ยงดู ไม่ให้การศึกษาไม่อบรมสั่งสอนให้เป็นคนดี ทั้งยังประพฤติตนไม่เป็นแบบอย่างอันดีแก่บุตรธิดา เมื่อการเป็นเช่นนี้บุตรธิดาจึงไม่ซาบซึ้งในบุญคุณของมารดาบิดา ไม่มีความสัมพันธ์ในอันที่จะตอบแทนคุณ ความขัดแย้งแตกแยกทางความคิดและพฤติกรรมของบุตรธิดาต่อมารดาบิดาจึงเกิดขึ้น ในลักษณะของความดื้อรั้น ความหลง เนรคุณ บุตรธิดาทอดทิ้งมารดาบิดาไม่อุปถัมภ์เลี้ยงดูขาดหิริโอตตัปปะ ประพฤติผิดต่อมารดาบิดาทั้งทางกาย วาจา ใจ เพราะมารดาบิดาและบุตรธิดาไม่รู้และไม่ทำหน้าที่อันเป็น อุปการคุณและปฏิการคุณต่อกัน จึงเป็นสาเหตุแห่งปัญหาครอบครัวและนำไปสู่ปัญหาสังคม (พระครูศรีสุตโสภณ (เงิน ชาติเมธี), 2549) ซึ่งการบำรุงมารดาบิดาดังกล่าวนั้น ยังไม่มีวิธีปฏิบัติที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาทอันถือว่าเป็นปัญหาสำคัญยิ่ง

ดังนั้น เพื่อให้เห็นตัวอย่างของการบำรุงมารดาบิดาที่ถูกต้องดังที่ปรากฏในคัมภีร์ชาดก จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะทำการวิจัยเกี่ยวกับ “วิเคราะห์การบำรุงมารดาบิดาที่ปรากฏในคัมภีร์ชาดก” กล่าวคือการนำหลักธรรมที่เกี่ยวกับการบำรุงมารดาบิดาในคัมภีร์ชาดกมาแนวทางในการบำรุงมารดาบิดา เพื่อเป็นการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับบุตรธิดาผู้เป็นเยาวชนคนรุ่นใหม่ จะได้ประพฤติปฏิบัติต่อมารดาบิดาได้อย่างถูกต้อง และกระตุ้นเตือนจิตสำนึกของผู้เป็นมารดาบิดาให้ตระหนักในการทำหน้าที่ของตนมากขึ้น เพราะถ้าสมาชิกทุกคนในครอบครัวรู้จักปฏิบัติหน้าที่ต่อกันอย่างถูกต้องแล้ว ย่อมจะทำให้เกิดคุณค่าแก่ตนเอง ครอบครัว และสังคมไทยต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการบำรุงมารดาบิดา
2. เพื่อศึกษาการบำรุงมารดาบิดาในคัมภีร์ชาดก
3. เพื่อวิเคราะห์การบำรุงมารดาบิดาที่ปรากฏในคัมภีร์ชาดก

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยทางเอกสาร (Documentary Research) โดยมีลำดับขั้นตอน ดังนี้

1. รวบรวมข้อมูลชั้นปฐมภูมิ

1) ศึกษาค้นคว้าแนวคิดเกี่ยวกับการบำรุงมารดาบิดา การบำรุงมารดาบิดาในคัมภีร์พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกายชาดก ตลอดถึงวิเคราะห์การบำรุงมารดาบิดาที่ปรากฏในคัมภีร์พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกายชาดก

2) สำรวจเอกสาร งานวิจัยที่มีผู้รู้ได้เขียนและศึกษาไว้เกี่ยวกับการบำรุงมารดาบิดาที่ปรากฏในคัมภีร์พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกายชาดก

2. ขั้นรวบรวมข้อมูล

1) รวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) คือ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย พิมพ์เนื่องในวโรกาสครบ 200 ปี แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พุทธศักราช 2525 เกี่ยวกับการบำรุงมารดาบิดาที่ปรากฏในคัมภีร์ชาดก

2) รวบรวมเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources) จากหนังสืออธิบายแนวคิดเกี่ยวกับการบำรุงมารดาบิดา การบำรุงมารดาบิดาในคัมภีร์ชาดก ตลอดถึงวิเคราะห์การบำรุงมารดาบิดาที่ปรากฏในคัมภีร์ชาดก

3) รวบรวมข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวกับการบำรุงมารดาบิดาที่ปรากฏในคัมภีร์ชาดก

4) ศึกษาข้อมูล วิเคราะห์เรียบเรียง และนำเสนอผลการวิจัย

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ด้วยการวิเคราะห์เชิงพรรณนา เพื่อหาข้อสรุป และนำเสนอรายงานผลงานการวิจัยต่อไป

ผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์การบำรุงมารดาบิดาที่ปรากฏในคัมภีร์ชาดก สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ได้ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการบำรุงมารดาบิดา หมายถึง การดูแล ปรนนิบัติ เลี้ยงดู รับใช้มารดาบิดาให้มีปกติสุข ทั้งทางด้านร่างกายทั้งทางจิตใจ ซึ่งมีอยู่ 2 ประการ คือ 1) การบำรุงมารดาบิดาทางกาย คือ สามารถกระทำได้โดยท่านเลี้ยงเรามาแล้วเลี้ยงท่านตอบ ช่วยทำกิจของท่าน ดำรงวงศ์ตระกูลของท่าน ทำตัวให้สมควรรับมรดกของท่าน และเมื่อท่านล่วงลับไปแล้วทำบุญอุทิศให้ และ 2) การบำรุงมารดาบิดาทางใจ คือ ในทางพุทธศาสนาถือว่าเป็นการบำรุงมารดาบิดาอย่างสูงสุด ด้วยถ้าท่านไม่มีศรัทธาชักนำให้ท่านมีศรัทธา ถ้าท่านไม่มีศีลชักนำให้ท่านตั้งมั่นในศีล ถ้าท่านเป็นคนตระหนี่ ชักนำให้ท่านบริจาคทาน และถ้าท่านไม่มีปัญญา นำพาให้ท่านได้ประพฤติปฏิบัติธรรมจนเกิดปัญญารู้แจ้งแห่งสัจธรรม นำตนพ้นจากทุกข์ กล่าวคือพระนิพพาน

2. การบำรุงมารดาบิดาในคัมภีร์ชาดก หมายถึง การบำรุงมารดาบิดาเป็นการแสดงถึงคุณธรรมพื้นฐานของชาวพุทธ โดยเฉพาะความกตัญญูกตเวที ซึ่งถือเป็นคุณธรรมอันสูงส่งที่พระพุทธศาสนายกย่องอย่าง

ยิ่ง ในคัมภีร์ชาดกมีตัวอย่างมากมายที่กล่าวถึงการบำรุงเลี้ยงมารดาบิดา เช่น สุวรรณสามชาดก มาตุโปสกชาดก โสณนันทชาดก เวสสันดรชาดก ตักกลชาดก สาลิเกทาร-ชาดก

3. วิเคราะห์การบำรุงมารดาบิดาที่ปรากฏในคัมภีร์ชาดก จากการวิเคราะห์การบำรุงมารดาบิดาที่ปรากฏในคัมภีร์ชาดกนั้น สรุปได้ดังนี้ 1) คุณค่าของบุตรธิดา คือได้เป็นสัตบุรุษ เป็นคนดีมีศีลธรรม ได้ทำหน้าที่ของบุตรทำ เมื่อมารดาบิดาเลี้ยงบุตรมาจนเติบใหญ่ควรบูชามารดาบิดา ทำให้พ่อแม่มีความสุขใจ สุขกาย เป็นบุตรที่ดี ให้ความเคารพพ่อแม่ เลี้ยงดูตอบแทนท่านเมื่อยามท่านชราภาพ และหน้าที่ของบุตรธิดาในระดับสูงเป็นการตอบแทนสูงสุดที่บุตรธิดาทำได้ยาก เพราะช่วยปิดทางไปสู่อบายภูมิหรือนรก ในขณะเดียวกันก็เปิดทางสวรรค์และพระนิพพานให้บิดามารดาเข้าถึงเป้าหมายสูงสุดที่มนุษย์พึงถึง ซึ่งเป็นที่พึ่งอันเกษมของมนุษย์ทั้งหลาย 2) ด้านคุณค่าต่อครอบครัว คุณค่าต่อครอบครัวย่อมเกิดขึ้นด้วยพ่อ แม่ พี่น้องของตนเองและแสดงออกถึงความปรารถนาดีต่อพ่อแม่ ถือเป็นบุคคลที่หาได้ยากอีกประเภทหนึ่ง เป็นบุคคลที่หาได้ยาก เพราะบุคคลที่มีความกตัญญูกตเวที ต้องฝึกฝนตนมาดี สามารถยกจิตใจของตนให้สูงส่งได้ ซึ่งมิใช่จะเกิดขึ้นกับคนทุกคนได้ และความกตัญญูกตเวทีจึงเป็นคุณธรรมและเป็นสัญลักษณ์ของคนดี เป็นวัฒนธรรมที่ดีงาม และเป็นคุณธรรมค้ำจุนครอบครัว สังคม และโลกให้เกิดความสุขมีสันติภาพ 3) ด้านคุณค่าต่อชุมชน ไม่ใช่แค่เรื่องส่วนตัวระหว่างผู้ทำกับผู้ล่วงลับเท่านั้น แต่ยังมีความสำคัญและสร้างคุณค่าให้แก่ชุมชนที่ได้ประกอบพิธีกรรมขึ้น เป็นการสืบสานและธำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมประเพณีอันดีงาม การทำบุญอุทิศส่วนกุศล เช่น งานบุญต่าง ๆ (เช่น บุญเดือนสิบ, บุญข้าวประดับดิน/ข้าวสากในบางภูมิภาค) เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตและประเพณีที่สืบทอดกันมาแต่โบราณ การปฏิบัติเหล่านี้ช่วยรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไว้ ไม่ให้เลือนหายไป การเสริมสร้างความสามัคคีและความสัมพันธ์ในชุมชน และ 4) ด้านคุณค่าต่อสังคมไทย คือบุตรธิดาได้ตอบแทนบิดามารดา ด้วยการปฏิบัติตนเองในส่วนของการทดแทนบุญคุณ ข้าวน้ำ ที่บิดามารดาได้เลี้ยงมา โดยการอุปสมบทหรือการบวชทั้งนี้ยังได้รักษาประเพณี ประเพณีการบรรพชาอุปสมบทเป็นพระภิกษุสามเณรในพระพุทธศาสนา เป็นประเพณีที่เนื่องด้วยความกตัญญูรู้คุณของผู้มีพระคุณ และตอบแทนพระคุณของผู้มีพระคุณ ซึ่งจะก่อให้เกิดคุณประโยชน์อันยิ่งใหญ่ต่อกุลบุตรและเป็นเหตุให้คนอื่น ๆ ได้รับอานิสงส์นั้นด้วย ส่งผลให้พุทธศาสนิกชนไทยนิยมให้กุลบุตรบวชเป็นพระภิกษุสามเณร และคงถือเป็นประเพณีสืบทอดกันมาจนบัดนี้

อภิปรายผล

จากการวิเคราะห์การบำรุงมารดาบิดาที่ปรากฏในคัมภีร์ชาดก อภิปรายผล ตามวัตถุประสงค์ได้ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการบำรุงมารดาบิดา

แนวคิดเกี่ยวกับการบำรุงมารดาบิดานั้น เป็นการดูแล ปรนนิบัติ เลี้ยงดู รับใช้มารดาบิดาให้มีปกติสุขทั้งทางด้านร่างกายทั้งทางจิตใจ ทางร่างกายบุตรธิดาสามารถกระทำได้โดยท่านเลี้ยงเรามาแล้วเลี้ยงท่านตอบ ช่วยทำกิจของท่าน ดำรงวงศ์ตระกูลของท่าน ทำตัวให้สมควรรับมรดกของท่าน และเมื่อท่านล่วงลับไปแล้วทำบุญอุทิศให้ และทางจิตใจในทางพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นการบำรุงอย่างสูงสุด ถ้าท่านไม่มีศรัทธาชักนำให้ท่านมีศรัทธา ถ้าท่านไม่มีศีลชักนำให้ท่านตั้งมั่นในศีล ถ้าท่านเป็นคนตระหนี่ ชักนำให้ท่านบริจาคทาน และถ้าท่านไม่มีปัญญา นำพาให้ท่านได้ประพฤติปฏิบัติธรรม จนเกิดปัญญารู้แจ้งแห่งสัจธรรม เข้าถึงพระนิพพานได้ในที่สุด สอดคล้องกับแนวคิดของ นัยนา นามเข็ม (2554)ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์การบำรุงมารดาตามแนวคิดทางพระพุทธศาสนาเถรวาท” ได้สรุปผลการศึกษาไว้ว่า ความสำคัญของการบำรุงบิดามารดามีกล่าวทั้งในพระไตรปิฎกและในทัศนะของนักคิดนักเขียนร่วมสมัย ด้วยพระพุทธเจ้าทรงยกบิดามารดามีความสำคัญในแง่ของบุคคลที่หาได้ยากยิ่งในโลก ที่คอยปกป้องคุ้มครองบุตรธิดาอย่างที่ใคร ๆ ในโลกนี้จะทำได้ เช่น ท่านมี

ความเมตตารักลูกเท่าชีวิตยอมพลีชีพเพื่อลูก ๆ ได้ ขณะเดียวกันก็เสียสละทุ่มเทแรงกายและแรงใจให้แก่บุตร บุตรธิดา ให้สามารถมีชีวิตอยู่รอดปลอดภัยได้โดยไม่เห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้า ในมงคลสูตรได้กล่าวถึงสิ่งที่เป็นมงคล หนึ่งในบรรดามงคลทั้งปวงนั้นได้กล่าวถึง "มาตาปิตุอุปฏฐานำ" แปลว่า การบำรุงเลี้ยงดูมารดาบิดา ทั้งนี้เมื่อมารดาและบิดาผู้อนุเคราะห์แก่บุตร ท่านเรียกว่า พรหม บุรพาจารย์ และอาหุเนยยบุคคลของบุตรทั้งหลาย เพราะเหตุนั้นแหละ บุตรผู้เป็นบัณฑิตพึงนอบน้อม พึงสักการะท่านด้วยข้าว น้ำ ผ้านุ่งห่ม ที่นอน ที่นั่ง อบกาย ให้อาบน้ำ และชำระเท้า เพราะบำเรอในมารดาบิดา บัณฑิตทั้งหลายย่อมสรรเสริญเขา ครั้นเขาละโลกนี้ไปแล้ว ย่อมบันเทิงในโลกสวรรค์

2. การบำรุงมารดาบิดาในคัมภีร์ชาดก

การบำรุงมารดาบิดาในคัมภีร์ชาดกนั้น เป็นการแสดงให้เห็นแบบอย่างของการบำรุงมารดาบิดาในคัมภีร์ชาดก ที่สำคัญที่เป็นการแสดงถึงความกตัญญูกตเวที ที่บุตรธิดาต้องมีต่อมารดาบิดา ผู้เป็นบุรพการี ดังในคัมภีร์ชาดกที่มีตัวอย่างมากมายที่กล่าวถึงการบำรุงเลี้ยงมารดาบิดา เช่น สุวรรณสามชาดก มาตุโปสกชาดก เป็นต้น สอดคล้องกับแนวคิดของ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (2545) ได้กล่าวถึงพระคุณของบิดามารดาว่า พ่อแม่นั้นมีอุปการคุณแก่เรามากมาย ในทางศาสนาท่านบรรยายไว้นานัปการ แม้กวีทั้งหลายก็ได้เขียนบรรยายกันไว้อย่างไม่มีที่สิ้นสุด ปรากฏเป็นคำกลอนและคำประพันธ์ต่าง ๆ ที่บรรยายคุณของบิดามารดาเพื่อให้ลูกได้รู้ตระหนักมองเห็นความสำคัญและแสดงความกตัญญูกตเวทีต่อท่าน เมื่อว่าโดยย่อตามหลักพระศาสนา พ่อแม่นั้นทำหน้าที่สำคัญ คือ

1. ห้ามปรามเราไม่ให้ทำชั่วช้าเสียหาย ป้องกันเราไม่ให้ตกไปในทางที่ต่ำทรามมีอันตราย
2. ท่านสั่งสอนแนะนำเราให้ตั้งอยู่ในความดี ชักนำเราให้มุ่งไปในทางที่จะพบความสุข ความเจริญ
3. ท่านให้เราได้เรียนศิลปวิทยา มีความรู้ที่จะไปประกอบอาชีพการงานเพื่อตั้งตัวให้เป็นหลักฐานต่อไป
4. ถึงเวลาถึงวัยที่จะมีครอบครัว ท่านก็เป็นธุระเอาใจใส่จัดแจงช่วยเหลือ โดยรับที่จะทำด้วยความเต็มใจ
5. ทรัพย์สมบัติของท่าน ก็เป็นของลูกนั่นเอง ซึ่งท่านจะมอบให้ในเวลาอันสมควรเป็นระยะ ๆ ไปจนครั้งสุดท้าย ที่เรียกว่า มรดก ทั้งหมดนี้ เป็นที่รู้จักกันตามหลักการของพระศาสนาแต่ที่จริงนั้น ท่านเพียงวางไว้ให้เป็นหัวข้อหรือรายการที่ปฏิบัติที่สำคัญ ๆ เท่านั้น

การปฏิบัติปลีกย่อยยังมีอีกมากมาย รวมความก็คือพ่อแม่นั้นทำทุกอย่างเพื่อลูกด้วยความรัก ว่าโดยคุณธรรมก็คือ การกระทำที่ออกมาจากพรหมวิหาร 4 ประการนั่นเอง คือ

1. ใจของพ่อแม่นั้นประกอบด้วยความรักความปรารถนาดี เอาใจใส่เลี้ยงดูลูกให้เจริญเติบโตและงอกงามมีความสุข คือ เมตตา
2. ประกอบด้วยกรุณา มีความสงสาร คอยช่วยเหลือให้พ้นจากความยุ่งยาก เดือดร้อนช่วยแก้ไขปัญหาและปลดเปลื้องความทุกข์
3. มีมุทิตา คอยส่งเสริมให้กำลังใจ และพลอยยินดี เมื3อลูกประสบความสำเร็จ ประสบความก้าวหน้าหรือทำความดีงามถูกต้อง
4. มีอุเบกขา ในเวลาที่สมควร เช่น เมื่อลูกจะต้องรับผิดชอบตัวเอง หรือควรรู้จักฝึกหัดทำอะไรด้วยตัวเอง ท่านก็จะให้โอกาสแก่ลูกที่จะพัฒนาตัวเอง คือไม่ใช่จะทำให้ไปหมดทุกอย่างจนกระทั่งลูกทำอะไร ไม่เป็น อันนี้เรียกว่า วางอุเบกขา

3. วิเคราะห์การบำรุงมารดาบิดาที่ปรากฏในคัมภีร์ชาดก

วิเคราะห์การบำรุงมารดาบิดาที่ปรากฏในคัมภีร์ชาดก มีประเด็นดังนี้

1) คุณค่าของบุตรธิดา คือ บุตรธิดาเป็นสัตบุรุษ เป็นคนดี มีคุณธรรม เนื่องจากมีการนำหลักกตัญญูกตเวทีไปประพฤติปฏิบัติ

2) ด้านคุณค่าต่อครอบครัว คือ ความสุขเกิดขึ้นในครอบครัว เนื่องบุตรธิดาทำตามหน้าที่ของตนดังที่ปรากฏในคัมภีร์ชาดก

3) ด้านคุณค่าต่อชุมชน คือ การเสริมสร้างความสามัคคีและความสัมพันธ์ที่ดีงามให้เกิดมีในชุมชน เนื่องคนในชุมชนตระหนักรู้ถึงบุญคุณของบุรพการี

4) ด้านคุณค่าต่อสังคมไทย คือ บุตรธิดาในสังคมไทยได้ตอบแทนบุญคุณบิดามารดาผู้เป็นบุรพการี เป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูกตเวที ทำให้เป็นสังคมที่น่าอยู่ สอดคล้องกับแนวคิดของ พระมหาอดุลย์ คนแรง (2541) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์มังคลัตถทีปนี” และได้กล่าวถึงการบำรุงมารดาบิดาในมังคลัตถทีปนี ว่า มารดา หมายถึง หญิงผู้ให้กำเนิดบุตร บำรุงเลี้ยงดู แสดงโลกนี้แก่บุตร บิดา หมายถึง ชายผู้ให้บุตรเกิด บำรุงเลี้ยงดูแสดงโลกนี้แก่บุตร คุณของมารดา บิดา คือ ทำหน้าที่ที่ทำได้ยาก อ้อนวอนเทวดาเพื่อให้ได้บุตรน้อย ถนอมครรภ์ปลอบโยนบุตรผู้ร้องไห้ด้วยน้ำนม ด้วยเพลงขับ และด้วยเครื่องกก คืออวัยวะเมื่อลมพัดแดดแรงกล้า ทำความหวั่นไหว คอยแลดูบุตรผู้ไร้เดียงสา คุ้มครองทรัพย์ไว้เพื่อบุตร รอคอยการกลับมาของบุตรด้วยความห่วงใย บำรุงชีวิตบุตรเลี้ยงดูบุตร ให้เติบโตโดยลำดับ ให้ดื่มน้ำนมจากอก ป้อนข้าวน้ำเป็นผู้เอ็นดู เป็นที่พึ่ง เลี้ยงบุตรมาโดยยาก ให้ตั้งอยู่ในความดี ให้ศึกษาศิลปะ หาภรรยาที่สมควรให้ ให้ทรัพย์มรดก มารดาบิดาเป็นดุจพรหม บุรพเทพ บูรพาจารย์ และอาหุไนยบุคคลของบุตร เพราะมีเมตตากรุณามุทิตาอุเบกขาในบุตรตามกาล มีความประพฤติดังเทพ มีอุปการะคุณต่อบุตรก่อนเทพเหล่าอื่น เป็นอาจารย์ของบุตรก่อนอาจารย์ทั้งหมด เป็นผู้ควรรับข้าวน้ำเป็นที่บุตรนำมาบูชา การบำรุง หมายถึง การปรนนิบัติด้วยสักการะ เช่น ข้าว น้ำ ผ้า ที่นอน การอบกลิ่น การให้อาบ การล้างเท้า และด้วยการทำความนอบน้อม การเลี้ยงดู การช่วยทำกิจ การดำรงวงศ์สกุล การประพฤติสมควรเพื่อรับทรัพย์มรดก การทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ ทำให้มารดาบิดาดำรงอยู่ในความพร้อมด้วยศรัทธา ศีล จาคะ และปัญญา เป็นผู้กตัญญูกตเวที ผู้ทำตามโอวาทที่มารดาบิดาสั่งสอนอานิสงส์ของการบำรุงมารดาบิดา คือ นำมาซึ่งความสุขในโลกทั้ง 2 ได้รับการสรรเสริญในโลกนี้ เมื่อตายไปบันเทิงอยู่ด้วยทิพยสมบัติในสวรรค์ พระพุทธเจ้าสรรเสริญ แม้ถูกยิงด้วยลูกศรอาบยาพิษก็พ้นจากความตาย แม้ไปสู่สำนักยักษ์ก็พ้น จากความตาย แม้อยู่ในคอกที่เขาขังไว้ฆ่าก็พ้นจากความตาย แม้ติดบ่วงก็พ้นจากความตาย แม้ถูกผูกด้วยเครื่องผูก เกิดในพรหมโลก ทำให้สรรพสัตว์ได้รับอภัยทาน บรรลุโสดาบันโทษของการปฏิบัติผิดในมารดาบิดา คือ ถูกจักรหมุนบดอยู่บนศีรษะประสบทุกข์ ถูกโจรฆ่าประสบผลอันไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูล ไปสู่นรก

ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์การบำรุงมารดาบิดาที่ปรากฏในคัมภีร์ชาดก” มีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) ควรส่งเสริมการปฏิบัติการบำรุงมารดาบิดาตั้งแต่ระดับครอบครัว ด้วยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องคือ บ้าน วัด และโรงเรียน ด้วยการผ่านการจัดงานวัฒนธรรม ประเพณีที่เกี่ยวข้อง

2) ควรส่งเสริมการปฏิบัติการบำรุงมารดาบิดาตั้งแต่ระดับครอบครัว ด้วยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องคือ องค์การบริหารส่วนตำบล ด้วยการผ่านการจัดงานวัฒนธรรม ประเพณีที่เกี่ยวข้อง

3) ควรส่งเสริมการปฏิบัติการบำรุงมารดาบิดาตั้งแต่ระดับครอบครัว ด้วยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องคือ สภานศึกษา ด้วยการผ่านการจัดงานวัฒนธรรม ประเพณีที่เกี่ยวข้อง

2. ข้อเสนอแนะในการปฏิบัติการ

ส่งเสริมการปฏิบัติการบำรุงมารดาบิดาตั้งแต่ระดับครอบครัว ด้วยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องคือ บ้าน วัด และโรงเรียน องค์การบริหารส่วนตำบล สถานศึกษา ด้วยการผ่านการจัดงานวัฒนธรรม ประเพณีที่เกี่ยวข้อง และจัดงานปฏิบัติธรรม จัดสัมมนา หรือจัดงานที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นรูปธรรมและเชิงประจักษ์

3. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) การศึกษาวิเคราะห์บทบาทในการบำรุงมารดาบิดาของภิกษุในสมัยพุทธกาลที่มีอิทธิพลต่อพระสงฆ์ไทยในปัจจุบัน

2) การศึกษาวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบบทบาทในการบำรุงมารดาบิดาของภิกษุในสมัยพุทธกาลกับสมัยปัจจุบัน

3) การศึกษาวิเคราะห์วิวัฒนาการของปัจจัย 4 ในฐานะเป็นเครื่องมือบำรุงมารดาบิดาของภิกษุในสังคมไทย

4) การใช้หลักพุทธธรรมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตมารดาบิดาของภิกษุในสังคมไทย

5) การศึกษาเชิงวิพากย์พฤติกรรมของภิกษุในการบำรุงมารดาบิดาที่ปรากฏในสังคมไทย

เอกสารอ้างอิง

คณะกรรมการแผนกตำรามหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์. (2549). มังคลัตถทีปนี แปล เล่ม 2 พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

นัยนา เข็มทอง. (2554). ศึกษาวิเคราะห์การบำรุงบิดามารดาตามแนวคิดทางพระพุทธศาสนา. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2545). คุณบิดามารดานั้นสุดพรรณนามหาศาล. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมสภา.

พระมหาสมชาย ฐานวุฑฺโฒ. (2550). มงคลชีวิต ฉบับทางก้าวหน้า. กรุงเทพมหานคร: ฐานการพิมพ์.

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. (2525). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย พิมพ์เนื่องในวโรกาสครบ 200 ปี แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พุทธศักราช 2525. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

พระครูศรีสุตโสภณ (เงิน ชาติเมธี). (2549). การศึกษาเชิงวิเคราะห์ความกตัญญู (กตญฺญุตา) ในพระพุทธศาสนาเถรวาท. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาอดุลย์ คนแรง. (2541). การศึกษาเชิงวิเคราะห์มังคลัตถทีปนี. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ (พิมพ์ ธมฺมธโร). (2528). มงคลยอดชีวิต ฉบับสมบูรณ์. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.

สำลี รักสุทธี. (2553). มงคลชีวิต 38 (ฉบับร้อยแก้วและร้อยกรอง). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พัฒนาศึกษา.

การตัดสินใจในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของประชาชน เขตการเลือกตั้งที่ 1 จังหวัดร้อยเอ็ด

Voters' Decision-Making in Members of House of Representatives' Election in Constituency 1, Roi Et Province

พระสุริยนต์ ปณฺญาวชิโร (หล้าก่ำ)
Phra Suriyont Phunyawachiro (Lagum)
พระมหาไทยน้อย ญาณเมธี
Phra Maha Thainoi Yanamethee
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
Mahamakut Buddhist University Roi Et Campus Thailand
Email: Suriyont.lag@student.mbu.ac.th

Received: 7 February 2025; Revised: 18 February 2025; Accepted: 25 April 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับการตัดสินใจในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของประชาชน 2) ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของประชาชน 3) ศึกษาข้อเสนอแนะการตัดสินใจในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของประชาชน กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชาชนที่มีอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไป จำนวน 399 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน และการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า: 1) การตัดสินใจในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของประชาชน โดยรวมอยู่ในระดับมาก เรียงจากค่าเฉลี่ยสูงสุดไปต่ำสุดได้แก่ ด้านอัตลักษณ์พรรคการเมือง ด้านการประเมินผู้สมัคร ด้านจุดยืนต่อประเด็นสำคัญ ด้านอารมณ์และสัญชาตญาณ และด้านที่มีข้อเฉลี่ยต่ำสุดคือ ด้านเหตุผลและการวิเคราะห์ 2) ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของประชาชน โดยรวมอยู่ในระดับมาก เรียงจากค่าเฉลี่ยสูง ไปต่ำ ได้แก่ ด้านคุณสมบัติและผลงานผู้สมัคร ด้านนโยบายพรรคการเมืองผู้สมัคร ด้านรูปแบบการหาเสียง และด้านสังกัดพรรคการเมืองผู้สมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ตามลำดับ ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างการตัดสินใจในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของประชาชนกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของประชาชน ในภาพรวมมีความสัมพันธ์กันทางบวก (r=0.683) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 3) ข้อเสนอแนะการตัดสินใจเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พบว่า อัตลักษณ์และภาพลักษณ์ของพรรคการเมืองมีอิทธิพลโดยตรงต่อการตัดสินใจเลือกตั้ง ผู้สมัครควรสังกัดพรรคที่ตรงกับฐานเสียงและมีจุดยืนชัดเจน เพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือและโอกาสชนะเลือกตั้ง

คำสำคัญ การตัดสินใจ, การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร, ประชาชนเขตการเลือกตั้งที่ 1, จังหวัดร้อยเอ็ด

Abstract

The objectives of this research to 1) examine the level of Voters' Decision-Making in Members of House of Representatives' Election in Constituency 1, Roi Et Province. 2) study the factors affecting the people's Voters' Decision-Making in Members of House of Representatives' Election in Constituency 1, Roi Et Province; and 3) investigate recommendations regarding Voters' Decision-Making in Members of House of Representatives' Election in Constituency 1, Roi Et Province. The sample consisted of 399 people aged 18 years and over. The research instrument used for data collection was a five-point rating scale questionnaire. The statistical methods used for data analysis included frequency, percentage, mean, standard deviation, Pearson's product–moment correlation coefficient, and content analysis.

The results show that: 1) Overall, the people's Voters' Decision-Making in Members of House of Representatives' Election in Constituency 1 was at a high level. When ranked from the highest to the lowest mean scores, the dimensions were political party identity, candidate evaluation, stance on key issues, emotions and intuition, and the lowest mean score was found in rationality and analytical reasoning, respectively. 2) The factors affecting the people's decision-making in the election of Members of Parliament, both overall and by dimension, were at a high level. Ranked from the highest to the lowest mean scores, these factors were candidate qualifications and performance, political party policies of the candidate, campaign strategies, and political party affiliation of the candidate, respectively. The Pearson correlation coefficient between the people's decision-making in the election of Members of Parliament and the influencing factors showed a positive relationship at the overall level (r = 0.683), which was statistically significant at the .01 level. 3) Recommendations regarding the people's decision-making in the election of Members of Parliament indicated that the identity and image of political parties have a direct influence on voters' electoral decisions. Candidates should affiliate with political parties that align with their voter base and clearly articulate their positions on key public issues. Both party identity and clear policy stances enhance credibility and increase the likelihood of winning the election.

Keywords: Voters' Decision-Making, Members of House of Representatives', Election in Constituency 1, Roi Et Province

บทนำ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 1) พุทธศักราช 2564 ได้กำหนดให้สภาผู้แทนราษฎรประกอบด้วยสมาชิกจำนวน 500 คน แบ่งเป็นสมาชิกที่มาจากการเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเลือกตั้งจำนวน 400 คน และสมาชิกจากบัญชีรายชื่อของพรรคการเมืองจำนวน 100 คน โดยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรชุดที่ 25 มีวาระเริ่มตั้งแต่วันเลือกตั้งเมื่อวันที่ 24 มีนาคม พุทธศักราช 2562 และ

และสิ้นสุดลงเมื่อมีพระราชกฤษฎีกายุบสภา ผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ 20 มีนาคม พ.ศ. 2566 หรือสิ้นสุดลงก่อนครบวาระในกรณีมีการยุบสภาผู้แทนราษฎร ทั้งนี้เป็นไปตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย, 2564)

ในระบอบประชาธิปไตย อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน โดยประชาชนมอบอำนาจให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทำหน้าที่ตรากฎหมายและบริหารประเทศ หากผู้แทนมีความรู้ ความสามารถ และยึดมั่นในความซื่อสัตย์สุจริต ย่อมส่งผลต่อการพัฒนาประเทศและคุณภาพชีวิตของประชาชนอย่างยั่งยืน แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับหลักปาปณิกธรรมสูตรในพระพุทธศาสนา ซึ่งเน้นความรอบรู้ ความซื่อสัตย์ การรู้จักประมาณตน และการคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมในระยะยาว (พระไตรปิฎก ภาษาไทย ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย, ม.ป.ป.) ในทางกลับกัน หากผู้แทนขาดคุณธรรมและเข้าสู่อำนาจด้วยการทุจริต ย่อมนำไปสู่การคอร์รัปชันและบ่อนทำลายความเชื่อมั่นต่อระบบการเมือง ดังนั้น การใช้สิทธิเลือกตั้งจึงเป็นกระบวนการคัดเลือกผู้แทนที่มีคุณธรรมและจริยธรรม เพื่อให้อำนาจที่ประชาชนมอบหมายถูกใช้อย่างถูกต้องและชอบธรรม (สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง, 2562)

การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นกลไกสำคัญของประชาธิปไตยแบบตัวแทนที่เปิดโอกาสให้ประชาชนกำหนดทิศทางการบริหารประเทศผ่านการออกเสียงเลือกผู้แทน ซึ่งการตัดสินใจลงคะแนนสะท้อนทั้งเจตจำนงทางการเมืองและคุณภาพของระบบการเมืองโดยรวม (Dahl, 1989) สำหรับจังหวัดร้อยเอ็ด โดยเฉพาะเขตเลือกตั้งที่ 1 ซึ่งมีลักษณะกึ่งเมืองกึ่งชนบท พฤติกรรมการเลือกตั้งมีความซับซ้อนจากปัจจัยด้านข้อมูลข่าวสาร บุคลิกภาพผู้สมัคร เครือข่ายชุมชน ระบบอุปถัมภ์ ภาวะเศรษฐกิจครัวเรือน และอิทธิพลของสื่อดิจิทัลที่อาจก่อให้เกิดข้อมูลบิดเบือน ส่งผลให้การตัดสินใจของประชาชนมีความท้าทายและหลากหลายมิติ

ดังนั้น ผู้วิจัยได้การศึกษาเรื่อง การตัดสินใจในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของประชาชน เขตการเลือกตั้งที่ 1 จังหวัดร้อยเอ็ด และมีความสำคัญเนื่องจากจะช่วยให้เข้าใจถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการใช้สิทธิเลือกตั้งของประชาชนในพื้นที่ เพื่อจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนากระบวนการเลือกตั้ง การกำหนดนโยบายสาธารณะที่ตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน และการยกระดับคุณภาพประชาธิปไตยไทยโดยรวมที่สามารถนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ในการส่งเสริมความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการเลือกตั้ง ซึ่งเป็นกลไกสำคัญของระบอบประชาธิปไตย อันจะนำไปสู่การสร้างความตระหนักรู้และความเข้าใจที่ถูกต้องของประชาชนในการมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างมีประสิทธิผล อันเป็นพื้นฐานสำคัญในการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านการเมืองและการปกครอง ไทยรวมถึงการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับระบอบประชาธิปไตยอย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการตัดสินใจเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของประชาชนในเขตการเลือกตั้งที่ 1 จังหวัดร้อยเอ็ด
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์และส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของประชาชนในเขตการเลือกตั้งที่ 1 จังหวัดร้อยเอ็ด
3. เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะของประชาชนเกี่ยวกับการตัดสินใจเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในเขตการเลือกตั้งที่ 1 จังหวัดร้อยเอ็ด

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) แบบสำรวจ (Survey Research) เพื่อศึกษาการตัดสินใจในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของประชาชนเขตการเลือกตั้งที่ 1 จังหวัดร้อยเอ็ด

1) ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

1.1) ประชากร ได้แก่ ประชาชนที่มีอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไป ในเขตการเลือกตั้งที่ 1 จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 126,207 คน

1.2) กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชาชนที่มีอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไป ในเขตการเลือกตั้งที่ 1 จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 399 คน ได้มาจากการคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างตามสูตรของ Taro Yamane (1973) ที่ระดับความเชื่อมั่น ร้อยละ 95 โดยสุ่มตัวอย่างโดยใช้ความน่าจะเป็น (Probability Sampling) ด้วยวิธีสุ่ม ตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) ตามจำนวนประชากรในแต่ละตำบล และสุ่มตามสัดส่วน (Proportionate Stratified Sampling)

2) เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลสำหรับการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นจากการศึกษา หลักการ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เครื่องมือเพื่อการวิจัยแบ่งออกเป็น 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 สอบถามเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ในด้านเลือกตอบโดยถามเกี่ยวกับเพศ อายุ ระดับการศึกษา และรายได้ต่อเดือน มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Checklist)

ตอนที่ 2 สอบถามเกี่ยวกับการตัดสินใจในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของประชาชน เขตการเลือกตั้งที่ 1 จังหวัดร้อยเอ็ด มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ

ตอนที่ 3 สอบถามเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของประชาชนเขตการเลือกตั้งที่ 1 จังหวัดร้อยเอ็ด มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ

ตอนที่ 4 แบบสอบถามข้อเสนอแนะการตัดสินใจในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของประชาชนเขตการเลือกตั้งที่ 1 จังหวัดร้อยเอ็ด

3) การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

ผู้วิจัยเริ่มจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมากำหนดกรอบแนวคิดและสร้างแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ จากนั้นเสนออาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบความถูกต้องด้านเนื้อหาและภาษา ก่อนนำให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่านประเมินความตรงเชิงเนื้อหาและคำนวณค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ซึ่งมีค่าอยู่ระหว่าง 0.67–1.00 แล้วนำไปทดลองใช้กับประชาชนที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน เพื่อหาค่าความเชื่อมั่นด้วยวิธีสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค ได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.85 หลังจากนั้นจึงปรับปรุงแก้ไขและจัดทำเป็นฉบับสมบูรณ์เพื่อใช้เก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

4) การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอนดังนี้

4.1) ผู้วิจัยขอหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูล จากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เสนอต่อกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นายอำเภอและ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลกับประชาชนที่มีอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไป ในเขตการเลือกตั้งที่ 1 จังหวัดร้อยเอ็ด

4.2) ผู้วิจัยได้ติดต่อกับกลุ่มตัวอย่าง เพื่อนัดแนะและชี้แจง และขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูล

4.3) ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยตัวเอง โดยทำการชี้แจงรายละเอียดของแบบสอบถาม ให้ทราบวัตถุประสงค์และขอความร่วมมือเพื่อให้ได้ผลตามความเป็นจริง

4.4) ผู้วิจัยเก็บรวบรวมแบบสอบถามที่ได้จากการตอบ แล้วนำมาตรวจสอบความสมบูรณ์ เพื่อดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

5) การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามมาดำเนินการตามขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทำการวิเคราะห์ข้อมูล ตามลำดับขั้นดังนี้

5.1) วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามโดยหาค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

5.2) วิเคราะห์แบบสอบถามตอนที่ 2 และ ตอนที่ 3 ด้วยการหาค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการตัดสินใจในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของประชาชน เขตการเลือกตั้งที่ 1 จังหวัดร้อยเอ็ดกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของประชาชนเขตการเลือกตั้งที่ 1 จังหวัดร้อยเอ็ด ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson's Product Moment Correlation Coefficient) ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 และ .01

5.3) วิเคราะห์ข้อเสนอแนะการตัดสินใจในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของประชาชน เขตการเลือกตั้งที่ 1 จังหวัดร้อยเอ็ด โดยวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) ข้อมูลในการวิเคราะห์เพื่อสรุปเป็นภาพรวมแล้วนำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนา

6. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

6.1 สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

6.2 สถิติที่ใช้ในการทดสอบสมมติฐาน หาค่าสหสัมพันธ์อย่างง่าย (rxy) โดยใช้สูตรของเพียร์สัน (Pearson's Product Moment Correlation Coefficient)

ผลการวิจัย

1) ผลการวิเคราะห์การตัดสินใจในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของประชาชน เขตการเลือกตั้งที่ 1 จังหวัดร้อยเอ็ด

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เกี่ยวกับการตัดสินใจในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของประชาชน เขตการเลือกตั้งที่ 1 จังหวัดร้อยเอ็ด โดยรวมและรายด้าน

การตัดสินใจในการเลือกตั้ง	ระดับการปฏิบัติ			
	$\overline{X}$	S.D.	อันดับ	แปลผล
1. ด้านอัตลักษณ์พรรคการเมือง (x_1	4.32	0.64	1	มาก
2. ด้านการประเมินผู้สมัครx_2	4.19	0.73	2	มาก
3. ด้านจุดยืนต่อประเด็นสำคัญx_3	4.18	0.75	3	มาก
4. ด้านอารมณ์และสัญชาตญาณx_4	4.16	0.73	4	มาก
5. ด้านเหตุผลและการวิเคราะห์x_5	4.10	0.75	5	มาก
รวม	**4.19**	**0.72**	**-**	**มาก**

จากตารางที่ 1 พบว่า การตัดสินใจในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของประชาชน เขตการเลือกตั้งที่ 1 จังหวัดร้อยเอ็ด โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ =4.19, S.D.=0.72) เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย

ได้แก่ ด้านอัตลักษณ์พรรคการเมือง ($\overline{X}$ =4.32, S.D.=0.64) ด้านการประเมินผู้สมัคร ($\overline{X}$ =4.19, S.D.=0.73) ด้านจุดยืนต่อประเด็นสำคัญ ($\overline{X}$ =4.18, S.D.=0.75) ด้านอารมณ์และสัญชาตญาณ ($\overline{X}$ =4.16, S.D.=0.73) ด้านเหตุผลและการวิเคราะห์ ($\overline{X}$ =4.10, S.D.=0.75) ตามลำดับ

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของประชาชนเขตการเลือกตั้งที่ 1 จังหวัดร้อยเอ็ด โดยรวมและรายด้าน

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจในการเลือกตั้ง	ระดับการปฏิบัติ			
	$\overline{X}$	S.D.	อันดับ	แปลผล
1. ด้านสังกัดพรรคการเมืองผู้สมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (Y_1)	4.29	0.65	4	มาก
2. ด้านนโยบายพรรคการเมืองผู้สมัคร(Y_2)	4.38	0.63	2	มาก
3. ด้านคุณสมบัติและผลงานผู้สมัคร(Y_3)	4.45	0.63	1	มาก
4. ด้านรูปแบบการหาเสียงผู้สมัคร (Y_4)	4.35	0.66	3	มาก
รวม	**4.37**	**0.64**	**-**	**มาก**

จากตารางที่ 2 พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของประชาชนเขตการเลือกตั้งที่ 1 จังหวัดร้อยเอ็ด โดยรวมและรายด้าน โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ =4.37, S.D.=0.64) โดยเรียงค่าเฉลี่ยสูงสุดไปต่ำสุดได้แก่ ด้านคุณสมบัติและผลงานผู้สมัคร ($\overline{X}$ =4.45, S.D.=0.63) ด้านนโยบายพรรคการเมืองผู้สมัคร ($\overline{X}$ =4.38, S.D.=0.63) ด้านรูปแบบการหาเสียงผู้สมัคร ($\overline{X}$ =4.35, S.D.=0.66) และด้านสังกัดพรรคการเมืองผู้สมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ($\overline{X}$ =4.29, S.D.=0.65) ตามลำดับ

2) วิเคราะห์แบบสอบถามตอนที่ 2 และ ตอนที่ 3 ด้วยการหาค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการตัดสินใจในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของประชาชนเขตการเลือกตั้งที่ 1 จังหวัดร้อยเอ็ดกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของประชาชนเขตการเลือกตั้งที่ 1 จังหวัดร้อยเอ็ด ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson’s Product Moment Correlation Coefficient)

ตารางที่ 3 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการตัดสินใจในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของประชาชนกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของประชาชนเขตการเลือกตั้งที่ 1 จังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวม

การตัดสินใจในการเลือกตั้ง (X_{tt})	**ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจ (Y_{tt})**				
	ด้านสังกัดพรรคการเมืองผู้สมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (Y_1)	ด้านนโยบายพรรคการเมืองผู้สมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (Y_2)	ด้านคุณสมบัติและผลงานผู้สมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (Y_3)	ด้านรูปแบบการหาเสียงผู้สมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (Y_4)	**ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจ (Y_{tt})**
1. ด้านอัตลักษณ์พรรคการเมือง (X_1)	.751**	.423**	.011	.469**	**.633****
2. ด้านการประเมินผู้สมัคร (X_2)	.287**	.624**	.246**	.318**	**.530****
3.ด้านจุดยืนต่อประเด็นสำคัญ (X_3)	.118*	.246**	.616**	.117*	**.373****
4. ด้านอารมณ์และสัญชาตญาณ (X_4)	.407**	.445**	.156**	.636**	**.626****
5. ด้านเหตุผลและการวิเคราะห์ (X_5)	.262**	.381**	.237**	.361**	**.456****
การตัดสินใจในการเลือกตั้ง (X_{tt})	**.469****	**.553****	**.333****	**.501****	.683**

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตารางที่ 3 พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างการตัดสินใจในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของประชาชนกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของประชาชนเขตการเลือกตั้งที่ 1 จังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวม (r=0.683) และรายด้านมีความสัมพันธ์กันในทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และคู่ที่มีความสัมพันธ์กันในระดับสูงมาก (r=0.751) คือ ด้านอัตลักษณ์พรรคการเมือง (X_1) กับด้านสังกัดพรรคการเมืองผู้สมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (Y_1) คู่ที่มีความสัมพันธ์รองลงมา (r=0.616) คือ ด้านจุดยืนต่อประเด็นสำคัญ (X_3) กับ ด้านคุณสมบัติและผลงานผู้สมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (Y_3) และที่มีความสัมพันธ์กันในระดับต่ำ (r=0.011) คือ ด้านอัตลักษณ์พรรคการเมือง (X_1) กับ ด้านคุณสมบัติและผลงานผู้สมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (Y_3) แสดงให้เห็นว่าความสัมพันธ์ระหว่างสองตัวแปรแทบไม่มีความเกี่ยวข้องกันในเชิงปฏิบัติ แม้จะเป็นความสัมพันธ์ในทิศทางบวกก็ตาม กล่าวคือ การให้ความสำคัญกับ อัตลักษณ์พรรคไม่ได้มีผลต่อการประเมินคุณสมบัติและผลงานของผู้สมัครอย่างชัดเจน อย่างไรก็ตาม หากผลการทดสอบพบว่ามีนัยสำคัญทางสถิติ (เช่น $p < .05$) อาจเกิดจากขนาดกลุ่มตัวอย่างที่มาก ทำให้ตรวจพบความแตกต่างเล็กน้อยได้ แต่ในเชิงความหมายทางวิชาการถือว่าความสัมพันธ์ดังกล่าวมีอิทธิพลต่ำมากและไม่ส่งผลในทางปฏิบัติอย่างมีนัยสำคัญ

ดังนั้น สรุปความสัมพันธ์ระหว่างการตัดสินใจในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของประชาชนกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของประชาชนเขตการเลือกตั้งที่ 1

จังหวัดร้อยเอ็ด ในภาพรวมมีความสัมพันธ์กันทางบวก (r=0.683) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

3) ข้อเสนอแนะการตัดสินใจในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของประชาชนเขตการเลือกตั้งที่ 1 จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า อัตลักษณ์พรรคการเมืองมีอิทธิพลโดยตรงต่อการตัดสินใจเลือกตั้งของประชาชน ทำให้ผู้สมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรต้องเลือกสังกัดพรรคที่มีอัตลักษณ์และภาพลักษณ์สอดคล้องกับฐานเสียงในเขตเลือกตั้งของตน เพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือและโอกาสชนะการเลือกตั้ง หากพรรคมีภาพลักษณ์เข้มแข็ง ผู้สมัครจะได้เปรียบ แต่ถ้าพรรคขาดอัตลักษณ์ ผู้สมัครก็อาจเสียโอกาส แม้จะมีคุณสมบัติเด่นก็ตาม ส่วนการตัดสินใจเลือกตั้งโดยพิจารณา จุดยืนต่อประเด็นสำคัญ ส่งผลให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งประเมินคุณสมบัติและผลงานของผู้สมัครอย่างเข้มข้นขึ้น จุดยืนที่ชัดเจนและสอดคล้องกับปัญหาของประชาชนจะช่วยเสริมความน่าเชื่อถือให้กับคุณสมบัติและผลงาน ในทางตรงกันข้าม หากผู้สมัครมีคุณสมบัติดีแต่จุดยืนไม่ชัด หรือผลงานไม่ตอบโจทย์ประเด็นสำคัญ ก็อาจเสียโอกาสในการได้รับการเลือกตั้ง

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยครั้งนี้มีประเด็นที่น่าสนใจเพื่อนำมาอภิปรายผล ดังนี้

1) การตัดสินใจในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เขตการเลือกตั้งที่ 1 จังหวัดร้อยเอ็ด โดยรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เป็นเพราะว่า ทั้งนี้เนื่องจากประชาชนมีความตื่นตัวทางการเมืองและตระหนักถึงบทบาทของตนเองในฐานะพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย การเลือกตั้งถูกมองว่าเป็นกระบวนการสำคัญในการแสดงเจตจำนงทางการเมืองและกำหนดทิศทางการพัฒนาประเทศและท้องถิ่น ประชาชนได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับผู้สมัครและนโยบายจากหลากหลายแหล่ง ทำให้สามารถพิจารณาคุณสมบัติ วิสัยทัศน์ และผลงานของผู้สมัครได้อย่างรอบคอบ ประกอบกับการลงพื้นที่พบปะประชาชนอย่างสม่ำเสมอของผู้สมัคร ส่งผลให้เกิดความเข้าใจบริบทและปัญหาในพื้นที่ และเอื้อต่อการตัดสินใจเลือกผู้แทนที่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนอย่างเหมาะสม สอดคล้องกับแนวคิดของ บูฆอรี ยีหมะ (2563) ได้กล่าวไว้ว่า การตัดสินเลือกเลือกตั้งเป็นกระบวนการที่สำคัญในระบอบประชาธิปไตย เนื่องจากเป็นการแสดงเจตจำนงของประชาชนในการเลือกผู้แทนของตนที่จะเข้าไปบริหารประเทศ การตัดสินใจเลือกตั้งที่ดีจะช่วยให้ได้ผู้แทนที่ มีความรู้ความสามารถยึดมันในหลักประชาธิปไตย และสามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้ และสอดคล้องกับแนวคิดของ พระใบฎีกาคณิน สุวณฺโณ (เร่งทอง) (2566) ได้ศึกษาเรื่อง พฤติกรรมทางการเมืองของผู้นำท้องถิ่นที่มีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจของประชาชนในการเลือกตั้งท้องถิ่นในอำเภอลานสัก จังหวัดอุทัยธานี ผลการวิจัยพบว่า การตัดสินใจของประชาชนในการเลือกตั้งท้องถิ่น โดยรวมอยู่ในระดับมาก และพฤติกรรมทางการเมืองของผู้นำท้องถิ่น โดยรวมอยู่ในระดับมาก

2) ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เขตการเลือกตั้งที่ 1 จังหวัดร้อยเอ็ด โดยรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เป็นเพราะว่า ประชาชนมีการรับรู้ข้อมูลข่าวสารทางการเมืองอย่างต่อเนื่อง ทำให้สามารถพิจารณาทางเลือกได้อย่างมีเหตุผล ปัจจัยสำคัญ ได้แก่ คุณลักษณะของผู้สมัคร นโยบายที่สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของพื้นที่ การสื่อสารและการรณรงค์หาเสียง รวมถึงค่านิยมทางการเมืองและจิตสำนึกความเป็นพลเมือง ส่งผลให้การตัดสินใจเลือกตั้งมีความชัดเจนและมั่นใจ สอดคล้องกับแนวคิดพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเชิงเหตุผล (Rational Choice Theory) ของ Anthony Downs ที่อธิบายว่าผู้มีสิทธิเลือกตั้งจะประเมินข้อมูลและผลประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับก่อนตัดสินใจลงคะแนน (Downs, 2017) สอดคล้องกับงานวิจัยของ Norris (2000) ที่อธิบายว่าการสื่อสารทางการเมืองมีบทบาทสำคัญต่อการ

สร้างภาพลักษณ์และความไว้วางใจในตัวผู้สมัคร โดยเฉพาะในพื้นที่ที่ข้อมูลข่าวสารการเมืองมีความหนาแน่นสูง ด้านสังกัดพรรคการเมือง (Y1) อยู่ในระดับมาก

3) ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการตัดสินใจเลือกตั้ง (X) กับปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจ (Y) พบว่า คู่ความสัมพันธ์กันในระดับต่ำ (r=0.011) คือ ด้านอัตลักษณ์พรรคการเมือง (X_1) กับ ด้านคุณสมบัติและผลงานผู้สมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (Y_3) แสดงให้เห็นว่าความสัมพันธ์ระหว่างสองตัวแปรแทบไม่มีความเกี่ยวข้องกันในเชิงปฏิบัติ แม้จะเป็นความสัมพันธ์ในทิศทางบวกก็ตาม กล่าวคือ การให้ความสำคัญกับอัตลักษณ์พรรคไม่ได้มีผลต่อการประเมินคุณสมบัติและผลงานของผู้สมัครอย่างชัดเจน อย่างไรก็ตาม หากผลการทดสอบพบว่ามีนัยสำคัญทางสถิติ (เช่น $p < .05$) อาจเกิดจากขนาดกลุ่มตัวอย่างที่มาก ทำให้ตรวจพบความแตกต่างเล็กน้อยได้ แต่ในเชิงความหมายทางวิชาการถือว่าความสัมพันธ์ดังกล่าวมีอิทธิพลต่ำมากและไม่ส่งผลในทางปฏิบัติอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งผลวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของพระใบฎีกาคณิน สุวณฺโณ (เร่งทอง) (2566) ได้ศึกษาเรื่อง พฤติกรรมทางการเมืองของผู้นำท้องถิ่นที่มีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจของประชาชนในการเลือกตั้งท้องถิ่นในอำเภอลานสัก จังหวัดอุทัยธานี ผลการวิจัยพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมทางการเมืองผู้นำท้องถิ่น กับการตัดสินใจของประชาชนในการเลือกตั้งท้องถิ่นโดยภาพรวม มีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับต่ำมาก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

4. ข้อเสนอแนะการตัดสินใจในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของประชาชนเขตการเลือกตั้งที่ 1 จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า อัตลักษณ์พรรคการเมืองมีอิทธิพลโดยตรงต่อการตัดสินใจเลือกตั้งของประชาชน ทำให้ผู้สมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรต้องเลือกสังกัดพรรคที่มีอัตลักษณ์และภาพลักษณ์สอดคล้องกับฐานเสียงในเขตเลือกตั้งของตน เพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือและโอกาสชนะการเลือกตั้ง หากพรรคมีภาพลักษณ์เข้มแข็ง ผู้สมัครจะได้เปรียบ แต่ถ้าพรรคขาดอัตลักษณ์ ผู้สมัครก็อาจเสียโอกาส แม้จะมีคุณสมบัติเด่นก็ตาม ส่วนการตัดสินใจเลือกตั้งโดยพิจารณา จุดยืนต่อประเด็นสำคัญ ส่งผลให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งประเมินคุณสมบัติและผลงานของผู้สมัครอย่างเข้มข้นขึ้น จุดยืนที่ชัดเจนและสอดคล้องกับปัญหาของประชาชนจะช่วยเสริมความน่าเชื่อถือให้กับคุณสมบัติและผลงาน ในทางตรงกันข้าม หากผู้สมัครมีคุณสมบัติดีแต่จุดยืนไม่ชัด หรือผลงานไม่ตอบโจทย์ประเด็นสำคัญ ก็อาจเสียโอกาสในการได้รับการเลือกตั้ง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า อัตลักษณ์ของพรรคการเมืองมีอิทธิพลโดยตรงต่อการตัดสินใจเลือกตั้ง โดยประชาชนมักพิจารณาภาพลักษณ์ ความเข้มแข็ง และทิศทางการดำเนินนโยบายของพรรคก่อนตัดสินใจเลือกผู้สมัคร การค้นพบนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูศรีธรรมวิเทศ (2564) ได้ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจของประชาชนในการเลือกตั้งทั่วไป ในอำเภอเมือง จังหวัดชุมพร ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนเข้าใจถึงสิทธิหน้าที่ในการเลือกตั้ง มีการติดตามข่าวสารทางการเมือง แต่การให้ข่าวต่างๆ และข่าวการเมืองก่อให้เกิดความเครียด ประชาชนโดยทั่วไปจะไม่ค่อยทราบเงื่อนไขการเข้าร่วมเป็นสมาชิกพรรคการเมือง แต่มีการวิพากษ์วิจารณ์การเมือง โดยหน่วยงานรัฐควรจัดเวทีสาธารณะให้ผู้ลงสมัครรับเลือกตั้งได้แสดงภูมิรู้และความสามารถ ให้ประชาชนพิจารณา และประชาสัมพันธ์ให้ติดตามผลการทำงานหลังการเลือกตั้ง

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่ของข้อค้นพบคือ การชี้ให้เห็นความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างระหว่าง 3 องค์ประกอบ ได้แก่ (1) อัตลักษณ์พรรคการเมือง (2) จุดยืนเชิงประเด็น และ (3) คุณสมบัติผู้สมัคร โดยอัตลักษณ์พรรคเป็นตัวกำหนดกรอบการประเมิน ขณะที่คุณสมบัติส่วนบุคคลจะมีน้ำหนักต่อเมื่อสอดคล้องกับกรอบดังกล่าว แบบจำลองนี้อธิบายว่าการตัดสินใจเลือกตั้งเป็นผลจาก “การผสมผสานเชิงระบบ” มากกว่าการพิจารณา

ปัจจัยใดปัจจัยหนึ่งโดยลำพัง ซึ่งช่วยขยายกรอบอธิบายพฤติกรรมการเลือกตั้งในบริบทพื้นที่ระดับจังหวัดได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

ภาพที่ 1 การตัดสินใจในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของประชาชนเขตการเลือกตั้งที่ 1 จังหวัดร้อยเอ็ด

สรุป

การตัดสินใจในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของประชาชน โดยรวมอยู่ในระดับมาก เรียงจากค่าเฉลี่ยมากไปน้อย ได้แก่ ด้านอัตลักษณ์พรรคการเมือง ด้านการประเมินผู้สมัคร ด้านจุดยืนต่อประเด็นสำคัญ ด้านอารมณ์และสัญชาตญาณ และด้านเหตุผลและการวิเคราะห์ ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของประชาชน โดยรวมอยู่ในระดับมาก เรียงจากค่าเฉลี่ยมากไปน้อย ได้แก่ ด้านคุณสมบัติและผลงานผู้สมัคร ด้านนโยบายพรรคการเมืองผู้สมัคร ด้านรูปแบบการหาเสียง และด้านสังกัดพรรคการเมืองผู้สมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร์ ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างการตัดสินใจในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของประชาชนกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของประชาชนเขตการเลือกตั้งที่ 1 จังหวัดร้อยเอ็ด ในภาพรวมมีความสัมพันธ์กันทางบวก ($r=0.683$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) จากผลการวิจัยพบว่า ด้านเหตุผลและการวิเคราะห์ x_5 เป็นด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ดังนั้น ภาครัฐจึงควรส่งเสริมการเข้าถึงข้อมูลทางการเมืองที่ถูกต้องและเป็นกลาง พร้อมทั้งเสริมสร้างการคิดวิเคราะห์ของประชาชนในเขตการเลือกตั้งที่ 1 จังหวัดร้อยเอ็ด เพื่อยกระดับคุณภาพการตัดสินใจเลือกตั้ง

2) จากผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยด้านสังกัดพรรคการเมืองผู้สมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร์(Y_1) เป็นด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมให้พรรคการเมืองสื่อสารข้อมูลด้านประวัติ ผลงาน นโยบาย และวิสัยทัศน์อย่างชัดเจนและต่อเนื่อง เพื่อให้ประชาชนสามารถตัดสินใจเลือกผู้สมัครบนพื้นฐานของอุดมการณ์และแนวทางการทำงานของพรรค

3) จากผลการวิจัยที่พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกตั้งมีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับสูง ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรสนับสนุนนโยบายที่ส่งเสริมความโปร่งใสของพรรคการเมืองและผู้สมัคร ผ่านการเปิดเผยข้อมูลที่ตรวจสอบได้ การใช้เทคโนโลยีดิจิทัล และการจัดเวทีสาธารณะ เพื่อเสริมสร้างความเชื่อมั่นและยกระดับคุณภาพการตัดสินใจเลือกตั้ง

2. ข้อเสนอแนะนำไปใช้

1) จากผลการวิจัยที่พบว่า ด้านอัตลักษณ์พรรคการเมืองเป็นปัจจัยที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ดังนั้น ควรนำผลการวิจัยไปใช้ในการพัฒนาภาพลักษณ์และความน่าเชื่อถือของพรรคการเมืองอย่างต่อเนื่อง โดยมุ่งสร้างการรับรู้เชิงบวกในพื้นที่เขตการเลือกตั้ง พร้อมทั้งใช้อัตลักษณ์ของพรรคเป็นเครื่องมือในการสื่อสารนโยบายและส่งเสริมให้ประชาชนเกิดการเรียนรู้และตัดสินใจเลือกตั้งบนพื้นฐานของเหตุผลและการวิเคราะห์มากยิ่งขึ้น

2) จากผลการวิจัยที่พบว่า ด้านคุณสมบัติและผลงานของผู้สมัครมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ดังนั้นควรนำไปใช้ในการกำหนดแนวทางการสื่อสารทางการเมือง โดยเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับประสบการณ์ ผลงาน และความสามารถของผู้สมัครอย่างสม่ำเสมอ พร้อมทั้งเชื่อมโยงคุณสมบัติดังกล่าวกับนโยบายและอัตลักษณ์ของพรรคการเมือง รวมถึงสร้างความสัมพันธ์และการมีส่วนร่วมกับประชาชนอย่างต่อเนื่อง เพื่อเสริมสร้างความเชื่อมั่นและสนับสนุนการตัดสินใจเลือกตั้งอย่างมีคุณภาพ

3) ควรส่งเสริมการพัฒนาช่องทางสื่อสารข้อมูลทางการเมืองที่ถูกต้อง ครบถ้วน และเข้าถึงได้ง่ายในระดับพื้นที่ เช่น การจัดเวทีสาธารณะหรือแพลตฟอร์มออนไลน์เปรียบเทียบนโยบายผู้สมัคร เพื่อให้ประชาชนสามารถประเมินคุณลักษณะและนโยบายอย่างมีเหตุผล อันจะช่วยยกระดับคุณภาพการตัดสินใจเลือกตั้งให้มีประสิทธิภาพและโปร่งใสมากยิ่งขึ้น

3. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

1) การวิจัยครั้งต่อไปควรขยายพื้นที่ศึกษาไปยังเขตการเลือกตั้งอื่น ๆ ในจังหวัดร้อยเอ็ด หรือจังหวัดใกล้เคียง เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกตั้งในบริบทพื้นที่ที่หลากหลาย อันจะช่วยเพิ่มความครอบคลุมและความสามารถในการอ้างอิงผลการวิจัยในระดับกว้างขึ้น

2) การศึกษาครั้งต่อไปควรนำวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เช่น การสัมภาษณ์เชิงลึกหรือการสนทนากลุ่มร่วมกับการวิจัยเชิงปริมาณ เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับเหตุผล ทัศนคติ และกระบวนการตัดสินใจของประชาชน ซึ่งจะช่วยอธิบายผลการวิจัยเชิงตัวเลขได้อย่างชัดเจนและรอบด้านมากยิ่งขึ้น

3) การวิจัยในอนาคตควรพิจารณานำตัวแปรอื่น ๆ ที่สอดคล้องกับบริบททางการเมืองในยุคดิจิทัล เช่น อิทธิพลของสื่อสังคมออนไลน์ ข่าวสารทางการเมือง การสื่อสารเชิงนโยบายผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัล หรือบทบาทของผู้นำทางความคิดในชุมชน เพื่อให้ผลการวิจัยสะท้อนสภาพความเป็นจริงของพฤติกรรมการตัดสินใจเลือกตั้งของประชาชนได้อย่างเหมาะสมยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

บูฆอรี ยีหมะ. (2563). การศึกษาความเคลื่อนไหวทางการเมืองและพฤติกรรมการเลือกตั้ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 2562 จังหวัดสงขลา. กรุงเทพมหานคร: สำนักวิจัยและพัฒนาสถาบันพระปกเกล้า.

พระครูศรีธรรมวิเทศ. (2564). การศึกษาแนวทางการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมในสังคมไทย. สำนักพิมพ์วัดพระราม 9.

พระใบฎีกาคณิน สุวณฺโณ (เร่งทอง). (2566). การพัฒนาจิตวิญญาณและการบำเพ็ญประโยชน์แก่สังคมไทย. สำนักพิมพ์ธรรมะสู่สังคม.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. (ม.ป.ป.). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 1) พุทธศักราช 2564. (2564). ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 138 ตอนที่ 49 ก.

วัชรี ทรัพย์มี. (2539). การวิเคราะห์การเมืองท้องถิ่นในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง. (2562). หน้าที่และอำนาจของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง.

Dahl, R. A. (1989). Democracy and its critics. New Haven, CT: Yale University Press.

Downs, A. (2017). An economic theory of democracy (Reprint ed.). New York, NY: Routledge. (Original work published 1957)

Norris, P. (2000). A virtuous circle: Political communications in postindustrial societies. Cambridge University Press.

ความร่วมมือในการป้องกันอาชญากรรมของประชาชนในเขตพื้นที่รับผิดชอบของสถานีตำรวจภูธรหนองฮี อำเภอหนองฮี จังหวัดร้อยเอ็ด

Cooperation in Crime Prevention among Citizens within the Jurisdiction of Nong Hi Provincial Police Station, Nong Hi District, Roi Et Province

ชัยณรงค์ พูนดี
Chainarong Poondee
พระมหาไทยน้อย ญาณเมธี
Phra Maha Thainoi Yanamethee
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
Mahamakut Buddhist University Roi Et Campus Thailand
Email: p0981026080@gmail.com

Received: 7 February 2025; Revised: 18 February 2025; Accepted: 25 April 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความร่วมมือในการป้องกันอาชญากรรมของประชาชนในเขตพื้นที่รับผิดชอบของสถานี ตำรวจภูธรหนองฮี อำเภอหนองฮี จังหวัดร้อยเอ็ด 2) เปรียบเทียบความร่วมมือในการป้องกันอาชญากรรมของประชาชนในเขตพื้นที่รับผิดชอบของสถานีตำรวจภูธรหนองฮี จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล 3) ศึกษาข้อเสนอแนะความร่วมมือในการป้องกันอาชญากรรมของประชาชนในเขตพื้นที่รับผิดชอบของสถานีตำรวจภูธรหนองฮี กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชาชนในเขตพื้นที่รับผิดชอบของสถานีตำรวจภูธรหนองฮี จำนวน 374 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สถิติทดสอบที การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว และการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1) ความร่วมมือในการป้องกันอาชญากรรมของประชาชนในเขตพื้นที่รับผิดชอบของสถานีตำรวจภูธรหนองฮี โดยรวมอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดไปต่ำสุด ได้แก่ ด้านการร่วมวางแผนป้องกันอาชญากรรม รองลงมาคือ ด้านการร่วมในการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารป้องกันอาชญากรรม ด้านการร่วมจัดกิจกรรมป้องกันอาชญากรรม ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการเสริมสร้างความร่วมมือป้องกันอาชญากรรม 2) การเปรียบเทียบระดับความร่วมมือในการป้องกันอาชญากรรมของประชาชนในเขตพื้นที่รับผิดชอบของสถานี จำแนกตามเพศ อายุ อาชีพ และการศึกษา ไม่แตกต่างกัน 3) ข้อเสนอแนะด้านความร่วมมือในการป้องกันอาชญากรรมควรส่งเสริมให้ประชาชนและตำรวจร่วมกันกำหนดเป้าหมายและบทบาทหน้าที่อย่างชัดเจน จัดกิจกรรมที่ช่วยลดอาชญากรรมในพื้นที่ได้จริง พร้อมการสนับสนุนทรัพยากรจากประชาชนอย่างเหมาะสม ควบคู่กับการเสริมสร้างเครือข่ายและความไว้วางใจระหว่างประชาชนกับตำรวจ และส่งเสริมการติดตามและเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเพื่อขยายการรับรู้และการมีส่วนร่วมของชุมชนโดยทั่วถึง

คำสำคัญ ความร่วมมือในการป้องกันอาชญากรรม, ประชาชน, สถานีตำรวจภูธรหนองฮี

Abstract

The objectives of this research were 1) to examine the cooperation in crime prevention among citizens in the jurisdiction of Nong Hi Provincial Police Station, Nong Hi District, Roi Et Province. 2) to compare the levels of cooperation in crime prevention among citizens in the jurisdiction of Nong Hi Provincial Police Station, classified by personal factors. and 3) to study recommendations regarding cooperation in crime prevention among citizens in the jurisdiction of Nong Hi Provincial Police Station. The sample consisted of 374 citizens. The research instrument used for data collection was a five-point rating scale questionnaire. The statistics used for data analysis included frequency, percentage, mean, and standard deviation, as well as t-test, one-way analysis of variance (ANOVA), and content analysis.

The results show that: 1) Overall, the level of cooperation in crime prevention among citizens in the jurisdiction of Nong Hi Provincial Police Station, Nong Hi District, Roi Et Province was at a high level. When ranked from the highest to the lowest mean scores, the aspects were cooperation in crime prevention planning, followed by cooperation in publicizing crime prevention information, cooperation in organizing crime prevention activities, while the aspect with the lowest mean score was strengthening cooperation in crime prevention. 2) A comparison of the levels of cooperation in crime prevention among citizens in the jurisdiction of Nong Hi Provincial Police Station, Nong Hi District, Roi Et Province, classified by gender, age, occupation, and educational level, showed no statistically significant differences. 3) Recommendations on crime prevention cooperation should promote joint goal-setting and clear role definition between the public and the police. Activities should be organized that effectively reduce crime in the area, with appropriate support of resources from the community. At the same time, efforts should be made to strengthen community networks and build trust between citizens and the police, as well as to encourage the monitoring and dissemination of crime prevention information in order to broaden public awareness and community participation.

Keywords: Cooperation in Crime Prevention, Citizens, Nong Hi Provincial Police Station

บทนำ

นโยบายและโครงการที่ส่งเสริมความร่วมมือกับประชาชนในการป้องกันอาชญากรรมอย่างต่อเนื่อง เช่น สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ได้ดำเนินโครงการ สร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันอาชญากรรมระดับตำบล ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของนโยบาย ขับเคลื่อนไทยไปด้วยกัน (Stronger Together) โดยสำนักงานตำรวจแห่งชาติ คัดเลือกและฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ตำรวจระดับสถานีและกองบังคับการทั่วประเทศกว่า 9,000 นาย เพื่อทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานกับเครือข่ายภาคประชาชน นอกจากนี้ ยังได้คัดเลือกและฝึกอบรมเครือข่ายภาคประชาชนจากทุกสาขาอาชีพ สถานีตำรวจละ 50 คน รวมกว่า 74,200 คน เพื่อร่วมกันสะท้อนปัญหาและความต้องการของชุมชน นอกจากนี้ ยังมีการจัดทำกรอบแนวทางในการป้องกันอาชญากรรมที่มีประสิทธิภาพ เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงานร่วมกับประชาชนในการป้องกันและลดปัญหาอาชญากรรมในชุมชน (สำนักงานตำรวจแห่งชาติ, 2566)

การป้องกันอาชญากรรมเป็นภารกิจสำคัญของรัฐและสังคม เนื่องจากส่งผลโดยตรงต่อความปลอดภัย คุณภาพชีวิต และความเชื่อมั่นต่อกระบวนการยุติธรรม อย่างไรก็ตาม การป้องกันอาชญากรรมมิใช่หน้าที่ของหน่วยงานบังคับใช้กฎหมายเพียงฝ่ายเดียว แต่ต้องอาศัยความร่วมมือจากประชาชนในชุมชน ซึ่งมีบทบาทในการเฝ้าระวัง แจ้งเบาะแส และร่วมกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหาในบริบทพื้นที่ (สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ, 2566) แนวคิดทุนทางสังคมของ Robert D. Putnam (2000) ชี้ให้เห็นว่าความไว้วางใจและเครือข่ายความร่วมมือในชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยลดปัญหาอาชญากรรม ขณะเดียวกัน แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนของ วันชัย วัฒนศัพท์ (2553) เน้นการสื่อสารสองทางและการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจอย่างแท้จริง ในบริบทที่ปัญหาอาชญากรรมมีความซับซ้อนและกำลังเจ้าหน้าที่มีจำกัด การเสริมสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างรัฐกับประชาชนจึงเป็นกลไกสำคัญใน การพัฒนาระบบป้องกันอาชญากรรมที่ยั่งยืนและมีประสิทธิภาพในระยะยาว

สถานีตำรวจภูธรหนองฮี อำเภอหนองฮี จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นหน่วยงานบังคับใช้กฎหมายที่มีบทบาทสำคัญในการรักษาความสงบเรียบร้อยและป้องกันอาชญากรรมในพื้นที่ อย่างไรก็ตาม หนึ่งในปัญหาหลักที่พบคือ การขาดแคลนกำลังพล ซึ่งส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจในการเฝ้าระวังและป้องกันอาชญากรรมในชุมชน อย่างไรก็ตาม การส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการป้องกันอาชญากรรมสามารถช่วยเติมเต็มช่องว่างดังกล่าวได้ การสร้างเครือข่ายความร่วมมือที่เข้มแข็งระหว่างตำรวจและชุมชน จะช่วยให้การป้องกันอาชญากรรมในพื้นที่เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น (Goldstein, 1990)

จากปัญหาที่กล่าวมาโดยเบื้องต้น ผู้วิจัยต้องการศึกษาเรื่อง “ความร่วมมือในการป้องกันอาชญากรรมของประชาชนในเขตพื้นที่รับผิดชอบของสถานีตำรวจภูธรหนองฮี อำเภอหนองฮี จังหวัดร้อยเอ็ด” โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาความร่วมมือในการป้องกันอาชญากรรมของประชาชนในเขตพื้นที่รับผิดชอบของสถานี เพื่อเปรียบเทียบความร่วมมือในการป้องกันอาชญากรรมของประชาชนในเขตพื้นที่รับผิดชอบของสถานี และเพื่อศึกษาข้อเสนอแนะความร่วมมือในการป้องกันอาชญากรรมของประชาชนในเขตพื้นที่รับผิดชอบของสถานีตำรวจภูธรหนองฮี อำเภอหนองฮี จังหวัดร้อยเอ็ด นำมาเพื่อเป็นข้อมูลเชิงนโยบายเชิงวิชาการ สามารถนำผลไปใช้กับ หน่วยงานภาครัฐ สถานีตำรวจภูธร อื่นๆได้

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาความร่วมมือในการป้องกันอาชญากรรมของประชาชนในเขตพื้นที่รับผิดชอบของสถานีตำรวจภูธรหนองฮี อำเภอหนองฮี จังหวัดร้อยเอ็ด
2. เพื่อเปรียบเทียบความร่วมมือในการป้องกันอาชญากรรมของประชาชนในเขตพื้นที่รับผิดชอบของสถานีตำรวจภูธรหนองฮี อำเภอหนองฮี จังหวัดร้อยเอ็ด จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล
3. เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะในการพัฒนาความร่วมมือในการป้องกันอาชญากรรมของประชาชนในเขตพื้นที่รับผิดชอบของสถานีตำรวจภูธรหนองฮี อำเภอหนองฮี จังหวัดร้อยเอ็ด

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เพื่อศึกษาความร่วมมือในการป้องกันอาชญากรรมของประชาชนในเขตพื้นที่รับผิดชอบของสถานี ตำรวจภูธรหนองฮี อำเภอหนองฮี จังหวัดร้อยเอ็ด

1) ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

1.1) ประชากร ได้แก่ ประชาชนในเขตพื้นที่รับผิดชอบของสถานี ตำรวจภูธรหนองฮี อำเภอหนองฮี จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 14,071 คน

1.2) กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชาชนในเขตพื้นที่รับผิดชอบของสถานี ตำรวจภูธรหนองฮี อำเภอหนองฮี จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 374 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยการเปิดตาราง Krejcie, R. V. & Morgan, D. W. (1970) (บุญชม ศรีสะอาด, 2560) สุ่มตัวอย่างโดยใช้เทคนิคการสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling)

การสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) เป็นวิธีการสุ่มตัวอย่างที่เริ่มจากการแบ่งประชากรทั้งหมดออกเป็น “ชั้นภูมิ” (Strata) ตามลักษณะที่สำคัญและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย เช่น เพศ อายุ หมู่บ้าน หรือเขตพื้นที่รับผิดชอบของสถานีตำรวจ จากนั้นจึงกำหนดสัดส่วนจำนวนกลุ่มตัวอย่างในแต่ละชั้นภูมิให้ใกล้เคียงหรือเป็นไปตามสัดส่วนของประชากรจริง แล้วทำการสุ่มตัวอย่างแบบสุ่มอย่างง่ายภายในแต่ละชั้น วิธีการดังกล่าวช่วยให้กลุ่มตัวอย่างมีความครอบคลุมและเป็นตัวแทนของประชากรในทุกกลุ่มย่อย ลดความคลาดเคลื่อนจากการสุ่ม และเพิ่มความน่าเชื่อถือของผลการวิจัย โดยเฉพาะงานวิจัยที่ประชากรมีความหลากหลายทางโครงสร้างประชากรหรือบริบทพื้นที่

2) เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลสำหรับการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นจากการศึกษา หลักการ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เครื่องมือเพื่อการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นตรวจสอบรายการ (Check List) ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา และอาชีพ

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับความร่วมมือในการป้องกันอาชญากรรมของประชาชนในเขตพื้นที่รับผิดชอบของสถานี ตำรวจภูธรหนองฮี อำเภอหนองฮี จังหวัดร้อยเอ็ด ประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการร่วมวางแผนป้องกันอาชญากรรม 2) ด้านการร่วมจัดกิจกรรมป้องกันอาชญากรรม 3) ด้านการเสริมสร้างความร่วมมือป้องกันอาชญากรรม 4) ด้านการร่วมในการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารป้องกันอาชญากรรม เป็นแบบมาตรส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ตามแนวคิดของ Likert คือ (บุญชม ศรีสะอาด, 2560, หน้า 121) ดังนี้

5 หมายถึง มีการปฏิบัติในระดับมากที่สุด
4 หมายถึง มีการปฏิบัติในระดับมาก
3 หมายถึง มีการปฏิบัติในระดับปานกลาง
2 หมายถึง มีการปฏิบัติในระดับน้อย
1 หมายถึง มีการปฏิบัติในระดับน้อยที่สุด

ตอนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับความร่วมมือในการป้องกันอาชญากรรมของประชาชนในเขตพื้นที่รับผิดชอบของสถานี ตำรวจภูธรหนองฮี อำเภอหนองฮี จังหวัดร้อยเอ็ดมีลักษณะเป็นแบบปลายเปิด (Open Ended)

3) การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

ในการสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้ 1) ศึกษาเอกสารเกี่ยวข้องกับความร่วมมือในการป้องกันอาชญากรรม จากเอกสาร และผลงานการวิจัยที่เคยมีผู้ดำเนินการวิจัยเอาไว้ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการกำหนดกรอบแนวคิดกรอบแนวคิด และประเด็นในการสร้างแบบสอบถาม 2) สร้างแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับโดยสอบถามความร่วมมือในการป้องกันอาชญากรรม 3) นำแบบสอบถามเสนออาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบเนื้อหาและภาษาที่ใช้นำมาปรับปรุงแก้ไข 4) นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วเสนอผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน เพื่อพิจารณาตรวจสอบความตรงของ

เนื้อหา (Content Validity) และความถูกต้องของเครื่องมือแล้วนำมาคำนวณหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC: Index of Item-Objective Congruence) โดยข้อคำถามกับวัตถุประสงค์และนิยามศัพท์เฉพาะ มีค่า IOC ระหว่าง 0.67-1.00 5) นำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์แล้วไปทดลองใช้ (Try out) กับประชาชนในเขตพื้นที่รับผิดชอบของสถานี ตำรวจภูธรหนองฮี อำเภอหนองฮี จังหวัดร้อยเอ็ด ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน เพื่อหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของเครื่องมือ โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ตามวิธีของ Cronbach (บุญชม ศรีสะอาด, 2560) ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.89 6) นำแบบสอบถามมาปรับปรุงแก้ไขและจัดทำให้เป็นฉบับสมบูรณ์แล้วนำเสนอขอความเห็นชอบต่ออาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ เพื่อนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดำเนินการวิจัยต่อไป

4) การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอนดังนี้

4.1) ผู้วิจัยขอหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูล จากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เสนอต่อกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นายอำเภอ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในอำเภอหนองฮี จังหวัดร้อยเอ็ด เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย

4.2) ผู้วิจัยได้ติดต่อกับกลุ่มตัวอย่าง เพื่อนัดแนะและชี้แจง และขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูล

4.3) ผู้วิจัยจะนำแบบสอบถามไปดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยตัวเอง โดยจะทำการชี้แจงรายละเอียดของแบบสอบถาม ให้ทราบวัตถุประสงค์และขอความร่วมมือเพื่อให้ได้ผลตามความเป็นจริง

4.4) ผู้วิจัยเก็บรวบรวมแบบสอบถามที่ได้จากการตอบ แล้วนำมาตรวจสอบความสมบูรณ์ เพื่อจะดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

5) การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามมาดำเนินการตามขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทำการวิเคราะห์ข้อมูล ตามลำดับขั้นดังนี้

5.1) วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามโดยหาค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

5.2) วิเคราะห์ความร่วมมือในการป้องกันอาชญากรรมของประชาชนในเขตพื้นที่รับผิดชอบของสถานี ตำรวจภูธรหนองฮี อำเภอหนองฮี จังหวัดร้อยเอ็ด ทั้งโดยภาพรวม รายด้านและรายข้อ โดยหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

5.3) วิเคราะห์เปรียบเทียบความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อความร่วมมือในการป้องกันอาชญากรรมของประชาชนในเขตพื้นที่รับผิดชอบของสถานี ตำรวจภูธรหนองฮี อำเภอหนองฮี จังหวัดร้อยเอ็ด ที่มีปัจจัยส่วนบุคคล คือ เพศ อายุ ระดับการศึกษา และอาชีพ ที่ต่างกัน ด้วยการทดสอบค่า t-test (Independent Samples) และค่า F-test (One-way ANOVA)

5.4) วิเคราะห์ข้อเสนอแนะความร่วมมือในการป้องกันอาชญากรรมของประชาชนในเขตพื้นที่รับผิดชอบของสถานี ตำรวจภูธรหนองฮี อำเภอหนองฮี จังหวัดร้อยเอ็ด โดยวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) ข้อมูลในการวิเคราะห์ เพื่อสรุปเป็นภาพรวมแล้วนำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนา การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาแบบคำถามปลายเปิด เป็นกระบวนการที่เริ่มจากการอ่านและเข้ารหัสข้อมูล จัดหมวดหมู่เป็นประเด็นหลัก และตีความเชิงพรรณนาอย่างเป็นระบบ พร้อมทั้งตรวจสอบความน่าเชื่อถือของผลการวิเคราะห์ เพื่อให้ข้อค้นพบมีความถูกต้อง ชัดเจน และสามารถสะท้อนมุมมองของผู้ให้ข้อมูลได้อย่างแท้จริง

6. สถิติที่ใช้ในการวเคราะห์ข้อมูล

สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สถิติทดสอบสมมติฐาน ได้แก่ การทดสอบที t-test Independent และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว F-test (One-Way ANOVA) ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผลการวิจัย

1) ผลการวิเคราะห์ความร่วมมือในการป้องกันอาชญากรรมของประชาชนในเขตพื้นที่รับผิดชอบของสถานี ตำรวจภูธรหนองฮี อำเภอหนองฮี จังหวัดร้อยเอ็ด

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ความร่วมมือในการป้องกันอาชญากรรมของประชาชนในเขตพื้นที่รับผิดชอบของสถานี ตำรวจภูธรหนองฮี อำเภอหนองฮี จังหวัดร้อยเอ็ด โดยรวมและรายด้าน

ความร่วมมือในการป้องกันอาชญากรรม	ระดับการปฏิบัติ			
	$\bar{X}$	S.D.	อันดับ	แปลผล
1) ด้านการร่วมวางแผนป้องกันอาชญากรรม	4.36	0.73	1	มาก
2) ด้านการร่วมจัดกิจกรรมป้องกันอาชญากรรม	4.29	0.75	3	มาก
3) ด้านการเสริมสร้างความร่วมมือป้องกันอาชญากรรม	4.21	0.78	4	มาก
4) ด้านการร่วมในการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารป้องกันอาชญากรรม	4.30	0.75	2	มาก
รวมเฉลี่ย	**4.29**	**0.75**	**-**	**มาก**

จากตารางที่ 1 พบว่า ความร่วมมือในการป้องกันอาชญากรรมของประชาชนในเขตพื้นที่รับผิดชอบของสถานี ตำรวจภูธรหนองฮี อำเภอหนองฮี จังหวัดร้อยเอ็ด โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ =4.29, S.D.=0.75) ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ไปต่ำสุด ได้แก่ ด้านการร่วมวางแผนป้องกันอาชญากรรม ($\bar{X}$ =4.36, S.D.=0.73) รองลงมาคือ ด้านการร่วมในการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารป้องกันอาชญากรรม ($\bar{X}$ =4.30, S.D.=0.75) ด้านการร่วมจัดกิจกรรมป้องกันอาชญากรรม ($\bar{X}$ =4.29, S.D.=0.75) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการเสริมสร้างความร่วมมือป้องกันอาชญากรรม ($\bar{X}$ =4.21, S.D.=0.78)

2) ผลการเปรียบเทียบระดับความร่วมมือในการป้องกันอาชญากรรมของประชาชนในเขตพื้นที่รับผิดชอบของสถานี ตำรวจภูธรหนองฮี อำเภอหนองฮี จังหวัดร้อยเอ็ด จำแนกตามเพศ อายุ อาชีพ และการศึกษา ไม่แตกต่างกัน ไม่เป็นไปตามสมมติฐาน

ตารางที่ 2 การเปรียบเทียบระดับความร่วมมือในการป้องกันอาชญากรรมของประชาชนในเขตพื้นที่รับผิดชอบของสถานี ตำรวจภูธรหนองฮี อำเภอหนองฮี จังหวัดร้อยเอ็ด จำแนกตามเพศ

ความร่วมมือในการป้องกันอาชญากรรม	ระดับการศึกษา				t	Sig
	ชาย		หญิง			
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
1) ด้านการร่วมวางแผนป้องกันอาชญากรรม	4.32	0.61	4.40	0.60	-1.328	.185
2) ด้านการร่วมจัดกิจกรรมป้องกัน	4.27	0.62	4.31	0.64	-.646	.519

อาชญากรรม						
3) ด้านการเสริมสร้างความร่วมมือป้องกันอาชญากรรม	4.23	0.69	4.19	0.63	.615	.539
4) ด้านการร่วมในการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารป้องกันอาชญากรรม	4.26	0.66	4.34	0.58	-1.291	.197
รวม	**4.27**	**0.59**	**4.31**	**0.55**	**-.704**	**.482**

จากตารางที่ 2 พบว่า การเปรียบเทียบระดับความร่วมมือในการป้องกันอาชญากรรมของประชาชนในเขตพื้นที่รับผิดชอบของสถานี ตำรวจภูธรหนองฮี อำเภอหนองฮี จังหวัดร้อยเอ็ด จำแนกตามเพศ ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ไม่เป็นไปตามสมมติฐาน

ตารางที่ 3 การวิเคราะห์ความแปรปรวนความร่วมมือในการป้องกันอาชญากรรมของประชาชนในเขตพื้นที่รับผิดชอบของสถานี ตำรวจภูธรหนองฮี อำเภอหนองฮี จังหวัดร้อยเอ็ด จำแนกตามอายุ

ความร่วมมือในการป้องกันอาชญากรรม	ความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig
1) ด้านการร่วมวางแผนป้องกันอาชญากรรม	ระหว่างกลุ่ม	.659	2	.330	.898	.408
	ภายในกลุ่ม	136.104	371	.367		
	รวม	**136.764**	**373**			
2) ด้านการร่วมจัดกิจกรรมป้องกันอาชญากรรม	ระหว่างกลุ่ม	.127	2	.063	.160	.852
	ภายในกลุ่ม	146.953	371	.396		
	รวม	**147.080**	**373**			
3) ด้านการเสริมสร้างความร่วมมือป้องกันอาชญากรรม	ระหว่างกลุ่ม	.007	2	.003	.008	.992
	ภายในกลุ่ม	163.943	371	.442		
	รวม	**163.949**	**373**			
4) ด้านการร่วมในการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารป้องกันอาชญากรรม	ระหว่างกลุ่ม	.513	2	.257	.659	.518
	ภายในกลุ่ม	144.549	371	.390		
	รวม	**145.062**	**373**			
รวม	**ระหว่างกลุ่ม**	**.213**	**2**	**.106**	**.326**	**.722**
	ภายในกลุ่ม	**120.899**	**371**	**.326**		
	รวม	**121.111**	**373**			

จากตารางที่ 3 พบว่า ความร่วมมือในการป้องกันอาชญากรรมของประชาชนในเขตพื้นที่รับผิดชอบของสถานี ตำรวจภูธรหนองฮี อำเภอหนองฮี จังหวัดร้อยเอ็ด จำแนกตามอายุ ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ไม่เป็นไปตามสมมติฐาน

ตารางที่ 4 การวิเคราะห์ความแปรปรวนความร่วมมือในการป้องกันอาชญากรรมของประชาชนในเขตพื้นที่รับผิดชอบของสถานี ตำรวจภูธรหนองฮี อำเภอหนองฮี จังหวัดร้อยเอ็ด จำแนกอาชีพ

ความร่วมมือในการป้องกันอาชญากรรม	ความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig
1) ด้านการร่วมวางแผนป้องกันอาชญากรรม	ระหว่างกลุ่ม	.450	2	.225	.612	.543
	ภายในกลุ่ม	136.314	371	.367		
	รวม	**136.764**	**373**			
2) ด้านการร่วมจัดกิจกรรมป้องกันอาชญากรรม	ระหว่างกลุ่ม	.022	2	.011	.027	.973
	ภายในกลุ่ม	147.058	371	.396		
	รวม	**147.080**	**373**			
3) ด้านการเสริมสร้างความร่วมมือป้องกันอาชญากรรม	ระหว่างกลุ่ม	.129	2	.064	.146	.864
	ภายในกลุ่ม	163.821	371	.442		
	รวม	**163.949**	**373**			
4) ด้านการร่วมในการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารป้องกันอาชญากรรม	ระหว่างกลุ่ม	.208	2	.104	.266	.766
	ภายในกลุ่ม	144.854	371	.390		
	รวม	**145.062**	**373**			
รวม	**ระหว่างกลุ่ม**	**.055**	**2**	**.027**	**.084**	**.919**
	ภายในกลุ่ม	**121.057**	**371**	**.326**		
	รวม	**121.111**	**373**			

จากตารางที่ 4 พบว่า ความร่วมมือในการป้องกันอาชญากรรมของประชาชนในเขตพื้นที่รับผิดชอบของสถานี ตำรวจภูธรหนองฮี อำเภอหนองฮี จังหวัดร้อยเอ็ด จำแนกอาชีพ ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ไม่เป็นไปตามสมมติฐาน

ตารางที่ 5 การวิเคราะห์ความแปรปรวนความร่วมมือในการป้องกันอาชญากรรมของประชาชนในเขตพื้นที่รับผิดชอบของสถานี ตำรวจภูธรหนองฮี อำเภอหนองฮี จังหวัดร้อยเอ็ด จำแนกตามการศึกษา

ความร่วมมือในการป้องกันอาชญากรรม	ความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig
1) ด้านการร่วมวางแผนป้องกันอาชญากรรม	ระหว่างกลุ่ม	.835	5	.167	.452	.812
	ภายในกลุ่ม	135.928	368	.369		
	รวม	**136.764**	**373**			
2) ด้านการร่วมจัดกิจกรรมป้องกันอาชญากรรม	ระหว่างกลุ่ม	.149	5	.030	.074	.996
	ภายในกลุ่ม	146.931	368	.399		
	รวม	**147.080**	**373**			
3) ด้านการเสริมสร้างความร่วมมือป้องกันอาชญากรรม	ระหว่างกลุ่ม	.573	5	.115	.258	.936
	ภายในกลุ่ม	163.377	368	.444		

	รวม	**163.949**	**373**			
4) ด้านการร่วมในการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารป้องกันอาชญากรรม	ระหว่างกลุ่ม	1.364	5	.273	.698	.625
	ภายในกลุ่ม	143.698	368	.390		
	รวม	**145.062**	**373**			
รวม	**ระหว่างกลุ่ม**	**.246**	**5**	**.049**	**.150**	**.980**
	ภายในกลุ่ม	**120.865**	**368**	**.328**		
	รวม	**121.111**	**373**			

จากตารางที่ 5 พบว่า ความร่วมมือในการป้องกันอาชญากรรมของประชาชนในเขตพื้นที่รับผิดชอบของสถานี ตำรวจภูธรหนองฮี อำเภอหนองฮี จังหวัดร้อยเอ็ด จำแนกตามการศึกษา ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ไม่เป็นไปตามสมมติฐาน

3) ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับความร่วมมือในการป้องกันอาชญากรรมของประชาชนในเขตพื้นที่รับผิดชอบของสถานี ตำรวจภูธรหนองฮี อำเภอหนองฮี จังหวัดร้อยเอ็ด ด้านการร่วมวางแผนป้องกันอาชญากรรม มีการกำหนดเป้าหมายการป้องกันอาชญากรรมร่วมกันระหว่างประชาชนและตำรวจ โดยประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดบทบาทหน้าที่ของประชาชนในการป้องกันอาชญากรรม ด้านการร่วมจัดกิจกรรมป้องกันอาชญากรรม กิจกรรมป้องกันอาชญากรรมที่จัดขึ้นควรช่วยลดปัญหาอาชญากรรมในพื้นที่ได้จริง และมีการสนับสนุนทรัพยากร เช่น เวลา แรงงาน วัสดุอุปกรณ์จากประชาชนเพิ่มเติม เพื่อใช้ในกิจกรรมป้องกันอาชญากรรม ด้านการเสริมสร้างความร่วมมือป้องกันอาชญากรรม ประชาชนควรมีส่วนร่วมในการสร้างเครือข่ายประชาชนเพื่อป้องกันอาชญากรรม และมีความไว้วางใจและพร้อมให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ตำรวจในทุกกรณี และด้านการร่วมในการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารป้องกันอาชญากรรม ประชาชนควรมีการติดตามข่าวสารเกี่ยวกับมาตรการป้องกันอาชญากรรมจากตำรวจหรือชุมชน และเผยแพร่หรือบอกต่อข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการป้องกันอาชญากรรมให้คนรอบข้างทราบ

อภิปรายผล

ผลการวิจัยเรื่อง ความร่วมมือในการป้องกันอาชญากรรมของประชาชนในเขตพื้นที่รับผิดชอบของสถานี ตำรวจภูธรหนองฮี อำเภอหนองฮี จังหวัดร้อยเอ็ด มีประเด็นที่น่าสนใจซึ่งสามารถนำมาอภิปรายได้ดังนี้

1) ระดับความร่วมมือในการป้องกันอาชญากรรมของประชาชน ผลการศึกษาพบว่า โดยรวมแล้วประชาชนในเขตพื้นที่รับผิดชอบของสถานีตำรวจภูธรหนองฮี มีระดับความร่วมมือในการป้องกันอาชญากรรมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เป็นเพราะว่าประชาชนมีความตระหนักถึงความสำคัญของการป้องกันอาชญากรรมและพร้อมที่จะมีส่วนร่วมกับเจ้าหน้าที่ตำรวจอย่างจริงจัง ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาตามรายด้านพบว่า ด้านที่ได้รับคะแนนสูงสุดคือ การร่วมวางแผนป้องกันอาชญากรรม โดยเฉพาะการแสดงความคิดเห็นในการจัดทำแผนและการเข้าร่วมประชุมหารือกับตำรวจและหน่วยงานท้องถิ่น แสดงให้เห็นว่าประชาชนมีความพร้อมในการแสดงบทบาทเชิงนโยบายร่วมกับภาครัฐ อย่างไรก็ตาม ประเด็นที่ได้รับคะแนนต่ำสุดในด้านนี้คือการเห็นด้วยกับการกำหนดเป้าหมายการป้องกันอาชญากรรมร่วมกันระหว่างประชาชนและตำรวจ ซึ่งชี้ว่าการมีเป้าหมายร่วมกันในเชิงยุทธศาสตร์ยังเป็นจุดอ่อนที่ควรได้รับการพัฒนาเพิ่มเติม สอดคล้องกับแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน (Citizen Participation) ที่เน้นให้ประชาชนมีบทบาททั้งในเชิงปฏิบัติและการตัดสินใจ สอดคล้องกับแนวคิดของบวรศักดิ์ อุวรรณโณ (2564) ที่เสนอว่า การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงต้องเปิดพื้นที่ให้ประชาชนร่วมกำหนดทิศทางและเป้าหมายสาธารณะ ไม่ใช่เพียงการรับฟังความคิดเห็นในเชิงสัญลักษณ์เท่านั้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ มนทกานต์ ก่อเกิดบุญ (2563) ได้วิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกัน

อาชญากรรมในเขตพื้นที่ สถานีตำรวจภูธรองครักษ์ อำเภอองครักษ์ จังหวัดนครนายก ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันอาชญากรรม ในเขตพื้นที่สถานีตำรวจภูธรองครักษ์ อำเภอองครักษ์ จังหวัดนครนายก โดยรวมอยู่ในระดับมาก

2) การเปรียบเทียบระดับความร่วมมือจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยด้านเพศ อายุ อาชีพ และระดับการศึกษา ไม่แตกต่างกัน ไม่เป็นไปตามสมมติฐาน ทั้งนี้เป็นเพราะว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นไปในทิศทางเดียวกันอย่างกว้างขวาง โดยไม่ถูกจำกัดด้วยคุณลักษณะส่วนบุคคล ความเสมอภาคในด้านนี้ถือเป็นจุดแข็งที่แสดงให้เห็นว่าประชาชนทุกกลุ่มมีศักยภาพและมีความตระหนักถึงความสำคัญของการป้องกันอาชญากรรมร่วมกัน สอดคล้องกับงานของ มนทกานต์ ก่อเกิดบุญ (2563) ได้วิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันอาชญากรรมในเขตพื้นที่ สถานีตำรวจภูธรองครักษ์ อำเภอองครักษ์ จังหวัดนครนายก ผลการเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันอาชญากรรม ในเขตพื้นที่สถานีตำรวจภูธรองครักษ์ อำเภอองครักษ์ จังหวัดนครนายก โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า ประชาชนที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้เฉลี่ยต่อเดือน ต่างกัน มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน

3) ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับความร่วมมือในการป้องกันอาชญากรรมของประชาชนในเขตพื้นที่รับผิดชอบของสถานี ตำรวจภูธรหนองฮี อำเภอหนองฮี จังหวัดร้อยเอ็ด ด้านการร่วมวางแผนป้องกันอาชญากรรม มีการกำหนดเป้าหมายการป้องกันอาชญากรรมร่วมกันระหว่างประชาชนและตำรวจ โดยประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดบทบาทหน้าที่ของประชาชนในการป้องกันอาชญากรรม ด้านการร่วมจัดกิจกรรมป้องกันอาชญากรรม กิจกรรมป้องกันอาชญากรรมที่จัดขึ้นควรช่วยลดปัญหาอาชญากรรมในพื้นที่ได้จริง และมีการสนับสนุนทรัพยากร เช่น เวลา แรงงาน วัสดุอุปกรณ์จากประชาชนเพิ่มเติม เพื่อใช้ในกิจกรรมป้องกันอาชญากรรม ด้านการเสริมสร้างความร่วมมือป้องกันอาชญากรรม ประชาชนควรมีส่วนร่วมในการสร้างเครือข่ายประชาชนเพื่อป้องกันอาชญากรรม และมีความไว้วางใจและพร้อมให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ตำรวจในทุกกรณี และด้านการร่วมในการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารป้องกันอาชญากรรม ประชาชนควรมีการติดตามข่าวสารเกี่ยวกับมาตรการป้องกันอาชญากรรมจากตำรวจหรือชุมชน และเผยแพร่หรือบอกต่อข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการป้องกันอาชญากรรมให้คนรอบข้างทราบ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ปัญชนา เสนาคุณ (2566) การมีส่วนร่วมของผู้รักษาความปลอดภัยในชุมชนเพื่อการป้องกันอาชญากรรม ของเมืองมหาวิทยาลัย ในชุมชนหมู่บ้านเมืองเอก จังหวัดปทุมธานี ผลการวิจัยพบว่า ข้อเสนอแนะให้มีการกำหนดหน่วยงานผู้รับผิดชอบหลัก เปิดโอกาสให้ทุกภาค ส่วนได้มีส่วนร่วมคิด ร่วมตัดสินใจและกำหนดนโยบายบูรณาการการทำงาน ตลอดจนประเมินผลการดำเนินงานร่วมกัน เพิ่มการสื่อสารและสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างผู้รักษาความปลอดภัยในชุมชนกับประชาชน รวมถึงสร้างความตระหนักให้คนในชุมชนเห็นถึงความสำคัญในการมีส่วนร่วม

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่จากการศึกษาความร่วมมือในการป้องกันอาชญากรรมของประชาชนในเขตพื้นที่รับผิดชอบของสถานีตำรวจภูธรหนองฮี สามารถอธิบายได้ว่า การป้องกันอาชญากรรมที่มีประสิทธิผลในระดับชุมชนเกิดจากความร่วมมือเชิงระบบระหว่างประชาชนและตำรวจ โดยมีประชาชนเป็น “หุ้นส่วนด้านความปลอดภัย” ไม่ใช่เพียงผู้รับบริการของรัฐ ความร่วมมือดังกล่าวขับเคลื่อนผ่าน 4 มิติที่เชื่อมโยงกันอย่างเป็นพลวัต ได้แก่ การร่วมวางแผน การร่วมจัดกิจกรรม การเสริมสร้างเครือข่ายความร่วมมือ และการร่วมประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสาร ซึ่งเมื่อทั้ง 4 มิติดำเนินไปพร้อมกัน จะก่อให้เกิดความไว้วางใจ ความรับผิดชอบร่วม และความสามารถในการลดปัญหาอาชญากรรมได้จริงในพื้นที่

ภาพที่ 1 ความร่วมมือในการป้องกันอาชญากรรมของประชาชนในเขตพื้นที่รับผิดชอบของสถานี ตำรวจภูธรหนองฮี อำเภอหนองฮี จังหวัดร้อยเอ็ด

สรุป

1. ความร่วมมือในการป้องกันอาชญากรรมของประชาชนในเขตพื้นที่รับผิดชอบของสถานีตำรวจภูธรหนองฮี อำเภอหนองฮี จังหวัดร้อยเอ็ด โดยรวมอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดไปต่ำสุด ได้แก่ ด้านการร่วมวางแผนป้องกันอาชญากรรม รองลงมาคือ ด้านการร่วมในการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารป้องกันอาชญากรรม ด้านการร่วมจัดกิจกรรมป้องกันอาชญากรรม ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการเสริมสร้างความร่วมมือป้องกันอาชญากรรม

2. การเปรียบเทียบระดับความร่วมมือในการป้องกันอาชญากรรมของประชาชนในเขตพื้นที่รับผิดชอบของสถานี ตำรวจภูธรหนองฮี อำเภอหนองฮี จังหวัดร้อยเอ็ด จำแนกตามเพศ อายุ อาชีพ และการศึกษา ไม่แตกต่างกัน ไม่เป็นไปตามสมมติฐาน

3. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับความร่วมมือในการป้องกันอาชญากรรมของประชาชนในเขตพื้นที่รับผิดชอบของสถานี ตำรวจภูธรหนองฮี อำเภอหนองฮี จังหวัดร้อยเอ็ด ด้านการร่วมวางแผนป้องกันอาชญากรรม มีการกำหนดเป้าหมายการป้องกันอาชญากรรมร่วมกันระหว่างประชาชนและตำรวจ โดยประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดบทบาทหน้าที่ของประชาชนในการป้องกันอาชญากรรม ด้านการร่วมจัดกิจกรรมป้องกันอาชญากรรม กิจกรรมป้องกันอาชญากรรมที่จัดขึ้นควรช่วยลดปัญหาอาชญากรรมในพื้นที่ได้จริง และมีการสนับสนุนทรัพยากร เช่น เวลา แรงงาน วัสดุอุปกรณ์จากประชาชนเพิ่มเติม เพื่อใช้ในกิจกรรมป้องกันอาชญากรรม ด้านการเสริมสร้างความร่วมมือป้องกันอาชญากรรม ประชาชนควรมีส่วนร่วมในการสร้างเครือข่ายประชาชนเพื่อป้องกันอาชญากรรม และมีความไว้วางใจและพร้อมให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ตำรวจในทุกกรณี และด้านการร่วมในการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารป้องกันอาชญากรรม ประชาชนควรมีการติดตามข่าวสารเกี่ยวกับมาตรการป้องกันอาชญากรรมจากตำรวจหรือชุมชน และเผยแพร่หรือบอกต่อข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการป้องกันอาชญากรรมให้คนรอบข้างทราบ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) สถานีตำรวจภูธรหนองฮี ควรดำเนินการร่วมกับที่ว่าการอำเภอ ผู้นำชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อบต./เทศบาล) จัดเวทีประชาคมเพื่อกำหนดเป้าหมาย ตัวชี้วัด และแผนปฏิบัติการร่วมกัน พร้อมกำหนดกลไกติดตามประเมินผลรายไตรมาส เพื่อให้เกิดความรับผิดชอบร่วม (Shared Accountability)

2) ตำบลหรือหมู่บ้านควรดำเนินการโดยความร่วมมือระหว่างสถานีตำรวจ องค์การบริหารส่วนตำบล/เทศบาล และผู้นำหมู่บ้าน จัดตั้ง “คณะกรรมการความปลอดภัยชุมชน” อย่างเป็นทางการ มีคำสั่งแต่งตั้งชัดเจน กำหนดบทบาทหน้าที่ และบูรณาการแผนงานเข้ากับแผนพัฒนาท้องถิ่นประจำปี เพื่อสร้างความต่อเนื่องของนโยบาย

3) สถานีตำรวจร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นพัฒนาช่องทางสื่อสารดิจิทัล เช่น กลุ่มไลน์ชุมชน เฟซบุ๊กเพจของสถานี หรือแอปพลิเคชันท้องถิ่น ภายใต้การกำกับดูแลของฝ่ายป้องกันปราบปราม เพื่อให้มีการแจ้งเหตุ แจ้งเตือนภัย และเผยแพร่ข้อมูลด้านความปลอดภัยอย่างรวดเร็วและเป็นระบบ

4) หมู่บ้านและตำบลควรบูรณาการกับเครือข่ายอาสาสมัคร เช่น อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) หรือชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน (ชรบ.) ภายใต้การสนับสนุนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและสถานีตำรวจ ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางกระจายข่าวสาร เฝ้าระวัง และสร้างการรับรู้ด้านการป้องกันอาชญากรรมให้ครอบคลุมทุกกลุ่มประชาชน

2. ข้อเสนอแนะนำไปใช้

1) ควรร่วมเสนอความเห็นและข้อเสนอแนะในการกำหนดแนวทางการป้องกันอาชญากรรมของชุมชน

2) ควรมีส่วนร่วมในเวทีประชุมหรือการหารือด้านการป้องกันอาชญากรรมที่จัดขึ้นโดยตำรวจหรือองค์กรท้องถิ่น

3) สามารถสะท้อนปัญหาและเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาอาชญากรรมในพื้นที่ของตนเองต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้

3. ข้อเสนอแนะนำในการวิจัยต่อเนื่อง

1) ควรมีการวิจัยเพิ่ม การร่วมมือในการป้องกันอาชญากรรมของประชาชนในเขตพื้นที่รับผิดชอบของสถานีตำรวจภูธรหนองฮี อำเภอหนองฮี จังหวัดร้อยเอ็ด

2) ควรมีการขยายกลุ่มประชากรและกลุ่มตัวอย่าง พร้อมทั้งเปรียบเทียบกับสถานีตำรวจอื่นๆ ที่ใกล้เคียง

3) ควรมีการทำเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึก เพื่อใช้ในการวิจัยต่อไป

เอกสารอ้างอิง

บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. (2564). ธรรมาภิบาลกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในสังคมไทยร่วมสมัย. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.

ปัญชนา เสนาคุณ (2566) การมีส่วนร่วมของผู้รักษาความปลอดภัยในชุมชนเพื่อการป้องกันอาชญากรรม ของเมืองมหาวิทยาลัย ในชุมชนหมู่บ้านเมืองเอก จังหวัดปทุมธานี. วารสารกระบวนการยุติธรรม. 14(3), 17-34.

วันชัย วัฒนศัพท. (2553). อาชญาวิทยากับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

มนทกานต์ ก่อเกิดบุญ. (2563). การศึกษาผลกระทบของการจัดการศึกษาทางไกลต่อการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ของนักเรียน. มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.

สำนักงานตำรวจแห่งชาติ. (2566). โครงการสร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันอาชญากรรมระดับตำบล. เรียกใช้เมื่อ 16 มีนาคม 2568 จาก https://stronger.police.go.th/.

Krejcie, R.V., & D.W. Morgan. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. Educational and Psychological Measurement. 30(3), 607 – 610

Goldstein, H. (1990). Problem-oriented policing. McGraw-Hill.

Robert D. Putnam. (2000). Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community. New York: Simon & Schuster.

Putnam, R. D. (2000). Bowling alone: The collapse and revival of American community. Simon & Schuster.

การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนภาษาไทยตามแนวคิดสืบเสาะเป็นฐาน เพื่อส่งเสริมการคิดวิเคราะห์และการรู้เท่าทันสื่อ นักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 2

Developing an inquiry-based Thai language teaching model to promote critical thinking and media literacy among Grade 8 students

ธีรกานต์ สุดสงบ
Theerakarnt Sudsangob
โรงเรียนเทศบาลวัดเขียน สังกัดเทศบาลนครพระนครศรีอยุธยา
Wat Khian Municipal School, Phra Nakhon Si Ayutthaya Municipality
E-mail: terakan04@gmail.com

Received: 2 March 2026; Revised: 23 March 2026; Accepted: 27 April 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาความต้องการจำเป็นในการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนภาษาไทยตามแนวคิดสืบเสาะเป็นฐาน เพื่อส่งเสริมการคิดวิเคราะห์และการรู้เท่าทันสื่อของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนเทศบาลวัดเขียน สังกัดเทศบาลนครพระนครศรีอยุธยา (2) พัฒนารูปแบบการเรียนการสอนภาษาไทยตามแนวคิดดังกล่าว และ (3) ศึกษาผลการทดลองใช้รูปแบบที่พัฒนาขึ้น กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนเทศบาลวัดเขียน จำนวน 33 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย แบบสอบถามความต้องการจำเป็น ซึ่งเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ระหว่าง 0.80–1.00 และมีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.91 นอกจากนี้ยังมีแบบประเมินความเหมาะสมของรูปแบบ แบบสอบถามความพึงพอใจ คู่มือการใช้รูปแบบการเรียนการสอนภาษาไทย และแผนการจัดการเรียนรู้ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบสมมติฐานโดยใช้สถิติทีแบบกลุ่มตัวอย่างที่สัมพันธ์กัน

ผลการวิจัยพบว่า 1) ความต้องการจำเป็นในการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนภาษาไทยตามแนวคิดสืบเสาะเป็นฐานเพื่อส่งเสริมการคิดวิเคราะห์และการรู้เท่าทันสื่อ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด 2) ความเหมาะสมของการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนภาษาไทยตามแนวคิดสืบเสาะเป็นฐานเพื่อส่งเสริมการคิดวิเคราะห์และการรู้เท่าทันสื่อ อยู่ในระดับมากที่สุด 3) ผลการทดลองใช้รูปแบบการเรียนการสอนภาษาไทยหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน

คำสำคัญ: การพัฒนารูปแบบ, การเรียนการสอนภาษาไทย, แนวคิดสืบเสาะเป็นฐาน, การคิดวิเคราะห์, การรู้เท่าทันสื่อ

Abstract

This research article aimed to: (1) examine the needs for developing a Thai language instructional model based on Inquiry-Based Learning to promote analytical thinking and media

literacy among Grade 8 students at Wat Khian Municipal School under Phra Nakhon Si Ayutthaya Municipality; (2) develop the instructional model; and (3) study the results of implementing the model. The sample consisted of 33 Grade 8 students from Wat Khian Municipal School, selected through purposive sampling. The research instruments included a 5-point rating scale questionnaire with an Index of Item-Objective Congruence (IOC) ranging from 0.80 to 1.00 and an overall reliability coefficient of 0.91; a model suitability assessment form; a satisfaction questionnaire; a teacher's manual for implementing the instructional model; and lesson plans. The statistics used for data analysis were percentage, mean, standard deviation, and hypothesis testing using a dependent samples t-test.

The findings revealed that: (1) the overall need for developing the Thai language instructional model based on Inquiry-Based Learning to enhance analytical thinking and media literacy was at the highest level; (2) the overall suitability of the developed instructional model was also at the highest level; and (3) students' post-test scores after the implementation of the instructional model were significantly higher than their pre-test scores.

Keyword: Developing Model, Thai language teaching, Inquiry-based, Critical Thinking, Media Literacy

บทนำ

ในบริบทของศตวรรษที่ 21 การขยายตัวอย่างรวดเร็วของสื่อดิจิทัลและแพลตฟอร์มออนไลน์ได้เปลี่ยนโครงสร้างการรับรู้ข่าวสารของผู้เรียนอย่างสิ้นเชิง สื่อใหม่มีลักษณะเป็นสื่อแบบโต้ตอบ (interactive) มีอัลกอริทึมคัดกรองเนื้อหา และเปิดโอกาสให้ผู้ใช้ผลิตเนื้อหาได้เอง ส่งผลให้เกิดปรากฏการณ์ข้อมูลล้นเกิน (information overload) ข่าวปลอม (fake news) และการโน้มน้าวเชิงพาณิชย์แฝงในรูปแบบที่ซับซ้อน แนวคิดการรู้เท่าทันสื่อใหม่ (New Media Literacy) จึงมีความสำคัญยิ่ง เพราะมิได้หมายเพียงการเข้าถึงข้อมูล แต่รวมถึงความสามารถในการวิเคราะห์ เจตนารมณ์ของผู้ส่งสาร ตลอดจนโครงสร้างอำนาจที่แฝงอยู่ในระบบสื่อ (Baran, 2006) สอดคล้องกับกรอบพฤติกรรมทางปัญญาของ Benjamin Bloom (1956) ที่เน้นทักษะการวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และการประเมินค่า ซึ่งเป็นฐานสำคัญของการคิดวิเคราะห์ในกระบวนการเรียนรู้ยุคดิจิทัล แม้แนวคิดการรู้เท่าทันสื่อจะมีรากฐานมาก่อนหน้านี้ แต่บริบทของสื่อใหม่มีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น ทั้งในด้านอัลกอริทึม การโฆษณาแฝง การสร้างภาพแทนทางสังคม และการผลิตเนื้อหาโดยผู้ใช้ (user-generated content) ส่งผลให้ผู้รับสาร โดยเฉพาะเด็กและเยาวชน ซึ่งเป็นกลุ่มที่ใช้สื่อออนไลน์ในระดับสูง มีความเสี่ยงต่อการได้รับอิทธิพลด้านทัศนคติ ค่านิยม และพฤติกรรมโดยขาดการไตร่ตรองอย่างรอบคอบ งานวิจัยหลายชิ้นชี้ให้เห็นว่าเยาวชนใช้เวลาอยู่กับสื่อมากกว่ากิจกรรมด้านอื่นในชีวิตประจำวัน สื่อจึงกลายเป็นปัจจัยสำคัญที่หล่อหลอมกระบวนการคิดและการตัดสินใจ

อย่างไรก็ตาม จากการสำรวจสภาพปัญหาในพื้นที่วิจัยระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พบว่านักเรียนส่วนใหญ่ใช้สื่อสังคมออนไลน์เป็นประจำวัน แต่ขาดทักษะในการตรวจสอบแหล่งที่มา เปรียบเทียบข้อมูล และ

แยกแยะข้อเท็จจริงออกจากความคิดเห็น อีกทั้งยังมีแนวโน้มเชื่อถือข้อมูลตามกระแสหรืออารมณ์มากกว่าเหตุผล สภาพดังกล่าวสะท้อนข้อจำกัดของการจัดการเรียนการสอนที่ยังเน้นการถ่ายทอดเนื้อหาและการท่องจำ มากกว่าการฝึกกระบวนการคิดเชิงลึก งานวิจัยในบริบทไทยพบว่าการพัฒนาทักษะการรู้เท่าทันสื่อของนักเรียนยังอยู่ในระดับปานกลาง และมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับทักษะการคิดวิเคราะห์อย่างมีนัยสำคัญ (เช่น Hobbs, 2010; Buckingham, 2015) นอกจากนี้ การประเมินสมรรถนะผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ยังชี้ให้เห็นช่องว่างด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการใช้สื่ออย่างรับผิดชอบ ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาอย่างเป็นระบบผ่านกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสม การรู้เท่าทันสื่อ (Media Literacy) จึงเป็นกลไกสำคัญในการสร้างภูมิคุ้มกันทางปัญญา ช่วยให้ผู้เรียนสามารถแยกแยะข้อเท็จจริงกับความคิดเห็น วิเคราะห์เจตนาของผู้ส่งสาร เข้าใจอิทธิพลของสื่อ และประเมินความน่าเชื่อถือของข้อมูลได้อย่างมีเหตุผล Baran (2006) ได้เสนอว่าบุคคลที่รู้เท่าทันสื่อต้องมีความสามารถในการทำความเข้าใจเนื้อหา ตระหนักถึงอิทธิพลของสื่อ แยกการตอบสนองทางอารมณ์ออกจากเหตุผล เข้าใจลักษณะเฉพาะของสื่อแต่ละประเภท และสามารถวิเคราะห์สารได้อย่างเป็นระบบ ซึ่งทักษะดังกล่าวมีความสัมพันธ์โดยตรงกับ “การคิดวิเคราะห์” ตามกรอบแนวคิดของ Bloom, 1956 (อ้างอิงในวราภรณ์ เกษฐาน และคณะ, 2566) ที่เน้นการวิเคราะห์องค์ประกอบ ความสัมพันธ์และหลักการของสาร

แนวทางหนึ่งที่มีศักยภาพในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว คือ การจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ (Inquiry-Based Learning) ซึ่งมีรากฐานจากทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของ Jean Piaget และพัฒนาเป็นรูปแบบวงจรการเรียนรู้ 5E และ 7E ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนตั้งคำถาม สำรวจ ค้นคว้า อธิบาย และประเมินผลด้วยตนเอง กระบวนการดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิด “สุ จิ ปุ ลิ” ที่เน้นการฟัง คิด ถาม และเขียน อันเป็นกลไกสำคัญของการคิดวิเคราะห์และการสื่อสารเชิงวิชาการ งานวิจัยหลายชิ้นรายงานว่าการจัดการเรียนรู้แบบ 7E สามารถพัฒนาทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนได้อย่างมีนัยสำคัญ (Eisenkraft, 2003, อ้างอิงใน ศิวพร คล้ายเจ๊ก, 2567)

จากเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนภาษาไทยที่บูรณาการการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ร่วมกับแนวคิดการคิดวิเคราะห์ เพื่อเสริมสร้างทักษะการรู้เท่าทันสื่อสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โดยมุ่งหวังให้ผู้เรียนสามารถเข้าถึง คัดเลือก วิเคราะห์ และประเมินข้อมูลจากสื่อออนไลน์ได้อย่างมีวิจารณญาณ อันจะนำไปสู่การพัฒนาทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 และความสามารถในการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาความต้องการกำรเรียนการเรียนการสอนภาษาไทยตามแนวคิดสืบเสาะเป็นฐานเพื่อส่งเสริมการคิดวิเคราะห์และการรู้เท่าทันสื่อ นักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนเทศบาลวัดเขียน สังกัดเทศบาลนครพระนครศรีอยุธยา

2. เพื่อพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนภาษาไทยตามแนวคิดสืบเสาะเป็นฐานเพื่อส่งเสริมการคิดวิเคราะห์และการรู้เท่าทันสื่อ นักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนเทศบาลวัดเขียน สังกัดเทศบาลนครพระนครศรีอยุธยา

3. เพื่อศึกษาผลการทดลองใช้รูปแบบการเรียนการสอนภาษาไทยตามแนวคิดสืบเสาะเป็นฐานเพื่อส่งเสริมการคิดวิเคราะห์และการรู้เท่าทันสื่อ นักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนเทศบาลวัดเขียน สังกัดเทศบาลนครพระนครศรีอยุธยา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เพื่อพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนภาษาไทยตามแนวคิดสืบเสาะเป็นฐานเพื่อส่งเสริมการคิดวิเคราะห์และการรู้เท่าทันสื่อ นักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนเทศบาลวัดเขียน สังกัดเทศบาลนครพระนครศรีอยุธยา มีขั้นตอนการวิจัย ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐานจากเอกสารและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย

กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนเทศบาล วัดเขียน สังกัดเทศบาลนครพระนครศรีอยุธยา จำนวน 33 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสอบถามสภาพการจัดการเรียนการสอนภาษาไทยมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนเทศบาลวัดเขียน สังกัดเทศบาลนครพระนครศรีอยุธยา มี 3 ตอน ดังนี้

1) ศึกษาข้อมูลทั่วไป

2) ตอนที่ 2 คุณลักษณะนักเรียนที่มีในการคิดวิเคราะห์และรู้เท่าทันสื่อเทคโนโลยี การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนภาษาไทยตามแนวคิดสืบเสาะเป็นฐานเทคโนโลยี การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนภาษาไทยตามแนวคิดสืบเสาะเป็นฐาน ซึ่งประกอบด้วย 2 ประเด็น คือ ประเด็นที่ 1 ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ และประเด็นที่ 2 คุณลักษณะการรู้เท่าทันสื่อเทคโนโลยี การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนภาษาไทยตามแนวคิดสืบเสาะเป็นฐานเทคโนโลยี การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนภาษาไทยตามแนวคิดสืบเสาะเป็นฐานของนักเรียน

3) ตอนที่ 3 สภาพการจัดการเรียนการสอนภาษาไทยมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนเทศบาลวัดเขียน สังกัดเทศบาลนครพระนครศรีอยุธยา ซึ่งประกอบด้วย 4 ด้าน คือ ด้านการออกแบบการจัดการเรียนการสอน ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ด้านการใช้สื่อประกอบการจัดการเรียนรู้ และด้านการใช้วิธีวัดและประเมินผล

การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ

ในการสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้ 1) ศึกษาเอกสารการจัดการเรียนการสอนภาษาไทย จากเอกสาร และผลงานการวิจัยที่เคยมีผู้ดำเนินการวิจัยเอาไว้ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการกำหนดกรอบแนวคิดและประเด็นในการสร้างแบบสอบถาม 2) สร้างแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ 3) นำแบบสอบถามเสนอผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน เพื่อพิจารณาตรวจสอบความตรงของเนื้อหา (Content Validity) และความถูกต้องของเครื่องมือแล้วนำมาคำนวณหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC: Index of Item-Objective Congruence) โดยข้อคำถามกับวัตถุประสงค์และนิยามศัพท์เฉพาะ มีค่า IOC ระหว่าง 0.80-1.00 5) นำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์แล้วไปทดลองใช้ (Try out) กับครูผู้สอนวิชาภาษาไทยในโรงเรียนเทศบาลวัดแม่นางปลื้ม ที่ไม่ใช่กลุ่ม

ตัวอย่าง เพื่อหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของเครื่องมือ โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ตามวิธีของ Cronbach (บุญชม ศรีสะอาด, 2560) ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.91 6) นำแบบสอบถามมาปรับปรุงแก้ไขและจัดทำให้เป็นฉบับสมบูรณ์เพื่อนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับดำเนินการวิจัยต่อไป

ขั้นตอนที่ 2 การออกแบบและพัฒนา

กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการตรวจสอบคุณภาพเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตรและการสอนวิชาภาษาไทยและด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ จำนวน 5 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ การประเมินรูปแบบการเรียนการสอนภาษาไทยตามแนวคิดสืบเสาะเป็นฐาน คู่มือการใช้รูปแบบการเรียนการสอนภาษาไทย แผนการจัดการเรียนรู้เป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า 5 ระดับ

ขั้นตอนที่ 3 การทดลองใช้รูปแบบการเรียนการสอนภาษาไทยตามแนวคิดสืบเสาะเป็นฐานเพื่อส่งเสริมการคิดวิเคราะห์และการรู้เท่าทันสื่อ นักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนเทศบาลวัดเขียนสังกัดเทศบาลนครพระนครศรีอยุธยา

ผู้วิจัยได้นำรูปแบบการเรียนการสอนภาษาไทยตามแนวคิดสืบเสาะเป็นฐานเพื่อส่งเสริมการคิดวิเคราะห์และการรู้เท่าทันสื่อ ไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่าง

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ดำเนินการเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ก่อนการทดลองใช้รูปแบบ

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลพื้นฐานของผู้เรียนก่อนจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยให้ทำแบบประเมินก่อนเรียน และแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาไทย เพื่อใช้เป็นข้อมูลเปรียบเทียบภายหลังการจัดการเรียนการสอน

ระยะที่ 2 ระหว่างการจัดการเรียนรู้

ผู้วิจัยนำรูปแบบการเรียนการสอนภาษาไทยตามแนวคิดสืบเสาะเป็นฐานไปทดลองใช้จริงตามแผนการจัดการเรียนรู้ จำนวน 5 แผน แผนละ 5 ชั่วโมง รวมทั้งสิ้น 25 ชั่วโมง ตลอดกระบวนการจัดกิจกรรมมีการเก็บข้อมูลอย่างต่อเนื่อง ได้แก่ การวัดความสามารถด้านการคิดวิเคราะห์ก่อนและหลังเรียนในแต่ละแผน การประเมินพฤติกรรมการทำงานกลุ่ม และการสังเกตพัฒนาการด้านการแสวงหาความรู้และการคิดวิเคราะห์ตามลำดับขั้นพุทธิพิสัยของบลูม (Bloom’s Taxonomy)

ระยะที่ 3 หลังการทดลองใช้รูปแบบ

ภายหลังสิ้นสุดการจัดกิจกรรม ผู้เรียนทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจำนวน 30 ข้อ (ฉบับเดียวกับก่อนเรียน) เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ก่อนและหลังเรียน พร้อมทั้งประเมินคุณลักษณะด้านการรู้เท่าทันสื่อด้วยแบบประเมินฉบับเดิม และตอบแบบสอบถามความพึงพอใจ จากนั้นผู้วิจัยนำข้อมูลทั้งหมดเข้าสู่กระบวนการวิเคราะห์ทางสถิติ เพื่อนำไปสู่การแปลผลและอภิปรายผลการวิจัยต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมทั้งก่อนและหลังการทดลองกับนักเรียนกลุ่มทดลอง โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ข้อมูลจากแบบประเมินความสามารถด้านการคิดวิเคราะห์ นำมาวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย (Mean) เพื่ออธิบายระดับความสามารถของผู้เรียน และใช้สถิติทดสอบสมมติฐานแบบกลุ่มตัวอย่างที่สัมพันธ์กัน (Paired Sample t-test) เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้

2. ข้อมูลจากแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาไทย วิเคราะห์โดยใช้สถิติ Paired Sample t-test เพื่อเปรียบเทียบคะแนนก่อนเรียนและหลังเรียน ว่ามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติหรือไม่

3. คะแนนจากแบบประเมินคุณลักษณะการรู้เท่าทันสื่อก่อนและหลังเรียน นำมาเปรียบเทียบโดยใช้สถิติทดสอบสมมติฐานแบบ Paired Sample t-test เช่นเดียวกัน เพื่อพิจารณาการเปลี่ยนแปลงของคุณลักษณะดังกล่าวภายหลังการใช้รูปแบบการเรียนการสอน

4. ข้อมูลจากแบบประเมินพฤติกรรมการทำงานกลุ่ม วิเคราะห์โดยการหาค่าเฉลี่ย (Mean) เพื่อสะท้อนระดับพฤติกรรมการมีส่วนร่วม ความรับผิดชอบ และการทำงานร่วมกันของผู้เรียนในระหว่างการจัดกิจกรรม

5. ข้อมูลจากแบบสอบถามความพึงพอใจของผู้เรียนต่อรูปแบบการเรียนการสอน วิเคราะห์โดยการหาค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: S.D.) เพื่ออธิบายระดับความพึงพอใจและการกระจายของความคิดเห็นของผู้เรียนอย่างชัดเจน

ผลการวิจัย

1. รูปแบบการเรียนการสอนภาษาไทยตามแนวคิดสืบเสาะเป็นฐาน เพื่อพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์และการรู้เท่าทันสื่อของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนเทศบาลวัดเขียน สังกัดเทศบาลนครพระนครศรีอยุธยา ได้รับการออกแบบอย่างเป็นระบบ โดยประกอบด้วย 4 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ (1) หลักการของรูปแบบ ซึ่งวางอยู่บนฐานแนวคิดการเรียนรู้เชิงสืบเสาะ (2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบที่มุ่งพัฒนาความสามารถด้านการคิดขั้นสูงและการรู้เท่าทันสื่อ (3) กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นการมีส่วนร่วมและการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง และ (4) การประเมินผลที่ครอบคลุมทั้งด้านความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะ

ผู้วิจัยกำหนดชื่อรูปแบบว่า **IPAT Model** โดย I (Inquiry Learning) หมายถึง การจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะ P หมายถึงหลัก “สุ.จิ.ปุ.ลิ.” หรือหัวใจนักปราชญ์ที่เน้นการฟัง คิด ถาม และเขียนอย่างเป็นระบบ และ AT (Analytical Thinking) หมายถึง การพัฒนาการคิดวิเคราะห์ อันเป็นเป้าหมายสำคัญของรูปแบบดังกล่าว

ผลการประเมินคุณภาพโดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน พบว่า รูปแบบการเรียนการสอนและคู่มือการใช้รูปแบบมีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด ขณะที่แผนการจัดการเรียนรู้จำนวน 5 แผน ได้รับการประเมินว่ามีความเหมาะสมในระดับมาก สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบไปใช้จริงในบริบทสถานศึกษา

2. ประสิทธิผลของรูปแบบการเรียนการสอนภาษาไทยตามแนวคิดสืบเสาะเป็นฐานเพื่อส่งเสริมการคิดวิเคราะห์และการรู้เท่าทันสื่อ นักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนเทศบาลวัดเขียน สังกัดเทศบาลนครพระนครศรีอยุธยา

2.1 ผลการเปรียบเทียบคะแนนการคิดวิเคราะห์ก่อนและหลังเรียน (Pretest-Posttest) จำนวน 33 คน

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบคะแนนการคิดวิเคราะห์ก่อนและหลังเรียน (Pretest-Posttest) โดยใช้การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนภาษาไทยตามแนวคิดสืบเสาะเป็นฐานเพื่อส่งเสริมการคิดวิเคราะห์และการรู้เท่าทันสื่อ

ผลการทดลอง	จำนวนนักเรียน	คะแนนเต็ม	$\bar{X}$	S.D.	df	T	P
ก่อนเรียน	33	25	14.91	2.35	32	10.513	.000**
หลังเรียน	33	25	19.48	2.14			

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

จากตารางที่ 1 พบว่า คะแนนการคิดวิเคราะห์ก่อนและหลังเรียน โดยใช้(Pretest-Posttest) มีคะแนนก่อนเรียนเฉลี่ยเท่ากับ 14.91 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 2.35 หลังเรียนมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 19.48 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 2.14 แสดงว่านักเรียนมีการคิดวิเคราะห์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน (t=10.51, sig=.000)

2.2 ผู้เรียนกลุ่มทดลองคะแนนก่อนเรียนค่าเฉลี่ยเท่ากับ 13.91 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 2.79 หลังเรียนมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 21.06 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 2.67 แสดงว่าผู้เรียนกลุ่มทดลองมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

2.3 ผู้เรียนกลุ่มทดลองมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับจากมากไปน้อย ได้แก่ ด้านผู้สอน ด้านผู้เรียน และด้านกิจกรรมการเรียนรู้ ตามลำดับ

3. ผลการทดลองใช้รูปแบบการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนภาษาไทยตามแนวคิดสืบเสาะเป็นฐานเพื่อส่งเสริมการคิดวิเคราะห์และการรู้เท่าทันสื่อ นักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนเทศบาลวัดเขียน สังกัดเทศบาลนครพระนครศรีอยุธยา

ผู้เรียนกลุ่มทดลองที่ใช้รูปแบบการเรียนการสอนภาษาไทยตามแนวคิดสืบเสาะเป็นฐานเพื่อส่งเสริมการคิดวิเคราะห์และการรู้เท่าทันสื่อ นักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนเทศบาลวัดเขียน สังกัดเทศบาลนครพระนครศรีอยุธยา มีการคิดวิเคราะห์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

อภิปรายผล

1. รูปแบบการเรียนการสอนภาษาไทยตามแนวคิดสืบเสาะเป็นฐาน เพื่อส่งเสริมการคิดวิเคราะห์และการรู้เท่าทันสื่อ สำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนเทศบาลวัดเขียน สังกัดเทศบาลนครพระนครศรีอยุธยา ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ (1) หลักการของรูปแบบ (2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ (3) การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และ (4) การประเมินผลรูปแบบมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนแผนการจัดการเรียนรู้จำนวน 5 แผน มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เป็นเพราะว่า รูปแบบมีโครงสร้างชัดเจน สอดคล้องกับหลักสูตรและบริบทของผู้เรียน กิจกรรมการเรียนรู้เน้นการมีส่วนร่วมและการตั้งคำถามเชิงสืบเสาะ ส่งเสริมการคิดอย่างเป็นระบบและการวิเคราะห์สื่ออย่างมีเหตุผล อีกทั้งกระบวนการ

ประเมินผลมีความหลากหลาย ครอบคลุมทั้งด้านความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะ ทำให้รูปแบบมีความเหมาะสมและสามารถนำไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องทิศนา แขมมณี (2557) กล่าวว่า การพัฒนาหรือการสร้างระบบใด ๆ สิ่งสำคัญคือการกำหนดจุดมุ่งหมายให้ชัดเจน การศึกษาหลักการหรือทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดองค์ประกอบและเห็นแนวทางในการจัดความสัมพันธ์ขององค์ประกอบ ขั้นตอนนี้เป็นขั้นที่ต้องใช้ความคิด ความรอบคอบ ผู้จัดรูปแบบต้องพิจารณาว่าองค์ประกอบใดเป็นเหตุและเป็นผลขึ้นต่อกันในลักษณะใด สิ่งใดควรมาก่อนมาหลัง สิ่งใดสามารถดำเนินการคู่ขนานไปได้ ขั้นนี้เป็นขั้นที่อาจใช้เวลาในการพิจารณามากกว่าการทดลองใช้ระบบ เป็นการนำระบบที่ร่างขึ้นไปทดลองใช้จริง เพื่อตรวจสอบหรือศึกษาผลที่เกิดขึ้นจากการใช้ระบบ การประเมินผลระบบเป็นการศึกษาผลที่เกิดขึ้นจากการทดลองใช้ระบบ ระบบใด ๆ ก็ตามเมื่อใช้แล้วได้ผลตามเป้าหมายหรือใกล้เคียงกับเป้าหมายก็ถือว่าเป็นระบบที่มีประสิทธิภาพ สุดท้ายการปรับปรุงระบบ ผลจากการทดลองที่จะให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงระบบ ดังนั้นผู้จัดระบบจึงควรนำผลการทดลองไปใช้ในการปรับปรุงระบบที่สร้างขึ้นให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น สอดกับงานวิจัยของทักษิณา นพคุณวงศ์ (2566) ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้โดยใช้การคิดเป็นฐานด้วยสื่อเครือข่ายสังคมออนไลน์เพื่อส่งเสริมทักษะการรู้เท่าทันสื่อของนักศึกษาระดับปริญญาตรี

2. ผลการวิจัยพบว่า คะแนนการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 (ก่อนเรียนเฉลี่ย 14.91, SD = 2.35 หลังเรียนเฉลี่ย 19.48, SD = 2.14; t = 10.51) แสดงให้เห็นว่ารูปแบบการเรียนการสอนภาษาไทยตามแนวคิดสืบเสาะเป็นฐานสามารถพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้เนื่องจากการจัดการเรียนรู้เปิดโอกาสให้ผู้เรียนตั้งคำถาม สืบค้น วิเคราะห์ และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างเป็นระบบ สอดคล้องกับแนวคิดของ Jean Piaget ที่เน้นการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง และ Benjamin Bloom ที่มองว่าการคิดวิเคราะห์เป็นทักษะทางปัญญาระดับสูง นอกจากนี้ การบูรณาการกิจกรรมการรู้เท่าทันสื่อยังช่วยส่งเสริมการคิดอย่างมีเหตุผล ทำให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาการคิดวิเคราะห์ได้อย่างชัดเจนตามผลการวิจัยดังกล่าว สอดคล้องกับแนวคิดของ วิจารณ์ พานิช (2555) ที่เสนอแนวคิดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) และการคิดอย่างมีวิจารณญาณเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาผู้เรียน ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า การจัดการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนสืบค้น วิเคราะห์ และสะท้อนคิดด้วยตนเอง ส่งผลต่อการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์และความสามารถในการใช้ข้อมูลข่าวสารอย่างมีเหตุผล ซึ่งสอดรับกับผลการวิจัยที่พบว่าคะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และสอดรับกับงานวิจัยของ กุลธิดา ท้วมสุข (2561) ที่ศึกษาการพัฒนาทักษะการรู้เท่าทันสื่อของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา โดยใช้กระบวนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการวิเคราะห์สารและการมีส่วนร่วมของผู้เรียน ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงวิเคราะห์มีคะแนนการคิดวิเคราะห์และการประเมินความน่าเชื่อถือของสื่อหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้ ผู้วิจัยอธิบายว่า การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนตั้งคำถาม อภิปราย และวิพากษ์เนื้อหาสื่ออย่างเป็นระบบ ช่วยพัฒนากระบวนการคิดระดับสูงและเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. ผลการทดลองพบว่า ผู้เรียนที่ใช้รูปแบบการเรียนการสอนภาษาไทยมีคะแนนการคิดวิเคราะห์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 แสดงให้เห็นว่ารูปแบบที่พัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้เนื่องจากการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดสืบเสาะเป็นฐาน (Inquiry-Based Learning) เปิดโอกาสให้ผู้เรียนตั้งคำถาม สืบค้น วิเคราะห์ อภิปราย และสรุปความรู้ด้วยตนเอง ส่งเสริมกระบวนการคิดขั้นสูง โดยเฉพาะการ

คิดวิเคราะห์และการประเมินข้อมูล สอดคล้องกับแนวคิดของ Benjamin Bloom และ Jean Piaget อีกทั้งการบูรณาการการรู้เท่าทันสื่อและการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (Active Learning) ยังช่วยให้ผู้เรียนคิดอย่างมีวิจารณญาณและเชื่อมโยงความรู้สู่สถานการณ์จริง ส่งผลให้ทักษะการคิดวิเคราะห์พัฒนาอย่างชัดเจนตามผลการวิจัยดังกล่าว ผลการทดลองดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปิยะนันท์ ธรรมวิจิตร (2563) ที่ศึกษาการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะร่วมกับกิจกรรมวิเคราะห์ข่าวออนไลน์ในนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น พบว่า นักเรียนมีคะแนนการคิดวิเคราะห์และการประเมินความน่าเชื่อถือของข้อมูลหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยผู้วิจัยอธิบายว่ากระบวนการตั้งคำถาม การสืบค้นข้อมูล และการอภิปรายเชิงเหตุผล เป็นกลไกสำคัญที่ส่งเสริมการคิดระดับสูง อีกทั้งยังสอดรับกับงานวิจัยของ กฤษณา วงศ์คำ (2565) ได้ศึกษาการพัฒนาทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณผ่านการวิเคราะห์สื่อออนไลน์ของนักเรียนมัธยมศึกษา ผลการวิจัยพบว่า การจัดการเรียนรู้เชิงรุกที่ใช้กระบวนการสืบเสาะและการวิเคราะห์สื่อดิจิทัล สามารถพัฒนาทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาได้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะเมื่อผู้เรียนได้ฝึกประเมินแหล่งที่มาและเจตนาของผู้ส่งสารอย่างเป็นระบบ

องค์ความรู้ใหม่

การวิจัยครั้งนี้ก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่เชิงบูรณาการด้านการจัดการเรียนการสอนภาษาไทยในบริบทสังคมดิจิทัล โดยพบว่า “การเรียนรู้แบบสืบเสาะเป็นฐาน (Inquiry-Based Learning)” เมื่อผสานกับกระบวนการพัฒนาการคิดวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ และกิจกรรมการรู้เท่าทันสื่อออนไลน์ สามารถพัฒนาทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ของผู้เรียนได้อย่างเป็นรูปธรรม ไม่เพียงแต่ช่วยยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน แต่ยังเสริมสร้างความสามารถในการประเมินความน่าเชื่อถือของข้อมูล การแยกแยะข้อเท็จจริงกับความคิดเห็น และการวิเคราะห์เจตนาของผู้สื่อสารอย่างมีเหตุผล องค์ความรู้นี้สะท้อนให้เห็น “ความสัมพันธ์เชิงกลไก” ระหว่างกระบวนการสืบเสาะกับการพัฒนาทักษะการรู้เท่าทันสื่อ โดยกระบวนการเรียนรู้ที่ประกอบด้วย การตั้งคำถาม การสืบค้นข้อมูล การวิเคราะห์ และการสะท้อนคิด ทำหน้าที่เป็นวงจรต่อเนื่องที่ส่งเสริมการพัฒนากระบวนการคิดระดับสูง ตามแนวคิดของ Benjamin Bloom และ Jean Piaget ส่งผลให้ผู้เรียนสามารถสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองและประยุกต์ใช้ในสถานการณ์จริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จึงสามารถอธิบายได้ว่า การบูรณาการ “สืบเสาะ–คิดวิเคราะห์–รู้เท่าทันสื่อ” เป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ที่ยั่งยืนและสอดคล้องกับบริบทสังคมดิจิทัลในปัจจุบัน

4KR Model เป็นรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนาการคิดวิเคราะห์และการรู้เท่าทันสื่อ โดยใช้กระบวนการเรียนรู้แบบสืบเสาะเป็นฐาน ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ได้แก่ การตั้งคำถาม (Questioning) การสืบค้นข้อมูล (Researching) การให้เหตุผล (Reasoning) และการสะท้อนคิด (Reflecting) ซึ่งเชื่อมโยงกันเป็นวงจรการเรียนรู้ กระบวนการดังกล่าวช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนคิดอย่างเป็นระบบ วิเคราะห์ข้อมูลอย่างมีเหตุผล และสามารถประเมินความน่าเชื่อถือของสื่อได้อย่างเหมาะสม ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้เชิงลึกและสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ภาพที่ 1 **องค์ความรู้ใหม่เชิงบูรณาการด้านการจัดการเรียนการสอนภาษาไทยในบริบทสังคมดิจิทัล**

สรุป

รูปแบบการเรียนการสอนภาษาไทยตามแนวคิดสืบเสาะเป็นฐาน เพื่อส่งเสริมการคิดวิเคราะห์และการรู้เท่าทันสื่อ สำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนเทศบาลวัดเขียน สังกัดเทศบาลนครพระนครศรีอยุธยา ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ (1) หลักการของรูปแบบ (2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ (3) การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และ (4) การประเมินผล กำหนดชื่อรูปแบบว่า IPAT Model โดย I หมายถึง การเรียนรู้แบบสืบเสาะ (Inquiry Learning) P หมายถึง สุ.จิ.ปุ.ลิ. หรือหัวใจนักปราชญ์ และ AT หมายถึง การคิดวิเคราะห์ (Analytical Thinking) ผลการประเมินด้านคุณภาพโดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน พบว่า รูปแบบการเรียนการสอนและคู่มือการใช้รูปแบบมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนแผนการจัดการเรียนรู้จำนวน 5 แผน มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ความเหมาะสมของการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนภาษาไทยตามแนวคิดสืบเสาะเป็นฐานเพื่อส่งเสริมการคิดวิเคราะห์และการรู้เท่าทันสื่อ อยู่ในระดับมากที่สุด ผลการทดลองใช้รูปแบบการเรียนการสอนภาษาไทยหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 หน่วยงานต้นสังกัดและสถานศึกษาควรกำหนดให้การจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะแสวงหาความรู้ (Inquiry-Based Learning) ควบคู่กับการพัฒนาทักษะการรู้เท่าทันสื่อ เป็นนโยบายหลักในกลุ่มสาระภาษาไทย โดยบูรณาการไว้ในแผนการจัดการเรียนรู้ โครงสร้างรายวิชา และตัวชี้วัดผลลัพธ์การเรียนรู้ (Learning Outcomes) อย่างชัดเจน เพื่อลดการสอนแบบบรรยายและการท่องจำเป็นศูนย์กลาง เปลี่ยนสู่การตั้งคำถาม การสืบค้น วิเคราะห์ อภิปราย และสะท้อนคิดจากสื่อจริงในชีวิตประจำวัน ส่งเสริมให้ผู้เรียนเชื่อมโยงความรู้กับบริบทสังคมดิจิทัลได้อย่างมีความหมายและยั่งยืน

1.2 สถานศึกษาควรกำหนดนโยบายพัฒนาครูอย่างต่อเนื่องในด้านการออกแบบกิจกรรมสืบเสาะการตั้งคำถามกระตุ้นการคิดระดับสูง การใช้สื่อดิจิทัลอย่างปลอดภัย และการวัดประเมินผลการคิดวิเคราะห์และการรู้เท่าทันสื่อ ตลอดจนสนับสนุนทรัพยากร เช่น สื่อออนไลน์คุณภาพ แหล่งเรียนรู้ดิจิทัล และชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) เพื่อให้ครูสามารถแลกเปลี่ยนแนวปฏิบัติที่ดี (Best Practices) ได้อย่างเป็นระบบ อันจะช่วยยกระดับคุณภาพการจัดการเรียนรู้จากการถ่ายทอดเนื้อหาไปสู่การพัฒนากระบวนการคิดอย่างแท้จริง

1.3 ผู้บริหารสถานศึกษาควรกำหนดนโยบายปรับแนวทางการประเมินผลให้เน้นการวัดสมรรถนะการคิดวิเคราะห์ การประเมินความน่าเชื่อถือของข้อมูล และการใช้สื่ออย่างรับผิดชอบ แทนการประเมินที่เน้นข้อสอบความจำหรือการแข่งขันเชิงคะแนนเพียงอย่างเดียว โดยใช้เครื่องมือหลากหลาย เช่น ภาระงาน (Performance Task) แฟ้มสะสมงาน (Portfolio) และการประเมินตามสภาพจริง (Authentic Assessment) เพื่อสะท้อนพัฒนาการของผู้เรียนรอบด้าน ลดความกดดันจากการตัดสินด้วยผลการเรียนเพียงมิติเดียว และส่งเสริมความสุขในการเรียนรู้ควบคู่กับการพัฒนาทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 อย่างสมดุล

2. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

2.1 ครูผู้สอนควรวิเคราะห์หลักสูตร ตัวชี้วัด และบริบทของผู้เรียนอย่างรอบด้าน จากนั้นคัดเลือกเนื้อหาและออกแบบกิจกรรมให้สอดคล้องกับระดับพัฒนาการ ความสามารถ และความสนใจของนักเรียน โดยอาจทดลองใช้กิจกรรมในวงจำกัด (Try-out) เพื่อปรับขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสมและเกิดประสิทธิภาพสูงสุดในชั้นเรียนจริง

2.2 ครูผู้สอนที่ควรคัดกรองและตรวจสอบแหล่งข้อมูล เนื่องจากรูปแบบเน้นการสืบเสาะและการใช้สื่อเทคโนโลยี ครูผู้สอนจำเป็นต้องเตรียมแหล่งข้อมูลที่หลากหลายและเชื่อถือได้ รวมทั้งกำหนดเกณฑ์การประเมินความน่าเชื่อถือของข้อมูลให้ชัดเจน หากเปิดโอกาสให้นักเรียนสืบค้นด้วยตนเอง ควรกำหนดแนวทางหรือแบบตรวจสอบ (Checklist) เพื่อช่วยให้นักเรียนประเมินความถูกต้อง ความเหมาะสมกับวัย และความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การเรียนรู้ พร้อมทั้งครูควรตรวจสอบซ้ำก่อนนำข้อมูลมาใช้ในกิจกรรม

2.3 ครูผู้สอนควรประเมินก่อนและหลังการจัดกิจกรรม เพื่อให้ได้ข้อมูลจากหลายมุมมอง (Multiple Perspectives) และสามารถนำผลการประเมินของนักเรียนและครูมาเปรียบเทียบ วิเคราะห์ความสอดคล้องหรือความแตกต่าง อันจะช่วยสะท้อนพัฒนาการที่แท้จริงของผู้เรียน และใช้เป็นข้อมูลปรับปรุงการจัดการเรียนรู้ในรอบถัดไปอย่างเป็นระบบ

3. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ทดลองใช้รูปแบบการเรียนการสอนภาษาไทยตามแนวคิดสืบเสาะเป็นฐานเพื่อส่งเสริมการคิดวิเคราะห์และการรู้เท่าทันสื่อ นักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนเทศบาลวัดเขียน สังกัดเทศบาลนครพระนครศรีอยุธยา เพื่อเป็นการศึกษาและตรวจสอบซ้ำให้รูปแบบการเรียนการสอนนี้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

3.2 ควรศึกษาการรู้เท่าทันสื่อเทคโนโลยี การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนภาษาไทยตามแนวคิดสืบเสาะเป็นฐานเพื่อส่งเสริมการคิดวิเคราะห์และการรู้เท่าทันสื่อ กับการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย อาจมีการสัมภาษณ์และการสังเกตพฤติกรรม เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

กฤษณา วงศ์คำ. (2565). การพัฒนาทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณผ่านการวิเคราะห์สื่อออนไลน์ของนักเรียนมัธยมศึกษา. วารสารเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา. 19(3), 101–118.

กุลธิดา ท้วมสุข. (2561). การพัฒนาทักษะการรู้เท่าทันสื่อของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา. วารสารนิเทศศาสตร์. 36(2), 45–62.

บุญชม ศรีสะอาด. (2560). การวิจัยสำหรับครู. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพมหานคร: สุวิริยาสาส์น

ปิยะนันท์ ธรรมวิจิตร. (2563). การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะเพื่อส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น. วารสารศึกษาศาสตร์. 31(2), 45–60.

ทิศนา แขมมณี. (2557). ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วิจารณ์ พานิช. (2555). วิถีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่ 21. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์.

ศิวพร คล้ายเจ๊ก. (2567). การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ 3CPR แบบผสมผสาน ตามวัฏจักรการเรียนรู้ด้วยชุดกิจกรรมการเรียนรู้ สื่อสร้างสรรค์ฐานประสบการณ์แห่งชีวิต. โรงเรียนเทพศิรินทร์ลาดหญ้า กาญจนบุรี, สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากาญจนบุรี.

วราภรณ์ เกษฐาน, ทิพย์อุษา พุทธสารินทร์, สุทธิดา วรรณา และจุฑจิรา แสนสมบัติ. (2566). การพัฒนาทักษะทางภาษาปฐมวัยโดยใช้การเล่านิทานตามแนวคิด Bloom's Taxonomy. Journal of Research and Innovation for Sustainability. (JRIS). 2(2), 1–15.

Baran, S. J. (2006). Introduction to mass communication: Media literacy and culture. McGraw-Hill.

Buckingham, D. (2015). Defining digital literacy. Nordic Journal of Digital Literacy. 10, 21–34.

Eisenkraft, A. (2003). Expanding the 5E model. The Science Teacher. 70(6), 56–59.

Hobbs, R. (2010). Digital and media literacy: A plan of action. Aspen Institute.

Joyce, B., & Weils, M. (1996). Models of Teaching. 3ed.. Boston: Allyn & Bacon.

การพัฒนารูปแบบการบริหารงานวิชาการ ตามระบบให้คำปรึกษาชี้แนะ เพื่อเสริมสร้างการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูที่ส่งเสริมทักษะด้านการคิดของผู้เรียน โรงเรียนหนองห้างฉวีวิทย์

Developing an Academic Management Model Based on a Mentoring System to Enhance Teachers' Active Learning, Promoting Students' Thinking Skills Nong Hang Chawi Wit School

ศิริวรรณ เหล่าหว้าน
Siriwan Laowan
โรงเรียนหนองห้างฉวีวิทย์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3
Nong Hang Chawi Wit School, Kalasin Primary Educational Service Area Office 3
E-mail: siriwan1706251520@gmail.com

Received: 2 March 2026; Revised: 23 March 2026; Accepted: 27 April 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาองค์ประกอบและพัฒนารูปแบบการบริหารงานวิชาการตามระบบให้คำปรึกษาชี้แนะ เพื่อเสริมสร้างการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูที่ส่งเสริมทักษะด้านการคิดของผู้เรียน โรงเรียนหนองห้างฉวีวิทย์ 2) สร้างรูปแบบการเสริมสร้างการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู 3) ทดลองใช้รูปแบบการบริหารงานวิชาการที่พัฒนาขึ้น และ 4) ประเมินและปรับปรุงรูปแบบดังกล่าว การดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ระยะ ได้แก่ (1) การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน สังเคราะห์องค์ประกอบ และพัฒนารูปแบบ (2) การทดลองใช้รูปแบบ และ (3) การประเมินผลและปรับปรุงรูปแบบ กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิ 5 คน ครูผู้สอน 16 คน และผู้เกี่ยวข้อง รวมทั้งสิ้น 22 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ แบบประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ และแบบทดสอบก่อน–หลังอบรม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าดัชนีประสิทธิผล และการทดสอบค่าที

ผลการวิจัยพบว่า 1) รูปแบบการบริหารงานวิชาการที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ ได้แก่ วัตถุประสงค์ หลักการและแนวคิด ระบบงานและกลไก วิธีดำเนินงาน แนวทางการประเมินผล และเงื่อนไขความสำเร็จ 2) รูปแบบการเสริมสร้างการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูที่ขับเคลื่อนด้วยการบริหารจัดการองค์กรและกระบวนการนิเทศ 3) ภายหลังการทดลองใช้รูปแบบ ครูมีคะแนนความรู้ด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุกสูงกว่าก่อนการอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยมีค่าดัชนีประสิทธิผลอยู่ระหว่าง 0.6874–0.7071 สะท้อนว่าครูมีพัฒนาการด้านความรู้เพิ่มขึ้นร้อยละ 69–71 แสดงถึงประสิทธิภาพของรูปแบบที่พัฒนาขึ้น และ 4) ผลการประเมินรูปแบบโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ การออกแบบกิจกรรมและจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ รองลงมาคือ การดำเนินงานชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพสู่การปฏิบัติ และการสะท้อนผลการจัดการเรียนรู้ตามลำดับ

คำสำคัญ: การบริหารงานวิชาการ, ระบบให้คำปรึกษาชี้แนะ, การจัดการเรียนรู้เชิงรุก, ทักษะด้านการคิดของผู้เรียน, โรงเรียนหนองห้างฉวีวิทย์

Abstract

This research aimed to: (1) study the components and develop an academic administration model based on a coaching and mentoring system to enhance teachers' active learning management that promotes students' thinking skills at Nonghangchawee Wit School; (2) construct a model for strengthening teachers' active learning management; (3) implement the developed academic administration model; and (4) evaluate and refine the model. The research procedures were conducted in three phases: (1) studying fundamental data, synthesizing components, and developing the model; (2) implementing the model; and (3) evaluating and revising the model. The sample group consisted of 5 experts, 16 teachers, and related stakeholders, totaling 22 participants. The research instruments included interview forms, appropriateness and feasibility assessment forms, and pre–post training tests. Data were analyzed using mean, standard deviation, effectiveness index, and t-test.

The findings revealed that: (1) the developed academic administration model comprised six components: objectives, principles and concepts, work system and mechanisms, operational procedures, evaluation guidelines, and success conditions; (2) the model for enhancing teachers' active learning management was driven by organizational management and supervisory processes; (3) after implementing the model, teachers' knowledge scores on active learning management were significantly higher than before the training at the .05 level, with the effectiveness index ranging from 0.6874 to 0.7071, indicating a knowledge improvement of 69–71 percent and demonstrating the effectiveness of the developed model; and (4) the overall evaluation of the model was at a high level. The aspect with the highest mean score was activity design and lesson plan development, followed by the implementation of professional learning communities (PLC) into practice, and reflection on learning management, respectively.

Keyword: Developing an Academic Management Model, Mentoring System, Enhance Teachers' Active Learning Promoting Students', Thinking Skills, Nong Hang Chawi Wit School

บทนำ

สังคมโลกในศตวรรษที่ 21 มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี การสื่อสาร และการเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ทำให้ความรู้และข้อมูลข่าวสารมีความซับซ้อนและเป็นพลวัตตลอดเวลา ดังที่ Alfred North Whitehead (1931) อธิบายว่า ช่วงชีวิตของคนในปัจจุบันเผชิญการเปลี่ยนแปลงมากกว่าในอดีตอย่างมาก ส่งผลให้การศึกษาไม่อาจเน้นเพียงการถ่ายทอดความรู้ แต่ต้องมุ่งพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต การคิดสร้างสรรค์ การทำงานร่วมกัน และความสามารถในการ

ปรับตัว การจัดการศึกษาควรพัฒนาผู้เรียนให้สมบูรณ์ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา คุณธรรม และความรับผิดชอบต่อสังคม เน้นการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติจริงตามความสนใจของผู้เรียน ผู้สอนจึงต้องออกแบบสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ เชื่อมโยงบริบทจริงกับชุมชน และเปิดโอกาสให้เข้าถึงสื่อ เทคโนโลยี และแหล่งเรียนรู้ที่มีคุณภาพ (สุวิธิดา จรุงเกียรติกุล, 2561)

แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560–2579 มุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพคนทุกช่วงวัยและการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยกำหนดให้ครู อาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาทุกระดับได้รับการพัฒนาสมรรถนะตามมาตรฐานวิชาชีพ สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ของหน่วยงาน และมีความพึงพอใจต่อการพัฒนาเพิ่มขึ้น ควบคู่กับการยกระดับประสิทธิภาพระบบบริหารจัดการศึกษาให้มีความคล่องตัว โปร่งใส ตรวจสอบได้ และปรับโครงสร้างการบริหารทั้งส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และสถานศึกษาให้สอดคล้องกับบริบทพื้นที่ตามหลักธรรมาภิบาล รวมทั้งพัฒนาระบบบริหารงานบุคคลให้เกิดความเป็นธรรมและเสริมสร้างขวัญกำลังใจ ตลอดจนเพิ่มจำนวนครูและบุคลากรสนับสนุนให้เพียงพอต่อการจัดการเรียนการสอน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) ทั้งนี้ สอดคล้องกับ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่บัญญัติให้การศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม และแนวคิดมาตรฐานการศึกษาที่มุ่งสร้างสังคมฐานความรู้และสังคมแห่งการเรียนรู้ นอกจากนี้ แนวคิดบทบาทครูในศตวรรษที่ 21 ของ คะเณยะ อ่อนนาง (2561) ชี้ว่าครูควรออกแบบการเรียนรู้และอำนวยความสะดวกให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติจริง เช่น การตั้งคำถาม การเรียนรู้แบบ Learning by Doing และโครงงาน PBL เพื่อพัฒนาทักษะการคิดและการทำงานเป็นทีม ขณะที่ สุคนธ์ สินธพานนท์ (2560) เสนอว่าการศึกษา 4.0 จำเป็นต้องปรับตัวต่อความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและการเปลี่ยนแปลงสู่ยุคดิจิทัลและ Thailand 4.0 โดยอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในการพัฒนาคนทุกช่วงวัยอย่างเป็นระบบเพื่อขับเคลื่อนประเทศอย่างมีประสิทธิภาพ

นโยบายและจุดเน้นของกระทรวงศึกษาธิการที่มุ่ง “ยกระดับคุณภาพการศึกษา เสริมสร้างโอกาส ลดความเหลื่อมล้ำ” แม้จะมีทิศทางชัดเจนและครอบคลุมมิติสำคัญของการพัฒนาการศึกษาในยุคดิจิทัล แต่เมื่อพิจารณาในระดับสถานศึกษา พบว่ายังมีปัญหาเชิงโครงสร้างและเชิงปฏิบัติที่ส่งผลต่อครูและโรงเรียนอย่างชัดเจน กล่าวคือ โรงเรียนจำนวนมากยังประสบปัญหาความไม่พร้อมด้านทรัพยากรและเทคโนโลยีดิจิทัล ส่งผลให้การจัดการเรียนรู้แบบ Active Learning และการพัฒนาทักษะดิจิทัลของผู้เรียนไม่สามารถดำเนินการได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ อีกทั้งครูยังขาดความเข้าใจเชิงลึกในการออกแบบการเรียนรู้ฐานสมรรถนะ ทำให้การนำหลักสูตรไปใช้ยังคงยึดรูปแบบเดิม เน้นการถ่ายทอดเนื้อหามากกว่าการพัฒนาทักษะ นอกจากนี้ ภาระงานของครูที่มีจำนวนมาก โดยเฉพาะงานเอกสารและงานประเมินตามระบบ PA ส่งผลให้ครูมีเวลาจำกัดในการพัฒนาตนเองและปรับปรุงการจัดการเรียนรู้ ขณะเดียวกัน การใช้ข้อมูลสารสนเทศและ Big Data ในการบริหารจัดการยังไม่ถูกนำมาใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพในหลายพื้นที่ เนื่องจากขาดทักษะและระบบสนับสนุนที่เหมาะสม อีกทั้งการกระจายอำนาจสู่สถานศึกษายังไม่สมบูรณ์ ทำให้โรงเรียนขาดความคล่องตัวในการบริหารจัดการตามบริบทของตนเอง ในด้านความเสมอภาคทางการศึกษา แม้จะมีนโยบายลดความเหลื่อมล้ำ แต่ยังพบปัญหาความแตกต่างระหว่างโรงเรียนในเมืองและชนบท ทั้งด้านคุณภาพครู โอกาสในการเข้าถึงทรัพยากร และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน ซึ่งสะท้อนถึงความท้าทายในการขับเคลื่อนนโยบายให้เกิดผลอย่างแท้จริง ด้วยเหตุนี้ การพัฒนาครูผ่านชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) จึงถูกมองว่าเป็นกลไกสำคัญใน

การแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยเน้นการมีส่วนร่วมของครูในลักษณะล่างขึ้นบน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการใช้ข้อมูลสะท้อนผลเพื่อปรับปรุงการสอนอย่างต่อเนื่อง ดังที่ นราพร จันทร์โอชา (2560) ชี้ว่า PLC ควรเน้นการสะท้อนผลและการนำไปใช้จริงเพื่อยกระดับผลลัพธ์ของผู้เรียน ขณะที่ ไพฑูรย์ สินลารัตน์ (2565) เห็นว่า PLC เป็นกลไกที่ช่วยยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ลดอัตราการตกซ้ำชั้น และส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพผู้เรียนรายบุคคลได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น การขับเคลื่อนนโยบายสู่การปฏิบัติจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาเชิงระบบของโรงเรียนและครูควบคู่กับการส่งเสริม PLC อย่างเป็นรูปธรรม เพื่อให้การยกระดับคุณภาพการศึกษาเกิดผลอย่างยั่งยืนในบริบทของสังคมไทยปัจจุบัน

ในฐานะผู้อำนวยการสถานศึกษา ผู้วิจัยเลือกศึกษาในโรงเรียนหนองห้างฉวีวิทย์ เนื่องจากเป็นสถานศึกษาที่สะท้อนสภาพปัญหาจริงของโรงเรียนในชนบท ทั้งด้านความพร้อมของทรัพยากร เทคโนโลยี และการพัฒนาครู ซึ่งยังมีข้อจำกัดในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกและการพัฒนาทักษะการคิดของผู้เรียน อีกทั้งครูยังต้องการแนวทางและระบบสนับสนุนที่ชัดเจนในการดำเนินกิจกรรมชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) ซึ่งสภาพทั่วไปของพื้นที่เป็นชุมชนชนบท ผู้ปกครองส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม มีรายได้ปานกลางถึงค่อนข้างต่ำ ส่งผลต่อโอกาสทางการศึกษาของผู้เรียน ขณะที่โรงเรียนมีข้อจำกัดด้านทรัพยากรและการเข้าถึงเทคโนโลยี จึงมีความจำเป็นในการพัฒนารูปแบบการบริหารงานวิชาการที่เหมาะสมกับบริบท เพื่อยกระดับคุณภาพการจัดการเรียนรู้และผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนอย่างเป็นรูปธรรม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานของการพัฒนารูปแบบการบริหารงานวิชาการ ตามระบบให้คำปรึกษาชี้แนะ เพื่อเสริมสร้างการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูที่ส่งเสริมทักษะด้านการคิดของผู้เรียน โรงเรียนหนองห้างฉวีวิทย์
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารงานวิชาการ ตามระบบให้คำปรึกษาชี้แนะ เพื่อเสริมสร้างการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูที่ส่งเสริมทักษะด้านการคิดของผู้เรียน โรงเรียนหนองห้างฉวีวิทย์
3. เพื่อทดลองใช้รูปแบบการบริหารงานวิชาการ ตามระบบให้คำปรึกษาชี้แนะ เพื่อเสริมสร้างการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูที่ส่งเสริมทักษะด้านการคิดของผู้เรียน โรงเรียนหนองห้างฉวีวิทย์
4. เพื่อประเมินและสรุปผลการพัฒนารูปแบบการบริหารงานวิชาการ ตามระบบให้คำปรึกษาชี้แนะ เพื่อเสริมสร้างการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูที่ส่งเสริมทักษะด้านการคิดของผู้เรียน โรงเรียนหนองห้างฉวีวิทย์

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารงานวิชาการตามระบบให้คำปรึกษาชี้แนะ เพื่อเสริมสร้างการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูที่ส่งเสริมทักษะด้านการคิดของผู้เรียน โรงเรียนหนองห้างฉวีวิทย์ เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development: R&D) ดำเนินการเป็น 4 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน

ศึกษาวิเคราะห์เอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อสังเคราะห์องค์ประกอบ ตัวชี้วัดหลัก และพฤติกรรมตัวชี้วัดของรูปแบบ จากนั้นดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน ซึ่งได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง เพื่อ

ยืนยันองค์ประกอบและตัวชี้วัด โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง เครื่องมือผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (IOC ≥ 0.50) และมีค่าดัชนีความสอดคล้องอยู่ระหว่าง 0.50–1.00 นอกจากนี้ ได้ศึกษาดูงานโรงเรียนต้นแบบที่มีแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศ จำนวน 1 โรงเรียน โดยใช้การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง การสังเกต และการศึกษาเอกสาร พร้อมตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) เพื่อความน่าเชื่อถือของข้อมูล

ระยะที่ 2 การสร้างรูปแบบ

ผู้วิจัยดำเนินการ 2 ขั้นตอนหลัก ได้แก่ (1) การตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของร่างรูปแบบผ่านการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) กับผู้ทรงคุณวุฒิ 9 คน และปรับปรุงตามข้อเสนอแนะ และ (2) การจัดทำคู่มือการใช้รูปแบบพร้อมประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้โดยผู้เชี่ยวชาญ 5 คน เครื่องมือที่ใช้ประกอบด้วยเอกสารประกอบการสนทนากลุ่ม แบบตรวจสอบความถูกต้องแบบประเมินแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ และแบบสอบถามปลายเปิด การวิเคราะห์ข้อมูลใช้ค่าความถี่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา โดยกำหนดเกณฑ์การพิจารณาความถูกต้องตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไป และความเหมาะสมตั้งแต่ค่าเฉลี่ย 3.50 ขึ้นไป ผลที่ได้ถูกนำไปปรับปรุงพัฒนาให้รูปแบบและคู่มือมีความสมบูรณ์ เหมาะสม และสามารถนำไปใช้ได้จริงในสถานศึกษา

ระยะที่ 3 การทดลองใช้รูปแบบ

กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา 1 คน และครูผู้สอน 8 คน รวม 9 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง ดำเนินการอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจในการใช้รูปแบบ จากนั้นทดลองใช้รูปแบบเป็นระยะเวลา 4 เดือน เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบทดสอบวัดความรู้ก่อนและหลังอบรม จำนวน 30 ข้อ มีค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่าง 0.80–1.00 และค่าความเชื่อมั่น KR-20 เท่ากับ 0.94 วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ร้อยละ ดัชนีประสิทธิผล (Effectiveness Index: E.I.) และการทดสอบค่าที (t-test แบบ Dependent Samples) เพื่อเปรียบเทียบผลก่อนและหลังการทดลอง

ระยะที่ 4 การประเมินและปรับปรุงรูปแบบ

ประเมินความพึงพอใจของครูผู้สอน จำนวน 8 คน โดยใช้แบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ เครื่องมือผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (IOC ≥ 0.50) และมีค่าความเชื่อมั่นสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาคเท่ากับ 0.99 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน พร้อมทั้งวิเคราะห์เนื้อหาข้อเสนอแนะจากคำถามปลายเปิด เพื่อนำผลไปปรับปรุงรูปแบบให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารงานวิชาการตามระบบให้คำปรึกษาชี้แนะ เพื่อเสริมสร้างการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูที่ส่งเสริมทักษะด้านการคิดของผู้เรียน โรงเรียนหนองห้างฉวีวิทย์ นำเสนอผลการวิจัยตามลำดับวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. องค์ประกอบของรูปแบบการบริหารงานวิชาการที่เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ (1) การบริหารจัดการองค์กร (2) การอำนวยการ (3) การทำงานเป็นทีม และ (4) กระบวนการนิเทศ โดยเน้นการขับเคลื่อนผ่านกระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) และระบบให้คำปรึกษาชี้แนะ (Coaching)

2. การสร้างรูปแบบการเสริมสร้างการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู พบว่า รูปแบบการเสริมสร้างการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูที่สร้างขึ้นประกอบด้วย 6 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ (1) วัตถุประสงค์ (2) หลักการและแนวคิด (3) ระบบงานและกลไก (4) วิธีดำเนินงาน (5) แนวทางการประเมินผล และ (6) เงื่อนไขความสำเร็จ

3. ผลการทดลองใช้รูปแบบการบริหารงานวิชาการที่พัฒนาขึ้น พบว่า รูปแบบมีประสิทธิภาพในการยกระดับทั้งครูและผู้เรียนอย่างชัดเจน โดยครูมีคะแนนความรู้หลังการอบรมสูงกว่าก่อนอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และมีค่าดัชนีประสิทธิผลระหว่าง 0.6874–0.7071 คิดเป็นการพัฒนาความรู้เพิ่มขึ้นร้อยละ 68–71 สะท้อนถึงประสิทธิภาพของรูปแบบในการเสริมสร้างความเข้าใจด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุก นอกจากนี้ ครูยังมีความสามารถในการออกแบบกิจกรรมเชิงรุก การจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ และการใช้กระบวนการสะท้อนผลสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ภายหลังการใช้รูปแบบ ขณะเดียวกันนักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบดังกล่าวมีคะแนนคุณลักษณะการเรียนรู้ตลอดชีวิตหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทุกด้าน แสดงให้เห็นว่ารูปแบบที่พัฒนาขึ้นส่งผลต่อการพัฒนาทักษะการคิดและศักยภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนได้อย่างเป็นรูปธรรมและครอบคลุมทั้งระบบ แสดงดังตารางที่ 1

คนที่	โรงเรียนหนองห้างฉวีวิทย์		โรงเรียนหนองห้างฉวีวิทย์	
	คะแนนก่อนเรียน (30 คะแนน)	คะแนนหลังเรียน (30 คะแนน)	คะแนนก่อนเรียน (30 คะแนน)	คะแนนหลังเรียน (30 คะแนน)
1	12	23	13	24
2	13	25	13	23
3	14	27	14	25
4	13	24	14	26
5	12	24	16	26
6	12	27	15	25
7	13	24	12	25
8	13	23	13	25
9	13	26	14	24
10	13	24	13	25
11	11	25	12	27
12	12	24	14	27
13	14	25	14	25
14	14	25	14	26
15	14	24	12	24
16	15	25	14	26
$\sum x$	208	395	217	403
$\bar{X}$	13.00	24.69	13.56	25.19

คนที่	โรงเรียนหนองห้างฉวีวิทย์		โรงเรียนหนองห้างฉวีวิทย์	
	คะแนนก่อนเรียน (30 คะแนน)	คะแนนหลังเรียน (30 คะแนน)	คะแนนก่อนเรียน (30 คะแนน)	คะแนนหลังเรียน (30 คะแนน)
ร้อยละ	43.33	82.29	45.20	83.95
(E.I)	0.6874		0.7071	

4. ผลการประเมินความพึงพอใจของครูและผู้เกี่ยวข้องโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ การออกแบบกิจกรรมและจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ การดำเนินงาน PLC สู่การปฏิบัติ และการสะท้อนผลการจัดการเรียนรู้ รูปแบบการบริหารงานวิชาการตามระบบให้คำปรึกษาชี้แนะที่พัฒนาขึ้น มีความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในระดับมาก สามารถยกระดับความรู้และความสามารถของครูในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกได้อย่างมีนัยสำคัญ และส่งผลต่อการพัฒนาคุณลักษณะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้เรียนอย่างชัดเจน ตลอดจนได้รับการยอมรับและความพึงพอใจจากผู้เกี่ยวข้องในระดับสูง แสดงถึงประสิทธิภาพและศักยภาพในการนำไปใช้ขยายผลในบริบทสถานศึกษาอื่นได้

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารงานวิชาการตามระบบให้คำปรึกษาชี้แนะ เพื่อเสริมสร้างการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูที่ส่งเสริมทักษะด้านการคิดของผู้เรียน โรงเรียนหนองห้างฉวีวิทย์ มีประเด็นที่น่าสนใจสามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1. องค์ประกอบของรูปแบบการบริหารงานวิชาการที่เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ (1) การบริหารจัดการองค์กร (2) การอำนวยการ (3) การทำงานเป็นทีม และ (4) กระบวนการนิเทศ โดยเน้นการขับเคลื่อนผ่านกระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) และระบบให้คำปรึกษาชี้แนะ (Coaching) ทั้งนี้เป็นเพราะว่า การจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) มิได้เกิดจากความสามารถเฉพาะบุคคลของครูเพียงลำพัง หากแต่ต้องอาศัยระบบบริหารจัดการที่เอื้อต่อการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างและวัฒนธรรมองค์กร โดยการบริหารจัดการองค์กรทำหน้าที่กำหนดวิสัยทัศน์ นโยบาย และทรัพยากรสนับสนุนอย่างชัดเจน การอำนวยการ ช่วยเสริมสร้างแรงจูงใจ กำกับติดตาม และสร้างบรรยากาศการทำงานที่ส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกัน การทำงานเป็นทีม เปิดโอกาสให้ครูแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สะท้อนผล และพัฒนาการจัดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ส่วน กระบวนการนิเทศ โดยเฉพาะในรูปแบบการให้คำปรึกษาชี้แนะ (Coaching) ช่วยพัฒนาศักยภาพครูรายบุคคลอย่างลึกซึ้งและเป็นระบบ เมื่อบูรณาการทั้ง 4 ด้านเข้ากับกระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) จึงก่อให้เกิดกลไกการพัฒนาครูที่ต่อเนื่อง เป็นวงจร และยั่งยืน ส่งผลให้การจัดการเรียนรู้เชิงรุกสามารถพัฒนาไปสู่การเสริมสร้างทักษะด้านการคิดของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นรูปธรรม สอดคล้องกับแนวคิดของ วิจารณ์ พานิช (2564) ที่เสนอว่า การพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ต้องขับเคลื่อนผ่านชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) ควบคู่กับบทบาทผู้นำทางวิชาการที่ทำหน้าที่ “โค้ช” มากกว่าผู้สั่งการ โดยเน้นการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ร่วมกัน การสะท้อนคิด (reflection) และการพัฒนาครูอย่างต่อเนื่องภายในโรงเรียน ซึ่งสอดรับกับองค์ประกอบด้านการบริหารจัดการองค์กร การอำนวยการ การทำงานเป็นทีม และกระบวนการนิเทศที่เน้นระบบให้คำปรึกษาชี้แนะ และยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ หทัยชนก พรรคเจริญ (2563) ที่พบว่า การพัฒนารูปแบบการนิเทศแบบโค้ชโดยบูรณาการ

PLC สามารถยกระดับสมรรถนะครูในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกได้อย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะด้านการออกแบบกิจกรรมที่ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์และการมีส่วนร่วมของผู้เรียน สะท้อนให้เห็นว่าการบริหารเชิงระบบที่ผสานการทำงานเป็นทีมและกระบวนการนิเทศแบบให้คำปรึกษาชี้แนะ เป็นกลไกสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงคุณภาพการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษา

2. การสร้างรูปแบบการเสริมสร้างการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู พบว่า รูปแบบการเสริมสร้างการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูที่สร้างขึ้นประกอบด้วย 6 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ (1) วัตถุประสงค์ (2) หลักการและแนวคิด (3) ระบบงานและกลไก (4) วิธีดำเนินงาน (5) แนวทางการประเมินผล และ (6) เงื่อนไขความสำเร็จ ทั้งนี้เป็นเพราะว่า การเสริมสร้างการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูเป็นกระบวนการพัฒนาเชิงระบบที่ต้องมีความชัดเจนทั้งในระดับแนวคิดและระดับปฏิบัติ จึงจำเป็นต้องกำหนด วัตถุประสงค์ เพื่อเป็นทิศทางของการพัฒนา กำหนด หลักการและแนวคิด เพื่อเป็นฐานทางทฤษฎีรองรับความถูกต้องทางวิชาการ วางระบบงานและกลไกเพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีขั้นตอนและตรวจสอบได้ กำหนด วิธีดำเนินงาน เพื่อแปลงแนวคิดสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม พร้อมทั้งมี แนวทางการประเมินผล เพื่อสะท้อนประสิทธิภาพและผลลัพธ์ของการพัฒนา และกำหนด เงื่อนไขความสำเร็จ เพื่อควบคุมปัจจัยสนับสนุนด้านบุคลากร ทรัพยากร และวัฒนธรรมองค์กร องค์ประกอบทั้ง 6 ส่วนจึงทำหน้าที่เชื่อมโยงกันเป็นวงจรการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ทำให้รูปแบบมีความสมบูรณ์ ครอบคลุม และสามารถนำไปใช้ได้จริงในบริบทสถานศึกษา อันนำไปสู่การยกระดับคุณภาพการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูและการพัฒนาทักษะด้านการคิดของผู้เรียนอย่างยั่งยืน แนวคิดการสร้างรูปแบบที่ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบดังกล่าว สอดคล้องกับแนวคิดของ ไพฑูรย์ สินลารัตน์ (2565) ที่เสนอว่า การพัฒนารูปแบบทางการศึกษาเพื่อยกระดับคุณภาพการเรียนรู้จำเป็นต้องมีความชัดเจนทั้งด้านเป้าหมาย หลักการเชิงทฤษฎี กระบวนการดำเนินงาน และระบบประเมินผล โดยมองการบริหารและการจัดการเรียนรู้เป็น “ระบบองค์รวม” ที่เชื่อมโยงปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และผลลัพธ์อย่างเป็นเหตุเป็นผล เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงคุณภาพอย่างยั่งยืน นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ กัลยาณี พรหมวงศ์ (2564) ที่ศึกษาการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงรุกในสถานศึกษา และพบว่า รูปแบบที่มีองค์ประกอบครบถ้วนทั้งวัตถุประสงค์ กลไกดำเนินงาน กระบวนการปฏิบัติ และการประเมินผลอย่างเป็นระบบ จะช่วยให้ครูสามารถนำไปใช้ได้จริง และส่งผลต่อการพัฒนาทักษะการคิดของผู้เรียนอย่างมีนัยสำคัญ สะท้อนให้เห็นว่าการออกแบบรูปแบบเชิงระบบเป็นเงื่อนไขสำคัญของความสำเร็จในการพัฒนาการเรียนรู้เชิงรุก

3. ผลการทดลองใช้รูปแบบการบริหารงานวิชาการที่พัฒนาขึ้น พบว่า รูปแบบมีประสิทธิภาพในการยกระดับทั้งครูและผู้เรียนอย่างชัดเจน โดยครูมีคะแนนความรู้หลังการอบรมสูงกว่าก่อนอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และมีค่าดัชนีประสิทธิผลระหว่าง 0.6874–0.7071 คิดเป็นการพัฒนาความรู้เพิ่มขึ้นร้อยละ 68–71 สะท้อนถึงประสิทธิภาพของรูปแบบในการเสริมสร้างความเข้าใจด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุก นอกจากนี้ ครูยังมีความสามารถในการออกแบบกิจกรรมเชิงรุก การจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ และการใช้กระบวนการสะท้อนผลสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ภายหลังการใช้รูปแบบ ขณะเดียวกันนักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบดังกล่าวมีคะแนนคุณลักษณะการเรียนรู้ตลอดชีวิตหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทุกด้าน แสดงให้เห็นว่ารูปแบบที่พัฒนาขึ้นส่งผลต่อการพัฒนาทักษะการคิดและศักยภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนได้อย่างเป็นรูปธรรมและครอบคลุมทั้ง

ระบบ ทั้งนี้เป็นเพราะว่า รูปแบบการบริหารงานวิชาการที่พัฒนาขึ้นมีลักษณะเป็นการพัฒนาเชิงระบบที่เชื่อมโยงการบริหารจัดการองค์กร กระบวนการนิเทศแบบให้คำปรึกษาชี้แนะ และการดำเนินงานผ่านชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเข้าด้วยกันอย่างเป็นวงจร ทำให้ครูได้รับทั้งความรู้เชิงทฤษฎี การฝึกปฏิบัติจริง การสะท้อนผล และการติดตามอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านความรู้ ทักษะ และทัศนคติในการจัดการเรียนรู้เชิงรุก เมื่อครูสามารถออกแบบกิจกรรมที่กระตุ้นการคิด การลงมือปฏิบัติ และการมีส่วนร่วมของผู้เรียนได้อย่างมีคุณภาพ ย่อมส่งผลโดยตรงต่อการพัฒนาทักษะการคิดและคุณลักษณะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของนักเรียน ดังนั้น ผลลัพธ์ที่ปรากฏจึงสะท้อนถึงประสิทธิภาพของรูปแบบที่บูรณาการการพัฒนาครูและการพัฒนาผู้เรียนควบคู่กันอย่างสอดประสานและยั่งยืน ผลการทดลองดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ สมาน อัศวภูมิ (2564) ที่เสนอว่า การบริหารงานวิชาการที่มีประสิทธิภาพต้องมุ่งพัฒนาครูผ่านระบบนิเทศภายในที่ต่อเนื่อง ควบคู่กับการกำกับติดตามและการประเมินผลเชิงประจักษ์ โดยเน้นให้การบริหารเป็นกลไกสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงการจัดการเรียนรู้ในห้องเรียนอย่างแท้จริง ซึ่งจะส่งผลโดยตรงต่อคุณภาพผู้เรียน ทั้งด้านผลสัมฤทธิ์และทักษะการคิดขั้นสูง นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ชุติมา นาคเสน (2565) ที่ศึกษาการพัฒนารูปแบบการนิเทศแบบโค้ชเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุก และพบว่า หลังการใช้รูปแบบครูมีสมรรถนะด้านการออกแบบกิจกรรม การสะท้อนผล และการจัดการเรียนรู้เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และนักเรียนมีพัฒนาการด้านทักษะการคิดและการเรียนรู้ตลอดชีวิตสูงขึ้นอย่างชัดเจน สะท้อนให้เห็นว่าการบริหารเชิงระบบที่บูรณาการการนิเทศและการพัฒนาวิชาชีพครูสามารถยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนได้อย่างเป็นรูปธรรม

4. ผลการประเมินความพึงพอใจของครูและผู้เกี่ยวข้องโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ การออกแบบกิจกรรมและจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ การดำเนินงาน PLC สู่การปฏิบัติ และการสะท้อนผลการจัดการเรียนรู้ รูปแบบการบริหารงานวิชาการตามระบบให้คำปรึกษาชี้แนะที่พัฒนาขึ้น มีความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในระดับมาก สามารถยกระดับความรู้และความสามารถของครูในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกได้อย่างมีนัยสำคัญ และส่งผลต่อการพัฒนาคุณลักษณะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้เรียนอย่างชัดเจน ตลอดจนได้รับการยอมรับและความพึงพอใจจากผู้เกี่ยวข้องในระดับสูง แสดงถึงประสิทธิภาพและศักยภาพในการนำไปใช้ขยายผลในบริบทสถานศึกษาอื่นได้ ทั้งนี้เป็นเพราะว่า รูปแบบการบริหารงานวิชาการที่พัฒนาขึ้นมีความชัดเจนทั้งในเชิงโครงสร้างและกระบวนการ โดยบูรณาการการบริหารจัดการองค์กร การนิเทศแบบให้คำปรึกษาชี้แนะ และการขับเคลื่อนผ่านชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพอย่างเป็นระบบ ทำให้ครูได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องทั้งด้านความรู้ ทักษะ และการปฏิบัติจริงในห้องเรียน อีกทั้งกระบวนการ PLC และการสะท้อนผลช่วยสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ร่วมกันและความเป็นเจ้าของการเปลี่ยนแปลง ส่งผลให้ครูสามารถออกแบบกิจกรรมเชิงรุกและจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ได้อย่างมีคุณภาพ เมื่อครูเกิดความมั่นใจและเห็นผลลัพธ์เชิงประจักษ์ต่อผู้เรียน ย่อมก่อให้เกิดความพึงพอใจและการยอมรับในระดับสูง พร้อมทั้งสะท้อนศักยภาพของรูปแบบที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้และขยายผลในบริบทสถานศึกษาอื่นได้อย่างเหมาะสมและยั่งยืน ผลการประเมินดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ ธีระ รุญเจริญ (2564) ที่เสนอว่า การบริหารงานวิชาการที่มีคุณภาพต้องเป็นการบริหารเชิงระบบที่เชื่อมโยงการพัฒนาครู การนิเทศติดตาม และการสร้างวัฒนธรรมองค์กรแห่งการเรียนรู้เข้าด้วยกัน โดยเมื่อครูได้รับการสนับสนุนอย่างต่อเนื่องและมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา จะก่อให้เกิดความพึงพอใจ ความเชื่อมั่น และการยอมรับต่อรูปแบบการบริหารนั้น ซึ่ง

สะท้อนประสิทธิผลของระบบบริหารโดยตรง นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ปิยวรรณ สร้อยคำ (2565) ที่ศึกษาการพัฒนารูปแบบการนิเทศแบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุก และพบว่า ครูมีระดับความพึงพอใจต่อรูปแบบในระดับมากถึงมากที่สุด พร้อมทั้งมีพัฒนาการด้านการออกแบบกิจกรรม การใช้ PLC และการสะท้อนผลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 อีกทั้งผู้บริหารและผู้เกี่ยวข้องเห็นว่ารูปแบบมีความเหมาะสมและสามารถขยายผลได้ในบริบทสถานศึกษาอื่น สะท้อนให้เห็นว่าระบบบริหารที่เน้นการมีส่วนร่วมและการโค้ชชิ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จและความยั่งยืนของการพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้

องค์ความรู้ใหม่

งานวิจัยนี้สร้างองค์ความรู้ใหม่ด้านการบริหารงานวิชาการเชิงระบบ โดยบูรณาการแนวคิด PLC ของ Shirley M. Hord และ Richard DuFour เข้ากับระบบ Coaching ให้เป็นกลไกหลักในการพัฒนาครู ไม่ใช่เพียงกิจกรรมเสริม รูปแบบที่พัฒนาขึ้นมี 6 องค์ประกอบ ครอบคลุมตั้งแต่วัตถุประสงค์จนถึงเงื่อนไขความสำเร็จ และออกแบบวงจรพัฒนาครูแบบ วิเคราะห์–ออกแบบ–ปฏิบัติ–สังเกต–สะท้อนผล–ปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง อันเป็นการต่อยอดแนวคิดของ Bruce Joyce และ Marsha Weil ให้เหมาะกับบริบทไทย ผลการวิจัยยืนยันว่าการปรับระบบบริหารส่งผลต่อพฤติกรรมการสอนของครู และต่อยอดสู่การพัฒนาทักษะการคิดและคุณลักษณะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้เรียนได้อย่างชัดเจน พร้อมระบุเงื่อนไขความสำเร็จ เช่น ภาวะผู้นำที่มีส่วนร่วม ระบบ Buddy Coaching และบรรยากาศความปลอดภัยทางจิตวิทยา ซึ่งสามารถขยายผลสู่สถานศึกษาอื่นได้อย่างยั่งยืน

ภาพที่ 1 การพัฒนารูปแบบการบริหารงานวิชาการตามระบบให้คำปรึกษาชี้แนะ เพื่อเสริมสร้างการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูที่ส่งเสริมทักษะด้านการคิดของผู้เรียน โรงเรียนหนองห้างฉวีวิทย์

สรุป

จากผลการวิจัยทั้งหมด สามารถสรุปสาระสำคัญได้ 4 ประการ ดังนี้

1. ได้รูปแบบการบริหารงานวิชาการที่มีองค์ประกอบชัดเจนและเป็นระบบ โดยประกอบด้วยโครงสร้างและกระบวนการสำคัญที่บูรณาการการบริหารจัดการองค์กร การอำนวยการ การทำงานเป็นทีม และกระบวนการนิเทศ ผ่านระบบให้คำปรึกษาชี้แนะและชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) ทำให้เกิดกลไกการพัฒนาครูอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

2. รูปแบบที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในระดับมาก ผ่านการตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ ทั้งในด้านความถูกต้องขององค์ประกอบ ความสอดคล้องเชิงทฤษฎี และศักยภาพในการนำไปใช้จริงในบริบทสถานศึกษา

3. การทดลองใช้รูปแบบส่งผลต่อการพัฒนาครูอย่างมีนัยสำคัญ โดยครูมีความรู้ ความเข้าใจ และความสามารถในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก การจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ และการสะท้อนผลสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 พร้อมค่าดัชนีประสิทธิผลที่สะท้อนการพัฒนาความรู้ในระดับสูง

4. รูปแบบส่งผลต่อผู้เรียนและได้รับการยอมรับในระดับสูง นักเรียนมีพัฒนาการด้านทักษะการคิดและคุณลักษณะการเรียนรู้ตลอดชีวิตสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ ขณะเดียวกัน ครูและผู้เกี่ยวข้องมีความพึงพอใจต่อรูปแบบในระดับมาก แสดงถึงประสิทธิภาพ ศักยภาพในการขยายผล และความยั่งยืนของรูปแบบในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1) ครูผู้สอนนำผลการพัฒนารูปแบบการบริหารงานวิชาการ ตามระบบให้คำปรึกษาชี้แนะ เพื่อเสริมสร้างการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูที่ส่งเสริมทักษะด้านการคิดของผู้เรียน โรงเรียนหนองห้างฉวีวิทย์ ไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนให้เป็นปัจจุบันโดยจัดรูปแบบการเรียนการสอนออนไลน์

2) นำผลการศึกษาส่งผลให้คณะครู และบุคลากรปรับมุมมองหรือทัศนะของตนให้มี การเปลี่ยนแปลงที่จะนำไปสู่การพัฒนาทั้งองค์กร ตัวบุคคลและนักเรียนเพื่อขับเคลื่อนการจัดการเรียนรู้ให้บรรลุเป้าหมายของสถานศึกษา

3) ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถใช้รูปแบบที่สร้างขึ้นไปประยุกต์ใช้ในการเสริมพลัง และส่งเสริมสนับสนุนให้ครูแสวงหาองค์ความรู้ใหม่ ๆ ผ่านการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และปรับเปลี่ยนตัวเองให้ทันกระแสการเปลี่ยนแปลง อันจะช่วยให้ครูพัฒนาความสามารถในการจัดการเรียนรู้อย่างยั่งยืน

4) สถานศึกษาควรมีการจัดอบรมโดยเชิญวิทยากรมาให้ความรู้แก่ครูและบุคลากรทั้งในรูปแบบออนไลน์และการอบรมในสภาวะการปกติ

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรศึกษาเกี่ยวกับควรทำการศึกษา การพัฒนารูปแบบการบริหารงานวิชาการ ตามระบบให้คำปรึกษาชี้แนะ เพื่อเสริมสร้างการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูที่ส่งเสริมทักษะด้านการคิดของผู้เรียน โรงเรียนหนองห้างฉวีวิทย์

2) ควรศึกษารูปแบบการบริหารจัดการสถานศึกษาสู่ความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้

3) ควรศึกษาการพัฒนาหลักสูตรการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 โดยใช้กระบวนการ ชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ (PLC)

เอกสารอ้างอิง

กัลยาณี พรหมวงศ์. (2564). การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงรุกเพื่อส่งเสริมทักษะการคิดของผู้เรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน. วารสารวิชาการศึกษาศาสตร์. 22(1), 45–60.

คะเณยะ อ่อนนาง. (2561). บทบาทครูในศตวรรษที่ 21 กับการเรียนการสอนแบบ. รวมบทความวิจัยบทความวิชาการ พ.ศ.2561, มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.

ชุติมา นาคเสน. (2565). การพัฒนารูปแบบการนิเทศแบบโค้ชเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน. วารสารการบริหารการศึกษาไทย. 18(2), 55–70.

ไพฑูรย์ สินลารัตน์. (2565). การพัฒนาคุณภาพการศึกษาไทยสู่ศตวรรษที่ 21. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ปิยวรรณ สร้อยคำ. (2565). การพัฒนารูปแบบการนิเทศแบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน. วารสารการบริหารการศึกษาและภาวะผู้นำ. 10(3), 72–88.

ธีระ รุญเจริญ. (2564). การบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศในสถานศึกษา. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นราพร จันทร์โอชา. (2560). แนวทางการจัดการ แนวทางการบริหารจัดการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของสถานศึกษาขยายโอกาส สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2. วารสารวิชาการ Journal of Roi Kaensarn Academi. 6(7), 32 -45.

หทัยชนก พรรคเจริญ. (2563). การพัฒนารูปแบบการนิเทศแบบโค้ชโดยใช้ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู. วารสารศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่น. 43(2), 15–28.

วิจารณ์ พานิช. (2564). PLC เปลี่ยนครู เปลี่ยนห้องเรียน เปลี่ยนคุณภาพการเรียนรู้. กรุงเทพมหานคร: บริษัทสยามพริ้นท์ จำกัด.

สมาน อัศวภูมิ. (2564). การบริหารงานวิชาการเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน. อุบลราชธานี: คณะครุศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.

สุคนธ์ สินธพานนท์. (2560). ครูยุคใหม่กับการจัดการเรียนรู้ สู่การศึกษา 4.0. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุวิธิดา จริงเกียรติกุล. (2561). ทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21. เรียกใช้เมื่อ 3 กันยายน 2562 จาก https://www.trueplookpanya.com/education/content/66054/.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 – 2579. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.

Alfred North Whitehead. (1929). The Aims of Education and Other Essays. New York: Macmillan.

การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ RASAE Model เพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดวิเคราะห์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนทีโอเอวิทยา (เทศบาล 1 วัดคำสายทอง) เทศบาลเมืองมุกดาหาร

Development of the RASAE Model Learning Management Model to Promote Analytical Thinking Abilities for Sixth-Grade Students at TOA Wittaya School (Municipal School 1 Wat Kham Sai Thong), Mukdahan Municipality

พรพิมล ยอดสิงห์
Pornpimol Yodsing
โรงเรียนทีโอเอวิทยา (เทศบาล 1 วัดคำสายทอง)
สังกัดกองการศึกษา เทศบาลเมืองมุกดาหาร จังหวัดมุกดาหาร
TOA Wittaya School (Municipal School 1 Wat Kham Sai Thong)
Under the Education Division, Mukdahan Municipality
E-mail: ponpimon.yodsing@gmail.com

Received: 3 March 2026; Revised: 23 March 2026; Accepted: 27 April 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) พัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ RASAE Model เพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดวิเคราะห์สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนทีโอเอวิทยา (เทศบาล 1 วัดคำสายทอง) เทศบาลเมืองมุกดาหาร ให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80 (2) ศึกษาประสิทธิผลของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังการใช้รูปแบบ รวมทั้งศึกษาความพึงพอใจของนักเรียน และ (3) ขยายผลการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6/3 จำนวน 35 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ได้แก่ แบบสอบถามสภาพปัจจุบันและสภาพที่คาดหวังเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ระหว่าง 0.80–1.00 และมีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.89 แบบประเมินความพึงพอใจ และแผนการจัดการเรียนรู้ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบสมมติฐานโดยใช้สถิติทดสอบที แบบกลุ่มตัวอย่างที่สัมพันธ์กัน

ผลการวิจัยพบว่า (1) รูปแบบการจัดการเรียนรู้ RASAE Model ที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นทบทวนความรู้เดิม (Reviewing: R) ขั้นร่วมกันคิดวิเคราะห์ (Analyzing: A) ขั้นแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Sharing: S) ขั้นประยุกต์ใช้ (Applying: A) และขั้นประเมินผล (Evaluating: E) ประสิทธิภาพเท่ากับ 82.60/81.58 สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ 80/80 (2) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการคิดวิเคราะห์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และความพึงพอใจของนักเรียนโดยรวมอยู่ในระดับมาก (3) การขยายผลการใช้รูปแบบ พบว่า รูปแบบมีประสิทธิภาพเท่ากับ 82.95/81.90 เป็นไปตามเกณฑ์ 80/80 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการคิดวิเคราะห์หลังเรียนสูงกว่าก่อน

เรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ความพึงพอใจโดยรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อเปรียบเทียบความสามารถในการคิดวิเคราะห์ระหว่างกลุ่มตัวอย่างกับกลุ่มขยายผลพบว่าไม่แตกต่างกัน

คำสำคัญ: การพัฒนารูปแบบ, การจัดการเรียนรู้ RASAE Model, ความสามารถในการคิดวิเคราะห์, นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

Abstract

This research aimed to: (1) develop the RASAE Model learning management approach to enhance analytical thinking ability among Grade 6 students at TOA Wittaya School (Municipal School 1 Wat Kham Sai Thong), Mukdahan Municipality, to achieve the efficiency criterion of 80/80; (2) examine the effectiveness of the model by comparing students' learning achievement before and after the implementation, as well as investigating students' satisfaction; and (3) expand the implementation of the learning management model. The sample consisted of 35 Grade 6/3 students selected through purposive sampling. The research instruments included a questionnaire on current and expected conditions using a five-point rating scale with an Index of Item-Objective Congruence (IOC) ranging from 0.80–1.00 and an overall reliability coefficient of 0.89, a satisfaction assessment form, and lesson plans. The statistics used for data analysis were percentage, mean, standard deviation, and hypothesis testing using the dependent samples t-test.

The findings revealed that: (1) the developed RASAE Model consisted of five steps: Reviewing (R), Analyzing (A), Sharing (S), Applying (A), and Evaluating (E). The model demonstrated an efficiency of 82.60/81.58, exceeding the established criterion of 80/80; (2) students' post-test learning achievement and analytical thinking ability were significantly higher than their pre-test scores at the .05 level of statistical significance, and overall student satisfaction was at a high level; and (3) in the expansion phase, the model showed an efficiency of 82.95/81.90, meeting the 80/80 criterion. Post-test learning achievement and analytical thinking ability were significantly higher than pre-test scores at the .05 level, overall satisfaction remained at a high level, and there was no significant difference in analytical thinking ability between the original sample group and the expansion group.

Keyword: Development Model, The RASAE Model Learning Management Model, Analytical Thinking Abilities, Sixth-Grade Students

บทนำ

การพัฒนาประเทศในศตวรรษที่ 21 ขับเคลื่อนด้วยฐานความรู้ นวัตกรรม และเทคโนโลยี โดยมีทุนมนุษย์ที่มีสมรรถนะด้านการคิดวิเคราะห์ การคิดเชิงวิพากษ์ การแก้ปัญหา การสื่อสาร และการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างมีวิจารณญาณ เป็นปัจจัยชี้ขาดความสามารถในการแข่งขัน (OECD, 2023; UNESCO, 2021) ประเทศไทยจึงกำหนดการยกระดับคุณภาพการศึกษาและการพัฒนาทักษะอนาคตไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566–2570) อย่างไรก็ตาม ผลการประเมิน PISA 2022 ของ OECD สะท้อนอย่างชัดเจนว่าผู้เรียนยังมีข้อจำกัดด้านการคิดวิเคราะห์ การให้เหตุผล และการประยุกต์ใช้ความรู้ในสถานการณ์จริง สะท้อนช่องว่างเชิงสมรรถนะระหว่างเป้าหมายนโยบายกับผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจริง จึงจำเป็นต้องปรับกระบวนทัศน์การจัดการเรียนรู้สู่แนวทางฐานสมรรถนะที่เน้นการลงมือปฏิบัติ การตั้งคำถาม และการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2565)

การจัดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์เป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาสมรรถนะดังกล่าว เนื่องจากมุ่งบูรณาการองค์ความรู้ทางธรรมชาติกับกระบวนการสืบเสาะหาความรู้และการให้เหตุผลเชิงประจักษ์ (UNESCO, 2021) โดยการคิดวิเคราะห์เป็นทักษะฐานที่เอื้อต่อการพัฒนาการคิดขั้นสูง เช่น การคิดเชิงวิพากษ์และการแก้ปัญหา (Benjamin Bloom, 1956) แม้กรอบการจัดการศึกษาฐานสมรรถนะของไทยจะเน้นทักษะการคิดขั้นสูงเป็นเป้าหมายหลัก (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2565) แต่หลักฐานเชิงประจักษ์จาก PISA 2022 (OECD, 2023) และงานวิจัยในประเทศ (ดรุณนภา นาชัยฤทธิ์, 2557) ยังคงชี้ว่าผู้เรียนมีระดับการคิดวิเคราะห์ต่ำ สะท้อนความไม่สอดคล้องระหว่างนโยบาย หลักสูตร และการปฏิบัติในชั้นเรียน ดังนั้น การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนตั้งคำถาม วิเคราะห์ความสัมพันธ์ และสังเคราะห์องค์ความรู้จึงเป็นเงื่อนไขเชิงกลไกที่จำเป็นต่อการยกระดับคุณภาพผู้เรียน

ในเชิงทฤษฎี แนวคิดของ Piaget (1971) Vygotsky (1978) และ Bruner (1963) ต่างสนับสนุนการจัดการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนสร้างองค์ความรู้ผ่านกระบวนการคิด การสืบเสาะ และปฏิสัมพันธ์ทางสังคม อย่างไรก็ตาม ผลการทดสอบ O-NET กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2567 ของโรงเรียนทีโอเอวิทยา (เทศบาล 1 วัดคำสายทอง) ที่มีคะแนนเฉลี่ยต่ำกว่าระดับประเทศและต่ำกว่าเกณฑ์ร้อยละ 50 สะท้อนปัญหาเชิงประจักษ์ในระดับสถานศึกษา ทั้งในมิติผลสัมฤทธิ์และสมรรถนะการคิดวิเคราะห์ของผู้เรียน

จากปัญหาผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ที่สะท้อนระดับผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนต่ำกว่าเกณฑ์ที่คาดหวัง ผู้วิจัยในฐานะครูผู้สอนจึงตระหนักถึงความจำเป็นในการยกระดับคุณภาพการจัดการเรียนรู้ โดยได้นำแนวคิดและทฤษฎีที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญมาเป็นกรอบในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ RASAE Model เพื่อมุ่งส่งเสริมความสามารถในการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนอย่างเป็นระบบ อันจะนำไปสู่การพัฒนาทักษะการคิดขั้นสูง การประยุกต์ใช้ความรู้ในสถานการณ์จริง และการยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนให้สูงขึ้น ทั้งนี้ เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้สอดคล้องกับเป้าหมายการศึกษาในศตวรรษที่ 21 และสร้างความยั่งยืนในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาและพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ RASAE Model เพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดวิเคราะห์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนทีโอเอวิทยา (เทศบาล 1 วัดคำสายทอง) เทศบาลเมืองมุกดาหาร ให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80
2. เพื่อศึกษาประสิทธิผลของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ RASAE Model ในการส่งเสริมความสามารถในการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนทีโอเอวิทยา (เทศบาล 1 วัดคำสายทอง) เทศบาลเมืองมุกดาหาร โดยเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการคิดวิเคราะห์ก่อนและหลังการใช้รูปแบบ พร้อมทั้งศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนต่อการจัดการเรียนรู้
3. ขยายผลการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ RASAE Model เพื่อส่งเสริมความสามารถ ในการคิดวิเคราะห์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนทีโอเอวิทยา (เทศบาล 1 วัด คำสายทอง) เทศบาลเมืองมุกดาหาร

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ RASAE Model เพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดวิเคราะห์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนทีโอเอวิทยา (เทศบาล 1 วัดคำสายทอง) เทศบาลเมืองมุกดาหาร เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development: R&D) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาและตรวจสอบประสิทธิภาพของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ ตลอดจนศึกษาประสิทธิผลของการนำรูปแบบไปใช้จริงในชั้นเรียน ดำเนินการเป็น 4 ระยะอย่างเป็นระบบ ดังนี้

ระยะที่ 1 การวิจัยเพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐาน (Research: R1) เป็นการวิเคราะห์สภาพปัญหา ความต้องการจำเป็น และกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาความสามารถในการคิดวิเคราะห์ โดยศึกษาจากเอกสาร นโยบายทางการศึกษา หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน รวมทั้งสัมภาษณ์ครูผู้สอนวิทยาศาสตร์ เพื่อสังเคราะห์สาระสำคัญและกำหนดองค์ประกอบของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ เครื่องมือที่ใช้ได้แก่ แบบวิเคราะห์เอกสารและแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน ได้ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไป

ระยะที่ 2 การพัฒนาและทดลองใช้รูปแบบ (Development and Implementation: D2) ผู้วิจัยนำผลการศึกษาจากระยะที่ 1 มาสังเคราะห์และออกแบบเป็นร่างรูปแบบการจัดการเรียนรู้ RASAE Model พร้อมจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ จำนวน 6 แผน รวม 12 ชั่วโมง แล้วนำเสนอผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน เพื่อตรวจสอบความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความสอดคล้องขององค์ประกอบรูปแบบ ผลการประเมินพบว่ามีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.56, S.D. = 0.21) จากนั้นนำรูปแบบไปทดลองใช้เพื่อหาประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80 ได้ค่าประสิทธิภาพ (E1/E2) เท่ากับ 81.80/80.89 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วย (1) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน มีค่าความเชื่อมั่น KR-20 เท่ากับ 0.91 (2) แบบทดสอบวัดความสามารถในการคิดวิเคราะห์ มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.89 และ (3) แบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียน มีค่าความเชื่อมั่นตามวิธีครอนบาค (Cronbach's alpha) เท่ากับ 0.91 การทดลองใช้รูปแบบดำเนินการในลักษณะการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi-Experimental

Research) แบบ One Group Pretest-Posttest Design โดยมีกลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6/3 จำนวน 35 คน จากประชากรทั้งหมด 93 คน ได้มาโดยการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling) ดำเนินการทดลองในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2567 รวมเวลา 12 ชั่วโมง และทดสอบก่อน–หลังเรียนเพื่อนำผลคะแนน

ระยะที่ 3 การประเมินผลและขยายผล (Development: D2) ผู้วิจัยประเมินประสิทธิผลของรูปแบบจากผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ และระดับความพึงพอใจของนักเรียน จากนั้นปรับปรุงแก้ไขรูปแบบให้สมบูรณ์ และนำไปขยายผลทดลองใช้กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6/1 จำนวน 35 คน เพื่อยืนยันความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการนำไปใช้จริง

โดยสรุป การดำเนินการวิจัยครั้งนี้ใช้กระบวนการวิจัยและพัฒนาอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่การวิเคราะห์ปัญหา การออกแบบและพัฒนา การทดลองใช้ และการประเมินผล เพื่อให้ได้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ RASAE Model ที่มีประสิทธิภาพและสามารถส่งเสริมความสามารถในการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนได้อย่างเป็นรูปธรรม

ผลการวิจัย

1. ผลการวิจัยกับกลุ่มตัวอย่างพบว่า การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ RASAE Model เพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนทีโอเอวิทยา (เทศบาล 1 วัดคำสายทอง) เทศบาลเมืองมุกดาหาร ประกอบด้วยกระบวนการจัดการเรียนรู้ 5 ขั้น ได้แก่ ขั้นทบทวนความรู้เดิม (Reviewing: R) ขั้นร่วมกันคิดวิเคราะห์ (Analyzing: A) ขั้นแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Sharing: S) ขั้นประยุกต์ใช้ (Applying: A) และขั้นประเมินผล (Evaluating: E) โดยรูปแบบที่พัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพเท่ากับ 82.60/81.58 สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ 80/80 และเป็นไปตามวัตถุประสงค์การวิจัย เมื่อศึกษาประสิทธิผลของรูปแบบ พบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานการวิจัย นอกจากนี้ นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบ RASAE Model ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ สามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน ได้แสดงความคิดเห็นและร่วมอภิปรายร่วมกัน และมีความกระตือรือร้นในการเรียนรู้ ตามลำดับ ดังตารางที่ 1

การทดลอง	จำนวนนักเรียน (N)	ร้อยละของคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนรวม 60 คะแนน (E_1)	ร้อยละของคะแนนเฉลี่ย หลังเรียน 40 คะแนน (E_2)
กลุ่มตัวอย่าง	40	82.63	81.67

2. ผลการวิเคราะห์ประสิทธิภาพของการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ RASAE Model เพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดวิเคราะห์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนทีโอเอวิทยา (เทศบาล 1 วัดคำสายทอง) เทศบาลเมืองมุกดาหาร

ตารางที่ 2 ประสิทธิภาพของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ RASAE Model เพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดวิเคราะห์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนทีโอเอวิทยา (เทศบาล 1 วัดคำสายทอง) เทศบาลเมืองมุกดาหาร กับกลุ่มขยายผล

การทดลอง	จำนวนนักเรียน (N)	คะแนนแบบทดสอบหลังเรียน 60 คะแนน (E_1)	คะแนนเฉลี่ยแบบทดสอบหลังเรียน 40 คะแนน (E_2)
กลุ่มขยายผล	35	82.95	81.90

จากตารางที่ 2 ประสิทธิภาพของกระบวนการจากคะแนนแบบทดสอบหลังเรียน 4 เรื่อง รวม 60 คะแนน จำนวน 35 คน เท่ากับ 82.95 และวิเคราะห์ประสิทธิภาพของผลลัพธ์จากคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียน เท่ากับ 81.90 ดังนั้น ประสิทธิภาพของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ RASAE Model เพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดวิเคราะห์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เท่ากับ 82.95/81.90 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ 80/80

3. ผลการศึกษาการขยายผลของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ RASAE Model เพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนทีโอเอวิทยา (เทศบาล 1 วัดคำสายทอง) เทศบาลเมืองมุกดาหาร พบว่า ภายหลังการใช้รูปแบบดังกล่าว นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการคิดวิเคราะห์สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานการวิจัย อีกทั้งนักเรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ การได้รับการส่งเสริมและพัฒนาด้านการคิดวิเคราะห์จากกิจกรรมการเรียนรู้ รองลงมาคือสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน และได้แสดงความคิดเห็นร่วมอภิปรายอย่างมีส่วนร่วม นอกจากนี้ผลการเปรียบเทียบความสามารถในการคิดวิเคราะห์เรื่องหินในท้องถิ่นระหว่างกลุ่มตัวอย่างกับกลุ่มขยายผล พบว่าไม่แตกต่างกัน แสดงให้เห็นว่ารูปแบบ RASAE Model สามารถนำไปใช้ขยายผลได้อย่างมีประสิทธิภาพและให้ผลลัพธ์ที่สอดคล้องกัน

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยเรื่องการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ RASAE Model เพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดวิเคราะห์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีประเด็นที่น่าสนใจสามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1. ผลการวิจัยกับกลุ่มตัวอย่างพบว่า การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ RASAE Model เพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนทีโอเอวิทยา (เทศบาล 1 วัดคำสายทอง) เทศบาลเมืองมุกดาหาร ประกอบด้วยกระบวนการจัดการเรียนรู้ 5 ขั้น ได้แก่ ขั้นทบทวนความรู้เดิม (Reviewing: R) ขั้นร่วมกันคิดวิเคราะห์ (Analyzing: A) ขั้นแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Sharing: S) ขั้นประยุกต์ใช้ (Applying: A) และขั้นประเมินผล (Evaluating: E) โดยรูปแบบที่พัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพเท่ากับ 82.60/81.58 สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ 80/80 และเป็นไปตามวัตถุประสงค์การวิจัย เมื่อศึกษาประสิทธิผลของรูปแบบ พบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานการวิจัย นอกจากนี้ นักเรียนมีความพึง

พอใจต่อการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบ RASAE Model ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ สามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน ได้แสดงความคิดเห็นและร่วมอภิปรายร่วมกัน และมีความกระตือรือร้นในการเรียนรู้ ตามลำดับ ทั้งนี้เป็นเพราะว่า รูปแบบการจัดการเรียนรู้ RASAE Model ได้ออกแบบกระบวนการเรียนรู้อย่างเป็นลำดับขั้นที่เชื่อมโยงจากการทบทวนความรู้เดิมไปสู่การคิดวิเคราะห์อย่างมีระบบ เปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ฝึกการใช้เหตุผล และประยุกต์ใช้ความรู้ในสถานการณ์ใกล้ตัว ส่งผลให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจเชิงลึกมากกว่าการเรียนรู้แบบเน้นการบอกเล่า อีกทั้งกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายและเน้นการลงมือปฏิบัติจริงช่วยกระตุ้นความสนใจและแรงจูงใจภายในทำให้นักเรียนมีความกระตือรือร้น กล้าแสดงความคิดเห็น และเห็นคุณค่าของสิ่งที่เรียนว่าสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้จริง จึงส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการคิดวิเคราะห์พัฒนาสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ พร้อมทั้งก่อให้เกิดความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ในระดับมาก สอดคล้องกับแนวคิดของ วิจารณ์ พานิช (2564) ที่เสนอว่าการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ควรมุ่งพัฒนาทักษะการคิดขั้นสูงผ่านกระบวนการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) และการมีส่วนร่วมของผู้เรียนเป็นสำคัญ นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ สุพัตรา ธรรมวงศ์ (2563) ที่ศึกษาผลของการจัดการเรียนรู้แบบเน้นการคิดวิเคราะห์ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนระดับประถมศึกษา ผลการวิจัยพบว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบเน้นการคิดวิเคราะห์และการอภิปรายกลุ่มสามารถพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนระดับประถมศึกษาได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แสดงให้เห็นว่าการออกแบบการเรียนรู้ที่เป็นระบบและเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้รูปแบบ RASAE Model มีประสิทธิผล

2. ประสิทธิภาพของกระบวนการจากคะแนนแบบทดสอบหลังเรียน 4 เรื่อง รวม 60 คะแนน จำนวน 35 คน เท่ากับ 82.95 และวิเคราะห์ประสิทธิภาพของผลลัพธ์จากคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียน เท่ากับ 81.90 ดังนั้น ประสิทธิภาพของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ RASAE Model เพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดวิเคราะห์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เท่ากับ 82.95/81.90 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ 80/80 ทั้งนี้เป็นเพราะว่า รูปแบบการจัดการเรียนรู้ RASAE Model ได้ออกแบบกระบวนการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ เน้นการมีส่วนร่วมของผู้เรียนในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การกระตุ้นความสนใจ (R: Reinforcement/Reflection) การลงมือปฏิบัติและวิเคราะห์สถานการณ์ (A: Active Learning/Analysis) การสังเคราะห์องค์ความรู้ (S: Synthesis) การประยุกต์ใช้ (A: Application) และการประเมินผล (E: Evaluation) ซึ่งสอดคล้องกับหลักการจัดการเรียนรู้เชิงรุกที่มุ่งพัฒนาทักษะการคิดขั้นสูง โดยเฉพาะการคิดวิเคราะห์ที่ต้องอาศัยการตั้งคำถาม การเชื่อมโยงเหตุผล และการให้ข้อสรุปอย่างมีหลักฐานสนับสนุน ส่งผลให้ผู้เรียนมีพัฒนาการทั้งด้านกระบวนการคิดและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจนมีประสิทธิภาพสูงกว่าเกณฑ์ 80/80 ที่กำหนดไว้ ทั้งยังสอดคล้องกับแนวคิดการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของ ทิศนา แขมมณี (2564) ที่เน้นว่าการออกแบบกิจกรรมให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติ คิด วิเคราะห์ และสะท้อนผลด้วยตนเอง จะช่วยยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอย่างมีนัยสำคัญ และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ วิจารณ์ พานิช (2565) ได้ศึกษาการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) เพื่อพัฒนาทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 พบว่าการจัดการเรียนรู้ที่เน้นกระบวนการคิดและการมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง สามารถพัฒนาความสามารถในการคิดวิเคราะห์และผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้รูปแบบ RASAE Model มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้

3. ผลการศึกษาการขยายผลของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ RASAE Model เพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนทีโอเอวิทยา (เทศบาล 1 วัดคำสายทอง) เทศบาลเมืองมุกดาหาร พบว่า ภายหลังการใช้รูปแบบดังกล่าว นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการคิดวิเคราะห์สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานการวิจัย อีกทั้งนักเรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ การได้รับการส่งเสริมและพัฒนาด้านการคิดวิเคราะห์จากกิจกรรมการเรียนรู้ รองลงมาคือสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน และได้แสดงความคิดเห็นร่วมอภิปรายอย่างมีส่วนร่วม นอกจากนี้ผลการเปรียบเทียบความสามารถในการคิดวิเคราะห์เรื่องหินในท้องถิ่นระหว่างกลุ่มตัวอย่างกับกลุ่มขยายผลพบว่าไม่แตกต่างกัน แสดงให้เห็นว่ารูปแบบ RASAE Model สามารถนำไปใช้ขยายผลได้อย่างมีประสิทธิภาพและให้ผลลัพธ์ที่สอดคล้องกัน ทั้งนี้เป็นเพราะว่า รูปแบบการจัดการเรียนรู้ RASAE Model ได้รับการออกแบบอย่างเป็นระบบ มีขั้นตอนที่ชัดเจนและยืดหยุ่นต่อบริบทของผู้เรียน โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้เชิงรุกที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติ วิเคราะห์ สังเคราะห์ และสะท้อนคิดด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง ทำให้เกิดการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์อย่างแท้จริง ไม่จำกัดเฉพาะเนื้อหาใดเนื้อหาหนึ่ง อีกทั้งกิจกรรมการเรียนรู้มีความเชื่อมโยงกับบริบทท้องถิ่น เช่น เรื่องหินในท้องถิ่น ซึ่งช่วยกระตุ้นแรงจูงใจและทำให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของความรู้ สามารถประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้จริง ส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการคิดวิเคราะห์เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ และเมื่อมีการขยายผลไปยังกลุ่มอื่นก็ยังคงได้ผลลัพธ์ที่ไม่แตกต่างกัน สะท้อนถึงความมีเสถียรภาพของรูปแบบ ทั้งนี้สอดคล้องกับแนวคิดการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของ ทิศนา แขมมณี (2564) ที่เน้นว่าการจัดกิจกรรมที่ผู้เรียนมีบทบาทสำคัญในการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองจะช่วยพัฒนาการคิดขั้นสูงได้อย่างยั่งยืน และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ สุมน อมรวิวัฒน์ (2565) ได้ศึกษาการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงรุกเพื่อเสริมสร้างทักษะการคิดขั้นสูงของผู้เรียนระดับประถมศึกษา พบว่ารูปแบบการเรียนรู้ที่เน้นบริบทจริงและการมีส่วนร่วมของผู้เรียนสามารถขยายผลไปใช้ในสถานศึกษาอื่นได้โดยยังคงประสิทธิภาพและคุณภาพของผลลัพธ์

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัยครั้งนี้ คือ การพัฒนา RASAE Model ในฐานะกรอบกระบวนการเรียนรู้เชิงระบบที่บูรณาการแนวคิด Active Learning ทฤษฎีคอนสตรัคติวิสม์ และกรอบ Revised Bloom’s Taxonomy เข้าด้วยกันอย่างเป็นลำดับขั้นตอน เพื่อมุ่งพัฒนาความสามารถในการคิดวิเคราะห์ของผู้เรียนอย่างเป็นรูปธรรม ผลการวิจัยเชิงประจักษ์ยืนยันว่า ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และรูปแบบมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80 นอกจากนี้ ยังพบว่าการจัดกิจกรรมที่เน้นการมีส่วนร่วม การตั้งคำถามกระตุ้นการคิด และการสะท้อนผล ช่วยเสริมแรงจูงใจและความพึงพอใจของผู้เรียนในระดับมาก สะท้อนให้เห็นว่า RASAE Model เป็นนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ที่มีฐานทฤษฎีรองรับและมีหลักฐานเชิงประจักษ์สนับสนุน สามารถขยายผลไปยังบริบทอื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่รูปแบบการจัดการเรียนรู้ RASAE Model เพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดวิเคราะห์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนทีโอเอวิทยา (เทศบาล 1 วัดคำสายทอง) เทศบาลเมืองมุกดาหาร

สรุป

จากผลการวิจัยสามารถสรุปได้ว่า รูปแบบการจัดการเรียนรู้ RASAE Model มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80 โดยมีค่าประสิทธิภาพเท่ากับ 82.95/81.90 ส่งผลให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการคิดวิเคราะห์สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แสดงให้เห็นว่ากระบวนการเรียนรู้ที่ออกแบบอย่างเป็นระบบและเน้นการมีส่วนร่วมของผู้เรียนสามารถพัฒนาทักษะการคิดขั้นสูงได้อย่างมีประสิทธิผล นอกจากนี้ นักเรียนยังมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะในด้านการได้รับการส่งเสริมความสามารถในการคิดวิเคราะห์ การนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน และการมีโอกาสแสดงความคิดเห็นร่วมอภิปรายอย่างมีส่วนร่วม อีกทั้งเมื่อมีการขยายผลไปยังกลุ่มตัวอย่างอื่น พบว่าความสามารถในการคิดวิเคราะห์ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ สะท้อนให้เห็นว่ารูปแบบ RASAE Model มีความเสถียร สามารถนำไปใช้ในบริบทที่ใกล้เคียงกันได้อย่างมีประสิทธิภาพและให้ผลลัพธ์ที่สอดคล้องกัน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1.1 สถานศึกษาควรส่งเสริมให้ครูผู้สอนนำรูปแบบการจัดการเรียนรู้ RASAE Model ไปประยุกต์ใช้ในรายวิชาที่มุ่งพัฒนาทักษะการคิด โดยเฉพาะรายวิชาที่ต้องการเสริมสร้างการคิดวิเคราะห์ การให้เหตุผล และการแก้ปัญหา ทั้งนี้ควรกำหนดแผนการจัดการเรียนรู้ที่ชัดเจนและต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดผลลัพธ์เชิงพัฒนาการอย่างเป็นระบบ

1.2 ครูผู้สอนควรศึกษาหลักการ แนวคิด และขั้นตอนของ RASAE Model อย่างละเอียดก่อนนำไปใช้จริง พร้อมทั้งปรับเนื้อหา สื่อ และกิจกรรมให้สอดคล้องกับบริบทของผู้เรียนและสภาพแวดล้อมของสถานศึกษา เพื่อให้การจัดกิจกรรมมีความเหมาะสมและเกิดประสิทธิภาพสูงสุด

1.3 ผู้บริหารสถานศึกษาควรสนับสนุนการพัฒนาวิชาชีพครู เช่น การจัดอบรมเชิงปฏิบัติการ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) และการนิเทศติดตามอย่างต่อเนื่อง เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจและความมั่นใจในการใช้รูปแบบ RASAE Model อันจะนำไปสู่การขยายผลและยกระดับคุณภาพการเรียนรู้อย่างยั่งยืน

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรนำรูปแบบการจัดการเรียนรู้ RASAE Model เพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดวิเคราะห์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนทีโอเอวิทยา (เทศบาล 1 วัดคำสายทอง) เทศบาลเมืองมุกดาหาร ไปใช้ในการศึกษาวิจัยกับรายวิชาต่าง ๆ ในกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ หรือกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น ๆ เพื่อให้ได้สารสนเทศที่เป็นประโยชน์มากยิ่งขึ้น

2.2 ควรนำรูปแบบการจัดการเรียนรู้ RASAE Model เพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดวิเคราะห์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนทีโอเอวิทยา (เทศบาล 1 วัดคำสายทอง) เทศบาลเมืองมุกดาหาร ไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมศักยภาพของผู้เรียนในด้านอื่น ๆ เช่น ทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ จิตวิทยาศาสตร์ เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2553). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

ดรุณนภา นาชัยฤทธิ์. (2557). การพัฒนาความสามารถด้านการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน. วารสารศึกษาศาสตร์. 11(2), 1–15.

ทิศนา แขมมณี. (2564). ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 24. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วิจารณ์ พานิช. (2564). การเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสยาม กัมมาจล.

วิจารณ์ พานิช. (2565). การเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) เพื่อพัฒนาทักษะแห่งศตวรรษที่ 21. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสยามกัมมาจล.

สุพัตรา ธรรมวงศ์. (2563). ผลของการจัดการเรียนรู้แบบเน้นการคิดวิเคราะห์ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนระดับประถมศึกษา. วารสารวิจัยทางการศึกษา. 15(2), 45–58.

สุมน อมรวิวัฒน์. (2565). การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงรุกเพื่อเสริมสร้างทักษะการคิดขั้นสูงของผู้เรียนระดับประถมศึกษา. วารสารศึกษาศาสตร์. 33(2), 45–60.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2565). แนวทางการจัดการเรียนรู้ฐานสมรรถนะ. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ.

Bloom, B. S. (1956). Taxonomy of educational objectives: The classification of educational goals. Handbook I: Cognitive domain. David McKay.

Bruner, J. (1963). The Process of Education. New York : Alfred A. Knopt.

OECD. (2023). PISA 2022 results (Volume I): The state of learning and equity in education. OECD Publishing.

Piaget, J. (1971). Psychology and pedagogy. Viking Press.

UNESCO. (2021). Reimagining our futures together: A new social contract for education. UNESCO Publishing.

Vygotsky, L. S. (1978). Mind in society: The development of higher psychological processes. Harvard University Press.

การบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานตามหลักอริยสัจ 4 ของครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักเขตการศึกษา พระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10

School-Based Management (SBM) According to the Four Noble Truths (Ariyasacca 4) of Teachers and Educational Personnel Under the Jurisdiction of the Phra Pariyattidhamma General Education Regional Office 10

ภคมน พวงศรีแก้ว
Phakkhamon Phuangsrikaew
พระศรีวัชรสารบัณฑิต
Phrawachcharasarnrabandhit
สนุก สิงห์มาตร
Sanook Singmart
หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต
วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Master of Education Program,
Roi Et Buddhist College Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Email:Phakkhamon12012530@gmail.com

Received: 4 March 2026; Revised:30March 2026; Accepted: 27 April 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาสภาพการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานของครูและบุคลากรทางการศึกษา 2) เพื่อศึกษาแนวทางพัฒนาการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานตามหลักอริยสัจ 4 ของครูและบุคลากรทางการศึกษา 3) เพื่อเสนอแนวทางพัฒนาการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน ตามหลักอริยสัจ 4 ของครูและบุคลากรทางการศึกษาสังกัดสำนักงานเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10 เครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ และแบบประเมิน ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับได้เท่ากับ 0.92 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10 จำนวน 201 คน และการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อหาค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า 1. สภาพการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานของครูและบุคลากรทางการศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง 2. แนวทางพัฒนาการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานตามหลักอริยสัจ 4 พบว่า กำหนดเป้าหมายให้โรงเรียนบริหารตนเองได้อย่างอิสระ และพัฒนาแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจน โปร่งใส มีการติดตามประเมินผล เพื่อให้การกระจายอำนาจเกิดผลอย่างยั่งยืน ด้านการมีส่วนร่วม เน้นให้ทุกฝ่ายมีโอกาสสะท้อนความคิดเห็นอย่างต่อเนื่องบนพื้นฐานข้อมูลที่ถูกต้อง เกิดการกระจายอำนาจ ลดความขัดแย้ง สร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เปิดกว้างและโปร่งใส 3. การเสนอแนวทางการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานตามหลักอริยสัจ 4 ของครูและ

บุคลากรทางการศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษา ได้แก่ 1) ด้านการตรวจสอบและถ่วงดุล เน้นการวิเคราะห์ปัญหาและพัฒนาระบบบริหารที่โปร่งใส 2) ด้านการมีส่วนร่วม ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายและติดตามผลอย่างต่อเนื่อง 3) ด้านการคืนอำนาจจัดการศึกษาแก่ประชาชน เน้นความโปร่งใส ยุติธรรม และการกระจายอำนาจอย่างเป็นระบบ และ 4) ภาพรวมแนวทางการบริหารตามหลักอริยสัจ 4 อยู่ในระดับมากที่สุด สะท้อนถึงความเหมาะสมและประสิทธิภาพของการนำแนวทางไปใช้จริง

คำสำคัญ: การบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน, หลักอริยสัจ 4, ครูและบุคลากรทางการศึกษา

Abstract

This research aims to 1) study the current state of School-Based Management (SBM) among teachers and educational personnel 2) explore development guidelines for SBM based on the Four Noble Truths (Ariyasacca 4) and 3) propose these development guidelines for teachers and educational personnel under the Phra Pariyattidhamma General Education Regional Office 10. The research instruments included questionnaires, interviews, and evaluation forms, with a total reliability of 0.92. Data were collected from a sample of 201 teachers and educational personnel. Statistical analysis was performed using mean and standard deviation.

The research findings revealed that 1. The overall state of SBM among teachers and educational personnel was at a moderate level. 2. Guidelines for developing SBM according to the Four Noble Truths emphasized setting goals for schools to operate independently, establishing clear and transparent practices, and implementing consistent monitoring for sustainable decentralization. Regarding participation, the focus is on providing all stakeholders with continuous opportunities for feedback based on accurate data, leading to effective decentralization and a transparent organizational culture. 3. The proposed guidelines to improve educational quality include. Check and Balance: emphasizing problem analysis and transparent administrative systems. Participation promoting inclusive engagement and continuous follow-up and Devolution focusing on transparency, fairness, and systematic decentralization. 4. Overall, the guidelines based on the Four Noble Truths were rated at the highest level, reflecting the appropriateness and effectiveness of their practical implementation.

Keywords: School-Based Management (SBM), The Four Noble Truths (Ariyasacca 4), Teachers and Educational Personnel

บทนำ

การบริหารสถานศึกษาโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School–Based Management: SBM) ในประเทศไทยเริ่มมีความชัดเจนมากขึ้นภายหลังการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 อย่างไรก็ตาม

แนวคิดเกี่ยวกับการกระจายอำนาจในการบริหารการศึกษาสู่สถานศึกษาได้ปรากฏอยู่ก่อนหน้านั้นแล้ว เพียงแต่ระบบการบริหารการศึกษาของไทยในอดีตส่วนใหญ่ยังคงอยู่ภายใต้ลักษณะการรวมศูนย์อำนาจไว้ที่ส่วนกลาง ส่งผลให้การบริหารจัดการขาดเอกภาพ ขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน รวมทั้งขาดการพัฒนาอย่างเป็นระบบ อีกทั้งยังไม่มีระบบประกันคุณภาพและมาตรฐานทางการศึกษาที่ชัดเจน ตลอดจนขาดการเชื่อมโยงกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ด้วยเหตุนี้ การปฏิรูประบบบริหารการศึกษาของประเทศไทยจึงมุ่งเน้นการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาจากส่วนกลางไปสู่เขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้ชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการศึกษา ทั้งนี้ เพื่อให้การจัดการศึกษามีประสิทธิภาพและประสิทธิผล สามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนและสังคมได้อย่างแท้จริง แนวทางดังกล่าวปรากฏอย่างชัดเจนในมาตรา 39 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งกำหนดให้กระทรวงศึกษาธิการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาทั้งด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไป ไปยังคณะกรรมการและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา รวมถึงสถานศึกษาโดยตรง

จากแนวคิดดังกล่าว การบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School–Based Management: SBM) จึงกลายเป็นรูปแบบการบริหารสถานศึกษาที่ได้รับความสนใจอย่างแพร่หลายในวงการบริหารการศึกษา เนื่องจากเป็นรูปแบบที่สอดคล้องกับแนวทางการกระจายอำนาจตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 โดย SBM ถือเป็นยุทธศาสตร์สำคัญของการพัฒนาการศึกษา ซึ่งเน้นการถ่ายโอนอำนาจการตัดสินใจจากรัฐหรือหน่วยงานส่วนกลางไปยังสถานศึกษา เปิดโอกาสให้ผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการศึกษา โดยเฉพาะในประเด็นสำคัญ เช่น การบริหารงบประมาณ การบริหารบุคลากร และการพัฒนาหลักสูตร การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนดังกล่าวไม่เพียงช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารสถานศึกษาเท่านั้น แต่ยังช่วยสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น (สมศักดิ์ คงเที่ยง, 2544)

การบริหารสถานศึกษาโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (SBM) มุ่งเน้นการกระจายอำนาจเพื่อให้สถานศึกษามีความคล่องตัวในการจัดการตนเอง แต่ในทางปฏิบัติยังคงเผชิญข้อจำกัดสำคัญ 3 ประการ คือ ด้านบุคลากร ที่ผู้บริหารและครูบางส่วนยังขาดทักษะการบริหารเชิงกลยุทธ์และการวิเคราะห์ข้อมูล ด้านงบประมาณ ที่โรงเรียนในพื้นที่ห่างไกลมักได้รับไม่เพียงพอหรือไม่สอดคล้องกับบริบทจริง รวมถึงยังมีระเบียบจากต้นสังกัดที่จำกัดอิสระในการใช้จ่าย และ ด้านการมีส่วนร่วม ที่ภาคส่วนต่างๆ ในชุมชนยังไม่สามารถเข้ามามีบทบาทได้อย่างเต็มที่เนื่องจากปัจจัยด้านวัฒนธรรมและขาดกลไกประสานงานที่ชัดเจน ส่งผลให้การตัดสินใจในระดับสถานศึกษาอาจไม่สะท้อนความต้องการของทุกภาคส่วนได้อย่างแท้จริง (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560)

ปัญหาการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา โดยเฉพาะในพื้นที่เขต 10 มีลักษณะใกล้เคียงกับสถานศึกษาทั่วไปที่ยังเผชิญกับข้อจำกัดหลักใน 3 ด้าน คือ ด้านบุคลากร ที่ผู้บริหารและครูบางส่วนยังขาดทักษะสำคัญในการบริหารเชิงกลยุทธ์และการจัดการงบประมาณ ทำให้การตัดสินใจขาดระบบข้อมูลที่รองรับอย่างเพียงพอ ด้านงบประมาณ แม้จะใช้หลักการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน แต่ในทางปฏิบัติยังติดขัดเรื่องระเบียบจากต้นสังกัดและงบประมาณที่ไม่สอดคล้องกับบริบทจริงของพื้นที่ห่างไกล และสุดท้ายคือ ด้านการมีส่วนร่วม ที่ยังไม่สามารถดึงชุมชนและองค์กรท้องถิ่นเข้ามามีบทบาทได้อย่างเป็นรูปธรรม เนื่องจากขาดรูปแบบการ

ประสานงานที่ชัดเจนและปัจจัยทางทัศนคติ ส่งผลให้การพัฒนาสถานศึกษาอาจยังไม่ตอบโจทย์ความต้องการของทุกฝ่ายได้อย่างแท้จริง (บุญมี แสงขำ, 2561: 45–60)

ผู้วิจัยในฐานะบุคลากรในสังกัดโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ได้ตระหนักถึงปัญหาดังกล่าว และเห็นว่าจำเป็นต้องมีแนวทางในการพัฒนาและแก้ไขอย่างเป็นระบบ จึงมีความสนใจที่จะศึกษาการบริหารสถานศึกษาโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานผ่านกระบวนการวิจัย พร้อมทั้งบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ามาประยุกต์ใช้ โดยเฉพาะหลักอริยสัจ 4 ซึ่งเป็นหลักธรรมสำคัญที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงค้นพบเพื่อเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาและดับทุกข์ อันประกอบด้วย 4 ประการ ได้แก่ ทุกข์ คือ สภาพปัญหาหรือสิ่งที่ก่อให้เกิดความทุกข์ สมุทัย คือ สาเหตุแห่งปัญหา นิโรธ คือ ภาวะหรือเป้าหมายของการดับทุกข์ และมรรค คือ แนวทางหรือวิธีการในการแก้ไขปัญหาให้บรรลุเป้าหมาย และผู้วิจัยเชื่อว่า การนำหลักอริยสัจ 4 มาประยุกต์ใช้ร่วมกับแนวคิดการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน อาจเป็นแนวทางสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างประสิทธิภาพในการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา โดยผู้บริหารสามารถใช้หลักการดังกล่าวเป็นกรอบในการวิเคราะห์ปัญหา ค้นหาสาเหตุ กำหนดเป้าหมาย และวางแนวทางในการพัฒนาอย่างเป็นระบบ อันจะนำไปสู่การยกระดับคุณภาพการบริหารสถานศึกษา ตลอดจนส่งเสริมการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดผลดีต่อการจัดการเรียนการสอนสำหรับพระภิกษุ สามเณร และพุทธศาสนิกชน อันจะนำไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาและการศึกษาในอนาคตต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1.เพื่อศึกษาสภาพการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานของครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10

2.เพื่อศึกษาแนวทางพัฒนาการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานตามหลักอริยสัจ 4 ของครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10

3.เพื่อเสนอแนวทางพัฒนาการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน ตามหลักอริยสัจ 4 ของครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง แนวทางการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานตามหลักอริยสัจ 4 ของครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10 การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods) โดยดำเนินการวิจัยเชิงปริมาณเป็นหลัก โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสอบถามความคิดเห็นจากของครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10 จำนวน 422 รูปหรือคน และใช้การวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อสนับสนุนและอธิบายผลการวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 ท่าน มีรายละเอียดดังนี้

1. **การวิจัยเชิงปริมาณ**

1) ประชากร ได้แก่ ครูและบุคลากรทางการศึกษาสังกัดสำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10 จำนวน 422 รูปหรือคน (สำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา 10, ออนไลน์)

2) กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครูและบุคลากรทางการศึกษาสังกัดสำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10 ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มตัวอย่างการวิจัยโดยใช้ตารางสำเร็จรูปการกำหนดกลุ่มตัวอย่างของเครจซี่และมอร์แกน ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 201 รูปหรือคน (Krejcie, R.V., & D.W. Morgan, 1970: 607-610)

3) เครื่องมือการวิจัย คือแบบสอบถาม ซึ่งแบบสอบถามเป็นลักษณะมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) 5 ระดับ โดยใช้เกณฑ์การให้คะแนนดั้งนี้

5 หมายถึง บุคลากรครูมีความเห็นด้วย มากที่สุด
4 หมายถึง บุคลากรครูมีความเห็นด้วย มาก
3 หมายถึง บุคลากรครูมีความเห็นด้วย ปานกลาง
2 หมายถึง บุคลากรครูมีความเห็นด้วย น้อย
1 หมายถึง บุคลากรครูมีความเห็นด้วย น้อยที่สุด

4) **การวิเคราะห์ข้อมูล** วิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ตามเกณฑ์คะแนนค่าเฉลี่ยระดับคะแนน (รังสรรค์ สิงหเลิศ, 2551: 513-515) ดังนี้

- ค่าเฉลี่ย 4.21–5.00 มีความคิดเห็น อยู่ในระดับมากที่สุด
- ค่าเฉลี่ย 3.41–4.20 มีความคิดเห็น อยู่ในระดับมาก
- ค่าเฉลี่ย 2.61- 3.40 มีความคิดเห็น อยู่ในระดับปานกลาง
- ค่าเฉลี่ย 1.81–2.60 มีความคิดเห็น อยู่ในระดับน้อย
- ค่าเฉลี่ย 1.00–1.80 มีความคิดเห็น อยู่ในระดับน้อยที่สุด

2. **การวิจัยเชิงคุณภาพ**

1) **ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ** ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญการบริหารการศึกษา และ.นักวิชาการด้านพุทธศาสนา (โดยเลือกแบบเจาะจง) จำนวน 9 รูป/คน

2) **เครื่องมือการวิจัย** คือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างที่สร้างขึ้นจากวัตถุประสงค์การวิจัย

3) **การวิเคราะห์ข้อมูล** วิเคราะห์คำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis Technique)

ผลการวิจัย

1. สภาพการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานของครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10

ครูและบุคลากรทางการศึกษาสังกัดสำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10 มีความคิดเห็นต่อสภาพการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน ดังปรากฏตามตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงสภาพการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน

สภาพการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน โดยรวมและรายด้าน	ระดับความคิดเห็น			
	$\overline{X}$	S.D.	อันดับ	แปลผล
1. ด้านการกระจายอำนาจ	3.66	0.53	1	มาก
2. ด้านการมีส่วนร่วม	2.80	0.54	4	ปานกลาง

3. ด้านหลักการคืนอำนาจจัดการศึกษาแก่ประชาชน	2.48	0.55	5	น้อย
4. ด้านหลักการบริหารตนเอง	3.63	0.56	2	มาก
5. ด้านหลักการตรวจสอบและถ่วงดุล	2.87	0.59	3	ปานกลาง
รวม	**3.09**	**0.34**	**-**	**ปานกลาง**

จากตารางที่ 1 พบว่า ครูและบุคลากรทางการศึกษาสังกัดสำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10 มีความคิดเห็นต่อสภาพการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมาก 2 ด้าน ระดับปานกลาง 2 ด้าน และระดับน้อย 1 ด้าน เมื่อเรียงจากด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อย ได้แก่ 1. ด้านการกระจายอำนาจ 2. ด้านหลักการบริหารตนเอง 3. ด้านหลักการตรวจสอบและถ่วงดุล 4. ด้านการมีส่วนร่วม และ 5. ด้านหลักการคืนอำนาจจัดการศึกษาแก่ประชาชน ตามลำดับ

2. ผลการสังเคราะห์วิธีการพัฒนาการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานตามหลักอริยสัจ 4 ของครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10

ประเด็นการพัฒนาการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานนั้นต้องอาศัยหลักการและวิธีการบูรณาการให้เข้ากันได้ระหว่าง 1.หลักการตรวจสอบและถ่วงดุล โดยใช้กรอบอริยสัจ 4 ในการสะท้อนปัญหา แนวทางแก้ไข ช่วยสร้างความโปร่งใส สมดุล และยั่งยืน พร้อมทั้งการประเมินภายใน ภายนอกอย่างต่อเนื่อง 2.หลักการมีส่วนร่วม โดยเปิดพื้นที่ให้ทุกฝ่ายค้นหาปัญหา สาเหตุ กำหนดเป้าหมายร่วมกัน และสร้างกลไกการทำงานที่โปร่งใส มีแผนปฏิบัติ ติดตามประเมินผล และบ่มเพาะคุณธรรม และ 3. หลักการคืนอำนาจแก่ประชาชน โดยใช้กรอบอริยสัจ 4 อธิบายปัญหาการรวมศูนย์ กระจายอำนาจ ตั้งคณะกรรมการที่มีชุมชนมีส่วนร่วม เสริมสร้างความรู้ และสื่อสารติดตามอย่างต่อเนื่อง รวมแล้วทั้งสามด้านเน้นบูรณาการอริยสัจ 4 เพื่อสร้างการบริหารที่โปร่งใสมีส่วนร่วมและยั่งยืน

3. ผลการเสนอแนวทางการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน ตามหลักอริยสัจ 4 ของครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10

ผลการประเมินแนวทางการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานตามหลักอริยสัจ 4 ของครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10 เพื่อประเมินความเป็นไปได้ ความเหมาะสม ความถูกต้อง และความเป็นประโยชน์ โดยผู้เข้าร่วมในการประเมินแนวทางการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานตามหลักอริยสัจ 4 ของครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10 จำนวน 9 คน ด้วยการเลือกแบบเจาะจง (Purpose Sampling) ดังแสดงไว้ในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงผลการประเมินแนวทางการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานตามหลักอริยสัจ 4 ของครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10

รายการ/ด้าน	$\bar{X}$	S.D.	อันดับที่	ระดับความเหมาะสม
1. ด้านความเป็นไปได้	4.44	0.39	4	เหมาะสมมาก
2. ด้านความเหมาะสม	4.56	0.34	2	เหมาะสมมากที่สุด
3. ด้านความถูกต้อง	4.67	0.67	1	เหมาะสมมากที่สุด
4.ด้านอรรถประโยชน์	4.56	0.51	3	เหมาะสมมากที่สุด

รวม	**4.56**	**0.53**	**-**	**เหมาะสมมากที่สุด**

จากตารางที่ 2 พบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นต่อแนวทางการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานตามหลักอริยสัจ 4 ของครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10 ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า มีผลการประเมินในระดับมากที่สุด จำนวน 3 ด้าน อยู่ในระดับมาก จำนวน 1 ด้าน โดยสามารถพิจารณาจากค่ามากไปหาน้อยได้ดังนี้ อันดับที่ 1 ด้านความถูกต้อง รองลงมาคือด้านความเหมาะสม ต่อมาคือด้านอรรถประโยชน์ อันดับสุดท้ายคือด้านความเป็นไปได้ ตามลำดับ

อภิปรายผล

1. สภาพการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานของครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10

ผลการวิจัยพบว่า ครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10 มีความคิดเห็นต่อสภาพการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ที่เป็นเช่นนี้แสดงให้เห็นว่า การดำเนินงานยังไม่บรรลุถึงความเข้มแข็งเต็มที่ แม้จะมีการนำแนวคิดการกระจายอำนาจและการมีส่วนร่วมมาใช้ แต่ยังมีข้อจำกัดทั้งด้านทรัพยากร บุคลากร และกระบวนการตัดสินใจที่อาจไม่ทั่วถึง ข้อมูลนี้ชี้ว่าจำเป็นต้องพัฒนากลไกการบริหารที่เปิดโอกาสให้ครูและบุคลากรมีบทบาทมากขึ้น เสริมการสื่อสาร และการประเมินผลอย่างเป็นระบบ เพื่อยกระดับการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานไปสู่ระดับที่สูงกว่าเดิม สอดคล้องกับงานวิจัยของ กิตติพงษ์ ลาญาติ (2565) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานสำหรับสถานศึกษาสังกัดสานักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 พบว่า 1. สภาพปัจจุบันของแนวทางการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานสำหรับสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน โดยเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยมากไปน้อย คือ การตรวจสอบและถ่วงดุล รองลงมาคือ การกระจายอำนาจ การบริหารตนเอง และการบริหารแบบมีส่วนร่วม ตามลำดับ สภาพที่พึงประสงค์ โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน

2. ผลการสังเคราะห์วิธีการพัฒนาการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานตามหลักอริยสัจ 4 ของครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10

ผลการวิจัยพบว่า ประเด็นการพัฒนาการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานนั้นต้องอาศัยหลักการและวิธีการบูรณาการให้เข้ากันได้ระหว่าง 1.หลักการตรวจสอบและถ่วงดุล โดยใช้กรอบอริยสัจ 4 ในการสะท้อนปัญหา แนวทางแก้ไข ช่วยสร้างความโปร่งใส สมดุล และยั่งยืน พร้อมทั้งการประเมินภายใน ภายนอกอย่างต่อเนื่อง 2. หลักการมีส่วนร่วม โดยเปิดพื้นที่ให้ทุกฝ่ายค้นหาปัญหา สาเหตุ กำหนดเป้าหมายร่วมกัน และสร้างกลไกการทำงานที่โปร่งใส มีแผนปฏิบัติ ติดตามประเมินผล และบ่มเพาะคุณธรรม และ 3. หลักการคืนอำนาจแก่ประชาชน โดยใช้กรอบอริยสัจ 4 อธิบายปัญหาการรวมศูนย์ กระจายอำนาจ ตั้งคณะกรรมการที่มีชุมชนมีส่วนร่วม เสริมสร้างความรู้ และสื่อสารติดตามอย่างต่อเนื่อง รวมแล้วทั้งสามด้านเน้นบูรณาการอริยสัจ 4 เพื่อสร้างการบริหารที่โปร่งใสมีส่วนร่วมและยั่งยืน ที่เป็นเช่นนี้แสดงให้เห็นว่า การนำกรอบคิดเชิงพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้กับการจัดการศึกษา ช่วยทำให้การบริหารมีมิติที่เป็นระบบและสอดคล้องกับบริบทของโรงเรียนพระปริยัติธรรมมากขึ้น โดยเริ่มจากการระบุปัญหา (ทุกข์) ที่แท้จริงผ่านข้อมูลเชิงประจักษ์และการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้อง ทำให้โรงเรียนตระหนักชัดถึงข้อจำกัด เช่น คุณภาพผู้เรียนต่ำ ความเหลื่อมล้ำ และทรัพยากรไม่เพียงพอ ต่อมา การค้นหาสาเหตุ

(สมุทัย) ด้วยเครื่องมือวิเคราะห์เชิงวิชาการ เช่น SWOT และ Fishbone Diagram ช่วยให้เห็นภาพชัดเจนว่าปัญหาเกิดจากทั้งโครงสร้างการบริหารที่รวมศูนย์ การขาดการตรวจสอบ และความสัมพันธ์กับชุมชนที่ยังไม่เข้มแข็ง ซึ่งเป็นการวิเคราะห์เชิงรากเหง้าที่มีความสำคัญต่อการกำหนดนโยบายแก้ไขในระยะยาว ในด้านการกำหนดเป้าหมาย (นิโรธ) การวางจุดหมายเชิงคุณภาพ เช่น การยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การลดความเหลื่อมล้ำ และการสร้างระบบบริหารที่โปร่งใส เป็นสิ่งที่ช่วยเสริมสร้างวิสัยทัศน์ร่วมของทุกฝ่าย ทำให้โรงเรียนมีทิศทางที่ชัดเจนและทุกคนสามารถมีส่วนร่วมในการผลักดันได้ สุดท้าย การกำหนดแนวทางปฏิบัติ (มรรค) ที่เน้นการกระจายอำนาจ การมีส่วนร่วม และการใช้หลักธรรมาภิบาล ถือเป็นหัวใจของการพัฒนา เพราะเป็นการสร้างกระบวนการที่ต่อเนื่องและยั่งยืน สอดคล้องกับงานวิจัยของ วิชิต อ่อนจันทร์ และภูมิพิพัฒน์ รักพรมงคล (2564) ได้วิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (SBM) ในกลุ่มคลองน้ำไหล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต 2 ผลการวิจัย พบว่า แนวทางการพัฒนาการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (SBM) ในกลุ่มคลองน้ำไหลสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต 2 ผลจากการวิจัยในครั้งนี้ 1) ด้านหลักการกระจายอำนาจ ควรให้มีการเปิดเผยข้อมูลการจัดซื้อจัดจ้าง 2) ด้านหลักการมีส่วนร่วม ตลอดทั้งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ฤทัยรัตน์ ปัญญาสิม และดวงใจ ชนะสิทธิ์ (2560) ได้ศึกษาการบริหารงานแบบมีส่วนร่วมที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 9 ผลการวิจัย พบว่า 1) การบริหารงานแบบมีส่วนร่วมของสถานศึกษาอยู่ในระดับมากทั้งในภาพรวม และรายด้าน 2) ประสิทธิผลการบริหารสถานศึกษา อยู่ระดับมากที่สุดในภาพรวม 3) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ การมีส่วนร่วมในการประเมินผล การมีส่วนร่วมในการดำเนินการการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา เขต 9 โดยร่วมกันทำนายได้ร้อยละ 75.90 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

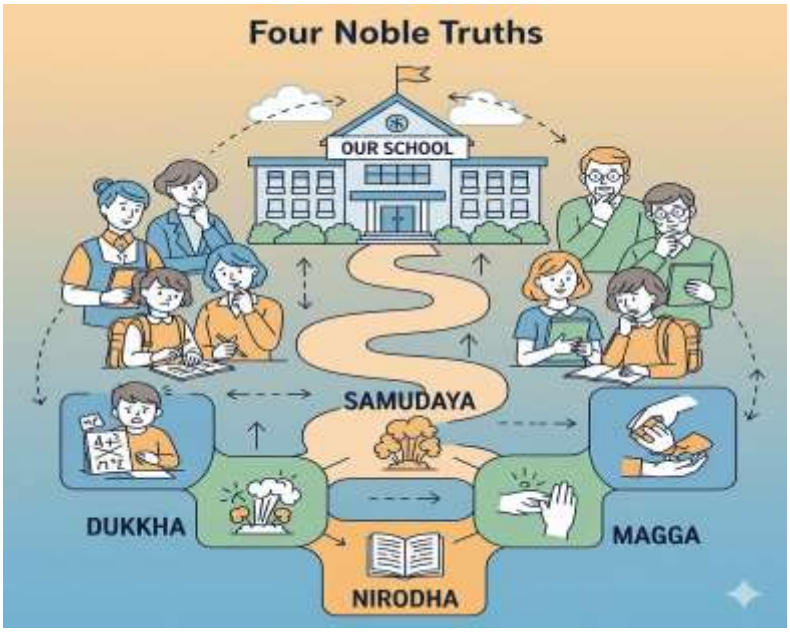
3. การนำเสนอแนวทางการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน ตามหลักอริยสัจ 4 ของครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10

ผลการวิจัยพบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นต่อแนวทางการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานตามหลักอริยสัจ 4 ของครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10 ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า มีผลการประเมินในระดับมากที่สุด จำนวน 3 ด้าน อยู่ในระดับมาก จำนวน 1 ด้าน ที่เป็นเช่นนี้แสดงให้เห็นว่า แนวทางดังกล่าวมีความเหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทของการจัดการศึกษาในโรงเรียนพระปริยัติธรรมเป็นอย่างดี โดยเฉพาะด้าน ความถูกต้อง ซึ่งได้รับการประเมินสูงสุด แสดงให้เห็นว่าแนวทางมีรากฐานจากหลักธรรมและทฤษฎีทางการบริหารที่มั่นคงและเชื่อถือได้ รองลงมาคือด้าน ความเหมาะสม และ อรรถประโยชน์ ที่สะท้อนถึงความสามารถในการนำไปใช้จริงเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาและการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้อง อย่างไรก็ตาม ด้าน ความเป็นไปได้ แม้จะอยู่ในระดับมาก แต่ต่ำสุดเมื่อเทียบกับด้านอื่น แสดงถึงข้อท้าทายเชิงปฏิบัติ เช่น ข้อจำกัดด้านทรัพยากร บุคลากร หรือระบบสนับสนุนเชิงนโยบาย ซึ่งอาจส่งผลต่อการขับเคลื่อนแนวทางนี้อย่างเต็มประสิทธิภาพ ดังนั้น โรงเรียนควรมุ่งเน้นการเสริมสร้างกลไกสนับสนุน การจัดสรรทรัพยากร และการสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน เพื่อให้การประยุกต์ใช้แนวทางตามหลักอริยสัจ 4 เกิดผลสำเร็จได้อย่างยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ กรกมล เพิ่มผล (2565) ได้ศึกษาการบริการโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการของครูในโรงเรียนเทศบาลสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดปทุมธานี ผลการวิจัย พบว่า 1) การบริหารงานแบบมีส่วนร่วมของสถานศึกษา

อยู่ในระดับมากทั้งในภาพรวม และรายด้าน 2) ประสิทธิผลการบริหารสถานศึกษา อยู่ระดับมากที่สุดในภาพรวม 3) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ การมีส่วนร่วมในการประเมินผล การมีส่วนร่วมในการดำเนินการการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริการโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานที่ส่งผลต่vประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการของครูในโรงเรียนเทศบาลสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดปทุมธานี โดยร่วมกันทำนายได้ร้อยละ 75.90 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้จากการวิจัยเรื่องแนวทางการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานตามหลักอริยสัจ 4 ของครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10 และจากกาศึกษาจากแนวคิดทฤษฎี แบบสอบถามสภาพการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานของครูและบุคลากรทางการศึกษา ในประเด็น ด้านหลักการตรวจสอบและถ่วงดุล ด้านการมีส่วนร่วม ด้านหลักการคืนอำนาจจัดการศึกษาแก่ประชาชน และผลการสัมภาษณ์เกี่ยวกับวิธีการพัฒนาการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานของครูและบุคลากรทางการศึกษาตามหลักอริยสัจ 4 สังกัดสำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10 ผู้วิจัยนำมาสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ได้ดัง ภาพที่ 2

ภาพที่ 2 องค์ความรู้จากงานวิจัย

จากรูปภาพที่ 2 พบว่า องค์ความรู้ที่ได้รับจากงานวิจัยนี้เป็นการอธิบายหลักอริยสัจ 4 (Four Noble Truths) นำมาเชื่อมโยงกับ การบริหารจัดการศึกษาโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน ดังนี้

1. ทุกข์ (Dukkha)/ปัญหา

ภาพแสดงนักเรียนที่เผชิญความยากลำบาก เช่น เรียนไม่เข้าใจ คะแนนต่ำ เครียดกับการเรียน เปรียบเสมือนความทุกข์หรือปัญหาที่โรงเรียนกำลังเผชิญอยู่ เช่น คุณภาพผู้เรียนต่ำ ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา

2. สมุทัย (Samudaya)/เหตุแห่งปัญหา

เส้นทางจากนักเรียนไปสู่โรงเรียน แสดงให้เห็นว่า ปัญหาของการศึกษาไม่ได้เกิดขึ้นเอง แต่มีสาเหตุ เช่น การบริหารรวมศูนย์ ขาดความโปร่งใส การไม่มีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน

3. นิโรธ (Nirodha)/เป้าหมาย/การดับปัญหา

ตรงกลางภาพเป็นสัญลักษณ์ของการแก้ปัญหา (เช่น ดอกไม้หรือหนังสือ) หมายถึง เมื่อจัดการศึกษาด้วยหลักการที่ถูกต้อง ปัญหาก็จะลดลงหรือดับไป โรงเรียนจะกลายเป็นแหล่งเรียนรู้ที่เข้มแข็ง โปร่งใส และเป็นประโยชน์ต่อผู้เรียนและชุมชน

4. มรรค (Magga)/แนวทางแก้ปัญหา

ภาพมือที่ยื่นสิ่งของกัน หมายถึงการปฏิบัติ หรือแนวทางแก้ปัญหา ได้แก่ 1) การกระจายอำนาจการบริหาร 2) การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของครู ผู้ปกครอง และชุมชน 3) ใช้หลักธรรมาภิบาล โดยโปร่งใส ตรวจสอบได้ รับผิดชอบ) 4) สร้างระบบติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง

โดยสรุป ภาพนี้เปรียบการบริหารการศึกษาเป็นเส้นทางตาม อริยสัจ 4 เริ่มจากปัญหา (ทุกข์) หาสาเหตุ (สมุทัย) กำหนดเป้าหมายการดับปัญหา (นิโรธ) ปฏิบัติด้วยแนวทางแก้ไข (มรรค) จึงทำให้โรงเรียนเป็นฐานที่มั่นคงและยั่งยืน

สรุป

ครูและบุคลากรทางการศึกษามีความคิดเห็นต่อการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยด้านการกระจายอำนาจและการบริหารตนเองอยู่ในระดับมาก ขณะที่ด้านการตรวจสอบ การมีส่วนร่วม และการคืนอำนาจแก่ประชาชนอยู่ในระดับลดหลั่นกันไปการพัฒนาการบริหารเน้นบูรณาการหลักอริยสัจ 4 ร่วมกับ 3 หลักการสำคัญ ได้แก่ การตรวจสอบและถ่วงดุล การมีส่วนร่วม และการคืนอำนาจแก่ประชาชน เพื่อสร้างความโปร่งใส สมดุล และยั่งยืนการมีส่วนร่วมเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายร่วมวิเคราะห์ปัญหา กำหนดเป้าหมาย และติดตามประเมินผลอย่างเป็นระบบ พร้อมส่งเสริมคุณธรรม ด้านการคืนอำนาจมุ่งกระจายอำนาจสู่ชุมชน จัดตั้งคณะกรรมการร่วม และพัฒนาความรู้ควบคู่การสื่อสารอย่างต่อเนื่อง ผลการประเมินแนวทางโดยผู้เชี่ยวชาญ 9 คน พบว่าโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่าความถูกต้อง ความเหมาะสม และประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนความเป็นไปได้อยู่ในระดับมาก

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยในครั้งนี้เกี่ยวกับแนวทางพัฒนาการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานตามหลักอริยสัจ 4 ของครูและบุคลากรทางการศึกษาสังกัดสำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10 ในครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงได้นำมาเป็นข้อเสนอแนะโดยแบ่งเป็น 3 ระดับ ดังนี้

1. ข้อเสนอเชิงนโยบาย

1.1 ภาครัฐและสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ควรจัดทำนโยบายส่งเสริมการใช้หลักอริยสัจ 4 ในการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม โดยบูรณาการเข้ากับระบบประกันคุณภาพและการประเมินภายใน – ภายนอก

1.2 กำหนดมาตรการกระจายอำนาจและเพิ่มการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อให้โรงเรียนมีความคล่องตัวในการแก้ปัญหาและพัฒนาคุณภาพอย่างยั่งยืน

1.3 สนับสนุนทรัพยากร บุคลากร และงบประมาณที่เพียงพอ เพื่อให้โรงเรียนสามารถดำเนินการตามแนวทางได้จริง

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

2.1 โรงเรียนควรพัฒนากระบวนการ ระบุปัญหา หาสาเหตุ กำหนดเป้าหมาย วางแนวทางปฏิบัติตามหลักอริยสัจ 4 อย่างเป็นระบบ โดยใช้เครื่องมือวิเคราะห์ เช่น SWOT หรือ Fishbone Diagram

2.2 จัดเวทีประชุมเชิงปฏิบัติการกับครู บุคลากร ผู้ปกครอง และชุมชน เพื่อสร้าง วิสัยทัศน์ร่วมและแนวทางพัฒนาโรงเรียนที่โปร่งใส ตรวจสอบได้ และมีส่วนร่วมจริง

2.3 สร้างระบบติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง พร้อมนำผลการประเมินมาปรับปรุงคุณภาพการบริหารให้สอดคล้องกับบริบทที่เปลี่ยนแปลง

3. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ควรขยายการศึกษาครอบคลุมหลายเขตการศึกษา เพื่อเปรียบเทียบและหาความแตกต่างของปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม

3.2 ควรศึกษาเชิงลึกแบบ กรณีศึกษา (Case Study) ในโรงเรียนที่ประสบความสำเร็จ เพื่อนำแนวปฏิบัติที่ดี (Best Practices) มาประยุกต์ใช้

3.3 ควรศึกษาการพัฒนาโมเดลการบริหารแบบบูรณาการที่เชื่อมโยงหลักอริยสัจ 4 กับการบริหารการศึกษาเชิงสมัยใหม่ เช่น School-Based Management (SBM) และหลักธรรมาภิบาล

เอกสารอ้างอิง

กิตติพงษ์ ลาญาติ. (2565). แนวทางการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานสาหรับสถานศึกษาสังกัดสานักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2. ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารและพัฒนาการศึกษา. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม,

กมลกานต์ บุญน้อม. (2559). ปัญหาการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน ในกลุ่มโรงเรียนศรีราชา 1 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยบูรพา.

กรกมล เพิ่มผล. (2554). การบริการโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการ ของครูในโรงเรียนเทศบาลสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดปทุมธานี. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาตรมหาบัณฑิต สาขาเทคโนโลยีการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.

กิริญณภา หนูอินทร์. (2562). การบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน. วารสารสมาคมพัฒนาวิชาชีพการบริหารการศึกษาแห่งประเทศไทย. 1(4), 35-39

บุญช่วย หนูชู. (2552). การบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน : กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านไสกุน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพัทลุง เขต 1. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช. 2552.

บุญมี แสงขำ. (2561). ปัญหาและแนวทางการบริหารโรงเรียนโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน, วารสารการศึกษาไทย. 14(2), 45-60.

พิมพ์รักข์ สามคุ้มพิมพ์. (2556). การบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานของผู้บริหารสถานศึกษากับมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษา สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต 1. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

รังสรรค์ สิงหเลิศ. (2551). ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัย ราชภัฏมหาสารคาม.

วิชิต อ่อนจันทร์ และภูมิพิพัฒน์ รักพรมงคล. (2564). แนวทางการพัฒนาการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (SBM) ในกลุ่มคลองน้ำไหล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาก้าแพงเพชร เขต 2. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง. 10(1), 18-34.

วาสนา สายทอง. (2553). แนวทางการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานของสถานศึกษาในอำเภอแม่วงค์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต 2. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

สมศักดิ์ คงเที่ยง. (2544). หลักการบริหารการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). การพัฒนาระบบบริหารโรงเรียนโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน, กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ.

ฤทัยรัตน์ ปัญญาสิม และดวงใจ ชนะสิทธิ์. (2560). การบริหารงานแบบมีส่วนร่วมที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 9. วารสารศิลปากรศึกษาศาสตร์วิจัย. 9(1), 299-313.

Krejcie, R.V., & D.W. Morgan. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. Educational and Psychological Measurement. 30(3) 1970), 607-610.

แนวทางการบริหารการจัดการเรียนรู้โดยใช้สื่อเทคโนโลยีของอาจารย์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา

Guideline for The Management of Learning using Technology by Faculty Members Mahamakut Buddhit University

มนตรี วิชัยวงษ์
Montri Wichaiwong
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา
Mahamakut Buddhist University Lanna Campus
ถลัษนันท์ พุทธิวชิรปัญญา
Thaladsanan Phutthiwashirapanyha
สุรัททนันท์ คิดดี
Suratthanan Kitdee
นักวิชาการอิสระ
Independent Scholar
E-mail: montri.wic@mbu.ac.th

Received: 8 April 2026; Revised: 22 April 2026; Accepted: 27 April 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาสภาพการบริหารการจัดการเรียนรู้โดยใช้สื่อเทคโนโลยีของอาจารย์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา 2) เพื่อหาแนวทางการบริหารการจัดการเรียนรู้โดยใช้สื่อเทคโนโลยีของอาจารย์มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้บริหาร อาจารย์ผู้สอน รวมทั้งหมด 10 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม และการสนทนากลุ่มที่ประกอบไปด้วยผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหารการศึกษา จำนวน 2 คน ผู้บริหารที่เกี่ยวข้องกับมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา จำนวน 2 คน และเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการสอนและเทคโนโลยี จำนวน 2 คน รวมทั้งสิ้น 6 คน การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1. จากการศึกษาเอกสาร สัมภาษณ์ และวิเคราะห์ปัจจัยการบริหารจัดการเรียนรู้โดยใช้สื่อเทคโนโลยีของอาจารย์มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา พบว่า ทางวิทยาเขตล้านนามีระบบการบริหารจัดการที่เป็นระบบ มีวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย กลยุทธ์ และแผนปฏิบัติการที่ชัดเจน มีแนวทางการปฏิรูปการศึกษา รวมทั้งโอกาสจากนโยบายดิจิทัลและการสนับสนุนของชุมชนหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อย่างไรก็ตาม ยังควรพัฒนาระบบสารสนเทศ การยกระดับสมรรถนะอาจารย์ผู้สอนด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุก การใช้เทคโนโลยีอย่างมีประสิทธิภาพ และการพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษของผู้เรียนเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 อย่างยั่งยืน 2. ผลจากการสังเคราะห์แนวทางที่ได้ พบว่า การนำสื่อเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการจัดการเรียนรู้สอดคล้องกับบริบทของโลกปัจจุบัน ช่วยส่งเสริมทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 และยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างเป็นรูปธรรม

คำสำคัญ: แนวทาง} การบริหารการจัดการเรียนรู้, สื่อเทคโนโลยี

Abstract

This research article aims to: 1) study the current state of learning management using technology by lecturers at Mahamakut Buddhist University, Lanna Campus; and 2) find guidelines for learning management using technology by lecturers at Mahamakut Buddhist University, Lanna Campus. This research is qualitative. The key informants were administrators and lecturers, totaling 10 people. The research tools included in-depth interviews, focus group discussion recordings, and focus group discussions with 2 experts in educational administration, 2 administrators associated with Mahamakut Buddhist University, Lanna Campus, and 2 experts in teaching and technology, totaling 6 people. Data was analyzed using content analysis.

The research findings revealed that: 1. Based on a document review, interviews, and analysis of factors related to technology-based learning management by faculty members at Mahamakut Buddhist University, Lanna Campus, it was found that the Lanna Campus has a systematic management system with a clear vision, mission, goals, strategies, and action plans. It also has guidelines for educational reform, as well as opportunities from digital policies and support from the community or related organizations. However, further development of the information system, upgrading the competence of faculty members in proactive learning management, effective use of technology, and developing students' English language skills are still needed to sustainably support the changes of the 21st century. 2. The synthesis of the approaches revealed that the use of digital technology in learning management aligns with the context of the modern world, promotes essential 21st-century skills, and significantly enhances the quality of student learning.

Keywords: Guideline, The Management of Learning, Technology

บทนำ

ในศตวรรษที่ 21 โลกกำลังเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วจากการปฏิวัติ ทางเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ICT) ที่ส่งผลกระทบต่อโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการศึกษาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามามีบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของผู้คนทั้งด้านการทำงาน การเรียนรู้ การสื่อสาร และการสร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่ ๆ (ใจทิพย์ ณ สงขลา, 2561) ด้วยพลวัตของโลกยุคดิจิทัลที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ระบบการศึกษาจึงจำเป็นต้องปรับกระบวนทัศน์ในการจัดการเรียนรู้อย่างจริงจัง เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทใหม่ของสังคม และสามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีสมรรถนะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในขณะเดียวกัน เมื่อสังคมก้าวเข้าสู่ยุคดิจิทัลอย่างเต็มรูปแบบ เทคโนโลยีก็ได้เข้ามามีบทบาทอย่างลึกซึ้งในทุกมิติของชีวิต โดยเฉพาะในแวดวงการศึกษา ส่งผลให้รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบดั้งเดิมไม่อาจตอบโจทย์ได้อีกต่อไป ผู้เรียนในยุคปัจจุบันมีศักยภาพในการเข้าถึงองค์ความรู้จากหลากหลายแหล่งผ่านสื่อดิจิทัล อีกทั้งยังมีลักษณะการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นความเป็นอิสระ ความคิด

สร้างสรรค์ และความสอดคล้องกับความสนใจเฉพาะบุคคล ดังนั้น การออกแบบการเรียนรู้จึงควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสวงหาความรู้ด้วยตนเอง และพัฒนาทักษะที่จำเป็นอย่างรอบด้านให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคใหม่

ผู้เรียนในยุคดิจิทัลจึงควรได้รับการส่งเสริมให้เรียนรู้ด้วยตนเองอย่างมีทักษะ และมีความสามารถในการใช้เทคโนโลยีเพื่อพัฒนาตนเองได้อย่างเหมาะสมในขณะที่ครูจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนบทบาทจากผู้ถ่ายทอดความรู้แบบดั้งเดิม ไปสู่การเป็น “ผู้อำนวยการเรียนรู้” (Facilitator) และผู้นำทางเทคโนโลยีในการจัดการเรียนการสอนอย่างมีคุณภาพ โดยต้องสามารถออกแบบกิจกรรมให้เหมาะสมกับศักยภาพของผู้เรียน และใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือเสริมการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (วิจารณ์ พานิช, 2557)

กระทรวงศึกษาธิการได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของการเปลี่ยนแปลงในยุคดิจิทัล จึงมีนโยบายสนับสนุนให้สถานศึกษานำเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนและลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุทธศาสตร์ที่ 5 และ 6 ของ “แผนพัฒนาดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม พ.ศ. 2560” ที่เน้นการพัฒนากำลังคนดิจิทัล และสร้างความเชื่อมั่นในการใช้เทคโนโลยี (สำนักงานคณะกรรมการดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560) เพื่อให้สอดคล้องกับหลักการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพจำเป็นต้องอาศัยองค์ประกอบสำคัญหลายประการที่ทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551)

นอกจากนี้แนวทางสำคัญอย่างหนึ่งคือการนำเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนอย่างเหมาะสม ซึ่งจะช่วยสนับสนุนการเรียนรู้ของผู้เรียนให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ทั้งยังเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมและโลกดิจิทัล (ทองจันทร์ ศรีหานาม, 2551) การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีจึงถือเป็นภารกิจสำคัญของครูและผู้บริหารสถานศึกษาในการออกแบบระบบการเรียนรู้และการจัดกิจกรรมอย่างมีประสิทธิภาพ

จากงานวิจัยของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2561) ระบุว่า ครูจำนวนมากยังขาดความมั่นใจในการเลือกใช้เทคโนโลยีที่สอดคล้องกับเนื้อหาและผู้เรียน อีกทั้งยังขาดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องในการใช้สื่อดิจิทัล งานวิจัยของ ศิริพร บุญชื่น (2560) พบว่าการอบรมครูในการใช้เทคโนโลยีมักเกิดขึ้นเป็นครั้งคราวและไม่ต่อเนื่อง ส่งผลให้ครูไม่สามารถพัฒนาแผนการเรียนรู้โดยใช้เทคโนโลยีอย่างเป็นระบบและยั่งยืน อย่างไรก็ดีปัจจุบันพบว่าโรงเรียนในระดับพื้นฐาน โดยเฉพาะโรงเรียนในพื้นที่กึ่งชนบท ยังคงประสบปัญหาในด้านการบริหารจัดการการเรียนรู้ด้วยเทคโนโลยี แม้ว่าจะมีการจัดหาเครื่องมือหรืออุปกรณ์เทคโนโลยี เช่น คอมพิวเตอร์ แท็บเล็ต อินเทอร์เน็ต หรือสื่อมัลติมีเดีย แต่การนำไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ยังคงเป็นไปอย่างกระจัดกระจาย ไม่เป็นระบบ และไม่สอดคล้องกับศักยภาพของผู้เรียนอย่างแท้จริง ทั้งนี้เนื่องจากยังขาดแนวทางบริหารจัดการที่มีระบบและขาดทักษะในการประเมินผลการใช้เทคโนโลยีอย่างต่อเนื่อง

อีกทั้งมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา มีระบบการบริหารการจัดการเรียนรู้โดยใช้สื่อเทคโนโลยีไม่ดีเท่าที่ควร จากข้อมูลดังกล่าวนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาวิจัยในประเด็นคือ 1) สภาพการบริหารการจัดการเรียนรู้โดยใช้สื่อเทคโนโลยีของอาจารย์มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนาเป็นอย่างไร 2) แนวทางการบริหารการจัดการเรียนรู้โดยใช้สื่อเทคโนโลยีของอาจารย์มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา ควรเป็นอย่างไร ทั้งนี้เพื่อเพิ่มทักษะการวางแผนการดำเนินงานและผลิตงานที่มีคุณภาพในระดับดี โดยมุ่งหวังให้ผู้บริหาร อาจารย์ มีความพร้อมในการใช้เทคโนโลยีในการเรียนการสอน ปรับปรุงมาตรฐานการจัดการเรียนการสอนและสามารถมีแนวทางการบริหารงานการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบและมีแนวทางที่ชัดเจนในการดำเนินงานซึ่งมีประโยชน์แก่นักศึกษาระดับอุดมศึกษาและการยกระดับคุณภาพการศึกษาในภาพรวมได้เป็นอย่างดี

วัตถุประสงค์การวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

1. เพื่อศึกษาสภาพการบริหารการจัดการเรียนรู้โดยใช้สื่อเทคโนโลยีของอาจารย์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา

2. เพื่อหาแนวทางการบริหารการจัดการเรียนรู้โดยใช้สื่อเทคโนโลยีของอาจารย์มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูล

1) ผู้ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ ได้แก่ รองอธิการบดี จำนวน 1 รูป ผู้อำนวยการสำนักงานวิทยาเขต จำนวน 1 รูป ผู้อำนวยการศูนย์บริการวิชาการจำนวน 1 รูป ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ จำนวน 1 รูป อาจารย์ผู้สอนประจำที่มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา รวมจำนวน 6 คน รวมทั้งสิ้น 10 คน

2) ผู้ให้ข้อมูลการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหารการศึกษา จำนวน 2 คน ผู้บริหารที่เกี่ยวข้องกับสถานศึกษา จำนวน 2 คน และเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการสอนและเทคโนโลยี จำนวน 2 คน รวมทั้งสิ้น 6 คน

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

2.1) การบริหารจัดการด้วยวงจรคุณภาพ (PDCA) 2.2) แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน 2.3) แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการ 2.4) แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีของครู2.5) แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล 2.6) แนวคิดเกี่ยวกับการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) 2.7) หลักการ SWOT Analysis 2.8) บริบทของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา 2.9) งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3. ขอบเขตด้านสถานที่

ผู้วิจัยได้ใช้สถานที่ คือ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา จังหวัดเชียงใหม่

4. ขอบเขตด้านเวลา

ผู้วิจัยได้ศึกษาวิจัยตั้งแต่เดือนกันยายน พ.ศ.2568 ถึง เดือนพฤษภาคม พ.ศ.2569

5. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

5.1 แบบการศึกษาเอกสาร

5.2 การสัมภาษณ์แบบโครงสร้างหรือการสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ (Structured Interview or Formal Interview) ซึ่งลักษณะและเนื้อหาตลอดจนขั้นตอนการสร้างแบบสัมภาษณ์ มีรายละเอียด ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้รับการสัมภาษณ์

ตอนที่ 2 สภาพการบริหารการจัดการเรียนรู้โดยใช้สื่อเทคโนโลยีของอาจารย์มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา

ตอนที่ 3 แนวทางการพัฒนาการบริหารการจัดการเรียนโดยใช้สื่อเทคโนโลยีของอาจารย์มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา

5.3 แบบคำถามการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ประเด็นคำถามในการสนทนากลุ่มใช้ประเด็นคำถามดังต่อไปนี้ ผลการจากการศึกษาสภาพแนวทางการบริหารการจัดการเรียนรู้โดยใช้สื่อ

เทคโนโลยีของอาจารย์มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา ตั้งแต่ปี พ.ศ.2566-2568 เป็นเครื่องมือการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ประมวลผลจากการศึกษา มาทำการจัดหมวดหมู่และสร้างเป็นกรอบการสนทนากลุ่ม ตามขอบข่ายให้สอดคล้องและครอบคลุมเนื้อหา ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อหาแนวทางการพัฒนาการบริหารการจัดการเรียนรู้โดยใช้สื่อเทคโนโลยีของอาจารย์มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา นำกรอบเนื้อหาซึ่งเป็นเครื่องมือแบบสนทนากลุ่มปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาโครงการวิจัย โดยมีวิธีการคัดเลือกผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม และเครื่องมือที่ใช้ในการสนทนากลุ่ม ดังนี้

6. การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

6.1 ศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และจัดสร้างแบบสัมภาษณ์ โดยนำ แนวคิด งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มากำหนดโครงสร้างและขอบเขตเนื้อหาให้ครอบคลุมข้อมูลทุกส่วนที่ต้องการสอบถาม

6.2 นำข้อมูลจากกรอบแนวคิด และวัตถุประสงค์ของการวิจัยมาใช้เป็นแนวทางในการสร้างคำถามในการวิจัย

6.3 นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาโครงการวิจัยเพื่อตรวจสอบและแก้ไขปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของที่ปรึกษาโครงการวิจัย

6.4 ผู้วิจัยนำแบบสัมภาษณ์ที่ผ่านการแนะนำ มาปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้สมบูรณ์โดยปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาโครงการวิจัยอีกครั้ง

6.5 ผู้วิจัยจะได้แก้ไขปรับปรุงแบบสัมภาษณ์ตามข้อเสนอแนะจากการแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ พร้อมจัดพิมพ์เป็นแบบสัมภาษณ์ฉบับจริง เพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

7. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยดำเนินการ ดังนี้

1. ศึกษาจากเอกสาร (Documentary Study) โดยทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ การบริหารแผนปฏิบัติการประจำปี เช่น แผนพัฒนา แผนปฏิบัติการประจำปี สรุปรายงานประเมินภายใน (SAR) และการวิเคราะห์ปัจจัย สภาพแวดล้อม (SWOT Analysis) เกี่ยวกับการบริหารแผนปฏิบัติการประจำปีแบบมีส่วนร่วมของศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ระดับอำเภอแม่แจ่ม รายงานการวิจัย และวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง

2. ศึกษาการบริหารแผนปฏิบัติการประจำปีแบบมีส่วนร่วมของศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ระดับอำเภอแม่แจ่ม เป็นการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง โดยสนทนาตัวต่อตัวแบบเผชิญหน้า ผู้สัมภาษณ์ จะเริ่มต้นจากการแนะนำวัตถุประสงค์ของการมาสัมภาษณ์ และพยายามสร้างความเป็นกันเองกับผู้สัมภาษณ์มากที่สุด ถึงแม้ว่าผู้ถูกสัมภาษณ์จะเป็นผู้ร่วมงานก็ตาม ผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์ ประกอบไปด้วย ผู้บริหารสถานศึกษาศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ระดับอำเภอแม่แจ่ม จำนวน 1 คน ครูนิเทศ จำนวน 5 คน ครูผู้สอน จำนวน 10 คน รวมทั้งหมด 16 คน

1) การเตรียมการการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้เตรียมแบบบันทึก หนังสือยินยอมโดยได้รับการบอกกล่าวและเต็มใจ (Informed Consent Form) เพื่อให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ได้รับทราบ และยินยอมเป็นผู้ถูกสัมภาษณ์

2) การดำเนินการสัมภาษณ์ตามโครงสร้าง เป็นการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง ในการเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์ในประเด็น ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้รับการสัมภาษณ์

ตอนที่ 2 สภาพการบริหารแผนปฏิบัติการประจำปีแบบมีส่วนร่วมของศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ระดับอำเภอแม่แจ่ม

ตอนที่ 3 แนวทางการบริหารแผนปฏิบัติการประจำปีแบบมีส่วนร่วมของศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ระดับอำเภอแม่แจ่ม

3. การจัดเวทีชุมชนแบบมีส่วนร่วม PAR (Participatory Action Research) ใช้คำถามสนทนาเป็นการเปิดโอกาส ให้ผู้ให้ข้อมูลได้แสดงความคิดเห็น และความรู้สึกอย่างเป็นอิสระโดยใช้กระบวนการสุนทรียสนทนา ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นในการจัดเวทีชุมชนไว้นำมาวิเคราะห์ข้อมูลตามกรอบการศึกษาที่วางไว้ โดยการวิเคราะห์ตามกรอบที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเพื่อสรุปเหตุการณ์หรือกฎเกณฑ์ตลอดจนหลักการต่าง ๆ ของการบริหารแผนปฏิบัติการประจำปีแบบมีส่วนร่วมของศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ระดับอำเภอแม่แจ่มและแนวทางการบริหารแผนปฏิบัติการประจำปีแบบมีส่วนร่วมของศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ระดับอำเภอแม่แจ่ม ผู้ให้ข้อมูลในการจัดเวทีชุมชนแบบมีส่วนร่วม PAR (Participatory Action Research) จำนวน 8 คน ประกอบไปด้วย กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ 2 คน กลุ่มผู้อำนวยการสถานศึกษา 2 คน กลุ่มครูผู้สอน 2 คน กลุ่มอำนวยการ งานยุทธศาสตร์และการพัฒนา 1 คน และกลุ่มการจัดการเรียนรู้ งานการเรียนรู้เพื่อคุณวุฒิตามระดับ 1 คน

8. การวิเคราะห์ข้อมูล

8.1 วิเคราะห์ สังเคราะห์ ข้อมูลที่ได้จากการศึกเกี่ยวกับสภาพการบริหารการจัดการเรียนรู้ โดยใช้สื่อเทคโนโลยีของครู โดยสรุปเขียนแบบบรรยายพรรณนา และข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคล สถิติที่ใช้ ได้แก่ ความถี่และร้อยละ

8.2 การวิเคราะห์ผลของการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้มาเขียนสรุปแบบบรรยายพรรณนา

ผลการวิจัย

1. จากการศึกษาเอกสาร สัมภาษณ์ และวิเคราะห์ปัจจัยการบริหารจัดการเรียนรู้โดยใช้สื่อเทคโนโลยีของอาจารย์มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา พบว่า มีเอกสารจากรายงานผลการประเมินตนเอง แผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา แผนปฏิบัติการประจำปี รายงานการประเมินภายใน และรายงานการประเมินคุณภาพภายนอกพบว่า ทางวิทยาเขตล้านนามีระบบการบริหารจัดการที่เป็นระบบ มีวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย กลยุทธ์ และแผนปฏิบัติการที่ชัดเจน บริหารองค์กรตามมาตรฐานมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐบาล มีการบริหารจัดการสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน ท้องถิ่น และแนวทางการปฏิรูปการศึกษา นอกจากนี้ทางวิทยาเขตล้านนายังมีการบริหารจัดการเรียนรู้โดยใช้สื่อเทคโนโลยีอย่างเป็นระบบตามวงจร PDCA ตั้งแต่การวางแผนแบบมีส่วนร่วม การดำเนินการจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการออกแบบอย่างเป็นขั้นตอน การตรวจสอบและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง และการนำผลประเมินไปใช้ปรับปรุง พัฒนา ส่งผลให้คณาจารย์เกิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง นอกจากนี้ทางวิทยาเขตล้านนายังมีจุดแข็งด้านภาวะผู้นำ การสนับสนุนเชิงนโยบาย ความพร้อมของอาจารย์และนักศึกษา รวมทั้งโอกาสจากนโยบายดิจิทัลและการสนับสนุนของชุมชนหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อย่างไรก็ตาม ยังควรพัฒนาระบบสารสนเทศ การยกระดับสมรรถนะอาจารย์ผู้สอนด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุก การใช้เทคโนโลยีอย่างมีประสิทธิภาพ และการพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษของผู้เรียน เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 อย่างยั่งยืน

2. ผลจากการสังเคราะห์แนวทางที่ได้จากการสนทนากลุ่ม ดังนี้ จากการสังเคราะห์แนวทางที่ได้จากการสนทนากลุ่ม ดังนี้ จากการเปิดเวทีสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้ร่วมสนทนากลุ่มเกี่ยวกับงานวิจัยเรื่อง แนวทางการบริหารจัดการเรียนรู้โดยการใช้สื่อเทคโนโลยีของอาจารย์มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา พบว่า ผู้ร่วมสนทนากลุ่มมีความคิดเห็นไปในทิศทางเดียวกัน คือเห็น

ด้วยและให้การสนับสนุนแนวคิดและทิศทางของงานวิจัยดังกล่าว โดยมองว่าการนำสื่อเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการจัดการเรียนรู้สอดคล้องกับบริบทของโลกปัจจุบัน ช่วยส่งเสริมทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 และยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างเป็นรูปธรรม

ในด้านการกำหนดเป้าหมายและวิสัยทัศน์ (P : Planning) ผู้ร่วมสนทนาเห็นว่าควรใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของอาจารย์ ผู้ปกครอง และชุมชน เพื่อให้การวางแผนมีความชัดเจน สอดคล้องกับบริบทของวิทยาเขตล้านนาและหน่วยงานสนับสนุนที่เกี่ยวข้อง ที่สามารถดำเนินการได้อย่างต่อเนื่อง ไม่เป็นเพียงโครงการระยะสั้น ด้านการดำเนินการ (D : Doing) ผู้ร่วมสนทนาเห็นว่าควรดำเนินการอย่างเป็นระบบตาม 5 ขั้นตอน ได้แก่ การวิเคราะห์เนื้อหา การออกแบบ การพัฒนา การดำเนินการ และการประเมินผล พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้อาจารย์ของวิทยาเขตล้านนาและผู้รู้ได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ทั้งแนวปฏิบัติที่ดีและแนวทางที่ยังต้องพัฒนา ด้านการตรวจสอบและประเมินผล (C : Checking) ผู้ร่วมสนทนาเห็นว่าควรมุ่งเน้นผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียน ใช้การประเมินเพื่อพัฒนา และสร้างความโปร่งใสในการบริหารจัดการ สุดท้าย ด้านการนำผลการประเมินมาปรับปรุงแก้ไข (A : Action) ผู้ร่วมสนทนาเห็นตรงกันว่าการให้ข้อมูลย้อนกลับอย่างสร้างสรรค์และการนำผลประเมินไปใช้ได้จริง เป็นกลไกสำคัญที่ทำให้แนวทางการบริหารจัดการเรียนรู้โดยใช้สื่อเทคโนโลยีของอาจารย์มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนามีความยั่งยืนและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

อภิปรายผล

1. จากการศึกษาเอกสาร สัมภาษณ์ และวิเคราะห์ปัจจัยการบริหารจัดการเรียนรู้โดยใช้สื่อเทคโนโลยีของอาจารย์มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา พบว่า มีเอกสารจากรายงานผลการประเมินตนเอง แผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา แผนปฏิบัติการประจำปี รายงานการประเมินภายใน มีระบบการบริหารจัดการที่เป็นระบบ มีวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย กลยุทธ์ และแผนปฏิบัติการที่ชัดเจน บริหารองค์กรตามมาตรฐานของมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐบาล ส่งผลให้ระบบประกันคุณภาพภายในมีความเข้มแข็ง การบริหารจัดการสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน ท้องถิ่น และแนวทางการปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงอุดมศึกษาวิทยาศาสตร์วิจัยและนวัตกรรมตามกลุ่มปัญญาและคุณธรรม ทั้งนี้วิทยาเขตล้านนามีการบริหารจัดการเรียนรู้โดยใช้สื่อเทคโนโลยีอย่างเป็นระบบตามวงจร PDCA ตั้งแต่การวางแผนแบบมีส่วนร่วม การดำเนินการจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการออกแบบอย่างเป็นขั้นตอน การตรวจสอบและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง และการนำผลประเมินไปใช้ปรับปรุงพัฒนา ส่งผลให้อาจารย์เกิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง นอกจากนี้วิทยาเขตล้านนามีจุดแข็งด้านภาวะผู้นำ การสนับสนุนเชิงนโยบาย ความพร้อมของอาจารย์และนักศึกษา รวมทั้งโอกาสจากนโยบายดิจิทัลและการสนับสนุนของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อย่างไรก็ตาม ยังควรพัฒนาระบบสารสนเทศ การยกระดับสมรรถนะอาจารย์ด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุก การใช้เทคโนโลยีอย่างมีประสิทธิภาพ และการพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษของผู้เรียน เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 อย่างยั่งยืน

ผลจากการศึกษาเอกสาร สัมภาษณ์ และวิเคราะห์ปัจจัยการบริหารจัดการเรียนรู้โดยใช้สื่อเทคโนโลยีของอาจารย์มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนาสอดคล้องกับบุญชม ศรีสะอาด และสุริทอง ศรีสะอาด (2554) อธิบายว่า การบริหารการศึกษา คือ กระบวนการและกิจกรรมที่ผู้บริหารการศึกษานำภาวะผู้นำมาใช้ในการระดมทรัพยากรต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ พร้อมประยุกต์ศาสตร์และศิลป์แห่งการบริหารเข้าสู่การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาองค์กรการศึกษาและสมาชิกของสังคมให้ได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพ โดยมีเป้าหมายในการพัฒนาบุคคลให้สมบูรณ์ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา อันเป็นรากฐานสำคัญของการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพ สอดคล้องกับ เพชรประภาร์ ชุมสาย (2559) ได้นำเสนอแนวคิดว่าการ

บริหารการศึกษามีความสำคัญในฐานะกลไกหลักที่นำไปสู่การพัฒนามนุษย์อย่างรอบด้าน ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา คุณธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคมอย่างสงบสุข ท่านเน้นว่าผลของการบริหารการศึกษาคือการสร้างบุคคลที่มีความสามารถในการพึ่งพาตนเองและมีทักษะในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

นอกจากนี้ยังมี Deming in Mycoted (2004, อ้างถึงใน สมศักดิ์ สินธุระเวชญ, 2542) กล่าวว่า การจัดการบริหารอย่างมีคุณภาพเป็นกระบวนการที่ดำเนินการต่อเนื่องเพื่อให้เกิดผลผลิต และบริการที่มีคุณภาพขึ้น โดยหลักการที่เรียกว่า วงจรคุณภาพ (PDCA) หรือวงจรเดมมิ่ง ซึ่ง ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ การวางแผน การปฏิบัติตามแผน การตรวจสอบ และการปรับปรุง แก้ไข ดังนี้ Plan คือ กำหนดสาเหตุของปัญหา จากนั้นวางแผนเพื่อการเปลี่ยนแปลง หรือ ทดสอบเพื่อการปรับปรุงให้ดีขึ้น Do คือ การปฏิบัติตามแผนหรือทดลองปฏิบัติเป็นการนำร่องในสวนย่อย Check คือ ตรวจสอบเพื่อทราบว่าบรรลุผลตามแผนหรือหากมีสิ่งใดที่ทำผิดพลาดหรือได้ เรียนรู้อะไรมาแล้วบ้าง Act คือ ยอมรับการเปลี่ยนแปลง หากบรรลุผลเป็นที่น่าพอใจหรือหากผลการปฏิบัติ ไม่เป็นไปตามแผน ให้ทำซ้ำวงจรโดยใช้การเรียนรู้จากการกระทำในวงจรที่ได้ปฏิบัติไปแล้ว แม้ว่าวงจรคุณภาพจะเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องแต่สามารถเริ่มต้นจากขั้นตอนใด ก็ได้ขึ้นอยู่กับปัญหาและขั้นตอนการทำงานนั้นหรือจะเริ่มจากการตรวจสอบสภาพความต้องการ เปรียบเทียบกับสภาพที่เป็นจริงจะทำให้ได้ข้อสรุปว่าจะต้องดำเนินการอย่างไรในการแก้ไขปัญหา เพื่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนไปตามเป้าหมายที่วางไว้

สอดคล้องของงานวิจัยของ วรวุฒิ อรชุน (2566) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการบริหารสมรรถนะครูด้านการใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนการสอน โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 31 จังหวัดเชียงใหม่โดย มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบันการบริหารสมรรถนะครูด้านการใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนการสอน โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 31 จังหวัดเชียงใหม่ และ 2) ศึกษาแนวทางการบริหารสมรรถนะครูด้านการใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนการสอน โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 31 จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 10 คน ประกอบด้วย ผู้อำนวยการ 1 คน รองผู้อำนวยการ 1 คน ครูและบุคลากร 8 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง และแนวคำถามการสนทนากลุ่มโดยใช้แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบ PDCA MODEL มี 4 ขั้นตอน คือ ด้านการวางแผน ด้านการดำเนินงาน ด้านการกำกับติดตาม และ ด้านวัดผลและประเมิน ผลการวิจัย พบว่า 1) สภาพปัจจุบันการบริหารสมรรถนะครูด้านการใช้เทคโนโลยีในการจัดกาเรียนการสอน โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 31 จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า 1) ผู้บริหารควรกำหนดนโยบายให้ชัดเจนในการพัฒนาครูอย่างเป็นขั้นตอนทั้งระบบและเน้นการทำงานเป็นทีม ผู้บริหาร ควรส่งเสริม ให้ครูสามารถพัฒนาการใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่องเป็นระบบ ครูจะต้องตระหนักและเห็นความสำคัญของการพัฒนาสมรรถนะครูด้านการใช้งานเทคโนโลยี และ 2) แนวทางการบริหารสมรรถนะครูด้านการใช้เทคโนโลยีในการจัดกาเรียนการสอน โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 31 จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า 2.1) มีการวางแผนงานและวิธีดำเนินงานในการพัฒนาสมรรถครูด้านการใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนการสอนร่วมกัน 2.2) ดำเนินการตามแผนการที่ได้วางแผนไว้ตามแผนงานที่ได้วางไว้ 2.3) หลังจากมีดำเนินงานไปสักระยะ ต้องมีการตรวจสอบความคืบหน้าในการดำเนินงาน และ 2.4) มีการวัดและประเมินผลการพัฒนาสมรรถนะครูด้านการใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนการสอน

ผลการวิจัย และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องยังมีบางประเด็นไม่มีความสอดคล้องกัน อาจเนื่องมาจากทางวิทยาเขตล้านนานั้น อยู่ในบริบทของมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐบาล ที่มีบริบทของความพร้อมในด้านทรัพยากรการบริหารจัดการ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ความสนับสนุนอย่างเต็มที่ และในส่วนที่สอดคล้องกันคือแนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบ PDCA MODEL มี 4 ขั้นตอน คือ ด้านการวางแผน ด้านการดำเนินงาน ด้านการกำกับติดตาม และ ด้านวัดผลและประเมิน และแนวทางการบริหารจัดการเรียนรู้โดยใช้สื่อเทคโนโลยีของ

อาจารย์มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนาในการจัดการเรียนการสอนได้ดำเนินการอย่างมีส่วนร่วม

2. ผลจากการสังเคราะห์แนวทางการบริหารจัดการเรียนรู้โดยใช้สื่อเทคโนโลยีของอาจารย์มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนาที่ได้จากการสนทนากลุ่ม ดังนี้ จากการเปิดเวทีสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้ร่วมสนทนากลุ่มเกี่ยวกับงานวิจัยเรื่อง การบริหารจัดการเรียนรู้โดยใช้สื่อเทคโนโลยีของอาจารย์มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา พบว่า ผู้ร่วมสนทนาสนทนากลุ่มมีความคิดเห็นไปในทิศทางเดียวกัน คือเห็นด้วยและให้การสนับสนุนแนวคิดและทิศทางของงานวิจัยดังกล่าว โดยมองว่าการนำสื่อเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการจัดการเรียนรู้สอดคล้องกับบริบทของโลกปัจจุบันช่วยส่งเสริมทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 และยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างเป็นรูปธรรม

ในด้านการกำหนดเป้าหมายและวิสัยทัศน์ (P : Planning) ผู้ร่วมสนทนาเห็นว่าควรใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของอาจารย์ ผู้ปกครอง และชุมชนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การวางแผนมีความชัดเจน สอดคล้องกับบริบทของวิทยาเขตล้านนาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และสามารถดำเนินการได้อย่างต่อเนื่อง ไม่เป็นเพียงโครงการระยะสั้น ด้านการดำเนินการ (D : Doing) ผู้ร่วมสนทนาเห็นว่าควรดำเนินการอย่างเป็นระบบตาม 5 ขั้นตอน ได้แก่ การวิเคราะห์เนื้อหา การออกแบบ การพัฒนา การดำเนินการ และการประเมินผล พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้อาจารย์และผู้รู้ได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ทั้งแนวปฏิบัติที่ดีและแนวทางที่ยังต้องพัฒนา ด้านการตรวจสอบและประเมินผล (C : Checking) ผู้ร่วมสนทนาเห็นว่าควรมุ่งเน้นผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียน ใช้การประเมินเพื่อพัฒนา และสร้างความโปร่งใสในการบริหารจัดการ สุดท้าย ด้านการนำผลการประเมินมาปรับปรุงแก้ไข (A : Action) ผู้ร่วมสนทนาเห็นตรงกันว่าการให้ข้อมูลย้อนกลับอย่างสร้างสรรค์และการนำผลประเมินไปใช้จริง เป็นกลไกสำคัญที่ทำให้แนวทางการบริหารจัดการเรียนรู้โดยใช้สื่อเทคโนโลยีของอาจารย์มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนามีความยั่งยืนและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

การบริหารจัดการเรียนรู้โดยใช้สื่อเทคโนโลยีของอาจารย์มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา เป็นผลมาจากผลจากการสังเคราะห์รูปแบบที่ได้จากการสนทนากลุ่ม ซึ่งสอดคล้องกับสุรศักดิ์ ศรีสังข์ (2565) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องแนวทางการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ของครูโดยใช้สื่อดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบูรณ์ เขต 3 ผลการวิจัย พบว่า การส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ของครูโดยใช้สื่อดิจิทัลควรประกอบด้วยแนวทาง 5 ด้านหลัก ได้แก่ 1) ด้านนโยบายและการบริหารจัดการ: ผู้บริหารควรกำหนดนโยบายด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและสนับสนุนการใช้งานอย่างจริงจัง 2) ด้านโครงสร้างพื้นฐานและเทคโนโลยี: ควรมีอุปกรณ์ เทคโนโลยี และอินเทอร์เน็ตที่เพียงพอและทันสมัย 3) ด้านทักษะครู: ส่งเสริมการพัฒนาครูด้วยการอบรมทั้งทักษะพื้นฐานและทักษะชั้นสูงด้านดิจิทัล 4) ด้านการจัดการเรียนรู้: ครูควรสามารถออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้โดยบูรณาการเทคโนโลยีอย่างมีประสิทธิภาพ 5) ด้านการติดตามและประเมินผล: ควรมีระบบการนิเทศและติดตามผลการใช้สื่อดิจิทัลในการจัดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง จากผลการศึกษาสามารถสรุปได้ว่า แนวทางดังกล่าวสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาครูให้มีศักยภาพในการใช้สื่อดิจิทัลเพื่อยกระดับคุณภาพการจัดการเรียนรู้ในระดับประถมศึกษาได้อย่างเหมาะสมและยั่งยืนยังนอกจากนี้ยังสอดคล้องกับนริศรา เสียงเล็ก (2566) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต 1 พบว่าผู้บริหารควรนำเทคโนโลยีมาใช้ในการวางแผนและดำเนินงานอย่างเป็นระบบในทุกมิติ ส่วนครูควรได้รับการอบรมและสนับสนุนด้านเครื่องมืออุปกรณ์เทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและครอบคลุม สรุป การวิจัยครั้งนี้นำเสนอแนวทางที่เป็นประโยชน์ในการพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเป็นเครื่องมือหลัก ทั้งในมิติของการเรียนการสอน การบริหารจัดการ และการพัฒนา

บุคลากรในสถานศึกษา ซึ่งสามารถนำไปใช้ในการยกระดับคุณภาพสถานศึกษาให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 ได้อย่างยั่งยืน

อีกทั้งสอดคล้องกับศักธินันท์ ศรีหาบงค์ และพระมหากิตติ กิตฺติเมธี (2568) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การก้าวสู่ความเป็นผู้นำยุคดิจิทัลสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาให้สามารถขับเคลื่อนองค์กรทางการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพในบริบทของสังคมไทยที่มีความหลากหลายทั้งในเขตเมืองและชนบท รวมถึงความแตกต่างของระดับและขนาดของสถานศึกษาผลการศึกษาได้ชี้ให้เห็นว่าผู้บริหารสถานศึกษายุคใหม่จำเป็นต้องมีทักษะและคุณสมบัติหลายประการ ได้แก่ 1) ความสามารถในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ICT) อย่างมีประสิทธิภาพ 2) วิสัยทัศน์ในการนำเทคโนโลยีมาพัฒนาการจัดการเรียนการสอนและระบบบริหาร 3) การสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อการเรียนรู้ การสร้างแรงบันดาลใจ และการมีส่วนร่วมของบุคลากร 4) ความสามารถในการจัดการข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data) และการนำไปใช้ในการตัดสินใจเชิงกลยุทธ์ 5)การสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างสถานศึกษา ภาครัฐ และเอกชน เพื่อแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และทรัพยากร 6)การบริหารความเสี่ยงด้านเทคโนโลยีและความปลอดภัยทางไซเบอร์ 7)การพัฒนาทักษะดิจิทัลของครูและบุคลากรในองค์กร 8) การสร้างสมดุลระหว่างการใช้เทคโนโลยีกับการรักษาคุณค่าของทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งผู้นำยุคดิจิทัลต้องสามารถเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Digital Transformation) ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยไม่เพียงแค่ใช้งานเทคโนโลยีเท่านั้น แต่ต้องมีความสามารถในการวางแผน พัฒนานวัตกรรม และสร้างความร่วมมือกับภาคส่วนต่าง ๆ เพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาให้ก้าวทันการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคดิจิทัลอย่างยั่งยืน

องค์ความรู้ใหม่

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนามีโครงสร้างบริหารที่เป็นระบบ ชัดเจน และมีแผนปฏิบัติการเชื่อมโยงกับวิสัยทัศน์ พันธกิจและกลยุทธ์อย่างเป็นเอกภาพ โดยมีแนวทางขับเคลื่อนการปฏิรูปการศึกษาให้ทันสมัย สอดคล้องกับนโยบายดิจิทัล และได้รับการสนับสนุนจากชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ การบูรณาการสื่อเทคโนโลยีดิจิทัลในการจัดการเรียนรู้เป็นแนวปฏิบัติที่สอดคล้องกับพลวัตโลกยุคใหม่ และทำหน้าที่เกินกว่าการเป็นเครื่องมือประกอบการสอนสื่อดิจิทัลเปิดโอกาสให้ผู้เรียนเข้าถึงแหล่งความรู้หลากหลาย เกิดการเรียนรู้อย่างมีปฏิสัมพันธ์ และส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ การใช้เทคโนโลยีส่งเสริมทักษะศตวรรษที่ 21 ได้แก่ การคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา การสื่อสาร การทำงานร่วมกัน และความรู้เท่าทันเทคโนโลยีสารสนเทศ ผลลัพธ์สะท้อนการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ทั้งด้านความรู้ สมรรถนะ และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียนอย่างเป็นรูปธรรม แนวทางที่ควรพัฒนาได้แก่ ระบบสารสนเทศให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น การยกระดับสมรรถนะอาจารย์ในการจัดการเรียนรู้เชิงรุก การใช้เทคโนโลยีอย่างสร้างสรรค์ และการพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษของผู้เรียน

สรุป

1) จากการศึกษาข้อมูลเชิงเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก และการวิเคราะห์ปัจจัยด้านการบริหารจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการสื่อเทคโนโลยีของอาจารย์ในมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา พบว่า วิทยาเขตดังกล่าวมีโครงสร้างการบริหารที่เป็นระบบระเบียบ ชัดเจนทั้งในด้านวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์ กลยุทธ์ ตลอดจนแผนปฏิบัติการที่สอดคล้องกันอย่างเป็นเอกภาพ อีกทั้งยังมีแนวทางขับเคลื่อนการปฏิรูปการศึกษาให้ทันสมัย สอดรับกับโอกาสจากนโยบายดิจิทัล และได้รับการเกื้อหนุนจากชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง

ทั้งนี้ ยังมีประเด็นที่ควรได้รับการพัฒนาเพิ่มเติม ได้แก่ การเสริมสร้างระบบสารสนเทศให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น การยกระดับสมรรถนะของอาจารย์ด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุก การใช้เทคโนโลยีอย่างสร้างสรรค์และเกิดประโยชน์สูงสุด ตลอดจนการพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษของผู้เรียน เพื่อให้สามารถรองรับการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน

2) จากการสังเคราะห์แนวทางที่ได้ศึกษาอย่างรอบด้าน อาจกล่าวได้ว่า การบูรณาการสื่อเทคโนโลยีดิจิทัลเข้ากับกระบวนการจัดการเรียนรู้เป็นแนวปฏิบัติที่สอดรับกับพลวัตของโลกยุคปัจจุบัน ซึ่งขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรมและความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีอย่างต่อเนื่อง การนำเทคโนโลยีมาใช้มิได้เป็นเพียงเครื่องมือประกอบการสอนเท่านั้น หากยังเป็นกลไกสำคัญในการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เข้าถึงแหล่งความรู้ที่หลากหลาย เกิดการเรียนรู้อย่างมีปฏิสัมพันธ์ และสามารถแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ

ยิ่งไปกว่านั้น การใช้สื่อดิจิทัลยังมีบทบาทในการพัฒนาทักษะสำคัญในศตวรรษที่ 21 อาทิ ทักษะการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหา ทักษะการสื่อสารและการทำงานร่วมกัน รวมถึงความสามารถในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศอย่างรู้เท่าทัน อันเป็นพื้นฐานสำคัญของการดำรงชีวิตและการทำงานในสังคมยุคใหม่ ผลลัพธ์ที่ปรากฏจึงสะท้อนให้เห็นถึงการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างเป็นรูปธรรม ทั้งในด้านความรู้ ความสามารถ และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ซึ่งล้วนส่งเสริมให้ผู้เรียนก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1) ควรมีกำหนดนโยบายการบริหารจัดการเรียนรู้ของครูโดยการใช้สื่อเทคโนโลยีสมัยใหม่ไว้อย่างเป็นรูปธรรม

1.2) ควรมีกำหนดระยะเวลาในการวางแผนการดำเนินงาน การตรวจสอบ กำกับติดตาม และปรับปรุงแก้ไขในการบริหารจัดการเรียนรู้ของอาจารย์โดยการใช้สื่อเทคโนโลยีสมัยใหม่ให้เหมาะสม

1.3) ควรมีการกำกับติดตามผลงานของอาจารย์ในการจัดการเรียนรู้ของบุคลากรอาจารย์ที่ ใช้สื่อเทคโนโลยีสมัยใหม่อย่างเป็นระบบที่ชัดเจน

1.4) ควรสร้างความตระหนักในการพัฒนาอาจารย์เพื่อจัดการเรียนรู้ของบุคลากร อาจารย์ที่ ใช้สื่อเทคโนโลยีสมัยใหม่มากยิ่งขึ้น

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

2.1) ในการบริหารจัดการเรียนรู้ของอาจารย์โดยการใช้สื่อเทคโนโลยีสมัยใหม่ ให้ประสบผลสำเร็จทางวิทยาเขตล้านนาควรมีการวางแผน ให้รอบคอบ และให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการเรียนรู้ ของบุคลากรทุกคน

2.2) มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนาควรกำกับ นิเทศติดตามการดำเนินงานตามแผน/โครงการอย่างต่อเนื่อง เพื่อกระตุ้นการจัดการเรียนรู้ของอาจารย์โดยการใช้สื่อเทคโนโลยีสมัยใหม่ตลอดจนนำผลการประเมินมาใช้ในการปรับปรุงพัฒนาการจัดการเรียนรู้ของอาจารย์โดยการใช้สื่อเทคโนโลยีสมัยใหม่เพื่อทำให้เกิดประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียนอย่างแท้จริง

3. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

3.1) ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบในการจัดการเรียนรู้ของอาจารย์ โดยการใช้สื่อเทคโนโลยีสมัยใหม่ของวิทยาเขตล้านนา

3.2) ควรมีการวิจัยเชิงปฏิบัติการในการจัดการเรียนรู้ของอาจารย์ ด้านอื่นๆด้วย ที่ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). การพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีทางการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: สำนักบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน.

ใจทิพย์ ณ สงขลา. (2561). การออกแบบการเรียนแนวดิจิทัล. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ทองจันทร์ ศรีหานาม. (2551). สื่อเทคโนโลยีการศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นริศรา เสียงเล็ก. (2566). แนวทางการพัฒนาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต 1. การศึกษาค้นคว้าอิสระศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

บุญชม ศรีสะอาด และ สุริทอง ศรีสะอาด. (2552). การวิจัยเกี่ยวกับการบริหารการศึกษา.กรุงเทพมหานคร สุวิริยาสาสน์.

เพชรประภาร์ ชุมสาย. (2559). การจัดการศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 17. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.

ศักธินันท์ ศรีหาบงค์ และพระมหากิตติ กิตฺติเมธี. (2568). การก้าวสู่ความเป็นผู้นำยุคดิจิทัลสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา. วารสารการศึกษาประยุกต์, 3(1), 47–58.

สมศักดิ์ สินธุระเวชญ์. (2542). มุ่งสู่คุณภาพการศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: วัฒนาพาณิชย์.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่สิบสอง พ.ศ.2560 – 2564. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

สำนักงานคณะกรรมการดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม. (2560). พระราชบัญญัติการพัฒนาดิจิทัล เพื่อเศรษฐกิจและสังคม พ.ศ. 2560. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2561). รายงานการศึกษาการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ.

สุรศักดิ์ ศรีสังข์. (2565). แนวทางการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ของครูโดยใช้สื่อดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบูรณ์ เขต 3. วารสารวิชาการศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์. 24(2), 158–169.

ศิริพร บุญชื่น. (2560). การพัฒนาครูในการจัดการเรียนรู้ด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศ. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

วิจารณ์ พานิช. (2557). การสร้างการเรียนรู้สู่ศตวรรษที่ 21. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสยามกัมมาจล.

วรวุฒิ อรชุน.(2566). แนวทางการบริหารสมรรถนะครูด้านการใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนการสอนโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 31 จังหวัดเชียงใหม่. วารสารวิจยวิชาการ, 7(3), 193-204.

Castells Manuel. (2000). The Rise of the Network Society. https://en.wikipedia.org/wiki/

the_information_age%3A_economy%2C_society_and_culture?utm_source.

Drucker, P. F. (1999). Management Challenges for the 21st Century. New York: Harper Business.

Partnership for 21st Century Learning. (2007). Framework for 21st Century Learning. Retrieved March 25, 2026 from http://www.battelleforkids.org.

Prensky, M. (2001). Digital Natives, Digital Immigrants. On the Horizon. 9(5), 1-6.

คุณภาพการให้บริการตามแนวพระพุทธศาสนาของบุคลากรวิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Service Quality Based on Buddhist Principles of the Personnel of Roi Et Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

นาวี แก้วดี
Navee Kaewdee
สุกานดา จันทวารีย์
Sukanda Junthavaree
สยามพร พันธไชย
Siamporn Phanthachai
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Roi Et Buddhist College
Email: teddy.bo.ntk@gmail.com

Received: 10 April 2026; Revised: 25 April 2026; Accepted: 27 April 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับคุณภาพการให้บริการของบุคลากรวิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2) เปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้รับบริการต่อคุณภาพการให้บริการตามแนวพระพุทธศาสนา โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล และ 3) นำเสนอแนวทางการพัฒนาคุณภาพการให้บริการตามหลักพระพุทธศาสนา ประชากรคือนิสิต จำนวน 316 คน กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 173 รูป/คน ใช้แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ความถี่ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน รวมถึงการทดสอบค่าที (t-test) และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA) พร้อมวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า ระดับคุณภาพการให้บริการโดยรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.90) และเมื่อพิจารณารายด้าน พบว่าทุกด้านอยู่ในระดับมาก โดยด้านพฤติกรรมการให้บริการมีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือ ด้านการติดตามผล ด้านกิจกรรมการให้บริการ และด้านการปฏิบัติตามแผนตามลำดับ ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของนิสิตตามปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพ และชั้นปี พบว่า ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สำหรับแนวทางการพัฒนาคุณภาพการให้บริการ ควรนำหลักสังคหวัตถุ 4 มาประยุกต์ใช้ ได้แก่ ทาน โดยเน้นการให้ข้อมูลที่ครบถ้วนและเข้าถึงง่าย ปิยวาจา เน้นการสื่อสารสุภาพชัดเจน อัตถจริยา มุ่งปรับปรุงกระบวนการให้รวดเร็วเป็นระบบ และสมานัตตตา เน้นการให้บริการอย่างเท่าเทียมและเป็นธรรม ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างความพึงพอใจ ความไว้วางใจ และยกระดับคุณภาพการให้บริการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ คุณภาพการให้บริการ, ตามแนวพระพุทธศาสนา, บุคลากรวิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด

Abstract

This research article has three main objectives: (1) to study the level of service quality provided by personnel at Roi Et Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University; (2) to compare service recipients' opinions toward service quality based on Buddhist principles, classified by personal factors; and (3) to propose guidelines for developing service quality in accordance with Buddhist principles. The population consists of 316 university students; the sample size is 173 people. Data were collected using rating-scale questionnaires and interviews. The data were analyzed using basic statistics, including percentage, mean, frequency, and standard deviation, as well as inferential statistics such as the t-test and one-way analysis of variance (One-way ANOVA). and the data were analyzed using descriptive content analysis.

The research findings revealed that the overall level of service quality was high (mean = 3.90). When considered by aspect, all dimensions were at a high level. Service performance had the highest mean, followed by follow-up, service activities, and adherence to plans, respectively. The comparison of students' opinions based on personal factors—gender, age, educational level, status, and year of study—showed no statistically significant differences. Regarding the development of service quality, the Four Bases of Social Solidarity (Sangahavatthu IV) should be applied: (1) generosity (dāna), emphasizing the provision of complete, timely, and accessible information; (2) kind speech (piyavācā), focusing on polite and clear communication; (3) beneficial conduct (atthacariyā), aiming to improve service processes to be faster and more systematic; and (4) equality (samānattatā), ensuring fair and equitable service standards. The application of these principles can enhance satisfaction, build trust, and effectively improve service quality within the organization.

Keywords: Service Quality, Based on Buddhist Principles, The Personnel of Roi Et Buddhist College

บทนำ

การบริการเป็นกิจกรรมที่ผู้ให้บริการส่งมอบแก่ผู้รับบริการโดยมีเจตนาเพื่อสร้างประโยชน์และความพึงพอใจ ซึ่งมีลักษณะเป็นนามธรรม ไม่สามารถจับต้องได้ และเกิดขึ้นทันทีเมื่อมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ให้และผู้รับบริการ คุณภาพของการบริการจึงขึ้นอยู่กับพฤติกรรม ท่าที คำพูด และเจตคติของผู้ให้บริการเป็นสำคัญ โดยการบริการที่ดีต้องคำนึงถึงความต้องการของผู้รับบริการเป็นหลัก พร้อมทั้งให้ความสะดวก รวดเร็ว ถูกต้องและเหมาะสมกับสถานการณ์ ซึ่งจะนำไปสู่ความพึงพอใจและเป็นตัวชี้วัดคุณภาพการบริการที่แท้จริง (ประสิทธิ์ พรรณพิสุทธิ์, 2540) ในด้านการบริหาร ผู้บริหารที่ดีต้องมีคุณธรรม ความมั่นคงทางจิตใจ และสามารถสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้ใต้บังคับบัญชา รวมถึงมีความสามารถในการมอบหมายงานและกระจายอำนาจอย่างเหมาะสม เพื่อให้การดำเนินงานขององค์กรมีประสิทธิภาพ การบริการในลักษณะของการเอาใจใส่ (Hospitality) จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้ให้และผู้รับบริการ อันจะนำไปสู่ความพึงพอใจและความเชื่อมั่นในองค์กร ในทางพระพุทธศาสนา มีหลักธรรมที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการ

พัฒนาการบริการ โดยเฉพาะ “สังคหวัตถุ 4” ได้แก่ ทาน ปิยวาจา อัตถจริยา และสมานัตตตา ซึ่งเป็นหลักธรรมที่ช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่ดี ความร่วมมือ และความไว้วางใจระหว่างบุคคล ท่านพุทธทาสภิกขุได้กล่าวว่า หลักธรรมดังกล่าวเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจ ทำให้เกิดความเข้าใจและความร่วมมือในการทำงานร่วมกัน (พุทธทาสภิกขุ, ม.ป.ป.)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นสถาบันการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย ก่อตั้งขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อ พ.ศ. 2432 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ทางพระพุทธศาสนาและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ตลอดจนมีบทบาทในการเผยแผ่และธำรงพระพุทธศาสนาให้มั่นคง (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2567) สำหรับวิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด ได้ก่อตั้งขึ้นจากความร่วมมือของคณะสงฆ์และมหาวิทยาลัย โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อเป็นแหล่งการศึกษาระดับอุดมศึกษาสำหรับพระภิกษุสามเณรในพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ดและใกล้เคียง และได้พัฒนามาเป็นสถาบันที่มีบทบาทสำคัญในการผลิตบัณฑิตที่มีความรู้ควบคู่คุณธรรม ปัจจุบันมีการจัดการศึกษาในหลายระดับ และมีหน่วยงานบริการต่าง ๆ เช่น งานกิจการนิสิต งานห้องสมุด งานทะเบียนและวัดผล ซึ่งต้องให้บริการแก่ทั้งบุคลากรภายในและบุคคลภายนอก การให้บริการของวิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ดจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นภาพลักษณ์และชื่อเสียงขององค์กร การพัฒนาคุณภาพบริการจึงต้องมุ่งเน้นความรวดเร็ว ความถูกต้อง ความครบถ้วน และความเสมอภาค รวมทั้งอาจนำแนวคิดการให้บริการแบบเบ็ดเสร็จ (One Stop Service) มาใช้เพื่อลดขั้นตอนและเวลาในการให้บริการ (ประสิทธิ์ พรรณพิสุทธิ์, ม.ป.ป.)

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาคุณภาพการให้บริการตามแนวพระพุทธศาสนาของบุคลากรวิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด เพื่อส่งเสริมจิตบริการและบูรณาการหลักพุทธธรรมในการพัฒนาบุคลากรในสถาบันอุดมศึกษา โดยเชื่อว่าหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนามนุษย์ทั้งด้านจิตใจและพฤติกรรม อันจะนำไปสู่การยกระดับคุณภาพการให้บริการและการพัฒนาองค์กรอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1) เพื่อศึกษาระดับคุณภาพการให้บริการของบุคลากรวิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

2) เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้นิสิตต่อคุณภาพการให้บริการของบุคลากรวิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยจำแนกปัจจัยส่วนบุคคล

3) เพื่อนำเสนอคุณภาพการให้บริการตามแนวพระพุทธศาสนาของบุคลากรวิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้รูปแบบการวิจัยแบบผสานวิธี (Mixed Methods) ซึ่งเป็นการบูรณาการระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมและลึกซึ้งยิ่งขึ้น โดยการวิจัยเชิงปริมาณใช้แบบสอบถามในการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง ขณะที่การวิจัยเชิงคุณภาพใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่ออธิบายและสนับสนุนผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณ

ในส่วนของการวิจัยเชิงปริมาณ ประชากรที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ นิสิตวิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปีการศึกษา 2567 จำนวน 316 คน ใช้วิธีสุ่มตัวอย่างของเครซี่ และมอร์แกน ได้กลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 173 รูป/คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสอบถาม ซึ่งออกแบบให้สอดคล้องกับการศึกษาคุณภาพการให้บริการ โดยผ่านกระบวนการตรวจสอบคุณภาพอย่างเป็นระบบ เริ่มจาก

การตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน และการคำนวณค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ซึ่งมีค่าอยู่ระหว่าง 0.80–1.00 แสดงถึงความสอดคล้องของข้อคำถามกับวัตถุประสงค์การวิจัย จากนั้นมีการปรับปรุงแบบสอบถามตามข้อเสนอแนะ และทดสอบความเชื่อมั่น (Reliability) โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha) ได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.943 ซึ่งถือว่าอยู่ในระดับสูง

การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณดำเนินการโดยการศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง และการแจกแบบสอบถามให้กับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 173 รูป/คน โดยได้รับแบบสอบถามกลับคืนครบถ้วน จากนั้นนำมาตรวจสอบความถูกต้องและความสมบูรณ์ก่อนนำไปวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณใช้ทั้งสถิติเชิงพรรณนาและเชิงอนุมาน โดยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่ออธิบายลักษณะทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามและระดับคุณภาพการให้บริการ ส่วนสถิติเชิงอนุมานใช้สำหรับทดสอบสมมติฐาน ได้แก่ การทดสอบค่าที (t-test) สำหรับตัวแปรสองกลุ่ม และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA) สำหรับตัวแปรตั้งแต่สามกลุ่มขึ้นไป หากพบความแตกต่างจะทำการเปรียบเทียบรายคู่ด้วยวิธี LSD นอกจากนี้ยังใช้ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบสเปียร์แมน (Spearman's Rank Correlation) และการวิเคราะห์ข้อมูลจากคำถามปลายเปิดด้วยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา

สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 10 รูป/คน โดยคัดเลือกแบบเจาะจง แบ่งเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ นิสิตระดับปริญญาเอก ปริญญาโท และปริญญาตรี เครื่องมือที่ใช้คือแบบสัมภาษณ์แบบปลายเปิด ซึ่งเปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระเกี่ยวกับคุณภาพการให้บริการตามแนวพระพุทธศาสนา โดยเนื้อหาครอบคลุม 4 ด้าน ได้แก่ ด้านกิจกรรมการให้บริการ ด้านพฤติกรรมการให้บริการ ด้านการปฏิบัติตามแผน และด้านการติดตามผล รวมถึงการประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 ได้แก่ ทาน ปิยวาจา อัตถจริยา และสมานัตตตา

กระบวนการสร้างเครื่องมือเชิงคุณภาพเริ่มจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง กำหนดกรอบแนวคิด และสร้างแบบสัมภาษณ์โดยได้รับคำปรึกษาจากอาจารย์ที่ปรึกษา จากนั้นนำไปตรวจสอบความเที่ยงตรงโดยผู้เชี่ยวชาญและปรับปรุงก่อนนำไปใช้จริง

การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพดำเนินการระหว่างเดือนกรกฎาคมถึงพฤศจิกายน 2567 โดยมีการขออนุญาตหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญอย่างเป็นระบบ หลังจากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบความครบถ้วนและนำไปวิเคราะห์

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์มาจัดหมวดหมู่ วิเคราะห์เชิงพรรณนา และเชื่อมโยงกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่ออธิบายผลการวิจัยให้เห็นภาพรวมอย่างชัดเจน

ผลการวิจัย

1. ผลการวิจัยเกี่ยวกับระดับคุณภาพการให้บริการตามแนวพระพุทธศาสนาของบุคลากรวิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผลการวิเคราะหีข้อมูล โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.90) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าทุกด้านอยู่ในระดับมากเช่นเดียวกัน โดยเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยสูงสุดไปต่ำสุด ได้แก่ ด้านพฤติกรรมการ

ให้บริการ (ค่าเฉลี่ย 3.99) รองลงมาคือด้านการติดตามผล (ค่าเฉลี่ย 3.91) ด้านกิจกรรมการให้บริการ (ค่าเฉลี่ย 3.86) และด้านการปฏิบัติตามแผน (ค่าเฉลี่ย 3.84) แสดงให้เห็นว่าบุคลากรมีความสามารถในการให้บริการโดยยึดหลักพุทธธรรมได้อย่างเหมาะสมในภาพรวม

เมื่อพิจารณาในแต่ละด้านอย่างละเอียด พบว่า ด้านกิจกรรมการให้บริการมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก โดยบุคลากรมีพฤติกรรมเด่นในด้านการให้บริการด้วยความเมตตา มีไมตรีจิต ความขยันรับผิดชอบ และการแสดงออกถึงความเสียสละและเอาใจใส่ต่อผู้รับบริการ นอกจากนี้ยังมีความซื่อสัตย์สุจริตและให้บริการอย่างเป็นธรรม อย่างไรก็ตาม ยังมีบางประเด็นที่ควรพัฒนา เช่น การให้ข้อมูลที่ชัดเจน การสื่อสารที่ตรงประเด็น และการให้บริการอย่างเท่าเทียมในทุกกรณี

ด้านพฤติกรรมการให้บริการ ซึ่งมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด พบว่าบุคลากรมีความเต็มใจในการช่วยเหลือให้บริการด้วยความเสียสละ ไม่หวังผลตอบแทน และมีน้ำใจในการให้คำปรึกษาแก่ผู้รับบริการอย่างต่อเนื่อง แสดงถึงการยึดหลักคุณธรรมและจริยธรรมในการปฏิบัติงานอย่างชัดเจน

ด้านการปฏิบัติตามแผน พบว่าแม้จะอยู่ในระดับมาก แต่เป็นด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด สะท้อนให้เห็นถึงข้อจำกัดในเรื่องการสื่อสารและการดำเนินงานตามขั้นตอน เช่น การใช้ถ้อยคำที่เหมาะสม การสร้างกำลังใจแก่ผู้รับบริการ และการสื่อสารอย่างจริงใจ ซึ่งยังต้องได้รับการพัฒนาเพิ่มเติมเพื่อให้การบริการมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ด้านการติดตามผล พบว่าบุคลากรมีการให้บริการอย่างเสมอภาค ไม่เลือกปฏิบัติ และแสดงความเคารพต่อผู้รับบริการอย่างเหมาะสม รวมทั้งมีความเข้าใจและเห็นอกเห็นใจต่อความแตกต่างของบุคคล ซึ่งสะท้อนถึงการยึดหลักสมานัตตตาในพระพุทธศาสนา

2. การเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้รับบริการตามปัจจัยส่วนบุคคล

ผลการเปรียบเทียบ พบว่า เพศไม่มีผลต่อความคิดเห็นต่อคุณภาพการให้บริการ กล่าวคือ ผู้รับบริการทั้งเพศชายและเพศหญิงมีความคิดเห็นไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

สำหรับปัจจัยด้านอายุ พบว่าโดยภาพรวมมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยเฉพาะในด้านการปฏิบัติตามแผน ขณะที่ด้านอื่น ๆ ได้แก่ กิจกรรมการให้บริการ พฤติกรรมการให้บริการ และการติดตามผล ไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ

ด้านสถานภาพ พบว่ามีผลต่อความคิดเห็นโดยรวมต่อคุณภาพการให้บริการอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยเฉพาะในด้านการปฏิบัติตามแผน ขณะที่ด้านอื่นไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ

ด้านระดับการศึกษา พบว่าโดยภาพรวมไม่มีความแตกต่างกัน แต่เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าด้านกิจกรรมการให้บริการและด้านการปฏิบัติตามแผนมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ส่วนด้านอื่นไม่มีความแตกต่าง

ด้านชั้นปี พบว่าไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แสดงให้เห็นว่าประสบการณ์ในการศึกษาไม่ได้ส่งผลต่อความคิดเห็นต่อคุณภาพการให้บริการ

3. ข้อเสนอแนะในการพัฒนาคุณภาพการให้บริการ

ผลการวิจัยพบว่า ด้านกิจกรรมการให้บริการ ควรพัฒนาการให้ข้อมูลที่ครบถ้วน ทันเวลา และเข้าถึงง่าย รวมถึงเพิ่มช่องทางการติดต่อที่หลากหลาย ด้านพฤติกรรมการให้บริการ ควรส่งเสริมทักษะการสื่อสารเชิงบวก การใช้ถ้อยคำสุภาพ และการประเมินความพึงพอใจเพื่อนำไปปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง ด้านการปฏิบัติตามแผน ควรปรับปรุงกระบวนการทำงานให้เป็นระบบ มีความรวดเร็ว และกำหนดผู้รับผิดชอบอย่างชัดเจน รวมถึงการจัดตั้งศูนย์บริการแบบเบ็ดเสร็จ (One Stop Service) และด้านการติดตามผล ควรกำหนด

มาตรฐานการให้บริการที่ชัดเจน เพื่อให้เกิดความเท่าเทียม เป็นธรรม และสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เน้นการเคารพและให้เกียรติผู้รับบริการ

อภิปรายผล

การอภิปรายผลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะได้นำประเด็นที่สำคัญและน่าสนใจ นำมาอภิปรายผล ดังนี้

ผลการวิจัยเกี่ยวกับระดับคุณภาพการให้บริการตามแนวพระพุทธศาสนาของบุคลากรวิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับ “มาก” (ค่าเฉลี่ย 3.90) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านกิจกรรมการให้บริการ ด้านพฤติกรรมการให้บริการ ด้านการปฏิบัติตามแผน และด้านการติดตามผล ต่างอยู่ในระดับมากเช่นเดียวกัน ทั้งนี้เนื่องจากบุคลากรมีการให้บริการตามหลักพุทธธรรม โดยแสดงออกถึงความเมตตา มีไมตรีจิต มีน้ำใจในการช่วยเหลือ ให้คำปรึกษาอย่างจริงใจ และปฏิบัติต่อผู้รับบริการด้วยความเข้าใจและเสมอภาค ซึ่งสะท้อนถึงการนำหลักสังคหวัตถุ 4 มาประยุกต์ใช้ในการให้บริการอย่างเป็นรูปธรรม

ผลดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ มานิตา ชูช่วย (2554) ที่ศึกษาจิตบริการของบุคลากรในสถาบันอุดมศึกษาเชิงพุทธบูรณาการ พบว่า จิตบริการเป็นการให้บริการด้วยความจริงใจ เต็มใจ อำนวยความสะดวก และช่วยเหลือผู้รับบริการอย่างเต็มความสามารถ โดยเน้นความเมตตา ความสุภาพอ่อนโยน และความเสมอภาค ซึ่งนำไปสู่ความพึงพอใจและความประทับใจของผู้รับบริการ สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุรสิทธิ์ ศรีแก้ว และคณะ (2549) ที่ศึกษาความพึงพอใจของผู้รับบริการสำนักงานประกันสังคม พบว่า ปัจจัยด้านบุคลากร เช่น ความเต็มใจในการให้บริการ ความกระตือรือร้น การให้ข้อมูลที่ถูกต้อง และการบริการอย่างรวดเร็ว มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญกับระดับความพึงพอใจของผู้รับบริการ รวมถึงปัจจัยด้านสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวกก็มีผลต่อความพึงพอใจเช่นกัน และสอดคล้องกับ พัณณ์อร ธรปัณณะเศรษฐ์ (2552) ที่พบว่า บุคลากรที่มีอายุและประสบการณ์ต่างกันมีทัศนคติต่อจิตบริการแตกต่างกัน และควรมีการพัฒนาความสัมพันธ์ภายในองค์กร รวมทั้งศึกษาความต้องการของผู้ใช้บริการเพื่อนำมาปรับปรุงการให้บริการในอนาคต

สำหรับผลการเปรียบเทียบคุณภาพการให้บริการตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า เพศไม่ส่งผลต่อความคิดเห็นของผู้รับบริการอย่างมีนัยสำคัญ แสดงให้เห็นว่าการให้บริการมีความเสมอภาค ขณะที่อายุมีผลต่อความคิดเห็นในด้านการปฏิบัติตามแผนและภาพรวมอย่างมีนัยสำคัญ สะท้อนว่าผู้รับบริการแต่ละช่วงวัยมีความคาดหวังต่อระบบและกระบวนการบริการแตกต่างกัน ส่วนสถานภาพของผู้รับบริการมีผลต่อความคิดเห็นทั้งในด้านการปฏิบัติตามแผนและภาพรวม แสดงถึงบทบาทหรือประสบการณ์ที่ต่างกันส่งผลต่อการรับรู้คุณภาพบริการ ในด้านระดับการศึกษา พบว่าแม้ไม่ส่งผลต่อภาพรวม แต่มีผลต่อความคิดเห็นในด้านกิจกรรมการให้บริการและด้านการปฏิบัติตามแผนอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งอาจเกิดจากความแตกต่างด้านความรู้และประสบการณ์ของผู้รับบริการ ขณะที่ชั้นปีไม่ส่งผลต่อความคิดเห็นในทุกด้าน แสดงถึงความสม่ำเสมอของมาตรฐานการให้บริการ

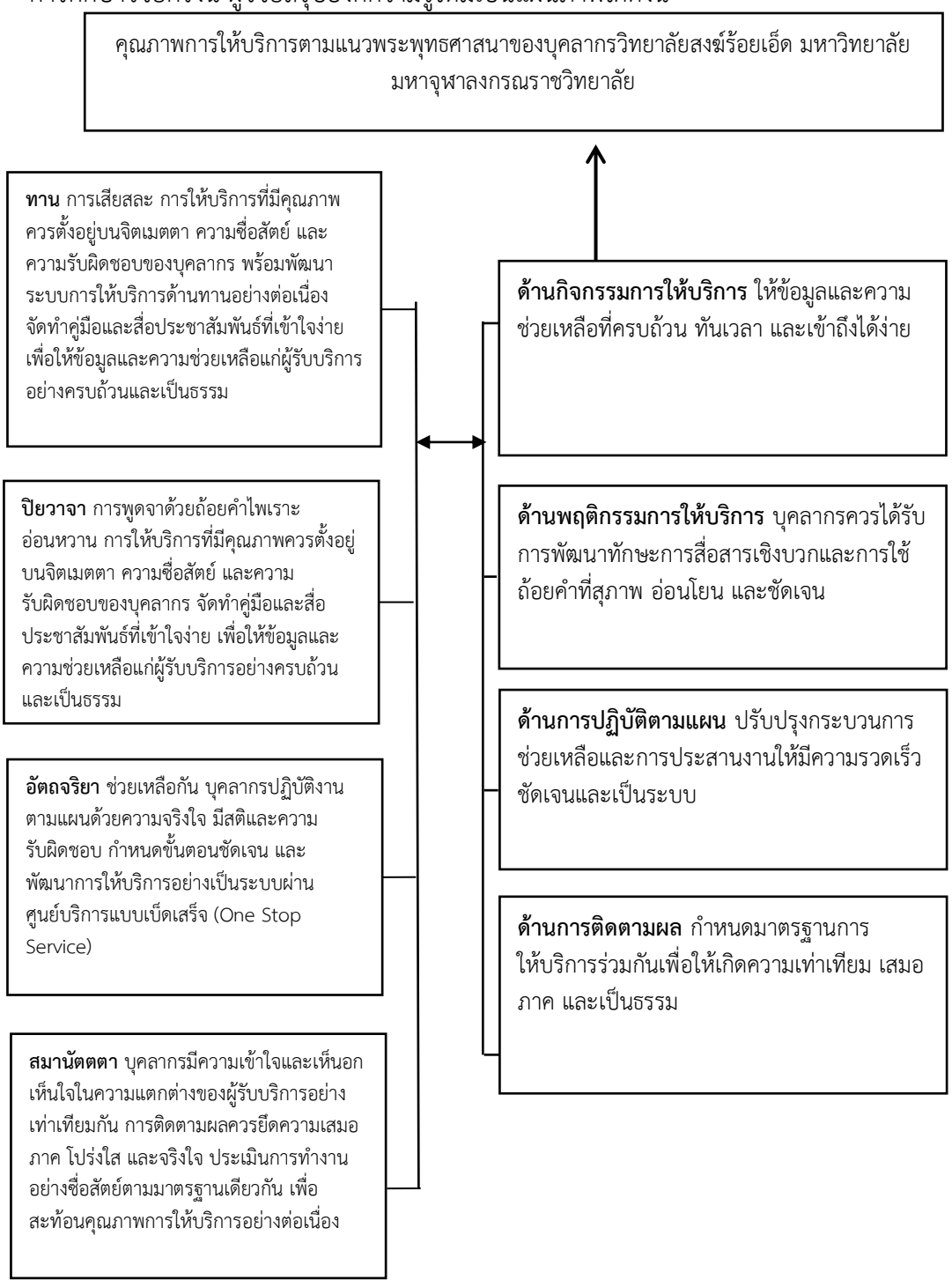
ผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ อนงค์นาฏ แก้วไพฑูรย์ (2554) ที่พบว่าความพึงพอใจต่อการให้บริการตามหลักสังคหวัตถุ 4 อยู่ในระดับมาก และปัจจัยด้านเพศและการศึกษามีผลต่อความพึงพอใจแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ สอดคล้องกับ รภัสสา พานิกุล (2553) ที่พบว่า ความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการของหน่วยงานรัฐตามหลักสังคหวัตถุ 4 อยู่ในระดับมาก และปัจจัยส่วนบุคคลบางประการ เช่น สถานภาพ รายได้ และระดับการศึกษา มีผลต่อความพึงพอใจอย่างมีนัยสำคัญ และสอดคล้องกับ อัครวัฒน์ พงษ์รัตนานุกูล และคณะ (2567) ที่พบว่า การนำหลักสังคหวัตถุ 4 ได้แก่ ทาน ปิยวาจา อัตถจริยา และ

สมานัตตตา มาใช้ในการให้บริการ ส่งผลให้ผู้รับบริการเกิดความพึงพอใจและความไว้วางใจต่อหน่วยงาน โดยเฉพาะหลัก “สมานัตตตา” ที่เน้นความเสมอภาค ทำให้ผู้รับบริการทุกกลุ่มได้รับบริการอย่างเท่าเทียม

ด้านแนวทางการพัฒนาคุณภาพการให้บริการ พบว่า (1) ด้านกิจกรรมการให้บริการ ควรพัฒนาการให้ข้อมูลที่ครบถ้วน รวดเร็ว และเข้าถึงง่าย ผ่านช่องทางที่หลากหลาย (2) ด้านพฤติกรรมการให้บริการ ควรส่งเสริมทักษะการสื่อสารเชิงบวก การใช้วาจาสุภาพ และการสร้างความประทับใจแก่ผู้รับบริการ (3) ด้านการปฏิบัติตามแผน ควรปรับปรุงกระบวนการทำงานให้มีความชัดเจน รวดเร็ว และเป็นระบบ เช่น การจัดตั้งศูนย์บริการแบบเบ็ดเสร็จ (4) ด้านการติดตามผล ควรกำหนดมาตรฐานการบริการที่เน้นความเสมอภาค และสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เคารพผู้รับบริการ แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับ พระครูสังฆกิจจานุรักษ์ (จำนงค์ ยิ่งดานุ่น) (2566) ที่พบว่า การประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการให้บริการ และสร้างความพึงพอใจแก่ผู้รับบริการ รวมถึงสอดคล้องกับ ชญานิศฐ์ รักแจ้ง (2554) ที่เสนอให้มีการฝึกอบรมบุคลากร ลดขั้นตอนการทำงาน และปลูกฝังจิตสำนึกด้านการบริการอย่างต่อเนื่อง

องค์ความรู้ใหม่

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยสรุปองค์ความรู้ใหม่เป็นแผนภาพได้ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

สรุป

ผลการวิจัยสรุปได้ว่า คุณภาพการให้บริการตามแนวพระพุทธศาสนาของบุคลากรวิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ดอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยรวม 3.90 และทุกด้านอยู่ในระดับมากเช่นกัน แสดงถึงความสามารถในการให้บริการที่ยึดหลักพุทธธรรมอย่างเหมาะสมเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านพฤติกรรมการให้บริการมีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือด้านการติดตามผล ด้านกิจกรรมการให้บริการ และด้านการปฏิบัติตามแผน ซึ่งมีค่าเฉลี่ยต่ำสุดด้านกิจกรรมการให้บริการ บุคลากรมีความเมตตา เอาใจใส่ ขยัน รับผิดชอบ และให้บริการอย่างสุจริตและเป็นธรรม แต่ยังควรพัฒนาการสื่อสารและการให้ข้อมูลที่ชัดเจน ด้านพฤติกรรมการให้บริการบุคลากรมีความเต็มใจช่วยเหลือ เสียสละ ไม่หวังผลตอบแทน และให้คำปรึกษาอย่างต่อเนื่อง สะท้อนคุณธรรมในการปฏิบัติงานด้านการปฏิบัติตามแผน แม้อยู่ในระดับมาก แต่ยังมีข้อจำกัดด้านการสื่อสาร ขั้นตอนการดำเนินงาน และการสร้างกำลังใจแก่ผู้รับบริการด้านการติดตามผล บุคลากรให้บริการอย่างเสมอภาค เคารพและเข้าใจความแตกต่างของบุคคล สอดคล้องกับหลักสมานัตตตาผลการเปรียบเทียบตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า เพศไม่มีผลต่อความคิดเห็นต่อคุณภาพบริการ ด้านอายุมีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญในภาพรวม โดยเฉพาะด้านการปฏิบัติตามแผน ด้านสถานภาพมีผลต่อความคิดเห็นโดยรวม โดยเฉพาะด้านการปฏิบัติตามแผนเช่นกัน ด้านระดับการศึกษาโดยรวมไม่แตกต่าง แต่บางด้านมีความแตกต่าง ได้แก่ กิจกรรมการให้บริการและการปฏิบัติตามแผน ด้านชั้นปีไม่พบความแตกต่าง แสดงว่าประสบการณ์ในการศึกษาไม่ส่งผลต่อความคิดเห็น ข้อเสนอแนะในการพัฒนา ได้แก่ การปรับปรุงการให้ข้อมูลให้ชัดเจนและเข้าถึงง่าย เพิ่มช่องทางการติดต่อ ควรพัฒนาทักษะการสื่อสารเชิงบวกและประเมินความพึงพอใจอย่างต่อเนื่อง ปรับปรุงกระบวนการทำงานให้เป็นระบบ รวดเร็ว และกำหนดผู้รับผิดชอบชัดเจน พร้อมจัดตั้งศูนย์บริการแบบเบ็ดเสร็จ รวมทั้งกำหนดมาตรฐานการบริการที่ชัดเจน เพื่อสร้างความเท่าเทียม เป็นธรรม และส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กรที่เคารพผู้รับบริการ

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยในครั้งนี้เกี่ยวกับคุณภาพการให้บริการตามแนวพระพุทธศาสนาของบุคลากรวิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผู้วิจัยจึงได้นำมาเป็นข้อเสนอแนะโดยแบ่งเป็น 3 ส่วน ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) วิทยาลัยสงฆ์ควรส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพบุคลากรด้านการสื่อสารและการบริการเชิงรุก ควรวางนโยบายอบรมและพัฒนาทักษะบุคลากรอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะด้านการสื่อสารเชิงบวก การใช้ภาษาที่สุภาพ การสื่อสารที่ชัดเจน และการให้บริการอย่างมีเมตตา ตรงตามหลักพระพุทธศาสนา พร้อมกำหนดให้มีระบบประเมินความพึงพอใจด้านการสื่อสารและการบริการเป็นประจำ เพื่อนำข้อมูลมาปรับปรุงคุณภาพงานบริการให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้รับบริการในกลุ่มอายุ ระดับการศึกษา และสถานภาพที่หลากหลาย

2) วิทยาลัยสงฆ์ควรพัฒนาระบบบริการที่มีประสิทธิภาพและตอบสนองผู้รับบริการทุกกลุ่มอย่างเท่าเทียม ควรกำหนดนโยบายปรับปรุงขั้นตอนการปฏิบัติตามแผนให้เป็นระบบและรวดเร็ว เช่น การจัดตั้งศูนย์บริการแบบเบ็ดเสร็จ (One Stop Service) การกำหนดผู้รับผิดชอบชัดเจนในแต่ละขั้นตอน และการเพิ่มช่องทางบริการออนไลน์ เพื่อให้ผู้รับบริการจากกลุ่มอายุ สถานภาพ และระดับการศึกษาที่แตกต่างกันสามารถเข้าถึงข้อมูลและบริการได้อย่างสะดวก เท่าเทียม และมีประสิทธิผลสูงสุด

3) วิทยาลัยสงฆ์ควรพัฒนามาตรฐานการให้บริการตามหลักสังคหวัตถุ 4 ให้เป็นนโยบายองค์กรอย่างเป็นรูปธรรม ควรกำหนดหลักสังคหวัตถุ 4 (ทาน ปิยวาจา อัตถจริยา สมานัตตตา) ให้เป็นกรอบมาตรฐาน

หลักในการให้บริการของวิทยาลัยสงฆ์ โดยบูรณาการเข้าในคู่มือบริการประชาชน แนวปฏิบัติของบุคลากร และตัวชี้วัดผลการปฏิบัติงาน เพื่อยกระดับคุณภาพบริการให้มีความเป็นธรรม โปร่งใส และสร้างความเชื่อมั่นแก่ผู้รับบริการทุกกลุ่ม

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1) วิทยาลัยสงฆ์ส่งเสริมให้บุคลากรมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสังคหวัตถุ 4 และหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการตามแนวพระพุทธศาสนา เพื่อนำไปปรับใช้ในการปฏิบัติงานอย่างเหมาะสม

2) วิทยาลัยสงฆ์จัดอบรมหรือสัมมนาเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาทักษะการสื่อสาร การให้คำแนะนำ และการให้บริการด้วยเมตตาธรรมและปิยวาจาแก่บุคลากรอย่างสม่ำเสมอ

3) วิทยาลัยสงฆ์กำหนดมาตรฐานการให้บริการที่สอดคล้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยเน้นความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความสุภาพอ่อนโยน และความจริงใจต่อผู้มารับบริการ

4) วิทยาลัยสงฆ์ประเมินผลการให้บริการของบุคลากรเป็นระยะ พร้อมให้คำแนะนำปรับปรุงเพื่อพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

3. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรขยายขอบเขตการวิจัยไปยังวิทยาลัยสงฆ์แห่งอื่น เพื่อเปรียบเทียบคุณภาพการให้บริการตามแนวพระพุทธศาสนาในบริบทที่แตกต่างกัน

2) ควรศึกษาเชิงลึกถึงปัจจัยที่มีผลต่อการให้บริการ เช่น แรงจูงใจในการทำงาน เจตคติของบุคลากร และบรรยากาศองค์การที่เอื้อต่อการให้บริการอย่างมีคุณภาพ

3) ควรใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods) เพื่อให้ได้ข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ซึ่งจะช่วยให้ได้ข้อค้นพบที่ละเอียดและครอบคลุมมากยิ่งขึ้น

4) ควรศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการปฏิบัติตามหลักสังคหวัตถุ 4 กับความพึงพอใจของผู้รับบริการ รวมถึงผลกระทบต่อภาพลักษณ์ของวิทยาลัยสงฆ์ในระยะยาว

เอกสารอ้างอิง

ชญานิศฐ์ รักแจ้ง. (2554). การให้บริการของสำนักงานประกันสังคมตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ตามทัศนะของผู้ประกันตนเขตกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ประสิทธิ์ พรรณพิสุทธิ์. (2540). สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลบุคคลสำคัญของท้องถิ่น. กาฬสินธุ์: ประสานการพิมพ์.

พระครูสังฆกิจจานุรักษ์ (จำนงค์ ยิ่งดานุ่น). (2566). การประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 ในการเพิ่มศักยภาพการให้บริการของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลพนมวังก์. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พัณณ์อร ธรปัณณะเศรษฐ์. (2552). ทัศนะของเจ้าหน้าที่ประกันสังคมเขตอุตสาหกรรมภาคกลางต่อ การเสริมสร้างจิตบริการ. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต. คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). บริหารธุรกิจแบบพุทธ. กรุงเทพมหานคร: อัมมโย.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (ม.ป.ป.). ประวัติของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. เรียกใช้เมื่อ 19 มีนาคม 2567 จาก http://www.mcu.ac.th.

มานิตา ชูช่วย. (2554). จิตบริการของบุคลากรในสถาบันอุดมศึกษาเชิงพุทธบูรณาการ: กรณีศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

รภัสสา พานิกุล. (2553). ความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการจัดหางานของรัฐตามหลักสังคหวัตถุ 4 : กรณีศึกษาศูนย์จัดหางาน กรมการจัดหางานกระทรวงแรงงาน. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สุรสิทธิ์ ศรีแก้ว. (2549). ความพึงพอใจของผู้รับบริการงานประกันสังคมที่สำนักงานประกันสังคมจังหวัดนครสวรรค์. ภาคนิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการทั่วไป. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

อนงค์นาฏ แก้วไพฑูรย์. (2554). ความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของฝ่ายทะเบียนที่ว่าการอำเภอเมืองจังหวัดนครสวรรค์. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

อัครวัฒน์ พงษ์รัตนานุกูล. (2567). คุณภาพการให้บริการประชาชนตามหลักสังคหวัตถุธรรมของเทศบาลตำบลนาน้อย อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน. วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ มจร วิทยาเขตแพร่. 10(2), 116-129.

พลวัตประเพณีทอดเทียนในอำเภอเมยวดี จังหวัดร้อยเอ็ด

The Dynamics of the Candle Offering Tradition in Moei Wadi District, Roi Et Province

พระวสันต์ วราสโย (ตาลทรัพย์)
Phra Wasan Warasayo (TalSap)
พระครูวาปีจันทคุณ
Phrakhru Vapeechankun
พระครูภาวนาพัฒนบัณฑิต
Phrakhru Bhavanaphatthanabandit
วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Roi Et Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University
E-mail: teddy.bo.ntk@gmail.com

Received: 12 April 2026; Revised: 26 April 2026; Accepted: 27 April 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อ ศึกษาประเพณีทอดเทียนในคัมภีร์พระพุทธศาสนา 2) เพื่อศึกษาประเพณีทอดเทียนในอำเภอเมยวดี จังหวัด ร้อยเอ็ด 3) เพื่อศึกษาพลวัตประเพณีทอดเทียนใน อำเภอเมยวดี จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาจากตำราเอกสาร และสัมภาษณ์ผู้ให้ ข้อมูลสำคัญ จำนวน จำนวน 25 รูป/คน นำเสนอ ผลการวิจัยด้วยพรรณนาวิธี

ผลการวิจัยพบว่า: การถวายเทียนพรรษาเป็นประเพณีที่มีรากฐานจากพระพุทธบัญญัติให้พระสงฆ์จำพรรษาในฤดูฝน เพื่อศึกษาพระธรรมวินัยและปฏิบัติสมาธิ โดยชาวบ้านถวายเทียนเป็นแหล่งแสงสว่างในการประกอบศาสนกิจ จึงมีความหมายทั้งเชิงกายภาพและเชิงสัญลักษณ์ คือเป็นแสงแห่งธรรมและศรัทธาในพระรัตนตรัย ต่อมาประเพณีได้พัฒนาเป็นกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่สะท้อนความรักและความผูกพันต่อพระพุทธศาสนา พร้อมทั้งสืบทอดคุณค่าทางจิตใจของชุมชน ในอำเภอเมยวดี จังหวัดร้อยเอ็ด ประเพณีทอดเทียนมีบทบาทสำคัญทั้งด้านศาสนาและสังคม ชาวบ้านร่วมกันถวายเทียนในเทศกาลเข้าพรรษาเพื่อสร้างบุญกุศลและความเป็นสิริมงคล อีกทั้งยังใช้วัสดุธรรมชาติและความร่วมมือของคนในชุมชน ส่งเสริมความสามัคคีและการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น แม้ปัจจุบันจะมีการปรับตัว เช่น การใช้เทียนสังเคราะห์และการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อออนไลน์ แต่ยังคงรักษาแก่นสารทางศาสนาไว้อย่างมั่นคง ประเพณีนี้ยังเป็นพื้นที่แห่งการเปลี่ยนผ่านที่ส่งผลต่อจิตใจ พฤติกรรม และความสัมพันธ์ของผู้คน ทำให้เกิดความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ฟื้นฟูความเชื่อเรื่องบุญกรรม และสะท้อนภูมิปัญญาและความคิดสร้างสรรค์ของท้องถิ่น พิธีกรรมจึงไม่ได้เป็นเพียงรูปแบบภายนอก แต่เป็นการบูรณาการศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม ที่เชื่อมโยงคนต่างรุ่น และหล่อหลอมคุณค่าทางจิตวิญญาณให้ดำรงอยู่ต่อไป

คำสำคัญ: พลวัต, ประเพณีทอดเทียน, พระพุทธศาสนา

Abstract

This research article has objectives: 1) to study the tradition of offering candles in Buddhist scriptures; 2) to study the tradition of offering candles in Moei Wadi District, Roi Et Province; and 3) to study the dynamics of the tradition of offering candles in Moei Wadi District, Roi Et Province. It is a qualitative research method, studying textual documents and interviewing 25 key informants (monks/individuals). The research findings are presented using descriptive methods.

The results of research found that: The offering of candles during the Buddhist Lent is a tradition rooted in the Buddha's precept requiring monks to reside in seclusion during the rainy season to study Buddhist doctrines and practice meditation. Villagers offer candles as a source of light for religious activities, thus having both physical and symbolic meanings: representing the light of Dharma and faith in the Triple Gem. Later, the tradition developed into a cultural activity reflecting love and devotion to Buddhism, while also preserving the spiritual values of the community. In Moei Wadi District, Roi Et Province, the tradition of offering candles plays a significant role in both religious and social aspects. Villagers collectively offer candles during the Buddhist Lent to create merit and bring auspiciousness. The use of natural materials and community cooperation promote unity and the preservation of local culture. Although there have been adaptations, such as the use of synthetic candles and online promotion, the core religious essence remains steadfast. This tradition also serves as a transitional space that impacts people's minds, behaviors, and relationships, fostering a sense of community, revitalizing beliefs in Karma, and reflecting local wisdom and creativity. The ritual is therefore not merely an external form, but an integration of religion, art, and culture that connects generations and perpetuates spiritual values.

Keywords: Dynamics, Candle Offering Tradition, Buddhism

บทนำ

นับตั้งแต่อารยธรรมตะวันตกเข้ามาสู่ประเทศไทยทำให้ชาวไทยได้พัฒนาประเทศไทยไปสู่สังคม ที่เจริญขึ้นกว่าเดิม แต่การพัฒนายังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เพราะยังมีปัญหาทางด้านการพัฒนาบุคคล เศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรมและศาสนา การพัฒนาประเทศจะดำเนิน ไปด้วยปริมาณและคุณภาพเพียงใดนั้นยอมจะขึ้นอยู่กับลักษณะต่าง ๆ ของประชากรในประเทศนั้น ๆ ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาบุคคลด้านจิตใจให้มีความสัมพันธ์กับการพัฒนาสังคม ด้าน

อื่นๆ ด้วย พระพุทธศาสนาเป็นสถาบันที่จำเป็นของสังคมอันจะขาดไม่ได้ แม้จะถูกกระทบกระเทือนหรือ ตกต่ำในบางครั้งบางคราว โดยได้วิวัฒนาการสืบทอดกันมาอย่างมีแบบแผน วัฒนธรรมเป็นทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่สำคัญ สามารถดึงดูดให้กลุ่มคนต่างถิ่น เดินทางมาเยือนเพื่อสัมผัสและชื่นชมกับสิ่งที่ไม่มีในท้องถิ่นของตน จะเห็นได้ว่าวัฒนธรรมของคนท้องถิ่นกับการท่องเที่ยวมีความสัมพันธ์และเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน การท่องเที่ยวได้ใช้วัฒนธรรมของท้องถิ่นเป็นทรัพยากรในการดำเนินกิจการ ในขณะเดียวกันชุมชนท้องถิ่นผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรมก็ได้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวในด้านการสร้างรายได้ การจ้างงาน นำมาซึ่งการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคม ซึ่งวัฒนธรรมหมายถึง วิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคม กลุ่มชาติพันธุ์ใด ชาติพันธุ์หนึ่ง ที่ประกอบด้วยความรู้ ความเชื่อ ศิลปะ วัฒนธรรม กฎหมาย ประเพณี พิธีกรรม วิทยาการและทุกสิ่งทุกอย่างที่คิดขึ้นทำขึ้น ในสังคมนั้น ๆ วัฒนธรรมที่นำมาใช้ประโยชน์ในการท่องเที่ยวนั้นเป็นวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุหรือมีลักษณะเป็นรูปธรรมที่จะนามาพัฒนาให้เป็นจุดสนใจของนักท่องเที่ยวนั้น ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวโบราณวัตถุสถาน แหล่งประวัติศาสตร์ ศาสนสถาน งานศิลปกรรม สถาปัตยกรรม นาฏศิลป์ และการละเล่นพื้นบ้าน เทศกาลงานประเพณี งานศิลปหัตถกรรมสินค้าท้องถิ่น ตลอดจนวิถีชีวิตความเป็นอยู่ และอัธยาศัยไมตรีของคนไทย (สามพร มณีไมตรีจิต, 2539)

ในสมัยต้นพุทธกาล พระพุทธเจ้าไม่ได้ทรงวางระเบียบเรื่องการเข้าพรรษาไว้ แต่การเข้าพรรษานั้นเป็นสิ่งที่พระพุทธองค์และพระสงฆ์สาวกปฏิบัติกันมาโดย ปกติเนื่องด้วยพุทธจริยาวัตรในอันที่จะไม่ออกไปจาริกตามสถานที่ต่าง ๆ ในช่วงฤดูฝนอยู่แล้ว เพราะการคมนาคมมีความลำบาก และโดยเฉพาะอย่างยิ่งพระสงฆ์ในช่วงต้นพุทธกาลมีจำนวนน้อย และส่วนใหญ่เป็นพระอริยะบุคคลจึงทราบดีว่าสิ่งใดที่พระสงฆ์ควรหรือไม่ควรกระทำต่อมาเมื่อมีพระสงฆ์มากขึ้น และด้วยพระพุทธจริยาที่พระพุทธเจ้าจะไม่ทรงบัญญัติพระ วินัยล่วงหน้า ทำให้พระพุทธเจ้าจึงไม่ได้ทรงบัญญัติเรื่องให้พระสงฆ์สาวกอยู่ประจำพรรษาไว้ด้วย จึง เกิดเหตุการณ์กลุ่มพระสงฆ์ฉัพพัคคีย์พากันออกเดินทางเผยแผ่พระพุทธศาสนาในที่ต่าง ๆ โดยไม่ย่อ ท้อทั้งในฤดูหนาว ฤดูร้อน และฤดูฝน ทำให้ชาวบ้านได้พากันติเตียนว่า พวกพระสงฆ์ใน พระพุทธศาสนาไม่ยอมหยุดพักสัญจรแม้ในฤดูฝน ในขณะที่นักบวชในศาสนาอื่น พากันหยุดเดินทาง ในช่วงฤดูฝน การที่พระภิกษุสงฆ์จาริกไปในที่ต่าง ๆ แม้ในฤดูฝน อาจเหยียบย่ำข้าวกล้าของชาวบ้าน ได้รับความเสียหาย หรืออาจไปเหยียบย่ำโดนสัตว์เล็กสัตว์น้อยที่ออกหากินจนถึงแก่ความตาย เมื่อ พระพุทธเจ้าทราบเรื่อง จึงได้วางระเบียบให้ภิกษุประจำอยู่ ณ ที่ใดที่หนึ่ง เป็นเวลา 3 เดือนดังกล่า (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พระไตรปิฎกภาษาไทย, 2539)

ดังความมุ่งหมายสำคัญประการหนึ่งของการเข้าพรรษา คือ เพื่อให้ภิกษุสามเณรได้มีเวลาศึกษาเล่าเรียนและปฏิบัติศาสนกิจได้เต็มที่ ในการศึกษาเล่าเรียนจำเป็นต้องศึกษาทั้งในเวลากลางวันและกลางคืน ซึ่งในเวลากลางคืนมักมีปัญหาในเรื่องแสงสว่าง ครั้นจะอาศัยแสงสว่างจากกองไฟก็มีปัญหาเกี่ยวกับการเก็บฟืนใส่กองไฟ และบางครั้งมีควันมารบกวนทำลายสมาธิของผู้ศึกษาเล่าเรียนได้ อีกวิธีหนึ่งที่ใช้คือ อาศัยแสงสว่างจากแสงไต้ (ภาษาอีสานเรียกว่า กะบอง) แต่มีปัญหาเรื่องกลิ่นและควันการลุกไหม้ไม่สม่ำเสมอ ต้องเขี่ยขี้ไต้ออกบ่อย ๆ ทำให้เสียสมาธิได้ แสงไฟจากไต้จึงสู้แสงเทียนไม่ได้ เพราะแสงเทียนลุกไหม้ต่อเนื่องและสม่ำเสมอ อีกทั้งกลิ่นและควันก็ไม่แรง ภิกษุสามเณรจึงนิยมจุดเทียนอ่านหนังสือในเวลากลางคืน พุทธศาสนิกชน จึงนิยมนำเทียนไปถวายวัดในเทศกาล

เข้าพรรษา เพื่อให้พระสงฆ์จะได้ใช้เทียนในการศึกษาพระธรรมวินัย แล้วจะได้นำความรู้มาอบรมสั่งสอนพุทธศาสนิกชน ความนิยมดังกล่าวยังหาหลักฐานมายืนยันไม่ได้ว่ามีมาตั้งแต่สมัยใด แต่พอสันนิษฐานได้ว่า ตั้งแต่คนรู้จักนำขี้ผึ้งมาฟั่นเป็นเทียน ซึ่งเรียนว่า “เทียนขี้ผึ้ง” จากจุดนี้ถือได้ว่าเป็นจุดกำเนิดของเทียนพรรษาโดยแท้จริง การนำเทียนไปถวายวัดในเทศกาลเข้าพรรษา ชาวบ้านจะหล่อเทียนต้นใหญ่ขึ้น เพื่อถวายพระภิกษุสงฆ์ ใช้จุดให้แสงสว่างในการปฏิบัติกิจวัตรต่างๆ เป็นพุทธบูชาตลอดเวลา 3 เดือน การนำเทียนไปถวายชาวบ้านมักจัดขบวนแห่กันอย่างเอิกเกริกสนุกสนานและปฏิบัติสืบทอดกันมาจนกลายเป็นประเพณี (ทวีศักดิ์ บุญสู่, 2533)

ประเพณีแห่เทียนพรรษาในสังคมไทยมีเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น ที่น่าสนใจแสดงออกถึงวิถีชีวิตของคนไทยที่มีประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน ได้ถ่ายทอดวัฒนธรรมประเพณีของตนเองและตกทอดเป็นสมบัติอันมีค่าของแผ่นดิน ที่ติดตัวคนไทยมาช้านานซึ่งสอดคล้องกับงานประเพณี งานพุทธศิลป์และศิลปวัฒนธรรม เทศกาลต่าง ๆ ในสังคมไทยสามารถดึงดูดคนในชาติให้เข้ามามีบทบาท ส่วนร่วมในพิธีกรรมของประเพณีที่สังคมได้จัดขึ้น (พวงผกา ประเสริฐศิลป์, 2542)

ประเพณีแห่เทียนพรรษาของจังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งเป็นจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภาคอีสาน ยังคงรูปแบบถือเป็นเอกลักษณ์ที่เด่นชัดไม่น้อยไปกว่าภูมิภาคอื่น ๆ ในประเทศไทย เพราะคนอีสานนั้น ยังยึดถือเอาแบบอย่างทางวัฒนธรรมประเพณีที่บรรพบุรุษ ได้สั่งสมมาเป็นเวลานับร้อย ๆ ปี ด้วยวิถีชีวิตที่เรียบง่าย ด้วยความยึดมั่นและศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาอย่างแรงกล้า ดังที่กล่าวว่า สังคมอีสานยังคงรูปแบบและสาระของสังคมประเพณีที่สืบทอดกันมานานหลายชั่วอายุคนได้เด่นชัดกว่าสังคมอื่น ๆ ก็เพราะคนอีสานโดยเฉพาะกลุ่มไทย-ลาว ยังยึดมั่นอยู่กับการประกอบพิธีกรรมและการมีวัตรปฏิบัติตามธรรมเนียมที่กำหนดไว้เป็นฮีตสิบสอง-คองสิบสี่ ดังที่กล่าวมา ประเพณีของคนอีสานส่วนใหญ่นั้น มีความเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา เช่น ประเพณีไหลเรือไฟที่จังหวัดนครพนม ประเพณีแห่ปราสาทผึ้งที่จังหวัดสกลนคร ประเพณีแห่เทียนพรรษา จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งต่างก็เป็นประเพณีที่แสดงออกถึงการเคารพบูชาต่อองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะเห็นได้ว่า ประเพณีกับพระพุทธศาสนานั้นเป็นสิ่งที่แยกออกจากกันไม่ได้ ประเพณีไทยส่วนใหญ่มีความเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ซึ่งเกิดจากความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา จึงกล่าวได้ว่าประเพณีเป็นทางแห่งการเข้าถึงคำสอนของพระพุทธเจ้าอีกทางหนึ่งก็ว่าได้ นอกจากนี้ในงานประเพณีไทยส่วนใหญ่ ยังประกอบไปด้วยพิธีกรรม ความเชื่อ หรือแม้กระทั่งการนำหลักธรรมคำสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า มาใช้ในงานประเพณีทั้งในรูปแบบของคำกล่าว คำสวด และในงานพุทธศิลป์ต่าง ๆ ที่ปรากฏในงานประเพณี เช่น การแกะสลักต้นเทียนพรรษาในงานประเพณีแห่เทียนเข้าพรรษาเป็นต้น (เอกวิทย์ ณ ถลาง, 2542)

ประเพณีทอดเทียน หรือประเพณีทอดเทียนโฮม (รวม) เป็นประเพณีเก่าแก่ของชาวอีสานที่สืบทอดกันมารุ่นต่อรุ่น ชาวบ้านจากหมู่บ้านหนึ่งจะนำต้นเทียนไปบูชาอีกวัดหนึ่ง นิยมทำในช่วงเข้าพรรษาตลอดพรรษา เป็นหนึ่งในฮีต 12 ครอง 14 ประเพณี 12 เดือนของชาวอีสาน โดยชาวบ้านจะนำต้นเทียนของแต่ละหมู่บ้านหรือแต่ละวัด ไปบูชาจาก วัดหนึ่งถึงอีกวัดหนึ่ง ถือเป็นการการอนุรักษ์ประเพณีอันดีงามประจำท้องถิ่นให้คงอยู่ ปลูกฝังให้อนุชนรุ่นหลังมีความรักและหวงแหนในการสืบสานประเพณีอันดีงามเอาไว้ อีกทั้งสร้างความสามัคคีของประชาชนในชุมชนต่างๆ หลังเสร็จ

พิธีทางศาสนา จะเป็นกิจกรรมของชาวบ้านได้พูดคุยถามข่าว และประกวดขับร้องสารภัญญะ เป็นอีกประเพณีหนึ่งที่สร้างความสามัคคีปรองดองของพี่น้องประชาชน

ปัจจุบันอำเภอเมยวดี จังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งคนที่ยึดมั่นในขนบธรรมเนียมและประเพณีของตนเองอย่างมั่นคง และยังถือว่าเป็นกลุ่มที่ยังนับถือพุทธศาสนาอย่างมั่นคง เนื่องจากชาวอำเภอเมยวดี จังหวัดร้อยเอ็ด ในปัจจุบันจะมีความเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสโลก เมื่อไม่สามารถหลีกเลี่ยงกระแสความเปลี่ยนแปลงของสังคมได้ สังคมได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมเพราะความเจริญก้าวหน้าในทางด้านเทคโนโลยี ทำให้วิถีชีวิตของอำเภอเมยวดีเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ตลอดทั้งการทำประเพณีทอดเทียนนั้นใช้ระยะเวลาในการเตรียมตัวนาน ทำให้คนรุ่นหลังไม่นิยมที่จะทำประเพณีทอดเทียน ดังนั้น จากความเป็นมาและความสำคัญดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจในการศึกษาวิจัย “พลวัตประเพณีทอดเทียนในอำเภอเมยวดี จังหวัดร้อยเอ็ด”ว่ามีการสาเหตุที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบันอย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1.เพื่อศึกษาประเพณีทอดเทียนในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

2. เพื่อศึกษาประเพณีทอดเทียนในอำเภอเมยวดี จังหวัดร้อยเอ็ด

3. เพื่อศึกษาพลวัตประเพณีทอดเทียนในอำเภอเมยวดี จังหวัดร้อยเอ็ด

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษา ผู้ศึกษาวิจัยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยทำการศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมากำหนดเป็นคำถามในการวิจัย จากนั้นจึงได้ลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลภาคสนามแบบสัมภาษณ์ (Interview) ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ในการศึกษาและรวบรวมข้อมูล โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กลุ่มเป้าหมาย เพื่อจะเก็บข้อมูล ในพื้นที่วิจัย ซึ่งใช้วิธีการคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายแบบเจาะจง (Criterion based Selection) จำนวน 30 รูป/คน ดังนี้

1) พระสังฆาธิการ	จำนวน 5 รูป
2) ปราชญ์ชาวบ้าน	จำนวน 5 คน
3) ผู้นำชุมชน	จำนวน 5 คน
4) ประชาชน เพศชาย	จำนวน 8 คน
5) ประชาชน เพศหญิง	จำนวน 7 คน

การเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วย 2 ประเด็นหลัก คือ การรวบรวมข้อมูลด้านเอกสาร และการรวบรวมข้อมูลจากการสอบถาม ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการ ศึกษาโดยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการศึกษาและสัมภาษณ์นำมาวิเคราะห์สังเคราะห์และเขียนงานวิจัย พร้อมความเห็นของผู้วิจัย ทั้งนี้ มุ่งตอบวัตถุประสงค์และปัญหาที่ต้องการทราบ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. การศึกษาจากข้อมูลเอกสาร (Documentary Research) ผู้วิจัยได้ศึกษาหลักแนวคิด ทฤษฎีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาครั้งนี้ เพื่อใช้เป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาและประกอบการอธิบายโดยศึกษาจาก

1) ศึกษาค้นคว้าและรวมรวมข้อมูล จากคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา ตำราวิชาการ และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2) ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่มีผู้ศึกษาไว้ในแง่มุมต่าง ๆ บทความ วารสาร สืบค้นหาข้อมูลจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ และมีการศึกษาทบทวนเอกสารต่าง ๆ ได้แก่ สารนิพนธ์ วิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัย บทความและเอกสารทางวิชาการ เอกสารจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

2. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ (Interview) โดยการทำเรื่องขอหนังสือรับรองและแนะนำตัวจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อขอความร่วมมือในการเก็บรวบ รวมข้อมูลไปยังผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยผู้วิจัยจะทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ทั้งหมดที่ได้จึงนำมาดำเนินการตามขั้นตอนการวิจัยต่อไป

ผลการวิจัย

1. การถวายเทียนพรรษาในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ย่อมต้องย้อนกลับไปยังรากเหง้าทางศาสนาที่มาจากพระพุทธบัญญัติว่าด้วยการอยู่จำพรรษาของพระสงฆ์ในฤดูฝน อันเป็นช่วงเวลาที่พระพุทธเจ้าทรงเห็นว่าการจาริกเผยแผ่ธรรมในฤดูฝนอาจก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ชาวบ้าน โดยเฉพาะการเหยียบย่ำพืชไร่และข้าวกล้าที่กำลังงอกงาม จึงทรงบัญญัติให้พระสงฆ์จำพรรษาอยู่ ณ ที่ใดที่หนึ่งเป็นเวลา 3 เดือนนับตั้งแต่วันแรม 1 ค่ำ เดือน 8 เป็นต้นไป การบัญญัตินี้มิได้มีเพียงเจตนาเพื่อรักษาสิ่งแวดล้อมเท่านั้น หากแต่ยังมีนัยยะแห่งการฝึกวินัย สร้างสมาธิ เสริมพลังแห่งการศึกษาเล่าเรียน และเป็นช่วงเวลาแห่งการปลูกฝังคุณธรรมให้แก่พระสงฆ์และพุทธบริษัทโดยรวมในช่วงเวลานี้ พระสงฆ์ซึ่งอยู่กับที่ ไม่ออกจาริกไกล จึงมีโอกาสในการศึกษาพระธรรมวินัยได้อย่างเต็มที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเวลากลางคืน อันเป็นเวลาที่เหมาะแก่การสวดมนต์ ทำวัตร และศึกษาพระไตรปิฎก ความมืดในยามค่ำคืนจึงกลายเป็นอุปสรรคสำคัญของการแสวงหาปัญญา จากเดิมที่อาศัยแสงจากกองไฟหรือแสงไต้ ซึ่งแม้จะพอใช้ได้ แต่ก็มีข้อเสียคือ ควันมาก ไฟไม่สม่ำเสมอ และทำลายสมาธิของผู้ศึกษา ส่งผลให้ประชาชนที่ตระหนักในคุณค่าของการศึกษาธรรมะของพระสงฆ์ ได้ร่วมกันแสดงน้ำใจถวาย "เทียน" เพื่อให้วัดได้ใช้เป็นแหล่งแสงสว่างในการปฏิบัติศาสนกิจ จากจุดเริ่มต้นที่เรียบง่ายนี้ เทียนพรรษาจึงมิใช่เพียงวัตถุที่ให้แสงสว่างทางกายเท่านั้น แต่ยังเป็นสัญลักษณ์ของแสงแห่งธรรม แสงแห่งปัญญา และแสงแห่งศรัทธาที่พุทธศาสนิกชนมีต่อพระรัตนตรัย เทียนแต่ละเล่มจึงถูกหล่อด้วยศรัทธา อันแฝงไปด้วยพลังแห่งจิตใจที่ต้องการสนับสนุนการศึกษาธรรมะของพระภิกษุ สามเณร ให้สามารถดำรงพระศาสนาไว้ได้อย่างมั่นคง เมื่อกาลเวลาผ่านไป ประเพณีถวายเทียนพรรษาได้พัฒนาไปสู่รูปแบบที่มีความหลากหลายขึ้น บางพื้นที่มีการแกะสลักเทียนให้วิจิตรสวยงาม บ้างจัดขบวนแห่เทียนอย่างยิ่งใหญ่ บ้างก็จัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมควบคู่ไปด้วย เช่น การฟ้อนรำ ขับลำ และการแสดงพื้นบ้าน เพื่อแสดงออกถึงความรักและความผูกพันที่ชุมชนมีต่อพระพุทธศาสนา ความศรัทธานี้จึงไม่เพียงแต่หล่อหลอมอยู่ในเทียนเท่านั้น แต่ยังหล่อหลอมอยู่ใน

จิตวิญญาณของชุมชนอย่างแนบแน่น กล่าวโดยสรุป ประเพณีถวายเทียนพรรษา คือภาพสะท้อนของพลวัตทางศาสนา วัฒนธรรม และชุมชน ที่ประสานเข้าด้วยกันอย่างกลมกลืน บนพื้นฐานแห่งศรัทธาในพระพุทธศาสนา เทียนพรรษาแม้เป็นเพียงวัตถุที่ลุกไหม้และหมดไปในเวลาอันสั้น แต่ความหมายอันลึกซึ้งของการถวายเทียนนั้น กลับคงอยู่ในใจผู้คน และยังคงส่องสว่างให้พระศาสนาดำรงอยู่ได้ตราบนานเท่านาน

2. ประเพณีทอดเทียนในอำเภอเมยวดี จังหวัดร้อยเอ็ด ประเพณีทอดเทียนในอำเภอเมยวดี จังหวัดร้อยเอ็ด แสดงให้เห็นถึงการผสมผสานระหว่างศาสนาและสังคมท้องถิ่นที่มีการปรับตัวตามการเปลี่ยนแปลงของสังคมและเทคโนโลยีอย่างมีนัยสำคัญ ในอดีต ประเพณีทอดเทียนมีความสำคัญทั้งในด้านศาสนาและสังคม โดยเฉพาะในช่วงเทศกาลเข้าพรรษา ชาวบ้านถวายเทียนแด่พระภิกษุสงฆ์เพื่อช่วยในการปฏิบัติธรรมและเป็นสัญลักษณ์ของการขจัดความมืดมิดและเสริมสร้างความเจริญรุ่งเรืองแก่ชีวิตและชุมชน การทอดเทียนถือเป็นการสะสมบุญและสร้างสิริมงคล รวมถึงการเสริมสร้างความสามัคคีและความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชน ในปัจจุบัน ประเพณีทอดเทียนได้ปรับตัวให้สอดคล้องกับยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะในด้านวัสดุที่ใช้ในการทำเทียนที่มีการใช้วัสดุที่มีราคาถูกและผลิตในเชิงพาณิชย์ เช่น ขี้ผึ้งสังเคราะห์และเทียนที่มีรูปแบบที่ดึงดูดความสนใจ การนำเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทในการจัดกิจกรรม เช่น การใช้ไฟ LED หรือแสงสว่างสมัยใหม่ในการตกแต่งเทียนและจัดพิธี ทำให้กิจกรรมสะดวกขึ้นและตอบสนองกับความต้องการของคนในยุคดิจิทัล การใช้สื่อออนไลน์เพื่อประชาสัมพันธ์และจัดกิจกรรมออนไลน์ยังช่วยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมได้แม้ไม่ได้อยู่ในสถานที่จัดกิจกรรม การปรับตัวนี้ยังคงรักษาความสำคัญทางศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นไว้ได้อย่างมั่นคง การรักษาความเป็นเอกลักษณ์และการส่งเสริมความยั่งยืนเป็นจุดเด่นของประเพณีนี้ เช่น การเลือกใช้วัสดุที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมและการลดการใช้วัสดุที่ส่งผลเสียต่อธรรมชาติ ทำให้เกิดการตระหนักรู้ในชุมชนเกี่ยวกับการดูแลสิ่งแวดล้อม จากการศึกษา พบว่า ประเพณีทอดเทียนในอำเภอเมยวดีเป็นกิจกรรมที่มีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างความสัมพันธ์ในชุมชนทั้งด้านศาสนาและสังคม แม้ว่าจะมีการปรับตัวตามการเปลี่ยนแปลงในสังคมและเทคโนโลยี แต่ยังคงรักษาความเป็นเอกลักษณ์ของประเพณีท้องถิ่นและความเชื่อที่ลึกซึ้งในด้านศาสนา การปรับตัวเหล่านี้ทำให้ประเพณีทอดเทียนยังคงมีความหมายและความสำคัญในสังคมสมัยใหม่ พร้อมทั้งส่งเสริมการรักษาความยั่งยืนทางศาสนาและสิ่งแวดล้อมในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. พลวัตของประเพณีทอดเทียนในอำเภอเมยวดี จังหวัดร้อยเอ็ด ด้านบุคคล ประเพณีทอดเทียนในอำเภอเมยวดี มิได้เป็นเพียงกิจกรรมประจำปีของชุมชน หากแต่เป็น “พื้นที่แห่งการเปลี่ยนผ่าน” ที่ทรงพลังในระดับบุคคล ทั้งในด้านจิตใจ พฤติกรรม ความสัมพันธ์ ศักยภาพ และคุณธรรม เป็นพลวัตที่หลอมรวมความเป็นมนุษย์กับวัฒนธรรมเข้าด้วยกันอย่างกลมกลืน และทำให้บุคคลคนหนึ่งไม่ได้เพียง ‘อยู่ในชุมชน’ แต่ ‘เป็นส่วนหนึ่งของชุมชนอย่างมีความหมาย’ ผ่านการลงมือทำบุญร่วมกัน

พลวัตของประเพณีทอดเทียนในอำเภอเมยวดี จังหวัดร้อยเอ็ด ด้านความเชื่อทำหน้าที่สำคัญในการฟื้นฟู ยืนยัน และส่งผ่าน ความเชื่อในระดับบุคคลและชุมชน ไม่ว่าจะเป็นความเชื่อในบุญกรรม ความศรัทธาในพระพุทธศาสนา หรือความเชื่อในพลังของการทำดี พลวัตของประเพณีนี้แสดงให้เห็น

ว่า ความเชื่อทางศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นนั้น “ไม่ตายจากใจคน” แต่ยังมีชีวิตอยู่ในกิจกรรมที่มีความหมายทางสังคม ความเชื่อจึงมิได้เป็นเพียงสิ่งที่คนพูดถึงในอดีต แต่เป็นพลังแห่งปัจจุบัน ที่ก่อรูปจิตใจผู้คน และนำพาชีวิตไปในทางสว่างอย่างมั่นคง

พลวัตของประเพณีทอดเทียนในอำเภอเมยวดี จังหวัดร้อยเอ็ด ที่มีต่อด้านวัสดุอุปกรณ์นั้น สะท้อนถึงความสามารถในการ คงไว้ ปรับเปลี่ยน และสร้างสรรค์ วัสดุให้ยังคงคุณค่าแห่งศรัทธาโดยไม่ยึดติดกับรูปแบบดั้งเดิม วัสดุอุปกรณ์จึงมิใช่เพียงเครื่องมือในพิธีกรรม หากแต่เป็น กระจกสะท้อนภูมิปัญญา ความคิดสร้างสรรค์ และความเชื่อ ของชุมชนที่ร่วมกันสร้างและปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของยุคสมัย และในทุกครั้งที่เทียนถูกหล่อขึ้น ก็เสมือนเป็นการหล่อหลอมความศรัทธา วัฒนธรรม และเทคโนโลยีให้หลอมรวมเป็นหนึ่งเดียว

พลวัตของประเพณีทอดเทียนในอำเภอเมยวดี จังหวัดร้อยเอ็ดต่อ “ด้านพิธีกรรม” มิได้เป็นเพียงการเปลี่ยนแปลงรูปแบบภายนอกของพิธี หากแต่เป็นการ “ยกระดับความมีชีวิตของพิธีกรรม” ให้เป็นทั้งศาสนา ศิลปะ สังคม และวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงคนหลากหลายรุ่นรูปแบบพิธีกรรมจึงมิใช่สิ่งตายตัว หากแต่ปรับเปลี่ยนได้ภายใต้เจตนารมณ์แห่งศรัทธาและการสืบสานในทุกปี เทียนพรรษาอาจหลอมละลาย แต่ พิธีกรรมที่ประกอบกันด้วยมือคนทั้งชุมชน ยังคงหลอมจิตใจให้กลมเกลียวดั่งเทียนแท่งเดียว

พลวัตของประเพณีทอดเทียนในอำเภอเมยวดี จังหวัดร้อยเอ็ดต่อด้านค่านิยม มิได้เป็นเพียงการอนุรักษ์ประเพณีเก่าให้คงอยู่ หากแต่เป็นการเคลื่อนไหวของคุณค่าทางจิตใจที่หล่อหลอมจากความศรัทธา ความรับผิดชอบ ความร่วมมือ ความมีวินัย และความกตัญญูให้เป็นหนึ่งเดียวค่านิยมจึงมิใช่สิ่งนิ่งเฉย หากแต่ปรับตัวตามกาลสมัย โดยมีประเพณีทอดเทียนเป็นเครื่องมือแห่งการหล่อหลอมทางจิตวิญญาณและวัฒนธรรม

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง “พลวัตประเพณีทอดเทียนในอำเภอเมยวดี จังหวัดร้อยเอ็ด” สามารถอภิปรายผลได้ ดังนี้

1. ประเพณีทอดเทียนในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ประเพณีทอดเทียนไม่ได้มีการกล่าวถึงโดยตรงในคัมภีร์พระพุทธศาสนา (พระไตรปิฎก) แต่เป็นประเพณีทางศาสนาที่พัฒนาขึ้นในภายหลังโดยชุมชนพุทธศาสนิกชน เพื่อเสริมสร้างบุญกุศลและเป็นการแสดงความเคารพในพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะในช่วงเทศกาลเข้าพรรษา ประเพณีนี้มีรากฐานมาจากแนวคิดในการถวายสิ่งของที่เป็นสัญลักษณ์ของแสงสว่างซึ่งช่วยขจัดความมืดมนหรือความไม่รู้ในจิตใจ เช่น การถวายเทียนให้แก่พระภิกษุสงฆ์ เพื่อใช้ในการปฏิบัติธรรมในช่วงเข้าพรรษา ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา มีการกล่าวถึงการถวายสิ่งของแด่พระสงฆ์เป็นส่วนหนึ่งของการสะสมบุญ เช่น การถวายทานและการทำบุญ เพื่อเสริมสร้างกุศลให้แก่ตนเองและชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับหลักการของการทำบุญในพระพุทธศาสนา โดยเชื่อว่าการถวายสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อพระสงฆ์และสังคมจะส่งผลให้บุคคลนั้นได้รับผลบุญที่ดีจากการกระทำดังกล่าว การทอดเทียนในประเพณีไทยจึงเป็นการปฏิบัติตามแนวทางของพระพุทธศาสนาในการสะสมบุญ แต่ไม่ได้มีการกำหนดเป็นบทบัญญัติหรือคำสอนในพระไตรปิฎกโดยตรง แต่มักเป็น

ประเพณีที่เกิดขึ้นจากความเชื่อและการปฏิบัติของชุมชนพุทธศาสนิกชนในท้องถิ่นต่างๆ ที่นำหลักการทางศาสนามาเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตและการสืบทอดวัฒนธรรมท้องถิ่น สอดคล้องกับ บุญยสฤษฎ์ อเนกสุข (2544) การลงทุนทางวัฒนธรรมที่ประกอบไปด้วยต้นทุน ทางวัฒนธรรมในงานแห่เทียนพรรษา ได้แก่ต้นทุนทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติ เศรษฐกิจ สังคม ขนบธรรมเนียมประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อ ซึ่งเมื่อผ่านกระบวนการลงทุนทางวัฒนธรรมที่ก่อให้เกิดถึงผลผลิต ได้แก่ การนำเทคโนโลยีมาทดแทนวัตถุดิบทางธรรมชาติ การเกิดส่วนต่างของรายรับและรายจ่ายในการจัดงานจำนวนมาก การเกิดธุรกิจรูปแบบใหม่ และการเกิดสัญลักษณ์ใหม่ของจังหวัดอุบลราชธานี นอกจากนี้ยังเกิดผลลัพธ์ ในงานแห่เทียนพรรษา ได้แก่ แนวคิดเรื่องการลงทุนกลายเป็นพื้นฐานสำคัญของการแห่เทียน การเกิดอุดมการณ์ร่วมกันของคนในสังคม ความเชื่อของการทำบุญมีการเปลี่ยนแปลง การเกิดความสัมพันธ์รูปแบบอุปถัมภ์ในการจัดงาน และการเกิดค่านิยมใหม่ในการแห่เทียนพรรษา อย่างไรก็ดีสิ่งที่เกิดขึ้นสะท้อนให้เห็นบทบาทของกลุ่มราชการที่มีมากที่สุดในการจัดงานพร้อมกับความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์กลุ่มเอกชน ขณะที่บทบาทการมีส่วนร่วมในการจัดงานของกลุ่มประชาชนในจังหวัดยังมีไม่มากนัก

2. ประเพณีทอดเทียนในอำเภอเมยวดี จังหวัดร้อยเอ็ด ประเพณีทอดเทียนในอำเภอเมยวดี จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นหนึ่งในประเพณีสำคัญที่สะท้อนถึงความผูกพันระหว่างชุมชนท้องถิ่นและพระพุทธศาสนาในอำเภอเมยวดี ซึ่งเป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นในช่วงเทศกาลสำคัญ เช่น วันเข้าพรรษา เพื่อถวายเทียนแด่พระสงฆ์ และเป็นการทำบุญสะสมกุศล ซึ่งมีความหมายทั้งในแง่ศาสนาและสังคม ประเพณีทอดเทียนในอำเภอเมยวดีมีความหมายลึกซึ้งทั้งในด้านศาสนาและวัฒนธรรม ชาวบ้านเชื่อว่าเทียนเป็นสัญลักษณ์ของแสงสว่างที่จะขจัดความมืดมนทั้งในทางกายและทางจิตใจ โดยเฉพาะในช่วงเข้าพรรษา ซึ่งเป็นช่วงที่พระสงฆ์จะอยู่จำพรรษาที่วัดเพื่อปฏิบัติธรรม การถวายเทียนจึงถือเป็นการสนับสนุนการปฏิบัติธรรมของพระสงฆ์และเป็นการเสริมสร้างความเจริญรุ่งเรืองให้แก่ชีวิตของผู้ทำบุญ การทอดเทียนในเทศกาลนี้ยังเป็นการแสดงความเคารพต่อพระพุทธศาสนาและเป็นการรักษาประเพณีท้องถิ่นของชาวอำเภอเมยวดีให้คงอยู่ต่อไป นอกจากนี้ยังมีการร่วมมือกันในชุมชนในการเตรียมและจัดกิจกรรมต่างๆ ซึ่งเสริมสร้างความสามัคคีในหมู่บ้านและทำให้ชุมชนมีความสัมพันธ์ที่ดีขึ้น รูปแบบการจัดกิจกรรมในอดีต เทียนที่ใช้ในการทอดจะทำจากวัสดุธรรมชาติ เช่น ขี้ผึ้งหรือไขผึ้งที่มีคุณสมบัติทางจิตวิญญาณที่สูง แต่ในปัจจุบัน การทอดเทียนในอำเภอเมยวดีได้มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบและวัสดุในการทำเทียนให้เหมาะสมกับยุคสมัย เช่น การใช้ขี้ผึ้งสังเคราะห์หรือเทียนที่ผลิตในเชิงพาณิชย์ที่มีราคาถูกและสวยงาม เพื่อให้สามารถตอบสนองความต้องการของผู้ร่วมกิจกรรมได้มากขึ้น แม้จะมีการปรับตัวในด้านวัสดุและเทคโนโลยี แต่ประเพณีทอดเทียนในอำเภอเมยวดียังคงรักษาความเป็นเอกลักษณ์และความสำคัญทางศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นไว้ได้อย่างมั่นคง ชาวบ้านยังคงยึดมั่นในหลักการของการทำบุญ และการร่วมกันจัดกิจกรรมต่างๆ ช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชน อีกทั้งยังมีการตระหนักถึงการรักษาสิ่งแวดล้อมโดยการเลือกใช้วัสดุที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เช่น ขี้ผึ้งที่ย่อยสลายได้ง่าย ประเพณีทอดเทียนในอำเภอเมยวดี จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นกิจกรรมที่สำคัญในด้านศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งสะท้อนถึงความเชื่อในพระพุทธศาสนาและการทำบุญของชาวบ้าน การปรับตัวในรูปแบบและเทคโนโลยีทำให้กิจกรรมนี้มีความหลากหลายและน่าสนใจมาก

ยิ่งขึ้น แต่ยังคงรักษาความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนและส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างสมาชิกในชุมชน การอนุรักษ์และการปรับตัวตามยุคสมัยทำให้ประเพณีทอดเทียนยังคงมีความสำคัญในสังคมสมัยใหม่และสามารถส่งเสริมการพัฒนาชุมชนได้อย่างยั่งยืน สอดคล้องกับ พระมหาพรชัย ฉนฺทธมฺโม (2562) ศึกษาเรื่อง “รูปแบบการส่งเสริมประเพณีการแห่เทียนพรรษาเชิงบูรณาการของชุมชนในอำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี” พบว่า รูปแบบประเพณีแห่เทียนพรรษาของชุมชนในอำเภอเขมราฐ พบว่า ประเพณีแห่เทียนพรรษาของชาวเขมราฐเป็นประเพณีที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อในทางพระพุทธศาสนามีการสืบทอดประเพณีแห่เทียนพรรษาจึงต้องเน้นความสัมพันธ์ระหว่างวัดและชุมชน ความแตกต่างของการทำต้นเทียนในสมัยอดีตและปัจจุบันมีความแตกต่างกันตั้งแต่กระบวนการทำรูปแบบ องค์ประกอบการประดับตกแต่ง จุดประสงค์ในการทำต้นเทียนก็เพื่อเป็นพุทธบูชาและเพื่อเป็นการเชิดชูวัดวาอารามและพระพุทธศาสนานั่นก็หมายความว่าวัตถุประสงค์หลักของการทำต้นเทียนในสมัยก่อนเพื่อใช้จุดให้แสงสว่างแต่ในระยะต่อมาจนถึงปัจจุบันมุ่งที่การทำเพื่อเป็นการเชิดชูวัดวาอารามและพระพุทธศาสนาเป็นสำคัญ ดังนั้นต้นเทียนที่ทำในระยะหลังจึงไม่มีการใช้จุด แต่ทำขึ้นเพื่อเก็บไว้ประกวด หลักธรรมที่นำมาใช้ในการสร้างงานประเพณีแห่เทียนพรรษา พบว่าหลักธรรมทั้งหมดที่ได้กล่าวถึงนั้นคือ หลักศรัทธา4 หลักอิทธิบาท 4 หลักสังคหวัตถุ 4 และหลักอปริหานิยธรรม 7 เป็นต้น ที่นำมาใช้เป็นแรงบันดาลใจและทำให้เกิดความสามัคคีที่นำมาใช้ในการสร้างงานพุทธศิลป์งานประเพณีแห่เทียนพรรษาเหล่านี้ ได้มีหลักการปฏิบัติมาจาก คำสอนของพระพุทธศาสนาที่ได้ยกขึ้นมา ช่วยให้บุคคลดำรงตนอยู่ได้ในสังคมด้วยความสุข เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจ สมานไมตรีระหว่างกัน เป็นเครื่องส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ให้มีความเคารพนับถือกัน ช่วยส่งเสริมศีลธรรมและป้องกันความประพฤติเสื่อมเสียในสังคม รู้จักหลักแห่งการดำรงชีวิต เป็นผู้ยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น ทำให้ปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมและสถานการณ์ต่างได้ดี ยังดำรงชีพอยู่ได้ด้วยความไม่ประมาท

3. พลวัตประเพณีทอดเทียนในอำเภอเมยวดี จังหวัดร้อยเอ็ด พลวัตประเพณีทอดเทียนในอำเภอเมยวดี จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นการสะท้อนถึงการปรับตัวและการเปลี่ยนแปลงของประเพณีที่มีอายุยาวนานในสังคมท้องถิ่น ซึ่งมีบทบาททั้งในด้านศาสนา สังคม และวัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอเมยวดี โดยการทอดเทียนถือเป็นประเพณีสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการถวายเทียนแด่พระสงฆ์ในช่วงเทศกาลเข้าพรรษา นับเป็นกิจกรรมที่มีคุณค่าทั้งทางจิตใจและสังคม และในขณะเดียวกันก็มีพลวัตที่สะท้อนถึงการพัฒนาและการปรับตัวของชุมชนในยุคสมัยต่าง ๆ ประเพณีทอดเทียนในอำเภอเมยวดีมีรากฐานมาจากหลักการของพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะในช่วงเทศกาลเข้าพรรษา ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่พระสงฆ์จำพรรษาในวัดเพื่อปฏิบัติธรรม การถวายเทียนในช่วงนี้ไม่เพียงแต่เป็นการสนับสนุนการปฏิบัติธรรมของพระสงฆ์ แต่ยังเป็นสัญลักษณ์ของแสงสว่างที่ขจัดความมืดทั้งทางกายและทางจิตใจ เทียนจึงถือเป็นสัญลักษณ์ของการปฏิบัติธรรมและการสร้างสรรค์สิริมงคลให้แก่ชีวิต การทอดเทียนในอำเภอเมยวดีมีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างความสามัคคีในชุมชน ชาวบ้านมักจะร่วมมือกันจัดเตรียมเทียนและกิจกรรมต่าง ๆ รวมถึงการประดับตกแต่งวัดให้สวยงามในช่วงเทศกาลดังกล่าว ซึ่งช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างสมาชิกในชุมชน ทำให้ชุมชนเกิดความร่วมมือในการทำบุญและกิจกรรมทางศาสนา นอกจากนี้ยังเป็นการรักษาประเพณีท้องถิ่นและสืบทอดวัฒนธรรมจากรุ่นสู่

รุ่น การจัดกิจกรรมร่วมกันยังส่งเสริมการสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในหมู่บ้าน ซึ่งไม่เพียงแต่ช่วยให้ชุมชนมีความสงบสุขและมั่นคง แต่ยังเสริมสร้างการตระหนักถึงความสำคัญของการทำบุญและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนา และมีการปรับตัวตามการเปลี่ยนแปลงของสังคมและเทคโนโลยี รูปแบบการทอดเทียนในปัจจุบันอาจใช้วัสดุที่มีราคาไม่สูง เช่น ขี้ผึ้งสังเคราะห์หรือเทียนเชิงพาณิชย์ ซึ่งสะดวกและเหมาะสมกับยุคสมัยมากขึ้น ในขณะเดียวกันยังคงรักษาความสำคัญของการทำเทียนที่มีความหมายทางจิตวิญญาณ พลวัตของประเพณีทอดเทียนในอำเภอเมยวดี จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นการสะท้อนถึงการปรับตัวของประเพณีและการรักษาความสำคัญทางศาสนา วัฒนธรรม และสังคม การรักษาความเป็นเอกลักษณ์ของประเพณีในขณะเดียวกันก็มีการปรับตัวให้เข้ากับยุคสมัย ผ่านการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่และการปรับเปลี่ยนรูปแบบการจัดกิจกรรม การจัดกิจกรรมนี้ยังช่วยเสริมสร้างความสามัคคีในชุมชนและเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างสมาชิกในหมู่บ้าน ทั้งนี้ประเพณีทอดเทียนยังคงมีความสำคัญในทั้งด้านศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างยั่งยืน สอดคล้องกับ สรัญพัฒน์ คันสุขเกษม (2547) พบว่า วัฒนธรรมงานประเพณีแห่เทียนพรรษา จังหวัดอุบลราชธานี ในยุคอดีตแบ่งออกเป็น2 ช่วง คือ ช่วงสมัยก่อนที่พระเจ้าน้องยาเธอกรมหลวงสรรพสิทธิประสงค์จะเข้ามาปกครองเมืองอุบลราชธานี ซึ่งวัฒนธรรมของงานประเพณีมีรูปแบบในประเพณีดั้งเดิมของชุมชนท้องถิ่นทุก ๆ ด้าน วัตถุประสงค์ของการจัดงานเนื่องจากเป็นหลักปฏิบัติของฮีต 12 คอง 14 และเพื่อหวังผลที่ได้จากการถวายเทียนพรรษา ผู้ที่มีบทบาท คือ ประชาชนท้องถิ่น และวัด ต่อมาในช่วงสมัยที่กรมหลวงสรรพสิทธิประสงค์ เข้ามาปกครองเมืองอุบลราชธานี วัตถุประสงค์ของการจัดงานเป็นไปเพื่อใช้เป็นเครื่องมืออีกรูปหนึ่งในการปกครองเมือง ผู้ที่มีบทบาทในการจัดงานประเพณีได้แก่หน่วยงานปกครองท้องถิ่นในขณะนั้น ส่วนวัฒนธรรมประเพณีแห่เทียนพรรษาในยุคปัจจุบัน มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมทางด้านการท่องเที่ยว ผู้เป็นแกนนำในการจัดงานยังคงเป็นหน่วยงานปกครองระดับจังหวัดที่อยู่ในรูปของคณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ

องค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

ประเพณีทอดเทียนในอำเภอเมยวดี จังหวัดร้อยเอ็ด มีการปรับเปลี่ยนเชิงพลวัตตามบริบททางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมร่วมสมัย โดยยังคงรักษาแก่นสารสำคัญทางพระพุทธศาสนาและอัตลักษณ์ท้องถิ่นไว้ ขณะเดียวกันได้เกิดการประยุกต์รูปแบบการจัดงานให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนยุคใหม่ ทั้งด้านพิธีกรรม การมีส่วนร่วมของชุมชน และการใช้สื่อสมัยใหม่ในการประชาสัมพันธ์ ส่งผลให้ประเพณีทอดเทียนมิได้เป็นเพียงพิธีกรรมทางศาสนา แต่ยังทำหน้าที่เป็นกลไกในการสร้างความสามัคคี การสืบทอดอัตลักษณ์ชุมชน และการส่งเสริมทุนทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น

สรุป

การถวายเทียนพรรษามีรากฐานจากพระพุทธบัญญัติที่กำหนดให้พระสงฆ์จำพรรษาในฤดูฝน เพื่อหลีกเลี่ยงความเสียหายต่อพืชผลของชาวบ้าน และเปิดโอกาสให้พระสงฆ์ได้ศึกษาพระธรรมวินัย ฝึกสมาธิ และพัฒนาคุณธรรมอย่างเต็มที่ ในช่วงเวลากลางคืนซึ่งขาดแสงสว่าง ชาวบ้านจึงถวายเทียนเพื่อใช้ในการประกอบศาสนกิจ เทียนพรรษาจึงมีความหมายทั้งเป็นแสงสว่างทางกายและเป็นสัญลักษณ์ของแสงแห่งธรรม ปัญญา และศรัทธาในพระรัตนตรัย ต่อมาประเพณีได้พัฒนาเป็นกิจกรรมทางวัฒนธรรม เช่น การแกะสลักและขบวนแห่เทียน สะท้อนความผูกพันของชุมชนต่อพระพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้ง ในอำเภอเมยวดี จังหวัดร้อยเอ็ด ประเพณีทอดเทียนเป็นกิจกรรมสำคัญที่ผสานศาสนาและสังคม ช่วยสร้างบุญกุศล ความเป็นสิริมงคล และความสามัคคีในชุมชน แม้ปัจจุบันจะมีการปรับตัวตามเทคโนโลยี เช่น การใช้วัสดุสังเคราะห์ ไฟสมัยใหม่ และสื่อออนไลน์ แต่ยังคงรักษาแก่นสารและอัตลักษณ์ท้องถิ่นไว้ได้ พร้อมทั้งส่งเสริมความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อมนอกจากนี้ประเพณีทอดเทียนยังเป็นพื้นที่แห่งการเปลี่ยนผ่านที่หล่อหลอมจิตใจ พฤติกรรม และความสัมพันธ์ของผู้คน ฟื้นฟูความเชื่อเรื่องบุญกรรม และสะท้อนภูมิปัญญาและความคิดสร้างสรรค์ของชุมชน พิธีกรรมจึงเป็นการบูรณาการศาสนา ศิลปะ และจารีตประเพณี

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

งานวิจัยนี้มีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายของงานวิจัยเรื่อง พลวัตประเพณีทอดเทียนในอำเภอเมยวดี จังหวัดร้อยเอ็ด ดังนี้

1) ในคณะกรรมการระดับนโยบายในการจัดงานพลวัตประเพณีทอดเทียนในอำเภอเมยวดี จังหวัดร้อยเอ็ด ควรกำหนดทิศทางและเป้าหมายในการจัดงานประเพณีให้ถูกต้องตามหลักเจตนารมณ์ของประเพณีที่แท้จริงและถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนาไม่เน้นวัตถุนิยมมากเกินไปเหมือนในยุคปัจจุบัน

2) สร้างจิตสำนึกให้คนในอำเภอเมยวดี จังหวัดร้อยเอ็ด เห็นความสำคัญของประเพณีทอดเทียนร่วมกันพัฒนาและอนุรักษ์ประเพณีอย่างเป็นระบบแบบแผนหวงแหนในประเพณีดั้งเดิมของอำเภอเมยวดี จังหวัดร้อยเอ็ด

3) ควรมีหน่วยงานที่สอนในเรื่องการจัดทำต้นเทียนพรรษาอย่างเป็นระบบเนื่องจากในสมัยปัจจุบันคลาดแคลนบุคลากรทางด้านนี้

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ในการทำวิจัยครั้งนี้เนื่องจากระยะเวลาในการทำวิจัยจำกัดยังเหลือประเด็นที่ผู้ทำการวิจัยอยากศึกษาค้นคว้าดังนี้

1) ควรมีการศึกษาเรื่องแนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นเชิงประเพณีและวัฒนธรรมอิสานแบบยั่งยืน

2) ควรมีการศึกษาเรื่องแนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นการประดิษฐ์เทียนพรรษและการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบยั่งยืน

3) ควรส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นการประดิษฐ์เทียนพรรษาเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธเชิงอนุรักษ์และการเรียนรู้ตามแนวพุทธ

4) ควรมีการศึกษาเรื่องเกี่ยวกับหลักธรรมที่ปรากฏในประเพณีวัฒนธรรมอิสานกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต

เอกสารอ้างอิง

ทวีศักดิ์ บุญสู่. (2533). งานประเพณีแห่เทียนเข้าพรรษาจังหวัดอุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์ศิลปะศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

บุญยสฤษฎ์ อเนกสุข. (2544). รัฐกับการลงทุนทางวัมนธรรม : ศึกษากรณีแห่เทียนพรรษา จังหวัดอุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล.

พระมหาพรชัย ฉนฺทธมฺโม (ชมภูศรี). (2562). รูปแบบการส่งเสริมประเพณีการแห่เทียนพรรษาเชิงบูรณาการของชุมชนในอำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี. ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พวงผกา ประเสริฐศิลป์. (2542). ประเพณีไทยกับการเปลี่ยนแปลงตามกระแสวัฒนธรรมโลก. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เสมาธรรม.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สามพร มณีไมตรีจิต. (2539). บทบาทวัฒนธรรมไทยกับการท่องเที่ยว. กรุงเทพมหานคร: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.

สรัญพัฒน์ คันสุขเกษม. (2547). การสื่อสารและการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมงานประเพณีแห่เทียนพรรษาจังหวัดอุบลราชธานี, วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เอกวิทย์ ณ ถลาง. (2542). ภูมิปัญญาชาวบ้าน, กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิภูมิปัญญา.

การส่งเสริมวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ในประเพณีบุญผะเหวดบ้านกู่กาสิงห์ อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด

Promoting Creative Culture in the Tradition of Bun Pha Wet, Ban Ku Kasing, Kaset Wisai District, Roi Et Province

พระอธิการศิริศักดิ์ ฐานุตฺตโร (เจริญภักดิ์)
Phra Athikarn Sirisak Thanuttaro (Charoenphak
พระครูภาวนาพัฒนบัณฑิต
Phrakhru Bhavanaphatthanabandit
พระอธิการนัฐวุฒิ สิริจนฺโท
Phradhikarn Nattawut Siricantho
วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University Roi Et Buddhist College
E-mail: teddy.bo.ntk@gmail.com

Received: 12 April 2026; Revised: 26 April 2026; Accepted: 27 April 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการคือ 1) เพื่อศึกษาประเพณีบุญผะเหวดบ้านกู่กาสิงห์ อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด 2) เพื่อศึกษาหลักธรรมที่ปรากฏในประเพณีบุญผะเหวดในหมู่บ้านกู่กาสิงห์ อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด 3) เพื่อนำเสนอแนวทางการส่งเสริมวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ในประเพณีบุญผะเหวดบ้านกู่กาสิงห์ อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการรวบรวมข้อมูลจากตำราเอกสาร และการสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ แล้วนำเสนอผลการวิจัยด้วยพรรณาวิธี

ผลการวิจัยพบว่า: ประเพณีบุญผะเหวดหรือเทศน์มหาชาติบ้านกู่กาสิงห์เป็นกิจกรรมสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและส่งเสริมคุณธรรมของชุมชน โดยมีความเชื่อว่าการฟังเทศน์ครบ 13 กัณฑ์ในวันเดียวจะได้รับอานิสงส์ใหญ่ เช่น การเกิดในสุคติและโอกาสบรรลุนิพพาน พิธีกรรมเน้นการทำทาน รักษาศีล และเจริญภาวนา ควบคู่กับความศรัทธาในพระศรีอริยเมตไตรย อีกทั้งยังช่วยเสริมสร้างความสามัคคีและความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชนอย่างยั่งยืน การฟังเทศน์บุญผะเหวดไม่เพียงเป็นการสืบสานประเพณีท้องถิ่น แต่ยังส่งเสริมความเจริญรุ่งเรืองในชีวิตของชาวบ้าน โดยเชื่อว่าการบูชากัณฑ์เทศน์ช่วยเสริมความสุข ป้องกันภัย และพัฒนาจิตใจให้ดีงาม รวมถึงเป็นปัจจัยสนับสนุนการเกิดในสุคติและการบรรลุมรรคผลนิพพาน นอกจากนี้ยังทำให้ชุมชนเกิดความร่วมมือและความผูกพันมากยิ่งขึ้น ในด้านวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ ประเพณีนี้มีบทบาทในการอนุรักษ์มรดกท้องถิ่นและส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน ผ่านกิจกรรมขบวนแห่ การจัดทำเครื่องบูชา และการใช้สื่อดิจิทัลเผยแพร่ข้อมูล ช่วยขยายการรับรู้สู่สาธารณะ อีกทั้งการส่งเสริมหัตถกรรมพื้นบ้าน เช่น การทำธูปเทียนยังช่วยรักษาภูมิปัญญาและสร้างรายได้ให้ชุมชน พร้อมทั้งสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและการเผยแพร่วัฒนธรรมไทยสู่สากล

คำสำคัญ: การส่งเสริม, วัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์, บุญผะเหวด, บ้านกู่กาสิงห์

Abstract

This research article has three objectives: 1) to study the Bun Pha Wet tradition of Ban Ku Kasing, Kaset Wisai District, Roi Et Province; 2) to study the Buddhist principles reflected in the Bun Pha Wet tradition of Ban Ku Kasing, Kaset Wisai District, Roi Et Province; and 3) to propose guidelines for promoting creative cultural practices in the Bun Pha Wet tradition of Ban Ku Kasing, Kaset Wisai District, Roi Et Province. A qualitative research methodology was used, collecting data from texts and documents, and interviewing key informants. The research findings are presented descriptively.

The results of research foundthat: The Boon Phawet Tradition or Mahachat Sermon Festival of Ban Ku Kasing is an important activity for disseminating Buddhism and promoting moral values within the community. It is traditionally believed that listening to the complete sermon of all 13 chapters in one day brings great merit, such as rebirth in a fortunate realm and the opportunity to attain Nirvana. The ritual emphasizes merit-making, observance of precepts, and meditation practice, together with faith in Phra Sri Ariya Metteyya. It also helps strengthen unity and foster lasting relationships within the community. Listening to the Boon Phawet sermon is not only a continuation of local tradition but also believed to promote prosperity in the lives of villagers. Worshiping the sermon chapters is thought to bring happiness, protection from danger, and moral development, as well as support for rebirth in a fortunate realm and the attainment of the path and fruition leading to Nirvana. In addition, the tradition enhances cooperation and social cohesion among community members. In terms of creative culture, this tradition plays an important role in preserving local heritage and promoting the community economy through procession activities, preparation of ritual offerings, and the use of digital media to disseminate information, thereby expanding public awareness. Furthermore, the promotion of local handicrafts, such as candle and incense making, helps preserve indigenous wisdom and generate income for the community, while also supporting cultural tourism and the dissemination of Thai culture internationally.

Keywords: Promotion, Creative Culture, Bun Phra Wet Festival, Ban Ku Kassing

บทนำ

พระพุทธศาสนาเป็นสถาบันที่สำคัญของสังคมไทย เพราะพระพุทธศาสนานั้นดำรงอยู่ในฐานะที่เป็นเสาหลักทางจิตใจเป็นกรอบที่ใช้ควบคุมพฤติกรรมของบุคคลในสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสันติ นอกจากองค์ประกอบสำคัญคือพระพุทธ พระธรรมแล้ว พระสงฆ์ยังถือได้ว่ามีส่วนสำคัญในการประสานสัมพันธ์กับสังคม ในฐานะเป็นศูนย์กลางที่รวมจิตใจของมหาชน เป็นผู้นำในทางด้านจิตวิญญาณของมวลมนุษยชาติ เป็นศูนย์กลางแห่งความเคารพ เชื่อถือ ศรัทธา และความร่วมมือในด้านขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมต่างๆ ซึ่งนั่นเป็นเป้าหมายที่พระพุทธองค์ทรงวางหลักเบื้องต้นสำหรับภิกษุผู้เป็นพุทธบุตรทั้งหลาย ดังพุทโธ

วาทที่ประทานครั้งแรกในการส่งพระสาวกไปประกาศพระพุทธศาสนาว่า ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงจาริกไปเพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 4/32/40) ซึ่งในการไปสร้างประโยชน์สุขแก่สัตว์โลกนั้น ด้วยต้องการให้สังคมเกิดความสันติสุข โดยมุ่งสอนสัตว์โลกให้ดำเนินตนอยู่ในวิถีของการไม่ทำความชั่วทั้งปวง การทำความดีให้ถึงพร้อม และการชำระจิตใจของตนให้ผ่องใส (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 25/183/90) เมื่อพระพุทธศาสนาโดยการนำของพระสงฆ์ได้เกี่ยวข้องกับสังคมมากเท่าไร ย่อมส่งผลกระทบต่อสังคมมากขึ้นเท่านั้น โดยที่พระสงฆ์แต่ละรูปต่างมีรูปแบบในการเผยแผ่หลักการทางพระพุทธศาสนาที่ยึดหลักของพระพุทธเจ้าทั้งในรูปของหลักการในการเผยแผ่ เป้าประสงค์ในการเผยแผ่ รวมถึงกลวิธีในการอธิบายหลักธรรม และนั่นเองที่ก่อให้เกิดธรรมเนียมหรือวัฒนธรรมประเพณีที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาขึ้นมา เป็นกุศโลบายในการโน้มน้าวให้บุคคลในสังคมเข้าหาธรรมในทางพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องกล่อมเกลาจิตใจ โดยเฉพาะภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภาคอีสานของประเทศไทยนั้น ได้มีจารีตประเพณีที่พึงปฏิบัติอันเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาผสมผสานกับความเชื่อดั้งเดิมของสังคม เรียกว่า ฮีต 12 (บัวศรี ศรีสูง, 2533)

บุญผะเหวด หรืองานบุญมหาชาติ คืองานมหากุศลเป็นงานหนึ่งที่อยู่ในฮีตสิบสอง ซึ่งจัดในเดือนสี่ตามปฏิทินจันทรคติ การจัดงานนั้นทำขึ้นเพื่อเป็นการรำลึกถึงการบำเพ็ญบุญและการสละความเห็นแก่ตัวตามชาดกเรื่องพระเวสสันดรชาดก ดังนั้น ชาวไทยอีสานแต่โบราณจึงถือเป็นเทศกาลที่ประชาชนทั้งหลายพึงสนใจร่วมกระทำบุญบำเพ็ญบารมี และได้อนุรักษ์สืบทอดเป็นวัฒนธรรมสืบมาโดยในงานนั้นจะทำกันตามวัดประจำชุมชนหรือหมู่บ้านต่างๆ มีการจัดแต่งสถานที่เพื่อต้อนรับพุทธศาสนิกชนที่เข้ามาฟังเทศน์มหาชาติและ โดยงานจะจัดอยู่สองวันคือวันโฮม และวันที่ฟังเทศนามหาชาติซึ่งในทั้งสองวันของงานนั้นจะมีกิจกรรมในงาน อย่างการแห่พระอุปคุต การฟังเทศน์มหาชาติการแห่ขบวนต่างๆทั้งการแห่ผะเหวดเข้าเมือง การแห่ต้นกัณฑ์จอบกัณฑ์หลอนหรือต้นเงินบริจาคที่ประชนนั้นจะมีการรวบรวมเงินเพื่อไปถวายวัดและมีการให้อาหารตอบแทนในการทำบุญอย่าง(ข้าวปุ้น) หรือขนมจีนเป็นสิ่งตอบแทน งานบุญผะเหวด จึงถือได้ว่าเป็นงานมหาทานครั้งใหญ่ของพุทธศาสนิกชนโดยเฉพาะชาวอีสานของประเทศไทย (พระครูปัญญาธรรมพิทักษ์ (โกศล เตชปญฺโญ), 2563)

สำหรับบ้านกู่กาสิงห์ อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด ประเพณีบุญผะเหวดนอกจากจะเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งที่บ่งถึงความเป็นประเพณีที่ยิ่งใหญ่แล้ว ปัจจุบันบุญผะเหวดสำหรับตำบลกู่กาสิงห์ อำเภอเกษตรวิสัย ยังมีพัฒนาการอยู่ในตัวเอง และเป็นการเติบโตแบบค่อยเป็นค่อยไปจากประเพณีการทำบุญที่เคยจัดเฉพาะในระดับหมู่บ้านและชุมชนซึ่งสำหรับชาวสำหรับตำบลกู่กาสิงห์ อำเภอเกษตรวิสัยนั้นจะจัดประเพณีบุญผะเหวดที่ยิ่งใหญ่มาก จากที่กล่าวมาเบื้องต้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการส่งเสริมวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ในประเพณีบุญผะเหวดบ้านกู่กาสิงห์ อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด และสนใจสำรวจว่าประเพณีบุญผะเหวดในหมู่บ้านกู่กาสิงห์ สามารถโน้มน้าวต่อจิตใจชาวบ้านให้เกิดความรักสามัคคีต่อชุมชนและประพฤติในสิ่งที่ดีงามต่อตนเองและต่อสังคมในท้องถิ่นโดยส่วนรวม เพื่อจะได้ส่งเสริมประเพณีและวัฒนธรรมที่ดีงามให้คงอยู่กับจังหวัดร้อยเอ็ดสืบต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1 เพื่อศึกษาประเพณีบุญผะเหวดบ้านกู่กาสิงห์ อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด

2. เพื่อศึกษาหลักธรรมที่ปรากฏในประเพณีบุญผะเหวดบ้านกู่กาสิงห์ อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด

3. เพื่อนำเสนอแนวทางการส่งเสริมวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ในประเพณีบุญผะเหวดบ้านกู่กาสิงห์ อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยมีขั้นตอนและวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. รูปแบบการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “แนวทางการส่งเสริมวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ในประเพณีบุญผะเหวดบ้านกู่กาสิงห์ อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) เกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมประเพณีบุญผะเหวดในหมู่บ้านกู่กาสิงห์ อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด

2. กลุ่มเป้าหมาย

การวิจัยภาคสนามได้กำหนดประชากรกลุ่มเป้าหมาย เพื่อจะเก็บข้อมูลในพื้นที่วิจัย ซึ่งใช้วิธีการคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายแบบเจาะจง ในการวิจัยภาคสนามได้กำหนดประชากรกลุ่มเป้าหมาย เพื่อจะเก็บข้อมูลในพื้นที่วิจัย ซึ่งใช้วิธีการคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายแบบเจาะจง (Criterion Based Selection) จำนวน 25 รูป/คน ดังนี้

1) พระสงฆ์	จำนวน 5 รูป
2) ผู้นำชุมชน	จำนวน 5 คน
3) ปราชญ์ชาวบ้าน	จำนวน 5 คน
5) พุทธศาสนิกชนชาย	จำนวน 5 คน
6) พุทธศาสนิกชนหญิง	จำนวน 5 คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้เครื่องมือที่สร้างและพัฒนาขึ้น โดยดำเนินการตามกรอบแนวคิดระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก โดยการศึกษาเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง วิเคราะห์ข้อมูลที่ศึกษาเพื่อกำหนดเป็นโครงสร้างและขอบเขตเนื้อหา นำนิยามตัวแปรมาสร้างเป็นแบบสำรวจสภาพปัญหา นำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบความถูกต้องและความเหมาะสมของภาษา ผู้เชี่ยวชาญให้ข้อเสนอแนะการใช้ภาษาให้กระชับในข้อคำถามผู้วิจัยจึงนำมาปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำ นำแบบสำรวจสภาพปัญหาที่แก้ไขแล้วให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 คน ได้ให้คำแนะนำปรึกษา โดยผู้วิจัยได้ปรับปรุงแก้ไขด้านข้อคำถามในแต่ละประเด็น

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ดำเนินการสัมภาษณ์ ตามวัน เวลา และสถานที่ ที่กำหนดไว้จนครบ ทุกประเด็น โดยขออนุญาตจดบันทึก และมีการบันทึกเสียงประกอบการสัมภาษณ์

2. นำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ไปเก็บข้อมูลกับกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 25 รูป 100 ของจำนวนแบบสอบถามทั้งหมด แล้วนำมาตรวจสอบความถูกต้อง

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

1) วิเคราะห์คำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามวัตถุประสงค์การวิจัย โดยใช้เทคนิคโดยการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

2) ผู้วิจัยการวิเคราะห์ ข้อมูล โดยการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (triangulation) ได้แก่ (1) การตรวจสอบสามเส้า ด้านข้อมูล โดยพิจารณาแหล่งเวลา แหล่งสถานที่ และแหล่งบุคคลที่ แตกต่างกัน กล่าวคือ ถ้าข้อมูลต่างเวลา กันจะเหมือนกันหรือไม่ ถ้าข้อมูลต่างสถานที่จะเหมือนกันหรือไม่ และถ้าบุคคลผู้ให้ข้อมูลเปลี่ยนไปข้อมูล จะเหมือนเดิมหรือไม่ (2) การตรวจสอบสามเส้า ด้านผู้วิจัย โดยการเปลี่ยนตัวผู้สังเกต หรือ สัมภาษณ์และ (3) การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล โดยใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ กัน เพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่อง เดียวกัน เช่น ใช้วิธีสังเกตควบคู่ไปกับการซักถาม

ผลการวิจัย

1. ประเพณีบุญผะเหวดบ้านกู่กาสิงห์ อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด

ประเพณีบุญผะเหวดหรือการเทศน์มหาชาติเป็นประเพณีสำคัญของชาวพุทธในภาคอีสาน โดยเฉพาะชุมชนบ้านกู่กาสิงห์ มีบทบาทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและปลูกฝังคุณธรรมแก่ประชาชน ผ่านความเชื่อว่าการฟังเทศน์มหาชาติครบ 13 กัณฑ์ในวันเดียวจะได้รับอานิสงส์มาก เช่น ได้เกิดในสุคติ พบพระศรีอริยเมตไตรย และมีโอกาสบรรลุนิพพาน อีกทั้งยังส่งเสริมให้ประชาชนปฏิบัติตามหลักธรรม ได้แก่ การให้ทาน รักษาศีล และเจริญภาวนา พิธีกรรมดังกล่าวมีรากฐานจากพระเวสสันดรชาดกและสืบทอดมาอย่างยาวนาน ควบคู่กับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดงานอย่างพร้อมเพรียง จึงนับเป็นทั้งการสืบสานมรดกทางวัฒนธรรมและการเสริมสร้างความสามัคคี ความเข้มแข็งทางศาสนา และความสัมพันธ์อันดีภายในชุมชน

2. หลักธรรมที่ปรากฏในประเพณีบุญผะเหวดในหมู่บ้านกู่กาสิงห์ อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด

หลักธรรมที่ปรากฏในการฟังเทศน์บุญผะเหวดของชุมชนบ้านกู่กาสิงห์สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อและการปฏิบัติตามหลักบุญกิริยาวัตถุ 10 โดยชาวบ้านเชื่อว่าการฟังเทศน์มหาชาติครบทั้ง 13 กัณฑ์ภายในวันเดียวด้วยความตั้งใจ จะก่อให้เกิดอานิสงส์อย่างยิ่ง ทั้งในด้านความสุข ความเจริญ และความสำเร็จในชีวิต ตลอดจนการได้เกิดในภพภูมิที่ดีและมีโอกาสบรรลุธรรมในอนาคต นอกจากนี้ การบูชากัณฑ์เทศน์มหาชาติยังเป็นการปลูกฝังคุณธรรมสำคัญ เช่น การให้ทาน ความเสียสละ ความเมตตา การปล่อยวาง และการดำเนินชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนา อันส่งผลให้ผู้ปฏิบัติมีจิตใจสงบ มั่นคง และเกิดความสามัคคีในชุมชน อีกทั้งยังสะท้อนคติความเชื่อเรื่องผลแห่งบุญที่เชื่อมโยงระหว่างโลกนี้กับโลกหน้า จึงนับว่าบุญผะเหวดเป็นทั้งกิจกรรมทางศาสนาและกระบวนการหล่อหลอมคุณธรรมของชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม

3. แนวทางการส่งเสริมวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ในประเพณีบุญผะเหวดบ้านกู่กาสิงห์ อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด

การส่งเสริมวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ในประเพณีบุญผะเหวดบ้านกู่กาสิงห์สามารถดำเนินการได้ผ่านการอนุรักษ์และถ่ายทอดองค์ความรู้ทางวัฒนธรรมสู่คนรุ่นใหม่ โดยการเล่าเรื่องประวัติความเป็นมาของประเพณีจากผู้อาวุโส การจัดกิจกรรมขบวนแห่และการสาธิตการจัดทำเครื่องบูชา เพื่อสร้างความเข้าใจและความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ท้องถิ่น ควบคู่กับการจัดตั้งศูนย์ข้อมูลวัฒนธรรมและการใช้สื่อดิจิทัลในการเผยแพร่ข้อมูลเพื่อขยายการรับรู้สู่สาธารณะ นอกจากนี้ยังสามารถส่งเสริมการสร้างสรรค์ทางศิลปวัฒนธรรมผ่านการผลิตหัตถกรรมพื้นบ้าน เช่น การทำธูปเทียน เครื่องบูชา และงานประดิษฐ์จากวัสดุท้องถิ่น ซึ่งช่วย

อนุรักษ์ภูมิปัญญาพื้นบ้านและสร้างรายได้แก่ชุมชน อีกทั้งการเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมฝึกทักษะ และสืบทอดประเพณี จะช่วยเสริมสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของและความยั่งยืนทางวัฒนธรรม พร้อมกันนี้ การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมผ่านการออกแบบกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ การสร้างเส้นทางท่องเที่ยว และการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อดิจิทัล จะช่วยเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจแก่ชุมชน ควบคู่กับการเผยแพร่อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นสู่สาธารณชนในวงกว้าง อันนำไปสู่การอนุรักษ์วัฒนธรรมและการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง “แนวทางการส่งเสริมวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ในประเพณีบุญผะเหวดบ้านกู่กาสิงห์ อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด” สามารถอภิปรายผลได้ ดังนี้

1. ประวัติความเป็นมาและประเพณีบุญผะเหวดบ้านกู่กาสิงห์ อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด มีมาตั้งแต่สมัยโบราณปีใดไม่ปรากฏ จากคำบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่ และชาวบ้านได้คิดค้นหาลักษณะเด่นทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของจังหวัดร้อยเอ็ด เพื่อที่จะนำไปเป็นศูนย์กลางในการจัดงานบุญประจำปีเป็นประเพณีท้องถิ่นที่ยิ่งใหญ่ “บุญผะเหวด” เป็นสำเนียงชาวอีสานที่มาจากคำว่า“บุญพระเวส” หรือ พระเวสสันดร บุญผะเหวดในอำเภอกู่แก้วมีชื่อเรียกว่า “บุญข้าวปุ้น” ซึ่งเป็นชื่อเรียกกันในท้องถิ่น ส่วนที่เรียกชื่อกันโดยทั่วไปว่า “บุญมหาชาติ” เป็นประเพณีบุญตามฮีตสิบสองของชาวกู่แก้ว นิยมจัดขึ้นในเดือนสี่ ช่วงเดือนมีนาคมของทุกปี จะมีการประดับตกแต่งและมีการเทศน์มหาชาติ มีมหรสพสมโภชน์ และพิธีแห่ผะเหวดเข้าเมืองหรือเชิญผะเหวดเข้าบ้าน จะมีการจัดพิธีที่สำคัญอยู่ 3 วัน คือ วันรวม วันงาน และวันเทศน์มหาชาติ ตามคติความเชื่อของชาวกู่แก้วที่ว่า หากผู้ใดได้ฟังเทศน์เรื่องพระเวสสันดรจบทั้ง 13 กัณฑ์ ภายในการเทศน์ครั้งเดียว ภายในวันเดียวจะได้เกิดร่วมชาติภพกับพระศรีอริยเมตไตรย จึงถือได้ว่าเป็นจารีตประเพณีเป็นบุญใหญ่ประจำปีของชาวกู่แก้วซึ่งสอดคล้องกับ สุริยา สมุทคุปติ์ และคณะ (2543) ได้กล่าวถึงการเมืองวัฒนธรรมในบุญผะเหวดร้อยเอ็ด สรุปได้ว่าบุญผะเหวดเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตคนอีสานมาช้านานแต่ที่มาเป็นบุญประเพณีบุญประจำปีของจังหวัดร้อยเอ็ดนั้นเริ่มมาจากวิธีคิดและกระบวนการทำงานของข้าราชการที่ต้องการสร้างลักษณะเด่นให้เกิดเป็นวัฒนธรรมประจำจังหวัดอันเป็นเครื่องแสดงให้สังคมเห็นถึงความเป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมประเพณีที่ยิ่งใหญ่ของตนและต้องการสร้างจิตสำนึกคนในร้อยเอ็ดให้เห็นคุณค่าของงานบุญประเพณีที่อิงอาศัยพระพุทธศาสนาที่กำลังเลือนหายไม่ให้สูญไปกับกาลเวลาฉะนั้นส่วนราชการดังกล่าวจึงได้กำหนดนโยบายดังกล่าวขึ้นมาเพื่อสนองเจตนารมณ์ของตนเองโดยอาศัยพลังความเชื่อของชุมชนเป็นเครื่องร้อยรัดให้ประชาชนทั่วไปเห็นดีเห็นงามไปด้วยและได้สร้างแรงกระตุ้นให้เกิดคตินิยมที่ว่าวัฒนธรรมดังกล่าวเอกลักษณ์ประจำจังหวัดที่คนร้อยเอ็ดต้องร่วมพลังสร้างสรรค์และให้ความสำคัญเพื่อความไม่ให้เสียเกียรติภูมิหรือหน้าตาของประชาชนและจังหวัดร้อยเอ็ด

2. การบูชากัณฑ์เทศน์มหาชาติในประเพณีบุญผะเหวดของชุมชนภาคอีสาน โดยเฉพาะในหมู่บ้านกู่กาสิงห์ เป็นประเพณีที่สะท้อนถึงความสัมพันธ์ระหว่างหลักธรรมในพระพุทธศาสนากับวิถีชีวิตของชาวบ้านในชุมชน การฟังเทศน์มหาชาติไม่เพียงแต่เป็นการบำเพ็ญบุญหรือทำบุญในลักษณะทางศาสนา แต่ยังมีมิติทางสังคมและจิตวิญญาณที่สำคัญอย่างยิ่ง โดยเฉพาะในด้านการเสริมสร้างความเจริญรุ่งเรืองและการหลุดพ้นจากทุกข์ภัยในชีวิตทั้งในปัจจุบันและในโลกหน้า ในมุมมองของชาวบ้านกู่กาสิงห์ การบูชากัณฑ์เทศน์มหาชาติถูกมองว่าเป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างสิริมงคลให้กับชีวิต โดยเฉพาะในด้านการงาน การค้า การเกษตร และ

ความสุขในครอบครัว โดยเชื่อว่าเมื่อฟังเทศน์และบูชาอย่างศรัทธา จะได้รับผลบุญที่ทำให้มีความเจริญรุ่งเรือง ทั้งในด้านการดำเนินชีวิตและกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจในชุมชน การเชื่อมโยงระหว่างการบูชาเทศน์กับการประสบความสำเร็จในชีวิตสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อมโยงระหว่างโลกธรรมชาติและโลกจิตใจที่มีอยู่ในความคิดของชาวบ้านที่ยึดหลักธรรมในการดำเนินชีวิต นอกจากนี้ยังมีความเชื่อว่าการบูชากัณฑ์เทศน์มหาชาติสามารถช่วยปัดเป่าภัยอันตรายต่างๆ ทั้งจากโรคภัยและอุบัติเหตุ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการให้ความสำคัญกับความปลอดภัยทางร่างกายและจิตใจที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตในด้านต่างๆ การบูชานี้ไม่ได้เป็นเพียงแค่การทำบุญในเชิงพุทธศาสนาเท่านั้น แต่ยังมีความหมายในการสร้างความสงบสุขในชีวิตที่ส่งผลต่อทั้งสุขภาพและความสัมพันธ์ในชุมชน หลักธรรมที่แฝงอยู่ในการบูชากัณฑ์เทศน์มหาชาติในชุมชนกู่กาสิงห์ยังช่วยเสริมสร้างจิตใจที่ดีงาม โดยผ่านการฟังเทศน์ที่เน้นการปล่อยวาง ความเมตตา และการดำเนินชีวิตตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา ชาวบ้านเชื่อว่าเมื่อผู้บูชามีจิตใจที่มั่นคงและไม่ยึดติดกับโลกียสุข จะสามารถหลุดพ้นจากความทุกข์ได้ง่ายขึ้น ทั้งนี้ยังมีผลต่อการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในชุมชนให้เกิดความสามัคคี รักใคร่ และช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ซึ่งถือเป็นคุณสมบัติสำคัญในการสร้างสังคมที่มีความสมดุลและสงบสุข การบูชากัณฑ์เทศน์มหาชาติยังมีมิติที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อในเรื่องของผลบุญที่ส่งผลต่อชีวิตในภพหน้า ชาวบ้านกู่กาสิงห์เชื่อว่าเมื่อทำบุญอย่างตั้งใจและจริงใจ จะได้รับผลบุญที่จะส่งผลให้เกิดในภพที่ดี มีโอกาสได้พบพระพุทธศาสนาอีกครั้ง และสามารถบรรลุธรรมได้เร็วขึ้น นอกจากนี้ยังเชื่อว่าการบูชานี้จะช่วยให้ผู้ปฏิบัติมีโอกาสเกิดในทวีปที่มีพระพุทธเจ้าปรากฏ และสามารถบรรลุถึงนิพพานได้ในที่สุด การบูชากัณฑ์เทศน์มหาชาติจึงไม่ได้มุ่งหวังเพียงผลบุญในปัจจุบันเท่านั้น แต่ยังเกี่ยวข้องกับการเตรียมตัวในทางจิตวิญญาณสำหรับการบรรลุเป้าหมายสูงสุดในชีวิต

อีกหนึ่งหลักธรรมที่สะท้อนผ่านการบูชากัณฑ์เทศน์มหาชาติคือการทำทานและการช่วยเหลือผู้อื่น ชาวบ้านมีความเชื่อว่าเมื่อทำบุญร่วมกับชุมชน โดยเฉพาะในช่วงเทศกาลบุญผะเหวด จะได้รับอานิสงส์ในเรื่องของการแบ่งปันและช่วยเหลือผู้อื่น โดยที่ทุกคนในชุมชนจะร่วมมือกันทำทานให้กับผู้ยากไร้ การปฏิบัติเช่นนี้มีผลในการเสริมสร้างความรักและความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชน อีกทั้งยังสะท้อนถึงการสร้างสังคมที่มีความเอื้อเฟื้อและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การบูชากัณฑ์เทศน์มหาชาติในหมู่บ้านกู่กาสิงห์ไม่ได้เป็นเพียงแค่ประเพณีทางศาสนา แต่ยังเป็นการดำเนินชีวิตที่เชื่อมโยงระหว่างหลักธรรมทางพุทธศาสนาและการเสริมสร้างความเจริญรุ่งเรืองในชีวิต ทั้งในปัจจุบันและในโลกหน้า โดยการบูชานี้จะส่งผลให้เกิดความสงบในจิตใจ ความเจริญรุ่งเรืองในด้านต่างๆ และการสร้างความสามัคคีในชุมชน การยึดมั่นในหลักธรรมและการทำบุญด้วยความศรัทธาถือเป็นองค์ประกอบสำคัญในการเสริมสร้างชีวิตที่มีความสุขสมบูรณ์ และเป็นการเตรียมพร้อมสำหรับชีวิตหลังความตายในเชิงพุทธศาสนา ซึ่งสอดคล้องกับ พระมหาสมชาติ นนฺทธมฺมิโก (2549) ได้กล่าวถึง การเทศน์มหาชาติไว้ในวิทยานิพนธ์เรื่อง “ศึกษาคุณค่าการเทศน์มหาชาติในล้านนา” ผลการวิจัยสรุปว่า การเทศน์มหาชาติแบบล้านนาก่อให้เกิดคุณค่าที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมล้านนาในการสั่งสอนคนให้รู้จักบาปบุญคุณโทษ รู้จักการให้ทานรักษาศีล และการเจริญภาวนา โดยมีพระเวสสันดรเป็นแบบอย่างการประพฤติปฏิบัติเป็นกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาที่ทำให้สังคมล้านนามีความเคลื่อนไหวทางวัฒนธรรมที่ดีงาม ซึ่งสะท้อนให้เห็นคุณค่าด้านต่าง ๆ คือ ด้านวรรณกรรม ด้านภาษา ด้านสุนทรียะ ด้านจริยธรรม ด้านพฤกษา ด้านเภสัช ด้านวัฒนธรรม และด้านศิลปกรรมจนผู้ฟังเทศน์มหาชาติมีอุปนิสัยจิตใจที่อ่อนโยนเกิดความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา และมีความยินดีในการให้ทานรักษาศีลเจริญภาวนาตามพระจริยาของพระเวสสันดร

3. การส่งเสริมวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ในประเพณีบุญผะเหวดบ้านกู่กาสิงห์ อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นการผสมผสานระหว่างการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นกับการพัฒนาในด้านต่างๆ ทั้งการศึกษา ศิลปะ และการท่องเที่ยว เพื่อตอบสนองความต้องการทางสังคมและเศรษฐกิจในยุคปัจจุบัน โดยมีแนวทางที่หลากหลายและสร้างผลกระทบที่ยั่งยืนต่อชุมชนและการพัฒนาอย่างยั่งยืน การถ่ายทอดเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของประเพณีบุญผะเหวดถือเป็นหนึ่งในแนวทางสำคัญในการส่งเสริมวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นการสร้างความตระหนักรู้ถึงคุณค่าของประเพณีในชุมชนผ่านการบอกเล่าของผู้สูงอายุ การจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรม เช่น การทำขบวนแห่ หรือการสร้างเครื่องบูชา ช่วยให้สมาชิกในชุมชน โดยเฉพาะเยาวชนได้เรียนรู้และเข้าใจถึงรากเหง้าและความสำคัญของประเพณี บุญผะเหวด ซึ่งมีประวัติศาสตร์และความหมายเชิงศาสนาที่ลึกซึ้ง การส่งเสริมให้ชุมชนและเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมเหล่านี้ ไม่เพียงแต่จะช่วยรักษาประเพณีไว้ แต่ยังทำให้มีการส่งต่อมรดกทางวัฒนธรรมไปยังรุ่นต่อไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ เช่น สื่อดิจิทัลและการสร้างศูนย์ข้อมูลวัฒนธรรม ก็สามารถทำให้ประเพณีบุญผะเหวดเข้าถึงทั้งคนในท้องถิ่นและนักท่องเที่ยวได้อย่างรวดเร็วและครอบคลุมมากขึ้น อีกหนึ่งแนวทางสำคัญในการส่งเสริมวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์คือการสนับสนุนและอนุรักษ์ศิลปะพื้นบ้านและหัตถกรรมที่เกี่ยวข้องกับประเพณีบุญผะเหวด เช่น การทำธูปเทียน การประดิษฐ์เครื่องบูชาจากวัสดุท้องถิ่น รวมถึงการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่สะท้อนถึงเอกลักษณ์ของชุมชน การส่งเสริมกิจกรรมดังกล่าวจะช่วยอนุรักษ์มรดกทางศิลปะ และสร้างรายได้ให้กับชุมชนผ่านการผลิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น เช่น เครื่องบูชา ธูปเทียน หรือของที่ระลึกต่างๆ ที่มีความเชื่อมโยงกับประเพณีการบูชากัณฑ์เทศน์มหาชาติ ซึ่งอาจจะถูกนำเสนอในตลาดท้องถิ่นหรือนำไปจำหน่ายในกิจกรรมท่องเที่ยว

นอกจากนี้ยังสามารถสร้างแรงบันดาลใจให้กับชุมชนในการสร้างสรรค์งานศิลปะและหัตถกรรมใหม่ๆ ที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาด การมีส่วนร่วมของชุมชนในการส่งเสริมและรักษาประเพณีบุญผะเหวดเป็นกุญแจสำคัญในการทำให้ประเพณีนี้ดำรงอยู่และเติบโตอย่างยั่งยืน ชุมชนที่มีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์กิจกรรมต่างๆ จะรู้สึกภาคภูมิใจและเป็นเจ้าของวัฒนธรรมของตนเอง โดยเฉพาะการฝึกทักษะการทำขบวนแห่และการสร้างเครื่องบูชาที่เกี่ยวข้องกับประเพณี การร่วมมือร่วมใจในการจัดกิจกรรมประเพณีเหล่านี้ช่วยเสริมสร้างความรู้สึกเป็นหนึ่งเดียวและความสามัคคีในชุมชน ซึ่งเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในชุมชน เช่น การฝึกอบรมทักษะศิลปะพื้นบ้าน การทำเครื่องบูชา หรือการฝึกสอนการแสดงการฟังเทศน์ จะช่วยเสริมสร้างความเชื่อมโยงระหว่างคนในชุมชนและให้รุ่นหลังสามารถสืบทอดประเพณีนี้ต่อไปได้ การพัฒนาท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นอีกหนึ่งแนวทางที่สามารถเสริมสร้างรายได้และเผยแพร่วัฒนธรรมของชุมชนไปยังทั่วโลก โดยการสร้างประสบการณ์ท่องเที่ยวที่น่าสนใจและมีเอกลักษณ์ เช่น การร่วมขบวนแห่ การทำบุญในพิธีต่างๆ การเดินทางไปยังสถานที่สำคัญที่เกี่ยวข้องกับประเพณีบุญผะเหวด หรือการชมการแสดงที่สะท้อนถึงเรื่องราวของพระพุทธศาสนาและพระพุทธประวัติ การส่งเสริมการท่องเที่ยวในลักษณะนี้ไม่เพียงแต่จะช่วยเผยแพร่วัฒนธรรมท้องถิ่น แต่ยังสามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชนจากการให้บริการนักท่องเที่ยว เช่น การจัดการเดินทาง การจัดแสดงการฟังเทศน์ และการจำหน่ายสินค้าท้องถิ่น การใช้สื่อดิจิทัลในการประชาสัมพันธ์และการสร้างเส้นทางท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงสถานที่สำคัญในการทำบุญผะเหวดจะช่วยเพิ่มความสนใจและการรับรู้จากนักท่องเที่ยวจากทั้งในและต่างประเทศ การพัฒนาท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะช่วยให้วัฒนธรรมท้องถิ่นมีชีวิตชีวา และเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืนในระยะยาว

สอดคล้องกับ สุจิราลักษมณ์ สุดา (2556) ได้ทำวิจัยเรื่องความเชื่อพิธีกรรมในประเพณีฮีตสิบสองของภาคอีสาน กรณีศึกษาหมู่บ้านกุดชุม อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร พบว่า ประเพณีฮีตสิบสอง เป็นประเพณีหลักของชาวบ้าน ที่ยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น ซึ่งมีการปฏิบัติกันเป็นประจำ ทั้งสิบสองเดือน หลักในการปฏิบัตินั้นถือได้ว่าเป็นสิ่งที่ดีงาม แสดงให้เห็นว่า หลักคำสอนของคนในสมัยอดีตได้สอดแทรกไว้ในขนบธรรมเนียมประเพณี และยังเป็นการปลูกฝังโดยตรงแก่คนในชุมชน นอกจากนี้ยังเป็นการรวมกลุ่มของชาวบ้านที่มาร่วมกันทำบุญและยังเป็นการสร้างความสามัคคีกันในชุมชน สร้างความสัมพันธ์ ระหว่าง วัด บ้าน และโรงเรียน ประเพณีฮีตสิบสองที่จัดขึ้นในหมู่บ้านกุดชุมแสดงให้เห็นถึงความเชื่อ พิธีกรรมที่ได้สืบทอดมา ซึ่งมีทั้งความเชื่อในเรื่องบาปบุญ อิทธิพลของพระพุทธศาสนา ผีสาง เทวดา ภูตผีปีศาจ เป็นต้น เมื่อเกิดความเชื่อเหล่านี้ การแสดงออก ในความเชื่อต่าง ๆ นั้น ได้แสดงออกมาในรูปแบบพิธีกรรม ที่ได้รับการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ประเพณี ฮีตสิบสอง กับวิถีชีวิตของชาวบ้าน กุดชุม เป็นสิ่งที่มีความเกี่ยวพันกันโดยตรง เนื่องจากประเพณีฮีตสิบสองเป็นประเพณี ที่กระทำในแต่ละเดือนทั้งสิบสองเดือน หรือที่กระทำกันทั้งปี วิถีชีวิตของชาวบ้านกุดชุมจึงมีความสัมพันธ์กับประเพณีตั้งแต่เกิดจนตาย จากการศึกษาความสัมพันธ์ด้านการประกอบอาชีพ ประเพณีฮีตสิบสองมีความเกี่ยวข้องกับอาชีพโดยตรง ดังจะเห็นได้จากฮีตที่ 6 เดือนหก ประเพณีบุญบั้งไฟ เป็นการทำบุญเพื่อขอฝนจากพญาแถน ซึ่งชาวบ้านเชื่อว่า การจุดบั้งไฟนั้น เป็นการบอกกล่าวพญาแถนว่าใกล้ถึงฤดูทำนาแล้ว ขอให้พญาแถนได้ช่วยให้ฝนตกลงมาด้วย

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาแนวทางการส่งเสริมวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ในประเพณีบุญผะเหวดบ้านกู่กาสิงห์ อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด สามารถสรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

ประเพณีบุญผะเหวดบ้านกู่กาสิงห์มิได้เป็นเพียงพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อการสั่งสมบุญและสืบทอดความเชื่อเรื่องอานิสงส์จากการฟังเทศน์มหาชาติเท่านั้น หากยังเป็นฐานทุนทางวัฒนธรรมที่สามารถพัฒนาเป็น “วัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์” ได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยอาศัยการบูรณาการระหว่างทุนทางศรัทธาภูมิปัญญาท้องถิ่น การมีส่วนร่วมของชุมชน และการจัดการวัฒนธรรมร่วมสมัย ผ่านการอนุรักษ์องค์ความรู้ดั้งเดิม การพัฒนาหัตถกรรมและกิจกรรมสร้างสรรค์จากประเพณี การประยุกต์ใช้สื่อดิจิทัลในการประชาสัมพันธ์ และการเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ส่งผลให้ประเพณีบุญผะเหวดมีบทบาททั้งในฐานะเครื่องมือเผยแผ่พระพุทธศาสนา กลไกสร้างความสามัคคีของชุมชน และทรัพยากรทางวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืน

สรุป

ประเพณีบุญผะเหวดหรือเทศน์มหาชาติบ้านกู่กาสิงห์เป็นกิจกรรมสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและส่งเสริมคุณธรรมของชุมชน โดยมีความเชื่อว่าการฟังเทศน์ครบ 13 กัณฑ์ในวันเดียวจะได้รับอานิสงส์ใหญ่ เช่น การเกิดในสุคติและโอกาสบรรลุนิพพาน พิธีกรรมเน้นการทำทาน รักษาศีล และเจริญภาวนา ควบคู่กับความศรัทธาในพระศรีอริยเมตไตรย อีกทั้งยังช่วยเสริมสร้างความสามัคคีและความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชนอย่างยั่งยืน การฟังเทศน์บุญผะเหวดไม่เพียงเป็นการสืบสานประเพณีท้องถิ่น แต่ยังส่งเสริมความเจริญรุ่งเรืองในชีวิตของชาวบ้าน โดยเชื่อว่าการบูชากัณฑ์เทศน์ช่วยเสริมความสุข ป้องกันภัย และพัฒนาจิตใจให้ดีงาม รวมถึงเป็นปัจจัยสนับสนุนการเกิดในสุคติและการบรรลุมรรคผลนิพพาน นอกจากนี้ยังทำให้ชุมชนเกิดความร่วมมือและความผูกพันมากยิ่งขึ้น ในด้านวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ ประเพณีนี้มีบทบาทในการอนุรักษ์มรดกท้องถิ่นและส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน ผ่านกิจกรรมขบวนแห่ การจัดทำเครื่องบูชา และการใช้สื่อดิจิทัลเผยแพร่ข้อมูล ช่วยขยายการรับรู้สู่สาธารณะ อีกทั้งการส่งเสริมหัตถกรรมพื้นบ้าน เช่น การทำธูปเทียน ยังช่วยรักษาภูมิปัญญาและสร้างรายได้ให้ชุมชน พร้อมทั้งสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและการเผยแพร่วัฒนธรรมไทยสู่สากล

ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “แนวทางการส่งเสริมวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ในประเพณีบุญผะเหวดบ้านกู่กาสิงห์ อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด” ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ โดยแบ่งออกเป็น 3 ประเด็น ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1). การจัดงานบุญผะเหวด ควรเป็นงานบุญสีขาว ปลอดอบายมุขต่าง ๆ และนำเอาหลักธรรมในพระเวสสันดรชาดกเป็นหลักการในการดำเนินชีวิตภาครัฐ คณะสงฆ์ และผู้นำท้องถิ่นควรมีมาตรการให้เกิดผล

2) รัฐบาลและองค์กรเอกชนควรสนับสนุนให้การจัดงานบุญผะเหวดเป็นงานระดับภาคอีสาน พร้อมกันทุกจังหวัดในภาคอีสาน เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวต่างชาติมาท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรม ไปเที่ยวจังหวัดไหนก็ได้ในภาคอีสาน

2. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

1) ผู้จัดงานบุญผะเหวด ควรนำแนวทางอนุรักษ์งานบุญผะเหวดในงานวิจัยนี้ไปปรับปรุงในการจัดงานครั้งต่อไป

2) โรงเรียนควรส่งเสริมนักเรียน นักศึกษาได้เข้าร่วมประเพณีบุญผะเหวด เพื่อให้ได้เรียนรู้ซึมซับวัฒนธรรม และสืบทอดมรดกวัฒนธรรมต่อไป

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรศึกษาคติธรรมและอิทธิพลวัฒนธรรมประเพณีบุญผะเหวดที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของประชาชนในภาคอีสาน

2) ควรนำผลวิจัยที่ได้จากการเปลี่ยนแปลง 4 ด้าน คือ คือ ด้านเศรษฐกิจ ด้านบุคคล ด้านสังคม ด้านความเชื่อทางศาสนา หรือด้านทุนทางสังคม ทุนมนุษย์ ทุนปัญญา และทุนวัฒนธรรม ด้านใดที่ขาดความสมบูรณ์ ควรนำมาศึกษาวิจัยในครั้งต่อไป

เอกสารอ้างอิง

บัวศรี ศรีสูง. (2533). ฮีต-คองอีสาน และปกิณกะคดี. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ฟ,

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,

พระครูปัญญาธรรมพิทักษ์ (โกศล เตชปญฺโญ). (2563). ศึกษาวิเคราะห์เชิงสัญญะที่ปรากฏในพิธีบุญผะเหวด อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สุริยา สมุทคุปติ์ และคณะ. (2543). การเมืองวัฒนธรรมในบุญผะเหวดร้อยเอ็ด. นครราชสีมา: ห้องไทยศึกษา นิทัศน์ สำนักวิชาเทคโนโลยีสังคม. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี.

พระมหาสมชาติ นนฺทธมฺมิโก. (2549). ศึกษาคุณค่าการเทศน์มหาชาติในล้านนา. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สุจิราลักษมณ์ สุดา. (2556). ความเชื่อพิธีกรรมในประเพณีฮิตสิบสองของภาคอีสาน กรณีศึกษาหมู่บ้านกุดชุม อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

การเสริมสร้างเครือข่ายสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดร้อยเอ็ด

Strengthening the Network of Meditation Centers in Roi Et Province

พระครูภาวนาพัฒนบัณฑิต
Phrakhru Bavanabhatdhanabundita
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
E-mail: sosommai@gmail.com

Received: 12 April 2026; Revised: 26 April 2026; Accepted: 27 April 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดร้อยเอ็ด 2) เพื่อพัฒนาเครือข่ายสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดร้อยเอ็ด 3) เพื่อนำเสนอรูปแบบการพัฒนาเครือข่ายสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดร้อยเอ็ด เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative Research) โดยการทบทวนเอกสาร ตำรา ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยศึกษาเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวกับแนวคิดเกี่ยวกับการเสริมสร้างเครือข่ายแนวคิดเกี่ยวกับการส่งเสริมการพัฒนา แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการ แนวคิดเกี่ยวกับสำนักปฏิบัติธรรม การสัมภาษณ์ เจาะลึก (In-depth Interview)

ผลจากการวิจัยพบว่า: สภาพปัญหาการจัดการสำนักปฏิบัติธรรม ประจำจังหวัดร้อยเอ็ด คือ การบริหารจัดการของสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดร้อยเอ็ดมีรากฐานที่ดี แต่ยังจำเป็นต้องได้รับการส่งเสริมด้านทรัพยากรบุคคล ระบบการบริหารและเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อยกระดับมาตรฐานและความยั่งยืนของการปฏิบัติธรรมในระดับจังหวัด การพัฒนาเครือข่ายสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดร้อยเอ็ด คือ การพัฒนาเครือข่ายสำนักปฏิบัติธรรมจังหวัดร้อยเอ็ด ควรดำเนินการอย่างรอบด้าน มีการวางแผนที่ชัดเจนในทุกด้าน เพื่อให้สามารถตอบสนองความต้องการของผู้ปฏิบัติธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน รูปแบบการพัฒนาเครือข่ายสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดร้อยเอ็ด คือการออกแบบรูปแบบการพัฒนาเครือข่ายดังกล่าว เป็นไปตามหลักการบริหารจัดการสมัยใหม่ ที่เน้นความโปร่งใส มีส่วนร่วมและมุ่งความยั่งยืนของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในระดับจังหวัด

คำสำคัญ : การเสริมสร้าง, เครือข่าย, สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด

Abstract

This research article has objectives: 1) to study the problems in managing meditation centers in Roi Et Province, 2) to develop a network of meditation centers in Roi Et Province, and 3) to propose a model for developing the network of meditation centers in Roi Et Province. This is qualitative research, using a review of relevant documents, textbooks, and research papers, focusing specifically on concepts related to network building, development promotion, management, and meditation centers. In depth interviews were also conducted.

The results of research found that The problems in managing meditation centers in Roi Et Province stem from the fact that while the centers have a solid foundation, they require further support in human resources, management systems, and information technology to elevate the standards and sustainability of meditation practice at the provincial level. The development of the meditation center network in Roi Et Province should be comprehensive, with clear planning in all aspects, to effectively and sustainably meet the needs of practitioners. The proposed

Keywords : Strengthening, Network, Provincial Dharma Practice Center

บทนำ

การปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธศาสนาถือเป็นพื้นฐานของมนุษยสัมพันธ์ เพราะเป็นหลักคำสอนที่ขัดเกลาจิตใจของมนุษย์จากระดับต่ำไปถึงระดับสูง ตั้งแต่เข้าใจตนเองไปถึงเข้าใจผู้อื่น หากบุคคลใดปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนาแล้ว ก็ถือได้ว่าเป็นบุคคลที่ได้นำหลักพระพุทธศาสนาไปประยุกต์เพื่อสร้างมนุษยสัมพันธ์ เนื่องจากมีหลักธรรมของพระพุทธศาสนาหลายประการที่เป็นการสร้างความรักความศรัทธาให้กับคนอื่น และแน่นอนว่าเมื่อใครก็ตามที่นำหลักธรรมของพระพุทธศาสนาไปปฏิบัติย่อมเกิดประโยชน์แก่ตนเอง เช่น สามารถตั้งตัวให้เป็นหลักเป็นฐานได้ สามารถตั้งตนอยู่ในหลักศีลในธรรม สามารถดับกิเลสให้พ้นทุกข์ได้อย่างแท้จริง การปฏิบัติธรรมหรือการฝึกอบรมจิตด้วยการเจริญกัมมัฏฐานเพื่อให้จิตสงบระงับจากกิเลสนิวรณ์ เป็นสมาธิ สามารถกำหนดรู้เท่าทันสภาวธรรมตามความเป็นจริง เป็นอุบายแก้ปัญหาทางใจ ให้ได้รับประโยชน์จากพระพุทธศาสนาที่ตนเคารพนับถืออย่างแท้จริง เป็นการฉีดวัคซีนทางใจ เสริมสร้างพลังจิตให้มีคุณภาพได้อย่างถูกจุด เพราะมนุษย์เรามีส่วนประกอบสองส่วน คือ กายกับจิต จิตเป็นนายกายเป็นบ่าว จิตจึงมีความสำคัญ ดังนั้นการที่จะพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ต้องพัฒนาที่จิตใจก่อนเป็นสำคัญ จึงจะได้ผลดีที่สุดและการปฏิบัติธรรมก็มุ่งเน้นให้ผู้คนเขารับการฝึกอบรมมีการพัฒนาจิตใจด้วยการปฏิบัติสมถวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐานสูตรในสำนักปฏิบัติธรรมที่มีมาตรฐาน ซึ่งมีสถานที่สงบร่มรื่น เป็นสถานที่สัปปายะแก่การปฏิบัติธรรม ซึ่งคนในยุคสมัยปัจจุบันประสบปัญหาต่าง ๆ มากมาย มีความต้องการฝึกอบรมปฏิบัติ ธรรมมากขึ้น ทั้งนี้พระพุทธศาสนาซึ่งถือได้ว่าเป็นศาสนาที่มีความสำคัญในการนำหลักการดำรงชีวิตอย่างมีสติ มาใช้ในชีวิตประจำวันเพื่อให้คนทั่วไปรู้เท่าทันต่อปัญหาที่เกิดขึ้นกับตนเองสังคม และโลกปัจจุบัน

ในจังหวัดร้อยเอ็ดมีสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด จำนวน 23 แห่ง ประชาชนจังหวัดร้อยเอ็ดที่เข้าปฏิบัติธรรมอย่างจริงจังยังมีจำนวนน้อย จากสถิติของผู้เข้าปฏิบัติธรรมในสานักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดร้อยเอ็ดแต่ละแห่ง เมื่อวัดค่าจากจำนวนผู้ปฏิบัติธรรมต่อปี ยังมีผู้เข้าปฏิบัติธรรมน้อยมาก (สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดร้อยเอ็ด, 2567) วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน จึงมีความสำคัญในการทำหน้าที่ในการสืบทอดพระพุทธศาสนา สภาพสังคมปัจจุบันพระพุทธศาสนามีทั้งส่วนที่เจริญก้าวหน้าและเสื่อมโทรมลง พระสงฆ์เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญเป็นผู้สั่งสอน ถ่ายทอด การปฏิบัติตนให้เป็นที่น่าเลื่อมใส การสนทนาธรรม การแนะนำการตอบปัญหาและการแสดงธรรม อีกทั้งในฐานะที่พระสงฆ์เป็นผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา จึงทำให้ถูกยอมรับว่าเป็นผู้นำทางจิตใจของประชาชน การเป็นผู้ที่ประพฤติดีปฏิบัติชอบจะทำให้ประชาชนยอมรับนับถือและยินดีปฏิบัติตามคำแนะนำได้

จากความสำคัญดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับการเสริมสร้างเครือข่ายสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดร้อยเอ็ด เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดร้อยเอ็ดเพื่อ

พัฒนาเครือข่ายสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดร้อยเอ็ด ให้เพิ่มสูงยิ่ง ๆ ขึ้นต่อไปและเพื่อนำเสนอรูปแบบการพัฒนาเครือข่ายสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดร้อยเอ็ดตอบสนองความต้องการของพุทธศาสนิกชนที่สนใจเกี่ยวกับการปฏิบัติธรรมในยุคปัจจุบันที่มีความต้องการสถานที่เงียบสงบ และมีแนวทางปฏิบัติ เข้าใจง่าย สามารถนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันและตอบสนองต่อความต้องการของผู้ปฏิบัติธรรมทุกเพศทุกวัยและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดร้อยเอ็ด
2. เพื่อพัฒนาเครือข่ายสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดร้อยเอ็ด
3. เพื่อนำเสนอรูปแบบการพัฒนาเครือข่ายสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดร้อยเอ็ด

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย

เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative Research) โดยการทบทวนเอกสาร ตำรา ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยศึกษาเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวกับ แนวคิดเกี่ยวกับการเสริมสร้างเครือข่ายแนวคิดเกี่ยวกับการส่งเสริมการพัฒนา แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการ แนวคิดเกี่ยวกับสำนักปฏิบัติธรรม การสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview)

2. กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้บริหารสงฆ์ระดับสูงสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดร้อยเอ็ด ผู้อำนวยการและนักวิชาการสำนักงานพระพุทธจังหวัดร้อยเอ็ด เจ้าอาวาส / พระวิปัสสนาจารย์ ผู้นำชุมชนปราชญ์ของชุมชมชนที่เกี่ยวข้องบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับสำนักปฏิบัติ จำนวน 33 รูป/คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้เครื่องมือที่สร้างและพัฒนาขึ้น โดยดำเนินการตามกรอบแนวคิดระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก โดยการศึกษาเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับศูนย์ปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดร้อยเอ็ด วิเคราะห์ข้อมูลที่ศึกษาเพื่อกำหนดเป็นโครงสร้างและขอบเขตเนื้อหา สภาพปัญหาการจัดการธรรมประจำจังหวัดร้อยเอ็ด นำนิยามตัวแปรมาสร้างเป็นแบบสำรวจสภาพปัญหา นำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้องและความเหมาะสมของภาษา ผู้เชี่ยวชาญให้ข้อเสนอแนะการใช้ภาษาให้กระชับในข้อคำถามผู้วิจัยจึงนำมาปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำ นำแบบสำรวจสภาพปัญหาที่แก้ไขแล้วให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 คน ได้ให้คำแนะนำปรึกษา โดยผู้วิจัยได้ปรับปรุงแก้ไขด้านข้อคำถามในแต่ละประเด็น นำมาจัดหมวดหมู่ปัญหากับความต้องการให้ชัดเจน และนำมาวิเคราะห์เพื่อสร้างการเสริมสร้างเครือข่ายสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดร้อยเอ็ด

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

1) ดำเนินการสัมภาษณ์ ตามวัน เวลา และสถานที่ ที่กำหนดไว้จนครบ ทุกประเด็น โดยขออนุญาตจดบันทึก และมีการบันทึกเสียงประกอบการสัมภาษณ์

2) นำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ไปเก็บข้อมูลกับผู้บริหารสงฆ์ระดับสูงสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดร้อยเอ็ด ผู้อำนวยการและนักวิชาการสำนักงานพระพุทธจังหวัดร้อยเอ็ด เจ้าอาวาส / พระวิปัสสนาจารย์ ผู้นำชุมชนปราชญ์ของชุมชมชนที่เกี่ยวข้องบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับสำนักปฏิบัติ จำนวน 33 รูป/คน

แล้วนำมาตรวจสอบความถูกต้อง ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ทั้งหมด จำนวน 33 ชุด คิดเป็นร้อยละ 100 ของจำนวนแบบสอบถามทั้งหมด

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

1) วิเคราะห์คำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามวัตถุประสงค์การวิจัย โดยใช้เทคนิคโดยการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

2) ผู้วิจัยการวิเคราะห์ ข้อมูล โดยการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) ได้แก่ (1) การตรวจสอบสามเส้า ด้านข้อมูล โดยพิจารณาแหล่งเวลา แหล่งสถานที่ และแหล่งบุคคลที่ แตกต่างกัน กล่าวคือ ถ้าข้อมูลต่างเวลา กันจะเหมือนกันหรือไม่ ถ้าข้อมูลต่างสถานที่จะเหมือนกันหรือไม่ และถ้าบุคคลผู้ให้ข้อมูลเปลี่ยนไปข้อมูล จะเหมือนเดิมหรือไม่ (2) การตรวจสอบสามเส้า ด้านผู้วิจัย โดยการเปลี่ยนตัวผู้สังเกต หรือ สัมภาษณ์และ (3) การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล โดยใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ กัน เพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่อง เดียวกัน เช่น ใช้วิธีสังเกตควบคู่ไปกับการซักถาม

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาการเสริมสร้างเครือข่ายสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งครอบคลุมสำนักปฏิบัติธรรมจำนวน 23 แห่ง โดยมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญรวม 33 รูป/คน สามารถสรุปสาระสำคัญได้เป็น 3 ส่วน ได้แก่ สภาพปัญหา แนวทางพัฒนา และรูปแบบการพัฒนาเครือข่าย ดังนี้

1. สภาพปัญหาการจัดการสำนักปฏิบัติธรรม

โดยรวมมีจุดแข็งด้านสถานที่และแนวการสอนที่เอื้อต่อการปฏิบัติธรรม สถานที่ส่วนใหญ่มีความสะอาด สงบ ร่มรื่น มีการจัดพื้นที่เป็นสัดส่วน เหมาะสมต่อการปฏิบัติภาวนา มีสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานครบถ้วน และการเดินทางสะดวก อย่างไรก็ตาม ยังมีความท้าทายในด้านบุคลากร โดยเฉพาะความพร้อมและจำนวนของพระวิปัสสนาจารย์ที่ยังไม่เพียงพอและมีความแตกต่างกันในแต่ละสำนัก

ด้านพระวิปัสสนาจารย์และแนวการสอน พบว่าส่วนใหญ่มีคุณธรรม มีความรู้ความเข้าใจในหลักพระพุทธศาสนา และสามารถถ่ายทอดการปฏิบัติธรรมตามหลักไตรสิกขาได้ดี แต่บางสำนักยังขาดพระวิปัสสนาจารย์ที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ส่งผลให้คุณภาพการสอนยังไม่สม่ำเสมอ ขณะที่ด้านการจัดกิจกรรมอบรมปฏิบัติธรรม พบว่ามีความหลากหลาย ทั้งในรูปแบบและความเข้มข้น มีกิจกรรมที่ช่วยพัฒนาจิตใจและส่งเสริมคุณธรรม แต่ยังขาดความต่อเนื่องและระบบการติดตามประเมินผลที่ชัดเจนในบางแห่ง

ด้านการบริหารงานทั่วไป พบว่าหลายสำนักมีการบริหารจัดการที่ดี มีความโปร่งใส เปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วม มีการประชาสัมพันธ์ผ่านหลายช่องทาง และมีการดูแลด้านความปลอดภัยและสุขอนามัยอย่างเหมาะสม อย่างไรก็ตาม ยังควรพัฒนาในเรื่องการจัดเก็บข้อมูล การใช้เทคโนโลยี และการพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่อง

2. แนวทางการพัฒนาเครือข่ายสำนักปฏิบัติธรรม

ควรมุ่งเน้นการยกระดับทั้ง 4 ด้านสำคัญ ได้แก่ ด้านสถานที่ ควรปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานให้เหมาะสมกับผู้ใช้งานทุกกลุ่ม เช่น ผู้สูงอายุและผู้พิการ พร้อมทั้งพัฒนาสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการปฏิบัติธรรมอย่างแท้จริง ด้านพระวิปัสสนาจารย์ ควรส่งเสริมการอบรมและเพิ่มจำนวนพระวิปัสสนาจารย์ให้เพียงพอ พร้อมพัฒนาศักยภาพอย่างต่อเนื่อง

ด้านการจัดกิจกรรม ควรมีการกำหนดตารางกิจกรรมที่ชัดเจน จัดอย่างสม่ำเสมอ และปรับรูปแบบให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย รวมถึงการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการประชาสัมพันธ์และติดตามผล

ส่วนด้านการบริหารงานทั่วไป ควรเน้นความโปร่งใส การใช้ระบบข้อมูลสารสนเทศ การสร้างความร่วมมือกับชุมชน และการพัฒนาสภาพแวดล้อมการทำงานให้มีประสิทธิภาพ

3. รูปแบบการพัฒนาเครือข่ายสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดร้อยเอ็ด

เป็นการบูรณาการแนวคิดจากการศึกษาภาคสนามและเอกสารวิชาการ โดยกำหนดองค์ประกอบหลัก 4 ด้าน ได้แก่ ด้านสถานที่ ด้านพระวิปัสสนาจารย์/แนวการสอน ด้านการจัดกิจกรรมอบรมปฏิบัติธรรม และด้านการบริหารงานทั่วไป

ด้านสถานที่ เน้นการจัดสภาพแวดล้อมให้เหมาะสม มีสิ่งอำนวยความสะดวกครบถ้วน มีป้ายและผังแสดงพื้นที่ชัดเจน รวมถึงการอำนวยความสะดวกแก่ผู้พิการและผู้สูงอายุ ด้านพระวิปัสสนาจารย์ เน้นให้มีการแต่งตั้งอย่างเป็นทางการ ผ่านการอบรม มีความรู้ถูกต้องตามหลักพระไตรปิฎก และมีความประพฤติที่เหมาะสมเป็นแบบอย่างที่ดี

ด้านการจัดกิจกรรม เน้นการจัดอย่างต่อเนื่อง มีปฏิทินชัดเจน มีหลักสูตรที่เหมาะสมกับทุกกลุ่ม มีการประเมินผลและเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ เพื่อใช้พัฒนาในอนาคต และด้านการบริหารงานทั่วไป เน้นความโปร่งใส การจัดทำบัญชีที่ตรวจสอบได้ การดูแลสุขภาพและความปลอดภัย การประชาสัมพันธ์ และการมีส่วนร่วมของชุมชน

อภิปรายผล

1. สภาพปัญหาการจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดร้อยเอ็ด

1.1 ด้านสถานที่ พบว่า วัดอโสกวนาราม เป็นตัวอย่างของสำนักปฏิบัติธรรมที่มีการจัดการด้านสถานที่ที่ดีเยี่ยม ได้รับการยกย่องในระดับจังหวัด มีสภาพแวดล้อมร่มรื่น ปรับภูมิทัศน์ดี ระบบระบายน้ำมีประสิทธิภาพ สะอาด มีการแบ่งเขตพื้นที่ชัดเจน อาคารปฏิบัติธรรมเหมาะสมและมีสิ่งอำนวยความสะดวก โรงอาหารถูกสุขลักษณะ สอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาไชยณรงค์ ภทฺทมุนี (เสริมแก้ว) (2560) ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาการบริหารจัดกรสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดดีเด่นในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 2 ” ผลการวิจัยพบว่า ด้านสถานที่ มีความสะอาด มีระเบียบ เป็นธรรมชาติมีมุมสบาย มีมุมผ่อนคลาย สงบไร้เสียงรบกวน ไม่แออัดเกินไป ที่พักที่ปฏิบัติ ห้องน้ำห้องสุขา ถูกหลักสุขอนามัย ด้านวิทยากร มีปฏิปทาน่าเลื่อมใส มีความรู้ดี มีเทคนิคในการสอนกรรมฐานให้เข้าใจง่าย ศึกษาค้นคว้าลงมือปฏิบัติเองแล้วจึงมาถ่ายทอด มีความเสียสละ ใช้หลักสัปปุริสธรรม เป็นแรงจูงใจที่ดี ด้านการจัดการ มีระบบการจัดการที่เป็นไปในทิศทางที่ดี โดยนำระบบสมัยใหม่มาใช้เช่น มีการจัดเก็บข้อมูล การประชาสัมพันธ์ มีระบบรักษาความปลอดภัย มีการความดูแลเรื่องสุขอนามัยที่ดี และสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหากังวาล ธีรธมฺโม (ศรชัย) (2558) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด ผลการวิจัยพบว่า 1) เจ้าสำนักมีวิสัยทัศน์ 2) ด้านบุคลากร รู้จักแบ่งงานและการมอบหมายอำนาจหน้าที่การงาน 3) ด้านการบริหารจัดการภายในสำนัก จัดทำบัญชีรายรับ - จ่ายให้เป็นระบบ โปร่งใส ชัดเจน ตรวจสอบได้

1.2 ด้านพระวิปัสสนาจารย์/แนวการสอน เจ้าสำนักปฏิบัติธรรม ต้องเป็นเจ้าอาวาส หรือ เป็นพระวิปัสสนาจารย์ที่ได้รับมอบหมายจาก เจ้าอาวาสเป็นลายลักษณ์อักษรให้ทำหน้าที่ เป็นพระวิปัสสนาจารย์ พระภิกษุสามเณรหรือบุคลากรในสำนักเป็นผู้ มีศีลาจารวัตรและปฏิปทาน่าเลื่อมใส บำเพ็ญสมณธรรมเป็นแบบอย่างที่ดี ดำเนินการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐาน และจัดให้มีการฝึกปฏิบัติธรรมให้เป็นไปตามหลักที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ไว้ในมหาสติปัฏฐานสูตร โดยรวมมีการจัดการที่เน้นคุณธรรมและการปฏิบัติธรรมอย่างเข้มแข็ง เจ้าสำนักและพระวิปัสสนาจารย์ส่วนใหญ่เป็นแบบอย่างที่ดี มีความเข้าใจในพระรัตนตรัย ศรัทธาในพระพุทธศาสนา มีวิสัยทัศน์และความสามารถในการบริหารจัดการรวมถึงกระตุ้นการพัฒนาคุณภาพ พระ

วิปัสสนาจารย์มีความสามารถในการฝึกอบรม มุ่งพัฒนาผู้เรียนตามหลักไตรสิกขา และเข้าใจหลักการปฏิบัติ โดยผลการวิจัยนี้ได้สอดคล้องกับงานวิจัยของนางสาววลัยพร บางชัยภูมิ ได้ทำการศึกษาเรื่อง กลยุทธ์การบริหารการสื่อสารเพื่อสร้างแรงจูงใจสำหรับสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด ผลการวิจัยพบว่า 1. สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดมีความต้องการจำเป็นการบริหารการสื่อสารเพื่อสร้าง แรงจูงใจ ด้านช่องทางการสื่อสารมากที่สุด รองลงมาคือ ด้านการบริหาร ด้านผู้รับสาร ด้านปฏิกิริยาตอบกลับ ด้านสาร และด้านผู้ส่งสาร ตามลำดับ 2. กลยุทธ์การบริหารการสื่อสารเพื่อสร้างแรงจูงใจสำหรับสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด ประกอบด้วย 1) วิสัยทัศน์ 2) พันธกิจ 3) เป้าประสงค์ 4) กลยุทธ์

1.**3 ด้านการจัดกิจกรรมอบรมปฏิบัติธรรม** มีความหลากหลายและความเข้มข้นที่แตกต่างกันมีการปฏิบัติธรรมฝึกจิตภาวนา เจริญกรรมฐานตามหลักพระพุทธศาสนา เพื่อให้ผู้ปฏิบัติธรรมได้ทำกิจ กิจรรมด้านพระพุทธศาสนาร่วมกันอบรมปลูกฝังศีลธรรมให้เข้าใจหลักการและนำธรรมะมาประยุกต์ใช้ในชีวิตส่วนตัว ฝึกผ่อนคลายกายและจิตใจ คลายกังวล ปล่อยวางภารกิจทางโลก มุ่งสู่ทางธรรม เพื่อก่อให้เกิดทัศนคติที่ดีในการอยู่ในสังคม มีจิตใจเกื้อกูล สงบเย็นและเป็นประโยชน์ต่อสังคม สำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดร้อยเอ็ด มีการจัดกิจกรรมอบรมปฏิบัติธรรมที่หลากหลายและมีวิธีการที่แตกต่างกัน การให้คำปรึกษาและการประเมินประสิทธิภาพการฝึกปฏิบัติเป็นส่วนสำคัญที่ช่วยพัฒนาผู้เข้าร่วม นอกจากนี้ โดยผลการวิจัยนี้ได้สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระวิชชุกร ติสรโณ (ก้องแดนไพร) (2556) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนมีความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ 1 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากทุกด้าน 2. ข้อเสนอแนะแนวการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ 1 พบว่า ด้านพระวิทยากร ควรบรรยายธรรมะด้วยเหตุผลเหมาะสมกับยุคสมัยไม่กระทบตนเองและผู้อื่น ด้านเนื้อหาสาระ ควรจัดเนื้อหาโดยสอดแทรกและปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมเข้าไปด้วย ด้านการปฏิบัติ ควรมีการทบทวนในช่วงแรกหลังจากรับการอบรมแล้วเพื่อความแม่นยำในการปฏิบัติธรรมในระยะเวลาที่เหมาะสมและด้านกฎระเบียบ ควรเน้นและย้ำกฎระเบียบกติกา มรรยาทและข้อควรปฏิบัติอยู่ตลอดเวลา เพื่อรักษาความเป็นระเบียบเรียบร้อยในการอยู่ร่วมกันในสถานที่ปฏิบัติธรรม

1.4 ด้านการบริหารงานทั่วไป เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมมีความสนใจ และเห็นความสำคัญของการจัดกิจกรรมอบรมปฏิบัติธรรมและความหลากหลายและสอดคล้องกับหลักการพระพุทธศาสนา เน้นความโปร่งใส การมีส่วนร่วมของชุมชน และการพัฒนาที่ยั่งยืน มีแนวทางการบริหารที่ดี การจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายที่โปร่งใส, การมีระบบปฐมพยาบาลและการประสานงานกับสถานพยาบาล, การประชาสัมพันธ์ที่ทั่วถึงผ่านช่องทางหลากหลาย เป็นต้น โดยผลการวิจัยนี้ได้สอดคล้องกับงานวิจัยของอุทัย สติมั่น (2555) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้สำหรับสำนักปฏิบัติธรรมในประเทศไทย” พบว่า สภาพทั่วไปของสำนักปฏิบัติธรรมทั้ง 5 สำนักต่างมีความพร้อมในเรื่องของสัปปายะ 7 ประการ และมีรูปแบบการจัดการความรู้ตามแนวทางในพระพุทธศาสนา ทั้งนี้จากการศึกษาเพื่อนำเสนอรูปแบบการจัดการความรู้สำหรับสำนักปฏิบัติธรรมในประเทศไทย พบว่า รูปแบบการจัดการความรู้ที่เหมาะสมสำหรับสำนักปฏิบัติธรรมนั้นควรประกอบไปด้วย (1) ด้านคน คนในองค์กรมีความกระหายใคร่เรียนรู้มีวัฒนธรรมในการเรียนรู้ มีทัศนคติที่ดีในการทำงาน อีกทั้งมีโครงสร้างของการจัดการความรู้ที่เอื้อต่อการจัดการความรู้ (2) ด้านเทคโนโลยี ควรมีระบบเทคโนโลยีสารสนเทศที่หลากหลาย และมีประสิทธิภาพ (3) ด้านกระบวนการ ควรมีกระบวนการจัดการความรู้ที่ชัดเจน เป็นระบบและมีประสิทธิภาพ (4) ด้านเครื่องมือ ควรใช้หลักธรรมสนับสนุน คือหลักอปริหานิยธรรม หลักสาราณียธรรม หลักสัปปุริสธรรม หลักวุฒิธรรม และหลักสัมมัปธาน (5) ด้านกิจกรรม ควรยึดหลักกิจจาธิกรณ์ และหลักกิจวัตร 10 ประการ อันเป็นวัฒนธรรม และสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้

2. การพัฒนาเครือข่ายสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดร้อยเอ็ด

2.1 ด้านสถานที่ เน้นไปที่การปรับปรุงกฎหมายและนโยบายที่สนับสนุนสำนักปฏิบัติธรรมจากภาครัฐ ปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวก การปรับปรุงการเข้าถึงสถานที่ เช่น การทำทางลาดสำหรับผู้สูงอายุหรือผู้พิการ รวมถึงการปรับปรุงสิ่งปลูกสร้าง เช่น การพัฒนาอาคารและห้องน้ำให้มีความสะอาดและสะดวกสบาย การสร้างสภาพแวดล้อมที่สงบและร่มรื่น และการปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกให้เหมาะสมกับความต้องการของผู้ปฏิบัติธรรม ได้สอดคล้องกับงานวิจัยของพระตะวัน ขนฺติพโล (เกิดมูล) (2565) ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาการบริหารจัดการของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดลำปาง” ผลการศึกษาวิจัย พบว่า 1) สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดมีศักยภาพการบริหาร ได้แก่ ด้านสถานที่ 2) หลักสูตรและแนวทางปฏิบัติ 3) วิเคราะห์แนวทางการบริหารจัดการ

2.2 ด้านพระวิปัสสนาจารย์/แนวการสอน พระสงฆ์ที่เป็นพระวิปัสสนาจารย์ยังมีจำนวนน้อย ควรพัฒนาฝึกอบรมพระสงฆ์สามเณรให้เป็นพระวิปัสสนาจารย์เพิ่มขึ้นเพียงพอต่อสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดร้อยเอ็ด พระวิปัสสนาจารย์จะต้องมีความรู้เสียก่อน ความรู้ได้แก่ความรู้ในเนื้อหาที่จะสร้างและความรู้เกี่ยวกับวิธีการสร้างองค์ความรู้ ซึ่งทั้งสองลักษณะสามารถพัฒนาได้โดยวิธีการศึกษาหาความรู้ด้วยวิธีการต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นผ่านกระบวนการเรียนการสอน ผ่านกระบวนการฝึกอบรม หรือการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง เพื่อให้ได้มาซึ่งองค์ความรู้ที่จะเป็นผลต่อการสร้างความรู้ และการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ที่เข้มแข็ง โดยการส่งเสริมให้มีการอบรมและการพัฒนาอย่างต่อเนื่องการเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างสำนักต่าง ๆ และการพัฒนาแนวการสอนให้หลากหลายและตรงกับความต้องการของผู้ปฏิบัติธรรมจะช่วยให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้สอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูศรีรัตนธรรมนิเทศ (ปกานนท์ พิลาพันธุ์) (2556) ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติกัมมัฏฐานของผู้นำชาวพุทธในประเทศอังกฤษ” ผลวิจัยพบว่า สภาพทั่วไปของการบริหารจัดการการสอนกัมมัฏฐานของผู้นำชาวพุทธในอังกฤษทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านสถานที่ ด้านวิทยากร และด้านบริหารจัดการที่ไม่เพียงพอแก่ความต้องการ และการบริหารจัดการยังขาดสภาพคล่องตัว ส่วนรูปแบบที่ควรพัฒนา คือ ด้านสถานที่ ควรมีการจัดให้มีความเป็นสัปปายะ สำหรับจัดกิจกรรมการสอนกัมมัฏฐานให้เพียงพอ และให้มีความอบอุ่นเพียงพอด้านวิทยากร ควรมีความรู้ดี ควรประพฤติดี และมีความสามารถนาหลักพระธรรม มาประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสม ด้านการบริหารจัดการ ได้มีการวางแผนงานระยะสั้นและระยะยาว ควรมีรูปแบบ การบริหารที่ชัดเจน รวมทั้งควรมีคู่มือการสอนกัมมัฏฐานและอุปกรณ์ในการเผยแผ่

2.3 ด้านการจัดกิจกรรมอบรมปฏิบัติธรรม ควรมีการจัดกิจกรรมอบรมปฏิบัติธรรมแก่เยาวชนและประชาชนอย่างต่อเนื่อง (ทุกวัน, ทุกวันธรรมสวนะ และ/หรือทุกวันอาทิตย์) โดยมีการประชาสัมพันธ์กิจกรรมอบรมปฏิบัติ ธรรมผ่านเว็ปไซต์ของวัด สื่อออนไลน์ ควรมีกิจกรรมอบรมการปฏิบัติธรรมที่ชัดเจน มีปฏิทินกำหนดการตาราง การฝึกอบรมปฏิบัติธรรมไว้อย่างชัดเจน ควรมีการบันทึกภาพกิจกรรมการอบรมปฏิบัติธรรมอย่าง จัดทำเป็นหลักฐาน การประเมินความพึงพอใจ และเน้นไปที่การสร้างการร่วมมือและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างสำนักในแต่ละทิศ, การปรับหลักสูตรให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย, การใช้เทคโนโลยี, การติดตามผลการฝึกปฏิบัติ ได้สอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูภาวนาวิริยานุโยค (บุญยงค์ ถาวโร) (2559) ได้ทำการศึกษาเรื่อง กระบวนการบริหารจัดการโครงการอบรมวิปัสสนากัมมัฏฐานของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในประเทศไทย มีผลการวิจัย 3 ด้าน ได้แก่ 1. สภาพการบริหารจัดการโครงการอบรมวิปัสสนากัมมัฏฐานของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในประเทศไทย 2. การพัฒนาการบริหารจัดการโครงการอบรมวิปัสสนากัมมัฏฐาน 3. กระบวนการบริหารจัดการโครงการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน

2.4 ด้านการบริหารงานทั่วไป ควรจัดทำหลักฐานการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย ที่โปร่งใส เป็นระบบ ควรมีการดูแลด้านสุขอนามัย กล่าวคือ มีตู้ยาสามัญไว้ประจำหรือมีเจ้าหน้าที ให้การปฐมพยาบาลเบื้องต้น ควรมีหลักฐานการประชาสัมพันธ์การจัดโครงการปฏิบัติธรรมในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อเป็น ฐานข้อมูลในการประชาสัมพันธ์และควรมุ่งเน้นการพัฒนาหลักสูตรและการฝึกอบรมให้ทันสมัย การใช้เทคโนโลยีในการบริหารงานและการประชาสัมพันธ์ การเสริมสร้างความร่วมมือกับชุมชนและองค์กรต่างๆ การพัฒนาบุคลากรและสร้างบรรยากาศการทำงานที่ดี รวมทั้งการจัดการด้านสุขภาพและความปลอดภัยให้มีประสิทธิภาพ การพัฒนาเหล่านี้จะช่วยให้สำนักปฏิบัติธรรมสามารถตอบสนองความต้องการของผู้ปฏิบัติธรรมได้อย่างยั่งยืนและมีประสิทธิภาพมากขึ้น ได้สอดคล้องกับงานวิจัยของบรรจง โสดาดี และคณะ (2549) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาแนวทางพัฒนาสำนักปฏิบัติ ธรรมในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 11 ผลการวิจัยพบว่า แนวทางพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรมในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 11 สรุปได้ 5 ด้าน คือ 1) แนวทางพัฒนาด้านสภาพแวดล้อมและอาคารสถานที่สำหรับสำนักปฏิบัติธรรม 2) แนวทางพัฒนาด้านบุคลากร 3) แนวทางพัฒนาด้านการบริหารจัดการ 4) แนวทางพัฒนาด้านรูปแบบปฏิบัติ/วิธีฝึกปฏิบัติ 5) แนวทางพัฒนาด้านงบประมาณ

3. รูปแบบการพัฒนาเครือข่ายสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดร้อยเอ็ด

ได้รูปแบบพัฒนาเครือข่ายสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดร้อยเอ็ด โดยเน้นองค์ประกอบ 4 ด้าน ดังนี้ ด้านสถานที่, ด้านพระวิปัสสนาจารย์/แนวการสอน, ด้านการจัดกิจกรรมอบรมปฏิบัติธรรม, และด้านการบริหารงานทั่วไป ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.1 ด้านสถานที่ มีการจัดทำทางเดินทางเท้าและทางเดินรถ เพื่ออำนวยความสะดวกสำหรับผู้พิการและผู้สูงอายุในการเดินทางเข้าสู่สำนักปฏิบัติธรรม ไม่ให้เกิดความลำบากวิตกกังวลในการมาปฏิบัติธรรม มีป้ายชื่อสำนักปฏิบัติธรรมติดไว้หน้าวัด ที่มองเห็นชัดเจนสะดวกในการสังเกตเห็น มีแผนผังการบริหารจัดการศาสนสถานภายในสำนักปฏิบัติธรรมติดไว้อย่างชัดเจนเพื่อให้ผู้ปฏิบัติธรรมทราบสถานที่ของสำนักอย่างชัดเจน และเป็นสัดส่วนทำให้เกิดความสะดวก มีการจัดโครงสร้างในการบริหารจัดการภายในอย่างชัดเจนเพื่อทราบการบริหารจัดการว่าใครทำหน้าที่อะไร เพื่อมีข้อสงสัยได้สอบถามได้ถูกต้อง เป็นสำนักปฏิบัติธรรม โดยมหาเถรสมาคมมีมติเห็นชอบอนุมัติ ได้รับความเห็นชอบจากชุมชนให้มีการจัดตั้งและการได้รับความร่วมมือจากชุมชนด้วยดี เพื่อช่วยดูแลอำนวยความสะดวกแก่ผู้ปฏิบัติธรรมอย่างเพียงพอ ได้สอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูวิลาศกาญจนธรรม (เล็ก สุธมฺมปญฺโญ) (2557) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดดีเด่นในเขตปกครองคณะสงฆ์ ภาค 14” สรุปผลการวิจัย 3 ด้าน ได้แก่ 1) สภาพทั่วไปของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 14 ด้านสถานที่ ด้านบุคลากร ด้านงบประมาณ และด้านการบริหารจัดการ 2) การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 14 3) รูปแบบการจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดดีเด่นในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 14

3.2 ด้านพระวิปัสสนาจารย์/แนวการสอน จัดให้มีพระวิปัสสนาจารย์ที่ ผ่านการอบรมหลักสูตรพระวิปัสสนาจารย์อยู่ประจำสำนัก พระวิปัสสนาจารย์ควรเป็นผู้ได้รับมอบหมายจากเจ้าอาวาสเป็นลายลักษณ์อักษรให้ทำหน้าที่เป็นพระวิปัสสนาจารย์ ได้รับการอบรมผ่านหลักสูตรพระวิปัสสนาจารย์เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ สามารถถ่ายทอดได้ดีและมีความเข้าใจอย่างละเอียด พระภิกษุสามเณรหรือบุคลากรในสำนักเป็นผู้มีศีลาจารวัตรและปฏิปทาน่าเลื่อมใสไม่เกิดคำครหานินทา ไม่ดำเนินการสอนสมถวิปัสสนากัมมัฏฐาน ให้วิปริตผิดไปจากหลักพระบาลีพุทธพจน์ในพระไตรปิฎก ไม่ให้เกิดความเสื่อมเสีย การสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานและจัดให้มีการฝึกปฏิบัติธรรมให้เป็นไปตามหลักที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ไว้ในมหาสติปัฏฐานสูตร ได้สอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูศรีรัตนธรรมนิเทศ (ปกานนท์ พิลาพันธุ์) (2559) ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติกัมมัฏฐานของผู้นำชาวพุทธในประเทศอังกฤษ” ผลวิจัยพบว่า สภาพทั่วไปของการบริหารจัดการ

การสอนกัมมัฏฐานของผู้นำชาวพุทธในอังกฤษทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านสถานที่ ด้านวิทยากร และด้านบริหารจัดการส่วนรูปแบบที่ควรพัฒนา คือ ด้านสถานที่ ควรมีการจัดให้มีความเป็นสัปปายะ สำหรับจัดกิจกรรมการสอนกัมมัฏฐานให้เพียงพอ และให้มีความอบอุ่นเพียงพอ ด้านวิทยากร ควรมีความรู้ดี ควรประพฤติดี และมีความสามารถนาหลักพระธรรมมาประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสม ด้านการบริหารจัดการ ควรได้มีการวางแผนงานระยะสั้นและระยะยาว ควรมีรูปแบบการบริหารที่ชัดเจน รวมทั้งควรมีคู่มือการสอนกัมมัฏฐานและอุปกรณ์ในการเผยแผ่

3.3 ด้านการจัดกิจกรรมอบรมปฏิบัติธรรม มีการจัดกิจกรรมอบรมปฏิบัติธรรมแก่เยาวชน และประชาชนอย่างต่อเนื่อง อย่างน้อยทุกวันธรรมสวนะ หรือทุกวันอาทิตย์ มีปฏิทินกำหนดตารางการปฏิบัติไว้อย่างชัดเจน เพื่อผู้ปฏิบัติให้มีการวางแผนการเข้าปฏิบัติได้ล่วงหน้า มีหลักฐานประเมินความพึงพอใจผู้เข้ามาปฏิบัติธรรมอย่างต่อเนื่อง เพื่อจะได้ทราบความจำเป็นและความต้องการได้นำไปปรับปรุง มีหลักฐานการบันทึกสถิติผู้เข้าอบรมปฏิบัติธรรมอย่างต่อเนื่องเป็นรายเดือนและรายปี เพื่อใช้เป็นสถิติในการจัดในครั้งต่อๆ ไป เพื่อเตรียมความพร้อมทุกด้านให้เพียงพอ มีหลักสูตรการฝึกอบรมที่เหมาะแก่ผู้ปฏิบัติทุกเพศทุกวัย ทุกช่วงชั้นการศึกษาที่เหมาะสมทั้งระยะสั้น ระยะยาว เพื่อให้ผู้ปฏิบัติสามารถเข้าใจได้ง่าย มีหลักฐานการบันทึกภาพกิจกรรมการอบรมปฏิบัติธรรมอย่างต่อเนื่อง และ เป็นปัจจุบันได้สอดคล้องกับงานวิจัยของดวงกมล ทองคณารักษา (2553) ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบโครงการปฏิบัติธรรมที่เหมาะสม สำหรับชาวต่างประเทศในประเทศไทย” ผลการวิจัยพบว่า การปฏิบัติธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาททั้งสมถะและวิปัสสนา ตลอดจนปัจจัยที่เกื้อกูลการปฏิบัติธรรม การเลือกกรรมฐานที่เหมาะสมกับผู้ปฏิบัติธรรม รูปแบบการปฏิบัติธรรมที่เหมาะสมสำหรับการปฏิบัติธรรมของชาวต่างประเทศในประเทศไทย ควรมีจัดโครงการปฏิบัติธรรมแยกตามกลุ่มของผู้เข้าปฏิบัติธรรม นอกจากนี้ควรประยุกต์หลักสัปปายะ 7 เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสนับสนุนการปฏิบัติธรรมแบบเรียบง่าย

3.4 ด้านการบริหารงานทั่วไป จัดทำหลักฐานการจัดทำบัญชีรายรับ - รายจ่ายที่โปร่งใสเป็นระบบเพื่อตรวจสอบง่าย มีการดูแลด้านสุขอนามัยกล่าวคือมีตู้ยาสามัญไว้ประจำหรือมีเจ้าหน้าที่ให้การปฐมพยาบาลเบื้องต้นในกรณีที่มีผู้ป่วยฉุกเฉิน มีหลักฐานการประชาสัมพันธ์การจัดโครงการปฏิบัติธรรมในรูปแบบต่างๆ เพื่อเป็นฐานข้อมูลในการประชาสัมพันธ์ มีหลักฐานการจัดเก็บข้อมูลสถิติของผู้เข้ารับการปฏิบัติธรรมอย่างเป็นระบบเพื่อเป็นฐานข้อมูล มีการประสานงานกับชุมชนให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมของวัด เช่น การจัดอาหาร และน้ำดื่ม เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้ปฏิบัติธรรม มีการดูแลรักษาความปลอดภัยทั้งภายในและโดยรอบแก่ผู้ปฏิบัติธรรมให้เกิดความสบายใจไม่ต้องกังวลความปลอดภัยได้สอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูปลัดนิคม นาควโร (รอดอุไร) (2561) ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบและมาตรฐานในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดกรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า 1) รูปแบบในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม ใช้การจัดการด้วยหลักสัปปายะ 4 คืออาวาสสัปปายะ, อาหารสัปปายะ, บุคคลสัปปายะ,ธรรมสัปปายะ เป็นหลักธรรมที่นำมาปฏิบัติให้เหมาะสมแก่การปฏิบัติธรรม 2) องค์ประกอบการบริหารจัดการฯ ประกอบด้วย 5 ด้าน คือ ด้านบริหารการจัดการ ด้านอาคารสถานที่ ด้านการสื่อสารประชาสัมพันธ์ ด้านทีมงานพระวิทยากร และด้านการวางแผนการดำเนินการ 3) แนวทางการพัฒนารูปแบบและมาตรฐานในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมทั้ง 5 แห่งใช้มี 4 รูปแบบประกอบด้วย การบริหารจัดการอาศัยปัจจัยส่วนบุคคลเป็นองค์ประกอบการบริหารจัดการที่ใช้ทรัพยากรภายในเป็นองค์ประกอบพื้นฐาน, การบริหารที่เน้นการมีส่วนร่วมของกลุ่มบุคคลภายในวัด และการบริหารจัดการที่มีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน

องค์ความรู้ใหม่

การวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างเครือข่ายสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดร้อยเอ็ด”ผู้วิจัยได้ศึกษาวิจัย หลักแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดร้อยเอ็ดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเป็นต้น โดย ทำการศึกษาวิจัยทั้งเชิงปริมาณมีการดำเนินการแจกแบบสอบถาม และได้ศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพมีการ สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย จึงได้สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิ จัย มี รายละเอียดดังแผนภาต่อไปนี้

แผนภาพที่ 1 รูปแบบการพัฒนาเครือข่ายสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดร้อยเอ็ด

สรุป

สภาพปัญหาการจัดการสำนักปฏิบัติธรรม ประจำจังหวัดร้อยเอ็ด คือ การบริหารจัดการของสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดร้อยเอ็ดมีรากฐานที่ดี แต่ยังจำเป็นต้องได้รับการส่งเสริมด้านทรัพยากรบุคคล ระบบการบริหารและเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อยกระดับมาตรฐานและความยั่งยืนของการปฏิบัติธรรมในระดับจังหวัด การพัฒนาเครือข่ายสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดร้อยเอ็ด คือ การพัฒนาเครือข่ายสำนักปฏิบัติธรรมจังหวัดร้อยเอ็ด ควรดำเนินการอย่างรอบด้าน มีการวางแผนที่ชัดเจนในทุกด้าน เพื่อให้สามารถตอบสนองความต้องการของผู้ปฏิบัติธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน รูปแบบการพัฒนาเครือข่ายสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดร้อยเอ็ด คือการออกแบบรูปแบบการพัฒนาเครือข่ายดังกล่าว เป็นไปตามหลักการบริหารจัดการสมัยใหม่ ที่เน้นความโปร่งใส มีส่วนร่วมและมุ่งความยั่งยืนของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในระดับจังหวัด

ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างเครือข่ายสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดร้อยเอ็ด” ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) ในช่วงเทศกาลมีผู้สนใจมาปฏิบัติธรรมเป็นจำนวนมาก ที่พักมีจำนวนจำกัด จึงควรมีนโยบายให้ลงทะเบียนออนไลน์ล่วงหน้าเพื่อจะได้ดำเนินการจัดให้เหมาะสมกับจำนวนที่พัก หากมีผู้ลงทะเบียนมาปฏิบัติธรรมล่วงหน้าเป็นจำนวนมากจะได้เตรียมเพิ่มที่พักได้ทัน

2) บุคลากรผู้ให้บริการของสำนักปฏิบัติธรรมมีจำนวนน้อย เมื่อเทียบกับจำนวนผู้ปฏิบัติธรรม จึงควรมีนโยบายจัดโครงการจิตอาสาพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรม เพื่อเปิดโอกาสให้กับผู้ที่สนใจมีจิตอาสามาช่วยบริการให้กับผู้ปฏิบัติธรรม โดยจัดฝึกอบรมในการให้บริการด้านต่าง ๆ จัดเป็นรุ่นๆต่อเนื่องไป ช่วงเทศกาลซึ่งบุคลากรของสำนักปฏิบัติธรรมดูแลได้ไม่ทั่วถึงจะได้มีจิตอาสามาช่วยเสริม

3) เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและด้านพระวิปัสสนาจารย์/แนวการสอน จึงควรมีนโยบายจัดโครงการฝึกอบรมพัฒนาพระวิปัสสนาจารย์/แนวการสอน ให้ทุกฝ่ายทั้งพระและเจ้าหน้าที่เข้าร่วมโดยพร้อมเพียงกัน เพื่อสร้างความสามัคคี เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ปรับระบบการทำงานและทิศทางของสำนักปฏิบัติธรรมให้ชัดเจนเป็นรูปธรรม

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1) สำนักปฏิบัติธรรม ควรมีการจัดการเป็นนโยบายเชิงรุก เข้าไปในสถานที่ต่าง ๆ เช่น โรงเรียน โรงพยาบาล เป็นต้น พร้อมทั้งปรับสถานที่ปฏิบัติธรรมให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพมากขึ้น

2) สำนักปฏิบัติธรรมแต่ละสำนัก ควรมีการประสานความร่วมมือกัน มีการจัดโครงการอบรมปฏิบัติธรรมร่วมกัน มีการประชุมวางแผนงานทั้งก่อนและหลักโครงการแต่ละโครงการร่วมกัน

3) เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมต้องมีความมีความจริงใจ ตั้งใจ สนับสนุน เผยแผ่งานปฏิบัติธรรมอย่างต่อเนื่อง สนับสนุนพระสงฆ์ในสำนักได้ปฏิบัติธรรมเป็นประจำ ส่งเสริมพระวิปัสสนาจารย์ให้ได้รับการอบรม/ดูงานเป็นประจำ

3. ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยเรื่อง การเสริมสร้างเครือข่ายสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดร้อยเอ็ด ดำเนินการการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ สำหรับข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป ควรทำการศึกษาในประเด็นที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

1) ควรมีการศึกษากลยุทธ์การพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดร้อยเอ็ด

2) ควรมีการศึกษาบทบาทของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดร้อยเอ็ด ในการพัฒนาชุมชน

3) ควรมีการศึกษาประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดร้อยเอ็ด

4) ควรมีการศึกษาเพื่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดร้อยเอ็ด

5) ควรมีการศึกษาเพื่อนวัตกรรมการเสริมสร้างเครือข่ายสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดร้อยเอ็ด

เอกสารอ้างอิง

สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดร้อยเอ็ด. (2567). ข้อมูลสถิติสำรวจสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดจังหวัดร้อยเอ็ด. ร้อยเอ็ด: สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดร้อยเอ็ด.

ดวงกมล ทองคณารักษ์. (2553). รูปแบบโครงการปฏิบัติธรรมที่เหมาะสมสาหรับชาวต่างประเทศในประเทศไทย. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

บรรจง โสดาดี และคณะ. (2549). การศึกษาแนวทางพัฒนาสานักปฏิบัติธรรมในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 11. รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูปลัดนิคม นาควโร (รอดอุไร). (2561). การพัฒนารูปแบบและมาตรฐานในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดกรุงเทพมหานคร. ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูภาวนาวิริยานุโยค (บุญยงค์ถาวโร). (2559). กระบวนการบริหารจัดการโครงการอบรมวิปัสสนากัมมัฏฐานของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในประเทศไทย. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาพุทธบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูวิลาศกาญจนธรรม (เล็กสุธมฺมปญฺโญ). (2457). รูปแบบการจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดดีเด่นในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 14. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูศรีรัตนธรรมนิเทศ (ปกานนท์ พิลาพันธุ์). (2556). รูปแบบการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติกัมมัฏฐานของผู้นำชาวพุทธในประเทศอังกฤษ. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระตะวัน ขนฺติพโล (เกิดมูล). (2565). การพัฒนาการบริหารจัดการของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดลำปาง. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหากังวาน ธีรธมฺโม. (2558). การพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาไชยณรงค์ ภทฺทมุนี (เสริมแก้ว). (2560). การพัฒนาการบริหารจัดกรสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดดีเด่นในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 2. ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระวิชชุกร ติสรโณ (ก้องแดนไพร) . (2556). ความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรีแห่งที่ 1. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา.บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

นางสาววลัยพร บางชัยภูมิ. (2559). กลยุทธ์การบริหารการสื่อสารเพื่อสร้างแรงจูงใจสำหรับสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

อุทัย สติมั่น. (2555). การพัฒนารูปแบบการจัดองค์ความรู้สำหรับสำนักปฏิบัติธรรมในประเทศไทย. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท
An Analysis of Sufficiency Economy Based on Theravada Buddhism

พระครูประโชติฐิติคุณ
PhrakhruPrachotithitikhun
ไพฑูรย์ สวนมะไฟ
.Phaithoon Saunmafai
พระครูภาวนาพัฒนบัณฑิต
Phrakhru Bhāvanāphatthanabandit
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Roi Et Buddhist College
E=mail: teddy.bo.ntk@gmail.com

Received: 14 April 2026; Revised: 25 April 2026; Accepted: 27 April 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง 2) เพื่อศึกษาหลักธรรมที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง และ 3) เพื่อศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลจากพระไตรปิฎก อรรถกถา เอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และแหล่งข้อมูลอื่นๆ ผลการวิจัยนำเสนอในรูปแบบพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการยึดหลักทางสายกลาง พึ่งตนเอง ตามหลักความพอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี สามารถนำไปเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต เพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน รวมทั้งช่วยเพิ่มศักยภาพของผู้คน ครอบครัว ชุมชน และประเทศชาติ หลักธรรมที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง คือ หลักความสันโดษ (สันตุฏฐิธรรม) หลักความเป็นผู้รู้จักประมาณ (มัตตัญญุตาธรรม) หลักทางสายกลาง (มัชฌิมาปฏิปทาธรรม) หลักการพึ่งตนเอง (นาถกรณธรรม) หลักใช้จ่ายโภคทรัพย์ (โภควิภาคธรรม) และหลักของประโยชน์สุขในปัจจุบัน (ทิฏฐธัมมิกัตถธรรม) แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท คือ การประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปเป็นแนวทางการดำเนินชีวิต ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง โดยยึดหลักความเป็นผู้รู้จักประมาณ หลักทางสายกลาง หลักการพึ่งตนเอง หลักปัญญา 3 และหลักสุจริต 3 เป็นต้น เพื่อให้เกิดความสุขแบบยั่งยืนต่อไป

คำสำคัญ: แนวคิด, เศรษฐกิจพอเพียง, พระพุทธศาสนาเถรวาท

Abstract

This research has objectives: 1) to study the concept of sufficiency economy; 2) to study the Dhamma principles related to sufficiency economy; and 3) to analyze the sufficiency economy based on Theravada Buddhism. A qualitative research methodology was used, collecting data from the Tipitaka, Commentaries, texts, documents, related research works and others. The research findings are presented descriptively.

The results of research found that sufficiency economy is the middle way of self-reliance, based on moderation, rationality, and good immunity. This approach can be applied in life to lead to balanced and sustainable development, enhancing the potential of individuals, families, communities, and the country. The Dhamma related to sufficiency economy includes contentment (Santuṭṭhidhamma), moderation (Mattaññutā), the Middle Path (Majjhimā paṭipadā), virtues that lead to perfection (Nāthakaraṇadhamma), the fourfold division of wealth (Bhogavibhāga), and benefits obtainable here and now (Diṭṭha-dhammikattha). Sufficiency economy, based on Theravada Buddhism, is the application of Dhamma as a way of life that promotes moderation, the middle path, self-reliance, three types of wisdom (Paññā), and three types of conduct (Sucarita). All of these Dhammas together result in sustainable happiness.

Keywords: Concept, Sufficiency Economy, Theravada Buddhism

บทนำ

มัตตัญญุตา (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) เป็นหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่หมายถึง “ความรู้จักประมาณ” หรือการดำเนินชีวิตอย่างพอดี ไม่มากหรือน้อยเกินไป ซึ่งถือเป็นคุณธรรมสำคัญที่ช่วยให้มนุษย์สามารถดำรงชีวิตได้อย่างสมดุลและไม่ก่อให้เกิดโทษแก่ตนเองและผู้อื่น มัตตัญญุตา ปรากฏอยู่ในหลักธรรมหลายหมวด โดยเฉพาะใน สัปปุริสธรรม (ธรรมของคนดี) ซึ่งเน้นให้บุคคลรู้จักความพอดีในด้านต่าง ๆ เช่น การบริโภค การใช้ทรัพยากร การทำงาน และการพักผ่อน การรู้จักประมาณในการบริโภค เช่น การรับประทานอาหารแต่พอดี ไม่มากจนเกิดโรคภัย และไม่น้อยจนร่างกายอ่อนแอ เป็นตัวอย่างสำคัญของการปฏิบัติตามหลักนี้ นอกจากนี้ มัตตัญญุตา ยังครอบคลุมถึงการใช้จ่ายทรัพย์สินอย่างเหมาะสม ไม่ฟุ่มเฟือย รวมถึงการแสดงออกทางวาจาและการกระทำอย่างพอดี มีความยับยั้งชั่งใจ ไม่สุดโต่งไปในทางใดทางหนึ่ง หลักธรรมข้อนี้จึงมีความสอดคล้องกับแนวคิดเรื่อง “ทางสายกลาง” ที่เน้นความสมดุลในการดำเนินชีวิต

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดช ที่พระราชทานแก่ประชาชนชาวไทย เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตและการพัฒนาประเทศให้เป็นไปอย่างสมดุล มั่นคง และยั่งยืน ภายใต้บริบทของการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยมุ่งเน้นการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความพอดี ไม่สุดโต่ง และสามารถพึ่งพาตนเองได้ สาระสำคัญของปรัชญานี้ประกอบด้วยหลัก 3 ประการ ได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี กล่าวคือ ความพอประมาณเป็นการดำเนินชีวิตอย่างพอดี ไม่ฟุ่มเฟือยหรือขาดแคลนจนเกินไป ความมีเหตุผลเป็นการตัดสินใจโดยพิจารณาจากข้อมูลและผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นอย่างรอบคอบ และการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีเป็นการเตรียมความพร้อมรับมือกับความเปลี่ยนแปลงหรือความเสี่ยงในอนาคต นอกจากนี้ ยังมีเงื่อนไขสำคัญ 2 ประการ คือ ความรู้ ซึ่งต้องมีความรอบรู้ รอบคอบ และระมัดระวังในการนำไปใช้ และคุณธรรม ซึ่งเน้นความซื่อสัตย์สุจริต ความเพียร และการใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสามารถ

ประยุกต์ใช้ได้ในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน ไปจนถึงระดับประเทศ โดยเน้นการพัฒนาที่ค่อยเป็นค่อยไป ใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า และไม่ประมาทต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก อันจะนำไปสู่ความสมดุลและความยั่งยืนในระยะยาว

การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ย่อมมีผลทำให้คุณภาพชีวิตของประชาชนดีขึ้น และปัจจุบัน “คุณภาพชีวิต” ได้รับการกำหนดให้เป็นเป้าหมายสูงสุดในการพัฒนาประเทศ ดังนั้นเป้าหมายทุกด้านล้วนมุ่งไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดีของมนุษย์ในสังคม คุณภาพชีวิตเป็นสิ่งที่มีคุณค่า มีความสำคัญและจำเป็นต่อบุคคลและสังคม เป็นสิ่งที่มนุษย์สามารถกำหนดและสร้างเกณฑ์มาตรฐาน เพื่อให้มีระดับคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นมาได้ และเพื่อทำให้การพัฒนาตนเองและสังคมไปสู่เป้าหมายที่ปรารถนา บุคคลแต่ละคนและแต่ละครอบครัว จึงมีการพัฒนาตนเองในด้านการศึกษา มีแนวคิดและเจตคติที่ดี รู้จักบริหารตนเอง มีความเอื้ออาทรต่อบุคคลอื่น มีอาชีพ มีรายได้ มีคุณธรรมและศีลธรรม ฯลฯ หากทุกคนในสังคมสามารถปฏิบัติได้เช่นนี้ ก็เท่ากับว่า สามารถช่วยยกระดับทั้งของตนเองและสังคมให้มีคุณค่า มีความเจริญงอกงาม พัฒนาไปสู่สังคมอุดมคติได้ ดังนั้นประเทศต่างๆ จึงได้ใช้ความพยายามอย่างเต็มที่ในการที่จะพัฒนาและปรับปรุงคุณภาพชีวิตของประชาชนให้สูงขึ้น จนถึงระดับมาตรฐานที่สังคมต้องการ (กรมการพัฒนาชุมชน, 2551)

จากปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยต้องการที่จะศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท กล่าวคือการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น ความสันโดษ ความเป็นผู้รู้จักประมาณ เป็นต้น มาประยุกต์ใช้กับเศรษฐกิจกระแสหลัก เพื่อเป็นแนวทางปลูกฝังให้คนรู้จักความพอประมาณในการดำเนินชีวิต และสามารถพึ่งพาตนเองได้ในยุคสภาพเศรษฐกิจปัจจุบันอันจะส่งผลต่อความยั่งยืนในอนาคต

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง
2. เพื่อศึกษาหลักธรรมที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง
3. เพื่อศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยมีวิธีการดำเนินการ ดังนี้

1. รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเอกสาร (Documentary Research)

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย มีลำดับขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 สำรวจและศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง และคำสอนพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับเศรษฐกิจพอเพียง จากคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา เอกสาร งานวิจัย ตำรา หนังสือ บทความ และเว็บไซต์ที่เกี่ยวข้อง

ขั้นที่ 2 รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง และคำสอนพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับเศรษฐกิจพอเพียง จากคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา เอกสาร งานวิจัย ตำรา หนังสือ บทความ และเว็บไซต์ที่เกี่ยวข้อง

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่รวบรวมได้มาจัดหมวดหมู่ แยกประเด็น และวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ร่วมกับการพิจารณาความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง เพื่อหาข้อสรุปแล้วดำเนินการเรียบเรียงผลการวิเคราะห์ข้อมูล และรายงานผลการศึกษาในรูปแบบพรรณนาความ

4. การนำเสนอผลการวิจัย

นำเสนอข้อมูลในลักษณะการพรรณนาความ (Descriptive Presentation) ประเด็นที่ศึกษา แก่ แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง หลักธรรมเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง และแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท ตามกรอบของเศรษฐกิจพอเพียงคือคุณสมบัติ 3 ประการ ได้แก่ 1) ความพอประมาณ 2) ความมีเหตุผล 3) ภูมิคุ้มกัน และเงื่อนไข 2 ประการ ได้แก่ 1) ความรู้ 2) คุณธรรม

ผลการวิจัย

การศึกษาเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท” มีผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

1. แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง คือ การยึดหลักทางสายกลางในการดำเนินชีวิต พึ่งตนเอง มีดุลยภาพของชีวิตกับสิ่งต่าง ๆ แนวคิดตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ความพออยู่ พอกิน จะเป็นพื้นฐานของการดำรงชีวิตเศรษฐกิจพอเพียงมีความสัมพันธ์อย่างยิ่งกับจิตใจ จริยธรรม พุทธธรรม การพัฒนาเศรษฐกิจที่ยั่งยืนเหมาะสมกับสังคมชนบท หรือระบบเศรษฐกิจสหกรณ์ด้วยการพึ่งตนเอง พอมีพอกินอย่างทั่วถึงและเป็นธรรมในพื้นที่ เนื่องจากแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เป็นกรอบแนวคิดเพื่อการปฏิบัติตนโดยยึดหลักทางสายกลาง และความพอเพียง ผ่านการใช้ชีวิตบนหลักความพอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี พร้อมด้วยความรู้และคุณธรรม ซึ่งผู้คนทุกวัยสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต มีจุดมุ่งหมายเพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน รวมทั้งช่วยเพิ่มศักยภาพของผู้คน ครอบครัว ชุมชน และประเทศชาติให้พร้อมรับมือกับการเปลี่ยนแปลงทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และเทคโนโลยี เป็นต้น ดังนั้น ภายใต้กรอบปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ซึ่งต้องอาศัยความรู้ที่หลากหลาย ความรอบคอบ ในการวางแผนและดำเนินการต่าง ๆ หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสอดคล้องกับวิถีชีวิตที่เรียบง่ายของคนไทย อยู่บนพื้นฐานของความพอเพียงและการพึ่งพาตนเอง และความไม่ประมาท เพื่อช่วยปกป้องและรับมือกับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงจากปัจจัยภายในและภายนอก โดยยังให้ความสำคัญกับความรู้ และคุณธรรมที่สำคัญ เช่น ความซื่อสัตย์สุจริต เพื่อให้ได้มาซึ่งความสมดุลและความยุติธรรมในสังคมตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงแบบยั่งยืนต่อไป

2. หลักธรรมที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง

หลักธรรมที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง คือ หลักความสันโดษ (สันตุฏฐิธรรม) หลักความเป็นผู้รู้จักประมาณ (มัตตัญญุตาธรรม) หลักทางสายกลาง (มัชฌิมาปฏิปทาธรรม) หลักการพึ่งตนเอง (นาถกรณธรรม) หลักใช้จ่ายโภคทรัพย์ (โภควิภาคธรรม) และหลักของประโยชน์สุขในปัจจุบัน (ทิฏฐธัมมิกัตถธรรม) จัดว่าเป็นหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทที่มีความเกี่ยวข้อง หรือสัมพันธ์กับเศรษฐกิจพอเพียง เพราะความสันโดษ ความเป็นผู้รู้จักประมาณ ความใช้จ่ายตามหลักทางสายกลาง (ไม่มากหรือไม่น้อยเกินไป) การพึ่งพาอาศัยตนเอง การใช้จ่ายโภคทรัพย์อย่างมีการวางแผนโดยการคำนึงถึงความจำเป็นไม่จำเป็นหรือความสำคัญไม่สำคัญ ตลอดถึงหลักการเข้าถึงความสุขในปัจจุบัน ล้วนแต่เป็นหลักธรรมที่สนับสนุนส่งเสริมให้เกิดเศรษฐกิจ

พอเพียงหรือความพอดี เป็นผลให้การดำเนินชีวิตหรือการใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุขแบบยั่งยืนโดยแท้จริง

3. วิเคราะห์แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท

แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงตามหลักความเป็นผู้รู้จักประมาณ กล่าวคือการที่บุคคลจะมีเศรษฐกิจพอเพียงต้องรู้จักประมาณ มีความเพียงพอ ไม่มีความปรารถนาจนเกินไปหรืออยากได้ (โลภ) จนเกินไป ความรู้จักพอประมาณเป็นการมุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตและจิตวิญญาณของคนให้มีความสำนึก (โยนิโสมนสิการ) ก่อนแล้ว จึงอุปโภคบริโภค คือ การยกระดับชีวิตที่สามารถแก้ปัญหาความทุกข์ของบุคคลได้

ความมีเหตุผล อาจอธิบายได้ในมิติของมัชฌิมาปฏิปทาหรือทางสายกลาง แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงตามหลักทางสายกลางเป็นการนำหลักทางสายกลางไปประยุกต์ใช้กับการดำเนินชีวิตหรือความเป็นอยู่ สาระสำคัญคือมีความเห็นถูกต้องตรงกับความเป็นจริง (สัมมาทิฏฐิ) คือเข้าใจเศรษฐกิจหรือความเป็นอยู่ตามหลักความสัมพันธ์แห่งเหตุผล เช่น เข้าใจว่าดำเนินชีวิตอย่างไรจึงจะสามารถตั้งตนได้หรือมีความเป็นอยู่ที่ดี ความเป็นอยู่ของตนนั้นต้องเกื้อกูลสังคมและสภาพแวดล้อมด้วยจึงจะทำให้มีความสุขอย่างยั่งยืน ประพฤติตนแบบพออยู่ พอกิน (พอใช้) ไม่ใช้จ่ายมากจนเกิน ใช้จ่ายให้มีความเหมาะสมกับรายรับ

ภูมิคุ้มกัน อาจอธิบายได้โดยหลักการพึ่งตนเอง (นาถกรณธรรม) แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงตามหลักการพึ่งตนเองเป็นการนำหลักการพึ่งตนเองไปประยุกต์ใช้กับการดำเนินชีวิตหรือความเป็นอยู่ กล่าวคือการที่บุคคลจะมีเศรษฐกิจพอเพียงนั้น ต้องเป็นผู้ที่พออยู่ พอกิน (พอใช้) ด้วยหลักการพึ่งตนเองให้ได้ โดยขั้นแรกเน้นการพัฒนาตนเองให้กินอยู่อย่างพอเพียง ขั้นที่สองจึงเริ่มมีการแลกเปลี่ยนและเกื้อกูลกันมีความเป็นชุมชนและองค์กรชุมชนเกิดขึ้น และขั้นที่สามก็เริ่มมีความเชื่อมโยง และร่วมมือกับโลกภายนอกด้วยการสร้างทำธุรกิจชุมชนขึ้น ซึ่งการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงตามหลักการพึ่งตนเองหรืออยู่ได้ด้วยตนเอง เป็นสร้างประโยชน์ให้แก่ตนเองและผู้อื่นเพื่อเป็นการพัฒนาชุมชนต่อไป

เงื่อนไขความรู้ ได้แก่ ปัญญา 3 ทาง คือ 1) จิตตามยปัญญา ปัญญาเกิดแต่การคิด การตรึกตรองหาสาเหตุ การคิดพิจารณาหาเหตุผล การสังเกต การไตร่ตรอง ที่เรียกว่า โยนิโสมนสิการ 2) สุตมยปัญญา ปัญญาที่เกิดแต่การสดับตรัสฟัง การศึกษาค้นคว้าเล่าเรียนจากครูบาอาจารย์และการศึกษาค้นคว้าจากตำรับตำราอยู่เสมอ 3) ภาวนามยปัญญา ปัญญาเกิดแต่จากการฝึกอบรมหรือการพิจารณาตรึกตรอง และมีการลงมือปฏิบัติจริงๆ เป็นภาคทฤษฎีแล้วปฏิบัติตามได้ เกิดขึ้นหลังจากได้คิดได้ศึกษาเล่าเรียนมาแล้ว เพื่อปรับปรุง พัฒนาชีวิตและสังคมให้ดียิ่งขึ้น ในมิติของเศรษฐกิจคือได้ลงมือปฏิบัติเกี่ยวกับอาชีพหรือเศรษฐกิจจนมีประสบการณ์ตรง ส่วนเงื่อนไขคุณธรรมเป็นเรื่องของการประพฤติตนตามสุจริต 3 หรือกุศลกรรมบถ 10 รวมทั้งคุณธรรมอื่นๆ เช่น ศรัทธา สติ ความเพียร เป็นต้น ศรัทธาหรือความเชื่อในมิติของเศรษฐกิจคือมีความเชื่อมั่นในสิ่งที่ตนกำลังทำอยู่นั้น ส่วนสติคือความมีสติตักเตือนตนเองอยู่เสมอว่าเป็นใคร ทำอะไร อยู่อย่างไร มีเป้าหมายเพื่อสิ่งใด ดำเนินการถึงไหน ความเพียรนั้นทำให้งานดำเนินไปได้ ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้จะทำให้สามารถทำงานได้สำเร็จตามความมุ่งหวัง

อภิปรายผล

1. แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง คือ การยึดหลักทางสายกลางในการดำเนินชีวิต พึ่งตนเอง มีดุลยภาพของชีวิตกับสิ่งต่าง ๆ แนวคิดตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ความพออยู่ พอกิน จะเป็นพื้นฐานของการดำรงชีวิตเศรษฐกิจพอเพียงมีความสัมพันธ์อย่างยิ่งกับจิตใจ จริยธรรม พุทธธรรม สอดคล้องกับงานวิจัยของพระวิทยา ญาณสาโร (คุ้มราษฎร์) (2554) ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “ศึกษาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงที่

สอดคล้องกับหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท” พบว่า เศรษฐกิจพอเพียงได้แก่ เศรษฐกิจที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความพอดี พออยู่ พอกิน พอใช้ เศรษฐกิจที่สามารถอุ้มชูตัวเองได้ ให้มีความพอเพียงกับตัวเอง อยู่ได้โดยไม่ต้องเดือดร้อน โดยต้องสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจของตนเองให้ดีเสียก่อน คือ ตั้งตัวให้มีความพอกิน พอใช้ ไม่ใช่ มุ่งหวังแต่จะทุ่มเทสร้างความเจริญ ยกเศรษฐกิจให้รวดเร็วแต่เพียงอย่างเดียว เพราะผู้ที่มีอาชีพและฐานะเพียงพอที่จะพึ่งตนเอง ย่อมสามารถสร้างความเจริญก้าวหน้าและฐานะทางเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นไป หลักแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมีความสอดคล้องกับพุทธธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท กล่าวคือมีความขยันหมั่นเพียรในการปฏิบัติหน้าที่การงาน และการประกอบอาชีพที่สุจริต ฝึกฝนให้มีความชำนิชำนาญและรู้ จริง รู้จักใช้ปัญญาสอดส่องตรวจตราหาวิธีการที่เหมาะสมที่ดีจัด การและดำเนินการให้ได้ผลดี รู้จักคุมครองเก็บ รักษาโภคทรัพย์ และผลงานที่ตนได้ ทำไว้ด้วยความขยันหมั่นเพียร โดยชอบธรรม ด้วยกำลังงานของตน ไม่ให้เป็นอันตรายหรือเสื่อมเสีย คบหาคนดีเป็นมิตร ไม่คบ ไม่เอาอย่างผูกที่ชักจูงไปในทางที่ไม่ดี

2. แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงตามพระพุทธศาสนาเถรวาท

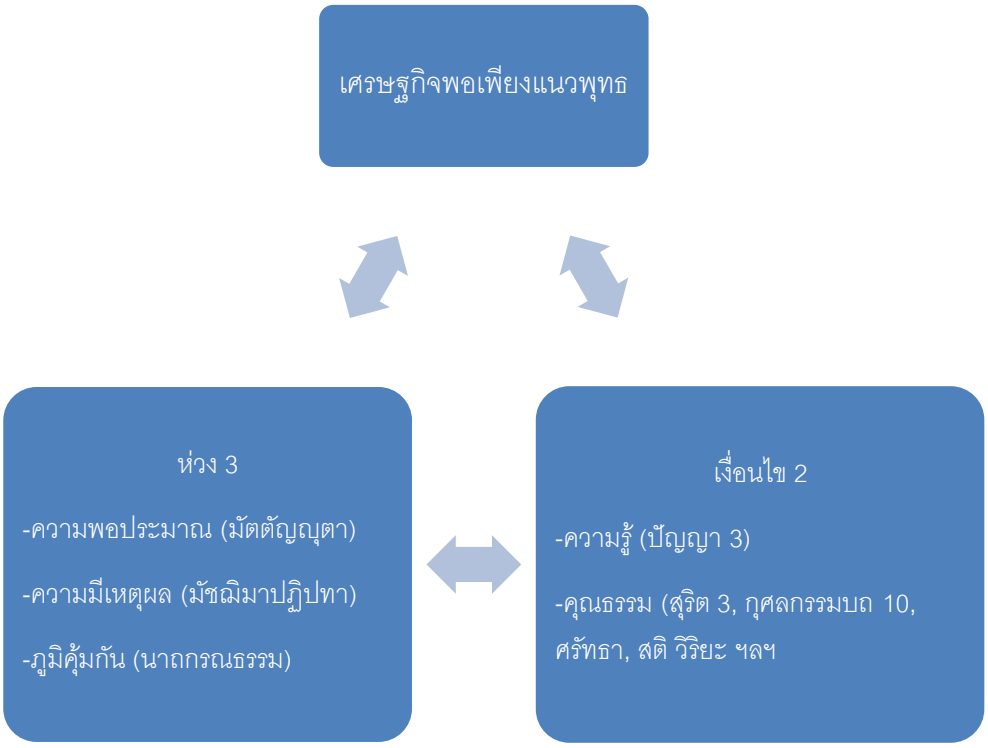
เป็นการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต อันได้แก่ หลักความสันโดษ (พอใจในสิ่งที่ตนมี ยินดีในสิ่งที่ตนได้) หลักความเป็นผู้รู้จักประมาณในการใช้จ่าย (มัตตัญญู) หลักทางสายกลาง (มัชฌิมาปฏิปทา) ไม่ใช้จ่ายมากเกินไปหรือใช้จ่ายอย่างเหมาะสมกับรายได้ หลักการพึ่งตนเอง การมีเศรษฐกิจพอเพียงด้วยการพึ่งตนเองหรืออยู่ได้ด้วยตนเอง หลักการใช้จ่ายโภคทรัพย์ (โภควิภาค) การแบ่งทรัพย์หรือการจัดการบริหารทรัพย์สมบัติที่หามาได้ออกเป็น 4 ส่วน คือส่วนหนึ่งสำหรับใช้เลี้ยงชีวิตทั้งของตนเองครอบครัวและญาติมิตรให้มีความสุขคิดเป็น 25 % อีกสองส่วนสำหรับการลงทุนเพื่อทำให้ทรัพย์งอกเงยเพิ่มพูนขึ้นมาคิดเป็น 50 % และอีกหนึ่งส่วนสำหรับเก็บไว้ใช้ในยามจำเป็นเช่นเกิดทุพภิกขภัย โจรภัย อุทกภัย ราชภัย อัคคีภัย หรือการได้รับเหตุอันไม่คาดฝันเช่นเกิดอันตรายต่าง ๆ เป็นต้นคิดเป็น 25 % เมื่อรวมกันทั้งหมดก็เป็น 100 % พอดี หลักของประโยชน์สุขในปัจจุบัน (ทิฏฐธัมมิกัตถะ) เป็นการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้กับการดำเนินชีวิตหรือความเป็นอยู่ เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขในปัจจุบัน ด้วยการเลี้ยงชีพแต่พอดี ไม่ฟุ่มเฟือย เหลือเก็บไว้ (สมชีวิตา) มีความขยันหมั่นเพียร มีเหตุผลใช้ปัญญาไตร่ตรอง (อุฏฐานสัมปทา) สร้างภูมิคุ้มกันปกป้องคุ้มครองรักษาทรัพย์ที่หามาได้ รู้จักแบ่งเก็บแบ่งใช้อย่างรอบคอบ (อารักขสัมปทา) รู้จักคบคนดีเป็นมิตรที่สามารถให้คำแนะนำปรึกษา และให้การสนับสนุนช่วยเหลือได้เมื่อคราวมีทุกข์ภัย ตลอดถึงหาความรู้ใหม่ ๆ ให้ทันต่อเหตุการณ์ (อารักขสัมปทา) และหลักของความสุขของผู้คฤหัสถ์ (คิหิสุข) เป็นการดำเนินชีวิตเพื่อให้เกิดความสุขทั้ง 4 อย่าง กล่าวคือ อนวัชชสุขมีค่ามากที่สุด เมื่อเกิดความสุขแล้วไม่มีโทษ เศรษฐกิจพอเพียงตามหลักสุขของคฤหัสถ์ เมื่อนำไปใช้คู่กันทำให้เกิดความอยู่ดีมีสุข เพราะสุขจากการใช้ทรัพย์ ที่ทำงานหามาได้ สุขจากการเลี้ยงชีพ สุขจากการไม่เป็นหนี้ สุขจากการประพฤติสุจริต ซึ่งการดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงตามตามพระพุทธศาสนาเถรวาทดังกล่าวนั้น จัดเป็นการดำเนินชีวิตที่มีประโยชน์ทั้งส่วนตน (อัตตหิต) ทั้งส่วนรวม (ปรหิต) อย่างแท้จริง

สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระธานี เขมธมฺโม (จำปา) (2550) ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “ศึกษาสัมมาอาชีวะในพระไตรปิฎก” โดยสรุปว่า หลักการของสัมมาอาชีวะเป็นหลักการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องเพราะยึดหลักกุศลกรรมบถของพระพุทธศาสนาหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า การดำเนินชีวิตสุจริตทางกาย ทางวาจา และทางใจตามหลักโภควิภาค 4 ได้แก่ แบ่ง 1 ส่วน สำหรับใช้จ่ายเลี้ยงตน เลี้ยงครอบครัว เลี้ยงคนที่ควรบำรุงเลี้ยง และทำประโยชน์ แบ่ง 2 ส่วน สำหรับใช้เป็นทุนประกอบการงานลงทุนประกอบอาชีพที่สุจริตเพื่อเป็นทุนในการประกอบอาชีพที่จัดไว้ 2 ส่วนนั้น เพราะให้ความสำคัญว่า การลงทุนเพื่อประกอบธุรกิจการงานจัดว่าเป็นการพัฒนาอาชีพให้ก้าวสู่ระดับที่สูงขึ้น แบ่งส่วนที่สี่สำหรับเก็บไว้ใช้ในคราวจำเป็นเร่งด่วน คือการจัดสรรทรัพย์

ไว้เพื่อใช้ในคราวฉุกเฉินหรือเหตุการณ์ที่ไม่ได้คิด หรือวางแผนไว้ล่วงหน้า เช่น การเจ็บไข้ได้ป่วย หรืออุบัติเหตุ เป็นต้น จากหลักโภควิภาคดังกล่าวข้างต้นเปรียบได้กับการออมทรัพย์ในปัจจุบันแต่เป็นการออมอย่างมีแผนที่ชัดเจน กล่าวคือการออมโดยมีเป้าหมาย และมีระเบียบแบบแผน เช่น เพื่อต่อยอดทางธุรกิจ หรือขยายธุรกิจออมไว้ เพื่อการลงทุนในธุรกิจแขนงใหม่ รวมไปถึงออมไว้เพื่อเป็นหลักประกันในการดำเนินชีวิต และสอดคล้องกับผลการวิจัยของชาตรี ชุมแสน (2561) เรื่อง “การศึกษาทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวคิดในพระสุตตันตปิฎกของพระพุทธศาสนาเถรวาท” ที่พบว่า ทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวคิดในพระสุตตันตปิฎกของพระพุทธศาสนา เถรวาทเป็นแนวทางดำเนินชีวิต มีความเข้าใจสิ่งต่าง ๆ อย่างเป็นบูรณาการที่นำไปใช้ในชีวิตประจำวัน ดำเนินชีวิตแบบพอมีพอกินพอใช้และสุจริตเป็นสัมมาอาชีวะก่อนเป็นเบื้องต้น แล้วค่อยพัฒนาไปสู่การ กินดีอยู่ดีเป็นลำดับต่อไป เศรษฐกิจพอเพียงจึงปรัชญาหรือแนวคิดโดยมีหลักการและอุดมการณ์ที่จะช่วย พัฒนาชีวิตมนุษย์และสังคมโลกให้มุ่งไปสู่ความยั่งยืนด้วยการรู้ตนเอง เพื่อตนเอง พอเพียง มีเหตุผลและพอประมาณ ดุลยภาพที่เกิดจากเศรษฐกิจพอเพียง จะทำให้สังคมประสบกับสันติสุขอย่างแท้จริงได้ในที่สุด

องค์ความรู้ใหม่

จากการวิเคราะห์แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาทนั้น เป็นการนำหรือประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตหรือเป็นอยู่ได้อย่างมีความสุขตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ส่งเสริมหรือสอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงนั้นพอสรุปได้ดังนี้

แผนภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

แผนภาพดังกล่าวมีอธิบาย ดังนี้

แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงภายใต้กรอบ 3 ห่วง 2 เงื่อนไขนั้น ห่วงที่ 1 ความพอประมาณ

แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงตามหลักความเป็นผู้รู้จักประมาณ กล่าวคือการที่บุคคลจะมีเศรษฐกิจพอเพียงต้องรู้จักประมาณ มีความเพียงพอ ไม่มีความปรารถนาจนเกินไปหรืออยากได้ (โลภ) จนเกินไป ความรู้จักพอประมาณเป็นการมุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตและจิตวิญญาณของคนให้มีความสำนึก (โยนิโสมนสิการ) ก่อนแล้ว จึงอุปโภคบริโภค คือ การยกระดับชีวิตที่สามารถแก้ปัญหาความทุกข์ของบุคคลได้

ความมีเหตุผล อาจอธิบายได้ในมิติของมัชฌิมาปฏิปทาหรือทางสายกลาง แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงตามหลักทางสายกลางเป็นการนำหลักทางสายกลางไปประยุกต์ใช้กับการดำเนินชีวิตหรือความเป็นอยู่ สาระสำคัญคือมีความเห็นถูกต้องตรงกับความเป็นจริง (สัมมาทิฏฐิ) คือเข้าใจเศรษฐกิจหรือความเป็นอยู่ตามหลักความสัมพันธ์แห่งเหตุผล เช่น เข้าใจว่าดำเนินชีวิตอย่างไรจึงจะสามารถตั้งตนได้หรือมีความเป็นอยู่ที่ดี ความเป็นอยู่ของตนนั้นต้องเกื้อกูลสังคมและสภาพแวดล้อมด้วยจึงจะทำให้มีความสุขอย่างยั่งยืน ประพฤติตนแบบพออยู่ พอกิน (พอใช้) ไม่ใช้จ่ายมากจนเกิน ใช้จ่ายให้มีความเหมาะสมกับรายรับ

ภูมิคุ้มกัน อาจอธิบายได้โดยหลักการพึ่งตนเอง (นาถกรณธรรม) แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงตามหลักการพึ่งตนเองเป็นการนำหลักการพึ่งตนเองไปประยุกต์ใช้กับการดำเนินชีวิตหรือความเป็นอยู่ กล่าวคือการที่บุคคลจะมีเศรษฐกิจพอเพียงนั้น ต้องเป็นผู้ที่พออยู่ พอกิน (พอใช้) ด้วยหลักการพึ่งตนเองให้ได้ โดยขั้นแรกเน้นการพัฒนาตนเองให้กินอยู่อย่างพอเพียง ขั้นที่สองจึงเริ่มมีการแลกเปลี่ยนและเกื้อกูลกันมีความเป็นชุมชนและองค์กรชุมชนเกิดขึ้น และขั้นที่สามก็เริ่มมีความเชื่อมโยง และร่วมมือกับโลกภายนอกด้วยการสร้างทำธุรกิจชุมชนขึ้น ซึ่งการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงตามหลักการพึ่งตนเองหรืออยู่ได้ด้วยตนเอง เป็นสร้างประโยชน์ให้แก่ตนเองและผู้อื่นเพื่อเป็นการพัฒนาชุมชนต่อไป

เงื่อนไขความรู้ ได้แก่ ปัญญา 3 ทาง คือ 1) จิตตามยปัญญา ปัญญาเกิดแต่การคิด การตรึกตรองหาสาเหตุ การคิดพิจารณาหาเหตุผล การสังเกต การไตร่ตรอง ที่เรียกว่า โยนิโสมนสิการ 2) สุตมยปัญญา ปัญญาที่เกิดแต่การสดับตรัสฟัง การศึกษาค้นคว้าเล่าเรียนจากครูบาอาจารย์และการศึกษาค้นคว้าจากตำรับตำราอยู่เสมอ 3) ภาวนามยปัญญา ปัญญาเกิดแต่จากการฝึกอบรมหรือการพิจารณาตรึกตรอง และมีการลงมือปฏิบัติจริงๆ เป็นภาคทฤษฎีแล้วปฏิบัติตามได้ เกิดขึ้นหลังจากได้คิดได้ศึกษาเล่าเรียนมาแล้ว เพื่อปรับปรุง พัฒนาชีวิตและสังคมให้ดียิ่งขึ้น ในมิติของเศรษฐกิจคือได้ลงมือปฏิบัติเกี่ยวกับอาชีพหรือเศรษฐกิจจนมีประสบการณ์ตรง ส่วนเงื่อนไขคุณธรรมเป็นเรื่องของการประพฤติตนตามสุจริต 3 หรือกุศลกรรมบถ 10 รวมทั้งคุณธรรมอื่นๆ เช่น ศรัทธา สติ ความเพียร เป็นต้น ศรัทธาหรือความเชื่อในมิติของเศรษฐกิจคือมีความเชื่อมั่นในสิ่งที่ตนกำลังทำอยู่นั้น ส่วนสติคือความมีสติตักเตือนตนเองอยู่เสมอว่าเป็นใคร ทำอะไร อยู่อย่างไร มีเป้าหมายเพื่อสิ่งใด ดำเนินการถึงไหน ความเพียรนั้นทำให้งานดำเนินไปได้ ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้จะทำให้สามารถทำงานได้สำเร็จตามความมุ่งหวัง

สรุป

แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเป็นการดำเนินชีวิตตามหลักทางสายกลาง เน้นการพึ่งพาตนเองและความสมดุลของชีวิต โดยมีพื้นฐานจากความพออยู่พอกิน และเชื่อมโยงกับจิตใจ จริยธรรม และพุทธธรรม เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน แนวคิดนี้เน้นหลักความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ควบคู่กับความรู้และคุณธรรม เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสมและรับมือกับการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับวิถีชีวิตเรียบง่ายของคนไทย ที่เน้นความไม่ประมาท การใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า และการพึ่งพาตนเอง อันนำไปสู่ความสมดุลและความยุติธรรมในสังคม

ในด้านหลักธรรม พบว่ามีความเกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ หลักสันโดษ ความรู้จักประมาณ ทางสายกลาง การพึ่งตนเอง การใช้จ่ายอย่างเหมาะสม และการมุ่งประโยชน์สุขในปัจจุบัน ซึ่งล้วนสนับสนุนการดำเนินชีวิตอย่างพอดีและยั่งยืน การวิเคราะห์ตามกรอบ 3 ห่วง 2 เงื่อนไข พบว่า ความพอประมาณคือการรู้จักพอดี ไม่โลภเกินไป ความมีเหตุผลคือการดำเนินชีวิตตามหลักความจริงและความเหมาะสม และภูมิคุ้มกันคือการพึ่งพาตนเองและเตรียมพร้อมต่อความเปลี่ยนแปลง ส่วนเงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วยปัญญา 3 ด้าน คือ การคิดวิเคราะห์ การศึกษาเรียนรู้ และการลงมือปฏิบัติจริง ขณะที่เงื่อนไขคุณธรรมเน้นความซื่อสัตย์ สติ ศรัทธา และความเพียร ซึ่งช่วยให้การดำเนินชีวิตและการทำงานประสบความสำเร็จ

ข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้ ได้มีการเสนอแนะใน 3 ประเด็น คือ 1) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย 2) ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ 3) ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากจะได้ผลดีต้องเริ่มที่รัฐบาลกำหนดนโยบายที่ส่งเสริมเศรษฐกิจแบบยั่งยืนเหมาะสมกับสภาพความเป็นอยู่ของประชาชน ในส่วนของเศรษ{กิจพอเพียงนี้รัฐควรได้นโยบายที่จับต้องได้และตรงกับความต้องการของประชาชนโดยเฉพาะประชาชนที่ยังขาดแคลน เพราะความเป็นจริงในปัจจุบันคือคนส่วนหนึ่งมีความเข้าใจและต้องการทำเกษตรแบบไร่นาสวนผสม แต่ไม่สามารถทำได้เนื่องจากความไม่พร้อมในบางเรื่อง เช่น ไม่มีบ่อน้ำ เป็นต้น นโยบายที่รัฐควรดำเนินการ เช่น จัดการดสรรที่ดินทำกินสำหรับประชาชนที่ไม่มีที่ดินทำกิน การขุดบ่อน้ำฟรี การส่งเสริมการเลี้ยงปศุสัตว์ การให้ความรู้เกี่ยวกับการทำไร่นาสวนผสมหรือทฤษฎีใหม่ รวมทั้งการจัดหาตลาดจำหน่ายสินค้าและกำหนดนโยบายควบคุมตลาดสินค้า

2. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

ผลการศึกษาวิจัยครั้งนี้มีข้อเสนอเพื่อการนำผลการวิจัยไปใช้ดังนี้คือ รัฐบาลควรได้มีความจริงจังตั้งใจจริงที่จะส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อความยั่งยืนของระบบเศรษฐกิจไทยและความอยู่ดีกินดีของประชาชนตามสโลแกน “มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” โดยดำเนินตามนโยบายที่ได้กำหนดแล้วดังผู้วิจัยได้เสนอแนะเชิงนโยบายนั้น ขณะเดียวกันประชาชนต้องเล็งเห็นประโยชน์ของเศรษฐกิจพอเพียงและมีความตั้งใจจริงที่จะพัฒนาความเป็นอยู่ของตนเองให้ดีขึ้น หยุดนิสัยฟุ่มเฟือย ไม่หลงกระแสทุนนิยมหรือวัตถุนิยม ตั้งใจอดหอมรอมริบ หาทุนส่วนหนึ่งลงทุนทำเศรษฐกิจพอเพียง หรือเริ่มทำไปตามกำลังความสามารถของตน มีความอดทนกับผลผลิตของเศรษฐกิจพอเพียง เพราะเมื่อได้ผลผลิตแล้วแม้จะช้าหน่อยแต่ก็คุ้มค่าระยะยาว

3. ข้อเสนอแนะในสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร ผู้วิจัยพบว่ายังมีประเด็นที่ควรได้สานต่อเศรษฐกิจพอเพียง จึงขอเสนอประเด็นสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

1) ควรมีการทำวิจัยเกี่ยวกับการแก้ปัญหาความยากจนด้วยหลักเศรษฐกิจพอเพียง
2) ควรมีการทำวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงไปสู่สังคมยุค 4.0
3) ควรมีการทำวิจัยเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน
4) ควรมีการทำวิจัยเกี่ยวกับการส่งเสริมวัดเพื่อเป็นศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง

เอกสารอ้างอิง

กรมการพัฒนาชุมชน. (2551). แนวทางส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนสำหรับเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร: บางกอกบล็อก.

ชาตรี ชุมแสน. (2561). การศึกษาทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวคิดในพระสุตตันตปิฎกของพระพุทธศาสนาเถรวาท. วารสารมหาจุฬาวิชาการ. 5(2), 63-78.

พระธานี เขมธมฺโม (จำปา). (2550). ศึกษาสัมมาอาชีวะในพระไตรปิฎก. วิทยานิพนธพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระวิทยา ญาณสาโร (คุ้มราษฎร์). (2554). ศึกษาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วิเคราะห์หลักสัมพันธ์ที่ปรากฏในคัมภีร์มังคลัตถทีปนี

An Analysis of Relationships in Mangalatthadīpanī Scripture

พระครูสิริประชานุกูล
Pharkhrusiriprachanukool
ไพฑูรย์ สวนมะไฟ
.Phaithoon Saunmafai
พระครูภาวนาพัฒนบัณฑิต
Phrakhru Bhāvanāphatthanabandit
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Roi Et Buddhist College
E=mail: teddy.bo.ntk@gmail.com

Received: 14 April 2026; Revised: 26 April 2026; Accepted: 27 April 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาความเป็นมาของคัมภีร์มังคลัตถทีปนี 2) เพื่อศึกษาหลักความสัมพันธ์ที่ปรากฏในคัมภีร์มังคลัตถทีปนี และ 3) เพื่อวิเคราะห์หลักความสัมพันธ์ที่ปรากฏในคัมภีร์มังคลัตถทีปนี เป็นการวิจัยเอกสาร เก็บรวบรวมข้อมูลจากคัมภีร์มังคลัตถทีปนี พระไตรปิฎก อรรถกถา เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง วิเคราะห์และนำเสนอข้อมูลโดยวิธีพรรณนาความ

ผลการวิจัยพบว่า คัมภีร์มังคลัตถทีปนีเป็นผลงานของพระสิริมัง คลาจารย์ พระมหาเถระผู้เป็นปราชญ์แห่งล้านนาหรือ จังหวัดเชียงใหม่ในปัจจุบัน มังคลัตถทีปนี เป็นคัมภีร์ ชั้นอรรถกถา ซึ่งแต่งอธิบายมงคลสูตร ที่มาจากขุททก นิกาย ขุททกปาฐะ และขุททนิกายสุตตนิบาต พระ สุตตันตปิฎก, ความสัมพันธ์ระหว่างบุตร-ธิดา กับบิดา มารดาหน้าที่ของบุตรโดยสรุปคือการทำหน้าที่ของ บุตรตามหลักทิศเบื้องหลัง เช่น เลี้ยงดูท่าน เป็นต้น ใน ส่วนของพ่อแม่ท่านย่อมอนุเคราะห์บุตร-ธิดา โดยการ สอนให้เป็นคนดี เป็นต้น การปฏิบัติของสามี และ ภรรยานั้นถือเป็นการให้เกียรติยกย่องและเห็น ความสำคัญของอีกฝ่าย เมื่อทั้ง 2ฝ่ายเกิดความพึง พอใจซึ่งกันและกันก็ย่อมมีโอกาสที่จะก่อให้เกิดความ รักและความผูกพันที่แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น ญาติคือคนที่ เกี่ยวข้องกันทั้งฝ่าบิดาและมารดา หากนับแบบ สายโลหิต ได้แก่ คนที่นับตั้งแต่ทวดลงมาจนถึงเหลน การบูชาคือการยกย่องเชิดชูด้วยความบริสุทธิ์ใจเป็น หลักธรรมที่สำคัญอีกข้อหนึ่งในการ ประพฤติปฏิบัติ ของมนุษย์ในการอยู่ร่วมกันในสังคม คุณลักษณะของ วาจาสุภาษิตคือคำที่กล่าวดีแล้ว มีประโยชน์และเป็นที่ พอใจของผู้อื่น ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ในที่นี้หมายเอา ทาน มี 3 อย่าง เช่น จาคเจตนา เป็นต้น บิดามารดา เป็นต้นเป็นผู้ควรเคารพ ส่วนความกตัญญูเป็นการทำ ความดีตอบแทนผู้มีบุญคุณ

คำสำคัญ: การวิเคราะห์, หลักความสัมพันธ์, คัมภีร์มังคลัตถทีปนี

Abstract

This research article has objectives as following: 1) to study the origins of the Mangalatthadīpanī scripture; 2) study the principles of relationship that appear in the

Mangalatthad īpanī scripture; and 3) to analyze the principles of relationship that appear in the Mangalatthadīpanī scripture. This is a documentary research, collecting data from the Mangalatthadīpanī scripture, the Tripitaka, commentaries, related documents, and research. The data is analyzed and presented using descriptive methods. The results of research found that: The Mangalatthadīpanī scripture is a work of Phra Sirimangalacarya, a great scholar monk of Lanna, or present-day Chiang Mai province. The Mangalatthadīpanī scripture is a commentary explaining the Mangala Sutta from the Khuddakanikāya, Khuddakaptāha, and Khuddanikaya Suttanipāta of the Sutta Pitaka. It examines the relationship between sons and daughters and their parents, summarizing the duties of children according to the principle of "caring for their parents," such as providing for them. In return, parents show kindness and support to their children. Teaching good character, for example, and the conduct of husband and wife demonstrate respect, honor, and appreciation for each other. When both parties are satisfied with each other, it increases the chances of developing stronger love and bonds. Relatives are those related through both parents; if counted by blood, it includes those from greatgrandparents down to great-grandchildren. Worship, or veneration, is a purehearted act of respect and admiration, another important principle in human conduct and social interaction. The quality of wise speech is words that are well-spoken, beneficial, and pleasing to others. Generosity here refers to charity, which has three aspects, such as intentional generosity. Parents, for instance, are worthy of respect. Gratitude is doing good deeds to repay those who have been kind to us.

Keywords: An Analysis, Relationship, MangkalatthadhīpanĪ Scripture

บทนำ

มนุษย์เราเกิดมาโดยสัญชาตญาณแล้วย่อมต้องการเข้าสังคม ต้องการคบหาสมาคมกับบุคคลทั่วไป เป็นที่ยอมรับนับถือของสังคม ต้องการเพื่อนคอยช่วยเหลือเกื้อหนุน คอยให้คำปรึกษาหรือปรับทุกข์ ปลูกมิตรต้องการเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติที่สังคมยอมรับนับถือ การคบหาสมาคมที่มีสัมพันธภาพราบรื่นแจ่มใส ย่อมเปรียบประดุจธารน้ำอมฤตอันศักดิ์สิทธิ์ที่จะไหลมาชโลมร่างกายและจิตใจของมนุษย์ให้ชุ่มชื่น ชื่นฉ่ำ มีชีวิตอยู่ในโลกนี้อย่างผาสุกสันติ อันจะยังผลไปถึงความร่วมมือสนับสนุนความเจริญก้าวหน้าในตำแหน่งการงานในสังคมให้ราบรื่นยิ่งขึ้นอีกด้วย แต่ในขณะมีชีวิตอยู่ในโลก มนุษย์ต้องเผชิญกับสิ่งแวดล้อมต่างๆ จึงเกิดประสบการณ์จากสิ่งแวดล้อมและการเรียนรู้ (พระมหาชุติภัค อภินนฺโท (แหลมทอง), 2551) มนุษย์จำเป็นจะต้องมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันทั้งในด้านศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี เมื่ออยู่รวมกันเป็นสังคมใหญ่และมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันอยู่ตลอดเวลา ถ้าหากไม่สามารถจะบริหารความสัมพันธ์กันได้แล้ว ความสงบสุขในการอยู่ร่วมกันก็ไม่สามารถจะเกิดขึ้นได้ ถึงแม้ว่าทุกคนต่างก็มีข้อบกพร่องอยู่ก็ตาม แต่ถ้าหากรู้จักหลักในการอยู่ร่วมกันพร้อมทั้งได้ปฏิบัติตามหลักการนั้นแล้วก็จะสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข ซึ่งการอยู่ร่วมกันเป็นสังคม กติกาในการอยู่ร่วมกันถือได้ว่า เป็นสิ่งสำคัญ (สมภาร พรมทา, 2548)

ความเป็นระเบียบเรียบร้อยในการดำเนินชีวิตและการอยู่ร่วมกับสังคม พยายามสร้างความสัมพันธ์ที่ดีจะต้องแสดงออกต่อผู้อื่นในทางที่ไม่เบียดเบียน จะต้องมีความสัมพันธ์ที่เกื้อกูล ต่อสังคม ต่อเพื่อนมนุษย์แล้วก็

จัดระเบียบการดำเนินชีวิตของตนให้ดีเมื่อจัดระเบียบชีวิตและการอยู่ร่วมกับสังคม สภาพชีวิตและความสัมพันธ์ทางสังคมจะเอื้อโอกาสแก่การจะทำความดีงาม ทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์หรือทำกิจกรรมต่าง ๆ ในทางที่ดี นอกจากนี้ถ้ารู้จักมองสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง จะเกิดกระบวนในสร้างสรรค์ในสิ่งที่ดีงาม สามารถพิจารณาถึงความสำเร็จจากสร้างคุณความดี หรือเล็งเห็นโทษจากการปฏิบัติตนไม่เหมาะสม (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2551)

มนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่ไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่เพียงลำพังได้ การอยู่ร่วมกันจึงจำเป็นต้องมี “ความสัมพันธ์” เป็นพื้นฐานสำคัญในการเชื่อมโยงผู้คนให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุขและมีความสุข หลักความสัมพันธ์ของคนในสังคมจึงเป็นแนวทางที่ช่วยกำหนดพฤติกรรม การปฏิบัติต่อกัน และการสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างบุคคล ดังนี้ 1) หลักของความเคารพซึ่งกันและกัน เป็นพื้นฐานสำคัญของความสัมพันธ์ในสังคม ทุกคนมีศักดิ์ศรีและคุณค่าในตนเอง การยอมรับความแตกต่างทั้งด้านความคิด ความเชื่อ และวิถีชีวิตจะช่วยลดความขัดแย้งและเสริมสร้างบรรยากาศที่ดีในการอยู่ร่วมกัน 2) หลักของความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน สังคมที่เข้มแข็งเกิดจากการที่สมาชิกมีน้ำใจต่อกัน รู้จักแบ่งปัน และพร้อมช่วยเหลือเมื่อผู้อื่นประสบปัญหา การมีจิตสาธารณะจะทำให้สังคมเกิดความสามัคคีและความไว้วางใจ 3) หลักของความรับผิดชอบต่อหน้าที่และสังคม แต่ละคนมีบทบาทหน้าที่ที่แตกต่างกัน การปฏิบัติหน้าที่ของตนอย่างเต็มความสามารถและมีความซื่อสัตย์ จะทำให้ระบบสังคมดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ และลดปัญหาที่อาจเกิดขึ้น 4) หลักของการสื่อสารที่ดี การพูดจาด้วยความสุภาพ จริงใจ และเปิดใจรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นจะช่วยสร้างความเข้าใจและลดความเข้าใจผิด ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญของความขัดแย้งในสังคม 5) หลักของการให้อภัยและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ในการอยู่ร่วมกันย่อมมีความผิดพลาดเกิดขึ้น การรู้จักให้อภัยและเรียนรู้ที่จะปรับตัวเข้าหากัน จะช่วยให้ความสัมพันธ์ยั่งยืนและสังคมสงบสุข

พระพุทธศาสนาแม้จะไม่ได้มุ่งสอนหลักความสัมพันธ์โดยตรงเหมือนกับมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ แต่คำสอนพระพุทธศาสนาเกี่ยวข้องกับเรื่องความสัมพันธ์ สามารถอธิบายได้ในมิติความสัมพันธ์ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม เพราะพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญเกี่ยวกับความประพฤติของมนุษย์และการอยู่ร่วมกันในสังคม คำสอนเกี่ยวกับความสัมพันธ์โดยตรง เช่น การคบหา การสงเคราะห์ ทาน สังคหวัตถุ 4 วจีสุจริต เป็นต้น ธรรมที่ส่งเสริมความสัมพันธ์ เช่น พรหมวิหาร 4 เป็นต้น คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับหลักความสัมพันธ์ที่น่าสนใจเล่มหนึ่งคือ มังคลัตถทีปนี ซึ่งเป็นผลงานของพระสิริมังคลาจารย์ ปราชญ์ชาวล้านนาแห่งวัดสวนดอก ปัจจุบันตั้งอยู่ที่จังหวัดเชียงใหม่ จากการสำรวจเนื้อหาพบว่าคำสอนเกี่ยวกับความสัมพันธ์ เช่น การไม่คบคนพาล การคบบัณฑิต การเลี้ยงดูบิดามารดา การสงเคราะห์ญาติ ทาน เป็นต้น ซึ่งคำสอนเหล่านี้สามารถอธิบายได้ในมิติของความสัมพันธ์ของคนในครอบครัวที่ปรากฏในคัมภีร์มังคลัตถทีปนี

เนื้อหาในคัมภีร์มังคลัตถทีปนีแม้จะเป็นกระบวนทัศน์เมื่อเกือบ 500 ที่แล้ว แต่มีสาระเป็นสัจธรรม ยังสามารถใช้ได้ผลดีในปัจจุบัน เพราะสัจธรรมเป็นอกาลิกธรรม ไม่มีตกยุคสมัย คำสอนในมังคลัตถทีปนีมีครอบคลุมมิติการดำเนินชีวิตด้านต่างๆ ตั้งแต่การอยู่ร่วมกับผู้อื่น เช่น การไม่คบคนพาล เป็นต้น จนถึงการทำตนให้พ้นทุกข์หรือภาวะที่จิตมีความสุขเพราะปราศจากทุกข์คือจิตเกษม เฉพาะคำสอนเกี่ยวความสัมพันธ์ทั้งในระดับบุคคล คนในครอบครัว และสังคมมีความสำคัญและจำเป็นในการอยู่ร่วมกันของในสังคม ยิ่งสังคมทุกวันนี้คนทั้งหลายละเลยหลักการอยู่ร่วมกันตามหลักคุณธรรม ซึ่งคำสอนพระพุทธศาสนาตอบโจทย์ในเรื่องนี้ ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาหลักความสัมพันธ์ในคัมภีร์มังคลัตถทีปนี เพื่อความเข้าใจและการนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวันของผู้ศึกษาและปฏิบัติ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1) เพื่อศึกษาความเป็นมาของคัมภีร์มังคลัตถทีปนี
2) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ที่ปรากฏในคัมภีร์มังคลัตถทีปนี
3) เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ที่ปรากฏในคัมภีร์มังคลัตถทีปนี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีลำดับขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเอกสาร (Documentary Research)

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย มีลำดับขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 สำรวจและศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับหลักความสัมพันธ์ของคนในครอบครัวจากคัมภีร์มังคลัตถทีปนี พระไตรปิฎก อรรถกถา เอกสาร งานวิจัย ตำรา หนังสือ บทความ และเว็บไซต์ที่เกี่ยวข้อง

ขั้นที่ 2 รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับหลักความสัมพันธ์ของคนในครอบครัวจากคัมภีร์มังคลัตถทีปนี พระไตรปิฎก อรรถกถา เอกสาร งานวิจัย ตำรา หนังสือ บทความ และเว็บไซต์ที่เกี่ยวข้อง

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่รวบรวมได้มาจัดหมวดหมู่ แยกประเด็น และวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ร่วมกับการพิจารณาความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง เพื่อหาข้อสรุปแล้วดำเนินการเรียบเรียงผลการวิเคราะห์ข้อมูล และรายงานผลการศึกษาในรูปแบบพรรณนาความ

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์หลักสัมพันธ์ที่ปรากฏในคัมภีร์มังคลัตถทีปนี” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเป็นมา ศึกษาและวิเคราะห์หลักความสัมพันธ์ที่ปรากฏในคัมภีร์ดังกล่าว ซึ่งเป็นคัมภีร์สำคัญทางพระพุทธศาสนาในสายล้านนา ผลการศึกษาพบว่า คัมภีร์มังคลัตถทีปนีเป็นผลงานของพระสิริมังคลาจารย์ปราชญ์สำคัญแห่งล้านนา มีนามเดิมว่า “ศรีปิงเมือง” ท่านเป็นพระอาจารย์ของกษัตริย์ในราชวงศ์มังราย และได้รจนาคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาหลายเล่ม โดยมังคลัตถทีปนีแต่งขึ้นเพื่ออธิบายมงคลสูตร ซึ่งเป็นหลักธรรมสำคัญในพระไตรปิฎก ครอบคลุมตั้งแต่หลักพื้นฐานจนถึงขั้นสูงสุดของการพัฒนาจิตใจ

1. ความเป็นมาของคัมภีร์มังคลัตถทีปนี

เนื้อหาของคัมภีร์มังคลัตถทีปนีมุ่งอธิบายหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตและความสัมพันธ์ของมนุษย์ในสังคม โดยเฉพาะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในบทบาทต่าง ๆ เช่น บุตรกับบิดามารดา สามีกับภรรยา ญาติพี่น้อง ครูอาจารย์ และบุคคลในสังคมทั่วไป ความสัมพันธ์เหล่านี้เน้นบทบาทหน้าที่ที่พึงปฏิบัติต่อกัน เช่น บุตรควรเลี้ยงดูพ่อแม่ ประพฤติตนดี และตอบแทนบุญคุณ ส่วนพ่อแม่มีหน้าที่อบรมสั่งสอนและส่งเสริมการศึกษาเพื่อให้บุตรสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมั่นคง ด้านครอบครัว ความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยาถือเป็นพื้นฐานของสังคม โดยสามีควรให้เกียรติภรรยา ซื่อสัตย์ และสนับสนุนภรรยา ขณะที่ภรรยาควรดูแลครอบครัวด้วยความขยัน ซื่อสัตย์ และมีน้ำใจต่อญาติของสามี ความสัมพันธ์ที่ดีของทั้งสองฝ่ายจะนำไปสู่ความรัก ความเข้าใจ และความมั่นคงของครอบครัว นอกจากนี้ คัมภีร์ยังกล่าวถึงการสงเคราะห์ญาติ ซึ่งแบ่งเป็นญาติทางสายโลหิตและญาติทางธรรม การช่วยเหลือญาติทั้งทางวัตถุและทางธรรม เช่น การให้สิ่งของและการแนะนำในทางที่ถูกต้อง เป็นสิ่งที่ส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดีในสังคม อีกทั้งยังกล่าวถึงการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมใน

ลักษณะของการมีอิทธิพลซึ่งกันและกัน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดทางสังคมศาสตร์ที่ว่าความสัมพันธ์ของบุคคลขึ้นอยู่กับผลประโยชน์และคุณค่าที่แต่ละฝ่ายได้รับ

2. ศึกษาความสัมพันธ์ที่ปรากฏในคัมภีร์มังคลัตถทีปนี

ความสัมพันธ์ระหว่างบุตร-ธิดา กับบิดามารดาหน้าที่ของบุตรโดยสรุปคือ เลี้ยงดูพ่อแม่ ประพฤติตนเป็นคนดีตามคำสอนของท่าน ดำรงวงศ์ตระกูล และเมื่อท่านเสียชีวิตไปแล้วทำบุญอุทิศให้ท่าน ในส่วนของพ่อแม่ท่านย่อมอนุเคราะห์บุตร-ธิดา โดยการสอนให้เป็นคนดี ให้ศึกษาเล่าเรียนเพื่อให้มีวิชาความรู้ สามารถที่จะทำมาหากินเลี้ยงชีพได้ เมื่อเห็นว่าลูกสามารถที่จะเมื่อเห็นว่าลูกสามารถที่จะเลี้ยงตน และครอบครัวได้แล้วก็ให้แต่งงาน และมอบทรัพย์ให้เพื่อเป็นทุนในการทำมาหากินและสร้างความมั่นคงแก่ชีวิต

การปฏิบัติของสามีภรรยานั้นถือเป็นการให้เกียรติยกย่องและเห็นความสำคัญของภรรยาอีก ทั้งเป็นการสร้างความพึงพอใจให้กับภรรยาของตนด้วยเมื่อภรรยาได้รับสิ่งเหล่านั้นและปฏิบัติสิ่งต่างๆตอบ แก่สามี เช่น จัดการดูแลกิ จการต่างๆ ภายในบ้านด้วยความขยันหมั่นเพียร จับจ่ายใช้สอยอย่างประหยัด ซื่อสัตย์ต่อสามีและมีน้ำใจไมตรีต่อญาติสนิทมิตรสหายของสามีซึ่งเหมือนกับเป็นการช่วยแบ่งเบาภาระเรื่องงานและเรื่องคนให้กับสามีไม่ต้องวิตกกังวลหรือเสียเวลาโดยใช่เหตุการปฏิบัติของภรรยาต่อสามีก็ย่อมสร้างความพึงพอใจให้กับสามีเช่นกัน เมื่อทั้ง 2 ฝ่ายเกิดความพึงพอใจซึ่งกันและกันก็ย่อมมีโอกาสที่จะก่อ ให้เกิดความรักและความผูกพันที่แน่นแฟ้นยิ่งขึ้นซึ่งถือได้ว่าเป็นประโยชน์ที่สามีภรรยาพึงปฏิบัติต่อกัน, การสงเคราะห์ญาติทางโลก เช่น การให้สิ่งของ เป็นต้น ส่วนการสงเคราะห์ทางธรรมคือการแนะนำชักชวนหรือทำให้ตั้งอยู่ในธรรม

คารวธรรม หรือ ธรรมคือความเคารพ เป็นหลักธรรมที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการประพฤติปฏิบัติตามหน้าที่ของตนเองให้สมบูรณ์ ความเคารพเป็นสมบัติของอารยชน เพราะอารยชนหรือคนเจริญมีความเคารพกันเป็นคุณสมบัติ การที่บุคคลจะนับถือ กราบไหว้ บูชาคนอื่น หากมีความเคารพเป็นเบื้องต้นแล้วย่อมส่งผลทำให้เกิดความเจริญรุ่งเรือง และได้รับสรรเสริญ พระพุทธองค์ทรงสรรเสริญความเคารพว่าเป็นมงคลแก่ชีวิต เพราะเป็นปัจจัยส่งเสริมการพัฒนาชีวิตให้ชีวิตมีความเจริญรุ่งเรือง หลักความเคารพในพระพุทธศาสนามี 6 ประการ ได้แก่ 1) ความเคารพในพระสัมมาสัมพุทธเจ้า 2) ความเคารพในพระธรรม 3) ความเคารพในพระสงฆ์ 4) ความเคารพในการศึกษา 5) ความเคารพในสมาธิ 6) ความเคารพในความไม่ประมาท 7) ความเคารพในการต้อนรับแขก

การบูชาคือการยกย่องเชิดชูด้วยความบริสุทธิ์ใจ เป็นหลักธรรมที่สำคัญข้อหนึ่งในการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ การบูชาเป็นคุณธรรมที่ต้องปฏิบัติต่อกันในสังคม การบูชาเป็นลักษณะของบัณฑิตการยอมรับนับถือคนดีคุณความดีของคนอื่นแล้วทำการบูชาบ่งบอกถึงความเป็นคนดีทั้งผู้ทำการบูชาและผู้รับการบูชา การบูชาเป็นสิ่งที่มีคุณค่ามาก เป็นการแสดงถึงคุณความดี การรู้สึกถึงคุณค่าของคนที่มีคุณความดีสมควรแก่การบูชา การบูชามี 2 อย่าง ได้แก่ 1) อามิสบูชา คือ การบูชาด้วยอามิส เช่น ดอกไม้ เป็นต้น 2) ปฏิบัติบูชา คือ การบูชาด้วยปฏิบัติ, คนที่ควรบูชา เช่น พระสงฆ์ พระมหากษัตริย์ พ่อแม่ ครู อาจารย์ เป็นต้น

การพูดในงานวิจัยนี้หมายเอาวาจาสุภาษิติ ลักษณะของวาจาสุภาษิตที่ปรากฏในพระไตรปิฎก เช่น สัมมาวาจา ปิยวาจา วาชเปยยะ เป็นต้น ลักษณะหรือองค์ประกอบของวาจาสุภาษิตในสุภาสิตสูตร มี 4 ประการ ได้แก่ 1) เป็นสุภาษิต 2) ไม่เป็นทุพภาษิต 3) ไม่มีโทษ 4) วิญญูชนทั้งหลายไม่ติเตียน ส่วนในสุภาสิตสูตร วาจาสุภาษิตมีองค์ประกอบ 5 อย่าง ได้แก่ 1) กล่าวในเวลาที่เหมาะสม 2) เป็นความจริง 3) ไพเราะ 4) มีประโยชน์ 5) กล่าวด้วยจิตเมตตา ปรารถนาดี

ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ในงานวิจัยนี้หมายเอาทาน ตามนัยมังคลัตถทีปนี ทาน มี 3 อย่าง ได้แก่ 1) จาคเจตนา 2) วิรัติ 3) ไทยธรรม, การให้ทานตามหลักพระพุทธศาสนามีผู้เกี่ยวข้องที่สำคัญ 2 ฝ่าย คือ 1) ผู้ให้ทาน เรียกว่า ทายก 2) ผู้รับทาน เรียกว่า ปฏิคาหก

กตัญญูเป็นคุณธรรมพื้นฐานของมนุษย์ที่จะต้องปฏิบัติหน้าที่ต่อกันและกัน ด้วยความสำนึกในบุญคุณของคนอื่นทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ความกตัญญูมี 2 ลักษณะ คือ 1) กตัญญูชั้นสามัญ คือการรู้อุปการะที่คนอื่นทำแก่ตนเป็นส่วนตัว 2) กตัญญูชั้นสัตบุรุษ ได้แก่ การรู้คุณงามความดีที่คนผู้ได้บำเพ็ญคุณประโยชน์หรือกระทำความดีแก่ส่วนรวม ส่วนกตเวที มี 2 ลักษณะ คือ ประกาศคุณท่าน คือ 1) ประกาศความดีของผู้พระคุณต่อตนหรือด้วยการปฏิบัติตนเป็นคนดี 2) ตอบแทนคุณท่าน คือการตอบแทนด้วยวัตถุสิ่งของ การรับใช้ดูแล เคารพเชื่อฟัง เป็นต้น หลักธรรมที่ส่งเสริมให้เกิดกตัญญูกตเวทีสำหรับสงฆ์คือการปฏิบัติตามหลักอนาคาริยวินัย ส่วนคฤหัสถ์ เช่น พรหมวิหารธรรม 4 สังคหวัตถุ เป็นต้น

3. วิเคราะห์ความสัมพันธ์ที่ปรากฏในคัมภีร์มังคลัตถทีปนี

คัมภีร์มีเนื้อหากล่าวถึงหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตในสังคม โดยเน้น “มงคล” หลายประการจากมงคลสูตร เช่น การบำรุงบิดามารดา การสงเคราะห์ญาติ ความเคารพ การให้ทานและความกตัญญู รวมถึงความสัมพันธ์ของบุคคลในสังคมตามหลักทิศ 6 ซึ่งสามารถสรุปเป็นความเรียงได้ดังนี้

การบำรุงมารดาบิดา (มาตาปิตุอุปฏฐานำ) เป็นมงคลสำคัญลำดับต้น ๆ ในพระพุทธศาสนา โดยมารดาบิดาถือเป็นผู้มีพระคุณสูงสุด เพราะเป็นผู้ให้กำเนิดและเลี้ยงดูบุตรด้วยความยากลำบาก หน้าที่ของบุตรธิดาคือการเลี้ยงดู ตอบแทนพระคุณ ประพฤติตนเป็นคนดี และดำรงวงศ์ตระกูลให้เจริญ การตอบแทนคุณแบ่งเป็น 2 ช่วง คือ เมื่อท่านยังมีชีวิตอยู่ต้องดูแลเอาใจใส่ ช่วยเหลือกิจการงาน และเมื่อท่านล่วงลับไปแล้วต้องจัดการงานศพและทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ท่านอย่างสม่ำเสมอ

ความสัมพันธ์ของครอบครัว โดยเฉพาะสามีภรรยา ต้องปฏิบัติต่อกันด้วยความเคารพ ซื่อสัตย์ และรับผิดชอบหน้าที่ของตน สามีควรให้เกียรติภรรยา ส่วนภรรยาควรดูแลบ้านเรือนอย่างขยันและประหยัด เมื่อทั้งสองฝ่ายปฏิบัติต่อกันอย่างเหมาะสม ย่อมนำไปสู่ความรัก ความเข้าใจ และความมั่นคงของครอบครัว

การสงเคราะห์ญาติเป็นมงคลอีกประการหนึ่ง โดย “ญาติ” หมายถึงทั้งญาติทางสายโลหิตและญาติทางธรรม รวมถึงบุคคลที่มีความใกล้ชิดคุ้นเคยกัน การช่วยเหลือเกื้อกูลญาติถือเป็นการสร้างความสามัคคีในสังคม นอกจากนี้ แนวคิดเรื่องปฏิสัมพันธ์ทางสังคมยังอธิบายว่าความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเป็นกระบวนการสองทางที่มีอิทธิพลต่อกัน โดยแต่ละฝ่ายมักพิจารณาผลประโยชน์และความคุ้มค่าในการคงอยู่ของความสัมพันธ์นั้น

ความเคารพ (คารโว) เป็นมงคลที่ส่งผลให้เกิดความเจริญในชีวิต โดยเฉพาะการเคารพบิดามารดา ครูอาจารย์ และผู้มีพระคุณ ความเคารพนำไปสู่ผลดี เช่น การเกิดในตระกูลที่ดี ในทางตรงกันข้าม ความไม่เคารพถือเป็นเหตุแห่งความเสื่อม ขณะเดียวกัน การบูชาบุคคลที่ควรบูชาเป็นคุณธรรมสำคัญที่แสดงถึงการยอมรับคุณความดีของผู้อื่น ซึ่งมีลักษณะ 5 ประการ ได้แก่ การสักการะ การเคารพ การนับถือ การบูชา และความนอบน้อม คุณธรรมนี้ช่วยให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข

การให้ทาน (ทานญจ) เป็นมงคลที่ช่วยหล่อหลอมจิตใจให้มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ โดยทานแบ่งเป็น 3 ประเภท คือ จาคเจตนา (การให้ด้วยความตั้งใจบริสุทธิ์) วิรัติ (การงดเว้นจากการทำชั่ว) และไทยธรรม (การให้ธรรมะ) ซึ่งการให้ธรรมะถือเป็นทานที่ประเสริฐที่สุด การให้ทานไม่เพียงเป็นการแบ่งปันสิ่งของ แต่ยังเป็นพื้นฐานของความเมตตาและความสามัคคีในสังคม

ความกตัญญู (กตญญุตา) เป็นมงคลที่สำคัญยิ่ง โดยบุคคลที่หาได้ยากคือ “บุพพการี” ผู้ให้ก่อน และ “กตัญญูกตเวที” ผู้รู้คุณและตอบแทนคุณ ความสัมพันธ์นี้เห็นได้ชัดในความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่กับลูก หรือครูกับศิษย์ การแสดงความกตัญญู เช่น การดูแลปรนนิบัติ การเคารพ และการตอบแทนคุณ เป็นคุณธรรมที่ช่วยรักษาความดีงามของสังคม

นอกจากนี้ พระพุทธศาสนายังได้กำหนดหลักความสัมพันธ์ของบุคคลในสังคมผ่าน “ทิศ 6” ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดา ครูอาจารย์ สามีภรรยา มิตร นายจ้างลูกจ้าง และนักบวชกับชาวบ้าน ซึ่งแต่ละฝ่ายมีหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติต่อกันอย่างเหมาะสม หลักทิศ 6 นี้เป็นแนวทางสร้างระเบียบและความสมดุลในสังคม โดยไม่ต้องอาศัยกฎหมายบังคับ แต่ใช้คุณธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว

ด้านการบูชา พระพุทธศาสนาเน้นทั้งการบูชาด้วยวัตถุ (อามิสบูชา) และการปฏิบัติ (ปฏิบัติบูชา) รวมถึงการเคารพสถานที่สำคัญ เช่น สังเวชนียสถาน 4 แห่ง อันเป็นสถานที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้า ซึ่งการไปสักการะด้วยศรัทธาย่อมก่อให้เกิดกุศลและนำไปสู่ความเจริญในชีวิต

อภิปรายผล

บทความวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์หลักความสัมพันธ์ที่ปรากฏในคัมภีร์มังคลัตถทีปนี” สามารถอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

การวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์หลักความสัมพันธ์ที่ปรากฏในคัมภีร์มังคลัตถทีปนี” สามารถอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

1) ความเป็นมาของคัมภีร์มังคลัตถทีปนี

คัมภีร์มังคลัตถทีปนีเป็นผลงานของพระสิริมังคลาจารย์ พระมหาเถระผู้เป็นปราชญ์แห่งล้านนาหรือจังหวัดเชียงใหม่ในปัจจุบัน พระสิริมังคลาจารย์ผู้แต่งคัมภีร์มังคลัตถทีปนีด้วยเนื้อหาสาระหลายหลากจากพระไตรปิฎก ท่านเป็นศิษย์ของท่านพระพุทธวีระผู้แตกฉานในพระไตรปิฎก ในขณะที่ท่านกำลังแต่งมังคลัตถทีปนีนี้ได้อาศัยอยู่ ณ สุญญาคาร ซึ่งตั้งอยู่ห่างนครเชียงใหม่ออกไปทางทิศใต้ประมาณหนึ่งคาวุต (ปัจจุบันคือวัดสวนดอก จังหวัดเชียงใหม่) ท่านมีความเชี่ยวชาญในพระไตรปิฎก มีความรู้และความอุตสาหะมากเมื่อปีวอกแต่งคัมภีร์มังคลัตถทีปนีเมื่อ พ.ศ. 2067 ในรัชสมัยของพระเจ้าพิลกปนัตตาธิราช เป็นที่น่าสังเกตว่า พ.ศ. ที่แต่งคัมภีร์มังคลัตถทีปนีกับอายุของท่านมีสอดคล้องกับงานเขียนของพระปัญญาสามี ในหนังสือศาสนวงศ์ว่า “ท่านเป็นชาวเชียงใหม่ มีชีวิตอยู่ในราวพุทธศักราช 2020-2100” (พระปัญญาสามิ, 2541) ที่ไม่สอดคล้องคือชื่อวัดไม่ตรงกัน เพราะพระปัญญาสามีระบุว่าท่านพำนักหรือจำพรรษาที่วัดสวนขวัญ (ปัจจุบันวัดตำหนัก)

2) ศึกษาความสัมพันธ์ที่ปรากฏในคัมภีร์มังคลัตถทีปนี

หลักการบูชาที่ชาวพุทธควรบูชาหลักๆ ที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในมหาปรินิพพานสูตรถึงเรื่อง สถานที่ควรบูชาและบุคคลที่ควรบูชา พระพุทธองค์ตรัสว่า อานนท์สังเวชนียสถานคือสถานที่อันเป็นที่ตั้งแห่งความสังเวชใจ 4 ตำบลคือ 1) สถานที่ตถาคตประสูติ 2) สถานที่ตถาคตตรัสรู้ 3) สถานที่ตถาคตแสดงปฐมเทศนา 4) สถานที่ตถาคตปรินิพพาน

สถานที่ทั้ง 4 ตำบลนี้แลควรที่พุทธบริษัท 4 ผู้มีศรัทธาเลื่อมใสในตถาคตจะได้เห็นให้เกิดความสังเวช อนึ่งชนเหล่าใดไปยังสังเวชนียสถานเหล่านี้ด้วยความเลื่อมใสชนเหล่านั้นครั้นทำกาละไปแล้วจักเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ อานิสงส์ของการได้กราบไหว้สถานที่ 4 ตำบลนี้ แม้ถ้ายังไม่บรรลุธรรมชั้นสูง เมื่อตายไปก็จะได้ไปสู่สุคติโลกสวรรค์ และบุคคลที่ควรบรรจุอัฐิไว้ในสถูปเพื่อบูชามี 4 ประเภทคือ 1) พระพุทธเจ้า 2) พระปัจเจกพุทธเจ้า 3) พระอรหันตสาวก 4) พระเจ้าจักพรรดิ

ถูปารหบุคคล คือบุคคลที่สมควรบรรจุอัฐิไว้ในพระสถูปเจดีย์ เพื่อให้ประชาชนได้ทำการกราบไหว้ สำหรับพระเจ้าจักพรรดินั้นปัจจุบันนี้เป็นพระมหากษัตริย์ก็ได้ เพราะคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนากล่าวไว้ว่าพระมหากษัตริย์เป็นสมมุติเทพและเป็นพระโพธิสัตว์มาเกิดในโลกมนุษย์เพื่อบำเพ็ญบารมี สาเหตุแห่งการบูชาถูปารหบุคคลเพราะผู้บูชาเคารพศรัทธาในคุณสมบัติคือการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบของท่านเหล่านี้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ...พบว่า การบูชากราบไหว้และแสดงความเคารพต่อพระพุทธเจ้าของพระเจ้าปเสนทิโกศลซึ่ง

พระองค์ทรงกระทำการบูชากราบไหว้เคารพต่อพระพุทธเจ้าด้วยความนอบน้อมอย่างซาบซึ้งยิ่ง ด้วยทรงมองเห็นว่าพระพุทธเจ้าทรงมีคุณสมบัติไม่เหมือนคนอื่น ได้แก่ เป็นผู้ตรัสรู้ด้วยพระองค์เองโดยชอบ เป็นต้น ในฐานะที่เราเป็นพุทธศาสนิกชนจึงควรตระหนักและให้ความสำคัญในเรื่องนี้ให้มากรำลึกถึงคุณพระพุทธเจ้าอยู่ตลอดเวลาในฐานะพระองค์ทรงบำเพ็ญประโยชน์แก่ชาวโลกโดยการนำธรรมะมาสั่งสอนและให้ประพฤติปฏิบัติตาม ในปัจจุบันแม้พระพุทธเจ้าจะเสด็จดับขันธปรินิพพานไปแล้วก็ตามการบูชาพระพุทธเจ้าสามารถปฏิบัติได้โดยกราบไหว้บูชาและรำลึกถึงพระคุณสิ่งที่สำคัญที่สุดกว่าการกราบไหว้บูชาและรำลึกถึงพระคุณคือการปฏิบัติตามหลักธรรมที่พระองค์ทรงชี้แนะไว้ให้ (Phra Dao Houang Khampaseuth, 2559)

3) วิเคราะห์ความสัมพันธ์ที่ปรากฏในคัมภีร์มังคลัตถทีปนี

บุคคล 2 ประเภทหาได้ยาก คือ 1) บุพพการี 2) กตัญญูกตเวที บรรดาบุคคล 2 จำพวกนี้ บุพพการี มีความรู้สึกว่า “เราให้หนี้” กตัญญูกตเวที มีความรู้สึกว่า “เราใช้หนี้” คู่แห่งบุพพการีและกตัญญูกตเวที เช่น บิดามารดาเป็นบุพพการี บุตรธิดาเป็นกตัญญูกตเวที อาจารย์และอุปัชฌาย์เป็นบุพพการี อันเตวาสิกและสัทธิวิหาริกเป็นกตัญญูกตเวที วิธีการตอบแทนคุณของอาจารย์และพระอุปัชฌาย์ คือ การปรนนิบัติรับใช้ท่านตลอดจนแสดงความเคารพแก่ท่าน สอดคล้องกับงานวิจัยเรื่องวิเคราะห์หลักความสำเร็จของเดลคาร์เนกี (1982) ซึ่งได้กล่าวไว้ว่า วิธีกระตุ้นให้มนุษย์ก้าวไปสู่ความสำเร็จกับสังคหวัตถุ 4 คือ

1. วิธีการชมเชยและให้รางวัลล่อใจเป็นแนวทางของ เดลคาร์เนกี วิธีกระตุ้นให้มนุษย์ก้าวไปสู่ความสำเร็จนั้น เดลคาร์เนกี บอกว่าต้องให้รางวัลล่อใจ เขายกตัวอย่างของ ปีต บาร์ โลว์ นักเล่นละครสัตว์และละครเร่ ซึ่งปีต บาร์ โลว์ เวลาฝึกหัดสัตว์ของเขาให้ทำตามสิ่งที่เขาต้องการ เขาจะใช้วิธีการชมเชยและให้รางวัลแก่มัน เดลคาร์เนกี บอกว่าทำไมเราไม่ใช้วิธีการเดียวกันกับ ปีต บาร์ โลว์ วิธีการนี้มาใช้กับมนุษย์ก็น่าจะได้ผลเหมือนกัน เดลคาร์เนกี กล่าว

2. วิเคราะห์ผ่านมุมมองพระพุทธศาสนาในแนวสังคหวัตถุ 4 ได้แก่ การชมเชยและการให้รางวัล เป็นวิธีการกระตุ้นให้มนุษย์ก้าวไปสู่ความสำเร็จ ของเดลคาร์เนกี การชมเชย ของเดลคาร์เนกี ตรงกับการยกย่องสรรเสริญในสังคหวัตถุ 4 ข้อที่สอง ปิยวาจาคือการพูดจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะอ่อนหวาน พูดจายกย่องสรรเสริญ พูดด้วยความจริงใจ ซึ่งเป็นหลักธรรมเครื่องผูกมัดจิตใจบุคคลอื่น (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) การชมเชยและการยกย่อง เป็นการกระตุ้นให้มนุษย์เกิดกำลังใจ มีมานะพยายามอย่างไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อยในการประกอบกิจต่างๆ

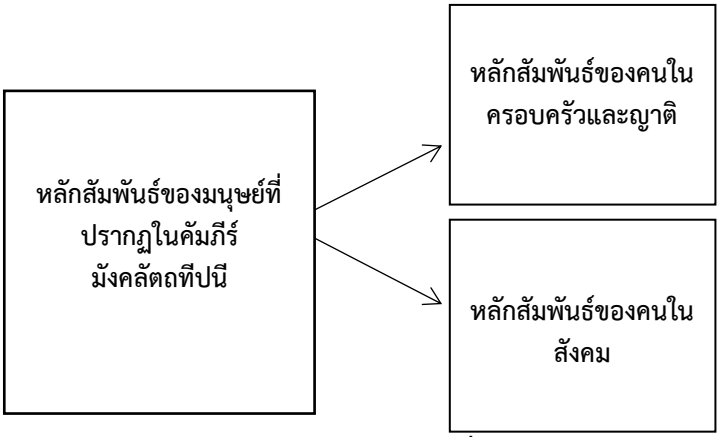
ตัวอย่างเช่นในนิทานชาดก เรื่องโคนันทวิสาลซึ่งเป็นโคพระโพธิสัตว์ วันหนึ่งพราหมณ์เจ้าของโคได้ไปท้าพนันกับเศรษฐีว่าโคตัวเองสามารถลากเกวียนที่ผูกมัดติดกันได้ถึง 100 เล่ม แต่ครั้งแรกพราหมณ์ได้ตวาดโคตัวเองว่า เจ้าโคโกง เจ้าโคโง่ จงลากเกวียนเดี๋ยวนี้ โคนันทวิสาลไม่ได้ออกเดินแม้แต่ก้าวเดียว แต่ครั้งที่สองพราหมณ์ได้พูดจาไพเราะขึ้นกว่าเดิมว่า เจ้าโคลูกรัก เจ้าโคลูกพ่อ เจ้าจงลากเกวียนเดี๋ยวนี้ โคนันทวิสาลก็ได้ลากเกวียนทั้ง 100 เล่มนั้นได้อย่างสบาย และพราหมณ์ก็ได้รับเงินเดิมพันจากเศรษฐี พระพุทธองค์จึงตรัสว่า "ภิกษุทั้งหลาย ชื่อว่า คำหยาบ ไม่เป็นที่ชอบใจของใครๆแม้กระทั่งสัตว์เดียรัจฉาน" แล้วได้ตรัสพระคาถาว่า "บุคคลควรพูดแต่คำที่น่าพอใจเท่านั้น ไม่ควรพูดคำที่ไม่น่าพอใจในกาลใดๆ เมื่อพราหมณ์พูดคำที่น่าพอใจโคนันทิวิสาลได้ลากสัมภาระอันหนักได้ ทั้งยังทำให้rาหมณ์ผู้นั้นได้ทรัพย์อีกด้วย ส่วนตนเองก็เป็นผู้ปลื้มใจเพราะการช่วยเหลือนั้นด้วย" (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

การให้รางวัลตอบแทน ตรงกับหลักธรรมในพุทธศาสนาคือ การให้ทานในสังคหวัตถุ 4 ข้อที่หนึ่งการให้ทานมีสองอย่างคือ การให้ธรรมทานและการให้วัตถุทานหรืออามิสทาน การให้วัตถุทานคือ การให้สิ่งของต่างๆ ซึ่งทางพุทธศาสนาถือว่า ผู้ให้ย่อมเป็นที่รักของชนทั้งหลาย ผู้ให้ย่อมถูกยกย่องสรรเสริญจากชนหมู่มาก

ผู้ให้ย่อมผูกไมตรีจากชนทั้งหลาย การให้เป็นการตอบแทนน้ำใจและผูกมิตรอย่างดีเยี่ยม (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

องค์ความรู้ใหม่

การศึกษาวิเคราะห์หลักสัมพันธ์ที่ปรากฏในคัมภีร์มังคลัตถทีปนี จำแนกเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ 1) ความสัมพันธ์ของคนในครอบครัวและญาติ 2) ความสัมพันธ์ของคนในสังคม แสดงเป็นแผนภาพได้ดังนี้

แผนภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

สรุป

เนื้อหาการวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์หลักสัมพันธ์ที่ปรากฏในคัมภีร์มังคลัตถทีปนี” สรุปได้ว่า คัมภีร์มังคลัตถทีปนีเป็นผลงานของพระสิริมังคลาจารย์ ปราชญ์ล้านนา ที่อธิบายมงคลสูตรในพระพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้ง ครอบคลุมหลักธรรมที่เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตและความสัมพันธ์ของมนุษย์ในสังคม คัมภีร์นี้เน้นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในบทบาทต่าง ๆ เช่น บุตรกับบิดามารดา โดยบุตรควรเลี้ยงดูและตอบแทนพระคุณ ส่วนพ่อแม่มีหน้าที่อบรมสั่งสอนให้ลูกเป็นคนดี ด้านสามีภรรยาเน้นความซื่อสัตย์ การให้เกียรติ และการช่วยกันดูแลครอบครัวเพื่อสร้างความมั่นคง นอกจากนี้ยังกล่าวถึงการสงเคราะห์ญาติ ทั้งทางสายโลหิตและทางธรรม โดยการช่วยเหลือทั้งด้านวัตถุและการแนะนำในทางที่ถูกต้อง อันเป็นการสร้างความสามัคคีในสังคม หลักธรรมสำคัญที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ความเคารพ ซึ่งเป็นพื้นฐานของความเจริญ การบูชาผู้ควรบูชา วาจาสุภาษิตที่เน้นการพูดดี มีประโยชน์ และความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่หรือทาน ซึ่งเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกัน อีกทั้งยังเน้นความกตัญญูกตเวที การรู้คุณและตอบแทนผู้มีพระคุณ เช่น บิดามารดาและครูอาจารย์ ซึ่งเป็นคุณธรรมสำคัญของสังคม นอกจากนี้ยังเชื่อมโยงกับหลักทิศ 6 ที่กำหนดหน้าที่ของบุคคลในสังคม เช่น ครอบครัว ครู มิตร และผู้ร่วมงาน เพื่อให้เกิดความสมดุลและระเบียบในสังคม

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ผู้ที่เกี่ยวข้องในการขับเคลื่อนสังคมคุณธรรมทั้งคณะสงฆ์และรัฐบาล ควรได้กำหนดค่านิยม แผนพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม หรือจัดทำหลักสูตรมงคลชีวิต โดยกำหนดให้เป็นหลักสูตรสถานศึกษาและหลักสูตรชุมชน รณรงค์ให้เห็นความสำคัญของหลักมงคลสูตร และขับเคลื่อนให้เกิดเป็นรูปธรรมเหมือนกับโครงการหมู่บ้านศีล 5 เป็นต้น

2. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

คณะสงฆ์ รัฐบาล หรือเอกชนเมื่อศึกษามงคลสูตรจนเข้าใจดีแล้ว ควรได้พัฒนาในระดับที่สูงขึ้นไปคือการขับเคลื่อสังคมคุณธรรม โดยออกแบบกิจกรรมให้สอดคล้องกับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ซึ่งมงคลสูตรนี้มีความเหมาะสมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตตั้งแต่ระดับความสัมพันธ์จนถึงการพัฒนาตนให้เข้าถึงเป้าหมายสูงสุดทางพระพุทธศาสนาคือการบรรลุนิพพาน กำหนดเป็นแผนพัฒนาและกิจกรรมการพัฒนาคุณธรรมตามหลักมงคลระยะยาว เช่น 3-5 ปี มีการสนับสนุน กำกับติดตามและประเมินผลอย่างจริงจัง

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1) ศึกษาหลักความสัมพันธ์เกี่ยวกับการปฏิบัติในคัมภีร์มังคลัตถทีปนีและคัมภีร์วิสุทธิมรรค

2) ศึกษาวิเคราะห์หลักธรรมในคัมภีร์มังคลัตถทีปนี

เอกสารอ้างอิง

พระปัญญาสามิ แต่ง, ร้อยโทแสง มนวิทูร แปล. (2541). ศาสนวงค์. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2551). ปฏิบัติธรรมให้ถูกทาง. พิมพ์ครั้งที่ 86. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์สวย, 2551.

พระมหาชุติภัค อภินนฺโท (แหลมทอง). (2551). มนุษย์สัมพันธ์ในพระสุตตันตปิฎก. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2551.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สมภาร พรมทา. (2548). พุทธปรัชญา : มนุษย์ สังคม และ ปัญหาจริยธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: ศยาม, 2548.

Phra Dao Houang Khampaseuth. (2559). ศึกษาคุณค่าการบูชาที่ปรากฏในประเพณีการทำบุญญาแม่ศรีเมืองของประชาชนนครหลวงเวียงจันทน์. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,

Dale Carnegie. (1982). How to win Friend & Influence people. U.S.A: Simon & Schuster.

กระบวนการระงับอธิกรณ์ในพระวินัยปิฎก

The Process of Suspend Disputes as they appear in the Vinaya Pitaka

พระครูอุดมจันทสาร
Phrakruudomchantasan
ไพฑูรย์ สวนมะไฟ
.Phaithoon Saunmafai
พระครูภาวนาพัฒนบัณฑิต
Phrakhru Bhāvanāphatthanabandit
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Roi Et Buddhist College
E=mail: teddy.bo.ntk@gmail.com

Received: 14 April 2026; Revised: 26 April 2026; Accepted: 27 April 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษากระบวนการพิจารณาคดีตามกฎหมาย 2) เพื่อศึกษากระบวนการบัญญัติพระวินัยในพระวินัยปิฎก และ 3) เพื่อวิเคราะห์กระบวนการระงับอธิกรณ์ที่ปรากฏในพระวินัยปิฎก เป็นการวิจัยเอกสาร เก็บรวบรวมข้อมูลจากพระไตรปิฎก อรรถกถา เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง วิเคราะห์และนำเสนอข้อมูลโดยวิธีพรรณนาความ

ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาและกิจที่พระภิกษุควรทำ เรียกว่า อธิกรณ์ มี 4 ประเภท คือ 1) วิวาทาธิกรณ์ 2) อนุวาทาธิกรณ์ 3) อาปัตตาธิกรณ์ 4) กิจจาธิกรณ์ เครื่องมือในการจัดการปัญหาหรือวิธีการสืบสวนในพระวินัยเพื่อตัดสินหรือลงโทษผู้กระทำผิด คือ อธิกรณสมถะ 7 ประการ คือ 1) สัมมุขาวินัย 2) อมูฬหวินัย 3) ปฏิญญาตกรณะ 4) ตัสสปาปิยสิกา 5) เยภุยยสิกา 6) ติณวัตถารกะ และ 7) พรหมทัณฑกรรม พระพุทธเจ้าได้ทรงวางวิธีการแก้ไขหรือจัดการข้อขัดแย้งและกิจที่พระภิกษุควรทำ โดยคำนึงถึงเป้าหมายสำคัญ คือ การทำให้พระภิกษุกลับใจและสารภาพบาป พระภิกษุที่ถูกพระภิกษุสั่งงดการทำสังฆกรรมร่วมกับสงฆ์ ย่อมสามารถอยู่ร่วมกับพระภิกษุอื่นได้ตามปกติ พระภิกษุที่ถูกพระภิกษุปลดหรือลดยศ ก็จะได้รับยศกลับคืนมา พระภิกษุที่ถูกไล่ออกจากคณะสงฆ์ก็จะถูกเรียกกลับเข้าคณะสงฆ์ ผู้ที่ถูกตัดสินว่าประพฤติผิดก็จะได้รับชื่อเสียงกลับคืนมา ผู้ที่ถูกลงโทษก็จะยังคงอยู่ร่วมกับพระภิกษุอื่นได้เช่นเดิม ส่วนสามเณราวาสที่พระสงฆ์คว่ำบาตรก็จะยังคงคบหาสมาคมได้เช่นเดิม คือจะได้สิทธิเป็นพุทธศาสนิกชนคืนมา

คำสำคัญ: กระบวนการ, การระงับอธิกรณ์, พระวินัยปิฎก

Abstract

This research article has objectives as following: 1) to study the process of settling legal questions; 2) to study the laying down of the Vinaya in the Pitaka; and 3) to analyze the process for suspending disputes (Adhikaraṇa) in the Vinaya Pitaka. The study employed a

documentary method and collected data from the Tipitaka, commentaries, and related documents, which were then analyzed and presented using a descriptive method.

The results of research found that the problems and duties that monks should undertake are referred to as Adhikaraṇa (settling legal cases). There are four types of Adhikaraṇa: 1) Vivādadhikaraṇa, 2) Anuvādādhikaraṇa, 3) Āpattādhikaraṇa, and 4) Kiccādhikaraṇa . According to the Vinaya, the method for resolving issues or conducting an investigation to judge or punish the wrongdoer is called Adhikaraṇasamatha, consisting of seven components: 1) Sammukhāvinaya, 2) Amūḷhāvinaya, 3) Pattiññātakkaraṇa, 4) Tassapāpiyāsikā, 5) Yepuyyasikā, 6) Tiṇavattāraka, and 7) Brahmādukkhamma, . The Buddha established a method for resolving conflicts and addressing the duties that monks should undertake, with the primary goal of guiding monks to repent and confess their wrongdoings. A monk who has been instructed by another monk to abstain from participating in communal Sangha activities can still live peacefully with other monks as usual. A monk who has been demoted or had his rank reduced will regain his status. A monk who has been expelled from the Sangha will be allowed to rejoin the community. Those who have been judged to have committed misconduct will regain their reputation, and those who have been punished will still be able to live with other monks as before. As for laypeople who have been excommunicated by the monks, they will be able to associate with others again and regain their rights as Buddhist followers

Keywords: The Process, Suspending Disputes (Adhikaraṇa), the Vinaya Pitaka

บทนำ

หลักคำสอนในพระพุทธศาสนามีการเสนอหลักการเรื่องความยุติธรรมไว้ เพียงแต่ว่า แนวคิดเรื่องความยุติธรรมนั้นจะแฝงอยู่กับหลักคำสอนที่เป็นหลักธรรมต่างๆ และหลักพระวินัย เหมือนอย่างเช่นคริสต์ศาสนาซึ่งแสดงออกให้เห็นว่าพระเจ้าเป็นผู้มีความยุติธรรมโดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อมีการบรรยายในหนังสือวิวรณ์ถึงวันพิพากษาประมวลความพร้อมที่พระเจ้าจะแยกคนดีออกจาก คนชั่ว โดยคนดีจะได้อยู่กับพระเจ้าในสรวงสวรรค์ ส่วนคนชั่วก็ไปรับทรมานในนรก แต่นั่นก็เป็นเพียง การบรรยายในรูปแบบของการปฏิบัติตามหลักการทางศาสนาโดยใช้มาตรการความรักเป็นเครื่องชี้วัด ความดี แต่อย่างไรก็ตามพระพุทธศาสนาก็มีหลักคำสอนที่แฝงไว้ซึ่งความยุติธรรมอยู่เช่นกัน โดยหลัก คำสอนทุกข้อล้วนเป็นสัจธรรมที่สามารถพิสูจน์ได้ด้วยการปฏิบัติที่มีผลสรุปออกมาโดยเป็นความจริง ทางธรรมชาติที่ให้ความเที่ยงธรรมที่สุดอันเป็นการแสดงออกซึ่งความยุติธรรมให้เห็นได้ยิ่งกว่านั้น หลักคำสอนที่แสดงถึงนัยยะเรื่องความยุติธรรมก็มีกระจัดกระจายอยู่ในพระสูตรต่างๆ ของ พระไตรปิฎกและอรรถกถามากมายหลายตอน รวมทั้งในส่วนที่เป็นบทบัญญัติทางพระวินัยที่กล่าวถึง เรื่องสิกขาบทกับนิคหกรรม (พระราชปริยัติวิมล และคณะ, 2564)

เราจะพบว่าในการตั้ง “สังฆะ” ยุคแรกๆ ของพระพุทธองค์นั้น สมาชิกส่วนมากล้วนเป็น พระอรหันต์ จึงไม่มีปัญหาในเรื่องของการกระทบกระทั่งหรือการก่อปัญหา ทั้งนี้เพราะสมาชิกล้วนแต่ เป็นผู้มีปัญญาเป็นเครื่องชี้นำและไม่มีกิเลส ดังนั้นการกำหนดรูปแบบของเงื่อนไขการอยู่ร่วมกันที่ เรียกว่าศีลหรือวินัยอันเป็นข้อบังคับทางสังคมจึงไม่ปรากฏ ต่อมาเมื่อสังคมสงฆ์ได้ขยายตัวมากขึ้นอัน เนื่องมาจากการเปิดรับสมาชิกเข้า

มาบวชทำให้จำนวนสมาชิกในสังคมสงฆ์นั้นมีมากขึ้นตามไปด้วย หรือที่เรียกว่า“สงฆ์” ได้ถึงความเป็นสังคมที่มีลักษณะสังฆพหุลตาคือ ความเป็นสังคมที่มีความ หลากหลาย อันจะทำให้ยากต่อการดูแลของผู้มีหน้าที่ปกครองเพราะผู้ที่เข้ามาบวชในระยะต่อมาต่าง เป็นเสขะบุคคล คือผู้ยังต้องศึกษาและมีกิเลสเป็นพื้นฐาน ดังนั้น การจะหลีกเลี่ยงจากปัญหาภายในจึง เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ยาก อย่างไรก็ตามเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นพระพุทธองค์ก็ทรงนำวิธีการที่เหมาะสมในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นนั้น โดยในระยะแรกทรงนำ “วินัย” หรือ “ศีล” มาเป็นกรอบหรือกฎเกณฑ์ในการป้องกันและแก้ไขปัญหา เมื่อมีการกระทำผิดต่อพระธรรมวินัยก็จะนำกฎเกณฑ์ดังกล่าวมาลงโทษ เพราะทรงเห็นว่า พระวินัยเป็นเสมือนกรอบหรือวิถีทางหนึ่งที่จะทำให้สังคมสงฆ์มีความผาสุก สำหรับ จุดมุ่งหมายของการใช้วินัยโดยสรุปก็คือ เพื่อป้องกันไม่ให้เป็นคนเหี้ยมโหดเพื่อป้องกันความลวงโลกเลี้ยงชีพ เพื่อป้องกันความดุร้าย หรือเพื่อป้องกันความประพฤติเลวทรามเป็นต้น (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) และในการบัญญัติพระวินัยนั้นทรงเล็งเห็นประโยชน์ ที่จะให้เกิดกับปัจเจกชนและสังคมอยู่ 3 ระดับ คือ (1) มุ่ง ประโยชน์แก่สังคม (สังฆะ) (2) มุ่งประโยชน์แก่บุคคล (3) มุ่งประโยชน์แก่พระสัทธรรมอันเป็น กฎเกณฑ์ของธรรมชาติของโลกและชีวิต (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ในการดำเนินการแก้ไขปัญหาอธิกรณ์ที่เกิดขึ้นในยุคแรกๆ ทรงมีพุทธานุญาตให้สงฆ์ปรับโทษแก่พระภิกษุผู้กระทำความผิดตามสมควรแก่โทษเรียกว่า การปรับอาบัติซึ่งเป็นวิธีการที่ทรงใช้เพื่อเป็นการแก้ปัญหาการละเมิดหรือกระทำความผิดต่อพระธรรมวินัยซึ่งจะมีบทลงโทษที่หนักบ้าง เบาบ้างตามแต่ลักษณะของความผิดที่เกิดขึ้น อย่างไรก็ตามเราจะพบว่าสังคมของพระสงฆ์นั้นไม่ได้มี แค่ปัญหาการต้องอาบัติเท่านั้น หากแต่ยังมีปัญหาอื่นๆ อีกด้วย เช่น ปัญหาการทะเลาะวิวาท ปัญหาการฟ้องร้องใส่ความกันด้วยเรื่องอาบัติเป็นต้น ซึ่งปัญหาเหล่านั้นเรียกว่า“อธิกรณ์” (พระกฤษณพล คุณงฺกโร (กลิ่นพยอม), 2561) มี 4 อย่าง ได้แก่ (1) วิวาทาธิกรณ์ การเถียงกันเกี่ยวกับพระธรรมวินัย (2) อนุวาทาธิกรณ์ การโจทหรือกล่าวหากันด้วยอาบัติ (3) อาปัตตาธิกรณ์ การต้องอาบัติการปรับอาบัติและการแก้ไขตัวให้พ้นจากอาบัติ (4) กิจจาธิกรณ์ กิจธุระต่างๆ ที่สงฆ์จะต้องทำ เช่นให้อุปสมบท ให้ผ้ากฐิน โดยสรุปมี 3 ประเภทใหญ่ คือ (1) ความขัดแย้งของภิกษุ 2 ฝ่าย (2) การละเมิดอาบัติของภิกษุ (3) การทำกิจ/สังฆกรรม ส่วนการแก้ไขปัญหาอธิกรณ์ เรียกว่า อธิกรณสมถะ มี 7 อย่าง ได้แก่ (1) สัมมุขาวินัย วิธีระงับในที่พร้อมหน้า (2) สติวินัย วิธีระงับโดยถือสติเป็นหลัก (3) อมูฬหวินัย วิธีระงับสำหรับผู้หายจากเป็นบ้า (4) ปฏิญญาตกรณะการทำตามที่รับ (5) ตัสสปาปิยสิกา การตัดสินลงโทษแก่ผู้ผิด (ที่ไม่รับ) (6) เยภุยยสิกา การตัดสินตามคำของคนข้างมาก (7) ติณวัตถารกวินัย วิธีดุจกลบไว้ด้วยหญ้า (ประนีประนอม) (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2561) กรณีการตัดสินอธิกรณ์ในพระพุทธศาสนา เช่น ความขัดแย้งของภิกษุโกสัมพี เป็นต้น ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงเลือกใช้วิธีติณวัตถารกะ ซึ่งเป็นเรื่องของการใช้ระยะเวลาในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งนี้ (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

การระงับความขัดแย้งในพระพระพุทธศาสนามีรูปแบบหรือเอกษณ์เฉพาะ ค่อนข้างแตกต่างจากกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักพอสมควรที่เน้นตัดสินตามวัตถุพยานหรือหลักฐาน โดยพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับการยอมรับความผิดและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้เลือกศึกษากระบวนการระงับอธิกรณ์ในพระวินัยปิฎก เพื่อเป็นแนวทางในการวินิจฉัยและเลือกประยุกต์ใช้หลักการและแนวทางปฏิบัติกับกระบวนการยุติธรรมในปัจจุบัน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการพิจารณาคดีตามกฎหมาย
2. เพื่อศึกษากระบวนการบัญญัติพระวินัย

3. เพื่อวิเคราะห์กระบวนการระงับอธิกรณ์ในพระวินัยปิฎก

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีลำดับขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเอกสาร (Documentary Research)

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย รวบรวมจากคัมภีร์และเอกสารทางพระพุทธศาสนา และเอกสารเกี่ยวกับความยุติธรรม ดังนี้

1) ชั้นปฐมภูมิ

สำรวจและศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการระงับอธิกรณ์จากคัมภีร์พระวินัยปิฎก 4 เล่ม ได้แก่ คัมภีร์มหาวิภังค์ มหาวรรค จุลวรรค และปริวาร ซึ่งคัมภีร์ทั้ง 4 เล่มนี้มีเนื้อหาเกี่ยวกับอธิกรณ์ การระงับอธิกรณ์ รวมทั้งนิคหกรรม

2) ชั้นทุติยภูมิ

ขั้นที่ 2 รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการพิจารณาคดีตามกฎหมาย และกระบวนการบัญญัติพระวินัยในพระวินัยปิฎก จากคัมภีร์สมันตปาสาทิกา สารัตถทีปนีฎีกา เอกสาร งานวิจัย ตำรา หนังสือ บทความ และเว็บไซต์ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งคัมภีร์สมันตปาสาทิกาเป็นคัมภีร์อรรถกถาอธิบายพระวินัยอย่างละเอียด ส่วนคัมภีร์สารัตถทีปนีฎีกาเป็นคัมภีร์อธิบายเพิ่มเติมคัมภีร์สมันตปาสาทิกา การศึกษาในขั้นนี้เพื่อให้มีข้อมูลเปรียบเทียบความเหมือนหรือความแตกต่างระหว่างกระบวนการยุตธรรมกระแสหลักและกระบวนการระงับอธิกรณ์

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่รวบรวมได้มาจัดหมวดหมู่ แยกประเด็น และวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ร่วมกับการพิจารณาความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง เพื่อหาข้อสรุปแล้วดำเนินการเรียบเรียงผลการศึกษาทั้งการสังเคราะห์ข้อมูล เพื่อให้เห็นประเด็นสำคัญ วิเคราะห์ข้อมูลในประเด็นที่ต้องการรายละเอียดหรือความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน ตีความในบางประเด็นที่ยังไม่ชัดเจน ซึ่งเป็นความเห็นของผู้เขียนโดยให้เหตุผลที่มีความน่าเชื่อถือ และรายงานผลการศึกษาหรือองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้

ผลการวิจัย

1. ศึกษากระบวนการพิจารณาคดีตามกฎหมาย

การศึกษาวิเคราะห์กระบวนการระงับอธิกรณ์ในพระวินัยปิฎก พบว่า แนวคิดเรื่องความยุติธรรมเป็นพื้นฐานสำคัญของทั้งระบบกฎหมายและพระธรรมวินัย โดยความยุติธรรมหมายถึงความถูกต้อง เที่ยงธรรม และชอบด้วยเหตุผล ซึ่งในทางนิติศาสตร์ไทยมีรากศัพท์จากคำว่า “ยุติ” และ “ธรรม” หมายถึงการยุติข้อพิพาทโดยอาศัยหลักธรรมและกฎหมายผ่านกระบวนการยุติธรรมของรัฐ ขณะที่ในมิติทางสังคม ความยุติธรรมยังสะท้อนถึงความเสมอภาคและการจัดสรรผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม

แนวคิดความยุติธรรมในปรัชญาตะวันตกสามารถแบ่งออกเป็นหลายรูปแบบ เช่น ยุติธรรมเชิงกระบวนการ ยุติธรรมเชิงชดเชย ยุติธรรมเชิงลงโทษ ยุติธรรมเชิงบูรณะ และยุติธรรมเชิงกระจาย ซึ่งล้วนมีเป้าหมายร่วมกันคือการรักษาความสมดุลในสังคม โดยอาศัยหลักเหตุผล ศีลธรรม และธรรมชาติของมนุษย์เป็นเกณฑ์ในการตัดสิน อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาสังคมไทยในปัจจุบัน พบว่ายังคงมีปัญหาความเหลื่อมล้ำใน

การเข้าถึงความยุติธรรม ทั้งจากตัวบทกฎหมายและพฤติกรรมของบุคคลที่เกี่ยวข้อง เช่น การทุจริต การเลือกปฏิบัติ และความไม่โปร่งใสของเจ้าหน้าที่รัฐ ส่งผลให้ประชาชนขาดความเชื่อมั่นในระบบยุติธรรม

ในเชิงประวัติศาสตร์ สังคมไทยเคยใช้หลักความยุติธรรมแบบครอบครัวในสมัยสุโขทัย และพัฒนาเป็นระบบศักดินาในสมัยอยุธยา ซึ่งมีความเหลื่อมล้ำทางสถานะ ต่อมาได้รับอิทธิพลจากตะวันตกจนเกิดการปฏิรูประบบกฎหมายและราชการในสมัยรัตนโกสินทร์ โดยเฉพาะในรัชกาลที่ 5 ที่ได้กำหนดจรรยาบรรณข้าราชการเพื่อส่งเสริมความซื่อสัตย์และความเป็นมืออาชีพ ปัจจุบันมีกฎหมายรองรับจรรยาข้าราชการอย่างชัดเจน เพื่อให้การปฏิบัติหน้าที่เป็นไปอย่างโปร่งใสและเป็นธรรม

2. ศึกษากระบวนการบัญญัติพระวินัย

การบัญญัติและการระงับอธิกรณ์มีระบบที่ชัดเจนและเป็นขั้นตอน เริ่มจาก “การโจท” ซึ่งผู้กล่าวโทษต้องเป็นผู้มีศีลบริบูรณ์ มีคุณธรรมทั้งด้านวาจาและเจตนา พร้อมทั้งมีหลักฐานที่น่าเชื่อถือ เช่น เห็นเอง ได้ยินเอง หรือมีเหตุอันควรเชื่อ โดยพระพุทธองค์ไม่อนุญาตให้คฤหัสถ์เป็นผู้โจทโดยตรง แต่ให้แจ้งแก่ภิกษุเพื่อดำเนินการต่อไป หากภิกษุละเลยหน้าที่ในการว่ากล่าวตักเตือนหรือโจทเมื่อเห็นความผิด จะถือว่ามีอาบัติ

เมื่อเกิดอธิกรณ์ขึ้น สงฆ์ต้องดำเนินการพิจารณาและตัดสิน ซึ่งแบ่งประเภทอธิกรณ์ออกเป็น 4 ประการ ได้แก่ วิวาทาธิกรณ์ (การโต้แย้ง) อนุวาทาธิกรณ์ (การกล่าวโทษ) อาปัตตาธิกรณ์ (การต้องอาบัติ) และกิจจาธิกรณ์ (กิจของสงฆ์) โดยใช้หลัก “อธิกรณสมถะ 7” เป็นวิธีระงับข้อพิพาท ได้แก่ 1) สัมมุขาวินัย (ตัดสินต่อหน้า) 2) สติวินัย (ยกเว้นกรณีผู้มีสติสมบูรณ์) 3) อมูฬหวินัย (ยกเว้นกรณีวิกลจริต) 4) ปฏิญญาตกรณะ (ตัดสินตามคำรับสารภาพ) 5) เยภุยยสิกา (เสียงข้างมาก) 6) ตัสสปาปิยสิกา (ลงโทษผู้ไม่รับผิด) 7) ติณวัตถารกวินัย (ประนีประนอม)

กระบวนการดังกล่าวสะท้อนหลักการสำคัญ คือ การมีส่วนร่วมของสงฆ์ ความโปร่งใส และการยึดหลักธรรมวินัยเป็นเกณฑ์ในการตัดสิน โดยเฉพาะ “สัมมุขาวินัย” ซึ่งเน้นการพิจารณาคดีต่อหน้าผู้เกี่ยวข้องทั้งหมด ถือเป็นหลักสำคัญที่ทำให้การตัดสินเป็นธรรมและตรวจสอบได้

สำหรับการลงโทษในพระวินัย เรียกว่า “นิคหกรรม” มี 9 ประเภท เช่น การตักเตือน การลดตำแหน่ง การขับออกจากหมู่คณะ การให้ขอโทษ การไม่คบหา และการคว่ำบาตร เป็นต้น การลงโทษมีเป้าหมายเพื่อแก้ไขพฤติกรรมและรักษาความสงบเรียบร้อยของสงฆ์ มิใช่เพื่อการลงโทษอย่างรุนแรงเพียงอย่างเดียว นอกจากนี้ยังมีแนวคิดการฟื้นฟูผู้กระทำผิดให้สามารถกลับคืนสู่สังคมได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการลงโทษเชิงบูรณะในปัจจุบัน ในกรณีที่ผู้กระทำผิดสำนึกผิด สามารถเข้าสู่กระบวนการ “การปฏิบัติเพื่อพ้นผิด” โดยต้องแสดงความสำนึกต่อสงฆ์ ขอให้ระงับโทษ และดำเนินการตามขั้นตอน เช่น การตั้งญัตติและการลงมติของสงฆ์ เมื่อได้รับการระงับโทษแล้ว จะกลับคืนสู่สถานะปกติ สามารถดำรงชีวิตในหมู่คณะได้ตามเดิม

3. วิเคราะห์กระบวนการระงับอธิกรณ์ในพระวินัยปิฎก

กระบวนการระงับอธิกรณ์ในพระวินัยปิฎกมีลักษณะเป็นระบบที่ครบวงจร ตั้งแต่การป้องกันปัญหา การตรวจสอบ การตัดสิน การลงโทษ และการฟื้นฟู โดยมีเป้าหมายสำคัญคือการรักษาความสงบเรียบร้อยและความสามัคคีในสังคมสงฆ์ หลักการสำคัญที่ปรากฏ ได้แก่ ความเป็นธรรม ความโปร่งใส การมีส่วนร่วม และการเน้นเจตนาในการแก้ไขปัญหามากกว่าการลงโทษ นอกจากนี้ยังสามารถเชื่อมโยงกับระบบยุติธรรมในสังคมปัจจุบันได้ โดยเฉพาะในด้านการลดความขัดแย้ง การส่งเสริมการมีส่วนร่วม และการสร้างความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรม หากนำหลักการในพระวินัยไปประยุกต์ใช้ เช่น การตัดสินอย่างเปิดเผย การใช้เสียงส่วนใหญ่ที่ตั้งอยู่บนความถูกต้อง และการเน้นการปรองดอง จะสามารถช่วยลดปัญหาความเหลื่อมล้ำและความไม่เป็นธรรมในสังคมได้

อภิปรายผล

ผลการศึกษาวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์กระบวนการระงับอธิกรณ์ที่ปรากฏในพระวินัยปิฎก” อภิปรายผลตามวัตถุประสงค์การวิจัยได้ดังนี้

1. ศึกษากระบวนการยุติธรรมตามกฎหมาย

ความยุติธรรมทางสังคมในปรัชญาตะวันตกนั้น สรุปเป็นกรอบแนวคิดเรื่องความยุติธรรมทางสังคมใหญ่ๆ ได้ 5 กรอบแนวคิด คือ ยุติธรรมขั้นตอน (Procedural Justice) ยุติธรรมชดเชย (Compensatory Justice) เวรกรรมยุติธรรม (Retributive Justice) ยุติธรรมบูรณะ (Restorative Justice) และกระจายยุติธรรม (Distributive Justice) โดยกรอบแนวคิดทั้งห้านี้มีจุดร่วม คือ ยอมรับว่าความยุติธรรมทางสังคมมีอยู่จริงในลักษณะนามธรรม เป็นการให้คุณค่าในสรรพสิ่งแล้วมนุษย์สมมติบัญญัติขึ้น โดยทำข้อตกลงร่วมกันหรือทำสัญญาประชาคม มีเกณฑ์ต่างๆ ที่ใช้ในการตัดสิน ซึ่งส่วนใหญ่จะอ้างเกณฑ์คุณธรรม จริยธรรม และศีลธรรม หรือความเป็นประโยชน์ความดีความสุข ความถูกต้องชอบธรรม เป็นต้น โดยมีมนุษย์เป็นผู้คิด เพราะเหตุจากความขาดแคลนสรรพสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อมนุษย์อย่างปานกลาง จึงตกลงให้มีการแบ่งสรรปันส่วนสรรพสิ่งเหล่านั้น เพื่อตอบสนองความต้องการ และมีการเปรียบเทียบกันในด้านความเท่าเทียมกันหรือเสมอภาคกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของมลคล เทียนประเทืองชัย (2557) เรื่อง “แนวคิดเรื่องความยุติธรรมทางสังคมในพุทธปรัชญาเถรวาท” พบว่า แนวคิดปรัชญาสังคมของตะวันตกโดยทั่วไป และแนวคิดในพุทธปรัชญาเถรวาทต่างเชื่อว่ามนุษย์ส่วนใหญ่มีแนวคิดเรื่องความยุติธรรมทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา การเปลี่ยนแปลงนี้หากเป็นไปตามเหตุผลอย่างสมดุลกันก็จะเกิดความยุติธรรมทางสังคม ความยุติธรรมทางสังคมจึงเป็นความพึงพอใจร่วมกันทั้งส่วนบุคคลและส่วนรวมในแต่ละสังคม โดยอาศัยสาระสำคัญของแนวคิด 2 แนวคิด และมีลำดับความสำคัญก่อนหลัง คือ 1) แนวคิดเรื่องความเสมอภาคกันหรือความเท่าเทียมกันที่เที่ยงตรงหรือเที่ยงธรรม 2) แนวคิดเรื่องความแตกต่างกันอย่างมีเหตุผลทางศีลธรรม หรือความเสมอภาคกันหรือความเท่าเทียมกันตามความเหมาะสมในด้านต่างๆ เน ด้านความจำเป็น ด้านความสามารถ ด้านสิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบ และด้านความต้องการ เป็นต้น ที่เกิดจากการแบ่งสรรปันส่วนผลจากสรรพสิ่ง (ทรัพย์สิน และคุณค่า) ที่เป็นประโยชน์ทั้งด้านการให้รางวัลและการลงโทษ ซึ่งสามารถพบ ได้ในทั้ง 5 กรอบแนวคิด คือ ยุติธรรมขั้นตอน ยุติธรรมชดเชย เวรกรรมยุติธรรม ยุติธรรมบูรณะ และกระจายยุติธรรม

2) ศึกษากระบวนการบัญญัติพระวินัย

พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติให้ถือเป็นหน้าที่ของภิกษุสงฆ์ในการตรวจสอบ ชี้มูลพฤติกรรมของเพื่อนพรหมจารีให้สำนึกว่า ได้ละเมิดพระธรรมวินัยหรือไม่ ซึ่งภิกษุผู้โจทต้องมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้ คือ

1) เป็นผู้มีศีลบริบูรณ์

2) ตั้งอยู่ในธรรม 5 ประการ คือพูดรู้กาล พูดความจริง พูดสุภาพ พูดเพื่อประโยชน์ พูดด้วยเมตตาจิต

3) ประกอบด้วยธรรม (เจตนา) 5 ประการ คือ ความการุญ หวังประโยชน์ เอ็นดู การออกจากอาบัติ รักษาวินัย เหล่านี้เป็นองค์สมบัติของภิกษุผู้โจท

พระพุทธองค์ไม่ทรงอนุญาตให้คฤหัสถ์เป็นผู้โจท แต่ให้เป็นผู้บอกกล่าวแก่ภิกษุแล้วให้ภิกษุนั้นพิจารณา

ขบวนการสอบสวนภิกษุผู้กระทำผิด เมื่อจัดประชุมสงฆ์แล้ว พระพุทธองค์ได้อนุญาติขั้นตอนการสอบสวนไว้ 7 อย่าง คือ 1) สัมมุขาวินัย หมายถึง การจัดการปัญหาความขัดแย้งในที่พร้อมหน้า หรือวิธีระงับต่อหน้า ซึ่งหมายถึง ความพร้อมหน้าสงฆ์ ความพร้อมหน้าบุคคล ความพร้อมหน้าวัตถุ ความพร้อมหน้า ธรรม

ความพร้อมหน้าวินัย 2) สติวินัย ถือสติเป็นหลัก การยกเลิกความผิดเพราะเป็นพระอรหันต์หรืออริยบุคคลที่จะไม่ทำผิดวินัยในข้อนั้นได้ 3) อมูฬหวินัย ผู้หายจากเป็นบ้า การเลิกความผิดเพราะผู้กระทำผิดนั้นวิกลจริตหรือเป็นบ้า 4) ปฏิญญาตกรณะ ทำตามที่รับ การตัดสินตามการยอมรับผิด คำสารภาพของผู้กระทำผิด 5) ตัสสปาปิยสิกา ลงโทษแก่ผู้ผิดที่ไม่รับ การลงโทษพยานผู้ที่ไม่ยอมพูดในการสอบสวนของคณะสงฆ์ 6) เยภุยยสิกา การตัดสินตามมติเสียงข้างมาก 7) ติณวัตถารกะ ดุจกลบไว้ด้วยหญ้า วิธีประณีประนอม การตัดสินยกฟ้อง เลิกแล้วต่อกัน(ในกรณีทะเลาะกัน)

เวลามีอธิกรณ์เกิดขึ้น เมื่อสอบสวนเสร็จแล้วสงฆ์จะทำการลงโทษด้วยการสวดญัตติกรรม 3 ครั้ง วิธีสวดก็แล้วแต่ความผิดว่า ภิกษุรูปนั้นผิดในอาบัติชนิดใด สำหรับความผิดการล่วงละเมิดพระวินัยของภิกษุนั้น ท่านจำแนกออกเป็น 3 ระดับใหญ่ ๆ คือ 1) ระดับเล็กน้อย สามารถแก้ไขได้ 2) ระดับกลาง สามารถแก้ไขได้ และ 3) ระดับสูงสุด ไม่สามารถแก้ไขได้

(1) ระดับเล็กน้อย แก้ไขด้วยการประกาศความผิดของตนเองต่อหน้าภิกษุ หรือต่อหน้าสงฆ์ แล้วแต่ชนิดของอาบัติที่บัญญัติไว้ในพระวินัยปิฎก

(2) ระดับกลาง สามารถแก้ไขได้ ด้วยการอยู่ปริวาสกรรม และมานัตตกรรม เสร็จขบวนการแล้วสงฆ์สวดญัตติให้เข้าร่วมหมู่เป็นปกติภิกษุตามเดิม

(3) ระดับสูงสุด ไม่สามารถแก้ไขได้ เรียกว่า ล่วงอาบัติปาราชิก ขาดจากการเป็นภิกษุ หาสังวาสไม่ได้

หลักอธิกรณสมถะ เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการจัดการกับปัญหาหรือความขัดแย้งในสังคมคณะสงฆ์อย่างประสานกลมกลืนสอดคล้องกับทุกปัญหา พระพุทธองค์ทรงมองเห็นปัญหาของการปกครองสงฆ์ จึงบัญญัติพระวินัยเพื่อใช้เป็นกฎ ระเบียบ ให้ภิกษุประพฤติปฏิบัติ เพื่อความดีงามของสังคมคณะสงฆ์ เพื่อให้ภิกษุสงฆ์ประพฤติปฏิบัติให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน อันนำมาซึ่งความเลื่อมใสและศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาของพุทธบริษัท 4 สอดคล้องกับงานวิจัยของคชาภรณ์ คำสอนทา (2558) เรื่อง “รูปแบบการระงับอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ไทยตามหลักพุทธสันติวิธี” พบว่า พระพุทธองค์ได้ทรงวางแนวทาง วิธีการและกระบวนการแก้ไขปัญหาในสังคมสงฆ์ โดยให้สงฆ์เป็นผู้ควบคุมพระสงฆ์ให้ประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัย เพื่อสร้างสรรค์สังคมสงฆ์ให้เป็นสังคมที่ไม่มีความหวาดระแวง ไม่รังเกียจกันเกี่ยวกับศีลาจารวัตร ในอันที่จะทำให้สังคมสงฆ์เป็นสังคมที่เหมาะแก่การฝึกฝนพัฒนา ตนเองตามแนวทางไตรสิกขา โดยมุ่งเน้นไปที่ความสามัคคีความปรองดองในหมู่สงฆ์ และดำเนินการกับผู้ประพฤติละเมิดพระธรรมวินัยตามลักษณะความผิดที่ได้กระทำเพื่อให้พระสงฆ์ได้มีโอกาสปรับปรุงตัวปรับทัศนคติเปลี่ยนพฤติกรรมให้อยู่ร่วมกับสังคมสงฆ์ต่อไปได้

3) วิเคราะห์กระบวนการระงับอธิกรณ์ในพระวินัยปิฎก

กระบวนการระงับอธิกรณ์ในพระวินัยปิฎก พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติให้ถือเป็นหน้าที่ของภิกษุสงฆ์ในการตรวจสอบ ชี้มูลพฤติกรรมของเพื่อนพรหมจารีให้สำนึกว่า ได้ละเมิดพระธรรมวินัยหรือไม่ ซึ่งภิกษุผู้โจทต้องมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้ คือ

(1) เป็นผู้มีศีลบริบูรณ์

(2) ตั้งอยู่ในธรรม 5 ประการ คือพูดรู้กาล พูดความจริง พูดสุภาพ พูดเพื่อประโยชน์ พูดด้วยเมตตาจิต

(3) ประกอบด้วยธรรม (เจตนา) 5 ประการ คือ ความการุญ หวังประโยชน์ เอ็นดู การออกจากอาบัติ รักษาวินัย

เหล่านี้เป็นองค์สมบัติของผู้โจท พร้อมด้วยหลักฐานที่มีมูล คือได้เห็นเอง ได้ยินเองหรือมีผู้บอกมาหรือรังเกียจโดยอาการ ถ้าหากภิกษุพบเห็นอาการทั้ง 3 แล้ว ไม่ทำการโจท พระพุทธองค์ทรงบัญญัติให้ปรับ

อาบัติแก่ภิกษุนั้น ตามพุทธบัญญัติทรงกำหนดให้เป็นหน้าที่ของภิกษุสงฆ์ทุกรูป ถ้าละเลย ถือว่ามีความผิดต้องอาบัติด้วย พระพุทธองค์ไม่ทรงอนุญาตให้คฤหัสถ์เป็นผู้โจท แต่ให้เป็นผู้บอกกล่าวแก่ภิกษุแล้วให้ภิกษุนั้นพิจารณา

สำหรับขบวนการสอบสวนนั้น พระพุทธองค์อนุญาติให้สงฆ์เป็นผู้สอบสวนความผิดของภิกษุ ไม่อนุญาติให้ภิกษุรูปใดรูปหนึ่งเป็นผู้สอบ อนุญาติให้เฉพาะคณะสงฆ์เท่านั้น จะเป็นคณะเล็กหรือคณะใหญ่นั้นก็ขึ้นอยู่กับชนิดของอาบัติ ขบวนการสอบพระพุทธองค์จัดไว้ 7 ชิด คือ

(1) สัมมุขาวินัย หมายถึง การจัดการปัญหาความขัดแย้งในที่พร้อมหน้า หรือวิธีระงับต่อหน้า ซึ่งหมายถึง ความพร้อมหน้าสงฆ์ ความพร้อมหน้าบุคคล ความพร้อมหน้าวัตถุ ความพร้อมหน้า ธรรมความพร้อมหน้าวินัย

(2) สติวินัย ถือสติเป็นหลัก การยกเลิกความผิดเพราะเป็นพระอรหันต์หรืออริยบุคคลที่จะไม่ทำผิดวินัยในข้อนั้นได้

(3) อมูฬหวินัย ผู้หายจากเป็นบ้า การเลิกความผิดเพราะผู้กระทำผิดนั้นวิกลจริตหรือเป็นบ้า

(4) ปฏิญญาตกรณะ ทำตามที่รับ การตัดสินตามการยอมรับผิด คำสารภาพของผู้กระทำผิด

(5) ตัสสปาปิยสิกา ลงโทษแก่ผู้ผิดที่ไม่รับ การลงโทษพยานผู้ที่ไม่ยอมพูดในการสอบสวนของคณะสงฆ์

(6) เยภุยยสิกา การตัดสินตามมติเสียงข้างมาก

(7) ติณวัตถารกะ ดุจกลบไว้ด้วยหญ้า วิธีประณีประนอม การตัดสินยกฟ้อง เลิกแล้วต่อกัน(ในกรณีทะเลาะกัน)

ขบวนการระงับอธิกรณ์ เมื่อภิกษุถูกโจทแล้ว รับผิดว่าตนเองได้ล่วงละเมิดพระธรรมวินัยจริง คณะสงฆ์ก็จะลงโทษตามกระบวนการของพระวินัยชนิดนั้น ๆ เมื่อภิกษุถูกลงโทษแล้วสำนึก เป็นสัมมาทิฏฐิ มีความละอาย กลับตัวเป็นผู้สำรวมในพระปาฏิโมกข์ สงฆ์ก็จะระงับอธิกรณ์ให้กับภิกษุนั้ สอดคล้องกับหนังสือเรื่อง พุทธสันติวิธี (การบูรณาการหลักการและเครื่องมือจักการความขัดแย้ง) ของพระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (2561) พบว่า แนวความคิดเรื่องความยุติธรรม สังคมต้องมีความยุติธรรม ความยุติธรรมในสังคมเป็นรากฐานของความเจริญ สังคมใดก็ตามถ้าขาดความยุติธรรม สังคมนั้นไม่อาจก้าวไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองได้ ไม่ว่าจะเป็นความเจริญทางเศรษฐกิจ สังคมหรือจิตใจ แต่กลับเป็นบ่อเกิดของความ ทุกข์ ความขัดแย้ง การเสียกำลังใจ และนำไปสู่วิกฤติในด้านต่างๆ รวมทั้งวิกฤติการณ์ทางด้านเศรษฐกิจที่เรากำลังเผชิญอยู่ ความยุติธรรมในสังคมจึงเป็นเรื่องสำคัญ แต่เท่าที่ผ่านมาสังคมไทยยังให้ความสำคัญกับด้านนี้น้อยเกินไป

ความยุติธรรมมีความสำคัญ ความรู้สึกว่าไม่ยุติธรรมนำมาซึ่งความขัดแย้ง และบางครั้งกลายเป็นความรุนแรงในทุกสังคมและชุมชน เพื่อเปลี่ยนแปลงกระบวนการที่เขารู้สึกว่ายุติธรรม คำถามคำว่า ความรู้สึกไม่ยุติธรรม ประเมินจากอะไร มาร์ตอน ชี้ว่า “การแบ่งปัน วิธีการ การได้รับการตอบแทน หรือฟื้นฟูขอบเขตของระบบคุณธรรม ที่ไม่ชัดเจน บกพร่อง และไร้ความเป็นธรรม จะกลายเป็นตัวแปรสำคัญที่ทำให้บุคคล หรือกลุ่มบุคคล เกิดความรู้สึกไม่ยุติธรรม ฉะนั้น เขาจึงเสนอว่า ควรยึดหลักความเสมอภาค หรือความเที่ยงธรรม ความเท่าเทียม และความจำเป็น “สันติยุติธรรม” คือหัวใจของสันติวิธี ซึ่งสันติยุติธรรมนั้นมีนัยครอบคุมถึงสันติ ตามที่ศาสนาต่างๆ ได้นำเสนอ ซึ่งเป็น ”สภาวะสันติ” ที่มีคำว่า “ความยุติธรรม” รวมอยู่กับคำอื่น ๆ ด้วย เช่น ความรัก ความเสมอภาค

อธิกรณสมถะในฐานะเครื่องมือขจัดความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี สถานการณ์ความขัดแย้งในกลุ่มคณะสงฆ์ และในบางสถานการณ์ความขัดแย้งนั้น ฆราวาสได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการขัดแย้งนั้น ตัวแปรสำคัญหรือผู้มีบทบาทสำคัญในการใช้เครื่องมือนี้คือ “พระสงฆ์” ซึ่งเป็นผู้ที่มีส่วนเข้าไปเกี่ยวข้องกับความขัดแย้ง

หรือเป็นคู่ขัดแย้งทั้งโดยตรงหรือโดยอ้อม แต่นั้นไม่ได้หมายความว่าเครื่องมือนี้จะไม่สัมพันธ์กับฆราวาสที่เข้าไปเป็นคู่ขัดแย้งกับพระสงฆ์ กรณีที่คู่ขัดแย้งเป็นฆราวาส หลักการอธิกรณสมถะจึงเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่พระพุทธเจ้าได้ทรงออกแบบให้พระสงฆ์สามารถนำไปประยุกต์ให้สอดรับกับความเป็นไปของบริบทต่างๆ เพื่อให้สังคมสงฆ์เป็นสังคมที่สอดคล้องและเอื้อต่อการอยู่ร่วมกันในหมู่สงฆ์ และใช้สงฆ์ดังกล่าวพัฒนาตนเองไปสู่จุดหมายสูงสุด สอดคล้องกับงานวิจัยของสุเทพ พรมเลิศ (2561) เรื่อง “พุทธวิธีบริหารจัดการงานยุติธรรมเพื่อบูรณาการกับงานยุติธรรมในสังคมไทย” พบว่า ด้านการบริหารจัดการกระบวนการในงานยุติธรรม แบ่งเป็น 2 ประการคือ 1) การบริหารจัดการ กระบวนการยุติธรรมด้วยพระธรรมวินัย โดยอาศัยพระวินัยเป็นหลัก รวมทั้งหลักธรรมสำคัญ ได้แก่ หลักไตรสิกขา 3 อธิปไตย 3 สัปปุริสธรรม 7 ลักษณะตัดสินพระธรรมวินัย 8 และหลักอำนาจประโยชน์ 10 ประการ 2) การบริหารจัดการกระบวนการยุติธรรมด้วยหลักกฎหมายบ้านเมือง คือการอาศัยกฎหมาย บ้านเมืองมาเป็นหลักในพระธรรมวินัย เช่น การบัญญัติทุติยปาราชิก ซึ่งว่าด้วยการลักทรัพย์ พระพุทธเจ้า ทรงตรัสปรึกษากับภิกษุรูปหนึ่งซึ่งเคยเป็นมหาอำมาตย์ผู้พิพากษาเก่า...จากนั้นพระพุทธเจ้าทรงนำเอ วิธีการกำหนดราคาสิ่งของ 5 มาสก มาเป็นเกณฑ์ตัดสินโทษในกรณีภิกษุลักทรัพย์

การที่พระพุทธองค์ทรงออกแบบ อธิกรณสมถะ เพื่อจัดการความขัดแย้งในสังคมภิกษุนั้น พระองค์ไม่ได้ตรัสห้ามว่า หลักการบางอย่างสามารถนำไปใช้กับฆราวาสได้ การปฏิบัติความขัดแย้งตามแนวนี้น่าจะมีการผสมผสานระหว่างวิถีโลกกับวิถีธรรมเข้าด้วยกัน คล้ายคลึงกับหลักอปริหานิยธรรม ที่ได้มีการนำแนวทางไปใช้ในแคว้นวัชชีในสมัยพุทธกาล ดังนั้นเมื่อมีความขัดแย้ง หรือข้อพิพาทเกิดขึ้นในหมู่สงฆ์ พระพุทธเจ้าจึงออกแบบเครื่องมือ ในการจัดการความขัดยังสงฆ์ด้วยหลักอธิกรณสมถะ 7 ประการ ซึ่งประกอบไปด้วย สัมมุขาวินัย สติวินัย อมูฬหวินัย ปฏิญญาตกรณะ เยภุยยสิกา ตัสสปาปิยสิกา และติณวัตถารกะ ซึ่งในแต่ละประเด็นนั้นประกอบด้วยขั้นตอน และวิธีการในการระงับ หรือจัดการข้อพิพาทโดยละเอียด

องค์ความรู้ใหม่

การศึกษาวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์กระบวนการระงับอธิกรณ์ที่ปรากฏในพระวินัยปิฎก” ได้ผลการศึกษาที่เป็นองค์ความรู้ใหม่ แสดงเป็นแผนภาพได้ดังนี้

แผนภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

สรุป

การศึกษาวิเคราะห์กระบวนการระงับอธิกรณ์ในพระวินัยปิฎก พบว่า แนวคิดเรื่องความยุติธรรมเป็นพื้นฐานสำคัญของทั้งระบบกฎหมายและพระธรรมวินัย โดยหมายถึงความถูกต้อง เที่ยงธรรม และชอบด้วยเหตุผล รวมถึงการยุติข้อพิพาทด้วยหลักธรรมและกฎหมาย ในมิติทางสังคมยังเน้นความเสมอภาคและการจัดสรรอย่างเป็นธรรม แนวคิดตะวันตกแบ่งความยุติธรรมออกเป็นหลายรูปแบบ เช่น เชิงกระบวนการ ชดเชย ลงโทษ บูรณะ และกระจาย ซึ่งมุ่งรักษาความสมดุลของสังคม อย่างไรก็ตาม สังคมไทยยังประสบปัญหาความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงความยุติธรรม ทั้งจากกฎหมายและพฤติกรรมของบุคคล เช่น การทุจริตและความไม่โปร่งใส ทำให้ประชาชนขาดความเชื่อมั่น ระบบยุติธรรมไทยมีพัฒนาการจากสมัยสุโขทัยที่เน้นความสัมพันธ์แบบครอบครัว สู่ระบบศักดินาในอยุธยา และการปฏิรูปสมัยรัตนโกสินทร์ที่เน้นความเป็นสากลและจรรยาบรรณข้าราชการ ในพระวินัย กระบวนการระงับอธิกรณ์มีขั้นตอนชัดเจน เริ่มจากการโจทโดยภิกษุผู้มีศีลและคุณธรรม พร้อมหลักฐานที่เชื่อถือได้ เมื่อเกิดอธิกรณ์ สงฆ์จะพิจารณาตามประเภทต่าง ๆ และใช้หลักอธิกรณสมถะ 7 เช่น การตัดสินต่อหน้า การยอมรับผิด เสียงข้างมาก และการประนีประนอม กระบวนการนี้เน้นความโปร่งใส การมีส่วนร่วม และการยึดหลักธรรมวินัย การลงโทษหรือ “นิคหกรรม” มีหลายรูปแบบ โดยมุ่งแก้ไขพฤติกรรมและรักษาความสงบของสงฆ์ ควบคู่กับแนวคิดการฟื้นฟูผู้กระทำผิดให้กลับสู่สังคมได้ หากสำนึกผิดสามารถขอระงับโทษและกลับคืนสู่สถานะปกติ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ปัจจุบันคณะสงฆ์ไทยมีนิคหกรรมของมหาเถรสมาคม ภายใต้พระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ ถือว่าเป็นพัฒนาการด้านการปกครองเกี่ยวกับการจัดการปัญหาการล่วงละเมิดพระธรรมวินัยและและความขัดแย้งของพระสงฆ์ อย่างไรก็ตามแม้อุดมการณ์หรือเป้าหมายของ พรบ.ดังกล่าวจะกำหนดให้การบังคับกฎหมายพระสงฆ์นี้ทีหลักการสอดคล้องกับพระธรรมวินัย แต่เมื่อพิจารณาดูบทการลงโทษแล้วผู้เขียนมีความเห็นว่าบางมาตรามุ่งยุติปัญหามากกว่าการแก้ปัญหาแบบยั่งยืนอันเป็นหลักการสำคัญของพระวินัย เช่น สมัยพุทธกาลจนถึงก่อนจะมีการตราพระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์พระสงฆ์สามารถเที่ยวจาริกไปในที่ต่างๆ ได้ตามความปรารถนา ไม่มีสังกัดเป็นหลักแหล่งก็ได้ แม้วัดตามพุทธประสงค์ก็มีเป้าหมายให้เป็นที่อยู่อาศัยหรือต้อนรับพระสงฆ์ทั่วไป (พระสงฆ์ผู้มาจากทิศทั้ง 4) แต่พระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์พุทธศักราช 2505 (แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2535) มีบทลงโทษแก่ภิกษุผู้ไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่งคือสามารถจับสึกได้ แม้สาเหตุการตรากฎหมายมาตรานี้จะมีสาเหตุมาจากการสร้างปัญหาของพระสงฆ์ที่ไม่มีสังกัด เช่น การเที่ยวเรี่ยไรชาวบ้าน เป็นต้น แต่การตรากฎหมายที่มีผลแก่พระสงฆ์ที่เข้าเกณฑ์นี้ย่อมฟ้ามีผลกระทบแม้แก่พระสงฆ์ที่มีเจตนาบริสุทธิ์กรณีถูกกลั่นแกล้ง ดังนั้นกฎหมายมหาเถรสมาคมบางมาตราในปัจจุบันจึงมีลักษณะจุดมุ่งหมายการเหมือนกฎหมายกระแสหลัก ผู้เขียนมีความเห็นว่ามหาเถรสมาคมควรได้พิจารณาทบทวนปรับปรุงแก้ไขการบังคับใช้บางมาตราที่ให้มีความสอดคล้องกับพระวินัยและจะไม่มีผลกระทบต่อพระสงฆ์ผู้บริสุทธิ์เป็นหลัก

2. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

สภาพปัญหาการทำผิดพระวินัยของพระสงฆ์ค่อนข้างเปลี่ยนแปลงและแตกต่างจากอดีตพอสมควร ปัญหาของการตราพระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์คือพระสงฆ์ทำผิดพระวินัยและไม่ยอมรับการลงโทษการบังคับใช้พระวินัยไม่ได้ผลกับอลัชชี ดังนั้นจึงต้องมีการบังคับใช้กฎหมายพระสงฆ์ที่มีลักษณะบางส่วนบังคับใช้แบบกฎหมายกระแสหลัก ทำให้เจตานารมณ์ในการใช้กฎหมายพระสงฆ์ไม่สอดคล้องกับพระวินัย เรื่อง

ดังกล่าวเป็นเรื่องละเอียดอ่อน การมุ่งหวังเพียงให้ปัญหายุติไม่ได้หมายความว่าการแก้ไขปัญหานี้จะมีความยั่งยืน แต่ผู้ปกครองคณะสงฆ์ก็เลือกที่จะใช้วิธีนี้ ดังนั้นจึงต้องยอมรับว่ามาตรฐานทางพระวินัยลดลงเมื่อเทียบกับสมัยพุทธกาล มีหลายกรณีที่พระสงฆ์ถูกจับสึกเพียงเพราะผิดอาบัติปาจิตตีย์โดยเฉพาะการดื่มสุรา ผู้เขียนเสนอว่ามหาเถรสมาคมหรือคณะสงฆ์สามารถนำผลการวิจัยนี้เกี่ยวกับการลงโทษ (นิคคหกรรม) ไปปรับใช้ได้โดยความเหมาะสม เช่น กรณีพระดื่มสุรา พระปกครองไม่ควรจะห้ฝ่ายบ้านเมืองรีบจับสึกโดยไม่ทันได้สอบสวนความผิด ควรพิจารณาเป็นรายๆ เช่น หากพระรูปนั้นประมาทดื่มครั้งแรก ก็ควรให้โอกาสโดยการให้ปลงอาบัติ แต่หากพระรูปนั้นดื่มเป็นประจำ สงฆ์สามารถพิจารณาลงนิคคหกรรมได้ เช่น ตัชชนียกรรม อุกเขปนีย กรรม หรือปัพพาชนียกรรม และทำควบคู่กับวิธีการตรวจสอบประวัติอาชญากรรมคือมีการลงบันทึกข้อมูลการทำผิดที่สามารถตรวจสอบได้เหมือนระบบการตรวจสอบประวัติอาชญากรรมของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ จะทำให้รู้พิกัดของพระที่ถูกสงฆ์ลงโทษนั้น จะทำให้สามารถตรวจสอบและควบคุมพฤติกรรมพระรูปนั้นได้ หากพระรูปนั้นไม่สำนึกผิดและทำผิดอีกจึงพิจารณาให้สึก หากสำนึกผิดและเปลี่ยนพฤติกรรมได้ถือว่าเป็นเรื่องดี เป็นไปตามพุทธเจตนารมณ์การบัญญัตินิคคหกรรม

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษากระบวนการระงับอธิกรณ์ในพระวินัยปิฎกพบว่ายังมีประเด็นที่ศึกษาเพิ่มเติมได้ ดังนี้

1) เปรียบเทียบกระบวนการยุติธรรมในพระวินัยปิฎกกับกระบวนการยุติธรรมทางเลือก
2) รูปแบบการจัดการปัญหาความขัดแย้งตามแนวทางพระพุทธศาสนา

เอกสารอ้างอิง

คชาภรณ์ คำสอนทา และอดุลย์ ขันทอง. (2558). กระบวนการและขั้นตอนการระงับอธิกรณ์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์. 3(2), 65-78.

พระกฤษณพล คุณงฺกโร (กลิ่นพยอม). (2561). แนวทางการบริหารจัดการอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดอ่างทอง. สารนิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส. (2561). พุทธสันติวิธี. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: หจก.ประยูรสาส์นไทยการพิมพ์.

พระราชปริยัติวิมล และคณะ. (2564). แนวคิดความยุติธรรมที่พึงประสงค์ตามหลักพระพุทธศาสนา. วารสารวนัมฎองแหรกพุทธศาสตรปริทรรศน์. 8(1), 49.

มลคล เทียนประเทืองชัย. (2557). แนวคิดเรื่องความยุติธรรมทางสังคมในพุทธปรัชญาเถรวาท. วารสารมนุษยศาสตร์. 21(2), 165-166.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2561). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์เป็นอนุสรณ์เนื่องในงานบำเพ็ญกุศลทักษิณานุปทาน (บุญอัฏฐิ) นายกอง ศรีสมุทร และนางทองพูล ศรีสมุทร. พิมพ์ครั้งที่ 32. กรุงเทพมหานคร: มปท..

สุเทพ พรมเลิศ. (2561). พุทธวิธีบริหารจัดการงานยุติธรรม เพื่อบูรณาการกับงานยุติธรรมในสังคมไทย. วารสารมหาจุฬาวิชาการ. 5(2), 47.

หลักการดำเนินชีวิตในกามโภคีสูตร

The principles of life in the Kāmabhogi Sutta

พระสุทิน อภิวณฺโณ (คำแหงพล)
Phar Suthin Aphivanno (Khamhaengphon)
ไพฑูรย์ สวนมะไฟ
.Phaithoon Saunmafai
พระครูภาวนาพัฒนบัณฑิต
Phrakhru Bhāvanāphatthanabandit
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Roi Et Buddhist College
E=mail: teddy.bo.ntk@gmail.com

Received: 14 April 2026; Revised: 26 April 2026; Accepted: 27 April 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษากามโภคีสูตร 2) เพื่อศึกษาหลักการดำเนิน ชีวิตตามแนวพระพุทธศาสนาและ 3) เพื่อศึกษาแนว ทางการด าเนินชีวิตของมนุษย์ตามหลักกามโภคีสูตร เป็นการวิจัยเอกสาร เก็บรวบรวมข้อมูลจากกามโภคี สูตร พระไตรปิฎก อรรถกถา เอกสารและงานวิจัยที่ เกี่ยวข้อง วิเคราะห์และน าเสนอข้อมูลโดยวิธีพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า

กามโภคีสูตร เป็นพระสูตรว่าด้วยการดำเนินชีวิตของผู้บริโภคกาม พระพุทธเจ้าตรัสจำแนกไว้ 10 ประเภท เช่น แสวงหาโภคทรัพย์โดยไม่ชอบธรรม ด้วยการงานที่ผิด ครั้นแสวงหาได้แล้ว ไม่บำรุงตนให้เป็นสุข และไม่แจกจ่ายไม่ทำบุญ เป็นต้น การแสวงหาทรัพย์ที่ปรากฏในกามโภคีสูตร 3 ประเภท ได้แก่ 1) แสวงหาโภคทรัพย์โดยไม่ชอบธรรม ด้วยการงานที่ผิด 2) แสวงหาโภคทรัพย์ทั้งโดยชอบธรรม และไม่ชอบธรรม ด้วยการงานที่ผิดบ้าง ไม่ผิดบ้าง 3) แสวงหาโภคทรัพย์โดยชอบธรรม ด้วยการงานที่ไม่ผิด ลักษณะการใช้จ่ายทรัพย์ที่ปรากฏในกามโภคีสูตร โดยสรุปมี 5 ประเภท เช่น ไม่บำรุงตนให้เป็นสุข และไม่แจกจ่ายไม่ทำบุญ เป็นต้น หลักธรรมที่ส่งเสริมการแสวงหาทรัพย์หรือการประกอบอาชีพ เช่น อิทธิบาท 4 ฆราวาสธรรม 4 เป็นต้น หลักการใช้จ่ายทรัพย์ที่ส่งเสริมความเป็นอยู่ที่ดี เช่น ความรู้ประมาณในการบริโภค เป็นต้น ส่วนคติในการครอบครองและใช้ทรัพย์นั้นกามโภคีที่มีปัญญาจะเข้าใจความต้องการที่แท้จริงของชีวิต จะเห็นทรัพย์ภายนอกว่าเป็นเพียงปัจจัยเลี้ยงชีพเท่านั้น ไม่มีความยึดมั่นถือมั่น การประกอบสัมมาอาชีวะอาจแบ่งเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ ได้แก่ 1) การประกอบสัมมาอาชีวะระดับโลกิยะ 2) การประกอบสัมมาอาชีวะทางวาจา

คำสำคัญ: แนวทาง, การดำเนินชีวิต, กามโภคีสูตร

Abstract

This research article has objectives : 1) to study the Kāmabhogi Sutta, 2) to study the principles of life based on Buddhism, and 3) to study the guidelines for human life according

to the principles of the Kāmabhogi Sutta. This is a documentary research, collecting data from the Kāmabhogi Sutta, the Tipitaka, commentaries, related documents and research. The data is analyzed and presented using descriptive methods.

The results of research found that:

The Kāmabhogi Sutta is a sutra concerning the life of those who indulge in sensual pleasures. The Buddha categorized them into 10 types, such as seeking wealth un-righteously through wrongdoing, and, having acquired it, not using it for personal happiness, and not distributing it or performing charitable acts, etc. The acquisition of wealth mentioned in the Kāmabhogi Sutta is categorized into 3 types: 1) seeking wealth un-righteously through wrongdoing, 2) seeking wealth both righteously and un-righteously through a combination of right and wrongdoing, and 3) seeking wealth righteously through right doing. The characteristics of spending wealth as described in the Kāmabhogi Sutta can be summarized into 5 types, such as not using it for personal happiness. And not distributing or donating to charity, etc. Principles that promote the pursuit of wealth or occupation include the Four Bases of Success (Iddhipada 4) and the Four Virtues of Layperson (Gharavasa Dhamma 4), etc. Principles of spending wealth that promote well-being include moderation in consumption, etc. As for the concept of possessing and using wealth, a wise person who enjoys sensual pleasures will understand the true needs of life. They will see external wealth as merely means of livelihood and will not be attached to it. Right livelihood can be divided into two main types: 1) Righ

Keywords: Guidelines, Life, Kāmabhogi Sutta

บทนำ

กามโภคีสูตรเป็นพระสูตรที่กล่าวถึงแนวทางการดำเนินชีวิตของบุคคลผู้ยังเกี่ยวข้องกับกามคุณ ปรากฏในคัมภีร์อังคุตตรนิกาย โดยมีที่มาขณะพระพุทธเจ้าประทับ ณ พระเชตวัน เมืองสาวัตถี และทรงแสดงธรรมแก่อนาถบิณฑิกคหบดี เนื้อหากล่าวถึงกามโภคีบุคคล 10 ประเภท ซึ่งไม่ได้มุ่งอธิบายโทษของกามโดยตรง แต่เน้นลักษณะการดำเนินชีวิตของคนทั่วไปที่ยังมีกิเลส บุคคลเหล่านี้ประกอบอาชีพทั้งสัมมาอาชีวะและมิจฉาอาชีวะ และมีการใช้จ่ายทรัพย์แตกต่างกัน บางคนตระหนี่ ไม่ใช้ทรัพย์ทั้งเพื่อตนเองและผู้อื่น บางคนใช้เพื่อตนเองแต่ไม่แบ่งปัน ขณะที่บางคนใช้จ่ายอย่างเหมาะสม ทั้งเพื่อตนเอง ผู้อื่น และการทำบุญ ในระดับที่ลึกขึ้นยังมีผู้ที่ยึดติดทรัพย์ภายนอก ขาดปัญญา ไม่เห็นโทษของทรัพย์ ส่วนผู้มีปัญญาจะรู้จักแสวงหาทรัพย์โดยสุจริต ใช้ทรัพย์อย่างถูกต้อง และมุ่งแสวงหาอริยทรัพย์ภายใน เพื่อเข้าถึงความสุขที่แท้จริงตามหลักพระพุทธศาสนา (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

แม้พระพุทธศาสนาจะไม่ได้มุ่งสอนหลักการดำเนินชีวิตด้านประกอบอาชีพโดยตรง เพราะมุ่งความสงบแห่งจิตใจ ซึ่งมีความจำเป็นที่ต้องละวิสัยโลกีย์ ถึงอย่างนั้นก็มีคำสอนเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวปรากฏตามบริบทที่เกี่ยวข้อง สำหรับคำสอนเรื่องการประกอบอาชีพ เช่น สัมมาอาชีวะ ทิฏฐธัมมิกัตถะ การเว้นจากการประกอบอาชีพผิดศีลธรรมและผิดกฎหมาย (มิจฉาวนิชชา) เป็นต้น โดยสัมมาอาชีวะเป็นอุดมการณ์หรือแก่นสารของหลักการประกอบอาชีพ เพราะมุ่งเป็นอาชีพที่สุจริต เลี้ยงชีพด้วยความถูกต้อง ไม่ขัดต่อหลักศีลธรรม

และกฎหมาย หลักทิฏฐธัมมิกัตถะมุ่งการทำงานหรือผลิตเพื่อสร้างรายได้ เมื่อหาทรัพย์ได้แล้วก็เก็บรักษาหรือมัธยัสถ์เพื่อให้ทรัพย์เหลือเก็บหรือสามารถสร้างความมั่งคั่งแก่ตนและครอบครัว การรู้จักคบคนดีเพื่อให้สามารถรักษาทรัพย์ได้ ทรัพย์ไม่สูญเสีย ไม่ถูกใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือยเพราะคบคนไม่ดีเป็นเหตุ รวมทั้งอาจเป็นเหตุให้หาทรัพย์ได้มากขึ้น ส่วนการรู้จักใช้ชีวิตด้วยความพอดีหรือเหมาะสมก็เพื่อให้รู้จักใช้ชีวิตอย่างมีความสุขไม่ทุกข์หรือลำบากเพราะความฟุ่มเฟือยและความตระหนี่ ส่วนการเว้นการประกอบอาชีพที่ผิดศีลธรรมและผิดกฎหมาย เช่น ค้าขายของเถื่อน เป็นต้น เพื่อไม่เป็นการเบียดเบียนผู้อื่นให้ได้รับความเดือนร้อน สัมมาอาชีวะเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่มนุษย์ต้องทำเพื่อความอยู่รอดและก่อให้เกิดสันติสุข ทั้งของปัจเจกบุคคล และสังคม ลักษณะของอาชีพต้องไม่ขัดแย้งกับกฎหมาย หรือเป็นอันตรายต่อสังคมดำเนินการด้วยวิธี ที่อยู่บนพื้นฐานของหลักสิทธิมนุษยชน เพราะผลกระทบจากอาชีพเป็นเงื่อนไขที่สำคัญต่อการอยู่ ร่วมกันอย่างสันติสุข ดังนั้น พุทธปรัชญาจึงมองว่า งานมีสองอย่างคือ งานภายนอก คือการหาอาหารมา หล่อเลี้ยงร่างกายให้ดำรงอยู่ได้ และงานภายใน คือการพัฒนาจิตใจให้เป็นอิสระจากแรงจูงใจเบื้องต่ำ คือความกระหายอยากจากบริวารของตัณหาซึ่งได้แก่ ความโลภ โกรธ หลงที่เป็นตัวกระตุ้นให้มนุษย์แสดงพฤติกรรมอันสังคมไม่พึงประสงค์ รู้จักยับยั้งความเห็นแก่ตัวอันเป็นสัญชาตญาณของสัตว์ซึ่งการทำธุรกิจตามหลักของสัมมาอาชีวะนี้ จะทำให้ระบบเศรษฐกิจทุนนิยมกับการใส่ใจต่อ มนุษย์และสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องที่สามารถเติบโตไปพร้อมกันได้ เพราะเมื่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียรู้สึกเชื่อมโยง เป็นหนึ่งเดียวกันและใช่ศักยภาพอย่างสร้างสรรค์แล้วจะทำให้ธุรกิจประสบความสำเร็จและเติบโตได้อย่างยั่งยืน (พระมหาทนงศักดิ์ ธีรสกโก (ตาดี), 2564)

การดำเนินชีวิตของฆราวาสต้องให้ความสำคัญกับการประกอบอาชีพ การใช้ทรัพย์ และการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ผู้อื่น โดยต้องมีการวางแผนชีวิตอย่างเป็นระบบ มีวินัยและความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม พร้อมทั้งเรียนรู้และปรับตัวตามการเปลี่ยนแปลงของสังคม ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการดำเนินชีวิตของกามโภคีในด้านการแสวงหาทรัพย์ การใช้จ่าย และคติในการครอบครองทรัพย์ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่กำหนดความสุขและความทุกข์ เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของคนในปัจจุบัน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1) เพื่อศึกษากามโภคีสูตร
2) เพื่อศึกษาหลักการดำเนินชีวิตตามแนวพระพุทธศาสนา
3) เพื่อศึกษาแนวทางการดำเนินชีวิตของมนุษย์ตามหลักกามโภคีสูตร

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีลำดับขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเอกสาร (Documentary Research)

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย มีลำดับขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 สำรวจและศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของกามโภคีบุคคล จากคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา เอกสาร งานวิจัย ตำรา หนังสือ บทความ และเว็บไซต์ที่เกี่ยวข้อง

ขั้นที่ 2 รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของกามโภคีบุคคล จากคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา เอกสาร งานวิจัย ตำรา หนังสือ บทความ และเว็บไซต์ที่เกี่ยวข้อง

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

หลังจากเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสารแล้วผู้วิจัยนำประเด็นที่พบจากการศึกษามาวิเคราะห์ตามหลักการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ซึ่งมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1) การจัดทำข้อมูล ดำเนินการตรวจสอบข้อมูลซ้ำเพื่อหาความเที่ยงตรงและความน่าเชื่อถือของข้อมูล ตามทฤษฎี 3 เส้า หลังจากนั้นจึงจำแนกและจัดกลุ่มข้อมูลตามรายประเด็นที่กำหนดไว้

2) การวิเคราะห์เนื้อหา มุ่งวิเคราะห์ให้ได้ชุดความรู้เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของกามโภคีบุคคลเป็นประเด็น โดยพิจารณาความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง เพื่อหาข้อสรุปแล้วดำเนินการเรียบเรียงผลการวิเคราะห์ข้อมูล และรายงานผลการศึกษาในรูปแบบพรรณนาความ

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาวิจัยครั้งนี้สรุปเนื้อหาตามวัตถุประสงค์การวิจัยเป็น 3 ประเด็น ได้แก่ 1) กามโภคีสูตร 2) การดำเนินชีวิตในกามโภคีสูตร 3) แนวทางการดำเนินชีวิตตามหลักกามโภคีสูตร ดังนี้

1) กามโภคีสูตร

กามโภคีสูตรเป็นพระสูตรที่พระพุทธเจ้าได้แสดงแก่อนาถบิณฑิกคหบดีที่พระวิหารเชตวัน เมืองสาวัตถี เนื้อหาว่าด้วยลักษณะและประเภทการแสงหาทรัพย์ ใช้จ่ายทรัพย์ และคติในการครอบครองทรัพย์ มี 10 ประเภท ได้แก่ 1) แสวงหาโภคทรัพย์โดยไม่ชอบธรรม ด้วยการงานที่ผิด ครั้นแสวงหาได้แล้ว ไม่บำรุงตนให้เป็นสุข และไม่แจกจ่ายไม่ทำบุญ 2) แสวงหาโภคทรัพย์โดยไม่ชอบธรรม ด้วยการงานที่ผิด ครั้นแสวงหาได้แล้ว บำรุงตนให้เป็นสุข แต่ไม่แจกจ่าย ไม่ทำบุญ 3) แสวงหาโภคทรัพย์โดยไม่ชอบธรรม ด้วยการงานที่ผิด ครั้นแสวงหาได้แล้ว บำรุงตนให้เป็นสุข และแจกจ่ายทำบุญ 4) แสวงหาโภคทรัพย์ทั้งโดยชอบธรรม และไม่ชอบธรรม ด้วยการงานที่ผิดบ้าง ไม่ผิดบ้าง ครั้นแสวงหาได้แล้วไม่บำรุงตนให้เป็นสุข และไม่แจกจ่าย ไม่ทำบุญ 5) แสวงหาโภคทรัพย์ทั้งโดยชอบธรรมและไม่ชอบธรรม ด้วยการงานที่ผิดบ้าง ไม่ผิดบ้าง ครั้นแสวงหาได้แล้ว บำรุงตนให้เป็นสุข แต่ไม่แจกจ่าย ไม่ทำบุญ 6) แสวงหาโภคทรัพย์ทั้งโดยชอบธรรมและไม่ชอบธรรม ด้วยการงานที่ผิดบ้าง ไม่ผิดบ้าง ครั้นแสวงหาได้แล้วบำรุงตนให้เป็นสุข และแจกจ่าย ทำบุญ 7) แสวงหาโภคทรัพย์โดยชอบธรรม ด้วยการงานที่ไม่ผิด ครั้นแสวงหาได้แล้ว ไม่บำรุงตนให้เป็นสุข และไม่แจกจ่าย ไม่ทำบุญ 8) แสวงหาโภคทรัพย์โดยชอบธรรม ด้วยการงานที่ไม่ผิด ครั้นแสวงหาได้แล้ว บำรุงตนให้เป็นสุข แต่ไม่แจกจ่ายไม่ทำบุญ 9) แสวงหาโภคทรัพย์โดยชอบธรรม ด้วยการงานที่ไม่ผิด ครั้นแสวงหาได้แล้ว บำรุงตนให้เป็นสุข และแจกจ่ายทำบุญ แต่เป็นผู้มัวเมา หมกมุ่น จดจ่อ ไม่เห็นโทษ ไม่มีปัญญาเป็นเครื่องสลัดออก ใช้สอยโภคทรัพย์เหล่านั้น 10) แสวงหาโภคทรัพย์โดยชอบธรรม ด้วยการงานที่ไม่ผิด ครั้นแสวงหาได้แล้ว บำรุงตนให้เป็นสุข และแจกจ่ายทำบุญ ทั้งเป็นผู้ไม่มัวเมา ไม่หมกมุ่น ไม่จดจ่อ เห็นโทษ มีปัญญาเป็นเครื่องสลัดออก ใช้สอยโภคทรัพย์เหล่านั้น

พฤติกรรมของกามโภคี 10 จำพวกนี้มีความสัมพันธ์กับคำสอนเรื่องสุขของคฤหัสถ์ 4 ซึ่งจัดว่าเป็นตัวชี้วัดความสุข สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาอภิรมย์ ภทฺทโก (ปรากฎสยาม) เรื่อง “แนวทางการสร้างความสุขตามหลักคิหิสุขของหมู่บ้านสีชวา ตำบลผไทรินทร์ อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์” พบว่า เงื่อนไขความสุข 4 ประการ คือ (1) อัตถิสุข สุขอันเกิดจากการมีทรัพย์ คือความภูมิใจ ความอิ่มใจ ว่าตนมีโภคทรัพย์ที่ได้มาด้วยน้ำพักน้ำแรง ความขยันหมั่นเพียรของตน และโดยชอบธรรม หรือความสุขสิ่งแรกที่ต้องทำ คือ การทำงาน สร้างฐานะ เพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพย์ (เงินทอง) อันจะบันดาลให้มีความสุข (2) โภคสุข สุขเกิดจากการมีทรัพย์ คือความภูมิใจ ความอิ่มใจ ว่าตนได้ใช้ทรัพย์ที่หามาโดยชอบนั้น เลี้ยงชีพ เลี้ยงผู้ควรเลี้ยง และบำเพ็ญประโยชน์หรือสุขเกิดจาก การใช้จ่ายทรัพย์เมื่อมีทรัพย์ต้องรู้จักใช้จ่ายบำรุงตนเอง ครอบครัว ให้พอเหมาะพอควร ไม่ตระหนี่ เกินไปไม่ฟุ่มเฟือยเกินไป คือ ไม่เกินตัว และให้มีเหลือเก็บไว้บ้าง (3) อนณสุข สุขเกิดจาก

การมีทรัพย์ คือ ความภูมิใจ ความอิ่มใจ ว่าตนเป็นไท ไม่มีหนี้สินติดค้างใคร เพราะฉะนั้น อย่าพยายามก่อหนี้ยืมสินผู้อื่น (4) อนวัชชสุข สุขเกิดจากการมีทรัพย์ คือความภูมิใจ ความอิ่มใจ ว่าตนมีความประพฤติ สุจริต ไม่บกพร่องเสียหาย (พระมหาอภิรมย์ ภทฺทโก (ปรากฏสยาม), 2561)

บรรดากามโภคี 10 ประเภทนี้ ประเภทที่แสวงหาทรัพย์โดยสุจริต ใช้ทรัพย์เลี้ยงตนและคนอื่นให้เป็นสุข จัดว่าเป็นประเภทมีความสุขเกิดจาการมีทรัพย์ ใช้ทรัพย์ และไม่เป็นหนี้สิน แต่ประเภทที่แสวงหาทรัพย์โดยทุจริต แม้จะเลี้ยงตนเองและคนอื่นให้เป็นสุขก็อาจมีความทุกข์ได้ เพราะปัญหาอาจเกิดขึ้นจากที่มาของทรัพย์นั้น เช่น ถูกจับกุมดำเนินคดี เป็นต้น

2) หลักการดำเนินชีวิตตามแนวพระพุทธศาสนา

การแสวงหาทรัพย์ที่ปรากฏในกามโภคีสูตร 3 ประเภท ได้แก่ 1) แสวงหาโภคทรัพย์โดยไม่ชอบธรรม ด้วยการงานที่ผิด 2) แสวงหาโภคทรัพย์ทั้งโดยชอบธรรม และไม่ชอบธรรม ด้วยการงานที่ผิดบ้าง ไม่ผิดบ้าง 3) แสวงหาโภคทรัพย์โดยชอบธรรม ด้วยการงานที่ไม่ผิด, ลักษณะการใช้จ่ายทรัพย์ที่ปรากฏในกามโภคีสูตร โดยสรุปมี 5 ประเภท ดังนี้ 1) ไม่บำรุงตนให้เป็นสุข และไม่แจกจ่ายไม่ทำบุญ 2) บำรุงตนให้เป็นสุข แต่ไม่แจกจ่ายไม่ทำบุญ 3) บำรุงตนให้เป็นสุข และแจกจ่ายทำบุญ4) มัวเมา หมกมุ่น จดจ่อ ไม่เห็นโทษ ไม่มีปัญญาเป็นเครื่องสลัดออก ใช้สอยโภคทรัพย์เหล่านั้น 5) ไม่มัวเมา ไม่หมกมุ่น ไม่จดจ่อ เห็นโทษ มีปัญญาเป็นเครื่องสลัดออก ใช้สอยโภคทรัพย์เหล่านั้น ส่วนคติในการครอบครองและใช้จ่ายทรัพย์มี 2 ประเภท คือ 1) ไม่มีปัญญาในการใช้จ่ายทรัพย์ 2) มีปัญญาในการใช้จ่ายทรัพย์, คติในกามโภคีสูตรมีความหมายสูงกว่าการแสวงหาทรัพย์และใช้จ่ายทรัพย์ เพราะบางคนแม้จะแสวงหาทรัพย์ได้มาโดยชอบธรรม เลี้ยงตนเองให้มีความสุข และแจกจ่ายคนอื่นแล้ว แต่ยังติดในทรัพย์นั้น เมื่อมีการสูญเสียทรัพย์ด้วยเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งจะทำใจยอมรับไม่ได้ เขายังเป็นทุกข์เพราะทรัพย์ แต่คนที่มีปัญญาตามหลักพระพุทธศาสนาแม้จะครอบครองทรัพย์ แต่จะไม่ติดในทรัพย์นั้น เมื่อมีการสูญเสียทรัพย์จะไม่เป็นทุกข์เพราะทรัพย์นั้น ดังนั้นประเด็นคติในการครอบครองทรัพย์จึงจะได้อธิบายในมิติของความยึดมั่นและไม่ยึดมั่นในทรัพย์ ซึ่งประเด็นนี้ผู้วิจัยจะได้กล่าวถึงหลักไตรลักษณ์ และความยึดมั่นถือมั่น ดังนี้

การดำเนินชีวิตเป็นไปตามหลักธรรมที่ส่งเสริมการดำเนินชีวิต ได้แก่ 1) ฆราวาสธรรม 4 ประกอบด้วย (1) สัจจะ (2) ทมะ (3) ขันติ (4) จาคะ 2) อิทธิบาท 4 ประกอบด้วย (1) ฉันทะ ความพอใจที่จะประกอบในสิ่งนั้น (2) วิริยะ ความเพียรประกอบสิ่งนั้น (3) จิตตะ ความเอาใจผักใฝ่สิ่งนั้นไม่วางธุระ (4) วิมังสา ความหมั่นตรึกตรองพิจารณาเหตุผลในสิ่งนั้น 3) ศีล 5 ประกอบด้วย (1) การไม่ฆ่าสัตว์ (รวมทั้งมนุษย์) (2) การไม่ลักทรัพย์ ทุจริต ฉ้อโกง (3) การไม่ประพฤติผิดประเวณี (4) การไม่โกหก หลอกลวง (5) การไม่ดื่มสุราเมรัยและสิ่งเสพติดทั้งหลาย 4) สัปปุริสธรรม 7 ประกอบด้วย (1) ธัมมัญญุตา ความรู้จักธรรมหรือรู้จักเหตุ (2) อัตถัญญุตา ความรู้จักอรรถหรือรู้จักผล (3) อัตตัญญุตา ความรู้จักตน คือรู้กำลังความสามารถของตน (4) มัตตัญญุตา ความรู้ประมาณหรือความพอดี (5) กาลัญญุตา ความรู้จักกาลเวลาที่เหมาะสมในอันทำสิ่งต่างๆ (6) ปริสัญญุตา ความรู้จักบริษัท คือรู้จักวางตัวให้เหมาะสมกับสังคมนั้นๆ (7) ปุคคลัญญุตา หรือ ปุคคลปโรปรัญญุตา ความรู้จักบุคคล คือรู้จักคุณสมบัติของคนนั้นๆ และวางตัวกับบุคคลนั้นอย่างเหมาะสม 5) สัมมาอาชีวะ ประกอบด้วย การประกอบอาชีพสุจริตทั้งหลาย เว้นการประกอบอาชีพทุจริต คืออาชีพที่ผิดกฎหมายและผิดศีลธรรม เช่น การคดโกง เป็นต้น และเว้นอาชีพที่เบียดเบียนผู้อื่นให้เดือดร้อน ซึ่งพระพุทธศาสนาเรียกว่า “มิจฉาวณิชชา” ประกอบด้วย (1) สัตตวณิชชา คือ ขายมนุษย์ ได้แก่ การซื้อมนุษย์มาในราคาต่ำ แล้วขายเอากำไรมาเลี้ยงชีวิต เป็นต้น (2) สัตถวณิชชา คือ ขายศาสตราวุธทั้งปวงเพื่อนำไปประหารชีวิตแห่งสัตว์ทั้งหลาย แล้วเอาทรัพย์นั้นมาเลี้ยงชีวิต เป็นต้น (3) มังสวณิชชา คือ เลี้ยงสัตว์ทั้งหลาย มีโคสุกร เป็ด ไก่ เป็นอาทิ แล้วฆ่าเองก็ดี ให้ผู้อื่นฆ่าก็ดี ขายได้ทรัพย์แล้วนำมาเลี้ยงชีวิต (4) มัชชวณิชชา คือ ขายน้ำเมา เป็นต้นว่าสุราและ

เมรัย แล้วนำทรัพย์นั้นมาเลี้ยงชีวิต (5) วิสวณิชชา คือ ประกอบยาพิษ เพื่อใช้ฆ่าชีวิตแห่งสัตว์ทั้งหลาย แล้วขายเอาทรัพย์มาเลี้ยงชีวิต

หลักการใช้จ่ายทรัพย์ที่ส่งเสริมความเป็นอยู่ที่ดี ได้แก่ 1) ความรู้ประมาณในการบริโภค 2) ความมักน้อยสันโดษ 3) ประโยชน์ปัจจุบัน 4) การแบ่งทรัพย์ใช้จ่าย 5) การใช้ประโยชน์จากทรัพย์ 6) การงดเว้นอบายมุข แต่ละอย่างมีอธิบายดังนี้

1. **ความรู้ประมาณในการบริโภค** พระองค์ทรงมีเป้าหมายในการบริโภคไว้อย่างชัดเจนที่ประกอบด้วยองค์ธรรมในการบริโภคถึง 10 ประการ คือ 1) ทรงมีสติและรู้ประมาณในการ บริโภค 2) ทรงบริโภคเฉพาะอาหารที่มีประโยชน์ไม่ก่อโทษต่อร่างกาย 3) ทรงพิจารณา อาหารที่ฉันว่ามีลักษณะเป็นเพียงธาตุชนิดหนึ่งเท่านั้น 4) ไม่บริโภคเพื่อเล่นสนุกสนาน เพลิดเพลิน 5) ไม่บริโภคเพื่อความเมามัน 6) ไม่บริโภคเพื่อประดับ 7) ไม่บริโภคเพื่อตกแต่ง 8) ไม่บริโภคเพื่อยังพระชนม์ชีพ 9) บริโภคเพื่อป้องกันความลำบาก 10) บริโภคเพื่ออนุเคราะห์แก่การประพฤติพรหมจรรย์

2. **ความมักน้อยสันโดษ** ความยินดีในปัจจัยที่ได้ ความยินดีในปัจจัยที่มีอยู่ ประกอบด้วย 1) ยถาลาภสันโดษ ยินดีตามที่ได้ ยินดีตามที่พึงได้ 2) ยถาพลสันโดษ ยินดีตามกำลัง คือ ยินดีแต่พอแก่กำลังร่างกาย สุขภาพและวิสัยแห่งการใช้สอยของตน ไม่ยินดีอยากได้เกินกำลังตน 3) ยถาสารุปปสันโดษ ยินดีตามสมควร คือยินดีตามที่เหมาะสมกับตน สมควรแก่ภาวะ ฐานะ แนวทางชีวิต และจุดหมายแห่งการบำเพ็ญกิจของตน

3. **ประโยชน์ปัจจุบัน** ธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ในปัจจุบัน หรือหลักธรรมอันอำนวยประโยชน์สุขขั้นต้น ประกอบด้วย (1) อุฏฐานสัมปทา ขยันหมั่นเพียรในการปฏิบัติหน้าที่การงาน หรือการประกอบอาชีพอันสุจริต (2) อารักขสัมปทา รู้จักคุ้มครองเก็บรักษาโภคทรัพย์และผลงานอันตนได้ทำไว้ด้วยความขยันหมั่นเพียรโดยชอบธรรม (3) กัลยาณมิตตตา คบคนดีเป็นมิตร (4) สมชีวิตา มีความเป็นอยู่เหมาะสม คือ รู้จักกำหนดรายได้และรายจ่ายเลี้ยงชีวิตแต่พอดี มิให้ฝืดเคืองหรือฟุ่มเฟือยเกินตัว

4) **การแบ่งทรัพย์ใช้จ่าย (โภควิภาค 4)** การแบ่งโภคะเป็น 4 ส่วน ซึ่งมีหลักการแบ่งทรัพย์โดยจัดสรรเป็น 4 ส่วน ได้แก่ (1) เอเกน โภเค ภุญเชยฺย 1 ส่วน ใช้จ่ายเลี้ยงตน และเลี้ยงคนที่ควรบำรุงและทำประโยชน์ (2-3) ทวีหำ กมฺมำ ปโยชเย 2 ส่วน ใช้ลงทุนประกอบการงาน (4) จตุตฺถญฺจ นิธาเปยฺย 1 ส่วน เก็บไว้ใช้ในคราวจำเป็น

6) **การใช้ประโยชน์จากทรัพย์** (โภคอาทิยะ 5) ได้แก่ (1) บำรุงตนเอง มารดาบิดา บุตร ภรรยา ทาส กรรมกร และคนใช้ (2) บำรุงตนเอง มิตรและอำมาตย์ (3) ป้องกันอันตรายที่เกิดจากไฟ น้ำ พระราชา โจร คนที่ไม่ชอบกัน หรือจากทายาท ทำตนให้ปลอดภัย (4) ทำพลี 5 อย่าง คือ 1) ญาติพลี 2) อติถิพลี 3) ปุพพเปตพลี 4) ราชพลี 5) เทวตาพลี (5) ถวายทักษิณาทานแก่สมณพราหมณ์ผู้เว้นขาดจากความมัวเมาและความประมาท ดำรงมั่นอยู่ในขันติ (ความอดทน) และโสรัจจะ (ความเสงี่ยม) ฝึกอบรมตน ทำตนให้สงบ ทำตนให้ดับเย็นสนิท

7) **การงดเว้นอบายมุข** อบายมุข คือ เหตุแห่งความเสื่อม ทางแห่งความฉิบหาย มี 6 อย่าง ได้แก่ 1) การหมกมุ่นในการเสพของมึนเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาท 2) การหมกมุ่นในการเที่ยวไปตามตรอกซอกซอยในเวลากลางคืน 3) การเที่ยวดูมหรสพ 4) การหมกมุ่นในการเล่นการพนันอันเป็นเหตุแห่งความประมาท 5) การหมกมุ่นในการคบคนชั่วเป็นมิตร 6) การหมกมุ่นในความเกียจคร้าน

ส่วนคติในการครอบครองและใช้ทรัพย์ ดังนี้ กามโภคีที่มีปัญญาจะเข้าใจความต้องการที่แท้จริงของชีวิต จะเห็นทรัพย์ภายนอกว่าเป็นเพียงปัจจัยเลี้ยงชีพเท่านั้น ไม่มีความยึดมั่นถือมั่น เพราะสัจธรรมของทรัพย์ภายนอกคือสมบัติผลัดกันชม คนที่คุณสมบัติ เช่น ขยัน มัธยัสถ์ วางแผนชีวิต มีระเบียบวินัย เป็นต้นจึงจะ

สามารถมีทรัพย์ใช้อย่างพอเพียงหรือร่ำรวยได้ การที่จะเพิ่มคุณค่าของทรัพย์ได้คือต้องรู้จักแปลงทรัพย์ภายนอกให้เป็นทรัพย์ภายใน เช่น ทำบุญ เป็นต้น ที่สำคัญต้องไม่ยึดติดในทรัพย์

3) แนวทางการดำเนินชีวิตของมนุษย์ตามหลักกามโภคีสูตร

แนวทางการดำเนินชีวิต ประกอบด้วย 1) การประกอบสัมมาอาชีวะ 2) การประพฤติตนตามหลักศีลธรรม 3) หลักการบริโภคและใช้จ่าย 4) หลักการแบ่งปัน ดังนี้

การประกอบสัมมาอาชีวะ แบ่งเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ ได้แก่ 1) การประกอบสัมมาอาชีวะระดับโลกิยะ เช่น การละเว้นมิจฉาชีวะ หรือการเลี้ยงชีวิตในทางที่ไม่ชอบ แต่เลี้ยงชีวิตด้วยสัมมาอาชีวะ โดยการไม่ไป เบียนเบียดผู้อื่น, พระพุทธศาสนาได้วางแนวทางแห่งการประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เข้าถึงซึ่งความดีโดยมุ่งเน้นกาย วาจา และใจเป็นหลักในการสร้างจิตให้เป็นกุศล เพื่อที่จะได้ไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีหลักที่เรียกว่า กุศลกรรมบถ คือทางแห่งกรรมดี ทางทำดี ทางแห่งกรรมที่เป็นกุศล กรรมดีอันเป็นทางนำไปสู่ความสุขความเจริญหรือสุคติ เป็นธรรมส่วนสุจริต 10 ประการ ประกอบด้วย กายสุจริต 3 วจีสุจริต 4 มโนสุจริต 3 นอกจากนี้ยังจำแนกเป็นการประกอบสัมมาอาชีวะทางกาย และการประกอบสัมมาอาชีวะทางวาจา โดยการประกอบสัมมาอาชีวะทางกายคือ 1) การเว้นจากการฆ่าสัตว์ (รวมทั้งการฆ่ามนุษย์) 2) การเว้นจากการขโมย ทุจริต คดโกง หลอกลวงคนอื่น 3) การเว้นอบายมุข ส่วนการประกอบสัมมาอาชีวะทางวาจา ได้แก่ 1) การไม่โกหกหลอกลวงเลี้ยงชีพ 2) การไม่พูดส่อเสียดเลี้ยงชีพ 3) การไม่พูดคำหยาบเลี้ยงชีพ 4) การไม่พูดเพ้อเจ้อเลี้ยงชีพ 5) การไม่ประจบเลี้ยงชีพ 6) การไม่บังคับขู่เข็ญเลี้ยงชีพ ส่วนที่มีผู้นำเสนอว่าการประกอบสัมมาอาชีวะทางใจ ผู้เขียนไม่เห็นด้วย เพราะคำว่า “การประกอบอาชีพ” ไม่นิยมนำไปใช้กับพฤติกรรมทางใจ ใจเป็นเพียงเหตุปัจจัยแห่งการประกอบอาชีพเท่านั้น ควรอธิบายในมิติความสัมพันธ์มากกว่า การประพฤติตามหลักศีลธรรม คือพระพุทธศาสนามีหลักการดำเนินชีวิตที่ยึดความถูกต้องชอบธรรมหรือตั้งอยู่บนฐานแห่งศีลธรรมเป็นสำคัญ เช่น ละเว้นมิจฉาวนิชชา 5 ได้แก่ 1) การค้าขายศัสตราวุธ 2) การค้าขายสัตว์ 3) การค้าขายเนื้อ 4) การค้าขายของมึนเมา 5) การค้าขายยาพิษ

การบริโภคและใช้สอยด้วยปัญญา เป็นการนำเสนอเชิงคุณค่าแท้และคุณค่าเทียม ซึ่งเป็นแนวคิดของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตฺตมหาเถร) หรือท่าน ป.อ. ปยุตฺโต นั่นเอง โดยคุณค่าแท้คือประโยชน์ที่แท้จริง ส่วนคุณค่าเทียมคือค่านิยม ไม่ใช่ประโยชน์ที่แท้จริง ดังนี้ 1) ประโยชน์ที่แท้จริงของเครื่องนุ่งห่มคือ สำหรับป้องกันความหนาว ความร้อน ป้องกันอันตรายจากสัตว์ทั้งหลาย และปกปิดอวัยวะร่างกายที่ควรปกปิด เพื่อไม่ให้เกิดความอุดจาดหรือความละอายนั่นเอง 2) ประโยชน์ที่แท้จริงของอาหารคือการบรรเทาความหิว และหล่อเลี้ยงร่างกายให้เจริญเติบโต ดำรงชีวิตอยู่ได้ 3) ประโยชน์ที่แท้จริงของที่อยู่อาศัย การสร้างที่อยู่อาศัย เพื่อป้องกันความหนาวความร้อน ป้องกันอันตรายจากสัตว์ทั้งหลาย ป้องกันและบรรเทาอันตรายจากฤดู เป็นที่พักผ่อนและอยู่อาศัย 4) ประโยชน์ที่แท้จริงของยารักษาโรคคือใช้รักษาโรค บรรเทาและรักษาอาการทุกขเวทนาทางกาย

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง “แนวทางการดำเนินชีวิตของมนุษย์ตามหลักกามโภคีสูตร” อภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

1. หลักการดำเนินชีวิตตามแนวพระพุทธศาสนา

หลักธรรมที่ส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามหลักกามโภคีสูตร เช่น สัมมาอาชีวะ ประกอบด้วย การประกอบอาชีพสุจริตทั้งหลาย เว้นการประกอบอาชีพทุจริต คืออาชีพที่ผิดกฎหมายและผิดศีลธรรม และเว้นอาชีพที่เบียดเบียนผู้อื่นให้เดือดร้อน ซึ่งพระพุทธศาสนาเรียกว่า “มิจฉาวณิชชา” ประกอบด้วย (1) สัตตวณิชชา คือ ขายมนุษย์ ได้แก่ การซื้อมนุษย์มาในราคาต่ำ แล้วขายเอากำไรมาเลี้ยงชีวิต เป็นต้น (2) สัตถวณิชชา

คือ ขายศาสตราวุธทั้งปวงเพื่อนำไปประหารชีวิตแห่งสัตว์ทั้งหลาย แล้วเอาทรัพย์นั้นมาเลี้ยงชีวิต เป็นต้น (3) มังสวณิชชา คือ เลี้ยงสัตว์ทั้งหลาย มีโคสุกร เป็ด ไก่ เป็นอาทิ แล้วฆ่าเองก็ดี ให้ผู้อื่นฆ่าก็ดี ขายได้ทรัพย์แล้วนำมาเลี้ยงชีวิต (4) มัชชวณิชชา คือ ขายน้ำเมา เป็นต้นว่าสุราและเมรัย แล้วนำทรัพย์นั้นมาเลี้ยงชีวิต (5) วิสวณิชชา คือ ประกอบยาพิษ เพื่อใช้ฆ่าชีวิตแห่งสัตว์ทั้งหลาย แล้วขายเอาทรัพย์มาเลี้ยงชีวิต สอดคล้องกับแนวคิดของ ทองหล่อ วงษ์ธรรมมา (2535) ที่ได้กล่าวถึงหลักการประกอบอาชีพสุจริตตามแนวทางพระพุทธศาสนาว่า เลี้ยงชีพชอบ หมายถึง การแสวงหาปัจจัย 4 หรือเครื่องบริโภคต่างๆ มาเลี้ยงตนเองและครอบครัวควรแสวงหาโดย ชอบด้วยหลักศีลธรรม กฎหมาย และขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงาม ไม่ควรเป็นการแสวงหาเพื่อเบียดเบียนตนเองและผู้อื่น หากผู้ประกอบการค้าขายก็ควรละเว้นจากการค้าขายสิ่งเหล่านี้คือ เครื่องประหารชีวิตมนุษย์และสัตว์ การค้าขายสัตว์เพื่อฆ่าเป็นอาหาร การค้าขายน้ำเมา และการค้าขายยาพิษ สอดคล้องกับ บุญมี แท่นแก้ว (2539) ที่ได้กล่าวถึงหลักการประกอบอาชีพสุจริตว่า “สัมมาอาชีวะ คือการเลี้ยงชีพที่ถูกต้อง เพื่อให้ชีวิตเป็นอยู่อย่างมีความสุข จึงไม่ควรทำร้ายหรือทำอันตรายต่อชีวิตสัตว์ทุกชนิด การดำเนินชีวิตที่ไม่สร้างหนี้ ไม่ทำกำไร แต่เป็นชีวิตที่ยังประโยชน์ เพราะพ้นจากมิจฉาอาชีวะ 5 ประการ การโกง การล่อลวง การตลบตะแลง การมองตนในทางที่ผิด การเอาลาภต่อลาภ และสอดคล้องกับชัยวัฒน์ อัตพัฒน์ (2543) ที่ได้กล่าวถึงหลักการประกอบอาชีพสุจริตว่า “สัมมาอาชีวะ คือ การเลี้ยงชีวิตที่ชอบ ไม่ผิดกฎหมายและศีลธรรมเว้นการเลี้ยงชีพเพื่อฆ่า ไม่แสวงหามาด้วยการเบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ไม่ประกอบอาชีพที่เป็นภัยต่อสังคมและบ้านเมือง จงประสบแต่สัมมาชีพทุกชนิด ไม่ประกอบอาชีพทุจริต ทำให้กายใจสบาย ไม่ต้องคอยหลบซ่อนๆ จากศัตรูและบ้านเมือง

การประกอบสัมมาอาชีวะโดยสรุปเป็นสัมมาอาชีวะทางกายและทางวาจา ซึ่งเป็นไปตามหลักกุศลกรรมบถ 10 สอดคล้องกับ พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ ฐิตญาโณ) (2538) ได้กล่าวถึงการประกอบอาชีพสุจริตตามแนวทางพระพุทธศาสนาว่า สัมมาอาชีวะเลี้ยงชีวิตชอบ คือ “เว้นจากมิจฉาอาชีวะ สำเร็จอาชีพที่ชอบ ศีลสิกขา สิกขาคือศีล ได้แก่ วาจาชอบ การ งานชอบ อาชีพชอบ พูดโดยทั่วไป จะพูดจะทำอะไรก็ให้ถูกชอบอย่าให้ผิด ประกอบอาชีพอะไรก็ เช่นเดียวกัน ถ้ายังไม่มีอาชีพ เช่น เป็นนักเรียนต้องอาศัยผู้ใหญ่ อุปการะให้ใช้ทรัพย์ควรใช้อย่าง ถูกต้องในทางที่ชอบ ที่ควรพยายามศึกษาตนเองให้รู้จักงดเว้นจากการประพฤติการกระทำต่างๆ การดำเนินอาชีพถูกทางบุคคลทุกคนต้องเลี้ยงอาชีพเพื่อให้เป็นอยู่ได้ อาชีพแต่ละอย่างมีทั้งดีและชั่วเลือก กระทำแต่สิ่งที่ไม่เดือดร้อนต่อผู้อื่นและเดือดร้อนตนเอง สอดคล้องกับ สุวัฒน์ จันทร์จำนง (2540) ที่ได้กล่าวถึงหลักการประกอบอาชีพสุจริตว่า สัมมาอาชีวะ หมายถึง การดำเนินชีวิตด้วยการ ทำมาหาเลี้ยงชีพที่สุจริตปราศจากการหลอกลวง ทรยศ ต้มตุ๋น หน้าเลือด ไม่ประกอบอาชีพที่เป็นภัย ผู้ดำเนินตามแนวสัมมาอาชีวะ โดยนัยนี้ย่อมไม่ควรประกอบอาชีพในโรงงานผลิตอาวุธโรงฆ่าสัตว์ โรงงานสร้างสารพิษอันก่อให้เกิดมลภาวะต่อมนุษย์ สัตว์ สิ่งแวดล้อม รวมถึงการไม่กอบอาชีพตาม บ่อนการพนัน โสเภณี และการยิงนกตกปลาซึ่งถือเป็นการฆ่าสัตว์ด้วยเช่นเดียวกัน

สอดคล้องกับ พระแจ้ง ปิยธมฺโม (วิยาสิงห์) (2550) ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความสำคัญของสัมมาอาชีวะใน พระพุทธศาสนาเถรวาท” ผลการวิจัยพบว่า สัมมาอาชีวะ หมายถึง การเลี้ยงชีวิตที่ถูกต้อง การประกอบอาชีพที่ สุจริตไม่นำอันตรายมาสู่ตนเองและผู้อื่นและดำรงชีวิตแบบไม่ผิด ดำรงชีวิตเพื่อการงดเว้นเจตนางดเว้น เพื่อความบริสุทธิ์จริงๆ เว้นจากความชั่วที่อาจก่อให้เกิดโทษอื่นๆ สัมมาอาชีวะนั้นมีความสำคัญอย่างมาก เพราะการประพฤติปฏิบัติธรรมที่เป็นไปเพื่อการดับทุกข์นั้น จะต้องดำเนินไปตามอริยมรรค มีองค์ 8 ซึ่งเป็นทางสายเดียวเอกายนมรรค อันเป็นไปเพื่อความบริสุทธิ์แห่งจิตของสัตว์ทั้งหลายในอัฏฐังคิกมรรคนี้ สัมมาอาชีวะ กล่าวได้ว่าเป็นองค์มรรคที่สำคัญอย่างหนึ่งเป็นตัวหลักในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องจัดเป็นศีลสิกขา เพราะคนเราจะสุขหรือทุกข์ย่อมขึ้นอยู่กับการประพฤติเป็นประการสำคัญ ถ้ารู้จักใช้หลักการเลี้ยงชีวิตที่

ถูกต้องหรือความประพฤติที่ถูกต้องก็สามารถบรรเทาทุกข์ ทำให้ความทุกข์ลดน้อยลงและมีความสุขได้ เพราะฉะนั้นการเลี้ยงชีวิตที่ถูกต้องถือได้ว่าเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในฐานะเป็นศูนย์กลางที่บริหารการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง เพราะเป็นตัวชี้นำทาง หรือเป็นตัวควบคุมการปฏิบัติให้ถูกต้องในแง่อื่นๆ เมื่อมีการเลี้ยงชีวิตถูกต้องแล้ว ก็ช่วยให้รู้จักพูดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น หรือดำเนินชีวิตเป็นนั่นเอง จึงกล่าวได้ว่าการรู้จักการประพฤติที่ถูกต้องหรือ เลี้ยงชีวิตในทางที่ชอบเป็นตัวนำที่ชักพาหรือเปิดช่องไปสู่การดำเนินชีวิตที่ถูกต้องหรือชีวิตที่ดีงาม ทั้งหลาย สอดคล้องกับ พงษ์จันทร์ โอสายไทย (2551) ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องสัมมาอาชีวะ ในพุทธปรัชญา” ผลการวิจัยพบว่า หลักสัมมาอาชีวะในพุทธปรัชญานั้น คือการเลี้ยงชีวิตในทางที่ชอบการไม่โกง หรือหลอกลวง การไม่ประจบสอพลอ การไม่บีบบังคับ เพื่อให้ได้มาในสิ่งที่ต้องการและสัมมาอาชีวะของคฤหัสถ์ ได้แก่ การแสวงหารายได้โดยวิธีไม่ผิดกฎหมาย ผิดศีลธรรม ให้ประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น ซึ่งได้แก่การเปิดโอกาสในการพัฒนาชีวิตของตนให้เจริญงอกงามขึ้นในด้านพฤติกรรม ด้านจิตใจ และด้านปัญญา ตลอดถึงไม่ผิดจารีตประเพณีซึ่งเป็นอาชีพที่วิญญูชนสรรเสริญ

2. แนวทางการดำเนินชีวิตของมนุษย์ตามหลักกามโภคีสูตร

หลักการแสวงหายึดความขยันหมั่นเพียร มักน้อยสันโดษ การบริโภคใช้จ่ายให้รู้จักความพอประมาณพอดี เหมาะสม ส่วนหลักการเก็บรักษาต้องรู้จักอดออม สอดคล้องกับพระอธิการสมพร วิมโล (2562) ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาแนวทางการส่งเสริมการประกอบอาชีพตามหลักสัมมาอาชีพของชุมชน บ้านม่วงคำ ตำบลนาอุดม อำเภอโพนทอง จังหวัดร้อยเอ็ด” ผลการวิจัยพบว่า ลักษณะแรกในการแสวงหา การยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงในการประกอบอาชีพของ ชาวบ้านนั้นสามารถทำได้ดีระดับหนึ่ง เพราะสามารถพึ่งพาตนองได้ โดยชาวบ้านม่วงคำส่วนใหญ่จะ ประกอบอาชีพในชุมชน ไม่ขวานขวายที่จะไปประกอบอาชีพต่างถิ่นเพียงแค่ยึดหลักความ ขยันหมั่นเพียรในการทำมาหากินไม่เกี่ยงงานที่มี จึงทำให้แต่ครอบครัวนั้นมีอาชีพที่มั่นคงและสามารถ พึ่งพาตนเองได้ ลักษณะที่สองการบริโภคใช้จ่ายจะต้องรู้จักประมาณในการบริโภค ไม่บริโภคสิ่งที่ไม่จำเป็นต่อร่างกายและต้องคำนึงถึงความปลอดภัย เราจะต้องคำนึงถึงความพอดี ไม่กินแบบฟุ่มเฟือย และบริโภคอาหารที่ไม่จำเป็นต่อร่างกาย เช่น กาแฟ น้ำอัดลม เหล้า บุหรี่และสิ่งเสพติดที่ให้ โทษ เพราะอาหารเหล่านี้อาจทำให้บั่นทอนกำลังทางกายได้ ส่วนการใช้จ่ายนั้นจะต้องมีการวางแผน ถึงรายได้ที่ได้รับและมีการแบ่งออกเป็นสัดส่วนในการใช้จ่าย คือส่วนที่ใช้ในการลงทุน ส่วนที่ใช้ในการ ใช่จ่ายในชีวิตประจำวัน และส่วนที่เก็บ ไม่ใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือยและคำนึงถึงความจำเป็นของสิ่งที่ จะต้องซื้อมาใช้ในชีวิตประจำวันเพื่อไม่ให้เป็นการสิ้นเปลืองโดยใช่เหตุ รู้จักประหยัด อดออม ใช้จ่ายอย่างพอเพียง และจะต้องมีการทำบัญชีรายรับรายจ่ายอย่างมีระบบ คำนึงถึงตัวเองว่าเรามีกำลังมาก น้อยเพียงใดในการกินไม่ใช่ว่ามีรายได้ต่อวันน้อย แต่กินและใช้จ่ายเกินที่เราหาได้ และต้องคำนึงเสมอ ถึงความจำเป็นในการใช้จ่ายและวางแผนการใช้จ่ายไว้เผืออนาคตข้างหน้าด้วย ลักษณะที่สามการเก็บรักษา การเก็บรักษาทรัพย์สินของตนเองนั้นสำคัญมากไม่ว่า จะเป็นของใช้สอยที่ใช้ในชีวิตจะประจำวันหรือของที่เป็นมรดกจากพ่อแม่ เราจะต้องหามาเพิ่มไม่ใช่ทำให้ลดน้อยลงไปจากเดิมและตั้งเป้าหมายให้ชัดเจนว่าควรแบ่งเก็บเท่าไหร่ใช้เทาไหร่ทั้งนี้ก็เพื่อใช้ไว้เป็น เงินทุนในอนาคต

การบริโภคและใช้สอยปัจจัย 4 ให้ใช้สอยด้วยปัญญา คือมีสติพิจารณาใช้สอยเพื่อประโยชน์ที่แท้จริงเท่านั้น สอดคล้องกับ กมลาส ภูวชนาธิพงศ์ (2556) ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “แนวทางปฏิบัติเพื่ออการบริโภคแบบสายกลางในพระพุทธศาสนา” ผลการวิจัยพบว่า การใช้สอยปัจจัย 4 ตามหลักอภิณหปัจจเวกขณ์เป็นการใช้สอยเพื่อมุ่งประโยชน์ที่จำเป็นเท่านั้น ซึ่งเป็นการใช้สอยด้วยสติปัญญา ดังนี้

1) เครื่องนุ่งห่ม ใช้สอยเพื่อป้องกันความหนาวความร้อน ป้องกันอันตรายจากสัตว์ต่างๆ และสิ่งสำคัญคือ ปกปิดอวัยวะร่างกายที่ควรปกปิด เพื่อย้ำเตือนให้เห็นว่าการใช้เครื่องนุ่งห่มโดยการพิจารณาใช้สอยตามความจำเป็นและเป้าหมายที่วางไว้

2) อาหาร การบริโภคอาหารคือ การบรรเทาความหิว ให้รู้จักประมาณการบริโภคอาหารให้เหมาะแก่ร่างกายไม่มีโทษ ไม่หลงติดในรสชาติเพื่อมัวเมา เพื่อตกแต่งร่างกายเพื่อให้ร่างกายดำรงอยู่ได้อย่างไม่ลำบาก

3) ที่อยู่อาศัย การสร้างที่อยู่อาศัย เพื่อป้องกันความหนาวความร้อน ป้องกันอันตรายจากสัตว์ต่างๆ เพื่อบรรเทาอันตรายที่เกิดจากฤดูเป็นที่ปิดบังซ่อนเร้นมิดชิด พักผ่อน หลับนอน การสร้างที่อยู่อาศัยให้จำเป็นต่อการใช้งานและคำนึงถึงเป้าหมายดังกล่าว

4) ยารักษาโรค การเจ็บป่วยของมนุษย์เป็นเรื่องของธรรมดา การใช้ยารักษาโรค เพื่อป้องกันและรักษาอาการของโรคต่างๆ ที่เกิดขึ้นในร่างกายเพื่อบรรเทาทุกขเวทนาที่เกิดขึ้นจากโรค ให้ร่างกายดำรงอยู่ได้

องค์ความรู้ใหม่

การวิจัยเรื่อง “แนวทางการดำเนินชีวิตของมนุษย์ตามหลักกามโภคีสูตร” มีผลการศึกษาที่เป็นองค์ความรู้ใหม่แสดงเป็นแผนภาพได้ดังนี้

แผนภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

สรุป

ผลการวิจัยครั้งนี้สรุปเป็น 3 ประเด็น ได้แก่ กามโภคีสูตร การดำเนินชีวิต และแนวทางการดำเนินชีวิตตามหลักกามโภคีสูตร โดยกามโภคีสูตรเป็นพระธรรมที่พระพุทธเจ้าตรัสแสดงแก่อนาถบิณฑิกคหบดี ณ พระเชตวัน เมืองสาวัตถี กล่าวถึงการแสวงหาและใช้จ่ายทรัพย์ของบุคคล 10 ประเภท ซึ่งแตกต่างกันตามความชอบธรรมในการหาและวิธีใช้ทรัพย์ พฤติกรรมดังกล่าวสัมพันธ์กับหลักความสุขของคฤหัสถ์ 4 คือ อัตถิสุข โภคสุข อนณสุข และอนวัชชสุข โดยผู้ที่แสวงหาทรัพย์โดยสุจริตและใช้จ่ายอย่างเหมาะสมย่อมเกิดความสุขที่แท้จริง ส่วนผู้ได้ทรัพย์โดยทุจริตแม้มีความสุขชั่วคราวก็อาจก่อทุกข์ตามมา

การดำเนินชีวิตตามหลักกามโภคีสูตรเน้นการแสวงหาทรัพย์ 3 ทาง คือ โดยไม่ชอบธรรม ทั้งชอบธรรมและไม่ชอบธรรม และโดยชอบธรรม พร้อมทั้งมีรูปแบบการใช้จ่าย 5 ลักษณะ และการครอบครองทรัพย์ 2 แบบ คือมีปัญญาและไม่มีปัญญา โดยแก่นสำคัญอยู่ที่การไม่ยึดติดในทรัพย์ รู้เท่าทันความไม่เที่ยงตามหลักไตรลักษณ์

นอกจากนี้ หลักธรรมที่สนับสนุนการดำเนินชีวิต ได้แก่ ฆราวาสธรรม 4 อิทธิบาท 4 ศีล 5 สัปปุริสธรรม 7 และสัมมาอาชีวะ ซึ่งเน้นการประกอบอาชีพสุจริตและหลีกเลี่ยงมิจฉาวณิชชา การใช้จ่ายทรัพย์ควรอยู่บนหลักความพอดี การแบ่งทรัพย์ การใช้ประโยชน์ และการงดเว้นอบายมุข เพื่อให้เกิดความมั่นคงในชีวิต

ในด้านแนวทางปฏิบัติ เน้นการประกอบสัมมาอาชีวะ การดำรงตนตามศีลธรรม การบริโภคอย่างมีปัญญา และการแบ่งปันผู้อื่น โดยมุ่งใช้ทรัพย์ตามคุณค่าแท้ ไม่ยึดติดในวัตถุ และพัฒนาทรัพย์ภายใน เพื่อให้เกิดความสุขที่ยั่งยืนตามหลักพระพุทธศาสนา

ข้อเสนอแนะ

1) ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

ในการนำผลการวิจัยไปใช้สามารถทำได้ทั้งคู่มือการดำเนินชีวิต หลักสูตรการดำเนินชีวิต และของสถานศึกษา กิจกรรมการดำเนินชีวิต รวมทั้งแอพการดำเนินชีวิต รัฐและผู้เกี่ยวข้องต้องเห็นความสำคัญและมีความมุ่งมั่นตั้งใจจริงที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนทั้งหลายเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนาทั้งการประกอบอาชีพและการใช้จ่าย พัฒนาให้เกิดเป็นกลุ่มหรือกระบวนการอย่างเป็นรูปธรรมและขับเคลื่อนอย่างต่อเนื่องเพื่อความยั่งยืน

2) ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการดำเนินชีวิตของมนุษย์ตามหลักกามโภคีสูตร พบว่ายังมีประเด็นที่ศึกษาเพิ่มเติมได้ ดังนี้

1) การสร้างเครือข่ายการดำเนินชีวิตตามหลักกามโภคีสูตร

2) การพัฒนารูปแบบการดำเนินชีวิตตามหลักกามโภคีสูตร

เอกสารอ้างอิง

กมลาส ภูวชนาธิพงศ์. (2556). แนวทางปฏิบัติเพื่ออการบริโภคแบบสายกลางในพระพุทธศาสนา. สารนิพนธ์หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ชัยวัฒน์ อัตพัฒน์. (2543). จริยศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย รามคำแหง.

ทองหล่อ วงษ์ธรรมา. (2535). ปรัชญาอินเดีย. กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พริ้นติ้ง เฮ้าส์.

บุญมี แท่นแก้ว. (2539). จริยศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พริ้นติ้งเฮาส์.

พงษ์จันทร์ โอสายไทย. (2551). การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องสัมมาอาชีวะในพุทธปรัชญา. วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

พระแจ้ง ปิยธมฺโม (วิยาสิงห์). (2550). ความสำคัญของสัมมาอาชีวะในพระพุทธศาสนาเถรวาท. วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

พระมหาทนงศักดิ์ ธีรสกฺโก (ตาดี). (2564). หลักสัมมาอาชีวะในพุทธปรัชญาเถรวาท. วารสารวิชาการวิทยาลัยบริหารศาสตร์, 4(2), 98.

พระมหาอภิรมย์ ภทฺทโก (ปรากฏสยาม). (2561). แนวทางการสร้างความสุขตามหลักคิหิสุขของหมู่บ้านสีชวา ตำบลผไทรินทร์ อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ ฐิตญาโณ). (2538). ธรรมปริทรรศน์. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

พระอธิการสมพร วิมโล. (2562). ศึกษาแนวทางการส่งเสริมการประกอบอาชีพตามหลักสัมมาอาชีพของชุมชน

บ้านม่วงคำ ตำบลนาอุดม อำเภอโพนทอง จังหวัดร้อยเอ็ด. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สุวัฒน์ จันทร์จำนง. (2540). ความเชื่อของมนุษย์เกี่ยวกับปรัชญาและศาสนา. กรุงเทพมหานคร: อลีน เพรส.

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเลือกซื้อรถไฟฟ้าของผู้บริโภคในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

Factors Affecting Electric Vehicle Purchasing Decision of Consumers in Muang District, Khon Kaen Province

ร่มสน นิลพงษ์
Romson Nilphong
มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ,ประเทศไทย
Northeastern University, Thailand
E-mail: Romson.Nil@neu.ac.th

Received: 26 April 2026; Revised: 27 April 2026; Accepted: 28 April 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของการเลือกซื้อรถไฟฟ้าของผู้บริโภคในเขตอำเมือง จังหวัดขอนแก่น (2) เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการเลือกซื้อรถไฟฟ้าของผู้บริโภคในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น และ (3) เพื่อศึกษาแนวทางการเลือกซื้อรถไฟฟ้าของผู้บริโภคในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชาชนผู้บริโภคที่มีอายุตั้งแต่ 18 – 60 ปี ในเขตอำเมือง จังหวัดขอนแก่น จำนวน 400 คน กลุ่มเป้าหมายได้แก่ ตัวแทนผู้จำหน่ายและตัวแทนภาครัฐ จำนวน 10 คน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ ได้แก่ สถิติการแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณโดยใช้วิธีการคัดเลือกตัวแปรแบบเป็นลำดับ ประกอบการอภิปรายผล และการพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า: 1) สภาพทั่วไปของการเลือกซื้อรถไฟฟ้าของผู้บริโภคในเขตอำเมือง จังหวัดขอนแก่น โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ =3.06 S.D.=0.75) โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ ด้านพฤติกรรม ด้านอารมณ์ความรู้สึก และด้านความรู้ความเข้าใจ ตามลำดับ 2) ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเลือกซื้อรถไฟฟ้าของผู้บริโภคในเขตอำเมือง จังหวัดขอนแก่น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ได้แก่ ปัจจัยการรับรู้และความเชื่อมั่น (X6) ปัจจัยด้านค่าใช้จ่าย (X2) ปัจจัยด้านคุณภาพ (X1) และปัจจัยด้านการส่งเสริมการตลาด (X4) มีค่าสัมประสิทธิ์ของตัวพยากรณ์ในคะแนนดิบ (b) เท่ากับ .341 .240 .193 และ .003 ตามลำดับ และ 3) ผู้ประกอบการรถยนต์ไฟฟ้าควรตระหนักการใช้พลังงานสะอาดและการลดผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม รวมถึงการมีค่าใช้จ่ายประหยัดมากกว่าการใช้รถยนต์ที่ใช้น้ำมัน การรับประกันสินค้าและการบริการหลังการขาย รวมถึงการมีศูนย์ซ่อมบริการที่เพียงพอ

คำสำคัญ: ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเลือกซื้อ, รถไฟฟ้า, ผู้บริโภค

Abstract

This research article aimed (1) to examine the general conditions of electric vehicle purchasing decisions among consumers in Muang District, Khon Kaen Province; (2) to identify factors affecting those purchasing decisions; and (3) to explore guidelines for electric vehicle

purchasing decisions. A mixed-methods approach was employed, combining a quantitative survey with qualitative in-depth interviews. The sample consisted of 400 consumers aged 18–60 years in Muang District, Khon Kaen Province, while the target group comprised 10 dealer and government representatives. Data were analyzed using descriptive statistics, including means and standard deviations, and multiple regression analysis with a stepwise variable selection method.

The findings revealed that: 1) the general conditions of electric vehicle purchasing decisions were at a moderate level ($\overline{X} = 3.06$ S.D. = 0.75), ranked from highest to lowest as behavior, affection, and cognition, respectively; 2) factors that significantly affected purchasing decisions at the .05 level were perception and confidence (X6), cost (X2), quality (X1), and marketing promotion (X4), with unstandardized regression coefficients (b) of .341, .240, .193, and .003, respectively; and 3) electric vehicle operators should raise consumer awareness of clean energy use and environmental benefits, highlight cost savings over gasoline-powered vehicles, and ensure product warranties, after-sales service, and sufficient repair centers.

Keywords: Factors Affecting Electric Vehicle Purchasing Decision, Electric Vehicles, Consumers

บทนำ

การพัฒนาประเทศที่ผ่านมาทำให้เกิดภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ เกิดวิกฤตการณ์ราคาน้ำมันส่งผลให้เกิดอัตราเงินเฟ้อภายในประเทศ เนื่องจากกลุ่มโอเปคได้ขึ้นราคาน้ำมันและปัญหาการขาดดุล บัญชีเดินสะพัดในระดับสูงทุกภาคซบเซา และต้องมีการกระตุ้นเศรษฐกิจในหลาย ๆ ด้าน โดยพลังงานเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญของการผลิตตั้งแต่ระดับภายในครัวเรือนจนถึงระดับอุตสาหกรรม ซึ่งมนุษย์มีความต้องการพลังงานที่เพิ่มขึ้น ทำให้ต้องหาแหล่งพลังงานใหม่ ๆ อย่างต่อเนื่อง เพื่อตอบสนองความต้องการ เช่น พลังงานที่ได้จากการขุดเจาะถ่านหิน ก๊าซธรรมชาติและน้ำมันเชื้อเพลิง เป็นต้น (อุมาวรรณ วาทกิจ, 2566) การใช้พลังงานกลุ่มนี้ทำให้เกิดก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ในอากาศเป็นนจำนวนมาก นั้นจึงส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมอุณหภูมิโลกสูงขึ้น เกิดปรากฏการณ์เรือนกระจกและกระทบถึงการใช้ชีวิตของสิ่งมีชีวิตทุกชนิดบนโลกรวมถึงมนุษย์ด้วย ซึ่งปัญหาที่เกิดขึ้นนี้ไม่ใช่ปัญหาของประเทศใดประเทศหนึ่งแต่เป็นปัญหาของทุกประเทศทั่วโลกจำเปนนต้องร่วมกันแก้ไขปัญหาอย่างเร่งด่วน ทั้งนี้เพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนในแต่ละจังหวัดอย่างเร่งด่วนและตอบสนองความต้องการในการแก้ไขปัญหาอย่างเร่งด่วน (Armstrong, G. & Kotler, P., 2009)

อย่างไรก็ตามมลพิษทางอากาศ ซึ่งเกิดจากหลายปัจจัยไม่ว่าจะเป็นฝุ่น PM 2.5 การเผาขยะ การเผาไหม้สารเคมี การปล่อยควันพิษจากโรงงานอุตสาหกรรมหรือแม้แต่ควันจากท่อไอเสียรถยนต์ก็ก่อให้เกิดมลพิษทางอากาศทั้งสิ้น ซึ่งปัญหามลพิษทางอากาศจากปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ได้ส่งผลกระทบต่อสุขภาพของมนุษย์เป็นอย่างมาก ปัจจุบันด้วยวิวัฒนาการและเทคโนโลยีที่เติบโตอย่างไม่หยุดนิ่ง ทำให้อุตสาหกรรมรถยนต์ทั่วโลกกำลังเข้าสู่ยุคของรถยนต์ไฟฟ้า EV (Electric Vehicles) เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคยุคใหม่ที่ให้ความใส่ใจใน สิ่งแวดล้อมเพิ่มขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของทีม Policy Institute ของสถาบัน King's College London ร่วมกับ New Scientist พบว่าประชากรทุกเจเนอเรชั่นในสหราชอาณาจักรและ

สหรัฐอเมริกามากกว่าร้อยละ 60 มีความสนใจและตระหนักถึงภาวะโลกร้อนและประเทศต่าง ๆ ที่มีความต้องการที่จะแก้ไขปัญหาอย่างรอบด้านและสะท้อนถึงความตระหนักดีว่าจะช่วยกันลดภาระอย่างไรต่อปัญหานี้ (Kotler, P., 2000)

ปัญหาภาวะโลกร้อนและความผันผวนของราคาน้ำมันจากความขัดแย้งทางการค้าระหว่างประเทศ โดยเฉพาะสหรัฐอเมริกาและจีน ส่งผลให้ทั่วโลกตระหนักถึงความสำคัญของการลดการใช้พลังงานจากเชื้อเพลิงฟอสซิลมากขึ้น หลายประเทศจึงออกมาตรการควบคุมการใช้รถยนต์ที่ใช้น้ำมัน และส่งเสริมการใช้รถยนต์ไฟฟ้าอย่างจริงจัง ทั้งในยุโรปและสหรัฐอเมริกาที่มีเป้าหมายให้รถยนต์จดทะเบียนใหม่เป็นรถไฟฟ้าทั้งหมดภายในปี พ.ศ. 2568 ขณะที่ประเทศไทยก็มีนโยบายในทิศทางเดียวกัน โดยมีการสนับสนุนผ่านมาตรการต่าง ๆ เช่น การให้เงินอุดหนุน การลดภาษีสรรพสามิต และการส่งเสริมการผลิตและการใช้รถยนต์ไฟฟ้า เพื่อลดภาระค่าใช้จ่ายด้านพลังงานของประชาชน (สุทธิรัตน์ ทองแว่น, 2562)

ปัจจุบันรถยนต์ไฟฟ้ามี 4 ประเภท ได้แก่ รถยนต์ไฟฟ้าแบบไฮบริด (HEV) แบบปลั๊กอินไฮบริด (PHEV) แบบแบตเตอรี่ (BEV) และแบบเซลล์เชื้อเพลิง (FCEV) ซึ่งได้รับความนิยมเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง จากสถิติยอดขายทั่วโลกในช่วงปี พ.ศ. 2564–2568 พบว่ามียอดขายรถยนต์ไฟฟ้าจำนวนมาก สะท้อนถึงแนวโน้มการเติบโตของตลาดรถยนต์ไฟฟ้า ในประเทศไทยเองก็มีการจดทะเบียนรถยนต์ไฟฟ้าเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง แสดงให้เห็นถึงความสนใจของผู้บริโภคที่เปลี่ยนไปสู่การใช้พลังงานทางเลือกมากขึ้น (ศุภวรรณ พุฒิวราธิคุณ, 2562)

สำหรับจังหวัดขอนแก่น พบว่าผู้บริโภคมีแนวโน้มสนใจใช้รถยนต์ไฟฟ้าเพิ่มขึ้น เนื่องจากตระหนักถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมและผลกระทบจากราคาน้ำมันที่สูงขึ้น รวมถึงแรงจูงใจจากนโยบายภาครัฐ เช่น การลดภาษีและเงินสนับสนุน ทำให้การใช้รถยนต์ไฟฟ้าเป็นทางเลือกที่น่าสนใจมากขึ้น การศึกษาพฤติกรรมและทัศนคติของผู้บริโภคจึงมีความสำคัญต่อการพัฒนาธุรกิจและการวางแผนรองรับความต้องการในอนาคต (ภัทราภรณ์ อริยกิจสกุล, 2563)

งานวิจัยนี้จึงมุ่งศึกษา “ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกซื้อรถยนต์ไฟฟ้าของผู้บริโภคในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของการเลือกซื้อ ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ และแนวทางในการเลือกซื้อรถยนต์ไฟฟ้า เพื่อให้สามารถนำข้อมูลไปใช้พัฒนาแนวทางตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคได้อย่างมีประสิทธิภาพ ช่วยลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน และสนับสนุนการปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีและสภาพเศรษฐกิจในอนาคตได้อย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของการเลือกซื้อรถไฟฟ้าของผู้บริโภคในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการเลือกซื้อรถไฟฟ้าของผู้บริโภคในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น
3. เพื่อศึกษาแนวทางการเลือกซื้อรถไฟฟ้าของผู้บริโภคในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods) โดยใช้ทั้งการวิจัยเชิงปริมาณในลักษณะการสำรวจ และการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมทั้งเชิงกว้างและเชิงลึกเกี่ยวกับพฤติกรรมและปัจจัยในการเลือกซื้อรถยนต์ไฟฟ้าของผู้บริโภคในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ประชาชนผู้บริโภคที่มีอายุระหว่าง 18–60 ปี ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น จำนวน 140,458 คน โดยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างด้วยสูตรของทาโร ยามาเน่ และใช้วิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi-Stage Random Sampling) ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คน ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพใช้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 10 คน ได้แก่ ตัวแทนจำหน่ายและตัวแทนจากภาครัฐ ซึ่งคัดเลือกแบบเจาะจงตามความรู้และประสบการณ์

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วยแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ โดยแบบสอบถามแบ่งออกเป็น 3 ตอน ได้แก่ ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับการเลือกซื้อรถไฟฟ้า ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจ และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการเลือกซื้อ ส่วนแบบสัมภาษณ์มีทั้งแบบมีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้าง เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับแนวทางการตัดสินใจของผู้บริโภค

การสร้างเครื่องมือวิจัยดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอน เริ่มจากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากนั้นจัดทำแบบสอบถามและนำเสนอผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คนเพื่อตรวจสอบความถูกต้อง ก่อนนำไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะใกล้เคียงจำนวน 40 คน ได้ค่าความเชื่อมั่น 0.806 ซึ่งอยู่ในระดับที่ยอมรับได้ แล้วจึงนำไปใช้เก็บข้อมูลจริง ส่วนแบบสัมภาษณ์ได้พัฒนาจากการศึกษาข้อมูลและผ่านการตรวจสอบจากที่ปรึกษา

การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณดำเนินการโดยการแจกแบบสอบถามแก่กลุ่มตัวอย่าง โดยผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยเป็นผู้ดำเนินการ พร้อมชี้แจงวัตถุประสงค์และตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล ส่วนการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก โดยมีการประสานงาน นัดหมาย และดำเนินการสัมภาษณ์ตามขั้นตอนอย่างเป็นระบบ

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่ออธิบายสภาพทั่วไปของการเลือกซื้อ และใช้การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณเพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกซื้อรถยนต์ไฟฟ้า ส่วนการวิเคราะห์แนวทางการเลือกซื้อใช้การวิเคราะห์เชิงพรรณนา ขณะที่ข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ รวมถึงการทบทวนเอกสารและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง เพื่อสรุปเป็นแนวทางที่ชัดเจน

ผลการวิจัย

1) สภาพทั่วไปของการเลือกซื้อรถไฟฟ้าของผู้บริโภคในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

ผลการวิเคราะห์สภาพทั่วไปของการเลือกซื้อรถไฟฟ้าของผู้บริโภคในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น สามารถสรุปดังตาราง ดังนี้

ตารางที่ 1 สภาพทั่วไปของการเลือกซื้อรถไฟฟ้าของผู้บริโภคในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น โดยภาพรวม

สภาพทั่วไปของการเลือกซื้อรถไฟฟ้าของผู้บริโภค	$\overline{X}$	S.D.	แปลผล
ด้านความรู้ความเข้าใจ	3.02	0.66	ปานกลาง
ด้านอารมณ์ความรู้สึก	3.04	0.76	ปานกลาง
ด้านพฤติกรรม	3.07	0.74	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ยรวม	**3.06**	**0.78**	**ปานกลาง**

จากตารางที่ 1 พบว่า สภาพทั่วไปของการเลือกซื้อรถไฟฟ้าของผู้บริโภคในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ =3.06 S.D.=0.75) โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้

ด้านพฤติกรรม ($\overline{X}$ =3.05 S.D.=0.78) ด้านอารมณ์ความรู้สึก ($\overline{X}$ =3.04 S.D.=0.62) และด้านความรู้ความเข้าใจ ($\overline{X}$ =3.02 S.D.=0.76) ตามลำดับ

ตารางที่ 2 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเลือกซื้อรถไฟฟ้าของผู้บริโภคในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น โดยภาพรวม

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเลือกซื้อรถไฟฟ้าของผู้บริโภค	$\overline{X}$	S.D.	แปลผล
ปัจจัยด้านคุณภาพ	3.02	0.62	ปานกลาง
ปัจจัยด้านค่าใช้จ่าย	3.04	0.76	ปานกลาง
ปัจจัยด้านความสะดวก	3.01	0.78	ปานกลาง
ปัจจัยด้านการส่งเสริมการตลาด	3.00	0.68	ปานกลาง
ปัจจัยด้านความพร้อม	3.06	0.56	ปานกลาง
ปัจจัยการรับรู้และความเชื่อมั่น	3.05	0.46	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ยรวม	**3.04**	**0.76**	**ปานกลาง**

จากตารางที่ 2 พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเลือกซื้อรถไฟฟ้าของผู้บริโภคในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ =3.04 S.D.=0.76) โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ ปัจจัยด้านความพร้อม ($\overline{X}$ =3.06 S.D.=0.56) ปัจจัยการรับรู้และความเชื่อมั่น ($\overline{X}$ =3.05 S.D.=0.46) ปัจจัยด้านค่าใช้จ่าย ($\overline{X}$ =3.04 S.D.=0.76) ปัจจัยด้านคุณภาพ ($\overline{X}$ =3.02 S.D.=0.62) ปัจจัยด้านความสะดวก ($\overline{X}$ =3.01 S.D.=0.78) และปัจจัยด้านการส่งเสริมการตลาด ($\overline{X}$ =3.00 S.D.=0.68) ตามลำดับ

2) ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเลือกซื้อรถไฟฟ้าของผู้บริโภคในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเลือกซื้อรถไฟฟ้าของผู้บริโภคในเขตอำเมือง จังหวัดขอนแก่น สามารถสรุปดังตาราง ดังนี้

ตารางที่ 3 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเลือกซื้อรถไฟฟ้าของผู้บริโภคในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น (Multiple Regression analysis)

ลำดับตัวแปรที่ได้รับการคัดเลือก	B	S.E.	Beta	t	P-value	Collinearity Statistics	
						Tolerance	VIF
ค่าคงที่	.313	.241	.452	.588	.000	.642	1.468
ปัจจัยด้านคุณภาพ (X1)	.193	.065	.223	2.982	.003*	.420	2.381
ปัจจัยด้านค่าใช้จ่าย (X2)	.240	.052	.323	4.635	.000*	.485	2.062
ปัจจัยด้านความสะดวก (X3)	.012	.050	.012	.229	.819	.847	1.180
ปัจจัยด้านการส่งเสริมการตลาด (X4)	.003	.027	.006	1.115	.000*	.970	1.031
ปัจจัยด้านความพร้อม (X5)	.014	.048	.022	2.284	.000*	.405	2.467
ปัจจัยการรับรู้และความเชื่อมั่น (X6)	.341	.046	.024	1.286	.000*	.677	1.342

SE_{est} =±0.51578, R = 0.926, R^2 = 0.857, Adjusted R^2 = 0.857, F = 4.1684, p-value = 0.001

* statistically significant at the .05 level.

จากตารางที่ 3 พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเลือกซื้อรถไฟฟ้าของผู้บริโภคในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ได้แก่ ปัจจัยการรับรู้และความเชื่อมั่น (X6) ปัจจัยด้านค่าใช้จ่าย (X2) ปัจจัยด้านคุณภาพ (X1) และปัจจัยด้านการส่งเสริมการตลาด (X4) มีค่าสัมประสิทธิ์ของตัวพยากรณ์ในคะแนนดิบ (b) เท่ากับ .341 .240 .193 และ .003 ตามลำดับ และปัจจัยที่ไม่ส่งผลต่อการเลือกซื้อรถไฟฟ้าของผู้บริโภคในเขตอำเมือง จังหวัดขอนแก่น ได้แก่ ปัจจัยด้านความสะดวก (X3) ตามลำดับ ตัวแปร 1 ตัว ร่วมพยากรณ์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเลือกซื้อรถไฟฟ้าของผู้บริโภคในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ได้ร้อยละ 85.7

3) แนวทางการเลือกซื้อรถไฟฟ้าของผู้บริโภคในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

ผลการวิเคราะห์แนวทางการเลือกซื้อรถไฟฟ้าของผู้บริโภคในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น สามารถสรุปได้ ดังนี้ ผู้ประกอบการรถยนต์ไฟฟ้าควรสร้างความตระหนักถึงการใช้พลังงานสะอาดและการลดผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม รวมถึงจุดเด่นด้านค่าใช้จ่ายที่ประหยัดมากกว่าการใช้รถยนต์ที่ใช้น้ำมันและการรับประกันสินค้าและการบริการหลังการขายรวมถึงการมีศูนย์ซ่อมบริการที่เพียงพอที่จะตอบโจทก์ให้กับผู้บริโภคได้อย่างเหมาะสม

อภิปรายผล

สภาพทั่วไปของการเลือกซื้อรถไฟฟ้าของผู้บริโภคในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ =3.01 S.D.=0.75) โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ ด้านพฤติกรรม ($\overline{X}$ =3.05 S.D.=0.78) ด้านอารมณ์ความรู้สึก ($\overline{X}$ =3.04 S.D.=0.62) และด้านความรู้ความเข้าใจ ($\overline{X}$ =3.02 S.D.=0.76) ตามลำดับ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าสภาพทั่วไปของการเลือกซื้อรถไฟฟ้าของผู้บริโภคในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ยังต้องมีการปรับปรุงแก้ไขให้มีมาตรฐานยิ่งขึ้นไป ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ธรรมวดี เดชะนนท์พันธ์ (2566) ได้ศึกษาเรื่อง “ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกซื้อรถยนต์ไฟฟ้าแบรนด์ บีวายดี รุ่น อ๊อตโต้ 3 ของคนวัยทำงานในเขตกรุงเทพมหานคร” ผลการศึกษาพบว่า คนวัยทำงานที่มีปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้เฉลี่ยต่อเดือน ที่แตกต่างกัน มีการตัดสินใจซื้อรถยนต์ไฟฟ้าแบรนด์ บีวายดี รุ่น อ๊อตโต้3 ในเขต กรุงเทพมหานครแตกต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเลือกซื้อรถไฟฟ้าของผู้บริโภคในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ =3.04 S.D.=0.76) โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ ปัจจัยด้านความพร้อม ($\overline{X}$ =3.06 S.D.=0.56) ปัจจัยการรับรู้และความเชื่อมั่น ($\overline{X}$ =3.05 S.D.=0.46) ปัจจัยด้านค่าใช้จ่าย ($\overline{X}$ =3.04 S.D.=0.76) ปัจจัยด้านคุณภาพ ($\overline{X}$ =3.02 S.D.=0.62) ปัจจัยด้านความสะดวก ($\overline{X}$ =3.01 S.D.=0.78 และปัจจัยด้านการส่งเสริมการตลาด ($\overline{X}$ =3.00 S.D.=0.68) ตามลำดับ แม้ยังอยู่ในระดับปานกลาง แต่สะท้อนว่ากิจกรรมส่งเสริมการขายมีผลต่อการตัดสินใจน้อยกว่าปัจจัยด้านประโยชน์ใช้สอยและความพร้อมในการใช้งานจริง ทั้งนี้ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าผู้บริโภคในพื้นที่ให้ความสำคัญกับความพร้อมในการรองรับการใช้งานจริงมากกว่าการจูงใจทางการตลาดเพียงอย่างเดียว ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ หนึ่งฤทัย รัตนาพร (2562) ได้ศึกษาเรื่อง “การศึกษาปัจจัยด้านทัศนคติต่อการเลือกซื้อรถยนต์ไฟฟ้าของกลุ่มคน เจนเนอเรชั่น X และ Y ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล” ผลการวิจัยพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถาม Generation X จากการตอบ

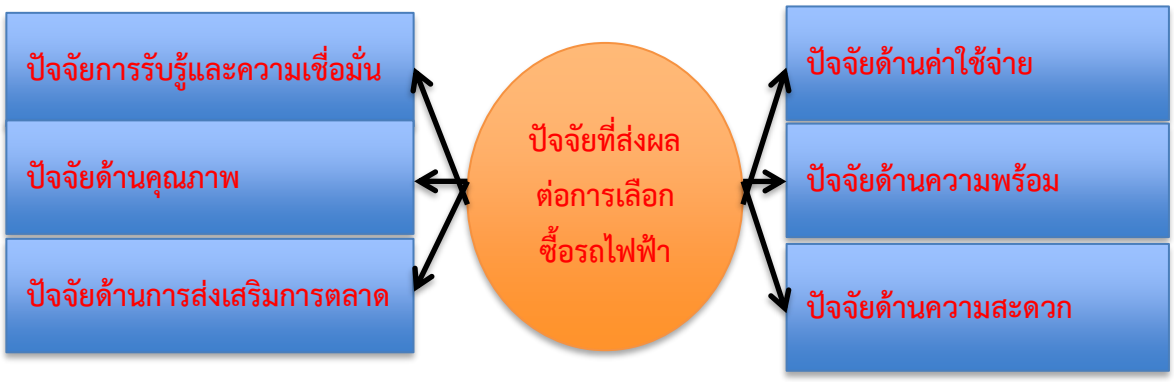
แบบสอบถาม ทั้งหมด 233 คน ให้ความสำคัญกับ 7 ปัจจัยหลักที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกซื้อรถยนต์ไฟฟ้า เรียงลำดับจากมากไปน้อย คือ ทัศนคติที่มีต่อประโยชน์ต่อการใช้งาน การตระหนักในปัญหาสิ่งแวดล้อม ความน่าเชื่อถือทางสังคม ทัศนคติในการสนับสนุนสินค้าที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม การรับรู้ถึงประโยชน์ ทัศนคติต่ออิทธิพลทางสังคม และความต้องการในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเลือกซื้อรถไฟฟ้าของผู้บริโภคในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ได้แก่ ปัจจัยการรับรู้และความเชื่อมั่น (X6) ปัจจัยด้านค่าใช้จ่าย (X2) ปัจจัยด้านคุณภาพ (X1) และปัจจัยด้านการส่งเสริมการตลาด (X4) มีค่าสัมประสิทธิ์ของตัวพยากรณ์ในคะแนนดิบ (b) เท่ากับ .341 .240 .193 และ .003 ตามลำดับ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชวิศ ตรีนุมิตร (2565) ได้ศึกษาเรื่อง “ปัจจัยที่ส่งผลต่อความตั้งใจซื้อรถยนต์พลังงานไฟฟ้า (EV) ที่มีเทคโนโลยี ช่วยเหลือการขับขี่ของผู้ใช้งานในกรุงเทพมหานคร” ผลการวิเคราะห์พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความตั้งใจซื้อ รถยนต์พลังงานไฟฟ้า (EV) ประกอบไปด้วย 7 ปัจจัย 19 องค์ประกอบ ดังนี้ ปัจจัยด้านนวัตกรรมและ ความกังวลด้านสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ ความเป็นนวัตกรรม, ความตระหนัก ถึงสิ่งแวดล้อม, ความยินดีที่จะร่วมแก้ปัญหาและทัศนคติ ปัจจัยด้านการตลาด 4’E Marketing ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ การแลกเปลี่ยนคุณค่า,การสร้างสาวก,การตอบสนองในทุกที่ และการสร้างประสบการณ์ปัจจัยด้านเทคโนโลยีช่วยเหลือการขับขี่ ประกอบด้วย 2 องค์ประกอบ ได้แก่ เทคโนโลยีด้านความปลอดภัยและเทคโนโลยีที่ช่วยอำนวยความสะดวกในการขับขี่ ปัจจัยด้าน การรับรู้ข้อดีของรถยนต์ไฟฟ้า ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ ได้แก่ การรับรู้เกี่ยวกับการประหยัดเงิน, การรับรู้เกี่ยวกับภาพลักษณ์ และการรับรู้ประโยชน์ในด้านสุขภาพ ปัจจัยด้านการรับรู้ประโยชน์ของ รถยนต์ไฟฟ้า ประกอบด้วย 2 องค์ประกอบ ได้แก่ คุณลักษณะด้านประสิทธิภาพและประโยชน์หรือ ข้อดี ปัจจัยด้านนโยบายภาครัฐ ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ ได้แก่ นโยบายด้านสถานีชาจรถยนต์ ไฟฟ้า,นโยบายด้านเงินสนับสนุนการซื้อเมื่อซื้อรถยนต์ไฟฟ้า และนโยบายด้านภาษี และปัจจัยความตั้งใจซื้อที่มีเพียงองค์ประกอบเดียว โดยผลการวิจัยสามารถนำเสนอแนวทางเพื่อเพื่อนำไปเป็น แนวทางในการรณรงค์การใช้งานรถยนต์พลังงานไฟฟ้า (EV) ของผู้บริโภคให้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้อง

ผู้ประกอบการรถยนต์ไฟฟ้าควรสร้างความตระหนักถึงการใช้พลังงานสะอาดและการลดผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม รวมถึงจุดเด่นด้านค่าใช้จ่ายที่ประหยัดมากกว่าการใช้รถยนต์ที่ใช้น้ำมันและการรับประกันสินค้าและการบริการหลังการขายรวมถึงการมีศูนย์ซ่อมบริการที่เพียงพอที่จะตอบโจทก์ให้กับผู้บริโภคได้อย่างเหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศศิธร สุ่มหลิม วอนชนก ไชยสุนทร และสิงหะ ฉวีสุข (2566) ได้ศึกษาเรื่อง “ความตั้งใจซื้อรถยนต์ไฟฟ้าในประเทศไทย” ผลวิจัยพบว่า รถยนต์ในประเทศไทยส่วนมากเป็นรถยนต์พลังงานเชื้อเพลิงเป็นเหตุให้ประเทศต้องพึ่งพาการนำเข้าน้ำมัน ซึ่งราคาน้ำมันเป็นสินค้าที่มีความผกผันและมีราคาสูง ขณะเดียวกันมีการฟื้นตัวจากภาวะโควิด สภาพเศรษฐกิจกลับมาสู่สภาวะการเจริญเติบโต การใช้น้ำมันเชื้อเพลิงจึงมีแนวโน้มที่จะสูงขึ้น หากแต่น้ำมันเป็นทรัพยากรที่มีจำกัด เมื่อความต้องการเพิ่มขึ้น จึงทำให้ราคาน้ำมันปรับตัวสูงขึ้นรถยนต์ไฟฟ้าเป็นหนึ่งในเทคโนโลยีใหม่จึงมีการใช้แนวทางต่าง ๆ เพื่อช่วยพัฒนาให้สามารถใช้งานได้อย่างเหมาะสม เช่น การพัฒนาแบตเตอรี่ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น มีระยะการเดินทางได้ไกลขึ้น รวมถึงการพิจารณามุมมองของผู้บริโภค ทั้งด้านทัศนคติและการยอมรับเทคโนโลยี เนื่องจากทัศนคติของผู้บริโภคเป็นสิ่งที่ส่งผลต่อความตั้งใจซื้อของผู้ใช้ นอกจากนั้นยังมีการศึกษาถึงภาพลักษณ์ทางสังคม การคeนึงถึงสิ่งแวดล้อม การพัฒนาเศรษฐกิจที่ต้องควบคู่ไปกับการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม

องค์ความรู้ใหม่

การวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเลือกซื้อรถไฟฟ้าของผู้บริโภคในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น” สามารถสรุปเป็นองค์ความรู้ใหม่ ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

สรุป

สภาพทั่วไปของการเลือกซื้อรถไฟฟ้าของผู้บริโภคในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ =3.01 S.D.=0.75) โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ ด้านพฤติกรรม ด้านอารมณ์ความรู้สึกและด้านความรู้ความเข้าใจ ตามลำดับ

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเลือกซื้อรถไฟฟ้าของผู้บริโภคในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ =3.04 S.D.=0.76) โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ ปัจจัยด้านความพร้อม ปัจจัยการรับรู้และความเชื่อมั่น ปัจจัยด้านค่าใช้จ่าย ปัจจัยด้านคุณภาพ ปัจจัยด้านความสะดวกและปัจจัยด้านการส่งเสริมการตลาด ตามลำดับ

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเลือกซื้อรถไฟฟ้าของผู้บริโภคในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ได้แก่ ปัจจัยการรับรู้และความเชื่อมั่น (X6) ปัจจัยด้านค่าใช้จ่าย (X2) ปัจจัยด้านคุณภาพ (X1) และปัจจัยด้านการส่งเสริมการตลาด (X4) มีค่าสัมประสิทธิ์ของตัวพยากรณ์ในคะแนนดิบ (b) เท่ากับ .341 .240 .193 และ .003 ตามลำดับ

ผู้ประกอบการรถยนต์ไฟฟ้าควรสร้างความตระหนักถึงการใช้พลังงานสะอาดและการลดผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม รวมถึงจุดเด่นด้านค่าใช้จ่ายที่ประหยัดมากกว่าการใช้รถยนต์ที่ใช้น้ำมันและการรับประกันสินค้าและการบริการหลังการขายรวมถึงการมีศูนย์ซ่อมบริการที่เพียงพอที่จะตอบโจทก์ให้กับผู้บริโภคได้อย่างเหมาะสม

การตัดสินใจซื้อรถไฟฟ้าของผู้บริโภคเกิดจากการพิจารณาหลายปัจจัยร่วมกันอย่างเป็นระบบ ไม่ได้พิจารณาเพียงด้านราคาเท่านั้น โดยผู้บริโภคให้ความสำคัญกับความคุ้มค่าทางเศรษฐกิจทั้งในด้านราคาซื้อและค่าใช้จ่ายระยะยาวอีกทั้งยังคำนึงถึงความพร้อมของสถานีชาร์จไฟและความสะดวกในการใช้งานในชีวิตประจำวัน สมรรถนะของรถ เช่น ระยะทางวิ่งต่อการชาร์จและระบบความปลอดภัย มีผลต่อความเชื่อมั่นในการตัดสินใจซื้อ นอกจากนี้ภาพลักษณ์ของการใช้รถไฟฟ้าในฐานะผู้ใส่ใจสิ่งแวดล้อมยังเป็นแรงจูงใจสำคัญ ผู้บริโภคยังให้ความสำคัญกับชื่อเสียงของแบรนด์ การรับประกันแบตเตอรี่ และบริการหลังการขายควบคู่กันไป อีกทั้งข้อมูลจากสื่อออนไลน์ รีวิวผู้ใช้งานจริง และคำแนะนำจากบุคคลใกล้ชิดยังมีอิทธิพลต่อการรับรู้และการ

ตัดสินใจซื้ออย่างชัดเจน สะท้อนให้เห็นว่าผู้บริโภคในเขตเมืองขอนแก่นมีแนวโน้มยอมรับนวัตกรรมรถไฟฟ้ามากขึ้นภายใต้เงื่อนไขของความคุ้มค่า ความสะดวก และความเชื่อมั่นในเทคโนโลยี

ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเลือกซื้อรถไฟฟ้าของผู้บริโภคในเขตอำเมือง จังหวัดขอนแก่น” สามารถสรุปเป็นข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัย ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1.1 ผู้ผลิตควรให้ความสำคัญกับการตั้งราคาของรถยนต์ไฟฟ้า โดยควรให้สมกับสมรรถนะต่อราคา รวมถึงค่าบำรุงรักษาที่เหมาะสมต่อสถานการณ์ทางเศรษฐกิจในภาพรวมในปัจจุบันอย่างชัดเจนและเป็นที่น่าสนใจของผู้บริโภค

1.2 ผู้ประกอบการควรให้ความสำคัญในเรื่องของทั้งผลิตภัณฑ์ราคา การจัดจำหน่าย และการส่งเสริมทางการตลาด โดยเฉพาะการรับประกันรถยนต์และการบริการหลังการขายที่มีต่อคาดหวังที่จะได้รับการรับการบริการหลังการขายที่เหมาะสมและมีคุณภาพอย่างดี

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรทำการศึกษาวิจัยปัจจัยที่ส่งผลต่อการเลือกซื้อรถไฟฟ้าของผู้บริโภคอย่างยั่งยืน และศึกษาเปรียบเทียบกับพื้นที่จังหวัดอื่น ๆ ที่ใกล้เคียงกัน

2.2 ควรศึกษาเปรียบเทียบปัจจัยที่ส่งผลต่อการเลือกซื้อรถไฟฟ้าของผู้บริโภค เกี่ยวกับผลกระทบเกี่ยวกับรูปแบบ การพัฒนาเศรษฐกิจ ในพื้นที่อย่างยั่งยืน เพื่อเป็นฐานในการเลือกซื้อรถไฟฟ้าของผู้บริโภคและการบูรณาการกับพื้นที่อื่น ๆ อย่างมีประสิทธิผล

2.3 ควรศึกษาปัจจัยอื่น ๆ เพิ่มเติม ที่อาจส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกซื้อรถยนต์ไฟฟ้าเช่น ปัจจัยด้านการตลาด โดยเฉพาะปัจจัยด้านราคา เนื่องจากผลการวิจัยในครั้งนี้ แสดงว่า ยังมีปัจจัยที่ส่งต่อความอ่อนไหวของผู้บริโภคที่ใช้รถยนต์ไฟฟ้า เพื่อประสิทธิภาพและตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคได้อย่างเหมาะสม

เอกสารอ้างอิง

กัลยา วานิชย์บัญชา. (2560). การวิเคราะห์สถิติชั้นสูงด้วย SPSS for Window. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด สามลดา.

ชวิศ ตรีนุมิตร. (2565). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความตั้งใจซื้อรถยนต์พลังงานไฟฟ้า (EV) ที่มีเทคโนโลยีช่วยเหลือการขับขี่ของผู้ใช้งานในกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์หลักสูตรวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารเทคโนโลยี. วิทยาลัยนวัตกรรม: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ธรรมวดี เดชะนนท์พันธ์. (2566). ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกซื้อรถยนต์ไฟฟ้าแบรนด์ บีวายดี รุ่นอ๊อตโต้ 3 ของคนวัยทำงานในเขตกรุงเทพมหานคร. การศึกษาค้นคว้าอิสระหลักสูตรปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต แขนงวิชาบริหารธุรกิจ สาขาวิชาวิทยาการจัดการ. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ภัทราภรณ์ อริยกิจสกุล. (2563). คุณค่าตราสินค้าที่มีผลส่งต่อกระบวนการตัดสินใจซื้อรถยนต์ไฟฟ้ายี่ห้อ MG ของผู้บริโภควัยทำงานในเขตกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ศุภวรรณ พุฒิวราธิคุณ. (2562). ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกซื้อรถยนต์ไฟฟ้านิสสัน ลีฟ ของผู้บริโภคในเขตกรุงเทพมหานคร. การค้นคว้าอิสระบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ศศิธร สุ่มหลิม วอนชนก ไชยสุนทร และสิงหะ ฉวีสุข. (2566). ความตั้งใจซื้อรถยนต์ไฟฟ้าในประเทศไทย. วารสารบริหารธุรกิจ. 13(1), 92-104.

สุทธิรัตน์ ทองแว่น. (2562). การรับรู้คุณภาพสินค้าและคุณค่าตราสินค้าที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อรถยนต์ไฟฟ้าของผู้บริโภควัยทำงาน. สารนิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหิดล.

หนึ่งฤทัย รัตนาพร. (2562). การศึกษาปัจจัยด้านทัศนคติต่อการเลือกซื้อรถยนต์ไฟฟ้าของกลุ่มคน เจนเนอเรชั่น X และ Y ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล. การค้นคว้าอิสรหลักสูตรบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต. คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

อุมาวรรณ วาทกิจ. (2566). ส่วนประสมทางการตลาด 4Es ที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าสินค้าอุปโภคบริโภค ของผู้บริโภคผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์. วารสารวิชาการและวิจัย มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. 13(1), 30–45.

Armstrong, G. & Kotler, P. (2009). Marketing, An introduction. New Jersey: Pearson Prentice Hall.

Kotler, P. (2000). Marketing Management. New Jersey: Prentice-Hall.

Yamane, Taro. (1973). Statistics an introductory analysis. New York Harper & Row.

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

Factors Affecting the Promotion of Careers for the Elderly in Muang District, Khon Kaen Province

ชยุตา โนนตาไทย
Chayuta Nontathai
การประปาส่วนภูมิภาค เขต 6
Provincial waterworks Authority region6
E-mail: Yukhontornn@gmail.com

Received: 26 April 2026; Revised: 29 April 2026; Accepted: 29 April 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อศึกษาสภาพการส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น (2) เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น และ (3) เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชาชนที่มีอายุตั้งแต่ 20 – 60 ปี ในเขตพื้นที่จังหวัดขอนแก่น จำนวน 400 คน โดยคัดเลือกแบบเจาะจง ส่วนกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ตัวแทนภาครัฐและเอกชน จำนวน 10 คน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ ได้แก่ สถิติการแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ โดยใช้วิธีการคัดเลือกตัวแปรแบบเป็นลำดับ ประกอบการอภิปรายผล และการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า: 1) สภาพการส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ =3.02 S.D.=0.72) โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ ด้านการเมือง ด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคม ตามลำดับ 2) ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณพบว่า ตัวแปรอิสระทั้ง 5 ตัว สามารถร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของตัวแปรตามได้ร้อยละ 82.10 (R^2 = .821) โดยแบบจำลองมีความเหมาะสมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 (F = 216.90, p = .001) และ 3) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจำเป็นจะต้องมีนโยบายเกี่ยวกับเศรษฐกิจที่มีความชัดเจนในการจัดทำแผนทางการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมโดยการประสานความร่วมมือกับทุกฝ่าย สังคมเข้ามามีบทบาทในการมีส่วนร่วมในทุก ๆ ด้าน จัดทำนโยบายแผนพัฒนาในการส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุให้ครอบคลุมในการบริการแบบครบวงจรอย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: ปัจจัยที่ส่งผลต่อการส่งเสริม, อาชีพ, ผู้สูงอายุ

Abstract

This research article aimed to 1) study the status of career promotion for the elderly in Mueang District, Khon Kaen Province, 2) study the factors affecting career promotion for the elderly in Mueang District, Khon Kaen Province, and 3) study the guidelines for career promotion for the elderly in Mueang District, Khon Kaen Province. The research used both quantitative and qualitative methods. The sample consisted of 400

people aged 20-60 years in Khon Kaen Province, selected purposively. The target group consisted of 10 government and private sector representatives. The statistics used were frequency distribution and percentage of questionnaire respondents. The data were analyzed by presenting in tables using mean and standard deviation. Multiple regression analysis was performed using the sequential variable selection method, discussion of the results, and descriptive data analysis.

The research findings revealed that: 1) the overall condition of occupational promotion for older adults in Mueang District, Khon Kaen Province was at a moderate level ($\bar{x}$ = 3.02, S.D. = 0.72). Ranked from highest to lowest, the dimensions were political, economic, and social aspects, respectively. 2) The results of multiple regression analysis indicated that the five independent variables jointly explained 82.10% of the variance in the dependent variable (R^2 = .821). The model was statistically significant at the .001 level (F = 216.90, p = .001). 3) Relevant agencies should establish clear economic policies and formulate plans addressing economic and social changes through coordinated collaboration among all sectors. Society should play an active participatory role in all aspects, and development policies should be designed to comprehensively promote occupational opportunities for older adults through efficient and integrated service systems.

Keywords: Factors Affecting Promotion, Career, Elderly

บทนำ

ประเทศไทยกำลังเผชิญการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างชัดเจน โดยเฉพาะการก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ซึ่งพิจารณาจากสัดส่วนประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปมากกว่าร้อยละ 10 หรืออายุ 65 ปีขึ้นไปมากกว่าร้อยละ 7 ของประชากรทั้งประเทศ และจะเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์เมื่อมีสัดส่วนเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 20 และร้อยละ 14 ตามลำดับ จากข้อมูลปี 2568 พบว่าผู้สูงอายุมีจำนวนเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 18.9 ของประชากรทั้งหมด และมีผู้สูงอายุที่ยังทำงานถึง 6.06 ล้านคน หรือร้อยละ 36.7 ของผู้สูงอายุทั้งหมด โดยส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านการเกษตร รองลงมาคือภาคการค้า บริการ และการผลิต อีกทั้งแรงงานผู้สูงอายุส่วนใหญ่ยังอยู่ในระบบนอกระบบ สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาศักยภาพแรงงานสูงอายุในอนาคต (สำนักส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 10 สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ,2561)

ในระดับนานาชาติและภูมิภาคอาเซียน ได้มีการตระหนักถึงผลกระทบของสังคมผู้สูงอายุทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และแรงงาน จึงมีแนวทางในการเตรียมความพร้อม เช่น การส่งเสริมการจ้างงานผู้สูงอายุ การออกแบบงานให้มีความยืดหยุ่น การขยายอายุเกษียณ และการให้สิทธิประโยชน์แก่สถานประกอบการที่จ้างแรงงานสูงวัย สำหรับประเทศไทย ภาครัฐได้ดำเนินนโยบายต่าง ๆ เช่น การจัดตั้งศูนย์จัดหางานสำหรับผู้สูงอายุ การให้สิทธิประโยชน์ทางภาษีแก่บริษัทที่จ้างผู้สูงอายุ รวมถึงการพัฒนาทักษะแรงงานและการยกระดับคุณภาพชีวิตผ่านการจัดสวัสดิการและโครงสร้างพื้นฐานที่เหมาะสม อย่างไรก็ตาม ยังพบข้อจำกัดด้านการเข้าถึงบริการ โดยเฉพาะระบบขนส่งและสิ่งอำนวยความสะดวกที่ยังไม่ทั่วถึง (กรมกิจการผู้สูงอายุ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2562)

การส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุถือเป็นแนวทางสำคัญที่สอดคล้องกับพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 ที่ให้สิทธิในการประกอบอาชีพและการฝึกอาชีพที่เหมาะสม โดยควรพิจารณาศักยภาพ ความสนใจ และความ

เหมาะสมของงาน เช่น งานที่ไม่หนักเกินไป ช่วยลดความเหงา สร้างคุณค่าและความภาคภูมิใจ รวมถึงสามารถสร้างรายได้ให้แก่ผู้สูงอายุ การพัฒนาอาชีพจึงต้องอาศัยการวางแผน การสนับสนุน และการพัฒนาทักษะอย่างต่อเนื่อง เพื่อเพิ่มโอกาสในการทำงานและยกระดับคุณภาพชีวิต (กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2557)

จังหวัดขอนแก่นเป็นพื้นที่ที่มีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างเด่นชัด โดยประชาชนมีการปรับเปลี่ยนอาชีพจากเกษตรกรรมแบบเดิมไปสู่อาชีพผสมผสานมากขึ้น จึงมีความเหมาะสมในการศึกษาแนวทางการส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ หน่วยงานในพื้นที่ควรจัดโครงการให้ความรู้ การฝึกอบรม การให้คำปรึกษา และการเผยแพร่ข้อมูลด้านอาชีพ เพื่อช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถวางแผนและพัฒนาอาชีพได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน เช่น งานด้านการผลิต งานสำนักงาน และงานบริการ (กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2559)

ดังนั้น การวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งศึกษาสภาพ ปัจจัย และแนวทางการส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการประกอบอาชีพของผู้สูงอายุให้มีความมั่นคง สามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงในอนาคต และมีคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น
3. เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods) โดยใช้ทั้งการวิจัยเชิงปริมาณในลักษณะการสำรวจ และการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อศึกษาสภาพ ปัจจัย และแนวทางการส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่นอย่างครอบคลุม

1. กลุ่มประชากร

กลุ่มประชากร ได้แก่ ประชาชนที่มีอายุระหว่าง 20–60 ปี ในจังหวัดขอนแก่น จำนวน 400 คน

2. กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย ได้แก่ ประชาชนที่มีอายุระหว่าง 20–60 ปี ในจังหวัดขอนแก่น จำนวน 400 คน โดยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยการคัดเลือกแบบเจาะจง ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพใช้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 10 คน จากทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ซึ่งคัดเลือกตามความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ที่เกี่ยวข้อง (กัลยา วานิชย์บัญชา, 2560)

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วยแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ โดยแบบสอบถามแบ่งออกเป็น 3 ตอน ได้แก่ ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพการส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ ปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมอาชีพ และข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาอาชีพ ส่วนแบบสัมภาษณ์มีทั้งแบบมีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้าง เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมอาชีพที่เหมาะสม

4. การสร้างเครื่องมือวิจัย

การสร้างเครื่องมือวิจัยดำเนินการอย่างเป็นระบบ เริ่มจากการศึกษาทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วจัดทำแบบสอบถามและนำเสนอผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คนเพื่อตรวจสอบความถูกต้อง จากนั้น

นำไปทดลองใช้กับกลุ่มที่มีลักษณะใกล้เคียงจำนวน 40 คน ได้ค่าความเชื่อมั่น 0.802 ซึ่งอยู่ในระดับที่ยอมรับได้ ก่อนนำไปใช้จริง ส่วนแบบสัมภาษณ์พัฒนาจากการทบทวนเอกสารและผ่านการตรวจสอบจากที่ปรึกษา

5.การเก็บรวบรวมข้อมูล

5.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณดำเนินการโดยผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัย แจกแบบสอบถามแก่กลุ่มตัวอย่าง พร้อมชี้แจงวัตถุประสงค์ และตรวจสอบความครบถ้วนของข้อมูล ส่วนการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก โดยมีการประสานงาน นัดหมาย และดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอน

5.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่ออธิบายสภาพการส่งเสริมอาชีพ และใช้การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณเพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ ส่วนแนวทางการส่งเสริมอาชีพใช้การวิเคราะห์เชิงพรรณนา ขณะที่ข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์ สังเคราะห์ และตีความข้อมูลจากการสัมภาษณ์ร่วมกับการทบทวนเอกสารและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

6. สถิติที่ใช้ในการวิจัย

สถิติการแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ และการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนาวิเคราะห์ (กัลยา วานิชย์บัญชา, 2560)

ผลการวิจัย

1) สภาพการส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

ผลการวิเคราะห์สภาพสภาพการส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น สามารถสรุปดังตาราง ดังนี้

ตารางที่ 1 สภาพการส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

สภาพการส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ	$\overline{X}$	S.D.	แปลผล
ด้านการเมือง	3.05	0.60	ปานกลาง
ด้านเศรษฐกิจ	3.04	0.72	ปานกลาง
ด้านสังคม	3.00	0.70	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ยรวม	**3.02**	**0.72**	**ปานกลาง**

จากตารางที่ 1 พบว่า สภาพการส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ =3.02 S.D.=0.72) โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ ด้านการเมือง ($\overline{X}$ = 3.05 S.D.=0.60) ด้านเศรษฐกิจ ($\overline{X}$ =3.04 S.D.=0.72) และด้านสังคม ($\overline{X}$ =3.00 S.D.=0.70) ตามลำดับ

2) ปัจจัยที่ส่งผลต่อการส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น สามารถสรุปดังตาราง ดังนี้

ตารางที่ 2 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น (Multiple Regression analysis)

ลำดับตัวแปรที่ได้รับการคัดเลือก	B	S.E.	Beta	t	P-value	Collinearity Statistics	
						Tolerance	VIF
ค่าคงที่	.314	.241	-	1.304	.586	-	-

ปัจจัยการเพิ่มทักษะและจัดหางาน (X1)	.193	.065	.223	2.982	.003*	.420	2.381
ปัจจัยสิ่งอำนวยความสะดวก (X2)	.240	.052	.323	4.635	.000*	.485	2.062
ปัจจัยการสนับสนุนการพัฒนา (X3)	.012	.050	.012	.229	.819	.847	1.180
ปัจจัยการเพิ่มศักยภาพการทำงาน (X4)	.003	.027	.006	0.115	.909	.970	1.031
ปัจจัยความสำเร็จในการประกอบอาชีพ (X5)	.014	.048	.022	0.284	.777	.405	2.467
SE_{est} = ±. 51578, R = .906, R^2 = .821, Adjusted R^2 = .821, F = 216.90, p-value = .001							

* statistically significant at the .05 level.

จากตารางที่ 2 พบว่า ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณพบว่า ตัวแปรอิสระทั้ง 5 ตัว สามารถร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของตัวแปรตามได้ร้อยละ 82.10 (R^2 = .821) โดยแบบจำลองมีความเหมาะสมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 (F = 216.90, p = .001) ทั้งนี้ ปัจจัยสิ่งอำนวยความสะดวก (X2) และปัจจัยการเพิ่มทักษะและจัดหางาน (X1) เป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อการพยากรณ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ขณะที่ปัจจัยการสนับสนุนการพัฒนา (X3) ปัจจัยการเพิ่มศักยภาพการทำงาน (X4) และปัจจัยความสำเร็จในการประกอบอาชีพ (X5) ไม่มีอิทธิพลต่อการพยากรณ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยไม่พบปัญหาความสัมพันธ์ร่วมเชิงเส้นระหว่างตัวแปรอิสระ เนื่องจากค่า VIF ของทุกตัวแปรต่ำกว่าเกณฑ์ที่กำหนด

3) แนวทางการส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

ผลการวิเคราะห์แนวทางการส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น สามารถสรุปได้ ดังนี้

พบว่า : หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจำเป็นจะต้องมีนโยบายเกี่ยวกับเศรษฐกิจที่มีความชัดเจนในการจัดทำแผนทางการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมโดยการประสานความร่วมมือกับทุกฝ่าย สังคมเข้ามามีบทบาทในการมีส่วนร่วมในทุก ๆ ด้าน จัดทำนโยบายแผนพัฒนาในการส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุให้ครอบคลุมในการบริการแบบครบวงจรอย่างมีประสิทธิภาพ

อภิปรายผล

1) สภาพการส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ =3.02 S.D.=0.72) โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ ด้านการเมือง ด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคม ตามลำดับ ทั้งนี้อาจสะท้อนให้เห็นว่าหน่วยงานหรือภาคส่วนที่เกี่ยวข้องมีการดำเนินงานด้านการส่งเสริมอาชีพสำหรับผู้สูงอายุในระดับหนึ่ง แต่ยังไม่ครอบคลุมหรือมีประสิทธิภาพเพียงพอต่อความต้องการของผู้สูงอายุในพื้นที่ทั้งหมด จึงทำให้การรับรู้หรือการเข้าถึงการส่งเสริมอาชีพยังอยู่ในระดับปานกลา เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านการเมืองมีค่าเฉลี่ยสูงสุด แสดงให้เห็นว่าภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอาจมีการกำหนดนโยบาย มาตรการ หรือแนวทางสนับสนุนการส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุอย่างชัดเจน ขณะที่ด้านเศรษฐกิจอยู่ในระดับรองลงมา สะท้อนถึงการสนับสนุนด้านทรัพยากร งบประมาณ หรือโอกาสทางเศรษฐกิจที่ยังมีอยู่ใน

ระดับหนึ่ง ส่วนด้านสังคมมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด แม้ยังอยู่ในระดับปานกลาง อาจเนื่องจากการสนับสนุนจากชุมชน เครือข่ายสังคม หรือการยอมรับบทบาทผู้สูงอายุในการประกอบอาชีพยังไม่เข้มแข็งเพียงพอ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ลิขิตา เฉลิมพลโยธิน และคณะ (2561) ได้ศึกษาเรื่อง “ปัจจัยด้านการประกอบอาชีพที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ตำบลแหลมใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม” ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุคือ ความสนใจ และการมีส่วนร่วม โดยมีอิทธิพลเชิงปริมาณเท่ากับ .355 และ .324 ตามลำดับผลการวิจัยเชิงคุณภาพพบว่า การได้ทำงานที่สอดคล้องกับความถนัด และการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ช่วยเสริมคุณภาพชีวิต ส่งผลให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม

2) ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณพบว่า ตัวแปรอิสระทั้ง 5 ตัว สามารถร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของตัวแปรตามได้ร้อยละ 82.10 (R^2 = .821) โดยแบบจำลองมีความเหมาะสมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 (F = 216.90, p = .001) ทั้งนี้ ปัจจัยสิ่งอำนวยความสะดวก (X2) และปัจจัยการเพิ่มทักษะและจัดหางาน (X1) เป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อการพยากรณ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ขณะที่ปัจจัยการสนับสนุนการพัฒนา (X3) ปัจจัยการเพิ่มศักยภาพการทำงาน (X4) และปัจจัยความสำเร็จในการประกอบอาชีพ (X5) ไม่มีอิทธิพลต่อการพยากรณ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยไม่พบปัญหาความสัมพันธ์ร่วมเชิงเส้นระหว่างตัวแปรอิสระ เนื่องจากค่า VIF ของทุกตัวแปรต่ำกว่าเกณฑ์ที่กำหนด ปัจจัยสิ่งอำนวยความสะดวกและปัจจัยการเพิ่มทักษะและจัดหางานมีอิทธิพลต่อการพยากรณ์ตัวแปรตามอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สะท้อนให้เห็นว่า การมีทรัพยากรสนับสนุนที่เพียงพอและการพัฒนาทักษะควบคู่กับการส่งเสริมโอกาสในการทำงานเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ส่งผลต่อผลลัพธ์ของกลุ่มเป้าหมายอย่างชัดเจน ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากสิ่งอำนวยความสะดวกช่วยลดข้อจำกัดในการดำเนินงานหรือการประกอบอาชีพ ขณะที่การเพิ่มทักษะและการจัดหางานช่วยเสริมศักยภาพและโอกาสในการนำความรู้ไปใช้จริง ในทางกลับกัน ปัจจัยการสนับสนุนการพัฒนา ปัจจัยการเพิ่มศักยภาพการทำงาน และปัจจัยความสำเร็จในการประกอบอาชีพ ไม่พบอิทธิพลต่อการพยากรณ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งอาจเนื่องจากปัจจัยดังกล่าวมีผลทางอ้อม หรือมีความซ้อนทับกับตัวแปรอื่นในแบบจำลอง ทำให้ไม่สามารถแสดงอิทธิพลโดยตรงได้อย่างชัดเจนในการวิเคราะห์ครั้งนี้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระสุทธิสารเมธี และคณะ (2564) ได้ศึกษาเรื่อง “การส่งเสริมสุขภาวะของผู้สูงอายุโดยใช้หลักอายุสสธรรม 5 ในเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร: กรณีศึกษาชุมชนวัดสวัสดิ์วารีสีมาราม” ผลการวิจัยพบว่า พฤติกรรมของผู้เข้าร่วมมีอิทธิพลต่อความถูกต้องตามความสำคัญของประชากรที่เกี่ยวข้องที่ค่าความสัมพันธ์ทางสถิติ $\rho <$0.05 โดยพบปัจจัยสำคัญระหว่างที่มาของรายได้จาก บำเหน็จ/บำนาญ (SMI-Benefit) และแนวทางปฏิบัติการดูแลตนเองทางจิต (MSCPA) โดยการหาค่าความสัมพันธ์Rho-Spearman มีค่าความสำคัญนัยทางสถิติ $\rho <$0.032 การตีความแนวทางการปฏิบัติ ด้านสุขภาวะภาพรวมด้านจิตใจโดยใช้หลักอายุสสธรรม 5 แปลผลในระดับ มากที่สุด ที่ระดับค่าเฉลี่ย 4.3, ± 0.23 และในรายข้อพบว่าแนวทางปฏิบัติการดูแลทางกายตามหลักพรหมจารี(AYU-P5) แปลผลในระดับมากที่สุด ที่ระดับค่าเฉลี่ย 4.88, ± 0.29 ผลกระทบของตัวทำนายตัวแปรทั้งหมดของแนวทางการส่งเสริมสุขภาวะของผู้สูงอายุ (PWBE) เท่ากับ $\rho <$0.000 มีค่าสัมประสิทธิ์การตัดสินใจพหุคูณ (Coefficient of Multiple Determination) R 2 = 0.880 การคาดการณ์การทำนายตัวแปรเป็นแบบจำลองการถดถอยเชิงเส้นที่ดีที่สุด (fit) มีแบบสมการถดถอย (regression model: $\hat{y}$) และแบบจำลองมาตฐาน (standardized model: $Z\hat{y}$) ได้แก่

$\hat{y}$=0.217SAP1+0.150SAP2+0.222SAP3+0.129SAP4+0.263SAP5+e

$Z\hat{y}$=0.213ZSAP1+0.149ZSAP2+0.224ZSAP3+0.126ZSAP4+0.289ZSAP5+e

3) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจำเป็นจะต้องมีนโยบายเกี่ยวกับเศรษฐกิจที่มีความชัดเจนในการจัดทำแผนทางการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมโดยการประสานความร่วมมือกับทุกฝ่าย สังคมเข้ามามีบทบาทใน

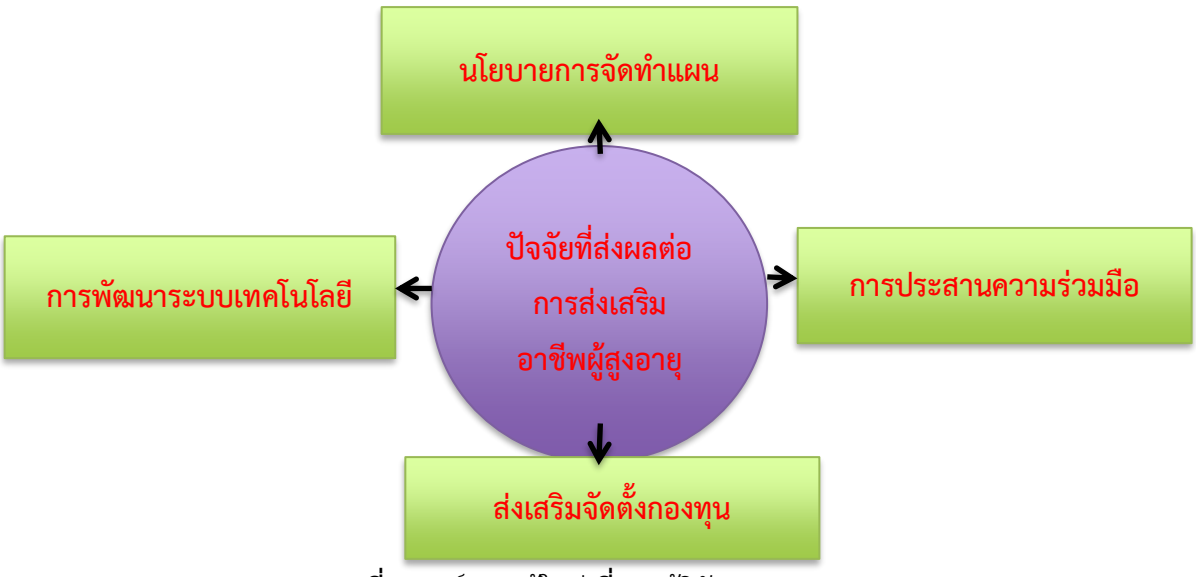
การมีส่วนร่วมในทุก ๆ ด้าน จัดทำนโยบายแผนพัฒนาในการส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุให้ครอบคลุมในการบริการแบบครบวงจรอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อติพร สวัสดิ์สุข (2564) ได้ศึกษาเรื่อง “การพัฒนากิจกรรมเพื่อส่งเสริมสุขภาวะของผู้สูงอายุ กรณีศึกษาศูนย์เยาวชนจตุจักร ผลการดำเนินการพัฒนากิจกรรมเพื่อส่งเสริมสุขภาวะผู้สูงอายุภายใต้โครงการสร้างสุขผู้สูงวัย” พบว่า ผู้สูงอายุมีความต้องการให้ศูนย์ฯ ดำเนินการปรับปรุงและพัฒนากิจกรรมให้มีความเหมาะสมและตอบสนองต่อความต้องการ โดยให้ผู้สูงอายุร่วมกันออกแบบกิจกรรม ทดลองปฏิบัติกิจกรรมจริง ปรับปรุงกิจกรรมให้เหมาะสมและนำเสนอให้บรรจุกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุลงในตารางกิจกรรมของศูนย์ฯ เพื่อใช้ในการส่งเสริมสุขภาวะผู้สูงอายุต่อไป

สรุป

ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ 1) สภาพการส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ ด้านการเมือง ด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคม ตามลำดับ 2) ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณพบว่า ตัวแปรอิสระทั้ง 5 ตัว สามารถร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของตัวแปรตามได้ร้อยละ 82.10 (R^2 = .821) โดยแบบจำลองมีความเหมาะสมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 (F = 216.90, p = .001) ทั้งนี้ ปัจจัยสิ่งอำนวยความสะดวก (X2) และปัจจัยการเพิ่มทักษะและจัดหางาน (X1) เป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อการพยากรณ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ขณะที่ปัจจัยการสนับสนุนการพัฒนา (X3) ปัจจัยการเพิ่มศักยภาพการทำงาน (X4) และปัจจัยความสำเร็จในการประกอบอาชีพ (X5) ไม่มีอิทธิพลต่อการพยากรณ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยไม่พบปัญหาความสัมพันธ์ร่วมเชิงเส้นระหว่างตัวแปรอิสระ เนื่องจากค่า VIF ของทุกตัวแปรต่ำกว่าเกณฑ์ที่กำหนด 3) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจำเป็นจะต้องมีนโยบายเกี่ยวกับเศรษฐกิจที่มีความชัดเจนในการจัดทำแผนทางการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมโดยการประสานความร่วมมือกับทุกฝ่าย สังคมเข้ามามีบทบาทในการมีส่วนร่วมในทุก ๆ ด้าน จัดทำนโยบายแผนพัฒนาในการส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุให้ครอบคลุมในการบริการแบบครบวงจรอย่างมีประสิทธิภาพ

องค์ความรู้ใหม่

จากการวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่ส่งผลต่อการส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น” สามารถสรุปเป็นองค์ความรู้ใหม่ ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่ **ที่มา:** ผู้วิจัย, 2569

ผลการวิจัยก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ว่า การส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น จะเกิดประสิทธิผลได้เมื่อมีการบูรณาการปัจจัยสนับสนุนหลายมิติร่วมกัน โดยเฉพาะด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและการเพิ่มทักษะพร้อมการจัดหางาน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุอย่างมีนัยสำคัญ ขณะเดียวกัน การกำหนดนโยบายภาครัฐและการมีส่วนร่วมของภาคสังคมยังเป็นกลไกสนับสนุนสำคัญในการขับเคลื่อนระบบส่งเสริมอาชีพให้ครอบคลุมและมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะ

บทความวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่ส่งผลต่อการส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น” สรุปเป็นข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยได้ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 ภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรกำหนดนโยบายส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุอย่างชัดเจนและเป็นรูปธรรม โดยบรรจุแผนงานด้านการพัฒนาอาชีพผู้สูงอายุไว้ในแผนพัฒนาท้องถิ่น เพื่อให้เกิดการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องและสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่

1.2 ควรจัดให้มีการพัฒนาทักษะอาชีพและการจัดหางานที่เหมาะสมกับศักยภาพของผู้สูงอายุ ผ่านหลักสูตรฝึกอบรมและกิจกรรมพัฒนาทักษะที่ตอบสนองต่อความต้องการของตลาดแรงงานและลักษณะข้อจำกัดของผู้สูงอายุ

1.3 ควรส่งเสริมความร่วมมือแบบบูรณาการระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชน ในการสนับสนุนทรัพยากร สิ่งอำนวยความสะดวก และโอกาสทางอาชีพ เพื่อสร้างระบบการส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุที่ครอบคลุมและยั่งยืน

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

2.1 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดกิจกรรมฝึกอบรมและพัฒนาทักษะอาชีพสำหรับผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่อง โดยเน้นทักษะที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดและเหมาะสมกับศักยภาพของผู้สูงอายุในแต่ละกลุ่ม

2.2 ควรจัดให้มีช่องทางการจัดหางานหรือสร้างอาชีพที่เข้าถึงได้สำหรับผู้สูงอายุ เช่น การจับคู่ตำแหน่งงานที่เหมาะสม การสนับสนุนอาชีพอิสระ หรือการส่งเสริมตลาดสำหรับผลิตภัณฑ์และบริการของผู้สูงอายุ

2.3 ควรพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกและสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการทำงานของผู้สูงอายุ เช่น พื้นที่ฝึกอาชีพ อุปกรณ์การทำงานที่เหมาะสม และระบบสนับสนุนในชุมชน เพื่อเพิ่มโอกาสในการมีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจของผู้สูงอายุ

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ควรศึกษาปัจจัยอื่นเพิ่มเติมที่อาจส่งผลต่อการส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ เช่น ปัจจัยด้านสุขภาพ แรงจูงใจส่วนบุคคล เทคโนโลยีดิจิทัล หรือการสนับสนุนจากครอบครัว เพื่อขยายองค์ความรู้ให้ครอบคลุมมากยิ่งขึ้น

3.2 ควรขยายขอบเขตการศึกษาไปยังพื้นที่อื่น ทั้งในเขตเมืองและชนบท เพื่อเปรียบเทียบบริบทและปัจจัยที่ส่งผลต่อการส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุในแต่ละพื้นที่

3.3 ควรใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพหรือการวิจัยแบบผสมผสาน เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับปัญหา ความต้องการ และประสบการณ์ของผู้สูงอายุในการประกอบอาชีพ

3.4 ควรศึกษาการพัฒนาและประเมินรูปแบบหรือโครงการส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ เพื่อทดสอบแนวทางหรือรูปแบบการดำเนินงานที่เหมาะสมและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริงในพื้นที่

เอกสารอ้างอิง

กรมกิจการผู้สูงอายุ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2562). มาตรการขับเคลื่อนระเบียบวาระแห่งชาติ เรื่องสังคมผู้สูงอายุ 6 Sustainable 4 Change (ฉบับ ปรับปรุง). (2). กรุงเทพมหานคร: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2557). ประชากรสูงอายุไทย : ปัจจุบันและอนาคต. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงพัฒนาสังคมละความมั่นคงของมนุษย์.

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2559). กลยุทธ์การสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายผู้สูงอายุ ของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. ขอนแก่น: บริษัท ศิริภัณฑ์ (2497) จำกัด.

กัลยา วานิชย์บัญชา. (2560). การวิเคราะห์สถิติชั้นสูงด้วย SPSS for Window. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด สามลดา.

พระสุทธิสารเมธี พระมหาจักรพล อาจารสุโภ และสุณี เวชประสิทธิ์. (2564). การส่งเสริมสุขภาวะของผู้สูงอายุโดยใช้หลักอายุสสธรรม 5 ในเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร: กรณีศึกษาชุมชนวัดสวัสดิ์วารีสีมาราม. รายงานการวิจัยคณะศาสนาและปรัชญา สถาบันวิจัยญาณสังวร. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

ลิขิตา เฉลิมพลโยธิน และคณะ. (2561). ปัจจัยด้านการประกอบอาชีพที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ตำบลแหลมใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม : งานวิจัยแบบผสมผสานวิธีการ. Veridian E-Journal, Silpakorn University. 11(3), 2794-2808.

สำนักส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 10 สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2561). รายงานการวิจัยภูมิปัญญาเชิงอัตลักษณ์ของผู้สูงวัยกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.

อติพร สวัสดิ์สุข. (2564). การพัฒนากิจกรรมเพื่อส่งเสริมสุขภาวะของผู้สูงอายุ กรณีศึกษาศูนย์เยาวชนจตุจักร. วิทยานิพนธ์หลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์. คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ประสิทธิผลการเปลี่ยนแปลงนวัตกรรมองค์กรที่ส่งผลต่อการแปรรูปรัฐวิสาหกิจทางการตลาดเพื่อการแข่งขันในประเทศลาว

Effectiveness Organizationl Innovation Changes Affecting the Transformation of State Enterprises Marketing for Competitiveness in Laos

บุญเพ็ง สิทธิวงษา
Boonpeng Sittivongsa
กนกอร บุญมี
Kanokon Boonmee
มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ,ประเทศไทย
Northeastern University, Thailand
E-mail: boonpeng.sit@neu.ac.th

Received: 26 April 2026; Revised: 28 April 2026; Accepted: 28 April 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาประสิทธิผลของการเปลี่ยนแปลงนวัตกรรมองค์กรที่ส่งผลต่อการแปรรูปรัฐวิสาหกิจด้านการตลาดเพื่อการแข่งขันในประเทศลาว 2) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิผลดังกล่าว และ 3) ศึกษารูปแบบของประสิทธิผลการเปลี่ยนแปลงนวัตกรรมองค์กร โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณคือผู้ประกอบการในประเทศลาวจำนวน 400 คน คัดเลือกแบบเจาะจง มีค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามเท่ากับ 0.806 ส่วนกลุ่มเป้าหมายเชิงคุณภาพประกอบด้วยผู้ประกอบการภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน รวม 10 คน เครื่องมือวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การถดถอยพหุคูณ Multiple Regression และการวิเคราะห์เชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า: ประสิทธิผลของการเปลี่ยนแปลงนวัตกรรมองค์กรโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.09) โดยด้านที่มีระดับสูงสุดคือการมีส่วนร่วมของชุมชน รองลงมาคือความสัมพันธ์ทางสังคม และค่านิยมทางสังคมตามลำดับ ในด้านปัจจัยที่มีอิทธิพล พบว่าปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ทรัพยากรบุคคล และเทคโนโลยี ส่งผลต่อประสิทธิผลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ .334 .254 และ .109 ตามลำดับ แสดงให้เห็นว่าปัจจัยเศรษฐกิจมีอิทธิพลสูงสุด นอกจากนี้ การวิจัยยังชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมที่ส่งผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง ทั้งในด้านการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร การแสดงความคิดเห็น การวางแผน การติดตามประเมินผล และการประสานงานกับเครือข่ายภาคี การสื่อสารและการสร้างความเชื่อถือระหว่างกันเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยส่งเสริมประสิทธิผลของนวัตกรรมองค์กร

คำสำคัญ: ประสิทธิผลการเปลี่ยนแปลง, นวัตกรรมองค์กร, การแปรรูปรัฐวิสาหกิจ, การตลาด

Abstract

This research aimed to: (1) examine the effectiveness of organizational innovation changes affecting the marketing-oriented transformation of state-owned enterprises in Laos; (2) investigate the factors influencing such effectiveness; and (3) develop a model of organizational innovation change effectiveness. The study employed a mixed-methods approach, integrating both quantitative and qualitative methods. The quantitative sample consisted of 400 entrepreneurs in Laos, selected using stratified random sampling, with a reliability coefficient of 0.806. The qualitative data were collected from 10 key informants representing the public sector, private sector, and civil society through purposive sampling. Research instruments included structured questionnaires and in-depth interviews. Data were analyzed using descriptive statistics, including frequency, percentage, mean, and standard deviation, as well as multiple regression analysis and content analysis.

The findings indicated that: the overall effectiveness of organizational innovation changes was at a moderate level (mean = 3.09). Community participation was rated the highest, followed by social relationships and social values. The results of the multiple regression analysis revealed that economic, human resource, and technological factors significantly influenced effectiveness at the 0.05 level, with coefficients of 0.334, 0.254, and 0.109, respectively. Among these, economic factors had the strongest impact. Furthermore, the study highlights the importance of public participation in decision-making processes and activities affecting livelihoods, including access to information, expression of opinions, planning, monitoring and evaluation, and coordination with stakeholder networks. Effective communication and trust-building were also identified as key factors in enhancing organizational innovation effectiveness.

Keywords: Organizational Innovation, Change Effectiveness, Privatization, Marketing

บทนำ

การปฏิรูปประเทศและสถานการณ์โลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและเชื่อมโยงกันใกล้ชิดกันมากขึ้น โดยได้น้อมนำนวัตกรรมเข้าปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของประชาชนภายในประเทศ เพื่อเกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในประเทศนั้น ๆ เพื่อเสริมสร้างภูมิคุ้มกันและช่วยให้สังคมสามารถยืนหยัดอยู่ได้อย่างมั่นคง และเกิดภูมิคุ้มกันที่มีการบริหารจัดการความเสี่ยงอย่างเหมาะสม ส่งผลให้การพัฒนาประเทศสู่ความสมดุลและยั่งยืนของแต่ละประเทศ (พิศโสภา ทีฆาวงค์, 2560) ทั้งยังเป็นศูนย์ของการพัฒนาส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่มเพื่อร่วมคิด ร่วมทำ มีกระบวนการจัดการองค์ความรู้และระบบการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งยังเป็นขั้นตอนเน้นการผลิตและการบริโภคที่สามารถตอบโจทก์ของประชากรภายในประเทศ โดยการสนับสนุนให้มีการนำนวัตกรรมเข้ามาประยุกต์ใช้ในการเปลี่ยนแปลงองค์กรที่ส่งผลต่อการแปรรูปรัฐวิสาหกิจทางการตลาดเพื่อการแข่งขันอย่างสร้างสรรค์ทางการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิผลและมีความยั่งยืนที่สุด (กัญญามน และคณะ, 2554)

ปัจจุบันนวัตกรรมมีความสำคัญต่อองค์องค์กรอย่างมาก อีกทั้งเทคโนโลยีดิจิทัลและนวัตกรรมต่าง ๆ ได้นำมาซึ่งความเปลี่ยนแปลงอย่างก้าวกระโดดจากการเปลี่ยนผ่านเข้าสู่ยุคดิจิทัลที่ไม่เพียงแต่เป็นกระแสการปฏิวัติในภาคอุตสาหกรรมทั่วโลก แต่ยังส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทุกภาคส่วนของสังคม โดยเครื่องมือสำคัญในการปรับเปลี่ยนองคกรที่กล่าวถึงในวงกว้าง คือ การนำนวัตกรรมมาประยุกต์เพื่อให้องค์กรมีความสามารถในการแข่งขันที่สูงขึ้น เช่น นวัตกรรมด้านผลิตภัณฑ์และบริการ และนวัตกรรมทางด้านแนวคิดการปรับปรุงโครงสร้างองค์กรและกระบวนการทำงาน ถือเป็นส่วนสนับสนุนที่สำคัญให้องค์กรสามารถรักษาความสามารถทางด้านการแข่งขัน (Gusky, O, 1996) รวมทั้งสามารถการพัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการใหม่ออกสู่ตลาด ในขณะเดียวกันนวัตกรรมด้านกระบวนการทำงานยังช่วยให้องค์กรมีต้นทุนในการดำเนินงานที่ต่ำลงและเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงาน ดังนั้นองค์กรที่สามารถปรับตัวสู่การเป็น “องค์กรแห่งนวัตกรรม” จะส่งผลให้มีการพัฒนาขององค์กรในหลายด้านให้มีความยืดหยุนที่สามารถตอบสนองต่อเหตุการณที่เกิดขึ้นทั้งภายในและภายนอกองค์กรสามารถระบุจุดที่ต้องปรับปรุงและพัฒนาระบบภายในองค์กรใหดีขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการและความคาดหวังของผู้บริโภคในปัจจุบันและอนาคต นวัตกรรมจึงเป็นคำตอบเชิงกลยุทธ์ที่สำคัญที่จะทำให้องค์กรเติบโตและยั่งยืน (สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, 2561)

อย่างไรก็ตามจากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงนวัตกรรมองค์กรที่ส่งผลต่อการแปรรูปรัฐวิสาหกิจทางการตลาดเพื่อการแข่งขัน ได้มีการเปิดให้บริการทางอิเล็กทรอนิกส์มากมายหลากหลายช่องทางการบริการรวมทั้งการนำนวัตกรรมและเทคโลยีต่าง ๆ มาผสมผสานหลายหลายรูปแบบ แต่อย่างไรเทคโลยีและนวัตกรรมมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วรวมทั้งข้อจำกัดด้านการบริหารงานของหน่วยงานภาครัฐและเอกชน และการให้ทุกคนเข้าถึงการให้บริการได้ครบถ้วนทุกกลุ่ม (บุญช่วย กิตติวิชญกุล, 2567) กรมพัฒนาการเปลี่ยนแปลงนวัตกรรมองค์กรที่ส่งผลต่อการแปรรูปรัฐวิสาหกิจทางการตลาดเพื่อการแข่งขันจึงควรที่จะสร้างวัฒนธรรมนวัตกรรม (Innovation Culture) ให้เกิดขึ้นภายในองค์กร เพื่อให้องค์กรสามารถขับเคลื่อนไปขางหนาได้อย่างรวดเร็ว เพื่อให้องค์กรสามารถสร้างสรรค์บริการในเรื่องต่าง ๆ ของภารัฐและเอกชนใหม่ ๆ หรือวิธีการใหม่ ๆ ซึ่งจะเปนการอำนวยความสะดวกให้แก่ภาครัฐและเอกชนและสนับสนุนวิสัยทัศน์ในการเป็นองค์กรภาครัฐและเอกชนชั้นนำด้านบริการดิจิทัลอย่างเต็มรูปแบบและสร้างพลังขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงนวัตกรรมองค์กรที่ส่งผลต่อการแปรรูปรัฐวิสาหกิจทางการตลาดเพื่อการแข่งขันให้ยั่งยืนด้วยนวัตกรรม โดยการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุดภายในประเทศนั้น ๆ ให้มีประสิทธิภาพและส่งผลให้เกิดประสิทธิผล (สุพจน์ หารหนองบัว, 2558)

ประเทศลาวมีประชากรประมาณ 14 ล้านคน ส่วนมากอาศัยอยู่ในประเทศไทยและประเทศลาว ประชากรฝั่งซ้ายตามที่คนทั่วไปรู้จักจะมีลักษณะนับถือศาสนาพุทธเพราะได้รับอิทธพลากจากที่เดียวกับประเทศไทย และลาวเป็นพลเมืองพวกใหญ่ที่สุดและมีจำนวนมากที่สุดในประเทศลาวปัจจุบันนี้ ซึ่งถ้าจะเรียกให้ถูกแท้ตามประวัติศาสตร์ทางไทยก็ต้องกล่าวว่า “ไทล้านช้าง” ทั้งนี้จากแผนการประมาณการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศลาวในระดับที่มั่นคงตลอด ส่วนมากนักลงทุนที่มาจากต่างประเทศ ได้แก่ จีน ญี่ปุ่น เกาหลีและออสเตรเลีย นอกจากนี้ยังมีนักท่องเที่ยวที่มีรายจ่ายสูง จากยุโรปและอเมริกา เช่น ฝรั่งเศส อังกฤษ เยอรมัน และสหรัฐอเมริกา (กระทรวงแถลงข่าววัฒนธรรมและท่องเที่ยวสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว, 2568)

จากการศึกษาปัญหาที่กล่าวมาข้างต้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเรื่อง “ประสิทธิผลการเปลี่ยนแปลงนวัตกรรมองค์กรที่ส่งผลต่อการแปรรูปรัฐวิสาหกิจทางการตลาดเพื่อการแข่งขันในประเทศลาว” โดยสรุปได้ว่ามีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาดังนี้ เพื่อศึกษาประสิทธิผลการเปลี่ยนแปลงนวัตกรรมองค์กรที่ส่งผลต่อการแปรรูปรัฐวิสาหกิจทางการตลาดเพื่อการแข่งขันในประเทศลาว เพื่อศึกษาปัจจัยประสิทธิผลการ

เปลี่ยนแปลงนวัตกรรมองค์กรที่ส่งผลต่อการแปรรูปรัฐวิสาหกิจทางการตลาดเพื่อการแข่งขันในประเทศลาว และเพื่อศึกษารูปแบบประสิทธิผลการเปลี่ยนแปลงนวัตกรรมองค์กรที่ส่งผลต่อการแปรรูปรัฐวิสาหกิจทางการตลาดเพื่อการแข่งขันในประเทศลาว ทั้งนี้เพื่อการส่งเสริมเกี่ยวกับความรักและการพัฒนาเรื่องความรักให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาประสิทธิผลการเปลี่ยนแปลงนวัตกรรมองค์กรที่ส่งผลต่อการแปรรูปรัฐวิสาหกิจทางการตลาดเพื่อการแข่งขันในประเทศลาว
2. เพื่อศึกษาปัจจัยประสิทธิผลการเปลี่ยนแปลงนวัตกรรมองค์กรที่ส่งผลต่อการแปรรูปรัฐวิสาหกิจทางการตลาดเพื่อการแข่งขันในประเทศลาว
3. เพื่อศึกษารูปแบบประสิทธิผลการเปลี่ยนแปลงนวัตกรรมองค์กรที่ส่งผลต่อการแปรรูปรัฐวิสาหกิจทางการตลาดเพื่อการแข่งขันในประเทศลาว

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ประสิทธิผลการเปลี่ยนแปลงนวัตกรรมองค์กรที่ส่งผลต่อการแปรรูปรัฐวิสาหกิจทางการตลาดเพื่อการแข่งขันในประเทศลาว” เป็นการวิจัยแบบผสมผสานทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยมุ่งศึกษาทั้งระดับประสิทธิผล ปัจจัยที่มีอิทธิพล และรูปแบบของการเปลี่ยนแปลงนวัตกรรมองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการแปรรูปรัฐวิสาหกิจในบริบทการแข่งขันทางการตลาดของประเทศลาว

การวิจัยเชิงปริมาณ ประชากรและกลุ่มตัวอย่างคือผู้ประกอบการที่อาศัยอยู่ในประเทศลาว จำนวน 400 คน ซึ่งได้มาจากการคำนวณตามสูตรของยามาเน่ และใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) ตามสัดส่วน เพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสมและครอบคลุมลักษณะของประชากรอย่างแท้จริง ขณะเดียวกัน การวิจัยเชิงคุณภาพใช้กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 10 คน โดยคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับรูปแบบและแนวทางของการเปลี่ยนแปลงนวัตกรรมองค์กร

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณคือแบบสอบถาม ซึ่งพัฒนาขึ้นจากการศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยแบ่งออกเป็น 3 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 และ 2 เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ เพื่อวัดระดับประสิทธิผลและปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ส่วนตอนที่ 3 เป็นคำถามปลายเปิดเพื่อรวบรวมข้อเสนอแนะเพิ่มเติม สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกที่ออกแบบให้ครอบคลุมเนื้อหาตามกรอบแนวคิดของการวิจัย

การสร้างและตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือวิจัย ผู้วิจัยได้ดำเนินการอย่างเป็นระบบ เริ่มจากการศึกษาทฤษฎีและกำหนดโครงสร้างแบบสอบถาม จากนั้นนำเสนอผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา โดยใช้ค่าดัชนี IOC ซึ่งได้ค่าเท่ากับ 1.00 ทุกข้อ และทดสอบความเชื่อมั่นของเครื่องมือด้วยการทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 40 คน ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.806 ซึ่งถือว่าอยู่ในระดับที่ยอมรับได้ ส่วนเครื่องมือเชิงคุณภาพได้พัฒนาโดยการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัย และปรับปรุงผ่านการพิจารณาของผู้วิจัยและที่ปรึกษา ก่อนนำไปใช้เก็บข้อมูลภาคสนาม

การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณดำเนินการโดยแจกแบบสอบถามให้กับกลุ่มตัวอย่างในประเทศลาว และนำข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบความสมบูรณ์ก่อนวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมสถิติทางสังคมศาสตร์ ส่วนการเก็บ

ข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก โดยผู้วิจัยประสานงาน นัดหมาย และดำเนินการสัมภาษณ์อย่างเป็นระบบ พร้อมทั้งสร้างความคุ้นเคยกับผู้ให้ข้อมูล เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องและครบถ้วน

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่อนำเสนอระดับประสิทธิผล และใช้การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน (Stepwise Multiple Regression) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลของการเปลี่ยนแปลงนวัตกรรมองค์กร ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงพรรณนา โดยการสังเคราะห์ ตีความ และเรียบเรียงข้อมูลจากการสัมภาษณ์ รวมทั้งการทบทวนเอกสารและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างข้อสรุปเกี่ยวกับรูปแบบของการเปลี่ยนแปลงนวัตกรรมองค์กร

ผลการวิจัย

1) ประสิทธิผลการเปลี่ยนแปลงนวัตกรรมองค์กรที่ส่งผลต่อการแปรรูปรัฐวิสาหกิจทางการตลาดเพื่อการแข่งขันในประเทศลาว

ผลการวิเคราะห์ประสิทธิผลการเปลี่ยนแปลงนวัตกรรมองค์กรที่ส่งผลต่อการแปรรูปรัฐวิสาหกิจทางการตลาดเพื่อการแข่งขันในประเทศลาว สามารถสรุปดังตาราง ดังนี้

ตารางที่ 1 ประสิทธิผลการเปลี่ยนแปลงนวัตกรรมองค์กรที่ส่งผลต่อการแปรรูปรัฐวิสาหกิจทางการตลาดเพื่อการแข่งขันในประเทศลาว (โดยภาพรวม)

ประสิทธิผลการเปลี่ยนแปลงนวัตกรรมองค์กร	$\overline{X}$	S.D.	แปลผล
1) ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน	3.09	0.17	ปานกลาง
2) ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม	3.08	0.27	ปานกลาง
3) ด้านค่านิยมทางสังคม	3.05	0.28	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ยรวม	**3.09**	**0.18**	**ปานกลาง**

จากตารางที่ 1 พบว่า ประสิทธิผลการเปลี่ยนแปลงนวัตกรรมองค์กรที่ส่งผลต่อการแปรรูปรัฐวิสาหกิจทางการตลาดเพื่อการแข่งขันในประเทศลาว (โดยภาพรวม) อยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ =3.09 S.D.=0.18) โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ ด้านการมีส่วนร่วมของชุม ($\overline{X}$ =3.09 S.D.=0.17) ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม ($\overline{X}$ =3.08 S.D.=0.27) และด้านค่านิยมทางสังคม ($\overline{X}$ =3.05 S.D.=0.28) ตามลำดับ

ตารางที่ 2 ปัจจัยประสิทธิผลการเปลี่ยนแปลงนวัตกรรมองค์กรที่ส่งผลต่อการแปรรูปรัฐวิสาหกิจทางการตลาดเพื่อการแข่งขันในประเทศลาว (โดยภาพรวม)

ปัจจัยประสิทธิผลการเปลี่ยนแปลงนวัตกรรมองค์กร	$\overline{X}$	S.D.	แปลผล
1) ปัจจัยด้านทรัพยากรบุคคล	3.05	0.15	ปานกลาง
2) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ	3.00	0.74	ปานกลาง
3) ปัจจัยด้านเทคโนโลยี	3.15	0.36	ปานกลาง
4) ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม	3.01	0.26	ปานกลาง
5) ปัจจัยด้านการเมือง	3.07	0.35	ปานกลาง
6) ปัจจัยด้านสังคมและวัฒนธรรม	3.06	0.63	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ยรวม	**3.07**	**0.32**	**ปานกลาง**

จากตารางที่ 2 พบว่า ปัจจัยประสิทธิผลการเปลี่ยนแปลงนวัตกรรมองค์กรที่ส่งผลต่อการแปรรูปรัฐวิสาหกิจทางการตลาดเพื่อการแข่งขันในประเทศลาว (โดยภาพรวม) อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ =3.07 S.D.=0.32) โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ ปัจจัยด้านเทคโนโลยี ($\bar{X}$ =3.15 S.D.=0.36) ปัจจัยด้านการเมือง ($\bar{X}$ =3.07 S.D.=0.35) ปัจจัยด้านสังคมและวัฒนธรรม ($\bar{X}$ =3.06 S.D.=0.63) ปัจจัยด้านทรัพยากรบุคคล ($\bar{X}$ =3.05 S.D.=0.15) และปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ($\bar{X}$ =3.00 S.D.=0.74) ตามลำดับ

2) ปัจจัยประสิทธิผลการเปลี่ยนแปลงนวัตกรรมองค์กรที่ส่งผลต่อการแปรรูปรัฐวิสาหกิจทางการตลาดเพื่อการแข่งขันในประเทศลาว

ผลการวิเคราะห์ปัจจัยประสิทธิผลการเปลี่ยนแปลงนวัตกรรมองค์กรที่ส่งผลต่อการแปรรูปรัฐวิสาหกิจทางการตลาดเพื่อการแข่งขันในประเทศลาว สามารถสรุปดังตาราง ดังนี้

ตารางที่ 3 ปัจจัยประสิทธิผลการเปลี่ยนแปลงนวัตกรรมองค์กรที่ส่งผลต่อการแปรรูปรัฐวิสาหกิจทางการตลาดเพื่อการแข่งขันในประเทศลาว (Multiple Regression analysis)

Selected Variable Order	B	S.E.	Beta	t	P-value	Collinearity Statistics	
						Tolerance	VIF
Constant	.688	.094		7.338	.000		
ปัจจัยด้านทรัพยากรบุคคล (X1)	.254	.013	.490	19.215	.000*	.228	.280
ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ (X2)	.334	.031	.421	10.874	.000*	.273	.394
ปัจจัยด้านเทคโนโลยี (X3)	.109	.016	.467	6.646	.000*	.077	.141
ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม (X4)	.074	.024	.196	3.128	.122	.067	.120
ปัจจัยด้านการเมือง (X5)	.004	.006	.016	.649	.517	-.007	.015
ปัจจัยด้านสังคมและวัฒนธรรม (X6)	.191	.053	.060	3.578	.604	.086	.296

SE_{est} = ±.02130 R = .782; R^2=. 783 ; Adj. R^2 =.783; F = 03978.159; p-value =0.01

* statistically significant at the .05 level.

จากตารางที่ 3 พบว่า ปัจจัยประสิทธิผลการเปลี่ยนแปลงนวัตกรรมองค์กรที่ส่งผลต่อการแปรรูปรัฐวิสาหกิจทางการตลาดเพื่อการแข่งขันในประเทศลาว (โดยภาพรวม) อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 05 ได้แก่ ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ (X2) ปัจจัยด้านทรัพยากรบุคคล (X1) และปัจจัยด้านเทคโนโลยี (X3) มีค่าสัมประสิทธิ์ของตัวพยากรณ์ในคะแนนดิบ (b) เท่ากับ .334 .254 และ .109 ตามลำดับ และปัจจัยที่ไม่ส่งผลต่อประสิทธิผลการเปลี่ยนแปลงนวัตกรรมองค์กรที่ส่งผลต่อการแปรรูปรัฐวิสาหกิจทางการตลาดเพื่อการแข่งขันในประเทศลาว (โดยรวม) ได้แก่ ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม (X4) ปัจจัยด้านการเมือง (X5) และปัจจัยด้านสังคมและวัฒนธรรม (X6) แต่ตัวแปรอิสระทั้ง 3 ตัวแปรร่วมกันพยากรณ์ปัจจัยประสิทธิผลการเปลี่ยนแปลง

นวัตกรรมองค์กรที่ส่งผลต่อการแปรรูปรัฐวิสาหกิจทางการตลาดเพื่อการแข่งขันในประเทศลาว (โดยรวม) ได้ร้อยละ 78.3

3) รูปแบบประสิทธิผลการเปลี่ยนแปลงนวัตกรรมองค์กรที่ส่งผลต่อการแปรรูปรัฐวิสาหกิจทางการตลาดเพื่อการแข่งขันในประเทศลาว

ผลการวิเคราะห์รูปแบบประสิทธิผลการเปลี่ยนแปลงนวัตกรรมองค์กรที่ส่งผลต่อการแปรรูปรัฐวิสาหกิจทางการตลาดเพื่อการแข่งขันในประเทศลาว สามารถสรุปว่า จำเป็นที่จะต้องให้ประชาชนเข้ามาแสดงความคิดเห็นหรือมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง การเปลี่ยนแปลงนวัตกรรมองค์กรที่ส่งผลต่อการแปรรูปรัฐวิสาหกิจทางการตลาดเพื่อการแข่งขัน รวมถึงการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร การแสดงความคิดเห็น การวางแผนการปฏิบัติงาน การติดตามประเมินผล การปรสานงานกับกลุ่มเครือข่ายภาคี การปฏิสัมพันธ์ การติดต่อสื่อสาร การสร้างความเชื่อถือ การเอาใจใส่ โดยการส่งเสริมนวัตกรรมองค์กรที่ส่งผลต่อการแปรรูปรัฐวิสาหกิจทางการตลาดเพื่อการแข่งขัน การวางแนวทางในการแก้ไขปัญหาร่วมกัน เพื่อพัฒนาวัตกรรมองค์กร และมีทัศนคติที่ดีต่อค่านิยมสังคมและชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ

อภิปรายผล

ประสิทธิผลการเปลี่ยนแปลงนวัตกรรมองค์กรที่ส่งผลต่อการแปรรูปรัฐวิสาหกิจทางการตลาดเพื่อการแข่งขันในประเทศลาว (โดยรวมทุกด้าน) อยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ =3.09 S.D.=0.18) โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ ด้านการมีส่วนร่วมของชุม ($\overline{X}$ =3.09 S.D.=0.17) ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม ($\overline{X}$ =3.08 S.D.=0.27) และด้านค่านิยมทางสังคม ($\overline{X}$ =3.05 S.D.=0.28) ตามลำดับ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าประสิทธิผลการเปลี่ยนแปลงนวัตกรรมองค์กรที่ส่งผลต่อการแปรรูปรัฐวิสาหกิจทางการตลาดเพื่อการแข่งขันในประเทศลาวยังต้องมีการพัฒนาให้เจริญยิ่งขึ้นไป ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วารุณี กุลรัตนาวิจิตรา (2560) ได้ศึกษาเรื่อง “ปัจจัยด้านนวัตกรรมทางธุรกิจส่งผลต่อการดำเนินงานของธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (ประเภทบริการ)” จากผลการวิจัยพบว่า การบริการในภาพรวมจัดอยู่ในเกณฑ์มากที่สุด โดยเรียงตามลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อยดังนี้ ด้านลูกค้า การเรียนรู้และพัฒนา ด้านกระบวนการภายใน และด้านการเงิน ผลการศึกษานวัตกรรมองค์การมีอิทธิพลทางตรงต่อผลการดำเนินงานขององค์การเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านของผลการดำเนินงาน พบประเด็นสำคัญที่ว่านวัตกรรมทางธุรกิจด้านภาวะผู้นำและด้านคน ส่งผลต่อผลการดำเนินงานด้านการเรียนรู้และพัฒนาอย่างต่อเนื่องและมีความยั่งยืน

ปัจจัยประสิทธิผลการเปลี่ยนแปลงนวัตกรรมองค์กรที่ส่งผลต่อการแปรรูปรัฐวิสาหกิจทางการตลาดเพื่อการแข่งขันในประเทศลาว (โดยรวมทุกด้าน) อยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ =3.07 S.D.=0.32) โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ ปัจจัยด้านเทคโนโลยี ($\overline{X}$ =3.15 S.D.=0.36) ปัจจัยด้านการเมือง ($\overline{X}$ =3.07 S.D.=0.35) ปัจจัยด้านสังคมและวัฒนธรรม ($\overline{X}$ =3.06 S.D.=0.63) ปัจจัยด้านทรัพยากรบุคคล ($\overline{X}$ =3.05 S.D.=0.15) และปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ($\overline{X}$ =3.00 S.D.=0.74) ตามลำดับ ซึ่งไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุธาสินี ยอดอุดม ธนโชติ บุญวรโชติ กฤษณา ตรีศีลวัฒนกุล (2563) ได้ศึกษาเรื่อง “ปัจจัยในการพัฒนาศักยภาพทางด้านนวัตกรรมของประเทศไทย” ผลการศึกษาพบว่า ตัวแปรที่มีบทบาทสำคัญในการเพิ่มจำนวนนวัตกรรมของประเทศ คือ สัดส่วนค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ การเปิดกว้างด้านการลงทุนระหว่างประเทศและค่าใช้จ่ายด้านการวิจัยและพัฒนาของประเทศ สะท้อนให้เห็นว่าประเทศไทยมีศักยภาพทางด้านนวัตกรรมที่กำลังเติบโตขึ้นอย่างช้า ๆ ซึ่งภาครัฐเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อน

ภายใต้ยุทธศาสตร์และนโยบายที่สอดรับกับการเพิ่มศักยภาพทางนวัตกรรม โดยเฉพาะสัดส่วนค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาต่อผลิตภัณฑ์ ช่วยในการส่งเสริมให้ประเทศไทยมีศักยภาพทางด้านนวัตกรรมอย่างยั่งยืน

ปัจจัยประสิทธิผลการเปลี่ยนแปลงนวัตกรรมองค์กรที่ส่งผลต่อการแปรรูปรัฐวิสาหกิจทางการตลาดเพื่อการแข่งขันในประเทศลาว (โดยรวม) อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 05 ได้แก่ ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ (X2) ปัจจัยด้านทรัพยากรบุคคล (X1) และปัจจัยด้านเทคโนโลยี (X3) มีค่าสัมประสิทธิ์ของตัวพยากรณ์ในคะแนนดิบ (b) เท่ากับ .334 .254 และ .109 ตามลำดับ และปัจจัยที่ไม่ส่งผลต่อประสิทธิผลการเปลี่ยนแปลงนวัตกรรมองค์กรที่ส่งผลต่อการแปรรูปรัฐวิสาหกิจทางการตลาดเพื่อการแข่งขันในประเทศลาว (โดยรวม) ได้แก่ ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม (X4) ปัจจัยด้านการเมือง (X5) และปัจจัยด้านสังคมและวัฒนธรรม (X6) แต่ตัวแปรอิสระทั้ง 3 ตัวแปรร่วมกันพยากรณ์ปัจจัยประสิทธิผลการเปลี่ยนแปลงนวัตกรรมองค์กรที่ส่งผลต่อการแปรรูปรัฐวิสาหกิจทางการตลาดเพื่อการแข่งขันในประเทศลาว (โดยรวม) ได้ร้อยละ 78.3 ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ กุลภัทร กมล และ คณะ (2562) ได้ศึกษาเรื่อง “ผลกระทบทางเศรษฐกิจการค้าชายแดนภาคตะวันออกเฉียงเหนือภายหลังการเกิดเมืองใหม่ในนครหลวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว” ผลการวิจัยพบว่าปัจจัยต้นที่สามารถส่งผลต่อแนวโน้มการจับจ่ายในอนาคตหลังเมืองใหม่เกิดขึ้นที่ระดับ นัยสำคัญ 0.05 ได้แก่ ปัจจัยการประหยัดภาษีนำเข้า โดยมีค่า F = 4.100 Sig. = 0.003 และ ค่าสัมประสิทธิ์การตัดสินใจ (R Square) เท่ากับ 0.360

จำเป็นที่จะต้องให้ประชาชนเข้ามาแสดงความคิดเห็นหรือมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง การเปลี่ยนแปลงนวัตกรรมองค์กรที่ส่งผลต่อการแปรรูปรัฐวิสาหกิจทางการตลาดเพื่อการแข่งขัน รวมถึงการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร การแสดงความคิดเห็น การวางแผนการปฏิบัติงาน การติดตามประเมินผล การปรสานงานกับกลุ่มเครือข่ายภาคี การปฏิสัมพันธ์ การติดต่อสื่อสาร การสร้างความเชื่อถือ การเอาใจใส่ โดยการส่งเสริมนวัตกรรมองค์กรที่ส่งผลต่อการแปรรูปรัฐวิสาหกิจทางการตลาดเพื่อการแข่งขัน การวางแนวทางในการแก้ไขปัญหาร่วมกัน เพื่อพัฒนาวัตกรรมองค์กรและมีทัศนคติที่ดีต่อค่านิยมสังคมและชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุพรรณี สาคร (2565) ได้ศึกษาเรื่อง “เศรษฐกิจการเมืองในช่วงเปลี่ยนผ่านของประเทศลาว” ผลการศึกษาพบว่ากระบวนการเปลี่ยนผ่าน จากระบบเศรษฐกิจรวมศูนย์มาสู่ระบบเศรษฐกิจ การตลาดในประเทศลาว เกิดจากโครงสร้างเชิงอุดมการณ์ภายในของลาวเอง เมื่อรัฐมีปฏิสัมพันธ์กับทุนโลกาภิวัตน์ จึงเกิดการปรับตัวเชิงทฤษฎีจากเศรษฐกิจแบบรัฐรวมศูนย์การผลิตมาเป็นรัฐที่มีระบบเศรษฐกิจแบบจินตนาการใหม่ ซึ่งกลายเป็นหลักนโยบายและกฎหมายที่นำไปสู่การปฏิบัติที่เอื้อต่อระบบเศรษฐกิจการตลาด โดยทางการเมืองได้ปรับตัวด้วยการเรียนรู้ของผู้นำจากรุ่นสู่รุ่นภายใต้จิตสำนึกตระหนักรู้ตามหลักวัฒนธรรมของชาติและอุดมการณ์แบบสังคมนิยม ได้นำ สปป.ลาว ก้าวไปตามบริบทของโลกเพื่อเปลี่ยนวิถีชีวิตประชาชนลาวให้ทันสมัยหลุดพ้นจากความยากจนเป็นพลัง ผลักดันเพื่อเปลี่ยนผ่านจากเศรษฐกิจชายขอบสู่เศรษฐกิจการตลาด โดยเฉพาะบทบาทของรัฐกับโลกไร้พรมแดนจะส่งผลทำให้ลาวเกิดการปรับตัวทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมที่เป็นเอกลักษณ์ของคนลาว (Socialist Market Economy) ซึ่งได้เกิดขึ้นในประเทศลาว โดยเฉพาะบทบาทของรัฐกับโลกไร้พรมแดน บทบาทจีนกบระเบียงเศรษฐกิจ และบทบาทขององค์กรระหวางประเทศ ได้ส่งผลทำให้เกิดการปรับตัวของรัฐและทุนในรูปแบบเฉพาะที่ลาวเรียกได้ว่า “ระบบเศรษฐกิจตลาดกาหนดตามทิศสังคมนิยม ” ที่มีเอกลักษณ์เป็นของประเทศลาว (Socialist Market Economy) ที่ประกอบด้วยทุนนิยมโดยรัฐ (State Capitalism) ที่รัฐเป็นเจ้าของเองและทุนนิยมแบบผสม (Hybrid Capitalism) โดยรัฐ สปป.ลาว กับรัฐหรือทุนจากต่างประเทศร่วมลงทุนเป็นเจ้าของกิจการโดยตั้งบริษัทตัวแทนขึ้นมาดำเนินการระหว่างกัน

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิผลการเปลี่ยนแปลงนวัตกรรมองค์กรที่ส่งผลต่อการแปรรูปรัฐวิสาหกิจทางการตลาดเพื่อการแข่งขันในประเทศลาว” สามารถสรุปเป็นองค์ความรู้ใหม่ ดังนี้ (1) ประชาชนเข้ามาแสดงความคิดเห็นหรือมีส่วนร่วม (2) การตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ (3) การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร (4) การแสดงความคิดเห็น (5) การวางแผนการปฏิบัติงาน (6) การติดตามประเมินผล (7) การปรสานงานกับกลุ่มเครือข่ายภาคี (8) การปฏิสัมพันธ์ (9) การติดต่อสื่อสาร (10) การสร้างความเชื่อถือ (11) การเอาใจใส่โดยการส่งเสริมนวัตกรรมองค์กร (12) การวางแนวทางในการแก้ไขปัญหาร่วมกัน (13) การพัฒนาวัตกรรมองค์กร และ (14) การสร้างทัศนคติที่ดีต่อค่านิยมสังคมและชุมชน

สรุป

1) ประสิทธิผลการเปลี่ยนแปลงนวัตกรรมองค์กรที่ส่งผลต่อการแปรรูปรัฐวิสาหกิจทางการตลาดเพื่อการแข่งขันในประเทศลาว (โดยภาพรวม) อยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ =3.09 S.D.=0.18) โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ ด้านการมีส่วนร่วมของชุม ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม และด้านค่านิยมทางสังคม ตามลำดับ

2) ปัจจัยประสิทธิผลการเปลี่ยนแปลงนวัตกรรมองค์กรที่ส่งผลต่อการแปรรูปรัฐวิสาหกิจทางการตลาดเพื่อการแข่งขันในประเทศลาว (โดยรวมทุกด้าน) อยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ =3.07 S.D.=0.32) โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ ปัจจัยด้านเทคโนโลยี ปัจจัยด้านการเมือง ปัจจัยด้านสังคมและวัฒนธรรม ปัจจัยด้านทรัพยากรบุคคล และปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ตามลำดับ

3) ปัจจัยประสิทธิผลการเปลี่ยนแปลงนวัตกรรมองค์กรที่ส่งผลต่อการแปรรูปรัฐวิสาหกิจทางการตลาดเพื่อการแข่งขันในประเทศลาว (โดยภาพรวม) อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 05 ได้แก่ ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ (X2) ปัจจัยด้านทรัพยากรบุคคล (X1) และปัจจัยด้านเทคโนโลยี (X3) มีค่าสัมประสิทธิ์ของตัวพยากรณ์ในคะแนนดิบ (b) เท่ากับ .334 .254 และ .109 ตามลำดับ

4) จำเป็นที่จะต้องให้ประชาชนเข้ามาแสดงความคิดเห็นหรือมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง การเปลี่ยนแปลงนวัตกรรมองค์กรที่ส่งผลต่อการแปรรูปรัฐวิสาหกิจทางการตลาดเพื่อการแข่งขัน รวมถึงการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร การแสดงความคิดเห็น การวางแผนการปฏิบัติงาน การติดตามประเมินผล การปรสานงานกับกลุ่มเครือข่ายภาคี การปฏิสัมพันธ์ การติดต่อสื่อสาร การสร้างความเชื่อถือ การเอาใจใส่ โดยการส่งเสริมนวัตกรรมองค์กรที่ส่งผลต่อการแปรรูปรัฐวิสาหกิจทางการตลาดเพื่อการแข่งขัน การวางแนวทางในการแก้ไขปัญหาร่วมกัน เพื่อพัฒนาวัตกรรมองค์กรและมีทัศนคติที่ดีต่อค่านิยมสังคมและชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิผลการเปลี่ยนแปลงนวัตกรรมองค์กรที่ส่งผลต่อการแปรรูปรัฐวิสาหกิจทางการตลาดเพื่อการแข่งขันในประเทศลาว” สามารถสรุปเป็นข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัย ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) ภาครัฐควรกำหนดนโยบายสนับสนุนการพัฒนานวัตกรรมองค์กรในรัฐวิสาหกิจอย่างเป็นระบบ โดยส่งเสริมการนำเทคโนโลยีและแนวคิดการบริหารสมัยใหม่มาใช้ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงานและความสามารถในการแข่งขันก่อนเข้าสู่กระบวนการแปรรูป

2) ควรจัดทำกรอบนโยบายการแปรรูปรัฐวิสาหกิจที่ชัดเจน โปร่งใส และมีมาตรฐาน เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ลดความเสี่ยงในการบริหารจัดการ และส่งเสริมการแข่งขันทางการตลาดอย่างเป็นธรรม

3) ภาครัฐควรพัฒนาศักยภาพบุคลากรและผู้บริหารรัฐวิสาหกิจให้พร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงองค์กร ผ่านการอบรม การพัฒนาทักษะด้านนวัตกรรม การบริหารเชิงกลยุทธ์ และการจัดการการเปลี่ยนแปลง เพื่อรองรับการแข่งขันในระบบตลาดเสรีหลังการแปรรูป

2. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1) ผู้บริหารรัฐวิสาหกิจควรนำผลการวิจัยไปใช้ในการวางแผนพัฒนาองค์กร โดยมุ่งปรับปรุงโครงสร้างการบริหารและกระบวนการทำงานให้สอดคล้องกับแนวทางนวัตกรรมองค์กร เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและความคล่องตัวในการดำเนินงาน

2) หน่วยงานภาครัฐสามารถใช้ผลการวิจัยเป็นข้อมูลประกอบการกำหนดแนวทางแปรรูปรัฐวิสาหกิจ เพื่อออกแบบมาตรการสนับสนุนและกำหนดเกณฑ์การประเมินความพร้อมขององค์กรก่อนเข้าสู่กระบวนการแปรรูป

3) องค์กรสามารถใช้ผลการวิจัยเป็นแนวทางในการพัฒนาศักยภาพบุคลากร โดยส่งเสริมการอบรมด้านนวัตกรรม การบริหารการเปลี่ยนแปลง และการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่พร้อมต่อการแข่งขันในตลาดเสรี

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรศึกษาปัจจัยอื่นเพิ่มเติม เช่น ภาวะผู้นำองค์กร วัฒนธรรมองค์กร การสนับสนุนจากภาครัฐ และแรงจูงใจของบุคลากร เพื่อให้ครอบคลุมปัจจัยที่อาจมีผลต่อความสำเร็จของการแปรรูปรัฐวิสาหกิจมากยิ่งขึ้น

2) ควรขยายขอบเขตกลุ่มตัวอย่างให้ครอบคลุมรัฐวิสาหกิจหลายประเภท เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของประสิทธิผลการเปลี่ยนแปลงนวัตกรรมองค์กรในแต่ละอุตสาหกรรมหรือแต่ละภาคเศรษฐกิจ

3) ควรใช้การวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods) โดยเพิ่มเติมการสัมภาษณ์เชิงลึกหรือการสนทนากลุ่มร่วมกับการวิจัยเชิงปริมาณ เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกและเข้าใจบริบทของการเปลี่ยนแปลงองค์กรได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

กัลยา วานิชย์บัญชา. (2560). การวิเคราะห์สถิติชั้นสูงด้วย SPSS for Window. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด สามลดา.

กัญญามน อินหว่าง และคณะ. (2554). การจัดการวิสาหกิจชุมชน. พิมพ์ครั้งที่ 1. พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยพิษณุโลก.

กุลภัทร กมล และ คณะ. (2562). ผลกระทบทางเศรษฐกิจการค้าชายแดนภาคตะวันออกเฉียงเหนือภายหลังการเกิดเมืองใหม่ในนครหลวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว. วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์. 6(7), 3489-3507.

บุญช่วย กิตติวิชญกุล. (2567). กลยุทธ์การจัดการนวัตกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิตของพนักงานในเครือบริษัท ไนซ์ แอพพาเรล จำกัด. เสฏฐวิทย์ปริทัศน์. 4(2), 343–353.

พิศโสภา ทีฆาวงค์. (2560). คุณภาพชีวิตการทำงานของพนักงานส่วนตำบลในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์สาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชาสาธารณสุขศาสตร์. มหาวิทยาลัยราชภัฏ

เชียงใหม่.

วารุณี กุลรัตนาวิจิตรา. (2560). ปัจจัยด้านนวัตกรรมทางธุรกิจส่งผลต่อการดำเนินงานของธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (ประเภทบริการ). วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารเทคโนโลยี. วิทยาลัยนวัตกรรม: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สุพรรณี สาคร. (2565). เศรษฐกิจการเมืองในช่วงเปลี่ยนผ่านของประเทศลาว. ดุษฎีนิพนธ์หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาผู้นำทางสังคมธุรกิจและการเมือง. วิทยาลัยนวัตกรรมสังคม.

สุธาสินี ยอดอุดม และ ธนโชติ บุญวรโชติ กฤษณา ตรีศีลวัฒนกุล. (2563). ปัจจัยในการพัฒนาศักยภาพทางด้านนวัตกรรมของประเทศไทย. จุฬาลงกรณ์ธุรกิจปริทัศน์. 42(165), 19-38.

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. (2561). รวมกฎหมายเกี่ยวกับการสรรหาและเลือกสรรบุคคลเข้ารับราชการ. รายงานประจำปี 2561 สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน.

Likert, R. (1932). A technique for the measurement of attitudes. Archives of Psychology. 22(140), 55.

Yamane, Taro. (1973). Statistics an introductory analysis. New York Harper & Row.

อิทธิพลปัจจัยการป้องกันการทุจริตที่ส่งผลต่อการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดเชียงใหม่

The Influence of Anti-Corruption Factors on Good Governance Administration of Local Administrative Organizations in Chiang Mai Province

กุสุมามาลย์ ปัจฉิมสวัสดิ์
Kusumamal Pachimsawat
อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร์, สถาบันรัชต์ภาคย์
Lecturer of Public Administration, Ratchapark Institute
E-mail: Kusuma1.mall@gmail.com

Received: 2 December 2025; Revised: 13 December 2025; Accepted: 21 April 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ระดับปัจจัยการป้องกันการทุจริต และการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล 2) เปรียบเทียบปัจจัยการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล และ 3) นำเสนอความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยการป้องกันการทุจริตที่ส่งผลต่อการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล กลุ่มตัวอย่าง คือ ข้าราชการ ลูกจ้างประจำ และพนักงานจ้างขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 235 คน สุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ การแจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสัมประสิทธิ์การกระจาย และการวิเคราะห์สหสัมพันธ์คาโนนิคอล

ผลการวิจัยพบว่า 1) ระดับการป้องกันการทุจริต ด้านอำนาจบารมี ($\bar{X}$=3.90, S.D.=.613, C.V.=.15) มีค่าเฉลี่ยสูงสุด และการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล ด้านหลักความคุ้มค่า ($\bar{X}$=3.87, S.D.=.573, C.V.=.14) มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 2) ข้าราชการ ลูกจ้างประจำ และพนักงานจ้างภายในองค์กรบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่ ที่มีปัจจัยส่วนบุคคลด้าน เพศ อายุ ตำแหน่งงาน รายได้เฉลี่ยต่อเดือน และระดับการศึกษา ที่แตกต่างกัน ไม่ส่งผลต่อการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดเชียงใหม่ และ 3) การวิเคราะห์สหสัมพันธ์คาโนนิคอลฟังค์ชั่นที่ 1 แสดงให้เห็นว่าความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรการป้องกันการทุจริต โดยมีค่าอิทธิพลเท่ากับ .906 แปลความได้ว่า การป้องกันการทุจริตส่งผลต่อการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งสนับสนุนสมมติฐานการวิจัยครั้งนี้

Keywords: การป้องกันการทุจริต, การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล, องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

Abstract

This research article aimed to 1) examine the levels of anti-corruption factors and good governance administration; 2) compare the good governance administration factors classified by personal characteristics; and 3) present the relationship between anti-corruption factors influencing

good governance administration. The sample group consisted of *235* individuals, including government officials, permanent employees, and contractual staff of local administrative organizations in Chiang Mai Province, selected using stratified random sampling. The research instrument was a questionnaire, and the statistical methods employed included frequency distribution, percentage, mean, standard deviation, coefficient of variation, and canonical correlation analysis.

The findings revealed that: 1) The level of anti-corruption factors in the aspect of Patronage ($\bar{X}$=3.90, S.D.=0.613, C.V.=0.15*)* had the highest mean score, while the good governance administration factor in the aspect of value for money ($\bar{X}$=3.87, S.D.=0.573, C.V.=0.14*)* also had the highest mean score. 2) Personal characteristics such as gender, age, job position, average monthly income, and education level were did not affect the good governance administration of local administrative organizations in Chiang Mai Province, and 3) The canonical correlation analysis (Function 1) indicated that the relationship between anti-corruption variables had an influence coefficient of 0.906, implying that anti-corruption efforts significantly affect good governance administration in local administrative organizations of Chiang Mai Province. This result supports research hypotheses.

Keywords: Anti-Corruption, Good Governance Administration, Local Administrative Organizations

บทนำ

การทุจริตคอร์รัปชันถือเป็นปัญหาระดับโลกและเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน การสร้างความเชื่อมั่นในระบอบประชาธิปไตย และการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาของประเทศ สำหรับประเทศไทยนั้น การทุจริตยังคงเป็นประเด็นที่มีความซับซ้อนและส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพของการบริหารงานภาครัฐอย่างรุนแรง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีภารกิจหลักในการกระจายอำนาจ (Decentralization) และรับผิดชอบโดยตรงต่อการบริหารงบประมาณแผ่นดิน การตัดสินใจเชิงนโยบาย และการจัดบริการสาธารณะแก่ประชาชนในพื้นที่อย่างใกล้ชิด (ไทยพีบีเอส, 2568) การบริหารงานที่ขาดความโปร่งใสในระดับท้องถิ่นจึงส่งผลกระทบถึงคุณภาพชีวิตของประชาชนโดยตรง ในพื้นที่ จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจและการบริหารในภาคเหนือ มี อปท. จำนวนมากที่มีภาระรับผิดชอบในการบริหารจัดการโครงการขนาดใหญ่ จึงมีความเสี่ยงสูงต่อการเกิดพฤติกรรมมิชอบ ในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2566–2568 ได้ปรากฏกรณีการทุจริตต่อสาธารณะหลายครั้งในพื้นที่นี้ อาทิ กรณีการเรียกรับเงินจากโครงการจัดซื้อจัดจ้างเพื่อพัฒนาสาธารณูปโภคพื้นฐาน หรือกรณีการเบิกจ่ายงบประมาณเพื่อปรับปรุงผิวทางเท็จในลักษณะฮั้วประมูลของหน่วยงานระดับจังหวัดและท้องถิ่น มูลค่าความเสียหายที่ถูกประเมินเบื้องต้นมีมากกว่า 124 ล้านบาท สะท้อนให้เห็นถึงความล้มเหลวในการกำกับดูแลและตรวจสอบภายในอย่างมีประสิทธิภาพ (สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดเชียงใหม่, 2568)

สาเหตุหลักของการทุจริตใน อปท. จังหวัดเชียงใหม่มีความซับซ้อนและเชื่อมโยงกันทั้งในมิติของโครงสร้างและวัฒนธรรมองค์กร สาเหตุเชิงโครงสร้าง (สำนักข่าวอิศรา, 2568) ประการสำคัญคือ ช่องว่างทาง

ระเบียบและกฎหมาย ที่ยังไม่รัดกุมเพียงพอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกระบวนการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารงบประมาณ ซึ่งเปิดโอกาสให้เจ้าหน้าที่ใช้ดุลยพินิจในทางมิชอบ ประกอบกับการขาดระบบตรวจสอบถ่วงดุลภายในองค์กรที่เป็นอิสระและเข้มแข็งเพียงพอ (สำนักข่าวอิศรา, 2566) นอกจากนี้ สาเหตุเชิงพฤติกรรมยังรวมถึงการขาดความรู้ความเข้าใจเรื่องคุณธรรมและจริยธรรมของบุคลากรภาครัฐ การขาดการประชาสัมพันธ์และสร้างความตระหนักด้านการป้องกันการทุจริตในหมู่ข้าราชการและประชาชน และที่สำคัญคือ ปัญหาอำนาจบารมี (Patronage) ที่ยังคงเป็นวัฒนธรรมองค์กร ซึ่งส่งผลให้มีการตัดสินใจเชิงนโยบายที่เอื้อประโยชน์ต่อพวกพ้องหรือกลุ่มอิทธิพลบางกลุ่มโดยมิชอบ (กรมสอบสวนคดีพิเศษ, 2568)

อย่างไรก็ตาม สำหรับสถานการณ์การทุจริตของจังหวัดเชียงใหม่ได้สร้างผลกระทบอย่างมหาศาล คือ ไม่เพียงแต่สร้างความเสียหายทางงบประมาณที่ควรจะนำไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน แต่ยังลดทอนความเชื่อมั่นของสาธารณชนต่อกระบวนการบริหารงานภาครัฐในทุกระดับ ทำให้เกิดความรู้สึกว่ารัฐไร้ประสิทธิภาพและขาดความยุติธรรม (สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดเชียงใหม่, 2568) ผลกระทบเหล่านี้สะท้อนถึงความจำเป็นเร่งด่วนในการยกระดับมาตรฐานการทำงานของ อปท. ด้วยการนำ หลักธรรมาภิบาล (Good Governance) มาใช้อย่างจริงจังและเป็นระบบ หลักธรรมาภิบาลเป็นหัวใจสำคัญในการสร้างความชอบธรรมและความน่าเชื่อถือให้แก่รัฐบาลท้องถิ่น (สำนักงาน ป.ป.ช. ภาค 5, 2567) โดยการขับเคลื่อนองค์กรให้ทำงานตามหลักการที่สำคัญ 6 ประการ ได้แก่ หลักนิติธรรม หลักความโปร่งใส หลักความรับผิดชอบ หลักความคุ้มค่า หลักการมีส่วนร่วม และหลักคุณธรรม ซึ่งหลักการเหล่านี้ถือเป็น ตัวแปรตาม ที่จะช่วยให้การบริหารงานท้องถิ่นเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และมีการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าสูงสุด การวิเคราะห์เชิงประจักษ์ว่าปัจจัยใดของการป้องกันการทุจริตมีอิทธิพลต่อหลักธรรมาภิบาลในแต่ละด้านจึงเป็น ความจำเป็นในการศึกษา ที่สำคัญ เพื่อให้เกิดแนวทางแก้ไขที่ตรงจุด

จังหวัดเชียงใหม่ในฐานะจังหวัดขนาดใหญ่ทางภาคเหนือของประเทศไทย ได้ตระหนักถึงความสำคัญของการสร้างกลไกการบริหารที่โปร่งใสและมีธรรมาภิบาล เพื่อยกระดับคุณธรรมและลดโอกาสการเกิดการทุจริตในทุกระดับขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งประกอบด้วยหน่วยงานหลากหลายรูปแบบ เช่น องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล และองค์การบริหารส่วนตำบลที่กระจายอยู่ในพื้นที่กว่า 25 อำเภอ การมีหน่วยงานจำนวนมากทำให้การกำกับดูแลและตรวจสอบการใช้งบประมาณ การจัดซื้อจัดจ้าง หรือการบริหารบุคลากร มีความซับซ้อนและมีช่องว่างที่อาจนำไปสู่การทุจริตได้ง่าย ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและภาคประชาสังคมในจังหวัดเชียงใหม่จึงได้ร่วมกันดำเนินโครงการและกิจกรรมเพื่อ “ป้องกันการทุจริตเชิงรุก” อย่างต่อเนื่อง โดยมุ่งหวังให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งในเชิงพฤติกรรมของเจ้าหน้าที่รัฐและในเชิงโครงสร้างของระบบบริหารงานท้องถิ่น โดยหนึ่งในมาตรการสำคัญที่ถือเป็นกลไกหลักของจังหวัดเชียงใหม่คือ “โครงการ STRONG–จิตพอเพียงต้านทุจริต” ซึ่งจัดโดยสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) ภาค 5 ครอบคลุมพื้นที่ภาคเหนือทั้งหมด รวมถึงจังหวัดเชียงใหม่ โดยมีเป้าหมายหลักเพื่อสร้างจิตสำนึกแห่งความซื่อสัตย์สุจริตแก่เจ้าหน้าที่ของรัฐ ผู้นำท้องถิ่น และประชาชนในพื้นที่ โครงการนี้เน้นการสร้าง “ภูมิคุ้มกันทางจิตใจ” ให้กับเจ้าหน้าที่และชุมชน ผ่านการอบรม การให้ความรู้ และกิจกรรมสาธารณะ เช่น การเสวนา การเผยแพร่สื่อการเรียนรู้ และการตั้งชมรม STRONG ในหน่วยงานภาครัฐ (สำนักงาน ป.ป.ช. ภาค 5, 2567) การสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ยึดมั่นในความโปร่งใสเช่นนี้ ช่วยลดโอกาสการเกิดพฤติกรรมทุจริตจากภายใน และเสริมให้บุคลากรภาครัฐมีความกล้าที่จะปฏิเสธพฤติกรรมที่ขัดต่อหลักจริยธรรม

จากความสำคัญของปัญหาดังกล่าวข้างต้น การเลือกศึกษาตัวแปรทั้งหกด้านนี้จึงไม่เพียงแต่สะท้อนสถานการณ์การป้องกันการทุจริตของจังหวัดเชียงใหม่เท่านั้น แต่ยังเป็นการมุ่งค้นหากลไกสำคัญที่สามารถส่งเสริมให้เกิดการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลได้จริงในระดับท้องถิ่น การศึกษานี้คาดว่าจะช่วยให้ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเชียงใหม่และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สามารถนำผลการวิจัยไปใช้กำหนดแนวทางนโยบาย ปรับปรุงระบบบริหารงาน และสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่โปร่งใส ยึดมั่นในหลักคุณธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคม นอกจากนี้ ผลการศึกษาอาจเป็นแนวทางเชิงนโยบายต้นแบบในการยกระดับมาตรฐานธรรมาภิบาลให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดอื่น ๆ ทั่วประเทศ ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างความเชื่อมั่นของประชาชนต่อภาครัฐและส่งเสริมให้การพัฒนาท้องถิ่นของประเทศไทยก้าวหน้าอย่างยั่งยืนในระยะยาว ด้วยความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการจัดทำงานวิจัยเรื่อง “อิทธิพลปัจจัยการป้องกันการทุจริตที่ส่งผลต่อการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดเชียงใหม่” ขึ้น โดยมีรายละเอียดต่าง ๆ ดังจะสามารถอธิบายได้ดังนี้

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับปัจจัยการป้องกันการทุจริต และการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบปัจจัยการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดเชียงใหม่ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล
3. เพื่อนำเสนอความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยการป้องกันการทุจริตที่ส่งผลต่อการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดเชียงใหม่

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ข้าราชการ ลูกจ้างประจำ และพนักงานจ้างภายในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดเชียงใหม่ ที่ประกอบด้วย ส่วนราชการ 10 ส่วน หน่วยตรวจสอบภายใน 1 หน่วย โรงเรียนในสังกัด 4 แห่ง และโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ. สต.) 62 แห่ง รวมจำนวน 2,031 คน (องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดเชียงใหม่, 2567)

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ข้าราชการ ลูกจ้างประจำ และพนักงานจ้างภายในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดเชียงใหม่ ที่ประกอบด้วย ส่วนราชการ 10 ส่วน หน่วยตรวจสอบภายใน 1 หน่วย โรงเรียนในสังกัด 4 แห่ง และโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ. สต.) 62 แห่ง จำนวน 235 คน คำนวณตามสูตรของ Tabachnick & Fidell (2019) และ Hair et al. (2021) โดยกำหนดอัตราส่วนกรณีต่อตัวแปรรวม 15 ต่อ 1 สำหรับการวิเคราะห์สหสัมพันธ์แบบคาโนนิคอล (Canonical Correlation Analysis) ซึ่งมีตัวแปรรวม 12 ตัว จึงต้องการกลุ่มตัวอย่างอย่างน้อย 200 คน และเพื่อป้องกันความคลาดเคลื่อนในการเก็บแบบสอบถาม ผู้วิจัยจึงได้ใช้อัตราการไม่ตอบกลับร้อยละ 15 รวมเป็น 235 คน ซึ่งเหมาะสมต่อการนำไปวิเคราะห์ด้วยสมการคาโนนิคอล ทั้งนี้ ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) ตามประเภทหน่วยงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดเชียงใหม่ โดยแบ่งเป็น 4 ชั้น ได้แก่ ส่วนราชการ 10 ส่วน หน่วยตรวจสอบภายใน โรงเรียนในสังกัด และโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล และจัดสรรโควตากลุ่มตัวอย่างตามสัดส่วนของประชากรในแต่ละชั้น

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถามแบบสอบถาม โดยใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล แบ่งเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามปัจจัยส่วนบุคคลของคือ ข้าราชการ ลูกจ้างประจำ และพนักงานจ้างภายในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นคำถามแบบตรวจสอบรายการ

ตอนที่ 2-3 แบบสอบถามเพื่อวัดปัจจัยการป้องกันการทุจริต ทั้งหมด 6 ด้าน และปัจจัยการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล ทั้งหมด 6 ด้าน

ซึ่งแบบสอบถามของตอนที่ 2 ถึง 3 มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ตามแบบของ Likert (Likert' Scale) 5 ระดับ ผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์ในการแปลผลค่าคะแนนเฉลี่ยตามแนวคิดของ Best (1977) ซึ่งแบ่งได้เป็น 5 ระดับ

3. การสร้างและหาคุณภาพของเครื่องมือ

1 ศึกษาเอกสาร แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการป้องกันการทุจริต การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาสร้างเป็นนิยามตัวแปรและดัชนีชี้วัด

2. สร้างแบบสอบถามและข้อคำถามให้ครอบคลุมตัวแปรที่กำหนดตามดัชนีชี้วัด

3. นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นส่งตรวจค่าความเที่ยงของเนื้อหากับผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 ท่าน ที่มีความเชี่ยวชาญและเกี่ยวข้องกับสาขาที่ทำการวิจัย โดยสำหรับค่า IOC ครั้งนี้อยู่ที่ 0.67-1.00 ทุกข้อคำถาม

4. นำแบบสอบถามที่ผ่านการประเมินมาทำการทดสอบคุณภาพด้านความตรงเชิงเนื้อหามาทำการทดสอบค่า Tryout กับบุคคลที่อยู่นอกเหนือกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ศึกษา เพื่อนำคำตอบมาวิเคราะห์คุณภาพของแบบสอบถามทั้งฉบับโดย การหาสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ของครอนบัค (Cronbach) ซึ่งผลการวิเคราะห์สัมประสิทธิ์แอลฟาของ Cronbach (Cronbach's Alpha Coefficient) ของแต่ละตัวแปรควรมีค่าตั้งแต่ 0.70 ขึ้นไป (Hair et al., 2019; Nunnally, 1978) และค่าจำแนกรายข้อ (Corrected Item-Total Correlation) ของแต่ละข้อคำถามควรมีค่าตั้งแต่ 0.30 หากมีข้อคำถามใดทำให้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของตัวแปรใด ๆ ต่ำกว่า 0.70 และมีค่าอำนาจจำแนกรายข้อคำถามใด ๆ ต่ำกว่า 0.30 ต้องทำการปรับปรุงแก้ไข หรือตัดข้อคำถามนั้นออก โดยค่าที่ได้จากการทดสอบคุณภาพด้านความตรงเชิงเนื้ออยู่ที่ 0.981 ซึ่งผ่านเกณฑ์และสามารถนำไปใช้ในการเก็บแบบสอบถามได้

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย โดยมีขั้นตอนดังนี้

1) เก็บรวบรวมข้อมูล การเก็บรวบรวมข้อมูลกระทำในระหว่างเดือนกรกฎาคม 2568-ตุลาคม 2568 กับข้าราชการ ลูกจ้างประจำ และพนักงานจ้างภายในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดเชียงใหม่ โดยการแจกแบบสอบถามให้กับข้าราชการ ลูกจ้างประจำ และพนักงานจ้างภายในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วยการขอความอนุเคราะห์ก่อนทำการส่งแบบสอบถาม

2) ตรวจสอบความสมบูรณ์ของการตอบแบบสอบถามจำนวน 235 ชุด จากนั้นนำมาลงรหัส และวิเคราะห์ข้อมูลตามวิธีทางสถิติต่อไป

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

1) การวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของข้าราชการ ลูกจ้างประจำ และพนักงานจ้างภายในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดเชียงใหม่ ด้วยการแจกแจงค่าความถี่ (Frequency) และร้อยละ (Percentage) เพื่ออธิบายข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะส่วนบุคคล

2) การวิเคราะห์ระดับการป้องกันการทุจริต และการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล ด้วยค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และค่าสัมประสิทธิ์การกระจาย (Coefficient of Variation) ใช้ในการแปลความหมายของข้อมูลต่าง ๆ เพื่อสรุปและอธิบายลักษณะของตัวแปร

3) สถิติอนุมานหรือสถิติอ้างอิง (Inferential Statistics) เป็นการนำวิธีทางสถิติมาใช้สำหรับทดสอบสมมติฐาน (Hypothesis Testing) ประกอบด้วย การวิเคราะห์เปรียบเทียบหาความแตกต่างกันของตัวแปร t-test การวิเคราะห์การเปรียบเทียบเพื่อหาความแตกต่างมากกว่าสองกลุ่ม โดยการหาค่าเฉลี่ย F-test และการวิเคราะห์สหพันธ์คาโนนิคอล (Canonical Correlation Analysis) เพื่อใช้ทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรการป้องกันการทุจริตกับการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดเชียงใหม่

ผลการวิจัย

จากการเก็บแบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่า จำนวน 235 คน ที่เป็นข้าราชการ ลูกจ้างประจำ และพนักงานจ้างภายในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า เพศ ส่วนใหญ่ของผู้ตอบแบบสอบถาม คือ เพศหญิง จำนวน 204 คน คิดเป็นร้อยละ 86.80 อายุระหว่าง 46-55 ปี จำนวน 109 คน คิดเป็นร้อยละ 46.30 เป็นข้าราชการ จำนวน 133 คน คิดเป็นร้อยละ 56.60 รายได้ระหว่าง 45,001 บาทขึ้นไป จำนวน 86 คน คิดเป็นร้อยละ 36.50 มีการศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรีหรือเทียบเท่า จำนวน 150 คน คิดเป็นร้อยละ 63.80

ผลการวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาระดับปัจจัยการป้องกันการทุจริต และการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดเชียงใหม่

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สัมประสิทธิ์การกระจาย และระดับโดยภาพรวม

ตัวแปร	$\bar{X}$	S.D.	C.V.	แปลผล
การป้องกันการทุจริต				
1. ด้านงบประมาณ	3.68	.621	.16	มาก
2. ด้านบุคคล	3.70	.669	.18	มาก
3. ด้านช่องว่างของระเบียบและกฎหมาย	3.80	.622	.16	มาก
4. ด้านการขาดการประชาสัมพันธ์	3.76	.633	.16	มาก
5. ด้านการขาดความรู้ความเข้าใจและคุณธรรม	3.78	.643	.17	มาก
6. ด้านอำนาจบารมี	3.90	.613	.15	มาก
รวม	**3.77**	**.562**	**.14**	**มาก**
การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล				
1. ด้านหลักนิติธรรม	3.81	.609	.15	มาก

2.	ด้านหลักความโปร่งใส	3.78	.585	.15	มาก
3.	ด้านหลักความรับผิดชอบ	3.74	.570	.15	มาก
4.	ด้านหลักความคุ้มค่า	3.87	.573	.14	มาก
5.	ด้านหลักการมีส่วนร่วม	3.73	.610	.16	มาก
6.	ด้านหลักคุณธรรม	3.82	.514	.13	มาก
รวม		**3.79**	**.503**	**.13**	**มาก**

จากตารางที่ 1 พบว่า

การป้องกันการทุจริต โดยภาพรวม มีความสำคัญอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$=3.77, S.D.=.562, C.V.=.14) เมื่อพิจารณาเรียงลำดับจากมากไปน้อยรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ด้านอำนาจบารมี อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$=3.90, S.D.=.613, C.V.=.15) รองลงมา คือ ด้านช่องว่างของระเบียบและกฎหมาย อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$=3.80, S.D.=.622, C.V.=.16) ด้าน การขาดความรู้ความเข้าใจและคุณธรรม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$=3.78, S.D.=.643, C.V.=.17) ด้านการขาดการประชาสัมพันธ์ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$=3.76, S.D.=.633, C.V.=.16) ด้านบุคคล อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$=3.70, S.D.=.669, C.V.=.18) และด้านงบประมาณ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$=3.68, S.D.=.621, C.V.=.16) ตามลำดับ

การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล โดยภาพรวม มีความสำคัญอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$=3.79, S.D.=.503, C.V.=.13) เมื่อพิจารณาเรียงลำดับจากมากไปน้อยรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ด้านหลักความคุ้มค่า อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$=3.87, S.D.=.573, C.V.=.14) รองลงมา คือ ด้านหลักคุณธรรม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$=3.82, S.D.=.514, C.V.=.13) ด้านหลักนิติธรรม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$=3.81, S.D.=.609, C.V.=.15) ด้านหลักความโปร่งใส อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$=3.78, S.D.=.585, C.V.=.15) ด้านหลักความรับผิดชอบ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$=3.74, S.D.=.570, C.V.=.15) ด้านหลักการมีส่วนร่วม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$=3.73, S.D.=.610, C.V.=.16) ตามลำดับ

ผลการวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาเปรียบเทียบปัจจัยการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดเชียงใหม่ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดเชียงใหม่ แยกตามปัจจัยส่วนบุคคล

ปัจจัยส่วนบุคคล	**การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล**		
	t-test	**F-test**	**Sig**
เพศ	0.221		.825
อายุ		1.060	.377
ตำแหน่งงาน		0.061	.980
รายได้เฉลี่ยต่อเดือน		0.556	.687
ระดับการศึกษา		1.144	.320

จากตารางที่ 2 พบว่า ข้าราชการ ลูกจ้างประจำ และพนักงานจ้างภายในองค์กรบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่ ที่มีปัจจัยส่วนบุคคลด้าน เพศ อายุ ตำแหน่งงาน รายได้เฉลี่ยต่อเดือน และระดับการศึกษา ที่แตกต่างกัน ไม่ส่งผลต่อการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดเชียงใหม่

ผลการวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อนำเสนอความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยการป้องกันการทุจริตที่ส่งผลต่อการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดเชียงใหม่

ตารางที่ 3 ระหว่างชุดตัวแปรการป้องกันการทุจริต กับชุดตัวแปรการบริหารงานตามหลักธรรมภิบาลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดเชียงใหม่

Canonical Function	Canonical Correlation	Canonical R^2	Wilk's Lamda	df	F	P-value
1	.906**	.821	.155	36	14.399	.000
2	.301	.091	.864	25	1.335	.127
3	.186	.035	.951	16	.718	.777
4	.111	.012	.985	9	.388	.941
5	.048	.002	.997	4	.167	.988
6	.025	.001	.999	1	.137	.711

หมายเหตุ: ** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตารางที่ 3 พบว่า สหสัมพันธ์คาโนนิคอลระหว่างชุดตัวแปรการป้องกันการทุจริต กับชุดตัวแปรการบริหารงานตามหลักธรรมภิบาลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดเชียงใหม่ มีฟังค์ชั่นคาโนนิคอล 6 ฟังค์ชั่น ดังนี้ ฟังค์ชั่นที่ 1 มีค่าสหสัมพันธ์คาโนนิคอลเท่ากับ .906 มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยที่ตัวแปรคาโนนิคอลของชุดตัวแปรการป้องกันการทุจริตกับชุดตัวแปรการบริหารงานตามหลักธรรมภิบาลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดเชียงใหม่ มีความแปรปรวนร่วมกันร้อยละ 82.10 (R^2=.821) สำหรับฟังค์ชั่นคาโนนิคอลที่ 2, 3, 4, 5 และ 6 มีค่าสหสัมพันธ์คาโนนิคอล เท่ากับ .301, .186, .111, .048 และ .025 ตามลำดับ ซึ่งไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ผู้วิจัยจึงมาได้นำมาพิจารณาค่าน้ำหนักความสำคัญคาโนนิคอล

ตารางที่ 4 ความสัมพันธ์คาโนนิคอลของฟังค์ชั่นที่ 1 ระหว่างชุดตัวแปรการป้องกันการทุจริตกับชุดตัวแปรการบริหารงานตามหลักธรรมภิบาลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดเชียงใหม่

	Canonical Weight	Canonical Loadings	Canonical Cross-Loading	Canonical R^2
Independent Variables				
งบประมาณ (BCN)	-.127	-.825	-.747	55.80
บุคคล (PCN)	-.128	-.855	-.775	60.00
ช่องว่างของระเบียบและกฎหมาย (CLG)	-.168	-.897	-.812	65.93
การขาดการประชาสัมพันธ์ (CFP)	-.168	-.890	-.806	64.96

การขาดความรู้ความเข้าใจและคุณธรรม (CFM)	-.287	-.923	-.836	69.88
อำนาจบารม (COP)	-.246	-.900	-.815	66.42
Dependent Variables				
หลักนิติธรรม (ROL)	-.400	-.928	-.841	70.72
หลักความโปร่งใส (TPS)	-.341	-.927	-.839	70.39
หลักความรับผิดชอบ (POS)	-.241	-.876	-.793	62.88
หลักความคุ้มค่า (VPE)	-.058	-.862	-.780	60.84
หลักการมีส่วนร่วม (POP)	-.040	-.823	-.745	55.50
หลักคุณธรรม (MPS)	-.027	-.692	-.627	39.31

จากตารางที่ 4 เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์เชิงเส้นขอตัวแปรการป้องกันการทุจริต มีค่าน้ำหนักคาโนนิคอลอยู่ในระดับสูงและสูงที่สุด โดยสูงที่สุด คือ การป้องกันการทุจริต ด้านการขาดความรู้ความเข้าใจและคุณธรรม (CFM) (-.836) รองลงมา คือ ด้านอำนาจบารมี (COP) (-.815) ด้านช่องว่างของระเบียบและกฎหมาย (CLG) (-.812) ด้านการขาดการประชาสัมพันธ์ (CFP) (-.806) ด้านบุคคล (PCN) (-.775) และด้านงบประมาณ (BCN) (-.747) ตามลำดับ แสดงว่าองค์ประกอบทั้ง 6 มีความแปรปรวนร่วมกันระดับสูง และสูงที่สุด และเมื่อพิจารณาค่า R^2 ซึ่งเป็นค่าร้อยละของความแปรปรวนขององค์ประกอบการป้องกันการทุจริตแต่ละตัวที่อธิบายคาโนนิคอลฟังค์ชั่นที่ 1 พบว่า องค์ประกอบของตัวแปรการป้องกันการทุจริต ด้านการขาดความรู้ความเข้าใจและคุณธรรม (CFM) มีค่าร้อยละของความแปรปรวนสูงที่สุด คือ 69.88 รองลงมา คือ ด้านอำนาจบารมี มีค่าร้อยละของความแปรปรวนเท่ากับ 66.42 ด้านช่องว่างของระเบียบและกฎหมาย (CLG) มีค่าร้อยละของความแปรปรวนเท่ากับ 65.93 ด้านการขาดการประชาสัมพันธ์ (CFP) มีค่าร้อยละของความแปรปรวนเท่ากับ 64.96 ด้านบุคคล (PCN) มีค่าร้อยละของความแปรปรวนเท่ากับ 60.00 และน้อยที่สุด คือ ด้านงบประมาณ (BCN) มีค่าร้อยละของความแปรปรวนเท่ากับ 55.80 แสดงว่าในการสร้างตัวแปรคาโนนิคอลฟังค์ชั่นที่ 1 ตัวแปรการป้องกันการทุจริต ด้านการขาดความรู้ความรู้ใจและคุณธรรม (CFM) มีค่าน้ำหนักในการสร้างมากที่สุด และองค์ประกอบอื่น ๆ มีน้ำหนักในการสร้างรองลงมา ตามลำดับ และเมื่อพิจารณาเครื่องหมายของค่าน้ำหนักคาโนนิคอล พบว่า มีเครื่องหมายเหมือนกัน แสดงว่า ทุกองค์ประกอบของตัวแปรมีความสัมพันธ์ไปในทิศทางเดียวกัน

เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์เชิงเส้นองค์ประกอบของตัวแปรการบริหารงานตามหลักธรรมภิบาล มีค่า R อยู่ในระดับสูง และสูงที่สุด โดยสูงที่สุด คือ การบริหารงานตามหลักธรรมภิบาล ด้านหลักนิติธรรม (ROL) (-.841) รองลงมา คือ ด้านหลักความโปร่งใส (TPS) (-.839) ด้านหลักความรับผิดชอบ (POS) (-.793) ด้านหลักความคุ้มค่า (VPE) (-.780) ด้านหลักการมีส่วนร่วม (POP) (-.745) ด้านหลักคุณธรรม (MPS) (-.627) ตามลำดับ แสดงว่าองค์ประกอบทั้ง 6 มีความแปรปรวนร่วมกันระดับสูง และสูงที่สุด และเมื่อพิจารณาค่า R^2 .ซึ่งเป็นค่าร้อยละของความแปรปรวนขององค์ประกอบการบริหารงานตามหลักธรรมภิบาลแต่ละตัวที่อธิบายคาโนนิคอลฟังค์ชั่นที่ 1 พบว่า องค์ประกอบของตัวแปรการบริหารงานตามหลักธรรมภิบาล ด้านหลักนิติธรรม (ROL) มีค่าร้อยละของความแปรปรวนสูงที่สุด 70.72 รองลงมา คือ ด้านหลักความโปร่งใส (TPS) มีค่าร้อยละของความแปรปรวนเท่ากับ 70.39 ด้านหลักความรับผิดชอบ (POS) มีค่าร้อยละของความแปรปรวนเท่ากับ 62.88 ด้าน

หลักความคุ้มค่า (VPE) มีค่าร้อยละของความแปรปรวนเท่ากับ 60.84 ด้านหลักการมีส่วนร่วม (POP) มีค่าร้อยละของความแปรปรวนเท่ากับ 55.50 และน้อยที่สุด คือ ด้านหลักคุณธรรม (MPS) มีค่าร้อยละของความแปรปรวนเท่ากับ 39.31 แสดงว่าในการสร้างตัวแปรคาโนนิคอลฟังค์ชั่นที่ 1 ตัวแปรการบริหารงานตามหลักธรรมภิบาล ด้านหลักนิติธรรม (ROL) มีค่าน้ำหนักในการสร้างมากที่สุด และองค์ประกอบอื่น ๆ มีน้ำหนักในการสร้างรองลงมา ตามลำดับ และเมื่อพิจารณาเครื่องหมายของค่าน้ำหนักคาโนนิคอล พบว่า มีเครื่องหมายเหมือนกัน แสดงว่า ทุกองค์ประกอบของตัวแปรมีความสัมพันธ์ไปในทิศทางเดียวกัน

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง “อิทธิพลปัจจัยการป้องกันการทุจริตที่ส่งผลต่อการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดเชียงใหม่” การอภิปรายผลข้อค้นพบจากการวิจัย ผู้วิจัยได้นำเสนอการอภิปรายผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาระดับปัจจัยการป้องกันการทุจริต และการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า

ภาพรวมของปัจจัยการป้องกันการทุจริตและการบริหารงานตามหลักธรรมาธิบาลอยู่ในระดับมาก สะท้อนให้เห็นถึงการที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเชียงใหม่ ให้ความสำคัญกับการกำกับดูแลเชิงระบบและการยึดหลักธรรมาภิบาลในการดำเนินงานอย่างเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะด้านอำนาจบารมี ซึ่งได้รับค่าเฉลี่ยสูงสุด แสดงถึงการลดบทบาทของระบบอุปถัมภ์ การใช้อำนาจส่วนตน และการสร้างกลไกตรวจสอบถ่วงดุลภายในองค์กร ในขณะเดียวกันในด้านช่องว่างของระเบียบและกฎหมาย มีค่าคะแนนที่สูงในลำดับถัดมา เป็นการแสดงให้เห็นว่าหน่วยงานต่าง ๆ มีการปรับปรุงระเบียบให้รัดกุม ทันสมัย และพยายามในการลดช่องว่างที่เอื้อต่อการเกิดการทุจริต นอกจากนี้ยังพบว่า การเสริมสร้างความรู้และคุณธรรมแก่บุคลากร ไปจนถึงการประชาสัมพันธ์ข้อมูลอย่างต่อเนื่อง ถือเป็นกลยุทธ์ที่ส่งผลในทิศทางบวกต่อการรับรู้ของบุคลากรและประชาชนในพื้นที่ ในด้านของการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล สามารถกล่าวได้ว่าอยู่ในระดับมากทุกมิติ โดยเฉพาะด้านหลักนิติธรรม และหลักความโปร่งใส ซึ่งเป็นหลักสำคัญของการบริหารงานราชการที่ยึดถือความถูกต้อง ความเป็นธรรม และการเปิดเผยข้อมูลสู่สาธารณะเพื่อให้ประชาชนรับทราบอย่างต่อเนื่อง สิ่งเหล่านี้กำลังสะท้อนวัฒนธรรมราชการที่มุ่งสู่ความรับผิดชอบและตรวจสอบได้

สอดคล้องกับแนวคิดของ Kumkit et al., (2024) ที่พบว่าการยึดหลักนิติธรรมและความโปร่งใสในการบริหารงานของสหกรณ์เครดิตยูเนี่ยนในประเทศไทยมีอิทธิพลโดยตรงต่อความไว้วางใจของสมาชิกและลดโอกาสการทุจริตได้อย่างมีนัยสำคัญ และตรงกับงานวิจัยของ Dang et al., (2025) ยังเสริมว่า การพัฒนาระบบรัฐบาลดิจิทัล (E-Government) เพื่อลดการเกิดโอกาสการทุจริตในประเทศกำลังพัฒนาเป็นเครื่องมือสำคัญในการลดคอร์รัปชัน โดยเพิ่มความโปร่งใสและตรวจสอบย้อนกลับของการดำเนินงานภาครัฐ และในบริบทของงานวิจัยภายในประเทศไทย อนุพงศ์ กิ่งทอง และคณะ (2566) พบว่า การเสริมสร้างธรรมาภิบาลในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดสุราษฎร์ธานีเกิดจากการกำหนดมาตรการตรวจสอบภายในที่ชัดเจนและการส่งเสริมคุณธรรมของบุคลากร เพื่อลดการเกิดการทุจริตคอร์รัปชั่น ในขณะที่งานวิจัยของ ธนกร ชูสุขเสริม และพิสิฐ วิโรจโน (2565) พบว่า การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมและรับรู้ข้อมูลการบริหารมีผลต่อการยกระดับความโปร่งใสและลดการทุจริตได้จริง

2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบปัจจัยการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดเชียงใหม่ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ผลการวิจัยพบว่า

ปัจจัยส่วนบุคคล เช่น เพศ อายุ ตำแหน่งงาน ระดับรายได้ และระดับการศึกษา ไม่มีผลแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญต่อระดับการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล สิ่งนี้สะท้อนให้เห็นถึงความเสมอภาคในการรับรู้และปฏิบัติงานภายใต้กรอบนโยบายเดียวกัน แสดงให้เห็นว่าระบบการบริหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในปัจจุบันถูกออกแบบให้มีมาตรฐานเดียวกันทั่วทั้งจังหวัด โดยมีกรอบการประเมินจากส่วนกลาง เช่น ดัชนี ITA และระบบควบคุมภายใน ที่ช่วยลดความแตกต่างระหว่างบุคคลและหน่วยงานย่อย ผลดังกล่าวยังบ่งบอกถึงการพัฒนาวัฒนธรรมองค์กรในทิศทางเดียวกัน ไม่ขึ้นอยู่กับลักษณะเฉพาะของเจ้าหน้าที่แต่ละคน

ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับการศึกษาของ Mugellini et al., (2021) ซึ่งได้ทำการทบทวนเชิงระบบเกี่ยวกับการปฏิรูประบบราชการและผลต่อระดับคอร์รัปชัน พบว่า การสร้างมาตรฐานกลางและระบบกำกับดูแลร่วมกันช่วยลดความแตกต่างในพฤติกรรมการทุจริตของบุคลากรได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งหมายความว่าการปฏิรูประบบราชการผ่านการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล ไม่มีผลจากปัจจัยส่วนบุคคล ผลลัพธ์นี้ยังสอดคล้องกับรายงานของ OECD (2025) ซึ่งระบุว่า การจัดตั้งศูนย์อำนาจกลาง (Centre of Government) ที่มีบทบาทในการกำหนดกรอบการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลและตรวจสอบหน่วยงานย่อยของรัฐบาลไทย ช่วยลดความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้างและสร้างมาตรฐานธรรมาภิบาลเดียวกันทั่วทั้งระบบราชการ อันส่งผลให้ปัจจัยส่วนบุคคลไม่ส่งผลต่อการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลนอกจากนี้ งานของ ศุภนัฐฏ์ โต๊ะหวัง (2566) ยังพบว่าความเข้าใจและการปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลของบุคลากรในสำนักงานสังกัดกรุงเทพมหานครมีแนวโน้มไม่แตกต่างกันตามเพศ อายุ ตำแหน่งงาน รายได้เฉลี่ยต่อต่อเดือน

3. เพื่อนำเสนอความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยการป้องกันการทุจริตที่ส่งผลต่อการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า

การวิเคราะห์สหสัมพันธ์คาโนนิคอล (Canonical Correlation Analysis) แสดงให้เห็นว่าชุดตัวแปรการป้องกันการทุจริตมีความสัมพันธ์กับชุดตัวแปรการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลอย่างมีนัยสำคัญ โดยฟังก์ชันที่ 1 มีค่าสหสัมพันธ์คาโนนิคอล .906 และ R^2 เท่ากับ .821 ซึ่งถือว่าอยู่ในระดับสูงมาก แสดงให้เห็นว่าทั้งสองชุดตัวแปรมีความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างที่แน่นแฟ้น กล่าวคือ เมื่อองค์กรมีมาตรการป้องกันการทุจริตที่เข้มแข็ง โดยเฉพาะด้านการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจและคุณธรรมของบุคลากร รวมถึงการลดอิทธิพลบารมีส่วนตนและการอุดช่องโหว่ของกฎหมาย ก็จะส่งผลโดยตรงต่อระดับการยึดหลักนิติธรรม ความโปร่งใส และความรับผิดชอบในองค์กร

ผลการวิจัยนี้สะท้อนแนวคิดของ Dang et al., (2025) ที่ศึกษาการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการเพิ่มความโปร่งใสของหน่วยงานรัฐ และพบว่าการมีระบบข้อมูลเปิด (Open Data System) มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการลดระดับคอร์รัปชันในประเทศกำลังพัฒนา อีกทั้งยังสนับสนุนด้วยงานของ Vasist et al., (2025) ที่ยืนยันว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนผ่านแพลตฟอร์ม e-participation สามารถลดการทุจริตและเพิ่มธรรมาภิบาลได้อย่างมีนัยสำคัญ สำหรับงานวิจัยภายในประเทศอย่าง หทัยพร อ้วนภักดี (2563) ที่ศึกษาผลการพัฒนา ITA ในโรงพยาบาลคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่าการสร้างระบบตรวจสอบและเปิดเผยข้อมูลต่อสาธารณะเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้ระดับความโปร่งใสเพิ่มขึ้นและลดการทุจริตในระดับองค์กร ซึ่งสอดคล้องโดยตรงกับผลของการวิเคราะห์ในงานนี้

นอกจากนี้ สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (2568) ยังระบุว่าหน่วยงานที่มีระบบตรวจสอบการใช้อำนาจและงบประมาณที่โปร่งใส มักมีคะแนนด้านหลักนิติธรรมและความโปร่งใสสูงกว่าองค์กรที่ขาดการควบคุมภายใน ซึ่งสอดคล้องกับค่าสหสัมพันธ์คาโนนิคอลของงานวิจัยนี้ที่แสดงถึงความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญระหว่างมาตรการป้องกันการทุจริตกับการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล

กล่าวได้ว่าการพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้ยึดหลักธรรมาภิบาลอย่างยั่งยืน จำเป็นต้องพัฒนาวัฒนธรรมคุณธรรมและระบบข้อมูลเปิดไปพร้อมกัน ไม่ใช่เพียงสร้างมาตรการเชิงนโยบายเท่านั้น

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาเรื่อง “อิทธิพลปัจจัยการป้องกันการทุจริตที่ส่งผลต่อการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดเชียงใหม่” ผู้วิจัยสามารถแสดงองค์ความรู้ใหม่ได้ดังภาพ

ภาพที่ 2 องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

สรุป

การวิจัยเรื่อง “อิทธิพลปัจจัยการป้องกันการทุจริตที่ส่งผลต่อการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดเชียงใหม่” เป็นงานวิจัยเชิงปริมาณโดยมุ่งศึกษาภาพรวมปัจจัยการป้องกันการทุจริตและการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล โดยผลการศึกษาพบว่าภาพรวมของทั้งสองตัวแปรอยู่ในระดับมาก สะท้อนให้เห็นว่าแนวโน้มการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้ความสำคัญกับความโปร่งใส ความคุ้มค่า และความรับผิดชอบ โดยเฉพาะในด้านการลดการใช้อิทธิพลบารมีส่วนตัวและความพยายามอุดช่องว่างทางกฎหมายซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อการลดโอกาสเกิดการทุจริต

อย่างไรก็ตามในการวิเคราะห์สหสัมพันธ์คาโนนิคอลแสดงให้เห็นว่าปัจจัยการป้องกันการทุจริตมีอิทธิพลทางตรงต่อการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล โดยมีค่า r=.906 และ R^2=.821 โดยตัวแปรที่มีอิทธิพลสูงสุด คือ ด้านการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจและคุณธรรม รองลงมา คือ ด้านอำนาจบารมีและด้านช่องทางของระเบียบกฎหมาย ทั้งนี้ในปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ตำแหน่งงาน รายได้เฉลี่ยต่อเดือน และระดับการศึกษา ไม่มีผลต่อระดับการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล แสดงให้เห็นถึงความเป็นระบบและมาตรฐานเดียวกันในการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งนี้

1) จากการศึกษาข้อมูลตัวชี้วัดของปัจจัยการป้องกันการทุจริต หน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรส่งเสริมระบบตรวจสอบภายในให้มีความเป็นอิสระ โปร่งใส และมีการรายงานผลการดำเนินงานอย่างสม่ำเสมอ เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ประชาชน รวมทั้งลดโอกาสการใช้ดุลยพินิจที่อาจนำไปสู่การทุจริตในการบริหารงาน

2) จากการศึกษาข้อมูลตัวชี้วัดของปัจจัยการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล ควรพัฒนาองค์ความรู้และปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมและจริยธรรมให้แก่บุคลากรทุกระดับ ผ่านการอบรมอย่างต่อเนื่อง เพื่อเสริมสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ซื่อสัตย์ รับผิดชอบ และยึดมั่นในหลักธรรมาภิบาล ซึ่ง จะช่วยยกระดับมาตรฐานการบริหารงานของภาครัฐท้องถิ่นให้ยั่งยืน

3) จากผลการวิจัยสหสัมพันธ์คาโนนิคอล ภาครัฐควรใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการเปิดเผยข้อมูลงบประมาณและผลการดำเนินงานแก่สาธารณชน เพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าถึงและตรวจสอบข้อมูลได้อย่างสะดวก โปร่งใส และมีส่วนร่วมในการเฝ้าระวังการใช้จ่ายงบประมาณขององค์กรอย่างมีประสิทธิภาพ

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) งานวิจัยในอนาคตควรขยายขอบเขตการศึกษาไปยังองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดอื่น ๆ เพื่อเปรียบเทียบรูปแบบการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลและมาตรการป้องกันการ ทุจริตในบริบทที่หลากหลาย ซึ่งจะช่วยให้ได้ข้อสรุปเชิงนโยบายที่ครอบคลุมมากยิ่งขึ้น

2) ควรเพิ่มการวิจัยเชิงคุณภาพ เช่น การสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้บริหารท้องถิ่นและประชาชน เพื่อให้เข้าใจถึงปัจจัยเชิงพฤติกรรมและวัฒนธรรมองค์กรที่ส่งผลต่อการปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลอย่างแท้จริง

3) การศึกษาครั้งต่อไปควรมีใช้การวิเคราะห์ด้วยตัวแบบสมการเชิงโครงสร้าง SEM และนำตัวแปรอื่นเพิ่มเติมเข้ามาศึกษาความสัมพันธ์เพื่อให้ได้ผลการวิจัยที่มีมิติมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

กรมสอบสวนคดีพิเศษ. (2568). DSI แจ้งข้อกล่าวหาผู้ชนะประมูล–คู่เทียบและเจ้าหน้าที่รัฐ ฮั้วโครงการจัดซื้อชุดซ่อมถนนลาดยาง (Recycling) ของ อบจ.เชียงใหม่ มูลค่าความเสียหาย 124 ล้านบาท. เรียกใช้เมื่อ 5 เมษายน 2568. จาก https://www .dsi.go.th/th /Detail/839102a9905de04eba873a8230989dd3.

ไทยพีบีเอส. (2568). ทำความเข้าใจระบบ ITA–ตรวจสุขภาพองค์กรรัฐ สะท้อน คุณธรรม–ความโปร่งใส. เรียกใช้เมื่อ 5 เมษายน 2568 จาก https://news.thaipbs.or.th

ธนกร ชูสุขเสริม และ พิสิฐ วิโรจโน. (2565). ธรรมาภิบาลกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไทย. วารสารพุทธศาสตร์ มจร.อุบลราชธานี. 4(2), 581–594.

ศุภนัฐฏ์ โต๊ะหวัง. (2566). ผลการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล: กรณีศึกษาสำนักงานเลขานุการ สำนักการโยธา กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

สำนักข่าวอิศรา. (2566). สั่งจำคุก 5 ปี อดีตนายกเทศมนตรีสันนาเม็ง เบิกจ่ายเงินปรับปรุงผิวทางเป็นเท็จ. เรียกใช้เมื่อ 5 เมษายน 2568 จาก https://www.isranews.org/article /isranews-news/126043-invesnews-chiangmai.html.

สำนักข่าวอิศรา. (2568). DSI ลุยแจ้งข้อกล่าวหาฮั้วซื้อชุดซ่อมถนนฯ อบจ.เชียงใหม่ 124 ล้าน–ผู้ชนะ–คู่เทียบ จนท.รัฐ นับสิบราย. เรียกใช้เมื่อ 5 เมษายน 2568 จาก https://www.isra news.org /article /isranews-news/140142-invesnewsdssd-2.html.

สำนักข่าวอิศรา. (2568). ยืนโทษ! คุก 5 ปี อดีตนายก อบต.บ้านหลวง เชียงใหม่ ทุจริตเรียกเงินสร้างสนามบอลโกลหนู. เรียกใช้เมื่อ 5 เมษายน 2568 จาก https://www.isranews.org /article/isranews-news/138336-invesnews-74.html.

สำนักงาน ป.ป.ช. ภาค 5. (2567). โครงการ STRONG–จิตพอเพียงต้านทุจริต และกิจกรรม Watch & Voice ในพื้นที่ภาคเหนือ. เรียกใช้เมื่อ 5 เมษายน 2568 จาก https://www .nacc .go.th/region5.

สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ. (2568). ประกาศผลการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ (ITA) ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2568 และมอบรางวัล ITA AWARDS 2025. กรุงเทพมหานคร: สำนักประเมินคุณธรรมและความโปร่งใส, สำนักงาน ป.ป.ช.

สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดเชียงใหม่. (2568). เชียงใหม่จัดอบรมเชิงปฏิบัติการตรวจประเมินประสิทธิภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ปีงบประมาณ 2568 เรียกใช้เมื่อ 5 เมษายน 2568. จาก https://region3.prd.go.th/chiangmai.

หทัยพร อ้วนภักดี. (2563). ผลการพัฒนาการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ (ITA) โรงพยาบาลคำม่วง อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ ปี 2560–2563. วารสารอนามัยสิ่งแวดล้อมและสุขภาพชุมชน. 5(3), 23–37.

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดเชียงใหม่. (2567). ปรับปรุงแผนอัตรากำลัง 3 ปี ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567-2569 ครั้งที่ 7. เรียกใช้เมื่อ 5 เมษายน 2568 จาก https://chiangmaipao .go.th/cmpao/article-detail/9341/.

อนุพงศ์ กิ่งทอง, ไชยวัฒน์ เผือกคง และ อมร หวังอัครางกูร. (2566). รูปแบบการเสริมสร้างการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดสุราษฎร์ธานี. วารสารสันติสุขปริทรรศน์. 4(2), 32–61.

Best, J. W. (1977). Research in education. 3rd ed.. Prentice-Hall.

Dang, T. C., et al. (2025). E-government and corruption in an emerging country: New perspectives from a spatiotemporal approach. International Review of Economics & Finance. 100, 104111.

Hair, J. F., et al. (2019). Multivariate data analysis**.** 8th ed.. Cengage Learning.

Hair, J. F., et al. (2021). Multivariate data analysis. 8th ed.. Andover, Hampshire: Cengage Learning EMEA.

Kumkit, T., et al. (2024). Members' perspectives of good governance practice of Thailand's credit union cooperatives. Journal of Asian Business and Economic Studies. 31(1), 55-73.

Mugellini, G., et al. (2021). Public sector reforms and their impact on the level of corruption: A systematic review. Campbell Systematic Reviews. 17(2), e1173.

Nunnally, J. C. (1978). An overview of psychological measurement. Clinical diagnosis of mental disorders: A handbook, 97-146.

OECD. (2025). Governing cross-cutting challenges from the centre in Thailand. Paris: OECD Publishing.

Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2019). Using multivariate statistics. 7th ed.. Boston, MA: Pearson Education.

Vasist, P. N., et al. (2025). E-participation and corruption: Unravelling the role of power dynamics and disinformation. Information & Management. 62(5), 104139.

ยิ่งก้าวถึงสุข ยิ่งใกล้ถึงธรรม

The Closer You Reach Happiness, the Closer You Get to the Dharma

พระครปริยัติวรคุณ (ไพฑูรย์ อนงฺคโณ)
Phrakhru Pariyatirarakhun (Paithoon Anaungkhano)
ไพฑูรย์ สวนมะไฟ
Paitoon Suanmafai
พระนัฐวุฒิ สิริจนฺโท
Phranatthawut Sirichanto
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆร้อยเอ็ด
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Roi-Et Buddhist College
E-mail: teddy.bo.ntk@gmail.com

Received: 2 September 2026; Revised: 7 November 2026; Accepted: 4 April 2026

วิจารณ์หนังสือ: ยิ่งก้าวถึงสุข ยิ่งใกล้ถึงธรรม
ผู้เขียน: พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต)
สำนักพิมพ์: ธรรมสภา จัดพิมพ์เผยแผ่
ปีที่พิมพ์: 2536 จำนวนหน้า: 61

บทคัดย่อ

หนังสือ “ยิ่งก้าวถึงสุข ยิ่งใกล้ถึงธรรม” เกิดขึ้นจากการแสดงธรรมกถาของพระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) ในงานชุมนุมพุทธธรรมศิริราช คณะแพทย์ศาสตร์ศิริราชพยาบาล โรงพยาบาลศิริราชและโครงการพัฒนาตน มหาวิทยาลัยมหิดล ในโอกาสแห่งสัปดาห์การปฏิบัติธรรมเนื่องในวันวิสาขบูชา ณ. วันพุทธที่ 29 พฤษภาคม 2534 เดิมชื่อเรื่องว่า “การก้าวเข้าถึงธรรมในพระพุทธศาสนา” ได้เปลี่ยนเป็น “ยิ่งก้าวถึงสุข ยิ่งไกล้ถึงธรรม” โดยโครงสร้างและเนื้อหาของหนังสือกล่าวถึงความสุข ๓ ระดับ คือ ๑) ความสุขขั้นกาม มีลักษณะสำคัญ คือ ต้องอาศัยสิ่งบำเรอประสาททั้ง ๕ ๒) ความสุขขั้นจิต มีลักษณะสำคัญคือ ยังเป็นของเฉพาะกาล สุขอยู่ได้ตราบเท่าที่ยังอยู่ในภาวะจิตที่เป็นสมาธิ ๓) ความสุข*ขั้นอิสระ* มีลักษณะสำคัญคือ ปลอดพ้นจากข้อบกพร่องของความสุขสองระดับข้างต้น เรียกสั้นๆ ว่า ไม่ขึ้นต่ออามิส และไม่ขึ้นต่อสมัย หรือพูดให้จำกัดกว่านั้นว่าไร้ทุกข์ จุดเด่นของหนังสือเล่มนี้คือการเสนอแนวทางการสร้างความสุขที่ยั่งยืนผ่านการมีอิสรภาพทางใจและความสุขที่แท้จริง พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) ได้นำเสนอหลักธรรมะในรูปแบบที่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริงในชีวิตประจำวัน ทำให้ผู้อ่านสามารถปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้ และการอธิบายที่มีเหตุผลทำให้หนังสือเล่มนี้เป็นคู่มือที่มีคุณค่าสำหรับผู้ที่ต้องการแสวงหาความสุขในชีวิตและในสังคมได้

คำสำคัญ: ยิ่งก้าว, ถึงสุข, ยิ่งใกล้, ถึงธรรม

Abstract

The book "The Closer You Reach Happiness, the Closer You Get to the Dharma " originated from a sermon delivered by Phra Thepwethi (Prayut Payutto) at the Siriraj Buddhist Community Fair, Faculty of Medicine, Siriraj Hospital, Siriraj Hospital, and the Self-Development Project, Mahidol University. on the occasion of the Dhamma Practice Week on Visakha Bucha Day, Wednesday, May 29, 1991. Originally story titled "Reaching the Dhamma in Buddhism," it was changed to "The Closer You Reach Happiness, the Closer You Get to the Dharma." The structure and content of the book discusses three levels of happiness: 1) sensual happiness, characterized by its reliance on the five senses; 2) mental happiness, characterized by its transitory nature, lasting only as long as one is in a state of concentration; and 3) freedom happiness, characterized by its freedom from the shortcomings of the two levels of happiness. In short, it is independent of material possessions and independent of time, or, more briefly, free from suffering. The highlight of this book is its approach to creating lasting happiness through mental freedom. And true happiness, Phra Thepwethi (Prayut Payutto) has presented Dhamma principles in a form that can be practically applied in daily life, enabling readers to adapt them to their daily lives. And the reasoned explanations make this book a valuable guide for those who wish to seek happiness in life and society.

Keyword: The Closer You, Reach Happiness, the Closer You, Get to the Dharma

บทนำ

หนังสือ: ยิ่งก้าวถึงสุข ยิ่งใกล้ถึงธรรม โดย พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต) เป็นหนังสือที่เน้นการสอนเกี่ยวกับการปฏิบัติธรรมและการเข้าถึงความสุขที่ยั่งยืนผ่านทางหลักธรรมในพระพุทธศาสนา โดยมีการนำเสนอคำสอนที่เป็นการประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันเพื่อให้ผู้อ่านสามารถพัฒนาจิตใจและเข้าถึงความสุขที่แท้จริงได้ในที่สุด

ประวัติผู้เขียน พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต) เป็นที่รู้จักในนามปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาแห่งยุคปัจจุบัน ที่ได้รับความเคารพนับถืออย่างยิ่ง และยอมรับอย่างกว้างขวางจากชาวไทยและชาวโลก ทั้งจากชาวพุทธ และผู้ที่นับถือศาสนาอื่นในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและการศึกษา ท่านมีนามเดิมว่า ประยุทธ์ นามสกุล อารยาง กูร เป็นบุตรคนที่ 5 ของนายสำราญ และนางชุนกี อารยางกูร เกิดเมื่อวันที่ 12 มกราคม 2481 ตรงกับวันพฤหัสบดี แรม 7 คำ เดือน 12 ปีขาล ที่ตลาดใต้ อำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี ท่านเริ่มศึกษาพื้นฐานที่โรงเรียนชัยศรี ประชาราษฎร์และมัธยมศึกษาที่โรงเรียนมัธยมวัดปทุมคงคา หลังจากนั้นท่านได้บรรพชาเป็นสามเณรและศึกษาพระปริยัติธรรมจนสอบได้ ป.ธ. 9 ในขณะที่ยังเป็นสามเณร ท่านได้รับการอุปสมบทเป็นพระภิกษุในพระบรมราชานุเคราะห์ และสอบได้ปริญญาพุทธศาสตร์บัณฑิต (เกียรตินิยมอันดับ 1) จากมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในปี พ.ศ. 2559 ถึงปัจจุบัน ท่านดำรงสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะที่ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ทั้งได้ดำรงตำแหน่งต่าง ๆ ในสังฆมณฑลและได้รับการยกย่องในฐานะผู้ทำคุณประโยชน์แก่พระพุทธศาสนา ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ท่านยังมีผลงานการเขียนและบรรยายธรรมะจำนวนมาก ทำให้เกิดงานนิพนธ์และ CD ธรรมมากมาย โดยเฉพาะการ จัดทำพระไตรปิฎกฉบับคอมพิวเตอร์เป็นครั้งแรกของโลก และที่สำคัญโดยในปี พ.ศ. 2537 ท่านได้รับรางวัล "การศึกษาเพื่อสันติภาพ" จากยูเนสโก

การดำเนินชีวิตของมนุษย์เพื่อสร้างความสุขสามารถทำได้หลากหลายวิธี ขึ้นอยู่กับมุมมองและแนวทางการใช้ชีวิตของแต่ละบุคคล จากมุมมองทางพุทธศาสนา ซึ่งมีหลักการที่เน้นการพัฒนาใจและการเข้าถึงธรรมชาติของชีวิต สิ่งสำคัญในการดำเนินชีวิตเพื่อสร้างความสุขที่ยั่งยืนคือ การฝึกฝนจิตใจ การมีสติ การทำความเข้าใจในตัวเอง และการปล่อยวางจากสิ่งที่ไม่จำเป็น การสร้างความสุขในชีวิตไม่ได้หมายความว่าเราจะไม่มีความทุกข์เลย แต่หมายถึงการเรียนรู้ที่จะมีความสุขจากภายใน ผ่านการฝึกฝนจิตใจ การตระหนักรู้ในปัจจุบัน การพัฒนาความสัมพันธ์ที่ดีต่อผู้อื่นและตัวเอง การสร้างความสุขจึงเป็นการปรับทัศนคติและวิธีการดำเนินชีวิตให้สอดคล้องกับธรรมชาติของชีวิตและโลกใบนี้

ความสุข คือ สภาวะที่มีความพึงพอใจและความสุขใจ ซึ่งอาจเกิดขึ้นจากการตอบสนองของร่างกายและจิตใจในทิศทางที่ดี เช่น ความรู้สึกสบายใจ, ความพึงพอใจในชีวิต, การมีความสงบในใจ หรือการได้สัมผัสกับสิ่งที่น่าพึงพอใจในชีวิตในทางพระพุทธศาสนา, "สุข" เป็นเรื่องที่มีหลายแง่มุม โดยจะถูกอธิบายในหลายรูปแบบ ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็นหลายประเภทตามลักษณะของมัน เช่น สุขทางกาย และ สุขทางใจ และยังมี สุขในระดับที่ลึกขึ้น ที่เกิดจากการบรรลุธรรม

สุขทางกายหมายถึงความรู้สึกดีที่เกิดขึ้นจากร่างกาย เช่น การได้รับความสะดวกสบายทางกายภาพ อาหารอร่อย การพักผ่อน หรือความพึงพอใจจากการสัมผัสสิ่งต่างๆ ที่ทำให้ร่างกายรู้สึกสบายและมีความสุข ชี้ให้เห็นว่า ความสุขทางกายที่เกิดจากการพึ่งพาสิ่งต่างๆ ในโลกภายนอกมักจะไม่ยั่งยืน เนื่องจากร่างกายและสิ่งต่างๆ ที่เราพึ่งพามีความไม่เที่ยง (อนิจจัง) และอาจนำไปสู่ความทุกข์ในท้ายที่สุด เช่น การหลงใหลในสิ่งที่ทำให้ร่างกายสุขสบาย อาจนำไปสู่การยึดติด และมีความทุกข์ในภายหลังความสุขทางกายเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการสัมผัสกับปัจจัยภายนอก และเป็นสิ่งที่ไม่เที่ยง ดังนั้น แม้สุขทางกายจะเป็นสิ่งที่สำคัญในชีวิต แต่ก็ต้องมีการตระหนักรู้ว่าไม่สามารถพึ่งพาเพียงแค่สิ่งเหล่านั้นเพื่อความสุขที่แท้จริงได้

สุขทางใจหมายถึงความสุขที่เกิดจากภายใน เช่น ความสงบของจิตใจ ความพอใจในสิ่งที่เป็นอยู่ การปล่อยวางความกังวล ความเมตตา ความกรุณา หรือการมีสติและสมาธิที่ช่วยให้จิตใจมีความสงบ การมีสติเป็นสิ่งที่ช่วยให้เรามีความสุขทางใจที่ยั่งยืน เพราะสติจะช่วยให้เรารู้เท่าทันความคิด อารมณ์ และการกระทำของตัวเอง ทำให้เราสามารถหลุดพ้นจากความวิตกกังวลและความทุกข์ การปฏิบัติวิปัสสนา หรือการเจริญปัญญาเป็นการพัฒนาความรู้และความเข้าใจในธรรมชาติของชีวิตและจิตใจ เมื่อเรามีความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับทุกข์ และ การปล่อยวาง จิตใจของเราจะมีความสุขที่แท้จริง

คนที่เข้าถึงความสุขในขั้นแห่งปัญญาแล้วนี้ จะมีความสุขทางจิตเข้ามาเป็นตัวเสริมให้สุขยิ่งขึ้น ถ้าเขาต้องการความสุขทางด้านประสาทสัมผัส ก็เอามาเป็นตัวเสริมได้อีก ไม่มีปัญหาเลย ฉะนั้นจึงต้องเข้าใจให้ถูกว่าพระพุทธเจ้าทรงต้องการให้เรากำจัดเชื้อความทุกข์ให้หมด ในทางพุทธศาสนาจึงเน้นถึงความหมดทุกข์ ไม่ได้เน้นถึงการแสวงหาความสุข เพราะว่าตัวความสุขนั้นๆ เราหาได้ด้วยวิธีการต่างๆ มากมายดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ซึ่งเป็นตัวประกอบ ไม่ใช่ตัวแท้ของการแก้ปัญหาและไม่ใช่เป็นจุดหมายที่แท้จริง

จากเหตุผลที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ ผู้วิจารณ์เห็นว่า หนังสือ “ยิ่งก้าวถึงสุข ยิ่งไกล้ถึงธรรม” ของพระเทพเวที (ประยุทธ์ ป ยุตฺโต) มีเนื้อหาที่ดึงดูดน่าสนใจเป็นอย่างมาก นั่นก็คือแนวคิดที่จะให้สังคมในระดับพื้นฐานคือการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข และในระดับสูงคือการรู้จักสร้างความสุขภายในให้เกิดขึ้นได้ในตน ยิ่งกว่านั้นการที่จะทำให้เกิดความสุขภายในอย่างแท้จริงคือการเข้าใจสัจธรรมด้วยปัญญาตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่เข้าใจถึงความสุขชีวิตให้เกิดดุลภาพและความสุขอย่างแท้จริง

ความเป็นมาและโครงสร้างหนังสือและเนื้อหา

ความเป็นมาของหนังสือ : หนังสือเรื่อง “ยิ่งก้าวถึงสุข ยิ่งใกล้ถึงธรรม” เป็นหนังสือเกี่ยวกับหลักการของพระพุทธศาสนานั่นคือการที่มนุษย์ทุกคนต้องการมีชีวิตและมีความสุขในชีวิตที่แท้จริงและพยายามทำทุกย่างเพื่อสิ่งนี้ แต่แล้วมนุษย์ก็ประสบปัญหา เพราะความเพียรพยายามโดยไม่รู้ไม่เข้าใจว่าชีวิตที่ดี และความสุขที่แท้จริงนั้นคืออะไร หลักการสร้างชีวิตที่ดีและมีความสุขนี้แท้ที่แล้วก็คือการเข้าถึงธรรมนั่นเองเรียกง่าย ๆว่า “เมื่อสุขแท้ ก็ถึงธรรม” เป็นการถอดเทปที่จากการแสดงธรรมกถาของพระเทพเวที (ประยุทธ์ ป ยุตฺโต) ในงานชุมนุมพุทธธรรมศิริราช คณะแพทย์ศาสตร์ศิริราชพยาบาล โรงพยาบาลศิริราชและโครงการพัฒนาตนมหาวิทยาลัยมหิดล ในโอกาสแห่งสัปดาห์การปฏิบัติธรรมเนื่องในวันวิสาขบูชา ณ.วันพุทธที่ 29 พฤษภาคม 2534 เดิมชื่อเรื่องว่า“การก้าวเข้าถึงธรรมในพระพุทธศาสนา” ได้เปลี่ยนเป็น “ยิ่งก้าวถึงสุข ยิ่งใกล้ถึงธรรม” หนังสือเล่ม นี้จึงเป็นการรวบรวมคำสอนและแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสมกับทุกคน ทุกวัย เพื่อการสร้างความสุขในชีวิตและสังคม อย่างยั่งยืน

แนวคิดหลักของหนังสือที่มุ่งเน้นการทำความเข้าใจเกี่ยวกับการเข้าถึงสุขภาพจิตและความสงบภายในโดยการปฏิบัติตามหลักธรรมที่ทำให้เกิดความสุขในชีวิตประจำวัน คำสอนเกี่ยวกับความสุขที่แท้จริง พระเทพเวทีได้นำเสนอแนวคิดที่ว่า ความสุขที่แท้จริงไม่ใช่การแสวงหาความพึงพอใจจากสิ่งภายนอก แต่เป็นการเข้าใจและรับรู้ความจริงเกี่ยวกับชีวิตและธรรมชาติ โดยใช้หลักการของพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือในการเข้าใจโลกและจิตใจ แนะนำการนำคำสอนทางธรรมมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันอย่างเป็นระบบ โดยเน้นการฝึกสติและการตั้งมั่นในจิตใจ เพื่อให้ผู้อ่านสามารถค้นพบความสุขในขณะนั้น ๆ ได้ การยอมรับความทุกข์เป็นสิ่งที่ทุกคนต้องเผชิญ ซึ่งคำสอนเน้นการยอมรับและการเข้าใจถึงธรรมชาติของความทุกข์ โดยไม่หลีกหนี แต่เรียนรู้ที่จะรับมือกับมันอย่างมีสติ การใช้จิตวิญญาณในการค้นหาความสุข ผ่านการปฏิบัติธรรมอย่างตั้งมั่นและมีจิตวิญญาณสามารถพัฒนาไปสู่ความสงบและการเข้าถึงธรรมในที่สุด โดยรวมแล้ว หนังสือเล่มนี้เน้นการทำให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจธรรมชาติของชีวิตและการเจริญสติในชีวิตประจำวัน เพื่อให้มีความสุขที่ยั่งยืนและสามารถหลุดพ้นจากการติดยึดกับสิ่งภายนอกได้

โครงสร้างของหนังสือ “ยิ่งก้าวถึงสุข ยิ่งใกล้ถึงธรรม” เป็นหนังสือที่มลักษณะการแต่ง แบบร้อยแก้วหรือความเรียง ปกเล่มเล็กเน้นความเรียบง่ายและเน้นความเป็นธรรมชาติและปกสีขาวภาพปกของหนังสือสีฟ้ามีรูปดอกทานตะวันคล้ายธรรมจักรสื่อความหมายสะท้อนเรื่องราวของหนังสือ ในส่วนฟอนต์ของตัวอักษรบนปกหนังสือมีขนาดใหญ่สีดำและคำเป็นภาษาไทย จำนวน 61 หน้า โครงสร้างของหนังสือประกอบด้วยโครงสร้างและเนื้อหาของหนังสือทั้งหมด 21 ตอน เมื่อเปิดหนังสื่ออ่านเนื้อความข้างในทำให้รู้สึกอ่านง่ายสบายตาเพราะตัวอักษรภายในก็มีขนาดใหญ่เช่นกัน กระดาษที่ใช้พิมพ์ภายในใช้กระดาษถนอมสายตาซึ่งจะช่วยให้ ผู้อ่านหนังสือได้อย่างสบายตา และอ่านได้นานมากยิ่งขึ้น สีเหลืองนวลของกระดาษจะช่วยลดแสงที่จะสะท้อน เข้าสู่ดวงตาของผู้อ่านในขณะอ่าน โดยไม่รู้สึกเมื่อยล้าบริเวณดวงตาถึงแม้เป็นหนังสือเล่มเล็กแต่ใช้ตัวอักษรสีดำ ขนาดใหญ่ประกอบกับใช้กระดาษถนอมสายตาจึงทำให้ผู้อ่านอ่านหนังสือได้ยาวนานโดยไม่น่าเบื่อ

ส่วนเนื้อหาของหนังสือ “**ยิ่งก้าวถึงสุข ยิ่งใกล้ถึงธรรม**” ซึ่งจะได้กล่าวตามลำดับเริ่มต้นด้วยการกล่าวถึง คำปรารภของผู้บรรยายที่กล่าวถึงการก้าวไปให้ถึงธรรม ซึ่งมีเนื้อหาของหนังสือตามลำดับดังนี้

ต้องการสุขแท้ แต่ยังทำไม่ถูกวิธี ถ้าหากว่าเราสามารถเข้าถึงชีวิตที่ดี มีความสุขที่แท้จริงได้ อันนี้แหละคือการเข้าถึงธรรมในพระพุทธศาสนา การเข้าถึงธรรมในพระพุทธศาสนา ก็คือสิ่งเดียวกับความปรารถนาที่เป็นเป้าหมายแห่งชีวิตของเรานั่นเอง

การปรนเปรอประสาททั้งห้า เป็นวิธีหาความสุขพื้นฐาน วิถีทางดำเนินชีวิตของมนุษย์เพื่อสร้างชีวิตที่ดีมีความสุขนั้น มนุษย์ได้ปฏิบัติตามวิธีการต่างๆ ดังต่อไปนี้

วิธีที่ 1 ได้แก่ การหาวัตถุมาบำรุงบำเรอปรนเปรอประสาททั้ง 5 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ถ้าเรามองดูด้วยความยุติธรรม การหาความสุขแบบนี้ของมนุษย์ คือการหาวัตถุมาปรนเปรอประสาททั้ง 5 นั้น ว่ากันไปแล้ว มันเป็นวิธีการพื้นฐานที่แทบจะไม่ต่างอะไรกัน กับสัตว์ กล่าวคือ สัตว์ที่เราเรียกว่าเดรัจฉานทั้งหลาย

มนุษย์กับสัตว์อื่นหาสุขบำเรอประสาท เสมอเหมือนกัน แต่มนุษย์ก่อทุกข์ได้มหันต์ ยิ่งกว่าสัตว์เหล่าอื่น เพราะฉะนั้น ในสังคมมนุษย์ที่ปล่อยชีวิตให้ดำเนินไปตามสัญชาตญาณก็ดี ในหมู่สัตว์อื่นทั้งหลายทั่วๆ ไปก็ดี ก็จะมีปัญหาแบบเดียวกัน คือ การแย่งชิง เบียดเบียน ซึ่งกันและกัน ส่วนมนุษย์นั้นมีความสามารถในการที่จะแสวงหาสิ่งที่จะมาบำรุงบำเรอตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจของตนได้มาก และในการบำรุงบำเรอนั้น ก็มีความสามารถในการที่จะแย่งชิงเบียดเบียนผู้อื่นได้มากด้วย

การหาความสุขด้วยวิธีเอาวัตถุมาบำรุงบำเรอประสาททั้ง ๕ นี้ไม่ได้ผลที่จะให้บรรลุความสุข และชีวิตที่ดีงามอย่างแท้จริง ในแง่ที่ว่า มันทำให้เกิดการแย่งชิงเบียดเบียน ทำให้สังคมเดือดร้อน อยู่กันไม่เป็นสุข เมื่อสังคมเดือดร้อนแล้ว ผลคือความทุกข์ ความเดือดร้อนนั้น ก็หันกลับมากระทบตัวเองด้วย อย่างน้อยก็ทำให้มีชีวิตอยู่ด้วยความหวาดระแวง ไม่มีความสุขจริง

การปรนเปรอเท่าไรไม่รู้จักพอ ความเบื่อรอตัดหน้าความอิ่ม การหาความสุขแบบนั้นก็มีขอบเขตแคบ ยังมีข้อบกพร่องมาก เช่น

ประการที่ 1 ก็คือ มันเป็นความสุขที่ไม่รู้จักอิ่ม ไม่รู้จักพอ หรือไม่รู้จักเต็ม มหมายความว่า ให้หาไปเถอะ จะเอามาบำรุงบำเรอเท่าไรมันก็ไม่อิ่ม ไม่พอ ไม่ให้ความสุขเต็มที่สักที เพราะฉะนั้นจึงต้องหากันไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุด

ประการที่ 2 ความสุขจากวัตถุปรนเปรอนี้มันมีมาพร้อมกับความเบื่อหน่ายในที่สุด คือ ความสุขแบบนี้ไปๆ มาๆ ผลที่สุดก็จบลงด้วยความเบื่อหน่าย เป็นความสุขที่เอียน หรือเฟ้อได้ อันนี้ก็เป็นปัญหาอย่างหนึ่งของมนุษย์ ไม่ว่าจะได้ความสุขอะไร ต่อไปเราก็จะเบื่อ เราก็จะเอียน แล้วก็อยากจะเปลี่ยนไปหาความสุขอย่างอื่นใหม่ๆ ไปเรื่อยๆ ซึ่งก็เป็นลักษณะหนึ่งของความไม่รู้จักพอเป็นลักษณะหนึ่งของความไม่รู้จักพอ

เอาสุขไปฝากไว้กับการบำเรอประสาท เลยต้องทุกข์ถนัด เมื่อประสาทนั้นไม่ประสิทธิ์

ประการที่ 3 ความสุขจากวัตถุปรนเปรอนี้ มันอยู่ข้างนอก ฉาบฉวย มันปรนเปรออยู่ที่ ตา หู จมูก ลิ้น และกาย มันไม่เข้าลึกไปถึงใจเต็มที่ ในใจที่แท้จริงในระดับประณีตลึกซึ้ง มันไม่สุขเต็มที่ ไม่เต็มชีวิตชีวา บางทีข้างนอกหาความสุขไป ตาดู หูฟัง สนุกสนานไป แต่ในใจมีทุกข์อัดอยู่เต็มที่ อย่างนี้ก็เป็นความสุขแบบพอกไว้เท่านั้นเอง หรือสุขแต่เปลือก ได้แค่เคลือบหรือห่อหุ้มไว้ ไม่ช้าก็ลอกก็หลุดหายไป เนื้อในคือตัวจริงอาจเป็นทุกข์ ไม่ใช่สุขแท้จริง

จะพึ่งพาวัตถุ หรือพึ่งพาคนอื่น ก็ไม่เป็นสุขโดยอิสระ สังคมของเรานี้ ถ้าคนมีเมตตา มีไมตรี มีความรัก ปรารถนาดี เอื้อเฟื้อเกื้อกูลต่อกัน มันก็ทำให้มีความสุขชนิดหนึ่ง เป็นความสุขที่ประณีตยิ่งขึ้น นับว่ามนุษย์ได้ก้าวหน้าไปขั้นหนึ่ง เป็นการเปิดด้านหรือช่องทางหรือวิธีที่จะหาความสุขขึ้นมาอีกอย่างหนึ่ง ความสุขแบบนี้ก็เรียกได้ว่า ประณีตมาก ดีขึ้นมามากแล้ว แต่ถึงอย่างนั้นก็ยังไม่พอ เพราะว่ามนุษย์มีเวลาที่จะต้องอยู่ลำพังตัวเอง คนอื่นจะมาช่วยให้เรามีความสุขตลอดเวลาไม่ได้ บางเวลาเราอยู่ลำพังตัวเอง คือมีแต่กายของเรา ไม่มีคนอื่นมาอยู่ด้วย เพื่อนฝูงที่รักที่ใคร่จะมาอยู่กับเราตลอดเวลาไม่ได้ พ่อ แม่ ก็อยู่กับเราตลอดเวลาไม่ได้

วิธีที่ 2 ความสุขแบบที่ต้องอาศัยคนอื่นก็ยังเป็นการพึ่งพาอยู่ ไม่เป็นอิสระแก่ตัวเอง ถ้ามัวหวังความสุขจากคนนั้นคนนี้ เราก็จะต้องมีความผิดหวัง เพราะบางทีคนนั้นไม่มาในเวลาที่เราอยากให้มา หรือบางทีเขาเคยเป็นอย่างนี้ แต่เดี๋ยวนี้ทำไมเขาเป็นอย่างอื่นไปเสีย แล้วเราก็มีความทุกข์เพราะความเปลี่ยนแปลงของคนอื่น

เป็นอันว่าความสุขจากวิธีหรือช่องทางที่หนึ่งคือ มีวัตถุบำรุงบำเรอประสาททั้ง ๕ ก็ไม่พอ ถึงแม้ไปใช้วิธีที่สองเอามิตรภาพไมตรีจิตและการสังสรรค์กับเพื่อนมนุษย์มาเพิ่มอีกด้านหนึ่งก็ยังไม่พอ

กล่อมประสาท กล่อมจิต เครื่องช่วยสำหรับผู้ไม่สามารถเป็นสุขด้วยตนเอง สิ่งที่จะมากล่อมมาช่วยกระตุ้นให้มีความสุขแบบนี้ มี ๒ อย่างคือ

1. ตัวกล่อมหรือกระตุ้นในทางบวก เช่น ดนตรี เพลงดีๆ วรรณกรรม วรรณคดี จิตรกรรมและศิลปะอย่างอื่นๆ หรืออะไรต่างๆ ทำนองนี้

2. ตัวกล่อมหรือกระตุ้นในทางลบ เช่น สุรายาเมา สิ่งเสพติด การพนัน

วิธีที่ 3 หาความสุขจากสิ่งที่จะมาช่วยกล่อมประสาท สิ่งที่จะมาช่วยกล่อมประสาท หรือกระตุ้นประสาท ตลอดจนกระตุ้นหรือกล่อมความคิด และจินตนาการ ก็เป็นแหล่งหาความสุขที่สำคัญอย่างหนึ่งของมนุษย์โดยเฉพาะมนุษย์บางคนนั้น ไม่สามารถหาวัตถุมาปรนเปรอบำรุงบำเรอประสาทของตัวให้มีความสุขได้เพียงพอ หรือบางทีถึงมีวัตถุปรนเปรอประสาททั้ง 5 มากมาย แต่ก็ไม่สามารถมีความสุขอย่างพอใจได้ หรือมีแล้วปรนเปรอแล้วก็เบื่อไปหมด และบางทีก็อยู่ร่วมกับเพื่อนมนุษย์ไม่ได้ดี ก็เลยไปหาสิ่งที่จะมาช่วยกล่อมประสาท กล่อมจินตนาการ กล่อมความคิดให้เพลิดเพลิน ให้ออกไปจากสภาพปัจจุบัน ให้จิตใจล่องลอยไป ให้ลืมความทุกข์ไปคราวหนึ่งๆ บ้างเติมส่วนพร่องหรืออุดช่องโหว่ของจิตใจที่โหยหิวหาสุขบ้าง ตลอดจนเป็นการเพิ่มดีกรีของความสุข

รู้จักกล่อม แทนที่จะทำให้หลง กลับพาไปหาอิสรภาพ ในทางพระพุทธศาสนาจะเห็นว่า ในศีล 5 ซึ่งเป็นศีลขั้นพื้นฐาน จะไม่มีข้อห้าม หรือข้อกำหนดให้งดเว้นในเรื่องเหล่านี้ ท่านไม่ห้ามเรื่องดนตรี ไม่ห้ามเรื่องศิลปะ เช่นจิตรกรรม อะไรต่างๆ บางทีก็เหมือนกับเป็นการส่งเสริมไปด้วย ดังมีเรื่องในคัมภีร์พุทธศาสนาพระพุทธเจ้าบางทีทรงแต่งเพลงให้คนที่เป็นคู่รักกันด้วยซ้ำ แต่แต่งเพลงชนิดที่มีเนื้อหาทางธรรม เรียกได้ว่าเป็นดนตรีในพระธรรมวินัย

ถ้ารู้จักแยกและเลือกหาส่วนที่ดี เช่น ดนตรีที่ประณีต ที่มีคุณค่าในทางส่งเสริมอารยธรรม วัฒนธรรม มันก็เป็นตัวที่ช่วยให้เราพ้นไปได้จากเครื่องกล่อมในทางลบ ทำให้เราไม่ต้องไปพึ่งพาอาศัยสิ่งเสพติด สุรายาเมาเป็นต้น

สุขเพราะกล่อม ก็ใกล้กับสุขในความฝัน ศักยภาพของมนุษย์ยังมีมากกว่านี้ โดยเฉพาะในการที่จะมีความสุขได้โดยลำพังด้วยจิตใจของตนเอง ในการที่จะมีอิสรภาพและมีความสุขของจิตใจที่เป็นอิสระ นี่เป็นศักยภาพของมนุษย์ที่ทำได้ แต่ถ้าเรามาติดกับสิ่งเหล่านี้ เราจะหยุด ไม่พัฒนาศักยภาพที่มีอยู่ต่อไปอีก ทำให้สูญเสียประโยชน์ที่จะพึงได้ นอกจากนั้น ความสุขที่อาศัยตัวกล่อมเหล่านี้ ก็ยังเป็นความสุขแบบพึ่งพายังทำให้ชีวิตของเราขึ้นต่อมัน แล้วก็ยังเป็นสุขชนิดชั่วคราว เป็นสุขอยู่ได้เมื่ออยู่กับตัวกล่อมเหล่านั้น การแก้ปัญหาของมนุษย์นั้น ถ้ายังอยู่กับโลกแห่งความฝันที่เลื่อนลอยอยู่นี้ ก็จะไม่สำเร็จผล เราจึงต้องกลับมาสู่โลกแห่งความเป็นจริง

จะอยู่ด้วยการกล่อม หรือด้วยการปลอบขวัญ ก็ยังไม่พ้นการต้องพึ่งพา มนุษย์จำนวนมากมีความสุข แต่ไม่พ้นทุกข์ เพราะทุกข์ในตัวมีอยู่อย่างไรก็ยังมีอยู่อย่างนั้น มันก็เพลินไปด้วยกับสิ่งที่มากล่อมชั่วคราว ตอนที่ออกจากโลกแห่งความเป็นจริงไป เราก็มีความสุข แต่พอกลับมาสู่โลกแห่งความเป็นจริง ทุกข์ที่เคยมีก็มีอีก มนุษย์จึงแสวงหาเพื่อจะทำตนให้มีความสุข อีกสิ่งหนึ่งที่มนุษย์จำนวนมากหันไปหาก็คือ เครื่องปลอบประโลมใจหรือสิ่งที่ให้ความหวัง สิ่งปลอบประโลมหรือให้ความหวังนี้ เป็นเรื่องที่ลึกลงไปในจิตใจมาก และมักจะเป็นเรื่องลึกลับหรือเกี่ยวกับอำนาจที่มองไม่เห็น เช่น สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ฤทธิ์เดช ปาฏิหาริย์ ตลอดจนสิ่งที่เป็นเครื่องประเทืองขวัญ เช่น น้ำมนต์เป็นต้น

สุขเต็มอิ่มภายใน ด้วยลำพังจิตใจของตนเอง สมัยโบราณก่อนพุทธกาลมาแล้ว คนจำนวนมากหาวิธีที่จะสร้างชีวิตที่ดีและมีความสุขกันต่างๆ นานา วิธีที่กล่าวมาข้างต้นเขาหากันทั้งหมดแล้วตั้งแต่ก่อนพุทธกาล จนกระทั่งในที่สุดเขาเห็นว่า ไม่ว่าจะหาออกไปถึงไหน ก็ยังไม่ถึงที่สุด ไม่สุขสม ก็หันเข้ามาแสวงหาภายในตนเอง คนพวกหนึ่งก็ออกบวชเป็นฤาษีชีไพร ไปบำเพ็ญเพียรทางจิต ทำสมาธิ จนกระทั่งได้ฌาน ได้สมาบัติ พวกนี้ก็ดื่มด่ำกับภาวะทางจิตใจ จิตลงสู่ภาวะที่ลึกซึ้ง เขาเรียกว่าจิตหลุดพ้นจากสิ่งที่รบกวน หลุดพ้นจากสิ่งที่ทำให้ระคายเคือง พวกนี้ไม่มีความทุกข์เลย พวกนี้ก็ปรากฏว่ามีความสุขมาก สุขจริง พระพุทธเจ้าตรัสเตือนว่ายัง ความสุขแบบนี้ เป็นความสุขภายในของจิต สุขในตัวของจิตเอง เป็นขั้นสูงแล้ว แต่มนุษย์ก็ไม่สามารถอยู่ในภาวะแห่งความสุขหรืออยู่ในอาการดื่มด่ำทางจิตนั้นได้ตลอดไป เขาจะต้องออกมาสู่โลกแห่งความเป็นจริง

สุขแท้ เมื่ออยู่กับความจริงโดยไม่มีทุกข์ พระพุทธเจ้าต้องการก็คือ การพัฒนาต่อไปอีกขั้นหนึ่ง เมื่อกี้นี้เป็นขั้นของจิต เป็นความสุขขั้นจิต ขั้นต่อไปก็คือ ขั้นปัญญา คือการมาเผชิญหน้า และรู้เท่าทันความจริงด้วยปัญญา สาระของขั้นนี้ก็คือ การรู้จักโลกและชีวิตตามความเป็นจริง และเมื่อรู้เท่าทันตามความเป็นจริงแล้ว ก็ทำจิตใจของเราให้เป็นอิสระได้ พระพุทธศาสนาถือว่าจะต้องมาถึงขั้นนี้ ต่อเมื่อถึงขั้นนี้เท่านั้น จึงจะเป็นการมีชีวิตที่ดี และมีความสุขที่แท้จริง

สุขแท้ที่ไร้ทุกข์เป็นฐาน สุขอื่นทุกประการก็เต็มอิ่มจริง สำหรับคนที่สามารถสร้างชีวิตที่ดีงาม มีความสุขโดยมีปัญญารู้เท่าทันอย่างนี้แล้ว เมื่อเขาสร้างผลสำเร็จในทางจิตขึ้น เช่น ทำสมาธิได้สูง การทำสมาธิเข้าถึงภาวะดื่มด่ำทางจิตนั้น มันก็มาเป็นตัวประกอบเสริมความสุขของเขา ให้ความสุขนั้นมาก หรือพูดให้ถูกต้องแท้ก็ว่า มันก็เป็นความสุขที่เต็มบริบูรณ์ครบถ้วน คือเขาจะเสวยความสุขนั้นได้บริบูรณ์เต็มตามสภาพของมัน โดยไม่มีอะไรรบกวน ระคาย หรือบ่อนเบียนเลย เพราะมีรากฐานคือความไม่มีทุกข์ เป็นตัวรองรับ ฉะนั้น ความสุขด้านอื่นๆ ก็เป็นตัวเสริมความสุขของเขา โดยที่ว่าตัวเขามีความสุขแท้เป็นฐานหรือเป็นพื้นอยู่แล้ว

สุขสามระดับ มากับหลักปฏิบัติสามขั้น การหาความสุขของมนุษย์ก้าวหน้ามาเป็นขั้นๆ จัดเป็นระดับได้ ๓ ระดับ คือ

ระดับที่ 1 การบำรุงบำเรอประสาทสัมผัสที่ทางพระท่านเรียกว่า ขั้นกาม หรือกามาวจร เป็นการหาความสุขของคนทั่วไป แม้จนกระทั่งถึงสวรรค์ทั้ง ๖ ก็อยู่กับเรื่องของประสาทสัมผัสทั้งนั้น

ระดับที่ 2 คือ ความสุขที่ประณีตขึ้นมาในระดับจิตใจ ที่เข้าถึงโดยลำพังจิตเองแท้ๆ อย่างที่ว่า ทำสมาธิตลอดจนบำเพ็ญฌานสมาบัติ ตอนนี้พ้นจากเรื่องกามไปแล้ว ท่านเรียกว่า ขั้นรูปาวจร และอรูปาวจร ขอเรียกเป็นศัพท์เทคนิคหน่อย เป็นขั้นของความสุขทางจิต

ระดับที่ 3 คือ ต่อจากนั้น ก้าวหน้าไปอีกขั้นหนึ่ง ก็ถึงระดับสูงสุดที่สุขนั้นปราศจากทุกข์ เป็นขั้นของอิสรภาพ หรือขั้นวิมุตติ ก็คือระดับของปัญญา หมายความว่าเป็นระดับที่ความสุขเกิดจากการที่ปัญญาเห็นแจ้งความจริงของสิ่งทั้งหลาย

สุขแท้ อยู่ในวิถีแห่งอิสรภาพ การที่เราแสวงหาชีวิตที่ดีให้มีความสุขที่แท้จริงนั้น ถ้าทำได้อย่างที่ว่ามานี้ก็เข้าถึงธรรมในพระพุทธศาสนา คือการมีความสุขสูงขึ้นไปเป็นขั้นๆ รวม ๓ ระดับ

ระดับที่ 1 การเข้าถึงธรรมในขั้นต้น ก็คือ ศีล

ระดับที่ 2 ในการเข้าถึงธรรม ก็คือ การอบรมเจริญสมาธิ ซึ่งจะทำให้เข้าถึงความสุขทางจิต

ระดับที่ 3 เข้าถึงธรรมด้วยปัญญาที่ทำให้ปราศจากทุกข์โดยสิ้นเชิง เข้าถึงโลกุตตระ

ความสุขแต่ละขั้นแต่ละระดับมีจุดอ่อน จะเห็นได้จากลักษณะของความสุขในขั้นหรือระดับนั้นๆ ซึ่งจะสรุปให้เห็นเป็นลำดับดังนี้

ความสุขระดับที่ **1** คือ ขั้นกาม มีลักษณะสำคัญ คือ ต้องอาศัยสิ่งบำเรอประสาททั้ง 5

ความสุขระดับที่ 2 คือ ขั้นจิต มีลักษณะสำคัญคือ ยังเป็นของเฉพาะกาล สุขอยู่ได้ตราบเท่าที่ยังอยู่ในภาวะจิตที่เป็นสมาธิ

ความสุขระดับที่ 3 คือ ขั้นอิสระ มีลักษณะสำคัญคือ ปลอดพ้นจากข้อบกพร่องของความสุขสองระดับข้างต้น เรียกสั้นๆ ว่า ไม่ขึ้นต่ออามิส และไม่ขึ้นต่อสมัย หรือพูดให้จำกัดกว่านั้นว่าไร้ทุกข์ พูดให้สั้นกว่านี้ จับสาระสำคัญว่า

1. ความสุขระดับกาม ขึ้นต่ออามิส
2. ความสุขระดับจิต ขึ้นต่อสมัย (และยังอาจหลงติด)
3. ความสุขระดับอิสระ ทั้งไม่ขึ้นต่ออามิส และไม่ขึ้นต่อสมัย

อิสรภาพ คือหลักประกันของความสุขที่แท้ ความสุข ๒ ระดับแรก คือ กามและจิต หรือกาม กับรูปาวจรและอรูปาวจรนั้น จะดีงาม เป็นสุขจริงที่ไร้พิษภัย ต่อเมื่อมีเครื่องควบคุมให้อยู่ในขอบเขต ตัวควบคุมที่สำคัญ ก็คือ ความสังวรระวังและการบังคับควบคุมตนที่เรียกว่าสัญญมะ พร้อมทั้งความไม่ประมาท และความรู้จักประมาณ แต่สุขระดับสุดท้ายในภาวะแห่งความเป็นอิสระนั้น ไม่ต้องเรียกหาเครื่องควบคุมเหล่านี้ เพราะตัวคุมเหล่านั้นมีอยู่เป็นอยู่ในตัวของมันเอง สำเร็จพร้อมอยู่ในความสุขนั้นอยู่แล้ว และแท้ที่จริง มันเองนั่นแหละเป็นแหล่งที่ทำให้เกิดตัวคุมเหล่านั้นที่จะมาช่วยดูแลความสุขสองระดับข้างต้นให้เป็นไปด้วยดีอย่างพอดี

ฝึกเว้นสุขแบบพึ่งพา เพื่อพัฒนาสุขที่เป็นอิสระ ถ้าเราต้องการที่จะเข้าถึงความสุขที่ประณีตยิ่งขึ้นไปอีก เราจะเลยขั้นกามหรือขั้นประสาทสัมผัสไปสู่ขั้นจิต ตอนนี้แหละ จะมีการแนะนำให้ถือศีลที่สูงขึ้นไป โดยมีความมุ่งหมายเพื่อจะฝึกให้เราอยู่ได้โดยไม่ต้องอาศัยสิ่งเหล่านั้น คือทำอย่างไรความสุขของเราจะไม่ต้องไปฝากไว้กับสิ่งบำเรอความสุขทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ท่านก็เลยให้ศีลแปด จะเห็นว่าเป็นข้อปฏิบัติเสริมจากศีลห้าในระดับของการฝึกให้เรารู้จักที่จะอยู่ได้เป็นอิสระ โดยไม่ต้องขึ้นกับปัจจัยหรือวัตถุบำรุงกายจากภายนอก

เว้นสุขบำเรอประสาท คือหัดเป็นสุขอย่างอิสระ ไม่ใช่จะหาทุกข์มาทน ข้อปฏิบัติประเภทวัตรที่ให้สมัครใจกินมื้อเดียว ที่ให้รับประทานอาหารไม่มาก หรือไม่ให้นอนแบบหรูหราแสนสบายอะไรนี่ ไม่ได้มุ่งหมายให้เราสร้างความทุกข์ให้แก่ตนเอง แต่ต้องการให้เราฝึกตนเองให้พ้นจากการที่จะต้องฝากความสุขไว้กับสิ่งบำเรอภายนอกหรือวัตถุ หมายความว่า เป็นการฝึกในวิถีทางแห่งชีวิตที่มีอิสรภาพ ให้เข้าถึงความจริงที่ว่าความสุขของเรานี้ไม่จำเป็นต้องขึ้นกับวัตถุภายนอก เราสามารถมีความสุขได้ด้วยชีวิตที่เรียบง่าย ตลอดจนแม้แต่หาความสุขได้โดยลำพังจิตใจของเราเอง อันนี้เป็นข้อปฏิบัติในการฝึกตนเท่านั้นเอง

ศีลพุทธไม่ใช่ข้อห้าม แต่ตามจริงเป็นข้อหัด ศีล นี้ก็เป็นข้อปฏิบัติในการฝึกตน ที่จะก้าวหน้าไปในวิถีทางของความสุขที่ประณีตยิ่งขึ้น ซึ่งจะไม่ต้องขึ้นต่อวัตถุปรนเปรอ ตา หู จมูก ลิ้น กาย เพื่อจะเข้าไปถึงขั้นของการหาความสุขทางจิตต่อไป ท่านมุ่งเพื่อจะให้เราพัฒนาตนเองสูงขึ้นไปในการหาความสุขนั่นเอง ไปสู่ความสุขในทางจิต และต่อไปจนถึงความสุขด้วยปัญญาที่ไร้ทุกข์ ให้สามารถที่จะใช้ปัญญา พิจารณาเข้าใจเหตุและผลในการแก้ปัญหาอย่างแท้จริง โดยไม่ต้องฝากชีวิตและความสุขไว้กับวัตถุภายนอก และแม้แต่ความดื่มด่ำในทางจิตใจ

เมื่อสุขแท้ก็ถึงธรรม พระพุทธศาสนาก็ได้บอกแล้วว่า การเข้าถึงชีวิตที่ดีมีความสุข หรือการเข้าถึงธรรมนั้น ก็มีให้เราเข้าถึงได้อยู่แล้วเป็นขั้นๆ หลายขั้น ซึ่งจัดรวมได้เป็น 3 ระดับ

ระดับที่ 1 คือขั้นกาม ได้แก่การที่จะบำรุงบำเรอประสาทสัมผัสทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ในขั้นนี้จะต้องมีศีลควบคุมให้เราอยู่กันในสังคมด้วยดีมีสันติสุข

ระดับที่ 2 คือขั้นจิต ได้แก่ขั้นรูปาวจร และ อรูปาวจร ขั้นนี้เราเข้าถึงได้ด้วยสมาธิ หรือการพัฒนาจิตใจ แต่ท่านก็บอกว่าแค่นี้ก็ยังไม่พอ

ระดับที่ 3 คือ ขั้นปรมัตถ์ หรือ โลกุตตระ เป็นขั้นที่ถึงได้ด้วยปัญญา ท่านสอนว่า เธอจะต้องแก้ปัญหาด้วยปัญญาให้มันเสร็จสิ้นไปในปัจจุบัน

รวมแล้วหลักการในเรื่องนี้ก็คือ ศีล สมาธิ ปัญญา เท่านั้นเอง ไม่ได้ไปไหนเลยอยู่ในชีวิตของเรานี่เอง ขอให้เราเข้าใจธรรมกันในความหมานี้ ซึ่งที่จริงมันเป็นเรื่องง่ายๆ ไม่มีอะไรมาก ในเรื่องธรรม แต่ถ้าไปแจกแจงในรายละเอียดมันก็เยอะแยะเหลือเกินไม่รู้จักจบ ถ้าจับสาระให้ถูก ให้เรามีชีวิตที่ดีมีความสุขได้จริง

บทวิจารณ์

1. สาระเนื้อหาของหนังสือ

หนังสือ “ยิ่งก้าวถึงสุข ยิ่งใกล้ถึงธรรม” ผู้เขียนต้องการนำเสนอแนวคิดของมนุษย์ที่ต้องการแสวงหาความสุข 3 ประการ คือ 1) ความสุขระดับที่ 1 คือ ขั้นกาม มีลักษณะสำคัญ คือ ต้องอาศัยสิ่งบำเรอประสาททั้ง 5 2) ความสุขระดับที่ 2 คือ ขั้นจิต 3) ความสุขระดับที่ 3 คือ ขั้นอิสระ

ผู้อ่านเห็นว่า การจัดโครงสร้างของหนังสือมีความเหมาะสม ด้วยการแบ่งเนื้อหาที่ลงตัว ลำดับการนำเสนอเนื้อหาเป็นลำดับขั้นตอนได้ชัดเจน โดยเริ่มจากการจัดทำสารบัญ นำเนื้อเรื่องใหญ่ และเนื้อหาที่ละเอียดลงไปถึงเนื้อหาย่อย และเป็นการนำเอาหลักการทางพุทธศาสนามา และการนำเสนอประเด็นที่ดูเหมือนเข้ากับ ชีวิตของคนปัจจุบันซึ่งเป็นจุดเด่นของหนังสือเล่มนี้ ตลอดจนขนาดของ รูปเล่มที่กระทัดรัด รวมทั้งปกหน้า/ปกหลัง มีจำนวน 61 หน้าเหมาะสำหรับการหยิบจับ สามารถทำความเข้าใจได้โดยตรงไม่อ้อมค้อม ง่ายต่ออ่านทำความเข้าใจแล้วนำมาเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตได้

คุณค่าของหนังสือ“ยิ่งก้าวถึงสุข ยิ่งใกล้ถึงธรรม” เป็นการถอดความจากจากการ บรรยาย เนื้อหาสาระของความสุขของมนุษย์ที่เกิดจากการสัมผัสด้วยประสาททั้ง 5 ในพุทธศาสนาถือว่าสุขไม่จริง ตรงกันข้ามกับทำให้เกิดความทุกข์ที่แสดงไว้ในคัมภีร์ พุทธศาสนา แยกได้เป็น 3 ระดับ คือ 1, ความสุขระดับกาม ขึ้นต่ออามิส 2,ความสุขระดับจิต ขึ้นต่อสมัย (และยังอาจหลงติด) 3, ความสุขระดับอิสระ ทั้งไม่ขึ้นต่ออามิส ความสุขนี้มีอยู่ในธรรมชาติและมีภาวะขนานไปกับความสุข ผู้ที่ดำรงชีวิตตามหลักธรรมในพุทธศาสนาย่อมแสวงหาความสุขได้มากกว่าและดับทุกข์ให้หมดสิ้นด้วยการปฏิบัติตามหลักอริยมรรคมีองค์ 8 เมื่อมนุษย์ใช้พลังความสามารถที่มีอยู่ของตน โดยนำเอาหลักธรรมมาปฏิบัติให้สมบูรณ์เต็มที่จะเข้าถึงภาวะนั้นได้ทุกคน

ผู้อ่านเห็นว่า พระเทพเวที (ประยุทธ์ ป ยุตฺโต) ได้อธิบาย ความสุขใน พระพุทธศาสนาเถรวาท แบ่งเป็น สุขทางกายและสุขทางใจ เป็นภาวะตรงข้ามกับความทุกข์ เป็นเวทนา และอยู่ภายใต้กฎไตรลักษณ์ แบ่งเป็น 3 ระดับ ได้แก่กามสุข และนิพพานสุข ระดับของความสุขมีความสัมพันธ์กับภพภูมิ กามสุขเป็นสุขที่เกิดจากกามคุณ 5 แม้จะทำให้ เกิดความสุขโสมนัส แต่ก็ทำให้เกิดความทุกข์โทมนัสเช่นกัน ฌานสุขเป็นสุขที่เกิดจากฌาน ประณีตกว่ากามสุข ไม่ขึ้นต่อประสาทสัมผัสทั้ง 5 แต่กิเลสสามารถเกิดใหม่ได้เมื่อออกจาก ฌาน นิพพานสุขเป็นสุขที่เกิดจากการเจริญวิปัสสนา เป็นสุขที่ประณีตกว่ากามสุขและฌานสุข ผู้ที่เข้าถึงนิพพานสุขแล้ว ไม่ต้องอาศัยการปรุงแต่งใดๆ ให้เกิดความสุข เนื่องจากพ้นจาก ภาวะของกิเลส ความทุกข์ ความไม่เที่ยงทั้งปวง

ดังนั้น ความสุขอย่างแท้จริงในพระพุทธศาสนา กล่าวคือเป็นการใช้เหตุผลหรือ ปัญญาจากการใคร่ครวญไตร่ตรองซึ่งเป็นคุณค่าแท้จริงของมนุษย์ เพราะการที่จะได้ความสุข ย่อมเกิดขึ้นจากการกระทำกรรมดีเท่านั้น ดังนั้น ความสขจึงมีได้ด้วยการควบคุมอารมณ์ด้วยเหตุผล และการใช้ปัญญาจะนำพาชีวิตของมนุษย์ทุกคน บรรลุถึงจุดหมายสูงสุดของชีวิต เพื่อทำให้ชีวิตเจริญก้าวหน้ารุ่งเรืองไพบูลย์ทั้งตนเอง และสังคม จึงเป็นชีวิตที่ประเสริฐสุด เพราะก่อให้เกิดความสุขแท้จริง ดังนั้น ความสุขที่แท้จริงจะต้องมีลักษณะสอดคล้องกับคุณธรรมและธรรมชาติที่ดีของมนุษย์ เหตุผลเป็นสิ่งที่สูงส่งและเป็นแก่นแท้เป็นลักษณะเฉพาะของมนุษย์ การ

ดำเนินชีวิตด้วยหลักการของเหตุผลจึงเป็นชีวิตที่ประเสริฐสุดที่มนุษย์ควรแสวงหาและเป็นชีวิตที่มีความสุขอย่างแท้จริง

2. ข้อเด่นของหนังสือ

"ยิ่งก้าวถึงสุข ยิ่งใกล้ถึงธรรม" หมายถึงว่ายิ่งเรามีความเข้าใจในความสุขที่แท้จริง และเข้าถึงความสุขที่เกิดจากความสงบภายในจิตใจ โดยไม่ต้องพึ่งพาการปรนเปรอประสาทหรือวัตถุภายนอก เราก็จะยิ่งเข้าใกล้เป้าหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนา คือ "นิพพาน" หรือความหลุดพ้นจากกองทุกข์ ซึ่งมีข้อเด่นของหนังสือ ดังนี้

1. ชัดเด่นในแนวคิดเรื่อง “สุขแท้” สุขที่ฝากไว้ภายนอก หนังสือช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจว่า สุขที่เราหามักจะเป็นสุขบนความพึงพอใจของประสาทสัมผัส วัตถุ คน ซึ่งมีขีดจำกัดและเปลี่ยนแปลงได้ง่าย แล้วชวนให้ก้าวไป “สุขที่อิสระ” คืออยู่ได้ด้วยจิตใจของตนเอง มีพื้นฐานเป็นปัญญาและความไม่มีทุกข์ภายใน

2. เป็นแนวทางปฏิบัติธรรมที่มีโครงสร้างมีการแบ่ง “ระดับ” ของสุขหลายระดับ (สุขแบบกาม สุขแบบจิต ฯลฯ) และคู่ขนานกับหลักปฏิบัติ เช่น ศีล สมาธิ ปัญญา ที่ช่วยให้ผู้อ่านเห็นเส้นทางและก้าวเดินจากพื้นฐานไปสู่จุดที่ลึกขึ้นได้

3. ภาษาที่เข้าถึงง่าย แต่ลึกซึ้งแม้ว่าเป็นธรรมเทศนา มีคำสอนเชิงพุทธศาสนา แต่อธิบายให้เห็นภาพเปรียบเทียบ เข้าใจได้ถึงสภาพชีวิตจริง เช่นเรื่อง “ฝากสุขไว้กับประสาทสัมผัส” “ความไม่รู้จักพอ” หรือเวลาที่ประสาทไม่พร้อม เช่นเจ็บป่วย

4. ช่วยปลุกจิตสำนึกว่า “สุข” ไม่ใช่แค่สิ่งที่เราหาแต่คือสิ่งที่ต้องสร้างด้วยภายใน ทำให้ผู้ที่อ่านได้ตระหนักว่าถ้ารอเพียงปัจจัยภายนอกเรื่อย ๆ ก็อาจไม่มีวันอิ่ม สุขจริงเกิดจากการมีปัญญารู้เท่าทันตนเอง

5. สร้างแรงบันดาลใจในการพัฒนาตนเอง เนื้อหาในเล่มส่งเสริมให้ผู้อ่านมองชีวิตอย่างมีเป้าหมาย เห็นคุณค่าของการพัฒนาจิตใจ และเข้าใจว่าความสุขที่แท้จริงไม่ได้อยู่ที่ภายนอก แต่อยู่ที่ใจที่สงบและมีปัญญา

ซึ่งมีความสอดคล้องกับหนังสือของพระไพศาล วิสาโล – หนังสือ: *ความสุขที่ปลายทางคือทุกข์* ความสอดคล้อง:ทั้งสองเล่มเน้นว่า "ความสุขทางวัตถุ" หรือ "สุขที่ได้จากภายนอก" ไม่จีรัง และเป็นต้นเหตุของความทุกข์ถ้าหลงติด พระไพศาลมักใช้ถ้อยคำเรียบง่ายชวนคิด เช่น “สุขที่ขึ้นกับเงื่อนไข คือสุขที่ไม่มั่นคง” ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของสมเด็จฯ ที่เน้นสุขจากการฝึกจิต ฝึกปัญญา มีแนวทางที่เหมือนกัน การมีสติ การลดอัตตา การไม่ยึดติดในสุขแบบเสพติด

หนังสือของท่านพุทธทาสภิกขุ – หนังสือ: *คู่มือมนุษย์*, *อิสรภาพจากกามสุข* ท่านพุทธทาสเน้นว่า “ธรรมะเพื่อความหลุดพ้น” ต้องไม่หลงมัวเมาในกิเลส โดยเฉพาะสุขทางกามสุข แนวคิดนี้ตรงกับสิ่งที่สมเด็จฯ กล่าวใน “ยิ่งก้าวถึงสุข ยิ่งใกล้ถึงธรรม” ว่าการวิ่งหาสุขด้วยตา หู จมูก ลิ้น เป็นแค่ระดับต้น ยังไม่ใช่ “สุขแท้” คำที่ตรงกัน: สุขจากภายใน วางใจเหนือโลก อยู่กับธรรมชาติโดยไม่ถูกครอบงำ

3. ข้อด้อยของหนังสือ

1. อาจเหมาะกับคนมีพื้นฐานธรรมะมาแล้วมากกว่า ถ้าคนเพิ่งเริ่มสนใจธรรมะ หรือไม่คุ้นกับแนวคิดเรื่องภายใน อิสรภาพจิต ปัญญา ฯลฯ บางตอนอาจดูเป็นแนวคิดที่ “สูง” หรือยากจะทำได้จริงทันที

2. ความเป็นนามธรรม แนวคิดลึก บางส่วนของเนื้อหาต้องใช้การไตร่ตรอง พิจารณาอย่างมาก เช่น สุขตามประสาท และสุขแท้โดยปัญญา ซึ่งถ้าไม่เคยฝึก หรือไม่มีเวลาพอให้พิจารณาลึก อาจเข้าใจผิดหรือนำไปใช้ผิดทาง

3. แรงบันดาลใจ ปฏิบัติจริง หนังสือให้แนวคิดและชี้ทางชัดเจน แต่ไม่ได้ลงรายละเอียดเชิงปฏิบัติวันต่อวันมากนัก เช่น “จะทำอย่างไรให้จิตไม่ต้องฝากความสุขกับสิ่งภายนอก” อาจขาดคำแนะนำเฉพาะเจาะจงในสถานการณ์ชีวิตของแต่ละคน

4. อาจมีเนื้อหาที่ท้าทายทางอารมณ์ ทางใจ เมื่อเริ่มเห็นจุดอ่อนของตัวเอง หรือรู้ว่าหลายสิ่งที่เคยคิดว่าสำคัญ อาจไม่ใช่สุขแท้ อาจทำให้รู้สึกไม่มั่นใจ เสียใจ หรือท้อได้ ถ้าไม่มีการสนับสนุนหรือคู่มือปฏิบัติจริง ขีดจำกัดในบริบทสังคม บางแง่ของแนวคิด “เว้นจากวัตถุ บำเรอประสาท” หรือ “ศีลแปด” อาจยากสำหรับคนในสังคมที่มีภาระ ความรับผิดชอบ หรือสิ่งแวดล้อมไม่เอื้อ อาจต้องหาจุดปรับให้เหมาะกับชีวิตประจำวันซึ่ง

มี่ความสอดคล้องกับหนังสือของท่านพุทธทาสภิกขุ *“อิสรภาพจากกามสุข”* การใช้ภาษาธรรมะที่นามธรรม เข้าใจยากสำหรับผู้เริ่มต้น ใช้ภาษาที่ “ชัด” สำหรับผู้ศึกษาธรรมะระดับกลางขึ้นไป แต่ถ้าเป็นผู้เริ่มต้น หรือยังไม่เข้าใจเรื่อง “ขันธ์ อายตนะ สุญญตา” อาจรู้สึกว่า “สูงเกินไป” หรือจับต้องไม่ได้ในชีวิตจริง ผู้อ่านที่เพิ่งเริ่มเข้าสู่ธรรมะ อาจท้อหรือรู้สึกว่า “ธรรมะยากไป” จึงถอยห่างแทนที่จะใกล้ธรรม

4. ทัศนะของผู้วิจารณ์

แม้ว่าหนังสือเล่มนี้จะมีข้อดีมากมาย แต่ก็มีบางข้อที่ควรพิจารณา หนังสือเล่มนี้เน้นการใช้หลักธรรมะเป็นหลัก ซึ่งอาจไม่เหมาะสำหรับผู้ที่ไม่มีพื้นฐานหรือความเข้าใจในพระพุทธศาสนา บางคนอาจรู้สึกว่ายากต่อการเข้าใจ เนื้อหา บางส่วนอาจลึกซึ่งหรืออธิบายยาวเกินไป ทำให้ผู้อ่านที่มีเวลาและความอดทนน้อยอาจรู้สึกเบื่อหน่าย อีกประการหนึ่ง ในหนังสือเล่มนี้ซึ่งอาจจะมีจุดบกพร่องอีกประการ คือเนื้อหาส่วนใหญ่มีความลึกซึ้งและเน้นไปที่การปฏิบัติธรรม ซึ่งอาจ ทำให้ผู้อ่านที่ไม่มีประสบการณ์ ในการปฏิบัติธรรมรู้สึกว่าหนังสือมีความซับซ้อนและไม่สามารถนำไปใช้ได้ทันที่นอกจากนี้ การที่หนังสือเน้นการแสวงหาความสุข อาจทำให้บางคนรู้สึกว่าขาดการเชื่อมโยงกับปัญหาและสถานการณ์ ในโลก ภายนอกที่ซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

หนังสือ "ยิ่งก้าวถึงสุข ยิ่งใกล้ถึงธรรม" โดย พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต) แม้ว่าโดยรวมจะเป็นหนังสือที่ลึกซึ้งและมีคุณค่าสูงทางธรรมะ แต่ก็ยังมีบางจุดที่สามารถปรับปรุงเพิ่มเติมได้เพื่อให้เข้าถึงผู้อ่านได้หลากหลายและนำไปใช้ได้ง่ายขึ้นในชีวิตประจำวัน ภาษาที่ใช้ยังเป็นเชิงปรัชญา ควรปรับให้จับต้องได้มากขึ้น ใช้ศัพท์ทางธรรมะและแนวคิดเชิงนามธรรม เช่น สุขทางปัญญา สุขที่ไม่ขึ้นต่ออายตนะ ซึ่งคนทั่วไปโดยเฉพาะผู้เริ่มต้นอาจไม่เข้าใจทันที ข้อเสนอแนะ: ควรมีคำอธิบายศัพท์หรือแทรกคำแปลภาษาง่ายไว้ข้างต้น อาจเพิ่มสรุปสั้นๆ ทุกท้ายบท เพื่อช่วยให้เข้าใจสาระหลักก่อนเจาะลึก

สรุป

หนังสือเรื่อง “ยิ่งก้าวถึงสุข ยิ่งใกล้ถึงธรรม” เมื่อพิจารณาจากแง่มุมของนำเสนอ ความคิดนั้นหนังสือเล่มนี้ทำได้อย่างสมบูรณ์แบบ แต่หนังสือเล่มนี้ไม่ใช่กระบวนที่จะทำให้ผู้ศึกษาด้านใดด้านหนึ่งเพียงด้านเดียว การอธิบายมีลักษณะอิงอยู่กับหลักการเป็นส่วนมาก ทำให้มีข้อคิดในเชิงปฏิบัติจริงในชีวิต เพราะรูปแบบการอธิบายเป็นเหมือนสำนวนเทศน์ มากกว่าจะสามารถนำไปเป็นคู่มือในเชิงปฏิบัติได้ และการอธิบายทั้งหมด ก็มีความเป็น นามธรรมสูง ถ้าจะให้หนังสือมีความสมบูรณ์มากขึ้น ควรนำเอาปัญหา แล้วนำเสนอ ทางออกในเชิงปฏิบัติเพื่อให้ใช้ได้ในชีวิตจริง สร้างสุขด้วยการดับทุกข์ หรือสร้างสุขโดยไม่สนใจความทุกข์ที่จะตามมา จึงเป็นเรื่องที่ควรจะหันมามองร่วมกัน และสร้างความสัมพันธ์ในแง่ความคิดให้หลากหลายและเข้าใจกันมากขึ้น

แนวคิดหลักของหนังสือ "ความสุขที่แท้จริง (สุขแท้) ต้องเกิดจากภายใน ผ่านการฝึกจิต ฝึกปัญญา และดำเนินตามหลักธรรม" ไม่ใช่ความสุขที่ฝากไว้กับสิ่งภายนอก เช่น วัตถุ เงินทอง ความบันเทิง หรือแม้แต่ความพอใจทางประสาทสัมผัสต่าง ๆ มีสาระสำคัญโดยสรุปดังนี้

1. ความหมายของ “สุข” ที่แท้จริง สุขทางวัตถุหรือสุขจากสิ่งภายนอก เช่น ความสะดวกสบาย กามคุณ อำนาจเงินทอง เป็นสุขแบบผิวเผินและไม่ยั่งยืน สุขที่แท้เกิดจากจิตใจที่ฝึกดีแล้ว มีปัญญา มีความสงบ ไม่อิงกับสิ่งภายนอก และไม่ถูกครอบงำด้วยอารมณ์ "สุขแท้ คือ ความอิสระจากทุกข์ ไม่ใช่เพียงแค่มีสุขชั่วคราว"

2. สุขมีหลายระดับ (แบ่งตามขั้นพัฒนาจิต) สุขแบบกาม (Sensual pleasure) ได้จากวัตถุ, เสียง, กลิ่น, รส สุขจากสมาธิ สุขที่เกิดจากจิตใจตั้งมั่น สงบ เป็นสุขภายใน สุขจากปัญญา สุขจากความเข้าใจในธรรมะ มองโลกตามความเป็นจริง สุขจากวิมุติ สุขจากการหลุดพ้น ไม่ยึดติด ไม่ทุกข์

3. สุขแท้สัมพันธ์กับธรรมะ สุขที่ลึกซึ้งเกิดขึ้นตามลำดับการพัฒนาจิต เช่น รักษาศีล จิตสงบ เกิดสมาธิ พัฒนาปัญญา เข้าถึงธรรม ยิ่งพัฒนาจิตใจมากขึ้น ยิ่งหลุดพ้นจากความอยาก ความยึดติด จึงยิ่งใกล้ธรรมมากขึ้น

4. อุปสรรคของการเข้าถึงสุขแท้ การฝากความสุขไว้กับสิ่งภายนอก เช่น ต้องมีโทรศัพท์ใหม่ ต้องได้คำชม ต้องมีความรัก ไม่รู้จักพอ หาความสุขแบบเดิมซ้ำ ๆ จนเสพติด กลัวการเปลี่ยนแปลง ไม่กล้าเรียนรู้จากความทุกข์

5. แนวทางในการก้าวสู่สุขแท้ เริ่มจากการ สังเกตตนเอง ว่าสุขที่เราต้องการมาจากอะไรฝึกใจให้สงบผ่านสติ สมาธิ พิจารณาความจริงของชีวิต เช่น ความไม่เที่ยง ความเป็นอนัตตา ลดความยึดติด ในตัวตน วัตถุและอารมณ์ ดำเนินชีวิตตามธรรม ด้วยศีล สมาธิ ปัญญา

ข้อคิดสำคัญจากหนังสือ สุขที่แท้ ไม่ใช่สิ่งที่เราต้องวิ่งหา แต่คือสิ่งที่เราต้อง 'สร้าง ด้วยใจที่รู้เท่าทัน ยิ่งเข้าใจธรรม ยิ่งวางใจได้ ยิ่งวางใจได้ ก็ยิ่งสุข ธรรมะไม่ได้ทำให้เราหนีโลก แต่ทำให้เราอยู่กับโลกได้อย่างมีสุข

เอกสารอ้างอิง

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ป ยุตฺโต). (2536). ยิ่งก้าวถึงสุข ยิ่งไกล้ถึงธรรม. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2556). สันติภาพเกิดจากอิสรภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์สวย

ลลิตภัทร เจนจบ. (2565). การสร้างสันติภาพภายในตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท. ปริญญานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2555). พจนานุกรมพุทธศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก.

พระไพศาล วิสาโล. (2553). ความสุขที่ปลายจมูก. กรุงเทพมหานคร: เครือข่ายพุทธิกา.

พุทธทาส ภิกขุ. (2522). วิถีแห่งการบรรเทาทุกข์. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2561). ทุกข์ให้เห็น สุขให้เป็น. กรุงเทพมหานคร: บุ๊คสไมล์.

ความสุขที่บ้าน
Happiness at Home

พระครูปริยัติกิตติธาดา (กิตฺติวณฺโณ)
Phrakhru Pariyattikitthada (Kittiwanno)
พระครูภาวนาพัฒนาบัณฑิต
Phrakhru Phawana Phatthanabandit
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Roi Et Buddhist College Thailand
E-mail: teddy.bo.ntk@gmail.com

Received: 5 September 2026; Revised: 7 November 2026; Accepted: 27 April 2026

วิจารณ์หนังสือ: ความสุขที่บ้าน
ผู้เขียน: พระพรหมมังคลาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ)
สำนักพิมพ์: ธรรมสภา
ปีที่พิมพ์: ม.ป.ป.

บทคัดย่อ

หนังสือ “ความสุขที่บ้าน” เป็นหนังสือที่อธิบายถึงหลักการนำธรรมะมาปรับใช้ในชีวิตประจำวันของคนในสังคมโดยเริ่มตั้งแต่ในระดับครอบครัว ชุมชน ซึ่งได้มีการขยายความเนื้อหาของธรรมะพร้อมยกตัวอย่างได้อย่างเจนและสามารถทำให้ผู้อ่านนั้นนำมาปรับใช้ได้อย่างง่าย ตลอดทั้งอธิบายถึงหลักการปฏิบัติโดยการพิจารณาอายตนะภายในและอายตนะภายนอกโดยการเจริญสติ ซึ่งเป็นหลักการปฏิบัติของวิปัสสนากรรมฐานเป็นการปฏิบัติเพื่อที่ให้เกิดปัญญาในการลด ราคะ โทสะ โมหะ ที่เกิดขึ้นกับตนและอธิบายถึงความสงบที่แท้จริงว่าเกิดขึ้นจากตัวตนของเราเองไม่ใช่เกิดขึ้นจากสถานที่เพราะหากจิตใจเราสงบไปอยู่ที่ไหนก็พบแต่ความสงบแต่ถ้าหากจิตใจเราไม่สงบไปอยู่ที่ได้ก็ไม่มีความสงบ

คำสำคัญ: ความสุข, บ้าน, ธรรมะ

Abstract

The book "Happiness at Home" explains the principles of applying Dhamma to everyday life, beginning at the family and community levels. It expands on the Dhamma content and provides clear examples, making it easy for readers to apply. It also explains the principles of practice, including contemplation of the internal and external senses through mindfulness, a principle of Vipassana meditation. This practice aims to develop wisdom to reduce lust, anger,

and delusion. It also explains that true peace arises from within ourselves, not from a place. If our minds are calm, we will find peace wherever we go. However, if our minds are not calm, we will not find peace wherever we go.

Keywords: Happiness, Home, Dhamma

บทนำ

ความสุขที่บ้าน เป็นหนังสือทีรวบรวมการบรรยายธรรมของพระพรหมมังคลาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) ว่าด้วยเรื่อง การปฏิบัติธรรมเพื่อความสงบและการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาตลอดทั้งหลักการปฏิบัตินำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งท่านปัญญานันทภิกขุได้อธิบายเกี่ยวกับหลักปฏิบัติด้วยการสำรวมอินทรีย์ โดยให้พิจารณาเพื่อให้เกิดปัญญารู้เท่าทันและสามารถนำมาแก้ไขตนเองและปรับใช้ในชีวิตประจำวัน

โดยหนังสือ “ความสุขที่บ้าน” เป็นหนังสือที่อธิบายถึงหลักการปฏิบัติธรรมและการนำหลักธรรมมาใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างชัดเจนเพราะมีการยกตัวอย่างประกอบการอธิบายอีกด้วย ตลอดทั้งมีขนาดที่เหมาะสมกับผู้อ่านในยุคสังคมปัจจุบัน มีการใช้ศัพท์และภาษาพูดอธิบายที่เข้าใจง่าย เหมาะสำหรับคนทุกเพศทุกวัย ซึ่งท่านได้อธิบายได้เข้าใจถึงหลักความเป็นจริงในชีวิตได้อย่างชัดเจน ตลอดทั้งอธิบายถึงความสุขอันแท้จริงของมนุษย์ว่าเกิดขึ้นที่ใด ซึ่งมีเนื้อหาที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาสารัตถะเนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ว่าท่านได้อธิบายเกี่ยวกับแนวทางการปฏิบัติเพื่อความสงบสุขอย่างไร ตลอดทั้งการนำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้อย่างไรจึงจะสามารถเข้าถึงพุทธศาสนิกชนในปัจจุบัน

ความเป็นมาและโครงสร้างหนังสือ

หนังสือ “ความสุขที่บ้าน” เป็นหนังสือธรรมะสำหรับครอบครัวที่สมบูรณ์ เป็นหนังสือที่สรุปการปรารฏธรรมของพระพรหมมังคลาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) ซึ่งเป็นมินิบุ๊คที่เหมาะสมกับผู้อ่านในยุคปัจจุบัน เพราะมีเนื้อหาที่สั้นและเข้าใจง่าย โดยหนังสือความสุขที่บ้านมีจำนวน 24 หน้า โดยไม่ได้ระบุปีที่พิมพ์ได้เลข ISBN: 978-611-03-0044-5 และมีสาระสำคัญ คือ 1. อย่าคิดถึงอดีตด้วยอาลัย 2. ธรรมะเปรียบกระจกส่องตน 3. เตือนตนด้วยตนเอง 4. สันดานขุดได้ด้วยตัวเรา 5. ใช้ธรรมะเป็นหลักครองเรือน 6. เลิกประทุษร้ายตัวเองด้วยใจ 7. ปิดเสียบ้าง แล้วนั่งสบาย 8. วางเฉยด้วยปัญญา 9. สันติจากจิตว่าง 10. ความสงบพบได้ตลอดเวลา

จาก 10 ประเด็นที่กล่าวมานี้ ผู้ศึกษาได้อ่าน วิเคราะห์และสรุป รวมเนื้อหาไปตามลำดับขั้นตอนโดยย่อได้ดังนี้

สารัตถะของเนื้อหา

หนังสือ “ความสุขที่บ้าน” มีสารัตถะเนื้อหาดังต่อไปนี้

1) อย่าคิดถึงอดีตด้วยอาลัย

เป็นเรื่องราวที่มีพุทธศาสนิกชนได้มาถามธรรมความว่า "พระพุทธเจ้าท่านสอนว่าอย่าคิดถึงสิ่งที่ล่วงไปแล้วด้วยอาลัย...อย่าคิดถึงสิ่งที่ล่วงไปแล้วด้วยอาลัย" แกก็ท่องตามหลังไป อย่าคิดถึงสิ่งที่ล่วงไปแล้วด้วยอาลัย อย่า

คิดถึงสิ่งที่ล่วงไปแล้วด้วยอาลัย ท่องให้จำเพื่อจะได้ประทับใจไว้ แต่ไม่รู้ความหมายจึงได้ถามว่ามีหมายความว่าอย่างไร หลวงพ่อปัญญานันทภิกขุได้ตอบว่า หมายความว่า อะไรที่มันผ่านพ้นไปแล้วอย่าไปคิดถึง คิดแต่เรื่องเฉพาะหน้าสมมติว่าถ้าเราค้าขายขาดทุน ไม่ได้กำไรดังที่ได้ตั้งใจไว้ ก็นึกว่าเคยได้ทำไรมามากแล้ว ขาดทุนเสียบ้างก็ไม่เป็นไร เพราะไม่ถึงกับล่มจมอะไรเรามีบ้านช่องอยู่เป็นหลักฐาน มีสวนยาง มีกิจการหลายแห่ง ไม่เห็นจะต้องเดือดร้อนกับการขาดทุนเพียงเท่านั้น นึกอย่างนี้นึกด้วยปัญญาไม่เป็นไร แต่ถ้านึกด้วยความโง่ความเขลา ด้วยการคิดเสียดายก็สร้างปัญหา คือ สร้างทุกข์ให้ตัวเราเอง เราก็นั่งกลุ้มใจมีความทุกข์ไปเสียเปล่า ๆ ไม่ได้เรื่องอะไร คิดให้สบายใจเสียดีกว่า คิดอย่างไรใจจะสบาย ใจจะสงบ (พระพรหมมังคลาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) ม.ป.ป.: 7) **สอดคล้องกับ ท่านพุทธทาสภิกขุ**ได้กล่าวไว้ว่า ในการมองอนาคตและการขับเคลื่อนไปข้างหน้า เราจำต้องมองกลับไปยังอดีตและถอยกลับไปยังต้นตอหรือรากเหง้าของตนเอง โดยเฉพาะการกลับไปที่ตัวเอง เพื่อฝึกฝนขัดเกลาตนให้ถึงพร้อมสำหรับภารกิจข้างหน้า (พุทธทาสภิกขุ, 2546: 90)

ทัศนะผู้วิจารณ์เห็นว่า หลวงพ่อปัญญานันทภิกขุกับท่านพุทธทาสได้อธิบายในเรื่องของอย่าคิดถึงอดีตด้วยอาลัย โดยให้มองไปข้างหน้าเพราะอดีตเป็นสิ่งที่ไม่สามารถแก้ไขได้ เราควรมองที่อนาคตที่ยังไม่มาถึงเพื่อที่จะเดินไปข้างหน้า

2) ธรรมะเปรียบกระจกส่องตน

พระพรหมมังคลาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) ได้กล่าวไว้ว่า มาเรียนธรรมะ มีธรรมะ แต่ไม่เอาไปใช้ในชีวิตประจำวัน ไปแก้ไขปัญหาชีวิต ไปปรับตัวเองให้ดีขึ้น ทำไมจึงเป็นอย่างนั้น..คล้าย ๆ กับว่าเรามารับแจกกระจกไปคนละบานๆ แต่เอาไปแขวนไว้ เอาหน้ากระจกเข้าหาฝาเสียนี่ เอาด้านหลังกลับออกมา จะใช้ได้อย่างไร เราควรจะเอาไว้ส่องดูตัวเรา ดูตัวเรามีความบกพร่องอะไร มีความไม่ดีด้วยประการใดบ้าง เพื่อจะได้รู้จักตัวเอง รู้สึกสิ่งที่เกาะจับอยู่ในใจของเรา แล้วจะได้มีการแก้ไขปรับปรุงให้ดีขึ้น ถ้าเรารู้จักเพ่งมองตัวเราด้วยปัญญา ด้วยหลักธรรมที่เราอามาติดมาฟังมาศึกษา อะไรๆ มันก็จะดีขึ้น แต่บางที่เราก็ไม่ค่อยจะได้ใช้ คือ มัวฟังเพลิน ๆ ไปอย่างนั้นเหมือนกับมาดูลิเก ก็ยังไม่ได้ประโยชน์กับการมาศึกษาธรรมะ เรามาเรียนเพื่อให้รู้เพื่อใจแล้วเราก็ต้องนำไปเป็นหลักในชีวิตประจำวันของเราในการปฏิบัติ ว่าเรามีอะไรอยู่ในใจของเราสิ่งนั้นมันเป็นไปเพื่อทุกข์หรือเป็นไปเพื่อสุขอย่างแท้จริง เป็นไปเพื่อความรู้หรือว่าเพื่อความสงบในเรื่องชีวิตของเรา (พระพรหมมังคลาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) ม.ป.ป.: 8) ซึ่ง**พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต)** ได้กล่าวว่า หลักคำสอนของพระพุทธเจ้านั้นเป็นความจริงตามธรรมชาติหรือความจริงตามธรรมดา ที่เรารู้แล้วจึงนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์แก่ชีวิตและสังคมทั้งหมดนี้ ธรรมะนั้นพระพุทธเจ้าได้ทรงสอนไว้ แต่บางครั้งก็เลือนลางจางหายไป เพราะผู้คนเหินห่าง ไม่ได้เรียนรู้ ไม่ได้ศึกษา การที่จะนำมาใช้ปฏิบัติก็เลยไม่ค่อยจะมี มิหนำน้ำซ้ำบางที่ปฏิบัติ แต่ไขว้เขวคลาดเคลื่อน เพี้ยนไปเลย (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2557: 3)

ทัศนะผู้วิจารณ์เห็นว่าการศึกษาธรรมะเป็นสิ่งที่สำคัญ แต่ถ้าหากขาดการนำมาใช้ในชีวิตประจำวัน หรือนำมาปฏิบัติก็ไม่เกิดประโยชน์อะไร ถ้ายากให้เกิดประโยชน์ต้องนำหลักคำสอนของพระพุทธเจ้ามาใช้และปฏิบัติ ซึ่งท่านหลวงพ่อปัญญานันทภิกขุกับหลวงพ่อพุทธทาสได้กล่าวไว้อย่างชัดเจน

3) เตือนตนด้วยตนเอง

ประเด็นนี้พระพรหมมังคลาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) ได้กล่าวถึง สมมติว่าเราเป็นพ่อบ้าน เราสร้างปัญหาแม่บ้านบ้างหรือเปล่าหรือเป็นแม่บ้านสร้างปัญหาให้แก่บ้านหรือเปล่า เราเป็นพ่อ เป็นแม่แต่สร้างปัญหาให้เกิดขึ้นแก่ลูกของเราหรือเปล่า สำหรับลูกก็ต้องคิดเหมือนกัน ต้องคิดว่าเราสร้างปัญหาให้แก่คุณพ่อคุณแม่บ้างหรือเปล่า

หรือว่าเป็นผู้ใหญ่แล้ว แต่ยังมีคุณพ่อคุณแม่เราสร้างปัญหาให้ท่านเดือดร้อนใจบ้างหรือเปล่า หรือว่าเราทำให้ท่านสบายใจ มีความภูมิใจในความเป็นอยู่ของลูกคือภูมิใจว่าลูกของฉันดี มีคุณธรรมประจำจิตใจประพฤติดีประพฤติชอบอยู่ในแนวทางที่ดีที่งาม พ่อแม่ก็อุ่นใจสบายใจแต่ถ้าลูกประพฤติออกนอกลู่นอกทาง คุณพ่อคุณแม่ก็เดือดเนื้อร้อนใจแม้ลูกจะโตเป็นผู้ใหญ่แล้ว รู้จักทำมาหากินแล้ว แต่ว่ายังไม่ค่อยจะเรียบร้อย ใช้ทรัพย์ไม่ค่อยเป็น ประกอบกิจที่ไม่เหมาะไม่ควร คบเพื่อนเหลวไหล ใช้สตางค์เปลือง สร้างปัญหาให้แก่ตัวและครอบครัว พ่อแม่ก็พลอยเป็นทุกข์เพราะความห่วงในลูกเหล่านั้น ลูกเหล่านั้นก็ควจะได้พิจารณกว่า เราประพฤติอะไรให้คุณพ่อคุณแม่เดือดร้อนใจหรือเปล่าหรือทันประท้วงอะไรบ้างหรือเปล่า (พระพรหมมังคลาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) ม.ป.ป.: 9) **ส่วนกับพระครูปลัดเฉลิมพร อภิวโร** ได้กล่าวไว้ว่าเราประสบผลสำเร็จในชีวิตและการทำงานได้ตามความมุ่งหวัง ความสำเร็จในการดำเนินชีวิตสมัยใหม่ในการทำงานโดยใช้อิทธิบาท 4 ขออธิบาย คือ 1. การดำเนินชีวิตสมัยใหม่สู่ความสำเร็จในการทำงานโดยใช้หลัก ฉันทะ 2. การดำเนินชีวิตสมัยใหม่สู่ความสำเร็จในการทำงานโดยใช้หลัก วิริยะ 3. การดำเนินชีวิตสมัยใหม่สู่ความสำเร็จในการทำงานโดยใช้หลัก จิตตะ 4. การดำเนินชีวิตสมัยใหม่สู่ความสำเร็จในการทำงานโดยใช้หลัก (ฉันทะ) แล้วทำด้วยความมุ่งมั่น (วิริยะ) อย่างใจจดใจจ่อและรับผิดชอบ (จิตตะ) โดยใช้วิจารณญาณอย่างรอบรู้และรอบคอบจึงนำไปสู่การทบทวนตัวเอง และทบทวนในการดำเนินชีวิตในการทำงานหรือทบทวนขบวนการทบทวนในสิ่งที่ได้คิดสิ่งได้ทำผ่านมาว่าเกิดผลดีผลเสียอย่างไรก็ตามก็ จะนำความสำเร็จต่อการทำงานต่อไป ดังนั้นประโยชน์ในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในหลักอิทธิบาท 4 เป็นการบริหารจัดการตนในการดำเนินชีวิตในยุดสมัยใหม่จึงมีส่วนสำคัญที่จะเป็นกระบวนการทำให้การดำเนินชีวิตสมัยใหม่สู่ความสำเร็จในการทำงานโดยเฉพาะอย่างยิ่งในการนำหลักอิทธิบาท 4 มาพัฒนาตนเอง (พระครูปลัดเฉลิมพร อภิวโร, 2564: 23-24)

ทัศนะผู้วิจารณ์เห็นได้ว่าท่านปัญญานันทภิกขุได้อธิบายเกี่ยวกับการเตือนตนให้มีสติและพิจารณาถึงโทษที่จะเกิดตามมาหากเขานั้นได้ประพฤติไปในทางที่ไม่ดี ในส่วนของพระครูปลัดเฉลิมพร อภิวโร ได้อธิบายว่ามนุษย์นั้นสามารถพัฒนาตนเองได้ โดยใช้หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา คือ อิทธิบาท 4 เป็นการบริหารจัดการตนในการดำเนินชีวิตในยุดสมัยใหม่จึงมีส่วนสำคัญที่จะเป็นกระบวนการทำให้การดำเนินชีวิตสมัยใหม่สู่ความสำเร็จ ซึ่งทั้งสองท่านได้มีทัศนะไปในทิศทางเดียวกันแต่งต่างกันที่ท่านปัญญานันทภิกขุมุ่งเน้นไปเรื่องของการพิจารณาโทษที่เกิดจากการกระทำไม่ได้ ส่วนพระครูปลัดเฉลิมพรได้แนะนำแนวทางการพัฒนาตนเอง

4) สันดานขุดได้ด้วยตัวเรา

พระพรหมมังคลาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) ได้กล่าวไว้ว่า ลูกที่ทำให้พ่อแม่เป็นทุกข์ เรียกว่า ประทุษร้ายจิตวิญญาณของพ่อแม่ การประทุษร้ายทางกายนั้นเป็นเรื่องหยาบ แต่การประทุษร้ายทางจิตวิญญาณนี้เป็นเรื่องละเอียดอ่อน เป็นเรื่องที่สร้างความทุกข์ให้แก่ท่านมาก เราควรจะหยุดยั้งจากเรื่องนั้น หรือไปสารภาพกับท่านว่า "ผมจะไม่ประพฤติอย่างนั้นอีกต่อไป ขอให้คุณแม่ไว้ใจเถอะ" บางคนก็พูดไปอย่างนั้นแหละ แต่พอลับหลังก็ไปอีกแล้ว หาเรื่องให้แม่เดือดร้อนใจต่อไปมันติดนิสัย ไม่ใช่เรื่องอะไร สันดานมันเกิดขึ้นแล้วเอาไม่ค่อยออกสันดอนขุดได้ แต่สันดานชุดไม่ค่อยได้ ความจริงชุดได้ทั้ง 2 อย่าง.สันดอน...ขุดด้วยเรือขุด สันดาน...ขุดด้วยปัญญา ด้วยความอดทนด้วยการบังคับตัวเอง ด้วยความเสียสละ ถ้าเราใช้วิธีการอย่างนั้นก็รุดออกได้ มันไม่พอกพูนอยู่ในจิตใจของเรา อันนี้เป็นเรื่องที่ควรคิด (พระพรหมมังคลาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) ม.ป.ป.: 10) ส่วนท่าน**สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต)** ได้อธิบายไว้ว่า คนที่มีจิตสำนึกอันนี้ เราจะสังเกตเห็นได้ว่า ลักษณะของเขาก็คือ เขาไม่กลัวงานยาก และถ้ามีงานสองอย่าง ง่ายกับยาก คนพวกนี้กลับชอบหันเข้าหางานยาก เพราะการมีจิตสำนึกในการ

ฝึกตน ทำให้คอยจะหาอะไรมาฝึกตัวเอง ถือว่ายิ่งยากยิ่งได้มาก เพราะถ้าเราเจองานยาก และเราทำได้ เราก็ยิ่งได้มาก ยิ่งเจองานยาก กลับยิ่งดีใจ เพราะฉะนั้น คนพวกนี้จะได้สองอย่างหนึ่ง เจองานยาก ดีใจ ใจก็สบายด้วย ไม่ทุกข์ ตรงข้ามกับคนขาดจิตสำนึกนี้ ที่ฝืนใจ เป็นทุกข์ แต่คนนี้ไม่ฝืนใจ กลับสุขและดีใจสอง ทำให้มีกำลัง เพราะพร้อมที่จะทำ ตั้งใจทำ ก็เลยทำได้ผลดีอารมณ์ร้าย อารมณ์ที่ไม่น่าชอบใจ ก็เป็นเครื่องฝึกตัวเราเช่นเดียวกัน เราอาจจะถือคติว่า ยิ่งยากยิ่งได้ ยิ่งร้ายยิ่งดี คนมีจิตสำนึกในการฝึก จะมีความรู้สึกนี้ ถ้าเราสำรวจตัวเองแล้วเจอสภาพจิตนี้ ก็แสดงว่าเรามีจิตสำนึกในการฝึก คนเรานี้ ถ้าทำจิตให้ถูกแล้ว จะแก้ไขสถานการณ์ได้หมด นี่ก็เป็นคุณสมบัติในใจอย่างหนึ่ง พอมองอะไรๆ ได้ถูก ทุกอย่างก็ลุล่วง จิตใจก็โปร่งโล่ง พุทธศาสนา เริ่มต้นด้วย สัมมาทิฏฐิ ถ้าเรามีสัมมาทิฏฐิ มีความเห็นชอบ ยึดถือในหลักการที่ถูกต้อง และวางท่าทีของจิตใจถูกต้องตามหลักการนั้นแล้ว อะไรต่ออะไรตามมา ก็ดีไปหมด สัมมาทิฏฐิที่เป็นจุดเริ่มต้นในพุทธศาสนา คือความเห็นชอบ

ทัศนะผู้วิจารณ์เห็นได้ว่า ท่านปัญญานันทภิกขุได้อธิบายถึงสันดานของแต่ละบุคคลนั้นควรที่จะแก้ไขที่ตัวบุลคล โดยใช้ปัญญาในการขุดอดทนด้วยการบังคับตัวเอง ด้วยความเสียสละ จึงจะสามารถขุดสันดานได้ ส่วนท่านสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้อธิบายว่าการแก้ปัญหาของบุคคลนั้นควรที่จะละทิฏฐิและเป็นคนที่มีสัมมาทิฏฐิ ความเห็นชอบ แล้วจะสามารถแก้ปัญหาตนเองได้ จากที่ทั้งสองท่านได้อธิบายไว้จะเห็นได้ว่าการแก้ปัญหาเรื่องของสันดานนิสัยต้องแก้ที่ตัวเราเองโดยใช้ปัญญา

5) ใช้ธรรมะเป็นหลักครองเรือน

พระพรหมมังคลาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) ได้กล่าวไว้ว่า คนอยู่ในครอบครัวก็มีปัญหากันบ่อยๆ เริ่มต้นก็อยู่กัน 2 คน คือ สามีกับกรรยา ต่อมาก็มีลูกเป็นผลออกมาต่อไป ผู้ที่อยู่ในครอบครัวนี่ ถ้าหากว่าได้ใช้ธรรมะเป็นหลักในการครองบ้านครองวัยก็ไม่ค่อยมีปัญหาอะไร เพราะทุกฝ่ายประพฤติธรรม พ่อบ้านประพฤติธรรม แม่บ้านประพฤติธรรม มันก็ไม่มีปัญหา แต่ว่าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ได้ประพฤติธรรมก็เกิดปัญหาแก่อีกฝ่ายหนึ่ง สร้างปัญหาแก่กันและกัน เขาเรียกว่าพ่นพิษเข้าใส่กัน ทำให้เกิดพิษขึ้นในจิตใจ จิตใจเศร้าหมองขุ่นมัว การเป็นอยู่ก็ไม่มีความสุข ไม่มีความสงบเพราะขาดธรรมะเป็นหลักครองใจ (พระพรหมมังคลาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) ม.ป.ป.: 10) ส่วน**พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต)** ได้กล่าวไว้ว่า ธรรมสำหรับการครองเรือน หลักการครองชีวิตของคฤหัสถ์ มี 1) สัจจะ หมายถึงความจริง ซื่อสัตย์ จริงใจ พูดจริง ทำจริง 2) ทมะ หมายถึงการฝึกฝน การข่มใจ ฝึกนิสัย ปรับตัว รู้จักควบคุมจิตใจ ฝึกหัดดัดนิสัย แก้ไขข้อบกพร่อง ปรับปรงตนให้เจริญก้าวหน้าด้วยสติปัญญา 3) ขันติ หมายถึงความอดทน ตั้งหน้าทำหน้าที่การงานด้วยความขยันหมั่นเพียรเข้มแข็ง ทนทาน ไม่หวั่นไหว มั่นในจุดหมาย ไม่ท้อถอย 4) จาคะ หมายถึง ความเสียสละ สละกิเลส สละความสุขสบาย และผลประโยชน์ส่วนตนได้ ใจกว้าง พร้อมที่จะรับฟังความทุกข์ ความคิดเห็นและความต้องการของคนอื่น พร้อมที่จะร่วมมือช่วยเหลือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่คับแคบเห็นแก่ตนหรือเอาแต่ใจตัว (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), 2556 : 114)

ทัศนะผู้วิจารณ์เห็นได้ว่าท่านปัญญานันทภิกขุได้อธิบายเรื่องของการครองเรือนว่าควรใช้ธรรมะในการครองเรือน ทั้งสามี ภรรยา บุตร ธิดา ต้องรู้หน้าที่ของตนเอง ตั้งมั่นอยู่ในศีลธรรมอันดีจะทำให้ครอบครัวนั้นมีความสุข ส่วนท่านพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวว่าการครองเรือยจะต้องมีฆราวาสธรรม 4 คือ สัจจะ ความซื่อตรงต่อกัน ทมะ ความข่มใจ ขันติ ความอดทน จาคะ ความเสียสละ ซึ่งสามารถนำมาขยายความเกี่ยวกับการใช้ธรรมะในการครองเรือนได้ให้เข้าใจมากยิ่งขึ้น

6) เลิกประทุษร้ายตัวเองด้วยใจ

พระพรหมมังคลาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) ได้กล่าวไว้ว่า ประทุษร้ายตัวเอง หรือทำลายตัวเองนั้น หมายความว่า ตัวเราที่แท้จริงนั้นมีความสงบ ความสะอาด ความสว่างทางใจ ใจเราสงบอยู่ใจเราสะอาดอยู่ ใจเราสว่างอยู่ด้วยปัญญา แต่ถ้ามีอะไรเกิดขึ้นกล้มรุมจิตใจ เช่น มีราคะเกิดขึ้นใจก็ไม่สะดวก ไม่สว่าง ไม่สงบ มีโทสะเกิดก็ไม่สะอาด สว่าง สงบ มิโมหะเกิดขึ้น ก็ไม่สะอาด สว่าง สงบ สภาพจิตเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ไม่หมาะไม่ควรด้วยประการต่างๆ สร้างปัญหาความทุกข์ความเดือดร้อนใจให้เกิดขึ้นในชีวิตของเรา ส่วนท่าน**พุทธทาสภิกขุ**ได้กล่าวไว้ว่า สติปัญญาตามธรรมชาตินั้นไม่ได้รับการแวดล้อมอย่างถูกต้อง เริ่มตั้งแต่เด็กที่อยู่ในครรภ์มารดา ต่างก็ไม่ได้รับรู้รสอะไร ไม่มีความรู้สึกนึกคิด จนออกมาสู่โลกภายนอกการรับรู้ทางประสาทสัมผัส คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ต่างก็ได้รับการแวดล้อมได้รับการบำรุง มีสิ่งที่ถูกใจ ความถูกใจจึงทำให้เกิดความรู้สึกว่า มีตัว ยิ่งถูกใจยิ่งต้องการและมีความยึดมั่นถือมั่นหรือ เรียกว่า ตัวกู ของกู (พุทธทาส ภิกขุ, 2545, หน้า 8)

ทัศนะผู้วิจารณ์เห็นว่า ท่านปัญญานันทภิกขุได้อธิบายเกี่ยวกับความสงบ ความสะอาดทางใจ สว่างอยู่ด้วยปัญญา และไม่สว่าง สงบ เพราะอำนาจของ ราคะ โทสะ โมหะ จนก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ ซึ่งท่านพุทธทาสได้อธิบายว่า สติปัญญาของมนุษย์นั้นมีอยู่ในตัวตนแต่ขาดการฝึกฝนพิจารณาทำให้ไม่เห็นโทษขอกิเลส และลุไปด้วยอำนาจของ ราคะ โทสะ โมหะ ซึ่งจะเห็นได้ว่าทั้งสองท่านนั้นได้มีทัศนะไปในทางเดียวกันแต่อธิบายแตกต่างกันออกไป

7) ปิดเสียบ้าง แล้วนั่งสบาย

พระพรหมมังคลาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) ได้กล่าวไว้ว่า อันนี้ก็คือ "ความสำรวม" นั้นเอง สำรวมตาเป็นดี สำรวมหูเป็นดี สำรวมจมูก สำรวมปาก สำรวมกาย สำรวมใจ สำรวมได้ทั้งหมดก็เรียกว่าดีมีความสุขทางใจ เพราะเราระวังไม่ให้อะไรเข้ามากระทบ แต่ว่าเราจะปิดมันก็ไม่ได้ หูปิดมันก็ไม่ได้ เราก็ต้องปล่อยให้สิ่งต่าง ๆ ผ่านมา แต่ว่าฝึกมันโดยเราต้องรู้ เอาสติกำหนดรู้เข้าไปประกบไว้ อย่าให้เกิดยินดียินร้าย ในรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัสเหล่านั้น นั่นแหละตัวสำคัญ ควบคุมใจตัวเดียวมันก็ควบคุมได้หมด (พระพรหมมังคลาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) ม.ป.ป.: 17) ซึ่งสอดคล้องกับ**ท่านพุทธทาสภิกขุ** อธิบายไว้ว่า อินทรีย์ หมายถึง วัตถุ หรือเพศพรรณ เรื่องราวที่เป็นใหญ่ เป็นจอม เป็นอิสระ เฉพาะในที่นี้ ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ รวมหกอย่างสำหรับทั่วไปในที่อื่นๆ ได้แก่ สัทธา วิริยะ เป็นต้น (ในอินทรีย์ห้า) ก็มี ได้แก่ เพศหญิงเพศชายความเป็นพระอรหันต์ เป็นต้น (ในอินทรีย์สิบสอง) ก็มี ทั้งนี้มีหลักว่า วัตถุที่สำคัญเป็นจอมแห่งวัตถุเดียวกัน หรือสำคัญในหน้าที่แผนกหนึ่งๆ ได้แล้ว ย่อมเรียกว่า อินทรีย์ได้ทั้งนั้น เช่น นกอินทรีย์ เป็นจอมแห่งนก ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ เป็นใหญ่ อายตนะ คือ ตา เป็นต้น เหล่านี้ส่วนหนึ่งๆ ล้วนเป็นอิสระเต็มที่แผนกหนึ่ง ได้แก่ ในการเห็นรูป ย่อมสิทธิ์ขาดอยู่ที่ตาการฟังเสียงอยู่ที่หู เป็นต้น จะเกิดผลดี หรือความฉิบหายร้ายแรงขึ้นในแผนกนี้ ก็เพราะการกระทำของอวัยวะ อันนี้ (พุทธทาสภิกขุ, 2549: 214)

ทัศนะผู้วิจารณ์เห็นว่า ท่านปัญญานันทภิกขุได้อธิบาย ปิดเสียบ้าง แล้วนั่งสบาย เป็นการสำรวมกาย วาจา ใจ โดยใช้สติเป็นตัวกำหนดรู้ ก็จะทำให้สามารถเข้าใจการทำหน้าที่ของ ตา หู จมูก ปาก ลิ้น กาย ใจ ได้และจะนำไปสู่ความสงบส่วนท่านพุทธทาสได้อธิบายว่า ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ นั้นมีอิสระซึ่งก่อทั้งผลดีและความฉิบหายให้แก่ตนเองได้ จากทัศนะทั้งสองท่านผู้ศึกษาเห็นว่า อายตนะของมนุษย์นั้นสามารถฝึกได้ด้วยการเจริญวิปัสสนากรรมฐาน

8) วางเฉยด้วยปัญญา

พระพรหมมังคลาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) ได้กล่าวไว้ว่า ภาษาธรรมะเขาเรียกว่า อิฏฐารมณ์ คืออารมณ์ที่น่าพอใจก็เกิดความยินดี อนิฏฐารมณ์ คือ อารมณ์ที่ไม่น่าพอใจก็จะเกิดความยินร้ายยินดีมันก็ผิด ยินร้ายมันก็ไม่ถูก

ไม่ตีทั้งนั้นแหละ ไอ้ที่ดีนั้นก็คือ ไม่ยืนดี ไม่ยินร้าย อยู่ในสภาพวางเลยด้วยปัญญา นี้ก็หมายความว่าเพราะเรารู้ว่าอะไรเป็นอะไร รู้ว่าสิ่งนั้นคืออะไร เกิดขึ้น ตั้งอยู่ดับไปอย่างไร มันมีความเปลี่ยนแปลงอย่างไร ไม่มีอะไรที่เรียกว่าเป็นเนื้อแท้ในตัวของมันเอง ของจริงมันไม่มีหรอก มีแต่ของปลอมทั้งนั้น (พระพรหมมังคลาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) ม.ป.ป.: 18) ส่วน**แก้ว ขิดตะขบ** ได้อธิบายไว้ว่าอุเบกขา คือ ปัญญาอันสุดยอด อุเบกขาเป็นคุณลักษณะของปัญญาที่ทำให้ตนเป็นกลางได้ วางใจเป็นกลางอันจะให้ดำรงอยู่ในธรรมตามที่พิจารณาเห็นด้วยปัญญา มีจิตเรียบตรงเที่ยงตรงดุจตราชัง ไม่เอนเอียงด้วยรักและชังพิจารณาเห็นกรรมที่สัตว์ทั้งหลายกระทำแล้วอันควรได้รับในสิ่งที่ทำไป ผลดีหรือชั่วสมควรแก่เหตุอันประกอบพร้อมที่จะวินิจฉัยและปฏิบัติไปตามธรรม รวมทั้งรู้จักวางเฉยสงบใจมองดูในเมื่อไม่มีจิตที่ควรทำเพราะเขารับผิดชอบตนได้ดีเขาสมควรรับผิดชอบตนเองหรือเขาได้รับผลอันสมควรกับความรับผิดชอบของตน (แก้ว ขิดตะขบ, 2547)

ทัศนะผู้วิจารณ์เห็นว่า ท่านปัญญานันทภิกขุได้อธิบาย อารมณ์ที่น่าพอใจก็เกิดความยินดี อารมณ์ที่ไม่น่าพอใจ สามารถวางเฉยด้วยปัญญา เพราะปัญญานั้นเป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์นั้นเข้าใจและสามารถนำมาพิจารณาวาสิ่งไหนควรสิ่งไหนไม่ควรได้ ส่วนแก้ว ขิดตะขบ ได้อธิบายว่า อุเบกขาเป็นคุณลักษณะของปัญญาที่ทำให้ตนเป็นกลางได้ และเป็นเครื่องสงบใจให้รู้จักผิดชอบชั่วดีได้ จะเห็นได้ว่าทั้งสองท่านนั้นมีทัศนะไปในทิศทางเดียวกัน

9) สันติจากจิตว่าง

พระพรหมมังคลาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) ได้กล่าวไว้ว่า ความว่างคือมันว่างจากกิเลส ไม่มีความโลภ ความโกรธ ความหลง เรียกว่าว่าง คือ นั่งอยู่เวลานี้ มันไม่เกิดความโลกอะไร ไม่เกิดความโกรธด้วย แล้วก็ไม่คิดความหลงอะไร มันก็ว่าง หรือไม่คิดริษยาใครไม่คิดพยาบาทใคร สภาพจิตอยู่ในความว่างจากกิเลส เวลาใดเราว่างจากกิเลส เวลานั้นเรามีความสรบเรียกว่า สันติเกิดขึ้นในใจของเรา สุขอื่นยิ่งไปกว่าสงบ ไม่มี ความสุขที่แท้ก็คือจิตสงบ จิตว่างจากกิเลส (พระพรหมมังคลาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) ม.ป.ป.: 20) สอดคล้องกับ**ท่านพุทธทาสภิกขุ** ได้กล่าวไว้ว่า การกำหนดความว่างจากตัวตนทุกสิ่งที่เราหยิบขึ้นมาดูด้วยปัญญา ทุก ๆ อย่างแล้วแต่จะแจกตามลำดับ กำหนดอะไรก็กำหนดอันนั้นว่าว่างจากตนหนอ ว่างหนอ ว่างหนอ อยู่อย่างนี้ จิตรู้สึกต่อความว่างจากตัวจนของสิ่งเหล่านั้น จะให้ง่ายก็กำหนดว่ามันว่าง คือ ภาวะที่ไม่มีกิเลส ไม่มีทุกข์ ไม่มีอุปาทาน นั้นคือว่างที่แท้จริงหรือสูญตาที่แท้จริง แล้วก็พิจารณาที่ภาวะแห่งความว่าง ว่าภาวะแห่งความว่างนั้นเป็นไปตามกฎของธรรมชาติเมื่อว่างที่สุดก็คือ ถึงพระนิพพาน (พุทธทาสภิกขุ, 2548 : 10-24)

ทัศนะผู้วิจารณ์เห็นว่า ท่านปัญญานันทภิกขุได้อธิบายเกี่ยวกับความว่างว่าเป็นสภาวะที่ว่างจากกิเลสตัณหาที่เกิดขึ้นในใจเรา ซึ่งสอดคล้องกับท่านพุทธทาสที่ได้อธิบายเรื่องขอความว่างว่า การกำหนดว่ามันว่าง คือ ภาวะที่ไม่มีกิเลส ไม่มีทุกข์ ไม่มีอุปาทาน นั้นคือว่างที่แท้จริงหรือสูญตาที่แท้จริง

10) ความสงบพบได้ตลอดเวลา

พระพรหมมังคลาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) ได้กล่าวไว้ว่า ความเพลิดเพลินหรือความสุขแบบนั้น มันต้องลงทุนเที่ยวเสาะเที่ยวหา ต้องไปที่นั่นต้องไปที่นี่ เพื่อไปดูไปชมกันแล้วก็จะได้เกิดควนเพลิดเพลินในทางจิตใจ เป็นความสุขที่ต้องจ่ายทรัพย์ แต่ความสุขที่เกิดจากความสงบนั้นไม่ต้องจ่ายไม่ต้องลงทุนอะไร นั่งสงบอยู่ในบ้านก็ได้อยู่ในห้องพระก็ได้หรืออยู่ในครัวก็ยังนั่งสงบไปได้ นั่งตรงไหนใจสงบทั้งนั้นเมื่อเรานั่งที่ใดใจสงบ ที่นั่งนั้นเป็นทิพย์นอนสงบก็นอนเป็นทิพย์กินอาหารด้วยความสงบใจก็อาหารทิพย์ เสื้อผ้าที่เรานุ่งห่มเรามีความสงบใจ ไม่มีความคิดแข่งขันกับใคร ๆ เราพอใจมันก็สบายไม่ค่อยเกิดอะไรวุ่นวายช่วยให้คนมันมีกิเลสน้อยลง แต่ถ้าเราแต่งตัวเปิดนั่นนิดนี่หน่อย มันทำให้เกิดปัญหาคนที่ได้ประสบพบเห็น ท่าให้จิตใจฟูขึ้นบ้างแฟบลงไปบ้าง เกิดอารมณ์ สิ่งเหล่านี้

เขาเรียกว่าสิ่งแวดล้อม ถ้าเราช่วยปรุงมันก็ดีหมือนกัน เรียกว่าให้พอดี ๆ มันก็พอสบาย ช่วยให้คนมีความรู้สึกในทางกิเลสน้อยลงไป ส่งเสริมสิ่งที่เป็นไปเพื่อความสะอาด ความสงบ ความสว่างทางจิตใจ มันก็ดีขึ้น มีความเรียบร้อยขึ้น มันอยู่ที่ความเข้าใจของบุคคลนั้น พื้นฐานทางจิตใจของบุคคลนั้นมองอะไรเห็นเป็นดีก็ได้ เห็นชั่วก็ได้ เห็นเป็นเรื่องให้เกิดวุ่นวายก็ได้ เห็นเป็นเรื่องให้เกิดความสงบก็ได้ มองด้วยปัญญาก็ได้ มองด้วยกิเลสก็ได้ สุดแล้วแต่จะมองถ้ามองในแง่ใด ก็เกิดปฏิกริยาทางจิตใจในแง่นั้น ถ้ามองไปแสงเริ่มกิเลส มันก็เกิดกิเลส มองในทางส่งเสริมปัญญามันเกิดปัญญาถ้ามองในทางส่งเสริมปัญญาก็เกิดธรรมะ เห็นธรรมะในสิ่งนั้นเห็นความไม่เที่ยง เห็นความทุกข์ เห็นความเป็นอนัตตาในสิ่งเหล่านั้น จิตก็ว่างจากกิเลสที่เกิดขึ้นกลุ้มรุมจิตใจนี้แหละคือความสงบที่เราควจะเข้าถึงกัน แล้วควรจะปฏิบัติอยู่สยู่สม่ำเสมอ ต้องหมั่นพิจารณาตัวเอง ตักเตือนตัวเอง ให้รู้ว่าเรานี้มันขาดตกบกพร่องในเรื่องอะไร เพื่อปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น ชีวิตจะมีค่าเพราะการปฏิบัติธรรม พระพรหมมังคลาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) ม.ป.ป.: 22 สอดคล้องกับ**พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต)** ได้กล่าวไว้ว่า สมาธิของเราสมาธินั้นแปลง่าย ๆ ว่า ภาวะที่จิตตั้งมั่น พุทธศาสนิกชนจำแม่นทีเดียว เช่น ในองค์มรรคข้อสัมมาสมาธิ เราแปลกันว่าจิตตั้งมั่นชอบจิตตั้งมั่น หมายความว่า จิตเรียบสม่ำเสมอ จับอยู่กับสิ่งใดก็มั่นคง อยู่กับสิ่งนั้น แล้วเดินเรียบไม่วอกแวก ไม่ฟุ้งซ่าน ไม่กระสับกระส่าย ไม่กระวนกระวาย จิตอยู่ตัว ลงตัว แน่วแน่ ถ้าจะพิจารณาคิดเรื่องอะไรก็อยู่กับสิ่งนั้นสิ่งเดียว สิ่งอื่นเข้ามาแทรกมากวนไม่ได้ อย่างนี้เรียกว่า “สมาธิ”ถ้าพูดอย่างภาษาชาวบ้าน สมาธิก็คือการที่จิตของเราอยู่กับสิ่งที่ต้องการได้ตามต้องการ แค่นี้ก็เป็นสมาธิแล้วแต่ถ้าแปลตามภาษาแบบวิชาการ ก็จะบอกอย่างที่กล่าวมาว่า ความมีจิตตั้งมั่น คือจิตมีอารมณ์หนึ่งเดียว หมายความว่า จะคิดจะกำหนดจะจับอยู่กับเรื่องใด ก็อยู่กับเรื่องนั้น ไม่ฟุ้งซ่านหลุดลอยไปเรื่องอื่น ถ้าใจอยู่กับสิ่งที่ต้องการได้อย่างนี้ เรียกว่าเป็น สมาธิ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) 2540: 6)

ทัศนะผู้วิจารณ์เห็นว่า ท่านปัญญานันทภิกขุได้อธิบายเกี่ยวกับความสงบนั้นมีอยู่ทุกที่ของเพียงแค่จิตใจเราสงบ ไม่ว่าจะอยู่ที่ไหนเราก็จะความสุข แต่ถ้าหากเรานั้นจิตใจไม่สงบไปอยู่ที่ไหนก็จะไม่มีความสุข ส่วนท่านพระพรหมคุณาภรณ์ (ปอ.ปยุตโต) ได้อธิบายว่า การเจริญการกรรมฐานหรือการฝึกสมาธินั้นจะนำพาไปสู่ความสงบและความสุขอันแท้จริง ซึ่งจะเห็นได้ว่าทั้งสองท่านมีทัศนะไปในทิศทางเดียวกัน

สรุปจุดเด่นและข้อพิจารณาโดยรวม

จากการได้อ่านหนังสือ “ความสุขที่บ้าน” ผู้วิจารณ์จะขอยกจุดเด่นของหนังสือตลอดทั้งข้อเสนอแนะโดยมีดังต่อไปนี้

1) เป็นหนังสือที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการปฏิบัติตลอดทั้งการนำหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้ามาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน เป็นหนังสือที่ใช้ภาษาที่ข้าใจง่ายและอธิบายยกตัวอย่างแต่ละประเด็นไว้อย่างชัดเจน ซึ่งหนังสือเล่มนี้มีประเด็นหลักพอสรุปใจความได้ คือ การปฏิบัติธรรม และการนำหลักธรรมคำสอนมาใช้ในชีวิตประจำวัน ตั้งแต่ระดับบุคคล ครอบครัว และการอยู่ร่วมกันในสังคม

2) เป็นหนังสือมินิบุ๊คที่มีขนาดที่เหมาะสมกับนักอ่านรุ่นใหม่ ที่มีเนื้อหาที่กระชับและเข้าใจง่าย

3) อธิบายหลักธรรมคำสอนและหลักการปฏิบัติได้อย่างชัดเจนและสามารถนำมาใช้ในชีวิตประจำวันได้โดยจะมุ่งเน้นไปในเรื่องของการนำธรรมะมาปรับใช้ในชีวิตประจำวัน นอกจากนี้ท่านปัญญานันทภิกขุยังได้อธิบายหลักการปฏิบัติกรรมฐานที่เข้าใจง่ายในเรื่องของความสงบ คือ การฝึกจิตของตน ด้วยการพิจารณาอายตนะภายในและภายนอกเพื่อให้เกิดความเข้าใจซึ่งเป็นเครื่องนำพาไปสู่ความสงบ

สิ่งที่ผู้วิจารณ์อยากเสนอเพิ่มเติม หนังสือ “ความสุขที่บ้าน” มีเนื้อหาสาระที่ดีแต่การเรียบเรียงหรือการตั้งหัวข้อในหนังสือนั้นขาดความรวบรัดและไม่ตรงกับสารบัญ เพื่อให้ง่ายต่อการอ่านหรือศึกษาเป็นประเด็นควรที่จะกำหนดหัวข้อเรื่องและสารบัญให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

องค์ความรู้ใหม่

หนังสือ “ความสุขที่บ้าน” เป็นหนังสือที่รวบรวมจากการแสดงปาฐกถาธรรมของหลวงพ่อปัญญานันทภิกขุ ที่อธิบายหลักการนำธรรมะที่ได้จากการศึกษาและการปฏิบัติมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ ซึ่งจะมุ่งเน้นไปในเรื่องของการมีสติเพื่อที่จำนำปัญญามาแก้ไขส่วนที่บกพร่องของบุคคลที่เกิดจาก ราคะ โทสะ โมหะ เป็นหลักจนทำให้เกิดความสงบสุขภายในจิตใจของตนและอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

เอกสารอ้างอิง

แก้ว ชิดตะขบ. (2547). รวมวิชาธรรมศึกษา ชั้นตรี. กรุงเทพมหานคร: การศาสนา.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต). (2556). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ 25. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เพ็ทแอนด์โฮม จำกัด.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2557). การศึกษาฉบับง่าย. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.

พระพรหมมังคลาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ). (ม.ป.ป.) ความสุขที่บ้าน, กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา,

พุทธทาสภิกขุ (2545). ธรรมะคุ้มครองโลก. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.

พุทธทาสภิกขุ. (2546) เล่าไว้เมื่อวัยสนธยา. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโกมลคีมทอง.

พุทธทาสภิกขุ. (2548.) การปฏิบัติ เพื่อความมีจิตว่าง. กรุงเทพมหานคร: ไพลินบุ๊คเน็ต จำกัด.

พุทธทาสภิกขุ.(2549). ตามรอยพระอรหันต์. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุขภาพใจ.

พระเฉลิมพร อภิวโร, (2564). รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุควิถีใหม่ ของพระสังฆาธิการ กรุงเทพมหานคร. ดุษฎีนิพนธ์การจัดการเชิงพุทธดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.